A 4650 T.

ACADEMIA R.S.R. - FILIALA CLUJ-NAPOCA

B I B L I O T E C A

Secţia de manuscrise şi carte rară

Ms. u.: 1669.

TOROCKAI KODEX

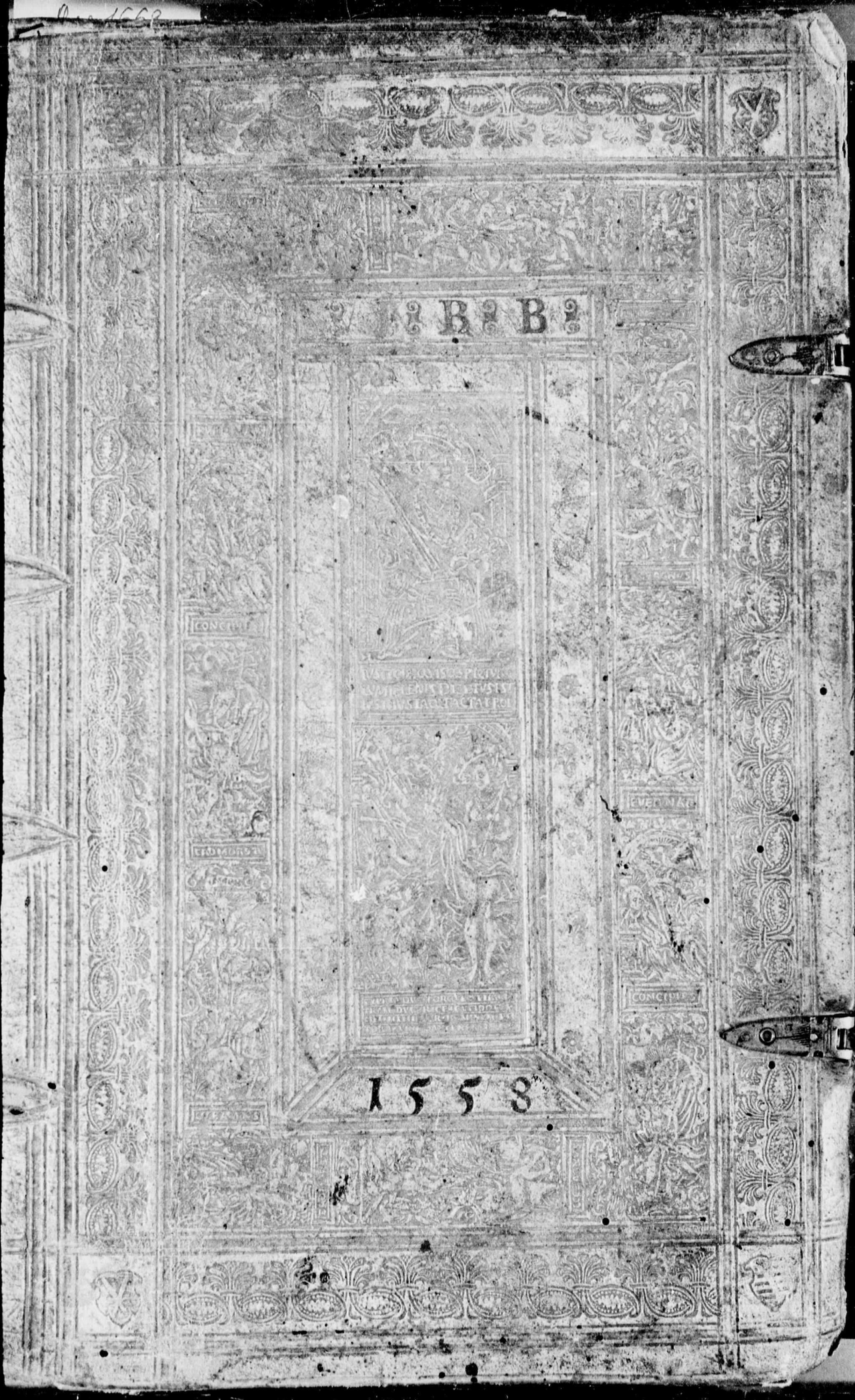
1558

εἰ τὸ μέλειν διώκεις, μεριμνᾶ καὶ μελέτω σοι
εἰ δὲ μέλει περὶ τοῦ Δαίμονι, σοὶ τί μέλει,
οὔτε μεριμνήσεις δίχα Δαίμονος, οὔτ' ἀμελήσεις,
ἀλλ' ἵνα σοὶ τι μέλῃ, Δαίμονι τοῦτο μέλῃ.

V. X. II

Mss. 1669

Kor 1669

V. X. 11.

Riadeu 1582

57. II. 4

Ecclæ Unitariæ Claudiop.

Index operum hoc volumine contentorum.

Jacobi Palæologi Catechesis Christiana dierum 12: à p. 1. ad. 315.

Joannis Sommeri Pyrnen. refutatio Scripti Petri Carolij de Trinitate. p. 315.

Joannis Sommeri declamatio contra baptismum adultorum. p. 411.

Ejusdem de Justificatione hominis coram Deo. p. 421.

Huic materiæ adjuncta est D. Francisci Davidis quædam responsio p. 427.

Quam responsionem Autor refutat p. 430.

Ejusdem de Fide in Christum. p. 437.

Ejusdem de Justificatione ad M. Casparem Bibes. p. 441.

De peccato p. 448.

De remissione peccatorum p. 450.

Item Quæstiones Georgij Blandratæ cum Rhonibus Joannis Sommeri p. 454.

Jacobi Palæologi Disputatio scholastica p. 459.

Mss. 1669

Iacobus Palæologus Magnifico Dono Christophoro Hagimasio Comiti et Domino S. P. D. Ecclæ Univ. Clarum.

Effudit sese iam longius, omnesq. ferme angulos vniuersitatis peruasit Veritas, quæ emergens in hoc regno, excitante flammulas Ioanne Caluino, qui Georgium Blandratam, quod ab eo olim quæsiuisset, quōdo Deus de Deo dici posset et careret principio Deus, quiescere et vno loco consistere nō sinebat, tibi inter primos illuxit. Meminisse enim potes, quantum numerū hominū ex suis sedibus ad Vnum necandum Blandratam exciuerint literæ Ioannis Caluini. Quo tempore et nullus esse locus, q ferre posse Blandratam, quod quæreret, qui Deus esset de Deo et Deus deo principio careret, videbatur: et hōes, huius Regni inter quos tū postremus nō eras, ad quærendas caussas, ob quas hōi innocenti et q in regno nemini nocuisset, oībus pdesse studuisset, Vitam Sanctissimā et officiosissimā transegisset, ad illud usq. tempus, tanta hominū multitudo ita male vellet vt eius sanguinem sitire viderēr, commouit. Itaq. res ipsa a re traduxit hōes ad odij caussas examinandas et actio de nece, sicuti fieri solet, in constitutionibus caussar, ad actionem de necis caussa quærenda oēs excitauit. Ad hunc modum caussis oībus in examen vocatis et pqsitis rōnibus, factum est vt Blandratam totum Regnum propugnare incæperit, cum a principio nemo esset q ei socium se coniungere vellet. Cum vero de Caussis, quas Caluin. habere dicebar cur dignū morte iudicasset Blandratam indignumq. qui hunc cōem spiritū hauriret, cognitio suscepta se diffudisset per totum Regnum, coacti sunt oēs sanæ mentis et sobrij in colenda honestte laboris homines, scintillas suæ lucis spargente et eiaculante veritate de vno Deo quærere, et an vnus esse Deus, vel humano, vel pphetico vel Apostolico more posset, qui termis vel trinus esse diceretur alij ab alijs postulare. Eo autem progressa est inquirendi sedulitas et quærendi sagacitas vt veritas de vno Deo ibi sit collocata summis sēt in culminibus, vbi eam admirabilr post multa pericula et labores deductam esse videmus. Conspicuo aut in loco ad hunc modum constituta hac veritate gestire cæperunt hōes, qbus prius illuxerat, vt id alijs communicare vellent, quod non vt sibi solis esset notum, in illisq. immotum persisteret fuisset a Deo patefactum. Quare scriptioni dari opera cepta est, et quæsita præla, vt in multas tabellas diffluens veritas, à multor et manibus teri et oculis legi et auribus hauriri posset. Verumenimuerò Deus Ille Vnus, q ab initio per hominum aliud agentium, et quo res progrederer, non prouidentium, studia, eo veritatē de se Vno Deo promouit, vbi eam suspiciendam et admirandam consistere cuncti vident, statuerat sine scriptis et prælis insperata et insolita ratione, rumoris incerto sono hanc sui noticiā diffundere et dissipare per oīa regna, cum scriptio et nuncij nihil valerēt

quod

quod impietas oēs vias, qbus alij alios mouere de veritte cognita poterant hoēs, obseptas ferro et igni teneret. Ad hunc modū solo Deo autore, qui cessantibus, seu vt Marcus ait, dormientibus et impeditis nobis Deum Vnum sdm indiuiduū esse non solum nouit Herdelia et colit: verum etiā audiuit vniuersitas ipsa et nosse cupit. Factum est igr, vt ex ardentibus desiderijs hominū, et scire cupientibus, quid de Vno Deo, alijsq. rebus, de qbus nostro tempore disceptant fora christianor oīa, sentiret Vngaria maxime cum Vnum esse Deum esset pars et legis et fidei vna venerint ad nostros literæ et nuncij certor et ignotor hominū ex Anglia ex Hispania ex Gallia ex Germania ex Heluetia ex Italia ex Græcia potentiūm et summa p contentione precum flagitantiū, vt quod alij oēs vbiq. gentiūm cætus christianor fecerunt, hoc ipsum nostra Ecclesia facere tandē ~~vellet~~ aliquando vellet, declararetq. quid crederet de Deo de Iesu chrō de spiritibus Sanctis de aīa de lege Dei alijsq. oībus, q aut petunr ab hoē si salutē consequi cupit aut cognita, iucundam et suauem reddunt mortalium vitam. Quocirca et mea spontè et alior precibus hoc ipsum noē Ecclesiæ, cum ipsa nō loquar sed ego facere sum conatus, ostendiq. in his duodecim diebus, quos tibi offero vt legas, quōdo discrimen, quod ponunt Apli, inter duos populos seruari possit, et quid sit necesse ad salutem sibi et suis posteris conciliandam et pro se consequendam cuilibet hoī. Hæc oīa isti duodecim dies continent, quos oēs vno volumine complexus, ad te, qui nunc ex principibus vnus es relictus Ecclesiæ, quam tuereris mitto. Nam cum mortuo Rege Ioanne Secundo, Iuuene omni laude digno, cuius immortalem memoriam oīa huius Regni rostra celebrant, aliquot principes regni reliquisse viderer Deus, quor ductu et auspitijs hoc qcqd est reliqui, quod hanc veritatem agnoscit et propugnat nutrirer et cōseruarer, alijs oībus errore et cæco impetu sublatis, tuis humeris ferendum et sustinendū visus est imposuisse gratum onus Deus, quod tuo patrocinio et vigilibus oculis viuit et tuo libereq. vagar per totū hoc Regnum bonor et recte sentientium viror. Quod si in sustinendo hoc onere ita perseuerauerit sicut cæpisti et sicut, cum Deus hoc tibi onus imponeret velle facere deliberasti, non vereor dicere, nunq fore vt ea gloria tibi denegari debeat à posteritate, qua fuit ornatus quiuis Imperator Rex et Princeps, qui olim Ecclesiam Dei aut erexit aut fouit.

Continet aut hoc Volumen quicquid à peregrinis et ciuibus hoc tēpore à nostra Ecclesia quæri potest. Malui enim oī ex parte exaturare legentes, quam alicubi cum desiderio aut gratioris aut copiosioris cibi ex lectione velut ex mensa lectorem dimittere.

Leges igr tū, cui debenr Ecclæ, quam solus hoc tempore ex principibus Regni foues et tegis fœtus omnes: legent alij, sed tuo patrocinio partos et obiuios fructus: quod patrocinium si defuisset, arbores, q hoc genus fructuum ferunt translatæ in aliud solum iam diu fuissent.

Quod si Cæsares, qui eos pontes restaurarunt, q exædificati super profunda

funda flumina sunt, vt a submersione traycientes tutarem, et ex incuria hominum deciderunt, magnam retulerunt a posteritate laudem, quod eos pontes redintegrarunt: quas glorias tibi putas parari ab omnium seculor memoria, qui eos sustines tueris et foues qui ab Aplis et prophetis manantem doctrinam, et ex desidia somnolentiaq. hominum in fœdas et densas tenebras collapsam, in lucem laboribus et vigilijs eduxerunt et firmis præsidijs constabilierunt?

Accipe igr volumen hoc, et in eo fructus pomerij, quod defendis agnosce, et ab Ecclesiæ huius membris eo maiora commoda ad famam comparandam, et cum ea vires, ad oia secula perlustranda sperato, quo plures sub vmbris tuis ad te pro subsidio et præsidio confugientes, tuo auxilio et officio dignos existimaueris, et bene vale.

Claudiopoli calendis Augusti, 1574.

In Oppido Wasarhel. 19 Julij 1579. Matthæus Torozkai.

Index Rerum, in duodecim diebus contentar.

Dies	Primus	Pagina	1.	Dies	Septus	pag.	107.
Dies	Sdus	pag.	3.	Dies	Octauus	pag.	141.
Dies	Tertius	pag.	6.	Dies	Nonus	pag.	167.
Dies	Quartus	pag.	29.	Dies	Decimus	pag.	196.
Dies	Quintus	pag.	58.	Dies	Vndecimus	pag.	245.
Dies	Sextus	pag.	68.	Dies	Duodecimus	pag.	267.

A pagina prima vsq. ad paginam 140 disseritur de Vno Deo, Patre Dni nostri Iesu christi: Et de Iesu, qui est Christus Dns Noster: Quomodoq. in horum duorum Noticia sit a Deo constituta salus christiana. Hac aut de re disputatur intra septem dies.

A folio autem 141 vsq. ad finem libri disseritur de Lege Dei: Quodoq. Lex Dei sit via ad perueniendum ad possessionem salutis christianæ, et hæreditatis æternæ quam fides noticiæ superioris promittit. Disputatur autem de hoc argto diebus quinq. Interea argnta q occurrunt tractanda disserentibus hæc sunt:

DE DEO. Folio. 1. 53. 65. 99. 136. 193. 200. 206. 238. 312.

DE IESV CHRISTO. Pag. 4. 55. 302.

Quid sit chriamum esse. pag. 7.

Quod fides chriana in Iudæis et gentibus sit eadem. pa. 32.

Quæstio de necessarijs ad salutem. pag. 58.

De baptismo. pag. 63. 69. 126. 80.

De filijs eorum q et crediderunt et baptizati sunt. pag. 73. 78. 79. 119.

De resurrectione mortuorum. pag. 74. 193.

De oratione. pa. 77. Mundus sine Dei cognitione. 107.

De pœnitentia. pag. 77. 79. 145. 185. 297.

De discrimine Iudæor et Gentium in fide chriana. pag. 78.

De iure adoptionis in filios per fidem. pag. 81.

De imputatione iusticiæ. pag. 82

De originali peccato et originali iusticia. pag. 87.

De Ecclesia. pag. 108. De Lege. pag. 113. 141. 167. 271.

De sacræ scipturæ autoritate. pag. 110.

De iustificatione pag. 114. De Fide. pag. 134. 139. 194.

De cœna Dñica. pag. 134. 193.
De Immortalitate animæ. pag. 150. 189. 301.
Animas hominũ post corporis mortem non mori sed viuere non dormire sed vigilare pag. 151.
An Leges Dei ab hõe seruari possint. pag. 141.
De promissionibus Legis. pag. 174. 194.
De comminationibus Legis pag. 178.
De primo Legis mandato. pag. 196.
Christianus tenetur seruare si vult saluus esse leges Dei. pag. 186.
De Adoratione Dei. pag. 203. 205.
De timore Dei pag. 206. De Seruiendo Deo pag. 204. 205.
De Inuocatione Dei pag. 204. 206. De Voto. pag. 239.
De Tentatione Dei. pag. 204
De execrationibus Dei pag. 204. De Imaginibus. pag. 213. 217.
De Sanctis mortuis non inuocandis pag. 210.
De Diuinatione pag. 217 De Somnijs pag. 218.
De astrologia et alijs diuinationis scientijs. pag. 221. 223.
De Dijs hoc est Magratibus. pag. 224. 225. 247. 255. 270. 296. 306. 312.
De Sabbatho. pag. 226. De Ieiunio pag. 229.
De Iuramento pag. 233. De Adiuratione. pag. 234.
De honore parentũ erga liberos et liberor̃ erga parẽtes. pag. 245.
De sepulturis pag. 250 De Funeribus. pag. 250
De dilectione sui ipsius. pag. 252
De nece sibi non inferenda pag. 255.
De libro vitæ. pag. 257. De vectigalibus. pag. 267.
De peste fugienda. pag. 259.
Quis sit proximus. pag. 268.
De concupiscentia pag. 272. De peccato. pag. 272.
De Sex verbis Legis pag. 271.
De adulterio et fornicatione pag. 276. 277.
De vsura pag. 278. De diuortio. pag. 285.
De habitu virtutis et vitij pag. 282
De Matrimonio. pag. 288. De Lustris pag. 291.
De Bonorum communione pag. 310.

CATECHESIS CHRISTIANAE

DIES PRIMVS.

Collocutores: Petrus, Paulus, Samuel.

PETRVS. Dominus Deus det tibi bonum diem. Pau. Dominus Deus hoc ipsum tibi rependat. Pe. Quid est, quod à Domino Deo hæc precamur pro alijs, et alij precantur pro nobis? Pa. Quoniam à Domino Deo deueniunt et defluunt veluti pluuia ex alto ad homines omnia bona. Pe. Quid mala? Vnde sunt? Pa. ab eodem deo, absque bona, vt si quid est sperandum ex bonis, à Domino Deo sit sperandum, si quid est metuendum ex malis, à Domino Deo sit metuendum. Dat autem Dominus Deus bona aut mala per suos ministros, qui sunt: Spiritus, homines, cælum, terra, maria, flumina, et siquid aliud est, vnde ad homines bona aut mala deueniunt: serenitas, pluuiæ, copia, inopia, fertilitas, sterilitas, salus, pestis, sanitas, infirmitas, bellum, pax et alia quæ possunt homini ab homine desiderari amante, aut male precari, maleuolente. Pe. Sed quid est Deus? Pa. Cur autem tu nunc, quid est Deus dixisti, cum prius Dominus Deus diceres, et à Domino Deo mihi precareris felicia? Pe. Audiui ab alijs dici, omnes alias gentes, deos et deas semper dixisse, et nostros Maiores, Deum, dixisse Deum. Sed postquam ad eos, qui postea sunt christiani dicti (qui omnes erant aut hebræi, aut ab hebræis edocti) transierunt illorum hebræorum, absque bus erudiebantur de christiana pietate more secuti, vt hebræi faciunt in sua lingua, Ita illos in propria, Dominus Deus dicere cæpisse, neque Deas amplius nominasse, quoniam Verus Deus, qui primum se patefecit hebræis, sexum non habet, nec numerum, et cum honoris præfatione est nominandus, vt non Deus, sed Dominus Deus dici debeat. Pa. Planius hæc volo abs te dici. Pe. Qui possum, qui nihil sciam, nisi quæ audiui ab alijs dici, quorum maximam partem videor oblitus? Dicebant autem illi, Veteres homines, putasse ex hominibus fieri deos, vnde deos et homines vnius esse generis et gentis existimabant. In errore isto erant et hebræi, cum deos et deas venerarentur et adorarent. Ex eo autem tempore, quo placuit Deo se manifestare primo Patri hebræorum Abrahamo, tum primum gens hebræa intelligere cæpit Deum esse numen inuisibile et immortale, nihil habens cum hominibus commune. Pa. Sed non minus Iupiter apud Virgilium dicitur pater Deorum et hominum, quod mutuatus est ex Græcis autoribus, quam apud hebræos istud inuisibile numen dicitur Pater hominum. Pe. Ita est. Sed Isti Iouem dicebant Patrem, quoniam putabant, nasci, concipi generari posse deos à dijs. Hebræi autem amoris et beneuolentiæ tutelæque caussa, Deum Inuisibilem dixerunt esse hominum Patrem, quoniam Deus non minus salutifera curaret hominibus quam pater et mater filijs. Hæc igitur diuersitas opinionum de Deo, quod illi Deos putarent esse suæ gentis spiritus natos aliquando sed immortales: hi autem, quod intelligerent Deum verum nunquam natum, nunquam desiturum, nunquam habuisse principium, nullum patrem, nullum finem, nullos filios nisi amoris et beneuolentiæ, fecit vt illi suos deos, deos dicerent; hi vero suum Deum, quem Vnum esse et fore dicebant cum honoris titulo, Dominum Deum efferrent: quem morem maiores nostri Vngari cum christum esse Iesum crediderunt, et cum christianis sunt numerati obseruauerunt.

à Deo sunt bona simul et mala. Eccli. 11. 14. et 39. 26.

Ministri Dei per quos bona aut mala deueniunt ad homines. Eccli. 39. 31.

Deus cur Dominus Deus dicatur. 1. 54.

Deus cur pater dictus à gentibus et Iudæis

Deus quid. 1. 2. 3.

Iupiter cur pater dictus

DE DEO

Gentium de Deo opinio.

Sed ecce tibi in ipso tempore Samuelem hebræum transeuntem. Samuel, Samuel. SAM. Quid est ô Adolescentuli? vultis aliqd emere? PE. non emendi alicuius rei abs te caussa, sed percunctandi vocauimus. Quomodo hebræi dicunt Dōnus Deus? SA. Iehouah Elohim. PE. Vtrum ex his est nomen Dei proprium? sicut apud Vngaros, cum dicimus Dnus Deus, scimus DEVS vocem esse propriā Deo illi quem Deum dicimus. Vocem aut̄, Dōnus, dicimus nō esse propriā, sed cōem. Nam dr̄ Dōnus Pater, Dōnus Præceptor, Dōnus Iudex, D. Pastor. Sed nō dr̄: Deus Præceptor, Deus Princeps, Deus Plebanus, quoniam Dōnus vox multis conuenit, Deus aut̄ Vni, qui solus est Deus: Quamuis cum dicimus, Dōnus Deus, vnam rem intelligimus, nō Dōnum sed Deum, cuius vocis caussa, et Dōnus, in hac vocum coniunctione vnā rem et nō plures sigcat, quæ, Deus Vnus est. SAM. Ego ista grammatica nescio, sed lectione tantū aliqd videor ex lege Dei assecutus. Commune et propriū Dei nomen, ita vt vos quæritis, in libris nostris non inuenio: Sed si propriū nomen est illud, quo quis, cum primū innotuit, vocar̄, et eo nōe pronunciato nō alius intelligir̄, quam ipse: Elohim dicerem esse nomen Dei propriū. Nam hoc nōe legir̄ creasse oīa, cui nomini postea addir̄ Iehouah, quod vos dicitis Dōnus. Quamuis aut̄ sæpe Deus dicar̄, simplir̄ Iehouah, cum nō pcedat aut sequar̄ Elohim: attan̄ quando Deo fuerit nomen Iehouah impositū narrar̄: quando aut̄ nomen Elohim fuerit Deo impositum, nusquā legir̄, vt videar̄ nomē Elohim esse naturale Dei nomen, Iehouah aut̄ ex rebus à Deo gestis, fuisse illi inditum et impositum. PA. Video Petre, verū esse quod modo dixeras, Dōm Deum nos dicere, quod maiores nostri dicebant Deum, ex hebræor̄ imitatione. Potes nunc Samuel tua curare: et tibi grās agimus pro hac tua, ex hebrææ linguæ noticia narratione. SA. Dōnus Deus vos seruet. PE. Audis hebræos nō alr̄ loqui honorifice de Deo, quam nos? hoc tan̄ nos ex hebræis habemus, hebræi aut̄ ex Deo. Sed dic nunc mihi Paule, Quid est Deus, et vbi est? PA. DEVM ego esse puto id, quod tu et ego nō sumus, et id quod summū omnium est inter ea, q̄ tu et ego non sumus, Id ego Dōm Deum esse puto. Ibi aut̄ esse puto Deum, vbi nos et sumus et non sumus, et vbi sunt oīa, q̄ sunt, et pterea, vbi nihil est, ibi dico Dōm Deum esse. PE. Sed cur dicimus: Pater Noster qes in cælis? PA. Puto te dormire cum noster Pastor concionar̄. Nonne audisti eum pro concione dicere, Deum esse in cælo, et nō elegisse, esse in terra, ne hōes et incerti essent, qua in parte terræ esset Deus, et vagari cogerent̄ huc illuc ad quærendū, cum aliqua re indigerent, Deum. Elegisse aut̄ pro sua habitatione cælum nō pp se qui vbiq. est, sed pp nos, vbi et quæri et facile inueniri posset. Itaq. si quis aliqua re indiget, et vellet loqui cum Deo, aperiat suā fenestellam si est in ædibus suis, et suspiciat cælum, et sciat ibi esse Deum, cuius velamentū est cælum, quoniā ipse inuisibilis est. Deinde aures Dei et os Dei cum oras, vt exaudiat q̄ dicunt̄, accede. Deinde, Iste Deus elegit et sibi locum in terra, et habitare voluit in arca, et inde alibi et alibi, quoad in templo hierosolymis sedem sibi elegit. Tandem, quemlibet hoēm, q esset vnus ex membris populi et Ecclesiæ suæ pro domo et habitatione sua

Nomen Dei proprium

DEVS

DOMINVS

Deus qd et vbi sit. 3. 1. 1. 3.

Matt. 6. Deus cur in cælis ēē dicatur.

varia Dei habitacula 1 Par. 17. 4.

Joh. 4. 23. ne sua esse dixit et declarauit, vt quilibet, aliqua re indigens opus nõ
haberet in cælum dirigere oculos, ad solium, vbi sederet Deus, ad Templũ
hierosolymitanũ, quod erat habitatio Dei: sed ad seipsum, vbi nõ minus
esset et conquiesceret Deus, quam semper in cælo, et quam olim in hieroso:
lymitano templo. Dicebat igr̃ ille, Noster Dõnus Pastor, Deũ esse
et vbi nos sumus, et vbi alia oĩa sunt, et vbi aliquid est, et vbi nihil, et
vbi nihil est, sed esse põt, quod sit res immensa, implens, nõ circumscripta
cælum et terram. Dixisse tañ hoĩbus, si illum quærere vellent, quæ:
rerent in cælo, ibi eum certo inuenturi omni tempore, qui sicut alibi, ita
ibi semper futurus esset præsens, et si hoc graue visum fuisset, in no:
bis ipsis existentem, proni et supplices accederemus, vbi nos orantes, audiens,
exaudire posset. Sicut aũt, antequã moreret̃ Iesus Chr̃s, dicebãt Pr̃,
noster q̃ es in cælis: Ita post mortem Iesu chr̃i, cum apertum fuisset ostiũ
fidei, vt oẽs gentes ad complexum Dei venirent, quod Deus vellet in sin:
gulis hoĩbus, à se in grãm receptis et eor̃ posteris, habitare, dici poterat:
Pater noster qui es in cælo et es in nobis. Hæc noster Dõnus Pastor sæpe
dixit. PE. Memoria vales Paule. Nam visus es mihi, conciones Pasto:
ris nostri memoriter recitasse. Ego tãn hæc ipsa vigilans dici audieram
sed é memoria exciderant. Tu vero, sicut vestigia, impressa marmori
obducto puluere, non cernunt̃, cerni vero incipiunt, si puluerẽ excutias: Ita
commemoratione concionũ abs te facta, in ipsa mea mente descriptas
conciones, videre fecisti, reiecto obliuionis velo. PA. Sed tempus est domũ
concedere. PE. Bene mones. Dõnus Deus sit tecum. PA. Dominus
Deus te custodiat.

Deus quare in cælo quærendus.

Similitudo.

DIES SECVNDVS.

Collocutores, Samuel, Paulus.

SAM. Paule, rogo aliquantisper audias. Pa. Audio, quid cupis audire? SA.
Vbi est adolescens, qui tecum paulo ante hanc horam heri erat? Pa. Domũ
est reuersus, et ego domum propero. SA. Quid est, rogo, quod de me
paulo ante scire, de illis duabus, Dõni Dei vocibus cupiebat? Eratne aliq̃a
inter vos controuersia de Dn̄o Deo, qualis hodie per totam ferme Unga:
riam atq. adeo Europam vagãr? Vter, vestrum est papista, Vter, vt
vocatis Euangelicus? PA. Vterq. nostrum, grã omnipotenti et æterno
Dõno Deo, nouit recte quid sit pietas chr̃iana, et quid credend. sit hõi, qui
est extra fines populi Dei, vt cum alijs populi Dei ciuibus, quos oẽs vni fines
Ecclæ Dei complectunt̃, numerari possit, nõ solum ipse: verũ et oẽs eius po:
steri, et quid sit cum illi, tum oĩbus eius posteris faciendum, vt salute æter:
na, quam oẽs post hanc vitam desiderant, potiant̃. Sed cum incidisset, vt
alter alterum inuocato nõe Dei, vt consuetudo est, salutaret, et discrimẽ
quoddam animaduersum fuisset in sermonibus, q̃ de Deo fierent, inter
nos Ungaros chr̃ianos et alios Ungaros cum nondum essent chr̃iani, vt
cognosci põt ex antiquis scripturis, quod illi dicerent, Deus, nos soleamus
dicere Dõns Deus, et hunc morẽ salutandi ex scripturis. Apl̃icis dedu:
ctum fuisse, et insinuatũ oĩbus linguis, eor̃, qui fierent chr̃iani, diceret̃,
scire ex te voluimus, an hoc tu aliquando legendo animaduertisses, et
quodõ hebraice diceret̃ Dõns Deus. SAM. Salubris plane inquirẽdi rõ

et cons

et consuetudo congressus. Sed rogo te Paule, quid est, quod inter chrianos, tot sint de chriana fide, quænam et qualis sit, dissensiones ut et absterreant q non sunt chriani, chriani fieri, et q sunt chriani sint incerti quid credere debeant, et ad quos concedere oporteat, ut salus quam omnes cupiunt inueniat? Ego varias regiones sum peragratus, et multa a multis audiui, et gens nostra satis ex se curiosa nosse oia, oia disquirere et hausta auribus examinare solet, Uno aut ore et sensu uno ab oibus dici audiui, Aptos post Iesum, quē vocatis chrm, et Iesum ante Aptos, nihil vobis, qui nō descendistis ex grē Abrahami Patris nostri, sdm genus seu carnem, ad credendum et operandū dedisse, aut dari mandasse, nisi illa, quæ essent in nostris scripturis propheticis conscripta. Video autem illa ea et tot nūro proponi omnibus q chriani esse volunt, et q ex carcere inquisitorio, siq capti ubi vincti detinent, chriani liberari cupiunt, credenda, tanquam ad salutē necessaria, ut nō solum ea inuenire nō possim in scripturis pphetarum ver et unde sint illa hausta et collecta non inueniam. PA. Hanc tuam querelā audiui recitari pro concione a nostris pastoribus, ad quos Samuel si accederes, facile de oibus erudiri posses. Hoc tamē quod ab ipsis sæpe dici audiui, possum tibi asserere, nihil cōegisse nostros pastores, q alioq erant inter assertores Euangelij nō contemnendi doctores, ut relictis oibus, omniū hoium præiudicijs et opinionū, q multas sectas inter chrianos pepererunt, multitudine, ad ipsa pura puta sacra Apostolica scripta legenda et intelligenda se conferrent. Quibus sacris scriptis et bene examinatis et expensis, nihil inuenerunt fide chriana facilius, nihil quod nō oibus chrianis fuisset acceptius, si fides chriana in ea integritate, in qua tradita erat ab Aptis, relicta fuisset. Consonassent eni si hoc contigisset, ut fides chriana id esse perseuerasset ut ab Aptis erat proposita dictata et scripta omniū Aptorum Eptæ et Euangelia cum ppheticis et legalibus scripturis, neq aliquid Iudæo deesset ut numerarer inter chrianos, nisi chrm promissū a Deo prē p pphetas fuisse Iesum filium Mariæ, cuius historiam scripsissent Apostoli, et plane sigs oia recte expendat inter prophetar et Aptorum scripturas nullum in rebus credendis discrimen inueniet, nisi unum. Quod eni illi fore vaticinant, ex grē sēt Abrahami Virum, cuius caussa oes gētes reducent cum Deo vero in gratiam, et verum Deum adorabunt et erit Regnum Israeliticum, amplissimū et numerosissimū: hoc inquam quod pphetæ vaticinant fore, Nostri Apti, q erant Iudæi spectatores omniū rer quas operabar Iesus, narrant contigisse in Iesu, Iudæo ex Iudæis parentibus, maioribus et primigenijs nato. SAM. Istane sunt, q vestri pastores docent, an tu alicubi lecta memoriæ ut recitare posses mandasti? PA. Imo vero non alia nec semel ego a nostris pastoribus, hæc eisdem ipsis ferme verbis dici audiui. Neq enim ego hac ætate tantū valeo, ut ex me commentari hæc possim, neq nostra ætas alios pōt habere autores, qui hæc doceant, quam nostros pastores, neq prælectionum, quas audio singulis diebus numerus, liberum me facit ut his rebus vacare queā, nisi horis illis, quibus nostros pastores docentes audio: tantū abest ut scriptiones alias a meis, quas excipio a docente Præceptore, prælectionibus commendare memoriæ possim. SA. Tenacem memoriam tibi Deus donauit. Deierassē ego te ista

Unde tāta inter chrianos dissensiones

Consonātia Prophetarū et Apostolorū 18

chrs et Apti nihil chrianis ad credēdū et operādū nisi q essent in pphetis proposuerunt.

Reformationis Euangelij causa

fidei chrianæ facilitas 1.34.58.

DE CHRO

Iudæo ad salutē sola chri fidem deesse 1.5.

Discrimē Iudæor et chrianor h.e. prophetarū et Aptorū 18

Iudæo sola chri fides requiritur 5.4.1.12.17.23.27.

chri mors ignominiosa nō euincit illum malū virum fuisse 1.325.

historiographor de Iesu mētio 1.19.

Cur Iudæi nomē chri Iesu insectari ceperunt 11.20.

scopulus inter fidē chrianā et Iudæos interposit 1.18.

Iudæi conuincti christianis.

Iudæi quando separat a chrianis

te ista, nõ quod audiuisses sed quod legisses, hausisse aliunde, et memo:
riter denarrasse. Sed illud maximopere mouit animũ meum, quod di:
xisti, à Iudæo hõe nihil aliud requiri, vt salutis, quã pmittunt vr̃a Euan:
gelia, fiat compos, quam vt Iesum Mariæ filium, magnor̃ bonor̃ apud
populum Iudæor̃, dum viueret effectorem, credat chr̃m esse illũ, quem
certis temporibus magna cum virtute venturũ prophetæ Iudæor̃ sunt va:
ticinati, reliquis õibus patrijs consuetudinibus et legibus saluis. Quod
enim hunc Iesum maiores nostri ignominiosa morte curauerint à Ro:
manis è medio tolli, non id ego pro certo argnto habeo, illum fuisse malũ
virum et vesanum hõem, cum legam nullum ferme fuisse pphetã Iudæ:
um ad Iudæos missum, qui nõ fuerit à Iudæis principibus male tracta:
tus, habitus, et nõ adeò raro occisus. Illud magis me mouet vt credã bonum
fuisse Virum, et sanctũ hõem et legum diuinar̃ obseruantissimum,
et à Deo electum ad magnas res conficiendas, quod ões, qui de eius rebꝰ
gestis vestrates et nostrates scripserunt, illum de sanctitate vitæ et
beneuolentia erga populum et de cultũ Erga Deum commendant, neq.
vllus extat illorum tempor̃ scriptor, qui male quicquã de eo scribat aut di:
ris eum insecter̃. Posteriora tempora habuerunt Iudæos, q̃ õibus scri:
ptis insectari nõ desinunt Iesu nomen, sed nõ prius illi maledictis incesse
re nomẽ Iesu cæperunt, quam chr̃iani tulerint nomẽ Iesu ex nr̃o hominũ
et inter Deos collocauerunt, Verum Deum, æqualẽ vero Deo, ab æterno ex
sub̃a patris genitũ esse adserentes, et ferro et igni contra eos q̃ hoc crede:
re nollent pugnantes. Paule, si hebraice nosses, intelligeres nunquã Iudæ:
um aliquẽ acuisse stylum in Iesum, nisi ex quo Iesus cæpit ab hõibus ha:
beri pro vero Deo, etsi scopulus iste nõ fuisset interpositus, inter chr̃ia:
nã fidem et non chr̃ianos hões, nõ vereor adserere, me videre nõ pos:
se, quõdo nõ ões non chr̃iani non futuri essent ~~nõ~~ christiani. Quid enim
retrahere posset sani sensus hõem, ne credere vellet, id esse verum, quod
credendo verum esse multas habet pollicitationes, et nihil habet, nec con:
tra leges Dei, nec contra bonos mores, mali? PA. Adde his Samuel, quod huic
veritati: Iesum esse chr̃m, ões illor̃ tempor̃ annales ferunt consona suffragia
vt paulo ante narrasti; nec est scriptor aliquis q̃ nõ sit fassus, Iesum decla:
ratum fuisse à Deo pr̃e, Verum omniũ chr̃m et miraculor̃ multitudine et
potentiæ magnitudine et vocis è cælo auditæ testificatione. Et habuit
quidem nomen christianum aduersarios multos, et grauiores vestratibus
Iudæis: sed semp Iudæi idem adserebant cum chr̃ianis contra ões alias gen:
tes, q̃ eo tempore nomine Romano intelligebant̃ et sub imperio Romano
militabant. Erat n. disputatio de dijs omnium gentium et Deo vero
chr̃ianorum, qui idem erat cum Israelitar̃ Deo. Qua in contentione
fauebant Iudæi ões opibus, scriptis et vita chr̃ianis, vsq. quo tempus illud
aduenit, inquo chr̃iani adserere cæperunt, Iesum et esse chr̃m et esse fi:
lium Dei, quo verus Deus esse adserebar̃. Neq. enim credere volebant
amplius vt prius fecerant, filium Dei esse, chr̃m esse Dei: sed esse verũ
Deum et æqualem patri Deo. Ab hoc tempore et Iudæi separati sunt à
chr̃ianis, et hostilibus conceptis animis scripta venenata, nõ solũ in chr̃ia:
nos, sed et in Iesum alienũ ab hac culpa ediderunt. Quæ enim tua
culpa est, si aliqui te post tuam mortem, deum fuisse olim dixerint?
SA. Verum dicis, facta patrum, qui mortui sunt nocere posse filijs

sed.

à Iudæo sola chr̃i fides requiritur 3.4.12.17. 23.27.

chr̃i mors ignominiosa nõ euincit illum malũ virum fuisse 1.325.

historiographor̃ de Iesu mẽtio 1.19.

Cur Iudæi nomẽ chr̃i Iesu insectari cæperunt 11. 20.

scopulus inter fidẽ chr̃ianã et Iudæos interpositꝰ 1.18.

Iudæi coniuncti christianis.

Iudæi quando separati à chr̃ianis

sed culpas filiorũ nocere nõ posse patribus vita defunctis. Sed ô si horum temporum conditio ad illam doctrinæ integritatem reduceret a vestris pastoribus, q̃ fuerat illo tempore, cum fuerãt coniuncti chriãis, & confutabant multitudine Deos & Unum Deum Israelis asserebant. Hac enim restitutione doctrinæ in integrum facta, spes esset vt sana ingenia a vanis contentionibus, aliena, reliquam controuersiæ partem tollerent, Iesumq; esse chrm fatererũ, modo Iesum esse verũ Deum, quo contra quã ôia scripta pphetica clamant fateri nõ cogerem. Quod iudeoꝝ & chriãnoꝝ controuersia tolli possit.

PA. Hoc ipsum student et curant nostri pastores vt intelligãt ab oibus vnum esse, fuisse et fore Verum Deum, nõ solum in essentia diuina sed et in persona, & eum esse Deum Prem Israelis et habitantiũ in tabernaculo eius, qui est altissimus et excelsus: Et Iesum filium Mariæ virginis, nõ fuisse verum Deum sed Deum et Chrm, quales sunt christi et dÿ, et quos vngit Deus spiritu suo et inter eos medius sedet vnus Deus, deos, ornatos maiestate magistratus demandati ab vno se deo inducans, qui aliud non sunt nec fuerunt, nec erunt, quam veri naturã hoes, et quos assumsit sibi nõ solum ex filÿs Ecclesiæ, vt Dauidem Solomonem Mosen, verũ et ex his, q̃ erant extra ecclam vt Cyrum Nechao Nabugodonosor. SA. Vis dicam Paule? Videris mihi aut præter ætatẽ sapere, aut ephobos tuos excedere ætatem. Nam in occiduo & oriente fui sole, et vtraq; vidi Romã: Senes nõ ita audiui bene loquentes de chriana fide ad nostrum vulgarium hominũ captum, atq; tum in præsentia visus es mihi facere. PA. Quid me tu laudas, atq; si quid ego essem? quid si mores me ætate puellos et puellas disserentes de fide chriana illa vetere, et nunc per nostros pastores restaurata, audires? nonne obstupesceres totus, et miracula infantiũ et lactentiũ de arcanis Dei disserentium te videre diceres? Et ego quidem quæ dici audiui tibi narraui. Confessio de deo pre & eius filio Iesu chriõ. f. 17. Christi Deus. Ioh. 10. 35. f. 11. Quod si aliqua et quidem diligentior lectio contigisset, quale donũ est in non paucis ex nostra iuuentute, potuissem solutius et accuratius hæc q̃ dixi et in quoꝝ recitatione tibi sum aliq̃ visus, tecum communicare. Nostris aũt pastoribus et singulis patribus et matribus familias hæc cura imposita esse videt, vt vna cum lacte fatis Vnum esse Deum prm, ex quo ôia, et vnum esse Iesum, quem Deus pr chrm fecit temporibus postremis, imbibant, vt plus nosse de pietate chriana nostras prope amiculas puellas dicere possis, si disserentes audias, quam centenarios Sacerdotes in vtraq; Roma. SA. Ita esse credo, et in ea ipso experior. Sed gauet animus audire de his certiora et firmiora. PA. Hoc ipsum fiet si aliquando otiq; nostrum vacauerit. SA. Vacabit hodie post cenam, aut cras mane. Et si grauis aliqua ætas colloquium nostrũ cohonestare posset, id mihi esset expectatissimum. PA. Cohonestabit prouidus gnarus & humanus Vir, et id mane fiet. Nam seriÿs deliberationibus aptissima sunt tempora matutina. SA. Interea vale PA. Vale tu q̃ quoq; et cras ad quatuor paratus venias.

DIES TERTIVS.

Collocutores, Paulus, Samuel Pastor.

Pau. Quis pulsat fores? Sa. ex pacto veni, si hesterni sermonis nõ es oblitus

litus. Pau. Tunc es? Ce ego te manebam, dicturus alys me quiescere sigs aduenisset. SA. Fuisseene hoc mendacium an officium? Sed me calculus torsit integrem noctem vt dormire parum valuerim. Pau. Quisnam calculus? SA. Verbi tui hesterni quod discedenti dixeras, vt quatuor rebus comparatis ad te venirem. Ignorabam de prandio parando sermo tuus esset, et ob id me torquebam. Pau. Qui veritatem cupit intelligere non solum ad audiendum et dicendū paratus venire debet: vēr et ad probandum et confutandum. Nullus em̄ est, q aliqd credat sine ratione, et nullus est, q aliqd credere nolit, cui ratio subsit cur illud credere nolit. Illos namq; præterēunt sapientes hoēs qui inuerati sunt alys et id credunt aut non credunt, quod alij, quibus inuerati sunt aut nō credunt aut credunt. Ab quibus si causam deposcas cur ita aut credant aut nō credant, nihil aliud respondere aut possunt aut solent nisi quod Pythagorici olim. Quoniam vero te vidi nullius addictū opinioni esse, ob eam causam indixi, vt ad quatuor paratus venires, ne quid assereres quod nō credere, quod est gloriosorū hominū: neqd credere sine ratione, quod est vulgariūm: nequid negares verū esse, quod sensus cōis concedebat verum esse, quod est iurgantiūm: et ne quid diceres dictum esse, quod nō esset dictum, quod est et calumniantiū et eōr qui loqui volunt antequam audiant. SA. Sapiens es Paule, nescio undetā bene edoctus sapis. Pau. In procinctu sumus, tu sis paratus, hæc est domus ingrediamur. PAS. Iste est ille, de quo mecū egisti heri, Paule? Pau. Ipsus est, ferens secum animū docilem ad parendum veritati. Pas. quod tibi nomen est? SA. Samuel vocor. Pas. Quid aues audire? SA. Christianum fiat summa est rerum, quas abs te cuperem intelligere: Quid est christianum fieri, chriānum esse, chriānum viuere, chriānum mori. hoc est, dic mihi, quid illud est, quod si adest, chriānus est is, q chriānus nō erat: Si abest, chriānus nō est is, q chriānus dr, aut chriānus vellet esse. Ita vt si alia oīa ads me aut abs me præter id quod est chriānum aut esse aut nō esse dicar esse chriānus q chriānus nō esse credebar, aut is reuera negari debeat esse chriānus q chriānus esse existimabar. Pas. Cuias es? SA. Iudæus sum. Pas. hebraice nosti? Sa. legere noui, nequeo tm̄ per me intelligere oīa qua lego, et otium nō est, quod paupertas negat interpretes nostros aut legere aut quærere et audire: Deinde plus fidei do lectioni, quā audibiom, cui māgis vacare possum. Pas. Legisti tm̄ illud et intelligere te potuisse credis: In semine tuo, Abrahamico sēt, benedicem̄ oēs gentes terræ, q sēt non sunt Abrahamicæ. SA. hoc sæpe legi et intelligebam esse pollicitatione, esseq; in his verbis populoꝝ diuoꝝ designationē, vnius parui, q descendere debebat ex vno, hoc Abrahamo: alterius amplioris sine numero, q descendere debebat ex multis et non vno, q multi erant sine numero. Pollicer aut Deus benedictionē suam ad oēs gentes nō Abrahamicas dimanaturam, nō per alium, quā per Vnum aliquem exgrē Abrahamico: Tempus tn̄ nullum certum narrat quando hoc sit futurum. Ita ego semp intellexi. Pas. Abunde satis calles, qua legisti. Sed socerum Ioseph filij Iacobi filij Isaaci filij Abrahami cuiatem fuisse putas? SA. Aegyptium. Pas. Quid si gri Abrahamico, vt salutem, q soli Abrahamo et eius posteris erat promissa, conseq posset, inseri voluisset? quid fuisse faciendum existimas? Iraine via aliqua, aut adoptionis ius vt peregrinæ gentes cum gre Abrahamico numerari possent? SA. Erat, circumcisio sēt. Pas. atqui Aegyptij circuncidebam̄, et nō, sicut erat Sichimitis mos, erem̄ præputiati, quibus dr:

Sapienti intelligere vere nihil eōm quæ non observanda.

Quos ego

Christianum fit facit. f. 28.

Gen. 22. 18. In semine tuo benedic. f. 8.

Adoptionis ius et via peregrinis gētibus ante eum. f. 37.

CHRISTIANVM ESSE QVID

Gen. 34. Si circ.

Si circuncisi fueritis, vnus erimus populus. Quæ verba indicant ado:
ptionis legem fuisse in vsu illo seculo: fuisse autem morē Aegyptijs, Aegyptij filios circūcidere soliti.
suos filios circumcidendi, indicant oēs historiæ, et historia de Mose
conscripta prodit, qui nō est agnitus esse Iudæus à circuncisione, sed
Exod. 2. ab expositione et abiectione in profluentem ex mandato regio. SA. Qui Gentium peregrinar duo grā.
ex peregrinis gentibus inter Iudæos recipi cupiebant vt salutē et tutela
et leges habere veluti proprias possent, q̄ apud solos Iudæos erant, hi
aut præputiati erant, aut non præputiati: præputiati circumcidebant
Deut. 21. 10. non præputiati, quales erant fæminæ eunuchi et aliæ gentes, qbus mos
erat masculos circumcidere certis ceremonijs conceptis, qbus veluti lu:
strabant, inserebant populo Dei. Pas. Hos oēs et Iudæos et nō Iudæos
sed certis purificationis legibus aut circumcisionis aut alijs inter Iu:
dæos receptis, inter quos numeras? inter semen Abrahamicumne, in quo
erat Dei benedictio, fauor, tutela, protectio et abs quo ad oēs gentes be:
nedictio Dei deducenda erat per vnum aliquem gentis Abrahamicæ:
An inter eos, qui benedictionē consecuturi erant per Abrahami posteros?
SA. Si filij adoptiui Dei et naturales ex rebus humanis transferunt ad Adoptati fiunt cohæredes naturalibus filijs.
Deum et dicunt in Deo esse, necesse est, si adoptio hæc facit aliquid in
hoībus et seruari debet similitudo, vt sicut nō soli naturales filij hominū
sed vna cum illis et adoptiui, filij esse dicunt eius, absquo sunt nati et ado:
ptati et eius bonor pari iure fiunt possessores: Ita et apud Deū dicen:
dum est esse, vt benedictionem suam Deus, cuius capaces esse volunt
solos naturales filios, qui ex primo adoptato in filiū Abrahamo descenderūt,
his et ex æquo communicet, quos ipse certis legibus voluit sibi in filios ado:
ptari, nō minus quā cum Abrahamū olim adoptauit in filium et omnium bo:
nor suor heredem designauit. Vnde, quamuis illos primos adoptatos in
filios Dei posterior ætas proselytos cognominarit, attan nullus vnq̄ tam
iniquus fuit in hoc hominū genus vt hor filios proselytos et nō Iudæos au:
sus fuerit appellare. Neq. enī adoptionis genus erat, sicut manumissionis. Proselytor ac manumissorū discrimē.
In hoc siquidē nō prius manumissi serui, posteri, inter ciues Romanos nume:
rabant et in tribus distribuebant, quam ad certum successionis gradū per:
uenissent, vt ingenui dicerent et genus habere inciperent, quor maiores ser:
uitutem seruierant. In illo vero, cum quis adoptabar in eius genus abs
quo adoptabar, transibat, et eius hæres sicut naturales filij et honor et
bonor instituebatur. Itaq. dico oēs istos, q adoptati dicti sunt, in genus
Abrahamicū, suis qsq. sacris ceremonijs cum grē Abrahamico apud Deum
et hoēs fuisse censos. Pas. Videris tu mihi alia et scire p̄ter he:
bræa, et sunt ingenia multor Iudæor et acuta et versatilia, ad omnē le:
ctionē, cui se dederint, apta. Sed ad rem. Dicere igr possumus in semi: In semine tuo. s. 7. 1. 43.
ne tuo benedicent oēs gentes, quæ semen tuū non sunt nec natura nec
adoptione. Nam semen tuum cum natura tum adoptione iure hæredi:
tario meæ benedictionis est capax et legitimus possessor. SA. Non video
quomodo quis huic tuo sermoni reuera contradicere possit. Pas. Ita Spes Iudæor de gentiū receptione per semē Abrah.
igr se res habuit, vt oēs gentes à Rep. Israelis alienæ carerent Dei bene:
dictione, q̄ in sola erat gente Abrahamica seu natura seu adoptione
Expectabar aut et sperabar ab oībus, q certi facti fuerant de hac voluntate
Dei aliquando fore, vt semine Abrahamico deducente deriuarer benedi
ctio Dei ad oēs gentes, et ex vtrisq. populis et gentibus, fieret vnus populus distinctio duor populo 1. 33.
et gens vna, cum distinctione tan illa, q oībus in rebus alijs inuenir inter
id

Mss. 1669

TERTIVS

id, absquo aliqd deducit, et illud ad quod fit deductio. SA. Seruat plane
talis distinctio, qualis est inter Vnius ciuitatis Ciues et peregrinos. Cuius
quidem ciuitatis ciues habent Deum verum et viuentem in secula, ha-
bent leges, habent sacra, habent honores, hent adoptandi ius in filios Dei,
quibus oibus peregrini carent. Pas. Peruenisti ad locum, q affert mihi
materiam tuo argnto et qstioni a principio ppositae abs te mihi respodedi.
Erant igr magnae seiunctiones et disparitates inter Ciues huius Ciui-
tatis, in qua erat Deus, Lex, Mos, Ius, Gloria, Bonum, Virtus, Spes:
Et peregrinos, q in hanc ciuitatem recipi no poterant, nisi certa ceremonia
lustrati, vt ex impuris et immundis, mundi et puri fierent, et digni ciues
haberent eius ciuitatis in qua sola esset mundicia et puritas, quoad visu
est Deo tempus ia adesse, vt benedictio, q in sola Abrahamica gente cono-
rabat, et a solis ciuibus ciuitatis Dei possidebat, ad peregrinas oes gentes
per Vnum ex gente Abrahamica dimanaret. Hoc tempus plenitudinem
et gentiu et temporu et tempus nationu et alijs vocibus nominant nostri
Apli, q fuere ex gente Abrahami carnis successione. Placuit aut Deo
prius Iudaeos illius aetatis, pessimos hoes, hostes patrij Dei, omniu sceler
notis maculatos, q a legibus et moribus sui generis desciuerant, et ad con-
suetudines ex leges erant deuoluti, impietatis et perfidiae monere et argue-
re, ne irruente super eos, q populus Dei nominabat, ira Dei, et pereuntibus
oibus excusatio aliqua praetendi ab eis posset, quod crudeliter fuisset se-
cum actum, et non moniti, no citati, non conuicti, pter more omni tempore
obseruatum a Deo, peryssent. Statuit igr IESVM Mariae cuiusda
filium, fabrum artificio, excitare, et prophetam Regem et chrm creare
et ad eos mittere monitum, vt resipiscentes mutarent vitam, ex mala
in bona, et ex ea, q erat contra Dei leges, in eam qua iubebant Moses et
oes pphetae. Is vocatus a Deo ad hoc ministeriu, cuius autoritate mi-
nuebat curta domestica supellex et artificij vilitas, primu omniu curare
caepit vt patriae leges in vsum reuocarent, remediumq. euadendi ab ira
Dei, quam instare testabat, resipiscentia oibus proponebat. Sed no ab
oibus aut recipiebat ipse, aut eius monita colebant, aut eius verbis credebat.
Vaticinabat aut ille, fore vt si no fuisset receptus pro Rege, Messia, Chro
filio Dei, vt Deus pater decreuisset, et eius monita no fuissent gratis et
attentis auribus excepta, vt ipsi disperderent, rapti in captiuitate et
sempiternu odium Dei et omnium gentium. Et ille esset futurus perque
Deus pr ordinasset benedictione illam, q tantu inter fines Abrahamicae gen-
tis continebat, ad oes gentes peregrinas et extra Remp. Iudaeor constitutas
deriuare. Spreuerunt illi et haec monita et hanc voluntate Dei, et
abusi facilitate et benignitate numinis aeterni, insurgentes in eum, que
Deus dederat pro liberatore necem illi intulerunt. Quam ob cam secuta
sunt oia, q Deus, per Iesu, que in chrm creauerat, per quem oes policitationes
factas antiquis patribus, volebat eor posteris repraesentare, comminatus
erat fore. Nam et obsessi sunt Iudaei oes et dispersi et in captiuitate ab-
ducti et diuenditi et misere perditi caesi et necati. Et aperto ostio fidei
gentibus oibus, benedictio Dei communicata est gentibus vniuersi orbis
et ex peregrinis redditi sunt sine aliqua legali, vt prius ceremonia, ciues
Reip. Israeliticae. SA. Scire vellem quo declarationis gre iste Iesus fuerit
in chrm et Regem creatus, et quodo ad peregrinas gentes benedictio Dei per-
uenerit. Pas. Ille sdm consuetudine patria in Rege est a Deo nominatus:
ad istas aut benedictio Dei peruenit pter oem legem et consuetudine, ita vt
a nostr.

Iura seu priuilegia ciuitatis Dei. 12.

Discrimen Iudaeorum et gentium.

Plenitudo, temporum gentium ac nationum. quid

Marc. 6.

Ministerij chri processus.

resipiscentia, remedium euadendi ira Dei.

Matth. 22. 8. 9. 21. 43. Act. 13. 46.

Iudaeorum in chrm peruicacia.

Cur mala per chrm denunciata Iudaeos secuta.

Reiectio Iudaeor ca salutis gentium. 39.

Benedictio Dei qdo ad gentes peruenit. 1. 11. 12.

à nostris hæc ratio, qua peregrinæ gentes factæ sunt ciues Reip. Israeliti-
cæ vocer arcana res ab oibus seculis inaudita insperata incognita et imp-
meditata. Et vt à priore incipiam, ita Iesus in Regem à Deo pre de-
claratus est, sicut Moses Iosuæ Gedeon et alij duces Iudices et plusquã
reges sunt à Deo præpositi populo Dei. Nam vnctio q̃ in more esse cæpit
vnde et Meschias nomen est apud vos, et apud Græcos chrs; recentior est
res, quam in populo Dei pfectura et imperatoria dignitas esse cepisset.
Hac vnctus est Saul, et chrs est dictus: vnctus est et Dauid, et chrs est
similr dictus. Sed victoriæ et gloria populi nõ ex vnctione oriebar, sed
ex spru Dei, qui vna cum vnctione à Deo dabar. Vnde vncto Dauide
et spru Dei translato à Saule ad Dauidem, facta Dauidis felicibus,
Saulis aut infelicibus auspicijs suscepta videbanr: Et sicut illi oia felr
ita huic oia infelr succedere cæperunt, ab eo die quo hic desertus et ille
inuasus est à spiritu Dõni. Quare nõ declarationẽ populi et inunctio-
nẽ quærere debemus cum disquirir, an aliqs fuerit à Deo in Regem populi datus
et creatus, cum Dauid per multos annos fuerit Rex inauguratus regno
à Deo pre per Samuelem, quam à populo Israelitico potuerit pro rege re-
cipi et agnosci: Sed ipsum decretum Dei et spiritus datio, q successus p-
bet felices, declaratis à Deo in Reges. Sicut aut nihil non mali venit
super eos q declaratos in imperatores populi Mosen Gedeonẽ Dauidem
et alios à Deo vero recipere noluerunt sed illis se opposuerunt: Ita hos
inuasit oẽ malum, qui Iesum pro chrõ et Rege dato et declarato à Deo
signis et miraculis recipere noluerunt, sed illum, opponentes se illi occide-
runt. Declarationẽ aut hanc manifestissime factam agnoscere potuis-
sent vestrates illius seculi Iudæi, si voluissent aperire oculos aut ad lectio-
nẽ patrior annaliũ, aut ad accuratam intelligentiam eor, q à Iesu fieri dice-
banr. Quæ oia à Iudæis illius ætatis in scripta sunt relata et extant et
tu per te legere potes. Nam Moses et Gedeon agnouit se in Imperatorem
populi Dei declaratũ miraculis: Saul et Iehu vaticinij veritate et alij alr
ita manifeste, vt à populo præsente negari nõ posset declarationẽ illor nõ
fuisse à Deo factam. Ad hunc modum Iste Iesus, vt historiæ oes illius
temporis conscriptæ ab hebræis testanr, probitate vitæ nulli secundus, mo-
ribus sine nævo reprehensionis, doctrina inuicta et infusa à Deo, nõ acquisi-
ta studio magno, constantia laudata ab oibus, cum quietã ageret vitam
suo artificio incumbens, sicut Moses et Dauid pastoricio, de repente acce-
dens ad flumen vt ordinationi Dei pareret, q erat, vt si qs crederet, minis
vatum, de aduentante irato Deo ad puniendum populum suũ, et resipi-
scens à præterita vita aut placatum vellet sibi reddi iratum Deum, in pro-
fluentem se demitti à vatibus curaret: Cum inquã, vt obediret mandato
Dei in flumen à Ioanne, qui tum Vates erat in populo Dei, fuisset demis-
sus, et ex flumine emergente se capite enatare cæpisset, subito vox è cælo
intonuit, et audientibus oibus, in regem est declaratus et spru Scto dictũ
factum donatus: Ex quo tempore sprs S. et Deus pr cum eo esse cæpit et
illa agere et dicere p eum ad populum, q vates veteres pnunciarant fore
et certa indicia psentiæ Dei esse in populo Iudaico oi ætate solerent.
Nam sanatio ægror claudor cæcor et alia huiusmodi, et potentiã Dei sig-
nificabant, et fore olim fuerant prænunciata. Sicut aut testimoniũ Sa-
muelis accessit declarationi Dei de Electione Saulis in Regem dicentis:
ecce constituit Dõns super vos Regem, Et ita alia Vatum testimonia de
alijs electis à Deo in reges: Ita voluit Deus accedere testm Ioannis quod
Iesus

Iesus qdo Rex declarat

Vnctio recentior præfectura.

In creatione à Deo Regis nõ declaratio populi et vnctio, sed Dei decretũ quærendum.

Reges et pphetas Dei nõ recipientes oẽ malũ manet. 1.12.13.83

signa declarationis

Iesus in chrm et Regem declaratus.

Matt. 3.15

Matt. 12.28

1 Reg. 12.

Testimonia Vatum in declaratione regum.

Ioa. 1.7. Sæ 15.29.32. 34.

Iudæor hostilitas in chrm. 5.5.

~~mortis chri~~ 5.9.

chrs quõdo Deus vocer 5.6.

Diuersæ linguarum proprietate

Ioh. 10.34.

Deorũ multitudo qd irrepsit.

Iesus s Iudæis cionatu 144

Matt. 15 et 10.5.

Mss. 1669

TERTIVS

Iesus esset Rex et Chrs cum eum Deus in Regem et chrm elegisset. Nã
Joa. 1. 7. 15. 29. 32. 34. sæpe Ioan. testatus est nõ alios: sed Iesum esse, cui Deus regnũ Israeliti
cum commendasset. De his rebus Samuel, tuos hebræos scriptores, quos
nos habemus pro scriptoribus annalium Iesu chri, legendo uberius doceri
potes. SA. Ego loquentes et disserentes de Iesu rebus gestis chrianos ꝑ:
ceptores et concionatores audiui, sed nunquam isto ordine, et audeo spon:
dere si ab initio hæc doctrina ita tradita fuisset, et ad hunc modũ doceri
perseuerasset, nõ multos ex Iudæis habiturã fuisse aduersarios, plurimos
aut propugnatores. Cui n. incredibile videri potuisset, Iudæos dedidis:
se Romanis, impijs hõibus occidendum Iesum, qui legisset, quoties conati
fuerint Mosen Eliam Elisæum Michæam Ieremiã et alios à Deo missos
vates qui ad resipiscentiam adhortarent populum, et se dicerent à Deo sele:
ctos ꝓphetas, occidere et lapidibus ad obruere? Sed cum chriani dicerent Iesũ
Iudæor hostilitas in chrm. 5. 5. fuisse verum Deum, et ipsum cum adhuc viueret hoc ipsum de se fuisse
testatum, erant qui crederent, iure illum fuisse cæsum, q honores diuinos
sibi vsurpare fuisset ausus: cum vt oratio tua narrat non aliã ob caussã
fuisset à maioribus nostris occisus, quam quod ferre repræhensionẽ non
possent de mala vita cui contra leges Dei assueuerant. Pas. Lege tu Sa:
muel, sacra Apostolica, Sanctor Iudæor scripta, et præiudicijs alior, ne sis
iuratus, inuenies rem ita esse, vt ego narraui. Neq. n. inuenies alia rõne
chrs quõdo Deus vocer 5. 6. Iesum in his scriptis q dixi vocari Deum, quam vt magistratus, reges impe:
ratores, Iudices in vris fastor et sacrar decantationum scriptis Dij vocari
solent. Quem vsum quamuis respuant aliæ aliar gentium linguæ, q Deũ
Diuersæ linguarum proprietates nõ nominant alium, nisi verum Deum, et alios Deos præter vnum Deum
non norunt, attñ cum interpræs accedit, linguæ et consuetudini hebraicæ,
cogir proprietatem linguæ, in quã vertit, verba et sensus hebræor, deserere
et q inuenit in hebræor scriptis ad verbum transferre et seq alienæ et pere:
grinæ linguæ phrases. Scriptura n. hebraica, semel scripta mutari à sua
Joh. 10. 34. proprietate nõ pot propter alterius et peregrinæ linguæ horrores, quæ cũ
Deorũ multitudo qdo irrepsit. illa soleat dicere deos et elohim illos ad quos sermo Elohim seu Dei factus,
hæc ab isto more abhorret, quem morem interpræs nõ sequerer, nisi fidem
perdere vererer. Sed hac de re cum consonantia sit in sensu, parũ fuisset
à nostris litigandum, nisi proprietas linguæ hebraicæ pro proprietate et non
pro coacta imitatione fuisset à rudioribus seculis accepta, productiq. fuisset
orbi duo et tres sdm numerũ, dij, cum tãn vnus fuerit et sit verus Deus:
cui parti nostra Eccla inuigilat studiosissime et accuratissime. SA. Promo:
ueat Deus omnipotens cæptos conatus, vt et nos aliquando, qd sit fides chri:
stiana, nostro seculo, sicut erat à principio, audire possimus. Pas. Intelle:
xisti vt puto, Iesum, cui populo fuerit concionatus, et cui populo concionari
Iesus solis Iudæis cõcionatus. noluerit. Illis n. q intra Remp. Israelis, et intra metas Ecclæ Dei et po:
puli culti omni officior gre à Deo continebant, ita consilium Dei explicauit
vniuersum, vt voluntatẽ Dei, illi se nõ intellexisse dicere non possent. Joh. 15. 22.
Matt. 15. 24. et 10. 5. Ab omnium aut alior populor, q erant extra remp. Israelis, ita abstinuit
vsu familiarioris conuictus et sermonis omni de re, vt et suis discipulis seu
filijs (vt ita dicam more scripturæ, q ꝓphetar discipulos nominat filios)
prohibuerit, ne cum aliquo conferrent illa, q illis nuncianda populo dema:
dasset, qui Iudæus nõ esset. Et fidem quidem habuissent verba Iesu apud
oes Iudæos, si creditus fuisset esse christus. Receptus siquidẽ pro rege
oibus eius mandatis et legibus, sicut cum Dauid Saul Ieroboamus Iehu
et alij pro regibus sunt adorati, fuisset obsecutus populus: Sed cũ pro chro
non rec

Iudæi proditores christi et prophetar.

non reciperer̃, oĩbus eius dictis detrahebar̃ fides. Quamobrem Deus, improbitatem exosus sui populi, quẽ à tempore Abrahami ingratum ceruicosum et responsantem benignissime coluerat, maxime cum vidisset populo suum consilium displicuisse, et eum vt nefarium egisse in crucem, quẽ ipse sanctum et probatũ Virum pro Rege dederat statuit suam benedictionẽ iuxta antiquas pmissiones ad peregrinas gentes vniuersas transmittere huius seminis Abrahamici nomine, quẽ ipse Iudæis regem dederat, et Iudæi in crucẽ egerant. Sed de hac peregrinar̃ gentium parte alia esset instituenda oratio, vt parti, tuæ petitionis responderer̃: verũ apud Iudæos est consistendũ, apud quos animaduertisti fuisse noticiam de vno vero et viuente Deo, de legib⁹ Dei, de cultũ Dei, de promissionibus Dei, de tutela Dei erga populũ suũ qui alius populus nõ erat, quã posteri Abrahamici, De beneficijs Dei: q̃ oĩa, et alia, erant in solo populo Dei patefacta à Prẽ Deo antequã Iesus nascerer̃, et fuerunt, cum viueret, et esse perseuerauerunt postquam mortuus est, neq. aliud videbar̃ posse desiderari, nisi vita professioni populi Dei conformis, aut resipiscentia, vbi vita conformis nõ fuisset, quando Deus aliud nõ statuisset. Verum cum Deus cum magna iræ suæ interminatione mandasset prophetas et reges à se missos recipi et qui illos nõ recepisset pacem secum habere nõ posse, et hoc firmissime obseruasset in oĩbus, quos ad populũ suum miserat pphetis et regibus, q̃s nunq̃ recipere aut ipsos aut ipsor̃ posteros in grãm voluit, nisi resipiscẽtes patres de proprio, posteros de patrum facto, sequebar̃ vt, qui, postquã Deus Iesum pro vate et rege et chr̃o declarauit, pro chr̃o Vate et rege recipere noluit, à Dei patris et tutoris Israeliticæ Ecclæ grã excidisse et esse alienus intelligar̃. Quid est enim pugnare velle cum Deo, nisi auersari id quod Deus cum spe salutis recipiendum proponit, et comminar̃ iras, mala, et mortes repudiare audientibus ea, q̃ ipse recipienda esse mandat? Hõ igt, q̃ noluerit audire verba mea, q̃ loquer̃ ppheta ille, quẽ suscitabo vobis de medio fratrũ vestror̃, requiram ego ab eo. Scis qua de re loquar̃ Deus? SA. optime noui. Hões enim tum maxime de futuris cognoscẽdis sunt solliciti, cum vndiq. sibi mala instare, nunciari audiunt, scireq. auẽt qui sit rer̃ futurus finis. Mandat aut̃ Deus ne populus Abrahamicus laboret à diuinis et arcanis futuror̃ euentũ noticiam habere. Nam se, quoties tale accideret populo, vt sollicitudine eor̃ malor̃, q̃ sibi ꝑsaga mens portendit torquerer̃, non de futurum vllo tempore, sed pphetam à se Deo edoctum oĩbus de rebus missurũ qui moneat populum de sua, Dei veri voluntate. Mandat aut̃ pphetæ illi, quicunq. ille fuerit pro tempor̃ occasione vt caueat ne q̃d plus minus dicat, quam Deus mandarit si nõ mori velit. Mandat etiam populo vt sibi bene consulat, audiatq. et excipiat honorifice prophetam, et obseruet q̃ ille in nõe Dei dixerit. Quod si populus credere noluerit prophetæ illi, mortem interminar̃. Cum n. dr̃: Ego requiram. Sg̃catur, sup magistratũ ordinatũ nullũ esse Iudicẽ præter Deum. Sicut enim priuator̃ culpas, certis magistratibus subiector̃ à constitutis iam iudicibus à se voluit vindicari: Ita ipse Deus voluit esse vindex eor̃ qui peccarent, et nullum super se haberent magistratum, qui eor̃ culpas punire posset. Ne aut̃ populus deciperer̃, tempore illo quo maxime pere impostura nocere posset, mandar̃ vt quærerer̃ à ppheta certum.

Deus reiecto populo q̃do gentes in fauorẽ receperit. 1. 44.

Noticiã Dei apud Iudæos sẽp fuisse. 36.

bona Iudæorũ peculiaria. 9.

Iudæis q̃d ad salutẽ defuit. 17.

prophetar̃ contemptus à Deo punir̃. 1. 13 5. 10

Iudæorum abiectio

pugnare cum Deo quid. Deut. 18. 19.

Prophetæ cur mittantur

Ego requiram ab eo.

Magistratuum peccata Deus vindicat

Propheta q̃do agnoscendus.

fidei chr̃ianæ certitudo

Chr̃m et Apostolos contra patrias Mosi leges nihil docuisse.

Sicut pphetæ ita chr̃is certis signis, prodigiosis factis ondit se à Deo missum.

Propheta nõ recipientes pereunt. 2 Par. 24. 20. 21.

Scriptorũ Apl̃icorũ certitudo

Pœna Iudæor̃ ob contemtũ chr̃m diuturna. 1.

Mss. 1669

certum signum, prodigiosum aliquod factum, quod illũ à Dño Deo missum, et ipsum à se non venisse sua sponte, sed à Deo missum demõstrare posset. Quodsi et verba et adhortationes prophetæ à lege Dei non deuiarent, et prodigium, quod populus peteret in demonstratione verittis quod ꝓpheta esset à Deo missus eueniret: iubeṙ populo sub graui pœnæ interminatione vt ꝓphetam illum attente audiat et obsequentissime illi pareat. Pas. Tam bene exposuisti locum istum, vt maius signũ tuæ eruditionis desiderari posse nõ putem. Nunc Samuel verte te ad lectionẽ certissimæ fidei eoṙ libroṙ, quos Iudæi, tui gentiles in testm eoṙ, q̃ ipsi viderunt conscripserunt, de vita et rebus gestis nõ solum Iesu, filij Mariæ, veṙ et demortuo et resuscitato et abeunte in cælos eius filioṙ seu discipuloṙ: et quære, vt Vir diligens et suæ salutis curator an quid sit, quod Iesus et eius discipuli dixerint, monuerint, adhortati fuerint, quod aliqua ratione videri et iudicari possit esse contra patrias Mosi leges et ꝓphetaṙ prioṙ sẽntias? Et cum hoc feceris, promoue te vltra et quæras, an miracula et prodigia defuerint ad demonstrationem iustam, quod Iesus fuisset à Deo missus. Quod si inueneris, et illinc oĩa consonare, et hinc plus satis, et plusquam satis editũ fuisse miraculoṙ et prodigioṙ ad attestationẽ doctrinæ, quod fuisset à Deo et nõ ab hoĩbus, quid est quod grauẽ virum, sano ingenio ꝑditum remorari possit, ne Iesum Mariæ filium credat fuisse Chrm, vnctum ad regnum Israeliticum suscipiendũ à Deo pre, spru Scto? Maxime cum legendo hoc intelligere potueris, nullo tempore fuisse liberum hoĩ propheta aut regem aut recipere quem Deus nollet, aut nõ recipere quem Deus vellet, sed pœnis et præmijs propositis. Nam quicunq prophetam aut regẽ à Deo missum receperunt, et à malis in q̃ alij inciderunt, euaserunt et salutẽ sunt adepti: Qui aut recipere noluerunt, ipsi cum eoṙ omni posteritate, diris, violati, nõ credendo q̃ Deus credi volebat, numinis subiacuerunt, et miserrima morte perierunt. Quidenim boni nõ habuerunt q̃ Mosi crediderunt? Quid aut mali non sustulerunt q̃ ei subesse noluerũt, sed ei se adæquare tentauerunt? Et vt cætera taceam, nonne dehiscente terra nouo et formidoloso grẽ mortis ꝑcipites deturbati sunt in tartara qui Mosi noluerunt subesse? Quid accidit illis q̃ dicebant ꝑ contemtum quæ nobis pars in Dauide, aut hæreditas in filio Isai? Aut quid nõ accidisset illis, qui dixerant: num Saul regnabit super nos, si nõ benignitas Saulis se opposuisset? Quid dicam de Achabo et Sedechia regibus, quoṙ ille Micheam, hic Ieremiã ꝓphetas, nec habere voluit pro vatibus, nec eoṙ verbis credere? Nonne vterq. cum vniuerso populo perijt? Considera hoṙ scriptoṙ, de quibus dixi tempora, inuenies oẽs fuisse mortuos ante Titi Cæsaris seculum, qui tãn vaticinia futuraṙ reṙ Iesu chri commemorantes videnṙ nõ de futuris sed de ꝑteritis rebus historiã texere. Quoniã sicut sunt certæ spes et certa præmia eoṙ, qui recipiunt reges et prophetas à Deo missos, q̃bus postea vtunṙ fruũnṙ et ipsi et eoṙ posteri: Ita sunt certissimi metus et constituta exitia, in q̃ à Deo impelluṙ hi, cum tota posteritate et memoria nominis per vim, qui Dei ꝓphetas et reges ad salutem ferendam missos, nõ solum nõ receperunt, verumet trucidauerunt. Et videre potes Samuel, si tempora examinas à tempore Vespasianoṙ, quo seculo capta est et euersa à Romanis hierosolyma, et dissipati Iudæi per totum Romanum imperium, captiui et miseri, vsq; ad hanc diem quot centena sunt annoṙ, et quomodo populus Dei Iudaicus ab ætate illa

qua

fidei chriã: certitudo

Chrm et Apostolos contra patrias Mosi leges nihil docuisse.

Sicut ꝓphetæ ita chris certis signis, prodigiosis factis ondit se à Deo missum.

Propheta nõ recipientes pereunt. 2 Par. 24. 20. 21.

Scriptorũ Apticorũ certitudo.

Pœna Iudæoṙ ob contemtũ chrm diuturna. 1. 28.

qua cepit Imperatores ex se sibi creare, nunquam maiestatē imperatori-
am perdidisse, nisi ad certum annor̄ spacium, ad summum septuaginta,
deinde, mutatione temporum secuta, habuisse ex se Reges et Ꝓsides, sic-
ut prius antequam captiuus fuisset, habere et frequenr̄ maiori cum
gloria et splendore consueuisset. Et sæpe legimus populum glorio-
sius et opulentius habuisse imperium post, quam ante captiuitatem, red-
dente Dño populo suo duplicia et multiplicia bona pro singulis malis quæ
in captiuitate passus fuisset. Et cum hoc feceris, cedo mihi illud consi-
deres, Deum omnipotentem amantē populi sui, tutorē perpetuū et defensorē,
veracissimum oībus in suis pollicitis, nunquam fuisse flexum per mille
et amplius quingentos annos ad preces sui populi clamantis ad se, et eius
policitationes commemorantis, et subsidiū aliquod in rebus tā male afflictis
petentis, cum tan̄ dixerit: Cum venerint sup̄ te oīa verba ista benedictio
et maledictio (illud, si obedieris, hoc, si nō obedieris voci Dñi Dei tui.) q̄ ego
posui ante faciem tuam, redibis ad cor tuum (si fuerit sup̄ te maledictio)
apud cunctas gentes ad quas te propulerit Dñs Deus tuus, et conuerteris (to.)
ad Dñm Deum tuum, atq. obedieris voci eius in oībus (audis in oībus, et
inter ista oīa est cap. 18.) his q̄ ego Ꝓcipio tibi hodie tu et filij tui (tu
inq̄t et filij tui, quoniā pœna pertingit à parentibus ad posteros, cum filios
non pœnitet malefactor̄ pr̄is, cum parentes habent cor pœnitere nescium.) in
toto corde tuo et in tota anima tua, conuertet Dñs Deus tuus captiuitatē
tuam et miserebir̄ tui, conuersusq. (ad te, in bonum, sicuti conuersus
fuerat contra te in malum.) congregabit te de cunctis populis in quos te
dispersit (nō victores populi q̄ te cœperunt.) Dñs Deus tuus, si fueris eie-
ctus usq. ad fines cœli, inde congregabit te Dñs Deus tuus, atq. inde tollet
te (summa cum felicitate.) et introducet te Dñs Deus tuus ad terram,
quam possederunt pr̄es tui, et possidebis eam, benefacietq. tibi et multipli-
cabit te magis quam pr̄es tuos, Qua rōne Dauid, illum q̄ regnaturus es-
set super populum vocat Adonai suum: Cum inquam Deus ita pollicear̄
et populus Israeliticus vagus, profugus, erro, in certis sedibus, et dispalatus
continuis Ꝓcibus oret Deum ut sibi misereat̄, quid dicemus? In populo esse
pœnitentem animū, et in Deo, Ꝓter quā policitus est implacabilitatem, an
in Deo esse constantiā in præstandis promissis, sed in populo nō esse eius
culpæ pœnitentiam, quā Deus longe plus quam oīa aliar̄ culpar̄ postulat?
Quōdo enim Deus eius populi saluator esse cuperet, et ad illum sal-
uatorem mittere, qui et antē seruatorē missū occidit, et de seruatore occiso nō
solum nō pœnitet, verū et quod occiderit gloriar̄? Et in policitatione
dr̄: si in oībus obedieris. Et, conuerteris tu et filij tui oēs cor tuum &c.
Quoniā tu Samuel habeas hoc persuasissimū, Deum requirere et omni-
um suor̄ præceptor̄ obseruationem, et omniū culpar̄ quas hō admisit pœ-
nitentiam. Quod si pater morir̄, filij in captiuitate aut nati aut nutriti
pœnitere debent de factis paternis et cor suum vertere ad legis diuinæ inte-
gram obseruantiam, neq. factis paternis consentire, qui consensus, nō alij,
quā illis qui consentiunt, nocent. Sicut aut̄, si filij paternis improbe factis
consentiant, à pœnis quibus subiecti fuere parentes, nō eximunr̄: Ita mutata
sorte, si animum à paternis malis auerterint, et ad sana consilia con-
verterint
quæ cum lege Dei sint conformia, ex malis exemti, in bona ex pacto Dei trans
ferunr̄

diritas Dei erga Iudæos

Deut. 30. 1 cum itaq. venerint sup̄ te.

Ps. 110. 1 Dixit Dñs Dño meo

cur Deus Ꝓcibus sui populi à morte ehr̄i nōdū potuit flecti

in Pœnitentia q̄ requiruntur à Deo. Leu. 26. 40.

pœna parentū q̄do ad natos ptingit.

Mss. 1669

TERTIVS

Pœnitentiæ exemplum.

ferimtur. Et extat apud Danielem huius rei exemplum, cum patribus im-
probis mortuis, filij auerterunt animum à parentum improbitate et bene ha-
buerunt, calamitatum malis liberati. Obsecro inquit, Dñe Deus magne
et terribilis, qui custodis pactum et pietatem (proposita Deut. 30.)
his q diligunt eum (honoris caussa vertit sdam in tertiã personã pter
patrium morem) et obseruantibus pcepta eius (oia) peccauimus, per-
uerse egimus, impietates fecimus et rebelles fuimus declinãdo à manda-
tis tuis, atq à iudicijs tuis et non audiuimus seruos tuos pphetas (vi-
des quo tendat huius criminis confessio?) q locuti sunt in nõe tuo ad
Reges nostros, principes nostros et ad patres nostros et ad oem populum
terræ (qui oes sunt in peccatis suis mortui) tibi Dñe Iusticia et nobis
confusio facierum, sicut est dies hæc viro Iehuda et habitatoribus Ie-
rusalem, atq oibus Israelitis propinquis et remotis in oibus terris in quas
tu (et non vires hominum) expulisti eos, pp transgressionẽ suam, quam-
te pcuaricati sunt. Ita orabant illi et ab oibus malis fuerunt, oes q voluerũt,
(nam multi seruitutis iugo adsuefacti liberi esse noluerunt) liberati.

Dan. 9. 4. Quæso Dñe Deus magne

Iudæi cur nunc nõ exaudiuntur, vt in suã terram restituantur.

Quid est igr quod Iudæi tot annor seruitutẽ seruiunt, et adhuc liberati
nõ sunt, nisi quod ex præscripto legis diuinæ pænitere nolunt? Nam quã-
tum distat cælum à terra, et mille quingenti anni ab annis septuaginta, tã-
ta vider esse distantia inter populum illum orantem Deum omnipoten-
tem cum Daniele et confitentem peccatum suum et peccatũ populi sui
Israelis, et prosternentẽ pcationẽ suam ante Dõm Deum pro monte Sancto
Dei et improbantem facta suor maior regum principum et populi terræ:
et hunc populum Iudæor nostri seculi nihil minus cogitantem quã ineluibi-
lem culpam, quam admiserunt eor maiores in occidendo nefarie Iesu p-
stare, et de ea pænitere velle. Non est igr mirum si illi pænitendo intra
70 annos sunt consecuti, q isti intra millenos quingentos consequi nõ po-
tuerunt. Nam animus illius populi resipuit, et de oibus, quæ contra leges
Dei à maioribus suis facta sunt, pænituit: Istius nulla pænitentia ca-
pir fertur, ducitur, animus, siue de suis siue de maior suor factis. Et ille po-
pulus, vires pænitentiæ quantæ essent experiri voluit, cuius pænitentiæ
iste compos esse nõ pot. Vnde illos pænitet? quod sui maiores pphetas mis-
sos à Deo, occidissent: Isti gloriant, quod sui maiores fuerint parricidæ.

Iudæi ex præscripto legis diuinæ pænitere nescij.

An Iudæi oes reiecti à Deo. Rom. 11. 25.

SA. Itane existimas Dñe, oes Iudæos ex gra Dei excidisse, desertosq à
Deo esse vniuersos? Pas. Illos Deus deseruisse Samuel, dicendus est, qbus
resipiscentiæ fores sunt clausæ: Sed quos pænitentia reducere pot in
gram cum irato pre Deo, hos à Deo esse desertos dicere nõ potes. Quis
est enim hominũ, qui male agenti filio nõ irascar? Quis aut est q filium re-
sipiscere nolentem, et de malefactis gloriantem recipere in gram velit
etiamsi filius sit ei vnicus, carissimus et dilectissimus? Nisi affectu potius
qui in Deum nõ cadit, quam ratione ducar. Deseruisse plane Deus ter-
ras dicerer si hões peccantes et nullam dantes pænitentiæ sigcationẽ nõ
puniret. Impunitas enim in ciuitate aliqua, signum est vrbem carere cura-
tore. Deinde Samuel, tu vides et miraris tantum numerum Iudæorum
q nunc viuunt videri à Deo desertum quod resipiscere, vt ei parcar, nolit,
et perspicis numerũ Iudæor, qui sunt et à maioribus hor Iudæor re, et ab om-
nibus his impænitentibus Iudæis voluntate, occisi: quor caussa scribitur
hierosolyma fuisse plena sanguine prophetar. Et Deum misisse qdem pro-
phetas, sapientes et scribas ad Ierosolymitanos, monitionis eor caussa vt
resipiscerent, q oes fuerint ab hierosolymitanis occisi: Verum Deum tan-
tum

Impunitas

Matth. 23. 34. 37.

tam rem inultam non esse relicturum, sed sumturum pœnas à nefario po:
pulo, à sanguine usq. Abelis ad sanguinem postremi boni viri, qui occiden:
dus foret. Quare si tangeris mia ob vagantem Cainum, non debes tu
esse surdus ad clamores sanguinis Abelis, maxime cum videas Cainum
vagas et incertas sedes mutare posse infirmas et stabiles remedio pe: Deut. 30. 11
tito nõ à cælo et ab inferis, neq. à dextris aut sinistris cæli, sed ab aĩo suo. Rom. 10. 6. 14
Hic enim pœnitentibus parcit, pœnitentia aut sedem habet in aĩo cuiusq. pœnitentiæ sedes.
qui peccauit. Deinde tu Samuel, ne nomini Iudaico intentus sis, ita, vt rem
et genus Iudæor ꝓtereas: sed retrorsum animi oculos retorqueas, et ad tempora
illa venias, cum Deus pr designasset Iesum in chrm et regem per quem sa:
lus erat parienda orbi, et non pauci Iudæi graues et sapientes viri ex prin:
cipibus et populo Abrahamicæ posteritatis cum suis familijs crediderunt Iudæor in christũ credẽtium magnus numerus. 1. 17
Iesum esse chrm et ante mortem et post mortem Iesu, quor numerus et
quantus fuerit narrar, et nõ paruo fuisse nuro, ex eo qs coniectura col:
ligere pot, quod vno die quinq. Iudæor millia Iesum pro chro credide:
runt, nõ in beneficium Iesu, qui exercitu huiusmodi hominũ, q cælos iam
ascenderat nõ indigeret: sed salutis potiundæ, quod Deus ita decreuisset,
caussa. Ita n. Iesum credentes fuisse chrm censebant culpa vacare,
qua se polluerant cum vniuersa posteritate eor maiores. Sed hi Iudæi, Iudæi chriani ἀποσυναγωγοι facti.
procedentibus seculis et à græcis Antiochenis, deductione facta à voce
chrs, cognominatis oĩbus, q Iesum esse chrm crediderant, tam Iudæis
quam oĩbus alijs gentibus christianis, inter Iudæos incredulos et infideles
seu ἀπισοὺς numerari à sequentibus ætatibus desierunt, et q natura Iu:
dæi erant, ob professionem nouã quod Iesum esse chrm faterent, à Iudæis
reliquis pro Iudæis nõ habebant. Horum nõ pauci viuente adhuc Iesu
chro, alij etiam, et mortuo, eam ob caussam à principibus illis q Iesũ occide:
rant, sunt extra cætum alior Iudæor eiecti et ἀποσυναγωγοι facti.
Unde et vri scriptores Iudæi gre, sed chriani professione, cum qstionẽ
hanc sibi proposuissent: Nunquid Deus populum suum repulisset atq. re: Rom. 9. et 11. 1.
pudiasset, ita respondent vt dicant Deum populum suum nõ desere:
re, cum impios et ceruicosos et spretores suæ voluntatis, deserit. In
tanto n. populo, numeri sine nuro nõ desunt veri Israelitæ in qbus dolꝰ
nõ est: Sed coniunctio voluntatis cum Dei voluntate, qui quantũuis Qui filij Abrahæ et qui nõ.
pauci sint semen Abrahamicum sunt gre, spru, voluntate, imitatione,
facta Abrahami pris, imagine et forma vitæ, referentes, et videre
cupientibus, repræsentantes. Præter hos aut siue paucos siue multos
alij qui nõ nisi genealogijs, et ob genus quod ex Abrahamo descenderint
carnis successione gloriant, ex nuro filior Abrahami delent et expun:
gunt ab oĩbus prioribus prophetis. Quid enim est illud? Relictus 3 Reg. 19. 10 Et ego solus relictus sã.
sum ego solus, et quærunt animam meam, quod de se dicebat Elias,
nisi alios ges ꝓter se vnum, Israelitas non fuisse, nec inter genus
Abrahamicum numerari potuisse? Cui dicto tantum abfuit, vt
veritas diuini oraculi contradixerit, vt etiã suffragata fuerit: Reliq 3 Reg. 19. 18 reliq mihi 7000 viror
mihi, inqt, illa septem millia viror, q nõ genu flexerunt ante
Baalem. Hoc est: non solus es tu, sed et septem alia, viror millia
generis Abrahamici et veri Israelitæ. Ex reliquis alijs, qui sunt
sine nuro, nullus est Israelita aut Abrahami filius, seu reuera
Iudæus, nisi sdm carnem, q ad salutem conciliandam nihil, ad pœnas
aug.

Piorum paucitas.

Rés. 1669

augendas aliquid prodest. Nam cui Deus plus fauoris concessit, ab eo, si ingratus fuerit, plus panar exigit. Hoc ipsum Esaias propheta quod Elias antea dixerat, verum esse sua sentia confirmauit dicens:

Esai. 10. 22 & fuerit nu. ut arena.

Si fuerit nurus filior Israel sicut arena maris, reliquiæ solæ saluæ fiet. Hoc est: salus promissa Abrahamo, paucis ex gente Abrahamica sãm carnem continget. Reliquiões, etiamsi fuerint multi, sicut multa est arena, q est in littore maris, disperdem, neq; inter Abrahami filios, abs quo vitæ grẽ, degenerarint numerabunt. Ad hunc modum igi, si tu de Iudæis, sicut Elias aut Esaias, cogitasses, nõ ita vt fecisti gestione de repudiatis Iudæis sua ipsor culpa, proposuisses. Nam sicut nõ oia q nascuñ ex selectis arboribus selecti fructus sunt ad cibum: ita nõ oes q ab aliquo Heroe grẽ successione descendunt, illius spiritũ et indolem referunt, cuius sunt posteritas. Mutatũ igi nomen Iudæor in christianor, eor qui illo seculo ex Iudæis Iesum crediderunt esse chrm, fecit vt Iudæos alios esse nõ existimares. Pter hos, qbus Iudæor nome hæsit ob id quod Iesum esse chrm nõ crediderunt. Unde duo Iudæor gra esse vides. Unum eor, q Iudæi cum essent legis Mosaicæ obseruantissimi, et custodes patriarũ consuetudinũ diligentissimi, audientes quæ fierent & dicerent, et quod Deo placuisset reconciliare sibi populũ suũ cumq; eo in grãm redire, dareq; salutem per eum, quem declarasset signis et prodigijs, in chrm, prophetam et ducem populi & intelligentes hunc principem per quem salus erat obuentura Iudæis, esse Iesum, et studuerunt sibi reformata vita placatum sibi seruare Deum, et arbitrio declaratio. mq; Dei sese dedentes, Iesum sicut Deus declarauerat se velle, pro chro sunt venerati, et eius monitis paruerunt. Tales, frmumera multitudo sunt bonor viror Asiam incolentium, circumcisione & alia q legis sũt seruantiũ et Iesum esse chrm confitentium. Hi aut oes, aut nõ parua pars sunt ex Zacharia, Zachæi, Nicodemi, Iosephi Arimathiensis, Reguli, Petri, quinq; millium viror, q vno die Petri concionibus adhæserunt, atq; alior qui alios Aptos concionantes audierunt, posteritate. Neq; n. omnes illi, qui illo seculo crediderunt Iesum esse chrm, steriles cũ oibus qui erant in eor familijs, fuerunt. Quod si posteritas Unius Isaaci intra septingentos nõ amplius annos, ita creuit, vt comparer à Mose arenæ maris et stellis cæli, quid tot miliũ hominũ successores intra mille quingentos annos fecisse dicendi sunt? Nam si vnus homo intra centum annos, centum suscipere põt liberos, sex millia hominũ hoc ipso tempore si par fœcunditas concedat sexcenta millia hominũ producent. Alter Iudæor genus est hoc, quod tu solum vides et spectas vagum, infimũ, miserum, et ignominijs et irrisioni omnium expositum, cui nihil deest vt cum illo superiore numeretur, nisi confessio quod Iesus, quem Deus dederat et multis sigcationibus declarauerat in regem Iudæorum contra leges fuerit occisus à Iudæis illius temporis, qui principatum et imperium in populo iudaico gerebant. Hi si sancti nõ sunt, à lege Mosis, diris, impetum, apud quẽ execrandus dicitur qui in oibus quæ scripta sunt in lege nõ fuerit Deo obsequens. Si sancti sunt et legi Dei in oibus parentes, ex eo tãn mortem nõ effugiunt quod Deus vult vt hoes sibi credant, et vt iustus ex fide, quam dat ver. bis Dei, nunciatis per prophetas, viuat. Sicut n. nullus euadit mortem comminatam p legem, nisi qui obseruans fuerit legis: ita nullus euadit mortem, quæ à Deo immittit in aliquam vrbem, cui iratus est Deus, nisi

qui cr.

Duo grã Iudæoru

Primu genus Iudæor f. 27.

fides christiana f. 6. f. 34.

Iudæor & christianor posteritas quanta. f. 16.

Alteru genus Iudæor f. 28.

Iudæi sine sint obseruatissimi legis sine nõ mortem in effugere non possunt.

qui credit nunciantibus instare mala vrbi illi, et ab ea discedit. Nam le- Abac. 2. 4.
gimus oēs illos tempore Lothi et Noe perijsse igni et alluuionibus qui Ezech. 33. 4.
Lotho et Noe narrantibus q̄ mala instarent vrbibus illis, credere nolue-
runt. SA. O importunam commentationē hominū, q̄ violata integritate
chrīanæ fidei, obsepsit viam, ad eam penetrandi nostris hoībus, qui vi-
dentes pro foribus stare tres deos sdm supposita et personas, duas na- scopulus
turas in vna persona, purgatoria, legis Mosaicæ abrogationē, ne legē inter fidem
Dei refigere et reijcere velle existimarent Iesum pro chrō credere et chrīana et
in illum Iudæorum cætum qui chrīani dicebant penetrare noluerunt: Iudæos inter
quin potius christianor fidem illam, q̄ aliud nihil erat quā Iudæor, si positus s. 5.
aut inde demas Iesū esse chrm, aut hic addas hunc ipsū Iesū chrm 20. 21.
esse, oībus probris quibus poterant adobruerunt, Non animaduertē-
tes ita faciendo, se approbatores esse malor, q̄ à maioribus esset fa-
cta contra leges Dei, vt nunq̄ defuerit Sathanas maior nostror, inui-
dere saluti siue alliciendo ad cultum multitudinis deor deserto vno Deo,
siue nunc abducendo à fide quod Iesus esset chrs vt salutem nullo nego-
tio consequerent q̄ promittebant ne ad cultum trium deor concedere,
contra quam lex Dei vnius iubet, iudicarent. Sed inter tot incōmoda
maximæ gratiæ sunt habendæ Deo, quod tandē aliquando fidem chri-
stianam ad suos primos fontes reduxerit, vt nō adeo res difficilis esse
videar, neq; sine explo alior Iudæor, qui Iudæi, ob mutatum nomen, à me
non existimabant, christianum ex Iudæo fieri, cum nihil mutet à lege
nihil fatear contra legem nihil credere cogar quod sit pter legem Dei
Sanctam, iustam et bonam. Nam vt video christiani fieri ex Iudæo ex Iudæo chrianum fieri quid
aliud nihil est, nisi fateri quæ maiores inique egerunt in eos, quos Deus
misit ad se monendi caussa et retrahendi ad obseruantiā patriar legū,
fuisse inique facta, et viros bonos ab illis necatos, bonos viros fuisse.
Pas. Rem acū tetigisti et totius huius nostri colloquij summā expres-
sisti. Nam hos, quos videre potuisti in Italia ex Iudæis factos chrianos Iudæi trinitarij
pleno ore trinitatem in vnitate asserentes et alia confirmantes et nec chrīani
facientes et mutantes et addentes et prætermittentes q̄ sunt contra nec Iudæi
ipsa verba et intelligentiam legis Dei, et contra quam docuerint Iesus
chrs et sui apli ne putes esse chrianos, chrīana illa vetere et apostolica
sed papistica fide. Tales qdem nec sunt chrīani, quoniā ea credunt q̄
Iesus chrs si uiueret credi ab aliquo suor nollet: Nec sunt Iudæi, quoniā
à lege Dei manifesta olim solis lata Iudæis, discesserunt, papistas vero cogno-
minare potes. Et speramus hanc patefactionē Dei factam temporibus 1565.
nostris de vno Deo et fide chrīana, vt erat ætate Iesu chrī integra et In Transil-
inuiolata, magnū fructum reportaturam et operæ precium nō paruum uania, per
habituram. SA. Verum esse crederem quod dicis si hoc mihi ex vris Sanctum Martyrem,
scriptoribus oñderes et illud adderes vnde habear veritas scripturar Franciscū Dauidis.
vestrar. Pas. Illa digna, hæc indigna est eruditione quam perspe-
xi inte, quæstio. Nam in historiar fide quiddam Iudæis accidit, q̄
alicui accidisse genti cognosci à nullo seculo potuit. Quis enim vnquā Historiar veritas
fuit, qui Romanas Græcas Vngaras Gallicas hispanicas historias vnde.
veras esse addubitare voluerit, ob eam caussam quod illæ à nō Roma-
nis à nō Græcis, à non vngaris à non Gallis à non hispanis veræ esse
crederent? Cum addubitar siquidem de historiæ veritate, non id
quæsitum vnq̄ ab aliquo est quis ei aut crederet aut nō crederet: Sed Scripturarū dubitatio
an scriptor affectibus suis potius, quam veritati rer seriuerit. Nunc, vnde. 20.

Nunc, historiam veram esse dicere, sed postquã alius quispiã exortus hostis, illam crediderit veram esse, falsam esse affirmare conari, est viri desiderantis id esse et posse, quod Deus nec esse vult, nec posse desiderat. Accipiant oẽs annales eorũ, quæ in Syria et Palæstina acciderunt cum priuatar tum publicar rer à fine Imperij Cæsaris Augusti usq. ad initia imperij Caligulæ. Inuenier, oẽs historiographos et Iudæos et nõ Iudæos, aut de Iesu vita nullam mentionẽ facere veluti de re priuati hõis, aut nõ sine honoris præfatione facere. Quid igr? Fuit aliquando olim Iesus aut nunquam fuit? fuisse aliquando sequentium seculor disputationes Luciani Philostrati Porphyrij Iuliani Galeni et aliorum demonstrant. Fuit igr aliquando Iesus Mariæ filius, chrs Iudæor declaratus à Deo. Sed si fuit, fecitne aliquid, an nihil? si nihil egit, neq. fuit aliquando. Cui.n. aliquando fuit, is aliquando aliqd egit, maxime si nõ obscurus Vir fuit, sed celebris et rebus gestis nobilitatus. Verum si aliquid degendo inter hões Iesus egit, quid egit? Nos, q eius seculo nõ fuimus, quodo addiscemus quid ille egerit, nisi ab his q de eo scripserunt? Et magis ab his q proximi illi seculo vixerunt et scripserunt, quo ille fuit: Maxime vero ab illis, q spectatores et testes eius gestor fuerunt. Nam in historia contexenda plus vicinis quam longinquis, et plus oculatis quam auritis testibus credir. Quamobrem si hæc ratio in oibus Annalium scriptoribus seruar, Cur credemus Seder olam et Thalmudistis potius, q multis seculis post Iesu chrm vixerunt, quam Plinio Tacito Iosepho, qui nõ multo longe à Iesu chri morte et vixerunt et scripserunt? Et si his credendum esse dicer, cur nõ magis his q vna cum Iesu chro vixerunt et multa ab eo et quæsierũt et audierunt? Maxime cum nihil sit quod in eor historia constabilienda, quod ad veritatem scriptionis ptineat, desiderari possit. Scripsit Matthæus de Iesu ea, q vidit et cognouit discipulus in præceptore. Scripsit quoq. Tiro libertus de Cicerone Patrono. Polybius domesticus et contubernalis de Scipionibus apud quos vitam transigebat. Liuius Pompeianus de Pompeio et Pompeianis qbus erat studiosissimus et magis addictus, quam Matthæus Iesu chro. Scripsit Plin. de Traiano, Cæsar Dictator de se. His credir, quoniã rõ nulla est, cur illis credi nõ debeat, et cum aliqua rõ subest, cur aliquid illis de veritate historiæ detrahi queat, illud et adfer in medium, et voluntariũ esse nõ solet. Cur igr his creder in oibus, nisi in his, in quibus rõ aduersar certa, illi nõ creder in his, absqbus, vt credi nõ debeant, nihil retrahit lectoris animũ, nisi inimica voluntas? Scripsit Matthæus Ioan et Lucas de Iesu chro et discipulor Iesu chri rebus gestis. Recepti fuissent ab oibus eor annales si Iudæi nõ fuissent hostes Iesu aut à chrianis nõ fuissent prius recepti. Hostilis igr animus in Iesum, et odium in eos, q Iesu esse chrm crediderunt in caussa est cur illa historia minus recipiar, quam commendat veritas, et maxime recipienda iudicarer si assensiõis ratio dux fieret. Vnde nec Iosepho, non chriano et sacerdoti Iudæor, credir de Iesu loquenti, q tãn inter veros historiæ scriptores ab oibus recenser, et à cæsaribus eius, plusquã omniũ alior eius ætatis scriptorum, qui plurimi fuerunt, historia, de veritate et consensu rer q euenerant, cum eius scripto, quod illas continebat, est commendata. Pendet igr

veritas

Historiographor de Iesu mentio. s. 20.

In historia contexenda cui plus credendũ.

Scripta Apostolorum, seu Euãgelia cur repudiata à Iudæis.

Iosephus verus historiæ scriptor ab oibus cõmendatur.

veritas nostror autor, qui de factis et dictis Iesu chri scripserunt, inde, unde veritas omnium illor, qui unq scripserunt historias peti solet, ex consonantia sgt rer cum scripto, cum neq. hoc superat illas neq. illæ alr euenerunt quam narret istud. Huius aut signu quod ita sit hinc apparet, quod nullus illor tempor aut lector aut scriptor nec inimicus contradixit, nec amicus auxit, cum tan hæc ita scripta fuissent ut ab oibus legerenr. Et qui in scribendo de his rebus habenas amoris laxauit et plus suo desiderio indulsit qua veritti studuit est repudiatus. Nam no defuerunt aly quam plurimi, qui vita et res gestas Iesu chri in scripta redigere sunt conati, unde priscis temporibus extabant Euangelia Nicodæmi Barptolomæi Philippi et alior Aplorum noe edita. Erant et Nazareor hoc est chrianor acta sicut nunc Aplorum. Sed oia sunt a studioso veritatis seculo chriano reiecta, quam desiderio humano et affectu plus qua veritate videbanr esse imbuta. Neq. enim Deus in rer euentibus narrandis indiget nostro mendacio, ut nos velimus res, q euenerunt ita narrare, ut vellemus illas euenisse et no ut euenerunt. Ex his igr qui contubernales cum chro Iesu vixerunt, et eius res gestas et sapienter dicta conscripserunt examinatione facta ad bilancem et momenta veritatis, nulli sunt recepti præter horum scripta quos habemus et legimus, duor oculatorum et duor auritorum testium. Hostes Iesu chri nihil in eum scripserunt, no quod animus illis, sed quod successus no responsurus conatibus animaduerterer. Lux enim rer, quæ eueniunt, oratione quantumuis splendida, extingui, obscurari, velari no pot. Ex his aut, q nec hostes erant nec amici Iesu chri, et aliqd scripserunt ad historiam illius seculi pertinens, aly res Iesu chri omnino non attigerunt, aly attigerunt. Et quicunq. attigerunt, maiore suis scriptis memoriæ commendatione deferut Iesu chro, quam hi, qui inter amicos censi et numerati, faciant, qui Iesu chri quatuor circiter annor res dictas et factas collegerunt. Quid est igr quod his scriptis quatuor Euangelior possit fidem detrahere, in q et hostes, cum ea fuisse scripta intellexissent et legere potuissent, non sunt inuecti; et amici aliquid extra veritatem addere non sunt permissi, et qui addiderunt priuatis in ephemeridibus, sunt repudiati: et peregrini nihil dixerunt, et qui ex peregrinis aliquid dixerunt, honorificentius sunt locuti, quam hi fecerint, qui has historias ad nos, legendas transmiserunt. Nisi forte existimas Iulianos Porphyrios Thalmudistas et alios ois gris hoes post quatuor et amplius secula natos, posse ea q nec viderunt ipsi, nec audire potuerunt ab his q vidissent, confutare orone, q adæquarunt euentuum veritatem, cum nulla vis facere unq potuerit, ut ea q aliquando fuerunt nunquam fuerint. SA. Vera sunt quæ narras, q labefactari no possunt, nisi una, fundamentis sublatis pereat ois, omniu historiar veritas. Odium nostror hominu in christianum nome est mihi compertissimum, ex eo, ut semper existimaui exortum, quod Iesus par vero Israelis Deo statuerer. Leganr eni omnes Iudæor inuectiuæ orationes in christianu nomen et in Iesum ipsu quar plurimæ sunt exulcerati ody, et ignominiosissimæ, ut vir bonus nolit os suum legendo, et aures, illar lectione conspurcare, inuenier no alio illas tendere, qua quod constituerer Iesus æqualis cu vero Deo diuinit.

historiar veritas unde pendeat

Res gestas christi consonare cu Euagelista scriptis.

Multi rer a chro gestar scriptores.

historiographoru de Iesu mentio. 19. 5.

Iudæor in chrm odiu et blasphemiæ unde. 5. 5. 18.

Scribenti de amico aut de seipso fides habita.

fide chri na mag fructu r portatur si a Iudæis cipiatur.

Euangelij fidei ch process

diuinitatis. Et facile intelligi pōt, illos doctos viros, sed nefarij ausꝰ potuisse adduci vt crederent Iesum fuisse chrm, si scopulus iste trinitatis Deor nō fuisset interpositus, inter fauces, portus quietissimæ stationis, et nauigationē in medio pælago, vt non tutus accessus iudicarer. Et ego quidem literis græcis et latinis post patriā linguam cura patris fueram olim imbutus, et noticia har linguar fecerat vt multa legerim græca latina et hebraica. Quæ postea, mortuis parentibus, prolapsus in mendicitatē, coactus sum deserere et miseræ mercaturæ lucello vitam sustentare. Sed illo tempore cum floreret mihi cælum et lectio esset recens et memoria singula loca notata haberet, sæpe cum nostris hac de re disputabam. Dicebāt illi Euangelijs chrianor nullam esse dandam fidem, quod ab amicis et familiaribus Iesu essent conscripta. Opponebam aut ego, Non scriptorē esse reÿciendum ex eo quod amet aut oderit eū cuius facta et dicta scribat: sed ex eo quod veritatē rer mutat in medacē orationem.

Scribenti de amico aut de seipso fides habita.

Scripserunt chriani de Iesu chro, seu vt tu paulo ante dixisti, Iudæi de Iesu Idæo, amici de amico, quid si Ipse Iesus de seipso scripsisset? Certe si nō est amico q scribat de amico credendum, neq. alicui de seipso scribenti credendum est. Atqui Cæsari, Octauio, Xenophonti Tucydidi Ciceroni et alijs nō paucis de seipsis scribentibus creditū oībus est seculis. Et Hieremiæ Prophetæ, Michææ Zachariæ et alijs, quis Iudæor nō credit? Illi tān de seipsis vita sua et factis scribunt, quor tān sētentias de se scriptas aut de eor amicis nullus vnquam repudiauit. Mosis Iosuæ Samuelis Dauidis quis descripsit? aut ipsi de se, aut alij de ipsis, q tān hostes nō fuerunt. Quoniam aut nihil scribunt hostes in commendationē hostis, aut si scribunt vt vituperent, sicut Cæsar de Catone, scribunt. Quod si omniū illor q scripserunt aliquando aut de se aut de suis amicis reÿcienda est autoritas, quid nobis ex sacris Biblijs et prophanis historijs erit relictum? Hæc ego tum nō semel disputabam, sed tu sequere. Pas. Animaduerteram quæstionē illam te ex alijs retulisse potius, quam ex te proposuisse. Altera aut sapientis est animi et de veritate cognoscenda soliciti, quæ si hoc tempore, quo res chriana ad primos et repurgatos fontes est reducta, ab oībus Iudæis intelligar, nō despondeo animū, ne id eueniat, quod quidā et sapiens Iudæus et fidelis Aplus euenturū, secutus veter pphetar oracula dixit fore sꝫt aliquando vt omnis Israel saluus fiat. Nam cum calamitatū flagella illos, vt verbera phryges, docuerint, quid sit nolle id recipere ad salutem, sine quo salus haberi nō pōt, et absq. quo Deus salutem dare nec vult nec constituit velle, cum res et parua sit, et sita in quolibet nostrum, et desiderata à Deo, vt malum id dicas esse, quod malū esse cognoscis, et id damnes in maioribus, quod in te ipso si illud fecisses damnares, prouideo fore qd omnes, consonis animis, damnarent suos maiores, quod, prophetas et alios Sanctos viros afflixerint, persecuti fuerint et occiderint, sicut Daniel et Esdras et alij in calamitatibus constituti, pp malefacta auor fecerunt, Et non solum Sanctos pphetas Dei, prophetas Sanctos fuisse, verum et Iesum fuisse chrm confiterētur. Sed ad rem. Initio cum Iesus fuisset Declaratus à Deo in chrm, fuisse omnes Iudæos pter admodum paucos, peccatores, histor.

fidē chriana magnū fructū reportaturā, si à Iudæis recipiatur.

Euangelij seu fidei chrianæ processus.

Prædi-
annis B
et Apo

historia illius temporis narrat. Placebat aut Deo, populo suo multis mil-
lenis annor abs se amantissime culto parcere, et per Iesum declaratu
chrm salutem ab omnibus inimicis et iure victor, qui eam durissima
seruitute pmebat libertate pstita concedere. Hic pœnitentia in
peccatore populo erat opus, et obedientia: illa ex lege data vt resipi-
scenti populo parcerer: hæc ex alia lege vt monitis Dei pareret
populus, q Deus illis p pphetas sigcasset. Missus igr Ioan. ppheta
vt de vtroq. moneret, de neutro, disserens est auditus. Ita aut dicere
cæpit: Pœnitentia agite vitæ prioris, In propinquo eni est regnum
cælor. hoc est: pœniteat vos prioris vitæ malæ et parcer vobis a Deo
et veniendi regno et regi declarando adnumerabimini in ciues. Seqr
autem: Egressa est ad Ioanne Ierosolyma, et tota Iudæa totaq. regio
vndiq. finitima Iordani Iudæi sbt et baptizabant in Iordane ab illo
confitentes peccata sua, et maior suor sbt, hoc est: accedebant ad Io-
anne populi, et dicentes peccauimus nos, cum pribus nostris, iniqué egi-
mus, iniquitatem fecimus, vt egerat Dan. et sui socij, fluminis vndis
veluti sceleris notis emundabant expectantes regnum quod aduenta-
bat, liberum, cuius ciues erant futuri perpurgati omni culpa. Hic vi-
des Samuel, nullius rei fieri mentione nisi pœnitentiæ ex lege vt su-
pra docuimus, vt dignus qs iudicarer regno aduentanti ciuis. Vna
aut cum nuncio pœnitentiæ, q erat vna pars legis, ad reconciliatione
cum Deo impetrandam pertinens, ondit digito et ore demonstrauit eu
cuius ductu Deus statuisset libertatem et salutem donare populo suo.
Tu puer, inqt ille, altissimi vocaberis propheta, Nam pibis ante faciem
Dni, parare vias eius ad dandá sciam salutis in remissione peccator
plebi eius. Et, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatu mundi, Iudæor sbt.
Hic est de quo dicebam, post me venit vir, q antecessit me, q2 prior
me erat (dignitatis honore) et ego nesciebam eum. Sed vt manifesto
fiat Israeli propterea veni ego aqua baptizans. Et testificatus est
Ioannes, dicens: vidi sprm descendentem de cælo spe columbæ, et ma-
nentem super eum (Iesum) et ego non nouerá eum, Iesum, an esset
chrs, sed q misit me vt baptizarem aqua, is mi dixit: sup que sprm
descendente et manentem videris, hic est qui baptizat spru Scto.
Et ego vidi et testificatus sum hunc esse filium Dei, hoc est: sanctifi-
catum et in mundum a Deo missum. Et, Non sum ego chrs, sed mis-
sus sum ante illum, vt manifestarer in Israel, quod sit chrs filius
Dei, Rex, Sponsus, Agnus Dei, Propheta p quem sunt reparanda oia.
Et, Qui credit filio habet vitam æternam: qui vero no credit filio
no videbit vitam sed ira Dei manet super eum. Ita Ioannes, vt ab ira
Dei, quæ aduentabat sicut fur noctu, populus liberari posset, et ad pœ-
nitentiam oes hortabar, et Iesum esse chrm testabar. Vtrumq. enim ob-
seruatum a populo salutem conciliabat. Post Ioannem cæpit
IESVS demonstratus CRISTVS a Dei Pris voce a sprs Scti mo-
ra facta super eum, a Ioannis testimonio, concionari idem, quod Io-
annes, dicens: resipiscite, instat enim regnum celor. Hoc aut per
totam Galilæam et Iudæam faciebat, asserens se esse declaratum
chrm, et addens signa: sanitatem omniu et morbor et languorum.
Dicebat aut se esse chrm: et verbo, vt, Ego sum Messias seu chrs, q
qui log

Tres sunt qui testimoniu dant quod Iesus sit Christus.

liberandis ab ira ventura
pœnitentia et obedientia seu fides opus e

Matth. 3. a. 2. pœnitentia agite

Luc. 1. 76.

Ioa. 1. 29

Matth. 4

Ioa. 4.

Loquor tecum, Sicut Jeremias asserebat se esse prophetã a Deo ad populum Judaicum missum: & factis, ut opera q̃ ego facio in nomine pris mei ipsa testm phibent de me, quod sĝt sim chris & Messias. Hic q̃ a Jesu chro nihil petit a populo Judæor, nisi pœnitẽtia vitæ prioris, et fides, vt crederent Jesum esse chrm, vt ab ira futura liberarem. Missos q̃ Jesus discipulos suos ita docuit populum instituere: Profecti, inq̃t, p̃dicate, dicentes: appropinquauit regnum cælor. Hæc vino adhuc Jesu chro, quo toto tempore, aut nõ recte ipse Jesus Jacobi discipuli duo & septuaginta Apli duodecim docebant populum, aut dicendum est, populum resipiscentẽ & credentem Jesum esse chrm habuisse salutem & vitasse iræ Dei aduentantis mala. Quamuis aũt populi principes, quos mundi nõe & seculor intelligunt aliquando Apli, nec resipiscere voluerint, et Jesũ pro chro agnoscere nolluerint: attamẽ nõ defuerunt, q̃ vtriq; monitioni parurint, populi nõ parua mamis, cuius nõa & nũrus in Euangelio referunt. Mortuo aũt & resuscitato Jesu chro, ad eadem duo populum adhortabant Apli. Nam interrogati a populo dicente: quid faciemus Viri frẽs? Responderunt: Delictor pœnitentia agite & præteritor sĝt et vestror & maior vestror) et baptizet vnusquisq. credendo Jesũ esse chrm (hoc. n. est in nõe Jesu chri) in remissionẽ peccator, & accipietis donum spũs scti, hoc est: reconciliabimini Deo, et, veluti aqua corpus, mundabit cõscia vra ab operibus mortuis. Et postea. Pœnitemini vos igr et convertimini vt deleant peccata vra. Et mox: Vobis primũ Deus cum suscitasset filium suũ Jesum, hoc est, eum quẽ ipse sanctificauit et misit in mundum, misit eum benedicentem vobis, ita vt vnusquisq. conuerteret se ab inigitatibus suis. Et, Judæi si nõ permanserint in incredulitte (volentes resipiscere, & credere voluerint Jesum esse chrm) inserem̃ in arborem vitæ, vnde sunt p incredulitatem excisi. Pot. n. Deus denuo inserere illos. Et ita in oĩbus scriptis nostris editis ab Aplis aliud nõ inueniemus quæsitum a Judæis illius & sequentis seculi fuisse, nisi resipiscẽtiam de peccatis admissis ad illum vsq. diem ab ipsis & eor maioribus quibus veluti vinculis vindictæ Dei erant reuincti: et fides, vt Jesũ esse chrm crederent. In quæ duo si Judæi ad finem vsq. mundi recurrerint spem habent a Deo ꝓpositam nõ indubiam, salutem se consecuturos.

Nihil vides Samuel aliud abs te peti, nihil quærir vt mules de lege, aut vt credas ꝓter legem. Nam cætera, q̃ soli genti Judaicæ patefecit Deus de lege vitij & virtutis anteq̃am nascerẽr Jesus, erãt exposita Judaico populo. Paul. Sæpe nõstri concionatores pro suggesto dicunt, Jesum chrm affirmasse vitam æternam in eo sitam fuisse (loquebãr aũt Judæis) vt cognoscerent hões, Vnum esse & solum verũ Deum et quem misisset Jesum, esse chrm. Pas. Hunc locum ego soleo cõferre cum illo altero: Præcellit, inq̃t, Judæus ẽs alias gentes, q̃ Judæis & nõ alijs gentibus concredidit Deus mandata & promissa, suadens. Quid enim? si quidam illor nõ crediderint promissis Dei. Num incredulitas eor erga promissa Dei, fidem Dei, qua se obstrinxit promittendo, faciet irritam, ne Deus velit id præstare, quod policitus est, ob id quod ei pollicenti aliqui non crediderint? absit. sit enim Deus Verax in prom.

Jo: Baptista (Jesum chrm; scriptorum)
Jer. 28.
Joa. 5. 36. 8.
Matth. 10.
principes populi
Act. 2. 38. Delictorum pœnitentia agite.
Act. 3.
Rom. 11.
Judæis ꝑdes salutis proposita.
Objectio.
Joa. 17. 3. Hæc est aũt vita æterna
Rom. 3. 1 Præcellit Judæus alias gentes

in promissis, et si pis hō sit mendax & incredulus. Est aut̄ idem
argm̄ utriusq; loci. et confer̄ Deus nō ad alios Deos, sed ad homines,
in veritate promissionum. Est n· inḡt, veracissimus Deus, quauis
hōes sint erga eum mendacissimi, qui cum multa spondeant facere in
grām Dei, nihil tān seruant. Et hīc, sicut dedisti, inquit, Jesu qua de-
clarasti eum in chrīm, potestatem ōis carnis, pm̄nium Iudaeor̄, & om-
nium Israel dispersār vt colligeret nr̄, vt det eis, si Iesum quem mi-
sisti credidissent esse chrīm, vitam aternam. Haec aut̄ est vita ater-
na vt cognoscant te solum verum esse, verum, hoc est, veracem Deum, & se hōes nō
esse veros, sed mendaces: et quem misisti Iesum esse chrīm. Pstando
quod policitus fueras, missurū te ad illos per quē abs te haberent vi-
tam æternam. Manifestum enim est, conferri Deum nō ad falsos
deos sed ad incredulum populum. Sicut aut̄ est locus vbi ἀdubiis ἀdubiis
Matth·22·16. verum sīḡcat & non veracem: ita est locus vbi eadem vox veracē ἀdubiros
Joh·3·33. et 7·18. et 8·26. sīḡcat & non verum. Ad cuius imitationē ἀdubiros alibi veracem
Rom·3·4. sīḡcat, alibi verum. Notissimum enim omnibus Iudaeis Deum Isra-
elis esse solum verum Deum: alios aut̄ aliar̄ gentium deos esse falsos
& ab hōibus fictos. Ne aut̄ videamur Paule tuos concionatores sper-
nere & ōia Samuelis dare, proferemus loca duo in quibus narrat, Deū
nō fuisse notum Iudaeis quod et samuel concedet. Vnus erit
vbi scribit: aternam potentiam & diuinitatem Dei fuisse Iudaeis
manifestatam per miracula quae Deus egerat ōi tempore, ita vt tu:
daei dicere nō possent se Deum nō nosse, cum tān ita Deum cognouis-
sent, nō sicut Deum glorificauerint aut ei grās egerunt. Et postea:
Non dederunt inḡt, experimentum habere Deum in noticia.
Alter aut̄ est: Deum, inḡt, Iudaei norunt, et dicunt se nosse: factis au-
tem negant. SA. Haec expositio quadrat cum multis prophetar̄ dictis
qui Iudaeos desertores veri Dei, sine Deo, tutore sūt esse dicunt.
Pas. Nihil est apud nostros Aptos quod nō sit ex imitatione veter̄
scriptor̄ legis & prophetar̄ depromptum. Erit igr̄ sensus loci illius
quem recitauit Paulus: Haec est Vita aterna vt cognoscant te
solum verum Deum non solum verbis quis sis, sed etiam factis qualis
sis, quōdo colendus, vt nō solum sis in hominū noticia, vēr et experimē-
to declarent te ab illis esse cognitum, glorificatum, cui ōia quae hēnt
soli referunt accepta. Paul. Grammaticam examinationē fieri audi:
ui pro pulpito, & dici: Verbum cognoscant) ad vtramq· sentiam te
solum verum Deum, et, quem misisti Iesum chrīm, fieri oportere
Vt sicut non cognoscebar̄ nec recipiebar̄ Iesus pro chrō, ita nō cogno-
scer̄ nec crederer̄ Deus, esse solus verus Deus. Pas. Bilem mi
moues Paule, cum grammatica & theologica misces. Da Joannis
Euangelium, adesdum puer, scribe ~~hoc~~ quae legero. Vt cognoscant
te solum verum Deum, & quem misisti Iesum chrīm. postea: Glo-
rificaui nomen tuum super terram, opus consumaui quod dedisti
mihi vt facerem. Et, manifestaui nomen tuum hōibus. Et, cogno-
uerunt quod abs te exiui, et quod tu me misisti. Et, vt cognoscat
mundus, quod tu me misisti. Et, Pater iuste, mundus te nō cogno-
uit, ego aut̄ te cognoui, & hi cognouerunt quod tu me misisti. Et a pri-

cipio

Deum nō semper no: tuit Iudaeis Rom·1·20

Tit·1·16.

Dei cogni: tio duplex verboꝝ & factoꝝ

Cognosce: re Deū quid. Joa·14·7 Si cognouisseis, scirētis, & pr̄m meū. eis

manifesta: re nomē

luc·10·22 Joa·12·28 brachiū dñi cui.

Ps. 76.

cipio sui scripti Ioannes dixerat: Mundus eum non cognouit. Non quis et quibus esset Iesus parentibus ortus, cui sæpe vilitatē et egestatem exprobrabant: Sed non cognouit mundus quod Iesus esset Chrs. Quare hæc interpretatio vocis: Sicut cognoscere Iesum, esse à Deo missum, exiuisse à Deo, é cælo venisse, nō à se venisse sed à Deo iussum accessisse, est cognoscere Iesum esse chrm, esse filiū Dei esse Sanctificatū, missum à Deo, esse Israelis declaratū à Deo cui solius intererat dare, Regem: Ita cognoscere Prem Deum, esse solum verum Deum; erat cognoscere voluntatem Patris Dei. Nam huc tendit illud: Si cognouissetis me, et prm meum vtiq. cognouissetis, et posthac cognoscetis eum et vidistis eū. hoc est: Si me cognouissetis esse chrm cognouissetis et consilium Dei, quo me declarauit in chrm, Nam connexa sunt illa: nosse aliquē à Deo esse in regē declaratū, Et, nosse, Deum aliquem declarasse in regem, Et, cognoscere Deum in hoībus est manifestare Deum in ministro. Quod enim vnus loqr alteri audiunt. Et manifestare nomē est (vt locus indicat) glorificare nomen Dei, consummare opus Dei. Et antea dixerat Iesus: hoc est opus Dei, mihi sēt à Deo mandatum, vt nunciem illud hoībus vt credatis in eum quem misit ille, hoc est: vt credatis me esse chrm. Quare COGNOSCERE DEVM erit manifestatum et glorificatū excipere, videre et glorificare cognito quod Seruatorem miserit chrm suū ad saluandum oēm carnem, totum mundū, oēs hoēs gentis Israelitica ad quos solos Iesus fuerat missus. Deinde, det eis vitam æternam referendum est ad: cognoscant te solum verum Deum, hoc mō: Det eis te cognoscendum pro vero Deo, et mundus te cognoscere noluit: Ego aut te cognoui et hi quos dedisti mihi. Quæ verba nō tendunt ad psonam sed consilium Dei, sicut dicimur aliquem nosse aut ignorare, cum eius sensus nouimus aut ignoramus. Pau. Sed hic alius sensus est à pcedentibus, et vider esse repetitio prioris sententiæ per posteriorem. Sicut siquis diceret: Abrahamus est pater Isaaci, et Isaacus est filius eius. Siue, noui Isai patrem esse Dauidis, et Dauidem esse eius filium. Pas. Hoc frequentissimum est in Ioanne. Huc tendunt illa: Nemo nouit filium nisi pater, nec prm quis nouit nisi filius et cui filius voluerit reuelare. Et, Brachium Dōni cui reuelatum est? Vbi nō est sermo de persona Dei, sed de voluntate et deliberatione. Nemo, inqt, nouit quis sit filius Dei, hoc est, chrs, quem Pater Sanctificauit et misit in mundum, nisi pater Deus. Hoc verum est. Nam quis nouit sensum Dōni aut quis et fuit à consilijs? Quin et ipse præcursor Ioann. quis esset quem destinasset Deus in chrm ignorabat, et tamdiu ignorauit quoad sibi à Deo patefactum est quis esset chrs. Cum igr hæc pars nō pertineat ad personā filij, sed ad offm, ita et sequens à persona Dei remouenda est. Et patrem, inquit, quis nouit, nō re, cum notꝰ esset in Iudæa Deus: sed illar rerum caussa, quas contexit ab oculis sapientum et prudentum et mundi, et detexit paruulis, pusillo gregi et his.

Cognoscere Iesum esse CHRISTVM.

Cognoscere Deū quid.

Ioa. 14. 7 Si cognouisset me, et prm meū.

manifestare nomē

Luc. 10. 7. Ioa. 12. 28 brachiū Dni cui.

Ps. 76.

et his quos dedit Iesu chro. LA. Cum tempora illa considero du- Captiuitas
rissimæ captiuitatis nostræ gentis, qbus Cæsar Augustus Roma- tullaor una
imperabat, videor videre nostram gentẽ tunc deos peregrinos colu-
se. Nam nunquid captiuitas contigit nostræ genti, nisi antecessisset
peregrinor deorum cultus. Et omni qdem tempore erat in Iudæa Iudæi qua-
notus Deus, cum vero notus Deus in Iudæa nõ coleret a Iudæis, ti- do sine no-
dæi dicebant esse sine noticia veri Dei. Sicut lex Dei semper apud tícia veri
Iudæos extitit, perscripta a Mose: Sed cum lex nõ seruaret vagus Dei dicam
et erro sine legibus esse populus dicebatur. Hoc vero illud est quod
scripsit Moses, Deum inuenisse in solitudine errante cũ alijs genti Deut. 32. 10.
bus Israelem: sed soli Israeli se patefacere voluisse. Et addit: Isra- 12. 15. 16. 17.
el aũt dereliquit Deum factorẽ suum, et pro nihilo habuit præ alijs dijs 39
gentium Deum salutis suæ, oblitus est Dei, qui genuit eum, et nõ est
recordatus Dei sui formatoris. Et postea: Vbi sunt dij eor in qbus
sperauerunt? Videte nunc quod Ego, Ego inquã sum Deus, et nõ sit videte nũc
præter me. Quod ego ita intelligo? Videte quod Ego solus sim De- quod Ego
rus Deus, et alij dij oes præter me sint falsi. Prius dixit Moses Ego, inquã
soli Israeli fuisse notum Deum. Et postea dicit Deum Israelis di- sũ Deus.
xisse: cognoscite me solum esse verum Deum. quam ob caussam?
Quod prius nõ fuisset illis notus? nimirũ gentium. Sed quoniam
illi reiecerant Deum, quẽ nouerant, et ad cultum peregrinor Deorum
transierant: dempnitrat Deus ex studio et cura qua motus subleuare
statuerat a malis populum suum, se esse verum et solum Deum
qui ab his malis redimere posset, abs quibus nullus ex illis dijs, quos
populus suus se reiecto coluerat, liberare posset. Ita et Elias cõten- 3 Reg. 18. 22.
tione exposita de Deo vero et dijs falsis, ait. vsq; quo vos claudicatis Quousq.
in duas cogitationes? Si dõs est Deus Verus sẽt et solus, sequimini tandem
eum: sin Baal, ite post eum. Proponit populo velut rem incertam, an claudicatis
Deus Israelis esset verus et solus Deus: et ex oblatione sacrificij cogit
populũ. clamare, dõs ipse est Deus. dõs ipse est, Deus, quod est, fatisse,
vt populus cognosceret Deum patrem Israelis esse verum et solũ Deũ.
Quæ plana sentiæ non extant in historijs, nisi cum populus lapsus est
in cultum peregrinor deor. Pau. hæc inter prætatio nõ violat le-
ges grammaticas, nec mutat significatum verbi: cognoscere Deum et co-
gnoscere chrm. Pas. Tu vero quantum potes insinua grammati-
ca theologicis, ita enim mixtus eris ex vtroq. iure. Est enim gramma-
ticis ẽt suum ius si tenes et putas te Samueli ferre opem, quod cum Iudæi im-
eo ad me veneris. Ego vero propugnabo ẽt, quod tu nõ feceris eius sen- puri et ido-
tentiam. Nam Pauli verba: mutauerunt gloriã immortalis Dei, per ma- latræ
ginẽ non solum ad mortalis hois similitudinẽ efficiam, verũ ẽt volati- Rom. 1. 23.
lium et quadrupedum et reptilium. Et, Commutauerunt veritatẽ Dei mutauerũt
mendacio, et sunt venerati coluerunt q. ea q condita sunt ab ipsis) sup- glam Dei.
cum qui condidit (cõia). Et, Qui exheraris, simulacra sacrilegii ad- Rom. 2. 22.
mittis. Hæc inquam indicant illis temporibus et impurissimo vitæ Exheraris
genere fuisse deditos Iudæos, et falsos et peregrinos Deos, vero Deo simulacra.
repudiato coluisse: Et ore qdem et labijs habuisse notum et in honore

Deum

Deum: verum corde et mente nullum experimentum dedisse, habere Deum cognitum. Itaq; constabit sentia. Ut sicut Deus apud Mosen et Eliam dr cognitus tum primu cum a malis reuocatu populum, monet vt animaduerterent et cognoscerent se solum et nullum alium esse verum Deum qui occidere et seruare posset: Ita tempore Iesu primus gradus consequendæ salutis fuerit reuocare animum a cultu peregrinor Deor, et vero Deo et patrio addicere, et eum sequi ducentem, que Deus verus in ducem populi constituisset. Pau. gra Deo, scrupulus ois ex meo aio hac tua orone est exemtus. Illæ eni tot verbor interpretationes, nonnihil violare locum illum Ioannis videbant.

Deus quando primum cognoscitur.

SA. Sed ad rem, cui hæc proposito inseruiunt? Pas. Diximus Nihil ex Euangelij, cui oes chriani credunt narranti iubenti vetanti aliquid, præscripto, requiri a Iudæis, siue illa q antecesserunt mortem Iesu chri, siue illa, quæ secuta sunt et sequent vsq. ad fine mundi, tempora, consideres, si velint reconciliari Deo, et a peccator malis, qbus sunt p multa annor centenaria inuoluti, liberari, nisi vt pæniteant et resipiscant animis, et Iesum illum, quem curauerant in crucem tolli eor maiores impij et nefarij hoes, fuisse chrm a Deo declaratum, perque statuisset Deus salutem illis concedere. Huic summæ nostræ videbar Ioannis sentia aduersari, quam citauit Paulus, cum tan hæc cum illa consentiret maxime. Nam resipiscentia animi nulla esse poterat apud Iudæos, nisi cum ad legum patriar obseruantia reuocabar cuiusq. mens. Inter prima aut legis præcepta, illud positum est pro foribus: Audi Israel Dns Deus tuus, Dns vnus est. Diliges ergo Dominum Deum tuu, vnum sgt solum Deum et verum ex toto corde tuo. Quamobrem idem dictu esse censeo: hæc est vita æterna, cuius concedendæ oibus hoibus Israelitis mihi potestatem omne dedisti vt cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum esse chrm. Et Hæc est vita æterna vt pæniteat hoes vitæ prioris, et conuertant ad colendum Dm Deum suum, et cognoscant Iesum, que misisti esse chrm. Nam idem esse diximus, cognoscere veru Deum relictis dijs peregrinis, et illum solum colere et poenitere quod male egeris et tu et maiores tui, si illos et te malefecisse nosti in leges Dei, et Deo vero relicto alios deos colueris, et ad Deum verum colendum conuerti et Iesum esse chrm fateri. Male aut te et tuos maiores egisse indicat captiuitas q nunqua illata est a Deo, populo suo, nisi abrogatæ legis ca, et ob sanguinem Sanctor hominu, qui occidebant a populo, quod illi a Deo missi monerent eum, vt ad patrias leges obseruandas rediret.

Iudæos salutem consecuturo sola pœnitentia et fide in christum opus esse.

Resipiscentia

Deutr. 6. 4.

Diuturnitas aut captiuitatis et perditi imperij, cum tanta pænitetia populi, demonstrat oibus, eius rei pœnitentia, nondu esse captu populi animu, cuius gratia captiuitas est inducta. Nam semota malor caussa, liberatio a malis fuisset subsecuta. Quid igr est in caussa Samuel, vt te no illis Sanctis Iudæis, q Iesum pro chro crediderunt quos nescio quo fato chrianos fuisse vocatos, et perdidisse prius suæ gentis et generis nome, et non amplius vocari Iudæos, vt extare posset memoria, quor posteritas Asiam incolit et libera et opulenta, circucisionis et patriar legum obseruans et Iesum pro chro agnoscens: Cur inqua

Iudæorum cor impænitens vnde agnoscar

Iudæi christiani oibus malis liberi. s. 17.

his.

his te non coniungis, liberis ab ira Dei vel christianar legum testimonio:
sed cum his perseueras esse, qui, vt cætera desint oia, nulla tangunt poe: Iudæi in fideles in serrimi. s. 17.
nitentia vel de suis vel de suor maior malis, In quos Deum hostilem ani
mum gerere indicat illud, quod sunt sine laribus et iure, quod minar lex
oibus peccatoribus, et quod tot cultibus, victimis, et poenitentiæ notis non pos:
sunt Deum patrium eo adducere, vt velit eos ab his malis liberari in q:
bus sunt à seculo Cæsaris Augusti. Spondet quidem lex Dei veniam peccatorum venia qndo negatur.
peccantibus, sed nisi pænitentia fuerit de eo peccato, quo tibi infensum
reddidisti Deum, veniam ex legis spe nullam expectare potes. Captiuitatem
aut vobis contigisse ob mortem innocentissimo Viro, et Sanctissimo Vati
et gratissimo Deo, Chro illatam à vris maioribus, et peregrinæ et
et vræ Iudæor historiæ conscriptæ ante tempora, quibus de diuinitate
Iesu, qua factus est ab hoibus verus Deus, æqualis Deo patri disputari
est captum detestanr. SA. Inclinat animus iamdiu, vt id profiteri ve:
lim, quod suadere vider tota hæc oro sine lingua. Pas. Hoc vero vt
abs te fiat nolo. Neq: n. huc venisti vt hoc tibi suaderer. Sed vt au:
dires quid esset hoem, gre et vitæ genere Iudæum, chrianum fieri s. 7.
quid ab ipso peterer, quo sine psentibus alijs oibus chrianus ille dici no
posset: Posset aut chrianus dici, si illud, etiamsi deessent alia oia ad:
esset. Hoc aut diximus declarauimus demonstrauimus esse, si Iudæus, Iudæorum in chrm fides qualis.
vir, fæmina, veniam à Deo peteret pteritor delictor, cum à se tum à pribus
admissor, et Iesum quem cruci affixissent veteres Iudæor principes fuis:
se à Deo declaratum Chrm, vt eius ductu Iudæor gens recipere posset
oia, q Deus erat per os prior pphetar pollicitus. Legas tu Euangelia q
historiam continent a Iudæis de Iesu vita scriptam, In illis addiscas
quis fuerit Iesus, quodo, quo tempore, qbus auspicijs fuerit in chrm à
Deo pre declaratus, quam vitam inter hoes vixerit, quam doctrinam
docuerit, quas leges in vsum et nitorem pristinum reuocauerit, quam ob
caussam in inuidiam et odium alior Iudæor venerit. His enim lectis
et examinatis intelliges Iesum fuisse Virum Sanctum, prophetam appro:
batum à Deo, signis et miraculis regem et chrm creatum à Deo pre, in
crucem actum nefarie à Iudæis. Permitti aut Iudæis patrias leges ser: Iudæis christianis patriæ leges no abrogatæ
uare non circumcisione abrogare, no suilla carne vesci, no discrimen
mundi et immundi alis tollere, no alia q ex lege Mosis sunt orta à te:
pore quo data est Iudæis lex per Mosen vsq: ad tempora, et vltra ea
tempora, quibus natus est et mortuus filius Mariæ Iesus ad fine vsq:
mundi perseueratura. SA. Nunc viuo cum hæc attigisti. Non enim
solum durum videbar deo vero Israelis, deum verum Iesum socium
dare: sed et patrias leges circumcisionis et sanctificationis deserere
et ex circumciso Iudæo fieri præputiatum gentilem. Pas. Scimus
hæc olim fuisse requisita à Iudæis si chriani fieri vellent. Sed hæc
alia tempora sunt, alia et sedulior lectio. Tu tn hæc leges attente et di:
ligenter notabis et tuum animum consules, vt qcqd agere statueris
sedulo egisse videare. SA. Hoc opus absoluam ante mensem, et meu
hinc discessum. Tu commodato dabis libellum Euangelior et acta
Apostolica. Pas. accipe et rega Deum vt vna cum lectione imbibas
pietatem, q reddatte Israelitam verum in quo nullus sit dolus, sed
animus simplr viuens cum Deo suo. CHORUS. Dne Pastor, esset
hic qddam, quod ex te scire cuperem. Pas. alias hoc fiet. Nam ho:
diernus dies satis habuit quæstionum et dilutionum.

Dies 4tus.

DIES QVARTVS.

Collocutores: Sam. Pastor. Paul. Chorus, Telephus.

SAM. Veniam dabis Dñe, Nam huic colloquio, quod hodie futur̃ est, non interesse nolo. Et solet alioqui intempestiuum offm̃ in peregrino esse odiosum. Pas. In nostris Ecclesijs pastor̃ ædes sunt patẽtes ad oẽs excipiendos, vt olim Romæ Tribunor̃ plebis: et oĩa sunt officiosa q̃ fiunt ex offo. et sunt grata, neq. quicquam intempestiuũ vider̃. Nam et nos tempestiui intempestiui et accedimus ad alios monendos et placere desideramus. Chorus assidentium. Bonã diem tibi p̃camur Pas. oĩa vobis concedente Deo eueniant prospera. Assidete. Chor. magnæ rei sumus iacturi fundamenta hodie, cuius incipiendæ occasionẽ dedit huius viri colloquium tecum habitum, cui casu interfuimus. Pau. Residua q̃dam sunt adhuc nobis quærenda. Ch. Nobis ex pacto deber̃ hic dies, et plures nos sumus qui petimus, quam vos qui duo estis. Quare sicut nr̃o superamus, ita loquendi et quærendi ordine priores esse debemus. Pas. Bene hanc litem ego diremero, si vos prius quibus me obstrinxi superiore colloquio audiero et vr̃a residua cum residuis hor̃ in aliud tempus reiecero. Nam his et nõ deerunt sua residua. Pau. Nos te non fatigamus, sed ab his hunc diem nobis dari flagitamus. Chor. Vos in racematione estis, nos in vindemia, et periculum mora minar̃. Quare dignũ est, vt locum, quẽ occupamus iusta possessione retineamus. Pau. Fiat quod vider̃ satius. Pas. Sedete ordine, et vt cuiq. dubium occurrit, quod is q̃ loqr̃ præterire videar̃ proponite, ne residuor̃ sit magna summa futura. Chor. Tu Telephe, q̃ ex re tua, frisq. tui videbunt̃ exquire, nos tibi paratum locum cædimus. Tel. Ego et hic meus fr̃ Dñe Reuerende ex Indijs, superioribus annis ab Hispanis inuentis, sumus, et cum nauigaremus ex nostra patria Mezicho in Hispanias, ad vallem oliuetanam, exponendi spectaculo Hispanis, naufragio facto euasimus cum admodum paucis in terra vbi solitudo erat ingens, hic assere, ego vtre alij alr̃, Nam hunc ego vt iuniorẽ frẽm spectabam ne mergerer̃. Post longos aut̃ errores in vrbem quandam venimus, vbi a bonis viris hospicio excepti sumus, et nõ solum vestiti, ver̃ et per multos annos nutriti. Inter eos aut̃ erat vnus, qui nutritorẽ suor̃ liberor̃ habebat latinum hoem, qui existimabat nos ex hoc orbe esse, et vt nobiscum loq. posset, vna cum pueris quos curabat nos latine loqui docuit. Ita nos linguam istam, quæ multum postea nobis profuit didicimus. Multum temporis esset nobis expendendum, si singula referre vellem, quodo diu vagati et iactati et periclitati huc tandem, qua animi sentia, alias dicer̃, peruenerimus. Ita aut̃ viximus vbiq. vt cum chr̃iani nõ essemus, ab oĩbus tãn vt chr̃iani crederemur, et vt magis crederemur ea oĩa summa diligentia imitabamur, q̃ ab alijs chr̃iãnis domi et in templis fieri videbamus. Fidem a nobis, qd crederemus, nullus petebat, et quod peregrini essemus et quod familiaris vsus cum illo q̃ nos in latina lingua instituebat, suaderet hoĩbus nos idẽ credere, quod noster p̃ceptor credebat. Verum nos nec chr̃iani eramus nec de chr̃iana fide aliquid scire curabamus, cum videremus vbiq. exilia et lamenas illos subire, qui professi quid crederent, nõ idem quod alij credere.

credere viderent. Sed cum casu huc ad te venissemus cum his dnis, et
ea dici ex te audissemus, q̃ cum isto viro hic assidenti disputabas, insu-
surrauimus in aurem proxime nobis assidentibus, ut petere vellent
abs te diem vnum ad quærendum. Nam colloquiũ illud salutare mi
et fratri fore augurabar, quod ad exponendum oẽs animi mei sensus mihi
abs te datum fuisset. Habes q̃ sim et cuius fidei, nullius sz̃t, et hisci-
unt hodie quod heri se nesciuisse affirmare possunt. Neq; ad hanc
narrationem descendissem, nisi tantam facilitatẽ salutis habendæ, in
spe nunc, et post mortem huius corporis, in re, audiuissem abs te huic
viro tecum disserenti proponi. Chor. Atqui nos putabamus te chrianum
esse. Pas. Quid credit apud vos? quid adorar? SA. Dic sodes sunt apud
vos Iudæi? Quæ mercatura est in precio? Pau. Sunt honori literæ?
sunt scholæ? quid virtutum omniũ magis est in pretio? Tel. Ego et
hic meus frater Actius, nihil de nostris hoibus affatim referre possu-
mus, nisi q̃ visa sunt nobis in puericia et principio adolescentiæ.
Nam capti ab Hispanis mores nouos, consuetudines et leges vidimus,
nostror hominũ instituta q̃ fuissent, ex alijs narrantibus hausimus.
Recordamur tãn nostris hoibus pacem fuisse Carissimã et agror studiũ.
Bellum nullum erat, honor erga magistratum, qualem nusquã videre in
hoc vestro orbe licuit. Orientem Solem venerabant nostri, nõ quod
Sol esset illis Deus: sed quod is, q̃ solem mitteret vt videre possemus
et cernere quæ essent ante pedes, esset in cultu maximo. Alior syder
et planetar ortus præteribar. Erat et lunæ et ignis suus cultus et sa-
crificia dedicata, et quæ existimabant grata, his oibus erant effic ta
simulacra et depictæ imagines, quæ domi à singulis colebant. Ita
nullam fidem habebant nostri, nisi quæ fides dr humanæ societatis
vinculum, q̃ maxima obseruatione colebar à nostris, cum essent. Nam
postea perdita libertate esse desierunt. Est mercatura apud nos.
Erant nundinæ, sed commutatione "rerum" exercebant oia, nõ ære signato.
Cum vero venissent Hispani, et scholas literarias aperuerunt, et
nouos deos induxerunt, et noua gra iudicior per oẽs vrbes esse volue-
runt. Ex oibus aut captiuis visi sumus nos duo commodi, qui capti
uitatem patriam exponeremus nostris corporibus, hispanis, fiere-
musq. spectaculo et declarationi quod nouus orbis, situ sit redditus
more et lege vetus. Sed Deus alr prouidit. Vellem aut scire abs te
an serio cum hoc Viro de fide chriana nobis p̃sentibus disserueris.
Nam tu in alijs rebus statuisse visus es chrianam fidem, quã hispani
solent apud nos. Illi vnum Deum esse dicebant apud chrianos, et tres deos.
Sicut vestis vna, q̃ tria habeat foramina, aut Vir qui tria habeat ca-
pita, et alia multa his addebant, quæ, quod displicerent facile excide-
runt. Nos, apud nos facile tulissemus Vnum Deum esse credi et dici
ex quo oriret mandato perpetuo et occideret Sol et Luna, et oia quæ
circum terram vagantur errantia aut firma sydera. Non solum
aut de dijs illa quæ dixi affirmabant nostris, hispani, quibus aienti-
bus minus credebar. Verum et nulla compositio animor ad bonos mores
et os ad execrandum Deum ad singulas horas paratissimũ et nullam
ob caussam, et paratus hõ quadrato pileolo, qui ab omni scelere accepta
stipe expiaret. Id vero erat oibus nostris maxime inuisum. Nimquã
aut alias his de rebus cum aliquo disserere volui maluiq; semp pro chriano
hab.

fides vinculum humanæ societatis

Historia lux tempor

Salus ab vno Deo

Lectio præcepto

haberi, quam cum chrianis disputare, quoniam nusq; hæc aliquando ab aliquo dici audieram quæ abs te huic viro sunt narrata. Pas. Ne putes aliquid ex his quæ huic viro narraui iocum esse, quor maxima partem ipse videt in Sacris literis quas ipse colit, haberi. Alia vero quæ illis sunt addita ex historia rer, q aliquando fuerunt, sunt desumta. Sicut aut serio dico, te esse nunc apud nos, quoniam apud nos te esse cernis, Ita patrem tuum, Auos tuos, maiores tuos suo quemq tempore fuisse, quamuis nunc non sint hic, serio dr: Ita q tu vides nunc esse et fieri, postera ætas nõ videbit, sed audire poterit à narrantibus, Sicut quæ vidit prior ætas, nos nõ videmus, audire tan et legere possumus, quæ olim contigerunt: Omnia tn hæc q sunt, q fuisse narrant et porro narrabunt vna veritate rer, quæ eueniunt euenerunt et euenient nitant, quamuis nõ oes vno tempore sub aspectum nostrum offerantur. Tel. Vera sunt quæ dicis, et facilis est via, vt eo ducar quo cupio. Pas. Etsi lectio nõ fuisset, et non extarent scripti annales, testes apud nos Pteritar rer, quas viderunt et perspexerunt maiores et primigenij nostri, Sicut vos in nouo orbe Solem Lunam et ignem tres deos colebatis, In nobis in orbe vetere nõ deerant tria et quatuor numina, quæ coleremus, quando Papa inter maxima non spernendum numẽ numerabar. Vnde lectio fecit historiæ, q lux tempor esse semp existimata est, vt à Psentium rer quas cernebamus, ad Pteritar et vetustar rer, quas nõ videramus, sed præsentes spectauerant maiores nostri cognitionem reuocaremus, animũ, et reformaremus ea, q vitio tempor et violentia hominũ erant collapsa et obsita, peregrina et fucata facie, ad pristinũ nitorẽ, in quo erant, cum primũ fierent et cernerent. Nam habemus certas scripturas, q de his rebus vberrime disserunt. Itaq. factum est promouente Deo, vt eo peruentũ sit in re chriana, vbi res chriana fuerat cum chriani esse et dici cœpissent. Quam speciem chrianitatis cũ vident, aut audiunt hi qui ad hoc vsq. tempus chriani sunt dicti, nõ agnoscunt chrianam esse speciem, sed indignam q dici debeat chriana. Nobis vero satis est illa credere et alijs offerre credenda, in quor fide is, qui salutẽ hõi dare pot, oẽm salutem corporis et animæ constituit. Homines aut filios hominũ parum moramur, in qbus et nulla est salus, et salutẽ aut datã auferre, aut nõ datam à Deo, dare nequeunt. Tel. Hæc verissima sunt. Nam nullus alijs salutem dare pot, cum ipse salute indigeat. Et oes hões à Deo salutem expetunt: nõ oes expeterent si aliq essent inter hões, qui cum sibi tum alijs salutem concedere possent. Concludendum igr est ab illo vno hominũ salutem venire, qui oibus salutem ita dare pot, vt ipse salute ab alio nõ indigeat. Pas. Non longe abes à regno Dei Telephe, Et vtinam aliquid legere posses. Non minus enim docet multa lectio quam eloquens Pceptor, et lectio sine ignominia vincit lectoris animum et in suam sentiam trahit, cum alioq nullus æquo aio patiar se vinci, nec vllus sit, qui facile alij gloriæ palmã cedere velit. Sed quando velles, addiscere nõ esse ignominiã et turpitudinẽ, existimare, Ego exponerem tibi quid esset olim apud maiores nostros et quid nunc sit apud nos desumta inde, fides christiana, Intelligeres aliud esse fidem chriana

Historia lux tempor

fides vinculum humanæ societatis

Salus ab vno Deo

Lectio præceptor.

quam d.

quam dixerint illi hispani, nauigantes ex vetere orbe, apud vos, qui
nouum habitabatis mundum. Tel. Audiui. Nam vt scis præsens erã
cum samuelem istum doceres. Pas. Si Iudæus nõ es, illa ad te nõ per-
tinent. Tel. Ego tum primũ intellexi, quid sit Iudæum esse, cum in hũc
orbem enataui. In illo nostri orbis vastissimo mundo inauditũ est nõen
visus aũt nusquã Iudæus. Et quoniã de circumcisione dixeras, quid
fuerit apud illos quibuscum vixi dicam. Cum ablueremus corpora
adolescentes in proxima nobis palude, nullum vidi circumcisum et
animaduerti talia esse nostra corpora qualia adolescentũ hispanor̃
qui apud nos erant nati, et eor̃, qui mecum ex naufragio in terram
erant expositi. Unde ego et fr̃ veluti vnus aliqs illor̃, quod puellæ
nõ essemus sumus semp existimati. Pas. Non desunt in nouo orbe
qui circumcidant̃. Unde aũt illis circumcisio incertũ est, morẽ esse
gentis, sicut nõ paucar̃ gentiũ in Asia nostri orbis, credibile est.
Sig̃cationem aũt ea res dat, proximos esse illos populos q circumcidũt
Asiaticis, aut Lybiæ finibus. Sed hæc alijs discutienda relinquamus.
Tel. Præputium et ignotum apud nos Iudæor̃ nomẽ declarat nos ex gẽ-
te Abrahamica non descendisse. Quare alia rõne fides chr̃iana
est tibi explicanda, quã cum Samuele Iudæo, ex gr̃e sanctissimo Abra-
hami oriundo factum sit. SAM. Igr̃ nõ vna est apud chr̃ianos fides
quæ parit salutem? Pas. Una est fides sed nõ vnus est populus, non-
ne dixi tibi vnum fuisse populum ex quo descẽdere debebat salus, et
alterũm, in quẽ peruentura erat, vt ex vtrisq. populis ob vnã salutem
partam ex vna fide fieret vnus populus, vna Ecc̃ta, vnum regnum?
Nonne alium facis qui dat quod habet, et alium q accipit quod nõ habet?
Ille Iudæor̃ fuit, hic præputiator̃ populus. Et benedictio, q̃ apud Iudæ-
os erat à tempore quo iustificatus est Abrahamus ex eo quod credidit
Deo, post mortem Iesu occisi à Iudæis, manauit ad præputiatos, diri-
bitore veluti Iesu chr̃o, ex quo Iustificari cœperunt per fidẽ, quod cre-
didissent, sicut Abrahamus credidit, sed in alia re, Deo. Et vtrobiq.
erat nomen fidei, post mortuũ et ascendetẽ in cœlum Iesũ chr̃m, et
hinc apud Iudæos et inde, sed nõ ante, quam est ostium fidei ꝓpucia-
tis gentibus apertum apud ões gentes q̃ nõ erant gr̃is Abrahamici.
Sed nõ vnus erat euentus et vna fidei effectio. Nam si Iudæi Iesũ
esse chr̃m credebant, iram aduentantem vitabant, sicut q postes ag-
nino sanguine ex mandato Dei signarunt, et qui Lothum et Noa mo-
nentẽ sunt secuti, et patria bona, vt Deo patri reconciliati filij, nõ per-
debant: Sin aũt alieni à Iudæor̃ gente hoc ipsum credebant, si id acci-
disset post auulsam maceriã inter Vtrumq. ouile positam, nõ illi
nõ perdebant bona q̃ possidebant, sed bona quæ nunquã antea posse-
derant recipiebant, Et cum illi per fidem reconciliarent̃ Deo, vt filij
patri, isti tum primum adoptabant̃ in ~~populos~~ filios cum credere cæpis-
sent, Sicut Abrahamus in filium Dei adoptatus est, cum credere
cæpit Deo et est iustificatus ex fide. Tel. Mihi iste dies est addictus
Samuel, et tu videris illum mihi præripere velle. Pas. Ius est datũ

ab init.

Fides in gentibus ꝓpuciatis et circumcisis eadẽ.

distinctio duorũ populorũ. 8. 33.

Fidei effectio alia in circũcisis, alia in ꝓputiatis gẽtibus

Discrimẽ duar̃ gentiũ 5. 8. 32.

fides in chr̃m quid Iudæis, qd gentibus contulerit

ab initio ōibus qui assident, vt ea proponerent q̄ eoꝝ, ex his q̄ audisset
aīos vexaret, quaq. cum quiloquerer fugerent. SA. Igr Telephus eo-
dem crimine dāmnari pōt, cuius me conabar facere reum. Pas. Una
est igr fides chriana Samuel, quoniā una est res q̄ credit, Iesum esse
chrm: Sed nō vis tu discrimen admittere inter Iudæos filios Dei, qbus
discrimē inter gentiū 28. 32. notus erat Deus, apud quos erat, & ipsimet erant resp. et populus &
Lecta & domus et tabernaculum Dei: Et gentes alias, q̄ erant sine
Deo sine promissionibus Dei, sine iure filiorꝝ Dei, quod est aditio hæ-
reditatis vt haredes decet, sine Rep. Israelis, ālienæ à testamentis
Dei. Quod si hoc discrimen inter has duas gentes relinquis, necesse
est te affirmare, fidem in Iudæis credentibus Iesum esse chrm, oīa, q̄
illi nō habebant contulisse, q̄ habebant nec mutasse nec donasse.
Habebant enim Iudæi illa anteqᵘam nascerer Iesus, & tantū abfuit
vt Deus illa mutare voluerit, vt eadem et illa ipsa populo præputiato
concesserit. Quod si oīa expendis et examinas, inuenies vræ genti fi-
fides in chrm quid Iudæis q̄ gentibus conferret dem chrīanam, quæ erat grīs vīi fides, aliud nō contulisse nisi recon-
ciliationem cum Deo irato, filijs patre. Multa aūt alia pter hoc fidē
eandem gentibus peregrinis contulisse tute ipse fatebere. Contulit bona gentibus per fidē collata.
enim mundicia, qua illæ carebant, noticiam veri Dei, q̄ nulla apud
illas erat, hus filiorꝝ quod nec sperare poterant, benefactor promissas
& paratas stipes, pœnitentiæ in malefactis remediū, quæ ne in som-
nis qdem poterant sibi polliceri. Hæc aūt oīa et Iudæorꝝ genti fuisset
concessa per fidem, si hæc bona, gens illa nō habuisset antea, maiorum
grā, quos Deus ita dilexit, vt eoꝝ vniuersam posteritatē in propriam
tutelam receperit & protexerit & pro filijs dilexerit. Sed cum hæc
oīa & alia dona Speciosa et desideranda gens Abrahamica possideret, qd
opus erat per fidem hæc eadem recipere? Gentibus alijs sunt hæc per fi-
dem concessa, quoniā his oībus illæ et carebant & habere nō poterant
cum essent iræ filij, impia gens & impijs parentibus orta. SA. Non
prius acquiescam, quam audiero oīa. Pas. Quid putas me dicturū
Telephꝰ? plus dicam ei quam tibi dixerim: sed minus petam ab eo, quam
tibi oneris imposuerim. Tel. Ad me Dne Rnde comerte, cui iam
debes, orationem. Pas. Vnum esse dixi necessarium Samueli, vt re-
quę Iudæis & gentib⁹ in fidelibus ad salutē necessaria. conciliaret Deo & salutem conseqᵘeretur, credere Iesum esse, vt Deus
mandauerat chrm. Tibi dico duo esse necessaria si spem salutis here
ditis, vt credas vnum esse Deum, & vnum esse eundem, quem Deus chrm fe-
cerat, post cuius mortem Deus Sanctificatus oēs gentes spiritu suo, regno
eiūs subdiderat. Non quod credere vnum esse Deum, Telephe sicut tu, nō debeas
credere samuel: Sed quod eo me dicente, non expectet Samuel nosse vnū
esse Deum, quod ex lege Dei instutus bene nouit. Accedentes enim
ad nos docemus, nō illa q̄ norunt, sed illa q̄ ignorant. Itaq. Iudæos nō
docemus illa q̄ norunt ex se, legendo tura patria et instituta maiorꝝ:
sed illa quæ certo tempore patefecit Deus et signis & prodigijs appro-
bauit illum sēt fuisse prophetam & Regem, quem Deus ex pacto se
datum.

distinctio duorū populorū. 6. 33.

Fidei effectio alia in circūcidendis, alia impūtatio: tit. 3 ētibus.

daturum promiserat, declarasset et misisset in mundum. Alias gen-
tes q̃ ex Abrahamo nõ sunt oriundæ ita docemus vt nõ, nisi necessa-
ria ad salutem illis credenda proponamus. Sicut vnum esse Deum credere vnũ Deũ est pars legis.
quod est pars legis et fidei, et vnum esse Iesum quẽ Deus declaras-
set in chrm̃ post mortem cum potentia, quod est totum et fidei et promis-
sionis salutis. Itaq. Telephe et tu Acti Si credideritis postquam oc-
cisus fuit ille Iesus, quem dicimus et nos, quõr maiores erant ꝓputiati fides christiana 3.17.
sicut et vos et Iudæi, magnus numerus, illi absq̃bus descenderunt gentes
innumeræ, q̃ Asiam incolunt et circumcidunt octauo die liberos suos, esse
chrm̃: Si inquam credideritis ab illo tempore Deum esse Vnum non
solum Iudæor̃ et vnius populi sed omnium populor̃ q̃ sunt fuerunt et
erunt, et vnum esse Iesum datum nõ solum Iudæis, sed ẽt ab illo tempo-
re õibus gentibus in chrm̃, salutem consequeris post hanc vitã, et in terra
frueris grã et tutela Dei, sanctificatus et iustus per hanc fidem ante
Deum cui soli viuunt et moriunt̃ õia. Tel. Res ꝓciosissima et ca- fides christiana res leuis. 5.4
rissima nullo precio emit̃. Et quis est, qui proposito vel leuissimo
præmio, nõ facere velit per suas ædes quatuor spacia si præmiũ illud
ꝓpositum esset, quatuor spacia per suas ædes facienti? Atqui credere
aliqd leuius est, quam quatuor ingredi passus. Et nihil maius ab hõe
cogitari põt animæ et corporis salute. P. Et hoc est quod dicunt Esa. 52.3.
nostri scriptores: Sine argento redimemini. Et hæc est consuetudo
Dei, ob leuissimas res quas iubet seruandas maxima donare præmia.
Cum assueueris huic Deo sine quo alius Deus nõ est, seruire, magna
bona ab eius liberalitate ad te manare senties. Tel. Sed quid dixi-
sti post mortem Iesu, Deum fuisse Iudæor̃ et nõ Iudæor̃ Deum. Ha- Rom. 3.28.
bebant forsan ante mortẽ Iesu alium Deum hi q̃ Iudæi nõ erant?
Pas. Hoc dixeram. Quoniã qui Iudæi nõ erant, erant in hoc mundo Deus cur vnius tantũ populi post mortẽ chri omniũ sit Deus.
sine Deo, nõ curatore, cum nullus sit q̃ curet vniuersa ꝓter Deum: sed
protectore et tutore vt prẽ. Tel. Non bene percipio hanc partẽ cum
nulla vnquam fuerit gens q̃ deos nõ habuerit et coluerit, et q̃ facere non Eph. 2.12.
potuerit, vt inter illos multos deos, istum deum quem dicis fuisse verum
et solum Deum nõ cognouerit et adorauerit. Pas. Videsne tu hoẽs mo-
ri et nasci, et eos q̃ nascunt̃ post certum tempus vita fungi desinere? finẽ habẽtia originẽ habere.
Tel. Video, et iam dixi, me fracta naui vectores oẽs et nautas ꝓter ali-
quos paucos, vidisse aquis suffocari et ferri salo. Pas. Colligere igr̃ potes
ex quo ista vides et tangis, finem habentia, originem habere: Esse
tãn posse vt quod fine carere principiũ habeat vnde esse cæpit.
Tel. Hoc alterum clarius abs te dici vellem. Pas. Nonne naturate Originem habentia nõ õia finẽ habere.
docet, deos esse numina q̃ õia possint? quid esset si te sicut ex nau-
fragio, vbi mortem accurrentem ad te rapiendum cernebas, liberaue-
rint, Ita te vellent ex omni morte liberare ex iureq. mortis subtrahe-
re et immortalem reddere? Tel. Possent si vellent. Pas. Tum initia
habuisse vitæ dicerere, sed vitam habere fine carentem. Ita nostri
historici vetustar̃ et abditar̃ rer̃ õia a dijs manare dicunt, sed nõ õia
certo.

certo fine temporis terminari, quod multa sint quibus immortalitas sit
concessa, et concedunt quidem illud esse verum, vt quod finem habet, cer:
tum habuerit sui ortus principium: Sed illud negant, vt quod principiū
habet vitæ, id fine qo carere nō posse. Tel. sequere videor intellexisse.
Pas. Quod si oēs hoēs mortem subeunt, et vitam perdere oēs videmus, q
antea vitam viuere, ex quo nati fuerant, cernebant, necesse est vt lice:
at à filijs ad prēs ascendere, et à prībus ad auos proauos et atauos et
primigenia cuiusq. gentis semina. Nam videmus, sicut filium ex patre
nasci, ita prīm antecedere filium ætate, et auum esse ante prīm et abauos
ante parentes. Quod si omniū hominū dar ortus quibus dar terminus
vitæ, necesse est vt in illis primis gris cuiusq. principijs, et primis hoībus
quos alij hoēs veluti filios eor parentes non antecesserunt, siue illi plu:
res fuerint siue pauci siue vnus consistar, qui ita fuerint principia na:
scendor hominū, vt nec finis hominū fuerit, cum ex illis nati sint alij, nec
parentes habuerint hoēs, cum illi initia fuisse statuant hominū, vt hoēs
ante se nullos habuerint. Tel. Audiui adolescens à nostris hoībus qren:
tes Hispanos, quonā gens nostra referret suas origines, cum ex quo
gens nostra esse cæpisset nullus peregrinus aut mari aut terra ad nos
accessisse compertus sit. Videbar enim nos nobis fuisse parentes, nos no:
bis fuisse filios, cum aliunde gentem nostram venisse in ea loca eaq. inse:
disse nullum extaret indicium? Pas. Mirum nō est, nullā esse progeni:
tor vestror memoriā, cum historias q tempor superior numerū hominū
et genus vobis recitet nullas habeatis. Hoc ipsum esset apud nos si an:
nalibus careremus, vnde gens illa plura de suis auis et proauis narrare
potest, q singular ætatum proprios habuit, qui signarunt singula scri:
ptores. Breuis est enim nostra vita et quæ videmus et q audimus ab
his q ipsi viderunt, nisi alijs narrauerimus quibus et memoria tenax
et voluntas commendandi sibi concredita posteris, quibus item posteris
hæc eadem bona conueniant contigerit, aut scriptio subsidium ferat
oīs memoria rer quas vidimus et audiuimus perijt: Et si aliquando il:
la fuerint, quæ nos sensibus ipsis nuncijs scimus fuisse ignorar, ita vt
non longo post tempore non desint q negent vt falsa illa esse q nos
scimus esse verissima. Sed hoc ad rem, quo ego promoueo, si quaq.
gens sibi statuat primos progenitores quos necesse est ex terra fuis:
se ortos postquā corpora humana in terram resolui videmus, nihil fa:
cit: Nostra tn scripta, quor maiores similes erant tuis maioribus Tele:
phe, præputiati sūt hoēs, et nō adeo vt animaduertisti Europæos esse
huius veteris orbis insulsi et excordes, nostra inquam scripta q prius
erant tantum Iudæor, et nos, postquam in eandem Remp. adscripti sumus
cum Iudæis chrīanis recepimus tanquā vera et nostra nuncupamus oīa
ista primigenia cuiusq. gentis semina, ad vnū hoēm primū abs quo
oē hominū genus est deductum, reducunt, quē ex terra nō ex alio priore
hoē formauerit Deus, is Adamus est dictus, atq. si dicere latine vel:
let Terram, quod terram parentem habuisset. Cuius Adami tempore
et sequentibus aliquot ætatibus Deus ita familiariter cū hoībus vix esse
narrar, vt nihil familiarius desiderari posse viderer, quoad tandem
vt com.

Principium habeat, oportet quod hē finem.

Origo omnium hominum vitā finentiū

historiar vtilitas

Deus, primis ætatibus hoībus familiarissimus.

ut communiter euenire solet, familiaritas tanta contemtum peperit
Unde contemto Deo formatore curatore protectore tutore et patre
hominum, cum hoēs sine Deo esse nō possent et alium deum non inuenirēt
nisi quem spreuerant, formauerunt sibi deos et formas et affectiones
humanas illis dederunt. illosq. adorabant domatim et templatim eri-
gentes illis statuas imagines figuras et formas humanas, et humanis
vultibus viror et mulier sdm distinctionē ætatū q̄ essent in hoībus il-
los effingentes. Ita multitudo deor introducta est cum tn̄ unus esset
reuera Deus. Hanc deinde multitudinē numinū cum suis ceremonijs
et quos sibi postea vnaquæq. gens, deos, deas ceremonias et sacra pe-
perit, dissipati hoēs quor multitudinē et quod diu viuerent, et quod
nullus esset sterilis, et quod multas vxores haberent vnus locus capere
nō poterat, in alias et alias regiones secum tulerunt. Ad hunc modum
extincta fuit vnius Dei memoria, et post aliquot secula nati hoēs nullū
alium esse Deum putabant, nisi quos à maioribus accepissent, et quos
sibi ipsi fecissent. Cum tn̄ Verus ille Deus q̄ cuncta creauerat
nō deposuerat curam hominū, sed singulis ad victum et doctrinā cūcta,
inuisus et spretus, suppeditabat, quoad misertus hominū Abrahamū
quendam primū huius Sannielis et eius gris autorē delegit cui se pa-
tefaceret, et à dijs qui nusquā essent nihil possent nihil essent vt
sunt oīa hominum somniæ, cum Deus vbiq. esset, oīa posset, aliquid
esse necesse esset, reuocaret, et ad se noscedum colendū suspiciendum
Unum et solum repudiatis oībus alijs et dijs et imaginibus simulacrisq.
deor inuitaret. Ab eo tempore in Una Abrahamica gente Unius Dei
veri noticia firmata nō verbis sed magnis miraculis et incredibilibus
prodigijs esse cæpit, et perseuerauit vsq. ad seculum illud, quod secu-
lum est mortem Iesu chri, quod nostra scripta plenitudinē tempor
et tempora nationū appellant, secutum est. Ad hanc rationē à die
quo ob nimiā quam dixi mus familiaritatem spretus est ab hoībus Verus
Deus vsq. ad diem quo innotuit Abrahamo ipse semet patefaciendo ei.
Mundus vniuersus erat sine Deo, abs quo tn̄ curabar studiose et proui-
debar potenter. Dicebar aut mundus iste esse sine Deo, quoniā verum
Deum nō nouerat, illum nō colebat nō experiebar esse patrem, sed dominū,
quodo Abrahamus cum sua gente cæpit ab eo die quo innotuit illi Deus
dici, habere Deum esse cum Deo, quod notum ver Deū coleret venera-
rer, et vt prīm filius erga se tutela domis hæreditatibus promissis hono-
ribus experirer. Excepta igr Abrahamica gente oēs aliæ gentes sine
Deo esse, hac qua diximus ratione, dicebanr, quoniā et colebant alios deos
cæcos, surdos, mutos, apedes, quis esset verus Deus ignari, et adorabant
statuas et imagines, specie hominū effictas, cum verus Deus nullā speciem
haberet, aut imaginem vultus et faciei humanæ. In hor hominū veteris
orbis numerum refero tuos illos Telephe noui orbis incolas, quor deos
dixisti habere numerū, sexum, ætatem et ora, vt si globum vniuersum
huius sphericæ machinæ, cuius superna suspicimus, inferna sub pedibus
habemus, quis posset oculis simul vno intuitū vno ex loco perlustrare,
nullam gentem inuenire posset ab ætate Abrahami vsq. ad Caligulæ Cæ-
saris tempora q̄ haberet verum Deum secum inhabitantem, vnis Iudæis
Abrah.

Dei veri noticia quomodo extincta.

Idololatriæ et multitudinis deor origo.

Dei prouidentia et cura erga genus humanum

Abrahami electio.

plenitudo temporum

Mundus quomodo sine Deo dicatur. p. 107.

Noticia veri Dei in sola gente Abrahamica. 12. 38.

Mss. 1669

Abrahami posteris exceptis. Toto hoc tempore si quis ex alijs gentibus salutem desiderare videbar suum desiderium Iudaeis exponebat, qui a Deo ius habebant adoptandi in filios Dei peregrinas gentes, quas postea proselytos dicebant, diceres tyrones et circumcisione accepta a solis maribus, omnibus cum suis et familiae faeminis et posteris ipse inter generis Abrahamici filios censebar. Haec magna gloria erat Iudaeorum genti ut nullus fieri posset amoris et tutelae diuinae particeps et inter filios Dei numerari, qui cum gente Abrahamica si mas esset per praeputij depositionem et resectionem, si faemina resectione unguium non censeretur. Quae gloria occiso Iesu a Iudaeis, quem Deus christum fecerat toti genti mutilata est, et concessum omnibus gentibus ut tali haberent Deum propitium et notum qualiter habuit Abrahamus, cum illi primum innotuit verus Deus, et eum in filium adoptauit cum omnibus donis et beneficijs, quae in sola gente Abrahamica usque ad illum diem fuissent. Tel. Reduxisti mihi in memoriam alterum dubium, quod ferme exciderat. Non intellexeram quae dixeras de his quae contigerant omnibus vero post mortem Iesu, quae ante mortem contingere non potuissent. Et videbaris affirmare Deum certa tempora habere suorum donorum, quae aut impartiri aut non impartiri velit hominibus. Pas. Quoniam Deus, Deus est et non caeca natura non impetu fertur sed consilio, consilia autem Dei nobis nota sunt ex euentu et non ex caussa. Quare scimus creatum fuisse a Deo hominem, et quando Deus hominem creauerit. Cur autem homo a Deo creatus fuerit, et cur potius uno quam alio tempore ignoramus, nec dicere possumus nisi caeca oratione: Scimus tamen Deum et sapienter et prouidenter quae agit agere, nec esse hominem cuius, si diceret ei Deus suorum consiliorum caussas et rationes, omnium rerum quas aliquando egit et gessit non stupor et admiratio occuparet animum et exprimeret confessionem illam, quae a quodam nostrorum occupato in huiusmodi deliberationum Dei intelligentia est edita, qui dixit: In altum nimis abscedere ab hominum oculis sapiam et sciam Dei, ut accessus ad ipsam vestigia nulla sint et viae nullae. Si natura impellente ageret Deus, certae leges consiliorum Dei sicut operum naturae colligi ab hominibus possent, quibus scirer ex his quae acta sunt, quid esset producturus Deus, sicut in rebus naturalibus factum est a philosophis astrologis medicis piscatoribus venatoribus, et alijs qui certos naturae ductus vestigant, quibus vestigatis futura naturae opera et quae nondum sunt praenunciant. Quoniam consilio agit, nec unum omni tempore erga omnes homines habet consilium semper et sapientissimum et prouidentissimum, ob eam caussam, cum Deus ex suis proprijs operibus, quae fieri a natura rerum noluit, sed se solum voluit illorum effectorem, quicquam producit, illud esse productum videmus, cuius causam cur factum aliquando et cur hoc tempore factum sit ignoramus. Certa igitur tempora et certas habet gentes, quibus benefaciendum esse censet Deus ut mirum tibi videri non debeat, etiamsi caussa a nobis ignorer, qui non nisi ex euentibus ea, quae scimus, nouimus. Si uno tempore accepto et beneplacito Deo, larga, erga homines beneuolentia Dei pandir, et pluit cum Deus nihil debeat homini, quae alio tempore nubibus, odij iusti seclusa ab oculis omnium ne guttam quidem sui unam gustandam hominibus concedit. Sed hoc est obuium et expositum omnibus, illud est retractius et vulgus fugiens de Iesu morte

quae

Proselytorum lex ius a Deo Iudaeis datum adoptandi gentes in filios

Priuilegium Iudaeorum.

Deus certa habet tempora suorum donorum.

Consiliorum dei caussae hominibus ignotae.

Rom. 11. 33.

quæ minuit gentis gloriam, in priuilegijs, auxit in numero et ampli-
tudine ditionis. Nam qbus via non patebat, maribus ad salutem
consequendam nisi per circumcisionis angustam semitam et grauē
his circumcisione sublata per fidem salus communicata est et aditus
repertus, vt Reip. Abrahamicæ adscriberent, et qui vna gens erant
oībus gentibus, quæ incolerent vniuersum orbem et veterem et nouū
iure Abrahamico communicato totum humanum genus esse cæpit. Ita
quod de priuilegio est imminutum, in amplitudine regni et gentis est
abundantissime restitutum. Res ita habet: Erat vnum genus A-
brahamicum cui notus erat soli Deus, cultū et protectū à Deo, cui soli
nota erat virtutis et vitij ratio patefacta cum certa policitatione à
Deo. Hoc genus ita cultum à Deo, semp ceruicosum et restitans, fuerat,
et Dei, abs quo colebat, auersans. Tulerat oīa eius facta ac dicta et
cogitata contra se patientissime Deus per annos circiter mille, in-
tra quod tempus et multos bonos viros ad eum monendum miserat, et ca-
ptiuitatibus multauerat, et oībus his, q̄ cara hoībus esse solent in pub-
lico et splendido vitæ statu, spoliauerat, vt castigatus ille ad Deum
patrium colendum reuocarer, resipisceret veniam poteret, et in inte-
grum priorem statum restitueretur. At ille tantum abfuit vt in me-
liorē frugem se restitui paterer, vt etiam peior, quam antea fieret,
et nuncios ad se missos occideret, vario mortis genere, vulnere, lapida-
tione, cruce, ferro. Ob has res gestas à populo malis consilijs et cul-
tui falsor Deor et venerationi statuar et imaginū dedito, et resipisce-
re à tantis sceleribus nolenti, irasci Deus plus quā antea debuerat.
Sed memor promissionū suar qbus fidem suam illi populo obstrinxerat
perseuerare maluit in benefaciendo propter maior eius populi recordatio-
nem, quā disperdere gentem quam diutissime amasset sancte, et coluis-
set perseueranter, quoad postrema remedia experirer. Assumtū igr
Iesum et aliud agentem et cogitantem, quam vt hoc mūnus apud cer-
uicosum populum gereret, ad quod initiabar à Deo, et creatum in re-
gem et Ducem populi, hoc est in chrm et filium Dei misit conditione
proposita, vt si quis verbis eius credidisset, eiusq. signa secutus fuis-
set, iræ Dei exemtus, omniū bonor q̄ iure filiationis possideret, com-
pos, vsum fructum perpetuū haberet: Illi vero Ducem declaratū
à Deo, cuius ductu et monitis ab oībus malis potuissent seipsos eximere auersati
et reijcientes extra vrbem depulsum occiderunt. Quid hic faceres
Telephe, si Deus tum fuisses? pepercisses tam parricidæ populo, et de
parricidio non solum nō pænitenti ver etiam glorianti? Tel. Apud
nos magna est et ignominiosa pæna constituta in eas regiones prouin-
cias et vrbes, q̄ nuncios ad se missos ex publico gentiū illar omniū consi-
lio violare in vno pilo capitis fuerint ausæ. Pas. Hic vero, Regem
à Deo declaratum, et qdem à Deo, occiderunt. Iratus igr Deus et
ciuitatem eam, cuius consilio nex est illata declarato regi, euertit et
regionem totam vastauit et gentem perdidit et priuilegia nō abstulit
sed imminuit. Tel. Non æqua pro scelere tanto et crudelibus ausis poena.
Pas.

Circumcisionis lex gētibus p chrm sublata.

Genus Abrahamicum à Deo cultum, ceruicosū. 36.

Abrahamus adoptatus An. Mundi 2047. chrs natus 3963.

Iudæorū impietas contumacia

Iesus quomodo à Deo mittitur.

Legatorū violatio

Mss. 1669

QVARTVS.

Pas. Imminutis autem priuilegijs, eas gentes, quas prius per circumcisionē in suum recensebat populum sibiq. reconciliabat, ꝑtermissa circumcisione per fidem solam sibi placare voluit, vt ad hunc modum æmulatio viderer esse proposita inter repudiatum populum et reconciliatum. Tel. Intelligis illinc Iudæos parricidas, et hinc oēs alias gentes, q̄ Dei illius veri et vnius, noticia, ab Abrahami tempore carebant? SAM. Innuit per mortem seminis Abrahamici traductā fuisse Dei benedictionē ad oēs cognationes terræ, remanente nihilominus et benedictione in residuis Iudæis q̄ crediderunt Iesum esse chrm̄, et spe benedictionis Dei in his qui credere noluerunt si resipiscerent. Nescio an bene intellexerim. Pas. Vterq. bene, sed planius dicam. Solēt qui perdite amant et non redamant vt vellent, riualem recipere, vt hac occasione moti hi, qui redamare nolle videbant, ne in riualem deriuer amor, amare, quantum debere cogantur, hac æmulationis ratione, vt maritus vxorem, et pater filium reuocare ad se solet. Vtrumq. autem nomē et pr̄is et mariti indere sibi voluit Deus, ad significandā amoris copiam, qua populum suum prosequebar. Quamobrem cum ob occisum Iesum præcisam salutis viam nulli ex parricidis sigcare voluisset Deus, æmulationis vocem interposuit, vt Iudæi præcisi et exturbati à Rep. Israelis ob parricidia et impietates suas et palantes vagiq. inter populos et eor posteritas scirent se exceptum iri à Deo in grām, si Iesum esse chrm̄ credere volent. Aemulatio aut in eo sita est, vt cum Deus Iesum proposuisset Iudæis per quem salutem consequi oēs potuissent, si eum esse chrm̄ credidissent, et eius monita secuti fuisent, nec aliud nomē esse decreuisset sub cælo in quo potuissent hōes salutis consequēdæ spem collocare, et Iudæi hoc credere noluissent, hoc ipsum voluit proponere ꝑpuciatis oībus, de quibus erat maior salutis habendæ spes, vt cū Iudæi viderent ꝑpuciatis salutem esse præsto et reconciliationis rem ex eo quod Iesum esse chrm̄ crederent, quos præ se Iudæi in tutelæ Dei possessione nihili pendebant, cognoscere potuissent a qualibus bonis excidissent, quod Iesum esse chrm̄ credere noluissent. Ob hanc caussam diximus Telephe mortem chri fuisse cām vt Deus studuerit recipere in grām præpuciatas gentes oēs, quæq. alienæ erant à genere Abrahamico. Nam mors illata chrō Iesu Iudæos perdidit, perditio Iudæor salus fuit gentium. Quod indicant illa verba: malos male perdet, et vineam suam nō relinquet sine cultore, sed locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis, ostendentes opus legis scriptum in cordibus suis gestare. Et, per lapsum Iudæor salus contigit gentibus in hoc vt Iudæos Deus ad æmulandum per gentes in credendo prouocaret. Et, Reiectio Iudæor est reconciliatio mundi. Et, Defracti sunt rami Iudæi, vt ego gens aliena insererer. Bene dicis, ꝓ incredulitatē sunt fracti tu vero ob fidem constitisti (arbori insitus) Et, Si illi non manserint in incredulitate, inserent. Potest enim Deus inserere illos. Et, Quanto magis hi qui naturales sūt rami (excisi tan ꝓ incredulitatem) inserent propriæ oleæ? Quare dictum illud: multi aboriente et occidente venturi sunt

Circumcisionis lex gētibus ꝑ chrm̄ sublata.

Genus Abrahamicum à Deo cultum, ceruicosū. 36.

Aemulatio quōdo à Deo Iudæis proposita.

Iudæorū impietas contumacia

Aemulationis materia

Iesus quomodo à Deo mittitur.

Mors chri quare cā salutis sit gentium

Mort. 21.41. Rom. 2.15. et 11.11.15.

Legatorū Violatio

Iudæor reiectionis, et gentiū reconciliationis caussa.

Multi ab oriente et.

et

et accumbent cum Abrahamo Isaaco et Iacobo in Regno celor. filij vero regni eyicientur in tenebras exteriores, Coniungendum est cū illo auferet a vobis regnum, et dabit genti facienti fructus eius, vt significet, ob id quod Iudæi fructus Regni nō facerent, ablatū esse illis regnum, et cum gentes fructus regni facerent, datum esse illis regnū. Fructus aut regni fides erat. Quod si illi fructus regni fecissent, et Iesum nō occidissent, incredulig. Deo nō fuissent, et lapidem ædificij erigendi nō reprobassent, qui id factum fuisset de gentibus alijs ignorar. Vnum scimus Iesum dixisse: Si granum frumenti cadens in terram, mortuū nō fuerit ipsum solum manet: sin aut mortuū fuerit multum fructum adfert. Paul. Solebant Romani qui occisos multos ciues in bello iure ciuitatis donare populos. Ch. Non putamus hanc similitudinem multum proposito quadrare. Sed si, quod dictum est de vinea locata nouis agricolis sequimur, dicere possumus, Campanos ob rebellionē fuisse libertate priuatos et colonias missas nouū hominum genus qui campaniam incolerent. SA. Sed coloniæ nō deducebam nisi a ciuibus: Hic aut filij eiecti sunt vt hostes recuperem, vt quanta esset vis fidei ex mandato Dei, filij intelligerent cum viderent eius gratia hostes receptos ~~esse~~ in gram, illosq. in credendo ~~imitari aemularem~~ ~~nondum reconciliatos Deo~~ duobus filijs seniori et adolescentiori cōparat. Et alibi cum de dando tributo disputaret, a ciuibus dicit nō solere tributum accipi. Sic cans et Iudæos et nō Iudæos nondū reconciliatos Deo esse ciues. Vnus orbis. Paul. Paulus gentes hostes Dei et nō filios appellat, quamuis per anticipatione qui futuri erant filij per fidem quamuis hostes essent, filij cognominari possent. Pas. Solet illud valere: Si in viridi hoc faciunt in arido qd fiet? Et, Si naturalibus ramis nō pepercit, nō naturalibus quōdo parcet? Et, Si mortuo Catoni nō pepercit Cæsar, quōdo viuo pepercisset? Quibus oppouit alia dicendi forma, illa: Si, cum essemus inimici, curauit Deus nos sibi reconciliare, quōdo reconciliatos nō studiose, nos tuebitur amicos? Et, Si hostibus in bello captis dedit libertatem, quōdo ciuibus apud hostes inuentis immunitatē nō concedet? Et, Si ciuibus armatis contra se pepercit Cæsar, quōdo nō parcet inermibus? Et valet argtm neg. vlla vi rationis aut orationis, ne fluat, retineri pōt. Vilis esse videbat Iesum credere chrm esse. Vilis Iesus vt pro chro haberi deberet: Salutem vero ex tanta re, si Iesum esse chrm credidisses, enasci, hoc sane videbat impossibile. Et hoc Iesus pdixerat fore, et beatos esse dicebat illos, qui in se nō fuissent offensi, consideratis sēt nō magnis opibus, non domestico splendore Da igr q sibi filijs Dei, carissimis Deo, Iudæi nō credebant posse vnquam parere salutem, integra transtulit ad gentes Deus, q cum fuissent recepta a gentibus et credita, et illa per fidem gentes donasset spū sco, mundicia animi, iure filior, animaduersa fuerunt a Iudæis spretoribus nō fuisse

Matt. 8. 11.

Matt. 21. 43. fructus regni fides est.

Ioa. 12. 24.

Matt. 21. 28. Luc. 15.

Matt. 17. 25. Rom. 5.

Luc. 23. 31.

Rom. 11. 21. 1 Pet. 4. 18. sap. 12. 20. Rom. 5. 6.

offensionis in chrō, cū.

Matt. 11. 6.

fides in chrm iungentibus salutē peperit. Rom. 3. 22.

hominū in. credulitas dei consilia nō mutat. Rom. 3. 3.

Mutationes consilior Dei in possime ar. qui incōstantie notā. Matt. 20. 15.

Circision legem mu. cāt māsi. Gen. 17.

Circumcidetur vobis.

QVARTVS

isse ea spernenda, q̄ si recepta pepererunt Salutem alienis à Rep. Israelis, magis parere salutem potuissent his, qui erant ipsa Israelis Resp. si spreta nō fuissent. Et hæc est ratio æmulationis, et cur Deus voluerit vt id pareret salutem gentibus, quod à Iudæis fuerat repudiatum. Stabilia enī Deus vult esse sua consilia, neq; ob id momenta suor̄ desiderior̄ mutare voluit vnq̄, quod ab hoībus repudiarentur. Reiectis aut̄ parricidis Iudæis voluit Deus gentes in communionē vineæ colendæ residuis seu reliquijs Iudæor̄, quæ solæ Iesū crediderunt esse chr̄m coniungere, ne inculta et desolata re maneret sua vinea, et ne domus et tabernaculum Dei sine habitatore esse viderer̄, et ne p̄teriret occasionē explendæ promissionis de gentibus benedicendis et beandis per semen Abrahamicū, quod semen futur̄ erat ex illo semine de quo scribir̄: Nisi Dn̄s Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus. Et illæ gentes essent, de q̄bus scriptū est: Vocabo populum meum illum, ~~de~~ qui populus meus nō erat, Et dilectam meam, q̄ dilecta mea nō erat. Et, erit in loco vbi dictum erat eis: nō populus meus vos, ibi vocabun̄ filij Dei viuentis. SA. Prolixum te in laudibus gentis meæ referendis fuisse magnopere lætor. Sed vnum ex dictis tuis me pupugit, quod affirmabas, Circumcisionem nō esse à præputiatis recipiendam, cum tantopere odisse Deum scias p̄putium. Ego ita rem chr̄ianam constabiliri velim vt Deo sua relinquar̄ constantia. Deum aut̄ tam leuiter Circumcisionem refixisse lege, quam multoties lege promulgata magnis comminationibus fixerat, nescio an sit constantem esse inferendis et sanciendis legibus. Pas. Semper valuit illud apud oēs gentes de Deo dictum: An non licet mihi de meo quod volo facere? An oculus tuus malus est quod nunc ego bonus sum? Licet enim Deo sine inconstantiæ nota de suis rebus facere quod velit. Donat hoī vitam, sed cum hō abutir̄ vita, aufert, quam dederat vitam. Et quis eum hanc ob caussam arguere inconstantiæ pōt? Mandauit erigi serpentem æneum, sed postea cum vidisset serpenti æneo diuinos honores decretos, curauit in puluerem redigi, et proijci in profluentem. Regnum concesserat Israelitis integrum, sed illud deinde iustas ob caussas decurtauit et tandem totum deleuit. Quid hic? Auderes tu Deum inconstantē dicere? Quod si abstulit regnum à Dauidis gente et dedit Sacerdotibus quod in gente Dauidica promiserat in perpetuum fore, cur decurtare nō potuisset circumcisionis amplum priuilegium et oībus graue? Hæ tn̄ mutationes suas hent̄ certas caussas, et quod consiliū fuerat apud Deum sapientē et liberalem, vt aliq̄d darer̄: Idem consilium nō minus sapienter liberale quam liberalr̄ sapiens facit vt illud quod datum est auferar̄. Hæc ratio quā in oībus donis mandatis et legibus valere posse vides in vna circumcisione nihil valere volo. Recita legem: Circumcider̄ in vobis oīs masculus. Circumcidetis aut̄ carnē præputij vr̄i, et erit signū (pacti mei) inter me et vos (initi.) filius octo dier̄ circumcider̄ in vobis. Sed illas voces in vobis, vr̄i, inter vos, quo referemus Samuel? SA. Recita.

fides in chr̄m cur gentibus salutē peperit. Matt. 8. 11. Matt. 21. 43. fructus regni fides est. Ioa. 12. 24. Matt. 21. 28. Luc. 15. Matt. 17. 25. Rom. 5. Luc. 23. 31. Rom. 11. 21. 1 Pet. 4. 18. Sap. 12. 20. Rom. 5. 6. offensionis in chr̄o. cā. Matt. 11. 6.

hominū incredulitas Dei consilia nō mutat. Rom. 3. 3.

Pro 74. Mutationes consilior̄ Dei nō possunt argui incōstantiæ nota. Matt. 20. 15.

Circūcisionis legem inuiolatā mā sisse Gen. 17. 11. Circumcidetur in vobis.

ta oia. Tu ergo pactum meum custodies, tu et semen tuum post te
in generationibus suis. Hoc autem est pactum meum, quod obseruabi-
tis inter me et inter vos atq. inter semen tuum post te. Et oīs mas-
culus in generationibus vrīs filius familias, et quicunq. pecunia emtus
est a quocunq. extraneo filio q nō est de semine tuo, circumcidendo cir-
cumcider filius domus tuæ et qui acquisitus est pecunia tua, eritq.
fœdus meum in carne vra fœdere perpetuo (percussum.) Sermo vider
institutus de Abrahamo et eius oibus, sdm carne successoribus et de oibus
corporibus emtis pecunia. Pas. Quid de alijs. Et q liberi erant et q dni
et ius aliquando in Iudæos erant habituri? Quid de alijs, q serui erat
aut alior qui ex semine Abrahami nō erant, aut seminis Abrahamici,
sed non emti pecunia? SA. Lex hæc nō vider ad illos pertinere, quod
lex illis lex esse soleat quibus lata est et nō alijs. Illis aut lata est
q bus loqr: Quibus vero nō loqr lex, hi a lege liberi esse solent. Et ex
eo quod oes gentes nō erant neq. ex gratione neq. ex vernis Abrahami-
cis, nō oes gentes erant inclusæ diuino fœderi? Pas. Bene dicis et
sapienter colligis. Sed has gentes alienas a genere et gente Abraha-
mica putas fuisse oes præputiatas? SA. Antea dictum est, aliquas fuis-
se præputiatas, vt palæstinor, aliquas circumcisas vt Aegyptior Arabū
Samaritanor Aetyopum et alias nō paucas gentes Asiæ et Africæ. Pas.
Deus ergo nō solum præputium ver et circumcisione odio prosequebar
postqua auersabar oes gentes, q nec gris erant nec familiæ Abrahami-
cæ, quar aliæ erant circumcisæ, aliæ præputiatæ. SA. Non circumcisio-
nem qua lege cauit odio vnq habuit. Pas. Neq. ego de ea circūcisio-
ne loquor, qua iussit Deus præputiatis Abrahamo et eius familiæ:
Sed de illa quam hoes sine Dei mandato habebant in vsu. Et oratio mea
eo tendit vt confuter illud quod tu dixeras Deum odio habuisse præ-
putium, cum non minus odisset præputium naturæ quā circumcisio-
nem sine lege. SA. Ego præputij noe intelligebam immundicia qua coo-
periebant (ita narrante Dei lege.) Omnes q erant extranei filij nec genus
Abrahamicū aliqua ratione, nō pretio, non natura, nō adoptione attin-
gentes qui postea gentes et tandem græci sunt dicti. Pas. Vis locum
tibi signem quem vestri Rabbini non intellexerunt, ne ipse quidē, quem
cæteris præfero Kimhi? SA. Audire pecupio. Pas. Recita puer. Præpu-
ciatus masculus in cuius carne præputiū nō fuerit circumcisum
(ex fœdere sgt meo nō consuetudine hominū, q nō est apud vos) exter-
minabir aia illa (masculus sgt ille præputiatus ex gre vro) de popu-
lis suis, eo quod pactum meum dissoluit. Hæc pars hunc het sensum:
Eo numero habebir filius Abrahamicus post latam de circumcisione octa-
uæ Diei a natiuitate lege, si circumcisus nō fuerit, atq. si alienus a gre
Abrahamico foret. Hinc factum est vt præputij noe illud intelligerer
quod esset alienū a tutela Dei, iusticia, mundicia, q in sola gente Abraha-
mica inueniebar. Cum tn inter peregrinas gentes essent non solum
præpuciatæ sed et circumcisæ nationes. Sed sequamur si lubet. SA.
Perlubet. Pas. Circumcisionis igr lex ad illos pertinebat, q erant gris
Abrahamici, aut natalibus aut familia emticia, Cæteri oes extranei et pere-
grini nominabant, siue circumcisi siue præputiati fuissent. Est ne ali cubi
aliqd.

Lex qbus lata

gentes a fœdere alienas fuisse.

Circūcisionē nō solū in gente Abrahamica in vsu fuisse

præputiū naturæ nō minus odit Deus quā circūcisionē sine lege

Gen. 17. 14

exterminabir aia illa de pop

præputij noe q intelligar

Circūcisionis lex ad quos ptinet

Exod. 12. 48.

Circūcisionis legē per semen promissū nō esse sublatā.

Gen. 22. 18. Benedicentur in semine tuo oes. 5. 7.

Circumcisionis legem nō ptinere ad ꝓputiatos christianos.

circūcisionis et seminis discrimen.

Semen nō aliā, q q ipso est, bened. ad fer

aliquid aliud scriptum de circumcisione carnis & resectione Sputij?
SA. Est in Exodo. Recita puer. Si peregrinet apud te aduena, et is
facere voluerit pesah Dnó, circumcidat óis masculus eius & tunc acce-
dat vt faciat ipsum & erit sicut indigena terrae. Paz. Si voluerit, inge
et erit sicut indigena terre, hoc est: transibit de populo suo, in populum
Abrahamicum. Cum de Abrahamico gre logr legislator, nó dicit si vdue-
rit: potuisset tn dicere: si noluerit transire de populo Abrahamico in
populum peregrinu circumcidat. Oés igr peregrinae gentes nascuntr
aduenae: sed per circumcisionē fiunt indigenae. Soli posteri Abrahami:
ci nascuntr indigenae: sed si circumcisi non fuerint ab octauo die nu-
merantr inter aduenas. SA. Numq audiui acutius, argutius, subtilius,
examinari ista. Paz. Ista examinare cogit ea, q a nobis exigit neces-
sario legum intelligentia. Nunc recita alteram lege puer. —
Benedicentr in semine tuo óes gentes terrae, eo quod audiuisti vocē
meā. Gentes terrae Samuel, inter aduenas numeras, an inter indige-
nas? SA. Si circumcidantr ex lege inter indigenas pono, sin minus, inter
aduenas. Paz. Quid si circumcisae fuerint more patrio & nó ex Pscri-
pto legis? SA. Si sanctificatae fuerint stm legem Dei, et ex tm mundis
mundae reddita fuerint, indigenas esse dico: sin minus, aduenas duco.
Paz. Aduenae igr & peregrinae gentes esse desinunt si circumcidantr
aut sanctificentr, et indigena esse desinunt, et inter gentes terrae, qua
dicuntur benedictum irt per semen Abrahamicum, nó sunt numerandae.
SA. Ita est. Paz. Putasne alicubi extare locum in sacris hebraeor scriptis
vbi semen Abrahamicum, circumcisio mandata a Deo dicatr? SA. Nusq.
Circumcisio enim est mandatum: Semen vero Abrahamicum est homo. Illud
vos, hoc persona. Paz. Putas idem esse benedictionē Dei, qua deduci
debeat ad peregrinas gentes, quas diximus aduenas, per Abrahamicū semē,
cum receptione peregrinar gentium in populum Dei per circumcisionem,
qua fiebant indigenae? Nam nó existimo circumcisionē ad alia benedi-
ctionē adscribere potuisse gentes peregrinas vt fierent indigena terrae,
in qua habitabat Deus cum populo suo, quam eam q deducenda erat per
semen Abrahami ad gentes terrae vt indigena fierent. SA. Ita ege exi-
stimo. Nam quam benedictionem adferret aduenis potuisset semen illud,
nisi illam quae in eo erat? quae aut in eo esse poterat nisi indigenarum?
Quamobrem si haec benedictio ex aduenis, indigenas faciebat, et ex circū-
cisione aduenae, populi consequebantr adoptione inter indigenas, qui na-
tura erant aduenae, segr vt aliud esset circumcisio, sine qua semē Abra-
hamicū nó numerabatr cum genere Abrahamico, & ex indigena redde-
batr aduena, et aliud semen Abrahamicum, per quod benedictae
erant óes gentes terrae, et ex aduenis numerandae inter indigenas.
Vnum tn effectum produceret, et illa & hoc, tempore suo. illa antea,
hoc postea, benedictionis sgt Dei possessionē. Paz. Utinā cum tanta
doctrina Deus det tibi veritatis de qua disputamus noticiam, q aliud
nihil est, quam quod dictat & natura et lex et Deus. Sed si idem dona-
bat hoibus circumcisio & semen promissum, sicut hi q circumcidebantr, nó
indigebant ad benedictionē Dei acquirendam, semine promisso, quod
pro aduenis erat nó pro indigenis promissū: ita hi ad quos deductur
erat.

Exod. 12. 4-8.

Circūcisio in lege per semen promis. sid nó esse sublatā.

Gen. 22. 18 Benedicentur in semine tuo óes. 26. 4.

Circumcisionis legem nó potuisse adhuc tenere Sputiatos Christianos.

Circumcisionis & seminis discrimen.

Semen nó alia & q in ipso est benedictionis adfert.

rat semē Abrahamicum, benedictionē Dei, nō opus habituri erant circumcisione vt ex aduenis fierent indigenæ, cum benedictio deducta ad illos per semen sat illis esset vt illos ex aduenis indigenas reddaret. SA. Ratio cogit hoc fateri Pas. Ingenui es ingenij. Video igr Legem circumcisionis intactam manere in gre Abrahamico ēmeticijs seriis, et his, qui ex aduenis fiunt indigenæ populi terræ, in qua habitabat Deus, cum dicimus ad peregrinas gentes Dei benedictione manasse per semē promissum, sine circumcisione? Illa enim lex de circumcisione lata nulla ex parte violatur aut a promissione Dei de semine mittendo ad peregrinas gentes benedicendas, sine circumcisione sgt, aut a semine promisso & misso, & sine circumcisione benedicente aduenas & hospites, & reddente eos Sanctos & domesticos Dei. SA. Hæc declarata sunt. Sed illud difficillimū est, ondere posse, IESVM fuisse ILLVD SEMEN, et eius illa tempora fuisse quæ dixisti gentium & nationū secula & temporū plenitudinem Pas. Ita esset si nulla superior ætatum extaret historia. Sed nobis arcanor Dei, euentus est magister, et testis euentus est historia de qua supra diximus. Et Iesus quidem inter prima cum creatus fuisset Christ, cum deberet populum capisset, redeundi in grām cum Deo prē, præter vnos palantes & vagos Iudæos, ex alijs populis nullum docerent, non Samaritanos, q vnum Deum nō colebant, sed habebant singuli Samaritanor populi proprios deos, quos in Samariā habitandam, desolatam cultoribus, in colonias traducti, secum tulerant, tanquā patrios & domesticos lares, eosq. adorabant & circumcidebant sūm mosi legem: Non alias incircumcisas aut circumcisas sed peregrinas gentes. Vnum occiso a Iudæis Iesu, & Deo sua consilia ōibus viribus tutante, eas ipsas res, quibus, si Iudæi credidissent, reconciliare sibi Iudæos decreuerat, transtulit ad oēs peregrinas, & alienas a populo iudaico gentes. Vt si illis credidissent illi populi, salutem, vt vt erant consequerēm. Placuit aut Deo ostiū fidei, per multos annos occlusum, aduenis ōibus & peregrinis populis, & soli Abrahamo, cum ob id quod credidisset Deo policenti filium, quē natura negabat, iustitia est illi imputata, reclusum, cum adhuc esset præputiato, aperire cunctis gentibus, et Iesum declarare semen illud esse, per quod illa benedictio erat communicanda ōibus gentibus, quam cunctis gentibus nō aliud, quam circumcisio vtq. ad illum diem communicare consueuisset. Fuius aut sui arcani patefaciendi initia dare voluit à faciliōribus à Samaritanis, qui Vnum Deum nō norant, sed multos adorabant, et sūm legis præceptum circumcidebant. Et Cumicho Candacis Reginæ, Aethyope nōe claro, qui Deum Israelis venerabat. Mosis tam legē de circumcisione aut aliam sanctificationē sūm legem nullam norat. Mirari cæperunt Apostoli, cum de Samaria audissent, quod Iesum esse chrm credidisset, et lota aquis in testimoniū suæ fidei fuisset, ignorantes mandatū Iesu de nō concionando Samaritanis, nō fuisse extendendū vltra tempora necis Iesu, cuius caussa agricolari mutatio in vinea colenda erat futura. Quare missis duobus viris Petro & Ioanne, intelligere a Deo quærebant, num ea fides Samaritanor impuror hominū illi placeret, qui sps sui ꝓsentia acceptam sibi esse Samaritanor fidem declarauit. Samaritanis

Circumcisionis lex excludit a benedictione p semē deducēda

Iesum ee semē illud quod benedictio erat collocanda gentibus

ℨ. 11.

samaritanī qui.

ℨ. 4. 1.

fidei ostiū quibus & quādo apertū.

Act. 8. 6. 17

fidei initia in præputio inter gentes.

Euangelij in ter Gentes processus.

Act. 10. 34

Baptismus signū dei pe nitentis & reconciliatiōis

Apostolorū erga Iudæ studiū

tanis deinde Aethyopes sunt coniuncti. Impuri quidem et illi et immundi existimati, attamē abs quibus non tantū abhorrebant Iudæi ob præputij defectum, sicut ab omnibus, alijs q præputium habebant.

Euangelij inter gentes processus.

Ab Aethyopibus gradus factus est ad præputiatos, quo tempore sigcatū est Petro per sprm Dei ne amplius sanctificatas à Deo gentes, q ad illud usq tempus, alienæ erant a grā Dei et quam, nisi per circumcisionē, hēre non poterant, inter immundas et impias numeraret, quod circumcisæ nō essent. Ad hunc modū edoctus Petrus, quid statuisset Deus de gentibus oībus, ad Cornelium Centurionē Romanor præpuciatū hoēm, quod facere nō licebat et ante mortē Iesu, et ante apertum fidei ostiū cunctis gentibus, accessit, eumq de Iesu quod esset chrs edocuit. Et cum ille, docēti petro credidisset, præsentia sprs Scti et donū variar linguar, quo ille cum sua familia donatus cæpit laudare Deum, coegit Petrum ut oēs illos ꝓpuciatos, signo, ad mundiciem āi pœnitentis et recepti cū Deo in gratiam, instituto demonstrandum notaret. Quæ res audita, cum negotium conciliasset Petro et inuidiam, narrata postea ut gesta erat, et intellecta, ab oībus, voluntate Dei, omniū āios conuertit, ut intelligere cæperint, Iesum fuisse semen illud Abrahamicū, per quod beandæ et benedicēdæ erant præputiatæ gentes. Hæc satis fuissent ad declarationē arcani consilij Dei, quidq Deus fieri vellet, ex ipso euentū, cum visus fuisset sprs Sctus super Samaritanos et præputiatas gentes descendere, in signū mundiciæ, habitæ à Deo, sine aliqua sanctificationis Leuiticæ lege, ad quas, Aplis ante apertum fidei ostium gentibus, accedere ad conciones habendas nō licebat, nisi Deo visum fuisset hoc nō esse satis. Perseuerabant interea oēs Iesu discipuli in opere institutionis, solis Iudæis quod Iesus esset chrs concionantes. Quin imo cum Iudæi sæuire cæpissent, et occidere qs capere poterant et alios fugare, et in exilia agere, ipsi tn solis Iudæis cōcionari indefesso studio conabant. SA. Narrat ista Euangelium? Pas. Non Euangelium hæc narrat, quod dicta et facta Iesu tantū recenset: Sed historia scripta de his, q gesta sunt et euenerunt post ascensū Iesu in cælum. Commemorat tn Euangelium, Vaticinatū fuisse Iesū diu ante, quam euenissent, futura, si Iudæi se pro chro non recepissent. SA. Mihi satis sunt ista. Nam si recipere sprm Sctm est placere Deo, q per suū sprm, quem dat hōi, sanctificat hoēm, Et hoc idem est, quod à Deo benedici beari, et in tutelam Dei, signo certissimo, recipi: Si hæc habuerūt aduenæ et hospites testamentorū Dei, q narrasti ex historijs vris, his temporibus, q secuta sunt mortē Iesu chri, consequi necessario vider ut illa tempora fuerint, quæ, promissio, facta Abrahamo, de benedicendis oībus gentibus, per eius semen, designabat. Nam nulla historia scripta ante ea tempora quicquā huiusmodi euenisse narrat. Pas. Audi quæ secuta sunt. Fuisti unquam Romæ? Vidisti carnificinas, et lanienas, vincula, compedes, et mala, q oībus inferunt, q profitent qualem qualem Euangelij noticiam? SA. Fui, vidi, et obstupui, quod chriam cum christianis tuto habitare nō possent: Possent aut apud nō chrianos esse tuti. Pas. Quid si Iudex inquisitor, contra formulas iudicij, cui præpositus est, coactus ab ipsa veritte, aliqd diceret, crederene illi possem? SA. Ego plane crederem contra se dicenti. Pro se dicentem nō audirem. Pas. Extat confessio Manassis et Adonibezeci. Putas vera esse q illi de senar:

Act. 10. 34.

Baptismus signū āi pœnitētis et recōciliatiōis

Apostolorū erga Iudæos studiū.

Circumcisionis lex excludit a benectione p semē deducēda

Iesum ēē semē illud chrs p quod benedictio erat cōicanda gentib9

s. 11.

samaritani qui.

s. 41.

fidei ostiū quibus et quando apertū.

Act. 8. 6. 37

fidei initia ~~in præputia~~ inter gentes.

se narrant? SA. Nihil est quod suadeat illa falsa esse. Omnia autē
quæ solent de rebus vetustis facere fidem cogunt credere illa esse
vera. Pas. Quid est quod contra se dicenti credit̄, pro se dicenti nō
credit̄? SA. Puto esse sui studium et propriam gloriæ curam. Pas.
Audi igr̄ et inquisitorē Iudicem et speculatorem et vestigatorem
et q hoc vnum studebat, ne quis esset, q Iesum esse chr̄m faterer̄, Sau-
lum, qui commutata literæ ex hebraico nōe recepit romanum et Pau-
lus est dictus. Is Romanus ciuis conditione, q dignitas paucis Iu-
dæis tum contigerat, Iudæus natura et doctus in lege, vt nō faci-
le vinci rationibus posset, potestate accepta et literis à summis sacer-
dotibus gentis tuæ, vagabar̄ huc illuc capiens et vinciens oēs, qui
Iesum esse Iudæor̄ chr̄m dicere auderent, eosq vinctos agens hiero-
solyma. Oberat aut̄ Iudæis oībus qui Iesum esse chr̄m fatebant̄ Pau-
lus, nō solum quod literas haberet scriptas ad oēs principes synago-
gar̄ Iudaicar̄ à Principibus Sacerdotū Ierosolymitanor̄, quor̄ au-
toritas par erat cum ea, quam superioribus annis habebat Papa Ro-
manus: Verum et̄ quod ciuis esset Romanus, cui noceri nō poterat si-
ne discrimine multo. Cum itaq. ille ita vagarer̄ sæuiendo, vidit nu-
men se alloquens, et concidens in terram visum pdidit, et monitus
vt vrbem Damascenam q in propinquo erat ingrederer̄, deductus est
in ædes, vbi ab Anania Iudæo sed chr̄iano edoctus fuit Iesum esse
chr̄m et baptizatus aqua, visum recepit. Is igr̄ ille sapiens et catus
commotus contra, quam eius potestas, autoritas, literæ sacerdotum,
animus et voluntas, et Iudicum inquisitor̄ formulæ permitterent,
concionari oībus Iudæis cæpit Iesum esse chr̄m Iudæor̄. Cum autē
alij mirarent̄, nullus aut̄ esset qui eū audire vellet, alij aut̄ cona-
rent̄ illum occidere, eius legis gratia, cuius ipse antea alios capere,
vincire et occidere studebat, missus à Deo ille est ad oēs ꝓpuciatos, et
detectum illi est, Iesum esse semen, per quod Deus statuisset ea
benedictione benedicere oēs peregrinas gentes, qua solebat antea
sanctificatione legali, quæ erat in præpuciatis circumcisio, in grām
recipere, et cum indigenis suor̄ testamentor̄ numerare, sicut olim
se facturum Abrahamo spoponderat. Hac diuina voluntate ille
intellecta, nulla interposita mora, neq. acquiescendo carni et sanguini
neq. re tanta cum aliquo consulta, primū in Arabiā ad peregrinos qui-
dem populos sed circumcisos sicut cum Aplis prius factum fuerat, q
primū ad Samaritanos sunt missi, deinde ad præputiatos conciona-
tum concessit. Tanto aut̄ amore erga suam gentem tenebar̄, vt pes-
sime omni tempore ab illa tractatus, nunquam illam accusare volue-
rit, cum et posset et mala hortarent̄, quæ æquo ferebat aīo, vt ad vin-
dictam assurgeret, cum ciuis Romanus esset, nec prius illam omnino de-
serere et ad peregrinas gentes erudiendas accedere, placuerit, quā illā
obstinatis aīs Iesum recipere pro chr̄o nolle intellexisset. Quæ per-
seuerantia in erudienda vna gente Iudaica omniū ministror̄ Euangelij
declarabat et Dei amorē, q hoc fieri permittebat, et omniū discipulorum
erga

Contra se dicenti cur credar̄, nō aut̄ p se dicenti

Pauli conuersio

circūsio legalis sanctificatio.

Gal. 1. 16

Rom. 10. 2
Act. 13. 46
Pauli erga suos populares amor.

Epistolæ Paulinæ qd contineant.

1 Ioa. 1. 7
Sanguis Iesu chr̄i emundat

ὡς nota collationis.

1 Petr. 1. 19.
Ioa. 1. 29.

Sacrificiorū expiatio peccatorū condonatio.

Mss. 1669

QVARTVS

erga suam gentem studium, qui hoc libenter faciebant erga Iudaicā gentem. Cæpit igr̄ iste Iudex inquisitor cū oībus alijs quamplurimis, missis et tunc vna et postea à Deo, concionari Iesum esse chrm̄ et Iudæor̄ et gentium, qui antea nolebat audire Iesum esse tantū Iudæor̄ chrm̄. Is oībus in Eplis, quas de suis rebus conscripsit ad diuersos, et dolores suos narrat, quod sanctos viros vixerit et occiderit: et detectam sibi Dei voluntatē commemorat, qui statuisset tum peregrinos beare ꝑ fidem si Iesum esse chrm̄ credidissent, sicut prius beare consueuisset ꝑ circumcisionē. Et ignorantiā suā cum rer̄ ignoratione coniunctam deplorat, quod vaticinia veter̄ prophetar̄ cum statu illor̄ tempor̄ nunquam conciliare studuisset. SA. Video quo tendebant illa tua quæsita de inquisitoribus Iudicibus Romanis et confessionibus Regum. Pas. solent exempla sternere viam ad intelligentiam. Si igr̄ testimonia petis Iesum fuisse semē illud per quod benedictio Dei erat communicāda gentibus, si legeris illor̄ tempor̄ historias, et te eo tempore fuisse commentus fueris, innumera plaustra testimonior̄ tibi sese offerent, clamantium et cogentium te et ob genus et ob autoritatē et ob fidem, quā apud oēs ex sacramenti religione haberent, cuius omni tempore fuissent obseruantissimi, vt illis credere testantibus et deierantibus velles. Non enim graues viri et honestatis cultores eam fidem habere nō debent, apud posteros, quam viui apud peregrinos habuissent, ob id quod tempora sūt mutata et ex præsentibus facta sunt nō præsentia. Variat enī ratio tempor̄: ver̄ integra veritas rer̄, quæ in tempore acciderunt apud omnes gentes illibata perseuerat. SA. Sed quid est quod dicunt sanguinem Iesu lauare aīos hominū et delere peccator̄ notas? Pas. Tibi facile est hoc intelligere, qui nosti legem, alijs nō item. Nam oēs oratores Euangelij nunciandi, Iudæos fuisse dixi, qui illis similitudinibus ex lege sanctificationis ductis, conati sunt declarare populo quodo Deo recōciliatæ sint gentes post mortem Iesu chri. Eas similitudines, quæ veluti historiæ proponunt̄, in apostolicis scriptis, nonnunquam particula ὡς prætermissa, alij pro vera historia acceperunt, et somnia multa super eam rem superstruxerunt, dicentes: Adami peccatū fuisse tam graue, vt Deus placari Adamo nō posset, nisi Deus pro Adamo mortuus fuisset et alias fabulas narrant somnijs lucianis inaniores. Et scis similitudinis sēntiam semel propositam, demta similitudinis nota veluti historiā solere referri. Scitis, inqt, vos redemtos veluti agni immaculati sanguine. Et alibi: Ecce agnus Dei q tollit mūdi peccatum. hinc subtracta est nota collationis, ibi posita est. Sdm legem aut̄ qui peccatis erant cooperti poenitentes, sacrificio oblato veluti sanguine alieno purgati, expiabant̄ et mundabant̄ ab omni peccator̄ scelere et maculis. Neq; vlla peccator̄ condonatio fiebat sine sanguinis victimar̄ effusione. Ante denunciationē aut̄ mundationis à peccatis, victimæ cædebantur. Neq; huc pertinere vider̄ effusi sanguinis Iesu chri commemoratio. Et si huc pertinet, non solum huc pertinebit, ver̄ et ad sanctificationem, quæ contingebat peregrinis populis per circumcisionem. Redimebant̄ enim veluti precio victimar̄.

Epistolæ Paulinæ qd contineant.

1 Ioa. 1. 7 Sanguis Iesu chri emundat

ὡς nota collationis.

1 Petr. 1. 19. Ioa. 1. 29.

Sacrificiorū expiatio peccatorū condonatio.

ctimar, & illar mactatione sanctificabant cui suis familys hi, qui circumcidebant vt in numero populi Dei censerent. Quare cui post mortem Iesu chri oes familiæ gentium, q Iesu credere voluerunt esse chm, facerint a Deo benedicta. nó minús quam alij peregrini p circumcisionem visa est mors chri Iesu similitudine quandam retulisse sacrificior, q offerri solebant ad redimendum et sanctificandum populu, qui núro filior Dei adnumerabar p circumcisione. Non em impotens est Deus vt parcere nó possit pœnitentibo. An aliqua culpa tanta est quá Deus condonare si velit, non possit, aut Deus sanguinis effusione delectar vt peccatu quod condonare gratis possit recipiscentibus parcere nolit nisi aliquis Deus moriar? Sed cum expiationes oes per sacrificia absolui voluerit, videbar similitudine quanda habere vt timar id, cuius gra expiatio facta est peccator. Ob mortem igr Iesu chri, cum veteres pdixissent vinea colomi fuissent, & ne vinea manaret multa & desolata, noui assensere in eam introducendi colomi noua colonia Iesu donata est: Postula Psal. 2. 7 postula a me &. inquit, a me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam & possessione tuam terminos terræ. Hic huius nó dissimile qdam euenisse dicit Paulo & fore vaticinatus est cum viueret, Iesus: Si exaltatus, inquiens fuero Ioa. 12. 32 si exaltatus fuero. a terra óia trahan ad meipsum. Pau. Nimis longus es Samuel. Tel meas occupauit vices, & totum hodiernú diem sibi præripuit. Sam. Condonate hanc mihi culpam, vnum quiddam restat. Dixisti gam benedictione gentibus contigisse post mortem Iesu, per semen Abrahamicum quod erat Iesus, q contingebant eisdem gentibus cum circumcideremur. Quare videor, quádmodum gentes credentes Iesum esse chm post mortem eius nó indigent circumcisione, ita eadem gentes recipientes circumcisione nó indigere fide. Ad quid enim cum eadé benedictio haberer illo tempore, per fidem q habebar per circumcisione? Nimq necessaria existimanda est vtrag. benedictio? cum illa circumcisionis Si putatiti sine circumcisione p fide in chm cam, an p putatiti circumcidum per circuncisionē beentur sine fide. & hæc fidei sit eadem & vna, qua nec augeri in circumcisione, nec minuí ex circumcisione si nó addas fidem, nec ex fide si nó addas circumcisionem, potest. Quod si credentibus peregrinis populis nó est necessaria circumcisio adacquirendam Dei benedictionem, nec circumcisis eisdem populis necessaria fore videbir fides vt benedicamur a Deo. Pau. Hæc quæstio aliqd est. Pas. Hoc nó quæsiusses tu, nec iste tua petitionem laudasset, si superius narrata notauisset vterq. Dixisti nato viuente & mortuo Iesu chro, hoes vtriusq. populi & circumcisi & præputiati, fuisse peccatores & indiguisse gloria Dei, & auxilio benignitatis & miæ Dei, vt seruarent opus habuisse. Fratus igr erat Deus vtriq. populo p malefacta & perseuerantia in improbitate, colens tñ memoria patrum Sanctissime, & obseruas fidem promissor suorum, religiosissime, remedia circumciso populo, cuius maiores dilexerat & eú sub sua tutelam receperat proposuit pœnitentiam & fide, vt vita deseres & virtutem consectans & Iesum esse chm credens, & eius ductu sequens salutem consequerer. Hoc facere ille populus noluit, et iræ Dei subesse persequauit. Quare Deus illo populo in incredulitate relicto, ad nouum populum sua remedia transtulit, peccatore quidem populum sed ignar Dei & legum diuinar unde peccator suor ignorantia prætexere poterat: Hic vero auide q offerebam accepit, & exosus mala, bene viuere cæpit, declarans in corde gerere præscriptas Dei leges, & Iesu esse chm p fessus sub imp.

Mart. 24. 22. C
Luc. 21. 19.
Locus cui Deus iratus est fugiendus.
Jer. 21. 9. & 38. 2. & 51. 6.
Ezech. 33. 5.
Dom pareuē mihi obediat T. 70. 82.
Ezech. 21.
Act. 27. 31.
& Jonas c vrbe, euer tenda exÿ Jon. 4.
Luc. 19.
Matt. 24.

Rss. 1669

sub imperio chri vitam degere cæpit. Hi igr, qui ex peregrinis gentibus populo Dei adnumerabant aut per circumcisione aut per fidem, in partes veniebãt, aut circumcisi populi & veteris testamenti, aut ꝓpriciati & testmti noui. Sicut aut per circumcisione illi, ita hi per fidem adoptabant in filios Dei. Et illi conditione circumcisi populi & filiõr Dei, quibus erat iratus Pater Deus, abq qua ira nullus liberari poterat nisi por fidem, manebant, credendo Iesũ esse chrm; Et hi sortem Sanctorũ præputiatæ nationis, quibus erat reconciliatus iratus olim Pater Deus recipiebant. In illis igr fides nõ requirebat vt filij Dei fierent, sed vt iram aduentantem irati patris vitarent de qua scripta sunt illa Iesu chri vaticinia: Nisi dies illi afflictionũ decurtati fuissent nõ esset salua ois caro, sed propter electos decurtabunt dies illi. Et, Cum videritis circumdari ab exercitibus hierosolyma, tunc scitote quod immineat eius desolatio. Tunc q in Iudæa sunt fugiant ad montes, & q in medio eius, discedant, & qui in regionibus, ne intrent in eam, quia dies vltionis hi sunt. Fac igr discipulos eius, de quibus illa sunt scripta: Tui erant & mihi eos dedisti, et sermonem tuũ seruauerunt. Et, Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos a malo: Hæc inq de Apostis sunt scripta: Sed fac illos hæc monita Iesu chri præterire voluisse & hierosolyma mœnibus obsidione a Romanis cincte concludi voluisse nonne perijssent? Non enim sanctitas quærit vt quis seruet a malis quibus vndiq cum alijs est conclusus, & vt projciens se extra fenestrum ex alta turri nõ frangat collum: sed obedientia, vt cum dr: cane a malis, credat & sibi caueat, et a loco cui iratus est Deus diffugiat, nõ vt sit sine Deo cum vbiq sit Deus sed vt a tabernaculis & societate discedat eor, quos iratus Deus cum ois, q cum illis sunt, perdere statuit. Annõ potuisset Deus aquar mundationibus suffocare & igne atq sulphure consumere impios, non attacto Noe & Lothe in medio eor commorantib? Verum hoc quod potuisset semper in ois discrimibus facere, nunquã tam legit fecisse, sed prius curauit bonos viros & sibi caros eximi ab vrbibus impior, antequ iræ suæ furores immitteret vbertim in impios, ne illi cum istis inuenti vno impetu perirent: Sicut enim si qui sint in eadem naui, naui fracta, oes sine discrimine naufragiũ faciũt, et Paulus cui aderat Deus, & milites Romani illi, sine fide sine pietate sine Deo castra sequentes: Ita cum impijs Aegyptijs, si quis mare rubrum est ingressus a marinis vndis sublatus est & perditus: Et qui cum Iudæis vna in Rep. veluti in vna naui inuenti sunt, et morientibus, vt vitarent impios, parere noluerunt, sine fuerint discipuli Iesu, sine alij, oes rapti a furente ira Dñi, Non quod impij essent, sed quod nõ credidissent perierunt. Videns, inqt, ciuitatem hierosolyma, fleuit super illam dicens: Si scires q super te ventura sunt, fleres & lugeres tei ipsam: Non fles aũt quoniã nõ credis aliq mali super te venire posse, quod præsens dies prospera oia & pacem perpetuã videar tibi portendere. Et, Sicut erant dies Noe, ita erit et aduentus filij hois (ad pernicidum eius illos, qui in regnũ venientem declaratum Regem occiderunt) Sicut enim erant in diebus, q cesserunt diluuium edentes & bibentes, contrahentes matrimonium & nuptum dantes, vsq. ad eum diem, quo intr.

Matt. 24. 22.

Luc. 21. 19.

Locus cui Deus iratus est fugiẽdus.

Ier. 21. 9. & 38. 2. & 51. 6. Ezech. 33. 5. Nom peregrinũ breuiat. Ps. 70. 83.

Ezech. 21. 5.

Act. 27. 31.

Ofnas ex vrbe euertenda exijt. Ion. 4.

Luc. 19. 41.

Matt. 24. 37.

Psal. 2. 7 postula a me &c.

Ioa. 12. 32 si exaltatus fuero.

Si ꝓpriciati sine circumcisione p fidẽ in chrm sõ cum, an ꝓpriciati circumcidunt per circumcisionẽ sine fide.

mirauit Noe in aream, et non cognouerunt (ob prosperitatem rer. quæ illis usq. ad illum diem uno tenore contigerant, donec uenisset diluuium et sustulisset uniuersos.) Ita erit et aduentus filij hois ad uindicandum suam necem incertus et inseratus, et eo minus speratus et certus quo magis prosperi successus erunt rer omnium usq ad illum diem, et obid minus credent minantibus mala, persuasi a presente q̃ uidebit suadere oia bona. Ges igr illi ex peregrinis gentibus, qui recepta circumcisione adscribebant populo Dei et adoptati inter filios Dei filij Dei nominabant, et erant, eande quidem benedictionem Dei recipiebant, qua hi qui post apertu fidei ostium gentibus in semine Abrahamico sunt benedicti: Sed illi a benedictione gentis naturali, hi a benedictione deducta p̃ter naturã eor ad quos deducta est: et illi cum populo Abrahamico reconsebant, qui circumcisionis est dictus, hi nouũ populum constituebant cognominatu præputij: Et illi nauim illam ingrediebant, q̃ perficiebat p̃ mala uector, hi noua erat nauis ad eundem portum directa bonor omnium ad quem illa. Quid igr diceres et moneres esse faciendum his q ex gentibus peregrinis circumcisi, ad alios grs Abrahamici circumcisos Iudæos, quos Deus p̃ malam uitam et necem illatam sanctis prophetis et negatos fructus uineæ quã illis seruauerat Deus esset impotentissime iratus, cum uideres omnes sanctos uiros ibi commorantes, diffugere inde et hortari oes, ut a loco nefario, et ciuibus malis, quos paulo post erat perditurus Deus, subtraherent, Iesum esse chrm̃ crederent, ne una cum alijs una in fascem colligarent et perirent, Deum monere sedulo ut ita fieret: alr facientibus bonis malis, filijs non filijs male cessarum. SA. Lego male cessisse Mosi quod uideret cetare et frigide credidisse Deo, possessioneq. terræ a Deo p̃ illam incredulitatem fuisse exclusum. Uelle sibi Deum credi magna parua dicenti et pollicenti, sed eo magis, quo ea q̃ dicit esse credo da facilia sunt quæ credam. Neq. unquam Deus mo̅uit aliquos, ut ab aliqua urbe quæ paulo post erat euertenda discederent, nisi p̃ amonis magnam significationem. Quare qui Deo amanter monenti per se et hortanti sedulo per suos ministros spiritus et hoes, et docenti quid sit faciendum ut a malis instantibus quis subtrahat et seruet, non credit hunc dignum esse existimo q cum improbis, et credere Deo nolentibus pereat. Pas. Uera narras. Sed hãc q̃ diximus ad propositum illud in quo eramus retrahenda. Uides populum circumcisum et præputiatum fuisse et duplicem et illius conditionẽ ab huius fuisse diuersam? Proposita enim erat et Iudæis prius, et nõ Iudæis certo tempore postea ut crederent Iesum esse chrm̃. Sicut auẽ in illis, ita in his fuerunt qui hoc credere noluerunt: alijs stulticia uidebat, ex huius tantulæ rei et minime ueri similis aliquid boni sperare uelle, ea ob eam caussa hoc credere noluerunt. Sicut igr in nõ Iudæis, ita et in Iudæis ortum est discrimen credentium et non credentium. Sicut alij fuerunt q crediderũt et aliqui qui credere respuerunt. Nunc dicas mihi, in quam partem, tua sententia uertit sospalus: in eam q̃ credit Deo, et ea, quæ credenda iubet Deus et eius ministri, eam esse uoluntatẽ ut illis credat, certis rationibus præter miracula et prodigia demonstrant, recipit: An in illam, qua nihil ex his sibi esse credendum statuit, et hæc esse delirantium uetulæ narrationes putat. SA. Res ipsa per se loquitur et tuæ q̃stioni abunde

Bom et mali pereunt mo bedientes 83 habac 2.4

Deut 3.27 Mosis peccatum.

f. 51.

Due hi dæor christia nor gra.

Fidei uiri tis alia in Iudæis qua gentibus f. 52. f. 90.

Gal. 5. 2. Si circumci damini.

f. 50.

circudcisio mis et fidei collatio.

abunde respondet. Quid enim nocet si credas? cum, si nó credas tot tibi mala imminere dicant, q̃ natura ipsa cogit vestu deas et incerta et vana a cogitatione deponere? Pas. Festum procuratore Iudeæ, Paulus, quē ille delirum hoēm esse credebat, et nihil eór q̃ ille diceret esse verum arbitrabat diserens de poenis et resurrectione ex mortuis có: mouit. Idem Felicem exterruit et cōborrescere fecit mentione facta iu: dicij futuri, quod ille fore minime credebat. Est enim ais hominum insitum studium deponendi ex cogitatione et memoria illa, q̃ aut on: gunt renera, aut angere possunt recordatione, nó quod credant: sed q̃ fuerint bonis sobrijs et prudentibus viris narrantibus audita, q̃ certo illa fore asseruerint. et quoto ab illis malis quis liberarę posset nauerunt. Discreti igr erant Iudæi et non Iudæi q̃ Iesum esse chm crediderunt et per hanc fidem ab ira aduentante tutos se fore arbitrabant a Iudæis

Due hr dagr chiane gra. et nó Iudæis qui hæc credere minime voluerunt. Sed in illis Iudæis duo, in istis non Iudæis credentibus vnum genus christianor agnosco. Præputiator siquidem fides huiusmodi, et adoptabat illos in filios Dei

Fidei vir: tutis alia in Iudæis qua gentibus e. et iusticiam imputabat et beabat credentes, et ad oia Iudæor bona in communionē recipiebat. Quas res fides nó donabat nec Iudæis natis ex Abrahamo sm carnem, habebant enim illas a natura: nec præpu: ciatis, qui circumcidebant et per circumcisionē in filios Dei adoptaban: tur, habebant enim hi illas ex adoptionis iure, quo donabant a Deo per circumcisionē. Sicuti enim fides in Iesum præputiatis qui circumci: debant nihil proderat ad libertatem consequendam, nisi quatenus Iu: dæis credentibus Iesum esse chm proderat, quonia oes tenebant ad

P. 52. P. 90.

Bom et mali pereunt mo bedientes. 82. habac. 2. 4. Deut. 3. 27. Mosis peccatum.

observationē legis totius sanctificationis: Ita eadem fides præputiatis et qui circumcisionē recipere nolebant, et ad benedictionem Dei habenda nón per circumcisionē sed per Semen Abrahamicum illud promissum con: uolabant multum proderat. Liberos enim ab omni onere legis q̃ prosan: ctificatione hóis est lata reddebat, vt illi serui viderent esse, hi liberi: quo priuilegio libertatis præputiati qui circumcidebant videbant pri: uari. Et certe patentissima sunt illa: Si circumcidamini chs vobis

Gal. 5. 2. Si circumci damini.

nihil proderit, nó quantū ad salutem: sed quantum ad libertatem, ab oneribus legis aequa ibi disputat. Unde segr: Contestor aut oēm hoēm q̃ circumcidit quod debitor est totius legis sanctificationis seruā: da. Chs vobis factus est ocioso et mutilis qui cunq. per legem cir: cumcisionis iustificamini a gratia sanctificationis et beatitatis et benedictionis, q̃ offert præputiatis p̃ semen Abrahamicū excidistis, postquam per circumcisionis legem grām illam quaeritis habere. Male igr eu comparabas præputiatos recipientes benedictionē Dei per fidem in semen illud Abrahamicum, cum præputiatis eandem benedictionē accipientibus per circumcisionē, cum hi inter Iudæos se: minis Abrahamici numerarent, illi minimé: Comparare vero debebas

S. 50.

cum Abrahamo, qui sicut in filium Dei est adoptatus per imputa: tionem Iusticiæ per fidem, et illi benedixit Deus: Ita hos filios Dei fecit, et benedictos coram Deo reddidit fides: Iudæor in credentiū

circadcisio: mi et fidei collatio.

m chm circumcisio optime quadrat cum præputiator q̃ circumcide: bant fide, quod sicut illos nó faciebat filios Dei, circumcisio, nascebā: tur enim filij Dei: sed hoc faciebat ne delerent e nuro filior Dei si cir: cum.

cumcisio recipiebar: Ita hos fides nõ adoptabat in filios Dei quos cir:
cumcisio adoptauerat, sed vitabat ne hi extra numerũ filiorũ Dei detru:
derent qui fidem in Iesum habuissent: Seu vt Noster quidã Scriptor Rom. 11. 20.
dicit: fides prohibebat ne ex arbore, in quã erant insiti, et in qua perse:
uerabant esse Iudæi fideles, excinderent, ex qua oẽs q fidem nõ ha:
bebant defringebant. Non valet igr, vt vides tua ratio quã proposui:
sti: Vt si præpuciati sine circumcisione p fidem in chrm bearentur, fides Iudæis et gẽtibus qdo constituta.
vt simili forma ꝓpuciati circumcisi per circumcisionẽ bearentur si:
ne fide. Quoniã fides in Iesum constituta est à Deo, primũ Iudæis Matth. 20. 1.
filijs conductis in opus summo mane, inuitatis ad nuptias ordinario
tempore: Deinde non Iudæis, inimicis, hostibus, filijs iræ, sedentibus
in foro ociosis ad vndecimã vsq. diei horam, vocatis ad nuptias ipsa Matt. 22. 9.
nuptiar hora ab exitibus viarum: His inquam vtrisq. constituta
est certo ordine vni post alterum, fides ad salutem ex malis aduẽtãtis
iræ Dei: sed præter hoc quod consequebant et illi et hi, vt per fidẽ qua
Iesum esse chrm credebant, euaderent iram iusti iudicis Dei, placuit
Deo priuilegium concessum olim Abrahamo et promissũ, datũ iri
aliquando per semen Abrahamicum oĩbus, nõ Iudæis, vt ex Iudæis et
non Iudæis vnus populus fieret, coniungere fidei, vt per eam nõ solum
non Iudæi euaderent iram Dei, verũ etiã per imputationis iusticiam
adoptarent in filios Dei, et in tutelam Dei et in filios reciperent, non
minus quã Abrahamo olim contigisset. Hanc partem nõ donauit cir: fidei virtus
cumcisis ex lege populis fides in chrm, quoniã eã possidebant oẽs filij
Abrahamici et natura et adoptione: populis non circumcisis sdm le:
gis ꝓceptum donauit, quoniã ne cogitatione qdem tantum bonũ de se
sperare, aut sibi polliceri potuissent, vt fierent per fidem Ciues sanctor
et domestici Dei, et cum ciuibus alijs se prioribus et domesticis Dei vnã
ciuitatem, domum, ouile et vineam constituerent. SA. Satis habeo.
Quærat de his aut de alijs qui volet. TEL. Post absumtum diem
alijs locum quærendi cædis. Sed ego tibi spondeo si post hac in colloqui:
um venturus es, et intellexero diem ad quærendũ tibi esse à Rdo
Dño destinatum, dimidiũ eius diei pro meo iure quod tibi de meo die
vsurpasti meis quæstionibus occupaturum. SA. Fac vt q tu quæ:
rere tum voles mihi prosint, quãdmodum quæ ego nunc quæsiui tibi
prosunt, vt et ego totum illum diem tibi cedam. TEL. Quam ego vti:
litatem habere possum ex tuis disputationibus de circumcisione (oĩa
enim q petebas ad circũcisionẽ pertinere videntur) cum dixerim apud
nos esse inauditum nomen? Ego de chriano iure antiquo quærebam
et tu perturbasti oĩa tuis sermonibus, qui nõ adeo omni ex parte incõ:
modi fuissent meo desiderio si aliquod saltem exemplum propositum
fuisset in quo reluceret imago pristini iuris christiani. PAS. Tria chriani iuris exempla. 3. 44. 45.
proposita sunt si bene memini, Samaritanor, Aethyopis et cornelij.
TEL. Sed oẽs istos dixisti nouisse prius Deum, antequã ad eos missi
essent ministri qui docerent Iesum esse chrm: Ego vero simile mei
exemplum desiderabam, quale fuisse dicebas illos, q erant sine Deo
sine chro sine Dei Rep. Illi namq. superiores grẽ quamuis essent
sine Deo: noticia tñ sine Deo vero nõ erant, quod nossent verũ Deum.

Ego

QVARTVS

Ego vero qui nosco verum Deum cum dicas me esse sine vero Deo?
Pas. Si superiora expla quadrare cum tua caussa nō videm̄, quadra:
bunt et populi ex filijs iræ Dei, facti filij Dei Ephesij, Romani Macedo:
nes, Galatæ et non pauci ciues hor̄ populor̄. Titus, Aristarchus, Tertius,
Quartus, Onesimus, Demas, Secundus, Caius, qui oēs cum in muneris
alijs erant sine Deo vero, qui cognominabatur Israelis Deus, cuius vi:
res et tu sicut et illi aliquando fecerunt, si experiri voles, facile ex eiꝰ
auxilijs, q̄ adferet qualis et quantus sit intelliges. Nam illi nunquam fuit
satis si, quis esset, intelligerer̄. Propter hanc caussam vetustis illis pa:
tribus, cum se patefecisset quis esset una cum hac noticia vires suas
exeruit ut qualis esset et quantus pariter noscerer̄. Si tu tn̄ qs sit in:
telligere cupis, ut in angustijs positus illum ex nomine inuocare possis
Deus qs sit. Ille est qui tecum est cum sedes, cum loqueris, cum stas, cum ambulas, DE DEO.
cum dormis cum vigilas: Et ita tecum est ut simul sit et cum alijs, et
cum vniuersis. Dic igr̄ si auxilio eius indiges: Deus qui mecū semp̄ es,
Oratio nō formulæ et nullos deseris ne cum illis sis cum mecum consistis, adiuua me. Ve:
teres inuocabant dicentes: Deus Israelis, Deus Abrahami, Deus Isaaci
Deus Iacobi, Deus qui habitas in Sion, in cælis, in monte sancto tuo,
Deus q es in cælis, cuius sedes est cælum, et terra scabellum pedū tuor̄,
Deus Dn̄e cæli et terræ, q creasti cælum et terram, q nosti oīa anteq̄
fiant, qui corda omnium nosti. Recentiores ita hunc Deum Verū
cognominabant: Deus, Pater Dn̄i nostri Iesu chr̄i, Pater ex quo oīa,
et ex quo nos vna cum oībus sumus, Pater noster q es in cælis, Pater san:
cte, Pater æterne. Sed si tu moueris potius tuis quā alienis, dicere
potes priuato tuo exp̄lo edoctus: Deus qui vides et audis me. Neq. n.
Dei clemētia quāta alius est Deus q videat et audiat et præsentem et absentē nisi istē v:
nus et solus Deus, qui tum maxime tibi præsens est, cū maxime te putas
abesse ab eo, q etiā ignotus benefacit se nō noscentibus, spretus deamat,
repudiatus tuer̄, oībus se nefarie deserentibus ipse fidelissimus est co:
mes, leges suas abrogantibus ne cito pereant cauet benignissime: Oībus
vero se quærentibus mirificus præstolator, se totum reuidenti et amico
Deus q̄do videtur ore contuendum p̄bet, nō facie q spīs est, sed factis q̄ nullus alius p̄ter i:
psum vnum et solum facit. Ita vero vnus et solus est, ut optionē offerat
oībus quærendi apud oēs qui ab hoībus dij vocam̄, si qs sit qui aut videat
Esa. 44. 7. aut audiat alius præter se, diuinos honores illi cessurus, nec depositurꝰ
tn̄ labores tuendi et curandi orbem quādmodum est solitus. Tel. Possē
igr̄ dicere: Tu qui solus me vides et p̄ter quē nullus alius me videt.
Sed quid dicam de hoībus et animantibus alijs qui me vident? Pas.
Nullus est tam delirus, qui credat hoēs et animantia, q̄ videt ipse, et
abs q̄bus vider̄, esse Deos. Et in hoc animaduertir̄ maiestas nostri Dei,
quod nō solum ipse ut Deus videt q̄ produxit: ver̄ et nonnullis quæ
Dei maiestas vbi conspiciar̄ creauit vires dedit ut videre possint, ut discernant inter ea quæ prosūt
et obsunt et alimenta sibi accommoda et non nocentia suppeditent: Cum
alij oēs quotquot vbiq; sunt Dij, quor̄ numer̄ et genus nō defuerunt homines
qui suis scriptis sint complexi, nec videant ipsi nec cæcis suis cultoribus
lumen concedere queant. Potes igr̄ ita orare Deum nostrum: Tu qui
solus me vides, et p̄ter quē nullus alius deus est q me videat, aut, Et sine
quo nullus alius esset, qui me videre posset. Et vera erit oratio.

Nullus n.

Nullus enim alius Deus est qui nos videat, cum oēs alij sint sine sē-
sui præter Deum nostrum, et si Deus noster alijs a se virtute videndi
non dedisset, nullus aliús nos videre præter ipsum posset. Tel. Sed Dei No-
quodnam est Dei nomen. Pas. Deus dr, quamuis et sine nōe inuoca- men
tus adest. Vbi enim est numerus opus habemus nōibus, ne vno vocato al-
ter aut alius, quē nos nollemus respondeat: Vbi autem nullus est nu-
merus, quid opus est nōe? Sicut aut Sol et Luna vocant sol et luna:
Ita Deus vocat Deus. Et quoam fuere male sani hoēs q finxerunt sibi Deus verus
Deos, vt Verus Deus secernerer ab illis, vocari Ille cæpit Deus noster a falsis qdo
Deus verus, Deus verax, Deus viuus, quoniā illi alij dij neq. sunt nostri sciri meruit.
neq. sunt veri, sed ficti, neq. sunt veraces sed mendaces, et incerti, neq. sunt viui sed mortui et sine se-
aliquid pollicem mendaces et incerti, neq. sunt viui sed mortui et sine se-
sulapides et ligna. Tel. De Deo satis habeo. Scire velle qualis sit
et quid possit. Pas. Tu me vides et ignoras qualis sim et quid possi, Deus
et vis vt Deum inuisum describam tibi qualis sit et quid possit. Tel. qualis
Vellem nosse quid narrent vra historiæ de qualitate et potentia i- quantus
stius Dei. Pas. Nosti quid sit Deum esse. Nam si in illo patrio solo,
colebatis plures deos, et hoēs a dijs separabatis et his honores diuinos nō
concedebatis, necesse est vesciretis quid est, esse Deum. Tel. Planc ita
est. Pas. Cogita igit q sunt et fuerunt et erunt, et qualitate et quantita-
tis potentiam quam in oībus illis dijs esse credebas, repone in Vno i-
sto vero Deo et intelliges sine me qualis et quantus sit noster Deus.
Tel. Sed dicunt ne aliquid vri scriptores? Pas. De qualitate Dei di-
cunt inuisibilem esse, lucem habitare inaccessam, quā videre qdem
possint hominū oculi, sed vt penetrare lucem vt mētus commorantem
Deum cernere queant sit impossibile. Itaq; inaspectabile oia præse-
tem spectare, oia curare, prouidere futura, memorare pterita, nec ætates
nec secula illum fugere, solum bonū, solum iustum, solum sanctum, so-
lum excelsum, solum benignū solum scientem misereri et valentē et
parcere peccatori et remunerare recte viuentē. Quid vis aliud ex me?
Si plura desideras, lege et tui nostrī scripta si legere vales, et collige
inde quæ desiderium tuum possint explere. Quantus aut sit noster
Deus et quantum valeat, ex eo conijcere potes quod oia implet et abom-
nibus nō capit. Si tu illum habere cupis solus, solus habere potes, sed ita
solus vt idem solus cum oībus alijs sit qui illum cupiunt habere apud se,
soli solum. Nullus vnquā fuit aut deus aut homo aut animans, q
hoēm ab infortunio q calamitate, a morbis a captiuitate ab exilio a mor-
te a discrimine liberauerit, nisi aut iste aut istius cura, q si videri
posset nunq; vllus alius apud hoēs fuisset Deus. Vidissent em oēs deorū mul-
titudo vn-
ab hoc vno cuncta manare. Quid nati sunt multi dij, quod q sunt huius, de orta
q videri nō potest, operis opera, in alios qui videbant et quor ministerio vtebar
Verus Deus in distribuendis suis bonis, sunt deriuata; Vnde innumera Nomina
nōia ex rebus gestis accesserunt Deo nostro, dr Redemtor liberator ser- Dei ab ope-
uator saluator adiutor creator restitutor formator et quid non? Quin ribus.
tu hunc Deum si venerari ceperis, et vt patrem filius amanter, et bon
sorus.

q, Onē nostros Deos ūnūm esse Deum tm se prestare nūt oīa.

Mss. 1663

seruus obsequenter coluerit, immemora pro occasione illi nõia indere poteris. Quis, putas te ex naufragio ne vna cum alijs perires liberauit? Iste. Quis hanc, q̃ magna est, occasionẽ dedit vt loqui nobiscũ posses? Iste. Quis, vt his colloquijs edoctus posses quis esset ille Deus qui in omnibus discrimĩbus tuis te nunq̃ deseruit? Iste. Orastine aliquando deos vt tibi præsto essent & auxiliarẽtur? Istum vnum orabas, cum nescires quis esset & an esset vnus. Nullus em̃ est alius Deus, & Deus q̃ te loquentẽ exaudiat, nullus est alius præter hunc vnũ. Præsto tibi fuit quod desiderabas? Iste obtulit. Non præsto fuit? Iste noluit.

Deus nõ ẽia semp tentibus, cõcedit. Tcl. Igr̃ aliquando nõ dat q̃ dare pot̃, & nõ õia, q̃ concedere posset petentibus, concedit? Pas. Cui mirum, cum nec õia faciat q̃ facere posset? Deus em̃ rebus suis, quas facit, finem præstituit gloriã suam. Itaq. õia q̃ possunt gloriã Dei illustrare, & voluntas Dei desiderat fieri & potẽtia, facit. Inter hæc aũt duo discernere nõ possumus quid promoueat aut quid immimuat gloriam Dei, & pp hanc causã & petimus nõ potẽ: & aũersamur desideranda. Est frater tuus iste Actius? Quid si abs te panem peteret vt leuaret famẽ ne morerer, daresne illi panem an letale venenum? Tcl. Plane panẽ, vt diu mecum viueret quẽ amo sicut meipsum. Pas. Quid si iste ipse ensem peteret abs te, vt aliquẽ cinem confoderet, aut pecuniã rogaret, qua letum sibi conscireț, aut te secũ rem flagitaret vt flagitium aliquod designaret? Tcl. Hæc nõ concederis plena deterrere nẽ posthac talia flagitia commiscerẽ. Pas. Est igr̃ vtriq. amoris & nõ impotentiæ sig̃catio, et cum das panẽ fratri esurienti, & cum negas ensem pecuniã teipsum, frẽ insamenti. Nam & panem & ensem & pecuniam & teipsum habes & dare posses si velles fratri, nõ aũt dare vis ne obsis frẽ, cui prodesse velles. Sed quid si tu eius esses sensus cuius frater est, aut frater esset cuius tu, peteretne ille quod videret concedi nõ posse, aut negares tũ quod desiderare illum magnopere sentires? Tcl. Video quo tendis, et certe ita est. Clementia Dei erga hões vtriq. declaratur, et cum concedit bona q̃ nõ petimus & cũ negat mala q̃ petimus, vt noscamus Deũ esse solius boni Autorem. Pas. Et rer̃ ignoratio facit vt nesciamus quid sit potendum: Sed ipse Deus amans hominũ, qua potuit auersari, quoniã nocitura scit petentibus: q̃ nõ petunt concedit, vt prosit suis, quod tu petendo aliquando in te ipso ad ministrandæ rõ postulat vt hões sãm suã desideria pereant. Est etiam hões indigni sunt, quibus ea concedam̃ bona quæ petunt. Et in tribus his Deus semp suæ gloriæ & nominis maiestati consulit. Animaduertere igr̃ potuisti, Deum, quũq. facit consulto facere, et si q̃ aut nõ facit aut nõ dat petentibus, nõ datæ & nõ facere, nõ quod nõ posset, sed quoniã nolit: Nolit aũt quod talia dare aut facere, non sit benefacere & bene dare. Dei aũt nõ est, q̃ õia benefacit & bene dat, aliquid nõ benefacere aut nõ benedare. Tcl. Dic aliquid de IESV quid est CHRISTUM esse, et quid est IESVS? Pas. Iesus fuit nõen hois Iudaici gris regij ex Dauide & gentis Smeta ex Abrahamo descendentis, sicut te- DE IESV CHRISTO. leph.

Mala q̃ dãt pe tentibus.

Deus autor solius boni.

Iesus q̃d sig̃cet

Cur nesciamus q̃d petendum

Quæ facit Deus.

lephus tu vocaris, et Actius tuus frater, et iste Samuel et ille Paulus
quisq. nostrum habens parentes et auos et gentem ex qua ortus est:
Nomina vnde Iudaei natis imponant. Solet aut illa gens noia natis ex vi diuina, liberis ex oraculi prescripto Gen. 17. 5. 15. Exod. 2. 10. 3 Reg. 13. 2. Iud. 6. 32.
imponere. Oracula aut noa ipso res gerendas portendunt, req. futuras
noibus ipsis veluti insculpunt. Quoniam aut Deus statuerat populum suum
posteritatem Abrahamicam a malis qbus premebar liberare ductu et auspi-
cijs eius, quem ipse declaraturus erat in Regem, et populo suo nolente re- salus Iudaeis et gentibus per chrm proposita 57.
cipere Regem quem ipse dedisset, decreuerat eum ipsum gentibus pro-
ponere, vt per eum veluti iamiam aedium ingredi et accedere ad noscendum
Deum verum, illiq. reconciliari possent, si eum fuisse chrm quem Iudaei spre-
uissent credere voluissent ab hac salute promissa Iudaeis, vno modo, et pere-
grinis gentibus alio modo, et recepta et a Iudaeis et peregrinis gentibus,
~~alio modo~~ ab his q Iesum esse chrm crediderunt, impositum est nomen illi
antequam in vtero conciperer, q postea agens annum aetatis tricesimum
declaratus est chrs. Est enim illi genti Iesus, salus, saluatio, seruator, Iesus.
opitulator. Voluit aut Deus oibus seculis sua dona splendere. Quare
cum regna et imperia concredere voluit hoibus, vt intelligerer no huma-
nis opibus, sed diuina virtute salutem, q paranda erat, haberi, nullius, opi-
nione hominum, existimationis, Viris, suas vices in gerendo imperio commi-
sit. Vnde superior et ditior fastus in huiusmodi hoes erectos a Deo in re-
ges excitari omni aetati consueuisse legimus. CHRISTUM autem Christum esse qd
esse erat Regem esse. Nam cum illa gens suos reges inungeret oleo, vt
significarer designatio publici consensus in regem et inauguratio a Deo
sine cuius opibus reges prodesse suis populis nequeunt, ex inunctionis
more reges creati, Christi seu vncti et messiae dici ceperunt. TEL. Apud
nos non dissimili ceremonia reges regno gerendo inaugurant. Et no
priusillis se adorabundus prosternit populus, qua huiusmodi initiationis
consuetudo absoluar. PAS. Erat no dissimilis ro auspicandi imperij a-
pud alias et gentes praeterquam Iudaeam. Et ne fallaris legendo nostros
har rer scriptores, qui chrs est, apud eos dicir filius Dei, Rex, Pastor,
sponsus et alicubi deus. Est enim proprium illi genti filios Dei dicere
illos, quos Deus tuer, vt filios tueri solet pater. Hoc facile tu intellige
re poteris si finges, patre viuo filium suscipere patre volente regnum.
Sicut enim Rex pater oibus viribus conar ne filius cui ipse viuus et rex
perseuerans esse resignauit regnum deijciar ex regno: Ita Deus, verus
populi sui Rex, cum aliquem vnum ex populo erigit, cui regnum gubernandum
committit no permittit ex regno deturbari a quacunq. vi hostium et eor
qui nollent illum regnare. Pastoris aut nome est curae sicut sponsi Pastor chrs, et Deus.
amoris; Dei vero, quod vicarij honor, quos solus dat Deus, nominis eius, abs-
quo hent, quos gerunt honores, maiestatem repraesentant, sicut legati il-
lor nomen praetendunt, quor sunt legati. TEL. In nostra lingua cum
multos fateamur esse deos, ferri tn no pot vt is q est rex dici Deus possit.
Dicimus tn regem in terra esse vt Deum, quod in terra vices eius gerat Rex est vt Deus.
qui est sine vicario in caelo, vt cum hoes venerant regem vt Deum, Rex
meminerit non alijs legibus agere debere cum populo, quas patrijs, quas
Deum dedisse patriae, ex his aliquem, qui dij dicunt, et cuius sit ille vica-
rius persuasum apud nos est. Vnde cum Rex patrias leges reijcit cum

desinat

magistratus dij dicuntur.

desinant esse inter nos vt Deus, reijcitur vt homo. SA. Nostra lingua appellat magistratus oēs regum, principū, dominor, ordinarior, suffector, iudicum appellatione nō raro deos, nunquā vt deos, quamuis idem sit apud nostram Deus, sicut apud tuam linguam, vt Deus, cum est sermo de alijs à vero Deo. Hos enim ita deos dicimus vt filios Dei dicamus: Verū aut Deum nullius dei filium esse dicimus; Et Israelis Deus nuncupar, cū illi nusq̄ dicant dij Israelis, aut dij Abrahami Isaaci Iacobi. TEL. Apud nostram gentem efferre nomē Dei sine similitudinis nota et hōi attribuere honoris, quem gerit, caussa, periculum esset, ne si populus crederet vnum esse Deum, duos esse deos inciperet credere. PAS. Hanc ob cām monui ne legendo impingeres sicut alij, in hos scopulos incidentes impegerunt, et plures sibi ex vno fecerunt deos, et quod in tua lingua esse dicis est et in nostra. Quare cum de his rebus erudimus populum ad proprietatem linguæ hebraicæ, q̄ aliena est à nostra, referimus sermonē, et declaramus qd aliena quid nostra ferat lingua. TEL. Summā video totius tui sermonis eo tendere, vt dicere velis, his oībus, q ex gente Abrahamica, nō sdm carnis successionē, aut adoptionis legem descenderunt, post occisum à Iudæis Iesum, datum Iudæis in regem et prophetā à Deo, parere salutem si credant, Vnum esse Deum et Iesum illum reuera fuisse christum. PAS. Hæc summa est. TEL. Mihi vero et Actio fri nihil facilius esse vider nec aliquid felicius hoc die, tota vita contigit. Nam cum tot mala immissa sint Iudæis, q Iesum pro chrō nō receperunt, post necem Iesu illatam, quæ narrasti, quis nō crederet vel magnū qddā fuisse Iesum, cuius necem, tot malor plaustris, in qbus adhuc esse per tot annor centenaria perseuerant Iudæi, vindicarit Deus; Et cū tot bonis et donis Dei scateat Abrahamicus populus ex quo Abrahamū adoptatum in filium à Deo fuisse, narrasti, et ea oīa dona et bona commemoraueris extare in Abrahamica gente etiam nūm, q̄ in Iesum credidit, quor maximū esse duco in hoc orbe habere Deum tutorē, et in altero, quiete animor inter beatos frui, quid? tantula re quanta est fides ista, credere vnū Deum, quod ratio cogit, et Iesum esse chrm, quod historia testar, nō inuadam comite fratre, tantor bonor et donor possessionē? Peruadā ego et perrumpam, et inter alios, q ibi sunt noui populi hōes vtentes et fruentes Abrahamicis bonis me numerabo. PAS. Non hoc facias anteq̄ legas aut audias, q̄ de alienis à gente Abrahamica populis, inter quos tū numeraris sunt scripta. Sicut aut Samueli mandaui vt dicta et facta Iesu colligeret, eaq. componeret cum lege et prophetis, et quæreret si quid dissonaret inter illa et hæc: Ita tibi dico vt legas ea, quæ de tuæ sortis hōibus est in nostris autoribus scriptum, quo ordine et quibus modis fuerint Deo reconciliati. Ad hunc enim modum re bene expensa, et deliberata, animus appetens, sua sponte veritti, quam nouit, assentir. TEL. Faciam quod mones. Nam vna cum lingua et legere, vtrumq. addidici. PAU. Dñe vt video prādebitis et cænabitis vno tempore et vna mēsa et cibatione et cibarijs. PAS. Animus negotio grato occupatus nō sinit corpus esuriem sentire, et fames tum sentiri incipit, cum vires retrahunt ab aīo, iam soluto curis, ad corpus. Sed bene fieret si hic pranderetis apud me oēs. CH. etiam nos expectant nostra prandia, et satis est abs te vnius partis cibum habuisse, præterquam vt velis vtrāq. partē pascere. PAS. Abite ergo postq̄ ita vultis. Deus vobiscū sit. CHOR. Vale et salue.

Deū dici, cū vel sine nota similitudinis.

Trinitatis inuentæ cā.

S. 56.

donorū et bonorum summum.

Iudæo, chriano, et gentili chriano qd faciend.

DIES QVINTVS

Collocutores, Papista, Lutheranus, Caluinista, Pastor.

Pap. His diebus audiuimus Dñe Pastor abs te dicta fuisse multa q̃ nouitte sua commouerunt nobis animũ, vt huc quæsitum ad te veniremus. Videbaris n. chriana fidem in eas angustias redegisse vt facile esset cuiuis esse chrianum. Pas. Ego ea dixi q̃ colligere potuisse mihi sum visus ex sacris chrianor Biblijs, qbus aliquid addere facinus est apud oem sectam chrianor inexpiabile, minuisse aliquid mihi ipse non videor. Si contrariũ huius quod dixi ostendere mihi potes, aut aliquid minuisse tibi videor, ex ea chriana fide, quã, ad consequendam salutem concionati sunt oibus Apli, vt necessariam ita solam sufficientem, demonstra, et non gratis me docebis. Pap. dixisti futuro chriano vt saluer et moriens vitam possideat æternam, satis esse si, quã ad fidem attinet, credat Unum esse Deum, Et Iesũ esse chrm, nihil his addendum esse. Pas. Dixi, Et ita sacra scripta narrant, nec aliud Aplos concionatos fuisse, historia illor tempor est testis. Dixi aut, quã ad fidem attinet, quoniã de factis alia rõ est. Constat enim FIDES CHRISTIANA rerũ et credendar et operandar noticia. Loquens igr de fide, q̃ est pactum salutis, habendæ dixi duo habere et nõ plura capita, Unum de Deo quod vnus sit natura et persona, Alterum de Iesũ quod sit chrs noster et Rex. Pap. Et vbi reponis papam Romanũ cum suis priuilegijs quod sit vniuersalis pater, dñs, pastor, quod indulgere possit, et condonare cuiuis quiduis criminis et perfidiæ, quod sit in terra veluti Deus, paria valens cum Deo operari in parcendo etiam futura peccata nõ solum præterita, quod nusquam legir factum à Iesu christo et apostolis? quod sit supra Euangelium, quod sit interpræs verus Utriusq. Testanti cuius interprætatio valeat contra textum? Ubi aut confessionem auricularem, et alia longo syrmate huc venientia ad decus et maiestatem Vicarij Dei in terris pertinentia? Lutheran. Quid hic tu obstrepis? legisti libellum de captiuitate babylonica Martini? eo te referas et intelliges, quo ista et alia q̃ prætermisisti sint referenda habent enim suos autores, sed nõ Deum nõ Iesum chrm nõ Aplos non Euangelium. CAL. Itane tu hospes solus es in hoc orbe, vt ignores illa, quæ iam sua celebritate peruaserunt mundum nouum? Accipe in manus Caluini et Vireti scriptum, et hos olim thesauros pontificios, carbones esse intelliges. Sed dicas mihi, rogo Dñe Pastor, an putas pertinere ad fidem chriana, quam quilibet chrianus salutis animæ suæ studiosus tener credere, nosse prædestinationẽ Dei æternã, Iusticiam legis, Iusticiam fidei, peccati vires, de arbitrio hois, de natura hois corrupta, de redemtione à peccato, et alia q̃ confessio Augustana, corpus doctrinæ philippi, Iustitutiones Caluini, Centuriæ Bulingeri et alia alior volumina continent? Luth. Adde his, de sacrament

QVAESTIO DE NECESSARIJS ad salutem

fides chriana

fides christiana quid rebus constet

fidei capita duo

Papæ autoritas.

QVINTVS

mentis, de vsu sacramentor aut necessario vt baptismi, aut volunta-
rio vt cenæ dōnicæ, de ꝓsentia Iesu chri in sacramentis, de vbiqui-
tate chri hōis, quā persona diuina est. CAL. Næ tu misces candi-
dis atra. Scis tandē hæc à nostris Zuinglianis fuisse confossa ratio-
nibus, et æterna memoria sepulta? Verum enimuero Dne pastor. in
hac tua fide non numeras Iesum chrm verum Deum? Sprm Sctum
verum Deum? Pas. Multa vno tempore quæritis, quæ quamuis vno
responso dissolui possint: tn̄ confusa argntor rō facit, vt nō vnū de
oibus responsū dare aut velim aut debeam. Nam q̄ proposuistis eor
alia nusquā sunt in sacris Biblijs, sed in papistar decretis, vt de baptis-
mo aut paruulor aut eor q ex chrianis sunt nati,: de vero Deo trium
personar, de ꝓsentia chri Iesu in suis sacramentis, de pane et vino, nō pane
et vino solo, sed pane et vino cum de filio habente corpus et sanguinem.
Alia ex mala intelligentia Sacror scriptor sunt orta, q̄ nutrita ab alijs
in magnum numerum excreuerunt, vt de peccato originis, de singulis hōi-
bus prædestinatis aut ad mortem aut ad vitam, de Deo peccati autore,
de euentu necessario omnium rer, de seruo arbitrio, de iusticia iustor homi-
num ex fide imputante iusticiam et nō ex obedientia legis, et alia q̄ procō-
cionibus narrata corrupissent disciplinā vitæ et resp. euertissent, si in-
tra limites animi in fide sola nō se continuissent. Alia sunt in sacris qui-
dem Biblijs narrata, sed nō eo aīo vt spem haberent aut metum adnexū,
vt q illa crederet saluus esset, q nō crederet periret: sed, vt si quæstio
illis de rebus exorirer haberent, q essent eminentiores in Eccla, argm ob-
uium et expositū vnde quæstioni respondere possent. Hæc ita expli-
care volui quorū summam vna depulsione prosternere potuissem si di-
xissem hæc oīa nullam habere in sacris Biblijs salutis promissionē si
credanr, nullas minas si non scianr. Ego vero de ea fide disputaui, quæ
in Iudæis Nazarenos, in gentibus chrianos olim constituit, q tn̄ oēs no-
stro seculo chriani dicunr, et q̄ si habear, salutem, si nō habear damna-
tionē, illud sua præsentia, hoc sua absentia parit. Pap. Negare nō
potes, quin illud sit scriptum: Quicunq. vult saluus esse, in primis est
opus, vt habeat Catholicā fidē: vt vnum deum in trinitate, et trinitatē
in vnitate venerer. Hanc fidem nisi quis integram inuiolatamq. seruaue-
rit absq. dubio in æternum peribit. Luth. Propter hoc in nostris
Ecclesijs hæc pars inter maxime necessarias fidei chrianæ decantar.
CAL. Nostræ vero Ecclæ nō paucos occiderunt, alios fugauerunt huius
vnius partis grā. Pas. Non dixi hæc nusquā extare scripta: sed in
sacris biblijs nō esse ne obscurissimis qdem vestigijs. Quid putatis?
Nos socordes et desides fuisse hōes, qui, q̄ extant scripta aut nō lege-
rimus aut nō examinauerimus? Tantum abest vt hæc ignoremus vt
eor et fuerimus olim nō spernendi propugnatores: Sed cum nō in oī scri-
pto intellexerimus Deum posuisse hominum salutē, sed tantū in sacris
Biblijs, neq. oīa q̄ sunt in sacris biblijs cum spe salutis aut metu mortis
proponi populis animaduerterimus, sed tantum q̄ ad legē et fidē pertinet
secreuimus ista, legē et fidem in duas partes, et vnicuiq. parti sua ve-
luti membra varijs in locis iacentia coniunximus et ea populo proponi-
mus.

pædobaptismus.

peccatū originis.

prædestinatio.

fides chriana

fides christiana quid ebꝰ constet

fidei capita duo

Papæ autoritas.

Trinitas

quænam in sacris liris cū spe salutis aut metu mortis ꝓponanr.

mus, Cætera oīa sacris in Biblijs inuenta vera sacra firma esse dici:
mus: Sed populo, cum quærit quid sit illud in quo posita est eius salus, vt
si illud solum crediderit, et fecerit sperare à Deo salutem possit, non a-
liud ꝓponimus quam fidem de qua dixi, et legem de qua si necesse erit
dicam. Alia enim ad accuratiorē noticiam arcanorū diuinor̄, quor̄ ex:
plicatio in sacris biblijs ponir̄ pertinent, quæ quomodo possumus nos à
populo, ignarò quantum distent nares ab ore, petere, cum nusq̄ legam⁹
ab Aplis ea fuisse ab auditorio chrīano quæsita. PAP. Mirum est hæc
fuisse ignorata tot seculis et nunc primū edita in lucem. Pas. Quin
illud magis mirum est extitisse hæc in libris et nō fuisse lecta nisi
à tempore quo Deus excitauit prophetas vnum post alium Berenga-
rium Wicleffum Hussium Lutherum Caluinum Zuinglium
Oecolampadium, et ante istos Taboritas populos, Picardos et alios
plerosq. oēs, q̄ receptas vulgo opiniones humana inuenta, subolere sub:
odorati sunt. Quid est quod vos duo nō proditis, et huius admiratio:
nem, telum quo oēs, solent vti, contra veritatem dissipatam vbiq. Euā:
gelicam papistæ, ex ignoratione historiæ nasci non dicitis? LVTH.
Quoniam hoc ipsum nos fatemur. CAL. Ita est. Quis feret vos di:
centes per tot annor̄ millia mundum fuisse sine Deo? Pas. Quid si
ostendero maiores nostros existimasse Deum esse sine mundo? mundū
fuisse sine Euangelio, cum Euangelium roderer̄ à blattis et tineis? vos
ipsi conceditis. Sed quid si ego demonstrauero ex historijs nullā fuisse
ætatem, in qua celeberrimi doctrina hōes et quos habuit loco hostiū
et quos inter amicos Papa Romanus numerauit trinitati deor̄ et vni:
tati essentiæ diuinæ non contradixerint aut clam vt internosci nō
possit nisi à doctis, aut palam vt fuga pro salute tuenda indiguerint?
Quid si ego in Europa cætus hominum ostendero quor̄ ortus ducētos
superant annos si libros manuscriptos protulero quos annus adscriptus
et nomen autoris indicant annum trecentesimū ab hinc excessisse? Exi:
stimabitisne apud istos et illos, absq̄bus bi descenderunt, si nō sunt sua
sponte vt terræ filij nati, fuisse noticiam veri Dei, si verus Deus nō sūt
tres personæ, sed vna vnam diuinam naturā possidens? Sed videmini mi
præteritor̄ seculor̄ luce et recentis ætatis noticia carere. Quibus ar:
mis vicit Lutherus pontificios? his q̄bus recentiores et successores
Lutheri, Euangelij sūt, nō Athanasij aut Synodor̄. Quot millia ilico
emerserunt, qui ante Lutherū illa ipsa, q̄ Lutherus docere cepit, scie:
bant, sed prodere aut se aut illa metuebant? CAL. Certe Heluetia norat,
quæ Lutherus cepit pro suggesto orbis terrar̄ narrare, audiente vni:
uersitate. Pas. Narrat Zuinglius, innumerā sacerdotū multitudi:
nē vno tempore maritam prodijsse, quæ putabar̄ scortilla domi et non
vxores alere. Metuebant enim illi palam mariti esse, qui norant clam
scortari nulli licere. Et hi, q̄ existimabant̄ credere non licere sacerdoti
maritum esse, audiente Deo fidem suam exponebant, se credere nulli
licere scortari. Ita illa septem millia viror̄, contra quos vna cū reliquo
populo Elias interpellabat Deum, credendo et illos genua flexisse Ba:
ali liberant̄ ab hoc crimine, ab inspectore omnium Deo: Ita quælibet ætas
suos habuit qui clam palam cultores erant Euangelicæ veritatis, quos
nouisset orbis, si ab orbe metus abfuisset. Deinde, dicite hæc arma
quib⁹.

Mundū sine Deo, et Deū sine mūdo existimatū.

Nullam ætatem cariisse vnis trinitatē oppugnantibus.

Arma Lutheri contra papam

quibus se contra papam munuit Lutherus, vnde habuit? Luth. Ab Euangelio. Par. Hoc recipio de quo mox dicam. Interea, vides nō fuisse opus recurrere ad Athanasios & Synodos, vt addiscerēr veritas: sed ad Euangelium quod est fons totius veritatis christianæ, & sine quo nulla veritas essi sit veritas, christiana veritas esse dicenda est. Volui sem autē vos olim peruagatos fuisse Europæ partes, & legisse manuscriptas memorias præteritōr seculōr. Nunc enim idem quod ego, diceretis, Lutherum &c didicisse ab Hussij & Taboritārum magistrōr scriptis: Hussium autē habuisse mutuum magistrum Wicleffum, quē vbiq. Euangelicum doctorē ad imitationē dominicanōr, q Thoma, propugnatorē, Petri Lombardi, Angelicum doctorē, & Franciscanōr, qui scotum Seraphicum magistrum cognominat. Legite vos Wicleffi scripta, extant em et in Anglia & in Boëmia & alibi, ibi inuenietis quos præceptoribus suis Euangelij arcana lustrare potuerit. Quod si vos dicere re comperta nō potestis nunc, quod dicere solebatis olim, Euangelia in orbe christiano esse cæpisse post Lutheri conciones, cum compertissimū sit Lutherū ex transmissis ad se in Saxoniam ex Boëmia Hussitārum manuscriptis voluminibus ōia, qua inde hausit, postq illa contulisset cum Euangelio & cum Euangelio conuenire iudicasset, pro concione prominciasse, Quōdo potestis vos dicere hanc veritatem de vna persona, si ea veritas esse à vobis iudicārī in nobis cepisse? Capit igr concionari Lutherus, q edoctus erat ab Hussio, & Hussius norat, q didicerat à Wicleffo, & Wicleffus docebat q alij magistri superiorūs seculi illum docuerant & illi ab alijs. Extollat igr noticia rerum omnium quas concionari cæpit Lutherus per plus minus ducentos annos ante Lutherum: Sed quoniam hoc ab hōibus ignorabar existimatus est Lutherus illis ōibus veritatibus dedisse initia. Concionatus est contra papales indulgentias Hussius, hoc ipsum post Hussium centum annis fecit Lutherus, sed fauonio flante, cum Hussius aquilonares esset expertus ventos, declaruit iste ex illius argenti tractatiōe, cui ille est inmortuus, quod iste fuerit pactus Dominū q tutarēr, ille, habuerit dominū qui proderet. Quod si is animus fuisset in Sigismundo Cæsare, qui post centum annos fuit in Friderico Duce, lux Hussij obscuirasset Lutherum, quin Lutherus obscurus fuisset mortuus si in Friderico duce fuisset Cæsaris Sigismundi voluntas. Et nos dicemus hanc vnius Dei in vna persona veritatem nunc primum in Transyluania illuxisse, cum, si exirent in lucem omnia tempōr historiæ, q manu conserta cum tineis pelligerant, nunquā defuisse ex orbe christiano cognoscerēr, sicut Euangelium, quod pacatis seculis data pace nunciatū est a Luthero, in Luthero cepisse etiam nunc dicerēr, nisi edita in lucē historiæ à multis annis fuisse delitescens ip metu tidaor inter christianos Euangelium intelligerēr. Illuxit hæc veritas in Transyluania de vnius Dei vna persona tantū, quis negat? Et nō illuxisset, nisi Deus dedisset nobis alterum dio Fridericum Ducem nōe Ioannē Sdm Ongariæ Cecum Regem, qui nobis hospicium tutum præbuit, q si fuisset aut nobis Sigismundus Cæsar aut superioribus seculis transformatō in illos q imperarant, & nos essemus obscuri, et superiora secula huius lucis magnitudine clara. Quid enim Patquim quid Apuli, quid Parisienses quid Boëmi nome nūro et rei clariorē noticia nō fuerūt

Mundissime Deo, & heu sime mūdo existimatū.

Nullam etatem carnisse vnis trinitatē erimt oppugnationis.

Hussius concionatus sit

Franciscus Dauidis intelligendus puto, & concionator erat foāmis Regis & propugnator veritatis de vnius Dei vna persona, imo in toto hoc regno summus Coriphæus, cuius fama christianū orbem peruasit, ante Lalæologi aduentum.

Præbuit quidem hospitium Autori ante huius operis Iacobo Lalæologo sed hi Rege viuente neq. [illegible] scere potuit neq. quicquid docuit, illo mortuo ex hoc regno discessit. Fuit aut aliquoties adhuc viuente Rege de bello aduersus franc. Dauidis trinitarios hostes veritatis.

nos illustres? Sed eor lux impedita nube tribulationum humanar videri
nō potuit, quod Joannes Rex veluti Cynosura et Mecænas discussit
in nobis nubes, et lucem libere lucere fecit. Nimq̄ igr post hac dicas
mundum fuisse sine hac veritate aut Deum sine mundo fuisse: alioq
historia testis, tempor te redarguet et euincet. Deinde, considerate
et illud, Lutherū Caluinū et alios semp in sacris Biblijs constitisse
nec extra fines sacror Biblior se retrahi fuisse passos, q si tū Atha-
nasio et Synodis, relicto Euangelio adhærere voluissent, caussam tam
iustam et inuictam euangelij plane perdidissent. Cur igr nobis infensi esse hōes
pergent, si tantum ex Euangelio nobiscum agi volumus, et Athanasios
oēs et Synodos in partem humanar noticiar reponimus, cum hoc ipsum
antenos fecerint alij quor victorias glatulamur Ecclesiæ, et si alr fe-
cissent ex victoribus victi succubuissent? Quod piaculum inexpia-
bile à nobis admittir si eadem arma induimus pro vnius Dei vna perso-
na tuenda q Lutherus Caluin. Buling. Petr. Martyr et alij induerūt
in Euangelij restitutione vindicanda? PAP. Quid igr? præ te oēs ve-
teres patres mendaces fuisse, indoctos, insipientes dices? Pas. Ego
hoc affirmo, Solum Deum esse Veracem: oēs aut hōes sine Deo in
mendacium facile labi. Oēs veteris Ecclæ doctores veneror, sed cum
deuiant à veritate Euangelij, et humanas cogitationes scribunt, illos
deserere venia petita cogor, et ad Euangelij partes tuendas appropero.
Neq. puto esse aut veritatem doctam aut doctorē veritatis eum
qui à scripturæ sacræ veritate dissonet. Luth. Sed itane præter
Vnum Deum et Jesum Chrm nihil aliud docetis populum vrm? PAS.
Nihil, quod ad salutem pertineat illam, quæ oritur ex fide. Docemus
et legem Dei q salutem promittit, q pendet ex factis. Alia arcana
q veluti adeuntibus vernantē floribus agrū, sese offerunt conspiciēda
legentibus sacras scripturas perlustrare illa legere et audire legi vo-
lentibus relinquimus: Sed populo aliud omis ad salutē necessariū nullū
imponimus, quoniā nullum impositū fuisse ab Aplis legimus. CAL. Quid
si nostrum aliquis cum aliquo ex populo de præscientia Dei, de pecca-
to, de vita æterna, disputare vellet, mutus esset piscis? Pas. Minime.
Habemus institutiones chrianas ad lydium lapidem probatas, confor-
mes fidei, de Deo, quam tuemur, in his legere quis pōt, quid Ista Eccla
oībus de quæstionibus q controuertunr credat. Illæ et euertunt institu-
tiones Caluini et aliud nihil sunt quam apostolica et vera theologia.
Pap. Quidnam das papæ? Nihil ne? Pas. Cui papa successit? Pap.
Petro Aplo. Pas. Quod Petrus habuit, id ei do, qui ministerio Petri suc-
cessit. Luth. Papa nō successit Petro, vt multi adulatores papæ di-
xerint, sed loco cui perhiber præfuisse petrus, ei post longa tempora præ-
sedit Papa. Cal. Ne loco quidem cui præfuit Petrus præest Papa.
Nam Petrus Romæ nunquā fuit. De illo Petro loquor, qui postea à
Jesu chro appellatus est Sathanas, quod viderer diuina ignorare
arcana, et humana plus quā deceret scire: Imo nec alicui certo loco
præfuit iste Petrus, sed in oēs Judæor vrbes et oppida, ad concionan-
dum cum alijs vndecim Aplis et septuaginta discipulis est missus
à Jesu chro, cum mandato, ne fines [illegible]raeliticos ad concionādū egrederer.

Vnde

veritatis arma.

autoritas Patrū et Synodorum

Salus duplex: fidei et legis

In qbus institue dus populus

Institutiones chrianæ Jacobi Paleologij

Papam nō fuisse Petri successorem

Petrus vbi docuit.

Gal. 2. 78.

Petrum duas ob cās Romæ nō fuisse.

Maximus in regno cælorum.

Luc. 22. 25. 26.

Matt. 20. 21.

2 Cor. 11. 5. et 12. 11.

Aplis quid datū à chro

Ecclesijs qd ab Aplis datū

Principiū Romani imperij.

Primus papa Romæ

Matt. 28 bapt. in nōe pris f. s. 1. 658. 126.

Baptismus infantiū vbi cæpit.

Unde in Cæsaream ad Cornelium progredi nõ fuisset ausus ne man:
Gal. 2. 7. 8. datum Iesu Chri transgrederer nisi à spiritu Sancto monitus fuisset.
Petrum duas ob cãs Romæ nõ fuisse. Duas igr ob caussas Petrus nauigare Romam nõ potuit: Unam finium, ne vltra metas progrederer, vltra quas ei nõ licebat excedere: Alteram, quoniã nõ vt locis et vrbibus præpuciatar gentiũ præsideret: sed vt Iudæis vna cum alijs concionarer Apostolis, et discipulis, fuerat missus.
Pas. Ita semp loquere nusquã excedens ex Euangelio et mihi placebis.
Maximus in regno cælorum. Nam Aplos voluit Iesus chrs esse alios maiores alios minores, nõ ob locor qbus præsiderent honores et opes, sed ex laborum magnitudine et discriminum difficultate q sustulissent, aut maiori aut minori. Qui maximus
Luc. 22. 25. 26. inquit, cupit inter vos esse ministret plus oibus. Et, Reges gentium imperant alijs, quoniã alij sunt regum subditi: Vos aut non ad hunc modũ sitis, sed q studet maximus esse omnium, omnium fiat seruus. Et duobꝰ
Matt. 20. 21. discipulis quærentibus imperia et consessum ad dextram aut sinistra chri, innuit Ipse chrs splendida loca nacturos, q maxime essent perpessuri
2 Cor. 11. 5. et 12. 11. mala. Ita Paulus ex malor, q perpessus fuerat muralibus coronis demõstrat se et parem et superiorem esse alijs Aplis et maximis q talia pmia, quod malis nõ fuissent subditi, sicut ipse, non retulissent. Pap. Necesse est te dare aliquid aut Papæ romano, aut Ecclæ romanæ. Pas.
Aplis quid datu à chrõ. Ego papæ nihil do, quod Iesus chrs nõ dederit Aplis, qbus nihil dedit nisi vt nuncient Euangelium et in eo nutrirent populum: Et Ecclæ Romanæ
Ecclesijs qd ab Aplis datu. quam antecesserunt in chrõ multæ Ecclæ aliæ nihil do, quod alijs Ecclesijs non sit datum, vt audirent sgt Euangelium et nutrirent ministros Euangelij et pauper curam nunquam deponerent, q perpetuo essent in Eccla futuri. Pap. Tantum igr Imperium in quod euectus est papa, vis nullum habuisse principium? Pas. Principium tanto imperio do: sed
Principiũ Romani imperij. dico auctum fuisse à Gallis, quod ceperat à Synodis, et oppressisse vniuersum orbem opibus superstitionis. Unde, sicut Papa amplius dicere nõ poterat, Argentum et aurũ nõ est mi: ita dicere posse cum euentu felici desinit: tu claude, surge et ambula. Pap. Quis est q fecit DE BAPTISMO.
vt Apli baptizarent in nõe chri, cum illis esset mandatum vt in nõe Pris et filij et sprs S. baptizarent? Pas. Isq mandauit Aplis vt in nomine Pris et filij et sprs S. baptizarent, eo sensu mandabat quem intellexunt Apli, et cui se aduersarios fore nõ iudicabant si baptizarent in nõe christi.
Pap. Alij dicunt aut Ecclesiam fuisse aut Petrum primũ papam Romanũ.
Primus Papa Rom. Pas. Qui hoc dixerunt, putauerunt idem esse, in nõe pris et filij et sprs S. et, in nõe chri. Et ob hanc caussã, q illos decepit, putauerunt hoc contradicere illi, cum hæc duo sint diuersa, et illud dictum sigcet testimonij comproba:
Matt. 28 bapt. in nõe pris f. s. p. 668. 126. tionem, materiæ quam concionaturi erant Apli: hoc aut ipsa materiã, Ea erat quod Iesus esset chrs. Tres eni fuerunt de cælo venientes, præter alios q de terra fuerunt q testati sunt Iesum esse chrm: Deus pater, filius ipse christus et sprs sanctus, Et Apli aliud nihil sunt concionati, quã Iesum esse chrm.
Vox ergo (in nõe) nõ vnum sigcat, nisi velis dicere Aplos aut nõ intellexisse Iesum loquente, aut Iesu mandatis se opponere voluisse. Pap. Et vnde
Baptismꝰ infantiũ vbi cæpit. ortum est vt cæperint baptizari infantes, cum nõ nisi viri baptizarenr? Nonne ab Eccla, cuius caput est Papa? Pas. Cuius caput est ignorantia plenũ, debebas dicere. Qui enim qs baptizari poterat sine fidei suæ, quod Iesus

esset

esset chrs professione? Et filij credentium Iesum esse chrm qua lege bap: baptismis adultor.
tizari debebant ut fierent filij Ecclesiæ, cum filij Ecclæ essent nati sus:
cepti intra Ecclæ fines? Dicebant illi illius Ecclæ doctores se videre peccatum et iusticia originalis.
quoddam originis peccatum quod nil quod erat, Originalem iusticiam
videre nõ potuerunt vbiq. gemmantem et ab oibus sacris scriptoribus
decantatam. Pap. Nomine dicit Augustinus Euangelio nõ credere Augustini dictum Euangelio nõ credere nisi Ecclesia id mandaret.
nisi Ecclesia id mandaret? possumus igr credere statutis Ecclæ et papæ
capitis Ecclæ, etiamsi contradicat Euangelium. Nam q iussit ut crederer
toti Euangelio, mandare potuisset ut crederer dimidiato. Pas. Sed iste
Augustinus q hoc scripsit nunquã in disputationibus susceptis contra
aduersarios autoritate Ecclæ vsus est, sed semp Euangelij sententijs.
Dictum aut illud, si recte loquendum est, falsum est, et improbe est enũ:
ciatum. Si honorẽ postulat à posteris antiquitas verũ est dictum, sed
male à papistis citar, qui quoties audiunt nominari Ecclam, toties pu:
tant Romanã Ecclam et Romanũ pontificem sigcari, cum oi tempore mul:
tæ fuerint populi chriani Ecclesiæ. Dicit aut Augustinus sed alie: Euangelij approbatio
no in proposito, Euangelia q scripserant illi autores quos sequimur fuis:
se lecta et examinata ab his q viderant et audierant Iesum operantẽ
multa et docentẽ, et aliqua ex illis approbasse quod vera narrarent, ali:
qua improbasse illor, qui in scribendo affectibus indulserant, et qui
nõ quid euenisset sed quid ipsi euenire voluissent in tabulas retulerãt:
Illa aut Euangelia q cum dictis et factis Iesu chri conuenire animaduer:
terunt approbata suo suffragio dederunt legenda alijs, q tempora Iesu:
chri sunt secuti et qd egisset aut locutus fuisset viuus Iesus chrs vi:
dere et audire ipsi nõ potuerant. Et illi sunt hi approbatores Euangelij qs
vocat Ecclam, et hæc est Euangelij approbatio. Pap. Audio q nunquã
alias audiui. Pas. Non ita diceres si aliquando consuluisses historias
et reiecta opinione, concepta de hoibus, ad res ipsas conuertisses animũ
et examinasses quid dicerer, et quam ob caussam ita scriberer, ut si di:
ctum consonaret cum re, probarer, sin minus, improbarer. Nisi enim hoc
feceris falsa pro veris sæpe in complexum tibi venient. CAL. Ut oia
eludere possis illud tñ nõ effugies, ne populus debeat paratus esse ad
respondendum omni poscenti, quid de ꝑdestinatione, libero arbitrio de
sacramentis et alijs huiusmodi rebus credat. Dicit enim Petrus: sitis 1 Petr. 3. 15. Sitis parati semp ad respondẽdũ
parati semp ad satisfaciendũ omni poscenti vos rationẽ de ea, q in vo:
bis est, spe et fide, sed cum modestia. quõdo aut paratus erit populus
ad respondendum de his rebus, nisi prius de his fuerit edoctus? Pas. Cur
nõ consuluisti locum Petri quẽ citasti, sed à vulgo detortũ corripuisti et
sine viribus in me contorsisti? Hoc tañ modo moniera esse faciendũ.
+spe et Non est scriptum de+fide, sed tantũ de spe, quare locus Petri mihi nõ nocet
q de spe loqr, cum ego loquar de fide. Monet aut Petrus, ut petentibus
incredulis, qua spe ducti chriani, et bene facerent oibus, et mala ferre, nũ:
quã à veritatis et virtutis via declinantes, parati sint, modeste et vere:
cunde narrare spes quas habeant à Deo propositas. Sed etiamsi de fi:
de, ut loqr de spe, eo in loco, disputaret Petrus, fides tñ id esset, cui id no:
minis indiderunt Apli. Nihil aut Apli fidem appellauerunt nisi Iesum fides ab Aplis ꝑdicata
esse chrm, qui vnã et solam habebat salutis policitationẽ, ut voluerit Petrus
monere chrianos hões, ut sacra dicta veterũ vatũ haberent parata qbus
cons.

QVINTVS

consonarent illa q̃ audissent facta gesta et dicta in Iesu chr̃o fuisse,
q̃ vnus et solus erat eor̃ fides, quã concionabant̃ Apl̃i cum salutis spe.
fidei nomen. Nam velle fidei nomẽ ad oĩa, q̃ sunt vera et credunt̃ producere, est vel:
le facere Apl̃os concionatos fuisse Abrahamũ fuisse filiũ Thare et Re:
beccã sororem Labani. Luth. Mihi hæc ratio fidei placeret, facilis. n:
videt̃ et accommoda populo. CAL. Et mihi erat gravissimũ tot capita
fidei commendare memoriæ, quot sunt in Calvini institutionibus. Pap.
fidei christianæ duo capita. Esset modo consonũ hoc quod dixit, fidem chr̃ianam tantum duo capita
habere; Vnũ quod est legis principium, Vnum esse Deum, is eñ est quẽ iu:
bemur amare ex toto corde ex tota anima ex omni fortitudine et ex oĩbus
viribus nostris: Alterum in quo sita est salus, Vnum esse chr̃m, Iesũ Mari:
æ filium in cuius nõe sit salus. Atq. si dicere vellet iste Dñus Pastor fu:
isse et alios chr̃os, sed nullum insi vnũ fuisse, quẽ talem credere, esset sibi
conciliare Deum, et ex irato, reddere amicum. Nescio an bene retulerim
summã dictor̃ tuor̃. Pas. Retulisti quidẽ summã, cui et videris parum
credere, cum refers illam vt meã et non vt tuam, et addendum est aliqd,
ne sit foraminata orõ. Faciet aũt tuũ id, quod dicis esse meũ, diligens
lectio sacror̃ biblior̃, in q̃bus hæc sola summa narrar̃, q̃ et dicar̃ fides et
pariat ex fide salutem: Foramina vero oĩa obturabunt̃, si dixeris vnum
esse Deum natura et persona. CAL. Quõdo hoc dicere põt, si sunt
in Dei natura tres personæ? Pas. Et quõdo põt dicere vnũ esse Deũ
si credit esse tres personas Dei? Nam qui vnus est Deus, tres dij nõ est.
CAL. Ista est ipsissima ignoratio dialectices, et lapsus nunc à persona
ad naturã, nunc à natura ad personã. Vnus est Deus sdm naturam
et sunt tres sdm personas. Pas. Vide si te bene intelligo. Dicis nos tres
hões, esse vnum hõem sdm speciem, sumus eñ oes nos quatuor hões, et
esse quatuor sdm numerũ, quoniã si numeramur, dicemur vnus, duo, tres,
quatuor. CAL. Perge, hucusq. bene. Pas. Verum, sicut cum sumus qua:
tuor nõ desinimus esse ille vnus: Ita cum sumus ille vnus hõ, nõ desinimus
esse hi, qui sumus quatuor. Ex eo igr̃ quo sumus quatuor hões, nõ violar̃
illud ne simus ille vnus homo, sicut neq. ex eo, quod sumus ille vnus homo
nõ euertir̃ hoc, quod sumus quatuor homines. Ita dicimus oĩbus in rebus,
neq. aliam loquendi rationẽ introductã aut receptã in Sacris Biblijs inue:
Vox, Vnus nunquã ad naturã, sed ad personã refert, cũ numerũ sigñat. nies. Vbi quamuis, vnus, vox eum refert numerũ semp̃ indiuiduũ, et in rebus
ratione vtentibus personã sigñat: attamẽ nos cedendo de iure nostro, facile
concedemus tibi vt eam vocem referre possis ad cõem naturã pluribus indiui:
duis, quod nusquã extat vel minimo vestigio in Sacris Biblijs. Hac enim
esca pellectus et retractus à latebris illis in q̃bus delitescunt vri et cla:
mant nos nõ intelligere quid sit persona et quid sit natura, intra mediũ
theatrũ, vincieris rationibus, et captus vincieris. Luth. Perge tu di:
cendo victoria cedet Deo, cui herbam confessionis laudũ dabimus, si hu:
iusmodi accidet. Pas. Sicut igr̃ quaternus numerus personar̃ nostrar̃
nõ põt prohibere, ne simus Vnus homo sdm naturã vnam: Ita vnitas nu:
meri naturæ humanæ facere nõ põt ne simus quatuor, Si sumus reuera
quatuor et dicamur hões quatuor sdm indiuiduum, hoc manifeste patet
in naturis q̃ pluribus indiuiduis carent vbi dicimus vnus et nõ duo hinc,
et vnus et nõ duo inde. Vnus eñ est sol sdm naturã et indiuiduũ. Quod
si Deus et hinc et inde semper dr̃ in sacris scripturis vnus, seqr̃ vt Deus
noster sit vnus sdm naturã et sit vnus sdm indiuiduum. Quod si Dei
nomẽ

DE DEO VNO. sdm essentiã et psonã 1. 99.

baptismus adultor̃

peccatũ et iusticia originalis.

Augustini dictum Euangelio nõ credere nisi Eccla id mandaret.

Euangelij approbatio

1 Petr. 3. 15. Sitis parati semp̃ ad respondẽdũ

fides ab Aplis p̃dicata

Si vnitas in Deo ad naturã nõ ad personam refertur, quomodo chr̃s vnus esse potest, cũ duas naturas in vna persona dicatur habere.

Si Deus vnus ẽ sdm naturã et tres sdm personas Ergo chr̃s vnus nõ erit sdm naturam, sed tantũ sdm psonã, quoniã duas naturas habet. Sed neq. Deus, potest esse vnus sdm naturam: quoniã inseparabilr̃ plures sunt in deo naturæ: alioqui chr̃s Deus nõ erit.

Si is verus Deus ẽ q̃ vnus est sdm naturã, et trinus sdm personã: chr̃s nõ erit verus Deus. duas n. hẽ naturas et vnam personam.

Is dr̃ vnus sdm naturã, qui vnã habet naturam sicut trinus, qui tres hẽ personas

nomẽ habet numerũ in personis, recipiet numerũ sm̃ numerũ personar̃, intacta et illibata remanente vnitate naturæ. Sicut, si haberet numerũ in natura, et nó in persona, reciperet numerũ in natura, integra et inuiolata „manente" persona. Et ibi quidem ad numerũ personar̃ dicerẽtur vnus deus duo dij, tres dij, quatuor dij, remanente vna natura aut dei aut deor̃ secundũ personarũ numerum: hîc vero ad numerũ naturar̃ diceretur, vnus deus, duo dij, tres dij, quatuor dij, integra et incontacta remanente persona aut dei aut deor̃ sm̃ numerũ naturar̃. Erit igr̃ apud vos Vnus deus sm̃ natura, et tres dij sm̃ personas: Et Vnus Iesus chr̃s sm̃ psonã, et duo Iesu chr̃i sm̃ naturã. Et nó sicut sol vnus, ita Vnus deus et vnus chr̃s Iesus. CAL. Tu simplicissimã naturã dei, confers cum naturis, quæ nó sunt simplicissimæ, sicut simplicissima est diuina natura, et ob hoc erras. Pas. Quid hæc ad rem? quid em̃ aut minuit̃ aut adiũgit̃ naturar̃ simplicitati, si nomen, conueniens multis natura indiuiduis, multiplicet̃ sm̃ illor̃ indiuiduor̃ numerũ, quibus conuenit? Fac duo esse nóia, Vnum inditum naturæ, Alterum indiuiduis: qd incómodi afferre possit natura, multiplicatio nóis, si cantis indiuidua? Nam sicut, si duæ essent naturæ, et vnum indiuiduũ nomen inditum naturæ multiplicari posset sine detrimento vnius personæ: Ita si tria sunt indiuidua et vna natura, nomen indiuiduor̃ multiplicari posset sine damno vnius naturę. Quod igr̃ fieri in duobus nóibus pot̃, cur fieri in vno nó pot̃ nõe? Deinde, quis vnq̃ scripsit, multiplicatione nóis, impositi naturæ et indiuiduis, officere naturæ simplicitati, si multiplicaret̃ ad nomẽ indiuiduor̃ multiplicationẽ? Quis vnquã commentus est discrimẽ esse inter magis et minus simplices naturas, quod magis simplices nó augent nomis proprij numerũ relati ad indiuidua, minus simplices augeant? Quin philosophi, et indiuiduũ esse dicunt, imperfectionis naturã si plura indiuidua habeat, ob eamq. cam Solem perfectissimũ esse, quod vno individuo sit contentus. Cũm em̃ tota perfectio vnius naturæ in vno individuo collocari nó pot̃, tunc multitudo indiuiduor̃ quæriť, vt in pluribus diffundat̃ ea perfectio vna, vnius naturæ, q ab vno indiuiduo tota recipi nó pt̃. Ita q. cogimur sm̃ rationes naturæ, nec Pr̃m nec filium nec sp̃m s. singulos esse perfectos deos fateri, sed communiter oẽs tres in se totam complecti perfectionẽ diuina, postq̃a videtis, nullam naturã pfectẽ in vno indiuiduo reperiri posse, quæ plura habeat indiuidua. Deinde, Natura nome oẽs naturæ rei sunt simplicissima, sicut in continuis punctum, et in numeris vnum? quis aut est qui vnq̃a somniauerit aut putauerit esse minorem vno aliquem, aut simplex aliquid minus puncto? Est qdem in naturis perfectionis gradus simplicitatis sed nullus talis vt inter simplicissima sit simplicitatis constituendus nouus gradus nominũ aut multiplicandor̃ aut non multiplicandor̃ gratia. Luth. Nome vides, si diceremus tres deos periculum esse, ne hoes putarent nos tres naturas deor̃ constituere? Et ita ex multiplicationis nois dei indiuiduor̃ rone, detraheret̃ simplicitati diuinæ naturæ, qua vnus est deus. CAL. Ita mehercule, res se habet. Pap. Neq. ego alr̃ video dici posse. Pas. Et cur sacra Biblia dicunt centum quinquaginta millia hominũ? quis vnquã intellexit hic esse periculũ ne centum quinquaginta millia naturarũ humanar̃ quis hoc dicto audito aut lecto cogitaret? Deinde nome hoc periculum tollit̃, ne natura diminutio sequat̃, multiplicato nõe dei sm̃ numerũ personar̃, cum dr̃, vnus deus sm̃ naturã, tres dij sm̃ personas? Pap. Ego non multum remitor. CAL. Ratio fluit per planũ, nec exemplum vllum est, in quo scriptũ sit tsraelis

Gen. 1. 1. creauit Elohim sm̃: quasi diceret̃ de vno plicat̃ de vno vero deo.

Natura plura indiuidua habente, impossibile esse

Vnitate in rebus nihil simplicius.

Nomini diuino numerum nõ esse concedendum. f. 67

Impio arcana dei nõ patefiunt. Sap. 1. 4. Esa. 58. 2.

Ps. 45. 7 Solium tuum Elohim

Nutus terrarius ad indiuidua nõ refert̃ de deo est sermo.

raelis deos tres esse ut ternariū numerū ad indiuidua referre coge-
remur. Mirum aut est quod Dei nomē per vniuersa sacra biblia semp
vnitatis nunquā trinitatis nūro efferar. Luth. Quid illud creauit
Elohim? nonne elohim pluralis vox est? ab eloha. CAL. Ridet hoc argm
et similia Caluinus. Pap. Sed Augustinus nō rideret si viueret. Non-
ne nūrus pluralis nōis diuini indicat personas plures esse in diuina natu-
ra? Pas. Quid claudicatis hac atq. illac? Nonne dicebatis nōi diuino
nō esse concedendū numerū, sdm numerū psonar, ne viderer simplicitas
diuinæ naturæ violari? Et nunc contrarium affirmatis, nōi diuino Elo-
him esse adnexū pluralem numerū, pp multas personas diuinas. Quis
vos Mercurius tam dissonantibus sententijs in vnum senatū allegeret?
Et dicitis Elohim nūri pluralis esse nomen? quid ad me, dicite pluralis
esse sigcati, sicut Dōni dōnorum, et nō singularis, sicut venetiæ venetiar,
et aliquid erit contra me et contra Iesum chrm, et contra Aplos dictum.
Non enim nunc quærimus voces, nec sumus grammaticæ concertatores et
candidati: sed sumus in rebus ipsis, et in re theologica quæstio nostra ver-
sar. Si Elohim est vox pluralis, et singularem habet vnius Dei sigcatio-
nem, nūrus pluralis nō est contra me, qui ex voce ipsa habeo quā quæro
personā vnam, et singularem numerū recipio quem expeto. Sin aut vox
ipsa Elohim, sicut est, nūri pluralis ita habet pluralem sigcationē, indoctus
fuit Iesus chrs indoctiores Apli qui vocem Elohim, semper verterunt p
vocem Deus, et nunquā per vocem deos, cum ad Elohim Iehouāh eā vocē
referendā esse animaduertunt. Pap. Excludimur abs te vndiq. et ferme
cogis me tecum sentire. Pas. Videtis, me argnta, vt dicebatis, nō elu-
dere, sed diluere, et me nullum cogere, oēs autem, rationē esse, q cogat.
CAL. In me hinc opinio est, illinc ratio, q contendunt. Luth. Et est argm
cui magis erat incumbendum, quam indulgentijs. Pas. Ego vellem oēs
idem sentire quod ego, quoniā persuadeo mihi, hanc esse veritatē Dei.
Et fuit tempus cum nihil minus credere voluissem, quā vnū esse sdm perso-
nā Deum; Tantum valebat apud me recepta ab incunabulis opinio. Maluis-
sem oīa q sciebam ignorare, quam hoc vnum aliquando credere. Sed vos di-
ligentiori lectioni Sacror biblior, vt ego feci, incumbite. Nam quod in
me factum est, idem in vobis fieri posse nō despero, si cū pietate ad legen-
dum accesseritis. Nam illud pro persuaso habete, Nulli impio sua
Deum patefacere arcana, et posse quidem impios cantare sacra, sicut
asinos fuisse legimus, qui seruarunt sacra cereis, sed ad nullā ipsor vtili-
tatē. Scriptū est enim: Scire vias meas volunt, quasi gens, q iusticiā fe-
cerit, quoniā nō alijs quā iusticiā Dei consectantibus prodest lectio sacra.
Pap. Vnum locum mihi memora, vbi Elohim nomen, pro Deo vero positū
singulariter efferar. Pas. Vnum tu mihi locum proferas, in quo nomē Elo-
him, cum Verum Deum sigcat, plurali nūro explicetur. Pap. hebraice
nō noui. Pas. Et ob id facilius illudunt vobis vri illi, qbus ludibrio estis
doctores. Sed cædo mi ab oībus vobis diligentissimā auscultationē, intelli-
getis nostros autores accuratiorē nauasse operā in arcanis verbor hebrai-
cor perlustrandis et peruestigandis, quā isti vri agrammatogrammatici.
Solium tuum, inquit ille, Elohim in seculum seculi. propterea vnxit te Elo-
him, Elohim tuus. Quem locum ita Paulus: Solium tuum Deus ὁ θεός in
seculum seculi, propterea vnxit te Deus, Deus tuus, ὁ θεός, ὁ θεός 68. Vtro-
biq. vox pluralis inclinationis singulariter est versa et ab antiquis septua-
ginta aut alijs interpretibus, et a Paulo, quoniā ad vnam rem, et si p mittis
perso.

Gen. 1. 1. creauit Elohim singulariter explicar de vno vero Deo.

Impio arcana Dei nō patefiunt. Sap. 1. 4. Esa. 58. 2.

Ps. 45. 7 Solium tuum Elohim.

persona vtrobiq; vox ista referri est animadversa. Ita illud: Au- Deut. 6.4
di Israel Iehouah Elohim noster Iehouah vnus est. ita in Marco ex-
plicat: Audi Israel Dñus Deus noster, nōs ios ὁ θεός, Dominus nō pios v-
nus est. Et facit Marcus chrm ita locutum hebraice, quod ipse retulit
grece. Quid hic in voce Elohim vidit Iosua? Id quod viderunt alij in
solium tuum Elohim, et vnxit te Elohim, Et quod nō est in hoc quod segr Ps. 82. b.
ego dixi dij Elohim estis. Dicunt aut hæc verba ad congregationem. Et,
hoc est, amplissima et numerosissima iudicū, quor nullus aliud erat gr
homo. Ita aut refert hic locus a Ioanne: Ego dixi dij θεοί nō θεός estis.
Et, ministri eum paulo minus ab angelis ἠλάττωσας. Et, fac nobis deos Elo- Ps. 8. b.
him. Ita a Luca fac nobis θεούς. Dicite vos q sapientes esse vide-
mini, et opinione mea nō estis indocti, quid est, quod in superioribus exe-
plis Elohim vertit θεός deus, in posterioribus cū refert ad numerum
hominū, angelor, et falsor deor vertit dij θεοί? Quid viderunt illi
interpretes septuaginta, Iosua chrs, Ioannes, Marcus, Paulus, Lucas
Stephanus, in voce Elohim, vt relata ad vnum verterint Deum, rela-
tam ad plures conuerterint deos? naturamne q vna est in ōibus hoīb9
dijs falsis, angelis, an personar? Agnoscitisne iam tandē Deum Israe-
lis esse vnam personā postquam vox Elohim ad ipsum relata vertit
per vocem singularis numeri, Deum, quæ cum vertit per plurale nume-
rum deos, nihil aliud respicit quam multitudinē personar? CAL. vm-
cis, vneis Pastor, et ad disponenda iam diu susceptam, conceptam
et imbibitam opinione opus esset, et lectione accurata, et intentiori
studio. Luth. Cogit me Auiditas q me ex hoc sermone corripuit im-
pendere huic cogitationi aliquod tempus. Pap. hoc ipsum ego sum
facturus. Tu modo bene vale domine pastor nōe nostrum trium.
Pas. Dñus Deus suum lumen vobis impartiatur.

DIES SEXTVS

Collocutores. Samuel. Telephus. Chorus. Pastor.

Chor. Ieane semper domi sine nobis habebis nobis nō vocatis con-
tiones? Ieane clam docebis, et ex templo, amplo loco, te transferes
in domum tuam et ex domo tua domum Dei facies, et in hoc angusto
conclaui concionaberis? Ecce nos inuocati adsumus, qui vocari inter
primos debuissemus. Pas. Tam mane Senatus ad pastore vel potius
suum ministrum? Et quis vos monuit, quid ego domi clam aut egissem
aut essem acturus? Ch. Mane dicis? Cum, si ita protraxeris sermonem
sicut te superioribus diebus fecisse intelleximus, hodie fine vix cit ha-
biturus hic sermo. Et putas te domi aliquid solum sociatum agere
clam, quod nos ignoremus? Nescis parietes domesticos esse auritos et
vocaliores quam hi vellent q domos habitant? Pas. Aliquid vobis hi,
quos vobiscum esse video, nunciauerint de me et plane auriti, postq
fides est ex auditu. Sed assidete ōes, et postea sigd erit sedendo que-
remus, disseremus, audiemus, loquemur. Ch. Nos aures adferimus, sed
hi sunt q aliqua sunt dicturi, quor orationi, quod vtilis fore videret
interesse voluimus ōes. Pas. Faustis omiinibus veneritis. Sed incipi-
te vos, qui parati huc aduenistis ad quærendum. SAM. Mi Dne, legi

Euangel.

Euangelij narratio esse in tres partes distributa.
Filius Dei quid.
Acta Apostolica et Epistolæ Pauli.
baptismus in toto corpore fiebat
Matt. 3. 16. Joh. 1. 32.
baptismus in solo capite.
Matt. 3. 16. Joh. 1. 32.
baptismus quid

Euangelij narratio in tres partes distribuitur.

Euangelia quatuor ut iusseras, quæ paucis exceptis videntur una esse narratio. Eam totam narrationem distinxi in vitam seu mores, Opera et doctrinam Iesu Christi. In moribus nihil inueni contra leges Dei, Opera vero et miracula conformia esse deprehendi his quæ et fore prænunciarant prophetæ veteres, et confirmare doctrinam possent. Doctrinam autem innixam diuinis legibus, quas integras restituere in vsum conatus erat Iesus animaduerti. Non ille se Verum Deum facere, non circumcisionem tollere et abolere, non crimini et licentiæ peccandi viam aperire, non leges Mosaicas abrogare studuisse vnquam inueni. Quare cedo Deo et quod præsens tamen fecissem cum alijs probis et Sanctis viris nostræ gentis, si factis et dictis Iesu Christi interfuissem, nunc cum hæc legerim et nulla ratio me cogat, quod facere improbam et mendacem historiam consueuit ut ea quæ legi vera esse non credam. Credo filium Dei esse Iesum, cum dico filium Dei nostro more delineato in sacris scriptis loquor. Apud nos enim ut dixisti filius Dei est Christus Dei, Rex genti a Deo datus, Pastor populi Dei, Sponsus Virginis Iuda, Dux populi in quo Duce sit Deus, qui vincat omnia. Sicut autem legens historias ex ipso successu rerum animaduerto Dauidem ex pastore factum Regem, cur non credere debeam Iesum ex fabro in regnum euectum? cum et fabrum esse sit dignius quam esse pastorem. Et sequentium ætatum mala in quibus etiam nunc sumus nos docuerint plus satis, malum et amarum esse, remedia salutis oblata a Deo, respuere voluisse. TEL. Ego vero Acta Apostolica et Epistolas Pauli Apostoli perlegi, quam vitam viuerent tum homines et quid essent hi, qui Iudæi non erant intellexi: quomodoque Deus Verus illis fuerit patefactus ut agnoscerent pro vero Deo sicut Verus erat Deus: quibusque miraculis et prodigijs hoc tantum opus confecerint collegi. Parum in his rebus valere rationes et sapientia dicta, plurimum voluntatem Dei nunciatam ab hominibus iussu Dei, et probatam miraculis vidi. Quare ad tantorum bonorum, quæ Iudæorum tantum erant ad illud vsque tempus quo et illi Iesum occiderunt, et Deus ostium fidei aperuit omnibus peregrinis gentibus, communionem et participationem perfidem eam quam Apostoli concionati sunt præpuciatis populis cum viuerent, Ego et frater Actius recipi cupimus. Credo Iesum Christum esse, hoc ipsum credit frater Actius. PAS. Olim quod hæc, quæ vos duo confessi estis, nunciabant ex mandato Dei populis, prope aquas et flumina commorabantur, et nullo negotio postquam populi confessi fuissent Iesum esse Christum vel saltarent in aquas vel in aquas demitterentur, et inde emergerent. Ita a Ioanne factum fuisse legimus et ab alijs Apostolis et Iesu, dimissi in aquas, cum ex aquis emergere caput cæpisset, Spiritus S. missus a Deo, ut eum in Regem inungeret et manifestaret Ioanni sub specie et forma columbæ insedit, quo facto innotuit omnibus per Ioannem quis esset Christus. Quoniam autem concionum habendarum ratio cogebat peregrinari et perlustrare loca longinqua a fluminibus et fluentis aquarum, cum omnis aqua esset aqua et quod partem corporis intra aquas demitti permittit, per ipsum non stat ne totum corpus intra aquas dimittatur, cæpit domi fieri quod in montibus et vallibus et fluminibus fieri consueuerat, et in capite fieri, quod fiebat in toto corpore. Erat enim baptismus tessera eorum, qui inter ciues regni ab Ecclesia numerabantur, vnde non transibat ad posteros nec repetebatur, quoniam receptus ciuis, pro ciue agnoscebatur, et filij ciuium sunt ciues. Sed abibimus in flumen ut istos in aquam dimittamus? CHR. Quid est necesse? Dissoluetur hic cætus, et vniuersus ad spectaculum corruet.

Filius Dei quid.

Acta Apostolica et Epistolæ Pauli.

baptismus in toto corpore fiebat.

Matt. 3. 16. Ioh. 1. 32.

baptismus in solo capite.

Matt. 3. 16. Ioh. 1. 32.

baptismus quid.

DE BAPTISMO.

corruet populus. Pas. Adfer aquam puer. CH. Quōdo Baptizati á to: ame iterū fuere á Paulo baptizati? Pas. Quoniā sicut sine fide quod Jesus esset chr̄s baptismus valuit nunquā: ita ante apertum ostiū fidei gentibus, fides quod Jesus fuisset chr̄s, nisi recepta fuisset circūcisio, nihil proderat gentibus. Gentes aut̄ fidisse illos, de q̄bus illa cōmemorā á Luca declarant circumstantiæ narrationis. Hinc est quod Paulus vbiq; mortis chr̄i facit mentionē, cum de salute gentiū per fidem, imputatā eis justicia disputat. Imputari enim justicia ēu cepit per fidem, cū Judæi occidissent Jesum á Deo creatū chr̄m. Fractus es tu inquit, vt ego inserer̄ Quare antequā tanta vis fuisset á Deo data fidei, vt gentes in filios Dei adopteare posset per impūtationē justiciæ, potestas tota sita erat in circumcisione, vt recepta, ex nō filijs filios faceret gentes, & nō recepta, ex filijs Dei redderet nō filios & adnumeraret gentibus Judæos. Mors emim illata chr̄o profuit gentibus quod conducti sumt in vineā ēm, & insiti arbori vitæ: obfuit Judæis, quod mali & boni q Jesu esse chr̄m nō crediderunt male perierunt & præcisi sumt ex arbore vitæ. Vita siquidem hominū etiamsi bona est: si cū diffidit Deo, & Deo in his q extra ordinē legis, sed ad præscriptum suæ legis mandat, Deus nō parcet, improbat á Deo, nō quod mala sit, sed quod nō integre vt ipse iussit bona. CHR. Joannes dicit: chr̄s moriturus erat pro gente, & nō tantū pro gente sed vt filios Dei, q dispersi erant congregaret in vnū. Et Matthæus hic est sanguis meus q est noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effūdit̄ in remissionem peccatorū. Pas. Simeon de chr̄o dixit: Tu Deus parasti saluatorē istum ante faciem omnium populorū, lumen ad patefactionē das gentes gratas tibi, et gloriā plebis tuæ Israel. Et, En positus est hic in ruinā & resurrectionem multorū in Israel, et in signū cui contradicetur. Quibus in verbis duo grā Israelitarū ponit. Vnū illorū, quibus Euangelium est chr̄s fuit odor mortis ad mortem, qui ne redderent fructus vineæ Domini exercituū occiderunt hæredem. Alter, quibus chr̄s fuit caussa vt resurgerent, nec illis fuit contradictionis signū quos chr̄s dispersos collegit in vnum. Et, cum dicat Esaias: Si fuerit numerus filiorū Israel sicut arena maris reliquiæ saluæ fient. Et, Nisi Dñs exercituū reliquisset nobis semen, quasi Sodoma essemus; fugerimt inter reliquias & semō numerati & nō inter numerū sine murō filiorū Israel. Jalibus sedē tibus in tenebris & umbra mortis illuxit chr̄s, hos exaltauit deiectis alijs qui superbiebant de sede & in sedem salutis per fidem reposuit. Ad vtrum igr̄ gemis Israelitarū pertinere putatis illud: Et gloriam plebis meæ Israel, ad illud quod periit an ad illud quod seruatum est? CH. Peremtibus nulla accedit gloria. Et Paulus dicit chr̄m fuisse petra offendiculi incredulis illis, erga quorū damna, deus declarare voluit quā esset seuerus. Pas. Videtis ergo quid præcedat hanc gentis Judaicæ reliquiarū & seminis reliqui de salute gentiū in præputio seruatā, quod consilium á nullo hominū potuisset excogitari. Præcessit emim salus manifestata gentiū in præputio, et intellexerimt hoēs Jesum fuisse semen illud Abrahamicū per quod Deo promiserat se benedicturum nō iudaicas gentes, et ita salus gentiū cessit in gloriā gentis Israeliticæ, quod receptus Jesus pro chr̄o in nomē regni et intrant in gloriā suā, quæ erat noui regni receptio, quod cōmunicatum fuit veteri

baptizati á Joanne citer ā Paulo baptizati. Act. 19. 5.

Jta. justicia imputationi mitud.

Mors chr̄i profuit gētibus obfuit Judæis

sanctitas nō prodesse sine obedientia. 5. 49. 5. 83

Joa. 11. 51. Matt. 26. 28.

Judæorum duo grā.

Luc. 2. 31. 32.

Luc. 1. 79.

Luc. 2. 32.

& de gētibus: quam decreuit Deus ante secula ad nostrā gloriā 1. Cor. 2. 7.

Matt. 26. 28 Sanguis No: testamēti

Luc. 22. 20 hoc poculū nouū testm

Matth. 1918 mors &. Sanguis chr̄i quibus profuit

Joel. 17. tui erant & eos mihi

Jsa. 12. 24. chr̄s pro q: bus mortuus?

Luc. 24. 21. Nos sperabamus quod ipse redem

veteri, gloria & honore fuisset coronatus, et damnu quod receptu fuisset à reliquijs Judæor salutis, in iactura omniu alior incredulor posteritatis Abrahamicæ q perierat, fuisset restaurata, accessione nouor regnor populor & opum. Vnde concedimus Jesu morte in gloria cessisse Judæis seruatis, qua gloria nunquã fuissent nacti Judæi, quatenus in his permanere volumus q scripta sint in sacris Bibljs nisi Jesus fuisset indigne mortuus. Neq; vsquam scriptum inuenio, mortem christi fuisse insalutem sed semp in perniciem Judæor, à quor exitio reliquias seu electos seruauit fides. Sicut nusquã legimus mortem christi nocuisse, sed semper legimus profuisse gentibus. Dictum vero Matthæi ita habet: Hic est sanguis meus noui Testti q pro multis effundit in remissione peccator. Nam quamuis pro oibus fuerit mortuus christus, eius tñ mors nõ oibus profuit, quoniã nõ oes credere eum esse christum voluerunt. Deluit aut multos, quotiã Lucas ita habet: Hoc poculum nouum testm per sanguine meu q pro vobis effundit ad gloria ẽt vram. Nam in regeneratione cum venerit inquit filius hois in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel reliquiar ẽt, & inter has duodecim tribus distributæ sunt oes gentes. Sanguis igr christi profuit christo quem oportebat mori & resurgere a mortuis in gloriam regni sui venire volebat: profuit Apls, profuit oibus reliquijs Israelitar quæ seruatæ sunt ob gloriæ participatione: profuit aut ad salutẽ ad justicia imputationẽ per fidem ad ius filior Dei habendu, ad conductione in cultum vineæ, ad inditione in arborẽ vitæ solis gentibus. Multi aut hæc nõ intelligentes, nec discrimẽ inter duos populos discernentes, locum Lucæ coniunxerunt cũ loco Matthæi, perinde atq; si salus esset ventura ad Judæos & Israelitas post mortem christi q fuerat ante christi mortẽ, vt post eius mortẽ salus ex Judæis esset dimanatura ad alias gentes. Illud etiã quod citatu est ex Joanne huc tendit. Non enim logr de salute cũ dicitur: Tui erant & eos mihi dedisti & sermonẽ tuum seruauerũt, & alia in hanc sẽntiam, vbi salutẽ contigisse oibus Judæis, sua peccata cõfitentibus & Jesum esse christum adserentibus ante mortẽ christi narrat, cum e contrario ex gentibus nulli contigerit nec contingere potuerit salus sine circumcisione ante mortem christi. Narrata enim a Joanne q dixerit christus de semine iacto in terra, et aut mortuo aut nõ mortuo medicant nisi Jesus mortuus fuisset gentes nõ habituras fuisse salutem nisi ordinaria & consueta habenda salutis Lege per circumcisionẽ. Christus igr qui moriturus erat pro Noui testti salute, quod erat colligendum à quatuor partibus cæli, cum ad illud vsq; tempus fuisset dispersum nõ habens regem nõ pastorem, non conductione, nõ Deum, nõ legem, nõ remp. nõ ius filior qui prædestinatione antiqua filij essent Dei et inter alios Dei filios connumerãdi: Erat eẽ moriturus pro gente sua illustranda: pro gloria suæ gentis & prosui ipsius gloria & honore, qui erat ei donandus in præmiu quod mortem sustulisset. CHO. Nos, inquiunt, sperabamus, quod ipse esset redemturus Israel. Pas. Putabant illi, quod viuus christus per vim esset depulsurus suos hostes & regnu Judaicum recepturus sicut contigit Dauidi & alijs q regnu sibi & suo generi pepererunt, quod videntes nõ euenisse desponderant aios, et salutem qdem sperabant fore, sed nõ p Jesum qué mortuu & sepultu cognouerant, sed per aliquem alium. Deus aut statuerat

redem-

Matt. 26. 28. Sanguis No: in Testamẽto

Luc. 22. 20 hoc poculu nouu testm

Matth. 19. 28.

mors & Sanguis christi quibus profuit

Joan. 17. tui erant & eos mihi

Joan. 12. 24. Christus pro q: bus mortuus

Luc. 24. 21. Nos sperabamus quod ipse redemturus

redemtionē Iudæis nō concedere nisi pænitentibus, et Iesu Chrō nō prius vires regni seu regnum cum viribus dare, et eum in filium suum cū potentia declarare nisi post mortem ut et inexcusabiles essent parricidæ Iudæi, et Ipse Deus suā fidem sanctissime coluisse ōnderet quam obstrinxerat veteribus patribus, et iustam ob cām colonos nouos conduxisse manifestaret. CH. Sed ecce aqua, quis istos prohibebit baptizari? Pas. Et sane destinata voluntate scientes et prudētes. SA. Iam diximus nos credere Iesum esse chrm. Adiuua nunc tu siue fidē siue incredulitatem nostram. Pas. Scio vos credere hoc quod dicitis ex toto corde. Exiccate vos et assidete. CH. Baptizando tu istos nihil dixisti. Et in his Ecclesijs reformati Euangelij vna cum lotione dicunt illa ex Euangelio: In nōe pris et filij et spis S. Pas. Hæ nostræ Ecclæ oīa papistar commenta reiecerunt, vni et soli Euangelij narrationi insistunt. Nunc cedo mihi dicas Quid Ioannes quid discipuli Ioannis et chri Iesu ante mortē chri, quid post mortem chri, Petrus Philippus Paulus et alij quos legimus baptizasse, eos, qui Iesu esse chrm pfitebant dixerunt? Nihil plane, Sed hi q baptizabant dicebant se credere Iesum esse chrm et ab Aplis baptizabant. Illis quæstiones illas: Ego te baptizo, seu baptizar seruus Dei cum recitatione nō intellector verborū, illis inquā relinquimus, qui alium magistrum habent præterquā Euāgelium, et de inuentis humanis lites serunt et fouent. Sed tua Samuel melior est conditio quam Telephi et Actij, tu enim gentis tuæ priuilegia iam obtines absqbus desciueras nō credendo Iesum esse chrm et absqbus desciuerunt oēs illi Iudæi qui nō peryssent si Iesu esse chrm credidissent. Istor genus sicut et nostrum olim nulla habuit priuilegia, q si nō credidisset in chrm perdere posset, multa obtinuisse et nos, maior nostror fidei grā et istos propriæ fidei caussa senserunt maiores nostri, sentimus nos, sentient isti et viui et post fata, qui mortui felicium animar sedes consequent. In nuptias enim ad quas vocati erant Iudæi et venire noluerunt, nos, maiores nostri, et isti sunt vocati. Quid perdidisti Iesum esse chrm Dei credēdo? quantā aut animi quietē consecutus videris quod hoc credideris? Nunc liberatus a clamore sanguinis Sanctor pphetar quē effuderunt maiores tui, et qui vindictam petebat contra illos, qui se innocentes occiderunt et contra eor posteros: et a legis execratione, q prouocabat iram Dei contra te quod illā nō obseruasses: et ab incredulitatis crimine, quod illum, quē pro seruatore populi Deus misisset, pro seruatore agnoscere noluisses: Stude legi Dei q tibi nota est et exposita oculis, quoniam senties Deum tibi placatum et post funera frueris perpetuo durantibus bonis. Quod si tui contribules obijciūt tibi id quod oībus obijcere solent chrianis: Si Iesus fuit chrs, vbi sunt bona q Deus missurū se populo suo policitus est per chrm? Responde: Et vbi est fides aut vra aut maior vestror in chrm? Deus pollicitus est daturū se vobis et missurū Regem quē nullæ vires hominū vincere possent, Misit. Per illum habuissetis oīa bona promissa, si illum nō occidissetis, et Deum cōtra vos vt documento est præsens dies non prouocassetis. Ostendite vos alicubi extare policitationē Dei, quod Deus velit vobis promissa per chrm pstare etiamsi occideritis chrm, aut p eundē occisū chrm aut per alium mittendum post chrm cæsum, et tunc ego relicto hoc chrō, quē præter oē eius commeritum occiderunt maiores nostri, illum futurū chrm vobiscum præstolabor. Sed si Daniel nullam dat populo Iudaico restitutionis spem in pristinū splēdorem et opes si chrm ad se missum occidissent, Vnde somniant illi bonor promissor fore aliquando possessionē et vsum fructum, cum historiæ narrent et chrm fuisse missū et impie occisum fuisse? Hæc tu respondebis illis. Sed in Vobis Telephe et Actij instituendis est maior suscipienda cura.

Nunc ri-

"nulla interposita mora aut cantiuncula aliqua recitata"

Iudæi quid fide in chrm cōsequuntur.

Obiectio iudæorum

Dan. 9.26

SEXTVS

Gentibus quid fides in chrm attulerit.

Nunc enim cum credidistis in chrm veluti stipendia iusticiæ Dei facere incepistis quæ certissimum recipietis, si fideli in hac militia perseueraueritis. Vobis enim per fidem hanc qua credidistis in chrm, imputata est iusticia Dei talis qualis olim Abrahamo est imputata per eam fidem q̃ fuit in eo cum credidit Deum posse præstare etiam contradicente natura, ea q̃ promitteret. Erat ille tum præpuciatus estis et vos præpuciati. Imputationis aut̃ Iusticiæ rõ alia nõ est, quam ius adoptionis, quo quis cum oĩbus suis posteris adscribit̃ inter Dei hæredes, sicut Abrahamus cum oĩbus suis posteris fuit adscriptus. Felices vos, felices qui nascent̃ ex vobis. Nostis nunc vnum Deum, imo cogniti estis et censi inter tribus populi Dei ab vno Deo, et adscripti regno eius quem credidistis esse Chrm. Vos qdẽ liberi estis a multis oneribus quibus subest Samuel hic et tota Abrahamica posteritas. Sed vobis lex virtutis et vitij nõ est cognita in qua erudiendus es cum frẽ, huic Samueli oĩa hæc sunt domestica et familiaria bona.

Rom. 4. 23

Imputationis rõ quæ

SA. Mihi vero gratissimum erit abs te explicationẽ legis audire, quod sint in ea multa loca in quæ per me penetrare nequeo. Tel. Ego aut̃ scire vellem quid in præsentia per hanc fidem et per hunc baptismum acquisiuerim, quodnã sit discrimen inter me et hunc Samuelem, quidq; de meis liberis si quos suscepero cogitare debeam? SA. Etiam ego de meis liberis interrogare volebam. Pas. Qui crediderit, inquit, et baptizatus fuerit saluus erit: Et hunc saluum factum, docebitis oĩa, quæcunq; mandaui vobis. Illam salutem, q̃ ex fide et baptismo pendet es consecutus cũ Iesũ esse chrm credidisti et es baptizatus: Illud aut̃ in quo sita est obedientia nõdum es edoctus. Illa salus duplex est, corporis et animæ, et est tota in spe policitationis Dei qui nunquã fefellit aliquem, et q semper inuentus est in oĩbus suis policitis verax. Est igr̃ ista spes iuris et legis et nõ vsus et fructus dum viuimus hanc vitam, quam vides initia habere et fines. Ius hoc lex et spes post hanc vitam erit vsus fructus et possessa res. Corpus nunc nostrũ quale sit vides, et quale nõ est, futurũ speramus, nõ sperabimus amplius cum conditiones illas induet et recipiet hoc nostrũ corpus quæ promittuntur. Nunc multis malis hoc nostrũ corpus subiacet, quod si deesset et anima suis bonis fruerer̃ et nullus violare nos posset. Hæc oĩa mala exilia, ignes, vincula, fames, nuditas, persecutio, ferrũ Paulus Aplus vocat vanitates. Vanitas aut̃ appellar̃ cum id suscipir̃ ad agendũ, quod comitar̃ contrarius euentus, quã is desiderauerat q id faciendũ suscepit. Quoniã aut̃ hæc mala in nostrũ corpus illata eo aĩo inferunt̃ vt nostrũ animũ concutiant, et debilitatos ad defectionẽ trahant, cum constantiores reddimur et nostra corpora reddunt̃ his malis duriora, declarar̃ vanũ fuisse conatum illor̃, qui mala immiserant vt deficeremus. Firmare eñ magis id quod putas agendo posse frangere est operam ludere, et contra quam velles actiones tuas procedere quod est summæ dementiæ et deplorandæ vanitatis. Ita Iudæi putantes per mortem Iesu illatã, finem eius regno imposuisse, auxerunt illi honores. Et quidam alij Iudæi vendentes frẽm Iosephum in longinquas regiones, ne vnquã illum adorare possent, per hoc factum coacti sunt illum nõ semel adorare. His igr̃ vanitatibus corpora nouæ creaturæ et nouor̃ hominũ et recentiũ creaturar̃ subiecta sunt, expectantes beatã illam spem et illud desideratũ tempus cũ liberabir̃ ab hac seruitute huius vanitatis et transferer̃ in numerũ filior̃ Dei, vbi nulla erit amplius lacryma nullus labor, nulla diuexatio, nulla corruptio, nulla mors, nullũ

Matth. 28. 20.

Salus duplex

Spes iuris est et legis in hac vita

Vita præsens

vanitas quid.

Rom. 8. 20

Obiectio Iudæorum.

Dan. 9. 26.

salus æterna corporum.

De filijs eor̃ q crediderũt et sunt baptizati.

nullum pondus, sed oīa votis et desiderijs obsequentia. In huius igr̄ salutis spem venisti per fidem imputantem tibi et tui similibus iusticiā in quam admittebant̄ olim oēs peregrinæ gentes per circumcisionē. Nam antiqua videt̄ fuisse hæc promissio in populo Dei cuius initia ignorant̄, extitisse tn̄ constantissimū est. SA. Sadducæi igr̄, chr̄iani seu Nazaræi (utroq. n. nōe dixisti vocatos fuisse illos, q Iesum Nazarenū Chr̄m esse credebant, quamuis illud esset apud Ierosolymitanos hoc apud Antiochenos natum nomen.) Sadducæi inquam sdm hunc tuū sermonē chr̄iani esse nō poterant, cum negarent esse sp̄rs, et corpor̄ resurrectionē nullam fore affirmarent. Pas. Paulus Aplus nunquā non declamitat resurrectionē Chr̄i esse gentiū præpuciatar̄ resurrectionis ex impietatibus, in qbus mortuæ commorabant̄ sine sensu, caussā et principium, ita vt si chr̄s resurexisse neget̄, negandum sit præpuciatis in præputio contingere posse salutē. Quod si verteris orōnem et dixeris: atqui præpuciatos demonstrauit Deus in grām recepisse perfundens illos sp̄rū S. spectante Petro Paulo Barnaba et alijs q cū illis erant, quos recipere in grā se nolle dixerat, nisi resurgēte ex mortuis Chr̄o, cui præpuciatos postq̄ resurexisset donaturus erat in regnū. Ergo chr̄s resurexit. Vides has rōnes facilius et verius fluere quā demonstrationes mathematicas, qbus nullæ sunt in scientijs certiores; Et scis apud pp̄hos extare testimoniū cui nullus vnq̄ contradixit: Melius esse aliqd ex rebus diuinis vel leuiter attigisse et nouisse, quā oīa mathemata q prostant apud sensus vno haustu deuorare. Quid dicerēt hic illi qui dictū hoc scripserūt et q huic dicto sunt assensi ph̄phi, vbi quod arcanū est ex Deo patefactum hōibus conclusio est et summa, pdigia aut̄ et miracula sunt totius demonstrationis principia? Nam si ductus naturæ leuior est et obscurior deductione et sīgcatione diuina et oībus demonstrationibus humanis, oraculor̄ præponderauit veritas: Quid hic dixissent illi si viuerent, vbi Deus et conclōnes dat, et principia ad assentiendū complexionibus multiplicia, et vehementia prodigior̄ et miraculor̄ subministrat? Et sæpe mirari nō desino sadducæos illos cum audirent multos à morte resuscitatos fuisse à Iesu, quod videbant nō esse nouū, sed consonare cū illis narrationibus antiquor̄ annaliū et de viuis translatis ad Deum sexcentis circiter annis ante diluuiū et de mortuis in vitam reuocatis nō quæsierunt hæc vbi essent facta, quærere et cognoscere? Quantū distaret Ierosolyma à Bethania scimus, et qui lustrarunt illa loca, paruū spacium esse norunt: Non quæsiuisse illos ex Lazaro tantā rem intelligere, quē ante oculos breuibus spacijs confectis habere potuissent? Sed est in sæpe in plerisq. oībus illud psalmi dictum de qbusdā Noluit intelligere qui bene agere posset, et ne bene agere posset aliquando desiderauit intelligere. Et est sæpe in aīs hominū infixus amor morbi, vt nolint morbum detegere ne sanent̄. TEL. Plura igr̄ requirunt̄ à nobis vt saluisimus quā vnum esse Deum et Iesum esse chr̄m, postq̄ sadducæos dicis chr̄ianos esse nō potuisse quod negarent resurrectionem corporū fore? Pas. Si meministi dixi, Iesum fuisse Chr̄m Iudæor̄ tantū anteq̄ à Iudæis fuisset occisus: Verum postquā à Iudæis occisus resurexit à mortuis, declaratus est à Deo Iudex viuor̄ et mortuor̄ et Chr̄s Iudæor̄ et gentiū, Rex veteris et noui testnti. Et hanc dixi esse cām, quā ob caussā Paulus vbiq. meminit mortis et resurrectionis chr̄i cum de salute impartita gentibus concionar̄: Si confessus fueris, inqt, ore tuo Dominū esse Iesū, et credideris in corde tuo, quod Deus illum excitauit à mortuis saluus eris. Qui enim negat.

De resurrectione mortuor̄.

chr̄ianū et nazarenū nomē vbi natum.

1 Cor. 15. 13. 1

Sadducæor̄ crassa obstinatia

demonstrationis principia

Ps. 36. 4.

S. 70.

Rom. 10. 9

Negare Iesum resurexisse quid. Ioh. 12. 24. 1 Cor. 15. 17.

Credendo resurrectionē chr̄i qd credit̄.

resurrectionē Deus vult oībus

Credere sacris scriptoribus oportet.

Ratio et sensus.

Philosophie principia ex oraculis

Oraculū

Mss. 1665

Negare Iesum resurexisse quid. Joh. 12. 24. 1 Cor. 15. 17.

gat Iesum a mortuis resurexisse, negat Iesum habuisse regnum a Deo, fuisseq. filium Dei in potentia. Et negat aliquando fuisse ostium fidei gentibus apertum. Hæc enim nunq. euenissent vt nostri produnt autores Apostoli, nisi Iesus a mortuis resurexisset. Et præterea affirmare cogit ramos nullos fuisse ab arboris vitæ possessione amputatos, aut agricolas malos parricidas eiectos fuisse aliquando ex vineæ Dei possessione, cu illi amputati et isti eiecti no fuissent nisi alijs substitutis, substitui aut alij no potuissent, nisi Iesus ex mortuis resurexisset. Nullus igr, q resurectione corporum humanor negabat Iesum esse chrm fatebar, neq. aliqs inter chrianos illo tempore numerabar, q Iesum ex mortuis resurexisse no crederet. No quide quod credere resurectione chri haberet spem partis alicuius salutis et vitæ, sed quoniam euerteret rer, q euenissent historias, et quod negatis principijs conclusionum summæ fluctuarent et dubiæ redderent. Credentibus aut resurectione corporis Iesu chri facile erat corpor nostror resurectione, et in possessione immortalium bonor translatione credere. Explo eni chri duci pot mens hois ad credendum hoc euenire posse, si velit, velle aut si possit, Deus. Potentia sane in Deo esse hoc faciendi declarant multor hominum ex mortuis resurectiones. Velle aut Deum hoc oibus suis filijs præstare, quod in Iesu chro factum fuisse constitit manifestant autores Sancti, abs qbus no discedimus, quod ab illis discedere sit et stultum et piaculum. Neq. n. Iesus chrs Paulus et alij nostri scriptores huius rei spem vllam iniecissent nobis, aut firmum testimonium tulissent, nisi voluntate Dei ea esse sciuissent. Non eni fabulas incertas, sed oracula confirmata a Deo narrare illi studebant hoibus. Et malo ego in his q sunt voluntatis diuinæ Iesu et Paulo dicentibus credere, quam Aristoteli Platoni Dioscoridi Galeno de naturæ viribus varijs in rebus disserentibus. Quod si fidem auferimus a nobis cum ad lectione accedimus nullus esse poterit rem aliqua noster magister, no sensus, no natura, no ro. Reciproca eni est har rerum institutio vt rationi no possit quis credere, nisi persuaderi se patiar a sensu, quoniam oia, quor fines sunt in ratione initia habent in sensibus: neq. credere qs possit sensibus, nisi ratione duce, quoniam firmitas eor, q sunt in sensu initium ducit a ratione; Quod si humanis et naturalibus rebus, qs suadet ratio natura et sensus et hoes ex his q condidit Deus collegerunt, credimus, quomodo no, diuinis et naturalibus bonis narrantibus his, q ex Deo habuerunt credemus? Nam si fides adducenda est nobiscum, quando terrena legimus, quodo nobis coniuncta esse no debent cum cælestia nunciant non video. Maxime vero hoc verissimum esse videri hoibus debet, quod e cælis venit, quod maxima quæq. et antiquissima pphiæ principia ex ipsis oraculis sunt deducta. Oraculum aut no rationi sed arbitrio et manifestatæ voluntati diuinæ innixum veluti solidissimo fundamento, est. Accedit his aliud quod no est leue. Quid eni hoes impellit vt velint credere Iesum esse chrm? numerari inter chrianos? spes salutis. Cur igr aliqd remorabir nos ne velimus credere corpor nostror resurectione fore cum immortalitatis incorruptibilitatis et immensæ gloriæ spes nobis offerar? Spes ibi te cogit vt illud credas no ratio, et hoc cur credere debeas quod vides no rone, sed eadem spe qua illud firmari, ratio no impellit sed spes. Fac finge tibi chrm ex mortuis no resurexisse: chrianus esse desinis, et vt ait Paulus adhuc es in peccatis tuis, et Apli fuerunt falsi testes, q chrm resurexisse ex mortuis asseruerunt. Quod si illud verum esse cogit te no ro sed testim

Credendo resurectione chri qd credit.

resurectione Deus vult oibus

Credere sacris scriptoribus oportet.

Ratio et sensus.

Philosophiæ principia ex oraculis

Oraculum.

chrianum et nazarenum nomen vbi natum.

1 Cor. 15. 13. 16

Sadducæor crassa obstinatia

demonstrationis principia

Ps. 36. 4.

S. 70.

Rom. 10. 9.

stimonior pondus fateri in alieno corpore, cur in tuo nō fateberis cum idē
sint qui attestent? Plane tua tibi bona videris inuidere, aut in maxime
repudiato argnto aliquid esse putas ostendi digito et dicier hic est, Saddu:
cæus. Tel. Hoc absit à me qui spebus ducor et spebus onerari me patior,
maxime cum hi spondent qui apud me sunt in aliquo precio. et si spes me
fallet quid sum perditurus? Cum enim nihil dem de meo, accipiam autem
aliquid, fidem sȝt q̄ datur fouebo me spe, persuasum habens quod iste Ve:
rus Deus cui mine primū credidi nō me falli patier etiam si falsa spe ducar.
Quod si cum tempus erit videndi quæ speranda proponunt in præsentia, si
falsum me fuisse spe, intellexero, hanc tn̄ vsura læticiæ ex hac spe concepta
qua me sustinebo per totū hoc tempus quo viuā, nō perdā, sed inter lucra
reponā. Pas. Redemtionē nignit Paulus corporis nostri à seruitute cor: Rom. 8. 23.
ruptionis et vanitatis expectamus, quam iā habemus per spem, nō per rē,
q̄ tn̄ spes nō pudefaciet seu fallet nos. Hæc verba ille nō diceret, de re:
surectione in vitā corpor nostror futura, nisi sciret qd diceret et qbus ra:
tionibus motus hæc dicenda sibi duceret. Tel. Hoc mihi persuasissimū
est. Sed sequere. Pas. Hæc sint dicta de salutis corporis tui spe et redē
tione ab oībus malis, quā oēs Deo credentes expectamus, et cui tu qui nūc
recens ingressus es intra fines Ecclæ tenacissime hærere debes, veluti an:
coræ firmissimæ et tutissimæ. Est et alia, salus animæ, cui illa cor: Salus animæ.
poris salus collata nihil est. Hanc si totus esses aīa et cum corpore, sicut spi:
ritus, commerciū nullū haberes, ab illo temporis momento sentire cepis:
ses quo vnū esse Deū et Iesū esse chrm̄ credere cepisti. Sed moles ista
corporis circumposita animæ impedit, ne aīa libera sentiat et gustet
ea, q̄ corpori nullā suauitatem adferre possunt. Scito tn̄ aīam tuā vel
potius te ipsū, qui relicto corpore excedes ex vita vsq. quo tempus erit vt
reuertaris ad cineres tuos, vel nihil vel aliqd, quos Deus reuocabit vt aliqd
sint, sicut illa solet vocare, q̄ nō sunt vt aliqd magni sint, et compinget in
vnū, et aptos ad tuū desideriū reddet vt illos inhabitare vt prius sed me:
liore cum conditione possis: Scito, inquā, te ipsū ob fidē hanc quā pfessus Amor Dei erga suos.
es receptū esse in gratiā à Deo, te deamari à Deo vt filiū à patre, vnde
et filius et filia diceris, vt vxorem à marito vnde et sponsa Dei nomina:
ris, vt filiū vnicū et primogenitū à matre vnde et filius vnigenitus et pri:
mogenitus Dei cognominaris, vt regnū à rege, vt oues à pastore, vt ser:
uus fidelissimus à Dno suo. Neq. putato Deū defuisse sibi vt ad signi:
ficandum amorem quo proseq̄ te cepit parcere noībus voluerit, vnde
ad sig̃candum intensū amorem, quo te Actiū Samuelem nos oēs qui in Nomina amoris Dei
eius Ecclā sumus proseq̄r, oībus noībus se nobis repræsentare voluit quo
amor inter hōes mutuus sig̃cari solet, patris, matris, sponsi, pastoris, vigi:
lis, custodis, Regis, aquilæ. Et verissimū est illud, Caritatē Dei et amo:
rem perfundi super corda, credentiū Deū vnū esse, et Iesū esse chrm̄ p Rom. 5. 5.
sprm̄ sanctum Dei, qui datus est nobis vt inhabitet nobiscum sicut pignus
salutis et donatæ et promissæ, et omniū futuror bonor q̄ expectamus, vt pignus salutis spri s
si Deus pmissas res reddere distulerit, nos illi suū spiritū nō reddamus
sed retineamus apud nos, quoad ille reddiderit q̄ promisit. Et subdit ille cui
ista oīa erant compertissima: Qui Iesu chrō nō pepercit Deus, sed pro Rom. 8. 31.
salute nostrū omniū præpuciator dedit illum ad necem Iudæis, vt fierent
inexcusabiles, quōdo etiam postquā vt ostenderet suū amorē erga nos, vt
nos viueremus carissimū sibi filiū mori permisit, oīa alia carissima sibi
et sal.

SEXTVS

et salutifera nobis, non donabit nobis? Huc enim tendit loci illius placide fluens oratio: adoptatus ergo es in filium Dei, vt filij q nascentur ex te dicantur filij Dei omni tempore ab hora suæ natiuitatis: adscriptus es in librum filiorum Dei et declaratus hæres diuinorum bonorum, et tu et qui nascentur ex te, q bona nec oculus vidit nec auris audiuit, nec animus hominis excogitauit aut vnquam poterit excogitare. Habes tutorem Deum procuratorem, protectorem, remuneratorem: Habes in cælo Iesum, qui tuam caussam procuret coram Deo pre-

Rom. 8. 33. 25.

habes in te Spiritum S. q ea q tu ex te ignoras esse petenda, ipse pro te petat et impetrata ad te referat. Tal. Multi sunt q certas formulas habent precum veluti orationes habendas apud principem Deum. Pas. habeant illi: habeas si libet et tu. modo existimes oratione tua nec doceri abs te Deum cum petis, nec moueri cum agis multis verbis. Quod enim rogas ob id precaris vt pareas Deo, q tibi iussit vt in omnibus tuis necessitatibus ad ipsum petitum, q velles, accederes. Quare etiam si noris Deum scire omnia et statuisse apud se quid tecum petituro sit agendum, attamen precari Deum, patrem tuum debes, quoniam ipse ita faciendum esse tibi mandauit. In rogando autem examina, quid sit quod ad rogandum Deum te impellat. Et illud vnum aut duo aut tria aut dena aut centena aut millena propone non ocianter sed serio, considerata tua persona q loqueris, et eius persona cui loqueris, qui est quidem pater, sed tamen est Deus et Dominus: et tu es quidem filius sed homo et seruus. Si igitur indiges pane, pete panem et vinum. Si desideras liberos, pete liberos. Summa, id pete quo indiges. Si nihil indiges etiam, de hoc quod nihil indigeas et gratias age Deo, et roga vt ab eo statu in quo nihil indiges ne reijcere te velit tentandi animi tui gratia, si gratis illi velis seruire etiam in malis coniectus in eum statum in quo indigere cogaris omnium aut multorum. Hanc enim ob caussam rogamus, Ne nos, felices sed inducas in tentationem, sed libera nos in mala depulsos, a malo. quoniam ipsius est copiam dare post inopiam et inopiam post copiam. Tal. Magnæ sunt spes istæ quas proposuisti: magnæ res gratæ salutes, quarum futura corporis, non despero me recepturum quando de illa habeam pignus, et illam præsentem q est animæ ipso vsu fructu possideam. Faciat Deus iste quem agnoscere et colere cæpi ne eius animus amans mei et fratris atq. diligens, abalienetur aliquando nostra culpa a nobis, et spiritum istum suum ne a nobis auferat. Pas. Nunquam auertet se a vobis si a peccando destiteritis. Nam futura tempora in his beneficijs q vobis contulit Deus alios mores aliam vitam postulant. Sed neq. si peccaueritis vos sicut antea consueuerat, vos deseret propter ius quod estis filij, exosi quidem patri cum peccatis, filij tamen: Non vos inquam deseret si pænitendo studueritis iratum vobis patrem placare, non alia re præsentioris reconciliationis, quam pænitentia. Est enim pænitentiæ beneficium in Ecclesia cum spe certissimæ condonationis, modo peccantis animus aut non desperet de venia, aut non sibi placeat in malo, vt vel pænitere nesciat, vel pænitentiam capiat pro ansa ad peccandum magis. Tal. Auertat a nobis Deus hunc animum, et illum q est humanus animus, cui ipse indidit noticiam sui, et tanta dona concessit, in nobis conseruet. Pas. Satis vos puto habere de narratione rerum quas consecuti estis per fidem. Petebas deinde, vt mihi viderem de eo, si quod esset inter vos et Samuelem, discrimine. Tal. Ita est. Pro persuassima siquidem re habetur apud multos inter hunc et nos nullum esse discrimen. Pas.

De oratione

Precari est Deo parere

Rom. 8. 23.

Salus animæ.

Amor Dei erga suos.

Nomina amoris Dei.

Rom. 5. 5.

pignus salutis Spiritus S.

Rom. 8. 31.

peccantes non mox a Deo deseruntur.

Reconciliationis ratio pænitentia.

De Pœnitentia. 179.

DIES

De discrimine Iudaor et Gentium.

Narras forsan illa quæ ibi audieras vbi fuisti. hæc ex papatu sunt residua. Nam nunq̃ disceptatum fuit inter chr̃ianos Apłorum tempore an Iudæi deberent suas seruare leges & cerimonias, cum Iesum esse chr̃m credidissent, sed an gentes, credentes Iesum esse chr̃m & intromissæ ad possessionẽ cæleste bonor̃, q̃ erat in ista terra Iudææ Cæta, deberent circumcidi sicut alij Iudæi & sicut ipsæ gentes vsq. ad illum diem cum desiderabant salutem, circumcidi solebant, nec ne. Et dissolutio quæstionis nulla in parte attingit Iudæos sed tota disserit de gentibus præputiatis. Vnde Paulus sicut dixit præputiatis: Si circumcidamini chr̃s vobis nihil proderit: Ita dixit de circumcisis: In circumcisione vocatus es, ne inducas præputiũ. Et Iacobus declarat decretũ Synodi Apostolicæ ad gentes tantum pertinere. Neq. ille igr ad tuam conditionẽ reduci debet cum ille sit ex semine benedicto, tu ex semine ad quod per semẽ benedictũ deducta est benedictio Dei: Neq. tu ad illius sortem tempori debes cum tu sis liber ab oneribus legis sanctificatiõis veteris populi, ille aũt sit sub illo onere natus & nutritus, nec possit transire ex grẽ Abrahamico in gens nõ Abrahamicã ne exsecrationi & mimis legis subiaceat. Quapropter magnũ discrimen statuunt Sacra bibłia inter vos & Samielem. Nam ipse per fidem redijt filius naturalis Dei in grã cum patre, Vos nunc primũ adoptati estis per fidẽ in filios Dei. Tanta igr differa est inter vos, quanta inter domesticos & alienos, inter filios & seruos, inter amicos & hostes, qbus propter innumera multitudinẽ iniuriar̃ sit aliquis iratus, quos si postea reconciliatus sibi, oẽs reciperet in domesticos, in filios, in amicos, remaneret tñ in domesticis filijs amicis, reconciliatis pristini amoris memoria, q amor nullus erat ante cum diem erga peregrinos, seruos & hostes, q ab eo die numerari cœperũt inter amicos. Vnde & vos ex patribus filijs iræ, ipsi filij iræ nati estis, qbus sibi iratus erat Deus. Samuel aũt filius Dei ex filijs Dei natus est qui bus tñ ipse inexcusabilitatem et abrogatas diuinas leges & sanguinẽ fusum innocentium ipsetur ab eor maioribus, ita vt sanguine humano redundaret hierosolyma iratus erat Pater Deus. Vultis aũt scire qbus assimilari possit Samuel & cui vos? Vos Abrahamo vt dixi, Samuel vris filijs q̃ a vobis susciperẽr assimilari põt. Qua tñ similitudo nunq̃ tollet discrimẽ quod est inter duos populos circumcisionis & præputij, ex quorũ vno est Samuel, vos ex altero. Vos nunc primũ merere, incipitis, capitis stipendia Dei, & in militia Dei vna cum tota posteritate vra adscribi: Samuel a merentibus stipendia ibus suis maioribus, merens et ipse stipendia Dei cum ibus suis successoribus natus est, adscriptus in militiã Dei ab illo tempore quo Abrahamus per fidem iustificatus est & adscriptus militiæ Dei. Quibus ille cũ suis maioribus militiæ oneribus in militiam Dei est receptus, eisdem militat quibus vos cum vris successoribus militiæ Dei, estis adscripti eisdem militabitis. Tam pauca vero onera sunt imposita vobis & ibus præputiatis, vt præ vobis Iudæi vocandi sint serui vos liberi. Hanc aũt adscriptionẽ in militiã Dei inq. ius filior̃ Dei, habitantium sub vmbella tabernaculi Dei receptionem, nihil delere aut expungere pot. Manet enim indelebile ius sine fine etiam in improbis & deploratæ vitæ hoibus & transit ad posteros sine aliquo rei alicuius impedimento. Impœnitens tantũ animus & desperata mens, in malo grata & iucunda perseuerantia impedit hõem ne adeat illa bona in quæ ius habebat vt possid-

De filijs baptizatorum

2 Cor. 7. 10

Iacob. 4. 3.

Iudæi et gentes chr̃iani simul edebant.

Parabilia duplex. Gen. 4. 13. Ergo est origins peccati f. 87. pœnitẽtia veræ indicium. Ps. 51. 2. Luc. 14. 13. & 23. 41. & 15. 21. Iustitia originis 85.

ssidere ea posset si aut obediens Deo fuisset aut aliquando ex malis re-
sipuisset. Vidistis vos in orbe nouo merentes stipendia Philippi Regis
Hispanos? Tel. Non Philippi Sed Caroli. Pas. Esto videritis Caroli re-
gis hispaniar stipendia merentes hispanos, quam ociosa vita illor est?
Una et altera deambulatione per forum quam ampla salaria illis sunt
singulis mensibus parata? quae militia transit ad successores. Vos nihil
hor habebatis, non qz nō essetis hispani, cū etiā multi sint in illis castris
non hispani merentes stipendia hispaniensia; sed quoniā nō essetis ad
militandū pro hispano conducti. Tale, sed splendidius et amplius ius mi-
litiae putato vos fuisse consecutos cum credidistis Deo, et quod vobis nūc
primū contigit, quod parentes vri ius nunq̄ cognouerunt, hoc in praesentia
recuperauit Samuel per fidem quod ius eius maiores semper possederunt.
CH. De Iuda Apto Iesu chri scribir eum poenituisse quod suum Cpcepto- De poenitentia
rem ob precium datum prodidisset et perdidisset, q tn se suspendit et 3.77.
mortuus perijt. Et Esau dr non inuenisse poenitentiae locum quamuis cū
lacrymis et eiulatibus postulasset vt sibi parcerer, et tn vterq. erat in
Eccla Dei filius. Pas. Paulus ita scribit: Qui sdm Deum est dolor, is
2 Cor. 7.10 poenitentia ad salutem haud poenitenda parit: contra mundi dolor mortē
parit. Est inquit duplex poenitentia: Una legis sdm Deum ex toto cor-
Poenitētia duplex. de aīo et mente q̄ mala pati nō refugit, sed reconciliare sibi iratū patrē
studet: Altera mundi, cum magnitudo peccati examinar et accrescit do-
lor absorbeturq. immodicis doloribus is q peccauit. Quis legens historiā
Gen. 4.13. Caini dicet illum nō poenituisse? at qs dicet illum poenituisse sdm Deū
cum dicat maior est iniquitas mea quam vt remittar? Quis Absolonē
dicet nō poenituisse quod frm occidisset cum Patrem Dauidem reconci-
liare sibi studeret? At quis dicet illum ex aīo poenituisse, cum reconci-
poenitētiae verae indicium. liatus Patri, patrem quaesiuisset depellere ex regno? Verae poenitētiae
indicium confessio illa est, qua nō disquiritur quid sit factum sed in quē
sit peccatū. Miserere mei Deus. Dōne propitius esto mihi peccatori.
Ps. 51. 2. Luc. 18. 13. 23. 41. 15. 21. Nos iusta patimur, nam digna factis recipimus, hic nihil mali fecit.
Pater peccaui in caelum et coram te, nec sum dignus vocari filius tuus, fac
me vnū ex tuis mercenarijs, et magno beneficio me abs te affectū putabo.
Cum igr aliquē poenitet, et illi non parcir, nō bene poenitet. Est enī Deus
in oībus sermonibus suis verax, et cum semel promittit condonaturū poe-
nitentibus, condonat, quoniā verax est. Si non condonet poenitentia ficta
Iaco. 4.3. est, et Deus se deludi ab hoībus nō patir. Petitis, inqt, et nō accipitis eoq
male petatis. Quid petit puer? CH. Nunciat paratū esse prandiū. Tel.
Ego vero peto tertiū, quod de liberis quaesiui, mihi absolui, Vos abire potestis De filijs
quos munus publicū diu morari priuatis in colloquijs non patir. Ego hic p- baptizator.
stabo. SA. Illa quaestio ad me qo pertinet, quare persista hic vobiscum.
CH. Bene accidit quod sit hodie iusticium et a publicis negotijs vacare
possumus. Quid si amplius diceremus prandio? Et est alioqui noticia hu-
ius quaestionis nō omnino aliena a nobis, et cum toto consessu isto prande-
re poterimus. Et habemus alioqui olus, quo nunquā caret hungaria, quod
huic Samueli velut infirmo ad edendum demus. Sunt pisces squamosi est
lac sunt nuces, vt nobiscum prandere possit sine piaculo et piaculi suspitio-
Iudaei et gētes chriani simul edebant. ne. Pas. Semper olim post receptū Euangelium a gentibus, Iudaei credē-
tes in chrm esitare solebant cū praeputiatis. Ita Petrus sua sponte pransi-
tabat.

tabat cum Antiochenis q accedere ad Cornelium tergiuersabar, neq accedere
voluit ante, quam intellexisset gentes præpuciatas in præputio per fidē
sanctificare placuisse Deo. Et Paulus mandat gentibus laxioribus sȝt
lupatis escarias leges et esculentor, retinacula habentibus vt cum sederēt Rom. 14. 3.
in mensa propria, nihil quod Iudæos conuiuas offendere sdm legem posset 1 Cor. 10. 26. 27.
in mensa apponi mandarent: Si essent in mensa aliena, assidentibus Iudæ:
is, nihil attingerent, quod aut offendere aut animare Iudæos ad idem facien:
dum posset, quod lex fieri vetaret. Nostra tempora mutata videntur ab
illa consuetudine. Nam si Iudæus sit chrianus, nō chrianitatis boni mores
ab illo expetuntur, sed suillæ carnis esus expetitur, Et id facere Iudæus cogitur
quod auget illi execrationis culpam. CH. Sed assideamus, et q restant se:
data mente audiamus. Pas. Ita fiat si placet. TEL. Narra nobis vel
potius recita ex sacris Biblijs, quid de nostris posteris sit agendum bapti:
zandine sunt an minime? In infantia an in adolescentia? Rogandi fidem
quā nos sumus rogati? Iustificari per eā fidem quā aut ipsi aut alij pro
ipsis profitentur credendi sunt, an sancti existimandi, quod ex sanctificatis
per fidem ex nobis sȝt sint nati? Pas. Præpuciator gens postremis tem:
poribus est a Deo recepta in grām non nouo aut minore iure: sed antiquo
illo Abrahamico, quod fuit imputationis iusticiæ per fidē. Ita aut ius
adoptionis in filios et addictionis pupillor in tutelam diuinā cognomi:
nat sacra scriptura. Nam origo susceptæ tutelæ erga populum Iudai:
cum, quando Iudaicus populus fuerit a Deo genitus in populum et in fi:
lium primogenitum, nō inuenitur alibi nisi in Imputatione iusticiæ per
fidem q contigit Abrahamo plusminus quatuordecim annis ante circumci:
sionē: vt demus Abrahamum decem annis peregrinatum fuisse anteq Deo
aperuisset suum desiderium de habendis liberis. Quod cum accidisset et
Deus quid futurum esset nunciasset, et ille Deo nuncianti credidisset iu:
stificatum fuisse legimus. In fœdere aut circumcisionis ita legitur: Præ:
putiatus masculus, in cuius carne præputium nō fuerit circumcisum
ab octauo die, exterminabitur aīa illa de populis suis, eo quod pactum meum dis:
soluit. Quæ lex indicat quid reycere posset ab octauo die masculos Abra:
hamici gris ex finibus eius populi quem tuetur Deus, et delere et expungere
ex libro in quo filij Dei sunt scripti. Sed nō narrat quid sit illud quod fi:
lios et filias ex Abrahamo descendentes inscribi faciat in librum filior Dei
et intra fines populi quem tuetur Deus constituat. Sunt igitur oēs successo:
res Abrahami sdm carnē scripti inter hæredes Dei, et obtecti tentorio in
quo habitat Deus ante octauum diem, ab ipso natiuitatis die. Non ob fi:
dem aut facta ipsor propria, cum infantes intra septem dies aut loq aut
aliquid boni maline agere nequeant, sed propter Abrahamum Patrem. Me:
moriæ enī patrum adscribitur beneuolentia, quā Deus erga populum Israeliti:
cum demonstrauit. Abrahamum antē ante septuagesimum quintum annum ado:
ptatum fuisse in filium Dei cum nondum esset vocatus a Deo, dici nō pōt. Intra
tempus aut vocati et circumcisi Abrahami nihil accidisse narratur pter fidē
Abrahamicā et iusticiā imputatā per fidem. Est aut inter vtrumq inter:
stitium viginti quatuor annor. Cum igitur ex historia manifestissime colligatur
Abrahami posteros nasci filios Dei, et nihil narretur quōdo Abrahamus fuerit
in filium Dei adoptatus et quo tempore, sed tantum referatur imputata fuisse illi
iusticia per fidem, seq posse videtur illis vetustis temporibus quo illa sunt
scripta quæ de Abrahamo referuntur, imputationē Iusticiæ esse modum ser:
monis et formā, quæ Romanis dr ius adoptionis, vnde Abrahamus electus
etiā

DE BAPTISMO FILIORUM eorum q sunt baptizati.

Gentes eodē iure quo Abraham in grām receptæ.

Adoptationis origo ē iusticiæ imputatio, cuius cā ē fides. f. 81.

Circumcisionis lex.

f. 82.

Abrahami posteri oēs Dei filij.

vide infra 644.

Imputatio iusticiæ est ius adoptionis f. 82.

etiam Dei dr ad bona Dei possidenda, quatenus electio est nō persona: sed populi. In vno enim & per Vnū Abrahamū vniuersū genus Abrahami electum fuisse intelligit. SA. Puto hoc ipsum esse quod dicit ille: Tu- Rom. 14. 3. 1 Cor. 10. 26. 27.
Ezech. 16. 20. listi filios tuos & filias tuas quos genuisti mihi, & sacrificasti eos illis la- matoribus tuis) vt deuorarent eos, et putas rem esse parua vt sic for- caueris? Tu iugulasti filios meos & dedisti eos illis cum eos traduceres per ignem. Filios inquit meos quos genuisti, quoniā posteri Abrahamici a die natiuitatis sunt filij Dei, quo iure nō priuarī nisi incircumcisi ab
Circumcisio- nis lex. farmjnarū ius sanctitatis quā tēporis. octauo die propter inobedientiā & priuantur quidē iure filiorū quod antea possederant per septem dies masculi si ante nonū diem circumcisi nō fuerint fœminæ aut in perpetuū. Pas. Non in perpetuū sed vsq. ad tempus illud quo, si nō seruat legem sanctificationis & virtutis vitiq. damnat, quod tempus dr discretionis inter dextrā & sinistram, hoc est: honor & dignitatu. Namab eo tempore si leges latæ nō obseruant, & nō resipiscit, segr electio ex finibus populi Dei, nō minus certa oībus, qua certa est illa
Gen. 17. 14. Deut. 27. 27. sion obseruatæ circūcisionis ab octauo die, de populis suis: et de oībus a- lijs ab arno quo tenent seruare legem. Maledictus q nō seruat verba hu- ius legis vt faciat ea. SA. Bene mones. Sed hoc volebam dicere: Adscri- bi populo Dei esse natiuitatis p Abrahamū iustificatu ex fide, h. e. adoptatu in filiū Dei: Expungi ex libro filiorū Dei esse voluntatis propter inobedientiā propriā. Pas. Hanc forma loquendi, cum designa- tur ius adoptionis, & dr imputatio iusticiæ ex filijs adoptatis, transtulit alios inde signatos sacerdotes scribens ad hunc modum: Stans Pinehas orauit, retentaq. est plaga, & reputatu est ei pro iusticia in generatione
Ps. 106. 30 Sacerdotij, ius, per im- putationē filij. et generationē vsq. in seculum. Diceremus nos adoptatus est in Sacer- dotem, si hoc dici posset, sicut dr, adoptari in filiū. Hæc compertissima sunt tibi samiel. SA. Nihil hic dubito, et conuenit cū oībus nostris sanc- mentis et eruditionis interpretibus. Pas. Nulli aut imputat iusticia propter fidem, cui prius nō parcat iniquitas malefactor. Unde impu-
Rom. 4. 8 tari iusticia ex fide, & nō imputari peccatu Paulo Apto consonat. Ex eo aut arguit nō imputata fuisse Abrahamo iniquitatē q in eo erat, quoniam legat imputata illi fuisse iusticia ex fide. Sed segua- mur. In hunc ordinē adoptionis in filios Dei pro se & suis posteris ad-
Ergo etiā ex lege dat hereditas mittebant gentes peregrinæ p carnis circumcisionē, atq. idem illis conce- debat circumcisio quod Abrahamo concesserat fides. Fiebant em filij Dei recepta circumcisione & filij eor & filiæ, et oēs posteri Abrahamici inter filios Dei numerabant ab ipsa natiuitate, ab quo iure excidebat masculi, ab octauo die si circumcisi nō fuissent: Permanebant in eo iure fœminæ: sed et masculi & fœminæ cadebant hac lege liberor & hæredita- tis ademtæ ab armis qbus tenebant vitæ degendæ legibus si illas nō obser- uassent. Summa est: Imputatione iusticiæ fuisse adoptionē in filiū
Imputatio iusticiæ eius qui suscipiens liberos, non sibi suscipiebat sed ei qui adoptauerat. FIDES & Causa adoptationis ego Causa aut huius adoptationis fuisse, fidem eis rebus habere q ipsi pone- rent & promitterent. Et in Abrahamo quidem ~~fuisse~~ fuisse radicē et arborē huius adoptationis in filios Dei: In circumcisione aut fuisse
circūcisio. insitionis rō insitionis rationem in peregrinis populis si reciperet, & detruncatio is causa in Abraham masculis posteris si nō reciperet. Sicut aut nō re- rebat in posteris Pinehæ Sacerdotis, vt occiderent Madiamitas & ſtra- elitas conuimbentes, si sacerdotiū perpetuū habere et iusticia sacer-

dotij.

Gentes ex quo de iure Abrahamī grām rece- ptæ.

Adoptatio- nis prīgo & iusticia impu tatio; cuius cā & fides. f. 81.

f. 82.

Abrahami posteri ex Dei filij.

vide infra 644.

Imputatio iusticiæ est iuis adoptiōis f. 82.

Idē em est in infantibus: exterminari a nā illa que nō seruat pactū meū ab octa uo die &c.

De iure adoptionis in filios p fidem.

dotij sibi imputari desiderarent, Sed nec ipse Phineas ob id occidit Madianitam vt sibi imputaret ℰ ad suas posteros ius seu iusticia sacerdotij imputaret, sed Deus ex sua liberalitatis grā id concessit quod nullis factis proprijs Pinehas potuisset impetrare: Ita nunq̄ imputatio iusticiæ per fidem ℰ adoptio filiorū Dei declarata in Abrahamo requisita fuit in posteris Abrahamicis, aut aliquando narrata fuit contigisse successoribus Abrahami vt iusti essent coram Deo ℰ filij Dei nominarent vt postulatu ab aliquo Iudæo fuerit vt crederet Deū posse præstare q̄ policerer si imputationē justiciæ filiorū Dei impetrare cupiebant. Nunq̄ enim imputatio iusticiæ ad sacerdotiū ad regnū aut ius liberorū poterat scribi contigisse successoribus ℰ posteris, quin imputatio iusticiæ abrogaret quæ narrat contigisse maioribus ℰ atauis. Signat enim ea voce eum esse originē cuius beneficij quod cognoscitur esse in eius familia cui primū eius beneficij iustitia legit esse imputata. Sed vox iusticia multis imposuit, nec eos permisit intelligere quid esset imputatio, eū tñ Paulus scribens Iudæis fuisse adoptionē filiorū concederet, immens circumcisionē humē illis ℘bere potius se vt intelligerent imputationē iusticiæ, esse ius adoptionis filiorū q̄ consequebant oēs peregrini seu ℘putiati ante apertū ostiū fidei gentibus per circumcisionem Mosaicæ legis. Sicut aut legit de Abrahamo: Imputatū est illi ad iusticiam, neq. dr ad quam historia iusticia, sed historia sequens detegit ℰ omnib⁹ oculis exponit, de qua ibi iusticia fiat sermo: Ita de Phinees scribit: imputatū est illi ad iusticiam, sed nō declarat q̄ fuerit illa iusticia, sed continuatio historiæ explanat quæna illa iusticia fuerit, hæc sūt iagrōias illa vocalis; Remanet tertia ℂabbalistas, quæ ℰ contigit Dauidi, et alia forma, neq. tam vetusta vt illæ, dicendi explicat. Has enim tres iusticias imputatas fuisse hoibus legimus: duas apertis verbis, tertiā mutatis aliquantum, sed eodem sigcato permanente ad hunc modū: Iuravit Dñs Dauid veritatem ℰ non frustrabit eum: De fructu ventris tui ponā super sedem tuā ℰ filios filiorū usq. in seculū. Firmitatē em consilij sui: Deū declarat iuramento. Nam mutata ætate ℰ formulas verborū, remissis repudiatis veteribus ℰ nouis receptis. Quod illi veteres dicebant: imputauit fuit Deus hoc ad iusticiam sacerdotij usq. in perpetuū, Recentiores dicere ceperunt: Iuravit Deus huic regnum usq. in seculum, quoniam ita fuit beneplacitū coram eo. Et hoc permittit in oibus linguis vt in diuersis gentibus ℰ temporibus in vno ℰ multis populis, sint varie eiusdem rei sigcandæ receptæ dicendi formæ. Hoc videre est in Homero quem imitat, et in Ennio quem suo tempore log facit Virgilius. Et quid, rogo, aliud esse videt iusticia quam ius, Et quid imputatio quā adoptio? Et ibi enim oritur obligatio, et hic id dat quod nō est naturæ sed gratiæ, vt quis sit filius, sacerdos Rex, qui nec erat nec natura dare poterat et esset. Unde huic opponit reprobatio in nostris, in alijs exhæreditatio. Opponunt enim exhæredatio, et ius filiorū, seu adoptatio in filium, qua fit vt aliquis extet hæres ex arbitrio quem natura non dedit: Et reprobatio, repulsio, Casus, abscissio, repudiatio: Et imputatio iusticiæ, quod est vt electio eum det nobis possessorem hæreditatis, sacerdotij ℰ regni, nostri quem natura negauit. Hæc de imputatione iusticiæ, q̄ est Romanis

adop.

De imputatione iusticiæ.

fides seu iustitia primogenitū non requiritur a filijs §. 78.

tres iusticiæ imputationes

Iusticiæ imputatio adoptionis §. 80. 82.

§. 80.

tres imputationes iusticiæ

ætas mutat verbor formulas

Iusticia imputatio quid. §. 80. 81. 82.

reprobatio

Hinc primogenitū dicitur propter ignorata Hebræor. ex Ch. 4. 22. ignorata Leuitica Rom. 8. 16. propter Sal. Dei ad Dauid Psal. 89. 24. ℰ Christus Coloss. 1. 15. 18.

Adoptionis ius ad posteros etiam ex Gen. 18. 8.

Ingratitudo exhæredationis cā.

Exo. 12.

Inobedientiæ malum. 50.

Ezech. 18. ℰ 21. 5.

Duces ℰ prophetas Dei nō recipientes pereunt. §. 10. 12. 13.

Ps. 132. 11

Filij conditionem patrū sustinent.

Matth. 25. 27.

Adoptionis ius ad posteros transire. 78. 8.

adoptionis ius et græcis υἱοθεσία, q̃ nõ acquirit̃ á singulis vt norunt legũ antistites et Sacerdotes, sed acquisita ab vno generis principe, transit ad oẽs q̃ sunt ex eodem grẽ, quo iure priuant̃ hi qui non paruerint ei, qui eos genuit sibi per eũ quem ab initio sibi in filium adoptauit, hoc est ꝑ ingratitudinẽ quæ visa est iusta caussa ad exhæredandũ ẽt filios naturales. Fac adesse obedientiã et senties quantũ sit beneficium hoc ius habuisse. Fac aliquem hoc ius nõ habere, quid illi ad hæreditatẽ habendã, q̃ solis dar̃ filijs, proderit obedientia? SA. Hæc mea sunt, et fuerunt á patribus ad me et alios gr̃is mei prouenientia bona. Quid ad fidẽ quã sũ professus? Quid hæc ad meos liberos? Pas. Ab hoc iure oẽs Iudæi inobedientes et increduli Deo patri, exciderunt, et singulis ætatibus habes huiꝰ exhæredationis exp̃la. Sed in Mose notissimũ et celebre offer̃ repudij simulacrũ, cum ex sexcentis et amplius millibus nullus hoc ius obtinuerit præter duos, cuius rei caussa fuit nõ iuris seu iusticiæ huius infirmitas, sed populi inobedientia et filior̃ ingratitudo manifestissima et perseuerantissima: Ita oẽs aliæ sequentes ætates habuerunt et bonos et malos. In malis illuxit seueritas Dei illos puniens et exhæredans: In bonis declarata est iusticiæ huius et iuris virtus. Sicut aut̃ mali resipiscentes ad vitam ab ipsis orci faucibus retrahunt̃ ob huius iuris firmitatẽ: Ita boni si exciderint ab obedientia cum improbis numerant̃, tanta est majestas Dei, q̃ vult vt sibi obediar̃. Veniamus ad tempora Iesu christi, quo in seculo voluit Deus populum suũ filios suos ingratos, sponsã suã alior̃ amoribus deditam ab oĩbus malis liberare ductu eius Regis, nõ quẽ plebs ceruicosa et inobediens, sed Ipse declarare voluisset. Hunc consuetis et legitimis demonstrationibus creatum dimisit, vt regnũ administrandum susciperet. Sicut aut̃ qui noluerunt credere in Mosen missũ á Deo in Ducem et Principem populi, perierunt, Et qui illi se opposuerunt et resipuerunt vt inter alios Aaron et Maria veniã habuerunt: Ita et alijs ætatibus factum est, et seculo Iesu, quicunq; eũ receperunt, et filij erãt restituti in grãm cum patre Deo, saluati sunt: q̃ eum nõ receperunt, et corde impoenitente et obdurato perseuerauerũt, resecti, repudiati et repulsi sunt. Qui, postquã nõ recepissent, resipuerunt et pro chr̃o Dñi venerati sunt reconciliati sunt Deo, Conditionem patrũ oĩbus seculis subierunt posteri. Nam Iudæor̃ damnandor̃ scelerũ caussa, et saluandor̃ fidei quod crediderunt Iesũ esse Chr̃m gratia, et ob id reconciliator̃ Deo patri, filij et successores, patrum statui, sicut oĩbus temporibus factum est sunt connumerandi, Sicut et repudiator̃ filij cum repudiatis coniunguntur, nisi horũ filij ad sanũ et illor̃ ad insanũ sensũ fuerint conuersi. Tunc enim noua conditio exorir̃ in filijs q̃ nõ erat in patribus integro semper permanente primo illo iure filior̃, ceptũ á primigenio parente Abrahamo quod nunq̃ extinguir̃ nisi per mortem, qua aut ex spe trãsitur ad rem et á iure ad possessionẽ in bonis: aut ex ingratitudine in exhæredationẽ, quando ab his plura cum fænore repetent̃ q̃bus fuere plura data. SA. Sed quid erit, si meus filius credere nolet Iesũ esse chr̃m, sicut meus hoc nunq̃ credere voluit pater obsalebras illas interpositas, quod Iesus esset Verus Deus, et quod deserenda esset circũcisio quor̃ illud adserere, hoc deserere nolebat? Pas. Persistamus in proposito et oĩa intelliges. Maioribus ergo tuis nõ credentibus et te credente

Ingratitudo exhæredationis cã.

Exo. 12.

Inobedientiæ malum. 50.

Ezech. 18. et 21. 5.

Duces et prophetas Dei nõ recipientes pereunt. 5. 10. 12. 13.

Filij conditionem patrũ sureunt.

Matth. 25. 27.

dente in Iesum chrm, te euadente per hanc fidem, illi irruerunt in
iram Dei, quæ quanta erit tu spectabis illi experienr. Quæ si nulla
erit ut sibi somniant ociosi hões, nihil tn tibi conciliabir mali ex eo quod
credideris: Si aliqua erit, maximum accedet lucrum, quod historiæ
verissimæ fidem adhibueris, & hoc bonum transit ad tuos posteros
qui restituunr in eum statu in quo erant oes Sancti viri: Simeon, An-
na, Zacharias & alij antequa Iesus tricesimu attigisset ætatis annu,
quando requiri ab hoibus cæptu est ut baptizarenr & militiæ Iesu se
adscriberent. Nam oia signa, quæ ut salus perdita recuperarer à Deo
sine in priuata sine in publica caussa ordinata à Deo, in his consistebat
qui notabanr pro saluis neq. ad eor posteros transibant, quod posteri
cum patribus numerarenr. Massa enim ficor apposita vlceri sanauit
Ezechiam ex mandato Dei. Sed hoc remediu sanandor vlcerum no erat
transferendum ad alios hões aut alia tempora, ut si alij aut ipse Eze-
chias vlcus habuisset alio tempore sanari deberent ab vlcere, apposita
ficor massa. Ita Gedeoni dr: oes qui lambent aqua lingua sua sicut
canis lambit constitues illos seorsim. Quo signo probare volebat Deus
qui essent futuri illi per quos decreuisset vincere Madianitas. Allo-
cutus quidem est ad hunc modum Gedeonē Deus, sed no hoc signum
perpetuu esse voluit ad probandam suam militiam; sed tantum il-
lius temporis fuisse cognoscir. Et vox OMNES et QVICVNQVE refer
ad hões illius tantum temporis quando datu est hoc signum pro his qs
deducebat Gedeon, & no ad eorum successores. Ita illud de agnino san-
guine, quo inungendi erant postes duo & superliminare domus in qua
agnus erat mactandus: Et erit vobis sanguis ille in signu in domibus,
in quibus vos fueritis, et videns sanguinem illum præteribo vos, nec erit
in vobis plaga interitus, quando percussero terra Aegypti. Hoc inqua
quis no videt no esse perpetuu signu, ut quis propter hoc ceu gene-
rale dictum cum ad certos hões & ætatem certam pertineat cogar quo-
ties seuit ira Dei in populum aut sæuitura esse pdr, inungere agnino
sanguine postes & superliminare domus in qua habitat? Unde
nec ad posteros Iudæor unqua hoc signu domor inungendar agni
cruore transiuit. SA. Quid dicis Dne? Nonne scribir ibi: eritq. vobis
dies ille in memoria, & celebrabitis eum pro festo Dni in generationes
vras, statuto seculi celebrabitis eum, & obseruabitis verbum istud ut
sit tam tibi qua filijs tuis in statutum seculi? Pas. Sequere legens:
Erit quoq. cum dixerint ad vos filij vri: quis est hic cultus vr? Dicetis
Est oblatio pesah Dni, qui transcendit domos filior Israel in Aegypto cu
percuteret Aegyptios & domos nostras liberauit: Vides & ibi & hic esse
mandatu? sed ibi patribus ad salutē, hic successoribus ad memoria? no
vtrisq. ad salutem neq. vtrisq. ad memoria, nec successoribus ad salutem
& patribus ad memoria. Et memoria quidem alia hoc loco ratione & alia
alibi mandata est, vbiq. tn mandata est, cum Deus extare volebat me-
moria sui beneficij. Neq. hic magnitudo beneficij aut vilitas ad erigenda
benefactor Dei memoriam consideranda est. Quid enim maius liber-
tate donata à babylonica captiuitate? Et tn huius Aegyptiacæ libera-
tionis Deus extare voluit memoria illius noluit, neq. vnquam in lectione
sacra inuenir Deu sua beneficia ita contulisse ut modum vnu conferendi
beneficij, ut lex aliqua ab hoibus edi posset agnoscendi & temporis & gris
benef

Signa in recuperatione salutis in q69 consistat.

Esa. 38.

Iud. 7. 5

Generales orationes ad certa spectare tempora. T. 89.

Exod. 12. 13

signa ad salutē mandata, nūq pro salute acquirenda ad posteros transferēd

Cur tu igr baptizasti Samuelem et Telephu? q2 baptizator posteri no erat ad istor posteros no pertinet baptismus.

de Agnino sanguine mandatum

Exod. 12. signu salutis omniu tempor circucisio.

mos circucidendi fæminas.

fæmina sola volutte vir et circucisione indigena fiebat.

originalis iusticiæ virtus quata. T. 131. 87 443.

Rom. 11. 2

beneficij conferendi, ex aliqua obseruatione seruauerit. Numq̃ eñ dies collati beneficij a Deo illuxit alicui cum certa obseruatione. Nam tempora & momenta donoꝝ suoꝝ a sua voluntate pendere voluit, nõ a vsitatis rebus & auspicijs. Cum igr signa mandata a Deo ad salutem nunqua pro salute acquirenda transierint ad posteros, & illa quoꝝ memoriã extare volebat Deus, ipse Deus commemoranda lapidum erectione, aut pañ confectione proprio mandato iusserit: Segr vt illa signa transire non debeant veluti a Deo iussa ad posteros, quæ ordinata ad salutẽ maiorꝝ mandatũ nõ habent vt, aũt ad salutem aut ad beneficij recordationẽ apud posteros sint in vsu. Quod si mandatũ de salute habenda certa gentẽ & certum tempus respicit, vltra eam gentem & tempus illud mandatum producendum non est. Nullius enim est nisi Dei, mandata Dei, vltra quã Deus iubeat, ampliare. Et scit Deus quibus verbis concipienda sint eiũs mandata & ad qua tempora & personas extendenda, præterquam vt ab hominũ cogitationibus additamenta postulare videam. Tale mandatũ videt de agnino sanguine, certam enim gentem & certũ tempus respicere cernitur. Est eñ cum et õibus gentibus salutis mandatũ proponit & ad õe tempus spectat, sed certũ sexum postulat, vt est illud quod his est propositũ verbis: Si peregrinet apud te aduena, et is facere voluerit pesah dño circumcidat õis masculus eius, & tunc accedat vt faciat ipsum, & erit sicut indigena terræ. Aduena inqt, cuius qdq̃ sit gentis q̃ Iudaica nõ erat natura, vel adoptione, q̃ sola erat indigena. Et si facere voluerit hoc est: admunerari vobiscum in vnũ populũ & habere vobiscum cõem salutem & pericula cõia desiderauerit recipiatis illum & sit indigena. Sed hoc desiderium & voluntas ejs satis est in fœminis, nõ satis visa est Deo in masculis, quos iubet ões circumcidi. Sed neq̃ in fœminis voluntas dicerẽ esse satis, si circumcisio aut oris, aut vnguis aut partis alicuius ex corpore fuisset mandata. Nã nõ defuerunt q̃ ora, atq̃ etiã more masculoꝝ fœminas circumciderent, qui mos nũquã alicui mandato approbatus est a Deo. Fœmina igr cum õibus suis posteris fœminei sexus nuro populi Dei voluntate sua propria et quæ nõ requirebat ab aliquo suoꝝ posteroꝝ adscribebat. Vir nõ sola voluntate, verũ et præputij resectione fiebat indigena, sed ita indigena et vir & fœmina, vt hac sola voluntate, ille voluntate & circumcisione fieret indigena, prose et õibus successoribus suis, absquo iure indigenarũ & ciuiũ nec propria nec aliena voluntate expungi poterant, aut demiq̃ adscribi in numerũ indigenarũ. Indigena enim inter indigenas adscribi non opus habet, nisi ius quod habebat vt inter indigenas sit indigena & inter ciues conciues per aliquod scelus perdat. Quod si fœmina, qua sola propria voluntate, et viri q̃ voluntate & circumcisione sunt recepti inter ciues populi Dei, masculi filij si non circumcidam octauo die, expungi dicuntur ex libro Dei, signũ est illos per parentũ suoꝝ, illius per sola voluntate, huius per voluntatẽ & circumcisionẽ, adscriptionẽ, vna fuisse adscriptos, neq̃ ab illis aliquid requiri posse, quod vt adscribi debeant, videatur esse necessariũ. Tam aut arcte hæret hõi hoc ius ciuitatis, semel a parentibus acquisitũ, vt nec propria voluntate, ne dicã aliena vnq̃ perdi possit. Nam quõdo naturales rami bonæ oleæ facere possunt, ne sint naturales bonæ oleæ rami? Potesne tu facere voluntate tua ne sis filius tuæ matris? Unde & Paulus Apostus incredulos Iudæos & fractos ex arbore vitæ, incredulitatis gra ita decisos & detruncatos ab arbore propter scelera admissa, naturales ramos cognominat. Hi, inqt, qui naturales sũt rami

Cur tũ igr adoptiuos tis samusten gis Telephũ ẽ baptizatoꝝ posteri, nõ erãt ad istor poster ror ne per eumel baptismus.

Mandata Dei quousq̃ extendẽda?

de Agnino sanguine mãdatum

Exod. 12. Signũ salutis fuit ad tempus circũcisio.

mos circũcidendi fœminas.

fœmina sola voluntate vir et circũcisione indigena fiebat.

originalis iustitiæ virtus quãta. T. III. 87. 443.

Rom. 11. 24

DIES

et propter incredulitatē ab arbore præcisi, si crediderint Jesum esse chm̄, miserem̄ propriæ oleæ. Et alibi: Si dicat auris nō sum oculus, nō sum de corpore, num ideo nō est de corpore? Quibus verbis nihil clarius ad demonstrandum, non esse voluntatis humanæ sed vindictæ diuinæ propter propria malefacta, vt quis hoc iure vt sit filius Dei aut re- conciliet̄ Deo prī, priuet̄: et quod, sicut rami arboris ramulos quos pa- riunt non sibi pariunt sed arbori: Et quod, sicut ꝓia membra corpo- ris nō sumunt alimenta et se sustinent pro se, sed pro corpore cuius sunt membra: Sea et Judæi reconciliati Deo, et præputiati adopta- ti in filios Dei per circumcisionē illo seculo et per signa q̄ ordina- uerat Deus pro se et suis posteris, et illi Deo reconciliabant, et hi in filios dei adoptabant. Neq; erat necesse vt filij Judæor̄ Deo re- conciliator̄ per eadem facta et dicta, quibus maiores eor̄ sunt recon- ciliati Deo, reconciliarem̄, aut vt filij adoptiuor̄ filior̄ a Deo, iterū eisdem ceremonijs quibus maiores eor̄ sunt in filios Dei adoptati adoptarem̄. Tel: Apud nos etiam ex ciuibus ciues nascuntur, et ex peregrinis peregrini et ex filijs nepotes, Neq; iura naturalia vi- dem̄ voluntate humana mutari posse. SA. Etiam in prophetis ex palmitibus vineæ electæ, palmites et propagines vineæ electæ exo- riuntur: Et ex agnis, agnelli: Et nisi, palmitem inglu, vinitor accepta se- curi, præcidat, ex vite volens nolens cogit̄ palmes hærens vineæ, esse vineæ palmes. Pas. Et si voluntatis humanæ fuisset hoc iure do- nare et priuare, quis sanctor̄ hominū nō fuisset hoc iure priuatus quos ōes extra synagogam eiecissent hi, quibus ius sibi usurpabat si potuissent? et quis impior̄ et nefariorū non fuisset donatus? SA. Puto hoc illud esse: Vos prophanastis me apud populū meū propter pugillum hordei et ſſ fragmenta panis (h.e. ſſ vile lucellū) ad interficiendas animas, quæ non fuissent mortuæ, et ad vivificandas animas, q̄ non vixissent, dum vos mentimini populo meo q̄ auscultant mendacio. Mentimini, inquit, dicentes de vivis quod sint mortui, et de mortuis quod sint vivi. h.e. Vt simus non alibi quā hic, dicitis nō esse ciues, cives, et dicentes esse ciues dei, nō ciues, donatos hos et priuantes illos iure ciuitatis Dei, mentimini. Pas. Quid aut illud est eiusdem Vatis: Sic dicit Dñus Deus, Ego agam tecum sicut tu fecisti, quæ nihili pendisti, iuramentū (tuum) et dissolueres pactum: Ego tamen recordabor fœderis mei (quod iniui) tecum in diebus adolescentiæ tuæ, et suscitabo tibi pactum sempiternū, et tu recordaberis viarū tuarū et confunderis cum tu acceperis sorores tuas maiores te, vna cum his q̄ sunt minores te, et tradam eas tibi in filias, nō aut̄ ex pacto tuo: Et confirmabo ego pactum meum tecum, et scies q̄ ego Dñs. Quid inquam aliud hoc esse putas, nisi, Deum esse q̄ dat populo suo in veros ciues po- pulos et maiores et minores ætate? Et non populum esse qui donare hoc ius aut priuare aliquem hoc iure possit? Quis aut est iste populo Dei, nisi ōis multitudo q̄ nata est alius post alium in Ecclesia et ciui- tate Dei? Et qui sunt dies illi adolescentiæ populi huius, in quibus Deus iniisse fœdus dr̄, nisi dies illa, qua iustificato Abrahamo radix sancta futura ramor̄ sanctor̄ plantata est in mundo, ex qua Deo nascerem̄ filij. Et in hos q̄dem ramos degenerantes ira Dei commoueri

potuerat.

1 Cor. 12. 15

Jus adoptiū amitte re nō est voluntatis humanæ

Ezech. 13. 19

Ezech. 16. 61

Rom. 9. 16

fil̄j et filiæ erg̃ in gr̃a Dei in uno pa- tre recipiū. ex Ioan. 3. 2. 94.

baptismus é signū animi pœnitentis.

peccatū originis f. 78. f. 88.

Jus adop- tationis de nare nō ee voluntatis humanæ

peccatum originale nullum

Justicia ginalis f. 85.

potérat vt detruncarent, & sterilescerent Deo & siccarent, vt tandé in
igné mitterent vna cu oibus eorú posteris, ramulis, virgultis, propagimb⁹
et stolonibus: Verum recepti postea in grám per pœnitentiá per obedientiá
erga Deu et per signa q ordinauerat Deus vt mine tu portáé & baptismu
mirá non vides te in ipso iterú arbori ex qua præcisus fuisti præcisú
ex quibus descendisti sám carné, ex te arboris rimos nasci & non vt tegemi-
erunt tui parentes iræ Dei, sed filios Dei Carissimos & dilectissimos?
Pater tuus habebat sibi iratum Deum, cur? quoniá nec pœnitebat illum
maior á maioribus suis in prophetas Dei admissor, neq. viá quam strauerat
Deus salutis recuperandæ, vt suor criminu & maiorú suor noxis venia
impetraret, ingredi volebat. Ita cum esset cum Deo te suscepit filiu⁹ Sct
Abrahami á patre qui detruncatus erat ab arbore vitæ natum: Adole-
uisti tu, venisti in eá ætatem in qua nunc es. Audiisti q diximus, legisti
quæ erant scripta. Vetera scripta cum recentibus contuliisti, & tandem
Magistro Deo credidisti Jesum esse chrm, & signú pœnitentis ái veluti
tessera fidaor qui se Dei voluntati dediderint baptismú aquæ atq. ab-
stersione et lotione prioris Dei odij erga te ip incredulitate acceptú, &
insitus es in arborem cuius eras naturalis ramus. Quodo igr ex te nó na-
scerí ramuli arboris vitæ, qui si insertus fuisses arbori mortis, filios
mortis genuisses? Quodo pater tuus præcisus ex arbore te suscepit præci-
sú ex arbore, & tu restitutus arbori, nó suscipies arboris vitæ filios? qui
si extra communione arboris perseuerasses filios alienos á communione
arboris eras susceptúrus? SA. Videor videre & plane persuadeor me p
baptismú & fidem receptum in grám cum Deo absq. incredulitas me
seiunxerat, vna oés meos filios & filias esse receptas, & in me és qui
sequerí ex gré meo in perpetiú & credidisse & baptizatos fuisse &
euasisse iram Dei, quæ capiti meo & mei gris imminebat ip peccata
mea & meor maior. Nam si fœmina illa exaduena fiebat indigena sola
voluntate propria, vna cum oibus suis posteris, quid mirus debet habere
fides ista in chrm, vt nó vna cum toto gré meo, ego non intelligar receptus
fuisse in grám cum Deo? Ch. Ponunt obesse originale peccatú, ne re-
conciliato patre intelligamí reconciliati filij. SA. Aliquid serpit huc ex DE PECCA-
Roma. Nam nostri, etiam oculatissimi hoc crimen in sacris nostris hebra- TO ORI-
icis scripturis videre, vbi lateret, nunquam potuerunt. Et quando rege na- GINALI.
tumest hoc peccatum? Masculne soli habent, hoc peccatum an & fœmina?
Et quo tempore masculi incipiunt hoc crimine notari ante septimú an post
octauú natiuitatis diem? Quid si fœminæ, antequá excedant pubertatis
annos, & masculi antequá octauú diem attingerent, morerem, quo tutore
seruari possent ab hoc crimine, cum nec circumcisio succurrere possit, cú
in fœmina nó sit mandata, in masculo ante octauú diem nó sit iussa, nec
aliqua sanctificationis lex quæ nulla est scripta succurrere possit.
Quod si nasci filios Dei diximus, qui ab his nascuntur parentibus, q et sút
in Dei Ecclia, et parent Deo in his quæ iubet & in illis est hoc peccatum, q,
Deus nulla lege curámit tolli, plane concludit filios Dei esse sine causa &
per iniuriá Dei patris, qui nulla lege peremptibus filijs succurri curauerit
filios perditionis. Pas. Originalem iustitia iniemo in sacris Biblijs
ot dixi, nó originale peccatum, & sunt q maximis in rebus hallucinati sút
cum lex

filij & filiæ in grá Dei in vno pe- tre recipiu- tur. Ioa. 1. 12.

Ephes. 2. 3.

baptismus & signú animi pœnitentis.

peccatú originis Rom. 5. 12.

Ius adop- tationis do- natæ, nó est voluntatis humanæ

Ezech. 13. 19

Ezech. 16. 61.

peccatum originale nullum

Rom. 9. 16.

iustitia originalis. Gen. 3.

cum legissent Eplam Pauli ad Rom. Sed superiori tuæ rōni vider Paul.
Aplus succinere cum ait: Non vt peccatum ita & donum. Nam si vnius de- Rom. 5. 15.
licto multi mortui sunt (qui deliquerunt) multo magis grā Dei & donū Si vnius delicto multi mor
per grām, quæ fuit vnius hōis Iesu chri in multos (participes grā illius
& doni) exuberauit, hoc sensu: Omnes q nō crediderunt Deo post primū
illum qui nō credidit Deo tam Iudæi quam nō Iudæi habent Deum in-
fensum. Cur igr oēs tam Iudæi quam nō Iudæi qui parent Deo post
alterū istum qui in oībus paruit Deo non saluabuntur? Quod si is q
nō credit Deo eycir foras, et si suscipit liberos, ibi vbi est, suscipit: quo-
modo nō is qui credit Deo recipietur intus, & intus liberos suscipiet?
Maxime cum dona Dei maior sint virium ad seruandū, quam peccatum
vires habeat ad perdendum? Sed & ipsa ratio iræ Dei & mos irati
Dei hoc ipsum quod hucusq. disserir demonstrat. Iratus est Deus in 1 Reg. 15.
Saulem quod obediens non fuisset, & regno quod nondū illi erat promissū
pro ipso & suis successoribus, fuit priuatus, Ionathano eius filio illud
dare noluit, ne viderer Saulis facta, q sibi maximopere displicuerant
approbasse. Quid fuisset si Deus & pœnitenti Sauli pepercisset? Non-
ne dignum erat vt Regnum ad posteros eius transiret impetrata venia
quod transire nō potuit ob non sedatam iram? Quod si placasti Deū tibi Patribus reconciliatis reconciliantur filij & cōtra
& euasisti à ventura ira per fidem & baptismū & consuetudo placati
Dei est omnē iram & iræ recordationem tollere ex aīo, quōdo potes dubitare
vna tecum credente & reconciliato, omnes tuos posteros, deo esse & recon-
ciliatos & acceptos? Nam scis recipiendo in grām bona fide patrem, si Deus
perseueraret odire eius infantes liberos & adolescentem familiam quā
ipse dedisset nullam aliam ob caussam hoc fieri posse nisi quod Deus
priorū irar recordarer, & iniquo aīo videret viuere insontes liberos eius
qui se iniquissime tractasset. Qua cogitatione quid pōt cogitari incogi-
tantius execrabilius iniquius? Sit enim solus Deus verax in condonando
etiamsi oīs homo fractis fœderibus & iuramento fuerit in promittendo
obedientiā perpetuam erga mandata Dei, mendax et peccet. Et sicut ex Ergo sicut Iustitia originalis et peccatum originale s. 87.
filijs iræ Dei, nascunr filij iræ Dei: ita ex filijs amoris Dei, nascunr filij
amoris Dei, & ex sanctis sancti et ex reconciliatis Deo, reconciliati Deo.
Tel. Posthac Samuel vel tu sine me vel ego sine te accedamus ad Dm.
Nam semper cum ego quæro te sufficis, et videris me leuare cum reuera
impedias, et cum intelligā quid de te dicar, de me quid dici debeat plane
non percipio. Ch. Tua res manifestissima est: Qui crediderit & bapti-
zatus fuerit saluus erit. Nam q vult cum salute commertiū habere
necesse est vt credat & baptizetur. Quare q se eximit à fide & baptismo
salutem quam consequi posset fide & baptismo repudiat. SA. Non minus
Iudæis dixit illud chrs Iesus vt legisse memini. Manda Dne vt reci-
ter ex Ioanne. Pas. Quid? illud: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spi- Ioa. 3. 3.
ritu sancto nō pōt videre regnum Dei. Quod natum est ex carne caro Nisi quis renatus fu-
est, et quod natum est ex spru sprs est. SA. Ipsa verba sunt quæ volo, eodē
puto tendere hæc dicta Iudæis & illa scripta pro oībus gentibus pro oī
creatura, pro cælo & terra pro Iudæis & nō Iudæis. Ponir aut sprs s. sprs sanctus pro fide.
pro fide, q est in hōe ex spru sancto manifestante arcana Dei. Et dicit
hōem ex carne natum gignere hōem carneum & ex carne compositum.

Hōem

SEXTVS

Hominē aut̄ natum ex carne, et renatum ex aqua et fide seu spr̄u scto
nō remanere id quod erat natus, caro: sed id quod fuit renatus, spr̄s
sȝt. Quare seqr̄ ut si quid ex eo renato, ia et facto spiritu Sancto nascar̄,
nō sit caro sed spr̄s. Pas. Tam cito theolgus Samuel? diligenter legisti
quæ legenda dederam. Scitis Dn̄i mei et tu Telephe quid dicat Samuel?
Hæc generalia dicta: Docete oēs gentes baptizantes eas: Prædicate Euan-
gelium omni Creaturæ, Quicunq. h.e. quæcunq. creatura crediderit
et baptizata fuerit: Nisi qs renatus fuerit ex aqua et spiritu: Oīs
qui credit in eum nō pudefiet: Si confessus fueris ore tuo Dn̄m Iesum,
et alia huiusmodi oīa ad illos referri q audiebant et credebant et sal-
uabant̄ et liberi ab oībus culpis reddebantur et fiebant spr̄s, cum ante-
quā renascerent̄ essent caro, q nō percipit q Dei sunt, essent filij iræ
oēs sine exceptione tā Iudæi quam nō Iudæi, essent animales hōes, sapiam
habentes animalem, et terrenā et diabolicam, nō ad eor̄ posteros q præsen-
tes esse nō poterant, et ex spr̄u nati erant, ex parentibus sȝt non carne na-
tis sed spr̄u renatis et filij Dei et amoris diuini soboles, et pleni sāpia ē cæ-
lis descendente. Et Beatus Paulus semper hæc gr̄alia dicta: omnis, qui-
cunq., siquis nō ad patres et filios refert sed ad Iudæos et nō Iudæos. Cū
enim hæ sentiæ sint promissionū et beneficior̄ diuinor̄, Iudæi dicebant ad
se solos illas pertinere, et nō ad gentes immundas, nisi circumciderent̄ et
præputio præsecto mundarent̄. E contrario Paulus disputat, has gr̄ales
propositiones editas nō antea quā fuisset fidei ostium gentibus apertū
non solum ad Iudæos gentem sanctam natura, verū et ad gentes purifica-
tas ex fide pertinere oportere. Prius quidem Iudæis, deinde gentibus, verum
non solum circumcisis, sed etiā præpuciatis. Potentia inqt Dei est Euange-
lium ad salutem omni credenti, nō patribus et filijs, sed Iudæo et non
Iudæo, h.e. græco, gentibus, omni creaturæ, oībus gentibus omnibus nationi-
bus. Et ita semper Paulus hæc coīa dicta: Omnis, quicunq., uniuersi,
pro duabus gentibus accipit, et nō pro singulis duar̄ gentiū. Non enim
opus fuisset dicere Iudæo et græco: sed, a generatione in gr̄ationem tu
et filius tuus post te, Tu et semen tuū, sicut consueuit dici cū aliquid
ordinar̄ obseruandū parentibus et liberis. Quid eni omniū ætatum re-
media et signa ad consequendam salutem? Nonne generalr̄ efferunt̄? et tn̄
nunquam ad posteros transisse animaduertimus, nisi de posteris specialis
fieret commemoratio aut ad salutem seruandam, quæ haberer̄, aut ad
memoriā salutis habitæ a maioribus testificandam? Et illud, nonne ge-
nerale est: Si peregriner̄ apud te aduena, et is facere voluerit pesach
Dn̄o, circumcidar̄ oīs masculus eius, et tum accedat et faciat ipsum, et e-
rit sicut indigena terræ: Hæc inquam sentia ut oēs alias præterea non-
ne gr̄alis est? Effer̄ enim hoc sensu: omnis creatura, oīs gens, oīs aduena,
omnis nō Iudæus, qui desiderat pesah facere et fieri indigena, ciuis in
Rep. Dei, et saluari, circumcidar̄. Quod est in alio tempore: quicunq. vult
saluari: quicunq. vult videre regnum Dei, credat Iesum esse chr̄m et baptizor̄:
renascar̄ ex aqua et spiritu: Inuocet nomen Dn̄i. Cum igr̄ hæc sint sic-
ut illa dicta generalia, cum illa nō ad posteros transeant, sed de his tan-
tum loquant̄ q sunt aduenæ ex aduenis, et nō de his qui sunt indigenæ et ci-
ues nati ex indigenis et ciuibus: quō do nō ista ad capita familiar̄ refe-
rent̄.

Dicta vtia pro duabus gentibus nō p singulis ex gentib9 accipit s. 84 p. 94.

Rom. 1. 16. Euangeliū potentia Dei omni fidenti.

Exod. 12.

Rom. 5. 15. Si vnius delicto multi mor.

1 Reg. 15.

Patribus reconciliatis reconciliantur filij et cōtra

Ergo sicut Iustitia originalis et peccatum originale s. 87.

Ioa. 3. 3. Nisi quis renatus fu-

spr̄s sanctus pro fide.

rentur et non producentur ad successores? Quid facit fides? ex non
ciue ciuem, ex non iusto iustum, ex non habente Deum, habentem Deum,
ex filijs iræ filios Dei, ex oleastri ramis ramos bonæ oleæ. Atqui succes-
sores et posteri horum per fidem ciuium iustorum habentium Deum, filiorum
Dei, ramorum bonæ oleæ sunt filij ciuium, filij iustorum, filij habentium Deum
filij filiorum Dei, rami ramorum bonæ oleæ, ad quos refert illud: Ero Deus
tuus ex seminis tui. Fides igitur hæc ad illos pertinet in quibus illa sunt
quæ abstergit fides et illa non sunt quæ donat fides. Sed non requiritur
ab illis veluti ad salutem necessaria in quibus nihil est quod abstergatur
ex odio Dei quod sublatum est per fidem parentum, et nihil desideretur quod
non habeatur per renascentiam eorundem parentum. Quod si fides non re-
quiritur ut necessaria, nec baptismus requirendus est ut necessarius.
Unde Paulus ex quatuor coniunctionum matrimonialium generibus u-
num tantum reijcit, aliarum trium successores inter Sanctos et membra Ecclesiæ
reponit. Nam erant cum maritus et uxor credebant Euangelio et bapti-
zabantur, erat cum solus maritus, et erat cum sola uxor Iesum pro christo
recipiebat et baptizabatur. Horum omnium liberos dicit esse Sanctos, cum
parentes eorum natura sancti non essent, sed purificati per fidem sint
sancti redditi, et illi sint dicendi naturâ: hi autem fide sancti et mun-
di. Generalium autem huiusmodi dictorum caussa ista est, quæ ta-
lis est ut ab omnibus recte loqui et bene intelligi volentibus talem formam
sermonis exprimeret. Electus enim Abrahamus est, et in uno Abraha-
mo una familia et genus unum hominum quod discernere ab omnibus alijs
generibus hominum existimata est circumcisio, electum fuisse visum
est. Unde cum hæc pars narratur, omnia singulariter efferuntur: pars inquit,
Domini populus eius, funiculus hæreditatis eius. Inuenit eum in loco de-
serto. Annunciat verba sua Iacob, statuta sua et iudicia sua Israeli.
Non fecit taliter ulli genti. Ad hunc modum omnes sententiæ scriptæ sunt,
ut singularis numerus sit positus ad eam partem ubi est populus Dei
gens scilicet Abrahamica, apud quam solam noticia extabat Dei, et cuius
solius erat Deus, is Deus qui verus erat Deus: Pluralis vero numerus
sit in partem alteram ubi locantur omnes aliæ familiæ et generationes
hominum, una sola Israelitica excepta, ut, audite hæc omnes gentes.
Ad nihilum deduces omnes gentes. Timeant Deum omnes fines terræ. Omnis
terra adoret te Deus, et psallat tibi. Ad te veniet omnis caro. Con-
fiteantur tibi omnes populi, omnes tribus terræ, et alijs formis dicendi, multitudo
gentium peregrinatur extra genus Abrahamicum significatur. Et aliud
est: Narrabo nomen tuum omnibus populis, Et narrabo nomen tuum gratio-
nibus quæ venturæ sunt, seu filij qui nascentur narrabunt filijs suis et filijs
filiorum usque in seculum. Hæc enim forma ad omnes ætates referenda est,
illa de una tantum ætate loquitur. Nunc ab illis temporibus quibus illa sunt
scripta perueniamus ad seculum illud, cum Deus non solum Iudæorum Deus
esse voluit: verum etiam gentium omnium. Quid nomine omnium gentium, om-
nium populorum, omnium filiorum terræ, omnis carnis, omnis creaturæ, omnium, intelli-
gemus? Nonne idem quod ibi: Omnes gentes venient et adorabunt coram
te Domine, et alijs in locis est scriptum? Omnibus gentibus siquidem conces-
sum id esse dicitur, quod antea omnibus gentibus fuerat denegatum.

Omnibus.

fidei effectus. s. 51. p. 123. 95

fides ad salutem christianorum liberis non necessaria

1 Cor. 7. 12

Act. 15.

gratialium dictorum causa.

Numero singulari genus Abrahamicum plurali vero gentes peregrinæ significantur.

Ps. 48. et 58. et 66. et 65. et 64. et 71.

forma sermonis ad omnes ætates pertinens

Ro. 3.

Deus ōibus immo tuisse quōdo dr

Omnibus aut gentibus immo tuisse Deus dr, nō quod aut oēs gētes aut singuli omniū gentiū illum cognouerint & adorauerint, cum hoc nulla unquā ætas viderit: Sed quod Deus nulli genti, aut alicui ex singulis hōibus omniū gentium sua arcana, aut seipsum ne cognosceret obtexerit. Audierunt igr oēs gentes cum aliquis, vnus aut duo primitiæ veluti futuræ suæ quisq; genti, audierunt, & ab illis ad oēs & singulos eius gentis, noticia de Deo peruadere poterat. Quæ ratio sequendi non includit successores qui audire non poterant cum nondum essent. Et sunt ḡdam locutiones, quæ nullo negotio quod dr patribus transferri ad posteros veluti exemplum possunt. Sed aliud est quærere qd dicar̄ historicē: aliud, quid dici possit exemplo ex vna in aliam ætatē traducto. Et cum ad pollicitationes prastandas venit & remedia & signa remediorū possidendorū propositū diligentissime quærere oportet quid cui dicar̄, ne illi vitam promittas cui nō debes promittere, & ab illo vitam auferre coneris cui vita donata est. Quare si illa intelligenda sunt:

Act 3. Gal 3. Eph 3.

In semine tuo oēs gentes benedicem. Et, ex quo ōis natio ⁊ ⁊ ⁊ in cælo & in terra (esse dei) nominar̄: Si hæc nquam intelligenda sunt ad

In semine tuo benedicentur. Psa 71. Act 2.

verum sensum, illam notionē recipient & haberi pōt ex illo loco: Erāt autē Ierosolymis habitantes Iudæi, Viri religiosi ex omni natione eārū quæ sub cælo sunt: Et, Redemisti nos Deo per sanguinē tuū ex omni tribu & lingua & populo & natione. Nam si oēs cognationes, familiæ & gentes ad quas est perlata Dei benedictio per Iesum chrm, sunt non aly quam illi, qui redempti sunt Deo per sanguinem Iesu chri, & illi nō

Apoc 5.

Apoc 7

sunt oēs gentes, familiæ, linguæ, populi & nationes: sed ex omni tribu lingua, populo, natione, gente, familia quamplurimi qui vna cū centū quadragintā milibus signatorū, ex ōibus duodecim tribubus filiorū Israel stabant amicti stolis ante solium Dei: Segr vt idem sit dictum:

Oēs gētes ex oib gētib aliq benedicēt.

Oēs gentes benedicent: Et, ex oibus gentibus aliqui benedicent. Nam cum illud dictum: Benedicentur oēs gentes dicar̄ esse impletū per Iesū chrm, nec aliō modo sit implatum quam illo, quo multi ex ōibus gentibus sunt benedicti, segr vt hoc dictum ex euentu sit explicatio illius quod erat totum pollicitationis. Quam plane explicationē vera esse illud demōstrat: Si fingas oēs familias gentiū seu oēs gentes denario nūro comprehendi, tunc eīs benedictis decem gentibus, dici poterunt oēs gentes esse benedictæ, Et vno aut altero, ex singulis gentibus decem, benedicto, dici poterit, oēs decem gentes fuisse benedictas. Cuius dicti sensū nō erit: singulos quosq; hoēs & viuos & victuros: sed aliquos ex his q viuūt singularū decem gentiū, atq. ita oēs hoc modo gentes esse benedictas. Quod enim singuli singular̄ gentiū nō sint benedicti, nō

cur singuli singular gētium nō sint benedicti. p 93.

est quod Deus illos noluerit benedicere, sed quod illi benedici noluerit, q si voluissent benedici, benedicti, sicut aly q voluerunt ex eadem gente benedicti, fuissent. Fac enim sicut olim, vna gentem, Abrahamitā nō in singulis eōr q erant ex gente Abrahamica quibusq;, sed in vno solo Abrahamo legimus elegisse Deum vt esset sibi in populum electum & dilectum: Ita postremis temporibus duas tantum exōibus gentibus familias eligere voluisset, quas cum illa Abrahamica comiū

gereꝫ

geret, nomine duas gentes diceremus electas si capita et initia duarum gentium et familiarum, nationum, linguarum, populorum fuissent electa? Ita n. unam gentem dicimus olim fuisse electam, quoniam unus Abrahamus unius gentis caput et origo dicitur fuisse electus. Quare idem erit et in decem et in centum et in mille et in millibus innumeris omnium gentium tunc dici poterit decem centum mille nationes et innumera multitudo gentium fuisse a Deo benedicta, cum primigenia semina decem centum mille nationes innumeræ multitudinis gentis fuerunt a Deo per semen Abrahamicum benedictæ. Singuli igitur homines discrimen internoscentes inter dextram et sinistram et credere his qui dicerentur et non credere volentes celibes aut mariti cum singula essent capita futurarum ex se familiarum et nationum et gentium sicut Abrahamus maritus, sed sine liberis caput erat futurus suæ familiæ et gentis quæ ex eo erat oriunda sicut solo Abrahamo iustificato per fidem dicitur una gens integre fuisse iustificata, et libro filiorum Dei nondum nata ut Isacus Iacobus Moses et omnes alij posteritas Abrahamica inscripta: Ita illis solis patribus familiarum futuris qui audierant et crediderant Iesum esse christum iustificatis, si duo si decem si centum si mille si sine numero fuerunt duæ decem centum mille millium sine numero gentes dicentur iustificatæ et in numerum filiorum Dei cum posteris omnibus nondum natis relatæ. Propositum enim Dei solum electionem fixum manet etiam in nondum natis, et si imputatio iusticiæ in christum, æquavit iusticiam imputatam Abrahamo per fidem, sequitur ut si ille, ob id quod erat radix et primiciæ sanctæ, per imputatam sibi iusticiam, effecit ut omnes rami sui et tota conspersio sua esset sancta electa et populus atque filij Dei, etiam nondum nati: etiam hi sint in caussa, cum sint non minus radix et primiciæ sanctæ, quam Abrahamus, per imputatam ipsis iusticiam, ut sint omnes eorum successores rami sancti et conspersio sancta. Si enim fides illius personæ Abrahami, tanti fuit apud Deum ut omnes eius posteri naturales et adoptivi reciperentur nondum nati in numerum filiorum Dei quo iure privari non possent nisi per inobedientiam, facultate tamen concessa ut per novam obedientiam eidem iuri restituerentur: Cur fides istarum personarum credentium in Iesum christum de quibus legimus et scimus nos ex aliquibus eorum descendisse, cum fuerit par precio et æstimatione apud Deum cum illa Abrahamica, non idem præstitisse dicenda esset, ut illis iustificatis tanquam radicibus per fidem, tota eorum secutura posteritas et nondum nata ut rami, iustificata esse asserarur et in librum hæredum Dei inscripta? Quo iure privari non possint nisi per inobedientiam legis, virtutis et vitij. His enim alia lex imposita non est, illis est etiam iussa circumcisio cum alijs quibusdam, ut in perditum ius per inobedientiam per pænitentiæ remedium restitui possint. Si enim Abrahamus et Lothus Moab et Benammi filij duo Lothi Iacob et Esau duo filij Isaaci duæ gentes dicuntur quod sint duæ personæ ex quibus innumera multitudo hominum fuerit propagata: Quomodo non decem homines non centum non mille facient decem centum et mille gentes, singuli unam gentem eorum, qui ex ipsis descenderunt? Unde Cornelius unus cum suis cognatis et necessarijs non gens dicitur, sed gentes, cum scribitur, dixisse Apostolos, cum audissent spiritum S. illap.

Imputationis iusticiæ collatio.

Patrum Sanctorum libori sancti. Rom. 9

Rom. 11.

obedientia nova.

Act. 10

Act. 11

Act. 11

Ps. 133.

Ioan. 1. 1. Mundus per ipsum factus est

Act. 13.

NOT. S. 91.

Act. 11. illapsum in oes, qui ex ore Petri audiebant sermonē. Igr̄ et gentibus
Deus pœnitentiam concessit ad vitam. Et antea Lucas scripserat: In
Act. 11. gentes donum spr̄s S. effusū est. Et, Gentes recepissent sermonē Dei,
quoniā singuli eor̄ per imputationem iusticiæ per fidem sanctificabant
ea iusticia q̄ sibi imputata fuerat, suos ~~liberos~~ successores. Nec cornelij
alior̄, aut alij eor̄ qui aderant Cornelij familiā per suā fidem insinuabat
nuro filior̄ Dei sed quisq. suā. SA. Prius etiam dixisti; Circumcisionem
receptam in præputiatorū liberis, transferre eos ex immundis populis ad
mundum et sanctum populum non solum fœminas ver̄ et masculos, quo iu:
re excidunt eor̄ masculi filij si ab octauo die nō fuissent circumcisi, quo iu:
re nō exciderent, si illud a patribus descendens nō possiderent, et fœminas
eor̄ filias nō seruata lege virtutis et vitij hoc iure priuari dixisti, quod
signū est illas hoc ius a patribus veniens possidere. Quod si benedi: Circūcisio:
ctio Dei deducta ad gentes præputiatas per semen Abrahamicū, hoc est: nis iure, nō minor fides in chr̄m.
per fidem in Iesum chr̄m par fuit, et non minor viribus, circumcisioni
per quā vnus homo præputiatus si circumcisus fuisset referebar̄ inter
filios Dei cum oībus suis posteris. Quid erit dicendū de his q̄ receperūt
benedictionē Dei per Iesum chr̄m q̄ in illis erat sicut vnguentū optimū
Ps. 133. quod fusū super caput descendit in ora et oras vestimentor̄, et sicut
ros hermon qui in montes Zion descendit? Nam vtriq. rei benedictio
Dei confer̄. Pas. Singuli igr̄ audientes et credentes q̄ ab Aplis de
Iesu chr̄o dicebant singulas gentes faciebant, et ex oībus singulis cre: Gentiū duarū ori:
dentibus fiebant oes gentes credentes Iesum esse chr̄m, sicut ex singu: go.
lis illis audientibus et credere nolentibus singulæ exoriebant gentes,
et ex oībus gentibus ~~credentibus~~ vniuersæ gentes q̄ credere nolebant.
Vt vtrinq. sint oes gentes, illinc credentium, hinc nō credentiū. Unde
Ioan. 1. 10 neq. illa videnr̄ se confodere: Mundus per ipsum factus est, recuperatus
Mundus p ipsū factus est. sz̄t, et mundus eum non cognouit, non fuit recuperatus sz̄t. Qui mun:
dus aut̄ eum recepit h. e. recuperatus est, dedit ei potestatē vt filius Dei
Act. 13. 46 fieret. Neq. istud: Vobis oportuit primū a nobis annunciari sermonem
Dei qui estis iudæi: sed q̄ repellitis et indignos vos iudicatis æterna vi:
ta ecce conuertimur ad gentes. Sic enim p̄cepit nobis Dn̄s: posui te in
lucem gentium, vt sis salus vsq. ad extremum terræ. Audientes aut̄
gentes (oes q̄ ibi erant) gauisæ sunt et glorificabant sermonē Dn̄i, et
crediderunt (omnes) quotquot erant ordinati ad vitam æternā (qua
Iudæi indignos se esse iudicarant.) In lucem inquit gentiū, omniū sz̄t
sis salus, quæ intra fines terræ continent̄: Sed non omniū istar̄ gentiū
erit salus, sed illar̄ tn̄ omniū q̄ erant ad vitam æternā ordinatæ; aliarū
NOTA omniū gentium quæ se tibi opponent salus nō eris, non q̄ tu nolis illis sa:
S. 91. lutem dare, sed q̄ illæ nolent abs te salutem recipere. Quare sicut oes
gentes et oes Iudæi non credendo Euangelio, se iræ Dei cū suis poste:
ris obiecerunt, cum nō sit minor gratiæ vis quā peccati, q̄ Iudæi aut̄ gētes
crediderunt Euangelio et sunt baptizati ab ira Dei se cum suis posteris et
nondū natis sed nascituris exemerunt et amori Dei se insinuarunt; Et ibi
sunt oes Iudæi oes gentes, natæ sz̄t ad interitum, Et hic oes Iudæi oes gē:
tes ordinatæ sz̄t ad vitam æternā, seu vt Paulus ait electæ et præcognitæ.
Colligamus ergo hæc oīa q̄ sunt dicta in vnā summā et ad hunc modū
dicam

dicamus: In semine tuo ꝙ Abraham, quod plures hoes nō erunt, sed, vt res ipsa declarabit vnus homo, quem ego vngam in chrm, et erit nōe Jesus benedicam, reconciliabo mihi, vocabo dilecta mea non dilecta, et nō filios meos, filios meos omnes cognationes terræ ordinatas ad vitam æternā, quæ credent Jesum esse chrm et baptizabunr et iustificabunr et erunt mihi hæredes et adoptiui filij, sicut tu es et sicut illæ oes cognationes terræ non erunt q̄ credere nolent Jesu esse a me in chrm factum. Nam sicut horū liberos ego inter hæredes meos nō agnosco, et illos tuos ꝏ Abrahame posteros omnes naturales et adoptiuos agnoui semper pro meis filijs, quoad vita procedente me, vt patrem venerari noluerint: Ita et illorū liberos oes naturales et adoptiuos inter hæredes meos adscribam si credant in chrm, neq; ab ea adscriptione inter hæredes delebunr, nisi impura vita commerūerint expungi ex nuō hæredum. Illa igr gratia dicta q̄ crediderit et baptizatus fuerit et alia de oibus gratiæ gentibus loquentia, ad quas benedictio Dei manare debebat per fidem et baptismū, pertinent ad singulos omniū gentium, seu ex singulis gentibus et ex quauiscunq; gente qui credidisset in chrm et baptizatus fuisset, non solum pro se sed etiam pro gente, q̄ exoritura esset ab eo, sicut nō pro se solo fiebat filius populus Dei, sub tutela Dei positus, retractus a militia diaboli, sed et pro oibus successoribus suis. Nam quidnis a me vt tanti apud te sim, quanti, et nō minoris Abrahamus, q̄ cum esset præputiatus, vt ego, in filium ita adoptasti vt gentem q̄ ex illo suscepta est et natura et adoptione inter hæredes tuos conscripseris, tam firmiter vt ab eo iure deturbari aliam ob caussā nō possint, nisi ob inobedientiā erga leges tuas? Crede in Jesum chrm et baptizare, sicut ille credidit Deum posse facere q̄ pollicerer, et hoc consequeris. Hoc credidit Samuel Iudæus, credidit Telephus gentilis, qua fidos si Samuel nō esset Iudæus, vel ad rationē Telephi Samuelem inter filios Dei numerare posset. Quid amplius quæris a Telephi et samuelis posteris, quod nulla vnq̄ sacra scriptura requisiuit ab Abrahami posteritate? Itaqui tui filij, sunt ira filij nō sunt filij Dei. Sed mei filij infantes quam culpam habere possunt aut mea aut meōr maiorū, q̄ nō fuerit condonata, mihi et nulla ratione imputata cum fides mea est, mihi imputata ad iusticiam? Quod est hoc ius liberorū adoptionis inter liberos ciuitatis, quod nouo explo nō transit ad naturales filios legitimos et adoptiuos? Et vt cætera oēs, saltem ad legitimos et naturales. Cur negari hoc ius summæ clementiæ et liberalitatis alienæ, diuinæ sēt transire, nō posse? quæ sacra lex hoc dicit? quod exptm hoc dici suadet? Cur quod concediū factū in Abrahamo ꝓputiato per fidē et in ꝓputiatis alijs post Abrahamū per circumcisionem inter indigenas populi Dei receptis quōr posteri nō alia lege recepti et agnti sunt a Deo inter hæredes et filios qua quod illoō essent filij et ab his essent nati q̄ aut p fidē fuerant iustificati, aut p circumcisionē inter filios Dei adoptati. Cui inqua hoc quod historia sacra narrat fuisse in illis quos delineami, negabit in his esse, de ꝙbus disputamus, cum Paulus fidē horū ꝓputiatoꝝ eandē virtutē habere demonstret ad fide Abrahamica et circumcisione illoō q̄ exaduenis fiebat indigena, aut ad imputandā eandem iusticiā, aut ad dandā eandē insitionē in populū Dei vim? Cum igr baptismus sequaꝝ fidem, in eo baptismus nō est necessarius abs quo fides petenda non est. Cum aut fides ex impio et

Gen. 22. 18. Gal. 3. 8. In semine tuo bened. §. 91.

§. 90.

Patrum fides nō iustificari filios.

fœminarum adoptatio p fidem chri.

Generalia dicta §. 89.

Ioan. Secun Dex.

fidē et baptismū mputātē in iticia primi gemit nō segri a filijs §. 98. 119. 128.

Rom. 4. et 11. §. 92. fides ꝓputiatoꝝ æquat fide Abrahę §. 92.

nosa.

nefario reddat Sanctos et filios Dei, his necessaria fides ista nō est q̄ sūt ab ipsa natura sancti et filij Dei. Atq̄ cum filij eōr q̄ crediderunt Iesū esse chrm̄, et sunt baptizati sint ab ipsa natiuitate sancti et filij Dei concludendum est a filijs Samuelis et Telephi et Actij si q̄ nascent̄ et sunt nati nō esse requirenda hanc fidem qua patres eōr sunt iustificati, et illos nō teneri lege lata de baptismo. CH. Fames concitat bilem, et bilis splendida perturbat animū ira. Abeamus et famē leuemus. Nam pastor noster concitatiore oratione vti incipit. SA. Quid si nō Samuel et Telephus huc venissent hæc percuntatū, sed mater Samuelis et Telephi? quid dixisses illis? Pas. Quæ de vobis censui et faciendum et nō faciendum esse, idem de fœminis dicendum est. Legimus enim et illas baptizatas fuisse et credidisse in chrm̄, vt eodem iure fruerent̄ Imputationis Iusticiæ quod viris concedi p fidē et baptismū videbant. Quod si illud aliquando euenisset, vobis nō fuisset necessaria ad salutem et ius filior̄ acquirendū professio fidei, quod Iesus esset chrs et baptismus. Possideretis enim vos id, quod illi tunc quæsiuissent, et quod vos quæsiuistis ex eo quod illi nō quæsiuerunt. Sed quod vos de fame dixistis concitauit mihi animū nō bilis ad iram, sed dolor ad mœrorē, cum reformata nostra doctrinæ commemoratio, refricauerit mihi memoriā Iosiæ nostri Regis Ioannis sdi, et intempestiuā mortem recordari cōegerit. Quo in statu esset nostra Eccla, si Deus illi vitam aliquandiu produxisset? CH. Surgamus. Oēs nobiscum ad dubiam cœnā venite. Pas. Dubiam? CH. Quōdo vocare debeam id quo nos fames properare monet prandiū an cœnā sum in dubio. Pas. Aliter loqueris quam interpretaris et alr̄ interpretaris quā ~~loqueris~~ latinis eo sermone sig̃cari soleat. CH. Quid si nō loquor vt latinus modo loquar vt famelicus. Pas. Assurgamus ergo et quo nos domini vocant sequamur. CH. Præcedat Pastor, nos sequemur. Nam pastorē sequūnt̄ oues vt chrs ait. Pas. In templo sum, cum dissero, Pastor, Extra templū sum vester omniū minister, vel potius vtrobiq̄ minister: Magistratus vero pastor est. Antecedite ergo oēs, ego ædium fores claudam. Iusticium hoc nunquā remittet dolorem ex aīo totius Regni ob damnū publicum in Sanctissimi et religiosissimi Regis morte acceptū; quam silent fora, et mæstus quisq̄ eiuis incedit; felix regnū tanto Rege, et tamdiu felix quamdiu eius memoriā sanctissima recordatione et virtutū eius commemoratione colet. Illo mortuo affligi cœperunt oīa, prata, arua, vineta; et cum illo mortuo religio vna sepulta visa est. Nam Religio et pietas, q̄ nunc viget, simulacrū quoddam est eius, q̄ ex viuo florebat pietatis. Sed eccum ædes. SA. Pulcræ plane et artificiosę. Tel. Apud nos sunt ligneæ nō lapideæ. Pas. Prius tentorijs vtebant̄ hōes ad tuendū se ab iniuria cœli ex corijs cæsarū pecudum, deinde ligneis ædificijs, pyramides diceres, antequā in quadratā formā ædificia fuissent facta. Hæc mutata postea sunt ob ignis metum in lapideas domos, quas conuerterunt opes in marmoreas et figuratas, vt splēdor et vilitas vnius gentis q̄ ex inopia inclaruit ex ædificiorū ratione et forma sumi possit, et mediā illam musices consonantiā vltra quam Plato ponit occiduū rerumpub. solem nasci intra corium et marmor consistere videamus.

Collocutores: Hospes, Pastor, Samuel, Telephus Paulus, Papista, Lutheranus, Caluinista.

Ho. Da.

Gen. 22. 18. Gal. 3. 8. In semine tuo bened. s. 91.

Patrum fide nō iustificari filios.

fœminarum adoptatio p fidem chri.

Generalia dicta s. 89.

Ioan. Secun. Rex.

fidē et baptismū imputātē iusticiā primigenijs nō regri a filijs T. 98. 119. 128.

Rom. 4. et 11. s. 92. fides ꝓputiator æquat fidē Abrahę s. 92.

DIES

HOSP. Da puer aquam manibus. Vobis dñi interea dum hic sedemus
quiescat Abrahamus, cuius nomē frequens vobis erat in ore hodie. SAM.
Ego postremum hunc angulum occupabo, quandoqdem sum solus pransurus.
Pas. Antecellis nos oēs tu solus grīs tui ætate. Nam tu es senior ille filius q Luc. 15. 31.
semper fuit apud patrem. Nos ille adolescentior, q oīa sua prodegit, et po-
stea resipiscens accepta venia venit in patris complexū, et in senioris frīs
q erant paterna bona communionē hæreditatis est receptus. Pau. Hunc
conuiualem consessum quodo nominaremus. Pap. Fit mentio trichlinij Trichlinium
et architriclinij in Euangelio. SA. Tres tum assidere solebant et nō plu-
res mensæ, et ex nūro accumbentiū consessus ille nomen sortiebar. Lut.
Plures tñ tribus assedisse mensis legimus. Nam vocatus erat et Iesus
et discipuli eius duodecim semel ad huiusmodi honesta conuiuia. Et q̄uis
numerus superaret vicenū conuiuar, remansit tñ vox antiqua triclinij.
Pas. Etiam dialogos dicimus quamuis plures sint q loquantur. CALV.
Modus quo mensæ assiderer cognitus facit vt quis et multa intelligat
q sunt in historijs scripta, et in voce triclinij quid sit lectus. Hos. Recte
mones. Nam ego sæpe addubitaui de eo quod scriptum legerā, assidenti Iesu
mensæ, mulierem retro astitisse, et potuisse eius pedes lacrymis suis humecta-
re, et tergere suis capillis. SA. Et ex inflatis follibus Pompeius Magnus
lectos conuiuij parari curauit, vt risum excitaret ex ioco suis hospitibus,
et eos hilariores redderet. Pau. Alr sedēr in mensa hic, alr alibi. Hic
noster assidendi mensæ mos recentior est illo, quo substrata culcitra tibijs
assidebar. Pap. Sed et auspicandi conuiuij consuetudo apud oēs gentes conuiuij auspicandi cōsuetudo
nō vna est: multis prandij initiū datius, cænæ acetariū, alijs acetariū
mediam, alijs postremā aciem occupat. Luth. Improprie locutus es, qui
aciem das cibis. Pap. Et cur hunc prius nō repræhendisti, qui sedere di-
xit pro accumbere? Hos. O si adesset medicus aliquis, qui nobis dice-
ret qui mos esset probatissimus Galeno, auspicandi cibum. Nam alij
humida prius ingerunt Stomacho, alij sicca, alij dulcia, alij austera, alij
a cibo alij a potu. TEL. Mihi vider e cælo petendas esse leges, sub quo
quis viuit, et vnde constitutionē recipiunt corpora nostra. Nam apud
nos fumatis piscibus multi traducunt vitam, et excedunt centū ætatis
annos, quā vitæ rationē si, vbi fui transferre velles, occideres homines.
Pas. Lex sumtuaria lata est olim in occiduū vergente Romano imperio
Lepidiana, Licinia, Orchia, in his animaduerti pōt frugalitas veterū, et quo-
modo opes cepissent corrumpere publicos et sanctos mores. Pap. Viuit
frugalitas apud multas gentes adhuc, apud alias exulare dr comperir, cū
vna cæna, tantū ferat mensa ferculor, quantū satis esset pro vno die op-
pido Vni. SA. Huiusmodi exempla multa dabit tibi germania, Unga-
ria nullum. Pas. Reformata christiana doctrina multa remouit ex
populo q chrīanæ professioni aduersabanr. Vtinā darer omnia remouere,
vt Euangeliū dici posset, esse, chrīanus mortuus, et chrīanus Euange-
lium viuens. Retinet tñ hæc gens acceptum a patribus victus fruga-
litatem. HO. Et in tempore ipso Euangelium apud nos purū putum il-
luxit antequam corrumperenr oīa vt melior spes esset restituendi in in-
tegr.

tegrum pauca quæ descuerant a moribus chriæ professionis. Pau. Lari-
dum nostris veteribus erat cibus vt Adamo fructus arborū. CAL. In Euro
pa montosa magni sunt suum greges. Non ita est in Asia. Luth. Opinor
suillam nocere Asianis mediterraneis sicut & vinū, quod hæc simt apud
ipsos peregrina. ftos. Medici vituperant suillam carnem, & dicunt multor
morborū esse caussa. Nobis tñ est salubris. CAL. In contigua palæsti-
næ Arabia nullum suillum genus viuere scripsit quidam. SA. Est tñ
apud Arabas succidia, et puto nihil esse tam inimicū vitæ vnius quod
non sit amicum vitæ alterius. Paris Arabibus montanis est mos ex radici-
bus viuūnt, cum panis confirmet cor hoīs. ftos. Et mirū est locustis ves-
ci posse Iudæos, siue nō posse. SA. Est locustæ genus & salubre & mundū.
Et est venenū et impurū. Illud est sapidū quod montanis Syriæ cedit
in cibum. Sus quid comedit præter Immunda quæq.? Pas. Non puto
hanc esse caussā mundi & immundi animalis. Et Philo multa disputat
et alij in huius rei disputatione se excruciant. Ego video animaduertis-
se, ea Deum noluisse populo Iudaico cedere in cibum ex quibus offerri so-
lerent sacrificia dijs falsis. Ea aut permissa sub quor forma adorabat
quæq. gens vicina suos deos, ut veluti mandare videret Verus Deus
falsos Deos offeri sibi in Sacrificiū. Nam carnæ victimæ cedebant in vsu
sacerdotū. Nihil aut cedere poterat in vsum Sacerdotū sacrificatū Deo
quod cedere nō posset in cibum populi si vero Deo nō fuisset sacrificatū.
Exod 8.26. SA. Nunc video quid sit illud: Si sacrificaremus abominatione Aegy-
ptior in oculis eorū nōne lapidarent nos? Nam vaccam vitulum & agnos
ex lege necesse erat Iudæis offerre Deo vero in Sacrificium, quor anima-
lium formis Aegyptij suos Deos colebant. Sed nostri Thalmudistæ &
Cabalistæ multa commentant. Pap. In cabala multa audio latere my-
steria, sicut in Thalmude multa comitia. Pas. Simt ibi multa comi
Liber thalmud. tia sed in Iesum verum Deum, & chrianos Iesum pro vero Deo colentes
vt dictum est. In Iesum chrm nihil, nisi quatenus ex diuerticulo in fera
Cabala. iacitur telum. Cabala, videt alienior a comitijs, sed est velut gramati-
ca prisciani, quæ leges dat loquendi ex autoribus quos legit, quos illi si
demseris, aut alij illos scripsisse ondenas, oēs eius sermonis latini leges cor-
ruent & pessum ibunt. Luth. Cabala dedisse retor ansam magiæ.
CAL. Nullus est tam bonus labor et vtilis, q a malis & improbis nō pos
sit in malum vsu verti. Quid vtilius olim serpente æneo? qui tñ prodi-
giose in superstitionē est versus. Tel. Apud nos quoq. imagines, qbus
Deor multi- tudo. signa notata erant in castris, si accidisset vt victoria potirent nostri, p
dijs sunt adoratæ. Pas. Ita factum fuisse existimo, vt ranæ & pulices
inter deos sint relati. Nam libido hominū fieri potuit, vt horū imagi-
nibus tulerint signa, & retulerint victoria illi populi, q hæc velut Deos
quor auspicijs vicissent hostes, postea adorauerint. ftos. Et quanta erat
hæc hominū cæcitas, illa prodijs colere, q recitat Augustinus in libris suis
de ciuitate Dei? Pap. Ex antiquiorbus autoribus ille collegit, vt vigil ex-
poneret cæcitatem hominū, quæ illi autores pro nobilitandis suis dijs me-
moriæ mandarant. Pas. Assurgamus & gras Deo agamus nos illi, qui se
nobis patefecit eo tempore, quo nostri maiores cum multos adoraret deos
nullum habere dicebant Deum. SA. Quid est quod nullus pravit precibus?

apud.

Apud multos sunt petitiones verbis conceptis scriptæ, quas unus aliquis, sæpe pastor sæpe puer, sæpe familia adolescens recitat in assidendo mensæ, et cum ex mensa surgitur aut mensæ tolluntur. Pas. Seruantur et hic mos a nobis. Aliquando præterit, et quiuis seorsim suis verbis assa voce adorat Deum pro cibo corporis quotidiano, quem ille suppeditat, et pro suppeditato sub finem mensæ gratias agit. Quilibet enim magis suo sono suo ore suis verbis mouetur quam alienis. Quod si adsunt rudiores pastor utrumque munus subit: cum adolescentiores, illis hoc onus imponitur, ut et assuescant ad Deum accedere certa ratione et pudorem rusticum deponant quo malo vexatur illa ætas cum non audet præsentibus alijs loqui. Longissimæ illæ preces quæ a multis relatæ sunt ut exempla essent in commentaria, vitantur a nostris et satis esse videtur si dixerimus: Pater æterne Deus, panem nostrum das nobis hodie liberaliter ut cernimus, cuius rei gratia te submisso capite adoramus. Sublatis quoque mensis dicimus: Pro cibo quo nos donasti gratias agimus tibi æterne Deus, et te rogamus, ne tua solita tutela destituas. Responderunt autem a Corona nota iam omnibus hæbraica voce amen, ominis boni caussa, quod est, ita esto. Sed alijs alia placent, et cum omnia sint concepta ut laudentur ab omnibus Deus, recipienda et probanda sunt omnia. Cibos autem a nobis paratos dicimus a Deo dari nobis, quoniam inter Domini seu Heri penu adnumerantur quicquid a seruitijs labore et cura parantur. Fatemur autem nos esse seruitia Domini cum dicimus panem quotidianum da nobis. Pap. Sed placet Domine nos audire cum iam famem leuauerimus qui totum diem tacuimus, et ne istis alijs impedimento essemus siluimus. HO. Loqui licet et disputare et Abrahamum reuocare ut intersit vestris sententijs. Et tempus adhuc est ad fallendum serio colloquio, et familia interea cænat. Pas. Mirabar hodie cum præsentes viderem quod nihil proponeretis aut vestri aut alieni. Luth. Obstrepere non licet anserem inter olores. CAL. Dic id quod est: ne vos omnes, cum sitis unius opinionis, bilem famis in nos concoquere velletis, abstinuimus a rogando. Nunc non metuimus cum fames sublata placatiores vos reddere potuerit. Pas. Nunc intelligo silentij caussam. Sed siquid est deposito iam metu dum tempus datur proponite. Pap. Si Samuel Teleph. et isti Domini permittunt, ego quæ nostra sunt exordiar. SA. Mihi satis est factum. Tel. Etiam mihi, nisi de ratione vitæ meæ in posterum componendæ vellem aliquid audire. CH. Nos ut audiremus venimus, non ad quærendum cum ad te hodie mane cum istis accessimus. Quare nostro hodierno officio fungemur et in audiendo quæ proponantur perseuerabimus, nisi qua porta viæ data videbimur id quærere posse, quod et nobis silentibus is qui quærit quærere posse videatur. Pap. Nouam doctrinam visus es nobis de iustificationis per imputationem iusticiæ per fidem, ratione, hodie proposuisse contra, quam scripserit adhuc aliquis reformati Euangelij scriptor. Sed nos et rationi cedimus, et quæ dixisti diligentiorem curam exposcere a nobis, videntur ut non solum illa quæ dixisti recipiantur a nobis, verum etiam illa quæ hucusque credidimus de imputatione iusticiæ reijciamus. Dixisti tamen illud Filios filiasque Samuelis Telephi et Actij non esse aut baptizandos aut erudiendos ut fateantur Iesum esse christum, quod Patribus adnumeratis populo Dei

filijs

mos consecrandi mensam.

Benedictio mensæ.

Deum et secundum personam et secundum essentiam unum esse.

essentia nihil agit

3.94

filijs Dei & Ecclesia, q est respublica Dei, filij & filiæ videam̃ una ad-
numerari. Quid dixi videam̃, cum certissimu & persuasissimu esse de-
ctu sit, receptis patribus in numeru ciuium filios & filias eo3 cũ uxore
& successoribus, ojbus pariter cum illis recipi? Et eundem in eade Rep. ho-
noris gradum habere. Dixisti etiã nobis non multo ante diebus transa-
actis, Deum uerum unũ esse persona & essentia. Et de essentia qdẽ DE DEO
quod sit Deus unus assentimur tibi: De persona uero, quod Deus unus VNO.
sit sũm persona, neq. scriptura sacra dicit, neq. aliqs ueterũ aut recen- secundum
tium doctorũ asserit, exceptis his qui hemc angulum orbis prope Turcia essentiam
habitant. Pas. Credite quod scriptum esse legitis, et si credere nõ uul- & personã.
tis Deum esse unum sũm personã quoniã scriptum nõ est, nolite similem s. 65.
ob causã credere Deum esse unũ sũm essentiã, quoniã scriptũ nõ est. Deum et secũ
Quid igr erit iste Deus, unus qdem sed nõ sũm essentia, neq. sũm perso- dm̃ personã et
nã unus? Quõdo igr unus, si neutro modo, quo aliquis, unusquisq; dr sũm essentia
unus, unus nõ est? hoc est: Ignorat quõdo istone sũm essentia, an illo unũ esse.
sũm personã an utroq. sũm essentia, et sũm personã sit unus? Nihil enim
putatis credendum esse quod scriptum non est. Cum aut hoc nõ sit scri-
ptũ quõdo Deus sit unus, alterone an utroq. modo, quo aliquid dr esse
unũ, hoc nõ putatis neq. iudicatis uobis esse credendum. Pap. Sed qdo
quid esse pót quod essentia nõ habeat? Cum igr scribat Unus est, dicta
factũ concludr una essentia esse, quoniã unus esse nõ posset nisi una
essentia haberet. Pas. Et quis unquã uidit aut fando dici audiuit esse: essentia
tias existere, uidere, loqui, sedere, ambulare, stare, currere, operari, cogitare? nihil agit
Si igr Unus est, aliud nihil est quã unus existit subsistit, consistit, ita
ut creauerit mundum, Aegyptios afflixerit Abrahamũ allocutus fuerit
segr iũ ista, nulla essentia faciat, sed unumquodlibet individuũ, ut unus
est, sit unũ suppositũ est. Quid enim est Unus est, hoc est, Una essentia
est si essentia otiosa semper est, nisi Unus est qui nihil facere, cogitare,
operari, deliberare, sentire concedere pót? Et quodo ualeret distinctio il-
la inter falsos Deos & uerũ Deum, Unũ et solum Deũ, posita, qua dr
illos nihil uidere, nihil audire, ingredi, tangere aliquid aut sentire nõ posse
quamuis eor simulacra cum oculis auribus manibus & pedibus pingant
et fingant, cum iste Unus Deus, si esset unus sũm essentia nec audire
posset nec benefacere, nõ magis aut minus uaticinari qua illi? Quõdo n.
dicere posses dij illi aurei habent & nõ audiunt, Noster Unus Deus sũm
essentia, cum imagine humana atq. similitudine careat, sine auribus au-
dit, cum, si Deus sũm essentia unus sit, nõ minus surdus sit iste Deus
qua illi? Quid? Illi dij sunt mortui, atqui nõ minus iste nõ uiuit. "uiuunt"
Nulla n. essentia uiuit sed suppositã, nõ sine essentijs. Quõdo igr Deus
noster ille unus, "dicer uiuere, si ille unus" si essentia est, uiuere nõ possit? Pap. Audi Dne Pastor
et bene intellige. Diximus Mosen hoc in loco legis, narrare Ueritatẽ
Dei sũm essentia, cuius trũ pluralitatem personar, aljs in locis descripsit.
Neq. dicit unum esse Deum sũm essentiam, quod una Dei essentia sub-
sistat: Sed quoniã in pluribus illis personis unius Dei, quar numerum
alibi ponit, plures essentiæ diuinæ minime, sed una sola essentia diuina
subsistat. Quare quod hic locus disserit de una essentia, alius locus nar-
rat de tribus personis, ut qui legit intelligat illum unũ Deũ cum his tri-

bus

bus personis esse coniungendum, vt in tribus personis vna diuina essētia persistat. Sicut aut̄ locus ille qui de tribus diuinis personis narrat ad istū locum nō facit qui loqr̄ de essentia: Ita etiā iste locus q loqr̄ de essentia ad illum non pertinet q loqr̄ de personis. Pas. Et quando tandē ꝓponer̄ aut ex Mose & Prophetis locus q dicat tres esse personas Dei, aut ex Euangelicis scriptoribus locus qui dicat Prm̄ F. et S. S. esse Vnū ~~verū~~ Deū. Et quando tandem ostender̄ fuisse aliquando hōes, qui nō de nūro indiuiduorū vnius diuinitatis, plura ne essent an vnū sed de nūro essentiar̄ diuinar̄ addubitasse, vna ne esset an plures? Et quando tandem nobis demonstrabir̄, voculam vnus referri ad Vnam essentiā & non ad vnum indiuiduum? Quid dicitis vos tres personas? Luth. Quod græci dicunt τρία πρόσωπα. CAL. Expecta, τρία ὑφισάμενα dicunt̄ græcis. Pas. Vox πρόσωπον extat in sacris Biblijs & græce, & quæ huic voci respondet hebraice interpres antiquus vertit faciem quam vocem nullus mutauit. Quando igr̄ Inueneritis scriptum esse, Deum habere plures facies seu πρόσωπα, tunc dicere poteritis Deum habere plures personas. Sed cum vbiq. legatis faciē Dei singulariter, quōdo potestis dicere, Deum habere personas pluraliter cum persona & πρόσωπον vt dicitis sīgeant vnū et idem in duabus linguis? Fugit, inqt, Adam à facie Dn̄i. Vidi Dn̄m à facie ad faciem. Egressus est Cain à facie Dn̄i. Ostende mihi faciem tuā. Abscondā faciē meam ab eis. Et vbinā alr̄? Producite & vos locum vnū, in quo sit scripta vox facies pluralr̄, & sit sermo de Deo, et adduci poterimus vt credamꝰ Deū habere τρία πρόσωπα, tres facies, tres personas. Sed cū hoc nusquā extet, quōdo audetis dicere, vos nolle credere nisi quod scriptū est, cum credatis contra, quam scriptū est, & quod est scriptū credere nolitis? Nā vbiq. scribir̄ vnū esse πρόσωπον Dei: Vos aut̄ dicitis Deū habere tria πρόσωπα. Nonne hæc duo magis opponunt̄, quam: honora patrem tuū & matrem tuā: Et quod offero Deo in sacrificiū, et subtraho ne tibi cedat in vsū necessariū, proderit tibi ô mi pater & mea mater? Atqui chr̄s dicit hoc dictū confodere illud. Quid igr̄ vos statuetis de vr̄a et de scripturæ sacræ sententia? Et tu dicis τρία πρόσωπα esse τρία ὑφισάμενα, vnū, duo an tria? CAL. Tria. Pas. Quoties vnus sunt hi, qui sunt tres? CA. Si sūt tres, et dicis iste est vnus, et iste est vnus et iste est vnus sunt ter Vnus. Pas. Dic clarius. CAL. Sunt tres, quorū singuli sunt vnus, qui quidem alia ratione possent dici Vnus: sed quatenus sunt iste ille ego vnus dici non possunt, qua sunt ego iste ille, sed tres. Pas. Quid si dicerem ego et ego et ego faceremne tres qui dicerem̄ ego et ego et ego, sicut faciebam̄ tres cum diceremus ego iste ille? CA. Minime gentium. Ter quidem dixisti ego, et ter dicendo ego facere nō potuisti vt tu fieres tres, sed vt ter diceres ego. Pas. Quid fieret si tres essent hōes, et singuli eor̄ dicerent ego, illa dicta ter, ego, facerentne similr̄ tres sicut cum dicerer̄ ego tu iste, an minime, sicut minime quis facere pōt vt fiat tres, si dicat ter ego? CA. In aliquā fossam me trahis tentim et sensim. Luth. Quid metuis? τρία ὑφισάμενα si singulati dicant, ego, ego, ego faciunt tres. Tria enim ego sunt tria. Sed vnum ὑφισάμενον si ter dixerit ego, nō facit tres. quoniā ter dictum ego ab eo q vnus est, tres producere non pōt. Alioqui rustici docerent sua armenta loqui, vt,

dicendo

Personæ πρόσωπα ὑφισάμενα facies.

Gen. 3. et 33 et 4 Exo. 33. Deut. 32

Matt. 15. 5

Gen. 17

dicendo pluries ego. multiplicarem. PAS. Tñ ꝺ̄ quisquis igr ratio quæ-
renda est. Cum dr ego iste ille vt sciamus tres ne sint de quibus ista dicant
an vnus cum dixerit de se ego, alius illi propinquus dicat de eode iste, et
alius longissime dissitus aiat ille. CA. Veniamus ad rem, has ambages in-
terrogationu relinquamus. LVT. Relingue, Ego respondebo si tu non au-
des. Ego solus pgrediar, procede dñe pastor. PAP. Quin potius mihi
soli hunc locum cedito, congrediar ego, et istos Euripos dialecticor ena-
tabo. PAS. Putane me esse dialecticum? Si a longe vides aliquid eue-
nire, et quæris aliqñ, qui fiat tibi via socius cum sis itineri accinctus, nõ
ne propius accedis, vt videas sit ne arbos brutu an homo? putasne cũ ipius
veris dialecticas tricas legere? Quod si hoc dialecticam nõ est exercere
cum procedis vt propius cernas ne fallaris, quod a longe dissitum posset tuos
oculos fallere? In argnto controuerso putatis dialecticu artificiu exercari
quu quærendo et respondendo nitimur et studemus veritatem inuenire?
Credite quod ita quæram me, studio inueniendæ veritatis et nõ vos falle-
di quærere. CAL. Ad rem. Quærendu esse dicimus tñ ꝺ̄ quisquarum si
nosse volumus sint ne tres an vnus cum dr Ego tu ille. Illud si vnũm est
hæc vnu erunt. hæc plura erunt si illud non est vnum. PAS. Tria Ego,
vbi tres sunt qui loquunr, et dicunt singuli, Ego, quot ego faciunt? CAL. # CAL. Tria. Pas.
Tria. PAS. Tria reuera ego, quot ꝺ̄ quisquarum faciunt? #Tria ꝺ̄ quisquarum
quem numeru constituunt singularem an pluralem in loquendo? CA. Nõ
intelligo quid dicas. LVT. Timidus factus es hodie, cum sis audaculus ali-
oqui. Quærit si tres sint plures, an vnus. PAS. Non hoc dico. Sed cum tres si-
mul aut loquuntur alijs, aut alij cum illis loquuntr, si isti dicunt tu an vos:
et illi, si dicunt ego an nos? PAP. Si reuera vnum est ꝺ̄ quisquarum, ille di-
cet ego, et audiet Tu, si plura, illa dicent nos, et audient vos. PAS. Nunc
vertite sursu deorsum sacra Biblia et quærite, an vnquam alloquens alloquẽs
vnum Deum Israëlis dixerit vos, Et an Deus alloquens aliquem dixerit aliquã-
do nos. Et intelligite iam vnu esse Deu, esse vnũm ꝺ̄ quisquarum, quonia
quoties cumq. loqr iste vnus Deus, semper dicit Ego et non nos. Et quo-
ties allocuti sunt hoes istum vnum Deum semp dixerunt tu, nunquam
vos. Quod si vocare aliquem et inuocari ab aliquo nõ est essentiæ, sed
individuor seu tñ ꝺ̄ quisquarum, et multiplicatis individuis nõ dr ego
tu ille, sed nos vos illi, vbi aut semper dr et dicendu esse exempla cogunt
ego tu ille, et non nos vos illi; ibi cogit ratio dici oportere. vnu esse individ-
duu et tñ ꝺ̄ quisquarum, segr vnu esse Deu sctm et essentiu et ꝺ̄ quisquarum
quonia nunquam, loquens de se Deus, dicit nos sed ego, et nunquam illi dr vos,
sed Tu. Ego pluam, Ego statua pactum meu tecum. Ego protector tuus
Ego sum Deus Abraham. Erit signu inter me et vos. Nome videtis si-
cut, vos, refer nõ ad naturas, sed ad individua plura vnius naturæ, ita
me referri nõ, ad naturas plures aut vna, sed ad vnu vnius naturæ diuinæ
individuu? ita illa: Tu Deus q̄ vidisti me. Vtinam Israel viuat coram
Gen. 17 te. Et, super Ismaelem quoq. exaudiui te, vtrobiq. et posui te, et vnum
Individuu ea voce refer. CAL. Iam impulsi iacetis in fossa. Prouide-
bam ego has circumductiones ad foueas et labyrinthos ducere. LVTER.
Quid de me? Cum ego aliquid addisco nõ videor in fouea cadere, sed
ex fouea exire. Et hæc audire me iuuat. PAP. Etiam mihi non nihil arri-
dent.

Personæ ego ow tres ꝺ̄ quisquarum facies.

Gen. 3. et 33. et 4. Exo 33. Bene. 32.

Matt. 15. 5.

dent. sed habeo scrupulum. Quid illud est mi ꝺn̄e: In Adam quasi vnus ex nobis factus est. Pas. Deus in sacris bibljs introducit loqui et ipse solus de se solo, et ipse non solus, sed una cum alijs, et sæpe ad alios. Qua consideratio est relata in sacram historia ex vsu humano, præter quem hjstǒja perderet historie nomen et diceret fabula. Nam ita loqui debet historicus vt loqueret natura, ea lingua qua ille scripsit si loq posset. Quare sicut cum dr. Ego sum, Esau primogenitus tuus, intelligimus vnum esse individuum quod logr: ita cum dr: putabam nos manipulos ligare in agro, Aut: plures sumus qua illi time: plures sumus qua vos estis: quamuis per pluralem numerum efferat oratio: attamen nūr persona eius q logr non augeꝛ, neq. ex singulari fit pluralis. Cum aut has locutionu formas cogar historicus Deo attribuere, necesse ē vt faciat Deum, aliquando secum loquentem Deum, aliquando cū alijs q nō sunt Deus, qui loquuntur. Et, Vidit ꝺn̄s, et irritatus est et ait: Abscondam faciē mea ab eis, et considerabo quid fiat in nouissimis eor. Et, Num occultabo ab Abrahamo qua ego facio. Et quidem Abrahamus futuris est in gentem magnam atq. robustam, et benedicent in eo oēs nationes terræ. Et, Clamor Sodomā et Gomorrha qdem multiplicatus est et peccatu eor inualuit valde, descendam nunc et videbo vtrum sdm clamorem qui venit ad me, fecerint consumatione, etsi nō veseiam. Hæc deliberantis sunt Dei secum. Et illa, præmineiantis Abrahamo qd futurus esset quem si ducere voluisset secum dixisset: non descendā nunc, sed descendamus nunc et videbimus. Sicut ille ait de se Rege cum alijs qui reges nō erant: Irene demus contra Ramath Gilead in prælium an desistere? Et, per quam viam ascendemus? Ad hunc modum, qui dixit descendam nunc et videbo, cum ducere secum nollet Abrahamū dixit et: ecce populus vnus est, et labium vnū est ōpus eis, et istud isti incipiunt facere, nec prohibebit ab eis oē quod cogitauerint facere. Age descendamus et confundamus ibi labium ipsoru, vt nō percipiat vnusquisq. labium proximi sui. Dixit inquā descendamus, quōma secum illos ducere et ad disperdendos hoēs mittere volebat q secū erant, qui si relinquere illos voluisset quibuscum loquebat, descendam dixisset, nō descendamus. Cum igr logr Deus, considerare oportet, an ipse secum de suis consilijs solus agat, an alijs loquat de suisq. negotijs tractet. Item, an adhibitis alijs agat et dicat: an vero ipse solus sermocinet. In principio conditi cāli et terræ scribit dixisse Deum, fiat lux, et ante legit: creauit Deus cælum et terra. Illud fecit nemine alloquutus: fecit aut lucem alloquutus tenebras qua erant in cælo et interra, vt ex eis lumen ederet. Qui fecit illud, cælum et terra sūt, dixit et hoc fieri vtrobiq. idem, et creando cælum et terra neminē alloquendo: et iubens lucem fieri alloquendo tenebras. Quid deinde cum ex multis multa fieri iussisset, tandem die sexto alloquutus alios ait: faciamus hoēm in imagine nostra sdm similitudine nram. Et postea: Ecce ille homo fuit quasi vnus ex nobis. Cum enim desiderasset Adamus fieri sicut vnus deor vt sūt sciret bonū et malum, et creatus de

ad imo

Gen. 3.22. Vnus ex nob.

Deus sdm v. secū de cēd. alijs loquitur.

Adami desiderium. 104.

persona loquētis non augetur in plurali numero. 1.106.

Deus cum suis ministris consultat.

Gen. 11.7. descendamus confundam

Gen. 1.26 faciamus hominem

faciamu descenda Nō. nō t cuntur e

spūs et deli cor Deo, sēp Iob. 1. Ps. 8. Apo. 1. Ps. 82. 1. ron. 10. dan. 4. 17 Matt. 18.

narretur ad imaginē et similitudinē et Dei, et eor̄ quibuscū loquebar̄ Deus demonstrari ex Adami desiderio et scripturæ narratione cuiuis pōst, et maiūs quiddam fuisse scire bonū et malum vt dij, ad quod aspirabat Adamus conditus ad imaginē Dei et ~~similitudinem~~ alior̄ à Deo, quam esse conditum ad imaginē Dei et similitudinē. Et sicut Deum esse, est super oīa esse, Esse tn̄ veluti Deum, est fuisse minus quiddam, quā verū Deum esse. postquam esus cibi dare spem Adamo poterat vt illud euadere posset; cum in verū Deum euadere esset impossibile, oībus, tum temporis à natura esset notissimū et compertissimū. Quicumq. igr̄ ex eo quod Deus alloquendo alios à se, dixit faciamus hoēm, Et, factus est sicut vnus ex nobis, putant illos alios quos allogr̄ Deus fuisse veros deos, sicut verus Deus est verus Deus, hi videnr̄ ignorare Deum solere in scripturis sacris cum aliquid celebre vult facere consulere suos ministros spiritus se circumstantes veluti cum ipsis incepturus opus illud, quod ipse est suis viribus absoluturus, vnde et ipsi soli opus confectum attribuir̄. Et preterea ignorāt consuetudinis humanæ mores. Nam cum vnus allogr̄ alium nomine dicere solent, nos ibimus? Nos faciemus? Nam Abrahamus alloquens lotum dicit: Nos fratres sumus. Quid si Deus mitteret Angelum suū cum hoē, vt Raphaelem cum Tobia, et diceret, vos ite, et illi dicerent, nos ibimus? Posset ne hinc argm̄ duci, illum et hunc esse naturæ vnius? Pap. Abrahamus et Lothus vnius fuere naturæ cōis omniū, qui hoēs erant. Pas. Ita est. Sed hoc colligere nō potes ex eo quod hō hominē alloquens dicit: Iste est sicut nos sumus, vnus ex nobis, similis nobis: sed ex eo quod prius scis et illum q logr̄ et illum q audit esse hoēs. Si hoc nō esse constaret ratio consecutionis nō cogeret, vt illos duos vnius esse naturæ fateremur: Alioqui si angelus hominē allocutus diceret vt alicui proposito seruiret: Secedamus hac, tu mei similis es, ille dissimilis, sequerer̄ hoēm et angelum vnius esse subæ seu naturæ. Sicut aut̄ ex hoc modo locutionis faciamus, descendamus, nos, nobis, cū sermo fit cum alijs à Deo, nō segr̄ vt Deus loquens et hi quibuscum logr̄ sint vnius naturæ, Ita nō segr̄ ob numeri pluralis rationē concludere vnū loqui ad duos, cum loqui possit ad pauciores duobus et plures. Nō minus enim Esau dicere potuisset Iacobo fratri; Antecedamus nos, quā Gedeon militibus suis plusquā centenis irruamus in Madianitas.

Nisi igr̄ his locutionibus subsidiū ferat historia et sigcetur vnū loqui ad duos, Et vnum et duos esse vnius naturæ, certitudo haberi nō pōt aut Deum loquentē cum his quibus logr̄ vnius esse essentiæ, aut Deum vnū loq cū alijs, q sunt tantū duo. Vtrumq. aut̄ falsū esse, loquentē sēt Deum et audientes alios fuisse ad summū tres, et illū et hos vnius naturæ esse, ostendit ipsa narratio. Et primū quidem quoniā Deus nō cum alijs loq introducir̄, quā cum his q apud se sunt apud Deū aut̄ millia millium esse beator̄ spirituū et sanctor̄ Angelorū testar̄ vbiq. sacra narratio. Hi alibi filij Elohim dicunr̄, alibi Elohim, alibi spiritus astantes ante solium Elohim. Nam si hoēs, gōs aliquando allogr̄ Deus dicunr̄ Elohim, multo magis hi spiritus q semp vident faciem patris Dei et semper mittunr̄ huc illuc vt administrent his

Gen. 3.22 Vnus ex nobis

Deus solus et secū et cū alijs loquitur.

Adami desiderium 104.

persona loquētis non augetur in plurali nūro 1.106.

Deus cum suis ministris consultat.

Gen. 11.7. descendamus confundamus

faciamus descendamus &c. nō tres tantū esse

Spr̄s et angeli corā Deo, sēper. Iob. 1. Ps. 8. Apo. 1. Ps. 82.1. et 91.10. Iu. 10. Dan. 4.17. Mat. 18.10.

Gen. 1.26 faciamus hominem

his qui hæreditatem capiunt salutis, dici more scripturæ sacræ poterunt Elohim. In horum conditione vitæ desiderasse Adamum erigi per usum cibi coniectura capi pot ex verbis illis: Quando comederitis ex ipsa, aperiemur oculi vri et eritis sicut Elohim scientes bonum et malum. Et, Ecce ille homo fuit quasi unus ex nobis (Elohim sz.) ut sciret bonum et malum. Imago enim et similitudo Dei in oibus erat spiritibus et Adamo imperij sz in ea quæ erant creata, Et hac parte minor erat Adamus angelis seu dijs. Minusti, inquit, eum paululum ab Elohim. Hæc aut imago et similitudo prius fuerat a Deo data spiritibus quam Adamo. Quare Adamus edendo cibum illum arboris, putauit in ea noticia boni et mali venturum, quæ erat in Elohim, seq. comedendo fructum illum fore veluti Elohim. Et videte animi perspicientiam, q erat in oibus vetustis interpretibus, quod cum sit eadem vox Elohim, cum dr: Creauit Elohim, Et, Eritis sicut Elohim. Ibi tn verterunt semper Ro's Deus: hic aut Roi seu dij ut numerus indiuiduor et no naturar qui hic est, inde excluderer. Eadem quoq. narratio prohibet ne existimare debeamus, Deum Elohim, Et illos Elohim seu sprs creatos ab Elohim, cum qbus loqr Elohim, cum illos huc et illuc mittit esse eiusdem naturæ. Nam qui sunt isti, quos alloqr Elohim dicens: faciamus hoem: Et, Ecce ille homo quasi unus ex nobis factus est? Nisi hi quos Elohim no est allocutus cu crearet cælu et terra et iuberet ut ex tenebris orirer lux. Quod si verus Deus is est unus et solus qui cælum et terra creauit, cum hi quos sexto die alloqr Deus cu vellet creare hoem dicens: faciamus, no creauerint nec cælu et terra nec aliquid eor q sunt creata per oes sex dies ante conditu hoem, seqr istos no esse illum verum Deum de cuius nuro controuertimus. Nam si isti eiusdem naturæ fuissent cum illo, et haberemus innumeros deos, et sine istis no potuisset ille unus creare aliquid nedu cælum et terra, nec opus fuisset illum unu istos multos alloq in sola creatione hois, cum in creando cælo et terra opus fuisset conferre prius cu illis multis, et an creandu fuisset cælum et terra, et quodo distribuenda quæ creanda viderenr. Unde, quamuis dicar faciamus ad imagine nostra et similitudine: ut tn intelligar hanc imagine et similitudine esse una, sed a Deo illo creatore cæli et terræ uno, datam istis q cælu et terra cum Deo no crearunt, sicut postea data est Adamo, subditur: Creauit itaq. Deus hoem in imagine sua, in imagine Dei creauit illu. Et, formauit qo Dns Deus hoem, quoniam imago quidem ista cois est Deo, spiritibus alijs a Deo, et Adamo, q ad oes viros similes Adamo est transfusa, sed q viribus et voluntate Dei donata sit omnibus. Pap. Illa consultatio Dei cum istis dicendo: faciamus, Indicat aliquid fuisse æqualitatis inter istos et illum. Pas. Nulla æqualitate aut in natura aut in honoribus esse inter Deum et istos demonstrat, et quod oes isti vocanr ministri Dei, et administri hominu iubente Deo, et quod, cu consultationes haberi narrar inter reges et seruos regu apud nostros scriptores, oes quidem humilr audiunt q Rex proponit, nullus tan est par regi nisi quem ipse erexerit et ditauerit. Quæ oia sunt voluntatis opera et no naturæ nec oportet, ut is qui consulitur, sit eiusde naturæ cum eo qui petit consiliu ut necesse sit si ho consiliu peteret ab Angelo, hoem et Angelum.

Adami desiderium. 107.

Gen. 3. 22. 5.

Imago Dei in Adamo

Ps. 8.

Imago angelis prius data Adamo.

Angelos non esse cæli et terræ creatores.

Gen. 1. 27.

vocabulu faciamus no sigcare æqualitate naturæ.

Raphael Angelus dicit, Tobiæ: frater, diuertemur ad Raguelem. Tob. 6. 10. Esa. 1. 18.
vide Psal. 132. 8.

SEXTVS

consultationum mos.

lum vnius esse naturæ. omnium tamē consiliorū expeditiones opibus regis fiunt. Sicut autē in consilium adsciscitur is, quem rex voluerit, sicut Absalom suo consilio adhibuit Achitophelem & Husai: Ita inde reyciūr si regi displicuerit is q̄ prius fuerat consiliarius. Et hic est mos consultationū, q̄ recitantur in sacris biblijs, vnde et consiliarij serui regū nominanūr, quibus sunt à consilijs. Quamobrem cum et ipsa nomina et ipsa narratio sacra contradicat, ne hi dici possent æquales Deo, q̄s alloq̄r Deus, dicunūr enī serui Dei, et pro arbitrio eōr quibus assistūt aut admittunūr in consilia aut inde reyciunūr hi, abs q̄bus petiūr consiliū seq̄r nullam æqualitatem naturæ esse somniandā inter Deū et illos quos allocutus est Deus dicendo: faciamus hōem. Quod si alr vobis videtur, cauete ne aliquando ex diabolo aut ex hōe faciatis verū Deum. Consultationis enim formā habet illud: Nunquid considerasti seruū meū Iobum? Et, In quo tu poteris decipere Achabum? Et, Quis nobis ibit? quem mittam? Nam illa cum diabolo conferunūr, et hæc præsente Esaia in consultatione sunt dicta. Luth. Sed quid illud est: Quis consiliarius Dei fuit? Pas. Aliud dicam de re. Locus aut ita habet: Quis hominū nouit ea q̄ sunt hōis? Et postea: Ea q̄ sunt Dei nemo nouit, hominū sz̄t. Disputat enī Paulus neminē hominū scire posse ea, q̄ sunt Dei, nisi Deus patefaciat hōibus per sp̄m suū. Res aut sic habet, Dei cōsilia nullum scire, scire tn̄ oēs q̄bus sua Deus aperit consilia, angelū et hōes: et Deum nullius consilio indigere, cū ipse sit ipsissima sapia, proponere tn̄ q̄ facturus sit suis administris, vt benignissimus Dn̄s, veluti consilia eorū audire cupiens, cū tn̄ ipse sciat quid sit facturus. CAL. Quid illud: Et hi tres vnum sunt? Pas. Quid præcedit? tres sunt testificantes, huic dicto subijcito, et hi tres vnū sunt in testimonio dicēdo. Sicut illud: Isq̄ plantat, et is q̄ rigat vnū sunt in ministerio sz̄t. Et, Non pro eis autem rogo tantū sed et pro his q̄ credituri sunt per sermonē eōr, in me vt oēs vnum sint, sicut tu pr̄ in me et ego in te, et ipsi in nobis vnum sint, in amore et consono sz̄t aīo et voluntate. Et Nullus est locus tam obscurus cui lucem nō possit dare et ratio argumenti, et antecedentia et consequentia modo docilis sit lectoris animus. SA. Si diu tardauero excludar ab hospitio. Tel. Similis mea est cā. Hos. Curabimus vobis aperiri, nam vrbis huius pastores sumus vt noster hic pastor dixit legitimi, et voci nostræ sunt gratia Deo, audientes oēs. Pap. Conclude aliquid Dn̄e vt hinc cum operæ precio discedamus. Pas. Quale operæ precium desideras, cum nos tempore his ædibus excludamur. Hos. Reducite Dn̄o in memoriā. Nam ego nō memini vbi essemus. Pas. Non opus est. Dicebam, ego vocitam, personā, designare nō naturā. Vnde Abraham cum dicat: Ego adferam buccellam panis; coniunctus tn̄ in oratione cum Lotho, dixit: Viri fratres nos sumus, mutato indiuiduo vno Abrahami, et coniuncto alteri indiuiduo Lothi, sine mutatione naturæ. Quod si, Ego, respiceret naturā, dici permitterēr fratres enim Ego sumus, quod non permittit consuetudo sermonis, cuius consuetudinis obseruantissimus esse historicus debet. Permittir tn̄ dici: fratres enim Ego et tu sumus. Quare, sicut Ego tu indiuidua sig̃cant, et ꝓp hoc connecti possunt vt dicar Ego et tu sumus fratres: Ita si alterutrū aut vtrumq̄ naturā sig̃caret, repudiarēr, oro: Et quoniā natura naturæ paris amplitudinis connecti nō soleat; Et quoniā natura aliena cum indiuiduo alieno nullam communionē habeat. Huic meo sermoni opposuit se Iste dicens: Deum, qui dicit sēper Ego faciā, aliquando dicere, nobis, quod est nō solum Ego sed et nos. Quare si.

3 Reg. 22. 20
Esa. 6. 8.
Iob. 1. 8.
Esa. 40. 13.
1 Cor. 2. 11. 16.
Quis consiliarius Dei fuit
1 Ioa. 5. 7
et hi tres vnum sunt
Ioa. 17. 21. 22.
Vocē, Ego, psonā designare

si ego vnū indiuiduū notat, nos plura notare in Deo poterit indiuidua. Cum aut̄ vellem respondere huic quæstioni, euagari volui in ea, q̄ uidebā torquere hor̄ aīos, qui secuti opinionē tyranni illius q̄ sedem sibi Romæ collocauit, iudicabant hi tres vnū sunt connecti oportere cum faciam⁹ ad imaginē, vt imago vna sit vnus Deus, et hi q̄ fecerunt hoēm fuerint tres. Quibus expeditis dico Sicut Abrahamum dicentē Ego incedo absq̄ liberis, vnum agnoscimus abrahamū. Ita dicentem viri patres nos sumus, nō duos Abrahamos statuimus sed eundē Abrahamū, quem, cum diceret ego, dicentem quoq̄ nos intelligere perseueramus. Ibi tn̄ solum Abrahamū loq̄ dicimus, hic vero solum q̄dē Abrahamū, sed nō de se tantū, ver̄ ēt de Loto quē alloq̄r, orationē connectere: Ita vnus Angelus loquens dicit: Non possum facere q̄dquam, qui tn̄ socio coniunctus ait: Nos perdemus locum istum, qui mos loquēdi seruar̄ ēt in Deo. Nam sicut Abrahamus est indiuiduū vnum cum dicit Ego, Et cum dicit loquens cum Loto, nos, nō fit vt Lotus fiat Abrahamus, q̄ fuisset et esset mira rer̄ transformatio: Ita cum dicit Deus, Ego, demonstrar̄ Vnū esse Dei Indiuiduū, neq̄ fit vt illud vnū Indiuiduū diuinitatis Dei multiplicer̄ in plura, et diffundar̄ in oīa q̄ alloq̄r Deus, si cū illis sermonē familiariter serens dixerit nos et nobis. SAM. Assurgamus Dn̄e obsecro, et alia in alium diem transferam̄. Pas. Fiat vt lubet, satis et plusquā satis datū est diei hodierno. Pap. Et mihi satisfactum esse fateor. Tantum de baptismo q̄ sunt quæsita intelligere cupio. Luth. Hoc ipsum ingenue mihi cōtigisse et fateor et gratulor. CAL. Non prius hæc dixisti, quā in fossam præcipitatos vos animaduertistis subsidio opus habere. Ego meum animū aperiā cum discutientur q̄ restant. TEL. Et itane fiet Dn̄e vt ego diem nō habeam, et eos quos mihi donas ad quærendum dies isti mihi præripiant? Pas. Erit tempus pro oībus. Hos paucis absoluam, Tu pluribus indiges vt discas leges Dei tibi adhuc ignotas. SAM. Et Ego? Pas. Tu plene edoctus discedis. Quod enim deerat, addidicisti, Et leges Dei sunt tibi notæ. Sed surgamus. Dn̄e hospes omniū horum nōe gr̄as ago quod hospitio exceperis et laute tractaueris. Hos. Ego vero gr̄am vobis habere fateor, quod et meā sitis ingressi domū, et meā familiam et nos, alios quærendo et respondendo in multis erudieritis. Pas. Bona et quieta nox vobis oībus a Deo patre contingat. SA. His futuris colloquijs licet interesse mihi? Pas. Cur nō liceat? Et sæpe nō minus addiscitur audiendo, quā quærendo. TEL. Ego plane in hoc iure diuino institui cupio, ne ius hoc, quod per fidem, qua credidi vnū esse Deū verū, et Iesum filium Mariæ esse chr̄m, per vitæ improbitatem, in quā plane incidam, si hoc alterū ius vitæ degendæ ignorauero, perdam. CHO. Huic colloquio oēs interesse cupimus. Pas. Puer, oēs cum facula comitare domū, ita enim magis patebit ingredientibus via. Vbi lutulentus erit locus lumine præeas. Bene valete. CHO. Et tuq̄ Dn̄e pastor.

sicut, Ego ita Nos, nō notare plura indiuidua.

An Mund⁹ fuerit sine cognitione veri Dei. s. 36.

Magistro dico gr̄a mundo.

Loquente Magist

DIES SEPTIMVS

Colloc. Pastor.

SEPTIMVS

Collocutores: Pastor, Caluista, CHorus.

PAST. Aduenistis? Et bene est à vobis factum. Nunc sine ceremoniar̃ strepitu assidete. CHO. Aures adferimus auidas audiẽdi, et quoniã lõgos soletis habere sermones, quales Plato et Cicero habuit nullos, intercedere aliquot dies voluimus, vt à cura disputationũ solutus animus tuus, ad nocũ hunc sermonẽ veluti à diuturna remissione vegetior, glacer et hilaris adcurreret. PAS. Præter hæc, erant et q̃dam domestica curanda, q̃ nõ tam cito confecta sunt, et vos aduenistis, vt iudicem hæc nostra colloquia fato quodam diuino et prouisione regi. CH. Salubribus et castis colloquijs interesse solet diuinũ numen. Sed iam velitandũ est, et initia danda sermoni. PAS. De baptismo erat alia, q̃ absolui nõ potuit, disquisitio. CAL. Excute calculos oẽs prius ex aĩo meo, q̃ dilacerant me de vno Deo, et deinde ad baptismũ accede. PAS. Hæres adhuc? Non bene tibi adhuc est factum satis? CAL. Mirum mi vider̃, et ob id hæreo. Crederene debeam à condito Adamo vsq. ad hoc tempus mundũ fuisse sine cognitione veri Dei, nõ sanctos p̃res, non prophetas nõ Apostolos cognouisse Verum Deum, et nunc primũ à vobis alijs hic hærentibus, neq. egredi hos fines audentibus cognitum, an minime? Ne illud credam faciunt multa, et in primis quod verus Deus nunq̃ suos deseruit, semp suã Ecclam fouit, et cum illa in noticia omniũ cõversabar̃. Illi dr̃: Ero vobiscum vsq. ad consumationẽ seculi. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nõe meo, ibi sum in medio eor̃, mansionẽ sz̃t faciens cũ p̃re et spiritu Scto: Ne hoc credã rationes quas adduxisti faciunt, quibus nõ assentiri nõ possũ, contradicere nõ audeo, ne videar damnare totam antiquitatẽ. Verte oĩa q̃ extant scripta, volumina, Sacra prophetar̃ et interprætamenta doctorũ hominũ, Aliud nihil inuenies, nisi deũ vnũ in trinitate personar̃ diuinar̃, et trinitatẽ personar̃ diuinar̃ in vno Deo. Hos ego numerosos omniũ temporũ deseram vt vobis paucis accedam? Durum mihi vider̃. Cætera vobiscum sentio. PAS. Habuit oĩbus seculis duo genera magistror̃ mundus. Vnum loquens alterũ mutũ. Loquens illud cum aduersaria experirer̃ oĩa et timere sibi cogerer̃, et bene sperare de alijs nihil prodesse cerneret, aut domi se continebat, neq. agnosci laborabat: aut in solitudines et inaccessa feris et loca penetrabat. Cum eni suis socijs, idẽ secũ sentientibus, vincula iniecta cernerent, et illos in carcerem conijci, lapidari, dissecari, ferro occumbere viderent, oberrare in montibus speluncis et cauernis terræ, ouillis et caprinis pellibus vestitos, tanta illos inopia premebat, destitutos omni humano subsidio, pressos et afflictos, malebant, quã sine aliquo operæ precio, mortem certam obeundo, si in oculis hominũ versarent perire. Neq. aliud existimo fecissent muti magistri si sensũ habuissẽt. Sed cum intelligerent volumina sacra, socias manus, in rogũ et ignem vt perirent conijci, aut in scopulos inculsos, et ab hoĩbus inhabitatos, aut in arborũ altissimar̃ cacuminibus aut in ignota alijs loca diffugissent. Quod si accidisset, vt eo tempore tu viueres, vbi diceres esse verbum Dñi? In his quos nõ videres, nec scire posses vbi essent, neq. an omnino ess.

An Mundus fuerit sine cognitione veri Dei. S. 36.

Mundum aliquãdo sine Dei cognitione fuisse.

Magistror̃ duo gr̃a in mundo.

Loquentes Magistri

essent coniectura asseq posses: An in oibus his quos nosses, audires lo:
quentes cum illis conuersareris et conuiueres? Vetant leges ne iudex
sentiam ferat de controuersijs, nisi vtraq. pars fuerit audita, quid
tu si iudex esses in hac caussa tum fecisses, cum multi et plerique oes
essent q dicerent, qui contradiceret aut esset nullus? CAL. Pars q ta:
ceret caderet caussa propter contumaciam. Vocata enim ad ius prodire
noluit. Pas. Vides tn tu in hoc explo veritatem stare ab illis qui silent
et no ab his q loquuntur. Et extat in legum scriptionibus cautela de
metu, vbi silentium ob cam iusti metus abstergit contumaciae notam
et integram in suo iure relinquit caussam, neq. praeiudicio aliquo illam
grauari sinit. Verte tu tuos oculos retrorsum, aut si pone te habes alios
vt Iamis, intende in secula q sunt transacta. Nosti Ecclam vnius ge:
DE EC- tis cepisse in Abrahamo, in quo imputatio iusticiae per fidem primum
CLESIA comparuit, et quid esset intelligi caepit, cum prius ex oibus q fiderent
Deo, constaret Eccla. Et hi q Deum verum auersarent et alios deos colerent,
extra Ecclesiam esse iudicarent. Ex hac Eccla in qua sola habitare
dicebat Deus, vnum et alterum exemplum proponam, vt intelligas
Ecclam constare no in nuro magno hominum, sed in pietate sola. Caepit
igr haec gentis vnius Eccla in Abrahamo, habuit aut Abrahamus et
probam et improbam posteritatem, et vtriusq. curam Deus pp Abraham
memoriam habebat. Tandem patientia saepe fracta, cum iratus fuis:
set improbis Deus ita ait: Vidi populum istum et ecce populus durae
ceruicis est. Et nunc dimitte me vt irascar furor meus contra eos et
deuoret eos: te aut faciam in gentem magnam. Quae verba sunt
illa ipsa q dicta sunt Abrahamo adhunc modum: Egredere de terra
tua et de natione tua atq. de domo patris tui ad terram quam osten:
dam tibi, et faciam te in magnam gentem. Cum igr illa diceret Deus
Mosi, nonne tota posteritas erat cum Mose? Illa Abrahamica, q sola Ec:
clesia Dei dicebat? in qua quidem quot dicunt fuisse improbi? Oes
quos furor Dei paratus erat perdere, si Moses furore Dei precando no
fregisset. Quot probi? Nullus praeter illum vnum, quem facere
Deus promittebat in magnam gentem velle, sicut promiserat et praestite:
rat a principio, illius Ecclae principi Abrahamo. Quid si illos oes per:
didisset Deus, et hunc vnum seruasset, vbi in toto mundo Eccla Dei
fuisset? Nonne sicut olim in solo Abrahamo, ita tunc in solo Mose?
Quod si mors aut vita improbor no auget, no minuit, no mutat veram
Dei Ecclam, sicut improbis mortuis, ita et viuentibus in solo Mose Eccla
Dei erat. Et ne putes me extra propositum vagari, illor peccatum erat in
noticiam et cultum veri Dei. Quod si eo tempore me interrogasses
vbi esset Dei veri noticia, Et in solo Mose dixissem, et solum Mosen
Dei Ecclam esse adseruissem. Sed cum legar oes istos improbos
statuisse occidere Mosen et Aaron, et alijs ducibus creatis reuerti
in Aegyptum, quaero, quid si Mosen et Aaronem et totam eor stirpem
quam facile occidissent, nisi Dns succurrisset, e medio sustulissent
quid factum fuisset? Vbi fuisset Dei veritas? vbi Eccla? Nam re:
petir a Deo, delebo peste eum, et te faciam in gentem magnam.
Scis vbi fuisset tunc Ecclesia? Veritas Dei? Vbi erat ante electum
Abrahamum, cum nec veritas Dei esset in mundo, q postea electo A:
brah.

Eccla in pietate, no in multitudine costare 1.112.

Exod. 32. 10

Eccla Dei solus Moses in solitudine.

Gen. 12. 2

Num. 14.

Ante Abraham neq. Ec

clesia neq. veritas Dei in mundo.

Deu. 32. 10.

Ecclesia Eliae tempore

3 Reg. 19. 10

Naaman Syrus. 4 Reg. 5. 14

Esa. 1. 8.

Rom. 1

Mss. 1665

SEPTIMVS

clesia neq. veritas Dei in mundo.

brahamo illuxit, nec Eccla aliqua, q̃ solo in Abrahamo cæpit. Neq. n. post Abrahamũ duæ Ecclæ Dei fuisse leguntur, sed vna Abrahamica sȝt. quoniã perierat illa tota quæ ante Abrahamũ fuerat. Cuius si aliquæ reliquiæ fuissent aut dicerent̃ fuisse in Abrahamo aut Abrahamico gr̃i dicerent̃ coniunctæ, vt vel essent duæ Ecclesiæ, aut ex duabus Ecclesijs vna in Abrahamica gente coalesceret. Ex his intelligi pōt Deũ nõ quærere numerũ aut celebritatem, cũ etiã dicar̃ inuenisse Abrahamũ in terra deserta in loco horroris et vastæ solitudinis: sed aĩos sibi obsequentes, etiamsi ipsis densissimis tenebris sint magis obscuri.

Deu. 32. 10.

Ecclesia Eliæ tẽpore.

Veniamus ad tempora Eliæ, in quibus et Eccla vniuersa et tota de Deo vero noticia in vno Elia constitisse, et eo vagante et incertas habente sedes illa vagari et nunc in spelunca, nunc in torrente, nunc in monte inaccesso habitare videbar̃, cum Elias diceret: Relictus sum ego solus et quærunt animã meã. Si quis te interrogasset, vbi in toto Israele esset tum veritas de Deo vero? vbi Eccla Dei? quid dixisses? in Achabo? in quadringentis quinquaginta legis doctoribus? In vniuerso Israeliticopopulo? falsum fuisset. In solo Elia, irrisus fuisses. Quid enim? Si quis nosse tũ voluisset verum Deum, quadragintane dies conficere in itinere necesse fuisset ad inueniendum Eliam in monte altissimo Orebo latentem, vt possit edoceri quis esset Israelis Deus, cum scriptũ esset: Deum nõ esse à longe aut è propinquo quærendũ quod esset ante oculos omniũ? Atq ista erat ipsissima veritas Dei, Noticiã veri Dei fuisse in solo Elia palam, q̃ erat et̃ in septem et nõ amplius millibus hominũ clam, qui nescirentur quod metus caussa laterent. Quisnã in tota Syria Syrus homo liber et cuius noticiã veri Dei habebat? Nullus palam: clam vnus Naamanus sȝt, q beneficio affectus à vero Deo, Deũ Verũ ãi veneratione colebat. Intelligisne Deũ verũ præterire multitudinẽ, ad corq. contritũ et humiliatũ incognitis reliquis õibus, pauperis et obscuri hõis, sẽ colentis, respicere? eiq. soli aperire seipsum. Si fuerint, inqt, filij Israel sicut arena maris, reliquiæ saluæ fient, vt vmbraculum in vinea, aut tugurio tũ in cucumerario, paucissimi sȝt, inermes et nudi, et quor̃ miseria indigna visa est hosti quæ gladio cæderer̃. Quid tum si etiã hæ reliquiæ perijssẽt? vbi tum noticia de vero Deo, vbi Eccla veri Dei fuisset? Sed reliquijs illis atq arena illa maris salua, si quis tu fuisses, vtram in partem iudicares veritatem Dei consistere, quid respondisses? maxime cum istas reliquias vbi et quæ essent reuera ignorares? Non repulit, inqt, Deus plebem suam quam prænouit. quam nõ prænouit quid? repulit. Sed peto abs te si tum fuisses, cognoscerene potuisses præcognitos à Deo à non ꝓcognitis? Quod si hoc facere per te nõ posses, quõdo veritatem Dei, non obductam mendacio, scire posses, vbi esset et apud quos quærenda? Hæc dixi et repetere quædam altius volui ex his, q̃ supra sunt dicta, quoniã vider̃ altius insedisse animũ tuũ hæc de vno Deo et tribus personis opinio, q̃ in his rebus fundar̃, q̃ ne causulã quidem rimosã possent à tempestate nostror̃ argũtorum tueri et defendere ne deijcerer̃ et periret, Et mihi præiudicium ab ipso tempore obijcis, q si considerasses temporum rationes, intelligeres et multa tempora caruisse noticia veri Dei, et paucos fuisse semp̃ hões, qui in illis temporibus, q̃bus erat verus Deus

Num. 14.

Ante Abrahã neq. Ec

notus

Eccla in pietate, nõ in multitudine cõstare. 1. 112.

Exod. 32. 10

Eccla Dei solus Moses in solitudine.

Gen. 12. 2

Naaman Syrus. 4 Reg. 5. 14

Esa. 1. 8. 9.

Rom. 11. 1.

DILS

notus hõibus, Veri Dei noticiã habere honori & beneficio tibi duceret.
Eximie igr & hoēs nascentes verũ Dẽũ ab hõibus q noticia veri Dei
pro re vili & mihili ducebant: & tempora illa qbus illuxerat verus
Deus suis, a temporibus illis, in qbus verus Deus populum qse nosset
& coleret millum habebat: Et incipe ab Adamo & veniaz ad Aptos, &
ab Aptis ad nos deducas oculor tuor intuitu et quare probos & improbos
eos inuenies, fuisse, aut doctrina aut moribus. Desere curam de moribus vesti-
gandis, Examina doctrina de vno vero Deo, in quo tota nostra consistit
disputatio, vt interea alia Qtercamur, profer mihi vnũ vel parũ vel millũ doctũ virũ coluisse
minimũ vestigium in quo coniectura figi possit, aliquem bonũ & pbatũ trinitatem.
Deo virum tres personas in vna essentia Dei aut habuisse aut credi-
disse aut coluisse & ego cedam tibi, statimq. profitebor id, quod tu a me
vnũ & solum petere videris. Vnum tantũ abs te petam, ne extra ma-
gistros mutos qui sacri sunt, euageris. Satis habemus noticiæ de Vno &
Vero Deo in sacris istis scriptoribus, quos veneramur, Qterqua vt vltra illa
tempora ad quarendũ verũ Deum pgredi velimus. Quum hoc fateor
DE SACRE quod est mihi persuasissimũ, Si Apli Iesu chri viuerent hoc ipsũ esse di-
SCRIPTV cturos, oia alia scripta, q vel alia vel aũ dicunt, contra qua hec dicũt
rae autori: in millo esse habenda prẽcio. Horum em Sacror Autores certi sunt: illor
tate et incerti sunt autores, & illa nõ sine vitio ad nos puenerunt. Nam cum scriptores
cæptũ fuisset disputari de Iesu, an & quõ do esset Deus, nõ defuerunt mali prauis.
& improbi hoēs, qui nefario exemplo ausi sunt suos deformissimos partus, ẽ:
tate vetustioris venerandi seculi & nge alicuius præclari & primæ classis
autoris, qui diu ante vixisset honestare, & vetustissimor autor legitimos
partus additis & propijs & insanis, & detractis germanis & sobrijs sentẽ:
tijs violare. Præterea, omniũ illor sibi in sentiæ dictione aduersantiũ
labores & sudores & operas iqm deiorandas commendare, vnde factum
est, vt nos ignoremus quid fuerit superioribus seculis, nisi hostibus nar-
ratoribus, qbus quantũ tribuendum sit, & lex natura, si consulãr dicet, nihil,
& ipsa gestor rõ, quod oia illor quos oderant & quor historia narrat scri-
pta, ne qua extaret memoria veritatis combusserunt, & ipsa narratio q
est tota biliosa, & stomachi potius, qua veritatis plena suspecta reddunt
oia, ne illis parte in aliqua eor q de suis hostibus narrant credi debeat.
CAL. Facile tibi assentior his legibus esse standum. Nam oēs docti & sa-
næ mentis scriptores, q Aptorum tempora sunt secuti, sua scripta ad sacræ
scripturæ lydios lapides esse examinanda posteris mandarunt, vt illa re-
cognita inter nos. Agedum expende sacra prophetar & Aptorum scripta, Vide
an alicubi lateat aut emineat: Vnum esse Deum nõ persona, sed natura, Nulla insa
tres esse deos non natura sed personis, et doce me. Nam facile tecum comue- cra scriptura trinitatis
nia. Quod si hoc nõ potes tu, nõ potes aũt tu præstare hoc, quoniã neq. ego, mentũ
quẽ puto diligentiorẽ fuisse in hoc argento examinãdo, qua tu, præstare
hoc potui mihi, concede in partes veritatis qua lucere & splendere vides.
Jam aũt vides per te ipsum falsum esse & illud, a tempore Adami ad hoc ab Adamitẽ
vsq. tempus a sanctis hõibus habitu & cultum vnũ Deum in personarũ pore trinita
trinitate, & trinitatẽ psonar in vnitate Dei vnius, quoniã nũq seculã tẽ nõ fuisse
illa

Tectam vnũ De
Deũ et natu:
ra & persona,
s̃p coluisse.

Transylua:
nia.

4 Reg. 22

Caluinus
Luther

Gal. 4.

Ecclæ
et syri
autori

illa, hæc somnia somniauerunt ne per febrim quidem et delirium. Extaret enim aliqua memoria, aliquod vestigium, aliqua vmbella in tot prophetarum et Apostolorum scriptis. Falsum quo hoc esse vides quod dicebas: Ecclesia Dei semper hanc veritatem coluisse, Vnius Dei in natura, et trini in personis. Ecclesia enim Dei nunquam aliud coluit, quam vnius Dei vnam personam neque aliter vocauit scapham quam scapham, et vnum quam vnum, et tres quam tres, et tria referendo sunt semper ad indiuidua naturarum, et nunquam ad naturas. Quod autem tibi angulus noster displicet, in quo statio salua, gratia Deo autori, et memoriæ sanctissimi et deditissimi Deo, Ministri eius Josiæ nostri concedis, memineris frequentius esse hoc regnum, quam montem orebum, in quo solo latuisse veritatem Dei, cum ibi lateret Elias fateri cogeris, cui si septem millia virorum addere vis per me licet, modo concludas illud, Ecclesiam Dei et veritatem Dei in ea Ecclesia fuisse, quæ non accedebat ad numerum octo millium virorum quæ omnes erant dispersi, dissipati, dispalati, alius alij ignotus. Nunc confer ista cum hoc, quem dicis angulum, siue cum frequentia loci, siue cum numero eorum, qui hanc veritatem norunt, comparationem facere volueris. Et tunc quidem etiamsi exclusisses et deturbasses ex orbe metum vinculorum carceris et necis, alius nunquam comparuisset nisi Elias, et ignota Eliæ, nota Deo septem hominum millia. Ex mutis magistris nullus emersisset. Nam exulante iam diu metu vnus delitescens inter rudera templi est inuentus et non alius, post multos annos ab ætate Eliæ. Facito hoc ipsum nostro tempore, præcipita metum in profundum maris, quot inuenies millia hominum per totam EVROPAM hanc veritatem clam omnibus colentium? quot magistri et muti præceptores emergerent? Crede mihi, in ipso Caluini animo impressa huius veritatis vestigia, si metus defuisset videre potuisses. Et in Martini Lutheri copijs inuenires, qui huius veritatis merent stipendia. Si petis igitur a me, vt demonstrem scripta ætatum omnium ab Apostolorum seculo, et homines, qui singulis ætatibus hanc veritatem nouerunt, fac et tu mihi deme a singulis ætatibus metum mortis decretæ in eos, qui fouere hanc veritatem deprehensi fuissent. Fac etiam carnificinam illam, quæ fuit in scripta omnia quæ hanc veritatem tuerentur, fac inquam nunquam fuisse, et Ego ostendam tibi ordine, qui, quibus, singulis ætatibus aduersati fuerint ore, stylo, nuncijs, demonstrabo plures fuisse Doctores, Synodos, Vrbes, regiones, reges, qui hanc veritatem propugnarunt quam qui impugnarunt. Quod si in propugnatoribus idem fuisset animus, qui fuit in impugnatoribus, quem mihi librum vetustum ostendere posses impugnantem hanc veritatem, quem hominem cultorem trinitatis, quieta morte fuisse vita defunctum? Sed hoc omni tempore fuit, is qui secundum carnem natus est, illum persequebatur qui natus erat secundum spiritum non vice versa. Hanc ætatem considera, et exemplum habeas rerum quæ euenerunt superioribus seculis, vnus et alter incidit in vigilias Ismaëlis ex Castris Isaaci, et capti sunt mactati: atque quot millia Ismaëlitarum libere vagantur per castra Isaaci? Sed quid mihi rogo Ecclesiam amplam et numerosam et patres et synodos obijcis, cum hæc argumenta ab Euangelicis nostri temporis, proposita a papistis, fuerint repudiata, et ne responso quidem dignata? Quæ enim est Ecclesia quæ cognoscitur Deo carere? Quod scriptum verum, quod a veritate prophetica et Apostolica deuiat? Quare eo iure ego hæc argumenta ducta ex scriptis et patrum interpretamentis, et numero propugnatorum prætereo, quo illi, cum ipsos adorirentur papistæ et hæc

Ecclesiam vnius Deum et natura et persona semper coluisse.

Transyluania.

4 Reg. 2. 28.

Caluinus Lutherus.

Gal. 4. 29.

Ecclesiæ, patrum et synodorum autoritas.

Idem accidit Jacobo Palæologo, qui proditione quorundam in Papæ Romani manus incidit, a quo Romæ post longum carcerem decolatus et tandem combustus est. Et ante hunc annis duobus Franciscus Dauidis ob eandem veritatem in captiuitate martyrio coronatus est.

1579–1581.

et hæc argnta torquerent, repudiauerunt. Habemus sacra Biblia in illis consistamus, postq̃ extra illa nullus veritatem chriana defendens consistere voluit. Si me ad te vis venire deme metum et venia. Nam occupantibus lupis pascua agere oues in pascua extra caulas non est tutum. Tu potius ad me, qui ratione et nõ ferro decerto venito: Conferemus victor hinc semp discedes et veritate instructus, vel quam tueris, vel quam impugnas. CH. Ego puto illud Pauli: chri bona fragrantia sumus Deo in his, q salui fiunt, et in his q pereunt: his qdem odor mortis ad mortem, illis vero odor vitæ ad vitam. Et adhæc quis idoneus? quadrare posse cum illo quod dixisti de Eccla et membris eius dissipatis et dissolutis, ignotis hõibus sed notissimis Deo. Nam si Apli scire potuissent, qbus fragrantia chri esset futura odor mortis ad mortẽ, cauissent sibi ab illis, tum ne illos perderẽt, quos studebãt seruare, tum ne hostes illos experirent apud quos nullus futurus esset humanitatis amor. PAS. Verũ est quod dicis. Et inter Aplos nõ fuisset Iudas, cui occasionẽ dedit prodẽdi præceptorem, quod esset discipulus. Et Paterfamilias in eã partem agri nõ seminasset bonũ semen in qua enata zizania bonum semen suffocarunt. CAL. Sequamur Dñe. Nam libenter ista audio. PAS. Adhuc restitas? Non das veritti victoriæ palma, vt vna cũ ipsa victor euadas, sicut ego veritatẽ secutus de meipso trophæũ erexi? Quæris veritatẽ? In sacris Biblijs latentẽ inuenies. Quæris Ecclam? Ex veritatis intelligentia nosces vbi sit. Nunqua .n. Deus suã ecclam sua destituit veritate, neq veritas Dei alibi consistere pot, nisi in Dei ecclesia. Cum igr legis: Mansionẽ faciemus: Vobiscum sum: In medio eor sum, non prius dicas ad quos pertinent, nisi inueneris Ecclam Dei ex bonis et malis mixtam subditam tutelæ Dei. Neq. putato hãc te inuenisse, nisi vna constiterit tibi, in ea insinuata morari veritatẽ Dei. Si hæc examinaueris statues qdem semp te intra Ecclam Dei esse, sed forsan inuenies nõ te in ea parte esse in qua est veritas Dei. Certe nunqua Eccla Dei illa in qua erat Elias, et nõ illa, in qua erat Achabus coluit tres deos personalr et vnum essentialr. Nunqua sciuit quid esset hypostasim veri dei filij esse patrẽ hypostaseos veri dei filij, illud q2 Deus, istud q2 hõ. Ab illo dicto abhorruisset quam maxime? Deus verus genitus ex suba veri dei, de deo vero. Quod cum ille (caluin) duram locutionẽ esse semper censuisset, eius successor secutus Basiliũ quendam, eius duriciem superauit, scribens: In modo habendi essentiã diuinã, q̃ vnica est in prẽ et filio nulla inæqualitas oritur ex subordinatione, qua dicit Basilius filium verum deũ sdm locum post prm habere, quoniã Pater Deus verus est principiũ et autor filij veri dei. Quæ sententiæ dictio docet nos dicere posse, sprm s. tertium locum in modo habendi essentiã diuinã occupare. Ita dicimus: q̃ tibi dextera est, mihi est sinistra cum mihi stas à sinistris. Est autẽ dextra cum mihi es dexter. Quæ rõ ꝓphiæ si diffundir in genealogias deor, vereor ne sine primo sdo tertio loco habituri simus innumeram.

2 Cor. 2. 15.

Matth. 13. 25

Ecclesia vbi quærenda

Ioh. 14. 23. Matth. 28. 20 et 18. 20.

Theodor. Beza ep. 28 Basil in Eunom.

Trini Dei similitudo cū dijs gentiū.

Deus Pr̄ gignens ex ēsā filiū, saturno confertur.

ram deorum et dearum multitudinem, q̄ nata sit veluti posteritas ab essentia primi Dei Demogorgonis, aut alicuius alterius, quē poëtar̄ genius statuit primum Deum. Cur enim, si tu dicis filium ex essē-tia pr̄is Dei esse genitum, et quoniā deus est probabile esse, ab æter-no genuisse, nō hoc ipsum dicit alius de suis dijs. Iouē sēt à saturni essentia ab æterno genitum, quoniā deus ex deo fuerit natus? Quod si dixeris poëtas dijs suis dedisse vxores, dicet aduersarius hoc illos fe-cisse vt quiuis intelligeret Deum habere filios, sicut sacri nostri scriptores vt reuera statuant nos esse filios Dei, Deū dicunt habere sponsā Ecclam cuius se Deus virū et maritum vocat. Et cur nos fabu-lis istis commiscemus sacra? Cur alienas et peregrinas tesseras in ca-stris Dei locum habere permittimus? Cur ex vna persona veri Dei facimus tres, et relationes quasdam excogitatas commiscemus q̄ faci-ant q̄dem tres, sed tres dici nō permittant? CAL. Scrupulum omnē exēmisti, Et grās ago Deo quod huc venerim. Nam si grauius est eum q̄ nō sit deus pro deo adorare, quā, eum q̄ nō fuerat ꝓpheta, pro ꝓpheta venerari, sicut cunctandū est, ne pro ꝓpheta accipias eum q̄ ꝓpheta nō sit: ita et multū examinandum est, antequā eū dicas esse verū Deū, quē nō tibi demonstrāt sacra biblia, Deū verum esse. CH. Non leuis res est crede mihi verū Deū esse, neq. ex quauis sacræ scripturæ sēntia hoc colligi pōt. Tanta aut̄ res est vt et fidei con-iungar̄ et legi. Sed Dnē Pastor oēs Euangelici, q̄ ad hunc vsq. diem scripserunt, Imputationē iusticiæ ita coniungunt fidei vt à principio orbis conditi eā fuisse dicant, et in singulis actis humanis chrianor̄ esse necessariā et in fine mundi nobis mortuis, cā solam nobis prodesse dicant. PAS. Hæc opinio fecit vt fides destruxerit legē cum tan̄ fides, quam nuntiabat Paulus legem firmaret et nō faceret irritam. Habemus hic multas vineas. Si quis nō abs te conductus vineā tuā ingrederer̄ et ibi operarer̄ vt solutionē operis abs te peteret et iure tecum agere et disceptare vellet, nonne facile repellerēt à iudi-ce si dicerer̄: Et quis te conduxit? Sin vero alius conductus abs te vineam ingressus apricari cæpisset et vmbras quæritare vt æstum meridianū effu-geret, et ne aut palmitem vnum ad putandū, aut glebam ad vertendū attigis-set, et sub vesperā conductā solutionē peteret, et te nolente dare, ad ius prouocaret, nonne à iudice abigerer̄ quod conductus vineā nō coluisset, nō putasset, scrobibus nō sepsisset? CH. Vtrumq. verum est. Nam neq. illi quicquā debeo, quem nō conduxi, neq. illi, quem conduxi nisi operer̄ quicquā debeo. PAS. Vt igr̄ debeas tū, conducas oportet, vt aut̄ condu-ctis debear̄ solutio, operentur necesse est. Conducere aut̄ ex multitudi-ne operarior̄ quos velis et in vineā tuam mittere, tui est arbitrij et vo-luntatis: Sed soluere, bene operantibus nō est amplius voluntatis et arbitrij sed pacti et conducti. Vnde et in Euangelio scribir̄: tolle quod tuum est et vade in solutionibus. Cum tn̄ in donationibus dicat: an nō licet mihi de meo quod volo facere in rebus meis? Vt igr̄ intelligas quid sit sacris scripturis imputatio iusticiæ præter superiora exempla, illud considera, quid acquirat iuris in rebus tuis is q̄ est abs te conductus vt operer̄ in tuā vineā, quo caret is q̄ conductus nō est, et quē si ope-rat.

Rom. 3. 30.

Imputationem iusticiæ nō coniungi semper condonationi peccatorum

DE LEGE

Matth. 20. 14.

Imputatio iusticiæ q̄d.

2 Cor. 2. 15.

Matth. 13. 25

Ecclesia vbi quærenda

Ioh. 14. 23. Matth. 28. 20 et 18. 20.

Theodor. Beza ep. 28 Basil in Eunom.

ratus fuisset dimittere sine solutione posses, cum illum qui conductus abs te est si vinea coluisset insolutum nō posses dimittere, quod id quod erat tuum, & in quod ius habere ille cepit ex quo conductus abs te est, suum operando in vinea effecisset. Hoc totum ius statue esse imputationē iusticiæ. Quod si ita conduceres aliquē vt ea conditio ad oēs eius posteros transiret vt essent tui vinitores, tum ille abs te conductus tum oēs eius posteri, quis nō videret ex conductu illum & oēs eius posteros ē nondū natos, ius in tuis bonis, tanq̄ sibi ea ratione obligatis, vt in vinea tua, quā conductam habent possidere? Quamobrem, sicut post conductionē si segrī opus dari merces, si nō segrī opus parū prodest cōductio: ita post imputationē iusticiæ segrī lex, post legē merces. Quod si lex repudiari obest nō prodest iusticiæ imputatio, vt iusticiæ imputatio in Telepho mitia teneat, lex Dei media, fines merces, q̄ nō daret legi si lex nō haberet, in qua consisteret, imputationem iusticiæ. Et ad hunc modum fides firmamentū dr̄ legis, quoniā si nō antecessisset in Telepho & in Abrahamo, legis merces nō pertineret nec ad Telephum nec ad Abrahamum. Sicut pecunia tua nō teneris dare his, quos nō conduxisti vt vinea tua colant. Quid aut̄ si peccanti in opere, aut male aut negligenter amputati palmites, & scrobes profundiores aut minus profundas effodienti & resipiscenti conducto illi parcere recepisses, in qua parte reponeres hanc benignitatis tuæ clementiā, in iure illo quo ille conductus est abs te, vt certa mercede operaret, an in lege operis, quod si nō fit vt debet, ratio illius iuris imminui & aboleri videtur? Cff. Cum illi dico: abeas in vineā meā, eam colito vt colere eam debes vt mihi det vberes fœtus, nō alr̄ facias, & dabo tibi denariū, ius quod incipit possidere sine re ipsa q̄ est merces est denarij, quē denariū vsu & fructū possidere incipiet absoluto opere, sed diligenter & studiose. Quod si amputare vineā, pampinare colos oēs, detrahere palmites, stolones relinquere, scrobes nō parare ille ceperit, de damno facto eū illo agam, & solutionē operis denegabo. PAS. Quid si ille prætexerit ius conductæ abs te suæ operæ? Cff. Opera eius conduxisse me dicā ad meū beneficiū & non ad detrimentū. Quare totū illud ius cōductionis extinctum est cum damnū ille intulit vineæ meæ. PAS. Quid si ille nō iure agere sed venia petere inceperit, teq. rogare vt eius misereāris, fore se postea diligentiorē in curanda vinea. Cff. Meū esset illi parcere si vellem. PAS. Si spopondisses parcere, si quid vinitor in vineæ cura peccasset, quid esset? Cff. Illi parcerē, nec vt vinea exiret iuberem, si fidem obligatam observare vellem. PAS. Video tē aliud esse illud ius quod ille, credendo verbis meis, & ego conducendo illum, acquirit in rebus meis, & aliud, ista obligationem parcere peccanti qui peccans illud ius totū abrogat & irritū facit:

Illud n.

Rom. 2.

fidei iusticiā in sē p̄ communia p̄ceptor cōdotio.

peccatorum condonatio duplex.

Rom. 3. 30. 4. 17.

Rom. 6. 2

militant fidē m diaboli, e liud esse quod p

DE IVSTIFICATIONE

Ius imputatæ iusticiæ nō comprahē dit condonationē sequentiū delictor.

SEPTIMVS

Illud enim ius respicit fidem, quæ, qualiscunq. fuerit operarius, bonꝰ malus, græcus latinus, Vir mulier, diues pauper, abstersa memoria omnꝫ præteritoꝝ malorꝝ, adscribit libro operariorꝝ Dei. Quam transeo ad rem. hæc condonatio peccatorꝝ seqr̃ fidem illã ꝙ est in opere ipso ꝙ nõ in illa fide. Hæc peccata sunt in legem, datam ad operandum, si quid an-
Rom. 2. te fidem peccatũ est, fuit sine lege, vt inquit Paulus, peccatum. CHO. Audiuimus semp condonationẽ peccatorꝝ contingere hoi per fidẽ, q̃ illi imputat̃ ad iusticia. Pas. Ita quidem dr̃ ab oĩbus, sed a paucis consider̃ illud: propter remissionẽ præteritorꝝ peccatorꝝ. Sicut ille abs te con-
fidei iustificãtis an̄ ꝓ cõmunita peccatorũ condonatio. ductus vt colat tua vinea, ꝙ hostis esset tuus, ꝙ tu nõ solũ illi parce-res, sed ẽt conduceres ꝙ tuis operarijs admumerares, qbus oĩb⁹ operarijs esset abs te certa lex operis posita, ꝙ spes veniæ si ab opere ꝙ modo o-peris cessarer̃. Vbi vides, aliq esse condonationẽ peccatorũ conducen-
peccatorum condonatio duplex. tibus in vinea, ꝙ alia conductis id ꝙ cessatoribus proposita. Illa est eorꝝ q̃ sunt extra ecclam vt in ecclam intrent: hæc fuit oĩ tempore vi-
Rom. 3. 30. T. 171. na cum lege operis proposita. Illa est hostiũ Dei, cum adoptant̃ in filios per imputationẽ iusticiæ: hæc est filiorꝝ cum reconciliant̃ Deo. Vtro-biq. obtegunt̃ peccata, delent̃ crimina, remittunt̃ iniquitates, nõ imputant scelera. Sed ibi est nõ imputatio peccati præteriti per imputationẽ ad-uenientis iusticiæ, quam supra declarauimus qua ꝙ qualis esset: hic vero est nõ imputatio peccati per redemptionẽ eius iusticiæ q̃ possi-debat̃, quam immiserat ꝙ fermẽ sustulerat peccatũ, ꝙ per veniæ da-tionẽ eãr̃ pænar̃, quas lex imposita vt obseruarer̃, nẽ obseruata commina-bat̃. CHO. Clarius vellemus hæc abs te dici. Videmus vtrinq. peccatũ ꝙ antequã conducat̃ ille, hostis vt colat vinea, ꝙ postquã conductus est ꝙ in vinea operat̃: Videmus vtrinq. dari veniam ꝓ præcipiscentia, ibi anteq̃ pacistamur, hic postquã pactum ꝙ conuentum est. Pas. Et nomẽ vides ibi nõ esse, hic esse ꝙ dici tuos abs te conductos operarios? Accipe exẽplum militiæ ciuilitatis ꝙ adoptionis propositum a Paulo. Nã ope-rariorꝝ, ramorꝝ, massæ ꝙ aliorꝝ sunt ferme oĩa expla Iesu chri ꝙ Pauli. Cum Telephus esset miles peccati, principis huius mundi, iniquitatis ad ope-
Rom. 6. 20. randũ alia post alia ꝙ aliq̃ iniquitatẽ, erat liber a militia iusticiæ, neq. inter operarios iusticiæ adscriptus. Postquã aũt in militia spiritꝰ ꝙ iusticiæ est conductus, militat militia Dei, quæ habet spẽ mercedis sicut postea in gratia Telephi dicer̃. Adscriptio illa in militia abster-git ex memoria Dei oĩa illa q̃ operatus est contra Deũ Telephus cum esset miles peccati. Et ibi consistit dans Telepho ius in stipendia, quæ suo tempore soluem̃ oĩbus q̃ sunt militiæ Dei adscripti. Quod si Tele-phus adscriptus militiæ Dei in disciplina militarẽ q̃ est Dei, peccaret nome vides ꝙ aliud esse gemis peccati hoc, quam illud, cum militans fide-li diabolo oppugnaret ꝙ Deum ꝙ milites Dei. Et aliud fuisse id quod militando fidei militia diaboli, ꝙ aliud esse id quod pdit,, Telephus perdebat cum nõ militat fideli militiæ Dei. Ibi enim augebat odium Dei in ipsum, hic aũt in periculum venit, ne ꝙ expungar̃ ex numero militũ: quod esset irrita facere ꝙ manẽ in militia adscriptionẽ, ꝙ per-dat stipendia quod adscriptis militiæ Dei dissolui solet. CHO. Videmus hæc quæ dicis. Pas. Quod si hæc videtis facile videtis ꝙ discrimẽ

inter

Ius Imputatre iusticiæ nõ compræhẽdit condonationẽ sequentiũ delictorũ.

inter illam veniam peccatorum quae sunt admissa cum Telephus militaret diabolo, et ascitus est et census inter milites Dei, et aliam hanc illorum peccatorum, quae sunt admissa contra leges militiae Dei. Quamuis autem illorum peccatorum recordationem abstergat ex memoria Dei imputatio superueniens iusticiae, seu iuris adoptionis: attamen tantum abest ut hanc alteram condonationem, ut fieri debeat, adiuuet, imputata iam diu ante iusticia, ut ab his peccatis sequentibus illam iusticiae imputationem, illa imputatio iusticiae tollat et rescindat. Caue, inquit, ne si naturalibus ramis oleae bonae non pepercit sed detruncauit illos, ne et tibi, si non permanseris in fide data et accepta, qui es recens ex oleastro insitus bonae oleae, non parcat. Sicut autem magnum operae precium est in militiam Dei adscribi, cuius stipendia et obsonia sunt vita aeterna: Ita magnum damnum incurrit cum ab eius legibus desciscitur. Eodem enim et peiori est numero habenda qui desciscunt a militia Dei, atque hi sunt, qui cum mererent stipendia diaboli contra Deum, capti sunt et puniti. Quamobrem sicut imputatio iusticiae plurimum iuuat si fidem seruaueris, curriculum et stadium animose et fortiter decurreris, bonum certamen certaueris, cursum consumaueris, ad coronam iusticiae: Ita econtrario plurimum tibi nocet, si infidelis, tergiuersator, tardus, restitans fueris. Nam mereris illo iure priuari. Et habes quidem horum peccatorum spem veniae propositam si resipueris, sed ea spes non oritur ex imputata iusticia, sed ex eo quod iusticiam imputauit. Nam seipsum adstrinxit se resipiscentibus parciturum, quibus aut quorum maioribus ante imputasset iusticiam. Incolitis hanc ciuitatem, fingite esse hostem aliquem qui saepe urbem adoriatur, abigat armenta vestra, syluas incendat, cedat arboreta, deuastet vineas, corrumpat agros, hostilia quaeque inferat, qui tandem reconciliatus vobis, recipiatur in numerum ciuium, et vobiscum incipiat defendere urbem quam prius oppugnabat. Nonne videtis quantum sit a vobis beneficium in hunc collatum? Condonare mala omnia praeterita, et ciuium numero et honoribus adscribere, immunitates vestras et priuilegia vestra illi concedere. Sicut autem haec finxistis, fingite et illud, hunc talem hominem rebellasse vobis et in hostium loco habitum: verum dum consulitis ut eum ex numero ciuium expungatis, eum ipsum ad vos legatos mittere et rogare humiliter, submisse, lugubriter ut sibi parcatur, parcatis autem, nonne videtis quanta sit distantia inter illam veniam peccatorum cum hostis iste esset: et hanc quam illi concessistis facto ciui et rebellanti vobis? Nonne cernitis ius ciuitatis huic concessum urgere potius vos, ut illum ut ingratum repudiare rogantem debeatis, quam iuuare ut pro ciue bono sicut prius erat agnoscere velitis? Fingite vestrum aliquem carentem liberis adoptasse aliquem in filium, eum haeredem ex asse dixisse, si diues ille est, et filius adoptatus, eius olim fuisset capitalis hostis, magno beneficio diceretur deuinxisse sibi filium. Quid esset deinde, si iste adoptatus filius, senio grauem patrem fuste accepto violasset eius canicie, et antequam exhaeredaretur missis amicis placare patrem studeret? Cernitisne tandem ius illud adoptionis aggrauare caussam improbi filii non subleuare? Et, si parcitur filio, non id fieri ex iure adoptionis, sed ex teneritudine paterni animi, qui vincitur quidem affectu, et ducitur ut parcere velit: Verum cum recordatur se ab eo pulsatum, quem ex hoste adoptasset in filium, inducitur

in ea

Rom. 11. 21

Imputatio iusticiae quatenus prosit vel obsit.

veniae peccatorum ante et post imputationem iust. admissorum discrimen. p. 115.

concedit filii Dei ciuibus ecclesiae militibus imperatoris Dei, aliam esse a condonatione peccatorum quae

Luc. 15. 19. quam prius dixerunt: da mihi competentem bonam partem

Jer. 3. 19

Ezech. 16. v. 4. 8.

Matrimonij ius quid.

Imputatio iusticiae per fidem non includit spem condonationis peccatorum sequentium. 113. 114. 115.

SEPTIMVS

in eam cogitationē ne parcere velit ingrato filio, quē veniæ concessio
peiorē facere posset. Satis demonstratu esse existimo condonationē pec-
catoꝝ, quæ illis concedi solet, q ex nō filijs, ciuibus ꝯ militibus Dei vocant
per iusticiæ imputationē: illam aūt esse peccati nō imputationē q fit a Deo
misericorditer, erga eos qui sunt ia adscripti nūro filiorū Dei. Unde illeq
descierat a pro recipiscens ꝯ reuersus nō dicit pri: Memineris me ee
filiū tuū, quē tibi aut adoptasti aut suscepisti: Sed: Non sum dignus
vocari filius tuus. Quoniā memoria imputatæ iusticiæ iuuat obedien-
tes, nocet inobedientibus. Hunc totū locum Jeremias explo ducto a
iure mariti ꝯ uxoris ita tractat: Si dimiserit, inq, vir uxorē, quā si-
licet antea duxisset, ꝯ illa recedens ab eo, duxerit virum aliū, nunquid
vir prior reuertēr ad eā ultra? nunquid nō polluta erit ꝯ contamina-
ta mulier, illa? Tu aūt, cum sīt te in sponsā duxisse, fornicata es cū
amatoribus tuis multis ꝯ nō uno, quod satis esset ad rescindendū ius
matrimonij quod erat inter nos: tamen reuertere ad me dicit Dns.
Et alius Vates tempora istar nuptiar designans ait: Radix tua ꝯ ge-
neratio tua de terra chanaan: Nam imputatione iusticiæ consecut⁹
est Abrahamus, nō in chaldæa, sed in terra chanaan. Et transiens p te
vidi te conculcata in sanguine tuo, ꝯ tibi dixi cum esses in sanguine tuo
viue. Legi posteris Abraham, iustificatis ex fidei iusticia, in quo ve-
luti radice viua, rami quos germinare debebat radix cum in arbore excre-
uisset, iam tum viuente Abrahamo viuebant. Et transiui per te ꝯ vi-
di te, et ecce tempus tuū, tempus amoꝝ, ꝯ expandi ala mea sup te ꝯ o-
perui ignominiā tuā atq. iuraui tibi ꝯ iniui tecum fœdus dicit Dns Deꝰ,
ꝯ facta es mea. Hoc tempus est lata legis in vita, qua viuebat ista
sponsa per ignorationē uolūtatis mariti, qd a se fieri maritus vellet p-
deretur. Et prospere inq successit usq. ad regnū tempore sīt Saulis.
Sed simus in argento. Hanc igi virginē sponsā sibi iure legitimo deuin-
xit Deus, quā cum transiisset, ꝯ discedens a marito Deo, peruagata hinc
illuc esset, abominabilis facta est coram marito Deo, ꝯ sine aliqua iniu-
ria aut violatione legis iuris matrimonialis, poterat a Deo dimitti, ꝯ
nulla impetrare culpāꝝ remissionē. Hoc aūt iuꝰ matrimonij puto vos
concessuros, esse imputationē iusticiæ, q per fidem cntigit Abrahamo
ꝯ viuere cepit Deo, atq. ad hunc modum gens Abrahamica facta est
sponsa Dei. Quodsi Abrahamus sicubi semp paruit Deo ita desci-
uisset a Deo, in voluntate Dei erat illi aut parcere aut nō parce-
re. Quod signū est imputationē iusticiæ in suis rationibus nō inclu-
dere spem condonationis peccatoꝝ sequentiū, sed hoc totū arbitrio Dei
clementissimi pris relinquere. Nam cum dicat: Nunqd ille reuertēr
ad illam iterū? Demonstrat, iure matrimonij seu imputationis iusticiæ
Deum nō obligari ad parcendum sequentia impulsione iusticiæ peccata,
sed aliunde sine aliqua obligatione hanc huiusmodi peccatoꝝ veniā o-
riri. Quod demonstrat cum dī: attamen reuertere ad me dicit Dns.
Qui sīt, quamuis nullo iure teneat ut ee recipere debeā, recipiā tamen.
Qua sentia nō constaret, si imputatio iusticiæ teneret, volati obligatū
Deū ut parcere deberet ꝯ adoptatis, ꝯ susceptis ex adoptatis, filijs.
Hinc animaduertere potestis, hos Euangelicos doctores, quos citastis ne-

gligē-

Deut. 24. 1-4

Ezech. 16. v. 4. 8.

Matrimonij iuris qd.

Imputatio iusticiæ p fidē nō inclusiua spē condonationis peccatoꝝ sequentium. 113. 114. 115. 118.

gligenter legisse sacra Biblia, et diligentiores fuisse in quaerendis arca-
nis Seruiū Virgilij, Acronem Horatij, Eustathium Homeri, Libanium
Demosthenis, quam illos, oēs Euangelij, qui imputatione iusticiae dedu-
xerūt et ad singulos hoēs cum praeiudicio magno fidei, cuius vim Pau-
lus commemorat maiorē esse quam peccati. Et circuncisionis quam
saepe ἁπλῶς legem vocat, et ad sequentia peccata cum detrimento ma-
gno legis Dei, q̄ vt obseruarer̄ est proposita, nō vt fructus fidei, sed
vt disciplina nouae militiae, vt opera per quae gradiendū est ad vitā con-
sequendā, in quā ius habemus. Omnes hi, aut q̄bus imputata est ad iu-
sticiā fides, aut suscepti sunt ex illis, q̄bus fides ad iusticiā est impu-
tata. Vbi enim vnquā legerunt bona opera esse fructus fidei imputā-
tis iusticiā? Cur ita faciles sumus ad commentandas nouas locutionū
formas? Legimus sane fructus spiritus, fructus iusticiae, fructus
stipendior̄, fructus lucis, fructus operū, fructus labior̄. Fructus fidei
imputantis iusticiā nusquā scriptum est. Est enī liberū ius eius, qui
tulit leges vt obseruarent̄, parcendi illis q̄ leges nō obseruarunt. Non est
aut̄ coniuncta obligatio ei q̄ filium adoptat vt quoties filius adoptatus
peccat, debeat de iure adoptionis ei parcere. Cum igr̄ ista sint sepa-
rata: imputatio iuris, et condonatio sequentiū peccator̄, et illa dari pos-
sit et haberi integra et perfecta, etiamsi sequentis aetatis peccata nō
fuerint condonata. Ista q̄o haberi salua et integra possit etiāsi impu-
tatio iusticiae nulla eā praecedat, seqr̄ vt ratio imputationis iusticiae
nō includat obligationē aliquā condonationis sequentiū peccator̄.
Exempla sunt Ninaeuitae, quibus nō contigerat imputatio iusticiae vt
populus essent Dei, contigit tamen condonatio peccator̄. Et Simon Sa-
maritanus, cui contigerat imputatio iusticiae ex fide, et ex nō populo
Dei transijt numeratus cum populo Dei, et illi peccanti dr̄: resipisce
ab ista malicia tua, et roga Deum si forte remittar̄ tibi cogitatio cor-
dis tui. Non dicerer̄ à Petro: si forte, si imputatio illa iusticiae quā
receperat per fidē, credendo Iesum esse chr̄m habuisset adnexā sibi
spem veniae ex aliqua policitatione Dei. GHO. Paulus dicit Iesū
fuisse propositū à Deo reconciliatorem ἱλαστήριον propter remissionē
praeteritorū peccator̄, pro his quibus fides imputabar̄ ad iusticiā.
Sed nō minus Ioannes dicit, Iesū sedentem apud pr̄m Deum esse re-
conciliationē ἱλασμόν pro peccatis et nostris et totius mundi, pro pec-
catis q̄ admittere poterant hi qui iā erant adnumerati inter filios pla-
centes Deo. PAS. Sed legis ibi dici θυσίαν, hic aut̄ nominari πα-
ράκλητον. Et dicit quidem Paulus illā veniā criminū nos impetra-
re credendo Iesū esse chr̄m, quod Deus ita fieri decreuisset et ꝓposuis-
set: sed nō dicit hanc hor̄ criminū veniā nos recepturos per illam fidē
credentes Iesū esse chr̄m, sed ob spem quā habent peccantes intra
ecclae limites, et preces quas Iesus proponit pro peccatoribus resipiscen-
tibus in suo regno, vt illis parcat Pater Deus. Vnus igr̄ remanet Ie-
sus chr̄s in vtraq. condonatione peccator̄, sed ratio condonationis nec
vna est, nec altera ab altera pendet, sicut multis est adhuc demōstra-
tū verbis. CAL. Si obseruatio legis requirir̄ in hoc q̄ adest Telepho,
cui per fidem est imputata iusticia, quid esset si de repente nunc, nul-
la obseruata lege virtutis et vitij, morerer̄? PAS. Omnia iura, oīa au-
spicia

Lex cur proposita

Bona opa nō esse fructū fidei imputātis iusticiam.

Imputatio iuris et condonatio sequētiū peccator̄ diuersa

condonatio pctor̄ absq̄ iusticiae imputatione

Rom. 3. 25.

1 Ioa. 2. 1.

peccata condonantur 1. ꝓpter fidem 2. ꝓpter spem

peccator̄ condonatio nō vna hēt rōnem s. 115. 116. 117

tempore exclusus, aliqs si legē non seruet, non vertir̄ in vitium

Rom. 3. 18.

Leges temperatae

Fidem et ꝓtismū chr̄ianor̄ nō ꝑtine s. 94. 1. 12

tempore exclusus, aliqs si legē non seruet, non vertit in vitium

Rom. 3. 18.

spicia clamant saluatum iri. CAL. Atqui nō seruauit leges diuinas.
PAS. Non quaerit an fecerit aliquid pro legibus cum nō posset nec
tempus daretur vel ad deliberandum: sed dispcitur an aliquid pa:
trauerit contra leges cum tempus et occasio darer. Leges enim his q
sunt sub legibus loquuntur et nō alijs. Quare lex circumcisionis nō
oībus nec oī tempore, sed tantū masculis et ab octauo die natiuita:
tis est data. Quare et illi oēs q masculi nō sunt, et hi oēs q octauū
diem nō attigerint soluti sunt circumcisionis legibus. Aliae et leges oēs ob:
stringunt oēs sed nō ante, apud alios, pubertatis annos, apud alios
tertium annor septenariū, apud alios, aetatem dignoscendi inter dextra
et sinistram. Ante annos siquidē illos quicqd fit ab eius aetatis adole:
centibus, naturae furori et ignorantiae, non consilio et deliberationi ai
tribuitur. Quamuis aut lex Dei cornupetam bouem si occidisset ho:
minē, occidendū iubeat, cum tn̄ bos ratione careat, hoēm tamē siquid
fecisset contra leges vetuit occidendum, si id nō consulto fecisse il:
lum cognitū fuisset, sed aut vi aut casu, vt nō factū in hoē sed con:
silium examinari oporteat. Illud enī est aut in vitio aut in virtute.
Vnde leges suas temperauit Deus aequitate. Si quis igr nō seruat
Dei leges, quoniā tempore exclusus illas seruare nō potuit, vel ob
aetatem vt infantes, vel ob spacium, vt cum inter impetratā peccator
veniā et mortem nihil temporis intercedit vt benefieri possit, vt in la:
trone mortuo cum Iesu chrō: Illi, nō seruasse Dei leges, eam ob cām,
nō vertit in vitium. Non enim quaerit vt dixi quid sit sdm leges factū,
cum aliquando sit nihil: sed nunquid sit factum contra leges aliquid, et cū
est aliquid animus examinatur, quo consilio id fecerit. Si nihil factū est,
occasio et voluntas dispicit, num ob id nō fecerit, quoniā nō potuerit, an
cum posset, noluerit. Et ita Telephus si morerer, caelos peteret oībus nostra:
rū legum suffragijs. Quoniā Deus nō respicit quid sit factū pro se:
sed quid nō sit factum contra se. Et aetatem respicit cui frenandae fixe
sunt leges et tempus obseruat vt leges fieri possint, ne nolenti voluntatis
praetextus praetendi possit, quod aliquid, quod est mandatū nō sit factum,
quoniā tempus vt id fieret, nō fuerit satis. Vnde Deus saepe nō dat tem:
pus ad bene operandum, ei, quem scit bene operaturū si tempus daretur.
Et dat tempus ad operandum ei, quem scit bene operari nolle, et quē scit, si
tempus nō suppeditarer hanc excusationē esse praetenturū, quod nō be:
nefecerit, quoniā tempus ad faciendum opus, quod mandabar nō sit da:
tum. Eius igr voluntas pro facto reputar, qui cum velit benefacere
tamē et repraesentare suā erga Deum obedientiā et Ecclae, impeditus
vel angustia temporis vel morbo nō pōt. CAL. Sed iam tempus est vt
ad Samuelis et Telephi liberos, siqui Deo iuuante nascent aliquid di:
cas. PAS. Non dixi ego filios et filias hor nō debere aut credere: Ie:
sum esse chrm, aut baptizari aqua sicut hi sunt baptizati: Sed hoc dixi:
latam de fide et baptismo legem ad eor successores nō pertinere, qui
sunt ipsi fide et baptismo facti Ecclae Dei membra. Nam cum fides fa:
ciat filios Dei, is filius Dei fieri nō opus habet, q sit ex filio Dei natus.
Et cum baptismus sequar fidem, neq. legar quisquam ab Aplis fuisse ba:
ptizatus, q fidem suā prius nō fuisset professus, is baptizari ad salutem
aut ad testandum, quod sit ex Eccla, non debet cui nō est necessaria fides
ex imp.

Leges temperatae

Fidem et baptismū ad chrianor filios nō ptinere s. 94. t. 121.

DE FILIIS BAPTIZATORUM

et imputatio iusticiæ ut fiat filius Dei cum sit ex filio Dei filius Dei
natus. Tendit aut eo mea oratio, ut sciatur filios hor nõ perire etsi
nõ fuerint baptizati, aut per ætatẽ nõ potuerint fateri Iesũ esse chrm
quamuis sit scriptum: nisi quis crediderit Iesũ esse chrm et baptizatus Matt. 28.
fuerit, saluus esse nõ poterit. Et, nisi quis renatus fuerit ex aqua et Ioa. 3. 3
spiritu sancto, nõ pot videre regnũ Dei. Quoniã his legibus illi nõ
tenent, qui sunt ex his nati, q antea nati sunt ex sprũ et geniti filij Dei,
et ex iræ filijs et hostibus Dei, recepti in grãm Dei genuerunt filios
sub tutela Dei. Credant igr horũ filij cum adoleuerint et baptizent
quantumuis superstitiosissime beneficiũ huius legis de fide et bapti:
smo nõ ppria fide et baptismo recipient quod iam diu possident, ex eo
quod rami sancti ex sancta radice prodierunt. Et sancta massa est cuius
primitiæ sunt iam sanctæ. CHO. Baptizabant apud nos infantes sed fi:
de aliena, parentum sz aut cætus præsentis, q infantem baptizatũ excipi:
ebat et pro eo spondebat. PAS. Sed quo exemplo? qua lege? quo iure hoc Baptismus.
fiebat? cum nõ alijs daret baptismus ut index conscientiæ purgatæ corã
Deo, quã his, quor conscientias purgabat sprs S. per imputationẽ iusticiæ,
q erat ex pprio eius q baptizandus erat ore? Si confessus inqt fueris ore Rom. 10
tuo Dominũ, hoc est, chrm esse Iesũ et credideris corde tuo quod Deus
illũ suscitauit à mortuis saluus eris. Ore tuo inqt et corde tuo nõ alie:
no corde et ore. CHO. Scriptum tn est: quid facient hi, q baptizant p 1 Cor. 15. 29.
mortuis. Quoniã viui baptizabant pro mortuis, et mortuis proderat viuor q baptizant pro mortuis.
fides. PAS. Nihil magis obfuit papistis et his, q secuti sunt papistas non
bene examinatis sacris sententijs, quã loca male versa opinari bene fuisse
versa, neq. loca ex argnti tractatione conari intelligere. Est enim ὑπὲρ τῶν
νεκρῶν βαυτῷ τῷ Χριστῷ scilicet ut scribit in Epla ad Rom. ὡς νεκροὶ ὥσπερ Rom. 6. 4.
νεκροὶ λογιζόμενοι ἑαυτοὺς νεκροὺς εἶναι. Qui enim ex præputiatis crede:
bat Iesum esse chrm, ut signarer mori priori Dno, baptizabat ut emergẽs
ex aquis nouã vitam ingredi et viuere videri posset. Nam νεκροὺς appel: mortui appellantur præputiatæ gentes.
lare eo in loco Paulum, præputiatos, quor Euangeliũ annuntiabat indicant
sequentia: Si sdm hoem, inqt, cum bestijs depugnaui Ephesi, q utilitas si mor: 1 Cor. 15. 32.
tui nõ resurgunt? hoc est: si præputiati non resurgunt à ~~fidem~~ peccatis
per fidem solã sine circumcisione, cur ego persisto in sententia conciona:
do Euangeliũ præputij et depugno cum hostibus, sicut recens contigit mihi
Ephesi, si mortui præputiati nõ resurgũt, nõ iustificant sz sine circũ:
cisione? Non alij igr baptizabant alij resurgebant, aut, vnis credẽtibus
alij baptizabant, aut alijs credentibus et baptizatis, alij diu mortui bene:
ficiũ fidei et baptismi consequebant: Sed illimet qui baptizabant mortui
veluti, resurgebant veluti rediuiui à morte peccati, virtute fidei, quam
ante baptismũ profitebant. CHO. Sed quo baptismo illi sunt baptizati 1 Petr. 3. 19.
qbus tempore Nõe concionatus est chrs. Nam eo seculo neminẽ baptizatũ profectus p dicauit spiritibus
fuisse legimus: Iesũ aut tunc fuisse et prædicasse ex hoc Petri loco
constat. PAS. Idem error, q supra, inuasit hunc locũ Petri, negligentia sz carcer tenebrarum Sap. 17. 16.
et hallucinatio interpretũ. Ita aut legi debet: Chrs spiritu ductus abijt,
et spiritibus q erant in carcere, in tenebris et vmbra mortis, mortui, qui
inobedientes quondã à multis seculis fuerãt, prædicauit Iudæis sz p se,
gentibus alijs p suos ministros (sicut aut) cum in diebus Nõe expecta:
rer

SEPTIMVS

rectur lemitas Dei cum appararet arca, paucæ hoc est octo animæ servatæ sunt,: Jta ad illius arcæ formã saluos facit credentes vel paucos, reliquias, sẽt tantũ baptismus. Hic est sensus dicti petri, in quo nõ narrat Jesus fuisse anteq̃ fuisset natus, aut prædicasse antequa caperet prædicare. CAL. Apud nos infantes, nõ baptizant, sed tempus baptismi profatur vsq. ad tempus quo solet ab hoibus discerni inter bonũ et malum, inter ignẽ et aquã, inter mel et butirum, inter dextram et sinistra. PAS. Quid si interea temporis infans moreret: inter quos numeratis illum? inter filios Dei, an inter hostes Dei et filios iræ? CAL. Doctior sẽntia est, quã sequum q nunc rer in doctrina potiuntur saluos mori et inter Sanctos sortem illor esse. Nam cum viuerent Angeli eor videbant semp faciem Patris Dei, quod signũ erat illos in tabernaculo altissimi vixisse et natos habitasse. PAS. Et quomodo vini esse testi et facti filij poterunt et mortui consequi hæreditatẽ solis filijs Dei parata, si nec credidissent Jesu esse christum nec baptizati aqua fuissent. Nam si lex fidei et baptismi ad filios eor, q facti sunt cu Deo prẽ, Patre Deo ita volente salutem, pertinet, certe sine fide et baptismo proprio filij testi Dei esse nequeunt. Quod si Deus esse cepit Deus patru et semiis eor, cum patres p fidem ppria et baptismũ sunt recepti in grãm cum Deo, seqr vt semẽ edr et posteritas tota testamento et fœdere p̃ diuino fuerint inclusi, cum prẽs sunt sua testati fidem et baptizati. Quod si ita est, quid confert fidei professio propria, et baptismi receptio his, q cum ab infantia sint filij Dei ip̃ prẽs vt solet dicere Paulus, per illam propria fidei professionem nõ fiunt de nouo filij Dei, neq. imputatione iustitiæ recipiũt quã habent hæreditariã? Quam Rotiõis sigãtione edere possunt per baptismũ cũ sint, sancti filij etsi ab altero tantũ parente sancti sint nati? Ad illos enim hæc lex de fide et baptismo referenda est, qbus nõ aliunde bona fides et baptismi contigerunt, sed per ipsa sõa fidei suæ professionẽ et baptismũ. Quid enim opus est medico si bene valent oes? CAL. Dicis igr male facere, q adigunt christianor filios sua profiteri fidem et baptizari? PAS. Nõ hoc dico. Non recipio factũ vt euangelicum, neq. rejicio propter insanabilia Secula, q̃ mutatione fidei christianæ existimant, cum quicqua vel minimũ ex his, q̃ ab initio recepta sunt mutarr. Neq. detunc impij momi q scripta ponscriptaq. canant. Hoc adsero ex Euangelij Scripto hæc, q̃ fiunt in his, q ex his descenderunt, q primi quiq. in sua familia per fidẽ et baptismũ cum essent filij iræ, facti sunt filij Dei, nõ fideri cum ea, q̃ sunt propria fidei et baptismi, nõ acquirant per ppria posteror fidem et baptismũ, nec perdant si profiteri ea fidem nõ possint infantes, qua seq debet baptismus: sed possideant sine fide et baptismo ppio, descendentia ex se ex patribus, quibuscu pactus est et ferijt fœdus perpetuũ Deus, quod cum ad prẽs tum ad eor posteros pertinet. CHR. Sunt et, qui pntes baptismũ nolunt baptizare nisi certis conditionibus positis, ne gerant arma, ne possideant bona q̃ cogunt armatu incedere ex mandato regionis hõem. Et putant nihilominus necessariũ baptismũ. PAS. Vbsana ingenia mihi narras, et quibus fingunt sibi noua religionem, et vellent Euangelia ita sapere soibus vt il-

Matt. 28.
Joa. 3. 3
Baptismus.
Rom. 10
1 Cor. 15. 29.
mortui ap. pellantur baptizati qe mortui. tes.
1 Cor. 15. 32.
1 Petr. 3. 19.
profectus p dicauit spiritibus
carcer tenebrarum Sap. 17. 18.
Rom. 6. 4.
Rom. 15.

Infantes ante baptismũ mortui non saluantur. p. 133.

Baptismo et fide iustificati imputatæ nõ saluant christianor filios.

Lex fidei et baptismi adhuc pt.

Anabaptistæ.

vt illis sapiunt & accedunt ad sacram lectionē nō vt discipuli vt addiscant: sed vt magistri vt doceant si fieri posset et ipsū chrm Jesu & Apostolos. Quando enim ab Aplis aut ab his discipulis Joannis Baptizati qui antecesserunt mortem & conciones chri aliud expetitu fuit, ab his quid pfecto q se tingi desiderabant quam pænitentia animi de præteritis peccatis? quam Jesum esse filium Dei quod erat chrm esse? Licet, inqt Philippus, Act. 8. Eunucho armato incedenti & curru vecto, te baptizari, si credas filiū Dei esse Jesum. Et illo dicente, se credere hoc, quod illo petebat, descendens descurrū Philippus, eum baptizauit. Neq. aliud quicquam petitum fuisse ab aplis, ab his q baptizandi erant alicubi legimus. Qui igr sunt hi, nisi vesani hoēs, qui si necessarius est ad salutē aut beneficium aliquod animæ baptismus aqua confert, illum credentibus Jesu esse filium Dei, dare, ad eor, qui ita nō baptizarēt, perniciem denegare Esa. 55. 10. nō deberent, addentes verbo Dei vt rem necessariā id, quod in verbo Dm, vbi sunt oīa necessaria perscripta non inuentur? Quando Philippus iussit Eunuchum deponere arma, seruitia sua denegare Regina, militia, si Regina iussisset, detrectare? Quando Paulus petyt a Sergio Paulo, qui armis & milite tutabat Cyprū, vt si spem salutis here vellet proconsulatu deponeret? CAL. Si non adfert igr commodum aliquod, poteris Telephi & Samuelis credere, tempore qua possunt, credere, Jesum esse chrm & baptizari, neq. aliquod incommodū illis adferet, si hæc illi nō faciant neq. credant. CATH. ffloc videt, seq ex superius dictis. Na si tota posteritas eius, q circumcidebat, adscribebat libro Dei, vt inferea fidei effectus sterea fœminas, matres familias, q nō p circuncisione sed p simplicē petitionē nigro, filior Dei cum oībus successoribus insinuabant abs qua minquā delebant aut expungebant, nisi is qui ex ea posteritte, mandatis Dei desertis nō paruisset & circuncisio ēm, vt narratū est, recepta nō referebat in Dei filios eos, qui filij Dei erant, sed nō recepta expungebat ip mobedientia ex muro filior Dei eos, q filij Dei erant, ip circumcisionem recepta a maioribus. Si inqua hac faciebat circuncisio & circuncisiom in Christianis successit fides sola non minorē vim habens, vt declarauit illis se- fides circumcisiom succesuit. culis præsentia spūs sci signis & miraculis, qua habuisset vsq. ad illud tempus in præputiatis circumcisio, necessario sequi videt, vt sicut circumcisor filij sine spria circumcisione adscripti fuisse narrant liberis hebreorum Dei ex Abse, cum pres eorū circumcisi ex præputiatis ante mortem chri fuerunt: Ita et idolū liberi & posteri pes adscripti esse credendi sut inter hæredes Dei nō ex propria fidem & baptismū, sed ex eo quod patribus eor aut auis credentibus Jesu esse chrm & baptizatis contigit illis primis vt ex filijs ira referrent & commigrarent vna cum oībus successoribus suis in numerū filior Dei. CAL. Non hoc quæro quod sæpe dici audiui a Pasto- fides in re, sed an incommodū aliquod adferre possit successoribus Telephi & Samuelis chrm an ob sit filijs chriquidi credidisse Jesū esse chrm. Si em nō credere hoc, adferet incommodū, igr hoc credere adferet commodum, qua fide quid impedit ne seq baptismū debeat? PAS. Nome in tuis verbis dispicit insinuata captiosa cauilla? Omnis veritas fert commodum scienti veritate, & incommodū est ignorare veritatem, quæ nota tibi esset commoda. Sed sicut commodum omnis veritatis, nō est illud commodū quod ex alterius veritatis noticia habet: Ita nō oīs veritas apud oēs eandem commoditatē parit. Nome verum est

commoditatē est, parit

Liberis ch stianor utilitas fide Jesu n. 124.

1 Cor. 15.

veritas apud oēs nō eandē

SEPTIMVS

commoditatē parit

est, Deum ea quæ pollicetur præstare posse etiamsi naturæ ordo refragēr.
Hos tamē oēs quidem nosse vtile et necessariū in rebus multis est: verū
soli Abrahamo conciliauit Iusticiæ imputationē, quā qdem iusticiā sci:
mus manasse ad eius posteros oēs. Sed quid si eius posteror aliqs contē:
deret hoc nunquam contigisse Abrahamo? Nunqd incredulitas eius face:
re pōt ne fuerit quod fuisse aliquando scimus et legimus? Aut vt dicit
Paulus: Incredulitate sua ille facere poterit, ne sit ex semine Abrahamico
et ne pertineat ad fœdus initum inter Deum et Abrahamum? haudquaq̄.
Hoc non magis faciet incredulitas, quā alia oīa peccata q̄ facere nō potue:
runt ne Paulus nō agnouerit inter ramos naturales arboris vitæ et nō
nominauerit inter dilectos Dei pp patres, et dissectos ex arboræ vitæ Iudæ:
os, et ne dixerit arborē vitæ esse taliū detruncator ramor arborē naturalē.
Prodest igr nosse oībus posteris Abrahamicis quōdo Abrahamus fuerit iusti:
ficatus, et quod Deus oīa q̄ pollicer donare pōt etiamsi ruat vniuersus or:
bis, et quod facilius est pluuiā in nubes sursū versus reuerti, quā vt ver:
bum Dni aliquem fallat. Sed hæc veritas cognita præter hanc vtilitatē
quā adfert oībus eam credentibus, quiddam conciliauit Abrahamo, quod
oībus non contigit. Habet igr hæc veritas commoditatē, quā cōiter elar:
gir oībus, et qua priuatur is, q ea nō credit. Sed hæc commoditas nō est
imputatio aut non imputatio iusticiæ per fidem. Non enī oēs q. aut credūt
aut nō credunt Abrahamū iustificatum per fidem aut deū posse dare oīa
q̄ pollicer se datur, iustificant per fidem si sint aut nō sint antea iustifica:
ti per fidem, aut hac imputationis iusticia per fidem priuantur. Simil
dicendum est in Telephi et Samuelis si q nascent liberis, et Iesū esse chrm
q̄ fuit caussa insinuandor istor duor in grām cum Deo pernegare voluerint.
Hanc enī fidē, quod Iesus sit chrs, diuersos effectus produxisse in Telepho,
qui nō descendit, et Samuele qui descendit ex grē Abrahami iā diximus.
Vtrosq n reconciliauit Deo, sed præterea Telepho adiunxit ius imputatio:
nis iusticiæ, quod fuit in Abrahamo et quod possidebat Samuel quod ex
Abrahamo descendisset, cui qdem Samueli hoc ipsū ius hæc fides adiunxisset
si Samuel hoc ius nō habuisset. Si igr hæc fides varias effectiones habet
in Telepho et Samuele varia et adfert commoda et nō vnū, neq. eam quā
capit commoditatē Telephus ex hac fide capit et Samuel, neq. eā quā
capit Samuel capit et Telephus sed majorē. Neutra tn istarū commo:
ditatū contigit liberis Telephi et Samuelis ex eo quod ipsi liberi credant
Iesū esse chrm, sed alia. Illa enim imputationis iusticia seu reconciliatio:
nis cum Deo contingit liberis hor duor ex fide parentū, et eorundē parē:
tū receptione in grām cum Deo cum oībus suis posteris sicut semp factum
est cum Iudæis et contigisse legimus Abrahamo, q est propositus à Paulo
veluti Cynosura huius disputationis. Capiunt tamen hor duor liberi ali:
am et nō leuē verū cōem oībus commoditatē credentibus hanc veritatē
per suā fidem, credendo Iesū esse chrm, qua priuant oēs sanctor filij q
eā nō credunt. Hæc vtilitas illis verbis narrat à Paulo: Si chrs inqt non
resurexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est et fides vra, reperi:
mur aut et falsi testes Dei, quoniam testificati sumus de Deo, quod
excitarit chrm, quē non excitauit. Ita Ille, q ratio valet ad oīa q̄ fa:
cta sunt, cum aliquis est q ea fuisse aliquando negat. Si enim Iesus nō
fuit chrs igr (dicere posses liberis hor duor, si hor liberi hoc affirmare
auderent) Telephus et Samuel parentes vr vana opera sine fructu cre:
diderūt Iesū esse chrm, credentes mendatio, et mendatiū est illis prædica:
tū, et Apli Dei fuere falsi testes, q denunciarunt Iesū esse chrm, et historia

falsa

Esa. 55. 10.

fidei effectus s. 90.

fides circumcisioni successit.

Liberis christianor q vtilitas ex fide Iesu. p. 124.

1 Cor. 15. 17.

fides in chrm an obsit filijs christianor.

veritas apud oēs nō eandē

falsa est q̃ narrat quõdo & quando Jesus fuerit chr̃s, si Jesus nõ est chr̃s. credere
ffilis igr̃ commodis perfruem̃ filij istor̃ liberi, si Jesu esse chr̃m crediderit oĩbus dei,
ex propria fide, non illis q̃ habent ex eo quod descendant ex gente sancta veritatib̃
ex acquisito a Deo populo, & q̃ non habent ex propria fide sed a natura ad commod
quod ab illis descendant qui in filios Dei sunt adoptati, ita vt filij & fi- adferat.
lij filior̃ vsq. in seculum sint futuri filij Dei. Non alr̃ euenisse filijs Abra-
hami õnditionis ex imputatione iusticiæ qua Abrahamo contigit ex fide.
Habent igr̃ porr̃ posteri id, quod omnes chr̃ianor̃ liberi habent cum
credunt oĩbus Dei veritatibus: fuisse Abrahamu aliquando, cum habu-
isse filium ex sterili vxore: fuisse Mosen, cum dedisse leges Judæis:
fuisse Moysis famulum ducem Judaor̃ q̃ posteros Abraham fecerit dnos
Syriæ & vicinar̃ Regionu: fuisse Jesu chr̃m, quem Deus declarauerit
dom̃ vniuersor̃ finis terræ. Hæc & alia cognita fructum magnu refe-
rimt illa credentibus, quo fructu priuam̃ qui ea nõ credunt. Sed vter
hunc fructũ habemus & nos præputiati & illi circumcisi, aliũ & gdẽ
vberiorẽ fructum, quos nos credendo Jesu esse chr̃m, & illi credendo De-
um facere posse & quæcunq. pollicer̃, & assentimur veritti, q̃ est eĩbus nimi,
& agnoscimus quam ob cãm iusticia Dei peruenerit, nos ad nostrũ, illi ad
suum genus. CHO. Nonne maius est credere Vnũ esse Deu, qua Jesum
esse chr̃m? Igr̃ maius malu est negare Vnũ esse Deu, qua Jesum esse chr̃m.
Quare cum iure filior̃ Dei nunqua sint primati Judæi, quod ius habebat
ex Abrahamo, cui primo contigit imputatio iusticiæ per fidem, ex eo qua
sæpe negarũt vnũ esse Deum: ita dici posset hoc iure liberos Telephi pri-
uari non posse etiãsi ipsi negare impune ausi fuerint Jesũ esse chr̃m.
Quamobrẽ sicut illis resipiscentibus parcebat ex pacto, neq. noua impu-
tationis iusticiæ ratio poscebat vt illis condonatio contingeret: Ita istis
negantibus Jesu esse chr̃m & ad se redeuntibus & venia a Deo petentib9
parcer̃ ex fœdere inito cum Telepho, sicut illud initu fuit cum Abrahamo
neq. ad imputationẽ iusticiæ, q̃ contigit Telepho per fidem, recurrendu erit.
ffabet em̃ ius illud imputationis iusticiæ, conciliatu Telepho per fidẽ, a libe-
ris eius, tam bonis quã malis: sed reconciliatio in grãm cum Deo malis non
contingit, nisi resipiscentibus. PAS. Quadrat ad rem hanc analogia Joa. 17. 3.
vra. Nam & vnũ esse Deu, & Jesu esse chr̃m, coniungit ipse Jesus &
proponit desiderantibus vitam æternã. Baptismus igr̃ cum sequatur baptismum
fidem illã q̃ remissionẽ hẽt imputationis iusticiæ, hæc aũt fides Clog: ad sanctor
mur de præputiatis vt videtis. Sit in Telepho & nõ in eius posteris liberos non
q̃ si diceret esse in Telephi posteris, negaret fuisse in Telepho, necesse est pertinere.
dicere baptismu nõ pertinere ad posteros Telephi, sed ad solum Telephu
in quo solo quã conferr̃ suis posteris est fides illa, q̃ conciliat hoi imputa-
tionis iusticiæ ius: In posteris aũt Telephi requirit̃ qdẽ hæc confessio, sed
nõ vt habeant iusticiã imputandam per ea q̃ in illis est propria fide
quã credam̃ nõ here eum ea habeant ex maioribus suis, hoc est Tele- vtilitas
pho ad se manantẽ, sicuti de Abrahami posteris dictu est: sed vt agno- fidei maio
scant sua gentis primu stamma vnde ortum duxerint, & veritate, eo- in posteris
scante sibi, qua nulla incredulitas filior̃ pot impedire vt sit irrita, &
nq manet ad posteros eor̃ patrũ quibuscũ primis ferit suum pactu & fœ-
dus Deus. Similis ratio est in Samuelis posteris. Cum em̃ Deus pareit Pribus reci
patribus, memoria eor̃ crimiñu nõ pot̃ nocere liberis, q̃ Deus desiuit im- liatis p pa
putare patribus. Remanent enim liberi omni scelere soluti, & in illis recõciliatis
nihil aliud splendet & lucet, nisi ius filior̃ ab Abrahamo ad oẽm eius poste- filij.
rit

fide chr̃i ab exordio mũdi ad salua ri fœdus.

Arbores

Justiciæ imputatio qd significat.

familiaris Deus Adamo & posteris eis

Arbor in Abrahamo plantata.

Rom. 7. 18

chr̃m nõ esse arborẽ

duo popu li sal uan- dor.

Luc. 1. 7 & 2. 31. 3

Matt. 15

SEPTIMVS

ritatem fluens, et reconciliatio Samuelis cum Deo ex fide quā professus est audientibus vobis. CAL. Semp ego audiui ab initio mundi oēs et singulos hoēs imputatione iusticiæ impetrasse per fidem credendo Iesū esse chrm. Quin et ipsū Adamū per hanc imputationis iusticiā fuisse saluatū. Hoc prius et propositū est, sed nondum est aliqd responsum. PAS. Scio hæc, et solent proponi duæ arbores, vna Adami primi, altera Adami sdi, et nullū posse ex arbore Adami primi seruari, nisi translatus ad arborē Adami secundi, et hoc statuit fuisse ab initio conditi mundi orbis. Quod est fabula ex vmbris cymerijs nata. Aspicere enī sdem sacrar literar cum diligentia nō adsueti: sed in tenebris proprij cæli commorantes hæc parere solent. Nam nostris scriptoribus imputatio iusticiæ, tutelam et noticiā Dei, q nō habebant ab aliqua gente, signat, q oīa cepta sunt repeti in Abrahamo q perierant ante Abrahamū. Fuerat enim Dei filius Adamus, illum eiusq genus protegebat Deus, cui generi toti notus erat. Erat aut et familiare et ordinariū tunc Deo alloqui et tegere gentem quā ipse condiderat, parcere peccantibus, monere errātes, quoad Deus desertus ab hoībus, hoēs deserere cæpit vsq dum tempus venit plantandi arborem, vineā, populum, ouile, plebem, gentem certā et vnam, quā sanctificaret et sui noticiā illustraret eam tutarer et suis bonis ornaret. Hæc arbor in Abrahamo cæpit nō in Adamo, nec in Adamo opus erat arborē hanc aut aliā plantari, cum oēs q vniuersitatē colebant alij nulli essent, nisi q ex arbore Adamica descenderent. In Abrahamo aut hæc arbor plantari cepit, quoniā erant innumeræ aliæ arbores, tot nurō singulæ, quot nurō singulus erat Abrahamus, q Dei nō dicebant esse, sed esse sine Deo, q quod vellent deceptæ à concupia, quā ignorabant peccatū esse, facere bonum nō poterant. Sequentes enim concupiam, quā nesciebant mereri peccati stipendia cū iudicarent, illa duce, se conseq posse bonū quod conceperant aīo, longe à finibus boni quod desiderauerant exclusos intra fines malor et criminū fixisse vestigia se deprahendebant. Et ita qdem illæ arbores mortis censebant quoad venit Iesus, qui creatus à Deo prē in chrm post mortem suā fecit, vt ab his arboribus mortis surculi decerperent, qui credentes se esse chrm missū regē gentiū ab vno Deo prē postquam resurexisset ex mortuis insererent arbori, nō sibi, q arbor nō erat, sed Rex et chrs et Dns noui regni et nouor omniū istiusmodi surculor cum reliquijs Abrahamicæ gentis, illius ætatis, sed Abrahamicæ radicis. Hinc orti sunt duo saluandor populi: Vnus cæptus ab Abrahamo, alter pretermissus in Abrahamo, sed ceptus postq missus est sprs s. apertū est ostium fidei gentibus. Vnus vnius Abrahamici gris, alter omnium alior, q nō erant nec Abrahamus nec Abrahamicū genus. Quor duor populor sicuti ortū est discrimen in Abrahamo, cum electus esset (antea enī nulla inter hos populos diffā erat, neq Abrahamus ab illis discernebar abs qbus discretus est, cū eligi cæpit) Ita sublatū est, cum oēs gentes eligi cæperunt, sicut olim à Deo electus fuerat Abrahamus, et ad participationem spiritualium bonor est posterior populus vocatus, q prior populus possidebat. Itaq si circumcisio nō esset, dicere possemus hos duos populos, hoc est, oēs et non solum aliquos posteros Adami fuisse in id restitutos, quo vtebant fruebant ante tempora illa, qbus posteri Adami et deseruerunt Deum Adami pris sui et sunt deserti à Deo. Promissiones enī de chrō factæ pribus et tempora certa et certam gentem illor certor temporū includunt. Propositus siquidem Iesus tanquā chrs, dr ante faciem omniū populor vt esset lumen gentibus et gloria populo Israelitico: sed nō ante illa tempora in qbus hæc facta sunt. Ante enī illa tempora promissus expectabar, verū ab eo die quo missus est, ad colligendas oues dispersas et perditas domus Israeliticæ, Et illis colligi renuentibus positus est Ies.

fide chrī ab exordio mundi saluari falsum.

Arbores [illegible]

Iusticiæ imputatio qd signat.

familiaris Deus Adamo et posteris eius

Arbor in Abrahamo plantata.

Rom. 7. 18

chrm nō esse arborē

duo populi saluandor.

Ioa. 17. 3.

baptismum ad sanctor liberos non pertinere.

vtilitas fidei maiō in posteris

Pribus recōciliatis p fid recōciliant filij.

Luc. 1. 72. et 2. 31. 32.

Matt. 15.

est Iesus chrs Iudex viuor et mortuor, Iudaeor et gentium, nō solum his q crediderunt Iesu esse chrm, ver et oibus alijs q futuris temporibus erant credituri per sermonē eor, q prius crediderunt, saluti fuit credidisse Iesu esse chrm. CAL. Sed qd erit de his, q nō sunt baptizati in nōe chri, hoc est (ut prodit historia) credendo Iesu esse chrm: sed in nōe pris et filij et sprs scti? Valerene dicemus illum baptismū, quē nō praecessisset professio quod Iesus sit chrs et quē antecessit fides trini ttis personar Dei? Nam si in noticia unius Dei et confessione Iesu chri stat possessio vitae aeternae signata charactere baptismi: hic nec unus est Deus sdm personā cum sint tres, nec professio est quod Iesus sit chrs, cū dicar in nōe pris et filij et sprs S. is, q baptizar, baptizari. PAS. Oporteret te ista edere apertius. Nam statuimus discrimen inter eos, cum quibus Deus per fidem ferit pactum suū, ut puta Telephum et eos q ab his descenderūt cum qbus Deus suū pactum feryt, ut puta Telephi posteritatē. Et diximus sicut Telephus est ex lege baptizandus, q lata est de salute acquirenda per fidem: ita posteritas Telephi nō tener hac lege. Quare quicqd fiat siue ex lege siue praeter legem fidei et baptismi erga posteritatem Telephi nihil posteritati Telephi accedit aut damni aut beneficij, quod totū fructum fidei et baptismi posteritas Telephi ex pacto, quod Deus feryt cū Telepho ad se manantē possedit. His igr praetermissis ad illos veniendū est qui ex iudaeis et gentibus credentes Iesū esse chrm, baptizati sunt in nōe Patris et filij et sprs S. de qbus idem iudiciū fero, quod de his, qbus aliud hor verbor loco cum baptizarenr est recitatum. Nam cum recitari nihil debeat, et oia haec: ego te baptizo: quo nōe vocaris: quid petis: in nōe pris et filij et sprs S. et reliqua pompa sit addita verbo Dei ex commentis hominū et commenta hominū fidem Dei euacuare, et irritā facere nō possint, fides aut Dei sit, ut saluer is, q credat Iesū esse chrm et baptizetur, seqr ut huiusmodi recitationes nihil damni adferāt illi, q credit id quod habet promissionē et baptizar. CHO. Quid dicis esse commentum hominū: in nōe pris et f. et s.s. nomine sunt desumta ad verbū ex Euangelio Matthaei? PAS. Scio ita esse, sed dixi, malā intelligentiā verbor Matthaei fecisse, ut ista verba oibus gentibus relata à Iesu chro, ad testimonia tria de doctrina nuncianda oibus gentibus, sint per vim obtorto veluti collo traducta ad aquae tinctionem. Hanc cogitationē dixi esse commentū humanū. Nam cum Iesus chrs sit hoc sensu locutus: Ite in nōe pris et filij et sprs S. faustis oibus omnibus docete et nō solū sicut adhuc fecistis solos Iudaeos ver etiā oes gentes, baptizantes eas si crediderint me esse chrm. Ignauia ministror, quam excutere potuisset lectio Actor Aplorum in his q narranr, baptizantes Iudaeos et gentes, egisse Apli, fecit ut ad ministrū baptizantem haec verba sint relata, ut forma (ita eni loquunr) baptismi, et non ad ministrū docentem, ut testes mandati tam ampli. Sigcantius dicam: Dicit Paulus se missū ad Euangelizandū et nō ad baptizandum. Quare siquem Paulus docebat Euangeliū alius baptizabat et dici tum poterat Paulū in nōe pris et filij Iesu chri et sprs S. docere illos, qui ab alijs baptizarenr. Unde ferme semp dicit se Aplm esse Dei pris et Dni Iesu chri ad annunciandam illam doctrinā, quā nō doceret sprs alis, sed sanctus sprs, q sciret arcana Dei et à Deo prē ad hoes mitterer.

Cum igr

DE BAPTISMO.

Io. 17. 20.

baptizatis in nōe P. F. S. S. nihil damni esse.

Matth. 28. 19 in nōe pris et filij et sprs scti.

1 Cor. 1.

fides eius q baptizar

Rom. 10. 9

ceremoniae verā salutis rationem impedire non possunt.

Rom. 3. 3.

Matth. 23. 15 ut faciatis unū proselytū.

SEPTIMVS.

Cum igr̃ ministro baptismi, nihil sit mandatũ, vt super eũ, q baptizar̃ annuntiet, vt dicere possemus, si illud prætermitterer̃ et aliud illius loco substituerer̃, baptismũ esse, vanum et sine fructu, seqr̃, quicqd recitar̃ super baptizandum, siue bonũ siue malum, siue hoc siue illud, siue aliud, vt impedire nõ possit, ne salus comiter̃ illud, cui Deus pro comite coniunxit salutem. Nunc venio ad illum qui baptizar̃ in cuius confessione tota salutis ratio consistit, cui satis est dixisse: Dñs est Jesus: Chr̃s est Jesus: filius Dei est Jesus, aut aliud huiusmodi, quo sigcetur Jesũ fuisse à Deo pr̃e declaratum Regem, et noui regni hæredẽ, ad consequendã salutem. Prope te inqt est verbum, in ore tuo et corde tuo, hoc est: facillimũ est verbũ qd prædicamus, nempe si confessus fueris ore tuo Dom̃ Jesũ, et credideris in corde tuo, quod Deus illum excitauit à mortuis saluus eris. Hanc confessionẽ seqr̃ salus, etsi nihil addas aliud. CHO. Sed huic confessioni solẽt plura addi, ab eo qui tingir̃ à ministro. PAS. Addant omniũ libror̃ recitationem, illa recitatio alior̃ dictor̃ quantumuis multor̃ facere nõ põt ne illius fidei veluti corporis, hæc sit comes velut vmbra, salus sãt et adoptio in filiũ Dei, eius qui baptizar̃. Perseuerat enim Deus in obseruatione promissor̃ suor̃, etsi hões in eo quod sunt illi polliciti nõ perseuerent. Quod si in pactis et fœderibus ictis inter Deũ et hões, Deus voluit esse verax, etiãsi ões hões fuissent mendaces, quid dicendum est vbi id obseruar̃ ad habendã salutem quod Deus pro salute habenda instituit? atqui addunr̃ multa, vana, falsa, inepta, blasphema. Quid facit ad rem vt id mutes quod extat, et quod Deus lucere vult inter tenebras? Cum enĩ nõ sit dictum in lege, vt hoc solũ dicar̃ cuius fides conciliat salutem, neq. illud mutar̃ quod est salutis veluti corpus et ancora, proposita confessione quod Jesus sit chr̃s, à noua plantula in vinea Dñi elucescit salutis firmitas, etiamsi aut nihil iacias, aut centenas alias anchoras iacias. Exemplũ esto in circumcisione, q̃ cũ eo tẽpore darer̃ præputiatis, cum à populo Israelitico multitudo deor̃, et nõ vnus Israelis Deus colerer̃ et adorarer̃, vbi ratio demonstrat nihil fuisse à populo Israelitico aliud ex verbo Dei factum præter præputij præcisionem, cum alia oĩa essent ex ceremonijs et institutis Baalis Astarothi et alior̃ falsor̃ Deor̃: valebat tãn circumcisio, et præputiati cum integris familijs referebanr̃ in numerũ filior̃ Dei. Vnde Jesus Chr̃s in illis verbis: væ vobis scribæ et pharisæi hypocritæ, q2 circuitis mare et aridam vt faciatis vnũ proselytum, hoc est: ex gentili per circumcisionẽ Judæum, et cum fuerit factus facitis eũ filium gehennæ multo magis quam vos estis: In his inq̃ verbis modum recipiendi alienigenas in ciues populi Dei per circumcisionẽ non repræhendit Jesus chr̃s, sed rationem instituendæ vitæ q̃ erat cõtra Dei leges. Addiscebant enim sub specie virtutũ edocti à scribis et pharisæis fornicari, adulterari, insurgere in parentes et alia facere, q̃ erant contraria legibus diuinis, illi, q petebant vt populo Dei adscriberenr̃.

Sicut nostro tempore cum quis peregrinus fit Romæ chr̃ianus. Transit enim in mores veluti sanctos, quos videt esse in vsu apud eos quor̃ nũro est adscriptus, qui quales sint Roma ipsa erubescit commemorare quãuis sit perfrictissimæ frontis, effrons meretrix. CHO. Narrauit hic Telephus cum hispani cepissent suã patriã multos infantes raptos fuisse clamãtibꝰ et reclamantibus parentibus captiuis, et baptizatos vt fieri solet in Hispania et Romæ. GAL. Et ego vidi infantem Judæi raptum p vim ab Italo et sublatũ et deinde curasse illum baptizari torquentibus se parentibus infantis et vbi eor̃ infans esset nescientibus. PAS. Tales ões baptizari oportet

fides eius q baptizar̃

Rom. 10. 9

ceremoniæ verã salutis rationem impedire non possunt.

Rom. 3. 3.

Matth. 23. 15 vt faciatis vnũ proselytũ.

baptizatis in nõe P. F. S. nihil dãni esse

Matth. 28. 19 in nõe pr̃is et filij et sp̃s sc̃ti.

1 Cor. 1.

tet suam fidem professos. Nihil enim est baptismus nisi externa corporis lotio, quam antecedit fidei propria oris confessio. Quamuis animaduertere liceat plus ponderis Aplos posuisse vt quis crederet Iesum esse chrm q̄ fides purificare dr corda et conscias credentiu, quam in baptismo, qui aliud nihil fuisse declarar in quodam responso Petri quā tessera, qua pu-ris designabar per fidem suā sine alia re, nō circisione, nō alia quauis, placuisse Deo, et adscriptum inter Dei hæredes. Quis, inqt Petrus, prohibere pot quominus aqua baptizem hi q sprm S. acceperunt sicut et nos? Et si perdonum (sprs scti) dedit illis Deus (præputiatis sgt q varijs linguis loquebātur sicut ab initio Aplis) quādmodū et nobis cum credidissemus in Dom Iesum chrm, Ego porro quis erā qui possem obsistere Deo (et nō baptizari iuberem illos:) Receperant illi per fidem sprm S. q eor mundauerat corda. Sed hac de re nihil disceptar, disceptar cur Petrus illos in numerū eor qui mundi censebant recepisset, et dignos duxisset quos baptizaret, quibuscū ederet cibum cum essent incircumcisi. Quod erat tesserā dare mundiciæ sicut sacerdotes leprosis dare solebant, q tn nō mundabant a lepra, sed mūdos sigcatione aliqua data declarabant. Cum enim Iudæus baptizabat ppputiatum et edebat cibum cum eo sigcabat se suo suffragio illum inter mundos numerare. Et solebant alioq iudæi pransuri aut cænaturi lauare se et baptizare vt mundi assidere mensæ viderent. A foro, inqt, venientes (oes pro more Iudæi) nisi baptizent non comedunt. Tantam aut curā videnr Apostoli habuisse doctrinæ de vno Deo de Iesu chro de bonis moribus vt baptismū sensim parum videant curasse. Iussit, inqt, eos baptizari. Nō dicit illos Petrum baptizasse. Et Non misit me chrs vt baptizare, sed vt Euangelizarem. Quare incumbendum magis esset vt in doctrina qs recte instituerer, qua Deo coniungir et inter hæredes Dei recipir, quā vt baptismus datus repetar, cum vt diximus baptismus sit veluti symbolū et tessera cuius militiam quis profiteār apud hoes. Nam cum iā illi infātes numerent inter Ecclæ membra, quid opus est repetere tesserā vt recipiant cum alijs, cum iam diu sint alijs insinuati? Illud potius quærendum esset, vt doctrinam cum sunt adulti recipiant Euangelio consonā, et nō papistar commentis vitiatam. Quamuis vt dixi nō repugno si quis quem semel aut pluries certa ætate baptizare velit. Paci enim publicæ est consulendū maxime his in rebus, q nihil prosunt aut obsunt, modo illud statuar legem de fide et baptismo nec ad infantes infidelium pertinere nec ad filios fidelium, nec facere posse defectū fidei et baptismi vt pereant hi q fæderi diuino vna cum parentibus inclusi sunt. Nam si dicit Paulus circumcisionē in Iudæo et præputiū in non Iudæo chriani tamen nihil esse aut facere ad consecutionem vitæ æternæ q est hæreditas filior Dei, q sgt sunt filij Dei per fidem credentes Iesū esse chrm, facere aut ad vitæ æternæ consecutionē obseruationē mandator Dei q obseruantia demonstrar obedientia, sicut fide illa recipir ius: Quid dicere nos aut arbitrari licet de aquæ illa externa lotione, qua corporis et nō āi sordes deponunr? CHO. Quid si Telephus baptizari cuperet suos liberos aut Samuel iste? PAS. Vt fierent filij Dei quos putarent nō esse? vt fierent membra Ecclæ, q existimaret membra esse diaboli? vt fierent rami bonæ oleæ, quos iudicaret esse ramos oleastri? vt reconciliarent Deo, quos crederet esse filios iræ? Male faceret, fæderi diuino contradiceret, fidei viribus detraheret, maiorē vim daret circumcisioni quā fidei, satius esse sibi persuaderet præputiatos circumcidi vt reciperent in filios Dei vna cū integris familijs, quā credere Iesū esse chrm, qua fidei virtute prēs (vt eius opinio ferret) tantū

Baptismus quid.

Aplos magis doctrine curā q baptismi habuisse.

Act. 10. 47. et 11. 17. et 2.

Marc. 7. 3.

Aplorum cura in docēdo.

Act. 10. 1 Cor. 1.

baptismus quid.

legem fidei et baptismi ad infantes nō ptinere

1 Cor. 7. 19. Rom. 2. 25. Gal. 5. 6. et 6. 15

chriani liberos suos baptizare volentes

baptismū concedi ob sigcatione chrianitatis 1. 133.

peccatū originis occasione dedisse baptismi infantium

baptismus adultorū 1. 131.

SEPTIMVS

tantum credentes et baptizati includerent diuino fœderi sine aliquo ex suis successoribus. CHO. Sed quid esset si baptizare vellet nō hār rerū gratia quas enumerasti, et quas eius posteritas, vt multis dixisti, habet a natura, nata ciuis reip. Dei, ex se prō ciue facto, ob datam ciuitatem ei, fidei virtute: Sed vt testatum relinqueret veluti certa sigcatione apud suos illos, apud quos viueret filios suos ex se chriano esse susceptos? PAS. Ego vero nō solum illi permitto verum etiam hortor, vt oēs sigcationes, quas pōt maximas, det et se esse chrianum et suos successores et liberos ex se chriano natos esse, numerandosq. inter eos, quor sors et felicitas est futura inter Sanctos Dei. Et, si inter alia signa putat eē hoc baptismi numerandū esse, aut in infantuli aut in adulta ætate vt vtar fruar sequar sua opinionē, permitto. Modo eni ne aliquod præiudiciū fiat iuri et fidei, nihil est quod phibere possit, ne quisq. id faciat cū suis liberis, quod pertinere videar ad demonstranda sua priuilegia habita a Deo, p more et consuetudine suæ patriæ. CAL. Putasne hanc ob cam a prioribus seculis baptizatos fuisse infantes christianor, quē morē nostra ætas attrahere conar ad ætatem adultor, alij ad annos senij: An vero quod reuera putauerunt illi veteres legem latam de fide et baptismo ad filios et filias chrianor ptinuisse, vt signi infantes ad alienā fidem tincti nō fuissent existimarent vna cum diabolo in orcum demitti? quæ tua est opinio? PAS. Quid senserint oēs illi veteres docti viri ignotum est, et in tenebris incertū iacet nulla luce historiæ conspicua. Quid senserint nonnulli libelli editi declarant, abs qbus si peccatū originis, quod vocant auferas, nullam baptizandor infantiū et eor q ex chrianis parentibus sunt orti caussam relinques. Intenti aut inquisitioni peccati originis, iusticiā originis dispicere non valuerunt. Sicut aut nō cōstat quando primū et ceperit disputari, an filij eor, q primi in aliqua familia crediderunt in chrm et sunt baptizati, deberent baptizari, necne, et quōdo pualuerit opinio eor, q censebant esse baptizandos, sicut de trinitate et vnitate Dei constat vtrimq. ex historia: attan coniecturæ multæ sunt demonstrantes, peccati originalis illatam mentionē, et receptam opinionē persuasionē baptismi infantium occasionē dedisse: Sicut aut illud, quod dixi incertū esse, ex historia aliqua constare mihi nō potuit, inceperit ne vetustas illa et quando inceperit baptismū infantiū, qui ab initio nō erat, vt in testimoniū esset, quod infantes illi chrianor essēt filij, an quod reuera existimaret lege fidei et baptismi infantes nō minus teneri quam parentes: Ita certissimū esse, cognitū oībus esse pōt, eos qui ab infantibus retrahere ad adultos, aut senes baptismū voluerunt nō ob aliam caussā hoc fecisse, quam quod crederent imputationē iusticiæ arripi per fidem, fidem aut esse necessariā, atq. adeo imputationē iusticiæ nō tantum parentibus puta, Cornelio, quā filijs hoc est oībus successoribus Cornelij qui inter filios, vt putabant, nō numerarent, nisi credidissent, Iesum esse chrm et baptizati fuissent, sicut Cornelius pater eor credidit et baptizatus est. Quor errorem supra notauimus et breuibus confutauimus. CHO. Sed sint incerta illa oīa, et vetustas, si illi bene explorata fuerit lex de fide et baptismo lata, ad quos pertineret et ad quos minime, vsa tamē fuerit fide et baptismo erga inserendos ramos oleastri ob bonā oleam vt inseri possent, et erga ramulos insertor iam ramor oleastri in bonā oleam, et redditor ramos bonæ oleæ, non vt illi rami insererentur de nouo, cum nō iudicarent oleastri esse rami, vt necesse haberent traductione ex oleastro in bonā oleam: Sed bonæ oleæ ramor ramuli; sed in signum et testimoniū, quod alr quam parentes eor q ex oleastro nati erant et inserti bonæ oleæ, ipsi bonæ oleæ essent ramuli ex ramis bonæ oleæ enati: Fuerint inquā illa vetera ad hunc modum, q fœdarit postea obliuio.

baptismū concedi ob sigcationē chrianitatis. 1.133.

peccatū originis occasionē dedisse baptismi infantium

baptismus adultorū. 1.131.

oblivio, vitiarit tempor incomperta ratio, mutauerit hominū temeritas, male intellexerit superstitiosa ~~vetustas~~ posteritas: Quid tu tunc faciendū putas illis, apud quos ista adhuc vigent? PAS. Id censeo esse faciendū quod Paulus censet de cibis. Nonne isti ipsi præputiati, erant liberi ab oībus legibus, cibarijs, latis à Mose? Quid sunt illa: oīa munda mundis, nihil est (præputiatis) immundū seu coē per se, quod Dei nostri sit terra et plenitudo eius: oīa (cibaria) pura: quid libertas mea iudicar et tollir ab aliena conscia? oīa mihi licent. Quid inquā sunt ista, nisi descriptiones libertatis præputiator q iam chrīani erant in re cibaria, quā habere nō poterant Iudæi? Quid vero illud iubentium abstinere à cibis, quos Deus creauit ad sumendū cum gratiar actione fidelibus, et ijs q cognouerunt veritatem quod quicqd creauit Deus bonū sit et nihil reijciendum si cū gratiar actione (et sine offendiculo infirmor) sumar. Sanctificar enī per sermonē Dei et precationē. Quid inquā hoc est nisi oībus cibarijs licere vti præputiatis, etiam his quos vetat lex Mosis Iudæos edere? Vocat aut doctrinā dæmonior repugnantia his docere populum. Sed deinde tantæ huius libertatis assertor quid dicit esse faciendū? Neq si comedamus inquit aliquid nobis superest seu prodest, neq si nō comedamus quicq nobis deest seu obest. Sed videte ne quomodo libertas ista vra offendiculo sit his, q sunt infirmi, hoc est: qui nō tanta sciunt quantatu. Loqr enim de infirmitate ignorationis rer. Et nonne grauissima sunt illa dicta: peribit frater pp tuā scientiā seu libertatem, pp quē chrs fuit mortuus. Sic aut peccantes et vulnerantes illor (fratrū) conscientiā infirmā in chrm peccatis. Et, Ne cibo tuo illum perdas, pro quo chrs mortuus est. Summa dictor est: in eius libertatis, qua donati esset à Deo præputiati vsu, magnam esse adhibendam curā, ne distractio voluntatū sequerer inter eos, q esse deberent cor vnū et aīa vna, ne cibi, quos Deus creasset ad vsum fidelium præputiator existimarenr esse immundi. Certitudo aut donatæ libertatis ita aīo continerer, vt crederer licere ex oībus cibis, quod oēs essent mundi, et nō alij mundi, alij immūdi edere. Ita aut vsu comprobarer, vt ne quenquā offenderet astantiū, aut animando vt idem imitarer, quod esset impellere explo pprio ad peccandum, aut contristando, quod esset dissidior et dissensionum principiū futur. Hæc iura in oībus rebus valere possunt et debent. Quæ si fiant nihil accedit mali, si nō fiant nihil euenit boni sed sunt liberæ, et quar vsum liberum doctrina ipsa doctis et eruditis concedet, sine infirmor offendiculo. Bene siquidem eruditus et institutus de doctrina populus excutiet ab aīo oēm infirmæ ignorantiæ debilitatem. Et nostro seculo bene erudita plebs de fide et baptismo, quid sint, quantar viriū, quid efficiant quod nunc sūmopere et anxie petit vt pro more recepto infantes, aut adulti eius liberi baptizenr petere desinet, modo certo sibi constet id, quod oībus doctis et institutis in hac doctrina est persuasissimū. Quodo enim et ad quid quæret baptismū, et fidei quod Iesus sit chrs, (hæc enī et nō alia est fides quā nūciabant Apli) professionē, q sciat baptismum nihil esse, circumcisionē nihil esse, præputium nihil esse, Et oēs posteros Cornelij, Aristarchi, Tertij, Quarti et omniū præputiator, q primi in sua familia, vt iste Telephus, crediderunt Iesū esse chrm pacto inito à Deo cum pribus inclusos teneri? CHO. Quid igr? PAS. Quæris adhuc? Si huius doctrinę gnarus aliquis minister est in pago, villa, vrbe, suburbio, doceat instantissime tempestiue vt inqt Paulus et intempestiue, quid sit fides chrīana; quid efficiat in parentibus qui crediderūt primi

Infirmitati fratrū consulēdū. T. 131.

Tit. 1.15 Rom. 14.20

1 Cor. 10.23. 26.29

libertas christianor præputiatorum in cibis

1 Tim. 4.

Doctrina dæmonior

1 Cor. 8.

Rom. 14.

fides ab Aplis nūtiata quę

Ministris qd docēdū

SEPTIMVS

mi et sunt baptizati; quod sit fœdus Dei complectens Abrahamum Cornelium Philemonem, Onesimum cum omnibus suis posteris: quid sit vis imputationis Iusticiæ: quid imputatio iusticiæ. Declaret quanta sit virtus ~~originis~~ iusticiæ originis, quæ imbuit posteros Abrahami et cornelij et Telephi huius, quam abstergere et delere non potest, nec voluntas hominum nec malicia, quam augere non potest nec fides nec virtus nec sedulitas posterorum, sed eadem semper permanet, ut descendit a patribus, quæ vana non est si obedientia sequatur: vana est si obedientiam patrum parum curauerint imitari posteri. Quod si his edoctus populus suos infantes in fide parentum baptizari precibus institerint, aut adultorum baptismus petitus fuerit in his locis in quibus aut adulti baptizari solent, aut ab infantibus ad adultos suam fidem profitentes est retractus baptismus, detur, integra remanente doctrina de fide et baptismo, baptismus. Non desistat tamen minister suæ functioni operam diligentem nauare. Sicut enim dicit Paulus: non est regnum Dei cibus et potus: in his quæ cum possent ex cibo omni edere et ex omni vino bibere non attingebant tamen certum genus cibi et potus consecratum sunt idolis ne infirmos offenderent: Sed iusticia et pax et gaudium in spiritu sancto. Ita ipse censeat instando veræ doctrinæ et erudiendo populum non esse regnum Dei baptismum aut non baptismum: sed iusticiam recte factorum, pacem publicam et gaudium animi in spiritu sancto. Si in oppido est mos baptizandi infantes, doctrinam urgere baptismum non retraherem ab infantibus ad adultos. Ad quid enim? Nam si pax publica violanda est, doctrinæ sanæ caussa esset violanda. Esset enim aliquid facere non vanam rem conari et cuius promotio nec prodesset nec obesset. Quare si denegare infantibus baptismum, publicam pacem perturbare posset, et constat sententia baptismi caussa denegando illum infantibus esse violandam, satius esse violare doctrinæ caussa, nunquam postea baptizando, ut veritas doctrinæ inuiolata permaneret, quam propter dilationem baptismi in adultam usque ætatem cum intelligamus illos qui baptismum retraxerunt ad adultos plus violasse legem de fide et baptismo opinione sua, quam illos qui infantes baptizare ceperunt. Nam quis non videt illos ob id ab infantibus ad adultos retraxisse baptismum quoniam putarent adultos carere originali iusticia? habere originale peccatum? per propriam fidem acquirere ~~originalem~~ imputatiuam iusticiam? filios iræ esse natos? Deinde quæ fides illa est quam illi adulti cogunt profiteri? quam plaustra aliquot boum trahere non possent? Quæ omnia contra legem latam de fide et baptismo esse supra multis verbis docuimus. Istos autem qui infantes iudicauerunt esse baptizandos, vel illud vindicare posse existimandum est ab huiusmodi erroribus in quibus illi irruerunt qui prætereundo infantes, adultos ceperant baptizare, quod in fide non illorum propria quam profiteri per ætatem non poterant, sed aut parentum aut Ecclesiæ se baptizare infantes dicebant. Cum enim baptismum separarent a fide quæ coniuncta semper esse voluit is qui legem de fide et baptismo tulit, et fidem quæ erat in patribus aut Ecclesia signari dicerent per baptismum, quo tingebantur infantum corpora, declarabant illi se baptizare infantes non ut obseruarent lex lata de fide et baptismo, quæ ad posteros eorum quibuscum Deus ferijsset fœdus, non pertinebat, et cuius legis, baptismus, illius corpus mundare deberet, cuius animam iam diu fides ab omni culpæ nota perpurgasset: Sed ut testis esset infantibus baptismus eius iusticiæ quæ esset in ea gente, ex

qua

Iusticiæ originalis virtus quanta. s. 85.

s. 81. v. 20.

s. 129. s. 133.

Rom. 14. 17 infirmitati consulend.

Regnum Dei quid.

satius esse baptizare, quam ~~eius~~ caussa, pacem publicam violare.

baptismus adultorum vnde s. 129

baptismus infantium.

baptismum infantium testem esse iusticiæ originalis.

qua ille infans descendisset allata primum ab eo, qui primus eius gentis
credendo Iesum esse chrm imputatione iuris filior pro se et suis po:
steris acquisiuisset. CHO. Sed quid? si aut semper fuisset mos ba:
ptizandi adultos et non infantes: aut ab infantibus retractus fuis:
set baptismus ad adultos? existimaresne mutatione aliqua esse
faciendam? PAS. Minime gentium. Nam secessio oriret in popu:
lo et fides detraheret ministro, et doctrina male audiret. Et sunt
quedam male collocata, quae immota relinquere prudentis est patris fami:
lias, ne si commota illa fuerint, vitium sequar totius aedificij. Imo ex
hoc bene sperare pot de futuro successu si institerit docendo, quod
quadmodum alij ab infantibus traduxerunt baptismum ad adultos per
spacium duodecim aut quatuordecim annor: Ita ipse poterit, si dili:
gens fuerit sicut illi qui se antecesserunt, et hanc fecerunt traductio:
nem ex adultis baptismum retrahere ad intelligentiam veram eius
qui tulit hanc de fide et baptismo legem. Si igr in ea vrbe es
in qua consuetudo recepta sit infantes baptizari, si potes ex doctrina
talem consuetudinem auferto, si no potes sine publica offensione et pacis
perturbatione baptizato infantes: Sin vero in ea vrbe es in qua adulti
post suae fidei professionem baptizant, et hanc consuetudinem tollere sine
detrimento publicae quietis non potes, baptizato adultos post professi:
onem eius fidei, quam Apli nominant fidem, chriana sbt. Maxime, si
tu ipse es q secutus alios baptismum ex infantibus ad adultam aetatem tra:
duxeris. Insistendum interea est vtriq. ministro, et illi q infantes, et
huic q adultos secuto populi nondum bene instituti in re chriana igno:
rationem doctrinae legis latae de fide et baptismo. Nam no adeo multum
temporis intercedet, et populus secutus et doctrina et sapientia expta, de:
sistet petere baptismum, quem noscet nec prodesse nec obesse posse: Sed
legi de virtute et vitio incumbet totus, quam intelliget signaculum esse
iuris filior, quod a parentibus sanctis descendit ad liberos sanctos. Quo
signaculo qui caret damnabit ab illo ipso iure filior, quod veluti priuile:
gium impetratum fuerat a maioribus. Cuius conatus vt intelligat po:
pulus nihil esse in posteris puta Telephi et Cornelij baptismum, potiores
partes het is, qui apud illos est, apud quos adulti baptizant. Nam q euel:
lere potuit ex aio populi baptismum infantium, euellet et baptismum
adultor, vt noscat populus salutem sanctor no consistere in fide ma:
ior et baptismo proprio, sed inobedientia erga leges fugiendor et prose:
quendor maxime si ita alloquar plebem: Rem bene stare iudicatis cum
illos baptizamus qui profitent se credere, quoniam lex dicit: q crediderit
et baptizatus fuerit. Et Apli oes illos baptizarunt, q soli profitebant se
credere Iesum sbt esse chrm. Sed quid fieret si isti q profitent se cre:
dere et ob eam caussam baptizantur, prius morerent, quam profiteri fi:
dem suam et baptizari possent? Dicet aliquis, propter hoc satius est
infantes baptizare: sed dic tu mihi cuinam bono? quam sperat vtilita:
tem fore si infans baptizer? salutis commodum? At enim hoc, no baptiza:
to promittir, sed credenti et baptizato. Cur tu vni parti tribuis quod ad
duas partes est referendum? Et plus illius fructus est, salus, quod pter:
ris fi:

offm prudentis pris familias.

Infantes ante baptismum mortui. s. 121.

In quem finem baptizari oporteat. s. 131.

legem virtutis et vitij signaculum esse iuris filior.

Baptismus adultorum qua via tollendus

Quid de ijs q ante fidem professam et baptismum mortui sunt statuend.

fidei fructus salus

SEPTIMVS

is fidem sȝt, quam quo vteris, hoc est baptismi? Atqui dices, fides ecclæ aut parentum coniungit̃ baptismo infantum proprio et vnum fit vt legi satisfiat. Sed dic mihi vnde me certum reddis hanc fuisse legislatoris voluntatẽ, quã nec circumstantiæ nec expla sacra explanant nec dictor̃ collatio? Quid inquã si sanctor̃ patrum sancti filij antequã adoleuerint vt fidem suam profiteri possint sine baptismo morerent̃? CHO. Augustinus dicit tales perire. PAS. Filij scilicet Dei rapient̃ e manu Dei et contrudent̃ in tartara, et sancti cum nõ sanctis, capti à diabolo commerciũ habebunt, et chr̃s cum Belialo consociabit̃. Paradisos petent hi qui ex spru sp̃rs, ex sanctis sancti, ex filijs Dei filij Dei sunt nati etiamsi nullum receperint baptismum, et illud ius quo seruant̃, ne pereant si ante adultã ætatem et ante baptismũ receptum morerent̃, illud ipsũ seruabit illos ab ira ventura ne pereant cum impijs, si sine baptismo excesserint adultã ætatẽ et obedientes Deo fuerint in his quæ iussit esse facienda ne execrationi subdant̃. Vnde et lex de baptismo nullum tempus baptizandorum prescribit nisi tempus quo quis credere pot̃, nec de filijs eor̃ q credere possent et baptizari vllam facit mentionem. Sicut lex de circumcisione q̃ debebat transire ad posteros continet vtrumq. Sequant̃ igr̃ ministri in erudiẽdo populum, et si populus nõ petit, non baptizent, quos vident lege de baptismo nõ teneri: Si petit et periculum est ne, si deneger̃ baptismus, pax mutetur in hostilitatem et inimicos aĩos, baptizent, prout petunt̃, alij infantes, alij adultos, cum protestatione quã diximus: hoc fieri nõ vt lex de fide et baptismo aut de baptismo solo lata ad adultos aut infantes, eor̃ q sancti et filij Dei ex semine verbi et generis sanctificati productione sunt nati et primi quisq. suæ gentis participes diuinæ naturæ per fidẽ et baptismũ sunt facti, credatur à nobis pertinere: Sed quod parentes eor̃ desiderent in facie ecclæ memoriã aliquam extare, qua moniti eor̃ liberi scire possint ex semine sancto se esse natos, nihilq. in vita indignum sua professione faciant, ne excludant̃ à iure, quod habent maior̃ gratia. Nam si Paulus censet licere fidelibus cum aliqua diminutione suæ libertatis in gratiam alior̃ fidelium, vt paci eor̃ consular̃, quoad adolescant, abstinere à cibis, quos Deus creauit vt à fidelibus cum gratiar̃ actione sumerentur, et quor̃ ciborum vsum siquis prohiberet doctrinã dæmonior̃ doceret, Cur ministri illi in grãm publicæ pacis non baptizarent infantes siue adultos fideliũ, ne offenderent fideles qui hoc expeterent quoad in doctrina adolescerent, q̃uis sciret multum detrahi à lege fidei et baptismi ab illis q dicerent hoc esse faciendum quod filij fidelium nõ essent nõ ~~essent~~ inter fideles quoad per fidem propriam et baptismũ aut per fidem alienã et propriũ baptismũ non reciperent̃ inter fideles. Vider̃ enim simile esse abstinere velle à licitis veluti non licitis ad certum tempus ob comparandum beneficium ei, quem ames, et vti nõ licitis veluti licitis vt illi benefiat, quem temporis ratio ferendum esse docet. CHO. Satis habemus, et tempo esse vider̃ dissoluendi colloquij. CAL. Festus est dies hodie, et diẽ agere festum licet, et mos receptus est inter nos, vt non stomachus et lingua consular̃, sed dies et desideriũ cum cætus noster est soluendus. Quare rogo vt patient̃ feratis oĩa, neq. mihi inuideatis hanc grãm quam consequi studeo et spero. Aueo deponere ex aĩo calculos q me vexant. CHO. Per nos licent oĩa, neq. nostrum desideriũ est alienum à tuo, q et vellemus cum nos quærimus alios patiente aĩo audire, et cum nos tacemus, desiderar.

Infantes ante baptismũ mortui. §. 121.

In quem finem baptizari oporteat. §. 131.

Legem virtutis et vitij signaculum esse iuris filior̃.

Baptismus adultorum qua via tollend.

Quid de ijs q ante fidẽ professã et baptismum mortui sunt statuend.

fidei fructus salus ẽ

deraremus alios aliquid docte et sapienter petere ut nos instructio-
res euadamus. Modo Pastor noster inediam ferre et linguam ob nimium loquē-
di motum exiccatam mouere queat. PAS. Quasi vero nō sit hoc cōe ma-
lum. Petite disquirite quoad in hac vrbe moramini vos q peregrini estis.
Nam isti habent ad quem concedant cum ambigui redduntur aliqua de re.
CAL. Putatis fidem fuisse in mundo ante Abrahamū? PAS. Non in-
telligo qua de fide loquaris. Nam fides nō est ~~tantum~~ vnius aut sigcati
DE FIDE. aut virtutis vox. Et in Epla ad hebr. fides sigcat patientiā, cui subne- fidei sigcata
ctuntur innumera expla, q nunc ad fidem doctrinæ nunc ad spem videntur re- hebr. 10. 36 et 11.
ferri posse. Idem aut Autor Eplæ illius videtur ibi tractare, quod Iesus Matth. 24. 11
chrs erudiens Aplos, demonstrans sine patientia illos salutem conseq non q perseuera-
posse: Qui, inqt, vsq. ad finem patienter feret oia hic erit saluus. Quam uerit vsq. in
sententiam exemplis illustrat caput integrū Eplæ huius ad hebr. scripte finem.
incipiens ab eo loco: patientia vobis est opus, vt reportetis, vbi voluntatē
Dei peregeritis, promissionē. Quod si sermo est de fide imputante iusticiā
ea nusquā legitur fuisse ante mortuū Iesum chrm, nisi [illegible] in vno et
solo Abrahamo. Aliud est aut credere narranti, aliud pollicenti, et aliud
est sperare quod fore credideris, et aliud patienter ferre, et aliud est filijs
polliceri bona, et aliud promittere peregrinis ius adoptionis in filios. Hæc
distinguenda sunt, ne cogaris id alicui velle dare, quod et te nō dante ha-
beat: aut illud alicui dare velle, quod ille habere etsi oes det nō possit
CHO. Postquam ita libet et est otiandum in serio et salubri negotio, dicas
nobis aliquid de cœna dominica, cuius symbola tota Græcia et Bohemia
DE COENA DOMINICA. cum oibus q hāc duar gentiū ritibus viuunt, dant nō solū adultis ver
etiam infantibus, q mos ab alijs nō recipitur. CAL. Mihi etiā quiddam a-
liud quærendum succurit. Sed interea quid censes? Sitne panis corpus panem et
chri, an vna cum corpore chri, an neutrum? PAS. Sæpe ego sum miratus vinum, nō ēt
quid esset quod reformatores Euangelij inter se commisisset. Certe magna corpus et
stulticia fuit relinquere verba Euangelij et papistas consectari voluisse. sanguinem chri isti
Disputant qdem illi de pane et corpore, vino et sanguine, Et quærunt quo-
modo hoc, sanguis, et illud, corpus chri dici possint. Sed quid hæc ad E-
uangeliū? Vbi enim alicubi mandar vt in commemoratione cœnæ dnicæ
dici sup panem: hoc est corpus meū, Et super vinum: hic est sanguis meus
debeat? Si enim hoc dicerer, quærere possemus: Quōdo hæc dici possent,
vt illane, fiat lux, an vt illud: hi sunt fres mei, an vt illud: petra aut
erat chrs? Sed cum hæc nusquā aliquando dici, fieri, iuberi inueniar, quid
est quod istos torquere possit? Et sunt qui scripserunt de consolatione
spiritus, et fructibus quos recipiunt hi q cœnā dnicam frequentant, ob
eā caussā quod panis fieret corpus chri, seu quod vna esset panis cū chri
corpore, seu quod corpus chri absens in cælo sua dona pani coniungat, vt
is illa hauriat aīo q corpore digne deglutit panem. Et in arcanis qdē Dei
quiuis pōt quiduis commentari aīo, vt spes in eo oriar spiritualiū bonor
recipiendor. Sed nos nō hic sumus qde scripto quærimus, et cum scriptū
sit quid dixerit Iesus, et nō, quid dici iusserit, mirari nō desino vnde
ortum ducat quæstio illa An id fiat quod ministri dicunt an minime?
Quid enim si id minime fieri dixero, quod dicunt ministri? hoc est corpus
meū cum illis hoc dicere nusquā sit a Iesu chro iussū? Quid incommodi
accideret, si quis diceret ministros dicere oblato pani hoc est corpus meum
et ob.

& oblato vino, hic est sanguis meus, nó vt faciant ex pane corpus, & ex vino sanguinem chri: sed vt representent, quod Iesus chrs in postrema cena dixit. In Luca qdem est scriptum: hoc facite in mei memoria, quod mutuatus esse videt a Paulo. Nam si continuato labore vna cum Actis Apticis Lucas scripsit Euangelium, Paulus prius scripsit ad Corinth. vtrumq. Eptam quam Lucas scribere potuerit suum Euangeliu. Nam Lucas videt scribere cepisse postqua Paulus fuit Roma vinctus, antecessit aut scriptio vtriusq. Epte ad Cor. vincula Romana pauli, multos annos. Paulus igr ad hanc modum scripsit: hoc facite in mei commemoratione. Et, hoc facite quotiescumq. biberitis in mei comratione. Et vti declaraturus esset quid esset: quotiescumq. biberitis, subdit: quotiescumq. n. comederitis panem hunc & de poculo hoc biberitis, morte Dni annunciabitis donec venerit. Vt bibere, sit comedere pane, & bibere vinu, quod est prandere seu cenare, & chri comratio sit mortis chri anminciatio. Cu em Iesus chrs more haberet in prandio & cena frangere pane in principio, & prelibare poculum in fine, ita vt presens fuerit agnitus ab ipso discipulis panis & distribuendi poculi assidentibus, mere, voluit moriens vt iste mos perseueraret in Ecclia, quoties accederat ad prandiu & cena, pro memoria consuetudinis qua ipse vinens habuisset. Vbiq. aut scribit: hoc facite, nusqua hoc dicite. Et extant historie, q narrant hunc more vetusto tempore fuisse in chrianor cetu, vt prandentes & cenantes sine publice sine priuatim in edibus in principio & fine sumendi cibi id facerent quod Iesus chrs, in postrema cena fecisset. Et cum de facto narrat de mandato ne verbum qdem commemorant. CAL. Sed qd illud est: poculum, cui benedicimus, est coicatio sanguinis chri, & panis, qne frangimus, est coicatio corporis chri? PAS. Coicatione vocat consociationis significationem, quod q ex eadem mensa eunde pane & eundem calice capiut videm oes vnum esse, familiae sub vno patre familias. Unde mox sequit: quoniam vnus panis multi sumus, vnum (est) corpus, vnus cetus, vna Ecclia. Nam oes ex eodem pane participamus. Quodo (si dicores) nos participamus? Quodo inqt, hi qui nó sunt sacrarij participes, veluti vnius cetus membra, victimas edere nó possunt. Quodo vos nó potestis poculu Dni bibere & poculum demoniorum: Quodo nó potestis mensae dni participes esse & mensae demoniorum? Quod si poculu est vnum, etiam & mensa erit panis, & ἀπὸ τοῦ κοινωνικοῦ μετοχὴ, τόσις ὁμῶσις. Nam cauendu esse videbat, ne chrianis vnius corporis seu ciuitatis membra & ciues cum hostibus chri habere commertium, coicareq. velle peccatis illor videremur. Fecit aut mentionem cibi pro carne immolata idolis, & vini pro vino consecrato idolis, de quibus duobus tumerat inter chrianos quastio. Hec aut duo fractio panis & distributio poculi in prandio & cena a chrianis fiebant in memoria vsus & consuetudinis chri. CAL. Certe Dne Non deest doctor celebris q dicat delirium esse hec verba Apli: coicatio corporis chri est, ad corpus mysticum hoc est Ecclam referre, nisi alterum et membrum: coicatio sanguinis chri est, sic interpretari velis vt Ecclia et sanguis chri mystice esse dicat. PAS. Verum dicit. Quin et illud addo, hec de corpore chri mystico dicere deliriu esset, nisi et illud dici posset Ecclam esse os ex ossibus & carne de carne chri. In significationibus em summi amoris & constrictissime deuinctionis ad illas res sacra biblia recurrunt, quibus hoes nobis arctissima vincula amoris & consensus declarare solent.

1 Cor. 11. 24. + comedere & bib.

Mos chri in cena & prandio.

1 Cor. 10. 16. communicatio qd

Beza 4. p. 5.

Amoris summi significationes.

fruant.

DIES

Infantes aut olim admissos ad mensam Dni, q quotidie in prandio et in cæna priuatim ab oibus repræsentabar, sicut statuto tempore publice indicant patrum multor scripturæ posteris relictæ. CAL. Improbe factum. Nam scriptum est: probet aut ho seipsu, et sic de pane illo et calice bibat. hoc est: examinet suam consciam. hoc vero infantes qui facere possunt? PAS. Improbe qdem factum et mos ex mala intelligentia sacrar scripturar natus: sed aliam ob cam. Nam locus, quem citasti, est extra propositum. Neq. enim Paulus aliud sigcat per: probet se homo, quam qui probati sint, manifesti fiant inter vos. Ut sensus sit: Ita faciat quilibet adferendo sua cæna in eoem vsum alior et eor maxime q non habent vt no videar alijs alere velle et incipere schismata et dissidia: sed vt facta eius laudari et probari possint oibus. Vox igr illa no ptinet ad examē consciæ, sed ad patiētia et moras quas facere cogebanr esurientes cum viderent no licere sibi nec priuatim priuatam cænā quā secum attulerant edere pp offensionē aliorum q interesse no potuissent, nec publice cu alijs cum id fieri no liceret nisi præsentibus oibus. Dicebar aut cæna, quamuis dici no nunquā deberet prandiu, propter illius cænæ postremæ cam, qua chriani prandentes et cænantes repræsentabant. Non probo aut factum pp verba chri: hoc facite in mei memoria. Qui enim pueri aut facere aut commemorare possunt, q nec sciunt nec intelligunt quæ fiant? Sed ferendus est mos apud illos qui eum mordicus custodiunt ne dissiper Eccla: erudiendus tn est populus sicut diximus de baptismo vt norit, quid fiat. Eruditus enim populus et bene doctus per se deseret et amplius vti et quærere nolet, quod videt nullius esse emolumenti et diuersum ab institutione chri. Sed tu qui in voce: probet se, insistis, et ob id negas infantes cæna sumere posse, cur no idē faciebas in vocibus: q crediderit et baptizatus fuerit? Nam si licet aliena fide baptizari, licebit et aliena examinatione et probatione consciæ ad cænam Dni accedere, alieno opere operari, aliena commemoratione comrare.

DE DEO. CHO. Dixisti, Deum suscitasse Iesum a mortuis multo ante. At enim Iesus chrs potestate habere se dicit ponendi aiam sua et iter ea sumēdi. Et alibi dicit: Intra dies tres excitabo illud, corpus sgt suum. Forsā hic ille Deus est abs quo est excitatus a mortuis, seu q seipsu ille ipse excitauit a mortuis. Nam audiui ex his verbis Ioannis no deesse, q demonstrent Iesum chrm suam deitatem declarare. PAS. Non video q hoc fieri possit. Nam locus Pauli luce clarius de deo pro q suscitauit Iesum a mortuis et q dedit vires vt Iesus mortuus suum corpus mortuu iam resumeret et viuificaret, loqr. CHO. Adhunc modum dicunt illi: Iesum, cum illa verba nec corporis respectu nec aiæ dicere potuerit, et ipse aliud no fuerit nisi corpus et aia, dixisse diuinæ naturæ respectu: Ego potestate heo ponendi aiam mea et iter resumendi ea. Nam corpus no ponit aut resumit anima, nec aia seipsam aut ponit aut resumit, sed quidda tertiu, quod sit nec corpus, nec aia. PAS. Argutum argntum modo consistere posset, qua de re dubito valde sintne dialectici illi q hæc dicunt, sint scripturar gnari sint pphiæ studiosi? CHO. Cur hæc dicis? PAS. Quoniā tua vitia in tua hac ratiocinatione video, nec scio an tu videas. CHO. Mihi succurrit illud Petri dictum: anima mea pro te pona. Hoc dicere no posset nisi potestate habuisset ponēdi aiam sua pro chro, sicut chrs dixit, potestate habuisse pro ouibus suis aiam sua ponere. Unde videnr illa exoriri: amare anima plus aut:

Infantes ad cænā D. admissi

1 Cor. 11. 28 probet se

Rom. 10. Ioa. 10.

Ioa. 2 in tribus diebus suscitabo templu.

Ioa. 10. 17 potestate heo ponēdi animam.

aut minus quam chrm, quod est, aiam nó amare, sed odisse. PAS. Putas
idem esse hoc cum illo: Nolite timere eos q occidunt corpus, aiam occidere
Matt. 10. nó possunt? CHO. Nimime. Sed cum illo hæc dicta confero: aiam tuam
rapient abs te, quod est ponere ad vita seu ad mortem. PAS. Est igr
ponere aiam mori, & accipere aiam viuere. Atq vita et mors est corporis
ponere aiam q. d. cum adest aut abest anima, qua hoes nó possunt occidere, & q cum occidit
nó moritr vt corpus, sed torqtr vt vmbra. Quare erit aia qua dat corpo-
ri anima quæ infusa corpori facit vt homo dicar viuere. Idem igr erit
hoc: dare aiam suam redemtionē pro multis, atq. ponere aiam suam pro o-
uibus suis. Et illud: Vt per mortem aboleret eum, q habebat mortis im-
perii. CHO. Vitium igr esse in ratione illa dico. Vnu, quod aiam acci-
pit prq parte hois, q dat vitam corpori, cum sigcet vitam ipsa cuius abse-
tia est mors nó aia sed corporis. Retrahit enim vita, seu hæc aia ad ani-
ma illam q dr here corpus veluti taberna ulu. Vt sit anima ponere seu
dare, offerre se alicuius lucri caussa discrimini mortis. Maiorē, inqt, dile-
Joa. 15. 13. ctionem nemo habet, qua vt anima sua ponat quis pro amicis suis, id est
vt liberet quis a discrimine amicos, vt sigcet se repera amare, offert se discri-
minibus mortis. Est etiam vitium alter cum dicit: si animam nó ponit
neq. corpus neq. aia Jesu chri, ergo erit diuina natura q erat in chto q po-
terat ponere & resumere, anima. Idem em dici pot de petro & de oibus amā-
tibus aias suas pro salute amicor ponentibus. Quis sit ille q ponit am-
ma corpus ne Petri an anima, & producent his hoibus agmina deor ex e-
quo veluti Troiano. PAS. Vrmt igr vitia plusqua tria. Nam cum Pe-
trus & quinis nó sit ex corpore & aia veluti partibus duabus composite
& deuinctus, dici nó pot Petrus esse aut corpus aut aia, neq. si neq. corpus
sit, neq. aia dici poterit mihi esse. Nam est ex corpore & aia, quibus nó
sit neq. corpus neq. aia. Et est cois ratio ommu quæ aut mixta aut cóposi-
ta dicunt his q philosophia profitem. Petrus igr Paulus Jesus Joannes
posuerunt aias suas, nó corpora, aut aia Petri Pauli Jesu Joannis.
resumere animam. Resumere aut aiam est vitam recipere & ex morte in vitam reuerti, q
potestas si cui concedit a Deo pre, is dicere pot: anima mea resumam.
Non em vt potestatis humanæ est imprimere se discriminibus: Ita se a discri-
minibus in quæ volens quis inciderit liberare. Liberare tn se inde poterit
si potestatem habuerit se, inde eximendi. Est et aliud vitium quod in
his comexionibus esse solet, cum quo aut antecedunt aut consequuntur
unum aliquod & ob eam cam existimant connecti posse. Deus, inqt excitauit
Jesu a mortuis, Jesus excitauit se a mortuis, Ergo Jesus q se excitauit
a mortuis, est Deus, q Jesum excitauit a mortuis. Hæc ratio nectendi
in dientibus nó recipit, quod sit vitiosa. Plus enim parerent, prodigiorū
si reciperet, qua Affrica monstror, qua ille, seculor, quam alius, Atlantor,
qua Lucianus Chimærar, & ex variis naturar inquinibus mixtar institorū.
CHO. Sed hæc ratio illor, quos notaui, nó est. Sed ego ita ad eum modū edi-
di. PAS. Maneant igr tria, vt a principio dixi, in illor dictis vitia, & in
tua ratione vnum, postqua illos leuare cupis & ab hac culpa liberare.
CAL. Summa hanc videor videre fuisse nostror colloquior, pot, fide eor
q christiani esse dici & videri cupiunt, aliud nó esse, quam credere Deum
unu esse. Unum & Jesum esse chrm. Ad hrū duor dictor illud & naturę
esse, illustrata lumine eius, sine quo nullus cognoscere pot quis sit Deus
et Legis eius, sine quo nulla lex est lex, & ois, lex est nó lex: Ad hoc aut est
obedientiæ quis, sine quo nulla est salus, q obedientia pollicitatione habet
salutis, in his q salute carent, vt in Telepho & Samuele antegnā credi-
disse

Dei ejusq. septimi summa.

dissent. Nam hor posteri vtuntur fruuntur boni mali salute huius-
modi parta à maioribus eor per fidem et baptismum. Vtrumq. aut hor
in posteris istor duor et similiu, qui primi ex infidelibus fiunt ex sua
quisq. gente credentes, nullam habet promissione, cum res omnium pro-
missionu fidei posteri hor possideant, sed minas. Nam q mendace facit
Deum, et negat Deum, quæ fecit et voluit, fecisse et voluisse merer pæ
nas. PAS. Hæc plane est abs te ad vnquem recitata summa. CAL.
Mihi vero no vider qua in parte hæc fides à Iudæor et Machumeta-
nor fide dissideat: Et cauendum esse iudico ne dum instituimus hoes vt
chriani fiant, faciamus illos aut Iudæos aut Machumetanos. PAS. Nos
in his regionibus nostris id esse dicimus et credimus fidem chrianam, fides christiana qd
quo cognito intellecto et credito ab infidelibus et filijs iræ acquirir vita
æterna. Nam nobis satis est vitam æterna acquirere. Alia q ad vita
æterna no pertinent legimus et credimus, no quod necessaria sint ad vi-
tæ æternæ consecutionem: sed ad excolendum animum. Legimus aut
Iesum chrm hoc vnum, tota vita nunciasse Iudæis subditis iræ Dei
et morti addictis, quod proximus morti ita Patri Deo recitauit: Hæc Ioa. 17. 3
est, inquiens, vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, et que
misisti Iesum (esse) chrm tuum. Hoc vnum siquidem creditum li-
berabat Iudæos à morte et transferebat in vitam æterna. Et alio loco
dixisse legir: operemini cibum q permanet in vitam æterna. Et, Hoc est Ioa. 6. 27.
opus Dei seu cibus q permanet in vitam æterna, quem operari à vo-
bis oportet vt vitam æterna habere possitis: Si credideritis in eu
quem misit ille, hoc est, si eum credideritis esse missu à Deo, q missus
à Deo est. Tu igr dicere posses Iesu chro, cui Deus Pater oe suum con-
silium aperuisse dr, Dne vitane æterna his concedir q vnum esse Deu Iac. 2
credunt et te esse chrm? Nunquid no diaboli vtrumq. credunt et
vnu esse Deum, et te esse chrm? Quid igr? vitam æterna conce-
des diabolis quibus est ignis æternus ad torquendu eos paratus?
Nam esse idem vider quod Iesus chrs concionabar et quod credebant
diaboli, sentiebat naturæ ordo, nouerant oes spiritus beati, nunciarat
angeli, cognoscebant maria, intelligere tn Iudæi nolebant, vt illis eius
rei fides no profuerit, cum istis incredulitas obfuisset et ruina attu-
lerit illam ipsam rem credere noluisse. CAL. His dictis facile me
opponere possem et dicere, hanc facilitatem recuperandæ salutis q Promissiones et fides non omnium.
erat si Iesum chrm esse credidissent, no diabolis, q erant extra saleam
saluandor: no cælo et terræ q carent ratione propositam fuisse: sed
his solis, apud quos fuisset Salus, sed elongata fuisset criminu caussa,
seminis sgt Abrahamici oues, sed q à pastore suo Deo desciuissent.
PAS. Neq. ego aliud dico. Sed hæc adduxi vt intelligeres no valere
si id, quod concionabar Iesus chrs Iudæis, diaboli crederent, ob hanc
caussam dici posse chri conciones fuisse, no audeo proseq reliqua.
Tu tan dicebas hanc fide, qua ego onderam fuisse illa, qua concio-
natus fuerat Iesus chrs, et diuulgarant per vniuersu orbem Apli debe-
re dici et posse nominari Iudaicam et Machumetana, quod eam Iudæi et
Mahumetani crederent: cauendumq. esse ne dum chrianos facere debe-
mus, no chrianos ex no chrianis reddamus Iudæos et Mahumetanos, hoc est,
no chrianos. Quare, sicut tu dixisti, spectandum est, no quis qd credat,
sed

SEPTIMVS

sed quid cui credendu iubeat, proponi, cum spe salutis à Deo. Quot putas fuisse gentes tempore Abrahami quæ circumcidi solebant? nullius tñ populi circumcisio erat signum fœderis dimini, nisi Abrahamicæ gentis, cuius solius erat ius adoptionis, gloria, testa, legis constitutio, cultus, & promissiones & Patres. Quot populi sunt nostro & superiori seculo, q̃ renera baptizari, & præcipitari in aquas vt mundem solent? Nullus tñ baptismus valet aliquid, nisi is q̃ segr̃ fidem, adoptionis filior, & iusticiam per fidem imputatam. Unde non valet si dicas:

Circumcisio sine mandato dei infrugifera.

quis baptismus valet.

DE FIDE.

Iudæi circumcidebañ: Ægyptij circumcidebañ:

Ergo circumcisione Ægyptior circumcidebañ Iudæi.

Neq; si Iudæi & Arabes & Turci circumcidum, dicendum est Iudæos accepisse circumcisionẽ à Turcis aut Arabibus. Sicut neq; valet: Si Iudæi baptizañ & christiañ baptizañ, vt baptismo Iudæor licet possit baptizari christianos. Dicebat Iesus chr̃s discipulis suis: attollite oculos vros, & videte regiones, quonia albæ sunt ad messem, q̃ plane erat alia messis ab illa, quam demetere nó potuit, quonia extra agrũ eiectus est et occisus, de qua ita dixerat: Messis multa operarij aũt pauci. Hæc messis ab illo tempore sperari cepit, ex quo granum frumenti cadẽs in terra est mortuũ. Antequa enim hoc tempus veniret, neq; Samaritanis, neq; alijs gentibus concionari, quod Iesus esset chr̃s licebat. Neq; hi populi credere hoc ad salutem poterant, quoam nondũ venerat tempora nationum, nisi recepta circumcisione in populũ Dei fuissẽt adoptati. Interea huius temporis, audi quid sit scriptum, dixisse Iesum chr̃m: Væ tibi chorazin, væ tibi Bethsaida. Quonia si in urbe Tyri ac Sydonis facta fuissent virtutes, q̃ facta sunt in vobis, olim in sacco & cinere scelerum suor pœnitentia egissent. Et q̃ sequunr̃ in hanc sẽtentia. Eadem innuisse certis circumstantijs, declarat Joannes, Iesum, cum audisset à Philippo & Andrea, quod quidam græci vellent eum videre & cum eo loq. Indicant aũt hæc verba Iesu christi, quod si intra hoc tempus Tyrij aut Sidonij aut audissent nunciari Iesum esse chr̃m & credidissent, aut pœnitentia de suis sceleribus, sicut parati erant facere si in illis facta fuissent virtutes, q̃ in Iudæa & Galilea fiebant apud Iudæos, fecissent, & fidem illam sine fructu, & hanc pœnitentia sine pollicitatione vernæ fuisse. Antequa enim apertum fuisset gẽtium fidei gentibus, & apertum fuisse cognouissent Apli, & isti solis Iudæis et dispersi & dissipati per orbem concionabañ Iesũ esse chr̃m, & gentes spem habere salutis ex fide sola sine circumcisione nõ poterat. Unde baptizatos baptismo Joannis præputiatos, q̃ eam fidem habebant quam concionabar Joannes, et erat eadem cum illa, quã concionari cepit Jesus, cum id factum fuisset ante impleta tempora nationum, & id sine circumcisione salutiferũ esse non posset, rebaptizari seu potius baptizari iussit Paulus. Credere em Iesũ esse chr̃m & baptizari, tum sine circumcisione valuit ad salutem gentibus per solam fidem, cum impletis temporibus nationũ cœpari cepit per semẽ Abrahamicũ benedictio Dei ibus gentibus, & in illas transfundi ita ornamenta gris Abrahamici sanctitas natalin, gloria, amor Dei, tutela & alia. Fac igr̃, & si id facere nó potes, finge tñ id fuisse quod nunquam fuit, vt discipuli contrã, quã mandatum illis fuerat concionatif.

Circumcisio sine mandato dei infrugifera.

quis baptismus valet.

Joa. 4. 35.

Matt. 9. 37.

Joa. 12. 24.

Matt. 10. 5.

Matt. 11. 21.

Joa. 12. 21. 24.

Act. 11. 19.

Ante apertũ fidei ostiũ fidei in gentib⁹ frustranea.

Act. 19. 5.

Fides in chr̃m valde valere sine circumcisione cepit.

Matt. 2.

ti fuerint Samaritanis & cunctis gentibus, antequã plenitudo temporũ pro gentibus aduenisset, & virtutes, quas faciebant apud Iudæos face: re cepissent videntibus Tyrijs Sidonijs Damascenis Antiochenis Aegy: ptijs Cyprijs & illi credidissent sicut postea crediderunt, & hi poeniten: tiam egissent, sicut postea poenitentiã egerunt. Manifestissimũ est quod illor̃ fides & hor̃ poenitentia esset extra, & clam & sine fructu, quoniã dona Dei nõ habet is qui currit & q̃ vult, sed is cuius miserẽr Deus & ei illa donat. Nunquid igr̃ quoniã & illi sine fructu & Apli cum fructu credi: dissent, & vnum esse Deum & Iesum esse xpm̃, dicendum est fidem Apo: stolor̃ fuisse fidem Samaritanor̃ Tyrior̃ Sidonior̃ Damascenor̃ Antioche: nor̃ Aegyptior̃ Cyprior̃? Tam enim tum Sodoma Tyri Sidonis noxia, q̃ tẽs xpi adducit̃ pro exẽplo erant odiosa Iudæis, quam nunc Mahu: metanor̃ & Iudæor̃ sunt inuidiosa xpianis. Quamuis sciamus si tẽ: pore Aplorum & sequentibus aliquot ætatibus si Iudæus, credidisset Ie: sum esse xpm̃ multa alia re quæsita nũmeratum inter xpianos fuisse. Est igr̃ fides xpiana qua diximus edocti ab Aplicis scriptis esse, neq; sequeñ ob id, quod diaboli crẽdant vnũ esse Deum & cõtremiscant, & vnum esse Iesum xpm̃ Dñm nostrum, Sanctũ Dei benedicti & diffu: giant, aut quod Iudæi credant vnum esse Deum, aut quod Tyrij A: rabes Mahumetani hoc idem fateant, hanc fidem nõ esse christianam. CHO. Putamus quod integros menses libenter consumeres in loquendo neq; de curando corpore cogitationẽ aliqua susciperes. PAS. Mihi vero de his rebus loqui est adprime iocundum, & cibo videor susté: tari quo maximopere delector. Vtinã interesse possent, qui nos suis scriptis impetunt & famam nostram conspurcant. Nam cum vni ver: bo Dei & non alijs scriptoribus se ministere profiteam̃, spes esset vt ex hostibus redirent nobiscum in grãm modo docilem adferrent men: tem & paratam aut ad docendum aut ad discendum, sicut nos oĩbꝰ rebus expensis in hanc qua tuemur opinionẽ scientes & prudentes re: mittis, parati transire in alior̃ sententia, si hæc, q̃ hic narramus falsa, & alia q̃ nõ credimus, vera ex verbo Dei aliquis nobis demonstrare pos: set. CHO. Nos tibi gras agimus & fausta dia precamur. PA. Saluet vos & seruet beatos Dñs Deus noster. CHO. Quid tu istuc moras adhuc trahis & insusurras pastoris auribus? Cur nõ alta voce vt nos exaudiamus? PAS. Quid reuertimini? CAL. Non quæstio aliqua nouã est, sed petitio. Regat Telephus diem sibi dari in quo solus quærere possit & sibi soli responderi. CHO. Modo ne petat solus audire concedi li: cẽt seruatis legibus superior̃ dier̃, vt siquid assidenti occurrerit du: bium, quod Telepho nõ veniat in mentẽ, ille log & quærere debeat qui dubitat, Telephus aut tacere. CAL. Esto fiat. Nam & ego interesse colloquio desidero. CHO. Etiam nos oẽs si feriatus dies fuerit, aut post prãndiũ erit delecta ad colloquiũ hora. PAS. Iam aduentant aliquot festi dies turmatim, illos & dabo huic ad quærendũ & deligam vri causa ad audiendũ pro oĩbus. CHO. Verum dicis. Iteꝝ bene vale. PAS. Abite felices. Dñs Deus det vobis suũ sp̃m, vt sicut ad quærendũ & sciendũ res christianas desideratis: Ita vobis faueat vt vita vta bone: stamento sit doctrinæ quã profitemini. CHO. Amen.

DIES OCT.

plenitudo temporũ

Rom. 9. 16.

promissiones legũ

Leges nostræ christiano necessariæ

Leges humanæ nõ carent permissione & quarent̃ 172. 173

Ps. 147

Act. 8

Rom. 7

DIES OCTAVVS.

Collocutores. Pastor Telephus Chorus Samuel.

PAS. Frequens aspectus vr̄ me exhilarat, et negotium nostrū tale est in quo se exercere cuiq; sit honestum. Assidete oēs. CHO. Nobis loqui præterquam in dandā et accipienda salute nō licet. TEL. Licet oībꝰ loq sed nō vt totum diem suis quærendis, nulla parte mihi relicta, occupent. Sed ad mea his relictis Dñe Pastor r venias rogo, quidq; mihi sit faciendū et fratri atq; adeo Samueli huic, ne ius quod videor acquisiuisse filior Dei et hæredum vitæ æternæ per fidem et baptismum perdam, dissere. PAS. Huc paratus aduenio: Samueli tn̄ huic si aliquando quinq; libros inscriptos Mosi legit sunt nota ista nostra q̄ dicemus et explorata. Tibi vero sunt cognitu necessaria, sicut necessariū erat et nosse Deum vnū, et intelligere quæ esset voluntas istius vnius Dei, vt adscribereris militiæ eius, credere sz̄t Iesum esse chrm̄ et baptizari. Nam sicut oēs Dij præter vnū Deū nullus sunt Deus: Ita oēs leges, præter legem Veri Dei, nullæ sunt leges. Alię enim leges suos autores, hēnt aut deos aut hoēs, q nec vitam æternam atq; adeo ne vitam qdem diuturnā polliceri possunt. Ista aut lex et Deum ver habet autorē et promissionē hēt adnexam vitæ et præsentis et futuræ: Illius diuturnioris huius æternæ his q eam seruauerint. Quare necessariū tibi est nosse leges Dei, vitæ promissionem habentes, eius vitæ cuius consequendæ ius habes acquisitū pro te et tuis posteris per fidem: Sicut necessariū tibi erat nosse Verum Deum, et huius veri Dei in acquirēdo iure ad vitam voluntatem. Sicut aut de his duobis abunde superioribus colloquijs es edoctus cum frē tuo et Samuele: Ita leges Dei conabor tibi explanare. Nunc agedum perquiras q̄ tibi quærenda videbunt, Ego ad singula quantum potero sigīanter et vere respondebo: Vel Ego dissera et tu si dubium occurret interturba prosequentē orationē et quære. TEL. Qui quærere possum in rem ignotam mihi? Nam etiā apud nos leges habemus Ne occidito, Ne furator, Ne adulterato et alias: Sed tu alias esse dicis istas leges Dei veri ab his q̄ sunt aut hominū aut alior deor. PAS. Illæ ipsę sunt quas tu enumerasti cum his quas ego proponā magna ex parte. Sed illæ vrā carent promissionibus Dei. Late sunt enim dictante natura: hæ aut nō sine præmij pollicitatione sunt a Deo hoībus latæ. Sed sequar vt voles. CHO. Osiliceret. TEL. Per me licet. Nam video me in eo argnto versari, vbi aptior sum ad audiendum, quā ad quærendū. Et video quicqd vos quæsieritis de lege Dei, id totum ad meum desideriū pertinere. SAM. Tu auditor eris nos quæsitores. Nihil aut audies quod nō intersit scire eius q de tota lege cupit erudiri. CHO. Potestne homo nō chrianus leges Dei seruare? PAS. Quid hoc quæritur? Si quis seruare et colere pōt id quod nō nouit? Non fecit talr, inqt, oī nationi et iudicia sua nō manifestauit eis. Et loqr de lege. Quod si ille dicebat, se Vatum quæ legebat verba intelligere nō posse sine duce interprete, quid statuendum est de his qui nec norunt Deum nec leges Dei habent cognitas? Nonne scitis et leges loq his et nō alijs, quam q subsunt legibus et ad quos sunt latæ leges: Et eosq sunt extra Ecclam ignorare concupiscentiā esse pctum, qua ēt decipiunt et deducunt ad peccandum, q tn̄ et est pctm̄ et merer stipendia pcti?

Quid

DE LEGE DEI.

promissiones legū.

Leges nosse chriano necessariū.

Leges humanæ carent pmissionibꝰ et quare. 1. 172. 173.

AN LEGES DEI seruari possint.

Ps. 147.

Act. 8

Rom. 7.

Quid rogo nobis quærere de his, q sunt extra Ecclam? CHO. Ver dicis.
Quæramus igr. An possit chriames vir totam legem Dei factis repræsenta-
re? PAS. Cois est quæstio ad vtrumq. populum pertinens, et circumcisu, q
fuerat olim, et præputiatum, ad quem benedictio Dei deducta est per vnu
ex populo circumciso. Quidni autem? Et quid obstat quominus lex Dei tota
seruari a membris Ecclæ possit, q tota lata ob id est vt ob seruarer? Hæc n. lex cur inscripta cordibus dicatur. Heb. 8.
caussa est cur inscripta esse dicar cordibus noui populi, et oblata in tabulis
delineata populo veteri vt noscerer, nec aliqs prætexere posset aut ignorantia
quu scire quid esset faciendu, aut difficultatem cum legislator ipse gna-
rus quid et quantum virium dedisset hoi cui regundo tulerat leges di-
xerit nihil deesse hoi, alieno a suo populo ad obseruatiam legu suar præter Deu. 30.
noticia. CHO. Scribir tn legem esse iugum, quod nullus vnqua portare
potuit. PAS. Locus ita habet: Quid tentatis Deum vt imponatis iugu Act. 15. 10
super cervices discipulor, quod neq. patres nostri neq. nos portare potuimus? lex iugum importabile.
Vocat aut discipulos illos, q nunc Nazareni nunc chriani nominanr. Sicut
et infra in loco quem citauimus: repertis quibusdam discipulis dixit ad illos
Num sprm S. accepistis, Discipuli dicunr hi qui chriani dici Antiochiæ
ceperunt. Locus aut citatus loqr de iugo circumcisionis ad qua voca-
banr præputiati no a Paulo, sed ab hostibus Pauli. Onus enim erat il-
lud: Nisi circumcidamini sdm morem Mosi no potestis esse salui, Quod Act. 15. 1
onus dicit Petrus nec se nec patres suos portare potuisse, sine doloribus sqt
et molestijs. Nam per tres dies in doloribus et per alios aliquot impeditum
continet circumcisio hoem vt legimus in scripturis, et videmus in his
gentibus, q circumcidunr fieri. Unde populus ne impedirer a profectione et Iosu. 5.
fuga errans in montibus circumcisione prætermisit. CHO. Sed quid il-
lud est: Quodo potestis bona loq cum sitis mali? qui bona loq no pot ma- Matth. 12. 34
lus, quodo bona facere poterit, cum facilius sit loq qua facere? Et,
Quis est ho qui malus no sit? PAS. Meliora cogita de Ecclesiæ filijs,
neq. putes omniu et seculor et hominu esse, quod alicubi scriptum legis: Gen. 8. 21
Figmentum cordis humani ~~malu~~ est ab adolescentia sua: Ecce in iniqui- Ps. 51. Non omniu ætatu esse aliqua dicta et scripta
tate conceptus su, et in peccatis calefecit me mater mea. No poteritis
benefacere cum didiceritis malum. Sunt enim certa tempora in qbus
oes hominu iusticiæ sunt pannus menstruatæ, cum sqt nullus est, q inuo- Ier. 13. 23. Esa. 64. 6. et 59. 2. et 58. 2.
cet iusticia, et populus accedit ad Deum per carecta, cu vias eius
quasi iusticia fecisset, hoc est: cum iusticia legis populus careat et præ- labijs honorare Deum
tendat iusticia ear rer quas Deus fieri non iussit. Hoc aut est
labijs honorare et corde execrari Deum, cum no solum cor sed et ipsa Esa. 29. 13 et 6. 5.
labia populi sunt polluta, doctrina ad male agendu inclinante et ad
male loquendu de Deo prouocante. Po siquidem peruenit sæpe male
operandi disciplina vt oia corporis ad operandum instrumenta inficiat, Ioa. 8. 34
et natura ~~et~~ videar vertere ad disciplinæ male operandi ingeniu et
proclinitate et reddat hoem veluti mancipiu peccati. Impunitas aut
hor malor multitudine exemplor parit, vt ferme vrbes et imperia ~~af~~ in-
ficiat, vt ne per multas qdem et populosissimas vrbes decem viri iusti Gen. 18. 32
olim inueniri potuerint, nec per vniuersum orbem alia familia præter
Noe iustum et integru, et cuius iusticia et integritas inuenerit gratia Gen. 6. 9.
in oculis Dei ne periret cum alijs inuenta fuerit. Quid? Ab initio cu Iustus solus Deus
esset Adamus et Eua quis erat iustus? cum illor vterq. esset et crea- Gen. 3.
tus in iusticia et prolapsus in peccatu nisi solus Deus et eu circum
stat.

Tempora iniquitatis.

stantes spiritus beati? His in temporibus, si quis peruagari per expla
cupit per me illi licet, inueniet plane à multiplicatis hoibus nullu fuisse
vocatum iustum q leges virtutis et vitij nõ coluerit, neq. vnquã fuisse
mundu sine viris iustis, quamuis et à multitudine maloꝝ superarentur
et tam pauci essent, vt viderem esse nihil et nulli. Hos iustos, quamuis
paucos, Deum semper curasse vt à malis liberarem legimus.

Leges dei seruari posse

Venio nunc ad tempora datæ legis. Cum leges sint datæ sanis et integris
hoibus q leges seruare potuissent si voluissent. Neq. n. post abrogatas le:
ges damnati illi fuissent à iustissimo Iudice Deo, nisi seruare illas po:
tuissent. Postquã aut latæ sunt leges, et hoes leges Dei abiecissent, et

Legum diuinarũ abiectio vnde.

impunitas, quã nõ clementiæ et ~~imp~~ benignitatis Dei, sed insensibilitatis
et incuriæ esse fructu illi arbitrabant, maiorẽ occasionẽ abijciendar le:
gum diuinar dedisset, tum doctrina illa et institutio orta est, et dulce:
do peccati, q natura Dei bona in contradicendo Deo, callum obducere fe:
cit, vt tam facile sit, iudicatu malum virum bona, facere aut loqui sicut
coruu, natiuu mutare colorem. Bono igr Adamo vna, Bono Noe alte:
ra, Bono populo lex et summa legum lata est, quã Adamus et Noe

diritas hominũ quãdo orta.

et populus cum eor posteris seruare boni bonas leges potuissent: Sed
post leges latas, diritas illa secuta est, post præcipitatos hoes in barath.
tnũ inobedientiæ, quam deplorant in multis, sacra biblia, quæ diritas

Deut. 30.

nõ erat in hoe, cum darem leges, et si erat, per condonationis grãm sub:
lata fuerat. Obstitisset eni id legislatoris aio, q ob id leges tulisset vt
obseruarem quas cernebat obseruari posse. Sed post leges latas culpa eor,
qui more peccandi, conuerterant in naturam, in non paucis, nõ in oibus tn
diritas exorta est. Inter diritatem aut hanc in alijs habentibus corpæ:
nitere nescium, et ai thesaurũ plenum esca peccator, Et sanctos viros

hominum tria grã. p. 145.

legem Dei præstantes, sunt medij illi, q etsi peccant, pænitet tn illos, et
ad veniam petendã, ad prm clementiar omniu conuolant, deplorantes pec:
cata sua, et suam in frequentando peccato miseriã, altis suspirijs dam:
nantes et dicentes: videri sibi ab ipso naturæ ortu, ad contradicendum
Deo, fuisse natos et nutritos. Quæ verba, sunt ambientis grãm eius,
quem nouit peccando offendisse. Cui inuocationi spem salutis reliquit
in lege Deus. Sicut autem hi, in his q male cogitarunt, dixerunt, opera:
ti sunt, clamasse nouimus, Ne intres Dne in iudicium, cum seruo tuo:

Ps. 143.

Ita in his quæ bene cogitarunt, bene dixerunt, bene egerunt, si aduersari
sibi hoes ~~[illegible]~~ senserunt, et Deo totam caussã dijudicandã reliquerunt, di:
xisse legimus: Iudica me Dne, sdm iusticiam meã. Quæ sententiæ,

Ps. 7.

repugnantes ab illis, nõ fuissent dictæ, si in oibus suis dictis, factis, et
cogitatis inesse iniusticiã cognouissent. De oibus enim à se oi tempo:
re patratis operibus, si oia fuissent mala, dixissent: Non iustificabir
in conspectu tuo ois viuens. Et, si oia fuissent bona, semper illud
pronunciassent: sdm iusticiam meã iudica me. Mutant igr sentias
et nunc hanc nunc illam proferunt, pro rebus quas gesserunt aut ma:

Iusti oibus seculis fuerũt.

licia aut probitate. Remanet primũ illud genus hominũ obsequẽs
Deo, laudatu, semp, et oibus seculis, quoniã oibus seculis fuit Abel Enoc
Noe Abrahamus, Isaacus Iosue Samuel Elias et alij nõ adeo pauci vt
nullus fuerit eor nurus. Est tn aliquando seculum tanta malicia cor:

tempus et seculum impietatis seu diritatis.

ruptum, vt vilipensa probor hominũ paucitate, cum ne decem quidẽ ali:
quando

quando inuenirí in vrbe felicissima opulentissima & frequentissima
potuerint, dicere ὑπερβόλικῶς possis: Oís homo mendax: Non est q faciat Ps. 13.3
bonum, nó est, ne vnus quidem. Nam hoí verboí sensũ locus ipse detegit, Rom. 3.10
cum ait subdens: Detorquentes populum meum: Timore timuerint, quod
Deus sit in grãtione iusti populi sẽt, quem deuorabant: Consiliũ inopis con-
fudistis, q2 Dñs spes eius est: vt volnerit dicere: Non est q faciat bonum
ne vnus quidem, praeter viles quosdam in quor generatione est Dñs. Est tñ
cum nó. Exlm in principibus: verũ ẽt in populo nullus aliquando sit ne in Leu. 6.13.
sacerdotibus quidem q mereatur Dñm. Sed haec, nó sunt, neq. omnib ætatiũ, neq.
contraria his q proposuimus, de legis Dei obseruantia. Nam Paulus quũ
dixerat: Non est iustus, ne vnus quidem, multos tñ fuisse secum iustos hẽc,
cum haec scriberet, multis in locis testat. SAM. Locum illum psalmi: Mise- Ps. 51.16
rere mei Deus, de puero aegroto loq, & nó de Dauide loq iudico, hoc sen: Miserere mei deus
sũ: Puer iste, quamuis sit in iniquitate conceptus, & in peccato calefactus, tó ñ ẽt ḷáı quid sit 1 Cor. 17. nam. 10. Soph. 7.9. Zach. 7.11. 2 Reg. 22.23. & Deut. 27.27. dñr: execrabilis ẽ legis dicta no surgere facit Hebraice. Eccli. 6.21.
postquã cum peperit mater sua: attamen parce illi vera concedito culpa
mea. Etsi non desint auẽ q huic sensui contradicere videant, iuuare tñ
posset persona mutatio, & argñti tractatio & temporis illius ratio. Na
psalmũ editum fuisse, cum Dauid sollicitus esset de infante, videñr inmi-
scere verba illa: Rogauit Dauid Deum pro puero, ieiunauitq. ieiunio, & 2 Reg. 12.
ingressus pernoctauit cubans in terra. Nam in historia nõn narrãr pre-
ces meroris proposuisse Dnó, nisi agente aiam puero. PAS. De hoc alias
dicẽr. CHO. Quid illud est: Iusto lex nó est posita: sed iniustis? Nimꝝ, 1 Tim. 1.9
quoniã lex iram operat, & vbi nulla est lex, ibi nulla est praeuaricatio, Rom. 4
ob ea caussa haec dicunt: Cum aut nulla sit condemnatio his q insiti Chri- Rom. 8
sto Iesu sunt, seq videat nulla esse in iustis praeuaricationem, nullam Rom. 8
iram legis & nullam legem? PAS. Egrederis metas, & eq quaerere inci-
pis quae Telepho huic, etiamsi fuerint optime cognita, nullam adferent
vtilitatẽ, animũ eius animũ in multis reddent: attamen sic habeto Legem, Lex cur lata
caussa praenaricationi & malor, q fierent ab hoibus impune, lata fuisse Gal. 3.19.
scito. Impune siquidẽ quiuis fieri poterat nulla existente lege, q peccatũ Rom. 5.
imputaret, & certa constituta paena puniret. Cum aut Deus hoi condo- Esa. 43.
nat peccatum, nulla reliqua est peccati, aut memoria aut mulcta seu con- peccatorum condonatio
demnatio. Quoniã vero ita fecit oĩbus tam Iudaeis quã nó Iudaeis p
fidem, quos oẽs Paulus vocat sanctos insitos arbori iustitiae abrahami- Rom. 11.
cae & ramis eius propter hoc dicitur, nihil metuendũ esse sanctis, q nó sdm Rom. 8.1
carnem viuunt, ab ira Dei, q illis instabat propter memoria veterũ deli-
ctor. Aliud aut est condonare peccatum, aliud transferre. Nam cũ trãs- Transferre pẽ̃ctum
fertur peccatum, nó is luit paenas q peccauit, sed q praestat aliena culpa.
Sunt phrases tñ dicendi cum dicimus: vomisti ad me vt reduceres Deo Tob. 34
in memoria peccata mea. Seu, pp peccata populi mei facio regnare impios, Esa. 53.5.
vt sẽt populus purus. Et cum dicimus: pp peccata populi mei percussi
eum, seu, propter nostra peccata mortuus est rex, quod nostris sẽt peccatis
tantum bonũ nó merentibus, vt rex iustus et sanctus super nos regnaret,
Est ante tempus, qui dignus fuisset diu viuere, mortuus. Sed de his multa
in institutionibus christianis potestis legere. Locus aut Pauli ita habet:
ἐιδομεν δὲ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ· ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ θεῷ· διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ· διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας· νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν· δικαιοσύνη δὲ θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας· οὐ γάρ ἐστι διαστολή· πάντες γὰρ ἥμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ· δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὃν προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ· πρὸς τὴν ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν καιρῷ· εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ· ποῦ οὖν ἡ καύχησις; ἐξεκλείσθη· διὰ ποίου νόμου; τῶν ἔργων; οὐχί, ἀλλὰ διὰ νόμου πίστεως· λογιζόμεθα γὰρ δικαιοῦσθαι πίστει ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου· ἢ Ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον; οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν· εἴπερ εἷς ὁ θεὸς ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως· νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ νόμον ἱστάνομεν. Τί οὖν ἐροῦμεν εὑρηκέναι Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν κατὰ σάρκα; εἰ γὰρ Ἀβραὰμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα, ἀλλ' οὐ πρὸς θεόν· τί γὰρ ἡ γραφὴ λέγει; ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ χάριν ἀλλὰ κατὰ ὀφείλημα· τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ λογίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην κατὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ ἀνθρώπου ᾧ ὁ θεὸς προσλογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων· λέγει καὶ Δαυὶδ τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ᾧ ὁ θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων· μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι· μακάριος ἀνὴρ οὗ οὐ μὴ λογίσηται κύριος ἁμαρτίαν· ὁ μακαρισμὸς οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομὴν ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν; λέγομεν γάρ ὅτι ἐλογίσθη τῷ Ἀβραὰμ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην· πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ ὄντι ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; οὐκ ἐν περιτομῇ ἀλλ' ἐν ἀκροβυστίᾳ· καὶ σημεῖον ἔλαβεν περιτομὴν σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων δι' ἀκροβυστίας εἰς τὸ λογισθῆναι καὶ αὐτοῖς τὴν δικαιοσύνην· καὶ πατέρα περιτομῆς τοῖς οὐκ ἐκ περιτομῆς μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσιν τοῖς ἴχνεσιν τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ· οὐ γὰρ διὰ νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ Ἀβραὰμ ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ τὸ κληρονόμον αὐτὸν εἶναι κόσμου ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πίστεως· εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου κληρονόμοι, κεκένωται ἡ πίστις καὶ κατήργηται ἡ ἐπαγγελία· ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται· οὗ γὰρ οὐκ ἔστιν νόμος οὐδὲ παράβασις· διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως ἵνα κατὰ χάριν εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι οὐ τῷ ἐκ τοῦ νόμου μόνον ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίστεως Ἀβραάμ· ὅς ἐστιν πατὴρ πάντων ἡμῶν καθὼς γέγραπται ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε κατέναντι οὗ ἐπίστευσεν θεοῦ τοῦ ζῳοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα· ὃς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν κατὰ τὸ εἰρημένον οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου· καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει κατενόησεν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νενεκρωμένον ἑκατονταετὴς περίπου ὑπάρχων καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας· εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει δοὺς δόξαν τῷ θεῷ καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὃ ἐπήγγελται δυνατός ἐστιν καὶ ποιῆσαι· διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς οἷς μέλλει λογίζεσθαι τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν· ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν· δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως εἰρήνην ἔχωμεν πρὸς τὸν θεὸν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν τῇ πίστει εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ᾗ ἑστήκαμεν καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν εἰδότες ὅτι ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν· ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν· εἰ γὰρ ἔτι ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν ἔτι κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανεν· μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται· ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν· συνίστησιν δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ θεὸς ὅτι ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν· πολλῷ οὖν μᾶλλον δικαιωθέντες νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς· εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ πολλῷ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δι' οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν· διὰ τοῦτο ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον· ἄχρι γὰρ νόμου ἁμαρτία ἦν ἐν κόσμῳ ἁμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου· ἀλλὰ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ ὅς ἐστιν τύπος τοῦ μέλλοντος· ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα οὕτως καὶ τὸ χάρισμα· εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσεν· καὶ οὐχ ὡς δι' ἑνὸς ἁμαρτήσαντος τὸ δώρημα· τὸ μὲν γὰρ κρίμα ἐξ ἑνὸς εἰς κατάκριμα τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα· εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσεν διὰ τοῦ ἑνός πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύσουσιν διὰ τοῦ ἑνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἄρα οὖν ὡς δι' ἑνὸς παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα οὕτως καὶ δι' ἑνὸς δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς· ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί οὕτως καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί· νόμος δὲ παρεισῆλθεν ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα· οὗ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις· ἵνα ὥσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ οὕτως καὶ ἡ χάρις βασιλεύσῃ διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν αἰώνιον διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν· τί οὖν ἐροῦμεν; ἐπιμένωμεν τῇ ἁμαρτίᾳ ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ; μὴ γένοιτο· οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρτίᾳ πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ; ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν· συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον ἵνα ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρός οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν· εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα· τοῦτο γινώσκοντες ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ· ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν Χριστῷ πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ· εἰδότες ὅτι Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνῄσκει θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει· ὃ γὰρ ἀπέθανεν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ ζῇ ζῇ τῷ θεῷ· οὕτως καὶ ὑμεῖς λογίζεσθε ἑαυτοὺς νεκροὺς μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ ζῶντας δὲ τῷ θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι εἰς τὸ ὑπακούειν αὐταῖς ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ· μηδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρτίᾳ ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ ὡσεὶ ἐκ νεκρῶν ζῶντας καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ· ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει οὐ γὰρ ἐστε ὑπὸ νόμον ἀλλὰ ὑπὸ χάριν· τί οὖν; ἁμαρτήσωμεν ὅτι οὐκ ἐσμὲν ὑπὸ νόμον ἀλλὰ ὑπὸ χάριν; μὴ γένοιτο· οὐκ οἴδατε ὅτι ᾧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοήν δοῦλοί ἐστε ᾧ ὑπακούετε ἤτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην· χάρις δὲ τῷ θεῷ ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδαχῆς· ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ· ἀνθρώπινον λέγω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν· ὥσπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν οὕτως νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν· ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἁμαρτίας ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ· τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος· νυνὶ δὲ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας δουλωθέντες δὲ τῷ θεῷ ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν τὸ δὲ τέλος ζωὴν αἰώνιον· τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος τὸ δὲ χάρισμα τοῦ θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· ἢ ἀγνοεῖτε ἀδελφοί γινώσκουσιν γὰρ νόμον λαλῶ ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ· τῆς γυναικὸς ἡ ὑπανδρος τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός· ἄρα οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς μοιχαλὶς χρηματίσει ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα γενομένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ὥστε ἀδελφοί μου καὶ ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ· ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκί τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ· νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος· τί οὖν ἐροῦμεν; ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων εἰ μὴ διὰ νόμου· τήν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδειν εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν οὐκ ἐπιθυμήσεις· ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς κατειργάσατο ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν· χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά· ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ· ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν ἐγὼ δὲ ἀπέθανον· καὶ εὑρέθη μοι ἡ ἐντολὴ ἡ εἰς ζωὴν αὕτη εἰς θάνατον· ἡ γὰρ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντολῆς ἐξηπάτησέν με καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν· ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή· τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονεν θάνατος; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία ἵνα φανῇ ἁμαρτία διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς· οἴδαμεν γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστιν ἐγὼ δὲ σάρκινός εἰμι πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν· ὃ γὰρ κατεργάζομαι οὐ γινώσκω οὐ γὰρ ὃ θέλω τοῦτο πράσσω ἀλλ' ὃ μισῶ τοῦτο ποιῶ· εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω τοῦτο ποιῶ σύμφημι τῷ νόμῳ ὅτι καλός· νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ ἀλλὰ ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία· οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ σαρκί μου ἀγαθόν· τὸ γὰρ θέλειν παράκειταί μοι τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐ· οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθόν ἀλλὰ ὃ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω· εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω ἐγὼ τοῦτο ποιῶ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ ἀλλὰ ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία· εὑρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλὸν ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται· συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον· βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσίν μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσίν μου· ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; εὐχαριστῶ τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν· ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῒ δουλεύω νόμῳ θεοῦ τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας· οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα· ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσέν σε ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου· τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα· οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα τὰ τοῦ πνεύματος· τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη· διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεόν τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται οὐδὲ γὰρ δύναται· οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται· ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλὰ ἐν πνεύματι εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ· εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν διὰ ἁμαρτίαν τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην· εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος τὸν Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν ὁ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζῳοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν· ἄρα οὖν ἀδελφοί ὀφειλέται ἐσμὲν οὐ τῇ σαρκὶ τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν· εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε μέλλετε ἀποθνῄσκειν εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε ζήσεσθε· ὅσοι γὰρ πνεύματι θεοῦ ἄγονται οὗτοι υἱοί εἰσιν θεοῦ· οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον ἀλλὰ ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας ἐν ᾧ κράζομεν αββα ὁ πατήρ· αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμὲν τέκνα θεοῦ· εἰ δὲ τέκνα καὶ κληρονόμοι κληρονόμοι μὲν θεοῦ συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ εἴπερ συμπάσχομεν ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν· λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς· ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται· τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐφ' ἐλπίδι· ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ· οἴδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες ἡμεῖς καὶ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν· τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν· ἐλπὶς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὃ γὰρ βλέπει τις τί καὶ ἐλπίζει; εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν· τὸ γὰρ τί προσευξώμεθα καθὸ δεῖ οὐκ οἴδαμεν ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει στεναγμοῖς ἀλαλήτοις· ὁ δὲ ἐραυνῶν τὰς καρδίας οἶδεν τί τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος ὅτι κατὰ θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἁγίων· οἴδαμεν δὲ ὅτι τοῖς ἀγαπῶσιν τὸν θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν· ὅτι οὓς προέγνω καὶ προώρισεν συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν

OCTAVVS

ta ἀσεβεῖς καὶ ἀμαρτωλοὺς, ἀνοσίους καὶ βεβήλους, πατραλῴας καὶ
μητραλῴας ἀνδροφόνους, πόρνους, ἀρσενοκοίτας, ἀνδραποδιστὰς, ψεύστας
ἐπιόρκους, καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται. Gra-
cē recitare volui ꝛ quidem memoriter ne ꝛ tempus falleremus ꝛ error
interpretis vos fugeret. Opponit aut Paulus νεῖται ꝛ ἀντικεῖται, sinaῳ
ꝛ ἕτεροι seu ἀντίτακτον. Et est pulcra allusio inter τοῖς ὁ ꝛ τοῖς
ἕτεροις. Sicut aut ponit expla τῷ ἀνόμῳ καὶ ἀνυπότακτοις: ita recensere nos
possemus expla τῷ δικαίῳ καὶ πάλιν, vt sicut impijs ꝛ inobsequentes
sunt quibus lex aduersat impijs, peccatoribus, scelestis, prophanis, patricidis
matricidijs, homicidis scortatoribus, masculoꝝ concubitoribus, plagiarijs
mendacibus, peieratoribus, ꝛ alia q̄ sunt ἑτερᾷ alienaꝫ ꝛ sana do-
ctrina. Ita insti ꝛ boni quibuscū consentit lex, nec est otiosa aut vilis
sint hoꝝ contrarij, sicut contraria sunt νεῖται ꝛ ἀντικεῖται. Illud aut: ꝛ
τὸ νεῖται quid sit. 1 Cor. 13. Ephes. 10. Sophon. 3. Zach. 7. 11. 2 Reg. 22. 23. ꝛ Deut. 27. 27. ἀντικειμένοις exec. abilis ꝛ legū dicta nō sunt in se facile. Eccli. 6. 21.
νεῖται aut legerem συγνεῖται aut interpretarer nō iacet, nō vilet, nō o-
ciar, nō est otiosa, seu vt alibi dicit, ὀκνηρὰ ἐντολὴ, ꝛ ἀργεῖται. Sicut vilis
res est iacere ꝛ nulla cura habita cadere in terram. Est enim lex Dei
instis ꝛ minstis posita ꝛ scripta, quā si deserit instus fit minstus ꝛ
habet aduersaria legem quam prius habebat amicam ꝛ συνεμίκλιν. Et sicꝫ
incipit colere minstis, fit instus ꝛ ex ἀνάρσιος inuenit συνεμίκλιν. Pu-
tauit aut interpres dici ꝛ νεῖται sicut dicimus νεμόρους τόπους, ꝛ nō ami-
maduerterit ἐναντίον esse peregrinū ꝛ νεῖται referendū esse ad ἀρσενοκοίτας,
vt si hoc est aduersari, illud sit consentire seu in pretio esse. Et est aliog
hæc vocis apud alios nō infrequens sigtatio. Est igr lex Dei sine discrimine
ōibus lata hoīibus q̄ sunt de populo Dei, cam q̄ seruant insti dicuntur q̄ nō ser-
uant pinsti. Neq; alioūde populus Dei aut instus aut minstus dr nō gu-
Rom. 2. diendo recitari leges, sed leges auditas ꝛ notas colendo ꝛ obseruando. Illa
Justicia dei. lex iuris ꝛ legis. enim iustitia grīs qua diximus, cōs posteros Abrahamicos, ꝛ eoꝝ quibus est impu-
tata iustitia per fidem tam bonos quam malos dici, iustos ꝛ sanctos nō est
iustitia operū seu legis fugiendor ꝛ prosequendor: sed iuris, priuilegij, gloriæ,
ꝛ stemmatis filiꝫ q̄ fuit in maioribus. Non ita aut iustitia legis operū
Luc. 2. Justicia legis operū nō vna. Luc. 18. vna est, sicut iustitia est vna. Nam nō solum Zacharias viuens in ōibus
præceptis ꝛ iustificationibus Dñi, irreprahensibilis, instus dictus est fuisse
coram Deo, vēr etiam publicanus tundens pectus palmis ob memoriā execratio-
nem legis quibus subiiciebar quod legem Dei nō coluisset ꝛ clamans: Deꝰ pro-
pitius esto mihi peccatori, iustus fuisse, iustificatus a Deo dicit, ꝛ pius rediit
domū qui templū fuerat ingressus impius. Hoc genus instor sicut peccando
contra leges inter peccatores reponitur damnatum legibus: ita cum pœnitet
transfer a peccatoribus ad instos ꝛ absolvit legibus. Leges em Dei sicut DE POE
habent minas contra peccantes: ita habent spes pro resipiscentibus, vt ex NITEN-
TIA.
hominū tribus generibus hominum, instor, peccatoꝝ resipiscentiū, peccatoꝝ resipi-
scere nolentiū, vnum sit cui ins illud filior ꝛ hæredum Dei minꝰ prosit
ꝛ plurimū obsit: Altera duo magnum beneficium sentiant, quod sint Dei
filij ꝛ hæredes aut adoptione aut natiuitate. CHO. Puto plurimū no cuisse
reformatoribus doctrinæ superior seculoꝝ indiligentia ꝛ ineuriam. TEL.
Ita, deplorationes sunt tempor, ex quibus ego millam vtilitatem capio. PAS.
Et, dies tuus est, in tuum expendendus commodum. Ita igr filius Dei facto
Leges civiles nō latæ. habes a Deo propitas leges virtutis, quam prosequi, ꝛ vitij, quod fugere
debes, ne qua fiat vt aduerseris voluptati pris, omnium Dei tui. Nō quod, si
leges virtutis nō obseruaueris excidas iure filior quod possides: sed quod,
si legibus vitij inubueris ꝛ non resipueris, inter impios excidentes ex mi-
ne

neribus Dei sis numerandus. Non enim requirit opus Deus, quid et
quantum feceris quod illi placeat, cum, si tu nunc defungerere vita
ad Dei patris sinum commagrares: Sed ne quid fiat quod illi sit dis: qualia opa placeat Deo. s. 119
pliciturum, et hic consiste totus vt scias ius hæredum Dei sisne pos:
sessurus tu et alij tui infantes adulti puberes an minime. Non quantū
feceris boni, cum Deus tuis bonis nō indigeat: sed an aliquid feceris Ps. 16 et 50.
quod illi displiceat, Et si nō fecisti, an voluisses facere si potuisses, an mi: animū nō ops spectat Deus
nime. Oculus enī Dei paternus et bonus, nō tam opus respicit, quod sæ:
pe nō respondet voluntati, cum aliquando id fiat boni, quod nolis, et quod
velis mali nō fiat, et quod nolis mali fiat, et quod velis boni, nō fiat: Sed Rom. 7
animū nullo velo obtectum, an hilariter, an sponte, an beneuolē, an amicē.
prudenter enī et scienter vitantē q̄ Deo displicent, diligit Deus: Odit
vero et inimicar illi q̄ formidine pœnæ, et nō virtutis incitamento auersar
ea q̄ Deum scit fieri nolle, libenter illis nauaturus operā si metus pœnæ
non subesset. Voluit aut Deus id facere cū filijs suis et suo populo, quod filij et hæredes et simul operarij
a nullo vnquā hominū factum fuisse legimus cum suis aut alienis, eosdē
voluit habere pro operarijs, quos fecerat filios, vt eosdem haberet hæredes
et mercedum suar receptores, neq. quicquā ex suis bonis ad alienos perue:
niret. Hoēs enim q̄ bonis affluunt alios, habent filios, alios famulos. Et
si filius aliqd cum famulis, qui conducti seruiunt operar, famulis pacta
soluir merces, filijs nihil soluitur, et ad filios est deuentura patris defun: Ioa. 8.
cti hæreditas et omniū bonor possessio, famuli a participatione hæredi:
tatis excludunr. Deus aut his donat suar hæreditatū ius, quos postea
certa mercede ad suum seruitium conducit. Hinc sunt illa: Si ex lege Gal. 3. 18
hæreditas, iam nō ex pmissione. Quam sentiam vertere licet in hāc:
Si ex promissione hæreditas, iam hæreditas nō est ex lege. Et in hanc: Si
ex lege merces, iam nō ex fide, nō ex promissione, Et, si nō ex pmissione
merces, iam merces est ex lege. Ad hunc modum Paulus vertit illam: Rom. 4. 4
Ei q̄ operar merces nō imputar sdm grām, sed sdm debitum. In hanc:
Is cui imputar merces sdm grām, et non sdm debitum, nō operar: Sed
alijs verbis, his sȝt: Ei q̄ nō operar sed credit in Deum, q̄ solum iustifi:
cat impiū, in eum sȝt credit, q̄ iustificat impiū imputar fides sua (ex
gratia Dei, ex promisso Dei, et nō debito operis.) ad iusticiā. Sed hoc
ipsū manifestius ibi facit cum ait: Si per grām, nō ex operibus: Si ex Rom. 11. 6
operibus, iam nō ex gratia. Est aut nostris ex grā, ex fide, ex pmissio: synonima
ne idem: Sicut ex operibus, ex conuento, ex pacto, ex debito sunt illis
eadem. Sicut aut ius illud hæreditatis ex fide est, ex grā, ex promis: Ius hæreditatis ex fide. Gal. 3. 18
sione, nō ex lege, nō ex debito, nō ex pacto, nō ex operibus, quæ, nunquā Rom. 4. 14.
illud datū est, quin fuerint semper mala: Ita merces ista, filijs data Merces ex debito.
re et nōe distans ab hæreditate, ex debito est, ex pacto est, ex operibus
est, nō est ex fide, nō ex grā, nō ex promissione, neq. dar si bona opera
nō fuerint, neq. vllis vnquā data est in quibus bona opera inuenta non
fuerint, aut præstiti aut restituti per pœnitentiā iuris. Illius exptm Matt. 25.
est: Esuriui enī, et dedistis mihi manducare: Istius vero: Nos digne et Luc. 23.
iuste, nā factis nostris commeritas pœnas pendimus. Dnē memento
mei cū veneris in tuū regnū. Scito igr te per fidē et ius filior Dei
recepisse et hæreditatem dignā filijs Dei, re post mortē, nisi pp ingra:
titudinē tandē exhæredatus fueris, recepturū, et per obseruationē legis
merc.

mercedē parata te habiturū. Illam vt filius, hanc vt seruus & operarius & agricola Dei. TEL. Quid habet hæreditas quod nō sit in mercede? quid est in mercede quod nō sit in hæreditate? Nam filium et seruū scio in me distinguere. Vocatus enim factus sum ei q̄ se mihi patefecit, Deo cum eum quis esset ignorarem & per me scire nō possem, filius cum hunc honorē nec ambirem, cum ignarus essem omniū, nec demererer factis aliquibus patris Deo, cum oīa ingrata Deo operarer, cum in gratiam aliorū deorū, quos colerē exoscularer q̄, sīa facere & dicere, q̄ sciō fuisse ingratissima huic Deo vero q̄nē nunc nosse & colere capi. Hæc habeo vt filius, ita enim narrasti. Nūc cum alia vita, alij mores a me quærantur, intelligere videor quid sit operariū a Deo conductum esse, cum sīt vitæ degendæ ordinē seq̄, quem Deus præscripsit, & ea opera consectari, quæ parauit Deus, vt per illa traduceret mortalium q̄ essent ex suo populo, vitā. Sed sicut hæc separare videor posse, ita discernere nō possum inter bona hæreditatis & bona mercedis. PAS. Sed neq; in rebus humanis potes ista discernere, vbi idem est filius & operarius. Potes aut̄ discernere, cum alius est filius alius operarius. Merces enim data conducto colono, cuius opera cessit in beneficium vineæ aut agri discernere pōt, ab eo quod remanet ex bonis eius q̄ conduxit colonum, quod totū est ad hæredes peruenturū. Neq; vlla merces datur colono quæ nō diminuat hæreditatis bona, & hæredis patrimoniū, sicut nihil fit a diligente colono quod nō cedat in beneficium hæreditatis & patrimonij, quod totū ad hæredem post prīm & dōm spectat. Verum cum idem, est colonus & filius, idem est merces quod hæreditas. Nam filius vt colonus colens hæreditaria bona, illa colendo, vt cæteri coloni, auget. Sed cum nullam pro operam suā mercedem ex hæreditatis bonis recipiat, nihil minuit ab hæreditate, quæ sua est tota, quam minueret, si ita esset colonus, et nō filius. Vnde apud nostros scriptores quamuis legamus distincta nōia colōi & filij, gratiæ & debiti, hæreditatis & mercedis, promissionis & pacti: Attamen cum veniūt ad nōia bonor̄ siue hæreditatis siue mercedis, vitā æternā, reposita donatiuum, χάρισμα, nō ἔργον inquit Dei vita æterna est. Legi de fidei bonis, hæreditarijs. Et, Serua legem & vitam æternā vives. Ibi de filijs sic de colonis fit sermo. Quoniā aut̄ omnis hō & filius & colonus, ideo vna res est, hæreditas & merces, qua eī distinguit in duo, sicut pro duabus stat legibus & tempus & vsus. Quoniā vero oīa q̄ apud Deum sunt, aeterna sunt, neq; apud Deum aliquid est, quod vita non sit, cum Deus vita viua reddat oīa, q̄ apud se sunt, op hanc caussa & mercedis bona viua & aeterna, vita æterna dicuntur & hæreditatis bona, viua & æterna dicuntur. Quæ duo si in rebus humanis essent, certe maior esset & preciosior hæreditas quam merces. Apud Deum ita esse nostri scriptores nō prodiderunt, quoniam intellexerunt satis esse, vel minimū apud Deū, vna cum Deo possidere, oībus his qui suas spes collocauerint in Deo. Ad qd enim disceptō ponere inter multum & parū, vbi ipsū parū satis esse videret, vel amplissimo aio & nō nisi summa & preciosissima cupienti? Quod igr̄ ex re ipsa, sīc & in rebus humanis fieri nō pōt, inter hæreditatem & mercedem discrimē esset, videri nō poterat, tempus ipsum & vsus cognosci fecit. Cum enim morimur hæreditatem, cum resuscitabimur vna cum oībus agricolis & colonis à Deo conductis mercedem recipiemus: & illa tunc, hac postea vtemur fruemur. Vnde nec morientibus filijs Dei, mercedis nec resuscitandis hæreditatis fit mentio, sed semper: In resurrectione mortuor̄ corpor̄ nostrōr & indicio mercedis infertur memoria, cum de corporis morte fit sermo hæreditatis

Mercedis & hæreditatis discrimen.

operarius conductus, quid

Rom 6. 23. Luc. 10. 28. Matt. 19. 17.

mercedis & hæreditatis bona vita æterna cur dicuntur.

Morientibus hæreditas, resurgentibus merces. Matth. 19. 29.

ditas commemorat. Sed non tam frequens est de hereditate adita a sanctis
post mortem, de qua nulla erat illo seculo ambiguitas, sermo sicut de merce-
de recipienda post corpor. vertentem vitam, cui xtate Apl̃orum aduersa-
bant Sadducæi. Est tamē aliquis, et nō obscurius, sermo et manifestiꝰ potius
vestigium, qd̄ crederet Iesus chr̃s, pheta, et Apli oēs, qua demonstratio, qd̄
huius rei esset in secta Dei dubitatio. Sitis, inquit, imitatores eor, q per fi-
dem ac patientiā hereditatem (nō dicit mercedem) accipiunt, nr̃i Heb.
uerbo, accipiunt promissam. Deus enim pollicitus Abrahæ, cum nō pos- Hebr. 6. 13
set per quenquā maiorē iurare iurauit per seipsum dicens: Nisi benedicens
benedicam tibi et multiplicans multiplicauero te. Atq. ita aim patienter
expectasset consecutus est promissionē. Duo narrant promissa: benedictio Abrahæ
illa, q per semē Abrahamicū erat communicanda præputiatis: et multiplicio duo promis-
Abrahamicæ gentis. Et dicit consecutū fuisse Abrahamū pmissione expe- sa.
tiendo patienter et ferendo oīa vsq. ad mortē. Et quod, si illi spe et pati-
entia corroborarem̄, sicut Abrahamus, consequerent̄ et illi hereditate
sicut Abrahamus. Hæc verba comitenda sunt cum illis eiusdem et
bonememoris scriptoris: Ex uno, inqt, prognati sunt posteri (ex Abrahamo
sz̄t, coq. iam, annis effeto) tanto numero, quanto sunt stellæ cæli, et velut Hebr. 11. 13
arenæ q̄ est iuxta margine maris innumerabiles. Iuxta fidem mortui sunt
hi oēs (Abraham sz̄t Sara et qui) cum nō accepissent promissiones, sed
procul eas vidissent et credidissent salutassentq. et confessi fuissent
se hospites atq. aduenas esse in terra. Namq hæc dicunt declarant se pa-
triam inquirere cælestem sz̄t vt mox dicit. Et antea: Expectauerat funda-
menta habentem ciuitatē cuius opifex et conditor est Deus. Prius dicit:
consecutus est promissū post mortem sz̄t: Deinde dicit, morte impeditū
promissiones conseq nō potuisse, neq. ip̃e hoc exterritum fuisse quod
patriam quandā expectaret in quā commigrare debebat moriens.
Quare sēq posse iudico cum duæ promissiones antecessissent, Una de be- Vita æter-
nedictione Dei, altera de multiplone seminis, cum Abrahamus ipponat exe- na.
plum his q patienr spe plem expectabant benedictionē Dei: ~~altera de~~
~~multiplone seminis~~ et de quod sicut Abrahamus promissa est consecutus
ita et illi se consecuturos sperarent, Vt sermo sit de ea pmissione q
Abrahamo et illis cōis esset, et qua Abrahamus est moriens consecutus
in cælesti patria, cuius autor et opifex est Deus, cum altera nō fuisset
consecutus, nisi in suis posteris et in terra illa in qua fuisset hospes et
aduena. Promissio aut̄ est hereditatis et iuris filior̄ et nō mercedis et
operarior̄ et ex illis vnū: Egredere de terra tua et facia te in gentem mag- Gen. 12.
nā et benedicam tibi et magnificabo nomen tuū, vt sis benedictio, bene-
dictio sz̄t, q postea imputata iustitia ip̃i fidem manauit ad posteros eius,
vt essent benedicti: Sed benedictionis fructum, hic in spe, in cælesti patria
in re et vsu reciperent. Unde Petrus In hoc, inqt, vocati estis, vt bene- 1 Pet. 3. 9
dictionē hæreditate possideatis, quoam benedictio Dei hereditatis est
nō mercedis. Verum qdem illud est quod q nō parcerit Deo, hæredi-
tatem perdit: sed nō seqūr, vt oīa q sequuntur obedientiā sint obedientiæ
merces, cum, una cū mercede, propria, obedientia, reddat̄ et hereditas filijs
obedientibus, promissa et debita, vltra mercedem. De Abrahamo et seni-
bus illud: Non dedit illi hereditatem ne vestigium qdem pedis, et re- Act. 7. 5
promisit illi eam se daturū possidendā et semini eius, post ipsum, cum
nō haberet filiū: quoniā promissio coniuncta est hereditati, nō quia
debit.

Rom. 4. 13

2 Cor. 5. 10. 1. Merces corporibus

hō nia in corpore habitans. Rom. 10. ed 8. 17. 21. 2 Cor. 5. 1.

Luc. 17. 10. Serui inutiles sumꝰ

1 Cor. 9. 16

Hebr. 11. 26

Matt. 20.

merces sequitur debitū Dei vocat.

1 Cor. 9. 17

OCTAVVS

debitum, quod respicit mercedem. Hinc sunt illa: Non p legem pro-
Rom. 4. 13 missio contigit Abrahæ, aut semini eius, illum hæredem fore mundi, sed
per justiciam fidei, quoniam merces ad legem operum spectat, sicut promissio
et hæreditas ad justiciam fidei. Cum enim iudicium sit futurum de his re-
2 Cor. 5. 10. 1. bus, quas qsq. fecit, sive pro legibus sive contra leges Dei, per corpus suum,
Merces corporibus ut referat digna merces, sive ad gloriam sive ad ignominiam, spectantibus et
audientibus omnibus hominibus, quæ omnia respiciunt mercedem liberalem operarijs a Domino
promissam, indigna res visa est Deo, mercedem operum et bonorum aut malorum, contra
leges vel pro legibus per corpus factorum, reddere velle sine corpore, cuius mer-
cedis ratio alia est quam hæreditatis, quæ pertinet ad ius contractum cum anima, quate-
hō aīa in corpore habitans. nus homo est anima in corpore habitans, et separata a corpore eadem vita vivat
qua prius, cum tamen corpus sine anima vivere nequeat. Unde et Paulus hoc iure
Rom. 10. Salutis, quæ est adoptionis in filios, facit christianos adhuc in hoc orbe viventes
et 8. 17. 21. uti frui, cum salutem illam, quæ pertinet ad corpus, sperari dicat futuram,
2 Cor. 5. 1. cum mortale hoc, induerit immortalitatem. CHV. Quid illud est: Vos cum
feceritis omnia, dicite servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus?
Luc. 17. 10. PAS. Dicite, inquit, servi inutiles sumus, debitum nostræ servitutis persolvi-
Servi inutiles sumus. mus, cum feceritis hæc omnia. Quoniam illa omnia, ut fierent, mandata erant.
1. 662. Et loquitur ad Apostolos, qui futuri erant ministri Ecclesiæ. Et quibus dicit: dignus est
operarius mercede sua. Quare cum Paulus posset illud: Si Euangelizem
non est quod glorier, necessitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi est si non Euan-
1 Cor. 9. 16 gelizem, esse, servus inutilis sum, quod debui facere feci: attamen non destitit
recitare partem alteram: dignus est operarius mercede sua. Ad hunc modum
Si volens hoc faciam, præmium habeo, sin inuitus dispensatio mihi commissa est,
hoc est: careo præmio. Dicat igitur Jesus, cum feceritis hæc omnia volentes, di-
cite, servi inutiles non sumus: Inutiles essemus si hæc omnia inuiti faceremus.
Hebr. 11. 26 Unde illud: respiciebat enim in mercedis retributionem. Scriptum de Mose,
Si comparas præcedentibus, quomodo per vim ferme tractus fuerit, ut ministe-
rium liberandi populi ab ægyptiaca captiuitate subiret, animaduertes
liberalitatem Dei, quod his, qui nihil debet, multa cum mercedis nomine donat.
Et Jesus Christus, qui omnia sustulit volens, si nolens illa pertulisset, præter pa-
ctum, tanta gloria, quanta illi postea contigit, non fuisset donatus.
Hæc, de ministris et operarijs Dei, in colenda Ecclesia pronunciata, transfer-
ri ad eosdem ministros et Ecclesiam possunt, quam sunt et illi et hæc operarij
Dei, in repræsentandis legibus virtutis et vitij, et lucent ut lumina, et
eorum opera perstringunt oculos hominum, et cogunt glorificare nomen patris Dei
qui tam diligentes operarios sibi delegisset. Nam etiam homines cum vel tota
lege obseruata, deberent dicere, operarij inutiles et pondera terræ sumus,
si quid fecimus, quod facere debebamus fecimus: Ius filiorum facit, et obliga-
Matt. 20. 13. tio conductionis Dei ut audiant: Nonne ex denario pactus es operam tuam
diurnam mecum? Tolle quod tuum est, et vade. Unde et mercedis vox debi-
merces sæpe debitum Dei notat. tum Dei notantis est frequens. Quod si verba Pauli illa: Si volens facio
mercedem habeo, huc transferas, dicere poteris: Mercedem deberi et dari
1 Cor. 9. 17 illi, qui totam legem ita repræsentauit Dei, ut volens et sua sponte virtu-
tis amore, et non formidine pœnæ, ad eam seruandam venerit. Namque nolens
et inuitus bonis operibus lucet coram hominibus, et ante Deum obscurus iacet
et non lucet, et seruus est, et non filius et administratio illi commissa est, et
non pactio aliqua, cum illo Dei interposita est. Quod si quis hæc recte exa-
minat inueniet aliquid fieri, quod in nullius legis humanæ obseruatione
inuenitur.

mueniatur. Fac enim Principem ferre legem, puta de homicidio, Ne quis hoem occidat, & si occiderit, inseratur rotæ, quo nad indicas esse præmiu ciuis, nó occidentis ciuem? CTIO. Nullum. Illud maximu video illi donatu præmiu, quod rotæ, quod nó sit homicida, nó inseratur, cum immitteret si occidisset hoem. PAS. Sed qd si ciuis huiusmodi ad principe accedens præmia peteret, pó quod ciuem seruasset, quod est virtutis opus, sed quod ciuem nó occidisset, quod est opus a vitio declinantis? Sicut oli Antonius, quod Ciceroné, quē habuisset in manibus & occidere potuisset, et nó occidisset, magnu quiddam sibi deberi a Cicerone putabat. CTIO. Inter delitos illum admumerasset princeps. Nam seruantibus legem satis habent ob leges seruatas præmior, memoria ipsa & conscia ai, quod legibus parumisset, & a poenis, quas interminant leges, sint exemti. PAS. Et ita sane videt esse. Non occidisti hoem? hoc habes præmij quod te nó occido, quē ego iure occidere, si tu occidisses. Honorasti parentes? longa vitam policitam tibi elargior, qua decurtasse si parentes nó honorasses. Et ita siue prosequenda siue fugienda, ex præscripto legu considerabueris, intelliges virtute ipsam in legibus humanis satis esse præmij, fuisse indicatam colentibus eam. Hoc quod satis est in humanis legibus, in legibus suis Deus noluit esse satis. Nam praeter stipem illam, quam secum ferat cultus virtutis, ad singula mandata legis, proprias quasda Deus voluit esse paratas mercedes. Ita voluit Deus in suar legum obseruatione, duplicare stimulos, cum hoes simplici stimulo in humanar legu cultu iudicauerint esse satis virtutis premio, quod est ipsa virtus, & mercedis retributione, q alia est, qua sit ipsa virtus. Quod si merces ipsa, decisione esse diximus hæreditatis, ubi alius est hæres, alius operarius, eo magis sponte nostra currentes & volentes leges Dei cóplati venerari, exosculari, colere, seruare debemus, quo si nos non obseruamus tota hæreditate excludimur. Si alij conducti fuerint mutilata ad nos deuentura foret hæreditas, integra aut & tota nobis in ppetua possessionem donabit, si quadmodu sumus filij Dei & hæredes natura ipsa, & iste nisi primu adoptione: ita perfectus esse imitatione. Nam Deus ita iubet aliqd facere nobis, vt ipse nobis præeat & sit dux operis. Sancti, inqt, estote quoniam sanctus ego sum. Et, Similes sitis patri vro Deo, vt sitis veri Patris vri Dei filij. Et, Fili tu semp mecum es, & oia mea tua sunt. Non inqt, solus hadus aut vitulus, aut denarius, merces operarior tua sit: sed oia mea. SAM. In Talmude scribit, nó defuisse Rabinos ex secta phariseor, qui cum crederent resurrectione mortuor fore, negabat tñ alias post mortē aut vluere aut vigilare. Diuisi enim fuerant in duas partes, & qd durū videbat mori alias & extingui post corporis mortē affirmare, illis mollius visu est dicere eas dormire. PAS. Quid disputamus de legibus & iure filior Dei & discernimus, & nos & nostri maiores & totu quod vbiq. & aliquando fuit genus hominu, inter sacra & prophana, si extincta corporis vita, vna periit & abijt in nihil anima? SAM. Hæc dicunt esse faciendā resurrectionis corpor causa cum totu illud, quod perijsse dicunt, interim moriuu totu, tandem totum resurgat. PAS. His hoibus quos narras nouā quid

sicut in humanis legibus sat est omnij ciuis indicata hō satis est in diuinis.

philosophi corpor resurrectionē negantes, aias immortales crediderunt.

Legum obseruatio præmiū.

somnus

Luc. 15. 31.

Rabbinor opiniones de animar mortalitate

Ioa. 11. 11.

DE IMMORTALITATE animæ.

quiddã accidit, quã alijs hoĩbus accidere soleat. Nam alij si credunt alia, et alia nõ credunt, faciliora credere comperiunt, difficiliora nõ credere. Hi quæ difficiliora sunt credunt, resurectionem sz̃t mortuor̃: q̃ sunt ante pedes negant. Nam nullus fuit q̃ scripserit disputauerit crediderit catus et gnarus Vir de resurectione mortuor̃, q̃ nõ deprehendar̃ ex contextu suę scriptionis disputationis et fidei, aĩæ immortalem vitam in cognoscendo et fruendo Deo, credidisse. Multi tñ inuenti sunt, q̃ de immortalitte aĩæ et eius delitijs, post corporis mortem scripserunt, qui nihil aut nouerũt aut auditam narrari credere voluerunt, resurectionẽ corpor̃ humanor̃ fore. Et philosophi quos nouimus, aĩas immortales credidisse, audientes Paulum de resurectione mortuor̃ disserentem, eum irridebant. Quoniã natura fert vt illud sit facilius in quo vnum: hoc difficilius in quo duo viuere affirmant̃. Illi vero tui, q̃ credunt duo resurectura in vitam et pro absurdo habent vnũ ex quo corporis vita pendet remanere viuum ea vita, quam dabat corpori, cum viueret corpus, Difficilius, quod est, fatem̃, rey ciunt quod est facilius. SAM. Si rationes aliquas habuissent, quibus contineri in sentia omniũ suffragio confirmata potuissent, difficile in contrariã et vesanã fuissent prolapsi opinionem. PAS. Qui eam opinionẽ tuer̃, qua videt rebus suis bene consulere, nõ debet quærere, quã sint firma illa, q̃ eam opinionẽ sustentãt et firmant. Satis enim firma esse videri debent, cum intelligant̃ esse cõmoda. Sed quam sint violenti arietes, q̃ eam euertere possunt. Hoc vero debet et cogitare, et, quõdo istiusmodi arietes depelli et exuri possint, disquirere. Quod si illor̃ tantam vim esse, examinãdo et disquirendo oĩa, fuerit expertus, vt ab illa se tueri nõ possit, tum vero de deditione facienda cogitare debet. Sed abijcere id quod habes et foues in sinu et intelligis tibi prodesse, propter nullas caussas, nisi quod nõ videaris tibi videre quã firmiter et perseueranter sint illa tecum commoratura: hoc vero malesani vider̃ hoĩs et in suũ damnũ ingeniũ exacuentis. Sed forsã ego fallor. Quas rationes adferunt illi mortis, aut somni, aĩæ, post corporis mortem? SAM. Nullas quæ sint aliquid. Vnã q̃ nihil est, aiunt, solere nos dicere: Mortuũ Adamũ, mortuũ Abrahamũ, mortuũ Dauidem, Et non: mortuũ corpus Adami, mortuũ corpus Abrahami mortuũ corpus Dauidis, Adamum aut̃ Abrahamũ et Dauidem esse nõ solum corpus, ver̃ et aĩam Adami Abrahami Dauidis. Quare si recte dr̃ mortuũ Adamũ, seqr̃, mori id q̃d lẽ Adamus corpus sz̃t et aĩa Adami. PAS. Bene, nõ bene de morte. Quid dicunt de somno? cum nusquã fando auditum sit res incorporatus, nisi metaphora ducta à rebus humanis, dormire, somniare, vigilare? Quis enim his affectionibus subditur, q̃ cibo humano nõ nutriatur? Qui humoribus veluti nebulis, à concoctura cibi in altum ascendente et in cerebrũ veluti pluuia in terrã decidente, nõ opprimar̃? Qui quatuor elementis et quatuor primarijs calidi et frigidi et secundarijs sicci et humidi qualitatibus veluti mixtum ex his oĩbus vnũ quiddam exortum, sit compaginatum? Mihi quidem si optio offerretur, vt ita mortuus pro arbitrio redire in vitam possem, sicut dormiens aliquo excitante, vigilare prout libet, queo, mallem aliquando mori, quam dormire. Adfert enim somnus suas, quasdam molestias, q̃ in mortuis esse nequeunt. Et ita illi boni et indocti viri cum durã sentiam vitare cuperent, in opinionẽ ineruditã et inconcinnã sunt præcipitati. CHO. Sed chriani dormire, cum sint mortui, in nostris scripturis dicuntur. PAS. Scio. Sed verba illa Ioannis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt excitem eum à somno: Dñe si dormit (cum æger iaceat) saluus erit, Est enim somnus ægrotis salutifer: Dixerat aut̃ Ios.

philosophi corpor̃ resurectionẽ negantes, aĩas immortales crediderunt.

Somnus.

Luc. 15. 31.

Rabbinor̃ opiniones de animar̃ mortalitate

ANIMA NÕ MORITVr neq. dormit post mortẽ corporis.

Ioa. 11. 11

aut Jesus de morte eius. at illi putauerunt quod de dormitione somni di-
ceret.: hæc inquam verba soluúnt nodum hunc. Cum em somnus sit retra- somni
ctio virtu ad in aiam ob occupata instrumenta ab humiditate cibi, q mal- deffinitio
tum sublenata coacta est decidere, et rimas per quas vires aiæ dimitte-
bam per vniersu corpus obturare, vigeaturq. gemis quodda esse tem-
porare q mortis, vnde et soror mortis dictus a vetustis et peregrinis scri- somnus
ptoribus, et sine longus sit sine brevis modo quis excitari possit semp soror mor-
dicat esse somnus. Pharisæi cum resurrectionem mortuoi crederent, his tis.
fundamentis immixi, quod dormitio semp sit dormitio et ip temporis aut di-
uturnitatem aut brevitatem nunq mutat apud vulgus loquentiu nome
vt nó dicat dormitio sed mors, sicbt ἐξύπνους, ἀράσεθυ, ἐγείρεθυ dormi-
entium nóa. Ita et noiuθυ transtulerunt ad illam q tandem futura
est corpoi humanoi resurrectionem. Dicum aut hæc oia sicut dormire somnum et
ita resurgere excitari euigilare corporis, quod dormit et euigilat, et non vigilia ad
animæ quæ nunqua aut dormit aut vigilat, caussa. Quam iucundu enim corpus pti-
esset spectaculum videre hoem dormire per vices corporis et aiæ, dormi- nere.
ente sgt corpore nó aia, et aia nó corpore, si aia dormire et vigilare posset.
Dormiret enim semper sine dormiente aia cum corpus semouere nequiret,
sine quiescente corpore cum aia vires suas communicare corpori impedita
ab obturatis meatibus nó posset. Conferenda aut sunt loca illa: Lazarus
mortuus est. Frater meus est mortuus: Lazare vem foras, cum illis: Euti- Act. 20. 9.
chus granatus somno decidit ex fenestra ex tertia cænatione deorsum, et
sublatus est mortuus. Vt sicut ibi dr Lazarus mortuus, cum audiamus et
hic dici Eutichus mortuus, quod legimus factum in Eutycho intelligamus
accidisse in Lazaro. Cum descendisset aut et dr ibi Paulus, incubuit sup
eum et complexus dixit: Nolite turbari, aia em eius in ipso est, reuocata
sgt in corpus q diffugerat ex corpore. Ista em incubatio et complexio mor-
tui cadaueris morem notat prophetieum cum aias, q ad Deum diffugerat
reuocarent in corpus. Unde illa sunt: Ingressus es ad me vt ad memoria
reuocares iniquitatem mea atq. occideres filium meu. Da mihi filiu tuu
hoc est vt illi alteri volunt noli filiu tuu, sed cadauer filij tui, clamansq.
ad Dom et expandens se super puerum tribus vicibus clamauit ad Dom di- 3 Reg. 17. 22.
cens: Dne Deus meus reuertat quaso aia pueri huius intra viscera eius
et exaudiuit Dns vocem Eliæ reuersaq. est aia pueri intra viscera eius
et reuixit. Dixitq. Elias: En viuit filius tuus, quem sgt et mortuu filiu su-
um dixerat vt et mortuu et viuu corpus pueri filius viduæ illius diceret
nó sm grammaticas leges illoi Rabinoi, sed sm vsu receptu a sacris
scriptoribus. Ad eam loquendi formam narrat de Elisæo: Sedit puer super
gemina matris suæ usq. ad meridiem et mortuus est. Pones baculu meu
super faciem pueri: Posuit baculum super faciem pueri sed nó erat sm pue- 4 Reg. 4. 34.
ro vox nec vllus sensus: Non euigilauit puer: Ecce puer erat mortuus:
Et ascendens iacuit super puerum posuitq. os suu super os eius et oculos suos
super oculos eius, et mamis suas super mamas eius (quod est in Paulo in-
bare et complecti Eutichum) et tum sic incumberet super eum, cale-
facta est caro pueri. Dice igr Jesu Erga Lazarum sine Paulu erga Eu-
tichum sine Elisæu cum filio Sunamitis conferas, concludendum est
corpora examina ip absentia aiæ seu spiritus humani, cuius virtus est
et proprietas viuificare corpus, tum reuiuiscere cum spr et anima eor
absens et viua regat Deus vt reuocet in corpus, sicut fecit Elias cum fi-
lio.

dormire euigilare quid.

homo sine aia, homo dir.

Inresurrectione nihil creatu viri.

Gen. 2. 7

homo sine anima dr sed recepto tu vitæ p animans v ed hó dr, se

homines mud com tã rẽ c

lio mortuo Sareptanæ. Intellexistis vt existimo quid sit dormire vt eui-
giles post longum tempus in nouissimo: Et quid sit dormire vt euigiles
paulo post concoctis humoribus, q somnum inducebant: Et intellexistis sō-
num & vigilia pertinere ad corpus, sicut et mortem & vitam, cum aīa nec
dormiat nec vigilet nec viuat, nec moriar, more nostro, quo dicimus dormire
vigilare, viuere, mori corpus. Intellexistis et corpus ipsū mortuū & viuū
dormiens & vigilans nominari Lazarum, Eutychum, puer, filium, fratrem
Marthæ. Nunc veniamus ad illos Rabinos hebetes & indoctos, q aīam
hōis vna cum corpore & nasci et extingui dicunt ob eam caussa, quod hō ex
corpore & aīa compositus sit, q nascar, viuat, & moriar & resusciter: Et
quæramus ab illis: Postremis diebus, proximis resurrectioni corpor, antequam
corpora humana resurgant in vitam, hi q morient ante vnum, duos, decem
triginta dies, quōdo resurgent? Nam si nō pōt dici homo mori nunc, nisi cor-
pus & aīa moriar, nō poterit et tunc dici resurgere homo nisi corpus & aīa
resurgat. Sed vbi erit aīa extincta? corpus qdem præsens erit, sed aīa nisi
de nouo creetur nō erit vt resurectio esse possit. Vbi autem vnquā legerunt
in resurectione mortuor creatū iri de nouo aut corpus aut animā? Nam si
creatio futura est, nec dicerer resurectio fore, nec fuisset vnq aliquis qui
contradicere auderet huic resurrectioni, hoc est, rer de nouo creationi, cum
eius opinionis haberent Platonē & oēs platonicos suffragatores nec aliquē
philosophor contrariū, & melior foret conditio corporis quam aīæ, cum aīa q
dat vitam corpori necessariā haberet de nouo creationē corpus nō haberet,
cum per eam virtutem quā Deus cunctis rebus veluti seminibus inseuit ex
puluere quoto corporis humani veluti materie possit ingens corpus excitare
sicut ex vno grano frumenti centum grana, cum nō paruis manipulis spicar
palear radicum educit; Et ex ouo quantulæ magnitudinis crocodili incredibi-
lis magnitudinis animas excludit: Et ex grano paruo sinapi arborē vt inqt
chrs accommodam nidulationi auiū edit. Neq. n. is q sigcauit resurectio-
nē corpor humanor id sigcauit, quod aut nunquā futurū esset, aut per no-
uā creationē esse oporteret. Attigimus fines conuertamus nos ad principia.
Cum crearer homo Adamus nominatus, vbi legir dixisse Deum: faciamus
hoēm: Et, fecit Deus hoēm: Et, formauit qo Dns Deus hoēm, puluerē de
humo: Et, insufflauit in nares eius (hōis) flatum vitalem factusq. est
homo (post flatum vitæ receptum) in aīam viuentem. Homo creatur
sine aīa vitæ & homo dr sed nō simplr homo sed homo viuus. Quare Ada-
mus Caimus Abelus ex corpore habent vt sint hoēs, sed ex aīa habent vt sint
viui hoēs. Et infra: Donec tu Adam reuertaris in humum, q ex ea sum-
tus es tu, et puluis es, & in puluerem es reuersurus. Sermo est de eo q
dr homo, & qui recepto spiritu dictus est homo viuus. Et postea: In die
quo creauit Deus hoēm. Et fuerunt cuncti dies Adami, quoad vixit, non-
genti anni & triginta anni, & mortuus est. Adam creatus est sine flatu
vitæ, & Adam mortuus est sine flatu vitæ. Nam id mortuū est, quod pul-
uis erat, et in puluerē erat vertendum, et quod ex puluere creatum fue-
rat, & in cuius nares flatus vitæ est a Deo inspiratus. Quid igr ex mi-
tijs creati hōis habemus? Id quod opponir multis philosophastris, qui
pauca legerunt, pauciora examinarunt, quōdo dici deberent multa & di-
cunt & scribunt hoēm sz nō esse compositum, quiddam ex corpore & aīa
sed esse vocē illius quod vider, corporis, ex puluere sumti & in puluerē dissol-
uendi: Hominē aut hunc ipsū viuū esse compositam rem ex corpore ex
se mortuo, et flatu seu spiritu seu vita deferente in corpus vitam;
huncq. hoēm viuū nunq mori, quoniā dicerent vna oratione repugnantia.
sicut.

dormire euigilare quid.

Homo sine aīa homo dr.

In resurrectiōe nihil creatū iri.

Gen. 2. 7.

Homo sine anima hō dr

Recepto flatu vitæ fit animans viuū & hō dr, sed

Hominē viuū compositā rē esse.

somni deffnitio.

Somnus soror mortis.

Somnum & vigilia ad corpus pti-nere.

Act. 20. 9.

3 Reg. 17. 22

4 Reg. 4. 34

Sicut siquis diceret: homo albus est niger. hoem tñ reuera mori, sed de flatu quo homo viuit nusquã esse scriptum, mori, sed aliquando immissũ fuisse in hoẽm nõ cum inciperet formari, sed postq̃ perfecte creatus est homo. Sine igr fines hois consideres, sine initia neq; ubi resuscitabit spūs, aia seu flatus, sed homo q abierat in puluerẽ: neq. hic creatus est ex puluere spūs flatus seu aia hois sed homo, qui aliud quiddam est quã id quod immissum est a Deo in eum, spiraculum vitæ, quod receptum in hoem fecit vt esset viuũ homo, cum ante receptum spūm esset cadauer mortuũ. Hæc dicunt sacra sacra biblia, q isti viri Talmudistæ Rabini parum aut attigerunt aut examinarunt. SAM. Parum esset si in illis vetustioribus Rabinis constitis: set hæc optimo, & nõ lecta & hausta ab aliquibus alijs, & coĩcata discipulis, haberent nõ paucos ex christianis q ea crederent & tuerent. Fui ego Latquij fui in Flandria, scio quid dico. PAS. Neq; numerus hominũ neq; existimatio facit, ne id sit homo, quod abijt in puluerẽ, & quod ex puluere est creatum, & ne vita omnium aliorũ animantiũ ex puluere oriatur, ex quo prodierunt: vita aũt hois nõ ex puluere orta sed ex Deo, pulueri infusa narretur. Et, ne oia aiantia fuerint una cum vita creata vt aiantia esse nequiuerint sine vita, homo solus sine vita fuerit creatus, q si viuere caperet aliunde vitam mutuari fuerit illi opus, vt homo & viuens & mortuus sit homo, cum sit aliud ab eo, quod dat ei vitam, animantia alia sint, cum viuunt aiantia, cum non viuunt, aiantia esse desinant. De aiantibus enim ita scribit: Reptificent aquæ reptile aiæ viuentis & auem, q volitet super terrã in facie firmamenti cæli: Producat terra aiam viuentem sũm speciem suam, iumentũ reptile & bestiam terræ sũm speciem suã. Hæc de aiantibus, q dr Deus creasse, quoniã terræ, cuius nõe intelliguntur & aquæ q erant ab initio tegumentũ terræ, insserat Deus vt illa producerent. De hõe aũt: faciamus inquit, hoem: creauit Deus hoem. Hæc absoluta sunt quã cælum & terram spectant. Quid vero segr? Inspirauit flatum vitæ in nares hois ex terra creati, & viuere capit homo. Qui quantũ ad cælum & terra, extitisset semper mortuum cadauer, cum reliqua aiantia ex aquis & terra recepissent, iubente Deo vitam. SAM. Aristotelem isti legerunt, qui Rabinor ratione, qua dixi munuunt, dicunt: hoem esse materia & formam, nõ materia sine forma nec forma sine materia. Quare sicut producto hõe coniungit materiæ forma, ita mortuo hõe periit materia & forma. PAS. Non hoc segr: sed illud: Ita mortuo hõe separat a materia forma. Ille enim nunq; vult materiam ortum habere aut occasum, sed neq; forma dicit aliquãdo aut oriri aut occidere per se: sed sicut generationẽ dicit esse cum materiæ iungit forma, ita corruptionẽ esse asserit cum a materia seiungit forma. Formas aũt duplices esse statuit, Vnas ex vi materiæ prodeuntes has extingui dicit: Alteras formas eius aduentare, has pereunte compositio, quod vocat τὸ τόδε τι permanere affirmat. Qua de re alibi ex ptria huius docti Viri multa statui commemorare, quod multi nõ adsueti eius, qua ille edidit in sua lingua, lectioni, malos interpretes secuti ex optimis græcis fecerunt pessima latina. Absint igr isti, & prodeant in alterã q tota philosophica est aciem, & dicant corruptionem esse compositi ei seu tertij illius quod exit cum coniectis forma materia, Et hoc totũ concedemus & dicemus cum sacris scriptoribus hoc ipsum esse, quod hoẽm ex puluere & vita compositum interire. Quid deinde? Venia-

mus.

partes mortui alis & hominis.

forma dari vitam homini

vita hominũ & aliorũ animantiũ vnde

Augustinus tacitur.

Gen. 1. 24 26.

Gen. 49

hoem est materia & forma

forma duplex

colligi congregi Hippon. popul. gitia.

partes mortui alis ẽ hominis

mus ad partes corrupti seu mortui hõis. Disputat ille. Nullius compositi partes per se perire, per accidens vtramq; sed ita vt remaneat altera, materia sz̃t, sed nouã indута forma, forma tota pereat. In hõe aũt cuius forma nõ ex materia exit, sed in materiam formis ecus aduenit, ita materia cum noua forma nouũ compositum oriri, vt prior forma remaneat. Adhunc modum ille. Nostri duĩ dicunt aiãntia producta ex terra ẽ aquis perire qdem illa, sed remanere caduera, vitam eor̃ deleri, quoniã eor̃ vita extra ẽ aquis educta eousq; durat, quousq; nectit̃ corpori. ffhõis vita q̃ aliunde venit, quid ex aqua aut terra. Et mortuo hõe q̃ vsuã vita habuit q̃ sua forma cum qua fuerat vita, remanere viua, quoniã vitam quam habet ẽ dederat eius vsum aliquamdiu hõi, nõ ab hõe nõ a terra, nonab aquis accepit, sed ipsa secum ad hoem detulit. Vides igr̃ istos et hinc excludi? Quoco fugient ad mmiendum quod verum est, nisi ad seipsos? Ea cura ẽ studio non vt dicant aliquid quod nouũ sit ẽ ab aliquo credat̃, etiamsi fuerit falsum ẽ inconstans. Sed discant nõ ante loq quam multa legerint, ẽ facultatem iudicandi de his q̃ bene legerint, adquisiuerint. CHO. Augustinus videt nunquam constituere potuisse vtrũ educerẽ vita seu aĩa hõis, ex materia ne vt omniũ aiãntium, an aliunde. PAS. Occupatus sz̃t in gramma-

forma dr̃ vitam homĩ

ticis illis: faciamus ad imaginem, cum quæreret trinitatem ẽ vnitatem trium personar̃ in vno Deo, dispicere nõ potuit quid esset: factus est hõ viuus ex sprũ viuente, infuso sibi a Deo per nares. Et, producat aqua ẽ terra aiãntia viuentia sm̃ speciem singulorũ. Et cum in platonicis quæreret: In principio erat verbum, apud Platonem ẽ platonicos apertas sentias, Ceteriq; aiam hõis ẽ immortalem esse et ex materia ortum nõ ducere, dicitantes. CHO. Sumus igr̃ nos corporis nostri gratia hoes? Quid igr̃ erimus cum corpore carebimus, nisi non homines? Sed etiamsi nos sumus corpus ẽ vita, ẽ corpus dr̃ homo, nos q̃ præter corpus, et sumus vita, quodo nominandi erimus? PAS. Hæc inquirant illi Talmudistæ Rabini nõ vos. Nome legistis aliquando: Ibi sepelierunt Abrahamũ ẽ Saram vxorem eius: Ibi sepultus est Isaac cum Rebecca coniuge sua. Ibi ẽ Lia condita iacet? Huius modi sunt etiam illa: Sepelite me cum pribus meis: Cu mgrior, sepelies me in sepulcro meo: Sepeliam prẽ meũ: Sepelierunt Iacob in spelunca duplici: Et dixerat: Ego congregor ad populum meũ: Et ita de Abrahamo legr̃: fuerũt dies vitæ Abraham, ẽ deficiens mortuus est: Et sepelierunt eum Isaac ẽ Ismael: Congregatusq; est ad populos suos. Et de Isaaco: Completi sunt dies Isaaci consummatusq; ætate mortuus est, ẽ appositus est ad populos suos ẽ sepelierunt eum Esau ẽ Iacob filij sui. Videtur in his sentijs q̃ de vno narrant de tribus dici. Nam Abrahamus vixit ẽ mortuus est: Isaacus vixit ẽ mortuus est: Iacob vixit ẽ mortuus est, vnũm esse videtur. Abraham sepultus est, Isaac sepultus est, Iacob sepultus est, aliud esse videt̃ quam superius dicta. Caluer enim puluis ẽ ossa Abrahami Isaaci et Iacobi, sepulta sunt, q̃ non dicum fuisse viua aut mortua. Sed et tertium illud: Abrahamus appositus est ad populos suos, Isaacus appositus est ad populos suos, Iacob appositus est ad populos suos, aliud ab vtrisq; esse videt̃. Nam Abrahamũ apponi ad populos suos, aliud est, quam Abrahamũ sepultum in spelunca, vbi nullus ante eum fuerat sepultus. Et, quam Abrahamũ vixisse diu, ẽ tandem mortuũ excessisse de vitis. Hoc enim antecessit ẽia, illud secutum est, mox ẽ ipse Abrahamus dr̃ appositus populis suis multis sz̃t antequa sepelirẽt. Medium aũt, quod recitauimus, postremum fuit omniũ. Et postquam Abrahamus vixerat ẽ mortuus fuerat ẽ appo-

Augustinus nõ tẽtauit

Gen. 49.

colligi congregarĩ apponi ad populos quid.

situs

situs est ad patres seu populos suos, a filijs præstitum ei offm. Quæ pars illustrar illo dicto: asportate ossa mea vobiscum de loco isto: Mortuus est Iosephus, repositusq. est in loculo in Aegypto. Et, Tulitq. Moses ossa Iosephi secum. Nam si Iosephus est mortuus et sepultus in loculo, et Moses asportauit secum id quod fuerat repositum in loculo, necesse est vt Moses tulerit secum Iosephum et nõ ossa Iosephi. Alibi dr: Vende mihi agrum vt sepeliam mortuum meum. Vt possimus dicere Saram, mortuum Abrahami, ossa puluerẽ cadauer saræ, esse sepulta: nõ aut, aut mortuum Abrahami aut ossa Saræ vixisse et defuncta vita apposita fuisse ad populos suos. Hæc aut ita distinguo secutus vestigia hor doctor, quos lego ego et venerantur Talmudistæ: Vt quamuis Abrahamus dicatur et q vixit et qui sepultus est et qapositus est ad populos suos: Abrahamum tan q vixit et est mortuus dicam hoem vitam habentẽ et vita carentem. Abrahamum aut sepultum dicam hois partem alteram cadauer szt et corpus: Abrahamum vero ad populos suos repositum dicã hois esse vitam sprm et aiam q venit in corpus inspirata a Deo et redit ad Deum emissa ab hoe vbi sunt alij populi collecti ex hoibus. Dico igr tibi, et te esse hoem, et non, non hoem, et aiam tuã esse hoem, et non, nõ hoem, Et corpus tuum te mortuo dictum iri hoem, et nõ nõ hoem. Sed istis qui de eo q morir et viuit et nascitur, disputant, dicimus nihil nasci, nisi quod homo ex muliere suscepit: quod si sprs a Deo datus in natiuitate, redit ad Deum in morte, nihil impedit ne id natum esse dicar ab hoibus, quod ex hoibus nasci pot, et mortuum id, quod hoes ex hoibus susceperunt. TEL. Apud nos nullus vnquam visus est mihi, cum illic adhuc essem, de aiæ immortalitte et vigilia dubitare. Nam vidi in veneratione fuisse virtutem, et audiui dici virtutis esse a Dijs in altero mundo inuiso nobis reposita et parata præmia, q studiosis virtutis post fata redderenr. De corpor resurectione nihil dici audiui: verum enimuero neq. ætas mea, nec mutatus patriæ status permittebat de his plura aut quærere aut nosse. PAS. Neq. vllus vnquam dubitauit de aiæ vita post funus, qui mortuor resurectionẽ probaret. Sed et Sadducæi ipsi genus hominum crassi ingenij, et hebetis intelligentiæ, nõ aliam obcaussã videnr resurectionẽ corpor fore negasse, nisi quod nec sprs aliquos nec aias hominum extare post mortem existimarent. Sed hi hoes nec Sadducæi sunt, quoniã resurectionẽ corpor fatenr: aias sine corpore viuere negant: nec philosophi sut quoniã philosophi ignorant quid sit resurectio mortuor, aiam immortalem, et bonis fruentem bonã concedunt post fata: nec ex illis vris ciuibus aliq. Nam illi vt recitasti asserunt præmia virtutis recipi, defunctis vita his, qui virtuti vni operam suã nauarunt. Hi dicunt aias post fata aut dormire semper, aut perire, et nisi esset resurectio sperata corpor, aut somnio æterno aut morte perpetua, vt aias pecudum et ferarum, aias hominum dicerent perire. SAM. Scribir tñ euentum filior hominum et euentum iumentor vnum esse. Nam sicut ille morir, sic morir et iumẽtum. Et sprm vnum esse in oibus, et excellentiã hominum super iumentum nullã esse, quod oia sint vanitas. Et seqr de euentu et excellentia sprs disserere: Quicqd, inqt, est, siue homo siue iumentum pergit ad vnum locum. Oe quod factum est ex puluere, totum reuertir in puluerem.

Hoc de

Gen. 50

Dicta sub aliena persona, nõ dicẽt ascribenda

Sadducæi cur negarũt resurection.

Eccl. 3. 19

ftoc de euentu. Illud aũt de excellentia spũs: Quis nẽgt, cognoscit
sprũ filioꝝ hominũ, nisi ille ascendat sursum, ẽ sprũ iumentoꝝ nĩ
ille descendat deorsum in terram? Quare vidi quod melius nihil esset, q̃
lato viuere aĩo, eo quod hæc sit pars hõis. Alioq̃ quis perducet eum ad
tempus illud vt videat quid sit futurum post ipsum. PAS. Qui
oĩa perquirit ẽ sine delectu colligit, q̃ sna opinionẽ suffragari videm, is
mihi nõ inter dociles ẽ bonos viros veritatisq; cultores reponi, sed inter
gloriosos ẽ ampullosos cornicosos, ẽ quosuis potius, quã expolire cupientes
animũ doctrinæ coloribus, cum doctos nõ habeant pro se ẽ sanas sentias,
ad vanos ẽ delirantes delabũ, hi abs quibus te hæc audisse puto. Neq; n.
aliqd in huius sentiæ recte ex tuo adstisse puto præter os ipsum. SAM.
Memoriter fõme recitasse locum animaduertisse te puto, q̃ mihi a non-
nullis obiectus est. Et cum ille ipse locus ab aliis ẽ aliis obijcerer, intellige-
re potui neq; illos q̃ tuerĩ opinionẽ mortis ẽ summi aĩq; aliud habere ex
sanctis virĩs, ẽ q̃ doctrinę celebritte sunt apud nos in hõnore, quod obijciãt,
neq; animaduertisse illos iudicaui, quis esset, q̃ illa verba, in eo Salomonis
libro loquerer. Neq; n. alia credenda sunt esse Salomonis Dauidis ẽ Isaiæ
Ieremiæ ẽ aliorũ, quam illa q̃ ex propria persona dixerunt. Alia q̃ sub aliena
persona dicũt, illis attribui debent sub quoꝝ persona illa verba ipsi reci-
tant. Neq; n. si Moses dixit: Mamis nostra excelsa, ẽ nõ Dns fecit hæc
oĩa, contradicit sibi, q oĩa à Deo facta fuisse narrat. Quomõd illa sub alie-
na persona, hæc sub propria diceret. Ista ille: Non videbit, inqt, Dns.
Non est Deus. Non est Deus in conspectu eius. Quæ oĩa ẽ similia
ex persona impioꝝ referri, loca ipsa declarant. Cui igr mirũ, si Autoris
libri Ecclesiastis, sup̃ eius allegatam sẽtiã pturierit, cum ab initio dixisset
Vanitas vanitatũ, q̃ sẽt cogitans dixi? Nam cum præmisisset: Dixi in cor-
de meo: vadam ẽ affluam delitijs. Et, si vmis ẽ stulti ẽ meus occasus
est, quid mihi prodest quod maiorẽ sapiæ dedi operam? Et, Morĩr doctus, si-
mil vt indoctus: Cum inquã ista præmisisset, ad singulas cuiusq; conclusiones
concludit: sed ẽ hoc vanitas est. Et ad hunc modum animaduerti p totũ
librum fieri. Et si aliquando, sicuti frequenter fit, repetyrũ sẽtiæ, vbiq.
tam nõ præterĩ eadem concludendi forma. Quamobrem citata sen-
tentia illam: De terra facta sunt, ẽ in terram pariter reuerẽtur. Quis
nouit si sprs filioꝝ Adam ascendat sursu in cælum sẽt, et si sprs iumentoꝝ
descendat deorsu, in terra vẽt? Et huiusmodi alia q̃ recitata sunt à me pau-
lo ante, nõ solum improbarĩ cõi dicto ad oĩa q̃ viderĩ excidere vanis cogi-
tationibus dedito, dicendo: Sed ẽ hoc vanitas est ẽ cura superflua, ver
et contraria sẽtia concludendo librum totum: Ibit inquit homo in domũ
æternitatis: Et, Antequã rumpat funiculus argenteus, fiatq; reuertat pulvis in
terram, sicut prius fuit ẽ sprs redibit ad Deum q̃ dedit illum. Hoc nõ di-
cit de iumentis. Vnde postea claudit librum Epiphonemate celebri-
simo vniuersæ rei auditus est à te, Deum ergo time ẽ præcepta eius
custodi, siquidem hoc oĩs hõ facere debet. Nam de opusoĩs adducet De-
us in iudiciũ, vna cum omni secreto, siue bonum siue malum. Hæc de iu-
mentis nõ narrantur. Quomõd hic loqr Autor libri in vanas cogitationum
discursibus, quid cogitet secum disceptans ẽ agens, quinis. Vnde cum illud
vanus

caput

Gen. 50

Sadducæi cum negarint resurrection.

Ecclę 3. 19

Ista sub aliena persona, nõ sicuti ascribenda

caput Salomonis alius sapiens, et non indoctus Vir in suum librum trans-
cripsisset, sub persona impiorum illa verba dicta fuisse ait: Dixerunt, inquit,
Impij cogitantes apud se non recte: Exiguum et cum tædio est tempus vitæ sap. 2. 1.
nostræ et non est in fine hominis refrigerium, et non est quod agnitus sit reuersus ab
inferis, quia ex nihilo nati sumus, et post hoc erimus quasi non fuerimus, et quæ
sequuntur. Et concludit: hæc cogitauerunt et errauerunt, excæcauit enim illos
malicia eorum. Hæc olim parauerat, vt, si in huiusmodi homines inciderem qui
dictum illud in me torquerent, haberem quod dicerem. Et in primis notandam
censeo in sacris sicut in prophanis autoribus, personam quæ loquitur. Nam ser-
uandum est decorum nec permittendum est, vt impius sancte, et sanctus impie
loquatur. Quod cum obseruant eruditi viri non esse illis vitio vertendum
duco, neque ex illis sententijs animus eorum explorandus. PAS. Animaduerteram Ego
te plura in recessu habere quam prima fronte promittere viderere. Me-
mini me legisse purpuratum Sacerdotem obiecisse laudato a ludatis Vi- obiectio Erasmo facta
ris Erasmo, quod Moriam suam μωρολογεῖν, quod est apud me reuera
σοφίζεσθαι, faceret, et cum diceret iste, seruandum fuisse in oratione de-
corum et quærendum non quid diceret, sed quis diceret, respondit ille: Non
quis diceret, sed quis doceret, hoc est: per quem et quo verba submini-
strante, quis loqueretur fuisse quærendum. Quæ obiectio, et est communis et
grauissima esset lex, si figeretur in eis quod cogunt aliquando alios a se
in scenam producere. Nam necesse est verba illis subministrare, cum præter
mutam personam nihil secum habeant, Quibus si concedis verba tui sen-
sus et animi, quomodo seruabis decorum personæ? quomodo si verba sunt imago animi,
non diceris tu potius loqui sub aliena persona, quam ille sub sua? Quod si
verba tua alieno sensui subministraueris, vt sermo respondeat animo eius
quem vis introducere loquentem, non deerit, qui carpat, carpensis. Bene
igitur tu notasti personam loquentis esse peruestigandam, et ob eam caussam
credendum esse excellentiam hominis super iumentum magnam esse, Et spiritum
hominis ascendere sursum, et iumentorum descendere deorsum, Quoniam stultus
et delirus est quod dixit nihil inter hominem, et beluam interesse, doctum stul-
to non præstare: Incertum esse an hominum spiritus redeant ad Deum
qui dedit illos, cum certum sit iumentorum vitas extingui et animas in ter-
ram deficere. Abs quorum stultorum et deliriorum numero, Salomon sapientissi-
mus et perspicacissimi ingenij se exemit cum conclusit suum librum con-
traria stultorum illorum dictis sententia: Reuerteretur, inquiens, puluis hominis Eccles. 12. 7.
in terram, et spiritus hominis redibit ad Deum, qui dedit illum: Cum illi iudicas-
sent incertum esse an spiritus filiorum hominum ascendat sursum ad Deum qui dedit
illum: Quam sententiam Salomonis; reuerteretur puluis in terram, et spiritus redibit
ad Deum, qui dedit illum, iungendam esse dico cum Eliæ præcibus illis:
Reuertatur quæso anima pueri huius in viscera eius. Et dicto Mosis: puluis 3 Reg. 17. 22
es et in puluerem reuerteris: Et inspirauit in nares eius flatum vitæ et vi- Gen. 3. 19.
xit homo, hoc est terra seu puluis. Nam intelliximus per ea quæ antea Gen. 2. 7.
sunt disputata puluerem esse quod viuit et continetur ne diffluat a spiritu seu
vita seu anima: puluerem esse seu terram quod moritur cum ab anima destituitur:
animam esse quod a Deo datur non a terra, animam esse quod a terra resilit et ad Deum
reuertitur, animam quod, cum resurgere de nouo puluis in vitam debet, remittitur Anima
a Deo apud quem recepta est mortuo homine et resoluto in puluerem, et
vt pr.

OCTAVVS

vt prius immissa in ~~hoem~~ puluerē, pulueri vitam donat. Non igr̄ dor:
mit, nec est mortua, quōam q̄ apud Deū sunt nec dormiunt nec sunt
Matt. 22.32 mortua: Non enī Deus noster, Deus est mortuor̄, sed viuor̄ et se lau:
dantium spirituū die ac nocte. Et mirū plane quiddam in nostra sa:
cra historia contigisset, Si Deus Caimū nefariū, viuū, viuo corpore et
Abel Cain aīa, Abelem iustum cuius oblationes approbabat mori corpore et aīa per:
misisset, quē viuū corpore et aīa habuissent parentes, si eius oblationes
nō approbasset. Si enī viuit aīa post corporis mortem, bene consultū est
Abeli, q quantū debuisset in terra viuere pastoritiam exercendo, transtulit
in alteram vitam q̄ fine caret, et q̄ nobis sufficit totum id quod ex hac vi:
ta cum ante tempus videmur mori nobis deperire vider̄. Sin aut̄ aīa mor:
tuo corpore moritur, male consuluit rebus suis Abel colendo sancte Deum
male Deus prouidit Abeli, cum eius oblationibus sigcauit se oblectari. Ob
Gen. 4. 5. has enī caussas narrar̄ occisus, et dicunt illi occiso corpore necari aīam.
Heb. 11. 4. Testimoniū, inquit ille, Abel meruit quod esset iustus, testimoniū ꝑhibē:
te Deo de donarijs illius, et per hanc (fidem) mortuus adhuc loquitur.
Scribir̄ enī: Vox sanguinum fr̄is tui clamat ad me de humo. Quid hæc
testimonia prosunt illi ad commendationem, q nusquā est, aut corpore
in puluerem resoluto aut aīa abeunte in nihilum? SAM. In resurrectiōe
corpor̄ dicunt has commendationes iusticiæ cultæ prodesse posse.
PAS. Voluntarie et oscitanter hæc dicunt̄ nō serio et ex trutina doctri:
næ. Nam difficilius mihi probabis post innumera annor̄ curricula, A:
belem in vitam, corpore et aīa nihilum sine noua creatione restitutū
iri, quam Abelis animā post corporis mortem viuere. Posse aut̄ Deū de
nouo creare Abelem ex puluere et inspirare illi aīam vt viuere possit,
sicut antea viuebat, qui negare audet, quid nō negare audebit? Ne:
get et creatum aliquando Adamū, neget se viuere, et quod viuat, es:
se, mortuum in spelunca iacere, facilius aut̄ esse sustinere in vita
eum, q viuat, quā de nouo creare vitam et ei donare q nō viuat,
nec vitam habeat, Qui nō videt, neq. quid intersit inter acquirere et
possidere videt. Quare concedere Deum posse de nouo creare corpus
et aīam Abelis vt resurgere possit in nouissimo die, et affirmare
velle, hoc Deum constituisse præstare, et negare Deū velle aīam so:
lam Abelis seruare in vita, quā illa habeat, cum Deum posse hoc con:
cedere asserar̄, est disputare et loq sine ratione. Quis enī vnquam
ratione secutus asseruit facilia non posse, posse aut̄ difficilia fieri?
CHO. Non puto hic esse quæstionē de facili et difficili, sed de scripto.
Nam facilia q̄ sunt, si scripta, nō sunt, si est operæ precium, negari pos:
sunt esse, fieri, fore, aut facta esse, cum tn̄ difficiliora his, si scripta
extent, quādmodum scripta sunt, ita fuisse, fore, extare adserantur,
vbi difficilia concedimus, faciliora negamus. Non quoniā nō discerna:
mus inter facilia et difficilia, sed quoniā scripto oīa deferimus. Nescio
tn̄ an assequar propositum Rabinor̄. PAS. Credis resurrectionē mor:
tuor̄ fore? CHO. Credo. PAS. Rem vtilem commodam, proficua, desi:
derata oībus pijs credis. Sed cur illam fore credis? CHO. Non ratiōe
doctus, sed autoritate edoctus illam credo. Quoniā scripta est, illam
credo. PAS. At enim scribir̄ et: Cum mortale hoc induerit immorta:
lita.

litatem et corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, tunc fiet ser- 1 Cor. 15. 54
mo q scriptus est: Absorpta est mors, victoriosa. Quid putas referri per
particulam illam: hoc? corpus ne an animam an vtrumq.? Responde-
as quod velis, vel negabis scriptum, si dixeris, hoc, includere aiam, cu
tota qstio eo in loco disceptet de solo corpore: vel negabis aiam resurgere
cum de sola corporis morte dicat victore fore mortem: vel affirmabis ad
aiam nec mortem nec corruptionem, nec immortalitatem hanc nec corru-
ptibilitatem pertinere, quoam aia habeat iam a morte corporis immorta-
litatem et incorruptibilitate sua, qua in corpor a morte resurectione
est corpori suo coicatura ne amplius mori et corrumpi possit. Quid di-
cere velis considerato. Dic, dic aliqd contra scriptum, vt sapere plus
quam scriptum videare. Dic contra chrm, q ita monet: Nolite time- Matth. 10. 28.
re eos, q occidunt corpus, aiam aut no possunt occidere. Dic tu indocte
ista dici. Nam occiso corpore aiam vna occidere, nec posse aiam vive-
re, mortuo corpore dicis, Quare q occidit corpus, occidere et aiam.
Dic partem alteram, q dicit Eum magis metuisse, q pot et aiam et cor-
pus perdere, hoc est occidere in Gehenna, q est mors sda. Dic tu æ-
que hoes atq. Deum perdere posse hoes, si quadmodu iste, ita et illi
perdunt vna cum corporis morte aiam. Dic sicut intelligir corpus
mortuu sed resuscitatum, Deum posse mittere in Gehennam: Ita et
intelligi oportere aiam mortua, sed de nouo creatam missu iri in igne
æternum, cum tantu de corporis et no de ai morte sermo præcesserit.
Hæc cum dixeris, tum mihi tu videberis sapiens tum doctus Apollo.
Cur no vis credere aias redire ad Deum cum relinquunt corpora, et Eccl. 12.
aias existentes apud Deum, redire in corpora, cum corpora resurgut
in vitam, cum no minus hæc scripta sint, quam resurectio mortuor 3 Reg. 17.
sit scripta? Vides igr Rabinos istos proprium sensu vt aliqd noui
se inuenisse ostentent sectari et no facile aut difficile pensitare,
vel scriptum seu non scriptum quærere. SAM. In Rabinos disputare
no potes ex Euangelio. PAS. Neq. ex Euangelio disputo cum Eliam
et Salomonem testes adduco. Quor ille cum sciret qd peteret, et qbus
verbis esset petendum non dixisset: reuertar aia pueri in eius vi-
scera, Et iste sapiens in loquendo et sentiendo no dixisset: Ex corpo-
re reuertar aia ad Deum, q ab initio dedit illam, nisi sciuisset aias
viuere, et vltro citroq. commeare pro voluntate Dei quem intentissi-
me contuentur. Sed et illa verba expendo: Tolle aiam mea quoniam 3 Reg. 19. 4
no sum melior patribus meis. Iacens aut subter iuniperum vna obdor-
miuit. Mortui, inqt, sunt alij prophetæ me maiores, fac vt et ego mo-
riar, ne occidar ab Isæbele. Nam cum audisset iurasse Isæbelem se
occidere antequa dies crastinus aduesperasset, fugit pro aia sua, vt
vitaret periculum mortis et ad hanc forma rogauit Deum. Vbi si aiam Anima tollere qd.
putasset mortuo corpore mori, et fuisset, quærere mortem, euadere mor-
tem no dixisset: Tolle anima meam, si tollere aiam fuisset extingue-
re aiam: sed tolle aiam mea et corpus meum. Sed cum dicat: Tolle ani-
ma mea, et nihil dicat de corpore, quiddam vider petere quod no per-
tinebat ad corpus. Tollendo aiam et relinquendo corpus, corpus morte
premi

premi necesse erat abs qua longe aberat aīa q̄ transibat ad Deum. Simili
forma locutionis vtir̄ Jonas: Tolle quæso inquit, animā meam à me quo-
Jonæ 4.3 niā melior est mihi (apud hōes) mors mea, quam vita mea. Dicar inquit
falsus vates, neq. sciuisse diuinare nisi mendacia, quare satius est mori,
quam apud hōes cum hac ignominia viuere. Tolle animā meā, vt sȝt viuā
apud te, q scis me fuisse abs te missū, et nō viuā apud hōes, q hæc nesciunt
et me veluti falsum prophetam persequenr̄. Vnde scribir̄ ibi: Nunqd
nosti quod hodie Dn̄s tollet dominū tuum à capite tuo? Et postea: Cur-
4 Reg. 2.11. rus igneus et equi ignei (cum reuera vt ibi scribir̄ fuisset turbo et impetus
venti, sed ita visum erat Elisæo) diuiserunt inter Eliam et Elisæum,
ascenditq. Elias per turbinē (sublatus) in cælum. Quæ verba sunt mutuę
declarationes, quod quem tollit Deus ad se ille ascendit ad Deum. Quare
tollere animā qd. tolle aīam meam erit, ascendat ad te aīa mea. SAM. Vt dormiat sȝt
hahahe. PAS. Vt rides, ita ridenda est hor̄ Rabinor̄ sentia. De Enocho
Gen. 5.21. 24 et ita legir̄: Ambulauit Enoch cum Deo, quod est, coluit Deum. Sicut
mox de Nōe scribir̄: Nōe Vir iustus et integer fuit in grātionibus suis
et cum Deo ambulauit. Audiamus aut̄ præmia virtutis et iusticiæ. Am-
Enoch bulauit Enoch cum Deo, Et nō ipse (amplius vixit nisi 365 annis) q2 tulit
eum Deus, Sicut sȝt petebat Elias et Jonas tolli à Deo. Tulerat autem
illum Deus vt beneficio afficeret. Ille quidam dicit, sublatum fuisse ne
sap. 4. malitia mutaret intellectum eius seu, ne fictio deciperet animā illius,
seu vt citius egrederer̄ de medio iniquitatis, q̄ multiplicabar̄, et cuius as-
pectus cogebat eum in moerore viuere. Nam à raptu Enochi vsq. ad dilu-
uiū intercedunt anni plus minus 667. Narrar̄ aut̄ annis centum ante
diluuiū tantū hōes ꝑ maliciā displicuisse Deo, vt Deum pænituerit
condidisse hoēm. Quod si à 567 annis tanta malicia fuit in mundo quā-
ta fuisse narrar̄, magno beneficio affecisse Deus dicendus est Enochum
q à videndis tot succrescentis maliciæ explis eum sustulerit. Si transtu-
lit illum ad somnū capiendum, satius fuisset domi suæ quiescere: si
ad mortem, quid profuit Enocho iusticia? quid placuisse Deo? quid co-
Mors est pœna pcti. luisse Deum? cum mors in nostris scriptoribus poena sit peccati, aut
naturæ defectio et nō præmium virtutis, si vt euaderet diluuium im-
minens, atqui potuisset adhuc annis 667 viuere et explere ætatis mille
triginta duos annos, et aut in arcam cum pronepote intrare, aut quieta
morte decedere, Et melius fuisset Enochum, aliō transmittere ne ho-
minū maliciā ante oculos haberet, quam illum, ne omnino esset occi-
dere, si, cum sublatus est ad Deum dicendus est fuisse mortuus. SAM.
Enochus et Elias viuunt vna cum corpore, quare eor̄ expla aut sentię
q̄ ad illos pertinent nihil faciunt ad propositum, cum quærir̄ de aīæ
statu post mortem corporis. PAS. Et quis docuit illos Rabinos Eno-
Enoch et Elias an viuāt vna cū corpore chum et Eliam vna cum corpore et aīa in cælos ad Deum transiuis-
se? Nam, si Talmudum sequimur, et oīa, q̄ in eo sunt scripta, à sapien-
tibus Judæor̄ putandū est esse scripta, Ibi scriptum inuenies magni
nōis hæbreos, memoriæ ad posteros mandasse, dicti illius: Tulit Eno-
chum Deus, sensum esse: Ante tempus cum potuisset multo amplius
viuere, mortuus est. Tulit enim scriptum est nō transtulit illum
Deus. Quod est vt alibi dr̄ succisus est de terra viuentium. Et Ego
dixi

dixi in succisione dier meor: sepeliar et priuabor residuis annis meis. Esa. 53. et 38.
Eliam aut illi hispani vri Iudaei Talmudistae edocti ab Arabibus phi- Elias
losophis aerem et ignem elementa vniuersitatis duo distinguunt in
regiones et in tertia aeris regione vbi nulli animanti conceditur respi-
ratio quod corpus habeat, mortuum Eliam dicunt in prima aut ignis di-
tione vbi ignis vel maxime, vt impurissima est pars elementi, vestes et
corpus Eliae absumta fuisse et in fauillam redacta. Quare, si in scri-
pto manendum est, et quaerir apertus locus et clarus, relinquenda sunt
illa, q diuersitas inter praetum facit vt Talmudistae incerti sint qd
inter multa et vtrum inter duo seq debeant. Et consisistamus in his
q confitentur oes. Et quoniam dicis illos tuos ab Euangelio, hoc est: a Iu-
daeis q scripserant de Iesu chro addiscere nolle, praetereamus, cu contra
illos agimus, Euangelica scripta: Dico constare apud oes Talmudistas
Animam Enochi et Eliae et Ionae et alior, q cum essent iusti, aut roga-
uerunt Deum vt tolleret illos ad se, ante tempus, quod explere debu-
issent viuendo inter hoes, aut confecti senio, traducti sunt ad Deum
vt cum illo viuerent. Quod enim de vno et altero aut legr aut credir
cur de alijs illud ipsum credi no debeat, nulla ratio vider contradice-
re posse. Cur tu molestias somni et damna mortis inferre conaris in
caelum vbi oia sunt laeta, iucunda beata, felicia vel testibus oibus Ra-
binis? Dixit Elias: tolle aiam meam Deus. Dixit hoc ipsum Ionas.
Dixit et Dauid: In manus tuas commendo sprm meu, quod est: tuere
me dum viuo et dum moriar suscipe ad te sprm meu. Quid si tulisset
tunc Deus Eliam sicut ille petebat? Animam Eliae tulisset ad se relicto
in terra corpore. Idem igr factum fuisset De Iona et Dauide re-
sumtis a Deo in caelum spiritibus, corpora fuissent in terra relicta.
Animaduertere adhuc potuisti quo mea pertingat oratio? Non me sz
quaerere quid factum sit in Enocho et Elia, quoniam scimus Deum plus sae-
pe praestitisse suis, quam illi petere ausi fuissent: Sed quis erat illor
sensus, qui aius, quae mens, cum aut ille scriberet Deum tulisse Enochum
quoniam iustus esset: aut ille rogaret: tolle aiam mea: Reuertar aia
pueri: reuerter sprs hois ad Deum: tibi sprm meu commendo, et simi-
libus alijs precum formulis dicebantne haec quod sprs hois crederent
viuere post corporis mortem, an quod putarent mori simul cum corpore?
Quod sibi persuasissent aias hominu vigilare et frui Deo et Dei Veri
bonis, an quod iudicarent illas dormire? Ex ipsa eni scribendi rone et Antiqui qd de aia senserint
intelligentia perpetua verbor scire facile possumus quid illo antiquis-
simo seculo de aiabus humanis crederent hoes, cum ita alios locutos fu-
isse, alios ita vt in sacris Biblijs est scripsisse legamus. Et cum aeter-
na sit distinctio verbor illor, viuere, dormire, mori, scire facile victi rone
possumus, q scribir viuere et laetari et sublatus esse ad Deum, quoniam
iustus esset, no dormire, neq mortuus esse, quoniam q dormit nunq dr apud
scriptore aliquo reuera frui bonis sed imaginatione et in somnis.
Deinde apertam sacrae scripturae sentiam quaerunt aliqua, in qua sigean-
tibus verbis dicatur, aia hois mortui post funera, viuit vigilans.
Quae sentia ex eo vera est, quod nusqua ad verbum alicubi in sacris
Biblijs scripta inuenir. Cum eni de oibus altissimis et maxime arca- Non scripta aliqua credenda. 186. 187.
nis sentijs planas scripturar explanationes inueniamus de Deo, de
lege

lege Dei, de populo Dei & alia, animaduertere possumus, ea fuisse pro-
bata ōibus & ab ōibus credita & recepta de qbus fit mentio, nō vt du-
bia & ambigua, sed vt cōfer ab ōibus constantissime defensa & propu-
gnata. Et plane mihil video, quod magis accedat ad tenorē eiuʒ sētiæ
qua repræsentari sibi, ex sacris Bibʒs isti desiderant, atq; illud di-
ctum est: Tolle Dñe huius sprm ad te vitæ fontem, vt videat bona
tua in terra viuor. Et, Remitte Dñe huius sprm vt reuertar in viscera
eius & viuat, abs te fonte vitæ. Sed isti qui tam constanter sentias istas
q de aiæ vita & vigilia post fata disserentes prætereunt & manifestis-
sima loca sibi citari cupiūnt. Vnde hent corporū & aiæ aut resurrectionē
ex morte aut vigiliam post somnum, quam tantopere tuentur? Aperta
locum, qualem a nobis petunt de aiæ vita & vigilia post corporis morte
nō hēt: credunt tri & corpus de nouo resuscitari, & aiam de nouo aut
creari aut expergefieri. Sed scire ego vellem sicut dicunt se hoc crede-
re, vnde etiam dicant se hoc colligere? Proferant, quas volent sentias
semper habebunt & perspicient clariores esse testificationes, de aiæ vi-
ta post mortem qua de corporis post multa secula resurrectione, & aiæ
excitatione a somno aut creatione de mihilo. SAM. Legisse tamē quid-
dam videor de resurrectione mortuoꝝ in Euangelio. PAS. Iam dixisti il-
los tuos ex Euangelio addiscere nolle. Quamuis aut Samuel illos dixeri
& qdem frequenter tuos esse, tuos tri scito me illos dixisse ob vnius de-
tis cōmunionē, & nō quod tu eadem cum illis sentias. SAM. Non solū nō
sentio verū etiam minqua cum illis in hac opinione connumerare potui
quod viderem multa esse q aduersarem, qua conari eludere improbi eet
hōes & litigia serere contentis, nq veritatem vndecunq. venari laboratis.
PAS. Neq. aliqs est q iudicio valeat & aliqd legerit cui persuaderi vnq
illud poterit. Quod aut dixisti de Euangelio, intelligere potes verum
esse quod paulo ante dixi Scriptura ipsa iudicem esse conditionis tem-
poꝝ & testem eoꝝ q in eis hominū latent. Ita gra armoꝝ quodo belligera-
rem hōes, quodo mutauerit, arma, ratio temporū, & noua militaris disci-
plina instituta, qua; legum obseruatio, qua; leges & alia ex narrationibo
historiographi intelligere & percipere possumus. Quare sicut si nul-
la extaret in Euangelio de rsurrectione mortuoꝝ lata a doctissimis
viris sentia, si, aliquando de resurrectione mortuoꝝ nq fuisset dubita-
tum, Neq. valet ratio si dicat ante scriptum Euangelium in vetustis
scriptoribus nullibi extat aperta sentia, q de corpoꝝ resurrectione quicq
dicat: Ergo resurrectio mortuoꝝ nō erat credita a Sanctis viris, & prophe-
tis Dei, Quoniā Euangelium occasione data ex dubitationibus, q tor-
quere cepernt hōes aperte in aciem eduxit & propositum in lustrum
spectandum ōibus, quod nulla existente ea de te ambiguitate inter hoēs
veluti certum & constans in medio fuisset a sanctis & doctis prætermis-
sum: Ita quod nulla extet sentia de immortalitate aiæ post fumis, nō
est signum, quod ēa sit mortalis, sed quod iam esse immortalem nō q
fuisset ab aliquo dubitatum. Sicut si Sadducæi de resurrectione mortu-
oꝝ nō quæsiuissent nullam haberemus sentiam, q aperte adsereret cor-
poꝝ resurrectionem fore. Quæ aut tu legisti de resurrectione mortu-
oꝝ, ea ad animaꝝ immortalitatem pertinent. Videm enim Sadducæi
corpoꝝ resurrectionē in postremo iudicio fore, negare perseuerasse, quod

nō cr-

Euangelia cur aperte loquatur de resurrectione mortuorum 187.

Sanctissimi & ab oīb; credita, loci; ter in sacris attinguntur.

non crederent sprs aliquos aut humanas aias viuere post fata. Hoc nostri narrant, nec refragatur Josephus scriptor celebris et probatus. Quare qui resurrectionem mortuor, ex resurrectionis mortuor testimonijs stabilire studebant vanam ludere operam videbant, quod calculus malor caussa relicto torquere no desinebat Sadducaeor aios. Cognoscebar aut siquis ex libris his quos illi solos venerabant aias immortales esse probare potuisset, facile illos adduci posse ad credendum, fore tandem aliquando corporum humanor resurrectionem. Hanc igr partem attingit Euangelium obliqua deductione ex immortalitte aiae resurrectione mortuor eliciens. Adhuc modum legr viuo Mose dixisse Deum: Ego sum Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Jacob, quo tempore mortuus erat diu ante Abrahamus Isacus et Jacobus vt minimum annis trecentis. Quid aut vos existimatis (dicebat ille ad Sadducaeos.) Deum, esse Deum eor, quae sunt, aut eor, quae no sunt? Et Abrahamum Isaacum et Jacobum, putatis tum, cum ista dicerent fuisse aliquid aut nihil? Jam istis interrogationibus illi cogebant natura instituente respondere Et istos tres patres fuisse tum nihil seu ossa et cineres. Et si Deus dicerer Deus esse cinerum et ossium et eor qui nihil essent, facile fuisset cuiuis Deum dici et esse. Manifestissimum aut erat Deum verba illa protulisse vt quiddam magnum et excellens de se diceret et no vt aliquid leue et vulgare praedicaret. Si igr Deus dixerat se esse Deum Abrahami, et dicendo se esse Deum Abrahami, maiestatem suam et gentis illius, quam susceperat in tutelam in Abrahami gratiam, declarare voluit, si Deum esse cinerum et ossium Abrahami non est dignitatis sed ignominiae, segr vt Abrahamus sit aliqd et quidem apud Deum viuens, cuius gratia Deus dici possit se esse Abrahami Deum. Haec est ratio Euangelij, quam Epiphonema quaedam sustentat magis ~~quam~~ se satis sustentatam, Non est inqt Deus mortuor, sed viuor. Nam sicut inter hoes no mortui laudant Deum, neq. hi q descendunt in lacum et sepulturam, sed viui et q vigilant: Ita et apud Deum no mortui et nihil, seu dormientes laudare Deum dici possunt, sed viui et q ad laudes Dei perlustrantes aio eius maiestatem, erumpunt. Quare si Deus est eorum abs qbus Deus laudari solet, Et nullus mortuus laudare Deum potest, aut is q nihil est, segr vt si Deus est Abrahami Deus, Abrahamus viuat. Tantum aut valuit haec ratio et apud Sadducaeos in defendenda sua opinione no tardos et apud pharisaeos in despiciendis Jesu chri sententijs attentos, vt et illis fuerit obturatum os, et hi coacti fuerint Jesu acume admirari. Et quamuis nobis chrianis satis sit intelligere Jesum chrm credidisse et resurrectione corpor et aias hominum post mortem viuere, cum legamus et hoc conclusisse et illud constabilisse: attame maius qddam nobis propositum esse videtur cum ista leguntur. Possumus enim cum haec legimus, et illa q Paulus edoctus in disciplina illius aetatis q erat celebris in schola Judaeor colligere, nec Jesum nec Paulum nec alios illa adserere voluisse, nisi fuissent opinione eor certa et constantia, neq. illa dixissent ex sacris biblijs haberi, nisi ea vidissent latere alicubi, tanquam aut narrata patribus aut scripta per patres quae isti.

Matth. 22.32. Ego sum Deus Abraham.

Luc. 23.43

Phil. 1.23.

Ergo chrs viuit in Paradiso est.

2 Cor. 5.1

OCTAWS

isti Rabbini neq. volunt videre, si ea occurrere vident, neq. cupi:
unt detegere si alicubi ea latere intelligunt. Sed his hoibus quid
facias qui serio desipere student? Certe illud ipsum dixisset Jesus
chrs et Paulus si fuissent ante unum aut alterum seculum quod suo
seculo, scientes et prudentes et bene oia expendentes dixerunt. Neq.
tempora mutant sapientum opiniones: sed rectior institutio et doctri:
Luc. 23. 43 nae solidior deductio. Ille dixit: Hodie mecum eris in paradyso, et loque:
bar de aia sua, et aia latronis. Iste scripsit: Cupio dissolui et esse cu
Phil. 1. 23 chro, quod multo longe melius est quam manere in carne, ibi sz esse, ubi
latro erat cum chro, et relictus fuerat, cum chrs resurexisset, et quo Jesus
Ergo chrs nunc in Paradiso est chrs redierat postquam cælos ascendisset. Nunc dicat quiuis quod
in buccam venit. Mihi hæc promissa et desideria no videntur esse mori
cupientium et ad mortem vocantium: sed ad vitam et ad læticiam sem:
piternam anhelantium et deducentium. Ille dixit: hodie tu mecum, quo:
nia intelligebat eo die sibi esse moriendum et relinquendum suum et latro:
nis corpus in terra, cum immigrare cum socio deberet in paradysum. Iste
dicit: Cupio, hodie sz, ex vinculis istis per mortem liberari et migrare
relicto in carcere corpore, in cælum. Et his verbis et Jesus et Paulus
aias suas dicunt esse id, quod ipsi essent. Ita Jesus aiam Lazari, Abra:
hami, diuitis vocat Lazarum, Abrahamum, Diuitem, cum narrasset
et Lazarum et diuitem sepultum et Abrahamum mortuum, et oes istos
viuere illos in delitijs, istum inter tortoris manus. Unde sicut iste nec
dormire dr nec mortuus esse: ita neq. illi nec mortui nec dormientes dici
possunt. Sed illud Pauli scio commouere illos potuisset, si vt dixi eo
sensu fuisset Paulus ante natum Euangelium, sicut fuit postea, et ve:
tustas illi conciliasset autoritatem, sicut natum Euangelium inuidia
illum apud Rabbinos oppressit. Scimus, inquit, quod terrenum nostru
2 Cor. 5. 1 Domicilium huius tabernaculi si destructum fuerit, ædificatione a Deo
habemus, domicilium no manu factum, æternu in cælis. Et, nollemus exui
hoc tabernaculo, sed superindui illo, vt absorberetur mortalitas a vita.
Et, Cum sumus in hoc corpore peregrinamur a Deo. Et, Confidimus aut
et probamus magis, peregre abesse a corpore, et præsentes adesse apud
Deum. Quapropter contendimus siue domi (apud Deum) adesse præsen:
tes, siue foris peregre agentes vt illi placeamus. Hor dictor vt videre
potestis hæc summa est: Si aia nra deseruerit hoc, in quo nunc habitat, corpus,
scimus illam in cælo nouam habitura habitatione æternam. Nollet qdem
aia hoc corpus deserere, sed mallet hoc corpus, sicut aliquando futurum e
reddi immortale, vt vna cum corpore in illam æterna habitatione transmi:
grare posset: sed intelligit aia, quoad habitat in hoc corpore, se longe a
Domino peregrina apud alienos agere vitam. Quare magis illud probat
vt absit et peregriner a corpore, et præsens adesse Deo, qua præsens ad:
esse corpori, et peregrinari a Deo. Contendit, tn aia siue præsens in cor:
pore et absens a Deo, siue præsens Deo, et absens a corpore placere Deo.
In quor verbor sensu videtis, aiam et in corpore et extra corpus, verum
apud Deum no mori sed viuere, no dormire sed contendere vt placeat
Deo.

Deo, et aiam suam nunc peregrinam in corpore, nunc ciuem apud Deum co-
gnominat seipsum sicut etiam ibi. Hoc ipsum confirmant illa: Noui 2 Cor. 12.2.
hoem in chro ante annos quatuordecim, an in corpore nescio, an extra
corpus nescio Deus scit, raptu ad tertium cælum, et audiuisse in paradyso
arcana verba. Homo, inqt, hoc est, Ego extra corpus fui in paradyso
et audiui et intelligebam q audiebam, quoniam nec mortuus tunc eram,
nec dormiebam, hoc aut erat aia sola a corpore separata, q si tunc reli-
quisset corpus ipsa viua et vigilans remansisset corpore resoluto in
pulueres. Ad hanc formam accommodo illa: Per fidem Enoch fuit trans- Hebr. 11.5.
latus ne videret mortem, nec fuit inuentus, propterea quod transtu-
lerat illum Deus. Priusquam enim transferrer testimonium meruit, qd
placuisset Deo. Translatus, inqt, est, sicut Paulus transferri cu corpore
in cælum desiderauerat. Sed quid si raptus fuisset ille in paradysum
sicut Paulus dicit se raptum, et audisse dici verba no oibus nota? Si
tum mortuu corpus fuisset, aia sola et dicerer Enochus, et viueret et
vigilaret et perfruerer Deo. Atq. ad hunc modum percurre per oes
sacras lucubrationes, diuerte per λυπύθης et vario artificio et Myro-
thecior genere depictas, nunc sterilifluentes, nunc copiose manantes no-
stror autor orationes a condito hoe ad postrema illa tempora in qbus de-
sinit esse liber, q sacer dicerer, vbiq. reperies noticiam coem insitam fuis-
se oibus gentibus, aias hominu non ex corpore ortum ducere, sed a Deo in
corpus infundi, et exeuntem a corpore no perire aut somno perpetuo corri-
pi sed viuere et aut merere aut gaudere. Et, nisi Rabbinos illos inua-
sisset libido insectandi oia q nostra esse dicerent, vt erga Iesu chrm ani-
mu hosiu hostilem declararent, a nostris Aplis ex hebræis natis addi-
scere potuissent q doctrina de his rebus extaret, et perseuerasset esse
a captiuitate babylonica, vsq. ad tempora Neronis Cæsaris in Synagogis
Iudæor. Nunc vni lectioni Thalmudicæ se totos dedunt, q thalmud a- thalmud
liud nihil continet, quam sentias Rabbinor, q ex schola Arabum vitia-
tam et corruptam pphiam græcam docentium prodierunt. Unde duo Rabini quantu mali ad uexerit
potissima mala secum tulerunt: Unum, quod cum Auerroas et Alpha-
rabios tuentur, Mosen et prophetas impugnant: Alterum quod illud cu
vitio didicerunt ab Arabibus indoctis et meruditis ignaris linguar et
politioris eruditionis, nihil adferentibus ad discendum præter ingenij
acumen, ad docendum præter cotes et pumices, quod a græcis phphis,
quor illi scripta propter linguar ignorationem vitiarunt et corruperunt,
recto ordine et salubri institutione addiscere potuissent. Sed tu qui
adstas, vide quis fores pulsat. CHO. Nobiles qdam adsunt de iure
repudij qdam, vt dicunt, quæsituri. PAS. A multis diebus hos expectaba,
quare nostru colloquium in aliud tempus differemus. TEL. Inanes
istæ tuæ quæstiones de morte et somno aiæ absumserunt tempus, qd
vtilior rer disceptationi et institutioni collocari potuisset. Posthac no
patiar vt qsquam quærat præter me vnum. SAM. Quid si q sunt cer-
ta apud te, apud me, apud istos, apud alios sunt incerta? Quid si qs
peteret abs te vt se de vita aiæ doceres? Nonne hæc opera habet su-
um

um precium, cum non solum doceris vt discas ver̄ et̄ armaris vt doceas? CHO. Vera sunt ista. Neq; nos de his rebus dubitamus: attamen grata fuerunt quæ dici audiuimus, vt si occurreret qui dubitare viderer̄ haberemus paratam doctrinā. PAS. Non deerūt dies tibi Telephe, q̄ et te erudire et tua desideria abunde explere poterunt. Interea vale tu et tota ista Corona bene et optime. Ego istos qui venerunt, audiam, ne pastor ouibus deesse videar.

DIES NONVS.

Collocutores Telephus Pastor Chorus.

TEL. Saluet te Deus. PAS. Salui sitis oēs, et bene veneritis. Sed vos qui de repudio quærebatis, quid hodie noui quæsituri estis? CHO. Ad audiendum hic stamus non ad quærendum. PAS. Et auditio plane erit verbi Dei. Sedete oēs et silentes audite, et qui quærit sig̃canter et plane quærat. Ego quoad potero melius, explicabo quæ sentio. TEL. Doce me facere voluntatem Dei. Præter hoc nihil aueo audire. PAS. Si noris duo verba et illa factis præstiteris, voluntatem Dei feceris. Ego docebo te illa duo verba, vt noris: tu doce te vt illa duo facias. Habes Deū tecum vires dantem, habes sp̄rm S. tecum te ducentem, habes Iesum chr̄m t in cælo pro te interpellantem, in cuius gr̄am oīa est Deus pater tibi donaturus q̄ salutifera tibi fore cognouerit, vt deinde nec ignorantiam nec impossibilitatem prætendere possis. TEL. Samuel dixerat decem esse verba nō duo. PAS. Et plusquā decem sunt Dei verba et non amplius quam vnum, vna siquidem est dilectio, q̄ fundamentū est totius legis et omniū verbor̄ legis, et oīumq̄ virtutis et vitij nōe intelligunt̄. Illa sunt partes dilectionis et amoris, hec destruentia amorem et dilectionem, vt illa sint obseruanda vt amare dicaris, ista sint vitanda, ne nō amare videaris. TEL. Facilem cognitu rem putabam ego esse legem cum audissem decem verbis absolui. Nunc quando Ego potero incipere amare, cum reliquū vitæ meæ satis esse non videar ad numeranda et intelligenda oīa virtutum gr̄a, oīa vitior̄ præcipitia? PAS. Est breuissima methodus, q̄ te quid virtus sit et quid vitium erudire possit: QVOD TIBI NON VIS FIERI ALTERI NE FACITO. CHO. Hoc forsan est quod dr̄ in Euangelio: Oīa quæcunq; volueritis vt faciant vobis hōes, sic et vos facite illis. hæc enim est lex et prophetæ. PAS. Hoc ipsum est. Vide igr̄ quid est, quod cum offertur ti diceris ab illo amari, q̄ offert: Et quid econtrario sit quod cum infertur in te, diceris nō amari ab illo, q̄ infert. Et tu illa ipsa, cum dar̄ occasio, præsta erga alios, Vita ista ne inferas alijs, et totam legem Dei seruaueris erga hōes. Duo aut̄ sunt tibi cogitanda: Vnum, hoc fieri oportere dilectionis, qua Deum vnū et solum prosequeris caussa: Alterum, dilectione tua illos nō indigere, q̄bus benefacere nō potes, et abs q̄bus tu beneficium posses recipere: Indigere aut̄ illos tuo amore q̄bus potes tu benefacere, et abs q̄bus in te nullum beneficium proficisci potest. Hæc duo diligenter abs te examinata ad penitissima quæq; dilectionis iussæ in lege peruestiganda deducent. Nā si Dei gratia nō tua sponte aliquos amaueris, et oēs illos amabis quos Deus iubet.

DE LEGE

Rom. 8. 25. 33. 1. 283.

Legis verba quot sint

Dilectio fundamentū totius legis.

Methodus virtutis et vitij cognos.

Matt. 7. 12.

Luc. 6. 31.

Amoris erga proximos ratio.

iubet esse amandos, et exemplo suo præit vt declaret quod sint amandi:
Et ab ōibus illis auertes amorem tuum quos noueris Deum nolle amare et
absq̄bus Deus auertit suam faciem. Præterea si amor tuus freno legū
diuinar̄ rectus et gubernatus in eos dirigendus est, qui tuis indigent, non
ad eos quor̄ auxilio et subsidio tu indiges. Et cernis inter hōes diuersita-
tem magnā positam, inter eos quos tu iuuare potes et eos absq̄bus tu pos-
ses iuuari. In hac hominū varietate intelligere potes quor̄ generi hominū
amor tuus addictus esse debeat. Non enim amor tuus hic ille quærir̄, qui
inter arcana sensa aī delitescit, sed qui signis externis se conspiciendum p̄-
bet. CHO. Huc forsan illa pertinent. Si frater aut soror nudi fuerint
egentes quotidiano victū, dicat aut aliq̄s vestrū illis: abite cum pace ca-
lescite et saturamini nō tn̄ dederitis illis q̄ sunt necessaria corpori, quæ
erit vtilitas vr̄a? PAS. Τὸ ὄφελος dixit ille quod alius dixit ἀγάπη.
Qui habuerit inquit sub̄am huius mundi, et viderit frem suum egentē,
et clauserit viscera sua ab eo, quōdo caritas Dei manet in eo? Et chr̄s no-
minauit ἐντολήν. Quare, inquiens, vos transgredimini mandatum Dei
propter traditionē vr̄am? subtrahere alimenta ab his q̄ indigent, vt des Deo
qui nihil indiget vocat abrogationē decreti, seu contrariū esse amori mā-
dato in lege Dei, seu eum q̄ ita putat obseruandā esse legem nullā vtili-
tatem capere ex his q̄ lex pollicer̄ se obseruantibus. Est aut nexus q̄dā
in isto amore, vt nullus possit nisi falso Deum amare, q̄ nō illum pariter
amat, quem Deus sui gratia iussit esse amandum. Præterea amor i-
ste, quo hōes iubem̄ proseq̄ Deum est debitus et nō gratuitus. Esset
quidem gratuitus, si nos Deum incepissemus amare et nō ille prior nos
et amasset, et beneficijs amplissimis antequā nos ipsum redamare possemus
sibi deuinxisset. Nostrum igr̄ est redamare, non amare. Dei aut est
amare nō redamare vt Dei amor sit gratuitus cum amet nō amatus, noster
sit debitus cum redamemus amati. Et quamuis sit debitus ita tan̄ polici-
tationibus irritati et excitati nō desinit à Deo, perinde atq̄ si gratuitus
nō aut debitus esset. Huius dicti mei multa proponere possem exempla
multas leges citare, sed tibi Telephe satis erit si vnius Viri commenda-
tionē proposuero qui Iob nominabar̄. Eo sua ætate nullus fuisse dr̄ integrior
rectior, intimendo Deo attentior, in vitandis malis cautior ac ne similis qui-
dem. Redamabat aut ille Deum, quoniā Deus amabat illum, sed ita
amatus redamabat, vt satis sibi esse viderer̄ à tanto Dn̄o amari ētsi ni-
hil præterea amori suo Deus addere voluisset. Ita aut Deus hunc virum
amabat vt parum sibi viderer̄ illum amare, nisi ob id quod redamaretur
et ōi benificior̄ et ornamentor̄ gr̄e affecisset. Itaq̄ alij videbant Iobū
redamare Deum, sed ignorare videbant̄ nonnulli amaretne Iobus Deum
quod amarer̄, an quod opibus et bonis desideratissimis donarer̄ in dies singu-
los à Deo. Vnde Satan interrogatus an lustrasset oculis in terra Iobum
quendam rectum, sanctum, integrum, virtutem colentē, vitia fugientē.
Respondit se vidisse q̄dem et nosse virum q̄s esset, verū mirū nō esse
quod Iobus Deum amaret timeret et coleret, quod sentiret ille nō solū se
à Deo amari, ver̄ et protegi, benedici, beari, opulentia, opibus, amicitijs donari,
q̄ si deessent et in solo amore Deus substitisset, neq̄ aliud præter amore
Iobo donare perseuerasset, verisimile sibi videri Iobum à redamando Deo
cessaturū. Narrant aut Sacra Biblia vt intelligerent hōes quo quisq̄
aīo seruire Deo deberet et quid sua intersset, aut facere ex debito, quod
amar.

Iac. 2. 15.
amoris nexus.
ἀγάπη
ὄφελος
ἐντολή.
1 Ioa. 3. 17 et 4.
Matt. 15. 3
1. 244.
1 Ioa. 4. 20
Amor erga Deum debitus
Iob Vir iustus.

Liber Iob.
Timere seruorum filior̄ amare
1 Ioa. 4. 18
Rom. 8. 19
Ps. 18. 11 et 119. 10
Iob. 1. 1.
Deus q̄dā amandus

amarer à Deo, aut sperare ex promisso, quod redamaret Deum. Ob has Satanæ voces Iobum ōibus bonis, & miuersa familia, fama & existimatione boni viri fuisse priuatum, filios ac filias ēos occisos, amore & consortio & sanitate corporis fuisse spoliatum, & quod in his ōibus malis ille amare Deum nō cessauerit, quod sciret ista esse grāa Dei munera data sibi ex pacto quod sua liberalitate fecerat Deus, si redamatus à Iobo fuisset: Illa aut esse debiti humani vt ames eum abs quo amaris, & nullum debitum desinere esse debitum si id nō accipiatur quod à nullo debetur. Ista aut constitisse in amore erga Deum & legem Dei narratur, vt Deo illum postea de constantia obmutescente et Satana laudauerit. Desiderarem ego te Theophe hunc librum tecum omni habere tempore & legere. Haberes enim semper exemplum quōdo amandus sit Deus, quid quo tempore ab illo sperandum, quōdo in iustitia consistendum etsi fracta illabat orbis, & nobis in hac ōrbe nihil prosperi succederet. Tu. Dixisti antea de hac re, cum diceres nos memoria tenere necesse esse, quod simus serui, & quod ex seruis simus in filios adoptati, & quod maior obligatio accedat seruo seruandi leges impositas à Dnō cum ex seruo adoptatus est in filium, quam cum seruitutem seruiret. PAS. Verum illud & sed hic alius fons oritur obligationis, ex amore quo quis amat & amat. Hinc fit quod cum seruor sit timere, amare aut filior, mutata conditione serui in adoptati filij statum, nunc remaneat nunc repudiet timoris vocabulum. Timor, inquit, nō est in Caritate. Et, Non accepistis spīm seruitutis. Cur? quomō estis adoptati in filios cum esseris serui. Quare, nō decet vos timor seruōr sed amor filiōr. Et, Timor Dni Sanctus permanet in æternū. Et, Initium sapiæ timor Dni. Et, Timens Deum, & recedens à malo. Quomō timent ēe filij ne displiceant patri & adiram eū prouocent. Sed alia rōne quam serui timeant Dōm, sicut aliud est esse patrem, aliud esse Dōm. Et aliud esse filium, aliud esse seruū. Et vide q̄ ampla res sit vita æterna q̄ munificentia Dei ex æquo respondet, quæ cum sit tot mercedes, veluti præmia parata à Deo ōibus generibus iustitiæ q̄ virtutibus sunt coniunctæ & multa esse diximus virtutum & vitiorum gra, quibus sint & illa prosequenda & ista fugienda, constitutæ, ab Agone thecta Deo, mercedes, q̄ sunt distinctum quidam, ab hæreditate debita filijs, ōes tñ & illæ mercedes & ista hæreditas, nōe vitæ æternæ condecorant. Quomā animus hōis non tantum sperare hæreditatis, nō tantum concupiscere mercedis pōt, quantū minima portio eius rei q̄ vita æterna dī præstare pōt. Veniamus igitur ad amandum Deum nō sicut seruis, vt salario & stipi habeas affixum animū, cum laboranti seruo nihil debeat à Dnō: Sed tanquā filius, q̄ scit ōia, q̄ patris sui sunt sua esse, etsi nulla occasio data sit, vt pris beneuolentiam demeretur. Et qui scit nihil tam amplum se posse sperare à Deo pro mercede sui amoris, quod nō superet nūrō magnitudine pondere & mensura ab hæreditate, qua sua est, et ex qua decidit, quicquid pro mercede numerat, quamuis ibi sint ōia inexhausta. Veniamus et ad seruiendum Deo, amans Dei, nō vt amans sed vt redamans Deū, quem si amas, noscas esse debiti tui, nō liberi officij. Quare scias quōdā noscis illum te amare, tui debiti esse redamare illum, et si auferendo abs te bona q̄ cupis, & inferendo in te mala qua odisti, persecuerat

tem

Liber Iob.

Timere seruorum filiōr amare. 1 Ioa. 4. 18. Rom. 8. 15. Ps. 18. 9 & 110. 10 Iob. 1. 1.

Deus q̄do amandus.

te amare, ne sis in illum ingratus. Ingratus eris si illum perseuerantē
in amore deseres. Partem alterā attingere nolo q̄ est insanor̄ hominum
et amoris beneficentia abutentium, q cum oī grē officior̄ cumulatissime
ornantur à Deo, tum vero maxime desciscunt et amare desinunt et odisse
incipiunt et malefacere et male loq̄ nō desinunt. Attigi partē hanc quæ
grauior esse viderer̄ angustis animis, q ex obedientia vellent recipere
q̄ expetunt ipsi bona, non q̄ mittunr̄ à Deo mala. Persuasus igr̄ accedas
ad leges Dei, quod siue bona siue mala obueniunt tibi à Deo, signa hæc
esse amantis nō odientis Dei q vult nō solum vitam nostram factaq̄
ver̄ ēt nostrū corpus et bona suæ gloriæ inseruire, et ex quauis re semen:
tem existimationi suæ et honori parare. Hoc cum constitueris apud te
cum ego dicam ex lege Dei, benedictiones Dei esse super eos q leges Dei
seruant: Execrationes aut̄ Dei, illos tenere deuinctos q legibus Dei ne:
faria vita contradicunt: Noli conuertere oculos ad hanc vitam quæ
finem habet, nec ad bona et mala huius vitæ q̄ et finem habent oīa, cū
illa alterius vitæ sint æterna et perpetuo duratura; Et sunt ita bona
vt sint mixta malis, et ita mala vt sint coniuncta bonis, et ita contingunt
bonis bona, vt contingant ēt malis, et ita eueniunt malis mala, vt plus
et grauius incidant in bonos. Si enim ita feceris, nō tibi constabis, et
videberis et alia videre in euentibus quā pollicear̄ in lege sua Deus,
et aliam intelligentiā legis habere, quam legislator, q legem tulerit,
haberi ab auditorio suo voluerit. Nam vita tua suppeditabit tibi exp̄la
et si sacror̄ Biblior̄ lectioni te dedideris, ilias exp̄lor̄ se tibi offeret, bo
nor̄ et sanctor̄ viror̄ à Deo de obedientia erga leges suas commendatis:
simor̄, q oī grē malor̄ sunt exagitati et torti à Deo, et ita tractati qua:
lr̄ hostis crudelissimus hostes suos captiuos peius tractare nō desideraret:
Econtrario aut̄ impios hōes ita bonis affluxisse, tanta imperia temuis:
se, vt in inuidiā ēt ad bonos deuenerit, quærereq. aliq̄ inceperint cura:
retne Dn̄s terras, cum mala bonis, bona malis euenirent. Quamobrem
constituendū illud apud te est, bona et mala legis, ad æternitatē ptine:
re, cuius initia aliqbus ēt in hac, aliquibus sola in futura vita incipiunt.
Hinc fit vt coīs omniū subditor̄ legis illa vox esse videar̄: Si in hoc mū:
do tantum spem in chr̄o habemus, maxime miserabiles sumus omniū ho:
minū. Quoniā sæpe res nō respondet in hac vita spei, semp aut̄ rōndet
in altera vita quam cumulatissime. Et illud dictum chr̄i quadrat legi:
Si vis ad vitam æternam ingredi, serua mandata legis. Nam ille de
vitæ æternæ possessione quærebat. Et Paulus inter promissa distin:
guit, q̄ sunt legis post legem datam, et q̄ sunt p̄ter legem, et legē ante:
cesserunt, qualia sunt de possessione terræ chanaan, q̄ ēt impijs cōtigit,
q̄ impijs non contigisset si legalis fuisset. Si ex lege hæreditas, inquit,
iam nō ex promissione. Et, Testamentū comprobatū à Deo, lex post qua:
dringentos et triginta annos lata irritum facere nō pōt. Et, Iustus vi:
uet ex fide, si credat promittenti. Et, Qui fecerit ea q̄ sunt legis vi:
uet. Et vbiq. statuir̄ duplex vita, duplex promissio, duplex salus, duplex
execratio. In fide si credas aut nō credas. In lege si facias aut nō facias.

Ad.

Legum bn̄dictiones et execrationes alterius vitæ esse
2 Cor. 4. 7.
bona huius vitæ malis mixta.
Ier. 12. 1.
1 Cor. 15. 1
Luc. 10.
Matt. 19. 17.
Gal. 3.
17
11
12

NONVS

Ad vnum aut tendit et fides et lex, ad habendam sgt. et hæreditatem a filijs et mercedem ab operarijs. Sed fides est remedium, et veluti redintegratio mercedis et hæreditatis acquirendæ quas mercede et hæreditate seiunxerat ab hoibus subditis legi, legis præuaricatio. Lex aut vbi nulla est præuaricatio nullo subsidio fidei indiget. Data eni est a Deo fides veluti sacra ancora, vt ab execratione legum euaderent hoes q aut sub lege, aut sine lege in leges peccauerunt, et vt esset tessera vel pænitentis vel impenitentis ai. Sicut eni nulla pænitentia est, q promissione veniæ habeat a Deo alia, nisi eor, q subditi legibus in leges Dei peccauerunt: Ita nullus vnquam vllo tempore fuit homo q aut sine fide pænituerit, aut cum habuerit fidem no penituerit. TEL: Nec in tantas angustias vellem legem Dei redigi vt ego, q nondu qcquam audiui de legibus Dei dici, nec valeo ingenij perspicuitate no intelligere ad amussim oia q legibus Dei sunt inclusa, nec in tanta amplitudinem sdm gra virtutum diffundi, vt ego q paru valeo memoria no oia cosequerer, q certa capita legis commendantibus memoriæ oia tenere posse videtur, q sdm leges sunt aut sequenda aut fugienda. Placeret mihi si ad decem verba q dicebat Samuel, lex Dei concluderer. PAS: Non ordine quæris et perturbas institutionis ratione. Virtus et vitium nota paru tibi p sunt nisi scias ad quem pertinet illa scire et cuius gratia. Scire aut quid sit virtus, et quid vitium interest tua et alior q sunt in Eccla tam circumcisor quam præputiator. Et, Verum qdem illud est ante apertu fidei ostium gentibus præputiatis, leges Dei solos circumcisos, qbus solis quod illi soli essent, q leges Dei ordinatas per angelos per manum Mediatoris Mosi in tabulis lapideis receperant, datæ erant, respiciebant. Hi eni si peccabant in leges Dei, per leges imputato peccato ad damnatione iudicabant. Alij q peccabant sine legibus, quod extra Ecclam Dei viuentes leges Dei ad eos latæ no erant, sine lege etiam peribant. Verum post apertu ostium fidei præputiatis oibus, cum recepisset Deus in gram præputiatos oes per fidem solam sine circumcisione, inscripsit cordibus fidelium omniu præputiator cum promissionibus et minis vt policitus fuerat olim se velle facere, leges suas easdem illas virtutis et vitij, quas olim circumcisis oibus insculpserat digito suo Deus lapideis tabulis, vt oes tam circumcisi qua incircumcisi eisdem in vno cœtu sub vno duce et Vno Deo Vero legibus gubernarent et vterentur. Tu igr et alij oes ad quos leges pertinent si soli essetis aut multi qdem, sed oes pares viribus, honoribus, opibus aut nullas leges haberetis quod leges respiciunt, saltem duos aut singuli suas haberent leges, quoniam vbi leges sunt ibi subiectione vnius ad alteru esse necesse est. Vnde cum solus Deus esset, neq. quicquam adhuc creasset nulla erat lex. Et si dij veri nuro plures essent, fateremur singulos eor singulas leges dare, nisi coi conuentu consentirent inter se omnes dij, coibus a se coi suffragio latis legibus subesse. Sumus igr nos et Deus et alij a Deo et a nobis plures nuro, sed inter Deum et hoes sumus veluti in meditullio constituti, vt erga Deum sit amor cultus et honor: Erga hoes infra nos sit amor propensio et benefaciendi voluntas. Erga ea q sunt nobiscum veluti pars nostra, amor, cura, solicitudo, et oi qdem ex parte amor sed q ortum ducat a Deo et manet in oia quæ vult Deus, no quod ita.

fides remediu vitæ æternæ acquirendæ. s. 114.
fides cur data s. 52.
pænitentia sine fide esse non posse.
Lex virtutis et vitij ad qos ptinet Gal. 3.
Rom. 2. 12.
Hebr. 8.
Jer. 31. 33.
Legum bn dictiones et execrationes alterius vitæ esse 2 Cor. 4. 7.
bona huius vitæ malis mixta.
Jer. 12. 1.
1 Cor. 15. 1
Luc. 10. Matt. 19. 17.
Gal. 3.

ita placeat nobis, sed in grām Dei, etiamsi displiceat nobis. Hinc fit vt tres sint ordines, Dei, noster, et alior, et vnus amor. Cum Deo numerant Magistratus, parentes, cognati, affines, praeceptores, institutores et alij qbus deber honor. Nobiscum numerar vxor, liberi, familia et quos tanquā partem nostri agnoscimus. Cum alijs veniunt oēs quos proximos dicimus, hoc est: qui nec supra nos sunt, vt vereri, nec nobiscum sunt vt fouere, sed infra nos vt iuuare illos debeamus. Ita aut Deus vult amorē istum iussū in legibus suis dispensari in alia à se, vt, si mutata voluntate ob aliquam circumstantiā q̄ cogit hoēs verti ex amore in odium, iusserit nō amare, nostra sponte et natura magistra amatum nō amare debeamus: Et si quē dixit nō esse amandum, amandum esse dixerit, inter amandas res adnumeremus. Hinc sūt illor laudes, q filios mactare voluerunt, quod Deus ita iuberet fieri, Et qui parentes proprios deseruerunt, nō vt suā stultam sequerent voluntatem sed vt Deo aperte iubenti parerent. Et q magistratui vt Deo magis obedirent quā hoībus, amorē et cultum debitum, alioq magistratibus nō pstiterunt. Ita enī Deus vult se amari, et alia à se diligi et obseruari, vt ipse plus diligar quam alia. Cum aut illum dicamus plus amare cui magis paremus si forte fortuna aliquid accideret, in quo aliud iuberent hoēs, quam Deus cognoscar iussisse, tum vero Deus iubet alijs oībus desertis ad se vnum nos conuolare. Vult ergo Deus amorē hunc à se ad alia deduci atq. et ad te vt si quid occurrat in quo nō possis amare Deum, Et te et alia à Deo et abs te, amare te et alia à Deo et abs te, desinas, vt solum Deum amare intelligaris. Oīa aut illa q Deus vnquā ab hoē desiderare pōt, vt illa aut fugiat aut prosequar, nota hoībus esse voluit, et illa suis legibus inclusit vt praetendi aliquando ab hoē ignorantia nō posset. Quare si quis est q nosse cupit, quatenus ipse seipsum et alia à Deo amare debeat, ne ab amore, quo Deum solum proseq tener aliquid detraxisse videar, is leges istas Sanctas, bonas, iustas, intuear, rimet, dispiciat, disquirat, in qbus est totum id quod Deus virtutem esse censet: Et totum id, quod Deus vt vitium vitandum esse iubet: neq. praeter has leges alibi quaerat aut virtutem aut vitium. Quoniā q alibi sunt, virtutes nō sunt, nec vitia etsi ab hoībus virtutes et vitia nominari possint. Has leges decē verbis complexum fuisse Mosen dixit tibi Samuel. Et est vulgaris sentia, q ab oībus recipir legem tulisse Deum per Mosen, q alicubi duobus, alicubi decem verbis sit explicata. In illa, mandata q aiunt sunt virtutis, q negat sunt vitij. Sed magnū qddam est, oīa vitia, q passim in sacris Biblijs recitanr sub lege q negat, et est vitij, apte componere. Nam altera pars nō adeo difficilis, vider, coniungere sz̄t oīa, q tanq virtutes nominanr à nostris autoribus et laudanr, cum lege, q ait, et est tota virtutis. Et haec sunt prosequenda, virtutes sz̄t, et illa fugienda, hoc est, vitia de qbus alij humano studio, magistra rudi natura, multa ediderunt volumina. Quamuis aut consonantia manifestissima sit inter leges virtutis et vitij, quas tulit Deus, et illas, quas prodiderunt hoēs, luce instituentis naturae: attamen istae videnr scribi oībus: illae populo tantū Dei Istae.

Amor is tres ordines.

Amor erga Deum

Amor nostri.

amor proximi.

Amor erga alios qualis.

Amor erga Deum qualis.

Act. 5. 29. Matt. 10. 28

voluntas Dei nota hoībus. Rom. 1. 19.

Lex virtutis et vitij.

Legū diuinā et humanar discrimen. s. 141.

NONVS

ista nullas, illæ magnas promissiones habent, quar vsus ē in hac vita
promissiones est, ē in altera, ad quam penetrare nō poterāt integritas, qua potuisset
Deut. 5. 32 præstare tota sana phphia. Promissiones aūt sunt illæ. Non declinabis
neq; ad dexteram neq; ad sinistram, sed per viā quā pcepit Dns Deꝰ
vr ambulabis vt viuatis ē bene sit vobis ē protelem dies vri in terra
Deut. 6. 2 possessionis vræ. Facies eunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongem dies tui.
Deut. 11. 18 Erunt verba ista q̄ Ego præcipio hodie tibi super cor tuū, recensebisq; ea
filijs tuis ē loquēris de eis cum resides in domo tua, atq; cum ambulas
per viā, cum vadis dormitum ē cum iterū surgis: ligabis deniq; ea in sig-
nū super manū tuā, eruntq; mōitoria inter oculos tuos. Scribes
etiā ea super postes domus tuæ ē in portis tuis. Faciesq; quod rectum
ē bonū est in oculis Dni vt bene sit tibi, ē vemas atq; possideas ter-
ram illam bonā, quam iurauit Dns patribus vestris, ad pellendū oēs hostes
tuos a facie tua sicut locutus est Dns. Præcepit vt timeremus Dom
Deū nostrū pro bono nostro cunctis diebus vitæ nostræ. Audi Israel
Deut. 4. 1. 5 statuta ē iudicia q̄ Ego doceo vos vt faciatis atq; sic viuatis ē introëtis
ē 12. 32 ē possideatis terrā quam Dns Deus patrū vestrorū dat vobis. Nō ad-
detis super verbum quod Ego præcipio vobis, neq; minuetis ab eo vt ser-
uetis præcepta Dni Dei vri q̄ Ego præcipio vobis. Vt bene sit tibi ē
filijs tuis post te, quatenus prolongetis dies super terrā, quā Dns Deus
Deut. 7. 12 dat tibi cunctis diebus. Seruabit Dns Deus tibi pactum ē miam sicut
iurauit patribus tuis, diliget te, ē benedicet tibi atq; multiplicabit te.
Benedictus eris præ cēteris populis. Auferet q̄ a te Dns oēm languorē
ē cunctas ægritudines Ægypti malas quas nouisti, nō ponet eas in te
sed ponet eas super omnes hostes tuos. quatenus vnatis ē multi-
plicemini, introëtis ē possideatis terrā quam iurauit Dns patribus vrīs.
Deut. 8. 18 Recordaberis Dei tui q̄ ipse est q̄ dat tibi virtutem vt dilatetur opes
vt sztt confirmet pactum suū quod iurauit patribus tuis? TEL. Quæ
pacta sunt ista quæ repetuntur quæ terræ, quæ regna, q̄ imperia, q̄ opes?
PAS. Audisti illa? vt bene sit tibi, vt viuas, vt prodūcar vita tua?
fidei esse hereditate mercedē ē vitā longam Legis s. 170 TEL. Audiui. PAS. Illa sunt vnius ordinis, q̄ sequuntur iusticia eius q̄ ser-
uat leges. Audisti ēē illa q̄ sæpe repetit: introire ē possidere terram,
seruare pactum mitū cum pribus, vinere in terra possessionis ē similia?
TEL. Etiam ista audiui. PAS. Hæc nō iusticia legis sequuntur sed iusticia
fidei firmata in spe promissionis. Vnde ē hæc dare Deus poterat qñ
volebat, modo his q̄ descendissent ex illis ad quos Deus iurarat pactum.
Deut. 9. 6 Vnde scribit: Non in iusticia tua aut in rectitudine cordis tui tu per-
gis vt possideas terrā. C. populos illorū quos eiecturus est Deus a facie tua
Gentes cum tibus ex terra Chanaam. sed propter impietatem gentium istarū Dns Deus tuus deturpat eas a
conspectu tuo, vt stet stabiliat verbum quod iurauit Dns patribus tuis Ab-
raham Isaac ē Iacob. Populus enī Dei erat sine opibus ē imperio ē re-
gno: Populi aūt q̄ Deum nō nouerant ē ob id sine legibus viuentes pietate
verterant in impietatem, possidebant opes regna ē imperia. Quamob
rem hos iratus Deus perdere voluit iusto iudicio, ē ne terra sua maneret
sine habitatore ē cultu, illis populis q̄ erant sine opibus regno ē imperijs,
horū, cum perijssent iudicio Dei iusto, postq̄ diu eorū impietates patientissime
tulisset, donauit opes imperia ē regna. Nō legis diuina, quod ab illis ob-

seru

Amoris tres ordines. Amor erga Deum. Amor proximi. Amor erga alios. Amor erga Deum qualis. Act. 5. 29. Matt. 10. 28. Lex virtutis ē vitij. Legum humanarum diuersitas. Ista. crimen. s. 141.

seruata fuisset, caussa: sed ob patrū promissa. Ob iusticiā igr̄ fidei
q̄ erat in patribus posteritas in illor̄ populor̄, quos perdiderat Deus, ter-
ras possidendas intrauerat. Sed ob iusticiam propriā q̄ erat legis, diutur-
nā vitam erant acturi posteri in eadem terra, q̄ beneficio maior̄ veluti
patrimoniū illis contigerat, de qua vita et longa et breui sæpe loqr̄ Moses.
Est enī legis præmiū et pœna, cum terræ regnor̄ et imperior̄ possessio sit
iusticiæ promissionis. Sed sequamur. Custodias præcepta Dñi pro bono Deut. 10. 13 et 11.
tuo: Ut prolongetis dies super terrā quā iurauit Deus pr̄ibus vr̄is: Ut
multiplicem̄ dies vr̄i et dies filior̄ vestror̄ super terrā, quā iurauit Dñs
patribus vr̄is, vt daret eis iuxta dies (q̄bus steterit) cælum sup terrā.
Hoc est: Iurauit Dñs dare terrā in possessionē æternā patribus vr̄is Terra chaman duplex
et dies vr̄i multiplicabun̄ in illa terra. Qual si nullus possidet aliq̄d
in æternū nisi vitam æternā viuat, seqr̄ vt Patres æternā vitam
viuere debuerint q̄bus Deus iurauit terrā se velle dare in æternā posses-
sionē. Pono hodie in conspectu tuo benedictionē et maledictionē. Bene-
dictionē, si obedieritis præceptis Dñi Dei vr̄i, q̄ præcipio vobis hodie.
Maledictionē vero si nō obedieritis præceptis Dñi Dei vr̄i. Est autem Benedictio et maledictio quid.
Benedictio conferre bonum et auferre malum: Maledictio aut̄, aufer-
re bonū et inferre malum. Vt non obediendo legi Dei Adamus et eie-
ctus est paradyso et priuatus alimentis consuetis, Quod erat bonū,
et coactus terrā maledictam et sterilem et aduersantē cultum co-
lere labore et sudore, quod erat malum. Terram dabit quā posside- Deu. 12.
bis cunctis diebus q̄bus victurus es super terrā. Contraria ōro superio-
ri: Dabit tibi quoad viues, nec te viuo alius te eiecto possidebit. Ita
hic. Supra tamē dicebar̄: Possidebis quoad sol seu cælum erit, seu il-
lucescet super terrā. Hoc perpetuitatem notat, Illud certum ætatis
vnius hōis tempus. In terra, quam hoc loco vocat requiem et hære-
ditatem Dñi: Vt bene sit tibi atq̄ filijs tuis post te vsq̄ in seculū
si feceris quod bonum et rectum est in oculis Dñi Dei tui. Distinguit Deu. 12.
aut̄ vbiq̄ scriptura inter id quod hōi et quod Deo vider̄ bonū et re-
ctum, et mandat vt id fiat quod Deo et nō quod nobis vider̄ bonū et
rectum. Ponet te Dñs Deus tuus excelsiorem cunctis nationib⁹ terræ. Deu. 28.
Benedictus eris in Ciuitate, benedictus in agro, benedictus fructus ve-
tris tui et fructus terræ tuæ, fructus iumentor̄ tuor̄, fœtus boum tuor̄,
et gregum ouium tuar̄, benedicta sporta tua atq̄ reliquiæ tuæ, benedi-
ctus tu in introitu tuo et benedictus in egressu tuo. Eriget te Dñs sibi
in populum sanctum, sicut iurauit tibi, si custodieris mandata Dñi Dei
tui et ambulaueris in vijs eius. Ecce posui hodie ante te vitam atq̄ bo- Deu. 30.
nū, sed et mortem atq̄ malum. Si feceris viues et multiplicaberis, bene-
dicetq̄ tibi Dñs Deus tuus in terra, ad quā tu pergis possidendam. Vi-
tam atq̄ mortem posui ante vos, benedictionē q̄o et maledictionē. Elige
igr̄ vitam tam tu quā semen tuū, vt sz̄t diligas Dom̄ Deū tuū et obe-
dias voci eius adhæreasq̄ ei, quoniā Ipse est vita tua et longitudo dier̄
tuor̄, vt sedeas sup terrā quā iurauit Dñs patribus tuis Abraham
Isaac et Iacob, vt daret illis. Puto ego aliud esse: vt daret tibi, q̄d
dedit

DE PROMISSIONIbus legis

Deu. 32.

Act. 7. 5.

vita præsens et futura.

Luc. 10.

1 Tim. 4

Deu. 11

Deut. 32. 33.

Deut. 9

dedit: Et vt daret illis quod etiam dedit. Illud tibi, hoc illis: sed illud nō dedit illis, sed tibi illōr gratia, hoc vero dabit tibi, si obediens fueris, hoc est, huic obedientiæ grā. Nec sit verbum istud „vobis„ Deu. 32. ne, quōam apud ipsū est vita vīa, & in verbo isto prolongabitis dies sup terra, ad quam vos transito, iordane pergitis possidendam. Hæc sunt promissa Dei, quæ ōia hac sēntia concludi posse videm:

Obseruantibus leges Dei diuturna fore vitam in ea terra
q̄ ita promissa sit patribus Abrahamo, Isaaco & Iacobo vt
ad filios, & successores eōr nō ōes, sed aliquos veluti patrimo-
nium & hæreditas debita patribus pertineret.

Hic indignum quidam, esse videbat aliquid donare improbis filijs in grām patrū & patribus nihil dare. Terra aūt illa q̄ fuerat patrum cum promissione, & filiōr sām possessione erat imperij, cui suberant vniuersæ vicinæ regiones. Erat aūt septem gentium, situt nostro tempore imperiū Romanum septemis suffragijs terminat. Quam terra possidere quamuis esset magnum & splendidum, maxime, ei q̄ esset pastor, & seruierit ōi tempore seruitutem: tamē cum ne vestigium quidem eius con- Act. 7. 5. cessum sit patribus, q̄ peregrina & dura vitam egissent in ea & periculi plena, tantum splendore dare filijs vt nihil sit pribus cōcessū nec in illa in qua durissime vixissent, nec in alia si quia erat alia, cui tantus felicitatis cumulus dicat filijs contigisse in grām patrum durissimū ad credendum videt. Nam quid petis? Vt tuis legibus obediatur? En Mosen tibi, quo nullius paruit tibi melius ex his, q̄ terra illam sunt ingressi possidendam. Quid tu spondes parentibus tibi? vitæ præsentis & futuræ. terram Chananæor? Atqui Mosi ingressū in eam negasti, quōdo tibi credam policenti, cum nihil præstes illi per quem mihi polliceris & q̄ ti semper paruit, præterquam semel, & pro illo peccato gentes veniam petijt? Quare, aut necesse est legem Dei immenusta & ingratam appellare, ne quid grauius dicam, q̄ multa pollicear vt alliciat ad sui obseruantia alios, cum sibi addictis nihil rependat, quod esset contra sentiam Iesu Chri, q̄ illi qui quærebat, quōdo vitam æterna possidere pos- Luc. 10. set responderit: Serua mandata legis. Et Pauli verba ab hoc, proposito nō sint ommino aliena dicentis: Pietas ad ōia (tempora) vtilis est 1 Tim. 4 vt q̄ promissiones habeat vitæ præsentis & futuræ. Aut locus aliquis quatenus est vbi terra aliqua promittat ad perpetua mansione quæ sit præmiū legis, & nō gratiæ stemmatum caussa. Et Ego quidē illa notanda esse dico: vt prolongem dies vīi et dies filiōr vestrōr sup terra qua iurauit Deus (dare) patribus vīis, vt daret eis iuxta dies qbꝫ Deu. 11 steterit cælum super terram. Et, Deus est vita tua, et longitudo diēr tuōr, vt sedeas sup terra, qua iurauit Deus patribus tuis Abrah. Isaac. Iac. Deut 32. Et, Deus Israel sedet super cælum veluti super equum: Auxiliator tū tu- 33. us est, cuius magnificentia est in æthereis locis, habitaculum (tuum ō Israel) est Deus æternus, & sub brachijs sempiterni vines. Ipse expellet a facie tua inimicum. Nam si terra chananæor est hæreditas impior, qua nō attigerunt patres, sed ob benemerita patrū peruenit ad posteros, nō ꝓp iusticiam inqua Deut. 9. posteror sed ꝓp memoriā patrū, et terra quæda alia dī data pribus sām

pacta

DIES

pacta & iuramenta q̄ ab illis possidebit, apud Deum, sȝt, q est æternus
& vita hominū & longitudo dier & habitaculum iustor quoad cælū stabit
super terra, videt necessario sequi duas esse terras. Vna q̄ contigit hoib⁹ iniustis. Illa fuit tantum, posteror & quidem magna parte impior: hæc
est patria & quidem iustor, quam nō possident nisi iusti & præstantes
legis Dei iusticiam. Illam nō possedit sed à longe vidit Moses Abraha-
mus Isaacus Iacobus & alij sancti viri. De hac videt scriptum illud:
Morere in monte in quē ascendes & colligeris ad populos tuos, sicut mor-
tuus est Aaron frāter tuus in monte Hor, & collectus est ad populos suos.
Neq. n. hæc particula de impijs vnq̄ scripta legit, neq. ad sepulcra maior
referri pōt cum nullus maior Mosis ante Mosen fuerit sepultus in terra Moab,
& magna res sit nihil illi rependere nec in vita hac nec in futura q mala
multa & innumera quidem præter æquitatē quēm iniqua tulerit & commissa
vt obediret iussis Dei, qui potuisset apud socerū pastor quieta & deside-
rata vitam ducere. Effo. Dicitur Deus dedisse patribus quod datum é filijs.
Accipere enim videt pater id, quod eius posteris concedit, Sicut il-
lum venereri dr filius q nondū est, quem præsens pater honorat. PAS. Ve-
ra sunt hæc, sed aliena sunt à loco præsenti. Nam legi illa: Veni in terra
quā ostendā tibi: Semini tuo dabo terram istam: Leua oculos tuos nunc &
vide à loco vbi es, ad aquilonē & meridiē ad ~~occidentē~~ orientē & occasum. Nam
oēm terrā, quam tu vides tibi ea dabo & semini tuo vsq. in seculum: Sur-
ge deambula in terra iuxta longitudinē eius & latitudinem eius, tibi enim
dabo eam: Dabo tibi & semini tuo post te terra peregrinationis tuæ nō-
pe totā terrā Chanaan in possessionē perpetuā: Possidebit semen tuū
portam inimicor suor. Hæc inquā legium ita de posteris Abrahami vt
Abrahamū nō excludant, & ita de Abrahamo, vt vna cum Abrahamo
inferat ēē mentio de posteris: Tibi, inqt, & semini tuo. Sed quōdo hæc
fieri potuerint, quæro, cum scribat: Sciendo scias quod peregrinus sit semē
tuum futurum in terra non sua & Chananæor sȝt. si respicis Isaacum, & Iacobum:
Aegyptior aut, si respicis verba sequentia) et seruient illis & affligent eos
illis quadringentis annis. Nam in Aegypto nō ceperunt affligi aut seruire fu-
dei, nisi mortuo rege qui nouerat Ioseph. Seruisse aut & afflicti fuisse
leguntur annis quadringentis triginta. Et hæc dicunt perinde atq. si illi
afflicti, q afflicti fuerant & seruierant Aegyptijs, in terra Chananæor fue-
rint ingressi, cum nullus illor partim ob ætatem q tamdiu viuere non po-
tuit, partim propter incredulitatem terra Canaanæor viderit præter
tres, possederit præter duos. Quare segr vt ad illo dicto: Semini tuo
dedi terrā istam, cum legamus, paulo ante: tu vades ad patres tuos
in pace, sepelieris q. in canicie bona, Secudi Abrahamū & oēs illos qui
seruierunt & afflicti vario modo fuerunt in Aegypto. Videm aut
repugnare: tibi & semini tuo dabo. Et, tibi, quoniam morieris, Isaaco
Iacobo & alijs bonis q ante ea tempora in senectute pœna moriem & ~~et~~
malis q ingredi ætatis beneficio ~~ingredi~~ in terra Chananæa possent,
sed propter inobedientia eadem, nō dabo. Et quanēm quidem ad se-
men facilis esset responsio. Nam quamuis duo tantū fuerint ex his
q ex Aegypto sunt egressi, q terra Chananæor victis Chananæis posse-
der

Duæ promissiones terræ.

Deu. 32.

Colligi ad populos.

Latrum ora ad tibi: & huic ipsi tribuetur.

Gen. 12.

Gen. 13. 14.

Gen. 17.

22

15.

Exo. 12

Gen. 15.

Terra Abrahamo promissa quæ

Gen. 17. 7

Gen. 22.

Gen. 15.

Act. 7. 5

Hebr. 11. iuxta fidem mortui.

Gen. 12.

Gen. 15.

terræ a
pliciter
tur b

NONVS.

derunt: attamen cum ex alio genere nõ fuerint, insi seminis Abraha:
mici, q terrã chananæor victores sunt ingressi, semini Abrahamico
terram chananæor dedisse Deus dicendus est. Maior quæstio est de
Abrahamo, cui dr: tibi dabo, et semini tuo. Et dicere eni bene quiuis
pot, quod dar semini Abrahamico in grãm Abrahami dari ipsi Abraha:
mo. Sed vbi coniungir Abrahamus et semen, nõ vider seruari pmissio
si excluso Abrahamo reddar pmissio soli semini. Sicut, siquid promit:
tir semini, quamuis semen videar inclusũ in pre, attamẽ si tantũ res p:
missa redderer pri excluso semine, promissio viderer nõ fuisse seruata.
Cum eni scribir: Erigam pactum meũ inter me et inter te atq inter semẽ
tuum post te: Tu pactum meũ custodies, tu et semen tuũ post te, Quis
diceret pactum non violari aut excluso Abrahamo, et retento gre Abraha:
mico, aut excluso gre Abrahamico, retento Abrahamo? Et quis diceret,
cum promittar: Benedicenr in semine tuo oes gentes terræ, noe seminis
intelligi Abrahamum? Falsum igr est, posse dici, Datam fuisse terrã
chananæor Abrahamo, quando illa cæpit in possessionẽ venire seminis A:
brahamici, quoniã promissio coniungit Abrahamũ cum suo semine. Falsũ
qo est, Terra q dicir data Abrahamo sit chananæor terra, quoniã sacra
scriptura narrat nõ prius cogitasse Deum dare chananæor terrã semini
Abrahamico, quam impleta fuisset iniquitas Amorrhæi, quod fuit mortuo A:
brahamo. Hunc nodum notarunt nostri Autores, et ita vt dixi dissolue:
runt: Non dedit illi, inqt Stephanus, hæreditatẽ in ea (terra chananæor)
ne vestigium qdem pedis, etsi repromisit illi eã se daturũ possidendã, et
semini eius post ipsum, cum nõ haberet filium. Paulus aut iuxta fidem,
inqt, mortui sunt hi oes (Abrah. Isaacus, Iacobus Sara) cum nõ accepis:
sent promissiones, sed procul eas vidissent et credidissent salutassẽtq
et confessi fuissent, se hospites, atq aduenas esse in terra (sibi pmissa)
Nam q hæc dicunt (nominando sc peregrinos et aduenas, Sicut fecit Abr.
Isaacus Iacobus) declarant se patriam inquirere, (in qua nõ sint pere:
grini sed ciues. Nullus n dr peregrinus, q nõ sit alicubi ciuis aut natus
aut factus) Et si illius qdem memores fuissent, Hur sãt chaldæorũ,
vnde fuerant profecti, habebant oportunitatem reuertendi. Nunc aut
meliorem expetunt patriã, in qua relati sunt inter ciues, hoc est, cælestẽ.
Et nõ multo ante: Commigrauit Abraham in terrã promissionis, veluti pere:
grinã terram (cum esset eius ex promisso Dei) cum in tabernaculis ha:
bitasset cum Isaaco et Iacobo, cohæredibus eiusdem pmissionis (terræ
in qua peregrinabanr) Expectabat enim fundamentũ habentẽ ciuitatẽ
cuius opifex et conditor est Deus. Quæ verba referunt illud dictum
Abrahami: Leuaui manũ meã ad Dom Deũ excelsũ, possessorẽ cæli
et terræ. Si eni Deus est conditor opifex et possessor cæli nõ solum
terræ chananæor, ver et vniuersæ terræ et veteris constructæ sex
diebus, et nouæ, ædificatæ post sex dies erit fabricator Creator posses:
sor et protector. Quare cum videamus oes sacros interpretes in ipsis
verbis plus quiddam vidisse delitescere ex collatione alior locor et ve:
ritate historiæ, quam ipsa verba præ se ferre videanr, Si cum legamus:
Tibi dabo: tibi non dabo: Semini tuo sancto dabo: Sancto semini tuo nõ
dabo: In æternũ dabo: in æternũ nõ dabo. Quod enim datũ fuisse legi:
mus, nõ fuisse in æternũ datum cognoscimus. Cum inquã ista ad huc
mod

Terra Abrahamo promissa quæ

Gen. 17. 7

Gen. 22.

Gen. 15.

Act. 7. 5.

hebr. 11. iuxta fid mortui.

Gen. 12.

Gen. 14.

terræ dupliciter creator Deus.

modum legamus & ita esse cum pollicitationes referimus ad euentus intelligamus, si vitam, vitam æternã, q̃ nõ videt, & nõ solum temporariam quæ videt, si terram, terram cælestem & nõ solum Cananæam, si perpetuũ, perpetuũ quod fine caret, & in singulis nullum habet finẽ, nõ aũt solum id quod in grẽ toto, æternũ est aut amosissimũ, cum in singulis q̃ sunt ex eodem grẽ fine habeat certũ inter prælati sumus, videmur in hac interpretatione nõ vulgares autores testũ chrm, Paulum, vt alia õia prætereantur pro ducibus habuisse. Hæc de promissionibus legis diuina, quæ sunt pacti mercedes, leges Dei, vita suæ pro norma prælegentibus.

DE MINIS LEgis. Nunc de Minis aliquid dicemus. Dabit enim lucem aliqua promissionis magnitudini, comminationũ declarata acerbitas. † Testor, inquit Deus Moses, contra Vos hodie cælum & terram, quod pereundo peribitis velociter de terra, ad quã, vos traiecto Iordane transitis vt illam possideatis: Non prolongabitis dies super eam, sed eliminando eliminabimini. Testificor vobis hodie, quod pereundo peribitis, sicut Dñs disperdidit gentes a facie vra, sic peribitis, eo q̃ nõ obedieritis voci Dñi Dei vri. Si ejici ex terra in quã quis ingressus est, non solum patriæ hæreditate possidendæ sed puniri a Deo ob nõ seruatas leges, q̃ pœna erit, leges Dei nõ observantibus antequã pateat ingressus in pãtrias hæreditates? Et si hæc tantũ est pœna legis his q̃ sunt sub lege & quibus solis lex imputat peccatũ Iudæis, q̃ ejici ex alieno illis donato, ex terra sze Chananæor, Cur in pœnam vio latar legũ Chananæi quibus chananæis leges datæ nõ erant quibus subesse possent & q̃ illis imputarent peccatũ pellum ex bonor priorũ possessione? Iratus Dñs contra vos claudet cælum ne fiat pluuia, & terra ne det sucum proueniũ pereatis cito de terra bona, quã Dñs dat vobis. Hæc comminatio contraria est superiori. Illa enim dejcit ne id quis possideat quod habet: hæc aũt perdit possessorẽ in ea re, quã possidet, vt variis modis Moses voluerit significare, q̃ pœnæ in vita in morte & post mortem maneant leges Dei spernentes. Sed hoc postremũ trium, ex duobus, q̃ illud præcedunt. Maledictiones aũt ad singula ferme capita legis describũt, & tandem ões in hanc summam collectæ recitant: Maledictus q̃ nõ implet (õia) verba legis hujus vt faciat ea, & dicet õis populus amen, hoc est, ita esto. Maledictus eris tu in Ciuitate & maledictus in agro maledicta sporta tua & reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui & fructus terræ tuæ (quã possidebis in terra) fœtus boum tuor & greges ouium tuar. Maledictus eris in introitu tuo & maledictus in egressu tuo. Mittet Dñs in te maledictionẽ perditionẽ & increpationẽ in õia ea ad q̃ miseris manũ tuam & q̃ feceris donec deleat te atq; perdat te cito pp malitiam conatuũ tuor, & quod me dereliqueris. Et quæ sequuntur: dem te plagam & languorẽ q̃ nõ est scriptus in libro legis hujus adducet Dñs super te donec te deleat. Sicut lætatus est Dñs super vos vt benefaceret vobis & multiplicaret vos: Sic lætabit Dñs super vos vt perdat vos & deleat vos atq; exterminet mi a superficie terræ ad quam tu pergis possidendam. † Quod deseruerint fœdus Dñi Dei patrum suor, quod pepigit cum eis, cũ educeret eos de terra Ægypti: Pereundo

perib

31.

Deu. 32.

Deu. 4

8.

Gal. 3. 3. & 3. 12. 13.

Rom. 10

Rom. 2. 7.

Gal. 3. 12. Iac. 2. 10

pœnale gliis nõ tan cũ pntis vitæ.

Deu. 11.

Deu. 27

pœna legis duplex, præsentis & futuræ vitæ

28.

vitæ æternæ mentio cur tantũ in Nouo

29

vocabula rerũ mutant ætates.

30.

NONVS

peribitis et non prolongabitis dies super terram, ad quam tu transmisso
31. Iordane pergis possidendam: Abscondam faciem meam ab eis deseram illos,
ut sint in deuorationem, inueniantque eum multa mala et tribulationes, ut
dicturus sit in die illa: An non ideo inuenerunt me mala ista, quod Deus
intra me non est? Putatisne quem Deus deserit in hac vita, impietatis causa,
recipies eum in altera? Et quem hic affecit malis quod iniuste viueret, ibi
tractabit splendide? Et qui se videbant male tractari a Deo, quod illi Deum,
Deus illos deseruisset, appetere debeant mortem veluti maiorem finem, cum aut
nihil mali esset secuturum illos post mortem corporis, aut anima esset futura
nihil, seu in perpetuo somno? Dixi: Disperdam eos, et quiescere faciam ~~inter~~
Deu. 32. ex hominibus memoriam eorum, nisi iram inimici vererer: Mea est vltio et retribu-
tio, tempore oportuno labetur pes eorum. Nam propinquus est dies perditionis eorum,
et festinant quae ventura sunt eis. Punirem, inquit, nisi vererer hostes: Ergo
aut nunquam puniet, aut tunc puniet cum nullum verebitur hostem. Nam
leges suas tuebitur poenarum acerbitate et praemiorum magnitudine. Ad supe-
Gal. 5. 3. et 3. 12. 13. riora addamus illa: Contestor omnem hominem qui circumcidit, quod debitor est
totius legis seruandae: Qui fecerit ea homo viuet per illa: Qui fece-
Rom. 10 rit ea homo, viuet in ipsis: Et, Execrabilis omnis, qui non manserit in omnibus, quae scri-
Gal. 3. 12. 13. Iac. 2. 10 pta sunt in libro legis, ut faciat ea omnia, quae scripta sunt in lege: Quisquis
totam legem seruauerit, offenderit autem in vno (legis mandato) factus
est reus omnium (execrationum legis.) Quare, si execratur Deus illum qui
has leges integre non seruat, nec ingrediens ille, nec egrediens, nec dormiens,
nec vigilans, nec stans, nec sedens nec ambulans, esse tutus poterit ab
ira Dei, Sed si naufragium facit nauigans, si stiria decidente caedatur am-
bulans, Si dormiens decidentibus humoribus suffocetur vitae praeteritae
facta verset sibi in memoria. Si impius et obdurato corde est peccator
et illam agnoscat horam vindictae Dei, pro eo quod olim peccarit in leges
Dei, nec studuerit paenitentiae beneficio sibi placare Deum. Vita autem
proponitur non solum ista, quae vno tenore versat et exagitat bonos et malos,
et magis vexat Lazarum quam diuitem iniquum: Verum etiam futuram.
Quare si poenae respondent praemijs, mors est eiaculata a lege, non solum
poena legis duplex, praesentis et futurae vitae. praesentem mortem quam infert Deus aut per se in Antiochum, aut per ali-
os in Amonem, Absalonem, Saulem: verum est futura, qua non plectuntur nisi
mali, cum interea ista temporaria morte plectantur et sancti et iusti, et le-
gibus die noctequ. addicti vt Iesus Iacobus Ioannes. CHO. Nimis subti-
liter videntur ista dici, cum nusquam legamus ante editum Euangelium in re-
ceptis sacris voluminibus mentionem fieri, vitae aeternae, mortis aeternae, vi-
vitae aeternae mentio curtantum in Nouo Tes. tae futurae, mortis secundae. PAS. Et cui mirum hoc esse potest, vt mutatis
temporibus et recepto nouo populo, quae antiquitati et Iudaeis solis erant
ex ipsis scripturis nota, ea post quadragies centenos annos et amplius, no-
uo populo, non assueto audire tales promissiones et minas quales diuina
lex continet, fuisse clarioribus sententijs pronunciata? Quis nostro aeuo
vocabula rerum mutant aetates. intelligeret latinus Euandrum loquentem? Quis chaldaeus Abrahamum?
Aetas mutauit multa, reuocauit non pauca, commutauit sensa, et quae
pacuuios scripsisse legimus, ea ad eum sensum recipimus. Quem verbis Pacu-
uij dedit aut proxima aut media aetas, qui sensus, si omnia Pacuuij volu-
mina

mina, exearent in nullo eius libro ad verbu legerem. Ita fieret si Abrahamus aliquod scriptum post se reliquisset, illud nostro seculo Chaldæus homo nõ intelligeret, latinus minus. Quod si aliqua interpretatio scripti illius reperiret edita aut ab Isaaco aut a Mose aut a Dauide aut ab Esaia, ea faceret vt dici posset scriptu illud Abrahami nõ alio sensu intelligi oportere, qua eo quem dedissent illi Isaacus Moses Dauid Esaias. Ad hunc modum scimus scripta Mosis & prophetar suis se ab antiquitate seruata, ea legimus nos, legerunt & alij ante nos proximiores illi seculo Mosis & prophetar quam nos simus. Accedit his qd nõ mihil est, quod illi vnius gentis fuerint & linguæ cum Mose & ppheris nos alienæ. Igr quid dicemus? Vitam æterna in veter scriptis Mosis & ppheta non inuenirí? vbi igr scripta inuenirí? In Euangelio? Ergo aut Euangelium addidit aliqd promissionibus & minis legis, aut nihil. Si nihil, quærendum est vbi delitescat vita æterna in Mosis & ppheta scriptis, qua Euangeliu in gratia noui populi & seculi noui explicauit. Si aliqd legi diuinæ addidit Euangelium, testimoniu aliquod quærendu est vnde constare possit. vt sicut fides confirmat legem, ita Euangeliu nõ iota nõ apicem minuit de lege: Ita scriptum inueniat Euangelio referri acceptu, quod vita æterna & mors sita lege Dei seruantibus aut transgressoribus contingat. Hoc certissimu est ad quæstione illam: Magister bone quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Iesu respondisse ex legis præscripto: Si vis, inquiens, ad vitam (æterna sit de qua ille quærebat) ingredi, serua mandata (legis) Similiter illud communi opinione fuisse vulgi de vita æterna indicat: Scrutamini, inqt, scripturas (Mosis sit & ppheta) qz vos videmini vobis in ipsis vita æternã habere, & illæ sunt q testificant de me: Et illud: Venite benedicti patris mei possidete regnu paratu vobis ab exordio mundi: Et mox: Ibunt iusti (cum corpore suo) in vitam æterna. Quare regnu paratu iustis ab exordio mundi est vita æterna. Vnde Petrus: Vos genus electum, regium sacerdotium, gens sancta, populus acquisitus, quod est æternũ sacerdotiu seu vitam victuri æterna. Sed vbi est hoc regnu hæc vita æterna syllabis istis & litris descripta in promissionibus legis diuinæ? Nam cum de factis fit inquisitio, lex ipsa agit arbitru. Et postea: Ite maledicti in ignem æternu q paratus est diabolo & angelis eius ab exordio mundi. Et postea: Et ibunt hi (cum corpore) in supplicium æternu. Ignis igr æternus seu gehenna æterna est æternu supplicium quod lex diuina minat nõ seruantibus Dei leges. Nunc quæratis vos mecu per oia sacra scripta, an alicubi inter minas legis supplicij alicuius æterni fiat mentio. Nam quamuis legamus vocem Gehennam pro loco quem Deus oi tempore abominatus & execratus est, quod ibi fierent victimæ falsis dijs: attamẽ nos sine auxilio superioris æuo nõ potuissemus gehenna inter præcari ignẽ æternu, & ignẽ æternu supplicium.

Rom. 15. 27 & 7. 14

Lex sprã: lia pona & mala cõtinet

Matt. 5. 4

Matt. 19. 17

2 Tim. 3.

Ioa. 5. 39

Matt. 25. 34

Gen. 15. 1 Deus merces Abrahã

1 Pet. 2. 9

Gehenna Ios. 15

Gen. 17

1 Reg.

2 Par. 28

NONVS

cium æternũ. Deinde scimus quid sit regnum possidere, Et quid sit:
Usq. in seculum filij filiorũ tuorũ sedebunt super sedem tuam. Sed quod
regnũ æternũ esset eius q̃ unus vitam æternã habere deberet ut re:
gnum æternũ possidere posset, ego excogitare, nisi Euangelium decla:
rasset, nõ potuissem per me. Præterea quod alius noster primarius
legis interpræs, et intelligentiæ verborũ accuratissimus vestigator, legẽ
Dei iustam sanctam et bonã cognominat, spiritualem q̃o. Nam dilectio:
Rom. 15. 27 et 7. 14. nẽ petit ex toto spiritu, aĩa, mente fieri et esse, dicit q̃o spralia bona Iu:
dæorũ manasse ad præputiatos, postquã Deus ostium Ecclæ suæ ut in:
Lex spralia bona et mala continet trarent illis aperuisset sine lege circumcisionis per fidem. Quæ sẽntiæ
faciunt ut in legis promissionibus et minis credendum sit aliqua delite:
scere spiritualia bona et mala. Nam Aplos nunquã legem Dei virtu:
tis et vitij attigisse, ut illi adderent, aut ex illa minuerent aliquid sæ:
pe dictum est. Constat aut illos nunciasse nihil aliud, nisi Iesum esse
chrm, quem prænunciassent futurũ antiqui pphetæ. Nam magnũ
quiddam esset et absurditatis plenũ si, cum Iesus dicat: Beati mites
Matt. 5. 4 quoniã ipsi hæreditatem capient terræ. Quæ sẽntia accepta est ex
Dauidicis psalmis, ubi dicit ille: Mansueti aut hæreditabunt terram
et recreabunt multitudine pacis. Et, Qui benedicunt ab ipso (Deo) pos:
sidebunt terrã, et qui maledicunt ab ipso, exterminabunt. Cum inq̃
hæc dicant et à Dauide cum Iudæa esset libera, Et à Iesu chrõ, cum
Iudæa esset captiua, et experimentum doceret, illam ætatẽ persecutionẽ
tulisse, et huc illuc vagos et dispalatos fugisse, oẽs, q̃ cupiebant recte
2 Tim. 3. viuere, mansuetiq̃. Et mites esse, nisi spiritualia aliqua bona promitte:
ret lex diuina bonis, et mala minarer malis, viderer sane malum esse
seruire Deo, cum Deus nihil daret in hoc orbe, si nihil sperandũ esset se:
cundum pacta et conuenta, In altero et bonũ esse viuere præterquã
præcipiunt diuinæ leges, Cum, si nihil est in altero orbe boni aut mali
bonũ tan quod in hoc orbe daret, esset et expetendum et delectabile.
Gen. 15. 1 Deus merces Abrahami. Est et illud quod ad promouendũ hoc propositũ nõ nihil esse videar,
quod scribit: Ne timeas Abram Ego sum protectio tua et merces tua
copiosa valde. Videt enim hoc dictum et aliud esse, quam: ut darem
tibi terrã istam possideresq̃ eã: Quod, seqr, et illud maius qddã fuisse
existimatum quam terra chananæorũ. Unde tale desiderium putamus
fuisse in Abrahamo, quod in oĩbus sanctis fuisse legimus Transire hĩc
et decedere ex hac terra, et ad Deũ, opulentissimã oĩs iusticiæ mercedẽ
concedere dicere possumus. Sicut q̃ promittit centũ, si donet rem, q̃ æsti:
mẽt mille, concedit centum reddidisse. Ita cum Abrahamo fuit pollici:
tus Deus terrã chananæorũ, quando postea ut desiderijs satisfieret
Abrahami, desiderantis patriã cælestem, inuisere, seipsũ reddidit in
mercedem suæ pollicitationi de terra chananæorũ factæ prolixe satisfe:
cisse sit dicendus. Nam ambulare coram Deo et perfectum viuere,
Gen. 17. 1 Reg. 1. aliã mercedem nõ expetit, quã ipsũ Deũ. Et si vir unus dixit uxori
suæ, se debere ei esse cariorem, quam decem filij, possumus et nos di:
cere, Deum fuisse mercedem Abrahami post mortem, quã decem ter:
ras chananæorũ, si dum viueret illi donatæ fuissent. Cum igr videa:
mus ipsis oculis promissũ illud: Tibi dabo terram istam, nõ fuisse
reddit

redditam Abrahamo in hac vita dicendum esse vider, tum in altera vita fuisse redditum, cum Deus potior oi terra merces iusticiæ facta est Abrahami. Non igr hæc sunt subtilitatis sed diligentiæ eor q ante nos sacra Biblia vetustar narrationu sunt interptati, quor interptatio adæquasse visa est autoritate illa ipsa scripta, quæ sunt interpratati. Illi viderut suis perspicacibus et lynceis oculis in voculis: vita, terra, mors, abominatio, amor, odium, quiddam æternu delitescere. Quod si nos videre nolumus ne videamur subtiles intueri, cogemur fateri aut Deum mendace fuisse in promittendo quæcunq præstitit: aut illos sanctos Viros fuisse deliros hoes q no viderent se falli ab eo, q spebus onerabat cum factis nihil præstaret. Illud aut est iucundissimum auditu: Ego sum pars tua et hæreditas tua. Quod dictum etsi ad Levi dirigar, quadam tn rone ad oes pertinere dicendum est, q habitare ceperunt in tabernaculo altissimi incipiendo ab Abrahamo. Cui dicto si addas illud: Ne perdas Dne populum tuu et hæreditate tua, quam redemisti magnitudine tua. Et Iacob est funiculus hæreditatis Dni: Hæc inquam duo si coniunxeris, vt Deus sit hæreditas populi sui, et populus Dei sit hæreditas Dei, Cum statueris nunqua hæredē esse sine hæreditate, nec hæreditas occupata ab hærede, sine hærede cōcluseris æternu hæredem esse no posse sine hæreditatis æternitate, nec æternam hæreditate sine æternitate hæredis. Quare si Deus est æternus, et est, et hæres, et hæreditas, necesse est vt sint pariter æterni hi, quor caussa ille dr hæreditas et hæres. TEL. Audivi iam de pollicitis diuinæ legis et comminationibus, æternor bonor et malor esse has et illas, q tn aliquando inceperant in hac vita, et illa, et istas in his q seruirent aut auersarent Dei leges. Hæc videor intellexisse, et video me duobus stimulis vrgeri ad seruiendum Deo. Vno, magnitudine bonor q parata sunt æterna vitam victuro: Altero, truculentia pænar, quas fugero, si deo seruire in animu induxero. PAS. Restant adhuc qdam, q pertinent et ad personam et ad successores eius q seruit Deo in obseruantia legum diuinar. Vnu est illud quod vider grauissimu: hoc expendes, inquit, in corde tuo tecu, vt sic quis castigat filium suu, sic castigat te Dns Deus tuus. Quæ verba mutuatus Salomon ita vertit: Castigatione Dni fili mi ne neglexeris, neq fastidium habeas in correptione eius. Quem enim diligit Dns, hunc corripit, et sicut pater filium gratum (corripiendo) habebit. Quibus verbis ita subscribit accuratissimus legum diuinar inspector: Si castigatione sustinetis, scito te vobis se offerre Deum veluti filijs. Quis em est filius quem no castigat pater? Quod si alieni estis a castigatione, cuius participes sunt oes (legitimi filij) igr spurij estis no (legitimi) filij. Hæc monitio necessaria est. Nam animus vulgariu hominu deo seruire cupientiu præmijs intentos habet oculos. Quod cum vident alr secum agi a mundo, qua ipsi sperassent et desiderassent desiliunt et retrorsum abeunt. Non putant enim satis esse virtutis studioso virtutem nosse et coluisse, et veritate quærenti, veritate inuenisse et possidere. His alia addi vellent, et qdem terra et terrena beneficia, honores, gratias, opes, felices successus, nec vident antrorsu, oes illos, q veritatis amantes et virtutis cultores fuerunt nunqua cum mundo conuenire potuisse. Cuperent isti, Deum nouas leges figere, et alr cum ipsis agere incipere, quam hucusq cum oibus sanctis suis et caris filijs, cum virtute ipsa et veritate egerit. Nam ad hoc vsq tempus virtus et veritas nunqua fuit sine cruce, nec quisq

Num. 18. Ego sum pars et hæreditas tua.

Deu. 9. 26. 32. 9.

hæredis et hæreditatis rō

Castigatio

Deutr. 8. 5.

Prou. 3.

Heb. 12. 7.

hominum in pmia intentorum ingeniu

Virtus et veritas nunqua sine cruce

NONVS

quisquam inuentus est q thesauros et uniones virtutis et veritatis inuē:
tos obtexerit ne in impuror manus deuenirent sine dispendio omniū rerū
suar, q mala cum acciderunt læto ferebant aīo, quod sciretur à patre amantis:
Matth. 10. 34. simo ita consueuisse tractari filios q haberent carissimi. Et ferme per:
petuū est Epiphonema nostror autorum, virtutem et veritatem nō esse quā
oēs laudant nullus persequitur, Et aliud potius esse quā virtutē et verita:
tem, id quod cum quis possidet à nullo durā patir persecutionē. Et dicit
Matth. 10. 34. Iesus chrs, Necesse esse, necesse inquā esse ad lucem veritatis et virtutis
apparentem seq orbis commotionem et tumultus, et ad iactum margaritū
et uniones ad canes et porcos conseq morsus et dilacerationes. Hoc hominū
Matt. 13. 20. sati in saxetum q. genus Iesus chrs petras nominat, q cum recipiant veritatem et colant
virtutem, orta persecutione id tandem deserunt mæsti quod ab initio cum
gaudio susceperant. Grauissimū tn esse video, vt, cum abneges teipsum
et tuos affectus, vt Deo seruias, insurgat Deus aduersum te et castiga:
re pergat, cum tu incertus sis cur hoc faciat. Consuetū tn est et celebrar
affectus Dei erga tales virtutis et veritatis cultores, quos ipse Deus p hos
et illos hostes suos veluti inimicos castigat et dr esse affectus amantis
patris erga caros filios, nō odium Dni erga exosos seruos. Quid faciemus?
Ita ipse vult, his legibus viuit cum his quos suscipit in legitimos filios:
quibuscum has leges nō seruat, filij Dei dicendi non sunt. Qui enim (inqt
ille quem modo citaui) nō castigar à Deo, filius Dei nō est. Ego vero non
solum castigari, ver et occidi paratus sum vt pro filio Dei legitimo agno:
sci merear. TEL. Duras conditiones degendæ vitæ sub legibus Dei mihi
filij Dei cur castigantur. narras. Et opinor eas huc tendere vt sensim animus odire incipiat locū
istū huius vitæ, vbi hæredes Dei nullam consueuerunt habere hæredita:
tem, et ad illum suspicere vbi sita est hæreditas et mercedis reddendæ
locus, incipiatq. mors esse sono ipso grata, q via sit ad illa æterna bona
et peccatum odiosū, quod viā obsepiat ne ad perpetuitatē possessionis fu:
turor bonor penetremus. PAS. Sicut hoc durū vider: Ita alter illud
est gratissimū, quod ita habet: Ego sum Dns Deus tuus, Deus æmulator
Deu. 5. 8. visitans iniquitatem patrū in filijs et in tertijs atq. quartis filijs eor qui
oderunt me. Facio qo miam in millibus (filijs post filios) diligentibus sz
me, et obseruantibus præcepta mea: Scias quod Dns Deus tuus ipse est Deus
Deus fidelis custodiens pactum et miam diligentibus se, et obseruantibus
Deu. 7. 9. pcepta eius in mille generationes (post generationes) Ipse retributionē fa:
cit his q odiunt eum in facie sua, vt perdat eos, nec tardat quin illi, q odit
In facie quid sit. eū in facie sua retributionē faciat. In facie sua, inqt, hoc est, apertissime
manifestissime, oībus videntibus, cernente sole. Et ira Dei quartam
generationē impior nō transit: Amor aut millenas generationū successio:
Amor Dei superat iram. nes attingit, quod est amorē Dei superare irā nonagies sex nuro generatio:
nū. Quare si tu parueris legibus diuinis, præterquā quod oēs pollicitatiōes
Dei, q comitant legis studio die noctuq. vacantem, benedictiones sz Dei
Legis præstitæ præmia quāta. in oī loco, in quo tu fueris diuturnitates vitæ et hic et in terra viuentiū bo:
na hæreditatis q nullus unquā hominū excogitare, qualia sint, potuit, q
superarent precio, pondere, nuro, mensura, oēs spes et desideria humana,
tuas esse spe et rē persuadere tibi potes: verum et sperare debes Deū tui
grā oēs tuos posteros ad vsq. mille generationes sub tutela sua habiturū,
vt

ut duplex sit posteror tuor futura tutela Dei. Una fidei qua perfi- tutela Dei duplex.
dem tuam factus est Deus Deus tuus, et seminis tui post te usq. quo sit
futura memoria tui: Altera legis qua no solum suas leges obseruantes comple-
tium posteros ad mille usq. generationes, ut vel ex hoc innotescat vir- ctir Deus, vel et suas leges obseruan-
tus fidei super legis beneficium, quod illa oes successor grationes imbuit
etiamsi fine caruerint, hac millenar grationum termino conduditur.
Talis conditio segr tuos posteros si legibus Dei obseruandis vacauerit.
Scribir enim: Non vobiscum solum Ego facio pactum istud atq. iuramentum Deu. 29. 14
istud, sed et cum oi eo qui hodie apud nos hic stat coram Dno Deo nostro
et cum eo q no est hodie hic nobiscum. Quare si te fidei et legis iurame-
to et pacto Deus tener duplici tutela protegere, tenebir et filium tuum
triplici, nepotem quadruplici, et ordine reliquos posteros tuos multipli-
cato ex pacto et iuramento nuro uno tutela protegere et gubernare
successores oes tuos ad mille usq. generationes. Et quis non felix ex
tuis posteris vel hoc uno quod Deum unum et solum, cuius est caelum et cae-
lum caelor, terra qoq. et qcqd in ea est, habeat tutorem et oeconomum? Deu. 10.
Quod si tu, quod Deus omen auertat, cogitaui enim de te ab initio meli-
ora, et de isto samuele, sed expli gra haec dicunr: Si tu, in qua facto
chrianus eor vita considerata, q dicunr chriani et turpissime et perfi-
diosissime viuunt, leges Dei parum curaueris, melius tibi fuisset nu- 2 Pet. 2. 20
quam beneficium fidei chrianae attigisse, quam postquam attigeris, no per ea
opera direxisse vitam tuam, q parauit Deus ut sdm illa seruirer sibi.
Nam praeterquam quod plus repender tibi mali, quod plus boni in te sit Luc. 12. 47 48
collatum, et in eodem gre peccati plus multaberis nunc, cum noris et Deum
et voluntatem Dei, quam antea cum sine Deo viueres et sine noticia vo-
luntatis Dei: Accedit et illud quod ira Dei te corripiet et ptransi-
bit usq. ad filios tuor filior, quoad extare poterit aliqua memoria tui.
Quod si morem viuendi tuum improbum et ex legem tuo explo ductus
sequer filius et filij filius et tu tibi concilias maiore Dei ira, ob vitam
nefariam et explm malum et filius no uni irae se subijcit Dei. Instat n.
in eum iratus Deus cum oibus execrationibus legis, et ob patris eius in-
gratam memoriam et ob paternor malor imitatione. Quod aut in te est
simplex, sed saeua Dei ira, id in filio tuo est duplex, in filio filij est triplex,
in pronepote est quadruplex. Noueris aut quod haec irar Dei multi- Irarum Dei multiplicatio.
plicatio est firmata pactis et iuramentis, ut noris immutabilitatem
sigcari consilior diuinor, ut in bonis, ita in malis. Et quanta est ho-
minis infelicitas ubi tot in eum diuinae condensant irae? Et ubiq. est exe-
cratus a Deo reiectus, et malis multatus? Nosti Deum? Si bene nosti
unum et solum esse Deum, nosti et esse misericordem diligentibus se Deu. 7.
et crudelem erga illos, q suis legibus viuere nolunt, ut tantum noris tibi
obesse noticiam Dei, si Deo parere nolueris, quantum prodesset, si legibus
Dei obsecundares. CHO. Scribir tn: Sicut aia patris, ita aia filij mea
est. Filius no portabit iniquitatem patris aut iusticiam, nec pater porta-
bit iniquitatem aut iusticiam filij. Sed unusqsq. in ppria iusticia aut Ezech. 18. 20
iniquitate viuet vel morier. PAS. Sensum recitasti no verba Vatis. filius non portat iniquitatem pri
Sed notasti illa: sicut aia patris ita aia filij mea est? loqr aut de p-
missionibus recipiendis, quod ius filior transiens a parentibus ad
filios et filios filior, nunquam perit semp viuat, si obedientia erga le-
ges

NONVS

ges diuinas accesserit. Verba aut̄ ꝓphetæ ondunt minas violatæ
legis diuinæ nō transire ad patris impij liberos si illi virtutē coluerint
a vitijs discesserint. Similr̄ pollicitationes Dei ob leges obseruatas nō
pertinere ad filios, si filij nō fuerint patris in iusticiæ cura imitato:
res. Ad hunc modum dicimus: Sicut patre impio si filius iustus fuerit,
nō subit execrationes legis, q̄ corripuerant cum toto grē, prm̄, sed legis be:
nedictiones q̄ ad manus offerunr̄ legis dei obseruatoribus: Ita si pater fu:
erit iustus et filius impius, filiū sequenr̄ violatæ legis pœnæ, et nō pro:
missæ patri benedictiones. Sicut igr̄, si imitatio accesserit, filijs Sanctor̄
Joa. 8. patrū, vt nō solum sint filij Abrahami sdm carnē, ver̄ et sdm spiritū
et vitæ imitationē, multum illos iuuat ex semine Sancto ortos esse. Ita
si impius filius habuerit impiū patrem, duplicat sibi pœnar̄ caussas,
et onera execrationū, vt magna sit adhibenda cura patribus, aut ne se
impios imitenr̄ filij, ne duplices et triplices et quadruplices malor̄ pœnas
dependant: Aut ne se in timore Dei degentes vitam deserant posteri,
improbam vitam sequentes, ne et policitationes sibi benedictione Dei fa:
ctas perdant, et nouas maledictionis Dei caussas geri cōi concilient.
Quæ tales aliquando sunt vt ira Dei auertere nequeant aliqui sanctor̄
supplices quicunq; tandem illi sint, nō Abrahamus, nō Moses, nō Noe
Sanctorū p alijs orōnes nō semper exaudiunr̄. non Job nō Daniel, nō Jesus chrs, nō Apli si viuerent. Legimus enim
Luc. 23. 34 Jesū regasse patrē Deū, vt Judæis ignorantibus quid facerent, par:
Act. 7. 60 cere vellet. Hoc ipsū Stephanus fecit. Sed cum Jerosolyma esset plena
Jer. 15. 1. ad summū vsq. labrū sanguine ꝓphetar̄ vindictā deposcente, nihil
4 Reg. 22. 16 impetrauerunt. Morir̄ igr̄ quilibet in sua aut iusticia aut iniusticia
sed relicto fomite scintillæ benedictionis aut maledictionis Dei, qui cor:
ripit posteros, si iusticia aut iniusticia parentū secuti fuerint in
vita degenda. Et pulcra atq. iucunda est illa consideratio, qua pro:
nepos suor̄ atauorū et proauorum suspicit iusticias, et aui forsan
impietatem cum patris pietate confert. Si enim iusticiæ fuerit cul:
tor corripier̄ a pollicitationibus misericordis Dei factis proauis et atauis
et patri, quod in mille generationes esset protecturus semen illor̄, quod
cultores Dei fuissent: non corripier̄ aut a minis, auo desertori diuina:
rū legū factis. Hæc ratio in minis nō succedit. Nam patris iusticia
delet ex memoria Dei oēm cogitationē minar̄ factar̄ impijs auis pro:
auis et atauis. TEL. Hæc Magnū Deum decent, propensiorē esse
ad commiserēdum, quā ad puniendū. Et, ita regere mīam et iram, vt
nec illa prosit, nec ista obsit immerentibus. Sed in his q̄ peccant est ne
aliquando ratio auertendi minas a se et a suo grē? PAS. Est, et potis: DE POE:
sima qdem omniū pœnitentia, sine qua nulla est rō conciliandi sibi NITEN:
Deut. 30. 1 Deū. Illis enim verbis legis: Cum venerint sup̄ te oīa verba ista, be: tia
nedictio et maledictio, q̄ Ego posui ante faciem tuā, redibis ad cor tuū
apud cunctas gentes ad quas te propulerit Dōus Deus tuus, et conuer:
teris ad Dm̄ Deū tuū: Conuertet Dn̄s Deus tuus captiuitatē tuā et
miserebir̄ tui. Et q̄ sequunr̄: Super seruos suos pœnitudine ducer̄, cum
Deut. 32. viderit abijsse potentiā et quod veluti in nihilum sit redactus (populus
suus) His dn̄q verbis fœdere perpetuo obstringit Deus fidem suam, se
parciturū his q̄ leges eius deseruerunt, maledictionesq; commutaturū
cū alteris totidem et amplioribus benedictionibus, si pœnitentia præte:
ritæ vitæ ducti, ex toto corde, hoc est nō fictē et simulatē se ad ob:
seru:

seruantia legum diuinarū conuerterimt. Quibus in verbis apertissime
demonstrat, quantū sit Deus ad bonum propensus & ad multandum tar-
dus. Nam nūn sicut si tui filij relicta pietate impietatem colugrint, ius
filiorū quod abs te ad illos transit, vt dicam filij Dei improbi tamen
ipse malam vitam exterminare nō possunt, ne in illis permaneat semper
& ad posteros eōr pertranseat, quoad suum genus perdurabit: Ita & im-
pietas tua signa esset in te vbi violatas leges Dei, si filij tui fuerint
iusti impietatis tuæ memoria est in illis permansura. Deleri enim me-
moria sceleri patris in filio iusto: sed nō deleri memoria iusticiæ pris
in filio improbo. Quare maior est existimanda ius iusticiæ q̄ imputat
per fidem & legem, quam iniusticiæ q̄ imputat p̄ infidelitatem Chri-
camus enim ita dicis? & impia vitam. Ctra O. Dixisti, q circum-
cidi, teneri eotam legem seruare. Sacr igr vt q nō circumcidat nō
ANTICHRISTIANVS teneatur seruare legem. concionantes quidam male edocti dicunt quor damnatio est iusta, nō noui popu-
cogitantes nec cogitare volentes libertatē noui populi esse a lege nō li quo-
dum virtutis & vitij, quas Deus paciscit se inscripturū diis eōr q sibi cre-
dent: sed sanctificationis & puritatis q̄ acquirebat p̄ circumcisionē.
Nam fidei datū erat ad sanctificandum nouū populū & perpurgan-
dum, eius corda, quod olim erat circumcisionis. Quare segr ex verbis
Pauli nō illud: Igr q nō circumcidi est liber a lege: sed hoc: Igr nō tota
legem teneri seruare nouus populus q nō circumcidit sm legem Mosis,
sicut teneri seruare totā legem is, q ex legis Mosaicæ præscripto circū-
cidit. Nam ille liber est a tota lege sanctificationis, cum sit sanctifica-
tus per fidem, nec sabbatha nec victimas nec aquas lustrales, nec dies
festos nec nouas lunas & alia q̄ sunt sanctificationis instituta serua-
re. Sicut aut, vt euangelium aliquantum, circumcisio carnis iubebat
priori populo, veluti indicium circumcisionis ai q̄ maxime omnibus a Deo
requirebat & in nouo populo, circumcisio carnis desijt nominari, comme-
data ai circumcisione. Ita & pollicitationes vitæ, terræ, salutis,
longeuitatis, cum in nouo populo æterna dici cœperunt, & termissa
mentione terrenor bonor, q̄ oia erant in manu nō veteris sed noui po-
puli, nō debet quis cogitare in veteri populo æterna nō fuisse, qua
nōe terrenor, vt diximus, intelligebant. Quid enim Deus nouo popu-
lo terrem promittere poterat, quod ille nō possideret? Quid dat Judæis
veteri populo æterni nominare, potuisset, quo ille frui nisi moriens cir ter-
potuisset? Quid aut magni de æternis bonis & potentia Dei ad rena bona
reddenda æterna bona cogitare poterat, si se in mendicitate & mi- promissa
sera vita cum rudis adhuc esset populus & terrenū splendorem
admiraret, & quietem poscerat alicubi in terra, Deus ille magnus de-
seruisset? Quare Deus mendicos illos voluit onerare promissis
terrenar rer & opulentos reddere, monarchiaq. orbis q̄ tum in Chananæa
erat donare, vt quanta esset virtus Dei ad reddenda bona æterna, qua
bona dies ais exceperant & spe possidebant intelligere possent cū viderent se
his bonis politos auxiliante Deo, q ne cogitatione quidem comminisci potuis-
sent se aliquando potituros esse. Quod si ista non recipimus, negemus igr
patres illos veteres credidisse Deū esse inuisibilem spm, quoniā nusquam
narrat incorporeū esse Deū, sed vbiq. manibus pedibus etentem, os, facie
caput, oculos habentē, sedes scabella, tentoria, tabernacula, arma possidē-
tem.

Gal. 5. 3.

Act. 10. & 15.

3 Reg. 14.

Deut. 4. 15.

Ius iusticiæ maior quam iniusticiæ

bona æter na a lege promissa.

Scriptores sacri

vitæ
nāe cur
nulla mi
in lege

NONVS

tem. Amori, odio, patientiæ, iræ subiectum. Quod si alius est Deus le-
gis, alius Deus descriptus rudi penicillo vt crassus populus intelligere
posset quid esset Deus in lege, quamuis per hunc ad vnũ Deũ illum in-
telligendũ perueniretur: Ita ẽt alia terra est legis, alia vita, alia mors,
et hæc alia sunt ab his q̃ describunt̃ in lege, promissa fuisse. Cum tamen
hæc declararent potentiã illius Dei, q̃ esset redditurus æterna, sicut
alia est circumcisio cordis quã lex perquirit, ab illa circumcisione q̃ iubet̃
in lege, quæ tamẽ gradus quidam est vt ad illam penoscendã ascendar̃.
CHO. Scribit̃ tamen: Sitis valde cauti pro animabus vr̃is, quoniã non
vidistis vllam similitudinem in illo die, quo locutus est Dñs vobiscum in
Horeb, de medio ignis. Vocem verbor̃ vos audistis, sed similitudinẽ nullam
vidistis præter vocem. PAS. Hæc nõ probant Deum esse incorporatũ
his, quibus nõ pbar̃, patribus Sanctis promissã fuisse cælestem patriã
si Dei legibus paruissent. Nam scimus, q̃ loqr̃ ex igne, eum nulla forma,
aut similitudine videri posse, etiamsi corporea sit forma, et eum q̃ est
tectus lumine, sicut vestimento quali forma sit dignosci nõ posse. Nã
etsi vxor Iarobeami agnosci ex vultu quem obtexerat nõ posset nõ tñ
carebat corpore. Aut igr̃ conceder̃ sanctis patribus vna cum iusticiæ
iure q̃ imputata fuit Abrahamo per fidem, redditam fuisse hæreditatem
q̃ iusticiæ illius erat adiuncta comes, indiuidua. Et in historia quinq̃ li-
bror̃ Mosi nihil narrari, nisi quid in hoc mundo promiserit Deus se-
mini Abrahamico, et quõdo, quod est promissũ fuerit præstitum, et
quõdo genus Isaaci et Ismaelis creuerit in multitudinẽ innumerã,
et opes et imperia huius mundi, q̃ oĩa erant indicia potentiæ diuinæ, cu-
ius viribus hæc erant parta, cum tñ certo scirent post hanc vitam serui-
entibus Deo parata esse præmia: Aut dicemus patres illos veteres credi-
disse Deum esse veluti hõem quendam qui corpus haberet, quoniã nus-
quã in sacris Biblijs eius nominatur incorporatus, sed vbiq̃ describit̃ nõ alr̃
quam si corpus haberet. Sed vt dicam id quod res ipsã clamat: Iniquas
conditiones isti videnr̃ imponere nostris sacris scriptoribus, quas nunq̃
quisquã a scriptoribus prophanis requisiuit. Extant enim ad manus
scriptores, qui Romanor̃, Græcor̃, Carthaginensiũ, Tyriorũ, Aegyptior̃,
Atheniensiũ, Lacedæmonior̃, Scythar̃, Tracum, Germanor̃, Hispanorũ,
Gallor̃, Italor̃ et aliar̃ gentium et priuator̃ hominũ origines continua
historia descripserunt. Quis vnquã, quid illi, quor̃ res gestas referebãt
in tabulas, aĩo de dijs crederent, quid de propria aĩa, quid de altero seculo
opinarent̃, sermonẽ ex proposito habuit? Et valetne in illis dicere? Romu-
lum nunquã narrat Titus credidisse aĩam immortalem esse, transire
post fata ad Deos, æternis bonis si iusticiã coluisset perfrui, Ergo Romu-
lus ista esse nunquã credidit? Quod si hæc ratio examinandi prophana
scripta non recipit̃, qui dicemus recipi opportere in sacris? Scripturi enim
illi de populis quõdo creuissent nũro et potentia, quas leges habuissent
sine q̃bus nulla collectio hominũ meretur dici cætus aut populus aut ciuitas:
Quis illas tulisset, abs quo populus ille duxisset originem: quos successo-
res habuisset ille, qui primigenius genti fuit, Ita texunt historiã vt
nõ euagent̃, sed inter hos cancellos se continentes ita narrant singula, vt
nihil ab illis possit desiderare lector. Nunc disquirant̃ et percribent̃ sin-
guli, Inuenier̃ nunquã gentem aliquam describi q̃ nõ narrer̃ quos deos ha-
buer.

bona æterna a lege promissa.

Deut. 4. 15.

3 Reg. 14.

Scriptores sacri

vitæ æternæ cur nulla mẽtio in lege.

buerit, quōdo illos coluerit et crediderit immortales esse Deos, et alia q̄dam
q̄ ad spem aut metū excitatis populis necessaria esse videbant, Inuocatio
et conciliatio Deorum. Alia oīa prætereunt q̄ labentibus seculis et ad fines
atq. vmbilicos properantibus, ociosi honesto ocio hōes improbor vocibus sti-
mulati disquirere ex proposito ceperunt: de dijs: An fuerint aliquando hōes, quæsti
an aīa sit immortalis sprs, an Deus corpore careat, an sit alterū seculum, onū occa
vbi sit, quid ibi agar, an viuar perpetua vita, et alia q̄ sunt aliena ab histo- sio et tem
ria, et nō prius recepta, quam huiusmodi quæstiones secessionem et dis- pestiuitas
sidia fecerint in populo, et ex dissidijs bella publice suscepta fuisse rer
euentus ondit. Quæ plane in historiā referre cogebant cum ad tempo-
rū rationē describendam pertinerent illi, qui historiā populi illius, cui
ista acciderant contexere sine vitio studebant. Hæ tn̄ quæstiones et a-
liæ q̄ ad pietatem pertinere videnr, nunquā aut inciderunt, aut incidis-
se narrantur, nisi cum ad metas properaret historia, et populus splen-
dorem quitū perdere turpitudine morū inciperet. Neq. vnquā tamen
fuit aliquis, q̄ diceret veteres illos hōes suo seculo claros et celebres, quor
honesta mentio fit in historia, nihil credidisse de dijs, de aīa, de p̄mijs bo-
norū, de poenis malor de æternitate rer, quoniā illos de his rebus disse-
ruisse aliquando, nusquā apertis verbis narrer. Quod si has leges impo-
sitas hostoriæ sequuntur nostri, cur ea argntandi ratio debet in sacris
scriptoribus recipi quæ nō recipir in ꝓphanis? Narrant illi Numam
Draconem Solonem Lycurgum Pythagorā et alios dedisse alijs et alijs
leges: Narrant nostri Mosen distante Deo Iudæis tulisse leges: Narrāt
illi (insistamus in vno populo et nobis decantatissimo) Romulum fuisse
originē gentis Romanæ: Narrant nostri ab Abrahamo cepisse cetum vni-
us gentis reiectis alijs oībus gentibus, q̄ populus Dei est dictus. Narrāt
illi ante Romulum fuisse Amulios et Numitores et alios atq. alios qbus
Romulus successisset, sed in Romulo cepisse eā gentem illustrari: Nar-
rant nostri ante Abrahamū nihil fuisse nobilis et clari, fuisse tn̄ Adamū
ad quem Abrahami genus referri poterat. Ita aut isti ordiuntur histo-
riā ab Abrahamo veluti noto et illustri principio vt descendant narrā-
do incrementa gentis, calamitates, bella, imperia, successus victoriar, Dei
cultus oracula, oraculor nuncios et alia q̄ historiæ postulāt: Sicut illi cum
a Romulo incipiunt et labuntur ad media et ad fines perueniunt. Neq. hi
aut quādmodum neq. illi de conditione deor, de statu hominū post mortem
quicquam dicunt aut disputant, quoniā nō est historici hoc facere ante
datam occasionem ex ipso tempore, sed ꝓphi seu nō historici. Attingūt
tandem illi quædam quæ turbant populum, de sacris nocturnis et alia
q̄ mutare posse videbant patriā pietatem. Hoc ipsū planissimis verbis
faciunt nostri. Neq. prius illi historiæ suæ inseruerunt de dijs et aīabꝰ vitæ futu
et altero seculo opiniones, quā correpta fuisset ciuitas libidine audiendi ræ quādo
ꝓphos græcos in ocio disserentes, et in sectas diuisos Academicor Stoi- iniecta mēti
corū Epicureor et alior quos nobilitauit excultū artibus ingenium, q̄ in sacris
de illis quæstionibus disserebant facundissime et disputabant acerrime.
Ita faciunt nostri. Non prius de spiritibus, animabus, futuro seculo, re-
surectione mortuor commonefaciunt lectorem, quam vrbs harū quæstio-
num

NONVS

num quas a Græcis Iudæi imbiberant fuerit in sectas diuisa, prius binas et mox ternas. Et ausim affirmare, Nullam unquam illi suæ historiæ inseruissent de spiritibus, de resurrectione corpor̄ et vita futura mentionē, nisi necesse fuisset in ciuitate in factiones diuisa, sigcare quis ex qua existeret secta, unde nunquam firmis rationibus, quales requirunt desultoria ingenia, probar̄, sed ubiq. simplici narrar̄ oratione vitam æternam immortalitatem aīæ, corpor̄ resurrectionē fore. Quid enim est illud: Sadducæi negant hæc, Pharisæi econtrario hæc confitem̄? Nihil aliud quam narrare quæ controuersia esset in populo: nō aut̄ demonstrare, qbus rationibus moti alij aierent, quod alij negarent. Deinde quid illud: Deus est Deus Abrahami: Deus est Deus eor̄, q viuunt, Ergo Abrahamus viuit? Quid, inquam, est: recitare Sadducæos negare corpor̄ resurrectionē in vitam immortalem: Animas hominū mori mortuo corpore, et ex animar̄ probata vitæ æternitate per unum pronunciatum ex sacris Biblijs citatū euictam fuisse et vindicatam corpor̄ resurrectionem? Aliud plane nihil, nisi officio historici fungi. Nam nō addūtur rationes qbus illi persuasi fuissent ab Epicuræis ut crederent aīas extingui defunctis corporibus præsenti vita: sed sigcatur ut decet facere sobriū historicum, quid ~~sta~~ stra: uerit illis Sadducæis viā ad negandam corpor̄ resurrectionē, quod sz̄t cepissent, assensi opinioni Epicureor̄, credere aīas hominū una cum corpore mori, et vitam æternam somnium esse et Deum quid esset nullum scire præter Deum: si tamē alicubi aliquid esset quod reuera esset Deus. Has vanas opiniones uno dicto Iesus chr̄s confodit, ex quo elicit aīas viuere post fūnus, quo constituto seqr̄ vita æterna, in bonum quidem bonis, et q semp̄ in hoc orbe experti sunt, cum recte viuerent et sentirent, mala: et in malum malis, et qbus in hoc orbe viuentibus magna ex parte contigerant bona. Seqr̄ Deū esse iudicem iustum, q recipit animas ad se, ut aut mercede bonor̄, aut pœnis malor̄ afficiat: seqr̄ firmitas opinionis patriæ quam pharisæi fouebant, quod corpora hominū essent reuocanda in vitam, ut qsq. reciperet etiam in corpore quod per corpus egerat siue bonū siue malum: Seqr̄ Deum esse sp̄rm, æternū, initio et fine carentem, oībus bonis affluentem, q et aīabus æternitatem et bonis æterna bona donare possit. Itaq. Nostri Scriptores cum accurata obseruatione legum historiæ cū desiderarent historiā contexere, ea q nō erant historici muneris cp̄terierunt, et q in aīs hominū erant, ut certissima ita vulgatissima non attigerunt. Erant enim apud Iudæos persuasissimæ et receptissimæ fidei: Deū æternū, inconspicuū esse sp̄rm et incorporeum: Animas hominū esse in hoc corpore ut peregrinū in aliena urbe, qui desideraret ad patriā remigrare, in qua nō alijs contingerent bona, quā q legibus Dei sanctis et iustis paruissent, et alia q pp̄hetas oēs Iesū chr̄m et Ap̄los credidisse annūciasse et in scripta retulisse cognoscimus. Neq. unquā in populo Iudæor̄ aliq fuissent q de his rebus addubitarent, si Epicurus nunquā aut fuisset aut loqui cepisset. Hinc enim factum est ut Saddocus qdam arrepta doctrina Epicuri, docuerit eos q postea sadducæi sūt dicti, sicut Epicuri discipuli, Epicuræi. Animas nostras mori et nihil restare post fūnus, in quem Saddocum desciscentē a patrijs institutis inuectus est phares propugnator propheticæ et vetustor̄ patrū doctrinę, qui

DE IMMORTALITATE animarū

Act. 23. 8.

Matt. 22. 32.

Sadducæor̄ opiniones.

Deus quid

Anima

Sadducæor̄ opinio unde orta.

qui nō ob id quod solus esset, sed quod inter oēs emineret dedit nomē
patrias leges & opiniones defendentibus vt pharisæi nominarentur.
Hoc ipsum accidit Iudæis hispaniensibus incidentibus in phphiam
Arabum Auerrois Algazelis Albumasaris & aliorum incultam horridam
nullum olentem lectionis antiquarum historiarum & doctrinarum oleum & opam.
Tum enim illi visi sunt esse aliquid, cum relictis veris & germanis sensis
sacrorum Bibliorum, Arabicæ disciplinæ in nulla re fundate, nō in multa
lectione, nō in diligenti rerum discussione, nō in historiarum noticia, præter-
quam in ingenij & quidem Arabici acumine se profiterentur candidatos. Un-
de Talmudici exorti sunt & alij nō pauci Rabbini, qui sacra Biblia mala in-
terpretatione & vitiata intelligentia defedarunt. Et quidem nō de-
erant & illis & his Iudæis lectio sanorum scriptorum, quæ pepererat recta phi-
losophia Platonis Aristotelis Xenophontis & aliorum, qui vitam Socratis re-
citantes doctæ sapiæ imaginē quandam auditorio repræsentare conabantur.
Sed iratus Deus deseruerat suum populum coniungique humanam phphiam
cum cælesti nō permisit. Unde discissus est populus in factiones & in
finē incidit suæ & impiæ vitæ & insanæ opinionis debitum. Si quis enim
recte considerat, quantum quidem ad quædam attinet, quorum semina Deus
inseuit naturæ, consonat cum theologia phphia. Scripsit Plato de aīa
& animarum immortalitate & præmijs post mortem, & spiritu inconspicuo
qui æternus Deus esset, Et scripsit quidem nō tanquam proprias cogitationes
sed tanquam res, quæ in omnium quantum viuerent & aīis & scriptis, quæ ante illud
seculum vixerant essent inclusæ & receptæ. Contradixit illi vnus insanus
Epicurus, si tamē is est ille Epicurus infamis memoriæ, qui post se impios disci-
pulos reliquit. Nam extant celebres autores, qui Epicurum de vitæ san-
ctitate & doctrinæ sanitate commendent, qui inuehuntur in eos, qui eius scri-
pta vitiarunt, & eum sanctum & commendatæ vitæ hoēm male audire
fecerunt, quique aliena scripta pro Epicuri sanctissimis scriptis ediderunt,
vt impiæ opinioni celebre nomen præluceret. In hæc igitur scripta illi in-
cidentes, veluti similes labris asininis lactucas reiecta lectione omnium a-
liorum, qui recte & docte scripserant & senserant, & conformiter cum his quæ re-
perimus in sacris Biblijs, nouas sectas intulerunt, de aīabus nostris & cor-
poribus & vita, in populum Iudaicum, qui repugnant cum oībus Iudæorum
scripturis, Et ne vincerentur autoritate scriptorum, omnium scripturarum ele-
uabant & flocci pendebant autoritatem, præterquam paucarum & earum quæ
vetustissimæ erant, & ob id vestigia obscura habentes, quid illo primo
orbis seculo hoēs de his rebus sentirent, cum illud satis fuisset ad confo-
diendas oēs falsas, quæ postea ortæ sunt, opiniones, quod illi cultores veri
Dei, & qui se verum Deum esse innumeris factis demonstrauerat, fuissent.
Ad quid enim colere illum, & illius leges seruare, qui cum possit bona da-
re se colentibus in hoc orbe, nō daret, & in altero ēt si vellet dare, dare
tamen nō posset cum nullus extaret, quē pro cultu erga se, ex legis præscri-
pto præbito, remuneraret. CHO. Nunquam alias audiui Iudæos Sad-
ducæos à Græcis Epicureis accepisse spirituum humanorum mortem, quæ
& vitam æternam delet, & studium recte viuendi tollit, Et Deum esse
negat, & fatum stabilit, & languescere facit animum à bene cogitando, quæ
oīa in illis ipsis Epicureis & Sadducæis fuere contraria. Nā & in
vrbe

Thalmudici vnde orti.

phphia recta quæ sana scripta peperit

Phphiam in quibusdam consonare cum theologia.

Platonis phphia.

Epicurus

Stoici Epicurei pharisæi & sadducæi vno tēpore orti.

Josephus historicus

Ant. l. 18 c. 7.

Ant. l. 18.

NONVS

vrbe cum ciuibus sām patrias leges vixisse narrauī, ℰ in perquirendis arcanis naturæ, longam operam nauāsse memoraui, ℰ nunqūa destitisse a cultu deoī immortalium referuntur, q̄ oia sunt contraria his quæ sentiebant, vt putarent eoī vita ab optimone, quam habebant, dissentire, ℰ aliud illos habuisse in āio aliud in ore. PAS. Lege, volue ℰ reuolue historias, hoc inuenies vno tempore ortos esse Romæ stoicos et Epicuraeos ex admiratione qua capti sunt Romani, græcos legatos audientes ex tempore loqui, quo nati sunt hierosolymæ pharisæi ℰ Sadducæi: Illi quod audirent dissidentes dissentientes Stoicos his simplia q̄ ipsi ex lege docerent populum: hi quod despiendo maluerint absurda comiche habentes patronos Epicureos, suos dnos tam græcos quam Romanos, quā receptis optimoribus esse contenti. Vtriq; ob commercium diuturnū diuturcentiorī ℰ amplius amicos, quos armis arreptos a Persis subiecti sunt græcis quibus tandem suffecti sunt Romani. Audientes enim græcos dissertes, quoī mores ℰ inq̄a imbiberant, ℰ reiecta sacraī scripturaī lectione quid facere potuerunt aliud, quam cum græcis græcissare ℰ cum pphis vt essent in aliquo nūro, philosophari? Et sæpe me subit admiratio, qui fieri potuerit vt Philo Iosephus ℰ alij tanti viri, sed de Iosepho cuius scripta extant ℰ terimur ab oibus, magis miror, quod fuerit studiosior in satagendo vt eius, historia commendaret a Vespasianis, quā vt de sua gente aliquid nobis certi proponeret. Nam in multis rebus mutat tempora ℰ causas ~~gentium~~ euentuum, ℰ contentionum nō bene explicat, et q̄ deberet abunde, auare scribit. Prætereo illa in quibus suas narrationes commiscet cum narrationibus Bibliorī, vbi necesse est vt aut sacra ista nō legerit, aut legerit qdem sed magis sua placuerint, quibus de rebus oppositis ℰ repugnantibus aliqua vt Liuius facit, facienda fuisset mentio. Sūt etiam loca ex pphetis citata Regia Daniele ℰ aliis ℰ affirmat suo tēpore ℰ eo quem recenset in sua historia fuisse expleta, sed quodo id fieri possit nō narrat: Ioannem, inq̄t, qui Baptista cognominatus est, Herodes necauit, Virum optimū ℰ ad virtutis studium prouocantē Iudæos, ℰ ad baptismi lauacrū, vt ais per iusticiam prius mundatis, adderet ℰ puritas corporis: Narrat vera de Ioanne, ℰ quod fuerit baptista ℰ quod fuerit occisus ab Herode: Sed falsa est ~~ejus~~ interpretatio siue eius necis siue eius baptismi. Vtrumq; optime calluisset si diligentior in perquirendo fuisset. Ita de Iesu: Fuit, inquit, Iesus Vir sapiens, si tamē virū eum est fas dicere (Et nō vatem ℰ diuinum hoēm:) erat enim mirabiliū operū patrator, ℰ Doctor eoī q̄ libenter vera suscipiunt. Accusatus deinde a nostræ gentis principibus, Pilatus addixit cruci, q̄ apparuit tertia post mortem die viuus, ita vt diuinitus de eo (priores) vates, hoc ℰ alia multa miranda prædixerint, ℰ psq. in hodiernū christianoī genus ab eo denominatū nō deficit. Nam chrs hic erat. Non declarat quid fuerit chrm esse, quod declaratus fuerit Iesus a Deo signis mirandis esse christus, in quo referenda erant superioī seculoī vaticinia. Ita aut narrat vita ℰ mortem Ioannis ℰ Iesu, atq. si de priuatis hoibus sermonē instituisset, ℰ christianos græco nōe dicit fluisse denominatos ab eo, ℰ nō Nazarenos seu Iesseos, quos ipse abiecta literula Esseos cognominat. Deinde statutum.

Stoici Epicurei pharisæi ℰ sadducæi vno tēpore orti.

Iosephus historicus.

Ant. l. 18. c. 7.

Ant. l. 18. c. 4.

tum, inquit, coram eo fratrem Iesu chri (post abductum Paulum Romam) Iacobum noe et una quosdam alios reos impietatis peractos lapidandos tradidit. Quod factum oibus in ea ciuitate bonis et legum studiosis vehementer displicuit. Cur vero displicere debuit, si erant illi impietatis conuicti? cur non dicis Ananum fuisse Sadducaeum et oes de resurrectione corpor disserentes perditum ire cupiebat, et ob hanc caussam quod Iacobus diceret Iesum resurexisse eum ferre no poterat? Et vt alia praetermittam q vere qdem euenerunt, sed caussas veras obquas illa euenerint praeterisse vider Iosephus, Quid illud est: Hoc tempore (Antiochi q cognominar Deus, filij Alexandri filij Antiochi Eupatoris et Demetrij, filij Demetrij, filij Seleuci Soteris, filij Antiochi magni) tres Iudaeor sectae erat q de rebus humanis inter se dissentiebant. Una pharisaeor dicta: Altera Sadducaeor: Tertia Essenor et ordine reliqua. Nam cum Essenor sit ex ipsis Iudaeis exorta secta, q habuit hostes et pharisaeos et sadducaeos, Pharisaei aut et Sadducaei ex ipsis stoicis et Epicuraeis manauerint, contrarij qdem inter se, sed ad destruendum essenos coniunctissimi, quodo Esseni eo tempore esse poterant, cum nondum esset Iesus, qui essenis dedit initia? Nam sicut ab Isai factum est Iesse et inde Iessei: Ita illud seculum ab Iesus fecerunt Iessenos et Essenos. Nec defuerunt illo seculo q ex Iesu facerent Iasonas, et ex Emanuele Menelaos. Sicut no defuerunt q postea fecerunt. Manlios vt gentis florebat genius haebraica noia vertetes nunc in graeca, nunc in Romana vt aut graeci aut Romani viderent. Putauit aut Iosephus quod quae euenerant antequam ipse in lucem ederer parum referret si cum his coniungerent, q similr antequam ipse nascerer acciderant, quamuis seculum ferme integrum inter vtrumq intercidisset. Potuisset tn, si voluisset, vel ab ipso Bano ad que sextum decimum annum agens accesserat, et cum eo per triennium fuisset commoratus, scire, no solum quam duriter ille viueret, ver et cur nominarer Essenus, cum ille Essenus esset. Sed sunt multa ingenia hominum, qui quaerunt multa audire et videre et dicere, parum curantes perquirere caussas cur illa fiant dicant et edi debeant. Autor libror de Machabaeis pharisaeum se esse profiteri voluit illo dicto bene et religiose de resurrectione cogitans. Nisi enim eos q ceciderant resurrecturos sperasset, superfluum viderer et vanum orare pro mortuis. Ita aut affirmat resurrectionem mortuor fore ex facto Iudae militaris viri, vt animar statum ignorasse videatur post mortem. Recipiunt enim aiae post mortem corporis immortalium haereditatum possessione q receptis corporibus, mercedes eor operum, q gesserunt in corpore et p corpus Iudice Deo sunt recepturae et no eor operum praemia q alij aut suffecti aut conducti, aut sua sponte pro illis faciunt. Et male ille interpraetatus est animum Iudae offerentis Deo dona pro peccatis mortuor, ne eor contagium serperet ad viuos, cum transfert ad pbandam resurrectione mortuor, quam vider ignorasse, qualr esset futura. Ad hunc modum legendo deprahendimus totum illud seculum, quod oppresserat Macedonum vis ita neglexisse lectione sacror Biblior, vt doctiores essent in aliena, quam patria lingua, et diligentiores fuerint in perquirendis graecor arcanis, quam hebraeorum oraculis. CHO. Multa tu et laudanda quidem memoriter de commixtis

Iudae

Ant. l. 13. c. 9

Tres Iudaeorum sectae

Esseni.

Iasonae

2 Mach. 12.

Autor libror Machab.

NONVS

Iudæis cum græcis et Romanis, Iudæor tum dominis, quomodoq; pphetica sensa, quibus imbuebat Synagoga suos, vitiari ceperint per admissas græcor phphorum opiniones, quam ob cam vitium facere ceperit consonantissima, vt ita dicam opinio, q antea apud oes fuerat Iudæos de animar immortalitate et corporum humanor resurrectione, cuius nullam vider Iosephus facere mentionem. PAS. Tractant fabrilia fabri, et si vitio ducir fabrosi, quæ suæ sunt artis cum opus est præstare no pot: Et scholastico ignominiæ adscribir si iussus, ex virgilio aliquot carmina recitare no pot, quid de me dici posset si quæ mei sunt muneris et no legre sæpe et non meditarer assidue et non commendarem memorie studiose? Videor aut videre, cum Iosephi scripta cum Euangelio confero, idem fuisse illo seculo animar denegare supplicia et honores post mortem, et negare aias post fata viuere. Hoc autem idem fuisse atq corporu resurrectione pernegare. Ibi enim statuir aiæ vita sine bono et malo: hic aiæ solius vita. Putabant aut conseq necessario, aut aiam nihil esse post fumis, si vel futura est ociosa boni maliue expers, vel semp sine corpore: Aut corpor resurrectione et sensu bonor malorumue fore si aia post corporis morte viueret. TEL. Quod dixisti de isto scriptore id mihi vsu venisset, si ad meos ciues reuerti contigisset. Dixissem chrianos in tot sectas chrianas esse diuisos, quot essent chriani numero. Et ea dixissem de singulis sectis, quæ vulgo dici audiuera. Neq. n. me cura tangebat de singulis diligenter perquirere. Nunc diligentius abs te edoctus hoc non dicere. CHO. Christianitas vna fuit semper, vnas habuit leges, vna doctrina vnum sensu, vnam voluntatem. Sed vt accidit inter Iudæos, vt a Deo desererent ipsi, qui priores et Deu et eius leges et doctrina deseruissent in variasq factiones diuiderent: Ita euenit et chrianis, sed diuerso armor gre. Nam illi ratione et ingenio certabant: chriani sententijs legis, quas vnus vno, alius alio intelligit modo. Neq. prius ira Dei a sæuiendo desistet, qua chriam relictis affectibus et studijs, qbus hominu memoria prosequiunr et ipsis sacris Biblijs imbuere animu doctrina incipient, Et voluntatem ad præscriptu legum diuinar regendam subiecerint, ne quid illa aut velit aut faciat quod lex Dei et desiderari et fieri vetat. PAS. Ex me ista sæpe dici ex pulpito audire potuisti leges et sentias oes quas veneranr chriani esse verbis vnas, intelligentia plures. Non quod ipsæ vnæ verbis, no vna habeant intelligentia: sed quod per incuria hominu impostura sit intelligentiæ orta ex ipsis verbis, quam mordicus teneant hoes. Et hi hoes, qui duces cum sint, alior comites trahunt secu qbus prælucent in decliui et præcipitante loco, vt duce in præceps ruente, oes necesse sit in præceps ruere. Atq. vt relinquamus alios et de nobis solis loquamur: Nos legimus: Audi Israel Deus tuus, Deus vnus est. Legut et nostri aduersarij. Credunt hoc illi, Credimus et nos. Consentimus igr in eo quod legimus: Differimus tn, quonia nos dicimus, Vnus referre vna persona Dei et vna natura: Aduersarij nostri de persona negant, aiut de natura. Et facile conuenire possemus Si illi aut inuenire possent explm in Sacris Biblijs vbi, Vnus, vocula referre natura vna tantum viderer vt illis nos credere possemus, aut illi in nostra sentiam transire vellent cum animaduerterent, vnus, semper vna natura cum vno indiuiduo, cum ppria est et no figurata locutio, sigcare. Simili Nos dicimus: Hoc facite, scriptu esse, in mei commemoratione, Et no: hæc ita dicite et id

DE RESVRECTIONE mortuorum

DE DEO

DE COENA

Iudæi et chriani qua ratione in sectas diuisi

Leges et sententias christianor oes esse verbis vnas.

Deutr. 6.

Cor. 11.

id quod dicetis, erit. Unde ortæ sunt sectæ illæ commissæ inter se, Lu-
theranor contra Papistas et Caluinistar contra vtrosq. Num: hoc est cor- Matth. 26.
pus meu sit propria locutio an metaphorica. Et si est metaphorica, quam
metaphora hoc dictum recipere possit. Hæ siquidem quæstiones euane-
scunt oes cum animaduertir τὸ ῥητόν. Quid enim cupis? τὸ ῥητόν. Et
ego τὸ ῥητόν tibi oppono. Hoc facite, scriptu est, no autem hoc dicite. h.e.
Mandat Iesus vt id imitemur quod ipse fecit quoties edimus panem et ex
calice bibimus: Hoc est, quoties prandemus et cænamus, et no quod ipse di-
xit. Nunc dicas te exhaurire cælum oibus donis spiritualibus, dum cogitas
adesse cænæ domicæ Dni nostru Iesu chrm, quibus beneficijs carereres si
præsente cogitares no adesse. Modo hoc credas Non ex promissione q fit in
his verbis te tanta bona sentire, sed ob alias caussas q et plures sunt et non
sunt vulgares, neq minoris potentiæ ad faciendum Dm nostru adesse no-
bis cum Deo pre et spiritibus beatis oibus, quam essent ista verba, si iussa
fuissent ea nos ita dicere, sicut dixit Iesus chrs, sicut iussu est, vt quod
fecit Iesus chrs facere in eius memoria deberemus. Præterea dicimus nos
DE FIDE. ea, q dicit Paulus et iubet Iesus chrs de fide, q pertinet ad illos, q ex filijs
iræ per imputatione iusticiæ et reconciliationem cum Deo, fiunt filij Dei,
ad alios no pertinere quam ad oleastri ramos, ad agricolas no coductos, ad
subditos principis mundi huius. Sicut et illa q adduntur de peccato de militia
carnis, de morte, de corpore mortis et alia in disputationibus Pauli q extant
in Eplis, quas scripsit ad diuersas ecclesias, ad eor successores no pertinere, q
nati sunt ex ramis oleæ, quod parentes eor primigenij ex ramis oleastri insiti
in bona oleam, bonæ oleæ rami facti ramos oleæ et no oleastri produxissent.
Alr dicunt illi oes, q imputationem iusticiæ per fidem, cuius veluti signacu-
lum est baptismus ad singulos hoes et ad singula facta hominu pertinere di-
cunt. Quæ imputatio iusticiæ, si hoibus, q sunt intra Ecclam, deesset, quan-
tumuis iustis iusticia qua seruarem et cuius gra damnari no deberent
nulla esset. Ita nos: Ita illi. Nos tamen illos ad diligentiore sacror volu-
minu lectionem prouocamus. Hoc si facient ad nostra sentiam iuuante Deo
transibunt certo hoc nobis persuademus. Aiunt illi fidem in Iesu chrm
ab initio mundi, vt saluari possent hoes fuisse: Nos negamus hoc esse aut
scriptu aut impressu sacris scripturis vt eius vestigium alicubi emineat:
Et dicimus fidem credentibus Iesu esse chrm, illos iuuisse, apud quos Iesus
chrs et eius Apli suas conciones habuerunt, qbus illi crediderunt. Adserut
illi (vt veniamus tandem ad nostru propositum) legis bona esse tempora-
DE PRO- ria huius seculi, mala esse æterna: Per legis iusticiam nullum vnquam iu-
MISSIONI- stificatu, ad bona promissa præputiatis, hoc est, populo noui tesnti vocatos
bus legis. esse sanctos, Abrahamici gris. Hæc nos dicimus esse falsa. Quoniam
legimus tabulas Dei decem habere suas pollicitationes, et eisdem pollicita-
tionibus correspondentes comminationes æternis æternas. Quar sicut mi-
næ contingunt inobedientibus: Ita pollicitationes eueniunt obedientibus Deo.
Et sicut q in legem peccant per legem damnanr: Ita q seruant lege, per lege
iustificabuntur. Quod si quis fuerit qui aut totam legem factis suis ab-
roguerit, aut partem seruauerit legis, partem no seruauerit, Vterq, quoni-
am Deus in legibus suis promittit venia resipiscentibus, liberatus ab exe-
crationibus legis pollicitationibus redintegrato iusticiæ q deerat iure

potir.

potiret. Legimus eō multos hoēs placuisse ꝺ causas adduci cur placuissent Deo, quod sēt integro corde ꝺ amante aīo iusticias Dei, q̄ erant, obedientiæ ērga leges Dei coluissent. Narratur etiam, qui ēt̄ ꝑp̄ quid viri alioqui de iusticia commendatissimi, displicuissent Deo vt Moses ad aquas contradictionis: Dauid in facto Uriæ, ꝺt quōdo tandem per pœnitentiā iusticia ꝺ pœnitentiæ ꝺ prior recte factor nō sint primati. Legimus etiam Nouū testum ad veteris Testi bona ꝙ spiritualia fuisse dicit Paulus, vocatos fuisse: vtq̄ sugerent veteris ꝺ bonæ sanctæ oleæ succū fuisse, in oleam veterem insitos, atq̄ ad colendū priorē vineam, ex qua eiecti fuerant mali agricolæ fuisse conductos, ꝺ nō ecōtrario. Una ēst enī promissio, vnus ager compascuus, vnum ouile Dei, in quod prius Iudæi, deinde præputiati sunt intromissi. Utriq̄ vna ob caussa cum rem ad capita deducis, ob imputata sēt iusticiā per fidem, q̄ fuit in primigenijs autoribus gentis, in Abrahamo vnius, in præputiatis alijs præter Abrahamicā gentē, omniū gentiū, quas gentes facere potuerant ꝙ singuli eōr qui ex præputio crediderant Iesū esse chrīm. Sicut singulus erat Abrahamus ex quo vna gens Abrahamica ēst prognata. Hæc ꝺ alia ꝙ in Institutionibus chriānis a nobis editis propugnamus, edocti ex sacris Bibljs. Qui alī sentiūt prodeant in arenam ꝺ proeales sumus q̄ armemus nostram doctrinā ferro ꝺ animū nostrū odio, vt nec aliena legere velimus nisi ad contradicendū, nec aliquos venire ad nos permittamus misi ꝺ mactandū. Nos omi rei incūmbimus, Vt doctrina chriana sarta tecta prodeat in lucem, pura puta eius veritas illucescat orbi, vtq̄ nihil habeat admixtæ rubiginis cogitationū humanarum. Itaq̄ intelligere potes Tetephe, chriana pietatem vnā esse, ꝺ a principio sæpe audire potuisti, quibus in rebus aut credendis aut operādis consistat. Quodsi secta in ea ortæ sunt, diversæ ꝺ armatæ in aciem aliæ contra alias pro ea quam ad se quisq̄ trahit chriana pietate prodeuntes, nō id fit more Pharisæōr ꝺ Sadducæōr, q̄ controuertere cepērunt de veritate, opīnōnū, quas ex Sacris ꝺdidicerant, ex eo quod aliena à sacra doctrina recipere cepērunt: Sed ex eo quod ꝓma lectione se posse intelligere ōia, q̄ in sacris Bibljs essent perscripta, putauerunt aliq̄, quæ nō nisi familiaris quis redditus ꝺ diuturna diligentia assequī pōt. Sunt enim anfractus, quos facit ꝺ scriptoris simplicitas ꝺ temporis conditio ꝺ auditōr assuefactio, in quos quis illapsus emergere nō pōt, nisi adiutus fumbis ꝺ luce vt attrahatur ad dispicie ndum, q̄ tempora illa essent quibus scriptor sacer sacra illa scripserit, ꝺ straguis cōtorsū vt veluti ξυλψῳδὸς varia varijs, dicta dictis componens ꝺ commiscens, sensū sæpe proprietatis hebrææ, in verbis protriē græcis inlueri posset. TEL. Satis superq̄ huic diei datū ēst, ꝺ meæ imbecillæ memoriæ ēst aliquid donandū. Ruminabo diligenter ꝺ scribā pro me ꝺ frē Actio, q̄ de promissis ꝺ minis legis diuinæ disseruisti. CHO. Parorga illa mihi moraris. Sunt certe vtilia ꝺ firmant mentem in proposito argento disturbatā alior Euangelicōr ventis ꝺ fluminibus nē verear nō nō satis firmā se iudicet versari in salo. TEL. Illa Ego aljs q̄ do his rebus dubitare solent ꝺ debent relinquo referenda in Ephemeridas. Tantū q̄ mea salutis interesse videm, notata meis præfiga oculis.

Judaeō ꝺ gentiū promissio vna Rom. 15.

sectæ inter chriānos unde.

oculis cum his allectamentis promissionum et horroribus æternorum malorum, ut legi Dei sim assiduus custos, die noctuque expetendo ab illo auxilium, ut sicut me referre cum Actio fratre in numerum suorum filiorum qui dignus non eram, ut essem illi servus voluit: Ita mihi post fata eum locum det quem dare solet his, quos vivos tutatus est. PAS. Amen. Hoc Deus et tibi et omnibus nobis concedat. Neque enim in die iudicij quærerer a nobis, quam multa scierimus, quam acute disputaverimus: Sed quam recte vixerimus, et quam studiose legibus Dei paruerimus. Malo Ego populum habere probum, quam doctum. Verum enimvero cogitur sæpe Pastor propter improbos de doctrina multa quærere et disserere, cum non satis temporis habeat ad leges Dei explicandas, et animis populi insinuandas.

DIES DECIMVS.

Collocutores: Chorus Pastor, Telephus

CHOR. Estne ocium hodie? PAS. Est quidem tempus accommodum si adest Telephus. Nam ociosus non minus sum cum sum solus, quam cum vobiscum negocior. CHO. Adest Telephus. TEL. Me vero post alios adesse hodie magnam culpam esse puto. Sed a culpa liberabit offm, quod erga mediligens auditor esse voluerim. Erga fm aut sedulus præceptor. Et ad umbilicos deduxi scriptum, incepturus novas tabulas a decem verbis. PAS. Bene fecisti, ut levata memoria onere commendatarum rerum vacuam ad decem verborum Dei et recitationem et intelligentiam adferre posses. Sed assidete ne corpus standi labore defatigatum negotium facessat memoriæ. Decem esse verba Dei, veluti decem tabulas ubique testatur Moses. Ex illis quædam aiunt, quædam negant. In illis est virtus et amor, In his est vitium et timor. Odit enim Deus et immittit pœnas his qui vitia sequuntur: amat aut et tuetur eos, qui colunt virtutem. Aientia numerantur tria, septem negantia. Sed sicut aientia trahunt secum alia mandata negantia: Ita negantia verba secum rapiunt alia mandata aientia. Illud enim: Ego Dns Deus tuus, trahit secum istud: Non erunt tibi dij alieni. Et illud: Non occides proximum tuum, trahit secum illud: Diliges proximum tuum. Amor enim in virtutem sequitur odium illorum omnium qui inimicantur virtuti: Et odium in vitium sequitur amor illorum omnium qui vitio adversantur. Ex omnibus tamen decem verbis Moses aliquando duo tantum facit: Unum ad Deum, alterum ad homines pertinens. Illud vocat Iesus christus primum et maximum mandatum: hoc vero sdm, et simile primo. Habet aut illud duo: hoc aut octo ex decem verbis, de quibus ordine dicendum est, nisi quid aliud placet. TEL. Placet vero ut perpetua tu solus, sine interpolatione loquaris oratione. PAS. Fiet hoc. Sed perquirendum est aliquando, si quis est qui addubitet aut qui aliud vellet. TEL. Sed scis meos esse dies istos non alior, et si quid mihi decederet si alius audiret quod dicis, meo iure posse exclusis alijs solus tuis horum dierum sermonibus interesse. PAS. Accedet tibi aliquid mihi crede, si hi qui doctiores sunt in christianis legibus quam tu sis, aliqua quæsierint. Solent enim rudiores omnia ut dicuntur excipere sine delectu. Doctiorum est non bene percepta, aut quadrantia non recipere. Sed ad rem: Postquam nullus est, qui quærere aliquid velit. Legis primum verbum. Ad Deum illud primum legis verbum refer.

DE PRIMO LEGIS MANDATO.

Decem verborum Dei distributio.

Audi

explicatio. DECIMVS

Audi Israel, Dns Deus Noster, Dns Unus est. Diliges itaq. Dm Deu
Deutr. 6. 4 tuu, istum vnu nostru, ex toto corde tuo, et tota aia tua, atq. tota virtu:
te. His verbis addunt alibi: cunctis diebus qbus victuri sunt super terra
Deut. 4. 9 doceantq. filios suos. In Euangelio mutari videt una vox: tota vir:
Matt. 22. 37. tute tua, in, tota mente tua. Alibi addit præterea una pars ita enim
Mar. 12. 29 legit: Ex toto corde tuo et ex tota aia tua et ex totis viribus tuis et ex
Luc. 10. 27. tota mente tua. Alibi ita legit: Ex toto corde tuo et ex tota aia tua et
ex totis viribus tuis, et ex tota mente tua. Ruoniam omniu sensus est:
Diliges Dom Deu tuu integro et syncero aio no simulate, et ficte, cun:
Amor fictus ctis diebus vitæ tuæ. Huc pertinere videnr illa: populus ille quado
Esa. 29. 14. affligit, ore suo et labijs suis honorat me: cor aut suu elongauit a me.
Et hic timor eor erga me ex præcepto quod ab hoibus docetur. Et, Loquun:
Ps. 28. 3. tur pacem cum proximis suis, et est malum in corde eor. Et, Ore suo be:
nedicunt: intra se aut maledicunt. Et, Responderunt filij Iacob Ipsi Si:
Gen. 34. 6. chem et Hæmor patri eius cum dolo, apud se loquentes quod maculas:
set Dina sororem eorum. Et, Maledictus q facit opus Dni in dolo. Et,
Ier. 48. 10. Maledictus qui prohibet gladium suu a sanguine, quod est, negligenter
facere. Ut sit amare, venerari, benedicere, dolose, negligenter, no ex toto
corde et tota aia: sed fraudulenter et simulanter, cui contraria sut
Gen. 31. 6 illa: Tota virtute mea seruiui patri vro. Et, Dauid saltabat tota
2 Reg. 6. virtute cora Dno. ubi dicere posses: tota virtute oibus viribus ex toto
Toto corde tota aia, mente, &c. corde et ex tota aia. Videnr enim istæ repetitiones esse eiusdem rei
Ier. 3. 9 signcationes, pro eo quod est: quantum poterat. Et, No est reuersa
ad me in toto corde suo: sed in mendacio, hoc est: Non in toto corde suo.
3 Reg. 18. voce magna Et Illud: Clamate voce magna, est clamare oibus viribus, toto conatu quantu
potestis. Et illud: Deus no sinet vos tentari supra id quod potestis, est: si se:
1 Cor. 10. 13. rio rem aggredimini et expendere diligenter cuncta volueritis inuenietis
maiores in vobis esse vires ad repugnandu hostibus quam sint in hostibus
ad vos vincendum. Est aut similitudo accepta a rebus q partes habent.
Tunc enim studiose aliquid fieri dr cum oes famuli, oes in exercitu milites, in:
tegra familia operi adiungir, neq. aliquis relinqr ociari. Ita dicimus, tota
die, totum altare, tota domus et holocaustum, victima, cuius partes igni
consumebant, in toto regno. Sicut aut latinis est omni cura studio et dili:
gentia aliquid facere, quod est, nihil pretermittere, quod ad rem conficienda
facere videar: Ita hoc est legis: Ex toto corde tota aia, tota mente, oibus
viribus, tota fortitudine aliquid conari, cuius phrasis exprimitur dicto
Ios. 23. 6. illo: Agite igr virilr, agite quantum valetis, ut custodiatis et faciatis oe
quod scriptu est in libro legis Mosi, ne recedatis ab eo ad dextram vel si:
nistra: sed adhæreatis Dno Deo vro sicut fecistis in hunc usq. diem, h.e.
Sicut custodiuistis oia mandata legis, et dilexistis Deum vrm ex toto cor:
de vro in hunc usq. diem, ita faciatis post mortem meam in posterum:
Unde laudant multi quod Deum dilexerint ex toto corde. Si tantu, inqt,
3 Reg. 8. custodierint filij tui via sua ut ambulent coram me, sicut tu ambulasti
in conspectu meo, in corde sz perfecto et integro et in veritate. Et postea:
3 Reg. 14. Dauid custodiuit pcepta mea, et ambulauit post me in toto corde suo, ut fa:
3 Reg. 15. ceret id, quod rectum est in oculis meis. Et, Fecit Asa quod rectum est in
oculis Dni: Cor Asa fuit rectum cum Dno cunctis diebus suis: Lætatus
est pop.

est populus cum sponte tribueret sua et obtulerunt corde perfecto Dño. Et, 1 Par. 19
Iosaphat quæsiuit Dm̃ in toto corde suo. Et, Ezechias operatus est id quod 2 Par. 22. 10
bonum est et rectum atq. verũ corã Dño Deo suo, et in oĩ opere quod cepit 2 Par. 31. 20
pro ministerio domus Dñi, pro lege et præceptis, quærebat Deum suũ, atq.
toto corde suo fecit et prospere egit. Et, Induxit Iosias oẽs, q inueniebant 2 Par. 34
in Israel ad colendũ et seruiendum Dño Deo suo, nec recesserunt cunctis
diebus eius à Dño Deo patrũ suor. Hinc sunt modestæ illæ narratiões:
Obsecro Dõne recordare nunc, quod ambulauerim coram te in veritte et cor- Esa. 38. 3.
de perfecto et fecerim quod rectum est in oculis tuis. Et, In toto corde meo
exquisiui te. Vt oĩbus his summus ille amor, quem postulat lex quo Deũ Ps. 119
amare debeamus sigcari videatur. Amare quantũ potes, pro virili adhære-
re Deo. Ambulare coram Deo in corde perfecto, ambulare post Deum toto sigtiones summi amoris à lege postulati. S. 197.
corde, facere quod rectum est in conspectu Dñi. Habere rectum cor cũ
Dño, offerre seipsum Dño, corde perfecto quærere Dõm in corde suo toto.
operari quod rectum bonũ verum est coram Dño. Colere et seruire Dño
Deo, Exquirere Dõm toto corde et in veritate cunctis diebus vitæ suæ.
Hæc enim nõ sunt temporaria mandata, sed totũ vitæ curriculũ comple-
ctentia. Daturũ se nobis, inquit. Iurauit Deus, vt liberati à timore Luc. 1. 73
hostiũ nostror. seruiamus illi in sanctitate et iusticia corã ipso, hoc est
perfecto corde et voluntate, oĩbus diebus nostris. Sicut aũt multos legi-
mus q ita, vt lex mandat seruierunt Deo, et præmia à lege promissa re-
ceperunt: Ita multos legimus q exleges fuerunt et in minas legis inciderũt.
Extant et expla de illis, q per poenitentiæ remedium à poenis se libera-
uerunt, in quas paulo mox nisi resipuissent erant deturbandi à iusto
legislatore. Sicut aũt nos solemus dicere: Amare nostros amicos ex Amor, quẽ lex expetit erga Deũ qualis.
tota aĩa nostra, et toto corde, quod illor gratia quiduis, quod illis esset
gratũ essemus facturi: Ita lex hunc totius cordis, aĩ, fortitudinis viri-
um, mentis amorem, quẽ homo hõi deferre solet, tam feruentẽ, tã solidũ
tam vigilantẽ in Deum transferri iubet, vt amemus sgt Deum exci-
tatis oĩbus affectuũ nostror viribus, qbus parentes, sorores, frẽs, vxores
filios, amicos, benefactores, ciues, patrias, bona, famã, vitam deinq. nostrã
diligimus, et in vnũ et solum Deũ directis. TEL. Si ita Deus amandus
est, quid reliqui est quod distribui possit in alia, reliqua verba legis,
amoris et dilectionis? Si enim ex tota aĩa diligendus est Deus, tota mẽ-
te, oĩbus viribus, toto corde: Et si totã aĩam, totũ cor, totam mentem,
oẽs vires eximis ab hõe, nihil mentis, nihil sensus, nihil vitæ, nihil dile-
ctionis reliquũ est in hõe, quid erit amplius in hõe, quod hõi ab hõe ex le-
gis præscripto præstari possit? PAS. Nihil. Non amor, nõ odium, nõ
benemerendi voluntas: sed ipsa insensibilitas non solum erga alios, ver
et erga se. Nam q totum te quærit pro se, is nõ solum pro alijs, sed et p:
te vult, in te remanere nihil. Et qui vult vt se solum ames, is nõ petit vt
alia à se odias vel te vel alios, quod inter nõ amare vel odire magna sit
intercapedo. Quod enim nunquã nosti, amare nõ potes: nõ tamen, si nõ
amas, confestim odias necesse est. Sicut aũt nosti oĩa q vides, cõdita fuis-
se à Deo, et nisi à Deo postquã condita sunt fuissent benedicta, multiplica-
ri

Gradus amoris quo Deus est amandus. T. 201.

Amori, quantũ tribuendũ, quatenus amandum.

Matt. 10. 37. Luc. 14. 26.

Act. 4. 19

Matt. 10. 28

Rom. 13. 2

Explicatio DECIMVS

ri nõ possent. Ita postquam leges à Deo, hõi creato à Deo, sunt latæ, postquam dictum est: Diliges Dõm Deũ tuũ ex toto corde tuo, si nihil aliud dictum fuisset, hominẽ aut ce aut alium diligere homo nõ tenerer. Quare sicut quod res creatæ multiplicem̃ vnaquæq. in specie sua, acceptum refers benedictioni Dei, q̃ secuta est creationẽ, et non creationi rerũ, q̃ antecessit benedictionem: Ita, quod alia à Deo, tenearis diligere, nõ mandato illi: Diliges Dm̃ Deũ tuũ, adscribere debes: sed illi: Diliges proximũ tuum. Hoc autem facit vt intelligas quod ex mandato sdo fit, vt te et alia abs te, et à Deo, diligas, et nõ à prio quo iuberis solum Deum amare. Quem enim diligis pp primũ mandatum eum cogereris solum diligere, si sdm mandatũ de dilectione nõ tulisset. Et cũ intelligas in te nihil amoris remansisse præter illum totum amorem, quo diligere teneris solum Deum ex pcepto primi mandati, cum iubearis ẽt alia à Deo, atq. teipsum diligere, scias cupere, vt eũ amorẽ q vsu fructu suus est ppri9 te ad alia à Deo deriuare. Hæc consideratio facit te intelligere, quatenus sit amandũ, et amori, à lege iusso tribuendum, ne sꝫt eo amore qui totus est Dei, et quẽ abs te et alijs abalienares, et in solum Deum referres, prosequeris te et alia, quod ita fieri iubeat Deus tui aut alior gratia, nõ prosequaris Deũ aut æque te et alia atq. Deũ prosequaris. Eum enim plus amare teneris cogente naturæ sensũ cuius grã alia amanda esse intelligis, et nisi ille esset, ista nõ amares. Hanc partem ita explicat Iesus chrs vt dicat, nos odio proseq debere nos, parentes, vxores, amicos, familiã, solum aut Deum amandum, et illis q̃ ille iubet incumbendum: hoc est: Tueri veritatem, obseruare, Vates, venerari Duces, quos Ille in duces declarauit. Quid em̃ est quod teipsum, parentes tuos, Vxorem tuã, liberos tuos, familiã tuã, amicos tuos ciues tuos, et alios oẽs non odias? Deus obstat, q iussit vt hæc oĩa debeas amare. Quare cum noris hæc te amare pp Deum, cauere debes ne ista tibi sint caussa vt Deum odias, aut aliqd facias, quod odit Deus, cum Dei caussa hæc ames et nõ odias. Quamobrem illud: Deo oportet magis obedire, quam magistratui, si ad illud refers: Nolite timere eos magistratus qui occidunt corpus, aiãm aut occidere nõ possunt: Et ad illud: Qui nõ paruerint magistratibus, sibi ipsis damnationẽ à Deo accersunt, videbis quadrare ea q̃ diximus de amore, q virtutis partes descriptas in lege respicit, quadrare timori, q refertur ad vitia, q̃ vitanda esse lex mandat. Nam si aiens mandatũ includit intra sinũ mandatũ negans, et mandatũ negãs nõ sit omnino alienũ ab aiente, necesse est vt q diligit Deũ, cum Deũ diligit is Deũ metuat, cum Deum nõ diligere, sed odire incipit. Sit igr̃ amandũ quicquid est præter Deum, in grãm tñ Dei, si ea dilectio est ex legis diuinę mandato. Diligas tu teipsũ, diligas alia à Deo, diligas proxima quæq. Deo, qualia sunt: Magistratus ordinati à Deo, diligas pphetas et nuncios Dei hi oẽs si qd faciendũ tibi præceperint, et tu quod illos iubearis amare, venerari obseruare, illud feceris quod præceperunt, nulla discussione facta, an is, cuius grã istos ames et obserues, illud fieri permittat, aut ne fiat, caueat legibus suis in salute tua curanda, minis Dei vitandis, et ambiendis pollicitationibus, nimis indiligens es, proximus es exitio. Quid em̃, si quod iubetur hinc, illinc vetarer à Deo? Cum igr̃ aliqd iuber, speciosa illa nomina magistratuũ, parentũ, amicor, vxorũ, liberorũ, matrimonior, gaudior et dulcedinũ vitæ tuæ, bonor tuor, quietis tuæ, sepone et ex consilio tuo abijce quã longissime, et in consiliũ legem Dei solam et vnã, aduoca, si quæ iubeur hinc, oĩa oĩbus modis (sunt em̃ q̃ bona ex se cũ sint, mala fiũt ex circũstãtia.

Gradus amoris quo Deus est amandus. T. 201.

Amori quantũ tribuendũ, quatenus amandum.

Matt. 10. 37. Luc. 14. 26.

Act. 4. 19.

Matt. 10. 28.

Rom. 13. 2.

stantia) cum lege Dei illinc consentiant memineris Deum velle cum amore
et timorem quem illi soli debes, adhæc, oia etiamsi tibi no placeat deduci.
Nam magistratus a Deo ordinatus est, parentes et alij sunt colendi, salus
tua et fortunæ seruandæ. Quod si, quæ lex Dei illinc clamat cum his q
hinc præcipiuntur dissentiunt, et magistratus institutus ad terrorem
male agentiu, et laudem bene uiuentiu, vertir in terrore bene viuere cu-
pientiu et in beneficiu male de Deo sentientiu: Quod si parentes et alia
locum amoris quem habent a Deo, mutare student, et in Dei locu coscen-
dere, et aut superiores aut pares esse Deo, tum vero quid tibi sit facien-
du Iesus Apli prophetæ verbis suis et exemplo docuerunt, parendu szt
esse Deo et suis magistratibus, et his de qbus loqr ipse in sua lege. Hos
magistratus no esse magrtus, hos parentes no esse prntes, hos amicos
non esse amicos, hæc bona no esse bona, hanc quietem no esse quietem
de qua legem tulit Deus et locuti sunt Prophetæ et Apli, q nos auellere a
Dei amore et beneuolentia et legis diuinæ promissis studet, et eo colloca-
re unde exitiu vitæ, salutis, bonor omniu, et comminationu legis conci-
liatio pendet manat erumpit. Intellexistine q de amore, quod est funda- amor legis fundament
mentu diuinæ legis sunt longis circumductionibus dicta? TEL. Intel-
lexi. Et vtinam intellexissem antea. Nam vbi prius era no adeo raro vino
me adobrui sum passus, ductus more gentis illius, cum putare officij esse
quod video esse vitij. PAS. Hæc prima pars legis, est et commendanda
memoriæ, et toti vitæ nostræ, veluti magistra vitæ, q transigenda est, pr-
figenda, nequid fiat in gram hominu, qui sunt amandi post Deum, et in
gram Dei, quod contra Deum et ex odio in Deu videar no oculis tuis, sed
sentia legis esse factum. Nam tam est in culpa q odit Deu, atq. is est, q
in degenda vita no per ea vestigia graditur, q fixit Deus vt per ea am-
bularetur. TEL. Hic vnius Dei amore, sicut prius vnius Dei noticiam
DE DEO. proponis. PAS. Ita vides, Sacra nostra Biblia, no numerant inter postre-
ma nosse quotus nuro sit Deus. Et in fide vbi promissa et minæ, et in lege
vbi no minus promissa sunt et minæ, Vnum esse Deum oibus nunciatur.
Et quamuis in oibus intelligamus Amore Dei erga hoes antecessisse et fi- Amor Dei et fide et lege antecessit
dem et legem: attame si reliquor expla valent, antecessisse fidem impu-
tatem iusticia, amore illum, quo Abrahamus amauit Deu cum Deus se
illi manifestasset, cum eo fidei gre, q tum dr fuisse in Abrahamo, cum ius-
sus est egredi patrios et quærere nouos lares, dicendum est. Nam neq.
egressus fuisset sdm quod Deus fieri iubebat, nisi Deo credidisset, neq.
Deo credidisset, nisi Deu amasset, neq. amare potuisset Deu, nisi Deus
se illi patefecisset, neq. patefecisset se illi Deus, nisi illum amasset,
q tn oia antecesserunt eam fidem, q Abrahamo dr imputasse iusticiam
aliquot annis. Ita Cornelius legir prius placuisse tum ipse tum sua facta Act. 10.1
Deo, qua edoctus Iesu esse Iudicem viuor et mortuor, iusticia q imputa-
bar per fidem tum, et no per circumcisione præputiatis oibus, fuisset
consecutus. Quamobrem dicendum est: Vnum esse Deu, inter prima om-
niu patefieri hoi, qua patefactione summus declarar erga hoes Dei amor.
Hanc deinde patefactione segr liberalis Dei clementia in pollicitationi-
bus hæreditatu suar, q solent esse tum fidei et eius cui promittuntur,
obid

AMOR FIDES LEX

Explio. DECIMVS

ob id quod ille diligat a Deo vt filius a patre, et eius q pollicet Dei, qui hoi donat ius filior coniunctione et nexu, cui fidei tandem comes postremus est lex, quæ est amoris totius in certa capita dispensatio, adiunctis nouis promissionibus confirmantibus priores illas, q has antecesserunt fidei. Quoniam aut et ibi cum deus amat et amatur, et hic cum Deus promittit datq. recipitq. fidem et tandem cum totu amore, quo vult se coli a suis filijs certis legibus explicat, vnus mro est, ob eam caussa vndiq. velut præses omnium rer suar, siue amoris siue fidei, siue legis, vnus esse et no plures apertis verbis sigcatur. Et est qdem vnus et cum amat et cum pollicet et cum iubet: attame mercedis spem no in ea partem voluit vertere, qua vnus est, et qua hoes amat, sed in suis et pollicitationibus si crederent Deu illas et velle et posse dare et legibus si obseruarentur. Quicunq. igr tres personas Dei in vna essentia et natura Dei faciunt, hi et extra fidem sunt, qua maioribus nostris et tibi Telephe imputata est iusticia, quoniam vnus, mro est qui amat et pollicitus est hæreditates suas, quas vnus ipse solus, et no vnus inter alios duos, pot dare, et extra leges, quaru obseruatoribus sunt promissæ mercedes, no a tribus personis vnius Dei, sed ab Vno vna habente persona. Et vides no parua rem esse: Nosse vnu Deu, cum is, q vnu Deu no nouit, quatenus scriptura sacra vnu Deu nominat eum, qui dedit leges, repugnet cu fide et lege. TEL. Gradus quosdam statuisti in amore quo Deus est amandus, dixistiq. magistratum me debere amare, quoniam Deus hoc iusserit, qui si non iussisset, no tenerer ex lege magistratum diligere: Ita me, quod Ego ipse amem, ex lege Dei esse, quæ si iuberet vt me odio prosequerer, esset legi parendum. CHO. Iussit olim patri vt suu ipsius quem diligebat filium occideret, et quod illum occidere decreuisset laudatus veluti virtutis cultor, cum siquis hoc ipsu facere vellet, legibus diuinis damnaretur, vt virtutis desertor. PAS. Iesus chrs dicit: No pot esse meus discipulus h. e. chrianus (diximus discipulum tum dictu quem nunc chrianum nominamus) qui no odit anima suam. Quod odiu est maximus amor, cum quis veluti osor sui se oibus exponit periculis, q Deus q summe amar ita fieri iubeat. TEL. Hispani cum mea cepissent patria, oibus, q se dedidissent pacti sunt libertatem, et Ego cum patre liber eram: verum a magistratu iussus reliqui patrem et parui magistratui. Si ordo est in amore iusso a lege, puto me sine crimine hoc facere potuisse, quamuis quod volens feci, viderem me per vim coactum iri vt facerem. PAS. Vbi vis est, ibi inde fugit quam longissime virtus et vitium. Virtus enim vt virtus sit liberam habet voluntatem, parentem: Ita et vitiu vt vitium sit lege damnatu, quod vitiu, si est a vi externa coactu, Vitium no est, quod liberam voluntatem no habet parentem. Et hæc est veritas, quamuis malicia hominu in recte dictis et factis studeat inuenire ad calumniandu rima. Vis apud nos est socia erroris, q a peccato immunis est, cum aliquis id facit, quod ne faceret maluisset mori et omniu suar rer iactura facere: Sed vinctum corpus id perpessu e quod mille crucibus ducir grauius esse. Nam sunt q putant vim esse id facere, quod si no faceres occidereris, quer damnatio iusta est. De magistratu aut id sentiendu est, præcedi a Deo et præcedere parentes. quamuis enim cum distinguir amor legis in duo capita tantum in Dei

Lex est amoris totius in certa capita dispensatio.

Trinitarij extra fide imputate iusticia, et legem Dei.

vide p. 288

amor legis fundament.

Gen. 22.

Luc. 14. 25. Mat. 10. 37.

Amor Dei et fide et lege antecessit

Vis

Act. 10. 1

Amor erga magrtus præcedit parentu amorem. s. 199. p. 202.

in Dei & proximi, noie Dei oēs intelliguntur qui proximi dici nō possunt, quales sunt magistratus oēs & parentes & q hōr noibus intelliguntur: at hmor parentū amor segr magistratus amotem, qui antecedit amor erga Deum, qui est fons, caussa, scaturigo, caussa cur alia oia post ipsū diligi debeant. Vnde damnatur Coriolanus quod magistratui nō cesserit matri roganti cesserit, cupi observantia mtior deberetur magistratui, quam matri. Ctle gimus aliquando accidisse, cum magratus ius suū concessit parentibus & quē ipse damnare iure ordinario potuisset, parentibus iure extraordinario concessisse multandum. Quibus narrationibus docemur & apud Ethnicas scripe historias extare memoria sensus humanis insiti a natura quod inter Deū & parentes intersecendus sit amor & honor q magratibus debetur. Et extant q cum parentibus coniungant mores & lingua etiam magistros. Sicut aūt cognita lege Dei scis quid amandum, quid nō amandū, qd psequendū, quid fugiendum, qui finis bonor, qui finis malor, qd virtus quid vitiū, nō exeo quod tibi ita videat, cum nullus sit q aliquid faciat quod nō boni caussa, quod ipse putat bonū esse, faciat: Sed qd Deus ita iubeat: Ita cognitis gradibus eor q sunt amandi ex verbo Dei facile nosse poteris inter bona utrum melius, aut quid optimū & prosequendū maxime, & inter mala utrū peius, aut quid pessimū fugiendū summopere. Quæ noticia parui pendenda nō est, valet enim ad multa. Nam sicut aliquando accidit vt magratus obuertat Deo terga, statuta decreta Decretis Dei repugnantia, cum hōes incerti videant qd seq debeant, magratūne, ne videam rebelles perfidiosi infames perdant q bona oia cum libertate & patria & vita: an Deū cuius caussa nōcir magratus esse amandus, & q si noluisset nunqua magratus fuisset inter amandas res numeratus? Ita fit cum magratus aliqd iubet, cuius contrariū iubent parentes, iussa aut utrorūq & magratus & parentū videm cum lege Dei consonare. Fit & tum filius filiaue exempti a patria potestate parentū, ille ducit uxorem, illa nubit viro, & aliud illis præcipit aut a costa aut a capite, & aliud a parentibus. Accidit etia, cum mandata præceptor contraria sint præceptis parentū. In qbus oibus & similibus diligens examinatio adhibenda est, & videndū quid præcipiatur, quis præcipiat. Illud an bonū & cum lege Dei consonū, an vero melius an magis consonū: hoc aūt, an simus eius iuri subditi an soluti, & cui teneamur magis parere, cui minus, cui nihil, in oibus considerantes ne deserantur leges Dei pp mandata hominū quantumuis magnor. & legibus Dei se tuentiū. Quicunq. n. magratus ex ministro Dei cupit se dici aut existimari Deū, mutatus est oibus legū diuinar tutelis, & ex magratu reddit homo. Illud enim: frustra me colunt docentes doctrinas præcepta hominū, & ad magratus referendū est docentes & irritum facientes mandatū Dei pp traditiones & leges, quos vocat hōes & nō ἐννόμους aut diuinas vt alibi: Et frustra quidem, nō solum multius præmij consecutione, sed do transgressu præceptū Dei & subiectionem in execrationes & multas legis sequat. Et putabant quidem illi, quos notat Iesus chr̄s, denegare subsidiū parentibus vt videreris colere Deū, esse cultū Deo gratissimū

Amor parentū magratui præcedit. 3. 201.

Magistri mores & loco habēdi

1 Reg. 14.

1 Reg. 15.

4 Reg. 10.

Deus non tentandus

Amor erga DEVM.

Mat. 15. 9

Timor Dei.

Exptio. DECIMVS

mũ sicut postrema tempora fugientes pueros à parentibus & induen:
tes se, denegata cura parentũ, cucula papæ, inter sacrificia gratissima
Deo numerabant, cum oĩa essent repugnantia verbo Dei, & signa eius
quod esset rectum bonũ & sanctũ coram oculis hominũ sdm hominũ tra:
ditionẽ, & nõ ante oculos Dei, sdm Dei decretũ. Amorẽ igr̃ in lege Dei de:
scriptũ & iussũ, oẽs ~~priuati~~ hoẽs, priuati & magr̃atus, cum suo ordine quo
in Deũ totus dirigir̃, & à Deo in hoẽs amandatur, & gradibus eor̃, qbus de:
ber̃, & qbus plus, qbus minus est adscriptus, defixũ ante oculos mentis &
corporis gestare debent. Ita enim nõ facile labemur in culpam, cũ delibera:
tio de aliqua re suscipir̃ si huic studio diligens nauabir̃ opera. Nam ob hu:
ius studij negligentiã videmus & Saulem ex puluere creatũ & erectũ in
regem, iure regio potuisse in Ionathan filiũ sæuire, & sæuisset nisi populus se
1 Reg. 14. interposuisset & vicisset Amalecitas. Qui tamẽ postea, cum nõ, quod
rectũ videbar̃ Deo, sed quod benefactũ esse putabat ipse, fecisset, prædamq.
cum rege hostiũ seruasset à priuato hoẽ magratus ipse deiectus est ex re:
1 Reg. 15. gno. Sicut enim Deus priuatos per magr̃atum ordinario: ita magr̃atũ
per priuatos extraordinario iure punire solet. Et sicut Sauli creato in re:
gem immutauit cor Deus, vt regios spiritus indueret & regere pro digni:
tate regia populum posset: Ita in vnũ Iehu conuerso fauore principũ
4 Reg. 10. ex famulo creauit regem & vincere atq. suũ Dom ~~suũ~~ leges Dei Dñi
omniũ deserentẽ occidere & ex regum memoria oẽm illius posteritatẽ
& genus delere fecit. Adorare Deũ: Tentare Deũ: Irritare Deũ:
Timere Deũ: Seruire Deo: Inuocare Deum: Execrari Deũ.

Solet amor habere suas illecebras, q̃ quoniã inuadere possent populũ
Deus non tentandus familiarẽ iam redditũ Deo, cauent Sacra Biblia ne putemus esse ludẽ:
dum cum Deo & tentandum, quantum amet, quantũ possit, quantum
velit, aut simulata ab eo ad alium Dom fuga, cognoscere velle quãti
pendat nostrum amorem, quanti nos, veluti riuali proposito faciat &
quod morosuli amantis est, in malis silendũ esse & expectandũ nũq̃
inuocati Dei auxilium, aut proruendũ in mala esse, vt experimentum
fiat an Deus nos diligat, & nos in mala properantes retrahere, aut in ma:
lis contabescentes non vocatus solari velit. Hæc enim fieri solent & ab
eo, q amatur & insolescit in amore, & ab eo q amat & sine ratione ama:
re existimatur. Hæc vitia lex auferre properat ab eo amore quẽ ipsa
Amor erga DEUM. iubet & innuit. Iubet em̃ vt nos vnũ Deũ nostrũ amemus ex toto corde
nostro, & innuit Deũ amasse supra oẽs populos maiores nostros & nos qui
ex illis descendimus oppido quam multum. Iubet igr̃ vt amemus Deũ vnũ
& vnũ Deũ quem amamus, illum solum adoremus, illum solum timeamus,
illi soli seruiamus, illum solum in precibus inuocemus. Illum nõ tentemus
nõ irritemus, nõ execremur factis, dictis, occasione: sed ita ferueamus in
curanda eius gloria vt luceamus, dictis factis & cogitationibus apud eos,
qui miraculi vicem habere existimant, si Deus tales suar̃ legũ obserua:
tores inuenerit, quales ipse quærit, statuuntq. Deum ob id tulisse leges
quas nullus seruat, vt haberet vnde damnare posset hoẽs, & nõ quod ho:
minũ saluti consulere voluisset, quor̃ damnatio iusta est.

Adoratio aut̃ mentis subiectionem petit, vt reuerearis illum quẽ prm̃ ap: DE ADO:
pellas Deũ. Timor aut̃ intentã mentem notat, qua studetur ne quid fiat RATIONE
Timor Dei. quod. DEI.

quod offendat Deum, et quem vocas prim ut noris esse Dom. Seruitus aut est obsequendi desiderium, ut intelligas, quamuis sis hæres, ut filius, esse tn conducticium veluti seruum et operarium, qui ita incumbit operi, ne si no incubuerit priuer et hæreditate promissa ut filio, et mercede pacta ut mercenario. Inuocatio aut est et in bonis ut gratias agas Deo pro his q dedit, Et in malis ut ab his, aut q instare cognoscis aut qbus iam subditus es malis, libereris. Est aut tota inuocationis materia duobus verbis expressa, a Iesu chro: Ne nos inducas in tentatione, aut tuam aut aliena: sed libera nos a malo, aut futuro aut cui subsumus. Ex utroq aut, siue cum intelligimus nos in tentatione no fuisse impulsos, siue cum nos fuisse a malis liberatos cognoscimus, exoritur gratiarum actio. Tentat aut Deus nos siue per diabolum ut Iobum, quem permisit male tractandum pro eius arbitratu: siue per se, immittendo falsos pphetas, qui nos docere studeant mendacium, fame, pestem, bellum, inopiam, orbitatem, proscriptione, bonor dispoliatione, vincula, ergastula, cruces, neces et alia mala, quibus sicut aurum per ignem argentarius, Ita ipse suos, et qdem carissimos, cupit, nostra constantia in amore erga se quanta sit declarari. Tentare aut Deum est, cum possis honeste et de iure, pericula vitare nolle: aut illa dicere, q videant potentia Dei, dilectione erga suos curam, in sibi commendatos diminuere. Dedit aquam, inquiunt illi, nunquid et panem poterit Dare? Irritare seu prouocare Deum est ad alium Deum aut hoem quam velit Deus pro subsidio recurrere, perinde atq si Deus, aut no posset, aut no ita facile concedere vellet, quod est ἐπλοτυπίας vredine in Deo excitare velle, quod est peruersi et desertoris ai. Nunqd, inqt, no est Deus in Israel, quod vos itis ut consulatis Baal-zebub Deum Ekron? hæc impietas opponit inuocationi Dei. Execrari Deum fit verbis et factis. Nam cum vita mala chrianor occasione dat alijs ignaris legum chrianarum, execrari Deum, q tale famulitium æquo aio ferat et no statim perdat chrianos tales, præstare debere illar execrationum culpam nostræ leges censent, et cum quis impijs verbis aggredir ad conuitiandum quibus quibus rationibus nome Dei in execrationis, execrandus ipse culpam incidere dr. Eius expla nulla sunt in Sacris Biblijs. Celebris est illa Rabsaces, qua illustrauit nunqua alias audita multa: Quis est in oibus dijs terrarum istar, qui liberauerit terra sua de manu mea? Nunquid eruere poterit Dns Ierusalem de manu mea? Ut videar idem esse irritatio et execratio seu blasphemia græce, nisi quod hæc fit verbis, illa factis. Sicut aut aliud est bene vel male viuere, seu virtutem aut vitium sectari in vita degenda, aliud, poscere vel no poscere subsidium: Ita alia est execrationis caussa, q fit per impiam vitam, alia irritatio Dei, cum Deus deserir, et ab alijs et no a Deo auxilium petir. Verecunda aut sacræ scripturæ narratio, sicuti mariti et vxoris congressum gratissimis et tectissimis verbis effert: ita hanc quam vocamus execratione per contraria vocem intelligendam lectori offert. Ne forte, inqt peccauerint filij mei, et benedixerint Deo in corde suo. Hæ oes virtutes adorare timere, seruire inuocare: Et vitia tentare, irritare, execrari: illis incumbedo hæc vitando, cuniungenda sunt cum amore, quo super oia lege mandante est diligendus Deus. Adoratio per corpus varia est apud diuersas gent.

DE INVOCATIONE Dei.

DE TENTATIONE Dei.

DE EXECRATIONE Dei.

seruire Deo

Matt. 6. 13.

tentare Deum Matt. 4. 7. Ps. 78. 21

irritare Deum.

4 R. 1

Esa. 36. 20

Iob. 1. 5

Exptio. DECIMVS.

tes. Iudaei stantes, Alij genu flectentes, Alij aperto, Alij tecto capite, A- ADORA-
lij pansis manibus, Alij in pectus contractis, Alij in terra demissis, Alij TIO.
in cælum, Alij in terra oculis defixis, Alij surrecto, Alij demisso capite,
Iob. 31. 27. et flexis genibus, Alij osculando manu, velut parentem bonor, q quis
sibi comparasset, Alij alia forma protestantes se Deo referre oia accepta,
adorare solebant. Etiam in loco erat varia opinio, An in montibus
in qbus veteres pres Deum adorauerunt, An hierosolymis, An Memphis
esset Deus adorandus. Præterea alij orientem solem versus, alij occidu-
um, alij ad hierosolymæ situ oculis versis consueuerant adorare. Pau-
1 Tim. 2. 8. lus cum dicit: Volo viros orare in omni loco sustollentes puras manus absq.
ira et disceptatione, indicat chrianis præputiatis licere in omni loco orare.
manus tol- Tollere aut manus ceremonia erat componendi corporis, sicut cum dixit: fle-
lere. cto genua mea ad prm Dni nostri Iesu chri, quodo componeret corpus cu
oraret, sigcare voluit. Iudæi nunc stantes nunc genu flectentes adoras-
Matt. 6. 5 se Deum leguntur: Illi, inqt, solent in conciliabulis et in angulis platear
Act. 7. 61. stantes orare. Stephanus cum vidisset Iesum stantem a dextris Dei (et
orantem sgt.) Ipse genu flectens orauit. Iesus genu flexisse narrar. Erat
Luc. 22. aut corporis aut inclinatio aut in terra deiectio, aut genu flexio, aut ad
pedes eius, q adorabar, deuolutio, sicut capitis detectio apud nos signu ho-
noris potius qua amoris. hoc tn cum fieret ex aio, quod reuera illi nos
subijceremus, cui corpus deijceremus: illa erat adoratio, q erat portio amoris
quem a nobis lex requireret. Quam quidem partem amoris, q adoratio dr
ad suæ gentis morem quiuis componere pot. Nam quamuis animus stan-
te, sedente, accumbente, ambulante, quiescente, corpore, per se pot tacito
adorare Deu, neq. corpore indigeat, cum hoc debitum offm amoris redde-
re Deo cupit: attamen in publicis conuentibus, vbi adorare oes moniti pa-
storis voce aut moris recepti lege, conuenit scire quodo consuetudo sit
chriani populi adorandi Dei. Sunt enim multa apud aliquos honesta,
q apud alios sunt noua et no recepta. Ponit et Paulus in sexu discri-
men, neq. eam forma, qua decet viru adorare Deu dicit fæminis con-
1 Cor. 11. 5. uenire posse, ne gentes essent Iudæis hac in parte exosi. Quare pa-
stor patriu morem si honestus est et receptus in adorando Deo sequatur:
Populus aut sciat ibi esse Dei templum vbi est quiuis chrianus, et ibi ado-
rari posse Deum sdm eu morem quem addidicit componendi corporis et
pro commodo loci. Nam vanu esset peregrinati et hostes vitanti ex equo
descendere, et adorare Deu stando aut genu flectendo cum hoc ipsum
sedendo fieri potuisset. In his enim omnibus Deus amore quærit et
animi erga se subiectione: cæteras circumstantias compositionis corpo-
ris ad tempus locum occasionem reijcit. Seruitus, cultum sigcare SERVI-
Matt. 4. 9. vider eo in loco: si prostratus adoraueris me: Dom Deu tuu adorabis TVS DEI.
et illum solum coles λατρεύσεις. Sicut aut coniungunr προσκύνησις
et λατρεία, seu adoratio et seruitus seu cultus: Ita alio loco ἀγάπη
seqr δουλίαν et ἀνθέξιν q sunt amor, seruitus, complexus amoris. Alio
loco σέβας et λατρεία sunt idem, hoc est: reuerentia et cultus, q con-
iuncta amori fit vt cultus sit seruitus, et seruitus cultus. Vnde, sicut
Act. 20. 19. cu dicit Paulus: seruiens Dno δουλεύων est λατρεύων, Ita cu dicit: ser-
Rom. 1. uierunt et coluerunt Creatura ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλατρεύσαν. Et Ste-
phan

phanus, seruire militiæ cæli λατρεύειν videntur accipere λατρείαν et σέβας Act. 7.
pro δουλεία. TEL. Et cur tanta cura in voce vna satis fuisset dicere
seruire et colere idem esse, vt seruitus et cultus sequitur amorem dilectio-
nem et obseruantiam. Nam sunt et diuersa verba res diuersas significantia
quæ tamen in repetitionibus, cum in eum vsum deuocantur, vt vna res melius per
vtrumque quam per alterum exprimatur, idem significare coguntur. PAS. Ma-
ior sæpe de verbis, quam de re oritur apud multos contentio quod et ὑπερδου-
λείαν finxerunt, vt δουλείαν infimum latriæ supremum inter gradus tres,
quos fingunt dare possent, cum res illa quæ in lege δουλείας voce significatur
sit illa ipsa quam λατρεία significat. Est igitur hoc loco seruire Deo, colere Matt. 4
Deum ambire gratiam Dei, non aliena significatione, ab amare Deum, cum nihil præterire
eorum quæ venire possunt in cogitationem, desiderare pro loco et tempore Deum,
quem ames. Commodissima significatio plane pro eo quod filius est et non seruus,
et qui sit ita redemptus pretio, vt erectus sit ad filij dignitatem et condi-
tionem. Hanc seruitutem coniungi ex sacra lege adorationi Dei, et ado-
rationem amori, quo iubemur complecti Deum, diximus.

TIMOR DEI. Timor duplex est: Vnus quem excludit amor horridum quiddam et suppli-
cium ferens secum: Alter, amoris erga superiores, vt filij erga paren-
tes, famuli erga Dominum, clientis erga patronum, vxoris erga maritum, priuati
erga magistratum est comes. Est autem timor iste seu metus diligentia et se-
dulitas, qua quis cauet ne quid abs se fiat, quod Deo displicere possit, quod
Paulus dicit: in charitate ambulare. Sicut omnia christianorum iura sunt amo- Rom. 14. 15
ris plena: ita cum Caritas seu amor deserit, in proximos timoris fines in-
curritur, vt si timere non vis, amare te oporteat, et hoc quidquid est in amore
quo metuis ne excludaris, et exeas in vita degenda amoris notas, est timor
iste quem comitem amoris facimus. Deum timete, inquit Petrus. Absque 1 Pet. 2. 17
timore Paulus ὀφθαλμοδουλείαν excludit. Huic timori alibi δόξα con- Coloss. 3. 22
iungitur. quoniam ortum habet, non a metu pœnarum, sed a virtutis amore, et re- Apoc. 14
spicit non oculos hominum vt illis absentibus aut non videntibus seruire no-
lit: sed Dei aspectum, qui præsens est, et contuetur omnia et quæ facimus et quæ cogi-
tamus. Timorem sequi seruitutem, seruitutem adorationem, adora-
tionem amorem diximus. Quoniam autem adoramus et vt petamus ea quibus

INVOCATIO caremus, et vt gratias agamus de his quæ recepimus, ob hanc caussam in di-
squisitione harum vocum, quas recitauimus animaduertere oportet quam
partem adorationis sequatur inuocatio, quæ semper est coniuncta precibus
aut vt possideas bona, aut vt effugias mala. Adorans, inquit, et petens Matt. 20
aliquid ab eo. Et, Cadens in terram adorauit, dixitque: Nudus egressus sum Iob. 1.
de vtero matris meæ, et nudus reuertar illuc. Et, procidens in faciem 1 Cor. 14
adorabit Deum (incredulus et indoctus) renuntians quod Deus reuera Adoratio-
in vobis sit. Hic adorare est honorare, ibi adorare est silere et silendo nis vox.
gratias agere. Illud vero primum adorare est petere. Quæ adoratio
cum ad primum mandatum pertinet et coniuncta est inuocationi et ad
solum inuisibilem Deum referenda est. Is Deus est qui Deus pater dicitur.

DE DEO. Neque enim alius est Deus, qui Verus et inconspicuus Deus sit, nisi is, qui ita
Deus et Dominus dicitur, vt et pater et noster et Iesu christi et omnium sanctorum
dicatur. Patres nostri, inquit illa, in monte hoc adorauerunt. Quem- Ioa. 4. 20
nam

Exptio. DECIMVS

nam? Et vos Iudæi dicitis Ierosolymis esse adorandum. Quemnam?
Pater solus adorand⁹ inuocād⁹. Vos, inqt Iesus, adoratis in hoc monte, quod nescitis: Nos Iudæi adora:
mus quod scimus. Quemnam? Venit hora quando vos neq. in monte
hoc neq. hierosolymis adorabitis. Quidnam? PATREM, inqt, Deum sȝt.
Venit hora et nunc est, quando (vos et nos) veri adoratores adora:
bunt spiritu et veritate. Quemnā? Patrem, inqt, Deum. Quoniā ado:
ratio coniuncta precibus et amori primi mandati ad solum Deum pa:
trem referri debet, q est vna persona, quæ sola verus et inconspicuus Deꝰ
dicitur. Verte sursum deorsum oīa, euolue à sacris scriptoribus pscriptas
Sanctor patrū preces à condito mundo, nusquā aliud inuenies, quam sā:
ctos patres, sanctos prophetas, sanctos Aplos, sanctos reges, sanctam Ecclam,
Iesū chrm, et qdqd fudisse preces vnquam recitar siue in ꝓpheticis siue
in Aplicis scripturis, Vnū inuisibilem et inconspicuū verū et solū Deū
vna natura diuina et vna patris Dei persona constantem adorasse,
coluisse, obseruasse, timuisse et in precibus inuocasse, et cum decies aut
vicies Iesus chrs, pluries Eccla tota chriana, multoties Paulus narrer
adorasse et precatus fuisse, nunquā alio directam fuisse orationem
quā ad Deum patrem oculis ipsis cernimus, et manibus contrectamus.
Orationum formulæ. Et cum Iesus chrianos, hoc est, discipulos suos institueret, quōdo Deū
orare deberent, cum alioq ignari sint hōes eor, q petere in precibus
Rom. 8 debeant, patrem Deum orandum esse perpetua lege, quā ipse, oēs Apli
Matt. 6. et sancti Dei seruarunt oī tempore, sanxit. Confiteor, inqt, tibi pater
Luc. 10. Dne cæli et terræ. Pater grās ago tibi. Pater salua me ex hac hora. Pa:
Ioa. 11. ter, clarifica filium tuū. Pater, oīa tibi sunt possibilia, transeat à me
Ioa. 12 et 17. calix iste. Pater dimitte illis. Pater in manus tuas commendo sprm me:
Mar. 14. um. Et quando alr Iesum orasse Deū reperies? Ita Paulus, Flecto,
Luc. 23. 46 inqt, genua mea ad prm Dni nostri Iesu chri, et nostrū prm sȝt. Et
Eph. 3. 14 Act. 4. 24 Apostoli oēs: Dne tu es Deus q fecisti cælum et terrā mare et oīa q in
eis sunt. Conuenerunt aduersū sanctū filium tuū Iesū quem vn:
xisti. CHO. Stephanū oportet excludere ab hac lege. Nam inuocādo
Act. 7. 60. Dne Iesu suscipe. dixit: Dne Iesu suscipe sprm meū. PAS. Imo hanc legem seruasse dicē:
dus est, q nō ad Iesū stantē, q est descriptio orantis et precantis, (Dixi:
mus enim morem fuisse gentis vt assurgerent et stantes orarent
vel hōes præsentes vel Deum): sed ad Iesum Deum sȝt, sedentem sup
sedem suā cælum sȝt, q iuuare poterat, direxit orationem. Cum eni
Iesus ascendisse in cælum et audisse à Deo prē: sede ad dexteram
Act. 2. meā, sit narratū, et assurgere q aliquid petituri erant pro more fuisse
1 Cor. 14 gentis Iudaicæ dicar, et nullus stet nisi surgat, si prius sedebat, cum
Act. 5. et 7. et 2 Lucas dicat Iesū stantem, quem prius dixerat sedentē, et vbiq. in nostris
scriptoribus Iesus dicar pro suis orare Deū et nō concedere per se quæ
petuntur à suis, necesse esse vider vt per eam vocem Lucas sigcare vo:
luerit Iesum fuisse de Stephani salute pro se mortem obeuntis sollicitū
et nō quod stephanū innuere voluerit ad chrm orationē direxisse. Fe:
cisset eni Iesum sedentem, quod est eius qui rogatur, et nō stantem, qd
est eius qui rogat. Et nō minus Pater Deus dr Iesus per oīa sacra
Deus pr Iesus dr hebraica Biblia, qualis est ea vox nōe appellatiuo, quod sit per se ser:
uator, quā Iesus chrs. Iesus filius Nun, Iesus Iustus cognominatus, vo:
centur Iesus, nōe proprio. Et si voluis sacra Biblia, locum fere nō in
ueni.

uenies, in quo antequam fuerit natus Jesus chrs, Deus pr Jesus nō dicatur.
Et si Paulus illam partem hebraicis vocibus scribere voluisset: Juxta 1 Tim. 1. 1
delegationē Dei seruatoris nostri, et Dni Jesu chri, sicut hanc partē fecit
Lucas, vt excandescentem animū Judaeor ex amphibolo vocis concitatum
et quodo et quam ob caussā Judaei in stephanū furere cepissent, sigcaret,
ad hunc modum scripsisset: Juxta delegationem Dei Jesu nostri, et Dni Je:
su chri. Si enim Jesus esset seruator, magis Jesus est is q est per se, quā
q per alium est seruator seu Jesus. Neq. n. credendū est Stephanum
alij Jesu sprm suū commendare voluisse, quā illi Jesu, cui Jesus ipse mori
ens commendauerat suū sprm. CHO. Paulus dicit: Cum oībus q inuocāt 1 Cor. 1. 2.
nomē Dni nostri Jesu chri in quouis loco vel suo vel nostro. PAS. Mutat q inuocāt
vocis sigcatum Paulus cum dicit πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους ἄυτον. Et, nomē Dni
σὺν πᾶσιν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χρισοῦ. Rom. 1.
Et, τὸν καλούμενον βαρσάβαν. Et, ὃς ἐπικαλεῖται πέτρος. Et δεῖσαι Act. 1. et 10 et 9
πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα σοῦ. Graece recito, vt ambiguitas vn:
de orta sit manifestetur. Est enim aliud inuocare aliquem, vt nos ser:
uet, et aliud ἐπικαλεῖν aliquem seruatorem. Hoc fit in his, qbus sūt Inuocare et ἐπικαλεῖν
indita aliqua cognomina ob eos honores, quos à Deo habuerunt: Illud
est in eo, q vocatur vt opem ferat. Nunc legite oīa Aplorum scripta, an
alicubi scriptū sit aliquem inuocasse Jesū post mortem vt opem ferat,
et tunc statuere poteritis quod sigcatum habeat vox ἐπικαλεῖσθαι cū
ad Jesū refer, maxime cum scribar: cum oībus q inuocant nomē Jesu chri.
Oēs q inuocant nomē tuū. E contrario aut, nec aliam ob caussā legimus Act. 9
Paulum fuisse aduersariū Ecclae, nisi quod Illa Jesum cognominaret
chrm, nec aliud fuisse in ore omniū eor qui salutem desiderabant in oī
loco et proprio et alieno quā Jesū esse chrm. Et quem veriorē, firmiorē
solidiorem, certiorem interpretem verborū Aplicorum quaerimus, quā ipsa
facta et gesta apostolica? Quid enim dicit Paulus? Quid Ananias? Quid
Lucas testatur? Oēs chrianos vbiq. gentiū Jesū chrm ἐπικαλεῖν inuocare
consueuisse. At enim quodo? in precibus ad eum pro auxilio recurrisse?
Atqui nullus vnquā legir hoc fecisse. Si igr ex duobus sigcatis q hēt
haec vox vnū hoc excludir, remanet alterū quod in oībus Ecclesijs, et in oī
loco vbi chriani erant fuisse legimus vt ἐπικαλεῖν sit Jesū cognominare
chrm, sicut Simon cognominabar Petrus, et Josephus Barsabas, alia tn
et alia ratione. CHO. Si Stephanus inuocauit in precibus Jesū chrm et
nō Jesū Deū prm, quadrare posset dictū Pauli ad inuocationē precū.
PAS. Ne sic qdem quadrare posset, quoniā mors Stephani antecessit Pauli
ad fidem conuersionē, quae fuit multo ante, quā epla illa scriberer ad Co
rinthios, quo tempore scripsit in oī loco inuocari nomē Dni nostri Jesu
chri, cum diu ante mortuus fuisset Stephanus. Verba igr Pauli factum
stephani sigcare nō possunt, cum illud praeterijsset, haec aut essent de
re praesenti. Deinde oīs conatus Pauli, cum accepisset litras à principibus
hierosolymitanis, nomine eo tendebat, ne id faterentur chriani, quod cum
stephanus negare noluisset spectante Paulo, à Judaeis est occisus? Et quod
primū conuersus Paulus fateri et concionari cepit? Atq illud nihil ali:
ud fuit, quā Jesū esse chrm, et nō inuocandū fuisse in precibus Jesū chrm.
occid.

DECIMVS

Exptio.

Act. 7. 60. Stephm inuocantem. Occiderunt, inqt Stephanus, eos, q prænunciabant de aduentu iusti (chri) illius, cuius vos nunc proditores et occisores fuistis. Et, Ecce video cælos apertos, et filium hois (Iesum) stantem à dextris Dei (esse chrm) Quæ verba vt blasphemia auersati illi, aures immissis digitis obturauerunt ne illa audire possent. Et de Paulo Lucas: Continuo inqt, ingressus Paulus in Synagogas, prædicabat chrm quod is esset filius Dei, (Rex et Messias) Et seqr: Stupebant oes q eum audiebat nunciantem quod Iesus esset chrs, ac dicebant: Nonne hic est q expugnabat hierosolymis eos, qui inuocabant nomen istud? Quod nã nõen inuocabat Paulus, quod prius illud inuocantes expugnare perseuerabat? Seqr Lucas: Et huc ad hoc venit vt vinctos illos duceret ad principes Sacerdotũ (q inuocant nomen istud) Saulus aut multo magis inualescebat et confundebat Iudæos q habitabant Damasci, affirmãs quod is (Iesus) esset chrs. Hæc est inuocatio illa, qua Iesus chrs inuocabar in oi loco, et de qua scribir: Dnõ audiui de Viro hoc ex multis quanta mala fecerit sanctis tuis hierosolymæ, Et hoc loco hẽt potestatẽ à principibus Sacerdotũ vinciendi oes, q inuocant nomẽ tuũ. quod est: qui affirmant te esse chrm. CHO. Nonne delineatur inuocatio precũ illis in verbis: quodcunq. petieritis prm in nõe meo, dabit vobis? PAS. Locus ita habet: Ego ad patrem vado, et qcqd petieritis prm in nõe meo hoc faciam vt glorificer pr, per filium. Si quid petieritis (prm) per nõen meũ, ego faciam, (vt id habeatis rogando prm) Sprm mittet pater in nõe meo: Fructus vr maneat, vt quicqd petieritis prm nomine meo, det (ipse pr) vobis: Quæcunq. petieritis prm in nõe meo dabit vobis. Hactenus nõ petijstis quicquã in nõe meo. Petite et accipietis (à pre meo) Cum palam de pre meo annunciabo vobis. In illo die in nõe meo petetis (à Deo pre) Et nõ dico vobis quod Ego rogaturus sim prm pro vobis, Ipse enim pater amat vos, q2 vos me amastis. Videtis, aliud esse inuocare et petere à Deo pre: et aliud nomen Iesu chri inuocare et à Iesu chro petere: Et aliud esse, rogare Deum prm in nõe Iesu chri, et aliud intercessore velle vti apud prm Deũ, Iesu chro. Non dico, inqt, vobis quod sim pro vobis rogaturus prm. Ipse enim pater amat vos ex se et nõ habet opus, vt aliquis apud eum intercedat pro vobis. Intercessore enim opus est vbi est hostilitas vbi est amicitia satis est sigcare amico quid velis. CHO. Quid igr est, petere in nõe Iesu chri, si nõ ẽ aut inuocare in precibus Iesũ chrm, aut inuocare Deũ prm sed intercessore Iesu chro? PAS. Putatis aplos intellexisse verba ista cũ Iesus chrs illis hæc loquerer? Certe aut tunc cum nihil ambigerent, aut postea cum etiã, q prius obscura illis fuerant, intellexisse dicuntur, dicendi sũt quæ hæc verba continerent, percepisse. Nunc proponite vobis spectandas oes inuocationis formas, qbus Apli sunt precati Deũ, nusquã inuenietis aut orationem dirigi ad Iesũ chrm, aut in orõne fieri mentionẽ intercessoris Iesu chri. Et cur nos tantis ducibus quibuscum oi tempore sui ministerij vixit, et ante et post mortem rediuiuus Iesus chrs et sua illis patefecit oia arcana non vtemur? Quid ambigimus? Ne erremus cũ illos errasse ita Deũ prm orando, nec audeamus adserere nos, nec vl-

la.

Act. 9. 20.

Inuocatio Iesu christi.

Ioa. 14. 13. qdqd petieritis prm.

Ioa. 16. 23.

In nõe chri et ipso intercessore orare diuersa

Apli sine intercessore Deum sunt pcati.

la unquam ætas adseruerit? Quid dicemus? Nos melius intelligere hæc Je-
su chri verba quam illi intellexerint? Aut illos intellexisse qdem, sed ea in
precibus seruare noluisse? Ego vero hoc dico, si nos alr Deum prm orare
voluerimus, quam Apli Jesu christi fecerint, magnam subitos, culpam, et con-
tra primum legis mandatum de diligendo Deo ex toto corde peccaturos:
Errasse aut illos qui, petere in noe Jesu, et dare in noe Jesu interpreta-
ti sunt, intercessore et mediatore Jesu, demonstrat no solum illud: Ego
no rogabo pro vobis prm, ipse siquidem pr amat vos: ver et constructio
verbor. Nam, petite et pater dabit vobis in noe meo, hoc est: ut glori-
ficet nomen meum, utq. glorificato noe meo, glorificer nomen suum. Et,
Petite in noe meo, cum eadem forma sit dictum, qua superiora, et serua
eos in noe tuo: Seruabam eos in noe tuo. quod est, ad nois tui illustra-
tione, in gram tui nois, aut no dissimile aliud, ali quid, nec inuocationis nec
intercessionis vim habere dicendum est. Et ois sensus et intelligentia
sacrar scripturar in hoc vnum tendit, ut Deus pr solus et vnus inuo-
cetur, no alius aut sprs beatus, aut aia sancta, aut angeli iusti, aut hoes
felices, qui sunt apud Deum. Nec intercessoribus nos opus here voluisse
eum q prius nos audit, quam pro nobis intercessores ad se accedere possint:
sed neq. intercessoribus ad eum accessus patet, nisi petita et impetrata
venia, ut ad intercedendum accedere valeant. Nulla enim est intercessio
sine cura, cura aut rer omnium sibi vni et sli Deus desumsit, neq. alijs
aliud facere permittir, nisi quam Deus illis, ut aliqd aut faciant aut
nuncient mandat. CHO. Paulus rogat ut pro se apud Deum oret Eccla.
Et nonne debemus credere sanctos mortuos orare pro his q viuunt?
Et, si oratio est declaratio amoris, ubi maior credir esse amor, ibi cre-
denda est diligentior esse cura et studiosiores preces. PAS. Multa sunt
q fefellerunt superiora secula, quor ~~expla~~ errores ipsa expla aplica re-
fellere potuissent. Fecerunt enim sprm S. et flere et gemere et orare
pp illa verba: postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Fecerunt
Jesu chrm precari pro peccatoribus, pp sentiam illam: si qs peccauerit ad-
uocatum habemus apud prm Jesum chrm. Fecerunt sanctos mortuos
sollicitos esse et anxios pro his, quos reliquerunt in hoc mundo pp odo-
res et suffumigationes, q legunt fuisse orationes Sanctor et ascendisse
coram Deo per manus Angeli. Neq. negare debemus aut possumus
Sanctos mortuos aut non rogare Deum pro Eccla et membris Ecclæ: aut
no esse scriptum: rogabo prm et alium consolatore dabit vobis cum me
carueritis. Sed illud curandum est, ut id quod scriptum est recte intelli-
gar, et quid ex quo loco colligi possit, et ne quid pro alio accipiatur.
Nam illa: Angeli eor (pusillor q in me credunt) semp in cælis vident
faciem pris mei q in cælis est; conueniunt cum illis: Ascendit fumus
aromatum de precibus Sanctorum e manu angeli coram Deo. Indicant aut
angelos administros spiritus missos in orbem pro his q sunt futuri hæ-
redes salutis, preces sanctor viuentium deferre coram Deo. Hoc ipsum
aut munus datur 24 Senioribus. Quæ quis no videt esse metapho-
rice dicta? Sicut enim datur Deo facies, auris, nares, ut possit odorari:
dantur angelis, Senioribus, sprui Sancto, atq. alijs spiritibus beatis
thurribula acerræ, carbones, in quos odoramenta iacta emittant suaue
olentem fumum: Ita ponir distantia inter nos et Deum cum longius absint
oia

In nomine Jesu quid. 211. Idem e atq. pr dabit sprm suum in noe meo.

Intercessoribus AD Deum accessus.

DE SANCTIS No inuocandis

Ro. 8

1 Jo. 2.

Apoc. 5

Matt. 18. 10

Apoc. 8. 4

Apo. 5

Angeli, sancti mortui quodo orare dicam pro nobis.

Ps. 139. 22.

1 Joa. 4.

Angelorum et spirituum apud Deum conditio.

1 Pet. 5.

Ps. 91.

Inuocationis seu orationis conditiones.

1 Joa. 2. 1.

Joa. 14.

Jac. 1.

In nomine Jesu. 216

Expliō DECIMVS

ōia, atq. adeo nos ipsi à nobis ipsis, quā ipse Deus à nobis, et nō alius primus audiat nos loquentes, quam ipse Deus neq; alius sit, nō angeli, nō seniores, non sancti spūs, qui nos audire possit, volit, nisi Deo id iubente et annuente. Sunt enim huiusmodi descriptiones eōrū q̄ reuera sunt in Deo, ex his q̄ sunt et fiunt apud hōes, propositæ imagines, nō quod opus habeamus alienis precibus apud Deum, qui plus nos amat q̄ ōia alia nos possint amare, dicente Iesu chro: Non dico quod ego pro vobis rogaturus sum, ipse enim pater amat vos. Quæ quidem suffragationes apud hōes sunt necessariæ, et male intellectæ à papistis defenduntur totū inuocationis mandatum: Sed ut sciremus fauente nobis Deo fauere ōia, nō desinere angelos nō cessare, administrare nobis, spūm S. perseuerare apud nos ut ratam promissionum diuinarum, Deum ipsum pro ōia nobis concedere una cum Iesu chro donato nobis in caput Regem et nostrū principem. Nam illa dicta: Nonne q oderunt te Dne, oderam? Et, Nō quod nos priores Deum dilexerimus, sed quamuis ipse prior dilexit nos, si unquam alibi et fuerunt vera et sunt existimata virtutis veræ indicia certa, hoc certe in hoc posito et vera sunt et quadrant maxime. Sancti enim et spūs et hōes q̄ sunt apud Deum, et oderunt quos odire Deum intelligunt et amant quos Deus amat: Non amant aut oderunt aut plus aut priores quā Deum norint aut odire aut amare, ut intercedere possint ne Deus illum odire incipiat quem in præsentia amat, aut ne illum amet quem in præsentia odit: Sed læti semper, felices semp, extra omnem sollicitudinem semp, rejecta in Deum ōi cura studio et solicitudine, beatam vitam agunt sine odio et amore, quale odium et amor solent apud nos esse, fauentes sibi et una cum ōibus angelis latantes, cum intelligunt et alios q̄ sunt eiusdem corporis cuius ipsi sunt membra, ad eadem bona possidenda quibus ipsi perfruuntur proferare, et hōes peccatores resipiscere, et secum in sortem sanctorum recipi. Quare scimus hæc de angelis de senioribus de sancto spū scripta esse, offerre sūt eos sanctorum hominum q̄ sunt, oēs rectæ in hoc proficientis membra, preces ante Deum exauditurī quid Deus statuere velit concederene quod petitur an denegare, utrimq. ad gloriā suam. Sed nō sp hoc, quod hæc scripta sunt ut ad nostri consolationem sciremus, mandatum de solo inuocando Deo in rebus violari posse videtur. Inuocabit, inquit, me et ego exaudiam eum. Cum ipso sum in tribulatione, eripiā eum et glorificabo eum. Quare si ista est perpetua observatio Sacrarū scripturārum ut eum inuocare in precibus debeamus, q nos exaudire et velit et possit et spondeat et nobiscum esse in tribulationibus et felicitatibus ut ab illis nos eripiat, in his glorificet ut suum glorificetur nomen, quamuis sciamus ōia quæ sunt et cum Deo et apud Deum fauere nobis, et orare pro nobis, Deo nobis fauente et protegente et in suo tabernaculo retinente: tametsi cum nullus alius nos exaudire possit quam Deus, negat ut ullus alius sit in precibus inuocandus quam Deus. Nam legem Dei semel de inuocatione latam, et obseruata ab his ōibus, quos Sanctos dicimus, perpetuo tenore vitæ, nō est nostrum, qui voluntati Dei subesse studemus violare: violaremus aut si exceptionem in legem hanc admittere: mus, quam nō edidit ipse legislator. Componere tñ nō cesso illa: προσκρατορεμ ὁ ἀντίδικον habemus apud prum Iesum chrum Iustum, et ipse est propitiatio περὶ τῶν for pro peccatis nostris. Et, petite in nōe meo et accipietis, hoc sensu: si quis peccauerit, petat condonationem à Deo propter illum, q dat ōibus copiose, et accipiet vel ingram Iesu chri, seu in nōe iusti.

Angeli, sanctorum spūs quōdo orare dicam pro nobis.

ps. 139. 22.
1 Ioa. 4.

Angelorum et spirituum apud Deum conditio.

1 Pet. 5.

Ps. 91.

Inuocationis seu orationis conditiones.

1 Ioa. 2. 1.
Ioa. 14.

Luc. 1.

In nomine Iesu quid.

Iusti Iesu chri. Sicut illud: Qui recipit pphetam in nõe pphetæ, mercedem pphetæ accipiet. Est enĩ in nõe Iesu, pp Jesu nomen apud Matthæum. Locum aut illum: postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus immersio verbor facta ab interprete corrupit. Debet aut ita legi: postulat pro nobis pro nrĩs gemitibus animi ed cordis, vnde ituõp seraphicis ἀπὸ τῶν ἀδύτων, seu vt alibi scripsit ἀφθόρους. Sunt enim preces, petitiones, desideria, q̃ seraphicus vocat ed ore expressa ed aũ. Sic̃at aut Paulus preces nostras ões, et quas corde ipso offerri vellemus Deo Sancto sprũ, seu nostro angelũ. Deo offerre nõ desinere. Vbi si inuocatio ad Deũ per legem iussa, exceptionẽ aliquã pati posse. Paul. ed Joan. arbitrati fuissent, et iste dixisset, Iesu chme stro orandum esse vt ageret apud Deum prũ apud quẽ esset propitiator vt nobis nostra condonaret vtq̃ peccata: Et Ille scripsisset sprũs esse orandũ vt ageret caussa nostra cora Deo prẽ. Deus enĩ monebat vt si hoc fieri posset vt fieri deberet monere. Quod si de his duobus Iesu christo ed spu Scto nõ scribit, neq. horũ caussa, q̃ sunt sup ões sanctos, mandatu legis de inuocando Deo, vllam patitur exceptionẽ, quid scribi potuisse de alijs õibus sanctis, tam spiritibus quã hoibus mortuis exti: mandum est. Augeri, inquiunt, amor in sanctis mortuis. Augeri quidem sed erga Deum, quẽ presentem vident ed suspiciunt, nõ erga eũ, q̃ amare, curare, beneficio afficere, nõ est illis mandatu, ed quidem nõ ab alijs quam a Deo. Affectus humani est, vt erectus quis in summa dignitatem suis fauere nõ desinat: Sed q̃ moriuntur oẽm exuunt erga vinos affectu humanũ nisi quã Deus illis præcepit vt aliqd susciperent curandum. Vnum enim in mortuis vinis Sanctis est studium, vt illi ppetuo placeant, cui aliquando placere ceperant. In similitudinibus eĩ consideandis mortuis dantur affectus, sicut os, oculi corpus, facies, spacium loci ed alia, vt aut veri similitudo, aut impossibilitas aut rerũ status sigñetur ad õis argñti rationem, quod tractandũ suscipitur. Recepisti mgt, bona semp in vita tua, cũm malus esses, ed nũc cruciaris: Lazarus vero recepit semper mala, pp hoc nũc in perpetuũ perfruetur bonis. Qui Mosen ed pphetas respuunt, respuent eĩ vates, vel ex mortuis in vitam reuocatos mortuos. Hæc est summa illa tractationis, quã colorare ed pingere aptis ed commodis lineamentis ed affectuũ humanor varietatibus, vt populus facile dia q̃ dicerentur intelligere posset, vi: sum est sapientissimo Doctori. Ita ille facit Oniam orantem ed fere: miã tradentem gladiũ Machabæo, sollicitũ de gente sua ed gentis ore ed templo, qui vt orare semp pro viuis concedant sancti mortui affectus humanos tã ita indulgentes mœrori ed gaudio vt apud nos sunt in illis esse credere, aut suis precibus monere Deũ vt id faciat, quod nõ rogatus facere noluisset opinari, aut maiore in illis erga nos, quã in Deo esse amorẽ cogitare, aut pp hanc cam, quod dicam p nobis orare mandatu de inuocando in Scũs solo Deo violandũ esse censere, summa dementiæ est. Viui eĩ vinos rogamus, vt aut aliqd nobis cõcedat aut regent Deũ vt nobis quod petimus cõcedere velit, Nõ nostro arbitratu sed ob mandatu fiat explm. Qua duo aut saltem altera, aut mandatu aut explm, si eĩ extarent erga mortuos Sanctos ad mortuorũ suffragia ambienda recurreremus. Sed animaduertimus illum, qui dixit: qui proprio filio nõ pepercit: sed pro nobis õibus tradidit illum, quĩ fieri põt, vt nõ oia cũ illo nobis donet? Rom. 8. dixisse eĩ: obsecro vt me laborantem adiuuetis precibus p me ad Deũ.

Mnut 10.

Rom 8. 26.

pro nrĩs gemitib9

Iac. 5. 14

Luc. 22. 22.

Mat. 6. 9.

Augetur amor in sanctis mortuis

Tob. 14.

Sanctõr mortuõr studium

Mortuis affectus dantur.

Luc. 16

2 Macha 15.

Deut. 4. 15.

viui pro viuis orat

Esa. 40. 17.

Rom. 15. 3

cum tñ

Pater solus inuocãdus adorandus

DECIMVS.

2. Exptio.

Cum tn̄ sciret et se maioris gratiæ esse apud Deū vel ob ministerij gradum, et Iesum plura posse apud Deum prm̄, quā Romanos quos, illo vbiq; in precibus præterito, rogat. Neq; vnquam inueniatur alios rogasse nisi ex his q̄ nō videntur, Deum solum et Vnum, ex his aut̄ quæ videntur illos solos quos sciebat et nouerat esse cætū Dei, et sanctorū fidelium congregationem. Extant et illa: Oret Eccla pro infirmo: Si quis affligit oret Deū. Orate pro vobis inuicem. Multum siqdem valet oratio iusti sedula ἀνεργουμένη (habita à iusto pro iustis) Et, Orate ne intretis in tentationem, Vna cum alijs dr̄ hoc et Petro, cui tn̄ dr̄: rogaui pro te (Deum) ne deficiat fides tua. Et forma orandi illa est: Pater Noster: Panem nostrū da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra, et quæ sequuntur alia. Vbi cum dicimus: Noster, nostrū, nobis, nos, nostra, nostris, nō pro nobis solis ver̄ et pro alijs et alij pro nobis rogare, q easdem preces offerunt Deo patri, iubemur nos et mandar̄ illis. Similia si quis proferat de sanctis illis q inuisi sunt et inconspicui et sunt apud Deū, illis sententijs ducibus erudiri patiemur nihil decedere de mandato legis, lato pro Deo inuocando in precibus, si sanctos et mortuos sicut sanctos viuos facere consueuimus, inuocauerimus, vt nos apud Deū precibus suis iuuent et nos ad se recipiant. Sed cum hoc nunquam fieri possit, neq; extet aut mandatū aut exptm̄ aliquod vbi sanctus mortuus fuerit inuocatus in precibus à sancto viuo, nos sequemur leges à Deo latas, et illas sequendo arbitrabimur in leges peccare nō posse. Vnus igr̄ et solus Deus est in precibus inuocandus, sicut vnus est et solus amandus, adorandus, timendus venerandus, et eius præscriptum sequendum. Si quid præter ipsū ipse velit et iubeat esse amandum adorandum, timendum, venerandum et orandum, et si qdem nihil censet præter se amandū et colendum esse, nos nihil colendo et amando præter vnū Deū nō poterimus existimari leges Dei irritas facere. Si aliquid ille censet præter se esse, sed propter se timendū ēē et rogandū, si oīa, si pauca hæc eadem, q̄ ille iubet quemadmodū iubet quo ordine iubet si nos obseruauerimus peccare dici de iure nō poterimus. TEL. Oēs silent vt vides, et vt reliqua explanes videntur postulare. PAS. Qui amant, memoriā perpetuā eius quem amant apud se habere vellent. Vnde imagines figuras statuas erigunt quæ illum repræsentare possint, cuius amore tanguntur. Ab amore suo Deus hæc oīa abijcit et merito. Memoria em̄ eius est qui abest, eius q semp adest nulla pōt dici, aut debet erigi memoria qui cum sit præsens semp, est et immortalis et perpetuæ vitæ. Sitis, inqt, cauti pro animabus vr̄is quoniā nō vidistis vllam imaginem similitudinem in illo die, quo locutus est Dn̄s vobiscū in Horeb de medio ignis ne forte perdite agatis facientes vobis sculptile et simulacrū cuiuscunq. figuræ similitudinē masculi aut fæminæ. Cuiuscunq. alis quod est in terra, aut auis pennatæ, aut reptantis super terram, aut piscis q est in aquis sub terra similitudinem: Quamcunq. imaginem sculptam feceritis, et malū in oculis Dn̄i Dei tui perpetraueritis: Oēs gentes sunt quasi nihilum coram eo, et reputaur̄ comparatione eius minus quam nihilum, et quod nō ē.

Cui igr̄

Iac. 5. 14

Luc. 22. 22

Matt. 6. 9.

Pater solus inuocādus adorādus

Deut. 4. 15.

Isa. 40. 17.

DE IMAGINIBVS

Cui igr assimilabitis eu, aut qua similitudine exprimetis eum? Non faci-
es tibi sculptile cuiusuis similitudinis, q est in cælo desuper, et q in terra deor-
sum, atq q in aquis sub terra, no adorabis ea. Qui logr ex tenebris et me- Exod. 20. 22.
dio ignis, et aliud no est quam vox, nec habet imaginem et forma aliqua aut fi-
gura et faciem qua repræsentari possit, illi, inqt, facere tu cura pictoris
et sculptoris et lapicidæ poteris pictura aut imagine aut statua qua eius
memoria extet apud te: Sed si id fieri nullo artificio pot, putato etiam
Deu ulla imagine, similitudine pictura aut sculptura effigiari no posse.
Quamobrem iubet ut eius nullam facias, habeas, colas imaginem aut 1 Ne colas
sculptura. Iubet aut tria: Ne colas abs te aut ab alijs factas similitu- 2 ne facias.
dines et compaginatas figuras. Ne tu facias et habeas etiamsi no colas. 3 ne habeas.
Ne ab alijs factas habeas apud te et serues, sed in ignem proycias. Nam 1. 216.
Deus nullius est aut ætatis ut iuuenis aut senis forma effigiari possit:
nullius sexus, ut dici possit masculus aut fæmina: Nullius faciei ut
forma aut hois aut auis aut serpentis aut piscis aut solis et lunæ scul-
pi possit aut pingi: sed est inuisibile incorporeu omnipotens immorta-
le numen. CHO. Atqui ho dr a Mose ad imaginem et similitudinem Dei Gen. 1.
factus esse. PAS. Imago est similitudo. Unde semper ferme coniu- Imago
gir similitudini imago. Inter ambiguas aut voces, sicut et dictio, ~~nos~~ vox ambi-
in noe, de qua diximus, reponir imago. Est enim imago mortis, imago gua.
rer, imago doctrinæ, imago imperij qua Iesus chrs imago dr Dei, quoniam Chrs imago Dei.
in imperio quod gerit refert ipsum Deum, pastor Ecclæ sicut Deus, spon-
sus plebis q credidit sicut Deus est sponsus, Rex noui regni sicut Deus est
rex. Quæ tamen oia Iesus habuit a Deo, non Deus a Iesu: Imago benefa-
ciendi, imago honoru. Quæ quidem et multa sunt et in sigcatione vari-
ant, sed ita ut quadamtenus consonare videantur. Ita dr homo ad imagi-
nem Dei esse factus ut dominarer creaturis reliquis paulo ante se creatis,
productus. Gloria, inqt, et honore coronasti hoem, et præposuisti eu operi- Ps. 8. 7.
bus manuu tuar, oiaq sub eius pedes subiecisti oues et boues uniuersos
insuper et pecora campi, volatile cæli et pisces maris et (quidquid) trans-
it per semitas maris! Ita mulier comparata viro, no est imago Dei,
sed vir tantum imago Dei est, q si cæteris alibus confertur, no minus 1 Cor. 11. 7.
est imago Dei quam Vir. TEL. Damnaturigr et tollitur in uniuersu
pingendi sculpendi delineandi scalpendi artes? PAS. Minime gentiu. Imagines no in uniuersu tollendas.
Non enim seqr, ut si imagines et figuras adorare habere facere no de-
beas, q aut veru Deu tuu, aut alios falsos deos, et deos aliar gentiu
repræsentare tibi veluti in speculo possint: Cum Deus verus q tuus est 215.
sit inaspectabilis sprs: alij dij ultra verum et unum Deum dij no sint
nulla imago aut figura cæterar rer fieri aut haberi no possit. Sunt n
mala ex se, et sunt ex circumstantia mala. Illa semp vitanda sunt
hæc no, nisi circumstantia præsente, q illa reddit mala, cum alioqui
sint bona, sunt vitanda. Sicut sunt bona ex se, sunt et q quantumuis Circumstantia bona mala, et mala bona reddit
ex se sint mala, circumstantia tn reddit illa bona. Neq est aliquid
tam bonu, quod mala circumstantia reddere malum non possit: Sicut
aliquid tam malum no est, quod bona circumstantia bonu reddere no
valeat. Occasione, inqt, accepta peccatu genuit in me oe peccatum Rom. 7.
(concupiam sbt q peccatu est) per legem bona sanctam et iustam.

Ita dr

exptio DECIMVS

Deut. 32. sca, dr Deus desitisse a puniendo populum suu. Quae res erat bona quoma animaduertisset eam rem vitio sibi verti ab hostibus. Et mors Iesu chri etiam mala et ab oibus legibus prohiberet, ne insontem sit, benemerentem, nulli miurid, regem bene regentem suos, quis occideret: bona vita est ob salutem praputiatis perta. Ita artes bona ex se repudiam ab hoibus recte institutis rebuspublicis si circumstantia apposueris malam. Vti si nuda corpora pingerent aut sculperentur irritanda libidinis caussa: si forma meretricis sibi quis fieri curaret ad infandа scelera commiscenda. Haec enim prohibem non artium caussa, sed scelera ciuis qui bona arte abutitur ad malum opus. Ita si ee res sculperentur fingerentur pingerentur, q huic primo legis praecepto aduersarentur, id fieret quod damnatu est legibus diuinis no artis caussa sed abusus gratia, cuis quod pertinet est productum. Scrra pingere quid est? Nulla lex q ne hoc fieri debet at dicet extat: attamen superiore seculo cum Bentipolitor esset facta insigne ad adorari, plus quid Deus cepisset ad perniciem conciliauit familie, ad Bopome picta ficta sculpta, desit videri. Habeas pictas et pictas imagines florum arbor hominu volucrid pisciu quantu voles, modo illae tibi no sint daturae peccandi occasionem. Nam hominu improbitas ad multa mala quae ad adorandu et colendu potest uti imagnu et similitudinu figuris et formis. Quoma ait res sacra propriores esse videri ad diuinitatis optimonem excitandam et concipiendam quam prophana, ob ea caussa legibus hisce diuinis rei sacrarii et q ex prophanis transierunt in sacras fieri imagines et similitudines est prohibitum. CHO. Imagines et simulacra esse veluti libros in quis historia leguntur et nobis videntur quae sentes nu in nobis excitare memoria hi qui sancte vixerunt et sunt ea defuncti praesente, commorantur. PAS. Quid facias cum Deus tales libros et tales memorias a nobis haberi nolit? Nam si in lege esset scriptum, quam ob caussa Deus vellet fieri et haberi a nobis imagines et simulacra sacrar rerii, habere possemus, maxime vnius sancti et omnipotentis Dei cuius memoria oi officij et pietatis gre colere debemus: Verii cum aliam nullam adducat caussa cur istas leges tulerit et cur imagines et simulacra haberi nolit, nisi: Quoma ipse est Dns: quamdiu agnoscimus Deum pro Dno, tam diu putare debemus, imagines simulacra sculpturas scalpturas ficturas, et oia q oculis nostris figuras et formas sacrarii rerii representare possunt, no esse a nobis adorandas colendas venerandas habendas faciendas fingendas pingendas sculpendas. Et si aliud nihil esset quod has memorias fictar et pictarii magnu tollere et delere deberet, facilitas tri populi et promitas lapendi ex memoria in cultum eius, cuius est memoria et ex libro, in exhibenda pietate in tabellas libri potissima caussa esse deberet ad delenda et expungenda omne omniu istar memoriar memoria et proiciendu et deturbandum in ignes, et perpetua oblionē tales a vero Dei cultu auertentes populi Dei libros. Nam no prius formari coperunt libri et memoriae, et cultus, Deo soli debitus est illis conciliatus, ab ignauo populo et deside sacerdote: Tardius populus Iudaicus procubuit serpenti aneo ad salutem iussu Dei erecto, quā christiana plebs adorare coperit ad memoria erectas imagines: Et tardius christiana plebs suu agnouit errore et istius modi memorias sustulit, qua fuerit in Iudaico populo Religiosus Rex q serpentem aneu destruxerit. Nam imagines in templis christianor iiiita octingentos annos fuerunt, cum serpens aneus octingētesimu annu no attigerit. CHO. Legimus.

Imagines rer sacrar cur prohibeā 214.

Imagines lacor libri

Deut. 5.

Imagines sacra quando instituta

iiii. ann

imus cherubinos aureos duos ad duas extremitates propitiatorij iussu Dei fuisse erectos, quos, quod lucerent vt aurum lucet, apud Esiam seraphim dicunt, quibus et alae sex et vox datur et facies, quae sane figuratae fuisse videntur imagines. PAS. Lex non iubet vt ita viuamus in his quae dicuntur per legem esse aut fugienda aut sequenda sicut Deus facit, vt si ille occidat homines et nos occidamus. Et, si ille rapit et dispergit fortunas hominum et nos rapere et dispergere oporteat hominum bona: Sed sicut Deus iussit vt nos viuere debeamus, ita nobis mandat esse viuendum. Quare cum sciamus Deum dedisse homini volatilibus piscibus stellis eas quas habent formas, et iubeat ne nos rerum sacrarum facere habere adorare debeamus formas seu imagines, non est a nobis quaerendum quid Deus fecerit et faciat et faciendum huic et illi mandet, vt percutiendum esse Patrem, et qui non percussisset a leone percuteretur: sed quid a nobis per legis suae vocem faciendum esse postulet. Iussit Deus fieri cherubinos, iussit et fieri serpentem aeneum: sacratiores illi erant aeneo serpente, nunquam tamen illi beneficium contulerunt populo: serpens aeneus solo aspectu populum iuuabat, vnde et opinio diuinitatis conciliata est serpenti aeneo aliquando, nunquam aut cherubinis. Quamobrem sicut iussus est erigi iste et mandato Dei fieri et haberi, ita cum ex re prophana per improbitatem populi sacra esse et adorari coepit, praeceptum est vt confringeretur et in puluerem redigeretur et puluis proijceretur in profluentem, vt nulla eius extare posset memoria. hoc nunquam iussum est de cherubinis, qui quamuis facti sint et habiti a populo et positi in propitiatorio vt conspicerentur: numquam tamen aut diuinitatem illis conciliatam aut adoratos fuisse legimus. Vnde neque aliquando iussi sunt tolli. Cum igitur ea, quae iusserit fieri Deus, infecta esse et extincta voluerit quod adorari coepissent: ita, ne aliud a se adorari queat ab homine, mandatur homini ne id faciat aut ab alio factum habeat, quod et illi possit esse peccati occasio et tollendum sit paulo mox et abijciendum, sicut serpens aeneus atque adeo ipsi Cherubini, si aliquando occasio fuisset peccandi populo sublati a propitiatorio fuissent et proiecti. TEL. Hoc mandatum vt video partes, habet tres. Ne rerum, quae opinione hominum sacrae sunt, et opitulari hominibus annuente Deo possunt, habeantur imagines, fiant imagines, adorentur aliqua honoris significatione imagines. PAS. Attigisti scopum et huius mandati summam, si illud addas, cum ab hominibus contra hoc mandatum aliquando aliquid est tentatum, Deum deseruisse homines, et postquam viderentur nolle viuere diuinis legibus, humanis et impijs legibus vt viuerent permisisse. Quoniam, (inquit ex nostris sacris scriptoribus vnus) Deum, quem norant Iudaei, non sicut Deum honorauerunt et glorificauerunt, frustrati cogitationibus, et obtenebratum habentes desipiens cor suum, immortalem Deum repraesentare sibi voluerunt imagine aliqua, quam postea coluerunt plusquam inuisibilem et verum Deum. Vnde et traditi sunt deserti a Deo cupiditatibus ignominiosis. Tu vero cupias legis Dei esse obseruator, et non improbus expensor et interpraes. TEL. Ego vero hoc apud me statuo: Si id fecero quod lex Dei mandat peccare non posse: peccare tamen posse si aliter fecero quam a lege iubeatur, etiamsi illud visum fuerit consonum legi, et quadrare cum verbis legis. CHO. Multum interest inter Dei et hominum cogitationes et plusquam caelum distet a terra. Quare saluberrimum est consilium id sequi quod Deus sequendum esse iubet et non quod ratio dictat esse prosequendum.

cherubim erecti

Esa. 6. 2

ne habeas
ne facias
ne adores
S. 214

Rom. 1. 21

voluntas Dei nostrae praeponenda.

Exptio DECIMVS

quendum. PAS. Postquam ex vestro silentio intelligo, vobis esse, quantum ad hanc attinet partem satisfactum, prosequar: Ad hoc primum legis mandatum pertinent et illa: Ego Dns Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti de domo servitutis. Non erunt tibi dij alieni coram facie mea: Neforte eleues oculos tuos in cælos et videas solem lunam atq; stellas cum vniuerso exercitu, cælorum et impulsus adores atq; colas ea q̃ distribuit Dns Deus tuus omnibus populis (in signa et certa tempora et in dies atq; in annos) sub vniuerso cælo. Alieni et peregrini dij, qui Deum Israelis verum solum et vnum aut parem sibi sed adijciendum, aut minorem se et spernendum esse iubebant suis populis abs quibus adorabantur masculi erant et fœminæ pueri infantes senes et viri imaginibus varijs ficti picti et formati. Concluduntur aut sub hac lege non solum dij gentium inuisibiles ab illis existimati, q incolerent montes, syluas, valles, cœlum, paludes, plana, flumina, et regerent pacem, bellum, beatitatem, hortos agros, prata, arboreta, animantia: verum et imagines et figuras omnium Deorum qui a gentibus adorabantur, cælestium vt solis, lunæ, Saturni, Iouis: terrestrium vt Syluani, Herculis, Isidis, Vestæ: Infernorum h.e. aquarum, q̃ infra terram esse dicebantur vt Neptuni, Aeoli, Castoris, Pollucis, q̃ quidem imagines et figuræ oculos, manus, pedes, nares, corpus habebant sine aliquo sensu visus, auditionis, tactus, odoris et gustus. His adde aras et sacrificia et diuinationes. Non adorabis, inquit, deos illorum, neq; coles eos neq; facias iuxta opera illorum, sed diruendo dirues eos, et confringendo confringes statuas eorum. Seruietis aut Dno Deo tuo. Caue tibi neforte percutias fœdus cum habitatore terræ super quam tu venis, ne forte sit in offendiculum in medio tui: sed altaria eorum diruetis, et statuas eorum confringetis, atq; lucos eorum succidetis, nec adorabitis deum alienum, quia Dns Zelotes nomen eius, Deus æmulator, ne forte si inieris fœdus cum habitatore terræ, et illi fornicentur post deos suos et sacrificent dijs suis et vocent te comedasq; de sacrificio eius (tanquam initiatum eorum sacris, Nam alijs non licebat edere de eorum victimis) et accipias de filiabus eius (filijs tuis) et fornicentur filiæ eius post deos suos, faciantq; fornicari filios tuos post deos suos. Deos conflatiles non facias tibi: Non comedetis super sanguine, neq; augurabimini, neq; tempora (ab auguribus notata) obseruabitis. Non in gyro attondetis angulum capitis vestri, neq; perdas angulum barbæ tuæ, incisionem pro anima non ponetis in carne vestra, neq; scripturam impressam ponetis in vobis Ego Dns. Non respicies post pythones, neq; hariolos inquiretis, vt polluamini in eis Ego Dns Deus vester. Quicunq; fuerit de filijs Israel aut de peregrino, q peregrinatur in Israel, q dederit de semine suo ipsi Molech (Deo Ammonitarum et Moabitarum) morte interficiatur, populus terræ lapidibus obruet eum. Nec inuenietur in te traducens filium suum et filiam suam per ignem, aut exercens sortilegia, obseruans dies (a sorte legis notatos vt nefastos) augur aut magus aut exercens incantationem, consulens pythonem, diuinus, aut qui sciscitatur mortuos. Abominatur enim Dns omnem q ista facit, et propter abominationes istas extirpat eos Dns Deus tuus a facie tua. Gentes istæ in quarum possessionem tu venis audiunt temporum obseruatores et sortilegos: te vero non permisit Dns sic facere. His et alijs similibus mandatis, aræ, statuæ, luci, imagines, victimæ, consecrationes, futurorum euentuum nunciationes.

DE DIVINATIONE.

4.19 Deutr. 5.6.

Dij gentium

3 Reg. 20.

Exod. 23. 24.

Exod. 34. 12.

Leu. 19. 5.

Leu. 20. 2.

Deu. 18. 10.

tiones a falsis dys & alia ꝓia q̄ ad deos falsos pertinent fieri ꝓhibentur, mens q̄
hominū de futuris aut bonis ne pereant, aut malis nō adueniant, sollicita, vt
a Deo vero qui vnus & solus nouit & q̄ nobis prosint & q̄ futura sunt, expe-
tat & perquirat, qua petenda & requirenda sunt docetur. Omnes go artes Act. 19. 19
quę ꝓfitery dicuntur Luca superstitionū & diuinationū, astronomia Artes cu-
chiromantia, geomantia, necromantia, hypnomantia, sciomantia, auguriū riosæ &
magia, sortilegiū, pythia, prestigia & alia artificia diabolica, hac vna superstitio-
lege tenentur. Nonem vult Deus suū populum anxia vitam degere ses ꝓhibent.
neq. ab alio deo, quā a se vno & solo pendere, neq. ab alio futurarum Isa. 44. 6.
rerū ꝓdictiones, quā a se vno & solo quarere. Poena aut grauis po-
nit: in priuato, mors: in magistratu, subditos rebellio. Exquirebant aut futurorū
illi veteres futura, aut per victimas alium, aut per initiationē & mor- exquisitio
tem propriorū filiorū, aut ꝓpriy sanguinis emissione. Istis igitur dem- gētilis
modis putabant illi miseri, deos, qui plane nihil minus erant quā dij, si-
bi conciliare & in sui tutelam euocare. In ꝓdicendis aut futuris erue- Isa. 48. 3.
tibus, opertis capitibus sedentes super victimarū sanguine constrato pa-
uimento pellibus a magis, ariolis, pythonijs, q̄ fœmina erant, futura canta-
bant. TEL. Fuerint q̄ futura mihi ex visis a me in somno diuinarint, Joa. 16. 13.
DE SOM- et cum naufragium feci nocte precedenti in somnis videram natando in ter-
NIIS. ram me peruenisse, quod dies sequens declarauit. PAS. Non dicit lex, nō esse
quærenda somnia, qua qualia, & quōdo dissolui debent, quoniā falsa sint semp;
Sed quoniā Deus nō vult aliunde diuinū & prænuntium rerū futurarū se
a nō excepto quari. Si enim illud dixisset in lege, cūcta somnia essent falsa.
Ruet enim potius celum & terra debiscet & celum intra se absorbebit, quā
iota vnū aut apex vnus legis falsus esse possit. Quoniam aut ꝓmittit ali-
quando somnia succedere, ideo mandat nō a somnijs quantumuis veris, sed Deut. 13. 1
a lege sua populum suū pendere oportere. Si surexerint, inquit, in medio tui
propheta aut somniator somnij & dederit tibi signū aut portentū veneriq
signū aut portentū ipsa vt somnium & sit verū & signo atq. portento con-
firmatū quod ille ꝓdixit, & dixerit: Eamus post deos alienos quos nō cogno
uisti & seruiamus eis, Non audias verba ꝓphetæ illius, aut q̄ somniauerit
huiusmodi somnium, q̄ tentat vos Dns Deus vr, Cqui nō vult se a vobis te-
tari) vt sciat vtrum sitis amantes Dñm Deum vrum in toto corde vro & in tota
anima vra. Hoc est: permittit euentū ipso confirmari somnium vt exploratū
reddat verum magis seq velitis leges suas, quā id cuius caussa somnium
euentu confirmatū est visum. Monet aut Iesus chs & Paulus ea- Matt. 24. 4.
uendum esse ne multitudine miraculorū quibus maxime capiuntur hōes de- 2 Thess. 2.
lusi a voluntatis Dei præscripto abducamur. CHO. Seditne voluit Deus futurorū
nos incertos reddere eorū q̄ uentura sunt, vt noluerit nos ea inquirere? notitia
PAS. Quid dicis? cum moneat vt a se quærantur futura, q̄ futura nouit vndæ.
& nō ab illo qui quid sit futurum ignorat. Nonne id curat vnum vt certus futurum
quæramus habere sciam de futuris, & non incertam? Nam cum dicit: noticiam
Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorū Csicut te suscitaui de me- aperuit be-
dio fratrum tuorū) ponamq. verba mea in ore eius, & loquēr ad eos Cqua populo suo
uentura sunt) quæcunq. mandauero illi: Si dixerint ad eos: scisciteris Deut. 18. 18.
mini Cde futuris) pythonicos diuinos Chōes) q̄ mussitant, & dicant Cam. Isa. 8. 19.
hiquo sermone prædicentes futura) Nunquid responderebitis vos? nō
populus consulit deos suos? Num pro viuis Cvium) ad mortuos & non vi- 1 Pet. 1. 14.

uos

Exptio. DECIMVS

uos deos et hoēs ignaros futurōr recurrere debent? Ego primus et ego no-
Esa. 44. 6 uissimus (futurōr cognitor) et præter me nō est Deus (q prænouerit futu-
ra) Si quis est similis mei aduocet (quod præteriyt, ne fuerit) et annun-
ciet illud, atq. ordinet hoc ipsum ante me ab eo tempore quo constitui popu-
lum seculi, et q breui futura sunt, aut (q post longum tempus futura sūt)
de illis annuncient: Ego annunciaui tibi extunc, et antequā veniret nū-
Esa. 48. 3 ciaui tibi ne forte diceres: Idolum meū fecit ea, sculptile meū et conflati-
le meū præcepit ea: Audistis (me per pphetas narrantē vobis) et ecce
Joa. 16. 13 totū euenit et nunquid vos annunciabitis? Cum venerit paracletus ille q
est sprs veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Cum inquā ista et simi-
lia nō pauca scribantur, declaratur Deum aperuisse viam hōi ad certā
habendā de futuris euentis noticiam, nec velle suū populum suspensū
teneri, et mærore se conficere ob id quod ignoret quid sit futurū eo tēpore
quo maxime refert futura nosse. Nam ipse Deus solus dr futura certa no-
ticia nosse, q si nollet nihil esset futurū, et si vellet quod pteriyt aduenta-
ret, et quod aduentat sine aliqua repugnantia futuri cum præterito pteriys-
set. Ob id enim videmus inter has partes temporis, præsentis præteriti in-
stantis aduersarias quasdam rationes naturar insinuari, Quoniā Deus
vt ita temporis partes sibi aduersarentur voluit. Quam rem si esse noluisset,
tum cum singulis rebus suas donaret et proprias naturas, consonare vide-
rentur illa oīa inter se q nunc aduersari sibi videntur. Is igr Deus qui
nouit oīa antequam fiant, neq. opus habet præteriti noticia vt prouideat
de futuris, neq. futura vt fiant præsentia si cognoscenda sunt, cauendū
esse dicit populo suo, ne ab alijs quā a se, quo sine nullus nec Deus nec homo
nec spiritus futura nouit, futurar rerū noticiā quærat: se habere apud
se suos spiritus, qui patefacere oēm veritatem possint: habere apud hoēs,
suos pphetas, quos excitare suo tempore possit, et per visū alijs quiescentibus
monere queat, et q futura sunt et quid faciendum sit, ne aut dilabanr si bo-
na, aut immittantur si mala fuerint ea, q futura esse per pphetam dicenr.
Ea enim ratione narratum iri futura per pphetas suos Deus ipse dicit, vt
arbitrij sui esse velit mutare bona in mala et mala in bona, q prius pnū-
ciasset fore aut bona aut mala. Ita mortem Ezeciæ et exitiū Niniuitis
instantia mutauit, illam in diuturnā vitam, hoc in longam felicitatē et q per-
petuo potuissent hærere in Saulis genere post paucos annos peccante Saule
in aliud genus sunt translata. Non enim esset Deus is, q noster est Verus et
Vnus Deus si tantū futuros euentus prænosset, nisi etiam præcognitos et im-
pedire ne omnino eueniant, et pro arbitratu suo mutare bonos in malos et malos
in bonos, atq. adeo et illos in peiores et pessimos et hos in meliores et optimos
posset. Est igr consilium Dei si nos desideramus prænosse futura, vt eius
futurōr noticia vnde. leges adeamus, vitam nostram ad præscriptiones legis Dei exigamus. Si
ista cum illis quadrat aut nō quadrat qdem opera, sed āi recollectione et
pœnitentia, cuius grā, beatus est cui non imputat Deus peccatū, læti sim⁹
hilares simus, extra malor omniū q comminar lex his qui sibi nō student ia-
ctū, sumus constituti, vbi sunt oēs Dei benedictiones consitæ, totus fælix
sanctus et beatus Deus, oēs sprs iusti et mundi seruientes Deo. Vbi cum su-
mus inter potissimas felicitatis partes adnumeramus cum oībus sanctis et
iustis, sancti et iusti Dei, aliquid pati pro iusticia, qua apud Deum nume-
1 Pet. 3. 14 ramur inter Sanctos. Quis est, inqt, qui vobis nocere possit si iusticiæ studi-
osi.

DIES Mãdati ẽ.

Lex Dei præ-nuntia futurõr sine bonõr siue malor.

osi fueritis. Quod si quid ẽt acciderit incommodi iusticiæ grã, cuius estis stu-
diosi beati tñ eritis ẽ peatiores qua prius, tantũ abest vt bealitas ẽa
in qua eratis immĩnui illor incommodorũ grã, q̃ incidere solent studiosis iusti-
cię debeat. Quod si animus, nulla tangĩr pœnitentia, nec resipiscentiæ stimu-
lis concitar, aut pœnitet qdem, sed vt malis delecter sicut prius, ẽ plus sibi pla-
ceat nõ parendo qua parendo diuinis legibus vt occasione data resilire sit
paratus ẽ ad peccati consuela vitã properare, nihil sperer bonũ. Jõs excita-
tiones in se aduentantes prospicere ille quisq̃ est veluti certissimus Vates,
quas minatur lex diuina q̃ mĩnquã fallit, ex alta specula põt, ẽ tanto ma-
gis quanto plus viderit in hac vita ꝯia sibi feliciter succedere ẽ votis suis ar-
ridere ꝯuersa. Solet em̃ Deus bona præsentis vitæ facere vt sunt quæ impijs
cũi malis magnitudinis exitij, quod in altera vita futurũ est. Benefactis
si quidem is Deus q̃ nullum perire vellet, impios ad se venerandũ ẽ à gianr.
malis desistendũ allicere ẽ aduocare consuevit, vt duplicibus malis se
obstringant hi qui cum sint impij ẽ feliciter ꝯia succedant illis, felicitate tñ il-
lam non existimant esse imitãmentũ ad colendã iusticiam, sed irrita-
mentũ ad persequerandum in iniusticia. Miseri qui nesciant benignũ Deũ Ro 2. 4
benignis domis ad pœnitentia illos aduocare. Hæc est certissima ẽ constã-
tissima ratio diuinationis posita in lecta Dei ab illo Deo, qui solus futura
ex se, nouit ẽ sine quo nullus scit quid iaceat ante pedes. Si magistratus, si
principatus, si regna, si imperia nosse cupiunt, quid sibi imminẽat aut boni
aut mali a legibus Dei edocebuntur abunde. Neq. ita legibus Dei incumbẽ-
tibus deerit excitatus a Deo vates, quem Deus mynã afuturũ, prout oc-
casio postulare videbitur, ꝓpondit q de ẽibus, eunt̃ibus ẽ cadsis ẽ re-
medijs eruditat, quem insectabuntur impij, sequentur electi, ẽ quor Deus tã-
get corda. Quod si populus relicta Dei lege studere impietati persevera-
uerit, Deus vnã legem Dei præmunciam malor q̃ ipsa comminar his, qui
se deseruerunt, nullum populus expectet ꝓphetam. Nam cum Moses qui
legem dedit, ẽ ꝓphetæ q nõ obseruatæ legis expla multa narrant, nõ audi-
untur, neq. si vates excitatus fuerit, vt moneat q̃ lex ẽ ꝓphetæ comminan̄
exaudiet̃r. Me, inqt, per singulos dies quærunt, ẽ scire vias meas volũt Esa 58. 2
sicut gens q̃ iusticiam fecit, ẽ iudicium Dei sui nõ intermisit: Aperuisse
inqt Deus, illis voluntatem meã, ẽ qd facere velim illis si cassem, si legibꝰ
meis studere vellent. Vnde postea: Si legos dei inqt, obseruaueris, hunc
inuocabis ẽ Dns exaudiet, dicetq̃ abis ẽ ille dicet: Ecce adsum. Vnde vul-
gatissimũ est illud: Cum consuluisset Saul Dom, nõ rõndit ei Dns, neq. p 1 Re 28. 6
somnia neq. per vrim, neq. per ꝓphetas. Et, persuasissimũ hõi, si Saulem pœ-
nituisset ex aio, quod non paruisset Deo, ẽ deponere regnũ stabuisset eiusd
Dño, quod Deus illum, sicut Dauidi fecerat, in regno confirmasset. Vtrũ
enim maius fuit: Non occidere Agagũ Amalecitam, an occidere Uriam
Hetteæum? Atq Dauid dicendo: Si sic dixerit Deus, nõ placeb mihi, En 2 Re. 15.
ego paratus sum, faciat mihi quod bonũ est in oculis suis: Veniã pmeruit.
Saul nõ promeriũt, quoniã non ita pœnituit vt ad præ noscenda futura
magna vim habeat legis Dei obseruantia, ẽ in pœnitentibus dis promissio-
nũ Dei constantia. CHO. Extant libri non vulgariũ doctorũ, in somnia
interpretantiũ, chiromantias profitentiũ, sortes, metoposcopi, physiogno-
mones, Astrologi, q cum decernunt id quod tu dixisti, Deũ hoẽm, nõ dese-
rere, sed eius curam suscipere, necessario statuunt Deũ teneri illa futura
aut per somnia aut per constitutiones stellar, aut alia ratione demonstrare.

Quem-

Ex ptio. DECIMVS

Quæ enim cura dicetur illa esse illa, cum is cuius curã habere diceris
relinqr̃ vt incautus et imprudens cum monere possis vt caueat, in malũ
irruit? PAS. Vt in mente hõis noticias quasdam inseuit Deus, vnde vi-
denr̃ veluti ex primis radicibus oẽs deduci sciæ: Ita et in rerũ natura
quosdam concursus rer̃ statuit et caussar̃ cum euentis connexiones, vnde
certa rer̃ noticia de futuris euentis haberi possit. Quæ tñ oĩa suo iu-
ri subesse voluit, vt cum ipse vult alr̃ illa eueniant quã habita à Deo
ab initio facultate euentura fuissent. Quid enim certius quã ignem ca-
lere? aquam ponderosa corpora tenere nõ posse? terrã vestigia tenere
ingredientiũ? aërem gressũ dare auiculis? Atqui volente Deo, vt fieret
id, quod facere ex vi sibi data ab initio consueuisset natura, et ignis re-
cepit corpora humana et nõ exussit, et aqua sustulit pondus suo dorso
et aër negauit gressũ volatilibus, et terra dehiscens in tartara ruere
fecit corpora, q̃ sustinere solebat. Ex his videre potes quid Deus statue-
re possit de rebus q̃ futuræ certa statuũntur, cum in præsentibus rebus
q̃ oĩ ex parte certissimæ sunt ita faciat. Vnde hi q̃ putant astrologos et
alios q̃ certis legibus futura euenta prænosse queunt desipere, ex eo,
quod q̃ illi aduentare propediem dixerint, nunquã euenerint maxime
dementes esse censeri debeant. Quoniã artifices illi, nõ quid Deus ve-
fieri ex suo arbitrio voluerit, sed quid naturæ ordo ferret ex longis et
accuratis obseruationibus notatũ alijs communicare voluerunt. Et potes
qdem dicere sine mendacij macula hoc fert natura, quãuis Deus naturæ
Dñs impedire possit, et sterilem reddere naturã, et alio vertere, quã rer̃
ordinarius cursus vehat. Nam quamuis certo videamur sciri posse nos
cras victuros: attamen nostri autores dicunt nos addere sermoni oportere:
si Deus voluerit. Quoniã oĩa et certa et incerta videnr̃ esse in manu Dei,
q̃ facere pot̃ et certa incerta, et incerta certa, q̃ futura esse dicuntur.
Et de certis quidem hactenus q̃ humanũ studiũ certis legibus illigare pot̃.
Incerta aut̃ et q̃ Deus suo arbitrio subesse voluit, certis legibus p̃dicere
posse, profiteri velle, desipientissimi est aĩ. Est enim hoc hõis aut parem
Deo, aut consiliariũ Dei se statuentis. Quis namq̃ sensũ Dei nouit p̃ter
Deum? Aut quis consiliarius Dei esse pot̃? Quod si nõ est malũ in ciui-
tate quod non fecerit Dñs. Et hæc ratio valet et̃ in bonis, cũ antequã
aut bona aut mala inferrenr̃ in ciuitatem Deus suo sensu et arbitrio
statueret et deliberaret vtrũ, bonane an mala inferre ciuitati deberet,
quis nondũ cognito sensu Dñi et explorata deliberatione per sp̃m Dei
monitus prædicere poterat bonũ esse vel malum aduenturũ? Longi-
tudo, inqt̃, dierũ in dextera Dei est, et Deus dr̃ esse vita et longitudo
vitæ nostræ, et spondet se longitudine dierũ nos donare velle si sub
eius tabernaculo commorari voluerimus. Huc congerendæ sunt felicita-
tes opes et oĩa q̃ inter bona numerantur. Quod si bona sunt in manu Dñi
erunt similr̃ et mala. Eius enĩ est donare bona, q̃ pot̃ auertere mala,
et commutare cum bonis mala. Nunc fac ad te accedat chiromanta,
Metoposcopus, Genethliacus, Ariolus, diuinus quiuis, et nunciet te victu-
rũ vltra annos quinquaginta, felicem, prospera valetudine, vrbem,
rempub. regnũ futurũ sine bello et sine metu inopiæ, et alia prænunciet
q̃ et prænunciari solent et hões audire desiderant: Quæras aut̃ tu ab illo
vnde hæc sciat? Respondeat aut̃ ille ex situ stellar̃, ex periodo vitæ tuæ
ex lineis manuũ, frontis, ex coloribus et situ capillor̃ et alijs rebus, quæ
versæ.

Deus mutat naturæ ordinem

Astrologi

1 Cor. 2. 16.
Amos. 3. 7.

Pro. 3. 16.
Deu. 30. 15
Ps. 91. 1.

versæ in artificiū, compendium dant illas profitentibus. Hic tu vides qd tibi rōndendū sit, sacras sz̄t leges narrare hæc oīa q̄ ad curā hominū et regnor̄ spectant Deū sibi vni reseruasse, et illius esse ea aut donare aut denegare. Quid igr̄ habebunt stellæ, quod de vita hōis aut breui aut longa prædicere possint, cum hoc illis nō fuerit concessū à Deo absquo vno et solo habent ēt et situ et motu et sine quo ne mouerentur quidem? Vbi aut̄ p oīa sacra Biblia scripta inuenitur notatū: Deum vitas et felicitates hominū prænunciandas statuisse, aut in cælo, aut in lineis aut in coloribus aut in mortuis? Quod si ignis nō vreret nisi Deus vrendi vim illi donasset, quōdo dicere possumus prænuncias longitudinis vitæ mortalium, Deum esse voluisse stellas et sectiones et puncta cū hoc in rerū productione factū nusquā legamus? Commenda, inquit Esaias, Ezeciæ, alicui domū tuā, nā morieris tu et nō viues. Peccauerat enī in Deū et moriendū illi erat ex legis sentia. Hoc Esaias dixerat monitus à Deo et edoctus à vita Ezeciæ q̄ in leges Dei peccauerat. Si hoc nunciasset ex stellar̄ aut linear̄ situ moriendū fuisset Ezeciæ. Nam ineuitabilia sunt lanificar̄ soror̄ stamina, neq̄ retrocedere possunt vt nouū lanificiū vitæ instituant, cuius iā perneuerunt totius vitæ stamen. Quod si eius est pmittere longā vitam, cuius est decurtare et producere, cū linear̄ flexus et stellar̄ situs nihil certi pnunciari possit de hominū lōgiori et diuturniori vita, quā semel pfixā et notatā demonstrarunt, seqr̄ vt cum rebus humanis et expetibilibus et fugiendis nihil habeant quod prænunciare possint stellæ: Sed is solus q̄ oēs felicitates hōis in se solo et in obseruantia legū suar̄ esse voluit. Vnde et decurtatā vitam Ezeciæ quindecim annis additis pduxit, et Achabum q̄ diu viuere potuisset si paruisset Deo intra breue spacium temporis perdidit. CHO. Negari tn̄ nō pōt in grātione et conceptione hōis conferre stellas. Quamobrē mortē vitæ metā, quæ initijs grātionis rōndet stellæ prænunciare posse videntur. PAS. Prænunciant et prænunciare certo possent, nisi Deus hanc de hōibus curam et tutelam à stellis et alijs rebus oībus desertā esse voluisset et sibi ipsi addixisset. Finge enim te esse Astrologū, q̄ nō ex vita, quā degūt hōes in vitio et virtute, q̄ est diuinatio legis Dei et pphetar̄ eius: Sed ex astris rogatus ab Ezecia aut Nimuitis, ab illis petitus dixeris paulo post illi esse moriendū, et his: perdituros libertatē publicam: quid obsecro statuisses de hoc toto tuo artificio, ex cælo ex manibus ex facie, ex auibus ex mortuis, si per quindecim et amplius annos illi productā esse vidisses, et his prorogatā imperij maiestatem per multas ætates, fructus publicæ libertatis sentire perspexisses? Cernis igr̄ alia oīa esse incerta pter illa q̄ pollicetur aut minar̄ lex diuina et nihil nobis euenire posse aut boni aut mali, quod nō veniat ex altissimis consultationibus Dei nostri, in quas alius nō admittir̄, nō cælū nō terra nō stellæ nō lineæ nō manus nō pedes nō hōes nō sp̄rs, nisi solus noster Deus, q̄ tandem in nostrā noticiā deueniunt per sp̄rs et pphetas, qbus Deus sua consilia aperit, vt nobis sigcentur? Libros autem editos à multis de somnijs et huiusmodi alijs artibus, q̄ certas leges habent ad dignoscenda futura constitutas, aliquid boni et veri continere dicerem, si Deus, bona et mala q̄ mittit ad hōes et interptamenta somnior̄ et alior̄ incertor̄ euentuū per aliquas formas et figuras.

Esa. 38.

Stellas nihil pnuntiare posse.

Stellas nihil hōibus conferre.

diuinatio certa legis et pphetar̄.

Libri de somnijs et diuinationibus.

Exptio. DECIMVS

ras vna et certa lege, modo et ratione dare consueuisset. Fieri enim posset diligentia hominum id in his rebus, q̃ sunt Dei, quod fit in alijs, q̃ sunt naturæ opera producta, vt collectis oibus somnijs (vt interea pter eam de alijs diuinationis gr̃ibus loq.) q̃ consonasse cũ ipso euentu ipso leguntur in sacris et pphanis historijs, lex aliqua cõis de oibus somniorum gr̃ibus ederetur, vt puta, tres propagines vitis in pincerna, esse tres dies, et in pistore tria canistra candidæ farinæ, et hoc quidem semp. Sed cum animaduertamus in insomnijs plus egisse Deũ sermonibus quã rebus, et in rebus et sermonibus nũquã eundem tenuisse modum aut rõnem eandem, quõdo vna lex, de oibus insomnijs quæ à Deo facta sunt, edi poterit? Cedo mihi exptm alterũ, in quo septem vaccæ pulcræ et septem spicæ plenæ in culmo vno, sint septem anni fertilitatis: sterilitatis aut septem alteræ vaccæ deformes et septem spicæ tenues. Profer exptm alterũ, in quo arbor succisa, cuius relicta sit radix, sint reges, quor relicta sit posteritas. Aut manus scribens ignotas lr̃as sit Numera, appende, dividit. Nũquã enim Deus ita agere et explanare suas arcana hoibus voluit, vt hõ per se certis collectis legibus ad noticiã diuinor arcanor puenire posset. Voluit n̄ nos ab ipso solo pendere, in ipsũ solũ sperare, neminẽ aliũ præter eũ metuere, insomnijs nõ terreri, de futuris euentibus nõ esse solicitos, cũ sciamus talem nos habere tutorem, q̃ possit oia vertere in bonũ se diligẽtibus et colentibus leges suas. Edant alij quantũ volent multos et certos de somnijs suis et somnior interpretationibus libros, Illud nunquã elicient: aut Deum aliquando permisisse vt ad somnia confugeremus et nõ ad se et leges suas: aut pro more habuisse ita somnia inducere vt ad certas leges et firmas reduci possent, quo hominũ cura et sedula opera veras ab hoibus possent illa recipere interpretationes. Unde nunquã insomniũ inductũ à Deo est, cuius à Deo nõ sit quæsita et narrata interpretatio et ab ipsis pphetis assuetis cum Deo familiariter loqui.

TEL. Lætor quantũ possũ maxime quod ista abs te audierim. Sed ita censes de oibus alijs artibus futurarũ rerũ præmuncijs? PAS. Uno calculi suffragio oes huiusmodi artes expedio. Et vident astrologi quor ars maxime propinqua est naturæ certissimis reuolutionibus in sua arte nihil esse tam certi, quod Deus pro voluntatis suæ arbitrio nõ possit in contrariũ mutare, vt cogantur dicere cum Sanctis pphetis ex prescripto legum diuinar loquentibus: Hoc certissimũ erit, nisi Deus aliud aut alr statuerit. Legũ diuinar pdictiones hanc nõ patiuntur exceptionem, q̃ malis pænitere nolentibus mala, malis pænitentibus, et bonis recte agentibus bona futura pollicetur constantissima diuinatione. Usurã aut huius vitæ ita dispensatũ iri à Deo prædicit, vt malis nunquã bona, bonis nunquã mala sint euentura, nisi eos Deus mallet ad se beneficijs allicere, quã in æternũ perdere, et hos onerare bonis pp mala, q̃ æquo aio perferre solent, satius duceret quã priuatos talibus bonis, q̃ patienter ferentes mala conseq solent ex vna in alterã vitam transferre. CHO. Summa huius primi præcepti quænã est? Nam qddam inciderat subdubitandũ, quod protractus insomnior sermo de memoria mihi abstulit. Spero aut in mentem mihi venturũ, si summã sermonis protuleris. PAS. Diximus primũ pceptũ legis diuinæ esse de Deo, vt eũ diligere debeamus ex toto corde, ex tota aia, ex tota mente, ex tota virtute, ex tota fortitudine, ex oibus viribus nr̃is.

Hoc aut

Summa multis certis legibus comprehensa.

Gen. 40.

Gen. 41.

Dan. 4.

Dan. 5.

Ro. 8.

Stellas nihil pnuntiare posse.

Stellas nihil hoibus conferre.

Diuinatio certa legis et pphetar.

Libri de somnijs et diuinationibus

Summa primi præcepti.

DE ASTROLOGIA et ALIIS DIuinandi artibus.

Hoc aut tunc q nobis erga se Deus pstitum esse putabit, cum illum vnu et solum verum Deum adorauerimus prosternendo nos ad eius potentia, colendo eius memoria venerando eius cum nominatur nomen, illi soli seruierimus illum solum timebimus, illum solum inuocabimus et ad eu solu in pcibus petitionu et gratiar actionis confugerimus: Cauebimus aut ne eu prouocemus contra nos et irritemus ad ira, ne eu tentare audeamus aut execrari seu blasphemare: Ne ei imagines et figuras, q illum, q inuisibilis et sprs est, nobis representent, faciamus: Ne alios Deos cum illo componamus et eos veluti pares illi vel minores adoremus: Ne alior q ab alijs populis dicunt et creduntur esse dij, siue in cælo siue in terra siue in aquis, imagines simulacra et alias similitudines faciamus habeamus adoremus: Ne pro cognoscendis et intelligendis futuris euentibus, quor expectatio sollicitos reddit et perplexos hoes, ad alios recurramus, qua ad se vnu et solum natura et persona Deu, sine quo nihil sciri pot, quo volente et arcana sua vatibus suis per suos sanctos sprs et angelos aperiente oia q vult, et quatenus vult et quodo vult a nobis sciri possunt. Proposuisse aut hunc vnu et solum Deu suas leges veluti speculu rer futurar. Lex enim futura spondet et interminar, se aut obseruantibus aut nol obseruantibus, et suas historias sacras veluti rer pteritar expta quod ita euenerit bonis et malis, vt euenturu bonis et malis pmittit et comminatur lex, et suas pollicitationes, quod nunqua deseret sibi deditos in tutelam, et sua tutela sibi gratulantes in calamitosis temporibus in qbus hoes solent ais pendere: Sed aliqua ratione ex his quibus cu hoibus agere solet aut p pphetas aut p quietes, aut p visa alia sigcabit futura, et quid sit agendu monebit. CHO. Oho iam succurrit et videtur ex vno quod memoria fugerat facta duo. Illos, quos immutabilis sentiæ scriptura sacra vocat Elohim, quoniam sermo Elohim adeos est factus, quo in numero deor ponemus? Illius qui vnus Deus e et solus nuro et natura Deus: An illor, qui falsi dicunt Elohim et mutantur apud gentes de die in diem, et hodie sunt dij, q heri no fuerunt, et hodie sunt, q cras no erunt, de qbus scribir: Noui (Elohim quos vocat dæmonia) recentesq. e vicino venerunt, quos no coluerunt pres eoru. Et, Non erit in te Deus alienus, neq. incuruabis te cora Deo extraneo. Nam si cum Deo vero erunt numerandi plures habebimus veros deos: si cum falsis dijs, dij apud nos dici no merebuntur. Deinde illud: Minuisti eum paulo minus ab Elohim, qui sunt isti dij? Si angeli, componenturne cum Deo vero vt sint plures dij veri? An cum falsis dijs, vt ne nominari qdem nisi falso possint Elohim? Hoc illud est quod mi exciderat. Quod aut hoc secu attraxit, scire vellem cui pcipir hoc legis primu mandatu? Nam cum dicat: Diliges Dom Deu tuu, vider ad totu populu et singulos ex populo loq: Cum aut dixerit, cu ad falsum pphetam ventu est, reuocantem populu a cultu veri Dei, lapidibus obrues illum, vider alicui loq, qui possit no impetu furentis popularis multitudinis, sed sedato aio examinata caussa ferre sentiam, vt qs lapidari debeat. PAS. Omnino duo gra deor habet sacra scriptura, vnu execrandu et damnandu, falsum et impiu, quod cælu et terram no condidit, et quod, cum no sit nec fuerit natura Deus: Deu tn se natura oibus esse nunciauit: Alteru, adorandu et colendu, veru et piu quod produxit oia, nostris se maioribus patefecit, illis vitæ degendæ leges dedit. Neq. aliud est genus deor, q dicti aut nominati vnqua fuerint nat

lex speculu rer futurar

DE DIIS HOC EST MAGIS Tra TV.

Ps. 82. 6 Ioa. 10. 34

Deut. 32. 17

Ps. 81. 10

Ps. 8. 7

Deut. 13

Deoru duo gra

Angeli et hoes cur elohim dicantur.

1 Reg. 8. 7. Zach. 2. 8.

falsorum et verorum deor discrimen.

Virgil. Aeneid. 5.

DECIMVS

Exphio

natura dij in sacris Biblijs. Ex hac tñ parte, qua statuit vnus numero et natura verus Deus cum ex illa altera parte multi numero in vna natura diuina existimati fuerint esse dij, sunt illi et spīs et hoēs, quos Deus verus, est allocutus vt aliqd exequerem, quos, vt addeuer maiestas mandato ab eo Deo, quom in lōquendo reprasentabat deos, Deus ipse, vocari voluit, nō mutando eor naturas in eius Dei natura, quem illi in loquendo referebant, sed mūneri ipsi legationis dignitatem ne violarentur addendo. Sicut cum legit in historijs violatis legatis, eor fuisse maiestatē violatam, quor illi erant legati.

Angeli et hoēs, cur Elohim dicantur.

Rō. 8. 7. Zach. 2. 8. Qua rone dr: Non te sprenerunt sed me. Et, Qui tangit vos, vos nō tangit? sed oculi mei pupillam. Huius igit honoris causa dicuntur Elohim et angeli sancti et hoēs, nō solum boni verī et impij. Oēs inquit, ad quos sermo Dei seu Elohim est factus, vt falsi illi dij, sint Elohim facti ab hoibus, vsurpantes sibi quod Dei solius est: Isti aut Elohim sunt dij allegatio et sermonis Dei gratia, dij inquam subditi vero Deo, nō natura tales, sed legationis gratia. Unde consonant in sacris Biblijs: Venire in nōe Elohim: Esse in forma Elohim et esse Elohim. Esse imagine Elohim: esse gloria splendorem personā Elohim. Qua forma loquendi et dr: Ego tecum sū: Digitus Dei est hic: Pater in me est: Pater in me manens ipse facit opera. Nescio an debeam, sed adferet lucem sermoni si dixero. Dicam igit, et prophana sacris dicar miscuisse. Non vires alias conversa, mimina sentis. Credo Deo. Non quidem Entello natura deo, sed Deo illi quem Autor existimabat verū Deū, qui erat in Entello, cuius viribus animus superauit pauetq. Quamuis cui Deus dicaf in oibus, his quos alloquendo facit dgos; attamen cum addit Messiae dignitas, q est chri et filij Dei et regis, declaratur pondus maius et magnitudo honoris, qui qualis et quantus sit maxime in Dno nostro Iesu chro tum videbimus cum deposito velo corporis eius intuebimur opes et similes ei erimus reddemur. Neq. his vocibus dei et filij dei offensus iri puto Telephus, q id assueferunt aures et animus ad huius modi et voces et sigcata. Scimus tñ multos offensos et in interpretandis vocibus et traducendis ex lingua in lingua, lingua cuius causa scribebant voluisse consulere magis, qua linguae quam interpretatae. TEL. Ego magis intelligentiam consector quam verba. Et a verbis nō abstineo q roctum habent sensū, quamuis si essem apud meos cautius agendum cum alijs mihi lucerem. PAS. Igitur hi Elohim infra quos est homo, et supra quos est verus Deus, et hi Elohim ad quos cum fit sermo Elohim deterpente Elohim esse dicuntur nō sunt numerandi cum his qui natura dicuntur Elohim aut reuera, vt noster vnus et solus persona vna Elohim, aut re falsa, vt Elohim multi numero et persona, quos colebant peregrinae gentes, et coluissent oēs hoēs oi tempore si Deus Verb clementer agere cum aliqbus populis noluisset. Quonia illi erant naturā spīs et hoēs agnoscentes pro suo vero Deo et creatore, Deum vnū et solum vniuersitatis totius: Isti falsi dij, natura erant nihil, etsi natura aliqui, videbantur esse aliquid, hi daemonia erant hostes Dei et aduersarij legum diuinar, quamuis apud impior nefaria iudicia existimarentur essē dij veri. CRO. Non habeo quod opponam. TEL. Altera quaestio me plus mouit. PAS. Oēs leges diuinae, vt videbitis in manū sunt Magistratus vt poenas sumat ab his q se opponunt nefaria vita legibus. Fortiuntur aut in po-

DE MAGISTRATU:

phrases consonantes

fabarum et verorum deōr discrimen.

virgil. Aeneid. 5.

lex spe

Deut. 32. 17

ps. 81. 10

Deut. 13.

Deorū duo gra

populum ad obseruandum, qua ratione magratus vnus est ex populo nõ
supra leges, sed suppositus legibus. Aliud ergo quiddam est hõ, quâ ma-
gratus est, et aliud quâ priuatus, sicut singuli quiq. sunt priuati hões.
Hac enim ratione subijcitur legibus diuinis, vt illas obseruet diligatq. Dõm
Deum suum ex toto corde suo et ex tota aĩa sua: Illa vero nõ ei mandar
vt amet Dõm Deum suum, sed ne delinquentes in leges Dei relinquat impuni-
tos. Illam ob cam ei dr: Non parces illi sed lapidibus obrues illum q malis
suasionibus auertit populum a mei amore. Hunc aut ob respectum mãdatur eidem vt diligat Dõm Deum suum ex toto corde suo, vt q dixit
Magratum nõ esse honorem sed onus, apposite locutus fuerit. Nam du-
plices ei leges impositæ sunt, q est magratus: Vnæ priuator omnium
Alteræ custodia legum, quam cum nõ præstatq frustraq. gestat gla-
dium, seqr impunitas, surgunt falsi prophetæ, seqr deceptio populi, et
inde mutatio rerũ q sigcatur illis verbis: Propter abominatiões
istas extirpat eos Dñs Deus tuus a facie tua. Quæ sæpe repetunr.
Qui igr nõ vult perdere regna imperia vrbes respub. respriuatas li-
bertatem, is curet diligenter ne populus, quem regit, decipiatur. Non
decipier aut populus, si quod lex Dei mandat obseruatũ fuerit, lapidi-
busq. obruatur is, siue propheta siue sacerdos siue fr tuus siue filius
tuus, q suadet populo vt alium Deũ, Pter vnũ et solum q est pater om-
niũ. vna persona nũro q cælum et terra creauit, colat amet venerer
adoret inuocet oret, qui docet vt vni huic deo aut alijs q dij nõ sunt, fiat
imagines et figuræ ad adorandũ aut pro memoria habendũ. Morte n
male suadentium expiatur terra ab anathemate et execratione legis
q alioqui adobruit vniuersũ populum et imperiũ et gentem vnacũ
magratu, si ea q fiunt in legem contraria legi, nõ puniuntur, et ma-
gna patrũ segnes facit indulgentia natos. CHO. Silentibus oĩbus, con-
iectura facere potes, oẽs confirmare q dixisti, et est legale illud: qui ta-
cet cofirmare vider, quod in surdis et mutis et rubore aut metu, aut
alia iusta caussa impeditis parũ valet. PAS. Sed nullus vrm est aut
surdus aut mutus, et nihil adhuc fuit quod vos impedire potuerit, ne pe-
teretis. TEL. Ego persuasũ hẽo animũ de his oĩbus, q adhuc sunt dispu-
tata. Quare sequere si quid est ad hoc primum mandatũ pertinens.
PAS. Faciam quod rogas. Sed nõ omnino tibi obsequar, sed ex primo manda-
to legis ea eximã, quæ ad ipsũ Deũ vnũ et solum verũ Deũ pertinere
videbuntur. Alia q ad hões referuntur, cum ad hões ventũ fuerit, de-
clarabo. Sunt aut duo mandata legis præter hoc quod explica-
ui q Deum respiciunt: Vnum de Sabbatho, Alterũ de iureiurando.
Prius de Sabbatho dicam. Sabbathi seu quietis nõe veniunt oẽs dies
festi mandati a Deo, quos scripto et vsu monitus nouit Samuel qui ad-
est. Fuit aut Sabbathum feriatus dies mandatus pp hõem, nõ hõ cre-
atus propter Sabbathum, vt semper die feriato licuerit populo priori bene-
facere officiose hõi. Nouo aut populo nullus dies ad feriandũ est man-
datus, non Sabbathum quod est septimus quisq. dies, non noua luna, nõ pha-
se nõ pentecoste, nõ iubileum. Nam neq. dies neq. menses neq. tempora
neq. anni ad obseruandũ sunt mandati huic populo. Est tñ vnũ Sabba-
thum nouæ formæ, sicut nouus est populus, quod obseruandũ mandar
dilig.

Magratus onus est

Magratui duplices leges imposite

Deu. 18. 12

Deu. 13.

DE SABBATHO

Col. 2. 16
Gal. 4. 10

exphio. DECIMVS

Hebr 4.9 diligentissime. Relinqr, inqt, Sabbathismus, longe sꝛt feria, populo Dei nouo et nouis a'gitcijs et partus. Quod dictum quōdo intelligendum sit ipse autor Epīæ illius declarat dicens: Nam q ingressus est in requiem illius (Dei sꝛt) et ipse (populus noūs) requieuit ab operibus suis, quādmodum a suis Deus, h. e. Deus cessauit ab operibus suis et iussit cessare populum nouū a suis operibus, et venire vt operetur opera Dei, abs qbus Deus cessauerat, vt Deus nolit hoēm esse, cessatorem et otiosum misi ab operibus suis. Nam paranit opera, abs qbus operandis ipse Deus nō cessasset, misi hoēm ad illa operanda vt septum seruū introduxisset.

eph 2.10 Dei, inqt, sumus famulitium, accersitiad hoc ad Christū Iesū vt in bonis operibus ambularemus, q præparauit Deus, et abs qbus operandis ipse cessauit, vt nos in eis sedulo agendo viueremus. In sanitate, inqt alr, et iustitia coram ipso spectantes ꝛt Deo, q prius fuerat factor oībus dieLuc 1.75 bus nostris. Et, Gratia Dei erudit nos vt abnegata impietate et oībus tit 2.12 mundanis concupiscentijs (q sunt nostra opera) sobrie iuste et pie viueremus in hoc seculo (sabbathum agentes nostrū et transeuntes ad sabbathū Dei, in quo nō concedit nobis agere sabbathum, sed operari. Nam Iesus Chs dedit semetipsum pro populo isto nouo, vt redimeret eum ab oi iniquitate et cogeret agere sui operū sabbathum, et purificaret sibi ipsi populum peculiarem sectatorem bonor operū, abs qbus operandis Deus antea quieuisset. Iste est ille sabbathismus et feriatus festusq dies, q cepit ab illa hora, qua maiores nostri crediderunt Iesū esse Chrīm et agnouerunt vnū esse Deum: et durabit in eor et nostris posteris vsq. quo extabit nostri grīs aliqua memoria. In priore aut populo cepit ab illo temporis momento, quo Abrahamus credidit Deum plus posse qua natura, et iustificatus est per fidem, et durabit in posteritate Abrahamica electa a Deo et nō truncata ab arbore fixa in radice iusta et sancta vsq. dum posteritas Abrahami extabit. In populo nouo nullum alium festū Dmicus dies diem ex legis Dei mandato imiemimus præscriptū. Verū vnicuiq. genti suas agere ferias pro more patrio cuiuiscunq. est permissū: Certos tamen olim habuisse chrianos dies in quibus comientus fierent legimus. Quin 1 Cor 11 et illud apertis verbis est perscriptum: vna sabbathor, qui nostro seculo 1 Cor 14 et apud Apocalypseos librū dominicus dr dies, morem fuisse comiemiendi Apoc 1. ecclam ad frangendum panem et cœnā dominicam in cōi repræsentandam, alq Act 20. collectas pro pauperū subsidio faciendi. Dicebat aut prima dies sabbatorū dies dominicus, sicut cœna dnica a Dno Iesu chro, nō tam, quod eo die resurexisset a mortuis, qua quod cœna, qua moriturus cum discipulis habuerat, in eius memoria a populo Dei quotidie communiter repræsentaret. Sed hæc oia sunt humana, cum sabbathismus ab operibus tantū nostris, sit iuris diuini in populo nouo. Nam sicut chriani magratus est cum ministris verbi statuere certos dies, in quibus populus sicut ad eius audiendum, ita vt in doctrina chriana eruditatio a ministris conuenire debeat, ne nimia desuetudine fiat, vt populus chrianus oia potius sciat quam leges chrianas, quod superioribus seculis euenisse nostra ætas deplorat: Ita ejusdem magratus est secernere diuinas constitutiones ab humanis legibus, imitando illum q dixit: Ego dico non Col 2.16 Dns, præceptum Dni non habeo, consilium aut do. Hanc quietē abo- Gal 4.10 Iher 7. peribo

peribus nostris vocat Paulus dimissionē et exautorationē a militia pēt. Ro. 6.22.
Quietem aūt diem in qua oportet nos sine quiete vinere, militiam con-
tinua iusticia et spūs appellat. TSL. Sed quid erit, si ab operibus
Dei tradyerimus nos ad opera nostra colenda? PAS. Modo signatur re-
sipiscens aīus, et nō eor pamitere nesciū et pamitentia nō-ficta, et qualis
si esset inter hoēs, hō hoi condonaret culpam admissa in se. Est enim
quietis Dei genus cessare a peccando et retro cedere ad bene faciendi
doctrina. CHO. Est igr sabbathum sanctificare in populo priore, die sabbathū
feriatu vt agant toti familie et animantibus permittere. PAS. Sole ado sanctifi
bat aūt populus sabbatho die et calendis ypheta de salutaribus rebus 4 Reg. 4
consulere, etiamsi longe absessent. Vltra hec, eadē verba illa: Si auerte- Esa. 58.
ris pedem tuū in sabbatho vt nō facias voluntatē tuā (sed voluntatem meā) in die sancto meo, vocaueris q sabbathum (diem) voluptatis
et diem sanctū Dno consecratū honorauerisq. eū, ne facias vias tuas
(sed vias meas) et ne inueniar voluntas tua (sed voluntas meā) ne
loquaris de re vlla (nisi de re mea) Tunc delectaberis in Dno, et ego
faciam te ascendere super excelsa terre, et cibabo te hereditate pa-
teris tui Iacob (nō huius terre in qua peregrinus fuit toto tempore
vite sue Iacobus) quoniā os Dni locutū est. Hec inquā verba de-
monstrant, quali sabbathū sanctificaret, quarendo scīt posse Dei vo-
luntatē per sacerdotes et ypheras, et eam cognitā toto aīo obseruare.
Quā sēntia consonat cum dicto Pauli quod allegauimus. Solebat et Esa. 66.
populus calendis et sabbathi diebus venire et adorare in templo eorā Eze. 22.
Dno, q hoc nō faciebat prophanare Deum dicebatur. Sacerdotes aūt
nō solū sacrificiis, oblationibus sanctificare dicebanī populū: verū et Eze. 44.
in lege Dei erudiebant sabbatho die, et lites populi decidebant. Apud
Ezechielem legī, sex diebus portam atrij inferioris claudi: die aūt se- Eze. 46
ptimo q erat sabbathi aperiri consueuisse: vt populus ad vespera usq.
adorare Deū et sacerdotes sanctificare populū et principes populi pos-
sent. Vnde sabbatha dicebāt signū inter Deum et populum, quod Eze. 20.
esset populus adorandū et mūdandū Deum, Deū sanctificare et Deus
interueniēs sacerdote aut ypheta, parcendo populo et in spem erigen-
do populum mundare videretur. Hec adducere volui vt intelligeret
Samuel deliramenta Rabinor, q in cessatione et otio sanctificationem
sabbathi esse dicant, et vt certos passus ambules, vltra quos si pecdas
violasse dicaris sabbathum. Cum ex ypherar dictis constet operibus qualis sa-
diuinis inumbere vt erat, oratio, mūdicatio, preces, adoratio, interp- bathi sanctificatio
catio legis, causarū decisio et alia q populum amica voluntate in-
ter se faciebant accedere ad ypheram pro consilio etsi longissime abesset
fuisse ipsissima sabbathi sanctificationem et nōis Dei veneratio-
nem. Alī autem faciendo, prophanatione et sabbathi et populi et Dei
fuisse existimatam. CHO. Dignū plane erat, vt q adorare timere in-
uocare sanctificare amare, non irritare nō pfanare nō tentare Deum
tenebar, certum aliquem diem haberet, quando de his rebus: quodo adora-
dus, timendus, inuocandus sanctificandus, amandus Deus esset, erudi-
ri a doctioribus posset. Nam sicut familia locatur et permittit ei, vt
curam deponat operis faciendi: ita nō absurdum fuisse videtur aliquem
diem censu, quo familia de colendo Deo et seruiendo proprio Dno admone-
neret. PAS. His ꝑcibus sabbatho pro salute communi a casu cōceptis

verbis

Expli
verbis
Ieiunium quid.
ad pu
mibus
bonis
festu
bona:
mulea
aut q
Deus,
procur
tribus,
cros
proph
des
sed n
re te
bath
ta n
Num
do si
sime
carm
ue i
dicu
recte
re al
ta sa
cere
vt d
u m
dis.
cati
sanc
la
alia
atq
étif
me
pur
hun
tur
cat
sun
na
ed
ius
vos
sabbathū christianor quale.
Sanctificare aliquid.
Gen. 2.3.
Ps. 46.
Ioa. 10.36
Gal. 1.
Esa. 5.18
Eze. 20. 34.

DECIMVS

Exptio.

verbis Sacerdote sæpe præeunte ad Deum proponendis præmittebatur ieiunium. Erat autem Ieiunium nullo cibo aut potu in stomachum dimisso ad publicas orones eo die, quo habendæ erant accedere. Absolutis orationibus et dimisso cætu ieiunij finis erat, sed nunquam in malis, semper in bonis institutis. Superstitio locum sibi quærit, labentibus seculis, et dies festus sine prece et ieiunium ante diem festum indici cepit. Ut sicut alia bona: ita etiam orationem et conciones et ieiunium et adorationem et alia multa inertia papistarum corruperit. In precibus aut aut petebatur aliquid, aut gratiarum actio proponebatur. Et si de auertendo malo orandus erat Deus, quanto malum videbatur esse grauius, tanto magis supplicibus animis procumbentibus in terram corporibus saccis, cilicijs, cineribus, populo, sacerdotibus, pauimento templi, coopertis orabatur. Extant huius rei apud sacros autores expla aliquot. Et hoc erat Sabbathum sanctificare, et non prophanare, totum diem, orando Deum audiendo legem Dei, canendo laudes Dei, absumere. Nostrum seculum abstinet die Sabbathi ab opere sed indulget vitijs, compotationibus, ludis, litibus, cum satius esset arare terram quam in gratiam et Cæsarum inebriari. Institutio enim Sabbathi est ut fiat non voluntas hominum sed desiderium Dei, quod tota vita nostra debet deuincta sibi tenere, cogitata, dicta, et facta nostra. Nunc populus nouus cum nullum habeat Sabbathum, pro corpore curando sibi indictum a Deo, ferias ab hominibus indictas ut obseruet diligentissime, audet prophanare sabbathum, sibi feriandi per totam vitam ab operibus carnis mandatum a Deo. Sed ab his explis tu Telephe Acti et Samuel nouæ in agro Dei plantulæ auertetis oculos, et non quid alij faciant, q christiam dicuntur, sed quid vos deceat facere, ne priuemini promissis bonis omnibus christianis recte viuentibus cogitabitis. CHO. Abs te et audiuimus sæpe Sanctificare aliquid Deum, esse suo ministerio addicere. Ita dicta sunt primogenita sanctificata Deo, altare tabernaculum, homines, quorum postea aliq certis ceremonijs et oblationibus veluti a seruitute vindicabantur. Ita fieri potest ut diem Sabbathi Deum sanctificasse, fuerit eum diem consecrasse suis ministerijs, suis vijs et institutis quærendis, suis bonis a se solo petendis. Et verba Esaiæ q recitasti, videntur esse explicatio vocis sanctificationis. PAS. Fert vox ista hoc inter prætamentum nonnunquam, Ut sanctificauit tabernaculum suum altissimus, quod riui fluminis Sionis lætificant, neq concutiet impetu furentis maris. Verum enimuero hoc aliud est, quam sanctificetur nomen tuum. Illud enim simili forma dr atq. Antequam exires de ventre, sanctificaui te: Et, quem pater sanctificauit et misit in mundum: Et, segregauit me ab vtero matris meæ. Est enim sanctificare segregare, seponere, alicui ministerio deputare et destinare: Hoc aut ita dr sicut illud, Incuruatus est homo humiliatus est Vir, et oculi sublimium humiliabuntur: Dns aut exercituum (solus) exaltatus est in iudicio, et Deus ipse Sanctus sanctificatus est in iusticia. Signat his verbis propheta, quando Deus populum suum punierit et viribus superior oppresserit cum durissima et diuturna captiuitate, Ut sit sanctificare, iudicio cum aliquo decertare, et illum de iure vincere, vbi sanctificatio est victoris et non victi. huius signati est et illud: Cum eduxero vos de populis et congregauero vos de terris in quas dispersi estis (in manu forti et in brachio extento.

Ieiunium quid.

Sabbathum christianorum quale.

Sanctificare aliquid.

Gen. 2. 3.

Ps. 46.

Ioa. 10. 36

Gal. 1.

Esa. 5. 18

Eze. 20. 34

DE IEIVNIO.

to et in furore effuso) sanctificabor in vobis coram oculis gentium, h. e. In-
telligent omnes me superare viribus omnes quotquot sunt, et deos et gentes:
Ecce Ego contra te Zidon et glorificabor in medio tui, et scient quod ego Eze. 28. 22
Dominus, cum iudicia fecero in ea et sanctificatus fuero in ea, et mittam in eam
pestem. Sanctificare dicit glorificare, quod est deuictis hostibus se omni
gloria dignum declarare. Non propter vos Ego facio o domus Israel: sed pro- Eze. 36. 22
pter nomen meum sanctum, quod violastis inter gentes ad quas venistis, (
existimantes quod sicut illae gentes fuerunt vobis in bello superiores, ita
et dij earum plus possent quam Ego.) Et sanctificabo nomen meum magnum
quod est prophanatum inter gentes, quod vos prophanastis in medio earum
et scient gentes quia Ego Dominus. Innumera sunt alia loca in quibus cum dicitur
Deum sanctificare seipsum, sanctificare nomen suum, glorificare nomen su-
um sanctum est detergere se et nomen suum ab ea infamia, qua gentes, quae vice-
rant in bello populum Dei, prophanabant nomen Dei dicentes: Manus Deu. 32.
nostra excelsa et non Dominus fecit haec omnia. Haec autem acclamatio: Sanctifi-
cetur nomen tuum Domino, Non fiebat nisi calamitosis temporibus cum
omnia viderentur coniurasse ad opprimendum populum Dei. CHO. Sanctificare
igitur est emundare. Emundatio autem fit aut a macula aut a contagio aut
ab infamia aut a communi aliorum conditione. Sed quia fit vt cum aras deorum diru-
endas Deus iusserit, et victimas eorum inter pollutas res connumerasset
nouo populo dicitur omnem cibum esse mundum. Et cum dij gentium sint nihil Tit. 1.
et quod nihil est, id quod aliquid est polluere non possit, corpora caesa in 1 Cor. 8.
honorem deorum polluta dici non posse, neque desinere esse Dei veri qui Deus noster 1 Cor. 10
est cuius est terra et plenitudo eius! PAS. Cum vnus Iudaeorum populus esset
populus Dei, et omnes aliae gentes populus Dei non essent, Iudaeis mandatum erat
ne alium deum Deum esse existimarent praeter patrium Deum, alios aliarum
gentium deos, deos esse non crederent, Ne autem propter commertium Iudaei ad Iudaeis cur interdicta gentium familiaritas 270.
cultum deorum falsorum traducerentur interdicta est iudaeis familiaritas amici-
cia affinitas consuetudo cum alijs gentibus, iussumque est vt deos falsos, i-
dola eorum, altaria, victimas, sacerdotia tanquam immundas res et pollutas
spernerent, non attingerent, auersarentur. Itaque illi falsi dij, eorum victimae
arae et sacra quamuis haberent abs quibus spernerentur, Iudaeos scilicet; habe-
bant tamen abs quibus colebantur, alias scilicet omnes gentes, quae Iudaei non erant
et quae illis dijs victimis aris et sacris diuinitatem quandam inesse putabant. Gentibus cur nihil immundum
Verum postquam placuit Deo vero seipsum omnibus gentibus detegere et reue-
lare, detracta protinus fuit persona diuinitatis ab omnibus falsis dijs, et cogni-
tum in eorum victimis aris et sacris nihil esse quod Dei veri non sit, lapides ce- 1 Tim. 4. 3
mentum suffitus pecora armenta, cum omnia quae sunt in terra vna cum terra
vnum agnoscant creatorem, nempe Deum nostrum. Quo quidem in tempore depo-
sita fuit opinio a gentibus praeputiatis, quam de suis dijs habebant et in- ciborum vetitorum ratio.
tellexerunt vnum esse Deum patrem nostrum ex quo manarunt omnia: deos
alios eorum simulacra eorum altaria nihil esse nihil maculare posse corpora, cor-
pora illis caesa sicut prius, Ita postea posse illis, in vsum cedere, quod omnia
essent munda, et quod sumi poterat cum gratiarum actione Dei reponendum
esse inter sanctificata et impolluta. Ne autem hoc fieret, duo obstare vi-
debantur: Vnum, gentes illae quae suos falsos deos colere perseuerabant, neque
Deum verum aut pro deo habere, aut pro solo deo colere volebant, quae crede-
bant

Exptio. DECIMVS

bant victimis animalium et oblationibus vini (illa enim cædebant, hæc
offerebant dijs) postquam cæsa fuissent et consecrata conciliari qua-
lem qualem diuinitatem, vt nullus his vti posset q vna nō coleret illos
Deos, in quor gratia et essent victimæ illæ cæsæ, et vinū hoc oblatum:
Alterū, Iudæi qui ex recepta et imbibita opinione vina ista et victimas
dijs consecratas inter res impurissimas et pollutissimas numerabant. Ob-
stabat igr huius doctrinæ, veræ cognitioni, quam γνώσῳ et πίσῳ alicubi
Ro.14.21. vocat Paulus, et gentes existimantes cultum dari simulacris, ab his q victi-
mas illis cessas et vina oblata comederent et biberent. Et Iudæi opinantes
magnū peccatū committi in Deū verū si quis ederet et bibeberet ex victi-
mis cessis et vino oblato et fuso super cornua victimar in honorē falsorum
deor. Ruare in medio constitutos præputiatos credentes, monet Paulus vt
reiecta aliquantisper doctrina charitatis dictata sequerent, studeretq.
neq. Iudæos suo exptō inducere in peccatū, neq. gentes participando cū eor
aris sacrificijs et oblationibus, confirmare in sua opinione, quā illæ de dijs
haberent. Ita enī fieri oportere, ne in re bona pura sancta sanctificata
malum fieret et destruerer opus Dei, et periret is pp quem chrs esset mor-
tuus si cum offendiculo et gentiū et Iudæor sequendo doctrinā comede-
rer et biberetur id, quod neq. comesū neq. potum nullum offendere pos-
1 Cor.10.20. set. Interea tantū vrsit hanc doctrinā Paulus iubendo vt vitarentur
cibi et vina sacrata, dæmonijs, quoad oē sublatū fuit offendiculum et a
Iudæis et a gentibus, et doctrinā sanā libere cepit in vsum reuocare po-
pulus chrianus sine præiudicio charitatis. Recta enim institutione, et
nō opere rectæ institutionis, si eo offendimr infirmi et rudes vulgo hōes de-
ponr ex ais male imbibita opinio. CHO. Hoc consiliū dederas antea, cum
de chrianor liberis filijs baptizandis aut nō baptizandis disputares. Et plane
dura res est, luctari secum hōem, et bello veluti intestino infestari, cum id
vis hōem facere, absquo faciendo abhorret nō bene persuasus animus.
PAS. Hæc Pauli decibor mundicia et immundicia doctrina facit et ad id
Act.10.15 quod Petrus vidit et audiuit: Quæ Deus purificauit tu ne dixeris impura.
Act.15.28 Et ad Synodi hierosolymitanæ decreta, in quibus cauer ne pputiatæ gentes
et iustificatæ per fidem vterentur in cibum sacrificatis victimis simu-
lacris et dæmonijs, suffocato et sanguine. Si enim, quæ purificauit Deus
sunt sanctificata et iuber præputiatus chrianus a rebus purificatis a
Deo abstinere, seqr vt ista ab huiusmodi cibis abstinentia, nō sit cibi cā
qui sanctificatus est, sed circumstantiæ, q nō cibum polluit, sed opus quod
fit cum alior offensione, damnat. Vnde et lex ista Synodi abrogata fuit
cum primū offendiculū fuit sublatum. Hæc ratio valet et in Sabbathor
feriationibus seruandis aut abrogandis, cum in illis seruar id, ad quod sūt
ab initio institutæ, honestum sst negotium, aut mutatæ esse animaduer-
tunr in damnādum ocium. Ad hunc igr modum intelligendum esse pro
nouo populo (vt reuertar oro eo vnde defluxit) id, quod veteri dictū
Exod.20.8. est: Recordare diei Sabbathi vt sanctifices illum. Sex diebus operabe-
ris (opera tua) et facies cunctum opus tuum: Septimo aut die Sabbathū
est Dni Dei tui. Non facies vllum (tum) tu et filius tuus et filia tua
et seruus tuus et ancilla tua, iumentū tuū atq. peregrinus tuus q est
in portis tuis (et operatur tibi) (sed facies opus meum) Ruoniam sex
diebus fecit Dns cælum et terram mare et oia q in eis sunt, et quieuit
die sep.

die septimo (ab operibus suis, vt tu operareris die septimo opera eius, tu
et filius tuus et filia tua et seruus tuus et ancilla tua et peregrinus tu:
us.) Et idcirco benedixit Dns diei sabbathi et sanctificauit eum (vt tu
sanctificareris in Sabbatho eius cum operareris opera Dei, abs qbus quie:
uisset Deus, et nō opera tua abs qbus quiescendum est tibi.) Additur alibi:
vt sȝt quiescat seruus tuus et ancilla tua sicut et tu. Memento quod Deu. 5. 15
et tu seruus fueris in terra Aegypti et eduxerit te Dns Deus tuus inde p
manum fortem et brachium extentum. Idcirco pcepit tibi Dns Deus tuus
vt obserues diem Sabbathi (non solum in te et filio tuo et filia tua, ver
etiā in seruo tuo et ancilla tua et peregrino q est intra portas tuas et boue
tuo et asino tuo, et iumentis tuis. Et hac legislatione docebar ille populus
benigne agere cum his q eius suberant imperio, sicut ipse desiderauerat be:
nigne secum agi cum ægyptiorum imperio subesset. Non minor benignitas
et æquitas postular in nouo populo, cuius totam vitam vnū sabbathum
Deus esse voluit. CHO. Mirum qddam succurrit, quod cum Iudæi, si octau:
us a natiuitate dies incidisset in Sabbathum circumciderent infantem,
et si bos aut asinus incideret in fossam profundam extrahere curarent
etsi dies esset Sabbathi: Iesu tn chro die Sabbathi sanante ægrotos exprobrare
sint ausi diei Sabbathi prophanationem. PAS. Talia facit cogitat et di:
cit superstitio, Sicut papistæ inebriari die Sabbathi nō putant esse profa:
nationem diei Sabbathi: cædere ligna in sylua et deferre domū putant
esse sabbathi violationem. CHO. Olim, qui die Sabbathi collegerat ligna Num. 15.
iussu Dei est lapidatus. PAS. Tum magis lapidari fuisset iussus ebrius,
etsi alterum fuisset faciendum aut inebriari aut cædere ligna die Sabbathi
consuluisset Moses colligere ligna, quam inebriari. CHO. Magna antiqui:
tas est dierum feriatorū, si ceperunt a condito hōe. PAS. Id quod recolir
et perpendir per diem quieti destinatum a Deo, antiquū est, cum sȝt desi: Deus qdo a suis opibus cessauit.
uisset Deus operari et rebus indidisset virtutes, vt per se operari et produ:
cere aliquid ad sui conseruationem possent, quod tum fuit, cum nondum
esset ver æstas Autumnus hyems, nondū qcquā floreret, nondū cælum
tulisset aues et aqua pisces et terra flores. Sed mandatū de sabbatho sabbath
latum vna cum lege manauit. Ante legem eni, datā post seruitutem vna cū lege manauit
ægyptiacam, nullum legimus apud hōes fuisse feriatum diem. CHO. Sed
iam satis in ocio quod dixeras te habere ab initio negotiatus esse videris
in his negotijs q nō violant ocium, sed iucundum reddunt. PAS. Finem
hic facerem et iā diu fecissem, nisi properarem ad absolutionē primi man:
dati. TEL. Et Ego quem nulla caussa hic detinet, nisi hor colloquior
fructus, mallem multorū dierū colloquia in vnū diem conijci vt hinc di:
scedere possem, quam in multos dies protrahi sermones, et mea negotia q
alibi meā requirunt psentiā perturbari. CHO. Non deerunt mihi crede
qui tam longos sermones notabunt, et grauitatis argnti et memoriæ no:
stræ debilitatis et curationis corporis et diei productionis caussa. TEL.
An nō licet mihi diem meū vt volo expendere? An nō licet si volo famem
perferre? An nō licet mihi cum fero ad audiendum auidum animū eousq.
producere audiendi auiditatem quoad fuero exaturatus? Si vos gra:
uat audire, si esuritis, si fastiditis, si diem inclinare indigne fertis, di:
scedamus. PAS. Audiui aliquando assedisse hōes integrū biduū, et
noctes diebus et dies noctibus coniunxisse in thessararū ludo, et horū
corp.

DECIMVS

Exptio.

corpora fame, aiōs fastidio ꝓp tam parui temporis in audiendo res sacras vsurā putas? Dicant alij de nostrōr colloquiōr productione quicqd in buccam venerit, modo illi nos placeamus, q nō vnū nō decē non centū vitæ nostræ dies sed integrā vitam nostram addictā sibi esse et cupit et lege lata de sabbatho mandauit. Quod Paulus dicit esse cum qdqd facimus comedendo bibendo stando sedendo operando q: escendo viā in laudem et glam Dñi Dei nostri conuertimus. CHO Sed sabbathum est et in sabbatho quiescendum esse dixisti. Itaq. si placet finiamus. Leuatas enī postea onere commendatar rer adferemus memorias, quod beneficium nō debet inuidere nobis Telephus, cum prouideat in magnam sibi vtilitatem cedere posse. TEL. Sistat sentia, hic finis esto. PAS. In sequenti congressu primum absoluam mandatum quod tria verba continere diximus, duo aientia et vnum negans. Itaq. valete. CHO. Valeas et tu.

Pomeridianum Colloquium.

Collocutores: chorus Pastor Telephus.

CHO. Reuertimur nos et qdem oēs, et ad intermissū sermonē paratas adferimus aures et intelligentias. PAS. Et tamen conquerebamini prælongos sermones et prætexebatis sabbatha et requietes. CHO. Grauati videbamur lassitudine ob id quod intenderamus animū vt diligēter hauriret quod diceres. TEL. Dum tempus est absoluamus primū legis præceptū. PAS. Id fiet à me sedulo. Assidete. Verba legis sunt:

Exod. 20. 7. Deut. 5. 11. Non assumes nomen Dñi Dei tui in vanū, quoniā non insontem faciet Dñs eum q vsurpauerit et sumserit nomen eius frustra et in vanum. Iurabis in nōe Dei tui: In nōe eius iurabis: Nomen deor alienor nō recordabimini, nec audiatur ex ore vrō: Ne commemoretis aut Iuretis per nomen deor (gentium istar, apud quas eritis) Iurabis: viuit Dñs, sed in veritate in iudicio et in iusticia. Filij tui deseruerunt me, et iurauerunt ꝑ deos q non sunt: Si discendo didicerint vias populi mei et iurent in nōe meo (nempe) Viuit Dñs, sicut docuerunt populum meū Iurare in Baal (et dicere viuit Baal) ædificabuntur in medio populi mei. TEL. Solebas puero notata loca dare, vt ex libro recitaret. PAS. Volui ego ēē et lector et interpræs seu orator, quoniā et vos mihi ēt nō ex libro recitanti creditis et minus temporis absumir. TEL. Quid vocant hic sacri libri iuramentū. PAS. Apud oēs gentes confirmationis caussa iuramentū est inuentū. Unde vbi res dubia nō est, iuramento nō est opus. Iurabar aut per superiores, q poterant nocere si peieratū fuisset. Hanc ob cām iuramentū nō recipiebar, si aut per id quod nihil esset, aut ꝑ eā rem q nō metueretur fuisset iuratum. Vt fuerit iurare se ipsū dedere ei, q posset vellet et soleret punire peierantes, ad pœnā si ꝑ dolum aliqd ageretur. Tribuebar igr ei, per cuius nomē iurabar, maius imperiū quam nos haberemus, potentia intelligentia, iusticia, iurisdictio, q erant iudicantia eū per quem res dubiæ veluti certæ credebam esse et viuere. Hanc ob caussā Deus ꝓhibuit iurare ꝑ nomē deor alior. Cum enim illi neq. essent, neq. viuerent, qui intelligere imperare seruare punire dici aut credi potuissent? CHO. Legimus tn Deū iurasse et quidem frequentissime. PAS. Iurasse Deus legir sed per semet ipsū

DE IVRAMENTO

Deu. 5. 15

Num. 15.

Deus qdo à suis opibus cessauit

Sabbath vna cū lege manau

Deu. 13. Deu. 10. Exod. 23. Iosu. 23. Ier. 4. 2. Ier. 5. 7. Ier. 12. 16.

Iuramentū cur inuentū

Hebr. 6

Cur per nomen deorū alior iurare prohibitū.

ipsum, et q apud se sua habet, cum nec superiorem habeat, nec aliena a- Deus iurat p se ipsum
pud se seruet. Ita dr iurasse p semetipsum, per dextram suam, per brachium Gen. 22
fortitudinis suae, per aiam suam, per habitaculum sanctitatis suae, per Esa. 62
magnificentiam Iacob, per nomen suum magnum. Quae oia Dei sunt, nec Ier. 51
horum aliqd est alienum. His aut iuramentis Deus declarare conatus p Amos 4 et 8
mutabilitatem sui consilij, et cum satis fuisset illi dicere et polliceri, qui Iere. 44
semp est verax et irreuocabilr pollicer, addere tn iuramentum voluit, ut
ois ambiguitas ex ais nostris tollerer, more gerens hoi, cuius aius no ac-
quiescit dictis, nisi ad dicta accesserit iuramentum. TEL. Sed qua for- Iuramenti forma
ma iurabant illi veteres? PAS. Quoniam maiestas qdam in eo esse existi- Esa. 45
mabar per cuius nomen iurabar. Ideo scribir: Per nomen Dei oes populi
iurabunt. Et iuramento forme semp coniungir genu flexio et adoratio
et imprecatio a Deo in bonum, quae est benedictio. Quare huc adducenda
sunt illa: Iurantes per Dom exercituum: Qui benedixerint sibi in terra Esa. 19 18
benedicent sibi in Deo vero. Sic qui iurauerit in terra, iurabit in Deo Esa. 65 16
vero: Mihi incuruabir oe genu, et iurabit (per nomen meum) ois lingua et 45 23
Quare illud: Rex Salomon iurauit per Dom (Iehouah) dicens: Sic 3 Reg. 2. 23
faciat mihi Deus, quoniam contra aiam suam locutus est Adonias. Viuit
Dns q ordinauit vt essem Rex, quoniam hodie morietur. Haec inquam ver-
ba iuramenti, indicant execrationi fuisse coniunctam benedictione, ad
hunc modum: Si hoc no fecero Deus me execrator, si fecero igr, Deus
me benedicito. Sic illa: Viuit Dns q redemit aiam meam ab omni tri- 3 R. 1. 29
bulatione, q2 filius tuus regnabit, benedictioni copulat execratione:
Si fecero viuat Deus, si non fecero et me benedixerit, sit pro no viuo
Deo. Iurabatur aut a nostris illis sanctis maioribus, q a lege ne latum
qdem vnguem discedebant, ad hunc modum: Viuit Dns si interfici- 1 R. 19. 7
atur: Viuit Dns quod interficier. tam in bonum quam in malum. 3 R. 2. 8.
Addi cepit huic formae nomen regis: Viuit Dns et viuit aia tua. 1 R. 25. 26
Addebar et iuramento alicuius beneficij memoria: Viuit Dns q fecit Ior. 38. 16.
nobis aiam istam, si interfecero te: Viuit Dns q redemit aiam meam.
Quamobrem cum dicerer: Iura mihi in Dno: Iura mihi p Deum: Iu- 1 Reg. 24. Gen. 21.
rasti in Dno Deo tuo: Iurauit per timore patris sui Isaac, Erat, 3 Reg. 1. Gen. 31
aut iurare ad hanc formam: Iuro tibi per Dom: Iurauit p viuentem
in secula, aut viuit Dns; aut ad illam: Sic faciat Deus Abner et 3 R. 19
sic addat. Quorum sentia erat: Perdat me Deus sicut perdere solet 2 R. 3
eos, q insidiantur vitae suae, si hoc aut illud no fecero. Sicut aut iura-
mentum includebat benedictione et maledictionem: Ita et obtestatio
seu adiuratio. Erat enim adiuratio species iuramenti, et ita legimus
illa: Pone manum tuam subter femur meum et adiurabo te per Dom Deum Ge. 24
caeli et terrae vt no accipias filio meo vxorem de filiabus chanaan;
si noluerit mulier seq te innocens eris a iuramento isto meo. Et postea:
Adiurauit me Dns meus dicens: Non accipies vxorem chananaei filio
meo. Si no dederint tibi innocens eris a maledictione mea. Adiura-
tione vocat iuramentum et execratione, quoniam et erat spes iurame-
ti, et sicut benedicebar in noe Dni q parebat: ita q no parebat male-
dicebar. Cuius qualequale exptm est illud: Adiurabit sacerdos mulie- Num. 5
rem iuramento execrando, et dicet sacerdos ad mulierem: Det te
Dns in execratione et iuramentum in medio populi tui, dicatq. mu-
lier, amen amen. Unde et aquae illae dicebantur maledictae aquae, id est
execr.

DE ADIVRATIONE seu obtestatione.

Exptio. DECIMVS

execrationis, et benedictionis, seu iuramenti et periurij. Execrationis
qdem et maledictionis. Si peierarentur, sin minus, iuramenti et benedictio:
Iosu. 2. nis. Et, Iurate mi per Dom, vt sicut feci vobis, faciatis mihi: Animam
nostram pro vobis trademus in mortem, nisi fecerimus, sicut fecisti
nobis, modo ne perdas nos: Innoxij nos erimus ab isto iuramento tuo,
quo adiurasti nos si signu no posueris: Si prodideris hoc verbu nostru
erimus innocentes a verbo tuo, quo adiurasti nos. Adiurare est iurare
Adiurare quid sit sed alieno ore, vt confirmaretur ore, quod ore alieno est deieratu.
Nam idem esse vider: Adiuro te vt hoc facias, et iura mihi, quod hoc
sis facturus, Et iuro per Deum quod hoc fecero. Illud aut: aias no:
stras p vobis ponemus iuramenti est forma, hoc est: per aias nostras
iuramus. Quare illud dictum Petri: Animam meam pro te ponam,
Ioa. 13. erit: Deus me perdat si paratus no sum ad morte vsq. decertare pro
tua vita. Est enim formula iuris iurandi. Illud etiam: Tot et tot
vicibus Ego adiuro te, vt no loquaris mihi nisi quod veru est in noe
3 Reg. 22. Dni, idem esse vider cum illo: Filij mi da gloriam Domino Deo Is:
Ios. 7. raelis, et da illi confessione atq. indica mihi, quid feceris ne cæles a me:
Nam adiuro te per Deum vt dicas quod verum est, et da gloria Deo,
dic ne cæles veritatem, eodem tendit. Nullus aut adiurationem ad:
mittere poterat, nisi pariter crederet legitimu esse iuramentum.
Quare si adiurare aliquem vt veritatem dicat, necesse est vt quod
ille dixerit etsi nihil addat, fateatur iureiurando veru esse, et suo iura:
mento id quod dictum est probare. Iuramentu enim est adiuratio, con:
Iuramentum quid. ceptu alieno ore, quod nos videmur pro confirmatione nostræ narrationis
ab alio pronunciatum edere. Quod si peierat, q adiuratus per nome Dei,
falsum dicit, seqr vt q veru dicit, deieret. Cum igr Iesu chro dixisset sum:
Matt. 26. mus Sacerdos: Adiuro te per Deu viuu, vt dicas nobis, an sis chrs, peieras:
3 Reg. 2. 42 set. Non solu falsum dixisset, si narrasset se chrm no esse. Quare deie:
rauit dicendo chrm se esse. Quod enim ille dixit, adiuro te vt mihi dicas
Adiuratio in qbus, sut validæ. sis ne chrs, idem est, atq. si dixisset postqua testatus est se esse chrm, iu:
ro per Deu viuu me esse chrm. Et hæ qdem adiurationes in his q ius
habent, sunt validæ. TEL. Quid est frustra seu in vanu iurare? CHO.
Est peierare et dolo malo agere. PAS. Aliud est frustra iurare, aliud
dolo iurare, aliud peierare, et aliud recta ratione iurare. Diximus has
leges dari magratibus ad custodia. Magratus aut vel adiurat vel ad:
igit ad iurandum in rebus obscuris. Nam in planis, testimonio statur
eor, q oculati fuere facti et patrati operis testes. Hoc voco legitimum
Iuramentum legitimu. iuramentu ad quod recurrendum esse Deus mandauit, cum de facti autore
ambigir, et an res sit vera, q narratur, dubitatur, vt expla q citauimus
Vanum. et frustraneum iuramentu. demonstrant. Vanum aut et frustraneu est iuramentu, cum tan:
tum tibi creditur iurato, quantu iniurato. Quare tantum testem
inuocare in ius, quantus est Deus, vana opera et minime necessaria,
frustra in vanu iurare. magna culpa esse iudicatur. Frustra enim et in vanu dr illud esse
factum, ad quod no seqr id cuius caussa factu est, et sine quo id ex:
tat, cuius caussa, vt id fieret, illud fieri dicebatur. Quare si credir
tibi iniurato, in vanu iuraueris. Quod si et iurato no credir, quæ ca
Dolo iurare est cur iurare debeas? Dolo iurare est dolo malo agere, cum amicam
speciem oris, seqr hostile opus. Saluus ne es frater mi, inqt. Et tenuit
2 R. 20 manus dextra ipsius Ioab, barbam Amasæ, vt osculareter eum. Ama:
sa vero no custodiuit se a gladio, q erat in manu Ioab (sinistra) et
perc.

percussit eū. Et alius: Qs iurauit animū miuratū habeo. Quæ sunt perditor & nefariorū hominū tentiū iuramento, & nōe Dei sancto, pro textu malor, q impie aio commentant̃q a periurio se defendere conant̃, in hoc genꝰ iuramenti confugiūt, cum sit ipsissimū periurium. Sed nos lucis causa hoc i sequenti seiungemus. Paparū latibula hic diu fuit, quoad antitheos illes diaboli esse mancipia patefactum est. Illi sub specie iuramenti seruandi, hoēs peierare docuerunt Sigismundos Ladislaos Ludouicos & recenti facto Carolos, quos perpetua infamia cum regno notatos, detractos ab adulatorū gratis & gloriosis laudibus, comitatosq; Cardinalibus & Episcopis & papis Cisleriis intra tartara cum Neronibus & Caligulis collocabit posteritas. Ffi suadentibus Papis, quod olim Sedechiæ persuaserant pontifices amidis aūs exceperūt, & se & sua regna sicut ille, fecerat perdiderint. Deillo ita scribit: In Regem Nabugodonosor rebellis fuit, q adiurauerat eum per Deum: at ille induratit cervicem suā & obstinauit cor suū vt non reuerteretur ad Dom Deum Israel, quōd & principes & sacerdotes & populus ipse auxerunt prævaricationem. CHO. Non bene capio q dicis, idem eximio accidere alijs. Quare planius hæc historias explicato. PAS. Papa Romani & eor cardinales non esse seruanda iuramenta dicunt cum his facta q ab illis dissident religione, vt sunt, quos vocant, infidales Iudæos Turcos Arabas Tartaros, & sacrorū sentia, quos vocant schismaticos & hæreticos. Hac lege lata, & ex opposito refragar legi Dei, fixa & promulgata de iureiurando, dolo malo agentes pacem rumpere coegerunt nostros principes Reges cum Turcis initam & firmata iuramentis. Alienos aūt reges impulerunt nota infamiæ defœdare sanctissimū nomē Dei, cui adhærebat veluti sacra ancorā sanctorū nūrus q est nec datus, cum esset & fortior virtibus & melior causa & sanctior vita & diligentior disciplina, ob id quod putauerit intra regni pectus vexari Deum & nō, malum dolum. Hæc eadem lex q est ipsissimus dolus malus, ferentibus sacerdotibus, valuerat apud Sedechia regem, qui cum fuisset constitutus Rex in Iudæa a Rege Babylonis, & adiuratus per nomen Dei vt in fide perseueraret, persuadentibus sacerdotibus, quod infideli Regi fides seruanda nō esset, fidem fregit, nec monitis Jeremiæ prophetæ, quibus hortabat, vt cum Babylonio rediret in gratiam antequā victus armis in calamitatem incideret voluit cedere, quam & eo causa periit ita dicente Deo: Ecce venit Rex Babylonis in Ierusalem & tulit regem eius & Iehoiachim atq; principes eius, & adduxit eos in Babylonem ad se. Tulit q de semine regio & secidit & percussit cum eo fœdus, & induxit eū in iuramentū & abstulit fortes de terra vt esset regnum humile & nō eleuaret, sed custodiret pactū eius & staret in eo: & rebellauit existens, fides data infideli seruari nō debet. Numquid prosperabit aut liberabit q fecit ita? aut q dissoluit pactum liberabit? Viuo Ego dicit Dns Deus, si nō in loco regis q eū regem constituit (moriatur) quod iuramentū eius sprenit, & quod pactū eius dissoluit, ob id in qua apud eum morietur in medio Babylonis (captiuus): sprenit in qua iuramentū vt rumperet fœdus. Propterea sic dicit Dns Deus: Viuo Ego si nō iuramentū meū quod violauit & pactū meū quod rupit, tradidero super caput eius. Expandam eī rete meū super eū & deprehendet in sagena mea, & adducam eum in babylonem.

Bathorei in Magistratū electi, quamlibet in regno religionem, nō modo non impediturus, verū etiā contra aduersarios se defensuros sacramēto confirmarūt. Sed mox fide Legato data fallentes, religiōne persequi cepērūt & cū gentis extirpanda viderēt, Bekesius Legnū bello adortus, impiū ellū contra impe- diuit. Rursū annis 4 elapsis Christophorus Franciscū Danidis in carcere conclusū interemit, fonte obstructo, riuulos q quos vexicaturā affirmans, altero ac tertio anno cui facinoris vna cū vxore & liberis pœnas dedit, vno regni successore relicto.

Bathorei

Papa

2 Par. 36
4 Reg. 24.

Iuramenti pactū fœd hominū, cur Dei vocat.

Matt. 15.

periurium quid

Leu. 19.

prophanare est peierare
deierare & sanctificare

Am. 8. 14.

iuramentū addit. nomē Maiorum

Gen. 38.

DECIMVS.

Exptio.

ut ibi meā cum eo iudicium ob Cuaricationem suā qua præuaricatus est in me. CHO. Deus deor Dns est, Deus deor Dns est. Pactum initū inter Nabugodnosorem et Sedechiam, et iuramentū illius et huius, q firmauerunt pactum et fœdus, ob id quod nomen Dei putabat ille apud istum esse sacrosanctū et formidandum; Deus Ipse vocat pactū suū fœdus suū, iuramentū suū. TEL: Puto Ego sicut alijs dicentibus: Viuit Dns, erat iuramentū: Ita Deo dicente: Viuo Ego, esse formā iuramenti diuini. Nam Deus superiorē nō habet, per cuius vitā iurare possit. PAS. Ita videtis q latibula parauerint sibi Romanenses pontifices, euertendi ex imis sedibus diuinas leges, sicut illi, q ad constituendā sibi lucella leges Dei abrogare nō verebantur, quos Iesus chrs reprehendit. CHO. Tantum valuit malicia ut hi q dicunt se successisse Iesu chro, relicto chro transierint ad eor partes, quos toto tempore vitæ suæ chrs est auersatus. PAS. Tolle lucellum ex papatu, et papatus deseretur et a papis et acceder ad Euangelium. Sed ad rem. Si Dolum aufers a iuramento et iuramentū frangir, periurium dr. Si dolus accersitur ut fiat honestus prætextus ad rumpendum iuramentū duplex est periuriū. Oia tn hæc, Iurare in vanū, Iurare per dolum, et peierare, lex vno verbo conclusisse vider dicendo: Non iurabis per nomen meū in vanū, neq. prophanabis nomen Dei tui, Ego Dns. CHO. Consuetudo fuisse videtur ut q leges cōscribere vellet paucis verbis multa complecteretur. TEL. Prophanare et sanctificare contraria esse dixisti. Quodsi prophanare est peierare, deierare veritatem erit sanctificare nomen Dei. PAS. Ita qdem si intellexeris aliud esse: Non sanctificastis nomen meum, quam peierare. Nā q peierat, prophanat, qui prophanat, nō sāctificat nomen Dei. Non tn segr ut q Deū aut nomen Dei nō sanctificat is dicar peierare: Cum sanctificare Deū sit et sine aliqua ai suspensione narrare alijs q Deus mandat. TEL. Dixisti quōdo iuraretur in nōe Dni: non dixisti quōdo iurarer p nomē alior deor. PAS. Eadem forma seruabar. Illi dicebant viuit Dns Deus Israel: hi dicebant, viuit Baal deo Palestinæ. Qui iurant, inqt, per execrandum vitulum Samariæ, et dicunt, viuit deus tuus Dan (q erat vitulus Samariæ erectus a Ieroboamo) et viuit via q ducit in Beerseba (ubi erat erectus vitulus) cadent. Et, Eliminabo eos qui adorant in tectis militiā cæli, et eos qui adorant et iurant per dōm (simul iurant) per regem suū: Si iuras: viuit Dns et nō adoras viuū Dōm (Iehouah) Aut dicat, viuit Dominus et viuit rex, et plus metuis regem quā Dm Deū eiusdem conditionis esse, atq. si dixeris: viuit Baal, viuit vitulus Dan. CHO. Eadem igr erat forma iurandi et adiurandi per verū et per falsos deos. Dicebar eni viuit Iehouah quōd res ita est: Viuit Baal quod verū dico. Illud erat iuramentū populi Dei: hoc eor q populus Dei nō erant. Vider autem nouū quiddam esse apud hanc ætatem, quod nusquā alicubi iuratū fuisse legar per Abrahamū Isaacū Iacobum Mosen Eliam et alios sanctos, sed semp per nomē Dei Iehouah. PAS. Ut mandauit Deus per legem fieri, ita insevit mentibus hominū faciendum esse antequā lex ederetur, et ita seruatū fuisse ab hoibus, nostræ historiæ tradunt. Sicut aut in iuramento licebat addere nomen maior: ita in inuocationibus Pcum. Iurauit, inqt, Iacob per terrorem patris sui Isaac. Est eni nomē Dei terror sicut gloria, spes. Itaq. potes dicere: Iurauit illi per Deū patris sui Abrahami et Isaaci.

Iuramentū pactū, fœdus hominū, cur Dei vocor.

Matt. 15.

2 Par. 36
4 Reg. 24.

periuriū quid

Leu. 19.

prophanare est peierare

deierare e sanctificare

Ier. 38.

Am. 8. 14.

Ezec. 17. 18

iuramento addir nomē maiorum

Gen. 31.

Stephanus aut polonia Rex Ligæ, Iesuitas a Lege violēter obtrusos et dix. nullo modo recipienti, euersione, arce ex opposito constricēda minatus, post hebdomadē subita morte, testamēti scriptione vix inchoata, extinctus est 1587. eodē tempore transyluaniæ gubenator Iohan. Gēci ministris verbi exitiū cū iuramēto minitans, ac primo quoq. comitiorū tempore, negotiū aggressurus, hostem expertus est Steph. Bathoreū Iuniorē, q res nō sine maximo labore et cautione sedata est.

DIES Mandati 4.

In inuocatione addit nomen maiorum

Et dixit Iacob Labano: Viuit Iehouah Deus patris mei Abrahami et Deus patris mei Isaaci. Similr illud: Deus pris mei Abrahami et Deus patris mei Isaaci Eripe me quaeso de manu fris mei. potes dicere Iacobus obtestatus est fidem Dei vt reminiscerer quid Abrahamo et Isaaco promisisset sibiq auxiliaretur (liberaret a suo fre quē ille metuebat. Sicut aut hic non mutatur inuocationis: ita ibi non vitiatur iuramenti forma. Ita nos possumus dicere: iuro per Deū, quē nuntiarunt nobis Iesus chrs et oēs Apli et sancti Dei. Et, Inuoco te Deus et precor vt memineris quid p Iesum chrm et aplos atq sanctos nuncios tuos pollicitus sis maioribus nostris, et nos ab oibus malis liberes. Inuocare aut sanctos, aut iurare per sanctor nomen nullum explm habemus, nos posse, neq maiores nostros, in scripturis quas veneramur, horū alterū fecisse legimus. TEL. Quid volebas supra notari a nobis cum hebraica noia offerres? CHO. Ita est. Cur, cum diceres Iurabis in nōe Dni Dei tui et non in nōe deor, addideras noia hebraea Iehouah Elohim? PAS. Stulticiam illor taxabam, qui cum Elohim referant ad Iehouah, et putant illud esse nomen plurale appellatiuū conueniens pluribus, hoc proprium nomen, conueniens vni, traducunt tn ex hebraea lingua in graecam et ex graeca in latinā ita illud Elohim plurale, sicut hoc Iehouah singulare, singulariter, cum mox idem Elohim relatum ad falsos deos, nō singulariter, sicut cum de Deo vero ponir, sed pluraliter efferant. Inuocabitis itaq, inqt, nomen Elohim vestrorū, et Ego inuocabo in nōe Iehouae. Eritq vt (Elohim) Deus qui exaudiuerit per ignem, ille sit Deus Elohim. Et postea: Iehouah Dns, ipse est Elohim, Dns ipse est Elohim Deus Iehouah. Certe si Deus tres personas continet, nec singulariter efferri pōt Elohim, nec negari poterit quin Baalis idolum fuerit trinitas personarū. Nam hinc erat Elias et Iehouah: Indeb sacerdotes Baalis et Baal, et experimentū capir, vtrum ex his duobus Iehoua et Baale sit adorandus inuocandus timendus et in feriendis pactis nominandus Elohim. Quis igr nō videt: si Elohim in Iehouah sunt tres personae iudicio Eliae, quod eadem vox in Baale erit tres personae, iudicio sacerdotum? Hoc notari a vobis volui vt nossetis quantū abessent a veritate sacrarū scripturarū, qui in vna voce Elohim comminiscuntur tres sdm numerū Deos. Deinde cum legr: Deus deor Dns, El Iehouah Elohim locutus est, et aduocauit terrā, seu: Rex Magnus El Iehouah Deus Dns super oēs deos Elohim, quem notat illud singulare El? Nonne illud ipsū quod plurale Elohim? Cur igr in nōe quaerimus plures personas, cum in re sit vna persona? Et quocunq vertetis oculos per sacras scripturas hoc ipsum reperietis. CHO. Sed quid esset, si iubente Deo esset peierandū? PAS. Id, est virtus, quod iubet Deus, quod fieri vetat Deus, virtus nō ē. Quare sicut in his q vetat Deus si quicquā imprudens aut iratus te facere velle deierares peierandū tanquam minus malum potius esset q peccandum, sicut fecit Dauid erga Nabal, flexus Cpcibus Abigailis. Et damnatur herodes, quod ita non fecerit erga Ioannē Baptistam. Ita in his q iubet Deus per legem, si quicquam Iuraueris, id est virtus quod iubet Deus, et nō quod tu iurasti. Sicut Dauid Iurauit quod posteritatem Saul nō esset deleturus, quā tn iubente Deo dedit Gabaonitis necandam. CHO. Vtrumq genus iuramenti de quo adhuc disputatum est, illis verbis Mosis vider notari, q recitabo memoriter vt potero, de iura

Gen. 32. 9

forma iuramenti noua

DE DEO

3 Reg. 19.

Elohim

El.

Ps. 50.

Ps. 95.

peierare aliquādo satius ē

1 R. 25.

Mar. 6

1 Reg. 24.

2 Reg. 21.

Leu. 5. 4.

Leu. 5. 1.

Adiuratus in proprium damnū fateri debet.

Ios. 7.

1 Reg. 14.

Adiuratio cur parui pendatur.

Num. 30.

Votum quid.

DECIMVS

Exptio.

Leu. 5. 4. iuramento qdem. Anima, inqt, quæ iurauerit, labijsq. suis expresserit benefacere, dicens: Iuro quod post hac tibi benefecero: aut malefacere dicēs: Viuit Dns quod posthac tibi nunquā fauebo, Iuxta oīa q̄ pferre solet homo cum iuramento, deliqueritq. in aliquo ex illis malefaciendo ex illis cui se benefacturū iurauit: aut benefaciendo illi, cui se nunquā benefacturū spopondit, fatebir delictum suū et offeret oblationem. De obtestatione aut, Anima, inqt, q̄ audierit vocem iuramenti seu adiuratio-

Leu. 5. 1. nis, testisq. ipse erit, aut viderit aut cognouerit si nō indicauerit et ob id peccauerit portabit iniquitatem suā. Oportet enim adiuratis veritatem fateri si nomen Dei prophanare nolunt. PAS. Hanc ob caussā q iurat se proximo suo oīa officia humana denegaturū, inter duo peccata se committit. Benefaciendo enī proximo fit periurus, nō benefaciēdo legi fit contrarius, de proximo diligendo, et nō faciendo alijs quod in se fieri nollet. TEL. Magnū quiddam est, vt quis fateri id debeat

Adiuratus in proprium damnū fateri debet. per quod damnandus est si adiuratus per nomē Dni fuerit. PAS. Hoc in priuatis caussis nunquam a maioribus nostris factum legimus. In publicis calamitatibus sæpe factum commemorar, et cuiuis patriæ caritas se ipso debet esse carior. Ita Achan fassus est adiuratus nōe Dei quod fece-

Ios. 7. 1 Reg. 14. rat et suos ciues sua morte expiauit. Et Ionathas nō siluit suū factū per imprudentiā admissū et meritam mortem vitauit et Deum populo iratū reconciliauit. Magna enim maiestas est diuini nōis, et semper in illo sancto populo propriæ vniuscuiusq. vitæ prælata. Sed et iudices cauebant ne huiusmodi obtestationibus insidiarentur priuator saluti, qbus nunquā maiores nostri vsi leguntur nisi vbi respub. alr seruari non posse videretur. CHO. Ob istum magratuū abusū factum est vt adiu-

Adiuratio cur parui pendatur. ratio nōis diuini parui pendar. Nam sæpe ob quinq. obolos adiuratur aliquis vt veritatem dicat, purgatq. se a suspitione, maxime cū aīaduertir illum malle perdere quod petir quam deierare. PAS. Cum abusus fit legis cogir populus quærere sibi subterfugia ne prudens et sciens pereat, sicut et sæpe iudices cum aliquem vident peierare si adiuratus fuerit per nomen Dei paratum, mutant iuramenti formā et per illa cogūt illum iurare q̄ ille plus metuit quā Deum. Vnde duo mala oriuntur: Vnum Iudicis, q transgredir iuramenti in sacra Biblia adscripti formā: Alterū eius q deierat et confirmar in sua opinione vt illi diuinitatem tribuat, in quo, et sine Deo nulla est diuinitas, et si qua est diuinitas, aliena tn̄ esse debet a iuris iurandi sacramento, quod Deus iussit per se solum concipi oportere. absqua culpa Iudex alienus nō est. TEL. Sunt alia q̄ de iuramento dici possint? PAS. Sunt, et non pauca. Nam inter iuramentū numerar votum. Si vouerit, inqt, aliquis, aut fecerit iu-

Num. 30. ramentū, quo constringendo constrinxerit animā suā is nō violet verbum suū sed faciat, quodcunq. egressū fuerit de ore eius. Quod si est sub potestate alterius, et ille votum et iuramentū prohibuerit, nō tenebir sed Dns propitius ei erit. Quod si ille tacuerit, et nō phibuerit illud, erunt rata oīa vota eius, et oīs prohibitio qua obstrinxit aīam suā piuramentū. Votum enim duo includere poterat: Vnum in prosequēdis faciā: Alterū in fugiendis, hoc nō faciam. Et si quis recte considerat: Votum est

Votum quid. iuramentū de futuris rebus curandis aut vitandis aut vitandis: Iuramentū et adiuratio est de pteritis gestis percontationes, vt noscatur fuerintne an minime. Oīa tamen vnius Iuramenti nōe intelliguntur.

DE VOTO.

CH.

CHO. Sed quid, si quis aut de re illicita et impossibili et quam facere ne-
quit, aut impeditur, vouit? Aut cum res est licita sed necessitas cogit ne pos-
sit sine alterius mandati legis violatione obseruari? PAS. Rogas? Nonne Voti ratio
audisti quid dictum sit de iuramento cum in rem futuram vergit? Semper
enim in votis nuncupandis, quaerendum est, quid voueas, quantum bonum,
quicum conueniat quicum dissideat, quicum conuenire aut dissidere possit
ex his quae sunt verbum Dei. Nam laudant sacra Biblia factum Abimelechi 1 R. 21.
Sacerdotis, qui panes sacros consecratos Deo, dederit Dauidi edendos, ne ille
praefame moreretur et ipse esset necis reus, quod aliquo nunquam fieri licuis-
set. Et Iesus christus vota nuncupata cum damno parentum, quos teneris curare et Matt. 15.
colere improbat et seruanda esse negat. Et Paulus melius esse dicit nubere 1 Cor. 7.
quam vri, dicturus est melius esse vri quam scortari, qui dixerat melius esse non
nubere, quam nubere. In his enim omnibus videndum est quid sequar, me-
liusne an peius? Ne, dum minus bonum curatur, patiamur elabi ex manibus
id quod maius est bonum, et quod magis seruare debemus. CHO. Videor
videre quiddam, sed nondum bene possum constituere an recte videam. iuramenti triplex genus
Videor videre triplex statui abs te iuramenti et periurij genus, deieratio-
nis adiurationis et votorum nuncupandorum: Et quod ad tertium iuramenti
genus pertineat locus quidam qui est apud Matthaeum. Da puer Euangelium. Matt. 23. 16.
Ita habet: Vae vobis duces caeci qui dicitis quicunque iurauerit per templum
nihil est (si peierat) qui autem iurauerit per aurum templi reus est (iura-
menti si peierat) Stulti et caeci vtrum enim maius est, aurum an templum
quod sanctificat aurum? Et quicunque iurauerit per altare nihil est (si pe-
ierat) quicunque autem iurauerit per donum quod est super illud reus est (tan-
tundem reddere si peierat) Stulti ac caeci vtrum enim maius est, donum
quod est super altare, an altare quod sanctificat donum? Qui ergo iura-
uerit per altare, iurat per ipsum, et per omnia quae super illud sunt. Et qui iurau-
erit per templum, iurat per illud et per eum qui habitat in ipso. Et qui iura-
uerit per caelum iurat per thronum Dei, et per eum qui sedet super illum. PAS.
Recentiora tempora cum Iudaei deportati vagi et dispalati seruire cepis-
sent alijs gentibus ex aliorum populorum commertio musitatas veteribus iura-
mentorum formas habuisse cognoscimus. Vbi enim inuenitur veteres iuras- Iuramentorum vitiosorum formae
se per caelum per terram per fidem suam, per animam suam per caput suum, per hie-
rosolyma per templum hierosolymitanum? Quae omnia in fraudem legis de
iuramento sunt inuenta et vsurpata, et in populi damnum, Vt inde periu-
rus diceretur non peierasse, et hinc lucellum accederet sacerdotibus siquis
periurus non esse et deuotus diris existimari noluisset. De iuramento
voti sunt illa: Postquam Paulus raserat caput in Cenchreis, habebat enim Act. 18.
votum (Nazareorum) nauigauit in Syriam: Sunt nobis viri quatuor
votum habentes super se. his assumtis purificate cum illis et impende su- Act. 20.
per illis vt radant capita. Erat enim εὐχὴ votum, sponsio quaedam, quae spes εὐχὴ
erat iuramenti, vnde et iuramentum nostris scriptoribus dicitur. Sicut et il- Act. 23.
lud: Collegerunt se quidam Iudaei et deuouerunt se dicentes, neque esuros se
neque bibituros donec occiderent Paulum τὴν συνωμοσίαν πεποιηκότες
quod nomen venit ab ὀμόσαι, quam vocem vertit mox in ἀναθήμα.
Quare forma illa antiqua iuramenti: Haec faciat mihi Deus et haec
addat, nisi hodie occidero Paulum, mutata videtur in hanc: Deuotione
deuouimus nos ipsos nihil gustaturos donec occidamus Paulum.

obstring

DECIMVS

Explio.

obstringere aut se voto & se deuouere, erat veluti iuramento se obligare vt aliquid faceret. Illa tñ forma adiurandi: Adiuro te per Deū. Et, Da gloriam Deo, salua persenerauit ad segnentia secula. Nam dñi Iesu chri: 3 R. 27. adiuro te per Deū vīuū. Et illi cæco: Da gloriā Deo. Iuramenti mate- Jos. 7. ria commutata est in formas varias. Quod enim dicebat: Iuro tibi p Deū, Matt. 26. dici cepit post amissa libertatem, & patrios mores vitiatos: Iuro tibi per Jon. 9. cælū, quod est Dei thronus: Iuro tibi per hanc terrā, quā calcamus & q Act. 19. nos fere, & est scabellum pedum Dei. Testem inuoco Deum in aīam meā. Iuramenti ma- teria mutata 2 Cor. 1. Testis est mihi Deus. Vos estis testes & Deus. CHO. Et illa qd sunt: Ob- Ro. 1. testor ego coram Deo & Dño Iesu chro, q iudicaturus est viuos & mortu- 1 Tess. 2. os in apparitione sua & in regno suo. Itaq; ὡς ἔφην videor hoc esse ἐγγρά- 2 Tim. 4. 1. ψασθαί σε ἀλλὰ ὀμνύω σε, vt & dicare debeas instantissime. Et illud: Iterū ne- Matt. 26. gauit cum iuramento, cepit execrari & iurare, quod nō nosset hoēm, μὴ ὀφέλον ἀπολαῦσαι μήποτε ἀνθρώπου ἀκοῦσαι. Quid inquam hoc est, misi, hæc fa- ciat mihi Deus & hæc addat? PAS. Diuersa expta occurrent vobis, sa- crabibla legentibus, q lucem dictis superioribus adferre poterunt.

Isocrates monet ἕρξαι χρὴ μᾶλλον ἢ ὀμόσαι θεοὺς ὀμόσῃς. Deus iubet vt se potius quā alios deos iuramentor tuor testem adhoces, etsi res minoris momenti fuerit quā sit pecunia. Iesus chris docet per mul- Matth. 5. 34. tum ne iuretur per nomen veri Dei. Quare tantū peiorare dicit, q fal- sodicit per Deū verū (hæc res ita se habet) quantum q dixerit per caput meum & per hanc dextram iuro tibi, verum esse quod dico, si qd dicit cognoscit esse falsum. Qua interpretatio & est legitima & pro- dit inscitia Iudaeor illius temporis, qui periurii nō esse dicebant si quis peieraret: Sed si per nomen Dei factum iuramentum dolo malo & per fraudem iuratum intellectum fuisset, in res etiam illas per quas iurabā- tur cribro interpretationis hidebant grauissima legis præterentes, qua lucellum adferre poterant quantumuis tenuissima, adnotantes. Non esse (dicebant illi) periurii si quis peieraret & deieraret per templum Dei, per altare Dei, per cælum p terra per caput suum: Sed si iuraret per aurum quod est in templo, aut per donaria q sunt super altare, aut per salutem suor armentor, & pere- raret, cogeretur soluere & conuenire de summa soluenda, vt si nō posset sol- uere tantū auri quantū esset in templo & in ara, et si in miseria rediger- si totū armentū dare deberet vt expiaret a crimine periurij saltem illud da- ret quod esset comentū & factum. Locus igr ille Matthæi de iuramento Matt. 23. 16 valere pōt & pro minuendis occupationibus votor & pro deieratiombus. Siue em popu- lus adserendo se vera dicere, siue minuendo vota per ea q erant in alta- ri se obstrinxisset ad soluendum, si peierasset cogebatur, nisi vellet a sa- cerdotibus arceri ab ingressu in templum & synagogam. Quonia autem iuramenta concepta in ea q sunt Dei redeunt in ipsū Deū, & idem dictu est: Iuro per aīma mea, atq. iuro per Deum q dedit mihi aīma qua viuo ob id cum facilis lapsus sit furentis ai & incogitantis & assueti iurare ad iuramento in periurii nōis diuini, hortatur chris Iesus, vt q in periurium Matt. 5. 33. cadere meluit ne ommino deieret. Audistis, inquit, quod dictum fuerit anti- quis senatoribus in senatū in synagoga a scribis & phariseis, sedē- tibus in Cathedra Mosis seu legis & prophetarū ad declarandū legem & prophetas, non peierabis, sed persolues Dño ea q iurasti: At Ego dico vobis, ne iuretis ommino, neq; per cælum qa thronus Dei est, & si peierabi-

tis in.

DIES Mandati 4

tis, in Deum peierabitis: neq; per terrā q̄ subsellium est pedum eius, et si peierabitis in Deū peierabitis: neq; per Hierosolyma q̄ ciuitas est magni Regis et si peierabitis in magnū Regem Deum peierabitis: neq; per caput tuum iurabis, ꝓea quod nō ꝓtas vnum pilum album aut nigrū facere et ita caput tuū, tuum nō est, sed eius q̄ pōt in capite tuo albos aut nigros, pilos facere. Itaq; si peieraueris meū peierabis cuius est caput tuum. Sed erit sermo vr Est, si est: Non, sinō est. Porrō quod vltra hāc adiungitur ex malo est. Iacob. 5. 12
cordis & proficiscitur. Fluctuandum Apli verba: Ante oīa, mgt, frēs mei nolite iurare neq; per cælum neq; per terram, neq; per aliud quodcunq; iusiurandum. Sit aut̄ ōrō vra Est, si est: Non, si non est: vt ne in simulationē incidatis simulatio.
in periurium eis ὑπο κρίσεως incidatis, in hypocrisim est in quā incidere pōt is, q̄ alr̄ facit quam dicat, et facit id quod iurauit se facerē, nolle, et quod iurauit se facere velle non facit. Nec incidatis, inqt, quod est de periculo euentus, et nō in rei ꝑteritę narratione, in qua conscius es tibi ipsi vera aut falsa dixisse. Quod si iuras te aliq̄d facere velle, cum incertus sis q̄d futura paritura dies sit, posses peierare, et tuum est, fieri non est. Vnde sum leuitate vsus Paulus: Vbi sum leuitate vsus? aut ea quæ cogito 2 Cor. 1. 17
sēm carnē cogito? vt sit apud me quod est, est, et quod non est, non est? Ita
fmo fidelis Deus, quod sermo noster ergā vos nō fuit est et nō est. Nā Dei
filius Iesus Chris, q̄ apud vos per nos est ꝓdicatus, per me et Syluanum
et Timotheū non fuit est et nō est, sed fuit per ipsū, est. Quotquot enim
sunt promissiones Dei per ipsū sunt est et per ipsum sunt amen, Deo
ad gloriā per nos. Et mox: Ego vero testem Deum inuoco in aīam meā
quod parcens vobis nondum venerim Corinthum. CHO. Mutastis ali-
cubi verba sensu mutato sensū, et ita melius percepi Pauli verba. LAS. Ita
facere soleo vt intelligentia sit plānior. Animaduertistis aut̄ esse ver-
ba hæc, ꝛaſi, Esi, et, Zaiw, rerū futurar̄ et pollicitationū, nō aut̄ ꝑteritar̄
et q̄ præterierunt. In his certum periurium est si peierare votes: Le-
gitimū aut̄ iramentū si peierare noles. In illis sæpe etsi nolis peiera,
ob multas intercedentes causas, q̄ nō permittunt vt id adimpleat quod
es pollicitus. Vnde iubet Aplus vt nō absolute spondeamus, sed ad hanc Iuramenti ge-
formam: Si Deus voluerit, et si vixerimus faciēmus hoc aut illud. Ita nus, de futu-
enim, Est nr̄m, erit Est, et non Est, erit non Est. Quod obseruatum fuis- mis permitti tau-
se eo seculo legimus. Vnde et in precibus: Non nostra voluntas, Deus, sed tela legitima
tua fiat: Et in sponsionibus: Volente Deo ad vos veniam, dicebatur, quod Iuratio
erat desiderare suum Est, esse Est, et Non, esse Non: Et suum Non, esse iuramentū Rom. 1.
Non, et Non, est. Quoniā aut̄ Paulus promiserat se venturū Corinthum bis,
et nō venerat, Et Corinthij velut obstrictum fide detinere se dicebant Pau-
lum: Respondet Paulus suum est esse Est. Quamobrem si q̄d illud vq̄ Iuramentū
tempus nō venisset Corinthū, nō esse id leuitatj adscribendū, sed impe- chris nō dam-
dimentis: non inconstantiæ, sed iustis caussis. Inconstantia eni sigatur nauit
per illa verba Est, Non: Constantia aut̄ et consilij firmitas per Est, si
est: Non, si non est aliquid faciendum. Qua verba vt diximus futura
respiciunt, et cum votorū minutiis conueniunt, neq; pertinent ad
iurgmenta aut̄ adiurationes. Ad illud referūr: Verū ad vos prout sit, 1 Cor. 4.
Tenemus iura- volūerit, vbi dr̄ Est, nulla re adiuncta. Et: Iuro per Deū me ad vos uentū
mēti de futu- ro nō venturum. Vbi dr̄ Est adiuncta parte per Deum, q̄ est in his rebus ad
cautela legi- periculo, scilicet ne si ea nō fieret quod promittit, peieraret, et in hypocrisim in-
tima cideret. Ad hæc refer quod seqūr: Testem inuoco Deū in aīam meā, quod
parcens vobis nondum venerim Corinthum. Illud est de futuro, hoc
est.

est de preterito. Illud est cum periculo ne id fiat quod dicit, hic id, pro quo iuratur diu ante confectum est, et non est periculum ne periurium committatur. CHO. Video quid velis dicere, neq. scio aliquem, q hunc locum ante te explanauerit. Et plane videtur iuramentum repræhensum in vno loco cap. 23. esse iuramentum quod emendatur in alio loco cap. 5. apud Matthæum. Esse autem vtrumq. ~~vot~~ iuramentum nuncupationis voti et non explicandæ veritatis. Nam dr: Non peierabis, sed persolues Dno ea q iurasti. Quod quidem illud est: Si vouerit aliquis votum Dno aut fecerit iuramentum quo constringendo constrinxerit aiam suam, is non violet verbum suum suum, sed faciat quodcunq. egressum est de ore eius, hoc est: persoluet Dno vota q iurauit. PAS. Acu rem attigisti. Prohibet igitur Iesus chrs ne in his iuramentis q persoluenda sunt, nomen Dei iuremus. Id enim fieri ex malo diabolo sz̄t q vellet si iuramenta persoluere non possemus, nos cadere in hypocrisim et epiorciam. TEL. vidi hominum genus iurare nolle etiam pro seruando amico. Nam qdam cum alio multos annos vixerat, et cum vterq. esset in itinere, et ille facie repræsentaret furem quendam pro fure captus est. Eius socius rogatus an illum nosset et quidui? Respondit a pueritia, et bonum virum illum semper fuisse: postulatus iuramentum, iurare noluit, quod in signum fraudulenti ai illi accipientes, et illum pro fure suspenderunt, et hunc in vincula damnarunt. PAS. Sunt hoes voculas, literulas, apices, rapientes et mordicus tenentes neq. vltra figuras scripturar ad sensa latentia penetrare cupientes, quos si Apli rediuiui docere conarentur dimouere a semel imbibita opinione non possent. Oia q ab illis docte asseruntur, et ab illis ob tarditatem ingenij non intelliguntur, illis videntur olere carnem et sanguinem et humana dogmata. Hi sunt q dicunt chrianum hoem alium adiurare non posse, et ob id magratum gerere, chrianis oibus esse vetitum, necogant hoes peccare, si occasio darer vt ab illis esset exigendum iuramentum neq. ipsos iurare et iubente magratu posse. Quoniam in his q mala sunt et vetita legibus, sit magis Deo parendum quam hoibus. CHO. Chrs tan adiuratus non siluit cum prius sileret, et adiuratione est veneratus, quod minime fecisset si iurare est peccatum. Nam dixisti quod dr adiuratio in eo q quærit veritatem, dr iuramentum in eo abs quo quæritur veritas. Quare, si licet adiurare in vno, licebit iurare in alio. Et q credit iuramentum esse peccatum, is sine culpa adiurationem venerari non pot. Nam videtur confirmare id esse bonum quod veneratur, quod credit esse malum si putat iuramentum esse peccatum. Deinde, nusquam a Iesu chro inter vitia adnumeratum est iuramentum. Quod si periurium inter vitia numeratur ab Aplis, necesse est iuramentum quod est illi contrarium inter virtutes numerari. PAS. Hi talia dicunt, decepti huius loci verbis, q non loquuntur de veritate dicenda et quærenda, quod fit per magratum: sed de votorum nuncupatione, in quibus committitur periurium, cum id non soluitur quod iuratum est. Periurium aut nullum committeret, si quadmodum iubet chrs Iesus et Apli, votum nuncuparetur sine iuramento, dicendo: Offeram tibi sacrificium laudis hoc in loco vertente anno, si voluntati meæ annueris, vt viuere et venire huc possim, Dne Deus seruator meus. CHO. Contrahamus

vela

Matth. 23.

Matt. 5. Num. 30. 3.

Anabaptistarum de iuramento error.

Adiuratio iuramentum

Iuramentum chrs non damnauit

vela · PAS · Dixi tria esse in hoc verbo de iuramento: Iurare, Adiurare, Vouere · In extremis duobus est id vitiu, quod piuriu & oipus tribus. Est et sanctificatio & profanatio diuini nois. In primis duobus si vana opera, aut per deum aliquid iuratur aut adiuratur C vt hic adiurare sigat obtestari, vt quod verū est sciri possit) prophanatio nois Dei seq dr. Nunq aut esse illicitū iurare iusiurandū verissimū, cum obtestatio a magratu fiebat. Caute en oia sunt agenda, ne, quod Deus iubet fieri pro salute, in exitiū vertat eius, cuius saluti est consulendū. TSL · Angit me scrupulus vnus q á multis annis diuexauit animū meū. Quid si commendata fidei meæ q patefacere nó possū sine perfidiæ nota, petit magratus per iuramenti religionē machinas patefieri: ffme exi est periurū si illa non patefiunt: Si aut patefiunt, inde imminet perfidia. PAS. Sæpe occurrunt ista, vt duo capita legis vno tempore seruari nequeant, & alterū pretermitti oporteat. Sicut diximus honorandos esse parentes & vota esse pio soluenda. Quodsi soluendo vota, cogeris deserere parentes, dicit Chris Iesus peierandū potius esse, hoc est: nó esse soluenda vota, qua deserendi parentes. Integer vero pæsiquide decem omū præstat alij. Ita Isaac ne fame moreret coactus est ire in Palestinā, & cum ibi periclitaret de vita ob uxoris suæ speciem mendacio veritatem texit, & satius visū est mendacio vitam suā tueri, qua veritate fatendo morti se opponere. Et multa sunt expla sanctor vtor, q de obseruatione legis amplis verbis sunt commendati q tamen inclusi in has angustias vi verbo legis adhæserunt & aliud deseruerunt. Et scimus patrem Abrahamū dimisisse Ismaelem filiū, cum Isaacū, & Ismaelem pariter apud se seruare nó posse intellexisset. Et hic vigilantissimo est opus aio vt videas quid & an legitime quæratur. Sunt enim magratus q expugnare contra iura aios reos quærant per fas & nefas vt perdere possint: Vt videas cum bono cui meliori cui optimo, vt videas tua persona, vtiū magis deceat, vtrum vitiū grauius, tetrius, pernitiosius, magis infame, q quia pro tempore occasione, persona, caussa, & alijs circumstantijs mutari solent. Nam sicut est aliqua caussa, in qua peierare iurata vota licet vt honorare possis parentes: offerri & aliqua caussa poterit, in qua peierare licebit vt fidem serues, neq; exitiū conciues tibi & alijs. Non quod liceat simpli peierare, sed quod censeatur minus malū periurio esse aliquando quā perfidiam. CHO. Lex et dicit Nazaræor licere caput nouacula abradere diebus suæ separationis. Verū si fortuito quispiā circa eū mortuus fuerit, cogit Nazaræū nouacula capitis pilos óes abradere, atq; ita quod nó licebat, fit ob circumstantiā licitum. Et eadem lex iubet octauo die natiuitatis circumcidendos esse infantes, qui tamen iustam ob caussā sine violatione legis vsq; ad annos ætatis quadraginta circumcisi nó sunt. PAS · Videm sæpe hæc mala esse vetut, venena, q quamuis semper hausta occidant hoes, nonnunq tñ sumtre mecha ad purgandum corpus & recuperanda sanitatem. Memini me audire, Mediolani fuisse Virginem quandam nobilem, q cum in morbum grauissimū incidisset, ex quo mori eā necesse erat, consultis oibus medicis qbi sunt, & multi miro & doctrina nó vulgari & experientia exphis multis confirmata, hoc vnū inuentū esse remediū si menses illi potuissent prouocari per viri congressū, postqua nullum aliud remediū successisset: ffoc cū facilū fuisset a fratribus virginis, clam capto mendico quodam, q vtroq; oculo captus oculo reptabat per vrbem mendicans ostiatim panē, & in domū perductus fractus viaꝝ & circumductiones declinauit locoꝝ, ne notare ille posset adesse ad-

Iuramenti triplex genus. Supra f. 240

Inter duo mala. f. 238.

Matt. 15.3

Ge. 20

Num. 6.

Exod. 12. Iosu. 5.

duito.

Lex nulla q̄ iubeat Deū amare hoes, & parentes, dilige liberos. Esa. 49.14

ducto, q̃ moribunda iacebat et tabe videbar̃ absumta, et de qua nulla spe salutis, medicor̃ quisquã promittebat, purgato corpore conualuit. Hoc ipsũ Venetijs medici faciendũ consulebant, cum quodam polono adolescente ob virus genitale intra vasa corrupto, grauissime decumbente, quod cum facere renuerent hi, qui ægroti curã habebant ob religionem, ne curã tes corpus perdere velle viderentur animã, ægrotus ille extinctus est. CHO. Si cieri corporis purgatio per vnã et aliam partem corporis potest et multis rationibus per sudorem per sanguinis emissionẽ, per aluum, per vomitũ (parcite narranti), per cucurbitas impositas humeris, cur ẽt per alias partes nõ liceat, q̃ laborant et q̃bus purgandis iuuanda esse natura externe appositis remedijs, indicat ars ipsa naturæ æmula, cieri corporis ægroti leuamen nõ video. PAS. Serio hic consulendũ est. Anceps enim animus hõis et turbatus consilior̃ controuertentiũ contrarijs et acutis rationibus q̃ eum hinc inde impetunt, cui parti se dedere debeat, videre nõ potest, illi sæpe se dedet cui defessus iã et procumbens resistere nõ pot, quoniã viribus caret, resisteret adhuc si viribus nõ careret. Sed felix est is q̃ iusto legis momento cuncta recte expendit, et id facit quod minus malum est, aut quod maior virtus. CHO. Tempus est vt suũ sabbathũ concedatur et tuo ori et nõ nostris auribus si nihil vider̃ esse addendũ. PAS. Satis est dictum pro Telepho, plusquamsatis pro vobis. Alia in alium diem, q̃ quidem ad primũ et maximũ mandatũ pertinẽt, vt sunt illa, q̃ iubentur de parentibus honorandis. Sed tempus est vt cætus soluatur. CHO. Vt placet. Deus te nobis seruet diu incolumem. PAS. Et vos mihi.

DIES VNDECIMVS.

Collocutores. Chorus. Pastor. Telephus.

CHO. Læti aduentamus, audituri si vacat residua. PAS. Et q̃ cã noua læticiæ? q̃ aberat cum de Deo loqueremur? CHO. Quoniã sermo totus noster est. Locuturus enim videris de honore, quo filij parentes proseq debent, nos aut̃ ferme oẽs patres sumus. PAS. At enim hoc cogitare non est vr̃m, sed filior̃ vestror̃. Sicut cogitare quõdo nutriendi sint filij, vestrũ est et non filior̃ vestror̃. Ita em̃ quilibet suas leges expendit, et nõ p̃ter missis legibus q̃ ad se spectant, leges q̃ ad alios pertinent, considerat. CHO. Et vbi inuenies leges, q̃bus Deus teneatur erga hões, et parentes erga filios? PAS. Et quid putas legem loq, aut vana et nõ necessaria, aut cautibus et nõ hoĩbus? TEL. Non intelligo ista. PAS. Si dixero tu tuũ amato frẽm Actiũ, quid dices? TEL. Non esse opus vt mihi commendes frẽm, quẽ ego ẽt te nõ commendante amem. Aliquid dicere te existimarẽ, si mihi alienũ et quẽ me nõ amare aliquando posse coniectura prouidere posses vt amarẽ diceres. PAS. Intelligis igr̃ quod illa q̃ nunquã amari possunt et q̃ nunquã nõ amari possunt vana opera nobis vt illa amemus commendari. Et lapides q̃dem et marmora nullo affectu ãi tangunt̃, Quare illis lex non mandat vtament. Sed neq. parentes desinere possunt suos amare filios, Et decantatissimũ est illud: Nunquid obliuiscer̃ mulier infantis sui, vt nõ misereatur filij vteri sui? Etiamsi illa obliuiscerer̃ Ego tñ nõ obliuiscar tui. Quo dicto sig̃catur Neq. Deũ posse obliuisci hominũ, neq. parentes suor̃ liberor̃. Quare vanũ fuisset si lex fuisset Deo posita, q̃uæ diceret: ama hões: aut parentibus, q̃ iuberet: diligẽte liberos vestros. Quoniã et Deus hões

et par.

DE HONORE PARENTVM ERGA liberos et liberorum erga Parentes.

Lex nulla q̃ iubeat Deũ amare hões, et parentes diligere liberos.

Esa. 49. 14

& parentes liberos sua sponte diligunt & fouent & nō opus habent monitis legis q̄ norteţur & mādet vt amare debeant. Ita nisq̄d imiens legem aliquam latam vt homo seipsū amet, vt sua vxorem, diligat, quoniam vxoris & hāc natura instituente & cogente instillantur nobis ab ipso ortu, & sunt nisq̄ mandata tūr lege vt noticia in noscendo, ita rami insiti affectuū, quos insimatos & imbibitos resipit tota vita ingeniū humanū a prima coaguli conceptione. CHO. Certe hoc ipsum illud est, quod quidam sapiens dixit: Inter parentes & liberos, Dnos & seruos gmi cticia esse nō posse, quod paritas amoris inter hāc duo paria consistere nequeat. Plus em̄ parentes amant liberos q̄ a liberis amentur, & plusserū metuūnt dnos quā ament. Amare aut seipsū vxorem suā amicos suos, affines cognatos fert ipsa natura nō lex. Vnde & in illis inuenīr huius modi amor, qui nullas habent leges. Nomne intelligis apud tōs nullam esse noticia Dei Veri? Nullam memoria de Iesu chro? TCL. Ita est maxime, & ante aduentū hispanor, & in illis locis in q̄ nōdum penetrarūt hispani, postquā nostra attigerunt littora PAS. Cum ignorent illi Dēū, leges Dei hās, quas nō nisi suis patefecit Deus cū spe & mior, illos ignarae necesse est: Amant tn̄ illi inter se & socia asuefiunt ad rebellendum cōem hostem nulla lege lata q̄ Deo impellente, sed natura instigante & stimulante. Et posset quidem illos aliqs veluti currentes increpare verbis ad se armandū & tuendū & pugnandū pro cōi salute, sed si hoc facere conaretur scita & fixa publice lege, infamia vt dorer notare gentem illa, illi infamia nō dissimili: Duris gemuit tetrāi tribus horrens, Caucasus, hircanaq. admorint vbera tigres. In quas nō esset affectus, q̄ in multis animantibus rōne carentibus inuestigetur? Et monet quidem Paulus vt parentes ament & nutriant bene suos liberos sed ita situt q̄ currenti equo adiqit calcaria vt nō desinat currere. Et Iesus chrs, dicit, Amare & diligere & suos sibi gerere deuinctos & benefaci entes sibi esse cōem affectū inditū ōibus gentibus, atq. adeo male audientibus & infamibus populis. Cogr igr lex filijs ad hunc modū: Dilige Dominū tuū: Honora patrem & matrem tuam, quoniā ab vtroq. q̄ filij sunt detrahi possent. Nondicit aut Deo aut parentibus: tuo nutu, fluete dete filios vros, quoniā nulla vis euellere pot ex āis aut Dei ne nos amet & curet: aut parentū ne illos alant quos susceperunt, & ita alant vt studeant illos fieri & bonos viros erga Dēū & prouidos ciues erga patriā & bene affectos erga se, vt amoni potius parentes, quā metuant. Quoniā aut & infamia liberor redundat in parentes, & parentes cum liberis, sicut maritus & vxor vnus carnis & ossis & sanguinis esse dicuntur, reijciemus hūc locū de cura parentū erga liberos & mariti erga vxorem in aliud tempus, cum de dilectione loquemur, qua lex ipsa docuit, quoniā necessariū nō erat hoīm monere vt seipsū amet, cū nimio plus quā debeat aliquando seipsū diligat. Dēū aut nos amantissime amare tam certum est, atq. nos esse. Nisi em̄ nos tueret, curaret, protegeret, aleret, vestiret, quī essemus? quī viueremus? quī terra nos sustineret? Prætermisit igr lex monere parentes de filioī cura, quoniā hoibus loquebat nō insensibili stipiti, & his hoibus forebatur, in quibus natura dictatis residebant, & recitare superfluū videbat legi. Sed intremus concamerationē & ibi consideramus & colloquamur.

Honora patrem tuū & matrem tuam, sicut precepit tibi Dns Deus tuus, quatenus prolongetur tibi dies tui, & vt bene sit tibi super terram, quā Dns Deus tuus dat tibi: Qui maledicit patri suo aut matri suæ, morte interficiatur: Percutiens patrem suū aut matrem suā morte interficiatur.

Vmusq

Amor sui & vxoris

Parit ad Amorem inter impares consistere nō pōt.

Deut. 5. Exod. 20. Exod. 21.

Deū ama & hōes.

Explio. # VNDECIMVS

Leu. 19. Leu. 20. vnusq; misq. matrem suā & patrem suū timebitis: Quisqs fuerit q maledixerit patri suo & matri suae morte interficiat: Patri enim suo & matri suae maledixit, sanguis eius sit in eo. Honor igr reddendus patri & matri vitrico & nouercae q patris & matris pōe sicut qui atauū proauū & patrueles & alij intelligūtur, est in verbis ne maledicas, & in factis ne percutias conitusus. Honor arga parentes, qua in re. Maledicere & benedicere pr. Maledicere ait est nō benedicere, & percutere est nō defendere. Ipa Iesus chr̄s subtrahere alimenta, quod est nō benedicere dixit esse, maledicere, hoc est: nō honorare. Erat aut iūs patriū erga liberos apud hebraeos non dissimile Romano, nō omnino tamē idem. Iūs patriū erga liberos.

Deut. 21. Pater filiū proterūū & rebellem q commessaretur & potaret & absumeret & monentes patrem & matrem audire nollet, accusare apud senatum poterat & senatus damnare ad mortem eggeparī nullo dato loco ad respondendum filio, illeg. lapidabatur & deinde suspendebarī in furca & post vesperam sepeliebatur. Liberos pater de iure defendere cōra magistratu poterat. Vendere filiā in ancillam iūs habebat pr̄ sustentanda sua vitae caussa: Sed emptor vendere alij nō poterat: Et pater nō, nisi gentis hōibus vendere filiā facultatem habebat. Filia viri Sacerdotis fornicari incipiens & patrem suū profanans igni comburebar. Uxor conditione mariti sequebatur & nō patris sui. Filiae vota infirmabanī reniente patre, confirmabanī annuente aut audiente & tacente. Publicare tamen filiā & facere scortari patri nō concedebar, quod inter magna scelera numerabatur. Ob hanc caussā cum tantū esset iūs pr̄is & matris erga liberos & tanta subiectio liberor erga parentes, puniuit dns Eli Sacerdotem, quod filios suos rebelles proterūos, sompotores commessatores nō dedisset Senatui ad necem. Unde perdidit ipsū & eius genus extinxit Deus, & reliquias a sacris remouit. Iūs tamē patri nō erat, iūs primogenitura transferra a primo filio ad sequentes. Erat aut iūs primogenitura duas partes accipere omniū quotū reliq frēs vnā partem accipiebant ex patrimonio. Iusta tn caussa filium primogenitu privare poterat pater primogenitura iure. Sicut Ruben deiectus ex loco primogeniti quod lectum patrum maculasset, in sequentem locum concessit, & Iosephus illi successit. Filijs honorantibus dientibus iuuantibus protegentibus parentes suos spondet Deus Pter cēt Pmiū propositu oībus legis suas seruantibus vitae longaeuitatē, felicitatē rōr omniū prosperū successū in patrijs bonis: Contrariū facientibus comminat Deus repentinā calamitatem, praesentem mortem, vitam infelicem in peregrina terra. Unde sicut illud notauit Paulus hoc esse primū mandatū in pollicitatiōibus, quod nō est in illis tribus verbis: Diliges dōm Deū tuū: Nō peierabis in nōe eius: Sabbatha eius Sanctificabis: Ita notandum occurrit quod inter maledictiones proclamandas, & illa Deus voce excelsa a sex tribubus denunciari mandauit. Maledictus q maledicit patri suo & matri suae, & dicet oīs populus amen. Quidsi maledictus est q maledicit, benedictus est q benedicit: Et si maledicere est nō benedicere, qui maledicit & qui non benedicit, hoc est: q factis & dictis nō honorat primū suū & matrē suā, pō fouet pō tegit nō sublenat, est maledictus à Deo, quo malo nihil est in tota lege tetrius damnosius erumnosius. Neq. n lex quicquā habet gratuitū, quod in se peccantes torquere possit nisi mortem corporis & maledictionē Dei. Nomine parentū veniunt magratus & praeceptores, & q nos veluti filios parentes aluerint. Unde illis oībus idem honor debet q parentibus, & eo magis, quo magratus est pater nō ut homo

Deut. 22. Exod. 21. Deutr. 21. Leu. 22. Num. 30. Leu. 19. 1 Reg. 4. Primogenitura eius. Deut. 21. Gen. 44. Gen. 48. Eph. 6. Deut. 27. Gen. 27. Maledicere, & benedicere pr. Parentū nōe qui intelligēdi. 249.

DE MAGISTRATV.

ve homo sed vt deus. Inde est quod Elohim principes dij sūt principes et magrātus dicuntur. Et quod scribit: Dijs nō maledices. idē est atq. : si maledixeris magratui, eris maledictus, siue: Qui magratui re sistent, ipsi iudiciū accipient, siue: tibi malū operanti magratus vltor adest ad iram nō solum corporis ipse, sed et qm̄ Deus. Hoc em̄ est nō solū pp̄ iram verū et̄ propter conscientiā. Et concludit: Reddite ergo magratui, quidquid debetis timorem, timorem, et honorem, honorem. Et rogandum esse docuit pro magrātibus vt Deus illos gubernet, quo eor̄ gubernatione nos placida et quieta et vitam degamus cū oī pietate et honestate. Vita em̄ placida et quieta esse nequit quam hinc illinc nō ambit pietas et honestas. TEL. Dispice dilectionis gradus. q. 202. f. 254. re nō possū si Deus est amandus timendus adorandus ex toto corde tota virtute et fortitudine nostra, quid reliqui honoris et timoris esse in nobis possit, quo honorare adorare et timere parentes et magratus possimus. PAS. Illud quod scripsit Petrus dubitationem tuā dissoluat. Subditi, inq̄t, estote oī humanæ creaturæ propter Deū, seu quoniā ita fieri mandat Deus, siue regi tanquā excellenti, siue excellentibus vtq per illum sint missi. Adde tu, siue parentibus, quos ipse tibi dedit, siue præceptoribus per quos erudiri te voluit. Nam Eliæus Eliam patrem vocabat. Vult Deus totū nostrū amorem, timorem cultum obseruantiā in omnē colligere et oī totam concredere et dedicare. Quoniā aut ipse iubet vtin hæc alia ab se missa, nos hæc deriuare debeamus ob hanc causā hæc nos tenemur amare honorare timere et colere teme legem Dei, hæc amanda et timenda ex lege Dei ꝯ erunt. Unde cum hæc deuiant a legum præscripto, mandat nobis, ne illis obsequamur, ne videamur illa nos pluris facere quā Deū cuius gratia illa sunt amanda. Admittitur enim illa propter Deū, nō aut Deus colit illor̄ gratia. Tantū aut his oībus deferimus ex amore honore metū et adoratione dedicatis et donatis Deo quantū ex illo amore, honore metū adoratione dedicatis et donatis Deo. Vult Deus et mandat vt ad hæc deferatur. Sunt igit dicti iudices Elohim dij, sed nō vult Deus seu Elohim, illos vt Elohim amari et honorari, sed propter Elohim, cuius cum sint vicarij dicuntur Elohim. Nimqd aut in felicibus ætatibus legimus in Ecclia Dei alios fuisse patres pastores præceptores magratus mīri Ecclæ membra. Unde Paulus etiā in infelici tatē collapsæ Ecclæ et priuatæ libertate publica, mandat vt magistratu erigat, causar̄ ciuiliū decidendar̄ causa, vt pristinæ libertatis aliquod specimen extare posset, quoniā oī tempore Ecclia suos habuit Elohim ab Elohim missos vt iudicia exercerent, ex his q filij erant Ecclæ ab ipsa natiuitate ed̄ grīs singulor̄ principijs. Legit̄ et̄, si pater conspuisset filiū iratus, ꝑd immundos numerabar̄ per septem dies: q lex transferenda est ad oia dicta et facta q irati parentes iacsunt in liberos inobedientes. Huc reduc̄untur Dñi et serui, Dña et ancilla. Nam idem ius est, neq. seruus seruū dom̄ maledicere pōt quin prius ipse sit a Deo maledictus, neq. seruus dom̄ pōt maledicere iustam ob causā iratus, quin vnq opera reddat immundā et impiū coram Deo. Iohane cum iubent nostri autores seruis ex aio seruire dm̄is tanquā Deo. Quoniā quamuis dm̄i ōibus rebus, quas faciunt serui nō interfint et decipi a seruis possint, Deus tn, cuius sanē Vicarij dm̄i, omniū est inspector rerū et̄ cogitationū, vt decipi nequeat. TEL. Multa mihi inclusisse videris in prīs nōe, q vox cum vltro citroq. commeet cum voce filij, necesse est vt tocies dicatur filius, quoties dicit pater. PAS. Est ita vt dicis, neq. negari pōt, si Dñs vocat pr̄, quod seruus vocari debeat filius, cū in vocibus.

Exod. 22.

Rom. 13.

1 Tim. 2.

1 Pet. 2. 13.

4 Reg. 2.

1 Cor. 6. 5.

Num. 12.

Eph. 6. 5. Colos. 3. 22

Rom. 8.

Exp

cibus s
usq. d
mem
olim a
Dñm Adonai dij olim nominati.
vocar
sit p
suos
Vox patet, qd sit cōis Pastor. spōnis
est p
ri vo
mis
carit
ed am
apud
suau
comp
ed f
1 Reg. 24. 4 Reg. 5. Vox pr̄ q complectit. 247.
fam
mim
exer
Iudi
bus
datu
bat.
bus
re st
mia
voce
geni
quit
edsi
lijs e
aut
edsi
patr
pra
los, q
edoc
Sed
tes
cert
& ma
mul
pap
cum
Pater. rdmis.

Exptio. VNDECIMVS

cibus sumus legalibus, in qbus legislator reliquit sobrio iudicio lectoris eo:
usq. deducere voces quousq. sigcata vocu viderentur deduci posse. Sed
memineris has voces legis non esse recentes, aut recentis sigcati. Nam
olim aliud erat regem regulum principem dom esse quam nunc. Olim oes
dni Adonai voce dei nominabantur, sed hoc tempore quis suu dom adonai
vocare inciperet qui no derideretur? quid enim nunc vulgatius voce dni?
Atqui olim erat tanti imperij, vt Cæsar Octauius, cuius tantu fuit impe:
riu, quantu postea nulli imperator Romanor, ea voce nunqua compellari
sit passus. Et regis vox nome est receptissima? Populus tame Romanus
suos principes oibus imperij vocibus se compellare passus est: regis nunqua
est passus. Deus rex regu et dns dnoru et deor deus patrem se appella:
ri voluit, quo noe carissima pignora naturæ, ex qbus in lucem editi su:
mus cognominare solemus. Pastorem qo et sponsu, quibus vocibus, hac
caritas et tutela qua complectir sponsus sponsa: illa innocens vita
et amor deducendar ouiu in alimenta bona et salubria sigcatur. Et olim
apud veteres, reges se patres, et serui dnos patres cognominabant et hac
suauitate vocum et delectabar antiquitas et leniebat horrorem que
complecti secum imperiu videbatur. Et Saul Dauidem armigeru suu
et fugitiuu filium, et Dauid, Regem Saulem patrem appellat. Et
famuli seruiq. Naamanis patrem eum appellabant, q illor erat do:
minus. Et Elisæus eum, cui in ministerio succedere debebat, patre appel:
lat. Itaq. patris vox apud veteres oia q in nos aliquod ius habent et illud
exercere possunt et cælestia et terrestria, complectebatur, Deum, nuncios Dei,
Iudices Dei, reges Dei, dnos, parentes, magrat vitæ degendæ, q postea labenti:
bus ætatibus ex vno veluti vocis vnius complexu diuulsæ sigcationes suu qq
datu accepit sigcatum nomen et separata est ab ea cum qua prius conueniebat.
Veru enimuero legislator q suæ ætati scribit no id quærit, quid in voci:
bus facere possit et conari velit posteritas, sed qd ætas postulet qua erudi:
re studet. A patris tamen noe remotus est Deus, qui omniu maxime pr est, quo:
nia in primo legis pcepto Deus est inclusus. Præter Deu igr oia, q patris
voce compellari poterant, vt parentes, aui, ataui, proaui, maiores, et primi:
gerij vt Abrahamus et Iudices, vt dni, vt maiores ætate, vt pceptores et alij
quire quodam naturæ imperare nobis possunt, et nos illis parere debemus
et si no paremus reprehensione digni esse existimamur, hac vna lege lata fi:
lijs et filiabus, pro patribus et matribus intelligi voluit legislator. Quæcuq.
aut dicta sunt de filijs erga patres, transferri debent ad filias erga matres
et si reges, principes, iudices, ~~sacerdotes~~ pceptores, ministri verbi, dici solebat
patres, ab his q eor dici poterant, eo sigcato filij, et reginæ principu, iudicu
præceptor, ministror verbi, vxores, matres dici ~~poterant~~ oportebat apud il:
los, q sigcata legaliu vocu, quantu extendi poterant vsu consueti conuictus
edocti intelligebant. TEL. Magnum erat ius patriu apud hebræos. PAS.
Sed maius apud græcos et Romanos. Ius patriæ potestatis apud alias ge:
tes quantu fuerit ex historijs no liquet. Aliquod tamen fuisse coniecture
certæ ex narrationibus insertis de peregrinis gentibus historiæ produnt.
Emolliuit tandem oia sequens ætas et dulcedo amoris parentu erga filios et mi:
nuit et ferme sustulit ius patriæ potestatis. Aduenerunt deinde iura
papalia, q pmiserunt filios et filias nutritos magnis laboribus et sumtibus
cum puberes essent fugere a parentibus et connubia contrahere, et cu:
culla

Dni Adonai dij olim nominati.

Vox pater, qd sigcet.

Pastor. sponsus

1 Reg. 24. 4 Reg. 5.

Vox pr q complectir 247.

Papæ tyrannis.

cullam induere ignorantibus & reclamantibus parentibus & legibus diuinis. Qua crudelitate & ingratitudine mihi videt hic Sol & crudelius & minus gratum. TEL. Hoc plane est suscipere liberos vt aliqs ex illis vltitate capiat. PAS. Et quidem sine captiuitatis calamitate nos laborare, & alios intromitti in nostros, nobis contra iura reiectis, labores. Tantu valuit impia & impura sanctitas in animis hominu, quibus spa iura tulerant pontifices romanenses. Sed Deo grã quod, haec pars, quod est restituta in locum, & monachatus paderastorũ & adulterorũ fustrũ ex memoria hominu sublatus, & patrũ ius quã fuit erat & amabile parentibus redditu. Nam filijs nihil facere, de se aut suis rebus quod firmu sit & stabile licet, parentibus aut ignaris aut nõ suffragantibus. TEL. Sanctum opus. Ita apud nos viuitur, vbi nesciunt homines quid sit ius, quid equu, quid bonu, romanu, graecu, diuinu. Nõ filius vxorem ducere, nõ filia marito nubere, nõ aliqd contrahere, pacisci vendere emere põt, vt sint futura firma dia, q̃ inscijs & nõ approbantibus parentibus fiunt. Rogantur quidem parentes & eor̃ ambitiõ grã vt amicũ suo voto, ceptis: sed si consentire noluẽt rescinduntur dia. Sed dic mihi, honor iste & pietas transit porrò vltra fata, an cum funere extinguit?

DE SEPVLCRIS. PAS. Magnã cura erat veterũ in seligendo loco & parando sibi cum viuerent sepulcro, & magna erant obtestationes morientiũ, ne eor̃ cadauera in terra aliena sepelirentur: sed in sepulcra maiorũ inferrẽtur. Et inter penas fuisse a Deo ab hoibus impijs sumptas, legi, nõ fuisse sepultu cũ maiorũ & gentis suae atq; regũ, absquibus ipsi reges descendissent, cineribus. Legebãt aut quam modestissime, vt natura debitu ab amore eor̃ q̃ viuere manebant, poscere videbatur. Luctus aut nõ semp erat in lacrymis, sed aliquando in vestimentis & conuictu, q̃bus moeror animi signari solebat. CHO. Moientes (parcite ita loquenti) & spuentes in sepulcra, oes historiae inter impios nũmerant. PAS. Non pulgaris habebãt honor sepulcris propter memoria, quod cineres ex cineribus orti cineres reliquissent posteros. Quomã aut nõ in vrbibus solu, sed & in speluncis, agris, hortis, intra dura saxa, in montibus & collibus fiebant sepulchra, saepe legimus impios fuisse existimatos filios, q̃ in inopia redacti vendentes patria bona, vendito agro aut horto, aut vineto in vendition̄is instrumento nõ cauisse de sepulcro maiorũ vt a venditionis tabellis esset exemtu. TEL. Nunc ferme vbiq; intra templa sepeliuntur hoes. PAS. Consuetudine introductam a papis narras. Iffi tp lucellum quod dicerent aias mortuor iuuari cibus, q̃ decantarentur in templis, impulerunt hoes vt relictis maiorũ sepulcris in hortis & pratis, ipsi sepulcra sibi in templis quarerent, persoluta charonti stipe. Hoc nunqua ne in vrbibus quidem, medu vt permitterẽt voluissent in templis suor̃ deor̃, fieri permisit antiquitas illa, q̃ deorũ & dei veri templa & sacra ignorabat. CHO. Sepulcris admouebantur ad ostiu spelunca magni lapidis, & si in terra effodiebant certam altitudine metiebantur. PAS. Hoc fiebat ne a lapis & alijs feris, q̃ cadauerũ escã pascuntur, facile maiorũ corpora effoderentur, prodita odore, & deuorarentur. Erat enim pietatis gemis cos bene commendare terrã, memor tua conditionis ab qbus tu terra esses, gentius, vt benedictio quã iubet haec lex reddi oportere patri & matri post fata, si honor iste, qub veneramur maiorũ nostrorũ sepulcra nominata alicubi memorias, neq; a feris illa disturbari siminus, nos neq; iniuria aliqua spurci aut execrandi facti violari aequo feramus animo.

DE FVNERIBVS. CHO. Quid est quod certo dieru numero mors Moysi & alibi virorũ insignium deplorata fuisse legitur? PAS. Ab Aegyptijs nos luctus, & certorũ dierũ in luctũ mora acepta fuisse vidi. Nam nullus ante Iacobũ ex illis q̃ decesserant, patribus, cum omnin forme mors commemorer honore isto vt deplo-

Exposi

retur
ratur
ginta
eum
morem
Moser
mien
in pro
Quo
cum d
& Jes
luctu
deden
& qui
cum
mis
contra
quare
cum
vro.
Nihil
propo
quid
Mai
cum
vicis
eor̃ o
tp leg
mimu
turna
obser
tam;
Ipse
& h
cibi
bene
vita
& bo
liger
aliqu
cubi
sum
lici
par
ver
& se
nad
a
in
tis

Gen. 50.
Deut. 24.
1 Thess. 4. 13.
Luctus mortuorũ à Iudaeis improbatur.
Exod. 20.
Deut. 5.
vitã diuturnitatem.
legis seruitate praemium.
Pro. 3.
Ps. 91.
Noia praemio mortuis seu vitae aeternae.
Mortuis cur in agris & potius in vrbibus sepulti.
Deut. 34.

sepulturae cura
mortuor̃ luctus
honor sepulchri
mortuor̃ deplorati

roetur

Exptio. VNDECIMVS

retur a viuis posteris narratur, ac ne inter honores qdem alicubi memo:
ratur deploratio mortuor. Legir tantu illud: Impleti sunt dies quadra:
Gen. 50. ginta. Sic enim implentur dies (luctus) pro his q conduntur. Fleuerunt q
eum Aegyptij 70 diebus, quod contigisse in aegypto constat, neq. fuisse
morem Abrahamicae gentis, quem illa adduxisset secu in aegyptum.
Deut. 34. Mosen 30 diebus luxit populus. Nostris licitu no esse dolendum de dor:
1 Thess. 4. 13. mientibus, sicut alij solent q nullam spem habent reuiuiendor mortuor
Luctus mortuorum a Pau. improbatus. in proprijs corporibus, et nihil boni sperant contingere posse suis mortuis.
Quo dicto non lacrymas, quas excutit natura ex viuis erga mortuos, q
cum dolore esse solent et multis manant, uberrime, insectar, cum luxerit
Ioa. 11 et Iesus, cum alios cerneret quos deamabat, lugentes: sed deditum animu
luctui et sua constantia et decus grauitatis vitae conciliatu marori
dedentem et lacrymas quaerentem et lacrymar occasiones disquirente
et qui lacrymas prouocant appetentem reprahendit. Et merito qdem
cum usura parui temporis eor qui cari nobis erant, et quos paulo mox su:
mus inuisuri, et indigne ferre et mortem nobis accelerare velle, quod est
contra diuinas leges, videamur. TEL. De pmio huius mandati habeo qd
sepulturae cura Exod. 20. quaeram: Vt sis, inquit, longaevitae honora prm tuu, hoc ipsu esse vider
Deut. 5. cum illo: Vt viuatis et prolongetis dies vros, diligatis Deu ex toto corde
vro. Possuntne haec duo diuersa verba vna habere pollicitationem? PA.
Nihil est tam vile in lege, quod maxima promissionem et spem ampla
vitae diuturnitas. proposita no habeat. Maximu aut quod ab hoe desiderari possit videtur est vita,
mortuor luctus qua nullus est q velit permutare cum oibus Gazis et Craesi et Crassi.
legis seruatae praemium. Maius aut quiddam est diuturnitas vitae, quam vita: Vita aut aeterna
cum diuturnitate vitae conuenire pot. Diuturnitas namq. vitae sine fine,
videtur esse vita aeterna. Cum aut Deus vellet sigcare singulorum manda:
tor obseruatione sibi esse carissima, neq. velle iota vnu aut vnu legis apice
pp legis vilitatem pretermitti, neq. mandata legis grauissima obseruari q
minus grauia videri poterant, praeteriri, oibus mandatis vita, vitam diu:
turna, vitam aeterna, q esset ipse Deus, pro pmio diligentiae, q apponerer in
obseruantia legis, statuit. Quid vis? vitam? vitam habes. Diuturna vi:
tam? Serua legem, et habebis Deu vitam tua, mercedem tua, vitam aeterna.
Pro. 3. Ps. 91. Ipse enim habet in dextera sua longitudine dieru. Opes postulas? serua lege
et habebis opes et gloria tua Deum, bene tibi erit, beatus eris, felix eris, oia
tibi in bonu succedent. Si seminaueris in terra semen, aut in hoem clementiae
beneficentia, centuplu tibi reddetur vno, et interea nihil tibi decedet ex
vita aeterna, praemio tuo, quod tibi reddet Deus. Et vide quodo pro tempor
et hoam conditione praemior noia sunt mutata eadem perseuerante intel:
ligentia, secundu desideria q videbantur esse in hoibus. Nam alicubi vita
Noia praemiorum seu vitae aeternae. alicubi longitudo dieru, alicubi terra promissa, alicubi possessio terrae, ali:
cubi longaeuitas vitae in terra, alicubi vita aeterna, alicubi regnu caelor, ali:
cubi gradus altus in regnu caelor sdm desideriorum rationem id nominar, qd
summu et expetendu in lege Dei promittitur. Est igr longitudo dier et pol:
licitatio cois oibus tota legem Dei obseruantibus, et propria venerantibus
parentes, no quod idem sint habituri nouem verba, et vnu seruantes
verbum: sed quod nihil habituri sint nouem verba seruantes, nisi hoc vnu
et seruent, et quod nihil habuit Deus quod polliceretur, nisi vitam aeter:
na. Placuerat aut oibus suis preceptis, si obseruarentur vitam longinqua
Deut. 34 et aeterna pro pollicitationis proposito pmio in album referre. CHO. Cur
mortuor deploratio in vrbibus apud veteres non sepelliebantur mortui, vbi no opus fuisset la:
tis fossis et graui lapide: sed potius in agris et collibus? PAS. Vrbs bene
muxit.

Mortui cur in agris potius q in vrbibus sepulti.

quod diceret noue verba et vnu seruantibus verbum maius quod

munita et frequens q multos habet cōem aurā attrahentes et respirantes neces-
se habet si sanitatem ciuiū seruare velit curare vt lutū ex ciuitate exporter
vt fontes libere diffluant, vt mortua alia efferant vt fimus et feces quantū fieri
pōt minimū in vrbe seruentur. Fit enim vt aer corruptus et vitiatus in dorecor-
porū mortuor et putrefactæ aquæ intra lutū torpentis, malis et pernitiosis ex-
halationibus, et paludis tarde vndantis et fluere nō valentibus crassis humori-
bus inspirer in corpora viuor et conciliet morbū sanis corporibus. Vnde et in
paludosis locis ex aquæ gurgitibus putrefactis spectra fiunt et manes existi-
mant astare, spiritu flatuoso superna petente et corrumpente cōem sensū
et quam vocant φαντασίαν. Quoniā aut nidor humanor cadauerū te ter-
rimus est, ob id illi veteres constituerunt ne humana cadauera intra mœnia
sepelirentur. CHO. Est aliquis q hæc q adhuc dicta sunt vocare in dubiū
velit? Nam altum est silentiū. TEL. Meū est hoc quærere, cuius sunt hi
dies. PAS. Nihil est quod vos torqueat. Nam silentiū est. Ego vero anteq
ad alia verba sex accedo, verbū vnū ꝑtermissū attingere volo:
Proximū, inqt, tuū amabis sicut teipsū. Hunc ergo amorē quo homo seip-
DE DILECTIONE sui sū diligere studet nulla lege præcipiente, declarare conabor. TEL. Hoc e-
rit oī ex parte desiderio meo satisfacere desiderare. PAS. Dixi antea, Deū
illa in lege sua colenda perscripsisse, q homo aliquando prætermittere potuisset, ne
colere vellet: Illa aut legibus nō esse complexū, q hō ne coleret ꝑtermittere nō pos-
set. CHO. Hic multa sunt dubia. Nam et homo aliquando seipsū odiens occi-
dit, et inuenti sunt parentes q filios proprios et exposuerunt et occiderunt.
Saul eni seipsū confodit, et præ fame nimia mulier filiū suū occidit, et vt se in 1 Reg. 31. 4 Reg. 6
vita sustentaret comedit. Et minar Deus se eo adducturū præ fame populū Deut. 28.
suū, vt filios suos et filias comedere cogantur. PAS. Nos nō quærimus qd
Deus facere possit, cum armat creaturā in hōis perniciem et cælū facit fer-
reū et terrā æneam, et mutat naturæ ordinē, vt ignis nō vrat, et aqua non
humectet. Iratus enim Deus pōt in perniciem nostrā vti nostro ministerio,
et vt homo sit sibi carnifex sibiq. vim inferat, et se aut resti suspendat, aut
ferro cædat, aut præcipitio occidat, impellere pōt. Sicut enim erigit magratus
q ministrent suis legibus et de sontibus pœnas sumant: Ita facere pōt vt
homo peccator fiat contra seipsū minister diuinæ iusticiæ, et ipse det sibi, mi-
nistro Dei pœnas nō seruatarū legū diuinar, ob id quod leges diuinas nō ser-
uarit: Hæc inquā nō quæruntur aut disputam a nobis, q sciamus vltrices
manus diuinas neminē effugere posse, et Deū habere et gra morbis varia
et qdqd in orbe est, ministrū fieri posse Dei se vlciscentis. Et q Agrippam
vermiū corrosionibus, latrones cruce, Achabū telo, Iezabelem ꝑcipitio
Sedechiā effosione oculor et seruili nece perire voluit, decreuit et vti mani-
bus Saulis ad sumendā de Saule inobedientiæ vindictam: Sed quærimus q-
bus Deus suas tulerit leges. Sicut eni cum hōes frena legū ferre nolunt
inimicitias suscipere videnr cū oībus q sunt Dei, et qbus Deus dare gla-
diū in manus potest, ad sumendā de legibus abrogatis vindictam, vbi no-
uis indir affectus erga hōes et naturæ et his q ordine certo ferunt duce
natura: Ita cum leges figuntur a Deo et feruntur in hōes, amica sunt oīa
pacata sunt oīa, nulla ira Dei sæuit, nulla armar manus ad vindictā, nul-
læ curæ inquietant animū, q cogant vt desideretur mors pro effugio cū nul-
la caussa subsit, nullo existente peccato, quod imputari possit, cum Deus
mala cogitare de hōe debeat, et se ad vindictā parare. Legimus qdem
aliquando a parentibus comesos fuisse proprios filios: a filijs occisos paren-
tes.

tes, quod aliquando fore multos philosophos fugerat, hoem sibi morte consci-
uisse, sed talibus hoibus huiusmodi affectum indutis suas Deus leges no sci-
uit, sed legum suarum no seruatar vindictas. Quare mirum no est, si pendut
pœnas inuerso naturæ ordine q leges obseruare noluerunt, sicut illis natura
esse faciendum dictabat. Quid enim dulcius, quid hominum magis amas Deo?
cum ipse plus hoes amare, quam homo a parentibus suis et a seipso amari
posse dicatur: attamen amor vertitur in capitales inimicitias, cum hoes Deo ter-
ga vertunt. Sicut ergo natura bene instituta parentes no amare liberos
et liberi no amare seipsos no possunt, et ob hanc caussam necesse no erat inde-
re illis amorem legum decretis, aut parentibus sat erga liberos, aut liberis erga
seipsos: Ita quoniam liberi poterant no amare parentes ob vitæ institutum,
quod seq poterant, et curæ auertere animum potuissent, vt studium erga paren-
tes pretermitterer: necesse visum est legislatori hanc partem de affectu liberor
erga parentes lege et præmio munire. TEL. Si hanc partem leges preterierunt
de amore hois erga seipsum, dic tu aliquid nobis si videtur. Nam fieri pot vt
ho plus et minus seipsum amet, quam Deus naturæ hois indiderit ad seipsum ama-
dum. PAS. Fiet hoc a me sed breuibus. Nam de dilectione hois erga se, no in-
stitutione aliena, sed sensu proprio erudiri solemus. Est aut homo, et aia et
corpus compaginata et conglutinata in vnum. Quare sicut partes aiæ oes: ita
oes corporis partes sunt vnus homo; sensus, mens, intelligentia, ratio, volun-
tas, spiritus, sunt vna aia: Et ossa, nerui, caro, venæ, instrumenta sensuum sut
vnum corpus, et ex hoc vno corpore et illa vna aia, est is vnus, quem dicimus ho-
minem vnum. Quodsi vxor cognati et affines sunt vnum os et vna caro no-
biscum, et nullus vnquam carnem suam et os suum odio habuit, sed fouet, nutrit et
tuetur ea, seqr vt vxor liberi nostri affines nostri cognati nostri intelligi
debeant noe corporis nostri, quod ossa et carnem habet, quodq. vna cum aia no-
stra, id est, quod nos dicimur esse. Ita chrs Iesus dr vnum esse corpus cum Eccla
sicut vir cum vxore sua vnum est corpus legale sat: Et sicut hic caput est mulie-
ris ita ille caput dictus est Eccla no naturale sed legale. In ~~rec~~ recensendo
enim populo vir et vxor no sunt duo sed vnus homo. Sicut aut noe viri in-
telligebant vxores, ita et liberi: sed liberi vsq. ad statam ætatem, cum induere
arma poterant et patriam tueri, et emancipati et masculi cum vxoribus et fæ-
minæ cum viris, in vnum nouum corpus coalescebant. Hæc ratio seruar et in il-
lis, q dicunt nobiscum esse vna aia, animus vnus, vna voluntas, vnum desiderium
vnum cor, vna mens. Sunt eni hæ partes aiæ, q iunctæ corpori, id vnum efficit quod
nos sumus. Sicut aut nullus vnquam aiam suam amare desinit, sed semp fouere
et protegere; ita hi q sunt nobiscum et veluti vna anima et vna mens natura
magistra coluntur et protegunt a nobis. Hæc igr q sunt et corpus nostrum
et aia nostra et vna cum corporis nostri et aiæ nostræ noe intelligi solent,
vno amoris quem indidit nobis natura, momento amari consueuerunt. Quam
obrem et vnum esse dicunt, et multitudo tota quasi vnus vir, sicut ho et Deus
dilectionis gratia vnus esse spis commemoratur, et vir et mulier vnum cor-
pus. In tantum aut accrescit semel imbibitus iste amor, vt sæpe ho no dubi-
tet se exponere periculis vitæ. Vnde sunt illa: Maiorem hac nemo habet
dilectionem, cum aiam suam ponit pro amicis suis: Bonus pastor animam suam
ponit pro ouibus suis: Quare non possum te nunc seq? animam meam pro te po-
nam: Pro (ignoto quantumuis) iusto nullus sustinet mori, pro bono aut (et
nobis noto) forsitan aliquis sustinebit mori. chrs eni a cum adhuc iuxta tem-
poris rationem essemus infirmi, peccatores, inimici, hostes, impij, pro nobis est
mort.

parentum, honor cur lege munitus

Homo qd hois partes anima corpus.

Gen. 2. 3 Reg. 19. Eph. 5.

Vna caro.

aiæ ptes. Act. 4

Ioa. 17. 11. 1 Cor. 6. 17. Iud. 20

Ioa. 15 Io. 10 13

Rom. 5. 6.

mortuus. Et scribuntur hæc qdem tanquam ordinaria et consueta ut hō sit para- Dilectiōis summus gradus
tus mori et de vita periclitari ut suos amicos, cognatos, agnatos, affines, uxorē
liberos laborantes tueatur. Idem facturus de se si duas haberet vitas. Pro se
namq; tuendo seipsū morti offerret et morerer ut se in vita seruare posset.
Et hunc esse dicit chrs Iesus summū dilectionis gradū, q a nulla lege pcipir, sed
flagitar a natura. Quo gradu maior est ille quo quis suos amat hostes et pro
hostibus tuendis mori sustinet. Rara sunt, inqt Paulus, expla, qbus ōnditur Ro. 5. 6. 8.
amico visū fuisse dulce pro amico, quē nō lex sed natura pcipit amare, mori,
et vix tria sunt numerata a scriptoribus huiusmodi amicorū paria: Sed ra-
rissimū et vix alias auditū et cognitū ut hostis pro tuendo hoste mori sit pas-
sus. Hinc fit ut desertores amicor et proditores, a legibus latis a Deo, nō puniā
tur, sed a naturæ iure. Namq metuens mortem, amicū, quem adorti sunt hostes
deserit, et nō cum suo periculo protegit, proditor dr, et infamia execranda notur
tota vita. Proditor enim dr nō solum q alium inducit prudens et sciens in pericu-
lum: verū etiā q amicū periclitantem nō iuuat, et horū vtrūq; naturæ lex da-
nat perpetua infamia. Hæc ergo dilectio qua nos ipsi nos ipsos prosequimur Dilectiōis gradus et modus. 5. 248.
nisi sit infra Deū et par cū ea dilectione qua diligere solemus amicos, in vitio
est. Cum enī aut maior aut minor est, quam esse deberet, culpa nō caret. Vult
enim Deus ut nos eū amemus nō nostri sed sui caussa, et nos nō amemus aliam
ob caussa, nisi quod ipse per naturā indidit nobis scintillas amoris, qbus nos ipsos
diligere cogimur. Diligimus igr Deū, quoniā Deus iussit: diligimus et nos quo-
niā iussit Deus: Quod si Deus ut se amaremus et nos odiremus iussisset, nos
deberemus nos ipsos odire et illum solū amare. Ex hac igr parte nulla erit culpa
in amore erga nos, si amor, quo nos ipsos diligimus continebir infra amorē quo dili-
gimus Deū. Si quis, inqt, Venit ad me, nec odit patrem suū ac matrem et uxo- Luc. 14. 20
rem et filios et frēs et sorores (adde tu, et amicos, cognatos, agnatos, affines)
præterea aut et aiam suā, nō pōt meus esse discipulus, quod est: nō pōt esse
chrianus. In eo enī dissidio, quod futurū erat verbi Dei caussa, ita ut frater
nō dubitaret frm in mortem dare et pater filiū et filij parentes et amici a- Matt. 10.
micos, et agnati agnatos, ita ut existimarent se mactando hōes cultū deside-
ratū a legibus diuinis, præstare Deo. Aliud petiturus erat Deus a nobis
ut amor, quo prosequendus merito est declararetur, aliud nos, nostri parentes
amici et cognati, quor cogitationes cū cogitationibus Dei nō consentiebant.
Ubi experimentū erat clandū, uter amorē nostrū possideret? Deusne q iubebat
ut si alia rōne amor quo eū prosequebantur hōes, demonstrari nō poterat, nisi
odio erga parentes frēs uxorem liberos amicos affines agnatos et cognatos et
erga nos ipsos, vel odio nostri et omniū alior demonstraremus Deū potiorem
esse apud nos quam nos ipsos, et oīa cara nobis atq; nos ipsi cari nobis ipsis
sumus: An nos ipsi et alij nobis ipsis carissimi, qui vitæ famæ bonor quietis
fortunar conseruandar caussa nobis consilium daturi erant, durū verbum
Dei pteriremus aliquantū, ut nobis et rebus nostris consulere velle existi-
mari possemus. In has enim angustias redactus homo, cogitur, cum vtrūq;
nō possit, alterū sequi: Et vel seipsū amare ne se et sua perdat et Deū odi-
re: vel nos et nostra perdere ut Deū amare videamur. Non amare enim
in his collationibus, apud Deū est odire, et amare est nō odire. Quod si nos
nostrū consiliū, ne nos et nostra pessū eant sequimur, et Dei consiliū pterimus
vitiose et præterquā natura iubeat amamus nos ipsos, q amorē nostri pponimus
amori Dei. Neq; hac in parte alia culpa in amore esse pōt, nisi cū hō plus se
et sua diligit audit seqr colit, quā Deū, et Deū nō supra oīa et se et sua collo-
cat et veneratur. Vultis planius hæc dicam? Cum ad compotandū te aut
aliqd.

Explio. VNDECIMVS

aliquid agendū, quod videatur esse contra leges Dei, quis prouocat, et te intelligis obrutū iri vino, et intra te aut nō deliberas quid tibi sit agendū, aut deliberas, qdem, sed ne hōes offendas, rationes q̄ te a vitio retrahunt, spernis, et illis te persuaderi pateris q̄ ad vitiū impellunt, scias amorē, quo te, et tua prosequeris vitiosū esse, et dilectionē quā summā deberes reddere Deo pro odio apud Deū existimari, quod se in leui re deserto, hōibus obsecutus fueris. Magna enim res esse solet q̄ nos, ne nos ipsos amemus, cogere pōt. Quod si res vel leuissima nos ab amore nostri distrahere pōt, pro signo, habemus nos parū nos ipsos diligere. Ita et in Dei amore iudiciū esse debet vel certissimū, Deū nos parū curare, cum, ne vel in re leuissima offendamus hōes, Deū deserimus, et hominū monitis paremus.

Amor nostri inferior Dei amore, superior aliorū amore.

Ita aut amor nostri infra Deū est componendus, vt infra amorē quo alia atq̄ nos diligere solemus reyci nō debeat. Quare si culpa est effreni et furente aīo vel desperabunda et impotente mente, vxorem aut filios aut amicos occidere, mortem qo sibi consciscere peccatū erit. Nam si cum mandar vt proximū diligas sicut teipsū, tu ipse in primo amoris loco constitueris et poneris pro explo dilectionis, quo proximū proseq debes, vt quod tibi fieri nō vis mali, illi ne facere cogites: seqr vt quod proximo facere prohiberis, in teipsū admittere nō possis. Et quod est contra leges si in proximū commiseris, hoc ipsū si committas in te sit futurū peccatū. CHO. Nutare vider hec oro. Nam dormire cum vxore proximi, crimen est: nō est aut crimē cū vxore ppria dormire. Et vider quod in proximo est vitiū si admittas, in nobis esse virtutem. PAS. Nonne vos videtis nos nō disputare de vitijs et virtutibus ex collatione; sed de rebus q̄ ex se sunt virtutes et vitia? Hec enī semp aut bona sunt aut mala, et tum mutari in alia solent neq. permanent eadem q̄ erant, cum q̄ virtutes erant dicuntur vitia, Et q̄ vitia erant virtutes nominar. Illa aut nec bona sunt nec mala sed ex circumstantia fiunt aut bona aut mala. Hominem, nāq. occidere malū est: virtus est hōem in vita seruare. Vxorem aut ducere nec bonū est nec malū, Si enī bonū esset, vxorem nō ducere malū esset. Quod si vxorem nō ducere bonū esset, vxorem ducere malū esset. Sicut in eoq vritur malū est si vxorem nō ducat aut q ne vratur vxorem nō ducit sed scortatur. Dormire igr cū muliere nec virtus est nec vitiū: sed sicut cū muliere q̄ tua sit vxor dormire virtus est, ita vitiū est, si cū ea dormias q̄ vxor tua nō est. Occidere vero hōem malum est. CHO. Atqui magrātus hōes necat. PAS. Magratus nō est hō, sed Deus. Est enī vicarius Dei et ob eā caussā Deus, q potest tollere sontes de vita, ne alios contagiosa impuritate vitæ contaminent. Vnde nulla pietate, amore, odio, spe, metu tangi magrātum erga sontes iubet Deus, quod iudicia q̄ exercent nō sunt ipsor sed Dei, q solus pōt perdere iudicio legū suarū et seruare. CHO. Multi laudantur quod seipsos occiderint præcipue Razias. PAS. Extant libri de consciscenda morte, et sicut laudantur q seipsos occiderunt, ita vituperantur q maluerint ab hostibus capi et infami morte perire, quā seipsos morte a ludibrijs hostiū eximere. Varias tn caussas fuisse refert historia vetus q̄ hōes impulerint, vt sibi inferrent manus, oēs tn nō aliæ sunt quā illæ, q̄ vt alios occidamus impellere solent. Nam seipsū occidere aliud nō est, quā hōem occidere. Quare nullū est explm in aliqua caussa q̄ mouere potuerit hōem ad seipsū priuandū vita, cuius nō extet aliud explm, quo hō hōi intulisse mortē commemoratur. Nostri, quos inter nostri, hoc est: chriani iuris prudentissimos

Dilectionis summus gradus

Ro. 5. 6. 8.

Dilectionis gradus, et modus. S. 248.

Luc. 14. 26

Matt. 10.

Vxorem ducere, nec bonū, nec malum.

Exod. 23. Deut. 1. 17.

2. Mach. 14.

DE MAGISTATV.

DE NECESSIBI INFERENDA.

simos numeramus, nunquam approbarunt ut seipsum hō deberet interficere.
Unde Paulus ne custos carceris in quo ipse vinctus detinebar seipsum interfi- Act. 20.
ceret, quod vinctos sibi diligentissime commendatos euasisse crederet, prohibuit.
Elias in ipso mærore aī constitutus, quo alij præssi seipsos occiderunt, nō seip- 3 R. 19.
sum interemit cum nollet amplius viuere: sed rogat Deum ut seipsum e vita tolle-
ret dicens: Satis est nunc Dne, tolle animam meam. Et Ionas: Dne quæso tolle ani- Ion. 4.
mam meam a me, quoniam melior est mors mea, quam vita mea. Et Paulus: Coarctor Phil. 1.
ex his duobus, desiderans dissolui, et esse cum chro, multo longeq. melius esse. Et Matt. 26.
Iesus chrs cum prouideret se proditum iri gentibus et illudi et flagellari et cō-
spui et crucifigi, nihil tn in se grauius consuluit, sed tantum ad preces versus
Transeat, inqt, pater hic calix a me, tua tamē voluntas fiat nō mea. CHO.
Plutarchus si tum fuisset, pusillanimis et ignobilis hōis eas voces esse dixis-
set. PAS. Ita sæpe accidit ut aliud caro aliud sprs sentiant: Et de rebus i-
psis aliud uno, aliud alio tempore hōes et quidem sapientes iudicium ferant,
Et quod uni laudant, alij vituperent. Ita Autor libri Machabæor incidens
in tempora, in qbus gloriosum erat apud gentes seipsum confodere. Raziam lau-
dat, cum Saulem sacra Biblia laudare nō sint ausa. Nam si quis recte oīa
expendat timidi aī esse vider et nō fortis et virilis seipsum occidere. Sin- Fortitudo quid.
fortitudo est rerum quæ aduersæ sunt perferendar scientia, et affectio aī
sine timore summæ legi parens in perferendo mala, quæ fortitudo in eo
esse dici pōt, q ne perferat mala q̄ aduentare nescit certo sed suspicatur vi-
tabundus fugit ex vita, et in se inermē id infert mali quod videt in alium se
inferre aut nolle aut nō posse? Quæ aut obedientia esse pōt in legem summam
q̄ cauet ne homicidia fiant, cum homicidium tu audes in te committere, quod
vereris ne alius fortior te in teipsum committat? Cato occidit seipsum, nō antea
tamen de nece acceleranda firma deliberatione constituit apud se, quam per-
cunctatus philosophum ut si quas rationes haberet qbus suadere posset, dicere
catonē captiuum, hostem, Reip. victorē præsentem videre ex ipso silentio
nullas illum rationes, ut hoc fieri deberet intellexisset. Quod si philosophus ali-
quas illi proposuisset proculdubio Cato in vita se conseruasset. Nostri oēs, quos
sacra Biblia, et vitæ et mortis caussa laudant, vitam præsentem spreuisse refer-
tur: sed nō ita spreuisse ut mortem sibi accelerauerint, sed quod, quando a Deo
mors immissa est, æquo et sedato aīo eam exceperint. Nefarium enim esse iudi-
cauerunt nō solum alios, quos lex summa diligere præcipit sicut nosmetipsos: ver
et nos ipsos, quos plus compellimur a lege summa diligere quam alios, trucidare.
Qui igr hac in altera parte, se ob cruciatum animum curis, ob desperatam salutē dilectio-
et fugam, ob negata vitæ subsidia, ob prouisa, q̄ nunciant tormenta damna nis sui mo-
dedecora, nō minus diligunt quam proximum, neq. in se id admittunt, quod in pro- dus qdō ser-
ximum admittere est nefas, ij dilectionis modum, quo tenentur seipsos diligere, ser- uandus.
uāt. CHO. Moses rogat Deum et præces concludit certa optione: Aut, inquit, dimit Exod. 32. 32.
te peccatum populi, aut si nō vis dele me quæso de libro tuo quem scripsisti. Et
Paulus, Anathema, inqt, optarē esse a chro profribus meis, q sunt mihi inimi- Rom. 9. 3. Ro. 11.
ci pp Euangelium præputij, cum tn sint electi propter pres. PAS. Alibi diximus
aliud esse anathema fieri et aliud pro aliquo seu ad aliquid exequendum ana-
thema fieri. Nam illud: anathema sit, qui aliud concionatur vobis, malum Gal. 1.
est, et execratione plenum: Illud autem: anathemate anathematizamus Act. 23. 1.
nositan.

Explio. VNDECIMVS

nos Cita enim est in græco: nihil nos comesuros nisi occiso Paulo, nõ est execra-
anathema isse. tionis sed addictionis et veluti consecrationis vt aliquid exequaris. Ita
Paulus, Ministrũ, inqt, Euangelij Cpputij me fecit Dñs: sed Ego mallem esse
anathema pro frĩtribus meis à Chrõ, voluissẽ à Chrõ fuisse datus minister
Euangelio nunciando circumcisionis. Itaq. hæ preces et desideria Pauli nihil
ad præsentem rem faciunt. Faciunt autem illa q̃ de Mose sunt citata, qui
tantũ amauit suũ populũm sibi semp aduersũ et hostem, vt maluerit esse
Hebr. 11. 26. chrs populi sui cum magnis detrimentis et periculis, quã dici filius filiæ
pharaonis cum imperijs et opibus. Sicut aũt is q amat nõ refugit mortem
modo seruet illum pro quo est solicitus: Ita Moses quẽ Deus scripserat in suo
libro erigendum in magnos honores sicut et fecit, et quem, perdito vniuer- DE LIBO VITAE.
so Abrahamico populo volebat solum facere in magnã et inuictam gentem
hos honores parui pendere se duxit pro salute sui populi, quã salutẽ eidẽ
populo concedi desiderabat et petebat à Deo. CHO. Alias et dixisti sensũ
esse: aut me cum populo perde, aut mecũ populo serua. Cui rõndet
sequens sententia: Qui peccauerit in me delebo eũ de libro meo. Et illa:
Exod. 32. 32 Præputiatus masculus in cuius carne Cpputium nõ fuerit circumcisũ
Gen. 17. 14. exterminabitur aĩa illa de populis suis. Et illa: Deleantur de libro viuen-
Psal. 69. 29 tiũ et cum istis nõ scribantur. PAS. Sed notasti illud: Deleantur et
nõ scribantur? Nam q deletur de libro in libro erat scriptus, q aũt nõ scri-
bitur, nõ pot dici deleri. Quare videntur duo esse libri: Vnus vitæ: alter
Liber viuẽtium et iustorum. iustor. CHO. Si liceret hic dicerem librũ vitæ et viuentiũ esse eorũ
librũ, qui in hoc orbe irato Deo et puniente hões, seruantur in vitam,
Liber præscientiæ. sicut scribitur: Non mortui laudabunt te Dñe, neq. ões q in sepulturã des-
cendunt: sed nos q viuimus. Librũ aũt iustor esse alterius orbis et iudicij
Dei, sicut scribitur: Non resurgunt impij in iudicio, neq. peccatores in cõ-
cilio iustor. Qua forma loquendi dr: Scriptus est liber memorialis corã Dño
Mal. 3. 16 pro timentibus Dm, et pro his, q cogitant nomen eius. PAS. Est et liber p-
uisionis et Cpscientiæ Diuinæ, de quo legimus: Non est à te occultata subia
Ps. 139. 15. corporis mei, cũ formatus sũ in abscondito, et varijs distinctus membris in
inferioribus terræ, informẽ massã meã viderunt oculi tui et in libro tuo oĩa
membra mea scripta erant, q̃ per dies formata sunt, cũ adhuc nullũ eor ex-
Signa salutis in bello. tares. Similitudo aũt videtur accepta ex bellis, cum capitur et diripitur vrbs
et cum capti in vrbe in seruitutem abducuntur. Ibi enĩ, vbi furit Mars
neq. locus patet moræ et rationi, signa apponuntur locis altis, fenestris, tur-
Esa. 4. 3. ribus, vt sciri et intelligi possit ab oĩbus q locus nõ debeat attingi. Sicut
Ios. 2. Rachab ligato funiculo coccineo in fenestra et pendente vt intellige-
retur ab inuadente vrbem exercitu, vbi esset, seruata est. Et filij Isra-
Exod. 12 el ab exterminante Aegyptios angelo, sanguine posito super duos postes
et superliminari ianuæ domus in qua habitabant agniti, salui sunt dimis-
si. Hic aũt vbi corpora capta diuiduntur, aliaq. huic, alia illi in prædam
cædunt, et alia ad mortem alia ad vitã seruantur, aut à duce exercitus vi-
tæ seruandi eos scribuntur in libro et dantur exercitui, aut dimisso aliquo
scriba signis appositis in vestibus aut frontibus dantur exercitui, inter-
noscendi ab alijs, illi quos placet seruare viuos. Exercitus Dauidis hostes
vndiq. ad cædem petebat ab Absalomis corpore pp mandatũ regium ab-
2 Reg. 18. stinebat. Et Iosaphatus euasit mortẽ quod intellectũ esset nõ esse eũ
regem Israelis, sicut vestimenta præ se ferre videbantur. Mandatũ enim
3 Reg. 22. erat à Syro vt vnus Cptermissis alijs oĩbus peteretur Rex Israëlis Achab

violator

violator pactor. Unde possemus dicere et syrum habuisse Achabum scriptum in
libro mortis, quem occidere destinauerat. Et Absalonis nomen fuisse scriptum
in libro vitæ Dauidis, quoniam de illo mandauerat nominatim pater ne vio:
laretur. Sicut aut est discrimen inter mortem et vitam, ita inter felicem. vita felix, infelix,
infelicem vitam, inter priuatam et cum potestate vitam, Et vbi discrimen vita priuata et cum potestate.
rerum est, ibi mentio fit libri Dei, sequitur vt liber Dei sit in his q sunt et vitæ et
felicis vitæ et cum potestate vitæ, quorum contraria dicuntur non esse in libro
Dei. Omnia tamen hæc tria vita, felix vita, cum potestate vita vno nomine libri vi:
tæ intelligi posse videntur. CHO. Forsan hanc obcaussam, quoniam est duplex Apoc. 13.
vita, dicitur liber vitæ agni quoniam est alia vita, sicut et mors q illam vitam defi: Apoc. 21.
nit q dicitur esse huiusmundi. Cui alludere videtur illud: Nolite timere eos q occi: Matt. 10. 28
dunt corpus, animam aut non possunt occidere. Occidere enim corpus, Est auferre
vitam qua in hoc mundo viuimus: Non posse aut hominem, sed solum Deum oc:
cidere animam, est Nullum posse vitam animæ illam quam alio mundo viuitur
dissimili ab ista, ab anima auferre, nisi Deum. PAS. Et intelligere potes, cum
aliud sit vita, aliud vita agni, idem tamen aliquando esse videtur liber liber vitæ agni.
vitæ et liber vitæ agni. Diceremus nos, liber vitæ æternæ, cuius frequens
fit mentio in Nouo testamento, et liber agni vitæ. Non delebo, inquit, nomen eius Apoc. 3.
de libro vitæ: Et, Quorum nomina scripta sunt in libro vitæ a condito mundo. et 17. et 20.
Et, Qui non est inuentus scriptus in libro vitæ, coniectus est in stagnum ignis.
Et, Quorum nomina sunt in libro vitæ. Cui alibi liber vitæ alibi liber agni vitæ dicitur. Phil. 4.
Quoniam aut discrimen est est inter bona et mala opera, oritur non minus libri operum.
quam in alijs librorum et rerum differentijs, vitæ, vitæ felicis, vitæ cum potestate,
vitæ agni, noua librorum distinctio, de quibus scribitur: vidi mortuos magnos et pu Apoc. 20
sillos stantes in conspectu Dei, et libri aperti sunt, et alius liber apertus
est q est vitæ, et iudicati sunt mortui ex his q scripta erant in libris secundum
opera ipsorum. Et, Si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet
Deus partem eius de libro vitæ, et a ciuitate Sancta, et ex his q scripta sunt in Apoc. 22.
libro isto. Iste liber videtur dici posse vitæ, q debetur operibus, seu partibus
q operibus debentur et mercedibus. Et quoniam Jesus Christus erat futurus Iu: Act. 10.
dex viuorum et mortuorum, ideo dicitur datam fuisse illi potestatem aperiendi hunc Apo. 5.
librum seu libros, et iudicandi singulos secundum opera eorum. Nam iudicium sequitur
rationem operum, et iudex opera considerat bonane sint an mala. Vt idem esse
videatur liber vitæ q respicit opera et libri operum ad quæ spectat vita. Quæ
quidem vita alia est a vita q hæredibus vitæ æternæ promissa est. Hæc n
pollicitationis, illa operum rationem respectat. CHO. Militiæ videtur esse, cha
ractere et charagma veluti signum eius, cuius militiam milites et mercas sti:
pendia, ferre, aut dici esse. Eiusdem enim significati est charactere esse et cha: Apoc. 13. et 14.
racterem ferre, et signatum esse charactere siue dei siue bestiæ et serpentis Hebr. 1.
antiqui et principis huius mundi. quod erat aut tesseram datam ferre aut Apoc. 16. et 19. et 20.
tessera signatum discedere. PAS. Et signati charactere Dei erant hi, q
scripti vt munera bene militantibus parata reciperent, in libro Dei contine:
bantur. Sed hi et q deuicto principe huius mundi dissipatoq exercitu cap:
tiui ducti sunt et seruati et mandatum angelis, ne quenquam horum violaret,
signati fuisse dicuntur tessera Dei, et in libro Dei conscripti. TEL. Quid
nostra in præsentia refert scire quot modis dicatur liber Dei aut liber
vitæ et in quot significata diuidatur, Dei signatum esse signo et in libros vi:
uorum esse relatum. PAS. Valet vt intelligi queat votum Mosis: Aut dele
me de libro tuo, aut populo meo et ciuibus meis parcas, Idem esse quod votum 2 Reg. 18. 33
Dauidis: Quis det vt ego moriar pro te fili mi Absalon, fili mi. Imo hoc dico
minus quiddam esse votum Mosis voto Dauidis. Nam Dauid maluisset mo:
ri vt viueret Absalon, quam mori Absalonem et se viuere. Moses aut precatur
vt si Deus

Exptio VNDECIMVS

vt si Deus vellet se viuũ esse, viuũ ẽt seruaret populum: si hoc facere nollet se vna cum populo pergeret perdere. Nam hi oẽs q in huiusmodi desideria venerunt malebant, vt Iacobi vota, perdito Iosepho filio, erant mori, quã vitam degere infelicem et calamitosã. Calamitosa aut vita illa esse eor opinione videbar, sine illis viuere q sibi essent charissimi, et quor bona essent, plusquã ipsor propria, gratiora. Melius inquiunt illi, est nobis mori, quam videre mala gentis nostræ et Sanctor. Et, Melius erat illi si natus nõ fuisset homo ille, quoniã infelice vita præsente potior et eligibilior videtur esse mors. Et si mortem prima seq debet mors sda, satius est nunq vixisse et inter viuos fuisse, quam postquã inter viuos fueris, cum mortuus morte sda numerari. Sed et vita calamitosa, desiderabilius visũ est multis, nunq natũ fuisse. Quare siue vitam ipsam calamitosam siue finẽ vitæ calamitosũ etiamsi ipsa vita fuerit felicissima, considerueris Iudicio Iesu chri Ieremiæ et Iobi expetibilius est nunq nasci, quam aut misere viuere, aut postquã felr vixeris misere mori vt in miserias transeas æternas. Nam Lazarũ felr vixisse dico, et opulentũ illũ infelr, sequentiũ bonor et malor caussa; quamuis inter vtriusq vitæ curriculũ tantũ fuerit discrimen quantũ inter vitam et mortem. Itaq illi Viri cum viderent misera vita nihil esse fugiendum magis, cognoscerent aut sine suis, quos magno prosequebantur amore, degere vitã felicem nõ posse expetebant à Deo aut mortem aut vitam cum suis. CHO. Multi votũ Mosis ad vitam æternã referunt, perinde atq si Moses maluisset se intra tartara deÿci à Deo, quã nõ impetrare culpæ populi sui condonationem. PAS. Ita commenti sunt, q nõ putauerunt Deum habere aliũ librũ quam vitæ æternæ, q est bonor, q nõ videm: vitæ aut præsentis vbi tẽporaria sunt et bona et mala nullum existimauerunt esse librũ, in q vita nostra suis finibus et mitijs descripta continerer et nunc pducerer nunc decurtarer pro diuino arbitrio, neq videre potuerunt Mosen petere ex illius vitæ libro se deleri, ex quo expungi suũ populũ noluisset, Et Deũ respondere: Illum delebo de libro meo q in me peccauerit: q in me nõ peccauerit, me nõ delere de libro meo dico. Hoc sensu: Dies vitæ istius producã et longitudine dier expleho eũ, q meis legibus paret et habitat in tabernaculo meo: qui mihi parere non vult, eius Ego vitæ dies imminuã. CHO. Sed si ista licet expetere, et cum obueniunt alacri aĩo sunt complectẽda, cur contagio infectos vitare oporteat? TEL. Audiui Ego in Germania disputantes pestem nõ esse fugiendã, sed esse sicut telum in corpus amici contortũ nostro corpore vt amicus saluus sit excipiendũ. PAS. Inter duo vitia, q vna legis diuinæ virtutem veluti latera tegunt, ita viuere oportet, vt cum vnũ fugere cupis in alterũ nõ delabaris, sed ita virtutem colere, vt latera vitior ambientiũ virtutem nõ attingas. Quare si timiditatem, q facit vt diffidas Deo, veluti vitiũ, quod incredulitatem (vt nunc loquimur) parit, auersaris, cauendũ est ne temerarius fias tentesq Deũ, quod alterũ vitiũ est, quod facit vt cogaris fateri Deũ nõ diligere, cum eũ colere vt ipse cupit nõ vis, sed tentare. Adoriuntur hostes tuũ amicũ carũ, sumis arma vt eũ ex periculo eximas et te ex infamiæ proditionis nota, qua inurereris à vulgo hominũ si eũ nõ defenderes, liberes. Quid si Deus esset et nõ alij ~~ess~~ hostes, q amicũ illum tuũ captis armis adoriretur ad perimendũ? Si legem obseruare cuperes q dicit: diligas, honores, colas, amicos tuos, q illud ipsũ sunt quod tu es, etiã illam legem ante oculos habere debes: Diliges Dom Deum tuũ Neq tentabis Dm Deũ tuũ, sed illi seruias et illum colas. Quid igr

facies

Gen. 37.

vita calamitosa q.

Mach. 3.

Matt. 26.

Mors præferẽda vitã miseræ.

Ier. 20. Iob. 3.

Luc. 16.

Liber præsentis et futuræ vitæ

DE PESTE FVGIENDA.

DIES Mandati 5.

facies vt ita dilectionem, erga amicu tuu pra te feras vt ex amore quo co- dilectionis
geris diligere Deu nihil dimineas? Non pro tuendo tuo amico cum armis premi. aduer
in Deu insurges vt fecit Rabsaces. Non enim vinces cum fortior Deo esse sus hominem
neq; eas, sed aut rogabis Deu vt parcat tuo amico sicut Moses & Dauid & Deu. via
fecerunt: aut rogabis amicu tuu & coges eu id facere quod cupit Deus. Exod. 32.
ne Deus illam cadat & moriat sicut fecit Zipporæ Mosi uxor, cum intel 2 Reg. 24
lexisset Deu velle occidere Mosen, ob id quod præputiatu duceret se- Exod. 4.
cu filiu. Itaq; videtis aliam uia esse diligendi nostri & proximi si
aduersentur hoes, ab illa q est cum aduersar Deus. Ibi prætegendus est
amicus quantu fieri potest contra hoes: hic aut rogandus est Deus vt
parcat, aut impellendus amicus vt id faciat quod Deus iubet. Hinc fit Rom. 9
vt Paulus Iudæos cognatos & contribules suos deseruerit & Gentibus Rom. 1
suis Euangeliu nunciauerit suscipiens inimicitias cu suis quos amare & 15
& tueri maluisset, quoniã hanc esse voluntatem Dei cognouerat. Et Abrahamis relicta patria & parentibus, nouos amicos sibi quærere desti- Gen. 12.
nauit, quoniã ita iusserat Deus. Diligendus enim Deus non solum plusq;
hoes, uer etiam solus si ipse uelit reiectis hoibus. TEL. Si igr irati Dei
signa in aliquo esse animaduertero, ab illo longissime diffugere debeo?
Durissima lex ista mihi videt, qua vereor vt ferre possim. Iubeas enim
vt deseram fratrem meu si fuerit pestilẽtia pra morbo correptus.
PAS. Iudico ne idem iudicium de oibus rebus feras & separandu esse
Deu ab hoibus. Nam quod pirtus est si defendas amicu contra hoes hostes,
fit vitiu si defendere velis amicu contra hostem Deu. Et si tibi dicat Gen. 21.
Deus: Desere fratrem tuu, odias parentes tuos, sicut dixit Abrahamo vt Gen. 12.
relinquat parentes, & ejiceret filiu unu & mactaret alteru, & ita esse & 22.
faciendu Iesus Chr̃s monet, paratus esse debes si mandatu de diligendo Luc. 14.26
Deo nõ vis transgredi, id facere. Nullus am nostru cupiens seruire Deo
amare debet se aut suos supra Deu, aut plusq; Deu, aut æque atq; Deu.
TEL. Copiosu oratorem & verbis nõ parcentem hic te esse cupio vt
hanc partem bene calleam. PAS. Cum aperit se terra & in se receptis ho-
minibus & in ima capitatis se rursu claudit nonne videt senu, quosca
vere eam perspiciu oibus est, habere? Unde aut hac vis terræ vt se
aperiat & claudat? Unde tanta ventor nõ ordinata copia vt terra dis-
cindant, quo possint exitu habere? & eandem terra nunc aperta reimpue-
re, nunc, vt in se reuerti possit, pati? Unde putrefactio aëris vt tabe
facere humana corpora possit? Unde bella cu efferatis hominu volu-
tatibus laxantur ad sæuiendu habenæ? Cum ordo naturæ despicitur
cunctaq; libripendio rationis examinantur & ad lectionẽ descenditur unde
expla haberi possint, quid Deus dederit naturæ, q.q. per natura faciat
contra quã a natura pea q natura ab initio data sunt fieri posset, am-
maducretitur aliquando natura agere aliquando Deu per naturam.
Quæcunq; n. consono cursu, conformiq; lapsu a natura ẽduntur, illor cã
natura esse dr. Quæcunq; vero neq; semp neq; certa lege a natura fiunt
ea cum fiunt, sicut aliquando & admirabilia fiunt, nõ natura, sed Deu
per naturã agentem, habent caussa. Terra floret primo vere, sub æstu-
mu nuda iacet & flore & fructu, hoc ordinariu est, natura habet, cui
Deus hanc vim dedit ab initio pro caussa. Quod si terra aut æstimo flo-
reat

Exp
reat,
est, ef
q faci
ed su
bere
homu
ista
neid
qua
audi
solet,
teis ed
tam
sigce
hões.
celari
rans
Sicu
4 Reg. 7. tribu
ract
aliqu
mẽn
cilia
Reconciliatio Dei erga pos unde pedet. sign
eura
uort
illos
rubr
nam
bere
coner
ignc
gyt
por
cali
ma
fixi
Deo,
cult
cum
cali
sigc
qui
in
pec
hac
nõ
lax
-seritis ar

Exptio. VNDECIMVS

reat, Vere mutata omni florū vestimento, huius, q̄ nō semper sed aliquādo est, effectionis, nō natura, q̄ suas vires mutare in alias nequit, sed Deus q̄ facit q̄cunq. vult instrumento naturæ vsus, est Autor. Cum illa fiūt et sunt naturæ et sunt ordinaria, nihil quærendum est, sed gratias habere erga Deū et eas aīo continere et ore pronunciare cum opus est debemus. Agnoscimus enī Deum erga nos esse et placatū et benignū. Cum ista eduntur et turbari videmus ordinem naturæ impediriq. conatus eius ne id efficiat quod efficere conabar̄ per superiorem vim q̄ alia nō est quā Deus, q̄, contra quā facere posset natura, peregrinos, insolitos inauditos edit euentus, Non est hic natura quærenda q̄ talia edere nō solet, sed Deus, q̄ seipsū aut abunde iratum, aut affatim amantem certis et solitis et prænunciatis in lege demonstrationibus indicat. Nam tam misericors est Deus, vt antequā inferat irarū suar̄ in hōes mala sig̃cet se esse iratum. vt studeant hōes eū placare, Et tam pius est in hōes. quos amat, vt cum placatus est erga eos, quibus prius erat iratus celare nec possit nec velit se, cū illis in gratiā redijsse, sed aliquo admirando et conspicuo signo gestit suā reconciliationē demonstrare. Sicut cum laboranti fame Samariæ plus annonæ intra paucas horas contribuit, quā si decidere potuisset ex cataractis cæli, si quæ in cælo cataractæ esse potuissent. Et de placato q̄dem Deo alias, cuius placati signa aliqua commemorant̄ per totam sacram scripturā maxime in legis commendatione Deutr. 30. Ex seruata enim lege Dei, pendet tota Dei reconciliatio erga nos, quos sub vmbra alar̄ suarū tegit. Nunc ad irati Dei signa sumus, cū de peste et de his q̄ fiunt à Deo per naturā ꝑter naturæ morem, disputamus. Et iratus q̄dem Deus demonstrat irā suā auertendo faciem suā ab hōibus, claudendo oculos, obturando aures, ne illos videat et audiat absentando suā præsentiā et per calicem furoris, vini rubri, soporis, iræ, indignationis mæroris tristiciæ et malorū multor̄ propinando his, quibus iratus esse dr̄. Bibendo aut̄ hōes ex isto calice, ex quo bibere velint nolint propinante Deo in administratione suæ iusticiæ cogunt̄, conciliant sibi bella, famem, pestem, procellā, vredinē, egestatē, inopiam, ignem, morbos, ranas, tenebras et alia mala q̄bus exagitatus est rex Aegyti, et exagitari solent transgressores mandator̄ diuinor̄, quor̄ maximā partem in vnū caput conclusit Moses Deutr. 27. 28. 29. CHO. Ac enim calicem istū propinatū fuisse Iesu chrō legimus, cum desertus à Deo in manus hostiū incidit, Et Dn̄s gloriæ fuit flagellatus vinctus et crucifixus. PAS. Non dixi oēs, qui bibunt ex calice Dn̄i, puniri ꝓ peccata à Deo, q̄ sciam Iobum fuisse diuexatū à Deo, cui nō esset similis in iusticiæ cultu in terra: Sed locutus sum de calice furoris Dn̄i, quo puniuntur impij cum illis, vt ex eo bibant, ad labra apponir̄. Solet enī Deus propinare hunc calicem afflictionis et tribulationis, et iustis, vt illi constantiæ suæ dent sig̃cationem, et ipse gloriosus reddar̄ q̄ tales seruos habeat, q̄ ne perculsi quidem et occisi, ab eo desciscunt. CHO. Vider̄ idem sonare: dedere aliquē in manus et vires peccator̄: et deserere: cum nō, nisi desertus in manus peccator̄ venire possit et calicem Dn̄i potare. PAS. Eodem tendūt oīa hæc. Scimus enī nihil sanctis nocere posse, nō cælum, nō terrā, nō hōes nō ea q̄ in cælo sunt et q̄ in terra, nisi volente Deo, q̄ deserendo nos, et laxando in nos impior̄ habenas nomen suū glorificare solet. Non enī deserit sanctos vt perdat, sed vt, indignos esse q̄ mundū istū incolant, declaret.

Et ad.

Dilectionis proximi aduersus homines et Deū via

Exod. 32. 2 Re. 24 Exod. 4.

Rom. 9 Rom. 1 et 15

Gen. 12.

4 Reg. 7.

Reconciliatio Dei erga nos vnde pēdet.

Irati Dei signa

Exod. 7. 8. 9. 10. 11.

Matt. 20. 26.

Iob. 1.

Calix afflictionis cur iustis apponitur.

dedere et deserere idem.

Et ad huiusmodi quidem genus hominum, quos Deus potauit calice amaritudinis festinare nos debere ad consolandum iuuandum seruiendum mouent multa. Nam ad Iobum accurrerunt tres eius amici, Et Iesus Christus illa laudi fore hominibus in iudicio postremo dicit: In carcere eram et venistis ad me, esuriui et cibastis me, sitiui et potastis, hospes eram et collegistis me, nudus eram et metexistis, infirmus eram et me visitastis. Huiusmodi aut guttae peregrinari infirmari, esurire, sitire, nudum esse, vagari, nullas habere sedes, vinciri, in carcere esse et alibi aliae commemoratae a paulo ex calice Domini ebibuntur. Hos igitur visitare ad hos venire, hos consolari iuuare, his seruire et studere ne quid desit, officij est, quod sua laude non caret et praemio. Ita tamen, ne, dum nimis officiosus quis esse laborat, omnem occasionem praeterea officij praestandi sibi praescindat. TEL. Non teneo quod dicis. PAS. Erat in carcere quidam, ad eum accessit alius consolandi caussa admissus est bis, ter, quater. Cepit ille, quod videret se libere admitti literas vincto reddere ab alijs missas, casu deprehensae sunt et prohibitum illi ne amplius ad vinctum accederet. TEL. Vidi Ego hanc ipsam ob caussam vinciri eum qui ad vinctum visitandi nomine venerat. CHO. Et Ego vidi tortum. Et vidi alium una cum vincto religionis caussa Romae suspensum et combustum cum ille officiosus idem sentire de Deo dixisset, quod is sentiebat qui vinctus tenebatur. PAS. Ita hi omnes viam benefaciendi vincto sibi praecluserunt. Nam aliud est paratum habere animum ad mortem iusticiae caussa quod omnibus pijs omni tempore haerere debet animo, et aliud ita consolari velle potum ex calice amaritudinis Domini, ut iterum atque iterum consolari praeterea possis cauereque ab his rebus quae te impedire ab hoc gratiae officij possunt et vinctum priuare huiusmodi consolationis gratiae possunt. CHO. Vinctum Petrum Ecclesia iuuabat et visitabat precibus. PAS. Nulli tum patebat ad Petrum accessus. Et non maius solamen adfert vinctorum animis praesentia et oratio amicorum quam preces absentium ambitiose rogantium Deum. Nam cum ab hominibus impeditur, hominum ad homines vinctos accessus consolationis caussa, tum Deus suos submittit spiritus, interna animi constantia firmat, omnia recreandi animi argumenta subministrat ne quid illi deserto ab hominibus desit. CHO. Onesiphori officium rogat Paulus ut Deus in beneficium Onesiphori familiae verteret quod se vinctum saepe refocillasset et studiosissime quaesiuisset, et ad se nihil metuens venisset. PAS. Qui tamen erat in libera custodia et poterat omnes ad se venientes recipere. Quid putatis, dixisset Paulus Onesiphoro si praeter visitationis officium et alia, quae poterant sine suspitione mali designari, fieri, videret Onesiphorum ea facere velle, quae poterant in suspicionem trahere Onesiphorum apud Militem, Paulum vinctum catena, seruantem, quod ille de Pauli fuga aliqua tractaret. Unde poterat fieri ut Onesiphorus excluderetur ab accessu ad Paulum? Nonne rogasset Paulus Onesiphorum, ne solatio suae praesentiae se priuaret cum studeret nimis officiosus esse? CHO. Quid si alia est caussa quam pietatis, ea, propter quam quis est vinctus? PAS. Est iusticiae cuius gratia Ioan. Baptista captus est. Iusticia enim est omne benefactum, quod cum lege Dei consonat, ut puta cum quis in odium hominum, quod est gutta amaritudinis ex calice Dei stillans incidit, quod nolit in leges Dei peccare ebrietate adulterio fornicatione homicidio rapina luxu, neque committere fanda et infanda, huiusmodi hominum gratia maesta, virtutis caussa solari refocillare iuuare virtutis est opus, quod laudari pro merito nequit nisi virtutis ore. Sed ita incumbendum est operi ne tibi ipsi sis caussa ab opere desistendi. CHO. Quid si nec pietas est vinculorum caussa nec virtus: sed facinus et nefas? PAS. Nulli officium est denegandum. Si occupatus, inquit, fuerit homo in aliquo delicto, Vos qui eodem delicto non estis

Quod genus hominum in afflictione consolandum

Matt. 25. 35.

Calicis guttae

2 Cor. 6. 2 Cor. 11. 1 Cor. 4.

Act. 12

2 Trim. 1.

Act. 28.

Matt. 14 Iusticia quid

Gal. 6.

Expliç. # VNDECIMVS

Offa humanitatis bonis ac malis prestanda

estis occupati, instaurate hūismodi in spū mansuetudinis, considerātes
& satagentes ne & vos tentemini. Hæc monitio grāis est, & sæpe plus valet
peregrini monitio ad consolationē aī eor q sunt detenti, quā domesticorū
ꝑces. Quare humanitatis offa ōibus sunt ꝓstanda bonis & malis in bonū
vt recreatis aīs Deū agnoscant hi, q moniti voce aliena resipiscere & ad
Deū reverti solent. Et accidit sæpe vt hō hōi sit salutaris & Deus. CHO.
Sumēne hanc grāiam monita ad dēs guttas amaritudinis defluentis ex calice
īræ quibus inficit Deus hōes? PAS. Quæ dixi de carcere, transferri possunt
ad belli mala, ad inopiā ad pestem ad egestatem, & alia, q aut parvæ malōr
sunt aut tentationes bonor. Hæc aūt aut publica sunt aut privata. Nō
solū em hō hōi, sed & prīceps principi est lupus. Et si privatus & magrātō
privatū hōem religionis caussa persequi & affligit, nonnūq ōt magratus
magratui bellum movet & privatus reipublicæ ob pietatem reclamat. Guttæ amaritudinis.
pone vt ex illis de ōibus alijs malis cōi quadam lege proposita, quid sit fa-
ciendū intelligi possit. PAS. Inter guttas calicis īræ fellē amaritudinis
plenas illas mīmo quibus affligere solitus est Deus eos, q sibi maxime dis-
pliceruntNunqd ingē vis vt veniant sup te tres anni famis in terra tua, 2 Reg. 24. 13.
aut fugere vis tribus mensibus a conspectu hostiū tuor & ꝑsequentiū aut
vt sit pestis in terra tua tribus diebus? Et quicunq. diligentia adhibere
voluerit ad quærendū qua rōne Deus legatur in hostes suos summo iure
sæviisse nō: tria notabit: Peste in Davidem: Fame in Achabum: Bello
in Zedechiam animadvertere voluisse. Nocentissima aut omniū fuisse pe-
stem & post pestem bellum, nurus ipse amor mensiū & dierū demonstrat.
Proponit enim optio vt vnū ex ōibus eligatur, aut tres dies pestis aut tres
dies menses belli, aut tres anni famis. quoniā aque malū esse videt tres dies
pestis atq. tres menses belli aut tres anni famis. Resp. Dic de his tribus.
Sea enim explicaveris & an pestis sit fugienda & quod iudicium sit fere dum
de ōibus alijs malis privatis & publicis, quibus Deus affligere solet, & suos & nō
suos. PAS. Durissima & præcitissima mortis omniū est pestis, quæ tan- Pestis
tū superat vitiositate alia duo, quantū tres dies adæquant tres menses
& tres annos gravitate pœnæ. Colliga aūt in vnū quæ de his scripta inve-
nio. De bello scripsēre invenio: Audituri estis ꝓlia & rumores prælior: Et Matt. 24. 6.
erunt pestilentiæ & fames & terræmotus per loca. Time q in Judæa sunt Bellum.
fugiant ad montes, & qui in tecto (dissiliat &) fugiat, nec descendat vt
tollat quicquā de domo sua. Et q in agro, nō revertatur vt tollat vestimēta
sua. Nisi abbreviati fuissent dies illi, nō fieret salva ōis caro. Sed ꝓ electos
brevjabuntur dies illi. Duo dicit futura grā elector, vnū quod mgnet, vt
audito rumore adventantis exercitus romani ad obsidenda Jerosolyma, si
extra Jerosolyma est, Hierosolyma nō ingrediat, si intra Jerosolyma est quā-
primū relictis ōibus fortunis euadat & Jerosolyma egrediatur, si in agro
Jerosolymitano est, quam longissime ex regno & ditione Jerosolymitana ab-
sistat ne malis impiorū corripiatur. Alterū quod ante Hierosolyma ab hosti-
bus obsessa euadere extra mœnia Jerosolymitana nō potuit, ante obsidionis
tempus. Huius gris electorū caussa nē totū perirēt dicit breviores fore ob-
sidionis famis & pestis mala quā Deus decrevisset. Docet aūt nō solū bel-
lum & obsidionem esse fugiendam, verū & famem pestem, terræ motibus sub-
terraneis concussa, Urbes in quibus docent falsi prophetæ, frigent hōes, nec mi-
sericordia erga alios tanguntur, tus civiū est in armis & violentijs, viget
odiū bonor & malignitās imperant. De fame sunt illa: Recede hinc
(ubi fames futura est) & vade contra orientem, & absconde te in tor- 3 Reg. 17. 4.

rente

rente Carith, qui est contra Iordanem, et ibi de torrente bibes, coruisq; Præcepi ut fames.
pascant te ibi: Surge et vade in Sarepta Sidonior et manebis ibi. Præcepi enim ibi
mulieri viduæ ut pascat te. Propter exiccatum torrentem cum careret potu
habere aut alimentum posset mittir extra Iudæam ad Sidonios ut ibi a mulie:
re vidua haberet cibum et potum: Surge vade tu et domus tua et peregri: 4 Reg. 8.
nare ubicunq; repereris. Vocauit enim Dns famem et veniet super terram septem
annis. Omne frumentum sub pharaonis potestate condar seruetur q; in urbibus Gen. 41.
et præparetur septem annorum fami, q oppressura est Aegyptum et non consumer Gen. 42
terra inopia. Ita Iacob misit in Aegyptum pro remedio ad subleuandum famem.
Et Isaacus profectus est in palæstina, ut famis mala vitaret. Et Apli, ut Eccle: Gen. 26.
sia q vitare famem non poterat, mandant Ierosolyma mitti alimenta ad sub: Act. 11.
leuationem famis, q futura erat super totam Iudæam. Hac et narrone ondir Duo elector
duo esse elector gra: Unum extra locum, qui affligir fame, Alterum intra locum qui genera.
famis mala ferre debet. Huic mandar ut fugiat ab eo loco, et in eum veniat qui
a Deo hac pœna non tangir. Et una opera monemur alij, ne in eum locum concedant
ubi fames viget ne famis corripiamur malis. Ita Isaacus relicta Chananæa, famem q fugerint.
palestina venit, Iacobus ingressus in Aegyptum chananæor terra relicta: Elias
deserens Iudæam immigrauit Sidonem. Sunamitis mulier patria deserta ha:
bitauit in palæstina. Pro his aut electis, qui locum, q fame multar a Deo
vitare non possunt, remedia dari et accipi licere innuunt illa: Et quod Anti:
ochem miserunt alimenta in Iudæam ad fres. Et Iacobus misit in Aegyptum
pro coëmendo frumento, cum ex chananæa ipse discedere et in Aegyptum ingredi
commode non posset. Nam illa verba Mosis videmur esse pro lege omnium ma:
lor posita, quod sint fugienda ne illis corripiamur: Recedite quæso q tabernaculis istorum viror impior, et nolite tangere qdquam quod illorum est, ne forte con: Num. 16. 26.
sumamini in oi peccato illor. remoti itaq; sunt oes. Huc facit illud Iesu chri
dictum, quo non repræhendir, sed probatur fuga famis: Multæ viduæ erant in Is Luc. 4. 25
rael in diebus Eliæ, quando clausum est cælum annis tribus et mensibus sex, cum
facta est fames in oi terra et ad nullam illar missus est Elias (fugiens fa:
mem q erat in Samaria) nisi in Sarepta Sidoniæ ad mulierem viduam. Quibus
verbis non solum laudar factum Eliæ fugientis famem: ver et pro beneficio du:
citur mulieri viduæ, habuisse apud se Eliam famem fugientem et pauisse.
Mandar igr his explis ut fames, siccitas, hiatus terræ, voragines, quas immit:
tit Deus, sint vitandæ, et concedendum esse eo ubi hæc mala non sunt. Vi:
der aut ex bello, obsidione, ex obsidione famem et aëris putrefactione, ex fame, Pestis, gladius, fames.
pestem oriri. Unde apud nostros scriptores veluti socia mala q se nunq; de:
serunt ut fidissimi συμμαχοι coniungi in comminationibus solent. Gladio
inquit, fame et peste consuma eos. Mitta in eis gladium et fame et pestem, Ier. 14. 24.
donec consumantur. Gladius foris, pestis et fames intrinsecus. Quod si pestis Ezech. 7.
trium dierum respondet grauitate mali trium mensium fami, et fames trium men:
sium æquat bellum trium annor infortunij et calamitatis magnitudine, quo va:
stantur agri, excinduntur arbores, obsidentur arces, et bellum sine fame non est, nec fames Ier. 39.
sine peste, cognosci pot quantum malum fuerit tulisse obsidione 20 mensium 4 Reg. 8.
aut famem septem annor. Quod si chrs dicit fugienda famem peste et bel: Matt. 24.
lum cum primum auditus fuerit rumor de bello et obsidione aduentante, indi:
cat maxima qq mala, qbus Deus solet multare mortales sibi non obsequentes
esse declinanda vitanda et fugienda. TEL. Videre non possum qui possim fugere
punientem hoes Deum, nisi una opera studeam fugere Deum: Quis aut est q
fugere Deum possit aut in cælo aut in terra aut in aquis cum Deus sit ubiq;

et in cælo.

fugiendus. VNDECIMVS

et in cælo et in terra et in abyssis aquar? CHO. Quo fugiam a facie tua? si
si ascendero in cælum, si descendero in inferna terræ, si abiero ad extremum ma:
re, si texero me tenebris tu vbiq; es, Et ego sine te eo venire nō possum dicit
Ps. 139. 7. psalmus 139. Et, habitantes in tabernaculo et protectione Dei, inqt, libera:
buntur a laqueo venatoris et insidijs et a peste noxia, a pauore nocturno a
sagitta volante per diem a peste perambulante in caligine, ab exterminio gras:
sante in meridie. Etiamsi cadant mille hinc et decem milia inde ante oculos
eor, Nam ad ipsos mala hæc bellum et pestis nimirum et fames nō appropinqua:
Ps. 91. bunt. Quoniam angelis percutientibus his malis hōes mandata sit a Deo cu:
stodia talium, ne eos cum alijs malor istor contagio præmant psal. 91. FAS.
Hæc verba psalmi diabolus proposuit Iesu chro, et nihil facere ad propositum di:
Matt. 4. Luc. 4. xit cum citarentur ad tentandum Deum, quod esset contra legem. Quare scire
et certo credere debemus Deum esse nobiscum et angelos eius nos tutari et scuto
suæ veritatis nos circumdari. Sed si ruentibus nobis ex alta turri et descenden:
tibus lente per gradus nobiscum est Deus et ruere ex alto nō possumus, quin ten:
temus: descendendo aut per gradus Deum tentare nō dicimur, arripiendam illam
partem censet Iesus chrs, in qua et nobiscum est Deus et Deus a nobis nō tentar,
"tecum ero" quam illam, quam seq nō possumus quin pariter tentemus Deum. Cum transieris
Esa. 43. 2. inqt, per aquas et flumina, nō te operient. Cum ambulaueris in igni nō combu:
reris et flamma non ardebit in te, q2 Ego Dns Deus tuus. Sed non ita ista dicu:
tur vt in torrentes, flumina lata et profunda, in maria vndis et ventis agi:
tata conijcere te debeas vt experimentum sumas policitationis diuinæ: Sed ita
vt si sors ferret, te intra aquas amplissimas conjectum inueniri, aut intra ig:
nes, aut in media peste fame et terremotibus laborantium nō tibi metuendum
esse statueres, sed recordareris te Deum habere tecum, teq; sub tutela et taberna:
mala satius aliquando mortem vitare. culo Dei habitare, vt nullo malo corripi et occidi possis, nisi mors tua maius
tibi pcium sit allatura quam vita. Sunt enim mala q satius est vitare per
mortem, quam videre et cernere viuos. Et inter felicitates Hortensij narrat
Cicero quod fuerit mortuus paulo ante quam bella ciuilia Romæ cepissent. Et
chrs beatas steriles et q nunquam pepererunt existimandas esse dicit p hisq
pepererunt propter mala q Ierosolymis aduentabant. Unde Ieremias 38 cap.
Ier. 38. 2. Quicunq; inqt, manserit in ciuitate hac morier gladio fame et peste: qui
aut profugerit ad Chaldæos viuet, et erit aia eius sospes et viuens. Quoniam
quamuis sciret nec ignes nec aquas nec pestes nec gladios nec fames nec ob:
sidiones nec voragines nocere posse ijs quos tutatur Deus: attamen tentan:
dum Deum nō esse censebat, neq; cum illis aut in eo loco commorandum, quibus
iratus erat Deus, et immittere parabat pestem gladium et famem. Ob hanc
caussam hortator nunquam esse destitit vt populus famem peste gladium fu:
geret, quem constituerat Deus mittere Ierosolyma colentibus et hisq Iero:
solymæ fuissent inuenti. Neq; tamen vt ad te reuertar Telephe, cum fu:
gimus pestem gladium et famem Deum cupimus fugere quem nobiscum sep
esse desideramus: Sed locum et hōes vitamus, qbus Deus qui nobiscum est, ira:
tus esse vider. Non enim vbicunq; est Deus ibi esse ira Dei credenda est,
quamuis vbi est iratus Deus ibi sit Deus. Sicut cum illis est Deus qbuscum cle:
clementer agit: nō tamen cum oibus clementer agit qbuscum esse dr, quod
cum punit hōes cum hoibus est, nō tamen cum hoibus illis quos punit clementer
agere, sed iuste punire dr. Sicut aut aduentus vnius viri defendit eam vr:
bem in qua est ingressus et quam Deus decreuerat perdere, ab exitio. Unde
Gen. 19. dr: Non subuertam vrbem pro qua locutus es, quod in eam velis ingredi et ser:
uari. Et, vel decem iusti, in vrbe deputato perditioni et desolationi habitantes,
possunt auertere iram Dei ne vrbem destruat. Sicut dr: Non delebo pro:
Gen. 18. pter decem iustos Sodomam et Gomorham. Ita cum lata est sentia in vrbem
aliquam aut regionem quampiam vt pereat fame peste gladio alluuionibus

æstibus

DIES VNDECIMVS

astibus, sterilitate, pustulis locustis, cum nec Noë ipse, Moses, aut Samuel ter. 15
Daniel Iob Ezech. 14.
Iob quicquid quicquam possunt proficere, sed se solos sine ceteris suis
interneciõi deputatis seruare possunt, cauendũ est, ne iusti quant eõ
conueniant, sed curent ipsi ibi sint vt quam primũ discedant, ne tentãdo
Deũ et non credendo minacibus Dei nubibus veluti infidi et temerarij cũ
impijs pereant. Dissimulante, inquit, Loth, Angeli missi à Deo apprehende-
runt manũ eius ac manũ uxoris ac duarũ filiarũ eius, eo quod parceret dñs Gen. 19.
illi, eduxeruntq; eũ et posuerunt extra ciuitatem, dicentes: salua animam
tuam: In monte saluũ te fac et ne tu simul (cum istis) pereas. Festina et sal-
ua te, q̃ nõ potero facere quicquid donec ingrediaris illuc (in Segor quæ
perdenda erat, et quã saluauerat aduentus eius Lothi.) Examinate re-
go singula. Illi quem Deus seruare statuerat et ipsi Abrahami memoria Gen. 19
et quoniã iustus erat, et cuius gratia seruata est orbis cui conciliauerat 2 Pet. 2
subuersionẽ eius immimera commerita, dicitur: Si permanseris in hac ciui-
tate, scelerata, peribis: Saluum te fac festinans, hinc discedere ne tu simul
cum istis pereas. Et nos si dijs placet sicubi audimus pestem versari et ira-
tum Deum sua flagella glacij pestis et famis concutere, clamamus: Si Deo
placet et hic sicut alibi seruabimur: et si nõ placet Deo, nec hic nec alibi
viuemus. Angelus enim dicit Lothe ad vitam à Deo signato alibi, in mõte
sẽt, seruaberis: si vero hic permanseris peribis. Nam Deus alibi iratus nõ
est vbi seruari potes. huic loco iratus est vt nec tu nec Moses nec Samuel
nec Iob si hic essent seruari nisi hinc fugientes possent. CHO. Aut alta
nimis videor hæc tua ora, aut euagaris extra propositũ (parce libere loqui-
ti) aut forsã nondũ bene discussum habes hoc argm. Dic aperte quid velis.
PAS. Et potis hoc meo sermone aliquid apertius et cõcinnius? Dico aut
magratus es aut priuatus. Si Magratus es Noli ob priuata tui cura vr-
bem pagũ villam arcem suburbiũ cui præes bello fame pestis caussa de-
serere, ne iudicari possis desertor. Conare aut (cibus publicis priuatis, me-
dicamentis, cura, sedulo agere vt Deus iratus complacetur tibi et tuis, vt
fecit Dauid. Nam Deus, Dns est misericors clemens et promptus ad par-
cendũ. Magratum voco præsides, prætores, pastores, ministros iuris ecciui-
lis et ecclesiastici. Si priuatus es, vide si quos habes tibi carissimos tuæ
curæ commendatos à iure Dei et naturæ, illos ne deseras, sed quoad eius fi-
eri pot̃ diligentissime eor̃ saluti stude, ego tecũ in salubre iura exporta
medere remedijs caute agendo ne tu morbo corripiaris, vnde priuari illos
tua opera contingat, et tu aliena cura indigere incipias, quod nõ esset amo-
ris et studij sed insania et temeritatis. Si opus esse videris, propinquus il-
lis esto, si nõ erit necessariũ longiuscule stans manda et cura, vt ægri sa-
lubria mandata seruent, remedia recipiant, illis vtam. Si quis ex his qui
tua sunt commendati curæ à natura aut Deo vt sunt cognati agnati
affines maiores minores morbo sunt correpti illos tecũ exporta. Facit in
mutatu calũ vt morbus tollat. Si id fieri nõ potest, reliquis sanis seiun-
ctis, ægro dedas opera tua vrgendo familia vt pro tuis et vrbe tota ro-
get Deũ. Ita aut naues tuũ studiũ ægroto, ne tu ager temere et amenter
fias. Summa cura aut erit magratus in medio foro, q̃ situs esse solet
media in vrbe piras et pino accendi, vnde vento agitari fumus per vrbem
possit: fimũ luto exportari stagnantibus aquis, et se quiete ipsa corru-
pentibus exitũ dare, morticinas carnes tegere humo, vt et fetor nõ emittat,
sed contentus intra terra absumat: domos aqua pura bis et ter madefieri
et euerri. Rudera. Aperte ne videor locutus deliberatum sententiam? TEL.
plamis.

Planissime quidem ut mihi censeo hunc nodum dissoluisti. CHO. Si tam iratus est pesti noster pastor, quid esset si de furto et falso testimonio dicere inciperet? Quare si videtur in alium diem differamus reliqua cum sedatus pastoris animus amica oratione Telephum alloquetur. PAS. Arrige aures Pamphile, hahahe. postquam pupugi te aperte tibi locutus esse videor. Sed postquam ita placet alius dies det residua. Interea quiescemus. TEL. Fiat ita. Faxit Deus ut oia ita nostro figantur aio ut speculu animi sint nostra facta. CHO. Amen. Concedat Dns. PAS. Benefortunet Deus. Abite. CHO. Valete.

DIES DVODECIMVS

Collocutores CHorus Telephus Pastor.

CHOR. Hodie absolui poterit Deo annuente. TEL. Quid restat ex lege? CHO. Non audisti decem esse verba? TEL. Audiui quidem, sed plusq decem recitari audiui. CHO. Ita sunt oes leges ut lepores, quae tum sunt grauidae cum lactant et cum iteru pariunt etia adhuc ferunt uterum. Quid breuis duodecim Romanor tabulis? Atqui iliadas verbor ut recte interpretarentur opus habuerunt duodecim sz̄t verba. Sed recte tenes q dixit Pastor? TEL. Breuem summa commendaui memoriae ut ambulans stas sedens cubans recitare mihi queam q iussit Deus ut scia et faciam. CHO. Hoc est fixas habere leges in corde quu id facis quod scis. Isem q non facit quod scit faciendu esse, nescire iudicar a lege, quid sit faciendu etsi millies decem verba recitet. Sed daret animus referre nobis ex memoria q illi commendasti? TEL. Cur no? Deum diligito. Per nomen Dei ne peierato. Sancta Dei quietem data tibi ad opus legis audiendu et obseruandum, ne contaminato tuis operibus. Parentes per quos es genitus, et per quos es ad bene cogitandum loquendu et viuendu institutus, et quos Deus tibi dedit ut benefacienti sint honori, malefacienti sint terrori, honorato. Haec puto esse et non alia q dixit Pastor. CHO. Recte tenes. Sed nosti qd sit honor? TEL. Honorem esse dixit non solum assurgere et aperire caput sed et sustentare si in mendicitatem incidant. CHO. Ita qdem parentes et preceptores: sed magratus mendicitas quodo subleuanda est? TEL. Tributis vectigaliu et exactionu solutione. CHO. Ita me Deus amet ut tu oia excepisti, et memoria es fideli, et video caelu illud vrm tale esse, quale Athenar narrant nostri. Et nescio an directis cum atheniensibus plantis tangatis terra. Et si vobis no deesset institutio, no cederetis ingenij cultu gentibus alijs. Nostri alicubi tributa vocant honores. PAS. Quid intrantes honoris meministis? CHO. Exigebamus pensu a Telepho, venientes. Et visus est oia sedula diligia et excepisse et conseruasse q dixisti. Dicebamus aut honorem, erga magratum esse sicut erga parentes cu aliar rer tum alimentor q in illo essent tributor persolutiones. PAS. Ita qdem, ut sicut qui subtrahit iuste imposita vectigalia et onera, ita q imponit iniustas exactiones fur sit dicendus, ille publici, hic priuati. Huc sunt adducendi quadruplatores interceptores redemtores litiu, et publici ministri, procuratoresq. et alij q iniustis rationibus expilant miseros et quota parte bonor spoliant? Sunt enim miseri qui malunt soluere quam litigare: et sunt, q no litigarent si no animarentur et spe vana lactarentur a scribis, procuratoribus caussar actoribus lucelli caussa. Haec tamen vitia mutant in alia noia coe furti nome, quor omniu vna lex esto: Quod tibi, si is esses cu quo agis,

Honor erga parentes quid.

DE VECTIGALIBVS.

Fures qui.

no uis

nō vis fieri, alij cum is sis qui agis ne feceris. Nam magratus si priuatus
esset, nollet sibi onera imponi, q̄ nō vergerent in publicum bonū. Scit enī
publicis cedere priuata bona: Et priuatus si magratus esset, nollet se fran-
dari aliquota parte ex his oneribus q̄ populo sunt imposita ad publici
boni sustentationem. Sed assidete. TEL. Spem concepi, hodiernū
diem finem fore et mei desiderij et tui laboris. PAS. Numerandæ
sunt res nō dies. Nam instar multor dier is dies est, in quo multū proficis.
multi vero dies, in qbus nihil fit boni, ne inter diem qdem sunt numerandi.
Remanent nobis leges sex explicandæ, q̄ totā erga proximū dilectionē
complectuntur. Nam ad hunc vsq. locum actū est de ea dilectione et pie-
tate qua maioribus assurgimus, vt sunt vterq. pater, cælestis et terren°,
vterq. dōns et q nullius est et q superioris est vicarius, vterq. Elohim et is
q loqr̄, et ad quem fit sermo, quæ nō reuereri et colere suo quemq. loco et
phiphi censerunt magnas culpar commereri pœnas. Ad inferiores igr̄ Ro. 13. 9.
et qbus nos nocere possumus pertinet lex illa: Diliges proximū tuū sic- Dilectio proximi
ut te ipsū. Unde scribir: Dilectio proximi malū nō operar. Quoniā hæc
lex de proximi dilectione, et est summa mandator negantiū neqd fiat,
et est erga eos, qbus malefieri a nobis quod erga eos nos nō teneri aliqua
beneuolentiæ notā sigcare existimemus, potest. TEL. Atq parenti-
bus et malefacere possumus frībus filijs et vxori. PAS. Etiam quiuis
pōt seipsū occidere et Dei Sabbatha violare et superioribus conuitiari.
sed ipsemet sibi ipsi iudex esse pōt, quod illos offenderit, qbus benefacere
debebat. Unde sunt inuenti qui seipsos, collecto sensu et animaduerso
qd fuerit in liberos parentes vxorem amicos factū, animaduertere, vo-
luerunt, et in se animaduertere voluerunt maioribus pœnis quā ab vllo
iudice plecti potuissent. Alexandros Orestes Aiaces et alios in exptm
si opus esse viderer producerem. Hæc ergo lex, illos tegit, q obnoxij
essent iniuriæ si nulla lege tegerentur: Illos quos natura bene texit
alijs inclusit legibus. Unde Iesus chrs, vtqd esset proximus intellige- Luc. 10. 38
QVIS SIT PROMVS. rer, hinc samaritanū, illinc sacerdotem et Leuitā posuit, et in medio
eū q proximus dicerer sdm verā intelligentiā legis. Quis enī nō sacer-
dos non Leuita nō Iudæus nō samaritanus: sed duris genitus in cautibus
horrentis caucasi, cui admorint hircanæ tigres vbera, q videns prm filiū
vxorem saucia a latronibus in via non consisteret, et querulis voci-
bus suū lugeret fatū et curā susciperet, ne, quod reliquū est aīæ et
sprs in saucio corpore relicto corpore fugeret? Verū in ignoto hōe et
peregrino agnoscere vim legis et humanitatis officia, q lex iubet pro-
ximo esse pstanda est eius q leges Dei fert fixas in aīo, et in legi-
bus dei die noctuq. meditar et se exercet. Cui igr̄ dispoliatus ille a
latronibus et sauciatus iacens in media via vider fuisse proximus?
Quis omniū pro proximo illū agnouit? latrones? minime. Nā nullus
illi nocet quē suū esse proximū nouit, quē, sicut se, ex legis mādato,
debet diligere. Sacerdos aut Leuita? Neq. hoc sane. Nam nullus illi
denegat amoris sigcationes, quē nouit esse ex lege diligendū, siq-
dem legis obseruator esse cupit. Samaritano aut illi, hominē illum nudū sau-
cium seminecem iacentem, dicemus fuisse proximū, quoniā ille huic nec nocuit
vt latrones, et benefecit quod nec Sacerdos nec Leuita fecit, qui putabant hac
lege teneri tantū q amicos nō diligerent, cum lex Dei amicis alium dedisset
locū, et hunc locum quem illi ignaui fuci dederant amicis, lex ignotis pere-
grin

DVODECIMVS

grinis et hostibus dedisset. Qua de re ita disputat Jesus chrs: Audistis
quod dictum est (in Cathedra Mosis à scribis et pharisaeis assidentibus se-
Matth. 5. 43. moribus adhunc modum verba legis: diliges proximum tuum interpretantibus)
Diliges proximum tuum et odio habebis inimicum tuum. Nam proximus quis
est nisi amicus? Qui igitur iubet amicum diligi et inimicum preterit, is cupit, ut
ita amicus diligatur ut inimicus ab amore excludatur. haec illi: Ego autem dico
proximi nomine quod intelligatur. vobis Nomine proximi intelligi peregrinum, inimicum, alienigenam, indigentem, igno-
tum, publicanum, peccatorem, et omnes quos sine discrimine Deus ipse lator legis suis be-
neficijs pluuia, sole, luna, luce afficit. Nam lex de proximi dilectione lata est
Deut. 5. in memoriam quod Judaei fuissent olim serui aegyptiorum absque quibus odio habebantur.
Quare cupit lex ut id prestent Judaei suis seruis, peregrinis, ciuibus, iniuria
se afficientibus, ignotis, alienigenis, quod erga se fieri ab aegyptijs tum cum
illorum essent serui cupiebant. Ita iubet spicas vuas et quaeque pretermissa
Leuit. 19. et residua relinqui in vindemia et messe, pauperibus et egenis surdis non esse
Ro. 13. 9. Dilectio proximi. maledicendum, caecis non esse ad pedes apponendum offendiculum, non fraude agendum, non cor-
frater quis. de et quo odio habendus proximus, non vlciscendas iniurias, et alia quae passi
mandantur in lege, quae omnia trahunt proximi vocem ut significet fratrem non gente
sed lege, ut quicunque sua opera indiget et possis illum iuuare, et ut iuues
aliud non requiratur nisi ut velis, memineris illum esse tuum secundum legem latam
de proximi amore, fratrem, atque adeo teipsum esse illum, teneris enim illum ama-
re sicut teipsum. Unde quod ista amici et inimici discrimina in legem Dei de proxi-
mi amore insinuare studet, is nullum discrimen relinquit inter eos, quibus da-
ta et quibus non data est lex. Nam gentes, antequam non esset ostium fidei illis
apertum quae leges Dei non habebant, benefacere, amare, salutare, iuuare suos
amicos solebant, haec subsidia et amoris signa hostibus negabant. Quare
quod vult inter filios Dei numerari, is imitetur Deum cuius filius esse studet, opor-
tet et opera Dei, ab quibus ille operandis quieuerit, et quibus suos filios ut
illa operarentur suffecit, curare et perficere. Sunt autem illa ita inclusa
legibus, sicut Deus ipse illa operari voluisset, si hominem illis perficiendis non
Luc. 10. 38. Matt. 5. 45. dedisset suffecisset. Vides porro illum solem suum, pluuiam suam, bona sua ita
dare iustis quod sui sunt amici, ut illis non priuet iniustos quod sui sunt inimici.
Quare neque tu voci proximi ita includas amicos ut ab ea excludas inimicos.
Amor proximi quae complectitur. Haec in summa Jesus chrs quod voci amoris erga proximum inserit salutationem
preces erga Deum et benefaciendi studium, quod in cibo et potu communicando, mutu-
um dando, et alia auxilia quibus homo apud homines indigere solet praestando.
proximus quae in se includit. Voci autem proximus includit quidquid vocatur homo, cui benefacere possis non vi non
coacte sed beneuole et amanter, Quod hilarem suorum mandatorum obserua-
2 Cor. 9. torem diligat Deus. Paulus subscribit Jesu chro et ita ait: Qui diligit
Rom. 13. proximum, legem (de proximi dilectione) impleuit. Nam non adulterabis:
non occides: non furaberis: non falsum testimonium dices: non concupisces et
si quod aliud est mandatum (ad proximum pertinens) in hoc verbo repe-
titur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi (proximo) ma-
lum non operatur. Plenitudo ergo legis (de proximo) est dilectio. Quibus
in verbis et omnia sex verba negantia una lege de proximi dilectione et
non alia quatuor est complexus: Et in verbis negantibus verba aientia in-
clusa esse dicit, et omne genus hominum in voce proximi intelligi oportere affir-
mat, cui tu malefacere potes. Inuicem, inquit, diligere, est proximum amari
a proximo. Et amare proximum, et tributa, vectigalia, timores et amores,
separanda esse censet ab hac lege in proximum mutui amoris, quod illa cum
soluuntur, debere desinimus, haec tum maxime debemus cum diligenter persoluimus.
CHO. Lex iussit, ut Judaei alterius gentis homines auersarentur, cum illis fa-
mil

miliariter viuere nollent, officior̄ coīcatione amicitias conciliare non debe-
rent: Et vider̄ vox proximi ab illis retrahi oportere neq. existimare illos
esse amandos quibus familiaritas est deneganda. PAS. Aliud est parem
et æqualem tibi amare eo studio vt ab illo tu aliquando beneficiū recipere
possis: Et aliud est lege impellente illum iuuare q ita subsidio indiget
vt subsidiū reddere et beneficiū acceptū beneficij ~~recomp~~ remuneratio
ne recompensare nō possit. Illa mandat lex vetus, ne fiant. Ita enī coī Deut. 7.
speconuictis animis et cognationibus et affinitatibus firmatis leui opera
vnus ad alterius colendi dei leges deduci pōt. Tale iudiciū ferendū est
de his q inter eos viuunt q dissident à se in religione et pietate. Am-
biendo enī illor̄ gratiā et familiarē noticiā, facile traducir̄ animus, vt id
~~faciat~~ fiat in fidei sacramento, quod nec ratio nec animus probat. Et in his nulla
quærenda est legis, q̄ de proximo amando lata est, obseruantia, quod alium
habeat et locum et ordinem. De illis aut̄ q̄bus ita benefacere potes vt
ab illis nullū possit sperari beneficiū, tota hæc lex loqr̄. Et dicit Iesus Luc. 6. 32
chr̄s: Si benefeceritis, inq̄t, ijs q vobis benefaciunt quæ vobis est gratia? Matt. 5.
siquidem et peccatores hoc faciunt: Et si mutuū dederitis his abs q-
bus (mutuū) speratis recipere, q̄ gratia est vobis? Nam et peccatores
peccatoribus fænerantur vt recipiant æqualia (fænoris beneficia) ver-
tamen diligite inimicos vr̄os, benefacite (eis) et mutuū (illis) date, ni-
hil inde (ab illis amoris beneficij aut mutui) sperantes. Et erit merces
vr̄a multa: Et eritis filij altissimi. Etiamsi, inq̄t, ab hostibus et inimicis ve-
stris, q sunt minus à vobis amandi quā peregrini ignoti inopes, nihil bene
ficij sperare possitis: attamē si filij esse Dei cupitis, et opera Dei patris
vr̄i operari, diligite illos. Si potū desiderant, date illis, si cibū, similr̄, si
mutuū, si auxiliū si vestem, si qua alia re indigent, qua possitis si velitis
illos iuuare, nō desitis vr̄o muneri, si mercedem à lege proposita recipere
desideratis. Quantumuis igr̄ quis sit hostis et tuus et Dei; tamē si in
egestatem deuenerit, et potes, debes illi beneficium quod abs te petit eius
et tacentis egestas, concedere, nō vt impius fias, et tu Dei sicut ille est, contem-
neq. vt societatem contrahas cū eo, vt in eius transeas opiniones de Deo et tor.
cultus, sed vt carbones ignis congeras in caput eius, suffususq. rubore il- Rom. 12. 20
los viuendo imitari incipiat, quos odit et abs q̄bus sibi dissimilibus accipe-
re beneficiū videt. CHO. Hinc forsan est vnde acceperunt illi ex ansulis
opinionem de nō gerendo mag̃ratu. Nam nos cogimur amare amicos et
inimicos: Mag̃ratus cogir̄ non amare et inimicū et amicū, vtrūq. n. punit
si vterq. in leges peccat, qui aut̄ punit, qui dicendus est beneficio af-
ficere? PAS. Hic decipiuntur multi, q putant, punire priuatos vt serues
publicū, nō esse amare plus publicum quā priuatū, et intelligere nolūt
plures esse decem quā vnū, plures centū quā decem, plures mille quā
centū. Deinde aliud esse legatū alicuius principis, et aliud, eundē illū
nō esse amplius legatū. Amas grana frumenti ex q̄bus vitā sustentas:
spargis tamē solo et committis terræ ventis pluuijs rigoribus exponēdo
spe frugis futuræ. Et corruptas carnes et insanabilia membra quoniā di-
ligis, to detruncas et abijcis. Et filium quem amas cædis si peccat, abijcis si incu-
rabilis maliciæ est, et si impunitas eius exp̄lo pōt esse familiæ vt magis pec-
cet, exhæredas et vt alienū et nunquā olim tuū tractas, et ridendo ille
proponit filiū flagellatū à patre quæsiuisse cur vapularet, quoniā, inq̄t,
pater.

Gentium alienarum familiaritas cur phibita 230.

DE MAGISTRATV.

DVODECIMVS

pater, te amo, et narrat a filio correpto fuste fuisse patrem verberatum, cum pater inclamaret: ah furcifer quid agis? filium respondisse: signo me amare te, sicut tu dicebas cum verberares signa amoris edere. Et hec narrat ille sum maxime amari liberos non cum verberarentur sed cum peccantes castigarentur. Non enim est signum amoris plaga, ictus, vulnus, vibex, neque farmaca sunt cibi, sed si peccantes non punis et aegris non mederis catapotio quem putas amare et seruare velle, odis et perdis et reus es caedis cum metueres ne existimareris esse reus violati amoris. Personam publicam et priuatam legati et non legati, magistratus et non magistratus declarauit Cato in filio, quem gerere arma in hostem non permisit, nisi nomine dato, quod homicidium censeret esse quod fieret in castris contra hostes ab his qui sacramentis militiae essent soluti. Et Saul filium quem diligebat Ionatham quod peccasset in leges occidere vt expiaret eam culpam a populo voluit. Et Iosue furentem Deum ob culpam Achan placauit, et nolens ob pietatem lapidari iussit eum cum tota familia sua quem diligebat, id volente et curante Deo. Quoniam amor qui non regitur legibus Dei odium est. Vsquequo (inquit reprehendendo Elohim suos a se institutos Elohim) iudicatis iniquitatem et facies impiorum assumitis? Iudicate causam pauperis atque pupilli: afflictum et miserum (si iustus est) iustificate: Eripite egenum et inopem (si ius dictat) de manu impiorum liberate eos. Et vbique Deus iubet vt iudices et magistratus animaduertant se iudicia Domini et non propria exercere. Quare putent illud esse in homines summi amoris signum quod fit ex praescripto diuinarum legum. Quod si quis vltra quam Deus iubeat amorem legis extendi putat, is non amare sed odisse homines dicendus est. CHO. Explica tandem huic Telepho ista sex reliqua verba. PAS. Numerastis vos Telepho cum huc ad me veniretis. Existimo autem vobis non esse noua quae ego ex Paulo non multo ante recitaui: Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces. In Euangelio ita legitur: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices. Alibi: Ne adultereris: Ne occidas: Ne fureris: Ne falsum testimonium dixeris. Alibi: Non occides: Non maechaberis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices. Nunc quatuor verba nunc quinque numerando quoniam explicaussa recitabantur, vbi recitare et duo aut tria satis fuisset. Nam dicendo: Et si quod est aliud mandatum, indicat se non numerum verborum legis recitare velle, sed quantum satis esse videretur ad suum propositum, quod tota lex de proximo consisteret in dilectione illustrandum. In lege ita scribitur: Non occides: Non Maecaberis: Non furtum facies: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium: Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius non seruum non ancillam non bouem non asinum nec aliquid quod illius sit. Alibi ad hunc modum: Non occides: Non maechaberis: Furtum non facies: Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium: Non concupisces vxorem proximi tui, non domum non agrum, non ancillam non seruum non bouem non asinum et vniuersa quae illius sunt. Si quis autem omnia recte considerabit, peccatum erat in mundo ante leges in tabulas relatas, sed homo imputare peccatum homini non poterat, quod lex, cuius gratia huic vitium, illi virtus imputatur, deesset, quae diceret quid virtus esset quid vitium. TEL. Clarius si potes. PAS. Peccatum erat in mundo, sed ita erat, atque si non esset, non quod a Deo non punirentur peccatores, sed quod quis laudari ob virtutis, quis vituperari ob vitij studium ignorare-

tur

Ps. 82. 2.

Deut. 1. Exod. 23.

Matt. 19.

Marc. 10.

Luc. 18.

Exod. 20.

Deut. 5.

Rom. 5. 13.

DE SEX VERBIS LEGIS.

DE LEGE.

tur cum nulla lex esset q̃ diceret quid esset virtus quid vitiũ. Nam cũ Rom. 7.7.
ignorarer̃ concupiam esse peccatũ cum lex nondũ extaret q̃ diceret: nõ
concupisces videbar̃ hoĩbus licere id possidere quod viderer̃ licere cõcu-
pisci: reclamare tãn natura videbar̃, q̃ dicebat peccatũ esse pctm, et si pecca-
tũ hoĩbus commitentibus nõ imputarer̃ in peccatũ. Accipiamus enim hoẽs il- Ro. 5.
los qui nõ peccarunt ad similitudinẽ eius q primus in legẽ sibi datã pecca-
uit, et q nullas leges habuerunt virtutis et vitij latas, Caimũ dico q fratrẽ
occidit, chamũ qui prm nõ honorauit, Abimelechũ qui cum altena vxore
cubare voluit, Rachelem q̃ paterna bona est furata. In his et alijs hu-
iusmodi multis peccatũ fuisse ꝯ virtute separatũ agnoscimus cum se
tegerent ne deprehenderent̃ peccasse et ignorantia prætexerent vt pœnã
euaderent peccati. Sed q magr̃atus hæc vitia punire ex mandato Dei
posset nusquã legimus, nisi post has leges scriptas. Nam cum scribar̃ Leu. 18.
Oẽs execrationes istas fecerunt accolæ terræ q fuerunt ante vos et pollue-
runt terrã. Cauete ergo ne et vos simil̃ euomat cum paria feceritis, sicut
euomuit gentem q̃ fuit ante vos. Cum inquã ita narrer̃ sig̃catur et Peccatum fuisse ante leges datas
peccatũ fuisse ante leges datas, et peccatũ à Deo fuisse punitũ, quãuis
nõ narretur aliquẽ tũ fuisse magr̃atum, qui gr̃a peccator̃ nosset et
ea punire posset. Vider̃ aut̃ concupiscentia peccatũ esse, quod pcedit
DE CONCVPISCENtia illud quod hoĩ imputar̃ in peccatũ. Vnusqsq. inqt, tentar̃ (ad faciendũ Iac. 1. 14
peccatũ) à concupia sua, abstractus et illectus. Deinde concupia cum
conceperit parit peccatũ, peccatũ vero cũ consumatũ fuerit (venerit
vsq. ad summũ et imputatũ fuerit) generat mortem. Et Iesus chr̃s Matt. 5.
Oĩs, inqt, qui viderit mulierem ad concupiscendum eã, iã mæchatus est
eam in corde suo. Et Paulus, Concupiam, inquit, nescieba (esse pctm) Rom. 7.7.
DE PECCATO. nisi lex diceret: Non concupisces. Qui igr̃ tentar̃ ad peccatũ agno-
scat concupiam esse q̃ illũ ad peccatũ prouocat. Qui aut̃ incipit concu-
piscere incipit peccare. Conceptio igr̃ peccati q̃ est in concupia est irri-
tatio ad peccatũ, cuius autor est ipsa concupia. Consiliũ aut̃ hoĩs ad
sequendũ allectamenta concupiæ est partus peccati, cuius parens est
concupia. Cum vero hõ peccatũ cui consensũ pbuit, partũ à concupia
patrat, conciliat sibi eã mortem, q̃ inseq solet consumationẽ peccati.
Et hunc ordinem seqr̃ Moses cum dicit: Vidit mulier quod bonũ esset Gen. 3. 6.
lignũ ad vescendum et pulcrũ oculis, aspectuq. delectabile: Hæc est irri-
tatio et allectamentũ. Et tulit de fructu eius: hæc est concupia conci-
piens peccatũ, q̃ et ipsa peccatũ est. Et comedit: hoc est peccatũ consu-
matũ quod secũ traxit mortem vt concupia et sit peccatũ et parens peccati.
Partus aut̃ concupiæ sit pctm coniunctum morti, si pro peccato legislator
imputare voluerit cum possit. Sicut aut̃ amor in oĩbus his sex verbis in-
clusus est, velut imbuens illa, vt eor̃ obseruatio placeat Deo, et digna iudi-
cetur cui pmia promissa reddi debeant: Ita concupia quãuis sit sextũ
verbũ, attamẽ nõ solũ quintũ ver̃ et reliqua quatuor complecti debet
et sua virulentia oĩa corrumpere, et hoẽm, q illam seqr̃ exosũ reddere
Deo nõ cessat. Sit igr̃ amoris, nõ occidere et nõ concupiscere mortem.
Non furari, et nõ desiderare aliena: Non dicere falsũ testm, neq. desi-
derare falso testimonio nocere: Non accedere ad vxorẽ, neq. desiderare
vxorem alienã: Non mæchaberis, neq. desiderabis rem habere, q̃ neq. tua
neq. aliena vxor est: Non concupisces qdqd alienum est, neq. studebis il-
lud.

DVODECIMVS

lud habere. Concupiscentiæ aũt sint ista: Concupiscito & rapito aliena: Occidito. Et si nõ potes, concupiscito alienã necem: stupratorē: scortatorē vel ipso desiderio: vel dicito vel paratus esto ad dicendũ falsũ testimoniũ contra alios: furatorē ōia q̃ tui sunt fratris & proximi. Et si nõ potes, saltem appetentia ipsa decorator. Ita em̃ frena laxantur & a peccato concepto ad peccati partũ progressio fit. Nullus em̃ parit pctm̃, nisi prius conceperit. Vnde & egacta peccata & involuntaria sunt extrã legem, quibus accedunt illa q̃ ignoranter admittuntur. Vnde & distinctio ignorantiæ duplicis iuris & facti oritur, Et videt ignorantia, quatenus nõ sit extra culpam, minuere tñ rem culpæ. Respectus hominũ granat culpã cum quis nouit se peccare, sed ne offendat eos ab quibus ad peccandum trahitur, sicut Cain à concupiscentia, maluit peccare & offendere Deum qua hões auersari, & Deum sequi. Vel & etiã, sicut siqs studet amare Deum super ōia, seruare totã legem Dei dici potest tamẽ siqs obsequi suis concupiscentijs constituri debet inter eos, quibus nullus est Deus. Sed sequamur nos à Magistro pos sex verbor̃ viam constrata. CHO. Si nõ concupiscere malo desiderio res proximi, est amare proximum eo quo iubet lex, amore, Cur, amare Deum super ōia & nos ipsos, nõ erit nõ concupiscere mala appetitione ea q̃ sunt Dei? Quis det, inquit, vt ōes prophetent? Et, Rogate dominum messis vt emittat (multos) operarios in messem suam. Verum simon fuit ex his qbus esse desideraret, castigatus est. Quomõdo illa nõ, nisi bene desiderantibus & appetentibus dantur. Si quis, inquit, desiderat sapiam, postulet à Deo. Nimirum est petitio sine desiderij concupiscentia. Adamus hoc ipsum desideranit vt nosset bonum & malum, & virtutem perditus est. PAS. Bene potasti. Cum amamus bona ea q̃ nominamur eaque beneuolumus atq; nobis: cum eius bona, quem videmus prospere agere in nos transferri cupimus etiamsi ille periret, cui nos nõ amare cominiscimur. Et fuerunt hões q̃ se deos dici voluerunt, & q̃ gloriã incorruptibilis & immortalis Dei in se & alia animantia corruptibilia & mortalia conati transferre. Sit igit̃ ode quidam profatus inter nos constitutus, vbi iubeor à lege adesse amorem, inde oportere abesse concupiscentiam, qua tanquã peccatũ vitanda esse lex iubet: Vbi aũt adest hæc concupiscentia, indelonge abesse amorem, quẽ mandat lex Dei & hões esse prosequendos. Et sicut primum mandatum legis fixum est in amore q̃ imbibit ab ōibus partibus legis: ita postremum mandatum fixum est in concupiscentia q̃ abesse debet ab ōibus legis præceptis. PAL. Potuissent igit̃ ōia mandata verba legis esse duo in quibus tria animantia & quinq. negantia verba quamuis partes longas aut breues diuidere & separare, modo illud statuat postquã illam addiderit, opere vt perficiatur studendum esse. CHO. Paulus multa ex lege recitat peccata, q̃ tui ingenij & nõ meiosset, illa quibus in verbis sint inclusa, narrare. Sint plane illa: Coluerunt & seruierunt creaturæ sub imagine ẽsset hominum & volucrum quadrupedum & serpentium, potius quam creatori. Et, Tradidit illos Deus in passiones, & desideria ignominiosa. Hæc inquã duo sunt contra certa & manifesta legis mandata, Vnum colito Deum. Nõ maledicetor: Vbi conijcientur illa: repletos omni iniquitate malicia fornicatione.

Rom. 7. 7.
Ro. 5.
Leu. 18.
Peccatum fuisse ante leges datum
Gen. 3. 6.
Rom. 7. 7.
Rom. 1.
Rom. 1. 25 28 29.

peccata q̃ sunt extrã legem, quia.
ignorãtia duplex.
Sed ex genere suo latorem ipsius quoddammodo tarimus.
Num. 11. Matt. 9. Act. 8.
Iacob. 1.
Gen. 3.
Amor expellit concupiscentiam.
Primum mandatũ.

tione, auaricia, nequicia, inuidia, homicidijs, contentione, dolo, maligmitate, susurrones, detractores, Dei osores, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malor parentibus no obedientes, inscipientes incompositos, sine affectione, sine fœdere, sine mia. hæc cm̃, vel ipso nro superant duo ē octoginta verba. Ps. Adde his ē alia: Cui dicas no furanda furaris: qui dicis no mœchandū mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis: qui in lege (tota) gloriaris, per p̃uaricationē legis (totius) Deum inhonoras? Non sm̃ armis tenebraꝝ) commesationibus, ebrietatibus, cubilibus, impudicitijs, in contentione, æmulatione, in carnis cura sām desideria, quod est: abstinete a fornicatione, ēd sciat vnusq̃sq. suum vas possidere in sanctificatione ēd honore, no in passione desiderij, seu sām desideria concupiæ, quod fieri licet ex debito beneuolentiæ. Et seq̃: Nequis supergrediatur neq. circumueniat in negotijo frm̃ suum quoniam vindex est Dns de his oīb9. Et alibi: Si is q frater (cōt) nominat inter vos, est fornicator aut auarus aut idolis seruiens aut conuiciator aut ebriosus aut rapax cum hmōi nec cibum sumere. Nolite errare, neq. fornicarij neq. idolis seruientes neq. adulteri neq. molles neq. masculor cōcubitores neq. fures neq. auari neq. ebriosi neq. conuiciatores neq. rapaces regnum Dei possidebunt. Neq. idololatræ, efficiamini. Neq. fornicemur. Neq. tentemus chm̃: neq. murmuretis. Charitas, amor requisitus a lege non inuidet no est procax no inflat, no est ambiciosa, no quærit q̃ sua sunt, no irritat, no cogitat malū, no gaudet super iniquitate congaudet aut veritati. Non est dissensionis sed pacis Deus. Opera carnis sunt: fornicatio, immūdicia, impudicicia, idolor seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, commessationes ēd his similia q̃ dico vobis sicut ꝓdixi, quoniam q̃ talia agunt regnum Dei no consequentur. Deponentes mendacium loquimini veritatem vnusq̃sq. proximo suo, quoniam sumus inuicem membra. Sol no occidat super iracundiam vram. Nolite locum dare diabolo. Cui furabar iam no furetur. Oīs sermo malus ex ore vro no procedat. Nolite contristare sprm̃ S. Dei. Oīs amaritudo ēd ira ēd indignatio ēd clamor ēd blasphemia tollat a vobis cum oī malicia. Fornicatio ēd oīs immūdicia aut auaricia nec nominet in vobis sicut decet sanctos, Aut turpitudo aut stultiloquium aut scurilitas q̃ ad rem no sunt conuenientia sed magis gratiarū actio. Oīs fornicator aut immundus aut auarus, quod est idolor seruitus, no habet hæreditatem in regno chri ēd Dei. Cui ista tales no sunt habent hæreditatem vt filij Dei conformes imaginis chri in regno chri ēd Dei. Quod si ista opera sunt iussa a lege ēd lex sequentibus ꝓpondet vitam, cum seruantibus legem promittatur hæreditas chri ēd Dei, seq̃ vt vita promissa a lege sit illud ipsum quod dī, hæreditas chri ēd Dei. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Quodsi auaritia, quæ noīat Deus chri studium mammonæ iniquitatis est contra primum legis mandatum, ēd aliud nihil est quā sibi ēd alijs commodū no esse eum, qui commodare esse posset si vellet, seq̃ vt vnum vitium no vnum sed plura in lege loca habeat, vt vna virtus in multis virtutis locis inuenirī possit. Via facilitis ꝓ murmurationibus ēd disceptationibus. Quor Deus venter est, ēd gloria confusio q̃ terrena sapiunt. Mortificate membra vra: fornicationē, immundiciā, libidinē, concupiam malā, auariciā q̃ est simulacror seruitus. Deponite vos oīa, iram, indignationē, malicia, blasphemia, turpem sermonē, de ore vro. Nolite mentirī inuicem. Donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam. Cui iniuria facit recipiet id quod iniuste egit.

Lex in

Rom. 13. 1 Thess. 4 2 Cor. 5. 2 Cor. 6 1 Cor. 10. 1 Cor. 13 1 Cor. 4 Gal. 5. Eph. 4 Eph. 5 Phil. 2 Phil. 3 Colos. 3

virtutum

1 Tim. 1. Lex in tis, co conu alia, 1 Tim. 3. 1 Tim. 5. 1 Tim. 6. 10. 2 Tim. 2 2 Tim. 3. Tit. 1. Tit. 2 Tit. 3. Hebr. 3. Hebr. 10. Hebr. 12 Hebr. 13. Ps. 14. Virg. Aen. 6.

DVODECIMVS

1 Tim. 1. Lex iusto nõ est posita sed iniustis, nõ subditis, impijs, peccatoribus, scelera-
tis, contaminatis, parricidis, matricidis, homicidis, fornicarijs, masculorũ
concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, periuris, et si quid aliud vt multa sũt
alia, sanæ doctrinæ aduersar. Fui prius blasphemus persecutor, contumelio-
sus. Non vinolentũ, nõ percussorẽ, nõ litigiosũ, non cupidum. Quæ in deli-
1 Tim. 3. cijs est, viuens mortua est. Oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspi-
1 Tim. 5. ciones malæ, conflictationes superuacaneæ hominũ mente corruptor. Radix om-
1 Tim. 6. 10. niũ malor est cupiditas (habendi opes) quã qdam appetentes errauerunt
à fide. Loqr de ministris verbi. Discedit ab iniquitte oĩs q inuocat nomen
2 Tim. 2. Dñi. Erunt hoẽs seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus
2 Tim. 3. nõ obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine fœdere, criminatores, incõ-
tinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, cæci, volupta-
tũ amatores magis quã Dei, habentes qdem speciem pietatis virtutẽ
Tit. 1. aut eius abnegantes. Et hos deuita. Non superbum, non iracundũ, non vi-
nolentũ nõ percussorẽ, nõ turpis lucri cupidum. Sunt enim multi inobediẽ-
tes, vaniloqui, mentiũ deceptores. Abnegantes impietatem et secularia de-
Tit. 2 sideria. Neminẽ blasphemare nõ litigiosos esse. Eramus et nos olim in-
Tit. 3. sipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs et voluptatibus varijs, in
malicia et inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Nolite obdurare
Hebr. 3. corda vra. Deteriora meretur supplicia q filiũ Dei conculcauerit, et san-
guinẽ testamenti pollutũ duxerit. Nondum vsq. ad sanguinẽ restitistis
Hebr. 10. et 12 aduersus peccatũ pugnantes. Ne quis fornicator aut profanus vt Esau.
Hebr. 13. Sint mores sine auaricia contenti præsentibus. Et si quis per oĩa sa-
cra scripta peruagaretur, innumera vitiorũ genera et res atq. vires of-
fenderet, q oĩa ad quinq. aut sex verba reducere, operis esset et sine fruge
et perditi ocij. Nam nostri autores et oratorie vtuntur repetitionibus
et patrio sensu edunt verba græca, et ad vnius rei sigcationẽ plurima ac-
cersunt verba, et vnũ verbũ ad multor vitior sigcationem edendam ac-
commodant. Sigcat aut Paulus vsq. ad sanguinem oportere nos aduer-
sus peccatũ contendere, si volumus vitam nostrã donari ea vita q fineẽ
caritura, vt luceamus corã hoĩbus videntibus nostra opera bona vt lumi-
naria magna discutientia densissimas noctis tenebras. Hoc ipsũ in-
uenier et in pphetis, q vitior et certa et noĩa et genera multiuiga vo-
Ps. 14. cũ varietate examinant, et explanant. Quis (inqt vnus, instar omniũ)
habitat in tabernaculo tuo Dñe? Qui ingreditur sine macula (verte
ad hanc formã sequentia) qui iniusticiã nõ operatur, q in corde suo mẽ-
daciũ cum proximo suo nõ loquitur, neq. dolum egit in lingua sua, nec fe-
cit proximo suo malũ, et opprobriũ nõ accepit aduersus proximos suos.
Ad nihilum deductus est, in conspectu eius malignus. Timentes Dõm nõ vi-
tuperat. Iurat proximo suo et nõ decipit neq. peierat. Pecuniã suã nõ
dedit ad vsurã, et munera super innocentem nõ accepit vt in iudicio con-
demnet illum. Quis oĩa colligere posset q multis et varijs vocibus expli-
carunt prophetæ, q paucis et grauibus noĩbus complexus est legislator?
Virg. Aen. 6. Non mihi, dixit ille, si linguæ centũ sint oraq. centũ, Ferrea vox, oẽs
scelerũ comprendere formas, Oĩa pœnar, pecurrere noĩa possem. At
mihi nõ scelerũ sed virtutũ, nõ pœnar sed pmior, nõ noĩa sed res vnæ
noĩbus varijs explicatæ essent in vnã formã redigendæ. TEL. Tam
difficile hoc est? PAS. Difficile dicis et nõ inutile? Vtile illud est:
Ex proximi rebus nõ esse quicquã furandũ, et distrahendũ neq. concupi-
"et illo insciotollẽdũ"
scendũ

scendū. Proximi vitam nō esse impetendam aut ferro aut falso testi=
monio, neq; hoc vt ab alio fiat concupiscendū. Mulieres neq; nō tuæ
neq. alienæ aut facto aut verbo aut inhonesto desiderio attingendæ.
Quid hac oratione et breuius et facilius? TEL. Dico, et clarius aliqd
hac orōne me nō desiderare. Puto aūt, si has res sicut negans ita
aiens explicares, facile à nobis oīa vitia, et illis contrarias virtutes
quas ex sacris autoribus colligi posse dixisti, suis locis intra sex verba legis
collocares. PAS. Magna est supellex vitiōr et virtutū, nō solū à sa=
cris ver etiā à prophanis autoribus verbis græcis latinis et hæbraicis
ob oculos legentiū exposita, quæ aiendo et negando explicata est. Ma=
ior aūt est vitiōr moles, quoniā sunt virtutes, quas duo vitia ambi
unt, et est summæ felicitatis extrema diffugisse, et mediū, vbi vir
tus collocata est attigisse. Oīs tn hæc numerosa suppellex est breui
bus periodis à legislatore declarata. Quod si negantibus verbis verba
aientia, q illis ex æquo respondent, coniungere voles, ex sex facies duo
decim verba, vt proximū sȝt tuū iuues re dono et mutuo, testimonio
vero vitam eius existimationē famā tuearis. Vxorem alienā et quā
uis mulierem, q tua vxor nō est foueas protegas ne eār fama et hone=
stas lædār. Et hæc nō solum facere ver et desiderare vt fiant. Itaq; furtum
vides: Non furtū facies, includere nō furari, nō rapere, nō latrocinari
factis aut appetitu aliena, sed suppeditare indigenti necessaria ad vi=
ctum ad famā tuendā ad elocandas filias, ad nutriendā familiā, mu
tuare illi prædem, obsidem, fideiussorem pro eo fieri cū possis, posse
aūt debes desiderare, vt hæc facias cum non possis: et cum possis vel=
le debes proximū subleuare, si proximus ille tuus talis sit, quem lex vult
tibi esse proximū, hoc est: Non falsū non mendacem non perfidum et
q paratus sit te malis opprimere, qbus tu illū subleuare es conatus. Studeat Eph. 4.
quilibet, inqt ille, operando manibus suis quod bonū est, vt habeat vnde
tribuat necessitatem patienti, quod est nō furari. Nam cū ita agis vt et
tu nihil pro te habeas et alijs leuamen aliquod dare nō possis, videris id
quærere vt quod posses tibi dare et alijs tu nō habeas sed accipias id ab
alijs quod subsidiū ægrotis et corpore mutilatis esse possit. Hanc ob caussā
Iesus chrs veluti prouerbio dicere solebat: Beatius est dare quā accipe Act. 20
re, quoniā dando nūquā peccatur, accipiendo aūt nonnunquā furtum beatius dare.
committir. Simili rōne sicut mandār ne falsū testimoniū dicas, ita pe furtū
tir abs te vt verū testimoniū dare nō detrectes, cum sæpe nō minus
damnū inferār proximo tacendo verū, quam dicendo falsum. Huc conij=
ce clancularium discessū et fictā profectionē ne quis cogār testari verita=
tem. Vbi oīa damna q proximus patir nostro silentio et tergiuersatione
ex legis præscripto debitores sumus illi persoluere, et ex falso testimonio
quod nō diximus labimur in furtū. Ad hunc modum de homicidio loquē= homici=
dū est. Non solum enī perimit, qui ferro confodit, ver et qui iuuare posset dium
aut in iudicio quod verū est dicendo, aut cām defendendo ne à magratu
reus capitis fieret proximus, aut prodendo proximū aut nō defendendo as=
silientibus in eū hostibus, aut latronibus in sylua cū tueri possis et te
et illū homicidiū committir. In legem vetiti stupri refert Paulus
ADVLTE= aduersā et auersā venerem, et oīa quæ improbitas perditōr hominū com=
RIVM et mentū

DVODECIMVS

FORNICATIO.

Leu. 18. menta est. Quæ et ipse Moses apertis verbis referre voluit. Tantum aut malum erat apud Iudæos stuprum alienæ vxori intulisse, aut vxorem fugere a marito et adulterum quærere, vt Deus explo maritatæ mulieris vti voluerit ad signandam improbitatem populi Israelitici, cum se deserto ad cultum alior deor accessisset. CHO. Putas duo esse verba an vnum repetitum: Non mæchaberis: Ad vxorem proximi tui no accesseris seu, no concupiscito vxorem proximi tui. PAS: Si repetitio vnius rei hec duo mandata essent, nec Moses diceret verba legis esse decem, nec Paulus post quinq. numerata verba q ad proximum pertinent addidisset: Et si quod aliud est mandatum, cum vno verbo, non concupisces signari potuisse videret: Non concupisces vxorem: Et, Non concupisces qdqd aliud quod sit proximi tui. Quare, Sicut sunt quatuor: Colere Deum, Colere requiem Dei, colere nomen Dei, Colere vicarios Dei: Ita visa sunt legislatori Sex esse, violari facto fortunas proximi, violare desiderio. Nam no minus concupiscere rem proximi tui seruum ancillam bouem asinum domum agros quam furari si potestas detur potes violare vitam violare caussam violare existimationem, aut in vxore aut in filiabus. Nullum enim est scortum quod alicuius no sit filia, cum nulla mulier seu fæmina sit aliquando per se nata et in lucem prodita. Quare si hæc sunt duo mandata: Non mæchaberis, Et no concupisces vxorem proximi tui, seu vt alibi repetit: Non dormies cum vxore proximi tui, Opinio illor, q scripserunt simplicem fornicationem lege Dei no interdici falsa est. Nam si vxorem ex bonis proximi tui exemeris, quid gris fæminei remanere poterit nisi filiæ et ancillæ? Ancillæ aut nomine sunt alicuius proximi tui filiæ? Quod si ius patrium proximi tui translatum esse videt in dominum cui ancillar vel emta precio, vel conducta salario filia, quodo licebit eam iure legis violare, quam no licet concupiscere interminante lege: Non concupiscas ancillam eius? Duplici igr iure teguntur ab illicita venere ancillæ: vno quod filiæ sunt proximi tui, quas violare no debes: Altero, quod sunt proximi tui ancillæ, quas concupiscere no licet. Vnde est illud: No erit scortum de filiabus Israël, nec erit scortator de filijs Israel. Si alij viri tu no fuissent in orbe, satis fuisset vnum ex his dicere. Nam nulla muliere existente meretrice, nullus esse potuisset aut scortator aut leno: Et si nullus hominum fuisset scortator, nulla mulier fuisset scortum aut lena ex gente sgt Israëlitica. Verum cum scortari possent et fæminæ et viri Israëlitici gris cum viris et mulieribus et Israëlitici et no Israëlitici gris scriptum est, vtrumq. vt nec filiæ Israëlis essent scorta vel suæ vel alienæ gentis hominum, nec filij Abrahamici essent scortatores vel cum suæ vel cum alienæ gentis fæminis. Sed et pæna grauis lata in meretrices, scortationem tollere e medio populi Dei desiderabat. No inferes, inqt mercedem meretricis aut precium (venditi) canis in domum Dni Dei tui in quocunq. voto, quoniam abominatio est Dno Deo tuo. Vtrumq. et Manzer (q est ex damnato legis coitu natus) no veniet in congregatione Dni et in gratione decima, q est natus ex illo, no intrabit in congregatione Dni, quod est nothos habere patres naturales, nullos aut habere patres ciuiles, qbus succedere possint in honoribus cum sint filij terræ. Quæ lex valuit prius apud græcos, deinde apud Romanos. Damnato enim coitu oibus malis ab oibus gentibus adobruebar fœtus. CHO.

Iesus.

Ier. 3. Ezech. 16.

Exod. 34. Deut. 4. et 10. Rom. 13.

fornicatio simplex.

Deut. 23. 17.

Deut. 23. 18.

Iesus chr̃s dicit in Euangelio: Audistis quod dictū sit antiqnis Cab interp- Mat. 5.
tibus sūt legis) Non mœchaberis: Ego aut dico vobis quod q̃cunq; viderit
mulierem ad concupiscendū eam iā mœchatus est eam in corde suo. Valle
scire quid nōc mulieris aut Moixeiæ aut concupiæ intelligat. PAS. Opti- 2 Reg. 8
me monuisti. Sunt em̃ q̃bus lex Mosi interm hōis cura deposuisse sit visa. Lex & cor
ed hoc vnū curasse quōdo hōes exterya specie sanctitatis vitæ placere ho- poris et
minibus possent. Qua q̃m iane mihi monstrosius. Verbū em̃ illud: nō cō- Esa: 58. animi.
cupisces, quod Paulus dicit demonstrare peccatū esse concupiam nulla alia
lege damnatū nisi diuina, q̃ fuit lata per Mosen quem hōem curat institue
re interm̃ in extermin̄. Sed hos ed indoctos, ed vanos hōes relinquamus.
Iesus chr̃s interpretatione recepta Scribar & pharisaor illis dictis damnat Luc. 19.
ed legem Dei proprio loco ed intelligentiæ germanæ restituit. Mulierem Mulier á le
aut intelligit ed q̃ vxor nō est nostra: Est aut aliena aut vxor aut filia ge vetita.
aut meilla aut virgo aut vidua: Moixeiaꝫ aut intelligit damnatā con Moixeia
sociationem q̃ cum mulieribus contrain pōt. Et mutat culpa nomina
sicut ipsæ mulieres statu ed conditione inter se possunt esse distincte.
Concupiam aut intelligit propensionem ai, qua vellet si posset impbum Concupia.
desideriū perficere is q̃ suas malas cogitationes adhuc in corde tbi ista
deliberantiū eam, et consuluntur tegit ed celat. Respicit aut hæc pars
dictor Iesu chr̃i verba legis: non concupisces, vt demonstret, duplicē esse Deut. 23.
moixeiaꝫ, vna cordis, altera corporis! Et cum dr̃: nō mœchaberis, itaud-
endū esse: corpore: vt ex eo quod dr̃: nō concupisces, addi et debeat, desi-
derio. quod illud lege ipsa, nō mœchaberis: hoc lege cōi, nō concupisces
sit interdictū. Ett. Sunt multi, q̃ illud Iesu chr̃i: Mutuū dantes ni-
hil inde sperantes, coniungunt ed lege illa Mosis: Non morsū inferes fri-
DE VSV- tuo per vsurā pecuniā ed per vsura frumenti aut per vsurā cuiuscūq; Leuit.
RA. rei, qua moleri pōt. Alienū mordebis vsura: frēm aut tuū nō mordebis. 25 Deut. 23. 19.
vt benedicat tibi Dñs Deus tuus in oi re. PAS. Mali sūt expensores rer. Luc. 19.
q̃ verba notant, sensū sētiæ, qui ex coniunctione verbor ominet et extat Matt. 25.
prætereunt. Nam Iesus dicit licitū esse mutuū ei, ab quo te mutuū aliquid
do accepturū desperas, vt cum tu sis mutuū dures ed ille multū pauper vt
vereri nō possis, ne aliquando commutata vice, sicut tu illi quoniā indiget
mutuū das, ille tibi cum indigueris mutuū dare possit. Et ita sētia nihil
facit cum vsura, sicut neq; illa: Fabis mutuū multis gentibus tu vero Deut. 15. 6.
non accipies mutuū, sed dominaberis gentibus multis, ed ipsæ nō domina-
buntur tui. Est em̃ hoc mutuū imperij ed nō fœnoris. Et mutuū dare ē
tributa imponere, ed est eius q̃ imperat erga eū q̃ est subiectus. Ad mutuū
aut de quo legi Moses eo in loco quē citasti pertinet illud: Si fuerit inte Deut. 15. 7.
pauper vnus ex fribus intra vna portar tuar in terra tua qua Dñs Deus
dat tibi, nō obstrmabis cor tuū neq; contrabes manū tuā à frē tuo paupe
re, sed aperiendo aperies illi manū tuā ed mutuū dabis illi quod sufficiat
pro penuria eius, qua ille laborat. Et, Ad vsura nō dederit ed emolumē- Ezech. 18
tū nō acceperit. Et, Cui pecuniā suam nō dedit ad vsura, Hæc de mutuo Ps. 15
ed vsura, quæ comitatur mutuū loquuntur, de quibus nullibi in Euangelio
à Iesu chr̃o disputatur. Fœnora aut crūdelitas existimata semp fuit
veteribus fœnus exercere, feneratoribus aut magna erat potestas à le-
gibus, vnde nonaꝫ tabulaꝫ in populo Romano desideriū. In orbe creato
à Deo duo grā hominū erant, vnū populi Dei, alterū alienū à populo Dei.
Hominē populi Dei, homini populi Dei mutuū dare lex iubebat, vsuram
mutui dati accipere interdicebat. Permittebar aut, sicut publicē magi-
strat.

DVODECIMVS

stratibus, ita priuatis hoibus, vrbibus et hoibus alienis a populo Dei,
illis vt tributa imponere, his vt vsuras accipere possent. Ita Moab
2 Reg. 8 pendebat tributum Iudæis. Non licebat aut vt pbs hæbrea vrbi he-
brææ aut Iudæus Iudæo soluere aut illi tributum aut huic vsuram.
Esa. 58. Vnde repræhendunt apud Esaiam q hæc faciebant. Et dr tum eor ieiu-
nia et preces placituras Deo cum ab vsuris desisterent. Et ille q suspi-
cari poterat se in legem peccasse quod publicanus esset, ait: dimidior
bonorum meor Dne do pauperibus et siquid aliquem fraudaui quadru-
Luc. 19. plum reddo. Postquam aut ostium fidei gentibus oibus est adapertum, et nul-
lus est q dici possit alienus a populo Dei gre aut gente, cum oe hominum ge-
nus sit in vnum gentis electæ ouile conclusum nulla amplius relicta est fæ-
noris exercendi ex lege ratio. Iudæi ἀπίστοι q hæc no credunt neq. præ-
putiatos πιστοὺς interpopulum Dei numerant sicut alijs in rebus ita et
in vsuræ exercitio peccant. Et magratus, qui iustam ratione vsurar exer-
cendar no edicunt lege aliqua in leges Dei no minus quam illi peccant.
Peccat enim et is q peccat, et ille q cum posset prohibere no phibet tamen
ne peccetur. Et quod maius excogitari potest scelus, quam cum damnum qd
infers exuperat sua grauitate beneficium quod dedisti? Nam si plagar
modus et numerus debet respondere culpæ magnitudini, quodo no vsu-
Deut. 25. ra debebit respondere mutui beneficio? CHR. Quod si mutuum ab vr-
bibus extruseris, maiora damna sequent miseros, quam vsuræ malum.
Nisi aut aliquid pendat illi qui mutuat, quis esset paratus ad seruien-
dum alijs sua pecunia cum nullus sit q sua opera vlli gratis locare velit?
PAS. Nulla vnquam fuit respub. q ita vsuris fuerit infensa, vt no iustas
vsuras admiserit, cui parti vsurar alludere videt illud ex similitudine:
Luc. 19. Quare no dedisti pecuniam meam trapezitis, et ego veniens cum vsuris eam
Matt. 25. exegissem? Erant enim mensæ publicæ certo loco appositæ, ad illas sede-
bant conducti certo salario hoes probatissimæ fidei, illis a priuatis ho-
minibus dabar pecunia, et erat constitutum et licitum fænus, quod solum
terræ respiciebat abs quo fænore soluebar: et illis q ad illam sedebant men-
sam et mutuabant alijs indigentibus accepta aut syngrapha aut pigno-
re, pecuniam illis concreditam, et his q suam mutuandam alijs, illis trapezi-
tis siue nummularijs pecuniam numerauerunt integra semper remanente
sorte. TEL. Quam putas legitimam vsuram? PAS. Ego mutuum laudo, vsu-
ras no laudo. Si tamen magratus essem aliud edicerem et facerem.
Priuatus igr priuatis dicerem vt suis succurrerent proximis et frib
indigentibus numerata pecunia et si nihil sperari posset lucri. Magra-
tus aut creatus alio verterem oculos, quam graue sit misero huc illuc
per integrum diem vagari, vt inueniat qui mutuare velit, et sæpe nullo cu
fructu suscepto labore. Quare fætus fundi, terræ, soli considerare
ad illius ratione fænus inde reductum accommodare vt tantum redderet
vsuræ quantum fænoris terra reddere posset ex tanto suscepto semine quan-
tum illa pecunia cuius soluenda est vsura emi posset. Nam si versa pecunia
in frumentum, pannum, vina, ligna, ferrum, equos, boues, armenta et alia, lucrum
dno reddere sdm oes leges pot cur pecunia perseuerans pecunia hoc facere
no poterit? Nam videt quod per alium facere possumus per nos ipsos fa-
cere posse. Et quod no licet per nos fieri, p alios qo nostro mandato fieri no
licere. Itaq hortarer ciues et si possem cogerem, vt pecuniam quam domi
seru-

seruarent ad beneficiū communiū ciuiū miseror̄ in coēm locum et tutū certo hōi pignoribus et fideiussionibus acceptis concederent ab illo mutuo accepturi statuta vsura tempore suo soluenda qui necesse haberent libertate data his, quo pecunias suas in eū locum coniecissent, vt quoties ipsi vellent et opus haberent recipere possent. Huc oēs ministros verbi vt adhortarentur populum impellerem. Et hæ sunt istæ vsuræ, q̄ iuste oībꝰ recte constitutis rebuspub. sunt visæ. CHO. Sunt chrīani q̄ piaculare factū putant aliq̄d aut accipere vltra sortem pecuniæ mutuo datæ, aut sperare. PAS. Et bene. Scriptū est enī Non furaberis. Sed hi ne furem̄ nolunt mutuū dare, daturi libenter mutuo si furari, hoc est vsuras petere liceret. Et sunt alij, q̄ ne videant̄ furari denudant et excoriant hōes. Memini cū nō vicesimis contenti essent fœneratores, hoc est quinis, sed et vicenis parū desiderijs suis satisfieri putarent in singulos menses ad sortis summā. Sunt et q̄ ad hebræos fœneratores, q̄bus ipsi suā pecuniā exercendā concrediderunt remittant, vbi coguntur miseri duplicem vsurā soluere. Vnā ei cuius est pecunia, alteram hebræo q̄ mutuat. Hi oēs cum Deo colludere videnr̄. Nam si putarent Deum eōr concupiam cernere, nō externis facie honesta contectis operibus Deo imponere studerent. Ego satius et magis chrīanum esse puto mutuū dare cū vsuræ exactione, quā mutuū negare. Et vsurā mallem esse simplicē, q̄ illi soluar̄ clam, palam cuius pecunia est, quā duplicem, q̄ Iudæo et chrīano solui debeat. Illos, qui vicesimas in petendo excedunt, neq. contentisūt eo fœnore quod iniquissimū visū est et Romanis Deū ignorantibus hos inter publicos latrones et sicarios et rerumpub. hostes et humanæ societatis inimicos denumerandos esse iudico. CHO. Approbas igitur aliquod vsuræ genus? PAS. Quam vos vsurā dicitis, eā Ego vsuram nō esse dico, prima lege lata de proximi bonis nō violandis, teneri tanquā fures existimo q̄ cum mutuū dare et succurrere fr̄i indigenti possunt nolunt, aut q̄ lucrū nō recipiunt, recipere aut̄ nolunt ne fœneratores dicam̄ et in legem peccare videantur, aut q̄ nō dar̄ tantū lucri quantū ipsi vellent, aut q̄ cū nomē vsurarij auersentur veluti infame, malunt infamiā in Iudæū conuertere cum duplici damno fratris modo lucellum clā accedat ad se, quā nomē suū prostituere cū aliqua vtilitate fr̄is miseri. Quā aut̄ vos vsurā dicitis esse, cur vsura dici debeat nō video. Explanate vos, et discutite diligentius verba, cū oīs opera et oē beneficiū suum mereatur præmiū. Sedet mercator, accedit ciuis emit pannū ferrū factū infectū frumentū auenā fænū vinū duplo plus, sæpe sesquialtero quā ille emerit. Hæc permutatio pecuniæ in pecuniā cui insinuar̄ veluti mediū quiddam ferrū pannus vinū cum tam magno lucro vsura nō dicitur. Dicitur aut̄ vobis vsura, cum pecuniā tantā quantā ager cultus reddere solet parit pecunia nō mutata in ferrū pannū et vinū, scire vellem quam ob caussā? CHO. Quoniā pecunia mortua est ex se, viuit aut̄ cum est in vsu: mortuæ aut̄ res nihil, viuæ aliquid parere possunt. PAS. Sed quōdo nummus ex se viuus nō erit, transformatus in pannū viuus dici poterit, cum res mortuæ mutatæ in mortuas nunq̄ viuæ dicantur? Expendite quæso hanc pecuniæ quā illi datis μεταμόρφωσιν quantū damnū inferat miseris, et quantū beneficiū rebus publicis pariat. Et si ex damno aut vtilitate iudicatis aliquid esse aut expetendū aut fugiendū, dicatis mihi vtrū vtri sit præferendū, Vsuraria pecun-

DVODECIMVS

cunia permutatæ, an permutata usuariæ? Commutata pecunia in rem parit tibi et qdem nondum anno absoluto ultra sortem centum quinquaginta et amplius et hoc nõ adeo raro: Usuaria pecunia nõ ultra decem ut summa dicã ad quam conscendere põt. Nam quamuis sint agri q et sexaginta et centũ et nõ adeo pauci ducentũ reddant: attamen ager Siculus pro exemplo usuariæ pecuniæ esse solet, ut decem pro fructu reddat. Deinde utilitas hæc est quæ capir ex pecunia usuaria, ut alia ferme præter vitã et honorem hõis nunquã sublevare soleat Commutata pecunia corpus et suppellectilem a damno conseruet. Nunc videte quantum vita et honor hõis intersit corpori et suppellectili, et intelligetis quantũ excedat utilitate pecunia ut dicebatis mortua quã viua. Nam emis pannũ ut corpus tegas et soluis viginti, cum si ille q vendit pannũ pecuniã qua ille pannũ emit mutuare vellet, aut abs te (subtractis õibus expensis) recipere et decem daret et decem reciperet. Itaq. pro decem qbus emit pannũ accipit abs te cui pannũ vendit, viginti. Verum cum soluendũ est creditori et periclitatur tua existimatio, aut emendus panis ut vita sustẽtari queat, aut elocanda filia et occasio est deest tamẽ pecunia, neq. auctione rerũ tuar malo occurrere potes, neq. frumentũ vinũ pannũs mutuo acceptus, Ubi duplex malum incurritur, occasionẽ detinere ne effugiat potest. Accedis ad argentariũ et decem qui argentario constant decem, accipis pro decem et post annũ soluis vnũ, et iactura illius nũmuli vnius te ex õi tuo periculo liberauit. Cur igr quod licet mercatori libror olei casei pullor fructuũ vendere sua decem pro alteris decem, nõ licebit argentario dare sua decem pro vno quod accedat ad decem? Cur minus proximi damnũ dicetur fœnus, et maius damnũ fœnus nonerit? Quod multor culpa, qui abusi sunt usuaria pecunia, fecit, ut argentarij male audiant faciat prouisio magratus et restitutio argentarior ad iustos lucri fines, ut mutuare pecuniã cum laudato ab hõibus scriptoribus lucro bene audire incipiat. Primũ igr locum do pecuniæ cum ita in mutuũ venit ut nihil pariat. Hoc enim est et chriãnũ et humanũ opus. Secundũ do illi locum inter mercatores, cum minus parit, quã õia alia gra merciũ quæ fiũt ex μεταμορφωσει pecuniar et regionis agros respicit illisq. in fructu et partu se adæquat. Tertium locum nõ do pecuniæ, quã improbitas hominũ ultra omniũ merciũ lucra componere est solita. Sicut aut pecunia mutata in rem, cum illa nõ est, res est præsto, magis onerari mali pondere vider proximus: Ita cum nõ dar ad lucrũ capiendũ ex pecunia, sed ad usũ ut commutationibus crebris quod oritur lucri, dimidia pars accedat pecuniã danti sublevari existimanda est miseria indigentis proximi. Nam q corpus habet vegetũ et mentem industria et sagacitate valẽtem et caret pecunia, torpere domi cogir: econtrario aut diues ægro corpore seruatã in arca pecuniã consumere cogir maxime si accedat morbus. Idem faciunt viduæ pupilli et alij qbus vagari huc illuc honestas publica aut alia impedimenta nõ permittunt. Hi enim q habent augere nequeunt absumere in dies singulos magis coguntur. Quid igr? Hi pecunia data, et illi industria allata ineunt societatem, ex qua pecunia vtriq. prodest. Illo aut priore modo, cũ deficiente pecunia datur res, puta frumentũ pannus ferrũ, cum vtilitas nõ recompensat damnũ in proximo egeno, incommodi magnitudo facit ut idem iudiciũ nõ feratur, quod fertur aut in societate aut in usuaria pecunia. TEL. Si quis mensarius esset et cauere sibi vellet, ne in hanc de furto peccaret legem, quid faciend

ciendum sibi putares? quid præfigere permutationū rationi? PAS. Magnam commoditatem adfert et publicis et priuatis rebus pecunia præsens. Cauendum aut est, ne is qui pecuniā dat vt succurrat proximo, damnū ipse, cum a damno vindicare studet proximū, patiatur, et ne eū, cui dar pecunia ad subleuationē, cogamus maius sentire damnū quā commodū ex pecuniæ mutatione. Cum enim hinc damnū recompensat vtilitas, et inde succurrere proximo, nō est sibi ipsi in ea re qua illi succurritur nocere, locū habet illa quā diximus vtilitas, q̄ ex agrorū ratione ad pecuniæ mutationē venit. Nullus enī est q velit gratis seruire, cum seruitus sit sudor ille, q comparare debet ex statuto Dei victū et vestimentū hoī. Et videmus nullos, nisi qui plus nō valent aut audent illis artibus dare operā, ex q̄bus lucri nō accedit tantū, quantū ad sustentandā vitam et suā et suor satis esse vider. Quare cum ager datus sit hoī ex cuius cultu vitā sustentare possit nulla vider iniuria adferri argentario si tantū illi concedir recipere ex pecunia mutuo data, quantū Deus reddere voluit hoī laboribus et sudoribus incumbenti. Quod si argentarius vertit suas cogitationes ad illos q plus mercando, vendendo, emendo, distrahendo, commutando, in longinquas terras mittendo, lucrantur, meminerit se nō sibi sed Reip. pro publico bono seruire: lucrū accipere, sed sine periculo: suis ciuibus se commoditati esse sed sine suo dispendio et nō sine fructu, paruo quidem sed iusto, et quem Deus ipse ex agrorū fructu statuit esse iustum: populus q̄o huius modi hominū genus magna lucra deserens et eius lucro studens sicut oībus q eius commodis nauant operā regibus principibus ministris aliquo fructu vt honorario ita debito honorare nō grauetur, maxime cum examinatis oībus intelligat se argentarijs pro ea summa soluere vnū, pro qua mercatoribus vt minimū octo et decem soluere solet. Illa aut cum syngrapha data, hinc in Indias et apocha reddita certam summā pecuniæ confestim certo constituto p̄mio tibi numerandā curat. Aut cum elocanda filia ē et ab eo q lucrū præsens et certū deserit vt tibi pecuniā suā, vt elocare filiā, cum alr fieri nequeat, possis, concredit, eo ipso p̄mio quod desertū est, vt tibi succurreretur, et alia q̄ conditio humani conuictus fert et parit quotidie nō sunt huius loci, vbi de furto et fænore quæritur. CHO. Quid si ad mensem vnū aut duos pecunia mihi esset opus, de eo ne totius anni vertentis vsurā persoluere? PAS. Crassæ mineruæ est ista petitio. Si enī pecunia datur "ad annum" et tu reddis per nouem menses ante annū, nonne vides nouē mensiū p̄cidi oportere vsurā? CHO. Video. Sed qui mutuauit integri anni vsuram expetit. PAS. Petat et plus quam vicesimā. Quicunq. n. delitescentem in aīs hominū concupiam nō cernit ex his operibus q̄ fiunt, prodeuntem se veluti ex vmbra asinū perspiciet. Non vult ad vsurā dare, quoniā ad paruū tempus petitur, aut paruā summā pecuniæ mutuatur. Ita illi nō habent quod mutuent, quoniā nihil se petere posse ab amico videt aut aliquid petere religio est. Vbi cum cauent, ne quid ex proximi bonis cōuinci possint furari vsuris et fænore conuincuntur et bona proximi concupiscere et eo esse fures, hoc est, lege de furto teneri, quoniā proximo indigenti nō succurrunt. CHO. Sunt qui ἕξιν et διάθεσιν, de qua Artes multis in locis disputat, in virtutibus et vitijs examinandis exigunt et scrutantur. PAS. Possunt hoc illi facere, sed nō in culpæ ratione, sed in culpam labendi aut difficultate aut facilitate perquirenda. Et sæpe iudicaui Ego, hydram illam quā nominant perturbationū humanar q̄ hoēm ruer-

HABITVS VIRTVTIS et Vitij.

hydra est concupia

DVODECIMVS

ruere in mala impellunt illam esse quam lex diuina concupiam vocat.
Sit vinolentus et sobrius. Sobrij, natura sumus nati, vinolenti fimus
assuetudine, sed nō continuo q semel vinolentus est sobrietatis vim à na:
tura conciliata proiecit. Neq; qui sobrius hodie est cras ēt sobrius erit, quo:
niā sobrietatem à natura sibi insita vsus consuetudine nō sibi altissime
infixit. Sunt enī virtutū et vitior semina nobis indita summa cute, sic:
ut et rerū omniū noticiæ, quas nisi coluerimus exarescunt. Sed hoc est discri:
men inter virtutem et vitiū, quod virtus nisi colas nō solū exarescit ipsa
et euellir radicitus ex aīo vt non magis ad virtutem reditus fieri possit
quā vt cæcus sua sponte visū recuperare: sed ēt vitiū sibi contrariū al:
tissime figit. Vitiū aut ēt si nō colueris, modo virtutis curā deponas
per se altas radices agit. Dicunt igr illi, virtutis studiū eo tandem p:
cedere vt in aīo hōis nullas relinquat vitij radices. Hanc vocant vir:
tutis ἕξιν ad quā peruenitur διαθέσει. Vt si vinolentus esse nō vis,
vino te ne semel qdem adobruere debeas. Nam semel repetitū pluries nume:
rū facit et ex διαθέσει ad ἕξιν peruenitur et sobrietatis procliuitas
perditur cum vinolentiæ se dedet homo agendū ferendū, cumq; vitium
hoēm occupauerit, tantū abest vt ad virtutem redire queat, seminaq; virtu:
tis confouere amplius in se possit, vt ēt virtutem q̄ in alijs est contagiosa
familiaritate corrumpere conetur. Hæc igr disputant illi, vt demonstrēt
διαθέσιν et illud semel peccare inebriari scortari furari conuitiari exe:
crari cadere esse fugiendum ei, q constans et perpetuus possessor virtu:
tis esse cupit. Nam illud semel gradus primus est ad habitū aī, qui
tam facile deponi pōt, quā est facile igni suū calorem mutare in frigus.
Ps. 1. Hæc meditari sapientes est et beati, qui in lege Dni meditar die noctuq.
Sed cum ad peccandū venitur, sicut qui in duo legis mandata peccat duas
mortes commeretur, ita q in vnū legis præceptū bis peccauit, duabus est
puniendus mortibus. Ob hoc leges quæ duplici morte hoēm punire nō pos:
sunt quod homo vnā habeat vitam atrocitate et diuturnitate pœnæ
multiplicis mortis quā commeretur reus imaginē repsentare ad exem:
plū alior vt vitia fugerent sunt conatæ. Fac, homo hoēm vnū occi
dat, morte damnatus est, fac alterum occidat, altera et nō vna mor:
te damnatur à legibus: fac tam nefariū opus in habitū improbæ mētis
verterit, alr facere nō poterit, q2 leui de caussa hoēm perimat. Ita ebri:
us fiat aliquis, regnū Dei nō possidebit, iterū fiat ebrius, repetit caus:
sā cur ex regno Dei sit excludendus. fiat ex semel, bis, tertio habitus
imbibiti consuetudine ebriosus et vinolentus, radices sobrietatis à se re:
uulsit, et sicut ad sobrietatem illi redire vider impossibile, ita perpetua
damnatione ex regno Dei repulsus cum impijs numeratur à Paulo.
1 Ioa. 3. 9. Quod enim dr de virtute: peccare nō potest, q2 semen Dei manet in eo
Matt. 12. ita de vitio scribitur: Non potestis bona loq cum sitis mali. Quod si loq
bona dicuntur nō posse, quōdo bona facere dici possent valere? Hæc
vis est habitus aī et affectionis, quæ nō ad pœnas legis referenda est
sed ad aī propensionem, vt libenter quod facis facias, quod hilarē dato:
rem vt diximus diligat Deus. Vis leges Dei alacriter seruare? Virtu:
tis semina altissime recipias in animū. Vt vero nullam excusationē
prætexere possis, habes Deū tecū cuius es templum, habes spiritū
supr. 167. sanctū Dei vt pignus et vicariū Dei, habes Iesū chrm in cælo pro te
vigilantem ne quid tibi ad benefaciendum et parendum Deo desit.

Quod si

DIES

Quod si vitijs es deditus gradum fac ad virtutem διαθεσιν corripe, eam repetas. Nam sua sponte verter in ἕξιν et ex ebrioso fies sobrius, ita ut ebrietatem fugias magis, quam prius sobrietatem fugiebas. TEL. Quod-nam legis mandatum vinolentiam cauendam esse dicit. PAS. Illud ipsum quod prohibet seipsum occidere. Nam sicut Non occides prohibet vno homicidij nomine conuitia, plagas, vulnera, neces et alia quibus violatur proximus Ita cum non liceat seipsum occidere, non licet et seipsum vsu rationis priuare et quod dicitur: quod tibi non vis fieri, alij ne feceris, vertere licet in hoc: Quod in alium fieri prohibent leges illud in teipsum ne admittito. CHO. Leges iniurias prohibere voluisse existimandae sunt. Volenti autem et desiderati nulla infertur iniuria. Atqui amicus conuenit cum amico ut exhilarentur laetentur exporrigant frontem et impleant se Deo. Cui hac in re infertur iniuria, cum nulli inferatur malum? PAS. Haec voces referunt tempora illa cum ignoraretur ab hominibus Deus et genus vitae quisque sequebatur quod sibi gratum et bonum videbatur. Verum postquam Deus seipsum patefecit omnibus, et ex omnibus nouam creaturam facere decreuit, quae non exhiberet membra sua arma iniquitati ad peccandum, sed in nouitate vitae ambularet, vt corpus mortuum gereret, sed spiritum viuum vita iusticiae possideret, alia verba decent homines et alij mores. Ob id enim nos Deus liberauit in maioribus nostris a seruitute peccati et diaboli, vt non amplius nostri essemus iuris sed sui, vt qui viuunt, iam sibi non viuant sed Deo, qui dedit spiritum suum omnibus, vt tum homines essent filij Dei cum non carne sed spiritu Dei agerentur ducerentur regerentur et facta carnis exterirent, et implerentur non vino sed Dei spiritu. Vis igitur inebriari sine crimine? redime te a Deo, facque te tui esse iuris. Ita enim neque tibi neque alij faciendo quod appetis iniuriam inferes, amareque te poteris plusquam Deum et Deum post te. Nam quamdiu alieni es iuris iniuriam facis et tibi et tuo domino, cum id facis, quod est contra tui domini voluntatem, et cum primum locum non das mandatis diuinis, sed concupiscentiae tuae. Ita enim solent disputare alij: Cuinam infero iniuriam? Conuenit illa mecum, et nulla vi illata alteri ab altero scortamur. Mutuum do illo petente pecuniam meam et soluit mihi vsuram secundum pacta nostra et conuenta. Ita Ego cupio, ita ille vult. Vbi est iniuria? Atque isti disputant examinantes leges Dei non ad intelligentiam et consilia legislatoris, sed ad arbitrium eorum, qui subsunt legibus. Qui templum Dei, inquit, violauerit disperdet illum Deus. Nunc fac tu templum Dei templum non esse Dei et perfeceris, vt ea quae vult templum in se admitti sint licita. Quoniam templum ita vult contra quam velit is cuius est templum Deus qui violatores sui templi disperdet. Quis tu es, inquit, qui alienum iudicas seruum? Domino suo stat aut cadit. Damnum igitur nostrum non est nostrum, vt possimus donare vel ex pacto vel ex conuento vel conuenientia, illi qui infert: sed est Dei cuius sumus nos, vita nostra, decus nostrum, bona nostra, et omnia quae sunt nostra. Itaque non est quaerendum, quid nos velimus aut simus pacti, sed quid Deus velit cuius nos sumus. CHO. Nunc mihi facile esset aceruos illos vitiorum quos ex Paulo Apostolo plaustratim huc conuexisti suum in locum sex verborum legis reponere

Nam.

Ebrietas quo legis mandato prohibita

Ro. 6. et 8.

1 Cor. 6. et 7. 2 Co. 5.

1 Cor. 3

Rom. 14.

DVODECIMVS

DE DIVORTIO

Nam videre nõ poterã quo vmolentia referenda esset. Nunc dicas rogo. Scribitur nõ concupiscas vxorem proximi tui, placet aũt mihi id quod tu dixisti minus licere violari id quod concupisci nõ liceret. Sed id quæro, cũ sit scriptũ: ad vxorem proximi tui non pones accubitũ tuũ vt semine eam contamines. Et Qui fornicatus fuerit cum vxore proximi sui morte moriatur tam adulter quã adultera. Quid opus erat dicere: Oĩs q dimiserit vxorem suã excepta fornicationis caussa facit eã moechari? Nam vxor nõ dimittebatur à viro libello repudij dato fornicationis caussa, sed à ingratũ occidebatur cum adultero. Atq. ad hunc modum vir sine vxore remanens liber erat vt aliam duceret. PAS. In manifesto et perspecto adulterio mors erat constituta pœna legis omniũ grauissima: In obscuris et q̃ suspicionibus pungebant viri animũ dabatur actio contra vxorẽ viro. Ita enĩ scribitur: Cum vir acceperit vxorem et maritauerit eam, fiatq. vt illa nõ inueniat grãm in oculis eius, vt si deprehenderit in ea rẽ turpem scribat ei libellũ repudij tradensq. in manũ eius dimittat eã de domo sua: Non poterit maritus ejus prior q illã à se dimisit reuerti et ducere eã sibi in vxorem posteaquã illa polluta est. Nã abominatio est in conspectu Dñi, et nõ facies peccare terrã. Quæ verba ita refert Jeremias: Si quispiã dimittat vxorem suã, et illa abiens ab eo facta fuerit vxor alterius viri, Nunquid ille (prior maritus) reuerterẽ ad eã iterũ? An nõ pollutione polluta est terra illa? Et tu fornicata es cum socijs multis, sed reuertere ad me dicit Dñs. Si dimittat inqt vxorem suã, quod sit sz̃t polluta in conspectu suo. Quibus verbis innuitur crimen adulterij. Nam quod dr: et tu fornicata es, idẽ est cũ eo, quod præcessit pollutione polluta. Hoc aũt concedebatur marito in vxorem nõ vxori in maritũ, Cum maritus quod ipse scire poterat, argũtis ad probandã caussã apud Judices destituebatur, aut argũtis probare crimẽ poterat quod intendebat vxori: Sed famæ et vitæ vxoris parcere p consultius videbatur. Ita Joseph laudatur, quod cum existimaret suã vxorem rem nefariã commisisse, maluisset illã libello dato à se dimittere, quã ad exemplũ aliar infamia inspergere et morte multare. Quod si maritus intentatũ crimen vxori probare nõ potuisset mulctam grauem pendebat. Jesus chrs igr cum hæc sciret de iure mariti disputat, nõ quo accusare maritus vxorem poterat et perdere si euincere posset quod intentabat, sed quo iustã ob cãm vxor à viro dimitti poterat. CHO. Cur est scriptũ: ab initio aũt nõ erat sic? PAS. Ab initio sz̃t cepti matrimonij inter hões maritus et vxor erant vnũ os et vna caro vinciente vtrumq. et compaginãte in vnũ os et vnã carnẽ Deo, Quod vinculũ et copulã legalem tollit et soluit adulteriũ. Moses aũt ita fauit Maritis in dimissione vxorũ, vt illis libertatem dederit agendi vel nõ agendi contra vxores apud senatũ, cuius cognitionẽ illi declinabant, ne si probare nõ possent vxorũ crimẽ admissæ calumniæ pœnas cogerentur dare, vbi sicut illi lege adulterij contra vxores, ita vxores lege calumniæ contra maritos agere poterãt. Accipiebant igr mariti partẽ illã, in qua sine periculo vxores dimittere poterant, et in qua vxores lege agere contra maritos nõ poterant. Et dimittebant quidem illi prætextũ contaminationis vxores, cũ aliæ caussæ subessent, vnde petebant à Jesu chrõ: An oĩs caussa iusta videretur quã ob cãm maritis suas vxores liceret dimittere, et allegabãt Mosen veluti quamuis ob caussã ille vxores dimittendas à viris censuis

Leu. 18.
Leui. 20.
Matt. 5.
Deut. 24.
Jer. 3. 1.
Matt. 1.
Deut. 22.
Matt. 19. 8.

suisset, quod disertis verbis scripsisset sine cognitione magratus uxorem
q visa fuisset polluta in oculis sui mariti a marito dimitti posse, ne sit
maritus opprimere uxorem in iudicio falsis testibus laboraret, quod e
cordis in malicia obstinati, si videret sibi no licere de plano ea q sibi in-
uisa esset, ob nefariu opus, uxorem dimittere. CHO. Hoc forsan est
illud Pauli: Oe peccatu quodcunq. fecerit ho extra corpus est: q aut 1 Cor. 6. 18
fornicatur in corpus suu peccat. Nam fornicatio dissoluere vider
id corpus ex uno osse et una carne in duo ossa et binas carnes, quod
Deus ex duobus ossibus et binis carnibus in unu os et una carnem com-
paginauerat. Sed hæc multi ad fornicatione et qua vocant spralem
transferunt. PAS. Neq. lex lata est, neq. exemplu extat uspiam hac-
dere aliquod; Et fornicationis sprtualis frequentissima est mentio
in sacris Biblijs. Cum enim Iudæi ad cultum falsor deor transiuis-
sent, ubi legir dissoluta fuisse matrimonia huius rei caussa petente
aut marito aut uxore. CHO. Paulus dicit: Si infidelis discedit, disce- 1 Cor. 7. 15
dat, no eni est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi.
PAS. Lege et sequens dictu: in pace vocauit nos Deus, et quod antece-
dit: Cæteris Ego dico no Dns, et examina et quære et dispice qd dixe-
rit Dns. His, inqt, qui matrimonio iuncti sunt pcipio no Ego sed
Dns, uxorem a viro no discedere, quod si discesserit, manere innupta
aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem no dimittat. Quare si Paulus
loqr illis qui sunt a Deo vocati ad pacem colenda, et illis dr a Dno
uxorem a viro no discedere, et discedentem manere innuptam si viro
suo reconciliari no pot, quodo postea ipse ausus fuisset dare consi-
liu contra verba sui Dni? quod consiliu euertere videbar conatus
sui Dni. Nam si illa intelligentia scripturæ q erat de voto: munus Matt. 15
Deo oblatu tibi pderit, ~~abr~~ abrogare dr illud: honora patrem tuu et
matrem tua, et ob hanc caussa illa est tollenda ut hoc diuinu manda-
tum constituatur, Quanto magis illud erit falsu: sororē discedentē
maritu a se caussa religionis dimittere posse et alij nubere? Si Dns
statuit sororem discedentem religionis caussa manere innuptam, us
quequo reconciliatio ineatur cum marito, q si desperatur illam alij vi-
ro nubere no posse? Nam si nulli licet Dei mandata abrogare propter
suas traditiones consilia et statuta et no est permittendu ut vel unu
iota aut apex pereat a lege etsi cælu et terra perire deberet, quid nos
dicemus cum consiliu Pauli propositu ut magis lex Dei de no dissoluē-
do corpore quod Deus coniunxit obseruari ab hoibus posset, eo vertimus
ut per hoc legem Dei antiquemus? Paulus dicit: Non est subiectus fr aut
soror in huiusmodi. Sed pcedit: hoc ego dico, no dns, ne putaremus hoc
esse verbu Dni. Nam id quod est mandatu Dni, no ipse dicit sed Do-
minus. Fac igr ut discedente marito uxor alijs nubat. Nonne si hoc
licet facere illud et licebit, ut discedenti uxori a marito liceat alij
viro nubere. Et ita consiliu serui: Non est subiecta soror discedēte
marito, abrogabit mandatu Dni. Soror discedens a marito est subie-
cta iuri matrimonij. Quare dicendu est, aliud esse Paulo: no esse sub-
iectu, qua alij nubere, aut alia ducere, priore reiecta posse. Quod si
dixeris priorem esse conditione eius abs quo discedit ur, qua eu q di-
scedit: Ego vero dico, in soluendo aut ligando matrimonio eande esse con-
ditionem utriusq. et mariti discedentis ab uxore, et uxoris discede-
tis a

tis à marito, et mariti abs quo discedit vxor, et vxoris abs qua discedit ma:
ritus vt vnū soluere et separare nō possis, nisi altero soluto et separato,
nec vnū ligare queas, nisi altero ligato. Quare si vxor discedens ligata ad:
huc remanet, iussu dñi nō Pauli iuri matrimonij cum marito ita quod mari:
tus illam relinquens et illa alij nubens adulterij notam hæc subeat, et occa:
sionem ille dedisse dicatur: seqr̄ vt marito discedente idem ius rema:
neat in vxore, vt si alij nubit sit adultera dicenda. Nam si religionis di:
uersitas dissoluere posset q̄ Deus coniunxit, nunquā Paulus ad cohabitā:
dū hortaretur fideles mulieres cum infidelibus maritis, et fideles mari:
tos cum infidelibus mulieribus. CHO. Non religionis diuersitas sed odiū
quod sigcatur per discessū caussa esse iudicatur cur Paulus diuinē:
da esse huiusmodi matrimonia censuerit. PAS. Ego nullū inuenio hōem
qui cum sit vnius religionis nō odiat eam religionem q̄ suæ est contraria.
Quod si imbibita religio in aīs hominū defert secū odiū in diuersas à sua
religiones, et odium religionis; sigcatum per discessū dissoluit matrimonia
sequeretur nunquā contingere posse inter maritū et vxorem religionis
diuersitatem, quin vna contingeret dissolutio matrimonij, quod nō nisi
Deus dissoluere potest. Cur igr̄ mittendus huc illuc iudicatur maritus
vt quærat vxorem, si animus vxoris obfirmatus in religione sua, dissol:
uit matrimoniū? CHO. Vnde deceptos putas qui contrariū iudicarunt
dixerūntq. Paulū hic loqui de dissolutione matrimonij? PAS. Extant
illor̄ scripta, legere potes apud illos quæ alio loco sunt à nobis confutata.
Putarunt illi seruitutem nō esse aliam quā iugū matrimonij ferre, cum Pau:
lus vinculum soleat appellare nexū matrimonij. Seruitutem aut̄ cōicatio:
nem officior̄. Et cum partem illam: nō est subiectus fr̄ aut soror in eiusmo:
di seruituti, cum ab illis discedat maritus aut vxor debuissent referre
ad illud. Vxorem à viro nō discedere hoc sensu: Dico, frm̄ aut sororem
ab vxore aut marito ~~nō~~ discedere nō debere: quod si discesserint quærat
reconciliationem, retulerunt ad id ad quod nō debebant, ad illud sz̄t
de quo Paulus nusquā tractat aut disputat. CHO. Sed cur hic dicit: Si
discedit, discedat. Et ibi nō dicit: si stat, stet: sed dicit quā hic tacet, ibi
quærendā esse reconciliationē? PAS. Si vir et mulier infidelis vterq. et
vterq. maritus et vxor audiant nunciari Iesū esse chrm̄, et vnus credit
hoc esse verū, alter credere nō vult ex consona cohabitatione fac dissoci:
atis aīs ex opinione recens concepta ab vno vtrumq. dissidere ab altero,
ita tn̄ vt chrīanus seu chrīana nolit habitare cum vxore, hæc cū viro in:
fideli, q̄ tamē maritus et vxor infideles quamuis nolint credere quod illi
crediderunt: nollent tamen hanc ob caussā neq. ille vxorē neq. hæc maritū
à se discedere. Quis nō videt maritū et vxorem chrīanas ad vxorem
et maritū infideles sine nota mutatæ opinionis reuerti posse? Nam
discessus caussa nō erat quod iste et ista essent chrīani, sed quod ille et
illa essent infideles, q̄bus cohabitationem restituendam esse per recō
ciliationē animor̄ Paulus censet. Quod si accidat vt chrīani permanere et
simul habitare cum secum matrimonio coniunctis infidelibus cupiant, in:
fideles aut̄ illor̄, quod chrīani sint facti societatem fugiant et ob id disce:
dant, quis nō videt chrīanos, ad se, eos q̄ discesserunt infideles, reuocare
nō posse neq. reconciliationē eor̄ quærere sine fractæ fidei infamia? Hæc
igr̄ est caussa cur illi seruituti cui est subiectus fr̄ aut soror discedens
dicat illos nō esse frēs aut sorores subiectos, abs q̄bus stantibus et conuiue:
1 Cor. 7. re volentibus discedunt mariti aut vxores infideles. Vnde subdit: in pa:
ce vocauit nos Deus. Et exempla de discedentibus; Vnde scis mulier C. q̄ dis:
ces.

scessisti) si virū tuū saluū facies. Et vnde scis vir (qui discessisti) si mi-
lierem (uxorem tuā) saluā facies, prenersus ad illā & ei reconciliatus?
Quoniā pacis domestice est ad illum reuerti, q salua tua fide tecū habi-
tare cupit. Illum aut̄ ad te accersere q tua fide integra, tecū cōmūnere
nō vult & ob id discessit, nō cōmenit cū tua fidei constantia. CHO. Ni-
meras tu papistas inter eos, quos Paulus infideles vocat? PAS. Minimē
gentiū. Aduersos Paulo sunt, quibus nō impotuit vnis Deus pater nec Iesus
esse christ̄s & extra fines sunt Ecclē. Papiste Ecclē sunt filij, sed quales ob
Sadducei ignari scripturar & vera intelligentia sacroū bibliōr carentes.
Vnde easdem scripturas quas nos, colunt & venerantur: tu vero & germa-
no sensu sacroū bibliōr a nobis dissident. Neq; vnquā Samaritē regno
subiecti Iudei extra fines Israelitici populi esse sint a pphetis iudicati
quamuis patriū religionem cum falsor dēor cultu cōmutassent. Illis
aut̄ meliores aliquanto videnr esse papiste, melius q̄ hi nō pōsint cōmittere
quā illi tum cum Mosaica lege. Quamobrem statuo ad dirimenda inter
christianos matrimonia, nulla aliam caussa adduci posse ad legis Dei ꝓscri
ptum, quā vna & solam adulterij. CHO. Si ita se habet (dixerunt olim
Apli) hōis cum vxore sua caussa, expedit nō contrahere matrimoniū. PAS.
Atqui expedit nō solum viris nō contrahere matrimoniū, verū & mulie-
ribus non nubere. Apli em̄ vtpote viri virorū caussa seruiebant, quod si
ibi fuissent & mulieres, suā nō defuissent caussa. Expedit sane pro
Euangelij caussa nō pro seruitute, qua tu plus in matrimonio sentias, nō
vxor, neq; tibi contrahere matrimoniū neq; mulieribus, q maiora sentiunt
in matrimonio onera quā viri, nubere: Verū ꝓp fornicatione & vir vxo
rem & mulier maritū habere debet, non solū vt illa vitet, verū & ne
ad illam cōpellatur, quampiam satius esse dī nubere & contrahere ma-
trimoniū, quam vri. Vnde Euangelij grā illos laudat summopere Iesus
christ̄s, q se, vt liberiores essent a curis & milli rei incumbere laborarent ꝓter
quam vni & soli Euangelij ꝓdicationi, quae tum erat recens & periculosa
res, perinde atq; si Eunuchi essent aut a natiuitate aut a cura hominū
qui contrahere matrimonia nec possunt nec solent, ita se gesserunt in vi-
ta. CHO. Quid si Eunuchi huiusmodi vtiones sentire inq; fornicationis tem
peritudine sensim prolabi se cognouissent? PAS. Quis prohibebat matrimo
niū contrahere? Quod enim fiebat vt liberius & commodius annūciarer
Euangelium, & femina sine alia solicitudine his solis seruirent, q Euangeli
um nunciabant, quis vnquā permisisset vt esset infausta veneris & ne-
fariæ libidinis & occasio & turpitudo? CHO. Sanctum Eunuchorū genus
narras. PAS. Hoc tandiu exaltari vidit, quamdiu aris se posse seruire
cum legis Dei integra obseruatione videt. Cum inter hæc duo ob natura
& successores appetit dissonantia oriri incipit, ad id transit, quod sibi
liberū nō est deserere: illud deserit, quod suæ electionis fuerat: Quare
relictis aris redit, nō vt illi dicunt ad haras, sed ad ædes, vt Paulus re-
licta hierosolyma peruenit Tyrum. CHO. Sed scire vellem, An sicut
horū Eunuchorū cum mulieribus legitima consociatio indissolubilis est,
vincente duo corpora, duas carnes, duo ossa in vnū, Deo: Ita & ē, si Eu-
nuchus aut factus aut natus, cum quibus veniunt inepta corpora ad sere-
dos hōes virōr & mulierū, contrahat matrimoniū, ita Deus inter illum
& vxor

DE MATRIMONIO.

Gen. 2.

Ethnicus & infidelis qui.

Leu. 18.

Leu. 20.

Rom. 1. 26.

Leuit. 19.
Leuit. 20.

Matt. 19. 12

Deut. 23.

Matt. 19.

Eunuchus.

Gal. 5.

1 Cor. 3.

Leuit. 22.

DVODECIMVS

et vxorem innectat vinculum, vt dissolui ab hoē nō possit? PAS. Quid
petis? aut quid quæris? putas te aliqd dicere cum nihil dicas, putas tu om-
nes vinciri à Deo qui seipsos vinculo coniugij coniungunt, vt si fœmina nu-
beret fœminæ aut vir cum viro matrimonium contraheret, aut filius duceret
matrem in vxorem et fr̄ sorori copularetur. Sunt certæ leges in matrimo-
nio extra quas Deus neminem ligat ēt si hoēs se coniungant: Et sunt cer-
tæ caussæ quas ob caussas hoēs soluunt matrimonia, in quibus Deus nihil
vinculor̄ qbus coniunxit semel hoēs, laxat. TEL. De his rebus vellem
erudiri abunde. PAS. Fiet si tempus aut dabir̄ aut prorogabir̄.
Matrimoniorum coniunctiones q̄ suffragio Dei vnā carnē et vnū
os faciunt et legitima consuetudine constabiliuntur et naturas et se-
xus et conditiones et vires et tempora certa respiciunt sine qbus pia-
cularia sunt oīa, q̄ illecebræ cupiditatū humanar̄ comminisci possunt.
Leu. 18. Illud natura postulat: Cum omni pecore nō coibis nec maculaberis cum
eo. Mulier non succumbet iumento, nec miscebir̄ ei, q2 scelus est: Illud se-
Leu. 20. xū: cum masculo nō commiscearis concubitu fœmineo, q2 abominatio est.
Et qui dormierit cum masculo coitu fœmineo vterq. operatus est nefas, mor-
te moriantur. Sit sanguis eor̄ super eos. His addit Paulus fœminas: Si fœ-
Rom. 1. 26. mina coitu masculi exarserit in fœminā. Nam quod leges de masculis
tantū loquuntur, transferri, cum simile obrepit vitium, in fœminas solet.
Et quod superioribus culpis est pœna. Qui cum iumento et pecore coierit,
morte moriatur, pecus q3 occidite. Mulier q̄ succubuerit cuilibet iumē-
to similr̄ interficietur cum eo, sanguis eor̄ sit super eos. Requirit igr̄
similem sibi in natura et constitutū à natura sexū matrimoniū vt
illiger̄ nodo coniugij diuina manu. Temporis sunt illa: Ad mulierem q̄
patir̄ menstrua nō accedes, nec reuelabis fœditatem eius. Et, Qui coierit
Leuit. 19. cū muliere (vxore sua) in fluxu menstruo et reuelauerit turpitudinē eius
Leuit. 20. denudaueritq. venā eius, ipsaq. aperuerit fontem sanguinis sui interfi-
cientur ambo de medio populi sui. Loqr̄ hæc lex de illa muliere ad quā
extra tempus mensiū accedere licet, q̄ alia nō est quā vxor, cum legibus
diuinis essent vetitæ scortationes vt ostendimus. Virium aut̄ est lex
Deut. 23. q̄ ita dicit: Non intrabit is q̄ læsus est compressione, aut cui exectū est
membrū effusionis, in Eccl̄am Dni. Illum Iesus chr̄s vider̄ interp̄tari
Matt. 19. cum dicit: Sunt Eunuchi q̄ de matris vtero sic nati sunt, et sunt Eunu-
Eunuchus. chi q̄ sunt facti ab hoībus. Quod genus hominū cum frigidis et impotē-
tibus nō sunt nec masculi nec fœminæ. Quamuis aut̄ eunuchi vox sit nō-
nunquā honoris et dignitatis: attamen cum hic disputamus de his rebus
nō alium hac voce intelligimus quā eū q̄ est euiratus, quem abscissū Paul.
Gal. 5. nominat ἀπονόωσις. Innuit aut̄ responsū chr̄i ad dictum Aplorum:
Expedit nunquam matrimoniū contrahere: Non oēs capiunt hoc verbū
sed qbus datū est. Sunt enim q̄ se castrauerunt propter regnū cælor̄: Et sūt
eunuchi nati ex vtero matris suæ, et sunt ēt facti ab hoībus: Hæc, inquā
verba coniuncta illis: Non expedit ducere vxorem, indicant, morē ex lege
fuisse, vt hi nunquā ducerent vxores q̄ essent eunuchi aut nati aut fa-
cti, quibus similes illos fore dicit, qbus Deus dedisset nunciandi Euāgelij
sine solicitudine, caussa, celibem vitam honeste viuere. Nam ista non
dicerentur de Eunuchis, vt declararetur q̄ hominū grā nō ducunt vxores
nisi Eunuchis ducere vxores nunquā licuisset. Et ex illo dicto: Quod
Leuit. 22. est compressū contusū eneruatū exectū nō offeretis Dno, neq. facietis
in terra vr̄a: Ex hoc inquā dicto sigcātur exectionem compressionē con-
tusion.

tusionem enervationē ꝙ alia ꝙ ineptū reddunt ad procreationē aversa-
tum fuisse Deū. Quare Christus lata ad hoēm, connectere Deū nolle eū in quo
ista sint, cum alio in quo nō sint, aut in quo eadem sint ad matrimonij iugū
ferendū, cum huiusmodi coniunctio nō sit capax eius benedictionis Dei cu-
ius caussa Deus dedit Euam in auxiliū Adamo, ne esset solus ꝙ fecit, vt om-
os ꝙ una caro ex duobus ossibus ꝙ seminibus esset vterq. Sicut aut haec pars
virtutis defectus nō ligat, ita illa temporis de qua dixi, nō soluit matrimo-
niū. Est ꝙ in gente discrimen, ne Iudaeus nō Iudaeo filia suā elocaret aut Exod. 34.
filiū daret in generū. Filiam tuā, inquit, nō dabis filio eius, nec filiam Deut. 7.
eius accipies filio tuo. Dicit aut dare ꝙ accipere, quoniā vxor cum marito 2 Esdr. 13.
numerabat, in virig. familiā transibat. Huiusmodi matrimonia diremisse
Esdras, veluti a Deo minqua copulata legi. Et sunt illa q̄ Apli voluerūt Act. 15.
appellant q̄ paulus ita mitigat sicut praeputiū, ciborū delectu ꝙ eidωλό Rom. 14
thyta, confirmans matrimonia fieri debere in Dño. Si tamē accideret vt al- 1 Cor. 7
terutra pars esset infidelis matrimonia nō esse huius rei grā dirimenda
Huc tendere videt acris reprehensio qua inuehit in illos q̄ ex textu Synodi 1 Tim. 4.
hierosolymitanae prohibebant huiusmodi fieri coniugia, cum deus odiū quo
prosequi consueuerat praeputiatos ex animo deposuisset ꝙ in gram recepisset
nō inimis ex praeputio gentibus, quā olim in Abrahamo, ꝙ quod haberet cir-
cumcisionem in Iudaeis, neq. ab illis aliquid requireret, quā fidem in Iesu Chri-
sto vt antea multis verbis est disputatū. Hoc igit discrimē in coniugio
receptis olim gentibus in consortiū credentiū Iudaeorū est sublatū ꝙ Deus
ea copulare cepit coniugia q̄ fieri antea prohibuerat. Segni conditio q̄ postre-
mum locum accepit, quoniā omniū eius notitia grauissima est. Prohibet aut
Deus "nētū" eam habeas iuste vxoris loco, quā aut tu nō vis habere aut ipsa nō
vult vt habeas pro vxore. Itaq. ꝙ tibi quod tibi voluntas deest ꝙ hic quod
ipse prohibeat deest id quod desiderat legitimo vinculo duo corpora ex ossa
in vnū, quod humana vis dissoluere nequit. Quā tu pro vxore habere nō
vis: habes tn ea loco vxoris lupa est. Cuius aut quā tu in vxore habere Leu. 18.
velles, Deus vero in vxorem tibi ea cedere nō vult multiplex est genus: Leu. 20.
vxor alterius: mater tua: nouerca tua: soror tua ex patre aut ex matre: Deut. 27.
notha aut legitima, neptis tua ex filio aut filia: soror patris tui: soror ma-
teris tuae: vxor filij tui: vxor fratris tui: filia vxoris, tuae: filia filij aut filiae
vxoris tuae: soror vxoris tuae, Si vir es etiamsi velis, tua esse vxor nō pot.
Nam Deus nō vult tibi haec mulierū genera copulare. A viro transeam
ad foeminā: Haec patri suo, vitrico suo, fratri suo, ex patre aut ex matre no- Iac. 2.
tho aut legitimo. Nepoti suo ex filio aut filia, fratri patris sui, fratri ma-
teris suae. Marito sororis prīs, marito sororis matris suae, marito filiae suae
marito sororis suae, filio mariti sui, filio filij aut filiae mariti sui, frima
riti sui in coniugiū nō copulari a Deo. Et cum talia coniugia fiunt magis
a Deo plectuntur malis testibus scripturis nostris ꝙ omniū gentiū historijs
Inducendis duabus sororibus aut in nubendo fribus duobus exceptio dari
a lege si id fit sine aemulatione vtraq. vina. Quod accidebat nonnūquā
in illo populo ex repudio alteri sorori dato, et si hoc fit suscitanda poste-
ritatis fraternae caussa. Huiusmodi aut stupra ꝙ incestus infamia morte
ꝙ rerumpub. mutatione omni tempore execratione horrenda puniri solet
a Deo. CHO. Videt etiam consonā rationi, vt si filius matre in vxore duce-
re nō pot, neq. filia nubere prī, vt mimus liceat filio, matri prīs sui aut ma-
teris suae, ꝙ filiae, patri matris suae aut patris sui matrimonio coniungi.

Idem dic-

† vxor frīs frīs tui vxor frīs matrīs tuae, †

Idem dico de vitrici aut nouerca: patre & matre, de patre & matre aui & auia, de vxore aui, de marito auiæ, de vxore patris matris, & marito matris, matris, de vxore fris pris, & marito sororis patris, de nuru filij, de nurú nepotis, & de genero filiæ, & genero nepotis. Hic enim sunt oiá legalia & paucis multa comprehendi oportere dixisti. PAS. Gradus hic sút notandi in legislatoris verbis, & nó personarú, q numerantur, nomina: aliog pater filiá in vxorem ducere posset, quomó hic nusquá nominat. TEL. Hæc sunt igr oiá q legibus diuinis cõiugia phibentur. Quæ sunt extra hæc & noe & gradú illiganturne oia á Deo, vt q ex illis nati sunt posteri legitimi filij, quod rátm mandatú legú sint susceptí, dici possint? PAS. Illigantur solidissime. TEL. Lex Dei nulla permittit in vrbibus lupanaria? PAS. Quodo multas diceret stuprari posse, si singulis mãdat non esse mæchandú? Lustra aut multar huiusmodi lupar solent eó habitacula. Erat qo Cynedor Florentiæ quod ex verbo Dei iustus & sobata vitæ, Hieronymus Monachus suis concionibus euertit. CHO. Videó meretricibus datus locus ne adulteria committerentur. PAS. Atqui primus & consuetus gradus ad adulteria est formicatio, quá vocant simplex. Si nó vis vxoratas tentari, ne permittas nón vxoratas filias, aut tuas aut alienas formicari. Nam permissa formicatione necesse est admitti lones & lenas q mulí parcúnt. Et male affecta concupia hóis & sui ímis facta laxatis nó mihi habemus nó vno in loco consistit, sed fit in dies singulos magis magisq; peccans peccatu, cum permittit posse, metú panár deponito, rem concupiscere relicta re, ad filiá accedit á filia ad vxórem pone-rat & ex aduersa venere quá fastidire incipit, eó peruenít vt ip̃ auersa venerem, vt olim quing. vrbiú ciues, videatur natus. Quare legislator principijs obstandú esse lege mandat: ne mæchator. CHO. Gregorius iste Papa boncompagnús qui Romæ imperat, Romá reduxisse meretrices, quas Roma peperterat impius ille Pius, nósolú nó quintus sed ne primus quidem dr, satiús esse ductus Romam alere formicatores, quá adulteros. PAS. Ita putarunt semper illi populú esse suú nó Dei, & leges diuinas pro arbitrio proprio posse, has antiquare, illas mutare, alias statuere. Misera capita quibus quærerent quid esset minus malú, nó studuerunt videre quærere quid esset bonú. Nam Deus ipó iussit vt minus malum sed vt bonú sanctú & iustú ex lege Dei addisceremus & illud opere perficeremus. Et qui mœchatur pis in leges Dei peccat: semel, quod concupiscit, iterum quod attingit id quod sua nó est vxor. Nam q dixit: Non cõcupisces vxorem proximi tui, dixit & ei: Non mœchaberis. Quod si ad vxorem proximi tui non accesseris mœchatus autẽ fueris, nó quæritur abs te quantú malú quá magnú aut quá parú admiseris: sed an leges Dei abrogaueris, an legibus Dei pareueris necne. Ab execrationibus em̃ legis nihil liberare pót nisi legiú diuinar obsequatio. Obnoxius est aut execrationibus legis óibus, q legibus diuinis, óibus nó paret, quas nó vitat qui minoribus suo iudicio mahs studet. Rectius facerent Papæ illi, si celibes illos quos alunt sine núro greges impurissimi celibatus, matrimonio posse quod Deus statuit, cõiungi lege lata permitterent, cum videant mandata Dei abrogari propter eór traditiones. Et cum Paulus censeat melius esse matrimoniú contrahere, quá vstiones carnis sentire, illi ecpntrario, clamare nó desinunt: melius est formicari quá vxorem ducere. Sed nó est mirú ab huiusmodi & viris & imperijs tã facile peccatu

DE LVSTRIS.

fac. 2.

fuis

fuisse in leges diuinas. Cum videamus et tres illos habuisse deos, sdm indi-
uiduum pro uno: Et preces suas sanctis mortuis et sæpe tartara incolenti-
bus proposuisse: Imagines et figuras Deo inuisibili celebribus in templis
erexisse, et illa magis adorasse et coluisse quam Deum rerum omnium condi-
torem. Hæc enim crimina dicit Paulus esse caussas ob quas Deus deserat Rom. 1.
homines, ut ea faciant quæ non conueniunt ut sicut alij statuerunt lupanaria
ita alij ut Rauennæ legatus Pontificius et Cardinalis diaboli certum
locum sed non sine vectigali, in quo licebat Deum et omnia blasphemare sacra
et execrari tam horribiliter ut credendum sit inde diabolos quam longissi-
me fugisse, ne tam horrendas execrationes in nomine Dei iaci audiant.
Flandris certus locus erat lustris, in quem confugientes uxores a ma-
ritis repeti non poterant: sed ibi scortari permittebantur gradu sub facto
a fornicatione ad adulterium. Mediolani lex est ut quæ semel uni est as-
sensa a quouis compellata clam palam assentiri cogatur, nisi id faci-
at accusata damnetur et virgis publice cædatur, ut visæ sint Respubli-
cæ dum minora mala ducibus populis consectantur, ad maxima mala perpe-
tranda fenestras amplas aperuisse populo. CHO. Et ut verum dicere
liceat, Non alio pertinere videntur verba illa Iesu christi: Iota unum Matt. 5.
aut apex unus a lege stante cælo et terra non præteribit. Nam omnia curan- Gal. 2.
da sunt ut fiant. Et Iesus christus minister peccati nunquam fuit. Nam
rebuspublicis ab initio pusillis gregibus ita leges Dei seruandas emen-
datas et depurgatas præfixit, ut noluerit, vel minimam rem, maioris
mali vitandi caussa quod prohiberetur a lege, de legis mandatis viola-
ri, desiderans sibi parare sponsam, non habentem maculam rugas nævos aut Eph. 5.
aliud huiusmodi quæ sponsarum facies deturpare solent, sed sanctam et im-
maculatam, quæ bona opera, quæ alia nulla erant præter præscripta diuinis Tit. 2.
in legibus, sectaretur. PAS. Huius rei caussa dicitur: Vos estis sal terræ, lux Matt. 5.
mundi, cum lucent bona opera vestra ante homines et excitatur mundus ad glori-
ficandum Deum qui tales sibi parauerit seruos, viuentes sine querela, sine
reprehensione, in medio nationis nonnunquam prauæ et peruersæ inter Phil. 2.
quam lucetis sicut luminaria in mundo. Si minora mala et non optima
bona sunt nobis consectanda, malo omnes sacerdotes uxores habere, quam
unum ex illis scortari. Malo viros duas uxores alere, quam uxorem et sortum
Malo filios ducere uxores (ut ait Augustinus) matres, quam pederastas
esse: Malo a rebuspub. ferri leges de duabus uxoribus ducendis, quam
lupanaria habere. CHO. Ne quid dissimulem. Quid est illud: Con- Deu. 22. 19.
demnabunt eum centum siclis, quos dabunt patri puellæ, eo quod produxit
nomen malum contra virginem Israel, habebitque eam in uxorem nec poterit dimit-
tere eam cunctis diebus suis? PAS. Loquitur de eo qui adulterij uxorem accu-
sauit, et falso accusasse a iudicibus deprehensus est. Hinc dicit fore
infamem, ut neque accusare amplius uxorem, cuius honestatem studuerat
inique defædare possit, neque dimittere. Quod est priuare illum iure illo
quod omnibus maritis lex concessit ob crimen uxoris aut publicum aut clan-
culariu. Nam quis publice coram magistratu mentiri in pœna capitali est ausus
quid non auderet in uxorem si aliquod ius illi in uxorem daretur? CHO. Pu-
tabam ego libellum repudij quamuis ob caussam illis verbis designari. Sed cur
cum papistæ ad plures deos adorandos et scripturarum sacrarum veram intelligen-
tiam corrumpendam non minus studeant maritos uxores, quam olim septem il-
læ ge-

DVODECIMVS

lae gentes populum Israëliticum, cum qbus matrimonia contrahere
Deut. 7. populo Israelitico nō licebat, ne allectus ad adorandos plures deos in-
duceretur. Cur dixisti inter nros et papistas conciliari posse matri-
monia, Cum inter populum Israëliticum et illas gentes, quas dixi
contracta dissoluerit matrimonia approbante factum Deo, Esdras?
Rom. 1. PAS. Magnū quiddam est esse Dei seruū, et peccatorem qdem esse, sed
Dei filiū in tabernaculo Dei commorantem, ius filior et hæredū Dei
nō perdidisse. Quamuis igr inter populum Dei et septem gentes q
populus Dei nō erant fieri matrimoniorū consociationes phibuerit
Deus, et factas diremerit: nunquā tn legimus matrimonia aut p-
hibita fuisse fieri aut facta fuisse diremta inter Israelitas Sama-
riæ et Iudæos Ierosolymæ. Quamuis ab illis isti et explis et monitis
prouocarentur ad cultum multorū falsorū deor, plus quā illæ septem gentes
prouocare potuerint populum Israëliticum ad multitudinē deorū
colendam. Ob hanc caussā cum papistas Israëlitis Samariæ compa-
remus, qui desciuerunt a vera intelligentia sacrar scripturar Dei, et
nō septem gentibus, apud quas nulla veri Dei erat noticia, et fieri
matrimonia permittimus et facta nō dissociamus. TEL. Quōdo illi veteres
Matrimonia qdo olim contrahebant. contrahere solebant matrimonia? Nam hoc seculo sunt certa concepta
verba et tempora, q siquis pterit nō dr habere vxorem sed scortū? PAS.
Ezech. 16. Pactum fœdus fides interuenisse in matrimonio indicat illud: Iuraui
tibi et iniui tecū fœdus dicit Dns Deus et facta es mea sponsa. Loqr
quōdo Israëlis sponsa nupta fuerit Deo: Ego agam tecum sicut tu
fecisti q nihili pendisti iuramentū vt dissolueres pactū: Ego tn recor-
dabor fœderis mei (quod iniui) tecum in diebus adolescentiæ tuæ. Despō-
Hose. 2. sabo te mihi in fide, et cognosces Dōm. Desponsabat aut et pr filiā ma-
rito et maritus sibi vxorem et a marito dos vxori dabar. Num res le-
1 Reg. 18. uis est in oculis vris fieri generū regis? Ego autem sum vir pauper
et despectus. Non desiderat Rex dotem aliam quā centū præputia
phelisteorū: Attulitq. Dauid præputia eor, et serui posuerūt ea oia co-
rā rege vt gener regis fieret. Quapropter dedit Saul ei Michal filiā
suā in vxorem. Numerata enim pacta dote videbar obligatus pater
dare filiā in vxorem. Unde sunt illa: Si quispiā duxerit vxorem acces-
Deut. 22. seritq. ad eā, dicetq. pater puellæ ad seniores: hanc filiam meā dedi
Num. 36. viro illi in vxorem. Erat aut statutū vt si filia esset hæres pris
virū alienæ tribus accipere in maritū nō posset, ne bona vnius trib9
in aliā tribum transirent. Illud quoq.: Si fuerit alicui viro desponsa-
Deut. 22. ta (a pre) puella virgo inueneritq. eam vir quispiā in ciuitate et
dormierit cum ea, educetis vtrūq. ad portā ciuitatis illius et obruetis eos la-
pidibus vt moriantur. Puella qdem quod nō clamauerit in ciuitate. Vir
aut ob eā caussā quod humiliauit vxorem proximi sui. Hæc, inquā, ver-
ba demonstrant quod desponsatio illa, qua vir paciscebar et deierabat
atq. ita mulier dabat et accipiebat fidem, et a pre accepta dote da-
bar in vxorem etiāsi in domo patris perseueraret habitare sponsa neq.
cum marito conueniret, matrimoniū legitimū dicebar, ita vt qui cum
sponsa rem habere inuentus fuisset tanquā adulter et vxoris proximi
sui violator morte plectebar. GHO. Dos igr, quā Iacobus pro duab9
Gen. 29. filiabus Laban dederat socero suo fuerunt quatuordecim anni. PAS.
Gen. 34. Sunt et illa verba: Augete plurimū supra dotem et munus et dabo
iuxta quod dixeritis mihi, modo detis mihi puellam in vxorem. Unde

et meretrix dicebar ea q̃ cũ viro conueniebat antequã fieret hæc despon-
satio et comburebar mulier, desponsata et illi q ex ephebis nõ excesserat Gen. 38.
si in virginitate aut viduitate sua honeste in domo pris sui nõ vixisset
sed sui copiã alij fecisset. Et sunt loca q̃dam, q̃ sigcant mortuo prẽ ius
elocandi fæminas ad tutores transire consueuisse. Unde Paulus, despõ 2 Cor. 11
di, inqt, vos viro vni vt virginem castam. Illa qo verba: Redde vxo- 2 Reg. 3.
rem meã Michal, quã desponsaui mihi centũ præputijs philistinor, in
dicant ipsã dotem et munera q̃ vicem dotis explebant data parentibꝰ
et cognatis desponsationẽ fuisse dictam, fuisseq. matrimoniũ veluti
mancipationem, quod vxorem faciebat in mancipio esse mariti, quod ius
à marito ne pater quidem Saul tollere potuit, quin remaneret et inelo
cata alij filia Michal. Et scribir in lege: Virq desponsauit sibi vxorẽ Deu. 20
et nondũ accepit eã (in domũ suã) vadat et redeat in domũ suã, ne for-
te moriar in bello, et vir alius accipiat eam. Quare si ille abire ad
bellũ ꝑ voluisset, cum redijsset, ad vxorem suã reuerti dicebar, q̃ sibi tã-
tum desponsationis caussa noto erat; TEL. Mutata fuisse ista pu-
to. Nam vbi Ego vixi viris numerabant dotes ab vxoribus, et nõ vxo-
ribus à viris. PAS. Vt quæq. gens dedit Deo nomen, Iesumq. chrm ẽẽ
credidit, his consuetudinibus redemtionũ, conductionũ, elocationũ, man-
cipis, quibus assueuerat et legem Dei nõ attingebat, eã q̃ est virtutis et
vitij, recipiebar in alior cætũ: Oẽs tñ illius seculi hoẽs iure græco, quo
vtebant et Romani viuebant in matrimonijs contrahendis. Sed hæc
narrata sunt vt demonstrarer quibus verbis pactis iuramentis mu-
neribus matrimonia contraherentur apud veteres sanctos Iudæor pres,
quodq. desponsatio fieret dote numerata, q̃ desponsa erat et veluti ar-
rha ad confirmationem contractus deponebatur. Neq. in verbis ꝑsẽ-
tis aut futuri temporis tanta vis erat, neq. in pueris et puellis tãta
potestas, quantã pontifices Romani, ignauissimi papæ nati ad destruẽ-
das leges Dei, illis dederunt. Nam filij et filiæ in pris potestate erant
ne qd legitime facere sine patre et duce et ꝑeunte possent, neq. copula
quã dicunt carnalis neq. ꝑsentis temporis enũciata oro matrimoniũ
faciebat aut firmabat, sed pactorũ obseruatio et promissionũ reꝑsen-
tatio. Unde et virginis desponsatæ violator occidebar, quod dicerer dor-
misse cũ vxore proximi sui. Et in verbis aut ꝑsentis aut futuri tempo-
ris nunquã legimus factam fuisse in desponsationibus diffrãm. Nam
cum numerarer promissũ, oĩa veluti præsenti vinculo vinciebant in vnũ
et q̃ fore dicebant, vt puta: dabo tibi filiã meã, si dotem tantã nume-
raueris, in præsens tempus transibant. Nam tanta dote, quanta pete-
bar numerata, filia nõ erat amplius pris, sed sponsa reddebar mariti.
Iurabat aut sponsa fidem, et maritus curam. Sicut aut apud Roma- vxorũ
nos ita apud hebræos erant vxorũ genera: Vnum in quo vxor propria grã
possidebat, dosq. à marito numerabar: Alterum in quo neutrũ erat ne-
cessariũ, tota tamẽ vis erat in dotis numeratione. Hinc fit, vt q̃ vxor dr
postea concubina dicar, q̃ vox illi nõ conuenit, q̃ dotata à marito venit in
domũ mariti. Hæc quamuis nõ omnino conueniant cũ consuetudinibus et
vocabulis aut græcorũ aut romanor: similitudine tñ ipsa, qua duo numem-
bantur vxorũ grã, quibus addi poterat tertiũ et quartum, nõ sunt omni-
no dissimilia. Unde Abrahamus vxorem habuit Saram, cuius solius erat Gen. 12. Gen. 25.
Agar ancilla, et cetura q̃ mox concubina dr. CHO. Nisi præuenisses te ro-
gasse.

gassem vt de vxoribus & concubinis Dauidis Salomonis Saulis aliquid diceres. TEL. Illud diligentissime notandum mihi duxi legem semper masculis loq, sed vbi sexus nulla ponit in lege differẽ, nõe maris vomire fœmina, vt Non occides. Et in matrimonio gradus similis longinquitatis aut propinquitatis esse quærendos & non nõia notanda, si rite lex intelligi debeat. PAS. Non notasti forsan illud quod maxime omniũ notandũ erat. TEL. Quodnã obsecro? PAS. Sdm aũt mandatũ in lege simile est huic maximo & prio mandato, Diliges proximũ tuũ sicut teipsũ. Examinastine aliquando quõdo teipsũ diligas? Nisi em noueris quõdo tu a teipso sis diligendus, bene nõ poteris intelligere quõdo abs te tuus sit diligendus proximus. TEL. Puto ego meipsũ amare ex toto corde meo & ex oĩbus viribus meis. PAS. Ergo proximus tuus q est abs te sicut tuipse diligendus ex toto corde tuo & ex oĩbus viribus tuis est amandus. Et cum duxeris vxorem, dices te illam amare ex toto corde tuo & ex tota ãia tua et ex oĩbus viribus tuis. Et maximũ & primũ mandatũ est vt diligas Deũ ex toto corde tuo & ex tota ãia tua & ex oĩbus viribus tuis. Igr totũ cor tuũ tota ãia tua, oẽs tuæ vires tota fortitudo, totus animus tuus solidus & integer nunc ad Deũ nunc ad te nunc ad alienos vertendus est, si perfectus obseruator diuinæ legis esse cupis. Nam quoquo versũ oculos direxeris, amoris integritas, illa quæ erga Deũ, illa quæ erga te illa q̃ erga tuos illa q̃ erga alienos petitur flagitatur iubetur. TEL. Quodnam igr erit in amore erga Deũ erga nos erga nostra erga alienos discrimen si ĩa vno simili ipsissimo amore complecti debemus? PAS. Discrimen illud quod sæpe diximus diligere Deũ propter se: te vero tua & aliena diligere propter Deum. Non hæc propter se & Deũ propter hæc, sed vice versa, vt idem sit amor sanctus iustus bonus fluens ex Deo sancto iusto bono, in te tua & aliena ex mandato legis sanctæ iustæ & bonæ. CHO. Silentiũ hoc tuum significare videtur finem dicendi depescere te & tacita petitione postulare. PAS. Sequerer ego dicendo, sed scio mihi attentiũ esse animũ cũm impellor ad alia cogitanda a corpore. TEL. Sequere si pauca dicunt, si multa, soluar cætus. PAS. Et in paucis & in multis nisi attendas aĩ docilitas & voluntas parum prodest. CHO. Intelligo, sed nõ comperendinabimus: cum primũ animaduertemus te vacare ad te conuolabimus. PAS. Ita fiat & bene valete. CHO. Bene ẽt tu vale & de anchoris in portũ iaciendis cogita.

Matt. 22.

Amoris erga Deũ & nos & alios discrimen

Pomeridianum colloquium.

Colloquutores. Pastor Chorus Samuel Telephus.

PAS. Itane me mihi vni feriari nõ licet? CHO. In præsentia feriandũ nõ est, vt tandem aliquando feriari tibi liceat. TEL. Vbi eram, cantari a iuris studiosis audiebam: Parum est iũs esse, nisi sint qui iura tueantur. CHO. Dicitur ẽt apud alios Ius habere, postulare vt sit qui suũ ius dicere possit, & qui ius auditũ declaret ius esse. PAS. Itane ex abrupto in ius ipsũ ingredimini? Ingrediamur. Assidete. Ius datũ est vt illud addiscamus, nõ solũ vt ad illud vitam nostram componeremus: verũ ẽt vt iuuenia ad alios affecti haberemus arma, quibus ius nostrũ tueri possemus. Quonia aũt boĩ perturbatus ãiul nõ permittit cernere quod iustũ est datus est custos

Ius

iuris

iuris a Deo, qui Deū ipsū latore legū in reddendo iure representaret
voluitq. vt sine affectu humano ius prōnciaret. piceres a legibus tu-
torem legū statuj stqcue aliquem qui affectibus humanis et sensibus
careret. Non vult allici posse muneribus tangi mia spe metu ira amore
sed eos affectus Dei, quos Deus verbis legis imprimere voluit inde acceptos
illis seipsū imbuere et induere. TCL. Quidam laxato fune ex alto cadēs Deut. 17.
casuem qui trasibat per via publica oppressit et ei collū fregit et Deut. 16.
mortuus est iste, et ille a iudicibus solutus cum esset homicida liber di-
scessit nulla multatus pena. PAS. Etiam ministri iustitie et mandati
occidi et occidunt nefarios et nō sunt homicida. Aequitas in legis ver-
bis, quem affectū diximus, legislatoris necessaria est. Et addubitant
philosophi verū satius sit in repub. leges sanctas esse improbo iudice
an sanctos iudices nullis legibus, quod viderent et sanctos iudices ne-
ne legibus quibus constringerentur ad ius reddendū, duci posse humanis
affectibus, qui magnor etiā virorū velum obtendunt rationi. Et sanctas
leges semel loquī et summo iure ex verborū simplici sensu agere, esse
summa hoem afficere iniuria q ius a legibus referre debebat. Sicut
aut aequitas mimuit crimen homicidij cum quis aliquē occidit casu
nō odio seipsū protegendo nō alium inuadendo. ita eadem aequitas au- Deu. 19.
get crimen violati corporis. Vt cum fœmina, vt marito ipugnanti suc-
curat, alterius viri q cū suo viro iurgāt verenda manibus invadit. Deut. 25.

DE MAGISTRATV. CHO. Sed cum oia præcepta legis si oēs eius execrationes euadere et
nulli subjci desideramus sint partim in opere, partim in cogitatione
nō videt iudex vicarius Elohim et obid Elohim nominatus pibus legis
transgressionibus esse prapositus. Qui em aio concipit adulterū adul- Legis duo tu
ter est, nō tn a iudice tanqua adulter punitur. Vel igr iudex nō est tores
tutor totius legis vel duos tutores lex habebit vnū qui videlur, et q. Sap. 6. 4
q videntur malefacta, punit ex legis Pscripto morte, plagis, infamia, Ecc. 66. 18
corporis mutilatione: Alterū, qui cum nos cat inulta, punit ea malefacta Ecc. 6. 09.
q ab hoibus nō videntur, suo tempore. Nam et qui occidit hoem et fu-
git nō statim capit, vincitur, in carcere conjcitur, morti adiudicatur
et capite plectit. sed quaritur, inuentus capitur, captus vincit, vinctus
custodiæ tradit, auditur, damnatur, occiditur. Quem morem iudex inui-
sus cum sequatur euenit vt q peccant visibili et invisibili a iudicibus
visibili et invisibili nō confestim puniantur. PAS. Bene coniectas. Na
lex tota lata est vt tota seruet et vt, tota nō seruata, poenas requirat
sicut seruata Pmia donet. Hinc pritur metus nō seruantibus, inde spes Rom. 13.
seruantibus leges. Quamobrē duos statuere oportet iudices, vnū hoem Duo iu
vicariū Dei, q ea peccata q nocent alijs punire studeat. Alterū Deū. dices
q ea puniat peccata q nō videntur ab alijs, et q in seipsū committit
nō, qui nō sua res est sed totus est Dei mancipiū. TCL. Quid fiet de
vot criminibus q cognoscuntur admissa, abs quo aut admissa sint igno-
rantur, et ob ea caussa a nullo puniuntur et q clam, deliberatione aut pri-
uata aut cū alijs coicata admittuntur, q minqua aut venire in noticiam
hominū aut ab aliquo puniri videmus? Dicemus hæc aliquando aut nū-
quā puniri? si aliquando, quando tandem? si minqua, cur in legis Pscri-
ptis sunt interdicta magna verborū comminatione q nūquā essent pu-
nienda? PAS. Legem totam a primis fundamentis retractare cogis.
Vitia commissa ab hoe in leges diuinas, olim aliqua cortis ceremonijs
et oblat.

Lauare
vit andar
remadud.

Ps. 51.

Esai. 1.

Ezec. 20.
24.

Rom. 4. 18
Rom. 2. 10
Rom. 7. 7.

Gal. 3. 21.

Rom. 8. 3.

DVODECIMVS

DE POENITENTIA

Pœnarū vitandar remediū.

et oblationibus, oīa vero poenitentia aī bona et probata Deo purgari pos-
se, a Deo in eisdem legibus fuit constitutū. Qua in re misere decipie-
bantur Iudæi, qui illis ipsis obligationibus et ceremonijs putabant pur-
gari posse, adulteria, homicidia, furta, ebrietates, quibus purgandis nul-
la sunt ordinata a lege sacrificia, sed sola poenitentia aī, quibus expia-
bant ab immūdicia hi, qui cadauera mortua tangebant, et alia admitte-
bant, de qbus lex certas ceremonias ordinauerat. Non desideras, inqt,
Ps. 51. sacrificium, alioqui darem neq. holocaustū (pro mundicia adulterij
de quo ibi loqr et homicidij) gratū habes: Sacrificia Dei sunt, spr̄s cō-
fractus, cor contritū et concussū, hæc Deus nō despicies. Et alius: Ad
Esai. 1. quid mihi multitudo sacrificior vestror? et q sequuntur. Concludit aūt
Lauate cor, mundamini auferte maliciā conatuū vestror a conspectu o-
culor meor, cessate malefacere, discite benefacere. Et alius: Rebelles
Ezech. 20. 24. fuerunt mihi filij, in statutis meis non ambulauerūt, neq. iudicia me-
a custodierunt vt facerent ea, q cum homo facit viuet in eis: Eo quod
nō fecerunt iudicia mea, sed abiecerunt statuta mea: ob id et Ego dedi
Rom. 4. 15 eis statuta nō bona et iudicia, in quibus (quod illa profanauerint) nō
Rom. 2. 10 viuent: Lex enim iram operar in illis qui se profanant, sicut colenti-
Rom. 7. 7. bus reddit gloriā et honorem. Non quod lex sit peccatū: sed quod cū id
fit quod per legem ōnditur esse peccatū, incurritur in poenā, quā mi-
natur lex committentibus peccatū, vt lex sit bona sancta iusta viuificās.
Sed cum prophanatur ab hoībus q suas consectanr concupīas, vertir sicut
illi in ficus nō bonas, in vitem alienā in spinas et tribulos: ita illa in
ignem in damna, in mortem. Nouo populo sola resipiscentia aī pro re-
medio vitandar poenar legis, relicta est, sine qua sicut prior populus
in peccatis requirentibus cor contritū et compunctū oblationibus nihil
faciebat, quin potius ad iras implicabiliores commouebat Deū, quod q
Deus ordinauerat reijceret, accerseret aūt pro subsidio q Deus nō ordi-
nauerat: Ita et posterior populus precibus et adorationibus nihil pro-
mouet cum vera aī poenitentia est destitutus. Sicut igr oblationibus
homicidia matricidia, nex prophetar nō purgabantur, quoniā lex nō
statuit per oblationes huiusmodi crimina deleri posse: ita poenā a lege
interminatā cum quis in eam incidit nō parendo legibus, legis beneficio
nō pōt effugere, sed sola mīa Dei. Similr et illi, qui cū nō subessent diui-
nis legibus, quod essent ꝓputiati et nullo beneficio legū possent se tueri
nec minores maculas oblationibus, nec maiores poenitentia aī subleua-
re poterant, quod lex de illis nō dissereret. Hinc sunt illa: Si data
Gal. 3. 21. esset lex q (sibi nō parentes) posset viuificare, vere ex lege esset iusti-
cia (et vita) Sed conclusit scriptura oīa (oēs vtriusq. populi tā Iudæ-
os quā gentes) sub peccatū. Quare nō ex lege speranda est, quā lex nec
spondet nec præstare pōt, iusticia et vita, sed a Deo legis datore, qui
promissā vitā dare voluit per fidem Iesu chri credentibus. Et, Quod
Rom. 8. 3. impossibile erat legi, in quo infirmabar per carnem (præputiū) Deus
filiū suū mittens, vt iustificatio legis (promissa) impleretur in nobis,
peccati damnauit peccatū (ita aptaui textū vt intelligeremur me-
lius) Lex igr neq. Iudæis condonare poterat et culpas grauiores
quod nulla sacrificia haberent qbus illæ expiarentur, neq. ꝓputiatis
aliqd promittere audebat, quod sub suo iure illi nō continerentur, Qua
de re tota Epla ad hebræos disputat. Misericordis igr Dei intererat
et illis culpas remittere, et his in præputio spem vitæ et salutis dare.
Quæ dicta sunt de illis seculis et populis, ad oēs ætates et populos sunt

trans

transmittenda, leges sūt esse latas a deo q̄ sponderent vita se seruātibus, minarentur mortem se nō seruantibus: Sed q̄ nec vita promittere eis, q̄ se nō obseruassent, nec mortem minari his possent, qui se obseruassent. Sicut aūt salaria peccantibus erant, mors, tam his, q̄ in leges peccabant ꝙ per leges iudicabam, quā illis, q̄ sine lege peccantes sine lege condemnabantur. Ita ꝯmia virtutū ꝙ obseruatoribus legū diuinarū, ꝙ eōr qui in diuinas leges nō peccabant, ꝓposita aliis quam his, q̄ subiecti erant legibus diuinis, factis filijs dei promissa erant. Vnde illud: Iesus ctūs minister fuit iudæoꝝ ad confirmandas promissiones patrū, gentibus aūt ꝓ mām dei. Et alio loco dr̄: Per viscera misericordiæ dei, dew fuisse motū vt mitteret ihesū chrīm ꝙ visitaret ꝑpulū suū. Quonia condonare eas pœnas, quas debebant pendere, ꝙ iudæi q̄ in lege dei nullū habebāt remediū per quod ab illis pœnis quas lex dei se violantibus minitabatur liberarentur, nisi pœnitentia, qua aspernabant, sacrificiū nullū habebant descriptū cui fidere possent: Et ꝓputiati, quibus nec per legē dei nec sine lege dei erat quicquā promissū vt condonatione peccatorū sperare possent, nō erāt legis, sed solius misericordis dei. Dicamus igr oēs maculas, culpas ꝙ peccata q̄ ex imputatione legis defædare hōem poterant in triplici ordine posita inuenīri in lege. Nam aliquæ culpæ certis sacrificijs expiabantur, q̄ vocamus nunc culpam, qđ sacrificio erat expiandū, aliquæ nullis qdem victimis, sed iudicij vicario ꝯlohim expiandū certa pœna remittebantur, aliquæ culpæ quidem erant ꝙ certis pœnis condemnandæ, sed q̄ nec sacrificijs tolli, nec iudicijs vicarij ꝯlohim cognitione perpurgari dignæ sunt visæ ei q̄ leges condidit, sed sui iuris ōs hūiusmodi esse decreto publico pronūciauit. Primi ordinis sunt oēs leges purificationis rē nr̄ap̄ōbuē, de quibus contendisse ioannis discipulos cū iudæis legimus, et in quas oēs suas spes videntur olim collocatas habuisse iudæi, ducibus phariszeis. Hæ aūt in lege erant de lepra, de mensibus feminar̄ de fluxu seminis, de cadauere, de fimo contactis, de partu fæminarū ꝙ aliis q̄ immūdū reddebant ꝙ indignū societate aliorū hōem ꝙ veluti ἀποθεωθέντας ꝙ q̄ immūdicia abstergebāt separatione ab aliō societate per certū tempus, ꝙ victimis seu oblationibus legitimis, q̄ q̄ faciebat lege pronūciante ab oi immūdicia alienis iudicabāt. Hæc prioris populi purificatio ꝙ contaminatio erat, de qua nostri ita scribunt: Si sanguis hircorū ꝙ taurorū ꝙ cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificatos, ad carnis (inquinatæ) emūndationem, quanto magis sanguis ihesu chri emūdabit conscīam nostrā (noui populi hominū) ab operibus mortuis ad seruiendū (in ꝯputio) deo viuenti? Sequūntur duo ordines reliquarū culparū, q̄ nullar̄ victimar̄ sanguine expiari ꝓpiari legis aliquo mandato poterant, quarū nō oēs ad vicariū ꝯlohim, neq̄ oēs ad ꝯlohim, sed partim ad illum partim ad hunc lege ꝯscribente remittebantur. Hæ oēs erant in vitio, a quo q̄ aberat virtuti studere dicebat. Iudici seu ꝯlohim dīs sūt dicitur: Si propheta, si somniator siue tuus si filius tuus filia tua si vxor tua si proximus tuus, quē amas veluti aīma tua dixerit: Eamus ꝙ adoremus deos alienos occidēdo occides ea. Si vrbs fuerit debes inquirere inuestigare ꝙ interrogare diligenter, ꝙ si verū fuerit quod facta sit abominatio ista in medio tui, percutiendo percuties habitatores ciuitatis illius in ore gladij. Cuima

Exod. 21. Leu. 20 Leuit. 24. Rom. 2

Rom. 15. Luc. 1.

Leu. 20. Exod. 22. Exod. 21. Leu. 20. Leu. 22. culpaꝝ triplex ordo: ab

Ioan. 3. Marc. 7. Leu. 24. Deut. 21.

Hebr. 9. 13

Deut. 13.

ledi

DVODECIMVS.

Exod. 21. Leu. 20 Leuit. 24. dicit patri suo aut matri suae morte moriatur. Percutiens prm suum aut matrem sua morte moriatur. Percutiens hoem ende moritur, interficiar morte. Si homo machinetur in proximu suu vt dolo occidat eu ab altari meo tolles illum vt moriatur. Qui furatus fuerit hoem & vendiderit eu atq; inuentus fuerit in manu eius morte interficiar. Si percusserit vir seruu suu aut ancillam sua virga & mortuus fuerit sub manu eius vl cuscendo vltio sumet. Si contenderint viri & offenderint mulierem pgnantē Si exitus fuerit mulieris dabis aiam pro aia oculu pro oculo dentem pro dente manu pro manu pedem pro pede, adustione pro adustione, vulnus pro vulnere liuorem pro liuore. Si bos impegerit in virum vel in mulierem & mortuus fuerit lapidando lapidabit bos ille & nō comedet caro eius. Si bos cornupeta fuerit ab hesterno & nudius tertius, & dns eius admonitus nō custodierit eu, sed ille interfecerit virum vel mulierem lapidabit bos ille atq; dns eius interficietur. Si pecu fuerit ei impositu dabit pro redemtione aiæ suæ quicqd fuerit ei impositu. Maleficam nō patieris viuere. Quicunq; iacuerit cu iumento morte interficiatur. Qui immolat dijs pterquā dño soli exterminet. Violans sabbathum morte interficiat, quoniā vis q fecerit in eo opus eradicabit aia illa de medio populoru suoru. Vis q fecerit opus in die sabbathi morte interficiatur. Qui dederit de semine suo ipsi Molecho morte interficiatur. Vir q mœchatus fuerit cum vxore proximi sui morte moriatur. Vir q dormierit cum vxore patris sui morte interficiatur vterq;. Vir q dormierit cu nuru sua morte interficiantur ambo ipsi. Vir q iacuerit cum masculo concubitu fœmine morte interficiantur. Vir qui duxerit vxorem & matrem eius ignis comburentur. Mulier q accesserit ad quodcunq; pecus & succubuerit ei occides mulierem atq; iumentu. Vir q acceperit sororē sua filiā patris sui aut filiā matris sue & viderit pudenda eius & illa turpitudinem fratris sui. Vir q iacuerit cum muliere menstrua habente succendent ambo de medio populi sui. Qui maledixerit deo suo portabit peccatu suu. Qui blasphemauerit nomē dni morte interficiatur. Filium protervu & accusatorē prē quod sit commessator & potator lapidibus obruatis. Quando fuerit in hoc peccatu morte dignus & interfectus fuerit suspendes eu super lignu, nō tn pernox erit cadauer eius super lignu. Hæc & similia q exlectione sacroru bibliorū colligi possunt, hoi, iudici, deo & vicario dei committuntur expēdienda, quē sicut leges volunt propijs & humanis affectibus, ita volunt & iubent ex animo legislatoris verbis legis inclusu induat & in se recipiat, modo id quet vt conseruat leges equitate & ita viam iustitiæ custodiat vt ad denia iniquitatis nō eat ger. Vidi puerū occidisse cultello aliū puerū, & raptū in prætoriū cum puer ille neq; quid cultellus esset neq; quid prætoriū adhuc ꝙ ætate intelligere posset, cum esset ferme trimus tum Senatus fundus sit, obtulit puero talerū & pomū, cum puer talerū deligens relicto pomo damnatus est mortis, quod eo iudicio iudicatus fuisset consulto puerū occidisse. Alius cū matrem sæpe monuerat, ne cogeret filiā, q sua esset soror scortari, cū illa monitis filij nollet parere, sed ia filia ferme ad inhoneste viuendu deduxisset, ille iratus matrē verberauit, multa sorori minatus si inhonestā vitā viuere cepisset. Mater accusauit filiū. Senatus cœtus & prudens sit filiū hac de parentibus lege damnauit morte. Et sunt innumera q occurrere possunt, q nisi suis circūstantijs mitigationem æquitatis attulerint legis verbis cædes multæ bonor eiuu edentur, & id legibus peribit

Lucas. 1. Rom. 15. 8 Rom. 2 Ioan. 3. Matt. 7. Hebr. 9. 13 Deut. 13 culpam triplex or. db

ibit, quor vitam leges ipsæ tuentur. TEL. De Sabbatho quid dixisti? PAS.
Priori populo certus erat indictus sanctificationis dies, de quo supra dis-
putatum est, cui in nouo populo perpetua vita successit. Est tamen à coe-
tibus christianor dies prima Sabbathi, quam dnicam nunc dicimus, constituta
in qua fierent conuentus et vacarent hoes verbo Dei vt erudirentur in
doctrina et legibus degendæ vitæ, vt illa sensus, his mores informarent
ex instituto diuino. CHO. Mors plura habet vt video, noia in lege. PAS. Mortis nomina
Habet. Dicitur enim no solum mori, ver et exterminari, lapidari, vlcisci, da-
bit animam, feret iniquitatem, igni comburer et plura alia noia sunt, q
sigcant poenam illam, qua iudex vitam præsentem aufert peccanti in leges
hoi per sententiæ pronunciatione. CHO. Estne aliquid in verbis illis: orbi
morientur, mali? Scribir enim: Vir q dormierit cum vxore patrui sui Leu. 20.
portabit peccatum suum, orbi erunt: Vir q acceperit vxorem fris sui, orbi erunt.
PAS. Orbos mori sine hærede mori, quod est: filios q nascuntur esse spurios
neq. patris neq. matris esse sed terræ filios. Intelligitis aut quod non
licet nepoti cum vxore patrui, aut nepti cum marito amitæ, aut nepoti cum
vxore auunculi aut nepti cum marito materteræ. TEL. Etsi no licet ducere v-
xorem et matrem vxoris neq. licebit nubere marito et patri mariti. Sed sunt culpæ q morte no expiant.
ne oes leges, commendatæ iudicibus, sanguine scriptæ? PAS. Minime. Sunt Exod. 21. et 22.
et leges temperatæ de cæde de vulnere de furto de agro de pasto de deposito Leu. 24.
de commodato, de damno facto de vitio illo de quo est lex illa: Si quis per- Deu. 19.
suaserit virgine nondum desponsatam concubueritq. cum ea dotando dotabit eam Exod. 22.
sibi in vxorem, si pater eius conserit. Indotata enim concubina et vxor promi-
scue dici posset. Hanc legem certam ob caussam recitaui. Recitabo et illam:
Cum quis fuerit filius impius dignusq. q vapulet, deyciat eum Iudex et cædat Deu. 25.
in conspectu suo iuxta impietatem eius sdm numerum quadraginta plagis ver-
beret eum et no addat. Facit enim ad illud dictum Pauli: Quinquies quadragenas 2 Co. 11.
vnaminus accepi plagas. Nam quoniam scribir: no addas, vna plaga minuebat
iudices quadragenarium plagarum numerum æquitate legitima vtentes. CHOR.
Sæpe legimus æquitate fuisse vsos Iudæos, sæpe vltra verborum legis sigcatio-
nem progressos multas crudelitates edidisse. PAS. Ita vidistis Leges Solonis
potius quam Draconis cum legibus diuinis conuenire, et quod ille no putarat Mo-
sen legibus suis de pre cæso inclusisse, legesq. illas Coles et adorabis vnum et so-
lum Deum tuum: Nomen eius no blasphemabis, sed sanctificabis. Parentes tuos
honorabis. Non moechaberis. Non desiderabis vxorem proximi tui, et alias
quasdam fidei iudicis fuisse commendatas vt curaret illas ab oibus serua-
ri, et no seruantibus sine cunctatione cognita caussa, mortem, damna, infa-
miam, mutilationem membror plagas infligeret. Sunt aut aliæ quas Deus
sibi reseruauit, iudicandas et vindicandas præter has, cum Iudici aut non
innotescunt omnino, aut no solide liquent. Has enim sicut et illas causas
quas iudex aut deceptus à falsis testibus aut proprio odio inductus pter
legum diuinarum præscriptum iudicauit reuisendas et recognoscendas illo di- Deut. 32.
cto: Mihi vindicta et ego retribuam suo tempore, reseruauit. Ita aut scribir: Exod. 20.
Non adorabis ea, q2 ego Dns Deus tuus, Deus æmulator visitans iniquitatem
patrum in filijs in tertijs et quartis gratiomibus eor qui odiunt me. Quod
si caussa patrum vindicat suas iniurias per tot grationes, quid dicendum est
fieri cum patre et osore Dei et tot malorum autore? Non insontem faciet Dns
eum qui nomen suum sumserit frustra. Non concupisces vxorem proximi tui, Deut. 5.
nodom

non domū nō serūm nō ancillā nō bouē nō asinū aut quodcunq; fuerit pro-
ximo tuo. His legibus nō obedientes supsunt indicio Dei qui internōr arca-
nōr cordis est inspector. Hæc oīa male indicata q̄ dimissa à iudicibus, clam
gesta ē nulli hominū cognita q̄ certis poenis subesse oportet eō quod magnis
execrationibus percellantur à lege. Quando nolueris, inquit, audire vocem Do-
mini Dei tui vt custodias ē facias cuncta præcepta eius atq; statuta eius
q̄ ego præcipio tibi hodie, venient super te cuncta maledictiones istæ appre-
hendentq; te. Maledictus eris in ciuitate in agro, maledicta sporta tua,
reliquiæ tuæ fructus ventris tui, (in tertijs ē quartis gratiombus) fructus
terræ tuæ, fœtus boū tuōr, greges ouiū tuarū. Maledictus eris in introitu, in
exitu. Mittet Dñs in te maledictionem, perditionē increpationē oīa ea ad
q̄ miseris manū tuā ē q̄ feceris, donec deleat te atq; perdat te cito propter
malicia conatuū tuōrū ē quod me deseruisti. Segnūr execrationūm
legis indicia pestis, tumor, febris, ardor, æstus, gladius, vredo aurugo, cælū
æneū, terra ferrea, pluuia arenæ ē pulueris, meticulosus animus, viscera pru-
rigo, scabies, amentia, cæcitas cordis, stupor mentis, infelicitas, oppressio
per calumniā, direptio, cadauer insepultū, ē alia longa narratione recita-
ta à Moseē quæ oīa Deo cognita caussa ē animaduerso quod impietas est
completa, inspectore Deo, ferente sententiam in impios, mittunt confestim ē
corripiunt hōes reos, legū diuinār nō obseruatores. TEL. Nullos unquā
vidi impios ne parte quidem minima hoī maiōr correptos. CHO. Iesus Chris cū
in Euangelio dicat: Quærite ē nō dedistis mihi manducare, inopiā men-
dicitatem, sitim, famem, nuditatem, vincula, carcerem, morbos, incertitudi-
nem sedū dat iustis: iustis aut oīa q̄ sunt his contraria. Et Iobus
leprosus fuit. Et Paulus nunquā uno loco consistere potuit sed orbem u-
niuersū peragratus est, coactus ab hostibus suis ob id quod studeret pla-
cere Deo. TEL. Iam dixit Dñs has minas legis in impios certo fore suo
tempore. Dilationem namq; quam fieri videmus nō esse obliuiosi ē tor-
pentis Dei, sed clementis ē benigni, q̄ sciat immittere pœnas impijs hōib9
ē cum malicia eōr est patefacta oīb9 ita vt sint inexcusabiles, ē cū be-
nignitate Dei diu sint abusi, expectantis ē inuitantis illos ad pœnitētiā
ē cum cor pœnitere nesciū se habere certa demonstratione declarauerit.
CHO. Hoc tempus est cum vitæ vita fuerit copulata, ē cū ália uiuifi-
cans corpus relicto corpore per se viuere incipiet. Tunc ēm sensura est
si prius nihil sensit, quam malū sit deseruisse Deū ē leges Dei nō obser-
uasse. PAS. Hæc mihi semper visa est plana via ad áiæ immortalita- DE IMMOR-
tem demonstrandā, cum mihi fore eōr q̄ interminatur lex malediuīē tibō TALITATE
euenire his videamus q̄ legibus Dei nō parent. Nam necesse est aut De- Animæ.
ū esse emendacem, q̄ has execrationes in impios comminatur, quos nūquā
nobis videntibus torquet: aut altera vita esse, in qua nobis nō videntib9
impij torquentur ē illas pendunt pœnas quas lex comminat. CHO. For-
san verba illa: Quorundam hominū peccata ante patescunt q̄ cedentia qua- 1 Tim. 5. 24.
temis damnentur: quosdam aut hōes seqr damnatio antequā eōr peca
manifesta sint. Itaq; bona opera patent, ē q̄ aliter se habent, tegi ne-
queunt. PAS. Opponis πρόδηλα ē πρυβλῆται ἢ ἄδηλα, ē facis vt his du-
obus correspondeant πρόδηλα ē ἐπακολουθοῦντα vt recta sint q̄ seq
solent damnationē: manifesta aut q̄ damnationem sua manifestatione
antecedunt. πρὸ ὧν aut inter prætaxis τῶν πολλῶν ponis ē opponis τὰ πο-
λλὰ ἄγνωτα ē τὰς ἀμαρτίας q̄ sunt λάθρα ἢ ἄλλως ἔχοντα. Laudo diligentia.
Sīgnat aut Paulus hōes aliquando pumri à Deo, nobis aut nō patere stati
ab initio pœnarū inflictarū causas, sed nonnunquā post pœnas inflictas
pate-

Deut. 28.

Matt. 25.

1 Tim. 5. 24.

patefieri: Sæpe tamen nos cernere malor, q̃ feruntur ab impijs, caussas anteq̃
impij malehabere incipiant. Scimus tñ Deũ neminem vnquã punire, nisi
iuste: Ita et in bonis operibus sæpe Deũ dicimus benefacere, q̃ bonis bene faci-
at et malis male: aliquando tñ fieri, vt mali bene, boni male tractentur.
cum nos iudicemus et bonos bene et malos male habere dignos esse. Et plane Rom. 8.
Si oĩa infortunia bonis cedunt in bonũ, et oẽs felices successus malis cedãt
tandem in malũ neq. illa mala, neq. hi bona essent nominãda. Quis enĩ
seminare diceret aut iacturã aut lucrũ esse nisi messis tempore? Messis
enim demonstrare solet seminũ iactus fueritne fortunatus an calamitosus.
Et seminare dicimur cũ bene viuimus aut male, aut cũ male degimus vi- Gal. 6.
tam et bene à Deo tractamur. Quare bene coniectas et hic in aliqbus et
in futuro seculo in omnibus manifestatũ iri quã verus sit Deus vt in
pollicitis ita et in minis quas in suis legibus impressit. CHO. Sed qd
si chrs Iesus suscepisset ante mortem, sicut suscepit post mortem regnũ
administrandũ et gubernandũ, et si nõ oĩa à principio, aliqua tñ illi pars
fuisset subiecta, sicut quotã regni partem post mortem se vidisse te- Hebr. 2.
star Paulus fuisse Iesu chro subiectam. Cuius grã Ioannes narrat se Ioa. 1.
vidisse Iesũ chrm gloria atq. honore atq. stemmatibus regni redimitũ
quã partem legis suscepisset curandam? Illamne qua dr nõ occides
an illam q̃ mandatur: Si quis occiderit morte moriatur? PAS. Obscure
nimis proponis, neq. quid velis hi, q̃ tecum venerunt intelligunt, si bene
sensus istorũ perspectos habeo. TEL. Dixisti in populo alios esse sub-
ditos alios pfectos: hos esse Dei vicarios vt studeant leges Dei seruari
à populo, ea ratione et his poenis, quas Deus in lege pscripsit: Illos esse
ad quor affectus coërcendos sint latæ leges. Nunc iste quærit, An si Ie-
sus regnasset in suo regno neq. fuisset occisus à sui regni ciuibus, fuis-
set vicarius Dei. An vnus è populo? hoc esse video quod iste quærit. PAS.
Perspicacis ingenij te ab initio esse iudicaui neq. falsus opinione sũ. Tu tñ
effer clarius. CHO. Iesus chrs fuit à Deo in mundũ missus vt esset Ma-
gistratus, an vt esset priuatus homo? PAS. Tot verba de Iesu chro feci-
mus et nondũ nosti quid fuerit chrm esse? CRISTUM ESSE EST Mes-
siam, filium Dei, Regem, Principem, Elohim esse. Tunc aut chrs et rex
fuit à Deo Iesus filius Mariæ declaratus, cum attigisset annũ ætatis Luc. 3
tricesimũ. Ante tempus illud priuatus erat, et non magratus; post tem-
pus vero hoc magratus fuit et nõ priuatus. Verũ cum à suis ciuibus su- Ioa. 1.
per quos erat à Deo constitutus magratus, nõ fuisset receptus, sed extra Luc. 19.
vrbem reiectus, et Deus aliũ magratum populo suo dare noluisset, Et popu- Matt. 21.
lus remansit sine magratu, et Iesus magratum gerere nõ potuit, sed vi-
tam priuatã degere coactus est vsq. dum fuit occisus, sepultus, rediui-
uus assũtus in cælũ, et missis nũcijs præconibus publicis, nũciatus quod ip- Act. 10
se esset iudex viuorũ et mortuorũ, magratus et eius populi abs quo fue-
rat repudiatus et eius abs quo fuit dictũ factũ auditus et vt rex adora-
tus. Tunc, inquit ille, cum potentia fuit filius Dei h. e. rex et iudex decla- Rom. 1.
ratus, Euonia prius magratus erat à Deo datus sine potentia, sed nõ re-
ceptus ab hoĩbus. CHO. Sed quid factũ fuisset si tũ, cum est primũ decla-
ratus magratus nõ fuisset repudiatus, sed pro rege vncto à Deo habi-
tus et adoratus? PAS. Regnasset vt alij, qui eũ in populo Dei antecesserant
reges: gladiũ gestasset, punisset improbos, honoribus affecisset probos, iu-
dices per portas constituisset q̃ iudicare possent populum et q̃ Elohim

DE IESV CHRISTO.

cogno

cognominarentur, quoniam iudicia Elohim exercerent. TEL. Huc te trahe:
bant isti. PAS. Ducor Ego nõ trahor. Per oĩa sacra biblia Iudex Rex Prin:
ceps Messias cum ad imperiũ ea vox refertur, sicut et filius Dei, genitus
à Deo, lapis reprobatus, administrationem regni eã notat q̃ gerit gladiũ
ferri, ex qua excinduntur impij ex regno et conseruantur pij. Dabit, inqt.
illi Dñs Deus regnũ Dauid patris sui, et regnabit in domo Iacob (sicut
Luc. 1. 32. Dauid sed.) in æternũ. Nunquã aut̃ gessit gladiũ, quoniã nunquã hũc
magr̃atum adiuit. Adiri enim regnum nõ poterat cum nullæ adessent
vires à Deo datæ, q̃bus improbi agricolæ q̃ suã esse hæreditatẽ cupiebãt
eliminarentur, sine totius populi approbatione. Iesũ aut̃ pro rege habe:
re nolebant nisi inconstantibus votis, cum ad nutũ scribar̃ et phisæor̃
verterentur nunc huc nunc illuc. Unde dixit: Regnũ meũ nõ est de hoc
Ioa. 18. 36. mundo. Et caussã reddit: si enim ex hoc mundo esset regnũ meũ, serui
mei, (abs q̃bus in regem creatus fuissem) decertarent armis ne in man9
Iudæor̃ hostiũ meorũ venirem. Itaq. regnũ meũ mihi datũ nõ est hinc ex
hõibus sz̃t, sed ex Deo. hoc est Regnũ meũ nõ habeo ex declaratione
hominũ, sed ex eo, quod à Deo sum in regem declaratus. Nam si ex ho:
minũ declaratione regnũ haberem, hões illi q̃ me sibi in regem creas:
sent me nunc tuerentur armis, neq. permitterent me impune capi. Erat
igr̃ Rex, sed ab hõibus nõ fuit receptus vt rex. CHO. Dicunt Iesu
chr̃i regnũ fuisse spr̃alem rem et nõ carnalem. PAS. Non intelligunt
quæ dicunt. Viderunt enim munus propheticum quod exercuit Iesus
Regnum chr̃i quale chr̃s nõ receptus in regnũ vt rex à Deo declaratus cui muneri suffe:
cit suos discipulos et alios suorũ populorũ ministros et nõ reges aut
iudices vt p̃cones essent sui muneris regij habiti à Deo et nõ ab hõibus
quibus dedit arma spr̃alia et nõ carnalia, et existimarunt quod eisdẽ
armis Iesus chr̃s vsus fuisset in regno si illud adiuisset, q̃bus vsus ẽ
ipse et eius discipuli in ministerio, quod solum illis remanserat. Sicut
aut̃ dicere nõ possũ quõdo Iesus gerere voluisset suũ regnũ si in regem
fuisset acceptus, quoniã hoc expressis verbis non lego: Ita sz̃t ex his q̃ legi:
mus coniecturã facere de his q̃ nõ legimus dicendũ est, Iesũ chr̃m nõ alia ra:
tione administraturũ fuisse suũ regnũ si pro rege à suis fuisset cultus
q̃m alij reges q̃ in populo Dei ante eum regnauerant, q̃ et quã ipsemet regnũ
adiens post mortem vsurũ fore minatur. Quæ eñ mutantur à Deo in vocũ
intelligentia, narratur apertis verbis ab Aplis à Deo esse mutata ne vo:
cis amphibolia decipiar̃ lector. Ita περιτομὴ quæ erat carnis in præputia
Eph. 2. Coloss. 2. Phil. 3. tis fuisse mutatã in circumcisionẽ spiritus apertis verbis recitatur.
Nusquã aut̃ legimus vocis Rex, in eo qui declarandus erat princeps popu:
li Dei fuisse in alium sensũ mutatũ quã in eũ q̃ ad illũ vsq. diem fuerat
Matt. 21. in vsu populi, mutatã. Dicitur q̃dem quod venisset mansuetus et pa:
cato aĩo erga suũ regnũ, et signũ adfertur, quod sedens in asina ingre:
deretur vrbes. Reges enim armato milite ad inuadendã vrbem ingredi
volentes equos insidere solebant: pacis aut̃ et aĩ ociantis symbolũ erat
asinũ aut mulũ insidere. Exempla per totam scripturã sacrã patent.
Cum igr̃ declarare vellent prophetæ, quod postremis temporibus rex de:
clarandus, nõ viribus esset quæsiturus regnũ, sed beneuolentia et ad:
uocatione populi asino vectus proponitur, quod esset vrbem regiam in:
gressurus. Quod eñ esse posset mansueti aĩ signũ insessus asinæ, nisi
asinũ insidere fuisset pro more pacati erga populũ animi regij? Dico
igr̃: Si Iesus, sicut declaratus fuit Rex à Deo fuisset ẽt in regem à tri:
bubus

bubus Israeliticis creatus exercuisset ius gladij in facinorosos quoniam munus
regium ad hoc fuerat institutum a Deo ut iure gladij timore incusso improbis
probi in pace conseruarentur, quae tanta futura erat in omnibus finibus Israe-
liticis regnante Iesu si pro rege fuisset receptus, ut videretur non amplius Esa. 2.
fore opus ad tuendos fines armis, qualis nunquam contigit ne Salomonis
quidem tempore, cui Deus ex omnibus finibus pacem concesserat, neque ab
aliquo hostium vexari permiserat, sed absque timore ullo unusquisque sub 3 Reg 4
vite sua et sub ficu sua a Dan usque Besabee habitabat. Ius autem hoc gla-
dij Iesus non exercuit, neque iudices per portas urbis Ierosolymitanae constituit
qui populum iudicarent, neque duces et centuriones habuit, quoniam non fuit, ut
haec ordinare tanquam Rex posset, in Regem a populo receptus. Dauid enim
Salomon et alij antequam a populo fuissent pro regibus adorati et regni
habenas ex voto populi recepissent haec non instituerunt. Quid autem Iesus
christus facturus fuisset pro rege agnitus ante mortem declarat per eaque di-
cit quid sibi faciendum esse constituisset suscepto regno eodem, sed am-
pliore cum additamento cum potentia et viribus post mortem, cum Deus pa-
ter vicarius veluti quasi partes suscepisset ad subijciendos omnes eius hostes sub
sellium pedum eius. Cum redisset, inquit (vertamus nos in loquentis per-
sonam totam orationem, cuius caussa similitudo proposita est) cum rediere
accepto nouo regno, vocabo seruos meos, praecones meos quos miseram, ut om- Rom. 10.
nibus per vniuersum orbem a Iudaeis habitatum nunciarent, me esse a Deo
institutum principem populi Dei et non alium, ut scia quam bene singulus
quisque eorum mea mandata fuerit executus. Et postea: Inimicos autem meos Luc. 19. 27
illos qui noluerunt me regnare super se, sed ne regnare possem me extra vi-
neam raptum peremerunt, adducite huc et interficite coram me rege vos mi-
nistri mei qui sum Rex. Nam si hostes suos accepto regno iubet occidi post
receptum regnum cum potentia, qui facturus esset hostibus regni sui si an-
te mortem vires accepisset et regnum a Deo et ab hominibus fuisset ad regnum
vocatus? Omnia igitur mala quae contigerunt Iudaeis post occisum Iesum, Iesu christo
immittente Romanos ad vindictam sumendam de hostibus suis, contigisse
significantur. Non solum per haec verba: Inimicos meos interficite coram me: verum Matt. 21 et 23. et 24
etiam per illa: Malos male perdet Dominus vineae, agricolas. Relinquetur vobis Luc. 19.
vestra domus deserta. Veniet consumatio. Non praeteribit gratio haec et
omnia fient. Venient dies in te et circumdabunt te inimici tui (missi a me)
vallo, et circumdabunt te et coangustabunt undique et ad terram prosternent
te et filios tuos qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapi-
dem eo quod non cognoueris tempus visitationis tuae. Hae siquidem com-
minationes et aliae multae, Romanos designant missos ad puniendum Iu-
daeos, quod Regem missum non recepissent sed occidissent. Et dicit Iesus
christus: Rex ille, qui redijt cum nouo regno, suo iussu curatum ut illi inimi-
ci sui qui noluerunt eum super se regnare, occiderentur: Regni autem Iesu christi
cuius nullus futurus est finis, in quo confirmatus est post mortem, sunt
illa insignia: Mittet filius hominis angelos suos (cum venerit in regnum suum Mar. 13. 26
in quo regnaturus est et a nullo reijcietur) et colligent de regno eius omnia
scandala, et eos qui faciunt iniquitatem et mittent eos (iussu filij hominis) in
caminum ignis: Filius hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis Mat. 16. 27
suis et tunc (sicut Rex) reddet unicuique secundum opera sua: Vos qui secu- Mat. 19. 28
ti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis
suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes 12 tribus Is-
raelis

DVODECIMVS

Matt. 20. 23 raelis: Sedere ad dexteram meā aut sinistrā cum in meū regnū vene-
ro, nō est meū vt id dem vobis: Tunc videbunt filiū hōis venientem
Matt. 24. 31 in nubibus cæli (manifeste sz̄t et euidenter cum virtute multa et ma-
iestate, cum nunc sit sine virtute et regno, sed in medio vr̄i veluti mi-
Luc. 22. 30 nister vr̄, Dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnū vte-
datis et bibatis super mensā meā in regno meo, et sedeatis super thro-
nos iudicantes duodecim tribus Israel. Regis enim erat accersere ad
mensā suā bene de se meritos, iudices instituere, qui populum iudicarēt,
viribus et maiestate præcellere. Quod si ea habuit Iesus post mortem
Phil. 2. super oēs gentes, vt oē genū illi se flectat, et oīs lingua eū pro rege a-
gnoscat, quæ habuisset tantum super Iudæos si ab illis in regem fuisset
acceptus, cum post mortem habuerit ius oē et integrū regiū cū iure
Ier. 15. gladij ad puniendum, quos ad mortem ad mortem, quos ad gladiū ad gla-
diū, quos ad famem ad famem, quos ad ignes luctus stridores ad ignes
Apoc. 18. luctus stridores: Et ad præmiandū, quos vita æterna vita æterna,
et quos honoribus honoribus. Sequr̄ vt hoc ipsū ius esset habiturus
ante mortem si populus illum in regem recepisset. Quare nō debemus
quærere quid factum sit ex eo, quod impietas hominū impediuit con-
silia Dei, sed quid factū fuisset si id accepissent hoēs quod Deus ad
illos miserat. Ita enim tunc regnante Iesu cum iure gladij repurgatis
diuinis legibus, et populo ad obseruantiā legū diuinarū ad voluntatem
diuinā emendatarū et restitutis oībus in gratiam, cum Deo, pacatis
finibus, et Deo pacem vndiq. concedente populo suo, Et felix fuisset regnū
in hac vita et ex hac vitā transisset in alterā possidendā ad Deum.
Quæ cum nō acciderint ob impietatem populi, Iesū Deus pater in reli-
quias eiusdem regni et in nouū omniū gentiū regnū pro Rege confir-
mauit et regnū eius in cælo colligi voluit, et missis seruis quos Rex crea-
tus à Deo delegerat, ciues ex oībus regnis et reliquijs regni Israelitici de-
lectos, deputatos mente et aīo, doctrina de Vno Deo et de vno Rege Iesu chr̄o
et moribus et vita ad præscriptū legū diuinarū quas recitauimus ad se
venientes sine macula et nauo, ei subiectos esse decreuit et fecit vt su-
per eos regnaret in cælis, super quos nullus vnquā credidisset quod regnare
1 Cor. 15. posset in terris, vt tandem postremis temporibus cū oībus alijs ciuibus
quos viuos reperēt illa dies vna collectos offerat Deo patri sibi Dnō,
abs quo Rex Iesus recepisset, oīa. Sicut aut̄ tunc iure gladij in impios et mi-
nistros et ciues regni sui vtetur damnādo ad mortem et supplicia æterna:
Ita et antea si apud Iudæos ante mortem regnasset iure gladij vti po-
tuisset, sine quo iure nullus vnquā constitit aut reuera fuit magr̄atus.
Quamuis igr̄ hæc apertis verbis scripta non sint: attamē ex dictis Ie-
su chr̄i et factis q̄ secuta sunt et futura alia narrantur, nō obscure col-
ligi pōt: Iesū, si cum potestate fuisset à Deo creatus Rex sup Iudæos
ante mortem et à Iudæis fuisset receptus, ius gladij cū primū fuit
Rex nominatus à Deo habuisse. CHO. In eā ducebar opinionē per
tua verba vt crederem te cum illis sentire, qui regna, compotationes,
conuiuia in regno Iesu fore sunt commenti, et qui nihil ad sp̄rm oīa ad
Luc. 12. 14 carnem referebant. Sed quid est illud: Quis me constituit iudicē sup
vos? PAS. Neq. Dauid fuit ~~rex~~ iudex populi cum in regem vnctus" et fuit"
declaratus à Deo. Nam viuo Saule vnctus est in regem, à morte aut̄
1 Reg. 16. saulis regnare cæpit in Hebron, neq. dr̄ aut rex aut regnare cæpisse
2 Reg. 2. nisi cū à populo creatus est in regem, ante quod tempus neminē, vt rex
iudi

iudicauit. Neq. Iudex igr̃ populi erat Iesus chr̃s. quoniã cum in propria
venisset, proprij ciues eius eũ recipere noluerunt. Neq. diuisor. quoniã Ioan. 1.
ona pars sine altera cũ qua de diuisione contendit nõ potest diui-
sorem hæreditatis instituere. Ita aut̃ scribir̃: Homo, quis me consti-
tuit iudicẽ aut diuisorem super vos, vt inter te et frm̃ tuũ diuidã Luc. 12
hæreditatem? Putabas aut̃ me cælestis Ierosolymæ descendentis Apoc. 21.
de cælo fuisse oblitũ, vt carnalia regna commentarer? CHO. Quos Gal. 4.
Iesus chr̃s sui aut prioris aut posterioris habuit regni successores aut
vicarios? PAS. Prioris? Nullos. Quoniã nõ regnauit, sed eiectus
fuit ex regno. Posterioris? Viuit in eo, neq. opus habet aut successo-
re aut vicario, nisi illo q̃ dixit: Sede ad dextrã meã donec posuero om-
nes hostes tuos scabellum pedũ tuorũ. Muneris tñ ꝓphetici quo pur-
gauit leges Dei, et nũciauit alijs se esse declaratũ Regem, multos
habuit successores varijs nominibus insignitos de q̃bus dr̃: Sicut mi- Ioa. 20. 21
sit me pater, et ego mitto vos. Et, Alios dedit Aplos, alios ꝓphetas, alios Eph. 4. 11
Euangelistas, alios pastores, alios doctores, donec occurramus, et simus
absolutũ regnũ. Et hi quidem oẽs nũciabant Iesũ esse chr̃m, et quos
audiebant hoc credere regno chr̃i adscribebant et ad Iesu chr̃i regnũ
pertinere dicebant, in quo nullus alius regnabat aut regnare poterat
nisi Iesus. Et super regnũ hoc et regem Deus. Sicut aut̃ facile e- Num. 21.
rat serpentem æneũ suspicere, videre tamẽ illũ sanitatẽ restitue-
bat populo: Ita facilis res erat credere Iesũ esse chr̃m. Hæc tamen Eph. 4.
res credita, regno chr̃i Iesu ciuem faciebat. Si igr̃ Iesũ ipsũ consi-
deras vnctũ à Deo et declaratũ regem, Iudicem et sponsũ populi
Dei, magr̃atus erat: Sin vsũ, sermones, mandata, possessionẽ, Rex nõ fuit,
quoniã reiectus à regno, tanquã Rex iussa regno suo et vicarios dare
nõ potuit, quoniã nullũ regnũ possedit, sed paup̃ et priuatus vixit, et
vt agnus occisus est. Qui si cum potentia à Deo regnũ habuisset, aut Rom. 1.
petijsset prm̃, duodecim legionibus acceptis à Deo, vt leo imperare suo Matt. 26. Apoc. 5.
regno potuisset. Nunc aut̃ vt magr̃atus regnat, nõ vt priuatus viuit.
CHO. Narrant Euangelia Iesũ dixisse Aplis, non esse resistendũ malo, et Matt. 5.
DE MAGISTRATV. vider̃ his verbis prohibere, ne chr̃iani magr̃atũ gerere possint. PAS. De
cantatissima sunt hæc, et indocilitatem multorũ capitũ demonstrãt.
Magr̃atui ne loqr̃ Iesus chr̃s eo in loco, an Aplis, ministris verbi, an cir-
cumfusæ turbæ subiectæ legi? Aut si Iesus chr̃s regnasset in hoc mũ-
do et nõ fuisset regno pulsus et occisus, si Iudices et magr̃atus esset mis-
surus q̃ gubernare populũ possent, aliundene illos accepisset, an ex me-
dio sui regni aliquos industrios et probos delegisset, q̃bus hæc munera pub-
lica cũ iure administrandi gladij commendasset? Num cum scriptũ
sit: Non poteris alterius gentis "hominem" regem facere (tibi) q̃ nõ sit fr̃ tuus Deu. 17.
nisi contra hoc mandatũ facere voluisset aliquos philisteos iudices Iu-
dæis suo populo ꝓficere coactus fuisset, ex sua gente et sui regni ciui-
bus aliquos erigere et reliquis ꝓficere, qui ius cum potestate gladij di-
cerent. Quo tempore hæc eadem verba q̃ dixit cũ in regni sui possessi-
one nõ esset, dicere, sedens rex in regno suo, et gerens gladiũ dicere, in-
stituens aut optimos ciues et beneuiuentem populum, aut integræ vi-
tæ verbi Dei ministros, dicere potuisset. Nam q̃ dicunr̃ priuatis hõi-
bus

DVODECIMVS

Malo nõ esse resistendum

bus, ad magr̃atum quis rapiet, nisi demens et insanus? Quid aut̃ dicit
Matt. 5. 20. Jesus chr̃s? Audistis. Cui? Vos, q̃ me auditis loquentem et docentem disci:
puli mei. Quia dictum est, abs quibus? A scribis et pharisæis sedenti:
bus in cathedra Mosis et docentibus synagogam, quor̃ iusticiã interp̃:
tationis nisi superaueritis iusticia illa q̃ vera est legis nõ poteritis
ingredi in regnũ cælorũ. Nam illorũ iusticia facit hoẽs adulteros, crimi:
natores, retaliantes iniurias, homicidas ãio, q̃ oĩa prohibentur à lege.
Antiquis. quibusnã? his qui sedentes in synagoga audiebant scribas
et pharisæos legem Mosis declarantes. Non occides: hoc verbum est legis
quod supra sumus interpretati. Qui aut̃ occiderit reus erit iudicio seu
discussioni leuioris magr̃atus: Hoc verbũ erat nõ legis sed scribar̃ et
pharisæorũ interpretum legis. Quo verbo iras, conuitia lites, verbera, vul:
nera ciuiũ contra ciues non includi in lege: Non occides, statuebant.
Contra quos Jesus disputans ondit lege de nece teneri iras conceptas si:
ne caussa, conuitia, vulnera et alia nõ pauca, quor̃ grauitas si ex forma
iudiciorũ examinari deberet, ignes perpetuos esse pœnã dicit conuitij
in frm̃ contorti et gr̃alis concilij conuocatione opus habere cognitionẽ,
quantã mereatur pœnã is, qui irascitur suo ciui et fr̃i sine caussa.
Quod si irascitur cum caussa, et ille q̃ offendit petere debere veniam
relictis et ad aras victimis, et is q̃ est offensus, promtus esse ad parcẽ:
dum. Hæc aut̃ oĩa ex lege sunt nõ scribar̃ et pharisæor̃ q̃ absurdis cõ:
mentis refigebant diuinas leges: sed Mosis, quam dictauit Deus, nõ
Exod. 21. pro magr̃atu cui dr̃: qui hoẽm occiderit gladio feriatur et morte mori:
Matt. 26. atur. Et Jesus chr̃s Petro: qui gladium acceperit, gladio peribit: sed
pro priuatis, ne ad retaliandas priuatas iniurias sine magr̃atus co:
gnitione animarentur. Quid deinde? Audistis q̃ dictũ est. Nõ dicit
legistis q̃ scriptũ est. Quod facere solet cum ad legis verba remittit
hoẽs. Oculum pro oculo, dentem pro dente. Quæ sunt verba legis à no:
bis antea citata, et q̃ scribæ et pharisæi ad retaliationẽ priuatarũ in:
iuriarũ cum magna ciuiũ perturbatione referebant suis commentis.
Ego aut̃, inquit, dico vobis. Non resistere malo, quod est, Non petere vos
debere oculum pro oculo. Quorũ verborũ illa vider̃ expisitio q̃ accipi
1 Cor. 6. pot̃ ex verbis Pauli: Quare nõ magis iniuriã accipitis? sed vos iniu:
riã facitis et fraudatis, et hoc fratribus. Quod est satius esse ferre
iniuriã à priuato, quã vt alij inferas, priuatus cũ sis, et melius esse
direptionem bonorũ, pati, quam aliena rapere aut concupiscere:
et potius erutũ oculum sine retaliatione perdere, quã, vt priuatus
vt iniuriã retalies, Studere debeas, alij tantundem mali inferre, quan:
tum tibi intulerit. Hæc aut̃ et ad priuatos pertinere et ad ãi prom:
titudinẽ esse referenda, vt ꝓtereamus quod hæc discipulis ministris
verbi quos Jesus chr̃s erudiebat vt alios docere possent dicuntur, nõ
populis, indicant illa verba, quod Jesus alapa violatus nõ obuertit
Joa. 18. alterã malam, sed obiurgauit eũ, qui se corã magr̃atu apud quẽ accu:
sari potuisset si male fuisset locutus iniuria affecisset. Et quod di:
cit: Si quis te percusserit in vnã maxillã: quæ verba referuntur
ad illud: Non resistere malo. Nam hæc verba oẽs videre possunt ad
priuatos esse referenda nõ ad magr̃atum, quem Jesus chr̃s nõ erudi:
ebat. Quid enim cum Jesus chr̃s fuit alapa percussus, iustũ na:
ctus

ctus magr̃atum de iniuria agere cepisset contra eũ q̃ se percusserat? Re-
sisterene malo dici potuisset? Nam si licuit dicere: cur me cædit? Licuis
set dicere ẽt coram magr̃atu: cur me iste cædit? Et si licuit dicere: accusa
me si male locutus sũ de iniuria et ego respondebo, licuisset ẽt dicere:
accuso hunc apud te summũ magr̃atum, iniuriarũ. Cui em̃ licet esse reũ
licet ẽt in simili caussa esse actorem, maxime cum nulla sit caussa in qua
quis est reus, ubi actor esse nõ possit, quod õis caussa vertar̃, et ex reo
cogat fieri actorem. Dicemus igr̃ Iesũ chr̃m aut p̃ ea q̃ dixit et fecit
aut per ea q̃ dicere potuisset si æquũ et propitiũ magistratũ habu-
isset, suis mandatis se opposuisse, quod cum dixerit: Nolite resistere
malo. Et, Unã alapam cædenti taceto, et illico obuerte humilr̃ et alterã.
et restiterit verbis, malo, et alterã malã nõ obuerterit cædenti unã,
neq̃ siluerit, sed animose se cædentem obiurgauerit? Minime. Quoniã
alia est caussa priuati cũ priuato, et alia priuati corã magr̃atu. Ita
Paulũ et alios Aplos fecisse et vixisse legimus. Quid em̃ illa verba Iesu
chr̃i indicant: Deus nõ faciet vindictam electorũ suorũ clamantiũ Luc. 18. 7
ad se die ac nocte (vindica sanguinem nostrũ) et patientiam ha-
bebit in illis? Dico vobis quod cito faciet vindictam illorũ. Non a-
liud plane, nisi quod cum nullus est magr̃atus q̃ curet nostra, cogi-
mur recurrere ad Deũ summũ Magr̃atum. Et logr̃ Iesus chr̃s de
electis. Quod si nõ licet agere caussã tuã coram magr̃atu ne mã
dato Iesu chr̃i videaris esse contrarius, quõdo licuisset electis sine
culpæ nõ leui nota recurrere ad summũ magr̃atum Deum: Contra
et magr̃atus inferiores Deo qui curã protegendi de iure electos non
susceperant, et alios q̃ iniuriã intulerant electis, deq̃bus õibus Deum
ulturũ suos electos Iesus testatur. Nam si resistit malo (cui nõ esse
resistendũ Iesus chr̃s mandat) q̃ pro vindicanda iniuria ad magr̃atum
caussã suã iudicandã defert, nõ minus resistere malo dicetur q̃ ad
Deũ pro vindicta petenda recurrit. Nihil em̃ differt magr̃atus a Deo, cũ
uterq̃ vocer̃ Elohim, nisi quod ille est vicarius et minister, Iste est do-
minus et primas. CHO. Et Collatio illa Pauli quã allegasti: melius ẽ
propria perdere, quam aliena rapere† nos debere ꝓpria perdere. Et ex
eo quod dixisti, discrimen esse inter verba aientia et negantia, nullo ꝓ
mio aut poena proposita, declaratur in ea caussa Iesu chr̃i sermonẽ
versari, in qua satius sit alterã alapam una pulsata, pulsari, quã ut
resistar̃ malo, propter unã sz̃t malam pulsatã. Et commodius sit
perdita et ablata tunica offerre ẽt pallium, quã resistere malo, ꝓp̃ ab-
latam tunicã. Et utilius sit comitari aliquem q̃ te cogat ut cũ eo
abeas per mille passus, abire per duo passuũ millia, quã resistere ma-
lo, quo te cõegit ut secũ abires per mille passus. Versar̃ aut̃ in com-
paratione, quo malũ illatũ tibi per iniuriã fit peius cũ tu curas
ut illud abs te repellas. Dicit aut̃ Iesus chr̃s, melius esse duo damna
abs te pati et perdere res tuas, quã unũ peccatum facere, cũ studes
raptoris, q̃ tua rapuit bona, rapere bona. Quam sententiã et sẽ-
sus vulgaris dictat: Satius esse male pati, quã male facere. Et
nimis stulte aliq̃ torquent ad magr̃atũ, cuia est, cũ iudiciũ Dñi
exercere, punire iniurias et furta, et nõ pati aut facere alicui
iniur-

† indicat ex hoc, q̃ nolum⁹ aliena rapere †

Ioa. 18. Act. 23.

Gladiũ gerere licet magistratui.

iniuriā. Et Iesus chr̄s eā nō dixit quod quærere non debeas vt ablatū
pallium tibi ~~nō~~ restituar̄: sed potius vt inq̄t, Paulus vt des etiā vna cum ab:
lato pallio et tuā tunicā, quā vt à raptore, ea q̄ raptoris sunt rapias.
Quare sicut signis te percutit in vnā maxillam si illi alterā nō obuer:
tis nō peccas. Ita q̄ tecū vult iudicio contendere et tollere tunicam
tuā quā dicit esse suā, si ei pallium vna cum tunica nō das quoniā
nō petit nō peccas. Et qui te cōegerit ad vnū tantū miliariū, sicū
eo ad duo abire miliaria, quod te facere ille nō cogit, nō vis, nō pec:
cas. Nisi velis dicere Iesū et Paulū peccasse, quor̄ ille alterā ma:
Ioa. 18. Act. 23. la, hic tergus percutientibus nō obuertit. PAS. Nunc cædo. cū
dr̄: voluerit iudicio contendere, nōne et stabilir̄ autoritas magrato
et confirmatur de priuatis hoībus esse sermonē institutū. Et illud:
Tunicā tuā in iudicio tollere, declarat ius quoddam habere illum
in tunica, q̄ eā vult de iure petere, et quā ille q̄ possidet, per iniuriā ab:
stulit? Nam Iesus chr̄s nō hic disputat de iniuria, q̄ fit à magratu:
sed de illa, qua priuatus priuatū afficit. Et illud: vult tecū iudicio (co:
rā magratu sz̄t, cuia interest iudicia exercere) contendere, quod tu:
nica illa sit sua, refer̄ similitudine caussæ ad p̄cedentia verba:
ne forte aduersarius te tradat iudici, et iudex te tradat ministro et in
carcerem mittaris. Vbi, qui nō videt per hæc verba et magratum con:
firmari et monita Iesu chr̄i ad priuatos pertinere, nihil videt. Nā
quid est: tu da tunicā quā ille petit, et nisi dederis, vult tecū in
iudicio agere: aut iniuria affectum, frm̄ placato, antequā accedat ad
iudicem questum iniurias, nisi caueas ne Iudex damna abs te facta a:
lijs, in te inferri iubeat? Quare tu fac prius, antequā hæc ad iudicis
cognitionem veniant. Hæc aut̄ quid sunt in lege Mosis, nisi oculum
pro oculo et dentem pro dente? Quamobrem cum iubeat ne tu dentē
pro dente eruas, et ne tu dentem prior alij eruas, et si erueris placare, vt
studeas eum cui erueris ne ille recurrat ad iudicem et cogaris vsq̄ ad
nouissimū qudrantem satisfacere, Hoc est: Et Iudex cum tua ignomi:
nia eruat tibi dentem, Commonet ne priuatus ne dentē pro dente pro:
pria autoritate excutiat, Et licere hoī questū iniurias acceptas ad iudi:
cem accedere, licere deinq̄ iudici dentem pro dente euellere. Huc enī
disputationē deducunt verba Iesu christi Ne tu iniuria aut damno
afficias alios, Et si affeceris, vt priuatim satisfacias, ne publice à iudi:
ce satisfacere cogaris vsq̄ ad quadrantem minimū. CHO. Sed dicunt
illi chr̄iano hoī, magratum gerentem gladiū esse nō licere. PAS. Ita sz̄t li:
cebit litigare, et nō licebit lites audire: licebit vendere, et nō licebit eme:
Gladiū gerere licet magistratui. re: licebit alicui nubere, et illi nō licebit vxorem ducere. Quæ sunt ista ver:
borū monstra? Si licet caussā iniuriæ, et damni facti, vt puta quod ab:
stuleris olim ab aliquo tunicā, aut quod scias frm̄ tuū aliquid contra te
habere, quod illi fueris sine caussa iratus, aut quod illum nominaueris
fatuū, si inquā hæc corā iudice vt iudicet, de iure licet proponere, cur
nō licebit hæc eadem ab exponentibus, vt iudices, audire? Nā aut
vtrūq̄ nō licet: aut si licet dicere caussā, licebit et caussā audire.
Comminationes aut̄ oēs Iesu chr̄i, cur cum aduersario tuo conuenire
debeas, cur tunicā q̄ petir̄ dare debeas eo tendunt. Ne ille tuus ad:
uersarius et alius ille q̄ petit tunicā tuā, si conuenire nolueris cum
illo, et tunicā dare huic nolueris, vterq̄ ad iudicem expositurus sua
dam

damna et iniurias contra te accedere cogar. Quare licebit sdm verba
Iesu chri frm agere iniuriarum reum et de damno facto accusare coram iu:
dice. Deinde si Iesus chrs regnasset ante mortem in Iudaea, cu lex iu:
beat, vt nullus peregrinus instituar Iudex in populo Dei, sed oes sint ex
nro fratrum populi Dei, quos alios instituisset iudices nisi Aplos suos aut
alios ex Eccla ciuibus. Si cognouissent, inquit, nunquam Dom gloriae cruci 1 Cor. 2
fixissent. Facile aut fuit illum no crucifigere postquam facile fuit illum
cognoscere. Quid igr si illi cognitum recepissent? Nonne ille ex suis frib9
iudices populo dedisset, cum lex diuina abs qua ne iota qdem vnum aut vnum
apicem detrahi Iesus chrs est passus vnquam, iubeat ne peregrinus hostis
qui no sit de populo Dei populum Dei iudicare, et ius gladij in ciues Dei
exercere possit? Deinde cum scriptum sit: Cum constitues tibi regem, quem Deu. 17
elegerit Dns Deus tuus de medio fratrum tuorum pones super te regem:
Indicantur duo. Vnum, quod populus eum debeat pro rege gerente gladium
et cui dr a legibus, qui occiderit occidar, recipere, quem Deus in rege de:
derit vnxerit declarauerit: Alterum, quod Deus ex medio populi sui sem
per sit erecturus aliquem in regem cui daturus est gladium iusticiae:
Tertium praeteritur: Quid enim si is quem Deus in regem Iudicem Elo:
him declarauit, Iudex Rex Elohim esse nolet? gladium gerere renuat? Ita
fecerunt multi et coacti sunt regnum suscipere. Quod si magis Deo est Act. 5.
obediendum quam hoibus: Et tunc fit bene, cum Deo mandanti obedir: 1 Reg. 15.
Segr vt magis Deo sit obediendum quam nobis ipsis q hoes sumus, et tunc pu:
tandum est bene agier, cum bene obedir Deo, et a Deo vocante et man
dante et dante gladium iuris gladius iuris accipir. Ad Saulem enim, nolen
tem occidere eum quem Deus occidi mandauerat dr: Ecce obedire Deo meli
us est quam sacrificium offerre (Deo) Iniquitas idololatriae est nolle Deo
mandanti parere. Quoniam abiecisti verbum Doni, abiecit et ipse te ne
sis Rex. Et quem Saul occidere noluit mandante Deo, Samuel ppheta Dni
occidit. Quod si melius est occidere hoem mandante Deo, quam Deo gra:
tissimum cultum praestare, segr vt gratissimum sit Deo, cum ho, chria:
nus ius gladij ad se delatum a Deo recipit. CHO. Verba Iesu chri huic
sentiae repugnare videntur. PAS. Recte intelligere oportet sacra dicta,
ne faciamus chri Iesu doctrinam aduersariam Dei pris doctrinae, cum ille dicat Ioa. 7.
mea doctrina no est mea: sed eius Dei pris q misit me. Neq. n. a meipso
loquor, sed q ille iussit, haec ego loquor in mundo. TEL. Implicantur sermo
nes inter se vt cerasa, et vnus alium trahit. Per chrianorum vrbes trans
iens vidi hoes hentes oes fortunas coes, et ex illis coiter viuentes. PA:
Sed no coi victu coiter seipsos alentes, neq. ea cura dantes aegrotis q
dar sanis. Et hi ignorantiae oestro perciti furentes currunt eo, quo putat
cucurrisse Aplos, cum Apli nunquam eam sint ingressi viam. Et cum conte
xtus sacros male intelligant, a male tamen hausta semel opinione, p oia
sacra conuicti, discere pertinaciter nolunt. Apud illos videres ministros
oppipare et splendide paratis assidere mensis reliqua turba rejecta,
et illis abs qbus multum emunxerunt pecuniae, offam panis plebeij et bre:
uem aquam in cibum dari aegrotis tanta cura vt sanentur pberi quanta
canibus. Pueros et infantes ita alere, vt nulla nouerca magis curauerit
alere priuignos ad necem ad morbos ad ineptitudinem functionis et
munera vitae corporis. Ministros verbi Paulus iubet manibus suis laborare
et ex

DE COMMVNIONE bonorum.

1 Thess. 5.
2 Thess. 3.
Act. 4. 33.
Ioa. 13.
Matt. 10. 10
1 Cor. 9.
Act. 5.
Act. 4.

DVODECIMVS

et ex fructu laborum suorum viuere, ita vt q nō laborat, ~~nō manducet~~
1 Thess. 5. 2 Thess. 3. cōia non attingat, neq. ex cōibus quicquā accipiat. Si fructus laborum
nō satis fuerit ad sustentationem vitæ ministri. Nam q dicit: qui
nō laborat, nō manducet: nō permittit ad victum aliud dari, quam
quod labor pepererit. Hæc vita Aplica est, à principe Aplorum q
præputiatis fidem Dei annūciarunt, ministris verbi imposita, abs qua
qui discedit eijciendū censet ex ordine alior, et inter excōicatos nu-
merandū. Nunc igr veniet aliquis Cornelius aut Barnabas opu-
lentus, et pro nutriendis miseris cū qbus vna vult viuere sua oīa
donabit Ecclæ, et tu dabis illi atrū panem, et putentem cerevisiam, in-
fantes eius liberos longe ablegabis immundos, et à nullo, nisi desidiose
et ignauiter curandos, et tu minister verbi pergræcaberis, et in opes
delatas Ecclæ ad tuā ornādam mensā luxuriaberis et dices te Aplicē
viuere, et oīa apud te esse oībus cōia. Hanc dicemus nos, aut dixe-
runt sacra Biblia vitam Aplicam? O miseros hōes eo miseriores quo
suas nō intelligunt ex verbo Dei miserias. Verba nostror scriptorū
quantū breuibus, possū commemorare ita habent: Virtute magna
Act. 4. 33. reddebant Apli testimoniū resurrectionis Dni nostri Iesu christi
et gratia magna erat in oībus illis (q sēt crediderant Aplis testi-
ficantibus Dni Nostri Iesu chri resurrectionem.) Neq. n. q̄squā egens
erat inter illos (q audierunt verbū Dei ab Aplis et crediderunt.) Cur
aut nullus egeret inter auditores verbi, caussa adducit, quod q pos-
sessiones et bona immobilia habebant, ea diuendebant, et pretia
adferebant ad pedes Aplorū, vt ex illis precijs rerū venditarū Apli
darent egentibus vnde viuere possent. Non igr illi diuentores illor
bonorū, nō Apli, ex illa pecunia: sed egeni Ecclæ viuebant. Viuo eni
adhuc Iesu chrō solebant Apli aliquid seruare, ex his q ad illos tanq̄
Ioa. 13. ministros verbi mittebant, vnde pauperibus alimenta subministra-
rent. Illi enim q vendebant sua vt egenis succurrerent, nō ita huic of-
ficio incumbebant, vt ipsi ad egestatem redigerentur et ex alieno vi-
uere cogerentur. Sed nec Apli illa, q ad egenorū et miserarū viduar
sustentatione mittebant attingebant. Habebant eni illi suas vidu-
as opulentas abs quibus et stantes et huc illuc pro verbo Dei nūciā-
do vagantes et visitantes Ecclas sustentarent. Qua de re scrib ir.
Matt. 10. 10 1 Cor. 9. Dignus est operarius mercede sua. Et, Nullus militat suis stipendijs.
Et disputat Paulus multis in locis, cuius disputationis summa est:
Eandem potestatem habere Aplos Cpputiator in accipiendo alimenta à
viduis opulentioribus et alijs qui ministros verbi alere consueuerāt
quā haberet Petrus et alij Apli oēs et fres Dni, ministrantes verbum
circumcisis. Damnatus aut fuit Ananias, quod cum aut nihil aut
Act. 5. partem dare precij agri sui potuisset dixit se dedisse totū, cū tan-
tū partem ~~ob~~ tulisset, mendacio obtegens auaricia ai. Qui eni ni-
hil dare poterat, partem dare potuisset et se partem obtulisse ve-
re dicere, et nō mendacijs cū Deo, qui præsens aderat Ecclæ administra-
tioni ludere. CHO. Scribir tn: Nec quisquā eor, q possidebat aliqd
Act. 4. suū esse dicebat, sed erant illis oīa cōia. PAS. Sicut ad illud: Nul-
lus egebat apud illos, caussa adfer, quod diuenditione et auctione ali-
qua bonorū facta ab opulentioribus egestati miserorū succurrerēt:

Ita.

ſea ad illud: Nihil suu esse quisquā dicebat id quod suu erat ēt possi-
debat, respondet hoc: quod illis essent ōia propria patentia ōibus ēt cōa.
Hoc erat recipere in dōmos egenos ēt nutrire: illud erat ministris verbi
mittere aliquid quod egenis qui noti erant Apīis dispensaret. Vbi igr
est ista vita apostolica ad imitatiōē vite Apōlorū instituta?
Ventres crassos irritantia, ad nassā ergastuli ilicus, ora, bene coditus
cibis ēt multiplicibus nutrire nō vili cum bacho, Pauperibus ad micas ca-
dentes ex mensa colligendas ēt vasa ingenda reiectis? Apostolica es
set vita qua ōes bōm desiderarent, pauperibus curare, q̄ pro pauperib9
essent data, pro se pauperibus futuris mox, ēt alijs alia, ſtaut nec ē
gris, q̄ pro ęgris essent, nec sanis, q̄ pro sanis essent, nec sembus ēt me-
ptis ad labores, nec infantibus, pueris, adolescentioribus q̄qua quod
necessariu esse videret, deesset. Interea ministri suo labore partis
vitam sustentarent ex his q̄ ad ipsos ministerij caussa mitterentur,
ex quibus q̄ superessent pauperibus cederent. CHO. Hinc traxerunt
DE DEO oratiōē, Telephi cerasa. Sed dic: Iesus chr̄s pro magratu nō recepto
confirmatus tandem in magratū a Deo, ēt punitis illis qui eū pro ma
gistratu agnoscere noluerant, Cur papistæ Deū vt magratum nō re-
cipiunt, sed contendunt esse Deū, vt Deus Pater dr̄ Deus? PAS. Eadem
DE MAGI- ignoratione rerū ēt verborū ducti qua superiores. Nec excogitauerunt Exod. 22.
STRATV. papistæ. Nam cum scriptū sit: Elohim nō maledices, quod dictū Pau Act. 23.
lus refert ad summū sacerdotem q̄ erat magratus ēt princeps po Exod. 1.
pulo. Et Moses fuerit institus Elohim, quoniā erat institutus prince Exod. 2.
ps populi cui dictum erat: Quis te constituit principem supernos? Quæ Act. 7.
verba. Notans Stephanus ait: hunc Mosen quē negauerunt (principem
Elohim esse) dicentes q̄s te constituit principem ēt iudicem, hunc deū
principem† ēt redemtorem, Deus misit. Cum, inquā, magratus, iudices, ēt
redemtores erecti ex populo a Deo Elohim dicuntur. Papistæ, quod Te-
sus fuerit vnctus spiritu Sancto ēt declaratus princeps, iudex, ēt rex po-
puli, ēt obid Elohim, Deus sit dictus nō eō referunt vocem quo debent, sed ad
id: Creauit Elohim cælum ēt terrā. Quoru damnatia in perpetuis cæli
tatis tenebris iusta est. TEL. In portū sumus vt video, ēt quidem ia
ctis anchoris firmata naui. Nam ēt tu edisti silent, ēt ego quid qua
ra ēt qd peto amplius nō hēo. PAS. Ego plane finem feci, ostendi q̄
quid chriamu ex nō chriano faciat, quid q̄ compotem faciat chri
stiamd omniu eor̄ q̄ sunt chrianorū ex pacto ēt ex conuento diuino.
CHO. Et quódo dirò τὰς ἀρχὰς τὸ λόγε διὰ πάντων ὁσε ἀκρι τῶν τε-
λευτῶν διέξελθεν ὁ θεός. PAS. Ita sanctissima collocutiones gratæ
Deo, Deū habent pro principio, Deum pro fine. TEL. Ego vero mihi vi-
sura hōr̄ pieru mihi ipsi gratulor quā maxime. Nunc primū natus
mihi videor, nunc primū viuere. SAM. Aduentus meus in hanc
vrbem quotannis sacrosanctus mihi posterisq̄ meis erit, ēt dies eius
erit feriatus, memoriaq̄ eius ergō, stylum ꝫ domi eriga, q̄ in scriptū
annū mensē ēt diem ꝫ occasionem generi meo referat. CHO. Nos
q̄ vobis gratias agimus, q̄ occasionem dederitis, vt hæc q̄ his diebus
narrata sunt audiarmus. PAS. Tu Telephe ēt Samuel harum

com.

commentationum, quas excepistis exempla, alijs communicate, & gratis alijs date, quod gratis accepistis. Ita vobis rem dignam feceritis. Dominus Deus illuminet oes & sui spiritus dona impartiri dignetur & nobis & alijs, vt vno ore & vno sensu laudemus nomen eius in secula. ~~amen~~ Chor. Amen. fmis 12 decembris 1579 in Oduarhelij.

Index locorum partim Citatorum partim explicatorum in hoc opere.

Gen cap. 1. v. 1. p. 67. v. 24. p. 154. v. 26. p. 102. 154. v. 27. p. 104. cap. 2. v. 1. p. 153. 158. v. 3. p. 229. cap. 3. v. 5. 22. p. 102. 104. v. 19. 6. p. 272. v. 19. p. 158. Cap. 4. v. 5. p. 159. v. 13. p. 79. Cap. 5. v. 21. 24. p. 161. Cap. 6. v. 9. p. 142. Cap. 11. v. 7. p. 102. v. 11. p. 41. Cap. 12. v. 1. 2. p. 108. 148. v. 7. p. 176. Cap. 13. v. 14. p. 176. Cap. 14. v. 22. p. 177. Cap. 15. v. 1. p. 181. v. 18. p. 177. Cap. 17. v. 10. p. 41. v. 14. p. 42. 81. v. 7. p. 177. v. 8. p. 176. Cap. 18. v. 32. p. 142. Cap. 22. v. 1. p. 181. v. 17. p. 176. 177. v. 18. p. 7. 8. 43. 94. Cap. 32. v. 9. p. 182. 238. Cap. 34. v. 15. p. 7.

Exodi Cap. 2. v. 6. p. 8. Cap. 8. v. 26. p. 97. Cap. 12. v. 48. p. 43. 85. Cap. 20. v. 22. p. 214. v. 8. p. 231. v. 7. p. 233. v. 13. 14. 15. 16. p. 271. Cap. 23. v. 24. p. 217. Cap. 32. v. 9. p. 18. v. 32. p. 256. 257. Cap. 34. v. 12. p. 217.

Numer. Cap. 16. v. 26. p. 264. Cap. 18. v. 3. p. 243. v. 20. p. 182. v. 30. p. 243.

Leuit. Cap. 5. v. 1. 4. p. 239. Cap. 19. 5. p. 217. Cap. 20. v. 2. p. 217.

Deuter. Cap. 4. v. 1. p. 173. v. 9. p. 197. v. 15. p. 187. 214. v. 26. p. 178. Cap. 5. v. 8. p. 183. v. 6. p. 217. v. 11. p. 233. v. 15. p. 232. v. 32. p. 173. Cap. 6. v. 2. p. 173. v. 4. p. 27. 68. 197. Cap. 7. v. 9. p. 183. v. 12. p. 173. Cap. 8. v. 5. p. 182. v. 10. p. 217. v. 18. p. 173. v. 20. p. 178. Cap. 9. v. 5. p. 175. v. 6. p. 173. v. 26. p. 182. Cap. 10. v. 13. p. 174. Cap. 11. v. 18. p. 178. cap. 12. v. 32. p. 173. Cap. 15. v. 6. 7. p. 278. Cap. 17. v. 15. p. 310. Cap. 18. v. 15. p. 218. v. 19. p. 12. Cap. 22. v. 19. p. 290. Cap. 23. v. 2. 17. 18. p. 277. v. 19. p. 278. Cap. 27. v. p. 178. v. 27. p. 81. Cap. 28. v. p. 174. v. p. 178. Cap. 29. v. 14. p. 178. 184. Cap. 30. v. 1. p. 14. 185. v. 11. 14. 16. p. 16. v. p. 142. 174. 178. v. 15. p. 221. Cap. 31. v. p. 178. Cap. 32. v. 10. p. 26. 109. v. p. 175. v. p. 179. v. p. 182. v. 17. p. 224. Cap. 33. v. p. 175.

Judic. Cap. 7. v. p. 84.

Iosua Cap. 5. v. p. 142. Cap. 15. v. p. 180. cap. 24. v. p. 197.

1 Regum Cap. 8. v. 7. p. 225. 2 Regum. Cap. 18. v. 33. p. 258. cap. 24. v. 17. p. 263. 3. Reg. Cap. 17. v. 3. p. 263. Cap. 9. v. 10. p. 16. 22. p. 152. 156. Cap. 18. v. 22. p. 26. Cap. 19. v. 4. p. 160. v. 10. p. 109. 16. 18. v. 22. p. 26. 4 Reg. Cap. 4. v. 34. p. 152. Cap. 5. v. 14. p. 109.

2 Paralyp. Cap. 28. p. 180.

Iobi. Cap. 1. v. p. 103. 169. v. 5. 204. Cap. 31. v. 27. p. 205.

Psalm. 2. v. 7. p. 48. & 7. 7. p. 143. & 8. v. 6. p. 68. 103. v. 7. p. 214. 224. & 13. v. 3. p. 144. & 15. v. 1. p. 273. & 19. v. 11. p. 169. & 28. v. p. 197. & 36. v. 4. p. 74. & 45. v. 7. p. 67. v. 1. 6. p. 144. v. 2. p. 79. & 69. v. 29. p. 259. & 81. v. 10. p. 224. v. p. 103. & 82. v. 1. 6. p. 103. 224. v. 2. p. 271. v. 6. p. 68. & 91. v. 1. p. 221. 265. & 106. v. p. 81. & 110. v. 1. p. 14. & 111. v. 10. p. 169. & 132. v. 11. p. 82. & 139. v. 7. p. 265. v. 22. p. 211. & 143. p. 143. 149. & 147. v. p. 141.

Prou. Cap. 3. v. 16. p. 221. v. 11 p. 182.
Sapient. Cap. 1. v. 4. p. 67. Cap. 2. v. 1. p. 158.
cap. 4. v. 10. p. 161.
Eccls. cap. 3. v. 19. p. 156. Cap. 12. v. 7. p. 158.

Esaiæ Cap. 1. v. 8. 9. p. 109. Cap. 5. v. 15. p. 229. Cap. 6. v. 2. 5. p. 142. 216. Cap. 8. v. 19. p. 218. Cap. 10. v. 22. p. 17. Cap. 29. v. 13. p. 142. v. 14. p. 197. Cap. 36. v. 20. p. 204. Cap. 38. v. 3. p. 198. v. 21. p. 84. Cap. 40. v. 13. p. 105. Cap. 41. v. 4. p. 219. Cap. 43. v. 2. p. 265. v. p. 144. Cap. 44. v. 7. p. 53. Cap. 48. v. 3. p. 219. Cap. 49. v. 14. p. 245. Cap. 52. v. 3. p. 34. Cap. 53. v. 3. p. 144. Cap. 55. v. 10. p. 123. Cap. 58. v. 2. p. 67. 142. 220. Cap. 59. v. 2. p. 142. Cap. 64. v. 6. p. 142.

Jeremiæ Cap. 3. v. 1. p. 117. Cap. 6. v. 13. p. 144. Cap. 12. v. 16. (vi. p. 170.) p. 233. Cap. 13. v. 23. p. 142. Cap. 15. v. 1. p. 185. Cap. 31. v. 33. p. 171. Cap. 38. v. 2. p. 265. Cap. 48. 10. p. 197.

Ezechiel. Cap. 13. v. 19. p. 86. Cap. 16. v. 8. (20.) p. 81. v. 4. 8. p. 117. v. 61. p. 86. Cap. 17. v. 18. p. 236. Cap. 18. v. 20. p. 184. Cap. 20. v. 34. p. 229. Cap. 21. v. 5. p. 83. Cap. 28. v. 22. p. 230. Cap. 36. v. 22. p. 230.

Daniel. Cap. 9. v. 4. p. 15. v. 26. p. 72.

Amos. Cap. 3. v. 7. p. 221. Cap. 8. v. 14. p. 237.

JONÆ Cap. 4. v. 3. p. 161.

HABAC. Cap. 2. 4. p. 18. 50.

ZACHAR. Cap. 2. v. 8. p. 225.

2. Mach. 12. v. 15. p. 212. MAtthæi Cap. 3. v. 2. p. 22. v. 15. p. 19. v. 16. p. 69. Cap. 4. v. p. 22. v. 9. p. 205. Cap. 5. v. 4. p. 18. v. 20. p. 307. v. 17. p. 292. v. 28. p. 272. 278. v. 33. p. 241. 243. v. 43. 45. p. 269. 270. v. 46. p. 246. Cap. 6. v. 9. p. 2. (208.) v. 5. p. 205. v. 13. p. 204. Cap. 7. v. 12. p. 167. Cap. 8. v. 11. p. 40. Cap. 9. v. 37. p. 139. Cap. 10. v. 5. p. 11. 139. v. 7. p. 23. v. 10. p. 311. v. 19. p. 172. v. 28. p. 166. 199. v. 34. p. 183. v. 37. p. 199. Cap. 11. v. 6. p. 40. v. 21. p. 139. Cap. 12. v. 34. (28. p. 10.) p. 142. Cap. 13. v. 20. p. 183. v. 25. p. 112. Cap. 15. v. 3. p. 168. 244. v. 24. p. 11. v. 5. p. 100. 102. Cap. 17. v. 25. p. 40. Cap. 18. v. 10. p. 210. v. 20. p. 112. Cap. 19. v. 8. p. 285. v. 12. p. 288. 289. v. 17. p. 147. 170. 180. 271. Cap. 21. v. 28. p. 40. v. 41. p. 39. v. 43. p. 40. Cap. 22. v. 4. p. 218. v. 6. p. 263. v. 8. 9. p. 154. v. 22. (v. 37. p. 172. v. 39. p. 295.) v. 9. p. 52. v. 32. p. 159. 164. 189. Cap. 23. v. 15. p. 127. v. 16. p. 240. 241. 243. (v. 35. 37. p. 12. 15.) Cap. 24. v. 4. p. 218. v. 6. p. 263. v. 22. p. 49. v. 31. p. 305. v. 37. p. 49. v. 13. p. 134. Cap. 25. v. 27. p. 83. v. 34. p. 180. v. 35. p. 262. Cap. 26. v. 28. p. 70. 71. Cap. 28. v. 19. p. 63. 126. v. 20. p. 73. 112. v. p. 120.

Marci. Cap. 6. v. p. 9. Cap. 7. v. 3. p. 128. Cap. 12. v. 29. p. 191. Cap. 15. v. p. 125. Cap. 16. p. 120.

Lucæ cap. 1. v. 32. p. 303. v. 72. p. 125. v. 73. p. 198. v. 75. p. 227. v. 76. p. 22. v. 79. p. 70. Cap. 2. v. p. 125. v. 31. 32. 34. p. 70. 125. Cap. 4. v. 25. p. 264. Cap. 6. v. 31. p. 167. Cap. 10. v. 22. p. 25. v. 27. p. 197. v. 28. p. 147. Cap. 12. v. 14. p. 305. v. 47. p. 184. Cap. 14. v. 25. p. 201. v. 26. p. 199. 284. 260. Cap. 15. v. 11. p. 40. v. 19. p. 117. v. 21. p. 79. v. 31. p. 96. 150. Cap. 17. v. 10. p. 149. Cap. 18. v. 7. p. 308. v. 13. p. 79. Cap. 19. v. 41. p. 49. Cap. 21. v. 19. p. 49. Cap. 22. v. 19. p. 139. v. 20. p. 71. v. 22. p. 213. v. 25. p. 63. v. 30. p. 305. Cap. 23. v. 34. p. 185. v. 41. p. 79. v. 43. p. 165. Cap. 24. v. 21. p. 71.

Johannis Cap. 1. v. 10. p. 92. v. 15. 29. p. 11. 22. 47. v. 32. p. 11. 69. Cap. 2. v. p. 136. Cap. 3. v. 3. p. 88. 120. Cap. 4. v. 26. p. 22. v. 20. p. 81. 206. v. 23. p. 5. v. 35. p. 139. Cap. 5. v. 8. 36. p. 23. v. 39. p. 180. Cap. 6. v. 27. p. 138. v. 29. p. 25. Cap. 8. v. p. 23. Cap. 10. v. p. 103. v. 17. p. 136. v. 34. p. 111. 224. v. 36. p. 229. Cap. 11. v. 11. p. 151. Cap. 12. v. 21. p. 139. v. 24. p. 40. v. 28. p. 25. v. 32. p. 48. Cap. 14. v. 13. p. 209. 211. v. 7. p. 25. v. 23. p. 112. Cap. 15. v. 13. (22. p. 11.) p. 137. Cap. 16. v. 13. p. 219. v. 23. p. 209. Cap. 17. v. 3. p. 23. 138. v. 11. p. 253. v. 20. p. 124. 126. v. 21. p. 105. v. p. 71. Cap. 18. v. 36. p. 303. Cap. 20. v. 21. p. 366.

Act

Actorum Cap. 2. v. 5. p. 91. v. 4. p. 128. v. 38. p. 23. Cap. 3. v. p. 23. v. p. 9. Cap. 4. v. 19. p. 199. Cap. 5. v. 29. p. 172. v. 33. p. 311. Cap. 7. v. 5. p. 148. 175. 177. v. 60. p. 185. v. 61. p. 205. 207. 208. 209. Cap. 8. v. 6. p. 44. 122. Cap. 9. v. 20. p. 209. Cap. 10. v. 1. p. 262. v. 15. p. 231. v. 34. p. 45. v. 47. p. 128. Cap. 11. v. 17. p. 128. v. 19. p. 139. Cap. 13. v. 46. p. 93. 46. Cap. 15. v. 1. 16. p. 142. v. 28. p. 78. 231. 290. Cap. 19. v. 5. p. 70. 139. Cap. 20. v. 9. p. 152. Cap. 23. v. 8. p. 189. v. 12. p. 256.

Roman. Cap. 1. v. 16. p. 89. v. 19. p. 172. v. 21. p. 216. v. 23. p. 26. 273. v. 26. p. 24. 289. Cap. 2. v. 4. p. 220. v. 7. p. 297. v. 12. p. 115. 171. v. 22. p. 26. 39. 274. v. 25. p. 128. Cap. 3. v. 1. p. 23. v. 3. p. 41. 127. v. 10. p. 144. v. 18. p. 119. v. 25. p. 118. v. 28. p. 34. v. 30. p. 113. 114. Cap. 4. v. 4. p. 146. v. 8. p. 81. v. 13. p. 149. v. 23. p. 73. Cap. 5. v. 5. p. 76. v. 6. p. 253. v. 15. p. 88. Cap. 6. v. 4. p. 120. v. 20. p. 115. v. 22. p. 228. v. 23. p. 147. Cap. 7. v. 7. p. 272. v. 14. p. 181. v. 18. p. 125. Cap. 8. v. 1. p. 144. v. 3. 297. v. 17. 21. p. 149. v. 20. p. 73. v. 25. 33. p. 167. 77. v. 31. p. 76. v. 23. p. 76. v. 26. p. 212. Cap. 9. v. 3. p. 257. v. 6. p. 16. v. 11. p. 92. v. 18. p. 86. 142. Cap. 10. v. 2. p. 46. v. 9. p. 74. 120. 127. Cap. 11. v. 1. p. 16. 109. v. 6. p. 146. v. 11. 15. p. 23. 30. 39. v. 20. p. 40. 52. v. 21. p. 116. v. 24. p. 85. v. 33. p. 34. v. 16. p. 92. v. p. 144. Cap. 12. v. 20. p. 270. 271. Cap. 13. v. 2. p. 199. v. 4. p. 248. v. 9. p. 268. 269. Cap. 14. v. 3. p. 80. v. 5. p. 284. v. 15. p. 206. v. 17. p. 131. v. 20. p. 130. v. 21. p. 231. v. 26. 29. p. 130. Cap. 15. v. 27. p. 181. v. 30. p. 212.

1 Corynth. Cap. 1. v. 2. p. 208. v. 17. 126. 128. Cap. 2. v. 11. 16. p. 105. v. 16. p. 221. Cap. 6. v. 5. p. 248. v. 17. p. 253. v. 18. p. 286. Cap. 7. v. 12. p. 90. v. 15. p. 286. v. 18. p. 78. v. 19. p. 128. Cap. 8. v. 4. p. 230. v. 8. p. 130. Cap. 9. v. 16. p. 149. Cap. 10. v. 16. p. 135. v. 20. p. 231. v. 23. p. 130. Cap. 11. v. 5. p. 205. v. 7. p. 214. v. 24. p. 135. v. 28. p. 136. Cap. 12. v. 15. p. 86. Cap. 15. v. 13. 16. p. 74. v. 17. p. 75. 123. v. 19. p. 170. v. 29. p. 120. v. 32. p. 120. v. 54. p. 160.

2 Cor. Cap. 1. v. 17. p. 242. Cap. 2. v. 15. p. 112. Cap. 4. v. 7. p. 170. Cap. 5. v. 10. p. 149. 165. Cap. 7. v. 10. p. 79. Cap. 11. v. 5. p. 63. Cap. 12. v. 2. p. 166. v. 11. p. 63.

Galat. Cap. 1. v. 16. p. 46. Cap. 2. v. 7. 8. p. 63. Cap. 3. v. 11. 12. 17. p. 170. v. 12. 13. p. 179. v. 16. p. 44. 91. v. 18. p. 146. v. 19. p. 144. 171. v. 21. p. 297. Cap. 4. v. 10. p. 226. v. 29. p. 111. Cap. 5. v. 2. p. 51. v. 3. p. 179. 186. v. 6. p. 128. Cap. 6. v. 15. p. 128.

Ephesios. Cap. 2. v. 10. p. 227. v. 12. p. 34. Cap. 3. v. 15. p. 91. Cap. 4. v. 4. p. 246. v. 11. p. 306. v. 28. p. 276. Cap. 6. 4. p. 246. v. 5. p. 248.

Philippens. Cap. 1. v. 23. p. 165.

1 Thessalon. Cap. 4. v. 13. p. 251. 2 Thessalon. Cap. 2. v. 3. p. 218. Cap. 3. v. 10. p. 311.

Colossens. Cap. 2. v. 16. p. 226. Cap. 3. v. 22. p. 206. 248.

1 Timoth. Cap. 1. v. 1. p. 208. v. 9. p. 144. Cap. 2. v. 2. p. 248. v. 8. p. 205. Cap. 4. v. 3. p. 130. 230. Cap. 5. v. 24. p. 301. Cap. 6. v. 10. p. 273. 2 Tim. Cap. 4. v. 8. p. 181.

Titum Cap. 1. v. 15. p. 130. v. 16. p. 24. Cap. 2. v. 12. p. 227.

Hebraeos Cap. 1. v. 8. p. 67. Cap. 4. v. 9. p. 227. Cap. 6. v. 13. p. 148. Cap. 8. v. 10. p. 171. 142. Cap. 9. v. 13. p. 298. Cap. 10. v. 36. p. 134. Cap. 11. v. 1. p. 134. v. 4. p. 159. v. 5. p. 166. v. 13. p. 148. v. 26. p. 148. 257. v. p. 177. Cap. 12. v. 7. p. 182.

Jacobi Cap. 1. v. 14. p. 272. Cap. 2. v. 10. p. 179. v. 15. p. 148. v. 19. p. 138. Cap. 4. v. 12. p. 242. v. 14. p. 213.

1 Petri Cap. 1. v. 19. p. 47. Cap. 2. v. p. 139. v. 9. p. 180. v. 13. p. 248. v. 17. p. 206.

Cap.

313/c

Cap. 3. v. 9. p. 148. v. 14. p. 219. v. 15. p. 64. v. 19. p. 120. 2 Petri Cap. 2. v. 20. p. 184. 1 Iohannis Cap. 1. v. 7. p. 47. Cap. 2. v. 1. p. 118. 210. Cap. 3. v. 9. p. 283. v. 17. p. 168. Cap. 4. v. 20. p. 168. v. 18. p. 169. Cap. 5. v. 7. p. 105.
Apocalyps. Cap. ~~1. v. 9~~ 1. v. p. 103. 210. Cap. 5. v. p. 91. Cap. 7. v. p. 91. Cap. 8. v. 4. p. 210.

Index Rerum & sententiarum.

Abelis aia non est mortua. p. 159.
Abrahamo duplex promissio facta. 148.
eius filij qui dicant. 16. oes dei filij sunt. 80. eius genus q comprehendat. 8.
Acta Aplica qd comphendant. 69.
Adamus quid desiderauit. 103. 104.
Adiurare quid sit. 235.
adiuratio cur parui pendatur. 239.
adiuratus contra seipsu fateri debet. 239.
Adoptionis origo. 80. eius ius ad posteros transit. 83. eius via ante christum. 7. 37.
Adorationis vox varia sigcat. 206.
varia eius forma. 205. locus. 205
Aemulatio Iudaeis, quodo proposita. 39.
aetas mutat loquendi modum et vocabula. 179.
Afflictio piorum. 261.
Afflicti consolandi quales. 262.
Amor Dei erga Suos. 76. superat iram 183. et fidem et legem antecedit. 200.
Amor erga Deu debitus. 168. qualis. 172. 169. 198. 200. 203. discrimen 295.
Amor, legis fundamentu 167. 200.
Amor proximi q complectitur 269.
Amor erga alios qualis 167. 172.
Amor sui. 246. 255. amoris nexus. 168.
Amoris tres ordines 172. 295. gradus. 199. 202. 248. 254. ratio. 167.
Amori quantu tribuendu, quatenus amandu. 199.
Amoris paritas. 246.
Amor expellit conpiam et contra. 273.
Amor fictus. 197.
Anabaptistae 121. 243.
Anathema esse quid. 257.
Angeli semp coram Deo. 103. 210.
qdo orare pro nobis dicant 211.
eoru apud Deu conditio. 211.
Angeli et hoes cur Elohim dicantur. 225. non creatores caeli. 104
Animae circa corpus officium. 158.
Animae in corpore peregrinatur. 189.
Animae partes quae sint. 253.
de Anima antiquor sentia. 162.
Animu spectat Deus, no opus. 146.
Apponi colligi ad populos qd. 155. 176.
Apostoloru cura in docendo. 128.
eoru erga Iudaeos studiu. 45.
qd illis datum a chro. 66. Maiores minores. 53.
Arae statuae luci prohibentur. 217.
Arbor in Abrahamo primu plantata. 125.
Arcanu Euangelij. 9. 10.
Arma veritatis 62.
Artes curiosae prohibentur. 218.
Astrologi qualia praedicunt. 221.
Author libror Machabaeor. 192.
Baptismus qd. 45. 69. 87. 120. 128. 668.
Baptismi modus. 69. finis 133.
baptismus ad quos pertinet. 120.
baptismus infantiu testis originalis iusticiae. 131. ubi caepit. 63.
eius occasio. 129. quatenus concedendus. 129. 131. 133. tolledus. 132.
Babtismus adultorum. 129
baptismu et fide, ad chrianor liberos non pertinere. 119. 121. 124.
qua via tollendus. 132.
Baptizati a Iohanne, cur baptizentur denuo. 70.
baptizati quid professi. 122.
baptizare satius, qua publicam pacem perturbare 131.
baptizari pro mortuis qd. 120.
Beatius dare qua accipere. 276.
Bellu, sociorum malorum, unu, 263.
benedicere qd. 247.
benedictio mensae 98.
Benedictio Dei qdo ad gentes peruenerit. 9. 12. 43.
eadem Iudaeor et gentiu. 195.

bona

Bona Iudæorū peculiaria. 12.
bona Iudæor̄ & gentiū eadem 195.
bona huius vitæ cū malis mixta. 170.
boni cū malis cur pereunt. 48. 50. 83.
bonorum omnium Summum. 57.

Cabala. 97.
Cain perditus aīa & corpore. 159.
Calix afflictionis. 261.
Caluinus veritatem olfecit. 111.
Captiuitatis Iudæor̄ cā. 26. 27.
Castigatio filiorū Dei. 182. cā. 183.
Caussa resurectionis Iudæorū & reconciliationis gentiū. 39.
Caussa imputationis Iusticiæ. 81.
Ceremoniæ verā salutis rationem impedire non possunt. 127.
Cessare ab operibus Deus quomodo dicatur. 232.
Christum esse quid sit. 56.
Christus pastor & Deus q̄do. 11. 56. 6. pro quibus mortuus. 71. Rex. 56. Dn̄s Dauidis. 14. nō est arbor. 125. Cur missus. 9. 22. 38. mos in prandio & cœna. 135.
Christi res gestæ consonant cū scriptis Euangelistarū. 20.
Christianum ꝓ quid facit. 7. 18. 28.
Christianū nomen vbi natū. 74.
Christianorū sectæ. 193.
Ciborū vetitorū ratio. 230.
Circūcisio insitionis ratio. 7. 81. nō maior quā fides. 93. eandē benedictionē quā fides conciliat. 48. eius priuilegiū. 43. 81.
Circūcisio nō solū in gente Abrahamica. 42. sine lege Deo abominabilis. 42. 139. nō violatur per promissionē seminis. 43. 44. inuiolata mansit. 41. per chr̄m sublata. 38. 43. ei fides successit. 122. ab n̄dictione exclusa. 44.
Circūcisionis lex ad quos pertineat. 42. 43.
Circūcisionis & fidei collatio. 51.
Circumcisæ fœminæ. 85.
Circūcisorū credentiū duo grā. 51.
Circūcisis æque necessaria ad benedictionē ac præputiatis fides. 48.
Cognitio Dei duplex. 24.
Colligi apponi ad populos q̄d. 155. 176.
Compertissima leuiter attingunt̄. 162. 163.
Concupiscentia quid. 278. expellit amorem & contra. 273.
Conditio hominū ante Abrahamū. 125.
Condonationis peccatorū discrimē. 115. 116.
Condonatio sequentiū peccator̄ & iuris imputatio diuersa. 118.
Condonatio peccatorū absq̄ iusticiæ imputatione. 118.
Confessio fidei Christianæ. 6.
Consecratio mensæ. 98.
Consilia Dei nō mutat hominū diffidētia. 41.
Consolandi q̄ in afflictione. 262.
Consonantia Prophetar̄ & Aplorum. 4.
Consonātia rerū chr̄i cū scriptis Euangelistarū. 20.
Consultationū mos. 105. æqualitatē nullā sīgcat. 104.
Controuersia Iudæor̄ & Chr̄ianorū q̄do tollenda. 6.
Conuictus chr̄ianorū, Iudæor̄ & gentium. 79.
Conuiuij auspicandi ratio. 96.
Creauit Elohim. 67.
In creatione Regis q̄d quærendū. 10.
credendū scripturæ. 75.
Credere oīb̄ dei veritatibus quid commodi adfert. 124.
nō credere Iesū esse chr̄m quātū obsit. 122.
credita ab oībus leuiter attingunt̄. 163.
Culparum triplex ordo. 298.
culpæ non merentes mortem. 300.
culpæ iudicibus expiandæ. 298.
soli Deo expiandæ. 300.
Cura Dei erga genus humanum. 36.

Declarationū in Regibus aut ꝓphetis signa. 10.
dedere deserere idem. 261.

Dem.

Demonstrationis principia · 74·

Dei trini similitudo cū hijs gentiū · 117·532·
descendamus confundamus · 102·

Deus q̄do ōibus gentibus innotuisse dr̄ · 91·

Deus vnus ē persona ē essentia · 99·

Deus cur tantū vnius populi · 34·
q̄do videri dr̄ · 53· stipatus mīs
stris 103· amat homines · 246·
autor boni solus · 55· quis · 53·189· vbi · 2·

Deus cur Dns & Pater dictus · 1· cur in Celo,
dicatur esse · 2·3· Dei nomen · 2·54·

Deus honoris cā dr̄ Dominus · 1·

in Deo sexus optimo vnde · 1·

Deus non semper audit · 55·185· mexora-
bilis Judæis · 14· eis nō sēper notus · 24·
quando dr̄ primū cognosci · 27· fami-
liarissimus primis hōibus · 35· eius
clementia quāta · 36·52· maiestas
vbi conspiciatur · 53·

Deus qualis ē quantus · 54· à falsis se-
cernitur · 54· nullius ætatis sexus
faciei · 214·

Deus cū vel sine nota similitudinis dei · 57·

Deus loquitur ē secū solus, ē cum alijs ·
102·103· mutat naturæ ordinē · 221·
255· q̄do ab operib⁹ cessasse dr̄ ·
232·

Deorū duo grā 224· discrimina · 225·
deorū multitudo vnde 11·36·54·97·
dicenti pro se cur nō credit̄ · 46·
dicta quæda nō omniū ætatū · 142·
dijs gentiū · 217·

dicta sub alie na persona nō dicenti ascriben da · 157

Dilectionis modus · 254·
dilectio proximi summa mandatorum
negantiū · 268· sub · 252·
Dilectionis proximi aduersus Deū ē hoēs
via · 260·
Dilectionis summus gradus · 248·254·
dilectio totius legis fundamentū · 167·200·
Diritas hominū quando orta · 143·
Discrimē scripturarū ꝓpheticar ē Apho-
carum · 4· diorū populor̄ · 8·9·
discrimen circūcisionis ē seminis · 43·
Dissensiones cā de fide christiana · 4·
q̄do tolli possit · 6·
Doctrina populo proponenda · 62·
doctrina dæmoniorū · 170·

Domine Jesu suscipe Spm̄ · 207·
Dominicus dies · 227·300·
donorū dei certa tempora · 37·
donorū diuinor̄ summū · 57·
Duces Dei qui nō recipiunt pereūt · 83·
δ' ἀλλοῖα λαλήσει · 205·

Ebrietas qua lege prohibita · 284·
Ecclesia ante Abrahamū nulla · 108·
vbi querenda · 17·
Ecclesia vbi consistit · 108·112·
Ecclesiæ catholicæ autoritas
quanti facienda · 111·
Ego, personā nō naturā designat · 105·
Elias · 162· solus Secta Dei · 109·
Elohim qui dicantur · 103·224·238·
Elohim vox singulariter versa · 67·
Enochus · 161·
Epicurus 190· eius Secta · 191·
ἐπιλλεῖψ 208·
Epistola Pauli, q̄d docent · 69·
Errare populus in solitudine q̄do
dr̄ · 26·36·
Essem · 192·
Essentia nihil agit · 99·
Euangelia cur à Judæis repudiata · 19·
Euangelij narratio in tres partes
diuisa · 69·
Euangelium potentia Dei 89· cur
aperte loquar de resurrect · 163·
Euangelij approbatio 64· ꝓcessus,
apud gentes · 45· apud Ju-
dæos · 21·22·
Euangelio nō credere nisi mes. 64·
Eunuchus · 289·
εὐνοῦχοι · 240·
Exempla christiani iuris · 52·
exhæredationis caussa · 83·

Faciamus hoēm 102·103· æquali-
tate inter Deū ē hoēs nō effi-
cit · 104·105·
in facie, quid · 183·
Fames sociorū malorū, vtū · 263·
Familiaris Deus Adamo · 125·35·

Fœmin·

fæminarū adoptio p chri fidē. 95.
fæmina q̄do indigena fiebat. 85.
fides æternæ vitæ remediū. 171.
fidei et circisionis collatio. 51.
fides vinculū humanæ societtis. 30.
pactum salutis habendæ. 58.
Fides primigenior à posteris nō requisita 82. neglecta quatenus obsit. 122.
Fides Iusticiā imputans ante Abrahamū nulla. 134
Fides chriana qbus rebus constat. 58.
cur gentibus salutē peperit. 41.
Fidei chrianæ confessio 6. 34. certitudo. 13. processus. 21. facilitas. 4. 35. 58. eadē in gentib̄ et Iudæis. 32.
virtus effectio diuersa in Iudæis et gentibus. 32. 51. 72. 123. 90. et eorum posteris. 123. 124.
Fidei initia et gradus 44. 52. 139
tempus. 134. duo capita. 58. 65.
fidei ostiū quādo, qbus apertū. 44. 139.
fides caussa adoptationis. 81.
Fides gentiū eiusdem efficaciæ cuius Abrahami fides. 92. 94.
Fidei iustificāti an semp coniuncta peccatorū condonatio. 115. 113.
Fides et baptismus ad chrianorum filios non pertinet. 119. 121. 124. 82. 90.
fides circūcisioni successit. 122.
fide chriana ab exordio mundi saluatos hōes falsū esse. 125. 134.
fidei fructus salus est. 132.
fidei significata. 134. 64. effectus. 90.
nomen amplum. 65.
Fides sine circisione quando valere cepit. 139. quando frustranea in gentibus. 139. 140. q̄do remediū salutis. 171.
Fides baptizati hōis. 127.
Fides sine poenitentia esse nō pt. 171.
Fides cur data. 171. non omniū 138.
Filius Dei quid. 56. 69.
filij Abrahami q. 16.
filij patrū conditionē subeunt 83.
à patrū culpa q̄do exemti. 15. 83.
filij cur castigantur 183. nō portant iniquitatē patrū. 184.
filij Sanctorum Sancti. 80. cur Deū timere dicantur. 169.
filij

Filij et hæredes et operarij. 146. 147.
Filijs quod dar patrū grā, pribus dari. 176.
finem habentia principiū habent. 35.
foedus triplex. 82.
fædus hominum cur Dei vocetur. 237.
forma sermonis omniū ætatū. 90.
formulas verborū mutat ætas. 82.
fornicatio quid. 277. 290. fortitudo qd. 256.
frater quis dicatur. 269.
fratri infirmo indulgendū. 130. 131.
fructus regni fides est. 40.
fures qui dicuntur. 267. 276. furtū. 276
futurorū exquisitio q̄do 218.
futurorū noticia à Deo data populo. 218. 219.
vnde. 219.

Gehenna quid. 180.
Generalia dicta 84. 89. eorū caussa. 90.
exempla. 91.
Gentiū peregrinar duo grā. 8. à fædere alienas fuisse. 42. quōdo in fauorē Dei receptæ. 12. 80. cur quæ eis ad salutem necessaria. 33. in Iudæor bona introducti 195
Gentiū duarū origo. 93. quibus dicendi formis significantur. 90.
Gentes oēs q̄do benedictæ. 91.
gentili christiano qd faciendū. 57.
Gentiū consuetudo cur prohibita. 230. 270.
earū opinio de Deo. 1.
Gladius vnū socior malorū. 264.
gladiū gerere licet Magrui chriano. 309.
gloria Dei, eius operum finis. 55.
gradus dilectionis. 248. gratiar actio vnde oritur. 204.
guttæ amaritudinis. 262. 263.

Hæreditas ex fide, merces ex lege. 170. 173.
earū discrimen. 146. 149. 961. earum bona sunt vita æterna. 147.
hæreditas et pars tua ego sum. 181.
Historia lux temporum. 31.
historiæ vtilitas. 35. sacræ et pphanæ consonātia. 188.
historiarum veritas vnde. 18. 20.
historiographorū de Iesu mentio. 5. 19. 20.
historicis quibus plus credendum. 19.
homo quid. 253. conditio ante Abrahamum 125. eor facta nō semp aut bona aut mala. 143.

313/7

hominum tria gra 143.145.
hominum in præmia intentorum ingenium 170. 182.183.
homo non pœnitens quam infelix. 220.
honorare parentes quid. 247.
humanitatis officia bonis malis præstanda. 262.
hydra concupiscentia. 282.

Idololatria quando introducta. 36.
Ieiunium quid. 229.
Iesus quid significat. 55.56. se christum esse testatur verbo et opere 22.
Iesus quando Rex et Christus declaratus. 10.
Iesus quando a Deo mittitur. 22.38. solis Iudæis concionatus. 11. Semen illud benedictum. 44.
Ignorantia duplex 273.
Imago Dei in Adamo quid 104. 214.
Imago Dei christus. 214.
Imaginis significata. 214.
Imagines cur prohibitæ 215.
Imagines non penitus tollendæ. 214. quando institutæ. 215.
Impij cur a Deo prosperentur. 220. eis Deus non innotescit. 67.
Impunitatis mala. 15.
Imputatio Iusticiæ quid. 82. imputare iusticiam et non imputare peccatum idem. 81.
Imputatio Iusticiæ non includit sequentium peccatorum condonationem. 116.117.
Imputationis Iusticiæ causa. 81. adoptionis origo. 80.
Imputatio Iusticiæ absque condonatione peccatorum esse non potest. 118. hæc ab illa diversa. 118.
Infantibus cœna administrata. 136.
infantes ante baptismum mortui non pereunt. 133.
Infideles qui dicuntur. 288.
Infirmitati fratrum consulendum. 130.131.
Ingratitudo ex hæredationis causa. 83.
ingratitudo Iudæorum 38.
Initia fidei inter gentes. 44.
inobedientiæ malum. 59. 83.
Institutiones christianæ religionis Iac. Palæologi. 62.144.195.
Intercessoribus, ad Deum via. 210
Inuocare nomen Iesu Christi. 208.
Inuoc.

Inuocatio Iesu Christi. 209.
Inuocationis conditiones. 211.
Inuocationi additum nomen. 238.
Iohannes Secundus Rex. 61.95.
Iob vir iustus. 168.
Iosephus historicus. 19.191
irati Dei signa. 61.
Iræ Dei multiplicatio spectis firmata. 184.
Irritare Deum quid. 204.
Iudæis cur gentium consuetudo prohibet. 230.
Iudæi contumaces. 38. in christum. 9.
Iudæo christiano quid faciendum. 57.4.12.27.33.
Iudæi coniuncti christianis, separati. 5.
Iesu nomen insectantur. 5.20.
cur non exaudiuntur. 14.27. an omnes reiecti. 15.
Iudæorum credentium multitudo. 16.17.
Iudæorum commixtio cum græcis et Romanis. 192.
ἀποσυναγωγοι. 27. quantum consecuti fide Iesu christi. 72
Iudæorum duo gra. 17.51. trinitarij. 18.
Iudæis cur terrena promissa. 173.186.
Iudæi proditores christi et prophet. 11.38.
Iudæorum abiectio. 12. Sectæ. 192.
siue obseruent leges, siue respuant, tamen pereunt. 17.
Iudæis spes salutis proposita. 23.
Iudæi impuri, idololatræ. 26.38.
Iudæi christiani in Asia. 16.27.
Iudæi infideles. 28.
Iudices duo. 296. quæ culpæ eis expiandæ. 298.
Iupiter cur pater dictus. 1.
Iuramentum cur inuentum. 230.233.
a Christo non improbatum. 243.
Iuramenti formæ. 238.237.
includit benedictionem et maledictionem. 234.
Iuramentum hominum cur Dei. 237.
cur parui pendatur. 239. quando rescindi potest. 238.
Iuramenti triplex genus. 240.244.
Iuramentorum vitiosorum form. 240.
Iuramentum de futuro. 242.
Iurare per nomen alienorum deorum cur prohibitum. 233.
Iura ciuitatis Dei. 9.
Iusticia originis. 64. 78. 85.87.92.131.
Iusticia imputationis quando incept. 70.

Justicia imputationis qd sigcet. 125. 82.
triplex. 82. eius ratio. 73.
est adoptionis ius. 80. 113.
Justicia duplex, iuris et legis. 145
Justicia legis nō una. 145.
Justicia quid. 82. 262.
Jus hereditatis ex fide. 146.
Justi affliguntur. 261. eis nullum seculū earūt. 143.
λεῖψις ἐρήμου. 205.
Lectio multa nō minus docet quam præceptor. 31.
Legem Mosaicā xpūs nō abrogat. 13. 28.
Legati nōe mittentis appellant. 225.
eorū violatio. 38.
Leges Dei nō seruans tempore exclusus. 119. 141. 143.
Leges temperate ad certas ætates. 119. et corporis et aiæ. 278.
Legem virtutis signaculū esse iuris filiorū. 131. adquos pertinet. 171.
Legū diuinarū et humanarū discrimen. 141. 173.
Leges Dei necessariæ. 141. cur inscriptæ cordibus. 142. cur sparsis. 181.
qualia præcipit. 245. 252.
Lex iugū importabile. 142.
Lex cur lata. 118. 144. quibus. 42.
Legum promissiones. 141. 173. præmia. 150. 183. 251. bona et mala alterius vitæ. 170. 181. 187.
Legis diuisio. 196. 172. eius verba quot. 167. est amoris in certa capita dispensatio. 201. 167. præmia futurorū. 220. 224. duobus cōprahēsa verbis. 167.
Legis tutores duo. 296.
Liberi sanctorū sancti. 80. baptismo et imputate fide nō saluari. 121.
Libertas nōiī populi quæ. 186.
Libertas chrianorū in cibis. 130.
Liber viuentiū iustorū et præscietiæ. 257.
Locus blasphemādi Deū. 292.
Locus iræ fugiendus. 49. 264. 265.
Locustarū duplex genus. 96.
Locus adorationis. 205.
Loquitur Deus et solus et cū alijs. 102.
Luci prohibentur.
Luctus funerum. 250.
Lutheri arma contra papā: dogma. 61.

Machabæorū Libri autor. 192.
Magistratuū p̄ccata Deus vindicat. 12.
Magistratus duj dicti. 57.
Magratus non honor sed onus est. 226.
ei duplices leges impositæ. 226.
[illegible] maiestas Dei. 53.
Magistrorū duo gra. 107.
Mala p̄ xpm̄ nūciata cur Judæos secuta. 9.
mala quando dat potentibus. 55.
mala bonis mixta.
Mala satius aliquādo morte vitare. 265.
maledicere quid. 247.
malo non resistendū. 306. 307.
Mandata Dei repudiare est cū Deo pugnare. 12. quousq; extendēda. 85.
manimissorū et proselytorū discrim. 8.
Matrimoniorū ratio. 293.
Maximus in regno. 63.
Mercestua ego sum. 181. 182.
mercedis et hereditis discrimen. 147. 146.
bona sunt vita æterna. 147. 169.
Methodus virtutis et vitij cognoscēdi. 167.
Ministri Dei, p̄ quos bona aut mala ad homines deueniunt. 1.
Ministerij Christi processus. 9.
Ministris quid potissimū p̄dicandū. 129.
eorū prudentia in ædificādo. 132.
Miraculorū ratio. 84.
Μοιχεία. 278.
Mors xpi nō euincit illū malū fuisse. 5.
quibus profuit. 71. eius cā. 11. causa salutis gentiū. 39. sacrificiū. 48.
Mors præferenda vitæ. 258.
mortis nomina multa. 300.
mortis metū hūtia quæ. 59.
mortuis affectus dantur. 212.
mortui, gentes dicuntur. 120.
Mortui sancti qdo pro nobis orare dicūtur. 211. eorū animos in quos augetur. 212.
mortui in agris sepulti. 251. eor luctu. 250. 251.

313/b

Mos chri in prandio & cœna. 135
Moses solus Eccla Dei. 108.
Mulier à lege vetita. 278.
Mundus sine Deo existimatus. 60. 26. 36.
Mundi noē principes intelligunr. 23.
Mutationes consiliorū Dei nō possunt ar:
gui inconstantiæ nota. 41.
Mysteriū Euangelij. 9. 10.

Naaman Syrus solus Eccla Dei. 109.
Natura plura habens indiuidua imperfecta. 66.
Nazarenorū nomen vbi natū. 74.
Nomen Dei. 54. propriū. 2. ab operibus
54. amoris. 76. 249.
Nomina vitæ æternæ. 251.
Nomina natis vnde imposita. 56.
in Nomine Iesu, quid. 200.
in Noē Pris filij. 55. 63. 126.
Noticia Dei in sola gente Abrahamica. 36.
38. semp fuit. 12. quōdo extincta. 36.
quādo ea caruerūt Iudæi. 26. in paucis. 16.
Noticia futurorū à Deo. 218. 219.
Nurō singulari genus Abrahamicū, plu:
rali, oēs nationes intelligi. 90.

Obedientia. 83. noua. 92.
Obiectio Iudæorū de Iesu. 73.
Occidere seipsū, peccatū. 255.
Offensionis in Chrō cā. 40.
Officia humanitatis quibus pstāda. 262.
Offm prudentis patrisfamilias. 132.
Oēs gentes populi nationes. 91.
Opera bona nō esse fructus fidei. 118.
Operariū conductū esse qd. 47.
Operū Dei finis, ipsius gloria. 55.
Opera Deo placentia. 146.
Oraculum. 75.
Orationū formulæ. 57. 207.
Orationes piorū pro alijs nō semp exau:
diuntur. 185.
Orationis conditiones. 211.
Oratio viuorū pro viuis. 212. 213.
Origo omniū hominū. 35.
Originē habentia, nō oīa finiri. 34.
Pactū hominū, cur dicar Dei. 237.
Panem nō esse chri corpus. 138.
Papa Romanus I. 63.

Papæ autoritas. 58. tyrrannis 249.
nō fuit Petri successor. 63.
Papistæ an sint infideles. 288.
parentibus de liberis amādis lex
nulla. 245. eor culpa in filios trāsit. 184.
Parentū Sanctor, liberi Sancti. 90. 92.
parentū nōe q intelligunr 247.
eorū honor cur lege munit. 253.
pars & hæreditas Deus. 181. 182.
paritas amoris inter impares consis:
tere nō potest. 246.
Pastor christus. 56.
patefactionis Dei gradus. 200.
Pater solus adorandus. 207. 217.
sine intercessore inuocandus. 209.
pater gignens Saturno confer. 113.
Patris vox q complectir. 249.
in Patribus, recepti filij in grām. 87.
92. ipsis dari, quod ipsorū grā
filijs datur. 176. quādcū filijs coniun:
guntur vel ab eis secludūtur. 177.
Patrū in filios autoritas. 111. 247.
paucitas piorum. 16.
Pauli conuersio. 46.
peccātes nō mox deserunr. 77.
peccatū originis cā pedobaptismi. 129.
131. 64. nullum. 64. 78. 87.
peccatū in mūdo fuisse ante leges
latas. 271. 272. extra legē q. 273.
peccatorū condonatio duplex. 115. 117. 118.
quādo negatur. 28. non sine
effusione sanguinis. 47. condo:
natio absq iusticiæ imput. 118. 144.
peierare aliquando satius. 238.
pœna parentū in filios. 14. 184.
pœna Iudæis cur illata. 27. ob chri:
stum diuturna. 13. 27. legis. 178.
pœnarū vitandarū remedia. 297.
Pœnarū multiplicatio firmata iuramēto. 184.
poenitentia sine fide esse nō pt. 171.
quæ requiranr in ea. 14. Exptm. 15.
sedes. 16. ea duplex. 79. eius
indiciū. 79.
periuriū qd. 237.
persona loquentis nō auger. 102.
personæ tres in trinitte. 65. 100.
pestis vna ex socijs malis. 263.
petenda, cur ignoremus. 55.
petentib mala, quādo contingūt. 55.
petra quale hominū genus dr. 183.
Petrū Romæ nūquā fuisse ~~24~~ 62.
63. vbi docuit. 62.
Pharisaica secta qdo orta. 189. 191.

Pharisæi

Philosophia consonat cū Scriptura. 190.
philosophiæ principia vnde. 75.
philosophia platonis. 190.
pignus salutis. 76.
pij cur affligant̄ à Deo. 261.
piorū pro alijs supplicationes nō semper exaudiuntur. 185. paucitas. 16.
plenitudo temporum. 9. 36. 140.
ponere animam quid. 137.
πορνεία qd. 290.
populi duo saluandorū. 125.
precari est Deo parere. 77.
præcepti primi summa. 223.
prædicatio Joh. baptistæ, Jesu christi Apostolorū. 22. 38.
Præmia præmia le? mercedes dicuntur ꝑ ita æterna. 169.
a parentib. præputij nōe q̄ intelligant̄. 42.
ad filios. 184.
principes, mūdi nōe intelligunt̄. 23.
principes q̄ nō recipiunt pereunt. 83.
primogenituræ ius. 247.
priuilegia ciuitatis Dei. 9.
priuilegiū Judæorū. 37.
probet homo seipsū. 136.
prodigiorū ratio. 84. 74.
promissio salutis nō omniū. 138.
Judæor̄ & gentiū eadē. 195.
Promissio duplex 170.
promissiones legum. 173. 170.
prophetas Dei nō recipientes. 10. 12. 83.
cur mittant̄. 12. cum Aplis consonantia. 4.
prophota q̄do agnoscendus. 12.
proselytorum lex. 37. sine fide beantur. 48. à manumissis qd differ. 8.
προσώπα. 100.
protectio Dei duplex 184.
proximus q̄ in se includat. 269.
proximi qui sint. 172. 268. 269.
eorū aduersus Deū dilectio. 260.
pugnare cum Deo quid. 12.
Quæstionū occasio & temp⁹. 188.

Rabinorū opinio de animarū immortalitate. 150. error. 166.
Ratio. 75.
reconciliationis via. 261. 77.
reformationis Euāgelij cā. 4.

Reges.

Reges & prophetas nō recipientes oē malū manet. 10.
in Regis creatione qd spectandū. 10.
Regnū Dei qd. 131. christi quale. 303.
Reiectionis caussa. 82.
Reiectio Judæorū, cā salutis gentiū. 9.
Reprobatio. 82. 83. caussa. 82.
Resipiscentia remediū euadendi iram Dei. 9. qua in re sita. 27.
resistere malo prohibitum. 306. 307.
resumere animam. 137.
resurectio nō est creatio. 153.
resurectionē chr̄i negare aut credere. 75.
resurectionē oib̄ vult Deus. 75.
resurgentibus merces. 147.
Rex vt Deus. 56.
Romani imperij principium. 63.

Sabbathi sanctificatio qualis. 228. 230
Sabbathū nō ante, sed cū lege manauit 232.
Sabbatum christianorū quale. 229. 231.
Sacerdotij ius ex Imputatione Just. 81.
sacrificiū, chr̄i mors. 48.
Sadducæi cur negant corporū resurectionem. 156. 189. obstinati. 74. quādo nati. 191.
Salus ab vno Deo. 31. duplex 73. 170. 62.
proposita Judæis & gentibus. 56.
salutis promissionē habentia quæ. 60. 62.
salutis promissio nō cuiusuis. 138.
Samaritani qui. 44.
Sanctorū pro alijs orōnes nō semper exaudiuntur. 185.
Sanctorū filij Sancti. 80. 87. 88. 92.
Sancti mortui q̄do pro nobis orant. 211.
Sanctitas sine obedientia. 49. 70. 83.
sanctificare quid. 229.
sanguis Jesu chr̄i emūdat. 47. q̄bus ꝓfuit. 71.
sanguis Noui testi. 71.
scopulus inter fidem christianā & non christianam. 5. 18. 21.
Scribenti de se, aut de amico fides habita. 19. 21.
Scriptores sacri intra suos limites se cōtinentes vitæ æternæ mentionē nō faciunt. 187.

313/j
6 Lev'el

veritas. 18. 20.
Scriptorū Aplicorū summa. 22. 23. 27. certitudo. 13.
scripta quædā nō omniū ætatū. 142.
nō scripta aliqua credenda. 162.
scriptores rerū à chrō gestarū multi. 20.
scriptores praui. 110.
Sectæ chrianorū. 193. 195. Iudæorū. 192.
Seculorū nōe principes mūdi intelligū. 23.
Semen benedictū est Chrs. 44. seminis & circūcisionis discrimen. 43.
Seculū nullū sine iustis viris. 143.
Sepulchri honor, cura. 250.
serui inutiles sumus. 149.
seruitus quid. 204.
signaculū iuris filiorū est lex. 132.
signa missionis Christi. 13. 22. 23.
signa declarationis in Reges aut prophetas. 10. 22. 23.
Signū salutis perpetuū 85. in bello. 257.
signa salutis recuperādæ in qbus consistāt 84. 89. nunquā ad posteros pro salute transfer. 88.
Similitudo est imago. 214.
simulatio. 243.
somni definitio. 152. soror mortis. 152.
somnia nullis certis legib; comphēsa. 223.
Spes Iudæorū de Messia. 8.
Spes & iuris & legis. 73.
Spiritus S. pro fide. 88.
Spiritus beati semper corā Deo. 103.
eorū conditio. 211.
Statuæ prohibentur. 217.
stellas nihil pnūciare posse. 222.
Stoici quādo orti. 191.
Suilla carne cur Iudæi abstineant. 97.
Synodorū autoritas. 111.
Synonima. 146.

Tempora impietatis. 142. 143.
tempore exclus, legē Dei nō seruans. 119.
temporū certorū, qdā dicta. 142.
temporū plenitudo. 9. 36. 140.
tentandus nō est Deus. 203.
terræ promissionū duæ. 175. 176.
terra à Deo creata & pteta duplex. 177.
terra Abrahamo promissa q̄. 175. 176. 177.
terrena bona cur Iudæis promissa. 173. 186.
testimonia vatū in declaratione Regis. 10.
Thal.

Thalmud. 97. 66. thalmudici. 190.
timor cur aliquando excluditur. 169.
Timor Dei qd. 203. duplex. 206.
timor seruis & filijs quādo competit. 169.
tollere anima quid. 161.
totū cor, aīa mens &c. 197.
transferre peccata. 144.
tres personæ. 65. tres vnum. 105.
triclinium 96.
trinitatis oppugnatores singulis ætatib; fuerunt. 60. à nullo bono viro culta. 110. caussa origo. 57.
similis dijs gentiū. 113.
trinitarij extra fidem. 201.
tutela Dei duplex. 184.

Vanitas quid. 73.
Venia peccatorū quādo negār. 28.
eius discrimen. 115. 116. 117.
verborū formulas mutat ætas. 82.
veritatis diuersa commoda. 122.
veritas nūquā sine cruce. 182. 183.
eius arma. 62. vbi. 17.
victimæ phibentur. 217.
vinū non esse chri sanguinē. 134.
vis, quid dicatur. 201.
vita calamitosa. 259.
vita duplex. 170. 258. 73. 175.
vitæ diuturnitas qd. 251.
vitæ æternæ amplitudo. 169.
vitæ æternæ mentio quādo primū iniecta. 188. an sit in lege. 180.
cur tantū in Nouo T. 179. 186. 187.
vitiorū supellex. 274. 275.
viui pro viuis orant. 212.
vltio Dei pactis firmata. 184.
vnctio recētior, q̄ pfectura. 10.
vnus ad personā refer. 65. 100.
vnus ex nobis. 102.
volūtas Dei nostræ pponderāda. 216.
volūtas Dei nota hoīb; 172.
Votū qd, eius diffrā. 239. duo includit 239. eius rō. 240. conditiones. 240.
Vxorem ducere nec bonū nec malū. 255.
vxorū genera. 294.
ὑπερδουλεία. 206.
ὑφισάμενον. 100.

finis 6 Martij 1598. In oppido Torozko, patria sede.

Ecclesiæ fortuna qualis & eius caussa.

caussa malor φιλαυτία.

zelus seu ingenium aduersarij papistarū

REFVTATIO SCRIpti Petri Caroli in quo trinitatem & aeternam filij generationem ex lacunis Antichristi exculpere conatus est

AVTHORE

Joanne Sommero Pirnense, Lectore scholae Claudiopolitanae Anno chri 1572.

PRAEFATIO.

Si quis temporum nostrorum conditionem, Amice Lector, quibus vix vlla vnquam extiterunt, praeclaris ingenijs, honestis studijs, ac omnibus bonis artibus, illustriora, diligentius apud se expendat, facile in eas posset venire cogitationes, vt nunquam cum rebus humanis praeclarius actum fuisse pronunciet: Si vero in dissensiones Ecclesiarum, in acerba odia & simultates, in opinionum partim meptar partim inutilium partim & impiarum aestuos, oculos conuertat, nae ille vehementer mutet sententiam. Et si erga pietatem pessime affectus non sit, ex animo ingemiscat, deprehendens summa felicitati, non paulo plus calamitatum adiunctum esse, ac non obscuris argumentis colligat, Respublicas christianor sublata é medio omni charitate, cuius exercendae cá & institutae primum & conseruatae haetenus sunt, diu salvas esse non posse.

Ecclesiae fortuna qualis & eius caussa.

Sed fuit haec Ecclesiae Dei propria semper fortuna, vt ingeniosis nequitijs & παραδόξοις exerceretur, ac praesertim subinde ob eiusmodi συμβολικοὺς λόγους λαοπλάνων fragmenta subtilissimor verborum cogeretur adire periculum, quam si de ipso christianismo exercerentur quaestio. Nec alia mali huius caussa est, quá stulta φιλαυτία, qua adeó sibi placere multos videas, vt oculu exculpi passuri sint facilius multó, quam permissuri, vt opinio, quam de quaestiuncula aliqua nec graui admodum, nec necessaria, conceperunt, aboleár. Caussa malor φιλαυτία!

Zelus seu ingenia aduersariorum papistarum.

Imo quod ne illi quidem, qui verecundiae fines transgressi semel, gnauiter sunt impudentes, profiteri audent, á nobis postulare nó erubescunt, vt quicquid peperérunt tollamus, ac quod ratione persuadere nequeunt vi exprimere ab inuitis volunt, vt, vbi ipsis visú est, prima caussa christianae quaestionem constituamus, ac quod sommarunt ipsi pro fundamento religionis amplectamur. Quod nisi fiat, parata sunt fulmina, ἀναθεματισμοί, proscriptiones, audmus ἀυτοκινοί, exhaustini, turbatores, & quicquid iussit splendida bilis

plus.

Plus coloris habet Judaicus ille zelus, quo adducti, paulum, vt Legis ἀκρο&τὴς persequabantur, eo quod gentibus fidem in chrm̃ sine circumcisione omissa. Etsi aũt ĕ illi fundamentũ pietatis in circumcisione magis, quam in christo positum esse iudicabant; tñ excusare illos nonnihil põt id, quod expressu de eo mandatum Dei, multor seculorum obseruatione confirmatum, extare certo sciebant, quam factionem Ebionitæ deinde amplexi sunt. Judæorum zelus aduersus Paul. Ebionitæ circumcisi.

Proxime secuti sunt, qui chrm plane abolere conati, Messiæ loco seipsos supposuerunt, vt fecit Simon Magus circa annũ chri 43, ĕ Menander circa 95, quibus contradicendi iustissima õibus fidelibus cã fuit, cum id illis eriperetur, cuius caussa appellatione mutarunt, ĕ christianos se professi sunt. Cum his nulla fidelibus concordia, nulla societas aut debuit aut potuit esse, eo quod, doctrinã quam Joannes prædicarat, non adferrent, ĕ ab Euangelio christi, in aliud transferre auditores conarentur. Hæc caussa est, cur frequentissime Lucas ĕ Joannes inculcent, hanc esse vitam æternam, vt cognoscamus patrem christi, vnum ĕ solum verum Deum, Jesũ aũt, quem misit esse christum. Et Paulus verbum fidei semper inculcat, hoc q̃ Deus Jesum ex mortuis suscitauerit, quod Jesus sit filius Dei, ĕ quod sedeat in gloria patris. Nam ante chrm venerunt Judas Galilæus ĕ Theudas φὼδοκρίσοι, quos chrs ipse fures ĕ latrones vocat, ĕ sepissimẽ contestatur sẽ á patre venisse, se esse filium Dei, se oportere glorificari. Post mortem illius mox Simon Magus exstitit, Messiã se professus. Cuius factioni simul ĕ iudaizantibus φὼδοπροφὸλοις Aplos ĕ Euangelistas opposuisse ea qua habemus scripta, manifestũ ẽ. Quoniã omnium idem est scopus, vt ostendant Jesum Nazarenum esse illum chrm, q̃ Judæis fuerat promissus, non alium aliquem: Non repertus est adhuc vsq; tempora inter chrianos quisquã amplius ea confidentia aut temeritate, potius qui se pro Messia vellet obtrudere. Sed qua diaboli est calliditas, alia via aggressus fideles, postquã hostibus chri in conflictu facile pares esse cognouisset, huc oñi studio ĕ conatu contendit, vt ciuili bello implicatos inuicẽ committeret, ac pietatis colore, facinus Ecclæ Dei nimis quam exitiosum pingeret, posita in medium chri persona, de qua, cum quantum fieri posset, honestissime loqui quisq; officij sui existimaret esse, effecit facile, vt dũ suæ quisq; opinioni plauderet, alior cogitationes exploderet, in simultates primũ, á simultatibus in apertas inimicitias, ab his demũ ad anathemata, contumelias, proscriptiones, atq; adeó ad cædes ĕ magnis passibus iretur vno omnid ore, iactato prætextu, Oportere honorem filio Dei summũ seruatori hominum Jesu chro sarcum tectum præstari. Occasionem vero luculentam his malis præbuit, philosophor nimis platonissantiũ curiosa subtilitas, qua Euangelistar ĕ Apostolorum Scripta, neglecta hebraici

Judas Galilæus. Theudas. Joa. 10. 8.

Scriptorũ Euangelicor ĕ Apticor scopus.

Sathanæ seu diaboli calliditas in obscurãda chri cognitione.

Occasio malor philosophia.

sermonis

Joa. 17. 3.

Rom. 10. 9.

Sathanæ triumphus.

Reformatores religionis, seu fidei christianæ ĕ eor mutua odia.

Lutherani Zuingliani. dissidentes.

odia mutua, mutuã lamentã exercane.

Iudaeorum zelus aduersus Paul.

Ebionitae circuncisi.

Pseudochristi. sinō mag. mondder.

Sathanae triumphus.

Ioa. 17. 3.

Rom. 10. 9.

Iudas Galilaeus. Theudas. Ioa. 10. 8.

Scriptorū euangelicōr & Apticorū scopus.

Sathanae seu diaboli calliditas in obscurāda christi cognitione.

Lutheram Zuinglium. dissidentes.

odia mutua, mutuā lamentā exercane.

Occasio maior, philosophia.

seruonis proprietate, ad graecā linguae usum interpretali superstitiose conati, ex Ioanne Platonem, ex Paulo Philōm fecerunt, veluti paulo post ostendemus. Et cum semel de λόγῳ aeterno, filio aeterno, illius boni obtinuisset Platonis opinio, pro suo quisq. cerebro, quod plausibilius futurum, ac dignitatis plus habiturum apud plebem existimasset, τῷ λόγῳ nō dubitauit affingere, donec multiplicia deliramenta fideles adducti, ad extremum, quem saluatorem profitebantur dubitarent. Occasionem Diabolus non defuit, qui viros etiā vere pios zelo peruerso impulsos huc peteraxit, vt salutem negare auderent ijs, qui opinioni, siue huic, siue illi aduersarentur. Quae res horribiles disceptationes in Ecclesiam Dei induxit. Id quod historiae ostendunt.

Sic triumphauit tandem Sathanas, & sepulta cum ipso christi pietate & vita innocentia feroci spectaculo pauit oculos, cernens nō sine summa animi voluptate, christianismum ad opiniones quasdā & inutiles speculationes esse redactum, quibus q plurimū intelligeret, cum in ore ac oculis omnium plerumq; ferri, in precio haberi, praecipuo dignitatis ac existimationis loco constitui, demq; tantum non pro Deo adorari. Alios, qui simplici in christum fide contenti, seu quod impostaram odissent, seu quod strophas illas & λαλολογίας non intelligerent, illorū sophismata auersarentur, rapi, tundi, sterni, profligari, vri, secari, ac vt paucis dicam κατὰ κράτος βάλλεσθαι & ἄτρεπτον hoc cōi indignos, habitos seu αἱρετικοὺς ab hominibus studiose euitarij. Nec tñ obtinuit Sathanas, quamuis fraudissime Ecclesiam Dei deformasset, vt e plebis animis hoc eo euelleret, Iesum christum pro nobis ee mortuū & suscitatum, adeo vt summae agendae sint Deo gratiae, quod in tam vasto naufragio, vnicam hanc tabellam, qua omnium salus nititur e manibus illorum non passus sit extorqueri. Nam si absq; ea esset, ex immenso opinionū & sophismatum mari nemo vnquam emersisset.

Reformatores religionis, seu fidei christianae & eorum mutua odia.

Nostris temporibus quam luculenter Deus gratiam & benignitatem suam nobis testatum fecit, passim excitans ministros doctrina & singulari animi constantia celebres, q ab opinionibus hominū ad scripturae simplicitatē reuocare auditores conati sunt, multas ac magnas impostaras sophistarū detexerunt, viri nunquā satis laudati, nisi & ipsi tandē zelo puero abrepti, tantum sibi tribuissent, vt meliora quaerendi nemini potestatem fieri oportere contenderent. Quo animaduerso Diabolus frigidā suffudit diligenter, ne vbi semel ob opiniones diuersas, simultates excitatae essent, firma aliqua gratia sarciri posset. Lutheram palam testati sunt, se Zuinglianos pro fratribus agnoscere nec velle nec posse. Illi, cum & ipsi, neminē nisi eidem opinioni addictum apud se paterentur, tñ plus pietatis vere ostenderunt, scriptis testati sunt, rem tanti nō esse ob quam fideles Ecclesiae tam foede debeant diuelli. Istoc exemplum dum serpit latius, quot innocentes & viros bonos, principum & regum obiecit tyrannidi, tlamantibus ipsis, si Deo satis placet, Euangelij praecones tollendos, qui vel Augustanā confessionem, quam ij ipsi, qui exosculantur non plane obseruant, vel Caluini opiniones per oia non amplectantur. Et sicut olim christi dignitatis & gloriae ōes volebant videri propugnatores, hostili interim vsu aduersarios. Ita nunc Papae hostes & Euangelij repurgatores omes ipsi, mutuam interim lamentam exercent.

PRAETATIO.

Quũ templum hierosolymitanũ, profanis, sacris et ceremonijs, idolis, picturis et oĩ genere impurittis pollutum repurgarũt, cum profligato impio hoste à bellis et calamitatibus diuturnis aliquomodo Iudaeis respirare licuit, nonne et in Deum ingrati, in seipsos crudeles in religionẽ impij extitisse iudicarentur merito, si q aram demoliebatur, securi in ceruicem impegisset ei, q idolum in alia parte templi collocatũ euerteret? Aut si is, qui profanã picturã, puta Iouis adulteria, aut alterius alicuius similis argnti eradebat, occidi oportere clamasset eum, q pauimentum templi, impiar victimar cruore respersum diligenter verreret? Et quanto saniores sumus nos, q eodem aĩo domũ Dei nostri horribili idolomania per sophistas inquinatum, repurgare aggressi, mutuo nos carnifici obijcimus, eo quod nõ eandẽ oẽs doctrinae partem excutiendũ et genuinae simplicitati restituendũ susceperimus? Sed Diabolꝰ qui Choragus fabulae est, quo suos afflat spiritu, stupido et caecucienti mundo vult euidentibus exemplis demonstrare, ne falsum de ipso pronũciasse chrs videri posset testatus illum homicidam esse.

Suscitata est Dei beneficio, vetus contentio de interpretatione scripturae simplici et aperta, non alio consilio, quam vt à monstrosis opinionibꝰ quas ne docentes qdem intelligunt, liberatae fideliũ conscientiae in agnitione Dei vnius et doctrinae Iesu chri possent certius erudiri, et euitaretur summa in Deum ingratitudo, qui cum benigne nobis lucem verbi accenderit, impunitam non sinet eor vecordiã, qui tenebras illi pferre et in humanar inuentionũ luto adhuc volutari gaudent. Euaestio de interpretatione scripturae suscitata.

Quid fit aut? Consurgit orbis chrianus, et ad opprimendos nefarios (ita enim appellant) conatus, se mutuo exhortatur, quasi ipse piettis chrianae cardo, in Platonis Timaeo, vnde nugae illae de triade et henade manarunt consistat. Euolarunt multi virulenti libelli, qui ad caedem bonos et principes ex stimulassent, nisi Deus sanguinaria theologorum consilia repressisset. Scripserunt alij modestius, ac postq caussae illius defensionem ad se recepissent, hoc vnũ sibi habuerunt studio, vt doctor hominũ spem in explicando et confirmando pro viribus argnto illo, sustinerent. Sed quid profecerint fidelium esto iudiciũ. Inuidiosius et scurilius Carolo qui scriberet nondum est repertus. Quae res argnto est, Diabolum iam fateri se victum, postquam abiecta pietatis larua, ad suas artes, hoc est, ad crudelitatem et maledicentiam conuertitur. Carolij improbitas.

Nos itaq, etsi sententiã Ecclae Dei ex scriptis prioribus, q hinc emissa sunt notam oĩbus pijs esse confidimus: Tamen cum sdm vetus illud δὸς ναὶ τρὶς τὰ καλὰ lucis aliquid prioribus accessurũ nõ dubitaremus si illius obiectionibus perspicue responderemus, libenter huc descendimus vt collato cum ipso pede congrederemur, non hoc quidẽ consilio vt singulis ipsius insistamus vestigijs, nam id non finiti propemodũ laboris esset cuius nulla sit futura vtilitas, quando ea q duobus magnis libris garrit, paucis paginis explicari poterant, nisi verba, quã res in disceptationẽ adfer- qstionũ in disceptationẽ adductar gra. 1. 2.

adferre maluisset. Sed in certa capita redigemus, vt vbi hæreant aduersarij, pius lector facile possit animaduertere. Nam & originem & fundamentum illius opinionis philosophica perspicuè ostendemus, ac vera Ecclæ sententia obiecta refutabimus, sic vt spes sit non inuentú iri, qui profiteatur, aut si hoc temeritatis prolabatur sicuti vbiq. reperiuntur nerò doctos vt profiteri auxit qui cum laude præstet Carolj imprabitas.

Caterum lectorem pium oramus vt si alij damnare sibi permittut quod ignorant, hoc qº a se impetrari sinat ipse, ne, verú a nobis constanter defendi, mendacium aut detegi, egrè ferat.

Multa adhuc densissimis tenebris immersa latent, quæ vt suo tempore Deus patefacere velit ex aïo orandus est, ad quam rẽ ões eruditos & pios viros, quibus gloria Dei, & ædificatio fidelium cordi est, qbus & linguar cognitio & alia eiusmodi præsidia ad manú sunt fidelem operam conferre æquissimú est. Nam vt felix inchoatú esse exitus ipse testatur, sic exiguo labore, & breui tempore, quod tot seculis ædificauit Diabolus destructum iri, nec exempla nostri temporis ostendunt, & nobis non fit verisimile. Interim ne committamus vlla ratione, vt postquá libertatis signú extuserunt hões pij, Deú per illos ad pilea vocantem segui noluisse deprehendamur, etiam atq. etiam danda est opera. 73

Quæstio de interpretatione scripturæ suscitata.

CAPVT I.

Trinitatis cognitionẽ non esse ad salutem necessariam ideoq. non esse acerbe de illa contendendum.

Apud Aristophanem Comicum pœtis duobus inuidiose rixantibus dicitur Ἐλέγχε νῦν χἀτἐρου ποτέρα σοφίας ἕνεκα χὠποτέρως δίδαξ, h. e. certare demonstrationibus decet doctos viros, muliebribus haud comitijs. Quod carmen perpetuus omniú seculoŕ consensus approbauit, vt si vllum authoris huius aliud, hoc certe grauiter vere & sapienter ab eo pronúciatum videatur. Quid enim pót esse immanius, quid musis inimicius, quá eorundem studioru socios hostilẽ in modũ exercere maledicentia, et quod dici solet, cicadam ab hirundine confici? Quo malo vtinam Ecclæ Dei carere posset, cui tanto exitiosior existit ões contentio, quanto pertinacius qsq. opinioni ei, quá ad salutem necessaria esse sibi persuasit inhærere solet, adeó vt vitam ponere in discrimen malit sæpius, quam ab ijs, q pietatis prorá & puppim esse opinatur discedere.

Quæstiones in disceptationẽ adducta. 1.

Verum discernendæ erant prudenter quæstiones in disceptationẽ deductæ. Nam sunt qdam eius gris, vt religionis a Deo per prophetas & Apostolos condita mutationẽ inducant, quales proponebant prophetæ Baalis, a Deo Israëlis ad idoli cultum transferentes populi aios, ab Elia merito cæsi. Et Apostolor tempore Simon Magus, Menander & alij, q chro repudiato seipsos in eius locum substituere conabantur. Hos iure auersati sunt fideles, hões, confutata verbis & prodigijs illor blasphema doctrina.

2. Quædam vero in scripto & sententia versantur, quar Autores nec Deum alium abtrudere nec religionem mutare conãtur, sed de interpretatione

alicius

alicuius sententiæ disceptant, mentem scriptoris inuestigantes. Huius generis q̃stio exercebat Sadducæos et pharisæos, quor̃ illi resurrectionem mortuor̃ à Mose et ꝓphetis tradita esse in libris sacris negabant, hi vero constanter asseuerabant. Etsi aut̃ Sadducæos diligenter confutauit chr̃s dicens: erratis nescientes scripturas &c. tñ nunq̃ legimus eum illos esse auersatũ, nec anathemate percussisse, eò quod verbor̃ Mosis et prophetar̃ sententiã nõ essent consecuti. Christi exemplum fidelibus oĩbus debebat esse norma q̃dam, ad quã suã et̃ aduersũ fr̃es censurã exigerent. Nam quotquot vnquã ab Aplorum tempore de religione chr̃iana emerserunt q̃stiones, ijs exceptis quas modo diximus, chr̃o sublato ψευδοχρισεὺς induxisse, illæ oẽs de scripto et eius sentia fuerunt propositæ, veluti et hæ, de qbus nunc odiose mundus rixatur, nũ videlicet ea scripturæ mens sit, tres esse vnũ Deum, filium Dei fuisse ab æterno, creasse mundũ vna cũ pr̃e, genitũ esse ex sub̃a pr̃is &c. in qbus iudicandis si chr̃i exp̃lm sequi libuisset, nec Ecc̃larum horribiles disceptationes legeremus, nec multor̃ pior̃ et doctor̃ hominũ indigna supplicia sero deploraremus. Verũ ita est hominũ ingeniũ, vt ab ijs q̃ scripta sunt facile transeat ad ea, q̃ vel acuta speculatio sibiipsi confinxit, vel priuata aliqua ratio probabilr̃ dici posse persuasit.

Multa habuit chr̃i tempore Iudaica Ecc̃la, q̃ traditionũ nõe tuerent̃, idq; adeò mordicus, vt neci addicere nõ dubitarent eos, q̃ seu consultò seu temere eas violare fuissent ausi, quo nõe nõ semel à chr̃o reprehẽsi sunt. Tempora Christi.

Post eius ascensionem felicissimũ fuit seculum, cum et Iudæi et gentes suos haberent Aplos, à qbus et credendi et recte uiuendi ꝓcepta accipiebant, q̃ lir̃is et̃ consignata, vigili studio et diligentia tũ cõseruata sũt. Apostolor̃

Proxima illis ætate iacturam fecit pietas, cum propter philosophiæ Ethnicæ studium, vt altero capite ostendetur, tum et̃ propter traditiones Apostolorum nõe sensim emergentes, in quibus nostri παιδοβαπτισμον, papistæ vnctionem, consecrationẽ, missam et nescio q̃ alia monstra numerare nõ erubescũt. Posteritas externo ceremoniar̃ apparatu delectata plura in dies addidit, donec tandem Pandora illa exornata fuit sic vt traditionũ maior longe quam ipsius scripturæ haberetur ratio. Et ne superior̃ tempor̃ attingamus nœuias, manifestum est et̃ nunc vsũ illum, quem traditiones Aplicas vocant ferro et igni armatum eo loci constitutũ esse, vt nõ facile aliqs eum impune attingere nedum conuellere possit. Verum illud malũ debetur ministris ꝓcipue qui cum doctrinæ alicuius ingenij acuti, autorittis q̃ magnæ sibi essent conscij, facile huc prolapsi sunt, vt nec iudicio se falsos esse in scripturæ interpretatione facile concederent, et recipi propterea ab oĩbus, quod excogitassent vnicè cuperent. Deinde et̃ plebi, quæ illustria dona Dei in doctoribus suspiciens, vel inuitos assentatione sua huc adegit, vt quod in procliui fuerat, se nec errasse, nec eor̃ q̃ dixissent examinandor̃ aut emendandor̃ potestatem cuiquã hoĩ permitti oportere statuerent. Exempla sine rubore à nobis proponi nõ possunt, quæ ignorare cui Ecclesiæ historia nota sit nemo potest. qualia tẽpora sunt Aplos secuta

terra creat teta 177.

Nostra:

CAP. I.

Nostra tempora qualia

Nostra tempora quid nó viderunt? Statuę idolorū semel eiectæ postlimino alicubi in templa per alios reducta sunt, nó quod ab his, q hoc faciebant idolorū cultus probaretur, sed quod ipsi, autores eius mutationis nó extitissent. Idololatria cæna ob aliud apud pleroſq; mordicus nó est retenta, nisi quod à Coryphæis reformationis, q ne per alios didicisse viderentur, quod prius ignorassent, contradixerant, discedere nefas esse iudicarent. Adiaφορά Baptismus, cæna, candelæ, cantus, & id genus alia, quantū fuderunt sanguinis, quantū odiorū & persecutionū intulerunt in Ecclam Dei, non aliam ob cam, nisi quod stulto zelo imperiti hoēs, ea ad salutem necessaria clamitarent. Alij indignos sese, qui ab alijs discerent, quippe quod latens sub scamno Euangelium primi protraxissent vociferabantur. Damnant alij alios, & nihil usitatius est, quam ἀκαθαρσία crepare, & quod aiunt, aqua & igne interdicere ijs, qui cuiusq; opinioni nó applauderit, ac quod non sine risu audiri pōt, non iā opiniones sunt, sed Euangelium quæcunq. ad loci alicuius interpretationē adfertur.

Matt. 26. 27. Hoc est corpus meū

Hoc est corpus meū inquit chris, addit glossa in, vel sub, vel cum pane est corpus meum. Si verba recipias & pro veris amplectaris de glossa vero ausis dubitare, mox audis: q aliud Euangelium ḡdicarit ἀκαθαρσία esto. Itane vero frēs Paulus de glossa verbor cænæ loqr? Num hoc erat Pauli Euangelium vt doceret Galatas in vel sub pane esse chri corpus? ô secula ô mores. Ridemus philosophos in sectas plurimas, Monachos in ordines diuersissimos diuisos, exibilamus insaniā deploramus miseria, qua aut in re sumus illis saniores? nisi quod ἀιρεσιωτικοῦς nōe longissime eos à tergo relinquamus, tot habentes fides, quot theologos, non alr ac res tota christiana pericitaretur, adhibita sententiæ alicui interpretatione alia, quā in patrum libris perscripta & longo usu docentiū recepta fuerit.

Tempora christi.

Apostolor

qualia tē pora sunt Aptos secuta.

Vindices linguar & libror corruptorum.

Qui bonorū Autorum libros à corruptelis tum librarior tum interpretū vindicarunt, insignem doctorū omniū, cum magno scholar applausu reportarunt commendationem vindices græcæ & latinæ linguæ appellati fuerunt, & nullum honoris genus excogitari potuit, quo non cupidissime ab oībus certatim cumularentur. Quæ aut, non dico stultitia, nam leue hoc esset, sed barbara ingratitudo in Deū est, in sacris libris, qbus religio nostra continetur vniuersa, nolle idem fieri, ḡcipue cū Deus ipse pacem præferat, & plus quam cymerias tenebras, qbus scriptura mens obscurata fuerat, luce sua discusserit, & ad perquirendā eius mentem viam aperuerit? Narrat Plutarchus Grillum quendā Vlyssis comitem, à circe in porcū transformatū, multis argentis psuasū adduci potuisse, vt in hoēm redire pecorina illa vita relicta. Rideō ille ab oībus sanis, & rideō merito. Atqui nos idem facimus, dū tenebras per philosophos & monachos scripturæ offusas cupide amplectimur & exosculamur, auersati lucem illam, q per hoēs pios sprū Dei afflatos lucubrationibus in medio positis, cum summo labore infertur, nec tamen volumus videri γεωλιζόντες.

Repurgatores Ecclesiar.

Qui ante annos 80 repurgationem Ecclesiar inchoabant, viam ingred.

grediebantur densissimis tenebris spinis obseptam, adeo ut vestigia eorum qui eadem incessissent olim vix apparerent, tollerarunt plurima heroes illi, donec aliquo progressi faciliorem aditum pro subsequentibus aperirent. Et deber certe illis ea laus, quam peculiarem et propriam illis esse voluit Deus, ut primam fregisse glaciem ac vastissimo oneri constanter cervicem supposuisse dicantur. At facilior fuit posterittis conditio, quam patefacto iam ingressu, omissis ijs, quam illi remouerant, alio coniecit oculos, et ad repurganda ea conuertit animum, quam ab illis aut non animaduersa, aut quod omnia simul conuelli ne pondere opprimerentur existimarent difficulter posse de industria fuerant pretermissa. Quod si ultra progredi iam non licet, satius fuerat sub papatus tenebris semper calligare, quam ostensa procul luce usu fructu illius prohiberi.

Doctrinam de Deo et Iesu christo intactam mansisse pronunciauit Lutherus, quem tamen aliud sensisse, id omnibus quod summo studio lombardicas questiones euitauit, nec uspiam scriptis suis quam quidem populo proponeret inseruit, et testimonior aliquot, quam ad stabilienda trinitatis doctrina inepte citari solent infirmitatem palam ostendit. Exorti sunt Deo excitante qui in ea quoque doctrinae parte salebras atque et scopulos ingentes latere admonerent qui adeo non aequis animis auditi sunt, ut omnium aliarum sectarum conspiratione facta huc omnes omnia contulerunt studia, quo monitores illi mature opprimerentur. Et triumpharet omnino Diabolus, nisi Deus caussam illam in suum patrocinium receptam hactenus defendisset. Terro et igni saeuitum est in quosdam, nunc quoque insidijs omnibus expositi sunt, qui in viam errantes reducere conantur, ac idem fidelis admonitionis illis rependitur premium, quod christo olim a Sadducaeis cum de falsa scripturae interpretatione ipsos conuinceret. Et cum iurati sint hostes Lutheri et Caluini discipuli ac ab alijs omnium nominum sectis odiose dissideant, tamen ad opprimendam hanc unam caussam, et inuicem ipsi et cum papistis, cum nostris tum ipsorum quoque hostibus conferre consilia non dubitant, ac dissimulatis ijs, quam ipsis dissidij et odij caussa sunt, in ea tantum incumbunt, quam nobis exitium creare posse iudicant, non animaduertentes se suis ipsorum telis confixum iri, ac leuissima obiecta occasione pro συμμαχοις habituros esse hostes. Apud Lucianum reuiuiscentes philosophi, varijs inuicem sectis diuersissimi communem contra Parrhesidem causam agunt, ac laesae maiestatis ream faciunt, quod philosophiam ipsam contemnat. Ibi peroraturus Diogenes a Platone his verbis admonetur; memineris autem o generose Diogenes, non tui ipsius causam solummodo legationem hanc accusandi illam, tibi demandatam esse, sed communem caussam agi. Nam etsi opinionibus non parum inuicem differimus, non tamen hoc tempore id in quaestionem ventum est, nec dicendum hic quis nostrum rectius sentiat, id saltem agito ut nos philosophiae illatam Parrhesidae omnibus contumeliam egre ferre ostendas, et priuata illa, quibus differimus omittens, attinge quam communia sunt omnibus. Quibus respondens ille et operam pollicetur fidelem, et addit minas si philosophia pro sua lenitate eum velit absoluere, curaturum se ne frustra videar ξυλοφορεῖσθαι, baculo armatus. Vides amice Lector viuam effigiem aduersariorum suis expressam coloribus.

Lutheri de Trinitate sententia.

Zelus et crudelitas aduersariorum

terra a creata teta du 177.

Ingeniū ac studiū adversariorū

bus adeo perspicue et vere, ut ne ipsi quidem inficias ituri sint, se idem facere. Nam quē illi phiæ nōe fauorem captant, hunc isti fidei chrianæ defensione venantur, quasi nullus amplius sit chrianismus, nisi platonica ipsor figmenta recipiamus. Et quod Diogeni est baculus si caussa superior sit Parrhesiades, hoc nostris si Deo placet ζηλωταῖς chrianis est ignis et gladius, cum scripturæ beneficio veritatis cām tueamur. Qua peruersitte quid pōt esse detestabilius? Recipimus oēs sacræ scripturæ libros quos ipsi recipiūt agnoscimus eundem Deum patrem chri, quē et ipsi confitentur, ex æquo oēs gentes fide in chrm iustificatas et in grām Dei repositas profitemur, Cænā dominicā in memoriā mortis chri et dilectionis mutuæ symbolum institutam vsurpamus &c. De illis tantum a nobis instituitur qstio, quæ Deo et chro ac institutis ipsius ex falsa scripturæ sacræ interpretatione adsūta esse contendimus, postquā in sacris liris expresse scripta nō reperiamus, quod illi dictitant, et tū ab istis hæretici atq. adeo hostes Dei iudicamur.

In quæstionem quæ res vacata sint.

Lutheri de Trinitate sentia.

Volunt probare non Patrem christi tantū esse Verum Deum, sed prm filiū Sprm S. simul. Christo filio Dei tribuunt duas naturas in vna persona copulatas inseparabilr, Sprm S. tertiā deitatis esse ὑπόστασιν affirmant. In Cæna dominica alij μετουσιασμόν statuūt, alij cum pane ipsū Dni corpus realr et substantialr dari contendūt ita de similibus iudicatur. Hæc oīa sunt eiusmodi vt credita ad salutem nihil conferant repudiata nihil obsint. Nam vnicū et immobile stat fundamentum salutis: qui credit in filiū habet vitam æternam. Hoc qd sit explicat scriptura his verbis: q credit Iesū esse chrm venisse in carne, esse filiū Dei, suscitatum propter iusticiā nostram sedere in gloria patris (q oīa eodem respiciunt) q credit, quod Deus filiū suum in mortem pro nobis tradiderit, vt iusticia legis implerer in nobis viuentibus sdm sprm, is est chrianus, et hēt pmissionem vitæ æternæ, etiamsi alia oīa ignoret.

Zelus ex crudelitas aduersariorū

Ioan. 3. 36.

1 Ioa. 4. 2.

Rom. 8. 4.

fidei chrianæ confessio

Nusquam enim monstrabir in sacris liris, eum, qui credit trinitatē ēē in vnitate, vel tres personas constituere vnum Deum, habiturū vitam æternā. Filius Dei ipse hic monstrat si credamus patrem chri vnū et solum esse verum Deum (nō gentiū idola Baal, Astharot, Balpehor) et Iesum illum quem pater misit esse chrm, hoc est vnctum, regem et prophetam Dni intercessorē et mediatorē (neminē alium) Sic confiter Petrus: Tu es chrs (Messias et Saluator Iudaici populi promissus) filius Dei. Ita Eunuchus: Credo Iesum esse filiū Dei. Et Paul. hoc est verbum fidei quod pdicamus, si confessus fueris ore tuo Dm Iesum, et corde credideris quod Deus illum suscitauerit a morte saluus eris. His contenta fuit Apostolor simplicitas, hæc fuit catechesis primæ illius felicissimæ Eccla, qua si contenta fuisset posteritas, hereseōn certe minus, veræ pietatis, nisi fallimur, non paulo plus haberemus. Cui aut verisimile fiat discipulos Dni, si ad salutem fuisset trinitatis cognitio aut confessio necessaria dissimulaturos fuisse pcipuā chrianismi partem, ac de eo sine quo chriani esse nequeamus ne verbū qdem facturos? Cui item nisi deliro persuadebir fundamentum salutis chrianæ adeo

Ioa. 17. 3.

Quæstiones

1

2

obscure

obscuré ab Aplis fuisse propositū, vt nō, nisi coniecturis à Platone et Arte sumtis possit deprehendi, præcipue cū reliqua adeó frequenter adeó diserte, adeó solicité inculcentur, qbus salutem nostrā niti modo diximus, vt videri possint hoc ipsū veriti Apli, ne aliquando, p Diaboli astuciā sepulto denuo chrō, ad alios seruatores hōes transferrentur.

Qui fit item, vt simplex illa et Aplica doctrina, vt vocant sine qua iuxta Athanasiū nemo pōt saluus esse, tam varié, tam ambigué, tā contrarié à scriptoribus tradar, vt nec inuicem oēs, nec secum ipsi cōsentire manifeste deprehendantur? 3

Quid item illis fiet, qui ante Euangelistar et Aplorum inuulgata scripta chriani facti sunt, ac nec de essentia nec de persona, nec trinitate nec idiomatū cōicatione qcquā ne per sommū qdem audierunt? 4

Vbi collocabimus tot millia pior Martyrū et confessor, q sophisticā istam, si voluissent maxime intelligere, tñ nō potuerunt? 5

Vt ne dicam in hunc vsq diem à patribus et architectis trinitatis nondum definitū esse, vtrum rectius tres subiæ dicanr an personæ, ὑποστάσεις an ἰδιοτήτας? 6

Quis item huc se adduci patiatur, vt credat cognitionē salutis ad scholasticos tantum doctores relegatam, simplici plebeculæ fuisse ademtam, ac salutis mysteria non, nisi philosopho idq platonico cognosci posse? 7

Ex his colliges Amice Lector, quantū veri in eor orōne insit, q doctrinā trinitatis ab Adamo Seth Enoch Abrahamo et alijs patribus fuisse cognitam maiore temeritte quam iudicio affirmarint. Item quam probabile sit, dogma id ad salutem hominū esse necessariū, quod tot seculorū successione ne explicatū qdem fuit, vt quale esset certo constitui posset. Et an iniuria nobis sumamus hoc, vt optima conscia in illud, tanquam adulterinū trinitatis commentū inquiri posse cōtendamus. Deniq an ob inquisitionē hanc, hostes Dei, Ecclæ ipsius et in filium ipsius contumeliosi debeamus iudicari. Trinitatis doctrinā pribus incognitam et ad salutē minime necessar.

Clamant aduersarij nos chrm maiestate et gloria sua spoliare.

Verum dicant illi nobis, An, si purpuræ vesti ab alio inijciatur leui densa vestis aut gausape villosum, contumeliam interprætaturi sint si quis accedens asciticia illa tollat, vt purpura vera apparere possit? An honorē et dignitatē principi detraheret, qui laruā ori eius violenter appositam reuelleret, vt natiua facies retegatur? Ridicula multa et contumeliosa per sophistas de Iesu chrō dicta sunt spēm aliquā dignitatis habentia, nisi in vero et natiuo ornatu plus semp maiestatis esset, quam in fuco, quem cum ex scripturæ sentia negamus de illo dici oportere, qdo spoliamus ipsum eo, quod nunq nisi ineptor hominum opinione habuit? Nisi forte Paulū et Barnabam spoliarunt diuinitate sua comites, nō tribuentes illis, quod Lystrenses decernebant, vt pro dijs scilicet colerentur. chrm nō spoliari suo honore

Antiquitas in qua nos damnari dictitant (obiectant) nihil habet ponderis. Nam si de recte sentiente antiquitte loquimur, qua appellatione chrm et Aplos intelligimus res ipsa clamat, eam nobis stare. Sin de patrū autoritte id accipi volunt, adeó nō egré ferimus damnari ab illis verbū Dei, vt pro certisso Antiquitas

Concilia Imperator edicta.

Comitia

Arij opinio et mors.

S. S.

Cerinthi fabula.

CAP. I

tissimo argento accipiamus veram & simplicem oportere esse eam sententiã, q̃ phris eorumq. sectatoribus, q̃ ὁσίων λόγων requirebant valde displicuerit. Ne dicã quod jtã demũ scriptis fidem adhiberi ipsi patres postulant si cum verbo Dei consentiant. Hoc de ōibus Conciljs Synodis Edictis Imperatõr & Regum, dictum esto. Ná etsi hic mũro pugnare & ipsi possemus, cum nõ pauciores prochrianis quã pro catholicis imperatores & Synodos fuisse certum sit, & ex eõr historicõr narrationibus, q̃ aduersariõr res de industria celauerunt: tñ aliud nõ dicimus, quam cogitandum ipsis esse, si hæc ratio eũinceret, falsum esse oportere, quod multæ Synodi damnarũt papã iam olim, & Lutheri & aliõr omniũ fuisse victorẽ, nec aliud respondemus, quam quod papistis hactenus respondere solitũ est, cum longi temporis præscriptio Synodorum & conciliõr decreta ac præiudicia obijciuntur.

Concilia Imperatõr illustra.

Illa vero conuitia, q̃bus & nos inuidia adducere, & doctrinã tenuitatis ad salutem necessariã esse confirmare conantur, quã sunt ridicula, cum hæreticos nos & Arianos appellant, ac a morte Arij causa infirmitatẽ æstimari volunt. Paulus appellatus est princeps hæresis Nazaræor, Chrs Samaritanus, & Dæmoniacus. An propterea verum est turbator Regni ab Achabo, quis fidelius ob id seditionẽ illi impigit? In Ariano cognomine quid nisi inuidia ex ridicula & impotentia profecta inest? Dixit Arius ἦ κακὸς ὁ τρόπος ἐν ᾧ λέγω hoc est: erat aliquando cum nondum esset, idem dicimus nos. An propterea Arij disciplinã dicendi sumus? Diaboli dicunt: tu es chrs filius Dei Benedicti, nouimus quis sis. Idem dixit Petrus, idem Paulus, num propterea discipuli Diabolorum sunt? Pilatus fatẽr chrm Iudæor Regem in ἐπιγραφῇ crucis, idem testantur Euangelistæ, quis ob id dicet eos a Pilato didicisse? Cur nõ potius ex ijsdem scriptis, ẽ q̃bus Arius illud sumsit, & nos idem sumisse videri debemus? Mors Arij ominosa tum demũ vincet illum malam cãm defendisse, cum certo constiterit, aut quod veneno extinctus nõ sit, aut quod varia de eius morte veluti de Iuliani q̃ interitu nõ tradantur, aut q̃s ex tribus fuerit Arius hic, de quib ista narrantur, aut quod mortis genus aliqd ad doctrinã faciat. Quis crudelius & contumelius mortis genus expertus est ipso chrõ & multis discipulis ipsius, an propterea doctrina ab ijs, q̃ ministris, vt hoibus accidere possunt, separanda nõ est?

Conuitia.

Arij opinio & mors.

Cerinthi fabula.

Cerinthi fabula q̃ seipsa satis confutat, quando nec Ephesi Joannes Euangelista fuisse legit, neq. si fuisset gentiũ & præputiatorum lauacra vnquã adire sibi permisisset. Et si vera esset maxime narratio, quid ad nos attineret, quor cã adeo affinis illi nõ est, vt plane sit contraria? Neq. hæc eo dicuntur, vt vel Arij vel Cerinthi sententiã tueamur, quando sciri certo nõ pot q̃d docuerint: Sed hoc consilio adferuntur, vt ondamus nõis alienã inuidiã, eo quod ante nos alius multis hominũ iudicijs damnatus idem dixerit, caussa nostra fraudi esse nõ debere.

Siit.

LIB. I

Si itaq; vt tandem colligamus ōia, doctrina trinitatis in sacris liris pscripta nō est, si ex obscuris diuinationibus a platonizantibus theologis vt ostēderē collecta, si ambigue & varie tradita, si illis, q ante publicata Euangestaē scripta & Apl̄orum ad chr̄m conuersi fuerint, ignorata, si nunqua ne ab inuentoribus suis intellecta, si in scholis tantū inter garrientiū sophistaē cathedras conservata fuit, qs dicet eā ad salutem fidelīū necessariā esse, ac ob id discī & credi oportere? Et si nec temporis longi prescriptio, nec patres nec Concilia nec Synodi, nec hæretici nomen nec mors Autorū nec alia similes fabulæ efficiunt, vt dogma aliquod, cuius Ecclesiæ fundamentum in scripturis sacris monstrari possit damnari debeat, quis eō impudentiæ progredi audebit, cui qdem vel mica pudoris sit aut prudentiæ, vt vita indignos, aut in solas insulas deportandos esse contendat eos q inquiri in ea, q certū in scripturis testimoniū nō habent, oportere existimēt?

Trinitatis doctrina in sacris liris nō contineri

Filij dei. f. 339.

Apparet itaq; hinc, quam præpostero zelo laborent, q turcis peiores clamant esse, si qui scientes cum alijs cæcutire recusant, ac specum suæ perori, ad lucem diei paulatim respicere incipiunt, repudiatis cōmentis λογισοις καὶ λογάτοις, quibus ōis scripturæ simplicitas & innoluta prestigiose & turpiter contaminata est.

Trinitatis obscure adumbratæ exemplis sacris.

filiū æternū præsusse suæ incarnationi

CAPVT II.

De origine & progressu doctrinæ Trinitatis.

Reperiuntur tñ homines, nec indocti nec erga pietatē male affecti, qui iniuriam fieri aduersarijs, & quanqua voces illæ quas damnam⁹ in scripturis nō reperiant, sensū tñ illic inclusū esse contendunt, ideoq; alijs q autores existunt, vt ōia citius sibi persuaderi sinant, quā ex libris prophetīcis & Apl̄icis doctrinā trinitatis non extructam esse. Horū maximus est mūrus, q vt ita sentiant nō aliunde impelluntur magis quam obscuritate illius dogmatis, q ex eōi psuasione cum intelligi aut explicari nullo mō possit, obtinuit apud eos, vt in articulis fidei, quos ōes rationi inexticabiles esse oportere judicant, numerari debere existimetur. Interim aut hoc nō considerant, articulos fidei nō ex hominū opinione, sed ex verbo Dei constituendos esse, in quo q cunq; nobis credēda proponuntur libenter agnoscimus captū ōem humani ingenij excedere, nec rōnibus confirmari posse: Sed hoc ipsum diligenter cauendū est, ne hominū absurda commenta eo loco habeamus, quo Dei nostri ἀνεξιχνιάστα iudicia haberi debent. Nam si fidei articulos faceret obscuritas, Valentini & eorum Epicuri monadas, Pythagoræ nūros, & alia multa portenta recipere cogeremur, quæ ōes sani merito exibilant. Vt itaq; illis q malitia nō errant opinionem illam eximamus, demonstrandū est in sacris liris doctrinā illam nō contineri, ac nec antea obscure delineatā & adumbratā, nec manifeste postea traditam per Apl̄os & explicatā esse, etsi libenter fatemur erroris huius occasione sicuti & alior̄ ferme omniū in scriptura sacra existere.

Articuli fidei vnde constituide bent.

cum Testimonia ad confirmationem trinitatis ex sacris libris petita.

Principio quod ad Veteris Testamenti libros attinet, Qui in ÿs trinitatis doct.

Trinitatis doctrinam in sacris liris nõ continen

tis doctrinam quærendam esse putant, ij in cote argentum inueniri posse non dubitant. Neq. n. in vniuersa scriptura illa, iota vnũ reperitur, quod vel suspicionẽ saltẽ huius opinionis apud Iudæos ante chrm̃ fuisse ondat, Nempe Deum Israelis, Spiritũ Dei, et Messiam incarnandum, esse Vnum Deum. Expectabant illi qdem postremis præsertim à captiuitte babylonica annis Messiam promissum sed nõ eum eiusmodi, qui Deus esset natura, aut ex Dei essentia genitus filius: verum ex Dauidis semine hominem, q populi illius principatum sibi vsurparet, ac præsenti Dei auxilio tutus prosperrime ageret restituens in pristinam gloriam et dignitatem Regnum Israelis. Nec quisq̃ eor vnquam suspicatus est, Deũ Israelis ex sua subia eduxisse filiũ, ac ita familiam cæli auctam esse. Filios Dei legebant dici populum Israelis, Dauidem Salomonẽ et alios, eo quod impense eos diligeret foueret protegeret ac promoueret Deus, vnde et dignittis appellatio linguæ illius proprietate fuit dici filiũ Dei, vt, Ego dixi Dij estis, et filij excelsi oẽs. At talem filiũ, qualẽ pphici theologi commẽti sunt, nemo eor vnq̃ agnouit, multo minus hoc, quod Sprs Iehouæ distincta aliqua in trinitate sit hypostasis, id quod recentior theologor oẽs coguntur fateri, affirmantes nõ explicatam in illis libris, sed obscurè tantũ adumbratã fuisse trinitatis doctrinam. Verũ commentũ hoc cordato lectori vanitatẽ suam facile prodit. Quid enĩ absurdius cogitari pot, quam Deum coli qdem et adorari à Iudæis quos in peculiũ selegerat voluisse, nõ tñ se illis qs esset manifestasse. Cum tñ claris et perspicuis verbis passim inculcet, se esse Iehouam q cælos extenderit solus, q patres forti brachio ex Aegypto eduxerit &c. non Iehouæ filium. Nihilominus Carolius impudenter asserit, æternũ filiũ loquendo cũ patribus assumta forma viri prælusisse incarnationi suæ, et histrionis instar, quam postea personam sumturus esset χρηματι designasse. Sed hæ sunt chrianor facetiæ, nõ Iudæor, q̃ adeò existunt à vero alienæ, vt ne ab illis qdem Iudæis, q ad christianismũ transierunt admitti possint, quos vel ad leuandam inuidiam gentis suæ ne sine caussa viderẽtur defecisse verisimile est cupide ista amplexuros esse si aliquo colore pingi et defendi possint. Præsertim cum alioq sub cabalæ prætextu nihil nõ ausint fingere, nisi et linguæ paternæ vsus, et rei ipsius absurditas cogeret illos à talibus figmentis abstinere, qbus sibi chrianor Coriphæi vnicè placent.

Filij Dei. p. 339.

Trinitatẽ obscure adumbratam esse in libris sacris.

filiũ æternũ prælusisse suæ incarnationi.

Cur Testimonia ad confirmationem trinitatis ex sacris libris petita.

Cur aut inde testimonia petierint ad trinitatis confirmationẽ nostri Theologi, caussa hæc est quod opinio semel iam per philosophos doctrinæ Ecclæ admixta cum sensim reciperetur minore multo religione hominũ aĩos obstrictura fuerat, si ex humano tantũ ingenio enata et à Platone petita videretur, quã si scripturæ et sacræ autoritte confirmata et constabilita videretur. Collata igr cũ Mosis et prophetar libris opinio hæc nõ inde sumta, adsuta illis, nõ inde enata est. Legerunt tot seculis Iudæi Mosen, legerunt prophetas, nec tñ vnquam voces illæ Elohim, faciamus, descendamus &c scrupulum illis iniecerunt de multitudine seu Deor seu personar, donec per chrianor pphos coactus est Moses aliud sentire

tive quam docuerat, aliter loq quam didicerat.

Neq; hoc istis tantum libris cõgit, ver etiã Ethnicor vetustioribus quando Orpheus Linus Pythagoras Virgilius qꝫ ẽt alij plures in prophetar numeru venire iussi sunt, ne sine vaticinijs noua illa trinitatis religio condi videretur. Testimonio sunt libri Lactantij ẽt aliorum Principue recentiu ex eiusmodi poëtar centonibus quo ad hanc doctrinæ partem, pene consuti.

trinitatis confirmatio ex prophanis scriptoribus

similitudo theologiæ & philosophiæ iusta vulgi opinionem

Tant iam, ẽt ab Adamo ad hæc vsq; tempora doctrina hanc Ecclæ fuisse vociferentur, quod vigt p. f. ss. constituant vnũ Deu, nisi forte aut nescierunt aut iniuria adducti noluerunt patres illi nominare Deum, cuius cultum liberis suis solicite ẽt serio commendarunt.

Noui Testamenti scriptoribus idem euenit quod Mosi ẽt prophetis. Nam ẽt his noua ẽt ab instituto dñi dia τῶν ὅλων dissidens assuta est sententia, vt trinitatẽ in deitate docuisse crediti sint, de qua ne somniarũt quidem.

Ac caussæ præcipuæ illius erroris duæ possunt reddi: Altera est nerodoξία, neroφορία, σοφία λόγ8. ne᷑u φιλοσοφία vt Paulus solet nominare h. e. humanæ sapientiæ nimiu studiu, qua imbuti hões, vt q ætatẽ in Platonis Artis ẽt alior ꝓphorum libris triuissent, mire ceperunt fastidire cuã gelici sermonis simplicitatem, q ẽt intelligi ab idiotis quibusq poterat, ac cur alius alij ꝓferretur ẽt acutior subtilior ẽt doctior indicaretur nihil in se habebaꝫ. Quod cum vix ferrent, q antea sectæ suæ extitis sent principes, ac salinæ illis, quam primis annis imbiberant nõ facile obliuiscerentur impulsi sunt facile, vt huic qꝫ doctrinæ alia vestem induerent, quo ẽt subtilitis nõnihil habere, ẽt ꝓphorum placitis, nõ p oĩa aduersari intelligerẽ. Quor illud ab ignominia ipos vindicabat, ne à diuinis inuentis ẽt abstrusis speculationibus ad plebeia ẽt protrita q̃dam dogmata transisse cum risu doctor dici possint: hoc vero ad imitationẽ etiã alios nõ obscure inuitare videbaꝫ, si eius, cuius antea fuissent dediti ꝓphiæ consummatio q̃dam apud chrianos reperiri confirmaretur. Altera caussa est vocum ẽt ꝓσῳδίας similitudo, q̃ serio persuasit multis idẽ vtrinq dici oportere, cum eadem ferme verba vtrinq reperirentur, nisi q̃dã crassius ~~exposita~~ ẽt planius existimabant apud Euangelistas exposita esse, q̃ à Platone ẽt alijs erudite sub inuolucris verborum essent significata. Scripserunt illi græcẽ propter Ecclas q̃ inter gentes erant collectæ, sed ita græce, vt locutio facile prodat Iudæos hoẽ autores, q linguæ græcæ exiguã admodum habuerunt cognitionem, cumq; hebrei sermonis vsu ẽt proprietatem græci ignorarent q̃ linguæ alienæ vocibus erant expressæ ab illis autoribus interptationem dictionũ sumserunt, apud quos antea easdẽ nõ semel legerant, ac persuasi semel de dogmatis platonici ẽt chriani ex magna parte consensu, hoc per illud explicare subtilius conati sunt, ẽt quo qsq; plus volebat profecisse, videri aut haberi acutior, eo plus mysteriorũ Aplicis scriptis affinxit, donec oĩa ita inuoluta sunt vt qua in rẽ chriana religio esset constituenda à doctissimis quibusq; ignoraretur.

trinitatis confirmatio ex nouo testameto petita

Sapiæ humanæ studium.

Errorum seu trinitatis processus.

Hæc vt sunt verissima, ita simplicioribus possunt esse suspecta veluti ex inuidia aut æmulatione dicta, itaq; paululũ in hac parte nobis immora

rj

CAP. II.

similitudo theologiæ et philosophiæ iusta vulgi opinionem.

ri necesse est. Quam fuerit persuasum vulgo Noui testameti libros à Platonicis nó dissentire docet vox illa celebrata Aurelij Philosophi platonici, qui lecto Ioannis Euangelio nó dubitauit pronunciare: Dispeream miti barbarus ille (nempe, q Iudæus erat et rudi sermone sua scripserat) breuiter complexus est, quæcunq; de diuina ratione principio et dispositione περὶ λόγου καὶ προνοίας καὶ διατάξεως Plato et Heraclitus tradiderunt. Fuit ille discipulus Ammonij, quē et Origenes et Plotinus audierunt, q tempora iam obtinuerant mitia trimitis. Nam Lucianus, qui sub Traiano vixit 100 ferme post chrm annis facit eius rei mentionē in philopatride si modo illius est dialogus ille, sic scribēs: Iura mihi Deum alte regnantem magnū æternū, atq; æternū filium patris, sprm à patre procedentem, vnū ex tribus, et ex uno tria. Idem ex Iustini, Ignatij et aliorū scriptis deprehendi, q ex habitu philosophico Iustinus christianam doctrinā professus legitur, quemadmodum deinde Ammonius, q quā sincere scripturā tractarint dum utriq; sectari conati sunt facilis coniectura est.

Legebant in sacris litris Deum esse Unum, chrm legebant dici Deum λόγον filium Dei, descendisse de cælo, condidisse duos in vnū nouū hominē per illum facta esse secula, sprm Dni creare et fouere res, appariisse in specie columbæ procedere ex patre. Simul subinde ponī prm filiū sprm S. Apud Platonē legebant Deum magnū bonum, legebant filium eius λόγον τὸν θεῖον dici, legebant bonū illum genuisse perfectissimū deū mentem vel λόγον, qui oīa instar sprūs penetrat, gubernat vniuersū, et sic rex cæli et terræ et mundi huncq; constituere visibilem. Legebant χριστὸν esse Deum, legebant dm, omniū ducem præsentiū et futuroru et lucis ac claritatis prm dm. Legebant tria rerū principia et illa tria in vnā [illegible] commixta.

Hæc admodū videbant illis similia, vnde nec mirandū est eos vocū similitudine deceptos monstra eiusmodi opinionū fabricasse, dum ad rationes oīa reuocare et modū descensus de cælo gradationis processionis à prē describere enixe conati sunt.

Trinitatis et apostolos temporis imeiū habuisse.

Hæc imitiq; quidem habuisse Apostolorum adhuc tempore istam puersā philosophandi rationē facile póē colligi, si Pauli et Ioannis verba de Antichristo, de sapiā humana et mani philosophia, item de difficultate Scriptor Pauli testimoniū diligentius consideretur. Obi nó Paulo ipsi impingit ministrata erroris occasio, sed lectoribus, q peregrinas opiniones ad scripta illius adferebant, ac ad eas oīa q legissent referebant. Effecit tñ persecutionū frequentia, vt minus apud simplicem plebem tū noceret illa sophistica, intentis magis hoibus in præsentes calamitates, quæ ad vitā sanctam et inculpatam ipsis subijciebant stimulos, quam in ociosoī philosophoī volaticas speculationes. Errorum seu trimitis processus.

Succedentibus ætatibus oīa magis ac magis corrupta sunt, relegata paulatim scripturæ lectione ad Episcopos et sacerdotes inualescente turba ceremoniaī et ritū superstitiosoī, et transformata sensim pietate in externa pompā et splendorem, donec tandem circa annū 300 Alexander Alexandriæ

Epus

Episcopus contentiosus vt Socrat lib. 1. cap. 8. ait philosophus disputa
tione exorsus est de vnitate in trinitte, cui Arius presbiter se opposuit.
Consideret aut lector pius, an semp apud Ecclam fuerit recepta hec opi- trinitatē noua et a
nio, cui se vt noue et alienæ a simplicitate verbi Dei coacti sūt alij oppo- simplicitate verbi Dei ali
nere. Quanqua Euseb. lib. 1. de vita constantini inanem q̄stionis par enam essia.
ticula appellat. Item qua solidu et firmu tunc istud dogma fuerit
tres esse vnū Deum, cum initio de filio tantu an Deus esset quæsitū est,
et multis post annis demu q̄stio de spūs sancti deitate emersit. Ite an
ex pris essentia genitus filius sit creditus Adamo et alijs patribus et Aplis
traditis, cum in Nicena synodo primu visus fuerit credi ὁμοούσιος τοῦ Lutheri libertas
ἰδίου, et ἐξ οὐσίας τοῦ πατρὸς γεγεννῆσθαι et coessentialis cōeternis et ex essetia
pris genitus, ac decem ferme grationis excogitati fuerint modi quibus a
patre genitus filius dici possit vt non ποιητὸν non variabilem ἀπο-
παυστὸν διάδοχον per effulgentia, radij emissione imagine characterem
et huius gris alij multi. Imo repertus est in Episcopis hō eruditus ὁ filiu genitū
et grauis Alexander ipse q per eructatione diceret genitū esse filium p eructationē
iuxta illud: eructauit cor meu verbū bonu. hec qs nō rideat? Et tn Arius et
persuadere nobis volunt trinitatis doctrina antiquissima simplicissima Alexander
et verissima esse, qua totam a Platonis speculationibus pfecta esse in quo erra-
ne ipsi qdem etsi velint negare possunt. Adeo ōia ad verbu ibi adeo runt et di-
plane descripta apud interpretes Ceipue reperiuntur. Individuu, essen- sceptarunt.
tia, imago, luminis more a luce resplendens et essentiæ particeps, emanatio Vocabula
spiritus vel aia per ōia diffusi in sacris liris musq̄ sunt, apud Platone trinitatis
passim occurrunt. Non quod de hoc λόγῳ aut spū loquiat Plato, sed
quod mutum sophista illum fecerunt prophetam de Ecclæ rebus vatici-
nantem, ac ōia illius ad doctrina Ecclæ transtulerunt. Et vt cognos-
catur qd illa ætas de Platone senserit legat lib. 5. Euseb. de vita Con
stantini, vbi ob id saltem reprehendit Plato, quod aliū nuro subiecerit
Deum, primo Deo cū tri vna vtrorumq; sit perfectio et standi Dei essentia
Cita. n. log.) exprimi subia consistat, Ipse em inqt opifex est et summus
omniu moderator, Alter vero post eum iussis eius subseruiens, caussa
constitutionis omniu in ew rejcit. Et paulo post; hactenus igr, inquit,
Plato sapiens erat. Et mox, Errorem, ait, correxisse visus est, cū diceret
sprm Dei esse animā rationalem. Religione chri-
Judicet iam Lector cordatus, an nō illius ætatis theologi christiana reli- stiana in Pla-
gione in Platone et alijs quæsierint et cum philosophia humana pmixta tone q̄sita et cū
vitiarunt. Inspiciat libros Origenis, Justini, Tertuliam, Lactantij, ex re philosophia huma
centioribus pter græcos Platonis interpretes Plotinu, Themistiu, Jam- na permixtam,
blicu, Procliu et illos qo q ante nostra ætatem philosophati sūt, Ficī- et vitiatam.
nu, Agrippam, Postellum et alios, deprehendet profecto ex sybillis Orpheo
Musæo, Lyno, ffermete, Trismegisteo, Pythagora, Platone, Aristo et huius
farina alijs scriptoribus mysteriu illud sacrosanctu trinitatis conservatum
tium ad nos peruenisse. vt deplorandu sit viros multos doctrina et inge-
nio celebres tam inepte tricis istis inhærere, ac nōne orthodoxæ ac veræ
doctrinæ eas voce viua et scriptis post tot ad monitiones adhuc publice
tueri ac defendere, nec defedere saltē vel ēt ferro et igni persequi eos qui
contradicant.

Erat

CAP. II.

Fat iam Carolus ℰ doctrinã recta nõ ex philosophis nec ex Alcorano petendam esse concionetur, sed ex scriptis propheticis ℰ Apticis, neget generationẽ q̃ sit μεσοχὺ ϗ οἱὰ a Platone esse sumtam, neget emanationẽ q̃ fiat instar luminis de lumine, inde prodiysse. Ostendat quid hac in parte inter Athanasiũ ℰ Platonẽ sit discriminis, ℰ uter ab altero mutuatus sit illas meptias, ℰ deinde Caligulas, Apros, Calydonios, hæreticos ℰ schismaticos ad rauim vsq. ℔ damet.

Ephori libertas

Licuit Luthero iusticiæ fidei, salutis, veritatis ædificationis ℰ alia multa vocabula schodasticorũ ϕϕhantiũ nugis ad ϕprietatẽ hebraei sermonis ℰ scripturæ vsum reuocare, nec licuit tantũ verũ ℰ certatim præclaro illius studio ϕplaudsum est.

Quæ ĩgr̃ est peruersitas, nobis eandem libertatem eripi, ita vt noua interpretationẽ sententiæ alicuius contra receptã ℈olaꝛ ℰ philosophor opinionẽ publicaturi, nõ secus timere oporteat, ac si Elephanto assem porrigamus, aut lõris legem suadeamus? Verum ista Diaboli ars propria est, q ab Arij tempore mox ondit se cadibus ℰ seditionib nõ alij, qua solem capræ ferulis pasci. Fallebat vterq. eor nõ mediocriter, Arius cum principiũ filio daret, hærebat tñ plurimũ in eo, quod ante alias creaturas tum cepisse dicebat. In eo sanior Alexander quod exoticas voces constanter repudiabat dicens ϗοἱϕ ne nominari quidem in sacris liris. vide Socrat. lib. 3. cap. 7. Alexander contra duas ἑνὸϕ ℰ ὁμοούσιοϕ volebat esse filiũ vterq. philosophicis speculationibus addictior, ita vt appareat eos de eo tantũ disceptationẽ suscepisse an cum filius dicat ἀρχὴ et γενητός, (Et Plato contendebat ἀρχὴν oportere esse ἀγένητον) recte possit dici filius ἀρχὴ ἀναρχός &c. Interim tñ contentio accendit zelum, zelus peperit iniurias ℰ contentiones persecutionesq., ex qbus nata sunt odia personar, inde exilia ℰ cædes virulenta, ℰ calumnijs referta scripta, q passim suos applausores nacta, varias vbiq. Synodos concilia ℰ ex hominũ sententia sanguinaria decreta peperẽrunt. In factionis societatẽ sub pietatis prætextũ Imperatores pertracti sunt, in qbus aliquando plus pietatis ad pacem seruandã repertum esse, quam in ipsis theologis ex historia notũ est. Nam Constantinus graviter ℰ insaniã ℰ arrogantiam Alexandri damnat, ℰ quæstionẽ illam nequaquã digna esse pnunciat ob quam orbis christiani perturbaretur tranquilitas.

Arius ℰ Alexander in quo erraruñt ℰ dissenserunt.

Successor studia diuersa subindẽ extiterunt, inde factũ est vt Synodi Synodis, Concilia Conciliis, edicta edictis, Episcopi Episcopis, Imperator Imperatori, fides fidei, confessio confessioni, decreta decretis, aduersarentur, ac ita religio christiana passim per subsellia Ethnicor riderẽtur. Creuerat in immensũ cum populi fauore, tum Imperatorum munificẽtia Episcopor factus ℰ potentia, q ex arbitrio ob lenẽ cam secessionẽ mistituebant, ℰ alios recta ejiciebant, nec, nisi Imperatrices, pietatis ad pedes Episcopi liberis suis supplices fierent recipiebantur, ostendit Socr. lib. 6. c. 11. alios in aula delatos exilio multabat, mox idem passuri ℰ ipsi, si successor imperij in diuersa studia inclinaret, sic vt vere esset ibi mos ἄλλο στόμα ἄλλος ambiguus.

oppr.

LIB. I.

Oppressa tandē est Ariana factio per vim & crudelitatē hostiū, ac tribus dys cōessentialibus, accessit quartus Papa Romanus, in quē periculosius fuit propemodū dicere aliqd quam in venerandā illā trinitatem. tum demū plane obtinuit Diabolus, erepta à Papa in vniversū dicendi potestate docentibus vt dogmata pro arbitrio instituerent & everterent ipse. Cuius tyrrannis cū & animaduersa & reprahensa sit à nostri temporis theologis liberrime, fit tñ quod dolendum est, vt eadē usurpari videamus ab alys ipsis, quos hoc nōe ipse hostes expertus est.

Hæc pauca diligenti lectori facile monstrabunt viā cogitandi uberius de corruptæ scripturæ Sanctæ origine, si modo bonas aliquot horas perdere & ad philosophorū libros respicere voluerit, à quibus sumtum trinitatis initiū defensores habuit deinde Alexandrū Athanasiū Gregoriū Basiliū Augustinū Hieronimū Scholasticos Monachos Pontifices Cæsares & mundum fere vniversū. Occasio fuit vt dictum est, q̄ libris Apticor̄ verbor̄ hebræa, à græcis philosophantibus nō intellecta, cui rei incrementū accessit ex neglectu bonar̄ literar̄ & linguar̄ apud latinos. Cæpitque vnde tot Scoti Thomæ Lombardi & alij cōpilatores plures nobis enati sunt adeo profundis ignorantiæ tenebris immersi, vt mia bonor̄ dignioresque sint multo, quam reprahensione

CAPVT III.

Sicut cum Scripturā ita & cum ratione pugnare Trinitatis commentum.

Postq̄ nec ex Veteris nec Noui Testi libris trinitatē in Deitate ostendimus esse extructā, sed ex sophorum subtilibus λεπτολογίαις, quibus Euangelistas & Apostolos ad Platonis Academiā transtulerunt, restat vt id consideremus An ēt cum principijs rōnis ex qua illa nobis pdita satis conueniat, quādo nō tam, quis dixerit quam quid dicat nobis spectandum est. Quod dum facimus, vt æquus lector benigne expectet, neq; agrē ferat nos patientia sua abuti etiam atq; etiam oramus. Fortassis ēm & hic fuerit quādo utilitatis nō adeō multū ipsi attulerit, id certē ostiterit, vt cōfidētius in posterū ἀναλλήτους illas φλυαρίας & incōprahēsibiles nugas explodat.

Confessio trinitat.

Summa Opinionis illor̄ ferme hæc est:

Vnū esse Deum, in cuius cōi essentia tres ὑποστάσεις seu personæ resideant, & ab inuicē & ab οὐσίᾳ realiter distinctæ, quar̄ qq; à se Deus sit, ac ordine aliam alia ꝓcedat, nulla tñ inæqualitate, cōessentiales & cōæternæ, has esse ꝑm filiū & ꝑm S. & distingui hac ratione, quod Pater ab æterno intuens sua ipsius imaginem, genuerit filiū æternū sibi ὁμοούσιον, filius aūt ex pris essentia sit genitus, spūs S. vero ab utroq; procedat.

1.

Sedam personā trinitatis filiū æternū unione ὑποστατικῇ copulasse sibi humanā naturā, nō psonā (alioq; essent duæ psonæ) vt ita sint duæ distinctæ naturæ in una ὑποστάσει.

2.

Propter hanc naturar̄ unionē sine copulationē multa recte dici de totā psona, q̄ tñ alteri tantūmodo naturæ cōpetāt, idq; per ἀλλοίωσιν sine communicationē idiomatū rap.

3.

Hæc.

Quæstiones de trinitate.

1 Cum

2

3

4

5

1

CAP. III

Hæc ꝺ̃ia extra scripturã dicuntur, id quod manifestũ est, ꝫ deinde ꝺ̃nꝺetur uberius. Itaq; rationes rõnibus opponentes inquiremus breuiter quid ueri in se cõtineãt.

Initiõ:

ἓξία ὑποσάβεις

Negamus ullum scriptorẽ gracũ uoces ἓξίας ꝫ ὑποσάβεως ita distinxisse, ut illa cõis sit multis natura, hæc uero sit mẽbricabilis suba. Negamus item uspiã ὑποσάβιν pro ἰδιορύθμῳ uel relatione accipi, ac proinde contendimus, nos in aduersarijs illam ῥᾳθυμίαν iurare nullo mõ posse donec demonstratũ fuerit autores illius ꝺ̃ctõis mõ usos esse uocabulis, graecos quidem ἓξίας ὑποσάβεως σχοσώσης ὕφισαμένης, latinos uero, essẽtiæ subæ psõnæ ꝑprietãs ꝫ relationis. Nam nec ipsi aduersarij possũt negare fabros trinitatis huius inuicem turpiter dissentire, nec constare adhuc inter eos subã in deo dici debeãt, ꝫ una essentia, an una suba ꝫ tres psonæ. Item, an suba ꝫ essentia persona ꝫ proprietas seu relatio ꝺ̃ctõ ualeant. Quam dissensionẽ ex patrũ scriptis animaduersã attingit qꝺ Caluinus in Institutionibus. Et a Synodo Sardiense uocatã hæreticũ, q̃ dicũt unam esse in deo essentiã, cum subam dici oporteat ὑπόσαβιν unã nõ ἓξίαν, Theodoret libr. 2. cap. 8. Cui aũt persuadebit ueram esse doctrinã eã, cuius constans aliqua appellatio nõ sit in scriptura? Deinde ut hic nulla sit difficultas, quandoqꝺem nos ἀναλφαβήτοι hebetiores sumus, quã ut pulicũ passus metiri possimus, dicat nobis acutissimus Carolus:

Trinitatis fabri dissidẽtes & ambigui.

Quæstiões de trinitate.

1 Cum essentia nõ sit idem quod persona, ꝫ psona nõ sit ꝺ̃ quod essẽtia interim aũt essentia a personis, ꝫ persona cũ mutuo tũ uero ab essẽtia realiter distinguunt, an non nascatur ἓξαπλοῦς seu quaternio rerũ realiter distinctarũ etiamsi extra essentiã nõ considerentur personæ?

2 Deinde cum pater gignit filiũ æternũ, dicat an eum ex sola persona gignat sine essẽtia, an uero ex essentia sola, aut ex psona ꝫ essentia simul? Si ex sola psona, sequeꝝ nõ distincta tantũ esse a psona essentia ueꝝ ẽt separata, quandoqꝺem nõ gignente essentia, gignit psona in essẽtia residens, ꝫ λόγος erit persona filius. Si ex essentia sola, quõdo filij ꝫ spũs essẽtia q̃ trium cõis est nõ simul gignit, aut si simul gignit, qꝺo λογος erit prius filius, cum trinitatis essentia (uel) dei filius dici debeat? Nam hæc uocabula sunt cõia, patris uox q̃ personã tantũ notat nõ est. Si uero ex essentia simul, sdm essentiã ὁ λόγος erit qꝺ pater, sdm personã erit filius.

3 Ita si spũs S. ex sola persona patris ꝫ filij procedit, segr̃ separata esse a persona essentia, ut cui cum persona non sit cõis actiõ: Sin ex sola essẽtia, nõ recte ꝺ̃ procedere a pre ꝫ filio qꝺ nõia psonarũ sunt, nõ essẽtiæ: Si uero ex essentia ꝫ persona simul, sdm psona pcedit a pre ꝫ filio, sdm essentiã uero a seipso. Quod si nihil horũ concedit Car. cum suo grege alia quærat principia quibus trinitas defendi possit, nã hic uere est ouũ τὰ ἑτεροῖα.

Confessio trinitatis

4 Dicat item nobis, q̃ fiat ut pr̃ seipsum intuens, generet filiũ cogitatione sua, filius aũt ꝫ spũs S. seipsos intuentes nihil generent, cũ sit cõis cũ ipsis pris essentia, nec minus facunda in his, quam in illo?

5 Item, qꝺo ex patre ꝫ filio mutuo amantibus ꝫ uolentibus aliqꝺ, procedat ὑποστατικὸν τρόπον, hypostatikus amborũ amor ꝫ uoluntas, filio aũt ꝫ spũ, uel pre ꝫ spũ amantibus ꝫ uolentibus aliqꝺ mutuo, nullus amor nulla uoluntas hypostatica procedat?

Addat.

Addat item pro auctario qo. Si tres ὑποστάσεις nō sunt tres οὐσίαι, sed 6
tantum tres ꝓprietates quantumuis subsistentes, qdo possunt οὐσίαν
constituere? Nisi forte dicat, ridere loq et intelligere cōstituere οὐ-
σίαν hōis. Nam etsi hæ ἰδιότητες nō sint res subsistentes, ut de
illis fabulant: tn̄ in hoc recte fit comparatio, quod, sicut ~~sint~~ hæ, cū
nō subsistant, subam efficere nō possunt, ita illæ cū οὐσίαι nō ~~sint~~, οὐσί-
αν dei nō constitu~~ere nō possunt~~ unt. Quāq̄ si philosophos suos imita-
ri volebant concedendū illis fuerat omnino tres esse οὐσίας, siq̄-
dem ὑποστάσεις sunt. Nam illis ōes ὑποστάσεις sunt οὐσίαι, sed nō ones οὐσίαι
sunt ὑποστάσεις, verū hic contrariū statuūt, ut ꝓphia dissimularēt scīt.
Copulatio qo sine unione hypostatica duar̄ naturar̄, ut in scriptura in- Copulatio seu unio hypostatica
audita, sic apud ꝓphos portentū est stuporis et absurditatis plenū. Nam
cū doceant ꝑsonā sdam trinitatis ex virgine sumsisse corpus humanū aīa
rōnali ꝓditum, ꝑnegāt tn̄ ꝑsonā seu hypostasin hōis ἀ λόγῳ susceptam
esse. Quod adeo ā ꝓphia et cōi sensu abhorret, ut periculū sit ne ā pla-
tonica familia ut ψευδοφιλόσοφοι inustis frontibus cū ignominia re-
moueant. Cui enī sano unq̄ ꝑsuadebit, hōem carne et aīa constantem
esse naturā sine hypostasi? Cui item fiet verisimile, naturā aliquā sine
hypostasi sua tactui aut visui posse esse expositam, aut abalienata iā
hypostasi illa sustentari? Et tn̄ in Deo cōicari naturā seu essentiā sine
hypostasi, eamq. ita cōicatā sibi ꝓpriā parere hypostasin, q̄ sit pr̄ filius et
sp̄rs s. audacter affirmarunt sophistæ. Ac ne parū essent impuden-
tes in cœna qo contenderunt, panis naturā seu formā amissa hypostasi
sua manere ut prius loco spē magnitudine eandem, sustentari tn̄ ab
hypostasi sua, sed alienata iā ā se. Ac ut triadē hic qo explerent
quandoqdē nūro Deus impare gaudet, idē figmentū chrō hōi incarnato
ut aiunt, assuerunt.
Si Caussā q̄ras portenti huius nihil reperies nisi inscitiā supinā et Caussa portenti, inscitia.
effrenē audaciā, quar̄ illa qd sonaret: hoc est corpus meū, Et, Verbū
caro factū est, nō assequebar̄: hæc vero, quod nesciebat, suo arbitrio
nō dubitauit interꝑtari, ac cū miraculi specie obiecta attonitā reddere
plebeculā, experientia ipsa docet. Facile impulsi sunt impostores illi, ut
prodigiū, quo simpliciū aīos in admirationē conuerterēt ac supsticiosis reli-
gionē obycerent comminiscerent. Mouit tn̄ illor̄ aliquos hæc absurditas
ac impulit, ut ne duos filios aut duas ꝑsonas concedere cogerent, carnem
tantū absq. aīa ā λόγῳ assuntā docerēt, et λόγον ipsū aīæ loco esse
contenderent. Sed hoc figmentū Athanasius explodit. Quōdo Ergo
duæ ꝑsonæ aut duo filij nō sint, operæpreciū fuerit ā Carolio nobis declara-
ri. Iam ita eū desipere nō arbitramur, ut huc confugiat, q2 copulatio fa-
cta sit in utero anteq̄ nascerer̄, ideo chrm̄ hōem ꝑsonā dici nō debere.
Nisi forte et ipse existimat, nondū natū infantē ὑπόστασιν dici nō posse.
Præterea, qbus autoribus natura humana carens hypostasi sua, filius hōis Chri duæ naturæ
aut hō dicar̄ fatemur nos ignorare. Deū et hōem dici chrm̄ agnoscunt,
docent item hæc ꝑsonæ totius nō naturæ alterius esse vocabula. Iā cū
Athanasius dicat, deū et hōem esse unū chrm̄, nomine eū ex duar̄ naturar̄
vocab.

CAP. III.

vocabulis ac proinde ex quatuor naturis compoñt, nome duos filios commiscetur? In altera compositi parte nępe in sña psonatrinitatis nõ minus est difficultatis! Nam aut psona sola incarnata ē, aut vna cũ essentia? Si psona sola, carebit λόγος æternus diuinitate seu essentia cõi, ac ita deus nõ erit: Sin vna cũ essentia, q̃ tribus cõis est, filius qdem incarnatus esse dicet sãm psona, sed sãm coẽm essentia tota trinitas. Si negant vtrumq; vbi ergo manet dogma illud incarnationis adorandũ? aut qs est ille incarnatus filius? q̃ est illa sine vnione copulatio naturarũ? Ab his difficultatib⁹ ed se explicauerit Car. tum demũ in hoc incumbat vt circumspecte locutus cũ Nestorio et Eutice, naturas nec separet nec cõfundat, sed medio tutissimus eat, ἀποβάλλων καὶ ὑπερορῶν τὸν ἄλλον vt senex ille Comicus ὁ ἐπηρτημένος· in aere gradiens ed contemplans solem vt Socrates in corbe sublimi sedens. Ἰδιωμάτων noxoriã quẽ modum loquendi definiũt, q̃ de tota psona concretè aliqd ꝓdicat, quod alteri tantũ naturæ competit coperemur recipere omnino, si vera esset duar naturar copulatio. Sed quando hæc ed rõmi ed scripturæ repugnat, ideo ed cõicationẽ vt inane commentum repudiamus.

Copulatio seu vnio hypostatica

noxoriã ἰδιωμάτων

Vt aũt venia digni sint patres, q cũ de naturis duabus in chrõ essẽt psuasi firmissime (cuius rei occasionẽ deinde ondemus) vt abnoctatates multas euitarent, hoc noxorias quasdam reperierunt. Nam cum legerent chrm de cælis descendisse, quod de motu locali accipiebant, scirent aũt humanitatẽ in cælo ante natiuitatẽ nõ fuisse, de altera chri natura intelligendũ esse, Euangelistã aũt de toto chrõ loqui, q̃ modũ illud cõicationis, necessario respondebant. Ita graniter accusandi sunt, q nunc in tanta luce doctrinæ realem scrietatẽ cõicationis ausi sunt commiscere, qb hanc solũmodo cam, vt chri carnẽ realẽ ed substantialẽ in cæna distribui euincere possent, quo incendio misere diffla-gat iam germania. Verum videt illos mouisse hoc, quod ꝑspiceret si verbor tantũ, iuxta veterẽ ed recentiorẽ omniũ sentiam statuerer cõicatio, nullũ in scriptura reperiri nomẽ, quo totũ chrm appellare possimus quod cum primis nõ tam risu, quã commiseratione dignũ est, hunc videlicet rem redysse, vt ex duabus naturis compositus Messias apud Euangelistas ed Aplos tantũ nõ potuerint, vt quo nõe totus vocari posset ꝑscribo-rent, vt ne dica, quod ipse, cũ multis se nõibus censeri ꝏnderet, hic tñ vehementer sibi defuerit sine quod ignoraret, sine quod oblitus esset.

noxoriã ἰδιωμάτων cur reperta.

realis proprietas cõicatio

Caussa por tenti, misci tia.

Ô tribus Anticyris capitẽ insanabile. Et tñ illa adorãt ꝑ mysteriys.

Vocatur chris Iesus Messias Sacerdos Rex Agnus Vitis via lux &c q̃ ões officij sunt appellationes, ed nõ nisi humanitati competunt, quæ redemtionis partes ões perfecit. Descẽdit de cælo, nũ totus? nõ, sed altera natura. Natus est vnctus mortuus sepultus suscitatus assũtus in cælũ &c nũ totus? nequaquã, diuinitati illa nõ competunt, moriẽte humanitãte ὁ λόγος quieuit, tutius multo ducens σὺν θεῷ, θεὸς καὶ πρωτόθρονος ἀρχὰς πρὸ πάντων θεσθαι principia esse. Quis hæc sine dolore audiat ita ridicule dici, vt indigna sint plane maiestate eius, quẽ vt Deũ quẽ religiosissime venerari cupiũt, videri? Contra nihilo sanior est realis communicatio nuper in illyrico renata, humanitas chri dr ista rõne æterna fuisse, creasse cælũ, nõ potuisse mori, nõ suscitari, ed id genus alia

Nomina chri hõa

Communicatio realis.

chri duæ naturæ

seguer

sequerentur q̃ chrm̃ Deũ et hõem vt dicunt in nihilũ redigeret, ac humanitate eius abolita, ne seruatorẽ qdẽ aut pontificẽ hõibus relinquat amplius. Hæc iusta Dei est oltio punientis ingratitudinẽ mundi, cui humana cõmenta verbo ipsius semp̃ acceptiora sunt, vt ita denuo Pauli verba fidẽ reperiant dicentis σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία ἐστὶν παρὰ τῷ θεῷ, Et, φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν.

Quare vtramq̃ cõicationẽ reijcimus, tum quod scripturæ aduersetur tũ quod realis vt vocant noirorias nec in rebus creatis vllũ vspiam reperiar̃ exemplum.

Hæc prolegomenor̃ dicta sint loco hactenus, ex q̃bus facile colligere poterit lector, qd de dogmate eo sentire debeat, cuius nec in scriptura certũ monstrari fundamentũ nec ex rationis q̃o principijs defendi possit constitutio. Sed q̃ post alios sibi confirmatũ hoc sumsit Car. ex sacris lr̃is sc̃lt trinitatis doctrinã extructã esse, quod nos p̃negamus, ideo iã cum ipso cominus congrediemur, ac exposita Eccl̃æ Dei de dogmate hoc quod in disceptatione est, sẽntia, fundamẽta erroris inueterati eruta in lucẽ digito monstrabimus, vt et ipsi aduersarij rectius sentire incipiãt et alij pertinaciũ sophistar̃ clamoribus minus permoueantur.

CAPVT IIII.

Summa doctrinæ Apostolicæ de Deo et vnigenito eius filio Iesu chr̃o.

Credimus in Vnũ solum verũ Deũ Creatorẽ cæli et terræ et omnium rer̃ q̃ in his et extra hæc continentur. Exod. 20. Deut. 4. 6. 27. 32. Ps. 94 135. Eccl. 1. Mal. 2. Act. 17. 4. 14. 1 Cor. 8. Eph. 4. 1 Tim. 2. 1 Reg. 7. 2. Prou. 6. Iob. 9. 23. Ps. 71. 85. 87. Eccl. 18. Esa. 43. 44. 45. Ioel. 2. Matt. 4. Mar. 10. Luc. 5. Ioa. 17. 1 Ioa. 5. bonor̃ omniũ vnicus fons et autor Iac. 1. Esa. 4 44. 45. 65. 66. Act. 17. solus bonus Matt. 19. Mar. 10. Luc. 18. q̃ est p̃r ille ex q̃ oĩa 1 Cor. 8. nos in illum 1 Cor. 8. Rom. 11, pater omniũ q̃ sup̃ oẽs et p̃ oĩa et in oĩbus nobis Eph. 4. solus excellentissimus et altissimus Ps. 91. 94. Deut. 32. Luc. 1. Act. 7. solus inuisibilis solus sapiens solus immortalis 1 Tim. 1. Ro. 16. Ioa. 4. solus sup̃ oĩa Deus Eph. 4. solus D̃ns Iud. 1. solus sapiens et sapientiæ administrator et adinuentor Rom. 16. Baruc. 3. solus iustificationis nostræ scaturigo et p̃r luminũ Tit. 3. Iac. 1. misericordiar̃ et patiẽtiæ et consolationis Deus. Rom. 15. 2 Cor. 1. christo et oĩbus maior Ioa. 10. solus p̃r et caput chr̃i ac Deus 1 Cor. 11. Ioa. 20. Matt. 27. Deus deor̃ et D̃ns dominantiũ Deut. 10. Esa. 45. q̃ se verũ Deũ et solũ esse ondit Exod. 7. 3 Reg. 18. 4 Reg. 5. Exod. 18. Ioel, 2. Cui oĩa possibilia sunt Gen. 18. Matt. 19. Mar. 10. Luc. 18. sic oĩa facit vt mundus tñ nõ intelligat rõnes actionũ eius, q̃ vbiq̃ est, et cuncta intuer̃ Ier. 23. scrutator renũ et cordium eaq̃ p̃bat et penitus inspicit 1 Reg. 16. ps. 7. Ier. 11. Apoc. 2. in quo mouemur viuimus et sumus Act. 17. sine quo nihil stabile Sap. 11. cuius sunt oĩa Ps. 23 q̃ creaturis vtir̃ pro sua voluntte Esa. 45. q̃ oĩa agit in nobis 2 Reg. 22. q̃ oĩa tribuit Gen. 33. cuius sunt oĩa, et vocatio et opera et impletio salutis nostræ 2 Thess. 1. q̃ incipit opus bonũ in nobis et p̃ficit Phil. 1. Hebr. 13. a q̃ accepimus q̃q̃d gratiæ habemus 1 Cor. 4. ad quẽ vt authorẽ oĩa referenda

Confessio de Deo Prẽ

fidei christianæ summa

1 Cor. 11.

CAP. IIII.

1 Cor. 11. Cuius solius est peccata remittere Mar. 2. cuius ꝓpria gl̃a et potentia saluamur 1 Petr. 2. q cor hõis prauũ conuertit et iustificat Ps. 118. q est operũ humanor̃ director Prou. 16. 20. cui q adhærent viuunt, contra q idola sequuntur pereunt Deut. 4. præter quẽ nõ est alius, q affligat et opituler̃ et liberet in afflictionibus Deut. 32. cui vni et soli fidendũ 3 Reg. 18. q toto corde quærendus in tribulatione et orãdus in infirmitte Eccl. 38. Deut. 4. cui immolandũ, q timendus adorandus cui benedicendũ, oẽ genu curuandũ, seruiendũ, hic ex toto corde diligendus et inuocandus ad salutẽ, huic soli õis honor et gloria Deut. 4. 32. 4 Reg. 17. Deut. 6. 29. Esa. 45. Eccl. 13. 2 Cor. 1. Esa. 42. q à seipso est, nulla vllius opera vnq̃ indiguit, nihil à quoquã petijt vnquã, nihil accepit solus enim est omnipotens, quẽ Ipsum et chr̃s dn̄s et Magister noster filius eius vnigenitus pr̃m caput atq̃ adeó Deum suũ professus est, inuocauit glorificauit, dicto eius audiens fuit, oẽmq̃ ei õis autorittis prærogatiuã tribuit Ioa. 3. 5. 9. 12. 17.

En habes qd nos de Deo Patre breuiter credamus corde et ore confiteamur sacrar̃ literar̃ monumentis edocti, q̃ sacra scriptura lucerna pedibus nostris constituta est, ne aberremus, Imo à chr̃ó ipso duce, ac magistro nostro, q idẽ etiã lux via veritas ac vita nostra est, instituti et hac doctrina informati.

Nunc de filio eius Iesuchr̃o quoq̃ fidem nostram accipe.

fidei christianæ summa

Credimus et in Dm̃ Iesũ chr̃m nostrũ, perquẽ oĩa 1 Cor. 8. filiũ Altissimi Luc. 1. Matt. 16. Mar. 15. Ioa. 19. à Deo illo summo Patre eius in nostrã gloriã et salutẽ ab õi æternitte ꝓcognitũ destinatũ et definitũ Eph. 1. Hic à Deo Creatore nostro omniũ vltro promissus est Deut. 18. 2 Sam. 7. Ps. 132. Esa. 7. 9. varijs typis hic idem et figuris olim iudæis adumbratus est Nun. 19. hebr. 9. 13. Exod. 12. 17. 1 Cor. 10. per hunc nouissimis temporibus Deus ille pr̃ locutus est hebr. 1. quẽ ille fecit dm̃ et chr̃m Act. 2. constituit hæredem omniũ hebr. 1. caput Ecclæ coloss. 1. Eph. 1. 4. 5. vnicũ mediatorẽ Dei et hominũ eumq̃ hominẽ 1 Tim. 2. regẽ et iudicẽ viuor̃ et mortuor̃ Ioa. 12. 18. 19. Act. 10. 1 Tim. 4.

Hunc nõ legimus aut inuisibilem aut æternũ vocari, neq̃ sup oĩa deũ neq̃ eũ ex quo oĩa, neq̃ à seipso aliquando Deum fuisse, sed deũ esse à Deo pr̃e, cuiqdẽ patri et Deo, et tũ cũ in humanis esset, obediens et subiectus erat, et post consumationẽ seculi subijcietur 1 Cor. 15. hic se minorẽ Pr̃e confessus est Ioa. 14. huic õis potestas in cælo et in terra data est Matt. 28. hic nunq̃ aut visus est aut cum quoquã locutus est antequam nasceretur hebr. 1. hic est vnicus ille filius Dei de quo Deus pr̃ bis de cælo testatus est Matt. 3. 17. Luc. 3. 2 Pet. 1. hic natus est ex Maria virgine, conceptus de sp̃rũ Sancto. Neq̃ vero anteq̃ conciperer̃ vsq̃ ab æterno fuit. hic crucifixus est mortuus resurexit ascendit ad cælos, sedet ad dexterã Dei pr̃is, et inde venturus est iudex viuor̃ et mortuor̃, ac pr̃i suo regnũ iterũ restituturus à quo id acceperat, et nobiscũ vna eius imperio et potestati subiectus erit in oẽm æterittem 1 Cor. 15.

hic

hic seipsū nūq̃ Deū sed Dei filiū, sapius aūt filiū hoīs nominauit. Hunc Apli Virum nostri similem excepto peccato, itemq. hoēm ēd posthumū Adamū vocauerūt Act. 2. 3. 7. 1 Tim. 2. 1 Cor. 15. Joa. 1. hic visibilis est verbū vngenitū a pre primogenitus oīs creatura ēd mortuor Joa. 1. coloss. 1. hebr. 1. hunc ipsum nō vt altissimū Deū, sed vt altissimi illius Dei filiū, nō mittentem sed missū Messiā chrm ēd Dm factū nobisq; datū agnoscimus, hunc mortuū ēd crucifixū esse cū Paulo credimus neq. vllū chrm q crucifixus nō sit scimus 1 Cor. 2.

LIBRI SECVNDI

CAPVT I.

Totius huius 3di libri argutia in eo arḡnto versaṫ, vt æternam filij ḡrationem nobis alicunde excuspaṫ. Examinanda itaq. sunt Nicolaÿdis Carolina, ac oñdendū quo fundamento nitaṫ. Nisi enim id fiat periculū fuerit, ne prolem suā nimis amplexando enecet, adeō sibi videtur stertimaṫ quoddā acumē ostentasse.

argumentū 3di libri.

dÿs hoīb⁹q; inuitis.

vt simia est Carolus

Primū igr̃ queritur, calummia se grauari, dum obÿcimus deū trinitatem sterilem necessario esse, q filiū habere nō possit.

Etsi aūt satis supq. platonicas istas mugas de æterna ḡratione antea confutauimus: tñ cū ex inanibus ēd curiosis speculatiombus sint extrudē, ex ratione nos qo collectas absurditates illi opponemus, é qbus si se extricauerit, ruinosa ista trinitatis caussa velut alter Atlas, aut Atlantis potius Meÿ iam fatigati successor, ffercules, nō sine applausu gregaliū suor̄ fulciet.

Quæstiones

Primū illud nobis ἀπὸ φαβεροῦ explicet doctissimus Carolus, cū esse tia nō sit idem quod persona, ēd psona nō sit idem quod essentia, inteŕ aūt essentia a personis distincta sit, ēd psona qo tñ ab essentia tñ vero a seipsis ēē realr̃ distincta sint, q̃do non nascaṫr ulla rerū distinctar̄ pro trinitate? Etsi ēm dicat se personas nō extra essētiam considerare, tñ quatuor ista distincta inuicē esse omnino faṫr. 1

Deinde. Cum Pater gignit filiū ab æterno, dicat nobis an ex sola pso na gignat sine essentia, aut vero ex essentia ēd psona simul. Si ex sola persona sine essentia, segr̃ nō distincta tantū a psona essentia, sed separata qo esse, vt q. generate persona, nō generet, ēd chrs λόγος erit persona filius: Sin ex essentia ēd persona simul, vel ex essētia sola, q̃do filij ēd spr̃s essentia nō simul gignet, cū sit trinū cōis? nonne erit λόγος ex sua ipsius essentia genitus? Si vero psona chri ex cōi trinū essentia genita est, nō recte dicer̄ pris tantū filius, sed Dei vel essētiæ nam hæc vocabula cōia sunt. 2

Si filius ex essentia Pris natus est, eandem cū Prē essentia habere nō pt, sicut filius cum matre. Siquidē generatio est motꝰ ad essentiam participatione essentiæ.

Dicat item q fiat, vt pr̃ seipsū intuens generat filiū, filius aūt ēd spr̃s S. seipsos intuentes nihil generent, cum sit cōis ipsis cū prē essētia nec minus fecunda in his quā in illo. 3

Item.

Item, 4 procedere

Generatio T. 345. T. 327.

Esa. 66. 6

Deut. 32. 6.

Aeternū prius esse Deum.

CAP. I.

4 Item, q̃lo ex p̃re & filio mutuo se amantibus p̃cedat ὑποστατικὸν πνεῦμα, filio & sp̃ũ vel p̃re & sp̃u se amantibus nihil p̃cedat? Dicet fortassis obseruandas esse p̃sonar̃ ꝓprietates. Sed vnde pbabit ista ~~p̃sonar̃~~ generationis ꝓprietatem, cum alij multi sint Dei filij q̃ dicuntur inuius fr̃es. Num & hos ex essentia Dei ab æterno gemitos dicet? addo quod ipse filius q̃ gignit, q̃ habet filios. Nam sapia filijs suis vitam inspirat, est aũt illa sapia λόγος æternus iuxta Carolium, q̃ hic ijsdem verbis q̃bus & prou. 8 dicit, quod se diligentes diligat & ab illis inueniar̃, q̃ quæsierint illam &c.

5 procedere Item, Quomodo sp̃s Sancti proprietas erit procedere, cũ chr̃s q̃ dicar̃ ἀνωφόρως & seu procedere a p̃re? Imo cũ de plurimis, alijs rebus, tũ etiã de diabolis hoc ipsũ verbũ dicar̃, mirandũ est omnino hebraicissimũ istũ Carolũ adeo platonicis ꝓphis esse amicũ, vt ab illis modũ generationis in Deo emendicare malit, quã cũ sancta sua lingua, cuius cognitione inflatus tantũ nõ rumpit̃, loq̃ & sentire. Si Plato nõ scripsisset, generationẽ esse motũ ad essentiã participationẽ essentiæ, vnde nobis ista in Deo gr̃ationẽ probaret Carolus? Ostendat ex scriptura verbũ grãndi cum de Deo dr̃, productionẽ ex essentia sig̃care. Contrariũ nos ꝓbabimus q̃ tot possumus monstrare.

Generatio ꝓ 345. ꝓ 327.

Esa. 66. 6. Esa. 66. dicit: Numq̃ ego, q̃ parere alios facio, ipse nõ pariã, Nũ ego, qui generationẽ alijs tribuo sterilis ero? Dicat iam hebraeor̃ iste filius q̃d sit hic parere in Deo & generare siue ~~nõ~~ sterilẽ nõ esse? vtrũ ex essẽtia sua cogitando producere filiũ? aut vero multiplicare, Ecclam, assumere multos in filios, declarare singularẽ amorẽ & dilectionẽ erga eos?

Deut. 32. 6. Deut. 32. Nonne ipse est p̃r tuus q̃ possedit (vel genuit) te, & fecit & creauit te &c. quid hic? num ex essentia pduxit filios Israel, an vero illos in populũ assumsit, quod hic vocat gignere & creare? Nam si de prima creatione loquerer, Deus omniũ hominũ diceret p̃r, q̃ oẽs creauit: vẽr respicit Moses ad adoptionẽ Abrahæ, sicut manifeste ỏndit totus cõtextus. Ostendat iam Car. locum vbi de Deo ꝓdicer̃ gr̃are eo sensu, quo ipse vult, vt sit ab æterno ex subtia producere cogitando filiũ, & per illum hos controuersos Noui Testamẽti libros locos explicet.

Videt̃ illi Deus imperfectior futurus creaturis, si ex sua essentia non generet: Verũ eodem iure ab ipso regrat, vt cũ multo sit creaturis ꝓfectior nõ cessat cõ generare, ac ita familiã deor̃ in dies magis ac magis augeat, quandoqdem id faciant creaturæ, q̃ numerosã sobolem pduc̃unt, aliq̃ erit illis imperfectior? Ecce doctissime Caroly quã adamãtina rõ. Jam videamus q̃lo chr̃i fesu p̃m efficiat sterilẽ talionẽ calumnia reponens.

Primũ inquit: Deus ipsor̃ ante iacta fundamenta
mũndi filio prorsus caruit. quod quid est aliud
nisi sterilem Deum fabr̃icare?

Æternũ p̃m esse Deum. R. Exagitauit Veteres q̃ ista q̃stio: An Deus, æternus p̃r dici possit. Sed facilis est responsio fuitse p̃m ab æterno, sed ꝓpõs ἐνδόξως apud seipsũ, cui ỏia sunt præsentia. Coram mundo aũt, tum pater fuit, cũ ex Dauidis semine eduxit filiũ, quem in orbem introduxit: Sicut Adã vocar̃ filius

Dei

Dei Luc. 3. q tñ antequã crearetur, filius nõ fuit, etsi relatõr eadẽ est rõ. Intelligit opinor Car. neq; Deũ prm̃ tunc fuisse dictũ si nullus extabat filiꝰ. Eadem hic est rõ. Sed negat ad ꝓscientiæ et ꝓdestinationis asylũ confugere licere, eo quod mutabilis viderer̃ Deus, si in tempore aliqd factũ sit, quod antea nõ fuerit. Dicat ergo ille qdo nõ sit mutabilis Deus, q in tempore factus est creator, Deus Abrahæ Isaac et Iacob, pr̃ Israëlitar̃, Redẽtor? Si ego sic colligam: Deus est æternus, et est creator mundi, Ergo est æternus creator, et per consequens mundus est æternus, Responderet opinor Car. si tñ ꝑ hebraismis posset scholar̃ meminisse, esse fallaciã cõpositionis et diuisionis. Quid ergo nugis istis nobis obstrepit? Deus est æternus et est pr̃ λόγȣ, ergo est æternus pr̃ λόγȣ, et ex consequẽtia λόγος est æternus. Scriptura Deo tribuit nõia ab operibus, vt Creatorẽ Patrem, liberatorem &c appellet, idq; tum cum res illæ factæ sunt. Quæ aut̃ insania fuerit ꝓpterea mundũ Abrahã Israëlitas &c facere æternos qꝛ Deus æternus creauit adoptauit liberauit illos? Nõia Dei ab operibꝰ

Deinde dicit: Nemunc qdem habet filiũ propriũ et vnigenitũ ex sua subia generatũ, sed hõem tantũ donis insignitum, et in filiũ ex beneplacito voluntatis suæ adoptatũ. proprius vnigenitꝰ

R. Imperite definit doctissimus Car. propriũ et vnicũ filiũ Dei esse eum tantũ, q ex suba ipsius ab æterno genitus sit. Iuxta Platonẽ diceret aliqd sed alr̃ Deũ generare filios suos supra ostensũ est. De vocabulis vnici et proprij dicetur postea. Nunc ad alia venio, q̃ simleri et Maioris hyperapistes ille adfert ad defensionẽ Platonicæ generationis.

LOCVS I. Prou. 8. 23.

Iehouah possedit me

Fundamentũ erroris totius in eo positũ est, quod vbicunq; easdẽ dictiones in Veteri et Nouo Testo reperiunt, de rebus qꝰ ijsdẽ sermonẽ esse somniãt quod adeo est falsũ, vt vehementer mirer Caroliũ, nõ plane obesæ naris hõem, cũ bonor̃ omniũ indignatione sic puerilr̃ ineptire malle, q̃ infelicis caussæ semel susceptæ deserere patrociniũ. In his certe verbis ne Solomõ ipse qdem reperire posset æternũ filiũ, et tñ cogir̃ vel inuitus pro illo dicere testimoniũ, ob id saltẽ ne parũ vidisse Plato conuincatur. Sed ad rem. Placet Carolio vt locus hic de sapia ingenita accipiar̃, qꝛ si de ingenita intelligar̃, absurdũ sit prm̃ gignere seipsũ. Et de chro hõe nõ pot intelligi eo quod nondũ fuerit. Poterã hic dicere: soluas q̃stionẽ quã ꝓposuisti ipse, vtrũ seipsũ vel aliũ genuerit pr̃. Ver̃ sinamus ita esse vt de λόγῳ æterno intelligar̃, sed oramus vt eadem erga nos qꝰ liberalitẽ vtar̃ Car. ac nobis largiatur hoc: Pro. 8. 23.

1. Quod si in voce sapiæ figura nõ est, vt dicit, sapia illa λόγος æternus sit soror nostra prou. 7. Dic sapiæ soror mea es tu &c hic ad Ouidij metamorphosim illi veniendũ est.
2. Quod hões iusti pariunt qꝰ æternũ λόγον prou. 10. os iusti parturiet sapientiam.
3. Quod Regina Austri audierit æternũ λόγον, qꝛ audiuit sapiam Salomonis, de qua hic loqr̃ Salomon, quã petit sibi dari, quã commendat et extollit 3 Reg. 10. 4

CAP. I.

Matth. 12. 42.

lit. Matt. 12. 3 Reg. 10. quod chrs diserte negat dicens in se plus esse, quã Salomonis sapiam,

4 Præterea æternus λόγος misit seipsũ & alios prophetas, q2 Luc. 11. est: propterea sapia Dei dixit, mittam ad illos pphetas & Aplos &c. cum deberet dicere, Ego dixi vel filius æternus q in me latet, mittet pphetas. Ridicule certe multa dicta & scripta sunt in opinionis huius cõfirmatione, sed magis ineptũ nihil adhuc prodijt, quã est huius loci detorsio ad æternæ generationis probationẽ. Sed consideret pius lector rationes Car.

1 Cor. 1. 24. Joa. 1. 3. Prou. 8. 27.

Aplus, inqt, chrm vocat sapiam Dei, & Joannes dicit per filium facta esse õia, id conuenit cũ hoc: cũ ppara: rer cælos ego illic eram. Demq. dicunr multa de chro q hic de sapia dicuntur: Ergo chrs Jesus est hæc sapia genita ab æterno ex essentia patris.

℟. Si ad probandã rerũ vritatẽ sufficit verbor aliqua similitudo secutus Carolj dialectica sic colligo: λόγος æternus est sapia Dei sermo crucis est sapia Dei, Ergo sermo crucis est æternus λόγος genit9 ex essentia pris. Et quod ad hoc responderit Car. idem sibi à me responsũ habeto. Item: Deus Jsraëlis est seruator credentiũ, Euangeliũ est potentia Dei seruatrix, Paulus est seruator credentiũ, vt Rom. 11. si quos ex ipsis seruem &c Ergo Euangeliũ & Paulus sunt Deus Jsraëlis. Tale est & Carolj argntum: Sapia Dei, creauit mundũ, Est æterna lucis splendor, est genita, Chrs go creauit mũdum, est splendor gloriæ, est gemitus a Deo, Ergo chrs est illa sapia, & tunc fuit.

2 Sam. 7. 1 Reg. 5.

Si Ego opponã: De Solomone dr Ego ero illi in patrem 2 Sam. 7. 1 Reg. 5. de chro go dr ero illi in patrem hebr. 1. Ergo chrs est ille Solomo, Non opinor reciperet Car. sophistica in puerilos & regulas impingentem. Cur igr abutir lectoris patientia, vt malit in captiunculis istis hærere quam expressũ aliquod proferre testimoniũ?

Canon scripturæ sacræ.

Dicta V. T. ado transfr. frantur ad Nouũ T. 342.

Jam iste perpetuus & vniuersalis scripturæ Canõ est, Vt quod ex Veteri Testamento ad Nouũ transfer, illud verbis quidem ijsdem efferar in rebus aut nõ, niti similitudine, eamq. sæpe exigua admodũ habeat. Quod de Isaac filio promissionis dr Gen. 22. 16. Gal. 4. hoc ad chrm refer Gal. 3. 16. Quod de Dauide Gen. 49. 10. Num. 23. 2 Sam. 8. 22. hoc Matt. 2. 6. Quod de Josue Deut. 18. 15. Josu. 1. hoc Act. 3. 22. Quod de Dauide psal. 2. 7. 10. 17. 110. hoc Act. 13. 33. 7. Matt. 27. 35. 22. ad chrm applicatur.

Quis iã, miri Carolina frontem habeat, chrm dicet esse Isaac Dauide & Josua iuxta historiã? Idem de õibus prophetijs iudicetur. Cur ergo hic nobis dictat legem, vt quod de Deo pr dictũ est, ad chrm referãr, idsine omni tropo figura & ἀλληγορίᾳ intelligamus, ac chrm eundem cũ pr Deũ confiteamur, q2 eadem voces vtriq. tribuũntur? Si negat verũ esse quod dicimus, oñdat contraria exẽmpla, & quæremus idonea responsionem.

Flagellat nos satis procaciter quod ἀλληγορικῶς istam descriptionẽ Salomonis accipiamus, sed opponemus responsionẽ Carolino acumine dignissima.

Non õia, inquit, sunt ὑποδεδόλικά, sed multa dogmatica & ὑποτετιμά, ver ex quo

e 26. 4. e 28. 14. Esa. 40. 3. Joa. 1. 23.

Prou. 8. 23.

3 Reg. 10. 4.

LIB. II

Verū ex quo tripode illud oraculū proferet, quod hæc q̄ de sapia dicuntur non sint παροιμιώδη? Initiū sapiæ est timor dñi. hæc mgē sunt plana & suo sensu accepta. Ridiculū caput, nō hoc q̄rebat, an aliqua essent sine parabola dicta: sed hoc, vtrum hæc de sapia ludente corā Deo sint sine parabola dicta? quod nos pernegamus. Ille de ceppi, rōndit, q̄rentib⁹ de asino. Ridet & hōc, quod concesserimus posse dici tm̄ p figuratū in illa descriptione, q futurus erat nobis Dei sapia, & pro argūto insultitis adfert hoc quod ante colles dicat̄ genita sapia. Quasi nobis nō aque facile sit excipere esse ita genitā sapiam sed προς τροπον, nō apud homines. Si ad promissionē promulgata referemus, qd dicet hebræus iste, si ōnderimus annos æternos, dies æternitis, ante colles & similes ὑπερβολικὰς locutiones mista lingua pro longo & defmito tempore accipi? id q̄d paulo post faciemus.

longi & defmiti tporis locutiōes.

LOCVS II. Prou. 30. 4.

Quod est nomen illi, & quod est nomen filio eius
si modo scis aut nosti.

Quæso te mi Carolÿ per excellentē tuā istam eruditionē, dicas nobis ἁπλῶς & ἀβλεπτροις de quo interroget Agur, an in cælum ascenderit, An nō hominū stulticiā opponat absconditæ sapiæ Dei, quod nemo hominū possit Dei consilia muestigare? Sicut alibi: quis consiliarius eius fuit, quis hominū potuit scire consilium Dei; quod si ita est, quid quæso hinc efficies? Quis hominū ascendit in cælos & descendit? quis hominū collegit ventos intra manus suas? quis hominū constrinxit aquas veste? quis hominum constituit fines terræ? quod est nomē filÿ illius hōis q hoc fecerit, aut qd est nomen filÿ eius hōis q hoc potuerit præstare? Non interrogat Agur de Deo, an ille hæc potuerit, non ita fuit fatuus vt ignoraret Deū ōia ista ordinasse: sed q̄rit qs hominū ita fuerit sapiens, aut qs filius hōis vt ista præstaret. Est enim visitata ἐξήγησις, vt quid est homo, quod memor es eius, aut filius hōis, quod reputas eū? Nome igr̄ ridiculum est facere mtelligendo vt nihil mtelligas, & dū opinionē receptā stabilias, candida de nigris & de candētibus atra facere. Confer locū Esa. 40. & mtelliges quam procul a sensu huius loci abeis.

Pro. 30. 4.

p. 8

LOCVS III. Michæa 5.

Et tu Bethlehem Ephrata parvula q̄dem es inter
chiliarchas Iehuda, ex te aut̄ prodibit mihi q̄ dominator &c.

Mich. 5. 2

Dictum est antea nullā prophetiā sine typo esse edītam q̄ q̄dē ad chīm referat, quare mitio historia quærenda est, deinde inspicienda ἀναγωγή. In cap. 4. ita legimus: Dole & mgemisce filia Sion, quasi parturiens, quoniā iam egredieris de ciuitate & habitabis in agro, puemeq. vsq. ad Babylonē, ibi liberaberis, ibi redimet te dñs de manu inimicor tuorū. Et mitio, 5. capitis, Nunc congregabis teipsa ô filia turmar, obsidionē posuit aduersū vos, virga percutient maxillam iudicis Israel. Manifestū est hic prophetā de liberatione ex Babylone loq, q̄ facta est p Zorobabel, q ex tribu Iuda fuit, vnde & in majoribus chri recenser Matt. 1. Luc. 3. Illi dicit propheta futurū ducē populi & liberaturū quādmodū a diebus æternitis fieri sæpe consueuerat. Est enim collatio: Ita egredier ad libe-

p. 341

B

rand.

Egredienti verbum

Ose. 6. 3.

Abac. 3. 5. 13.

Mich. 1. 3.

dies æternitatis, dies seculi, dies æternitatis, dies æterni &c.

Esa. 51. 9. & 63. 11. Ezech. 26. 20

Ps. 77. 6. & 24 7 12. 18.

Act. 15. 7. ab antiquis temporibus.

Abac. 3. 6.

Ps. 103. 17.

Mala. 3. 4

Ps. 44. 1.

Deut. 4. 32. & 32. 7. Mich. 7. 20

Ps. 74. 2.

CAP. I

randum, sicut unquam liberator aliqs alius ab initio adoptati Abrahæ egressus est. Cæterum ne deprauationem scripturæ impingat nobis aduersarius, confirmanda est interpretatio testimonijs.

Egrediendi verbum

Egrediendi verbum subtilr torquet Car. ut geminam inde natiuitatem exprimat. Verum scriptura istud plus quam hebræum acumen ignorat. Oseas cap. 6. de Deo dicit: Sicut aurora egressus eius. Ubi describit auxilium Dei certissimum, quod etsi ad tempus lateat, suo tamen tempore tandem ad liberandum populum egredier. Quam hic generationem æternam confinget Carolius?

Ose. 6. 3.

Abac. 3. 5. 13.

Sic Abacuc 3. 13. Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum chro tuo nunquid et hic pr chri ab æterno generat?

Mich. 1. 3.

Michææ 1. 3. Egredietur Dns de loco sancto suo &c. In quibus oibus μεταφορά est ab hoibus sumta, quod opem laturi progredi ad hostes solent. Sicut et alibi dr: surge euigilare excitare.

dies æternitatis, dies seculi, dies antiq. anni æterni &c.

Sed obstat Carolio quod apud Michæam addir: Egressus eius ab initio, a diebus æternitatis, vider sibi reperisse, non quod pueri in faba, cur nos merito exibilet, eo quod dies æternitatis pro certo et definito tempore accipiamus. Sed ne triumphet ante victoriam, ostendemus hebræo isti nos ἀναλφαβητοί, quid dicanr dies æterni, ut si guttam ingenui sanguinis habet merito erubescere debeat.

Esa. 51. 9. et 63. 11. Ezech. 26. 20

Ps. 77. 6. et 24. 7. 12. 16.

Ps. 77. 6. Ita habet: Cogitaui dies antiquos, et annos æternos seculor in mente habui. Et paulo post: memor fui operum Dni, memor ero ab initio mirabilium tuor. Et post: Redemisti in brachio ~~tuo~~ populum tuum filios Iacob et Ioseph &c. Dicat iam Car. quid sint anni æterni vel anni seculor et dies antiqui, et quod initium propheta hic intelligat? An non ad historiam Abrahæ Isaac Iacob et eductionis ex Aegypto respiciat, id quod narratio psalmi diserte dicit?

Act. 15. 7. ab antiquis diebus.

Abac. 3. 6.

Sic Abacuc 3, dr: Stetit et mensus est terram, aspexit et dissoluit gentes contriti sunt montes æterni, incuruati sunt colles seculi (antiqui) Itinera æternitatis sunt illius. Quid ibi vocet iter æternitatis, nonne perpetuum cursum illum liberationis populi sui? quasi dicat: Semper ille liberauit nos, et pro exemplis adfert introductionem in terram chanaan.

Sicut et Rachab dicit terror vester cecidit super nos, audiuimus quod siccauit oes aquas maris rubri ad nostrum introitum. Iosu. 2.

Ps. 103. 17.

Sic psal. 102 dicit miam Dni ab æterno esse super timentes eum. Et tamen paulo ante citat Mosen, dicens: notas fecit Mosi vias suas, et filios Israel voluntates suas.

Mala. 3. 4

Sic Mal. 3. Et placebit Dno sacrificium Iuda et Ierusalem, sicut dies seculi et anni antiqui.

Ps. 44. 1.

Et Ps. 43. Deus auribus nostris audiuimus, pres nostri annunciauerunt nobis quod operatus es in diebus eor in diebus antiquis. Et Deut. 4. Interroga de diebus antiquis qui fuerunt ante te. Sic Mich. 7. ubi de eadem liberatione liquir dicens: Dabis veritatem, quam promisisti Iacob, et miam Abrahamo, quam iurasti pribus nostris a diebus antiquis. De eadem re ps. 73. memor esto Deus congregationis tuæ, quam possedisti ab initio. Quod erat illud initium? erat tempus adoptati Abrahæ, cum promisit se ipsius et seminis ipsius futurum Deum.

Deut. 4. 32. et 32. 7. Mich. 7. 20.

Ps. 74. 2.

Euicimus opinor ex his locis, cum ad populi iudaici electionem respicit scriptura

ra, idem sigcare dies æternittis, dies seculi, dies antiquos, annos æternos, an:
nos seculi, ab initio &c. Quod si nõ obseruauit hebraicissimus Car. cur
illius inerudita eruditio debet verbo Dei esse fraudi?
Iam postquã historiæ sensũ habemus, facile est videre qdo ad chrm
pphetiæ mysteriũ applicer. Iudæi interrogabanr ab herode nõ vbi ex
essentia pris natus λόγος deberet incarnari, sed vbi Messias nasciturus
esset. Ideo illis promtũ fuit respondere de loco, qz pphetiæ p sabbatha in
synagogis legebanr. Sed qdo, dicet, expectarunt adhuc Messiã Iudæi
si prophetia de Zorobabel loqr, quẽ iã olim sciebãt eduxisse populum?
R. Sub carnalibus typis adumbrabar potentia et splendor Regni chri
in mysterio. Sed illud à Iudæis nõ intelligebar, q liram pphetiæ secuti
Messiã expectabant eiusmodi, q armis oĩa occuparet et à mari ad mare
regnaret, sicut sonabant pphetiæ, q plane hyperbolicæ sunt si historiam
spectes. Hæc pmissionũ amplitudo in caussa erat, cur ex euentu deinde
cogerentur discere nõ fuisse illã liberationẽ hanc, q à ppheta pdicta es:
set, qz nõ mõ nõ amplificabar regnũ, sed in dies dissipabatur magis ac magis
donec tandẽ fierent tributarij.
Istud effecit vt Theudam Iudam Galilæũ et alios p Messia auide
arriperent, qz carnalibus oculis pphetias legebant, non intelligentes spi
ritualis regni amplitudinẽ istis loquendi phrasibus depingi. Debuit
aut Car. istam hebrææ linguæ maĩttem et grandiloquentiã nõ ignora
re, si is est, q alios oes præ se stipites et fungos dicere merito possit.
Quisqs igr pphetæ mentẽ obseruarit, facile intelliget quã sint futiles ca
uilli, qbus locum hunc ad chrm hoem referri oportere negat. Quam em
est ridiculũ quod adfert: Egressiones sunt à diebus æternittis,
Ergo nõ de futura re dicuntur.
quasi nõ sit in verbis collatio: Erit liberatio illa certa,
sicut à diebꝰ æternis vel antiqs nos sẽp liberauit.
Quid vero obstat locus Esa. 40. Brachiũ eius dominabir p sese, q de
prẽ chri, Deo Israelis loqr. An qz chrs vocatur pastor, pp terea pphetæ De
um Israelis, prm chri nõ recte pastorem vocat? Aut num ob nomẽ idem
chrs erit pater? Confer Esa. 40. 12. Ezech. 34. 23. et 37. 24.
Tertio quã illud et est plane Carolinũ, quod refutaturus nostrũ axioma
pphetas de futuris loq, citat: In principio creauit Deus cælũ et terram
Item, Ego sum Iehouah Deus tuus, q eduxi te de terra Aegypti, et interro
gat num hic de futuris sermo sit. Prophetas diximus de rebus futuris
loq, nõ qdqd in pphetar libris est nõ oĩa sunt pphetiæ. Car. ondat ver:
ba Mosis pphetiã esse Gen. 1. deinde rideat.
Quarto. Cuius tandem prudentiæ est illud, quantumuis à Theodoreto sũ:
tum, Iudæos omisisse hanc partem de egressione, quia inuiderint gloriæ
Messiæ, quæso cui psuadebit Iudæos talem Messiã vel expectasse vnqz
vel credidisse, q ex essentia pris esset genitus, et Deus simul et homo?
cum toto tempore chri nulla vnquã suspicio fuerit æterni eiusmodi filij.
Etsi Apli nihil scripsissent, ex quor sermone male intellecto platonici nobis
ista monstra fabricarunt, in hunc vsq diem nulla extaret.

LOCVS IIII. Psalm. 2.

Dns dixit.

Ps. 2. 6.
Generare Deus qdo dicatur. s. 339. 1. 345. 346.
Matth. 27. 54. Marc. 15. 39.
Ps. 2. 6.
2 Reg. 5. 3.
Generari s. 345.
Luc. 24. 26. Ioa. 12. 24. Act. 13. 34.
hebr. 1. 5.
hebr. 5. 5.

CAP. I.

Dominus dixit ad me, filius meus es tu, Ego hodie genui te.

Ex hoc qo loco æterna ex essentia p̄is gr̄atione fabricat aduersarius, vt̄ sartum tectum ꝓstet Platoni tuæ t̄ris Hæreticis definitionem. Verum on̄dimus antea, qd sit in Deo generatio, iuxta scripturæ mentē, vizt ouehere exaltare diligere fouere & benevolentiā ꝓstare in sinu gestare &c. quod parentes solēt ꝓstare liberis. Id ex linguæ usu verū esse docet Centurio ēt, q visis p̄digijs in morte chr̄i, dicit Matt. 27. Mar. 15. vere filius Dei hic erat. & 14. 32. Non opinor ita desipit Car. vt et hunc ducat mtellexisse eius gr̄atione æterna, q illud nomen filiū Dei, cum istud voluerit tantum ostendere fuisse illu Deo charū & gratū, q morte ipsius sibi cordi esse per prodigia illa demonstret.

Psalmus 2 de Dauide logr̄ iuxta historia, q post multas afflictiones & ærumnas tandē mortuo Saule ad regnū iudaici populi puenit, hoc Dei beneficiū celebrat psalmo isto, & videt hostiū insania quod tentarint contra consiliū Dei ipsi regnū eripere, quē Deus ipse in solid regnū collocauit. Et 2 Reg. 5 ita alloqr̄ ipsum tribus Israel: Dñs dixit ad te, tu pasces populum meū Israel, & tu eris Dux Israel, vt̄ ita sibi idem generari a Deo, constitui Regē, pascere populū Dei, esse ducē Israel, esse filiū Dei, amari foueri ꝓtegi & exaltari a Deo &c. Eodem sensu applicar̄ ad chr̄m nisi q̄ hic regnū spirituale est; promissa erat t̄ris gentiū hæreditas, q ipsi post mortem est adeunda, quod ipse chr̄s fatet̄ dicens, post mortem oportere se ingredi in gloria. Luc. 24. Et, Cum granū tritici in terrā proiectū fuerit fructū multū feret. Ioa. 12. De hac chr̄i gloria concionat̄ Paulus Act. 13 quod nō potuerit teneri a doloribus mortis vt Petrus logr̄, sed quod excitatus sit a Deo & factus hæres omnium, sicut ipse fatetur post mortem: data est mihi oīs potestas &c.

Itaq; nulla externa gr̄atio ꝓbar̄ sed gloria chr̄i, quod nō manserit in morte. Hebr. 1. eodē sensu citar̄ vt ꝓbet chr̄s excellentior Angelis, q dicar̄ filius Dei, cum Angeli dicant̄ ministri. Excipit Car. vt ondat Angelos qo dici filios Dei. Verū est, sed hic nō opponit̄ vox filij sibi ipsi, quod chr̄s natura sit filius, angeli vero officio, sicut argutar̄ ille, sed opponit̄ ministeris, sicut ex sequentibus manifestū est. Filius vnigenitus iubet̄ adorari ab Angelis, nō contra, illi dicunt̄ ministri chr̄i dr̄ Rex, hēt thronū & regnū æternū, est creator sedet ad dexteram Dei, &c. cum angeli sint administratorij spiritus hebr. 1. Et si demus hoc maxime, chr̄m filiū Dei opponi angelis, q ēt sint filij Dei, nō tñ mox necesse est, chr̄m facere nātura filiū, vel ex essētia p̄ris geniti vt ab angelis discernar̄, quando inter ipsos Dei filios magnū est discrimen. Vt̄ nemo Angelor̄ est caput corporis Ecclæ. Dñs & hæres omniū conditor constitutus sicut chr̄s. In cap. 5. hebr. citar̄ qo eodē sensu quod chr̄s nō a seipso hoc habeat vt sit pontifex, sed a p̄re in eam dignitatē euectus sit, q dixerit: filius meus es tu, Ego hodie genui te.

Carol.

Ps. 2. 6.

Generare Deus q̄do dicatur. f. 339. f. 345. 346.

Matth. 27. 54. Marc. 15. 39.

Ps. 2. 6.

2 Reg. 5. 3.

Generari f. 345.

Luc. 24. 26. Ioa. 12. 24. Act. 13. 34.

2 & sa. 40. 10.

Hebr. 1. 5.

Hebr. 5. 5.

Car. extra oleas nugar, neminē potuisse esse verū pontificē, nisi q. pri
æqualis esset. Paulus de eo nō disputat, sed de eo, quod sibi nō sumserit eū
honorē, verū à prē habeat. Manet itaq. simplex vbiq. sententia: Ego
hodie genui te hoc est, Ego in hanc dignitatem regni et sacerdotij euexi te.
Sed obijcit duo absurda q̄ infringunt hanc sententiam:

1. Quod chrs sui ipsius filius sit, q2 sua virtute à mortuis resure:
xerit, si hodie genui, sit hodie suscitaui et exaltaui, cum habeat
potestatem resumendi aīam Joan. 10. Joa. 10. 18.

Vobis primū Deus suscitatū filiū suū misit. Act. 3. 26.

R. Disertefater chrs vnde illā potestatē habeat, et vnde illud manda:
tum resurgendi acceperit Joa. 10. hoc mandatū accepi à prē meo. Et Petrus nō
frustra dicit illud psal. 16, nō relinques aīam meā in inferno Act. 2. 31. Act. 2. 31
Propterea vbiq. inculcar, vt credamus quod Deus suscitauit Jesū Rom. 10. 9. et 4. 24 Rom. 10. 9 et 4. 24
Ideo nimis infirmū est, inde velle pbare chrm seipsū suscitasse; q2 dicar re
surexisse, nam et alij multi mortui dicunr resurexisse, nec tn quisqm eor credir
ppria potestate resurexisse. Et vt demus maxime illos ppria potestate ex se
pulcro prodijsse, tn certū est tam de chrō quā de alijs, quod potestatē illam
à Deo acceperint. Alterum est:

2. Si tum chrs genitus est cū suscitatus et supra oēs thronos
euectus est, seqr ~~eū~~ aut eū antea nō fuisse filium Dei
aut humanam naturā bis esse genitam.

Jesus filius Dei ab vtero

R. Filiū Dei fuisse chrm ab ipso statim vtero, vt de æternitte nihil dicam
non negamus, quando id dicit Angelus, vocabir filius Dei Matt. 1. Luc. 2. Et Ipse Matt. 1. Luc. 1. 31 et 2. 49. 36
chrs dicit Luc. 3. Matt. 3. oportet me esse in ijs q̄ pris sunt. Et pr dicit de cœlo
hic est filius meus dilectus, sic et in monte Matt. 17. 5. Sed illud pnegamus Matt. 17. 5.
fuisse illū tunc filiū Dei declaratū hōibus, illud enī factū est in resure- Ro. 1. 4.
ctione Rom. 1. Etsi enī Joannes ipse sciuit quis esset, fortassis et parētes, ad
do et Petrū et alios nonnullos, tn istud nō effecit vt filius Dei declaratus esse di
ci possit, grale enī qddam est ista declaratio, quādo euectus ad dexterā pris
promissū sprm misit et fudit in nationes.
Dicimus itaq. Jesū fuisse filiū Dei et ab æterno, sed apud Deū nō apud
hōes post natiuitatem vsq. ad tempus mortis, dicimus q2 fuisse filiū Dei,
sed apud Deū tantū et paucissimos hōes, post mortē demū cū virtute potesta
te potenter declaratū esse filiū Dei, ex resurectione sdm sprm sanctificatiōis
apud oēs fideles suos. Et hanc esse gloriā quā Joan. se vidisse ait, vt vnige Joa. 1. 14. gta vnigeniti à prē
niti à prē, q2 iā acceperat gentes in possessione. Sic Dauid erat in regem
à Deo genitus ab æterno, sed apud Deū tantū, cū vngerer fuit q2 Rex co
rā Samuele parentibus et frībus suis 1 Sam. 16. sed cum regnū in manus tra 1 Sam. 16.
ditū accepit post mortē Saulis, tū primū corā hōibus Rex Israelis declaratus
dr. Hæc similitudo, psalmi sensū aliquōdo illustrat, et simul ondit Generatio in chrō multiplex.
quā inepte de duplici humanitatis grātione somniet Car. Ego nō duplicē tan:
tū sed multiplicem illi concedo. Genitus ex matre, ista grātio nihil ad psal:
mū hunc pertinet. Cum baptizatus est et inauguratus ad docendū genitus est
à Deo, et pro Doctore missus. Cum in synagoga desecitat: Sprs Dni sup
me, itidem pōt dici genitus, cum glorificar in monte itidē, cū offert victi
mā et sacerdos fit itidem. Sic cū post mortē accipit gentes hæreditatē suā
genitus est q2. Quid aut hinc efficiet Car. cum prior postrema hæc sit ve:
luti complementū. Interi ad æternā grātionē ista nihil faciunt.
Quod de seculor creatione et terræ fundatione adfert, in 5. obiectione,
confutabir in cap. 7. vbi de loco Joannis agir: p ipsū oīa facta sunt.

sexto op

CAP. I

Sexto opponit collectionem eiusmodi: Deus nunquam dictus est pater, nisi filij unigeniti respectu. Sed est quo pr dictus in Veteri Testo. Ergo filius Dei tum quo extitit realr.

Deus cur pr in V. T. dr.

R. Propositio est falsa. Nam Deus in Veteri Testo nõ chri respectu dictus est pater, sed ppter electionẽ, qua in populũ assumsit eos, qui natura erant filij iræ, et fecit eos filios Dei. Ita Deut. 32. Nonne ipse ẽ pr tuus q possedit te, ipse fecit te et pparauit te. 2 Sam. 7. Ero illi in prm. Esa. 63. Tu Dñe pr noster redemptor noster Ier. 31. factus sũ Israeli pr, Et Ephraim primogenitus meus est. Malach. 3. Si pr Ego sũ, ubi honor mei. hic pr qdem dr populi Israel, sed nullius filij p quem assũserit illos extat mentio.

Deut. 32. 6
2 Sam. 7. 14.
Esa. 63. 16.
Ier. 31. 9.
Mal. 1. 6.

Nouũ Testamentũ in sanguine filij Dei conditũ est, et nos in eo electos ante mũdi fundamenta posita legimus, ut sit nobis ἀρχηγός et dux vitę sed populũ Israel p illũ electũ et adoptatũ esse doceat Car. expresso scripturæ testimonio. Deinde si concedamus illos respectu futuri filij electos et adoptatos fuisse, quid erit quod hanc sẽntiam euertat? An ẽm negat Car. se posse aliquẽ adoptare in filio, quẽ nondũ hẽat realr. facete dictũ. Nonne similr et ego inferre possũ, illũ ẽt adoptari nõ posse, q nondũ sit realr, at nos sumus adoptati et electi à Deo antẽ mũdũ conditum cum nondũ essemus, concedetne igr nostũ fuisse? Fortassis dicet, sed apud Deũ; bene habet. Ita et filius futurus extitit apud Deũ, sicut et illi qui adoptandi erant apud Deũ extiterũt cui oĩa futura sunt psentia.

Jes filius Dei ab utero
Matt. 1.
Luc. 1. 31. et 2. 49. 36
Matt. 17. 5.
Ro. 1. 4.

Non igr Dei actiones ad hominũ regulas examinandæ sunt. Cæter mixtura hæc ex confusione testimoniorũ hausta est, id qd alibi declarabir.

Quod Angelos chri respectu filios Dei dici pronunciat, scripturæ testimonio destituir, ideo nihil inde effici pot. Quod si concedar maxime nõ magis tñ nos pmit, quã antecedens illud.

Tandem aggredir conuellere nostras rõnes, qbus pbamus nõ aliũ posse ẽe Dei filiũ, quã Jesũ chrm hoẽm, q sit natus ex Maria. Cum aut primi argnti confutatio nitar figmento de duar naturar copulatione, ideo et ego responsionẽ in tertiũ caput reÿcio. In sda obiectione quæ est: Iste est de quo dixit Angelus, ideoq. ẽt hoc quod nascer sanctum vocabir filius Dei, anilr fabular Car. æternam naturã per ETIAM notari, q2 dicar dio naj, quasi hæc particula copulet alter filiũ cũ priori, ut sit sẽsus: Unus filius æternus descendit iam in te, et q2 virtus altissimi obumbrabit tibi, ideo ẽt ille alter q nascer ex te vocabir quo filius Dei.

Joa. 1. 14. gla unigẽniti à pre
Luc. 1. 36.
dio naj ideo etiã.

Verũ hæc quantũ ab Euangelistæ mente absint nemo non, nisi q sponte cæcutiat, videt. Neq. n. dicit Angelus, æternus λόγος descendit in te et assumet humanã naturã; sed sprs S. superueniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi, ob id ipsũ quod nascer sanctũ, vocabir filius Dei. Deinde ex cuius linguæ proprietate ondet Car. particulã ideo etiã, vel dio naj sigcare magis subiecti copulã, quã sententiæ totius? Quasi vero nõ idem sigcent, dio naj, διά τοῦτο naj, naj διά τοῦτο. 2 Cor. 5. dicit Paul. confidimus aut et appetimus magis peregrinari à corpore, et ad Dm ire habitatũ, ideoq. etiam dio naj, contendimus siue psentes siue absentes illi placere. Dicat hic Car. cũ quo alio subiecto particula, etiam, copulet sub.

1 Sam. 16.
Generatio in chro multiplex
2 Cor. 5.
Ro. 4. 22.

subiectū verbi contendimus (nos scl̄t) vt sit sensus: Ideoq; nō illi tantū sed nos ēt contēdimus &c. qui illi? Pauli sēntia simplex est: Nos à corporis seruitute liberati, coniūgi cū chrō appetimus, et ob id ipsū contēdimus, siue liberati siue nondū, illi placere.
Quis nō rideat ineptias Carolinas, quas etsi aliunde acceperit miramur tñ nō dubitasse huic libro assuere.
Cupit ēt hoc ꝑsuadere, immerito sibi duos filios obijci, quod quā vere dicat cap. 3. videbimus, vbi duas naturas copulare contendit. Nam simile, quod de angelo luctatore adfert, et de illis q Sodomā euerterūt, cū ipse sciat nō quadrare, cur nō omittit, nisi quod lectorū patientia abuti prodelectamento habet.

CAPVT II.

Filiū Dei antequam ex Virgine nascerer̄ verē et realr̄ nō substisse.

Anteq̄ ad demonstrationes suas veniat Car. facete ridet nos Corebos et tribus anticyris dignos, q existimemus Deū Verū dici posse q nō sit æternus. Verum nos qo illius improbitatē admirari nunq̄ desinemus, q contra manifestū scripturæ vsū, et contra suā ipsius consciam loq et scribere nō dubitat, quod falsissimū esse nō ignorat. Illud enī nescire non pōt vocabulū DEVS dignitatis et officij esse nomē, nō aut naturæ. Nam si naturæ esset, frustra Paulus adderet discrimen, seruiebatis ijs, q nō erant natura dij. Gal. 4. Deus dignitatis nōmen.
Nihil itaq; est aliud esse DEVM, quā DOMINVM, et hac ipsa de cā vox hæc cōis est multis, vt Mosi, Aræ, Arcæ, Magistratibus &c. siue quod ꝑsentiæ Dei sint testimonia, siue quod in imperio, Dei imaginē referant. Nam quod nugar̄ hic, hōes in dignitē constitutos nō appellari Iehouah: Sed Dōns multis cōe

Adonai Elohim, et pūctor̄ certā haberi rationē, vt Adonai
cū patah de magratibus, cū camer vero de Deo accipiatur,

Id tum demū verū fuerit, cum ōnderit id discrimē in græca lingua esse, qua Ioann. scripsit, Et punctor̄ istor̄ rationē ꝓphetis qo obseruatā fuisse, quam recentiorē multo esse ne ipse qdem opinor inficiabitur.
Certe Hieronimus nō infelix hebræus, nisi forte Carolio alr̄ videar̄, et ante illū Origenes nullū tale perfugiū in punctis quæsierunt, Vide Liuiū Giraldum dialog. 1 poeticar̄ histor. nisi forte putat scriptores illos ex recentiū cabalistar̄ nugis inter nōia Dei superstitiose ēt distinxisse, vt solent q ad magicas res illis abuti consueuerunt. Non itaq; nomen Iehouah, El, Adonai &c. distinguit Deū conditorē vniuersi ab alijs, qbus dei appellationē ~~legi~~ tribui legimus, sed hoc quod Paulus opponit, Nempe, quod ille natura Deus et à nullo alio suum esse hēat, alij oēs sunt dij facti ab ipso, nec illud à se vel à natura habent, sicut nec chrs, q si ad hoc imperiū à prē electus sanctificatus et vnctus nō esset, ex natiuitate certe illud nō haberet. Deū qd discernat ab alijs dijs
Cauillar̄ Ille: Ergo nō sunt veri dij si facti sunt
in tempore.

R. Si verū Deum intelligit natura Deū vel à seipso, concedo, hoc enī mō præter vnicū Deū prm̄ chri nullus est, et litiget cum scriptura Car. q deos nihilominus appellat, et si æterni nō sint: Sin verum opponit imaginationi, dicimus nō chrm̄ tantū, sed et Mosen et oēs in dignitate constitutos, vere esse Dnōs et Deos eor̄ qbus ꝑficiuntur. Non enī sunt somniū, sed reipsa habent imperiū à Deo demandatū. Quanq̄ si negemus chrm̄ appellari verū deum. Dij veri quōdo dicant̄ magratis
vnde probabit Carolius? Iā videamus Rationes Illius.

1. Veri Dej

CAP. II.

I. Ratio: Veri Dei ꝓprium est inseparabile ab æterno esse & vere & realiꝫ subsistere. Chꝰ est Verus Deus, Ergo subsistit ab æterno.

R. Sumt quatuor terpim. In Maiore verus Deus sigcat naturā Deū in minore opponit̄ vmbris & imaginationi. Quod si ita accipit, vt in maiore, probet assumtione testimonio scripturæ, chꝰ pīn a seipso Dñs & Deus Ecclæ nō est: sed Deus fecit illum Dom & chrm & constituit Regem sup Sion monte sancto suo.

chꝰ gdo verus Deus dr̄

Sed chrō tribuit̄ elogiū æternitatis hebr. 1. ps. 102. Tu Dne in æternū p: manes & memoria tua sempiternis temporibus. Tu in principio fun: dasti terra, & opera manuū tuaꝝ sunt cæli, ipsi pibunt: tu aut̄ idem es, & anni tui nō deficient. Ergo nō est in tempore factꝰ Deus.

ps. 102. 26. Hebr. 1. 11.

R. Amotauimus antea Veteris Testamenti dicta de alijs rebꝰ ibi log. ad alias hic transferri, idq. interdū ꝓpter typū & analogia reꝝ terrenarū ad spiritualia: interdum ꝓpter vocū affinitatem & reꝝ aliquā etsi nō pōia semp congruen: tem similitudinē: nunq. aut̄ de ijsdem rebus sermonē esse. Hoc sicut exem: plis facile confirmari pōt, ita à nobis vrgebit̄ pmaciter donec contrarium exemplū protulerit Carolius. Typi exemplū est in Isaaco Iosepho petra ser: pente Iona &c, cum ad chrm transferuntur. Exemplū simile à rebꝰ rerū reꝝ terrenarū ad spralia est in Sara Agar relatis ad testamenta. Ité in terra ꝓmissionis relata ad Ecclam fidelium. In hostibus Iudaeorū compara: tis cum hostibus spiritualibus. Denig. in oībus ꝓphetijs quarum ferē tota plena est scriptura. In verbis similitudō etsi res nō sint eædem, Ve: rū facit Angelos suos spōs, & ministros suos flammam ignis. Propheta logr̄ de ventis, quod seruiant voluntati Dei & sint ipsius angeli, vel nuncij, sicut alibi sulphur ignis & spūs procellarū q̄ faciūt verbū eius ps. 148. Paulus huc trahit vt doceat angelos chrō inferiores esse, q̄a sint ministri. Res sunt diuer: sissimæ, sed voces angelorū & ministrorū conueniunt. Ps. 17. Sic in oēm terrā exiuit sonus eorū, psalmus logr̄ de orbibus cælestibus, Paulus de Apīis citat, il: le de vniuerso mundo, Paul. de Iudæa tantū. Probat em illo dicto Iudæos au: diuisse Euāngelij, sed nō obediuisse illi.

Typi exem: plā. f. 341.

hebr. 1. 8.

Ps. 148. 8.

Ps. 17. 5.

Sic q̄ de deo Israelis prē chrō ꝓdicam̄, ad chrī dignitatē extollendā sæpe addu: cuntur. Non quod res sint eædem, sed quod aliqua hēant similitudinē ꝓpter vocū affinitatē. Pater chrī Creator Deus Redemtor liberator dr̄, chrs item Creator, redemtor, Deus, liberator est. Verba sunt eadē, res & modus administrationis diuersissimus. Nā & personæ variant, ibi Deus natura, hic factus & hō, ibi Creator, hic creatura, q̄ & ipsa creat & condit duos in vnū nouū hoēm. Et res ēt variant, ibi cælū & terra visibilis, hic cælū & terra inuisibilis. Et tñ cū ꝓbare vult Paul. chrm angelis superiorē esse q̄a ipse sit creator illi aut̄ ministratorij spūs, exphum de Creatione primi mundi adfert, quod ad nouā chrī creationē applicat, sicut alibi crēadi vox chrō tribuit.

Deus dup: nitatis nō: men.

Deus mul: tis coē

Deus qd dis cernat ab alijs dijs

Eph. 2.

Et, CREARE in hebræa lingua sæpe sigcat assumtionē conseruationē &c vt populus q̄ creabit̄ laudabit Dm, vbi de eo populo logr̄, q̄ ex captiuitate reducendus erat, sigcari aut̄ ꝓ hac verba nouā chrī creationē, nemo an: te chrm ne Dauid ipse qdem q̄ scripsit intellexit. Sed cuentus optimus diui: nationū omniū interpraes ꝓsuazit Apīis vt animadversa ꝓ instinctu Spūs Sancti rē similitudine aliqua, doctrinā chrī veteris testi oraculis confirmarēt quod ipsis vehementer erat necessariū, ne nouā doctrinā Iudæis viderem̄ adferre, gentibus vero talē, q̄ cū sancti populi vaticinijs & ꝓdictionibus nō pugnaret.

Creare qd sigcet: Psal. 102. 19. Esa. 43. 1. 21.

Deus qui mō dij veri quōdo di cant magistratū

Tria itaq; sunt in oībus istor̄ testimoniorū alegationibus, in qbus aduersarij hallucinantur.

1. Quod.

LIB. II.

1. Quod ꝑ psalmi aut capitis alicuius vnā sentiā totū contextū psalmi vel capitis eodem referunt. 2. Quod res easdē plane vtriusq; Testi esse contendūt nō tantū similitudinē aliquam. 3. Quod singulor verbor totius testimonij applicationē supersticiose vrgent.

Aduersariōi in allegatiōe testimoniorū hallucinatio.

Primū Illud, fieri nō oportere docent Exempla, vt 2 Sam. 7. pars citar Ero illi in patrem, et erit mihi in filiū, altera pars nequaquā quadrat: si peccauerit castigabo eū virga humana. Nam vt castigatū esse certissimū est, ita peccasse scriptura negat. Sic ad chrm̄ refert illud psal. 8. oīa subiecta sunt sub pedibus eius, si addas sequētia, oues et boues nihil dices.

2 Sam. 7. 14

Ps. 8.

Res vtrinq; diuersas esse docent item oīa exempla, q̄cunq; in Nouū testamentū translata sunt, q̄ qdem ad chrm̄ referuntur, nec pōt dari contrariū per oēs totius scripturæ libros, sicut paulo ante exempla ꝓposita sunt.

Ps. 68. dictum: Zelus domus tuæ comedit me, et opprobria opprobrātiū tibi ceciderunt super me transferunt ad chrm̄ Ioa. 12. Rom. 15. q tn̄ totus psalmꝰ sub Dauidis ꝑsona recitar. Si ad chrm̄ totū psalmū transferas, hoc qꝰ de ipso dici necesse erit: Deus tu scis stulticiā meā, et delicta mea à te non sunt abscondita, q̄ confessio chrō tribui nō pōt. Item tribuendæ erūt chrō imprecationes atrocissimæ, quas nunq; vsurpauit, Imo rogauit potius pro transgressoribus. ~~[illegible]~~ Luc. 23. 34.

Ps. 68. 10. Ioa. 12. Rom. 15.

Deinde. Vt in rebus similitudo est, vtrinq; Zelus, vtrinq; domus Dei, vtrinq; opprobria, ita nequaquā sunt res eædem, nisi qs ex Dauide chrm̄ ex chrō Dauidem velit facere. Sic psal. 110. Dicit Dauid in ꝑsona Cantoris aut Ecclæ, dixit Dn̄s Dn̄o meo, sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos sub pedes tuos. Et quod de illo sit sermo, ondit qꝰ Solomo ijsdem verbis de Dauide loquens 3 Reg. 5. Non potuit ædificare domū Dn̄o ꝓpter bella imminentia ꝑ circuitū, donec daret eos Dn̄s sub vestigio pedū eius. Vt sit sensus: Dixit Dn̄s dono meo regi, sede à dextris meis, quiesce tutus sis donec hostes tibi subiecero. Antea bibebat diu de torrente in via Saule viuente, tandē illo mortuo factus rex, exaltabat caput, aut vt ipse loqr̄, lapis, quem reꝑbarunt ædificantes factus est in caput anguli et est mirabile in oculis nostris ps. 117. Applicar ad chrm̄ hebr. 1. Matt. 21. Sed si consideres, hostes diuersi, victoria diuersa, exaltatio, regnū, gloria, deniq; oīa diuersa sunt. Ex qbus si qs idem coner efficere, is inanem sumet operā et erit ridiculus.

Ps. 110. 1

3 Reg. 5.

sedere à dextris qd.

ps. 117. 22

hebr. 1 Matt. 21.

Idem de alijs dictum esto.

In illo qꝰ vt diximus hallucinar, quod citato testio aliquo, in singulis voculis quærunt applicationē, id quod in parabolar qꝰ interꝑtatione factū esse nō sine bonor risu et simpliciū offensione didicimus. Verū id tantū diligēter considerandū est cuius grā testimoniū citar, reliqua omittenda sunt. vt Hebr. 2. probaturus Paul. chrm̄ excellentiorē esse angelis, q2 illi subiectus sit orbis terræ futurus, confirmat istā rationē dicto psalmi 8, oīa subiecisti sub pedibus eius. hic oīa dicuntur chrō subiecta, et tn̄ species distributę q̄ mox sequuntur nihil ad chrm̄ ꝑtinent. Nam oues, boues, pecora, campi, volucres cæli, pisces maris &c non sunt futuri orbis ciues, nec qcquā ad bruta pertinet reconciliatio. Sic quod hebr. 1, ponir thronus Deus tuus in seculū, ob id tantū citar, vt ꝓber chrm̄ habere thronū et regnū, cū angeli sint ministri. quæ in medio sunt posita (dilexisti iusticiā et odisti iniquitatē) nihil ad dignitatem chrī faciunt, nā de Angelis eadē recte dicunt. Itaq; vox throni, sceptri, regni, vnctio ꝑ consortibus tantū ꝓprie huc pertinent, in illis enī ꝑ est dignitatis sigcatio, etsi ibi de Solomone hic de chrō dicantur.

hebr. 2. 5.

hebr. 1. 8.

Eodē cōs.

CAP. II.

Ps. 102. 26 Eodem consilio citar̃ et sequens: initio tu Dñe fundasti terram &c, vult
Hebr. 1. 10. en. chrm̃ pbare excellentius nomẽ habere angelis vt dixi. Ideo cõqui:
rit testimonia de regno sceptro creatione, q̃ oĩa opponit ministerio an:
gelor̃, sed ἀλληγορικῶς, ad nouã eñi orbis futuri creationẽ respicit
Aplus, sicut seipsũ explicat cap. 2. dicens: Non eñi subiecit angelis orbẽ
terræ futurũ. Quæ sequunt̃: ipsi peribũt &c illa tã angelis, q̃ et ipsi
semp̃ mansuri sunt opponi possunt, quã chr̃o ipsi. Itaq̃ tota applica:
tionis r̃o est in illis tantũ verbis: Angeli sunt ministratorij tantũ
spiritus: filius aut̃ est Dñs Rex hæres omnium, vel,
secula p̃ filiũ facta sunt, vel, fundauit cælũ et terram,
vel, oĩa illi subiecta sunt, vel, orbis terræ futurus subiectꝰ
est ei, vel, thronum illius in seculũ manet. Nam de eadẽ re omnes hæ
phrases loquuntur. Hæc recte obseruata confutant Carolij putidam
Patrem non esse typum christi. cauillationẽ, quã nobis impingit, quia prm̃ facimus typũ filij futuri.
Si enim oĩa q̃ ad res noui testamenti referuntur vult esse τύπος, venti
erunt typus angelor̃ psal. 103. Orbes cælestes erunt typus Aplorum hebr. 1.
oues et boues erunt typus elector̃ ps. 17. Ro. 10. ps. 8. hebr. 2. Quod si hic
typi nõ sunt, sed ꝓpter similitudinem aliquã applicationes recte fiunt, cur
ita iniquus est Car. vt chrm̃ cũ Deo prẽ ob applicationẽ testimonior̃ eorũ dẽ
cupiat confundere, aut nobis inuitis Deum typicum extorquere?
Fuimus hic necessario prolixiores, eo quod creberrime hic non nos quos ite:
retur, et vniuersæ aduersarior̃ vires in hac veteris et noui testi con:
fusione consistant. Intelligent ista facilius opinor q̃d dicamus. Et
nos cum ad similes locos ventum fuerit breuibus verbis historiæ cũ alle:
goria coniunctionẽ perstringemus, ne sẽp̃ eadem crambe sit (repetenda)
apponenda.
Cum Esaias prm̃ æternittis vocat, nullũ filiũ æternũ fabricat, sed id
Esa. 9. 7. dicit, quod mox seqr̃: principem pacis futurum Ezechiã, q̃ populũ conser:
uaturus sit, sicut ab æternis annis factũ fuerat. Et si sensũ spectes,
posset reddi: pater populi æterni, vel diuturni. Quid aut̃ sub ~~voce~~ æter:
nittis vel seculor̃ voce intelligant ꝓphetæ in eiusmodi locutionibus antea o:
stensũ est. Propheta exultat ob affligatos Assirios, sicut ꝓdicit: virgã
exactoris confregisti (fuerat eñi antea tributarius Ezechias) et illustrem
illã liberationem celebrat, quã sub Rege illo Deus erat præstituturus, ac
diuturnã pacẽ promittit, ideo splendidissimis eũ titulis ornat, Deũ q̃o for:
tem appellans, eo quod Deus cum illo esset futurus. Sicut in visione 7. cap.
Esa. 7. 16. ob eandem cãm puer vocar̃ Emmanuel, eo quod in signũ ꝓsentiæ Dei et auxi:
lij certissimi promittar̃. Nec q̃cquã obstat quod infans nõ fuerit Ezechias,
quando ꝓphetia illa data est regi Achaz. Nam cum regnauit Achaz annis
16 et mox successit Ezechias, q̃ fuit annor̃ 25 cũ cæpit regnare, seqr̃, cũ
primo anno Achaz, ascenderunt Rasis et phacę iã tum Ezechiã fuisse nouẽ
annor̃. Non enim inusitatũ est pueros et filios vocari in lingua hac etiã
Iuuenes, vt 2 Reg. 5. filij 30 annor̃. Et, pueri vocan̄ filij Heli 1 Sam. 2. Et
erat peccatũ puerorũ grande. Sunt q̃ q̃ putent adoptatũ fuisse Eze:
chiã ab Achaz, eo quod alioq̃ 11 ætatis anno eũ genuisse necesse sit, nam
20 annor̃ fuit Achaz cum cæpit regnare, regnauit 16 annis, sub cuius mor:
tẽ Ezechias filius fuit 25, seqr̃ igr̃ si fuit γνήσιος filius, quod 11 anno
illũ susceperit. Verũ q̃cq̃d sit, difficulter põt admitti, illud de adoptio:
ne. Nam in genealogia chr̃i scribir̃ expresse Achaz genuit Ezechiam.
Et si aliunde in familiã Dauidis ascitus dr̃, labefactabir̃ series successio:
nis, cum ex Dauidis lumbis debuerit nasci Messias. In historia annor̃
rectiꝰ

rcelsus aliqd desiderabimus, quales errores alibi etiá monstrari possit.
Esse aút Regi Achaz prophetiá hác ꝓpositá illud ondit, quod comi-
nari Regi Syriæ Rezin, q regnante adhuc Achaz occisus est ab Assi-
rior Rege Teglathphalazar. 4 Reg. 16. Et de Ezechia sermone
esse onduńt q de illo scribumr. Lege 4 Reg. 18 Non fuit post illum
similis ei, de cunctis Regibus Juda, nec ante eum fuit similis. Item,
Non servietur Regi assirior. Item, disiecit oia excelsa, confregit sta-
tuas, serpentē Moysis. Lege ité 2 Par. 29. 30. 31. 32. vbi scribitur
et saluauit Ezechiá Dns & habitatores Jerusalem de manú Sina-
cherib Regis Assirior & de manú omniu & ꝓstitit ei quietem per
circuitu. Multi eé deferebát hostias & sacrificia Dnó in Jerusalē
& múnera Ezechiæ Regi Juda q exaltatus est post hæc corá oib9 getib9.
Hæc est historia. Si iam totu hunc typu eú chró & regnocius
conferueris, muemies luculenter oia respondere, imperiú æternú, pacem
conscia consiliór Dñi consciú Regē, veru liberatorē æterni populi, cuiº
regni nó erit finis. Quid aút est in his verbis quod ab æterno chri-
stum extitisse euincere possit? Si hebraismos suos nó intelligit Car.
verbo Dei fraudi id esse nó debet.

Secunda ratio Caroli quod chs substiterit ab æterno qz in veteri testamento locutus scribit.

Opposuimus Carolo expressu verbu Dei, vbi scribit, antea multis & chm non
variis modis locutus esse, nouissime aút in plenitudine temporis per v. T mihi
filiu per quem & secula fecit. Ac inde extruximus hoc falsú esse, gd esse locutú
filius alius æternis antea locutus fuerit. Car. ita respondit: neq; apparuisse ꝓbauit.
Paul. non negare filiu æternú antea qo locutu esse, sed ad plemorem
patefactionem respicere, nec actiones & apparitiones antea factas de-
struere. Hanc responsione falsa esse hinc facile apparet, quod Paulus
nó patefactiones filij inuicem opponit. Sed filij conciones opponit ꝓphetis
patefactionibus, q fiebant variis modis. Hec em dicit:

Deus per filiu antea obscure locutus est, Nunc vero
nouissimis tēporib9 ꝓ eundē incarnatu clarius suá voluntatē
aperuit: Sed dicit:
olim variis modis locutus est per ꝓphetas
Nunc vero per filiu.

Manet igr firmu hoc, quod Deus nouissimis tantu temporibus locutus
fuerit per filiu, & manebit donec collatione ꝓphetar & filij Car. ex hoc
loco eraserit.

Duos aút facit modos, qbus locutus fuerit filius æternus in ꝓphetis, qui
chri spiritu locuti dicuntur. Intelligit Car. phrasim hanc ita, quod æ- Prophetæ
ternus λόγος suú sprm in corda ꝓphetarú miserit, & in ijs futura ꝓmulcia habuisse dicam
rit. Verú si verba Petri inspexisset, reperisset ἐξερεύνησαν ꝓ mox adiecta, q 1 Pet. 1. 11.
causa reddit, cur chri sprm dixerit: præmuncians ꝓgnē passiones in chrō ve-
turas, & gloria illas consecuturā. Vides ideo chri sprm appellari, eo quod
de chró sub typis prædixerit multa. Ita Paul. dicit: Misit Deus sprm Gal. 4. 6.
filij

filij sui
Jesu es
Nā qu
exalta
Act. 2. 33. hoc q
m filij
se chri
ferre.
mera
cat, p
huma
se chri
forma
stura
In te
Esa. 45. 23. qua
ta.
vrge
pré
ideoq
Dns
Rom. 14. 12 Cpdi
Ipha
rael
in e
Pau
Esa. 43. 24. Esa
ad
Cg
Car
tis
ed
Sri
su
ter. 6.
Deus ꝺdo la: m
borare & ser- a
uire in peccatis n
dicaebr.
Zach. 2. 6. v
c
f
n
c
Zach. 12. 10.
Joa. 19. 37.

CAP. II.

filij sui in corda nostra. Vbi ēt sprm filij vocat, quod testēr sprm nrm Jesu esse chrm, quodq. p nomen eius habeamus remissionē peccatōr. Ad quando ipse chrs sprm S. ceperit mittere, postq. vlt dextera Dei exaltatus fuit, diserte dicit Lucas, accipiens pmissū pris effudit
Act. 2. 33. hoc quod videtis. Frustra igr Car. verba Petri ad pbationē aeterni filij torquet. Deinde, nec ipse opinor concederet λογον tunc fuisse chrm, vt recte sprs chri dicar, nam vnctionē ad humanitatē solēt referre. Quod si p aeterna grationē λογον vnctū esse dicat, nome erit mera impostura verbōr, cum oia eū a seipso habere passim inculcet. Si dicat, per coicationē idiomatica recte dici chrm, etsi tū nondū assumserit humana natura, qs nō prastigias rideat? Illa emi rone dicer gdē fuisse chri sprs, sed erat tantū rō λογου aeterni filij sprs, vt sit tantum forma loquendi, qua aliqd esse dr etiasi nō sit. Apage cū ista impostura, q scriptura simplicitatē tam fade prostituis.

In testimonio Esaiæ qua pueriliter hallucinar, dū plura ad chrm refert
Esa. 45. 23. quā Aptus ausus fuit, ēt qdem ex variis vnius capitis locis consarcinata. Quando ppabit Car. chrm p semetipsum iurasse si singula verba urgeamus vt q maiore se neminē habeat, quod ipheta de Deo Israelis pre chri vere dicit. Paulus confirmat iuris chrm futurū iudicē omnium ideoq. fideles nō debere se mutuō damnare, citat hoc: Viuo Ego dicit Dns mi flectēr omne genu, transfert ad chrm quod ipheta de pre chri
Rom. 14. 12 pdicat. Res eadem esse nō possūt, q pri semp flexa sunt genua. Et ipheta opponit sententiam hanc hostiū stupbia, q existimabant se Deo Israelis posse resistere, quādmodū ēt dr de Nabuchodonosor Isa. 14: ascenda in cælū, sup astra Dei exaltabo solium meum. Hoc vero iudiciū de quo Paul. logr, adhuc futurum est.

Simili imperitia corrumpit testimonia
Esa. 43. 24. quod ēt ipsum de pre chri logr, ob rem aut aliquā similitudinem ad chrm transferri pōt, etsi nusq. de eo citat. Sententia ipheta est: Ego tibi nō peperi molestiā multitudine sacrificiorū ô Israel, tu aut peccatis tuis peperisti mi labore ēt molestiā, sicut cap. 1. dicit: Ne afferatis vltra sacrificium frustra, incensū abominatio est mihi, calendas vras ēt solemnitates odit aia mea, facta sunt mi molesta, laboraui sustinens.
Ier. 6. Simili phrasi, Ier. 6. de se dicit verbū Dmi factū est in eis opprobrium, ēt nō
Deum gdo laborare et seruire in peccatis dicitur. susciperent illud, idcirco furore Dmi plenus sum laboraui sustinens. Hinc manifestum est quid sit laborare in peccatis ēt seruire in peccatis, Deū, nempe, molestia ēt nausea affici. At metaphora, nec inepte ad Dm
Zach. 2. 6. ad chrm referri pōt. Testimonium Zach. 2. seipsum explicat, q pmittit vrbis instaurationē ipheta, ideo hortar reliquias captiuitatis Babylonicæ, ô ô fugite de terra aquilonis dicit Dns, ô Sion frige q habitas apud filiā babylonis. Persona, Dei ēt ipheta pmiscentur sicut usitatissimum est. Et sequentia verba (Et possedit Dns Judam partē suā in terra sanctificata ēt eliget adhuc Jerusalem) satis ondunt de restitutione verbis sermone esse, quod etsi videant abiecti Iudæi, debeant tri efflorescere rursum. Heg. hoc alicubi ad chrm refertur.
Zach. 12. 10. Locus Zach. 12 nō integer
Joa. 19. 37. ad chrm refer Joa. 19. sed illa tantum verba, aspicient quē transfixerūt. Euangelista ppaturus chri latus apertum iuxta scripturā, citat hæc de confixo

Deus Chrm nr. v. T. nihil esse locutū neg. apparuisse Jehuā.

Prophetæ cur Chrm Chri habuisse dicant

Gal. 4. 6.

fixione, sed omittit me. Alia longe res est de qua ꝓpheta iuxta historiam agit, nam dicit Deum Israelis vlturum contumeliam istam quod se transfixerint, ideo se illis missurum planctum. Configendi verbum metaphorice signat offendere grauiter et irritare, Sicut Mal. 3. Vos vim facitis mihi in decimis et primitijs, vbi Vetus interpres eadem metaphora expressit, vos configitis me. Nam ea signtione qua Ioannes vsurpat, etiamsi locum de λόγῳ accipiat Car. nõ tñ põt sumi. Cum igr̃ sint res diuersissime cur ex chr̃o hasta cuspide transfixo, et Deo Israelis sceleribus populi irritato, quod ꝑ eam phrasim signatur idem facit? Nihil itaq. minus euincit his testimonijs Car. quam quod æternus λόγος in ꝓphetis sit locutus. Manet itaq. falsa prima ratio, Venio ad sdum modum.

configere qd signat

Secundo, inquit locutus est filius Dei in forma visibili ad certum tempus assumta, et ꝓludio quodam officio mediatoris functus sanctis pribus apparuit, eosq. tutatus et consolatus est.

Mirum est omnino filium illum æternum Carolij adeo fuisse inuidum, vt cum multis typis et vmbris vellet adumbrari, nunq̃ tñ cuiq̃ voluerit se pate facere quod esset Dei filius, etsi coram adesset et loqueretur. Neq. n. verbum vnum in toto veteri testamento de certo aliquo Dei filio extat. Mirum contra et hoc est, adeo erga illum ingratos fuisse Sanctos pres, vt colloquentem secum, et vt Carolio placet bene cognitum, imo et adoratum nunq̃ eo honore illum dignarent, vt filium Dei dicerent. Nisi forte egre tulerint istud ꝓludium quo vtebar, cum alium se esse, quam reuera erat, onderet, et ita illos deciperet. Quæso te mi Caro. si gutta habes ingenui sanguinis, ecquid te pudet ineptiar aut impietatis potius, quod æternum tuum filium pri æquodẽ ea afficis contumelia, vt dicas illi vacasse ꝓludere? Poteras certe qdius facere honestius ex illo, quam ludione aut histrione, q se ꝑsona tegat, et fucum factum sanctis pribus appareat. Verum enimuero dignus eras vena eo quod coem errore sequaris, modo sine acerbitate loquereris. Nunc quis ferat te tanto supcilio tonante in eos, q fabulas tuas nõ amplectunr.

filius æternus ludio et histrio ex sẽtẽtia Car.

Rationes habet has Carolius:

Angelus q luctar cum Iacob inuocatur
Ergo nõ est Creatura, nec pr nec sprs S. Nam hi nunq̃ vocant angeli.
Ergo est filius angelus ille magni consilij et fœderis.

R. Nego antecedens. Quæ enim testimonia citat, qbus confirmat angelum apparentẽ adoratum fuisse, ideoq. esse æternum filium, in eo scripturæ facit iniuriam. Nam forma Gen. 48 apposita nulla habet inuocationem ad angelum, cum dicit: Angelus q eripuit me benedicat pueris istis. Non enim dicit ô Angele q eripuisti me benedicas pueris istis. Neq. ego si dicam Angelus Dñi deducat te, mox angelum inuocauero, nõ certe magis quam sprs S. inuocar a Paulo cum dicit coicatio sprs Scti sit vobiscum 2 Cor. 12. ~~Iud. 6.~~ 32 cap. nulla est adorationis mentio, quod de diuino cultu angelis exhibito dicit probet testimonio scripturæ expresso. Nam quod cauillar de loco Iud. 6. vbi Gedeon coquit hædum et azimos panes, ac offert angelo, quẽ putabat esse Vim Dei

Gen. 48. 16.

Gen. 32. 26

Iud. 6. 20.

CAP. II.

Dei seu ꝓpheta, puerile admodū est. Si enī offerre voluit et sacrificare cur coxit prius, cur ignē secū nō attulit, cur nō agnouit? Non enī deinde clamaret: heu mī Dñe Deus, q̄ vidi angelū Dñi de facie ad faciem, si agnouisset ipse æternū filiū. Sic Manoah cap. 13. orat ut expectet vir Dei dum possit hædū mactare, et deinde iussus cū nollet comedere offert Dño nulla hic cultus alicuius diuini supicio est. Nam quod Iacob iubēr aram extruere Deo, q̄ illi apparuerat cum fugeret frēm, illud nō euincit aram fuisse extructā angelo ipsi, sed Deo, q̄ in angelo apparuit iubēr extrui.

Iud. 13. 15

Moses ꝑter rubum ardentem nihil vidit, et tñ à Deo dr̄ mitti, cū nec vox illa nec rubus ardens Deus esset. Iam qualis est collectio. Qui apparuit Mosi vocatur Deus, Apparuit aūt Angelus, Ergo ipse est Deus. Manet igr̄ luctantem cū Iacob Angelū esse creaturā, quia nondū probatum est illum fuisse adoratum.

Exod. 3. 2.

Altera ratio Carolij quod luctator ille creatura nō sit hæc est, quod dicatur Iehouah, cū tñ Deus gloriam suā nemini det.

Iehouah multis cōe s. 348. Legati Dei nomē vsurpāt.

R. Nomen Iehouah cōe esse multis vt aræ, arcæ, quæcunq. tandē appellationis subsit ratio antea ondimus. Et nil vsitatius est, quā legatos Dei, nomen Dñi sui vsurpare, eo quod Dei loco loquanr̄ et efficiant q̄ ille mandauit, et sint velut vicarij Dei, vnde ēt qcqd in eos fit in Deum factū esse dr̄. Sic Iudæi dicunr̄ contra Deū murmurasse, quando cōtra mosen murarant. Sic q̄ Petro mentir̄ sp̄rui Scto mentiri dr̄. Qui Paulū spernit, Deū spernit, q̄ dedit illi sp̄rm S. Qui me recipit, recipit eū q̄ misit me. Qui offendit frm̄ infirmū, chr̄m offendit. Qui vos recipit, me recipit. Hac ipsa de caussa ēt ipsū nomen Iehouah illis in scriptura tribuir̄, Sic angelus luctator vocar̄ Iehouah Gen. 32.

Exod. 16. Act. 5. 1 Thess. 4. Luc. 9. 1 Cor. 8. Matt. 10.

Et Oseæ 12 Etsi interprætes verba illa: Dñs exercituū Iehouah memoriale eius ad Iacob referant, quod Deus fuerit memoriale Iacobi: quod semp Deū ob oculos habuerit et sequentia hanc sēntiā confirmant. Et tu igr̄ ad Deū tuū conuertere et spera in eo: sit etiā tuū memoriale.

Ose. 12.

Et q̄ Mosi in rubo apparuit q̄ legem promulgat Exod. 19. 20. Nam hi in nouo testamento dicunr̄ fuisse Angeli Act. 7. Gal. 3. Etsi loquunr̄ multi ipsius Dei nōne, Ego sū Deus Abrahæ Isaac Iacob, vocant populū suū vidi afflictionē populi mei. Deniq̄ sunt Dei vicarij. Sic Manoah postquā intellexisset vt textus habet esse Angelū Dñi, tñ exclamat, morte moriemur, q̄ vidimus Deū, vocat Deū, quē sciebat esse Angelū ipsius.

Exo. 19.

Ex his oībus falsū esse demonstrar̄ quod Car. affert: Nullam creaturā vocari Iehouah, q̄ Deus gloriā suā nemini dat.

gloriam alteri nō dabo.

Nam si intelligit de gloria nemini cōicata, exempla ondunt pluribus illud attribui nec alia quā officij ratione, eo quod Dei vicē gerant: sin gloriā Dei intelligit id, quo ab oībus suis creaturis differt, non tantū ab idolis, quod vist est natura Deus et à se et creator vniuersi æternus tum concedo facile illū cū nemine ne cū filio q̄dem istā gloriā partitā esse. Verū istud nō efficit, vt q̄ Iehouah dicunr̄ ꝓterea æternus filius sint. Quod de gloria chr̄i visa ab Esaia adfert Ioa. 12. et de chr̄o tentato in deserto 1 Cor. 10. nō efficit vt tunc chr̄s realr̄ extiterit,

Ioa. 12. 41. 1 Cor. 10. 9.

nō mag.

non magis, quā venditus & crucifixus fuit ipsa cū Ioseph venderer & serpens in deserto suspenderet. Via em fiebant typice, videbat pphetarum Esai. 6. 1
ietate & gloria Dei implentis templum, hæc visio typus erat gloriæ re-
gni spūalis chri. Ita chris in deserto tentatus dr, in Mosis psona cui dice- typorum
bant cur eduxisti nos ex Aegypto? Simili rone chris petra dr & fuisse, certe applicatio.
iuxta historia lapis nō fuit etiadi demus fuisse aliquē filiū æternū. Sed
de typor applicatione antea qd diximus.
Tertia ratio Caroli quod filius ab æterno substiterit, qr chris dicit

Antequam Abraham fieret, Ego sum.

De ætate inqt, est ois disputatio chri, qr Iudæi diserte so amos
nominant, Ergo nō aliō trahenda sunt verba, sed docet chris
quod nō sit tantū hō in tepore formatus, sed & verus Deus Ioa. 8. 58
æternitatem inhabitans.

Ioa. 1. 15. prior me. coæquos uē

Coloss. 1.

Heb. 13. 8.

Habit hoc nobis Car. & multis, chrm mystice de aliis rebus loqui, de aliis Iudæos verba illius interpretari. Unde & exprobrat illis chris dicens vos sdm carnē iudicatis. Quando dicit: Ego vadō & quæretis me, in pecca-
tis vris moriemini. Quo ego vado, vos nō potestis venire. Illi dicunt, num
qd interficiet seipsum. Diconte illo, q misit me verax est, & q audiui ab eo
hæc loquor. Mox subiungit Ioan. Et nō cognouerunt qr prm dicebat Deum.
Sic occasione libertatis, qua pmittebat chris incipiunt disputationē de Abra
ham, cuius se pfitent filios, vernegantes se vnquā seruisse. Sed nō intelli
giunt de qua libertate chris loquat donec seipsum explicat, quod de seruitute pec
cati loquat. Post acrem contentionē tandē calumniat chri verba di- calumniam
centis, Non morituros in æternū q sermonē ipsius seruarent. Nō em intel
ligebant, de qua morte loqueret, unde satis crasse inferūt: Abraha & pphetas
habuisse sermonē Dei, & tñ mortuos esse, nō ipsum maiorē esse Abrahamo, nec
habere meliorē sermonē illo, ideoq; falsa esse, q diceret. Quid, inquiunt Ia
cis ex teipso? hic ia respondet chris, se nolle quicquā magnifice iactare, in
terim tñ prm cælestē, quē ipsi Deum suum falso diterent quæsturum gloriam
filij sui, q & omnino noverit eum, & sermonē eius seruet. hic ia collatio segui
est, altera pars collationis omissa est, sed ex superioribus pōt adiungi. vos aūt Hebr. 6.
quæritis me interficere hōem inuitū & q veritatem vobis locutus fuī. hæc A- Hebr. 10.
brahā nō fecit, estis igr degeneres ipsius filij. verba chri sunt allegorica. Gal. 5. 2.
Dies chri vocat multiplicatio seminis sdm pmissionē, illa erat: in semine tuo Dies chri 1. Cor. 3. 11.
benedicentur oes gentes terræ. Cum Abraha esset effetus iā & sara sterilis 1 Tim. 2.
exultauit ut videret mitiū illud multiplicandi seminis suaciū vīt, vidit & Act. 4.
gauisus est. Isaac est typus chri & primogenitus inter multos frēs sdm carnē Ioa. 15.
Chris est primogenitus inter multos frēs sdm spm. Ob id Ostita illi pmissio
vocat dies chri. Eadem de caussa dr & filiū accepisse in parabolam Hebr. 11. Hebr. 11.
Hoc cū nō intelligerent Iudæi, aliud inde colligunt, quam debebant. Nō em dice- 1 Tim. 2.
rat se Abrahamo visum esse, sed diem suum, nimirum illi supputat annos impin Eph. 2.
gentes ipsi mendaciū Itaq; eodem sermonis gē respondet, antequā Abraham Ioa. 1.
fieret Ego sum vtrinās scīt. Emphasis est in voce Abraha & pī multar gen-
tium, antea erat Abram, nō aut poterat fieri Abraha & pī multar gentium nisi
primū nascerer ipsi vtrinōs ille chris principiū propagandæ familiæ. Respicit
igr chris ad nominis mutationē. Ita em spūalis in Nouo Testo gentium mul
tar pī fieri nō poterat, nisi prius esset chris, qui per mortē suā gentium hæredi
tatem adiret, tunc em primū alias oues, q ex priori ouili nō erant adduxit.

vt fior.

CAP. II.

ut fieret unus Pastor et unum ouile. Itaq. neq. hic neq. illic ex Abram poterat fieri Abraham vel multor pr. nisi prius illic Isaac typus huius, hic Iesus chrs esset. Hæc cum verissima sint et simplicissima, tn a Iudæis ut absurda accipiuntur, unde et furore impulsi illum conant obruere. Non igr negamus de ætate et annis chri a Iudæis disputari, sed hoc pnegamus, chrm ideo ab æterno substitisse q2 Abraham viderit diem illius, et antequam Abraham pater fieret, ipse fuit. Non enim sigcat hic antequam fieret Abraham, antequam nascerer: sed antequam multiplicatio seminis demonstraret illum esse vere Abraham, et merito nomen permutasse. Nihil itaq. in his verbis est, quod doceret æternum aliquem filium.

antequam fieret Israel, vicit.
antequam fieret Ierobaal, euertit aram.

Quarta ratio est, quia prior Ioanne fuerit
cum post illum venisset.

Ioa. 1. 15. R. Vere ficulnum hoc est psidium, cui nec ipse Car. nimium fidit. Nam et alij inter prætes onderunt, quod πρότος μου excellentiam sigcet, quadmodum et ipse inter prætar ἐμπρόσθεν μου γέγονε, prælatus mi est. Et ipsi Euangelistæ inter prætanr. Nam pro eo quod hic est ante me et prior me, Marcus dicit fortior me est ἰσχυρότερος μου ἐρχεται ὀπισω μου Et Matthæus qo cap. 3. Simile est quod Coloss. 1. dicit2 est ante oes, de quo infra.

prior me. πρότος μου

Coloss. 1.

Quinta ratio, quia Iesus chrs heri hodie
et idem in secula sit.

Heb. 13. 8. R. Sentia Pauli satis est pspicua ex proxime subiecta sentia. Doctrinis varijs ne circumferamini. ~~Gal.~~ Vagabanr p Ecclas Aplorum, pestes qdam ζήλωται iudaizantes peruersæ. Illi urgebant gentes ut acciperent circumcisionem, quasi sine ea no possent inseri bonæ oleæ p solam fidem christi. Cum illis Paul. ubiq. bellum gerit, ut in Epla ad Galatas ad Romanos vocat eos contentiosos aut ex ἐριθείας, sic ad Corinth. Phil. et alibi passim perstringit. hi seduxerunt Galatas qo. Illor aliquos et hanc hebræor exulum Ecclam turbasse inde colligir, quod cap. 6. illis pænitentia negar, q semel per chrm insiti Ecclæ Dei patiuntur se abduci rursum ad mortua opera, qbus sperent chro repudiato se cum Deo redituros in gram. Et cap. 10 negat illis aliam hostiam superesse, si huius unius hostiæ sanguinem pedibus pculcarint. Eodem sensu dicit Galatis: Si circumcidamini chrs vobis nihil proderit. Eodem sensu Corinthijs, fundamentum aliud poni no pot pter id quod positum est Iesus chrs. Eodem sensu: Unus est Deus et unus mediator Dei et hominum Eodem sensu Apli: Non est aliud nomen sub cælo datum in quo salui fiamus præter hoc. Eodem sensu chrs ipse: Sine me nihil potestis facere. Sic hoc loco Paul. repetit iterum: Ne circumferamini varijs doctrinis, sinite illos impostores inimicos crucis chri cum sua circumcisione, cum mortuis operibus, vobis sufficit Iesus chrs, in quem semel credidistis, ille nec initium dier nec finem het, nemo illum antecessit in hoc officio, nemo et successor erit, ipse unus et solus est sacerdos in æternum 2dm ordinem Melchisedech, est solus mediator et pax nostra, p illum oia facta sunt, et sine ipso nihil factum, quod factum est, quicqd et dicant illi ζήλωται, chrs no est diuisus, no habet socium aliquem nec veniet alius Messias. Qui hunc repudiat, no habet, quod de alio venturo speret, hic Iesus chrs est heri hodie et in secula: ab eo tempore quo missus est in mundum, et p mortem domuit eum, q mortis habebat imperium, ille solus fuit Messias et chrs et est in hodiernum diem, ac erit in perpetuum donec oia ipsi subijciant. Extra oleas igr hinc æternitas probatur.

hebr. 6.
hebr. 10.
Gal. 5. 2.
1. Cor. 3. 11.
1 Tim. 2.
Act. 4.
Ioa. 15.
1 Tim. 2.
Eph. 2.
Ioa. 1.

cap. 3.

LIB. II.

CAPVT III.

In hoc capite tandē ꝓponir̄ erroris illius de duabus naturis caussa et origo, q̄ alibi nō quā in crassa sermonis ignorantia, et supina interpretū nimis platonissantiū oscitantia quærenda est. Caussa et origo erroris de duabus naturis.

Vocar̄ chr̄s Deus, filius Dei, Dn̄s Dauidis, λόγος, dr̄ in forma Dei, Deo æqualis fuisse, Deus apparuisse in carne, dr̄ filius Dei proprius unigenitus, dr̄ fecisse secula, portare oīa verbo potenti, dr̄ Deus sanguine suo redemisse Ecclām, chr̄s dr̄ in cælo esse de cælo descendisse &c. hæc oīa cū nō intelligerent iuxta hebræi sermonis ꝓprietatē dici, petitis ex Demosthene Arte Platone et alijs vocū sigcatis interpretati sunt, inde nobis commenta ista ꝓdierunt, q̄ hodie orbis chr̄ianus ꝑ religionis et pietatis apice adorat. Intelligit opinor Car. ipse non satis firmū esse fundamentū hoc, ideo aliud præstruit, verba symboli Niceni obtrudens adoranda, q̄bus genitus ante oīa secula filius ꝓpter nostrā salutē de cælo descendisse, rationē hanc addens, quod nisi saluator Verus Deus et hō sit fluctuare semꝑ et ancipites habere conscias necesse sit.

Verū nos symboli huius autoritte stare nō possumus, quod ꝑter verbū Dei ethnica somnia in Ecclāmis inuexit. Istud saltem expendat Car. an verisimile sit Euangelistas et Aplos, cū historiā chr̄i docentis morientis et glorificati descripserunt, sigcata verbor̄ illor̄, vt sunt; sermo deus filius Dei fides &c ex græcor̄ oratorū libris, quos nunquā legerant, q̄ppe rudiores linguæ illius, quā vt intelligerent, petere maluisse, quā suæ linguæ recepta sigcatione vsurpare. Quod si absurdū et ridiculū est Demosthenem in Paulo quærere, cur ita addictus est græcor̄ commentarijs, vt q̄d λόγος sigcet, ex Platone et sectatoribus eius petere malit, quā ex vsu linguæ suæ, cuius phrasis græcis verbis apud Euangelistas expressa est. Sed videamus argnta q̄bus duas naturas probat.

1. Chr̄s vocar̄ Iehouah, vocar̄ et semen mulieris
Ergo habet duas naturas, diuinā et humanam.

R. Est fallacia Caussæ. Nomen Iehouæ nō efficit vt sit æternus, sicut nec angeli nec ara nec arca ob nomen æterna sunt. Est enī officij et dignitatis nomen, Deū esse, nō est naturæ. chr̄m non habere duas naturas.

Porro testimonia q̄ citant̄ Esa. 25. Et absterget Iehouah lacrimā &c Et 35. Ecce Deus vr̄, cū vindicta et retributione veniet &c Et 40. Ecce Deus vr̄ veniet in robore et brachiū eius dominabir̄ per se &c Oīa loquuntur de Deo Israelis pr̄e chr̄i, et q̄ in operibus chr̄i et pr̄is aliqua est similitudo ideo ad illū referri possunt. Quod vero hinc inferre vult, chr̄m habere diuinā naturā ab æterno q̄ dicar̄ Iehouah non plus coloris hēt quā si ex illo saxū velit facere, eo quod lapis offensionis aut petra scandali sit et petra dicar̄ fuisse chr̄s 1 Cor. 10. Et obseruet lector quōdo ꝓbet Iehouā in paradiso ꝓmissū fuisse, q̄ inquit promissionē hanc clarius sensim postea explicant prophetæ vt Ier. 23. Et hoc est nomē, quo vocabunt eū Iehouah iusticia nostra, verū nimis procul dissita copulat. Vt vt se informat vertat Car. nunq̄ tū ex verbis illis: semen mulieris conteret caput serpentis, et ipse mordebit calcam

Esai. 25. 8. et 35. 4. et 40. 10.

Ier. 23. 6.

Gen. 3. 16.

CAP. III.

calcaneum eius, æternū filiū excudet. Si negemus ibi pmissionē esse sed maledictionē eamq. sicut aliæ oēs sunt temporalem, q̄ inimicitias hominū et serpentū sigcet, cū antea nulla esset, qd q̄so adferet Car. quo λόγον ibi promissū confirmet? Certe prima electio in Abrahamo facta est, qua pro se et pro posteritte cū Deo fœdus percussit, ante eū nullū Dei populū peculiarem legimus. Et Paulus pmissionis verbū citat sed ad Abrahamū respicit. Præterea chrs Abrahæ et Dauidis semen dr, sed Adæ aut Euæ nunq̄ dr. Sed cū hæc ad institutū nostrū parū faciant iam omittimus.

Electio pria in Abrahamo.

Rom. 9. 4. Gal. 3. 16

II Vocatur filius Dei et filius hois Ergo habet duas Naturas.

filius Dei quid sit.

Luc. 3. Exo. 4. Ps. 2. 2 Sam. 7. Ioa. 1.

R. Ignorat hebræus iste quid in scriptura dicar filius Dei, ideo magno supercilio nobis suā inscitiā obtrudit. Adam est filius Dei populus Israeliticus est filius Dei, ~~deinq. oēs electi~~ primogenitus, Dauid est filius Dei, Salomon est filius Dei, deniq. oēs electi q credūt p nomē chri acceperunt hoc vt filij Dei fierent, nec qsquā de æterna illor generatione somniauit vnquā donec Platonis acumen sup cathedram Mosis statuerer, tunc oportuit generationē motū esse ad Essentiam et participationē essentiæ, quicqd et scriptura diceret. Sed obseruet lector filios Dei esse quos diligit ornat et fouet singulari amore. Ita opponuntur apud Oseam 1. 2. cap. vbi dictū fuit non plebs mea vos ibi filij Dei viuentis vocabuntur. Item vocabo nō dilectam dilectam.

Chrs q̄do filius Dei dicar.

Rom. 1. Act. 2. c. 13. Eph. 4. Hebr. 1.

Est igr Iesus chrs filius Mariæ declaratus filius Dei sdm sprm sanctificantem cum potenter resurexisset, eo quod Deus illū in morte nō relinqueret, et suscitatū eueheret supra oēs principatus, ac constituit hæredem ac Dm vniuersor. Hallucinar aut Car. in vtroq. q2 et hois filiū ad natiuitatē ex virgine refert, cū nō naturā hois p istud chrs significet quando se filium hois appellat, sed conditionem quod vizt cōtemtus esset, nō habens quo inclinaret caput, vir sciens infirmitatē et dolores, vermis nō hō. Itaq. ἐμφασις illor verbor obseruanda est; Simili mō vocar filius Dei a contrario, qa gloria et honore coronatus sedet ad dexterā maiestatis illius, et imperio ac dignitte Deū repræsentat, de qua re et cap. 1. diximus. Probet aut Car. grationē ex essa tibis scripturæ.

Chrs filius hominis q̄do dicar.

Matt. 9. Esa. 53. 1 Pet. 2.

III. Christus vocatur Dauidis Dominus Ergo habet ab æterno diuinā naturam.

Matt. 22. 44.

chrs q̄do Dns Dauidis, seu maior.

R. Idem vbiq. est paralogismus, plus infer quā antecedens patir. Si dicam: Ioannes plus quā ppheta est, Ergo ab æterno est Deus, rideret me Car. merito, sed quanto rectius ille colligit, Chrm, q2 Dauidis sit Dns, habere diuinā naturā ab æterno? An ppterea q2 sublimius imperiū hēt Dauide æternā naturā hēt? Si diceret esse maiorē Dauide, q2 sit ipsius Dns, recte colligeret, sed hoc nimis est crassæ ignorantiæ quod sibi sumit Car. Chrs est lapis angularis, caput Ecclæ supra oēs, conciliator Dei et hominū, hoc Dauid nō erat, ideo longe illo chrs est superior. Et chrs hoc inde inferre vult, suū regnū nō esse de hoc mundo, nam si ita esset, Dauid filiū nō agnosceret dōm, contrariū enim hic fieri consueuit. Obseruer aut psalmū in Ecclæ aut cantoris

Matt. 21. Rom. 9. 1 Pet. 2. 2 Cor. 5.

Ps. 110.

toris persona esse scriptū, chrō tribuit Dauidi simplī, quia eius nōe omnes consuenerunt citari.

IIII. Ioannes vocat chrm λογον, & dicit hunc fuisse in principio apud Deū, & fuisse verū Deū per quem oīa facta sunt & sine quo factū est nihil &c & tandē carnem factum esse, Ergo hēt diuinā naturam ab æterno.

℟. Est fallacia ἀπο τοῦ διὰ, q phrasim Ioannis nō intelligit, quid sit in principio esse, apud Deū esse, Deū esse, facere secula, carnem fieri &c de q. bus oībus agemus cap. 7. vbi istam partem ex pfesso tractabimus. Nunc illud tantū lectori considerandū relinquimus, q̄do Caroli speculationes cohæ reant eū Ioannis narratione, q dicit Ioannē Baptistā 30 chri anno venis se ad testificandū de sermone, luminē & sermonē illum fuisse in mundo, & deinde tandē mundū per ipsum factū esse. Item sermonē illum venisse in ppria nō receptū esse, illis q̄o q receperunt dedisse potestatē vt filij Dei fierent & deinde primū factum esse carnem. Nisi forte putat Ioannē fuisse ebriū cum scriberet, ac ita narrationis seriem peruertisse, vt priora loco posteriora poneret & contra.

Ioa. 5. 19. Imago Dei vir. Imaginē hōis portare q̄. Ioa. 1. 7. 10. 11. Ioa. 10. Act. 10 forma & imaginis significatio. Act. 3. Matt. 15. Luc. 19. 12. Ioa. 12. 24.

V. chrs fuit in forma Dei, æqualis Deo &c.
Ergo habuit ab æterno diuinā naturam.

Rationes sunt 1. quia opponūt forma Dei & forma serui. 2. q̄ prius fuit in forma Dei, qua sumeret forma serui, cū hō chrs prius serui formā habuerit, quam Dei. 3. quia in forma Dei æqualis fuit pri nō per rapinā, cum in forma serui esset inferior prē. Sūt igr diuersa. Phil. 2. 3.

℟. Ex cupiis locis hic vnis est, q ad naturar duar copulationē adferuntur sed imperite in peregrinū sensū detorquent. De hoc puto inter nos conue nire, quod a Paulo chrs citer in exemplū humilitatis, quā philippenses vult seq. Illud igr ex collatione locor quærendū est, q̄do se humiliarit, & q fuerit illa forma Dei, qua depocita serui forma sumserit, ita fiet vt Pauli mentem assequamur.

Nota Imaginē forma figura character ē ali: cuius aut esse, aut terre gascareq. ut illi in oīb9 obsequium ēt esse, illud q̄ vos sentaro facilis ē imperio.

Principio, Nobis concedet Car. imaginē Dei, formā Dei, figurā Dei, chara. cterem gloriæ Dei, similem Deo esse, æqualem Deo esse idem valere apud Paul. neq. hic opus est probationibus, cum oēs hactenus in eo consenserint, nec repe tus fuerit qui id negaret. Deinde, æquū esse agnoscit ipse quoq. vt si interpretationē nostra ex scriptura confirmemus, ipse q̄o similes locos nobis ad ferat, ex q̄bus sua opinionē tueat, si videt sibi iure à nobis postulasse vt illi fidem habeamus.

Imago Dei chrī. 1 Cor. 2. 8. æqualis Deo christus. Luc. 20. 36. Phil. 2. 3.

Vocat chrs imagō Dei inuisibilis, qua ramus itaq. qd in scriptura sit imago Dei. Idem Paulus alibi. Exuentes veterē hoēm cum actionibus suis, & induentes no uū hoēm, q renouatus est ad scientiā sdm imaginem eius, q creauit eum. hic fi deles dicunt induere hoēm sdm Dei imaginem creatū. Dicat hic nobis Car. in quare consistat illa imago Dei, vtrū in essentia & natura nostra? Et alibi. Nos reuelata facie gloriā chri velut in speculo intuentes eandē imaginē gloriā forma veluti mutata referimus à gloria in gloriā. hic vocat imaginem & gloriā chri statū lucis illius, in qua ex tenebris densissimis erant translati, sicut & post dicit de infidelibus, non lucere ipsis lucem euangelij gloriæ chri, q est imago Dei. Et Rom. 8. dicunt electi fieri conformes imaginis filij illius. Item vir imago & gloria Dei. Ergo gloria filior & hæredū Dei vocat gloria Dei

Col. 1. 15. Colos. 3. 9. 2 Cor. 3. 18. 2 Cor. 4. 3. Rom. 8. 29. 1 Cor. 11. 7.

hinc.

CAP. III.

ffme manifestū est imaginē Dei in Sanctis nō ad essentiā vel naturā referri, sed ad gloriæ participationē, & vitæ sanctæ imitationē. Cū dicitur dr erit imago ret gerendar & operū imitatio, qz ad plenū exprimit quod Deus ē iubet & facit, & ad pares honoris liberalitis & pmissionū diuinar euehit, referē imperio & dignitē Deum &c. vt q illud aspernr is Dew contemnat, q recipiat, is Dew recipiat. Ideo & Joa. s filius nihil a seipso dr facere, sed quod viderit pr̄m facientem, quod illi pr̄ demonstrat. Ita vir imago Dei est & gloria illius, qz imperiū in vxorem hēt, vt ista imago sit naturæ vel essentiæ conditio nō natura & essentia ipsa. Joa. 5. 19. Imago Dei vir.

Ve gadmodū portauimus imaginē terreni hōis, ita qz portemus imaginem cælestis hōis, natura & substia hōis manet eadem, sed imagines & formæ mutanr. Cum sine Deo fuimus portauimus imaginē terreni hōis, vocati in societatē fidelium chri, gerimus alia imaginē, qua prius dixit illuminatio: ne gloriæ chri. Chrs contrario mō, prius habuit formā Dei cū sanctificatus & missus in mundū veniret, in ōibus actionibus illius relucebat magna dignitas, vt plane Deus cū illo esse & in illo operari cognosceret, deinde posita hac forma vel imagine sumsit seruilem, interim vna et eadem substa permanente. Imaginē hōis portare qd. Joa. 1. 7. 10. 11. Joa. 10. Act. 10 forma & imaginis significatio.

Vt melius intelligamr sic habe: Chrs erat Messias sui populi cui pmissus erat, vnde & filij testamenti appellari Judæi, Et Johannes dicit chrm in propria venisse, At ipse et fatet se nō venisse nisi ad oues perditas domus Israel gentiū Messias Rex & Dns esse nō poterat nisi prius moreret, si se nō humiliasset & mortuus fuisset, Judæor tantū q in eū credidissent futurus erat Rex, hoc fatet ipse Luc. 19 dicens profiscendū sibi esse peregre ad quærendū regnū. Et granū tritici nisi interra conjeciar nō fert fructum. Hanc igr chri humilitationem Paul. ad phlippenses pdicat, quod cū posset ista forma Dei, ista imagine Dei, isto imperio Judæor vti & contentus esse, pter gentes tm se ad mortē humiliauit, vt eas qs in possessionē acciperet, quæ res duplicata illi & longe illustriorē priore illa formā Dei contulit. Nam accepit potestatem omnium in calo & in terra, exaltatus est a Deo, enectus ad dextrā maiestatis &c. vt ia sit splendor gloriæ & character substiæ illius (splendoris) vel vt alibi vocat, Dns gloriæ, vel gloriosus vel glorificatus. Paulus dicit illum fuisse æqualem Deo non in essentia sed in imagine vel forma in conditione vitæ quod sui populi Dns esset constitutus. Ita sancti dicunr futuri æquales angelis, non quod in naturā angelor mutari debeant, sed quod vitæ angelicæ conditionē sint habituri. Nam colligimus sentiam, & qui (chrs status hō, cælestis Adam, Dns de calo) cū esset in forma (figura habitu similitudine imagine gloriæ) Dei (quando scte transiem Judæa sanauit multos vnctus fuit spū s. & virtute imperauit diabolo & mari, fecit miracula professus se filiū Dei, via vitæ, denig. cū fuit Messias suo populo missus, & nō fuit solus sed habuit pr̄m secum, q fecit opera) non pro rapina habuit quod Deo æqualis esset (sicut ψευδοχριστοι faciunt q ante illū venerunt, & cum a Deo missi nō essent honorē sibi illud sumserunt vltro, nec insolenter aut superbe, in illa sua dignitē se gessit, sicut solent q nemini suū honorē deberi volunt nec pro dono agnoscunt) sed enacuauit se (forma illa & imagine gloriosa sdi hōis) & accipiens formā (imaginē figurā similitudinē) serui (primi hōis, primi Adami) factus similis alijs hominibus

æqualis Deo christus. 1 Cor. 2. 8. Luc. 20. 36. Phil. 2. 3.

Zach. 12. 8. ita vt sit eor infimus, dauid similis, Domus autem dauid Deo, & tanq Angelo eius præpotēto similes.

minibus, inuentus in oī vitæ habitu vt alius hō miserijs et calamitatibus obnoxius
se humiliauit, vt gentiū q̄o regnū cū iudaico populo imperio coniungeret. Ob Hebr. 2. Phil. 2.
quā passionē mortis videmus Iesū gloria et honore coronatū. Ideo exaltauit
illū Deus &c, vt iam pro imagine Dei, quā ante humiliationē habebat pro
vno regno Iudæor, haberet multo ampliorē gloriā, amplius regnū, diuinio-
rem formā pro Dn̄o vnius Iudææ factus Dn̄s vniuersor q̄ in cælo et in terra
sunt. Hæc est formæ et imaginis sig̃catio in scripturæ. Iacent igr̄ pro-
stratæ rationes Carolinæ, quar̄ prima eo nitebar̄, quod formæ duæ oppone-
rentur, ac inde volebat conficere chr̄m habere diuinā naturā ab æterno. Sed
ostensū est formæ appellatione non naturas duas, æternā alterā et tempora-
lem alterā, sed vnius et eiusdem naturæ diuersas conditiones vitæ opponi.
Secunda hoc habebat, quod prius habuisset formā Dei quā serui, sed ostensū
est qd illa forma Dei fuerit, non diuina aliqua natura aut hypostasis, sed Iudæ-
orum regnū, quo deposito ad mortem vsq̄ se humiliauit, q̄ fuit serui forma, ac
propter hoc rursū gloria et honore multo illustriore quā prius habuerat coro-
natus est. Tertia opponebat æqualitatē Dei cū eo, quod sdm hōem minor
pr̄e sit. verū manifestū est illā æqualitatē nō sig̃care eandē naturā, sed
conditionis et vitæ similitudinē gloriā ac dignitatem, qua ad tempus exutus
patri factus est obediens. Adferat iam Car. ex similibus Scripturæ locis exp̄m
vbi imago pro essentia vel natura accipiatur.

VI. Paulus vocat chr̄m, Deū manifestatū in carne
Ergo habet diuinā naturā ab æterno. 1 Tim. 3. 16.

R. Locus hic varie et legir̄ et exponir̄ ab interpretibus, quod Car. nō ignorat. Deus manifestatus in carne
Si quis Erasmū intueri velit, nō difficulter reperiet rationes q̄bus huius Aristar-
chi subtilitatem retundat.
Quomodo, inquit, Euangeliū ab angelis visū est? Dicat ille mihi q̄do angeli 1 Pet. 1. 12.
desiderent intueri in ea quæ p̄dicata sunt ab Ap̄lis? Sic, q̄do, inquit, Euangeliū 1 Cor. 2. 15.
in sp̄ru iustificatū et postea in gloriā receptū est? dicat ille, an non q̄ sunt
sp̄rs Dei sp̄ralr̄ iudicent̄ discernant̄ approbentur? Certe a carne et sanguine
nō iustificatū est istud mysteriū vel approbatū. Deinde nō sine gloria receptū
est ab ijs q̄bus contulit hoc vt filij Dei fierent quos transtulit in regnū filij Dei ex
tenebris? q̄ ergo est illa gloria filior̄ Dei propria? Car. plus quā græce logr̄ inter-
prætatus ἀνελήφθη sursū receptus est, q̄ in Act. 1. semel legir̄ de chr̄o, vbi tn̄
circumstantiæ alior̄ verbor̄ satis ondunt, nō posse esse aliud verbi sig̃catum. Ali-
as semp̄ additur a nobis ἀνελήφθη. Sed si suscipir̄ recte (ἀναλαμβανίται)
armatura Dei et scutū fidei, cū chr̄m amplexi firmiter illi adhæremus, qd caus
sæ est cur Euangeliū vel mysteriū pietatis nō dici possumus suscipere vel ample-
cti, idq̄ cū gloria vel gloriose cū chr̄s ipse dicat se per nubes venturū cū gloria
magna, id quod factū est cū gentibus q̄o apertū est ostiū fidei. hæc pro Erasmo.
Verū de pr̄e rectius intelligir̄, si modo vera est græcor̄ lectio. Is enī in carne chr̄i
in angusta vitæ conditione in humilitte illa, potenter declarauit se cū ipso esse
per ipsū operari, tueri defendere eū, vt quicqd chr̄s faceret hoc pr̄ faceret p̄ ipsū
Et quicunq̄ chr̄m reciperet, reciperet eū q̄ miserat eum &c Luc. 9.
Paulus præscripserat Timotheo, q̄do ministris viuendū esset, idq̄ p̄pterea sicut
dicit vt si cunctarer̄ interim posset scire qd sibi in administratione Eccl̄æ illius
faciendū esset. Non enī erat res iocularis aut ludicra pascere oues chr̄i, cui de-
trahebant multū q̄ circumcisionē et alia opera mortua vrgebant, de quibus men-
tionē subijcit cap. 4. Ostendit itaq̄ chr̄m nō contemnendū esse in quo Deus
ipse.

CAP. III.

ipse fuerit, quē gubernauerit docuerit miserit, per quem annunciatus populo fuerit, et mysteriū reconciliationis mundo patefecerit. Ut sit sentia: Non est contemnendū pietatis mysteriū etsi p̄ chrm̄ crucifixū annūciatū fuerit, Nam Deus ipse in contemto illo hōe se manifestauit, et in sprū vel spiritualr̄ in chri persona iustificatus agnitus approbatus receptus est (q2 caro et sanguis non reuelauit ista, Et tenebræ lucē nō appræhendunt) visus est angelis, vel declarauit multiplicē suā sāpiam in illo principibus cælestibus Eph. 3. Alij legunt visus est ἀνθρώποις, quod et recte dr̄ nam q̄ videt chrm̄ videt prm̄. Annūnciatus est populis, fidē inuenit apud mundū et receptus est à fidelibus cū gloria, quos in laudē gloriæ gratiæ suæ in chro elegerat. Sunt aut hæc ita dicta, qādmodū: Deus erat in chro mundū sibi reconcilians. Sic de Angelo dr̄: visus est illi in deserto mōtis Sina Angelus Dni in flamma ignis rubi, Ubi angelus ipse nō fuit flamma, sed in flamma se manifestauit. Sic: Deus locutus est p̄ ꝓphetas, per filiū.

Hebr. 2. Phil. 2. Ioa. 14. Eph. 1. 2 Cor. 5. Act. 7. Luc. 1. Heb. 1.

Sed excipit Car. Ergo Deus pater pro nobis mortuus est, q2 ille qui se in carne manifestauit pro nobis mortuus est.

Si is, q se in carne manifestauit, mortuus est, ô λόγος, q se iuxta Carolum in carne manifestauit, mori debuit.

Probet Car. quod dicit illum pro nobis mortuū esse q se in carne in vili et abiecta conditione chri manifestauit et vicerit. Nam quod ille idem esse putat: Deus se in carne manifestauit, Et, ô λόγος caro factus est, vel carnis et sanguinis particeps factus est, in eo vehementer errat sicut cap. 7. ostendetur.

Hebr. 2. Christus filius Dei λόγος in cuius carne se Deus pr̄ manifestauit legir̄ pro nobis mortuus, Deus ipse manifestans se, q chro vbiq; adfuit nunq̄ legir̄ mortuus. Et secundo. Simile est quod sequitur

Ergo chrs nihil erit nisi pater incarnatus.

Quæso te mi Caroli vnde istam hausisti dialecticā? Deus in templo, in columna nubis in rubo se manifestauit, Ergo templū columna nubes rubus sūt Deus incarnatus. In Mose in Cyro erat Deus, Ergo Moses et Cyrus sunt Deus incarnatus.

1 Tim. 3. 16. Deus manifestatus in carne 1 Pet. 1. 12. 1 Cor. 2. 15. Exod. 3. Esa. 45.

Error hinc est, quod carnis vocabulū pro natura vel suba ~~accipit~~ hōis accipit nō pro conditione vitæ. Sic quod vltimo obijcit:

Quomodo pr̄ iustificabir̄ et sursū in gloria recipietur,

Id ipsū in te retorqueo. Si per Deū intelligis λόγον æternū, et per carnem intelligis naturā humanā assumtā, qdo λόγος ille iustificatus est sprū et qdo assumtus in gloria quā semp̄ eandem habuit? Nam de carne non ꝓdicar̄, quod illa iustificata sit, sed de Deo in carne vel humana natura manifestato. Nec potes hic ad cōicationē idiomatū ~~con~~refugere, q2 nō de p̄sona hic sermo est, sed de altera natura, distincte em̄ Deus et caro opponūtur, Et quod hic responderis idem tibi responsū habeto. Mihi certe sic colligenti imperitiā summā impingeres, Deus se manifestauit in Mose Iosua Gedeone Dauide & Ergo illis morientibus Deus qo mortuus est. Nisi forte putas Deū se vnione hypostatica cū illis copulare in q̄bus gloriā et potentiā suā manifestauit, quod si sentis, pro vno incarnato multos habebis.

VII Chrs vocar̄ filius natus ex muliere Gal. 4.
item, filius ꝓprius et vnigenitus Dei Rom. 1. Ioa. 1.
Ergo habet aliā naturā diuinā s. ab æterno.

Vnigenitus primogenitus q̄d sigent.

R. Diximus antea filios Israël dici primogenitos filios Dei, nec tn̄ in ijs vlla æterna generatio est. Cur igr̄ ad physicor̄ regulas Deū alligat Car. vt filiū.

filiũ ex essentia sua suscipiat? Monstrũ vidor Carolio si dicamus, eũ q ex mu- proprij
liere natus sit propriũ Dei filiũ esse, et qd faciet Ioanni q Iudæos illos, qbo filij
dedit chris vt filij Dei fierent, proprios nominat? Alibi nominat vnicũ filiũ caro et sanguis qd significet
eadem figura qua et primogenitũ, quod vigt vnice illi charus sit, qdmodũ
vnici filij solent. Quod si ad dignitatẽ istud nõ pertinet, vt valet Car. sed exo. 4.
ad naturã, qdo chris primogenitus erit, cũ Israel et primogenitus dei vocet et Ier. 31.
phraim, multi certe vnius primogeniti esse nõ possint. Est igr dignitatis
vox et significatio, vt Ephraim et Israel collatione aliar gentiũ filij Dei, et dile-
Et Dauid pri- ctι Deo appellenr. Ita chris inter multos frãs regni et sacerdotij Regalium
mogenitus, tum excellere. Eadem rõ est in voce Ioroγεννητος, planetus vnici filij in seri- Gen 49.
nimus Rex ter- ptura frequenter commemorat, eo quod grauius ferant illius amissionẽ pa- Zach. 12.
rarũ Ps. 88. rentes, quam si plures habeant, inde vnicus pro valde dilecto consueuit accipi.
Populus Israe- Superstitio hominũ fecit vt apud Ioannẽ Ioroγεννητος vnigenitus redderet Luc. 7. 12.
litici dicitur cũ eadem dictio alibi semp reddat per vnicus vt Luc. 7. 8. 9. et 8. 42.
primogenitus et Si qua in vocibus his põt esse distinctio, hæc erit, vt chris dicat Ioroγεννητος et 9. 39.
vnigenitus. 4. dum frẽs nondũ habuit, postquã aut primus ex resurrectione factus est exalto
Esdr. 6. 58. ria coronatus, quod vnicũ filiũ Dei decebat Ioa. 1. et multi frẽs ei ad salutẽ
adducti Hebr. 2. q os de ossibus eius dicunr Eph. 5. tum primogenitus inter mul- Act 20. 28.
tos frẽs recte põt appellari. Quare eodem respiciunt filius Dei prius Rom. 8 Rom 8. 32.
vnicus Ioa. 1. primogenitus Rom. 8 dilectus electus in quo Deo complacuit, vel acquisiuit sanguine
vt chris logr, qui est in sinu pris. Ioan 1. 18.
Consideret aut hic lector an nõ manifeste duo doceamr filij, quor alter ab æter- Matt. 3. 17. et 17. 5. Luc. 2. 3. 1 Pet. 2. 1 Cor. 6. 15.
no sit, alter ex carne et aia rõnali constet in tempore formatus? Et veritatis fily duo a Zach. 2. 8.
Car. in quascung formas velit, nunq tñ demonstrabit carnẽ et sanguinem Car. statuũ
esse tantũ humana natu[illegible] ὑποστάσεως natura. Quod si est ὑποστάσεως Caro et sang
vel subiectũ in quo humana [illegible] vel humana natura est, qdo nõ erũt duæ per substantiam significant. proprius qd sigcet.
sonæ? Nisi velit dicere persona λόγ et esse ὑποστάσεως vel suppositũ vt ho-
cant humanitis, quod si dat, nõ λόγος habitabit in humanitte vel humana
natura, sed humanitas vel humana natura habitabit in λόγῳ vt in subiecto
quo. Nam natura sunt in ὑποστάσεσι, ὑποστάσεις nõ habitat in natura, sicut acci-
dentia sunt in subiectis, subiecta nõ dicunr in accidentibus esse. Si hæc illi
videnr ἀπροσδιόρθωτα, cur negat esse duas ὑποστάσεις vel personas ac ideo
etiã duos filios.

VIII. Christus assumsit semen Abrahæ nõ naturã Angelorũ, cum Hebr. 2. 16.
Ergo distinguar assumens ab assumta carne. sunt
in chro duæ naturæ inseparabili vnitate.

R. Est ἀμφιβολία ex phrasis vel ignorantia vel dissimulatione p[illegible]ecta assumere qd significet
Nam assumere est adiungere illi sibi in frẽs, et liberare eos q metu mortis
seruituti perpetuæ erant obnoxij vt ibidẽ dr, et opitulari ijs q tentarr.
Sententia integra hæc est totius capitis secundi: Oportuisse chrm simi-
le in oĩbus fieri fribus et tentari, et carnis et sanguinis participẽ fieri, sicut
ipsi erant alioq nõ potuisse eũ liberare eos ex seruitute, cũ tñ ad liberan- Ioa. 3. 13.
dos eos venisset, nõ propter angelos. Verba Pauli sunt, quia igr Apostolus in cælo esse
frẽs appellauit participes carnis et sanguinis facti fuerant, ideo ille similr Phil. 3. 20.
eor particeps factus est, vt per mortem enervaret eũ (superaret) q mor descendere de cælo.
tis[illegible]ta habebat potestatem, Diabolũ, et liberaret eos q metu mortis per exire à prẽ.
oẽm vitã seruituti erant obnoxij, nõ em angelos assumit sed semẽ Abrahæ.
Hic observer qd sit carni et sanguini participare. Nam si est nasci in mun- participa
dũ et humana natura assumere, segr ille pueros qo illos antequã carni et san- re carni et
guini participarunt fuisse æternos filios et extitisse realiter. Quod si dan sanguini.
nõ

CAP. III.

caro & sanguis gd significet.

nó pót, alius quarendus est sensus, vt caro & sanguis nó subam hóis significent sed conditionem & miseriã & afflictionẽ, sicut mox exponit illa participatiõne pueror dicens illos põem vitam obnoxios fuisse seruituti. Et de chró go exponit similr particeps eorundẽ, inqt, factus est, vt pmortẽ Cp illam participationẽ & superaret Diabolũ, & ita pueroꝝ illam participationem facerẽt irritam, vt pro carne & sanguine participarent formã Dei, forma calestis Adami, & a seruitute mortis transferrent in libertatẽ filiorũ Dei. Si Angelos liberaturus venisset, angelor ge conditione ysus esset. Nunc oportuit illũ fidelem sacerdotẽ fieri, vt quia passus est ipse, sciret opitulari ijs q tẽtant. Quales iam est collectio! Cui assumit semen Abrahæ est alius, quã ipsi pueri assumti. Ergo hẽt duas naturas vnitas. Liberator alius est quã liberati, Ergo habent duas naturas.
Sed qz alio sensu Car. accipit verbum assumere vnde collectiones has extruit probet exemplo scripturæ quod ἐπὶ ἀμφοῖν ἀρκεῖ & sãcti duas naturas inseparabili vnione copulare in vnã personam.

IX. Deus acquisiuit sibi sanguine suo ꝓprio Ecclesiam
Sed diuina natura non habet sanguinem.
Ergo oportet alterã in chró naturã esse q̃ fundat sanguinem.

Act. 20. 28. acquisiuit s. sanguine

Rc. Paulus logr de deo Patre, id quod alij mte nos annotarunt & vsitata est ista forma loquendi. Cauillat Car. nó posse hoc verũ esse, nisi ex filio faciamus prius. Quod si opponã: corpora nostra sunt membra chri, negabit hoc verũ esse, nisi ex nobis chrm faciamus? Si dicam: filij Israel sunt pupilla oculi Dei, negabit ne verũ esse, nisi ex Israelitis Deum ipsum faciam? Cur ergo absurdũ illi est chri sanguinẽ esse Dei sanguinem? an nó ita Deo ignominiosus illi est ac si ipsius esset? Sed vocat proprius sanguis. Esto, antea ostensũ est vocem hanc nó ad essentiã Dei referri, sed ad dilectionẽ ardentẽ, sicut parentes vnicos & proprios filios præ adoptiuis amant.
Aliæ redemtiones fiebant sanguine alieno ~~alio alieno~~ hircor & vitulor sed hic sanguis proprius erat dilecti & adamati filij sanguis.
Deinde si de chró intelligamus, quid inde efficiet, etiamsi Deus dicat, sunt plures dij q sanguinem habent, nó tri in illis mox duas naturas statuet. Κοινωνία ἰδιωμάτων quam adfert, quid habet veri in se? Dicitur Deus sanguine suo redemisse Ecclam, estne verũ sltm vtramq naturã? nemo tantũ de altera? quid ad cõicat diuinitati humanitas? vt dicat, hére sanguinẽ audio, sed si interim nó habeat reipsa, qd prodest eẽsi habere dicatur? qd verbis agimus si res nulla subsit. Ergo verba tantũ sunt, & natura vna alegri concedit honorariũ titulũ, alioqui nihil. quæ si nó impostura est ridicula, iudicent alij.

1 Cor. 6. 15. Zach. 2. 8. ꝓprius q̃d sgcet.

Ioa. 3. 13. X. Filius hóis est in cælo, id de humanitate nó poterat dici
Ergo habet diuinam quoq naturam.

in cælo esse Phil. 3. 20. descendere de cælo. exire à prẽ.

Rc. Esse in cælo nihil aliud est, quã in tutela præsidio & fauore Dei viuere & calestis hóis imaginem portare. Quo sensu Paul. dicit nostram conuersationẽ in cælis esse. Sicut de cælo descendere, exire à prẽ, venire à Deo nihil aliud notat, quã illum nó venisse in suo nõe, sed in nõe prius sui, a quo missus sanctificatus & vnctus fuit, q̃admodũ & Ioan. Baptismũ nó ex hóibus dr fuisse sed e cælo & diuina virtute institutus. Quare ex phrasi male intellecta nihil firmi efficitur. Nam in cælo esse & in terra 40 diebus ieiunare & esurire, de cælo descendere, & ex Bethehem venire, vni & eidem hoi eidem natura optime quadrare in verbo Dei videmus, sicut diuersæ forma aut imagines natura mutatione nullam adferant, nó magis

LIB. II.

magis quã Paulus naturã mutat, cum ex lupo fit ouis, ex psecutore Apl⁹ & diabolico hõe diuinus, aut cũ nos exuimus veterẽ hõem & nouũ induimur, ac deposita terreni hõis imagine, cælestis illius imaginẽ ac formã gestam⁹

CAPVT IIII.

Sic ad nos expẽdendæ sunt rõnes, quibus aduersarius euincere conar̃ oportuisse in chrõ mediatore duas esse naturas diuinã & humanã, Ac de humana nobis nulla est controuersia, de diuina sic loquitur: Rationes de duab⁹ naturis.

1. Oportuit peccatũ contra æternã Dei iusticiã introductũ de-
   strui & aboleri, Sed destructio est diuinitatis
   Ergo mediator destruens peccatũ habet diuinã naturam.
   Cæterũ in carne chrõ imponuntur peccata, tũ hor̃ destructio ab effi-
   cacia & potentia diuinitatis pendebat, quod nemo peccata remit-
   tit nisi solus Deus, Mar. 2.

RE Est amphibolia in minore, nõ enĩ tantũ Dei est destruere vel abolere peccata, sed est qo victimar̃ &c. Sed diuersa ratio est, Deus destruit peccata & abolet ꝓpter se & ꝓpter nullũ aliũ, ne propter chrũ quidem. Nam ante iacta fundamenta mundi nos in laudẽ gloriæ gratiæ suæ elegit in chrõ nõ ꝓpter chrũ, sed vt per chrũ nos saluaret. Dicimur victuri propter chrũ Rom. 6. dicunt̃ peccata remitti propter nomẽ chri 1 Ioa. 2. Sed nõ hoc sensu quod filius prius impulerit suo merito ad Pstandam miam, sed quod p illũ simus reconciliati ipsi, q nos illi propter passionẽ mortis in hæreditatẽ tradidisse dr, q gloria ipsius est hebr. 2. phil. 2. Ergo locus Esa. 43. de chrõ loqui nõ loquit̃, nec ad illum transferri põt, qr Deus est q mundũ sibi reconciliauit in chrõ remittens illis peccata, 2 Cor. 5. propter Esa. 43.

Christus destruit peccata vt victima ordinata à Deo, cuius vibicibus nos sanati sumus, qui sanguinem fundere potuit. Quæ aũt est ratio.

chrs emundat nos à peccatis vt victima
ergo est æternus Deus!

Nomq eadem rõne hæc victimæ veteris testamenti oblatæ, dicenr̃ diuinã naturã habuisse, q & ipsa peccata sustulerint, quamuis perfectos nõ facerent offerentes! Deinde q do diuinitas chrĩ destruit peccatũ, qua mortua nõ est, cũ Paulus dicat chrũ p mortẽ exonuasse & vicisse diabolũ hebr. 2. Dicit Car. ab efficacia & potentia diuinitatis eis destructionẽ illa peccati pendere. Sed q est eius efficacia, q quiescit & dormit patiente chrõ! An requiescere & nõ exerere vires suas, est efficacia sua de se ꝓbere! an ociari est agere aliqd! Cui tandẽ sano illud persuadeat Car. Cur nõ potius destructionem peccati dicit pendere à mia Dei prĩs, q victi- peccati de structiõ ꝑ mã hanc gratã & acceptã habuit, eamq ad hoc ipsũ sibi elegit & sanctifica- de pendeat. uit, nõ ꝓpter dignitatem aut meritũ victimæ, sed gratia ipsius victimæ, & quia ipsi placuit.

Solus Deus remittit peccata, chrs Apli euangelium annunciant istam remissionẽ, & sunt illius voluntatis diuinæ interpretes. Nam chrs à prẽ istam potestatem data esse scribit̃ apud Matthæũ cap. 9. videntes aũt turbæ timuerunt & glorificarunt Deũ, q dedit potestatem talem hoibus, loqr̃ aũt de sanatione paralytici cui peccata chrs remiserat. Idem responsũ esto de maledictione iræ Dei & abolitione mortis ac de restitutione iusticiæ &c. Ista enĩ oia chrs nobis præstat vt victima ordinata ad hoc à Deo, vt mediator constitutus

1 Cor. 15. 54.

hebr. 9. 14. sprs. æterno.

resurgere cuiusvis.

dare sprm S.

Nicodemo Petro Thomæ chrs.

CAP. IIII.

tus, cuius reconciliatio nó á victimæ aut personæ ipsius dignitte pendet, sed á mia Dei, q posuit in eo omniu hominú iniquitates, & sibi reconciliauit mundú. Et scriptura semp inculcat truce sanguine corpus christi carnis & alia, q nó in diuinitate aliqua cú carne copulata sed in ipsa carne & morte redemtionē nostram positam esse demonstrat.

Rationes de duab⁹ naturis.

1 Corii 15.

Citat á Paulo illud: ubi caussa tua ô mors? ubi pricies tua inferne? & transfert ad christm, sed qs spús Sctus Carolio ondit Pcedentia quoq. ad christm referenda esse? Ego Iehouah Deus tuus á terra Egypti, & Deu Pter me nó agnosceres neq. seruatorē prater me. ubi Paulus illa citauit? & quid facerent ad Pauli institutú, q hoc probare tantú vult absorptú iri, morte cú corruptio hæc corporú deponit. Deinde ut permittamus Carolio tyrranidē istam in scriptura, qd oberit nobis si christs dicat Iehouah, cum vocis longe aliud sit significatu, atq. & totius sententiæ hic, quá apud Ipheta de quo prius dictum est. Tertio. Locus hebr. 1. in: cepte ad prima creationē detorquetur, sicut & cap. ostendemus. Spús

propter

hebr. 9. 14. spús. aternus

æternus hebr. 9. perquē se christs obtulit pri nó est æternus λογος ut sommat Car. nec est spús S. sed est hic spralis oblatio q æterna liberationē pareret. Oppont emi Paulus baptismata & aspersiones Veteris Testamenti ad tempus impositas, aspersioni huic q per christi sanguinem facta est in perpetua redemtionem. Vituli & hirci offerebant carnalē & sanguis eor mundabat pollutos quo ad ctr carnē & erat quotidiana ista oblatio mundatio & aspersio, multo magis sanguis christi q se obtulit pri nó in carnalem victimā sed in spiritualem, cuius emundatio nó quotidiana esset, sed æterna, q2 vnica oblatione consumauit sanctos suos, emundauit conscientias eor, vt ita sit dictum: obtulit se per sprm æternū, pro obtulit se spirituali in æterna redemtionē, sicut antecedit proxime, inuenta æterna redemtione. ffæc vera esse cogit Car. ipse fateri, nisi quod semel suscepta caussa pertinaciter decreuit tueri. Inde fit vt obnia qq corripiantur & obijciantur cuma re sint alienissima. Quarto. Sic infert per resurrectionē christi reddita est nobis iustitia, resurrectio est diuinitatis, Ergo christs habet diuinā naturā in vnione personæ copulata cum humana. Minor est falsa si vocabulū Dei accipit de eo q natura Deus sit, is emi nec morit nec resurgit. Surexerunt cum christo multi, nullus tn eor fuit æternus Deus. Verum intelligit opinor resurrectione quod seipsū suscitauerit, id quod hoes nó possunt, Sed nihil inde officit. Dan. chrs ipse fatetur se istud mandatú á pre accepisse Ioa. 10. & Petrus diserte orgeat hoc, quod Deus illum nó reliquerit in Sepulcro Act. 2. Quinto. Sic dat christs sprm S. sed acceptū prius á pre, dant Apli qo sprm S. per impositionē manuū Act. 8. vtrig. Dei ministri sunt iuxta beneplacitū illius, christs caput est nos sumus membra, neq. ille neq. hoes alij sprm S. á se habent, sed acceperunt hoes domi hoc á pre. Ideo nulla ex hoc etia domo excutitur diuinitas æterna. Sexto,

resurgere cuiusdā sit.

dare sprm S.

Nego quos Ytuosus christs.

christm fuisse nec φονεῖς καὶ persecutatq. fuisse corda & renes hominum plane nó negamus, sed idem Ipheta alij qo cū ipso habuerunt cōū, q diserte prædixerunt monente sprú scto, quid hoes cogitarent aut dicturi essent, vide exemplū Eliseæi 4 Reg. 6. Et quid mirū sit in christo, q patri um-

ce dit.

ce dilectus erat in quo pr̄ ipse habitabat potentius quā in vllo alio fecerat
quē spr̄u Scto vnxerat præ consortibus! Quis autē ꝓpterea chr̄m Deum
æternū faciet, nisi ꝓphetas simul inter deos referat. Deniq. qcqd scri-
ptura mediatori tribuit hoc illi liberrime tribuimus et nos, redemit libera-
uit reconciliauit restauravit, creauit orbem terræ futurū, q illi subiectus
est hebr. 2. sed illa oīa fecit ꝑ crucem et sanguinē suū, diuina natura
nec passa nec mortua est nec potuit, humanitatē nō adiuuit, q2 requieuit.
Si itaq. nullā redemtionis partē ꝑfecit, cur redemtricē et mediatricē eā
debemus agnoscere! Nobis vero sufficit vnus ille Dei et hominū mediator
hō Iesus chr̄s 1 Tim. 2. q tentatus passus et mortuus est.

CAPVT V.

Chr̄m nō esse Natura Deum.

1. Nulli diuinis cultibus seruiendū est, q nō sit natura Deus
chr̄o cultibus vero Deo competentibus seruiendū est
Ergo est natura Deus.

R. Nego minorē, etsi enī honorē et laudē debemus chr̄o Dn̄o, nus quā
tn̄ præcipir̄ vt illum agnoscamus pro Deo Israelis, sed vt credamus illū
esse chr̄m et Dm̄ nostrū. Verū error hinc est, quod testimonia veteris
testamenti, q̄ de Deo Israelis adorando loquunt̄, eodem sensu ad chr̄m referri
putant, cū nō ob aliud ad illū referant̄, quā vt dignitas ipsius supra oēs ho-
mines et angelos probēr. Paul. Rom. 14 ad chr̄m refert illud mihi flecter̄ Rom. 14. 12
oē genu, verū nō probat chr̄m adorandū esse, sed futurū Iudicem omnium.
Et sig̃cat hic flectere genu agnoscere Dm̄ et iudicē. Ad Philip. 2. vbi dicit genu flectere qd.
chr̄m exaltatū esse, sic vt in nōe Iesu flectar̄ oē genu, et de adoratione Phil. 2. 10
nō loqr̄, sed de dignitate et imperio, sicut seipsū mox explicat, et confitear̄ oīs
lingua, quod chr̄s Dn̄s sit in gloria pr̄is. Ad hebr. 1. Paulus probat chr̄m hebr. 1. 7.
angelis superiorē esse, ac citat illud, adorent illū oēs angeli. Verū nō hoc agit
ibi an sit adorandus nec ne, sed excellentiā ac dignitatē chr̄i ꝓbat, et hac
sentia confirmat angelos sibi subiectos esse. Sicut et in psalmo vnde Ps. 96. 7.
sūtū est, nō sig̃cat petere aliquid, sed sig̃cat agnoscere Dm̄ et ei subiectū ēē.
Et adorandi verbum alias q̄o in scriptura de honore exhibito et subiectio- Adoratiōis vox.
ne loqr̄, sicut Ioab adorat Dauidem 2 Sam. 14. Ideo hic eo sensu quo illic
nō pōt accipi. 1 Cor. 1. Dicit Paulus cum oībus q inuocant nomē Dn̄i no- 1 Cor. 1. 2.
stri Iesu chr̄i, Et Act. 9. vt vinciret oēs inuocantes nomen tuū, sed eandē Act. 9. 14
vocem commutat alibi dicens 2 Tim. 2. desistat a malo qsqs nominat nomē 2 Tim. 2. 19
chr̄i. Et Iac. 2. Nonne blasphemant nomē bonū quod nominatū est vel in Iac. 2. 7.
uocatū super vos ꝛ nomen chr̄i quē confitemini. Et Rom. 15 Paulus dicit Rom. 15. 20
se nō ibi docuisse vbi prius nominatus sit chr̄s, pro vbi chr̄m ꝓfiteantur
vel de fide in chr̄m aliqd didicerint. Alibi Paul. appellat dicere Dm̄ Iesū. 1 Cor. 12. 3
Hæ locutiones ōndunt inuocare nomē chr̄i esse nihil aliud, quā profiteri qd Inuocare nomē chr̄i quid.
Iesus sit chr̄s, et nō erubescere nomen eius. Sic super fideles dr̄ inuocatum
nomen chr̄i, quod illi Iesū profitent̄ esse chr̄m et dominū suū. Sic super Ie-
rusalē dr̄ inuocatū esse nomen Dei, pro, dicta est ciuitas Dei. Ad Rom. 10 Rom. 10. 13.
Paul. q̄o ad chr̄m applicat, quod in Ioele de Deo Israelis dictum est: qsqs inuo-
caue.

cauerit nomē Dñi saluus erit. Dixerat verbū fidei quod ꝓdicabat
esse hoc: Si confitearis ore tuo dm̄ Iesū (si nō erubescas illū ꝓfite-
ri chrm̄ et Dm̄.) et in corde tuo credideris quod Deus illū suscitauerit
saluus eris. Nam oīs q credit in illum non confunder̄ Esa. 28. Et mox:
Esa. 28. Non est distinctio Iudaei et graeci, nā idem Deus omniū, diues in
Ioel. 2. omnes q inuocant eū, qsqs enim inuocauerit nomē Dñi saluus erit.
Vides hic duo, ore confiteri Dm̄ Iesū, ~~Inuocare nomē Dñi Iesu, no-
minare nomen Dñi Iesu, confiteri quod Iesus chrs sit in gloria
pris~~ quod deinde probat per inuocare eū, et, credere quod Deus sus-
citauit Iesū, quod deinde probat per credere in chrm̄. Nam vtrumq;
verbum confirmat testimonio scripturae, posterius primū, deinde prius
quoq;. Est igr̄ idem confiteri ore Dm̄ Iesū, Inuocare nomē Dñi Iesu
Synonimae orationes. nominare nomē Dñi Iesū, confiteri quod Iesus chrs sit in gloria pris:
Et credere in Iesū, credere ꝑ nomē chri, credere quod Deus suscitauit
Iesū, credere chro, credere in chrm̄, credere in testimoniū Dei et chri te-
stimoniū accipere sunt quoq; idem. Apud ꝓphetā de adoratione loqr̄
dictū verbū hoc, sed hic in aliam sigcationē transfer̄. Et quod apud Paulū
seqr̄ explicat antecedentia: Quōdo inuocabunt (qdo confitebunr̄ ore
suo Dm̄ Iesū.) in quē nō crediderūt (quē nō crediderūt a pre excitatū
esse, qdo illum pro Messia agnoscent, et praedicabunt? Aliud itaq; est
longe Inuocare nomē chri, et adorare Deum vel petere aliquid a Deo,
quod praeter ipsū nulli sub caelo datū est ne filio qdem. Nam aliā vt dixi
sigcationē habet adorare cum chro tribuir̄.
Quod obycir̄: Multos a chro multa petiuisse, id nullā adorationem
euincit, Nam cum circuiret benefaciens oībus et sanans aegrotos, merito
liberationē ab illo petierunt, quem videbant ꝑ digitū Dei miracula fa-
cere, siue iā pro Messia agnoscerent, siue vt ꝓphetam insignē admirarē-
tur, veluti legimus aliquos rumore et fama illius excitatos accurrisse accessisse.
Cor̄ Elisaeo in genua procubuit Sunamitis mulier, et ab illo petit
suscitationē filij 4 Reg. 4. qs ꝓpterea dicet eam Elisaeū inuocasse ꝑ Deo?
Et si talem ritū supplicandi et venerandi alios, scriptura vocat adora-
Luc. 17. 5. tionē vt de chro saepe legir̄, Dicunt item Apli: Dñe adauge nobis fidem.
sed eos petere virtutem faciendi miracula ipsa chri responsio declarat. De-
derat illis antea potestatē sup daemones, eam augeri postulant. At qs
vnquā discipulorū chrm̄ pro Deo agnouit? Sic Elisaeus ab Elia petit du-
2 Reg. 2. plū sprs, nec tn̄ propter hoc ~~Dm̄~~ donū sprale, Elias Deus aeternus est aut
Luc. 23. 42. adorandus pro Deo. Latro qo orat, Dñe memento mei cū veneris in
regno tuo, quae verba an demonstrent chrm̄ ꝑ Deo adorandū esse cuiuis
Act. 7. 60. facile est iudicare. Stephanus commendat vitam suā in manus Act. 7.
verū quid hoc ad adorationē? Constitutus erat chrs a pre seruator, et
vita omniū fideliū in ipso abscondita est Coloss. 3, cum quo et reuelabir̄
cui igr̄ rectius commendet quā ei cui nos pater in haereditatē dedit? Nō
pōt perire, q in chri manu est, q2 pater q dedit filio oīa maior est oībus
quid aut̄ verba haec aliud ōndunt, quam professionē Stephani, quod
per chrm̄ sperat vitā aeternā? Dicit chrs se facturū, quicqd petierit
Ioa. 14. 14. petere in nomē chri. in nomen ipsius Ioa. 14. neq; iniuria, cū enī Deus ipsū fecerit chrm̄ et
Dm̄, cū ei regnū in manū tradiderit, quicqd ad illius regni administratio-
nem

nem pertinet, hoc in potestate hēt filius. Nam oportet eū regnare donec subjiciat sibi oīa 1 Cor. 15. Ideo ipse dr̄ dare dona hoībus, facere quod petunt in ipsius nōe, effundere domū pr̄is. sed ab ipso petendū esse hoc scriptura mīnquam dicit.

Et in nōe chr̄i petere nō est ipsū adorare, sed fiducia illius, q̄ sanguine ipsius habemus aditū ad thronū gratiæ. Eadem de causa optat Paul. lectis grām et pacem a Deo pr̄e et Dño nr̄o Iesu chr̄o, q̄ per illū spūale hoc regnū administrat, sic cū honorat pr̄ in filio, cū in illius nōe petimus ac ōndimus, nos per illū ad pr̄m habere accessū, Eph. 2. quis aut̄ propterea illū facit aternū Deū? gratia et pax a Dño Iesu chro.

Gal. 4. 8. Por

Sed similiter honorandus est filius, q̄dmodū Pater. Io. 5. 23

Pudenda est insciti a ex copulatiua particula facere comparatiua praeter usū scripturæ. cap. 6. dicit Ioā. discipulos multitudini opposuisse panes, similī et pisces, an propterea panis et piscis eodē mō apponī? aut num propterea panis et piscis, idem sunt q̄ similī apponunt? Sic garrit Car. honorādus similī filius

Pater honoratur, filius similiter honoratur
Ergo est idē Deus cū pr̄e æqualī honorandus

Rex honorat a subditis, pater familias similī honorat a suis, ergo æqualī vel eodem mō honorarī. Rudis est ruditas nolle agnoscere quod collationis particulæ sæpissime copulæ vim habeant, vt q̄dmodū hō gladio occidit, sic et fuste an. in his similitudo est in mō cædis. an vero copula eandē, vt q̄dmodū primū verū est, ita sām q̄ verā sit. Chr̄i apologia hic consistit, vt ōndat eū nihil ppria autoritate facere, sed prīm esse q̄ operet. Reg. logī chr̄s de operibus alienis sed de suis. Nam de sanatione ægroti ad piscinā exorta erat disceptatio, itaq̄ violati Sabbathi eam monstrat Deum prīm q̄ ista opera faciat, se nihil posse a se facere, sed q̄ videat a pr̄e, ideoq̄ quicqd pr̄ faciat, hoc similī facere filiū, q̄ pr̄ nō per aliū, nisi p filiū ista opera velit perficere. Si igī putant Deū reprahendi nō oportere si violet Sabbathū nulla et cām esse cur filiū reprahendant, q̄ nō sua sed pr̄is autoritate faciat opera, Illud cū one iudiciū dedisse filio, vt sicut honorarer pr̄ si opera illa ab ipso fieri intelligerent, ita q̄ honorer filius, q̄ pr̄is sit volut organum, nec posse prīm honorari sine filio per quē faciat opera, nec filiū sine pr̄e q̄ in ipso operer ideoq̄ verba nō alio trahenda sunt. Et si maxīme esset actionū æqualitas nō tm̄ mox essentiæ aut naturæ æqualitas inde conficiī aut causatā ēt, &c. Eundem mortuū suscitat Deus et Elisæus, actio est eadem, sed naturæ et causæ valde differunt. Deus sua potentia id facit, Elisæus q̄ sua, sed aliunde accepta. Equus et currus similī properant, sed hic trahit, ille in se motū hōt. Falsissimū igī est quod Car. sumit, chr̄o deberi cultus diuinos, Summa gloriae honore coronauit illū Deus, sed honor ille nō est ahi, quā vt confiteat oīs lingua, quod sedeat in gloria pr̄is, Vt adorer pro æterno Deo nuspiam Scipit. Inuocare iuxta sēnū scripturæ est nominare nomē eius, confiteri ore Dm Iesū, et credere in illum, vel quod Deus suscitauit illū a mortuis a fidelibus requirit scripeura, cultus soli Deo debitos ipsi præstari nuquā mandat. Oportet igī adorationis Dei et inuocationis nōmīs chr̄i diuersā esse ratio, nē, et præter formas in scriptura expressas nemi concedimus alias effingere. Porro. gloria chr̄i et honor. Inuocare christum

Iehouam appellari, non facit æternū Deum.

Ioa. 20. 28.

Rom. 9. 5.

2 Cor. 12.

Eph. 1. Apoc. 7.

1 Cor. 15. Colos. 1. Tit. 2. 13.

Colos. 1.

1 Ioan. 5. 20.

CAP. V.

Gal. 4. 8. Porro argm̃ Carolj ex 4 cap. Gal. extructum est, vbi Paulus eos dicit ab idolis, q̃ natura dij nō fuerant conuersos esse ad Deū q̃ natura Deus sit. Vbi vsitata scripturæ phrasi deum & idola opponit non aut idola & chrm̃, dicit enī: tunc ignorabatis Deū, nunc cognouistis eū, imo cogniti estis ab eo. Non dicit, nunc cognouistis chrm̃, etsi enī vēr hoc ꝙ est, tñ nō opponit chrm̃ idolis, sed Deum prīm vt dixi. Non quod negem chrm̃ deū appellari, sed quod hoc loco illud effici possit, siue quod simplr sīe natura Deus sit; illud vero pernegamus, neq; n. ex gustus quidquis probar.

Christus vocatur sine determinatione Iehouah.
Ergo est natura Deus.

Iehouam appellari, non facit æternū Deum. R. Est fallacia caussæ: Iehouam appellari aliquē, nō facit eū æternū vel natura Deū, vocarī alij ꝙ Iehouah, vt angeli apparentes loco Dei nec propterea concedet æternos Deos esse vt Exod. 3. 20. Act. 7. Gal. 2. Et qd ex veteris testamenti dictis possit confici ~~est~~ iam ante ōndimus. Christus vocar Deus frōs nec habet græca lingua discrimen inter appellationes hebraas el elohim adonai Iehouah. ideo æque facile esset nobis negare chrm̃ vocari Iehouah vt Carolio affirmare, verū vt dictū est nihil in ea re est impedimenti. Quod thomā putat in chrō æternū filiū suspexisse, cū dicit, dns meus & Deus meus, id tum verū fuerit cum ōnderit Apīos credidisse duos filios copulatos. Locus Paul. Rom. 9. a Carolio corrumpit, dum eū antecedentibus connectit, ex qbus est chrs sām carnem, q est super oēs Deus laudandus in secula. Nam vt Erasmus et meminit, post carnem interpūgendū est, et, subiūgenda deinde benedictio, Deus q est sup oīa vel oēs, sit benedictus in secula, nam contextus id monstrat. Cum enī iniudiā deprecatus dixisset se dolere ꝓpter fratrū suor Iudaeor pertinaciā, q se gentiū ministrū psequerent, ac ōndisset se optare vt ad frēs suos esset missus, aut pro illis anathematizatus & segregatus ad euangelizandū (q̃dmodū anathema factus vel segregatus a Deo pro gentibus ad reuelandū illis chrm̃ Gal. 1.) eo quod ornati essent irrigibus donis a Deo, & ex gente illor Deus eduxisset chrm̃. addit enī ꝙ gratias agit Deo pro istis beneficijs, laudet Deus, inqt, aut Deus benedictus in secula. Et alibi eadem verba de prē legunt: Deus & pr̄ Dmi nri Iesu chri, q est benedictus in secula, quod nō mentior. Et alibi Benedictus Deus si quod nomen sīe verbo ponit, ~~est~~ ὁ θεὸς ὑπὲρ πάντων 6. esto ἐστω γένοιτο vel εὐλογητὸς ἐστω. Deinde si ad chrm̃ maxime referendū esset, nihil contra nos faceret. Nam quod sup oīa dr esse, id alibi Paul. sic effert, oīa subiecta sunt illi, & est ante oēs. Deloco 1 Tim. 3 antea dictum est. Tit. 2. Male connectunt magnus Deus & ~~conseruator~~, quor alterū de prē alterū de chrō dr. Et si ad chrm̃ referar maxime, quid absurdi si magnus Deus dicar, q primas teneat inter oēs q principiū & finis est, q nullū habet socium honoris & dignitatis. In summa: Appellatio Dei nō efficit vt sit Deus natura, aut æternus, quod iam sæpe dictum est. Locus 1 Ioa. 5. hic est verus Deus & vita æterna, logr̄ de prē nō de filio, nā ex contextu illud manifestū est. Venit filius Dei & dedit nobis sensū, vt cognoscamus verū illū (Deum) & simus in vero illo (Deo) in filio ipsius Iesu chrō. chrs nos docuit agnoscere verū illū Deū nempe prīm Ioa. 17. Ergo nō possunt verba illa (verū & in vero) de filio intelligi.

Quod si

Jac. 5. 23. honorandus similiter filius

gratia & pax a Deo patre & dño nro Iesu chrō.

ad gloria chri & honor

Jnuocare christum

Quod si est verũ vt est, q̃do cohærebit quod segr. in filio ipsius Iesu chro, nisi in pro per positõ accipiãs per filiũ ipsius, vt Coloss. 1. In ipso dia sunt, si enim dicas esse ἐστιγμὴν in vero illo in filio scte eius, q̃do stabit si illa verba (in vero) loquum de prẽ? Deinde q̃do referar relatiuũ ipsius, si p verũ intelligatur filius, hoc modo: filius Dei docuit nos cognoscere verum illũ filiũ vt simus in vero filio eius, cuius? vel palpari possit relatiuũ ptmere ad vocem, verus. Erit itaq. sẽtia: Filius Dei dedit nobis sensũ, vt verum illud cognoscamus, et simus in vero illo per filiũ ipsius (veri) Iesu chrm. Hic verus scte, quem nos filius docuit cognoscere, est verus Deus. Est igr frivola argutia Caroli. Deinde etsi dicar chs verus Deus, vt et supra cap. 1. ostensũ est, tñ nõ immerito dicerer, q nõ est umbraticus Dns suæ ecclesiæ, sed verus et reipsa.

Tribuuntur chro elogia veri Dei
Ergo est natura Deus.

Dixi antea, aliud esse verbor illor significationẽ in Veteri Testo, aliam in nouo, qz ad diuersas res applicant. Si Car. hoc nõ pbat adferat contrariũ exemplũ. Deus pr est primus et nouissimus α et ω et ego nec fuit ante eũ nec erit post eũ alius Deus creator cæli et terræ visibilis. Quod alias sic effer: extra me et præter me nõ est alius Deus. Est proverbialis locutio, quales multæ in ista lingua sunt. Chs pot α et ω primus et nouissimus dici, qz solus est mediator et pontifex nec hẽt initiũ dier nec finem, sacerdotiũ illius nõ successione illi peruenit, sicut ad Leuiticos Sacerdotes, nec habet prascriptum dieriũ numerũ, nec morte finit, sed hẽt æternũ sacerdotiũ, qz manet in æternũ, cũ sæpe leuitæ sacerdotiũ pmutarint hebr. 7. et sacerdotia prohibent manere per mortem. hebr. 7

Esa. 41. 4. et 44. 7.

primus et nouissimus

Interim obseruet lector Apoc. 1. 21. 22. verba hæc nõ de filio, sed de sedente super thronum dici. Deinde Loci Ioan. 17. ps. 102. Mich. 5. nullã æternitatẽ chro tribuunt, nisi quod finẽ nõ habituru regnũ illius, et quod nõ deficiant dies illius, vnde et vocatur immutabilis. Tertio, Quod alteri chrs musq. altissimus dr. simus sit musqua in scriptura pbat. Car. pro sua solita audacia asserit ex psal. 97. quod Paul. ad institutiũ facere nõ iudicauit. Sed nõ mirũ est si cornicũ oculos configant isti aristarchi, q quod musqua est viderint et quod nec fuit, nec est, nec futurũ est sciunt tñ ac Paulũ emendant, suã minerua quod aiunt. Quarto, De applicatione testimonior veteris testamenti diximus lib. 1. eo Car. remittimus, si, q ibi posita sunt, confutare rit exemplis scripturæ, deliberabimus rectius qd respondẽdũ sit. Quinto chrs musqua naturalis Dei filius dr, sed est υἱοθεσία φύσιν filius Dei, sicut gentes υἱοθεσία φύσιν in bona oleam insitæ sunt Rom. 11. Quando concessimus ita dici posse eo sensũ concessimus quo proprius dr, nempe valde amatus et charus. Solent em naturales et propry filij vehementius amari adoptiuis. Sed quod ille inde extruit, ideo illum ex pris essentia esse natũ, illi tum verũ erit cum Deum in hoem mutauerit, et φύσιν in eo gratiosẽ pbarit. Quomodo aut Deus generat filios supra cap. 1. ostendimus. Sexto De loco Ioa. 5. quæcunq. pr facit et filius similr facit diximus supra in 1. argumento huius capitis. Septimo Adorationis chri et gratiar actionũ eadem est ratio, ac in de probare æternũ Dew, qz illi agam gratiã à Paulo

chrs musq. naturalis Dei filius dr.

Exo. 3. et 20. Act. 7. Gal. 3.

adorationis et gratiarũ actionis eadem ratio

minimũ

Dei nomen multis cõe.

chrm hominẽ Dei appellari

turare per christum

CAP. VI.

nimiũ audacis est dialectici. Cantat illi sanctor secta hymnos ẽ doxologias Apoc. 5. 7. cur nõ ẽ nos beneficia illius ẽ dona grato aĩo amplectimur, cum Deo ita placuerit administrare regnum hoc filij sui vt per illum oĩa largiat. Quod per illum iurat Paul. qd habet firmi-
iurare per christum ad pbanda æterna diuinitatem, cũ alibi et angelos veritatis suæ testes citat 1 Tim. 5. Testor inquiens, coram Deo ẽ chro Iesu ẽ electis angelis vt hæc custodias. Et mulier Tecuitis iurat psalutẽ ẽ vitam Dauidis 2 Sam. 14. nõ quiduis ad quoduis probandũ sufficit. Vides amice lector qbus fundamentis nitatur doctrina hæc, q̃ chrm mediatorem naturæ Deũ esse asserit. Tũ fuerit sincere indicare ẽ veritati plaudere.

CAPVT VI

De diuinitate christi.

Dei nomen multis cõe. Ostensũ est hactenus nõ semel in Veteri testo nomẽ Dei angelis ẽ hominibus attribui, vel quod Dei loco apparerent ẽ loquerẽt, vel quod in dignitate ẽ imperio Deũ referant. At nunc de illis extitit q̃stio quantũ qdem in libris relatũ sit, qualis illor̃ esset diuinitas æterna ne an temporalis. Et quanquã Mosen ẽ Magratus deos dici certũ esset, nunc tñ q̃stio eo audaciæ progressus est, vt de duobus dijs loqueretur ẽ illud cum Deo Israelis eodem iugo copularet.

Apostolos tandem infelicia illa subsecuta sunt tempora, qbus a lectione librorũ sacrorũ ad philosophor̃ subtilitates abducti hoc̃ cæperunt oĩa contaminare et ethnica neniq̃ria pollucre. Cum itaq. Deũ ex essa paterna genitũ ex chro mediatore fecerint contra vrsa scriptura ou̇ oẽ prẽ filiũ, vel duos deos viderẽ admittere. Quare qd de ea sentiamus paucis ostendendũ est. Nam recte indicat Car. cardine totius negotij hic verti ẽ in hoc cap. acrem causæ controuersiam esse constitutã.

chrm hominẽ Dei appellari Extra controuersiã est illud, chrm filiũ Dei eductũ ex Dauidis semine deum q̃ in scriptura appellari, et si nõ alibi saltem apud Ioa. cap. 1. Cum aũt dici de aliquo requirat mens vt schola loquum̃r, sine iam vocabulũ pprie accipiat sive figurate, iure videm̃r tibi aduersarij a nobis postulare, vt. cur deus sit ex scriptura demonstremus.

Vox DEVS in scriptura cõis est, q̃ et angelis ẽ hoĩbus ijsq. tũ bonis tũ malis attribuit, quod fatẽr Car. ipse. De voce locor̃ loquor, ne in differentia vocũ Iehouah ẽ Elohim effugiũ quærat aduersarius.

Plane itaq. est vocem hanc cum de Mose magratibus angelis ẽ diabolo prædicat̃ non posse sigĩcare numen æternũ, vel naturã Deũ, quod sigĩcat cum de prẽ dr. Neq. admitti pot̃ cauillus, quod de chro sine restrictione additã prædicet̃, cum alibi addat̃ vox, q̃ manifestũ discrimẽ notat. Vt. n. concedo Mosen ẽ diabolũ cum restrictione appellari illũ Deũ pharaonis, hunc deũ seculi huius: ita de magistratibus verũ nõ est illi cũ simplr appellant̃ dij, ẽ angeli q̃ expresse vocant̃ Iehouah Deus Abrahã Isaac ẽ Iacob. Iam neq. angeli fuerunt ipse Deus Israelis neq. magratus, etiãsi sine restrictione dij appellent̃. Concedet mi itaq. Car. neq. chrm necessario

Deũ

Deū æternū, Deū illū Israelis, natura Deū esse ob id quod sine restrictione appellēr Deus. Si hoc verū est, sicuti est, rationē aliquā subesse oportet, q̄ efficiat vt oēs illi dij appellari possint. Expendat aūt nobiscū Car. cur Angelū loquentē cū Mose ex rubo velit Deū Abrahæ Isaac Iacob appellari. Nam ne ad æternū λόγον possit referre faciunt stephani verba Act. 7. Apparuit illi in deserto montis Syna Angelus in igne flammæ rubi, Et ne cauillēr angelū fuisse q̄ apparuit in flamma Deū aūt locutū esse Moses addit sic dices eis, Dn̄s Deus patrū nostrōr apparuit mihi &c. Hic nobis dabit vt opinor eum, q̄ angelus in Nouo testo vocar̄, natura Deū nō fuisse, nusquā enī Deus aut Dn̄s chr̄s appellar̄ Angelus apud Euangelistas aut Aplos. Seqr̄ igr̄ officij ratione eū appellari Iehouah, eo quod ipsius vice appareat et loquar̄, sicut legati suōr Regum personā sustinent. Aut si aliā aliquā rationē hēt ōndat nobis eā Car. et nō grauabimur discere. Moses appellar̄ Deus Pharaonis, cuius appellationis rationē aliquā subesse necesse est. Si ꝓpterea Deus illius appellar̄, quod sicut Angeli, ita ipse q̄o personā Dei punientis pharaonē sustineat, q̄ cū ipso est sicut ꝓmittit Exo. 3. velim dicat nobis Car. an externa sit Mosis diuinitas. In scriptura enim idem est, cum dr̄ Deus est cū illo, Deus habitat in illo, Sp̄rs Dn̄i irruit in illū, Deus operar̄ in illo, Diuinitas habitat in illo &c Si itaq̄ ꝓpterea vt dixi Deus pharaonis dr̄, q̄ Dei punientis vicem gerit q̄ cum illo est, in illo habitat, sua diuinitte vel deitte illum adiuuat &c existimo concessurū Car. Deū vel diuinitatē inhabitantem in Mose esse æternā, nec tn̄ ꝓpterea Mosen æternū faciet, nisi oēs sanctos æternos faciat simul, q̄ æternus Deus in illis sua diuinitte habitet et illis adsit, vt Mosi Iosuæ Dauidi Samsoni &c Sin vero ideo Deus illius appellar̄, q̄ potestatem sup̄ ipsū accepit vt puniat et affligat, erit diuinitas Mosis, ob quā Deus vocar̄, ipsa potestas ac imperiū acceptū. Aliā diuinitatē vel aliā caussā cur Deus pharaonis dicar̄ nō reperimus. Idem de corruptis iudicibus dicimus, quos Deus ipse obiurgat, deos et filios Dei appellans. Cum enī in terris Dei vicem gererent in imperio et dignitte constituti, male tuebanr̄ personæ suæ grauitatem et integritatem, prostituentes suā diuinitatem, ob quod grauiter repræhendunr̄. Siue iam illa, siue posterior hæc caussa vera est, erit idem Deū esse, quod dominū esse, in dignitate esse constitutū, magistratū gerere, cum potestate esse &c Et deōr omniū diuinitas erit vel Deus ipse cuius vicem gerunt, q̄ in illis et cū illis est, vel imperiū et potestas quā in manu habent.

Transfer hæc ad chr̄m. Ille vocar̄ Deus rō nusquā diserte ponr̄ cur ita appellēr. Aduersariōr fabulæ quod ex essentia p̄ris ab æterno sit genitus in scriptura nō sunt. Apud Platonē Plotinū Trismegistum Iamblichū et alios platonicos ad verbum extāt. Agnoscet aūt Car. ipse æquū esse vt ad platonis opiniones nemo alliger̄. Quia tn̄ scire volunt q̄ sit chr̄i diuinitas ad Exp̄lm eōr quos Iehouah Elohim adonai et simplr̄ deos appellatos ēē ōndimus de hoc quoq̄ inquirere fas esse iudico.

Iesum chr̄m p̄ris sui nōe oīa dixisse et fecisse opera, cū ipse tū et Apli testanr̄ pluribus in locis. Non enim à seipso locutus est quicquā, sed q̄dmodū p̄r dixit sic locutus est, sermo nō fuit ipsius, sed eius q̄ miserat ipsū, pater viuens manens in chr̄o faciebat opera, nō poterat filius à se facere quicquā sed q̄ demonstrauit ei pater quæ vidit ab illo &c Deus erat in chr̄o recon

cilians

Magistratus Angeli Legati Dei, cur Iehoua elohim dicant.

Exo. 7.

1.

Synonimæ orationes.

2

Act. 2.
Phil. 2.
Luc. 10.
Matt. 28.

2 Tim. 1.

CAP. VI

Magistratus Angeli Legati Dei, cur Jehoua elohim dicant.

cilians sibi mundum, Deus erat cum illo, fecit opera per illum, habitauit et mansit in illo, plenitudo diuinitatis in eo habitat corporaliter, spiritus Domini fuit super illum, fuit in forma Dei, unctus fuit spiritu Sancto et virtute idque prae consortibus &c

Haec et similia ostendunt christum non suum in mundo egisse ~~officium~~ negotium sed fuisse in iis quae patris ipsius erant, qui illi adfuit plena diuinitate vel copiose abunde luculenter, et protexit in omnibus discriminibus quaesiuit illius gloriam &c. Jam quaero ex Car. an sicut Angelos et Mosen ita et christum concedere velit Deum esse, propterea quod Dei vicem gerat, illiusque legatus et nuncius sit, quod si facit, intelligit diuinitatem ipsius vel Deum aut deitatem in ipso habitantem esse aeternam. UNUS enim tantummodo Deus est qui in Sanctis suis habitat per spiritum suum.

Exo. 7. 1. An autem propterea christus aeternus debeat dici viderit ipse, nos nihil tale inde consequi posse plane videmus: Sin autem propter imperium orbis terrarum futuri propter dignitatem et potestatem, propter Judaeorum et gentium regnum sibi subiectum Deus dicitur, ob quam caussam et christus ~~Dns~~ Rex et Dns quae idem sunt vocatur, erit diuinitas illius ipsum imperium ipsa potestas dignitas et exaltatio. Aliam caussam nusquam in scriptura monstrabit Car.

Synonimae orationes.

Nos in eo exaequemus Mosen magistratum christum angelos et quidquid deorum nomine censeri, quod omnes facti constituti et ordinati sunt a Deo Israelis dii et Domini. Quamuis igitur in illis omnibus diuinitatem statuerit Car. eandem a nobis in christo statui sciat, et quicquid responderit interrogatus de Mosis diuinitate, idem sibi a nobis responderi sciat. In aliis non ignoramus quantum ab illis christus differat.

2

Ad hanc posteriorem diuinitatis rationem, qua propter regnum et imperium dii dicuntur hactenus semper respeximus, ideoque aliquot rationes colligimus quae omnes ad dignitatem christi spectant, ut sunt: sanctificatio unctio creatio exaltatio &c quas Car. in hoc cap. confutare nititur, sed quas habeat demonstrationes postea videbimus. Nunc magis planum faciemus quodo sibi constent Euangelistarum et Apostolorum phrases.

Joannes dicit sermonem illum fuisse Deum in initio praedicationis suae, sed πρὸς θεόν coram Deo, in oculis Dei, non coram hominibus, nam sui non receperunt illum, de hoc dicetur sequenti capite.

Christus Joa. 17. non tantum in initio praedicationis suae, sed ante conditum mundum testatur se gloriam illam ad quam per mortem ingressurus erat habuisse apud patrem. Petrus dicit Deum, postquam suscitauit illum fecisse Do-
Act. 2. minum et christum. Et Paul. propter hoc exaltauit illum Deus et dedit nomen
Phil. 2. supra omne nomen. Sic ipse christus ante mortem dicit sibi omnia a patre suo tra-
Luc. 10. dita esse. Et post resurrectionem dicit rursum traditam sibi esse omnem potestatem
Matt. 28. in caelo et in terra. Haec cum videantur dissentire inuicem, non tamen dissentiunt, nam Joan. expresse addit apud Deum et apud te.

Tria igitur hic consideranda sunt. 1. Jesum christum fuisse Deum et Dominum Judaeorum et gentium, vel habuisse gloriam suam ab aeterno, sed coram Deo cui omnia sunt praesentia. Sicut et nos accepimus in christo Jesu gratiam ante tempora se-
Tim. 1. cularia. 2. Illum fuisse ~~in mundo~~ Immanuelem Dominum et Deum Ecclesiae ab ipso statim utero, sed coram Deo adhuc, non coram hominibus, nisi quod mater verba angeli dicitur in corde conseruasse, etsi non intellexit. Nam respondente christo cui reue-

latum

latū fuit, oportet me esse in ijs q̄ p̄ris mei sunt, addit Lucas, et nō intel- Luc 2.
lexerint verbum hoc. Deinde cum baptizatus sanctificatus et in mun-
dum in ꝓpria missus est, fuit q̄ sicut antea Deus chr̄s et Messias, sed
adhuc apud Deū tantū, apud nullū hōem, et nullius hōis indicio, nisi q̄l
Joa. dicit, se et nescisse sed revelatū esse per apparitionē sp̄s q̄ ille es
set chr̄s, circuibat tum benefaciens oīb⁹, ꝓdicans se esse chr̄m, se esse filiū
Dei, se esse in forma Dei, venisse a Deo &c. Sed nō receptus est, imo pro
pterea quod se regē illor̄ dixisset in crucem sublatus est, pauci receperūt
eū pro Messia, q̄bus dedit hoc ve filij Dei fierent. Sed illud nō facit
vt apud hōes pro rege aut chr̄o agnitus dici posset, nā a principibus po
puli sui oppressus est. 3. Post mortem tandem accipiens in hereditatem
oēs gentes, oēs fines terræ cum assumptus in cælū est, tum declaratus est
apud hōes q̄ Deus chr̄s Dn̄s et filius Dei, cum gloria et honore coronat⁹
est, consedit ad dextram maiestatis, q̄ dignitate sua se. i gloria antea apud
p̄m tantummodo absconditā habebat, quæq. miraculis ipsius quodammo
do delineabat. De illa sdi temporis gloria post baptismū loquunt dicta
varia, q̄bus ꝓdicat chr̄s vt Joa. 2. manifestauit gloriā suā. Et alibi, cum
ob miracula obstupescunt, transfiguratio in monte et similia. Oīa mihi tra
dita sunt a p̄re meo, oīa p̄ris mea sunt, dedisti ei potestatē oīs carnis &c. Et
locus Joa. 1. Sermo erat Deus, erat in forma Dei, sed oīa ista erant apud Deū
nondum agnoscebant vere apud hōes. De tertio tempore post resure-
ctionē loquunt illa vidimus gloria eius: Oportuit filium hōis p mortem
ingredi in gloriā suā Luc. 24. propter passionē mortis videmus Jesū gloria
et honore coronatū, Hebr. 2. Est imago Dei inconspicui Coloss. 1. ante oēs
primas tenens: habet nomen supra oē nomen Phil. 2. fecit eū Dn̄m et chr̄m
Act. 2. hodie genui te psal. 2 Hebr. 1. Act. 13. Est splendor gloriæ et character Phil. 2.
substantiæ illius. Dn̄s gloriæ Act. 13. habitat in eo plenitudo divinitatis Coloss. 2.
1 Cor. 2. Nam loqr̄ de chr̄o glorificato quod potenter demonstratus sit filius Dei
ex resurrectione Rom. 1. et quod regnū suū administret cū summa gloria
Ex his consideratis deprehendet futilitas obiectionis aduersariorū. Si post
resurrectionem primū Dei filius Deus et chr̄s factus est
segr̄ quod antea non fuerit, cū tū Deus et filius Dei dicat̄ ante mortē.
Respondeo cum Joame, fuit sed apud Deū, apud hōes nō fuit. Nam pauci illi
q̄ receperunt eum, quæq. vulgus maledictum appellabat, Joa. 1. vt messiam
suū esse cognouerunt, ita Deū vel Dn̄m vniuersorū: Judæor̄ simul et gen-
tiū ignorauerunt. Idem vix tribus post ascensionē annis capit intellig
quod ad gentes pertineret chr̄s, idq̄ opera et ꝓdicatione Pauli, deinde quoq;
Petri et aliorum. Act. 10.

Jam videamus rationes Caroli, cur ab officio chr̄s Deus dici nō possit:

1. Generatio vel divinitas ab vnctione distinguit̄ in scriptura
Ergo nō ab vnctione Deus dici pōt, sed a generatione.

Resp. Verū est illa distingui. Nam vnctio sp̄s sc̄ti ꝓdicat̄ de chr̄o baptizato
et initiato ad docendū cum dicit sp̄s Dn̄i sup me &c. Luc. 4. Generatio vero
divinitas regnū exaltatio ꝓdicatur de chr̄o suscitato Act. 13. Interim nemo
negare pōt vnctionē illam fuisse primū regni vel dignitatis initium, tum

eminse

CAP. VI.

enim se Regem Iudæor̄ professus est, et si illa Dei formā deposuit, et servi habitu sumto ad quærendū regnū gentiū profectus est Luc. 19. Imo si sdm sig̃cationē vocis (generatio) loq̄ velimus, possemus recte dicere illū in Iudæor̄ regem genitū esse à Deo quando baptizatus et missus est in mundū, unctus spr̄u Scto, qdmodū in gentiū caput exaltat⁹ et genitus à Deo dr̄ post mortem. Sed Paul. citans illud: filius meus es tū &c ad manifestationē uberrimæ gloriæ illustrissimā respexit. &c.

2. Persona prior est officio, ut Solomo prius est filius quā Rex
Ergo et chr̄s prius est filius Dei, quā rex messias; et prius
Deus, quā redemtor, ac proinde nō ab offō Deus et filius Dei dr̄.

R. Fallacia est in æquiuocatione. Nam filiū Dei et Deū esse nō sunt subæ aut naturæ vocabula sed officij. Ostensū enim est antea filios Dei esse quos Deus amat, sicut Israëlitæ sunt filij Dei, sicut et credentes, et deos constitui q̄ cum potestate à Deo ablegant̄ ad efficiendū aliqd antea docuimus. In antecedenti, q2 de hominum filijs loquitur, verum est, pri⁹ esse filium Solomonem quam regem apud homines. Nam apud Deū nulla est temporis permutatio. Et hoc sensu de chr̄o recte dr̄ fuisse prius hominē et Mariæ filiū, quam Deum aut filium Dei. Nam 30 annor̄ fuit, quando in mundum missus est, 33 quando Deus et filius Dei declaratus est. Sed ἀμφιβολία est ut dixi in voce filius et Deus, q2 accipit pro personæ vocabulis cum utraq; sit officij. Nam Dei grātio non est ut hominū, quare et hoc si dicar̄ ꝓpter conceptionē ex spr̄u Deus et filius Dei appellari, sic intelligēdū est quod illa sit veluti prima gloriæ futuræ declaratio, delineatio.

3. Deus nō pōt sibi æqualem facere per unctionem
Filius aut̄ est æqualis,
Ergo non est per unctionem Deus.

In minore est ambiguitas. Paulus dicit fuisse æqualem Deo, sed seipsū explicat, quod in forma Dei fuerit, illud quid sit supra explicuimus cap. 3. Non enim paul. duas naturas opponit, sed unius hōis chr̄i duplicē formam et conditionē vitæ, quod diuitias paupertate, gloriā contemtu, felicitatem miseria permutarit, et ex Rege Iudæorū factus sit victima, ut nos ad Deum adduceret, ac ita propter mortē euectus ad ampliorem longe dignitatem. Nam ἰσοθεόν et ἰσάγγελον esse nō sig̃cat naturā illorū assumere aut habere, sed gloriā et conditionē vitæ asseq. Et unctio hæc ut prius diximus gradus fuit ad imperiū et dignitatem.

4. Conceptio miraculosa nō facit natura Deum
Ergo nec chr̄s ꝓpter illam est natura Deus.

Concedo totū argūtum. Natura chr̄s nō est Deus aut à se, fater̄ eni à prē sibi oīa esse tradita. Interim ad dignitatē aliqd et̄ hoc facere, ut propterea Dn̄s et Deus dici possit ne ipse quidem Car. negabit. Et antea dixi, ista oīa collecta esse à nobis, nō quod ex singulis eor̄ certa diuinitatis rō sumi posset, sed quod oīa ad unū scopum colliment et ondāt eximiū quid et peculiare præ alijs habuisse chr̄m, quod in illo emicuerit et magnū futurū ostenderit. Exaltatio post mortem tandē veluti complementū alior̄ omniū accessit, q̄ quod in illis veluti delineatū fuit manifeste tandem declarauit.

5. Si propter officium esset Deus, oporteret
tandem aboleri, q2 offm̄ aboletur.

Respondeo per instantiam. Eadem ratione colligat Car. illius regnū abolitū

obolitū iri. Nam regem et Messiā esse certe officij nōa sunt, sicut intercedere, dare dona hoībus, mittere sprm S. &c. Regni et diuinitatis eadē ut diximus ratio est. Quare si recte Paul. dixit 1 Cor. 15. Eum traditurū regnū Deo et patri, quocunq. tandem sensu accipiat Car. recte nos, imitati illum, dicemꝰ diuinitatē suā traditurū Deo et pri.

Ergo duos deos habetis, inquiet Car.

R. Supra dixi decantatū fuisse in Iudaico populo et Mosen et Magratus et Angelos esse deos appellatos, neq. tn̄ unquā extitisse qstionē an multi dij essent, qꝛ intelligebant diuersissimā esse appellationis rationē. At nostri aduersarij id inde colligere nō dubitant. Dicat nobis Car. An pr chri Iehouah et angelus loquens Mosi ex rubo sint duo Iehouah? aut an Moses et Deus sint unus Deus an duo? et quod responderit hic, idem nos de Deo et chro filio eius dicemus. Si dicam propheta Thesbites est Elias, Ioannes baptista est Elias, Ergo sunt duo pphetæ Eliæ thesbitæ, nonne rideret Car. puerilem captionē nōis ὁμονίμου? Et qua fronte copulat hic simul ob diuersissimæ sigcationis vocem ea q̄ cælo toto distant? Si de ijs loquerer quor par est conditio ubi eadem vocis maneret sigcatio admitti posset numeri multiplicatio, ut Carolus est Rex, Ferdinandus et Maximilianus itē, Ergo sunt tres, recte colligerem. Sed si dicam: Matthias est Rex hungariæ, Modiperator, qꝛ iuxta horat. regna vini sortir, talis est qo Rex, Ergo sunt duo reges, ridear merito cum collectione ἀπυσάτῳ. Sic Moses dr Deus, reges principes iudices qo, Ergo sunt multi dij rectū est. Sed creatorē et creaturā sic copulare; præterquā quod inscitiā tali hebræo indignā hēt, etiam impium est.

Venio iam ad sophismata Carolij detortis aliquot locis in caussam istā aspersa, quæ breuiter detegenda sunt.

I Sophisma: Non sit in te Deus recens. Ps. 81. 10.

R. Loqr de idolis q̄ ab hoībus sculpebanr et formabanr, nō de dijs ijs, quos Deus ipse format et constituit. Sicut facit Exod. 7. ps. 81. et de chro Act. 2. fecit eū Dm̄, dedit ei nomē phil. 2. Nam si de his loquerer contradiceret sibi Deꝰ.

II. Oīa tua mea sunt, et oīa mea tua. Item pr in me et ego in prē. Ergo nō habet precario acceptam diuinitatem. Ioa. 17. 10.

R. Chrs loqr de electis sibi traditis in hæreditatem, sicuti antecedit, tui erant et dedisti mihi, illos ait sibi curæ esse, se pro illis orare, qꝛ sint pris. Oīa em̄, ait, mea tua sunt, et oīa tua mea. Prouerbiale est dictū de summo consensu āi et voluntatis, quod habeo inquit a te habeo, et quos tu pro electis habes, illos mi dedisti ut eos qo habeam. Nimis extendit Car. dictū. Si illum secutus inferā: Oīa chri sunt pris, ergo et mors, quid dicet? similis est alterius dicti sensus: Pater in me et ego in prē. Sumus unū, diligimus nos mutuo sumus aīa una et cor unū, sicut pruerbio in alieno corpore viuere dicunr qui amant.

III. Quod dicit nō esse multas diuinitates suo sensu recte dicit. Nam si per diuinitatē chri intelligit hoc quod Paul. nempe prm inhabitantē in filio glorificato copiose et luculēter certū est nō, nisi unū esse Deū, atq. ideo unam diuinitatem: Si in pdiuinitatē intelligit potestatem et imperiū chro Mosi Magratibus datū, nō est caussa cur nō plures diuinitates possint dici. Sed Paul. ut dixi per inhabitantem plenitudinē intelligit patrem.

IIII Rid.

CAP. VI.

IIII. Ridiculum est quod ob particulam diuinitas in Apoc. 5. additam falsarios nos vocat. Quasi vero a multis annis ista vocula nõ lecta fuerit, et adhuc legar̃ latinis libris. Impingit idẽ Serueto quem vult primũ inseruisse hanc voculam, cum ante natũ Seruetum multis seculis ita legerint latini. Quid aliud preceris eiusmodi hoĩbus quam sanam mentem? Mihi qdem libet exclamare: Sic immensa caui spirant mendacia folles. Digna vero res ob quam aliquis cõem lectionem secutus falsarius appeller̃, nisi quod Carolio satis est impotenter conuitiari vocando hanc furiam, hunc aliud quod iussit splendida bilis, vt de furioso Oreste dicit Satyricus. Nobis vero et̃ in illo loco æquipollent gloria, honor, regnũ diuitiæ et diuinitas, oĩa em̃ loquunt̃ de potestate cæli et terræ tradita agno ꝓpter passionem mortis.

Apoc. 5. 12.

5. Chr̃s vocatur filius Dei ante conceptionem Prou. 8. 30. Dan. 4. Mich. 5. psal. 2. Coloss. 1. hebr. 1.
Ergo non tantũ filius Dei est ex conceptione.

Rndeo ad antecedens, vocar̃ filius Dei sed in typo. Verũ insuite inde infert Car. rerũ sigcatar̃ existentiã. Si dicam: Zacharias dicit, videbũt quem transfixerunt, Ergo tunc chr̃s mortuus fuit. Item Esaias: Posuite in lucem gentiũ, Ergo tunc extiterunt gentes illæ ad chr̃m conuersæ, huc sclt confugeret Car. vt diceret ꝓphetas de futuris loq, cur ergo hic idem nõ admittit? Cæterũ quã nihil ad chr̃m pertineant loci prou. 8. 30 supra ostendi, vbi de alijs qo dictum est.

6. Si propter grãtionem ex matre, propter vnctionẽ et resurrectionem &c Deus et filius Dei est, Erit Deus temporalis.

Concedo totum. Illum sclt Dm̃ et chr̃m factum in plenitudine temporis. Quod si per inhabitantẽ deitatis plenitudinẽ intelligit Patrem dantem illi gloriam et potestatem, nõ erit temporalis diuinitas, sed si regnum et potestatem vocat diuinitatem, nõ negamus in tempore accepisse.

Ps. 81. 10.

7. Cuiuscunq diuinitas vera et subialis et æterna est hunc æternum Deum esse oportet, Sed chr̃i diuinitas est æterna, Ergo est æternus et verus Deus.

Ioa. 17. 10.

R. Maior est falsa, quia omniũ electorũ æterna est diuinitas, q̃ in ipsis habitat per sprm̃ S. nec tamẽ quisquã ob id dr̃ æternus Deus. Non est alius Deus q in nobis habitat, quãq in chr̃o Mose Samsone Gedeone et alijs. Imponit Carolio illud, quod per diuinitatem inhabitantẽ, qddã ex essentia Dei transfusũ in chr̃m imaginatur. Sed scriptura sẽ satis explicat, qdo Deus in hoĩbus sit maneat et operetur.

8 Nulla diuinitas est extra subsistentias vel hypostases, Ergo et chr̃i diuinitas æterna hẽt æternã hypostasim.

Concedo totũ nihil contra nos, si per diuinitatem intelligit prm̃. Non enim ille est ἀνυπόστατος: sin intelligit per diuinitatẽ gloriã et potestatẽ chr̃o datam, neq. diuinitas æterna erit, neq. ipsius ὑπόστασις. Est ἀμφιβολία in voce diuinitas.

9. Quorum eadem est diuinitas eor̃ eadẽ est natura Ergo chr̃i et pr̃is eadem est natura.

Nego antecedens, in arca et Mose est eadem diuinitas, vel idem Deus in vtroq habitat, nec propterea sunt eiusdem naturæ, si diuinitatẽ intelligit gloriã, tunc nec diuinitas eadem fuerit, ac proinde nec natura.

X. Nul.

10. Nullus est Verus Iehouah q nõ sit creator cæli et terræ
chrs est Iehouah, Ergo natura Deus est et creator.

R. Est æquiuocatio in voce verus, q2 in maiore sigcat natura Deum in minore opponir imaginationi et umbræ. Angelus apparens est verus Iehouah, Moses item est verus Deus et Dns pharaonis, non imaginatione tantum sed vere, hoc mõ concessimus chrm verum Iehouah dici posse, sed si negemus vnde probabit Car.

11. Qui restituit imaginẽ Dei est natura Deus
chrs restituit, Ergo est verus et naturalis Deus.

Sunt quatuor termini, Aliter restituit eam Deus pater ex quo oẽ donũ bonũ est, alr chrs paternæ voluntatis nuncius et mediator, alr Paulus q et ipse suos generauit Deo 1 Cor. 4. Et verbum Dei semen incorruptibile 1 Pet. 1. nos regenerat et, sed oia vt media ordinata. Simile est quod de renouatione dr. Deus eduxit Israelitas ex Aegypto, Moses qo Angelus Dei qo, quis ex illis vnum Deũ faciat? cum hi ministri sint, ille liberationis Author.

12. Sancti Veteris Testi deprecati sunt faciem Dei,
chrs est facies Dei, Ergo chrm deprecati sunt.
et per consequens fuit tum realiter.

Sunt quatuor termini. In maiore facies Dei iuxta linguæ idiotismũ est idẽ quod Deus ipse. Et æquipollent: adoremus Deũ, adoremus faciẽ Dei, Et, corã facie eius vel in conspectu eius. Inde sunt locutiones: facies mea pcedet te, Exod. 33. onde faciem tuã ps. 79. auerte faciem &c. In minore chrs facies Dei dr figurate, q2 in illo se Deus manifestauit mundo, faciens opera p illum. Angelus faciei Esa. 63. dr angelus facies Dei, eo quod loco Dei vel in conspectu Dei populo adsit. Ac si dicat pro facie vel præsentia Dei. angelus illis, fuit typus chri, q vt imago Dei ita et facies Dei dici pot. Quod negat Car. chrm posse esse faciem Dei, nisi eiusdem sit naturæ, illud friuolum est, nam qcunq. ipsius loco missi sunt facies Dei dici possunt. Error Caroly ex crassa ignorantia sermonis est. Rationes cur chrm faciem Dei appellari putat veræ sunt, si recte intelligantr. chrs In Veteri testo facies Dei non vocar nisi in typo, In nouo ideo, quod in illo pr manifestatus sit et cognitus, quod p ipsũ habeamus accessũ ad patrem: quod voluntatẽ ipsius nobis patefecerit: quod in gloria Dei sedeat, vnde etiã proprius et vnigenitus filius vocatus est. Sed quod ab hoc officio distinguit Car id quod filius sit, et æternã generationẽ sommiat, in eo et se et alios fallit extra scripturã otiosor hominũ inanes speculationes inculcans.

facies Dei

chrs facies Dei

Locus Dan. 12. Exurgat Michael princeps Magnus &c proponit typũ chri in angelo, nõ euincit chrm tũ fuisse, nisi de oibus typis idem sentiendũ demõstrauerit Car. Alter ex cap. 9. Exaudi nos propter dm, quã puerilr est detortus, vt ppter chrm Danielem pcatũ esse probet. Debebat hebræus iste proprius admouere librũ oculis, si nobis ἀναλφαβητοις mysteriũ reuelare volebat. Hactenus enĩ didicimus formas illas loquendi reciprocor et relatiuor habere vim vt sit Dne exaudi nos ppter Dm, idem quod ppter temetipsũ, sicut et vetus versio sentiam recte explicat. Sic dr Dns pluere a Dno ~ a seipso Gen. 19. Sic Deus hebræor occurrit nobis, ideo ibimus viã triũ dierũ in desertũ, et sacrificabimus Dno Deo nostro ~ ipsi Exod. 6. Ego sũ Dns, Ego apparui Abraham Isaac et Iacob in Deo omnipotente, pro in meipso vel in mea omnipotẽtia. Sic Exod. 33. Ego vocabor in noe Dni, pro, in noe meo. Sic Exod. 34. Nullus insidiabir terræ tuæ, apparente te in conspectu Dni Dei tui, pro in conspectu meo. Sic Num. 18. Ego dedi vobis fres vros Leuitas de medio filior Israel, et tradi

Antecedẽs pro relatiuo

di

CAP. VI.

di domū Dño, pro, mihi ipsi. Sic in Nouo qo testo idiotismi illi reperiū:
tur, vt, expectantibus reuelationē Dñi nostri Iesu chri, q et confirmabit
vos vsq; in finem sine crimine in die aduentus Dñi Iesu chri, pro, aduen:
tus sui. Hæc cum in singulis fere paginis Veteris testi occurrant, cur
ita oscitanter Car. hebraicissat, q tñ alios oēs præ se magno aīo con:
temnit, et alium nobis comminiscitur Dñm, ꝓpter quem exaudiat Deus, de
quo scriptura nihil scit.

13. Is est splendor gloriæ Dei, per quē facta sunt secula
nō per carnem. Ergo λόγος est splendor gloriæ nō hō chrs.

R. Minor est falsa, q2 Paulus dicit quod ꝑ sanguinē crucis suæ condi:
derit fecerit restituerit et reparauerit oīa, non ꝑ æternū filiū ociose qui:
escentem. Et est ἀμφιβολία in phrasi facere secula. Nam de orbe terrar
futuro logr Paul. vt hebr. 2. explicat. hoc capite 8 copiosius demōstrabir.
Nam q̄cunq; ibi ꝓdicant cap. 1. quod verbo potenti oīa portet, quod purga:
tionem peccatorū per semetipsū fecerit, quod thronus eius in secula sit, Il:
la oīa de Iesu chro Mariæ filio dicuntur q mori et pati potuit. Car. inepte
ad primā Creationē refert contra ipsius chri testimoniū, q Deū Israelis
conditorē vniuersi patrem suū vocat, Ioa. 8.

14. In prima Creatione chrs nō extitit sdm Photinianos,
in sdā creatione nō ad hoīs sed ad Dei imaginē oīa condita sūt
Ergo nō propterea Deus est chrs, q2 ad imaginē ipsius condant oīa.

R. In minore imperite opponuntur Deus et homo, cum idē sint natura,
sed conditione et forma vitæ tantū differunt. Nam hō ille Iesus ex virgine na:
tus, q à Iudæor regno, q forma Dei erat deposito ad tempus serui formā sum:
sit et pri obediens factus est ꝓpter passionē mortis exaltatus gloria et hono
re coronatus est, Deus Dñs et chrs Ecclæ suæ declaratus est, et accepit oīa in
hæreditatē, vt faceret conderet crearet oīa ꝛ duos populos in vnū nouū hoēm
et q2 sunt fideles caro de carne eius, ideo et imaginis illius conformes fiunt, vl
ad imaginē illius creant. Et ipse chrs sdm imaginē Dei creatus dici pōt, q illū
iubemur induere, cum nouū hoēm induere iubemur. Eph. 4. Et in gloria sua
imago Dei inconspicui dr, coloss. 1. Cum igr idem sit esse chrm, et condere
nouū hoēm, q ipsi sit conformis, quid absurdi hic est, si ideo dicar Deus, quia
condant ad ipsius imaginem oīa, et ideo dicant oīa sic condi, q2 ipse sit Deus
et Dñs noster. Interim nō negamus cū ad imaginē Dei ~~no~~ renouari dicimur
scripturā de prē loq. à quo et chrs et membra ipsius imaginē diuinā habent.
Hoc saltem non grauabir concedere Car. si non caussa sit proxima cur Deus
dici possit, ad dignitatem saltem chri facere aliqd, q2 oīa sic creant, vt ipsi
fiant conformia.

15. Si ideo Deus est q2 ꝓmissiones oēs in ipso completæ sint
Oportebit chrm diuinitatē acceptā referre renouationi nrā
et temporalis erit. Sed vtrumq; blasphemū est, Ergo et falsum.

R. Est æquiuocatio in voce diuinitas. Car. intelligit æternum qddam ex essa
Dei in chrm transfusū aut cū eo copulatū vnione nescio quā, hoc nos negam
q Deū esse dignitatē sigcare antea ondimus, ad eam dignitatem ꝓpter pas:
sionē mortis exaltatus est, hoc dicit Paul. ipse. Iam mors illius et renoua:
tio nra quā sint coniuncta nec Car. ipse ignorare debebat. Quod de tem:
porali Deo garrit, antea explicatū est. Si per inhabitantē diuinittis plenitu:
dinē patrem nobiscū intelligit, nō erit temporalis diuinitas, etsi in tempo:
re filio adfuerit. Sin dignitatem, plane confitemur, chrm eam in plenitudi:
ne temporis accepisse. Et cum aliā caussā cur Deus aut Dñs dicar nō
repe.

reperiamus (si nō admittit Car. hoc, quod ideo sic vocer̄, q2 Dei loco agat et legatus illius sit) quam quod habeat subiectū populum, regnū et potestatē, ideo existimamus nos, qdqd ad illā regni dignitatē ptinet recte ad caussas cur Deus sit referri. Ostendat nobis Car. aliā caussā expressā in verbo Dei, et libenter amplectemur, nō æternā suā generationē cum platonicis philosophis ne nobis obtrudat, q̄ cum verbo Dei ex diametro pugnat.

16. Si ante Creationē chr̄s fuit Verus Deus,
non ex operibus diuinitatem consecutus est.

R. Est ambiguitas in voce creationis, ille eni de prima creatione accipit nos de creatione orbis futuri, ante illā et ante hanc fuit Deus, sed apud Deū vel coram Deo, non coram hoībus. Nobis factus est Dn̄s et chr̄s vel Deus post mortem propter passionē suā phil. 2. hebr. 2. q̄ creationis illius fuit initiū, cum vnica oblatione consummauerit Sanctos. Ioannis dictum: in initio erat verbū de prima Creatione nō loq cap. sequenti ostendemus.

17. Si ob creationē Deus est erit dimidiatus adhuc Deus,
q2 nondū illa est perfecta. Ideo nō ob illā Deus dr̄.

R. Paulus ipse dicit nondū ei oīa subiecta esse, et oportet primū destrui principatus, mortem, et alios hostes. An propterea imperfectus Rex sit viderit Car. Nos hoc dicimus Illum regem Vniuersor̄ perfectissime constitutū esse etsi nondū nati sunt q ad illum adduci debent. Si eni hoc faceret dimidiatū Regem, nec Deus pr̄ pfectus creator esset, q2 quotidie creat. Chr̄s per mortem suā semel creauit oīa, et reconciliauit ēt illa q̄ futura adhuc sunt Ideo perfectus et totus nō dimidiatus creator et Deus est, vt blasphemat Car. Tædus factū pro posteritte ēt nō ꝓpterea imperfectū est, q2 nondū extat posteritas, sacrificiū chr̄i nō ꝓpterea dimidiatū aut imꝑfectū est, q2 nondū nati sunt oēs, q ab illo à peccatis mundati sunt.

18. Latitudo longitudo profunditas Dei Eph. 3. nihil est aliud
quam superans sciam charitas chr̄i.
Ergo nihil ad caussas cur chr̄s Deus dicatur.

Regni chr̄i administrationē in eo esse sitam vt inhabitet in nobis p sp̄m S. q doceat nos cognoscere mysteria Dei et excellentē dilectionē ipsius erga nos nemo hactenus negauit. Et qd absurdi si ꝓpterea quod regni huius administrationē in manu habeat Dn̄i illū et Deum appellari affirmemus? Certe vertat se Car. quocūq. volet, si, vt sæpe dictū est nō admittit chr̄m Deū dici q2 pr̄is loco doceat, et illius legatus sit, necesse est vt, si cum scriptura loq vult propter regnū honorē gloriam chr̄m Deū Dn̄m et regem dici concedat. Generationē æternā nec probauit nec probaturus est vnquā ex his qdem libris, q noui testi appellantur. Platonis aut̄ et alior̄ philosophor̄ opiniones simplici verbo Dei præponere hoīs est, q nec Deum magnifaciat, nec pietatem adeo habeat caram. Reddat nobis vt supra diximus caussam cur Moses angeli magratus dij vocentur, ita sibi ipsi de chr̄o q° responderit.

19. Nulla creatura pōt Deo æqualis esse
chr̄s est æqualis Deo, Ergo nō est creatura tantū

R. Minor loqr̄ non de æqualitate naturæ, sed operationū imaginis et formæ vt antea q° ostensū est. Pater oīa per filiū facit, filius nihil sine pr̄o Ergo simul et æqualr̄ operant̄, at non mox hinc causarū similitudo vel æqualitas excuditur, vt qdmodū pr̄ à se ita et filius à se operer̄. Chr̄s fuit in forma Dei erat Rex Iudæor̄ destinatus et ob id in mundum missus.

Ist

CAP. VI.

Istud a Paulo dr ἰσοθεόν esse vel Deo similem. Maior de æqualitte naturæ loqr, sunt igr quatuor termini. Deus gloriã suã et honorem quod ipse sit creator vniuersi, nemini dat ne chro qdem, multo minus idolis de qbus ppheta loqr. Nam exponit mox quod dixerat addens, nec laudem meã sculptilibus. Obseruet lector modestiam plane carolinã quod chrm nõ vereatur adnumerare sculptilibus. Annotauit gloriam meã alteri (de duobus) nõ dabo, vt sclt persuadeat a ppheta chrm opponi Deo patri. Nã alioq nõ video quis vsus sit plusquam grammaticæ illius exceptionis (de duobus) quod cuiusmodi sit iudicet pius et chriamus animus.

20. Scopus Apologiæ chri Ioa. 10. est vt se probet natura esse Dei filiũ non officio aut adoptione, qz sit sanctificatus a pre et missus in mundum. Ergo sanctificatio nõ est caussa cur sit Deus, sed tantũ confirmatio quod sit sicut regnũ Solomonis est infallibile argntum filiationis, nõ est cã cur sit filius.

Ioa. 10. 35. R. Scopũ chri hunc nõ esse quẽ pponit Car. et pueri norunt, nisi qui nondum ære lauantur vt Satyricus ait. Inspiciat lector textum et consideret, certe in cote citius argentũ reperiet, quã apud Ioa. quod Car. sommat. Iudæos offensos fuisse hac voce quod chrs se filium Dei esse, aut prm suum Deũ esse dixisset, ipsa chri verba ondunt. Vos dicitis, blasphemas, qz dixi filius Dei sum, hoc est πρωτόμετον, nõ, an sit natura Deus. Iudæi contradicunt, tu cum hõ sis facis teipsũ Deũ, chrs confirmat a maiori vt vocant, Scriptura vocat deos (non tantũ filios Dei) illos ad quos sermo Dei factus est, et nemo queritur blasphemiã esse, aut solui scripturam. Cur igr me blasphemũ vocatis, q me tantũ filiũ Dei esse dixi, cum ab illo sanctificatus et in mundum missus sum. Esse aut se missũ et sanctificatũ a pre inde confirmat, qz opera pris sui faciat. Si opponantur hæc: Ad quos sermo Dei factus est, Et, quẽ pr sanctificauit et misit in mundum, erit argm a minori. Illi me multo sunt inferiores et vocanr dij, meliori igr iure ego filius Dei vocor, q messias et chrs sum. Iam siue hoc siue illo modo opponanr exempla, quid est hic quod euincat chrm esse natura Deũ? Certe cum contendit chrs, se iure filiũ Dei appellari, quia sit sanctificatus et missus in mundum Redemtor, caussam reddit cur ita dici debeat, non tantũ confirmat quod sit.

Chrs cur filius Dei ac Dns dicar

Sanctificatio aut hæc declarata est reipsa, initio qdem p miracula vt hic contendit, deinde vero illustrius cum suscitatus oia in hæreditatẽ et possessionem accepit. Consideret aut lector, an sanctificari et mitti nõ ad offm pertineat, et an personæ totius sit, hoc est, vtriusq. naturæ vt Car. vult cum diuina quieuit, et præter illam quietem ad redemtionẽ nostrã nihil contulerit. Quid enim prodest dici de tota persona, si de altera tantum natura verũ est? Est itaq. hic caussa exposita, cur filius Dei ac proinde Dns Rex et hæres vniuersor sit, qz videlicet ad regnũ a pre sanctificatus sit qz habeat subditos, quia cum imperio gerat potestatem in Eccla sua. Alia nunquã a Carolio excogitabir q qdem in scriptura extet. Exemplũ Solomonis, quod ideo sit rex, qz filius, valeret quoq. in chro, si Deus physico modo generaret filios. Et si concederem chrm ideo declaratũ esse tandem regem omniũ, qz Deus primũ illum in filium elegerit, quid absurdi dicerem? Verum Paul. ad ipsã declarationem respicit, cum de suscitato et glorificato chro citat: filius meus es tu, hodie genui te. Nam vt supra ostendimus, dicitur Deus filios generare, cum illos fouet et complectir, ac sibi caros esse illustri exemplo declarat.

Deus qdo generat.

cap. VII.

CAPVT VII.

Quæ Serueti de λόγῳ fuerit opinio, nō obscurū esse pōt ex his libris q extant, hæsit ille in ἀπαυγάσματι vel idea seu relucentia verbi externa, Sicut et Arius antiquiorem primo mundo chrm opinabar, modo concederer principiū aliquod temporis. Nostri instituti nō est tueriq ille scripsit, lucler Car. cum laruis, quandoqdem illi busta violare voluptati est. Nos hoc agemus: Negat Car. Ioannem Euangelistā p vocem λόγου intellexisse hoēm chrm 1. Quia sermo ille in principio apud Deū fuerit 2. Quia Deus apud Deū fuerit. 3. Quia p sermonē facta sunt oīa. 4. Quia sermo caro factus est, itaq ad verbum Dei hæc examināda sūt. Serueti de λόγῳ opinio

De primo.

Nōe principij vel initij Car. vult sigcari æternitatē. Illud falsū est. Nam quod æternū est, initiū nō dr. Quandocunq scriptura initij vel principij meminit, aut ad creationis initiū respicit, aut Abrahæ adoptati tempora nec vnq aliud quā definiti temporis principiū sigcat. Deus præsidet ab initio psal. 55. Dicat Car. cui præfuerit ante mundū conditū? Scriptura tum Deo administrationē tribuit cū mundus cæpit, de ijs q antea facta sunt nihil dicit, nisi quod ad προόρισιν et πρόγνωσιν ipsius aliquando respicit. Propheta Abacuc 1. Nonne tu es ab initio Deus meus? ad initiū electi populi iudaici respicit, ac ita se consolar, quod Deus populo illi se semp pstiterit Patrē et beneficū, cū hostiū dij corruant. Quod si ad initiū mundi refert, neq tum aliena fuerit sentia: Tu semp declarasti te esse Deū, cum hostiū idola sint manufacta. Michæas etiā 5. cap. Egressus eius ab initio loqr de Abrahami adoptati tempore, quod scriptura sæpe vocat annos æternos, dies antiquos, dies seculi, ab initio, vt supra ostēdimus. De loco prou. 8. supra diximus nō posse chrm esse illā sapiam nec æternū λόγον vide cap. 1. Concedit tandē et pro definito tempore accipi vocem initij vel principij, vt vos ab initio mecū estis: sed qdo Ioannes vsurpet ex collatione locorum ostendendum est. principij et initij significatio. Abac. 1. 12. Mich. 5. 2

Principio illos dicimus absurde sentire, q ex Ioanne Mosen faciunt et de prima ipsū creatione loq opinantur, hoc est, post homerū Iliada scribere, idq hoc tantū argnto, quod ordiar his verbis: In principio sicut et Moses, frigida sane coniectura, q si recipi debet, ne Lucas qdem de Ioanne scripserit, sed de veteri aliquo ppheta, qz ita ordir cap. 3. Sicuti veterū pphetar libri ferme oēs: Anno 15 Imperij Tyberij Cæsaris &c factū est verbū Dni sup Ioannē Zachariæ filium in deserto, &c. 1.

Deinde affirmamus Ioannē de initio missi et baptizati chri et pdicati Euangelij loq, quod circa 30 chri annū contigit. Nam alibi qo ita loquir Quod erat ab initio, quod vidimus: Item, ex principio mecum estis. Sicut Lucas dicit se scripsisse historiā suā, qādmodū tradiderunt ipsi ij, q ab initio spectatores et ministri verbi fuerunt. Et Act. 10. Dr verbum initiū habuisse a Galilæa, post baptismū quē pdicarat Ioannes. Sic, quæ cæpit Iesus facere et docere. Et Mar. 1. nominat Initium Euangelij. Hæc oīa in eadem sentia conueniunt, et loquunr de initio pdicationis post Baptismū. Quod si Car. exemplū ondere poterit, vbi initiū de temporis definiti principio nō accipiatur, fiet ipsius bono. Certe 1 Ioa. 1. manifestū est Ioa. 1. 1. 1 Io. 1. 1 Io. 15. 27 Luc. 1. 1 Act. 1. 22 et 2. et 10. 37

CAP. VII.

est de alio initio Aplm nõ loq. quam quo auditus et visus est Chrs, sicuti verba sonant. Quid igr caussæ fuerit, cur λόγος nõ possit esse Jesus Mariæ filius, eo quod dicar fuisse in initio? 1.

1 Quasi vero, inqt Car, magni aliqd de chro dicat Joannes, si eum in initio ꝓdicationis suæ dicat fuisse. Verũ nõ animaduertit hebraicissimus Car. Joannẽ hoc habere peculiare, vt repetitione et παλιλογία frequenter vtar. Mox subijcit: in mundo erat et mundus ꝑ ipsũ factus est, et mundus eum non cognouit, quid hic magni de λόγῳ dicit Joa. cũ affirmat eũ in mundo fuisse antequã mundũ faceret et repudiaretur? Iuxta Carolij sapiam est ociosa ταυτολογία. Sic, In Ipso vita erat, et vita erat lux hominũ, et lux in tenebris lucet, et tenebræ lucem nõ compræhenderunt, iuxta Car. nimis verbor prodigus est Euangelista, subinde eadem inculcans. Sed cum ita placuerit loq spriui Sancto, concedamus illi hanc libertatem, nec ad nostras regulas oĩa excutiamus. Car. si interpratationẽ ferre nõ pot, adferat exemplum scripturæ idoneũ nõ platonicas speculationes et concedemus illi.

2. Sed urget tñ initiũ rerũ creatar hic intelligendũ esse, quia apud Deum fuerit sermo ille, ac plane exultat, professus se pro clarissimo doctore habiturum eum, q demonstret apud Deum esse, idem sigcare, quod soli Deo notũ hoibus autem incognitum esse. Nobis vero ridere libet hois eruditi vt videri cupit oscitantiã, q nõ obseruarit in scriptura semper opponi apud Deũ esse et apud hões esse, quor illud sit soli Deo cognitũ esse, hoc vero mundo et notũ. 1 Joa. 1. annunciamus, inqt Joa. vobis vitam æternã, q erat apud patrem et manifestata est nobis, vides hic opponi apud prm esse et manifestari? Sic, Abraham habet gloriationẽ, sed nõ apud Deũ sed apud hões, q admirari solent opera. Rom. 4. Ita, sapia huius mundi stulticia est apud Deũ 1 Cor. 3. Deniq. quandocunq. Dei et hominũ iudicia opponuntur, semp idem sunt apud Deũ, coram Deo in oculis Dei &c Ita chrs dicit Joa. 17. glorifica me pr ea gloria, quã apud te habui ante conditũ mundũ, coram mundo nullam adhuc habebat, erat contemtus et reiectus, ideo petit gloriã eam, q passionẽ debebat seq 1 Pet. 1. et ad quã per mortem debebat ingredi Luc. 24. Ita nobis qo dr data esse in chro gratia ante tempora secularia 2 Tim. 1. habuimus itaq. eã sed apud Deũ, nõ apud hões, donec manifestarer per apparitionẽ Seruatoris Jesu chri. Ita Joannes erat ꝓpheta et præcursor, chri ab ipso statim vtero, sed tantum apud Deũ, nõ apud hões. Illi eni ꝓphetam ipsũ nõ agnouerunt ante tempus ἀναδείξεως eius q incidit in 30 illius annũ, quando et ~~sermo~~ sermo in medium prodijt, de quo vox illa clamans testari debebat.

Jam si conferant locutiones, se mutuo explicant: In principio erat verbũ, erit idem, quod in mundo erat, et in propria venit. Sic, verbũ erat apud Deũ, erit idem quod mundus eũ non cognouit, sui eum nõ receperũt tenebræ lucem nõ appræhenderunt, nolebant ciues eum sup ipsos regnare; ita vt constet simplex et aperta sentia: Initio prædicati Euangelij, erat verbũ (promissus ille chrs) in mundũ venerat in ꝓpria, sed erat adhuc apud Deũ tantũ corã Deo erat Messias, et Dns vniuersor, erat in forma Dei, sed ~~in~~ corã mundo nihil illo erat contemtius, mũdus illum

nõ cog.

Apud Deũ esse.

1 Joa. 1. 2.

Prou. 3. 4. 1 Reg. 25. 29. Rom. 4.

1 Cor. 3.

Joa. 17.

1 Pet. 1. Luc. 4. 2 Tim. 1.

Joa. 1. 1.

1 Jo. 1. 1. Jo. 15. 27. Lu. 1. 1. Act. 1. 22 et 2. et 10. 37.

nō cognoscebat, sui nō recipiebant eum.
Habet opinor testimonia Car. q̄ ōndant quid sit apud Deū esse et contra apud hoēs. Nouo igr̄ aliquo colore opus erit, quo se polypus ille occultet.
Excipit Car. nō posse consistere hanc interpretationē, q̄ multis chr̄s initio ministerij (euangelij) sui fuerit notus, vt Mariæ Josepho Zachariæ Simoni Baptistæ &c. Sed ita rudis ne est grammatices præclarus ille Doctor vt Synechdochen nō agnoscat? Joannes mox subijcit eodē sensu, sui eum nō receperunt, item, mundus eū nō cognouit. Dicat nobis Car. an De oībꝰ verum sit? Certe receptus est ab illis, quos filios Dei fecit, q̄ alibi vocant̄ turba non sciens legem, Joa. 7. Euangelista ad mortem chr̄i respicit, quam paucor̄ fauor et receptio ab illa arcere nō potuit, ideo negat illū a suis receptū esse pro Messia et Rege. Diserte enī ōndit Euangelista, quid dicunt interrogati de Rege suo, Joa. 19. Non habemus regem nisi Cæsarē crucifige tolle &c. Neq̄ alio colore in crucem actus est, quā quod se Regem Judæorū professus esset, quod illi nō ferebant. Quid igr̄ pfuit chr̄o etsi a paucis cognitus et receptus est, an ꝓpterea regnū in populo obtinuit? Certe si cognouissent Dn̄i gloriæ non crucifixissent 1 Cor. 2. inqt Paul. frustra igr̄ obtrudit paucos illos, vt chr̄m ante passionē q̄ a mundo pro Deo Dn̄o et chr̄o agnitū esse euincat.

3 paucorum fauore nō pt̄ forma chr̄i in populo retineri. T. 39.

De secundo.

Secunda caussa Carolij, cur verbum nō possit intelligi hō chr̄s hæc est, quod Deus apud Deū esse dicar̄. Sed antea dictum est, qd voce Dei hic intelligamus, nempe quod κατὰ ἄνξησιν Dn̄i et chr̄m sigicet, nō eum qui natura Deus sit. Idem enī hic dr̄ quod Paulus vocat in forma Dei esse. Et hebr. 1. Esse splendorē gloriæ, imaginē Dei, Dn̄i gloriæ &c fuit chr̄s, illa oīa, sed vt dictum est apud prm̄, coram mundo deposita Dei forma in serui habitu, forma et similitudine inuentus est, per oīa similis factus fr̄ibus, nihil eximiū nihil honoratū et magnū apud illum animaduersū est, quippe q̄ tantū nō possideret vbi caput reclinaret Matt. 9.
Errat igr̄ Car. in eo quod vocem Deus hic accipit pro eo, q̄ natura vl̄ a seipso Deus est vt supra et ōndimus. Multis alijs appellatio hæc tribuit̄ nec vnquā q̄stio fuit an essent coessentiales pr̄i. Qua igr̄ fronte Car. inuitis hoc extorquere vult, vt præter scripturæ vsū Deo vni affingamus alterū ὁμόουσιον et συναίδιον? Obijcit absurda aliquot, sed quæ nullo negotio refellantur.

Deus apud Deum q̄do.

phil. 2. hebr. 1

1. Plures, inqt, deos adorandos æqualiter proponitis.

R. deo hoc falsum esse, neq̄ enī vocem adorandi de pr̄e et filio æqualr̄ in nostris scriptis demonstrabit. Non negamus scripturā illi adorationem tribuere, sed quo sensu id faciat supra ostendimus.

adoratio pr̄is et chr̄i diuersa.

2. hoc modo, inqt, nec hō nec Deus purus ex Maria natus esset sed ex vtroq̄ mixtus, homo vigt deificatus.

Quis neget Carolinū acumen esse? Dauid natus hō apud Deū ab æterno fuit, apud hoēs deinde Rex Israelis factus est. Ergo Dauid nec hō nec.

CAP. VII.

nec Rex natus est, sex mixtus ex vtroq; hó scte regno donatus. Iudi: tum admissi risum teneatis amici. Caterú fallacia est in æquiuo: co. Nam ille vocem Deus nó de officio sed de natura interpratatur, contra vniversú scripturæ vsú.

Esset ita recens & formatus Deus.

Quidni? Si in tempore missus sanctificatus vnctus et exaltatus est gs neget in tempore eú hoc consecutú vt populi sui Deus Dns & chrs esset? Præcipue cum scriptura dicat eum ppter passionē mortis gloria & honore coronatú esse. Nam quod obijcit: Non sit in te recens Deus ostensú est antea ad chrm nihil pertinere quē pr ipse exaltauit, sed de ijs dici, q ab idolatris fabricabant & formabant. Multi em sunt recētes & formati ab ipso Deo dij & dñi post ipsú vt Moses Solomo Iudices &c Est igr fallacia a dicto sdm qd ad dictum simplr.

4. Agnoscetis, inge, pro vero Deo eum qui cæli & terræ creator non sit?

Rdimus antea nusquá chrm verú Deú appellari. Et locum 1 Ioa 5. nihil ad chrm pertinere. cum ſtamen verú opportunis vmbratico & imaginario, dictum est nos nó chrm tantú sed & alios Deos & Dnos, veros admittere posse. Sm verú Deum intelligit quósci ὑπόθεσιν nego vel chrm vel alium vllú eór q dij & dñi a Deo constituti sunt hoc mó verú Deú dici posse.

De tertio.

Tertia Caroli Caussa cur λόγος nó possit esse hó chrs, hæc est:

Quia óia p ipsú facta sunt, & quod sine ipso nihil factú sit quod factum est: Sed per carnem nó óia facta sunt, Ergo nó Caro vel humanitas chri sed λόγος sigcatur.

Ioa. 1. 3.

óia per ipsú facta.

Rc. Est æquiuocatio. Imperite em Carloia ad vniversitatem rér totius orbis refert, cum Apud Euangelistas de chri creatione loquens sigcet duos populos Eph. 2. Iudæos & gentes. Sicut & Paulus passim interpratatur Rom. 1 Iudæo & græco. Hebr. 2. nominatur orbis chro subiectus, orbis terræ futurus, in quo ille óia condit & facit. Vel vt alibi dr, colligit instaurat reconciliat & ad se trahit. Quod igr hic vocat óia, hoc alibi vocár mundus, secula, orbis terræ futurus, cælú & terra, visibilia & invisibilia, principatus & throni & potestates, ois caro, óes gentes, cælestia terrestria infernalia &c. Ita enim prouerbio appellár, qcqd intra & extra Iudæa est, magnú & humile, procul & prope, diuites & pauperes. Quasi dicat, quocunq; dignitis & officij nóe aligs censeár, nihilominus chro subiectus, cui pr óia in manus dedit, q vult óes hoes saluos facere, nec est προσωπολημψία nec Iudæo addictior quá græco, &c.

phil. 2. hebr. 1

OMNIA. synonimæ trationes.

Tales locutiones passim extant, vt Data est mihi ois potestas in cælo & in terra, ite ergo docete óes gentes, videlicet interpratatione. Debebat p Ecclesiæ suos potestatē sibi datam nunciare ijs, q sibi essent in potestatem traditi mittit igr ad óes gentes, quod antea dixerat cælú & terra. Sic logr Aggæus cap. 2. mouebo cælum & terrá mare & aridam, & mouebo óes gentes videlicet exposita esse ὑπογολλικῶς φράσιν. Sic alibi oem creaturā q est in cælo & in terra & sub terra & in mari & quæcunq; in eis sunt audiui dicētes

cælum & terra.

Aggæ. 2. 22.

Apoc. 5. 13.

tes. Simili locutione cũ oẽs in vniuersũ dicere vult vocat Angelos et hoẽs. Angeli hoẽs
Coloss. 1. eadem hyperboli vocat cælestia et terrestria &c
Deinde, facta esse oĩa, exponit Car. de prima Creatione quod falsum est
alibi enim scriptura se explicat dicens: Oĩa ꝑ ipsũ sunt condita, in ipso con- Eph. 1.
sistunt, per ipsũ reconciliata sunt Eph. 2. Ipse est caput corporis, primas te- et 2. 15.
net in oĩbus, condidit duos in vnũ nouũ hoẽm. Secula ꝑ ipsũ facta sunt hebr. 1.
portat oĩa verbo potenti, fecit purgationẽ peccatorũ ꝑ seipsũ, et si qua et 2
sunt similia. Sicut enĩ nouus orbis chr̃o tribuit̃, ita nouã q̃o creationem
nouas creaturas illi tribui necesse est. Quõdo aũt creatio hæc fiat ondit
passim scriptura dicens: natos ex carne fieri filios Dei ꝑ fidem in chr̃m
exuto veteri hoẽ induere nouũ deposita imagine terreni hoĩs, circumferre
imaginẽ cælestis hoĩs. Quod aũt repetitione vrget Ioannes, per ipsũ
non sine ipso, id nõ sine caussa facit, omniũ enĩ postremus suũ Euangelium
scripsit Ioannes, et insidias falsor̃ fratrũ, cũ q̃bus Paul. perpetuo litigat
nõ ignorabat, q̃ loco chr̃i circumcisionẽ et opera legalia inculcare nõ dubi
tabant, ~~vt e~~ vnde etiã scribendi consiliũ in fine attexuit, vt credamus Ie
sũ esse chr̃m, nõ circumcisionẽ non angelos nõ Cæpham nõ Apollo nõ aliũ
aliquem pro hoĩbus crucifixũ esse, sed ꝑ chr̃m oĩa esse condita, et sine ipso
nihil factũ esse, quicq̃d etiã impostores garrient. Illũ esse pacẽ nr̃am, Eph. 2.
Non aliud nomen sub cælo datũ esse, hoĩbus in quo salui fiant. Act. 4.
Est igr̃ sẽntia verbor̃ Ioannis: Oĩa ꝑ ipsũ facta sunt, eadẽ q̃ ad hebr. 13
proponit̃: Iesus chr̃s heri hodie et idem in secula: Vnus est mediator Dei
et hominũ hõ Iesus chr̃s, 1 Tim. 2. q. d. à tempore eo, quod fides in chr̃m
prædicari cæpit, ipse fuit est et futurus est semp̃ mediator, nullus alius
nobis pacem cũ Deo fecit, per illius sanguinẽ ꝑ nullius alterius habemus
remissionẽ peccatorũ, ideoq̃ nolite abduci ad alios mediatores, doctrinis
varijs ne circumferamini, quotquot seruati sunt ꝑ hunc vnũ ꝑ nullum a-
lium seruati sunt. Est itaq̃ falsissima minor, ꝑ carnẽ nõ esse oĩa facta.

De quarto.

Quarta rõ cur λόγος nõ sit hõ Chr̃s à Carolio hæc ponit̃, quia sermo Io. 1. 14
Deus sit factus Caro, per carnẽ aũt sig̃catur humana ꝑ natura,
Ergo ô λόγος nõ pot̃ esse ipsa Caro, sed id quod factum est caro
nempe filius æternus Deus.
R. Nego minorem. Caro enim nõ naturã hoĩs sig̃cat, sed conditionẽ in- hominem chr̃m carnẽ factum.
firmitatẽ sc̃lt et miseriã. Sicut et in loco Ioannis 4. Quicunq̃ spiritus
fater̃ chr̃m venisse in carne ex Deo natus est. mox enĩ opponit: q̃ soluit Caro q̃d
Iesũ ex Deo nõ est. hoc q̃do intelligendũ sit ex Ioanne petendum est
q̃ paulo post subijcit: q̃ credit quod Iesus sit filius Dei, et q̃ credit quod Ie
sus sit chr̃s ex Deo natus est. Quõdo factus est chr̃s et Dn̄s et q̃do de- 1 Ioa. 5.
claratus est filius Dei? Ex resurrectione mortuor̃, per passionem intra Rom. 1.
uit in hanc gloriã Luc. 24. Ꝓpter passionẽ gloria et honore coronatus est Luc. 24. Heb. 2.
Idem itaq̃ est, Credere quod chr̃s in carne venerit, et quod per passionẽ fa-
ctus sit Dn̄s et rex omniũ. Econtrario soluit chr̃m, q̃ illum in carne venis
se passũ esse et ita Dm̃ constitutũ negat. Sic, participauit carni et Heb. 2.
sanguini, q̃a pueri illis participarunt.
Dicat Car. vtrũ caro et sanguis naturã sig̃cent an conditionẽ hoĩs? carni et sanguini participari
Si naturã, seq̃r pueros q̃o extitisse antequã carni participarent.
Sicut

CAP. VII.

Sicut λόγον volunt extitisse antequam caro fieret vel carni et sangui-
ni participaret, aut naturam humanam assumeret, ita enim interpretantur.
Si conditionem significet participari carni et sanguini, sicut mox explicat,
eos metu mortis obnoxios fuisse seruituti, Cur negat de christo verum esse
vt significet carnem fieri carni et sanguini participari, idem quod humilia-
ri infra angelos, pro omnia similem fieri fratribus et tentari? Sic alibi: q in die-
hebr. 5. bus carnis suae preces et supplicationes ad Deum, q poterat ipsum seruare ex
morte cum clamore valido et lacrymis offerens exauditus est, quia timebat
Deum, hebr. 5. Dicat hic Car. quid sint dies carnis? an non dies passionis
cum clamaret: Deus meus, cur me reliquisti. psal. 22. Matt. 27. Et quod Paul.
dicit, per sanguinem carnis eius, id mox nominat corpus carnis eius per mortem.
Coloss. 1. 22. coloss. 1. Est igitur CARO et SANGVIS nihil aliud, quam infirmitas
Caro et sanguis quid. carnis, tentatio, corpus carnis, crux, afflictio, mors et pericula. Hoc alijs
multis phrasibus Pauli demonstrari potest, quae aequipollenter sumuntur.
aequipollentes bones. Sunt enim idem: Sermo factus est caro, participauit carni et sanguini
hebr. 2. sustinuit crucem ignominiosam hebr. 12. loco gaudij quod ipsi erat pro-
positum, ad breue tempus infra angelos humiliatus hebr. 2. Et cum esset in
forma Dei, habitu similitudine Dei et aequalis Deo, Serui formam habitum
figuram similitudinem assumsit phil. 2. Exuit illam primi hominis imaginem 1 Cor.
15. patibilis factus est, pauper factus est propter nos cum esset diues 2 Cor. 8.
obediens fuit patri vsque ad mortem crucis, mortuus crucifixus et sepultus est.
Haec est illa caro et participatio sanguinis carnis, per quam superauit eum
qui habebat mortis imperium heb. 2. Ex ijs quae passus est didicit obedientiam
quamuis esset filius Dei hebr. 5. Denique ipse Ioannes exponit dicens: et habi-
tauit inter nos veluti in tabernaculis pauper et contemptus: vt ostendat Iesum
toto suae praedicationis tempore fuisse contemptum non receptum, ad extremum et
crucifixum, ideo et subiungit: Et vidimus gloriam eius, gloriam non vulgarem,
sed qualis debuit esse carissimi Dei filij, propter passionem enim exaltatus est
phil. 2. heb. 2. Et accepit omnem potestatem caeli et terrae Matt. 28. Et veniet
cum gloria et potestate magna per nubes, effundens promissum spiritum patris in
discipulos et deinde etiam in nationes Act. 1. Luc. 24. Sic vt plenus gratia et
veritate appareret. Debebat enim haec gloria carnem crucem et afflictionem seq
1 Petr. 1. sicut 1 Pet. 1. dicitur, passiones super christum venturas, et post illas secuturam gloriam.
Ostendat iam Car. exemplum idoneum, quod carnem fieri doceat esse copulari
humanam naturam cum diuina. Nam quod dicit ex Rom. 9. Ex quibus est
Rom. 9. christus secundum carnem, id nequaquam duas naturas opponit inuicem, sed vnius na-
turae duplicem imaginem formam figuram habitum, aut duos homines terrenum et
caelestem, quadmodum caro et spiritus in scriptura opponuntur. Nisi enim ita sit
Rom. 9. Paulus quoque duas naturas habebit, q iudaeos vocat cognatos secundum carnem.
Malitiose igitur nostram sententiam dissimulat Car. cum obijcit pugnare nos cum
Ioanne, quia ille dicat λόγον prius Deum fuisse, deinde factum carnem, nos vero
prius fuisse carnem quam Deum. Nunquam enim negabimus λόγον fuisse
Deum ante passionem etiam ab aeterno: Sed sicut Ioann. loquitur apud Deum
in oculis Dei, iudicio Dei, apud homines autem postquam missus est dicimus eum
formam serui gestasse, nec, nisi pro fabri filio a suis esse agnitum, id quod
exitus et mors satis ostendit eum pro Dei filio et pro Messia non receptum fuis-
se. Cum itaque oportuerit illum ingredi per mortem in gloriam suam (quam
ab aeterno quidem sed apud patrem habuerat) vt apud homines quoque eam obtineret

ideo

ideo recte dicimus illum ex resurectione filiū Dei declaratū Rom. 1. ꝓpter passionem mortis chrm̄ et dōm factum Act. 2. heb. 2. phil. 2. gloria et honore coronatū consedisse ad dextram maiestatis et accepisse in hæreditatem oēs gentes, ob quam caussā Deus et Dn̄s vocatur. Utrumq; igr̄ verū est, fuit Deus ante mortē, sed apud Deū, apud hōes post mortem factus et constitutus est imo ꝓpter ~~propter~~ mortem nam paulus ita logr̄ hebr. 2. phil. 2.

Manet igr̄ verū quod λόγος Joannis nō sit æternus aliquis filius, sed sed hō Jesus filius Mariæ in plenitudine ex semine Dauidis eductus. Gal. 4 Act. 13.

Nam cum λόγος promissionē Dei sīgcet in scriptura, ideo chr̄s recte dr̄ promissio Dei vel ꝑmissus ille Messias. Sic Paul. logr̄ Rom. 9. Non quod exciderit verbum Dei vbi de promissione illi sermo est. Sic Act. 10. 13. Jam promissio pro re promissa vsurpar̄, vt, nō assecuti sūt ꝑmissionē hebr. 11. pro res promissas. Sic electio pro electis ponir̄ Rom. 11. Electio aut̄ consecuta est. Eadem ratione chr̄s hic vocar̄ promissio vel ꝑmissus Messias, vnde et filij ꝑmissionis dicuntur Judæi Act. 3. et Apoc. 19. dr̄ verbum Dei is q̄ cruentatā vestem gerit. Non dissimili rōne Joannes vocar̄ vox, eo quod de ꝑmisso illo chr̄o de verbo de λόγῳ testari debebat Joa. 1. est enim ἀναλόγια q̄dam inter vocem et verbum.

Falsum aut̄ est quod Car. adfert sine testimonio λόγον sīgcare æternū Dei filiū ex essa pr̄is ante secula genitū. Item, quod λόγος ꝓpter vnionē personalem de duabus naturis dicar̄. Ostensū est enim Creationē nihil obstare, quominus λόγος ille sit chr̄s hō, per cuius sanguinē oīa creata sunt. An aut̄ nō euertet ordinē Euangelistæ Car. iudicent pij, q̄ chr̄m vult carnem factū esse priusquā in mundum veniret, Cum Joan. contra dicat illū in mundo fuisse, deinde primū mundū fecisse, et ab eo nō esse agnitū, de qua re supra q̄o diximus. Expendat aut̄ lector Carolij rationes, ob quas vnigenitū et primogenitū appellari sermonem putat.

1. Primo, inq̄t, quia hic sermo Dei est per quē oīa creata sunt
Creationē enī Dauid Moses Solomo sapiæ et verbo tribuunt
Apl̄i aut̄ τῷ λόγῳ. Ergo ὁ λόγος est illud verbum.

R. Sunt multi termini. Apud Mosen enī et Dauidem verbū et spr̄s dicere et mandare nō aliud sunt quā natā ἀνθρωποπαθείαν iussus nutus autoritas et mandatū Dei, quo subito extiterunt q̄ voluit. Apud Joannē aut̄ λόγος nō est vox aut sonus, sed Jesus Mariæ filius ex semine dauidis eductus. Act. 13. Rom. 1. verbū spiritus q̄d sīgcent

2. Quia ab initio locutus est patribus.

R. Falsum esse hoc supra q̄o ostensum est. Non enī aliq̄s æternus filius, sed angeli q̄ et apparuerunt et locuti sunt.

Tentatum chr̄m in deserto nō negamus, sed in typo angeli, q̄ Jehouæ nomen propter offm̄ obtinuit. Esa. 63. et Mal. 3. Nullum æternū filiū Israelitas eduxisse narrant. Angelum Dn̄i eos ꝓcessisse, Deum ipsū spr̄u et brachio suo illos eduxisse facile concedemus. At filiū aliquē tunc extitisse nō apertis et planis testimonijs ver̄ etiam suspicionibus et coniecturis obscurissimis ꝓbare difficillimū fuerit ei, q̄ philosophor̄ opiniones ignorans ad veteris testamenti lectionē accesserit.

3. et 4. Tertia et quarta rō vera est λόγον ideo dici, q̄z ꝑmissus chr̄s cur λόγος dr̄.

sus est Abrahæ et alijs pribus, et qz enarrauit nobis, sicut et prius annotauimus. Dictu illud: principium quod et loquor vobis Ioa. 8. interpretar sic: Ego sum verbum quod alloquor Ecclam ab initio. Si intelligit initiu prædicationis chri hoc sensu: sum is quē ab initio ministerij me pfessus sum, recte hēt: Si initium ad mundi creationē refert, vehementer reclamat scriptura, q Deu nouissimis tantu temporibus p filium locutu esse dicit hebr. 1. Sicut chrs ipse ostendit in parabola de vinea Luc. 19. vbi seruos semel atq iteru, ad extremu tandem filium suum mittit paterfamilias, vt vineæ fructum colligat.

Ioa. 8.

CAPVT VIII.

De Dei imagine charactere et forma supra diximus cap. 3. obiect. 5. satis copiose, quo lectorē remittimus, hic Carolij tantu argnta pstringemus.

1. Imago dr respectu substantiæ, Chrs est imago Dei, Ergo chrs est subalis imago Dei, nō tantu qualitatu ratione.

R. Nego maiorē vniuersalr. Nunqua eni pbabit Car. imaginē subiæ ratione dici. Nam quod ille adfert exemplum, de Seth genito ad Imaginē Adæ, id ita scriptu esse nequaqua inficiamur, at nō subiæ rōne, ob qua hō dr: sed rationis et aliar rerū qbus patru mores et naturas filij referunt. Et si veru esset maxime quod sumit Car. tn pbandu prius fuerat deum physico more generare, et subiæ suæ imaginem in alios transfundere. Nos vero dicimus imaginem Dei in chro, imperio potestate et gloria elucere Rom. 8. cuius cum reddimur participes facti conformes imaginis chri transformamur à claritte in claritatē in eandem imaginem, 2 Cor. 3.

Imaginem nō subiæ ratione dici.

chrs Imago Dei qdo.

2. Chrs dr esse ante oia, Ergo nō sdm humana naturam quæ ante omnia nō fuit imago Dei dicitur.

Coloss. 1. 17.

R. deo ad antecedens, Est fallacia æquiuocationis. Nam ante oia esse Paulo nō sigcat ante mundi creationem extitisse, sed πρωτεύειν primas tenere, caput esse corporis, sicut ipse se explicat. Sic dr ante Ioannē ee quo alij Euangelistæ exponunt fortior potentior vel dignior me est ἰσχυρότερος

ante oia esse.

3. Creatio est diuinitatis tantu, Chrs creauit oia Ioa. 1. Coloss. 1. hebr. 1. Ergo diuinittis respectu dr imago Dei.

Est æquiuocatio. Nam creatio alr chro vt mediatori tribuir, alr pri q in chro existens sibi mundum reconciliauit et oia fecit noua 2 Cor. 5. De prima creatione minor vera nō est. In maiore si diuinitatē aut Deu in chro inhabitantē intelligit, concedo Dei æterni esse creationē vtramq pr eni per filiu oia condidit. Mandat Rex aliquid, et mandat legatus nec propterea autoritatē vterq à se habet.

4. Si nō est subialis imago Dei chrs non differt ab Adamo nisi secundum plus et minus.

R. Concedo totu. Nihil habet chrs quod alij hōes nō habeant, nisi quod ante oēs Rex Redemtor Sponsus Primogenitus inter multos fres et caput Ecclæ factus est. Hoc nemo alior dici pōt etiamsi sint, q Deus chrs filius Dei geniti à Deo è cælo venisse, in cælo esse dici possunt. Iam qz palpari poterat absurditas si inuisibilis filius Dei inuisibilis esset imago, ideo colorē addit Car. ex copulatione hypostatica duar naturar, affirmans de tota persona ꝑ dicari quod sit imago Dei ꝓpter vnionē carnis. Verum obseruet lector ineptias, Antea contendit, non de carne posse intelligi imaginem, sed de filio æterno,

hic contr.

Hic contra dicit diuinitatem inuisibilē esse, ac proinde nō nisi in carne potuisse manifestari ē conspici. Quid ergo garrit de tota psona side vtraq; natura, nō verū est. quid efficiet si dicat, filiū quidem esse imagine sed nō esse reipsa, verbo tantū ita dici?

IMAGO quæ Deum inuisibilē nobis referret debuit esse conspicua, ea est caro xpi Iesus chris, in quo Deus pr Ipse, nō æternus alius filius habitauit ē fecit miracula ē mundum sibi reconciliauit 2 cor. 5.

Æquiter igr corrumpit Car. locū Ioannis, q me videt, videt ē prm meū chris nō logr de aspectu corporis, verū est: sed eodē mō de copulati alicuius filij aspectu nō logr neq; prīs suba visa est unquā. Chris de operibus suis logr, quod ea nō faciat ipse, sed pr q in ipso erat, quodq; nō sibi solus, sed patrem secum habeat, quod nō a seipso loquat. Interrogatus enim vt prm ostenderet, negat illud alibi quā in se quærendū esse, se enim illum esse, perquē ad prm ire oēs oportet, se esse viā, prm nemo vidit unquā, sed filius q in sinu prīs est ipse enarrauit nobis Ioa. 1.

† filius æternus videri nō poterat.

Ioan. 14. 9. hebr. 1. 3.

Est igr sermo nō de visione subiæ Dei aut filij sed de cognitione voluntatis Dei ē mandati, quod p filiū manifestauit, vt vltet q recipit filiū recipiat prm q misit illum, ē q credit in filiū, ille habeat prm in se manentē.

Esa. 6. Ioa. 12.

S. Thomas vocat chrm Dm ē Deum suū, ergo agnouit illum imagine Dei sdm diuinā naturam.

Ioan. 20. 28.

RC Est fallacia causæ. Non em siquis Dns ē Deus dicat, mox ēt diuinā naturā cū humana copulatā habet. Deum esse ē Dm ἀμφιβόλως ē vt sæpe diximus, nec q dij dicuntur oēs habent in se secundā οὐσιῶδες diuinæ essentiæ. Nulla igr comexio est, Imago Dei est in operibus hōis chri in regno dignitē ē gloria, ad quā per mortē crucis suæ puenit, alia imaginem scriptura illi usquā tribuit.

Hebr. 1.

Ioa. 1.

Imago Dei quid in re, i conspectum

1 Cor. 10. Gal. 4.

6. Locum hebr. 1. Car. imitat. paulo corrumpit, addens τῷ εἶναι πρὸς esse imagine ē splendorem, cum Pauli verba nō de Deo loquantur, sed simplr affirment, chrm esse splendorē gloriæ, ē viuā imaginem subiæ illius (splendoris) ac facta per semetipsū purgatione peccatorū ad dextram maiestatis consedisse, hoc sensu: q existens splendor gloriosus, ē absolutū exemplū ōis splendoris gloriæ ē dignitatis, facta purgatione peccator, ita exaltatus est. Alibi idem sic effert: q cum in forma Dei esset: q cum esset Deus (apud prm) formā serui sumsit: cū esset diues factus est pauper. Si ignoscit ἀντιγραφεύς ē ecclēsiæ Car. cur ita nepte philosophatur de sole ē radijs de charactere sculptura ē alijs, quasi vero Paulo ppositū sit iuxta mathematicorū regulas metiri, passus pulcrum ē ἀποφθεγματικόν? Quod 1 Cor. 2. vocat Dm gloriæ ē gloriosū, idem hic dicit ἀπαύγασμα δόξης vel ἀπαύγασμα τῆς δόξης ē commutatis paululū verbis χαρακτὴρ ὑποστάσεως αὐτοῦ (τοῦ πατρὸς ἀπαυγάσματος) q. d. expressa imagine forma figura similitudine exemplū typū substantiæ q. d. expressa imagine forma figura similitudine exemplū typū universæ gloriæ, vt sicut ab impresso signo ἐξηκτόν τυπον ita in chro maiestas ē gloria Dei prīs reluceat, q in ipso manens faciebat opera.

Phil. 2. Ioa. 1. 2 Cor. 8.

Dach. 3. 8.

Ac mirū est cum paternæ gloriæ splendorē chrm esse dicat, cum tm mox sui oblitus sit, vt nō prīs sed τὸν λόγον filij æterni splendorē in carne chri ducere

affir

CAP. VIII.

affirmet. Si de prē intelligeret q manifestauit in Chrō potentiā suam possimus facile concedere, vt sicut imago Dei inconspicui est, ita et splendorem gloriæ prīs chrm esse dicat. Sed qz nō hic ascriptū est, et et in peregrinū sensū verba torquet Car. ideo negamus vocē prīs hic addi debere, sed indefinite de vniuersa gloria sentiam vt sonat accipimus, cuius viua pictura in chrō conspicitur.

Probat tn Car. chrm ante carnē et fuisse splendorē glæ essentialē:

1. Quia per ipsū facta sunt secula, qz portet oīa verbo potenti, qz p semetipsū fecit purgationē peccatorū.

hebr. 1. 3.

R. Ludit in æquiuocis, facere secula et condere mundū, nō est de prima creatione dictum ab Aplis: Sed est vetera instaurare et renouare, condere duos populos in vnum nouū hōem, portat oīa verbo suo potenti chrs, qz Dns Rex orbis terræ futuri à prē constitutus est, fecit purgationē peccator per semetipsū. hoc Paul. alibi exponit, per corpus carnis suæ p sanguinem crucis, portauit iniquitates nostras in corpore suo: nō p sanguinē hircor aut vitulorū ingressus est in Sanctuariū, sed p sanguinē ppriū pfecit æternam redemtionem.

Esa. 6. Joa. 12.

Gloriam chri visā esse ab Esaia nō negamus eo sensu quo Euangelista dicit nempe sub typo illius visionis, q præfigurabat venturā in chrm gloriā. Sed quod Car. inde efficere vult, chrm esse illū essentialē splendorem, et tunc extitisse, nō plus coloris habet quā si dicam illū serpentē esse, quod Moses in serpente viderit mortem illius. Si vere et reipsa chri gloria visa esset à ppheta, falso diceret chrs se gloriā habuisse apud prm. Nam hoc mō etiā apud hōes eā habuisset. Hoc cum neget chrs expressis verbis, et Joannes quoq dicat postquā caro factus et mortuus est tunc primū gloriā eius visam ee, seqr necessario alr esse Euangelistæ verba de visa chri gloria ab Esaia accipienda, nempe vt consentiant cum Paulo q illū tentatū esse, petram fuisse, Sarā et Agar duo testamenta fuisse dicit, vizt in figura typo et visione, q nō res ipsas, sed rer tantū similitudines et imagines oculis offerunt. Nisi fortassis putat Car. Dei aut chri gloriā in sella curuli alatis cherubi fumo et tremore superliminaris templi sitam esse.

Joan 20. 28.

~~Hebr.~~

Joa. 1.

Imago Dei quā in re conspicitur.

1 Cor. 10. Gal. 4.

hebr. 1. 3.

2. Quia in assumta carne dignitatem inuisibilem fecit conspicuā.

Probet carnē assumtā esse ab æterno filio et copulatas esse duas naturas ac vicerit. Nam locus hebr. 2. de assumto semine Abrahæ, et Joa. 1. de verbo quod caro factū est nihil ad rem facit. Deinde dicat an nō dignior sit caro ipso æterno filio, qppe cuius nulla potuerit gloria conspici, donec caro fieret. Non enī visa est gloria carnis, quod volunt illi ex copulatione accessisse: sed gloria αὐτοῦ τοῦ λόγου, igr ὁ λόγος ex carne gloriā consecutus est nō caro ἐν τοῦ λόγου. Quomodo igr λόγος fuit imago subalis gloriæ, cū nullā habuerit nisi post carnē, ac propterea caro factus sit vt gloriā haberet?

Phil. 2 Jo. 1. 2 Cor. 8.

3. Locus Zach. 3. iuxta historiā loqr de templi ædificatione, cuius se fundamentū diligenter positurū promittit Deus, idq septem oculis sculptum, h. e. summa diligentia. Ad chrm referri pōt, q et ipse lapis angularis est, sup quē fideles viui lapides ædificanr, in quo patri copulauit Ideoq optime ad hanc imaginē Dei et splendorē gloriæ quadrat. Nam in caput anguli factum esse, Dm et chrm esse, sedere ad dextram maiestatis, esse in gloria prīs idem sunt, ac de gloria et dignitte chri exaltati oīa ista concionātur.

Zach. 3. 8.

4. De duabus formis christi supra dictū est eas nō in natura esse, sed in conditione vitæ. Car. his rationibus conar interptationē euertere.

1. Cuia inuertar Euangelistæ narratio, q docet chrm prius fuisse in Dei forma, deinde assumsisse formam serui, Cum nos primo dicimus serui formam habuisse, deinde ꝓpter passionē Deum Dominū et chrm factum.

R. Fuit prius in forma Dei, sed tantū apud Deū, paucor enī de plebe fauor, nō potuit efficere vt Dei formā apud populū suū retineret. Apud hōes igr nulla illius nisi serui forma conspecta est ante mortem, post illā, recepit formā Dei depositā et apud hōes, nā illis declaratus est Dns et hæres vniuersorū. hebr. 1. Rom. 1. paucorum fauor. 5. 3. 6.

2. Homo chrs in ipsa humiliatione æqualis erat Deo contra scripturā q dicit pr maior me est. Ioa. 10.

R. Aequalitatē illā nō in natura sed in vitæ et gloriæ conditione similē esse sæpius iā diximus. Missū fuisse chrm ad suos vt esset illor Dns certum est, hæc fuit illius forma diuina, cum, qcunq. pr faciebat, oīa faceret per filiū. Dicir æqualis esse pri in operando, q illi oīa opera monstrat. Sed hæc exigua formæ diuinæ demonstratio mox oppressa est, cū odijs et inuidia circumuentus post multas contumelias et miserias ad necē tandē raperer. In his fuit conspecta eius humilitas vsq ad mortē crucis deiecti. Quōdo aut in hac humilitate chrs æqualis fuerit pri a quo se desertū queritur nō video vnde colligat Car. nisi quod illud cū ratione sua nō cōciliare pōt, qdo in vna et eadem hōis natura duæ diuersissimæ formæ esse possint. Deo enī æqualem esse accipit ille pro esse æternū infinitū et natura Deū, contra mentē Pauli. Sed si vnus et idē homo nō mutata subīa et terreni et cælestis hōis imaginē portat, qua fronte audet id Car. chrō seruatori adimere? Nobis nulla religio est simul et semel in chrō vtramq imaginē ponere, vt in cruce et afflictione serui formā apud hōes, Dei aut formā apud Deū habeat, qz ita loqr scriptura. æqualitas chri qua in re sita.

DE PLENITVDINE DEITATIS

Colos. 2. 9.

Supra cap. 6. diximus per phrasim hanc, inhabitat in eo plenitudo deittis nihil aliud sigcari quā Deus copiose luculenter abunde in chrō habitat illi ad est, suū fauorē auxiliū et benignitatē declarat vtpote quē constituit hæredē vniuersor, cui oīa dederit in hæreditatē, quē fecerit nobis iusticiā satisfactionē sanctificationē et redemtionē 1 Cor. 1. Sic vt nō in alio sit nobis salus quærenda &c. Et si sentia reddenda esset alijs verbis, erit: placuit Deo in ipso inhabitare oēm plenitudinē Deittis, idem quod: placuit Deo illū habere amplissimū et splendidissimū regnū. Nam esse cum aliquo, in aliquo manere cum aliquo inhabitare et similes formæ, præsens Dei auxiliū præsentē fauorō et dilectionē denotant, cum felr aliqd gerunt hōes, cū prospere cadunt oīa tū dicuntur Deū secum habuisse. Iam Deus euexit chrm in eam dignitatē, dedit illi nomē supra omne, vt ex eius plenitudine, diuitijs, opibus oēs accipiamus grām ꝑ grā quandoqdem in alio nō est salus. Ideo merito de illo iā glorificato Paul. hoc prædicat, quod plena, copiosa vber Deitas illi adsit et in illo habitet. Si igr Car. per plenitudinē Deittis donatū istud imperiū et dignitatē intelligeret facile sibi ipsi responderet, nō æternā illā esse diuitatē et gloriā: Sin intelligat per plenitudinem Deitatis prm ipsū ꝑ sprm suū opulenter in filio habitantē, vt supra sæpius inculcatū est, sine ambagibus respondere possemus æternā esse illam Deitatem. Nec tn ꝓpterea chrs æternus Deus esset, nisi et alios oēs hōes velit æternos facere, qz Deus æternus vel deitas æterna illis adsit. plenitudo deittis. Act. 4

CAP. IX.

sit, eos rogat & iuuet vt Mosen Gedeonem Samsonem &c. Sed Carol. neutrū accipit, & per plenitudinē deitatis intelligit totam illam diuinitatē q̄ in p̄re filio & spū scto est, q̄ tota trinitas liberauerit hominē, distinctis tñ personar̄ ꝓprietatibus. Nos vero libenter debituri sumus Carolo si nobis plane ostenderit an per plenitudinē deitatis inhabitantē intelligat eam q̄ vnione hypostatica cum carne copulata est an vero prater hanc aliā aliquā coēm. Si hanc intelligit q̄ vnione psonæ cū carne copulata est, ditat, an illa sit essentia diuina? Nam si idem est copulari vel vniri & inhabitare in chro, erit essa ~~pris~~ diuina p̄ris & spūs scti una cū filij essa incarnata, & hypostatica vnione cum carne coniuncta. Si hoc dat, q̄do nō simul psonæ reliquæ incarnatæ sunt una cū sua essa, si essa sine hypostasi nihil pōt agere. Aut dabit necessario separatā esse nō distinctam tantū essam a personis, si illa pōt incarnari sine personis. Quod si idēm est vniri & inhabitare in chro deitatē, dicat quæso quid deitas illa vnita cū carne chri, vt distinguat a cōi illa inhabitante? Si persona tantum dicet ætorni filij, quæro rursū an sine essentia incarnata sit & psona aliquid faciat sine natura? Nam sine id det sine neget, absurda consequūtur. Vertat igr̄ se quocunq. volet Car. suis ipsius præstigijs irretietur.

trinitas incarnata.

Deinde monstret nobis de illa vnione, incarnatione trinitatis totius liberatione scriptura, qua ὑφαρτικῶς exponat personalr̄. Nam Paul. ipse in eadem cap. vmbris & typis opponit. Item, dicat, q̄ scriptura λόγον ὀνδατ esse ὁμοούσιον patri, ex duabus naturis in vnū completū ὑφιστάμενον constitutū. Ostendat characteristicas ꝓprietates illas apud Paulū aut Euangelistas, & fatebimur illū aliquid dicere. Sed de his in primo cap. etiā dictum est.

Videt sibi acute excipere Car. quod nō de ꝓprietatibus incommunicabilibus loquar, sed de cōicabili deitate vel essentia, seu natura trium cōi, cū plenitudinem deitatis nominat. Sed nō effugiet nisi explicet nobis: An illa natura cōis vt prius dictum est sine ὑποστάσει possit agere?

Si hoc det, euertit sui dogmatis fundamentū, quod nō stat, nisi, neq; extra personas vel ὑποστάσεις consideret ἐνέργειαν, neq; extra ἐνέργειαν consideret ὑπόστασιν. Nam si alterū sine altero reipsa esse nō pōt, q̄do vnū erit cōem illam naturā inhabitare in chro, sed ꝓprietates incōicabiles nō inhabitare? Nisi forte Car. in eo captat latebras, quod diuinitatē quidem inhabitare dicit, paternitatē vero & processionē nequaquā, ac distinguit filiū & filiationē & essiam item. Verum nesit locus effugio: Non depcessione aut paternitate quæro, q̄ nihil aliud sunt, quā respectus & relationes terminorū, ac muda verba quor̄ nulla est actio. Sed quæro de ipsis ὑποστάσεσι p̄ris & spiritus, q̄ sunt incōicabiles, an possint hæ duæ personæ ab esse a chro, quando inhabitat cōis οὐσία, q̄ nulla propria ὑπόστασιν habet extra personas p̄ris filij & spūs S.? hoc tū planū fecerit, illum quoq; pro octauo sapientū sumus habituri.

Colos. 2. 9. 1. plenitudo deitatis

2. Act. 4.

3

CAPVT IX.

Cur chr̄s dicat̄ vnigenitus & primogenitus filius Dei, supra Cap. 2. obiect. 7. ostensū est. Hic Carolj tantum retundimus nugas, quibus veritati verbi diuini tenebras offundere conatur.

1. Solus chr̄s, inqt, vocatur vnigenitus in scriptura vetoa 1. 3. nullus alius homo.

R. Concedo. Nullus et vocat sponsus Ecclæ, caput corporis, primogenitus mortuor &c. Non admirmus illi quod dat scriptura. Sed pergit ille:

vocat

Vocat vnigenitū à Pre, primū vt à filijs creatis et adoptatis distinguat, solus enī hic ex subia pris est genitus &c. Os durū, qs tam subtilem platonismū in hebræo Carolio quæreret? Quod si cum scriptura affirmem, propterea vnigenitū illum vocari, vt caput à reliquis membris distinguar et dilectionis magnitudo exprimar, qz complexus filiū pr adeo exaltauit eum, vt hæredem vniuersorū constitueret. Sicut vnici filij tenerius diliguntur quā cum in multos se amor diffundit. Facilius opinor illud obtinebo, quā ille pbaturus sit ἀνάξιον istud ἀξίωμα: filium ex essa pris genitum esse. Quæ sybilla Carolio hoc oraculum fudit, Deū ex essa gignere filios? Imo q̄ scriptura id vnquā dixit? Sed de hoc antea dictum est qdo Deus filios gignat, nempe eligendo ad aliqd peculiare, fouendo diligendo euehendo, et suā benignitatē illustribus modis declarādo. Adam nō dr vnigenitus, quid tū? liberū fuit Deo deligere sibi in vnigenitū quē sibiipsi libuisset. Propter creationē aut natiuitatē ex matre nō pprie vnigenitus dici pōt, et si futuræ dignitatis ēt illud illustre fuit testimoniū, quod pter coēm hominū morem sine viri commixtione formatus est: Sed pter hoc, quod præ alijs dilectus Deo fuit, idq. adeo vt illū regem et Dm vniuersor faceret, multa p illū operarer, populum suū saluaret et eueheret in summā gloriā, propter hoc inquā vnigenitus Dei filius dr.

Negat chrm, vt vt p sprm miraculose formatus sit ex hōe in Deū esse mutatū. Non repugno si natura Deū intelligit, Nam chrs mansit sēp hō natura: Sin de imagine forma Dei de regno et potestate intelligit ac negat illū post natiuitatē, imo post mortē primū oīa illa accepisse apud hōes qo facit id repugnante vniuersa scriptura. Dicitur, inqt, vnigenitus vt ab alijs filijs, q pter offm sic dicuntur distinguar

Item ab ijs q gratia et adoptione filij sunt.

R. Falsum est vtrumq. Nam vnigenitus dilectionis est vocabulū nō naturæ, ideoq. adoptioni et offo nō pōt opponi. Verū cū ex eodē fonte oīa hæc Carolij profluant, probet semel ex scriptura, Deū ex essa sua generare filios, sic nō verbis multis opus erit.

PRIMOGENITI quoq. Vox de chro recens nato vsurpar proprie, vt peperit Maria primogenitum suū. Matt. 1. Luc. 2.

Alias semp figurate de illo vsurpar, et sigcat dignitatē et excellentiā vt primogenitus ex mortuis, inter multos fratres. oīs creaturæ, quod alibi dr principiū creaturæ Dei, qz in oībus ipse πρωτάνει, primus resurexit oppressa morte, nobis qo immortalitatem peperit: primus p varias afflictiones ad gloriā peruasit, vt ibi nosqo esse possemus vbi ille est: primus imago Dei inconspicui factus est: primus spru Scto perfusus, inauguratus est ad sprale regnū, vt nos conderet et instauraret transformatos in eandē imaginem Eph. 2. &c.

Ius Regni et sacerdotij successio tota erat primogenitor in veteri testo hinc pro eo q in familia dignissimus sit vsurpar. Sic Israel et Ephraim dicuntur primogeniti Dei. Ita chrs qo Dns et hæres omniū, qz multi fres per illū ad salutem adducuntur, inter oēs primogenitus caput, principiū primas rex et Dns est.

In eo fallir Car. quod creationē seculor, fundationē terræ, et alia eiusmodi, quod oīa in ipso subsistant, quod oīa portet verbo suo potenti, ad primam creationē refert. Cum Paul. per purgationē peccator factam per sanguinē crucis ipsius ista omnia consistere doceat, vt supra capite 7. ostendimus.

CAPVT.

Vnigenitus

Deus generat

vide supra cap. 1.

2

primogenite 1

2 Colos. 1. Ro. 8.

Ge. 49

Spiritus Dei.

Esa. 11. 4. 15. et 34. 16.

ps. 33. 6. 9.

Exod. 15. 8. 10.

1 Cor. 12. Spiritus nōia nb euentu

formā n sēper ess in vnosæ

CAP. X.

CAPVT X.

Spiritus Dei.

Quid de spū scto dicat scriptura, sepius hactemus in libris nostris ostensū est: mihilominus breuiter repetenda est nostra sententia.

Loquitur illa de Deo nr̄o ἀνθρωποπαθῶς, vt hoīe similē eū nobis effingat, q̄ sedet, sedeat, surgat, os, oculos, aures, spīm &c habeat, q̄ loquāt taceat &c alia eiusmodi, non quod illa in Deo proprie sint, sed vt nos ali: quomodo actiones Dei possimus intelligere. Sicut ia hōes verbo, iussu, mandato, nutu &c arbitrio suo aliquid faciunt, ita de Deo legimus illum verbo, iussu, spīu oris sui, aliquid efficere, vt. Verbo Dñi facti sunt cæli Esa. 11. 4. 15. & 34. 16. & spiritu oris illius oīs exercitus eor̄. quod q̄do intelligendū sit, ipse mox explicat: ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Et ps. 32. 6. 9. sicut hō flatu oris sui aliquid disturbat, loco mouet, inclinat & flectit: ita Deus dr̄ spīu oris sui impellere monere & flectere aīos. Non quod ēmg: Exod. 15. 8. 10. quā illa & duabus Dei sit spīs aut flatus, sed quod occulta sua virtute Deus id in aīs efficiat, quod in corporū motu solet ventus, halitus aut spi: ritus efficere. Cumq; vnus & idem Deus vna eademq; duabus & virtu: tē sua operet varia, pro effectuū varietate accipit ētiā varia nōa illa 1 Cor. 12. Spiritus nōia vbi euenit. ἀνεργήματα, vt nunc timoris, nunc fortitudinis, nunc sciæ, nunc reuelationis, nunc sapiæ dicat̄ spiritus, nunc spīs fortis, nunc sanctus, & si qua alia de eo prædicant̄. Nam sicut de essa aut ὁσίᾳ Dei numq; quicquā scriptura dicit, sed ab operibus illi tribuit nōa, vt Deum Dñm Creatorem Redemptorem &c appellet: ita & quid sit ista vis virtus potentia ἐνέργεια, qua Deus effi: quod cacitet in aīos agit, nusquā tradit, nisi per similitudinē vocat spiritum. Qua de caussa & motus excitati in hōe interdū vocantur spiritus, vt spīs dicat̄ distribui, augescere, duplicari, &c.

Et in scriptura non differunt: Dñs locutus est, & os Dñi locutum est. Dñs fecit virtutē, dextera Dñi fecit virtutē, nisi quod in posterioribus locutionibus modus quodāmodo loquendi & faciendi per os & dexteram nōia προσώπου καὶ χειρὸς denotat̄, nec tñ q̄squā ex ore & dextera Dei, peculia: rem ὑπόστασιν facit, q̄ sit vnus cum Pre Deus ac seorsim inuocetur. Qua est igit̄ stultitia ex spīu Dei, q̄ eadem figura sic dr̄ velle distincta ὑποστάσεις facere, q̄ & ipsa Deus sit & adorari debeat. Actiones tam aliis membris tribuunt̄ vt oculis pedibus manibus &c quam spiritui. Misericor: dia veritas pax iusticia Dei hānt ētiā in scripturis actiones suas, assumunt visibiles formas &c. Neq; tñ q̄squā ex ijs oībus peculiares ὑποστά: σεις facit hactenus, nisi nouus iste faber τεχνίτης suā commentus es: set. Verū hæc in obiectionū confutatione melius demonstrabuntur.

Nos, inquit, ex verbo Dei statuimus Spīm S. vnū q̄dem cum Pre & filio Deū esse, quando plures dij esse nō possunt: suā tñ habere ὑπόστασιν a Pris & filij distincta, q̄ nec Pr̄ nec filius esse possit. Repetijt supra q° hunc suū nonnunq; ad rauim vsq; cui & nō semel responsionē opposuimus, nunc igitur ad demonstrationes ipsius accedimus.

1. Primū sumit ab apparitione spīs Sancti in baptismo Chri
Sola inquit ὑποστάσεις formā visibilem assumere pōt.
Spīs S. assumit formā visibilem columbæ
Ergo spīs S. est hypostasis proprietate characteristica ab vtroq;
Pre scto & filio distincta.

forma nō semper esse nōta ὑποστάσεως

Negamus maiore, quia gloria Chri vel ipsius Caroli iudicio q° assu: mit formā visibilem, q̄ ab Esaia visa est, quæ aut̄ gloriæ illius erit ὑπό: στασις? Num & illa persona Deitatis erit? Gloria Dñi ita apparuit in vi: sibili.

sibili forma ignis. Et mors ipsa assumit formam hominis et equitat Apoc. 6.
et quam dabit mortis ὑπόστασιν Car. Alligat Deum ad regulas physicas
nec concedit formam vt accidens possit esse nisi in subiecto. Verum scriptu-
ra fatetur, Deum, quomodocunque vult exhibere visiones, quae aliquid delineant et sig-
nificent, siue subiecta illarum formarum perpetuo extent siue non extent.
Equidem spiritum Dei virtutem et efficaciam illius nihil esse non dicimus:
at in scriptura etiam expressam esse quid sit ratione substantiae vehementer negamus.
Esse item ὑπόστασιν talem quae a patris et filij hypostasi distincta sit, cum eandem
cum illis habeat οὐσίαν quaeque Deus sit, negamus in scriptura extare, ideoque
Carolio fingere ex ipso quod illi lubet non concedimus.
Caeterum imponere illi προσωπογραφίαν, qua vt persona describitur spiritus S. ex Matt. 3. Mar. 1. Ioa. 1.
eo manifestum est, quod pro argumento distinctae ὑποστάσεως adfert id quod spi-
ritus S. dicatur descendisse in Iesum et mansisse super eum. Negat quidem colum-
bam ipsam esse spiritum S. sed tamen vna cum columba vere adesse spiritum S. affirmat.
Non agnoscit Doctissimus τρόπον scripturae, quo signis rerum singularum tribu- signis rerum appellatio tribuitur.
itur appellatio. Nubes, quae signum erat praesentis auxilij Dei, vocatur Iehouah
an propterea in nube inclusum Deum putat? aut num Deus sine ὑπόστασει
formam nubis induit? quod si sentit, nae auguste admodum de Deo sentit.
Et cupiam Ego scire an persona spiritus sancti in columba hac fuerit, an vero
essentia? Si persona, non potuit ibi esse sine essentia communi, non enim ὑπόστασις
extra naturam considerari. Si essentia ibi fuit, non potuit esse sine tribus
personis, nisi separatam aut diuisam dicas ab ὑποστάσεσι. Fuerunt igitur patris
et filij ὑπόστασεις simul cum spiritus persona in columba. In Christo incarnato
eadem ratione cum λόγῳ necesse est patris et spiritus tum essentiam communem tum
ὑπόστασεις etiam, sine quibus essentia nihil est, fuisse, vt ita geminam habeamus tri-
nitatem. Vna quae in filij carne est, altera, quae visibilem formam assumit.
Etsi enim dicat Car. personarum proprietates distinguendas esse, tamen nihil
euincere potest. Nam si separatae sunt personae, ita vt vna sine alia agere
possit, manet verum nihilominus, hanc distinctionem in verbis tantum consis-
tere, cum nulla subsit rei veritas, vt iam nihil de voce patris dicamus, quae et ipsa
aliam requirat ὑπόστασιν a qua emittatur. Nisi dicat per columbam aut Christum, in
quorum vtroque fuit tota trinitas, patrem locutum esse. Quod si dicat non in-
clusum fuisse spiritum S. sed et hic in columbae forma et vbique simul fuisse, par-
tiet opinor spiritus sui essentiam, vt cuius pars visibilem habeat formam, altera
vero sine forma apparente alibi operetur, quasi de circino poeta loquerentur,
cuius Altera pars staret, pars altera duceret orbem.
En tibi lector simplicitatem Carolinam.

2. Cuicunque tribuuntur actiones rationis participibus conuenientes
ille ὑπόστασις seu persona est. Spiritui sancto tribuuntur
tales actiones, Ergo est persona.

Rc. Negamus maiorem. Nam et sapientia Dei loquitur: Mittam ad eos prophetas. Luc. 11
Et caritati Paul. multa tribuit προσωποποιήκως. Et Dauid: misericordia et ve- 1 Cor. 13
ritas obuiarunt sibi. Iusticia et pax osculatae sunt. Iusticia de caelo pro- Ps. 84
spexit. Iusticia ante eum ambulabit. Sic, veritas non accipit personas, sed 3 Esd. 4
quae iusta sunt facit omnibus, et quae sunt his similia. Quod si ex his omnibus debe-
mus ὑπόστασεις aequales Deo facere, nouum nobis πανθεῖον exaedificandum
erit, et examinum deorum mox emergent.
Est προσωπογραφία vt antea diximus, qualis est sapientiae prou. 8. ideo etiam
in ἀμφιβολίαν incurrit argumentum.

3. Spiritus Sanctus loquitur, item dicitur offendi et laedi
in peccatis nostris, Ergo est ὑπόστασις.

Rc. fall.

CAP. X.

spr̃s loq̃r. R. Fallacia est in ἀνυρολόγια siue impropriette sermonis. Nam per προσωποποιίαν vt prius ondimus oia hæc dicuntur. Et certũ est, aliud nõ ee cum dr̃ spr̃s S. loq̃ et offendi, nisi quod nobis modus actionũ Dei illis verbis magis exponir̃, vt intelligamus. Vox Dñi sæpe in scriptura legir̃, furor Dñi item, nemo tñ ex illis facit ὑποσάσεις. Hoĩs spr̃s dr̃ q̃s scire et cognoscere q̃ sunt hoĩs, nemo tñ ex illo facit peculiarem hoem. Et tñ ab hoe translata est ad Deũ locutio, et similitudo spiritus.

+ q̃ Deũ prm̃ ipsũ loq̃ et offendi.

Quod si hic nõ pot consistere figmentũ, cum ꝓprie de hoe ꝑdicar̃ spr̃s, quomodo in Deo stabit vbi figurate illa oia dicuntur? Nos eodẽ mõ colligere possumus: Sapia Dei iustificata est à filijs suis, Ergo hẽt peculiarẽ ὑπόσασιν, et est quarta persona in Deo. Non em̃ hic de λόγῳ interꝑtabir̃ opinor, nisi plane velit esse Carolius, et λόγῳ filios tribuere.

Matt. 11. Luc. 7.

4. Spiritus S. vocar̃ alius paracletus. Ergo nõ est motus tantũ excitatus in aĩs, sed est persona.

spr̃s sctus alius consolator. R. Est eadem fallacia ambiguitatis, q̃ ex idiotismo linguæ nascir̃. Motus tantũ in aĩs excitatos esse spr̃m nõ dicimus, sed illos q̃o spr̃m appellari nec Car. negauerit. Alioq̃ dicimus spr̃m Dei figurate appellari arcanã δυναμιν, ἐνεργειαν vim et potentiã Dei, qua veluti flatu hoes solent aliqd commouere, ipse aĩos impellit. Ista ἐνεργεια describir̃ προσωποποιητῶς vt iã sæpe diximus. Vocatur alius consolator seu aduocatus q̃ in chr̃i absentis locũ erat successurus. Nam si nõ abijsset chr̃s, paracletus ille nõ venisset. Oportebat prius chr̃m glorificari. Voluntate alius nõ est, hoc vere dr̃, nã quærit chr̃i gloriã, ideo et de eo quod chr̃i est accipere dr̃ et annunciare discipulis. Interim aliud est spr̃s et ἐνεργεια Dei aliud longe est chr̃s ipse hõ ex Dauidis semine eductus.

5. Est autor donorũ. Ergo nõ tantum est motus excitatus, dr̃ em̃ distribuere dona prout vult.

spr̃s autor donorum. R. Concedo totũ. Nihil contra nos est. Non negamus sæpe distingui istã ἐνεργειαν ab effectis, idq̃ προσωποποιητῶς, sed distinctã à prẽ personã nego appellandũ esse spr̃m Dei, eo quod scriptura id nõ dicat. Idem de sequenti obiectione dicimus, quod libertas agendi et voluntas spr̃us tribuitur. sunt em̃ ꝑdicationes figuratæ.

6. In cuius nomen baptizamur, hunc verũ et viuũ Deũ esse necesse est. Baptizamur in nomẽ spr̃s Ergo est viuus et verus Deus.

R. Negamus maiorẽ, vt antea q̃o dictum est. Sunt em̃ Iudæi in Mosẽ baptizati. Et ostendimus baptizari in nomẽ alicuius esse agnoscere eum Magistrũ et doctorem, et ad seruandũ verbũ ipsius se obligare.

baptizari in nomẽ alicui⁹

Mouet carolũ, quod post prm̃ nominer̃, Verũ caussa ex ipsa apparitione in baptismo chr̃i sumi pot. Nam cũ pr̃ nunquã apparuerit et visus sit vt scriptura testar̃, potentiæ suæ tñ exhibuit visibilẽ formã, q̃ mores filior̃ Dei referret, vt certius gratiæ diuinæ apud hoes esset testimoniũ. Huc videm̃ respicere verba Chr̃i et Aplorum, quando coniungunt prm̃ filiũ et spr̃m, vt doceant prm̃ autorẽ omniũ donorũ esse: Sed q̃ nemini visus est, vt modus operationũ illius intelligi aliquomodo possit, ideo spr̃m S. q̃o nominant. In baptismo nõ profitebam̃ qualem Deũ crederẽt iubebam̃ em̃ in remissionẽ peccatorũ baptizari.

Erat igr̃ BAPTIZARI IN NOMINE PATRIS et Filij et sp̃s S. profiteri quod nõ in operibus legis, nõ in iusticia naturæ sperarent vitã à Deo.

à Deo: sed quod doctrinam pris essent amplexi, quam filius attulerat, quaeq. p sprm S. confirmanda erat, et quod crederent sibi ita remitti peccata à Deo si Iesu p sprm S. crederent esse chrm.
Deinde, Si baptizari in nomē pris filij et sprs S. est credere hos tres ēe vnū Deū, Dicat nobis Car. an circumcisio qo facta fuerit in nomen pris filij et sprs S. Si fuit facta et crediderunt Iudaei prm f. et sprm S. vnū Deū, qd opus fuit illos denuo in hanc fidem initiari? Si nō fuit facta in nomen triū, cui psuadebit Car. eos trinitatē credidisse, aut quod pr f. et sprs S. sint vnus Deus?
Seqr itaq. necessario per baptismū in nomē pris et filij et sprs S. alium iustificationis modū denotari, nempe quod p chrm habeant remissionē peccator à Deo, attestante illorū spiritui Spru scto, nō aūt hoc, quod hi tres sint vnus Deus. Nam et Eunuchus nō pfiter tres esse vnū Deū sed quod Iesus chrs sit filius Dei. Antea aūt sæpe repetiuimus, nō mox personas trinitatis esse, qbus actiones rationaliū subarum tribuuntur alioq innumeræ erunt personæ in Deo.

7. Sprs S. vocar Iehouah et Deus exercituum qui ab Angelis adoratus est. Ergo est ὑπόσασις.

R. Diximus antea sæpe promiscue accipi, Deū locutū esse et sprm Dei locutū esse, quod alias dr os Dei vel vox Dni locuta est. Sed adoratū esse sprm Dei ab angelis tum verū erit, cum sprm Dei in throno sedisse ex scriptura ondet, quod perinde est ac si dicas, os Dei sedisse aut vocē Dei, aut si dicas pedes Dei locutos esse. Carolio perinde est, quoquomodo vsurpet μεταφορὰς, ex capite pedē ex pede caput facit dū mō ne taceat. Iehouā dici sprm, aut Deū exercituū falso scribit Car. Spiritū Iehouæ legimus, sprm Iehouā nō legimus.
Collectio illius (Deus exercituū locutus est: sed alibi dr sprs locutus ē Ergo sprs S. est Deus exercituū) perinde habet ac si dicamus: Deus locutus est: Os Dni locutū est, Ergo os Dni est Deus et alia psona deittis.

8. Quoties Scriptura de Vno vero Deo disputat sprm S. pri et filio connumerat, Ergo est ὑπόσασις.

R. Falsum est antecedens simplr. Quia in nullo eor locor quos citat Car. ondet vnquā de eo esse disputationē qs sit verus Deus. Ioannes ondit q dicant testimoniū quod Iesus sit chrs. Nam dixerat chrm venisse nō in aqua tantū sed in aqua et sanguine, et sprm ~~istū~~ item de eo testari q mentiri nō possit, ideo colligit illa tria dicens: quia tres sunt q testimoniū dant sprs et aqua et sanguis, nā de his testibus ante locutus erat. Quōdo irrepserint alia verba de tribus testibus in cælo, viderit Car. Nobis nihil obsunt etiamsi retineamus. Non enī hoc agit Ioan. vt ondat qs verus Deus sit sed qs de chro tester illud vult ondere. 1 Io. 5.3
Paulus et nō disputat qs sit verus Deus, sed quod nō debeant factiosi esse Corinthij, etiāsi diuersa habeant χαρίσματα, qz Deus vnus et idē sit, etsi variæ illius operationes sint, quod vnus et idē sit Dns chrs, etsi sint variæ διανοίαι, quod vnus et idem sit Sprs Dei, etsi diuisiones χαρισμάτων sint. Ideo nihil ad rem. 1 Co. 12
Lucas vbi de conceptione chri loqr, nō id agit vt ondat nasciturum puerū esse eundem Deū cum pre, sed docet qdo Deus sine viri semine sit educturus ex Dauidis familia filiū. Chrs apud Ioannē pollicer paracletū, nō docet se et paracletū esse vnū Deū cum pre. Quid vero locus Pauli ad hoc vt ondatur P. F et Sps S. esse vnus Deus, eo quod dicat nō accepistis sprm seruitutis rursū ad timorē, sed sprm adoptionis &c Luc. 1. Ioa. 15 Ro. 8

simpl

CAP. XI.

simplicibus putat Car. hoc satis esse. Imo vero plus satis ad deprehendendã hõis vanitatem, quã q hoc loco nõ impudentissima animaduertit, ille vero nõ simplex, sed õmiũ simpliciũ simplicissimus, atq; adeo plumbũ totus fuerit. Mosi interroganti de nõe respondet Deus? Qui est misit me ad vos, Si hic monstrare posset Car. p̃ filius & sp̃s S. vnus Deus in essentia misit me diceret aliquid. Nam hic de eo agit̃ quis Verus Deus sit. Sed hi loci quos ipse cũtat, neq; ad Rombum neq; ad rythmũ quicquã. Alio itaq; se vertat Car. si tertiã in trinitate hypostasin probare vult. Nam hic ex mihilo mihil fit.

CAPVT XI.

1. Ananias mentitus est Deo, & mentitus est sp̃ui sancto,
Ergo spiritus sanctus est Deus.

Act. 5. 4. mentiri spiritui S.

R. Est fallacia aequinoci. Nam phrasim illam, mentiri sp̃ui sancto malicijse detorquet in peregrinũ sensũ. Deus per sp̃m S. Apli animum edocebat, vt fraudem, Ananiæ intelligeret, Ideo cum Dei legatus esset dixit illum nõ hõibus esse mentitum sed deo. Nam illius agebat negotiũ. Sic verũ manet, eum mentitum spiritui Sancto. q. d. Cur mihi mentiris, cui sp̃s S. fraudem tuã detexit? Forma sermonis vsitata est famulor̃ & legatorũ iniuriæ ad Dños pertinent. Non est contra nos inqt, Moses, murmur vrm, sed contra Dominũ. Et, q vos recipit me recipit, dicit chr̃s. Offendentes fratrũ conscĩam infirmã chr̃m offendũt.

Legatorum iniuriæ ad Dños pertinet. Exod. 16.

1 Cor. 4. 1 Thess. 4.

Cui paulũ spernit, nõ hoẽm spernit sed Deum. Si iam sic colligam: Cui Apłos recipit chr̃m recipit, Ergo Apli sunt chr̃s, qd dicet Car? an nõ frigidam appellabit captiunculã, quã pueri etiã risuri sint? Et quid ab hac differt illius collectio, nomẽ eadem est compositionis fallacia? Sic: Estis templa Dei, Et, Estis templa sp̃s S. Ergo sp̃s S. est Deus. Imq vero mutator Opponimus eandem rationẽm:

1 Cor. 6. 2 Cor. 6.

Eph. 3.

Sumus templa chr̃i, Rom. 8. Sp̃s chr̃i habitat in vobis, Et sumus templa sp̃s sc̃ti, Ergo sp̃s S. est chr̃s, qd respõdebis ad hoc?

1 Cor. 12. 4.

Deinde falsũ est quod apud Paul. sp̃m S. Deum vocari contendit, cum diserte ille sp̃m, Dñm chr̃m, & Deũ distinguat, ac neget diuisos aut multiplices esse vt vt varia operentur. Verũ quid mirũ cum locũ 2 Thess. 3. adeo aperte depravet, vt aperẽtius nihil fieri possit? Dñs, inqt, dirigat corda vra in agnitionẽ Dei & expectationẽ Iesu chr̃i, hinc colligit sp̃m S. vocari Dominũ. Ostendimus antea similes locutiones, vbi relativor̃ aut reciprocor̃ loco ponuntur appellativa vt 2 Tim. 1. Det illi Dñs inuenire mlam apud Dom. Ita hic in agnitionem Dei dictum est, pro in agnitionẽ sui, quales locutiones in Veteri testo passim sunt obuiæ. In loco: Dñs aut sp̃s est, frustra opponit patres quor̃ autoritẽ nos non teneri satis scit, vt ne dicamus, quod ipse Car. illor̃ interpretationẽ repudiat acute, cum peruersa praedicationis illius membra esse agnoscit, nisi plane decipi esse Car. p. e. q sq multũ videre putet. Non ẽm Paulus illud agit, vt oñdat q̃do appellet sp̃s, sed docet qualis sit Dñs in tollendo velo illo seruilis populi, nempe spiritualis, q per sp̃m suũ libertatem conscientiar̃ efficiat. Quate mihil hæc ad probanda sp̃s sc̃ti deitatẽ faciunt.

reciprocar̃ locut. Appell.

2 Cor. 7. 17.

1 Cor. 12.

Ioa. 15.

Ro. 8.

2. Sp̃s S. procedit a p̃re & filio, Et, nec p̃ nec filius est,
Ergo est tertiũ quidda ꝓter duos & trinoꝑ eiusdẽ cũ vtroq; diuinitatis.

R.

R. Est fallacia æquiuocationis. Nam procedere Car. accipit pro emanatione ex essa prīs, qādmodū calor ab igne lux à sole procedens eiusdem est naturæ inseparabilr̄ inhærens. Hanc aut̄ subtilitatē scriptura ignorat, q̄ ἐκπορεύεσθαι procedere vsurpat pro mitti: Et de chr̄o ipso ita loquitur: Ego à prē veni exiui vel processi. Si Plotinus illud simile à Platone sumtū nō in mediū attulisset, qd iam haberet Car. quo fucum faceret lectori? Certe nō distinguunt et̄ græci inter ἐξέχθειν et ἐκπορεύεσθαι exire et procedere. Nec qcquā caussæ est, cur in hoc loco hoc; sermo putris aut sordidus ex ore vr̄o ne ἐκπορευέσθω exeat, verbū exeundi ponar̄ potius, quā procedendi. Sic: exeunte ipso ex templo est qo ἐκπορευομένου. Et qdo dicemus chr̄m processisse, nisi et alteram generationē æternā ei tribuamus, si procedere sīgcat emanare tanq̄ lucem à sole? aut erit idem generari ab æterno, quod pcedere ab æterno. Nam et grātio ita ab illis describir̄, quod fiat more luminis de lumine diffusi et emanantis. Deinde, ipsi et̄ coguntur fateri, procedere idē esse quod mitti. Nam cum vrgemus scriptū nō esse, quod pcedat sprs à filio, ex æquipollentia coguntur respondere, ideo à filio pcedere etiā, qz ab illo mittatur, esse enim idem.

procedere mitti

Io. 8.

Eph. 4.

Mar. 13.

3. Baptizamur in nomen sprs Scti
Ergo est Deus Verus.

Antea diximus baptizari nō esse professionē fidei huius quod P. F. et sprs S. sint vnus Deus, sed huius fidei, quod per chr̄m hēamus remissionē peccatorū, aut vt Eunuchus loqr̄, quod Iesus chr̄s sit filius Dei. Ideo falsum est quod ponit Car: Illum verū Deū esse oportere in cuius nomen baptizamur. Nominar̄ aut̄ seorsim vt modus regenerationis nr̄æ aliquanto planius à nobis possit percipi, quando Deū nemo vidit vnq̄.

sprs cur seorsim nominetur.

4. Oīa attributa Dei in scriptura tribuunr̄ sprui Scto,
vt sunt Immensitas omnipotentia &c. Ergo est Deus.

R. Sunt quatuor termini ex ambigua phrasi vt supra ostensū est. A figurata pdicatione ad regularem nulla est consecutio. Diximus æquipollere ista; Deus et sprs Dei subinde quando ἀνθρωποπαθῶς modum actionū diuinar̄ nobis pingit scriptura. Sed vt peculiari hypostasi, q̄ cum prē Deus sit, et adoranda, nusq̄ ipsi videmus attribui illas appellationes. Sap. 1. vbi dr̄: sprs Dni replevit orbem terrar̄, explicat seipsū Autor, nam eandem locutionē alijs verbis enunciat: Renū illius testis est Deus et cordis illius scrutator est verus et linguæ auditor, qz sprs Dni replet orbem terrar̄. Et mox: Ideo q loqr̄ iniqua, nō potest latere, vides pro eo positum esse, quod, Deus oīa vbiq̄ audit et videt.

Sap. 1. 7.

Sic: sprs scrutatur profunda Dei, siue intelligas de Deo ipso quod sua intelligat et cognoscat, siue de sprū donato hoībus, h. e. de mente regenerata accipias, quod spralis oīa dijudicet, et cognoscat sāpiā Dei absconditā, vel sermonem crucis, nihil tn̄ in locutione hac est, quod sprm S. extra prm Deū esse aut peculiarem ὑπόσασιν euincat. Sic et distributio donorū, nihil tale extorquebit, quandoqdem et hoīs sprs dr̄ scrutari et cognoscere, cum tn̄ alius homo nō sit. Idem iudicandū est de alijs actionib̄ q̄ illi tribuuntur, quod aquas fouerit et fecerit hoēm, quod Episcopos ordinet, loquatur &c. de qbus cap. superiore, et libro 1. etiam dictum est.

1 Co. 2

Gen. 1. Iob. 33. Act. 20. 13.

5. Quicunq̄ hoēm pro templo habet Deus est
quia non licet homini erigere templum.
Sprs S. habet hominem pro templo 1 Cor. 6. 19.
Ergo est Deus.

R. Mai.

CAP. XI & XII

1 Cor. 6. habitare, manere, esse in hoc mimbus gd. Colos. 3. 2 Tim. 1.

Ro. Maior falsa est, quia Paul. dicit, Nos templa esse bonitis vel iustitia. Non habitat in me id est in carne mea bonũ. Neq; tñ bonitas vel iustitia Dei est. Est ꝗ ἀπὸ κοινοῦ in locutione, habitare manere. Esse in hoibus sprũ S. idem. Alibi Paul. Sermo chri habitet in vobis opulenter. Et fides habitet in aĩa Timothei. Nemo tñ ꝓpterea vel sermonẽ chri vel fidem pro hypostasi & pro Deo agnoscit. Sunt itaq; hæ oẽs frigidæ rones ex ambiguis ratiombus extructæ. Si dicam: chris habitet ꝑ fidẽ in cordibus vris, Ergo fides est chris, negaret Car. opinor. Quanto sanius ipse colligit: Deus habitat in nobis per sprũ, Ergo sprs est Deus.

C. Spiritus Sanctus adorandus est
Ergo est Deus Verus.

Hebr. 3. 12.

Antecedens falsũ est. Sprs S. eũ quẽ Paul. dicit verba illa loq: hodie si vocem eius audieritis ꝑ nõ dicit: venite adorate me: Sed: venite adoremus Dom, suntq; verba ꝓphetæ dicta illi a sprũ Scto. Quõdo aũt Car. hinc colligat sprũ Sctũ adorandũ esse, profitemur ingenue nos nõ assequi. Nec locus hebr. 3: quicquã de inuocatione sprs Scti logr, sed hortar vt nõ habeant cor mere dulcem ut discedant a Deo, sed exhortẽtur se mutuo dũ hodie cognominatur, iuxta dictum: hodie si vocem eius audieritis ne obdurctis corda vra. Similis est deprauatio loci Esa. 6. de induratione, q. sub persona Dei recitat. Paul. aũt nõ dicit sprũ S. esse Deũ & adorandũ. Si nos sic colligamus: Sprs S. locutus est, Et ꝓpheta locutus est Ergo ꝓpheta est sprs Sctus, nõ admitteret captionẽ Car. Cur igr nobis putidis istis captiunculis facessit negotiũ? De figura sermõis huius antea quoq; dictum est.

Esa 6.

C. Peccatum in sprũ S. non remittetur.
Ergo sprs S. est verus Deus, q peccatis nostris offendir & irascitur.

blasphemia in sprũ S. Mar. 3.

Ro. deo permittentia. Furor Dñi irascitur, Et ira Dei irritat, itõ nomẽ Dei an propterea nomẽ Dei & iram Dei distinctas in Deo hypostases & Deũ esse concedet Car. Est itaq; manifesta in locutione ambiguitas. Quid aũt sit blasphemia in sprũ, ondit marcus, addens: q dicebant: sprũ immundũ habet. Opponit chris sua ꝓsona genus fam̃iã & q alia erant satis coram mundo contenta, miraculis, quæ ꝑ sprũ seu digitũ Dei faciebat. Repudiabant chrũ multi vocantes fabri filiũ, dicebant alĩ eũ de illo satis contemte: Nosse nouimus eũ, & sorores eius nobiscũ sunt. Et Nathanael: quid boni ex Nazareth? Hæc oĩa ꝑ consideratione personæ illius & contemtæ dicebant, nõ negat reperire veniã sed quod miracula q nõ poterant negare diuina esse, contra conscĩam suam diabolo adscribũt hoc vocat peccatũ chris nõ in se commissũ, sed in sprũ Dei, q in ipso operabat. Quod ad sẽtiã attinet perinde est ac si dicerer: qui ꝑm sprs sui potentiã efficaciter in me demonstrantẽ blasphemarit illi nõ remittit. Verum ὑπόστασις in Deo distincta, q & ipsa Deus vocer ex his verbis nemo extorquet. Quare alia Carolis adornanda est Machina si veritatem expugnare vult, nam aries, sine cornibus est.

Sap. 1. 7.

1 Co. 2

Gen. 1. Job 33. Act. 20. 13.

CAPVT XII

In vltimo hoc capite extremũ conatũ adhibuit Car. vt quo spiritu agerer apud Ecclam Dei, luculento exemplo testatũ faceret. Neq; eni illi satis fuit profligati pudoris & sceleratæ impietatis exhibuisse per libros duos specimen, nisi & in facetis facetijs vrbani scurræ laudẽ captaret.

ret ac impuris mendacijs, veluti chamæleon aura sole pastas delicias
solet Sathanæ facere, et impio mundo risum movere conaretur.
Opposuit enim antitheses duorum χρισῶν, quas mox examinabimus. Vestigia
quidem aliqua puræ doctrinæ quam profitemur commonstrans; sed ea
adeo exigua, ut q vel per somnium nostra audierit, is facile agniturus sit
fabrum, q plumbeos numos cudat ut cum Placito loquar, adeo fide pla
ne Carolina omnia recenset.
Nunc accipe Lector sales, ipsa insulsitate insulsiores, qbus tn Simia
illa vehementer sibi placet. Sic igr scribit:
1. Quomodo, inquiunt, Deus potuit habere filium cum uxore non habeat?
Eho Sycophanta, ostendas in cuius nostrum scriptis ratione hanc legeris?
quis denique nostrum seu privatim seu publice, ioco seu serio ita locutus
sit? Quod si non potes, ecquid animaduertis, orbem christianum, cui hoc per
suadere conaris, uno ore non mendacij, nam hoc leue esset, sed parricidij
te condemnare apertissime, ut q universam religionem christianam, cuius
te alumnum esse profiteris scelestissime iugularis, quantum qdem in te
est, dum illi talem orationem tribuis, qualis te qdem et grege tuo dignis:
sima est, et turcis iuratis christiani nominis hostibus usitatissima: pijs ve:
ro hominibus, q papam et Carolios execrantur nunquam ne per febri qdem in men:
tem venit.
2. Quis item nostrum scripsit scripsit unquam, ratione hic potius
esse adhibendam in iudicium, quam fidem habendam Solomoni? Cui sano
hoc persuadebit Car.? At hoc certissimum est, nugas illas platonicas
de gratione ex essentia, de personis relationibus &c sicut ex ratione
extructæ sunt, ita rone qo confutari posse. Quid vero hoc ad Salomo:
nem? Esto hoc alterum veritatis Carolinæ exemplum.
3. Ostende item πλατονικώτατε Caroli, quis nostrum (nostrum inquam
neque enim alieni erroris culpam nos sustinere volumus) scripserit Deum
in mente, genituriuisse filium, mulierem expectantem, ex qua eum gigneret?
Num tibi satis est obuia quæque in nos iacere, dum modo ne cesses maledi
cere? Quid quæso caussæ dices, cur non eodem atque etiam meliori iure omnes
omnium papistarum nugas, quas de trinitate unquam consuerunt tibi impinge
re possimus? Posteaquam diuersissima a nostris, non erubescis nostris copula
re nobisque transcribere. Dignum plane Carolio inuentum.
4. Quis item nostrum mundi æternitatem ex Arte unquam asseruit? Dic
lepidissime nugator, da nomen, profer scriptum, exhibe tabulas. Aut num
tibi satis est Thrasonem inuersum agere, et tuas artes (q lepos est tuus)
verbis in alios transmouere? Nam cui tandem fidem facies philoso:
phia Aristotelica nostra hæc niti, cum ipse de universa ματαιολόγια sine
Platone Iamblicho Plotino Arte negrij qdem possit dicere. Ostende ex
scripturis tuam doctrinam si potes. Filius genitus est ex Essa indiui
dua pris, quis hoc dixit? Plato. Tres sunt Creatores pr fil. et sprs,
(vel aia seu mens) quis dixit hoc? Plato et Artes. Nega hæc Carolij si
potes, inficiare si audes, confuta si vires.
I nunc et philosophiam nobis obiecta, quos adeo philosophiæ studiosos non
agnoscis ut ἀναλφαβιτοὺς καὶ ἀδιδάκτους καὶ ὅλως οὐδὲν præ tuo acu:
mine ducas, sicuti ipse scribis. Vide lector Carolinum ingenium, prius
ἀναλφαβίτοι blitei lutei plumbei fuimus omnes, et Carolinam venerem ne
vidimus qdem, eruditionem reconditissimam et vix ulli adhuc homini conspicuam
ne ad

CAP. XII.

ne admirari qdem satis poterimus unquam, tantum abest ut imitari spes esset. Nunc quod vix satis rideas injiciente nobis Carolio pallium repente prodijmus philosophi Artici et Platonici et si quid his est diuinius. En μεταμόρφοσιν Carolinam.

Ad id aut quod Alcoranum scripturæ loco nobis esse obiectat, nō opus est ut respondeamus. Nam ipse Car. Imo ipsi turcæ qbus alcorani doctrina notior paulo est nō sibi persuadent hoc verè dici nisi quod Carolio libuit ondere quam facetus esset, sed inuitis gratijs.

Hæ iam sunt facitiæ Carolinæ, q, ut ex Ioue Minerua ex capite eius plane enatæ sunt, adeo parentem suum referunt, ut nec lacti lac, nec aquæ ex summo puteo haustæ aqua similior sit quam istæ nugæ Carolio, loquitur propitio Mercurio.

Nunc thesibus ipsius, nullo iota Immimitis (neq; enī fas est sceleratas arteschrianum imitari) opponemus ἀντιθέσεις, quibus summam doctrinæ de chrō complectemur. Oramus aut pium lectorē ut non ad platonis regulas, sed ad scripturæ ἀναλογίαν eas examinet, ita fiet ut nec ipsi imponar imprudēti neq; nos temere et quod græci dicunt ἐρημοδίκοι condemnemur.

1. Doctrinæ de christo summa.

JESUS CHRISTUS Patriarchis promissus nouissimis aut temporibus ex Dauidis semine eductus et ex Maria virgine natus filius Dei declaratus est sdm sprm Sanctificationis ex resurrectione mortuor accepta in manus omnium gentium hæreditate. Non ex essa patris natus ut Plato fabular, neq; ab æterno ut Car. Ψευδοπλατωνίκος fingit, Sed virtute et operatione sprs S. conceptus ante annos 1572 et illustri amoris diuini cum in miraculis tum in resurrectione et subsecuta gloria testimonio ornatus. Nō enī Deus iuxta πλάτωνος ὁρῶς filios gignit, sed adoptat ornat et euehit ad peculiarē dignitatem, quo modo Israel Ephraim et oēs credentes illius dicunt filij, inter quos oēs chrs unigenitus et proprius est. Nulli enī alior dixit: postula a me et dabo tibi gentes hæreditatem.

Deus gignit filij Dei. chrs unigenitus, proprius

Nec tn negamus τὸν λόγον fuisse Dm Iesum Deum et filium Dei, nō modo in initio ut Ioan. ait Pdicati Euangelij, verum et ab utero, imo et ut blandiamur Carolio non nihil, ab æterno, sed apud Deum tantum nō apud homines. Nam illi oīa sunt præsentia, hoibus nō sunt.

Prou. 30. 3. 4.

Sapia aut illa μεταφορικὰ et προσωποποιητός, unde Car. filium æternum pbat amisso sexu soror nostra est facta. Agur vero nō de Deo quærit, aut de filio de filio Dei, an ascenderit in cælum, (nam ita fatuus nō erat ut hoc ignoraret) sed de hoē et filio hoīs, q illud fecerit sciscitar, ac illum cupit scire quis sit. Ideo Carolio hæc non prosunt.

Rom. 1. 4.

Locus vero Rom. 1. nō opponit duos filios aut duas naturas, sed unius naturæ duplicem conditionem, quod alibi dr: mortificatus carne, viuificatus spiritu.

2

Christus æternus nō est, sed regnum habet æternum, ita enī logr scriptura Non enī alius aliqs chrs veniet, sed huic uni datum est nomen in quo salui fiamus, q est heri hodie et in secula. Et quando hic natus sit describunt Euangelistæ. Patrem semp fuisse prm concedimus, sed apud seipsum, Ita filius semp fuit filius, sed apud prm. Et nos semp fuimus electi, saluati, filij Dei, etiam antequam mundus fieret, sed apud Deum. Nec alr tunc extitit filius quam nos.

Est aut idem, Deus Dns Rex et Pontifex Sponsus et caput suæ Ecclæ, nō Deus natura, sed Deus constitutus a Prē. Ideoq; nihil ad eum male-

dictio

dictio Ier. 10. pereant dij de terra q nõ fecerũt cælũ et terram. loqr̃ enim
propheta de idolis et dijs factis ab hoĩbus, nõ de ijs q facti sunt ab ipso
Deo, illos eñ nõ execratur vt Mosen Magistratus &c.
Fuit chr̃s antequã Abraham fieret Abraham, seu pater multarum
gentiũ olim τυπικῶς tandem ἰσοριικῶς, sed hoc nihil ad æternitatẽ chr̃i.
Fuit idem chr̃s ab initio manifestationis suæ et manebit in æternũ, nõ
alia hostia dabir̃ pro peccatis, sed ille est q heri fuit hodie est, et semper
erit, sed quid hoc ad æternitatem? Non est alius ante me Deus neq;
post me erit. Verũ est nõ fuit neq; erit alius Deus formatus ab hoĩbus
sed ab ipso formati multi sunt, vt Moses Iudices &c
Anni chr̃i nõ deficient erit sacerdos in æternũ, fundauit cælũ et terram
oĩa p ipsũ facta reconciliata instaurata deniq. condita sunt et sunt in
ipsũ, consistunt in ipso, portanr̃ verbo illius potenti, Ipse est pax nostra,
condidit duos in vnũ nouũ hoem &c oĩa concedimus de chr̃o vera esse sẽ
su scripturæ. Carolio hoc imponit, quod Applicationẽ testimoniorũ vete-
ris testamenti nõ intelligit, vtrimq; de ijsdẽ rebus sermonẽ esse somniat.
IESVS CHRISTVS est DEI FILIVS, Deus et Dñs Ecclæ suæ nõ vnus 3
Deus cũ prẽ. Neq; enim creatura et creator vnus Deus sunt, nõ magis
quã Deus Israëlis et Moses vnus Deus sunt. Dicitur aut̃ Deus quia
habet imperiũ in subiectam Ecclam. Nec differt esse Deũ et esse Do
minũ. Tres testes vnũ sunt, vnũ et idẽ testanr̃, nõ sunt vnus Deus.
Baptismo profitemur non quis sit vnus Deus, sed q̃do nos Verus Deus
saluet, dans per sp̃rm S. in corda nostra testimoniũ Iesu. Alioq; falsò
confiterer̃ Eunuchus, Credo quod Iesus sit filius Dei, cũ dicere deberet
credo p̃rm f. et sp̃rm S. esse vnũ Deum. Chr̃s ipse formã fidei ꝓponit
hanc, vt credamus p̃rm solum esse verũ Deum, Iesũ aut̃ quẽ misit ille
esse chr̃m, de sp̃ru Scto nihil dicit, neq; iubet credi, quod tres sint vnus Deus.
Neq; etiã chr̃s titularis Deus est vt ait Car. habet eñ regnũ omnium
gentiũ et populor̃, et vt scriptura loqr̃ cæli et terræ imperiũ ac potesta
tem. Quod si negat Car. ondat aliquẽ sine chr̃o mediatore nouissimis
temporibus esse Deo reconciliatũ. Si Mediator est, vt est, q̃do negat
reipsa Deũ q̃o et Dm̃ esse, vel chr̃m? Nam hæc oĩa de chr̃o dicta æqui pol
lent. Spiritum S. Deũ esse et seorsim a prẽ distinctã habere ὑπόστασιν
negamus cum vniuersa scriptura. Esse aut̃ illum motũ tantũ in aĩs ex
citatũ nõ dicimus, sed fatemur esse occultã vim et ἐνεργείαν Dei, q̃ nos
in vitam æternã regenerat, suscitando in aĩs spẽ et fidẽ ac studiũ vitæ
christo dignæ.
IESVS Christus PROPRIVS Vnigenitus dilectus filius Dei nõ crea 4
uit machinã hanc cæli et terræ visibilem. Istud enim scriptura Patri
tribuit. Nouissimis aut̃ diebus, seu in plenitudine temporis Deus nobis p
filiũ suũ locutus est, et fecit per illum secula, eumq. hæredẽ omniũ con:
stituit, ornatũ summa gloria, ita vt vniuersi splendoris et gloriæ illu
stre exemplũ factus sit. Hanc futuri orbis possessionẽ vocat scriptura
creationem, facturã, fundationẽ cæli et terræ, seculor̃ omniũ, vocat
recapitulationẽ reconciliationem &c. Testimonia vero Veteris te:
stamenti nõ sdm̃ literã vt ibi sonant accipienda sunt, sed p similitudi
nem quandam ab externis ad interna et sp̃ralia transferuntur.
Chr̃s aut̃ dicens, patrem suũ hactenus operari et se q̃o nõ loqr̃ de crea
tione rerũ, sed de miraculis. Nõ de illis est proposita q̃stio.
Et Ioannes dicens, Oĩa per ipsũ facta esse, p oĩa intelligit duos populos
Iudæ

CAP. XII.

Iudæos et gentes chrō in hæreditatem esse traditos. Alibi vocat mundū cælum et terram. &c.

IESUS CHRISTUS nō Veteris sed noui et melioris testi Mediator
5 est, in Veteri aut nec fuit nec locutus est quicquā, vt q nondū esset. Etsi enī ante mundi creationē præcognitus est, tn̄ nouissimis primum temporibus exhibitus est. Falsum itaq. est quod Car. dicit, chrm̄ a pribus illis inuocatū esse. Angeli enim q sæpe apparuerunt forma humana, vt hospites excepti salutati et honorati sunt, adorati vt ꝓprie sonat vox nunquā sunt. Et Angelus luctator nō fuit filius Dei, q2 nulli angelor Deus vnquā dixit: filius meus es tu. &c.

Abraham diem chri vidit in typo filij sui Isaaci, p quem pr multor populor futurus erat. Inepte aut inde infert Car. chrm̄ tum extitisse. veluti si colligeret: Esaias vidit diem Ioannis baptistæ cum dicit Ego sū vox clamantis: Ergo Ioan. tum extitit.

6. IESUS Chrs Israelitas ex Aegypto nō eduxit neq. tentatus est, nisi in typo, alioqui et tum suspensū ens oportuit, cū serpens suspenderer, et oportuit illum iuxta historiā esse manna et petrā, q oia dicunr fuisse nō reipsa sed in typo. Psal. 68 ꝓpter similitudinē victoriæ ad chrm̄ refer. At illa verba: Deus cum egrederis corā populo &c nusquā de chrō leguntur citata. Viderit igr Car. quo exemplo ꝓpter vnā sentiam totū psalmū alio torqueat. Paulo hoc ꝓpositū non est qs eduxerit populū, sed qd chrs in cælos ascendens fidelibus suis dederit, ideo citat hanc sententiam. Car. perinde facit ac si ita colligā: Oia subiecisti sub pedibus eius hæc verba de chrō citanr, ergo et sequentia ad illū pertinent, oues et boues et vniuersa pecora campi. Et per consequens chrs est saluator ouium et bouū &c.

7. IESUS CRISTUS, Verus DEUS in scriptura nusquā appellar. Nos tn̄ facile concedere possumus, illū verū dici, si opponamus vocē hanc vmbræ et imaginationi, nō aut creaturæ. Deus, Iehouah, Dns, Chrs, Rex, vocatur, q2 habet subiectam sibi Ecclesiā, q illū pro capite suo agnoscit. Carolio hoc imponit, quod vocem DEUS naturæ esse putat, nō dignitatis et officij notionē. Inuocandū cum scriptura nō negamus, Vt natura Deū adorari nō permittimus. Aliud enī sigcat adorare cū Deo pri tribuitur, aliud cum chrō, qd modū creare, mundus, cælū et terra, et alia eiusmodi sigcationē mutant cum ad chrm̄ referuntur.

8. IESUM CHRISTUM ex Maria purū et merū hoēm, quod ad subam illius et naturā, natū esse libenter cum scriptura fatemur, nisi quod spis Scti operatione peculiari, miraculose conceptus est. Quia enī hoes liberaturus erat, non angelos, ideo oportuit illū per oia fribus esse similem, vt tentatus p ea quæ passus est, sciret ijs q tentanr succurrere. Cum esset in forma, figura, habitu, similitudine Dei, quippe populi sui Messias et Dns designatus: tn̄ cum nō agnosceretur a suis, illa imagine deposita, formā serui assumsit, caro et vir dolor factus est, et humiliauit se ad mortem crucis vsq. propter quod Deus illū exaltauit et longe illustriore honore et gloria coronauit, quā in vno suo populo habiturus fuerat si credidissent. Nam cæli et terræ factus Dns oes gentes in hæreditatē accepit, ac ita hō ille factus est a pre Dns et chrs Deus Dux sponsus et caput suæ Ecclæ, sic vt in vnica chri natura

duæ.

duæ diuersæ admodũ conditiones, formæ, figuræ, imagines, et similitudines conspiciantur, altera contemtus et miseriarũ: altera gloriæ, honoris, dignitatis et maiestatis plenissima. Car. aũt ridiculus est admodum q̃ chrm̃ prius in propria venisse et á suis nõ receptũ esse docet, deinde tandem ondit carnẽ esse factũ ∴ assumsisse humanã naturam.

IESUM CHRISTUM Sedere ad dexterã maiestatis in cælestibus 9
Dm̃ et hæredem omniũ, ac iudicem viuor̃ et mortuor̃ constitutũ, ac moderari oĩa futuri orbis vt Paul vocat verbo suo potenti, sic, vt in eius noẽ flectar̃ oẽ genu plane cum scriptura fatemur. In consumatione aũt cũ hostes oẽs aboleuerit, et oĩa illi fuerint subiecta tradet regnũ suũ Deo et pri vt Deus sit oĩa in oĩbus.

Nihil potentiæ habiturũ chrm̃ vt calumniar̃ Car. nõ dicimus: sed cum nulli fuerint hostes, et administratio, qua hic regnũ gubernar̃ sublata fuerit, quid futurũ sit tum discemus. Paulus certe regni tempus extendit eousq. dũ oĩa ipsi subijciant̃.

THRONUM christi manere in seculũ, et regni eius finẽ nõ esse futu 10
rũ nemo nostrũ negauit vnquã, Scriptura enim ita loqr̃, at quo sensu id dicat non satis inter oẽs conuenit. Nos sane ex Carolio audire cupimus, an intercessio in vita æterna et gloria cælesti sit duratura, et an ibi futuri sint hostes et rebelles. Si neutrũ erit, oportebit æternũ sacerdotiũ et æternũ regnũ opponi alior̃ sacerdotũ et regum permutationi, q̃ fiebat ꝓpter ipsor̃ mortẽ. Chrs aũt successorem habiturus nõ est, ideoq. nõ ad tempus tantũ vt alij reges et sacerdotes, sed in æternũ dum fuerit intercessioni et gubernationi locus Rex et Sacerdos esse dicitur. finis.

Confessio De spiritu Sancto.

Credimus Sprm̃ S. esse Dei Prĩs et Filij sprm̃ Matt. 3. 10. 12. Luc. 4 Rom. 8. 1 Cor. 2. 3. 2 Cor. 3. Gal. 4. Eph. 5. Phil. 1. Act. 2. qui á prẽ ꝓcedit Ioa. 15. per filiũ dar̃ credentibus Tit. 3. q̃ constitutus est á Deo paracletus noster Ioa. 14. Doctor Luc. 12. donorũ spr̃aliũ distributor 1 Cor. 12 heb. 2. q̃ deniq. dei donũ Dei gratia Dei digitus et virtus nominar̃. Quem q̃dem nos Deũ dicere dubitamus, inuocare aũt atq. adorare nobis religio est cũ id nobis nusquã mandatũ sit á Deo prẽ, neq. ab eius filio Iesu chr̃o magistro nostro, á quor̃ ꝓceptionibus vel latũ vnguem discedere nefas ducimus. Adde quod nullũ omnino vllius exemplum extat, quo adducti id facere audeamus. Huc accedit, quod Chrs Dns noster orandi inuocandi adorandiq. normã nobis præscripsit, in qua quidem nulla sprs Scti Dei vel leuis tantũ mentio inijcitur, tantũ abest vt ad adorationẽ nobis proponatur. Matt. 4. 6. Ioa. 4. 9. 11. 14. 15. 16. 17. Act. 1. 4. 12. Eph. 1. 6. Hebr. 5. &c.

Laus et gloria Soli Deo Patri, et Dño cæli terræq. in secula amen.

Matthæus Torozkaj

Argumenta capitum huius libri.

Primi libri

Cap. 1. Trinitatis cognitionem nō esse ad salutem necessariā. pag. 319.
Cap. 2. De origine & progressu doctrinæ trinitatis. p. 326.
Cap. 3. Sicut cum scriptura, ita & cum ratione pugnare trinitatis cōmentum. p. 372.
Cap. 4. Summa doctrinæ Aplicæ De deo & vnigenito eius filio Iesu christo. p. 376.

libri secundi.

Cap. 1. Subtilia aduersariorū argūta refelluntur & quo fundamento nitantur ostenditur. De æterna filij gratione. p. 338.
Cap. 2. Filium Dei antequā ex virgine nasceretur vere & realiter nō subsitisse. p. 348.
Cap. 3. Caussa & origo erroris de duabus naturis. p. 358.
Cap. 4. Rationū expositio, quibus duas in christo naturas esse confirmatur. p. 366.
Cap. 5. Christum nō esse naturā Deum. p. 368.
Cap. 6. De diuinitate christi. p. 373.
Cap. 7. De λόγῳ qui est homo christus. p. 384.
Cap. 8. De imagine, charactere forma extructa argūta perstringuntur. p. 391.
Cap. 9. Argūta Caroli de vnigenito & primogenito refutantur. p. 395.
Cap. 10. Sententia pior de spū scto vera exponitur. p. 397.
Cap. 11. De spiritu scto obiecta refelluntur. p. 401.
Cap. 12. Iniquitas calumniar. Car. ostenditur, Item Antitheses summā de chro doctrinæ complectentes. p. 403.
Confessio pia de Spiritu sancto p. 408.

INDEX RERVM

α & ω. 372.
acquisiuit sanguine. 365.
adorationis vox. 368.
adoratio prīs & christi diuersa. 336
adoratiois & gratiarū actionis eadē ro 372.
Alexandri opinio. 331.
angeli dī dicti. 374.
angeli homines. 188.
anni æterni. 343.
antecedens pro relato. 380.
antiquitas. 124. 401.
Apostolorū tempora quæ: lia 320.
apud Deum. 385.
Arij opinio & mors. 331. 325.
articuli fidei vnde constituendi. 326.
assumere quid. 364.

Baptismus Ioānis è cælo. 365.
Baptizare in nōe Pris Filij & Spūs. 339
blasphemia in spiritū sanctū. 403.

Canon scripturæ sacræ. 341.
carni & sanguini participare. 364. 388.
caro & sanguis gl. 365. 388.
Caroly improbitas. 318.
cælum & terra. 387.
Cerinthi fabula. 325.
christi tempora. 320.
chris q̄do homines Daemidis 359. 14.
chrīm nō spoliari suo honore. 324.
chris hō & Deus appellatur. 373.
chrīm in cælo esse, descendere 365.
chris nusquā altissimus dictus. 372.
chris nūq̄ naturalis dei filius dictus. 372.
chris filius Dei & homo. 359. ab vtero 346.
chris facies Dei. 380.
chris verus Deus quomodo 349. 383.
chris æqualis Deo. 361.
chrīm in V. T. nihil locutum. 352. nap do γρω: sm 367
chris cur λόγος. 390.
Citatio testimoniorū 341.
communicatio idiomatū. 335.
Concilia 325.
confessio chriana. 336. 405.
confessio trinitatis 332.
confligere quid. 354.
confidia 325.
copulatio hypostatica. 334.
corpora nostra qualia. 321.
creandi vox quid. 349.

Dæmones spūs. 367.
Destruere peste cuius. 366.
Deus cur plr in V. T. dr. 347.
deū qd discernat ab alijs 348.
deus quid dignitatis nome. 348
deus multis cōe. 373.
deus apud dom qdo. 386.
deus manifestatus in carne. 362.
Diaboli calliditas. 316. triumph 317.
dies christi. 356.
dies æternitatis seculi & 343.
dij magistratus. 348.
Dominus multis cōe 348.
doctrinæ de chro summa 405.

Ecclesiæ fortuna 315.
edicta imperatorū 325.
egrediendi verbū. 343.
electio pria in Abrahamo. 359.
æqualis Deo chris 361.
æqualitas qua in re consistat 394.
æquipollentes orones 369. 374. 387.
errorū processus. 329. causa 315 316. 334.
Euangelior & eptarū scopus. 316.
exire à patre. 365.

Facies Dei christus 380.
fidei articuli vnde constit. 326.
filij Dei qui. 327. 345. proprij 364.
filius Dei chris ab vtero. 346.
filius Dei qd sit 359.
filius Dei & hois chris qdo 359. 383.
filiū gemitus p eructat. 330.
filius æternus ludio histrio 354.
forma nō semp in hypostasi. 397.

Generatio Dei qualis 339. 345. 383. 396. 405.
generatio multiplex. 346.
genu flectere qd. 368.
gloriā alteri nō dabo. 355.
gloria & honor chri 370.
gratia & pax à Dno Iesu christo 370.

Habitare manere esse & 403.
honorandus similis filius. 370.
hypostasis. 333.

Iehouah multis cōe 355.
Iesus filius Dei ab vtero 346.
Imago Dei chris 360. 391.
Imago Dei vir 361.
Imago Dei qua in re consistat. 392
imago nō tutæ rone dr 391
imperator edicta 325.
initium quid. 398.
imo care nome christi. 368. 370.
Iudas galilæus. 316.
iurare per chrīm. 373.

Laborare Deus in peccatis hominū qdo dicit ur. 353.
Legati Dei nome vsurpant. 355. 374.
Legator miūriæ ad dnos pertinent. 401.
λόγος cur dicat chris. 390.
Lutheri de trinitate sententia 322.
eius libertas. 331.

Magratus cur deitatis vsurp. 374
Malor cā q̄ dr/id. 315. 316. 374.
manere esse in hoc. 403.
Menander. 316.
mentiri spretuis. 401.

Natura dua in chro 334. 358.
nōia Dei ab operibus 340.
nōia christi hois 335.

Odia mutua 317.

Papistæ zelus ingenij. 315. 322. 323.
hallucin. in citatā testim. 350.
participare carni sanguini. 364.
patrē æternū esse Deū 339
paucor fauor de chro. 386. 394
peccati destructio vnde. 366.
petere in nōe christi. 369.
philosophia error occasio 316.
plenitudo deitatis 394.
primogenitus. 383. 396.
principiū quid. 344.
prior me. 357.
procedere 339. 493.
prophetæ air sprm christi habuisse 364. dicam. 352.
profanus. 340. 365. 405.
propter. 368.
Quæstiones in disceptatione adductæ 318. 319.
quæstiones. 323. 333. 339.

Reformatores religionis. 317. 321
religio christiana cum philia permixta. 330.
Resuggeritur. 367.

Sapientia humana studium 328.
sedere à dextris. 350.
semper in peccatis hō qdo dr. 353.
similitudo theologiæ & philæ. 329.
spūs æternus 367.
spūs qd. 390. autor dono. 399.
spūs Dei. 397. logr. 399.
alius consolator 399. nōia. 397.
spūs cur seorsum nominet. 402.
stigmata appellatio cur inducta. 398.

Tempora christi 320.
tempora proxime Apostolica 320.
temporis longi & definiti locutiones. 342.
testimonior citatio. 341.

testimonia ad trinitatis cõfirmationẽ cur ex sacra scriptura cõpiana petanr. 327. 328.
trinitas prisbus incognita 324.
in sacris litris nõ tantum ori. 327. obscure adumbrata. 327. eius confessio 332. processus 329. Apostoli tẽpore minus habuit. 329. nouã cõ à verbo dei aliena 330. eius vocabula. 330.
trinitas incarnata 395.
typorum exempla 349.
typorũ applicatio 356.
typus christi Later nouũ 351.

Verbum quid 390.
Vmbrices tmquã cõ librõr corruptorũ 321.
Vir imago dei 361.
vnigenitus 340. 362. 396. 405.
vnio hypostatica 334
vocabula trinitatis 330.
vltio 333.

zelus papistar. 315. 322. 323.
zelus Iudaor aduersus Paulũ 316.
zuinglianj dissidentes a Lutheranis 317.

INDEX LOCORVM.

Genes 3.16. p. 358 / 32.26 p. 354 / 48.16. p. 354.
Exod. 3.2. p. 355.
Deutr. 32.6. p. 339 / 18.15. p. 413.
Iud. 6.20. p. 354 / 13.15. p. 355.

2 Sam. 5.3. p. 345. / 7.14. p. 350.

1 Reg. 10.4. p. 340.

Psalm. 2.6. p. 345 / 8.8. p. 350 / 19.5. p. 349 / 33.6. p. 395 / 89.10. p. 350 / 74.2. p. 343 / 77.6. 72.16. p. 343 / 81.10. p. 378 / 95.6. p. 403 / 97.7. p. 368 / 102.26. p. 349. 351 / 110.1. p. 350. 359 / 118.22. p. 350 / 148.8. p. 149.

Prou. 8.23. p. 340. v. 27. p. 341 / 30.3.4. p. 342. 405.

Sap. 1.7. p. 402.

Esai. 6.1. p. 356 / 7.16. p. 351 / 9.7. p. 351 / 25.8. p. 358. / 35.4. p. 358 / 40.10. p. 344. 358 / 41.4. p. 372 / 43.26. p. 353 / 44.7. p. 372 / 45.23. p. 353 / 66.6. p. 339.

Jerem. 23.6. p. 358.

Ose. 6.3. p. 343.

Mich. 1.3. p. 343 / 5.2. p. 342. 384 / 7.20. p. 343.

Abac. 1.12. p. 384 / 3.5.6.13. p. 343.

Aggai. 2.22. p. 387.

Zachar. 2.6. p. 353. v. 8. 365 / 3.8. p. 393 / 12.10. p. 353.

Matthæi 3.17. p. 364 / 12.31. p. 403. v. 42. p. / 22.44. p. 339 / 28.21. p. 321 / 27.54. p. 345.

Marc. 3.28. p. 403 / 13.39. p. 345.

Luc. 1.36. p. 347 / 7.12. p. 364 / 8. v. 42 / 9. v. 36. p. 364 / 17.5. p. 369 / 19.12. p. 361 / 20.36. p. 361 / 23.4. p. 369 / 24.26. p. 345.

Joam. 1.1. p. 384. v. 3. p. 341. 387. v. 7. 10. 11. p. 360. v. 14. p. 346. 388. v. 15. p. 357. v. 18. p. 364 / 3.13. p. 365. v. 36. p. 323. / 5.19. p. 361. v. 23. p. 370 / 8.58. p. 356 / 10.8. p. 316. v. 18. p. 346. v. 35. p. 383 / 12.24. p. 345. 361. v. 41. p. 355 / 14.9. p. 392. v. 14. p. 369 / 17.3. p. 316. 323. v. 10. p. 178 / 19.37. p. 355 / 20.28. p. 371. 392.

Actor. 2.33. p. 352. / 5.4. p. 401 / 7.60. p. 369 / 9.14. p. 368 / 15.34. p. 345 / 20.28. p. 365.

Rom. 1.4. p. 405 / 4.24. p. 346 / 8.4. p. 323. v. 29. p. 360. v. 32. p. 364 / 9.4. p. 359. v. 5. p. 371 / 10.3. p. 368. v. 9. p. 219. 346 / 14.12. p. 358. 367 / 15.20. p. 368.

1 Cor. 1.2. p. 368. v. 24. p. 341 / 2.8. p. 361. v. 15. p. 362 / 6.15. p. 365. v. 19. p. 402 / 10.9. p. 355 / 11.7. p. 360 / 12.3. p. 368. v. 4. p. 401 / 15.54. p. 367.

2 Cor. 3.17. p. 401. v. 18. p. 360 / 4.3. p. 360.

Gal. 3.16. p. 359 / 4.6. p. 352. v. 8. p. 371.

Phil. 2.3. p. 360. 361. v. 10. p. 368 / 3.20. p. 365.

Coloss. 1.15. p. 360 / 2.9. p. 394 / 3.9. p. 360.

2 Thessal. 3.5. p. 401.

1 Tim. 3.16. p. 362.

2 Tim. 2.19. p. 368.

Tit. 2.3. p. 371.

Hebr. 1.3. p. 392. 393. v. 5. p. 345. v. 7. p. 368. v. 8. 11. p. 349. 350 / 2.5. p. 350. v. 13. p. 364 / 3.7.12. p. 403. 27.24. 5.5. p. 345 / 9.14. p. 367. 14.26.

Jacob. 2.7. p. 368.

1 Petr. 1.11. p. 352. v. 12. p. 362.

1 Joam. 1.1. p. 384. v. 2. p. 395. / 4.2. p. 323 / 5.20. p. 371. v. 8. p. 400.

Apoc. 5.12. p. 379. v. 13. p. 387.

410/6

INDEX RERV̄ q̄ in sequenti libro continentur.

Abusus libror̄ N.T. 411.
agnini sanguinis aspersio. 419.

Baptismus signū pænitentiæ. non nouus. circū cisioni nō successit. 415.
eius finis. 416. nō est sine pænitentia 416. Ioannis et chri idem. 416. gentiū et Iudæor̄ idem. 417.
baptismo liberos chrianorum nō inseri in popul. 418. propter delicta chriano adhiberi nō pōt. 418.
eius mandatū nō grale. 418. nullū originis tollit peccatū. 419.
chrismata ad tēpus. 416.
a christianis q̄ requiran̄. 444.
circumcisionis diuersi fines. 415.
comminationes pænar̄. 417.
conuersio vngaror̄ ad fidē christianā. 438. 443.

Discrimē inter nos et maiores nostros. 442.

Euangelij prædicatio 414.

Fœdus Dei cū Abrahamo. 413. 437.
fides in chrm̄ nō omniū temporum. 412.
fidei iustificantis duo obiecta. 425.
fidei iusticia. 441.
fides in christum. 437.
Generalia dicta 423. 446.
Gentiū opa qualia fuerint. 417.
Historiar̄ vsus. 411.

Impossibilia nō cōcepit Deus. 444.
Imputatio iusticiæ per opera. 442.
imputationis priuilegiū 442. duplex 421.
infantes. 450.
Iustificare, qd sit. 421.
iusticia duplex. 421. 441.
iusticiæ imputatio duplex 421.

iusticia fidei nō omniū tēpor̄. 422.
iusticia fidei et operū. 441. 422. 442.
iusticia operū coram Deo. 430.
iusticia operū ad legē examinanda. 447.
Iusticia originis 443.
Iusticiæ ratio quatenus exigar̄ 424.

Legem ad seruandū datā 445.
legis conditio duplex. 424.
legū seruatarū exempla. 424.

Manuum impositionē et reliqua χαρισμαῖα ad tempus durasse. 416.
Ministrorū officium 417.
misericordiæ Dei exēpla. 414.
mori in peccatis q̄ dicant̄. 450.

Natura filij iræ quid. 420. 450.
Noua testamenta. 414.
N. testm̄ et melius. 415.
N. testamēti vsus. 412.

Omnis omnia 424.
operum iusticia corā Deo. 430. 442.
operum iusticia ad legem examinanda. 447.

Paulus q̄do vsus veteri testamento. 411.
peccatū originis nullū. 420.
peccata duplicia. 422. ignorantiæ. 424.
pænarū genera. 417.
pænitentia gralior baptismo. 416.
prophetæ suis temporibus seruiunt 412.
prophetarū munus et signa. 414 415. 417.

Remissio peccator̄. 451.

Sanguinis agnini aspersio 419.
serpentis ænei mandatū 419.

Temporū rō et distinctio neglecta quā pniciosa. 411.
tempus iræ et grā 451. 452.
testamenta noua. 414.

toto corde tota aīa 444.

Vngarorū ad fidem christianā conuersio 438. 443.

De peccato. 448.
peccator̄ remissio. 450.

DECLAMATIO CONTRA BAPTI
smum Adulterum, Joannis Sommeri Pyrn.

Inter alia multa, non minus scitè quam verè ab antiquis scriptoribus dictū πολυτρόπως λόγος illud est: Distingui oportere tempora vt concilientur scripturæ. Quod tam intellectum esse dextrè, quam vulgo iactatum, optandum fuerat sanis ibus, ac pietatis vere studiosis. Non em aliud aliquid in caussa fuisse existimandum est, cur simplicissima Apostolor & Euangelistar scripta, ex summa luce in tantas, tamq; perniciosissimas tenebras redigerentur, quàm quod temporis multa habita ratione oscitantes doctores Christi seculum cum Abrahamico, nostra tempora cum Apostolor ætate confuderunt. Vnde tantum erroris, tantū caligmis & ignorantiæ Ecclesiam Dei inuasit, vt ex christo Moses, ex Paulo Esaias, & contra ex maledictione Adæ euangelium chri fierent, ac ea miserrime implicarentur, sic vt nō mō vulgo chrianorum: verū etia ipsis doctoribus, alioq; nec meruditis, nec negligentibus inaccessa quodammodo scripturæ sacræ esset intelligentia. Nō enim in hanc vsq. diem noui testamenti libri alr legūtur quā mediis tertiis condidit fasti ac tempor nostror commentarij & qb ritum ac ceremoniar constitutione petere oporteat. Cum sint delatis illius, qua chrs & Apli vixerunt, perscriptæ illic historiæ, diuinitus nobis inter tantas impior ruinas conseruatæ in hoc, vt quo pacto Deus seculi illius hoibus reconciliatus sit qd eos credere qd facere voluerit, perspicere possimus. Qui usus nō sacrar modo, verū & prophanar historiar esse consuerit. Vita em & morum eiusmodi conduntur leges, qbus ex pacto vniuersa tenetur posteritas, quales erant in populo iudaico circumcisionis & sanctificationis leges, Aliar historiar. Veteris Testamenti quis chri seculo esset vsus ostendit nobis Paulus exempla inde nō raro desumens, & similitudines quadam, ad suos auditores transfert, vt facit Rom. 4. Cum ondit fidē in chrm ita imputari hoibus ad justiciam, vt olim fides nascitura ex sterili & effæta vxore sobolis Abrahæ imputata fuit. Ita 1 Cor. 10. Hebr. 2. & alibi ondit peccata nō minus seueriter puniturū in chrianis quā olim puierit in populo Iudaico Deus. Et Rom. 15. Postquam docuit chrm nō sibi placuisse nec sua quæsiuisse, sed infirmitati aliōr se accommodasse, & multa tulisse, sicut Dauid olim multas contumelias pro gloria Dei pertulerat, q fateō opprobria eor, qui Deo obtrectarent, in se recidisse, subijcit generalem sententiam: Quæcunq; sunt ante illud tēpus scripta, seruire sui temporis hoibus ad doctrinam, vt per patientiam & consolationē scripturarū habeant spem. At quæcunq; Paulus iubet eos superiorū tempor imitari ceremonias si velint saluari & viuere. nec

temporū rō & distinctio neglecta, q̄ perniciosa.

abusus librorū Noui T.

Vsus historiarū superiorū tempor.

Paulus qdo vsus veteris testamēti.

Rom. 4.

1 Cor. 10.

hebr. 2.

Rom. 15.

Nec caruisset reprehensione siqs tum ridicule voluisset postes ædiū agnino sanguine respergere, vt angelum percussorē euitaret, eo quod Maiores in Aegypto id facere iussos esse legeret, cum illo tempore nec mandatum vt id fieret extaret, nec exterminator ipsis esset formidandus, præcipue si eo insaniæ prolaberetur, vt victurū negaret, q id facere neglexisset. Ita chrs cum nō ignoraret, qd serpens æneus in deserto præstitisset, nō tn eo ablegat ægrotos, vt eiusmodi serpentē fabricentur quē aspicientes sanitatem recipiant: Sed sumta inde similitudine, ita historia accommodat suo tempori, vt iubeat Iudæos in se respicere, et in se credere si velint à peccatis liberari, qadmodū olim à morsu serpentū liberati sunt Mosis auditores, cum in æneū serpentē respexerunt. Sciebat eni, nō in hoc serpentē illum fuisse extructum vt ꝑpetuo duraret ritus; sed fuisse illius vnius, idq. breuis temporis, vniusq. illius morsus serpentini à Deo profectum remedium.

Ita nobis qo in historia Noui testamēti versandū erat, vt nō rituum et ceremoniar: verū pietatis et morū inde sumeremus imitationē vt qādmodū tunc recepit in grām, agentes pœnitentiā, Ita nunc qo credamus eum velle propitium esse ijs, q serio peccata, q ignoranter fecerunt, detestantur. Quemadmodum tū filium suum et Aptos protexit in periculis, nec ante horā constitutā passus est opprimi, ita nos qo defensurus est, sic vt nec pilus qdem capitis nostri delapsurus sit absq. illius bona voluntate. Sicuti tunc exaudiuit inuocantes in spiritu et veritate, ita nunc qo exaudiet, q ex corde ipsū inuocant. Hæc et similia alia inde nobis petenda erant, vt ita nobis qo sacra scriptura vtriusq. testamenti seruiret ad doctrinā et consolationem. Alia vero q fuerunt certi temporis instituta, ad nostrā ætatem transferenda non fuerant. Sed Interprætes ob neglectam temporis rationē oīa vt dictum est confuderunt, quod tunc propositū fuit maioribus nostris credendum, si iusticiā sibi imputari vellent, Iesū vzt illum Nazarenū, esse vnctum illum prophetam ac filium Dei, hoc ad totam posteritatem extenderunt, ita vt negent nos nunc qo saluos esse posse, nisi id credamus. Non minus riduculum, quā siqs christi tempore à Iudæis postulasset, vt si seruari vellent, crederent Deum ipsis centenarijs daturū sobolem, qz Abraham hoc credens iustificatus fuerit. Non considerant hōes inepti, huiusmodi suoquēq. seruire tempori, peracta deinde legatione, aut pœnis alijsq. q ꝑdixerant consecutis, nō amplius istarum admonitionū esse vsum, nisi ꝑ similitudinē ad alia tempora accommodentur. Esaias Amos Ieremias et alij, ad pœnitentiā inuitabant populū certissimā denunciantes captiuitatem nisi resipiscerent, cūq. nō reciperentur, pœna tandem consecuta est, vt in Babylonē abducerentur. Tum frustra fuit sperare incolumitatē iudaici regni, si Esaiæ verbis crederent ad pœnitentiā illos exhortantis, cum iam illo excidissent, et vrbs vastata esset. Ad hoc tn in captiuitate poterant illis Prophetar istor conciones prodesse, vt se iuste punitos esse intelligerent, At posteri illor, q post annos 70 inde reducti sunt in terrā Iuda, nō ideo liberati sunt et nacti propitium Deum, quod verbis Esaiæ ad pœnitentiā vocantis

Vsus N. testamenti.

fides in chrm nō singulis ætatibus ad salutē necessaria

Prophetæ suis temporibus seruiunt.

Deut. 18. 15

fœdus Dei cū Abrahamo initū.

vocantis crederent, Priori enim tempore, antequam abducerentur in captiuitatem, id profuisset, sed quia Deus ita se facturum promisisset, id quod per Danielem fortassis, aut alium aliquem ipsis tum quo declarauit, et deinde per Aggaeum Zachariam et alios. Ita enim promiserat ex illo populo semper prophetam se excitaturum quem audirent.

Deut. 18. 15. Istud in scriptura perpetuo obseruatur. Noa suis hominibus concionabatur futurum esse diluuium nisi agerent paenitentiam, et in eius rei signum aedificabat arcam. Ista paenae denunciatio nihil facit ad aetatem Abrahae. Moses iubet Israelitas suos credere, Deum introducturum illos in terram promissam, non iubet illos credere futurum diluuium. Esaias sane non id concionis suae argumentum habet, quod deinde Zacharias. Sic Ioannes et Christus non id quod Moses aut Esaias antea. Israelitae non transierunt Mare rubrum hac fide, quod crederent Iesum illum Nazarenum esse christum, qui Christi aetate vixerunt, non ideo seruati sunt, quod crederent Mosen a Deo esse missum ad liberandum Israelitas ex Aegypto, aut quod crederent aspicientes serpentem aeneum seruatum iri. Ita nos qui nunc viuimus, non ideo seruamur, quod credamus Iesum esse christum. Etsi enim verissima est historia, tamen non ea conditione proponitur nobis credenda, qua illis qui tum viuebant, ut vt per id saluemur. Sicut Iudaeis certa erat historia Abrahami, qua occasione Deus illum adoptasset non tamen hac conditione iubebantur Christi tempore credere, Deum ipsis quo daturum filium omnibus in senectute, ut, nisi crederent perirent. Nos enim in Ecclesia Dei nascimur et educamur, quomodocumque tandem maiores nostri in christianismum initiati sint, quod ad hoc nobis prodest, ut non dicamur ethnici aut immundi, sed filij sanctorum, et viuamus in populo Dei. Sed quia idololatria et impura vita Deum offendimus, postquam iam restituta aliqua doctrinae luce, ad sanitatem per ministros suos nos reuocat, serio agenda est paenitentia, ac emendanda vita ne ira Dei nos quo ut olim Iudaeos opprimat. Fidei autem nulla certa forma, qua iusticiam consequamur, nunc nobis proponitur, cum nullum habeamus peculiari mandato instructum prophetam, sed ex illorum temporum historia id nobis accommodamus quod agentibus paenitentiam Deus velit esse propitius, quem credimus esse retributorem bonorum hebr. 11. Hic erat noster christianismus. Sed nos omissa pietate, non aliter, quam olim Israelitae ex serpente fecerunt idolum, ita nostram salutem quaesiuimus in baptismo, eo quod Christi tempore legamus homines baptizatos fuisse, persuasi temere idem a nobis etiam requiri. Quae superstitio cum plurimum impietatis in se habeat, ab omnibus sanis merito explodenda est.

Ut autem rectius quod dicitur perspici possit ex scripturis planius demonstrandum est, baptismum illum ad nostra tempora nihil omnino pertinere, nec saniore imitatione a nobis vsurpari, quam si quis arcam Noa, iugum Ieremiae, aut Regis Ioas sagittas, sine certo iussu et mandato Dei velit imitari. In hoc enim labor hic a nobis susceptus est.

Foedus Dei cum Abrahamo initum. Ex historia Mosis notum est Abrahamum cum posteris suis, ea conditione interposita in gratiam a Deo receptum esse, ut coram ipso ambularet quod nisi faceret, futurum esse praedixit, ut pro Deo et Patre aduersarius ipsis

Vsus N. testamenti.

fides in christum non singulis aetatibus ad salutem necessaria

Prophetae suis temporibus seruiunt.

ipsis et hostis existeret, ac grauissimis pœnis impietatē ipsor̄ psequerer̄, id quod nō vno loco à Mose clarissimis verbis pscribir̄. Et si aut̄ frequenter admodū deficeret impia posteritas, ac dum in deserto vagaretur, oībusq. sequentibus seculis iram Dei experirer̄ atrocissimam, tñ frequenter scriptura commemorat, Deum, ad confirmandā pmissionis suæ, quā patribus dederat veritatem, noluisse illos plane delere, ne impiæ gentes ipsi insultarent, ac si in tutelam semel receptū populū, eo quod perducere eo quo promisisset nō posset, pudore adductus occideret. Repetitū qdem in Sina fœdus, expressam qo obedientiæ conditionē amiectebat, comminitans atrocissimas pœnas, si per impietatem pactum rescidissent. Extant tñ nō pauca misericordiæ ipsius et remissionis peccator̄ exempla, sed talia omnino q̄ ondant nō legis beneficio, q̄ per mortuā et letalem lr̄am aliud clamare nescit, quam: maledictus q nō manserit in oībus his: Sed aut vltro oblatam, aut per intercessionē Mosis Aaronis Samuelis et alior̄ piorum remissionem illam impetratā fuisse. Ideo et perpetuo ex sua gente habuerunt prophetas, qui, cum tempus miserendi aduenisset, aut pœna ante fores excubaret, populū de voluntate Dei præmonerent, quos mortis pœna proposita, ab illis audiri efflagitat. Tales cum venerunt violati fœderis subinde eos accusarunt, vt ad pœnitentiā reuocaret ac multo labore et studio collapsā propemodum disciplinā instaurarunt, hostiū iugo, si conuerterentur, exemerunt, ac religionē pro virili instituerunt. Ac ne fallerer̄ populus, signa et indicia q̄dam, qbus vocatio viror̄ prophetar̄ confirmarer̄, vt plurimū habuerunt adiuncta. Tales fuerunt post Mosen, Samuel, Nathan, Elias, Elisæus Michæas, Ieremias, et alij plures per quos reconciliationē populo obtulit Deus, et si repudiarentur, extremā pditionē interminatus est. Cum primis tñ illustre fuit misericordiæ Dei exemplū illud quādo dispersū inter gentes populum post 70 annos in Regni Iudaici possessionē restituit tum, cum rebus pene deploratis, finē nō habitura viderer̄ irati Dei vindicta. Istud beneficiū tanti æstimatū est, vt Ieremias nouū fœdus seu testamentū appellet, eo quod prius illud per violationē irritū factū esset, ac quodammodo sublatum. Nō quod denuo illos adoptaret ex paganismo (semp eminsanctor̄ patrū fuerunt posteritas, quantumuis peccassent.) Sed quod prior illa adoptio, nouo quodā testimonio fauoris et gratiæ æstimaretur, sic vt prophanæ gentes agnoscere cogerentur populum illum esse Deo curæ. Ad huius remissionis exemplum multa possunt in populo iudaico noua testamēta numerari vt 1 Sam. 7. 2 Sam. 24. 2 Reg. 18. 23. 2, Esdr. 9. 38. 10. 29. quando pœna, legis violatæ, per gratiam fuit abrogata, ac populo condonata transgressio. Sicut aut̄ semp facere instetit Deus, prioribus istis seculis, ita qo in fine seculor̄, nouissimis illis Regni iudaici diebus per Ioannē deinde per chr̄m et Aplos gr̄am suam hoībus obtulit, iubens illos agere pœnitentiā et quærere regnū Dei, vt venturam iram effugerent, et seruarent̄.

Hæcre-

Prophetar̄ munus

prophetar̄ signa

Mīæ Dei exemplū

Ier. 31. 31. et 32. 40

Noua testamenta

prædicatæ Euāgely.

CONTRA BAPTISMVM ADVLTOR.

Hæc reconciliatio cum in exulceratissima tempora incideret, ac vberrimos Dei gratiæ thesauros ostenderet, ei præcipue populo, q̄ antea sine Deo et promissione fuerat (chrm̄ enim sui nō receperunt, præter paucos admodū si cum reliqua multitudine comparentur) Noui et melioris testamenti nōe, quod in melioribus promissionibus sit positū, ad illius babylonici imitationē, vbiq̄ celebrata est. Sicut aut̄ prophetæ eiusmodi, qui poenitentiā prædicarant, vt plurimū externa q̄dam adhibuerunt signa, q̄bus tum vocationē suā confirmarent, tum voluntatē Dei vt symbolo aliquo adumbrarent: Ita et Ioannes baptismū aquæ adhibuit, vt admoneret illos peccator̄ sordibus plurimis contaminatos, lotione indigere et emūdatione. Id quod post eum fecit chrs̄, et discipuli vt facerent p̄cepit.

testamentū Nouū et melius.

prophetarum signa

baptismus signum pœnitentiæ.

Neq̄ vero Iudæis hæc res noua aut inusitata accidit, vt plerisq̄ scriptoribus existimare libuit. Nusquā enī Ioannē repræhendisse leguntur quod baptizaret, sed quod prophetæ eiusmodi libertatem sibi vsurparet, cum interim nec Eliam nec chrm̄, nec prophetā illum profiterer̄, facile concessūri si aliquid horū de se prædicaret. Assueuerant enim legalibus baptismis, qui ad emundationem carnis instituti erant à Mose. Ideoq̄ ritus ipse nihil habuit noui, nisi quod hic finis alius esset. Institutū enim fuit Ioannis baptisma ad poenitentiā in remissionē peccator̄ etiā contra conscientiā admissorū, cum illa baptismata pollutiones saltem tollerent nō voluntarias, vt si quis cadauer, si vestem immundam aut aliud aliquid casu attigisset, ei purificato ista ratione liceret in populi cætum redire. Ab his legalibus baptismis, mutuant̄ p̄phetæ locutiones illas cum iubent lauare corda, et abstergere immunditiē. Nec vana omnino coniectura est, baptismū poenitentiæ, quo Ioannes vsus est, sicuti saccus et cinis ante Ioannē q̄o, fuisse vsu receptum, quando Israelitæ legunt̄ hausisse aquā et effudisse corā Dn̄o, ac ieiunasse die vnō. Qua in re magna baptismi huius similitudo ab oībus interprætibus esse iudicatur.

1. baptismus aquæ nō nouus.

Prophetar̄ munus

prophetar̄ signa

1 Reg. 7. 6.

At istud nullo pacto concedi pōt, quod q̄dam fabulant̄, baptismū circūcisioni successisse eamq̄ abrogasse. Quid enim āi futurū fuisse Iudæis existimabimus, si omissa circumcisione quā in oēs generationes obseruare iussi sunt, ad baptismū Ioannis, idq̄ sine miraculo et peculiari testimonio Dei inuitati essent, præcipue cum summū legis zelū præ se ferrent, adeo vt chrm̄ eo solo prætextū in crucem egerunt, quod se templū demoliturū dixisset. Nunquā illi sine graui conditione passi essent sibi extorqueri id quo solo apud alias gentes gloriabantur, vt ne dicā quod res ipsa declarat factum id nō esse, cum aliquot post chri ascensionem annis Timotheus à Paulo fuerit circumcisus. Qua enī necessitte id facturus erat Apostolus si nō amplius Iudæi fideles circumcidebant̄? Vnde planū fit hominū id esse commentū. Tollerabilius futurū nō nihil, si gentibus loco circumcisionis impositus dicerer̄ baptismus. Quanquā cum fines sint diuersissimi ne id q̄dem pōt consistere. Nam illa Abrahamo erat signaculū iusticiæ eius quam in præputio acceperat, posteritati vero signū gr̄is Abrahamici de quo vt in sanctis masculinis obseruaretur manifestū extabat Dei verbum.

2. baptismum circumcisioni nō successisse

Mīæ Dei exemplū Ier. 31. 31. et 32. 40

Noua testamenta.

prædicatio Euāgely.

circumcisiōis in Abrahamo et eius posteris diuersi fines.

tantū abest vt Iudæi circūcisionem omiserint, vt etiā gentes conuersas circūcidi voluerint Act. 15.

Baptismus verò signũ fuit pœnitentiæ in remissionẽ peccatorũ quẽ fine circumcisioni dare nullo mõ possimus. Cuius em̃ peccati pœnitentiã agat infans octo dierũ? Quare cum scriptura dicendũ est, baptismum datũ fuisse in signũ pœnitentiæ ad remissionẽ peccatorũ, nec successisse circumcisioni vt eam abrogaret, sed comunctũ apud Iudæos circumcisioni, apud gentes sine circumcisione, conuersionis ad Deũ probuisse testimoniũ ijs, q̃ metu pœnarũ ab ira ventura se conarentur subtrahere. baptismi finis

Qui igr̃ a pœnitentia baptismũ sic separarunt, vt post elapsũ pœnitentiæ tempus illum vsurpari posse censerent, perinde fecerunt, ac si sponso puellam lugenti nuptialem vestem induerent. Ipm em̃ lugendum esse, ac agendam pœnitentiã prædicabat Ioan. chrs et Apli, cum vrbs adhuc staret, cum arbor adhuc radice teneret adiecta interim ad truncũ securi, cum nondũ esset effusa phiala furoris Dei. At postquã euersa fuit vrbs, et dispersus populus, q̃s locus pœnitentiæ ad euertendum quasi imminens malum, relictus est? Niniuitæ, denunciata Dei ira, in cinere et sacco, ieiunarunt, remissa pœna, et conseruata ciuitate, nõ id faciunt amplius. Dauid, dum spes est conseruandi pueri, se affligit, vbi morteũ esse intelligit, pœnitentiæ finem imponit. 4 baptismũ nõ esse sine pœnitentia

Hoc tñ obseruandũ est, pœnitentiã aliaq̃ eius signa vt sunt saccus et cinis ieiunium &c multo latius patere q̃ baptismo, illa em̃ repetita esse legimus, baptismũ nõ legimus, alioqui et Petrũ post pœnitentiã retingi oportuisset. Nam quod Ephesij discipuli retinguntur, id alia de causa fit, quod vel ab æmulo aliquo Ioannis baptizati essent, q̃ de chro nihil sciuerat aut docuerat, cum Ioannes ad illum suos ablegare consueuisset, et fuisse eos gentes ex ipsor̃ verbis colligit, eo quod nesciant an sit spũs sanctus, quæ ignorantia in nullum Iudæum potuit cadere. Nihil itaq̃ mirũ est, si illi in chri nõe baptizentur q̃ de illo, et de illius spũ plane nihil sciebant. At hic illud saltem disputat, an, quoties pœnitentiam egerunt, toties eos baptizare oportuerit, id quod nec exemplo nec mandato vllo ex scripturis confirmari pot. 5 baptismus lauacrum pœnitentiæ

Qui vero Ioannis Baptismũ vt inferiorẽ ad tempus saltem durare debuisse contendunt, vt chri baptismus perfectior maneret perpetuo, illi parum scite duos baptismos aquæ, vt diuersos opponunt, cum eodem vtercq̃ fine administratus fuerit, in pœnitentia et signũ ad remissionem peccatorum. Nam cum Ioannes testatur se aqua baptizare, chrm Matt. 3. 11. eos baptizaturũ spũ sancto, nõ simplicẽ suum baptismũ spiritu sancto destitui dicit. Quomodo enim pœnitentia et remissio peccatorũ sine spũ sancto existet? Sed loquitur de donis illis et χαρίσμασι spiritus, q̃ negat in Apostolor̃ baptismo ante chri glorificationem conspecta fuerunt, sed post illud tempus tandem emerserunt in baptismo aquæ. Interdum ante baptismũ, interdum cum impositione manuũ. Alioqui cum illi ipsi, quos Ioannes aqua tinxerat spũ sancto baptizari debere dicantur, si de baptismo aqua sermo esset, oes illos a chro relingi oportuisset, cui rei nulla scriptura phibet testimoniũ. 6 baptismũ Ioannis et chri idem

Quod de baptismo dictũ est, de manuũ impositione, vnctione olei, et alijs eiusmodi χαρίσμασι ũre dici pot, ad tempus pot ea durare debuisse. collectis em̃ in regnũ chri fidelibus, omnia ista cessarunt, ac horrenda poena 7 manuũ impositione aliæ signa χαρισμάτων ad tempus rasso

Commination. pœnar.

8 baptismus gentiũ idem q̃ Iudæorũ

gentiũ opera qualia fuerint

Act. 19.2.

pœnarum genera.

ministror̃ officiũ

poena consecuta fuit, q̄ contemtores dei & filij ipsius atrociter afflixit, qua euitare poterant si Jesum recepissent, & fructus pœnitentia dignos ostendissent, & si vbi illa quæ ad pacem eius futura fuerant cognouisset. Quod postquam neglexit, pœnæ comminatio proxime subsequitur: nō mansurū lapidem super lapidem super lapidem, venturos hostes. Cuā sententia ex ruina paleārū ac zizaniorū alibi enunciat & fames sub ventura ira complectitur. Perditis itaq. hominibus istis, pœnitentia prædicari desijt, & baptismus, vsum amplius habere nō potuit. Quare summa fuit insciticia, post pernagatam iam vbiq. pœnā, ad quam euitanda pœnitentia ꝓdicata & baptismus institutus fuerat, baptismū retinere inter fideles, quos nulla eiusmodi iræ denūciatio prostrauisset, non aliter quam si filij sano corpore post mortem patris absq. medici iussu catapotia sumerent, eo quod patrem egrotū ad depellendum morbum illis vsum esse audiuissent. Et nos frustra ostentamus signa, cum res consequi solitas exhibere nō possimus, frustra fidem iactamus eandem, cum ea nō habeamus, q̄ habituros credentes suo tempore christ promittit Marc. 16. 17. Ita Papa unctione retinet, ita impositione manuū, quæ æque ridicula est, nisi pro testimonio unctionis saltem usurpetur.

Ad gentiles si transeamus reperiemus eadem ratione qua Judæis, ipsis q̄ baptismū pœnitentiæ fuisse prædicatum, missis ad illos nouo & inusitato more Apīs vt cum sine lege peccassent, sine lege q̄ se damnatum iri scirent, nisi resipiscerent. Qualia enim illorū fuerint opera, multis locis ondit Paulus, Nunc fermentū vetus appellans, nunc ignorantiam, nunc carnis concupiscentiam, quā gentium voluntatē 1 Petr. 4 expresse legimus: Et quanquā multam certam pœnæ speciē, vt Judæis vrbibus euersionē illis comminari scriptura: tñ nō raro illis q̄ ira dei denūciatur, sicuti Paulus palam disputat, deū ipsos æque puniturū vt Judæos, & constitutū esse diem, quo orbis inquitandus esset p virum quem illi definiuisset, Athenienses demonstrat. Quod si pphanas historias consuluerimus, animaduertemus apud illos famē, pestem, bella, terræmotus, incendia & oīa malorū grā, q̄ florentissimas prouincias & vrbes, in quas Euangelium Dei prædicatum fuit horribiliter vastarunt. Hoc ministerio perfuncti Apli, nō ad successores id transmittunt, vt cōtinuata opera ipsi q̄ baptizent (cum eorum semel negligīt visitationis tempus, segnī templi vastatio, & fatua virgines sero pulsantes audiunt: nescio vos. Hoc semp manet illud acceptabile tempus & hora salutis, saltandum est tym tum fistulam audimus vt ait christ.) Sed iubent eos exhortari ad pietatem, mangre in doctrina, quā didicerant, cauere hæreses & schismata. Et vt hoc rectius facere possint, præscribunt in sua cuiq. vocatione, q̄d facere, q̄d vitare debeāt, sicuti Epistolæ ad Timotheum & Titum docent. In hac gentium receptione eo illustrius est dei beneficium, quo maioris & amplioris fuit gratiæ in populum adoptare eos, q̄ populus nō fuissent, q̄ sine Deo christo promissione & testamento antea exissent, quam filios testamenti in viam reuersos, vnde exorbitarant recipere. Idem enim Deus illis tum præstitit, quod antea Abrahamo, cum pro iusticia ipsis imputauit fidem christi, sic vt posteritas ipsorū

baptismi finis

comminationes pœnar.

4 baptismū nō esse sine pœnitētia.

5 baptisma lactis esse patere pœnitentia

8 baptismus gentium & Judæorū

gentiū opera qualia fuerint

pœnarum genera.

6 baptismū Judæorum & christianorum idem

Matt. 3. 11.

ministrorū officium

7 manuū impositione aliter signa operata ad tempus duravisse

A. 1. 19. 2.

ipsor̄ oīs & dicerer̄, & esset sancta munda & christiana. Nemo enim ex
chr̄ianis parentibus nascetur Iudæus aut ethnicus etiamsi peccet atroci-
ter. Sicut Manasses nō desinebat esse semen Abraham sanctum, quoad
originē, quantumuis esset impius. Itaq. falli necesse est eos, q per bap-
tismū Ecclæ putant inseri fidelium liberos vbi ad adultam ætatem
peruenerint, cum ab infantia in timore Dn̄i educati iam tum in Eccla
sint. Quid enī aliud est in Eccla esse, quā sancte & innocenter vi-
uere? Nec sine caussa Paulus eos vocat sanctos, etiamsi ex altero saltē
parentū fideli nati sint, q̄ sanctitas nulla esset, si per baptismū opor-
teret eam quæri. Nam eodem modo gentilium qo liberi sanctificant.
Neq. verò ideo sancti dici possunt, quod conseantur legitimi, quis enim
vnquā audiuit spuriū dici eū, q ex infidelibus ortus esset parentibus
aut ex impari coniugio, siue ἑτεροζυγία vt qbusdam appellare placet?
Neq. istud colorem vllum habet, vt propter educationis piæ occasionē
sanctos dici putemus, nam idem Ethnicor̄ liberis contingere pōt vt fi-
deli alicui tradantur ~~alendi~~ educandi. Grauior itaq. caussa sit ne-
cesse est, cur fidelē coniugē Paulus ab infideli temerē nolit discedere
q̄ & ab ipso ponir̄ expresse, quod vzt fidelis infidelem sanctificet, at
nō ita vt infidelis sine pietate & fide saluus fiat, sed hactenus saltem
vt gignat sanctos & chr̄ianos liberos, q nō vt immundi & ethnici ex Ec-
clesia eÿci debeant, sed in ea educati & instituti. Iam quid potest fingi
immanius, quā eos, q Ecclæ Dei nascunt̄ filÿ, quantum qdem in nobis est
inde eÿcere & pro impuris gentibus habere? Damnamus Papam cru-
delitatis, quod puerperas immundas, hoc est vt ipsi interprætant̄ subdi-
aboli potestate positas iudicarit, ac ob id infanti baptizando exorcismū
adhibuerit, veluti à legione dæmonior̄ obsessus esset. At quanto nos sumus
saniores, si adolescentē annor̄ fortassis 12 aut 15, q in Eccla natus pie e-
ducatus est & Deū timere didicit, ethnicum iudicamus, eo quod baptizatus
nondum sit, quem, si contingat mori, nō dubitamus parentib⁹ adnumerare?
Nec qdquam obstat, quod is, q pie educar̄, sepissime degeneret & peccet.
Nam si ob id baptizandus est, quod cum esset in Eccla peccarit, qd illis
faciemus, q cum ex iudaismo aut paganismo per baptismū in Ecclam re-
cepti esserit, peccant nihilominus? an retingendos esse dicemus? quod si sen-
timus, quo exemplo vno vero, quo mandato id faciemus? Nomine illis pœ-
nitentia suffecerit, nisi Deus propheta aliquem cum speciali mandato susci-
tet, q ceremonias certas in signū pœnitentiæ vsurpari præcipiat. Cur ergo
nō eadem æquitate hic vtimur erga eos, q filÿ Ecclæ nati nō recens ado-
ptati sunt, vt pœnitentia illis sufficere dicamus? nisi forte & Galatas
retingi oportuisse contendamus, q ab Euangelio ad iudaismū defecerant,
aut leuius existimemus deficere ab Euangelio, quam iudicÿ imbecilitte
qualis in adolescentibus est prolabi.
At mandatū, inquiet aliquis, est vniuersale, baptizare oēs gentes: q
crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Equidē ita esse nō infi-
ciamur, verum istud demiramur, cur præter mentē chr̄i, alio libeat tor-
quere verba, & ad posteritatem extendere id, quod illi vni tempori da-
tum esse supra ōndimus. Cur nō eadem opera, signa, q̄ baptizatos con-
seque-

1 obiectio baptismo chr̄ianorū liberos nō inseri

1 Cor. 7. 13.

2 baptismū pter delicta chr̄iano adhiberi nō posse

3 Matt. 28. 19. baptismi mandatū nō grale

sequebantur nobis tribuunt? cur nō eadem necessitate nobis applicant, qd
Paulus de suis baptizatis auditoribus dicit? Volo oēs vos linguis loqui, vnus-
qsq; vestrū psalmū habet, doctrinā habet, reuelationē habet, linguam hēt,
interpretationē habet? Aut vt similius exemplum adferam, Nonne grā-
le mandatum erat, vt oēs, q vellent iram Angeli vastatoris euadere, po-
stes ianuæ agnino sanguine aspergerent? neq; tn̄ legimus vllo deinceps
tempore in hunc finem eos phase mactasse, vt angeli gladiū euitarēt
q nullus eum metuebatur. At mactarunt interim? mactarunt omnino.
at tanquā memoriale liberationis ægyptiacæ, at ex mandato Dei, quale
nullū de baptismo aquæ extat, vt vgt posteritas eo admonear̄ de maiorū
suor̄ receptione, quod cum ostensū fuerit, concedemus eum retineri oporte-
re, idq; memoriæ, nō saluti caussa. Nonne & illud erat grāle man-
datum, vt q serpentini morsus venenū euitare ac viuere vellet, is serpē-
tem aspiceret æneum? cur igr̄ in alijs periculis nō ad eum confugerunt?
cur Dauid nō ꝓponit eum populo aspiciendū tunc, cum peste miserrime
conficeretur? aut cur non aspersionē agnini sanguinis repetere iubet,
vt percussoris illius qo angeli declinaret gladium? Quia sciebant nō si-
bi in manu esse, qd in pœnitentiæ signū, aut in calamitatis remedium
vsurparent, cum Deus id in sua potestate & arbitrio esse vellet. Cur
nos igr̄ sine mandato speciali vetus illud symbolum arripimus, nec in
hunc saltem finem, vt pœnitentiā testemur, ver̄ vt in Ecclam Dei nos
inseramus, quasi antea sine Deo & promissione fuerimus, nulla plane
re à turca aut Iudæo distincti. Quo qd pōt esse miserabilius?
Quare, vt mandatū esse vnle nō negamus, ita illi tempori vnle esse
contendimus, qd posteritatem aut̄ qdquā pertinere negamus, q̄ si bapti-
zanda qo est, mandato in speciali præcipi oportuit. Nam plusquam
absurdum est, de re ꝑcipua, q̄ ex impio piū, ex ethnico chrianum, ex car-
ne filiū Dei facit, nihil esse planius ab Aplis perscriptum, si ad oēs æ-
tates pertinuit. Cum tn̄ de educatione liberor̄ fidelibus Paulus dili-
genter ꝑcipit, nullius vnq; baptismi facta mentione: Educate libe-
ros vr̄os in disciplina & correptione Domini.
Sed instant tn̄ acrius baptistæ originale peccatū obiectantes, quod
per baptismū tolli oporteat. Verū si negemus in eū finē institutū
esse baptismū & prædicatam pœnitentiā, vnde id ipsi ꝓbabunt?
aut si illi tempori remediū concessū esse fateamur, qd est quod ne-
cessario ad hæc nostra tempora transferre cogat? Nam vt demus, et
nunc illud peccatū oēs secū ad ferre, nō tn̄ inde efficitur illud, ba-
ptismo nunc qo elui oportere, non magis quam gladius angeli sangui-
ne agni depelli ~~op~~debuit Dauidis tempore, eo quod Mosis tempore ita
factum esset. Quis enim Deo scribat legem, eosdem morbos ijsdē
an diuersis remedijs curare debere? Sed finis vt diximus baptismi
aquæ nō hic fuit vt originale peccatum tolleret. Paulus certe
remissionē ꝑteritorū peccator̄ prædicat, q̄ sub priori testamen-
to à Iudæis erant commissa, à gentibus absq; lege, q̄ qualia fue-
rint commemorat Rom. 1. & totius disputationis series damnat
nō infantes, sed legis transgressores, fures adulteros idololatras
ebriosos & alios, qui facto ipso peccatores depræhenduntur.

Addo.

1 Cor. 14.

agnini sanguinis aspersio.

serpentis æneī mandatum.

1 Cor. 7. 13.

Eph. 6. 4.

per baptismū nullū originis tolli peccatū

Rom. 1.

1 obiectio baptismo chrianorū liberos nō inseri

2 baptismū ꝑter delicta chriano adhiberi nō posse

3 Matt. 28. 19. baptismi mandatū nō grāle

Addo hic, quod scriptura nullum peccatum originale agnoscit. Nam quod obijcitur cor hominis malum esse a iuuentute, et Dauidem in peccatis esse natum et in iniquitate conceptum, id alio longe sensu dicitur, quam ab ipsis intelligitur. Est enim hyperbole, qua procliuem ad peccandum voluntatem intelligit et exprimit, q. d. vt primum ad eam ætatem perueni, quam legis transgressorem me constituere potuit, feci malum coram te. Neque hæc nostra est interpretatio, sed scripturæ ipsius, cuius perpetua talis loquendi consuetudo est. Vt, cum Paulus dicit, ab infantia nosti sacras literas, cum Dauid prædicat peccatores a vulua alienatos esse, errasse ab vtero, et locutos esse vana, quis dicat infantem in vtero scire sacras literas, aut mentiri posse? Imo quando Dauid sibi constabit, quod se ab vtero proiectum esse in Deum fatetur? Tu, inquit, spes mea es ab vberibus matris meæ. Ergone idem in vtero peccauit, et ibidem in Deo speravit, tam contraria præstans opera? Ergone dum sugeret vbera intellexit, quis esset Deus Israelis? Ita Ioannes ab vtero dicitur repletus spiritu sancto. Quare inscitia est, ex neglecta phrasi scripturæ extruere dogma Ecclesiæ Dei inauditum.

peccatum originis nullum

Simili iudicio et illud opponitur, quod Paulus de Iudæis scribit, eos olim fuisse filios iræ natura, sicut et gentes. Non enim Paulus disputat de peccato originis, sed quod factis Deum non minus offenderint quam gentes. Sicuti Rom. 1. luculenter ostendit: Ambulauimus, inquit in desiderijs carnis, implentes desideria cogitationum nostrarum. Quod an infantibus conueniat, non dubitamus ipsos aduersarios fieri iudices.

8 Eph. 2. 3.

Est itaque natura iræ filius, seu natura damnatus, non ex natiuitate, sed vere et reipsa damnatus propter legis transgressionem. Sicuti natura dij esse negantur, quia vere et reipsa dij non sunt, non quod ex natiuitate dij non sint, quam enim Deo nostro, qui Deus verus et solus est natiuitatem dabis? Vnde ergo, inquiunt, ista mala, nonne ex concupiscentia quæ nobiscum nascitur? Imo nonne in vno Adamo, ex quo peccatum transijt in omnes moriuntur omnes? verum eo vicissim interrogare libet, Vtrum concupiscentia quam, vt alios affectus indiderat Adamo Deus fuerit simpliciter mala, an vero habuerit? si ita vt in alterutram partem ferri possit, quorum hoc si datur, vt dari necesse est, quid caussæ est, vt in posteritate ea damnetur simpliciter? Ergone affectus alij quo ob id vitiosi sunt, quod illis homines abutantur creberrime? Inepte itaque colligitur, oculos simpliciter esse malos, qui bene et male illis vtamur. Inepte damnatur homo simpliciter, quia multi qui sine legibus, sine disciplina et pietate educantur sint flagitiosi, et concupiscentia abutantur. Pauli vero sententia longe est alia quam vt de originali peccato accipi possit. Non enim de infantibus suscepit ille disputationem quales nascantur, sed de transgressoribus legis furibus, homicidis et similibus, qui opera carnis fecerant, quæ Rom. 1. Gal. 5. 1 Cor. 6. 1 Pet. 4. et alibi enumerat. Deinde, aut de morte corporis naturali, aut de morte æterna verba illius accipi necesse est. Si de morte naturali, falsum est, quod ab ea per christum simus vindicati

natura filij iræ

Iustificare quid duplex.

Iac. 2. Prou. 7. 15. Rom. 4. Gal. 3.

2 imputatio iusticiæ duplex.

3 Iusticia duplex

dicati: sin de morte æterna, illi nõ ões sunt obnoxij, q multi iusticiæ et innocentiæ habent testimoniũ, nec ab ea præter credentes quisquã exemtus. Huc adde quod Paulus de suo tantũ tempore loqr̃, q̃do Deus hões iustificet, nõ q̃do Abrahamus aut alij ante illum sunt iusticiam consecuti. Cum itaq. viuificatio illa sit paucor̃, etsi ões dicantur viuificari per chr̃m, ideo in peccantibus q̃o vox gr̃alis (omnes) ad eos tantũ extendenda est, q flagitijs eiusmodi fuerant infames, siue Iudæi illi essent, siue græci, vt intelligamus quotquot mortui sunt, illos ex Adamo esse mortuos, q̃ illum peccando imitati sunt et secuti, siue id sine lege, siue lege proposita fecerint, et quotquot iustificabantur vtriuscunq. tandem essent populi, eos non, nisi p chr̃m iustificatos ẽẽ. Quod cum ita sit, vt esse confitebir̃, qsqs Paulum diligentius inspexerit, cum quæ distincta temporibus esse Deus voluit, confundere ineptũ atq. ẽt impiũ sit, cum ad illud tempus, quo præcones illi poenitentiæ viuebant, baptismus aquæ pertineat, cum circumcisioni neq̃quam successerit, cum pœnæ peccatorũ ad q̃ eluenda baptismus hic institutus fuerat, iam olim ante multa secula transierint, cũ fidelium liberi sancti sint, et in ipsa Eccl̃a nascanr̃, nec sine barbara immanitte diabolo adiudicentur, idq. contra verbum Dei, nisi baptizentur, cum originale nullum in scripturis sit peccatũ, quod baptismo elui oporteat, Cum hic inquam õia sint plana facta, idq. quamfieri potuit breuissime, intelligit vnusqsq. facillime, quam facturus sit ridicule, qui nostro tempore adultorũ baptismum, vt in Eccl̃a Dei necessarium defenderit. finis.

DE IVSTIFICATIONE HOMINIS Coram Deo. eiusdem Autoris.

Ex temporũ confusione hæc q̃o doctrina valde obscurata est, ideo quid scriptura de hac re affirmet videndum est.

Iustificare qd duplex. Iustificare est iustum aliquem et innocentem pronunciare, siue vere iustus sit, sicut Abraham iustificatus est ex operibus cum offerret filiũ: Et, factores legis iustificabuntur: Et, qui fecerit homo viuet in eis: Siue nõ sit, vt Deus iustificat impiũ, Et, ex fide iustificat gentes. Id est, eo loco habet, quo eos, qui nunq̃ peccauerunt.

Iac. 2. Prou. 7. 15. Rom. 4. Gal. 3.

2 imputatio iusticiæ duplex. Eodem mõ de imputatione iusticiæ scriptura loquitur, qui operar̃ iusticiã, ei opus ad iusticiã imputar̃, vt Phineæ imputar̃ ad iusticiã quod zelo concitatus adulterũ confodit: qui vero nõ operatus est, sed credit Deo, seu promittenti, seu iubenti, seu minitanti quippiam, ei fides loco operis imputar̃ ad iusticiam. Sic Abrahæ olim, sic gentibus tempore chr̃i fides imputata est.

3 Iustitia duplex. Hinc nascetur duplex iusticia, altera fidei, altera operum. (nam iustificationes cultus, quæ erant in expiandis pollutionibus, q̃ hic scientes omittimus, de ea quæ conscientias emundabat loquimur.) Iusticia fidei

dei aut facit ciues populi Dei eos, q antea erant alienigenæ, vt Abrahamū 4
olim, & gentes Chri tempore (q̄ vnlis imputatio seu generalis dici posset
& complectir̄ totas familias cum posteritte) aut conseruat in ciuitte
eos, q per scelera mortem meruerant, vt Dauidem post adulteriū, Iu-
dæos chri tempore, q̄ personalis aut particularis dici possit imputatio,
vt interim perspicuitatis caussa sic loquamur.

Iusticia operū conciliat pmia

Iusticia vero operum conciliat pręmia ijs, q iustificati iā semel per 5.
gratiam in patientia boni operis, quærunt gloriā honorē & integritatē Ro.2.10.
Illud Paulus vocat, in seri in oleam, aut in ea erigi post lapsum, hoc vo- 6.
cat stare & fructum ferre. Ro.11.16.18

Iusticia fidei tēpore prior.

Iusticia fidei tempore antecedit, nec pōt simul aliqs iustificari fide 7
& operibus. Vbi enim opera sunt ibi nulla opus est gratia, q̄ offerat re- iusticia nō omniū tem-
missionē peccator̄, q̄ fide accipiar̄, sed omissa operū iusticia, hæc ap- porum.
præhendenda est cum offertur.

Iust. fidei certi tēporis.

Non aut̄ est quotidiana, aut omniū temporū hæc gratiæ annunciatio 8
q̄ peccata remittit, sed pro beneplacito misericordiæ diuinæ offertur
interdū, ac nisi in tempore acceptionis & hora salutis recipiatur, dein-
de frustra quæretur. Ita enim chr̄s: non cognouisti tempus visitatio- Luc.19.
nis tuæ nunc, ecce lapis super lapidem nō relinquer̄. 42.44.

Huc pertinent q̄ Paulus vbiq. inculcat, Nunc, in hoc tempore, nouissimis 9
diebus, nunc est tempus acceptionis, nunc hora salutis. Et chr̄s: ambulate 2 Cor.6 Ioa.12.35
dum lucem habetis, ne vos tenebræ opprimant.

Iust. fidei nō pmittit sequētiū peccator̄ condon.

Et quanquā exempla extent mīæ Dei in populo Israelitico, in Dauide, E- 10.
zechia, reliquijs babylonicis, in Petro & alijs: tn̄ nusquā extat promissio
q̄ pollicear̄ secuturis semper temporibus remissionem, si prima fidei iusti-
cia, per alterā q̄ operū est nō stabiliatur, & vocatio bonis operibus nō con-
firmer̄. Neq. vsquā legimus Deum sic loqui, Nunc remitto tibi homi- Heb.6.4. et 10.27.
cidiū, si cras alteram cedem feceris, remittam quoq.: Sed denūciatur hor- 2 Pet.2.17. Matt.12.32
ribile iudicium, idq. ideo ne secure cum Deo ludamus.

Peccata ad mortem

Nec tamen hoc de oībus lapsibus intelligendum est, sed de peccatis con- 11
tra conscientiā, q̄ scriptura vocat peccata ad mortem, qbus mortis pœ- peccata duplicia.
na erat proposita, vt sunt adulteria cædes idololatria & alia q̄ Paulꝰ
commemorat Rom.1.23. Gal.5.19. 1 Ioa.5.16.

peccata ignorātiæ

Sicut enim in lege pro ignorantijs erant ~~er~~ sacrificia, q̄ expiabant eius- 12
modi lapsus & pollutiones, pro capitalibus aut̄ & pro peccatis ad mortē
nullum erat institutū sacrificium vt fater̄ Dauid: vtiq. sacrificiū Ps.51.18
dedissem, sed holocausto non delectaris: Ita & in Noui testamenti
populo eiusmodi lapsus, quales quotidie multi accidunt Deus nō im-
putat ad mortem. Et chr̄s Iussit quotidie orare suos: remitte nobis Matt.6. et 18.22.
debita nostra, sicut & nos remittimus &c & frater fr̄i iuber̄ remit-
tere septuagies septies.

peccatorū mortalium venia.

Peccata vero ad mortē nō, nisi oblato gratiæ tempore deprecare possumꝰ 13
vt Dauid admonitus à Nathane clamat: miserere mei Deus. Et Ioan- Ps.51.1
nes durante adhuc tempore gratiæ, dicit: si quis peccauerit, habemus 1 Io.2.1
aduocatum apud prm̄, Iesum chrm̄. Sed hoc, tempore obsidionis nō re-
cte

HOMINIS CORAM DEO

cte dixisset ad Iudæos, tum enim aliud illud prophetæ locũ hẽt: clamabunt, et non exaudiam.

Mich. 3. 4.

14 Quare falluntur meo iudicio, q ob quævis delicta nos apud Deum reos mortis esse docent, quiq. oĩa dicta facta et cogitata hominũ, peccata ẽe docent. Nam si hoc detur, boni et mali discrimen sublatũ erit, nec different peccare et maledicere, Eleemosinã dare et furari, si qdqd facimus impiũ est et meretur mortem.

Nõ oĩa cogitata factaq. esse peccata.

15 Hinc manifestum est vtrumq. in scriptura esse verum, Et, quod ex operibus legis nemo iustificetur apud Deum, Et, quod ex dictis et factis suis qsq. iustificer, si modo distinguant tempora.

Iustif. duplex. f. et op.

16 Christi tempore hões erant corruptissimis moribus, nam Iudæi oĩa in hypocrisim conuerterant vt chrs exprobrat Matt. 23. Luc. 16. Et Paulus Rom. 1. 2. 3. mirifice eos depingit longũ facinorũ catalogum texens. Interim tamen volebant Deo obtrudere sacrificia, q nequaquã pro talibus sceleribꝰ erant instituta. Unde semp ea repudiat Deus, non alr ac si quis canem mactasset. Gentes vero palam erant impuræ, nec sane dissimulanter exercebant õe genus flagitiorũ, adeo vt Paulus diserte tester, Oẽs tam Iudæos quam gentes declinasse, ne vnũ qdem esse q bonũ faciat ideo oẽs indigere gratia et gloria Dei.

ætas sceleribus corrupta.

Esa. 66.

17 Tunc sane nemo eor, qui sic viuebant ex operibus legis, iustificari poterat. Nam legem moralem violarant, et ceremoniæ, in qbus erant occupatissimi nullam habebant promissionẽ remissionis, pro tantis facinoribus, ideo frustra oĩs suscipiebar labor.

Qui nõ iustificãtur ex operibus.

18 Sed nõ recte hoc diceret Paulus de se conuerso, qui contra Cpdicat se bonũ certamẽ certasse et retinuisse bonã conscĩam. Et apud ethnicos gloriatur de testimonio conscĩæ suæ. Et Dauid cum cantat: retribuet mihi Dñs sdm iusticiã meã, et sdm puritatem manuũ mearũ, q2 custodiui vias Dñi, nec impie me gessi cora Deo meo, q2 iudicia eius in conspectu meo, et iusticias eius non repuli à me. Eodem illo tempore nõ recte diceret, peccatũ meũ tibi cognitũ feci, iniquitatem meã dele &c. Nam sicut illi tempori, quo adulter erat factus, plane quadrabat id: ex operibus legis nemo iustificabir, Et, iusticiæ nostræ vniuersæ, vt pannus menstruatæ, Et, opera vrã nõ proderunt vobis, sunt inutilia. Et, si iniquitates obseruaueris Dñe, quis subsistet? Ita huic tempori, quo fugiebat saulem, nullius sibi facinoris erat conscius de quo in psal. 18. 17. loquir, prorsus conueniebat hæc: Iusticia iusti super eũ, iusticia sua liberabunt animas suas. Et, beati q custodiunt iudicium et faciunt iusticiam omni tempore. Et, Beatus vir q timet Dominũ, et delectar mandatis eius.

2 Tim. 4. 1 Tim. 2. 7. 2 Cor. 1.

Ps. 18. 21.

Ezech. 18. et 14.

Iustificatõr legis opibus exempla. 1. 424.

gratia dicta.

19 Recte igr accipienda sunt vniuersalia illa: omnes peccauerunt: Non est q faciat bonũ, ne vnus qdem: Omnis caro corruperat viã suam &c. Sicut enim Dauid, cum ista dicit, non seipsũ et alios timentes Deum intelligit. Nam de illis ibidem dicit: Dñs aut in gratione iusta est, nõ dicturus, si nemo esset iustus, Sed de insipientibus loquitur, qui nec Deum esse credunt. Et Deus dicens: oĩs caro corruperat viã suam, nihilominus sua voce excepit Noa iustum, te, inquit, solum reperi iustum. Ita Paulus nõ ad singulos hões trahit illa vniuersalia, sed ad eos qui tales erant, non tantũ inter gentes, verũ etiam inter Iudæos, quod minime concedeb.

Rom. 3. 12. Gen. 6. 12. Ps. 13. 3. 6.

~~Iustificationes fidei et operum, tempore distinctæ.~~

Vniuersaliũ dictor ratio.

concedebant zelotæ isti, qui ob circumcisionē et prærogatiuā generis e-
lati gentes solas contendebant peccatores esse. Inde sunt voces illæ: OMNIS omnia.
omnes, omnia, omnis caro, vt oēs nationes et populos includat, nō singulos
hoēs. Nam certe Zacharias et Elizabeta habent illustre testimonium
iusticiæ suæ, Erant, inqt Lucas, ambo iusti coram Deo, incedentes in oībus
iustificationibus et mandatis Dñi irrepræhensibiles. Ad hos certe male-
dictio, q̄ ex transgressione est, pertinere nō potest. Legis cōditio duplex

Nam duplex legis conditio proponit̄ vita et mors, Illa seruātibus, hæc 20 Deu. 28. Leu. 26.
transgredientibus. Nec vllo alio tempore de lege vere p̄dicatur quod nō
possit viuificare, nisi quando infirmar̄ per carnem. Tunc demū fit Rom. 5. 2 Cor. 3.
lr̄a occidens et ministeriū mortis, nec pōt mutare illam vocem male- Gal. 3. 10.
dictus oīs, q̄ nō permanserit in oībus, q̄ scripta sunt in libro legis, vt fa- Legū seruatārmō exempla 1. 430. 444.
ciat ea.

Ostendit aut̄ scriptura nō semel exempla eorū, qui præstiterunt ex toto 21
corde qdqd Deus præcepit, nec declinauerunt ad dextrā vel sinistram, si- Matt. 22. Deu. 5.
cuti chr̄s post Mosen requirit Matt. 22. Deut. 5. De Dauide dicit Dñs 1 Reg. 7.
Custodiuit mandata et præcepta mea. Et, qui custodiuit mandata
mea, et secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitū est in con- 1 Reg. 14 et 15.
spectu meo. Non declinauit ab oībus q̄ præcepi ei, excepto sermone Vriæ hit-
thæi. Sic cor Regis Asa perfectum dr̄ coram Dño. De Ezechia q̄o adhæ-
sit Dño, et non recessit à vestigijs eius, fecitq̄ mandata, q̄ præceperat Deus 2 Re. 18. 6
Mosi. Et Ipse Ezechias cap. 20. 3. Memento Dñe, q̄do ambulauerim corā
te corde perfecto, et in veritte, et quod placitū est coram te fecerim. Et de 2 Reg. 22. 2.
Iosia: Non declinauit nec ad dextram nec ad sinistram. Et, Reuersus est
ad Dñm in corde suo omni, et in tota aīa sua, et in vniuersa virtute sua 2 Reg. 23.
iuxta omnem legem Mosis. 2 Reg. 23. peccata ignorā 1 22.

Hic iam obseruandæ sunt locutiones illæ, quæ hoēs cum Deo compara- Iob. 4
tos, negant vllo modo iustificari posse, vt Iob. 4. 9. 25. Vere scio quod
ita sit, quod nō iustificar̄ hō comparatus cū Deo. Et Dauid: Ne in- Ps. 143.
tres in iudiciū cum seruo tuo, q̄z in conspectu tuo nō iustificabit̄
vllus homo. Et, ab occultis meis munda me. Nam hi oēs, et si qui
sunt similes loci, de ignorantijs loquuntur, q̄ imprudentibus accidunt
sæpe, vt præueniatur aliquis à peccato, quæ si Deus vlcisci velit, ve- iusticiæ rō quatenus exigatur
re nemo viueret. Non itaq̄ ad Dei perfectionem, sed ad legis nor-
mā iusticiæ humanæ ratio exigenda est, cum qua si conuenit, iu-
sticia dr̄, etsi infinitis modis infra Dei p̄fectionē subsidat.

Nec qdquam obstat sententiæ huic, quod chr̄s dicit Luc. 17. 23.
Cum oīa feceritis, dicite vos esse seruos inutiles. Non enī p̄hibet Luc. 17.
discipulis, ne fateant̄ se habere iusticiā operū, signauiter Euange-
lizent, neue mercedem expectent (sicut nec seruus ad hoc cogit̄
vt neget se fidelr̄ seruijsse, aut debere sibi mercedem.) Sed hoc
tantū docet, eos per gratiam Dei receptos in familiā ipsius, seruos
eius factos esse, ideoq̄ debere æquissimo aīo, sponte et alacriter la-
borare, et tollerare omnia, nec tamen habere quod Deo exprobrent
sicuti

fidei iustificatis duo obiecta
24.
Gen. 15. 5. Rom. 4. 24
25.
26
27.
Ezech. 33. 12. Iosa. 6. 9.
28
Iua. 17. 20

sicuti faciebant pharisæi. Nam etsi oīa faciebant diligentissime, tñ eos Dei benignitatem erga se nullo modo posse æquare, et nihil aliud esse quam seruos, qui quod debent præstent. Inutilis seruus hic non opponitur seruanti legem: (Nam si ita esset, q̄do dicerent se oīa fecisse quæ debuerunt.) Sed ei q̄ præter debitū multa præstare possit. Conuenit cum Pauli sententia 1 Cor. 9. 16. si Euangelizauero, nō est mihi gloria, necessitas enī mihi incumbit.

fidei iustificatis duo obiecta

24. Considerandū præterea et hoc est vñlis illius iusticiæ fidei duplex in scripturis obiectum esse. prioris q̄dem Genis. 5. Sic erit semen tuū: posterioris vero Rom. 4. 24. Crede Iesū esse chrm. Ita enī confert Paulꝰ. Hæc non ita proposita sunt, vt à singulis posteror̄ credi q̄o necesse esset si vitam vellent habere: Sed vtrinq̄ apud posteros legebant̄ et narrabantur vt historiæ q̄ patrū temporibus accidissent. Quæ res alibi à nobis monstrata est, et similitudine declarari potest.

Gen. 15. 5. Rom. 4. 24

25. Qui ea conditione hæres scribit̄, vt legationē aliquā suscipiat, qua confecta possessionem bonorū adeat, ab illius liberis, si possessionē bonor̄ deinde adire velint, nō exigitur hoc, vt eandem legationē suscipiant, per quam pr̄ hæreditatem consecutus erat, sed fruuntur bonis paterno labore et industria partis. Ita et Abrahæ propositū est, quod crederet, si vellet hæres mundi fieri et gentibus, si vellent ex nō populo fieri populus, eam hæreditatem fide consecuti relinquunt filijs vsurpandam, si nō ob degeneres mores, possessione deturbentur.

26 Non igit̄, nisi vnius temporis hōibus contulit imputationē iusticiæ fides hæc, quod Iesus sit chr̄s. Nisi quod in lumbis patrū posteritas tota simul sanctificata et in populum recepta est, habitura mercedem et præmium si patrū pietatem et probitatem secuta fuerit, peritura omnino, nihil amplius conferente imputata priore iusticia, si bonis operibus destituatur, nisi Deus denuo misertus annunciet remissionē peccatorū, de qua re nulla vt dixi extat promissio.

Iusticiæ imputatio nō omniū aut tempor̄, aut hominū.

27. Itaq̄ patefacto tempore gratiæ recte dr̄: In quacunq̄ die impius conuersus fuerit, non meminero iniquitatis illius amplius; sed illo elapso et neglecto illud locum habet: Excæca cor populi huius, ne videntes videāt et conuertantur et sanem eos.

Ezech. 33. 12 Iesa. 6. 9.

Tempus gratiæ et iræ.

28 Quare ex verbis illis Ioa. 17. non pro illis tantum rogo, verū et pro ijs, qui credituri sunt per sermonem eor̄, falso colligit̄ perpetua imputationis p̄dicatio. Chr̄s enī sui ministerij tempus confert, cum Aplorum futura prædicatione post resurrectionem. Ille tres annos docuerat et à paucis receptus fuerat, quos fecerat discipulos, itaq̄ pro illis orat, sed q̄ reliquiæ Iudæor̄ adhuc restabant, quas Petrus et alij conuerterunt, et aliæ adhuc erant oues adducendæ q̄o ad ouile Dei, p̄ p̄dicationē Aplorum, post ascensionē ipsius, ideo et pro illis se orare profiter̄. Manifestū est aut̄, multos annos p̄dicationē illor̄ durasse, inter Iudæos quidem ad annos 40, inter gentes alibi diutius alibi breuius, prout eas cito aut sero vltio irati Dei inuasit, ad quā euitandā p̄dicatio erat institu.

Ioa. 17. 20

Neq̄ vero pro his solū rogo. &c.

instituta. Itaq; cum possint multa millia eor dari, q chrm p Aptorum prædicatione receperunt, nihil in istis verbis est, quod necessario probet, perpetuo durare oportere Imputationis prædicationem.

Epistola qo ad hebræos in speciem vider aduersari, tribuens chro æternum sacerdotiu. Ita enim loqr cap. 7. alij plures erant sacerdotes, quia morte prohibebantur manere, hic aut, eo quod maneat in æternu, sempiternu habet sacerdotiu, vnde et saluare pot in perpetuu, q per ipsu adeus Deum, per semetipsu (no p sanguine hircoru) semper viuens, ad interpellandum pro nobis: Et, Ingressus est in ipsu cælum, vt appareat nunc conspectui Dei pro nobis: Et, hic vna pro peccatis offerens hostiam, in sempiternu sedet ad dexteram Dei &c. Sed nulla est difficultas, si modo obseruemus duo. Primum, disputari hic, quid illis præstiterit chrs q in eum tum crediderunt, non quid post mille annos præstituturus esset. 2. in qua resit collatio sacerdotioru posita, sic enim opponit: 29 hebr. 7. 23

Lex nihil ad perfectu adduxit: et, Sanguis hircoru et vitulor non potuit tollere peccata: et, Sacerdotes leuitici quotidie offerentes, no tollebant consciam peccati. et, prius testamentu no caruit vitio

contra

chrs vna oblatione consumauit sanctos in ppetuu. Inuenit æterna redemtione. Mundauit hoes secundu conscientiam. Nouum testamentum in melioribus promissionibus situm est

Quomodo tandem?

Lex sacrificabat pro ignorantijs, pollutionibus &c no pro peccatis ad mortem. Nam pro illis nulla erat instituta victima, itaq; legem seruare oportebat eos, q consciam bona habere volebant, si neglexissent, iam nullum remediu erat in lege. Hac ratione prius testamentu infirmu factu est cum aliud non posset iam, quam clamare, morte morieris. Namquauis quotidie offerent leuita pro ignorantijs, manebat tn perpetuo conscia sceleris apud eos q deliquissent, et mortis, quam meruerant, perpetua tenebanr formidine. Hæo et sacrificia illa vocanr vmbræ, et exempla cælestiu bonoru. Cum igr mors chri no tantu pollutiones carnis sed etia peccata ad mortem tolleret, et remissione omniu conferret ideo nouu testamentu dictu est melius, quodq; meliores promissiones habeat hæc prima est collatio. hinc dependet altera: 1 collatio

Leuitica redemtio erat temporaria, ideo repetebar sæpe. Chri aut redemtio est æterna. Quomodo hoc? Non ideo quod perpetua successione prædicari debeat posteritti imputatio iusticiæ p fide chri q illos ex non populo faciat populum (quid enim illa opus est his qui nascuntur christiani? hoc mo leuitica qo redemtio æterna est, quæ no vna tantu ætate, sed continuata serie plurimor seculor durauit, et ad posteros semper transmissa.) Sed quod illis q recipiebant chrm æternam conferret salutem, cum leuitica redemtio ipsis breuis salte temporis puritatem conciliaret, sic enim Ipse Autor interpretar cap. 5. q. factus est obtemperantibus sibi caussa æternæ salutis: Et, factus est sdm virtutem vitæ insolubilis: Et, vt promissione æternæ hæredittis accipiant q vocati sunt: Et, introiuit semel in sanctuariu, inuenta æterna redemtione, ibidem. Sic vt æternitas ad constantia et immutabilitate salutis eor. 2 hebr. 5. 9 heb. 7.

eorū qui credidissent referatur, nō ad successionē prædicandæ imputatiōis.
Sicuti alibi dr̄ dona et vocatio Dei sunt ἀμετάμελητα. Item, nemo rapi-
Rom. 11. 29. et eas ex manu mea. Itaq; sensus horū est illic: Leuitæ moriebant̄ et acci-
Ioa. 10. 29. piebant successores, Chr̄s nullum habuit sui Sacerdotij successorem, quia nō
mansit in morte, habiturus et ipse si mansisset, q2 aut̄ suscitatus est,
et conscendit cælos, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, quos consum-
mauit in æternū, quos saluauit in perpetuū, cum leuitæ ad tempus sal-
tem purificent, ideo æternus sacerdos dr̄. Sicuti et Solomo æternus Rex
dr̄, nō quod regnauerit perpetuo, sed quod durabile habuit regnū, ac à ne-
Ps. 44. 7. mine fuerit throno deiectus dum viueret. Quotquot igr̄ chr̄o credide-
runt, et imputationē illam amplexi sunt, ij non habuerunt alio sacerdo-
tio aut alio sacrificio opus, sed semel consecuti sunt per eum hoc, vt p̄
omnem vitam à peccator̄ illor̄ præteritorū, ob q̄ timori mortis erant
obnoxij conscientia liberarētur. Intercessit pro illis perpetuo, nō fuit
mutabilis aut incerta, illa prædicatio gratiæ, vt alio mediatore indige-
rent. Ideo ēt chr̄s dr̄ heri et hodie et in secula. Idem esse nō varius et
inconstans aut mendax, sicuti variæ illæ doctrinæ hominū. Illis igr̄ qb9
datus est, perpetuus fuit Sacerdos et intercessor vt ita accepta remissio-
ne ad promissā benedictionē perpetuā et stabilem peruenirent. Et il-
lud: semper viuens, vt intercedat pro nobis, explicar̄ per alterum, vt nunc
appareat vultui Dei pro nobis. Estq; similitudo à pontifice sumta, is en-
dum offerret, intercedebat pro populo. sine effusione sanguinis et oblatione
vix vlla fiebat remissio. Itaq; coniuncta sunt sacrificare et intercede-
re. Cum igr̄ dr̄ hic, eum semp̄ pro illis interpellare et intercedere, perin-
de est, ac si dicat, semp̄ offert et stat coram facie Dei, nō quod quotidie
moreretur, sed quod vna illa oblatione certam et stabilem suis procura-
uerit salutem.

Responsio Dn̄i Francisci Dauidis, ad præmissas de iustificatione theses.

1. Duplicem esse significationē vocabuli iustificationis nō negamus at alio
sensu et ratione. Vt enim alia est iusticia legis seu factorum, ita aliā
esse iusticiam fidei docemus, aliam coram hoībus, aliam coram Deo.
Has iusticias et iustificationes, et vtramq; referre ad iustificationem
coram Deo, nō sine contumelia Dei, in quo contradictoriæ voluntates
hac ratione ponuntur, et chr̄i eius, nec sine detorsione scripturæ sacræ
fieri affirmamus. Manifeste Rom. 4. dr̄: si enim Abraham ex operibus
legis iustificatus est, habet gloriam, at non apud Deum.
2 Ex verbo Dei scripturarū dissidentiū conciliationē instituendā esse
iudicamus, nō ex nostro cerebro. Ex operibus legis nō est iusticia a-
pud Deū, ex operibus legis est iusticia apud homines vide Philip. 3.
Rom. 3. et 10. Gal. 3.
3 Consentaneā expositionē verbo Dei hanc nō iudicamus: Nemo ex ope-
ribus legis iustificatur, hoc est eor̄, q̄ nō fecerunt legem, iustificatos
aut̄ esse apud Deū, qui fecerunt legem. Cum manifeste Paulus
iusticiam q̄ ex lege est opponat iusticiæ quæ est ex fide, et negat v-
trumq;

trumq. coram Deo iustificare. vide Rom. 3. Gal. 3. Rom. 8. sine exceptione docet legem docendo nihil prodesse, q2 nemo est q eam impleat.

Extra scripturam et eos loqui affirmamus, q vel traditiones patrum, vel opera legis ceremonialia tantum extrudi affirmant, cum manifeste dicatur, q fecerit hæc homo viuet in ipsis. Et, maledictus omnis, q non impleuerit omnia, q scripta sunt in libro legis. Nemo enim sanus affirmabit promissam esse vitam ceremoniarum cultoribus, aut denunciatam maledictionem solum eam transgressoribus. 4.

Si iusticia operum conciliat præmia ijs, q iustificati sunt semel, per gratiam, demonstra quodo per opera iustificari possint homines, ac cum bona opera sint fructus et testimonia fidei, præmia operibus promitti concedimus, at illa caussam salutis et vitæ æternæ esse negamus. 5.

Annunciationem gratiæ et remissionis peccatorum omnium esse temporum affirmamus. Iussit enim christus usq. ad aduentum suum in nomine suo poenitentiam et remissionem peccatorum annunciari, et omnibus in eum credentibus vitam vitam æternam offerri, cum aliud nomen non sit datum sub cælo in quo oporteat nos saluos fieri. Aut igitur aliud nomen postea datum esse demonstrentur aut vt Euangelij doctrina usq. ad finem mundi persistat oportet. Ea enim est annunciatio gratiæ et remissionis peccatorum. 6

Detorsiones locorum manifestæ sunt. Lucæ enim 13 Matt. 23 non de denegata salute et vita æterna loquuntur, sed de pœnis temporalibus. Et testimonia illa Rom. 13. 2 Cor. 6. et Ioa. 12. intelliguntur de gloria Messiæ et tempore exhibitionis ipsius, non de perpetua annunciatione remissionis peccatorum et gratia Dei. 7

Si annunciatio gratiæ et remissio peccatorum non est omnium temporum male Paul. philipp. 2. Gal. 2. phil. 3. 1 Tim. 1. Tit. 3. doctrinam eam iam antea conuersis proponit, nec remissio peccatorum esset continua nec fides in christum nec firmum salutis fundamentum. 8.

Scimus peccata iusto iudicio Dei puniri, et peccandum non esse: at, q2 peccantibus non semel sed aliquoties Deus ignouit, docemus electos perire non posse, et prorsus gratia Dei excidere, etiamsi peccent et habemus præceptum vt credamus remissionem peccatorum, non solum præcedentium, sed et futurorum. 9

Miscere pœnas temporales cum æternis, et ex temporalibus concludere de æternis, alienum est a verbo Dei. Nam David propter peccatum punitus est pœnis temporalibus sublatis pœnis æternis. 10

Non solum pro peccatis ignorantiæ, sed et pro peccato vltroneo erat sacrificium vt ex Leuit. 6. et 7. apparet. Concilianda igitur est scriptura, et explicandus locus Num. 15. 11

Omne peccatum pugnans cum lege, mente et voluntate Dei iusto Dei iudicio dignum est morte: verum beatus est cui remittitur, et non imputatur. Nec hac ratione discrimen boni et mali tollitur, cum aliud sit peccatum aliud iusticia. 12

Iustificatio ex fide et operibus, non ex ratione temporum sumitur, nam id verbum Dei nullibi docet, sed ex forma et modo, vt illa sit coram Deo, hæc apud homines. hanc distinctionem Paul. Rom. 4. annotauit. Quia totius tuæ assertionis hic est scopus, nisi eum manifeste et literaliter ~~[illegible]~~ demonstr- 13

HOMINIS

demonstraueris, te funem ex arena nectere, et sine caussa Ecclam Dei turbare affirmabimus.

14 Non solum chri tempore, sed oibus temporibus et de oibus indiuiduis verũ est: sensus carnis mors est, et, prudentia carnis inimica est Deo, legi enim Dei nõ est subiecta, siquidem nec pot. Non eni est homo iustus in terra, q faciat bonũ et non peccet. Eccls. 7. 21.

15 Pauli disputatio: ex operibus legis nemo iustificabir, nõ tantũ respicit ad illa opera: sed et perpetua Dei vox et oibus temporibus valet. Non enim ex operibus legis, sed gratis per fidem in chrm vult conferre et dare salutem. Quod vero qdam dicta, de iusticia factor et perfectione operũ illorũ adferuntur, non ad iustificationẽ coram Deo, sed ad iusticiã q coram hoibus habetur referri debent. Tribuere vero iustificationẽ operibus, quanta sit christi et mortis eius prophanatio, et euersio certitudinis salutis nostræ, ex disputationibus Pauli manifestũ est.

16. Non solum aperte impij et flagitiosi fatenr peccata sua, verũ et iusti: Omnes enim orantes dicunt, et dimitte nobis debita nostra: Et, Innocẽs coram te, non est innocens: Et, nõ est iustus, q faciat bonũ et nõ peccet.

17. Omnes et oia de subiecta matera intelligenda esse scimus, at peccatũ de oibus hoibus pdicari excepto chro. Qui negat, nõ solum manifesto verbo Dei contradicit, sed et cum ratione insanit. Et verũ est de eodẽ hoe, qd peccet et nõ peccet, quod iustus sit et non iustus. Si dicimus, quod peccatum nõ habemus, nosmetipsos fallimus. Et, ois q natus est ex Deo, non peccat. vide Rom. 7.

18 Quod lex et opera legis iusticiã coram Deo conferant, et sint caussæ salutis, scriptura nullibi docet. Imo contrariũ proponit, Gal. 3. dr, quoniã ex lege nemo iustificabir apud Deum manifestum est, q2 iustus ex fide viuit. Quia aut exempla eor obijciuntur, q perfecte ambularunt coram Deo, perfectionis vocabulũ alr atq alr accipi in verbo Dei palam est. Et cum has papistar obiectiones Caluinus et alij dextre soluerint, actum non agemus. Interim tibi meditandum relinquimus, longe aliud esse: perfecte ambulauerunt, legem seruarunt, atq; ex operibus legis iustificati sunt apud Deum. Cum manifeste doceat Paulus, legem nõ ideo datam esse, vt ex ea iustificemur.

19 Non solum homo comparatus cum Deo, nõ iustificatur ex operibus (sic enim nemo hominũ iustificaretur) sed et quoad ipsũ et eius naturã q plane corrupta est, et eius bona opera nõ possunt sisti Dei iudicio. Ideo verbum Dei, miam Dei pris, semper nostris opponit operibus, dum gratuitam tradat iustificationem, nõ ex operibus quæ fecimus nos: sed ex sua mia. Item, ideo ex fide gratis, vt sit firma promissio.

20. Multa qdem dicuntur, quo genuinus sensus testimonij Luc. 17 obscurer. At cæci nõ sumus, vt non videamus sensũ dicti esse, studiũ et opera nostra nõ esse tanti facienda, vt iudicio Dei opponantur, et illorũ mercedem exposcamus, cum nõ sint talia et tanta, vt propter illa iusti reputemur coram Deo.

21. Credere in Dm Iesũ tantũ esse, illius temporis, extra consensũ verbi diuini dr. Nemo enim aliud fundamentũ ponere pot, quã quod positũ est: Et, sub cælo aliud nomen nõ est datũ. Si eni hoc verũ esset, neq; chri

dict

dictum consisteret: super hanc petram ædificabo Ecclam meam, et portæ inferorū nō prævalebunt adversus illam: Neq. dicta illa: q̄ crediderit et baptizatus fuerit et in futurum, consistere possent. Neq. nūc chrm̄ nostrū pontificem mediatorem et advocatū esse recte diceretur. Hoc affirmare nihil aliud est, quam chrm̄ ipsū et fidem in illum negare, Imo salutem et vitam æternā, per sanguinem illius partam sepellire, hōesq. à vero ad mendacia trahere.

Dictum Joa. 17. detorquere ad eos, q̄ tempore Ꝑdicationis Aplorum vixerint, summa est insania. Consequeretur enim post illa nullos fuisse credentes, et orationē chri ad nos, q̄ hoc tempore vivimus nihil pertinere. Quōdo ergo constabit veritas scripturæ, ut nunc quoq. interpellet pro nobis, nisi forte neq. ascenderit in cælū, neq. sedeat ad dexteram Dei. Consequenter præterea sermonē apostolorū hoc tēpore nō sonare in Eccla, ac nullos colligi electos. 22.

Invitis omnibus fatendum est Autorem Eplæ ad hebr. chrm̄ oībus Angelis prophetis et sacerdotibus veteris testamenti præstantiorē ēē affirmare, et nō temporaria et caduca bona effusione sanguinis et morte sua acquisivisse electis: sed æterna, q̄ non tantū ꝓpter electos æterna dicuntur, sed et propter ipsius sacrificij vim et efficaciā. Manifeste de ipso dr: Tu es sacerdos in æternū. Non igr negamus fieri collationem inter illa sacrificia, leviticos sacerdotes et inter chrm̄: At dicimus illud nō per oīa mentem autoris explicari. Duo enī tractari videmus, vt quid chrs præstiterit, Et, an illa sint temporalia, an vero æterna redemtio. Nec in æternū sancti conservati sunt, neq. hoc tempore ullus erit sanctus et electus, neq. chrs ipse erit in secula, cum interca put et membrū oporteat esse similitudinē aliquam. At tales fallacias tibi tuiq. similibus relinquamus. 23.

Confutatio præcedentis Responsionis.

Cum duplex sit quæstio, quæ in disceptatione nunc versatur, ad ea q̄ iustificationi operū opponuntur primū respondebo. Nam ea præcipue in proximis thesibus taxatur. Alterā, q̄ est de fide in chrm̄, de qua in declamatione disserui, q2 video ex responsione vestra, nos aut nō intelligere, aut dissimulare, peculiari scripto fusius deinde explicabo. Ideoq. ad thesim 6. 21. 22. 23. nunc nō respondebo, ne confusio obscuritatē pariat.

Iusticiā factor vultis tantū coram hōibus valere, nō coram Deo. Hoc falsum esse demonstro sic, quia de Noa lego: Noa erat vir iustus et perfectus fuit in generatione sua, et ambulavit coram Deo. Huic Deus ipse fert testimoniū: te solum vidi iustum coram me (nō coram hōibus tantū.) Et Ezechias dicit: Memento Dñe, qdo coram te ambulaverim corde perfecto, (nō coram hōibus tantū.) Dan. 6. Quia coram Deo iusticia inventa est in me. Et David: Custodivi vias Jehovæ, et nō impie egi coram illo. Et Paul. habeo gloriationē in ijs q̄ ad Deum pertinent (Ἰὰ πρὸς θεὸν.) Et, Verus iudaismus q̄ in occulto est, habet laud

1 iusticia opū coram Deo. Gen. 6. 7

2 Reg. 20 Dan. 6. Ps. 17 Rom. 15 Rom. 2

habet laudem apud Deum. Et, erit vnicuiq; laus a Deo, logr̃ de fide præ-
1 Cor 4. stita in ministerio. Hæc cum legam, coram Deo, apud Deum non possum
vrę glossæ subscribere, q̃ dicit, nó coram Deo, sed coram hóibus tantum.
Deinde, Cum sancti postulent se iudicari sm̃ iusticiam suã, nonne sibi-
2 ipsis imprecantur mortem & execrationem, si ea nó valet corã Deo, sed
tantũ coram hóibus? Quod enim apud hões tantũ iustum est, hoc neces-
sũ est apud Deũ esse abominationem. Nam hæc duo opponuntur inui-
cem. magna igr̃ eor̃ esset insania, sm̃ abominationẽ velle iudicari a Deo
siue de pœnis corporalibus, siue de æternis intelligatur.
Illud vero parum ex arte colligr̃ contradictorias in Deo voluntates sta-
3. tui, si peccatores iustificet gratis per fidem & eúndem alio tempore, cũ
iam sancte & innocenter vixit, ex dictis & factis suis, iustificet. Nã
contradictoriæ, eiusdem temporis respectu opponuntur, nisi forte contra-
dictio est in his: Dauid fugit Saulem, & Dauid regnat super Israëlem.
4. Locus Rom. 4. quod Abraham, si ex operibus iustificatus sit, gloriam
habeat sed non apud Deum, mihi non aduersatur. Nihil enim eo loci, on-
Rom. 4. 1. de testimoniũ hoc desumr̃ scriptura de operibus Abrahæ dicit: sed fidẽ
commendat, q̃ illi imputata est ad iusticia. Et Paulus suscepta disputa-
tione de iusticia fidei, exemplum quærit, quod similitudinẽ respondeat.
Ideoq; etiamsi diserte commendatio factorũ eius præcessisset in alijs ca-
pitibus (sicut epta ad hebr. laudat obedientia eius, quod Deum vocan-
hebr. 11. tem secutus sit, quam fidei tribuit) tñ ea omissa, hoc exemplum citandũ
fuit, quod de, sola fide loquitur. Sicut Iacobus volens probare iusticia operũ
Iac. 2. omittit hoc de fide (nã de ea nó instituerat sermonẽ) & arripit illud
de oblatione filij, vt ita vtranq; iusticiam copulet, adducto tandẽ & hoc
testimonio. Quanquã & illud factum scriptura fidei tribuit, quod
sine ea impossibile est placere Deo. Quia igr̃ in hoc capite Gen. 15.
nullum bonũ opus Abrahæ legr̃, ideo Paul. colligit, eum nullam in de habe-
re gloriationẽ, ob id saltem, quod nihil de eo scriptũ sit, vtr̃ emi silentio
scripturæ pro certa negatione. Sicut hebr. 7. de parentibus Melchisedeci
falsit. Quod si aliqd fecit Abraham, id coram hóibus iactare potuit
nó coram Deo, nam si ob factum Deus hic illi benedixisset, legeremus id
qo: At deinde cum offert filium, tum habet gloriationẽ etiã apud Deũ.
Audit enim: q2 fecisti rem tantam hanc, ideo benedicens benedicã tí,
& benedicentur in te oes gentes, eo quod obedieris voci meæ, quod testi-
monium Iacobus nó negligit.
11 Ex verbo Dei conciliandos esse locos in specie contrarios libenter cõcedo:
sed nego eam conciliationẽ veram esse, q̃ iusticiã bonis operibus adimit corã
Deo, & tribuit illis iusticia corã hóibus. 1. qui loci a me oppositi in prima
thesi contradicunt? 2. qui loci a vobis citati alieno sensu addiciuntur
phil. 3. 7. hoc vobis planũ faciam. 1. Nam locus phil. 3. vbi Paul. dicit se abiecisse
iusticia legis, vt eam q̃ ex fide est consequeretur, nó logr̃ de veris operib9
legis diuinæ, q̃ et præstant, & præstare debent regeniti, q2 hẽnt promissio-
nem hoc fac, et vives: sed loquitur de pharisaismo, de fermento scri-
barũ, vt chr̃s appellat de traditionibus patrũ, q̃ oia plena erant hypocrisi
& corrumpebant etiã ea, quæ externe erant honesta. Hoc sic probo:

gloria-

DE IVSTIFICATIONE

1. Gloriatio sdm carnem nō est vera obedientia legis diuinæ, q̄ dr̄ fructus spiritus nō carnis Gal. 5. Paulus gloriar̄ sdm carnem, q̄admodū & speuda: postoli, q2 dicit: si quis alius, ego q̄o habeo gloriationē in carne, circūcisus octauo die, sdm legem pharisæus &c. Ergo nō gloriar̄ de vera obediētia legis. 2. Quia vocat se pharisæum sdm legem, sed lex Dei nō instituit pharisæos ergo nō intelligit legem Dei, sed pharisaismū. 3. Perseq prophetas Dei, nō est vera iusticia legis, Paulus fuit persecutor sdm zelum, Ergo nō habuit veram iusticiā legis diuinæ. 4. Paulo ipsi de verbor̄ suor̄ sensu credendū est, sed ipse interpretar̄ de pharisaismo (nam Gal. 1. gloriatur se profecisse in Iudaismo supra coequales, & fuisse æmulatorē paternar̄ traditionū. Et Act. 26. dicit se iuxta certissimā sectam cultus iudaici fuisse pharisæum. Et Act. 22. eruditus sum sdm certissimā sectam legis paternæ, æmulator legis, sicut & vos estis hodie. Quales aut̄ fuerint ōndit Lucas cum clamant: tolle tolle talem de terra, nō em̄ fas est eū viuere. Igr̄ de pharisaismo accipiendus est hic locus. II. Locus vero Rom. 10 v. 3. seipsū explicat cum dicit Paul. ignorantes iusticiā Dei, & suā volentes stabilire, iusticiæ illius nō sunt subiecti. Quia opponit inuicem Iustificantes seipsos, & iusticiā illorū, de qua & chr̄s dixit, oportere discipulorū meliorem esse iusticiam, quàm scribarū & pharisæorū. Ideo dicit: suam (nō legis) iusticiam quærunt stabilire. Et cap. 9. caussā reddit cur nō ad iusticiā Dei, quæ remissionē peccatorū offerat peruenerint, q2 quasi ex operibus. Sensus est: iustificabant seipsos, quasi fecissent, q̄ Deus præcepit, nolebant subijci iusticiæ Dei nō agnoscebant se peccasse, dicebant se videre, cum essent cæci, ideo peccatum ipsorū manet. Quare nihil ad veram legis iusticiā euertendā locus hic facit, cum pharisæor̄ iusticiā commemoret Paulus. Sic Rom. 3. recte concludit Paulus, hōes iustificare fide, sine operibus legis, q2 ademerat illis prius legis opera, conuicerat ōes peccati, quam igr̄ iusticiam potuerunt per opera legis adferre, si nulla habebant, & egebant ōes gloria Dei. Merito igr̄ ad fidem ablegantur, & excluditur pharisaica gloriatio. Sic Gal. 3. vbi dicit: si ex lege hæreditas, iā nō ex promissione: seipsū explicat subijciens cām, cur ex lege non sit hæreditas, cur nō possit iuuificare eos, q̄ in peccatis mortui sunt, q2 scriptura ōes damnet transgressionis, & oīa sub peccato includat, ideo ad promissionē oportere confugere credentes. Itaq. de pharisaica iusticia concedo, eam coram Deo nō valere, in oculis hominū esse aliquid: Non aut̄ de iusticia vera legis de qua hi loci citati non loquuntur.

Phil. 3. Rom. 10. 3. Matt. 5 Rom. 9 Ro. 3. Gal. 3

III.

Negatis recte opponi hæc: Nemo transgressor iustificatur ex operibus legis: Et, qui seruat legem iustificatur ex operibus legis. Rationē hanc additis, q2 Paul. opponit iusticiā legis & iusticiā fidei veram. Respondi in 2 thesi id nō esse verum, quia si habuissent iusticiā legis veram, nō opus habuissent iusticia fidei. Nam vbi transgressio non est, ibi nō est opus gratia. Sed illi iusticiā legis diuinæ nō habebant, suā vero, q̄ in ceremonijs & traditionibus consistebat (quā & ipsi & Paulus ipsos imitans iusticiā legis vocat) stabilire volebant, nec subijci iusticiæ Dei, ideo cum sua iusticia repudiabantur. Nego igr̄ verā legis iusticiam

opponi

HOMINIS

opponi iusticiæ fidei, et confirmo adhuc meam oppositionē, q̄ scripturæ est: Qui nō fecerit hæc, maledictus esto:
Qui fecerit hæc, viuet in eis.
Quod obijcitis neminem implere legem, ideo eam docendo nihil prodesse, quia sensus carnis non possit subijci Deo, Id de carne verum est, de qua Paul. loquitur: sed nō verum est de spiritu. Nam ibidem dicit, Iusticiā legis impleri in eis, q sdm̄ sp̄m ambulant. Est itaq. fallacia à dicto sdm̄ qd, ad dictum simplr̄, cum ita colligitis: Carnales nō faciunt legem, Ergo nec renati. Illud aut̄ prorsus nego, quod vos videmini pro confesso accipere, renatos vz̄t habere sensum carnis, esse carnales, esse inimicos Dei, nec legi Dei subijci. Nam Paul. ipse dicit eos, qui in chr̄o Iesu sunt, nō ambulare sdm̄ carnem, esse liberatos à lege peccati et mortis (condonata vz̄t transgressione) et sapere ea q̄ sunt sp̄rs.
IIII Quarta thesis nō aduersar̄ mihi, nam diserte idem affirmo, promissionē vitæ nō datā esse ceremonijs. Cum igr̄ Iudæi præter illas nihil haberent, nisi hypocrisim, ideo Paulus constanter infert, eos ex istis operibus legis quæ ipsi habebant, iustificari nō posse, quamcūq. legis partē spectem⁹.
V Cum scribo iusticiā operū præmia conciliare ijs, q iustificati sunt semel per gratiam, infertis inde, Ergo non iustificantur p̄ opera, si iustificati sunt semel per gratiam. Respondeo: Scriptura nunquā opponit iusticiā fidei et operum, nisi eiusdem temporis respectu, tum enim se tollunt mutuo, nec simul imputari possunt in hac vita. Iusticia fidei est in remissione peccatorū, iusticia operum sequitur deinde, et est in recte factorū conscientia, qbus præmia sunt proposita, sicut dr̄ psal. 17. Cum
Ps. 17. bonis bonus eris, et cum peruerso peruerse ages. Si ad declarationem eam respicitis, q̄ post hanc vitam futura est, concedo simul esse vtramq. de eo enim mihi nō est quæstio, sed q̄do hic iustificemur coram Deo.
Quod vero salutis æternæ caussā esse negatis etiam opera, Id iudico
Matt. 25. vos contra scripturā facere. Nam Matt. 25 dr̄ Iustos, q fecerint ea, q̄ commemorantur ibidem, ituros in vitam æternam, paratū est illis regnū id, à mundi constitutione, sed hac conditione si vocationē bonis operibus confirmarint. Nemo enim, nisi q legitime certauerit, coronabir̄. Qualemcunq. igr̄ caussā salutis esse dixeritis, caussā hanc certe nunq̄ negare poteritis, nisi forte laborem nō recte appellabimus cām mercedis.
VI. De fide in chr̄m consulto hic omittimus.
VII Detorsisse me locos Luc. 13. Matt. 23. de vrbis vastatione, q̄do quæso probabitis, cum inde colligam gratiam Dei si repudietur in die visitationis nō denuo offerri et pœnam proxime sequi. Et quam vitam æternā promittimus ijs, quos Deus iratus ob scelera perdit? Si esset exploratio constantiæ aut fidei, qualis est Iobi et Martyrum, caussa esset cur detorsionē accusaretis, nunc nihil minus potestis. Porro Paulū cum inculcat, nunc, in hoc tempore, nunc est tempus acceptionis &c de gratia, q̄ Messiæ exhibiti tempore illis oblata est antequā pœna in ipsos desæuiret; Nō aut̄ de perpetua annūciatione remissionis peccatorū et gratiæ loqui libenter concedo, ac idipsū est quod ego defendo. Ita enim et chr̄s minatur tenebras, si lucem aspernerentur, Ioa. 12. Nec video q̄do pro vobis faciat hæc sententia, nisi forte tempus exhibiti Messiæ, illud triennium, quo ipse docuit.

docuit, intelligitis. At tum falsum erit Paulum de illo tempore loqui, q multis, post ascensionē chri, annis scripsit.

Quæritis cur Paulus proponat conuersis, doctrinā de remissione peccatorū, si annūciatio gratiæ nō est omniū temporū. Respondeo, me in nullo citatorū locorū verbum vnū legere, quo promittatur illis remissio si posthac contra consciam peccent: Sed proponir illis prius Dei beneficiū considerandum, vt discant intelligere magnitudinē gratiæ diuinæ et ambulent sicuti vocatione eor dignū est. Ostendatur inquā vocula vnica Eph. 2. Gal. 2. phil. 5. 1 Tim. 1. Tit. 1. q promittat, si sdm carnem vixeritis remittetur vobis, et tacebo. Ne quæso imitemur Melium, q multa præter rem citat. Sed obijcitur: Remissio peccator nō erit continua hac ratione. Respondeo: Scripsi me legere exempla qdam, sed nullam promissionem, quæ dicat mœchare adulter remittetur tibi. Itaq. nemo abutatur bonitte Dei. De fide in chrm, respōdebir peculiari scripto. VIII

Exempla, interdum remissorū peccatorū non constituunt regulā, quod Deus semper debeat aut velit remittere. Quod electi non prorsus excidant gratia Dei etiamsi peccent, nusquā legi in sacris liris. Hoc lego Deū serio auersari peccatū, et qui peccet eum esse ex diabolo nō ex electis (loquor de peccato contra consciam, de quorū remissione nobis pugna est.) Eos tant q ex Deo sunt peccare nō posse docet Ioannes. Nec scio vnde probetis, electos si peccent perire non posse, cum scriptura vocatione iubeat confirmare bonis operibus, nec agnoscit electos, nisi q ambulant sic vt vocatione ipsorū dignū est. Nam cum iustus recesserit à iusticia sua, nō pderit ei vniuersa iusticia ipsius. Tandem cupio scire vbi extet præceptum de futurorū peccatorū remissione, nam Ioannes huc non facit qcquam. IX Ezech. 33.

A poenis temporalibus iudicare de æternis, alienum vobis vider à verbo Dei. Ego vero nusquā lego poenas infligi, q nō sint iræ Dei et damnationis æternæ testimonia, nisi Deus mīam exercere velit, et remittere peccata, ac vitā ipsis conseruare. poenas dico ne putetis me de sanctor afflictionibus loqui q nō iræ sed fauoris Dei sunt signa. Eis vero q perduntur et occiduntur ab irato Deo nusquā lego remissa esse peccata, quia mors eiusmodi in maledictione ponitur, nusquā in benedictione. Dauid hic punir ob peccata, ideoq quæritur dolores inferni seu mortis circumdedisse se. sed q2 nō occidir hēt veniæ testimoniū. At Sauli quis promittit æternā vitam, q ob desperationē, sibi æternā accersiuit ignominiam. X

Peccatū vltroneū quod commemorar Leu. 6. et 7. nō est peccatū ad mortem quod vnū ego opposui alijs oībus, pro quo nullum erat sacrificiū. Nam furto aut abnegationi depositi, aut similibus fraudibus ijs ne q per negligentiā fiebant vt Num. 5. dr, nō erat mortis pœna proposita, sed restitutio ablati, aut quintę partis persolutio. Vnde manifestū est nō loqui Mosen hic de capitalibus, sicut Num. 15. vbi ob peccatū eiusmodi per contumaciā admissū mortis poena constituitur. Sicuti mox subijcitur exemplū de violatore Sabbathi, in quem mortis supplicium constitutum erat Exod. 31. XI Leu. 6 et 7.

Omne peccatū pugnans cum lege, mente et voluntate Dei esse dignū morte nō lego in sacris literis, sed video distingui peccatum ad mortem, ab ijs, pro quibus orare iubemur. Itaq. cum scriptura loquendū est, nec id capitale XII

dicend

HOMINIS

dicendum, quod lex Dei peccatū ad mortem nō dicit. Si verum esset vt
vos vultis neminem facere iusticiā, nō tollerer̄ discrimē boni et mali, et, si
omnia hominū facta dicerent̄ esse peccata. Nam iusticia seu bonū in so:
VIII lo Deo esset, peccatū vero seu malum in oībus hoībus: Sed scriptura
hominū qo opera bona et iusta vocat coram Deo. hoc cum vos negetis, quo:
modo boni et mali discrimen non tollitis?

XIII Negatis iusticiā fidei et operū ex temporis ratione distinguendam esse
vt vtraq. recte de hoē prædicetur, ac postulatis à me testimoniū. Vos ipsos
facio iudices: De Abrahamo prædicatur, quod iustificatus sit fide, non
operibus, De eodem, quod iustificatus sit operibus offerens filium suum,
non tantum fide. Respondete an eodem tempore hæc facta sint? si diuerso,
vt fateri necesse est, qdo negatis temporis distinctionē facere, vt vtrumq.
vere de eodem prædicetur? Apostolos iustificatos esse fide primū, quod
crederent Iesū illum esse Messiā et à Deo exiuisse, ne vos qdem negabi:
tis: At illos deinde chr̄s iubet iusticiā suā facere nō corā hoībus vt vide:
IX antur, sed in occulto et coram Deo, q ipsis repensurus esset. Paulus quam
magnifice prædicat iusticiam fidei in sua conuersione: At idem deinde
non cessat prædicare suā bonā consciam, professus est gloriā habere et
in diuinis rebus. Rom. 15. Et ad Deum Iudicem prouocat 1 Cor. 4. dicens
1 Cor. 4. se nihil sibi conscium esse nō tamen in eo iustificari (aut vt ipse interp:
tatur, se nō prædicare seipsū et anxie laborare vt Corinthijs et pseuda:
postolis idem persuadeat) quia Deus (nō hoēs) sit futurus testis suæ
fidelitatis, de qua vnicuiq. sit apud Deum futura laus tunc cum reue:
Ezech. 33. labuntur cogitationes hominū. Vestram distinctionē, quā in forma et mō
constituitis, in prima thesi euerti. Nam Paulus, vt dixi, ideo negat Abra:
hamū ex operibus iustificatum esse, q2 Moses in eo loco, nihil de operibus
suis narrat. Et si vrā distinctio vera est, qdo qsq. laudem habebit apud
X Deū propter fidelitatem in ministerio præstitam? qdo veri iudaismi laus
est apud Deū nō apud hoēs? qdo Deus retribuet si nō probat bona opera?
si ea nō iustificant apud Deum, qdo dicuntur iusti hoēs apud Deum? vt
supra thesi 1. proposui exempla. qdo reddens pignus ante noctem hēt iusti:
Deutr. 6. 25. Deu. 24. 13. 1 Toa. 3. cia corā Dno Deo suo? Deut. 24. qdo q facit iusticiā iustus est? 1 Toa. 3.
Vtri igr̄ funes ex arena nectunt? Egone qui cum scriptura loquor, an vos
qui heri aut nudius tertius natam distinctionē inculcatis? An quia vo:
bis ita placet, mox ego turbator sum, vos vero sapientes Architecti.

XIV Sensū carnis esse inimicitiā erga Deū nec posse Deo subijci verissimū
est oībus seculis: Sed in oībus hoībus esse semp sensū carnis bis falsū est.
XI Ubi enī manet nobis: qui chr̄i sunt, q sdm carnē nō ambulant crucifixe:
Leu. 6 et 7. runt carnē suā cum concupiscentijs suis? quis hoēm mortuū peccato di:
cet habere sensū carnis. ~~pro aff~~ Quantum colligere possū accipitis sen:
sū carnis pro affectibus naturalibus, idq. contra mentem scripturæ.
Gal. 5. 1 Cor. 4. Nam Gal. 5. alr̄ accipir̄ sensus carnis et studia seu opera carnalia et 1.
cor. 4. Paulus Ethnicos sine chr̄o viuentes, nō audet ex æquo facere carna:
les, sed dicit: Eratis aliquando tales. Eccl̄s locus, quod nemo nō peccet, nō
XII loqr̄ de sceleribus capitalibus, sed de erratis leuioribus, qualia multa in:
ter hoēs accidunt, et admonet modestiæ, vt memores infirmitatis no:
stræ, nō temere iudicemus, q2 nemo sine crimine viuit. Sed inde probare
quod renati habeant sensū carnis, cuiusuis esto iudicij. XV Ad hāc.

XV. Ad hanc responsū est in 1. & 13 thesi.
Omnes hoēs fatem̄ se peccatores esse. Verum est de ignorantijs & lenioribus XVI
erratis, pro quibus orant: remitte nobis debita nostra: Sed cum nouissima peiora
sunt prioribus, nullam lego promissionem, sed illud: Cum multiplicaueritis cla Esa. 1 XIX
morem vrm, nō exaudiam, q̄ manus vr̄æ plenæ sunt sanguine, Excepto tem-
pore gratiæ, quod quotidianū nō est. Quod si cum Deo comparet̄ homo, iustus
coram Deo nō est innocens, sed nos ad legem eius examinamus iusticiam hu-
manam, a qua si non reprehenditur, stat & habet gloriā apud Deum. Non
aut̄ verū est omnes hoēs esse adulteros homicidas & erratis aliquando
tales, inquit Paulus.
De omnibus hoībus prædicari peccatū excepto chr̄o, q̄ nunq̄ peccauit, liben XVII
ter concedo, sed nego id semp de illis prædicari, & idem dico insanire cū rone
eos, q̄ pro illis verbis Pauli, eratis tales, sed sanctificati abluti mundati estis
substituere conantur: Estis adhuc in peccatis vr̄is, nec estis mundati. Nec ve-
rum est de eodem hoē eiusdem temporis respectu, quod sit iustus & iniust⁹
(ad legis verba respicio, nō ad collationem cum Deo) Nisi credamus chr̄m
& Belial, Deum & Diabolum posse simul habitare, et eundem simul carna
lem & spiritualem esse. Sed vbi manebunt illa: Eratis quondā tenebræ
nunc autem lux in Dno, eratis filij iræ, sed iustificauit vos in chr̄o, & sedere
fecit in cælestibus. An idem est conuersationem habere in cælis, & esse filiū
iræ? Est igr̄ manifesta cauillatio in cap. 7. Rom. cum ad sp̄m referamus Rom 7
q̄ ille de carne prædicat. Nam ille logr̄ de nō renato, de seruo peccati, qui
legem Dei nō intelligat, & contra conscientiam multa faciat, q̄ intelligit mala
esse etiā rationis iudicio. Concupiscentiā vt affectum naturalem, et in san-
ctis esse nō nego. Nam si illam non haberent, qdo possent a concupia tentari?
sed nego eam esse peccatū in se. Nego sanctos permittere fremū affectui, vt
in peccatū erumpat. Nam q̄ ex Deo nati sunt, non possunt peccare ad mortem.
Sed seducimus nos ipsos, si dixerimus quod peccatū nō habemus. 1 Ioa. 1. 8
Respondeo, Interpretatur seipsum Ioan. Nam repetit ijsdem pene verbis
Si dixerimus quod nō peccauimus, mendacem facimus eum, & verbū eius nō est
in nobis. loquitur de præteritis peccatis. Deinde fuisse in cætu credibile eū
qui non intellexerint adhuc veram christianismi rationē, & libertatē ad occa-
sionē carni prostituendi. Illis monstrat remediū in sanguine chr̄i & monet
ne peccent amplius. hæc scribo, inquit, ne peccetis, & si quis peccauerit (si pec-
catū habuerit, aut se peccasse intellexerit) habemus aduocatū. Tandem
multa fiunt tempore annunciatæ gratiæ, q̄ deinde nō fiunt amplius.
Neminem iustificari in lege apud Deum, q̄ iustus fide viuat, recte colli XVIII
git Paulus Gal. 3. Nam quales fuerint Galatæ satis ondit, cum prohibet
facere desideria carnis, prohibet carne consumari, testatur scriptura omnes
peccati damnare. Et si taceret Paul. res ipsa clamat eos iure damnari cū
fuerint gentes. Præterea illos ipsos, qui circumcisionē tantopere urge-
bant negat legem seruare cap. 6. Quæ igr̄ vtriusq. ex factis esse
potuit iusticia? Perfectionis vocabulum item iusticiæ cum tribuit
bonis operibus coram Deo, nō pōt aliud significare, quā, ea vt iusta & bona
probari ab illo. nec vlla caussa est, cur nolimus cum scriptura loqui. Nec
vllus vnquā in sacra scriptura reperiet distincta hæc: Iustificari coram
Deo ex operibus, perfecte ambulare coram Deo, & legem seruare. Nam
certe q̄ fecerit hæc viuet in eis. Quod aut̄ Paul. negat talem legē esse
datam, q̄ posset viuificare, cam mox subjcit, q̄ scriptura eos sub pecca
to.

to includebat, sicut et Rom. 8. dicit, impossibile fuisse illi vt seruaret homines, q2 per carnem fuerat infirmata. Alioqui lex nõ est contra tales qui fructus spiritus habent, sed iustificat et approbat eos. Gal. 5.

XIX Hoĩs opera bona nõ posse sisti iudicio Dei sdm̃ legem propositam iudicantis (nam ipsi nemo se comparare põt) q̃ scriptura vnquam dixit? mala opera et peccata cum ceremonijs opponit gratiæ Dei, sed nunquã opera bona. Sed nõ ex operibus iustis quæ fecerimus nos, inqt Paul. Bene habet! qualia erant illa opera q̃ fecerant? Eramus, inqt insipientes increduli errantes, seruientes desiderijs et voluptatibus varijs, in malicia et inuidia agentes, odio pleni &c. Cum autem apparuit bonitas Dei fecit nos saluos nõ ex operibus illis iustis, q̃ feceramus nos: sed ex mĩa sua, et iusta illa opera, qbus nõ potuerunt seruari. Si hæc nõ sunt manifestissima, videtis vos ipsi.

XX. An obruerim genuinũ sensũ dicti illius Luc. 17. Serui inutiles sumus, facile patior ab õibus amicis iudicari. Paulus certe nõ fatẽr se malũ certamẽ certasse, amisisse fidem, defecisse in cursu; Sed constanter opponit suos labores iudicio Dei, apud quem sibi coronam esse repositam prædicat. sicut et 1 Cor. 4. dicit: Tunc erit vnicuiq; gloria à Deo. Non itaq; video, q̃do negare possitis eos, qui iuste faciunt, iustos reputari apud Deum. Nam q̃do Deus probabit opera, q̃do mercedem reddet, si iusta et bona ea non agnoscit? Cur vocantur iusticia, nõ coram hoĩbus tantũ sed etiam coram ipso? Luc. 1. 75.

DE FIDE IN CHRISTVM.

Decreueram fusius vobis explicare mentem meam, sed quod vrgetis, hoc breuiter respondeo ad VI thesim vr̃am:

Remissionem peccatorũ et annunciationẽ gratiæ quotidianã esse nunq̃ memini me legere, ideoq; postulo sententiæ huius testimoniũ ex sacris literis, quod Deus, etiamsi cras ad mortem peccare velit aliquis, tñ remissurus sit. Nam pauca eius rei exempla nõ constituunt regulam, quod Deus sẽp id velit facere. Prædicatã esse fidem in chr̃m ad hoc, vt irã venturã tũ iudæi tum gentes effugerent, ac cum Deo reconciliarentur, lego. Amplius deinde eadem conditione illis fidem hanc prædicatam esse, aut posteris eorũ nunquã lego, nec reperio vspiã eos deinde per eam fidem denuo prædicatam amplius aliquid consecutos esse. Nec sane posteris ad imputationẽ ea fide opus fuit, quod enim prẽs per fidem acceperant, vt fierent chr̃iani, hoc liberi à natura habebant, quippe sanctorũ liberi; Nec quisquã in hunc diem chr̃iani hoĩs filium, antequã adolescat, et credere possit, quod Iesus ille fuerit chr̃s Dñi vocat turcam aut Ethnicum, nisi adultus ob vitam improbam et flagitiosã exhæredetur, et excidãr de arbore. Ob hanc cãm nego dare apud posteritatem illam imputationis fidem, q̃ eos vt alienigenas populo Dei adcenseat, aut amplius ijs aliquid conferat, sed semp est in ijs, qui ex idololatria primi conuertuntur. Ita hodie fortasse turco aut tartaro alicui, si ad christianismũ pertraheretur formula illa fidei proponi posset, liberis vero illius, quos in christianismo susciperet, opus nõ esset, vt qui nascerentur chr̃iani, et hæreditariũ illud nomen possiderent. Et quis, vr̃um concedet, liberos suos antequã per ætatem possint credere Iesũ esse Christũ

turc.

turcos aut ethnicos appellare debere? Quod necesse esset fieri, si credere Iesum esse chrm facit chrianos et eos, q fidelium sunt posteritas. Nam ab utero secum adferunt ius illud adoptionis et familiae, q2 in Eccla nascuntur, unde tn eyciuntur deinde, et ex natura chrianis fiunt natura ethnici, nisi illam suam adoptionem, quam habent ex parentibus bonis operibus confirmarint. Sicut Paulus de Iudaeis sui temporis inquit, eos cum natura essent sancti factos esse natura filios irae, sicut gentes aliae, q nunquam in populo Dei fuerant, eo quod facinora illar imitarentur, et circumcisionem eor factam esse praeputium. At remitti peccata per fidem chri etiam ijs, qui semel in oleam insiti prolabuntur, lego qdem, ut Iudaeis tempore chri: sed nusquam lego promissionem, q illis, si amplius peccent, aut posteris eor p eandem fidem, quod Iesus sit chrs, remissionem offerat. Nec video unde id colligere possimus, nisi forte Dauidi ideo remissum est adulterium, quod ad imitationem Abrahae crediderit sibi vetulo nasciturum filium. Non fuisse aliud nomen in quo saluarentur et imputationem consequerentur illi, quis negat? cum Mosi, legi, patribus, traditionibus et similibus, q iactant Iudaei manifeste opponatur.

At qdo inde sequitur: Illis imputatio iusticiae contigit p nomen chri, Ergo posteris qo opus est imputatione, quam p illud nomen consequantur. Qdo igr dicetis: remissa sunt peccata ijs, q post imputatam semel iusticiam fidei ab annis 1540 prolapsi sunt, aut ipsi aut posteri illorum?

Respondeo, nescio, q2 nullam habeo scripturam, q se ad posterittis tempora extendat, nec audeo aliquid ex me fingere. Si ab exemplis aliquid colligi potest, dicam eos oblatam remissionem amplexos esse, quamuis non sciam, qbus verbis aut qua conditione fidei illis oblata sit. Paulus iubet confirmare ~~caritatem~~ Corinthios caritatem in eum, qui pris uxorem habebat, sed no lego secundo hoc ab illo requiri ut credat Iesum esse chrm, si velit recipi in Ecclam. Nec Dauidi proponitur illud credendum, sic erit semen tuum, quo credito Abrahamus fuerat iustificatus: sed, Dns reiecit post tergum peccatum tuum. Itaq nihil possum confirmare de eo, de quo nulla extat scriptura.

Cum ad nostros Maiores ventum est, qui ex barbaris nationibus ante mille annos aut circiter, ad fidem chri pertracti sunt, hic demum se longe maxima ondit difficultas, cum ne de illis qdem sciamus, quo noe saluati sint, tantum abest ut certo possemus dicere, quo noe posteris ipsor remittantur peccata. Quis enim nostrum affirmabit hac vel illa fidei forma proposita, eos ad christianismum vocatos esse, et imputationem illam fidei pro se et posteris accepisse? Cum, quo ad Germanos Bohemos vngaros et alios populos, manifestum sit eos armis ad suscipiendam chriani nominis professionem adactos, ac interim eadem necessitate ad trinitatis et sanctorum inuocationem, ad missam et id genus alias superstitiones et blasphemias tanquam ad fundamentum christianismi amplectendum compulsos esse: Ex qua historia probabimus, eos ita factos esse christianos, quod crederent Iesum esse chrm, cum toto papatus tempore altissimum de ea re fuerit silentium? Quanto probabilius est, si historijs illorum temporum stare voluerimus, longe maximam nobis partem ita initiatam esse, si fateretur esse trinitatem in vnitate, vnitatem in trinitate. Quis autem hanc fidei formulam ex Apostolis publicauit, eiq promissionem remissionis peccatorum adiunxit? Hi libri, q ipsorum continent historias, nihil de eo sciunt, at interim et illi chriani dicti sunt, et nos q ex illis nati sumus oes. Quod si vere remissionem peccatorum acceperunt, ut credibile est, unde probabimus eos per fidem in chrm eam accepisse? cum oia in contrarium inclinent

Conuersio vngarorum ad fidem christianam T. 443.

ac fun

IN CHRISTVM.

ac fundamentū christianismi plurimis seculis fuerit theatricus baptismus trinitas & Missa? Nuper admodū, nescio an ante Seruetū intra mille annos vnquam emersit hoc, quod vita æterna illis q audierunt Aplos in hoc fuerit proposita, si crederent Iesū esse chrm. Vbi igr certitudo illa in perpetua successione prædicatæ fidei quod sit Iesus christus? Præcipue cum vix nostra ætate intelligi cęperit phrasis illa. Res profecto nō tam risu quam commiseratione dignissima ex chrianis nos natos esse, nec posse demonstrare, quid, credendo illi nomen hoc, consecuti sunt, qui primi huius nationis nostræ ab idolis ad Deum traducti sunt.

Dicet aliquis eos in chrm credidisse. Scio qdem id dici posse & solere, sed qualis illa fuerit fides in chrm, vbi nec personæ illius nec officij vera intelligir ratio, facile est cuiq. cogitare, sed nō facile cum scriptura conciliare. Fingamus hodie, turcum aliquem a valachis persuaderi vt chrianus fiat, iam perlibenter velim audire, quid illi credendū sint proposituri, quo credito chrianus fieri debeat, & chrianos deinde procreare liberos debeat? baptizabunt eū hoc certum est, quia in ea re prora & puppis religionis est, ideo et inuitos sæpe tingunt, addunt ieiunia & ceremonias superstitiosas, audiet ille etiam nomen chri, sed quis aut quid fuerit, nihil audiet veri, sed plaustra mendaciorum. Conferatur iam cum eiusmodi christianismo is, qui maiorū nostrorū fuit, nihil interesse videbitur. Quis aut dicet eum qui sic conuertar per fidem, quod Iesus sit chrs habere vitam æternam?

Hæc talia sunt, vt nō immerito nobis cogitationē inijcere debeant, An, qui incerta ~~et ignota~~ adeo & ignota ratione in possessionē chriani nōis missi
1. sunt, fuerint christiani. Si fuerunt, quam fidei formā amplexi, populus
2. Dei facti sunt. Cum nunc primū Dei beneficio superstitiones istas ani-
3. maduertere incipiamus. An Apostolos imitari debeamus, vetere illam fidei formulam, qua illius Apostolici temporis hōes imputationē consecuti sūt eadem conditione amplecti, & ita nos populo Dei inserere, adhibito qo eodem pœnitentiæ signo, baptismo vzt, ac ita maiores nostros omnes a mille annis & vltra damnare infidelitatis isto facto, ac profiteri quod immundorū ac ethnicorū parentū simus liberi. Quod si facimus multor seculor constans consensus reclamabit, quo in hunc vsq. diem chriani appellamur. Et ex nulla scriptura ondi pōt, eo consilio baptismū aquæ institutū ~~esse~~ fuisse, vt post mille & trecentos annos iure postliminio restitueretur: An vero tanquam ex sanctis & chrianis parentibus nati debeamus naturali illa paternitate contenti ad premia proposita per bona opera contendere, qdocunq; tandē maiores nostri primi ad imputationem peruenerint: An concesso eo, qd sumus Sanctorū filij, aut et nō concesso, Deus velit nos per fidem in chrm eadem conditione, qua illi, vt vzt ex nō populo, fiamus, filij Dei, amplecti, Et vnde hoc probari possit? Perplexa sunt hæc fateor, & inter impossibilia renumero certi aliqd & solidi de ijs dicere, herbam libenter porrecturus ei, qui explicet. Mea sentia, si quis hoc qo desiderat hæc est: Cum perpetuus sit scripturæ totius consensus, Deum punire peccata contra conscientiam, & remittere ea, agentibus poenitentiam, vt istam voluntatē reuelationis eius amplectamur pro tempore gratiæ, ac conuersi ad ipsū ex toto corde petamus delictor veniā, quæ vere dicere possumus, nos ignoranter peccasse, dum persuasi fuimus, mortem chri summā peccandi securitatem & licentiam adferre, Et custodiamus diligenter mandata

eius

Conuersio vngarorū ad fidē christianam T. 443.

eius, q̃ per Mosen primũ data, per chr̃m deinde interpretatus est, et per A-
postolos ad gentes q̃o transmisit. Cumq; vltimus prophetar̃ illius populi fuerit
nec doctrinã legis diuinæ, quo ad moralia tantum inter gentes mutaue-
rit, credamus illi quoq; ex toto corde nõ vt prophetæ tantum, sed vt vnico fi-
lio Dei, et Dn̄o Ecclesiæ suæ.
Hæc doctrina perpetua est, et omniũ seculorũ cõis, duratura donec hões e-
runt qui Deum recte inuocent. Quæ vero certi sunt temporis (in quo
genere pono baptismũ, et imputationẽ fidei per chr̃m, ad hoc, vt ex nõ po-
pulo fiamus populus) ea vt historias maiorũ legamus, in ijsq; Dei sapi-
entiã et bonitatem agnoscamus, salutem vero cuiusquã non alligemus.
Nec propterea mutar̃ fundamentũ de quo chr̃s et Apl̃i loquuntur, aut
euertitur petra sup̃ quam ædificata est Eccl̃a, si negemus illã impu-
tationem durare, quã nõ opus habemus, si tñ super illud maiores nostri
fuerunt ædificati. Quorsum enim ego foris quæram quod domi habeo
vt appeller christianus? hæc ferme summa est speculationũ mearũ,
quas qui perpenderit, incipiet proculdubio mecum dubitare, quantum-
uis hactenus dormierit secure.
Dictum Ioa. 17. non loq̃ de nobis inde manifestum est, quod ipse Ioan XXII
nes exponit, a q̃bus malis eripi eos, chr̃s oret, loq̃r enim de persecutione Io. 17.
pharisæorũ. Nam dicit: non oro vt tollas eos de mundo, sed vt serues
a malo. Et cum prædicat neminem periturũ, nisi filiũ perditionis, mox ex-
ponit cap. 18. si me quæritis sinite hos abire, vt impleretur quod dixerat:
non perdidi ex eis quenquã quos dedisti mihi. Atq; hoc de discipulis audi-
toribus intelligo, a fatali illa Iudæor̃ clade eripi debere. Ergo nihil ad nos
pertinet oratio christi: quis hoc dicit? Applicemus similitudinẽ nobis, intel-
ligentes nos quoq; Deo commendatos esse, vt seruemur in malis, nõ in illis
malis, in q̃bus ipsi, sed in ijs, quæ nos præmunt. Ille loquitur de suis tempo-
ribus, sit igr̃ de illis verum nobis seruiat similitudo ad doctrinã. Talia sunt:
Nunc intercedit: nunc sedet ad dexteram Dei, de suo tempore loq̃r Paulus, q̃
nõ heri scripsit Epl̃am, vos vultis eum de nobis scripsisse. Quod si dicam
chr̃s dixit: Nunc est iudicium, nunc princeps mundi eijcietur foras: Ergo q̃
dicit nunc, de hodierno die loquitur, et hodie primũ conuertuntur gentes.
Duo tractari in Epl̃a ad hebr. dicitis: quid chr̃s præstiterit, Et, an id sit æ- XXIII
ternũ. Ego vtrumq; concessi, sed alr̃ intelligo illud: æternus pontifex, quam
vos, cum ipse autor sic interpretetur, quod illis æternã et stabilem attule-
rit salutem, q̃ recipiunt eum, nõ aut̃ ideo, quod posteri q̃o fidelium opus
habeant illã imputatione. Et qualis est collectio: Si nõ perpetua suc-
cessione debet prædicari redemtio chr̃i, nõ est æterna. Ergone Paulus aut
Petrus nõ accepit per chr̃m æternã redemtionẽ, si illa hodie mihi nõ annũ-
cietur? Aut non perpetuũ consummati sunt sancti illi, de q̃bus Epl̃a he-
bræor̃ loquitur, si proxime subsecuta ætate, id beneficiũ alijs quoq; nõ præ-
stiterit? Obijcitis mihi fallacias. Quid ego dicam hoc esse, si fallaciæ
non sunt? Sed magnis magna licent.

De Iustif

De iustificatione ad Mgnificum D. Casparem Bekes Ioan. Somm. Pyrn.

an 8.141. Sicut apud homines nõ is tantum iustificari dr̃, q iuste fecit et nõ peccauit: Sed etiam is, cui omnia peccata sua condonantur, qui eo loco haber̃ ac si fecisset iusticiã, Nec remittuntur tantũ peccata, ver̃ etiã adduntur præmia iusticiæ debita, Veluti siqs, homicidæ donet vitam, et insuper illum recipiat in familiam et adoptet in hæredẽ:

Duo Iustificãdi modi. Ita quoq. Scriptura duos hos iustificandi modos proponit, Vnũ per fidem sdm̃ gratiã, quando condonantur hoibus peccata priora, et imputatur iusticia pro ipsor̃ persona et pro tota posteritate, sic vt oẽs quotquot ex illis nascuntur sint populus Dei, iuxta hæredis formulã: Ero Deus tuus et seminis tui. Alterum ex operibus sdm̃ debitum cum bona hominũ opera Deus grata et accepta habet, ac illis testimoniũ perhibet, quod sdm̃ legem et voluntatem suã sint facta, ac repẽdit mercedem iuxta illud: qui fecerit ea viuet in eis: Non perdet mercedem suã: retribuer̃ ei in resurrectione iustorum.

Iustificatio fidei. Primus modus in nostris Biblijs nõ legir̃ contigisse, nisi bis vt Deus totã aliquã gentem reciperet in fœdus, et in populũ adoptaret. primũ in Abrahamo, deinde post chri̅ asscensionẽ in gentibus.

De his duobus temporibus logr̃ Paul. Rom. 4. dicens: Sicut Abrahamo imputatũ est, quod credidisset Deum præstare posse qdqd promisisset, Ita et vobis (gentibus) imputar̃ credentibus in eũ, q suscitauit Iesũ ex mortuis. Quod aut̃ Abrahamus cum tota posteritate fuerit receptus in populũ manifestum est inde, quod Deus se, ipsius et seminis ipsius Deum profitetur, et passim inculcat Moses Iudæor̃ populũ vnũm electũ esse alijs populis reiectis Deut. 32. Cum diuideret altissimus terrã et in conspectu eius essent oẽs gentes, patribus tamen tuis tantummõ adhæsit. Hinc populus Israel primogenitus dei dr̃, genus electũ, regale sacerdotiũ, sanctæ arboris sancti rami, sanctæ massæ sancta conspersio. Inde illa: Notus in Iudæa Deus: Et, nõ fecit talr̃ vlli nationi, nec iudicia sua manifestauit illis. Hanc receptionẽ vocat scriptura plantationẽ vineæ Isa. 5. insertionem Rom. 11. adoptionẽ Rom. 9. matrimoniũ Ezech. 16. ius ciuitatis phil. 2. vt ita magnitudinẽ illius beneficij aliquomodo deliniret, et propagationem iuris hæreditarij, in liberos et posteros ostendat.

Sic, quod gentes hac eadem conditione pro se et posteris sint receptæ in populum Dei per fidem eam, quod Iesus esset chr̃s Dei, vt oẽs ex ipsis nati essent et dicerentur Eccl̃a, populus et filij Dei, docent eædem locutiones et similitudines, quæ ad eas ab Aplis accommodantur. Nam et illi dicuntur inseri in ~~Eccl̃am~~ oleam Rom. 11. vt nõ amplius sint oleaster, nec gignant oleastrum, postquam pinguedinis bonæ oleæ participes sunt facti, dicuntur adoptati in ius filiorũ Dei, vt nõ amplius immundos gignant liberos sed sanctos. Dicuntur ius ciuitatis consecuti esse, et facti ciues et domestici Dei, cum antea essent alienigenæ, vt ita oẽs ipsor̃ liberi sint nati ciues Eccl̃æ, nõ adoptati. Dicuntur esse chr̃i sponsa, quæ illi, et Eccl̃æ illius gignat liberos

ros nō adulteremos vt ante. Dicuntur participes facti spiritualiū bonorū, q̄ habuerunt Iudæi, & coaluisse cū eis in eundem populum, in eandem Remp. Israelis, in idem corpus, in eandem Massam & panem, in idem regnum & sacerdotiū, ita vt leges iura exceptis cæremonijs, promissiones, præmia, Dñi cultum, fidem, baptismū, demiq; cōia cum Iudæis habeant cōmunia. Vnde hoc discrimē inter nos & maiores nostros. sequitur, inter maiores nostros, qui primi Euangelio crediderunt, & nos, hoc esse discrimen, quod illi credendo iusticiæ imputationē consecuti sunt, vt Dei populus ex nō populo fierent, nos verō nati sumus sancti, illi peradoptionem, nos natura. Imputationis vero illius primilegiū hoc est, quod promissiones illæ q̄ in nostris bibliis sunt, nō ad alios pertinent, quam ad illos, qui in cœtu sunt, qui iusticiam imputationis vel per fidem accepit, vt ab vtero secum attulit. Quia certū est, nec Mosis promissiones quicquam pertinere ad præputiatos ante chrīm, nisi per circumcisionē cum Iudæorum populo cōiungerentur, Nec chrī & Apłorum ad eos, qui extra Ecclam manserint, & chrīm repudiant. Vnde illud emersit, Extra ecclam nō esse salute quantū ꝫgt ex nostris bibliis scire possumus. Sic trī ad Ecclā filios pertinent illæ promissiones si adulti per iusticiā operū vocationē sua confirmarint, quia cum conditione offeruntur: Si præcepta mea custodieritis: Si in viis meis ambulaueritis: si feceritis, q̄ ego præcipio vobis: si opera carnis mortificaueritis &c. Alioqui, si hoc non fiat, Circumcisio vertetur in præputiū iusticia in peccatum, vita in mortem, ex amicis Dei fiunt hostes, ex domesticis alienigenæ, ex populo non populus, & æque perduntur à Deo ac si nūquam in populo aut Ecclā illius vixissent, nisi agant pœnitentiā, & toto corde ad Deum conuertant dum tempus est, & quærant ipsū dum inueniri potest. Præter hæc duo tempora, nusqua meminerunt biblia nostra imputatæ fidei. Operis imputati ad iusticiā & datæ mercedis, memorat psalmista ps. 106. v. 30 in phinees, cui cum posteritate donatur perpetuū sacerdotiū. Ideo & nobis cum scriptura loquendum est, si volumus errores vitare, vt imputationem nō faciamus omnīū temporū, sed illic eam constituamus, vbi eam constituit scriptura.

Imputatiōis priuilegium

Imputatio iusti: cia p opera

Alteram iusticia q̄ est operum, requirit Deus in Abrahamo dicens: Ambula coram me & esto perfectus, & eam ita requirit, vt nolit quippiā prodesse illi & posteris eius sancti generis gloria, nisi in obseruatione mandatorū ambulent. Imo diserte per Mosen cōminatur, se dispersurū eos intergentes si peccent & ꝺibus maledictionibus subiecturū: Contra aut & præmia ponit amplissima seruantibus mandata. Ob quam caussā etiam per Mosen illis legem suā tradidit, vt haberent vitā & mortem ante oculos propositam, illam, si obedirent, hanc si peccarent. In illa lege diserte distinguit inter peccata ad mortem, q̄ nullam haberent, per sacrificia expiationē, sed alias ignorantias pro quibus instituebant sacrificia, vt in hac & parte per ignorantiam nihil excusare posset. de qua re infra latiūs. Interim tamē Deus etiam tūc, cum ex toto corde & in tempore resipiscerent, tum enim promisit se propitium futurū mutati eorū, vt itā in sola resipiscentia spem haberent. Hac tatione sæpe conseruati sunt, vt ab irrato Deo nō perderentur, cum placatus post torqum reiecit peccata, aut in profundum maris, eaq; nō imputauit. Sic enim ex hostibus rursum fiebant amici, & in Rep. Israelis locum suum tuebantur. Hāc

Iustitia operum Gen. 17

Gen. 18. Leu. 26. Deu. 28.

Gen. 6. 7. 2 Reg. 20. Ps. 17. Matth. 8. Deu. 24. 1 Ioa. 3.

Matt. 25.

Adoptatio seu tonitrus Ungaricus. 5. 438.

Iustitia originis.

hanc remissionē peccatorū fide accipiebant, cum crederent deū sibi vere ignouisse. Ideo etsi scriptura nusquā sic vocat, videri tamē & hæc receptio in gratiam posse dici iustitia fidei, si modo hoc obseruetur, nō extendi eam ad posteros, sed esse singularū personarū, pro se. Verum tutius est eū scriptura loqui. Si verō seruarent mandata Dei, & custodirent præcepta eius, dicebantur iusti ex illis suis operibus, dicebantur viuere per illā suam iustitiā, q̄ coram Deo & erat & vocabatur iustitia, & promissione mercedis amplissimā habebat. Sic Noa vocatur iustus, Sic Ezechias corā Deo dr ambulasse corde perfecto, Sic Dauid dr custodiisse vias Iehouæ, & non egisse impie coram eo, Sic chr̄s vocat iustitiā operū, nisi mgt, abundauerit iustitia vra plus quā scribarū &c. Sic Deut. 24. redde proximo tuo pignus ante vesperam, & habebis iustitiā coram Dño Deo tuo. Et, qui facit iustitiā, iustus est, sicut & ipse iustus est. Nisi enim coram Deo valeret hæc iustitia, neq; sic appellaretur, neq; sām eam daretur merces a iusto iudice, sicut promittit chr̄s: Venite benedicti p̄ris mei, quia cibastis, potastis, vestiuistis me &c. Quare & nos non dubitabimus eam vocare iustitiam, & quidē talem iustitiā q̄ coram Deo valeat & habeat præmij & mercedis promissionē. Demonstrata est hactenus duplex in verbo Dei iustitia, Imputationis et per fidem & bonorum operum. Illa bis legitur contigisse in Sacris Bibliis & complectitur vt dictum est totas familias ac nationes cum posteritate vniuersa, & peruenit ad gentes, quæ primū crediderunt, per fidem sane, quod Iesus ille à Iudæis crucifixus esset chr̄s & rex a Deo declaratus. Hæc vero in his requiritur, qui per imputationē in populum Dei cooptati sunt & hēt promissionē mercedis & præmiorū apud Deum, qua si destituantur, damnantur a Deo.

Ezech. 18. Leu. 26. Deu. 28.

Gen. 6. 7. 2 Reg. 20. Psa. 17. Matth. Deu. 24. 1 Ioan. 3.

Matt. 25.

Sed quæret aliquis: Cum certum sit historiā Noui Testamēti vix ad summū complecti tempus 50 annorū, q̄do nos Germani Hungari Boemi &c ad Ecclesiā aggregati sumus, & imputationē iustitiæ consequimur quorū maiores certe, quorū maiores ab Apostolis instituti certe nō sunt? Si historijs credendum est factum id est alicubi prædicatione verbi vagantibus subinde inter barbaros pijs Episcopis & monachis, alicubi et armis adacti populi christianismi professionē receperint. Quibus temporibus etsi summæ fuerant in doctrina tenebræ & multiplices superstitiones tū negari nō pōt, semp retenta fuisse illorū verborū, formulam, quod Iesus esset chr̄s & seruator mundi, quanquā parū intelligeretur vis verborū illorū. Et euentus ipse ostendit, eos relictis ferinis & barbaris moribus, se ad vitam Deo & Euangelio eius digna contulisse, quod præcipuū verorū filiorū Dei est argm. Nec nobis vt opinor, aut quærenda aut reddenda rō est, cur Deus voluerit eos in tantis doctrinæ tenebris ad pietatem vocare, sed illud potius curandum est, vt agamus illi gratias, quod multos doctrinæ errores clementer nobis patefecerit, ac tot seculorū consensū, christianū inter nos nomē retinuerit, sic vt christianorū parentū vocaremur filij. Tantū enim abest, vt in doctrina aut interpretatione scripturæ obortus apud maiores error ius imputationis posteritati eripiat vt nec manifesta scelera eorū id possint efficere facile. Neq; eni quāquam obfuit Iosiæ, q̄d Pater Amon & auus Manasses fuissent idololatræ & scelerati, sed habet est filius Abrahæ & sancti gris sancta soboles quantū ad ius ciuitatis

Dei at-

Adoptatio secutorum sic Vngaro. in. 1538.

Justitia originis.

Dei attinet. Et cum Dauid esset pius ac timeret Deum, accepit quoque premia il-
la quae Deus seruantibus mandata proposuit, nec opus habuit noua imputatione.
Igitur et nos constanti et tot seculorum consensu, et rei ipsius certitudine
conuicti de imputatione iusticiae simus securi, nec dubitemus nos esse popu-
lum Dei, modo ita vt filijs Dei dignum est ambulemus, quod si facimus, certa
expectemus promissa praemia et vitam aeternam. Et si praeoccupemur a delicto
spem quoque veniae per celerem paenitentiam concipiamus. Horum nihil possunt ex-
pectare hi, qui extra populum Dei censentur, quantum quidem in nostris biblijs scri-
ptum sit, nam extra illa nihil attinet nos aliquid statuere, sed Deo, occulta ipsi-
us iudicia relinquamus. Nunc postquam videmus qualis sit illa imputatio
de qua Paulus disputat, et quodo ad nos quoque peruenerit videndum est, quid Deus
a nobis requirat vt vitae aeternae promissam haereditatem consequamur.

Nobis, qui in Caetu christianorum nati sumus, sicut antea populo Israe- a christianis quae requirantur
litico, post adoptionem, duo proponuntur: Iusticia operum, vt legem seruemus,
et remissio peccatorum cum delinquimus, si tamen tempus gratiae non negliga-
mus. Iusticia operum examinanda est secundum praecepta decalogi, nam in eo nobis
Deus vitam et mortem proposuit, cuius summa est vt diligamus Deum no-
strum ex toto corde anima et omnibus viribus, et proximum nostrum sicut nos ipsos. toto corde, tota anima &c.
Quae verba non requirunt impossibile quoddam, quod nullus homo aut praestite-
rit, aut praestare etiam possit, sed excludunt hypocrisim, vt non in gratiam
hominum simulemus pietatem, aut exhibeamus seruitutem ocularem, vt Paul
ait, intus vero simus pleni omni impuritate: sed syncere et vere credamus Deum
nostrum et seuerum et iustum esse vltorem peccatorum, ac munificum retributorem
bonorum operum; ac ita ei in timore et tremore seruiamus, ac proximo nostro
nihil faciamus, quod nolumus nobis ab ipso fieri, id enim est, illum diligere
sicut nos ipsos. Sic scriptura solet loqui, cum vult synceram affectionem
significare, in qua nihil sit fictum, nihil simulatum, dicit ex toto corde ex tota a-
nima, ex totis viribus. Et multis reddit hoc testimonium quod praestiterint
id quod nequaquam fieret, si nemo praestare posset. Sic, dicit, intrauit Rex 2 Par. 15.1
Asa cum populo, vt quaererent Dominum Deum patrum suorum, in toto corde, et Exod. 24.3
in tota anima sua: Sic, obligat se populus vltro ad talem obseruationem legis Iosu. 24.2
Nequaquam facturus, si intellexisset praecipi imposibilia. Et quis dubitet
eos melius intellexisse phrasim linguae suae, quam nostros interpretes? Sic, 1 Reg. 15. 1 Reg. 11. et 14. et 15.
cor Regis Asa fuit perfectum coram Deo: Sic Dauid custodiuit praecepta
Dei, et secutus est eum toto corde faciens quod placitum est in conspectu eius
non declinauit ab omnibus quae praecepit ei, excepto sermone Vriae hittaei: Sic Io- 2 Re. 22. et 23.
sias, non declinauit ad dexteram aut sinistram: Et, reuersus est ad Deum
in omni corde suo, et in tota anima sua iuxta omnem legem Mosis. Legatur
Psalmus 118. vbi nihil aliud praedicauit Dauid, quam se ex toto corde exquisi-
uisse, audiuisse meditatum esse et seruasse mandata Dei, quae sint lucerna pedum
desiderabilia, super aurum et argentum, dulciora melle et fauo. Et Paulus
post christum a suis aliud nihil requirit, nisi vt dilectionem eam praestent quam
requirit Moses Deut. 5. 6. Matt. 22. Rom. 13. Gal. 5. Et Rom. 8. vult legis
iusticiam in illis impleri, viuentibus secundum spiritum. Et 1 Ioa. 5 haec est charitas
Dei, vt mandata eius custodiamus, et mandata eius grauia non sunt. impossibilia non praecepit Deus
Itaque blasphemus in Deum error est, docere, Deum praecepisse impossibilia.

obijcit.

HOMINIS

Obijcit hic Lutherus: Sensus carnis nõ potest subijci legi Dei q̃ est spiritualis,
Rom. 7. & 8. Renati habent sensu carnis, iuxta illud: Ego aũt carnalis sũ, venditꝰ sub peccatum. Ergo Renati nõ possunt subijci legi Dei,
& per consequens, Nemo potest eam seruare.

Rc. Secunda propositio est falsa, quia Paulus ipse de renatis dicit: vos aũt estis in spiritu nõ in carne: qui in chro Iesu sunt, nõ sdm carnem ambulant: Crucifixerunt carnem cum concupiscentijs suis: sunt mortui peccato, &c. Cum dicit se esse carnalem, nõ logr̃ de se renouato, sed sustinet personã eius, qui adhuc peccati seruus est, q sdm carne ambulat & sine lege viuat, ac multa faciat contra conscientiam, secutus concupiam suam ducem. Quomodo enim ipse Paulus conuersus erit adhuc carnalis si auditores ipsius non amplius sunt carnales, sed sunt in spiritu? quis dicit paulũ non habuisse tantũ spiritus, quantũ habuerunt auditores, cum fateatur nõ se amplius viuere, sed chrm in se? Imo qdo de Apto hoc dici poterit, cum de impuris gentibus õibus nõ ausit ita loqui ipse, sed
1 Cor. 6. dicat: Eratis aliqui tales. (nõ omnes) Paulus sensu carnis nõ vocat affectus naturales, aut rectam rationem: sed concupiam, trahentẽ secũ
captiua mentis legem, seu rationis. Talis sensus in pijs nõ est, qui nõ patitur in se regnare peccatũ, nam qui ex Deo natus est, nõ pot peccare
1. Ioa. 3. at qui facit iusticiam, ex Deo non est. 1 Ioa. 3.

Legem ad seruandum datam. Ex priori hoc, fluxit alter error, Legem vlr nõ ad hoc datã esse, vt seruẽt, sed vt impossibilitate sua õndat, õia q̃ facimus esse peccata, & ita ad gratiam christi nos perducat, Nam vt hic scriptura contradicit, q passim clamat, propinquũ est verbum, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud, vt diligas Iehouam, vt obedias voci eius, & adhæreas illi. Sic Deut. 4. Audi Isra-
Deut. 4. & 32. 46. el præcepta quæ doceo te, vt facias ea & viuas. Item, 32. 46. vt præcipiatis ea filijs vrẽs, vt custodiant & faciant õia verba legis illius. Non enim verbum hoc frustra datum est, sed est vita vra. Sic cap. 5. 1. discite ea & opere
Deut. 5. 1. 13. complete, & docebis eos vt faciant ea, custodite igr & complete ea q̃ præcepit vobis Dns, nec declinetis ad dexteram vel ad sinistram, sed per viã quã præcepit Dns ambulabitis, vt viuatis & bene sit vobis. Iam, quare promittit se benefacturũ in mille grationes seruantibus mandata, si nõ ideo dedit vt seruentur? quare punit transgressores, si non vult vt seruentur? quare
Ioa. 7. 19. Chs exprobrat Iudæis, nemo ex vobis seruat legem? Nata aũt est peruersa illa opinio ex malo intellectu Pauli, nam cum dicit: per legem cognitio pec-
Rom. 3. cati: lex iram operatur: subintrauit vt ambũdaret delictum, & virtus pecca-
Gal. 3. ti propter transgressionẽ posita est, Est pædagogus ad chrm, hinc inferri solet: Ergo non ad hoc data est vt seruetur:
Sed vt ostendat peccatum.

Rc. Imes vnus rei diuersi nõ se mutuo tollunt. Nam vtrumq. & de hac Dei lege & de alijs õibus prædicatur. 1. quod ad obedientiã obligent. 2. quod ostendant peccatũ, & si violentur, operentur iram, ac cogant, ad grãm confugere. Imo qdo posset peccatũ õndere cum violatur, si non ad hoc data esset vt seruerentur. Tunc enim transgressio nõ esset peccatũ, nec imputaretur, sicuti, cum lex nondum fuit. Et quis ferret de humanis legibus sic dici: Leges ciuitatis hũius õndunt, quid peccatum sit, Ergo nõ debent seruari, nec ideo datæ sunt? quãto minus de lege Dei id dici debet qui tam seuere præcepit eam custodiri?
Deinde, & hinc decepti sunt, quod legerint aliquibi damnari humanã iusticiã & opera legis, nec intellexerunt quo sensu illa dicerentur. Nam scriptura nus

quã

quam damnat bona opera, sed commendat ea et extollit: sed hypocritica
et simulata opera damnat et ceremonias cum in illis iusticia constituitur.
vt cum Iudæi haberent manus inquinatas sanguine, et vellent Deo ob-
trudere sacrificia ipsa, q̄ alioq Deus mandarat, sed nō pro tantis facino-
ribus. Inde sunt illa: Num ego sacrificiū requiro de manibus vr̄is? nau-
seo ad victimas vr̄as: qui bouem mactat, perinde est, vt q canē excerebret.
Quando itaq. tales sunt mores hominū, tum dicere coguntur omnes
iusticias suas esse, instar panni immundi. Sic tempore christi et Aposto-
lorū pharisæi faciebant iusticiā suā corā hōibus, Erant persecutores
christi, sepulchra mortuor̄ hypocritæ, volebant suā et traditionū suarū
iusticiā stabilire, Dei aut̄ iusticiæ nolebant subijci, interim circumcisio-
ne et alijs ceremonijs volebant se Deo venditare. Ideo grauissime passi
repræhendunt̄, et ad pænitentiā vocantur. Deinde ex credentibus Iudæ-
is erant zelotæ, q negarent gentiles posse Dei populum esse sine circum-
cisione. Ideo cum ipsi legem nō seruarent, et alijs essent molesti ceremoniar̄ Rom. 16. Eph. 3.
inculcatione, passim a Paulo refutant̄, ostendente reuelationē mysterij ab
æterno ignorati de hac gentiū receptione in præputio. Hac occasione da-
nat opera legis ceremonialia nō simplr̄, sed quod gentibus obtruderentur.
Deinde, diserte commemorat peccata priora q̄ fecerant, et ex illis negat
eos saluari posse: Non ex operibus, inqt, iusticiæ q̄ nos feceramus. qualia
erant illa? Eramus et nos, inqt, aliquando increduli, ambulantes in concupiscē-
tijs carnis &c. vide Tit. 3. Quare, cum dr̄: ex operibus legis, nemo iustifi-
catur, intelligi debet de hypocriticis operibus decalogi et de ceremonijs pie-
tate vacuis imponendis gentibus. Ita enim Paulus ipse interpretatur ad Rom. 3. 20. 28. Gal. 3. 10.
Romanos Galatas et Titum, Vbi contra hypocrisim et circumcisionem
ex professo disputat. Ita nunc dum viuimus, communi more hominum
peierantes mœchantes latrocinantes &c rectissime dr̄: Non iustificabitur
ex operibus suis vlla caro. aut, ex tali christianismo, nemo iustificabitur
sed si q sunt, q timent Deum, sicuti nequaquā dubitari debet, etsi digito
nō semper monstrari possunt. Illi audacter dicere possunt: Dn̄e redde
mihi sdm̄ puritatem manuū mearū: Iudica me sdm̄ iusticiā meam &c.
tales in iusticia sua viuent. Ezech. 18.
Igitur discernenda diligenter sunt tempora, quando ex operibus legis ne-
mo iustificetur, et quando iustus viuat in iusticia sua. Dauid adulter
factus non iustificatur ex operibus legis, deinde cum pie viuit habet
iusticiæ testimoniū ex operibus suis, in verbo Dei. Paulus pharisæus et
persecutor nō pōt ex operibus legis iustificari, ideo fatetur se pro stercore
habuisse illam iusticiā legis (vt appellat philipp. 3. alibi aut̄ iudaismū
pharisaismū Gal. 1. traditiones, paternā legem. Act. 22. 26.) sed cum in
ministerio suo optime versatus esset post conuersionē audacter ad iustū 1. Tim. 4.
iudicem appellat: quam reddet mihi, inqt, iustus Iudex in die illa. Ita
iustum iudicem scriptura nō de fide appellat, sed de factis.
Obseruetur aut̄ et hoc, Illas locutiones: Omnes peccauerunt, nō est q fa- Rom. 3.
ciat bonū ne vnus qdem &c nō ad singulos homines pertinere, sed ad sin- generalia dicta
gulos populos, Iudæos et græcos. Vult enim docere in vtroq. populo esse plurimos

mos flagitiosos. Nam in psalmo verba ista dicuntur de impijs illis, q dicut
Ps. 14. 3. nō est Deus, nō aut de Dauide, aut de piorū Ecclesia, de quibus ibidē
dr: Deus aut in congregatione iustorum est. Deinde Pauli tempore
nō oēs æqualr erant homicidæ fures masculor concubitores ne inter gētes
qdem vt ipse cogitur dicere eratis aliqui tales 1 Cor. 6. Ideo phrasis
recte intelligenda est. Nam ipse Paulus sic interpretatur: Omni facieti
malum Iudæo primū & Græco Rom. 1.
Negabant autē pharisæi, se esse ita impuros vt gentiles, propter prærogatiua generis Abrahamici. Propterea & hoc obseruandū est, sententias
eiusmodi: nō est homo qui nō peccet: Et, ab occultis meis munda me &c
loqui de peccatis ignorantiæ, qualia sæpe inter hoēs ob imprudentiam committuntur, quæ si Deus mox morte puniret, vere nullus homo viueret,
& innocens coram illo nō esset innocens. Sed nos non comparamus hoēm
cum Deo, nam illius sanctitatem nemo consequitur, neq. eam perfectionē
Iusticia operū ad legē examinanda 424. 958. a nobis requirit: sed ad legem Dei referamus iusticiam operum, quod si lex
illa non damnat sed approbat, tum vocantur iusta bona & sancta, & iustificant illos, q ea faciunt. Nam si bona nō essent, quorsū scriptura requireret bona opera quæ nemo præstare possit? Imo qdo vocaret bona opa?
qdo Paulus diceret fideles creatos esse in chrō ad bona opera q Deus præparauit vt ambulemus in illis?
Quod vero obijcitur: Qui videt mulierem ad concupiscendum
iam mæchatus est in corde suo, Sed oēs hoēs vident ad
concupiscendum, Ergo oēs hoēs sunt mæchi & per consequens nemo pōt legem seruare, quandoqdem etiam cogitationes
damnantur.
Matt. 5. 28. R. Secunda propositio est falsa, quia qui christi sunt, crucifixerunt carnē
suā cum concupiscentijs. Nec idem est tentari a concupiscentia, & videre mulierem ad concupiscendum. Nam hoc ad habitū & assuefactionem
pertinet, cum oēs rationes qs secum comminiscitur, vt potiri possit ea, quam
amat, Illud ad subitā pmotionē seu affectionē, quæ recta ratione, & metu
iræ Dei mox repellitur. hoc modo tentari neminē damnat, sed tentationi
succumbere, id vero est quod damnat hoēm. Tentatus est Ioseph, & certe
si fuit homo & nō lapis, sensit & ipse qd caro esset, sed q2 vincit tentationē timore Dei, nusquā illi peccatū scriptura adscribit. Dauid cū
saulis iugulandi potestatē esset nactus in spelunca, certe sensit & ipse
odium erga tyrranū accedente præcipue comitis instigatione, sed quia timet
Deū, & non vult se polluere cæde, nusquā propterea repræhenditur, nec
illi quicquā obfuit illa tentatio. Aliter longe affecti erant pharisæi cōtra quos chrs disputat. Nam illi satisfieri legi Dei prædicabant, si foris
coram hoībus speciem sanctimoniæ conseruarent, et si intus arderent odijs
libidine & oībus malis affectibus, quasi Deus cor non scrutaretur. Chrs
contra docet Deū et animos velle puros & sanctos, nec contentum esse
hypocrisi. Esse igr et peccatū si cor impurū esset etiamsi factū nō accederet. Sed tamen idem ipse vt peccatum esse docet cogitationes malas, ita discrimen & gradus ponit etiam in ipsis pœnis. Nam in primo
gradu leuior multo pœna constituitur, quam in tertio, vnde minus esse
collig

colligitur irasci fratri, quam dicere fatue. Est igr sententia:
Peccari qo male cogitando si indulgeas affectui, si non executias: sed subitas
illor animorū affectiones, nequaquā in eorū nūro ponamus, q̄ si sunt pec-
cata, tanto sunt leuiora, destinatis facinoribus, quanto inuitiū minoris
senatus tollerabilius est gehema. Si enim, hoc nō concedat, mendacij
arguetur scriptura, q̄ prædicat multos iuste fecisse, quod nō verū esset,
si quæuis cogitationes apud Deū essent capitales. Cum certum sit Sanctos
illos Dei homines nō alia habuisse corda, quā nos habemus, vt q etiā ten-
tari potuerint. Hec Iacobi dictum: aliud q in vno peccat, est omni-
um reus, aliud vult, quam deberi obedientia toti legi, nec satis esse, si qs
homicida nō sit, et tūr sit adulter, Sed et hoc et illud et alia oia seruari opor-
tere. interim miqua dicit, legem seruatu esse impossibilem, imo contra in-
bet implere regalem legem.

Nihil igr aliud nisi prætextus est legis impossibilitatem accusare, quo da
nos decipimus, vt nec ab ipsis factis abstineamus, dum cogitationibus malis
patrocinamur. si Deum ipsū nō timeremus magis, quam gladiū carnifi-
cis qui tū ludus est, si ad illum ignem vrentem conferatur, nullos profecto vide
remus fures, nullos adulteros, nullos homicidas. Quis est enim tam demens
qui aliqd horum committeret, si videret ad latus semp stare carnificem
cum stricto gladio, q mox in ipso facto eum iugularet? Certe qsq; diceret
se posse abstinere, et refrigesceret facile peccandi ille ardor. Sed quia fingi-
mus Deum procul abesse et aut nō videre q facimus, aut nō mox puniturū
Ideo imbecillitate illa nobis blandimur, adeo vt fuerint, q scortationē inter
imbecillitatem humana numerarent. Sed Deus non irridetur. Nunc itaq;
quid scriptura peccatum vocet videamus.

DE PECCATO.

Ioannes vocat peccatū qdqd fit contra legem Dei. huius duo ponit
genera, peccatum ad mortem, et peccatum non ad mortem. Peccata ad
mortem vocat ea, quibus lex Dei sine exceptione denunciat mortem, vti sūt
idololatria cades adulteriū &c. Nam q talia faciunt, illor anima iubetur
extirpari e populo Dei. Peccata nō ad mortē sunt, q̄ fiunt ex ignora-
tia nō destinato consilio aut contra conscientia, qualia sunt q̄ Dauid
vocat occulta. Item pollutiones, q̄ a Mose describuntur et alia q̄ lex Dei
morte nō punit, pro qualibus erant in lege sacrificia instituta, q̄ chrs
iubet remittere medicem, pro quibus Ioannes iubet orare &c. Hæc remit
tuntur Deo benigne indulgente nostræ infirmitati, cum sciat nos esse
carnem, Illa vero puniuntur in tertia et quarta generationem, seu vt
chrs loquitur nec in hoc nec in futuro seculo remittuntur, quia sunt in
spiritum sanctum. Per illa Deus, quem ore confitemur, reipsa abnegat
per illa sanguis testamenti conculcatur pedibus, per illa profanatur tem-
plum, et fit templum Diaboli, q reuersus illuc assumtis alijs septem nequio-
ribus se spiritibus, eam demū occupat, vt ita nouissima illius hois deterio
ra fiant prioribus. Neq; n. lex Dei vsqua dicit, q cædem fecerit scien
et volens confugiat ad ciuitatem refugij, et propitiabor iniquitati illius
sed contra, ab altari meo abstrahas illum, morte moriatur. Exod. 21.
Hæc est sententia legis et iusta Dei vltio, quæ omnes terrere debet, ne

hebr. 10.
Eph. 4.
Rom. 6.
Gal. 5.
Coloss. 3.
Gen. 5. 3.
Ps. 51. 6.
Prol. 58. 4.

secure cum Deo ludant. Sic 2 Pet. 2. denuntiat idem fulmen ijs qui oculos habent plenos adulterij & a peccando cessare nesciunt, qui volutantur in inquinamentis mundi in cupiditatibus carnis & lascivia & impuritijs, tum ipsa verba palam ostendunt, tum et Sodomorum & diluuij exempla vbi talia flagitia punita sunt. Eodem consilio & Paulus 1 Cor. 10. collegit exempla peccatorum ad mortem & proponit suis, ne similia facientes, similiter a Deo perdantur, hoc enim est mori in peccatis suis. Sicut & Saul legitur occisus in peccato suo, 1 Par. 10. v. 14. Nam si Deus illis nō pepercit multo minus parcet nobis, si spiritui gratiæ contumeliā fecerimus & illum contristauerimus. Adeo sibi vbiq; constat scriptura denuncians mortem ijs, q in talibus peccatis viuunt, stipendium illorum mors est ait Paul. Et, qui talia faciunt, regnū Dei nō possidebunt: propter hæc venit ira Dei super filios incredulitatis.

Hebr. 10. Ephe. 4. Rom. 6. Gala. 5. Coloss. 3.

Hæc de peccato disputatio ad eos tantum pertinet, qui, quid peccatum sit per ætatem intelligere possunt, & inter dextra & sinistra discernere. Infantibus scriptura nullum peccatum vllum tribuit, nec punit lex Dei vllum, nisi transgressorem legis, siue eam facto ipso, siue impia mentis affectione a qua superatur, violauerit. Nec aliunde opinio illa nata est quam ex prauo intellectu scripturæ ad defendendam pædobaptismi superstitionem. Ego ex Ecclesia Dei explodenda est.

Obiectiones pro originali peccato.

1. Adam genuit Seth ad imaginem suam in corrupta natura, Ergo a natura peccatum secum attulit.

Gen. 5. 3.

R. Est ambiguitas in antecedente, quia imago illa nō est in peccato, sed in similitudine speciei quod ex hoc natus est homo. De brutis dicit scriptura: sām speciem suam vnumquodq; . Nec semp eodem refertur imago nec omnium rerum similitudine complectitur. Homo ad imagine Dei conditus est, hoc est: ratione donatus & imperio, quæ dignitas diuinum quiddā est. Vir est imago Dei, ergo debet imperare vxori, quis ferret ita colligentem: mulier quoq; est imago Dei, ergo debet imperare viro? Ego & hoc loco male peccatum imago ad peccatum refertur, cum peccare nemo possit, nisi a præeunte concupiscentia prius tentetur, q postquā concepit parit peccatum, quale nihil infantibus comemit.

2. Ecce in iniquitate natus sum, & in peccato concepit me mater mea. Ergo est peccatum originis.

Psal. 51. 6.

R. Est æquiuocatio vel ambiguitas ex non intellecta phrasi: Nam ista locutione significat summa peccandi licentia, per similitudine. Nā ea q̄ nobis innata sunt nō facile possumus deponere. Quasi dicat: Ego nō aliter peccaui ac si mihi innatum esset. Hanc aut esse sententiam dicti ondit illud Ioa. 9. cum cæco dicunt pharisæi, in peccato natus es totus, & nos doces. Quomodo illi possent obijcere pro crimine, quod in illis ipsis & in oibus alijs sanctis reperiretur? Similes locutiones sunt illæ: peccator a vulua: alienati sunt errauerunt ab vtero. Et Dauid de se psal. 22. tu es spes mea ab vberibus matris meæ, & Deus meus a ventre genitricis meæ. Hæc plane essent contraria in peccato nasci, & in vtero sperare in Deū, si peccatum originale esset.

Psal. 58. 4.

Trans.

3. Eramus natura filij iræ, sicut et cæteri,
Ergo nascimur omnes in peccato originis.

R. Paulus loquitur de Iudæis adultis, quorum circumcisio versa erat in præputium propter transgressionem legis. hoc est. Qui Deum nō minus habebat iratum quam gentes præputiatæ, q2 gentium scelera erant imitati, sicut diserte nominat concupiscentias carnis, in qbus eos ambulasse narrat. Ideo etsi natura essent genus electum, regale sacerdotium, populus Dei, filij Abraham tn̄ propter peccata erant à Deo diuisi. Estq. similitudo in phrasi. Nam natura filij iræ, sigcat quasi naturales Ethnici. Nam reipsa et simplr̄ nunquam circumcisio potest fieri præputium, aut natura sanctus, natura immundus prophanus et filius iræ. Ideo et hic locus nihil ad infantes attinet. Eph. 2. 3. natura filius iræ

4. In Adam omnes moriuntur Ergo
Natura omnes sunt peccatores. 1 Cor. 15. 22.

R. Paulus et hic loquitur de adultis, q ea peccata, q̄ commemorat Rom. 1. 2. 3. perpetrare potuerunt, quiq. viuificationē christi, quam opponit morti, intelligere et amplecti potuerunt. Exposuit enī antea se loq de ijs, q vel in lege vel sine lege peccarant. Illi oēs constituuntur peccatores vnius delicto, quia peccatum et inobedientia imitantur illius, q peccandi fecit initium et primus punitus est. Sic vt in peccato Balaam perit aut in peccato Iudæ, q via eorum imitatur. Deniq. eos damnat verbum Dei, q audire et intelligere possunt legem Dei, et eam non seruant. Illa singularia excipio, quando Deus peccata parentum visitat in liberis, vt facit Dauidis spurio 2 Sam. 12. sed tamen infanti nullum peccatum adscribitur. infantes. Deut. 1. Rom. 9.

De infantibus verbum Dei sic pronunciat quod nec bene nec male possint facere, Et quod nec bonum nec malum sciant, cum vero adolescunt extat mandatum, docebis ea filios tuos vt custodiant ea et viuant. Quod si, sicuti concupiscentia violauerint legem Dei, tunc damnantur. At sicut medicus nō gignit filium medicum, ita nec peccator gignit peccatorem, nam vtrumq3 pendet ex adultorum delectu et voluntate, nec datur à natura.

Quare et nos cum scriptura loquamur, et vocemus peccatum cū Ioanne qdqd est contra legem Dei, originale aut peccatum monachorum fabulis relinquamus. Iam vero de peccatorum remissione ex verbo Dei loquamur.

DE REMISSIONE PECCATORVM.

Sicut Scriptura vocat Deum Zelotem, visitantem iniquitatē in multas generationes, et ignem consumentem: Ita in multis locis idem ille prædicat Deus clemens et misericors, patiens et multæ misericordiæ, et ignoscens sup malicia. Exod. 34. v. 6. 7. Ionæ 4. 2. Ioel. 2. 13. Hanc ob cām reperiuntur sæpe promissiones gratiæ et remissionis peccatorum, item exempla tectorum peccatorum. Sæpe etiam præcise negatur oīs gratia et remissio, et puniuntur peccata seuerissime. Nam sicut Dauidi dicenti, peccaui Dno, responder reiecit Dns post tergum peccatum tuum: Ita Sauli idem confitenti, responder Triumphator in Israel non parcet et pænitudine nō flectitur. Neq. enim hō est vt pæniteat eum. Hoc euentus ipse declarat, q2 scribit, Deus occidit Saulem in peccato suo. Dicuntur autē mori in peccatis suis, q ~~[illegible]~~ flagitia tollunt. 2 Sam. 12. 1 Sam. 15. mori in peccatis qui cuntur

tolluntur vel morte cruenta, vel immatura vel alio aliquo modo, sic vt iudicia Dei in illis fiant manifesta, vt quos terra absorbet, quos ignis à Dño egressus deuorat. Scortator ille Num. 25. item q ob facinora à carnifice iugulantur. Quia occasione sæpe etiam innocentes pereunt, vt cum familia Achan lapidar propter furtum Iosu. 7. cum populus sæpe totus propter vnius noxam, vnde dicuntur induxisse peccatum super populum qui auditores mali sunt, vt de Aarone dicit Moses Exod. 32. Huius aut diuersitatis quod vni parcit, alteri nõ parcit, hic veniã reperit, alter nõ reperit etsi cum lacrymis quærat, caussa nulla à nobis reddi potest, propter liberrimã Dei voluntatem, qui vt misericors, ita etiã iustus vult agnosci à nobis. Neq. semp locum habet illud, quod interprætes adferunt, fictam et simulatam pænitentiã hominũ in caussa esse. Quis enĩ dicet Dauidis simulatã fuisse pænitentiã cum pro infante supplicaret? 2 Sam. 12. aut pro populo cap. vlt. et tñ nihil impetrat, donec desinat vltio. Obseruandum igr est, Scripturã offerre peccantibus remissionẽ cum conditione seriæ et tempestiuæ pænitentiæ, idq. vtplurimũ indefinite seu dubitanter, vt, si reuersi fueritis ad Deum ex totocorde: quærite Dom dum inueniri pot: dum hodie cognominatur, quis scit si conuertatur Dñs et pæniteat illum mali: si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Nam sæpe faciem suã absdit, et nõ reperitur amplius, sed effundit phialam furoris sui, vt ardeat ignis illius vsq. ad nouissima inferorum. Præterea, promissiones veniæ grales, quales sunt de reducendo populo Deu. 30. Esa. 55. nõ tam ad personas eas pertinent q peccarant, quã ad posteritatem, vt in captiuitatem babylonicam multi abducti sunt, quor plerique per illos 70 annos mortui sunt, nec veniã peccatorũ speratã consecuti sunt nisi in posteritate. Sicut et promissio terræ Canaan post quadringentos annos vix in posteritate expleta est. Tales promissiones sunt obseruandæ diligenter, ne illis abutamur, perinde, ac si Iudæi dixissent:

Deus iurauit patribus, se daturũ semini ipsor terrã chanaan, ad quam proficiscuntur. Ergo remittet nobis peccata, nec occidet in deserto, seipsos vehementer fefellissent, et tñ promissio Dei mansisset vera. Quare mihi summa totius doctrinæ huius in eo videtur consistere, vt distinguamus inter tempus gratiæ, et tempus iræ, quia dicit:

Dum inueniri potest.

Nam cum Deus vult publicas pænas inferre, et tempus iræ adducere præmittit plerumq. tempus gratiæ, et nunciat veniam pænitentibus, quod si recipiatur, pænitet illum mali, quod cogitarat facere, si repudietur, adducit tempus iræ, nec amplius locum relinquit pænitentiæ. Cum priuatæ instant pænæ, Interdum fit, vt prænuncientur, vt cum Regibus mors, deletio stirpis et similia à prophetis prædicuntur: Interdũ non fit. Hinc videmus sæpe aliquem ipso facinore deprahensũ vt adulterũ aut homicidam in manus carnificis tradi, et sine oĩ misericordia in peccato suo mori, nulla amplius relicta pænitentiæ conditione. In Iudaico populo illud Deus sedulo obseruauit, vt ad pænitentiã inuitaret, denuncians famem pestem gladium &c nisi resipiscerent. Hoc erat tempus gratiæ, de quo sunt illa:

In quacunq. hora peccator conuersus fuerit nõ recordabor

Contra, populo, fallaci ore, et lingua mendaci, ad Deũ redeunti parcitur. Psal. 78. 37.

remissio peccatorũ.

Deu. 30. Esa. 55. Ioel. 2. 14. Iona. 3. Act. 8. 22.

infantes. Deut. 1. Rom. 9.

2 Sam. 12. 1 Sam. 15.

mori in peccatis qui dicuntur.

tempus gratiæ.

bor iniquitatis illius amplius: Nolo mortem peccatoris: Si fuerint peccata vra
ve coccinu, dealbabuntur supra nuem: Conuertamini & conuertar ad vos:
Si aut negligerent has admonitiones, audiebant longe diuersas conciones, tempus ire.
inculcabatur dies Dñi horribilis, dies luctus, dies irae dolores parturientis.
ffame sunt illa: Excaeca cor populi huius: peccatum Iuda scriptu est co- ter 22.24
ram me stylo ferreo: si fuerit annulus in digito meo, detraham illud & pro-
jiciam: vos clamabitis, & non exaudiã: noli orare pro populo hoc, quia
nõ exaudiã te ter. 7.11.14. ffoc erat tempus irae. ffta loames ita
chris nouissimo tempore: agite penitentia, securis ad radicem posita est:
si vultis credere ego tum: gaudiu est in caelo super uno peccatore resi-
piscente: si filius vos liberauerit, vere liberi eritis &c. Sed cum nollent
cum regnare super se, nec agnoscerent tempus visitationis, audiũt:
Adducite illos huc & mactate coram me: non manebit lapis sup lapidẽ:
auferetur a vobis regnum Dei: moriemini in peccatis vris: nescio vos:
cecinimus vobis, noluistis saltare &c. Sic Apostoli suos auditores dilige-
ter exhortant, vt meminerint quid fuerint, quid sint & quid esse posthac
debeant: Gratis, inqt Paulus, sine Deo, sine promissione, sine chro &c, nuc
facti estis prope: nunc abluti estis: nunc sanctificati estis &c. Quid ergo
in posterum? Ambulate igr vt vocatione, vra digna est: deponite hoem
veterem: induite nouu: estote imitatores chri: Deus nõ vocauit nos ad im- 1 Ioa. 1.8.
mundiciem. Nec vspia legimus dixisse: etiamsi sape peccabitis, vt omnes
sumus corrupti natura, Deus tñ pp chrm semp vobis remittit, sed contra-
riu potius: Nolite locum dare diabolo: nolite peccare: ne regnet peccatum
in moreali corpore vro: nolite libertate abuti ad occasionem carnis. Et
constanter denunciant tempus irae: scortatores & adulteros judicabit Deus:
stipendiu illoru est mors: voluntarie peccantibus nobis, nulla restat alia
victima: qui talia faciunt regnu Dei nõ possidebunt: posteriora erunt pe-
iora prioribus.

Ergone desperandu nobis est, dicet aliqs? Nequaqua, sed cogitet qsq;
hoc ipso momento sibi dici, desiste a malo, & fac bonu, ac agat peniten-
tia quam põt celerrime, ne ira Dei, q̃ peste & gladio reuelatur de caelo
ipsu apprehendat, quis scit si paeniteat Deum mali, forte & nostri misere-
bitur, modo serio & in tempore illum requiramus. Nemo ludat cum Deo q̃
non irridetur, si condonat et, priuatim alicui peccatu, nec punit vel singu-
lari exemplo, vel per magistratu, agat illi gratias ex aio, clamet cum Dauid
de Beatus vir, cui Dñs non imputat peccatu, & nõ peccet amplius, ne illi
deterius quid contingat. Nam terra, q̃ saepe imbrem frustra recipit, tan-
dem vt sterilis repudiatur, & vinea, quae post longa expectationẽ nil nisi
labruscas parit, excindetur tandem. ffiam sententia Dei cum alibi seri-
ptura vniuersa, tum epta hebr. 6 & 10 grauiter inculcat, etiam impossibile
esse dicens tales reuocari, qui se ita in oem impuritatem projiciunt vt por-
cus in volutabru cani. Nam denunciatur obiq; mors facientibus talia.
Si tamen Deus velit, nõ est impossibile id, quod antea exemplis & promis-
sionibus qbusda ostensu est.

ffiae omnia eo tendunt vt discamus ira Dei serio extimescere, cum nihil ha-
beamus, quod nos excusare possit si peccemus. Nam & voluntatem eius
scimus

scimus in lege expressam, & ad hoc nobis legem suam commendauit, vt eã seruemus & impleamus, & talem legem dedit quam seruare possumus, & comminationes horribiles addidit aduersus transgressores. Et quanquã interdum venia offert, tñ id nõ semp facit, sed contemtũ bonitatis suæ horribiliter vleiscitur, adeo vt cum lacrymis quæsita pœnitentia nusquã reperiatur, nec diu ac multum pulsantibus fatuis virginibus aperiatur. Quare abutuntur sententia Ioannis, q volunt eam semp esse fidelium confessionem, quod peccatum habeant. Nam peccatum habere & in carne esse, & sdm carnem viuere idem sunt, hoc aũt nusquã tribuit fidelibus, sed contrariũ potius, Vos estis in spiritu Rom. 8. Item, si sdm carnem vixeritis (aut vt hic Ioannes loquitur, si peccatũ habueritis) moriemini. Igitur nõ potest nec debet semper in fidelibus esse. Aliq enim nõ erunt templum spũs Sancti, nec erunt ex Deo nati. Et, sibi ipsi contradiceret Ioannes, quia dicit eos, q ex Deo nati sunt nõ posse peccare (ad mortem) Si quis ita peccat, ille iam nõ est ex Deo, sed ex Diabolo. Nam q Deum timet, & semen eius in se habet ille citius mille mortes oppetet, quam vt adulteriũ aut cædem committat. Nam q peccat, nõ vidit Deum, nec cognouit Deum. Est igr Ioannis sententia talis:

1 Ioã. 1. 8. Si dixerimus (nos q mortui in peccatis per chrũm viuificati sumus, tum ex Iudæis tum ex gentibus) quod peccatũ nõ habeamus, aut quod non peccauerimus (hactenus sle, nam loquitur de præterito) ipsi nos seducimus, & nõ est in nobis veritas. Si aũt confiteamur (nũc) peccata nostra, fidelis est & iustus Deus vt remittat nobis. Hæc scribo vobis filioli vt nõ peccetis (ẽpsthac) et si qs peccauit (hactenus) aut peccatũ super se habuerit, habemus (nunc) aduocatũ apud patrem. Ita tota sententia aliud nõ vult, quã præterita peccata ipsis esse condonata per chrĩi mortem, in posterum requiri vt non peccent. Similis est Pauli sententia: si quis se emundauerit ab istis, erit vas in honorem. Quare & nos imitemur hoc Ioannis consiliũ, dum tempus est, & dum inueniri pot Deus, & confiteamur illi peccata nostra. Nam profecto si & nos negemus nos grauiter peccasse, ipsũ & legem eius mendacem facimus. Misericors & bonus est Dñs, quis scit, si & nunc illum pœniteat mali qd cogitat de nobis, forte & nostri miserebitur, si illum ex toto corde & tito quæsierimus. Nam certe voluntatem ipsius, nec intelleximus, nec facere studuimus, nec etiam id fieri posse credidimus. Nisi fecerimus, audiemus illam horribilem vocem, imo experiemur potius: partem ad gladiũ, partem ad ignem, partem ad ventos. &c.

Quæstion.

Quæstiones Georgij Blandratæ cum Responsionibus Joannis Sommeri.

1. An eadem sit doctrina, Imputatio iusticiæ, Substantiaq; Veteris & Noui Testamenti?

R. Si per Vetus Testamentu intelligitur totum illud tempus a mundo condito usq; ad chrm, sicuti patres inepte distinxisse videm⁹ (nisi alteru ad Judæor, alteru ad gentiu adoptione referamus) eade vtrinq; sunt oia doctrina, Imputatio Iusticiæ, fides, vita, salus, resurrectio, mors, & damnatio. Quia eiusdem gentis & linguæ hoes vtrosq; libros eadem phrasi scripserunt (nisi quod græcæ sunt lira in Nouo Testamento) nec usq; vel chrs vel Apostoli admonierunt aliud debere significare vocabula illa, quam significarint prius. Si aut cum scriptura loquimur, Vetus Testamentum tantu à Nouo differt quantum mors à vita. Nam illud est maledictio, ira, damnatio, hoc vero est remissio peccatorum, & receptio in gratiam. Hoc modo nõ recte dr Vetus Testm de toto illo ante chrm tempore, neq; quid de toto post chrm tempore, qr sæpe inuicem permutantur. Multa illic fuerunt Noua testamenta, multa hic vetera, sæpe tempus iræ, sæpe tempus gratiæ.

2. An mutatione temporum, post chri aduentum Euangelij doctrina & iustificandi ratio mutanda sit?

R. Nunqua mutata est iustificandi ratio. Nam semp iusticia fidei fuit in remissione peccatoru posita, iusticia operum, semp in observatione mandatoru Dei. Unum excipio, quando Deus totos populos adoptat & aliquid credendum proponit (vt Abrahamo, sic erit semen tuu, gentibus tempore chri, credet in Dom Jesum) tum posteritas illa fide opus nõ habet ad hoc vt Abrahamici qui christiani dicantur. Quanquã scriptura, quod sciam nusquã hanc naturalem sanctitatem vocat iustificationem. Hic illud tenendum est, ne in ambiguitate fallamur. Justificationem in scriptura nõ esse vitam æternã post mortẽ corporis vt loquuntur, sed est in hac vita. I. quoties remittuntur peccata, ibi eni nulla remittentur, sed declarabitur merces iusticiæ operã. E. Deinde quoties digne Euangelio & vocatione ambulantes Deo placem⁹

3. An tempore chri & Aplorum hoes sola fide & solida fiducia absq; operibus vitam æternã adepti sint, nunc vero fide tantu historica, & decalogi operibus indigeant?

R. Quotquot in peccatis mortui fuerunt chri tempore, fide illius viuificati sunt, absq; operibus suis. (Quis enim ex peccatis suis seu operibus malis iustificaretur?) sed hac conditione, vt deinde iusticiam legis implerent, viuentes sãm spiritum. Nam si rursu vixerint sãm carnem, mortui sunt, & sub vetus testamentu reciderunt, nec quicquã illis profuit prior imputatio, nisi fortassis Deus misertus illis remissionẽ peccatoru rursu obtulit. Omnibus temporibus eadem hæc fuit ratio, & hodie est. Fidem historicam quid dicatis, non satis intelligo. Meo iudicio, nulla pót esse fides, nisi historica, siue ad Deu siue ad prophetas

illius

illius referatur, Nempe credere vera esse, quæcunq. de illis in verbo Dei affirmantur, vt, quod sit Deus, quod sit retributor bonorũ, quod chr̃s à pr̃e exierit, quod hæc vel illa fecerit, quod sit Messias, quod prophetæ in nõe Iehouæ locuti sint &c. Ad iusticiã operũ decalogi obseruatione opus est (excipio ceremonias) hæc et olim ab illis, et hodie à nobis requiritur.

An propria fide, an vero aliena nunc iustificemur?

4 R. Sua quisq. fide viuit, cum credit sibi remitti peccata. Nam sanctitas illa, q̃ à maioribus propagatur in posteritatem, nõ appellatur vt dixi iustificatio. Ideo non hic admiscenda est.

5 Quanam ratione et fide infantes ex pijs parentibus nati, nostra ætate decedentes, iustificaũr corã Deo?

R. Infantes iustificatione opus nõ habent, quia nõ peccarunt in legem Dei quicquã. Occiduntur à Deo ob peccata parentũ, interdũ ob alias caussas, sicuti iudicia Dei sunt occulta.

6. An promissio vitæ æternæ facta sub Nouo Testamento credentibus Iesũ esse chr̃m propagetur in filios et totum semen, et vbi.

R. Promissio vitæ æternæ facta illo tempore credentibus Iesũ esse chr̃m nõ dat posteritati quicquã præter nomen christianor̃ et ius adoptionis et familiæ, vt dicantur sancti et puri, nõ prophani aut Ethnici, donec adolescant, tum si factorũ iusticiã præstant viuent, sin peccarint, vertetur sanctitas illa in immundiciem, et christianismus in ethnicismũ, et excindẽtur. Nisi Deus illor̃ misertus ex gratia rursus offerat remissionem, et condat Nouum testamentum.

7. An patribus iusticia illa spiritualis ad vitam æternã consequendam promissa sit.

R. Eadem vtrinq. est iusticia, eadem vita, eadem resurectio, quia nemo docuit alr̃ ista verba intelligi debere in concionibus chr̃i et Apostolorũ, quam prius in prophetarũ concionibus.

8. An ad vitam æternã consequendam opus sit duplici iusticia, et quæ illar̃ sit potior et alterius caussa.

R. Vtraq. iusticia nobis opus est ad vitam æternã, fidei qdem, quãdo peccauimus si Deus offerat remissionẽ: Operum vero deinde qua istã imputatã iusticiã conseruamus. Nam nisi hæc accesserit, recidimus sub maledictionẽ legis, et illa nihil prodest.

9. An patres spiritu regenerationis, quo chr̃s nos ornauit præditi fuerunt, quo si caruerunt, quanã ratione cælos ingressi sunt.

R. Regenerationis spiritus, est spr̃s timoris Dñi, hunc habuerunt q̃tq̃t à peccatis conuersi sunt, Deo in vita pia seruierunt õibus temporibus, nec quicquã plus suis contulit chr̃s per effusionẽ spr̃s, quã alijs prophetis Veteris testamenti, quantũ ad regenerationem attinet, datũ fuit. In charismatis, discrimen potest constitui.

An prẽs

An patres electi solis operibus, an fide primum deinde operibus iusticiam adepti sunt, Et, an duplex sit iusticia statuenda, coram Deo vizt et coram hoibus. 10

R. Electio apud Paulum de illis prædicatur, q peccarant, et ex damnatorum numero seligebantur à Deo, vt seruarentur et nõ manerent in morte. Illi iusticiã per imputationẽ consecuti sunt ex mera gratia, nõ em est volentis aut currentis. Ita regeniti faciunt deinde iusticiã suã ambulantes vt vocatione dignũ est. Hæc iusticia nisi corã Deo valeat frustra ostentatur apud homines. Est omnino iusticia duplex fidei et operum, vtraq. coram Deo valet, nam q̃ coram hoibus tantũ est, abominatio est apud Deum. 1 2 3

An regeniti volentes et consentientes peccent, Et, an illi non ignoranter peccantes, sed ꝓpter carnis imbecilitatẽ cadentes locum pænitentiæ reperire possunt. 11

R. Nemo peccat inuitus ad mortem, Nam eiusmodi peccata vt adulteria homicidia &c non sunt imbecilitatis. Ignorantiæ peccata lego remitti, et per deprecationẽ condonari. Peccata contumaciæ ad mortem promissionẽ remissionis quod sciam, nullam habent. Exempla tñ extant quod Deus remiserit sæpe etiã talia. Sed nemo abutatur patientia et bonitate Dei, nõ semp est misericors, sed sæpe infert iram.

Quid sit illud peccatũ voluntarium et irremissibile qd peccatũ ad mortem, pro quo orandũ nõ est, et peccatũ contra sp̃m sanctũ quod non remittitur. 12

R. Peccatũ ad mortem irremissibile in sp̃m S. pro quo orandũ nõ est, est qdqd fit contra conscientiã, cui in lege, mortis pæna est proposita, siue sit blasphemia siue aliud aliquod facinus. In filium hois dicere aliquid est ignorantiæ, vt Nathanael dicit, potest ex Nazaret quippiã boni esse? Sed manifesta opera Dei attribuere Sathanæ contra conscientiã, id est ad mortem et in sp̃m S. peccate, Mar. 3. talia nõ remittuntur, sed puniuntur in tertiã et quartã generationem. Ego chri verba sic intelligo Non remittitur, hoc est, nusquã lex Dei ondit illud esse impunitũ, sed proponit mortem facienti talia, quasi dicat: peccare in sp̃m S. est mortale peccatũ seu capitale, reliqua sunt venialia. Legimus tñ et talia esse remissa nõ semel, vt Dauidi adulteriũ suũ. At principi exercitus scortanti cum Madianitide, est peccatũ ad mortem, et moritur in sua iniquitate Manasse remittitur postquã se conuertit. Saul in peccato moritur. Igitur difficile est ex talibus exemplis constituere vniuersalẽ regulam quod Deus semp remissurus sit. Ostendit qdem mĩam in vasis misericordiæ: at idem qo iram suã ondit in vasis interitus. Operamini salutẽ cum timore et tremore ait Paul. philip. 2. 12.

An decalogi legem, filij Dei perfecte seruare possint, et ad vnguẽ obseruatis præceptis illis absq. vlla propria fide vitam æternam consequi. 13

R. Scriptura nullos agnoscit Dei filios absq. fide propria, qdo em timebit Deũ et seruabit mandata illius, q nõ credit eum malorũ vindicem et bonorũ operũ esse remuneratorem. Perfecte seruari legem ex toto corde ex totis

ex totis viribus scriptura tum dicit, cum sine hypocrisi, viuimus pie, et Deum timemus serio, nō tantū coram hōibus simulamus. Id multos fecisse testar̄ scriptura, adhuc hodie facere nequaquam dubium est.

14. An Paulus de iustificatione passim disputando, dum fidei iusticiam operibus legis opponit, de operibus hypocriticis et lege ceremoniar̄, nō aut̄ decalogi semper loquatur.

℟. Paulus opponens fidem operibus, loquitur de hypocriticis operibus totius legis (non tantū cerimoniarū) q̄ christus vbiq. damnat, vnd ēt in odium illor̄ incidit. Alioq nisi damnasset illor̄ impietatem, qd caussaerat cur illum persequerentur? Fides nō est contra bona opera, q̄ illius sunt veluti effecta.

15. An phrasis illa: Credo in chr̄m vel christo, semp de doctrina intelligatur, an aliquando ēt de eius persona, quod Iesus videlicet sit chr̄s filius Dei.

℟. Credere in chr̄m, tam ad doctrinā quā ad personā pertinet. Est enim certo statuere, eum fecisse q̄ fecit, et verbū Dei fuisse qdqd docuit.

16. An Sacramenta ab Ecclesijs Dei pellenda sint tanquam superuacanea.

℟. Sacramentorū superstitionē prorsus damno, præcipue baptismi, ac ne vocem qdem sacramenti hoc sensu recipio, quia nusquā scriptura vocat mysteria seu arcana. Si baptismus ex consuetudine vt imitatio veteris instituti memoriæ caussa, retineretur tollerabilius esset: sed aliquid ibi quærere, aut tanquam nobis mandatū velle seruare contra scripturā est, q̄ ad tempus certum pertinuisse ōndit. Et si nunc ad remissionem peccatorū vsurpetur, non minus habet impietatis, quam adorare idolum. Cœna similr̄ quid habet cum descriptione Pauli commune? vbi cibor̄ apparatus in quo quisq. alterū expectet? vbi pauperes adhibiti? Vbi in nostris regionibus consuetudo illa Iudaica frangendi panis initio accubitus? Imo qdo tota ciuitas in vno loco simul accumbet, q̄ Ecclesiæ nomē vsurpat? Apostolorū temporibus fuit facile, vbi in magna ēt ciuitate paucissimi fuere chr̄iani, Sed hoc nostro tempore impossibile est. Vt nunc vsurpatur, nō caret superstitione, et non minus ridiculum est totū actiōis genus, quam cum in comedijs nuptiæ repræsentantur paucis bellarijs appositis. Si restitui debet, priuatim fieri necesse est, sicut Ierosolymis cum creuisset numerus frangebant panem circa domos.

17. An animæ hominū piorū, id est, mens et interior homo à Deo regenitus vna cum corpore euanescat, vel in aliā mutetur materiam veluti corpus.

℟. Animas mori lego duplici sensu, primo, cum hō extinguitur, sdo, cum damnatur, siue in Gehennā conijcitur, euanescere aut in aliud mutari nusquam lego, ad Deum redire q dedit lego. De physica sūba illarū post mortem scriptura nihil scit, philosophor̄ quorundā inuentū ē.

18. An Angeli dæmones et animæ sint res subsistentes.

℟. Quid sint angeli aut dæmones, nusquā dicit scriptura quo ad sūbiam.

Nam.

Nam sp̄rs et angeli vox ad celeritatem ministerij pertinet. Cum videntur, aut apparent, aut aliquid agunt, tum reuera existunt, qdqd etiam sint. An post apparitiones subsistant nescio, qz nusquā scriptum est, nec sane ē articulus fidei. Nisi forte illud recipimus simplr dici, quod legimus eos circumstare thronū Dei, et multa millia ministrare ei.

An Reges, principes magistratus omnes q gladium vibrant et iustum bellū gerunt, extra Ecclam censeri debeant. 19

R. Magistratus gladium vibrantes christianos esse posse concedo, sed nullum exemplum monstrare possū. Mihi qdem, qsqs christiane viuit, chr̄ianus est. Quid in illo ordine reperiamus pietatis, eos iudicare oportet, qbus res aularū sunt notæ; Deus iudicabit melius. Sed quamdiu durant inter nos leges et consuetudines cum Deo et natura pugnantes, qualis in hoc regno ē de conducendis emticijs testibus, nō possū agnoscere christianismū.

An christus absq. semine Iosephi et concubitu conceptus sit, Et, an Dei filius adoptiuus dici vere possit. 20.

R. De Iosephi semine nihil lego, Iosephi filium dici sicut Dauidis et Abrahæ lego. Et in hac re magnā esse scripturæ obscuritatem, ne dicā pugnantiam non ignoras. Meæ saluti nihil decedit in hac re nec accedit; fateor me ignorare. Adoptiuū filiū Dei esse chr̄m arbitror vere et proprie dici sicuti alij oēs fideles (seruata illa sua prærogatiua) Naturalem qo filium illius dici posse concedo, quandoquidem nos oēs q credimus naturæ diuinæ sumus participes. Deus nec habuit nec habiturus est filiū ex hoībus nisi adoptiuū. Nam quid simile Deus et homo quo ad substantiam?

An Dei electio pt æterna prædestinatio conditionalr facta sit et non sdm beneplacitum voluntatis eius. 21.

R. Beneplacitū voluntatis Dei in electione nō tollit conditionē vitæ sanctæ. Sumus electi ante conditum mundum, sed ad hoc, vt simus irreprehensibiles coram Deo, nec quisquā electus haberi debet nisi bene viuat postquam à Deo vocatus est.

An Adæ peccatum infantibus et posteris oībus aliquid animæ et corpori obfuerit, illaq. propagata labes peccatū originis dici possit.

R. Peccatum originis est hoīs inuentū. Natura sua neminē damnat, nisi erumpat in actiones contra legem Dei, tum damnat cum ad similitudinem Adæ peccamus. finis.

Laus tibi pro donis sit Deus alme tuis

DISPVTATIO SCHOlastica, Iacobi Palæologi.

Diuinor̄ et humanor̄ commixtio.

Humanis commentis res miscere diuinas, apud oē genus hominū inter piacula fuit numeratum illa, q̄ hostijs et sacrificijs multis vix expiari possunt. Voluit n. Deus sua ab humanis esse discreta, neq. p̄misit hōi vllo tempore, vt rite coniungeret, q̄ ipse p̄uidenter separasset. Vnde, q̄ aīr ista tractare tentauerunt, et res diuinas perinde, atq. si vnius gr̄is essent, cū humanis connectere sunt ausi, magnis pœnis affectos à Deo fuisse legimus, abs q̄bus eos ne diuturna q̄dem pœnitētia liberare potuit. Sed et natura ipsa, parens rer̄ humanar̄, illisq. veluti domina p̄posita præsēti deo nō minus assurgit, quā ipi à rebus humanis assurgatur.

Quamobrē cum Deus è cælo descendere velle sig̃casset, et veluti hō per terras cum suo populo iter arripere, flumina rapidissima retrorsū sunt versa, montes exultauerūt sicut agni ouium, et colles tripudiarūt sicut arietes, et, nunc montes se demiserūt ad altitudinem colliū, nunc colles se erexerūt ad montiū sublimitatē, nunc valles collib̄ montibusue se adæquarunt, vt plana et facilis esset via cogente natura, q̄ p̄sentiæ mattis Dei se submittebat peregrinādi Deo. Hæc nos docet natura, hæc dictat rō, ad hæc noscenda nos impellit id, quo nescimus esse nos hōes. Hæc ab exp̄lis historiar̄ et illustrant̄ et rapiunt̄ pro legibus, ne sine cā illa aliquando euenisse q̄squam existimare posset, hæc possit vniuersitatis ordo.

Diuina cūr humanis similitudinibus miscent̄.

Verū postq̄m Deus sua ab hōibus, vt intelligerer̄, tractari voluit, et assurgere hōem iussit, et se demittere est dignatus, vt æqualitas q̄dam exsurgere inter hōem exaltatū et Deū veluti humiliatū viderer̄, et consociatio diuinor̄ cū humanis exoriretur, vt hō per humana diuina imbiberet, et in animū recipere posset, fieretq. quadamtenus ex hōe, Deus. Quis enī vnquā vidit hōem debilis visus ipsū solis iubar conspicientē propius admotū potuisse? Nonne cogit̄ ille aut perdere visū, si oculos aperire coner̄, aut semp̄ tenere clausos oculos quoad solis splendor illustrat oīa? In tenebris tū, receptus ille lucidus solis aspectus aliqua rōne à quouiscunq. debiliū oculor̄ hōe conspici posset, q. lux cū tenebris commixta à visū sine difficultate admittatur, cum tenebræ, q̄bus assueta est in solitū debilis visus hospūm recipiunt̄.

Hinc videmus Sanctos et familiares Deo hōes, nō abstinuisse ab hoc crimine, quod q̄dem crimen esset, si naturā magr̄am secuti fuissent illi hōes. Nam Deus, q̄ ita voluit, vt hōes ad intelligentiā diuinar̄ rerū erigerent̄, effecit, vt quod alioq. sua sponte ad piacula transire debuisset, inter virtutes numerarer̄. Non abstinuerūt ergo illi hōes ab hoc, natura sua, piaculo dignaōne aut̄ Dei opere virtutis resq. humanas interposuerūt, ita volente Deo, diuinis, vnamq. massā ex vtrisq. fecerūt vt hōibus prodessent, q̄ diuinas res nisi vestitas indumento humano cernere nō poterant. Vnde, quamuis oēs illi dicant: vidimus visiones: attā cum Deus dicat p̄ manus p̄phetar̄ meorū

dedi si-

dedi similitudines, intelligimus Deū, & nō hoem, illa visa, q̄ formas se viderunt hoēs, illis similitudinibus, q̄ continere & referre audientibus & videntibus possent, diuina illa q̄ signari hoībus volebat Deus. Neq. hic mī est sermo de his, q̄ vnus vidit, & alius visa explicuit, neq. de illis, q̄ ita visa sunt, vt visor rō rerū humanār iudicarēt esse suscepta cura: sed de illis, q̄ videnr arcanas Dei deliberationes, & abstrusa consilia, in qbus nullus admitti solet hō explicare. Nam quod pistor, quod pincerna, quod pharao aūq quod Belsasar oculis vidit, minus est, quā quod Ioseph & Daniel, q̄ alij viderunt sunt ipsi interpretati, neutrū tñ, aut illud magnū est, aut hoc piaculum. Quod si & hic maius est, quā ibi deus, & in neutro est crimen, & honore ornabit ille, & crimine carere dicendus est, q̄ quod vidit ipse & alijs, vt docerent, est interpretatus: Haec usu venire solere videnr & ad humanār rer curā, quia qd fieri oporteat, qd cuius sit cā, qd cui obsistere, & illud reprimere possit significatur pertinere. Nostra maiora ampliora augustiora sunt de qbus loquimur, hoc est, soli Deo nota, & a solo Deo concepta & nata, ad q̄ mens pertingere somnians vigilans posset hō, si a Deo nō erigerer, vt illa & capere, & intelligere posset suis formis & figuris, quas formas & figuras, q̄ in hoīs mente, cui haec patefiunt, sunt explicata & assimilata, hoībus alijs depingi & deliniri valerent. Illa facit Deus, q̄ hō facere nō auderet, haec ponit hō, q̄ nō intelligerer ab hoē, si Deus p se illa ponere sua lingua voluisset. Talia sunt illa, Non ab vno visa, & ab alio exposita, nō de rer humanār statu, q̄ vidit, idē sūt exposuisse narratur, sed de rebus altissimis & supremis & ad solū Deum pertinentibus: Eo, inqt, anno, quo Rex Osias est mortuus, vidi Dōm sedentē sup soliū excelsū & erectū, & fimbriae eius templum replebant, & seraphim stabant sup solij basim, eranq. vtrisq. sex alae, duabus qsq. a sua parte aut dextra aut sinistra, tegebat qsq. faciem suā, & duabus operiebant pedes suos, vt ita & ipsi & solium in quo sedebat Iehouah videri oculis spectantiū nō posset, atq. duabus volabat, ferens huc illuc ad nutū Dei solium eius, quo ipse iubebat. Cantus aut edebar alternatus, ab vno hinc, & ab altero inde, & dicebar: Sanctus Sanctus sanctus est Iehouah potentissimus & sacerrimus, cuius gloria est tota, terra plena. & cum haec canerent, commota sunt superliminaria templi postibus incumbentia a voce vocantis me & dicentis: quem mittam & qs ibit ad hunc populū pro nobis? Et ego tum dixi: Ecce ego mitte me. Qua Deus apud se decernebat, dicit iste Vates, se vidisse Deum in templo sgt deliberante, in ea parte templi, vbi erat arca, & Deus a populo adorabar & vidisse se dicit id, quod videri nō poterat. Iehouā sgt in Solio excelso sedente. Verū cū hoc solium, esset intra templū, necesse est vt altitudine superaret templo, cum vero faciem eius q̄ in solio sedebat videre nō posset, quod tegerer ab alis seraphimis, eum tñ dicit se nouisse, fuisse Iehouā, q̄ ad se loqueret, q̄ solium occupabat: vel a loco, quod arca esset sedes Dei, & in templo nullū Deus (præter se in solio

arcana Dei dam cur fictis similitudinibus patefiunt. sua

Iob. 1. 6.

Esa 6.

3 Reg. 22. 17.

in solio suo sedere permitteret cum esset Deus deor: vel ab horrore quē sentiebat ex ꝓsentia et voce viui Dei, cum alij dij essēt mortui, et sine vita et voce: siue à cura populi Israëlitici q̄ nō erat sub tutela alior deor, quam vnius veri Dei: siue à multitudine circumstantis soliū exercitus parata ad obsequendū illi q̄ in solio sedebat, cū alij dij nō, nisi imaginario exercitu superbirent. Ita Esaias Deum inuisū dicit se vidisse viuens in terra, Deum quē cælū et terra capere nō pōt narrat, conclusū fuisse quatuor templi parietibus, Deū sedisse dicit, q̄ nunq̄ aut stetit aut sedit aut accubuit, et Deū se audiuisse disserit, cuius vocem nunquā terra audiuit quin contremuerit, et Dei consilio se interfuisse dicit, et suā sententiā rogatus protulisse, cum sciret Deū nullius egere consilio. Sed q̄do ille tantā molē diuini consilij, tanquā à Iehouah pronunciari narrare potuisset populo cuia intererat scire, nisi illam à Deo esse, certissima demonstratione intellexisset? q̄do aut certissima et firmissima illa demonstratio esse potuisset q̄ nō à notis et perspectis ab eo, q̄ audacissime et animosissime alijs nunciare debebat, incederet, et ab initijs ad summas progrederer: sed per alta quædam ardua et inaccessa hoī prouoluerer et deflueret? Hanc obrē igr Deus, fictis et excogitatis quas mens hoīs capere poterat, similitudinibus, sua arcana consilia hoī patefacere voluit, vt hō, q̄d Deus desideraret melius, et nō quod Deus dignus esset q̄ ita describerer, intelligeretur.

arcana Dei cur fictis similitudinibus patefiūt

Tale est illud quod scriptū alibi est: Quadam, inq̄t, die, venerūt filij Dei, vt starent corā Dño, venit aut et Sathan in mediū eor vt corā Dño staret, et dixit ei Dñs vnde venis? vidistine seruū meū Iobū sanctū et innocentē? Et ille, perlustraui, inq̄t, terrā, et eam sū peruagatus, Iobū q̄o vidi et sanctū esse confiteor, sed nō ob aliā cām hoc illi studiū, vt sanctē viuat placere scias, nisi quod videat sancte viuendo succedere illi oīa felr. Hæc ad hunc et sequentem modū sunt scripta, q̄ si scripta, suis cū circumstantijs et deliberationibus et sententiar petitionibus humano more nō essent, q̄do ab hoē intelligi posset nihil accidisse Iobo, quod Deus, bene re consulta et examinata, ad specimē dandū, quantus esset Iobus, et quod amaret Deū, cum sciret amabilem rem esse Deū, et nō ꝓpter beneficia q̄ recepisset à Deo accidere in Iobū annuisset et permisisset? Quis vnquā ausus fuisset dicere Sathanā interesse consilijs diuinis et sententiā suā dicere, cū Deus nec sanctor nec immundor spirituū consilio opus habeat, nisi Deus his similitudinibus, quas extare voluit, allicere hoēs voluisset, ad intelligendū quo ordine et qua ratione cuncta curaret?

Iob. 1. 6.

Esa. 6. 1

Cum his quadrat illud, quod tempore q̄dem aut est omniū primū aut mediū: Vidi, inq̄t, vniuersos Israëlitas dispersos in montibus quasi oues, q̄ nō hēnt pastorē. Dixitq̄ Dñs: nō hēnt illi Dōm. Reuertar igr, postq̄ nō hēnt Dm, vnusq̄sq̄ ad suā domū in pace. Et q̄dem ista, fugati et palantis exercitus sine duce descriptio videri pōt, ideoq̄ ad res humanas trahenda: verū enimuero q̄d narratio sequens nisi explicatio est multoties nūciati per ꝓphetas diuini decreti? Vidi, inq̄t, mox iste ipse, Dm sedentē sup solium suū, et cunctus exercitus cælor stabat iuxta eū, ad dexterā eius, et ad sinistrā eius, et dixit Dñs: q̄s persuadebit Achabo vt q̄scendat, et cadat et moueat bellū, et in bello moriar? Et consultatū est varijs sentētijs, Egressus aut q̄dam sp̄rs dixit: Ego egrediar, et ero sp̄rs mendax in eor ore, quor consilio cuncta gerit Achabus, et illi persuadebo et proficiscer in bellū, et huius consiliū laudauit Iehouah. Nouimus q̄dem his narrationib

3 Reg. 22. 17.

monē

monentibus, qdo Deus ꝯ puniat malos ꝯ affligat suos per ministeriũ malor spiritũ: sed nullus est tam temerarius scriptor, q auderet inter consulto: res Dei aliqua creaturam mumerare, et si admittenda consuisset aliquam, vt malos spũs consilio Dei adsistere diceret, ꝯ eos nõ solũ de suffragio ꝯ dicta sentia laudare: verũ ẽt quod præ cæteris prudentius consuluissent affirmare tentaret. Sed ista sunt vt dictũ est, Dei permissa sanctis scriptoribus iura, vt divina humanis similitudimibus miscere valeant, vt salus hoi conciliari queat ceu vmi studiis studere Deus commemoratur. At enim si alio tempore hoc ce ro maxime si adesset Elias Esaias Heremias Micheas ꝯ alij sancti ꝯ celeber rimi Vates, necessariũ sibi ducerent, Deũ Verũ in varias formas transforma di, ꝯ in diuersas similitudines commutandi, vt populus tandẽ aliquãdo post va rios disputationũ anfractus ꝯ disceptationũ Meandros, intelligere posset quotus esset Deus, postquã qs ꝯ qualis esset ab oibus videretur sciri ꝯ intelligi. Cum em hões Euangelium iamdudu corrosũ a blattis ꝯ tineis, accepissent in manus, ꝯ alios populos leuare falsa doctrina qua onerati fuerãt ad illũ dẽ ꝯ repurgare, veluti Augiæ stabula, ꝯ illos, noua ꝯ repastinato ꝯ emundato humanar cogitationũ commentis, Euangelio, doctrinã imbuere ꝯ docere cepisse velle viderentur, quamuis alijs alij felicius operi incubuisse successus compro: baret: oẽs tñ, quantũ ad ea, q̃ publice docerent, fœda illa ꝯ insana cogitatio: nẽ, de vno ꝯ trino, vno Deo vero, qua Roma ferro ꝯ igni tuebar deponere nolle constituerunt. Quod si qs examinat diligentius oia, ꝯ res rebus confert, nihil cla- rius eminere, nihil magis necessariũ ponni, nihil nervosius disputari, nihil nume rosioribus sententijs suaderi in sacris bibljs comperiet, qua Vnũ esse Deũ, nõ solũ natura q̃ multiplicari nequit, verũ ẽt individuo, quo vno contenta est divina na tura. Quot em sacra dicta, Iesu esse Christum, Gentes esse in gratiam receptas a Deo, Dei aterna prædestinatione, in Ecclesia esse peccatorũ venia, in hoc esse nunc seruũ, nunc liberũ arbitriũ, ꝯ alia q̃ disputant, ꝯ pro quor tutela exilia vmu la ꝯ mortes ferunt hões, demonstrant ꝯ pronunciant? decem, viginti, centum, vltra progredi quũ poteris? Et vnũ tñ dictu satis esset, cum veritas Dei est nõ in numero, sed in Dei verbo, in quo qcqd scriptũ est, Dei verbũ est. Nunc ista oia cum oibus sententijs, q̃ pro istis suadendis sunt scripta, confer cũ hoc vno, de v no Deo, argnto, pro hoc vno, plura, clariora, ponderosiora, opportuniora, qua pro il lis oibus simul, in verbo Dei innumeris testimonia. Et prodigij vicem habet vt in peccato discutiẽdo toe viderint isti Euangelij reformatores, quot scripserũt, ꝯ vnũ Deũ natura ꝯ individuo ꝯ dictũ a corpore ꝯ ab vmbra sacrorũ bibl lior, minꝰ cernere oculis, palpare manibus, auribus audire loquentẽ potuerint. Et qdem nõ libere proferemus quod verbum Dei docet oes? Cui vnqua contigit salus, qui plures nuro Deos coleret? Et vbi legit, illis salutẽ non contigisse, q ea nescirent, q̃ ab istis messe peccato narram? Sed neq; in pntia qstio est de Dei ignoratione: sed de scia, quotusnam sit Deus nuro, vnus, an plures. Male ego esse hoẽm sine vllo Deo quam cum tribus dijs, nõ quod illud sit bonũ, sed quam am hinc maior soluit multa. Perlustremus sacras historias, inueniemus plus pœnar dedisse hões plures colentes deos, quã q̃ nullũ, vtrumq; tñ malũ est, ꝯ mu su mimini, ꝯ ob id se nobis patefecit, vt intelligeremus neq; nullũ esse Deũ neq; plures vno. Quamuis a Paulo Ephesij, q̃ plures nuro colerent Deos, nullum habuisse Deũ sint dicti, nõ minus qua hi apud quos missi sunt dij, nullũ habere Deũ dici soleant. Et hæc qdem hoi ab hoe ferenda esse viderent, q̃ Deus alioqui æquo ãio munꝰ ferre voluit, nisi res ad ferrũ ꝯ ignẽ esset deducta, et nisi Deus ab his q̃ios excitat aliud requireret ꝯ postularet. Nam satis

erat

divina cum humanis miscerí. p. 459.
scopus & cipitius sacrorũ bibliorũ
Luc. 12. 51.
cur mala, aut per ministros sentẽtiam Dei mittam
divina cum humanis miscerí. p. 462.
mulierem Deorũ cum qua noxiam

erat Eliæ id vnũ colere Numen, quod numen esse nouerat, quid sua interesse poterat, si Samaria plures coleret Deos? Sed is Deus, q sibi ꝑprios honores detrahi, & aut alijs dari dees, aut cum alijs q facta sunt ab hominibus, deitatis vnius indiuidua cõcare indignissimle & iniquissime ferre solet ipse, nunc obscurissimos, nunc clarissimos hões, & eos reddat Elias, aut Eliæ socios, vt honores, q ẽi, ab alijs detracti, ꝓpio suo integri reseruẽtur, & ipsi soli vni indiuiduo diuinitus, quod ꝑis nõe compellare solet referant accepti. Finẽ videre est, & plane operæpretiũ est videre Eliam, nudũ, exterrem, solum relictum, fame, frigore, æstu enectũ, omnis armis se tuente, inermi verbo Dei, contra ferrũ & ignes, contra opes, & vires, contra immẽsam multitudinẽ doctor & indoctor, ille silere nõ ꝓt, quoniã illi nõ est integrũ silere, vi continere se nõ valent, quin irruant in proloqui tentantem. Dei vnius est, aut permittere vt ille sileat & quiescat, & nõ loquar, vbi nullus est q audiat, aut ab his tollere vires & arma vt, etsi velint nocere, nequeant. Hoc aũt facere cũ Deus nolit, vt aut ille saluti & quieti silendo & fuga in peregrinas terras in Sydonẽ in Ægyptũ in Babylonẽ sibi consulendo fruat, aut isti intra verbor & disceptationũ terminos se contineant, & ne vltra hos ad arma capienda ꝓcedant, omnis sua tutela proruat, edunt hæ, quas videmus & experimur carnificinæ, vt ibi sit mãcellũ mactandis ꝓbis destinatũ, vbi Elias cum suis tutũ hospitium habere deberet receptaculũ. Iniquissimũ aũt omniũ malorũ videri esse, iudicium cõe hominũ, quo sanctissimi viri, q silere nequeunt, ꝙm Deus illos silere nõ patitur premunt. Existimant tẽ ferrũ quo necant, & bellum quo petũnt ipsi attulisse in mundum, & in manus dedisse hominũ, vt hões haberent, quo eos peterent & trucidarent. Gladium, inquit, & ignẽ veni vt in terram iacerem, & spargerem, vnde necessariũ est vt sequant mala. Sed quis est illo correptus ignis, & illo occisus ferro? Non alius qua is, q illa in terrã intulit, vt ab his occiderer, ꝙs illa dedit in manus. Quamobrem qd aliud hic sentiendũ esse deliberari ꝓt, nisi Deũ vna cũ hoĩbus, quos sanctos esse & dignos æterna vita, nõ alijs licet, qua posteris sui honoris vindicibus & assertoribus mittere & cæs, odior, verũ sẽt suum ad quod mucianduꝫ illos mittit, & ferrũ dare, quo illi trucidentur in manus ab his, quos ipse odit, vt damnationis æternæ metas attingant quam celerrime. In hac rẽ inꝑata, perturbatione, cum illi impugnant veritatẽ, q propugnare deberent, & ꝙbus propugnantibus facilis ratio iniri posset, vt ab oĩbus christianis veritas Dei, pro Dei veritate agnosceretur imbiberet colerẽ, quis pro indignitate rei nõ cõfunderet diuina cũ humanis, & Deũ ipsũ cui vni student gratificari, suo quodq. sensu, q sunt, quæ fuerunt, q erunt, oia transformaret, quoad, licet ad ꝓbabilitatem hominũ in varias formas? imaginandũ plane est & fingendum vt possis, posita mihi imaginando & fingendo, videris prodesse nõ posse, & quod velis nõ posse, aut ipse dicere, aut ab alijs intelligi. Eadẽm illi duo, cum alius qda in huius vnius Dei sãctã indiuiduã tractatione ꝑiclitaretur de vita, nec locũ tutũ sibi fore aliquem æstimaret dixisset: relictus sum ego solus, & quærunt ãiam meã, sedentẽ in solio Deũ viderunt, & deliberantem audierunt. Omnis qdẽ illud: quis decipiet Achabum vt pereat, q sẽt multitudinẽ deor sãm indiuidua coleret, & vnum in indiuiduo Deũ colentes

scopus & ciptius sa crõ bibliõ

Luc. 12. 51.

Iux mala per mimistros mittantur

diuina cum humanis miscẽtur. 462.

ego multorũ Deor cultus quã noxius.

3 Reg.

tes occideret: Alter vero, hoc: quem mittam, qs nobis ibit vt cæcos esse nēpe nunciaret populos surdos et insensibiles, quidē patriū vnū in indiuiduo nō cernerent, et nō præsentē sentirent, sed deos ægyptios et babylonios nūro multos perquirerent et inuentos complecterenr, accommoda plane seculo illi delineata similitudine demonstrantes legentibus cā quam merentur argtm et quam intelligi a populo cupiebant. Nostra tempora aliud quærunt, cum et satis sit missū hominū, q ad mortē vsq. nunciarent, et satis cæcitatis esse in auditorijs intelligar. cum in Euangelio Euangeliū quærar, et desiderar a nuncio Euangelio vbi sit Euangeliū intelligar, sicut illi cæcitatis et surditatis accusati sunt ab Aplis, q de chro quærebant, vbi esset chrs, et cū et ille diceret: Ego sum chrs, et alij de illo testificarenr, qui ille esset chrs et illi refragabanr dicentes: tu de te ipso testimoniū phibes, testimoniū tuū verum nō est, et istis se opponebant dicentes: dæmoniū habetis, ignari estis legis nunqd ex principibus hoc credit? quam igr formā et imaginē, sdm quā repræsentari Deū nostro seculo cupiunt, ambiunt, flagitant, contendunt, cælū terra maria montes colles valles antra flumina fontes lacus stagna arbores marmora, et qdqd est aut sensus aut rōnis quod cæli ambitus contineat, et terra sustentet aut in mari degat eam aptā et accommodā nō iudicare nō est nostrū q similitudinibus illis oportere vti scimus q maxime faciunt ad populi captū et intelligentiam. Tales aut pleraq. oēs sunt q cum desiderio populi quadrant et exæquanr, parit enim desideriū auiditatē, auiditas aut totū id haurit et in medullas traijcit, quod cū illo cui inhiat est apta insinuatiōe est coniunctum, et copulatum. Vt aut hoc fiat, suadent sanguines istiō vnius indiuidui diuini, qui solus pr Deus dr cā, occisor, cineres combustorū, cadauera aut crucifixor, aut aquis suffocator, membra discerpta equor caudis et pilis, ad ostentationē victoriæ et incuciendū alijs metum præfixa et turriū excelsar, cacuminibus pendentia, vincula multor, exilia innumeror nuditas et mendicitas nō paucor calamitates et infortunia nō semel ingruentia nonnullor. Quamuis aut veritas dicat, Mundum nunquā fuisse dignū talibus viris, q in mundo nati a Deo, sunt veluti indigni mundo, et dignissimi cælo, ex mundo exemti: attan mendaciū nō desinit vociferari, indignos esse huiusmodi, qui viuere diu in mundo debeant. Hor igr vociferationibus ad soliū Dei a 24 senatoribus multum diuq. propositis et naturæ desiderio, q se madefieri innocentū sanguine ferebat indignissime et cæli frequenti fuga, quod huiusmodi spectacula auersarer, motus ego omniū bonorum votis satisfacere, et hanc veluti postremā huius argnti buccinā apertis et signantibus sonis inflare, Deumq. mihi et cælestes incolas ad modulos meos cōformare et imaginari, patier aut hoc fieri is q videt oīa et scit quo animo hæc fiant. Impellor aut vt ita faciā, qm sæpe accidit vt sit væ nō annuncianti id, quod intelligit alijs prodesse posse. Materia aut talis ē vt in ea dare formas, et spes diuinis rebus nō sit abradere a sanctis quātumuis minimā sanctitatem, cum sancta inter sancta nō solū semp sancta conseruenr, ver et suā sanctitudinē aspergant, nō sanctis rebus si contingeret vt res nō sanctæ prodesse posse viderenr sanctis rebus, et ob eā cām illis insinuari oportere operæpreciū fore iudicaretur.

Patrotheos igr cælū ppriā suæ quietis et consuetā sedem incolebat, et infinita vt infinita est suor ministror omniū inuisibiliū et corporator multitudine circumcingebar. Ipse medius in suo solio sedens spectandus et beans oēs se spectantes, solijs assidere suos senatores iusserat. Iesu ad dexterā suam posito. Hic ordinarius erat consessus, neq. patrotheos vnquā deerat, sed certis

Mala quibus afficiuntur pij.

Senatus cælestis de rebus mortalium consultans

Oratio 24 senior.

propō scripti

Oratio Iesu chri

consessu cælestium

SCHOLASTICA

certis horis consessus huiusmodi videbar̄ indictus, vt nō de se alius in alium dicerent cælicolæ, cum omniū esset vna voluntas, vnū desideriū, pax summa, sine indigentia, sine metu, sine spe, sine gaudio, sine tristicia, sine fame sine siti, sine lacrymis, sine mærore, et omniū esset æquabilis et continuata, ex summa felicitatis nunquā perdendæ aut minuendæ solida et firma possessione, exultatio et vita suauis concors et amæna; sed de terrā colētibus, aliqd, vt occasio ferebat, pertractarer̄. Concuciebar̄ aut̄ cælū, et immoto Deo, suo tremore sigcationes dabat, aliquid serij, quod celerē requireret deliberationē, à mortalibus peti, cæca qo cæli spiracula sursū versus ad sedem Dei, susurros edebant incerta insuetis loco notioris. Tanto aut̄ impetu protrudebanr̄, vt radios solares diceres, si in hoc orbo fuisses, et per specularia, si quando rimula occurrit, pænetrare in ædes solis cū aëre vires videres, alij fumos odoratos appellabant, et ita plane fit, cum igni copioso ingesto fumus exitū, cum nō liber datur, quærit, et per foraminosa loca exit veluti linea in directū protensa liber, tum perstrepere cœlites, q qd esset intelligebant, et tot annor̄ diurnas nocturnas stato semp tempore prout mortalium caussis tempus erat addictū, et diuturnas querelas indigne ferre. Innuere igr̄ alij q longius, alijs q proprius stabant ceperūt, et murmuratq. susurri vndiq. coorti, oīa puadere, male sȝt geri cum mortalibus, q cælestes essent recepturi sedes ab his, q ad orcum approperarēt. Datum igr̄ est negotiū senatoribus 24, q proxime Deo assidebant, suis qsq. in solijs, cum illorum vnus habita occasione, cum assurrexisset, et surgendo sigcasset se aliqd habere quod diceret, et Deus annuisset, vt qcqd vellet diceret, in hunc modū est exorsus sermonē:

Senatus cælestis de rebus mortalium consultans

Altissime Deus et Pater cum noster tum mortaliū omniū q te norūt colunt et obseruant, infra nos curricula annor̄ et seculor̄ multa transacta sunt, et ab initio illor̄ ad hunc vsq. diem vnus tenor est clamoris et precis petentiū salutem, tuos, quos veluti vasa selecta deposuisti tibi, ad quoduis opus honestū, arduū, difficile, necessariū, affligunt, vinciunt, occidunt, hi, q tui esse vellent voluntate, sicut sunt natura, si possent, facile aut̄ possent si tu id esse velles et velle constitueres, quod ipsi dicunt, te et esse et velle. Nam tu Vnus nobis testibus, q te cernimus et adoramus, es, nihilq. vis qd tuā voluntatē dedeceat. Ipsi te trinū esse volunt, duosq. socios tibi coniungunt, neq. te solū, nisi alij duo socij tibi coniunganr̄, adorandū esse dicūt affirmantq.:; sanctor̄ viror̄ neces acceptissimū esse tibi sacrificiū, et beneplacentē victimā, illi aut̄ quor̄ clamores in æternitate à centenis et millenis vlterioribusq. secularibus cursibus, audire nō desinis, et quod te vnū esse asserunt cedunr̄, et isti cædere nō desistunt, quod illos cædendo tuā se grām demereri existimant, . Petunt igr̄ vt illis succurras, et aut ad nos vtpote pres nostros transferas, aut istor̄ vires enerues, ne illis porro nocere valeant. Dixerat ille, cui peroranti annuit et assessor̄ senatus, et circumflua frequentium ministror̄ turba, omniūq. oculi ad vnū Iesū dirigebanr̄, vt summā petitionis pro sui regni ciuibus complecterer̄ et exponeret. Tum Ille, audiui sæpe ex hoc loco, spr̄u scto referente et disserente, qd fieret, et pro meis te Deū patrem rogare et solicitare nō destiti, quamuis scirem et tuū amorē, quo complecteris meos, q aliud nō sunt quā tui, nō admittere preces, et te constitutā habere apud te momenta consilior̄ tuor̄, incognita alijs, qbus decreuisti pios liberare, et impios perdere, hoc expertus narraui mortalibus, cū apud mortales mortalis viuerē, te nō pmissurū vnquā, vt impior̄ vita et vires eo producerenr̄ diutius, vt electionere malor̄ pressi cedere malis deberent

oratio 24 senior.

propō scripti

Oratio Iesu chri

consessus cælestium

scis tu.

scis tu decurtare & vitas & vires mortaliu, qui vtrog. dono ad piorum exitu abutum, Rogo aut vt succurras meis, no auferendo eos a mundo cum huius rei sit futurum commodu tempus, quod tu constituisti propul. sando ab illis & malos & mala, erit tempus olim cum cumulis omnior declarabis quam tibi sint grati. In psentia hoc psta vt in mundo viuentes sua vita & sermonibus glorificent te Deu prm seculor omniu oris sanctitis & vere quietis autorem. Ita ille. Excepta aut hac oro fuit omniu audientiu laticia, & illi in qbus gaudij & hilaritatis vis augeri & minui nequit, tum magis laeti & hilares videbant videri. Quonia aut ppetua experientia sciebat, nihil vnqua inter calites petisse Iesu quod no impetrasset, nihil vnqua a spu Scto fuisse expositu in beneficium populi Dei quod fuerit auersatus Deus, nihil aliquando calites desiderasse, quod no fuerit statim repraesentatu a Deo, cum iste preces, coem omniu calicolar Iesu & ppris beati in pignus dati populo Dei, sentiu & consoniu desiderium viderer exponere, quid prominciaturus esset patrotheos scire vniuersi aspiuebant. Post interiectam mora & silentiu a suspensis aurib. Cbitum, pco vnis ex mandato patrothei eminciat, videri patrotheo mortalibus congressu gralem vniuersis concedi oportere, in quo qsq. libere dissereret, vnde patrotheu no vnu esse Deu, vnde patrotheum no solu esse Deum, sed secu alios duos here deos, habuissent, collegissent, percepissent. Congressui praepositu iri Iosiam quem patrotheos elegisset. Interea calites rescire studerent ab his, q a mortalibus ad supernas aut infernas sedes, ad felicitates aut calamitates aternas transierant. Vnde occasio dissensionu & irarum inter mortales, qui autores necis inferendae implacabiles fuissent, qui conciatores, patrotheum curaturu, ne, cum hac fiunt, aliquid detrimenti pior collegia capiant ex re praesenti, posthac consiliu susceptu iri. His dictis contremiscere caelum capit, & in terra tonitrua & fulgura demitti, totaq. moueri tellus. Ita dimisso senatu susceptu negotiu ab his qbus erat demandatu, fuit. Ad hunc modu alij supernas, alij infernas regiones perlustrabant, quasituri cas, quasob causas mortalium alij in alios patrothei gra saeuirent. Fuerunt et alij qui in terras delapsi, quid facto opus esset Iosiam erant monituri.

In superis scribus recentis crudelitis multa exempla sanctor viror exhibebatur, sed mixta ex multis caussis, no solu sit ob patrotheum, quod essent vnicus Deus, assertu, ver et opalia qdam, q in Euangelijs contineri dicerentur vetusta et ex auor memoria plura extabant, & q vnius patrothei nomen pseferebant, q liberius illi & animosius, q sciebant de patrotheo, quod solus esset Deus exponere no desinerent, vt q ab vno patrotheo, sub cuius cultu fuerant nati & nutriti, retraherem, & ad tres ex personar nuro deos colendos vi ferri & ignis adigerent. Nam recentiu hoibus sub trimo Deo institutis & educatis ardu opus & religiosu esse videbat, patrotheu asserere solu esse Deu, q no solus, sed cu duobus alijs ad illu usq. diem cultus pro Deo fuisset. Et ideo rarior erat exemplor copia, eor sit, q voluissent patrotheu solum esse Deu asserendo, mortem occumbere. Inuentus tu est inter alios Vilielmus a pera Apulus honestus & ingeniis adolescens Vilielmus Apulus cuius rogum spectauit Roma. Hic instar omniu visus est esse, & ex omnis istius aliorum ca qualis esset inclarescere posse. Interrogatus ergo Vilielmus de necessibi illata, & postulatus vt mortis suae cas exponeret caelicolis, ita dicere coepit: Natus ego sum in agro Apulo, claro apud mortales gre, sed q lucem aliis petere contendebam, & fuit vir q me post varios vitae meae anfractus vtrag. citrag. aetas ed latus

Mar. 12. Matt. 22. Luc. 18. — Ioa. 10. 34. Ps. 82. 6. — Deum esse quot mortales dicunt. — Congressus mortalium generalis

et latas ãi mei cogitationes, ad vnius Euangelici scripti accuratã lectio:
nẽ, et intentã ãi mei in eo fixionẽ compulit inde maiorẽ me fructũ captu:
rũ, quã ex oĩbus, q impressi prælis extarent libellis, monens. Huius con:
silio persuasus accepi Euangelia, et cum ad locũ venissẽ, vbi Iesus hic
chrs, quẽ video patrotheo assidere monet, legis patrothei primũ mãdatũ
in quo consisteret vita æterna esse, nosse Vnũ esse Deũ, et ꝑter eũ ali:
Mar. 12. Matt. 22. Luc. 18. ium nõ esse Deũ, istumq. Vnũ Deũ ꝑter quẽ nullus alius esset Deus
esse ex toto corde diligendũ, et se esse filiũ Dei, sicuti illi ad quos sermo
Ioa. 10. 34. Ps. 82. 6. Dei esset factus fuissent filij excelsi, hoc est dei et dij, cæpi cogitare et
ex his q̃ mihi contigerunt videor recte cogitasse, esse sz̃t quendã Deum
præter quẽ nullus esset alius Deus, et esse quendã Deũ, præter quẽ mul:
ti alij essent dij. Talis aut esset ille vnus Deus, qualr negarer alium
Deum esse quot mo: dicar. quempiã esse Deũ, et qualr nõ affirmarer, et sermonẽ esse deum, et ꝑ:
ter sermonẽ esse alios, q dij dicerenr. Hoc aut cogitans et disceptans
mecũ dicere volebam in verbis chri illis Vnus est Deus, sermonẽ esse
de indiuiduis et nõ de naturis deor, affirmariq. vnũ esse Dei indiui:
duũ, et ꝑter illud vnũ indiuiduũ Dei, nullũ aliud esse indiuiduũ quod
deus esset. Quamenĩ grauia fuissent verba si ita explicari valuissẽt
Vnus est deus, hoc est, vna natura est Dei, et ꝑter hanc nulla alia
natura est, q̃ Dei esse natura dici possit, hanc igr naturã Dei dilige
et cole: nihil enĩ colere iubemur, nisi indiuidua aut Dei aut hoĩs. Et
exceptiones, præter, extra, excepto, et verba, alius, quis, vnus, semper
ad indiuidua referri videbam, vnde colligebam, et veluti fax q̃dã lucere
mihi in vocula VNVS videbar, vnius et naturæ et indiuidui Deum
quem amandũ et colendũ esse dixerat Iesus, natura esse vnũ et indiuiduo,
necesse esse. Ex hoc veniebam ad illud alterũ, in quo ita aliqs dicebar
esse Deus, vt essent et alij, q præter eũ dicerenr dij esse, hi et dij et filij
Dei et filij excelsi dicunr, et in his Dei nomẽ et singularẽ et pluralem hẽt
numerũ, cum ille Deus, cuius isti filij esse dicunr, neq. filius sit Dei alicuius
cũ præter illũ nullus alius sit Deus, neq. filios hẽat, q secũ vnã naturã
habeant veri dei, vt dici possint verus esse deus. Nam pluralẽ nõ ad:
mittebat numerũ cum solus esset Deus. Tertiũ aut q̃ddam mi ãio occur:
rebat, cum legerẽ deor genus, cui in ꝓpheticis et Euangelicis scriptis expro:
brarer inscitia, et omniũ rerũ ignoratio, cæcũ, surdum, impotens, nullum
cognominatũ, et ita nullo duce alio, quã facula illa, quã dixi, distinguebã
Deũ Verũ patrotheũ à filijs Dei, q verus Deus non erant, et deos istos q
cælũ et terrã nõ condidissent, neq. futura prouiderent, præsentia nesci:
rent, præteritor nõ recordarenr, à filijs Dei, q nullis donis carerent, q̃ conue:
nire possent hoĩ, cum tñ dij nominarenr. Cum aut hac noticia ex lectio:
ne imbuissem animũ, cõicare alijs volui, et fui accusatus, captus, vinctus,
et viuus exustus, fui aut magis obfirmatus, in ea, quam concepera, opinio:
ne, cũ ante mortem meã, ꝑ quadraginta dies, q sunt vicarij duar monitio:
nũ, qbus monẽdos esse hæreticos, iussit in suis Eplis iste, quẽ hic præsẽtẽ
Vilielmus Apulus video Paulus, Curasset Iudex vt ad me monachi aduentarent, et me ratio:
nibus aliquibus inuictis à mea me opinione dimouerent. Hi enĩ cũ ad me
ingressi in carcerẽ fuissent, prius me execrari cæperũt, quod Iesũ Dm meũ
suis honoribus spoliare auderem, deinde ad rationes venerunt, Quod
Abrahamus tres viros vidisset, et vnũ ex tribus adorasset: q̃d
Elohim pluralis esset nũri, q creasse cælũ et terrã diceretur: quod
tres

tres esse dicerem̄ in cælo, q̄ vnū essent, et testarem̄ Iesū ēē chr̄m.
Fuerunt et alij q̄ tria se videre in sole, in faculis, in aīa, in subligaculis, in
gallo q̄ formidine perculso retro cecinit. Hic risit Petrus, aderat em̄, et se
mirari dicebat quod ter cecinisse gallū, et nō vnū fuisse gallū illi notas:
sent, et subligaria illi proposuissent et nō indusia, q̄ quatuor togas, q̄ duo,
caligas q̄ vnū haberent foramen. Stulticiā seculi abominari alij ceperūt
q̄ in re tam graui futilibus arg̃tionibus ad mendacia ducerem̄, cum in rebꝰ
minus grauibus superiora secula miraculis et ostentis à Vatibus seduci ad
veritatem nō sint passa, sed et hoc, sicut et illud, dicebant esse irati ho:
minibus patrothei signū, cum eodem tenderet, et q̄ fugeret veritatē et q̄ men:
daciū sequeretur. Tum Vilielmus cum ad se iterum vidisset omnium esse
ora conuersa, hæc inualida arg̃nta cum egre incederent, suadere tñ vide:
bam̄, verū esse id quod ego ex sacra lectione collegeram, Vnū sz̄t esse
natura et indiuiduo Deum, quare perseueraui patrotheū pro solo et
vero Deo colere, cum tres esse nr̄o deos, q̄ adorari et coli deberent neu:
tiquā fuisset ab illis monachis demonstratū. Non em̄ mihi valere
videbar:

Tres viri sunt visi, et vnus adoratus, Ergo Deus
nō vnū indiuiduū habet:
Nomen Elohim est plurale, Ergo nō sig̃cat rem singu:
larem, sed pluralem numerū triū indiuiduorum.
Tres sunt q̄ testam̄ Iesū esse chr̄m, q̄ cum sint tres
sunt tū vnum, Ergo Deus in natura hēt socios.

Hic Iesus, q̄ attentus oīa hauserat, Et q̄do, inquit Deum pos 1 Ioa. 5
sunt colligere in natura potius quam in testimonio dando
habere socios? Et q̄do mea dicta nō notarunt, cum ante mortem meā dicerem
pr̄m et me solos tum fuisse testes, quod ego essem chr̄s, et, patrem et me ēē
vnum? Si em̄ vnū esse fuisset naturam habere vnam, qui dicere, pri
usquā morerer potuissem: Ego et pr̄ vnū sumus excluso spr̄u Scto? Sed
ab operarijs iniquitatis fugit veritas, et successit veritti mendaciū. Ego ne
putare me natura nō esse Deū, meq̄ oīa nō posse, cū et hō sim et nihil ex me
posse frequentissime cum viuerem fuerim testatus? Duas naturas finxe:
runt me habere, vt oīa illor̄ commenta ferre possem, cum me et tum hōes
et nunc cælicolæ hōem esse intellexerint, et me, Deū et Dm̄ vnū esse, et
Deū et Dm̄ dicentē audierint. Dixit illi et Vilielmus: Est igr̄ cā mor:
tis eor̄, quor̄ preces obtundunt cælum singulis temporū momentis, quod Deū
esse fateam̄ vnū et solum patrotheū. Caussæ vero, quas ob cās illi et hos
occidant, et patrotheum duos habere socios existiment, q̄ q̄dem mihi in cor:
core fuerint narratæ sunt quas recitaui. Miserati sunt tum cælicolæ mor:
talium sortem, et exosi facilitatē auertendi se à vero Deo, taxabant proclivē
animū ex creatura fingendi creatorem benedictum in secula.
Cum aut̄ auditū fuisset infernas sedes à multis fuisse petitas, quæsitū om:
niū truculentissimū, et q̄ in diuexandis sanctis viris fuisset pertinacissi:
mus, indefessus magis et oībus contra oēs inclementior, postulatumq̄ cās
tam male collocati studij, eo conuolarunt oēs q̄ Vilielmū audierant, illisq̄ se
coniunxit Vilielmus. Hoc vero sine labore fiebat, cum in cælo æque suaue
sit cum animis tum corporibus accumbere, atq̄ stare et abire, quod em̄ libet
licet, et quod licet et libet, illud suaue est fructū et iucundum aspectu, ni:
hil molestū est quod sit suaue, et nihil nō suaue est, quod liceat aut libeat

appet

appetere & desiderare. Hi a Vilielmo moniti, Protheū terræ filiū phocas cellaris olim pascentem, multinominū, polyparonymū, Paulum Michaelem, Pium, Gbisterū, subulcum, Monachum, Episcopū, Cardinalem, Papam, inter infernos hiatus quærere summa cum diligentia cepe: rūt, ab isto sigdem vno dia q̄ desiderarent rescire posse narrabat. In hoc ergo vno oēs intenti esse videbant, vt iste Protheus inter obscurissima loca & fumi plena, vbi horror erat & vndiq; lachrymæ, & gemitꝰ mœrentiū sine spē salutis, exaudiebantur. Hos exosus Deus, quod sibi liberalissimo & placidissimo Dño & prē fuissent inobsequentissimi, longissime a se reiecerat, & ab his locis, in qbus solo aspectu carnentibus parit oēs felicitates, secluserat, & infra pedes suos, quos ingens ignis tegit, quo & torquentur impij & aspectus præripit cursū suspirare cupientibus, collocaueral, vt meritas sua inobedientiæ pendant æterna perpetuitate pœnas. Hic immerunt illi inter Achabos & Isabeles Michaelem Gbisterū ex ripetano macello ad motū solio pontificio Romano & pīo quintū cognominatū despondentē & dilamantē se, cum dilamari negret, quod claues quas tulerat, cum putaret esse cæli ostia inferoꝝ, adaperte experimento didicisset, disturbabāt aut & inquietabant eū manes eoꝝ, quos carcere, neci, vinculis, quæstionibus, transtris, ferro, igni, aquis, occiderat & è viuis cum indigni essent q terras colerent, dignissimi cæli vita, sustulerat, videbat se turpatū sanguine multoꝝ virorum Sanctorū, quos secum adesse nō videbat & quos supra se in cælo habitare coniectura consequebatur, quem lingere cogebāt & manū abstergere & absumere poterat, torquebāt aut intra animū afflictissimis cogitationibus, extra animū, aut igni, nō tam q vereret animū, quam qđ oī solatio ibi commorantē priuaret, aderat & perpetuū otium in æterna, sine vlla somni aut cibi aut cura alia corporis, cum ibi sint oia animus interpositione vigilia. Hūc ita afflictum & se percutientē, & stando ambulando accumbendo, augentē sibi mœrores & mœrorū cās, deprehendunt ex insperato in alta obscura & horrida valle, cælicolæ. At ille, cui & solitudo & frequentia vno tenore augebat dolores erecto capite exiccatis humore lacrymis, cū intra hūc coetū q se circumsteterant splendere vidisset Vilielmum, quē Roma cum posset comburi iusserat, fugam arripere tentauit, sed stare est iussus, & in vestigio ad petita respondere. Qua cā illum mouisset, vt tot cædes sedere per mortaliū orbem voluisset, & funera cæsoꝝ nunc suspendi trabibus, nunc subsidere aquis, nunc iactari salo, nunc iacere inhumata iussisset? Euangelium respondit, quod nō euangelium mihi fuisse experior inquit, sed cum summa peterem per ipscitia cui parere semp crediderā olympiacas domos, in ima sum coniectus, quod iniusticia esset illud, qđ ego sequebar & nō iusticia. Ita falsus opinione inscitiæ meæ, huc nunq̄ desituras aut imminuendas pœnas, auget mihi dolorem istius præsentia quem ego male de Deo sentire & Iesu & spū S. oia detrahere & obcæcam scelestū & impiū iudicaram, mihi ipse persuadebam. Tuno Vilielme supernū ego infernū locū petere & huc detrudi debebam? Has, inquiunt illi, lachrymas missas facito, cās nobis, quas auemus scire, narrato, quas ob cās tot hoēs occideris, fortunis priuaris, infamia notaris, orbitate desolaueris? Tum ille, Euangelium iterū atq; iterū respondit, & prosecutus sermonē ad hunc modum dixit: In Euangelio est commemoratio de tribus sdm personas veris dijs, cumdr: Ite in nōe prīs & filij & spūs S. est de peccato originis, cum dr, pertransit mors ab Adamo vsq; ad Mosē in eos et q non peccauerunt, est de duabus naturis Iesu: Cum dr: sermo q erat deus apud deum, est caro factus, est de vētia acciden-

tium

Laussa Papiā Far in perse: quendis Iōn.

1 Ioan. 5

tium cum mutatione subiæ: cum dr, hoc est corpus meũ, est de fidei iu-
stitia, nõ sine operibus: cum dr, fides est aliqd, per charitatem operans.
Sunt & alia in Euangelio, quor̃ catalogũ explicare poterũt aduersaria
& tabulæ inquisitionis Romanæ & hispaniensis. Euangeliũ aũt vo-
co qdqd aũt continet Euangeliũ, aut facit pro Euangelio. Hoc aũt
Euangeliũ, si accidebat vt qs sẽm nostra intelligentia, complecti nol-
let, cum rõne destituebamur ferro confirmabamus. Tum illi, Sunt ne
ita alia sicut hæc q̃ recitasti probata, sentẽtijs ex Euangelio? Sunt
qdem, inquit, sed aliquanto obscurioribus, pro exemplo aũt eor̃ q̃ ex clari-
simis Euangelij sentẽtijs confirmam, sunt ista q̃ recitaui. Sicut aũt ad
errorẽ, ita ad pœnã erant initia, fines, & media, error̃ metis erat
mors addicta, initijs carcer & libertatis priuatio, medijs erga stu-
dia & pistrina, q̃ sunt nobis transtra & remigiũ. Ita maioribus illis
quos ego sequebar & quorũ sequitia superaui, ad gloriã augendam
Deo & ejus filio Iesu chrõ defendere Euangelij sensa, visũ est, æquũ
& iustũ. Initia ad errores concipiendos erãt: Si quis dixisset In prin-
cipio erat sermo, pro in principio erat verbũ, & paracletus nõ venit
& pro parachitus nõ veniet, & pater noster, pro aue maria in aus-
picanda concione, Sigs ad pulsata æra ex altis turribus mane & ve-
speri, nõ flecteret genu. Aliquando maiora erãt illa discrimina di-
erũ & ciborũ nõ seruare, libros damnatorũ hominũ & a nobis in intel
ligentia Euangelij differentiũ domi hẽre, effrenẽ monachor̃ vitã ar-
guere & alia istiusmodi. Miseram, tum illi, hominũ conditionẽ, di-
cere, & quis ista requisiuit a vobis, vt hor̃ vindicandor̃ cã hoem afflig̃re
& perdere deberetis? Deinde, vt ꝑter falsam intelligentia Euangelij
hoi, vera intelligentia callenti inferre ~~mortẽ~~ velle damna infamiam
necem, quod ius, q̃ rõ, quis Legislator pius vnqua poposcit? & Vilad-
mus. Nec desistebamus, inqt, nos interpretari sentias, eo sensu quo ab
auditoribus erant ꝓscriptæ, q̃ contra nos afferebagr, sed nõ audiebamur,
quim eo magis errare, & in errore persistere velle dicebamur, quo in ma-
sentia perseuerabamus, & errorẽ nos docentibus nõ cedebamus. Dicebã-
mus aũt vt iste scit, sicut postquã mortuus est Iesus chrs, & missus
spr̃s S. vt aperiret ostiũ fidei gentibus scriptũ est: Ite in nõe P. et E-
& Spr̃s S. nempe ad docendũ oes gentes id, quod satis confirmatum
esset testio pris & filij & spr̃s S. Ita si hoc dicere voluisset Iesus chrs
anteq̃ spr̃s S. missus in mundũ fuisset in hac forma eminuisset: Item
nomiã pris & filij docete oes populos. Nã nondũ missus Spr̃s S. vt testifi-
caret Iesũ esse chrm, nominari inter testimonia Iesũ esse chrm, testifi
cantia, nõ poterat. Quõdo aũt vna sentia vno tempore dicta põt demon-
strare tres esse sẽm numerũ indiuiduorũ deos, q̃ alio prominciata tem-
pore duos tantũ deos nõ põt declarare? Dicebamus & peccatũ, quod
transisset & peruasisset oia, ab Adamo & citra, nominari mortem, quæ
ob id peccatũ dr, qm fuit peccati pœna, quod est promissæ immortalitatis
iactura. In eo igr̃ sentiunt hoc peccatũ hoes, in quo sentiunt hanc pœnã
& in quo minqũ sensissent, si Adamus nunq̃ peccasset in corpore sũt,
quod nunc mortale est, quod fuisset Adamo nõ peccante immortale, &
nõ in aia, q̃ semp immortalis est. Dicebamus q̃, sermonẽ Dei esse, sicut

filiũ

esa. 31. caro

Gal. 5. 6. & 6. 15. neq. esse

fides pro tota doctrina

Iosiæ Iohannis Seadchi Regis, studiũ

filiũ Dei, apud Deũ verũ, abs quo, ex eo quod sanctificatus est, & missus in mundũ, habet, quod sit Deus nõ natura, sed potentia & viribus seu legationis munere, sicut dñi Aegyptij sunt hões & nõ Deus, & equi eor̃ sunt caro & nõ spũs, Carnem qꝫ nõ naturã humanã, sed vanitatẽ esa 31 caro cui subiectus est hõ cum spe quoad vixit in orbe quẽ tegit cælũ, quod ex ea aliquã do liberabit, sic̃ care. Dicebamus & illud: Una forma dici potis est corpus meũ, qua dñi, calix est nouũ testm̃, quod nouũ testm̃ est nouus populus. Aph isti sunt mater mea & sorores meæ. Neq; vnquã dixisse Iesũ chrm̃, hoc dicite sꝛt, hoc est corpus meũ in mei memoriã: sed hoc facite, hoc est, ita panẽ & calicem distribuite cũ prandetis & canatis sicut me vidistis, prandendo & cænãdo fecisse semp in mei commemorationẽ. Similr̃ & illud dicebamus: præputiũ & circumcisionẽ frequenti vsu Iudæi accipi pro Iudæis & gentibus, sensuq; esse dicti illius: In chro Iesu neq; circumcisio aliq̃d est, neq; præputiũ, sed fides p charitatẽ operans, gal 5 & 6 6 15 esse ex Iudæis aut ex gentibus descendisse, neq; nocet in chro Iesu neq; plest. cum in chro Iesu nõ sit liber aut seruus, non sit masculus aut fœmina, nõ sit græcus aut barbarus, sed prodest esse fidelem, hoc est, credere Iesum & chrm̃ & pœna viuere & operari. Accipere n. Paulũ, vt bene animũ is q hic ipse adest, fidem pro noua creatura. sua sponte virtuti studens. Nam fides pro noua creatura fidos operans amanter est noua creatura sua sponte virtuti studens. Hæc dicebamus, tio, cẽ in rebus quas sanctissime & verissime narrabamus detrahebant ex nra oratione fidem. Tum cæites, si de his rebus, inquiunt, extant codices, quid ab huius narratione conamur rescire ista, cum in disputatione q habebit̃ præside Iosia verisimile sit eos qui huic in munere isto nefario successerunt, ea ex scripto proposituros esse, q vspiã aliquando de his rebus sunt & scripta & nõ scripta. Et si dignũ pœna visu est iudicibus illis proverbo dixisse sermone, qd putamus fuisse factũ & fieri in alijs Euangelij locis? Credamusne in Euangelio extare hiam aut syllabã, q nõ aliquo modo occidendi cã fuerit, vt optabilius esse videat̃ Dei mortuũ esse, quã viuũ Euangeliũ, cum literatũ cã mortui Euangelij, quas nõ bene comectis nefarie cædas illud q est & viuũ Dei Euangeliũ, & cã, vt Euangeliũ mortuũ fuerit aliquando scriptũ. Sed tu qd tot conatibus consecutus es quã perpetua finẽ nunquã habitura damna? Illis aũt descendentibꝰ cuidam ego q proximus mihi aderat, & ex facie notus mihi olim videbat̃ fuisse dixi, iste ne est Dñe Cardinalis ille Alexandrinus formidolosus Neromana truculentia vniuerso orbi? malor̃ meor̃ & exhor̃ cã? excidium Italiæ? pernicies doctrinæ & puriorũ literarũ? vastitas cœnobior̃? desolatio vrbiũ oppidor̃ domorũ? Tum ille, liratusne tu? Atq Deus nõ lætat̃ in perditione viuor̃. Non mquã ego, lator Dñe de interitu immedicabili tanti viri, quã sanctã vitã semp vixisse fama nuncia nouisse, neq; aliq̃d vnquã habuerim, quæ famæ talia de eo mdcianti opponere debuisse, sed tantũ sanguinis iusti effusionẽ, tam implacabilem ergã victos, animũ, tam surdas aures ad voces veritatis, in eo semp sum detestatus & execratus, felix si nam̃q; Romã venisset felicior, si in ea vita se continuisset, quam priuatus viuere ceperat, nunquã à vitæ suæ dexteritẽ rem detraxisset, & spem solam reliquisset, aut hic, ille est, inqt, si eã nõ pamtuit, aut hic ille esse debuisset mi cũ pamtuisset. Ita illi supernas petebant sedes. Cum hæc apud superos & inferos fuerant, Iosias accepta potestate à patre theo, perdispositos equos huc illuc miserat hias, Iudæi Iohannis sed dñi Regis studiũ. ões Reges principes & magistratus quorũ in re erat hæc nosse imitans vt futuro cõgr.

ro congressui secum partim praeessent partim interessent, eo tempore et loco pa:
rati, quo et vbi à spru patrothei rapti cum oibus suis quos secu ducere vellet
collocati fuissent. Capita deliberationis vna cum liris miserat, vt qsq; re bene
consulta et examinata ex sapientu omniu et doctor consilio confirmata, et con:
stanti in ea parte, q sibi vera viderer, sentia, quid esset in quo fixu et per:
suasu haberet animu proponere pro occasione valeret. Pro loco tempore de: Tempe disputationi delecta
lecta sunt sed ampliata longitudine et latitudine, deturbatis syluis nemori:
bus vallibus q obstabant, et subito pro voto Iosiae conficiebant oia, qm ia manda:
tu à patrotheo acceperat, vt voluntati Iosiae obsecundaret. Fines longitudi:
nis et latitudinis claudebant Neuius pindus ossa et olympus montes, oe aut
genus fructiferar et bene olentiu arboru in hos montes transferre vndiq;
gentiu et terraru placuit. In arboribus aut volucres caeli et minurizantes
et vocaliores, q oblectare et delinire solent aures, et versicoloris gratae oculis
sunt iussae nidulari et cantibus oia impetere. Mandatu qo est ventis vt ex
oibus quatuor partibus perflarent, sed hactenus, quatenus in media tempe sub:
siderent, referentq; eo odoru et vocu atq; cantiu suauitate et melos, q bushi
perfunderent, q erant aduenturi, et non vltra, contraue fames sitis frigus
aestus abesse iussa. In media tempe Ianopolis erecta est quadrata forma ampla Ianopolis
et lata, moenibus firmissimis cincta, palatia in vrbe capacissima et amplissi:
ma videbant, parietes oi gre ornamentoru praeciosi lapidis tecti lecti auleis
et stragulis ornati, sedilia ex argento et auro in varias spes transformatis.
Erant in vrbe viae latae et directae constratae lapide, no lapide sed auro puro et
pellucenti, vt formas referret euntiu redeuntiu ambulantiu stantiu. Ita
moeniu et palatior calx argentu erat fusu infectu. Lapides vero magna et gra:
uia talenta, anguli aut quos relinquere vacuos cogebar tector ex oi spe lapidu
preciosoru magnor paruor replebant. Solem in medio caelo superne consistere
iussit Iosias nubeculis interiectis, vt solis et psentia et lumen esset gratu inco:
lis. Est aut mandatu terrae, ne solis radios exciperet, et ex repercussione aes:
tum ederet, sed transmitteret ad inferos et ad antipodas, tum primu solis radio
infero est visus et antipodes ex terra lume receperut. In medio foro Ianopolis
capacissimu Antiochenu est translatu formatenus theatru. Nam caetera in p:
ciosiore mundiore splendidiore sunt mutata materia, et longioribus atq; latiori:
bus finibus circumscripta. Mirabant Antiochem quo tanta moles vicinu ordi
nu sediliu ad quos certis et caecis gradibus ascendebar, vt cu plus qua triginta mil
lia hominu in illos ascendere et sedere et inde spectare q repraesentarent et audire
q dicerent, et descendere et abire possent, nullus tn alij esset impedimento aut in
spectando aut in ascendendo aut in descendendo, trasportata fuisset. Turci in
vacua area nouas tabernas erigere ad quaestu faciendu cogitabant, permissu
qo est corporibus, res nunq; alias concessa, vt vno in loco duo pluraue essent sine mo:
lestia et angustiar loci impedimento, et simul vno tempore commorari, vtq; corpus
vnu, duobus et pluribus, prout voluntas ferebat, esse posset locus ad portas Iano
polis. ex qualibet vrbis facie, parebat per quaternas portas, et distinctas vias, e:
gressus ad montes, in singulis, legio spirituu beator vna ad custodia collocata,
erant et angeli sancti, qbus hoc erat curae, per montes turmatim obambulantes, ne
quis malus sprs accederet propius. Viae aut hinc inde septae viridarijs erant
limonijs arancijs citrijs et mitioribus arboribus, suaueq; olentibus plenae. Scatu:
rigines aquar et fontiu exitus ad stupore vsq; oia irrigabant. Puluis nullus
q molestus esset alicubi, sed constratae viae nec durae nec molles, veru q apte et
commode sine iniuria exciperent vestigiu. Mensae vbiq; sub vmbellis pciosissi:
mor

morũ velamentor in hortis leba dijs condmentorumq· ois ꝓris cernebaṁ. Ita in culina & mensa palatior omniũ quater per diem, vbi semp vmis erat dies verebaṁ, nõ quod fames quenquam molestaret, sed quod Josias parcitatis & auaricie hostem se esse declarare voluisset. Erant missus, erant fercula ad certos ordines primar ad mensas vsq· secundas cum dulciarijs & condimentis alijs distincta, ex auro puro multumia artis operę ad viuũ insculptos frondes & flores referentia. Missus vmis, denis laticibus puri argenti ornabar, aderant diuisi per palacia angeli formis humanis, visendi certo nuro ad ministeriũ paratę. Cellaria vino hispanico gallico italico græco trapezuntio & aliar gentiũ, & cereuisia vetere noua pragensi racouimcena friburgensi & alijs ex populis apud quos excoquuntur, hentes nomẽ cũ vini gribus imoutis, herba absynthio, saluia, nitha ænula & alijs atq· alijs condimentis, q ex myropolijs sunt eo cura Josiæ aduecta. Hinc & tribus Alexandrinus & Thaddæus Hagetius hauserunt sua oia cũ scribere cepissent, ille de vino hic de cereuisia. Nam nõ deerant artifices, q cũ vino & cereuisia fuerant aduecti vt de vino & cereuisia disserere & illos docere apud quos ista nõ extarent possent. Misit qo Zitum suũ Asia. Hæc insanæ prodigalitis esse vbi nulla esset citis viderentur, nisi curatũ fuisset ne qd periret, neqd vitiaret, neqd corrumperet, & vt oia pra se ferrent eam libertatẽ quã cupiebat Josiæ animus. Ita lecti super spondas aureas & argenteas cum stragulis arabici operis per palatia per hortos sub vmbellis dispensati vbi nec somnus erat nec lassitudo. Ita mensa scamna sedilia alia ex adamanta ex topazio ex onychite ex alabastrite & alijs vniomibus lemà grauia solida ductilia, vt animus fuisset eius q in illis sederet. Illud qo studiosissime curatũ est vt cum sternerent mensæ & cum tempus illud adesset, quando sicut antea consueuisset oriri siue occidere sol, seu medias cæli partes tenere debebat, tum Angeli superne mediũ aërem hitantes quantus erat a montibus quos diximus, ad montes mani & voce cangerent mõos varios prout teneri desideria auscultantiũ rescire a spiritibus beatis q medij inter hões, muisi tñ intervambulabant, poterant mutibus & sigãtionibus. Ht is ita constitutis & explicatis conuertit animũ Josias ad disputationis futuræ ordinẽ & modũ decernendũ, in parte vna theatri sedem altam erexit ex ferra firmã & bene connexam, ita longũ & ita latũ, vt duos capere commode q se vt vellent vertere huc illuc possent valeret. Ad basim sedis sedilia erant 4 hinc inde duo alta a terra, ita composita vt ad capacitatẽ & spacia theatri lunata forma vna cũ sede exprimerent & repræsentarent. Sedis vnum locũ Nicolao Parutta qui theses, alterũ Joanni Sommero q corollaria defenderet dedit, sedium dextrarũ vnã Francisco Damidis vnã altera Nicolao Henignidmẽsi, Sinistrar Georgio Blandratæ priorẽ, posteriorẽ Ambr. Ptis mandatũ vt disputantiũ rixas, qui incidissent sedarent, argenta ad metam si quando nõ collimarent dirigerent responsa dilucidiora si accidisset vt obscura viderent redderent, ex opposita parte theatri ões, qui contra quam theses & corollaria haberent sentirent & crederent esse voluit, ibi sedilia bis ꝓris collocari iussit, pro dignitate tñ eor q congressuri esse viderent. Ex hac qo parte erecta altius reliquis a terra constituit sedẽ, q ex diametro opponerẽtur lunatæ quã dixi sedi. Hinc senior bis dedit forma vt tot hic sederent a subsidijs auxiliũ laturi his q inuadere theses aut corollaria vellent quot in altera parte propugnarent, vt theses & corollaria & thesiũ & corollarior vindicas & defensores. In medij theatri parte vna ipse medius sedere voluit Rex inclitus Josias inter Caspariũ Bekesiũ & christophorũ Hagimasiũ constantis pietatis erga patrotheum viros. Quamuis autẽ

ões.

Disputatõis ordo.

1) Nicolaus Bog. et Georg. Enyedi?

oēs q thesibus & corollarijs aduersarent locū habere in theatro inter oppugnatores habere voluisset: Nullum tū cum vindicibus & regentibus thesiū & corollariorū firmamenta & ornamenta adesse voluit præter eos, quos diximus oēs alios, q idem sentirent & fortissime potuissent oia defendere inter spectatores insimiauit. Et hæc quidem ita & ad hunc modum. Cæmiuero liris acceptis Italia Sabaudia Salassus Gallia Hispania Germania Austria Bœmia Helvetia Rhetia Anglia Scotia Græcia Thracia Moscouia Poloma, & qdqd terrarū a christiano incolūr nōe, & intelligentes se aut sua sponte, aut deductoribus spiritibus Dei sanctis ad disputationis locum & synodū illam grālem, quā cogeret patrother mandato Hosias, necesse esse præsentes aderse qsq; cuius in re erat, & se fore præsentē necesse esse prouidebat se parare, consilia agitare, argenta colligere. Erat aūt iussum natura vt libros q & extarent alicubi, & perijsse credebant aut olim editi sed postea, casu, consilio, igni aut aquis absumti fuissent, oēbus vt qsq; desideraret suppeditaret. Quare Bibliotecha Gesneri laboriosissimi & indefessi studijs hōis & Carromis Helvetiorū in manus capere in illa autores quærere, q contra theses & corollaria olim disputassent, illos desiderare habere legere & relegere cœperunt, hōes quor studijs ita fauere proderit. Nunq; alias atq; tunc Gesneri labores aut quæsiti sunt studiosius aut lecti sunt fructuosius. Papa Romanus indigne hoc ferre solus, quod synodus generalis, se nō indicente nec rogato, haberetur, quod nō licere fecerant tempora a Ludouico Cæsare, agenti Pontificem Gregorio. Sed qd faceres cū facto esset obtemperandū, & eō vi trahendus esses, quo volens duci nolles? Excitatus igr est ab inferis (nam & hoc fieri licebat) Gregorius & Bonifacius qui rem Romanā vi & fulminibus auxerant vocati in consiliū Alexander & Athanasius cum Cyrillo Augustinus Hieronymus Hilarius Ambrosius, hi satis esse visi sunt. Ex his q defuncti vita fuerant Chrisostomus & eius obseruator Theophilactus incommodare posse iudicati sunt si euocarem ne ille quererer & iste assentirer multas ex eius libris fuisse derasas sentias, q patrotheū solū Deū tentabam, & fucus proderetur. Quonia aūt de re præsente quæstio erat & alijs neruis a lacertis negotiū, quā olim vnqua tractabat, liberari cepit an eos adnocari oporteat ad publicam deliberationē, q cū Romanis qdem papis in hac arg̃o consentiebant: verū a potestate & seruitute romani papæ desciuerant olim, & hostiles ānos & vires in procinctu adhuc gerebant & tenebant. Quid, inquit, indignabundus qdam, cur ēt ab hostibus, ēā quā potes, sine tuar rpr damno nō capis eos vtilitatem? & libros prophanos ad sacror lucem & splendore legerūt Apti. Tum alius, qui possumus cū illis in sentia roganda & dicenda conuenire, quor libros, ne ā nobis aut alijs legerem comburi oēs publico edicto mandauimus? Et alius, quietis erant illa tempore & Michael Gisterius regnabat, q maluisset in bello perire, qua hæreticor mitte defendi & vincere. Ita Socrates orare, vt Lysias volebat, noluit, ne indecorā ōrone vitā enecari desiderare videret, mori malens mutus, quam ob garrulitatis vires viuere. Ita ille, q græcam vidi exosus malebat pro carcere Roma habere, qua per græca via egrediens liberū se esse signare. Quæ qdem sunt obstimatōr hominū infrugifera & numqua satis hōibus imitanda exempla. Nunc tempora classicū & indiq; canunt & conandū est oi gre & præsidior & armor, virtute & fraude commotis superis & inferis summis & imis, & ipsū Acherunta in auxiliū vocare, & romana quantū id fieri pōt & licet, perius & iniuria tueri & protegere. Et quid? Nonne ille Helvetios & Rhetos hæreticos hōes pro sui corporis tutela Romæ salarijs & stipendijs fouebat & nutriebat? Licuit illi ad suū corpus tuend-

Papa studiū

Trimtaviorum

hungari peregrinātes orthō. & v.

tuendū adūocare hæreticos, & nobis nō licebit pro fundamentis Romanæ religionis q̄ reuellūnt & euertunt ad subsidiū ferendū, & id in quo nobiscum sentiunt protegendū hæreticos non vocare? Esto sint hæretici certe si in alijs sunt hæretici, in hoc nō sunt & nostra sensa & sacra tegunt & defendunt & vnū factum papæ Romani pro cōi lege in oībus deliberationibus esse solet. Nonne in Venetico bello hæreticū militē, nra merere stipendia voluimus iussimus edximus? Nonne in hoc ipso argento in quo sumus, quod illi tractarunt prouidentius elegantius diligentius accuratius neruosius copiosius, quam nostri oēs sententiarij, legimus? Quid igr̄ prohibet ne illos ore suo loquentes & disserentes in præsentia audias, quos stilis suis disputantes & perorantes audire liceat? In huius sentiam est ab oībus pronunciatū. Hæc ipsa tractabant Bononiæ Ferrariæ Patauij Pisis Neapoli in Sicilia Perusij Ticini Taurini Parisijs Salamancæ Londini Basileæ Tiguri Genevæ Jenæ Lypsiæ Vitembergæ Heildebergæ Viennæ Nostochij Misniæ Pragæ Francofurti, Oxoniæ Cantabrigiæ & vbiq; locorū vbi munificentia principū & magistratuū honesta habitacula doctrinæ & eruditiōi parauerat. Inquisitio hispanica congressū istū veritā contagiū plusquam Roma auersabat. Neq; cum hæreticis comeniendū esse censebat, sed fatalia fata fosiæ & ne cunctando & auersando & alienādo & mimicando periret cōis cā, & ne per vim eo ducerent a sprū, quo sua sponte venire monebatur, oīa illius consilia frangebat & in fumos dissipabat. Vincente igr̄ omniū animos cōis cā q̄ labefactabat ab hostibus stridū, depositis odijs, aliquantisper dum de tribus sdm numerū dijs res promouerēt, & ad mentem in suū locū & decus restituerēt, omniū vna vox, vnus sensus, vnū desideriū esse videbat vt alij ad alios, & ad alios alij venirent, accederent, consulterent, arma & tela offerrent, neq; hic opus erat mora in toto essent animis q̄ & desiderio. Ista Calvinū Bezam Pellicanum Leonē, Petrū Martyrē, Bulingerū, Simlerū, Petrū Melā & Carolstadium Hieronymū Zanchium, Illyricū Martinos Lutherū & Bucerū Aecolampadios, Hulricū, Capitonē, Copum, Arenariū, Forsterū, Musculū & alios celeberrimos fama & scriptis hōes vno tempore vidit desideratos vt in subsidiū venirent, Hispaniensis inquisitib Romana sanctissima domus ad ripulam Tyberis Caroli Galliarū Regis sacrariū impurū & nefastū notatū perfidia, qua maiorē nullibi per oēs gentes iste sol vidit Heildeberga Vittēbergā & alia gentes, q̄ eōr colloquiū audire & præsentia intueri cupiebant. Ad hunc ēt modū Romanus Papa cum oībus Cardinalibus quod plus ipse videre cupiret, quā ab alijs videri desiderarēt Genevā Basileam Heildebergam Saxoniā Sueuiā Bauariā & sibi ē manibus recens delapsā Angliam perlustrabat, eranteq; singuli oībus in locis instar deōr, oēsq; vnū in locū commeare, vt conditio est immortaliū & incorporatorū spiritū vasebant. Hanc commoditatē horū, indictæ disputationis fastorū dierū nacta Vngaria ex suis commota sedibus legatos ad Regem Josiā omniū incolar̄ nōe mittit Claudiopolim vsq;, rogat vt sibi liceat nō solum disputationis locū sed vniuersū muisere veterem & nouū orbem cū ea quā ipse dare poterat facultate, vt & domi essent curantes qsq. sua & alibi oībus in locis vt voluntas nullis finibus impedita ferebat, vagarent & cernerent oīa, a disputationis th̄ auditorio nō abessent. Annuit ille suæ genti, quā plurimum diligebat, & ea q̄ petebant abunde concessit, nō solum ipsi, vēr & vniuersis gentibus q̄ cālo contegerent. Tum illi in Thraciā vna cū desiderio āi corpore oīa profecti & per oēm Danubij ripam & per mediterranea vniuersa visentes memorias suōr maiōr venera-

tanū

Tyrimsvierum

Papæ studium

Hungari veteres primæ orbis vrbes

bantur. Alij et ulteriores regiones inuisere voluerunt, Hispanias Gallias or-
bem nouum et eius regionem et sacra nosse: Alijs Italiam peragrare libuit
et videre Romam. Gerendijs fratribus atq. Kalnaïs duobus, assumto Tomoreo
amico et affini, nihil dulcius, nihil accidere sibi desiderabilius in vita ducebat
quam natales non incelebres Iacobi Palaeologi Theodori filij Andreae nepo-
tis oculis spectarent suis. Ita vna cum ani inclinatione cum de his Helcio- olezona
nibus colloquerentur intra arcem chij aegei maris ex Cycladibus insulae oi lu-
ce caeli et sali commodis, et soli iucunditate et fauore olim potitae cum salua
maneret se receperunt. Ibi inter Turcos ne vestitus vngaricus illi negotium
facesseret inuisibiles esse desiderarunt, et dictum factum a nullo videri po-
terant cum illi viderent omnes, tum spiritus q eos comitabantur. Illius, inquit natales cer-
nere cupitis in hac Antonina vicinia extulit illum mater, hae aedes illum va-
gientem primae audierunt, hic baiula nutrix cira gestabat, haec spacia
adolescens perambulare solebat, hic rudimenta prima deponere, et egres-
sis arcem, illinc, inquit locum ostentans digito naui conscensa Iuuenis re-
licta patria in Italiam nauigauit, inde digressi insulam perambulare caepe-
runt vrbes municipia pagos villas spectare. Sed quidem Turcus dominus pensi-
les hortos olim in dumeta conuerterat, vnum fuit ex omnibus reliquum quod
oblectare poterat, cicuratae perdices. mirabantur autem resinam ex lentisco
manantem, saluberrimam materiam morbosis et valetudinarijs. Cum vero
ad littus peruenissent promontorij hellenij, vident non procul nauiculam
homines in terram exponentem, ex vestitu autem agnouerunt esse peregrinos acce-
dunt propius locuntur vngarice, illi vero resalutarunt, alij Boemice alij
germanice. Tum ex Gerendijs Iunior ridens, cum nos, inquit, discedimus vos
venitis, et illi, et auspicato nos venisse putamus, cum ante discessum vestrum
huc appulerimus, nam spem concipimus quod in gratiam nostri sitis hic aliquot ho-
rulas consumturi, et plane, inquit, ille vt et pro me senioribus respondeam
spes vestra de nobis concepta vos non fallet, modo aliquot horarum sit futura vestra
haec insula mora. Cum illi ab his discessissent, littus pedibus legentes
et portum propinquum spectantes ab excubitoribus turcicis in vestitu germa-
nico visi capti tracti misere et vexati in carcerem subterraneum sunt con-
iecti. at illi opem mortalium implorare, cum nullus esset, q aut intelligeret
ex his, quibus permittebatur ad illos accessus, aut permitteretur propius accede-
re ex his q intelligere loquentes poterat, et omnia essent adulatorum et assen-
tatorum plena, et eorum q cum christiani essent ex christianorum exitio famam sibi et
fructum a turcis comparare studebat. Ita vrbs olim libera et suis Dominis
imperans, a suis dominis sublata libertate pristini decoris absterserat ex animo
omnem memoriam. Verum Gerendius Iunior a spiritu monitus mutata et veste
et lingua, cum conspici se permisisset ad Palaeologi matrem accessit, q in aule-
aria commorabatur, eam nomine filij compellans et rogans, vt pro captiuis ger-
manis apud arcis praefectum intercederet. Eo illam adegit, vt si aliter eorum salu-
ti consuli non posset, seipsam praefectum adire velle de praecatum eorum culpas
spoponderit et illi nihil peccarant, sed fit aliquando vt quod peccatum non est
plus quam peccatum noceat cum incaute agitur. Illi quatuor erant, Archiepi-
scopus pragensis Vnus, Antonius moglutius gente Morauus, Alter et ter-
tius pro famulis venerant, quorum vnus Ioannes sartor, alter Brixius erat
sutor, Quartus, siue genus spectes siue naturae dotes siue gestos honores
siue fortunae fauores, siue animi clementissimi gratiam, indignus ea, et incom-
modit

moditate et mente videbar, is Vladislaus Pernestenius erat. Nam inductus ab alijs Chyum nauigauerat; tam longa profectione suscipiens, vt nosset an Palaeologus esset et natus in arce Chij Iacobus qdam q exul errabat p Boëmia Insana hominu cogitatio, cum illud et scire et nescire idē adferret illis sciae et ignorationis preciu, praefectus arcis noctu misso carnifice percuntari cepit captiuor aduentus cam, venissent ne exploratu an visu vrbem. Cum aut rem vt erat, quamobre illi chiu nauigassent, carnifici exposuissent, et ille eam intellexisset, eo maiore pena in eos statuit, quo contra edictu Regis Selimi et leges, egisse iudicabant. Nam contra Regem agere voluisse decernitur, qui ea dicit tale no esse, que Rex in suis decretis talem esse, etiasi no sit, adscripsit. Non hic de re quaerebar, quam quiuis libere vestigare et inquirere poterat, q et manifesta erat, et stemmata maiore, et inscripti lapides ad memoria erecti testabant: sed de Regis dignitate, q quamuis no violarer hominu inquisitionibus, violari tn videbar vel ob id vt aes et lucellu exprimeretur. Ad hunc modu aere multo se redemerut, sed no sine publica nota, na coacti sunt in media area fori pro rostris ex alto declamare Antonius Moglutius et duo alij, sed ita vt ille sonora voce repeteret recepta a carnifice verba. Ioannes aut Sartor et Brixius sutor illi dicenti succinerent nos fatemur et ita veru esse deieramus Iacobu illu esse Palaeologum et in arce Chij natu in Antoniana vicinia et hoc esse nobis compertissimu, quartus Pernesteinius ab hac infamia precibus matris Iacobi monite a Gerendio Iuniore annuente praefecto subtractus est, Veru haec ipsa in domo Pfecti dicere paucis praesentibus est coactus. Ita illi dimissi sut ex arce et eiecti ex insula, quos, postqua longius abijssent, Gerendius et inuisos reddidit et ad socios deduxit saluos. Rogabant aut illi in via Gerendiu, ne, q acciderat alijs narraret, et receperat qde iste se facturu sed sprs veritis de rebus gestis ante aduentu Gerendij socios monuerat Tum illi aduenientes exceperut qdem amice, veru obiurgare verecunde et libere monere ceperut ne har nauiar ca tam longas et periculosas susciperent in turcicu imperiu profectiones. Nos qdem, inquiunt, amoris caussa q amor habet semp suu fructu etiasi pericliteris nos coegit huc nauigare et eo tempore, quo nec sumtus facere, nec periclitari in via nec temporis iactura pati, nec diuturnittis molestia sentire possumus, ob gram nobis concessa a Rege Iosia: sed vos ppter odiu, et nulla re protecti, nisi humanittis q ibi exulat, vbi sunt militum recens positae excubiae. sed de istis minus miramur terrae ponderibus et pomis natantibus: te vero tantu viru dedecent ista, quare vel muta in melius mente, vel scias te. hic sprs silere iussit, et traductos per aera, illos qdem in Boëmiae finibus reliquit intra hercynia sylua, hos vero orbem despicere et perlustrare fecit vniuersu, tanto cu gaudio et ai exhilaratione, vt ea vitam semp viuere desiderare velle, quamuis nondu desiderare vellent (: na id si desiderassent factu fuisset) viderentur. Erat eni oibus familia domi cuius cura tenebant. Agitabant interea consilia vbiq. et totu christianu nome vni consultationi quomodo in disputatione theses et corollaria prosterneret protereretq. studebat. Sed et Selimus Turcor Rex et Tartaror duodecim Caesares, cum Moscouitaru Muldauor et transalpinor dinastis, cum suis doctis et sapientibus viris ad hanc disputatione spectandam se parabat Parthor similiter Persaru Medoru Indoru Armeniorum Aethyopu Reges, et qcqd regij et magi

magratus publici nõe per totã Asiã & Aphricã colir & venerar, vno se-
su, ad hanc in re diuina rationũ collationẽ festimabat sua Sntia cohone-
standam. Graecia tota q nõ solũ Europã verũ etiã Asiam hoc tempo-
re incolit & gubernat veluti ordinarius magratus cum õibus Patriar-
chis Doctoribus & oratoribus cũ scripta & nõ scripta scia in Italiã
cum suis sedibus se traduxit. Hebraea gentẽ vagã per orbem, & nõ una
in regione cum iuris alicuius vmbra, se contimentẽ, olim vicinis gentibus
formidolosã libros excutere & colligere. Alterutri disputantiũ parti ope
latura ad iter se comparantẽ erat videre & admirari. Ad hunc modũ
õẽs aut tantar rer[futparu]m admiratione tenebañ aut ne cã cõis, pro qua labo
rabar detrimenti alicuius periculũ subiret erant solliciti. Hinc illuc
discurrebar multis in locis ab vno & eodẽ hõe consistebar vt aut ferret
aut reciperet opem. Indictus est tandẽ dies & locus, quo in loco delibe
rationi erat imponendus finis, & q essent quinquagenarij Centuriones
millenarij tribuni, qui milites suis & certis in stationibus collocandi, q bus
armis, qq. armor tela in prima, q in postrema acie q in media distribuẽda
q bus verbis animadi õẽs & cõe propulsandũ periculũ, vt scirent õẽs aut
vincendũ esse, aut mutanda õia, q adhuc pro sacrosanctis haberentur
constituendũ definiendũ decernendum. His ita decreto publico firmatis
cũ tempus aduenisset & Romã adessent õẽs, q. commoda visa ad tantam
multitudinẽ capienda, cũ & satis spacij haberet si à pria q dr portain-
cipere velles per directũ vsq. ad pontem Xisti, & corpora & loca occupa
rent, ne à locis multitudo corporũ ne in vno loco multa essent corpora ar
ceretur Theodoro Bezæ datũ est negotiũ à Romano Papa, à Bizanti
no pontifice & ab õibus alijs Patriarchis & Cardinalibus viuis & exuta
tis ex morte, atq. redituris, amiserant & alij Armeni Indi & reformatar
Ecclesiar ad præscriptũ Euangelij ministri õẽs, vt nõe omniũ pro cã oraret. Beza
Fama emi Virũ commendauerat apud õẽs & eos q nihil Graci latini aut hebrei
callebant, sed priam tantũ sonabant linguã. Concessũ aut erat vt vna lingua
loqueus, cum res ad cam pertinens tractarer intelligerer ab õibus diuersar
linguar populis. Is igr assurgens & ad sellam, q in medio erat collocata ac
cedens sonora & clara voce ad hunc modũ orasse dr. Fecit tandẽ aliquã de
Deus trimus & vnis vt nos õẽs consonãtibus ais cam iusta & manifestam
susciperemus defendendã, depositis dissensionũ nostrar & odijs & odiorum
cautsis, neq. despero victoriã à nobis staturã, cũ considero q sint tutelares
pñi hostilium castror, hi sãt, q ad stiã essent magis apositi, quã ad doctrinar
& scíarũ tractationẽ. Vnum tantũ est quod me à dicendo retrahit, cũ õia
vt dicã & vt dicã plenus victoriæ spe & possessione impellant, video hic
astare tam clara & lucida nõa, viros quos dicere posses lumina lucentia sacrar
& prophanar rer eruditione & noticia, sed præter ceteros meũ prm & pce-
ptorem in chro hic meis cerno oculis absquo addiscere & quo coniunctissime
viuere solebam, abs cuius loquentis & pendebam totus & addisceba q alios
docere poteram. Sed hoc q dã impedimenti esse videbar vra voluntas & me-
um obsequendi desiderium sustulisse videt, vt nõ me anxiũ tenere videatur
posse, cum sciant õẽs me nõe omniũ orare, quod õẽs vos ita volueritis, nõ
aut quod ego me præferendũ esse omnibus iudicauerim. De caussa ve-
ro

ro ipsa, qd ex me audire potestis desiderate, quod vos vobis ipsis subministrare nō potestis. Caussa nostra cū caussa hostiū comparanda est, et nos cum hostibus. Illi sex sunt, nūro, quatuor imbelles præ senio et præ ruditate, quod alij ex sutoribus alij ex agricolis alij ex medicina alij ex sartoria derepente euasserunt in theologos, duo sunt tyrones, q ne tirocinium qdem adhuc deposuisse videntur in elementis theologiæ dispereā ego si rogati fuerint quot paginas contineant libri institutionū chrianar mei in chrō prīs, quot capita sint in Euangelicis et Apostolicis scriptis, si scire se pronunciare ne in mendatio reprehendantur ex improuiso ausi fuerint. Hi sunt q nobis conferuntur, hi sunt q nos oēs prouocant, et cominus nostras experiri vires desiderant, sub qbus mox vt spero concident. Blandrata ille atq; Parutta notissimi nobis sunt intus et in cute, reliquiæ illius impij et obsceni canis Serueti, iste Saturnū in loquendo et ambulando repræsentabat, ille beneficentia et clementia erga pauperiores operibus inclarescere desiderabat. Vterq; nulla doctrina, quod iste ex piscatorijs scaphis, ille ex Galeno et Auicenna ad nos transfugerit. Et solebat meus in chrō pr dicere male deuouendā esse Blandratæ beneficentiā, q vna cū ære virus Seruetanū valetudinarijs infundere soleret. Sommerus ille et Franciscus ex ferula acceperunt Euangeliū et puri sunt grammatici, quid aut purus grammaticus, nisi rudis et purus asinus? horū quatuor reliqui duo sunt vmbræ. His nūc conferas nostros, nolo gloriosè loqui et nostra ampliare plus quā conueniat, sed scio si æque vobis oībus atq; multis ex his q hic sunt essent notæ aduersariorū vires, conclamaretis oēs de singulis q hic sedent ostrinsi panormitano cusano melio carolio Luthero Melanthone Bulingero Zancho Crenebrando copo Musculo Alesio Hyperio Hebero et alijs, quod olim Cato de Pompeio, quē pro consulibus et nō pro consule proponere eū bello dixit. Et dubitabimus de victoria omniū nostrū contra sex latrunculos istos et transfugas, cum sciamus singulos nostrū satis superq; esse ad oēs illos profligandos et conterendos? Siue numerū igr respicias, siue eruditionē, quæ in hac re oīa pōt, qq; apud nostros est, potes illud quod nunq; accidit, cauere triumphū sz ante victoriam scripta omniū istorū in negocio theologico testes sunt multā ætatē in addiscēda theologia consumsisse, et lucem ingenij cum luce Euangelij coniungere nō desiuisse. Quare etsi arma in hoc bello coīa esse videntur armamentaria sz sacrorū bibliorū: attamē apud nos est vsus, est scīa est experientia, apud illos ignorantia temeritas inscitia. Quid illi vnquā ediderūt vt specimē dare possent quantū contra aduersarios valerent? Chartulas quasdā defedarunt suis impietatibus, quas ego et alij innumeri vna et facili lutura cōfodimus disiecimus, et orco deuorandas deuouimus. Hanc collationē breuiter attingere et vobis prēs conscripti proponere volui, vt quales essent spes nostræ vobis ipsis exponere possetis. Nunc ad cām huius intentati belli veniamus, q si iusta est nūrus militū, scīa militaris, vsus armorum prudentia ducū, in aduersarijs nihil valet, nihil pōt, nihil ad victoriā adipiscendā promouet. Nam et innumerā multitudinē hostiū à paucis et vbi nullus erat ab vno angelo celitus misso, vbi iusta erat cā fusā fugatā et cæsā fuisse et legimus et sæpe in prophanis historijs de hac re multa colligimus expta. Quare simus pusillus ille grex chri commendatus pri Deo et filio Deo et sprui S. Deo, cum simus tam multi, quot sunt in cælo stellæ, simus rudes vt olim Paphnutius, cū tantū valeamus. Gratia Deo, qui dona sua impartiri Ecclæ suæ nō desinit, et sacra et prophana doctrina et trium linguar noticia, vt superiora secula longo interuallo post nos reliquerimus, simus, sine vsu scholastico disputationis, cum in eo tantū promouerimus vt simus et hostib.

DISPVTATIO

stibus nostris formidolosi, simus obscura, quor triumphi & trophæa contra hæreticos erecta ex victorijs multiplicibus relatis, illustrant vtrũq. orbem. Hæc, inquã, si essent in nobis sicut nõ sunt, parũ curare deberemo cum eam haberemus nos instã, & aduersarij iniustã, de qua hoc possun dicere, me vobis gratulari victoriã, cum videã hostes nros nõ ad alia scripta quã ad sola Biblia sacra nos prouocare & sane videnr à nimme trini dei cæcitate perculsi, q ad illa arma capienda nos impellunt, q illos oppugnare & expugnare possunt, iuuare & propugnare nõ possunt. Est igr apud vtrosq. & nos & illos sacrosancta diuinor biblior autoritas. Nunc cado mihi singula capita à principio ad finẽ vsq. in illis ferme singulis impressa trinitatem vnius Dei, ego nisi lusciosus sũ videre videor hoc videre ett õibus doctis & veteribus & recentibus est visũ

Creauit, inqt principiũ sacrarũ legũ, Elohim — Gen 1.
et dixit nempe suo λογῳ, nam ἐτερος λογος ptãqua idem nobis est.
Et, spiritus Dei mouebat se super aquas:
Quid rego est Deus loquens, λογος dei, & dei sprs, nisi vnus Elohim deus, personis distinctus tribus, re aũt ipsa vnus? nisi velis cæco impetu dicere, λογος Dei & sprm Dei aliud esse quã Deũ. Quid in fine est scriptum?

Vidi aquã manantẽ de sede Dei & agni. — Apoc 22.
Ego Iesus misi Angelum meum
Et sprs & sponsa dicunt.

Tria audimus græce, sed voces alias hebraice audiremus, nempe sedẽ esse in cælo Elohim in qua sit Iesus agnus & sprs sanctificator Ecclesiæ, Et cũ hi tres sint numeratione nõ vnus, perseuerat tri in singulari nro & dr & prs Deus h. e. Iehouah, Elohim Deum adora. Auferet Deus, qm vnum est numen Dei in essentia, & trinũ in personis tribus. Si hoc nõ esset verũ deleri oporteret diuinissimũ caput primũ Euangelij Ioannis, in quo Dei prs Ioa 1.
apud quem ab initio fuerat sermo Deus, quẽ demonstrauit carne factũ Ioan
ni sanctus sprs fit mentio vt Ioannis principiũ ita Matthæi finis deprum Matt 28.
candus & confodiendus est, qui in nõe pris filij seu sermonis & sprs Sti dicut
missos fuisse ad concionandũ Apłos, & trinitas in vnitate & vnitas in trini-
tate adoranda & colenda nõ est. Quid initiũ Epłæ ad Ro. & detrahendũ
erit & à reliqua Epła abstrahendũ erit, ad qd enim in sacris bibliis relmi-
quenda sunt lumina trinitatis & vnitatis Dei, si falsũ esse credendum
est vt nostri aduersarij volunt, vnũ esse & trinũ Deũ? Ita aũt ibi scri-
bitur: Ro 1.

segregatus in Euangeliũ Dei, quod testatus est de filio seu sermone suo, quem suũ filiũ esse, declarat per sprm sanctum.
Desideramus clarius euidentius commodius planius testimoniũ? Quid Matthæus in principio declarati Iesu in filiũ Dei? Matt 3.

Aperti sunt, inqt, cæli, visus est sprs Dei Elohim sbt, & vox de cælis apertis descendit, & est audita vox pris sbt, q dicebat, tu Iesus es filius meus. Si hæc neganda sunt ex sacris bibliis & ex omni memoria hominũ delendo, deleatur ett & expũgatur ex sacris bibliis Dei nomen. Una siqdem opera aut delendũ est aut retinendũ Dei nomen, retineri nõ potuit, nisi sermo Dei & sprs Dei retineatur, quod si isti ex contextu auferendi sunt, remanet solitarius Deus & sine filio pr, qui plane

nec

nec olim nec vnquā Deus fuit aut erit. Hæc & alia q̄ ego prætereo ne
diffidere videar eruditioni & memoriæ vr̄æ, nunquā legerunt aduersarij
corijs perpurgandis veteranis vestibus resarciendis armis percolendis, alpha-
betarijs docendis, finis & lotijs perspiciendis, atrablaribus assimilandis inten-
tissime assueti. Eor̄ cām cum turcis & Iudæis sicut ouū cū ouo conuenien-
tem cernitis, eor̄ fides eadem est cum fide diaboli & Satanæ, vt nō mirū sit
Iosiā istos sustinere, q̄ se filiū turcorū Regis appellet, & Regis illius filium
frm̄. Nam sicut Turcū hēt pro prē, ita pro autore fidei quā colit, aliū de-
monstrare nō pōt quā Iudæos quam Turcos quam diabolos. Vnde enim
nunc primū à condito mundo nobis prodijt vnus in persona Deus? Et sum-
mā prudentiā nostror̄ illustrissimor̄ Magratuum coniungendā cū vr̄a
sāpia perspicere P. C. potestis, quod emergentē Seruetū Valentinum
Sebastianū Lucam, ne succrescerent adhuc in herba succidere curauerunt
Quantū enī illæ pestes & infausta nōia, incrementi suscepissent, tantū
à nostræ cōis (quantū ad fundamenta attinet fidei) firmitudinis & con-
stantiæ subtractū fuisset. Audistis nostrā, audistis aduersarior̄ cām
nr̄a Dei est, diaboli est aduersarior̄. Neq. n. quod verba q̄dam ex sacris
biblijs recitant, ob id cām illor̄ iustā esse existimare debetis: Sed illud p̄-
suadete vobis, sicut ab initio permalū sensū sacror̄ dictor̄ decepti hōem
& decepti hōes pænas à nobis exegit: Ita & nunc à Deo nostro vero trino
& vno peristor̄ ora quærit nos auertere, vt ita possit in nos oneratos
odio Dei liberius debachari. Caussa nr̄a talis est, vt possit ēt sine nobis
sola portas inferorū concutere, & eas deijcere & perfringere, cui si addanr̄
nostra studia & vires, noticia verbi Dei in quauiscunq. lingua scripti
intelligentia sacrarū & ꝓphanar̄ elegantior̄ legū, preces cōes Ecclæ, conci-
liatus erga nos Deus, quo solo præsente stat oīs victoria, Iesu chr̄i merita
& supplicationes, sp̄rs Scti dona & munera, quos ambos è suis solijs oībus
conatibus student & laborant isti emissarij diaboli deijcere, Quam
celerē quā gloriosā quā certā putatis fore illor̄ profligationē & nr̄am vi-
ctoriā? State igr̄ aīs erectis & bene ominantibus, & Dei gloriā vnius
& trini inuictis rōnibus tuemini, ne vos terreri patiamini, sed hoc mēte
concipite, aut nos victores discessuros ex hoc congressū, aut spolia-
tos oī religione & illa quā partā cōes prēs vobis & nobis quasi p̄ manꝰ
colendā tuendā tradiderunt, & illa, quā vos vr̄am nos nr̄am à vobis
disclusi multis laboribus fouimus & sustentauimus, discessuros. Omnia
hæc enī mutatū iri oportet, si, absit omen, nos aut metu aut fuga aut
transfugio aut proditione aut desperatione castra nostra ad necem
vsq. non defenderimus, nec spe aut promissis vel terga verterimus vel
non amentata tela in hostem proiecerimus. Et tū (genuflexit ille &
eius exemplo tota præsens concio, & ꝓcantis verba, qsq. apud se repe-
tebat) cælestis pr̄, cælestis fili, cælestis sp̄rs sancte vnus Deus & Dn̄s
in vna essentia, & tribus personis subsistens, adsis Ecclæ tuæ, neq.
illā deseras, quā nunquā te deserturū promisisti spopondisti, Illos sex
in q̄bus amplius quā sex diabolor̄ legiones adesse nō dubito asseuerare,
percute sp̄rū furoris tui vt conticescant, aut illumina luce splendoris
tui, vt nobiscum te Deū trinū & vnū laudent, sicut olim nosse & lau-
dare solebant, da nobis vires, confirma spes ne desertores fore existi-
memur, sp̄rs tuus adsit ori nostro, ipse suggerat orōnes nostras, & ducat
in omnē manifestam & abs te nobis demonstratam veritatem, Tu fi-
li Dei, æterni pr̄is æterne fili, intercede pro nobis, ne pietas, quā nos

docuist

DISPVTATIO

docuisti nobis collabentibus, & dicant gentes vbi est eór trimus & vnus
deus, ne & nos sine, te & tŷ sine nobis aliquando fuisse videamúr. Dixit
& in lacrymas solutus, ōibus lacrymas excussit. Nullus fuit q nō vim
doctrinæ dexteritatem pietatem artificiū eloquentiā Bezæ lauda
uerit enexerit & fuerit admiratús. Hinc præsentibus aīs & plenis
spebus vtpote q ia victoriā denorauerāt ad ordinadas disputionis
series sunt conversi. Dies decem indicti erant in qbus oia conficieda
erant, sed ita dies decē vt memineris ibi perpetuū diē fuisse, & lon-
gitudinē dieī nō a spacijs cælor confectis, sed a negotior q fierent
expeditione definitionē suā recipere lege fuisse constitutū. Selecti
igr sunt sexaginta nūro doctissimi & celeberrimi viri, q in oī memoria
hominū excellucrāt subtilitate, dialectica, noticia rerū sacrar &
pphanar, intelligentia legū, scia pphia philosophia, ex his decē ordines
sunt qbus præessent, signiferi quo sunt constituti, mandatūq; q the-
ses & q corollaria impetere & verberare deberet singulis hisce decē
ordinibus insinuati centeni & his centenis milleni, q laborantibus pri
mis recentes, dein vicem quinquageni centeni succederent. Inuicto
videbaīr phalanges, quarre ad tela coquirenda oēm animū conuertērūt
plaustra librór & voluminū & commentarior in medium deferri curaue-
runt eos a primis ad postremos, q cuique de vno & trino deo scripserūt
magnos paruos doctos indoctos sani & insani aī distributos plegi ma-
dauerūt, & oēs rōnes q ibi essent, aliqd nihil virūm aliquā nullarum
q tū cā nō obessent colligi & in tabellas expoui, tantus nūrus erat legen
tiū & tam auidus animus singulor vt breui confecerint oia & dedērit
legenda. Hinc cognitū fuit Carolū & Smleriū corrasisse ex aliis se
maioribus & doctioribus, q postea Zanchus in suū librū comecit. Hinc
studiū damnari cæpit Zachi q exposuisset oia tela hostibus, q illi exam-
nare & habetare & ea parte qua nocere poterāt repellere & retorquere
valebant, titulus qo libri displicere & tota tractatio parui pendi cepit.
Sed mussabaīr tūm & nō vltra quod tempus aliud postularet. Sicut
igr viris, ita rōnibus suos ordines in congressu futuros sunt metati
& definierunt inuictissimis & indissolubilibus pro ordinatim iudicio pri-
ma & postrema aciem nempe primū & decimū diem dederāt & quantū
quaq; robustior videbaīr, aut prima aciem sequebaīr aut proxima erat aciei
postremæ, in media acie q erat quinti & sexti diei & miassarint debilissi
ma qq; vt galli cantū trimū solus trimas virtutes aīa facultates trimas
bracharū foramina tria, iam tres aspectus, corberi in vno cerbero tria ca
pita, pauonis caudas columbarū colores, oē trimū perfectū, nūro deus im
pare gaudet, & qdqd obiq; gentiū de trino erat conscriptū. Ad hunc
modū prouidentissime & sapientissimē ad victoriā de hostibus adipis-
cenda ordinata esse videbaīr. Tum insurrexit qdam omi deesse
ne crederet hosti miles, sed contra iret audentior si fatidica sacerdotē
matris terra filia qua peperit vt inuicti starent in bello filij ad se acier-
serent, eius consilia sequerem. Hoc factū esse vti monachatus infir
missima res & exercuerit & per multos durauerit amos & inuictus
semper constiterit ea erat philautia vetus doctrina, qua eū qui semel
vel primis labris corripuerit inuictū reddit, cū quarorēr diligentissime
missus in altum qdam, & mtra Sorbona delitescentē conspexit, qua

imp

tribantes signa inuol cinere.

Disputā tium ord.

Arontiū in diem d ustrib

impellobat Vilielmū postellū sine iure papistico ducere & trahere vita
nō valentem, vt magistros nostros pugnis. qbus erat valentissimus ca-
deret, quod si carcere romano liberatū ausi fuissent dicere eū aut
recantasse aut olim lutherizasse. Mittunt igr nuncij & legati roga-
tū vt ad se in castra q̄ roma metata erant veniret premia multa
pollicentes. At Iosias monitus a spiritu oia esse parata & in his q̄
vocarent nullā esse aduentus moram, circumspectis oibus q̄ apud se erāt
& suae curae meerebant & ad sui desiderium composita esse oia intelligēs
signa canere iussit, & vndiq. specimē edi, qualia futura essent specta-
toribus & auditoribus cum aduenissent, tum vero iucundissimū specta-
culū edebat auium vocaliū innumera multitudine iam iam arbores qua-
tuor montiū petere, iamiam nidulari, iamiā minurizantes cantillantes
& tandē libere pleno ore canentes, arbores gemmare florere vndiq. odores
ventos ex oriente ex occidente ex arcto & meridie perflantes & cantus
atq. odores in media tanopolim molliter deferentes, scaturire fontes hortos
virida ria mixtū odorū suauecolentia emittere, viridare ripas pellucere
liquores gelidis perennitatibus sensim defluentes, ex superna aeris parte
conci nere angelos & oē genus musici instrumenti, bellici cornu inflare
pulsare tangere & voces ad modos aptare, tum in paradyso esse tū cum
cælitibus viuere, tum orbem infernū aspernari tum desiderior vota id
genus vitae & status commoda perenniter sentire cupiebant. Custo-
des ad portas se conglomerare, alij montes, alij vias alij vrbis plateas
fora angiportus obambulare, alij p alta palatia atq. si venissent hospi-
tes aduentantes discurrere, alij ad ianuas palatiorū assidere, in fene-
stris canorae auiculae pendere, hortuli pensiles suis floribus garyophillor
rosar liliorū hyacinthiorū tuncanthenorū & aliorū magna multitudinis
florū fenestras condecorare, mensa sterni cibarijs onerari, vina ad-
ferri cæreisia spinari manibus aqua dari, sellas parari lectos stragu-
lis ornari, per oia tabula equos hinnire. His pragustatis & qua
suo desiderio corresponderent cognitis Iosias Rex amouit spūi, ipse
Bekesio & flagimasio septus, & magna multitudine ministrantiū angelor
q̄ forma & habitu famulor indierunt obuia ad montes vsq. aduenē-
tibus hospitibus est progressus, primus septentrio suos dedit, quanis
eodem tempore oēs ex oibus cali regionibus omniū gentiū reges Cæsares
duces dynastae magnates ad sylvas penetrassent audirent canoras aues
odorarent suauecolentia arborū, iam ex montibus descenderēt, ad plana
attingerent, & in vrbem in qua ingressuri erāt tenderent, hic Iosias
cū oibus q̄ secū erant, oēs vno in loco vno tempore millenis & bismillenis in
locis vniuersos omnis ipse & idem excepit, alloquutus est humaniter verbis
allicientibus humana corda ad amorē & studiū officiosū amantiū ami-
morū oēs, excepit, comitatus in vrbem est, singulis quod q̄q. palatiū quem
in orchestra locū desiderarent designauit. Et erat ita a patrotheo con-
stitutū, vt quod q̄q; aut maxime desiderabat, aut honorificū ducebat
id alius ne appeteret qdem, q̄ ad dextras sedere volebant, dextras habe-
bant, & oibus contingebat in dextris partibus esse, q̄ pro magno ornamēto
ducebant dextras occupare, ita sinistras ita oēs alias locor differentias
hac dote donauerat Iosias, ne q̄ precedere vellent postpositos se alijs
cernerent aut moerore afficerentur, aut ira perturbarent. Horū autē
omniū diligentissime & accuratissime promus in terra & contingens
aduentantis genua velut parentē & dominū veneratus est. Maximus
Aemilius imperij Romani Augustū Cæsare, hinc augustissimū & amplissi-
mū

Iohannes signa iubet canere.

Disputā-tium ordo

Arcturor in diesio distribu

mũ & in vrbe palatiũ & in orchestra locum designauit & vno tem:
pore cum Maximũ Aemiliũ alloqueretur humillime & beneuolentissime
oẽs imperij sacri Electores Reges principes duces Comites barones dnos
equites nobiles incolas diuersis in locis stantes dulcibus & amantibus
verbis eleganti compto & copioso sermone affabatur. Ita alios christianos
principes Marchiones & Reges hispaniar̃ opulentissimũ Philippum &
alios ordine Moscouiæ Poloniæ Reges Moldauiæ & transalpinæ Dynastas
Ducẽ Venetiar̃ duces alios quos dedit Sicilia Neapolis Roma Ferraria
Mantua Vrbinas Camerinũ Parma Genua Florentia & oẽ id quod
erat eruditi & nobilis per totũ chrianũ nomẽ per Indiã per Arme
niã per Græciã per Aegyptũ per Aethyopiã per orbem nouũ per
totã Asiã Aphricã & Europam excepit amplexus est sermone affa
bili, oẽs demulsit varijs in locis vno tempore ipse vnus & solus Iosias
& singulis, manũ illos deducens palatia ꝓpria & concamerationes as
signauit in vrbe, & quem qsq. locum in orchestra desideraret, vt illum
capere & illo cũ suis, quos secũ haberet sedere permisit Regẽ Gallor̃
Carolũ ingredi syluã volentem exegerunt custodes Angeli Ianopoli nõ
esse perfidiæ locũ, nec viris perfidiæ immanissimæ notis defedatis in:
gressũ in syluas patere, Totus eius comitatus aulicus q extra culpã
fuerat est admissus commaculati fæditate illa extra syluã consistere
iussi, Carolus solus inglorius & perfidiæ inauditæ reus in regnũ redire ẽ
coactus, eum in itinere priuatũ oĩ ministerio, præ moerore ãi & conscia
facti mortuũ fuisse dicunt. Peruenit eo Rex scotus Regina Angliæ
Elizabetha addubitauit prius ne in tanto conuentũ virorũ ipsa fæmi
na interesse viderer̃ parũ honoribus quos gereret conuenire: verũ cum
nuncijs & legatis Iosiæ nõ desisterer̃ & tam doctã & piã Reginã nõ min⁹
honoris & cultus à synodo quã synodus ab eius præsentia gratiæ & fa:
uoris accipere posse asseuerarer̃, ex totius Regni sẽntia cum oĩbus suis
cũ oĩbus esse locũ animaduertisset Synodo interesse decreuit & dictum
factum interfuit, receptaq. est à Iosia officiosissime & gratulabundẽ
quod tam doctã tã sanctã tam piã tam prudentẽ Reginã videre sibi
contigisset. His ita expeditis, atq. adeò illo ipso temporis momẽto
cũ ista expedirenr̃ & officijs mutuis excipientiũ & venientiũ essent oĩa
occupata, Iosias Rex Solimanũ quo feliciorẽ foris & iustiorẽ domi non
tulit Turcia cum Selimo filio & Amurate nepote, Olympi summis cacu:
minibus proximũ adit ille istũ filiũ & ante se sedere nullo beneficiario
regi concessus talis est vnquã honor iusset iste illũ prĩm compellatus &
parentũ patronũ & paucis verbis multa complexi ex alto descẽdere in
plana venire per viã in vrbem deduci vehiculo facundi oris & oronis
candida de narratione ꝓteritar̃ rerũ & præsentiũ consiliorũ & futu
rorũ euentuũ ceperunt. Collegerat Solimannus oẽs purpuratos, oẽs sui
imperij proreges, ex oĩbus gentibus doctos sapientes bellicosos & ad vi:
cies centena milia secũ claror̃ virorũ ductabat. Huic palatium q̃d
accommodũ fore, sui quos ꝓmiserat monebant, est, vt capere se dixit, ẽ
datũ, ita suis oĩbus pro honore singulor̃ habitacula & ministeria.
Tartarorũ Cæsares duodecim, quos dux Mengrelus & Roxus sequebanr̃

sophũ

Sophum persarū imperatorem cum regibus Tunctanis cæsariensibus tingi
tanis cyrenensibus et alijs nō paucis eodem tempore obuius sermone
grato demulcebat vt ad constitutas et designatas habitationes descen:
derent hortabar̄ per planiciē illos in vrbem manū præhensos deducens
eleganti orōne gradientes detinebat et vrbem ingressos simul singulos diuer:
sis et locis et vijs et portis ipse solus alloquens accommodis et q̄ illis esset
acceptæ habitationibus honestauit decies centena millia sapientū et bel:
licosor̄ virorū cū tartaror̄ cæsaribus erant altorū tantū cum sopho Afri:
canos seq tantū circumstabant. Placuit aut̄ ad hunc modū ex itinere
susceptos aliquamdiu in ocio et deliciar̄ menādris detinere omnes et sin
gulos quater in die, vbi dies æternitas q̄dam erat cum vtroq; Theseo Iosiam
visitare, visitari, honorare honorari alloqui audire cupientes et hauri:
re verba alloq cupientiū; cum vt diximus nullus esset labor nulla difficul:
tas nulla absurditas innumeros hōes vno in loco esse et innumera loca
vnū continere hōem, dextrū esse q sinister erat et sinistrū q dexter
sursū esse eū q deorsū erat, et deorsū q sursū, Ita ante et retro, et
hæc vno temporis momento fieri poterant pro arbitrio cupientium.
Sonabant tubæ et timpana mane et vesperi custodiar̄ vrbis ad portas
sedecim et odor et armonia animū et superne canentiū angelor̄ perua:
debat oīa cogentibus ventis, ita fenestrarū olfactoria, olfactus desi:
deriū nunc satiare nunc excitare videbatur. Hic ego adire meū
Dm̄ et patronū et tutelare in terris numen adire inquā volui, et sprs
ad me, tempus, inqt, erit cū hæc vidisse iuuabit, et te nō accessisse
proderit. Ita ego me continui et à longe notabam bōemicā phalāgem
q̄ suū circumstabat Regem principem rosembergiū candidissimi pe:
ctoris et rosei oris Vilielmū cum frē Petro Vrzesonicios oēs et inter
eos constanti fide insignē Venceslaū inter quē et me illo volente et
iubente meū et tuū locū nunq̄ habuit nec est porro habiturū, et duo
specula feruentissimi amoris erga me duos, spanor̄ chios frēs Michae:
lem et Ioannē duos amoris perseuerantia claros prm̄ floriani et filiū
Venceslaū Griespectrios Vualdesteinios Virtembergios Notos vici:
nis oībus in toga et sago alios atq. alios, q regem suū honoris et serui:
tij cā ad tempe vsq. fuerant per aera secuti videre visus sū, sed lucen:
tem præ alijs christophorū Carlonicū doctrinæ et consilij luminibus in:
ter ducis saxoniæ cohortes ô si concedi potuisset in nullius aulā adscri:
ptis sed vnius mutui deuoto Languetū meū Humbertū complexus fuis:
sem et gratulatus fugā ex perfida gallia sospitē vidi Sinopios vidi Vo:
gelos vidi alios et alios in principū electorū aulis et comitatu in hel:
uetior̄ principū inuictis ordinibus in geneuensi cohorte prudenti et se:
uera administratione collocata et distincta quos nōrā, sed in nullius albū
relatus præterquā vnius, cui me voluntas addixerat et beneficia conca:
tenarant conuenire nō valebā. Inter Maximi Aemilij ordines eminere
cernebar̄ Ricardus streinius incontaminati āi et excultissimæ doctri:
næ gr̄ibus, mentis hō desiderabar̄ Vratislaus pernesteinius, sed iste in
hercinia oberrabat inter vepres indignabundo āio in Antoniū Moglutiū
quod se in eā opinionē traxisset, vt crederet id nō esse quod esset, et id vi:
deri et dici esse quod reuera erat sed ipse credere nolebat. Ita illi iurgijs et
contentionibus exitū ex sylua quærebant Sed inuenire nō poterat. Accidit
aut̄ vt ob diuturnas et quotidianas contentiones à se inuicē diuiderent̄
et se

et seiuncti vagarentur errantes per hercinia, tum leo visus est inuadere Perne-
steinium, et ille credo, inqt. Iacobum illum esse vere Palaeologum, quid dicam?
proripuit se inde quam celerrime leo et veluti turbine sublatus in extrema
Numidia est transportatus et Pernesteinius in phyllura inscripto illius
noe quē lector nouit, cum Palaeologi gentili cognomine intra ambitū, quod
ad pectus gestare solebat immisit et se cū tota vita ferre sacrosanctis ver-
bis erecta ad caelū dextra deierauit. Venit tandem dies exoptati ab oibꝰ
et caelicolis et terrenis congressus, in quo cote disputationis illucescere
debebat quid mouisset hoēs ut duos darent patrotheo socios, tresq; miro
constituerent deos. Mandarat aut Iosias, ut medius aer q theatrū totū
ambiebat raresceret in extremis theatri partibus post omniū spectator
tergora densarer receptasq; disputantiū voces retorqueret in medium
ut clarius intelligi valerent. Erat igr urbs erant viae erant compita ex-
tra et intra urbem plena oia hominū alior euntiū alior ~~exeunt~~ redeun-
tiū alior stantiū spectantiū confabulantiū se recreantiū, neq; deerant
palestritae luctatores pentathij, qui congressibus suis exhilararent hos-
pites et incolas, aderant funambuli rhedarij retiarij mirmillones sed ad
honestatē reducti ludi, erant choreatores saltatores, pedibus plaudētes
chorocitharistae laudū claror viror praecentores q urbem et vias ubi com-
modū videbar gratis exhilarabant oculos et aures spacia metantiū hos-
pitū in poetis audiendis magna erat frequentia, attulerat Boemia Collirū
Italia Sannazariū, Scotia Buchananū Germania Eobanū, Flandria Huthe-
nomiū, Gallia dedisset Auratū, sed aduersatae sunt illū Musae, quod pcio
accepto carmina sacra ad pfidiam contegendā diuendidisset. Non deerant
tn et ex Gallis et ex alijs gentibus graecis et latinis hebreis turcis arabibꝰ
Italis et noui orbis incolis q sacras laudes varijs instrumentis pulpito cō
scenso carmine sua qsq. lingua pcinerent. Et cum plena et urbs et oia et
montes essent hominū, et oia hilaritatē honestā resonaret, qdd[illegible] deesse
videbar dormiebar aut suis horis nocturnis et meridiabatur et surge-
bar mane, et ientabar et prandebar et merendabar et caenabar et bibebar
et sommis sitis fames abesset meridies et septemtrio tot vini, oriens et occi-
dens, tot caeruisiae gra admirabar, abstemij satiari nō poterant gelidae et
frigidae suauitate, et haec qdem agitabanr, et oia intenta erant ad signum
ineundae disputationis audiendū cū derepente veluti fulgure et tonitru edito
timpana cymbala fistulae cornua et alia instrumenta voce et manu harmo-
nia edentia exaudiuntur ex alto, aduentantiū hospitū desiderata pseni-
tia nunciantia. Hi erant Ferdinandus et Carolus Austriaci archiduces
cū nepotibus ex Caesare frē, et horū gra Iosias nectebat morar cās cur non
disputatio exoptatū caperet initiū. Progressus est igr obuius illis cū suis
theseis Iosias, et post datas et redditas salutes complexus et oscula amicis
confabulationibus fallendo horas, ubi nulla erat pter una ppetua hora
venerunt ad spacia ubi exercebanr equi, ubi hasta telo longurijs collima-
bar ad signū cursū ad septū, ibi specimina edebanr dexterittis artis et
certitudinis aciei oculorū cum firmitte dextrarū et lacertorū. Haec
aut spectacula frequentia edebantur per urbē per vias, deducti sunt
tandem hi principes summa cū omniū laeticia et sigcatione amoris in
sua qsq. palatia. Tum ego languere cepi et gestire et loqui ad meum cu-
piebam principem, et cum os aperuissem vocem edere nō poterā, quod inuo-
catis loq nō permitterer, nisi cum beatis spiritibus, q ubiq. corporati vi-
sebanr

Locus disputat.

Parutthatheses proponit.

sebant. Ille vero à Petro marialosio monitus, quod ibi adessem ad frem Carolum audientibus nepotibus, Ille Ille, inqt, est quem Ego meo protexi clypeo ne ab hoste confoderetur, eum ego fri Cæsari dedi absquo obseruaretur et quem ille saluu seruari curaret et Carolus vidi, inqt, ego illum cum rheda veherer extra Viennensia mœnia amanter mihi oculis et manu demonstrari à Cæsare frē et nunc hic est. Cum vero expectatu fuisset tantu temporis quantu absumi poterat ubi nihil absumebar ex temporis duratione in officio et cultu amicitiæ inter eos qui recens et alios oes q iam diu ante aduenerant, vt honeste oia et cu virtutu q residebant in ais exercitio transigerent, Scipio, q erectus stabat ad mediu theatri albus cubitos ducentenos ex auro puro gemmis ex oi gre et vnionibus exornatus sed fistulata in medio materia, vt transferri possit, is derepente nutari cepit per se et decidere, quod signu erat tempus adesse disputationis. Igr sprs Dni cui annuerat Iosias ex suis palatijs et vijs in qbus expaciabant et confabulabant auectos traduxit in theatru hospites, et queq. suo in loco cum desiderio ambire videbar constituit Ita certatores et prouocatores, ita pugnaturos et prouocatos, oibus data sedilia, oibus ad sedendu inuitatis et compulsis et venti spirabant et melos et fragratia omne, Et Angeli superne quadraginta vocu, quar singula à quadraginta angelis canebar cantione canere caperunt, gloria in excelsis sit excelso Deo, quod in terra sit pax terrenis hoibus, in qbus est vna et consona cu Deo excelso voluntas. Dum hæc canerent qdam versus ad Florentinum ducem, vbi, inqt, nunc est contentio illa tua cu Ferrariense duce, vter alteri dexter esse vter alteru antecedere deberet? vbi illa animor exacerbatio Galli Regis cu hispano Rege? heluetior legati cu legato Venetoru, q totum conturbauit Tridentu? En tu à sinistris sedes Ferrariensi, et ille si bene cernis est ante te. Si ante me, inqt ille vt erat acutus est Ferrariensis à dextris mihi esse no pot, Ego vero me video et illum mihi esse à sinistris et no posse illu spectare video, nisi post meu tergus. Hac disputatione commoti oes considerare ceperunt q pars esset dextra cæli theatri hominu, q sinistra, q ante et q retro, q supna et q inferna, et in risu et hilaritate soluti animaduertere ceperunt ipsa experietia docente, quod prius no poterant, Ianopoli oes differentias locor studio Iosiæ fuisse sublatas, quar differentiar ca hoes sæpe contendere solet, et id fuisse dextru aut sinistru, quod qsq. esse aut no esse dextru seu aut sinistru desiderabat. Vnde fiebat vt idem locus aliquado pro desiderio cupientiu esset reuera dexter anterior sursu, reueraq. sinister posterior et deorsu, ridebant aut effusissime, quod id palpabant manibus (oculis cernentes florentini) esse dextru, quod (oculis spectantes Ferrarienses) deierare cogebant esse sinistru. Ita sublata erat ex rebus discrimina cogitationu et locor, q dissidia parere solebant, et in voluntate hominu relata, vt id qsq. putaret esse dextru et anterius vbi eius animus quiescere poterat, et ex spectaculis, reru capere aliquam vtilitate poterat, fuerat curatu. Illa aut canebant angeli, hæc loquebant hoes, quos naturæ qdam mutatio explicauerat, cum Nicolaus Paruttha theses in manus accipere et schedas explicare, est visus. Quare conticuere oes vbiq. in aere et in theatro, intentiq. ora erga Paruttham versa tenebant, Et ille intelligens qd à se desiderarer, acceptas theses veluti in re præsenti prouocans aduersarios proiecit in medium. Oes aut sedes ex parte opposita aliquem sedentem pro honoribus tu et dignitatibus singulor habebant, præter sex illas in qbus sessuri erat sex

Locus disputat.

Paruttha theses proponit

alij

alij, et alij q singulis diebus repugnare et refragari et rōnibus conten:
dere ex prouocatione contra Paruttham et Sommerū debebant. Has acce:
ptas prior Bidellus Demetrius Huniades ex alto loco ad os versus Tosiæ
q imas partes consederat eius loci, cuius summas Maximus Aemilius suo
consessu illustrabat legere cepit. Illæ in hanc formā erant scriptæ.

Theses verittis sex, Vindice Nicolao Parutha ad fun:
damenti religionis chrianæ, labefactati à papistis redītegrōne.

DEVS VNVS est sedm indiuiduū. quod si Deus sdm indiuiduum 1.
vnus nō esset, Vnus Deus, sdm sacræ scripturæ veritatē dici nō posset.
DEI nomen et vox, sicut et DOMINI, quar illa in hebræo dr Elohim 2
et ista Tehouah, vnius indiuidui est notatio. Quod si Dei et Dni vox
vnius indiuidui Dei et Dni nō esset notatio, nusq in sacris biblijs scri:
pta fuisset vox Elohim et Tehouah relata ad Deū Israelis verum
Regem et Patrem.
Deus magnus vnus et solus faciens mirabilia, et solus Elohim existens 3
nō habet similem in oībus alijs Elohim ps 86. Sed est Elohim sup Elohī
alios, et Adonai super alios adonaim ps. 36. Quare talis esse debet
iste, q confer cum illis, quales illi erant ad quos fertur collatio, sed illi
erant multi adonaim et Elohim sdm indiuiduū, cū essent vnus Deus in
essia, Ergo et iste erit vnus et solus sdm indiuiduū Deus, et nō solum erit
vnus Deus in essentia.
Omnes Elohim populor sunt dæmonia, sed Tehouah noster cælos fecit, Er: 4
go quales illi plures Elohim, talis iste Vnus Tehouah, sed illi nō sunt
plures Elohim in Essentia, sed in Indiuiduis, Ergo et iste erit Vnus Teho
uah, nō in Essia solū, verū et in Indiuiduo.
Vox Elohim, à Iesu chro et Aplis cū locuti sunt peregrina lingua, cum 5
refer ad sprs et ad hōes multos, per pluralem nūrum, cum aut refer ad
Deū Israelis vnū, aut hōem aliquē vnū, p singularē nūrum est sēper
explicata: Sed plures sprs et hōes sunt plura indiuidua spirituū et homi:
nū, et vnus hō, est vnū hōis indiuiduū, Ergo Vnus qo Elohim Israelis
erit vnū Indiuiduū Dei Israelis. Expla esto: de spiritibus: minuisti
eū paulo minus ab Elohim angelis ps. 8. Paulus παρ' ἀγγέλους hebr. 2.
De hōibus: Ego dixi Elohim estis vos, et filij excelsi vos oēs ps. 82. Iesus
chrs Ioa. 10. θεοί ἐστε, illos vocat θεούς ad quos sermo θεοῦ factus est.
De vno hōe: ps. 44. solium tuū ô Elohim in seculū seculi, ꝓterea vnxit te Elo
him, Elohim tuus Paul. hebr. 1. solium tuū ô θεός, ô θεός σου. De vno
aut Deo Israelis quamuis extat iā explum attamen esto illud Deut. 6
Audi Israel Tehouah Elohim noster Tehouah vnus est. Marc. 12. Iesus
chrs ita explicat: Audi Israel κύριος ô θεός noster κύριος vnus est.
Paulus Etsi, inqt, multi sunt q dei nominanr, nobis tn vnus est Deus 6.
ille q pr dr ὁ πατήρ 1 Cor. 8. Quibus verbis addo illa: Dei q te genuit
es oblitus et nō es recordatus Dei formatoris tui Deut. 32. Ille em est
vnus pr Deus q filios generat, ~~aut~~ vna aut essia Dei q est vnus sdm
essiam Deus, nihil aut grat aut grare potest. Ergo Vnus Deus pr est
vnū indiuiduū, quod solum est Deus et dr pr. Perlegerat ille et in
suo loco consederat. Et Parutha ex tantor Regū et Principū et ma
gno

nor̄ viror̄ p̄ntia, & aspectu illor̄, q̄bus cōmiꝰ certare debebat exterritus, tremula & remissa voce, vt vix a Francisco & Bladrata proximis exaudirēr fallenti memoria ore buxo magis pallido, cui aliquantū substitisset, ita vt & ab illo fugisse verba viderēr, & hostes de victoria sine offensione reportata, & gloriarem̄ ais, & gratularem̄ sibi, sigīationibus, tandē aliquādo ita dicere cæpit: Has theses (tū spūs nō illū amplius p̄misit, sed se voluit, qua ille parauerat orōnem dicere, secutusq. est) & cum thesibus comiexas rōnes vno tempore & nouo modo, spectante vniuerso orbe, oībus orbis & Magratibus & doctis sapientibusq. viris proponere vobis q contrarias tuemini partes & verbo Dñi aduersari nō desistitis, vt intelligere possetis, nō solū quod nos credderemus: verū & vobis constaret, q̄bus rōnibus moti id imbibissemus quod nos credere multis libris editis sumus vniuersis testati. Sine eni summa quā credimus consideretis, sine rōnes q̄ sunt cū summa coniuncta expenderitis & in summa rōnes, & in rōibus summa inclusa insita insinuata mutuo nexu inuenietis, vt nō possit summa sine rōnibus illis vera esse, nec rōnes sine summa, vt possis permittōte iure & ex summa rōnes & ex rōnibus summa exprimere si cordi esset. (Hic cum se ad salutandos singulos post Maximū Aemiliū vertere cæpisset faciem, strepitus oborꝰ est, & ab oībus reclamatū ne oro interturbarēr, satis se salutatos fore, cū ex ordine & lege cūcta succederent) Et olim q̄dem a condito orbe, ad tempora vsq; Constantini per quatuor ferme amor̄ millia, hæc summa & hæ rōnes thesiū meaꝝ ab oībus colebar̄ addiscebar̄ decantabar̄, quoad ignoratio hebraeæ linguæ & incuria sacra biblia legentiū, q̄ in verbis gracis, q̄ hebraicos referebant sermones p̄prietates locutionis hebraicæ despicere parū curabant. Deū quem patrotheū, seu si mauis theopatrū vt melius nostra intelligerēr cognominare, volui, socios duos, vnū filiū, alterū nō filiū dare cepit. Reclamatū q̄dem tum est & proximis seculis oīb⁹ contimenti amor̄ fluxū vsq. ad nostra, ætatē rationibus & neruis fidei sacror̄ bibliorꝰ: Sed ignis & ferrū & hor̄ metus, partē dissipauit partim absumsit, partim obscurauit patrothei & veritatis qua orbis vniuersus Ecclā Dei per quinquagies circiter centū amos coluerat sine offensione, nisi fautor̄ eor̄ patrocinatores, multitudine eni superiores aduersarij, & secū trahentes gladiū magratus facile fugabant fundebant cædebant, qui alr̄ qua ipsi de Deo sentiebant. Reducite vobis in memoria seculū Iosuæ, & illud deducite currentibus annis ad ætatē vsq. Cliæ, in qua oībus aut necatis, aut ex regno Israelitico, in quo solo eū integrū esset noticia cultus, leges patrothei extabat in scriptis & extare debebat in hominū mentibus, eiectis, q solū patrotheū pro vero Deo colebant in vno Iudæa subsistisse videbatur tota patrothei & memoria & Ecclā, cū oēs libri, q de patrotheo aliqd commemorabant, quasi essent veri & solus Deus essent sepulti & dati in cibū timeat & oblatar. Hoc inuenietis nō minus prodigiosū fuisse tum, quā nunc sit, Vnū Deū sām indiuiduū eumq. esse p̄m asserere & fateri. Quid eni nūc dici pōt quod tunc dici nō potuerit? miramini in nobis paucis dici posse extare hanc de vno Elohim de vno Iehouah, de vno Adonai solo & sō ind.

indiuiduu vno, veritatis noticiâ, & nõ miramini, quod alíq sint inter
vos, & qdem pleriq. õẽs docti & eruditi q nobiscum sentiunt, sed nõ au-
dent aut se ad nos transferre, aut apud vos contra vŕa sensa mussare,
& nõ miramini, Eliam dixisse se solũ fuisse in ea in qua erat de vno in-
diuiduo Dei Israëlis opĩnõne & q essent q secũ idẽ sentirent, & inter
aduersarios nũerarẽtur, ignorasse. Miramini tot pmissiones de Ecclia
sua Deũ voluisse in nos paucos desertis vobis transferre, Et nõ miramini
in vno Elia & paucis quibusdam qbus q latebant suas õẽs pollicitationes
factas populo suo consistere voluisse. Eminuero hoc dico, quod dicere
nõ potuisset eo tempore Elias, dixit aũt alio tempore & in alio argnto
Elisæi. Si motus & vis abesset à vobis, plures essent ex nostris vobiscũ
quã sitis vos õẽs. Miramini vos quod extra arcam nõ viderẽr, nisi vna
columba, & nõ consideratis & illã vnã egrẽ seruatã fuisse & in tutũ
se recepisse, & nisi reuolasset in arcã vitã nõ potuisset conseruare
& post illam vnã desidentibus aquis malor omniũ innumerã aliã mul-
titudinẽ animantiũ pariter, quã prius latebat exposita fuisse in ter
ra. Non nobis rogamus õẽs historias & Epitomas historiar & veterũ cla-
rorũ virorũ, q Constantini Cæsaris ætatẽ ꝓcesserũt monumenta pro-
ducatis in mediũ q scatent vt suppositilijs, imo & adulterinis ita recẽ-
tibus, & ex vŕo fermento sententijs sẽt illi Alexandrini q contra Arriũ
disputabãt his ipsis libris, quos in testimoniũ opĩnionis vŕæ cos in me-
diũ producere & allegare soletis carebant, quos õẽs tustinos Ignatios
Origenes & alios, magno mŕo cũ examinassent diligentissime & singula
eorũ verba cribrassent, tantũ abest vt λόγον θεοῦ ζῶντα καὶ ἐνεργῆ
ἀληθῶς inuenerint in alicuius ex illis libri aut contextũ aut mor-
gine, qbus vocibus õia illa scripta & de illis edita memoriæ scatent vt vŕ
inuenerint ὑωὶ ὄντως τοῦ ζῶντος λόγον in Origene, quẽ pallentes coram sym-
do recitarent, & pallentes qdem, qm verebant, id quod postea accidit, ne
illis ἀφ᾽ οὗ ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς Apti objicerẽr. Nam ἀϊδίον p se est ὑωὶ ἀϊδίου si tu.1.
cũ alio ἀϊδίῳ componas. Quod si hæc ita esse addubitatis adhuc agi-
tedum producam explaria, & q extiterũt adhuc, & q ob autoritatẽ datam
sanctissimo Tosiæ ex sepulcris & oblivione à vermiũ esca in auras istas
vitales se indicarunt reuocarẽ in vitam, quod hoc tempore vt dictu ita
factũ est facile. Iti q hos conscripserũt siue falso siue vero titulo libellos,
videbitis & istos hæc scripta vŕa aut pro suis nõ agnituros, aut õẽs
istas quas vos ex illor libris citatis sẽtias ex suis libris expuncturos
pro nõ suis sed alienis h.e. vŕis dictis & sensis & illa reprahensura & ca
stigatura vŕa, & demõstraturos in vŕis explaribus, multa fuisse addita
multa derasa multa mutata multa corrupta, vt optimo quã recens cõce
peratis vetusto aliquo subsidio viderẽr imiti. Hæc nõ dicunt à me vt
testimonio humano dicere velim indigere theses meas de vno Deo sẽm es-
sentiã & indiuiduũ: Sed vt demonstrẽ ante tempora Nicenæ Synodi
ab eo tempore quo Elohim Iehouah in diuiduũ vnũ nullis veri & solius
patefacere se qs esset voluit hoĩbus, cultũ fuisse in Ecclia Dei, aut ab
oĩbus aut à paucis aut à nonnullis vnius & solus sẽm indiuiduũ Deus re-
ligua multitudine aut intra aut extra Ecclam multos sẽm nũeru deos
& falsi dij cognominabantur colente & venerante. Et in hoc qdẽ tem-
pore.

Ro. 11

pore verissimū & constantissimū illud dictū Pauli fuisse experientia docuit: In hoc, inqt, tempore sicut & olim, in reliquijs solis grā electio salus Caddito & veritas constitit, sublata à reliqua multitudine, q̄ adaquabat arenā maris & stellas cæli. ffhoc dictū si ad rotro secuta synodū Nicenā tempora transferre voluerimus, vnū tenorē vsq; ad nos seruasse deprehendemus. Nam sæpe in oībus sæpe in paucis sæpe in dimidia inuenta est permanere veritas, minquā in multis, sæpe in cognitis & huc illuc fugatis & in montibus & antris delitescentibus. Nunc verte historias & eas consule à synodo Nycena, accipe in manus libellos, quos de sua fide singulæ ætates, quaq; in suis patrijs & alienis linguis ediderunt & prostant, & beneficio & oculorum Iosiæ singulorū manibus teri possunt, ab illo seculo ad hoc vsq; tempus, inuenies multos annuatim aliquando dictum fuisse occisos, quod patrotheū pro solo vero Deo colerent, & occisi qdem sunt q sunt inuenti, q inuenti nō sunt in hujus fidei cultū & religione nō sunt existimandi fuisse occisi sed salui seruati, mutasse sedes, & se in inaccessa loca & obscura immisisse. Si, qui illi fuerint, me rogas, te vicissim rogabo, q fuerint illa quinq; millia virorū incognita Elia, q idem cū Elia nūmen colerent, si millos fuisse dicas, coarguet te historia, q̄ a constantino vsq; ad perditū romanū imperiū & ad hostes romani imperij & in Italia & in Thracia translatū multos fuisse hōes patrotheo soli inhærentes, & ob id cæsos narrat. Quim & illud in aperto est antiquitatis studiosis oībus & inter rudera sepultas manuscriptas tabellas summo labore quærentibus volumina extare mille & ducentorū & gradatim per amorē q̄bus viuere poterant hōes descensū veluti per manus accepta à prioribus & redditā sequentibus veritatem de patrotheo vno & solo Deo lucu-
lentissimū reddentia testimonia, ne quis existimare velit ex eo, quod nos hodie sumus nati, & hæc veritas nō noscebat à nrā ætatis hōibus, et hodie hanc veritatē esse natam nobiscum, cum intelligatis nō deesse præter sacras historias & leges mutos magistros per oēs ætates, q̄ sua lingua nos moneant patrotheū solum & verū Deū ex sacris bibljs addiscisse, & se illum solum tota vita coluisse. ffhæc dicere volui, ne quis nobis antiquitatē autoritatē numerū vires opponeret temporū tentium & preteritorū, in q̄bus patrotheus verus Deus cū duobus socijs veris dijs est cultus. Nam sanctissima q̄q; nos dicimus esse, & nō alia, antiquissima, quamuis si & in antiquitate esset certandū, sacræ leges q̄ docent solū & omē patrotheū esse verū Deū superent oīa æternitatis peremitate. Autoritatē aut̄ oēm illis detrahimus q cū verbo Dei pugnant, & se nō discipulos sed magistros verbi Dei esse cupiunt. De nūmero & viribus eorū decimus, sicut & truculentia & oīa ad macellū suspensis & pendentibus humanis carnibus ornandū accepta arma hostibus relinquimus, q̄m didicimus à Paulo vbi multi à paucis in religione dissident suspectam esse oportere multitudinē, quod à solis reliquijs coli consueuerit æterna lege veritas, & sicut reliquiæ si fuissent inuenta à multitudine fuisset occisa: ita à reliquijs nullū vnquā fuisse occisū, sed in frigore meditate fame, & siti, infamia & conuitijs fuisse peragratū orbem, & ignota hōibus loca fuisse frequentata ab illis, legimus & in nobis qui cū illis eramus & illi nobiscum, experti tum sumꝰ experimur. Nōq; aliqs putet nos morari autoritatem Athanasij, aut

Nice

Nicenæ synodi, q̄ dictante Athanasio pronunciauit, alioqui morari
etiā vos deberetis Arrij & alterius synodi Nicenæ autoritatem, quod
si vos horū odiosor̄ nominū auersamini doctrinā, nolite mirari si nos
abhorremus ab illor̄ gratiosorū nominū q̄ nobis obijcitis commertio, &
q̄ ob id sunt gratiosa, q̄m fauent vobis, cū ~~ill~~ & illa essent similr̄ gra:
tiosa si vobis fauerent. Soletis enī vos amicos gratiosos reddere, ini:
micos & vobiscū in oībus nō consentientes & odiosos & inuidiosos nō
ex aliquo illorū merito, sed ob id quod ita vobis libet & placet. Vide:
tis optime si extra verbū Dei certandū esset autoritate hominū
multo nūro & dictor̄ & synodor̄ nos superaremus, & pro singulis nos
binos obijcere possemus. Obijcietis nobis Athanasiū cur nos nō repo
nemus tres Arrios? tam execrandū dicetis nomen? atq minus illa
suo quā nr̄o seculo visa sunt execranda & abominanda Luthe
ri Valuini Zuingly q inter vos sedent nōia & vno seculo Elias
seditiosus & paulus pestis est vocatus, cui alio seculo ~~sst~~ cū sst
tempus docuisset, quid esset veritas posteritas erexit statuas
trophea & Colossos. Soletis q̄o vos in odium nostri promulgare
nos diabolicam & agarenorum profiteri fidem. Sed Deus ipse no:
uit melius, quid sit, quā oēs & sp̄rs & hoēs boni & mali, absq̄bus si quid
veridr̄ quod sit a Deo, nō ipsos autores illius veritatis, sed Deū ipsum
agnoscere & nos & vos debetis. Insistamus igr̄ ex verbo Dei, & has the:
ses quam veræ sint Ego suffragando, vos refragando quantū consistant
in verbo Dei demonstremus. Nam si veritati Dei, ne portæ q̄dem ipsa
inferi resistere valent, si vos ex verbo Dei in meas theses insurgetis, illas
plane deijcietis & in frusta comminuetis & proteretis, Ego quantum
sim de hac re persuasus & quantū valeā in eius q̄ in me est fidei expli
catione hodie aut nunquā deinde specimen aliquod dabo.
Dixerat ille & secutū est murmur, & animū dicentis & argm̄ orōnis
laudantiū. Videbar̄ aut̄ orō ex multor̄ q audiebant aīs multos col:
culos exemisse, tum labare & nutare cepit aduersarior̄ acies & animi
mutari. Et Misantia Comes auelpistiæ versa ad philantiā insusur:
rauit in aurem: Infelix q̄ tanta animū dementia cepit? Non vires a:
lias conuersaq̄ numina sentis? Cede Deo. Tum Illa clam excessit ex ca
stris, & quantū poterat celerrime intra sorbonā se illa tebrauit, nō ampli
us prece precio inde egressura. Post Parutham suas explicare tabel
las cepit Ioan. Sommerus, Et desiderauerat q̄dem ille græca orare lingua
sed Iosiæ decreta obstabant. Nam iusserat ille, postquā sicut olim græcā
ita nostra tempestate latinā linguā oēs gentes intelligunt, latina lingua
esse transigenda, nisi vbi vox vna in hac potius in qua scripta est, quā
in illa in quā explicar̄, aliquod adferet operæpreciū pro alijs aut̄ linguis
hoc edixerat, vt nō minus intelligerenr̄ ab oībus, quā illi illas callerent
q illis tanquā patrijs loquerenr̄. Sua igr̄ sex Corollaria proiecit, illa
cū manibus excepisset Lucas Cracerus ex pulpito ita recitauit, neq̄
enim aliter habebant:

Corollaria sex a Ioan. Sommero ex sacris Biblijs collecta
contra papisticas illusiones & pro Aplica & pphetica veritte.

In rebus

SCHOLASTICA

1 In rebus oibus et sunt naturæ et sunt indiuidua: sicut aut natura
nō est sine indiuiduis. Ita nullum indiuiduū est quod suā nō hēat natu
ram. Quamobrem sicut siqs inter vnū hoēm et plures hoēs ponere
vellet distinctionē, ea nō esset naturæ distinctio, cū oia indiuidua ho:
minis vnā hēant naturā, sed indiuiduor. Ita cū ponir inter vnū Deū
Israëlis, et plures deos gentiū, discrimen illud nō ad numerū essentiarū
cū plures essentiæ diuinæ nō sint in dijs, sed ad numerū indiuiduor acci:
piendū est, quo Deus pr vnū est fuit et erit indiuiduū, dij aut aliorū
sunt fuerunt et erunt plura indiuidua.

2 Si ELOHIM plura, hoc est, tria sigcaret indiuidua, et Iehouah diuinā
veri Dei notaret naturā, nec Iehouah vox cū multis indiuiduis confer:
ri, nec Elohim verbū vnū indiuiduū sigcare posset.

3 In vero Elohim, q est verus Iehouah et verus Adonai, nec est πρόσωπον
nec ὑπόστασις nec οὐσία, nisi vocibus istis, q sunt apud pphetas et Aptos
subtrahas verā et ppriā quā habent in sacris biblijs intelligentiam
et illis insinues et obtrudas alienā peregrinā et papisticā sigcationē.

4 Vox ELOHIM et Verū Deū sigcat, vt Ego sum Elohim pris tui Exod. 3.
et hoēm verū, vt constitui te pharaonis Elohim Exod. 7. Et sprs veros
ministros Dei, vt El Deus omniū elohim deor locutus est ps. 50. Et fal:
sos deos nec veros hoēs nec veros sprs, nec verū Deū, vt si Iehouah
est elohim, sequimini eū, sin Baal est elohim, ite post eū 3 Reg. 18.
Nunquā tñ in scripturis sacris contendir de ea voce et eius sigcato, cui
conueniat vnine Deo vero Israëlis, an alijs, nisi cū collatio fit inter ve:
rū Deū et falsos deos, q nec ambulare posse nec videre nec sentire, nec
prophetare nec creare aliquid dicuntur.

5 Hinc intelligir vnū ita sgt spiritibus beatis et hoibus veris natura
(vtrisq. creaturis veri Dei.) datū fuisse in sacris biblijs nomen Elo:
him et dicti fuerunt dij vt nunquā naturā veri Dei vna cū noē ad il:
los transferre sacra Biblia voluerint. Nam si hoc aliquando contigisset
illos sprs et illos hoēs inter deos fictos ab hoibus connumerasset, et cum
dijs gentium deputasset.

6 Intelligir et aliud, si nomē Elohim tres personas in trinitate comple:
cterer, sicut infausta ingenia cuperent, Baal fuisset vnus Deus in tri:
nitate cū diceret Helias, aut Iehouah Israelis esse elohim, aut eundē
elohim esse Baal, q absurditas superat absurditatem libri cuiusdā
inscripti de tribus Elohim h. e. vt eius commentū sequamur de nouē dijs.
Relegit ille ista et consedit, tum Sommerus: Corollaria appellare volui
has theses meas, vt mutarē nomē ear rerū, quas disputandas proposi:
turus erā (et verso ore ad auditoriū, dextra sinistra incipiens a Maxi:
mo Aemilio nihil locutus inclinato capite veneratus est oēs.) Quāuis
corollaria sint reuera, quod ex sacrorū biblior sententijs collecta et
leui manu hinc inde decerpta, et in vnū veluti corpus compaginata sa:
cræ legū chrianarū veritti addi et coniungi posse videanr. Nam nunc
si vnquā alias, et in hoc argnto si aliquando in aliquo oi ai cura et la:
bore sacræ leges sunt dispiciendæ, et accurata diligentia peruestigādæ,
cū et tempus sit in quo Deus suū Euangeliū veluti ex mortuis reuiuisce:
re voluerit, et hoc argm de vna vnius Dei, vt nunc loquimini vos, psona
et Ind.

et indiuiduo inter prima esse Deus ipse voluerit, q̄ ad salutē acquiren-
dā cognitū necessaria fore sig̃cauit. Duo aūt sunt mihi explicanda,
Vnum, quod solent nobis aduersarij obtendere veluti Medusæ gorgonis
caput, vt reddamur plane trunci et stipites: Alter̄ satanæ in violāda
hominū salute semp̄ vigilantis et attenti consiliū, quo p̄ sacra voluit
ecclam Dei inuadere, cum per prophana illā inuadere posse cū fructū
desperasset. De vtroq; vt me attente audiatis rogo et peto. Adoriunt̄
nos isti hac blasphemiæ infamia, quod Iesū verū hoēm chr̄m declaratū
postremis seculis, quod sp̄rm S. missū vt deduceret Ecclam in omnē veri-
tatem post mortem Iesū chr̄i, despoliare conemur suis honoribus et exu-
ere suis ornamentis, et hoc dicunt, cū ne verbū qdē ex sacris biblijs pro
ferre possint, quo demonstrare valeant in Iesū chr̄o et in sp̄ru sācto
esse ea q̄ nos dicimus verbū Dei Iesu chr̄o et sp̄rui S. nō attribuere
Neq; vident isti tā diligentes assertores honorū et ornamentorum
Iesū chr̄i et sp̄rs scti maiorē esse culpā Iesu chr̄o et sp̄rui S. velle ex
humano errore ea attribuere, q̄ à Deo p̄re nūq̄ habuerunt, cū illi nr̄o
nō indigeant mendacio, vt spectabiliores et splendidiores videant̄, q̄
dicere illos nō habere, q̄ illos habere verbū Dei nusquā docet, et maius
scelus esse à Deo p̄re conari humana audacia illa detrahere et alijs
cōicare, q̄ Deus pater sua semp̄ esse voluit nec in alios transferre vl-
lam vnquā cogitationē aut suscepit aut suscipere potuit. Detra-
himusne nos à Iesū chr̄o et à sp̄ru scto verā Dei p̄ris diuinitatem?
Demonstra tū antequā hoc dicas verā diuinitatē à p̄re Deo Iesu
chr̄o vero hōi, et sp̄rui Scto vero sp̄rui fuisse aliquādo à p̄re Deo Iesu
per gr̄ationē æternā, sp̄rui per sp̄irationē cōem communicatā.
Quod si hoc te demonstrare ex verbo Dei posse desperas, cur improbe
absterso ōi rubore perfidiose inique audes nos illa à Iesu et à sp̄ru
auferre velle, q̄ tu palpas manibus in Iesu et in sp̄ru nunquā fuisse?
Iesus dicit à se nihil habere, et se qdqd habeat à Deo p̄re habere
dicit et Iesus, sp̄rm nihil à se, sed ōia q̄ edocerer̄ à p̄re Deo locuturū
quibus verbis declarar̄ ex dantis p̄ris Dei liberalitate et nō ex homi-
nū assertionibus habere Iesū et sp̄rm qdqd tandē habent illi et pos-
sident. Quamobrem si nullus fuit in consilio Dei, vt videre posset
qd Iesu qd sp̄rui dare vellet p̄r Deus, sed ōia q̄ de Iesu et sp̄ru scim⁹
sacris Aplicis et ꝓpheticis scriptis monentibus nouimus, quid opus est
nisi ad impostura et fucū faciendū, cum verbo Dei deferimus huma-
na commenta et calumnias consecrari? Vocar̄ Iesus, Dei Angelus et fi-
lius Dei, vocar̄ sp̄rs angelus Dei, et dei filius, hoc ea forma qua oēs sp̄rs
beati filij Dei dicunt̄ illud cū dr̄ ἀναγγελεῖ vobis oēm veritatem: (qd
enī est nūcius quā angelus.) Nunc videat quiuis an alicubi filius
Dei et angelus Dei eū sig̃care possit, q sit verus Deus, et veritatem
diuinitatis p̄ri Dei, in qua sit viuat et subsistat possidens. Nisi for
san isti noui acutissimorū oculorū propugnatores, mendacij q audent
se, vel ipso dictionis ausū, in ipsā patrothei æternitatē immittere velint
vel oēs sp̄rs sctos et veros hoēs, q filij Dei sunt dicti et filij excelsi hono-
rifice compellati, esse veros deos, vt plane desipere se demonstrent, vel
nulla circumstantia cogente, istos duos vnū ex hōibus, illū ex spiritib⁹
veris eximere, et cū patrotheo in vnā diuinitatis cōmonem coniungere.

quor

quorū alterutrū tentare aliud nihil esse, quā existimare nostra insa:
nia magni fieri posse Iesū chrm̄ & sprm̄ S. qui nō videt in sacra lectiōe
est omnino captus oculis. Non in nobis igr̄ despoliationis iniqua vox, sed
in aduersarijs, temeritatis & sacrilegij nomen heret. Cum nos Iesū & sprm̄
ea nō habere, q̄ à patrotheo aliquando habuisse pphetæ & Apli nusquam
scripserūt, dicamus: aduersarij vero ea in Iesū & sanctū sprm̄ refe:
rant, quor̄ vt referri debeant nullū habent, aut pphetā aut Aplum
autorem ducem doctorem. Nunc venio ad alterū, in quo
Satanā nouā viā sibi aperuisse ad conuitiandū patrotheo existi:
mari pōt. Nam olim curasse vider̄, vt aut in hōes impios, aut in commē:
ta impior̄ hominū extra Ecclam transferrer̄ diuinitas Dei, quod labē:
tibus tēporibus ~~seculis~~ eo ipso seculo quo studebar̄, vt diuinitas patrothei retra:
cta ab hōibus & simulacris hominū apud solū patrotheū esset, in Re:
gem Ecclæ Iesū chrm̄ verū hōem, & in deductorē collegior̄ christianor̄
in oēm veritatē sprm̄ S. transferre conatus est & illi conatus succes:
sit. Legite enī historias & peruestigate diligenter oēm antiquitatē
hoc vobis compertissimū occurret, cū oībus conatibus & edictis formido:
losissimis studerent imperatores Idololatriā antiquare, & ex oī memo:
ria expungere, tum maxime Satanā, vt intra Ecclam duo socij patro:
theo erigerenr̄ laborasse, & quanto illa infirmabar̄, tanto isti consta:
biliebanr̄ magis, vt Eccla semp̄ haberet osorē Deū. Sed hoc malū
obtegir̄ affectū quodam illiberali, q̄ putar̄ esse in Iesū chrō & spru S.
Cum sciamus & Iesū chrm̄ oīa q̄ accepisset à patrotheo narranda hōib⁹
antequā moreretur denuntiasse, & sprm̄ S. in oēm veritatē deduxisse A:
posticā Ecclam, q̄ veritas salutifera esse poterat hōibus. Quos affectus
igr̄ fingemus fuisse & tum cū viueret Iesus chrs, & posteaquā mortuus
est ille ipse Iesus chrs, aut in Iesū chrō, aut in spru S. nisi vt & ille & iste
absoluerent fidelissime mandata patrothei, Ille oīa q̄ accepisset, iste
oēm veritatē denuntiando hōibus. Quære igr̄ & dispice vniuersa sacra
scripta & vide an tale qddam de se Iesus chrs aut sprs S. nuntiauit pro:
phetis & Aplis, quo intelligerer̄ aut vtrūq; aut alterū eiusdem esse diui:
nitatis natiuitate aut processione æterna cum patrotheo; si est nondū
ab aliquo inuentū est vt experiemini oēs q̄ hic adestis ex rationū colla:
tionibus & dilutionibus: Si nō est, quid amplius ad affectus humanos
recurrimus, & illos Iesū chrō & spru S. insinuamus. Cum, si aliquādo sic:
ut sui proprij aderāt, iste et affectus in illo vero hōe & in isto vero spru
fuissent, quos cogitant reuera in illis fuisse hōes, & ille se verū Deum
esse vna cum his oībus q̄ de se mandatū habebat à patrotheo vt nun:
tiaret hōibus, & iste similr̄ se verū Deū esse cū alijs oībus veritatibus
quas ex mandato patrothei denarrauit Ecclæ oībus, aperto ore sigcātib⁹
verbis, clara sentia euidenti demonstratione, sicut fecerant oīa alia
vera sancta bona decreta patrothei concionibus frequentibus detexissēt.
Quod si hæc de vera diuinitate Iesu chri & sprs Scti, nec inter oēs veri:
tates, quas sprs S. nec inter oīa alia q̄ Iesus chrs nuntiauit nobis, extat
signū est voluntatis illor̄, nunquā fuisse, vt eos inter deos post aliquot
centena annor̄, ex quo visi fuerant inter hōes, referre deberent homines.
& quod scelus est rogo dicere Iesū & sprm̄ S. illud desiderare, abs q̄
max.

maxime, cum viderentur, et alloquerentur hoes, abhorruisse comperiuntur.
Et ego quidem demonstro, illos ab his quos vocatis honoribus et ornamen-
tis abhoruisse, quoniam cum possent nusquam se tales esse docuerunt aut credi
voluerunt. Demonstrate vos in diuina natura illos subsistere aliquando
vel in vestigio docuisse, et ego illos veri Dei cognomine non abhorruisse con-
cedam. Sed residere videtur aliqua culpa in Iesu chro et spiritu S. quod per
multa annorum curricula pro veris dijs sint culti, et Apli ne id fieret, nunquam
aliquos monuerunt. Quae obiectio si locum haberet in Iesu chro et ~~Iesu chro~~
spiritu S. locum et habere deberet et in sole et in luna in stellis in hoibus in pe-
cudibus in creatura vniuersa, quam exculta fuisse magis quam patrotheum
ab his qui erant in Eccla Dei, et veritate Dei in iniustitia detinebant testis
est Paulus. quae enim culpa dicta est aliquando subsedisse in caelo in sole, in
luna si haec repudiato patrotheo, pro veris dijs sunt culta et adorata?
Sed dices: Ista loq non poterant, Iesus qui recepit, se non deserturum suos, et
sprs S. monere aliquos potuisset. Sed quid facilius Deo, quam mortuum ali-
quem vita donare? Iesus tn illis dixit non opus habere mortuorum excitatio-
ne, qui legem et prophetas, quos legere poterant habebant. Sed neque Iesus chrs
vllum aliquod miraculum edere apud illos volebat, quos miracula monere non
posse vt addiscerent videbat. habentibus igr Aplica et prophetica scripta,
non opus habebant monitis sine scriptura. Cum eadem facilitate tolli ab hoibus
opinio de duobus patrothei socijs deberet, qua concepta fuisset. Enimuero pu-
tamus monita debuisse? oracula, sacra, somnia? sed qui sacra scripta in alienum
sensum vertere consueuerant, quodo sanctas Iesu chri et sprs Scti monitiones non
scriptas recepissent? audiebant enim illa ab hoibus, sed ad Satanam monitorem
referebant. Quoniam opinio semel imbuta non facile ex hominum ais reuelli pot.
Et quam Ecclam dicitis, cui Iesus chrs adesse oibus seculis spopondisset?
Ego legendo, haec in sacris biblijs inuenio, nunquam fide doctrinae fuisse corru-
pta in Eccla, nisi precessisset corruptio morum, corruptorum aut Ecclam morum
nunquam patrotheum cognouisse pro sua, nunquam Iesum chrm, nisi resipiscentem
tutari voluisse, vt qui desiderauerit aliquando ad integritatem doctrinae
peruenire, huic necessarium fuerit vitam suam ad leges Dei composuisse. Haec
antequam accederer propius et ad teli iactum peruenirer, praefari volui, vrm
erit corollaria mea sub incude deliberationum vrarum componere et malleo
rationum contundere, vt multiplicibus decoctionum gribus examinata aureas
mineras puti auri sacrorum bibliorum coram spectatorum oculis et auribus referant.
vnde sunt grauatim desumta. Hic finem dicendi fecit Sommerus bonis li-
teris addictus a puericia, sed cui fortuna quantum deerat, ex ai dotibus tan-
tum detraxerat ex commodis vitae. Cum orante audiebat attentissime Corona
quod noua quedam adferre viderer, et cum ille perorasset adhuc in eode silen-
tio perdurabant oes, concoquentes ais et examinantes quae ille dixisset. Cum aut
tempus esse videretur, surgentes Demetrius et Lucas ille dextra hic sinistra
ad chorum antagonistar retulerunt, ille theses, hic corollaria, tum pallescere oes
et hi maxime in quorum re erat primo loco certare. Distribuerant aut se in
classes vt diximus denas, et vt qsq; validissimus et instructissimus videbar
aut primum frontis, aut postremum tergoris locum tuebar. Ita duces primi-
pilares sex a fronte et totidem a tergo, singuli cum suis centurijs, quas se-
quebant singulas mille propugnatores parati stabant, post istos erant in or-
dinibus

Gregorij Papae oratio

dinibus frontis principes sex cum sua centuria et millenis propugnatorib⁹ et nūro principes cum sua centuria et millenis ꝓpugnatoribus, ad tergus ante duces primipilares erant collocati. Ita duces hastati hinc inde a frōte et a tergo sex illi et hi cū sua centuria, et suis mille robustissimis q ꝓpugnarent si necessitas ferret hinc sequentes illinc antecedentes principes armati, suis quas datas acceperāt rōnibus consistebant. In his sex ordinibus totā spem victoriæ referendæ omniū āi et iudicia collocabant, inter hos medij accesserant velitū ordines quatuor, quor singulus sex habebat tribunos vnā centuriā et mille propugnatores, hi oēs cū alijs innumera hominū eiusdem sentiæ turba catholicor castra se appellabant, quoniā altera pars a septem castris nomē induerat. Erant aut romanenses vniuersi, quos papistas seu papalinos et papales cognominare recte potuisses. Acceptis igr prouocatorijs schedis, qbus negotiū datū erat assurgentes in altas et vacuas sedes ad finē theatri collocatas accedentes consederunt. Hinc inde aut dispensata est centuria, et post centuriā millenarij qsq. suis in sedib⁹. Visū aut fuerat pro dignitate tanti consessus iure fatorū cogente primū locū romanis pontificibus dari et his maxime q imperterriti et inuicti āi olim fuisse commemorabanr, hi erant Gregorius ille nulli cedens, q cuntādo et cām protrahendo solo fulmine et tonitru nixus deturbauit ex sua sede imperiū Romanū, et in eā veluti propriā ipse cū suis successoribus saltū vno successū infelici prorepsit, cum ad illū vsq diem romani pontifices inter beneficiaria ministeria romani imperij fuissent censi. Hinc stabat a sinistra corollaria male accepturus bonifacius terror Italiæ, omniū principū hostis et semp victor, et desolasset orbem, nisi mæror illū fruentē victorijs et per amœna loca se recreantē adueniente serra occidisset. Cum Gregorio stabat Petrus longobardus, et Martinus Lutherus, cū bonifacio vero Garianus et Huldricus Zuinglius, his acutissima qq. et firmissima argnta nempe honoribus imperijs et rerū cognitionibus clarissimos et admirādos data fuerant vt illis aut perrumperet aut conturbaret ex opposito stātem manipulū transfugarū potius quā hostiū. Satis aut āi esse videbār in his ad ineundū certamen, et quod deesse existimari poterat, ex libris scriptis vndiq. corrasa selectissima argnta suppeditabant.

Gregorij papæ oratio

Sic aut ferunt locutū fuisse Gregoriū: Si Romæ essemus sicut hic in hoc nouæ conditionis nunc sumus orbe, alr contra te disputaretur, quā hic locus permittat; Te homuncionē insurgere contra Deū trinū et vnum et viuere? viuere? parū est hoc, nam et disputare audes, et antagonistam romanū pontificem hēs, in cuius fide exædificata est Eccla, et fidem contra quā ne portæ qdem inferorū aliqd valere vnquā potuerūt, te proterere posse et his futilibus thesibus excutere ex fundamento, cui solidissime innititur Iesu chrō vero Deo et vero hoē aliquādo sperasti? piget pudetq. hoc inire certamē cū considero quid tū sis hōis, et quid Ego, homunculus vagus fortunæ malis saucius et cicatricosus ex palude veneta veluti rana ex luto prorepens, fidem Romani pontificis h. e. meā, q totā chrianam ecclam sustinet, vel mussando labefactare es ausus? At tū nō solū mussas sed thesibus vt cestū prouocas, et in arenā descendere nostrū orthodoxū militem iubes? ō si tum et ibi cum et vbi Euangeliū habebat et hēt fasces et secures secū complicatas, ausu temerario ista attentasses, iam tui cineres fuissent exemplo posteris, res diuinas nō esse contaminādas impura manu ore lingua charactere. Sed ista fatalia sunt, et solet fatū nō solū partus verū etiā ausus prodigiosos et monstrosissimos ferre. Aude igr, cū

hoc

hoc tempus & hic locus tibi, cui aliud boni restat nihil nisi angusta vita, fa-
uet, & tela in cælum torque, quoad tempus suum & locus tuo exitio decretus
veniat, cum tua tela in tuum cadent caput, interea argntis tuas theses petam.
Dixerat ille superbo & arroganti aio manu & ore minaci, & loci libertas viola-
ta esse videbar, quod bonifacius animaduertens, neqd infelicis recordationis
socium, qui eiusdem nauis clauum cum multor mortibus et exitijs rexerat asperius
constituerer, nullo ad consultandum spacio dato alio trahens auditor aios, ita
dicere, vt narrarunt q aderant, cepit:

Non miror te germanum a nobis tuis dnis, qbus post famulos famulor, quorum Bonifacij oratio
imperio suberas seruire solebas, desciuisse, sed a germanis te germanum, quos
propugnare consueueras, alienam & blasphemam sectam tueri miror, & hoc quan-
uis sit nonnihil, præteriri a nobis posset, si æqua conditio in disputatione v-
triusq partis esset: sed cum videam nobis victoribus nihil victoriæ, victis
aut innumera probra accedere, vobis aut victis nihil ignominiæ, victoribus
aut nunq desituras glorias conciliari, si fata non iuberent, Ego vero hoc
detrectare certamen. Nam cui bono in hoc discrimen venire, vt aut perdas
oia, aut nihil lucreris, Ex vobis aut (liceat verum dicere) nihili hoibus et
victis & in seruitium seruatis, quid nobis accedere lucri pot? id sz, quod Ro-
manis seruili in bello, quo debellato ne triumphare qdem licuit, quod serui
etsi cædantur ~~in bello~~ ferro, virgis tn cæsi existimati ex lege constat. Et
nos q proximi Deo, & ita post Deum primi, vt ante secundos consederemus
iniqua lucta ducebamus cum Romanis Imperatoribus bellare, honorificum sz
ducemus cum deuotis, orco capitibus primos ordines ducere? Sed fatis pa-
rendum est, & sparta quam nacti sumus deposita ex cogitationibus nris, Roma
ornanda. Interea cogitatote vos cum vris dnis negotium suscepisse, nosq fu-
stes habere in manibus non ferrum. Dixit ille, & comparabat se cum suis ad
torquenda argnta cum Blandrata iniquo ferens aio se cum suis taxari, & Blandratæ oro
loci mattem verbis contumeliosis violari, versus ad Iosiam præsidem & nume-
ratum ex mandato patrothei, Rex, inqt, in æternum viue, sit memoria tua sa-
crosancta apud mortalium aios oes, Iniurijs nos proscindi ante te præsente
augustissimo auditorio, audis, quod si hæc audent illi in ipsis initijs quid
verendum est ne fiat in fine? si certandum est conuitior telis, nos platina &
eius simium sz iuriculinario, quod tractant coci romanor pontificum oppido
quam studiosum panonium proferemus, quor hic vi coactus, non tacuit, ille libera
confessione descripsit quanta sit in his duobus & alijs, quos præsedisse romæ
nunquam dubitauit antiquitas, vitior & sceler infandorum moles, nobis paup-
tates inopias nuditates exilia ergastula vincula fugas, q sz sunt fortunæ
mala non sine numine diuum, non crimina in leges Dei, sed nostra pro legibus
diuinis nro sanguine sustentatis ornamenta Istis obijcient nos, quæ ne-
gare non audebunt, & quos dixi, & hi quos prætereo sacrilegia rapinas infa-
das veneres inhumanas rapinas inaudita parricidia, scelestos ausus &
alia crimina in Dei leges, quorum catalogum nec ora centum linguæq centum
nec ferrea vox & temporum æternitas satis esset, vt vel leni capitum recita-
tione illi ipsi q scripserunt posse. Hic nos patrotheus adesse voluit, vt
caussæ cognoscerent, quas ob cas mortalium aliqui duos illi socios dedisset,
cum ipse & socijs careat, & socios nunquam habuerit. Quare a conuitijs a-
minis ab iniurijs a probris, sicut ab armis cessandum est, scimus nos esse pau-
cos, illos esse innumeros: Sed patrotheus vt nomen suum reddat apud hos oes
gloriosissimum faciet hos paucos victores, & illi innumeri subiugum mit-
tentur.

tem̃. Arma nostra sunt euangelia, Si em̃ hæc nõ fuissent scripta, mq̃ hões duos socios adesse in õibus consilijs & rebus gerendis & gestarum, patrotheo credidissent: sed ex horu lectione decepti verbor intelligentia in cultu primi Dei & vnius Dei sunt prolapsi. hæc sunt pmar stationũ arma, hinc ad pphetas decurrere liceat, & inde quantumlibet armor petũ concedar etiã ad philosophiæ spaciosos campos, decerpam̃ inde verisimilitũ dines & probabilitates quantũ cupit animus: sed frena ad maledicentiã nõ laxentur. Motus his verbis Josias, & quod illis, quos ipse in theatrũ deduxisset seruitutis & paupertatis cognomina exprobrari indigne tulisset, per præconẽ indici voluit sacrata legem, ne q̃ in arena starent (aurea aũt ibi erant õia) alij in alios essent iniurij, q alr fecisset, mutus surdus & cæcus efficeret. Hic disputatoribus incussus timor & plus cæcitatis ne regredi domũ possent, qua surditatis & silentij, quamuis q erant ibi suis in domibus similr & alijs in locis vt cuperent fusissimi versarem̃. Hæc explicata sunt & pronunciata & laudata à toto consessũ lex. Et Gregorius contra theses ita argutari copit:

Greg. contra 1thesim

1. Si Deus esset Vnus sdm indiuiduũ, sermo, Deus dici nõ posset esse apud Deũ, apud sẽt verũ Deum, verus Deus: Sed à foame dr sermonẽ deum, verũ sẽt Deũ, apud verũ deum, Ergo Deus est qdem, vnus, sed nõ sdm indiuiduũ vnus.

2 Si Deus vnus esset sdm indiuiduũ sermo non posset dici omũ esse cum Deo patre. Sed sermo vnũ erat cũ Deo prẽ, Ergo Deus nõ est sdm indiuiduũ vnus.

3 Si Deus vnus esset sdm indiuiduũ, nullus q videret Deũ prim aliud videre potuisset qua Deum prim: Sed q cung: videbat Deum prim, videbat vnõ mtuitu sermonẽ filiũ, Deum sẽt, Ergo Deus nõ est sdm indiuiduũ vnus.

4. Si Deus esset vnus sdm indiuiduũ, qui rapere posset oues ex manu Dei prĩs sẽt, nõ nisi ex manu prĩs Dei rapere oues dici posset: Sed q rapit oues ex manu prĩs Dei, ona opera ex manu filij nempe Dei sermonis rapere oues asseritur, Ergo Deus vnus nõ est sdm indiuiduum.

5. Si Deus essat vnus sdm indiuiduũ Deus, Deus esset solus sdm indiuiduũ splendor: Sed Deus nõ est solus sdm indiuiduũ splendor, Ergo Deus nõ est sdm indiuiduum vnus.

6. Si Deus esset sdm indiuiduũ vnus, sermo Deus, qui eximit à prẽ esset vnus sdm indiuiduũ pater Deus: sed sermo Deus nõ est vnus sdm indiuiduũ pater Deus, Ergo Deus nõ est sdm indiuiduum vnus.

Hæc Gregorius papa, quem plura parantem dicere, vt speciem daret in sermõ pectoris sui se multa continere, Bonfacius ex composito illi successit & ita dixit: alteram thesim tuã ad hũc modũ aggredior:

Bonif. contra 1thesim

1. Si Jehouah & Elohim vnius indiuidui essent notæ vtrag. aut vox singularis esset nuri, aut pluralis sed hoc minime est, cũ Elohim pluralis Jehouah singularis sit nuri, Ergo sicut Elohim multas significat res relatiuas sẽt, ita Jehoua, ad vnũ rem singularem refertur q est essentia.

2. Si vox Elohim omiũ indiuidui esset notatio, mq̃ Deus cũ nominatur Elohim cũ nõibus aut prõnibus, aut verbis pluralis nuri coniungerẽr. Sed Deus cum nõiatur Elohim comectir cũ plurali.

pluralibus verbis pronominibusq; dicendo: Nos Elohim faciamus ad imaginē nostram. Quis nobis ibit? Descendamus & videamus. Ergo vox Elohim nō est nota vnius individui.

3 Si vox Elohim vnū individuū notaret in Deo vno, vnum & individuum notaret in alijs a Deo: Sed vox Elohim non vnū individuum notat in alijs ab vno Deo.
Ergo neq; vnum individuum vox Elohim notabit in vno Deo.

4. Si vox Iehouah non notaret essentia Dei vnius, multiplicari posset, & nō singularis nūri semp permaneret, sicut nō semp in singulari nūro consistit vox El aut eloha: sed vox Iehouah nunqua in plurale transit numerū. Ergo Iehouah nomen essentia vnius Dei notat.

5. Nusquā in sacris scripturis alr scribit de Deo, quā reuerarit in Deo: Sed Deus in sacris scripturis vocat & singulariter Iehouah & pluraliter Elohim. Ergo in Deo & est vnū qddam ad quod singularis nūrus, & sunt plura qdam, ad qua pluralis nūrus referri debeat.

6. In vna lingua & in vna voce, q singulare & pluralem nūrum habet, eō qs scripit & loquitur, aliud videre dicendus est cum singulare nūrum, & aliud cum numerum vocis pluralem effert: Sed lingua hebræa vna est, & vox El seu Iehoua singularis est, habens suū Elohim pro nūro plurali: Ergo sacri scriptores aliud & vident in Deo, cū illud El seu eloha nominant, & aliud cum elohim eum vocant, quid illud sit nos videmus, & vos ohm cernebatis cum nō careretis oculis.

Et Petrus Longobardus Bonifaciū Papā secutus & ipse eodē quoq; modo tertia thesim concutere cepit, sed in recta videbar sicut & quarta, exemplis eni certandū hic esse videbar nō rōmbus, oia aut exēpla eodem tendebant quo & theses, Deos sat gentiū plures fuisse nō naturo sed nūro, quare collationē Elohim & Iehouæ & Adonai Israelis cū illis esse nō posse nisi in nūro vt Deus Israelis diceideberet, vnus sām individuū, q̄m omniū aliar gentiū essent plures dij sām numerū in factis nō consilijs & rerū gerendarū gloria, quæ oia ad supposita naturarū & nō ad ipsas naturas, q̄ nihil agere possunt referri oportere, docet ipse sensus cōis, comparatio semp in sacris bibljs fit inter verū Israelis Deū vnū & Deos omniū gentiū plures, & demonstrar illud vnū & aliquid posse & plus posse, quā hos omnes, q ita parum possint, vt nihil possint. Quare periculosa aditum sibi parare & latera si posset verberare conabatur, & incipit

1 Non magis apertis verbis est scriptū Deū vnū habere individuū, quā sit scriptū tria individua vnū Deū here
Ergo si ex eo quod Deus confer cū multis dijs licet tibi aperte ominciare Deū esse vnū individuū, quod nusqua verbis ipsis est scriptū, licebit & nobis colligere, ex eo quod tres esse dicam pr. filius & spūs s. q testificant in cælo, q miserunt ad concionandū Aplos, q visi sunt in baptismo Jesu chri, q nōiantur a Paulo in epistolis suis, & hos tres esse vnum affirmar, ex his inquā licet & nobis apertis dicere verbis Deū here tria individua, maxime aut quod nostra sententia includit vram, vra aut sententia reiecit nostram. Nam q tria sola habet individua, vnū & individuum non habet, sed nō commeat oro, vt q vnū solū hēt individuū, is habere pos

se dicar

Gratian 1a 4. thesim.

Petrus contra 3. thesi

40.47. prob.

se dicatur indiuidua tria.

2. Si Deus verus q comparar cũ falsis dijs, esset vnũ indiuiduũ Jesus filius Dei nõ diceretur verus Deus et vita æterna nisi ex pre Deo et filio deo velles vnũ deũ producere sdm indiuiduũ q esset pr et filius: Sed filius Dei Jesus dr verus Deus et vita æterna 1 Joa. 5. Ergo Deus verus q cũ dijs falsis in scripturis sacris confertur nõ est vnus Deus personaliter.

3. Non magis verus Deus, quã is q est splendor forma imago character veri Dei confertur cum falsis gentiũ dijs, quare sicut nõ valet si iste splendor sȝt sit vnũ indiuiduũ Dei illum nõ esse vnũ Dei veri indiuiduũ: Ita valere nõ debet, vt si ille cũ confertur cum falsis dijs est vnũ indiuiduũ Dei vt iste splendor et imago illius Dei nõ sit vnũ per se veri Dei indiuiduum.

4. Nunciate, inqt, nobis q̃ in nouissimo ventura sunt et sciem⁹ tveros esse vos elohim Esa. 41. loquitur enĩ de veris dijs: Sed Jesus filius Dei, q̃ in nouissimo ventura erunt, nõ minus vere dixit, quã Josephus narrauerit, q ea tanquã ꝓterita et quor pars magna fuit stilo perscripsit: Ergo Jesus est verus Deus nõ minus conferendus cum falsis dijs, quã verus pr Deus, vt si hic est vnũ, ita ille sit aliud Dei veri indiuiduũ.

5. Ille nõ minus vt verũ Dei indiuiduũ, pot conferri cũ falsis dijs, quã pris Dei verũ indiuiduũ fuerit aliqn, cum falsis dijs comparatũ, qui hẽt vnã et æqualẽ potestatem cum pre Deo, iudicandi hoes viuificandi mortuos, donãdi vitã æternã viuos, scrutandi corda hominum: Sed Jesus chrs filius Dei ista oia et alia multa æqualr habuit atq. pater Deus, Ergo nõ minus Jesu chri quã pris Dei et veri Dei indiuiduũ pot conferri cũ falsis dijs.

6. Is, ante cuius soliũ genu flectere debent oes et gentes et dij gentiũ confertur reuera cum falsis dijs, sed ante Jesu chri filij Dei soliũ genu flectere debent oes et gentes et dij gentiũ, Ergo Jesus chrs reuera confer cũ falsis dijs, cum Deus pr cum dijs gentiũ comparar. Et absoluerat ille et perrupisse aciem existimabar, tum in quartam thesim Gratianus petrũ imitatus ad hunc est inuectus modum:

Gratian

In 4 thesim.

1. Is q fecit cælũ et terrã est verus Jehouah opponendus falsis dijs: Sed Jesus fecit cælũ et terrã inuisibilia et visibilia, et mundus per ipsũ est factus et sustẽtantur oia: Ergo Jesus chrs est verus Jehouah opponendus falsis dijs, et alius supposito quã verus pater Deus.

2. Eum, cuius gloria erat apud Jehouã Deũ, antequã qdquã fieret à Jehoua Deo, fuisse necesse est cum Jehoua Deo, et nõ fuisse à Jehouah Deo creatũ. Nam idem est Joanni, antequã hic mundus fieret, quod Solomoni antequã terra aut qdq̃ fuerit: sed nihil nõ fuit à Jehoua Deo aut increatũ aut creatũ nisi Jehoua Deus, Ergo is cuius gloria erat apud Jehouã Deũ, erat et Jehoua Deus et distinctus indiuiduo et à Jehouah Deo apud quẽ erat, et à falsis dijs omniũ gentium.

Jo. 17. pro 8.

3. Is q adorandus proponir angelis, maior sit angelis oportet, sed nihil est aut adorandũ ab angelis et hoibus aut maius angelis oibus nisi Jehoua Deus: Ergo Paul. cũ proponit angelis adorandum Jesũ hebr. 1. demonstrat Jesũ esse verũ Jehouã distinctũ contra falsos Deos Deum.

4. Deũ

4. Deū verū Paulus dicit esse Deū in secula laudandū 2 Cor. 12
Sed Jesū chrm q sdm carnē descendit ex pribus, dicit Rom. 9
Paulus esse Deum benedictū in secula: Ergo Jesus chrs est
verus separandus à falsis dijs.
5. Deus & Dns Apostolorū 12, nullus alius fuit quā
Jehoua Deus: Sed Jesus chrs fuit Deus & Dns
Apostolorū teste Thoma Apostolo: Ergo Jesus chrs est verus
Deus à falsis dijs secernendus.
6. Ex hoc seqr vt si dij illi q cælū & terrā nō fecerunt
sint execrandi, vt ille Deus q est laudandus in secula
construxerit cælū & terrā, & Deus q cælū & terrā constuxe-
rit sit Deus in secula laudandus. Sunt eni σρϭ li relatiua sꝫt Deum
esse laudandū esse in secula & cælū creasse. Cum igr Jesus chrs
sit Deus sit laudandus in secula, & cælū, & terrā construxerit, se-
quitur vt à dijs execrandis sit separandus & verus Jehoua agno-
scendus. Cum quieuisset admirari acumen auditores & agnoscere
ingeniū & subtilitatē decretorū autoris.
At Martinus Lutherus acer vir, & impotentis āi, & quem Roma
se prementē ferre nō potuit, quin illo impellente concideret, &
euangeliū renouatū pro parente seu potius ministro Dei agnoscit,
qq. oēes taxauit, quos in interptandis sacris biblijs ab vno & trino deo
deuiare animaduertere legendo potuit, quamuis posteriora eius scri- Luther. Huldricus
pta, remissionē fuisse prodant, sic dicere est aggressus:
1. Is quo pnte vere dici poterat hoēs habere Deū In. 5 the sim. In. 6. the sim.
et pntem, vnū erat Dei indiuiduū: Sed Jesū nato
& viso ab hoībus, ceperunt hoēs posse dicere El Deus
est nobiscum, Ergo Jesus est vnū Dei indiuiduum.
2 Nullus in scripturis sacris appellar Jehoua, nisi verus
Deus veri dei indiuiduū: Sed is cuius viam parabat
Joannes vocar Jehouah, parate, dicendo, viam Jehouæ Esa. 40
vnde & voculā me, parabit viam ante me Mal. 3. Marcus vertit in te
qm vtrobiq erat Jehouæ indiuiduū. Ergo Jesus est Jehoua verus
veri Jehouæ indiuiduū.
3. Illos, inqt, vocat deos, ad quos ille λόγος dei factus est,
Ergo alio modo ille λόγος est Deus, quā hi sint dicti dij
ad quos ille λόγος est factus. Quare si Dei veri est allo-
quendo hoēs ex hoībus facere deos, cū hoc ipsū λόγῳ dei conueniat
necesse erit λόγον Dei esse verū Deū & indiuiduū Dei.
4 Nullus dare mittere ablegare pōt ad homines sprm
Dei nisi sit verus deus: Sed Jesus chrs dedit misit able-
gauit ad homines spm Dei: Ergo Jesus chrs est verus Deus,
& indiuiduum Dei. hinc seqr & illud quod
5. sprs Dei nullius esse dr sprs, nisi Dei cuius nouit
arcana, Sed sprs Dei dr & Dei & Jesu & chri sprs
Ergo & Dei veri & Jesu chri nouit arcana: Sed ~~cuius~~, cuius
nouit arcana sprs, est verus Deus, Ergo Jesus est verus Deus & verū
indiuiduum Dei.
6. Eius eccla est templū, abs quo Eccla inhabitar
Sed à vero Deo Eccla inhabitar: Inhabito, inqt, in
illis 2 Cor. 6. Ergo nullius est Eccla templum nisi veri Dei
est aut templū Jesu chri & sprs S. Eccla, Ergo sunt verus Deus.
Inserere

Inserere argnto voluj sprim S. ne eius videremur obliti, quanuis alq̃ sit sprui S. pertractandæ locus datus, & hæc germanice pronũciauit, erat aũt in germanica lingua alter Demosthenes, & cũ a seryjs dabar ociũ, ita in lingua sua facetus & hilaris, vt amantis naturæ indolem semp præ se ferret. Multos aũt stupor inuaserat, quãdo apud illos stare voluisset, quor imperia contriuerat bellum, cũ alijs ne calcẽ quidem tam firmor imperiorũ attingere potuissent ferro. Sed intelligebatur a prudentibus ὁυγχαθέχειν illum fuisse pro cõi re tuenda, ne illa pereunte perirent ὁία, & nõ aut ἀυτωσὶχρ aut ὁυφεύγειν cũ adhuc irarẽ cõ torquerent aĩos.

Postremo loco ffuldricus Zuinglius in sexta thesim dicere volens Ꝓfari cepit: Si thesis olim cũ aura alterius orbis, in quo multa nasa, pro assertione veritatũ quas nouisset tulerat uteretur si lege datum fuisset diligentius & accuratius illas examinasset, in pntia loco, quẽ occuparet esse satisfaciendũ: Sed & in altero mundo esse, q̃ libris & dictis disputant Deũ non esse, cælum nõ moueri, terrã mutare loco, cũ tñ nihil magis credant quã esse Deũ, terrã quiescere, cælũ moueri. Erat in ffuldrico musta & admirandæ aĩ dotes, sed modestia eũ maxime ornabat, Erat indefessa lectio, acutissimus aĩ visus, amor in patriã feruẽs et syncerus linguar peritia: Sed ea modestia vt mutare sentiam & transire in saniorem opinionẽ pro ornamento suor labor & studior duceret. Et ille qdem talis fuit, verum prastantem videamus.

Fulbricus

fnit the sim

1. Essentia qdem, inqt, nõ grat aut gratur, ver indiuidua q̃ essiam hent, sunt q̃ viribus essia generant, si grant & generantur si grãtur. Nam nõ ὁία aut grant aut grantr ὁία tñ q̃ extant habent essias prias atq̃ naturas quibus subsistunt. segr igr vt si Deus est q populum genuit vt indiuiduũ Dei vnum aut plura genuerit, q̃ gratiã cum sit viribus essiæ q̃ ona esse pót in multis & grat p accidens, vnã rem respicit, q̃ in Deo Jehoua nominatur, cui aut ad indiuidua reuehit, q̃ per se grare dicunt, tot nro indiuiduis attribui debet gratio, quot sunt nro indiuidua q̃ grant, q̃ si plura sunt, plures dicent pres, nõ vnus, cũ tñ vnus sit pr si essiam respicit, cuius potẽtia indiuidua sibi in natura similia grant, vt sit argm hoc merum:

2 Si Jehouah Elohim genuit populum Israel & Jehouah & Elohim dicor pr Israelis, Ille vnus, qm est singularis nuri iste plures, qm est pluralis nuri. Non igr valet si est Jehouah vnus pr, quod Elohim nõ sint plures, pres cũ quatenus sunt tria indiuidua quod hi tres. Sicut nõ valet si pr filius & spss sint plures pres, nõ sint vnus pr, quatenus viribus vnius essiæ grant ecclam Neq. n. cũ dr Adam genuit Abel aut Eua genuit Abel excludi pót aut hinc Adã aut illinc Eua.

2. Et bene accidit quod de gratione ad ea q̃ sunt extra Deum locutus es, cui similis est illa de qua ita scribit: Nunquid habet pluuia prem, aut si qs genuit stillas roris? de cuius vtero egressa est glacies & pruinam cæli quis genuit? alius Ꝓter me szt, qua forma dicendi possumus asserere cælũ & terrã tot here nuro pres quot sunt indiuidua, abs qbus cælũ & terra sunt genita. Sed a pro filio & spũ S. cælũ & terra genita sunt, h.e. creata & producta, q tñ tres sdm personã, sunt vnũ sdm essentiam: Ergo pr f. ss.

sunt

sunt et vnus pr̄ cœli et terræ, q̄ abscondit sua arcana sapiētibus, et a-
peruit illa paruulis, Et plures pt̄ patres nō natura sed personis.

3. Est et illud quod scriptū est: Dn̄s tecum; inuenisti grām
apud Deū: filius altissimi vocabir̄: dabit illi Dn̄s Deus:
quando fiet istud: sp̄s S. supueniet in te et virtus altissimi, vnde quod
ex te nascetur filius Dei vocabir̄. Quibus in verbis grātio Iesu chr̄i
hōis, attribuir̄ Dn̄o Deo pr̄i et sp̄rui Sancto, et cum sint duo indiuidua
q̄bus refer̄ accepta grātio Iesu ex virgine matre, persistir̄ tn̄ in sin-
gulari nūro et ꝓpter vnū filiū et ꝓpter vnas vires Dei pr̄is et sp̄rs
scti. Quibus dictis si addas illud: Non angelos, sed semen Abraham
assumsit, inuenies grātionē hōis Iesu, habuisse q̄dē vnū autorē esse-
tiæ diuinæ respectu, sed plures nūro si indiuidua agentiū pr̄is filij
et sp̄rs sancti consideras.

4. Dixit, inq̄t, Iehouah Adonai meo: Ego hodie genui te,
sed Iehouah in Eccl̄a est Elohim pr̄ Eccl̄æ, Ergo Adonai
genitus a Iehouah est filius Elohim hn̄s hinc tres patres
sdm̄ numerū et ibi vnū pr̄m sdm̄ vires gignentium.

5. Adamus q̄o dictus est filius Dei Luc 3. nō minus quam
adamus pr̄ Abelis, quāuis nō sine Eua est solus nōiatus
Et ibi scriptū est Elohim, dixisse, faciamus ad nostrā imaginē Ada-
mū, quare tot nūro esse debent pr̄es Adami, quot fuerat consulētes
et respondentes et formantes ad sui imaginē et similitudinē Adamū.
Hæc enī conformatio assimilatio grātio dicir̄, tres aut̄ huius modi
fuisse commemorant̄, pr̄m sꝫt filium et sp̄rm S. Quare ita vnius
pr̄is dicendus est fuisse filius Adamus, sicut vnius Adami dr̄ fuis-
se filius Abelus.

6. Si pr̄ Ego sū, inq̄t, vbi est honor meus? et si adonai, vbi est
timor meus? Ex honore igr̄ et timore intelligere possumus
quis sit Dn̄s q̄ regit et pr̄ q̄ genuit Eccl̄am. Cū aut̄ scribir̄
vt oēs honorificent filiū sicut honorant pr̄m, declarar̄ nō minus fili-
um quā pr̄m esse Eccl̄æ pr̄m, postquā nō dissimili honore dr̄ esse affici-
endus filius pr̄is, quā affici soleat pater filij.
Hæc habui q̄ dicerē, Nunc aut cede veritati aut ex verbo Dei de-
lue nostra si potes. Et Franciscus ad Parutham versus, dispice
inq̄t, diligenter oīa, et perlustra an tela alio sint detorta quā oportue-
rit, an mutent et dissoluta volauerint, an in ipso pulsu emissa sub-
stiterint, an ex solida putriue materia formata torno fuerint, et
ita oīa q̄ erunt dicenda, ex verbo Dei, cuius cā nobis maleuolunt oēs
explanato. Et Parutha q̄ iā resumserat animū et collabantem
firmauerat, Vobis, inquit, quos disserentes adhuc audiui, siue cælites
estis, siue inferor̄ incolæ, quos hic video. Nam scio mortuos fuisse iā
dudū oēs, et internos esse desijsse, ad nos tandē hoc tempore reuertisse
vt agenda agerent̄ commodius, Vobis, inquā, incumberet prouincia denor-
randi nobis, quotos in cælo quotos in inferis vidissetis sdm̄ numerū
deos et nos docere vnanc esset hypostasis veri Dei, quē vidistis quem
experti estis, quem remuneratorem ad bonū ad malum habuistis, An
plures. Nos enī de scripto ex scripto disputamus ea, q̄ adhuc oculis cer-
nere nō potuimus, Vos q̄do potestis contra quā noueritis, et conscia
vos docuerit disserere de ea re, quā nō scriptū vos docet, sed oculus et
sensus refert? Argnta protulistis, sed q̄ os recitauit aīo renuente
et auer-

Dissolutio argntor̄ Gregor. 1.

& auersante, quod aliud ederet lingua, quã dictaret animus. Nisi vos illi nõ estis q̃ fuistis olim, sed Satanas aliqs sub spe vr̃a se nobis repñtat vt nobis illudat, illuq̃. Deũ cuius indiuiduũ esse nouit & contremiscit, in indiuidua plura disserendo alr̃ & alr̃ sentiendo diducat & dispertiat. Et existimare q̃dem possem idem in vobis, quod in Satana olim esse, in ꝑntia studium, imponẽdi sz̃t nobis, nisi nonnullor̃ spectata virtus & cognita pietas prohiberet, ne de oĩbus hoc iudiciũ feramus. Sed vtcũq̃ esto vr̃a olim scripta, cũ nondũ soluti corporis velo multa ignorare poteratis potestis aut vos aut alij sub forma vr̃a aut nõe nunc recitare, cũ tñ sit nũc apud vos, vbicunq̃ tandẽ vos collocauerit Deus Iustus & Clemens, Alius sensus alia noticia, alia rer̃ omniũ experientia. Et recitatis retrorsũ argtis oĩbus a postremo Huldrici ad primũ vsq̃ Gregorij ab oĩbus fuit laudatus de auiditate memoriæ in recipiendo, & tenacitate in retinendo, q̃ duo paucis contulit natura, & his solis quos æquus Iupiter vberrime dilexit, & videbar̃ notam si quam initio contraxerat hac argtorũ seuera & sequaci recitatione. Deinde monita Francisci secutus, cepit argta notare laxare cõfodere reijcere, vt omniũ in se vnũ oculos conuerterit, & lætabar̃ Blandrata q̃ autor fuerat vt tam grauis & onerosa prouincia illi nũquã vmbraticas lir̃as & subrecto scholasticas exercitationes egresso imponeretur. Versus aut̃ ad sæuos antagonistas, Expectabã, inq̃t, vt sẽtias sacras sẽtijs sacris opponeretis, quod a vobis factũ nõ est, vnde victor discedere deberem, quod rõnes sententijs sacris oppõueritis. Nõ eñi contendimus q̃d humana rõne colligi possit hinc inde siue bene siue male, cũ nihil fuerit vllo tempore sacrosancti vel quã minimũ, quod scholastica temeritas nõ violarit suis disquisitionibus & quærendi sine fine licentia & libertate. Putatisne vos Deũ aliquem esse? atqui scholastici vt ingenia sua acuant suis tyronibus p̃mittunt rõnes colligere, q̃bus prober̃ Deũ nullũ esse. Putatisne, ab vno Deo siue vnius siue plurium indiuiduor̃ fuisse oĩa q̃ videmus constructa? Et hoc et illi operæ magnũ preciũ facere se existimant, si in dubiũ vocatum obiecerint suis tyronibus multis rõnibus concuciendum & diuerberandũ. Ita, dicunt, ingenia acui, ita illusescere veritatem. Itaq̃ suspecta nobis sunt illa oĩa, q̃ nõ aliqua sẽtia sacra testan̄. Vnũ aut̃ cum opponitur pluribus, indiuiduũ vnũ sigcare, in solo primo libro sacro, plusquã mille testimonia habentur. Contra has inuictas & euidentes testificationes, vos nõ rõnes opponere, q̃ fictas & vmbratiles concertationes & declamationes decent potius, quã serias & legales, in q̃bus de scripto quærimus, sed sententias ex verbo Dei aperto & manifesto debebatis. Quamobrẽ si de iure meo decedere nollem, his vr̃is rõnibus respondere nõ tenerer, ius eñi meum postulat vt ad pronunciata mea sacra pronunciata vr̃a tot nr̃o sacra reponeretis, quod cũ a vobis factũ nõ sit, herbam mihi porrigere videri & iudicari potestis. Verũ vt infirmitas et rationũ vr̃arum vobis ob oculos exponatur, singula vr̃a argnta dissoluã, quor̃ ex 36 decẽ & octo meas theses transiliunt, alia signa parentes, postremæ sex accedunt q̃dem ꝑpius sed conserere manus nõ audent, restat ergo vt pr̃iæ duodecim aliquid dicere videan̄. Statui aut̃ singula argnta proprijs responsionibus repellere, & primũ Gregoriana, in quibus primi argnti falsa est prima consequentia. Nam sicut nõ valet si dicas: Si verus Deus vnus est sdm indiuiduũ, seq̃r vt illi nõ dici nõ possint dij, quos Deus vocat deos, q̃m sermo Dei ad illos factus est: Ita nõ seq̃r: Si sermo Deus est apud Deũ quod.

Dissolutio argtor̃ Gregor.

quod Deus verus nõ sit vnus sdm indiuiduũ Deus. Valeret aũt consecu-
tio, Si nullus in sacris biblijs diceret̃ Deus, nisi ea rõne qua Deus
creator omniũ dr̃ esse Deus. Quod falsũ esse declarant, quod Moses Iudices
magr̃atus reges et principes et alij ad quos sermo Dei est factus, cũ fuerint
natura sua hões veri, sicut nos sumus, dij tñ irreuocabilr̃ sunt appellati.
Ita argti sdi tertij quarti quinti Sexti consecutiones sunt elumbes 2.3.4.5.6
et falsæ. Nam Apli erant indiuidua plura, et Deus erat indiuiduũ vnũ
et tñ Apli dicebant̃ vnũ esse cũ Deo Ioa. 17. et vnũ esse cũ Iesu chrõ. Et
paulus vnũ indiuiduũ, vnũ se esse dicebat cum Apollo indiuiduo vno 1 Cor. 3.3.
Contra tertiã aũt consecutionem facit quod Paulus vnũ indiui- 3
duũ cum loquerer̃, vna secũ loqui consueuisse indiuiduũ Iesu chri 2 Cor. 13.
sed et stephani indiuiduo loquente, vna indiuiduũ sprs scti loquebar̃ Act. 6.10
et cum indiuidua Aplorum audirem̃ loq, vna sprm S. ~~auditũ~~ et locutum
~~fuisse~~ auditũ fuisse loqui constat Matt. 10.20 Sicut aũt indiuiduũ pris Dei
erat in indiuiduo Iesu chri faciens opera, loquens arcana cælestia, sugge- Ioh. 14
rens verba, quod erat prm videri p chrm et cognosci p filiũ, et indiuiduũm 9.10
Iesu chri erat in pris Dei indiuidui cura tutela et institutione, vt filius
videri posset et cognosci esse in pre, h.e. sub pris protectione (ita em̃ loquũtur
nostri) ita indiuiduũ sprs S. videbar̃ audiebar̃ cognoscebar̃ esse in Aplis, et
Apli sub sprs scti magisterio, præterquã vt indiuiduũ Apostolorũ collere pos-
sit sprs scti indiuiduũ. Falsa similr̃ est huius tertij argnti sẽda propõ.
Nam Euangeliũ nõ dicit eum videre filiũ q prm videret, cũ nemo prm
videre posset, ~~ex~~ sed eũ videre prm (loquentem sz̃t et operantẽ vt decla-
rant sequentia) q filiũ videret, qm pater esset in filio, oia operans oia lo-
quens, oia sibi reconcilians.
Idem error est in quarto syllogismo. Nam et falsã hẽt consecutionẽ et male 4
citat verba Euangelij Ioa. 10. Iesus em̃ ita dicit: Nemo ex manibus meis o- Ioa. 10.
ues mihi datas a Deo rapere põt, qm pater Deus cuius viribus nemo nõ est 28.29.
inferior, oues suas et vires suas dedit mihi, qbus mihi ab illo datas defẽdere pos-
sim. Quicunq. igr̃ rapere potuisset oues ex manu filij, dici potuisset rape-
re et ex manu patris, qm pr̃ erat in filio. Sed nõ conuertit Ioan. sermonem,
vt siqs aliquid ex pre rapuisset, is ex filio similr̃ rapuisse dici oporteret. Nõ
enim pr̃ accepit a filio aliqd, sicut filius oia accepit a pre. Falsa igr̃ est
sda propositio, qm nusquam scribir̃, eum a filio rapere q rapit a pre, quã-
uis scriptũ sit, neminẽ posse a filio rapere, qm a pre q erat in filio nemo
poterat rapere. Et consecutio qo falsa extat. Nam qui seqr̃: Paulum nõ
fuisse vnũ indiuiduũ, qm nullus poterat vincere Paulũ, quin vna vin-
ceret Deũ? Et qui Apli singuli sua indiuidua nõ habebant, qm q illos vin-
cebat, nõ illos solos, sed et sprm S. q erat in illis vincere diceretur? Vos
inqt, spiritui Scto resistitis Act. 7. sed qdo? resistendo Vatibus. quid igr̃?
vates nõ erant indiuidua sed essentiæ, qm q illis resistebat resistere
dicebar̃ sprui Scto. Est igr̃ Deus vnũm indiuiduũ, quamuis nullus rape-
re possit qdquã ex manu Dei, quin pariter illud ipsũ rapiat ex manu
omniũ ministrãtiũ Deo, spirituũ et hominũ.
Quinti argnti negauimus consequentiã, nisi malis negari minorẽ (vt 5
dicitis) ꝓponem. Nam error ex vno loco reiectus in alterũ cadat necesse ẽ
est enim splendor inaccessus per se splendens, a nullo, q mutuauerit splendo-
rem, adiutus, vt luceat, Is est solus Deus, vnũ pris Dei æterni indiuiduũ
q lucem inhabitat ipse lux splendens, quo sensu falsa est sda ꝓpõ.
Est igr̃ splendor gloriæ Dei et character impressi indelebilr̃ splendoris et hebr. 1.3
lux

lux immaculata, mutuato à luce Deo, lumine chrs Quo sigcato vocis, oia q sut
à Deo, quolibet modo suo lucent, & hac notatione falsa esse consecutione
dicimus, qm Deus lux inaccessa iussit ex tenebris lucem illucescere ad illu:
2 Cor. 4. 6 minationē cognitionis suæ in facie Iesu chri 2 Cor. 4. ut nō solū ipse, sed
ēt oia q sua essent splendere possent.

6. In sexto argnto consecutio ægre ac ne ægre qdem manat, cū subsistat.
Quodo, inqt, Gregorius exire à prē sermo Deus potuit, nisi fuisset apud
Deū prm? bene, inqt Parutha. Erat qdem sermo apud prm Deū antequā
à prē Deo exiret & veniret in mundum, sed hoc impedire nō pōt, ut Deus pr
nō sit solus, in quo tanquā in pprio & solo supposito subsistat tota diuinitas
vera. Et si enim sermo est Deus, nō alia tn rōne Deus à nobis sermo dici pōt
quā ipse sermo de se & Ioannes de sermone est testificatus: Nempe nō qd
sermo fuerit verus Deus, sed qm Iesus sanctificatus à vero Deo & missus
in mundū redditus sit, & sermo Dei & filius Dei & Deus quē tuebar verꝰ
Deus. Et illud: Exire à prē Deo, nō est ex cælo venire, cū nō sis in
Exire à Deo. Ioh. 16. 28 terra, sed cum sis in terra, & Deus tibi aliquid iubeat, exire discedere pce:
dere, ut id exequaris, quod est tibi mandatū. Inde igr exiuit Iesus Ioannes
Paulus, cum certa sunt illis ministeria mandata, vbi erant cum mandata acce:
perunt à Deo & sunt ad hōes missi. Iesus ex Synagoga Luc. 4. Ioannes ex de:
serto Mar. 1. Paulus ex templo Act. 22. Unde exire mitti sanctificari &
deū esse, sicut illi dicti sunt dij, ad quos sermo Dei factus est, eodē tempo:
re contigit Iesu chro post 30 sgt ætatis annū Luc. 3. Tum Gregorius
ingemiscens ô Roma Roma, inqt, cur tu nō es hic, aut nos apud te & cōticuit.
Dissolutio argtorū Bonifacij. 1. Paruttha aut ad Bonifacij argnta: Sunt, inqt, nōia singularia, q carent
plurali, & pluralia q carent singulari nūro, non in se, sed in vsu loquentiū
ea lingua, cuius illa sunt nōia. Quis ferrū ferri dici, ferra ferrorū nō di:
ci iubet? Usus. Quis cuma cumæ nō dici, cumæ cumar dici mandat? Usus.
vtrumq; tn ex fluxu nominū dici posset, si usus nō contradiceret. Igr & il:
la singularia sæpe plurale, & hæc pluralia nonnunquā singulare induent
significatū, prout loci circumstantia iubebit. Sunt ēt nōia, q vocem eandē
habent in singulari nūro & plurali, sicut plebs plebis & plebes plebium, dici:
mus, verū extat & plebes plebis seu plebei. Quibus in exemplis & plebes ve:
nit à plebs plebis, & plebes est rectus plebis. Huius formā induit Elohim
nā cum caret singulari recto, semp voce plurali sigcatū habet singulare,
cū aut ex recto singulari El aut si mauis Eloha seu Elohe manat, & in plu:
rali recto consistit, semp pluralis est nūri, & nunquā singulare recipit si:
gcationē. Aut igr casus nominū respicis, aut sigcata, si ad sigcata te re:
fers falsa est maior ppō, cū Iehouah & Elohim traducta in peregrinā lin:
guā à Iesu chro & Aptis, nō minus vnū quam alterū singularibus vocibꝰ
nupios ô Θεός Dns Deus sint traducta: Sin aut ad ipsas liras & chara:
cteres & inclinationes nominationū cum integritate sigcari te reducis
falsa est primæ propōnis consequentia. Non enim scriptores ad voces vt sin:
gulares cum singularibus, cū carent illæ singulari nūro connectant respiciunt
sed ad vocū sigcata, vt sigcatū singulare cum singulari sigcato conueniat.
Ita dicimus: nescit plebs ieiuna timere. Et, Cumæ est ciuitas Lucaniæ, haud
longe à baijs. Non igr ppter commenticias rōnes relationes tres Deus Elohim
nōiatur, cū construatur cū singularibus verbis & pronominibus, creauit fe:
cit dixit Ego, mihi, tu, Elohim, sed quod ita desinat in lingua hebræa, vt tn
ad singulare sigcatū, sicut Iehouah, referatur.

2 Ad sdm Argm hoc dicimus falsa esse consecutionē ppōnis primæ, quod viti
um est & in tertio & in quarto argto. Nam nō seqr si chrs dixit: Eamus
intud.

in Iudæam iterū: Eamus ad Lazarū: Surgite eamus hinc, vt ob hunc lo
quendi modū Iesus vnus qdam hō et unū hōis indiuiduū nō fuerit.
Deus et secū et cū alijs loqui scribit. Cum igr vox Elohim cū verū Deū sigcat, idem sit quod El aut Eloha secū
colloquens Deus, dicit spūs meus nō rixabit. delebo hōem quē creaui, venit
finis coram me: Ego adduco diluuiū: Erigam Ego Elohim pactum meū te
cum. Loquens aut cū alijs, qui circa se sunt, vt ministri apud suum
Dm: faciamus ad nostram imagine: Descendamus et confundamus. q
orō similis est præcedenti: Eia paremus lapides, et aduramus adustio
nē, ædificemus nobis ciuitatē. Ita enī alij ad alios loq solent et nō vnus
ad se, sed descendam et videbo vt sciā. Quare nō minus pluralium
pronominū et verborū constructionē recipit Elohim, quā oēs voces sin
gularis sigcati cum sermo refertur ab vno ad alium seu ad plures
vt nos (duo sūt) pedemus istū locū: Veni potabimus (nos duæ) pa
trem nostrū vino, vt seruemus semen: Quid fecisti nobis. Quæ lo
cutionū rōnes nō faciunt vt is q loquitur sint multa indiuidua, sed
vt ipse et alij cū qbus agir nō sint indiuiduū vnum. Loquir enim
Deus vt Rex aliquando secū, aliquando cum suis, vt dicit Esaias Sena
toribus, quos 24 esse scribir in Apocalypsi. Quare nō ex eo Elohim
vox cum vocibus pluralis nūri construir, quod cum refer ad verū
Deū, sigcet hēre verū Deū multa indiuidua: sed qm orō vnius in
diuidui Dei referar ad alia indiuidua, q circumstant Deū, vt dixit Pe
trus faciamus hic tria tabernacula nūm huius sentiæ cā Petrus erit
tria indiuidua? At hoc simile est illi: dixit Elohim faciamus hōem.
El, Elohim. Pro tertio dictū iā est, vocem Elohim relatā ad Deū verū nō hēre 3
singularē nūrū El, cū ipsa sit singularis nūri: sed relatā ad alia q
capiunt numerū ab El singulari nōe deduci, quam distinctionē sicut
in nōe plebes nō dant lirē, sed sensa, vt præter alia illud: Elohim stat Ps. 82
in congregatione El, et iudicem agit in medio Elohim: Et dixit. Ego
dixi (vocaui) Elohim, vos estis et filij Dei excelsi vos omnes. Nota sunt
illa nomen Dei El seu Elohim additū rei, rem illam augere et accres
cere, vt mons El, seu mons Elohim, currus El seu Elohim et alia: Ita ē
et, congregatio dr El seu Elohim pro amplissima augustissima frequē 2.
tissima: Et, qdo El Elohim stat iudicat: Ego dixi, seu vt dicit Iesus
chrs vocaui vos deos, posset dici, nisi El et Elohim esset idem et Elohim
nō deducerer ab El? Econtrario aut, qdo Elohim: Vos nominaui: filij 3.
excelsi vos oēs, congregatio deorū per pluralem nūrum dici pōt, nisi
Elohim inclinarer ab El seu Eloha? Vox ergo Elohim et vnū indiui
duū sigcat, et singularis est notionis, neq hēt El pro sua origine cum
eodem referar quo et El, et sigcat solum verū Deū. Notat et plura
lem nūrum, et hēt suū singulare El, neq eodem quo El vocula refer
ri pōt, vt Elohim filij excelsi. 4
Similis error est in quarto argnto. Nam vox Iehouah idem notat in
diuiduū, quod vox Elohim, et vtrumq nōen singularis est notionis, hoc 4.
nōis pprij illud nōis appellatiui vicem obtinens. Unde neq hoc in nume Esa. 41
rū pluralem descendere, neq illud nūri pluralis sigcatum induere pōt.
Unde cum dr: Iehoua dixit Adonai meo: Et, dixit Elohim, idem indiui Io. 5
duū vtraq dicendi forma notar. Neq enī essiæ rer, sed indiuidua, vnī
aut plura loquuntur faciunt operantur.

Ex his

SCHOLASTICA

5 Ex his detegitur falsitas sdæ ppōnis quinti argnti atq. sexti. Nam ex mala intelligentia vocū hebraicar sunt extructæ istius mod setiæ. Libenter ferrū adhibuisset pro tutela suor dictor Bonif. sed fata ne id fieret, vetabant, silente igr illo, et præ ira fremente et frendente Parutha ad Petrum:

Dissolutio argtorū Petri. Omnia, inqt. argta tua vno responso reijcio, et illa dico nō meas theses petere. Nam Ego dico Elohim vocalam cū verū Deū, et Elohim vocē eandē cū alia præter verū Deū sigcat, semp indiuidua, hinc multa, illinc vnū sigcare. Tu vero in oībus argtis tuis id colligis cuius Ego in mea thesi nō memini. Dicis em Deū verū nō esse vnū psonaliter cum colligere debuisses: Ergo aut Elohim vox, cū verū Deū, et cū alia à vero Deo sigcat, nō eodem referri debet, aut vox Elohim cū notat alia à vero Deo non pluralitatem indiuiduor sigcat explicat. Sed vidisti tu inuictam thesim et solidam, nulla ex parte penetrabilem. Attamē ne videar tua tela formidare, illa vmbone veritatis excipiam.

1. Et falsā esse primā ppōnem dico. Nam nihil clarius dici pōt, cū sigcare velis Deū esse vnū indiuiduū, quā dicere deū esse vnum, si vnū aliud nō sigcat, et vsu ipso linguæ qua loqueris, nisi indiuiduū vnū. Excute em oīa sacra, vnū oppositū multis, indiuiduū vnū notare, vt nihil sit in sacris scriptis clarius. Vnde et illa tua, et hi, pr filius et sprs S. tres ad vnū respondent vt hinc sint ex tuo dicto indiuiduū vnū. Vnū sunt, inquis, et plane vnū sunt et nō vnus Deus sunt, qm illor testimonia q Iesus sit chrs, ita consonant, atq. si vnū esset vnius indiuidui testimoniū oīa illa q hi tres de Iesu chro sunt testati, et nō vnius indiuidui quod esset Deus tria noīa. Et, valerene tibi videntur illa, tres visi sunt in baptismo Iesu chri, tres miserunt Aptos ad concionandum, tres noīantur à Paulo in Epla ad Romanos, tres noīantur à Ioanne in principio sui Euāgelij, Ergo Deus hēt tria indiuidua? Sicut aut clarissimū est in scriptura sacra vnū Deū esse vnū indiuiduū Dei, ita absurdissimū est vnū Iehouā tres hypostases esse Elohim, cum Elohim vnus nō, sit aliud aut alius in Eccla Dei, quā vnus sdm indiuiduū Iehouah.

2. Sdi argnti falsa est altera ppō. Nam Ioannis verba 1 Ioa. 5. ad Deum prm referunt, illū em vocat in fine Eplæ Verū Deū Ioan. quē tota Epla Deū appellauit, h.e. prm Deū.

3. Tertiū argm laxatis habenis euagatur. Nam mea thesis nō asserit oīa illa esse verū Deū, q cum falsis dijs comparari possunt sed huic rei incumbit cū disputar à pphetis, Expli grā ab Elia et quærir vter sit Elohim Deus ne Israelis an Deus Baal, necessariū esse, vt si baal erat vnū indiuiduū, Deus et Israelis vnū indiuiduū fuerit. sicut em natura ad naturā, ita indiuidua nō nisi cum indiuiduis comparari possunt. Illud aut tuum: Sermonē Dei q est splendor et character splendoris Dei, esse vnū indiuiduū ~~[illegible]~~ Dei, nusquam legimus. Esa. dictū cap. 41. de his disserit q ex se nullo monente

4. Esa. 41. ne Deo qdem aliquo, futura prouident, et hos si plures sunt deos veros si vnus verū Deū vocat, quo sensu falsa est minor ppō. Nā illud

Io. 5. Ioa. 5. Pater diligit filium, et ostendit ei quid sit faciendū, transferre possumus et ad dicenda docenda ~~[illegible]~~ et diuinanda. Mea, inquit, doctrina nō est mea, qm oīa q docuit fecit diuinauit, dixit Iesus chrs

Deo pre

DISPVTATIO

Deo pr̃e docente et monẽte fecit dixit prouidit et docuit.
Huc referri debent quinti et sexti argti sdæ ppones, quæ falsæ sunt, si 5. 6
intelligar̃ illa iura iudicandi, viuificandi, corda scrutandi, vita æterna
donandi, imperij sup oĩa imperia obtinẽdi, ita vt illi genu flectar̃ ab oĩbo
Iesu chrm̃ ita ex se habuisse, sicut pater æternus Deus ex se habere oĩa
sacra biblia clamant. Illa em̃ oĩa filius accepit à pr̃e, q̃bus caruisset si pr̃
nõ dedisset, et pr̃ Deus habet à se, q̃ verus Deus nõ esset si illa ab alio
accepisset. Quis em̃ dedit Deo pr̃i vnquã aliquid? vt Deus pr̃ videatur
debitor esse eius? Quare Iesus chr̃s sicut oẽs pphetæ, Reges, templum,
leges, regna, populus veri Dei, conferri possunt cũ falsis dijs quatenus sũt
in illis pauca multa, q̃ à Deo Israelis acceperunt, nõ aut̃, quantenus sunt
cum non sint verus Deus. Quare sicut illud:

Quicquid comparar̃ cum falsis dijs est verus Deus, falsũ ẽ:

Ita illud similr̃ est falsum

Illum esse Verũ Deũ, in quo sit aliqd acceptũ à vero Deo, quod
cum falsis dijs conferri põt.

Quod aut̃ dicis de æqualitate Dei, et refers illa duo dicta vnũ Ioan:
æqualis Deo. nis ἴσον æqualem se faciens Deo: Alterũ Pauli ἴσα θεῷ æqualem Deo 3.
nõ animaduertisti, ibi sermonẽ institui nõ de natura Dei, sicut cũ viue: heb. 1. 6
res scripsisti, sed de viribus et potestate seu potentia, sicut de concidẽte
Aegypto dr̃: Aegyptij sunt hões et nõ El, de qua, si concidere nõ potuisset
dicerer̃ Aegyptij sunt El et nõ hões Esa. 31. Sunt igr̃ hões æquales
Deo, cũ ea faciunt, quæ nõ possent facere, nisi Deus et Deo permittente
et nõ cũ hões fiunt, cũ fieri nõ possint dij natura, aut cum hões hẽnt oĩa
in se, q̃ Deus in se habet, cũ hoc sit fuerit et erit absurdissimũ et impos:
sibile. conticuerat Petrus, et ad Gratianũ conuersus Parutha
Cælum, inqt, terra mundus, et in his visibilia et inuisibilia, q̃ continẽnr dissolutio argtõ Gratiani 1
Creatio vetus et noua et reguntur, sunt et veteris creationis et nouæ, Et ista condere et consti:
tuere est eius, q̃ hẽt vires aut ex se vt Deus verus, aut ex alio vt hões, q̃bus
hoc est donatũ. Vnde vox in Apto nouæ creationis 2 Cor. 5. noui hõis Eph. 2. 4 5
nouæ viæ hebr. 10. nouor̃ cælorũ et terræ nouæ 2 Petr. 3. Ciuitatis futu:
ræ heb. 13. orbis terræ futuri hebr. 2. domus recens ædificatæ, q̃ sumus nos
inqt hebr. 3. in qua domo Iesus est filius assumtus à Deo, nõ alr̃ quã Aaron 1.
vt subijcerem̃ ei oĩa. Si igr̃ loqueris de veteris creationis cælo et terra, q̃
sunt ista, q̃ spectamus oculis, vera est maior ppõ, sed isto sensu falsa est mi
nor. qm̃ solus Deus cuncta q̃ creauit, q̃ sunt alia ẽt pter hõem, regit solus
et sustentat, nec habet opus auxilio vt Atlas olim: Sin aut̃ disputas de cæ:
lo et de terra nouæ domus, q̃ aliud cuncta ista, cælũ, terra, orbis, domus, taber
naculũ redintegratũ, ciuitas noua, sponsa elocata, nõ sunt quã soli hões
falsa est maior ppõ, sed eo sensu vera est minor. Si ita acceperis vt intelli:
gas et Iesu ista oĩa nouæ constructionis redintegrati et restaurati orbis
nõ here ex se sed à pr̃e, et eũ q̃ habita potestate à pr̃e Deo ista futuri orbis
restaurauit et reædificauit ppter se, et pereũ Deus pr̃ oĩa, nõ esse verũ De:
um, cũ veri Dei sit nihil accipere ab alijs, sed oĩa q̃ vult alijs donare.
Pro sdo argto aptissima sunt verba Petri, dicentis de Iesu chr̃o, quod fue: 2 Ioh. 17. 5.
apud Deũ esse ante orbẽ conditũm. rit ante conditũ mundũ, nõ manifestatione in se, sed p cognitione, rei, q̃ Eph. 1. 4 1 Pet. 1. 20
futura erat: Et Pauli de tota Eccla asserentis: antequã iacerent fun:
damenta orbis, fuisse electã vt esset sancta et irreprehensibilis, asserẽtis.
Hab.

ffabuit igr & Jesus chrs & eius membra sua & ille & ista gloria, ante-
quã esset orbis, antequã iacta fuissent fundamenta mundi, ante condita
mundũ, antequã essent prælogmitione & electione, decreto Dei, qualia
suo tempore futura essent apud Deũ prĩm, sed nõ manifestatione & ppria
qua p se subsisterent existentia. Quare fuisse illud ante mundum, cui⁹
gloria parata erat apud Deũ antequã mundus esset prælogmitione tantũ
cũ ille per se nõ ibi existere⁹ necesse est. Qua intelligentia fuisse olim
Jesũ chrm & nos cum honoribus, qbus nos decorabit Deus, antequã fuit aliqd
creatũ a Deo concedit. Sed conclũ multa hẽt insinuata, q̃ in his ꝓmbus
nõ sunt ex qbus est deducta. Nam tunc & Jesũ & nõs fuisse in Deo
nõ aliud quam Deũ concedimus, sed nõ in nostris ꝓprijs indiuiduis eramus
a Deo cum quo idem eramus, distincti tunc cum nondũ in nobis essemus,
Cum uero ti eũ fuisse in ꝓprio indiuiduo seu manifestatione dicere velis,
cuius gloria fuerit prolusione Dei antequã mundus extaret, falsum dices,
neq. consistentia cũ Euangelica narrone asseres. Dicerem em ota bis fu-
isse, & semel qdem, antequã essent, iterũ aũt cum tamdiu prius extitisset.
qua sententia quid absurdius?

3. Ex his aũt q̃ dicta sunt dñr argm tertiũ. Nam alia a Deo adorant
& sunt in honore; sed nõ vt Deus, sed vt infra Deũ & ex iussu Dei.
Hebr 1. Est igr Jesus & maior angelis honoribus & gta, qm non angelis sed fe- adorent
sui subiecit Deus orbem futurũ. hebr. 2. neq. omniũ hæredes illos consti- chrm Angeli
tuit aut vocauit filios seu chros, sicut cũ Jesũ factũ est, & adorãdos
ab angelis & hõibus nõ vult Deus, sed vt primas omniũ ad quos salutis
hæreditas ptinet, quorũ voluit Deus spũs beatos esse administratores.
Est igr & Deus sdm naturã & hõ gloria & honore coronatus maior ange-
lis, & ille qdem adorandus vt Deus, iste aut vt gloria & honore coronatus
a Deo. Quare falsa est sta ꝓ teste Paulo, q eũ adorandũ ab angelis di-
cit Jesũ, quõ est maior Jesus quam sint Angeli eõ aut Jesũ esse maiorẽ
angelis, qui fuerat ꝓpter calamitates minor quo post mortẽ & gloria & ho-
nore coronatus?

4. Quarti & quinti argti ꝓponẽs, sunt falsæ. Illa em dicta Rom. 9. & Ioa. 20.
ad Deũ prĩm referũr & absurdũ est dicere Paulũ, Deũ laudandũ in
secula, & Thomã Deũ suũ illud notare, quem nusquam antea aliqua rone
cognominauerat Deũ. Ieromias qꝫ falsis dijs nõ comparat Deos qui
1. dij dicunr, nõ quod sint facti ab hõibus, sed quod sermo Dei ad illos sit
factus. Sed neq. istis dijs comparat verũ Deũ, cum minqua eõ cæcitatis
venerit populus Dei aut gentiũ populi, vt Iudicos, q etohim dicerentur
voluerit unqua repudiato Deo vero, pro dijs veris adorare & colere, sed
sanctor ecclam cũ suo Deo uno & vero conferens cum ecclesijs alijs &
falsis dijs, dixit hos esse execrandos a Dei ecclia, qm cœlũ & terrã nõ pro-
duxerunt. Verũ cũ ecclia Dei, & nõ cũ Deo protectore ecclæ numerarẽr
isti dij ad quos sermo Dei est factus. Et videre potes Gratiane, quam
simus erga te gratiosi, quod cum nram thesim quarta attigeris, argenta
ti tua, quod facere nõ tenebamur diluere & voluerimus. Probandum
em abs te erat, aut Iohuæ vocem indiuiduum vnũ Dei in sacra scriptura
nõ significare, sed essentia vna: aut Elohim nomẽ nõ vnũ indiuiduũ sed
tria Dei vnius indiuidua notare, quorũ neutrũ præstitisti, sed ad
alia es euagatus.

To vero Dñe Martine cita conuerso ore ad Lutherum dimisso Grano
dicer

dissolutio argtõr Gratiani 1

Iohn. 17. 5. 1 Petr. 1. 20

Hab.

dicere cepit) quis ferret ea nõ attingentem, ad q̃ vt labefactares, si pos Dissolutio arg. Lutheri
ses fueras prouocatus? Te me in multis habuisse magistrũ, nõ ignominio
sũ duco ante ões fateri: Imo summas ago patrotheo gr̃as, quod te nõ post
meũ seculũ excitauerit, sed te aliud probantẽ quam probare deberes, hoc
vero est quod nõ abs te legitime esse factũ assero. Ostendi Iesũ chr̃m aut
eius Apostolos arcana illa triũ personar̃ in voce Elohim, et vnã essiam
in voce Iehouah dispexisse nunquã. Demonstra nõ idem indiuiduũ ꝑ
vocem Elohim et Iehouah peruidisse, manifesta tres in Deo vno esse pro-
nas alicubi detexisse. Doce nos nõ semꝑ ad indiuidua aut plura, vbi sunt
plura, aut vnũ vbi cognouit esse vnũ vocem Elohim et Iehouam retulisse.
Sed tũ ista ꝓteris, et q̃ in taxando Petro et Gratiano in alijs argntis min⁹
grauibus modũ tibi seruãdum nõ putasti ẽ re Euangelij fore. In hoc ar-
gumento omniũ grauissimo ita agis ita molliter incedis, vt quale hoc
sit argm̃ nondũ bene examinasse videaris. Sed prætereamus ẽt nos ista
postquã ita libet, et ætatis nr̃æ intractabile pus monet, et tua argnta ex-
pendamus.

Quorũ primũ falsã hẽt ꝓpõnem primã. Nam dicendũ erat: aut erat 1
Emmanuel vnũ Dei indiuiduũ, aut vnũ Dei indiuiduũ secum habebat. Nam ꝑ-
sentibus Mose Ieremia Dauide et alijs q̃bus dicit Deus: Ego vobiscũ sũ
et q̃buscũ erat Deus, populus dicere poterat nobiscũ est Deus, postquã hi
nobiscũ sunt, in q̃bus est, et habitat Deus, nõ quod illi essent natura dij
cũ essent natura hoẽs: sed q̃m Deus vere vnus sdm indiuiduũ in illis ha-
bitaret. Euangelista similr̃ hanc rõnem diluit cũ dicit: Infantem Matt. 1.
fuisse Iesũ appellatũ, quod futurus esset saluator populi, quod aliud nõ e-
rat, quã Immanuelem esse. Igr̃ Iesũ esse erat salutẽ habere eos, q̃ Iesum
recepissent, hoc aũt erat Deũ, q̃ parcere debebat populo suo salutẽ ꝑ Iesum
chr̃m intra se habere. Quæ senia alia est, quã Iesũ esse indiuiduum
diuinũ in natura Dei, et nõ in humana hõem solũ et verum subsistens.
Mutilata igr̃ altera diuisionis parte ꝓpõ errorẽ parit et falsa est.

Pro sdo argnto, quod multa in sinũ recipit dicimus id quod videre solem⁹ 2
Viam præparare. et in õibus verũ esse cognoscimus, Aduenientẽ rege in vrbem aliquã, in qua
fuerat diu expectatus conuerri vias et rosis et herbis beneolentibus coope-
riri, quod nõ solũ pro rege, sed ẽt pro tota eius aula fieri nõ Immerito dici Mat. 3. 1
posset, sed pro rege q̃dem primo loco, seu per se et primo. Ita em̃ dicere so- Mar. 1. 2
letis pro alijs aut nõ ita, sed sdo loco et per se sdo. Quod si Rex secum
deduceret eũ, quẽ pro magr̃atu ordinario, quo diu caruisset vbrs, esset
præpositurus vrbi, dicerer̃ q̃dem totũ illum apparatũ fieri et pro rege
q̃ imperaret vrbi, sed nõ minus ẽt et pro magr̃atu, quem sui veluti Vica-
riũ Rex constituisset vrbi dare, et quem vrbs summo cũ desiderio mo-
raretur. Quid igr̃? Liceretne concludere indiuiduũ eius q̃ cũ potesta-
te erat gubernaturus vrbem esse indiuiduũ regis, ex eo quod viæ pub- 4
licæ ornarenr̃, nõ solum pro Rege primo loco, ver̃ etiã pro magr̃atu sdo
loco? Accommodũ simulacrũ est ad multa declaranda. Dicimus igr̃ nul-
lum aliũ esse Iehouã, nisi vnũ indiuiduũ, vnius patrothei Dei. Sed viam
quã complanabat Ioannes ex montibus implendo valles, et ex collibus ardua 5
viar̃ erigendo, vt mollis esset et sine offendiculo via, erat ingressurus non
solus Iehouah, ver̃ ẽt tota eius aula, et Rex seu dux ipse, pro chr̃o declaran-
dus

dus populo: Sed Ioan. pro Iehouah prio loco, deinde sdo loco pro Rege, cui dandu erat sceptru Regni Dauidici parare studebat itinera. Vis clarius? Pro Iehouah parabat viam Ioannes, tanqua illo q mandauerat vt sternerer via, pro Iesu aut tanqua pro eo, q finis erat huius apparatus, vt sgt deductus a Iehoua in regnu reciperer. Quonia aut nullus poterat recipere Iesu pro Rege, quin vna reciperet Iehoua Deu neq. aliquis recipere poterat Iehoua Deu, nisi pariter pro rege reciperet que Deus Iehouah pro rege declarauerat, ob hanc cam visu est nris, qual scriptu est

praeparabit viam ante me Iehouam Mal. 3.

vertere, vt in multis alijs mutando persona. ante te ducem futurum praeparabit viam Matt. 11 Luc. 7. Mar. 1. Mutatio em personae, no significat disclusa vna ab altera, sed coniunctione ad ingressu eiusdem viae personaru duar Iehouae et chri eius. Hic Martinus, Verba, inqt, multa fundis, et argm breuibus no diluis vt dialecticos congressus decet. Et Parutha nonnihil commotus, nihil veritus exercitatissimi in disputationibus dialecticis Lutheri acumen. Argm, inqt, tuu ex informi formatu reddam, vt maiore posthac mihi heas gram, dum cernes me constabilire tua. Dicis:

Pro nullo alio Ioann. parabat via, nisi pro solo Iehoua
Sed pro Iesu parabat viam Ioannes
Ergo Iesus erat verus Iehouah.

Haec dicis, quoru dictoru maior ppo falsa est vera erit minor, et falsa minor, si de eo cui prio loco via sternebar te loqui velle dixeris. Quid velis in tertio argnto dispicere no possu. Videris id vnu euicere velle, vt ego credam nullibi scribi λόγον quin sit ille vnus λόγος q Deus est dictus. Et erat ab initio nuciati Euangelij apud Deu tantu cum in fine fuisset et apud Deu et apud hoes cognitus ob signa et miracula q fecerat. Quod falsu esse commentu declarant sacra, q et totu populu vocant λόγον Rom. 9. Et λόγω q est Iesus datu fuisse λόγον et λόγος Ioa. 14. Sed et λόγος fuisse λόγον Ioa. 8. Et Ioanne et Aptos suos habuisse λόγος. Quin et Esaias et alij pphetae λόγος habuisse legunr Luc. 3. Ad quos, inqt, ô λόγος Dei factus est. quos est allocutus Deus, qbus Deus sua mandata exposuit, quos Deus sanctificauit ad ministeriu, et illis sua iura concredidit. Non hic λόγος subsistentia indiuidui sigcat, sed vocis aliqd sigcantis commendatione. Quare si extricato argto dixeris

Sermo Dei an Ioanne p aut alios factus est
Sed sermo ille erat Iesus chrs,
Ergo Iesus fuit ante Ioanne

Falsa est altera ppo. Itaq no λόγος facit deos, sed Deus alloquendo certos hoes et dicendo: Ego dixi vos estis dij, suo alloquio ex hoibus natura, reddit deos muneribus publicis, quatenus illi hoes fiunt legati veri Dei. De quarto argnto in simili est paulo ante dictu. Mittere et ablegare sprm s. contingere et ppria et mutuata seu accepta ab alio autoritte priore sensu vera est maior et falsa minor, posteriore vero econtrario maior est falsa et vera minor ppo

Dicitur et sprs (vt ad quintum venia) esse et eius cui tanqua dno pprio paret, Et eius cui est datus vt illustretur, vt clarescat, vt doceatur vt deducar ex bono ad melius. Ita dr sprs Eliae, sprs pphetaru, sprs Ap.

sprs Aplicus. Priore sensu vera est maior, et falsa minor, posteriore sensu commutanda sunt loca, et minori pponi veritas, maiori aut falsitas attribuenda est. Illud et scire oportet, Dei qdem arcana nosse Dei sprm sed no oes, quor nouit arcana Dei sprs existimandu est esse natura deos. Nam nouit arcana nostra ἀλαλητα, et ea vt exaudiam exponit Deo pri, nouit et sigcata sibi a Deo, arcana Dei, vt patefaciat hoibus.

Contra sextu argm sunt ista: Ecclam inhabitari a Deo et oibus celestibus incolis, q comitant Deu. Non solu aut nos esse templum Dei, et omniu q sunt cum Deo, ver et Deu ipsu esse templu nostru. Illatebras aut teipsu inter obtecta loca, nec satis explicas qd velis, vt in his argumentis desideremus lucem, q solet explicare, non subesse in rombus dolu. Nam et σχήματα hinc desunt et ἐλέγχοις sunt oia plena. argm eni quod innuis sexto loco est eu esse veru Deu, cuius dicimur esse templa, Esse aut nos templu sprs Scti et Iesu chri, adde, et omnium angelorum qui μονήρ apud nos faciunt, Ergo oes istos veros deos esse oportere. Quorum verbor maior ppo falsa est, vel ex eo quod nos et dicimur inhabitare templu, nempe tabernaculu altissimi. Labores tn tui et honores, qbus te redimiuit posteritas et nos cu posteritte ornare no desinimus, venerentur amantius responsu, quod istiusmodi est:

Nos esse templu et Iesu chri vt agni Dei, et capitis nri et sprs s. vt arrhabonis relicti apud nos a Deo, vt bene semp speremus De patre nostro Deo, cum studemus esse no immo rigeri filij et Dei veri et pris nostri, cuius sumus futuri haeredes. Quare sicut is est verus Deus cuius sumus tanqua veri Dei templa, ita no oes, quor dicimur et sumus templa, sunt inter veros Deos, q plures no sunt, qua vnus referendi.

Finierat ille, et Martinus, nescio, inqt, constituere in hoc certamine annicus ne mihi fueris an discipulus an pceptor an reclamator, ita te in omnes vertisti partes. Et Parutha ἀνταγωνιστέων, inqt, est pro veritte etiam contra pres et filios et fres et exuenda ipsa ab hoe humanitas, si fidelis esse velit ei, q se vocauit, cui no esse fidelem est vitam perdere et in mortem ruere. Cum aut pberet silentiu, Parutha qd Huldricum:

In multis, inqt, meus es pceptor, et deceret tui habere ratione, sed veritatis patrocinium susceptu aliud postulat. Elohim vocem diximus esse singularis sigcati vnuq. indiuiduu sigcare, et pr qdem et filius et sprs s. tres esse testes in Eccla quod Iesus sit chrs et tria indiuidua, sed nos qua legunr noiari Deus, nisi quatenus nuncijs Dei veri sancta lingua solet attribuere nomen Dei, non vt sigcet illos esse veros deos, sed vt declaret esse nuncios veri Dei, eoq. magis honorandos et excipiendos. Ita Caesaris castra dicta sunt tentari qbus praeerant absente Caesare, Caesaris legati. Et Iohauah igr et Elohim, sunt singularis vnius indiuidui significationis, et in hoc vno indiuiduo tota veri Dei essentia subsistit. Neq. arguimus ex singularis nuri noe Iehouae Elohim vocem singularis sigcati esse oportere, sed ex ipsa sacra doctrina addiscimus et Iehouah et Elohim et vtrumq. simul et singulu per se vnu Deu sigcare, Vnu autem ee Deu demonstrare, plures deos no esse, vbi aut sunt plures psonae Dei vnius ibi esse necessario plures et no vnu Deu. Valet igr ro: Si vnus est Deus Iehouah Elohim pr, q genuit oia, vt vnu sit indiuiduu Dei q est pr ex quo sut oia. Sicut aut diceremus Adamu solu sine matre Eua genuisse Abelum

6

Apoc 21.

hebr. 2.

4

5

3 Reg. 22

Dissolut argtor Huldr. 1.

lum, si hoc sacra diceret scriptura, neq; alicubi matris huic mentionē fe[ci]: set. Ita si alicubi scriberetur Jesum & sprm esse veros deos & nōiaretur vterq; pr, nō solū vnū individuū priꝰ constitueremus. Nos enim ex scripto & scripti voluntate regimur.

Secundi argnti falsa est assumtio. Nam cælū & terrā vnus Deus, priꝰ solus individuū genuit seu construxit & pr filius sprs s. sunt tria & individua & natura. Ille Dei, alter hois, tertius sprs carnē & ossa nō habentis. 2

Intertio argto nihil est roboris & firmitatis. Nam actio attribuit agenti & nō medijs, ille est Deus pr, hæc fuere sprs s. q virtute altissimi priꝰ effudit in vterū virginis matris, vt actio nō esset duor, Dei & sprs, sed vnius Dei, cuius viribus concipiebat, deferente vires sprū s. fœtus. Et illud: Non angelos assumsit, sed semen Abrahæ, Jonad Jesū filium Dei & chrm sed ad Deū vnū priꝰ sūt referendum est. Est em in re Dei assumere hoem aut angelum vt aliqd conficiat & nō hois, Neq; semen Abrahæ vt faceret sibi filiū, aliq; Jesus esset filius sui ipsius, quod nusq; in sacris scriptis legit. 3 hoīs.

Additiuncula qo quarti argnti in complexione falsa est. Vox em Elohim nō minus est vnius pr sūm individuū, quam Jehouah sit vnus sūm individuū Deus. Quare vtraq; voce vna ꝑpria altera appellatiua vnū suppositū indicat habens naturā diuinā, cuius viribus egit oīa. 4

Inquinto argto duo sunt falsa, vnū quod plures fuerint formatores Adami, vt esset ille ad imaginē Dei, ria consultatio ad multos refer fuisse relata Sed explicatio consultationis om Deo priꝰ referē accepta. Formauit, inqt Deus hoem ad suā imagnē, q Deus antea veluti consulendo cum ipse sciret qd esset facturus, dixerat, faciamus ad nram imaginē hoem. Ita alibi legit: Scitisne quod oīa sit Ramoth galaad & nos quiescimus & nō tollimus eā de manu Regis Syriæ, Ita Rex ad seruos suos locutus fuisse narrat, cū oia ex vribus solius Regis agerent, ex Ramot solius esset Regis & nō seruor eius. Quamus igr ad eos versus videat sermo, quod ad imaginē Dei-factos fuisse cōstat cū dr: ad imaginē nram faciamus hoem: attamen cū sequat Deum solū & nō alios vna cum Deo consultores fecisse hoīem ad imaginē suā declarat Deū cum crearet hoem suas vires adtribuisse, & suā imaginē sibi ꝓposuisse, & nō alior q erant & potentes, potentia quam habuerant a Deo, & habentes imaginē Dei, q eos ad sui imagnem produxerat, vt vnus Adamus vnū haberet, qui priꝰ veluti consuluisset alios, & postea per se solus sine alijs produxisset Adamū, verū & naturalem prm. Alterū quod in hoc argnto est falsū exprimunt illa verba cū dr tres fuisse consulentes de Adami creatione prm filiū & sprm s. Nā tum filius nō erat, & immimera est multitudo astantiū Deo, quos alloq pōt, ex 24 Senatores habere historia refert. Cui muero ēsi fuissent tres vnus consulens & duo consulti, vnū tn Adamus habuisset prm, illū sūt q se narratur ad sui imaginē creasse & nō alios. Mutatus em numerus ex plurali in singularem indicat explicationē consilij agitati inter multos, ad vnū ꝑtinuisse. 5 faciamus hominem.

Honorandus aut est & timendus Deus ex se: Sed nō oēs q sunt adorandi & metuendi ex mandato Dei, sunt verus Deus. Est igr descriptio. 6

ptio Dei illa qua dr Deū esse, q ꝓpter se est amandus colendus & metuendus, & alia ꝓpter ipsū, q̄ nō essent amanda colenda & metuenda, si ille nollet. Non valet igr argm, vt si Iesus est honorandus sicut & pater, Iesus sit verus Deus sicut & pr. gm Iesus nō ꝓpter se, cum sit dignoros Dei, sed ex mandato Dei fuerat honorandus, pr aut nō alior grā sed sua cā est diligendus. Sicut nec valet: ōes magratus esse veros Deos, gm metuendi sunt veluti dignoror Dei sicut & Deus gm ex Deo est vt gs ꝓpter Deū sit amandus aut metuendus. Et hacē sexti tui argnti dissolutio. Silentibus aut ōibus Laruthā verna ad Iosia dixit: Videre potuisti Iosia Rex inconeussas ꝑmansisse theses meas aduersus arietes & machinas bellicas aduersariorum. Quamobrem in acta referre potes & patrotheo reminciare, nihil ex his q̄ adhuc disputata sunt habuisse mortales, cur duos socios illi dare debuerint, inexcusabilesq; esse, & quod tanta impietatē commiserint seq; decipi a ſatana ꝑmiserint, & quod ad cultū vnius patrothei reuocantes cadibus & incendijs consumant. Surexerat iam Sommer & se ad suas munitiones contulerat, & aduersarios ad se muadedū tempus adesse sigcabat. Et bonifacius: ffac theologia, in qt tua ms audita fuit meo seculo, & si tum extabat alicubi, montana & loca deserta, intra fauces & ora hominū, ne alij ea adesse ꝑsentiscerent hærens incolebat. Nos multa scripsimus de trinitate & fide catholica, sed hanc theologia tuā, vereor ne temeritas & licentia q̄uis audendi peperit, & ista tempe ficta magna intemperie continere videnr. Agā tn argntis, quamuis argnta parū ais seditiosis & sibi ipsi placentibus prodesse videam, vt ad sanitatē reduci queant, & nihil a nobis posse dici ꝑsentiū cui tu nō habes quod contradicas. Legit Esa. 66.

Ego qui alios genierare facio sterilis ero.

q̄bus in verbis declarat, Deū prīn proignominia sibi ducere, filios non habere sicut alij, quos ipse fecundos facit, habent, sed alij ita filios habent vt illis suas ossias coicent, & sint in vna ossia multa individua, ergo testimonio Dei prīs et ipse Deus habet aliquos, q̄bus sua essiam secretis et arcanis modis coicauit, vt sit cū illis in vna essia, multa individua. Sed & Abrahamus ordit, q̄ade sit hoc desideriū suscipiendi ex se liberos, q̄bus coicet naturā, & sprīn, in qua tu sis individuus vnus. Nam cū haberet domi multos, quos hæredes subr bonor poterat instituere, ex se tn desiderabat habere hæredem. Tale desideriū in Deo fuisse credendū sit, & oe Dei desideriū, ab ipsa natura Dei fuerit, antequa esset expletū necesse ē vt Deus naturalem susceperit ex se filiū, vt in natura diuina essent multa individua.

Inter Iesū chrīm filiū Dei & alios, quos sibi Deus fecit ex hūbus filios, hoc discrimen inuenīr, quod isti ꝑ fidem dicunr habuisse potestate vt fierent Dei Ioa. 1. quod dati smt Iesu chrō. hebr. 2. quod fuerit tēpus cū nec essemus filij Dei, & essemus sme Deo Eph. 2. Ille aut semp genitus fuisse, nūquā aliquando filius nō fuisse, nūquā ex potestate data ꝓpria voluntate factus fuisse filius Dei legit. Nunc perquire tu huius differencā, certe alia nō inuenies nisi illam, qua Iesus est individuū vnum diuinæ essiæ, alij vero adoptationis rone, atq; amoris demonstrone sunt dicti filij Dei.

Est & illud nō nihil: In prīncipio erat sermo apud Deū deus. Nūquid enim in seria historia æquiuoca inseruntur, nisi ad risū excitandum. et tam

5

6

Gregorius in Iob lib. 1. cap. 2

3.

Bonif. in cerol Iaria 3

4

2

5.

3

6.

21

Gratian in cōno tia. 1.

vt canis currit super canē, & taurus sup taurū, animantia sūt sup montes. Quare cū dicāt & qdem in principio Deū fuisse apud Deū nempe quoniā erat Deus de Deo, & absit æquiuocatio, segr̄ ve duo sint ista indiuidua in vna essia habentia nomen vnum.

5 Si Deus pr̄ & Jesus chr̄s, sicut sunt duo indiuidua, ita haberēt duas naturas, cū Deus pr̄ & Jesus chr̄s dicāt vterq; sponsus maritus pastor Rex Ecclā Ecclia nō dici posset habere vnum sponsū & qdē seloty: pū vnū maritū vnū pastorem vnū Regem: Atq; Ecclia dr̄ vnū hōr̄ pastorē Dm̄ regem sponsū maritū: Ergo cum ista vnitas nō possit esse in indiuiduis, q̄ sunt duo, necesse ēst vt sit in essia, vt pr̄ & filiꝰ sint vnius essiæ indiuidua.

6 De nulla creatura scribit̄ quod exierit à Deo pr̄ē, nouerit Deū prīm, sit in sinu pr̄is: Sed ista narrant̄ fuisse in Jesu, quod exiuerit à Deo, Deū solus nouisset, fuerit̄q; in cælo cum esset in terris, in sinu pr̄is: Ergo Jesus nō est Dei creatura, sed creator Deus, qm̄ quod viuit & creatura nō ē deus sit oportet. Essia igr̄ Dei duo habebit indiuidua. Posthunc Gregorius silentē, sua tela vibrare ātiosius quā prius cepit, & ita dixit:

Gregorius in exposi: nia 1. Si vox Elohim plura nō sigīcaret indiuidua, ad plura indiuidua referri nō posset, refertur aūt ad plura indiuidua, Ergo plura vocem hanc sigīcare indiuidua ēst necesse.

2 Si ex eo vox Jehouah vnū indiuiduū sigīcare deberet, qm̄ nō refer̄ ad multa indiuidua, cū ad multa indiuidua referam̄, nō solū vnū sed & pauciora indiuidua, nō magis vnū quā plusquā vnū indiuiduū vox Jehouah sigīcare debebit: Sed ad multa comparam̄ nō solū vnū vēr & pauciora: Ergo vox Jehouah si alicubi sigīcat vnū alicubi & sigīcabit plus quā vnum.

3. Si in rebus creatis voces sigīcantes naturas, nihil impedire pōt vocē Jehouah, ne, cum sigīcet naturā diuinā, sigīcare & possit diuina indiuidua, & ita per rationē indiuiduor̄, ahj indiuiduis diuersar̄ naturar̄ conferri: sed voces q̄ sigīcant naturas, vt sunt hō bos leo vrsus nō impediunt̄, nesciunt & indiuidua, dicendo multi hōes multi boues, multi leones multi vrsi Ergo nec vox Jehouæ impediri poterit ne referar̄ ad sua indiuidua, & per illa, cū diuersæ naturæ indiuiduis comparari etiā si sigīcet naturam.

4 Tot sunt personæ in voce plurali Elohim, quot sunt personæ in quibus se Jehouah patefecit hōibus: Sed pr̄ filius & spūs S. sunt tres personæ in quibus se patefecit Jehouah Deus: Ergo tres sunt nūro personæ, quas Elohim vox sigīcat. Qua vox conferetur qdem cum multis dijs, nō rōne numeri indiuiduor̄, sed rōne summæ vnitatis essiæ diuinæ, q̄ ēst in tribus indiuiduis. Quare pōt comparari ad multa indiuidua, quamuis ipsa multa contineat indiuidua.

5. Si vox Jehouæ naturā diuinā nō sigīcaret, ea voce cognominari posset is, q̄ natura nō esset Deus: Sed nullus natura nō Deus Jehouah in sacris scriptis cognominatur. Ergo vox Jehouah naturā diuinā sigīcat.

6. Hinc oritur illud, quod quantū differat vox Elohim à voce Jehouæ, quas ei voces ōibus modis vnū sigīcare putas, demonstrat. Nam si idē essent Jehouah & Elohim suis notionibus sequaretur, vt vox Jehouæ ad illos si: q̄cando transferri posset ad quos pōt Elohim transfer: Sed hoc minime ē Nam vox Elohim sæpe imponit̄ hōibus, nunquā aūt vox Jehouæ: Ergo Jehouæ & Elohim vox nō vnā & eandem rem sigīcare possunt.

Gregorius, ordinem suū notans, & intelligens Gratianus ēst ad hunc modū se: Gratian. in exposi nia 1. Apud Paulū, mgt̄, legit̄ de Jesu chr̄o, ēū fuisse splendorē gloriæ & hypostaseos pris impressā imaginē hebr. 1. Sed pr̄ Deus ēst verus Elohim Ergo

DISPVTATIO

Ergo verus ℓlohim habet ꝓpriã hypostasim, q̃ vera nota dr̃ ꝑsona seu mi-
nudum. Indiuiduũ rõnalis naturæ est persona, Sed verus ℓlohim est 2
indiuiduũ rõnalis naturæ, Ergo in vero ℓlohim est verã persona.
Paulus ad Corinth. scribens 2 Cor. 1. ita dicit, pro dono in nos collato per 3
multos grã aganr̃ pro nobis vbi πρόσωπα et τὸ λεγόμενον pro eadem accipit
pro singulis sẽt indiuiduis, Ergo ꝓpria sigĩatione πρόσωπον notat non
mutuũ indiuiduum.
Non magis ὄνομα quam πρόσωπον põt sigĩare indiuiduũ rõnalis na 4
turæ: Sed nomen sigĩat indiuiduũ rõnalis naturæ Act. 1. erat nomiñ
multitudo: Ergo ẽt personã concedere oportet sigĩare indiuiduũ rõnalis
naturæ.
ℓbia, ꝙbus sigĩant idem apud ões grãliter: Sed natura sigĩat in sa 5
cris bibljs essentiã: Ergo ẽt in sacris bibljs essia sigĩabit naturam.
ꝙbus nõ minus sigĩat natura, ibi, natura nõ sunt dij Gal. 4. quã 6
aliud ibi, nos natura Iudæi Gal. 2. ẽt ibi, præter naturã Rom. 1. ẽt
ibi, insiti contra naturã Rom. 11. ẽt tñ ista diuersa sigĩata nõ impedi
unt ne ꝙbus sigĩet natura: Ergo quamuis ℓbia sigĩent fortunas 7
ibi, consumsit substiam sua Luc. 15. impediri tñ nõ poterit ne sigĩet
essentiam. Tum Petrus Gratiano tacente, in hunc modũ verba IV 4
fecit, multos habens secum subsidiarios manipulares: Petrus in
Illorũ tantũ comparatione ℓlohim Israel dici verus Deus existima: Corolla
ri debet, q illi comparati dicuñ nõ esse dij: Cum igr̃ ℓlohim Israel di- 1 5.
catur esse Deus vnus falsor deor, ẽt nõ Iesu christ aut spũs sẽti collone
gr̃ vt persuaderet dici vnus, etiãsi Iesus ẽt spũs S. dicatur esse cum eo
vnus Deus. Obtulisti plane nobis amplã sylua ẽt densam ad lignã
dum. Si signa internoscendi verũ Deũ a falso, sunt, quod fal- 2
si dij nõ audiunt, nõ vident, nõ sentiunt, segr̃ vt q Deus dr̃ ẽt videt
audit sentit ambulat, sit Verus: Sed ista esse signa dicis diuidẽdi verũ
a falsis dijs: Ergo cũ Iesus ẽt spũs S. audiant videant sentiant accedat
ad nos discedant a nobis, segr̃ vt sint verus sũm essiam Deus. 6
Hinc ẽt segr̃ vt si Deus Israel solus dijs falsis collatus dr̃ verus Deus 3
solus Deus, vnus Deus, excelsus Deus magnus Deus ὀmnipotens Deus, ab
eius diuinitte excludi nõ possunt, sermo Deus ẽt spũs S. deus, cui Anamas
est mentitus, ẽt ita corruit te impollente ẽt ebeses ẽt corallaria. Nam Luthe-
bi dicuñr sæpe dij, nunquã aut falsi dij. rus
Non abhorret ab hoc argnto, quod dicit Ierem. cap. 16. nunqd hõ faciet 4
sibi deos? ẽt illi nõ sunt dij veri sẽt, quare nõ sunt illi dij, quos hõ sibi
fecit deos. Cum igr̃ Iesus ẽt spũs sint personæ duæ diuinitatis ab
hoibus nõ factæ dij, sicut Romulus sicut fortuna, sicut apis segr̃, vt sit
verus Deus.
Nemo, inqt, vsurpat honorẽ, sed is q vocar̃ sicut Aaron, is hunc honore 5
vsurpare põt hebr. 5. ita alibi: gloriã ab hoibus nõ quæro Ioa. 1. 8. ora
a prõ habeo Ioa. 5. Si igr̃ Iesus nihil habuit ab hoibus, ẽt ora q habuit a
Deo Israelis habuit, Cum nominetur Deus, nõ debet inter falsos, sed inter
veros deos numerari.
Sermo Deus fuit egressiones suas abinitio, a diebus aternis, sed qual tu- 6
le fuit ante ões hões extitit, ẽt nõ est factus ab hoibus. Sed Deus nõ fa-
ctus.

ctus ab hoibus est verus Deus: Ergo sermo deus est verus Deus.
Ordo poscebat Huldricum, quem refugienti aio sedere, et vel ipsa ficta
spe eo in loco consistere iniqua mente ferre, oes ppe ex qbusda scriptis
V Huldricus in corollar. tabellis, q legerant, intelligebant, cepit tandem ita dicere:
1 Paulus dicit, nondum esse quod scribitur, Abrahamumq. ex operibus iustifi:
catum no esse, quoniam scriptum no sit. Quare cu oes dij aut sint veri
aut falsi, et Iesus sprsq. S. nusquam scribant esse falsi dij, sequitur ut cum no:
minentur dij sint verus deus. quare etsi verbis ita no appellentur, signicato
tn a veri Dei cognomine non excludunt.
2 Si ob id filius et sprs S. no sunt verus Deus, qm nusquam verbis ipsis scri:
bitur veros esse deos, pr Deus, verus Deus dici no posset, qm cum millies et
plusquam millies dicatur Deus, nescio tn an bis dicatur verus Deus: Sed no
ppter hoc pr Deus no est verus Deus cognominandus: Ergo neq. illi ppter
illud no erunt verus Deus.
3 Is q oia dispensat prout cupit et desiderat est verus Deus. Descri:
ptio enim veri Dei est: illa oia q voluit fecit ps. 135: Sed Iesus dat
donat hoibus, sdm mensuram qua vult Eph. 4. Et sprs S. dat dona ho:
minibus prout vult 1 Cor. 12. Ergo Iesus et sprs S. sunt verus Deus.
4 Et qd clarius loco illo: haec est, inqt, vita aeterna, ut hoes te et
quem misisti Iesu chrm cognoscant esse verum Deum Ioa. 17. Ergo
Iesus sermo Dei, no solum scribitur esse Deus Ioa. 1. Sed et verus Deus.
5 Is q factus Deo pri filius sdm carne ex semine Dauidis debet credi
ut opposita oppositis respondeant, esse et filius Dei sdm naturam, et pter:
ea verus Deus. Nam sicut ho ab hoe genitus sdm naturam est verus ho:
Ita et deus ex Deo sdm naturam genitus est verus Deus: Sed Iesus
dr filius Dei esse, sdm carne ex semine Dauidis: Ergo Iesus est natura
filius Dei et verus Deus.
6 Et ut caetera in alijs praetermittam, illud recitare volo: Si, inqt, cognouis:
sent sapiam Dei, Dom gloriae nunquam occidissent 1 Cor. 2. Sed Dns glo:
riae sicut splendor gloriae qd aliud est quam Deus gloriae? qs aut dicet
Deum gloriae esse falsum Deum, cu intelligat chrm gloriae esse verum chrm?
Ergo Iesus et est Deus et est Dons, et est verus Deus et Dns.
Cum res peruenisset ad Lutherum, subrisit quod Corollarium, de cuius:
Lutherus dam insani hois disputaret, q cum captos mente hoes in suo libro cen:
seret seipsum inter amentes non numerasset, Et ait: Dixeram ego ut
vitaretur seria disputatio, et diligens, qdo Iesus esset Deus disquisi:
tio, et hoc dixeram, quod qddam prouidebam, cuius dicendi tempus non:
dum erat, sciebam aut tempus esse et loquendi et tacendi, et pterea ad:
didiceram a Iesu chro, q effari tempus non dat, modo desit proditio et pro:
stitutio cae, ea sub tecto et in aure dicenda esse, q cu maturuerint tecta
sunt petitura, et euolatura ad aures omnium. Et illud habebam quod versa:
rem animis, si in viridi indulgentiam demolitionibus, tot bella, tot hostes,
in arido trinitatis deor concussione qd fiet? Et prudentis esse videbam
consilium, aliquid potius et bene facere, quam nihil. Et fuit sapientissimus
Caesar, q cum habuisset, q eius stemmata numerarent a quadragenis claris:
simis gre maioribus, vetuit ne ultra progrederetur, ne in holitore aliquo
inciderer. Talia sunt q a papistis sunt excogitata, et ad nos transmissa
pleraq. oia, quanto illa diligentius inspicis, tanto scatere illa magis er:
rorib.

roribus, et in humanas, cum viderent sacræ, cogitationes te deducere cer-
nis. Hunc locum Ego de Deo Iesu et spru S. suspectu habui, ne erugi-
ne papistica esset obductus, postquam sedato aio nactus quiete, serio exa-
minare oia cepi, quid initio meor conatuu senserim de trinitate et unitate
Dei scripsi, quid sub fine visus su videre scripsi etia, prudentis lectoris
est examinare oia, neq. putare nos esse deos, q legendo proficere no possimo
neq. petere a nobis, quod a Iesu chro, nunquam ab aliquo fuit desideratum q
de salute gentiu in præputio, ita disseruit, ut a nullo fuerit intellectus.
Ita aut aperte dixisse visus est, postquam missus est spus S. et docuit Ecclam
ut nihil ad eius dicta desiderari posse lucis, ut apertissime de salute gen-
tiu in pputio intelligerent existimarent Apli oes. Hæc dicentem Lu-
theru corrugata facie, toruis oculis, odio Vatiniano, ferro et igni, con
uitijs et iniurijs, oes violassent pontificij et q a pontifice stabant, si hæc
Ianopoli et per eius fines, consistere aut videri aut inueniri potuissent.
Sed hæc partim moratus Lutherus conticuit nec amplius loq voluit et
Huldricus: Neq. ego a principio ad hanc disputatione me deduci pa-
tiebar, et illa tua legera, credendu esse Iesu esse Deu, qdo aut esset Deus
no esse anxie quærendu, Veru esse Deu nusquam esse scriptu, prm esse
veru Deu, vbiq. esse vestigijs certis signatu, a solo Ioanne sermone esse
Deu fuisse memoriæ proditu, sed qdo sermo esset deus, sine ppria explone
no fuisse relictu. Omnes alios Apostolos ab isto noe semp abstinuisse, cu
occasio frequens sese offerret, ut si Iesus esset verus Deus apertis verbis
ut fit de pre Deo, aperte explicarer. Spus S. nusquam Deus vocatur.
Hæc inter se illi, qbus conticescentibus, Sommerus deprodita caussa aduer
saria parte querula voce expostulante, ad dissolutione argntoru, q contra
se contorta fuerant concessit.
Felicior, inqt, me fuit hic meus socius. Nam iste aliquos habuit, q se illi
ex diametro opposuerut, Ego nullos, ut corollaria mea cum summis argtoru
q excepi ab hostibus explosa demonstrant. Hic argnta oia ordine recita
uit memoria psente. Et erat alioq notus familiaribus et de memoriæ fe-
licitate et studio indefesso et scriptione continente commendabir. Et ver
sus ad Huldricu: Ego, inqt, dico Sacra Biblia
alios non vocasse deos veros, nisi Verum prm Deu.
quod si hoes illos, quos sacra biblia vocant deos, reposuissent sacra biblia, illos
ne deos qdem unquam cognominassent. Tu vero rone ex ingenio mutuata pro
bare conatus es, Iesu esse veru Deu, quod est cum peta panem, dare
mihi lapidem. Neq. n. in hoc negotio de Deo quærimus quantu ingeniu
humanu ludere valeat, cu sciamus Academicoru morem fuisse vocare
oia in dubiu, que secuti sunt et suauiati paparu scholæ, de oibus quæren-
tes, de oibus dubitantes, et nunquam ad alicuius certæ rei noticia, ut de illa
porro addubitare no valeas, peruenientes. Sed quid verbum Dei doceat
id porro est et pter hoc aliud nihil, quod petimus. Quare sentijs sacris
apertis claris, docentibus, quid sit qualis et quotus Deus pugnadume
et no rationibus, quas etia si dissoluere nequeas, nihil valere posse vides
Et verbu Dei ex solio veritatis, in quo regnat deyciant. Et hoc qde abs
te erat faciendu. Mea tn interesse volo, ne aliquid a me prætermissum
fuisse conqueraris, argntoru tuor vim diluere.
Et initio falsu illud oes illos q in sacra scriptura appellanr dij, aut
esse

esse veros aut falsos deos. cum illi ad quos sermo Dei est factus, dicam dij, et tñ nec veri sunt dij, nec falsi. Verū est illud tñ, oēs illos q ab hoīb⁹ pro veris dijs colebam̄ fuisse quidē deos, sed alios veros, alios falsos, ex quorū nūro nō erant filij Dei nominati dij, non quod colerentur ab hoīb⁹, sed quod sermo Dei ad illos fuerit factus. Nam sicut falsū est, bouem aut esse verū aut esse pictum hoēm, cū nullus dicat bouē esse hoēm: Ita falsū est iudices populi vocatos deos aut inter veros deos quos colerent hoēs aut inter falsos esse reponendos, cum a nullis populis iudices pro dijs colerent. Sicut aut verū est Imagine hois dici hoēm, quamuis nō sit masculus aut fœmina q possit liberos suscipere: Ita verū est illos dici deos, ad quos sermo dei est factus, quamuis nō sint aut veri aut falsi dij.

Solutio argūt Sulpitii. 1

Falsum go est, sprm S. alicubi appellari Deū. Quod si Iesus chrs dict⁹ est esse sermo deus, continuo addita exptone, qlo sit Deus, quod fuerit 3zt sanctificatus, et missus a Deo prē in mūdū extergit oēs, quam sensus humanus in eo dicto excogitare posset, macula, et declaratur Iesu eē Deū sicut magistratus et alij iūtius modi, quamuis nō sit nec verus nec falsus Deus

Falsum est

2 Nos aut ad alterū vemid sacra scripta sequimur, et ubi vel leue vestigiū veritatis alicuius eminet, illud pro vero agnoscimus et exosculamur, neq; quærimus computando sentias, si sunt multæ an paucæ, quæ aliqd narrāt: sed an aliqua sit, q id impiat, vel saltem nō reclamet ei, quod dr prīm aut Deū et esse verū in diuinitte deū, et veracem in pollicitationibus Deū sacra biblia quoties dar occasio narrat. Et hoc nobis satis esse dulcimus etiamsi cū multocies sit scriptū semel tantū scriberet. Sed Iesū esse verū deū et sprm S. q tertius testis fuit esse verū Deū neq; semel aut verbis legimus, aut verbor intelligentia alicubi latere minimus, et ob id utrūq; negamus.

Sacris testis

3. Tertiū diluit, cui nō id consideramus, quod fit, sed cuius autoritte et uiribus fiat. Et dona qdem sprs S. et mensuras ministerior Iesus chrs dat hoīb⁹ prout vult, sed accepta potestate a prē Deo, q operar oia in omnibus. Est igr descriptio veri Dei, ut id quis faciat quod vult, sed a nullo ad iutus, aut ista facultate donatus. Quo sensu falsa est sda ppo gm Iesus et sprs S. ex se nihil facere possunt, donati aut potestate a Deo possunt oia facere q cupiunt ad gloriā Dei et celitatem cartus chriam.

Descriptio veri Dei.

2.

4 Inquarto argto repetis errorem Augustini. Nam vox ἑώρων ad duo pertinet ad Deū prīm et ad Iesum, ille cognominar verus Deus, hic aut chrs, ut sicut hic est solus chrs, ita ille est solus verus Deus, et sicut ille nō est chrs, ita iste nō est verus Deus.

quarti.

5 Quinto argm fadissimū lapsū continet. Nam sdm carnē nō opponit ei quod est sdm natura, sed et quod est sdm sprm. Est aut sdm carnē idē quod sdm carnis seu gratiotis successionem: sdm aut sprm nō est sdm carnē, sed sdm Dei electionē et declarationē. Quare falsa est pria ppo. Neg. verū est in sacris biblijs cum esse verū Deū q est filius Dei sdm naturā. Nam eor hominū quos Deus in filios p fidem adoptauit filios, sacra scriptura filios Dei naturales et sdm natura vocat, q tñ nō sūt veri Deus. Neg. n. ita Dei sicut hois naturalis seu sdm naturā filius dr.

Rom. 1.

Ro. 11

6 Sexti argti minor est falsa. Nam Deus gloriæ est prīs gloriæ, et Deus prīs gloriæ et Dns, seu splendor gloriæ, et Dns gloriosus, splendor gloriosus Dns glæ, Dni splendor Dei gloriæ. Q m Deus prīs fecit Iesū et Dom et splendorem et lucem et chrm. Et esse qdem pōt ut is sit Deus gloriæ q est ex se Dns gloriæ, sed q est ex alio ex Deo 3zt prē, Dns gloriæ, eū falsū esse Deū gloriæ dici posse.

His vis

DISPVTATIO

His visus est esse contentus Huldricus, quare ad Petrū vertit ora-
tionem Sommerus.

Argm̄, inqt, tuū quod prīo loco ꝓposuisti, contra me nō est, Sicut nul- Dissolutio argtor Petri 1.
lum omnino est ex tuis argtis, quod meū corollariū impugnare posse, di-
cere potes, vt legendo & conferendo intelligere potes. postrema tamē
pars, qua insarcis tuā conclōnem falsa est. Nam nūq̄ Deus pr̄
seu patrotheus dici posset vnus, si duo alia indiuidua dicerentur ēē,
vnus Deus. Dicitur igr̄ Deus Israelis verus Deus per comparatio-
nem ad falsos deos: sed nō segr̄ ex hoc vt hi oēs, q sunt innumera-
biles, nempe synagoga Dei h.e. cetus innumerosissimus, ad quos
sermo Dei est factus & sunt dij, sint verus Deus, q̄m falsi dij nō
sunt, cū sint neutrū, sicut bos leo vrsus, nec sunt verus hō, nec
pictus nec viuus nec mortuus.

Ad hunc modum falsa est, prīa ꝓpō sdi argti. Nam contētio 2
inter Deū Israelis & aliar̄ gentiū deos erat de veritte diuinitatis
vtri sz̄t verus Deus dici deberent. Et nostror̄ est inuictū argm̄ il-
lud, eos dici deos nō posse q nihil sentiunt à se nō sunt dij sed ab
alijs, ab hoībus formati nihil fecerunt, nihil prouident. sed retrogrado
ordine argm̄ nō valet, Vt is q in scripturis dr̄ Deus & sentit audit
logr̄, prouidet futura, nouit ꝑsentia præteritor̄ recordar̄, sit Verus
Deus. Nisi velis oēs illos esse veros deos, ad quos sermo Dei est factus
q cū sint nōiati dij, nec ab hoībus facti dij, & oīa q̄ diximus de sensu
& scīa possidere possint. Sunt igr̄ illa signa certissima qdem ad in-
ternoscendū inter verū Deū & falsos deos, sed nō ad separandū inter
verū Deū & eos deos, q ex eo, quod sermo Dei ad illos factus sit, ex hoī-
nibus sint nōiati dij. Quor̄ pœna nō illa est: nō fore deos, sed mori,
nō vt dij, sed vt tyranni. Vos, inqt, dij ad quos sermo Dei est factus, q nō Ps. 82
administratis iusticiā, ignominiose moriemini, & peribitis, h.e. vt hoēs
& tyranni q qdem dij, oīa signa discernēdi inter verū & falsū Deū ha-
bere pōt non minus atq̄ verus Deus, sed nō ex se, sicut conuenit vero Deo
sed ex alio, vero Deo sz̄t, quod est alienū à vero Deo.

Confertur aut̄ Deus verus & cū his, q sunt dij ab hoībus facti, & sūt 3
sine sensu, & falsi, & cū alijs, q sunt hoēs, sed dicunt̄ dij, q̄m sermo Dei
ad illos sit factus. Nam vtriq̄ nō sunt veri dij, quāuis illi nihil hēant
ne sensū qdem aut motū, hi oēm habere possint, nō à se, sed à vero Deo.

Hac deductione sermonis manifestar̄, hos ad quos sermo Dei factus ē 4
nec esse deos aut falsos, aut ab hoībus factos, nec esse veros deos, sed hoēs 5.
ad quos sermo Dei factus est. Ita quarto & quinto argto responder̄.

In sexto aut̄ argnto falsa est ꝓpō minor. Dies æterni sigdem apud pro 6.
phetā sunt tempora instituti regni. Egredior̄, inqt, ex te mihi princeps Mich. 5.
sicut antea tempore felici egredi solebat. Neq̄ n. tempora æterna sigcant
secula sine principio, cum talia nō sint hominūm. Ita postea veritatem Mich. 7
Abrahami fuisse iuramento firmatū à Deo, dicit, à diebus antiquis. Et
pascam iuxta dies pristinos, iuxta dies quando egressus es de terra Aegy-
pti. Dies ēni æterni sunt dies antiqui, dies pristini, dies priores cū felix
esset populus.

tacente.

Tacente Petro, Gratianꝰ alloq cepit. Idem, ingens, peccatū est in
Dissolutio argtor Gratiani. tuis, quod in alior argntis. Nam cōclones tuæ meas nō labefactāt
cōtiones, sed parco, sicut & ahjs, tibi. Primi aūt tui argnti, pria
1. ppō est falsa, nam hypostasis apud Paulū, nō ad prīm, sed ad splen:
dorem refer: Imo, inqt, ille nō ad splendorē, sed ad prīm, legār ex h:
broi. Cum puer instm ex libro ita legit: ὁ ὢν ἀπαύγασμα τῆς δό:
hebr. 2. ξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, nempe nō τῆς δόξης cū gemus
probibeat, sed τὸ ἀπαύγασμα, cum ultra progredi prohjbeat ar:
ticuli ὁ ratio. Ita Sommerus, & consumserat multam ahjq ætatē
in gracis autoribus & addidicit. Legite in sacris scriptoribus mḷtā
cam vocem sigcare mdiuidnū rei, sed semp notionis, intelligetis.
2 Secundi argnti falsa est, cum in sacris bibljs τροπάριον sit pars capi:
tis ex quatuor ẽna anterior sgt constans particulis septem, licet ad
alia essia transferatur.
3. 4. Quōd aūt nō consegr, vt si figurate τροπάριον pars hōis accipīr pro
toto hoc & nomē hōis pro ipso hoc. Ergo ppie & τροπάριον et ὁμοία
sigcat hōis mdiuidnū. Ideo falsa est consecutio tertij argnti. Et minor
ppō quarti, si de rerū ppria & nō tralaticia sigcatione, vt nunc loqmur
disputetur. In quinto argnto falsa est prīa ppō si de vsū sacrorum
5 bibliorū loquamur. In qbus aliud est ἕξις fortuna sgt & possessa bo:
na, aliud φύσις nempe rer vires atq. facultates q natura dicunr. Sed
& apud alios, vnis exceptis philosophis, idē est debis duabus vocibus
iudicū. Sexti argnti consecutio est falsa. Nam nō segr, vt si v:
6 na vox apud sacros Autores multa sigcat, vt hoc ipsum ahjs vocibus cō:
tingere debeat, nisi vsus ipsius doceat ita esse sentiendū. Postquā
aūt Gratiano visus est, per silentiū, quod est consensū, satisfecisse,
ad Gregoriū dicere cepit:
Dissolutio argntor Gregorij. Prima primi argnti esse falsam, neq. totū argm, sicut neq. sequētia
quinq. suū sām corollariū refellere. Nam Ephim vocem cum singu:
1. laris est sigcati nūquā ad multa mdiuidua deduci posse, sicut cū est vox
pluralis numri habens suum singulare unde deducīr nomē, nūquā, in sacris
bibljs sigcat tria, sed semp multa incerto nūro. Nobis pro sāo argnto
2 multa sunt plusquā vnū, & dicimus, Si Iehouah sigcaret naturā non
posset sigcare mdiuidnū, et si sigcat vnū mdiuidnū, plusquā vnum
mdiuidnū, quod est multa mdiuidua sigcare nō posset. Quare falsa
est prīa ppō, q multis, q sunt nō vnū, nō opponīr aliud, quā vnū, pō
vnū autem in ppōsito nro aliud nō est quā duo. Sicut aūt nihil est
minus quā duo, nisi vnū, ita nihil est proxime vnū, plusquā vnū nisi
duo. Quare vox Iehouæ nō pōt sigcare & vnū & plusquā vnum
pauciora pluribus, qm nobis in hoc nro ppōsito, plura sunt duo & pau:
ciora pluribus est vnū. Sicut ergo nihil est vnū & duo, ita nihil est
discrimīnis inter vnū & minus quā plura, & inter multa plusquā vnū.
3 Tertiū argm est contra vos, q dicitis Deū tria habere mdiuidua, &
semp oportere dici vnū Deum, vbi necesse est si tria mdiuidua vnius
essia hōis sint tres hōes vt tria mdiuidua Dei, sint tres dij. Hoc aūt
nos cū nusquā legamus, videamus aūt quod alibi legerīr si Deus tria
haberet mdiuidua. Concludimus Deū vnū mdiuiduū habere, quod
negatur pr. Non impediret igr nōis deductione ad plura mdiuidua, si
Deus plura mdiuidua, in qbus natura diuina subsisteret haberet: Sed
cum

DISPVTATIO

cum Deus nō vltrq vnū indiuiduū habeat, impedit ne plurale numerū admittat. In quarto argnto falsa est pria ppō, nisi velis & angelos & hoēs, per quos inclaruit, & in qbus se esse manifestauit Deus oēs esse veros Deos. Et nō se deum manifestauit Deus in prō filio & spūs. seu Deus pr̄ per se per filiū & per spūm S. testatus est Iesū esse christū et nō tres istos esse veros, vt falsa sit ēt minor ppō. Sed neq; tanta vmitas vnquā a somnijs hominū fingi pōt in essēcia diuina cū indiuiduus diuinus cum scriptura sacra vna & intentissima semp voce dixerit in illa natura diuina plura esse indiuidua & plures deos, in qua esset plusquā vnum indiuiduū Dei. Quinti argti maior & minor ppō falsa est. Na nōen Iehouae natura diuina & indiuiduū illud vnū Dei, quod est pr cum ad Deū refer, sigēat. Neq; tamē cū ad legatos Dei ea vox refer & natura diuina, in eo indiuiduo, quod ea voce notar subsistentem, nō sigēat, dici pōt ea voce falsos deos, quos Paulus dicit natura nō deos significare. Vnde Elohim cū Iehouah solet coniungi, vt Iehoua vox ad Deū & nō ad legatos Dei referār. Nullus enim Iehouah Elohim, sicut nec Adonai Iehoua, nec Elohim Israel cognominār in sacris bibliis, nisi solus verus Deus & solus pater. Sigēat igr̄ Iehouae vox essēciam diuinā & suppositū diuinū, sed nō, si essēciam diuinā, nō sigēaret sed tantū indiuiduū diuinū attribui posset alijs a vero Deo. Nexus em̄ hōr dictōr nullus est quamuis ipsa dicta sint vera. Sed & angeli visi Abrahamo, tres primū & deinde vnus, & postea Lotho duo & illi, & illi tres & ille vnus & isti duo differenter, Adonai & Iehouah appellant Gen. 18. 19. vt nō teneas legas vocē hanc seiunctim sicut etiā Elohim attribui legatis Dei, q tñ dij natura nō sunt. Similr̄ sextū argm̄ falsa hēt maiorem, & minorem ppōnem. Nonn. segr̄ vt si Iehouah Elohim voces ad vnū indiuiduū referam̄, ad oīa transferri debeat vna vox, ad q transfer altera. qm̄ in vsu vocū diuersa animad uertēr fuisse voluntas scriptoris, q ad multa hanc, illam aūt ad pauciora ducerē voluit. Quamuis aūt angeli seu spūs incorporati Adonay Elohim & Iehouah, q sunt nōia Dei, cognominent, hoēs aūt Adonay & Elohim saepe nūq̄ aūt Iehouah appellari a nr̄is scriptoribus soleant: Attn̄ nisi impedirē vsus, nō minus hoēs qua Angelos sine periculo alicuius inconmodi Iehouas appellare possemus, cū legatione aliqua Iehoua obirent, & hac de cā minor ppō falsa esse dici posset. Sēa absolutis argtis Gregorianis ad Bonifacium postremo loco, q primus dixerat res peruenit. Parcam, inqt ad Bonifacium Sommerus, cōi vitio, quod est in tuis argtis, quae nulla partem primi tui corollarij, nec concutiunt nec tangunt, & ne ad ipsa argēta. Philosophorū est illud: Nullam Naturā habere plus qua vnū indiuiduum, nisi illas q imperfectae sunt. Viderunt em̄ illi oēs perfectissimas quasdā naturas, in vno & nō pluribus subsistere indiuiduis, vt solis Lunae Saturni Iouis. Neq; n. extat plus qua sol vnus, vna luna. Fecit, inquiunt nostri, Deus duo magna luminaria, quor̄ singulū esset vnū, qm̄ nō plures sunt soles, nec plures lunae, sicut sunt plures hoēs & plures boues. Absolutissimae igr̄ & integerrimae diuinae naturae Vnum, & nō plura vno est dandū indiuiduum per quod agat. Esaiae 90 dictū cap. 66. Aut si ego arg. hic parere cepi & compebo denceps partū dicit Deus tuus, ōndit & Deū esse vnū sōm indiuiduum, & declarat sermone esse de populi gratione, q erat filius Dei, & nō.

2 4 3 1 6

Absolutio argentorum Bonifacij

Exod 4. Ps. 89. Ps. 2. Esa. 66.

nō de vnius alicuius veri Dei grātione loqui. Sed ex tempore ēē ipso pō
accipi argm, de qua re ibi disputet, de posteris sēt Abrahami ōibus ē nō
vnō quos priūs elegerat in pribus ē ommū bonō possessione, q̄ erant
apūd chaananæos, ditauerat, ē deinde ꝓpter eōr scelera deseruerāt, ē spem
dat quod sit iterū eos collecturus post tempora Ezechiæ Regis. Quare
desideriū Dei suscipiendi liberos erat ē erga externa ē erga ea q̄ fieri
poterant, ē q̄ Deus desiderabat, fieri aūt nō poterat, vt Deus deū ex sua
essīa produceret sicut homo grāt hominē, neq. hoc desiderasse vnquam
Deū dicendū est. Quod si vis vt Esaias loquār de ea grātione loqui,
qua simile à simili prōducit, vides ꝙd sequatūr, te sēt plures quā centū
millia habere verbs deos, ē nō ante tempora Esaiæ, q̄m ibi logr Esaias de
multitudine, sine muro, filiōr Dei, ex qbus constructa est Ierosolyma no-
ua, quas Deus susceptūrus erat post illa secula. Habet igr filios Deus
naturales qdem, sed eos, quos suscepit ex Abrahamo quē sibi adoptasse in
filiū per fidem legīr. Sicut filij Scipionis Aemiliani, erāt nepotes natu-
rales scipionis filij P. Cornelij scipionis, q̄m à scipione adoptatus fuerat
in filiū scipio Aemilianus. Sed filij naturalis Jesu chrī cā, adoptati sūt
ōes, qui vnqua nōiati sunt filij Dei (ita bonifacius) cui Sommerus ado-
ptātio, īngt, quā legimus in Euangelicis scriptis tempora mortis chrī desi-
gnant, qbus gentes præputiatæ sine circumcisione sunt in filios Dei adopta-
te vt filios susciperent, q essent filij naturales Dei. Et nō tempora, q̄ ante
cesserunt Jesū chrm, in qbus multos fuisse filios Dei dicimus ex vno adopti-
uo filio nempe Abrahamo, ē alijs ante Abrahamū natis.

2 Ad sēm dr desideriū in hoībus suscipiendi liberos ex mortalitate nasci, vnde
immortales neq. nuptias neq. liberos desiderant. Et iste est naturæ appetitus
vt incrementā ē multitudinē hēat natura, q̄ aliōq periret si successore ca-
reret, cum ille, in quo exstat, sit mortalis, ē paulo post moriturus. Et Jesus chrs
negat in cælo vbi futura est immortalitas talis qualis est in angelis fore nu-
ptias ē matrimonia. Quod si hoēs in cælo ob immortalitatis vsū caritu-
ri sunt desiderio suscipiendi liberos ex se, qui sint futuri hæredes, ꝺdo hoc
desideriū erit in angelis? gdo esse poterit in Deo? Quare negār huiusmo-
di desideria q̄ sunt inter mortales in hoc orbe, esse posse in Deo.

3 In tertio argnto est æquiuocatio. Nam filiū Dei esse duo sīgcat. Vnum,
esse ex Dei Ecclia membrū, sub tabernaculo Dei, in tutela Dei. Alterum,
Regem esse ē primogenituræ ius possidere, primariū caput extare in Israel.
De priore sīgcato legīr: filius meus, primogenitus meus est Israel. Nā elege-
Exod 4. rat Deus posteritatē Abrahami, ē eā in tutelā acceperat, ē dederat illi ōia
bona chaananæor. De posteriore sīgcato est illud: Ipse inuocabit me, pr
Ps. 88. meus es tu, ē ego primogenitū ponā illum excelsiorē regibus terræ. Et
Dauid q̄ erat filius Dei natus priore sīgcato, filius Dei est factus poste-
riore sīgcato. Nam erat ex posteris Abrahami ē ideo filius Dei, ē nōdū
Ps. 2. erat natus rex, ē ideo nondū filius Dei, de quo dr: tu es filius meus, Ego
hodie genui te. hodie sēt cum te in Regem ē chrm inunxi ē designaui
te in primogenitū ē Dom genui populo meo. Quare falsū est Jesū chrm
declaratione ipsa s̄emp fuisse filiū Dei h.e. chrm ē Regem Israēlis, cū
ante tricesimū ætatis annū nō fuisset pubertatis à Deo Rex ē genitus
vt esset Israēlis Dns. Sicut verū est posteros Abrahami fuisse filios
Dei, sicut ē Jesū chrm natura ipsa, gentes aūt in ꝓputio fuisse qdem
filios iræ, natura, sed adoptatas fuisse à Deo post mortē Jesu christi vt
essent filij Dei, illud ēt est verū: Nullū ex posteris Abrahami tēpore Joan-
nis baptistæ filiū genitū, filiū Dei, nisi Jesū, q̄ factus est à Deo Dns ē chrs.

Esa. 66.

Gen. 18 ē 19.

Gen. 6

Absolutio argumenti Bellarmini

gene.

DISPVTATIO

Gentes igr̃ in Cpputio per fidem sunt adoptatæ in filios Dei et receptæ sub Dei tutela, quo filiationis modo Jesus fuit et nõ solus filius Dei natura nõ aũt sunt illæ creatæ in filios Dei hoc altero modo filiationis Dei, quod est excellentiæ inter filios et inter filios habere duas hæreditatis partes veluti primogenitus, cũ solus chr̃s sit primogenitus inter multos fr̃es, et solus hoc mõ genitus in caput Ecclæ filius, hoc autem nõ habuit à natura Jesus chr̃s sed ab Evdoniæ Dei. Huius igr̃ diffræ inter ista duo filiationis gr̃a caussa et alia quã modo narrauimus quã sit illa, quam tũ fingis de natiuitate ab Essia Dei.

Non sunt aũt pro quarto argto loquor æquiuoca reuera deus Jesus, apud Deũ pr̃m, quãuis quadamtenus inter æquiuoca numerari possint. 4
Nam Cæsar pro Cæsare et Cæsaris legato deductio datæ et acceptæ existimationis et imperij esse potius quã æquiuocatio vider̃. Illud aũt in initio erat Deus apud Deũ respicit illud in fine dilexit sermo Deus, apud Deũ et apud hões notus, suos. Quod si ferendũ nõ esse putas, vt dicatur deus sermo apud Deũ verũ fuisse, nisi concedar̃ Deum sermonẽ esse verũ Deũ innumeros veros deos habere cogeris, qm̃ scribir̃ Deũ verũ sedisse in multitudine innumeror̃ deorũ. Nam si hic nõ vis esse æquiuocationẽ, quot erunt tibi dij? Si igr̃ in verbis Jõis capite 1. Deus apud Deũ nulla est admittenda æquiuocatio, cur admitti debet in verbis psalmi, Deus sedet inter deos, æquiuocatio aliqua? Quintũ argm̃ ita dissoluir̃ sicut alia nõ pauca supra. Nam nõia ista 5
Rex, pastor, Dñs et alia, et dan̄ illi q hẽt talia nõia ex se, et similr̃ illi dari solent, qui ex se nõ habet, sed ex Deo pr̃e, ex quo accepit. Habet igr̃ Eccla vnũ pastorẽ q ex se pastor est, neq hẽt aliũ, hẽt et aliũ pastorẽ qui ex se pastor nõ est, sed ab alio est datus in pastorem, et hi duo vnũ sunt viribus, potentia, studio: Sed q à Deo manarunt in Jesũ q ex se nihil poterat. Quamobrem falsũ est, vbi sunt duo indiuidua et duæ naturæ, ibi nõ posse adesse vnitatem, vt duo vnũ esse dici possint, cũ Apli et Deus pr̃ dicant̃ fore vnũ Deusq ab Aplis natura et indiuiduo secernatur, Et Jesus chr̃s dicat, quãuis ipse operarer̃, attn qm̃ virtus, qua operabar̃ erat Dei, nõ ipse dicendus esset operari Sed Deus. Quare dici possot Deũ solũ fuisse Regem populi, qm̃ Jesus nõ sua, sed Dei pr̃is autoritte præesset populo. Ad sextũ responder̃ falsã esse maiorem. 6
Nam verba illa: Filij mei exierunt à me et nõ sunt, ex Deo geniti sunt à Deo sunt missi, quid aliud notant, nisi exitũ à Deo? Vnde et Jesus chr̃s exire à Deo coniungit cum mitti à Deo, procedere à Deo, et à seipso nõ venire. Qm̃ nõ venisse ex se vsurpata autoritte, quã quis à Deo nõ habuisset erat mitti à Deo procedere à Deo et exire à Deo. Cum igr̃ filij Dei Deo ex Deo et nõ ex voluntate carnis nati, nõ sint ex se nati, et pphetæ à Deo missi seipsos nõ miserũt, dicendũ est oẽs illos et oẽs istos exisse ex Deo, processisse ex Deo venisse ex Deo. Eo aũt mõ dr̃ aliquis esse in cælo, quo asserir̃ de cælo descendere, de Deo exire, à Deo mitti, q oĩa sigcant habitæ autoritis donatorem, et nõ situ corporis eius cui autoritas est donata. Sicut et Joannis baptismus dr̃ de cælo venisse. Dicitur et Jesus esse in sinũ pr̃is, sed postquam ascendit in cælum, et sedit ad dextrã Dei et nõ antea: dr̃ qõ Jesus solus nouisse pr̃m, qm̃ tum cũ illa dicerent̃, nullus nouerat, qd statuisset Deus pr̃, nisi solus pater Deus.

Matt. 11.
Matt. 13.
Joa. 10. et 13. et 16. et 8.
Joa. 13
Ps. 82.
Jo. 17.
Jo. 14
Jer. 10. et 23.
Jo. 1.
Jo. 1.

Deus et Iesus chrs, cui soli tum patefecerat pr Deus, et hi pterea q-
bus patefacturus erat et pr Deus et Iesus chrs. Nam cu dicar: absco-
Matt. 11. disti hæc a sapientibus et prudentibus et reuelasti ea paruulis, se-
quatur: Nemo nouit aut filiu nisi pr, aut prm nisi filius, et is cui filius
Matt. 13. et pr sz̄t voluerit reuelare: Et, vobis datu est nosse arcana regni,
cælorū alijs aut minime: Et, sicut me nouit pr, et ego noui prm: Oia
Ioa. 10. et 13. q audiui a pre nota feci vobis: Non nouerunt prm neq. me: Vos dicitis
et 16. et 8. prm vrm esse Deu, et tn no cognouistis eu, Ego aut noui eu, et si dixero q2
no noui eu, ero similis vobis mendax. Hæc, inqua verba indicant tri-
plr responderi posse illi dicto: Nemo nouit prm nisi filius, ex his nepe
sapientibus Iudæor et prudentibus q tum putabant se scire oia. nam
seqr: reuelasti ea paruulis per filiu sz̄t: Et, nemo nouit pter eos qbus
se patefecit pr qs sit pr nisi filius et pter vos et alios amicos meos, qbus
q audiui a pre meo nota feci oia: Et, nemo nouit prm, nempe volunta-
tem pris hoc tempore, nisi filius quo ipse pr elegit in chrm, vt expediret
oia q sua voluntatis esse intellexisset. Cum igr et oes quos olim misit
pr Deus dicant a Deo exiuisse, et oibus Vatibus quos misit sua explicu-
erit voluntate, qua illi soli norant, et qbus ea, aut illi foris, aut pr Deus
intus manifestauerant, quod erat prm Deu nosse, et cu mortui illi
sunt, oes sint in sinu pris Dei recepti, Et oes cu exierint ex cælo, in
cælo fuisse sit compertissimu, constat falsa esse maiore ppōnem, nisi
velimus tot creatores veros deos habere, quot illi fuerunt, ad quos ali-
quando sermo Dei est factus. Finis erat datus et silebant vbiq. oia.
Parutha aut et Sommerus ad Concione verso sermone dixerunt:
Et vos q audistis, et vos q nobiscu pro disquirenda veritte certastis
scitote nos persuadere vobis, maximis esse a vobis audiendo et dispu-
tando affectos beneficijs, q nulla abolebit ætas, et ppetuo infixa serua-
bunr ais nostris. Et miru erat, quod cu duo esse ora, duo viri, duæ
linguæ q loquerent, vna tn a concione vox exaudiebar. Et sicut illi
suu sermone, quamuis et, inquiunt, a vobis nulla esse iactura temporis
factam, sed aliquod operæ et auditionis preciu vos retulisse existime-
mus, na audistis citata et explanata capita q nunqua no iactari so-
lent, et si bene prouidemus iam declarata a nobis iactari desinent. Illa
sunt Ioa. cap. 1. 7. 8. 5. 10. 14. 16. 17. 20. 1 Ioa. 5. Matth. 1. 9. 28. Mar. 1.
Luc. 1. 10. 3. Act. 5. 16. 1. Rom. 1. 4. 9. 14. 11. 1 Cor. 2. 12. 3. 6. 2. 2 Cor. 1.
Gal. 2. 4. Eph. 2. 4. Coloss. 1. Hebr. 1. 2. Gen. 1. 15. Exod. 20. Deut. 6.
1 Pet. 1. ps. 82. 115. 135. 110. Mal. 1. Prou. 8. Iob 38. Esa. 45. 41. 66. Ier. 10.
17. 16. Hæc inqua q sæpe audistis varijs formis pro diuersitte ma-
teriæ necti et colligari animaduertere potuistis ex nris respōsioni-
bus sua sponte nullo cogente ex ipsis argtorum venis fluentes et om-
ne mendacij q in argtis insidebat scoriam detergentibus aliquot
esse socios cum patrotheo decernere no posse: Imo solu patrotheum in
vera, veræ Deitatis possessione constituere. Quare Iosiæ Regis
intererit, et sigcare patrotheo et in publica acta referre Nullam a
mortalibus esse adducta sentiam ex sacris legibus, nulla excogitatam
ratione, q facilem responsione, et cuilibet vulgari hoi obuia no admit-
teret, et q duos habere patrotheu socios deos, vel leuibus vestigijs iudi-
caret. His auditis Iosias affatus humanissime auditores, et monitis
antagonistis, vt paratiores venirent ex armamentario Dei arma
si possent acciperent, si no possent inuicto Dei verbo cæderent, et
patrotheu pro solo et vero Deo venerarentur concionem dimisit.

Et Ipse

DISPVTATIO

Et ipse solus cum suis Theseis domum singulos deducebat per gradus diuersos descendebat, familiari orone demulcebat et mensæ cum singulis officiosissime apud alios sedebat, apud alios accumbebat. Huic mensis à ministris vario vestitu, vario aspectu sed delicato et grato seruiebatur splendidæ mensæ excitabant famem et sitim et appetentiam cibi et potus vbi nec fames nec sitis esse poterat, oia aut ab odoribus et consonantia vocum et musicalium instrumentorum penetrabant et resonabant, viæ plenæ viris, alijs expaciantibus, alijs adequitantibus, alijs hortos et arboreta domestica inuisentibus, et ita transigebatur dies, vbi si dies fuisset nunquam solstitia aut meridianos dixisses terræ dedisse talem diem.

DIES ALTER

Alter dies luxerat, cum à principio semper Vnus luxisset dies, vt pote sole superne meridianam tenente lineam, et in ea conquiescente, Et nunciatur quam anxia trinitarios conflictasset si ibi mæror aliqs esse potuisset. Exptm Lutheri non multum qdem fauentis sed veluti sic docentis vnum vt in alterum non velis et remis inueherer, et Zuinglij in medio veluti cursu considentis et se continentis turbabat oes, et aderat magna pars quæ ita Luthero et Huldrico addicta erat vt Euangelio crederent, qm illi duo Euangelio esse credendum dixissent. Horum omnium defectio ante aduentum decimi diei metuebatur, nihil tn ex ordinibus à principio censis est mutatum laborabatur tn tota concione suspicionibus ne secessiones ne transfugia ne proditiones cæ fierent, quamuis nihil horum Ianopoli esse posset. In aduersaria parte acie spe replebantur oia, à sex illis superatum iri castra, quæ ex opposito metata constitissent, primos enim et qdem vt credibile erat, validissimorum veteranorum et ineuitabilium armorum cuneos repulsos dissipatos et fugatos fuisse cogitatio subibat animum successus felicissimi in sequentibus concursibus et velitationibus futuri. Cum igr pro more solito offm salutationum et resalutationum esset expletum, et iucunditas et hilaritas detinuisset singulorum aios, et qsq. pro suo desiderio in expaciando, in stando, in hauriendis odoribus, armonijs et alijs oblectamentis in mensarum stratarum visu et vsu sibi satisfecisset, dato signo, oes in theatro suis in locis considentes et accubantes sunt visi mutato habitu. Singuli enim dies nouas dabant vestes et nouos, vestium fallentium oculos, colores, nouas sediliorum formas. Ita vt noui hoes et nouæ regiones et machinarum artificiosæ erectiones viderentur, et non illæ, quæ proximo die tantopere placuerant. Tum Ego ad Maximi Aemilij tabernaculum adstare vidi Theodoricum Kunonicum principem, quo viuo felicitatis eximiæ vsu fructum se capere fatetur. Morauia portum salutarem se here sibi persuadent oes boni docti, et quos sors iniqua alienas inuisere terras coegit proprium et aptum receptaculum sibi non defuturum putat fides. Ego si in linguas et ora totus resoluerer enumerare eius in me et amiciciæ integerrimæ et fidei sinceræ beneficia nunquam possem, commemorare qdem alicunde valere, et inde maxime, quod vndiq. in me tempestate obortа, vt de mea salute ab oibus desperarer, ipse tn et semp alias et eo tempore maxime se me amare testari coram oibus non destitit. Huius tergus cingere videbantur Laurentius Lehmanus iuris peritissimus et mei amantissimus, et Venceslaus Rutilius in me colendo nunquam satur.

Cum oc

SCHOLASTICA

Cum oculos huc illuc versarem, inter Reginæ Angliæ primarios et fidelissimos aulæ præsides et curatores assistere vidi Thomam à suoix Comitem Sussesianum mihi notum ob claras dotes ãi et humanitatis insignibus, qbus eminet et illustrẽ se reddit, et clarum. Et tempus aduenit conferendorum signor̃ et oĩa conticescebant et loqui nulli concedebar̃, quãuis aduocatis liceret et tacere loquendo et loqui tacendo, et clamare nullum rumpendo silentium, et silere alta voce clamando:

Tum Franciscus Dauidis sic loq cepit: Hi duo, Iosia Rex, q illos oẽs fatalibus ita ferentibus legibus ad hoc certamẽ prouocarunt rogant, augustissimum hoc et amplissimum auditorium, vt ea attẽta et docilem audientiã pbeat hodie, quã heri præbitã fuisse gaudẽt et sui gaudij nõ vanos fructus cepisse senserunt, Aduersarios aut̃ rogant nõ minus quã obtestant̃, vt contra istas, quas isti sacras sententias pposuerunt, alias sacras sẽtias si hẽnt opponant, vt illæ reijci ex his, et illis, possint, q̃ contra vera sensa verbi Dei facere videbuntur. Nam vtrasq. esse veras impossibile est. Quod si tales sententias se nõ habere pro compertissimo hẽnt, aperto verbo Dei, quod vnus sit et solus Deus is, q patrotheos dr̃, aperiant caput. Cum enim videas manifeste dicere vnum esse veri Dei indiuiduũ, ipsissimum verbum Dei, et tu econtrario nõ habeas verbum Dei quod vel vna lr̃a dicat, veri Dei indiuiduum vnũ nõ esse sed tria. Cur gloriari te existimari posse putas, quod contra verbum Dei, quod nos pponimus habeas tu verbum Dei, quod te nõ hẽre certis vides sentis probas experiris? Quod si à verbo Dei, quo destituunt̃ viã sibi aperire volunt ad rõnes, vel ex verbo Dei vel ex pphia et ingenio humano collectas, qbus mentes hominũ veluti calculis immissis sunt diu multumq. diuexatæ, illis apertã esse volumus oẽm viã, per quã ad tela in sacrosanctã veritatem comparanda egredi posse vtile et fructuosum putant, modo summæ summis et conclones conclusionibus aduersent̃. Nam alr̃ faciendo et nos tempus terere animaduertimus, et istos parum curare veritatis cognitionem inter certa habemus certissimum. Est em̃ iste Achademicor̃ mos, accedere disputare eiaculari argnta, etsi millies vincaris nũq̃ cedere velle, siqdẽ ad disputandũ accedunt illi, nõ ad quærendã et inuentã exosculandã veritatẽ: sed ad specimẽ dandũ, quantũ ingenio valeas in disputando, et quantũ sis in sẽtia pertinax, et etiã victus nõ cedas victoriã. Sed nr̃i conuẽtus rõ alia est. Non em̃ ad specimẽ adhibendũ quantũ qsq. in docẽdo valeat, nõ ad exacuendũ et ostentandũ ingenium est instituta sed ad quærendũ sdm ea q̃ docent sacra biblia, Vnũ ne sit antria Dei indiuidua, et hoc cũ inueneris nõ reycere sed venerari et cõplecti, vnde et tota præsens disputatio ex pronũciatis gubernar̃ et regir̃ in pronunciatis aut̃ nõ valent gloriosuli et thrasonici appetitus et ingenior̃ argutiæ, sed scriptũ ipsũ, qd scribi curauerit Deus, et q̃ sit voluntas autoris scripti Dei. Quamobrẽ aut rationes verbi contra nr̃a ex verbo Dei collecta opponendæ sunt, aut id saltem curandũ, vt summã nostrã summa quã ex ingenio peperisti euertat, tertiũ admitti nõ debeat, vt cũ multa dixeris contra nullã tñ aduersariã te dixisse depræhendaris, quod summũ vitiũ est in eo qui dicit ob id se disputare vt veritatẽ inueniat.

Hæc

DISPVTATIO

Hæc Franciscus graui orone et commoto aio, quod priore disputatio-
ne multa errasse aduersarios et tingitanij sacerdotes in Auicennæ et
Alphonsij doctrina instituti admisisse animaduertissent. Ad hæc aut
sigcanda honoris, no necessittis ca cu missus fuisset ad auditorium et
ad antagonistas sprs a Iosia et oes annuisse renunciatu fuisset ceptu
est ab aduersarijs conscendi vacua rostra et coniunctas rostris sedes
hierant duo Cardinales Nicolaus Cusanus et Albertus pius Carponi
princeps clari vtriq. claris monumentis. Hos secutus est Thomas Aq-
nas Ioannes scotus. Istos sequebant Ioan. Caluinus et Bulingerus
oes post se tanta multitudine hominu sua doctrina et institutis p-
suasa trahentes, vt quatuor orbes ex eor discipulis implere posses.
Accedentes igr et capitis inclinatione se auditoriu venerari sigca-
tes, oes seuo ore et lingua sed vna quod fieri licebat orone et qdem
latina præmunire sua argumenta ceperunt. Dicebant se scire vi
fati cui subyciunt oia, adactos et no sua sponte motos eo conuenisse
vt dicerent quas rones haberent quas ob rones crederent Deu vnu
sdm essiam, vnu indiuiduu no habere sed tria. Et magna calumnia
premimur, inquiunt, a vobis, cum dicitis nos affirmare Deu prm duos
habere socios, neq. n. filius dictus est vnqua socius pris sui esse, filius
aut Deus ex natura pris Dei natus est ab æterno, et sprs S. no alia
rone distinguir a filio, cu vterq. in similitudine naturæ dimanauie-
rit a pre Deo nisi ex principiorum ingenio, quod filius ab intelligente
sprs aut a volente pre Deo, ille natus sit, iste processerit. Ita em
dicimus no minus sprm S. esse Deu de Deo pre et filio, qua filiu solu
esse de Deo solo pre. Hinc no parua orta est dissensio inter Atha-
nasiu vna et Caluinu ex altera parte: Iste dicebat oronem illa:

Deu filiu, Deum sprm sanctu esse de Deo Patre
aut de Deo pre et filio dura esse et castigari oportere, qd
cum verbo Dei non conueniret: Ille refragabar dicto illi

sprs Deus est de filio et pre Deo, qm patru autoritas sprm
sanctu neq. esse deu neq. procedere a filio statuisset, et prælegi
curauit symboli Niceni sentias, post quod symbolu vltra Dei pris
et filij indiuiduu deus cognominari cepit. Ex eo ita legit puer sono-
ra voce: Et in Vnu Dm Iesu chrm filiu Dei vnigenitu ex pre na-
tu ante oia secula Deu de Deo, veru Deu de vero Deo. Et in sprm
S. Dom viuificante ex pre pcedente, cu pre et filio simul adorandu
et glorificandu: Vides inqt neq. sprm vocari Deu, et filiu dici deu
de Deo? Et Euangeliu dicit qdem sprm S. a pre, sed no a filio et pre
procedere. Sed et vos latini mea confessione corrupistis. Tum Cal-
uinus: Ego probare ex Euangelio possu, dura esse locutione hanc: filio
deus verus est de pre deo vero: duriore aut illa: sprs verus Deus
est de Deo pre vero Deo: durissima aut illa: sprm esse deu ex solo
pre vero Deo pretermisso filio pcedente. Assentiebar Caluino Buling-
tum Thomas Aquinas: Nescis, inqt, Caluine inter indiuiduu diuinu
et diuina essiam distinguere. Nam essia diuina q est in tribus indi-
uiduis caret principio, et ideo a Deo esse no pot aut pre, aut filio: sed
indiui-

indiuidua diuina hent principium, duo filius et sprs et ideo sunt de Deo solus aut pr Deus est sine principio. Docetisne forsan, inqt, Caluinus qd sit indiuiduum diuinum, et quid natura diuina? Lege meas institutiones et inuenies, me no ignorare q dico. Nam cu Deus, vox essiam sigcet et no indiuiduum, dici no pot deus de deo absolute, nisi addas deus filius de Deo pre. Legere tn, inqt, Thomas tu meos tomos potuisti et qdo ego inter hæc distinguam nosse. Nam Deus nomo, quauis sicut homo leo essiam sigcet, attn sæpe ad indiuidua sola refer, vnde aliquando ex circumstantiar notis solu prm Deu, aliqndo solu filiu demonstrat, cuius demonstronis ca rectissime et receptissime dici pot, deus esse de Deo. Fauebant Cardinales Thomæ disserenti, Tum Scotus ad perturbanda oia natus et accommodus ad parienda distinctionu monstra, ineptus aut ad dicendu aliqd, quod docere et erudire posset lectore, ait: Hæc cæcitas in ca est cur vterq. vrm fallar, quam q no intelligit, indiuiduu a natura discernere neqt, siqdem no filius aut pr, sed essentia hæc diuina est de essia hac diuina. Hæc aut essia pris aut filij no est aut pr aut filius vel essia cois, q est in pre et filio. Cu aut dissentirent alij ab alijs, hi q dicerent sprm et a filio deu de deo procedere, ab illis q hoc negabant, et illi, q no pmittebant dici posse, filiu Deu esse de Deo pre, qm Deus careret principio, ab his q hoc concedebant, et alij, q asserebant, sprm dici oportere Deu esse de Deo, cu essent q dicerent pres hoc in synodo Nicena et sequentibus nunquam affirmasse, vt patet in symbolis editis, q decantarent in templis, et alij, qui Hecceitatem excogitatam oia excludebant.

Franciscus Dauidis interposito sermone diremit dissidiu quod turbauerat oes: Non, inqt, fres vos premimus inuidia, sed vos imponere populo velletis, filius eni no est socius sui pris hoc quidem verum est, sed vos no dicitis Iesu filiu ita esse Deu cu pre Deo, sicut Abelus ho et filius erat cu Adamo hoe et pre, cu Adamus cuncta regeret et si ro regendi Adami displiceret Abelo filio: Sed dicitis Iesu et sprm ita esse duas personas diuinittis, vt pr Deus cu tota diuinitte q in eo est, postquam et filius deus est ab eo ab æterno genitus, et sprs S. processit deus de Deo nihil possit cogitare facere deliberare accedere discedere iudicare punire docere sine istis duobus, sine qbus docentibus statibus cogitantibus ille Deus pr docere stare cogitare loq monere aliquem no pot, quod plane est plusquam socios habere et comites συμφυτοὺς ἔχει, no ferenda seruitute, non coadiutores, sed velis nolis auxiliarios. Examinate singula vra dicta, q de trinitate vri dei adseritis, qdo interne, qdo externe operetur, et inuenietis amplius qddam et acrius noem conuenire filio et sprui Scto cu istos, deos veros esse dicitis, et cu deo pre solo vero deo coniungitis in eadem diuinittis participatione. Nos, inquiunt illi, hæc no sine rone et qdem euidentissima et quam verbum Dei docet, et mox audies, et cepit Cusanus in prima thesim inuehi.

Tordæ mense decebr.
An. 1583.

Præcipuarum enumeratio caussarum, cur christiani, cum in multis religionis doctrinis, mobiles sint et varij, in trinitatis tñ retinendo dogmate, sint constantissimi. Autore Christiano Franken Gardelebiense.

Multi mirant, cur omniũ, q̃ unquã fuerunt, sunt, et forte erũt, religionũ, unica chriana, in tanta inconstantia verser, tot dissecta in sectas quot enumerari vix queant, quar maxia q̃q. in maxio constantissima errore cernatur. Sed hi mirari desinent, considerata hominũ, nostrã religionẽ tractantiũ, qualitte, nimirũ q̃ efficit, ut qualis qsq. est, talis sibi bona esse doctrina videar, et in talem, si liceat sensũ, sacras lras interpræter: nõ secus, quã Arte teste, qualis qsq. est, talis ei finis esse vider, ut in auaris, iracundis, ebriosis videre est, q talem iudicant bonũ esse finẽ, quales sunt ipsi.

Trinitatis approbatores et pcones.

Quales aut ij fuerint, a qbus auidissime receptũ, comprobatũ, et proseminatũ est trinitatis dogma, nemo ignorat, nisi q ipse quoq. huius est erroris tenebris circumfusus. Eos enim maxime omniũ fuisse constat imbutos consuetudine colendi multitudinẽ Deorũ: cum maiorum, ut Iouis, Apollinis, Martis; tum et minorum, Castoris, Pollucis, Cereris, Liberi, Proserpinæ, Dianæ. Ex hoc ergo uberrimo deor fonte et innumeri sancti, tanquã minores inuocandi dij, et tres et diuinæ psonæ veluti maiores dij adorandi in orbem christianũ profluxerunt.

Dij maiores et minores gentiũ et christianor

Neq. moueor plurimis audiens diuinis suffragijs, diuinar trinitatẽ psonarũ comprobari: cum vix pauciores flecti, et detorqueri videam sacras sẽtentias ad sanctor inuocationẽ, veri Dei cultui plurimũ detrahentem. Quid vero purgatoriũ, qd sacrificiũ Missæ, qd plurimi alij errores valerẽt si nõ sacrar patrocinio literar defenderẽr?

Romani quales religio talis

Ecquis intelligens vir nõ animaduertat, quo artificio tũ Romani, q2 pristini memores imperij, maiestatis ac gloriæ cupidi essent, totam postea chri doctrinã, chrianamq. religionẽ in pompas, et unius hõis imperiũ pene diuinũ commutarint? Tum græci scholasticiq. theologi, quoniã acutissimi disputatores essent, totas ferme sacras lras in disputationes conuerterint?

Græcorum religio.

Germanorũ et natura et religio.

Tum Germani, q2 libertatis plus æquo amantes essent, oẽm suã religionem in solã fidem omniũ bonor seruitute operũ solutã et liberã transfuderint? Quis igr prudens hõ nõ intelligat plerosq. chrianæ religionis antistites nõ tam ex diuinis lris religionẽ et doctrinã suã hausisse, quã ad ipsas sacras literas, innatã sibi superstitionẽ afferentes, attente cogitasse, quãdmodũ eã verbo Dei vestitã ceu ipsius chri religionẽ propagarent?

Sensus cuiuslibet loci quadruplex

Et qdem, cũ quatuor offerunt cuiuslibet fere sacræ sententiæ sensus: et τὸ ῥητόν, seu literalis: et mysticus seu spiritualis, et tropologicus seu moralis: et denique analogicus, cumq. plures et ostenderent eiusdem sensus species, nõ potuerunt spe sua frustrari versuti et callidi hões. Etenĩ si sdm unũ sensũ vel unius sensus speciem, res minime successit, arripuerũt statim vel alium

sensũ

sensu, vel alia eiusdem sensûs siue literalis siue spiritualis siue moralis
speciem, aptâ ad cerebri sui idola in aliorũ aĩs fabricanda. Nec diffici-
le eis fuit, hanc ipsam trabali clauio postea figere, cùm humanæ rationis
naturale lumen diuinis in rebus effulgens plane extinxissent, freti il-
lis Apti verbis: Animalis hõ nõ percipit ea, q̃ sunt spũs Dei: stultitiã e
illi nec põt intelligere, q̃ spirituali dijudicantur: vocari aut animalem
a naturæ lumine ~~naturæ~~ mitiũ illud nihil in spralibus mysterijs com-
prehendere sed pro stultitia ducere, geuerq. p reuelationẽ spũs nõ pa-
tefiunt. Ergo hac ratione cæcato humani ingenij iudicio, facillimũ
fuit quemlibet fidei articulũ condere, & mimũ credulis hõibus tanq̃
cæcis, album esse nigrũ, & nigrũ esse album persuadere, & tanquã stultis
vnũ essetria, & tria esse vnũ probare, præsertim, interlucida nulla ha-
bentibus interualla, q̃bus cognoscerent mimia credulitatẽ, quasi ducẽ ma-
gistramq. habentem diuina autoritatẽ ĩis erroris, & stultitiæ ianua
esse, nõn ab Apto, sed ab idololatris aperta, à chro vero diligenter clau-
sa, cum ex parabolis rebusq. naturalibus iudicari vellet de rebus spral-
ibus, alq. satis ita superq. sigaret, religionis nostræ mysteria nõ esse
contra rationem, quodcũq̃ in ea assurgi posset ministerio rõnis: sed
tam consentanea rationi, quã parua veritas magnæ, & exiguũ lumen
maxio est simile. Astuti aut hoes, ĩd vel vnica micante rõnis scintil-
lula, monstrosissimos quosq. deprehendi errores posse intelligerent, totam
in tenebras & stultitiã verterũt humana ratione, christianæ fidei ora-
cula contemplari conantem, vt ipsæ errorũ tenebræ, quantæ essent nemo
videre posset.

Quoniã vero experti fuerant perfecti lumen ingenij nulla posse stul- Trinitatis
ta credulitate obrui, voluerũt illud vi saltem inclusũ teneri in aĩa cru- dogma mimis
delissimis propositis supplicijs, si id aliquãdo erumpens alijs q̃ lucaret. & præmijs mu-
Neq. solũ pœnæ metũ opprimendũ censuerũt maximũ q̃ rodq. ingenium nitum.
sed diuinor & spe bonorũ deprauandũ & ad stultissima idololatriã
alliciendũ putauerũt, latissima patefacta via, qua q̃s in minor numer
deor perueheret, si pro maior multitudine deor strenue propugnasset,
vti Hieron. Ambr. Aug. Thom. Aquinas: sin aut nulla, vel frigidam
illor propugnationẽ suscepisset, tũ vero ignominia aut nullã saltem
diuinũ honorem expectare cogereturr, vt Orig. Lact. Scotus.

Alq. huic q̃dem rei certissima facere fidem, tria possũt nr̃i supra Trinitas
nũmquã falleptia signa, quor primo ponã loco, æternitatis late- humanum
bras alq. tenebras, in quas se conijciunt trinitarij, veritatis fulgore figmentum
splendorẽq. nõ ferentes, & in q̃bus tanquã tuti, clausi, septi, munit,
contra plurima rationũ momenta, latitare solent. Hi eterũ cũ in
vno solo & ὑσίᾳ & ὑποστάσει vero Deo nõ acquiescentes, λόγον etiã
verũ vellent Deũ facere: sentirent aut hanc ẽs hẽre hoes Dei notionẽ
naturali mentibus insita & impressã: DEVM esse ENS primum
perfectũ, immutabile, a nullo pendens, nullius indigens, per se sufficiens:
Deũ vero genitũ, nõ posse esse ENS primũ & immutabile, nõ a nullo pen-
dens, non nullius indigens, sed esse ens satũ & mutabile, pendens a ge-
nerante, indigens parentis. Vt huiusmodi vim & robur rationis declinarẽt
constituerunt in æternitatẽ Dei, tanquã in dumeta corrcpere, atq. inde voce
clamare λόγον generatũ fuisse ab æterno, in æternitate aut nõ esse pri
& posterius, nõ esse q̃ ab alio pendeat, q̃ alterius indigeat. Verum sigs æter-
nitatis angulos & latebras struter, ipsius deprimitoris lumine facile omnes
conspicientur & deprehendem lucifugi. Ab ĩis aut recepta theologis æ-
tern.

ternitatis definitio est, q̃ à Boëthio traditur hisce verbis:

Aeternitatis definitio.

Aeternitas est interminabilis vita tota simul
et perfecta possessio:

Quam definitionem scholastici theologi explanantes: Interminabilis, inquiunt, dicitur, q̃ quod vere æternũ est caret terminis durationis: qui duo sunt, unus initiũ, alter finis durationis, utroq; aũt caret æternitas, quã rem vel ipsũ præse ferre vider̃ nomen. Dicitur enĩ æternum, quasi extra terminos existens. Hac ergo definitione, quasi clarissimo prælato lumine, ingrediamur in ipsius æternitatis tenebras, diligenter inquirentes,

Deus genitus an dici possit æternus.

An deus genitus esse possit æternus, ac proinde
ens primum à nullo pendens nullius indigens &c.

Vera æternitas cum ante et post sit interminabilis, necesse est eius fundamentũ et quasi radicem esse p̃fectã absolutãq; immobilitatem: q̃d enim aliqd est immutabile, propterea nec pot̃ incipere nec desinere esse. Quidquid enim incipit esse, mutar̃ de nõ esse ad esse, qdqd item desinit esse, id mutar̃ ex esse, ad nõ esse. Atqui deus genitus necessario cepit esse, et nequaquã æternus, atq; immutabilis dici pot̃. Deus itẽ q̃ genuit, necessario desijt eundem filiũ generare, mutatusq; est à generãdo ad nõ generandũ. Neuter igr̃ verus et æternus esse pot̃ Deus. Si enim quod infinitũ est, ubiq; est, et quod ubiq; est, immobile est, q̃ infinitũ oẽm occupans locũ, nihil relinquit spacij, in quod possit moueri, et si mouer̃ infinitũ nõ est, nõ enĩ oẽm implet locũ, si nõ oĩ caret motu ad locũ. Ergo simili ratione, quod æternũ est, semp est, et quod semp est, ingenerabile est, quoniã æternitas, oẽ præripit tempus, oẽmq; p̃cerpit durationẽ, in qua q̃ppia generari possit, et si generar̃, æternũ nõ est, nõ enĩ oẽm p̃occupat omnifestinatione durationem, si nõ oẽm tollit generationẽ, in qua generans suapte natura prius est generato.

Aeternitatis latebræ ac tenebræ.

Quid? an æternitas ipsius rei peruertere naturã ita pot̃, ut pr̃ æternus nõ fuerit pater, et filius æternus nõ fuerit filius? stultũ qdẽ fuerit hoc affirmare. Ergo neq; efficere pot̃ æternitas, ut æterna gr̃atio, nõ fuerit gr̃atio, id est, productio de nõ esse, ad esse, ut quæ nõ esse λόγȣ. aliquando nõ præcesserit ipsũ esse. At in æternitate cum nõ sit prius, et posterius nõ est, quod præcedat et quod sequatur.

Audio. Sed illud vicissim audiatur, in æternitãte nõ posse esse gr̃ans et generatũ, nisi in eadem sit prius et posterius. Nam oẽ quod generõ h̃t fontẽ, originẽ, principiũ, cãm sui esse, quod esse, si est æternum, eius quasi mensura est æternitas, ab ipso non distincta, nisi ratione, ut et cætera dei attributa. Non potuit igr̃ esse λόγȣ oriri ex pr̃e, quin simul ex eodem ipsius promanaret æternitas: Sed æternitas producta, nõ est æternitas magis, quã infinitũ est, quod h̃t finem, quoniã esse æternitatis est ipsamet duratio æterna, q̃ si cãm h̃t efficientẽ, quid aliud dici pot̃ quam æternũ, nõ esse æternũ? An porro ulla de re generata, vere affirmari pot̃, ipsã nunq̃ fuisse generatã? nemo hoc dicere audebit. Restat igr̃, ut de ea vere affirmetur alterutrũ horũ, nimirũ, vel tunc generatã esse, vel semp generari: Sed dici nõ pot̃ λόγον semp generari, alioq; nõ haberet esse p̃manens,

sed suc

sed successiuū tantū instar motus & temporis. Ergo vere dr̄ eū tūc
grātum esse, siue illud tunc instans temporis, siue æternitas fuisse
intelligar̄: Sed tunc cum grātus est, cæpit habere esse, Ergo nō ab
æterno fuit. Non igr̄ fieri pōt, vt aliquid ab æterno fuerit, & tn̄
genitū sit. Quare, insanire velle cum ratione videntur, q. negātes
in æternitate esse prius & posterius, in eadem tn̄ dicunt esse q̄ gene-
ret & qui generetur.
Sed hic versipelles elabi conanr̄ per subtilissimā, quā splendente ad-
modū sole repererunt rimā. Aiunt enim solem & cām esse lucis, &
simul tempore fuisse cū luce, quāobrem si sol æternus esset, lucē qq.
ei coæternā esse fluentem & dependentem ab ipso. Quo exemplo de-
monstratū putant nō esse ἀσύστατα, seu nō pugnare inter se grātum
esse, & ab æterno fuisse.
At cum duplex sit lux solis, Una, q̄ in ipsius solis sūbia hæret, qq. solis
vt astrū quoddā est, essentiā constituit: (ab ea enī sol obtinet, vt &
sol sit, & sol nominetur.) Altera vero, q̄ extra solem p aërem diffundir̄
ipsū collustrans, & proprie lumen appellar̄: Cum, inquā, hæc duplex sit
solis lux, vtra cum luce productum volunt deum comparari? Nō cum
prīa, q2 illa nō producta est à sole, sed vna cū sole pcreata est à Deo
in tempore. Neq. altera luce, nā ea posterior est sole, & subinde gignir̄
ac interit. Frigidum ergo hoc est de luce solis exemplū, imo etiā
eiusmodi, quod ipsis aduersēr doctissimis trinitarijs philosophis, q Pro-
clo platonico philosopho, acutissime argumentanti mundū fuisse æter-
nū, nō alr̄ respondent, quā negando posse effectus simul cum suis ēē
caussis efficientibus: Sic enim Proclus apud Philoponū ~~philosophār~~
ratiocinatur pro mundi æternitate:

De natura boni est, seipsum cum alijs cōicare
suamq. naturam cum alijs rebus quantū fieri
pōt impertiri: & id maxime conuenit summo bo-
no, qui est Deus. At si mundus nō sit æternus, per æter-
nū (vt ita dicam) tempus, Deus nihil egit & suā bonitatē nō cōica-
uit, aut igr̄ potuit mundū ab æterno creare, aut non: Si nō potuit, ergo
est finita vi & circumscripta facultate præditus: Si potuit, aut voluit
etiā, aut noluit, si potuit & voluit, ergo fecit, qd enim ei obstare potuit?
Si potuit, & noluit, Ergo nō est summe bonus, & inuidia tangir̄, id qd
est impiū cogitare, nedum loq. aut sentire. Ad hoc vero trinitarij
nostri philosophi, nil certe aliud respondent, quā, æternitatē aduersari
& repugnare conditioni eius, quod sit: Si mundus, inquiunt, à Deo
factus est, ab eo suū esse ac durationē accepit, at si coæternus ipsi
fuit, nō potuit accipere. Nam quod semp est, quomodo ad ipsū esse pro-
duci pōt? oīs enī productio, aliqd nouum necessario sīgcat. hæc illi.
Nec alio dissolui modo pōt illud Patrocli argm̄. Cur enī Deus boni-
tatem suā ab æterno rebus creandis nō cōicasset, si id fieri potuis-
set? Non enim voluntas Dei, cum bonitatis suæ pugnare pōt lege,
nec voluntas pōt esse regula bonitatis: sed bonitas potius regula
diuinæ voluntatis. Quare, imperitor̄ est hominū, ad nudam vo-
luntatem Dei, tanquā in aram mutam & brutam confugere,
vbi euidentissimis rationibus conuicti, veritti tn̄ sese nolunt dedere.
Ex hac ergo philosophor̄ necessaria responsione, habemus quod quærim9.

Nēpe

Nempe, Deum nõ potuisse generari si ab æterno fuit, siqdem mũdus
ad ipsum esse produci nõ potuisset, si semp vel ab æterno fuisset.
Atq. hactenus demonstraui, æternam grãtionẽ nõ esse, ante interminabi:
lem, et eam ob cãm nõ vere æternam et immutabilem. Nunc confirmo eam:
dem, neq. post esse interminabilem, et immutabilem. Quid ita? Quia
æternæ grãtionis, quasi terminus dr̃ fuisse λόγος, Ergo simulatq. hic
productus fuit, conquieuit illa grãtio. At quo pacto diuina terminari
põt grãtio, cũ qdqd est in Deo, sit ipsemet Deus, ac ꝓpterea æternũ ac im:
mutabile. Huius vim rationis quando theologiæ viribus infringere
nõ possunt, ad meram se conuertunt λογοδαιδαλίαν, audacter fingẽ:
tes, æternitatem eminenter continere oẽm durationẽ temporis et co:
existere oĩbus diffr̃ijs temporis, id est durationem, quam tempus ht̃ imp:
fecto modo, sine vlla nimirũ permanentia, et cũ perpetua successiõe
præteriti præsentis et futuri, eam durationẽ hẽre æternitatẽ perfe:
ctissimo modo, hoc est, totam simul, sine vlla eius innouatione. Qua:
propter, æternitati oĩa ẽt ꝓterita et futura esse præsentia, vereq.
dici posse τὸν λόγον et grãtum esse et grãri et grãtum iri. Quod
λόγον conti: nuo generari. cũ fingunt, qd quæso aliud dicunt, quam eandẽ rem simul esse et nõ esse?
esse qdem, qz æternitati præsens statuir̃: nõ esse, quoniam vel iam interijt
vel nondũ producta est. Nec vero dicat aliqs, rem præteritam et fu:
turam, nobis tantũ esse ꝓterita et futura, nõ aũt æternitti, q̃ vnũ est
nunc stans, semp sibi præsens, semperq. durans. Hoc enĩ oẽm tollit et sensus
et rationis iudiciũ, quo euidentissime cognoscimus res ꝓteritas nõ am:
plius esse, et futuras necdum productas esse. Quare ꝓterita et futu:
ra, nõ posse æternitti vere esse præsentia, nisi alr̃ ipsi, quam nobis et pro
ducanr̃ et intereant. Constat aũt vnius rei vnicũ esse ortũ, vnicũq.
interitũ. Ex his iam luce meridiana clarius ~~patet~~ apparet, trinitarios
nostros, verbis tantũ Dei immutabilitatem defendere, re aũt vera et ge:
nerantem et generatũ ita et mutatũ deum retinere. Sed mirũ nõ ẽ
æternam in Deo mutationẽ occultare, q ne temporali qdem mutatione dig:
nanr̃ diuinam excellentiam liberare. Nam si ipse Deus filius post æternam ge:
nerationẽ vere ẽt homo factus est in tempore, profecto mutatus est de nõ
esse hõis, ad ipsius esse, quæ sane mutatio longe maior est, quam transmu:
tatio physica ex nõ calido in calidũ, ex nõ frigido in frigidum, quippe
cũ hæc accidentalis sit, illa vero quodammodo essentialis, vtpote q̃ per hypo:
staticam facta vnionẽ dicatur. Nec qdquam eos iuuat, quod ipsa diuinitas
nõ sit mutata in carnẽ vel subiam humanam, etenĩ nec subiectum seu ma:
teria physica mutar̃ in formam subialem aut accidentalem: sed cum aduen:
tantem formam suscipit, sustinet atq. vebit, tunc ab ea dr̃ mutari forma.
Quocirca ipsa ẽt hypostasis diuina, si vere in se recipit humanitatẽ, vere
mutata est ex non hõe in hoẽm, siue hæc accidentalis siue essentialis siue
media q̃dam sit mutatio.
Alterũ confictæ trinitatis insigne indiciũ est illud, quod cũ idololatræ
nondũ contenti duabus diuinis personis, tertiam quoq. adijcere vellent, quæ
sprs S. vocaretur, nõ aũt ignorarent, nullum extare in totis biblijs de diuini:
tate sprs scti apertũ testimoniũ: Imo vnigenitũ ẽt filiũ Dei, in fraternã
societ

societatem nullū alium Deum admittere, sed prorsus excludere tertiā personā diuinā: Finxerunt sp̄rm S. ὁμοούσιον qdem Patri et filio, et ab vtroq. productum, nō tn̄ genitū, nec alterum esse Dei filium, qz nō intellectū vt λόγος, sed voluntatis actione productus fuerit. Quam tn̄ commenticiā fictamq. doctrinā, cōis totius sacræ scripturæ refellit consensus et conspiratio in duplicem tantū similis sūbiæ productionem creationem inquam et generationem. Quare Sp̄rs S. aut creatus aut genitus sit necesse est: at nolunt ipsū esse creatum fateri ergo debent eum esse genitū et alterū Dei filiū. Nam si ꝑ diuersū productionis modū nō meretur Sp̄rs S. filij nomen, ne vnicus qdem à Deo productus fuerit filius, propterea quod, alr̄ Deum, q sp̄rs est, generare oportet, atq. hōem. Si igr̄ hō grat, Deus nō grat, vel si vterq. diuerso modo generant, cur nō sp̄rs S. quoq. genitus et alter Dei filius dicar̄, cuius productionis modus, non tantū distat à productiōe filij, quantū huius grātio, à grātione hōis. Deinde si voluntatis actione productus est sp̄rs S. velim mihi respondeant quærenti, num eandem numero voluntatem in oībus tribus putent inesse personis, sdm vnā nūro essiam diuinam: an potius triplicem nūro voluntatem, iuxta triplex suppositum diuinum? Non audebūt dicere, suā ac propriā esse cuiq. personæ diuinæ voluntatē, quandoqdem sola personalia in diuinis dicantur esse propria, essialia vero cōia. Quæ aūt diuinis personis sunt cōia, illa eadem nūro sunt cōia: at intellectus et voluntas, nō sunt personalia, sed essentialia, vt Scholastici et oēs alij theologi confitentur. Quare eadem nūro voluntas est oībus tribus diuinis personis: Ergo et eadem nūro actio voluntatis est in tribus ὑφισαμένοις diuinis. Quod si verū est, tunc illud omnino falsum erit voluntatis actione productū esse sp̄rm S. Non enī eadē nūro actio simul producere pōt et produci. In patre aūt et τῷ λόγῳ produxisset sp̄rm S. in sp̄ru S. vero eadem esset producta. Scholastici respondebūt, eiusdem nūro actionis voluntatis quasi principium esse patrem, et τὸν λόγον veluti mediū, terminū aūt esse sp̄rm S. Quid tū? an nō ex principio medio et termino actionis, vna constituitur nūro actio? Sp̄rs S. igr̄ vna erit nūro persona cum patre et filio. Deinde terminus actionis, nō est completa, et oībus absoluta nūris actio, ex quo sequeretur Spiritum S. non esse perfectum.

Tertiū huius vanæ signū doctrinæ certissimū est, hypostatica vnio duar̄ naturarū in sdā trinitatis persona, quā idololatræ tum pepererunt, cum necdū tribus diuinis contenti personis, quartū quendā habere maiorem Deum cuperent, nō tn̄ auderent eū, nūro diuersā personā diuinā facere, ne merū hōem diuinæ æquarent excellentiæ viderentur: veruntamē vt quartū quempiā, si nō omnino maiorem, saltem quasi maiorem deum haberent, imposuerūt in hypostasi diuina naturū humanā, propria huius hypostasi, tanquā pelle prius detracta, ne, cum hō tantummodo esset, non tn̄ purus esse hō videretur, sed Deus etiam propter hypostaticā vnionem, appellaretur. Fuit sane callidissimū hoc aptissimūq. ad humanū Deū faciendū, commentū: quod tn̄ vnū ἐν τῶν ἀδυνάτων esse maximū nullus nō videt, nisi q ignorat essiam re non distingui ab exist

Sp̄rm S. productum voluntatis actione.

Substantiæ productio duplex.

voluntas personarum an eadem sit: vnane vel triplex.

personalia propria, essentialia communia.

Duarum naturarum copulatio

essentia nō distinguitur re ab existētia.

existentia, et hanc contractam ad perfectam subiam vocari hypo:
stasim vel subsistentia, ad partes vero subiæ deducta, nominari inexi:
stentia, ad accidens aut deriuata, appellari inhærentiam. Iam ergo
quis in theologicis ita plumbeus esse poterit, vt nō intelligat, eandem
idololatris cām fuisse, cur humanæ chri naturæ propria hypostasim
detraherent, et cur accidentia panis et vini in eucharistia, pprio subie
cto ppriaue existentia spoliarent? Sicut enī carnalē fecerant Deū
per hypostaticā vnionem, ita carnalem ēt postea comedere bibereq;
voluerunt deū per transsubiationem. Itaq. nō satis perpendunt
quid credant, qui pontificios rident, tanquā absurdissime docentes
accidentia panis et vini in eucharistia remanere sine proprio subie
cto propriaq. inhærentia. Et tn̄ cum eisdem æque absurdū ne dicam
absurdius dogma amplectunt, fouent, retinentq. nempe humanā chri
naturā esse sine propria subsistentia. Quid enim est essentia sine
propria existentia? idem quod homo sine humana essentia.
Porrò non minus absurda est ipsa hypostatica vnio, ppter quā humana
chri natura sua hypostasi spoliata in nihilū redigitur. Nam si huma:
na natura hypostaticè vnita est diuinæ, proculdubio tota est coniuncta
cum tota natura diuina, adeò vt nihil sit diuinitatis, quod sibi copulatam
nō habeat humanitatem. Quod si nihil prorsus est diuinæ naturæ si:
ne humana, necessario concludit, vbicunq; est diuina, ibidem esse et hu
manā, diuina aut est vbiq.
quare et humana in oī erit loco, oēsq. trinitarij erūt vbiquitarij.
Ad hoc, quid responsuri sint video: Negabunt tanta necessitudine et
tam naturali connexione colligatā humanā naturā cum diuina, vt hæc
alicubi sine illa nō possit existere. Sed hoc qua fronte repudiabunt, da
tis ijs, ex qbus tanquā principijs et ipsis fontibus istud necessario deriua:
tur? Dant enim nobis, diuinā naturā esse indiuisibilem, et rei indiuisi:
bilis hoc esse ingeniū, vt cū ea vel tota, vel nullo modo quippiā iungar̄.
Dabunt igr̄ nobis ēt libenter, vel inuiti saltem, naturā humanā toti ēē
τῷ λόγῳ iunctā, ita vt nihil sit diuinitatis extra chri humanitatem.
Nondū cogimur, inqunt, hoc ἄτοπον dare, q docemus totā λόγȣ hypostasī
vnitā qdem hēre humanā naturā, sed tn̄ totā extra naturā esse huma
nā, nōn secus ac toti aīæ rationali iunctū est caput humanū, et nihilo
minus tn̄, eadem aīa tota est extra caput, in reliqs ēt corporis partibus.
At hoc nō est firmū perfugiū. Quoniā si tota hypostasis λόγȣ est cū
humana, et tota ēt extra humanā naturā, necessario fatendū erit, qd
diuina hypostasis, quatenus tota est extra humanā naturā, nō hēat sibi
hypostaticè vnitā humanitatem, sicq. toti esset diuinitati vnita huma
nitas, et tamen toti nō vnita. Quod cum verū esse nō possit, ne illud
quidem, vnde hoc manat. Verum vt sit tota τȣ̃ λόγȣ diuinitas extra ēt
humanā naturā,
recipitne ea in suā hypostasim, aliquādo ipsā huminatātē?
Si recipit, ergo hypostatica vnio toties dissoluitur, et instaurār, quoties
chrs ex vno in aliū locū mouer̄: Vt cū chrs ascenderet in cælos, vnio disso:
luta ē in diuinitate, quatenus illa ipsa remansit in terris, Eadem postea vnio
instaurata ē in diuinitate, quatenus hæc erat in cælis. Sin aut nō recipit
Ergo

Ergo vel diuinitas, quatenus erat in terris vna cum humanitate subuola:
uit in cælū, vel humanitas ante ascensū, iam hypostaticé vnita est diui:
nitati quatenus esset in cælis. Si illud dederint, deū volubilem habebi:
mus: si hoc affirmarint, vbiquitarij erunt.
Et sane mirū est doctissimos quosq. theologos trinitarios, videre, ipsa
attributa diuina, vt esse vbiq., esse oīpotentem, æternū, infinitū &c. nō pos:
se humanæ coīcari naturæ, quin ex creatura fiat creator: ex nō deo, qdā
assurgat Deus: nolle tñ, vel nō posse videre, quod eadem de caussa
nec ipsa hypostasis diuina coīcari possit humanitati, ita vt hæc ꝓpria
sua hypostasi, ~~diuina~~ priuata, sustenter ab hypostasi diuina, et qdem mul:
to magis, quam accidens à suo sustinēr subiecto. Quanq̄ subsistentia
subiecti, ipsi coīcar accidenti. Nam eor, q̄ re ipsa sunt idem, et sola rōne
distinguuntur, nō potest vnū alicui coīcari, vt nō simul reliqua oīa eidē
coīcentur: Vt totū aliquod corpus, q2 realr idem est cū suis partibus
simul sumtis, nō pt alicui dari sine partibus, nec oēs dari partes possūt
sine toto. Atqui hypostasis diuina reipsa idem ē cum attributis diuinis,
Ergo ea vel nō ē coīcata naturæ humanæ, vel certe vna coīcata oīpotē:
tia æternitas, vbiq. præsentia &c. Ad hoc quid nostri trinitarij? Ob rōnis
distinctionē, q̄ ē inter hypostasim et ꝓpriettes Dei, nō valere dicent conse:
quentiam istam:

hypostasis diuina coīcata est naturæ humanæ
Ergo et oīpotentia, vbiq. præsentia &c eidem ē attributa.

Imo vero valet istiusmodi consequentia, in oībus ijs q̄ sola rōne diffe:
runt. Nam rationis distinctio hoc tantū efficit ne vna ꝓprietas de
altera dici queat, vt oīpotentia de æternitte æternitas de sapia hæc de
subia: nō aūt impedire pt, ne cui vnū sola rōne differentiū coīcatur
eidem nō cætera oīa ~~attributa~~ tribuanr, vt de toto quouis perspicuū
est, quod cū datur oēs qo ipsius dantur partes.
Hæc tria iā enumerata exagitataq. fictæ trinitatis indicia, quem
non mouent, eum profecto mouebunt q̄ his nunc subnectam fortissia
tria, et in oēm mansura æternitatem inuictissia argnta.

Primum aūt hoc sit argumentum:

Vnitas et distinctio ὀυσίας vel essentiæ magis dependet ab hypo:
stasi, quā accidentis à subiecto, et corporis locati à loco. Non enim
tantū inter se differunt, rōnalis sūbia et persona, quantū accidens
et subiectū, quantūq. locus et corpus locatū. Atq vnū nūro accidēs,
nō posse in multis esse nūro subiectis pontificij philosophi theologiq. fa:
tenr, Et vnū nūro corpus nō posse in multis simul reperiri locis.
Caluiniani impugnāt, et qdem merito, alioq enim idem esset vnum
et nō vnū: vnum propter suppositionē vt in scholis loquunr, ponir
enī esse vnū nūro accidens vel corpus, nō vnū sed sdm multitudi:
nē subiector et locorū, necesse sit multiplicari accidentia et corpora
locata. Esse aūt vnū et nō vnū implicat contradictionem, quam
nec ipse possit Deus verā facere, cum alterū contradictorior necessa:
rio sit falsū, oī et theologica consecutione necessaria. Pontificij
ergo et Caluiniani, vel suā nō intelligūt doctrinā et religionē, vel no:
biscū negabunt tres in vna ὀυσία diuinas esse hypostases seu ꝑsonas.

Alterum vero sit huiusmodi argm:

Deus pr, præter essentiā diuinā, quā, eandem nūro, et sibi reseruauit,
et λόγῳ coīcauit, dedisse dr distinctā hypostasim seu subsistentiam
τῷ λόγῳ: hæc aūt τοῦ λόγου hypostasis, vel erat in pre cū generaret

λόγον

λόγου, vel non erat. Si erat, ergo in vna pris persona duæ erant per:
sonæ propter duas hypostases. Non enim hypostasis λόγου esse potuit
δυνάμει, in Deo generante, sicut in hoe gignente est filij subsisten:
tia: sed ἐνεργείᾳ seu actu: Sin aut in pre præter propria hypostasi
no erat actu quoq. λόγου hypostasis, vnde eam λόγος accepit. Omni:
no aut necesse est, vt Deus pater τοῦ λόγου hypostasim vel ex diui:
na essentia, vel sua ipsius subsistentia vel ex nihilo produxerit:
at non ex diuina essentia, qz hæc, nec grat nec geratur, alioq in
pre et genita esset: λόγος aut genitus dr ob propria hypostasim, ne:
q. ex sua ipsius subsistentia eam pr desumsit. Cum enim hæc sit in:
diuisibilis, tota data esset λόγῳ, sicq. λόγος cu pre vna esset perso:
na propter vna hypostasim, sicut vnus esse dicuntur Deus propter
vnica essentia. Si aut hypostasis τοῦ λόγου, neq. ex diuina essia est
depromta, neq. ex ipsius pris subsistentia desumta, nihil certe aliud
relinquitur, nisi vt ipsa sit ex nihilo procreata, ac proinde no verus
sit Deus, sed qdam tantu creatura.

Tertio producam loco peruulgatum quidem
sed insigne prorsus sempq. triumphans illud argm
quod Apostolus nobis suggerit,

Vnum esse scribens Deu, vnu et Mediatore Dei et hominu
hominem Christum Jesum:

Nam si mediator is est, qne et nome et ratio cogit esse mediu in:
ter persona offensa, et persona q offendit, intercedente apud parte
offensa, pro parte, q offendit, Certe no pt mediator esse psona q
offendit, neq. persona q est offensa. Idem eni intercederet apud sei:
psu, idemq. simul se, et iratu onderet et placatu, quo nihil cogitari
stultius pt. At persona offensa est Deus Israelis, q vnus est. No igr
chrs est ille Deus. Hunc nodu gordiu duobus solent modis inci:
dere potius quam dissoluere nostri trinitarij. Pleriq. eor ad diuersas
confugiut in chro naturas, affirmantes chrm esse persona offensa
rationæ diuinæ, mediatore vero, ratione humanæ naturæ. Veru
mihi no recordantur vna constitui chri persona ex natura humana
et diuina, atq. intercessione, oemq. alia actione no esse naturarum
sed hyphisamenon vel suppositoru. Quare no humana chri natura
intercedere apud diuina, sed ipsu chrm intercedere apud seipsu rone
naturæ humanæ et diuinæ ita vt intercessio oriar ex chri humani:
tate, terminer aut et desinat in ipsius diuinitatem. Quapropter
huiusmodi intercessione, no duas esse actiones, sed vnica tantu, duos
tn respectus habente, vnu ad humana alteru ad diuina naturam:
diuersos vero in eodem supposito respectus efficere no posse, quomi:
nus idem reuera intercedat apud seipsu, propter vnica personam
vnicamq. actionem. Quid multa?

Vel Chrs mediator est secundum natura tantu humana,
vel secundum naturam etiam diuinam.

Si sdm humana tantu, qd opus erat deu fieri mediatore? sin vero sdm
diuina et est mediator, nullo profecto modo euitari pot, quin ipsa quoq.
diuina natura, ea parte, qua mediatrix est, intercedat apud seipsam.
Quod qz absurde dr, cum nemo roget seipsu, fateamur et absurde dici,
mediat

Mediatorē Dei et hominū esse illum ipsū, q placandus erat, Deum.
Quamobrem alij solent theologi respondere, quando vnica est tantū
offensa persona, nō possè eandem esse mediatorem: verū cum multæ
sunt simul personæ offensæ, tunc nihil obstare, quin ex ijs vna, ipsar
consensu, electa officio mediatoris fungatur. Id quod illustrant
exemplo Regis duos filios habentis, quem Regem, si turbulenti offen:
dant subditi, vna ēt, ipsius offendunt filios: et tn̄ fieri posse, vt de vo:
luntate pr̄is et filior̄ alteruter filius deligatur, q inter pr̄m et subdi:
tos fiat mediator. Sed isti nō considerant hōem offensū ꝓpterea
fieri posse mediatorē inter offendentē, et alium quempiā, q qo fuit
offensus, quod is posita iā ira, ignouerit ei, a quo fuerat læsus, qd:
ue ipse placatus, alter̄ similr̄ placatū cupiat. At in rebus diuinis
nō ita sese res ht̄, nō enī ante placatus fuit λόγος, quā pr̄ et spr̄s
S. si tres istæ personæ sunt ὁμοουσιοι. Deinde nō attendunt, Re:
gem humanū et ipsos filios, ex se nūquā erigere mediatorē, nisi
minus offensi fuerint filij, quā Rex ipse. Cui rei certissima fides
fit ex eo quod nunquā ipse Rex, contra quē potissimū excitata
fuerat seditio mediator fiat inter filios et seditiosos subditos.
At vero ōes diuinæ personæ æqualr̄ offensæ hominū peccatis fuere, si
ōes æquē diuinā participant naturam. Non igr̄ vna magis quā alia
esse mediator potuit, vel si vna ear̄ facta est mediator, ea certe nō po:
tuit ipsa sibi satisfacere, quandoqdem satisfactio, ōisq. iusticiæ actus
nō sit ad seipsū sed ad aliū, ob quā rē, non toti trinitati satisfactū
foret, sed pr̄i tantū et spiritui S., ideoq. altero opus est mediatore
fuisset, q ipsi ēt λόγῳ satisfaceret.

siquidem essentialia nō sunt ꝓpria sed communia

satisfactio seu iusticiæ actus ad aliū.

Quid quod Deus nō solū nō potuerit esse mediator, sed neq. vlla
caussa fuerit, cur ipse agere vellet mediatorem? Nam duæ potissimū
huius afferri solent rei caussæ, quar̄ neutrā verā esse, demōstrabo.
Scholastici aiunt, Deum potius quam angelum aut purū hōem fieri
mediatorem debuisse, quod hominū culpa læsum
fuisse summū et infinitū bonū, ac propterea ipsa qo culpa infinita
euasisset, q vt deberetur opus, fuisse energia virtuteq. infinita, qua
cū solus Deus sit præditus, hunc solū suscepta carnē oportuisse
fieri mediatorē, et gr̄is humani redemtorem.

Deum debere Mediatorem agere falsum esse.

Itane vero peccatū infinitū hærere in hōe pt̄ finito? Non est, inqui:
unt, infinitū rōne subiecti, id est hōis, sed ratione obiecti, idest, Dei.
At, sicut peccatū hōis infinitū est ratione Dei infiniti, ita ēt bonū
opus hōis infinitū erit, relatū in Deū infinitū. Cur igr̄ Deus, si infini:
te potuit ab hōe offendi, nō infinite potuisset ab eodem placari?
Quia nō est, inqunt, par ratio boni et mali operis, cū hō ex se possit
peccare, nō autē suapte natura queat bonū opus, Deo gratū facere.
Sed potestne saltem homo diuina adiutus gr̄a tale opus facere? ne:
mo negabit, multo ergo magis id præstare potuit, homo mediator, q
ōis esset originalis culpæ expers. Alij vero arbitranr̄, Deū nō tam immē:
sa hominū culpa, quā infinito suo erga genus humanū amore com:
motū fuisse, vt ei mediatorē daret summū et infinitū bonum.
Quasi vero Deus, q ante peccatū, nō dederat mundo hoc infinitum
bonū, per peccatū voluerit, ipsi tale bonū largiri. Fatenr̄ enim theo:
logi plerīq. si Adam nō peccasset, τὸν λόγον, nunquā humanā fuisse
suscepturū naturā. At, sine peccato seu malo, nō haberi summū bonū
est contra summi rationē boni. Quippe quod nō ex peccato, seu acci:
denti

denti, sed per se alijs coicar, et coicari debet, si per se, id est vere summū est bonū. Deinde, cur nobis nō maxima agendæ essent gratiæ Adamo quod peccauerit, et peccato suo tantū bonū elicuerit? Tantudē enim aut plus etiā Adami peccato mūdus deberet, sine quo infinitum istud bonū nō haberet, quam ipsi chrō, q nec sibi, quod ad humanā naturam, nec nobis profuturus fuisset si Adam nec sibi, nec nobis peccasset. Postremo, si infiniti amoris instinctu, Deus pr, filiū sibi consubialem in hunc mundū misisset, is profecto tantū vt suū amorē declararet maluisset sine pretio oīa hominibus peccata remittere, quā acerbissima innocentis filij sui morte illius peccati pœnā repetere. Experimur n. seruū aliquē, ab eo magis amari dnō, q animaduersionē et suppliciūm quo vsurus erat in ipsū, omnino remittit et condonat, quā q pœnas illius quoquomodo perseqr, nō parcens innocenti, si ille ipse, q peccauerat nō possit satis pœnar dare. Videmus qo maiori accendi amore seruū erga eū dōm, q debitā pecuniā gratuito remittit, quā, q eam quocūq. possit modo exigit, nullā partem condonans amicis, si ipse debitor non possit summā creditā soluere. Hic oēs obstrepent,

Non amicitiæ solū, sed Dei et iusticiæ habendā fuisse rationē propterea quod Deo iustissimo oīa persoluenda essent, q ipsi debebam. At si Deus summū suū ius persequatur, qs hominū ei possit satisfacere? Sin aut de iure remittat aliquid suo, eadem posset ratione totū suū ius dimittere, absq. suæ iusticiæ imminutione. Si deniq. ad suā summā firmandā iusticiā ablegare voluerit, ὁμοούσιον sibi filiū fatendū erit Deū sibi ipsi satisfecisse. Aut enim diuina λόγου hypostasis adiuuit hamanā naturā in complendo diuinæ iusticiæ opere, aut nihil adiuuit:

si iuuit, tanquā omniū radix et cā meritor, hæc certe in ipsā λόγου hypostasim, vnde profecta fuerant, redundarunt, et ita ipsa filij hypostasis sibimet satisfecisset:

Sin aut hypostasis λόγου nihil humanæ largita est naturæ ad eam iusticiā perficiendā, cur humana natura hypostaticē assūta esset à λόγο? Sed qd ego argntor, nullā fuisse cām cur Deus esse vellet mediator, cum ipsemet Dei et hominū tester mediator, se

se non esse ipsum Deum.

Nam Chrm, disertis verbis, se extremi iudicij diem ignorare affirmantem, ac proinde se Deū ipsū esse negantem, interpretari nō possunt id respectu humanæ fuisse naturæ locutū, quin eundē et mendacij et hæreseos coarguant atq. condemnent, si is qo Deus ipse est. Oēs enim docti agnoscunt, quod cū duo sunt in aliquā persona principia, quorum altero quippiā agatur, altero vero non agatur, nō vere de ipsa affirmari persona possit, eā nō agere, cū ex altero saltem principio agat. Vt in hōe duæ sunt naturæ, vna animalis, altera rationalis, quare si qspiam aliqd ignorans animali natura, cognoscens aut illud, natura rationali, nihilominus tn simplr pronūciaret, se id ignorare, sentiens sdm naturam animalē se id nescire, is profecto magnus nugator esset, et nō verū sed mendaciū diceret, quoniā falso negar de persona, quod ei p alterā saltē inest naturā. Sic plane: Si chrs vltimi iudicij diem præsciuit ex diuina natura, nō potuit id de sua persona

sona vere negare propter humanæ ignorantiā naturæ. Non enim ut vere de toto affirmar̄, quod ei ex altera tantū inest natura: ita vere de eodem negar̄, quod ipsi per alterā duntaxat nō adest naturam. Etenim vere affirmar̄, chr̄m esse ipsū Deū, nec per ullam dispensationem huiusmodi falsa propositio vera fieri pē, si diuinā ipse hēt naturā, et falso pronūciatur, chr̄m nō esse ipsū Deū, etiamsi sdm̄ humanitatem chr̄s nō sit ipse Deus. Simili ergo ratione:

Si chr̄s sedm̄ diuinā naturā vere præcognouit extremi iudicij diem, falso hoc de seipso negauit, nec minus errauit quā is, trinitarijs iudicibus, erraret, q sine ulla exceptione affirmaret chr̄m nō esse consubstantialem patri, nō æternum &c. Atq. hac eadem ratione, ōis intercludir̄ ipsis via, qua ad humanā prolabi naturā solent, ubicūq. chr̄s aliqd de se negat, quod soli vero Deo cōueniat.

finis 19 Iul. 1584.

Præfatio in præcedentem librum christiani Franken Gardelebiensis.

Gardelebia vnus Brandenburgban

De constantia chr̄ianæ religionis disputaturus, q in nulla hactenus confidenter constitisse videor religione, afferā prius meæ huius inconstantiæ cām. Adolescens adhuc, ex sola educatione Lutheran⁹ necdū vere πρίτυρια religionis intelligens, in Iesuitar̄ delatus sū labyrinthū, ibiq. decem annos voluntaria animi ductus cæcitate cū oberrassē, tum demū sensi, quā stultū esset, maximā vitæ partem in cæremonijs philosophari, q̄ nullā aliā certitudinē haberēt, nisi stultā credulitatem, quasi diuina factā voluntate autoritteq. sapiam. Quamobrē contemta infinitar̄ matre ceremoniar̄ Romana Eccla tota Lutheranor̄, et Caluinistar̄ perlustraui in Germania et Galliæ finibus regionem, diligenter quærens, ōi errore superstitioneq. vacuā aliquā religionem: Verum cū hanc ibi nō inuenissē, nec alibi facile quærere possē, sperarē aūt fore, ut paucioribus p̄merer apud pontificios, quā apud Lutheranos et Caluinistas persecutionibus, illor̄ cogitaui gratiā tantū recolligere, ea quā Iesuitæ sine mea voluntate, ædita per totū iā mundum sparserūt, religiosa et palinodica Epistola. O acerbā ōibus Euangelicis Epistola, q̄ mi excidit oblito, quod nondū apud perfectos, sed imperfectos, nondum cū angelis, sed cū hōibus viuerem, neq. recordanti, maiori crudelitte pōtificios esse barbaros, quā Caluinistas aut Lutheranos. Est igr̄ hoc unū ex maximis meis peccatis, ob quod solū ōi et humana et diuina priuari gratia merear. Sed hæc Deus viderit. Ego certe in hoc lapsus peccatū nō fuissē, si hominū animis, suapte natura liberis, nulla vis inferrer̄. Sed quod qsq. in sacris lr̄is fide perceptū tenere possit hoc ipsi, si nō aperte profiteri, saltem libere præseferre sine famæ, fortunar̄ et vitæ periculo liceret. Nunc vero tan est in orbe chr̄iano seruitus, quantā nullus unquā immanissimus Ethnicus tyrrannus optare ausus fuit. Ut mirū non sit, quosdā reperiri, qui unā religionē cū alia, tanquā maiorē seruitutē cū minore, commutare malint, quā inconstātiæ famā pertimescere. Gloriamur qdem nos chr̄iani, libertate beneficio chr̄i nobis parta, sed reuera leuem ethnicā corporis seruitutem in crudelissimā animorū mutatā seruitutē videmus, totāq. fortunā ita

conue

conuersa, vt ex seruis dñi, ex dñis aut serui facti fuerint. Cum enī natu:
ra serui, vt Arist. docet, oēs stupidi sint stolidiq. hoēs, corporibus pollētes
etsi fuerint fortuna dñi, natura vero dñi oēs sint ingeniosi, quantū uis
iniquitate fortunæ seruitutem patiantur. Illi qdem nunc oēs apud
chrianos dñi sunt, partim vi Euangelij in libertatē vendicati, partim nō
sentientes, quam hebeti ingenio non intelligunt animi seruitutem: hi vero
iā oēs in papatu, et pleriq. et plerisq. euangelicor regionibus serui sunt,
imo tanto miseriores seruis, quanto miserabilior est āi seruitus quam
corporis. Nam credere sentireq. de rebus diuinis debent, nō quod ipsi
possunt credere aut sentire, sed quod alij volunt, proposita morte vel
exilio, nisi ita aut credant aut sentiant, aut sermone saltem vultuq. di:
uersa sententia tegant. Quanta quæso et quā portentosa est hæc
seruitus? Nusquā tam immanis vnquā fuisse tyrrannus legitur
q pauperem occidisset, aut exilio saltem multasset, quod nō potuerit ma:
gnū aliquod à diuite quopiā donū impetrare. At nostri tyrranni sa:
cris instructi liris, probe norūt, fidem esse donū Dei, nō aut arbitrij mei:
et tamē innumeros trucidant Chrianos, q hoc nō possūt à Deo donum
habere. Omnino monstrosa, et plusquā barbara est ista seruitus, quā
si nunc Socrates Plato Cicero et alij sapientes Ethnici degustarent, ne
illi maiorē apud inferos esse libertatem clamarent, valdeq. mirarenr
quenquā intelligentē hoēm in tanta posse seruitute constantiaīo esse.
Ad tantæ aut huius caussa seruitutis cognoscendā, nonnihil conduce:
re putaui, si paucis naturalem constantiæ fontē christianor in retinēdo
trinitatis dogmate aperirem, hacq. ratione, oībus demonstratū relinque:
rem monstrosissimos partus ali, foueri retineriq. nō posse, nisi horū parē:
tes, monstrosissima seruitute, quasi nutrice vtantur.

Colloquium Iesuiticum, toti orbi chriano ad recte cognoscendam Iesuitar religionem vtilissimum.

Christiano Franken Gardelebiense Autore.

Præfatio.

Quam huius inimici libelli sint potentes, quantoq. astu fer:
me oīa prioris editionis exemplaria, meæ conuersionis Autori Paulo
Florenio dedicata suppresserint, tu profecto Imperator Sapientissime
omniū optime nosti, q cuncta gubernans, nihil nō vides, q malos nō secus
ac bonos, suā ingredi viā sinens multorū impediri salutem cognoscis.
Quocirca huius editionis exemplaria Maiestati nunc tuæ dedicare vo:
lui, omnipotenti vt tuo præsidio fulta, à crudelissimis inimicis defende:
renr, quor præterquā qual in corpora multor summa potestas est, in ani:
mas quoq. eor tanta est potentia, vt miro quadā meditandi nouasq. vn:
diq. rationes eliciendi artificio, nō antichristū mō, sed ipsū et, si velit
Diabolū, pro Deo eis obtrudere defendereq. optime posse videantur.
Dedico aut tibi Dñe potentissime, nō libellū hunc solū, sed priorem
et huius præfationē, mei à Iesuitis discessus cām explicantem, Paulo
Flore-

Floremio inscripta, quæ vt nosti erat huiusmodi:
Quoniam semp ad te Paule Doctissime mens mea recurrit, singularis et diuini memor sermonis quem paucis diebus ante tuum ex Iesuitar religione discessum mecum habuisti: Necessarium esse plane iudicaui, cum mihi ipsi, ad nostræ recordationem amicitiæ declarandam: tum maxime oibus chrianis, ad salutis suæ dulcissimum, Iesuq. diuino noe tectum et occultatum venenum cognoscendum, vt sermo hic qo tuus, vel noster potius, literar mandatus monimentis, ad te in primis, tanqm ad pcipuum autorem suum, recognoscendi gratia, præsentemq. te, cum ipse iam venire no possim, amandi, reuerteretur: deinde vero monendi cam ad oes, q vbiq. sunt, chrianos, exire permitteretur. Etenim tanta huius, tanq. aperta vis est et veritas, vt diurnis me nocturnisq. animi stimulis perpetuis pene confecerit, nec vnquam postea, quam tu Iesuitis valedixisti quiescere aut respirare siuerit, repugnanteq. nihilominus semp ac reliquis ingenij viribus ad mortemq. vsq. vocationem meam defendere conantem, vix tandem viuum exceptum, atq. ex media Iesuitar sodalitte extractum in coem me hominum societatem me reiecerit. Vbi nunc constitutus sæpe casum, veluti aduersum et iniquum deploro meum, quasi ductis post tergum oculis, viso Iesu a me relicto grauiter suspiro. Sed tn hoc me luctu, toties leuari sentio, quoties mentis aciem a consuetudine Iesuitica abducens, antiquum quæro atq. inuenio Iesum: quippe q no sua mi sed pharisaica tantum, suo tn insignita noe, religione erepta esse, non dicat mo, sed hoc et signo confirmet, quod nemo sanæ mentis homo, ista q societate Iesu ingressurus, vel iam ingressus, hunc meum, atq. adeo nostrum libellum ante legerit, lectumq. diligenter cum eius constitutionibus, moribusq. contulerit in ea ob fucum fallaciamq. deprehensa permanere poterit: quodq. ad hunc ipsum, quamuis minimum libellum, nemo Iesuitar veritte cosciaq. prohibentibus respondere audebit: vel ausus vere sincereq. respondebit. Quanquam fortasse alius qspiam, legum, morum, constitutionum Iesuiticar ignarus, multaq. sine mente ac ratione turbans stupidus et stolidus blatero (cuiusmodi hoc tempore, permultos Romana alit Eccla.) Iesuitar patrocinium suscipere no grauabitur. Neq. n. reuerendi nostri Iesuitæ, idem mihi, quod alijs solent obijcere poterunt; me no sincero ac religioso, sed ficto et explorandi aio ipsor fuisse religione ingressum, atq. hanc ob cam in eadem permanere no potuisse. Nam in primis ipsi fatenr, me pene puerum, nullo simulandi artificio eruditum ad sua religione puenisse, idq. in prima statim probationis romana domo, ita crebris corporis voluntarijs supplicijs testatum esse, vt ter vnico illo anno in febriculam inciderem. Deinde in Romano ipsor collegio, vbi optimus qsq. et ingeniosissimus Iuuenis, cum ad ardentes, totumq. caput et pectus fatigantes meditationes studiorum qo labor accedit, venam sibi pectoris franges vnaq. cum sanguine animam effundens ad immaturam mortem detruditur, me eodem et fati nouo et prorsus Iesuitico gre libentissime decessurum fuisse, nisi medicor consilio, inuitissimum, ad Neapolitanum Collegium, tanquam ad laxiorem disciplinam clementioreq. vtpote Campanam cæli temperie misissent. Postremo, ex Italia in Germaniam reuersum ad propagandum regnum Iesuiticum, multis vltro voluminibus, patriam mihi Carissimam Saxoniam, atq. in ea Magdeburgenses potissimum et Gardelebienses, et in his eximium præsertim doctorem Siegfrigum Saccum superintendentem Magdeburgensem, et doctissimum Virum M. Arnoldum

Bierst.

Bierstedium Senatorem Gardelebiensem acerrime oppugnasse.
Hæc, inquam, vt alia omittam, et tu partim nõ ignoras et Iesuitæ, vt dixi
negare nõ audebunt, et ipsa à ficto potuisse in religione aĩo proficisci, ne-
minem arbitror, nisi õis pietatis et religionis expertẽ esse dicturum.
Quod deniq. ad ipsum hunc libellum, seu colloquium hoc attinet, in eo breui-
tatis caussa imitatus Platonẽ et M. Tullium in suis de philosophia
libris, te, cum aliqua tui laude (quam æquo quæso aĩo feras, cum nec
me blandiri, nec te laudibus capi posse, optime noueris) induco docto-
rem de societate Iesu deq. ipsius idolis disserentẽ: me aut discipu-
lum, vel addubitantem, vel quærentem aliquid, tandemq. sententiam
meam tuæ adiungentem. Vale. Atq. hæc mea fuit ad Paulum
Florenium præfatio, quam tñ vt scis, non totam posui, multa breuitatis cã
omittens. Rogo itaq. nunc te Dñe Sanctissime, vt, si mihi nullas, huic
meæ conuersionis autori per inimicos meos referre grãs licebit, pietatis
tñ in me suæ beneuolentiæq. quasi insignia sic aĩo impressa meo p-
maneant, vt æternum ipsi in altera saltem vita, apud ões sprs tuos be-
atos mentẽ meam cernentes præstent monimentum. Basileæ kalend.
octobr. 1579.
Maiestati tuæ deuictissimus
chr. Frank.

Breue Colloquium Iesuiticum, toti orbi chriano ad
recte cognoscendam, hactenus nõ satis perspectam, Iesuitarũ
religionem vtilissimum: habitum à Sacræ theologiæ Doctore
et Professore Paulo Florenio, cum christiano Franken philo-
sophiæ professore, in Cæsareo Iesuitar gymnasio Viennæ
Ann. 1578. 20 Ianuarij.

Cum Singularis Viri et prope Diuini Pauli Florenij tempus ades-
set, quo ex peruersa Iesuitar sodalitte ad cõem hominũ societatẽ remi-
graret, nosq. illo ipso tempore soli essemus, tum Ille:
Videtur mihi, inqt, Chriane rem õem sincerius et subtili-
us contemplanti, nostra hæc in qua versamur religio Iesuitica, tota
ex superstitione hypocrisi et ficta quadam pictaq. sanctitate cõflata,
vltimaq. hac mundi senectute à Diabolo excitata, q̃ ões errores nugas ac
superstitiones, q̃, vno vt verbo dicam, minus honesto qdem, et quo sane
inuitus vtor, sed huic rei aptissimo planeq. necessario, q̃ inquam õia tur-
pissima Papæ stercora, tum grauiter per se olentia, tum vero hoc tem-
pore, quo à curiosis plerisq. et eruditis viris crebro commouenr, multo
magis fœtentia, sanctitatis, iam quadam simulatione condita tempe-
rataue, mæandrisq. nescio qbus inuoluta, orbi chriano iter, venderet
pro aromatis, atq. adeo per vim ferme quandam obtruderet, vt nihil tam
turpe fœdum et falsum in romana Eccla cernar, quod hæc nouo non
artificio vel mentis aciem perstringendo, vel omnẽ turpitudinem et
falsitatẽ callide tegendo pulcrum apparere faceret atq. verum.
Quare considerandum nobis et atq. et censeo, in quanam religione ver-
sem.

semur, ne hanc esse falsa ignorantes, et ipsi a Deo ignoremur.
Deinde vero, quod praeclarus ille Vates, Jeremias iubet faciendum:
Jer. 51. fugite, inqt, de medio babylonis, vt saluet vnusqsq. animam suam. Ita:
ne vero, inquam, Paule omnium tu sanctissimam et doctissimam religionem
fictam esse putas et falsam? Atq ego vel hanc esse veram existi:
mo, proindeq. in eadem nobis, tanquam legitima in vocatione nostra
1 Cor. 7. iuxta Apli doctrinam permanendum, nec latum ab ea vnguem discedendum:
vel oes, q obiq. sunt falsas esse religiones: quapropter velis vt aiunt
remisq. fugiendas. Tum Paulus, Idem mihi, inqt, christiane, necdum
hanc religionem ingresso videbatur, eademq. de caussa, e blandien:
tis mundi huius, ex amplexuq. suo me dimittere nolentis erupi tandem
brachijs quasiq. currens ad societatem Jesu, tanquam ad omnium sanctissi:
mam Deo gratissimam, aiae meae vtilissimam religionem veni: Sed veram
nunc in ea et sinceram sanctitatem quaerens, non nisi (hei mihi) fuca:
tam et simulatam inuenio. Hoc aut no odio, me vel maleuolentia
inductum confingere, sed ab ipsa conuictum veritte, et coactum esse dicere
videbis euidentissimeq. palpabis, si ad ipsa statim mecum societatis funda:
menta penetrans, relictaq. oi voluntaria, vel vt nostri vocant, sancta sim:
plicitate, animiue caecitate, purum rationis lumen tecum afferas, Siq. cla:
ro et sincero, non aut praestigijs Jesuiticis caecato aio, ea intuens oem fu:
cum et fallaciam cernere queas. Quod si, vt spero, facis, no dubito, quin
iam nunc, ex ijs, q in quauis nostra probationis domo ad erudiendos et
iuxta normam societatis instituendos nouitios, iaciuntur, spiritualibus
fundamentis intelligas, neminem prorsus huic religioni esse aptum, nisi q
vel naturalem quandam, vel seruili educatione acquisitam, vel stupo:
re quodam ai arrepta propensionem habeat, ad hypocrisim et supersti:
tionem: nempe q manifesta quadam oris pietate, vultusq. totius benigni:
tate deuotionem quam vocant sciat suam prodere in propatulo, quam tn
Matt. 6. chris abscondere iussit in cubiculo, quiue publice orans, no alr, ac pha:
risaeus ieiunans, facie nouerit suam exterminare, q cum verissima sit
hypocrisis, a nostris tn aedificatio appellar et deuotio. Eqdem hoc esse
societatis nostrae fundamentum in dies magis magisq. perspicio, atq. val:
de et deploro: neq. prius animus conquiescet meus, quam ex his sordibus
emersero. Tu vero, si diuturna consuetudine, quasi altera natura im:
peditus, illud fortassis necdum vides, efficiam profecto, vt vel solo id ta:
ctu, sensuum omnium stupidissimo illo qdem, sed sincerissimo et q minime
deprauari possit, cognoscas. Fateor sane, inquam, Paule me ista no:
dum videre: quare si tenebris me Jesuiticis circumfusum arbitraris, fac
si potes tactu saltem, cuiusmodi ea sint vt cognoscam. Atq. ille,
Accede igr, inqt, iam propius, memoriaq. quasi manu tange omne, quam
partim in teipso, partim in alijs Jesuitis es hactenus expertus sanctita:
tem, eamq. diligenter cum singulor simul naturis, Italicis, hispanicis,
Gallicis, Germanicis, ingeniosis vel stolidis, ingenuis vel seruilibus dili:
genter ponderans, explorato: Sic tandem, scio, statues, in Hispanis et
Italis multo te semper plura et maiora Jesuiticae sanctitatis insignia
notasse atq. obseruasse, quam in Germanis Gallis et alijs nationibus: in
stolidis aut et seruilibus hoibus, multo adhuc plura et maiora, quam
in ingenuis et ingeniosis. Caussam aut huius rei, in Hispanis qdem
nulla alia reperies, nisi seruilem in christiana religione educationem: Tanta
enim in hispania, vt scis de fide Romana in singulos fit inquisitio, tamq

Jesuitica religio quorum

fundamentum religionis Jesuiticae.

Caussa fictae in hoibus sanctitatis.

In hispanis

arcta

Inquisitio papistica.

arcta, ne inde auolet, septa tener custodia, vt nisi ipsi filij ad parentes suos ἀιρεσέως damnatos exurendos, allato propria ex domo lignor fasciculo carnificem adiuuent, ipsiq. propemodum parentum carnifices existant, hæretici fere ab oibus iudicentur, eodemq. digni supplicio censeantur. Ex quo certe cognoscis, necesse esse hispanos supersticiosos euadere, actus religionis externos multiplicare, et vel mortuos fidem Romanam spirare, ne si minus multa religionis suæ signa dederint, suspecti de fide reddantur, et in tertiam vsq. et quartam generationem crudelissime puniantur. In hac igitur infinita animi seruitute nata educata instituta natio hispanica per se feruens et cholerica, q nō pt nō fieri sua in religione, feruentissima, vel si mauis sanctissima? Imo qui nō ipse Diabolus, si hispanicæ inquisitionis esset capax, semp se in angelum lucis transfigurare, aliquemq. acquirere Romanæ sanctitatis habitum cogeretur? Hoc ex fonte profluxit:

Ignatius de Loyola, q miles Gallor virtute in arce pompeiopolitana victus, ipse vero superstitione oes vincens, factus est Pater Iesuitar, qbus vicissim Gallos, nec nō totum orbem expugnaret terrarum.

In Italis cā ficta Sanctit.

In Italis vero frequentes illos religionis externos actus oriri deprehendes ex naturali quadam ad hypocrisim et superstitionem inclinatione: quippe q, vt ex oibus fere suis ipsor monimentis constat, semp fuerint sintq. ad deor multitudinem colendam et ad oem idololatriam propensissimi, facile vt appareat, ex hoc eos fornicationis poculo permulta in religionem christianam transfudisse, eamq. ferme totam veneno mortifero infecisse. Quo veneno adhuc maxima pars orbis christiani suauitate dulcedine antiquitate et pulcritudine ipsius illecta deceptaq. inebriatur, dum quotidie de sua solicita salute, ad multitudinem Romanor confugit deor, nimirum et ad innumeros sanctos a pontificibus romanis deor loco ethnicor inductos ad inuocandumq. propositos, atq. hos et eosdem, si nō reipsa, at nominibus multiplicatos, et ad plurimas deas seu sanctas, in qbus proculdubio, loco Cereris, quam Romanæ mulieres facibus accensis religiosissime colebant, Virgo Maria tum est constituta, cum festum luminarium seu purificationis est institutum, cumq. ad augendam idololatriam hæc ipsa solemnitas in mense potissimum februarium est coniecta: quo tempore prisci Romani februa celebrabant sua, totamq. vrbem februare, id est lustrare seu purgare solebant. Siqdem oīs tunc populus, vt Romani scriptores testantur, pro impetranda defunctor animabus quiete, piaculis sacrificijsq. circa sepulcra facibus accensis cæterisq. intentus erat. Ad hanc idololatriam, sacram deniq. scripturam per se venire nolentem, quasi per crimes attraxerunt, et fortassis aliquem et eiusmodi librum inuentum, ex quo hæc quoquomodo deduci probariq. possit Canonicum fecerunt, vt ex ea omnino articulus fieret fidei: in quo defendendo, vt in multis alijs oes Romanæ Ecclæ doctores vel somniatores potius mirandum in modum, sed frustra desudant: tandemq. excogitandis inquirendisq. quotidie nouis rationibus, cum nihil se proficere videant, ad traditionem Ecclesiasticam, tanquam extremam anchoram vnicumq. portum salutis confugiunt. Cum tū illa ipsa traditio maxima ex parte, præcipuo idolo romano, magnitudine sua ad cælum vsq. pertingente, imo ad veneranda et tremenda trinitatem, tripliciq. quam gestat corona, tripliciq., quam oes ad ipsum accedentes faciunt genuflexione, sese erigente fulciatur. Nec vero vlla ego alia de cā Germanos et Bohemos suapt.

Maria Cereri surrogata hæc februata illa purificata

Var. lib. 1. de vita pop. Romani. Macr. lib. 1. Satur. cap. Ouid. 2. et 4. fastor.

Traditio Papæ autoritate fulcir.

Papa æqualis Trinitati.

suapte natura, ad oem pietatem propendentes tam facile à Romana desciuisse arbitror Eccla, quam quod ipsi ob insitam sibi grauitatem morumq. honestatem ab omni idolor et ceremoniar multitudine, ab omniq. gesticulationum et superstitionum leuitate Italor propria, semper abhorruerint, adhucq. abhorreant. Quanquam hac tn idololatria et leuitate nō perpaucos annos sese contaminarint, inducti idoli Romani autoritate, nunquamq. fallente, quam semp se possidere pdicaret veritate. Quod si nonnulli specioso Hieronimi Ambrosij Augustini Bernardi Thomæ Aquinatis et alior noe Sanctor per nostros Iesuitas commoti ad pristinam abominationē reuertant, hi certe vel indocti et inexpertes sunt iuuenes, vel minus prudentes et intelligentes viri, q confuso quodā sanctitatis et doctrinæ rumore, ipsi qo confusi cernere nō valent: quod quoniam isti, quos dixi patres, Romanum pontificē Deum terrenum fecerunt, summam inter oes hoes potestatē, et perpetuam doctrinæ veritatem illi alligando, vicissim eis Romanus hic Deus sanctitatis quoddā donatum et alligatum voluerit nomen, vt tanta illa tamq. suæ dignitati, ne dicam vanitati seruiens doctrina, nō humana, sed diuina voce fusa videretur, eaq. ipse semp fretus, quosuis nobis fidei posset articulos condere. Seruiles denique et stolidos hoes (hi enim in nostra illa diuisione nobis restant) qs nō videt eam ipsam ob cam et facilime arripere, et pertinacissime retinere stolidam hanc et seruilem sibiq. naturalr conuenientē religionē? Sed hoc tu optime intelligis, qui nō ita multis si meministi ab hinc diebus, dolorē mihi tuum ex rusticis collegij huius et stolidis moribus acceptum, coicasti, cū nō sine tui aliqua commiseratione ex te audirem, te, posteaquam ex Italia in Germaniam esses reuersus, acerbissimis exagitatum ai doloribus, citissima ti sepe mortē exoptasse, neqd contra tuam facere vocationē cogerere, quam vehementer infringeret et labefactaret ea cogitatio et experientia, quod in istis partibus societatem Iesu nō ingrederetur, vel certe nō remaneret nisi fex hominum, q vix rationis sit capax, nedum veræ pietatis et religionis: cui tn quod multitudine vincat te in oibus conformare debeas, si externa velis pace, simulq. interna tranquilitate animi frui. Bene igr ht, cognita sunt nostræ religionis fundamenta: ad ipsum nunc corpus societatis pergamus, quod cuiusmodi sit, nō est iam difficile, ex suis quasi principijs caussisq. cognoscere. Nam cum societas nostra, q Iesu cognomentum impudentissime sibi arrogat, ex eiusmodi hypocritar et superstitiosorum hominum colluuie constet, pharisaica erit potius dicenda religio, q tn Iesu, vt dixi, pulcerrimo vestita sit noe, vt miseri mortales iam nō solum sub vestimentis ouium, sed et sub diuinitatis ornamento salutis suæ latitantes insidiatores haberent, vt etiamsi fieri possit, electi nihil in tanto veritatis noe subesse suspicantes falsi, in errorem inducerentur.

Totum aut corpus Societatis, præter generalem, q ordinis huius est caput et coriphæus, sex omnino hominum gra complectitur: quor primi sunt quatuor votor professi: alteri trium votor professi: tertij coadiutores spales: quarti coadiutores temporales: quinti scholastici: Sexti nouitij. Quatuor votor professi ita appellant, quod præter tria coia, paupertatis, castitatis et obedientiæ vota, peculiariter vouent, et Pontifici Romano obedientiam in disseminandis nimirum et propagandis totum per orbem terrar cum ipse iusserit Romanæ Ecclæ erroribus et superstitionibus, nō petito viatico: et patri grali abnegationē honor, ne szt fieri extra Societatem Cardinales velint, et tn hoc ipso noe fiunt Cardinales in Societate, ex qbus gralis ipsor Papa eligatur: qbus tanquam cardinibus

tota soc-

Mali se mutuo scalpunt.

Iesuiticæ religionis sectatores quales.

Var. lib. 1. de vita pop. Romani: Macr. lib. 1. Satur. cap. Ouid. 2 et 4 fastor.

Satanas in lucis angelū transformat.

sex hominū suiticorum genera.

quatuor votorum professi.

tota societas vertar, q habeant existimationē doctrinæ et sanctitatis
sicq. vana et stulta societas, dum ambitionē se fugere putat vel dissi:
mulat, in ipsa ambitionē incurrit, non secus ac vani illi de qbus Cic.
meminit philosophi, qui ijs ipsis libris, quos de contemnenda gloria scribe:
bant, in illis nōia inscribentes sua, inanem gloriā aucupabant. Trium
vero votor professi sunt in Societate Episcopi. Nam hic gradus cum
in alijs religionibus à simplici sacerdotio non separer, sed ijdem, q sacer:
dotes, fiant qo professi: in nostra tn religione ab eo seiungir, quo nimi:
rū altior maiorq. appareret, si multis annis primū post sacerdotium
ad professionē tanquā ad Episcopatū concederer ascensus. Quibus
sane gradibus, satissuperq. nobis demonstrant, se turpē ambitionis spe:
ciem in pulcerrimū speciosissimūue inanis gloriæ simulacrū commutasse:
quod pulcritudine sua oēs mortales commoueret, plurimos et alliceret
et retineret apud sese. Cum si acri mentis acie externā hanc formā
figuramq. [illegible]es, interiora eius viderent, proculdubio bestiam ibi
illam sdam, q adorari faciat primā latitantem inuenirent. Per primā
bestiā Pontificem Romanū intelligo, q ob secularē, quā sibi vsurpat
potestatem verissimus est antichristus: quemq. Societas nostra per
vniuersū iā fere mundū adorari facit, semperq. vt faciat, se quarto il:
lo suo et peculiari voto obstrinxit. Illud aūt quod Seruator noster
et dilectus ipsius discipulus Ioan. et Propheta Dan. de breui dicunt Anti:
christi tempore, de vltima est persecutione intelligendū, q tunc erit
cū bella illa in Germaniā et Bohemiā, atq. alia imperia sibi nuper erepta
per sdam hanc bestiā, societatem nostrām aliqua ex parte recuperaue:
rit, multaq. alia regna per eandem sibi adiecta viderit. Tunc enī di:
uitijs aucta, magnificabit cor suū, et contra principem principū consur:
get, et sine manu conteretur. Coadiutores spirituales (quo nōe oēs
sacerdotes, theologiæ ac philosophiæ professores, et artiū inferiorū præ
ceptores nō professi compræhendunt.) nuncupatis prius paupertatis ca:
stitatis et obedientiæ votis, bestiā hanc adiuuant, in peruertendis et
traducendis ad primā beluam animabus, qua in re, quo qsq. aptior et dili
gentior extiterit, eo citius ad professionem admissus membrū huius mon
stri efficir. Coadiutores vero temporales corpus huius bestiæ curant, victū
atq. amictū ei pparantes, oiaq. negotia domestica tractantes. Scholasti:
ci deniq. et nouitij in eū finem domi alunt, ne monstrū hoc tandē deficiat
aliquando: sed vt putrescentibus veteribus membris, in recentioribus sē
per et nouis conseruetur. Porro aūt, ad perpetuo occultandā conseruā:
dā et augendā superstitionē et idololatriā, bestia hæc catulis suis intel
lectum (si quē hūt.) ipsūq. sensū ligat, dum monet et mandat serio, vt
ea, q superior iubet cæca obedientia, perficiant, qq. ipse facit cæco iudicio
pertranseant, nō considerantes, an bonū vel vtile sit necne, quod pcipr,
quandoqdem oīs eiusmodi cogitatio, meritū tollit et valorem obedientiæ.
Qua qdem in re societas Canonistas imitar, perniciosissimos summor Pō:
tificū adulatores, et mundi totius seductores. Hi enī orbi chriano, quon:
dam persuaserūt Romanū pontificem, tantæ esse dignitatis et autori:
tatis, vt etiā si totū ille mundū destrueret, nemo tn ex ipso diabolici
huius facti, vel posset, vel quærere deberet rationē. Sic prorsus, imo mul:
to peius societas alumnos instituit, cū docet, quæq. superior iubet, qq. ipse
facit

Coadiutores spirituales.

Coadiutores temporales.

Scholastici. Nouitij.

Idololatrica religio quodo occultatur.

Canonistæ

facit, nõ solũ iudicanda nõ esse (multo vero minus reprehendenda) sed ẽt tanq̃ bona et sancta (vt pris nostri Ignatij verbis vtar) præsupponenda. Quo nimirũ ois tandem stulticia idololatria et superstitio sanctitatis nomẽ obtineant, locoq. reliquiar societatis colanr.
Ac mihi qdem videor satis te ad cognoscenda et palpanda religionẽ nostrã circumduxisse, neq. dubito, quin iã tandem intelligas, quam grauiter in hoc vitæ genere deligendo deceptissimus, quãq. facile nobis, si ab eodem recesserimus sit ignoscendum.

Horrenda sunt ista, inquã, Paule, et qdem ipse sæpe istiusmodi visus sum in Italia monstra videre, sed intellectũ, vt constitutiones nostræ iubent, excæcans meũ, illa à diabolo conficta imaginabar, q circũiret quærens, quemadmodũ mea me vocatione priuaret, perq. huius amissionem, in miseriã protruderet sempiternã. Itaq. abominandis tu portentis potius, quã fortissimis fretus argntis, et primã vocationẽ nostram et ctam Ecclam Romanã conuellere conaris: quod tibi vni si conceda, non video cur idem singulis sectis omniũ alior, religionẽ contemnentibus nõ concedendũ foret: Cum nihil nõ ex sacra scriptura, à quouis vt sibi placet intellecta probari posse videatur. Sed tñ qz valde probabilia, q de istis monstris commemorasti sunt oia, reliqua verò euidentissima ẽt, ipsũq. sensũ conuincentia, in hisce tibi hoi, omniũ meo iudicio Iesuitar doctissimo et ingeniosissimo nõ repugnabo: quin ẽt excitare et excutere conabor, quam præstigijs tu Iesuiticis obscuratã dicebas et deprauatã intelligentiã meã, complicatãq. animi mei de Societate Iesu notionẽ euoluere, vt latius deinde explices, quænã sit sprs forma atq. notio veri Iesuitæ, quẽ orbis chriãnus tantopere admiratur ac suspicit. Vt aut tuo more ad ipsa me statim societatis fundamenta conuertã, quã varia mihi hæc varijs temporibus visa sint accipe.

Diuina prorsus mihi crede primis diebus esse iudicabã societatis primordia: mihiq. nõ amplius in terris, sed versari videbar in cælis, quod idem oibus nostris nouitijs vel certe plurimis vsu venire puto. Nam tanta quotidianar de rebus diuinis nostrarũ vis est meditationũ, vt homo veluti denuo natus, nõ qdem vt ante à naturalibus parentibus, sed à societate Iesu, velut in Iesu anatus, nõ alr ac chrs à spru Sacto incarnatus videatur. Testar hoc tota ferme hois quasi deificata natura: q ppe, q ab eo tempore, quo huiusmodi sese dedit meditationibus, à corporis obsequio indulgentiaq. quã longissime recedit: carnis societatem flagris, alijsq. voluntarijs corporis supplicijs eijcit: voluptatẽ sicut labẽ aliquã dedecoris opprimit: et imaginẽ Dni Dei nostri (vt decima octaua nostra iubet regula) in quouis suo spirituali frẽ agnoscit: nec nõ despicit contemnit proq. nihilo putat diuitias honores atq. oia q vulgo ducunr amplissima. Et hæc primo anno mea fuit de Societate Iesu firma sane et constans persuasio.

Suiticæ sectæ species

Altero vero anno, cum casu in liras nostras Iaponicas incidissem, ibiq. inter cætera nõ sine admiratione legissẽ, quod apud Iaponios ẽt antipodas nostros religiosi qdam (quos iamambuxas, hoc est, milites conuallium vocant) reperiant, q ad famã sanctimoniæ colligendã grauiter sese puniant, permultum vigilent, diutissime ieiunent, ac meditationibus qbusdã arbitratu suo compositis vacent: quodq. his rebus, adeo proficiant, vt nõ raro tanquã spru afflati diuino fundere oracula credanr, perfectiq. et sancti viri ab oibus habeanr, tum præsertim, cum propter idolũ suũ mortẽ sibi vltro consciscere nõ dubitant. Hæc inquã et multa huiusmodi alia, cũ ex liris illis à nostri ordinis hoibus et scriptis et nunc ẽt in lucem editis cognouissem, obstupui szt, tamq. cohorrui, quã si ex astris in terrã collapsus fuissem. Occurrebat enim menti meæ subito, nihil nostræ inueniri posse religioni similius: quare vehementer timendũ esse, ne ois hæc nostra spirita

Iaponiorum superstitio.

In comment. de rebus Indicis et Iaponicis an. 1574. Colomæ edito fol. 241. et 424.

ritalis viuendi ratio nõ diuina sit, sed humana tantũ et philosophica:
quod eã vel idololatræ et Ethnici hões Euangelij luce carentes assequã:
tur: et qdem tales ethnici, q natura, moribus, ingenio nostris Europæis
ingeniosioribus (Italis puta et hispanis) persimiles dicunt, quiuis iã
ut intelligat, à similibus naturis et ingenijs, simillimas inuentas et con:
stitutas esse religiones. Quid quod apud eosdem Japonios, nõ nostra
tantũ religio, sed tota ferme Eccla romana Ethnico spru fundata con:
stitutaq. cernar? Nam in ijsdem liris commemorar Principem omniũ
in Japonior imperio locum tenere supremũ religionis antistitem, q pene
pro numine colir, et vulgo sacrosanctus putar sic, ut phibeatur humi ve:
stigia ponere: latissimeq. imperat, et cum prophanis regibus sæpe certat.
Fundos et (q sunt velut Episcopi) tametsi eor nominatio, q dr, qbusdã
in locis penes regulos sit, confirmat tñ et creat ipse, q deinde magno
apud summos infimosq. in honore sunt sacerdotia conferunt, ieiunia
indicunt, carnis gustatus cum religiosis diebus ad idolor delubra, vul:
go peregrinantur, concedunt. Nascentes pterea Bontior (q Japonij
sunt monachi) sectæ, nullã autoritatẽ vel existimationẽ obtinent, ni:
si eas idem suo diplomate et testimonio comprobauerit. Hi porro Bon:
tij amplissima incolere dicunt nostror ritu monachor coenobia, celibẽ
vitam ducere, in phano medio aram excitare, in qua Amidæ signũ lig:
neũ, in rosa item lignea considet præclara ad aspectum, ingentes here
bibliotechas, cænationes ad cibũ vna sumendũ, æramenta seu tint in:
nabula, qbus ad precationes horarias excitant. Oespere pfectũ certũ
vnicuiq. argm ad meditandũ proponere, à media nocte ante arã tẽpli
alternantibus choris, quasi matutinas recitare pces è Xacæ libro nouis:
simo, prima luce vnã horã singulos meditando consumere, permagna
construere perystilia, et in ijs Fotoquiorũ (quo nõe Japonij qdã sancti
appellant) sacella: mento capiteq. esse raso: dies per annũ festos cele:
brare multos. Nihilominus tñ eosdem Bontios vita moribusq. esse tur:
pissimos, et omniũ mortaliũ auarissimos, oesq. nosse conficiendæ pecuniæ
vias, vendere populo multa chirographa, quor præsidio se tutos fore à
Dæmonibus vulgus existimat: mutuari et numos, quos in altera vita du:
plicato reddant fænore: dareq. cautionis caussa creditori syngraphas
quas secũ è vita discedens deferat ad inferos: Claro deniq. eos vt plurimũ
esse gre, eo quod Japonij proceres multiplici prole onerati, qbus filijs sa
tis amplũ patrimoniũ relinquere se posse diffidunt, hos postea ad Bon:
tior numerũ aggregant, christianos hosce diceres monachos, vel si mores
spectes Canonicos, et Romanæ Ecclæ prælatos, si lux Euangelij vel tenui:
ter eis, ante nostror hominũ ad ipsos aduentũ affulsisset: vel vllãs om:
nino ad illos chrianus, ex quo hæc audita imitarent, penetrasset: Sed
neq. animar cultus Japonijs deest, in quo tñ paulo magis, quã nos, sunt
superstitiosi. Nam augusto mense integrũ ipsi biduũ tribuere dicunt
colendis manibus mortuor. Sub imminentem noctem, in ædiũ foribus
lampadas multas accendere, vario genere picturæ et ornatũ: Inde vr:
bem nocte tota, partim religionis, partim spectandi cã perambulare:
magnã et populi vim, cum aduesperascit ex vrbe, aduentantibus suor
(vt ipsi vizt opinant) manibus obuiã prodire: vbi quendã ad locũ per:
uentũ est, quo loco eos sibi occurrere arbitrant, humanis primũ verbis
excipere: felix, dicentes, faustusq. sit vester aduentus, iã diu aspectus

Similitudo Romanæ et Japonicæ religionis.

vri

vestri fructu caruimus, considete parumper, ciboq. vos ex itineris fa-
defatigatione reficite. Tum oryzam, arborum fructus, aliaq. cibaria
apponere: ibiq. per horam moratos, quasi finem epulari expectent, eos
precibus in domos suas inuitare, dicereq. se iam precedere, vt domum in-
struant parentq. conuiuium. Vt biduum illud effluxit, funalibus ac-
censis plebem oppido egredi, lumina discedentibus præferente, (ne
scilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurrant.) inde in vrbem
reuersos, ædium tecta lapidationibus diligenter excutere, ne, q forte
ex manibus (a quibus nimirum aliquod sibi incommodum metuunt.) occul-
te remanserint. Interrogatos a nostris Iaponios, cur illis epulum
præbeant, respondisse, eos ad paradysum tendentes suum, q abest
leucarum decies millies millena millia, quod iter non minus, quam triennio
conficitur, recolligendarum virium caussa huc diuertere. In his autem omnibus
regnare Bontios, Iaponiorum sacrificulos, neminemq. esse re familiari, quam-
uis exigua, quin ad expiandos rite suorum manes Bontijs munus aliquod
afferat. Mitto iam breuitatis gratia, aquam lustralem, vascula vapora-
ria suffimenti cum prunis imposita, multas et magnas indulgentias,
quas Bontij populo in concionibus perseueranti et coenobia ipsorum di-
tanti proponunt: globulos precarios, quos permulti Iaponij, non solum
priuatos inter parietes, sed in publico totaq. vrbe fere semper manu per-
currunt, ab Amida Xacaq. diuitias, honores, prosperam valetudinem
sempiterna gaudia suppli postulantes. Quæ quidem vsq. adeo vera
sunt, vt et a nostri ordinis hominibus visa perscriptaq. sint: et pene ipsa
est nostri patris Petri Maffei, q litteras illas ex italico idiomate in la-
tinum conuertit, verba vsurparim. Atq. hæc altera mea fuit de so-
cietate Iesu totaq. Romana Eccla opinio, vel potius, vt confessarius
dicebat meus tentatio: quam vix multis diebus ex animo tandem meo ex-
clusi, omnem eiusmodi vim rationum dies noctesq. in mente mea irrumpen-
tium, precibus iaculatorijs vt vocant, ieiunijs et alijs corporis afflictio-
nibus constanter repellendo. Hac autem vix dum deuicta tentatione
ecce tibi repente alia, q vitam mihi vix reliquam faceret. Nam paulo
post accidit, vt in prandio nobis pro spirituali cibo prælegerer 18 cap.
3 Reg. vbi de Sacerdotibus Baal narrat, quod ad suum ipsi placandum
Deum cultris se et lanceolis incidentes sanguinem emiserint. Quo au-
dito (nondum scilicet theologus eram, neq. tota adhuc sacra biblia perlege-
ram) eqdem toto corpore exhorrui, omnemq. comedendi sensum et appetitum
amisi, nostrorum nimirum recordans flagellorum, quibus tanquam cultris et lan-
ceolis nostri in nostra ipsi terga sæuientes, non parum aliquando sanguinis
elicimus, atq. haud scio, an, vt Iaponij illi, Iesuitæ (quos iam ambu-
xas vocari dixi) mortem tandem vltro nobis inferimus, sanitatem
quidem certe eripimus. Verum isti, et istiusmodi sexcenti alij spiri-
tales scrupuli a me in societate excepti, vereor ne leuiores sint, quam
vt tibi homini grauissimo enumerentur, et ad cognoscendum proponantur:
quocirca reliquis omnibus omissis, duo tantum sancta, et catholica,
id est, Italica monstra et idola, quorum patrocinium societas nostra
peculiariter suscepit, et de quibus per decem iam annos laboro, ea
vt mihi catolica effecta, sancta quo facere possim, describere conabor
ex quo tuam de societate Iesu, et Romana Eccla sententiam in omnem æ-
ternitatem confirmari et corroborari senties.

Duo Suitarum monstra seu Idola.

Alter igitur horum idolorum vidi Romæ in phano D. Petri, quod idolum

vulgo

Vicarius Christi in phano Petri.

vulgo appellant vicariū Chri: Ego vero illud vel ipsū chrm, vel
qd maius et chro propterea existimaba, quod ois populus, q religionis
cā eo confluxerat, simul ac illud in sublimi solio positū manibus rubro:
rū hominū, seraphinor instar angelor, ne forte ad lapidem pedem suū
offenderet, afferri vidit, statim in genua procumberet, pectus suū tunde:
ret, multaq. id genus alia, q soli deo conueniunt faceret. Proh chre
sancte, animus tunc exclamabat meus, quousq. quaeso tibi ferendū vide:
bir, vt quantū ipse ~~te~~, in forma Dei existens, humiliaris te in terris,
tantū vicarius tuus, hō duntaxat super oēs sese efferat, et extollat
cælos? Vt cū nullū tū hic regnū habueris, imo regnū tuū nō esse
de hoc mūdo dixeris, nullaq. regia vsus maiestate fueris: Vicarius
tn tuus omniū iura possideat regnor, oēsq. reges teq. et Regem regū
humana diuinaq. vincat pompa et maiestate? Vt cum discipulus
tuus Petrus, q primus Papa fuisse dr, Corneliū Centurionem sibi
ad pedes ne iacere qdem, nedū eos osculari sit passus, sed statim illū
erexit: Surge, inquiens, et ego ipse hō sum: successor tn eius se hōem
oblitus, sicut Deus isthic aliqs sedeat, cuius ipsi hōes deosculenr pe:
des? Sed tn reuocaui in me statim, et reduxi ad nonnulla āi æqui:
tatem, hoc quasi mecum habito colloquio: Est certe, inqua, omnino
Pontifici Romano eiusmodi pompa, et maiestas necessaria, ad allicien:
dos in officioq. retinendos superbos Imperatores, Reges et Principes huius
mundi: ad perstringendos oculos vulgi, vt quod humilitas efficere a:
pud huiusmodi hōes nō possit, id saltem præstaret vanitas, vt cū pprio
sanctitatis et virtutis splendore, sicut chrs, Apli et alij Sancti Viri
dignitate tueri suā nō possit, eā fulgore saltem alieno defendat: ne
cum prisci Romani toti quondā mūdo dominarenr, si Pontificis Roma:
ni potestas nō ad cælos et et tartara vel purgatoriū in hunc vsum cō:
fictum extenderer, Papa minor illis aut saltem æqualis videretur: vt

Papa Romanus Iupiter.

quādmodū summus Romanor Deus Iupiter Opt. Max. quosdā fulmine
fingir ad inferos deturbasse: Sic Romanus Pontifex, suū terrificū heret
excommunicationis fulmen, quo oēs chrianor āias attonitas redderet, eas
q. contra ipsius potentiā vel hiscere audentes, vltra inferos et si fieri
possit deijceret: vt deniq. sicut idem illi rer dni amplissimū suū pur:
puraq. fulgentem magistratū habebant, ex quo alij principes erāt ciui
tatis, alij instar regū exteris imperabant nationibus: Sic Papa Romanus
non solū Episcopos tanquā principes haberet, sed Cardinales et purpureos
q. patres, q summis Regibus æquarenr, ex qbus solis, instinctu sprs S. Vi
carius christi eligeretur. Quasi vero vt Cathedra Petri vrbi Romæ
sic sprs S. alligari possit Cardinalibus fœtidissimis, certe ac turpissimis
libinū et ambitionū cloacis. Ipse enim suapte sponte tantū in quietis
seu modestis et humilitate præditis hōibus quiescere se velle dixit: inui:
tus aut et alligatus, vbicunq. Romana velit Eccla permanere cogir, quan:
quā hic semp mens mea reclamabat, quod nō tam ~~ac~~ arcte sprm S. sibi
et suæ alligarint Ecclæ, quin vigesies et septies, eius psentia destituti
viginti septem illa, q in tabulis Pontificū visunr excitarint schismata:
q certe perpetuū dicerent contra sprm S. testimoniū, oēmq. eius vim et
potest

lib. 3. de nat. deor.

Esa. 66.

potestatē redarguerent. Quid enim? erroris & dissensionis autor, nūmē
pt esse diuinum? Hoc loco cum vrgenr, nō discessisse tunc dicunt à Ro-
mana Eccla sprm S. sed errore atq. ambitione hominū, monstrosū Eccle
caput, modo biceps, modo triceps extitisse, ex his aut oībus, semp vnum
tantū verū & legitimū fuisse. O monstrosū sprm vrm S. monstrosaq.
Ecclam, q errore ac ambitione vra, toties totq. sibi capita afficta susti-
nere, per tot annos, circumferre, tot mortalibus ad errorē abominationē
& desperationē obtrudere cogar, nā ego istud monstrū, quod toties iam
duo, aliquando ēt tria simul capita habuit, facile septem simul monstrosa
vrā libidine ambitioneq. capita acquirere posse video. Sed de primo
isto monstro seu idolo satis.

Alterū aut idolū vidi Laureti, quod Itali vocant, la Madonna di
Loreto. Est aut imago picta, vt dr à S. Luca Euangelista, atq. eam
obcam mirabiliū operū effectrix pdicar. Non queo verbis asseq, quāta
sit idoli huius religio, quanta ipsius miraculor per totā Italiā fama.
Hoc vnū Italis est cunctis, siue repentino aliquo mortis periculo pculsis,
siue egritudine aliqua laborantibus, in ore, huic oēs in tali statu vo-
ta faciunt, munera promittunt, peregrinationēq. ad ipsius templū ~~pmittunt~~
pollicenr. Quod si accidat imminenti aliquos periculo morboue libera-
ri, ilico miraculū exclamant, promissa soluenda statuunt, Lauretanaq.
profectionē suscipiunt. Itaq. concurrir ex oībus Italiæ partibus Lau-
retū, quotidie dona innumera afferunr, tabellæ pictæ totā miraculor
seriē exprimentes in templo suspendunr. Commouebat me sane primo
aspectu tabellarū infinita multitudo, aliqdq. ibi regnare diuini suspi-
cabar. Verū vt propius accedens, eos inspexi, facile cognoui, stupentis
illa populi atq. sensu (quē fere solum ht) deos sibi sensibiles quæ-
rentis esse deliramenta. Nam hic quempiā pictū cernebā pen-
dentē in equuleo, votisq. Virgini Lauretanæ factis, oīa illa tormen-
ta ferentē fortiter: Illic aliū ex feroci corruentē equo, mortis tn
fatū euadere: hic quosdam egrotantes eiusdem inuocatione in
pristinā sanitatē restitui: Illic alios, eosq. nauigantes, simili voto
maritimā procellā tempestatemq. effugere. Quas tn ineptias ipse
quondā Romanor superstitionū diligens obseruator Cicer. explosis-
se vider, de natura tractans deorū deq. Diagora philosopho, Roma-
nor deos ridente, ita scribens: Cum Diagoras Samothraciā ve-
nisset, atq. ei qdam amicus: Tu qui deos putas humana negligere
nonne animaduertis, ex tot tabellis pictis, quā multi votis vim tem-
pestatis effugerint, in portumq. salui effugerint? Ita fit, inqt, Illi n-
nusquā picti sunt q naufragiū fecerunt in mariq. perierūt. Acu-
tū sane, ac philosopho hōe dignū responsū, quo satis aperte sigca-
uit, tales nō Iouis, nō Iunonis, nō Neptuni nō alior, qbus vota fece-
rant, deorū ope seruatos fuisse: cum plures alij, ijq. multo fortassis
his, q mortem euaserāt meliores, similibus factis votis, fluctibus tn
hausti perijssent: Sed cū oēs fere in periculo constituti ad aliquē
eiusmodi confugere solerent deorū, accideretq. sæpissime, vt caus-
sæ naturales vehementius incitatæ, mortemq. minitantes, in medio
deinde cursu, vel impeditæ, vel p sese attenuatæ repente salutis spē
afferant, sine vlla ratione effectū hunc fictis commenticijsq. dijs as-
cribi. Hoc idem nostris accidit Italis in colendo idolo Lauretano, ta-
bellisq. pictis ei offerendis. Quia cū tota ferme Italia huic vota fa-
ciat.

La Madonna di Loreto.

lib. 3. de nat. deor.

Esa. 66.

ciat, et necesse sit, quodammodo in tanta hominum multitudine aliquos saltem siue singulari ope diuina, siue viribus et naturæ voti sui compotes fieri, et aliqua interdum naturæ miracula existere, stolide hæc et stulte Virgini Lauretanæ attribuuntur: nisi negare forte velint, quod eodem modo, eademque de causa olim apud Ennenses et in Sicilia (ut idem Tull. testatur.) simulacrum Cereris multis sæpe prodigijs, ut verbis eius vtar, vim suam numenque declararit: et multis sæpe in difficillimis rebus præsens eius auxilium tulerit. Sed hæc vt dixi fere vulgus tantum vulgique similes sectantur. Nam docti eorum philosophi Medici nec non Theologi, dignitate aliqua Ecclesiastica non deliniti, non modo hæc Lauretana miracula, sed ipsam et fidem Romanam (quod facile cum Neapoli esse, vbi nonnihil illis ab inquisitione papali respirare licet, intellexerim.) tanquam ficta et falsa animo contemnunt: quin et aperte athei illi nomen christiani ridebant meum, quod Italico idiomate per hominem christianum stupidum et stolidum significare ac intelligere soleant. Idque propterea credo, quod nemo illis, nisi stupidus et stolidus ad chimeras papales credendas aptus et idoneus videatur.

Hæc mihi fere in mente veniebant, quæ tuo excitatus, et nescio quodo illuminatus sermone, dicenda putarem de societate Iesu, deque suis, quæ ipsa principio colit et venerantur idolis. Tum Paulus fortibus me intuens oculis. Non quæram, inquit, posthac amplius tantæ cæcitatis Iesuiticæ caussas, excusationes non recipiam: si in te tantum potuit veritatis lumen institutione Iesuitica deprauari, ac propemodum, nisi ipse, credo huc diuinitus venisse extingui, quid ego in obscuris et tenebrosis aliorum animis non fieri existimem? Quæ cum dixisset, finitæ signum nostræ recreationis dabatur, et vterque nostrum compresso vt fit sermone in suum se cubiculum recepit.

De bestialissima idololatria, quam in adoratione panis et vini renouat Societas Iesu diuino sub cognomento latitans sancta bestia, paradoxa sex

Conscripta per Christianum Franken Gardelebiensem.

Omnibus pijs et orthodoxis christianis, Christianus Franken pacem et salutem ex inimicis.

Mirabili prorsus iudicio ego factum diuino puto, fratres mei in christo venerandi et dilectissimi, quod adhuc crescens et tenera, quæ ætate viribusque confirmata, æternam omnibus adferre salutem debebat, christiana religio, in omnium statim vt gentium, ita superstitionum dominam Romanam vrbem delata, ibique ethnicis ritibus cæremonijs interpretationibus vestita, deprauataque, ad multas nationes per mille ac quingentos, eo amplius annos vera peruenire sinceraque non potuerit. Nam cum idolorum cultus adeo insitus et innatus sit Romanis, vt vel nostro tempore Pius V, Pont. Rom. qui ab illis pro sancto colitur Roma adhuc magis gentilizare, quam christianizare (vt verbis eius vtar) dicere coactus sæpe fuerit: Certe sapienti homini dubium non erit, quin et prisci Romani, et Romanorum similes, qui paulo ante non solem non lunam, non alia longe posita sydera, vt multæ nationes: sed præsentia Iouis, Martis et aliorum, qui nusquam sunt, deorum simulacra adorare, thure ac cereis

Pij Pontificis dictum.

cereis honorare eisq. sacrificare consueuerant: quin hi inquā et horū successores, audientes velle gentes chrm velle de pane dixisse: hoc corpus esse suū, et de vino, hunc sanguinē esse suū, statim illud pro cōsuetudine ad idololatricā præsentiā traxerint, et (quod peius est) ethricū ēt ex eo sacrificiū fecerint, sicq. vanū idolorū cultū in bestialissimā idololatriā commutarint. Cum nulla unquā gens fuerit nec tā fera et barbara, q̄ panē et vinū pro deo coleret et adoraret, nec tanta stulticia et insania, q̄ Deū suū, etiāsi posset, immolare quodāmodo mactare et in integrū deuorare vellet cum intestinis ēt, atq. ijs q̄ in his forte ab vltimo prandio cænaue residerent cibor̄ reliquijs. Et sane si usq. eo fornicationis suæ poculū in religionē chrianā effuderūt, vt ex sacra eucharistia, sacrificiū romanū fecisse, idq. Germaniæ Galliæ atq. alijs nationibus pro vera mystica incruenta chri immolatione obtrusisse demonstrer, quis iā nō sapiens solū, sed sanæ mentis hō dubitare poterit, quin ex eodem abominationis calice idololatriā illā suā, corporis et sanguinis chri præsentiā in orbem chrianū deriuarint? Imo ipse iam oib⁹ Italicis superstitionibus imbutus Caietanus Cardinalis hac de re dubitare cepit cum scriberet: Romanā chri in hoc sacramento p̄sentiā, ex verbis illis suis: hoc est corpus meū, hic est sanguis meus, nisi ad ea Romanæ interp̄tatio accedat Eccl̄æ, euidenter demonstrari nō posse: q̄ppe, q̄ iure optimo alium possint sensū admittere, nō secus ac, inq̄t, hæc Ap̄li verba: petra aūt erat chrs. Quem Cardinalem hanc vnam ob cām summus Iesuitar̄ in Romano collegio theologus Iacobus Paitz, tanquā incaute locutum frustra in suo de eucharistia tractatu repræhendit. Eq̄dem hanc esse eius, quā dixi, idololatriæ cām, præter suā illā aliquā ipsor̄ confessionem atq. eas, quas et in his paradoxis posui, et ipsi nunquā dissoluent, rōnes: duo me potissimū commouerūt, et ad hoc firmissime credendū impulerūt. Quor̄ alter̄ est, quod nostri Romani nō viuū solum et inuisibilē, panis nimirū viniq. speciebus contectū, sed mortuū ēt et visibilē p̄sentem sibi chrm fingunt. Etenim Romæ in phano Ioannis Lateranensis apud Basilicā principū Ap̄lorum Petri et Pauli duæ sunt, quas ipse sæpe adolescens religionis cā sum deosculatus, æneæ columnæ, plenæ vt aiūnt terra sancta chri sanguine tincta: multisq. alijs in locis, q̄dā adhuc eiusdē sanguinis guttæ pro reliquijs asseruant̄. Et tn̄ fatent̄ oēs, humanā chri vitā sine sanguine esse nullā, quare ēt nō potuisse totū à mortuis chrm resurgere, eandemq. nūro vitā per sanguinis effusionē amissā recipere, nisi eundem q̄o et totū in terrā effusū sanguinē recolligeret, fateant̄ necesse est: Cum p̄sertim chri corpus temperatissimū, superflui sanguinis habuerit nihil. Iam vero cū ipsi possidere se chri sanguinē profiteant̄, certe nō contenti viuo, mortuū ēt chrm præsentem sibi fingunt. Alterū aūt est, quod plurima, q̄ ad hanc rem confirmandā afferunt̄, miracula, ex diametro cum ipsor̄ doctrina seu theologia pugnent, facile vt appareat, vtrūq. ab illis idololatriæ caussa esse confictum. Ex his aūt miraculis, breuitatis grā, vnū vel alterū tantū in mediū producā. Ac primo q̄dem maximi ab illis fit, quod de confixis à Iudæis et sanguine manantibus hostijs vulgo narrar̄ et scribir̄: cū tn̄ oēs eor̄ theologi et doceant et necessario docere debeant, chrm iā immortalem, nihil amplius pati, mortē illi vltra nō dominari: quod certe falsū esset, si proprius ibi et suus fuisset sanguis effusus, nisi forte chrm fallacissimū facere præstigiatorē velint,

Panē et Vinū pro deo nulla gens coluit.

q vl

qui vel alienū ibi posuerit, vel nouū sanguinē creauerit, quē hōes ipsius esse atq. ab eius effusū corpore arbitrarenr. Deinde nō minoris illud faciunt miraculū, quod de Vdone Archiepiscopo Magdeburgensi serio narrār in eo, q speculū exemplor inscribir, libro. Ex huius eni visceribus et ore ante quā capite plecterer Virgo Maria sacras hostias desumsisse ac in calicem misisse dr. At oēs eōr sacri clamant doctores, chri corpus nequaquā more cibi cōis in nobis permanere, aut in nostrā sūbiā conuerti, sed corruptis à calore naturali speciebus, statim inde migrare. Quocirca nō potuit vlla ratione Maria filij sui corpus accipere, vbi nō manserat, ni suo fortassis more nugari dicereq. velint, nouo chrm miraculo in flagitiosissimo illo hōe tanquā in fœdissima aliqua cloaca corpus suū conseruare maluisse, quā in pijs et sanctis viris. Sed huic iā finē præfationi impono, obnixeq. vos oēs Viri orthodoxi rogatos volo, vt pauca hæc mea, et in itinere conscripta paradoxa vri splendore nōis nequaquā digna, æquo tn aīo suscipere velitis: id quod à vobis nullo petere modo auderem, si alicuius premij vel lucri cupiditate, et nō potius omniū vobiscū defendēdæ salutis desiderio speq. eius ab orbe chriano repellendæ bestiæ, q ad hanc de qua dixi, idololatriā tā studiose ipsū reducere conar, impulsus, illa vobis potissimū dedicassem. Valete in Dño plurimū Basileæ 5 oct. 1579.

Παράδοξον primum.

Quod Chrs ex cælo in terrā à Iesuitis retrahar, ibiq. symbolum Apostolicū refellere cogatur.

Adorandæ eucharistiæ, nullā aliā afferunt, nec adferre aduersarij nostri possūt caussā, nisi Romanā chri in ea diuq. permanentē præsentiam: cum aut vnus et idem sit, alio duntaxat modo in cælo, et in eucharistia existens chrs, merito, inquiunt, in hoc illū sacramento, vt et sacra scriptura et ratio et iubet ipsa tanquā Dm Deū nostrū adoramus. Sed multis ego, et in oēm æternitatem istiusmodi verittis hostes conuicturis rationibus demonstrabo, nō posse ibi esse Romano more corpus et sanguinē chri: nihilq. proinde illis adorandū pter panē et vinū relinqui. Nam ex cōi theologor philosophorūq. sententia omniū, cum verū vero nō repugnet, sed consonet potius faueatq.: hæ aut vt exitus declarabit ratiōes sint veræ, Euangelica q contrariū ondere videnr, testimonia, quo ab ipsis intelligunr modo, erunt falsa, ad velandā tn idololatriā accommodatissima, facile ab idololatris tot antè annis vt sonant arrepta fuisse constabit.

Eucharistia cur adoratur

Atq. in primis chrm ab illis retrahi ex cælo in terram arguo, ibiq. perpetuo manentem, et ventres ipsorū, nō mentes subeuntem symbolum cogi Apostolicū refellere. Quid ita? Quia collocari aiunt in sacra synaxi chrm, nō tn per creationē neq. grationē. (alioq nō eundem et antiquū illū suū, sed aliū semp et nouū comederent deum.) alicunde igr huc adueniat necesse est. Sed vnde quæso, nisi ex cælo? si aut ex cælo qdo ibi sedens ad dexterā manet Patris, indeq. venturus iudicare viuos et dr et mortuos? Non hoc, inquiunt, pacto chrs in eucharistia fit præsens quasi ex vno in aliū locū transferar, ex cælo in terrā deducar: sed per transsubstantiationē, seu conuersionē, totus sub vtraq. specie Dei filius statuitur. Ita fore semp, quando reipsa nō possunt fictis ac monstrosis nōibus nostras suspensas mentes tenent, stultissimeq. illudūt, vt quoniā eundē inh.

Christus quomodo in synaxi.

in hostia, q in cælo est Jesu here volunt, via aut oem, qua ad hanc
pducar perpetua veritte septa et interclusa vident, transsubiatione
saltem et conuersione, tanqua occultissimis, et q ab humano ingenio in:
uestigari no possint, cuniculis, illum eo perduci dicant. Quasi vero
cum ante consecratione ibi no fuerit, nec vllo ex loco venerit, neq. de
integro productus fuerit, ideoq. nullus accipiendi in speciebus Chrm
reliquus sit modus, nullu et fictu transubiationis nomen rem pos:
sit tanta efficere. Sed vt possit, Estne hic idem, q ad dextera Pris
sedet filius? Est plane, inquiunt, quoniam idem corpus, si no natu:
ralr at diuinitus, et sacramentalr in multis pt esse locis. Siqde hoc
tempore totu Chri corpus no in cælo tantu, sed in Italia in Hispania
in Germania, in Gallia et in multis alijs regionibus, atq. in his ipsis
sup plura adhuc altaria, et in istis, sub pluribus adhuc speciebus,
ac in his sub pluribus adhuc partibus, specieru reperitur. Hoc re:
sponso, q2 permultos ia annos triumphant, efficiam profecto vt post:
hac triumphare cessent.
Diuinitus et sacramentalr integru Chri corpus tam multis ijsq. disiunctissi:
mis est in locis? Cedo igr, quona vinculo, quaue vnione, ex corpore chri
existente Romæ et in cælo (vt innumera alia, vbi esse dr omitta loca.)
fiat idem et vnu? Nam ea corpora q aliud quippia inter se positum
hnt, no sunt coniuncta et continua, sed disiuncta et contigua, hacq. rone
no vnu, sed duo sunt vel plura corpora. Atqui inter species panis conti:
nentes Chri corpus Romæ, et ipsu Chrm in cælis existente immensu sane
spaciu, plurimaq. sunt corpora interposita. Vt igr in hisce ac oibus ali:
is locis Chri corpus sit sacramentalr, sacramentale qo inter Chrm et in
cælo empyreo sedente, et oes intermedios orbes celestes, et subiecta his
proxime elementa et altaria et hostias consecratas vnione constituatis
oportet. Quod certe portentu esse aliquod dicetis, cur igr et illud,
vnde hoc nascir, no videtis? Veru et hoc vra concedar stulticiæ, ve:
niat finitu Chri corpus in tam multa vel infinita, si essent, loca: audia:
mus saltem ex vobis quemadmodu inde discedat, et quona sese conferat
in cælu ne an ad aliu, q tu forte consecrar, panem? Fatemini namq. oes
no semp Chri corpus sub speciebus permanere, sed quoad hæ integræ
incorruptæq. perseuerant: destructis aut, siue a calore naturali, siue a ver:
mibus, siue ab aëre circufluente speciebus, statim inde Chrm qo discedere.
Sed quorsu et quo tandem modo? Desinit, clamatis in schoolis vris, desi:
nit ibi tunc esse ita, vt neq. in cælu, ex quo nunqua discessit, reuertar:
neq. ad aliud altare, quod tunc forte, vbi consecratio fieret, nullu es:
set, proficiscar: neq. vllo modo intereat et corrumpatur. O indigna, hoc
ratione pdito, doctrina, si vspia corpus esse aliquod desinat, illud tn
neq. discessu neq. interitu ibi desinere. Quid quæso magis contra coem
est ratione? Theologia aut etsi ea docet, q sunt supra ratione et ὑπερ:
φυσικά, no tn q contra et ἀντιφυσικά. Chrm aut no manere sub speciebus
corruptis, et tn inde no discedere et alio peruenire manifestissime roni
repugnat. Quid, quod hæc corporis et sanguinis dnici desitio, vnione
chri hypostatica dissipet atq. dissoluat? Verbu eni æternu cu immuta:
bile sit et infinitu, vbiq. et esse et permanere dr, manet igr sub spebus
et destructis. At ibi ante corruptione specieru, corpus et sanguis chri
hypostatice illi erant vnita: ia vero cu hæc ibi esse desierint, quodo sub
speciebus corruptis no facta est fitq. singulis diebus dissolutio naturæ
human.

humanæ, à diuina? vel si finita, et q̃ vbiq. esse nõ pt (vt vos fatemini) humana natura secũ defert eã, cui semp vnita manet diuinitatis portionem, quõdo diuinitas immobilis et immutabilis semp perseuerat?

Παράδοξον Secundum.

Quod transsubiatio totum paulatim mundum ad nihilum reducat, omniũq. tandem resurectionẽ mortuor tollat.

Sed ipsa nunc sola, si placet, transsubiatio prodeat, vt monstrosa huius chymeræ prodigiosaq. natura hactenus nõ satis perspecta, tandem iã aliquãdo cognoscar, totoq. ex orbe chriano explodar.

Transsubstantiatio, inquit, est conuersio panis et vini in corpus et sanguinem christi: et hoc qdem ita dicunt, vt nihil subiæ panis et vini remanere, sed tota vtriusq. rei materia formaq. interire velint. O immensa horũ, quæso, oẽs q sapitis, dementia theologorũ, cognoscite. Quoniã panis et vini, nõ formã solũ sed materiã etiã perire volunt, et totũ paulatim mundũ in nihilũ interire, et omniũ tandẽ tolli resurectionẽ mortuor fateam necesse est. Mundus eni, q parti tot antè annis nõ perijsset, partim nunc periret, partim consequentibus annis perituris esset, sublata, oibus hisce temporibus per infinitũ, panis viniq. in orbe chriano consecrati, numerũ, materia. Noua, inqt Thomas Aquinas corruptis speciebus à Deo creatur materia, q̃ in locũ prioris succedat tanquã ruinã reficiat. Nouũ igr etiã aliqua ex parte habemus et tandẽ totũ beneficio transubiationis habebimus mundũ. Et hoc saltẽ tempore cũ innumeræ sint in Romana Eccla consecratæ hostiæ, in qbus oibus vi consecrationis materia panis interijsse dr, falsũ relinquer celeberrimũ illud philosophorũ omniũ, etiã chrianor prologuiũ: Tantã iã esse in mundo materiã primã (vtpote ingenerabilem et incorruptibilem) quanta semp ab initio fuit. Resurectionẽ porro eadem de caussa tolli mortuor, qs nisi cæcus nõ videt? Materia eni prima, q̃ dr, omniũ est capax formar, cũ eadem materia, q̃ modo hanc vel illam ἐντελεχείαν sustentat humanã, mox cadaueris susceptura sit formã, tum vermiũ et elementor, sicq. deinceps, quascũq. alias appetiuerit, nactura sit formas variar præsertim (vt in cæmiterijs videre licet) herbar, nec nõ tritici et aliar plantar. Ex hac aut tritici, q̃ quondã hois fuerat materia, accidit, fieri hostias, in qbus deinde p transsubiationẽ, tota ad nihilũ materia reducir: nihil igr ille oẽsq. alij, qbus idẽ acciderit, retinebunt sui, quod in vniuersali corporũ instauratione recipere possint, cũ præsertim illud idem nũro, vt ipse Thomas Aquinas fater, quod ad nihilũ est redactũ, nõ possit à Deo restitui.

Παράδοξον tertium.

Quod falsa consecrationis verba, verum in Eucharistia chrm præsentem efficiant.

O, magnã, exclamant, diuinor vim, virtutemq. verbor, q̃ rite, perfecte prolata, tot simul efficere miracula queant. Nam, simul ac de pane dr: hoc ẽ corpus meũ, et de vino: hic est sanguis meus, tota statim panis viniq. subia deperdir, et cum nihil illius remaneat, nõ tñ adnihilar, totusq. sub vtraq. spe chrs, nullo ex loco adductus, nõ sdm humanã tantũ, sed diuinam ẽt, q̃ antea ibi et vbiq. erat naturã, demio tñ collocar. Merito sane tantopere hæc admirantes paucor quasi incantationi adscribunt verbor, q illa ipsa verba, ita intellecta contra suã et grammaticã et philosophiã et theologiã facere necdũ intelligunt. Contra grammaticã qdem, qz pronomen, hoc, statim atq. pro:

profer, alicuius rei præsentis est demonstratiuum: tunc aut cum eo qdem
pronunciato, nondum tn oia consequentia sunt prolata verba, no adesse
aiunt sed affuturum, chri corpus: rem igr absentem ibi et futuram demostrat
potius, quam præsentem, proindeq. no impropria modo et metaphorica (quod
oes negant) sed aliena et et contraria (quod ipsa rerum nominumq. natura
detestar) induit signcationem. Contra philosophia vero propterea qd
cum ois ca, si no tempore, at natura suum præcedat effectum, et consecratiois
illa verba, caussa sint, cur præsens sit in eucharistia chrs, et eatenus sint.
ca, quatenus verum signcantia chri corpus et sanguinem, hæc præsentia effici:
unt: necessario prius in se esse debent vera, vt verum signcando effectum
producant. Atqui no in principio, no in medio, sed primum eor in fine verbor
præsto esse dicunt corpus et sanguinem chri: in fine aut vt verba no sunt
ita neq. amplius signcare et vera esse possut: in oi igr et tempore et instati
(vt vocant) naturæ, quo verba hæc proferunr, prolataq. signcant, omnino sunt
falsa. Siqdem prius, saltem natura, hoc esse corpus hunc esse sanguinem
signcant et et demonstrant, quam corpus ibi sanguisq. adsint. Falsum aut
q esse pt caussa veri? Contra theologiam denique, q2 oes eor docet
theologi, verba consecrationis illud efficere, quod signcant et tn totum sub
vtraq. specie chrm esse dicunt. Atqui neq. solum corporis neq. sanguinis no:
men totum signcas chrm, diuinitatem vero eius ne signcare qdem potest. Verum
est, inquiunt, hor vi verbor integrum sub vtraq. specie no esse chrm: est tn
totus per concomitantiam. Quoniam chrs, cum viuus iam sit et immortalis
no pt sanguis eius esse sine corpore, neq. corpus sine sanguine, neq. hæc si:
ne aia et diuinitate. Sed miseri isti et superstitione cæcati theologi no:
dum vident, quod eadem ratione, no filius solum, sed Pater et et sprs S.
totaue trinitas incarnata comederetur. Nam vna eademq. essia diuina
nuro in oibus tribus inest personis diuinis, essentiam aut necessario comi:
tar ὑπόστασις et subsistentia, ita vt vbicumq. est essia diuina, ibi necessa:
rio oia tria sint supposita, tresue personæ diuinæ. Non pt igr p concomi:
tantiam totus Dei filius manducari, quin tota qo trinitas, per eandem con:
comitantiam comedatur, totaq. theologia chriana confundatur.

Παράδοξον quartum.

Quod Chrs seipsum in vltima cæna totum comedens non tn os et stomachum manducauerit suum.

Porro chrm aiunt no discipulis solum suis, sed sibi et, corpus suum mandu:
candum et sanguinem bibendum dedisse, no bibam a modo dicentem de hoc genimi:
ne vitis, nisi in regno Patris mei. Equidem iam mihi no stulti, vt semper:
no insani, vt sæpe: sed ne hoes qdem esse videnr, q Romanum in eucharistia
chrm esse dicunt. Nam q comedit quippiam, ore dentibus cæterisq. instru:
mentis a natura tributis illud comedit, et ex palato in stomachum demittit
fieriq. nullo modo pt, vt illud idem os, quo comedimus, simul a nobis comedatur:
idemq. stomachus, in quem cibus conijciendus est, cibi vicem gerat, vt contra:
rium asserere, et humana et diuina sit ratione euertere. Sicut enim Pater
æternus, no seipsum generare potuisse dr, sed distinctum a se filium: ita certe
nihil seipsum totum præsertim, comedere pt, sed aliqd a se distinctum, et se:
paratum. Non manducauit igr chrs in vltima cæna seipsum, sed panem
duntaxat: neq. sanguinem suum bibit, sed vinum tantum, vt et os retineret su:
um quo cibum illum comederet, et stomachum, quo escam illam potumq. ac:
ceptum contineret. Imo potuit, inquunt Iesuitæ, chrs visibilis seipsum inui:
sibilem panis sz et vini speciebus occultatum comedere. I fraudem perner:
sitatemq. Iesuitica quæso cognoscite. Quia duos fingere christos, quorum
alter altero vescatur, no audent, duos adferunt diuersos existendi modos chri,

vt cum

vt cum vnus & idem sit visibilis & inuisibilis chr̃s & visibilis seipsum visibilem neq. reipsa neq. modo vel nõe possit distincte manducare: visibilis tñ seipsũ inuisibilem, vt modo nõeq. ita reipsa distincte comedere posse videatur.

Παράδοξον quintum.

Quod totus in parua hostia inclusus chr̃s comprimat̃, membris õibus confundat̃, planeq. moriatur.

Parua, inquiunt, hostia est: atqui magnus & trigintatriũ amor chr̃s. Neq. n. minus corpus vllo modo circumplecti maius & õi ex parte continere potest: Vel si cum tota ibi sua est quantitate seu magnitudine chr̃s, qdo in tam parua hostia includit̃, & inclusus nõ comprimitur compressus aut nõ membris õibus confundit̃ planeq. emoritur? Non patitur, inquiunt, vim ibi vllam corpus chr̃i, eo quod nõ alior corporũ more in hoc sacramẽto extendat̃, sed instar substãtiæ immaterialis & indiuisibilis totũ sit in tota hostia totumq. in qualibet ẽt minima parte hostiæ. Hic ego ões eor̃ theologos & philosophos testans, proprio hoc vt ore refellant efficiam. Scripsunt enim illi & docent in scholis suis ões: quantitatis essentia esse habere partes extra partes, vel certe diuidi aut mensurari posse: nec potentia qdem efficipossit, diuina vt alicubi quantitas sine hac essia naturaue sua reperiatur, quandoqdem contradictionẽ involuit manifestã, rem quapiã sine essentia naturæ suæ. Iam vero eandem si retinet chr̃i corpus in sacramento quantitatẽ seu magnitudinem, qua in cælis hẽt ad dexteram sedens P̃ris, eandem quo habebit partiũ extensionem diuisionẽ & mensurationẽ. Si qdem corpus materiale ac diuisibile nullo modo fieri contra naturã suam immateriale & indiuisibile pt̃. Nodum hunc Gordiũ Iesuitæ cernentes, nõ illi qdem soluunt, sed obscuris suo modo verbis involuunt, vt eũ ex dissolutum nemo videre possit, alicubi tñ, tanquã in tenebris soluentis iacere videatur. Dicunt enim habere qdem chr̃m in eucharistia & tota sua quantitatẽ & partiũ extensionẽ ac diuisibilitatem, verũ nõ in ordine ad locum, & hãc esse causã cur tã paruus nobis videatur. O prestigias Iesuiticas ões quæso agnoscite. Rem hanc in summã adductam discrimen videntes, q̃ materiale & diuisibile chr̃i corpus, fingere immateriale & indiuisibile, vt certi non audent: immaterialem saltem & inuisibilem, seu potius nullũ esse locum fingunt, quo tanta illa chr̃i quantitas & magnitudo occulter & oculis nostris subtrahat̃. Sed qd dicent, cum ex illis quæsiero: si magnũ panem instar montis consecrarent, nũ ibi esset nec ne chr̃i corpus in ordine ad locũ? consecrari autẽ tantũ posse panem, multitudo demonstrat hostiarũ ia in Rõna ecclia consecratar̃, q̃ in vnũ si locũ conferrent̃ magnũ certe montem conficerent. Tũc sane contrariã, õesq. ipsor̃ prestigias manifestantem necessario admibebunt responsionẽ: chr̃i corpus nõ solum ibi esse in ordine ad locum, sed ẽt extra locũ, hanc. esse cam, cur in tam monstrosam magnitudinẽ excreuisse cernatur.

Παράδοξον Sextum.

Quod sacrificiũ Missæ sacrum ex eucharistia corpus & sanguinẽ chr̃i tollat.

Nondũ hisce, & huiuscemodi sexcentis alijs alio loco detegendis de corpore chr̃i nũquis contenti, mysticũ & incruentũ ẽt ex eo sacrificiũ esse mistituendũ contendunt, quod eãm ordinẽ Melchisedec patri æterno offerat, quod solũ efficacissimũ sit ad hunc placandũ, medium. Atq Melchisedec panẽ tantũ & vinũ protulisse, id est, vt ipsi interpretant̃ obtulisse legitur:

gnar

quare aut ipsor sacrificiu, in quo nequaqua pane et vinu sed solum chrm offerri dicunt, no est sdm ordine Melchisedec, aut certe in eo sdm ordine hunc panis duntaxat et vinu exploso chro offeruntur. O pugione plumbeu exclamabunt, q vel hoc solo retundir, quod ordo sacrificior in externa potissimu forma figuraq. specter, cum aut ibi panis viniq. species saltem remaneant, ordo qo sacrificij Melchisedec conseruar. O scutu luteu quod tam facile plumbeo pugione transfigir. Nam ordo, quocuq. tande is modo sumatur, semp res eas, quar est ordo concernit, no aut eas, quar no est ordo: sed panis et vini species, no pertinent ad rem huius sacrificij vt ipsi fatentur, neq. ad ea vllo modo referunr, sed ad pane tantu et vinu, quor sunt species. Quapropter no pt in solis panis ac vini speciebus huius ordo sacrificij spectari, quin in solo et pane ac vino, sine corpore et sanguine Christi ipsum sacrificiu statuatur.

De prædestinatione, mira paradoxa tria p chrianu Frank. Gardelebiense.

Doctissimo Senatui, Populoq. pijssimo Gardelebiensi chr. Fr. Gard. S. P. D.

Non ignoro Viri præstantissimi ac integerrimi, qua facile oppugnari expugnariq. falsum posse videatur, quamq. difficile veri aliqd inueniar, inuentumq. clare perfecteq. explicer: nihilominus tn perpaucis hisce meis et superioribus et paradoxis falsa tesuitar, doctrina oppugnantibus potius qua mea vlla in re opinione explicantibus, oes veritatis hostes in arena prouocare volui. Plura eni et maiora sum moliturus, debitasq. vobis dnis ac ciuibus meis carissimis (si modo potero) sum gratias relaturus, cu alicubi mihi in voluntario hoc meo exilio et philosophica peregrinatione cosistere placuerit. Valete. Basileæ 6. octobr. 1579.

Παράδοξον primum.

Quod Conciliu tridentinu ignorans Augustini de prædestinatione sententia, ignoranter et certissimu hunc sui Sprs sancti nuncium, anathematis fulmine percusserit.

Augustinus occultissimu pertractans diuinæ pdestinationis mysteriu multis in locis constituit, Deu opt. Max. antequa primi nostri parentes peccassent oes voluisse hoes saluare, ad hocq. oibus gram sufficientem dedisse: Veru post commissu peccatu, totam Adæ posteritatem factam esse quanda perditionis massa damnationi obnoxiam, ex qua si nullus plane hominu liberarer sine vlla id Dei culpa iniusticiaue fieret. Fecisse tn illu postea ex hac massa qdam vasa in honore, qdam aut in contumelia, hoc est, sola sua voluntate, sine vlla alior, præuisione operum quosda prædestinasse ad vitam, quosda aut reprobasse ad mortem, hocq. ppter peccatu duntaxat originale. Ex quo profecto deducir, ipseq. Aug. apertissime fater, Deu non solu peccata hominu permittere, sed etia eam, sine qua conuerti saluariq. no possint, denegare gram, vt infantibus baptismu, infidelibus fidem, chrianis perseuerantia. At vero Concilium Tridentinu, vel ignorans vel dissimulans hunc tanti sui pris errorem contrariu plane statuit, dum dicit: Deu, sua semel gra iustificatos, non deserere, nisi prius ab eis deseratur, sed sicut cepit opus bonu, ita illud perficere, operans velle et perficere. Quid ad hæc Augustinus? Si q mqt, necdum estis vocati, quos gra sua Deus pdestinauerit eligendos, accipiet.

pietis grām, qua velitis & sitis electi: & si q obeditis, si estis reijciendi, sub:
trahenr vobis obediendi vires, vt cessetis obedire. Quid quæso hoc est ali:
ud dicere, quā, q in iusticia chriana perseuerant, ideo perseuerare, quia
grām diuinā acceperūt, qua ad finem vsq. perseuerarent, quaq. nō possent
nō perseuerare? & q ab eadem excidunt, idcirco cadere, q2 suā illis
grām Deus ad perseuerandū necessariā dare noluit? Deserit igr ex Au:
gustini sentia Deus, à qbus ipse nō deserir, synodūq. Tridentinā menda:
cij coarguit, illeq. vicissim ab eadem erroris accusātur, imo eodem, quo ca:
pitales ipsius hostes appetunr, anathematis fulmine p summā ignorantiam
stulticiāq. prosternitur. Fulminat enī Concilium contra eos, q dicunt: pecca:
tū à primis parentibus origine contractū virtute baptismi nō vere re:
mitti, sed tantummodo non imputari, seu quodam quasi modo abradi, ita
vt peccator radices adhuc aīo infixæ maneant: constituitq. antiquum
hoc peccatū sacramento baptismi prorsus deleri atq. funditus euelli. Stare
hic pt August. q originali culpa non solū infantibus baptismū, infidelibus
fidem, sed baptizatis et, semelq. iustificatis denegari ait perseuerantiā?
Qui enī hoc illis peccatū virtute baptismi remissū esset & condonatum?
aut si plane condonatū, cur illud idem Deus respiciens, tam multos dese:
rit baptizatos? Hic oēs Romanæ Ecclæ doctores laborare hærere, si, qdnā
respondere debeant cogitarint: labi vero & cadere, si qcquā responderint
necesse est. Sed fortassis cū Augustinū hac de re errasse nō audeant con:
cedere, solis pdestinatis per baptismū condonari dicent originale peccatum.
Vtinā illud qdem, sed nō audebunt. Sciunt enī chrm iussisse oēs baptizari
idq. in remissionē peccator: velleq. oēs saluos facere, quod certe nollet, si
tam multos ob originalem culpam reprobasset.

Παράδοξον Secundum.

Quod Augustini & Iesuitar hunc sequentiū de pdestina:
tione opinio, iustum, ac proinde ipsū de mūdo tollat Deum.

Qui porro non dicam misericordem, sed aliqua ex parte iustum hunc
cogitare possumus Augustini Deū? Nunc ille Rex iustus esset (ex hu
mana enim, iusticiā Iesuitæ venanr diuinā) qui, si cuiuspiā parens
deliquisset, nō hunc solum, sed totā etiā eius progeniem, non condemna:
ret modo, sed ita condemnaret, vt ea poena solum parentē & perpaucos eius
posteros, persoluto perditissimū quendā, q id solus istis ac oībus alijs, &
possit & præstare velit, redemtionis precio liberaret, reliquā aut oēm in:
finitā multitudinē, oī repudiato pcio crudelissime necari iuberet? Quis
nō immanē hunc potius impiū ac sceleratissimū diceret tyrrannum? Et
tn hoc modo Aug. præclare se iusticiā putat diuinā defendere, dum Deū
fingit Adæ peccato offensū, & hunc ipsū & oēs q ab ipso per naturalē propa
gationem descenderent æternis supplicijs adiudicasse: ex qbus solū postea A
damū & paucos alios prædestinatos, pretio sanguinis filij sui, quod vel ad totū
redimendū mūdū erat satis, eriperet: cæteros aut oēs, quantumuis innocen
tes, nec precio nec pcibus liberandos censeret. O crudelem & plusquā cru
delissimū iniustissimūq. Augustini Deū, q tam leuē, imo nullā propriam
ob culpam, infinitos ethnicos Machumetanos, Iudæos, innumeros deniq. chria:
nos, & qdem tales, q, vt ipse Aug. testar, dilectionē hnt, qua chriane viuāt
& ita viuant, vt cum eor vita, q salui fiunt, nō sint comparandi, perpetuis ex:
cruciandos tormentis dæmoni tradit. Næ Augustus Cæsar multo mallet cru:
delissimi huius Dei, quā Herodis, q cum pueris innocentibus filiū qo suum
occidi iusserat, esse porcus, quam filius. Augustinus tn se defendens, nobis
ita

ita videri, inqt, qui originalis peccati magnitudinē ignoramus. Quis tandem nisi stultus hanc ignorat? maius hoc erat peccatū in illo, q̄ et sua sponte deliquerat, et nos inscios in idem delictum induxerat, quam in nobis, qui nihil propria voluntate peccaueramus, et tn̄ liberatus atq. saluatus est ille per fidem in semen mulieris, quid igr̄, quod minimū ac prope nihil est in nobis, maius, esse fingis, quā quod maximū in Adamo? Quid? Si latrone latrocinij absoluto, paruulos tn̄ filios eius iustissime condemnatos diceres, an qsquā te mortaliū ferret? an nō oēs iniquissimū te, monstrosissimūq. esse iudicem clamarent?

Παράδοξον tertium.

Quod omniū theologorū scholasticor̄ de p̄destinatione sententia Deū stultum et insanū faciat.

Olfecit, credo, hoc tota scholasticor̄ theologor̄ turba, q̄ Augustinū hac in re deserens, Deumq. summa iniusticia liberare volens, in summā coniecit stulticiā et insaniā. Scribunt enim acuti isti viri, præsertim vero hor̄ princeps Thom. Aquin. Deum ab æterno sola sua voluntate, sine vlla originalis et actualis peccati præuisione, certos sibi hōes, q̄bus beatitudinem suā coīcaret, mediaq. ad hanc cognoscendā necessaria suppeditaret elegisse: reliquos oēs merito et sapienter ab hoc fine exclusisse. Quemadmodū enī, inqt, angelicus ille doctor, ordo proportioq. vniuersi requirit, vt aliæ res supremū, aliæ infimū obtineant locū: et sapiens architectus, alios abstrudit lapides in profundū, alios collocat in editiori et conspicua dom⁹ parte: Sic rerū omniū sapientissimus moderator Deus, multa fieri mala permittit oēs à se reprobatos ad infimū et dæmonior̄ domiciliū deprimētia vt nonnulla inde eliciat bona, q̄ oēs suos p̄destinatos, ad supremas et cęlestes beator̄ sedes eleuent, atq. attollant. O mirā sapiam Dei, q̄ vt stolidus aliqs et stultus facere sic permittere dr̄ mala, eaq. infinita, vt inde perpauca eueniant bona, q̄ p̄stantissimū hōibus finem constituens, ob vilissimas tn̄ sæpeq. fictas mathematicas proportiones, maximā hominū partem hoc fine non priuat solū, sed ita priuat, vt quasi ipsi eū conseq potuerit cum certe Deus illū vt assequerent̄ noluerit in miseriā et protruderent̄ sempiternā. Vt si Romanus Pont. diceretur velle oēs suos Cardinales in sanctor̄ numerū referre, nō posse aut̄, vel nolle hoc facere, nisi prius ab ipso plenissimas acciperent indulgentiar̄ alas, sine q̄bus nemo recta in cælum fertur, sed necessario in purgatoriū delabitur. Ipse tn̄ postea, nō omnibus sed perpaucis tantū huiusmodi alas largirer̄, cæteros aut̄ oēs, q2 sine his, quas dare noluit, alis ad cælū peruolare nequiuerūt, sed in ignem purgatoriū deciderunt, in ipsū et ignē infernalem deturbaret, qs nō crudelissimā huius Papæ stulticiā, stultissimāq. crudelitatē detestaretur? At talem oēs Doctores scholastici Deū faciunt, docentes, Illum antecedēti id est, remissa quadā et imperfecta voluntate (tanquā puer vel stult⁹ sit) velle oēs, vt sacra scriptura docet, saluare: consequenti vero, hoc est, p̄fecta constanti et efficaci voluntate (quasi iā vir, vel sapiens sit factus) velle eos tantū saluos facere, q̄bus grām suā, aliasq. virtutes diuinas tanquam alas cælestes dare decreuerit, reliquis aut̄ oībus, q2 sine hac, quā dare noluit, grā, ad vitæ sanctimoniā peruenire, vel in eadem perseuerare nequiuerunt, sed necessario in q̄dam peccata inciderunt, implacabilr̄ irasci: eosq. quasi ipsi contra æternā eius electionem ac p̄destinationē à peccatis tandem abstinere, sicq. saluari potuissent, nō aut̄ voluissent, æternis et ignibus excruciare. Tene ô Paule Sancte sic sensisse existimē cum diceres: in magna aut̄ domo, nō solū sunt vasa aurea et argentea, sed lignea et fictilia, et q̄dam quidem in honorem, quædā aut̄ in contumeliam?

finis Tordæ 28 Iulij 1584.

Disputatio

Inter Faustum Socinum, et christianum Francken de honore christi, id est, Utrum Chrs, cum ipse perfectissima rone Deus, nō sit: religiosa tn adoratione colendus sit nec ne: habita 14 Martij An. 1584. In Aula christophori Paulicouij.

Francken.

Non pugnabo tecum Sacræ scripturæ testimonijs, q detorqueri possunt, atq. adeo ab oibus nunc et absurdissimis sectarijs detorquenr ad victoriā: Sed agam ratione, si placet.

Socinus.

Placet: q2 vera rō, nō est contraria theologiæ veræ: sed verū vero tam consentit et fauet, q̄ album albo aut pulchrū pulchro.

Francken

Itaq. sic argntor:

Quanta est distantia inter Creatorem et creaturā, tanta esse debet diffrā inter honorem q creatori exhiber, et q creaturæ tribuir.
Atq inter creatorem et creaturā, maxima est distantia, siue naturā aut essentiā spectes, siue dignitate et excellentiā.
Ergo et maxima esse debet diffrā inter honorem Dei et creaturæ.
At honor, q cpcipue deber Deo est religiosa adoratio
Ergo hæc nō est tribuenda creaturæ.
Ergo neq. chrō, quē tu purā esse creaturā fateris.

Socinus

Etsi summa est inter Deū et creaturā distantia: nō tn est necesse tantā esse diffrām inter honorē Dei et creaturæ. Nā pōt Deus, cui vult honorē suū coicare, chrō præsertim, q dignus est talj honore, qq. nō sine grauissimis caussis adorari iuber in sacris lrīs.

Francken.

Posse Deū alicui creaturæ honorē suū coicare, nemo fortasse dubitabit: sed an id qo velit facere, ego vehementer dubito, ppterea quod Deus sapienter oia velit atq. faciat: nihil aut est diuinæ sapientiæ magis contrariū, quā honorē soli Deo pprīū, coicare nō Deo. Quādmodū enim honor præmiū est virtutis: Et, summus honor, summæ datur virtuti: ita diuinus honor, diuinæ excellentiæ debetur. Ac proinde, is nō minus stulte puræ creaturæ datur, quā si summ ciuilis honor, hoi tribuatur, nulla virtute prædito. Nec cām tuam subl-

subleuat, quod sacræ hræ chrm adorari iubent. Nam & ego multa contra te afferre possũ sacra testimonia, gbus & sdus natura Deus adorari iubetur, & hunc honorem nulli creaturæ tribuendũ esse sẽgeat.

Socinus.

Ad illa oĩa testimonia, Ego possum respondere.

Francken.

Et Ego ad oĩes tuos locos, chri adoratione vrgentes probabilem potero responsione adferre. Quis igr nobis præbebit regulam, ad quã moderemur hanc diuersitatem?

Socinus.

Ipsa sacra scriptura recte intellecta nobis erit Regula.

Frgncken.

Regula debet esse recta & certa: Scriptura aũt, quatenus ab hoc vel illo hõe recte intellecta prõunciatur, nõ est certa & recta regula. quoniã dilatatur, coarctat, & pro varietate ingeniorũ in varios sensus distrahit.

Socinus.

De veritate meæ sententiæ, tam sum certus, quam certo scio me istũ pileũ manibus tenere.

Francken.

Tua ista certitudo, nõ pt mihi & alijs certa esse veritatis regula. Nam reperietur alius quispiã, q dicat sentiã tua contraria ex sacris hris sibi esse persuasissimã atq. certissimam. Cumq. in vtroq. eadem de re summa sit certitudo, recta & certa veritatis regula, nõ pt sibiipsi esse contraria, sed eodẽ semper se modo hr, gbusciq. tandem rebus dimetiendis applicetur.

Socinus.

Tam vera est mea hac de re certitudo, quã verũ est, Apostolum de chro dixisse: Adorent eũ oĩes Angeli eius.

Francken

Posset qspiã hunc locũ de ciuili adoratione interpretari, quali mũc apud chrianos Pontifex Rom. & Regina Angliæ colũtur.

Socinus

Non pt iste locus ad ciuilem adorationẽ trahi, eo quod illud a ppheta dictũ sit de Deo, q religiosa adoratione honorat. Cum aũt Apls illud ipsũ applicet chro, necessario inde sequitur, hunc et ita esse adorandũ.

Francken.

Quod de Deo dictũ est, id nõ recte eodem modo pt applicari hoi, nisi & ipse sit perfectissima ratione Deus. Tu aũt nõ concedis chrm esse talem Deum, quare, interpretatione q illa tuam rejicias oportet.

Soc.

Socinus

Non applicar̃ chr̃o illud, eodem prorsus modo, quo dictũ est de Deo. Etenim duplex est adoratio religiosa: Altera qdem, q̃ sine vllo medio dirigir̃ in Deũ: altera vero, q̃ per mediũ chr̃m defer̃ ad Deum. Illa adoratio est soli Deo propria, hæc vero conuenit Christo.

Francken.

Est ne vtraq. ista adoratio eiusdem speciei?

Socinus.

Est. quia adoratio chr̃i, est ipsius Dei, quippe q̃ in chr̃o non conq̃escat, sed per eũ transeat in Deum.

Francken.

Ista igr̃ adoratio, non solum eiusdem est speciei, sed ẽt vnus et idẽ nr̃o ãi motus, cuius mediũ sit chr̃s, terminus ad quẽ vt vocant. sit ipse Deus.

Socinus.

Sit sane. quid tum postea.

Francken.

Hoc sequer̃ tum postea, quod ipsius ẽt chr̃i imago sit adoranda. q2 vna ẽ eadem adoratio respicit in imaginem tanquã mediũ, in chr̃m vero, tanquã finem, quãdmodũ Thomas Aquinas docet, á quo tuũ tu commentũ es mutuatus.

Socinus.

Non valet tua consequentia. quoniã scriptura nõ iubet adorari imagines, imo etiã prohibet.

Francken

Imo valet consequentia. Nam sicut scriptura nõ iubet adorari imagines, ita nõ iubet adorari hõem, imo etiã prohibet.

Socinus.

Scriptura excipit chr̃m, quando eum participem facit adorationis.

Francken.

Vbi scriptura chr̃m facit participem adorationis, ibidem eũ sociũ facit creationis: hoc aũt tu vel per apostrophen reuocas ad Deum, vel analogica aliqua interpretatione vestis. Cur ergo mihi illud nõ liceat de religiosa adoratione soli Deo ꝓpria dictũ ἀναλογικῶς ad chr̃m per ciuilem adorationẽ deriuare? Sed omissis priuatis nostris interpretationibus, pergã tecum agere ratione.

Si chr̃s particeps est adorationis ergo et particeps est omnipotentiæ ac reliquar̃ ꝓprietatum Dei ~~Dei, qua omniũ ꝑtes et mentes cognoscat~~: Sed hoc est falsum.

Ergo et illud, vnde hoc oritur.

Socin.

Socinus.

Nego esse falsu, chrm participem esse in Ecclia omnipotētiæ.

Franken.

Oipotentia sive in Ecclia sive extra Ecclam est proprietas solius Dei: Sed chrs nō est ille Deus, Ergo neg. est ommpotens ergo neg. adorationis particeps.

Socinus

Absoluta oipotentia est proprietas Dei: chri aut oipotētia est in Ecclia tantum.

Franken

Ne gladiu in tenebris ventilemus gro qd voces oiptiam in Ecclia?

Socinus

Optiam in Ecclia voco data chrō potestem servadi oēs, q ipsi obediunt.

Franken.

Quæro rursum an ista potestas sit infinita, nec ne?

Socinus.

Est infinita in Ecclja: simplr aut finita, vtpote certis finibus inclusa cū tantūmodo ad ea extendat, q intra sut Ecclesiam.

Franken.

Si simplr est finita chri potestas, q nō ad oia extendat, Ergo et absoluta Dei potestas est finita. qm hæc et ad oia nō porrigit. Si idem Deus nō pt ægrotare, nō pt mori, nō pt seipsum abnegare nō pt mentiri, nō pt efficere, vt quod factu est, nō fuerit factu, nec quidquid alior, q implicant contradictionem.

Socinus.

Deus simplr est infinitus, et oiptens, quod oia possit, q nō sunt adversa: chrs aut nō solu illa nō pt, sed neg. ea, quæ minime pertinent ad Ecclam.

Franken

Hoc nihil aliud est dicere, quā maiorē esse Dei potestatē, q chri: Ego vero ex te scire cupio, an hæc chri potestas tanta sit in Ecclia, vt in suo saltem gre infinita et oipotens appellari mereatur?

Socinus.

Est omnino tanta chri potestas, qm prorsus singularis est, et diuina.

Franken.

Infinita hæc chri potentia in Ecclia, vim suā exercere nō pt, nisi ei par respondeat scia, qua vbiq. oia ad Ecclam ptinēlia videat. At finita chri subia, nō est capax scie infinite, Ergo neg. potentiæ: ergo neg. adorationis.

Socin

Socinus

Nego assumtionem. pt n. qualitas suum excedere subiectum. ut videre est in calore, q extra ipsum ignē diffundir in aere.

Franken

Calor ignis, q extra subiectum suum reperir, nequaquam ipsum excedit subiectum: sed est effectus ignis in alio quodam corpore productus. qd corpus tunc illius est caloris subiectum: Sicut et scia, q a pho instillatur indocto, nō egredir subiecto suo: sed est alia nūro scia p similē effecta. Ut aut ille idem calor, q igni inhaeret, nūquam latius patet nec patere pt, quam subia ignis: Ita scia q ipsi chro inest, nō pt maior esse suo subiecto: subiectum aut huius sciae est finitum Ergo et scia finita: Ergo nō oia scit et cognoscit in Ecclia chrs: Ergo neq. adorandus, q absentes nec videt, nec audit.

Socinus

Etiamsi scia seu cognitio chri esset finita, nō tn inde concludi posset, eum nō cognoscere oia q fiunt in Ecclia. Nam q cunq agunr in ecclia, sunt finita, ac proinde ab hoe sciri possunt, cui subia sit et scia finita.

Franken

Si finita est chri scia, certe ea nō alr pt esse finita, atq. subia eius. Sed subia chri est ita finita, ut vbiq. nō sit in Ecclia: Ergo nec scientia vel cognitio eius ad longe posita extendir. Quod si chrs etiam longissime a se absentia perspiciat, nō video, qdo haec habitare scientia possit in creatura. Recte naq. ratiocinanr contra Pontificios Euangelici: Sanctos inuocatos esse oipotentes et Deos, si ex caelis in terram usq. prospiciant, precesq. nostras audiant. Nec Pōtificij ista contemnere consequentia audent, sed solum modo negāt sanctos videre nos ipsos absentes, nostraq. inuocatione exaudire. Fingunt aut in verbo tanquam in speculo oia ipsis repraesentari, vel ab animabus in caelum migrantibus nostra vota ad eos deferri. Eodē mō qlibet rōne pditus homo de chro ratiocinar Eum oia, q vbiq. fiunt in Ecclia, videre nō posse, nisi ipse sit Deus, q vbiq. est p essentiam potentiam praesentiam.

Socinus.

Philosophica sunt ista, et chris ti doctrinae inimica.

Franken.

Atq initio disputationis huius dicebas, verum vero nō esse contrarium: qdo ergo nunc, vera mea rō aduersar chri doctrinae?

Socinus.

Nō est vera, sed philosophica tua ratiocinatio.

Franken.

Nullam Ego video in mea ratiocinatione fallaciam.

Socin

Socinus

Ondam tibi similitudine fallaciam tuam: Quandum potestas quae Regi tradit, non est aliqua vis in ipso tanquam subiecto (non enim Rex habet ipse tantas vires ut omnia per se possit efficere) sed est tale quoddam externum, ut omnia extra ipsum fiant quae iusserit: Ita et potestas et scientia Christi in Ecclesia suum potest egredi subiectum.

Franken.

Qui me sophistam esse ondere conaris, ipse ne sophisticam quidem, sed sensui communi repugnantem producis rationem. Quis enim unquam intelligens homo tibi dederit potestatem consistere in iubendo tantum aut imperando? Certe una voce omnes Docti affirmant, radicem et fontem eius, quod quis imperet, seu potestatem imperandi habeat, esse virtutem, aut excellens ingenium, ex quo veluti habitu talis actus proficiscatur.

Socinus.

Falsissimum est virtutem aut ingenium esse caussam datae potestatis. nam scriptura Ethnico etiam, et malo magistratui obedire iubet.

Franken.

Verissimum est quod dixi: tum quia rationi est consentaneum, potestatem esse quandam quasi habitum, unde actus iubendi eliciatur: tum quia testes habeo omnes fere eruditos, qui docent ingeniosos natura esse dominos: stupidos autem et stolidos, natura esse seruos. Quod si quando accidat, illos seruire, hos vero dominari, id non naturae adscribendum esse, sed iniquitati fortunae. Sic etiam quod malis dominis obediendum est, id non per se fieri credendum est, sed ex accidenti, nempe ut maius malum euiteretur.

Socinus.

Locutus sum ego non de naturali, sed ciuili potestate, quae in actum erumpit, non quia imperanti insit, sed quia extrinsecus accedat.

Franken.

Mirabilis tu philosophus, qui non vides, quamcumque potestatem significare quempiam aliquid posse, siue proprio marte, siue per alios efficere: et illud ipsum posse licet extrinsecus adueniat, tum postea, quam aduenerit, esse in eo, qui illud possit. Sed nolo diutius in refellenda hac potestate parum ad rem faciente laborare.

Socinus.

Imo maxime ad rem facit a me adducta exempli gratia ciuilis potestas: si quidem ex ea quidam gradus iaciuntur ad cognoscendam ineffabilem et diuinam Christi potestatem, propter quam solam adorari meretur.

Franken.

Maxima illa et diuina Christi potestas, quae te mouet ad diuidendam inter Deum et Christum adorationem, eadem triteitas impellit ad diuinam essentiam inter Deum et Christum et Spiritum S. partiendam: eademque paulo latius extensa trinitarios ita fascinat ut tres diuinas et aequales ὑποστάσεις

consti:

constituant. Quare sicut illi ob diuisã inter tres personas diuinã essentiã, tres ponere deos coguũ: hi vero ob diuisas ὑποστάσεις tres diuinas saltem personas fabricare compelluũ: Ita tu ob diuisã inter Deũ & chrũ diuinã adoratione, ex ipso qq chrũ similẽ facere Deum debebis. Et sane nullus vnquã in chriana religione doctus vir fuit, nec nunc prater te quisquã est, nec post hac vt arbitror futurus est, q dicat religiosã adorationẽ tribui posse ulli, quantumuis excellenti creaturæ. Socinus

Non diuido adorationẽ eã q soli Deo debeꝛ inter chrũ & Deum: sed dico: Deũ adorari tanquã autorẽ rerũ omniũ: chrũ aũt vt quoddam mediũ, per quod eiusmodi adoratio tendit in Deum.

Franeker.

Cum vna & eadem numo sit adoratio, q in chrũ tendit, & per hunc in Deũ, negari nõ pt hanc adorationẽ intellectu in duas diuisã partes quarũ altera respiciat in chrũ, altera vero in Deum.

Socinus.

Potiorẽ huius adorationis partem nõ diuido, sed soli Deo adscribo.

Francken.

Quando scriptura solũ Deũ adorari iubet, logr de tota adoratione, nõ de aliqua eius parte.

Socinus.

Scriptura logr de adoratione q exhiberi Deo, vt rerũ omniũ parenti & architecto. Francken.

Si Deũ adorari iubet scriptura vt rerũ omniũ parentem: ergo chrũ ed sit mediũ huius adorationis, erit qq mediũ creationis conseruationis & gubernationis mundi huius, silq; reuoluemur in trinitariorũ errorem.

Socinus.

Non est necessariũ, vt q mediũ est adorationis, sit & mediũ creationis.

Francken.

Probo esse necessariũ eãdem ex tuis verbis: Inter mediũ & finem debet esse analogia & proportio aliqua, aliogui nõ iusta ratione dicetur mediũ: atq finis adorationis vt paulo ante dixisti est Deus, quatenus autor est rerũ omniũ, id est, creationis mundi huius: Ergo chrũ eatenus est mediũ adorationis, quatenus mediũ est creationis.

Socinus

Quotquot ergo noui adorationis chri oppugnatores, oes tandẽ in atheismũ sunt prolapsi, quod & tibi accidet, nisi sententiã mutaueris.

Francken.

Quod tu malũ narras ex neglectu adorationis chri ortũ, idem trinitarij nobis obiciunt tanquã ex contentu diuinæ chri naturæ natum. Quorum si quã longissime abesse volumus ab atheismo, tunc quã proxime acce

ad trinitariorum superstitionem accedamus necesse est. Sed redeamus quaeso ad propositum. Christus non est socius creationis, Ergo neque est adorationis.

Socinus

Nego consequentiam. Quamuis enim Christus non sit creationis socius, est tamen diuinae potestatis socius, id quod sufficit ut sit diuinae et adorationis capax.

Francken.

Nec diuina ista potestas, est adoratione religiosa digna, nisi eam ad diuinam usque naturam extendamus, quemadmodum faciunt trinitarij existimantes indissolubili nexu colligatam esse diuinam potestatem cum essentia et adoratione diuina, verumque esse idololatram, qui adorationem a Deitate seiungit.

Socinus.

Decipiuntur isti, ratione subuertentes theologiam.

Francken.

Dissolue igitur, si potes, istorum rationes. Sic enim arguntur: Ti veri sunt idololatrae, qui seruiunt, id est, adorant seu inuocant eos, qui natura non sunt dij Gal. 4. At tua sententia, Christus non est natura Deus: Ergo qui ad eum proprie dirigis tuam inuocationem, es verus idololatra.

Deinde, qui conseruos suos, et qui sunt ex fratribus, religioso cultu adorant vel inuocant, ij ab ipso spiritu Sancto per Angelum reprehenduntur et damnantur Apoc. 19: At Christus si purus est homo, est conseruus et unus ex fratribus nostris, Ergo Christus non est adorandus vel inuocandus.

Praeterea, qui creaturam inuocat aut adorat cultu religioso, est in Deum blasphemus Deut. 4. 6. 10. 17. Matth. 4. At Christus tibi est pura creatura, Ergo qui eum adoras, in Deum es blasphemus.

Adhaec, Ex ipsa Dei persona loquens Jeremias cap. 13. maledictum pronunciat virum illum, qui fiduciam habet in homine, et statuit carnem brachium suum. Christus autem ut tua fert sententia, verus est, et nihil aliud, quam homo: qui autem religioso cultu quempiam hominem adorat aut inuocat, ille fiduciam suam in eo habet, quem ita inuocat et adorat: Quare, qui ad ipsum Christum adorationem tuam dirigis aut inuocationem, ex ipsius Dei ore maledictus es. Postremo, Dei gloria est adoratio religiosa quem Deus per Esaiam cap. 43. ait se alteri nolle dare: Ergo nec Christo dedit, si ipse non sit Deus.

Socinus.

Rationes istae ex sacris literis depromtae, nihil aliud concludunt, quam Christum non esse adorandum, ut verum omnium autorem, id quod iam toties a me est dictum.

Francken.

Quoties id a te est dictum, totidem idem a me est refutatum. Caeterum ad ultimam rationem, nullam adhuc audiui responsionem.

Socinus.

Illud Esaiae dictum: gloriam meam alteri non dabo, sic est interpretandum: Non sinam gloriam meam ab altero accipi et sibi arrogari contra voluntatem meam.

Francken.

Hoc est oppositum interpretari per oppositum, id est, actiuum non dabo, per

pas.

passiuũ nõ patiar accipi vel rapi contra meã voluntatem. Quodq; dem perinde est ac si qs contrariũ contrario explicans dicat, album est. id est nigrũ est. quo nihil dici absurdius pt.

Socinus.

Certũ est in sacris liris aliquando, dare positũ esse, pro accipere.

Francken.

Cm dare & accipere sunt correlatiua, pt vnũ pomi pro altero: vel cũ dare & contra voluntatem alterius accipere, id est, per vim rapere nõ se mutuo respiciant nõ pt alter substitui in locũ alterius.

Socinus.

Potest hoc ẽt modo illud Esaiæ dictũ interpretari: Gloriã meam alteri nõ dabo, id est, totã meã gloriã alteri non cedam: Chrõ autem data est pars tantũ huius gloriæ.

Francken.

Istud nõ est interpretari, sed torquere scripturã. Nã eodẽ mõ quis posset totas sacras liras in absurdissimos planeq; contrarios sensus trahere vt primũ illud præceptũ: Non habebis deos alienos præter me (vt hoc vnũ pro multis exempli grã ponam) te magistro sic interpretabimur: Non habebis deos alienos præter me, qui tolli honorẽ mi debitũ tribuas: habebis aũt alios deos qui mea partẽ gloriæ imperfectas. Sed hæc tibi fortasse nõ absurda videnr. Ad illud velim mihi plane respondeas, Cur Chrs particeps sit eiusdẽ gloriæ diuinæ, q nõ est particeps eiusdem essiæ diuinæ?

Socinus

Nõ ppter essentiã sortitus est Chrs tantũ honorẽ: sed ppter potestatem excellentem.

Francken.

Cum hæc potestas nõ pertingat ad excellentiã diuinã, quo modo meretur excellentissimũ honorem diuinum?

Socinus.

Chrõ nõ dar excellentissimus honos diuinus. Nõ em adorar vt naturæ totius parens & architectus.

Francken

Caussa igr cur Deus adorer est, quod sit rer omniũ parens: At hæc caussa Chrm nõ pt mediũ: Ergo Chrs neq; adorandus est vt mediator.

Socinus.

Chrs est saltem mediator redemtionis, id quod sufficit ad hoc, vt medium sit diuini honoris.

Francken

Redemtio posterior est creatione: mediũ aũt adorationis prius est termino seu fine adorationis. Doce me ergo malogia, inter medium redemtionis & adorationis.

Socinus.

Quod est posterius, pt esse mediũ prioris: quare mediũ redemtionis

pt et

potest etiam esse medium adorationis.

Francken.

Posterius, potest qdem esse medium prioris, nō tn̄ simplr̄, sed nobis tantum: atqui nobis prior est origo nostri, quā redemtio: Ergo et Deus prius adorandus est, vt rerū omniū autor fons et origo, quā chr̄s vt redemtionis mediator.

Socinus

Non est necessaria hac in re primitas temporis, cū Deo relinquar̄ prærogatiua dignitatis et excellentiæ.

Franken.

Hanc tu prærogatiuā putas esse adorationē Dei vt rer̄ omniū parentis: Sed qd magni tu Deo tribuis, q purū hōem, eiusdem participem facis adorationis, q̄ alio respectu dirigar̄ in Deū, alio in chr̄m, et qdem prius in hunc, quā in illum: cū tn̄ sensus cōis dicat: cui præcipuus deber̄ honos, eidem deberi qo primas partes honoris.

Socinus.

Non solum præcipuus honor, sed et̄ primæ partes huius honoris Deo dantur, quoniā adoratio chr̄i est ipsius Dei.

Francken.

Chr̄s adorar̄ vt mediator, Deus aut̄ vt rerū omniū autor: Sicut ergo chr̄s nō est omniū autor, ita chr̄i adorō nō pt esse ipsius Dei.

Socinus

Demonstrabo tibi similitudine quod dixi: qn̄dum liber iste protrusus per mediā mensā, nō dr̄ esse eōr quos in cursu pertransit: sed eius tantū ad quem peruenit: Ita chr̄i adoratio, cū nō pmaneat in ipso, sed vlterius pergat in Deū, dr̄ esse ipsius Dei.

Francken.

Crassissimā in re subtilissima adfers similitudinē. Liber enim cū sit res permanens, si per mediū aliquod transeat, nō cōicatur ipsi medio: adoratio aut̄ res est successiua, vt vocant, vtpote quidam animi motus: quare, necessario ab ipso medio participatur, nō secus ac motus caloris per mediū äerem in lignum, necessario ipsi qo äeri communicatur.

Iohannis Sommeri
de Iesu christo

1 Iesus Chr̃s est filius Dauidis secundum carnem; filius Dei declaratus post resurrectionem per missionem Spiritus Rom. 1.

2 Vt autem eum mittere posset, ideo prior ipse a Patre ad hoc sanctificatus & missus est vt esset Chr̃s & Dn̄s, ad quam dignitatem per mortem peruenit, & quam sanctificationē ipse fatetur se filium Dei sine blasphemia dici posse. Ioh. 10.

3 Et angeli verba idem ostendunt: hic erit magnus, & filius altissimi vocabit̃ Luc. 1. quæ verba etiã id explicant quod sequitur: ideo quod nascetur ex te, filius Dei &

4 fuisse filium Dei Seruatorem & Messiam in se a natiuitate statim nõ nego: hõibus vero nõ id fuisse antequam mitteretur affirmo. Nam ante id temp̃ nemo per illum seruatus est.

5 Hic homo Iesus in plenitudine temporũ ex virgine natus, Deus fuisse dr̃ a Ioanne, sed apud Patrem tantum, nõ apud homines, donec victa morte exaltatus accepit regnũ a Deo Patre, ac sprm̃ S. effudit in gentes.

6 Caussa appellationis huius misquã ponitur expresse in scriptura: q2 tn̄ post resurrectionẽ dr̃ primũ esse declaratus filius Dei, factus Dn̄s & chr̃s, accepisse nomen, super omne nomen: Ideo recte videmur illum ab impio accepto, & dignitate illius gubernationis, Deum appellare.

7 Si cui libeat conceptionem, sanctificationem, missionem & q̃ ipsa ad dignitatẽ eius spectant, huc adiungere, non repugno: saltem ita distinguamus tempora, vt ante mortem iuisse ad quærendũ regnũ, post resurrectionẽ accepisse illud, chrm̃ dicamus.

8 Hæc ratio, cur Deus dicatur, ab exemplis confirmari potest. Nam Moses, Cyrus, Magistratus, & alij, imo Diabolus ipse, vocantur dij, nõ ob aliud, nisi q̃d in subditos potestatẽ & impium exercent, quod a Deo acceperunt.

9 Si hæc ita sunt, quæratur, quod sit Mosis, Cyri, Regũ, atq; ita etiam Christi diuinitas. Si est autoritas, potestas, dignitas, imperiũ in subditos, distinguenda erit ab ea diuinitate, vel ab eo Deo, qui in Mose Cyro Regibus & chr̃o habitat sua plenitudine. Neq; n. Deus ipse erit impium & potestas illa.

10 Sin vero Christi & aliorũ diuinitas (quandoquidem scriptura potestatẽ illa minquã appellat diuinitatẽ) est ipse Pater faciens illos potentes, dominos & reges, dum in illis habitat, cũ illis est & concedamus eorum diuinitatem esse alteriã: aut præter scripturã, faciamus eam duplicem, alteram inhabitantem q̃ est Deus Pater, vt caussam alterius diuinitatis potestatis scil̃t, ob quam dij dicuntur, aut de altera hac diuinitate cũ scriptura taceamus.

11 Quanquã ad frangendã hostiũ pertinaciã, nihil simplicius est quam imperium & potestatem vrgere ex similitudine exemplorum, donec aliam caussam ipsi õnderint, cur illi dij vocentur.

12 Istud aũt nullo modo concedi potest, Vocem DEVS de Pr̃e & Filio eodem sensu dici, cũ in altero naturæ, in altero dignitatis datæ sit notatio.

13 Vnde sicut vnũ Deũ cũ scriptura credimus: ita nõ possumus concedere, illum vnũ Deũ esse Patrem & filium simul. Non enim, q̃ dissimillima sunt, eodẽ iugo copulari possunt: Sicut Deũ Israelis & Mosem simul comiunctos, nemo vnquã vnũ Deũ dixit. Caussa est, vt dixi, quia creator, & creatura non recte copulantur.

14

Non minus absurde faciunt, aduersarij, qui duos deos nobis impingunt. Nã 14
& illi ambiguo vocabulo, Deus, auditoribꝰ illudit, cũ ὁμωνύμῳ sit manifesta.
Quia tamen hanc loquendi cũ scriptura modestiã tergiuersationẽ appellãt 15
hostes, planis & apertis verbis, quod sentimus dicendum est.
Vnius itaq; nobis Deus est, Creator cæli & terræ, solus Sapiens & immortalis 16
Pater christi.
Creaturæ præterea, in quibus chrs primum locum tenet, etsi dicantur dij, sũt 17
tamen id nõ à se, sed à Deo constituti, ac officij, regni, imperij & dignitatis gra
hanc appellationem sorciti. Illo signficato vnicus est non plures: in hoc or-
dine sunt plurimi, distinctis tamen dignitatum & potestatum gradibus.

Quomodo Deus det hominibus dona

Cum Deus dr fidem, spem, patientiam, fortitudinem, potestatem & dare,
non aliquid sui vel ex se dat: Neq; enim istud sine diminutione ipsius fie-
ret: Et fides patientia & non sunt ipse Deus. Sed ideo id dicit scriptura
quia vocat quæ non sunt, vt sint, ac ita, vbi incredulitas, desperatio, timiditas
imbecillitas & contemtus fuerant, ibi fidem spem fortitudinem potestatem
& autoritatem suscitat. Indesunt illa: Induit me robore: armat manus meas
ad prælium. Sic, dat vitam Chrõ, non suam, illius enim creatura nõ è capax
neq; illa vlli dari potest: Sed facit, vt vbi mors fuerat, ibi vita se exerat.
Sic dat Sprm suũ fidelibus, nõ aliquid sui, aut substantiæ suæ infundens ~~he~~
~~minibus~~ illis: Sed potentia sua mouens animos illorum, veluti flatu aliquid mo
uetur (nam similitudo est) vt ex incredulis fiant creduli, ex hostibus filij Dei.
Hoc est quod Deus dr esse in fidelibus, manere, habitare & in illis. Hoc
est quod nos dicimus chrm induere, templa Dei esse, participes diuinæ naturæ
&. Quæ considerata ostendunt, quid sit chrm vnctum Spiritu Sancto & vir-
tute esse: non ex se Deum aut ex sua natura aliquid in Christum effudisse:
sed sua potentia hoc effecisse, vt quicquid filius ex Patris voluntate faceret
id plenum dignitate potentia & maiestate appareret. Sic aliquomodo intel
ligetur, quomodo Pater suæ diuinitatis plenitudine in christo habitet, in
illo sit, opera faciat &. Quod vero christus ipse in Patre est, id ad obe
dientiam tandem pertinet, quia non suam sed Patris voluntatem facit, ac
ea operatur quæ ipsi demonstrat Pater. Sic fideles in Deo, in christo esse
dicũntur, quod illius ductum & voluntatem alacriter sequantur, ac Deo
vocanti pareant.

De Discrimine Veteris et Noui Testamenti, Iacobi chij Palæologj.

Tractare volenti, quodnam fuerit discrimen Veteris et Noui testamenti, occurret inter initia illud, vt vox διαθήκη distinguatur. Nō. n. vnum ht̄ sig̃ratum. Deinde ad alia ordine pgressus fiat, quæ methodus reqrit. Sed hæc alias tractata sunt vberius, et nūc breuis petitur responsio.

testa duo. Testamenta duo fuisse Paulus sæpe commemorat: sed qd per testamenti vocem intelligere deberemus, Ipse non explicat. Quis tn̄ eius fuerit animi sensus, cui illa diceret, loci circumstantiæ declarant. Sicut etiam illa: hæc duo tesnta, vocenr̄ ne duo, qm̄ aliquando duo fuerint: an, qm̄ duo semp erant pmansura. Deinde, si duo testa fuerunt, Vetus et Nouū, adulescentior et senior fr̄, veteres et noui agricolæ habuerintne vterq. ppria bona, an alter in alterius bona fuerit admissus. Hæc, inquam, eo in loco, vbi Paulus duo esse testa dicit non aperit, alibi vider̄ apertis verbis sig̃care. Quare, verbis Pauli insistendum est.

Dicite, inqt, mihi, q sub lege (circūcisionis) esse vultis, legem (librum geneseos) non auditis? Scriptum est enim, Abrahamum duos filios habuisse, vnum ex ancilla (primogenitum sdm carnem) alterum ex libera (primogenitum sdm pmissionē sprs) quor̄ ancillę filius sdm carnem (viribus naturæ) natus est, filius autē liberæ ex promisso (viribus donatis à Deo) q̄ res, aliud qddam significat. Nam ea sunt duo testa, vnum à monte, Sina (vbi lege lata à Mose, firmata est circumcisio, cepta in p̄ribus) alterum à superiore Ierosolyma, illud seruit, hoc liberum est. Quod Paulus dicit seruitutem et libertatem, Petrus nominat, iugum insupportabile, et libertatem ab hoc iugo circumcisionis scilicet: Et Paulus illud iugum seruitutis, hoc libertatem appellat. Vt testm vnum sit, populus natus ad hoc, vt si circumcisionem non reciperet, ex libro populi Dei delerer̄. Testamentū aut̄ alter̄ sit, populus, cui hoc onus nō erat impositum, sed liberum ab hac lege, ob legē fidei inuentā in p̄ribus, sicut et Iudæi ob fidei legem, q̄ fuit in Prē Abrahamo inter populum Dei numerarer̄. Iter̄ Paulus: Futurū est (inqt Dns) vt faciam cum Israëlis Iudæq. domo (q̄ erant duo regna) Nouū T. non quale testm feci, cum eorum Maioribus (non Abrahamo, vnde fidei iusticia orta ē) cum eos manu præhensos ex Aegypto eduxi. Nam illi in meo tesnto nō manserūt, et ego eos neglexi, dicit Dns: (ob id et misi illos captiuos sæpe ad gentes alienas) Sed hoc est tesntm quod cum Israëlis domo faciam (non cum illis, quos neglexi, q̄ mortui sunt in captiuitate: sed cum illis, q eis succedent) post illud tempus, inqt Dns.

Gal. 4. 22

Act. 15. 10

Heb. 8. 9

Seruitus veteris Test. libertas noui.

Testm Vetus circisioni subditum

Dñs, indam leges meas in illorum mentes, inq. eor̃ aĩos eas inscribam, et Ego eis (cum mihi paruerint) Deus, et ipsi mĩ populus erunt. Dum nouũ dicit, prius antiquauit. Non leges Dei antiquant̃, sed leges Dei constabiliunt̃, indam, inqt, leges meas in corda eor̃, et noscent et mĩ parebunt. quas leges? Illas, quas dedi Patribus, cũ illos præhensos manu ex Aegypto eduxissem, quas nõ seruauerunt. Si igr̃ illud est testm̃ vetus, in quo nõ ꝑmanserunt illi, q ex Aegypto educti sunt, illud aut̃, quod illi nõ seruauerunt fuit lex circumcisionis, cuius grã Iudæi dicebant̃ filij esse Abrahami, et aliæ leges, q̃ eam sequebant̃, scriptæ à Mose decem tabulis, seqr̃, vt lex decem tabular̃ vocer̃ vetus, et lex cordium nouũ nominer̃ testm̃; non rõne rer̃, qm̃ eædem res sunt; sed rõne papyri, in qua papyro, aut carnea aut lignea erant scriptæ. V. et N. testm̃ 10 tabularũ et cordiũ lex

Vider̃ aut̃ locus iste referre illa Pauli; Cum gentes, ea, q̃ sunt legis, legem (Mosis scriptam tabulis, et sibi minime latam) nõ hntes faciunt, ipsi sibi sunt lex, ondentes opus legis scriptũ in cordib⁹ suis. hoc est, declarantes leges Dei, hẽre se scriptas in cordibus. Rom. 2. 14 26

Et si præputiatus, legis instituta conseruat, nimirum eius ꝓputiũ pro circumcisione (carnis, cum adsit circumcisio cordis) habebit̃ damnabitq. qm̃ natura ꝓputiatus, legem exeqr̃, te, q literas et circumcisionẽ hñs, contra legem facis. Hanc partẽ Paulus, testi dati Pribus illis neglectis, quod testm̃ non seruassent, et testi dati Maioribus nostris hntibus leges Dei in cordibus scriptas Paulus multis verbis tractat, 2 Cor. 3. Sunt igr̃ duo testa, duo populi, Vnus eius, q leges accepit scriptas, et non seruauit: Alter, q leges, quas minq̃ habuit in tabulis scriptas, seruauit. Easdem, inq̃ leges, quas hic seruauit, ille nõ seruauit, et quas hic habuit in corde scriptas, ille habuit in tabulis. Fieri tñ potuit, vt vnus homo habuerit easdem leges scriptas et in corde et in tabulis. Sed cum hæc scriberent̃, aut à Ieremia, aut à Paulo, collatio fiebat inter eos, q se leges Dei habuisse gloriabant̃, cum nihil legis seruarent et eos, q futuri esse dicebant̃ à Ieremia, præsentesq. erant Paulo, q scriptas habituri erant leges Dei in cordibus, dicebant̃, hoc est, q obseruaturi essent leges. Inscriptas enim in corde, Dei leges, hẽre, est leges Dei seruare. 2 Co. 3. 7 duo test. duo populi

Quod si ita est, libertas testi Noui, erit obseruatio legum diuinar̃ etiamsi leges nõ hẽrent scriptas, nec in tabulis extarent: Seruitus testi Veteris erit, ita de legibus scriptis gloriari, vt q̃ legis sunt ne digito qdem attingant cum tñ sctm carnem plus fieret q̃ iuberer̃, et alr̃, quam mandarer̃. Huc ꝑtinent oia chri dicta de extr Gal. 5. 1 libertas Noui T. Seruitus Veteris T.

Matt. 23. 16. 27. 25. 27. Marc. 21. 28 de externa sanctitate, cum interna Iudæor, ōia, essent impura: & de prefamilias, q duos filios habuit, qbus mandauit, vt vinea colerent, & eor vnus dixit, se velle colere, & non coluit: & alter, se nolle colere, & coluit. Et de filijs item duobus, quor adulescē- Luc. 15. 11. tior (nouū testm) prodegerat ōia sua, palam male viuendo, q tandem remedio legis vsus, quod erat resipiscentia, reuersus ad prm, opus legis suo cordi inscriptum digito Dei fuisse ōndit. filij duz dcm Testa.

Duo testa duor populor collatio Quæ ōia inter se comparata monent, duo testa, nō esse prmis- sione bonor, sed duorū populor collationem, q sub tutela Dei ser- uabant, quor vnus cum esset repudiandus vt alter adoptaret, cā ad- fert, & quam ob cām, & ille ejiceret, & hic reciperet obedientia scte bonum & inobedientiæ malum. Caussa repudiati vnius & adoptati alterius testi.

Quare, q T. N. in hac signtione coniungere tentat testo Ve- teri, sibi ipsi imponit, ambiguitate vocis deceptus. Cum n ibi scribat, Hebr. 8. 9. de Veteri Testo: quos ego neglexi, hoc est qbus Ego esse Pr nolui: & de Nouo: Ipsi mihi erunt populus. Coniungere velle Nouū testm veteri, in hac signtione pseuerantis est fidelem cum infide- li copulare, quod Paulus fieri non posse dicit. His igr, q perie- 2 Cor. 6. 14 runt ex Vetere Testo, successit Nouū Testm, hoc est, populus li- ber à circūcisione, nulla legis lata à Deo commendatione clar. Salus vtriusq testi eadem Sed non ppter eos, q perierunt ex Vetere testo, aliam conditionē debemus existimare illorum fuisse, q saluati sunt ex testo vete- re, quam illor q conciliati sunt Deo ex Nouo. Sicut n, si qui perierunt ex nouo Testo, illor iactura, fidem Dei non rupit, sed illustriorem reddidit: ita si q ex vetere Testo neglecti sut, à Deo, ppter inobedientia illor mors auferre nō pt vitā, possessū ab alijs veteris testi hoibus, q obsecuti Deo fuisse legimr. Quare Testi vox nō ad sīgulos hoēs sed ad eccliē populū referēdū. sicut vox: Nouum Testm, non singulos quosq eor, quos ea vox complectit signat, cū multos eor, & legamus, & experiamur, nullum vestigiū legis diuinæ scriptæ in cordibus suis, in cordibus suis reli- quisse: ita ēt vox: testm Vetus, neglectum à Deo cum legitur, non ad seruatos Prēs Veteris Testi, & alios, q Deo fuerint obse- quentes, referenda est: Sed ad illos, qui, cum essent plantati, vt essent vinæ, fuere labruscæ.

His rebus explicatis, & palmitibus nō ferentibus fructus, à Vete- re & Nouo testis sublatis, & in ignem proiectis, & percepto, duo testa duos esse populos, paruis signis relictis, diuisos, quod v- nis necesse haberet præputium post octauū diem præcidere, vt intra populi Dei collecti ex primi Abrahami gente, metas, reti- neret: Alter, q nulla huius modi seruitute esset obnoxius, satis haberet, ex illis fuisse prognatum, q primi iustitia Dei, imputa-

tem p

tam per fidem sibi conciliassent Ratio exigit vt q̄rar̄, an isti duo populi, duo populi esse perseueraturi essent. Quæ plane q̄stio facile toller̄, si ex alijs locis sententiæ, ad p̄sentē locum Pauli declarandū adducam̄. Christus ait: Alias oues (testm̄ scl̄t nouū) habeo, q̄ non sunt ex hoc ouili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet vnum ouile (vnus populus) et vnus pastor (vnum regnum et vnus Rex sup̄ V. et N. testm̄) Hic locus satis est, ad declarandū, hæc duo testa esse duo, nō rōne Dei, nō rōne chr̄i, nō rōne regni, q̄m ex vtrisq̄ populis et ouibus, fieri dicum̄ vnū ouile, et vna sponsa Eccl̄a: Sed rōne signor̄, nō in oībus, sed in masculis, sed his, q̄ octauū diem excesserunt. Quæstio em̄ illor̄ tempor̄, ad hoc tendebat:

Discrimen duor̄ popul perpetuum

Joa. 10.16

An p̄putiati admitti deberent intra cætum

saluandor̄, ex fide sola, nulla recepta circumcisione, à masculis tantum, q̄ octauū diem attigerant, et alijs, superioris ætatis, q̄d nusq̄ antea fuerat in opinione Eccl̄æ: An vero vt

Act. 15.1.

vna cum fide, q̄ sola seruare credentes

dicebar̄, recipi deberet circumcisio, q̄ insereret stipiti saluandor̄ omne præputiator̄ genus. Quare, sicut signū hoc, discriminabat inter hos duos Noui et Veteris testi populos: Ita circūcisione ab vtroq̄ populo, aut recepta aut reiecta, quod nunq̄ factum fuisset Ap̄lis autoribus, factum fuisset, vt in testis nullum remaneret discrimen, nec fuisset, quod nouū, aut quod Vetus testm̄ dicerer̄. Oīa igr̄, q̄ erant in Nouo testo et vetere, faciebant vt nō duo, sed vnū vtrumq̄ essent testm̄. Circumcisio recepta ab vno populo, et neglecta ab alio, in masculis solis, ab octauo die et vltra sola faciebat, vt nō vnū, sed duo essent testā, nō vnus, sed duo populi, non vnum, sed duo regna.

Signa duorū populor̄ circisio et p̄putium

Sed hoc exteriore signo, circumcisionis et præputij, neglecto, et aliquantū ad partem relicto, cum in reliquis oībus, nulla diffrā remaneat, q̄ separare possit vnū ab altero, testm̄, populū, regnum, ouile, cætum: quærendum restat, Cum et ille circumcisionis, et iste præputij populus, filius Dei sit dictus, etiam impius et impurus, et ob id vterq̄ hæres constitutus, cum ad intromissiones in hæreditatē promissā venir̄, in qua reijciunr̄ putres à sanis piscibus, et soli sani et salubres pisces, in verriculum seruanr̄, q̄d erit dicendum? Nouū ne testm̄, q̄ opere ondit, se leges Dei scriptas habuisse in corde, in illa bona admitter̄, q̄ olim aut nullius erant, nec iure, nec possessione, aut à vetere testo possidebant̄, ab alijs, q̄dem possessione et iure, ab alijs aut iure tantū: An vetus testm̄, q̄ cor carneum habuit, et non lapideū, vetus hoc alter̄ testm̄ nouum expectauit, vt

Noui T. bona ex vetere.

Matt. 13.47.

in

in bona, seu vitam æternam Nouo testo pmissam, introducerer, aut nulla bona cælestia, erat possessurum illud vt nullum esset futur discrimē inter perditos et seruatos, inter bonos et malos ex domo Israëlitica? Ita vt nulla bona cælestia, boni viri, veteris testi expectare debuissent, nō propria, q̄ nulla essent, nō noui tesnti, q̄ erant aliena. Hæ q̄stiones, q̄ innumerosiores formas ꝓponi possent, et exorium ex illo, quem scripsimus loco, Pauli, facile soluuntur ex alijs sacræ scripturæ locis:

bona promissa ex v. testo in Noua communicata oīa

Matt. 8. 11. Recumbent, inqt Iesus chrs (nouum testm) multi
cum Abrahamo Isaaco et Iacobo: filij aut regni
(fructus regni non producentes) proijcientur in tenebras exter.
Auferer a vobis regnum Dei, et dabir genti
facienti fructus eius.

Quod si Nouo testo vita æterna pmittir, et illam nouum testm possessurum est cum Abrahamo Isaaco et Iacobo, necesse est vt Abrahamus Isaacus Iacobus, vitam æternam possederint, ante nouum testm. Et:

Vetus Testm possedit vitam æternam ante Nouum.

Rom. 15. 27. Si gentes illor (Iudæor sanctor, pauper
Ierosolymitanor) spralia, participarunt

debent vicissim gentes (nouum testm) illis sua temporalia donare. Igr Nouum testm, in quod Deus inscribere debebat suas leges factum populus Dei in bona Veteris legis spralia immissum est, nō aut vetus testm, in bona testi noui est introductum. Et:

Ro. 11. 17. Si ramorum quidam auulsi sunt, et tu
oleaster, in truncum, vnde disiecti sunt illi

insitus es, et particeps factus radicis (Abrahamicor bonor) ac pinguedinis oleæ, noli contra ramos gloriari. Si tu ex naturali amputatus oleastro, insitus es contra naturam in bonam oliuam, quāto magis illi, sdm naturam, in propriam inserem oleam? Si eorum (q contradixerunt Euangelio ex vetere testo) reiectio, mūdi (noui testi) est reconciliatio, qd erit (illor, si relicta incredulitate recipiem in gram) cooptatio, nisi vita ex mortuis? Quod si primitiæ (Patres iusti Veteris testi) sacræ sunt, Ergo et massa (q reiecta ē ꝓpter incredulitatē) et si sacra radix (in quam est nouum testm insitum) ergo et rami (auulsi ex vetere testo in quor locum insitum est Nouum testm.) Sanctitas igr manat ex Vetere testo, q erat in Abrahamo, et sanctis alijs, posteris Abrahamicis, abs qua postremis temporibus, reiecti sunt multi posteri Abrahamici, et manans copiose sanctitas perfudit, et imbuit nouum testm. Igr, si nihil narrar habuisse aliud testm nouum, ꝓter id, quod exsuxit ex radice sancta bona et pingui, seqr, vt et radix et rami radicis possederint oīa illa bona ex se, sine nouo testo, et ante aduentum Noui testi, illud postea accepisse.

Discrimen duor popul perpetuum

Ioa. 10. 16

Act. 15. 1.

Signa duorum populor circisit et ꝓputium

v. 15.

Noui T. bona ex vetere

Matt. 13. 47.

se propter auulsos à radice ramos, quod radix, & naturales rami mul-
to ante possederant. Et:

Qui sunt Israëlitæ, quor̄ est adoptio & gl̄a
& testa & legislatio & cultus & p̄missiones. Ro. 3. 4

gloria, & ius Iudæorum. Pertinet aut̄ gloria ad recte facta, adoptio ad ius illud, quod erat
apud Iudæos vt ex gentibus si masculi oēs ab octauo die & vltra re-
cepissent circumcisionē, tota illa familia cum feminis oībus & alijs
infantibus infra octauū diem, numerabar̄, inter filios Dei, & hæredes
futuror̄ bonor̄. Quod si auulsione facta ramor̄ inutiliū, adhuc hi
rami auulsi, multū præstant gentilibus oībus, & maius est, Iudæum ēē.
quā gentilem, præstabit ēt gentilem adoptatū transisse in genus Ro. 3. 1.
Abrahamicū, quā nō adoptatū, nō numerari, inter radicis ramos:
quod si (p̄terea) p̄stat, gentilem esse, & ramū radicis fieri aduentici-
um, quā Iudæū esse, & à radice propria naturalē ramū, p̄pter in-
credulitatē truncari, seqr̄, vt aliqd inueniar̄ in radice, quo imbibito
& gentilis insitus, superat gentilē non insitū, & gentilis insitus
præstat ramis naturalibus reiectis, & ramus naturalis reiectus
præcellit dignitte, oēs oleastros. Recipit igr̄ nouū testm̄ à vetere
nō aut̄ vetus recipit à nouo, omnia. Et:

Vt Pater esset (Abrahamus) omniū creden- Ro. 4. 11
tium, siue p̄putiator̄ (vt eis q̄o iusticia impu-
tarer̄) siue circumcisorum. Quod si patres dicunt̄, nō q̄ à filijs Abraha Pater V. & N. testi
accipiunt, essent n. filij, nō p̄res, sed q̄ sua bona cōicant filijs, the-
saurizantq̄ posteritati, seqr̄, vt Abrahamus fuerit Pater, tam Ve-
teris, quā noui testi, & bona, q̄ prius possidebat vetus testm̄, adue-
niente, fuerint cōicata nouo testo. Et:

Mementote vos, aliquando carne gentes (q̄ p̄pu- Eph. 2. 11.
tiū vocamini, ab ea, q̄ circumcisio dr̄ in corpore
manufacta) vos inq̄n in illo tempore fuisse sine chr̄o
(aliquo seu seruatore) ab Israëlitica repub. alienos, fœderibus
promissionis carentes. Quod si illi postea credentes facti sunt
ciues sanctor̄, hoc est, reipub. Israëlis (sancti n. Paulo, cū collatio
fit cum alijs gentibus, iudæi sunt) ciues, seqr̄, nō vetus testm̄ per
nouū, sed nouū per Vetus habuisse, vt ciuitatis Dei ius possideret.

Et: Nunc patefactum est Sanctis eius Aplis Eph. 3. 5.
ac Vatibus, diuina inspiratione, velt gentes
(nouū testm̄) esse cohæredes, & eiusdem corporis & particeps di-
uini promissi per chr̄m. Cohæredes sunt facti præputiati, cum cir-
cumcisis, inqt, q̄m in idem corpus, in quo Iudæi erant, computati sūt
præputiati, nō quod Iudæi in præputiator̄ corpus transituri es-
sent, q̄m salus ex Iudæis ad gentes, nō à gentibus ad Iudæos p̄uenit.

Et: Malos male multabit, & vineam suam Matt. 21. 41.
elocabit alijs agricolis.

Noui

V. ET N. TESTAMENTI.

Noui aut agricolæ sunt testm nouum. Igr testm nouum in eam vineam introductum est, vnde eiectum est, et antiquatum vetus, et vbi Vetus pmanere potuisset, si hæredem nō occidisset, et vbi hi permanserunt, q hæredis aduentum præstolabant et desiderabant præsentiam. Qui qdem in ppria bona remanserunt, cum N. T. in aliena bona et alienam vineam fuerit admissum. Ex his igr et aliquam multis alijs et sententijs et similitudinibus propositis à nostris Sacris scriptoribus, concluditur

Nouum testm nihil in se habuisse, quod aut, à maioribus suis ad se manauerit, aut, quod in se fuerit, antequam fuisset Deo reconciliatum, non Deum verum, non leges Dei veri, non rempub. Dei veri, non iura ciuitatis Dei non bona, non hæreditatem aut cælestem aut terrenam olim populo Dei promissam, Receptum aut in gram cum Deo, non aliqua bona propria recepisse, q à nullo prius possiderent, et ad quorum participationē, post ipsum nouum testm, vetus fuerit testm introductum, sed ad illum succum, et pinguedinē, quam radix cum suis ramis, Deo viuentibus possidebat: ad illud corpus, quod prius extabat, Iudæor ad illam vineam, quam iusti et sancti Iudæor colebant, ad illud regnum, in quo Patres Iudæor accumbebant, ad illa bona spiritualia, quæ Iudæor erant propria, ad hæc, inquam, oia, in qbus solis vita fine carēs, perpetua erat, q veteris testamenti erant, Nouum testm receptum in gram cum Deo post mortem Iesu Christi receptum est, vt his oibꝰ vt vetus ita nouum testm perfrueretur.

Ex hac declaratione, totum illud προλεγόμενον de διαθήκη ruit. Diuersa enī sigcat vox διαθήκη, et vbi duo dicunt esse testamenta, duo populi sigcant, vbi plura testa fuisse narrant, diuersæ sunt policitationes rer, ad statum reipub. ex duobus populis et testamentis constitutæ, pertinentium: Vbi de vno testo disputar vnius hæreditatis filior Dei, quam spe, aio habemus conceptam, et nondum possidemus, nec possidere possumus, nisi cum Cpsentem viderimus, sit sigcatio. Circumstantiæ aut locor, vbi eæ voces reperiunt, detegere possunt vocis significationem. Quod scribitur:

Testa duo, duo populi

Testa multa policit. diuer. §. 414.

Testm vnius hæreditas

τῆς καινῆς διαθήκης

Non, illud, ita respicit quod scribir τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, vt velit dicere, hic et ibi διαθήκην idem sonare. Solet n. Paulus ex ambiguo argm ducere. Ibi n. διαθήκη, βασιλείαν, λάον περιούσιον, λάον περιποιήσεως sigcat. Nam illud ibi est testm, quod p condonationē criminum, interueniente morte sequestris, exaltatum est apud Deum, quod aliud nihil fuit, quam populus, quem Iesus chrs acquisiuit sanguine suo: In Mose aut testm, est firmitas pacti quod paciscebant inter se partes duæ, interueniente Sequestro, quod mact.

Matt. 26. 28.

Exod. 24. 8.

Sanguis Noui testi et Sanguis fœderis

mactatis mundis animalibus, & hinc inde collocatis, seu sanguine cō-
spersis partibus illor̄ animaliū, q̄ mactata erant, siue partibus trans-
euntibus per membra laceratis animaliū mactator̄ confirmabat. Et Exo. 24
vox ἐγκαινίσεν declarat inspersionē illā, factā a Mose, sangui-
nis, nō fuisse constitutionē retentis, sed renouationē Veteris pa-
cti, cum Abrahamo facti. Et est argm Pauli hoc loco adducto: Hebr. 9. 16. 17

Condonatio legalis & mundicies facta sanguinis effusione.

Cum nulla condonatio sām legem facta vnq̄
sit, nec aliqua mundicies consciarum sine sanguinis ef-
fusione, necesse fuit in hac condonatione peccator̄ q̄ euenit gen- Rom. 11.
tibus, vt sanguis effunderet̄, & cum effundi potuisset mutor alium,
effusus est humanis, vt excellentia purificationis noui populi, &
caritas Dei declarare. Est aut argm ductum ab his, q̄ euenerūt,
(ita n. euenit, vt post mortem chri gentes sint in grām Dei receptę)
nō aut ex his, q̄ alr̄ fieri nō potuissent. Est igr̄ argenti vis in
ἀπροσδιόνυσον, nā θάνατος ἐστιν & διαθήκη, & in abusu ambigua vocis
τῆς διαθήκης consistit. Qua cū sit pacti, ad legata testo, trans-
it, vbi necesse est testatorem mori: Atq̄ hic, nullus est testator, Lege
q̄ mori possit, vnus tn̄ Sequester fuit, q̄ mori voluit, sed ille, tes- 1 Joh.
tator nō erat. Ambiguitas tn̄ hæc nō infirmat vim argenti, q̄
inde progredit̄, vt statuat nullū vnq̄ mundatū fuisse populū
sine sanguine, nec aliquod testm̄, in quo hæres qs instituit̄, sumsis-
se vnquā robur sine morte. Atq̄ ita hanc ob tam, testū mori, & cari- N. test.
deliter mori voluisse, vt nouus populus & mundaret̄, & in hæredi- imitum
tatis bona possidenda, se introductū, credere posset, cum videret finis.
filiū mori voluisse, qui mori poterat pro Patre, q̄ testator erat,
& mori nō poterat. Non igr̄ N.T. dr̄, perinde atq̄ si prius nō fu- testm
isset, siue διαθήκην pro populo, siue pro hæreditate accipere ve- cur nouū.
lis, cū vtrūq̄ fuerit antea, & christus venerit, vt curaret, ne fi
dei errantes, in errore perseuerantes, perderent patria bona: Sed
ob id, quod nouū regnū, nouo modo erat copulandum veteri, in ꝙ
putio scil̄, quod nunquā acciderat antea.

Falsum aut est, in hoc scripto: V. test
mūtimmu
finis

Nouū testm̄ a tempore baptizati & docētis chri
cepisse, & Vetus testm̄ inter principia noui testi finē
habuisse. Nam chr̄s, nō venit legem soluere, aut mutare aut de-
curtare: nec Apli leges Dei abrogabant, sed constabiliebant. Et
quæstio proposita de circumcisione non fuit:
An Iudæi circumcidi deberent, & patrias consuetudi-
nes seruare:
Sed,
An ea, q̄ ad Iudæos data erant iura, tenerēt ꝙputia-
tas gentes, an minime.

Manifestissima n. sunt illa Pauli: In circumcisione qs voca- 1 Cor. 7.
tus 18

tus est, non inducat præputiũ, in præputio q̃ vocatus est, nõ accipiat circumcisionem. Hoc est, leges datæ Iudæis, à Iudæis obseruem̃, et à ℙputiatis seruem̃ eæ leges, q̃ ad ℙputiatos sunt latæ, nec præputiati ad ea, q̃ circumcisis, nec circumcisi ad ea, q̃ ℙputiatis mandam̃ respiciant, vt relictis suis, ad aliena transuolent. Et, Exo. 24

Hebr. 9. 16. 17

Inserem̃, inq̃t, (rami auulsi à radice, si non permanserint in incredulitate) q̃ naturales sunt (ramis) propriæ oleæ. Et

Rom. 11. 23. 27. 28.

Hoc illis testm̃, cum abstulero peccata eorum. Sdm euangeliũ quidem inimici (sunt nunc nobis) propter vos Sdm electionem autẽ dilecti (sunt à Deo) ꝓpter Patres. Nã dona quidem et vocatio Dei, eiusmodi sunt, vt eorum illum pœnitere non possit. Hæc de circumciso populo dicum̃, duraturo vsq. ad finem orbis, et vniuersitatis, et recipiendo, in grã Dei per peccatorum condonationem, nulla mentione facta receptionis præputij, sed fidei tantũ: Si crediderint Iesum esse Chrm. Quæ Leui. 33. 1 Mach. 14. leuis quidem res videt, sed in qua Deus euincenda, superior esse voluerit, quam sint homines, q̃ Iesum occiderunt, ne esse posset Chr̃s. Vetus igr̃ testm̃, in vna gente, Sdm electionẽ et vocationẽ in Abrahamo cepisse produnt nostri, finem autem habituru, cum fine mundi. Esse autẽ testm̃ Vetus Abrahamũ et posteros eius, q̃ nunc iunior, nunc senior filius, in pargbolice dictis, apud Euangelistas narrat̃, vocari: Nouũ autẽ testm̃, nõ prius cepit, quam extensũ Apis fuisset, oia alia nouã olim esse iam nabꝛã facta à Deo, quod tum fuit, cum macheries, inter duos populos sublata est: cum ostium fidei, gentibus oĩbus reseratũ est: cum nouũ testm̃ coniunctũ est, vt diximus veteri. Nouũ igr̃ Testm̃, nõ imposuit finem Veteri testo, sed coniunctum fuit Veteri testamento, et vna cum eo, vnũ regnũ fecit, quod in finẽ vsq. mundi, sub vno Rege Iesu Chro, postquã alium regẽ dare, his duobus testamentis, Deo nõ lubet, perseuerabit. Nec nouũ testm̃ coniunctum fuit veteri, antequã vetus mutilatũ et detruncatũ fuit, magna multitudine populi, cuius multitudinis, ꝓter reliquias, nihil seruatũ est, q̃ reliquiæ veteris regni, vna cum nouo regno, in vnũ æternũ regnũ Iesu Chri coaluit.

Veteris Test. initiũ et finis

N. testi initiũ finis

testm̃ cur nouũ

Nouũ test. nõ imposuit finẽ Veteri sed ei coniuctũ

V. testi initium et finis

Et EVANGELII vox, non Nouũ testamenti rõne dr̃: Sed ob desideratã iam diu libertatẽ à populo vniuerso, quã habere populus potuisset, si illum, q̃ ad se, pro liberatore[a] et vindice missus erat, recipere voluisset. quod si accidisset Euangelij vox extitisset, qtiãdi nouũ testm̃ nullum fuisset. Nam si ob id, Nouũ testm̃ receptũ cum Deo in grãm est, quod

1 Cor. 7. 18

vetus

vetus reiectũ et desertũ fuit, illud aũt reiectũ et repudiatũ est, ob eã cãm, quod suũ Regem spreuisset, seqr̃, vt si illud, regẽ ad se missũ recepisset, nec repudiatũ fuisset Vetus, nec receptum in grãm nouũ. Siqdem non prius noui Agricolæ dicũr conducti in vineã, et noui conuiuæ q̃siti, quã veteres agricolæ occidissent hæredem, Et inuitati ad nuptias, noluissent venire. Et semp oĩ tempore Vates, concionãdo de libertate à captiuitate, in quam inciderat populus, Euangeliũ nunciare dicebãr. Euangeliũ enim erat

gratissimus et desideratus nuncius.

hoc, vox et græca et hebraica indicat. Tempore aũt christi, ad Iudæos proprie pertinebat, ad gentes aũt non, nisi si Iudæi Euangeliũ reiecissent, vt illud esset de patrijs bonis recuperandis, hoc, de bonis nunquã habitis, aut speratis, Euangelium. Quare scriptum hoc decipir̃, in voce Euangelij, cum et apud Iudæos et apud gentes, propriã seruet, et non typicam sigcationẽ. Locus Pauli de requie, ad hebræos, aduersatur huic scripto. Nam probat Dauidem dicentem

Non ingressuros in requiem Dei.

non loq, nec de requie illa septimi

diei, nec de requie habitationis terræ Canaaneor̃, ad quam potuissent reuerti, si de illa sermo haberer̃:

Sed de requie ab operibus proprijs, et

occupatione in operibus Dei, abs qbus Deus qeuisset, q̃ est Sabbatismus populi Dei. Quamobrẽ, cauendũ esse dicit, ne priuemur ista quiete, nõ terræ Cananeæ possessione, in quã Iesus introduxit populum: sed illa, de qua loqr̃ Dauid.

LEX apud nostros scriptores illud dr̃, quod

retrahit à malo, et conciliat bonum.

Quoniã aũt tempore Pauli solũ, et nõ antea vnquã, fides, promissionẽ habuit et minas, ad legis similitudinẽ, ob hanc cãm duabꝰ rebus, legis nomẽ attribuit, dicitq. esse et legẽ operũ, et legem fidei. Nam quãuis Abrahamus, et crediderit, et ob id iusticiæ fuerit particeps: attamen, nunquã Abrahamo dictum est: si credideris te vetulũ, suscipere posse, iuuante Deo, liberos, iustificaberis, sicut ad Maiores nostros dictum est.

Non ad typos recurrendũ est, cũ aliqs occurrit locus arduus et difficilis: sed ad loci circumstantiã, et ad collationẽ alior̃ locorum in qbus illud ipsũ tractar̃. Nam pauca sũt, q̃ repetitionibus nõ illustrem̃, copiosi aũt sunt, in repetitionibus hebræi scriptores. Et Regnũ cælorum, non vitam beatã, aut requiẽ populo Dei promis

Euangeliũ Iudæor̃ tantũ ante chr̃i mortẽ.

Euangeliũ Iudæorũ et gentium

Lex quid

fides quando promissionẽ habuit.

Regnũ cælorũ qd sigcat

Joh. 12. 24. Matt. 22. et 10. 5 et 15. 24. 26.

Num. 14

1 Cor. 10

Joh. 5. 4

Act. 3. 2 et 10. 43

Heb. 4. 5.

Requies Diei septimi

prophe missi

Deut. 18 18

Exod. 3

Lex operũ et lex fidei cur dicãr

Regnũ cælorũ Dei, Dauidis &

promissa notat: sed nouum regnum: et regnum Vetus, si voluisset, quod, qm̄ à Deo, à viribus manantibus è cęlo, erat vindicandum et dandum Israëli, vt regerer̄ et posteris Dauidis, vt regerent, ob id et regnum Dei, et regnum cælorum, et regnum Israëlis, et regnum Dauidis appellar̄. Regnum vetus, regnum Dei &c.

Ita Iesus chr̄s ingressus esse dr̄ in regnum suum
cum accepisset potestatem in oēs, et regium no-
men cum pōtia, quod ante mortem nō habuerat.

Moses verò dr̄ Christus sicut Saul, Dauid, Solomon, et alij dicti sunt christi: sed nō ille chr̄s, q Iesus nominatus est. Ita Rex Iosias Rex Cyrus, Rex Pharao, dictus est: sed nō rex Herodes, aut Iesus Rex Israëlis. Tentauerunt igr̄ illi suum chr̄m et Ducem, et perierunt: Cauendum ēt nobis est, ne nostrum tentemus chr̄m et Ducē, et pereamus. Et illa q̄ secuntur in Paulo, ne concupiscamus, locus cōis est, ab exp̄lo, ne illa imitemur, q̄, q fecerunt, oī seculo p̄ierunt. Quod dicitur: tentare chr̄m

Num. 14. 1 Cor. 10. 9.

De me scripsit Moses, et:
Oēs prophetæ testati sunt de chr̄o &c

Ioh. 5. 46. Act. 3. 22 et 10. 43.

non eò refer̄, quo putat Scriptor iste. Nam gr̄ales illæ p̄missiones
Prophetam suscitabit Dn̄s: Et,

prophetar̄ missio.

Si non parueris Dn̄o Deo tuo, eliget sibi Dn̄s aliud populum, neq. n. tu electus es, qm̄ &c. ad omne tempus referunt̄. Et tenebar̄ qdem Deus, ex promissionis vinculo, omni calamitatis publicæ, tempore, ne populus huc illuc discurreret, ad intelligenda futura, et qd facto opus esset: Sed in manu Dei erat illum excitare pro propheta, q sibi placuisset, et si populus sibi non paruisset, in potestate habebat, et illum populum spernere et alium eligere, et illi parcere, et alium populum nō eligere, Et per vnum aut plures innumeros sibi populos parare. promissiones gr̄ales omnium temporum.

Deut. 18. 18

Relinque, inqt, vt accendar̄ furor meus, et
perdam oēs istos, et te faciam in gentē magnam &c

Exod. 32. 10.

Cum igr̄ et tempore Samuelis, et tempore Dauidis, Ezechiæ, Sedechiæ et Tiberij Cæsaris in magnis difficultatibus esset populus, et aceruo criminum esset circumseptus, in potestate Dei erat, et illos oēs p̄dere, et p̄pheta aliquē sdm p̄missionē suscitare, placuit aut̄ Deo, populo parcere et Samuelem, Nathan, Esaiam, Ieremiam Iesum Mariæ filium suscitauit, q oēs, illi erant p̄phetæ, de qbus scripsit Moses, qsq; tempore suo. Illi n. oēs de futuris monuerunt populum, et remedia docuerunt. Et occidit qdem populus prophetas ad se monendum missos, sed cum populo parcerer̄ à Deo, Mosis promissio erat in vsu. Cum aut̄ Iesum occidissent, placuit Deo non amplius populo parcere, sed nouum populum sibi conciliare, quod factum est, et cum factum est, oīa scripta p̄phetar̄ ad lr̄am sunt seruata. Verum enimuero si sententias ex p̄phetis adducimus, q̄

adr.

ad rem de qua loquuntur nostri Apostoli, non quadrant, quas sententias nos vellemus ad propositu facere, de qbus ꝓpheta aut Apostoli, ne sommiarunt qdem, qs nō videt, nos tegisse, ad figuratas locutiones, pro subsidio recurrere? Argm̄ non illud est, quod sibi finxit scriptor ꝓpositum à Paulo: sed hoc:

Fideles debent ingredi in requiem illam, de qua logr̄ spr̄s S. per os Dauid: Sed illa est sabbatismi populi Dei. Ergo fideles debent curare, vt ingredi possint in sabbatismum populi Dei. Et:

Illis nunciatum est aliqd mandato Dei
eq̄m non paruerint, perierunt.
Nobis aliquid est nunciatu mandato Dei
Ergo, simili rōne, si nō parebimus, peribimus.

Argnta hæc sunt constantia & firma, & cum ἀλληγορικῶς sint intelligenda, scit Paulus hoc præmunciare aut aperte, aut ex circumstantijs appositis.

historia præterita tempore ꝓpheta est tempore futuro.

Dictum Joannis

Gratia & Veritas per Iesum christum facta est

Joh. 1. 17

ad tempus, quo scripsit referat̄, & non ad tempus, quo Iesus chs concionari cepit. Cepit aut̄ Joannes scribere, post apertū ostium fidei gentibus, teste dicto illo: Sunt multi hic stantes, q nō videbunt mortem, & veniet filius hōis in gloriam suā, in regnū suum. ad dexteram Dei sedens, q sunt Regis declarationes: Et, Vidimus gloriam eius, qlem verē vnigeniti Dei: Vidimus, & manus nræ contrectauerunt: Tres sunt, q testimoniū dant, nam testimonium spr̄s Scti accessit tempore illo, quo sigātum est Apīis, gentes esse cohæredes & eiusdem corporis cum Israele: Et, Vnigenitus q est in sinu Patris, Ipse narrauit.

Joannis Euangelium quando scriptum.

1 Joh. 1. 1
1 Joh. 1. 3
1 Joh. 5. 7

Locus ad hebræos:

Si neglexerimus tantam Salutem

Hebr. 2. 3

proposito nō seruit. Nam ꝓpheta, qd futurū esset nunciabant, Iesus aut̄, propoīi populo à Deo, dicebat, quod fore aliquando oēs præmunciauerant. Nam se esse ꝓphetam excitatum à Deo, vt remedia daret, captiuitatis vitandæ, & si se audire noluissent, nullam aliam illos sperare posse salutem, quod si se occidissent, suum malum & gentiū bonum procurassent, asserebat.

Ro. 4. 2

Spiritus christi fuisse in ꝓphetis dr̄

1 Pet. 1. 11

spr̄s christi in prophetis.

gm̄, q nunciabant, nunquam antea accidissent, nisi post Iesum chrm̄: Ita spr̄s Eliæ fuit in Joanne, gm̄ q dicebam̄ fore in Elia, absoluta sunt per Joannem. Argm̄ illud puerile est: Illi habuerunt typos: Ergo habuerunt res ipsas. Nam aliud in illis erat, quo f-

frue-

fruebant, aliud erat, quod cernebant fieri, et aliud erat, quod fore nunciauerant. Historia tempor illor erat typus (vt inqt Paul.) sed non ipsis, qbus erat res ipsa: Sed nobis, qbus proponir pro explo, res qo, qbus perfruebant, no erant typi, similr q fore nunciabant, typi non erant. Quis igr vnqm tam esset mente captus, vt dicere vellet historiam sui temporis, si fieri pt typus rerum, q futuræ sunt post mille annos, vt sit, illæ ipsæ res q post mille annos sut futuræ? Quæ est autem historia tam vera, q typus no possit esse tempor futuror?

Historia præteritor temporum typus est temporum futurorum.

Decipir etiam scriptor in illo argnto:

Donec veniret fides, eramus sub pædagogo
Ergo antea non erat illa fides.

Gal. 4. 2.

Non seqr, inqt, sicut manifeste distinguitur fides Abrahæ, a fide christianorum, et hebr. 11. decipitur inqua, qm fides iustificas ita gentes omnes, vt numerarent inter filios Dei sine circumcisione, nunqua accidit, aliquo tempore, ab ætate Abrahami, vsq ad tempus aperti ostij fidei gentibus. Remedium tn, inserendi gentes in Abrahamicam stirpem, omni tempore, pposita fuerat circumcisio. Locus Pauli ad hebr. 11. no est ad propositum, qm no de fide ἁπλῶς nunc loquimur: sed de fide adferente iusticiam illam de qua scribir: Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iusticiam. Quæ fidei ro, nunquam accidit nisi in Abrahamo, et maioribus nostris. In explis aut illis hebr. 11. nullum est de fide, q parit iusticiam, sed q peperit credentibus bnuolentiam Dei. Erat igr gentes oes sub pædagogia legis,

fides imputans iusticiam in solo Abrahamo, et post mortem chri in gentib.

Lex pædagogus noster.

quoniam per circumcisionem veluti
pueri (nam pueris octo dier dabar.)

insinuabant filijs Dei, q pædagogia sublata est, præsentata fide, per quam credentes ita, fiunt filij Dei, vt ex se porro pariant filios Dei, liberos ab omni pædagogia. Et Paulus dicit, fidem Abrahami esse similem fidei maior nostror, vtraq. n. peperit iusticiam, q non solum personam credentem, sed totum eius genus perfudit, et reddidit sanctum et iustum, et filior Dei, etsi impurum moribus, et impium fuisset, hns remedium resipiscentiæ, vt ab oibus peccator maculis, se lauaret, et ad ius filior Dei trasiret, et possideret hæreditatem filijs propositam, quamuis aliud crediderit Abraham, et aliud maiores nostri.

Ro. 4. 24.

fides Abrahami, similis fidei gentium

Decipitur etiam Scriptor, cum dicit, non recte colligir:

Euangltm est remissio peccator
In Veteri testo erqt remissio peccator
Ergo in Veteri testo erat Euangelium.

Euangelium in Veteri Testamento fuisse ante chrm

Decipir inqua, qm non putat Euangelium, esse gratum et desideratum nuncium, quod Deus parcat peccatis: sed quod morte chri

Christi placatus Deus cum condonauerit peccata gentibus, et multauerit Iudæos, nuncius huius decreti sit tantum, id quod Euangelium dr̄. Etsi qdem de tempore Iesu chr̄i hoc dr̄i ver̄ est, nihil enim aliud erat eo tempore Euangelium, nisi hoc, apud gentes. Sed qd erat illud ante mortem dictum: Euangelia

Resipiscite et credite Euangelio, hoc est, Iesu esse chr̄m? Quid illud: et Luc. 19

Resipiscite, appropinquauit n. regnum cælor̄?

Quid illud: Transtulit Dn̄s peccatum tuum abste?

Quid illud: Addidit Dn̄s quindecim annos vitæ tibi?

Hæc sane et alia, expectata et nunciata et desiderata, et concessa à Deo, cum proponerent̄, erant Euangelia, et statuendum illud ē

Remissio peccatorum est Euangelium.

Vbicunq. et quandocunq. fuit remissio peccator̄ fuisse Euangelium: Non aut̄, vbi et qn̄ fuit Euangelium, ibi fuisse peccator̄ remissionē. Erant n. multa q̄ ab hoībus desiderari poterant, q̄ nunciata Euangelia erant, cum tamen remissio peccatorum non essēt. Et

Remissio peccatorum condonatio pœnæ.

Remissio peccator̄, erat condonatio pœnæ, q̄ condonatio innuebat abstersionē odij ex aīo. Placar̄ n. is, q nō solum non offendit, sed et̄ tempus offendendi nō appetat, ex eo quod oēm offensam deposuit ex aīo, et ad amorem consuetum redit. Hæc aut̄ restitutio est, ad priorem statum filior̄ Dei, qbus debebar̄ hæreditas, cuius ius, nulla peccata posteror̄ Abrahami, auferre potuerunt, ne arctissimis vinculis, fuerit semp coniunctum, generi Abrahamico, ad quod redibant oēs dere pente, qbus cum ex gr̄e Abrahamico descendissent, et peccatores essent et resipiscerent, parcebar̄. Vocatio enī et electio Dei, ita sunt immutabilia à gente, vt etiamsi oīs homo gr̄is Abrahami esset mendax: Deus tn̄ nolit ius datum semel, à gente cui dedisset auferre. Quare, parum considerate loqr̄ autor scripti, cum dicit remissionē pœnæ, esse peccator̄ remissionē, si hoc, fuisse, vult dicere, in veteri testo, falsum est. Ros. 3. et 11. 29.

Quis vobis, inqt, ondit, fugere à ventura ira? &c Matt. 3.

qm̄ resipiscentes, tempore Iesu chr̄i, futuram iram, descriptam in Apocalypsi, vitabant: Sin aut̄ in vetere populo remissionē peccatorum, tantum fuisse putat, poenæ condonationem, fallir̄. Cum enī condonabar̄ alicui pœna, pœna nō erat illata, q̄ inferri potuisset, si condonata nō fuisset. Quare in eo statu qs relinquebar̄ ille cui condonata culpa erat, in quo fuisset, si non peccasset, quod si ille penam nunq̄ sensit, Idem fuit ante et post peccatum, quantum

tum ad statu suu, post peccatum tn̄ metum habuit, ne inferretur illi poena debita peccato, quod commiserat, sed metus sublatus est, condonata poena. Quare status ille ipse erat ante et post peccatu, antequa condonarer et postqua condonata est poena: Sed conditio status eadem nō fuit, prius em̄ fuerat sine metu poenæ, cum nō peccasset, postqua peccauit, fuit sub poenæ metu, postqua condonatu est peccatu, fuit sine metu penæ, vt a principio erat. Quare statum hōis velle ex condonata poena cognoscere, est velle cognoscere qualis sit serenitas ex eo, quod non pluit, cum pluere potuisset. Status sane prioris populi erat filiorū Dei, hos, si peccabant, tanqua legitimos filios, castigabat Deus Pater. Atq si castigatos non ornabat iure filior Dei, et conquisitione hæreditatis, quo illis castigatio? Et hæc cum dicunr, non confundunr res cum vmbris: Sed suo quodq loco vnaqq res statuir. Nam q̄ acciderunt veteri populo sunt exempla τύποι et παραδείγματα nouo populo, ad agendam vita. Nam sicut illis nō pepercit, sicut illis profuit

Ita his non parcet, Ita his proderit.

1 Cor. 10. 6.

coloss. 2. 17. chrs corp9. σῶμα aut dr christus, nō respectu Veteris, sed respectu noui testi: Vmbræ aut sunt, dicta et minæ prioris populi. Nam sicut oriente sole, corporum vmbræ in occidens protendunr, corporibus aut præsentibus, melius animaduertir longitudo latitudo et crassitudo corporu, quæ ex vmbris haberi nō poterat: Ita præsente christo explicata est grā Dei erga gentes et ira Dei erga Iudæos, q̄ ex pphetar dictis, cum res ipsa cpdicerer, sine circumstantia temporu, locor et personarum clare et aperte, vt intelligi ab oībus posset, haberi nō poterat.

Remissio aut peccator varijs modis exprimir, alibi ita:

Remissio: nis peccator formæ

non imputabir tibi peccatum tuum.
alibi, proiecit post tergus peccatu tuu Dns.
alibi, auertit Dns faciem sua a peccatis tuis.
alibi, proiecit Dns in profundu maris peccatum tuum.
alibi, deleuit Dns peccatum tuum.
alibi, transtulit Dns peccatum tuum.

Duæ q̄stiones proponunr, q̄ diligentius erant attingendæ, Cum comparamus duos populos nouu et veterem, nō a Mose et chro incipere debemus: Sed ab Abrahamo, et ab aperto ostio fidei gentibus. Ista em̄ sunt tempora ortus iusticiæ ex fide, q̄ iusticia nō est legis. Sicut aut alia est iusticia, sequens obseruationē legis, et alia q̄ seqr fidem: ita alia est vita sequens legem, et alia vita, sequens fidem. Nisi velimus sommare iusticiam fidei esse sine vita, et iusticia legis esse coniuncta vitæ: longe-

Initia iusticiæ fidei

uitat.

uitatem aut vitæ coniunctam legi, constabilientis promissa Dei,
Addiscere debemus non ab hoc scriptore, sed à Iesu chrō qualis sit.
Is interrogatus

quid faciendo vitam æternā conseq posset? Matt. 19. 17.
ad legem illum remittit.

Nulla aut est vox in lege citata, ad quā Iesus chrs vitæ æternæ
vocem referre poterat, nisi ad longeuitatem vitæ. Quam legem
Paulus dicit esse mandatū primū in promissionibus. Quod si Iesus
chrs proposito apposite respondit, necesse est vt

longeuitas sit vita æterna.

Longeuitas est vita ætern.

q̄ in Ezechiele ita describir: vita viuet & non morietur. Ita enim Ezech. 33. 15 Ioh. 11. 26.
describir vita æterna apud Ioannem, & respondent illa inter se:
In iusticia sua viuet, in peccatis suis morietur. Quod si: in iusticia sua
viuet, est, in peccatis suis non morietur Et in iusticia sua mori:
etur, & vita viuet & non morietur, necesse est, vt aliqd sit, in
eo, q in iusticia sua moritur, quod in illo non est, q in peccatis
suis mori dr. Quid illud esset, quod in hoc orbe nō contingeret, nec illud iusti, nec hoc iniusti, ondit totus liber, cum in meliore statu essent & describanr fuisse impij, quam pij. Et plane, si
nos diceremus vitam æternam hoc aut illo loco biblior sacrorum
contineri, facile repelli possemus. Sed cum nostros autores habeamus, q, quid esset apud veterē populū, & quod nihil nouo populo sit
collatū, quod à vetere populo, ad nouū non manauerit, recensent:
velle de vitæ æternæ mentione, apud veteres scriptores est deside:
rare, nihil esse nouor vocabulor in Aplis, quod in prophetis nō fuerit,
aut nihil rer esse in prophetar scriptis, quod nouis & clarioribus
verbis, quod ad gentes, non ad Iudæos scriberer, & pro cā gentium
defendenda, sit expressum. Ita q̄rebant illi resurectionē mortuor, fingentes sibi nuptias post mortem fore, si mortuor resurectio, & vita post mortem assereretur esse. Nos negotiū suscipimus aduersus illos, q q̄ scripta non sunt, cogunt hōes fateri vera
esse, atq si scripta in sacris essent biblijs. Scripta aut esse dicimus
apud Mosen prophetas & psalmos, cum q̄ scripta sunt, tum q̄ aliis verbis, & non in vna, sed in pluribus sententijs scripta sunt, tum
q̄ circumstantia scriptoris cogit nos fateri, illum illud in aīo habuisse, cum scriberet. Ita n. in his, q̄ clare scripta non sunt, voluntas scriptoris, cognoscir. Talia multa sunt, q̄ Iesus chrs & Apli
eruunt ex veteribus scriptis, & in illis contineri dicunt, siue historicé, siue allegoricé, q̄ historice & q̄ allegorice contineri affirmant. Quod adducitur ex Eusebio, malo dicere, Eusebium
dicere ineruditū esse, quam dicere Iesū chrm, nesciuisse qd diceret,
aut.

Vitæ æternæ vox apud prophetas nō ext.

Multa q̄ scripta n̄ sunt, ex circumstantia colligi.

Chris & Apli pharisaei:

aut cur resurectionem mortuor crederet. Scimus enim & Jesum chrm & Aplos oes phariseos fuisse, roesq; certas habuisse, cur resurectionem mortuor crederent. Jesumq; chrm disputasse, & euicisse aduersarios, gnaros legis, ex verbis legis, viuere mortales post mortem, ex eo, quod Deus, q Deus nō est eor, q misquam sunt, dicerē esse eor, q mortui erant. Quae plane ro eiūcebat, vt concederēt, illos viuere, q quamuis mortui essent corpore, Deus illor Deus esse diceret. Quo probato, apud Sadducaeos, constabiliebat mortuor resurectio, q ob eam cam negabat, quod mortales post mortem viuere negarentur.

Resurectio unde a christo probat.

Rom. 8. 15. Spūs adoptiōis nō respectu gentilium.

Spiritus ꝯ dr respectu Judaeorum, apud quos erat, vt gentes numerarentur inter filios Dei, si circumcisionē recepissent: Sed respectu gentiū, qbus contigit, post diruptam maceriā, vt adoptarentur in filios Dei per fidem solam, sine circumcisione, nō vt antea. Dicunt Judaei carnales, nō illi, quos Deus nō repulit, & quos elegit: sed illi q in circumcisionis nota, tota spem collocabant, parum curantes vestigia patrū impressa, q imitari debebat posteritas, q cum essent natura filij Dei, imitatione erant filij Diaboli.

Judaei carnales curdicaūt.

Hebr. 9. 26. Decipitur hic scriptor, existimans ad hebr. 9. fieri comparationem, omniū tempor, q antecesserat vsq. ad Abrahamū, cum tpe noui testamenti, quod non est.

fit enim collatio, praesentiū temporū
vbi vetus populus erat subiectus, peccatis,
& judaicus gloriabat, & salutē se esse putabat, circūcisionis & aliar ceremoniar, quas iustificationes & ordinationes vocat, gra,
tia vis amoris diuini, in eum effunderet sine circumcisione.

Probat igr Autor Epta illos opinione sua decipi, qm condonatione peccator promittit Deus illis donare velle

in quorum corda inscripsisset suas leges
& non, in quor carne appareret circūcisio:

Gentes aut here scriptas leges in corde suo, demonstrare q. illas, hoc verū esse, per hoc, quod leges, quas non hnt observationē: circumcisionē aut & alia Judaeos ita non iuuare, vt ad observantiā legis illos adigat qdem, sed observantiā nō praestet.

Jac. 2. 18

Estq. hoc argm collationis noui & veteris testamenti simile illi: Ostende mihi tuā fidem sine operibus, & Ego ostendam tibi ex operibus fidem meā. Quae collatio, nō est fidei veraē & operū, sed fidei de qua se iactabant illi, & bonis operibus, in qbus nulla potest, si rquera bona sunt, esse iactantia. Ita igr, nouum & vetus testm cum oibus suis pompis, conferunt: Sed nō oes noui testi oibus veteris testi. Habebat n. etiā nouū testm, suos malos & ministros & cives: Sed boni noui testi cū his conferūt q nihil.

testamentorū collatio

Matth. 19. 17.

Ezech. 33. 15. Joh. 11. 26.

Multa q scripta nō sunt ex cui collatio colligi.

q̃ nihil habebant veteris testi, ꝑter circumcisionẽ, templũ, sacerdotum genus, de qbus multis in locis disputat, asserens nouũ testm̃ superare testm̃ vetus, sed illud, seruando leges, ondẽrit se leges habere scriptas in corde; hoc declarauerit, se nihil ꝑter genealogias patrũ, et circumcisionem carnis, et alia speciem pietatis habentia, habere, in quo se iactare possit. Ro. 2

Dicitur igr̃ Iesus esse
melioris testi Sequester Heb. 8. 6.

qm̃ noui testi, nouiq. populi fuit sequester. Non, melioris, rõne subiq, aut accidentiũ: Sed ratione populi et noui Regni de quo scribir̃: Auferer̃ a vobis regnũ, et dabir̃ genti facienti fructus eius. Sed ab hac collatione excludunr̃ Prẽs Sancti veteris testi, quibuscum nouũ testm̃ ~~erat~~, ad sponsi nuptias erat recipiendum. Ex his oĩbus dilutio petar̃ ad sequentia.

1

Quod dicitur:
Nouũ testm̃ dirigir̃ ad ꝓmissiones Abrahæ factas
vnde et filij Abrahæ dicunr̃ hi q sunt noui testi
Sed nouũ testm̃ versar̃ circa bona sp̃ralia
Ergo ꝓmissiones Abrahæ erant sp̃rales.

et responder̃ æquiuocationẽ latere in arg̃nto, Et male respondetur et male declarar̃ materia &c. Gentes em̃ nõ dicunr̃ filij Abrahæ, quod idem credidissent, quod Abrahã, cum nusquã hoc legar̃: Sed qm̃ idem consecuti sũt credendo, quod Abrahamus habuit, iusticiã sclt imbuentẽ, totũ ipsor̃ genus, ꝑ fidem, amore et tutela Dei, sicut cum Abrahamo factũ est. filij Abrahamicur dicam̃ gẽtes.

2

Similiter:
Iesus chr̃s non venerat ad Iudæos, vt illos redderet filios Dei, erãt em̃, ex quo Abrahamicũ genus erant: nec venerat, vt vitam æternã illis pollicerer̃ per fidẽ, cũ vita æterna sit premiũ iusticiæ ꝑ fidei

christus cur ad Iudæos venerit.

q̃ fuerat in Abrahamo, et q̃ legẽ constabiliebat: sed venerat, vt ꝑ resipisciam, conciliarenr̃ illi Deo, et declararer̃ illis, cuius ductu essent regnũ recuperaturi, et qbus rõnibus. Cum aũt illi nõ crederent, sed ad se missũ occidissent, nõ solũ libertatẽ ex hostibus, non sunt adepti: sed ẽt vt ad æmulationẽ maiorẽ excitarenr̃, adoptiõis ius, cũ ꝓmissione salutis et vitæ æternæ, ad gentes est post mortẽ Iesu chr̃i translatũ. et sacerdotiũ Aaronicũ et totius legis pompa, nõ vltra Iudæos, sicut prius erat, extentum.

Falsũ est, opera Abrahæ, q̃ imitanda proposuit Iesus Iudæis, ẽe 3

recep

receptionē chri; cum sermo sit de nece, hoc, inqt, Abrahā nō fecit:
Neq. expectatio illa Abrahamica diei christi videndæ &c, erat
de salute sua et acquisitione vitæ æternæ: Sed de beneficio gen:
tiū alienar, quod illis erat concedendū, et de gloria suor posteror
q deducturi essent ad gentes bndictionē Dei, et de numerositate
suor successor, q additis in societatē oībus gentibus, in innume:
rabilem multitudinē erant ppagandi.

Ioan. 8. 56. dies chri visa ab Abrahō.

4. Quod dicitur de lege falsum est eam nō requiri in ea parte
q nullā distinctionem ponit inter duos populos. Nam qd scribir:

Docentes illos seruare oīa qcunq. dixi vobis:

ad illa, q Apostoli docuerunt gentes, referar oportet. Illa aut
erant duo Unum fidei, credendū esse, Iesū esse chrm: Alterū
legis, Dilectio Dei et proximi. Cætera, circisio, Sabbatum, ne:
omeniæ, obseruatio dier et ciborū, q separabant inter duos po:
pulos, relicta sunt Iudæis, vt successoribus Abrahamicis sdm
carnē, sublata sunt a gentibus, vt q nihil ad genus Abrahamicū
sdm carnē pertinerent. Qua in parte lex dr antiquata gen:
tibus, quantū ad Sacerdotiū leuiticū et victimas. Cum autē
gentes ignorarent concupiam esse peccatū sicut prius Iudæi,
detectū illis hoc est, ne, hoc ignorantes, peccarent, cū essent
existimaturi se recte facere. Quod dr, neminē esse, qui
legar ob concupiæ malū esse punitū, et male legit, et morbum
concupiæ ignorat. Illud qdem, qm nō semel legr, hoc aut, qm
concupia cum primū obfirmata est statim prorumpit in opus, vt
cum punir, animaduerti bene nō possit, ipsa ne an eius partus
puniatur, esse peccatū lex ondit. Falsum qo est, de iusticia
legis nō id scripsisse Mosen, quod sensit chrs, sed decipitur
in temporū confusione. Nam ob id, quod tempore chri ceperat
doctrina, sublatæ maceriæ proponi, et ondi, Deum, nō solum
Iudæor esse Deū, sed et gentiū, Putat vltra quā Moses
scripserit productā esse a chro proximi dilectionem. Cum n.
Moses dicat, et proximū tuū, sicut te ipsū:

illum noē proximi intelligebat, q erat
filius Dei, et cuius Deus ipse erat Pater.

Dei aut intererat, sibi facere filios, nō solū ex iusticia imputata
Abrahamo, sed etiā ex bndictione cōicanda gentibus oībus suo
tempore, per vnū ex Abrahamico semine. Et hoc vtrumq. dixit
Moses: temporū distinctionē, Deo declarandā reliqt, quā Deus
post mortem Iesu chri explicauit.

Dicir lex spiritualis, nō vt putat scriptor: sed qm totū
hoēm petebat ad sui obseruantiā, totū sclt cor, animū, mentem,
fortitudinē, vires, et si qd aliud erat, aut esse poterat in homine?

Falsū

Doctrinæ apostolicæ summa.

Concupiscentia Rom. 7. 7.

Proximus et Iudæor et gentes comprehēdit.

Leu. 19. 18. Matt. 22. 39.

Ro. 7. 14 Lex cur spralis dr. 1. 599.

Lex antiquata gentibus.

falsū est legis maledictionē bñdictionē, vitam mortē, ad mortem. Legis male dict. et benedictiones quid Ro. 8. 2.
& vitam æternā transferri. Nam salaria peccati & iusticiæ ponit Paulus æternā & vitam & mortem, vt innueret legē esse datā, quę regeret hōem ad vitā æternā, hereditatē sibi debitā ex iure filiationis, quod hēret ex iusticia fidei, q̄ fuerat aut in Abrahamo aut in mājoribus nostris: Peccatū aūt esse derogationē legis, q̄ quantumuis minima, redderet hōem, ōium maledictionū legis obnoxiū, quār finis esset æterna mors.

Lex cur data.

Peccatum quid

Quod dī in scripto:

Si in vetere testo sunt ōia p̄missa carnalia, necesse esse chrīm qo, q̄ in fœdere comprahendī ~~est~~ carnalē ēe, & dissolutionē hūus argūti, petenda esse ex fallatia typicę locutionis, q̄ in argūto latet, affirmāt. Nec bñ argūti vis discutit, & falsū est

Iesum chrīm in aliquo fœdere comprahendi.

Quæ n. de chrō scripta erant, ad bñficia mājor, nō illōr, q̄bus promissa fuerat, pertinebāt. Comprahendī q̄dem in p̄missionibus: sed nō in fœdere aliquo. Argūm aūt illud ita erat explicandū:

Si ōia p̄missa Iudæis, erant carnalia, cū nō in alia bona sint introducti præputiati, quā in Iudæōr bona necesse est, vt in bona carnalia p̄putiati sint introducti per chrīm:

Sed in nulla bona carnalia sunt p̄putiati introducti p chrīm. possidebant n. p̄putiati, ante natū & post natū chrīm, imperiū orbis & orbis: ergo nō ōia, promissa Iudæis, erant carnalia.

Tit. 3.

Paulus eo loci ōndit inuicta ratione

5 Rom. 7.

a lege non pendere, iusticia fidei:

sed notitia boni & mali, q̄ sine lege, & ante legem occupauerat ōia, ante Abrahamū & ante iustificationē mājōr nostrōr. Et narrat quō ante iusticia fidei, peccatū, ob id, quod ignorarēr concupiam esse malū, regnasset, et, q̄ sint stipendia, q̄ parat suis peccatū, mortem scīt æternā: Sicut iusticia fidei à sancta lege discussis ōibus ignorantiæ tenebris, parat æternā vitā. Est aūt Paulus optimus legis, eo in loco, interpræs.

Matt. 2. 2.

7.

6 Rudis est omnino locus iste. Nam ōes sancti, grīs Abrahæ, iusti & filij Dei, ex iusticia semel imputata Abrahæ, hoc vnū studuerunt efficere, vt Dei legi parerent in ōibus. Inde n. salutē consequebāmr, si parnissent voluntati Dei, explicatæ p legem. Et ōes q̄dē, q̄ legem obseruauerūt, per legem iustificati sunt, coram Deo alij, alij coram Deo & hōibus, ita Zacharias, Simeon, Ioannes, Anna, Iesus Paulus, curabant se irreprahensibiles reddere, ne à iure filiationis

1 Cor. 10.

Petra e. lex d. ad spūales. 1. 5. 97.

Rom. 7.

si

si nō paruissent Patri Deo excluderem̄ à Deo. Quamuis in peccatoribus esset resipiæ remediū, quo qs à peccato redemtus, redibat ad seruiendū iusticiæ, spiritui, Deō. Iesus igr̄, si nunqd ipse, sed alius fuisset assumtus à Deo, vt esset chr̄s, moriens seruatus fuisset, & transisset in vitam æternā ex obseruatione legis, & summa obedientia, erga Deū Pr̄m: non quod lex faciat filios Dei: sed sicut circumcisio, nō facit filios Dei, sed ꝓtermissa id efficit, vt qs deleat̄ de nūro filior̄ Dei, qm̄ nō obseruat pactū Dei: Ita et lex ꝓtermissa, facit, vt qs expungat̄ ex albo filior̄ Dei, in qd erat adscriptus sine lege & ante legem.

Legis & circumcisionis effectus seu opus.

Exaltatio aut̄ chr̄i & sublimatio, ex eo, quod chr̄s erat, & se, vt pareret Deo, submiserat, illi contigerat, q̄ aliud fuit, qnā salus illa, q̄ comungit̄ obseruationi legis. Sed quo progredimur, vt velimus chr̄m diligentissime examinare, q̄ dicit: qs ex vobis arguet me peccati? Quod dr̄ ꝓpter ęuδονίαν ꝓ patris nō pos esse cam salutis, nō percipit distinctionem inter verū & falsum Israelem, & obseruatores legis, in qbus millus erat dolus fuisse veros Israelitas, quor̄ parvus erat numerus. Hi aut̄ prosalute religionis & gentis & patriæ solliciti erant, & veluti mediatores vt parcerer̄, ruenti populo ad mala, precabant̄. Horū similes si oēs extitissent, nō fuisset opus mittere chr̄m, ad colligendas oues, q̄ perierant, ad saluandos peccatores ad inuenienda omnia. Nā oēs fuissent iusti. Quoniā vero religiæ tantū curā legis susceperant, multitudo Israelis, quasi arena maris, legem abrogauerat, & corruperat: ob id, nō ꝓpter opera iusticiæ, q̄ in hoibus essent, sed ꝓpter suā miam & ęuδονίαν chr̄m excitasse & misisse dr̄.

Christi exaltatio vnde

Caussa salutis 965. 1037.

Tit. 3. 5.

Excitabant̄ enim prophetæ omni tempore in populo Israelitico, q̄ populū monerent, & malos reuocarent à malis, & bonos confirmarent in bono: Illos, vt conciliarent̄ Deo, hos, vt essent veluti socij, ad promouendū opus. Propter electos, inqt, & ꝓpter eos quos mihi reliqui decurtabunt̄ dies illi. In peccatoribus igr̄ ōnditur ęuδονία Dei, & in his, q̄ é statu humili, ad altiorem erigunt̄. In alijs ęuδονία nusquam legitur ponenda esse.

Matt. 24. 25.

7. Lex vocat̄ spiritualis, vt diximus: & cum interna petat, & homo nō dat, nisi externa, carnalr̄ seruari dr̄ lex, non spiritualr̄. Aliud est aut̄:

lex spiritualis est & aliud:
spiritualis petra.

1 Cor. 10. 4.

Petra n. dr̄ spralis, hoc est fons & aqua é petra manans, q̄ comitabat̄ populū Israeliticū erat spiritualis, hoc est, à spiritu ostensa sicut Isaac spralis filius natus sēm spm̄ dr̄, qm̄ viribus à spiritu suppeditatis conceptus & natus est: Sed lex spralis dr̄, nō quod

Petra & lex qđo spralis. Psal. 77. Rom. 9. 14.

data

data sit à spr̃u, nulli n. hoc erat dubiũ: sed quà opponit̃ carni, ob id
inquã, quod spr̃m ad obseruãtiã quærit, hõis, vt vera sit obseruatio:
non carnẽ, q̃m obseruatio legis esset ficta. Sicut n. caro imperans
ducit secum spr̃m: ita spr̃s imperans, ducit secum carnem. Quæ-
re lex spr̃m q̃rit hõis, q̃ potior est in hõe, vt carnem sibi subdat, ob
id spr̃alis dr̃. Nominũ em̃ sig̃cata, nõ vocibus sunt indenda pere-
grina, sed ex autoris voluntate, sunt perquirenda. Dicit aũt eo Ro. 7. 23.
in loco Paulus

legem mentis humanæ, consonare cũ lege Dei

q̃ bona, sancta, et spr̃alis est. Esse aũt quandã legem in membris
hõis, q̃ aduersar̃ legi mentis, et ob id contraria est legi Dei sãctæ
bonæ et spr̃ali: consonat aũt cum lege peccati, hominẽ aũt in
veluti medio constitui, q̃ cũ ignoret vtrã legẽ seq̃ debeat, mentis
ne illã, an membrorũ istam. Qui tandem suasu concupiãe, quã
ignoret pro lege membrorũ militare, sequar̃ dictata legis p̃cti,
hõemq̃. fieri carnalem, quod sequar̃ legem carnis, q̃ potuisset ẽẽ
spr̃alis, si seq̃ voluisset ductũ legis spiritus. Loq̃r aũt Paul. de
conditione hõis et Iudæi, ante legem datã à Mose, et gentiũ, ante-
quã eadem lex esset scripta in cordibus gentiũ à Deo. Unde pa-
tet, cur legem Mosi vocet legem spr̃s, quod sc̃lt sit lata à Dei spr̃u
vt doceret hõem, concupiãm pro peccato et lege membror̃ seu pro car-
ne facere, et ob id concupiãm esse relinquendam: et legem mentis
seu legem spiritus hõis, q̃ lex, cũ lege illa spr̃s Dei consonabat ẽẽ
sequendam. Loca illa:

Quid faciam vt vitam æternã adipiscar: 8. Matt. 19. 16.
Si vis ad vitam (æternã) ingredi, serua mandata: Rom. 2. 13.
Factores legis (Mosaicæ) iustificabunt̃ apud Deum:

locunt̃ de obseruatione legis, vt lex lata est, et nõ, vt erat declara-
ta ab antiquis, hoc est, senioribus populi, illa ætate. Est n. ἀρχαῖος Antiq. qui.
ὁ πρεσβύτερος τοῦ λαοῦ. Sensus aũt verbor̃ obiurgationis, seu in-
terpretationis (vt scriptor iste putat) Iesu chr̃i est: Capita
populi in aliũ sensũ, legem accipere, quã esset à legislatore lata.
Nam cum legislator concupiãm malam ãi latentem, propterea q̃d
peccatũ esset, prohiberet: Seniores populi illam inter peccata non
numerabant, &c. Unde, cum Iesus christus respondisset: si vis vitã
æternã conseq̃, serua mandata legis: aut cum Paulus dixit: factores
legis &c, non addidit vt à magistro nostro, aut sicut à me est expli-
cata. Nam lex ipsa claris verbis est edita, vt interpretatione nõ
indigeat, nisi apud illos, q̃ nullam vellent esse latam legem.
Quid sit παλαιὰ legis, declarat Paul. Gal. 3. cum dicit: gentes 9
à mal

legis execratio seu maledictio. 598.

á maledictione legis fuisse redemptas & bñdictionibus Dei reper-
tas. Iam patet, qd sit bñdictio Dei, ad quá vocatæ sunt gentes:
patere aut ex hoc pt, qd fuerit maledictio Dei, cui subditæ erant
gentes. Nam si lata lege, immoriuntur Iudæis, declarato, quod con-
cupiscentia pctm esset, sese oes mortuos esse, nó corporis morte, cú vive-
rent oes: sed morte spús quá mortui iacent, q alioq vivere vita
animali videm. simili grē mortis, q mors nonnullis tribuatur, mortuę
fuisse dicendæ sunt gentes, anteq lex Dei, lata p Mosen, inscri-
pta á Deo fuisset cgr aliis. Oia igr ad animū pertinebant, q
vivificabat & necabat. Cuius vitæ & mortis significationes, per-
spectæ & cognitæ offerebant illæ corporis, q Deut. 28. & Leuit. 26.
describunt, q qdem respicię grā inferebant hoibus. Cuius si
nulla spes amplius fuisset, erat comes mors aiæ, erat aut comes
vita aiæ, si animū poenitere cepisset. Nam si rem ipsa spectas
dictis illis Deut. 28. contradixit semp fere euentus rer, & mul-
ta sanctor querelæ, & ps. 144. Impij n. nullis sæpe legis execra-
tionibus tangunt, volente Deo ad poenitentia p bñficia puoca-
re, q per afflictiones hoc ipsum facere decreuisset. Quod cum
fit, elusa videret lex, si impius in delicijs viuens placida morte
moreret, si lex aliud nihil, quam minas haberet. Ita ignis æter-
nus gehenna, parata Diabolo & angelis eius & ministris eius:
cui tñ nec gehennā occupare possint spús, nec ignis possit spus
attingere. Ita illud:

mors corporis & spūs.

Prou.

Luc. 22.

vt edatis & bibatis in mensa mea, in regno meo:
centuplū accipiet in hoc mundo
in hoc tempore domos & fres, & sorores

Matth. 19. 16. Rom. 2. 13.

& mres & liberos & agros cum persecutionibus, & seculo ven-
turo vitā æternā. Ita n. significationes suæ aī Dei vehementissimi,
in bonis, cui amat, in malis, cum odit, vt ad id veniat, q ad ani-
mum spectant.

Antiq qui.

Male declarant loca adducta. Thronus Solomonis æternus dr,
& fuisset æternus, si seruasset Dei iussa. Regni n. æternitas
conditione hꝫ comunicata. Ita illud: vt bñ sit tibi in æternū,
conditione hꝫ, si legi parueris. Non igr diuturnū, sed sempi-
ternū bonū promittit, & minatur lex, si in obseruatione legis
permaneret, aut q contrario, quod lex iuberet, faciendo, animus
retraheret. Sed quærendū hic fuisset, an vera, lex promit-
teret, & interminaretur cum tempore illo, & impijs bñ, & iustis
male, oia acciderent. Iustos appello, & q legis tota vita apud
Deū & hoes, erant studiosissimi, & q a malis resipiscendo retra-

10. Thronus Solomonis

Iudi qui.

heb.

hebant animū, et in bonā reuertebant frugem. Vtrosq. n. sacra scriptura iustos nominat. Si falsā qs dicere audebit fuisse legem, nō est mirū, si legis promissa et minæ negligenter præter-euntur, et malis interpretationibus corrumpunt: sin aut vera et constans omni tempore fuit lex, necesse est, vt pmissa et minæ legis, vltra fatum producant.

Legis promissa et minæ 598. 605.

Iesus et, alia rone dr REX et alia SACERDOS. Sacerdos dr æternus, qm vna oblatione, s. mel litauit, in æternū, q nō reiterabit: Rex aut æternus dr, qm regnū eius fine non habebit. Ita Paulus vtramq. æternitatem declarat, nec regni administratione esse aliqn cessaturā in chro, dicit Paul. 1 Cor. 15. 1 Co. 15. 27.

Nam illud: Erit finis (malor.) cum tradiderit regnum (liberū ab oibus malis et scandalis, et super oia regna potens) Deo ac Patri: sponsā, nō habentem maculā aut rugam. Cum aut subiecta ei (filio) fuerint oia, tunc et ipse filius (q erit super oia) subijcier ei, q subiecit illi oia (q nunc est subiectus sine oibus) vt deus sit oia (donans) in omnibus (qbus donant oia) Hæc, inquā, non sigcant finem Regni, sed malor, et principiū regni christi, sup oia, q adhuc nō regnat sup oia. Dr enim Deū Prm dixisse filio: Sede tu post me in hoc regno primus Ps. 110. 1

et quiesce

ego subiciam tibi oes, q te regnare nolunt, sub pedes tuos. Hoc nondū videmus factum, sed speramus, quod q cepit subijcere chro aliqua, subiciet et oia, tunc regnare incipiet sup oia, quiete et pacifice, et ipse subiectus Patri, tanquā Rex in regno suo sedens in quo erit Deus in sempiternū, regnabit in æternū. Tunc principio facto regni sui, super oia, cum regnare incipiet sup oia. Vt diu viuas nusquā,

vt multis diebus viuas in terra,

quam daturus est tibi Dns, frequenter legimus. Vt prolonges dies sup terram (inqt, quā Iehouah Deus tuus dat tibi oib dies bus. Deut. 4 et 11 et 25

æternitatē significātia

multiplicare plongare dies qd.

Multiplicare aut dies et prolongare dies in terra

nō opponit æternitati dier, Nam æternitas nascit in his, q sibi succedunt, cum multiplicatio dier nullum ht finem, quod est iure hereditario possidebitis, in æternū, quod multis sine nro dieb. Leu. 25. His ad hunc modum explicatis, nullis fulta rationibus, concidit summa, q detecta est, aduersari veritati.

In sec-

Deut. 18.

Gen. 22
Gen. 15.
et 12.
et 18
et 22.
et 26.

vide sup 43.

circūcisio pactum sigcat.

V. ET N. TESTAM.

In secunda q̄stione falsum est illud: Nihil esse in prophetis, q̄d isoginōs ad chr̄i pertineat tempora et personam. Nam illa: Vatū quædā dicta in chro historice cōprobata

Deut. 18. 18. Prophetam suscitabit &c.

q̄ est promissio ad omniū calamitatū tempora ptinens, et q̄ prophetia seu policitatio spondet,

suscepturū curam Deum, vt de futuris

moneār populus, q̄d faciendū esset, vt à malis liberaretur, sicut alijs temporibus in alijs: ita ætate illa in chr̄o completa est. Et illa:

in semine tuo &c

isoginōs solum Iesum respicit. Quod n. alij diuinabāt fore, vt Deus, spreto suo populo, nouū populū esset sibi delecturus, et vt bn̄dictio, qua affecerat populum suū Deus, manatura esset ad nouū populum, per vnum quendam populi prioris, Et tempora, q̄n hæc esse. vt euentura, non sīgcabār, tandē in solo Iesu chr̄o cognoscimus præstitum. Isaacus dr̄ natus sdm̄ promissionem, non illam: in semine tuo &c

Gen. 22. 18 Gen. 15. 4. et 12. 3 et 18 et 22. 18 et 26. 4 sed illam: q egredier̄ de visceribus tuis, hic erit hæres tuus Signū huius est, quod et ante et post natum Isaacum repetir̄ adimplenda, non per Isacū, cum hoc in vita Isaaci nusquā legār, sed per vnum ex his, q Isaaco successissent: Aliæ aut̄ gentes bn̄dicendæ, nō erant futuræ ex semine Abrahami, nec Semen illud Abrahami erat futurū ex gentiū semine, et bn̄dictio erat Dei desiderandū donum. Nunc inquirat, et inueniat, q pt̄, q̄n hoc euenerit vt per Abrahami et Isaaci vnū aliquē filiū, gentes alienæ à promissionibus, patenter receperint dona Dei, et narret nobis, modo statuat et illud, et gentes circumcisas, nō esse gentes amplius, sed filios optimi, seu semen adoptatū et arrogatū Abrahamo, vt gentes non circumcisas, fuisse, oī tempore existimatas, alienas à promissionibus et semine Abrahamico et post mortem chr̄i, recepisse oīa dona, q̄ promissa et possessa fuerant ad illud vsq. tempus, à solis Iudæis. Nescio aut̄, q̄d in hunc scriptorē dicere debeā, q vt suā stabiliat inanē interprætationē, Pauli interprætamentū vider̄ arguere velle: Ob exm̄plum, inq̄t, bn̄dictionis Dei, quod futuri erant alijs, seu ob proselytos dicitur: in semine tuo &c. Quæ rogo oppressio mentis hæc est, vt cum scribar̄: in semine tuo, oēs familiæ gentiū bn̄dicenr̄, interprætari velle: in circumcisione bn̄dicenr̄ gentes aliæ, q̄ ex te non nascenr̄, aut, ita bn̄dicam tibi, vt sis exemplū meæ munificentiæ futurus? Nam cum cir̄cisio semp pactū, nunquā semen nominetur, q̄do p semen intelligi potuit circūcisio? Et cum dicar̄, bn̄dicenr̄ oēs præputiati, q̄do valebit dicere, hoc esse: exemplum erit præputiatis? Unde P.

vide supr. 43.

Benedictio Dei quid.

gentes cōpputiatæ quæ.

Benedicenr̄ in te, male interprætatū.

circūcisio pactum sīgcat.

DE DISCRIMINE

Unde Paulus ἰσορίπην narrationē hanc esse dicit, nō ἀλληγορίπην. Illam aut̄ de duobus montibus, et duobus filijs Abrahami esse duo testamenta ἀλληγορίπην esse dicit, non ἰσορίπην. Et ista varia dicta nō sunt confundenda, sed suis limitibus continenda. Et dicere: in semine tuo, esse in vno aliquo ex filijs, non est contra linguæ hebraicæ vsū, dicere, sed in vsu ipso perseuerare. Siqdem, cum semen posteritatem sig̃cet, ex ipso euentu accipere debemus interpretationē an pro tota posteritte, sicut, semini tuo dabo terrā canaan, an pro vno aliquo ex posteritate, vt, et semen eius vsq. in seculum sedebit sup̄ sedem tuā. Cum enī ibi nō tota posteritas possederit cananeor̄ terrā, et hic, nō oēs posteri Dauidis fuerint reges, seqr̄, vt ibi semen aliud sig̃cet, quam hic. Euentus ante docuerat Paulū, per vnius Iesu chr̄i mortem, Deū bn̄dixisse cunctis gentibus, quamobrem, interpretar̄,

Semen et posteritatem et vnū ex posteritate significat.

semen esse, vnum ex semine.

Et dictū Petri φθορᾶς &c non intelligir̄. In psalmo, minime, in chr̄o maxime, ἰσορίπως accipi. Loqr̄ n. psalmus, de depressione, qua qs obrutus malis, erigere se non pt̄, eam dicit infernū, hoc est, sepulchrū, foueā, fossam, corruptionem esse. Hæc aut̄ ad verbū, ad Iesum referri potuerunt, sicut in multis prouerbijs fieri posset. Sicut, siqs lupū auribus teneret, dicerer̄ lupum tenere auribus, sed nō prouerbialr̄. Itaq. quod Dauid dixit,

ps. 16. 10. Act. 2. 31. et 13, 35. corruptio qd

Si excidam ex regno, erigar tandem, nec relinquar deiectus, hoc de chr̄o, translatum dici potest. &c.

Quod dr̄: Non auferer̄ sceptrū &c 2

nusquā Apostoli ad chr̄m Iesum hoc dictum traduxerunt

De tertio iam diximus. Stulticia aut̄ est interpretari de Iosue 3

cum Iosue inter prophetas nusquā, inter Duces aut̄ aliqn̄ nōmer̄.

Quartū nihil facit ad nos, q dicimus, nō oīa aut ἰσορίπως aut 4

ἀλληγορίπως, q̄ de chr̄o disputant nr̄i, chr̄o conuenire, sed aliquādo prouerbialr̄, aliqn̄ ἰσορίπως. Verū qdem est, quod cum inimici Apostolor̄, oīa illa dicta, ad Messiā futurū referrent, sed Iesū esse illū Messiā negarent, stulti fuissent si, cum illos euentus ipse docuit Iesū esse Messiā, nō oīa, q̄ dictis illis, q̄ ab aduersarijs adducebanr̄ ex prophetis, et in eo, q Messias esset venturus inuentū iri, dicebanr̄, ad amussim quadrare chr̄o Iesu, declarassēt, vt qd esset in chr̄o Iesu, ipsi tanquā spectatores proponerent qd esset in prophetis, aduersarijs interpretantibus, quod in chr̄o futuro esset requirendū, ex aduersarior̄ opinione producerent.

Non n.

Non n. tum indocti erant, et extra sensu eoem Apti vt cum scripsissent, non ad docendu gentes, sed ad conuincendu Iudæos, voluerint ex prophetis aliena adducere, cum facile redargui & repelli possent, nisi illa reuera aliena opinione aduersarior, maxime propria iudicarentur.

Ita 5. 6. 7. 8. interpretandum est.

Sed ex his dictis concludi nõ pt illud: Ideo nihil adferri posse ex scripturis propheticis, quod doceat sanctos illos Patres aligd spirituale, aut de vita aut de morte intellexisse aut cogitasse.

Ista n. prophetiæ, quas diximus isogrnõs esse intelligendas, & si q̃ alia sunt completa p̃ christu Iesu, in gentibus vniuersis, & reliquijs Iudæor, nõ bonum portendebant populo Israëlitico: sed malu. Erant aũt promissa & minæ, extra legem latam á Mose, & extra iusticiæ imputatæ Abrahamo p̃ fidem, terminos. Promissa & minæ extra legem.

Matth. 3. 7. 9. Figere n. instantẽ iram & imminens malu per resipiscẽiam gdẽ, cuius in lege fit mentio, populus poterat: Sed arboris excisio cũ nouor ramor insitione, & suscitatione filior Abrahami, ex lapidibus in terra iacentibus, nusqua ex legis lectione haberi poterat. Ita probatio super falso constructa ruit.

Secunda probatio inualidissima est. Probat em̃, nullum intellexisse, quod ipse esset á Deo in regem assumendus, & postq̃ assumtus & genitus est in Regem, nullu cognouisse, quod ipsius regnu futuru esset, sup præputiatos, & sup residuos Israelitar, nisi eos, quos datum est.

Deutr. 32. 21. Illud, Deut. 32 nõ est de gentiu vocatione, sed de populi Israëlitici captiuitate. Nam, quamuis gentiu vocatio fuerit ignota illius temporis hebræis, eo modo, quo facta est: attamẽ prophetis, q̃ illa prædixerant fore, illa nota erat. Nihil aũt pertinent hæc ad illa, q̃ ex eo, quod erant genus electu, & gentis leges diuinas hns, ex iusticia legis iusticiæ, & legis operu, ad illos pertinebant, q̃ vt erant filij Abrahami, ita operibus declarabant, se filios esse Abrahami.

Quæstio, hanc sdam probationẽ sequens, ommino extra ꝓpositu est. Norant Iudæi illo tempore, q̃ illis erant exhibenda á Messia: Sed duo ignorabant: Vnu, quod Iesus esset declaratus in Messiã: Alteru quod gentes in præputio recipiendæ essent pro populo Dei, si illi, qui tum erant in auctoritate Iudæi, Iesum agnoscere pro Messiã voluissent. oĩa alia á ꝓphetis prædicta sciebant. Sed quid tum? Illa pertinent ad libertatẽ acquirẽdã, q̃ alia sunt á bonis illis, q̃ pendebant á iusticia imputata

Maior.

maioribus, et a promissionibus et minis legis. Prophetæ aut, de templi et vrbis instauratione fore diuinabant et pollicebant, cũ Rege fortissimo et populo ditissimo, si ipsi paruissent Deo. Idem futurũ ꝙdicebant de Ierosolyma, vt de Silo quod si nõ paruissent Deo. et de templo Ierosolymitano, vt de arã Siloms, quod si minus paruissent de gentiũ reconciliatione futura, multa ꝙdicebant. Et illi quidem Iudæi, q̃ ꝙdicebãr bona, audiebant, et multa amplis verbis efferri audiebant: sed quo tenderẽt mina apud prophetas sparsa, quod si illi nõ paruissent Deo, Deus esset tibi nouũ populum electurus, in ꝙputio, intelligere nõ poterant. Et erigere qdẽ cepit Deus Ierosolyma et templũ per Zorobabelem et alios, et in maius erexisset, et superasset expectationẽ hominũ: sed peccata populi impediebant: Ita vt Deus magna patientia, Deũ vsũ fuisse dicendum sit, quod, aliqua in partẽ, sua promissa nõ præstitisse. Tandẽ perseuerantibus in malo Iudæis, vt narrat historiæ, populum illum, cui illa promiserat, perdidit, et spreuit, et nouũ populũ elegit, et sibi coniunxit. Et magna iniuria infer prophetis, cũ ex populi illius temporis, iudicio, illor scripta examinarũ, cũ scribãr

Prophetarũ vaticinia

Hebr. 11.

4 Reg. 2. 16

prophetarũ scripta non ex iudicio phariszorũ examinada.

Iesum aperuisse mentem discipulis

vt intelligerent scripta sacra, nimirũ eo sensu, quo scripta, et non, quo a Iudæis illo tempore intellecta erant.

Hucusq. de discrimine vtriusq. populi.

De resurrectione mortuorum

non erat aut ꝓphetar prædicere qdquã, et narrare, aut populi electi, illam ignorare et negligere, minime aut omnino de illa disputare licet, postquã Iesũ et oes Apłos scimus phariszor fuisse opinionis, et illam contra negantes, acriter defendisse cõstat. Ratio 1. 2. 3. 4. extra propositũ est, vt autor scripti asserit. Locum n. de liberatione a captiuitate, et nõ de excitatione a mortẽ naturali ad vitam. Et valet rõ: chrs ita colligit ex Mose. Ergo et Moses et alij recte sentientes et legentes Mosen, ita ẽe colligendũ intellexerunt. Nisi facere velimus chrm impostorem fuisse, q vt eiuncerẽt aduersarios, ea adduxerit in testimoniũ, q̃ illi parũ intellexerũt, abnisus illor ignorantia

de resurrectione mortuorũ chrianus nec dubitare nec disputare pt

de resurrectione mortuorũ scripsit Moses.

Gen. 15. 1.

De Enocho, quid opus est

Enochus

vana Borrhai interpretatione adducere, q ambulauit cum Deo Ieerpratar: mortuus est ante ætatem, cum et 365 annis, quadri-

plo.

plo ferme, maior scte, quã Abrahamus fuerit, & scribit, postea esse
desijt, q2 tulit eũ Deus, Et addat Paulus, q2 translulit eum De⁹,
Hebr. 11. translatus est, ne videret mortem. Quæ magis aduersari possũt
quã dicere; mortuus est ante ætatem, & non est mortuus q2 ẽ
translatus. De ELIA, male expendit locus ille. Putarunt Elias
4 Reg. 2. 16 quidem, vt dicit scriptor illius historiæ, filij Prophetarum
Eliam fuisse de loco, in locum translatũ
Sed postquam nusquam inuentus, & quod
sublatus in cælum fuisset, ab Elisæo intellexerũt, tum cognouerunt ad Deũ fuisse translatum. Quod adducit ex 3 Reg. 18 cap. extra propositũ ẽ.

Verum est, paucos ante Iesu chrm natum, annos, disceptationem de resurrectione mortuor fuisse primũ: Sed aliud est quod nunc ḡrimus, quærimus enim:

An, ante disputationem ortam inter
Pharisæos & Sadducæos, hoes docti, resurrectionẽ mortuor crederent, quos secuti
sunt pharisæi, & illos oppugnare cœperunt Sadducæi, an minime?

Deinde: An opinio pharisæor consona fuerit
aut dissona, antiquissimis scriptis
cum scripta alia & annalium & vatũ, sint narrationes præsentis illius temporis ætatis, & comminatio in futurũ, & nõ disputatio de aliquo dogmate.

Iesus autẽ chrs ita resurrectionẽ mortuor asserit, vt illam inter prima colloquia Dei, cum Abrahamo & alijs habita reperiri reuera statuat. Qui Iesu chri dictis contentus nõ ẽ, nouam subtilitatũ videtur velle fieri autor.

Quid igr dicemus &c.

Disputatio quã segr, pis Deum insistit vestigijs. Dictũ illud: ero merces tua, quod ita habet:

Ego scutum tuum, merces tua multa valde,
Gen. 15. 1. Ad hanc argutationis formã construi debet
De illa mercede logr locus iste, quã aliquando accepit Abrahã,
Sed terram Canaan, nunquã Abrahamus accepit
Ergo locus ille non logr de terra Canaan.

Locus ẽt ille eph. 4. Vnus Deus, vna fides &c, quamuis loquar de his, q tum crediderant ex Iudæis & gentibus, quod Iesus esset.

et chrs, q rupta maceria, vnus populus & vnū omne factū est: attn
considerandū est, nūm rupta maceria, ghibet istor duor populorū
in suo perstiterit loco, an vnus in locū alterius transierit, quod si ob
id maceria rupta est, vt ex duobus fierent vnus, & componerēr pax
inter vtrumq; populum, vt odiosa noīa abstergerentur, nec vnus grae
alius scitha, alius tartarus dici pt, necesse est, vt vnus ad alter po
pulū transierit, sicut prius gentes transibant p circisionis remē
dium ad Iudaeor populū, vt filij Dei fierent. Quid aut dicemus?
Affirmabimusne, salutē a gentibus proemisso ad Iudaeos, an ex Iu
daeis, salutem ad gentes manasse? Joh 4. 22.

Salus plane ex Iudaeis est

q gentibus, post mortem chri coīcata est, nō ob id, quod chrs. q
salutē attulit gentibus, esset Iudaeis: sed q coīcanda essent oia
q naturalr erant Iudaeor, gentibus & putiatis, p ius adoptionis fi
lior. Nam in hoc, illor tempor controuersiae, inter chrianos
vertebantur:

An fides sola, quod Jesus esset chrs,
inserere posset & putiatos gri Abrahamico

quod, circumcisio, vsq; ad tempus illud praestiterat sola. hoc est:

An salus, q apud Iudaeos erat naturale & familiare
& domesticū donum, deduci posset ad gentes & pu
tiatas, vt ex impuris, mūnda fierent, p fidem solam: Acto 10. & 15.

An, vna cum fide recipienda et esset circumcisio, Quod si salus
a Iudaeis manauit ad gentes, Jesū deductore. Aliud aut est sa
lus seu benedictio Dei, aliud deductor, seu semen, quod bndicto
nē deduxit. necesse est si nō deducat, quod usquad est, vt bndictio
et salus aeterna fuerit in Abrahamico genere, postquad nullo ad
ditamento gri Abrahamico, facto, praeputiati, insiti gri Abraha
mico deprahendūr sugere ex arbore gentis Abrahamicae, nō oleastri
sed olex bonae sucūm.

Sed q responsio dar huic argento? quod proposuit chrs de Lazaro 3.
& dubitē, historiane fuerit, an ficta similitudo praetercatur, finis
tū, quo chrs tendebat honorificus est, sicut & ille, de semine facto
in agro, de semine bono, in agro seminato, de semine, dormientibus
hoībus, crescente, plane historicus est, similitudine apta expressus. Lu. 16.
& e vocar regnū Dei, hoc est, regnū promissū & redditum a Deo

sinus Abraham,

gm in eo sinu Dei erat Abrahamus, in quem est receptus Lazarus. simus Abrahe 6.
Scribit n. in sinu suo, ipse portabit, quod est summa dilectio et gratia Esa. 40. 11

Lazari hi: storia.

Dr

Lex

MORTVORVM.

Dicitur et Paradysus
qm deliciæ ipsæ eo in loco erant. Sed dicit Autor huius scripti: Non ꝓpterea, quod sinus Abrahæ vocar regnu Dei, paradysus illa fuerit spiritualis. Quid igr erat? Ego,

Si sprale est, quo sprs bois post mortem ꝑfruir
et quod sprs Dei, seu ipse Deus donat oibus, tanq
hæreditariu bonum, quos ad se recipit, spralem
et no carnale paradysu, regnu, sinum fuisse dico,

in quem receptus Lazarus, bonis cu Abrahamo perfruebar, et assero huc tendere et verba et intelligentia Iesu christi.

4. Quarta responsio destruit textu, et oio vana est. Na Iesus chrs in illo Lucæ loco:

Lu. 13. 28.

videbitis Abraha Isaac et Iacob in regno
Dei, et oes ꝓphetas: vos aut expelli foras.

Matt. 8. 11. tunc venient (multi) ab oriente et occidente
et borea et austro, et discumbent in regno Dei.

In hoc inqua loco, in una parte ponit Abrahamu Isaacu Iacobu prophetas et iustos oes alios, Simeone Anna Zacharia, q erat sdm carne et sprm, filij Abrahami et Dei: Ex altera aut parte ponit Iudaicu populu, illius temporis filios Abrahami et Dei sdm carne tantu: Ex tertia aut ponunr multi aduenturi ex quatuor orbis partibus filij Abrahami et Dei, sdm sprm tantu, et concludir

parum, carnem, multu, sprm valituru,
vt illi sint eyciendi ex bonis in qbus esset
Abrahamus &c. et isti recipiendi loco illor
in mensa affluentem oibus bonis

Ro. 4. 11. Cur igr tam clare narroni, qua multis verbis illustrat Paulus, nos, tenebras obicimus? Locus ad Gal. 4. explicar: sed no apte

Gal. 4. 4.

Deus misit filiu suu ex muliere factu
factu legi obnoxiu, vt eos q legi erant obnoxij, reduceret.

Non coheret Locus, nisi ita dixeris

Iesus filius est, legem circucisionis accepit
circumcisusq. est, et natus est, ex gre Abrahamico,
vt semen illud esse posset, quod deducere debeat

bndictionem Dei ad gentes, q declarandæ erant a legis circucisionis seruitute, esse liberæ.

6. Locus Petri extra propositu adductus est ab aduersario autoris huius scripti.

7. Lex pædagogus ad chrm fuisse dr, de præputiatis. Na disptio

Lex pædagogus qdo.

Pauli e

Pauli est An præputiati id consequam̃ per fidem sine circumcisione, quod prius habebant p circucisionē sine fide. Gal. 3. 24

Dicit igr præputiatos ita fuisse circisionis legi subiectos, vt cur cumcisio videar fuisse veluti pædagogus q adulescenti, cū peruenerit ad firmā ætatē imperare amplius non pt, concluditq. Paulo ad iusticiā, q̃ in arbore Abrahamica erat, insiti̇ꝫ miatos fuisse præputiatos, per fidem solam sine circisione, sicut antea insimuabam̃ per circumcisione, sine fide. Nam fides certū tempus sui ortus habuit, tempus scīt, quod cepit à tricesimo ætatis Iesu, anno, in Iudæis, et à tempore apertæ ianuæ fidei quod secutū est morte Iesu chri in præputiatis.

fides christi certū sui orti tempus habet

Verū est, sensū dicti esse:

Credimus gratia Dei saluari nos Iudæos sicut et illi præputiati saluam̃: Act. 15. 11

Sed quærendū erat: An ista salus tum primū incepisset an cepta à Patribus, ad ipsos manasset.

Iesu n. tendere videm̃ illa: Multos filiorū Israel conuertet, ad dñm Deum ipsor. Nam ipse præcedet in conspectu eius (dñi Dei) cum spū et virtute Eliæ, vt conuertat corda Patrū in filios, et contumacia corda, in prudentiā iustor, vt paret dño populum ꝑparatū. præparabit, inqt, populū κατασκευάσαι, ad recipiendū aduentatē Dei, si perfecerit, vt illius ætatis Iudæi, eius sint animi erga Deū, quo fuerunt eorum Patres. Luc. 1. 16.

opponuntur autem hæc:

1

Beati oculi, q̃ vident, q̃ vos videtis. Ysio. Matth. 13. 16

Logr de tempore illo, quo benedictio Dei effundenda erat in gētes, per semen Abrahamitū, et lapides excitandi, vt fierent ꝑrogationis eius, filij Abrahami: et nō de bonis æternis, q̃ iure hæreditario contingebant iustis ōibus, et ad q̃ effracta maceria, recipiendæ erant gentes.

2

Gratia et veritas ꝑ chrm facta est, Lex per Mosen data est. Ysio. Io. 1. 17.

Gratia et veritas nō dr rone bonor, q̃ possidebam̃ apud Deum ab ōibus Sanctis, rone iusticiæ, q̃ fuerat in Abrahamo ante legem. Sed rone promissionū ꝑstitar à Deo, per Iesū chrm, in subsidiū, dato populo suo, e benedictione Dei, postquā populus Dei ꝓcruit consiliū Dei, communicata gentibus.

3

De nobis melius præuidit Deus. Ysio. Hebr. 11. 40

Locus ita hr: omnes hi testimonio adepti ꝑ fidem, nō obtinuerunt

runt promissu, quod Deus de nobis melius gdam (q̃ de illis) prouiderat, ne illi sine nobis absolierẽt. Ego nr̃i loq̃ li, refero ad τελειωθῶσιν. De Patribus illud scribit: Iam fidem mortui sunt isti oẽs, cũ nõ essent adepti promissa: sed eminus ea vidissẽt et credidissent, ac cũ gratarum actione excepissent, professiq; fuissent, se hospites et aduenas esse in terra. Nam hæc q dicunt, palã ostendunt, se patriã inquirere, quod illius si memores fuissent, ex qua exierant, habebant opportunitatem reuertendi. Nunc aũt meliorẽ expetunt, h. e. cælestem, quapropter, nõ verecundatur ipse Deus, vocari Deus eor̃. Parauerat n. eis ciuitatẽ (cælestem, vt cũ illis filijs, cælestis Pater habitaret). Per fidem Abraham commoratus ẽ in terra promissionis, vt aliena, vt q habitarit in tabernaculis cum Isaac et Iacob, coheredibus eiusdem promissionis, expectabat n. ciuitatem, hñtem fundamenta (firma) cuius artifex et conditor est Deus, in qua habitare cũ suis filijs, statuerat. Maiores (arbitratus est Moses) diuitias, probrũ christi (mala q̃ passus ẽ, ob mũnus Ducis quod gerebat) quã Ægyptiorũ thesauros. Intuebatur n. in premij largitionẽ (nõ huius, sed alterius vitæ). Tota hac disputatione promissu fuisse gdam Patribus dr̃, quo Patres nõ sunt potiti, quod meliorẽ, hoc est, cælestẽ expectarent, possessionẽ, et patriam, in qua recipiendi essent post mortem. Segr̃ alius ordo: Et qd, inqt, præterea loquar? deficit n. me tempus commemorantem de Gedeone, de Barac, de Sampsone de Iephte, nec nõ Dauide et Samuele et prophetis. Qui per fidẽ expugnauerũt regna, exercuerunt iusticiã, assecuti sunt promissiones. Alij ludibria et flagella sunt experti: quibus indignus erat mundus, in desertis errantes: mulieres acceperũt ex resurrectione mortuos suos (hoc est, mortuos ipsas resuscitauit Deus, et viuere concessit): alij distenti sunt, neglecta liberatione, vt potiorẽ resurrectionẽ nanciscerentur (hoc est, vt potioribus donis, ob neglectam vitam afficerentur, in resurrectione postrema, à Deo) Atq. hi oẽs testimoniũ sunt adepti per fidem: nõ obtinuerũt tñ promissu, quod Deus de nobis (q promissu recepimus) melius (digniusq; gdã concedere) gdam prouiderat, ne sine nobis illi (illo meliori) potirentur, sed nos sine illis possideremus. Ita autem interpretor hunc locũ, vt aliud esse dicã illud de patribus: nõ acceperunt promissu, ab illo, de his q expugnauerunt regna: non obtinuerunt promissu, et in medio statuo illud: hi acceperũt promissa, et dico illud de Patribus: nõ acceperunt promissu, esse illud in filijs: hi acceperunt promissa. Nam quod Patres, à longe viderant, filij ipsor̃ possederant: Sermo aũt habet de rebus promissis in hoc orbe rerũ ingũa, q̃ ab hominibus parantur. Diuitias enim

Can-

Gal. 3. 24

8. Act. 13. 11.

Luc. 1. 16.

1 Matt. 13. 16.

2 Io. 1. 17.

3. Heb. 11. 40.

Cananeor promissas Patribus, filij possederunt, q̃ aliæ sunt à rebus paratis à Deo, quar conditor et opifex Deus solus est. In q̃ qdem bona Pres cũ filijs, æquo filior iure recepti sunt possidenda: Quamuis in istar rerũ in hoc orbe promissar, filij sine pribus fuerint facti possessores. Sed et in filijs fuisse narrat discrimen, quod, ætas fuerit, q̃ certũ quoddã promissũ, in hoc orbe possidendũ, nõ acceperit, qd ab alia ætate receptũ est, vt tanta diffra statui posse videar, inter Pres illos, et filios, quod illi à longe promissas Cananeor opes viderint, isti, possederint, quanta inter filios illos, q certũ qddã promissũ nõ acceperũt, ab his filijs, q illud acceperunt. Quod erat gentiũ cum Deo reconciliatio. Quod igr negatũ fuit Pribus, à filijs possessũ est, et quod vni ætati filior nõ est concessũ, ab alia ætate possessũ est, vt ita melius qddam Deus, de hac ætate prouidisse dici possit, quod ei illud concessit, quod superioribus ætatibus concessũ nõ ẽ, quâ melius qddam egisse Deus dici pt, cũ filijs, quod cũ Pribus non egisset. Quæ sane alia sunt à iure filior, quod ab Abrahamo Pre descendit, ex vi imputationis iusticiæ per fidem ad filios, cuius cã cælestis ciuitatis oes nascebam ciues, et si paruisset Deo et exhæredati ex commerito nõ fuissent. mortui fiebant hæredes, expectantes tempus illud, quo de premijs erat exercendũ iudicium in fine seculi.

Vita æterna est, vt cognoscant te Verũ Deũ, et quẽ 4 Io. 17. 3.
misisti Iesũ chrm: Sed illi de chro nihil scierunt
Ergo nec habent vitam. Rsio.

Falsa est minor ppo. Sed si argm rectius former, ad hunc modũ:

Qui non nouit à principio mundi, Iesũ Mariæ filiũ
nasciturũ tempore Augusti Cæsaris, esse chrm, ad
lumen gentiũ et gloriã Israëlis, nõ fuit vnq̃ saluatus:
Sed illi nõ nouerunt &c Ergo.

Ita n. constructũ solidis vndiq̃ partibus, consistet argm, si inquam ita dicetur, falsa est maior propo. Veteres n. Pres, non nouerant quendã Iesũ Mariæ filiũ, fore aliqn &c: Sed hoc in spru cognouerunt, quendam

ex sua gente fore, q bndictionẽ, q̃ in gente

Israëlitica sola inueniebar, deducere debebat ad oes gentes. Quis ille foret, et quo tempore hoc futurũ esset, et qdo hæc euenire debebãt seruata fuere apud Deũ Prm. Locus autem Ioannis nõ loqr de mortuis Pribus:

sed de viuis, et dispersis ouibus,
filijs Israëlitici gris.

Quare extra ppositũ est. Et ἀληθινὸν θεὸν, cum sequatur, et quẽ misisti Iesũ pro chro, refero ad illud Pauli: Sit ois hõ mendax: Deus Ro. 3.

aut

aut sit in promissis suis verax. Non n. q̄stio est ibi de vero et falso Deo: sed de Deo, q promisit se missurū chr̄m, et miserit. Et est sermo de vita æterna in spe, et non in re. Qui n. credebant illo tempore Iesū esse chr̄m, statim pro se et suis fugiebant imminentē irā, et post fata, vita potiebant̄ æterna.

5. Gal. 4. Heres dum puer est, nihil differt à seruo
nec h̄t vsum bonorum. Rx sio:

Quid deinde? Locus sermonē h̄t de gentibus, q̄ ante mortē chr̄i cogebant̄, quamuis nō essent gr̄is Abrahamici, per circisionē spem salutis concipere, abs qua seruitute liberatos esse ait, data illis spe salutis per fidem.

6 Typi nihil sunt, vbi historia rerū non respondet. Nam vt historia fiat verisimilior, typi et exempla et similia adduci solent. Iosue nō introduxit Pr̄es in verā requiem, q̄m non introduxit populū in sabbatismū Dei. Relinquitur igr̄ vt sabbatismus Dei fuerit aliud q̄ddam, in quem introierunt oēs obedientes Deo, quā sabbatismus, in quē introduxit Iosue populū, in quē nō sunt oēs admissi.

Heb. 4.

Si arbor vitæ, cælestes habitationes sig̃cat,

dicimus oēs filios Abrahæ, per iusticiā imputatā Abrahæ, factos filios et hæredes arboris vitæ, abs qua deciderat Abraham (Adam) fuisse ad vsū arboris vitæ receptos: Omnes aut populos, ex oī tribū, populo et natione collectos post mortem Iesu christi, p imputationē iusticiæ imputatā illis per fidem fuisse admissos.

7. Si salus, inq̄t, illis tribuenda est (h. e. antiquis pr̄ibus) tribuenda ē ignorantibus eā, nec sperantibus. addendū erat: quātū ego sciam. Nam q̄do ignorantibus nec sperantibus, salus illis tribuenda erat, si scribir̄ de illis: expectabant, meliorem expetunt? Quis enim expectare pt̄ et expetere, quod et ignorat et non sperat?

8. Nec inferiores chr̄ianis: sed aut superiores oībus gentibus, q̄ crediderūt Iesū esse chr̄m, aut pares illos Antiquos Patres, esse fatendū est. postquā illor̄ gr̄a, et totū genus Abrahamicū electū est, et totū genus aliar̄ gentiū ex semine Abrahamico habuit, vt eligeretur: et nō illi Pr̄es ad bona gentiū, q̄ nullatū erant: sed gentes oēs, ad bona illa patrū, q̄ multiplicia et preciosa erant, participanda, sunt vocatæ.

Patres Iudæorū aut superiores aut pares gētib̄ esse

christum idem nobis attulisse &c

1. Hic miscent̄ ea, q̄ ministrorū sunt, cum his, q̄ sunt populi, nec respōder̄ q̄stioni. Quæritur enī:

Quid futurū fuisset, si Iudæi Iesum
pro chr̄o recepissent? Vnde spr̄alia bona manassent?

cū salus noui populi nō contigisset. Si n. in nouo populo est tantū vita æterna, q̄d factū fuisse cū vetere populo, si Iesū pro chr̄o veneratus fuisset, cum si antiquus populus, Iesū nō occidisset et repudias

diasset nouus nunq̃ fuisset electus? Nec hic disputar̃, aut hinc de cibo et potu alimento carnali: aut illinc, de lectione legis et prophetar̃, alimento sp̃rali, q̃ extabant in vtroq. populo: sed de regnis,

an ob id, quod nulla fiat mentio vitæ æternæ
et regni cælestis in veteri testo, Pr̃es Sancti

et dilecti a Deo, et nihil habuerũt in terra Canaan, oĩbus bonis debeant dici priuati fuisse, sp̃ralibus: q̃m spiritualiũ nulla fiat mentio, carnalibus, q̃m carnalia possidere, morte interueniente, nõ potuerũt, nec ne? Si n. hoc concedir̃, sequer̃, nouũ populũ nihil possedisse aut possidere potuisse rei carnalis, q̃m res carnales illi promissas fuisse nusquã legir̃. Quod si p̃missiones bonor̃, cognoscimus esse allectamenta, ad continendũ aliquẽ in offõ, et tanti est patri bona possidere, atq. filio aut nepoti promittere possessionẽ bonor̃. Et promissio parui pendi solet, si in his rebus est, in q̃bus sumus opulentissimi, fatendũ est: In p̃missionibus spectandã esse conditionẽ eius, cui fit promissio, qua re indigeat, qua turpitudine sit opinione hominũ notatus, et quã carus sit ei, abs quo spe bonor̃ onerar̃. His n. consideratis, facile cognosci p̃t, cur duobus nobis amantissimis diuersa promittam̃, et cur, quod ab vno magni, ab altero parui pendir̃, etiãsi illud sit vile, et hoc preciosũ. neutri dar̃ quod p̃ciosũ est, sed quod p̃ciosũ existimar̃. Promissiones n. nõ p̃cia rer̃, sed hominũ opinionem respiciunt, et indigentia eius, cui promissio fit expendir̃, ne id promittar̃, in quo ille abundat, vel opinione sua. Quare, quæ prudentia fuisset promittere

aut Iudæis bona spiritualia

quor̃ omniũ erant, spe nõ vana, possessores, ex rõne imputationis iusticiæ, et iuris filior̃ Dei

aut gentibus temporalia,

q̃ imperia omniũ regnor̃ moderabam̃? Quare nihil dulcius, aut expectatũ magis fore visũ est, quã si et illis temporalia, cũ essẽt pauperrimi, et his sp̃ralia, cũ essent nefandissimi, maxime aduersarior̃ opinione, promissa fuissent. Neq. tñ negatũ ob id est, ne illi in sp̃ralibus, et hi in temporalibus essent affluentissimi.

De fortunæ malis alienum

est disputare, cũ in vtroq. populo fuerint in ministros, et populum Sanctum nonnunquam, maximæ afflictiones.

Hæc q̃stio et obscura est, et extra propositũ. Mors, pœna est, inflicta hõi, postquã peccasset, et exclusus e cælo, morti fuit obnoxius, cũ

Cur promissiones Iudæorũ carnales, gentiũ spiritual.

promissio eius, cui ea fit, conditio spectãr

Promissiones Dei hominũ opinionẽ resp.

Ergo Ni niuitæ fuerũt Ecclesia Dei.

Ps. 51. Esa. 1.

cum suo grē.

Animæ sanctor restituuntur in cælum post
mortem, restituentur & corpora.

His nihil addi pt, nisi quod, p Iesu obtinuerūt oēs gentes, quas o-
dio olim ab electo Abrahamo prosequebar Deus, cuius odij particeps
erat Abrahamus, antequā electus fuisset, qdq Abrahamo post
electionē contigit bōm, & quod post electum Abrahamū tota poste-
ritas, q̄ successura erat Abrahamo, oībus bōis spiritibus fuit ornata
a Deo, q̄ imputatione iustitiæ comitata esse legimr. Absq; bonis
filij Abrahami eandem postremis temporibus fuerūt, reliquijs excep-
tis, exclusi, quod Iesu sibi datū pro cīvo Rege & Duce, recidissent.
De caussis persecutionis bonor, alius erit dicendi locus. Nam mul-
ta sunt caussæ: Illa potissimū, vt gloria Dei clareat magis, cum
morte sua splendeat ipse magis magisq, & morte suor maximis do-
nis exornet, habet aut suos, paratos vitā & morte, bona & mala fer-
mante Dño exaudiri semp cum orant: ne nos inducas in tentatio-
nē: libera nos a malo. Cum vident se inter discrimina incidisse, nō
cum, q proximus torquet: sed illud Dom contuent, sine cuius volun-
tate isti, q proximi sūt, nihil ommino possent, & nihil in se auderēt.
Sed hæc non sunt huius instituti.

promissio eius, cui ea fit, condicio speciāt

Ad obiectionem hanc &c

Contra quem disputet nescio, video tū scriptore hunc non be-
ne expendere sententias Epīæ ad Hebræos.

1. Duo, inter cætera, ibi narrantur,
de peccatis, pro qbus aliqua victima ordinata est. Et, pro peccatis
pro qbus nulla vnquā ordinata a lege victima est, nisi resipiscia
āi. Erant & peccata illor, q sub lege nō erant, nec esse poterant, quod
essent præputiati, q mūdari nec victimis nec resipiscēa poterant.
Ergo Ll ministerium fuerō extra rectam esse: lā Dei. Nam resipiscēa beficiū, ād promissione condonationis, intra rectam
ne, semel oblata, oi tempore purgabam: sed ejsdē plus & minus
prout plus & minus, hodē culpis q̄ imiolebatur. Hæc altera pcta
vt committebam, ita resipiscendo q̄s, abstergebam, sine victima, &
holocaustis. Nam offerre holocausta sine poenitentia āi, vna res
erat. Et scribit: Si voluisses sacrificiū, dedissem:
Psal. 50. v. 18. sacrificiū, spūs est contribulatus
& q̄s requisiuit hæc de manibus vris?
His explicatis, Paulus prosequitur cām gentiū, q nō sacerdotio
leuitico, nō victimis legis, in qbus magna pompa adhibebar: Sed o-
no velut sacrificio (est n. hebraismus, sine similitudinis nota illa ex-

plic

plicare, q̃ vera nõ sunt, nisi similitudinẽ adhibeas, vt, ego sum panis pro, vt panis &c.) pro paruis, in q̃bus victimæ, pro maximis, in q̃bus resipcia adscribebar̃ criminibus, pro his viris, q̃bus sdm legẽ, nec victimæ nec resipcia proderat, semel perpurgatio facta est, q̃ in æternũ durat. Nam huic populo, si in peccata aut magna aut parua incide-rit, nõ victimæ ordinatæ sunt: sed preces, resipiscentis ãi indices, cum spe quod aduocatus noster, apud Prm̃ assistens, et sprs S. solicitus de nostra salute, oĩa impetrare debeant. Hac collatione facta, meliora potiora viuidiora dicunt̃ esse oĩa noui populi, quam prioris. melius de nobis pro

Moses non solum viam ondebat

sed et viæ quã ille ondebat, finis, vita æterna erat, in populo Israëlitico, q̃ ab illo descenderat, cui primũ iusticia p̃ fidẽ est imputata. Hoc ipsũ chrs, cum iusticiæ imputatione deduxit ad præputiatos. Quare, nõ confundunt̃ testa duo, cum circumcisio et præputiũ testamentor̃ diffrã, relinquuntur.

Restat quæstio &c

Ratio nõ discernit inter duos populos, q̃ sunt duo testa dicti, et cũ chrm̃ legamus habuisse inuidos exploratores, suor̃ omniũ dictor̃ et factorũ, et ipse dicit animose: qs ex vobis arguet me peccati? credendũ est, ipsũ nihil eor̃, q̃ legis erant, et ad bonũ ciuẽ p̃tinebãt prætermisisse, in cibo, potu, sacrificijs et patrijs consuetudinibus. Christus legũ Iudaicar̃ obseruans fuit

Mutata aut̃ hæc sunt in nouo populo, nõ ab ipso, sed à Deo Prẽ, qui sine circũcisione, quã posteris Abrahami mandauerat et his, q̃ in illor̃ consortiũ cooptari cupiebant, decreuit præputiatos noua rõne saluare: vnde et calumniæ in stephanũ structæ, et in Paulũ cõpositæ ita responder̃, vt cõis consensus omniũ institutor̃ à Deo p̃ sprm̃ S. ondatur fuisse, Deũ ipsũ voluisse, nõ Iudæos soluere à legis institutis, sed ꝓputiatos ab oĩ alia legis obseruatione liberare, præterquã à fructibus spiritus. Act. 7 et 21 Act. 10 et 15 Gal.

Calumniator̃ est diffugere ex vno in aliud. Et cũ Iesus de ministerij sui veritate, quod ex Deo esset, dissereret, et diceret, qs ex vobis arguet me peccati, quod à me veneri, nec missus à Deo, doceam? si q̃d Iesus ex legis præscripto, ex obseruatione festor̃ et sacrificior̃ prætermisisset, facile illi hostes eius, ex doctrina ad mores decurrissent, maxime, cum de sabbato multa in eũ conuitiarent̃, quod hões sabbato curaret: quod discipuli eius, sabbato vellerent spicas. Et legimus eũ, dios festos, à lege iussos Ierosolymis, vt mandabar̃, celebrare voluisse. Et probabile est, eum etiã sacrificia obtulisse, ne viderẽr vacuus ad diem festũ accedere. Quare, cum inculpatissimæ vitæ fuer- Joh. 8 46

fuerit, ea, q̃ ad inculpatã vitam pertinebant, omniũ iudicio, eũ obseruasse credendum est.

A lege Mosi, nihil Iesũ chr̃m detraxisse

3 declarant interpretamenta eius, si conferant̃ nõ ad pharisæor̃ & scribar̃ intelligentiã sed ad Mosis leges. Tunc aut̃ hostem priuatũ priuato hõi diligere, erit nouũ, q̃n ostendi poterit, hostem priuatũ, hõi priuato odire licere: & tunc, ob solum adulteriũ dimittere vxorem, dato libello repudij, a chr̃o solo esse institutũ dici poterit, q̃n ob quamcũq. cãm, præterquã vitiati corporis, nõ obscura arg̃nta, q̃ lex, non inuenire grãm in oculis mariti dr̃, Mosen alicubi dicere, inuenietur, Marito dimittere vxorem licere. Si n. maritus probabat, vxorẽ adulterã esse, nõ opus erat libello repudij, lapidabar̃ eni confestim. Qua in re interrogatus chr̃s, Respondit adulterã esse, a nõ adulteris lapidandã: Si vero Maritus verebar̃, ne grã præualeret vxor, aut ne ipse certa suspicionis arg̃ta probare iudicibus nõ posset, aut pietas aliqua, intercederet in vxorem, dissimulato crimine, libello dato, dimittebar̃ vxor. Quod dicit chr̃s, adulterij crimine dimitti vxorem posse, nõ q̃dem in iudicio cõperti, nã lapidata fuisset vxor: sed sibi noti & cogniti. Ita alia ad legem Mosis, nõ ad commenta phariseor̃ verba chr̃i sunt conferenda. Sicut aut̃ libellus repudij, ad retundendã morositatẽ maritor̃, & succurendũ periclitanti vitæ vxor̃, a Mose inuentũ, a Iesu chr̃o approbatũ est in re adulterij: Ita deprehensas in culpa, nõ esse, nisi ab his, q̃ eadem culpa nõ tenebant̃, lapidandas, Moses nõ negat, chr̃s declarat, & nõ tacet. Sed de his alias.

Matt. 19.9.

diuortiorũ seu repudiorũ ratio.

Joh. 8.7.

Adultera a q̃bus lapidanda.

4. Verisimile est, Stephanũ dixisse, fore, vt si populus nõ obsequerer̃ doctrinæ de chr̃o, quod in captiuitatem deducerer̃, & nouũ sibi populũ deligeret. Falsi aut̃ testes dicunt̃, q̃m q̃ Stephanus de nouo populo dixerat, illi de Israëlitico dicta fuisse narrabant. Ita infra, eadẽ in Paulũ contorquent̃, & cum ipse diceret, Non esse præputiatos circũcidendos aduersarij eius, ad iudæos dicta fuisse mẽtiebant̃. Quam ob cãm Petrus narrat aliqua in Eplis Pauli esse, malis hõibus incredibilia, illa sc̃lt: Si circumcidamini chr̃s vobis nihil proderit. Vbi de gentibus habitus sermo, a malis interpretibus, deducebar̃ ad Iudæos.

Act. 7.

Act. 22.

Improborũ calumniæ in Apostolos.

Affirmantes rationes sunt &c

1. Verba non sunt extra disputationis ceptæ fines proferenda. Disputat Paulus de duobus populis, nouo & veteri: de duobus sacerdotijs, Aaronis & chr̃i,: de duor̃ generũ legibus, in lapide & in corde scriptar̃. Et dicit Sacerdotiũ Aaronis, ad nouũ populũ nõ pertinere, quod fuit leuiticũ: sed illud, quod ad modũ Melchisedeci est intr.

Hebr. 7.11 &c.

est introductū, quod ex tribu Iuda esse cognoscit. Dicit aut, leges de Sacerdotio, sine viribus esse, et inutiles, ad ꝓputiatos traductæ quod nullū præputiatū perpurgare possent, sine admissa prius circumcisione, quamobrē, introductas fuisse nouas sacerdotij leges ait, cū iure iurando firmatas. Clarior aut euaderet sentia, si pro ȣδέν, legerer ȣδένα γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος ἀπερίτμητον scilt, quamuis constet et sensus, illo modo.

Cum aut dicit, prius culpa nō vacasse testm, quod si culpa vacasset, sdi nō fuisset locus; hunc sensum ht: Quodsi Iudæi vestigijs Abrahami institissent, nouus populus nō fuisset q̄situs. Sed hæc, qd ad legem Mosis. Quod scribitur: 2 Hebr. 8.7.

umbra et typus cælestium Heb. 8.5.

non percipit, quod adscripsit. Sensus loci est: Sacerdotiū vetus, tabernaculū &c ad formā, exemplar, et umbrā aliar rer, cælestiū est factū: Non autem dicit, veteris legis res, esse umbrā futurar rerū. Et postea

σκίαν ἔχων ὁ νόμος Heb. 10.1.

hoc est: Cum igr hæc Mosaica, ad formā et umbrā cælestiū sint facta, et habeant impressā similitudinē et umbrā cælestiū bonor hoc est, exemplariorū. Nam quod prius cap. 8. dixit τύπον, nūc cap. 10. dicit ἀγαθόν et εἰκόνα. Hæc inquā scripta de Mosaicis, non sunt ipsa exemplaria, ipsæ imagines ipsa bona, ad formam facta sunt illor, bonor, imaginū et exemplarior, de qbus dictū est Mosi, vt curaret bn oīa fieri, ad formā illor, quæ ipsi ondebant. Hæc nihil ad rem faciunt, quæ nunc quæritur.

Tertio et quarto, pluribus locis antea responsū est, et tota ista q̄stio, sicut et aliæ nonnullæ, ex malo intellectu scripturar exortæ sūt, Mos n. moleuit, vt sententias commendent, memoriæ hoēs, et illas contorqueant, cū disputar, nō examinatis locis ꝓprijs sentiarum, vnde verus sensus fluit. 3.4.

Totus scopus epistolæ ad hebræos est: 5 scopus epistæ ad hebræos

Ostendere, Deū noluisse vti Angelor opera
ad vincendū diabolū, et parandū sibi nouū,
in præputiatis regnum: Sed opa hōis Iesu chri,

qui futurus esset in acquisito regno et populo nouo, nō famulus sicut Moses, fidelis seruus: Sed, tum fidelis famulus, tum clarissimus Rex, et in noui populi reconciliatione, veluti sacra victima &c. Sed hæc nihil ad legem; q̄ vtrūq. regnū tenet, vt diximus.

Huc pertinent illā.)

Hic scriptor, nunquā scopū Pauli rimati, quæsiuisse videtur.

Reu.

ET VITA ÆTERNA

1 Reconciliatis præputiatis sibi Deus, p iusticiæ imputationē filios reddidit, et nō per circumcisionē, vt prius. Quare, lex, p circūcisionē adoptandi præputiatos, in filios Dei, imminuta est, et abrogata, cū nō videar esse necessaria. De hac lege, et alijs, quas Deus noluit imponere populo nouo, disputat Paul. Eph. 2. Hæ enī leges, adiunctis decretis humanis discernebant inter vtrumq. populū, maceria veluti interposita.

2 Huic nouo populo, ius purgandor peccator, nō in victimis, sed in precibus institutū est, hntis aduocatū. Quor vtrūq. erat, et in reliquijs veteris populi sed addebar legis Mosaicæ in his rebus obseruatio. Ius purgandorū peccatorū noui populi.

1 Pet. 2. 5

3. Loqr de ministerio suo. Non, inqt, iusticiā pendentē à circumcisione: sed eā, q ex imputatione iusticiæ, per fidem, sine circumcisione est, prædico, inter præputiatos phil. 3.

phi. 3. 9.

4. Locus ad Romanos, de præputiatis loqr, et nō de Iudæis, qbus necesse erat, cum ipsis, tū his, q ex gentibus circumcidi volebant, totam legem seruare, si sine maedictione legis esse cupiebant. Nec bonā concūpiam Paulus ponit in Iudæo, q nunquā vesci, ex immolatis victimis falsis dijs, sine crimine poterant: Sed de ꝓputiatis loqr. Quærit aūt, vt instituerenr Iudæi, vt intelligerent præputiatos legibus illis, nō teneri, et vt abstinerent ꝓputiati ab vsu hmodi cibor præsentibus his, q offendi, nondū bn edocti, poterant. Præputiatus n. si circumcidebar, vti nō poterat bnficio imputationis iusticiæ per fidem, credendo quod Iesus esset chrs, sed ad populum Iudaicū transibat, vt condonatione peccator impetrata p fidem, et sui gris sanctificatione, habita ex circumcisione, inter circūcisū Abrahamicū populū numerabar. Vnde sunt illa duo Pauli dicta: Vnū: Ego Paulus dico vobis,

Gal. 5. 2

Si circumcidamini, chrs vobis nihil pderit
propter imputationē iusticiæ p fidem.

Alterum: Testor n. rursus, omni hoi (præputiato)
q circūcidir, qd debitor ē vnsæ legis seruādæ,
ppter condonationē pccti, et insitionē in genus Abrahamicū, per circūcisionē, quod præstare poterat eadem fides sine circumcisione. Epistola ad hebræos, seipsā declarat. Nōne testamenti noui, intelligimus nō pactū nouum, aut leges nouas, quod factū nunquā legimus: sed populi noui, et regni noui. Sicut et nōe testi Veteris, intelligit populū, q eductus est ex Aegypto, et nō pactū, quod prius, aut leges, q nondū erant, sed postea sunt editæ: Promissiones aūt vtrumq. testm præcessit multis annis. Locus Exod. 2. 24. est de pacto, hoc est, promissione, qd semen Abrahā Isaac et Iacob esset liberū futurū, et numerosū, sicut arena maris.

5. hebr. 8. 8.

Testamēti Noui nōe quid intelligi?

Nib

Circumcisionis lex in quibus sublata.

Nihil percipere recte, videtur scriptor. Circumcisio et lex Mosis, non est sublata, nisi in his præputiatis, qui credendo Jesum esse christum circumcisionem non acceperunt, animaduertentes spiritu Sancto sedonari, cum haberent præputium &c. Alij autem omnes circumcisi, siue Judæi, et qui non recipiebant Jesum esse christum, et qui Jesum credebant quidem esse christum, sed non alioquin, quam circumcisorum, et qui credebant quidem Jesum esse, et circumcisorum et non circumcisorum christum, sed obseruantium leges Mosis in cibis et potu &c. Siue præputiati, qui credendo Jesum esse christum, se circumcidi persuasi abs his, qui dicebant, illos sine circumcisione saluari non posse, patiebantur, omnes, in quam isti, circumcisi, inter populum Abrahamicum πίστον καὶ ἄπιστον numerabantur, sequebantur hos nouum regnum, nulli circumcisioni, aut festi, aut, votorum &c subiectum. Super vtrumque autem hoc credentium, ex illis et istis, regnum impositus est, Rex unus Christus.

Hæc omnia ostendunt, scriptorem hunc, opus habere. diligentiore lectione, et maiore sacrorum bibliorum vsu, perniciosas n. et prodigiosas parere solent opiniones. sacræ sententiæ male intellectæ, et cum ex desidia lectoris hoc fiat, impingitur tamen culpa sacris, Quare consulendum est, vt qui sua omnia, iudicio Ecclesiæ relinquit, ipse iudicio non careat, declarabit autem se iudicio non carere, si antequam scribat et loquatur, ea, quæ seditionem parere possunt in Ecclesia, examinet bene, quæ scripturus est, et locuturus, collatis locis, et ad filum disputationis, compositis. Cracouiæ die 28 Junij An. 72. J. P.

Tordæ vlt. sept. An. 84. M. T.

Dissolutio de Iusticia, Iacobi Palaeologi.

1. Iusticia fidei et operum. T. 623.

Iusticia orir ex fide. Est et altera, q seqr opera. fides aut duplex est. Una promissionis, altera narrationis. Non ois fides parit iusticia per imputatione: ois tn fides promissionis, parit vitam et nulla est iusticia, imputata hoi, q no oriar ex fide. Quare, est certa aliqua una fides.

An aliquando imputata fuit iusticia.

2. fides Abrahami 644.

Nusq legir, fidem imputata fuisse hoi ad iusticia, nisi Gen. 15. in Abrahamo. et Rom. 4. Act. 10. Gal. 3. et alijs locis, in his gentib q primae crediderunt Iesu esse chrm, post morte Iesu chri. In Abrahamo contigisse legir haec iusticia, quod credidisset vetulum ex Anu, virtute Dei suscipere posse liberos Rom. 4.: In gentibus aut, quod crederent Iesu esse chrm, postq occisus ab hostibus resurexisset a mortuis, virtute Dei Pris Rom. 10. Pluries tn narrar credidisse Abrahamus Deo antequa illud credidisset, quod illi imputatu est ad iusticia hebr. 11. Sed et rem ipsa, quam credidit Abrahamus de Isaaco, et illi imputata e, credita ad iusticia, credidit et de Ismaele Agara Mater, et no est illi imputata ad iusticia Gen. 16. Sed et Iesu esse chrm crediderunt gentes, et apertu est illis ostiu fidei, sine circucisione Act. 14. et mundatae sunt fide, purificatae et viuificatae Act. 10. 11. 15: Sed no ante, qua Iesus fuisset mortuus, resuscitatus, et sedens ad dextera Dei. Et hoc ipsu crediderut Iudaei, ante et post morte Iesu chri, et illis nusqua legir, imputata fuisse fide ad iusticia: sed acquisiuisse per eam fidem, vita, et per poenitentiam, condonatione peccator Ioa. 9. Act. 2. 3. Sed et gentes, ante mortem Iesu chri crediderunt, et baptizatae sunt, et ipsar fides et baptismus, no potuisse illis imputare iusticia, quod no essent illo tempore, antequa apertu fuisset ostiu fidei gentibus, circucisae, sigcant Acta cap. 19. et Ioa. 12. et Matt. 21, in conductione nouor agricolarum.

tempus Imputatae iusticiae

subia Imputationis Iust.

fides christianorum et Iudaeorum.

Non oistemporis Imp. Iu.

3. fides Imputas iusticia qualis

Non est igr ois fidei ex se parere iusticia, cu no ois fides legatur impetrasse iusticia ea, q imputata fuit et olim Abrahamo et postea gentibus ex fide. Nec aliqua certa et una res est, q credita parere possit hanc iusticia, cu ide dictu sit et narratu ab Angelo et Abrahamo et Agare quod tn Abrahamo soli legir peperisse iusticia, et no Agare. Neq. ois temporis est, idem, ab eodem creditu, parere in eodem posse iusticia. Cum gentes ante iactu in terra granu frumenti, credere potuissent Iesu esse chrm sine fructu, quod postea creditu, postqua mortuu fuit granu frumenti

Imput. Iust. no volentis sed Dei miserentis

menti, in terra iactu, multu fructu attulerit oibus gentibus, vt fecerit eas esse in repub. Israëlis, hntes Deu secu, et eiusde corporis cu Iudaeis Eph. 2: Sed est ex Deo Pre, cuius sunt in potestate tempora et occasiones tempor Act. 1. et pt qn vult, et qbus vult, et quamuiscuq. ob cam, qua vult imputare homini, fide ad iusticia. Nam iusticia hæc, sicut et alia dona, dant a commiserante Deo hoibus Rom. 9. 16.

fides imputas iusticia maxima virtutis. 643. 644.

Cum igr et ante Abrahamu, iustificatu ex fide, fuerit fides, in Abele, Enocho, Noë et bis in Abrahamo hebr. 11. Et post iustificatu Abrahamu fuerit fides in eodem Abrahamo, Sarra, Isaaco, Iacobo Iosepho, Iosue, Mose, Gedeone, Elia, Samuele, Dauide, qua ob fidem oes testimoniu probitatis retulerut hebr. 11.: Imputatam tn illis fuisse iusticia ob fidem, de nullo legir, atq. adeo, nec de ipso Abrahamo ob eas promissiones, q referunt creditæ fuisse ab Abrao, hebr. 11. Sed ob illa sola, q reciter ibi, Narrar aut Rom. 4. dicar esse iustificatus: Segr vt si alia gna fidei comperta in Abele Noë, Dauide et alijs numeratis hebr. 11. commendant psonas illor, in qbus illæ fides fuerunt, Deo,: fides ista imputans iustiam hoi maius qddam contineat et adferat hoi, pter commendatione eius personæ, in qua inuenir. 4

Hæc commendatio personæ ex fide orta, progrediens vltra psona eius, q commendar ob fidem heb. 11. in solo Abrahamo commedata et inuenta (no in illis, q Abrahamu præcesserut hoibus, in qbus tn narrar fuisse fides, sed no illa, imputans hoi iusticia, sed nec alijs gnibus fidei, q fuisse legunt in Abrahamo, quor ca, imputata fuisse Abrahamo iusticia, no legitur) hæc, in qua comdatio, aliud legendo, no inuenir esse, nisi comdatio gnis, et personæ eius, cui narrar imputata iusticia illis verbis sigcata: En confirmabo pactu meu, inter me et inter te, atq. inter seme tuu post te in generationibus suis fadere perpetuo, vt sim tibi in Deu, et semini tuo post te. Hinc factu est, vt Deus vocer Israëlis Pr Ier. 31. Et Israëlitæ et iniquissimi vocati sunt filij Dei, nati a Deo Deut. 32. 18. Vnde et sæpe repetunr illa: Quia dilexit vos Dns, et seruare voluit iuramentu quod iurauit Pribus vris, eduxit vos Dns per manu valida Deut. 7. 8. Et, q2 dilexit Pres tuos, elegit semen eor post eos, Deut. 4. 37. Et, populus Sanctus tu es Dno Deo tuo, te elegit Dns Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris præ oibus populis, q sunt sup faciem terræ, Deut. 7. 6. Est igr imputatio iusticiæ non solu, reddere persona eius, q credit iustam, si impia est, quod de Abrahamo quo, eo tempore, quo imputata est fides ad iusticia, dici possit no video, cum bis narrer Abrahamu credidisse Deo, ab Autore Eptæ ad hebræos, ante ea fidem, q postea illi imputata e ad iust

fructus imputatæ iusticiæ 645 624.

Ge. 17.

Israëlitæ impij, Dei filij.

iusticiã: semel, cũ vocatus, iussus est discedere ex patria Gen. 12. 13. Iter, cũ commigrauit in terrã promissionis, veluti alienam. Et nullus dicar credere posse Deo, quin illi placeat hebr. 11. Sed sit quocunq. hoc in Abrahamo: attamen, imputationẽ iusticiæ contingere homini ex operibus, minime fieri vnquã potuit, quod ipsa rõ loquendi reclamat Rom. 4. Sed sequantur nos compertissima. Imputari hoi iusticiã, non solũ est probari, commendari, sanctificari à Deo hoem: sed et recipi eũ, cui imputar iusticia à Deo, in tutelã, præsidiũ, defensionẽ, cũ toto eius gne, vt si bñfacit, remunerer, si malefacit, & poenitet, recipiar in grãm, & alia dona, cũ ipse, tum vniuersũ eius genus possidere.

Iusticiæ imputatio quid. 644.

6. Hæc iusticia contingit hoi ex genere sancto nato, alienã obcãm, ob grãm scilt Patrũ, q cũ fuerint radix sancta, faciunt, vt eor rami & nati & nascituri sint sancti corã Deo, & cum fuerint primitiæ sanctæ, fecerũt, vt tota massa & conspersio gris sui fuerit simili rõne sancta, & naturales rami veræ oleæ Rom. 11. quor erant spiritualia bona Rom. 15.

7. Hæc iusticia, sicut alia est à iusticia, qua commendar sola psona: ita alia est à iusticia oper, q iusticia oper, seqr illos, q sunt generis sancti & filij promissionis, & bñfaciunt ad præscriptũ legũ diuinar, q iusticia extra Ecclam & genus Sanctũ, nusquã est, cũ nulla promissio sit extra Ecclam, iusticia aut oper, insistat promissioni Dei, & alia oibus modis est à superiore. Hæc, inquã, iusticia, q seqr legis Dei obseruationẽ, alia est à iusticia imputationis per fidem. Quamuis, multis alijs conueniat, aut conuenire possit, q̃ his, q imbuti sint, à parentibus manante priore iusticia. Nullæ enim leges hnt, vitæ promissionẽ à Deo, prætergua diuinæ, Et diuinæ leges alijs datæ nõ sunt, quã semini Abrahamico ps. 147. Nec iusticia imputata per fidem, alij contigisse ante mortẽ Iesu chri, narrar, prætergua Abrahamo. Gen. 17.

Iusticiarum discrimen.

Iusticia triplex. 682.

8. Prior iusticia ibi extat: Credidit Abrahamus Deo, & imputatũ est illi ad δικαιοσύνην: Posterior ibi: Eius serui estis, cui obeditis sine peccati ad mortẽ, siue obedientiæ (legis Dei) εἰς δικαιοσύνην. Vtrobiq. iusticia est, sed ibi, imputata Abrahamo ex grã Dei, hic reddenda hoi, ex debito oper. Rom. 4.

Ro. 4. 3. Ro. 6.

Materia Iusticiæ Imp. & Iust. operũ

9. Vtrinq. orir salus, σωτηρία dicta. Sdm suã mĩam, inqt, nõ ex opibus iusticiæ, q fecissemus nos, saluos nos fecit ἔσωσεν. Præterijt igr ista salus, cum dicit ἔσωσεν. Deinde, spe salui facti sumus, ἐσώθημεν. Igr nõ possider ista salus, postquã adhuc sperar. Illa tñ iusticia & σωτηρία, perdurat tam in bonis, quam in malis gris Abrahamici, ob id, quod Deũ nũquã poenitet donor suor & electionis (gentis eius, quã dilexit in patribus.) Rom. 11. Hæc vero, minq̃ est in malis, sed reddir à Deo, malis resipiscentibus, q aufer à male agentibus. Ezech. 18.

Tit. 3. 5. Ro. 8. 23.

Fides

Fides promissionis ibi describitur: Qui crediderit, et baptizatus fuerit, credendo Iesum esse chrm, saluus erit Mar. 16. Leuis res credere Iesum ~~esse chrm~~ esse Regem, seu chrm Dni, sed q habeat promissionem salutis, et imputationis iusticiæ in gentibus, post mortem Iesu chri: Fides historiæ ibi delineatur: Docentes eos seruare oia, quecumq mandaui vobis Matt. 28. Inter quæ erat illud, docere oes gentes unum esse Deum, quod et, Diabolis erat notum. Ita ad historiam ptinebat Iac. 2. Quamuis enim gentes multos deos adorarent, multas leges haberent, multas respub. constituerent: dicebantur tn et esse sine Deo, et no posse Deum, et esse sine legibus, et ex leges viuere, et esse sine Repub. Eph. 2. Gal. 4. Rom. 2. qm erant sine Deo Israelis, sine legibus Dei, et sine Repub. quam propugnabat Deus. 10 fides promissionis fides historiæ Ioh. 20. 27.

Hæc iusticia, et fidei et oper, quam diximus fuisse in solo Abrahamo, et solis eius posteris, et in sola Abrahamica gente a seculo Abrahami, perduravit usq. ad tempus, quo post mortem Iesu chri, apertum est ostium fidei, oibus alijs gentibus, quas olim electis posteris Abrahamici gris solis, narrat Deus spreuisse, et repudiasse Deut. 7. perduravit inquam Abrahamica hæc duplex iusticia, per tantum temporis spacium. Ita ut, si aliæ gentes, desiderarent illar duar iusticiarum esse participes, cogerentur se masculi circumcidere, et p circumcisionem transire in genus Abrahamicum cum vnsis suis familijs. Cuius Abrahamicæ gentis encomium prosequitur Paulus Rom. 9 Et Iesus: Salus ex Iudæis est Ioa. 4. Et Petrus, vobis et filijs vris repromissio est facta Act. 2. 11 Iusticia fidei et operum in sola Eccla

Iudæorum encomium et præstantia

Verum aperto, postquam Iesus ascendisset in cælum, ostio fidei, no cuiuscunq. fidei, sed obtegentis crimina, et imputantis iusticiam oibus gentibus, illis sctt, q repudiatæ censebantur a Deo, cum genus Abrahamicum pro suo populo elegisset Deut. 7. Oibus gentibus conditio pposita est, ut quod circumcisio illis olim concedere videbatur (censeri sctt in populum Dei, pro se et suis oibus posteris, q poterant ab illis suscipi) et quod in præsentia, tunc Iudæis oibus pponebatur, (ut p resipiam condonationem haberent pctorum) Ipsæ gentes oes in pputio pseuerantes, credendo tn Iesum esse chrm, impetrare possent a Deo. Quod argm tractant oes Apostolorum disputationes. 12

Per hanc fidem, oibus gentibus, credentibus Iesum esse chrm, coicata esse ornamenta Iudæor declarat Petrus 1 Pet. 2. Inter cætera aut erat prior iusticia et salus ai ex fide, q et illas et illar liberos vtriusq. sexus reddebat populum peculiarem Dei, filios Dei, pupillos Dei, sanctos iustos et puros, et conferebat posteris, iusticiæ ius, quo iure prius priuabantur. Sicut n. extra Ecclam, nulla e bonis operibus ex pscripto legum diuinar promissio: Ita intra Ecclam, aut intromissis p fidei iusticiæ imputationem, aut natis, et bnfacta oia hnt pmissionem 13

fructus Imputatæ iustic. 645

nem nouã grãs iustitiæ, quã illa, q̃ addicta est fidei, & maleſa-
cta seuiores minas, 2 Petr. 2 Luc. 12. & reſiptia ãi cõdõtionis spe.
14. Sicut aũt minquã legimus, ab aliquo ex posteris Abrahami, req-
situ aliquando fuisse, vt crederet Senem ex Anũ, suscipere pos-
se filios, vt iustitiã fidei acquireret, sicut illa credendo, iustitiã
acquisiuisse Abrahamus legit Rom. 4. Cũ eò, quó, aliqs, filius
Abrahami nominabat, vnus ex populo Dei, ex filijs Dei cẽsebãt
cta ẽt minquã legimus, a filijs aut filiabus baptizatãt gentiũ
perquisitos fuisse aliquos, vt crederent Iesũ esse chrm̃, vt iustifi-
carẽt, sicut Maiores eor, ita credendo fuerant iustificati Ro. 4.
cum, eò, quó aliqs diceret natus esse ex cunibus Dei, & ex Ecclã &
Dei filijs, illicõ intelligeret ẽt ipse esse ciuis Dei, & Ecclã & Dei
filius, q̃ si benefaceret haberet parata altera iustitiã, & si maleſa-
ceret & poeniteret, haberet vt filiũ veris Ecclã, cõdõtionis spem.
15. Erat igit illa prior iustitia imputata Pribus, veluti fermẽtum,
quod tota generis massã fermentabat. Vnde, successoribus com-
municabãt tota, non solũ cũ vterq. parens esset, sed ẽt cum alter, ex
Actis. gre Abrahamico, vel matre sola, vt Timotheus, vnde, tanq̃ filius
gris Abrahamici fuit circũcisus: Vel patre solo, vt Obẽdus.
Nõ n. cum gre Abrahamico adscriberẽt, nisi inter populũ Dei
electũ & collectũ ex gre Abrahami, agnoscerentur fuisse.
Hanc aũt ipsã conditionẽ habere liberos natos ex vtroq. & ex
altero parente, aut patre, aut matre fidelibus gentibus, decla-
1 Co. 7 14. rat Paulus ea rõne, quod nisi hoc esset, filij inde nati, essent im-
mũdi ἀνάβαρτοι, cum tñ sint sancti ἅγιοι. qua voce graui, adoptas
fuisse gentes, sed postea p̃ fidẽ mũdas, indicant Acta 10. Quas
inqt, mũdauit Deus gentes scit, ἀνάβαρσον, tu ne dixeris immũdas,
ἀνάβαρτα, aut filios ira, vt ἅγιοι οὐνλω habeant filij nascendo, vt
Paul. dicit 1 Cor. 7. quod parentes habuerũt p̃ fidem, vt Acta
Apostolica narrant cap. 10.

Hæc satis sint pro dissolutione quæstionis de iustitia.
Claudiopoli die 21 Ian. An. 73. I. P.

10 fides pro missõnis

fides hist. 13

Iob. 20. 27.

11. Iustitia fidei & penitentiã sola recta

12

13

filij sanctorũ iustificantur fide imputante iustitiam.

Ad quæsita, pro thesibus, ad dissolutionē quæstionis pro Iusticia ℞. D. Francisci Dauidis et D. Nicolai Paruttæ

Oīs fides promissionis parit vitā sed quædam saltem, imputationē iusticiæ

Prima thesis, nō logr̄ de fide narr̄onis, ut patet ex thesi 10. Nam inuenitur in Dæmonibus: Sed dicit: oīs fides, promissionis sc̄lt, parit vitā, iuxta illud: Iustus ex fide sua viuet, Et, Hi testimonio fidei probati sunt Deo, Et, sine fide, impossibile est placere Deo, quod est, fidem habeat oportet, q placet Deo. Nō tn̄ oīs fides pmissionis parit imputationem iusticiæ, iuxta illud. Per fidem appellatus Abraham obediuit, ut exiret in locū, quē accepturus erat Gen. 12. Et per fidem obtulit Abrahamus Isaac, cū tentarer̄ Gen. 22. Illud accidit anno ætatis Abrahami 75. hoc accidit circiter, 113, ætatis āno, cum Abrahamus esset circumcisus, intra quod tempus ex fide, quod credidisset semen suū fore, sicut stellas cæli, iustificatus esse dr̄, p imputationē iusticiæ cū 100 esset annor̄ Rom. 4. Quod si oīs fides promissionis sc̄lt, pareret imputationē iusticiæ, falsū esset, quod dicit Paul. hanc imputationē iusticiæ Abrahamo contigisse, cū esset 100 annor̄, ~~aut~~ cū ante accidisset, cū esset 75 annor̄. falsū qo esset, in Pputio illi contigisse eā iusticiā, cū anno 113 ætatis, illū et habuisse fidem narrer̄, ad quā fidem cām gentiū in Pputio, Iudæi conferre potuissent, si oīs fides promissionis adferret imputationē iusticiæ. Non oīs igr̄ fides promissionis parit imputationē iusticiæ: sed illa tantū de qua hoc aperte scribir̄, nisi velimus confundere disputationes Apostolorum. Item:

1 1. 837 fides promissionis

Ro. 4. 10

Imputatio iusticiæ post mortē chr̄i ad solas gētes refer̄.

Cum Paulus contendit, Credentibus in chr̄m, imputari iusticiā, addit et repetit et inculcat, se de iusticia manifestata post mortē Iesu chr̄i in oēs gentes in Pputio existentes loq. Quam dicit rem oo tempore fuisse incredibilem, inauditā incognitā et insperatam Rom. 16. Eph. 3. Coloss. 1. quam his verbis describit: Potestis ex scriptis meis legentes intelligere, cognitionem meā, in mysterio chr̄i, quod in alijs ætatibus non innotuit filijs hominū, quēdum nunc reuelatū est sanctis Aplis eius et pphetis per sp̄rm, ut sint gentes (credentes Iesū esse chr̄m) cohæredes, et eiusdem corporis (cū Iudæis) consortesq. promissionis eius (p imputationē iusticiæ per fidem) in chr̄o, per Euangeliū Eph. 3. Contendebat igr̄ ille Paul. oībus suis in scriptis, gentes in præputio habere eā iusticiā p fidem, de qua q̄stio erat inter se et pharisæos credentes, versa, et resoluta ab Apostolis Act. 15. q̄ erat: Num necessaria esset gentibus Pputiatis, post mortē chr̄i, circisio, sicut erat ante mortem eius, ut insererent inter hæredes Dei, et corpori Ecclæ, et sorti sanctor̄, et promissionū diuinar̄: An minime. Quæ q̄stio nō attingebat aut Iudæos aut posteros Pputiatar̄ gentiū. si illud euictū fuisset, fidem gentibus

Rom. 16. 25 Eph. 3. 4 Col. 1. 26

quæstio orta inter Paulum et Iudæos credētes.

tibus Pputiatis satis esse sine circisione, vt ex oleastro transferrem in veram oleam.

2. Paulus siue minister sæpe se coniungit Eccle sæpe ab ea se separat.

Debile est argm sdm. Nam Paulus solet se personæ eor, de qbus disputat, coniungere. Unde sunt illa: hæc transformaui in me et Apollo, cu cã cois esset, 1 Cor. 4. Et, factus su Iudæis quasi Iudæus, (quasi Iudæus inqt.) vt iudæos lucrifaciã, his, q sub lege sunt, quasi sim sub lege, vt eos, q sub lege sunt, lucrifaciam, his, q sine lege, tanquã sim sine lege 1 Cor. 9. Quid est sub lege esse? nonne Iudæu esse? Ita de chro loqr Gal. 4. et Paul. se Iudæu fuisse fatetr 2 Cor. 11. phil. 3. Et qd est sine lege esse, nonne non Iudæum esse? Rom. 2. Erat igr Iudæus, veluti Iudæus, nõ Iudæus, veluti nõ Iudæus, erat igr et circucisus et incircucisus, et dicit se ipsũ in hos et illos transformasse, et se nunc Iudæu, nunc gentilem fecisse, nõ vita, sed familiari victu, sermone, affabilitte, ex pposito, vt hos et illos lucrifaceret. Et hoc si obseruatũ fuerit occurret frequentissime legenti Pauli scripta, Ita vt nunc in eodem sermone nunc se separet dicendo, vos, nunc se coniungat, dicendo, nos, cum his, qbuscũ loqr. Vos, inqt, q longinqui eratis, exclusus igr est ipse: seqr mox: Ipse n. ẽ pax nostra, debuisset dicere vra. Fuit ille pax nobis, quippe vobis q longe eratis. Atq ipse stati hanc interpretationẽ reijcit: Euangelizauit, inquiens, pacem vobis, q eratis procul, et ijs, q erant prope. Igr ipse seiunctus erat et a propinquis et a longinquis. Et Petrus loquens Iudæis: Vobis, inquit, facta ẽ repromissio, et filijs vris, et oibus q longe sunt, quoscunq. aduocauerit Dns. Si loquens Iudæis, dicit vobis, aut ipse nõ erat Iudæus, aut ad ipsũ et eius liberos nõ pertinebat pmissio. Quid dicemus? Non aliud, quã ministrũ sæpe se coniungere Ecclesiæ, sæpe se separare ab Eccla, cuius ẽ minister, in loquendo. Quare, cũ certa lex huius rei dari nõ possit certũ argm in aliqa cã firmanda seu infirmãda, dare nõ possunt, voces: vos et nos. Quare locũ inspiciamus, q declarabit. Cum Paul. dicit Nos, referatne sermonẽ ad se veluti auditorij ministrũ, an vt membrum et partem. Locus ita ht: Ad promissionẽ Dei nõ hesitabat (Abrahamus) ob incredulitatem, sed robustus factus est fide, tribuens gloriã Deo, certa persuasione concepta, quod is, q pmiserat, idem potens esset et præstare. Quapropter et (in præputio) imputatũ est illi ad iusticiã. Hæc est summa disputationis ceptæ, ab ipso tractati. Quõdo ergo imputata ẽ, cũ esset in circisione, an cum esset in præputio? Neq. n. alia de re, tunc controuertebar, nisi: An gentibus in præputio, p fidem: An p circisionẽ circucisis, imputanda esset iusticia. Hoc, quod dicebant pharisæi christiani, habebat pro firmamento, morẽ consuetũ, quo gentes in Pputio per circumcisionẽ arbori gris Abrahamici inserebanr: Illud, quod dicebat Paul. et Apostoli chriani, habebat pro firmamento q legunr

Act.

1 1.837. fides promissionis

quibusuis qduis fui.

Ro. 4. 15

Nos, Vos, confundunr.

Eph. 2. 13

Act. 2. 39.

Rom. 16. 25 Eph. 3. 4 Col. 1. 26

Rom. 4. 19.

Act. 15. cap. Segr Paulus, postquã ondit in ꝓputio contigisse Abrahamo iusticiã, per solã fidem sine circũcisione ad hunc modum. Non scriptũ ẽ aũt ꝓpter illũ tantũ (scil de illo nosceremus historiam) sed ẽt propter nos, qbus imputabit (fides ad iusticiã in ꝓputio) credentibus in eũ, q excitauit Iesũ Dñm nrm a mortuis, q traditus fuit propter peccata nostra, & excitatus est propter iustificatione nostrã. Ro. 4.
In qbus verbis & rõ ipsa argti tractati cogit vocem nos iuãs, referre ad illos, q erant in ꝓputio, & qbus in ꝓputio contigerat iustitia per fidem credentibus Iesũ esse chrm: Sicut in ꝓputio, eadem imputatio iusticiæ, contigerat Abrahamo in ꝓputio, credendo serõ ex Arã propitio Deo suscipere liberos posse. Et, mentio mortis chri indicat de qbus sit instituta disputatio, de his scil, quor genti profuit, non obfuit, Iesu chri mors, ob id scil, quod rami naturales arboris fuerint fracti Rom. 11. & veteres Agricolæ, quod hæredem eciecissent, fuerint ex vinea eiecti Matt. 21. Cum igr mors christi salutem (quã aliqg grano frumenti in terra iacto, & nõ mortuo nõ accepissent) tantũ (hac rõne) gentibus in ꝓputio cõtulerit. Segr, vt vox Nos, ad gentes, qbus mors chri profuit, & nihil obfuit, referat. Quare, si vox, Nos, complectit Paulũ, segr, vt Paulus circumcisis, fuerit omus ex incircumcisis, aut natura, aut ministerij functione. Sicut ibi; sic & nos cum essemus pueri: postea: vt adoptionẽ filior reciperemus. Et mox: qm aũt estis filij, emisit Deus spm filij sui in corda nra, cur nostra & non vra, cũ dicat estis? Et postea: cum ignoraretis Deũ, seruiebatis: At nunc postea quã cognouistis Deũ. Et: former chris in vobis. Et in fine: Non sumꝰ ancillæ filij, sed liberæ. Et: in libertate igr, qua chris nos liberauit Vbi cum loquat de adoptione gentiũ in ꝓputio, p fidem, qua liberati sunt a iugo seruitutis circumcisionis, se miscet cũ illis, veluti ex præputiatis vnũ, nunc separat ab illis, veluti ex circũcisis vnũ, & vertit, vos in nos, & nos in vos. Ita alibi frequentissime, quod nõ animaduersũ impulit Ieronymũ Augustinũ Lutherũ Caluinũ & alios, in magnos errores.

Rom. 8. 12. 13. 14. Gal. 4. 3. 5. 6. 31. Gal. 4. & 5. 1.

Ad argm igr, quod hoc est:

1.

Paulus Rom. 4. de imputatione iusticiæ per fidem loquens, dicit, nos.
Igr, si ibi est sermo solũ de præputiatis, Paulus nõ erat Iudæus. Sed hoc est falsum
ergo ẽt antecedens. Logr igr ibi Paulus, non solũ de ꝓputiatis, sed ẽt de circumcisis.

Huius argti nos rependimus illud, segnentes more respondẽdi Iesu christi.

Cum Petrus loquens Iudæis, dicit vos,
& Paulus.

& Paulus loquens Romanis, dicit nos:
Si vos, non minus separat loquentē ab his, qbuscū logr, quā, nos, coniungat, segr, vt aut Paulus fuerit Romanus, & Petrus nō fuerit Iudæus: aut, si imputatio iusticiæ, de qua ibi disputar Ro. 4. pertinet ad Paulū ob particulā nos, vt promissio, de qua locutr Acta. 2. nō pertineret ad Petrū, ob particulam, vos.
Sed nunqua Paulus fuit Romanus, aut Petrus nō Iudæus, Gal. 2. & promissio, de qua disputar Act. 2. nō minus, imo magis ad Petrū pertinebat, quā ad illos, qbus Petrus concionabar: Ergo nō pt cogere nos fateri, imputationē iusticiæ de qua disputar Rom. 4. pertinere ad Paulū, ob particulam nos, sicut nō cogit nos separare Petrū, a promissione Dei ppter particulam, vos.
Accedit his, quod Paulus de eodem argto loquens, dicit nunc, vos, nunc nos, vt ondimus. Si igr certus & inconcussus euentus datur voci Nos, idem euentus dari debet voci, Vos. Ergo Paulus erit & nō erit eius argti particeps, in cuius tractatione dicit, nunc nos, nunc vos.
Respondemus igr argto, falsam esse consecutionē. Non n. segr, si Paulus loquens Romanis dicit Nos, vt Paulus fuerit Romanus, aut vt id ad Paulū pertineret, de quo ibi disputar, sicut ondimus in simili de Petro. Et haberemus, nō pauca similia ex Iesu chri concionibus & ex Ioannis verbis. Cum receptissimū sit, ministrū coniungi cum his, quor est minister, etiamsi ille & hi non sint eiusdem gentis, & quod dr de his, nō pertineat ad illum. Sicut & ibi: Expurgate itaq. vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis infermentati. Et ilico mutat psonā: Nam & pascha nostrū pro nobis immolatus est chrs, itaq. festum celebremus. 1 Cor. 5. pascha vrm, & festum celebrate, dicendū erat: aut expurgemus, vetus fermentū vt simus noua conspersio. Et illud: Cui vos condonatis, & ego condono. Nā & ego siqd condonaui, cui condonaui, propter vos condonaui. In cōspectu chri ne occupemur a Satana, 2 Cor. 2. logr de illo q traditus erat Satanæ 1 Cor. 5. Igr ne occuper a Satana, aut ne occupemini a Satana, dici oportebat. Ab his figuratis, locutionibus, & in caussis odiosis, apud oēs scriptores, & vulgo loquētes, obuijs, sapissime Paulus nihil sibi cauit. Argūm igr pstratū iacet.
Sēdo objicitur:

Imputare iusticiā, nihil aliud est, quam non imputare peccatū: Sed pctm nō fuit imputatū tam Iudæis, quā præputiatis Ergo imputatio iusticiæ conuenit tam Iudæis quam præputiatis

Falsa ō.

Rom. 8. 12. 13. 14.
Gal. 4. 3. 5. 6. 31.
Gal. 4. & 5. 1.

Falsa ē pria ppō. eius probatio est:
Paulus volens declarare quid sit imputatio iusticiæ, citat psalmū: Beati, quor remissæ sunt iniquitates, et quor tecta sunt peccata, beatus, cui nō imputauit Dns peccatum. Ergo si hoc est illius declaratio, segr, vt imputatio iusticiæ, sit non imputatio peccati seu condonatio et remissio peccator.
Falsū est antecedens. Nam Paulus, nō qd sit iusticia imputatio nis per fidem, declarare cupit, per dictū psalmi, beati quor &c ps. 31. sed felicitatē hōis, cui contigit imputatio iusticiæ sine operibo.
Est aut argm a minori, ad maius, Ita n. dicit:
Quadmodū et Dauid explicat τὸν μακαρισμὸν felicitatē hōis Ro. 4. 6
cui Deus imputat iusticia absq. operibus, beati quor remissæ
sunt iniquitates &c. felicitas igr hæc (condonationis peccator)
in circūcisione tantū (hoc est, Iudæis tantū diut conuenire)
an et in præputiū deuenit (hoc ē, an ēt conueniet præputiatis
Nam dicit: Beatus vir, cui: q voces, fd ad Iudæos, quā ad non
Iudæos transeunt) Dicimus n. quod imputata fuerit Abrahæ
fides ad iusticia. qmdo ergo imputata est? cū esset in circūcisio-
ne, an cū esset in præputio? Et sensus est iste:
Dauid felicitatē hōis peccantis, statuit in condonatione pecca-
tor, quaro igr: ista felicitas conuenit tantū post circumcisio-
nem mandatā, an ēt ante mandatā circumcisionem. Si illud dicar
igr Abrahamo nō fuit imputata iusticia ante circumcisionē ius-
sam, cum dicar illi nō fuisse condonata peccata, et felicitatē condo
nator peccator illi non conuenisse, antequā circumcisus fuisset.
Quod falsū esse declarat scriptura, narrans, prius Abrahamum in- Rom. 4. 11.
stificatū fuisse, deinde mandatā circumcisionē: Sm aut hoc di
catur, igr, Abrahamus cū esset adhuc (præputiatus obtinuit cōdo
nationem peccator, per imputationē iusticiæ, per fidem, et fe
licitatem dauidica fuit adeptus, vt esset Pater et præputiato
rū credentiū Deo, vt imputer etiā illis iusticia per fidem, et
circumcisor eor, q nō solum genus ducunt ab Abrahamo, sed etiā
vitā viuūnt Abrahamico gre, dignā Ro. 4. Ista sunt verba et sē-
sus Pauli, nō defimientia, imputationē iusticiæ p condonationē
peccator (cum ista remissio peccator, sit in Ecclia, et conseruet
hōes in Ecclia: Illa imputatio iusticiæ per fidem, sit eor, q cū sint ex
tra Ecclam, intra Eccläm per fidem recipiant) Sed reiudentia
opinionē eor phariseor, christianor tēn et hostiū Pauli, q dicebāt Rom. 3. 2
impetrari condonationē peccator a præputiatis vt saluarentur
non potuisse, nisi prius circumciderent. Hæc Paul. cōfutat, de-
clarans Abrahamo condonata fuisse peccata in (præputio, quod ost
dit ex hoc, qm legimus illi fuisse imputatā iusticia, imputatione
aut iusticiæ, illi contingere nō posse, cui ꝑ sunt imputata pcta
et obcæcam sit felix: illi aut hæc conuenire nō possunt, in quoꝝ
sit iusticia operū. Vt sit ratio Pauli: Abraha-

Vis imputatio iusticiæ sibi comunicata hē condonationem peccatorum sed no contra. 642.

Nō imputare peccatū, et imputare iusticiā differūt.

FIDEI

Abrahamo iusticia legitur imputata per fidem
cui imputatur iusticia, illi non imputantur peccata
cui non imputantur peccata, is et est felix et caret

iusticia operum. Igitur Abrahamus in praeputio erat felix, sine iusticia operum. Sed cur hoc de Abrahamo est scriptum? propter nos, inquit, praeputiatos, non propter genus Abrahamicum seu propter Iudaeos, quorum Pater est Abrahamus natura, si crediderimus ei, cui credidit Abrahamus, ut iustificemur sicut ipse iustificatus est, et fiat Pater noster per fidem sicut est Pater Iudaeorum. Quare, non dicunt verba ista, quid sit imputatio iusticiae: Sed declarant imputationem iusticiae esse non posse sine condonatione peccatorum, quae condonatio peccatorum esse possit et in circumcisis subiectis legi, et praeputiatis, extra et ante legem. Quae autem sit differentia inter condonationem peccatorum, coniunctam imputationi iusticiae, et condonationem peccatorum quae contigit sub lege degentibus, et legem non seruantibus, sed poenitentibus, declarant illa Pauli verba: Condonatio peccatorum duplex.

Rom. 4. 11. Et signum accepit, circumcisionem, ut esset signaculum iusticiae fidei quae fuerat in praeputio, ut esset
Pater omnium credentium in praeputio, ut imputarer et illis iusticia (hi sunt praeputiati, de quibus infra: quapropter et imputatum est illi, fides, ad iusticiam. Non scriptum est autem, propter illum tantum, imputatum fuisse illi: Sed etiam propter nos, quibus imputabitur, in praeputio scilicet, credentibus) Et sequitur: Et Pater circumcisionis iis, qui non solum genus ducerent a circumcisis, verum etiam vestigiis fidei ingrederentur, quae fuit in praeputio patris nostri Abrahae. Hic non dicit, ut imputarer et his fides ad iusticiam, sicut nec ibi dicit, qui genus ducerent ex Abrahamo. Quod si Paulus agnoscit Abrahamum pro Patre, quod ex illo genus duceret, et insisteret vestigiis fidei illius, Et hoc aliud est, quam imputatio iusticiae, quae contigit praeputiatis, cuius causa Abrahamus est praeputiatorum Pater, quo infra potuit dicere: scriptum est etiam propter nos, quibus imputabitur? &c. Si non duplex est causa habendi reuera Abrahamum pro patre, una, genus ducendo, et viuendo vitam Abrahamicam: altera, recipiendo imputationem iusticiae per fidem, et haec utraque causa, in uno esse non potest, quo Paulus, et inde et hinc poterat dicere Abrahamum se habere pro patre? Hanc distinctionem iustificationis gratis Abrahamici, et gentium praeputiatarum explicat Paulus: Abrahamum pro patre habendi duplex caussa.

Rom. 3. 29. Unus, inquit, est Deus, qui iustificabit circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem Rom. 3. ἐκ πίστεως, et διὰ τῆς πίστεως. Et iustus ἐκ πίστεως viuet Rom. 1. Et videtur Paulus quidam in his duabus vocibus hoc in loco ponere voluisse, discriminis, quod alibi non obseruauit. Falsum igitur est antecedens illud: imputationem iusticiae aliud non esse, quam condonationem peccatorum, ex fide per fidem 800.

cum.

Cum ex scriptura habeamus, oibus qdem, qbus imputar iusticia per fidem, vt contigit Abrahamo, condonari peccata: Ver no oibus, qbus condonant peccata, imputari iusticia per fidem, qualis fuit in Abrahamo ante circumcisionem.

Tertio obijcir ex caussa finali

> Fides Abrahami, imputata est illi ad iusticiam, vt hoc ipsu in oibus eius filijs comprobarer: Filij aut Abrahæ sunt circumcisi et incircuncisi: Ergo hoc ipsu comprobandu est, ta in Iudæis, qua in non Iudæis.

Argm collectum est ex aliqua postilla, et prima ppōnem ht falsam sdam incertam, et collectionem extra propositu. Aliud em est fide Abrahami comprobari oportere in oibus suis posteris: et aliud inter posteros Abrahami no posse illos numerari, qbus fides, credentibus Iesu esse chrm no esset imputata ad iusticia, Cum Paulus inter filios Abrahami numeret, et eos, q ab ipso ducebant genus et bn viuebant et eos, q ab Abrahamo genus no ducebant, sed imputatione iusticie, ex fide consecuti fuerant, qualis contigerat olim Abrahamo in Cpputio. Incerta aut est minor propo, qm Paul. Gal. 3. ide tractat quod Ro. 4 filios sclt Abrahæ esse, et q ex fide imputationis iusticiæ promanarunt, et q ex operibus legis, qua no seruarant, cu viuere no possent, recurrerunt ad fidem, per poenitentia credendo Iesu esse chrm, vt viuerent. De illis filijs scribit:

> Si vos estis chri, igr Abrahæ semen estis, et iuxta promissione hæredes. Gal. 3.

Et, Qm estis filij (vos galatæ) emisit Deus sprm filij sui in nostra corda (cur no vra, cum dicat, estis filij?) clamantem. De istis aut filijs illud: q ex ancilla natus est, sdm carne natus est. Gal. 4. Unde oritur tertia distinctio filior Abrahami, eor sclt, q sunt filij Abrahæ sdm carne et imitant facta bona Abrahæ. Ioa. 1. 47. Ecce vere Israëlita, Ro. 4. 12. q vestigijs insistunt Abrahæ. Ro. 11. 2. no repulit Deus populu suu, que ante agnouerat: Et q tantu carne sunt Abrahæ filij Ioa. 8. 37. Scio vos filios esse Abrahæ, sed queritis me interficere, hoc Abraha non fecit. Vos ex pre diabolo estis, q fuit homicida a principio. Et Gal. 4 q sdm carnem natus est, persequebar eu, q natus erat sdm pmissione. Rom. 11. naturales rami propter incredulitate sunt excisi. Hec aut diuersitas filior Abrahami, illor, q sunt filij sdm carne tantu et eor, q sunt sdm carne et ~~sprm~~ imitatione bonor oper, et alior, q sunt sdm imitatione fidei, et no sdm carne, facit, vt incerta et ambigua sit sda ppo. Prima aut, nullibi extat, nisi ad hunc sensum: comprobari sclt fidem Abrahæ esse in filijs, q ab eo genus ducunt, et secunr eius vestigia, Et in illis, q crediderunt Deo in Cpputio, sicut et ille credidit Deo, in Cpputio. Unde et illis pposita sunt bnfactor premia, et poenitentiæ venia, et istis imputatio iusticiæ. Cui sensu

filij Abrahami triplices

fide Abrahami comprobari in filijs

sus alienus est a presenti disputatione. Valeret autē argm, si aperte & manifeste diceret:

> Nullōr filiōr Abrahamus dicit pt Pr, nisi illōr, quōr fides credentiū Iesū esse chrm, est illis imputata ad iusticiā: Sed Abrahamus est Pr tam fidaōr, q̄ præputiatōr credentiū Iesū esse chrm, Ergo, Iudæis & præputiatis contigit iusticia ex aguo p imputationē. Et tūc apertissime est falsa maior ppō, nec ab aliquo sacroꝝ autōr scripta aut sommiata.

4 Quarto objicitur:

> Vna ratione iustificati sunt Iudæi & nō Iudæi, post mortem chri: Ergo per imputationē iusticiæ vtrisq; fides profuit ad salutem.

Iustificatio circūcisorū, & Gputiatōr diuersa.

Rsio. Antecedens est falsū. Eius probatio est: scribitur,

> Nihil discreuit Deus inter nos Iudæos, & illos Gputiatos, fide iustificans &c Act. 15.

Rsio. Autoritas citata, nō ppat antecedens negatum. Locus ita habet:

> Viri frēs, Vos scitis, quod ab antiquis diebus Deus inter nos elegit, vt per os meū audirent

Act. 15.7 Gentes, verbū Euangelij, crederentq. (ad imputationē iusticiæ) Et q nouit corda Deus, testimoniū Gphuit illis, dans illis sprm S. (visibilē) sicut & nobis (dederat visibilē) nihilq. discreuit inter nos & illos (cū magna diffrā esset inter nos mundos gñe, & illos immundos) cum fide purificasset (& nō circisione, sicut prius) corda eōr. Nunc ergo q̄ tentatis Deū, vt imponatis iugū (circisionis) sup ceruices discipulōr (q̄bus ia & imputata fides ad iusticiam, q̄ dabat illis antea p circisionem) quod neq. nos, neq. frēs nostri ferre (ob magnos dolores) potuimus: Sed pr̄ gram Dñi nri Iesu chri credimus nos saluari, quadmodū & illi saluant. Quæ verba pertinent ad dissolutionē q̄stionis positæ:

> Num Gputiati, sine circisione, per solā fidem saluarentur, nec ne?

Quā q̄stionē ita dissoluit Petrus vt dicat Inter illos (quos Deus milla diffrā a nobis discreuit) & nos, Deus constituit vnā ecclam, q̄bus idem domū visibile dedit, sprm S. & linguar donum. Sed inter præputiatos, quōr, Deus per fidem corda purificauit, & nos, nullam diffrām esse voluit, cum vtrisq. sprm S. & domū linguar idem & omū dederit: Ergo ex præputiatis, & nobis, quos ōes existimamus ex grā Dei, credendo Iesū esse chrm, posse saluari, Deus constituit vnā ecclam. Hæc eadem refert Petrus cap. 11. Nam dicit se audiuisse, q̄ Deus mundauit, seu, quōr corda Deus purificauit p fidem, tūc immūda dixeris. Et in hoc dicto nō constituisse vt putauerit Gputiatos esse coniungendos cū ecclā, sed in illo, de quo dicit:

Comunicatio gentiū cū Iudæis in vnā ecclesiā in q̄ sita.

> Proinde, si par donū dedit illis Deus, q̄mdum & nobis cum cred.

cum credidissemus in Dm Jesu chrm. Ego porrò qs eram, q possem obistere Deo? Logr igr Petrus de receptione, & putiatõr cũ alijs fu- Justificationis nõ varia.
dæis in una eccłam, & nõ de una iustificationis rõne, q varia erat
Hæc ipsa verba Petri recitat Paulus, vtpote excepta ex ore Petri Gal. 2. 14
cũ essent in Synodo. Dixi, inqt, Petro coram õibus (recitam
eius verba) Si tu cum sis Judæus (mõdatus) genti
liv vivis, ac nõ iudaicè, cur cogis gentes veluti im
mũdas iudaizare? hoc est: circũcisionẽ expetere, vt sint mundi sic
ut Judæi? Nos natura Judæi & mundi, & nõ ex gentibus pec
catores, qm scimus nos ex operibus legis (nõ seruata) nõ iustifi
cari hõem, q̃m nõ auditores legis, sed factores iustificant, sed per
fidem Jesu chri. & & nos in chrm Jesum credidimus, vt iustificare
mur, cur sclt, nõ ad fidem, sed ad circũcisionẽ exemplo tuo attrahis
gentes? cum credentes ita dñm Jesu esse chrm, reijs abs te veluti
& mõ immũdas? Non igr de eodem logr antecedens negatũ & auc
toritas citata, cũ hæc loquant̃ de signo corpũeo oculis conspicuo
præsentiæ sps sctí & domi linquãt: Antecedens aũt loquãt de effe
ctibus fidei, num fuerint ijdem, in putiatis & in circũcis.

5

No

Quinto. Non legit Gen. 16. idem Agarã credidisse, quod
Abrahamus crediderat Gen. 15. & nõ esse illi impu
tad fidem ad iustitiã. & minus firma videt esse con
nexio: hoc nõ narrat, Ergo non est. hoc est, illic de Agara, nec alibi
narrat, Ergo non est. Verba mea sunt: Sed & rem ipsam,
Non ois fides parit imputationẽ iustitiæ. s. 621. quã credidit Abrahamus de Isaco Gen. 15. & illi imputata ẽ ad iusti
tiã. credidit ẽt de Ismaele Agara mater, & nõ ẽ illi imputata ad Ge 15
iustitiã Gen. 16. Loca citata ita hnt: Tam numerosa & futura
tua progenies, vt numerari possit, siqs numerare pt stellas cæli.
Tum Abrahamus dicenti sibi credidit, & imputatũ est illi ad iusti
tiã. Et, Ita numerosa prolem tibi concipiãbo, vt præ multitudine Ge 16
numerari nõ possit ô Agara; illa de Ismaele, illa de Isaaco. Sunt
igr eadem & ijsdem de rebus fides. Credidisse aũt dicenda ẽ Aga
ra, qm incredulitatis nõ reprehendit̃ vt Sara Gen. 18. de Gedeone
Jud. 6. de Mose, Exod. 4. Et q incredulitatis nõ arguũt̃, in eo, quod nõ
reprehendunt̃ pro argto fidei produci possunt, vt facit Autor Epłæ
ad hebr. 11. Hanc aũt fidem nõn fuisse Agaræ imputatã ad iusti
Non scriptu nõ credendu tiã, aut alijs vnquã antea & postea, qbus Abrahamici, declarãt,
qm nusquã legit̃ & quod nusquã legit̃ aut nexu necessario nõ col
ligunt̃, credenda nõ esse indicat Paul. Rom. 4. de Abrahamo, qũe negat
iustificatũ ex operibus, qm scriptura hoc pẽ narrat, q recenset ex
fide illi imputata fuisse iustitiã. Et hebr. 7. vbi narrat̃, obscurõ
fuisse natalitũ Melchisedecum, qm eius parentes, q fuerint non nar
rat̃, & Paul hẽt hoc aliog inter certissima argnta Rem celebrem
& notandã nõ esse, q nõ narrẽt fuisse à sacris historijs.

credidit

Credidit Abrahamus Deo cum exiret de patria sua iubente Deo, & ea fide placuit summopere Deo heb. 11. iustificatus tñ nõ est, Rom. 4. Cur? qm nõ narrat. Narrat tum fuisse illi fidem ad iusticiã imputatam, cum esset centũ annor, & non, cum esset 75 annor. tum scit, cũ credidit quod numerosũ esset futurũ semen suũ. Et nõ, cum credidit quod possessurus esset opes Cananeor. Ita de Sara Isaaco Iacobo Dauide ille narrat ões hos credidisse Deo, de nullo tñ unquã asseruit eius fidẽ illi fuisse imputatã ad iusticiã. Quare idem & nos dicemus de Agara in eo argnto in cuius tractione Paulus reiecit õia q nõ sunt scripta. Valet igr argm Pauli: Credidit Abrahamus Deo Gen. 12. 13. 22. vt dñ hebr. 11. credidit Abel, Noe, credidit samuel Elias & alij, sed centenario Abrahamo imputata ẽ fides ad iusticiã & nõ 75 annis nato aut amplius quã 113. qm ita legit, Ergo & nostrũ valebit argm, Agaræ fides, si fuisset illi imputata ad iusticiã, alicubi legerẽ: Cum hoc nõ legat, idem dicendũ est, alq. de õibus alijs q celebrant credidisse Deo, nulli tñ fuisse fidem imputatã ad iusticiã, ꝓterquã uni Abrahæ. Quare, si nõ valebit argm:

scriptum nõ est,
Ergo asserendũ inter dogmata nõ est,

a non scripto vallet argumentũ.

potius dicendũ esset, Abrahamũ iustificatũ fuisse ex fide, quã habuit cum egrederet de sua patria, quod est contra Paul. Rom. 4. q dicit tum primũ imputatã illi fuisse fidem ad iusticiã, cũ esset centũ annor, qm ita legit, quã fidem Agaræ ei fuisse imputatã ad iusticiã, quod nusquã scripserunt sacri autores. Quare dicẽdũ est, Agaram credidisse qm nõ reprehendit, quod nõ crediderit, & illi fidem nõ fuisse imputatã ad iusticiã, qm nec hoc legit, & uana opa diceret, cum Agara esset ex populo Dei.

6 Sexto quæritur, qmodo ex Act. 19. Io. 12. Matt. 21. eliciat, quod fides gentiũ præputiatar pñ sit, nõ sit illis imputata ad iusticiam. Neq scriptũ legit de fide præputiatar gentiũ ante mortem Christi, quibus sine circũcisione nõ promittebat salus. Nam, tum primũ hoc intellexit Petrus, cum ex Petro audierũt de Cornelio Act. 11. & ex Paulo & Barnaba de alijs ꝓputiatis Act. 14. Quod indicauit Christus Io. 12. Cum audisset ꝓputiatos desiderare, vt se viderent, Nisi mgt. granũ frumenti cadens in terrã, mortuũ fuerit, fructũ multum nõ adferet, quod est: oportet Christũ pati & resurgere a mortuis tertio die & ꝓdicari nõe eius pœnitentiã ac remissionẽ peccator in ões gentes, Luc. 24. De quo legit:

gentes nõ ante Christi mortem in gratiam dei receptas. Act. 11. 18. & 14. 27. & 15. 3. & 7. 37.

Videbitis posthac filiũ hõis venientẽ
in regnũ suũ Matt. 26. 64.

Et, Factũ est cum reuerterer (post resurrectionem) accepto regno Luc. 19. 15. Et Matt. 21. 41. Malos male pdet, & vi-

ned

neā sua (occiso iam hærede) elocabit alijs agricolis, quod est, excisus
rami, vt ego insererer, Rom. 11. Quæ ōia indicant, ante mortem chri, nō
fuisse constitutū à Deo, vt regnū nouū daret Iesu chro, et vt ejice-
rent veteres cplos, et noui introducerent, et rami nales excinderentur
pter incredulitatem, et insererem sine circumcisione p fidem, olea-
stri rami. Et hoc est, quod Paulus dicit:

Gentes esse eiusdem corporis sine circūcisione,
per fidem imputātem iusticiam,

tunc primū reuelatū fuisse Aplis Dei et prophetis: Nunc mgt, re-
uelatū est eph. 3. et repetit sæpe: Nunc autē p chrm, vos, q eratis lon-
ginqui, propinqui facti estis eph. 2: Mysterij nunc manifestati Ro. 16.
Nunc autē lux in Dño eph. 5: Palam facta e nunc, 2 Tim. 1: Nunc sine
lege, iusticia Dei manifestata e, Rom. 3: per quē nunc reconciliationē
habemus, Rom. 5: Nunc vos reconciliauit in corpore carnis suæ p mor-
tem coloss. 1. Et de Iudæis: In hoc tempore, inqt, reliquiæ saluæ fi-
ent, Rom. 11. et de gentibus: Ad ostensionē iusticiæ suæ in hoc tēpore
Rom. 3. In quibus ōibus dictis, nunc, et, in hoc tempore, certū tempus de-
signant. Quoniā nō prius gentes placuit Deo, sine circūcisione recipe-
re in grām, quā post mortem chri, cū ex pulsis ex vinea, "possessione
prioribus pa-
tricijs agricolis, Iudæor multitudo, redacta est in reliquias, et residua
Iudam, et vmbraculū in vinea, et tuguriolū in cucumerario, ex amplis-
simo et opulentissimo Regno. Lucas aut Act. 19. hoc apertissime
declarat in Ephesinis illis baptizatis baptismo Ioannis, à discipulo Ioan-
nis baptistæ, seu ab ipso Ioanne, ante mortē chri. Nā post mortē chri
nullū aliud baptizasse eos legimus, quā discipulos chri imbutos spū
s. et animatos. Præputiatos aut fuisse ōndit, cum ignorarent, nec
fando vnquā audissent nomen spūs sancti: Deinde vox ἐπὶ τοῦ ἐρχο-
μενου in regnū suū, q nondū venerat, nec venire poterat in regnū
suū nouū, quod erant præputiati, nisi post mortem. Et ipse dicit: Sūt
hic stantes, q videbunt filiū hois ἐρχόμενον in regnū suū, Matt. 16.
Et videt ex proposito hanc vocē integra vbiq. fuisse seruata ab Aplis Ioā.
et Ioannes, q, si esset Rex Iudæor ōnderat, De nouo regno plantā-
Tu es ὁ ἐρχόμενος, an aliū expectare debemus.
fatet aut et Paulus suo tempore vidisse illū fuisse ingressum. Et
Ioannes hic, illis verbis: Vidimus gloriā eius, vt vnigeniti filij Prīs,
illeaut hoc ipsum fatet. Non dū videmus illi ōia subiecta: videmus tñ
gloria et honore coronatū. Quod fuit in receptis gentibus in grām
cū Deo, sine circumcisione. Hæc Zuinglius minquā penetrare potuit
nesciens cām, cur baptizati à Paulo fuissent Ephesini, nō animadver-
tens.

Nunc Ioā. 3. 14

Act 17. 30

Esa. 1. 8.

Act 19. 2

Ephesij baptizati qui.

ἐρχόμενος venturus.

Regnum christi nouū

§. 626.

Matt. 11. 3

Ioh. 1. 14

† illeaut hoc et addit.

tens præputiatos fuisse illos, et baptismum et fidem sine circisione ante apertum ostium fidei gentibus, nō fuisse salutarem præputiatis. Ad qd enī aperire post mortem chri, quod fuisset apertum ante mortē i qd aut fuit apertum, nisi, ut credentes ꝓputiati et baptizati, crederent esse salutis participes? Hoc Acta ondunt apertissime cap. 15. Nam p circisionem adoptari in gentē Abrahamicā, et ita pmissa de fide et signa baptismi profuisse præputiatis oibus, consuetissimū erat usq. ad mortis chri tempora.

fidē et baptismū in gentibus ante chri mortē frustraneum.

ostiū fidei apertum qd sit.

adoptādi rō ante mortē christi.

Exaltari, inqt, oportet filiū hōis, ut oīs
Ctam Iudæus, quā gentilis, q credit in
eum nō pereat, sed hēat vitam æternā.

Io. 3. 14

Iudæos sine morte chri ei fidē habētes seruari potuisse.

Nam Iudæi, credentes Iesū esse chrm, et nō exaltato chrō nō peribant. lege Io. 17. de discipulis.

Ad tertium et quartum.

1. Nollem tam negligenter et ociose legi mea in hoc argnto serio. Nusquā Ego dico, fidem, q fuit imputata Abrahamo ad iusticiā nō esse unam aliquā certam rem, q parere possit iusticiā, cum et alia fuerit fides Patrū, q illis non imputata sit ad iusticiam, ut hic vos dicitis me dicere. Imo ita confunditis dicta et verba, ut certus sensus haberi nō possit ex hoc vrō dicto, Et ipsæ sentiæ, mutuo se confodiunt. Meum scriptū ita ht: Non est igr oīs fidei ex se parere iusticiā, cū nō oīs fides legar peperisse iusticiā eam q imputata fuit et olim Abrahamo, et postea gentibus: nec aliqua res est certa et una, q credita parere possit hanc iusticiam. Nihil aliud est in meo scripto, quod videar attingere scriptū hoc vrm. et ut vident oēs cum dr: Non est igr: concto est totius argntionis collectæ in superioribus dictis. Nunquā aut concto attingi pt, in sapienter et docte congredientibus sed ppones, ex qbus concto manare videri: Illæ aut negandæ sunt, aut discutiendæ.

Non oīs fides parit iusticiā imputat. 634.

Ita aut extruitur Syllogismus:

Sc. 6.

Per fidem oēs Pres numerati heb. 11. placuerunt
et probauerunt seipsos Deo: Sed de nullo Pre eo in

capite numerato, ac ne de ipso Abrahamo ter ibi commendato, legir quod illa eor fides, imputauerit illis iusticiā: Ergo nec, placere Deo et probari Deo, est iustificari a Deo p fidem. Et si alia est fides, q imputasse hōi iusticiā legir, ut illa est, de qua Paul. disputat Rom. 4. præter has, ergo nō oīs fides ex se parit iusticiā. Nam si oīs fides hōis pareret imputationē iusticiæ p fidem, maxime hoc esset, in illa fide, et illo tempore, quo fuit in Abrahamo, et q prima commendar hebr. 11. cum Abrahamus esset annor 75: Sed imputatio ius

tio iusticiæ nõ dar̃ à Paulo, nisi fidei illi; q̃ sigcata est esse in Abrahamo, cũ centenarius esset, et nõ ante, neq. post, cũ tñ et ante et post de alijs gr̃ibus fidei commender̃ Abrahamus. Ergo nõ oĩs fides parit iusticiã, nisi illa, de qua legir̃, Abrahamo fuisse imputatam ad iusticiã et iste est ordo et firmitas disputationis Pauli, q̃ quærit, sed qd dicit scriptura, oĩa ad scripturæ vsũ referens. Alterã partem mei dicti, ita in scripto, quod dedi, probo

Si aliqua certa res esset, q̃ credita ab hõe, pareret iusticiã illa esset, quã credidit Abrahamus: Sed illa credita fuit ab Agara, et illi nõ peperit iusticiã: Ergo nulla certa res proponi pt̃ q̃ credita ab hõe, possit hõi conciliare iusticiam: Sed id qd Deus vult, et qñ vult pt̃ hõi conciliare iusticiam.

nulla certa res proponir̃, q̃ credita pariat imput. iust.

Hæc sunt ꝓposita per me et conclusa, in qbus conclones attingi nõ debent, nec possunt, cũ ex ꝓpõnibus promanent, sed q̃ cupit conclones euertere, cogir̃ ad ꝓpõnes, q̃ conclonum sunt fundamenta disturbandas, se conuertere. Statuir̃ igr̃ imputationẽ iusticiæ esse condonationẽ peccator̃, et placendi Deo rationẽ, ita vt ꝓber̃ Deo et ꝑsona et genus eius: Sed nõ seqr̃, vt omniũ, qbus condonam̃ peccata ꝑ fidẽ, fides adferat imputationẽ iusticiæ, neq. seqr̃, vt oĩs q̃ placet Deo ꝑ fidem, vt fides eius, eũ reddat ex impio iustũ, et conciliet ei imputationẽ iusticiæ, vt eo in scripto, et alijs nostris responsis longa disputatione disserir̃. Deceptio aũt orir̃ ex voce, fides, q̃ vna cũ sit, putar̃ et vnũ hẽre significatũ in sacris biblijs, et vnã habere vim in omnibus, et easdem vires. quæ falsa sunt.

Imputatio iusticiæ qd

Oppomitur igitur ad hunc modum à vobis in nr̃o scripto et nos sic argumentamur à simili:

Non ꝓdicat Epla ad hebræos, quod propter fidem placuerit Deo illi Pres: Ergo fides illor̃, fuit illis imputata ad iusticiã. Non n. placent Deo, nisi iustificati per fidem.

Postrema verba indicant mendũ esse in scripto isto, et ex non, scribi debere, nam, ad hunc modũ: Nam ꝓdicat Epla ad hebræos, quod propter fidem placuerint Deo illi Pres: Ergo fides illor̃ fuit illis imputata ad iusticiã. Falsa est consecutio, quã consequentiã vocant scholæ. Probatio: Non placent Deo alij, nisi iustificati ꝑ fidẽ. Illi Pres legunr̃ placuisse Deo, Ergo fuerũt iustificati ꝑ fidem. Falsa est prima propõ, et mutilata. Falsa qdem, qm̃ amplius qddã est placere Deo, quã iustificari per fidem. Oĩs n. iustificatus ꝑ fidem placet Deo, nõ tñ oĩs, q̃ placet Deo, iustificar̃ ꝑ fidem. Iustificar̃ em̃ is, q̃ impius est vt pius fiat: placent aũt Deo nõ solum impij vocati ad pietatẽ colendã, sed ẽt pij, cum in pietate perseuerant. Iustus, inqt,

Placentes Deo sũt non tantũ iustificati, sed et pij.

inqt, si subduxerit se, à iusticia, nõ placebit aĩo meo: Ergo iustus si
Heb. 10. à iusticia sua se nõ subduxerit, placet Deo perseuerando in iusticia,
Apoc. 22. 11. vt q iustus est, iustificer adhuc, et q sanctus est, sanctificer adhuc
Apoc. 22. hoc ẽ, in iusticia et sanctitate perseueret oportet, iustus, si
iustus est reuera, quoad veniat Dñs. Mutilata aut ẽ ppõ, qm cum
probare deberet, fidem patrũ illor, quos commendat Epla ad hebræos
cap. 11. fuisse illis imputatã ad iusticiã, qm legimr placuisse Deo,
probat aliud: Non placere sclt Deo, alios, quã iustificatos p fidem.
Cum sæpissime dictũ sit, aliud esse iustificari p fidẽ poenitentẽ in
Eccla, et fidentẽ promissionibus diuinis, quod Deus parcat resipiscen-
tibus filijs, et aliud iusticiã imputari hõi, alieno à repub. Dei, cũ suo
toto gre p fidem, vt ingrediar in atria Dñi, particeps fiat pmissionũ
diuinar, et adoptatus in filiũ Dei, cum iure hæreditatis et sanctita-
tis et iusticiæ, quod transit ad ões eius successores, leges hæreditatis
adeundæ recipere. Quamuis n. õis, cui imputar fides ad iusticiã iu-
stificer per fidem: attñ nõ õis, q iustificar p fidem, ht id, quod vo-
cant sacra biblia, imputationẽ iusticiæ per fidem. Vnde nusquam
extat hic modus sermonis, cum fit disputatio de Iudæis. Erant n.
genus sanctũ et placens Deo natura, quãuis multor facta displi-
cerent Deo. Imputatio aut iusticiæ p fidem,
est ex impio et impuro gñe reddere piũ et sanctũ genꝰ.
Et recte Paulus vbiq. addit: per fidem. qm, quamuis de Phinees
Psal. 106. 31. simile qddam ob Sacerdotij ius in eius genus collatũ, videar esse
scriptum: attñ ad factũ eius, nõ ad fidem illud, apertissimis verbis
à sacris scriptoribus deductũ refer. Ob hanc cam Paulus, imputa-
tioni iusticiæ, de qua disputat, addere solet, per fidem, vt consonet cũ
illo: Credidit Abrahamus, et illi ad iusticiã est imputatũ. Debuis-
set igr ita ppõ produci, vt probaret id, quod negatũ est à principio:
Non placent Deo alij, nisi qbus fides imputar ad iusticiã,
et ita melius patuisset propositionis falsitas.
3. Opponitur tertio
Ro. 4. credenti in eũ, q iustificat impiũ
(in Deum sclt) fides eius reputar ad iu-
sticiã, sdm ppositũ grã Dei: Hoc ppositũ
grã Dei est perpetua et immobilis via salutis Eph. 1. 2 Tim. 1. Ergo,
imputatio fidei ad iusticiã sdm ppositũ Dei est ppetua et immo-
bilis via salutis.
Ego maiorem doctrinã, studiũ attentius, et diligentiã accuratiorẽ, vt
in vobis desiderem, hæc pars maxime facit. Quid enĩ est citare di-
cta, q aut nusquã extant, aut si extant, explosa sunt à superioribus
seculis, nisi de re veluti iocosa ludere? Deinde, syllogismus totus
quonã tendit? qd colligit? quid impetit? Locus ad Rom. loqr de
Abrahamo nondũ circumciso, nondũ per imputationẽ iusticiæ commẽ-
dato

dato sed tu primu, cu de illo scribir: credidit Abraha Deo. Et im
putatu est illi ad iusticia, ~~imputatione~~ iusticiæ p fidem ornato.
Et notat Paul. vocem, imputare. Merces, inqt, seu iusticia, q red Rom. 4.4.
dir bn operanti, no pt dici imputata, sed debita. Quod si impu:
tar merces seu iusticia hoi, signu est hoem sine bonis fuisse opbo.
Quod si aliqua ca adducir, cur iusticia seu merces sit imputata, il
la ca aliud erit, qua opus, et inter opera no debebit numerari. Qua
parte in alio argnto, condonationis sclt peccator, in reliquijs Abra
hamici gris prosegr cap. 11. Notans, quod ubi dr Deus aliqd ex gra
facere sigcatur bona opera hoibus defuisse. Est igr Pauli argm: Impio imputatur fides.

Impius est is, in quo no sunt bona opera, In eo, cui impu:
tar iusticia ex fide, no sunt bona opa: Ergo ille, cui im:

putar fides ad iusticia, et iusticia no reddir illi, veluti bonoru
operu merces, est impius cora Deo: Sed Abrahamo imputata est
in pputio, iusticia p fidem: Ergo Abrahamus erat impius, et rece:
pta iusticia per fidem, iustus esse cepit. Sed quo tendit hec lon:
ga, et ad finem usq. capitis producta disputatio, ubi dr: Quapropter
et imputatu e illi ad iusticia? propter sequentia: no scriptum
est aut propter illu tantu, imputatu illi fuisse ad iusticia: sed et
propter nos (præputiatos) qbus (quauis simus in præputio) imputa:
bir ad iusticia, credentibus in eu, q excitauit Iesu Dm nostru a
mortuis, hoc est: in eu, q iustificat impiu, in Deu sclt. Dispoms
igr vis est in voce, imputare. Sermo e de Abrahamo, deductio, e
Abrahamici exempli ad gentes in præputio. Non oportere videri
impossibile, gentes pputiatas post morte chri, p imputatione iusti
ciæ, fuisse iustificatas et sanctificatas, cu hoc ipsu factu fuerit
in Abrahamo, cu nondu pater esset populor, sed impie viueret, et ex:
tra iusticia, q postea legir fuisse illi imputata. Dicit igr:

Fides illi imputar ad iusticia, q no operar, h. e.
cui desunt bona opera, et ob id veluti impius, credit
verbis eius, q iustificare solet impios. Hæc ex Romanor
cap. 4. coniungant dictis, q citant in hoc scripto Eph. 1.

Elegit nos (gentes) in ipso (Iesu chro) antequa Eph. 1.4
iacerent fundamenta mudi, ut essemus sancti

et irrepræhensibiles cora ipso, per charitate, q pdestinauit nos: ut
adoptaret in filios (q prius filij non eramus) per Iesu chrm, in sese
iuxta bnplacitu voluntatis suæ, ut lauder gloria græ suæ. postea:
sdm ppositu ipsius, cuius vi fiunt uniuersa, iuxta decretu volunta
tis ipsius, ut simus nos in laudem gloriæ ipsius. postea: obsignati estis
spru promissionis Sancto, q est arrabo hæreditatis nostræ in redem:
tion

2 Tim. 1.

Imputatio iusticiæ no fortuita. 807

tionem acquisitæ possessionis in laudem gl̃iæ ipsius. postea: vt sciatis q̃ sit spes, ad quã ille vos vocauit, et quam opulenta gl̃ia hæreditatis illius in sanctis. 2 Tim. 1.

2 Tim. 1. Iuxta potentiã Dei, q̃ saluos fecit nos, (per fidẽ) et vocauit vocatione sancta, non sdm̃ opera nr̃a, sed sdm̃ suũ propositũ et grãm, q̃ data qdem est nobis p̃ chr̃m Iesũ, ante tempora æterna, sed palam facta est nunc p̃ apparitionẽ seruatoris nr̃i Iesu chr̃i. Omniũ hor̃ et similiũ dictor̃ sensus est:

Imputatio iusticiæ nõ fortuita. 807. Imputationẽ iusticiæ per fidem, in Cõputiatos detectam eo tempore, per Apostolos, non esse inuentum humanũ, aut decretũ recens Dei, Sed antiquũ, atq̃ adeo ante Abrahamũ. Impartiri aũt Deũ per hanc imputationem iusticiæ gentibus salutem per fidem, iũs adoptionis in filios, et spem suar̃ promissionũ, quas promissiones adibunt oẽs, per hanc imputationẽ iusticiæ, si viuar̃ sancte et irrepræhensibilr̃, vt hões videntes bona opera, q̃ Deus Cõparauit, vt in illis ambularer̃, et quor̃ bonor̃ operũ leges, scripserat cordibus fideliũ, per sp̃rm̃ S. glorificarent Deũ, q̃ tales filios sibi adoptasset. His in vnũ corpus coniunctis aliud effici nõ potest quam hoc:

Imputatio iusticiæ alijs nõ competit, quã illis in q̃bus nõ sunt bona opera, Sed præputiatis contigit (ab æterno decreta, sed apparente Iesu chr̃o Deo Pr̃i post mortem, illo tempore manifestata) imputatio iusticiæ. Ergo præputiati nulla bona op̃a habebant, sed erant impij et immũdi, per fidem purificati.

Sed contra quẽ aut à Paulo, aut à vobis torquetur hoc arg̃m? aut vbi inuenir̃ scriptũ, quod dicitis vos? propositũ grãe Dei ẽẽ perpetuã et immobilem viã salutis? aut quo tendit conclo vr̃a qua dicitis: Ergo imputatio iusticiæ per fidem, sdm̃ ꝓpositum Dei est perpetua et immobilis via salutis? aut q̃mdo nectir̃ hæc summa ex antecedentibus ꝓpõnibus? cum ita debuissetis concludere: Ergo credenti in eum, q̃ iustificat impiũ, reputar̃ fides eius ad iusticiã sdm̃ perpetuã et immobilem viam salutis. Quis enĩ vnquã vidit, ꝓpõnes, ex q̃bus emittir̃ conclõ, habere locũ in conclusione? q̃ ẽ autem sda propositio, nisi illa: Sed propositũ grãe Dei est perpetua et immobilis via salutis? q̃ delapsa obtinet locum in conclõne. Ita n̄ dicitis: Ergo imputatio fidei ad iusticiam sdm̃ ꝓpositũ grãe Dei est perpetua et immobilis via salutis. Dicetis: has doctrinas nos nõ quærimus, q̃ simplr̃ disputamus: Atqui has doctrinas spernentes, et simplr̃ de rebus grauibus decernere per incuriã volentes, in magnos et fœdos errores prolabi solent.

Ad quintum.

Obijcitur, obiectione tertia ordine, his verbis:

Rom. 4. Paulus imputationem iusticiæ p̃ fidem opponit.

opponit iusticiæ illi q̄ est ex operibus.

Rsio. Hoc falsū ē, eo in loco hoc disputari. Examinar̄ enī vox imputare, et dr̄, si illa iusticia, debita fuisset Abrahamo, nō scriptū fuisset, ei fuisse imputata. qm̄ nō solemus aliqua imputare, nisi q̄ dare non tenemur ex debito. Qua re bn̄ firmata, ex diligēte vocis eius examinatione, venit ad cām gentiū in p̄putio, q̄bus ob eā cām dicerer̄ Deus imputare iusticiā qm̄ illis nihil tenerer̄ dare ex debito. Et ita argm̄ hostiū infringit, dicentiū: condonationē peccator̄, cū spe salutis promitti nō posse, nisi commēdatis Deo, p circisionē. his n. et nō alijs, ex debito pollicitationis suas debebat Deus.

Obijcitur item, ita: Nobis: Imputari hōi iusticiā per fidem nihil aliud est, quā peccata nō imputari, et iustū haberi hōem credentē gratis, 2

eū q in seipso corā Deo iustus nō ē, nec ex operibus iusticiæ quā caret, hanc gl̄iam, vt iustus sit coram Deo, meretur.

Rsio. Hæc definitio imputationis iusticiæ vitiosa est. Nam cū filij Ecclæ peccantes et resipiscentes, recipiunt̄ à Deo veniā dāte peccatis, in grām, aliud nihil est, quā nō imputant̄ peccata, remittunt̄ crimina, tegunt̄ iniquitates, iniusti q erant ob mala opera, fiunt iusti coram Deo, gratis. Nusq̄ tn̄ legit̄, cū innumeri fuerint, quos, cū peccassent, et eos pœnituisset, atq. adeò aliq nō semel, Deus receperit in grām, et illis pepercisset, alicui imputata fuisse iusticiā. Hæc condonationis peccator̄ rō, secernēda ē ab illa, de qua legit̄:

Nō oīs cōdonatio peccator̄ ē imputio 630.

Condonatio peccatorū Imputationi Iust. vbi coniuncta

Et tempora huius ignorantiæ, cū hactenus dissimularit Deus, nunc annūciat hōibus (præputiatis) vt oēs vbiq. resipiscant. Act. 17. 30

Nunc, inqt, oībus hōibus, præputiatis scilt, q̄bus nūc annūciat resipiscendi et recipiendæ veniæ spem, q̄ prius patebat tantū Iudæis. Vnde illa:

Igr̄ et gentibus (p̄putiatis) Deus pœnitentiā dedit ad vitā, q̄ scilt solis Iudæis patebat. Et ex eo tempore, quo Deus, spem veniæ promisisse dictus est gentibus, Paulus pœnitētiā concionari cepit oībus p̄putiatis. Publicè et p singulas domos, inqt, testificans Iudæis simul et græcis (tanq̄ vnius corporis viris) eā, q̄ erga Deū ē pœnitiam, ac fidem, q̄ ē erga Dm̄ nostrū Iesū Act. 20. Et, Deinde et gentibus annūciabam vt pœnitentiā agerent et conuerterent̄ ad Deū, opa faciētes digna his, q resipuissent. Act. 26. Cum igr̄ pœnitentia conueniret Iudæis, gentibus aūt nō, nisi tunc, cū intellexisset Eccla, Deū aperuisse fidei ostiū gentibus, p imptionē, vt dicit Paul. iusticiæ, seqr̄, vt condonatio peccator̄ sit aliud, quā imputatio iusticiæ. Act. 11. 18 3.

Imputatio iusticiæ aliud, quā condonatio peccatorū. S. 637. 639.

FIDEI

Imputatio iusticiæ aliud, quam condonatio peccatorum. S. 637. 639.

ciæ. Seqr̃ enĩ condonatio peccator̃ eũ, cui imputata est fides ad iu:
sticiã: sed imputatio iusticiæ, nõ seqr̃ condonationẽ peccator̃, ut
nulli dicam̃ condonari posse peccata, cui nõ imputer̃ iusticia. Unde
hæc hntur? Ex diligenti observatione sacror̃ scriptor̃, et formular̃
loquendi, q̃ sunt apud sacros autores, deinde ex ipsa ratione. Nam
iusticia imputata ꝑ fidem, euellebat maceriã, et tollebat inimicici:
as, et expuncta memoria peccator̃, coniungebat gentes in ꝓputio Ec:
clesiæ Dei, q̃ erat ex gñe Abrahamico, cui data erat circũsio: Condo:
natio aũt peccator̃, q̃ erat in Eccla Dei, membra Ecclæ male sana
sanabat. Et qs nõ videt illud ab isto semꝑ discriminatũ fuisse,
et tantũ variasse condonationẽ pctorum q̃ ẽ in Eccla, ab imptione
iusticiæ et condonatione peccator̃, q̃ hões introducebat in Ecclam;
quantũ differebat populus Dei, à nõ populo Dei, filij Dei, à nõ filijs
Dei, hæredes Dei iure, ab his, q̃ nullũ ius habebant in hæreditate
Dei?

Maius igr̃ qddam est, Nobilius et excellentius imputatio
iusticiæ, quã condonatio peccator̃, nec una est altera. Illa rara
fuit semꝑ, hæc quotidiana: Illa semꝑ est huic coniuncta, sed hęc
illi semꝑ coniuncta nõ est, nisi cũ is, cui condonam̃ pcta ex nõ fi:
lio Dei, fit filius Dei. Ut sit hoc breue argm̃:

Per Imputionem iusticiæ, nõ populus Dei, fit populus
Dei: nõ miam̃ consecuta, miam̃ conseqr̃: et loco, ubi di:
cebar̃ prius, nõ populus Dei vos, dicer̃ vos filij Dei estis.
Rom. 9. 1 Pet. 2.

Per condonationẽ pctorũ in Eccla, ubi poenitentibus teguñ
pcta, remittuñ iniquitates, nõ imputañ crimina, sepeliuñ sce:
lera in profundũ maris, hi q̃ sunt filij Dei, redeunt in gratiã
cum Prẽ Deo. Luc. 15. Sed quor̃ sunt effectus varij, ipsa sunt
diuersa inter se, nec unũ est alter̃: Ergo imputatio iusticiæ, nõ
ẽ solũ condonatio peccati, et imputatio veniæ.

3. Tertio, quod est primum, ita dicitur:

Thesis vra dicit, Imputari hoi iusticiã, esse reci:
pi in grãm à Deo, cum toto eius gre et posteritate:

Sed nõ videmus qbus scripturar̃ locis, hoc possit probari, nam
Paul. hoc nõ dicit, Ideo ꝓponem istam, nõ dictã solũ, sed et proba:
tã libenter legeremus.

Rsio. Per Deũ Immortalem, Ego constituere nõ possũ, vigi:
letisne an dormiatis, cum mea legitis Eruditine sitis in artibus
disquisitionis, qbus verũ discernir̃ à falso, an omnino rudes sitis.
Nonne videtis hanc propositionẽ, de qua quæritis, esse conclonẽ
totius disputationis à me propositæ? Quid aũt est petere, ut cõ:
clusio demonstrata, demonstrer̃, nisi, petere ut id detegar̃, quod
oibus.

oibus modis est detectum? Geram tn morem, nec grauabor, dictu pluribus dicere breuibus et id dialectice, postqua orone no profui. Fide Abrahamus exiuit septugenario maior, sua patria, secutus verba Dei et placuit Deo, et Deo probauit fide sua hebr. 11.

Imputatio iusticiae est receptio alicuius cu toto eius gre in populu Dei.

Fide Abrahamus hospitatus e, in terra, sibi a Deo promissa, veluti aliena, et placuit Deo, et Deo probauit fidem sua heb. 11.

Fide Abrahamus, cu centenarius esset, credidit se, volente Deo, sene, ex Anu suscipere posse liberos Ro. 4. et placuit Deo, et Deo pbauit fidem sua, hebr. 11.

Sed no, nisi fides illa, qua habuit centenarius imputata e illi ad iusticia Ro. 4. Ergo illa fides, q commendar bis in eo fuisse, ante qua esset centenarius, et qua placuit Deo, et pbauit Deo fide suam alia virtute habuit, qua fides ista qua habuit centenarius, et no solu placuit Deo, et Deo sua fidem probauit: Sed et imputata illi fuisse legimus ad iusticia.

His conclusis et perspectis, Dico, postqua illa vtraq. fides Ge. 12. 13. commendauerat Abrahamu Deo, et illis Abrahamus dictus e, et placuisse Deo et Deo probasse fidem sua heb. 11. Necesse e, vt ista fides commendata Gen. 15. et q imputauit Abrahamo iusticia, aliqd attulerit boni Abrahamo, pter bnuolentia Dei, et ea, qbus seipsu Abrahamus probauerat Deo, et aliud sit iusticiae imputatio, qua placere Deo, et Deo hoem probatu esse, postqua placere Deo, et probari Deo conuenire dicar omni generi fidei q recenser hebr. 11. Imputare aut iusticia no de alia fide legar, qua illa q comperir fuisse in Abrahamo centenario Ro. 4. repetente Paulo: sed qd dicit scriptura? Credidit Abrahamus centenarius Deo et imputatu est illi ad iusticia.

Imputatio iusticiae maius quam placere Deo. 622.

Post haec gro, Qualis sit et ista fides, q vltra commendatione psone, et eius gram cu Deo, quod placeat et probata sit Deo, addit imputatione iusticiae. Et, quid sit, ista imputatio iusticiae, q aliud sit, qua placere et probari Deo. Nam nihil esse, dici no pt, minus esse, quam placere Deo et Deo pbatu esse dici no pt. Maius qddam ergo sit oportet, q centenario contigit Abrahamo credenti, qua antea pluries credenti a 15 anno aetatis, illa no contigerat. Cu disquirere qd et qualis haec imputatio iusticiae esset, in eo, q iamdiu inuenisset gram cora Deo, placuisset Deo et seipsu probasset Deo, illud occurrebat, de quo legir Gen. 15 de pacto inito inter Deu et Abrahamu, et Ge. 17. vbi primu Deus se vocat alicuius, Abrahami scilt. Deum, et seminis eius post eum. Quod euentus ipse, q est optimus interpres rer obscuratu demonstrat, Et testimonia multa, q extant in pphetis, et aliqua pars a nobis in aciem est producta. Hinc n. cu nulli legamus Patrem fieri multaru gentiu est patre cu toto suo genere, populu Dei poster et filios Dei fieri Gen. 17. v. 4. 7. Abrahamus no alia fide, qua qa iusticia est ipsi imputata, factus est multaru gentiu Pater Rom. 4. Ergo ista imputans iusticia fides compraehendit tota posteritatem.

Imputata est Abrahamo fides ad iusticiam, in praeputio, vt pater esset fidentiu omniu, et praeputiatoru, et Circucisor. Rom. 4. 10. 11. 12.

Ergo iusticia Imputationis ab Abrahamo, transit totu eius genus, qd est et sedm carne et sedm promissionem.

Imputatio iusticiae est receptio in gram cum toto gre. 623

Gen. 12.

Ge. 13.

Ge. 15.

1038.

Imputatio iusticiae qd et qualis

Iudaei propter iusticia Abrahamo imputata sancti.

vide Rom. 4. v. 3. 13. 17. 18.

fructus imputationis iusticiae. 624.

proselytorum ratio.

posteritati fuisse imputatam iusticiam, et hoc legamus apud nostros autores. Imputationem iusticiae reddere sanctos, ex non sanctis, et filios Dei ex non filijs Dei.) tota posteritas Abrahami vocata est filius primogenitus Dei, Exod. 4. 22. Populus sanctus es Domino Deo; Deut. 7. Et caussa addit a Mose, Amor, quo posteritatem amasset Deus Abrahamicam, et ut iusiurandum et pactum initum cum patribus seruaret. Ut ita hoc argumento agere libeat. Iudaeis dicit, impijs quidem et impuris: Deum qui te genuit dereliquisti: Et

Nonne iste est Pater tuus, qui genuit te, et creauit te, et alia in hanc sententiam multa Deut. 32.

Aut igitur erant filij Dei, propter iusticiam illis imputatam a natiuitate propter fidem, quae in illis esset, aut propter pactum initum cum Abrahamo, tempore quo Abrahamo imputata est iusticia per fidem. Illud dici non potest, quoniam scribitur: Non propter iusticiam vestram sed propter iuramentum, quod iurauit Patribus vestris &c Deut. 9. Et alia multa sunt, quae populo illi infidum animum exprobrant. Ergo erit istud, quod saepe repetitur: propter pactum initum cum patribus cum dixit: Ero Deus tuus, et seminis tui post te. Cum igitur per imputationem iusticiae quis fiat filius Dei ex non filio Dei, cum posteri Abrahami dicantur filij Dei, et filij Dei esse non potuerint per imputationem iusticiae, cum illi essent infideles filij hoc autem non contingat nisi fidelibus. Sequitur ut filij Dei sint dicti ob imputationem iusticiae Abrahami per fidem, quae ad ipsos veluti ramos ex bona radice manauit gratis successione. Aliud hic dici non potest. Quare necesse est, ut imputatio iusticiae complectatur eum, cui imputatur iusticia per fidem et totum eius genus cum natura, tum adoptione. Accedit his, quod Iudaei, alioqui iniqui et perfidi, filij Dei tamen vbique vocantur sancta gens, quibus haereditas Dei et pollicitationes conuenirent, poenitentiam, spem veniae, benefacta spem praemiorum haberent. Quae omnia sunt fructus imputationis iusticiae, non propriae, cum essent impij, sed maiorum suorum.

Quare imputatio iusticiae in maioribus, complectitur et successores, quamuis impios et scelestos. Nam qui dicunt: Unum Patrem habemus Deum, audiunt, vos ex patre Diabolo estis Ioa. 8. Ubi disserit

si se audirent reuera, natura et imitatione essent filij Dei: quod cum hoc non fieret

imitatione essent filij Diaboli, qui erant natura filij Dei. His accedit consuetudo, qua praeputiati inserebantur populo Dei, masculi per circumcisionem pro se et sua familia, si deerat masculus, foeminae per circumcisionem vnguium Deut. 21. Gen. 17. Illis autem circumcisio commun-

Iudaei propter iusticiam Abrahamo imputatam sancti.

Iudaeis non esse iusticiam imputatam.

vide Romae 4. v. 3. 13. 17. 18.

fructus imputationis iusticiae. 624.

Imputatio iusticiae quid et qualis

proselytorum ratio.

communicata veluti illis imputatione iusticiæ, seu viribus imputationis iusticiæ, quas bonũ succũ vocat Paul. Ro. 11. tota illor̃ posteritas cum populo Dei numerabar̃: cũ tñ essent adoptiui Abrahami filij, & nõ nãles, de qua adoptione scribir̃:

Quorum est adoptio Rom. 9.

Et de õibus & naturalibus & adoptiuis liberis illud verificabatr̃:

Cum Iouæ Dei vr̃i, cæli sint, & cælor̃ cæli, terraq. & quicqd est in ea: tñ Maiores nostros, amore complexus eor̃ posteritatẽ cæteris õibus anteposuit nationibus. Deu. 10.

Quod si adoptiuis filijs tantũ proderat circisio mandata tantum pro masculis Abrahamicis, & pro alijs, q cũ illis viuere volebant, vt adeor̃ ões filios & filias, transiret ius filior̃, vt postea filij & filiæ Dei, nominarent̃ & essent, aut maius qddam, aut nõ minus cõcedere filijs naturalibus debebat natũ esse ex Abrahami gente, postquam adoptiuor̃ filij & filiæ natura ipsa essent filij Dei & filiæ, quod si filij & hæredes Dei. Quod n. scribir̃: Circumcisionis vis

anima, cuius ꝓputij caro circumcisa nõ fuerit expunger̃ aĩa illa de populis Gen. 17. pro nobis facit

Ostendit n. hoc mandatũ natura ipsa esse sanctos masculos & fœminas, Abrahamici gr̃is natura & adoptione. postquã masculos iubet expungi à liberis suis, in qbus ht̃ suor̃ filior̃ nõia scripta, eos q ab octauo die circisi nõ fuerint. Hic nulla alicubi fit memoria imputatiõis iusticiæ, sed insitionis ex oleastro, in oliuã bonam, vbi addir̃: si radix sancta (. ꝑ imputationẽ scilt iusticiæ per fidem, q fuit in Pr̃e nr̃o Abrahamo.) ergo & rami sancti. Necesse igr̃ est, vt postquã aliud fingi à sobrio hõe nõ pt̃, Imputatio

Iusticiæ

sit veluti fermentum (. quod immissũ in multa sata farinæ, & permixtũ õia fermentat. Si primitiæ, inqt, sanctæ, sancta & conspersio, non aliã ob cãm, quã primitiar̃.) & offert Deo ꝑsonã eius, q credit, & credenti imputar̃ iusticia, cũ tota sua posteritate, sanctũ, iustũ, bonũ, pro filio & hærede. Quid n. est radix? qd rami? qd primitiæ? qd conspersio? Nonne Abrahamus est radix, & primitiæ, et eius posteritas ẽ rami & conspersio? Nõ aũt dicit, ramos & conspersionẽ esse sanctã, ex se, sed ex radice, & primitijs. Quare, quærendũ est, vnũ: Nõ qñdo rami & conspersio sit sancta, sed qñdo radix & primitiæ sint sanctæ: Alter̃, An rami sint in radice insiti seu radicis propagines, & conspersio primitiar̃. Cum n. concedir̃ conspersionẽ esse primitiar̃, & ramos esse radicis, confestim intelligir̃, conditionem radicis & primitiar̃ recipere ramos & conspersionem. Et cũ dr̃, radice

Imputatio iusticiæ fermentum.

Matt. 13. 33

Ro. 11. 16

Sanctitatẽ filior̃ ex parẽtib⁹ ẽe

Imputatio iusticiæ cõtingit filijs ob gram patrũ

FIDEI

Radici et primitijs esse imputatam iusticiam ex fide, intelligitur quod sit genus sanctitatis, quod transit a radice ad ramos, et a primitijs ad conspersionem Gentium (quae per circumcisionem adoptabantur in filios Abrahami et Dei conditionem, post mortem Christi, dare voluit Deus, eisdem gentibus per fidem solam) credentibus Iesum esse Christum sine circumcisione. Quare, si illae recipiebantur in genus Abrahamicum, pro se et suis omnibus posteris per obedientiam circumcisionis, ut diximus, Cum eadem vis, quae erat circumcisionis, fuerit concessa fidei, necesse est, ut et istae fuerint receptae in gratiam Dei, et insitae gratiae Abrahamico, et reipub. Israelitice per imputationem iusticiae per fidem, ut olim Abrahamus pro se, et suis posteris. Hae sunt rationes patentes, apertae, ex ipsissimo verbo Dei collectae, quae sparsae per scriptum illud meum, forsan non fuere bene animadversae.

Ergo etiam ex lege est haereditas, quod est contrarium Paulo Gal. 3. 18. et Rom. 4. 14.

Ad septimum et octavum.

1. Obijcitur primum: In vestro scripto mentionem facitis duplicis iusticiae, imputatae et debitae: Imputatae in hac vita ob gratiam Patrum: debitae in futuro seculo propter opera. At unde constat nobis, quod Christiani sumus, imputari nobis iusticiam ob gratiam Patrum?

Responsio. Rogo et obtestor ut diligenter legatis et mea scripta et sacra biblia, neque dicatis me id dicere, quod non dico. Mentionem facio duplicis iusticiae, sed ex scripturis sacris. Quod si scripturae sacrae duplicis iusticiae facere mentionem, vobis constare potuit, ex scripturis quas citavi, debebatis dicere: intelligimus sacra biblia, duarum iusticiarum facere mentionem: Sin autem collecta a me, dissonare visa sunt a scripturis per me citatis, debebatis dicere: Scripturae, quas adducis thesi 7. et 8. non, ut tu colligis, duarum iusticiarum faciunt mentionem. Deinde, verba mea invertitis in sensum vecordem, ineruditum et odiosum. Ego dico thesi 6. ad hunc modum: Iusticia imputationis contingit homini ex gratia sanctorum nato, alienam ob causam, ob causam scilicet parentum, qui cum fuerint radix sancta (ob imputatam scilicet illis iusticiam) faciunt, ut eorum rami et nati et nascituri sint sancti coram Deo. Et thesi octava: Utrobique (et in fide et in operibus) iusticia est: sed imputata Abrahamo ex gratia Dei: hic reddenda homini, ex debito operum. Has autem partes munio scripturarum testimonio. Nec alicubi in meo scripto dicitur: Imputata iusticia est in hac vita, ob gratiam patrum: debita in futuro, propter opera, ut vos dicitis me dicere. Nec est mirum si mea non intelligitis, cum videamini illa negligenter legere. Summam igitur scripti mei referam, si potero clarius. Imputata iusticia Abrahamo, dedit illi ius filiorum, ut non solum eius posteri essent haeredes Dei, sed et insiticij. Hinc sunt illae duae voces apud.

Imputatio iusticiae contingit filijs ob gratiam patrum.

Rom. 11. filij Abraham dupl. naturales & adoptiui

Insitio in arboribus, adoptio in hominibus

Lex nihil iuuat sine iure adoptionis.

sub leue sunt & Iudæi & gentes.

Lutheri ignorantia

Iustificatio hã posteros transit

pud Paulũ, τῶν κατὰ φύσιν κλάδων, quã partem opponit, cum, ἤτω ἐγὼ ἔρημος ἀγαθῶν, quã alibi vocat ἀγριελαίαν, vt sit distinctio inter liberos Abrahamicos, quod alij sint filij φύσει κ seu κατὰ φύσιν, alij autẽ τῇ φύσει, seu κατὰ τὴν ἀγριελαίαν κατὰ ἐγκεντρίσθησαν. Idem n. est ἐγκεντρίσθησαν in arboribus, quod ἀγριελαία in hoibus. Nõ solum igr ius filiorũ habebant Iudæi nati ex grẽ Abrahamico, sed ẽt Iudæi facti & translati in gentis Abrahamicæ: cum ex oleastro fierent rami bonæ oleæ. Hæc ἀγριελαία & ἐγκέντρισις, q prius fieri solebat p circumsionem, post mortẽ Iesu chri fieri cepit per eã fidem solam, quã Iudæi & tunc & antea profitebãr, Iesũ scit esse chrm, & profitentes, consequebãr veniã ꝓteritorũ peccatorũ. Hoc ius perpetuũ est, & eo q caret, ẽt si ea q sunt legis Dei, fecerit, nihil habet.

Rom. 10. 20. 14. 2.

Q̃m ea, q sunt legis, vt sunt comminationes cũ spe veniæ, & promissa Dei ad eos pertinent, q sunt sub lege: sub legẽ aũt Dei erant nõ solũ Iudæi ps. 147. sed etiã gentiles, quor̃ aĩs, postquã credidissẽt Iesũ esse chrm, inscripserat Deus suas leges. hebr. 10. 8. Ro. 14. 2. Qui vero hoc ius ceptũ esse in sua gente, a tempore illor̃ suor̃ patrũ, qbus legiũ ad iustitiã fuisse imputatã fidem, sine is fuerit Abrahamus, sine alius ex gente ꝓputiata, q primus Iesũ esse chrm credidit, q ĩmũ hoc ius filiorũ possident, qdd ad præscriptũ legiũ diuinar̃ faciunt bene, hũc promissionẽ paratã filijs Dei, qua carerent, si inter filios Dei nõ numerarentur: si à ꝓscripto legiũ diuinar̃ deuiant, hãt pnitiæ remedium propositũ, quo carerent, si inter filios Dei non numerarentur: si & deuiant à legibus, & obedientia Dei prius, & eos nõ pœnitet, seuerius punient, qua Sodoma & Gomorrha Matt. 10. Hæc est sẽtia mei scripti, & misquid scriptũ inuenies, Imputatã iustitiã esse in hac vita, cum transeat ius illud fructus scit imputationis iustitiæ, inuentæ in patribus illis, q ex gentibus primi crediderunt: sicut ex Abrahamo manãtem huic suauissimũ fructũ, possederant antegentes in ꝓputio. Iudæi q cõcari gentibus prius quã mortuus esset chrs, nõ poterat sine circisione ĩ hoc, inquã, ius transit in alterã vitam, quo agniti filij Dei veri & legitimi, recipiemus hæreditatem filijs obedientibus dignã, cum placebunt Deo, nostra bona opera, propter ꝓsonã nostrã q sumus filij obedientes, & non nos placebimus, propter nostra opa. Non puto aliquem inuenirj tam indoctũ, & in rebus humanis rudem, q nesciat discernere inter ius nepotis, quod hẽt ad possidendũ aũi, ex eo quod pater suus, ab auo adoptatus fuerat in filiũ, & ipsa bona opa & obedientiã erga Auũ, nepotis. Hoc ius nisi perpetuũ esset, qmdo transiret à nepote in abnepotem, aũ nepotem, & retro ordine ad ões alios successores, tam naturales, quam adoptiuos liberos: hoc ẽt ius, nisi distinguerẽr ab obedientia nepotis, & subsequentiũ liberor̃, quo eo pri-

686.
Act. 22. 28.
Eph. 2. 19.
Matt. 20. 8
præmiũ operi ad bonorũ merces vocat q est vita æterna
merces

uari possent contumaces & ingrati liberi? Ita cũ mala vita nepotẽ priuet, bona vero confirmare videar, Nepotes in iure hæreditatis, quod hñt ex prẽ, & nõ ex se, necesse est, vt mala & bona vita distinguar, ab poc hereditatis iure.

Rom. 11. filij Abrahami dupl. naturales & adoptiui

At forsan alig dicent, hæc dissimilia esse. Et vnde? qua de causa? quo doctore? Nec dicere qs pẽt cum Paul. vbiq. χωρίζειν coniugat cum imputatione iustitiæ, & hereditatis ius τὸ χωρίζειν, cũ χωρίζειν vocet alibi ξυνιέναι, alibi ius τοῦ κατέχειν, ius ἀπόστασιν, ἀφιέναι, & alijs & plane multis sigeationũ exemplis: Manus g dda Paulus inter Deũ & hões esse, declarare voluit, quã inter hões & hões esse posset. Quod declarar nõ semel a ꝓphetis, lege Ier. cap. 3. Et Ille, cum diceret Paulo: Ego ciuitatis iius, multa pecunia cœmi: Audiuit, Ego vero ciuis sum natus, ab eo sclt, q aligñ ciuis Romanis est factus, & ius ciuitatis ad me, q natus, ab illo sũ perũenit. Et hæc, in humanis, quantũ potiora sunt in rebus diuinis?

686. Act. 22. 28.

Ciues Sanctor, inqt, estis, & domestici Dei

Eph. 2. 19.

(q imputatione sclt iustitiæ) Quod ius esset hoc ciuitatis, si ad hæredes nõ transit & successores? Nemo satis esset Romanor ciuem, quã Sanctor, si hoc ius extinguit in eo q factus e ciuis, illud ad posteros? Hanc vim imputationis iustitiæ, ne per vmbrã qdem vidit Lutherus, vnde, nec ad quos pertineret, intellexit, nec locum dignũ bonis operibus vnquã dedit, sed ꝓmiscuit ôia, neq. qd dicere vellet, attento lectori sigiare potuit. Hæc de iure imputationis iustitiæ, transiens ad successores, q ẽ iustitia dicta, distincta a iustitia oper. De qbus operibus cum loquimur, nõ alr loqui debemus, quã sacra biblia docent. Et an licentia q occupauerat ét ôia alia, quæ extant in propheticis, & Apostolicis scriptis

Vis Imputationis iustic.

Lutheri ignorãtia

de iustificã,
de prædestinatione,
de arbitrio libero,
de Ecclesia,
de præscientia, & alijs, q humano ingenio sunt, & nõ ꝓphetico aut Apostolico explicata. Et nõ debemus verecundari addiscere hæc ex sacris bibliis, & contraria docere, quã adhuc doctum sit ab hõibus, & hominũ commentis, q nõ erubuimus mutare sentiã de Vno Deo, & alia docere postea, q prius aut intelligere nõ potuisse: mus, aut log nõ fuissemus ausi. Sacra biblia

Matt. 20. 8 præmiũ operũ vocãtur merces: vocat ẽ est vitã æternã merces

bonorum operum premium vocãt mercedem. Et hoc premiũ vocat regnũ paratũ ab exordio mũndi & vitam aternam Matt. 25. 34. 46. qbus opponit ignem æternũ & supplicũ æternũ, paratum inobedientibus filijs, & pulsis a regno & regni possessione. MERCEDEM aut esse vocem ὀψὸν τι, & referri ad debitũ, cui opponitur imputatio, scribit Paul. Rom. 4. vt sit argumentum:

Vita æterna merces seu præmiũ bonorũ operũ

Merces.

Merces ὀφειλὸς deberi ex debito, & nõ ex gra, ita volente eo, q̃ iussit & opera & statuit mercedem. merces operum

Sed regnũ, vita æterna, denarius, est merces parata à Deo ab exortu mundi, obedientibus filijs. Matt. 25. 34.

Ergo vita æterna, deberi bñuientibus, & digna opera sua vocatione facientibus, ex debito & non ex gratia.

Consentit cum his q̃ Paulus Rom. 2. dicit: Iustum iudiciũ Dei, reddet vnicuiq; iuxta facta sua (bona bonis, mala malis.) his qdẽ, qui perseuerantes in bñfaciendo, gtam & honorẽ & immortalitatẽ q̃rũt, vitam æternam. Hoc est: reddet bonis factis mercedem, vitã æternã. Et cap. 6. Serui facti Deo, habetis fructũ vrm, h. e. mercedẽ seruitutis vræ, in sanctificationem: τέλος mercedem aut, vitã æternã. Rom. 6. 22. τέλος, merces

imputatio iustitiæ

Nam ὀψώνια peti (seruientibus & militantibus peccato) est mors: sed χάρισμα Dei (seruientibus & militantibus Deo) vita æterna. Vbi voces, ἀγωνὸς, τέλος, ὀψώνιον, χάρισμα significant τὸν μισθὸν, q̃ militantibus, absoluta fidei militia, solnebat. merces, mercedis, vana nõia

laus. 1 cor. 4. Hæc 2 Tim. 2. vocant στέφανος, alibi βραβεῖον, & idem ũbus his vocibus significatur, merces ꝑfecte constituta, certantibus, militantibus, operantibus, currentibus, seruientibus. Quam voluntariam intelligentiã fugit interpretes eo in loco Rom. 6. interpretantibus τέλος finem, cum ea vox referatur ad ὀψώνιον & ἀγωνὸς, & non ad ἀρχηγὸν, q̃ misquã in eo capite extat. Hæc de operũ merito, nõ vt censuit Lutherus & Caluinus, q̃ vt statuerent imputationis iustitiã, nullã ab illis intellectam, mouerunt loco, bona opera, velantes illa alieno velamento. meritum operum. Infantes nbrientes saluantur.

Nolite, inquit, dicere: Prẽm habemus Abrahamum (h. e. esse filios Dei, filios promissionis, hæres vos ius hæreditatis κατὰ φύσιν.) Dico enim vobis, quod possit Deus facere vt ex lapidibus his, vel surgant filij Abrahamo (h. e. pẽ Deus ex oleastro, ramos accipere & inserere bonæ oleæ.) Iam vero & securis ad radicem arboris posita est. Omnis igit arbor, q̃ nõ facit fructum bonũm, excidit & in ignem mittit. Et q̃ facit bonũm fructum in horto Dei, intactã relinqt. ῥίζα τῶν διεσσῶν, est ῥίζα τῶν πλάδων, Et vocat διάδοχα & πλάδους, ῥίζης τῆς ῥίζης Abrahamicæ, eos, quos vocat γεννήματα, natos viperarũ & ἔκγονα. qm vtrumq. erant, illud κατὰ φύσιν, hoc, κατὰ χάριν. Et Chrs: Ego palmitem in me nõ ferentẽ fructũ, tollet vitis bona & vera, quod si nõ fert fructũ, fit πλάνη labrusca. h. e. in eo ꝑcio est, quo labrusca, & parũ illi prodest enatũ esse ex arbore bona, & vite vera. Addimus illud: Mat. 3. 9. filijs ꝓmissionis tecta iustitia obstrum patrum ꝓfuit. Act. 11. Act. 15. Christianos populũ Dei esse vnde constat. Ioan. 15. 2.

Et vidit quod nõ haberet fructum, & execratus est arborem & exaruit. Et: Mat. 21. Luc. 13.

Et qd etiam bonam terram occupat? Et colli Matt. 8. 11.

filij immo: ipsi ex cuiusdam 637.

Et colligamus ex sacris bibljs, iuis hoc filioꝝ Dei, manans ad posteros ex imputata iustitia maioribus per fidem, nō plus valere pē quā ipsa imputatio iustitiæ per fidem, q̄ Maioribus siue Abrahamo, siue alijs gentibus in præputio contigisse legiꝝ: Ipsa aūt imputata iustitia per fidem, multū illis profuisse cognoscit q̄ bus imputata est, si, seqūente vita, vixerūt vitam sua vocatione dignā ℟ph. 4. Quod si aut male vixerint, excinder, Matt. 3. aut nō bene vixerint, tollentur Ioa. 15. aut in fide nō pstiterint data, illis nō parcetur. Rom. 11. aut ociosi fuerint, euellēr Luc. 13. & in ignem perpetuū conjcient, veluti ἀλλότριοι καὶ ἀλλόφυλοι, γεννήματα aliena vitis & radicis, & nō eius, in qua hærere insiti comperiūtur. Igr imputatio iustitiæ, est ius hæreditatis, sed antequā adeat hæreditas, in eo, cui date sunt certæ leges a Pre Deo obedientię nisi leges, quibus addicta est, veluti merces, hæreditas, obseruatæ fuerint, iis illud ppter inobedientia sequentem, perditur. Quod si hæc dicūr & inculcarī a Paulo in eos, quibus, erat certissimū, imputatā fuisse iustitiā per fidem, vel ipso nūcio & tubicine, qd est existimandū de his, q̄ ab illis prodierunt? Si cuibus factis hæc dicūr, quādo nō conuenient cuiibus natis? Quanta aūt sit vis imputationis iustitiæ, declarat in filijs (q̄ a parentibus immundis, impuris, quales credebant esse ōes Gentiles: sed mūdatis & depuratis & iure filioꝝ donatis, gemiti & sancti & mūdi & filij Dei dicunr.) q̄ infantes vita defuncti, ob iuis hæreditatis, adeunt æternā vitā, cum nihil ediderint quod Prīm Deum offendere posset, quod ipsorum præstare, lege aliqua lata, interesset.

imputatio iustitiæ

merces operum Mat. 25. 34.

Ro. 2. 8

Ro. 6. 23. τέλος & merces mercedis varia nōia

Infantes nbrientes saluantur.

filijs impiis ex iustitia ob gram patrum

Mat. 3. 9.

Act. 11.

Act. 18.

Christianos populū Dei esse vnde cōstat.

Ioa. 15. 2.

Mat. 21.

Luc. 13.

Mat. 8. 11.

At Vnde constat nobis, q̄ chriāni sumus, iustitia nobis imputata esse ob gram Patrum?

Rsio. Narrat Lucas, Antiochiæ apud Gentiles sctē gentes primū cepisse illos, q̄ Iesū esse chrīm credidērant, appellari chriānos ob cognomen, quod fatebanr conuenire Iesu. Hoc accidit ante susceptā a Paulo 3dam profectionē Ierosolymitanā, h. e. ante synodū Ierosolymis habita, per aliquot annos. Christiani igr dicti sunt hi q̄ ex gentibus in Gentio credentes Iesū esse chrīm ex immūdis & impuris, consecuti imputationē iustitiæ per fidem, p̄ fidem purificatis cordibus, & oi peccatoꝝ macula abstersis, redditi sunt mūdi & puri & sancti & filij Dei bēei h. e. sunt potiti iure ꝓbrogiæ. Vnde, vel negandū est, nos ex illis esse progenitos: vel negandū est, illos fuisse consecutos imputationē iustitiæ per fidem: vel concedendū est, nos iure filioꝝ potiri. Illos per fidem consecutos fuisse imputationē iustitiæ Paulus ōibus suis scriptis testat. Et chris indicat illis verbis præmincens qd esset futurum:

Multi, inqt, ab oriente & occidente sunt venturi & accumbent cū Abrahamo Isaaco & Iacobo in regno cælorū

filij

filij vero regni eÿcientur in tenebras extremas. Cum dicit, filij regni eÿcient̄, sig̃cat illos, q̃ erant venturi vt accumberent, nõ fuisse filios regni, sed erant recipiendi inter filios regni ex se, sicut oẽs alij filij regni, filios regni in regno Dei commorantes, susciperent. Nos aũt ex illis fuisse ortos ondit, et ꝓputium, quod nõ sumus circũcisi, et professio. Quamuis n. multi essent circumcisi, q̃ profitebant̄ Iesũ esse chr̄m, q̃ erant adscripti albo filior̄ Dei, et hæredũ sempiternor̄ bonor̄. Attñ nullus erat ꝓputiatus, q̃ Iesũ esse chr̄m profiterer̄, cui nõ fuisset iusticia imputata per fidem, et iure filior̄ et hæredũ Dei donatus. Quod si ista sig̃catio receptissima declarat nos esse eor̄ filios, q̃bus olim a Deo imputata est fides ad iusticiã: Et alli oẽs, q̃bus ad iusticiã est imputata fides, adoptati sunt in filios Dei. Seq̃r vt nos simus filij eor̄, q̃ sunt adoptati a Deo in filios, ꝑ fidem, quã crediderunt Iesũ esse chr̄m. Quod si filij eor̄, q̃ ꝑ circũcisionẽ insiti gr̄i Abrahamico, cũ Abrahamico gr̄e numerabant̄, ita erant filij, propter ius adoptionis acceptũ a parentibus per circ̄isionẽ, vt tam masculi, quã fæminæ adscripti dicerent̄ inter filios et filias et hæredes Dei, ita vt mares inde progeniti si circũcisi ab octauo die nõ fuissent, deleri dicerent̄ ex libro Dei, quod signũ erat, illos a natiuitate vna cũ fæminis fuisse adscriptos: Et per fidem credentiũ Iesũ esse chr̄m gentes in ꝓputio, nõ minus inserebant̄ arbori vitæ, quã olim gentes ꝓputiatæ ꝑ circ̄isionẽ, Seq̃r vt gentiũ ꝓputiatar̄ et per fidem insitar̄ in arborẽ vitæ, et adoptatar̄ in filios Dei filij et filiæ, sint ab ipsa natiuitate filij Dei, et hæredes, quo iure nõ possunt priuari, nisi per inobedientiã et perfidiam, ad mortem vsq̃ perseuerantem, erga Pr̄m Deum. Quæ sunt iustæ caussę inter hões, vt a bonis patribus excluderent̄ ingrati filij.

Additis deinde: 3.

Nos in scripturis sacris legimus imputari
iusticiã hõi ꝑ fidem, sine aliquo opere, ex fide facto.

℞ sio. Vbinam hoc legistis? Ego hoc lego: Ro. 3.

concludimus igr̄ fide iustificari hõem
sine operibus legis.

Et Paul. interpretar̄: Non ex operibus iusticiæ, q̃ feceramus nos: Sed secundũ suã mĩam saluos nos fecit Titi. 3. Vt sit sensus: Sine oꝑbus legis, q̃ fecissent hões, iustificati sunt ex fide sola, q̃ in illis erat. Tit. 3. 5.

Opera bona nõ sũt cã iustificationis sed iusticiæ mercedẽ recipiunt.

Quamuis aũt hões redditi bonæ arbores, et ex bonis arboribus boni fructus edant̄: attamen ver̄ est bona opera edita a iustificatis (ex fide, sine operibus, q̃ fidem antecesserant, q̃ erant oĩa mala) nõ potuisse iustificationis, quæ illa opera antecesserat, esse cãm: esse tñ cãm vt homines per iusticiã imputationis, q̃ opera ꝓcessit, facti filij Dei, et ante Iudicẽ iustũ constituti, vt de vita acta, reddant rationem, iustificent̄, et iusticiæ operũ recipiant mercedem. 4.

Præterea dicitis: Neq̃ etiã legimus, nasci quenquã chr̄ianum

pernas

ex christianis parentibus christiani filij.

per natiuitatem carnis ex fidelibus parentibus: sed contrariũ legimus Ioa. 1. Ex Deo nati sunt, q̃ credunt in nomẽ filij vnigeniti: & Rom. 9. Non filij carnis, hi filij Dei, sed q̃ sunt filij promissionis recensentur in semen.

Rsio. Oẽs docti pro lectis sententijs hñt illas in scriptis bibljs, q̃ nõ solũ liris & characteribus sunt perscripta: sed ẽt, q̃ ex docta locor̃ consecutione colligunt̃. Iusta aũt existimat̃ illa consecutio:

Oẽs, q̃ sunt in Ecclesia Dei, sunt chriani
Infantes christianor̃ sunt in Ecclia Dei
Ergo infantes chrianorum sunt chriani.

Et hoc qdem & vulgatũ argm est, & ab alijs alicũbi scriptũ: hoc vero ex Paulo colligit̃:

1 Cor. 7.

Oẽs sanctos in Ecclia Dei esse, & esse chrianos
Infantes aũt chrianorum, esse sanctos, nõ immũdos.
nã extra Ecclam Dei est immũdicia & sordes:

Ergo conseq necesse est, vt filij chrianorum, sint chriani. Eo igr̃ quo scribit̃ à sanctis patribus, propter imputationẽ iusticiæ, nasci sẽm carnis propagationem sanctos, & nõ immũdos, Pro scripto haberi oportet, à chrianis parentibus nasci christianos liberos sẽm successionẽ carnis. Locus Ioannis nõ est ad propositũ, & est contra vos. Ad ppositũ qdem nõ est, qm̃ Ioan. logr̃ de filijs Dei, factis per imitationẽ vitæ, ex filijs diaboli, & per fidem restitutis in grãm cũ Deo, vt patet Ioa. 1. & 8. Nos aũt loquimur de filijs natis Deo, & per mala vita nõ disũnctis à Deo. Locus ẽt est contra vos, q̃ ita hẽt:

Ioan. 1. 12.

Quotquot aũt receperunt eum, (pro chro.) dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, q̃ credunt in nõe eius (q̃ eum christus esse credunt) qui (credentes in nõe eius, nati sunt filij Dei) nõ ex sanguinibus, neq. ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Cui loco addo dictum Ioannis cap. 8.

Joh. 8. 37. 44.

Scio quod semen Abrahami estis: Nunc aũt q̃ritis me interficere: hoc Abrahamus nõ fecit. Et, si Pater vr Deus esset, diligeretis me: Vos ex pre diabolo estis.

Et, Abrahamus duos filios habuit: vnum ex Ancilla, & vnũ ex libera: verũ is, q̃ ex Ancilla natus est, sẽm carnem natus est: q̃ vero ex libera per promissionem Gal. 4. Et quod paulo ante à vobis citatum est: Non oẽs, q̃ sunt ex Israël, sunt Israël: Neq. q̃ sunt semen Abrahæ, statim oẽs filij: (ad quos pertinet promissio) Sed per Isaac vocabit̃ tibi semen. hoc est: Non q̃ filij carnis hi filij Dei, (hæredes) sed q̃ sunt filij promissionis (ad quos spectat pmissio) Ro. 9. Et: Non repulit Deus populũ suũ, quẽm ante agnouerat Rom. 11. Quibus in verbis fit distinctio inter filios Abrahami, q̃ nati Abrahamo, nati sunt Deo. (nã enim ad circumcisionẽ fuissent impulsi recipiendã, nisi ad fœdus pertinuissent) quod alij sẽm carnem essent nati, & nõ sẽm pmissionẽ. Nullus enim natus est sẽm sprm seu promissionẽ filius, aut Abrahamo aut Deo, q̃ nõ sit natus sẽm carnem, vt mine loquimur, Abrahamo & Deo.

Gal. 4. Tit. 3. 5.

filij Abrahami & Dei sẽm naturã & sẽm sprm

Deo: attamen nullus aliquando fuit filius Abrahami sdm carnem, q idem esse potuerit filius Abrahami sdm sprm, seu promissionis filius, vtm nō scripto sigcat sdm carnem esse. Nam filius sdm carnem, & filius sdm sprm sunt contraria Paulo, vt illud ex necessitate huc aduersēr. Hoc chris vocat filiū Abrahami sdm naturā, & filiū Diaboli sdm imitationē, quāuis & ille & hic dicar filius, carnis Abrahamicæ successione. Scio, mgt, quod filij estis Abrahami. Et Alibi: quod natū est ex carne, caro est, & quod natū est ex spū, spūs est: oportet vos nasci de nouo, Ioa. 3. Quibus verbis indicar duplicē illo tempore fuisse natiuitatem necessariā, Vnā carnis, alterā spūs. Sicut aūt nullus nasci poterat sdm sprm, q prius nō natus esset sdm carnem: ita nullus dici poterat filius Dei, sdm carnem, & nō sdm sprm, nisi q relictis operibus spūs consectatus fuisset opera carnis. Ioh 3. 6.

Saluos nos fecit, mgt, per lauacrū renouationis ac regenerationis spūs Sti, quē effudit in nos opulente, (per fidem) Tit 3.

Logr igr de credentibus, & dicit filios Dei illos, quos Deus constituisset suos haredes. nō fuisse natos Deo sdm carnē tantū. sdm vnā natiuitatem tantū: sed sdm duas, seu (mutando sigiata vocis sdm carnem) nō sdm carnem, sdm sanguines, sdm voluntatē carnis & viri: sed sdm Deū, sdm sprm Dei, sdm renouationē spūs Dei. Qui sermo nō pertinet ad infantes & alios, ad illam vsq. ætatem qua emutriti & exaltati à Deo, nō respuūnt Deū, sed dant indicia se cognoscere Deū, & illū venerari. Tunc em tales dicunr esse filij Diaboli & filij carnis, cū diabolū & opera carnis consectantes, & mortui, resipiscere nolentes, declarauerint se nihil referre ex Abrahamo & ex Deo, nisi carnis natiuitatē, & creationē à Deo, tunc et quod natū est ex carne caro est, & sanguis: & caro & sanguis regnū Dei nō possidebūt: Et, alis hō nō pt nosse, qd sit spūs, quod ea, q sunt spiritus sūt illi stultitia. Quare dictum Ioannis, cū referar ad: in propria venit, & proprij eū nō receperunt, et eos, q Iesū pro chro accipere noluerunt, Iesus vocet, natura filios Abrahami, & Dei filios: nō aūt imitatione & obedientia Io. 8. Segr vt per verba illa: q nō ex sanguinib Rom. 1. & 8. Ioh 1. 13.

neq. ex voluntate carnis, neq. ex voluntate Viri, Ioannes voluerit filios Dei & Abrahami natos, sed nō aūt p regenerationē āi, p obedientiā mentis, per attractionem patris, per institutionē interna ad prīs Dei sigcare. Hoc ipsū sigcant verba citata Ro. 9. Logr em de filijs Dei ad promissa Dei possidenda vocatis, ad q nō ptment filij carnis: Sed filij carnis, nō sunt filij Dei, nati ab Abrahamo naturali, qm oēs tales sunt, naturali scīe & sdm carnem (vt loquimur) nati: Sed de his, q naturali, cū sint filij Dei, sdm morū imitationē, & consectationē opor carnis, nō sunt filij Dei. 6

†secundū carnem

Ego te plantaui, mgt, vinea electam. tu vero versa es ter 2

sa es in degenerem, alienaq. vitem. Ego te plantaui tu versa es: Sed antequam se vertisset, vt sectarer opera carnis, et carnem se effecisset, a Deo plantata vitis bona esse perseuerauit, vt sit argumentum: De illis loqr Ioannes Io. 1. et Paul. Rom. 9. q chrm cum recipere potuissent credendo, nõ credendo recipere noluerũt: Sed tales nõ sunt infantes, ac ne adulti qdem, antequam ad eam ætatẽ venerint, qua inter dextram et sinistram discernere possunt: Ergo de infantibus, et huiusmodi adultis, loca citata nõ locunr. Præterea, filij ~~chrianor~~ Abrahami et chrianor sunt sancti et mundi a natiuitate: Ergo nõ solum sunt filij carnis, sed et filij pmissionis. Caussa sanctitatis eor declarat alr Paul. quam qdam indocti interpretes fecerint. Sanctificar n. inqt (per sprm sanctificationis scilt) maritus incredulus, per mulierem credentem, et mulier incredula, p maritum credentẽ. Quod si ista sanctitas sanctificat incredulos, vt transiens sanctos reddere possit liberos, in qbus consistit, et nulla sanctitas, qua immundi purgamr, ab alio est quam a Deo, per sprm sanctificationis datum Pputiatis post mortem chri, vt Pputiati filij Dei fierent: Seqr, vt infantes, q receperũt sprm sanctificationis, p quẽ sunt sancti, sint nati non solum sdm carnem, ver et sdm spiritum.

filij Abrahæ et christianor sancti a natiuitate

filij christianorum sdm carnẽ et sdm sprm nati

Rom. 1. et 8.

5. Additis etiam ad hunc modum: Non aliud esse sensum locorum Pauli citator, agnoscimus ex similibus locis, antecedentibus et consequentibus, si inquisitio instituerer de illis.

Rsio. Si vnquam alias nunc maxime est commodum, vt locor omnium q citanr fiat disquisitio. Nam existimo sentiam Dni Pastoris approbaturam Ecclesiam, quare quærendum esset a vobis Dnis, vt aliqua sentia vobis probarer, q colligi posset ex sacris biblijs. Hoc facere nunquam poteritis, nisi inuento vero sensu locor, q citanr diligẽte disquisitione facta.

Ego in thesi mea 7 et 8. nihil per me citatum inuenio, quod nõ sit clarum et apertum apud Paulum. Quare proponere debetis, siquid in sensu locor dubitatis, aut si qs sensus verbor Pauli sese vobis offert quẽ ego videar nõ esse assecutus, in meo scripto, id et sigcate, vt probare possim meliora.

6 Desiderium tandẽ vrm declaratis illis verbis: Cupimus doceri ex verbo Dei, Imputatam iusticiam et salutem, q consequr imputationem iusticiæ esse tantum in præsente vita, nõ aut in futura, et iusticiam bonor operum, ad futuram vitam ptinere, cum Aplus dicat Ro. 4. futurum esse vt nobis imputer, in futura scilt vita. huc tendunt verba vra. Rsio. Principio, Dictum Pauli alio tendit, quam vos existimetis, nec sensum Pauli videmini conseq. Ita aut dicit: Non est aut scriptum propter illum tantum, imputatum fuisse illi (ad iusticiam) quod credidisset Deo) sed et propter nos (Pputiatos) qbus imputabir μελλει λογιζεσθαι (tempus præsens est, et ob id verterem, quibus neces-

necessario imputar (fides ad iusticiam, credentibus Deo) credentibus μέλλει
in eum, q excitauit Iesum Dom nostrum a mortuis. Quare male versum
locum, male intelligendo, longe videmini abesse a sentia Pauli. Et si
placet plus vetus versio, quam verba græca, sequar veterem inter prætem.
Dicit igr: futurum est, vt nobis imputer fides ad iusticiam, si credi-
derimus Deo, h.e. si fidem habuerimus. Cum igr haber fides, tum
imputar fides ad iusticiam. Quod si expectandum no est, vt qs post
mortem habeat fidem, expectandum qo no est, vt imputationem ius-
ticiæ qs expectet post mortem. Quod si post mortem expectanda e
imputatio iusticiæ, esset et expectandum post mortem, vt Iesus esse
christus crederer. Ad hanc enim fidem veluti corpus proprium vmbra
consequr imputatio iusticiæ. Ergo μέλλει λογίζεσθαι, respicit fidem
et non futuram vitam, pro qua habenda, dat ius imputatio iusticiæ.
Ita sunt illa, μέλλει ζητεῖν Matt. 2. μέλλει παραδίδοσθαι Luc. 9.
quam locutionem vertit in ἐσόμενον Luc. 22. Et, μέλλειν ἔσεσθαι
Act. 11. μελλόντων γίνεσθαι Act. 26. Quibus in locis, nexus significatur
rer, quar vna alia sequr, et no futuram vitam. Locus apertissimus
est. Neq. illa q hic narratis, meum scriptum in thesi 7. et 8. continet.
vt legentes intelligere possunt. Et vbiq. scriptum meum hoc edicit
Imputationem iusticiæ in hac vita cepisse, in illis, qbus contigit, q
nunquam perit, sed perseuerantibus in obedientia cum Deo, perficiur
et declarar, melius in futura vita.

Imputatio Iusticiæ in hac vita cepit, perficiur in futura

170.7.2

Nunc, inqt, filij Dei sumus (per adoptionem, q contigit per
fidem, cui imputata est iusticia) et nondum apparuit id
quod futuri sumus (qd scilt sit, esse filium Dei) scimus aut
quod si apparuerit, similes ei erimus (si paruerimus Deo) qm vide-
bimus eum sicut est. Et ois, q ht spem in eo (conuenientem adoptio
ni filior) purificat se, sicut et ille purus est. Filij, inqt, Dei sumus
per imputationem iusticiæ, possidemus igr ius, adoptionis filior: sed
no possidemus, possessionem ipsam, seu hæreditatem. Nondum, inqt,
apparuit, qd erimus, h.e. quod speramus nos fore, hæredes scilt Dei, et
cohæredes Iesu chri. Sed qmdo erimus hæredes declarati, vt introdu-
camur in possessionem bonorum? per imputationem iusticiæ? Minime
omnium. Imputatio n. iusticiæ, attulit vt filij Dei simus, geniti a Deo
adoptati qdem: sed ita amati, vt nati, sanctificati purificati, instru-
cti legibus viribus et armis sprs. Quomodo igr? Id quod spe possi-
demus, propter imputationem iusticiæ, consequemur, si nos sanctifica-
uerimus, sicut et ille sanctus est. Et addit: Qui facit iusticiam, iu-
stus est, veritatis orationem. Quid si nos, no purificauerimus,
sicut ille purus est? Quid illa spes valeret? qd, imputatam habuis
se per fidem, iusticiam? Nihil. Idem, atq. siqs no credendo Iesum
esse chrm speraret imputationem iusticiæ, per nullam fidem, cum
scribar

scribar: Imputabir ad iusticiam, sed non alijs, quam credentibus. Ita etenim & hic scribir: similes illi erimus, q habemus hanc spem, quod sim⁹ filij Dei, si nos sanctificauerimus. Est igr imputatio iusticiæ nō redditio pmij, sed ius ad possidendū premiū, quod pmiū nunquā possidebir, si inter illam iusticiā imputatā p fidem, in illis, q crediderunt Iesū esse chrm, & hoc premiū non interuenerit iusticia operū. In his q iā peruenerunt in viā obseptam, hinc ignibus, inde voraginib⁹ aquar, angustā qdem & arctam, sed cuius postremi fines pertingunt portas celestis vrbis. Nunc imputationē iusticiæ incipere p se ex sola fide, & adferre ius adoptionis, spem promissionū diuinarū facere filios Dei, indicant hæc: Ro. 4. Imputabir & nobis fides ad iusticiā, si crediderimus. Gal. 4. vbi venit plenitudo temporis, emisit Deus filiū suū, factum ex muliere, factū legi obnoxiū (circisiōis) vt eos (præputiatos, de qbus ibi disputar) q legi (circisionis) erant obnoxij redimeret, vt adoptione (per fidem) ius filior acciperemus, (q prius p circisionē accipiebamus) qm aut estis filij (per fidem nunc, & nō per circisionem sicut prius) emisit Deus sprm filij sui in corda nostra, clamantem Abba pr. Itaq. iā nō est seruus sed filius, quod si filius, & hæres Dei, per chrm. Eph. 3. Reuelatū est nunc, sanctis Aplis eius & pphetis per sprm, vt sint gentes cohæredes & eiusdem corporis, consortesq. promissionis eius in chro (credētes Iesū esse chrm) per Euangelium. Hæc & alia ornamenta, q prius cōsequebam gentes per circisionem, q ὑοθεσίαν concedebat gentib⁹ Ro. 9. habere ceperunt per solam fidem, q adferebat salutem pditis, vitam mortuis, & pacem inimicis Dei. Et hæc iura & priuilegia erant in his, in qbus erat: sed ipsa res harū promissionū, & iurium, quo possidebar? spe. spes aut q vider nō est spes. Ro. 8. Sed quid si male viuerer ab his, q iure filior sunt donati, per imputatā eis iusticiā fidei gra? Exciderer a iure filior, pro promissis reciperem damna, & comminationū irati Dei, infandi euentus.

Imputatio iusticiæ quid

Imputatio iusticiæ psentis temporis.

Gal. 4. 4.

Eph. 3. 5

Filij inobedientes 5. 551.

Rom. 8. 12.

Debitores, inqt, sumus, nō carni vt sdm carnem viuamus. Nam si sdm carnem vixeritis, moriemini: quod si spru (filior Dei, quo donati estis) facta carnis mortificaueritis, viuetis. Viuetis, inqt, si mortificaueritis facta carnis: si illa non mortificaueritis, nō viuetis Vos, q prius credendo Iesū esse chrm, resurrexeratis ex morte ad vitam. Ergo hæc vita, salus, pax, q sequitur ductum sprs Dei, & mortificationem carnis & ista mors, q sequitur eū, q sequi nō vult ductū spiritus, nō vult mortificare facta carnis, Et ista hostilitas alia est ab illa vita, salute & pace, q vna recipir cum spru Dei, & iure filior Dei p fidem, & a morte, in qua esse perseuerat is, q non credit, pacificari cum Deo non vult, & esse filius Dei parui pendit. Nam imputatio iusticiæ, ex nō filio.

Iusticia operū ad futurā vitā ptinet.

filio Dei, facit filiū Dei: Nolle seq ductū sprs, facit ex filio Dei, nō filiū Dei. Sicut aūt aliud est, credere Iesū esse chrm, quā seq sprm ducentē, et mortificare facta carnis: Ita aliud est imputatio iusticiæ, et aliud premiū reddere iusticiæ. Quæ vbiq. secernūt Sacra biblia ponentes duas vitas, duas iusticias, duas mortes, duas salutes, duas resurectiones, Unā à peccatis p fidem, in his, qbus imputata fuerat iusticia p fidem: Alteram à peccatis p fidē in his, q cum essent filij Dei, spreuerunt suū Prm Deū et resipuerūt. Et prosequimini, dicendo ad hunc modū: Certe fidē nostrā pro iusticia habitā nō gloriabimur, ante diē illū, in quo expectamus mīam Dni nostri Iesu chri, vt pro fide iusticiā nobis imputet, dando vitā æternā, perinde atq. si meriti fuissemus eam, nos habendo pro dignis.

vitæ iusticiæ, mortes, salutes resurectiones duæ. 659.

7

Rsio. Et vbi aut verbis, aut sensu hæc sentia haber in s. biblijs? Vbi imputationi iusticiæ p fidem coniungir vita æterna? Vbi non adoptio ius filior, promissio vitæ æternæ? Vbi aūt scribir fidem esse in nobis, sed sine imputatione iusticiæ, nisi die postremo, cū gloriari poterimus nos habuisse fidem, et spem habebimus, p mīam Dei Imputatū iri nobis eā fidem per multū temporis, in nobis existentem, sine imputatione iusticiæ, ad iusticiam? Vbi haber id, quod scribir, de filijs diaboli, q per fidē sunt facti filij Dei, hoc conuenire posse liberis, q ex filijs Dei sunt nati filij Dei et mūdi? Hæc ōndi debent, vnde colligan, vt cōstet sentia istā esse dictatā ab Aplis. Nam sacra biblia, imputatio nē iusticiæ, nō referunt ad iudiciū, nā iudiciū reddit vnicuiq. secundū opera, quod iustū ē, siue bonū, si sunt bona, siue malum si sunt mala: Imputatio aūt iusticiæ, reddit hōi bona, cū eius opa mereant mala. Neq. vnquā inuenietur, imputationē iusticiæ ingressuro, in hæreditatem, coniungi, sed semp promissioni hæreditatis, præmitti, hæreditatem aūt dici vitam æternā, q à Iusto Iudice redder iusticiæ operū. Sicut aūt mīa Dei illuxit, in imputatione iusticiæ p fidem: Ita dr, scribir, inculcatur, iusticiā iusti Iudicis Dei, in claritura post mortem, et post vitā corpor nrorum. Dicitis et illa: Nostra tn (ppter spei certitudinē imputatā) dicere possumus et condonata esse peccata, et nos ab inferis exē tos, iustos, beatosq. pronūciari, sicut nos et transiuisse à morte ad vitā, et, nobis datā esse vitā æternā, Et, vitā æternā in nobis manere.

Imputationi iusticiæ non coniungir vita æterna.

Imputationi iusticiæ q coniūcta 659

663.

Imputatio iusticiæ non futura sed psentis est vitæ.

8.

Rsio. Hæc, q dicitis, incomposita sunt, et diuersor argntorum. Nam illa: vita æterna in nobis manet, Et, vita æterna data est nobis 1 Io. 5. spei sunt, q coniungir à Paulo iustificationi, imptionis iusticiæ Rom. 8. Nam prius dixerat Ioannes: Hæc est promissio quā

1 Ioa. 2.

1 Ioa. 3. 14

certitudo remissionis peccatorū vnde.

Ga. 3. 2.

Ti. 2.

Io. 20. Iusticia duplex. 658

FIDEI

1 Joa. 2. quam policitus est nobis, vitam æternam 1 Jo. 2. Loqr igr de vita æterna hausta et concepta ais, per spem eor quos semē Dei seruat, ne offendant Deum. 1 Jo. 3. Illud aut:

1 Joa. 3. 14 translati sumus a morte ad vitam

q2 diligimus frēs, q nō diligit frm, manet in morte 1 Jo. 3. ab ipso Joanne declarar. Signū inqt, nos esse a morte traductos ad vitam, p mīam Dei, condonatis nostris peccatis reuera, et ipsa vera remissione peccator est, qm sentimus ad frēs deamandos et colendos procliues esse. Vbi nō loqr de vitæ æternæ possessione sed de spe adeundæ possessionis, vitæ, concepta ex eo, quo pterita peccata, propter q mori debuissent, illis nō imputarenr. Et hæc oīa rogo quid faciunt ad id de quo quærir de iusticia operum? Nam hæc de vita æterna data nobis, narrant, spem q excitar in hominibus propter ius filior, quod in se, illi esse sentiunt, qui ad sperandū concitanr, et qua spe excident illi, q malis operibus se contaminauerint, h. e. si iusticia operū caruerint. Similr et illud, quod sumus translati a morte ad vitā loqr de certitudine peccator. Quis aut unquā spem ad certitudinē peccator retulit et nō ad magnitudinē pmior? Nam cū qs credebat sibi fidem imputari ad iusticiā sine circisione, vt tū disputabatur, statim certo statuebat, sibi peccata pterita nō imputari, sed esse condonata. Persuadebat aut sibi qsq. fidem sibi imputari ad iusticiā, propter psentiā sprs Sancti obtestantis, gentibus in præputio fidem sine circisione ad iusticiā imputari.

Spes quo refertur

certitudo remissionis peccatorū vnde.

Hoc solum, inqt, cupio a vobis discere: Ex operibus legis (circisione scilt) sprm accepistis, an ex pdicatione fidei? Loqr pputiatis, qbus præsentia sprs Sancti erat testimoniū receptionis eor in grām cum Deo, ob id, quod crederent Jesū esse chrm. Imputatio aut iusticiæ erat illa ipsa receptio pputiator in grām cum Deo, q nō expectabat diem mortis hōis, sed vno momēto temporis retrahebat pōes ex ipsis inferis, et illis condonabat peccata, reddebat sanctos et iustos coram Deo, et dabat ius filior iustificatis, vt obediendo patri Deo, tanquā hæreditatē sibi debitam, ob promissū patris Dei, recipere deberent vitam æternā. Quæ extractio ex inferis et ex manibus diaboli et condonatio peccator, et cognominatio sanctor et iustor et donatio iuris filiorum, totū erat ex clementia Dei, quas res sequebatur, vt iuste et sancte viuerent, expectantes spem beatā et aduentū gloriæ magni Dei, cū non clementia habebit locum; sed oīa ut ἀπαιωνιοία Dei occupata, obtinebit. Dicit enī chrs:

Ga. 3. 2.

testimoniū receptionis in gratiam

Imputatæ iusticia promissa. 1022. et consequentia. 658.

Ti. 2.

In iudicij die nō clementia sed ἀπαιωνιοία locū habebit.

Jo. 20. Beati q nō viderunt et crediderunt

Iusticia duplex. 658

de prima iusticia: Sed dicit et: Imo beati, q audiunt verbū Dei, et cus

et custodiunt illud. quod est, beatitudo hoīs, nō est in audiēdo legē sed in obseruando. Summa est: Imputationē iusticiæ nō esse tū, cum nos ex hoc mūdo transimus ad Deū: sed tū, cum cōicam̄ nobis promissiones Dei, et dar̄ ius ad hæreditatē æternor̄ bonor̄. Hoc em̄ iure donatus qs, etiāsi vnā literā aut minus nobiscū viueret, si ætas tulit vt legibus latis, profilior̄ cognoscenda indole, obedientiā præstare in tantulo tempore, debuisset et præstitit, ad possessionē paratā obedientibus liberis, et nō alijs, inobedientibus scilt liberis vtendā fruendā, admittir̄. Quod si aliquis illo iure donatus nō ē, etiamsi oēs leges seruaret, cū nō sit inter filios numeratus, bona parata obedientibus filijs, nunquā recipiet.

Imputatio iust. sentis temporis

Iusticia legis nō saluat absq. imputationē

His additis illa: Illa vero iusticia, debita ꝓpter opera nō vider̄, quō conueniat cum doctrina chri, dicentis: Cum feceritis hæc oīa, dicite: serui inutiles sumus. quāuis em̄ operibus nostris bonis amplissimā Deus reddet mercedem: nō tn̄ id facit ex debito sed ex gratia. Rx sio. Hæc dicta, seipsa confodiunt.

operibus iusticiæ deber̄ merces.

Nam mercedis nomen includit debitū, excluditq. grām. Respicit enim opera, et quod dar̄ operibus, nō dar̄ ex grā. alioq nec opus esset opus, nec grā esset gratia, Ro. 11. 6.

Et tunc dicam illis: Non noui vos, abscedite a me omnes operarij iniqui. Matt. 7. 23. Et: factores legis iustificabunt̄, Ro. 2. 13.

Lu. 13.

Abrahamus ex operibus iustificatus est, Iac. 2.

Iusticia imputata distincta ab oper̄ iustia.

In qbus oībus, et alijs innumeris dictis, iusticia hæc distincta, a iusticia imputationis (nā hæc contigit Abrahamo, cū nondū esset conceptus Isacus, Gen. 17: Illa aut̄ obuenerat, cū Isacus esset adultæ ætatis Gen. 22.) reducir̄ ad rationē operū, et est sigcatio sentiæ Iudicis, in administratione iusticiæ: aut reddentis mercedem: aut punientis ob inobedientiam. Merces em̄ opera respectat, sed iusticia oper̄ declarar̄ ex sentia iudicis. Igr̄ q dicit, in bonis operibus, nō esse iusticiā ex merito operū, arguit sententiā Iudicis, q statuit in operibus inesse iusticiā; Iusticia aut̄ oper̄ declarar̄ illis verbis christi:

Iusticia oper̄ vbi declarar̄

Amice, nō facio tibi iniuriā, nonne denario pactus es mecū? tolle quod tuū est et abi. Matt. 20. 13.

merces operū nō grā sed debiti.

Non facio tibi iniuriā, inqt, qm̄ do id, quo es mecū pactus, et cū absolueris opus, est tuū. facerem iniuriam, si cū opus absolueris, nō redderem mercedem pactam. Et huc tendunt Pauli dicta:

Si Abrahamus, inqt, ex operibus iustificatus dicerer̄ haberet gloriā, et corā hoībus et corā Deo: Cum aut̄ iust-

iusticiā fuisse illi imputatā legamus, gtiam apud hōes hēre pt, apud Deū minime, Ro. 4. Quibus verbis sigcat, cum posse gloriari de iusticia suor operū humilr corā Deo, quē Deus suo ore & sentia pronūciat ppter opera esse iustum. Neq. n. ista gloria est supbiæ humanæ, sed sentiæ diuinæ. Vocamus n. iusta, q Deus pnūciat esse iusta, & dicimus tantū & tantū deberi boni aut mali, operibus, quātū Deus pronunciat boni aut mali operibus deberi.

gloria oper sententiæ diuinæ.

Qui me iustificat, inqt, Dns et, 1 Cor. 4.
Reposita ē mihi corona iusticiæ, quā reddet mi Dns
in illa die iustus Iudex.

2 Tim. 4. 7.

Hic iustus Iudex, q alibi dr: sdm suā miam saluos nos fecit. Ibi in iusticia operū saluat nos iustus Iudex: hic in iusticia imputatiōis saluat misericors Deus: ibi sdm opera bona aut mala, dat vnicuiq. paratā mercedem, aut pœnā: hic nō sdm opera, sed sdm suā miam, condonatis oibus peccatis, saluat. Dicere igr bonis operibus dari mercedem amplissimā, & id nō fieri ex debito, quod Deus esse voluit ex pactor suor veritate, sed ex grā Dei est velle loq alia lingua, quā sint locuti chrs & Apli q dicunt: voca operarios, redde mercedem suā: ex denario pactus es mecū: tolle quod tuū est, quod dar ex operibus, nō dar ex grā: merces imputar ex debito, nō ex grā. Cui dicto opponūr illa opera bona, sed imbuta grā:

Titi 3.

Volo & huic dare, sicut & tibi. licet mihi de meo
& nō de tuo, facere quod volo, quod est ex gratia nō est

Matt. 20. 14

ex operibus. Imputata iusticia est ex gratia, quod ibi sigcatur:

Una hora operati sunt, & tantū illis dedisti,
sicut & nobis q portauimus onus totius diei & æstum.

Hæc, sicut distinguit sacra scriptura, pro distinctis habere debemus, & ita de his loq, sicut loquendum esse docent sacra biblia, & ibi statuere meritū operū vbi S. B. statuendū esse docent monent & cogunt. Ibi negandū esse dicere, vbi sacri nostri autores, ponendū ēē meritū operū negant, abnuunt, refragant. Neq. n. tanti apud nos ēē debet Lutheri Caluini aut alior hominū, aut etiā nostra doctrina olim a nobis scripta nūciata & defensa, vt rectius edocti a sacris Biblijs, formas loquendi receptas ab hōibus, ab alijs traditas, nolimus ad formā loquendi Sacror B. corrigere, mutare, & reformare. Et illa pro scopo nostrar locutionū pponere nobis debemus:

opera bona imbuta grā.

Manebimus in peccato, vt grā Dei abundet?
peccabimus, quod nō sumus sub lege, sed sub grā? Ro. 6.
Num iniustus Deus, q inducat iram? Ro. 3.
Num chrs, minister peccati est? Gal. 2.

Iusticia operū proposita & mādata.

Quibus oibus ita statuitur imputatio iusticiæ per fidem. Cq est ius filior Dei, quo iure adoptati sunt in filios Dei, hi q antea nūq erāt aut nati:

aut nati, aut facti filij Dei) vt iusticia bonor oper constituar
proposita & mandata, his solis, q iure filior sunt adepti, aut ppter
maior aut ppter propriā fidem. Quod citat ex loco:

donati

Rom. 4. 4

Lu. 17. 10

serui inutiles sumus &c

nō pertinet ad iusticiā operū legis diuinæ, sed ad obedientiam
ministerij, quod indicant verba illa: Quis vīm, habens seruum
arantem, aut pascentem. Quæ Paulus ita aptat:

sub spe, inqt debet is q arat, arare 1 Cor. 9.

ministris verbi merces constituta.

Et, Laborantem agricolā oportet primū de fructibus percipere
2 Tim. 2. Et, Quis plantat vineā, & de fructu eius nō edit?
aut q̄s pascit gregem & de lacte eius nō bibit? 1 Cor. 9. Hi. ēp.
ydē dicuntur, his merces instituta ē. vi
ctus & vestitus.

Dignus est, inqt, ὁ ἐργάτης cibo suo,

cibi nōe intelligens, necessaria ad sustentationē vitæ. lege Matt. 6. 10.
De opere aūt ipso quid? Num grā habenda est illis? Minime.

Opus seu officium mihi strorū debitū.

Væ, inqt, mihi, si nō euangelizauero. 1 Cor. 9. 16
Necessitas mihi incumbit. Si volens hoc facio, ēp
mīd habeo: sin inuitus, dispensatio concredita est mihi. Hoc est
carebo premio. Quod igr mihi est ēmium? Vt cum euangelizē
gratuitū officiū euangelij christi, in hoc, ne abutar potestate me
a in euangelio. Premiū, inqt, habeo constitutū, recipiendū ab
his, q̄bus concionor: Sed ego, facere hoc nolo, sed labore manuum
meaī mihi malo parare cibum, desiderans hoc premiū a Deo ac
cipere, quā ab ouibus, q̄bus erudiendis, sum præpositus. legār loc.
Non logr igr Paulus aut Lucas de iusticia operū, in his, q iusti
ficati erant per fidem sine circisione: sed de laboribus ministror
q mittendi erant ad erudienda Ecclesia, ab q̄bus gratuitā operam
requirebat. Ita nos, si gratuita opera voluisset esse, nostra
in obseruatione suar legū, nullam iusticiā statuisset in bonis ope
ribus, & nos ex lectione sacror biblior, nullā inuenire mus extare
iusticiā in bonis operibus. Quod cum alr sit, alr logr cogimur.
Nam quod scimus extare in S.B. loquimur, & quod legimus in illis
testamr, & testimoniū nostrū examinandū ex verbo Dei, offeri
mus Ecclē.

10

1. vita dur: plex, præsens ad futura

Postremū locū occupant illa dicta vra: Dicit qdem Aptus, ei q
operar, nō imputari mercedem ex grā, sed ex debito: Sed nō logr
de christianis operantibus, sed de illis, q ex suis operibus iustificari
volebant. Pugnant. n. ex diametro: fidem imputari pro iusti
cia, & mercedem debitā operibus persoluere. Iustificatio n. illa

grā

gratiæ est in chro: Ista vero iustificatio, meriti est in nobis.

Rom. 4. 4 Rsio. Paul. Ro. 4. nó logr aõt de chrīanis, aut de nó chrīanis: sed disquirit sententiam scriptã Gen 17. vbi fit mentio imputationis. Examinat igr qd sit imputare iusticiã & ea secernit à iusticiã debita, & ita dicit:

> Si Abrahamus ex operibus iustificatus fuit, tum cũ legit iustificatus fuisse, hẽt quod glorier iusticiæ nõe, apud illos, apud quos diceret iustificatus ex operibus: sed nó apud Deũ, apud quẽ si fuisset iustificatus ex operibus, narraret hoc scriptura, dicit aũt scriptura contrariũ: Credidisse sẽt Abrahamũ Deo, & eius fidem imputatã illi fuisse ad iusticiã. Igr Abrahamus nó fuit iustificatus apud Deũ ex operibus. Deinde segr vocis imputationis sigicatum explicando, Ri, q operar, h. e. cui Deus imputat iusticiã illi non debet iusticia, & cui debet iusticia, illi nó imputat iusticiã: imputat aũt iusticiã illi, cui iusticia ex gra donat. Debet aũt illi iusticia cui recte operanti permittit vt gloriari possit apud se Deũ de obedientia, et ei iusticia ex debito reddit. Nó logr igr ibi Paulus de bõibus: sed de vocũ sigicato disputat, dicens:

> Ibi nó posse esse iusticiam ex gra, seu ex imputatione, vbi fit mentio mercedis aut debiti aut operũ: Vbi aũt fit mentio imputationis iusticiæ, ipi mercedem locũ hẽre nó posse aut opera, aut debitũ. Constituit aũt veluti cõtraria iurẽ gratiæ & debitũ, in his rebus, qbus insinuata est iusticia, vt ibi nó sit debita iusticia, vbi dr esse gratuita, & ibi imputatio locũ nó habeat, vbi mercedis fit mentio. Constat igr firmissime illud, & iusticiã operũ aliam esse à iusticia gratiæ seu imputationis p fidem, & ibi nó esse imputationẽ iusticiæ p fidem, vbi fit mẽtio iudicii, & bonor seu malor operũ, mercedisq. & pœnæ. Sicut aũt iusticia imputationis offertur ad peccata abstergenda, & collocandam sanctitatem & mundiciã: ita iusticia operũ offertur à iudicis sententia pro mercede bonor operũ, q iusticia nó delet & abstergit peccata, sicut iusticia imputationis: sed premiat & coronat bona opera sanctor & filior Dei. Sed tota deceptio qua videmini falli est, quod dnationibus Dei confunditis cum Noybus iustificationibus cum hæc sint varia, diuersa & contraria.

imputatio excludit debitum.

658. discrimen iustic. imput. & iustic. legis

Ad nonum.

1. vita dur: gloriæ, præsens & futura

In thesi nona: Nos vnã vitã & salutẽ agnoscimus, loquimur de vita æterna in scriptura Sacra, neq. præteriti aut futuri tẽporis ratio eam euertit, cum ꝓpter certitudinem ista (præteritũ & futurũ) dicant. Rsio. Una vita æterna est, ius eius acquisitũ fuit à gentibus in ꝓputio, per iusticiæ imputationem. In ius possessionẽ adierunt gentes in ꝓputio, qbus fides fuit imputata ad iusticiam

ciam per iusticia bonor operum. Et aliud illud est: filius meus mortuus fuerat & reuixit Luc. 15. Et: Vos, cum essetis mortui peccatis vris, conuiuificauit vna cum christo, simulq. cu eo resuscitauit Eph. 2. Reuocauit, donauit vita noua & celestem. Quid deinde? Hortor vt ambuletis ita, vt digmu est vocatione, qua vocati estis. Eph. 4. vt sitis imitatores Dei, Eph. 5. Quid si alr factu fuerit? Non habebitis hæreditatem in regno chri & Dei Eph. 5. Clarius: Si sdm carnem vixeritis moriemini; Si aut facta carnis mortificaueritis viuetis Ro. 8. Aliud igr est illud: Mortuus est m peccatis suis, & nunc viuit resuscitatus cum chro, Pri Deo, seruiens iusticiæ: Et aliud est, huiusmodi vita acquisita p fidem si sdm carne qs vixerit, perdere & mori, & si sdm carne nó vixerit conseruare: Et alia, noua vita viuere. Hæc vita & mors perpetua est, illa vita perit si male viuat, redit si resipiscat, & illa mors q oppressa erat p iusticia imputationis, redit, si iustificatus p fidem, operibus carnis se dediderit. Igr duæ mortes & duæ vitæ sunt hic, & duæ iusticiæ, vna tn vita æterna nó ob certitudinem sua, sed reipsa & sua natura, q nunc iure habet & spe, postea habebit possessione & re. Sed illa vita & mors distincta est reipsa ab ista vita & morte, vt patentissime patet. Quod si ita loquuntur Apli, & ponunt vitam iusticiæ ad sanctificationé q segr mortem peccator, in eo, q ex mortuo reuixit in vitá, & deinde altera vita, q segr mortificatione oper carnis, & mortę altera, q segr mortificationę oper spiritus, Quæ vita & mors altera, oritur ex sentia iudicij Dei, q ita viuentibus aut vita aut morte reddet, cur nobis ita loqui nó licebit? Et Paulus aut pietas ad oia vtilis est, q promissiones habeat vitæ psentis, ac futuræ. Audio hic vitam præsentem & futura, & promissiões esse alias, q ad vita psentem (mortificatium sett hominu opa carnis, & operu bonor iusticia consectantiu plusqua scribæ & pharisæi, vt glorificer Pr cælestis per ipsor bona opera) pertinet: & aliud esse, q ad futura vita spectat, q est vita æterna, vt vita æterna sit premiu vitæ futuræ. Et cur nos nó dicemus esse vitam psentis temporis, & vita futuri seculi? Quod si vita æterna in præsenti vita spe concepta & veluti deuorata, ob certitudinem imputationis iusticiæ per fidem, euertit, si male viuatur, & est moriendu, si ad exemplum operu carnis vita composita fuerit, nec succurrere poterit illi, q male vixerit, iusticia imputata p fidem, ne sit illi, cu male vixerit, moriendu. Segr vt vita tra-

1 Tim. 4

Sacramenti vox.

mysterij vo

Sacramentum gd.

Iusticia imputata nó seruat sine legis iustitia, nec ista sine illa prodest.

duda

ducta, sdm̄ ductum spiritus, q̄ est iusticia operū, sicut firmata super ius adoptionis, adscriptionem in militiā Dei, habitā ꝓpter imputatā iusticiā ꝑ fidem, per sentiam iudicis Dei reportat premiū vitæ æternæ, et possessionē hæreditatis filiorū ad illos, qbus olim tale ius concessū est per fidem, sine circisione: ita si absit, et manē titulū reddat ius adoptionis et hæredum impetratū per imputationē iusticiæ, et maioribus malis declaret dignū illū, q nō pro dignitate imputationis iusticiæ per fidem, sine circisione vitam suā traduxerit. Est igr̄ in scriptura sacra duplex vita et salus

vna, per fidem, impetrata à misericorde Deo:
altera reddita à iusto iudice.

Illa respicit mala opera q̄ tegit: hæc reddir̄ bonis operibus, q̄ ꝓmiat: illa futurū vitæ tempus nō respicit sed præsens: hæc nō præsens tempus, in quo vane homo viuit, et nunc peccat, nunc pœnitet, et quo tandem peruenturus est eius animus, alius nemo ꝓter Deum nouit, sed postremā vitæ horā, cum spiritus hominū redeunt ad eū, q eos dedit, prospicit. Nec certitudo ista diuidit et secernit, sed rerū ipsar̄ natura.

Hæc ad vr̄a quæsita, Dn̄i, dicere ad maiorē lucem reddendam meo scripto, de iusticia volui. Ex qbus potestis intelligere, pro me scriptores oēs Sacros facere, pro vobis nullum, bene animaduersis et examinatis sacris eor̄ sententijs. Quod ex ipsa attentiore diligentia, et accuratiore locor̄ collatione cognoscere poteritis.

Claudiopoli 1 feb. An. 73. Tordæ 9 octob. 84. An.

Dissolutio de Sacramentis.

Sacramenti vox. Sacramentū nec vox græca est, neq. apud Augustinū et alios sig̃cationem ht̄ latinā, et cū respondet voci græcæ μυστήριον, aliud sig̃cat, quā id sit, pro quo sig̃cando, vox sacramenti est vsurpata. Nam Sacramentū apud alios, in rebus ponir̄, cum μυστήριον, h.e. sacrm̄ (ut vertit vulgatus interpræs.) ad sig̃cata verbor̄ penitiora et obscuriora deducir̄. Sacramenti igr̄ nomē, neq. per se neq. per aliam vocem, cui respondeat ea notatione est in sacris B. pro qua est in vsu loquentiū. Valuit tn̄ vsus, vt sacræ rei externū signū sacramentū vocarer̄. Qm̄ aut̄ et res est res, et signū ipsū sacræ rei, res est, et ob id seq videbar̄, vt signū sacræ rei esset res profana, seu cōis et vulgaris, sacrā rem repsentans vt nubes.

mysterij vox.

Sacramentum qd.

ut nubes præsens, Deum præsentē, absens Deum absentē sig̃cabat, Num. 12
quor̃ illud vulgaris res, hoc sacratissima res erat, q̃ tñ & hæc & alia
huiusmodi, à nullo dicta sunt esse sacramenta; Ob hanc caussam, Res sacra ad promissionē relata est: signum aut̃ externum, ad id, quod visu oculis, indicium esse posset hoi, Dei suam fidem liberantis:

res sacra ad promissionē relata

ut Sacramentum sit signum externum eius rei, q̃, data
acceptaq. fide, in pollicitatione consistit:

ut sicut externum signum exhiber̃ externis sensibus, ita Dei pollicitatio exhibear̃ reipsa, aīo perfruenda. Quare multa esse poterūt signa, ut tempestatis futuræ Matt. 16. Iesu aduentantis Matt. 24 vocandar̃ gentium Matt. 16. Veri prophetæ Matt. 12. eor̃ q̃ credidissent Mar. 16. certi hoīs Matt. 26. q̃ sacramenta dici nō possunt, q̃m promissionis soluendæ & liberandæ edito signo, nulla à Deo hnt pollicitationē, & ꝓterea sacr̃m rer̃ signa nō sunt, ut nubes indicans tempestatē futuram minus dici possit sacr̃m, quam nubes, sig̃cans adesse in tabernaculo Deum, neutra tñ sit sacr̃m, q̃m pollicitationē aliquam Dei, neq. illa, neq. hæc habuisse legir̃. Iridem dicere possemus hac rōne sacramentum, si Iris alicuius futuri boni, & nō alicuius nō futuri mali habuisset promissionem. Est igr̃ his, q̃ hac voce hoc in sig̃cato, utunr̃, sacr̃m

signa rer̃ sacrarū multa.

Gen. 9.

rei à Deo promissæ signum
ut res ilico in eo esse debeat, in quo signū

sacramēta multa

ab Ecclæ ministris apponir̃. Hac rōne, alij septem, alij 4, alij 3 alij 2, inueni apud veteres, q̃ prope tredecim numerarent ex sacris B. Ecclę sacramenta. Ego de re nō contendo, q̃ recepta & nō recepta, cōmodum aut incommodum Ecclæ bonis nō adfert. Sed postquam ad lydios lapides oīa, summa cum diligentia, examinanda esse statuitur, Cascus cū casca loquens, ut est in prouerbio, Nullum, dico, dici posse ex his q̃ tandem dico numeranr̃ Ecclæ sacr̃m, non cæna Dñica, q̃m nulla ht̃ promissionē, non baptismus, q̃m nunquam præcessisse constat baptismum, eam rem, cuius dr̃ esse signum. De alijs disputatum ab alijs accurate ē, explosaq. esse videntur sapienter oīa ab hac agnominatione.

Cæna & Bapt. sacramēta nō sunt

Pro his duobus debiles sunt rationes, q̃ adduci, ut sacr̃nti vox scholasticæ sig̃tionis, illis conuenire ostendar̃, solent. Neq. n. sextum Ioannis caput (ut à cæna Dñi incipiam) aliquid ad rem facit ut cæna Dñica dici possit sacr̃m, cum in illo capite, sint promissiōes ad mortē Iesu chri, & fructum q̃ inde seq̃ debebat, sig̃candum, ꝑtinētes. Facerent nō parum ad rem ipsam, si ipsi institutioni cænæ Dñicæ

conium

Joh. 6. 56.

2 Cor. 1.

Act. 10.

Mar. 16.

Exo. 12.

Baptismi usus Aplicus

DE SACRAMENTO.

coniunctæ fuissent pollicitationes aliquæ, dixissetq. Iesus chrs: hoc facite vt condonationem peccatorum habeatis, aut, vt sprm S. accipiatis, aut vt vitam æternam habeatis: sed cum hoc nõ scribar et illa sexti capitis Ioannis

Joh. 6. 56. q manducat meam carnem et bibit meum sanguinẽ habet vitam æternam

ad fidem sint referenda, quam conseq solebat baptismus, et in ipsius cænæ Dnicæ institutione, nihil addar, quod promissionis alicuius vim redoleat, nõ sacræ, nõ profanæ, nõ vider rationẽ aliquam cogere, cur dici possit scholastica rõne cena dominica sacramentum.

In baptismo instituto, ita legitur:

Qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit
q vero nõ crediderit, condemnabitur, h. e. nõ erit saluus.

Baptismus dici sacramẽtum nõ potest.

Quæ verba ondunt, baptismum dici nõ posse sacramentum, siue vsum respicias, siue institutionem. Et vsum qdem, qm nullus baptizabar, nisi credidisset Iesum esse chrm, et credendo Iesum esse chrm, nõ recepisset sprm S. tanquam pignus æternæ hæreditatis, Et visibilr qdẽ nõ raro ante receptum baptismum. Quod fieri nõ potuisset, si baptismus fuisset sacrm sprs Scti, aut purificationis ai, p sprm Sctum institutio et refragar, ne baptismus dici possit sacrm ea rõne, qua adhuc disputatum est. Nam signum rei sacræ præcedit, nõ sequitur, rẽ sacram, et ita præcedit rem sacram, vt sicut, si antecedat signum, sequar necesse est res sacra: ita res sacra esse nõ possit, nisi antecesserit signum. Hoc manifestum est in agnini sanguinis institutione, vt primogenita seruarent Iudæor. Hic aut nõ signum rem sacram, sed res sacra signum antecedit. Salus. n. comitatur fidem, q lauat corda et aios, nõ baptismum, q lauat corporis sordes 1 Pet. 3. Deinde: q vero inqt, nõ crediderit condemnabir, nõ dicit, q vero nõ fuerit baptizatus, sicut ibi de cruore agni, cuius domus ambæ postes et superliminaria inspersæ fuerint sanguine Agni, non attingent ab exterminatore. Unde sequebar illud, vel silente Mose, vt cuius postes, et superliminaria domus intincta nõ fuissent cæderent ab exterminatore. Hæc de vi verbi disputata sunt, vt sciret Eccla, qd ex verbo Dei, qd ex scholasticis disputationibus allatum sit, ab Euangelij reformatoribus in populi aures. Sicut aut mallo, oia appellare sacramenta, q dissociare, ob verbi vnius explosionẽ, Ecclam Dei: Ita diligentium ministror statuo illud esse: nosse qd ex sacris biblijs, et qd ex scholasticis disputationibus, adhuc hæreat in theologor congressibus.

Sacramenti natura.

Mar. 16.

Exo. 12.

Sed nunc ad ipsum baptismum accedamus, vocetur q. (si vider offẽdiculum parere posse si non vocetur) sacrm. De baptismo.

Baptismi vsus Aplicus

Baptismum fuisse moris dari his, q Iesum esse chrm faterent ostend.

stendit ~~illud~~ et mandatum Iesu chri Mar. 16. et usus Apostolicus Act. 2. 8. 10. in Iudaeis, in Samaritanis et in gentibus. Neq. tn similitudo dictionis, et illius: baptizantes eos in noe pris, et filij et sprs scti, et huius, baptizetur unusqsq. vrm in noe Iesu chri in remissione peccator Act. 2. impedire potuit Ecclam ne intelligerent, et illa dictione significari testimonia confirmati baptismi, in remissione peccator credentibus Iesum esse chrm 1 Io. 5. 7. Et ista notari id, quod se credere fatebant baptizandi Act. 8. 37. Sicut aut et ante morte et post mortem Iesu chri, credentes Iudaei Iesum esse chrm baptizabant, et ex filijs Dei qbus peccator ca erat iratus Deus Pr, reddire dicebant in gram cu P.D: Ita alijs Iudaeis ob id, quod Iesum recipere pro chro noluissent et ob id quod ille se esse chrm dicere perseueraret, irati occidissent a gra Dei, et reconciliationis spe, ob impenitens cor eor, Ro. 2. exclusis et aperto ostio fidei gentibus fides imputatione iusticiae, gentibus, q baptizabant conferre cepit, et ex filijs irae, et mortuis sub militia Diaboli, facere filios Dei, et adscribere militiae nouittis vitae (q partes ante mortem Iesu chri, no, nisi p circisione haberi solebant) inceptauit. Baptizabant igr, sed no, nisi hi, q Iesum esse chrm fatebant: eos aut, q hoc fateri aut nolebant, aut no poterant, no legimus fuisse unqua baptizatos. Licet, inqt, te baptizari, si credis ex toto corde, Iesum sclt esse chrm, seu filium Dei, seu Rege Act. 8. atq. si versa orone dicere voluisset: Non licet te baptizari si no fueris confessus, Iesum esse chrm. Ante morte Iesu christi resipiscia animi reconciliabat hoes ex foedere, Deut. 30: sed baptismus erat signaculum externum, quo signati et liberabant ab ira futura Dei, et veluti numerabant inter eos, q secuturi erant illum, que Deus declarare voluisset pro christo. Praeter hoc aut Deus sigcauerat, se in chrm creare velle, unum ex his, q ad Ioanne baptizandus venisset et hoc qd descensu sprs scti super eum, Ioa. 1. 31. Haec cpstabat baptismus viuente chro Iesu, quo mortuo et resuscitato, missus est sprs S. no q declararet qsna esset chrs, cum oibus hoc fuisset prius notum: sed q onderet Ecclae, q essent, quos placeret Deo adscribere inter eos q ex Iudaeis receperant prius Iesum pro chro. Et huc tendunt verba illa:

Adhuc loquente Petro verba haec, cecidit sprs S. super oes, qui audiebant sermonem, Act. 10. 44. Et postea:

Factum est aut, cum exorsus fuissem sermone, illapsus est sprs S. in illos, qmdum et in nos fuerat illapsus ab initio. Veniebat aut mihi in mente, quod dixerat Dns: Ioannes qdem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu Sancto, Act. 11. 15

Et ant.

Matt. 28. 683. 63.

Baptizari in noe P. F. S. et in nomine Iesu christi quid.

Baptismus Iudaeor

Baptismus gentium

Baptismus est externum signum ostendens Ecclesiae coniugendos

p. 670.

Baptismus signum externum coniugens Ecclesiae credentes.

Ioh. 14. 26 et 16. 13.

Baptismus aquae ca institutus p. 675.

Et antea: Tunc Petrus respondit: Num qs phibere potest, quominus aqua baptizenr hi, q sprm S. acceperunt, sicut et nos? Act. 10. 47. Et postea idem repetens: Ego porro quis eram, q possem obsistere Deo Act. 11. 17. Quæ verba indicant baptismu fuisse signu, no sprs scti aduemetis cum sprs S. fidem credentiu sequens, auditoriu, ex immudis redderet mudos, fide purificans corda auditor: Sed indiciu eor, q erant recepti in vnum cœtum cu alijs, veluti in vnu ouile, ex alio ouili translatæ Joa. 10. Hæc pars, clarius explicanda est.

Baptismus signum externu coniugens Ecclesiæ credentes.

baptismus no e signu aduentatis sprs sancti.

Iusserat chrs viuens, Aplis, ne ad gentes accederent, et ad Samaritanos ne ingrederenr conciona habendar caussa, sed tantu ad oues q perierant, domus Israël, Matt. 10. Fides igr saluabat perditas oues Israëliticas, et baptismus a Deo mandatus (Matt. 21.) signatos veluti seponebat in vnu locu, vt agnoscerenr ab alijs, q essent obsecuturi consilio Dei, in declaratione Messiæ, et qui non. Post mortem aut Iesu chri, et in cælos ascensionem, ceptu est aperiri ostiu fidei gentibus, quare Philippus profectus est ad Samaritanos, circisos qdem 4 Reg. 17. sed de qbus veluti alienis a repub. Israëlis mandatu erat, ne ad illos accedere docendi eos caussa deberent, quare turbata est Ecclia, et misso Petro et Joanne vestigare ceperunt facti veritatem. At veniens sprs S. declarauit illos et recte credidisse, et legitime fuisse baptizatos et Ecclia coniunctos. Act. 8. Maior difficultas erat in gentibus, hoc velle credere. Quare et Petrus Act. 10. et alij Act. 11. et tota Ecclia Act. 15. edoceri debuerant, placuisse Deo recipere gentes in præputio, et adnumerare alijs, quod antea no, nisi in circisione fieri consueuisset. Et hæc erat illa veritas, qua chrs moriens prædixerat, a spru sancto manifestatu iri Joa. 16. et ob id vocar sprs veritatis manifestandæ sclt Joa. 14. Baptismus igr erat signu, no purificans, sed prius p fidem credentiu Iesum esse chrm purificatar gentiu, cum fides esset, q purificaret corda credentiu, et ex ἀναθαρτοις redderet ἁγιας post morte chri, cu hoc concedere pputiatis circisio consueuisset ante morte Iesu chri. Erat igr externu signu coniungens Ecclia (eor q adseruabanr, vt super eos regnare deberet Iesus chrs.) eos, q alioq no videbanr ad Iesu chri regnu pertinere, nisi sprs scti, antea aut postea aliqua credidissent, externa præsentia, hoc fuisse faciendu, docuisset.

baptismus fidei ostiu quando et quomodo gentib. apertum.

Joh. 14. 26 et 16. 13.

baptismus non est signu purificans.

Quis, inqt, ego eram, vt obsistere Deo possem, ne sclt baptizare illos et nobiscu coniungerem, q sprm S. accepissent, missu a Deo, sicut et nos? Huc enim tendunt loca adducta, vt videatur posse dici baptismu aquæ fuisse institutu, vt eo discerneretur chrs futurus a no christis, vt factu est in Iesu, in baptismo eni declaratus est esse chrs, et populus, q secuturus esset chrm a Deo creandu, a populo, q erat alienus ab eo, q futurus erat chrs, et in populo qdem Iudaico declarando, quod esset intra Ecclesiam, et ipsa Ecclia Dei

Baptismus aquæ cur institutus. p. 675.

baptismus aquæ discreuit chrm Iesu a no christis et chrianu populu a no chrianis

opus.

opus nō erat pntia spūs sancti, sciebāt n· ab omnibus. Sed hoc videbāt esse summe necessariū ꝫ in chō declarando, ꝫ in populo, q ad chm pertineret. Unde ꝫ de illo scribit:

qui me misit, is mihi dixit: sup quem videris sprm S· is est q baptizat spiritū Sancto. Io. 1. Ioa 1.33

ꝫ de hoc, vos baptizabimini spiritū Sancto Act. 1· q res, quo tenderent declarant illa: Veniebat aūt mihi in mentē, quod dixerat Dominus: Ioannes qdem baptizauit aqua, cæterū, vos baptizabimini spiritū Sancto. Proinde, si par donū dedit illis Dūs, qmdum ꝫ nobis cum credidissemus in Dm Iesū chm, Ego porrō quis eram, q possem obsistere Deo? ne scīt baptizando declarare Ecclīæ, illos esse chr̄istos. Huc n· redeunt verba Petri, ad disceptationē ei ppositam illam scīt: Disceptabant adūersus Petrum (q erant ex circūcisione (chr̄iani) dicentes ad viros Gputium hītes introisti ꝫ edisti cū illis, q scīt erant ānd ɛzoroi. Et postea historiā commemorans: scitis quod ab antiquis diebus, Deus inter nos elegit, vt per os meum audirent gentes (Cornelius scīt, ꝫ q cū eo erant) verbum euangelij (Iesum scīt esse chm) credereṇtq;. Et q nouit corda Deus, testimoniū præbuit illis, dans illis sprm S· sicut ꝫ nobis, nihilq· discreuit inter nos (circūcisos) ꝫ illos (incircūcisos) cū fide purificauerit corda illoꝝ, vt cum Iudæi in lege, ꝫ nō Iudæi extra legem fierint peccatores, credendo Iesū esse chm, iustificati fuerint illi per condonationē peccatoꝝ, cum alioq essent sancti, circūcisionis gratia, Isti per imputationē iusticiæ, cum alioq essent immundi propter præputiū, Huc n· tendit querela: ad viros præputium habentes introiuisti Act. 11· Et dictū illud: Vos scitis, non esse fas viro Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenā, præputiatū scīt: Sed mihi ondit Deus, ne quem cōem, aut immundū dicerem hoēm præputiatū scīt, quem ipse commendasset per fidem. Act. 10· Et obiurgatio Pauli in Petrū, q verebāt, ne videret a Iudæis Ierosolymitanis, familiarius conuersari cum Antiochenis Gputiatis Gal. 2· Et ille: Gal. 2 lud: Non n· hīt commerciū Iudæi cum Samaritanis Io. 4· Erat igr̄ Io. 4 baptismus, eum, quem indicares ex fide esse sanctū, consortio Ecclē Sancto coniungere, q in Iudæis erat, membra putrida, sanata p fidem, alijs sanis membris conuertere: In præputiatis aūt erat, membra ꝫ copia, q nihil vnqđ habuerant cōe cum Ecclīa Dei, nō Deum nō sacra, non leges, non politiā declarare, euersa maceria discūctionis, per fidem facta esse membra sana Ecclīæ, ꝫ habere Deū, sacra, leges, politiā cōia, ꝫ eadem, q prius erant solius gīs Abrahami. ci

Circūcisio an baptismo tempō dcrit

circūcisionis in Iudæis alius finis alius in gentibus.

Act. 15

Iustificia imputatiua qlid.

Gal. 4.

Baptis missi in Iudæos ꝫ gētibos

ci. Qui dixerunt circisionē respondere baptismo, & aliqd dixerūt & obscurē locuti sunt, & male fuit illōr sētia à multis intellecta. Cum n. fuerint illo tempore duo populi, quōr interstitiū post mortem Iesū chri sublatū est, & ex duobus populis redditis vnus, vnū ouile & vna Ecclia Eph. 2. Ioa. 10. q duo populi differebant, quod vnus esset circumcisus, alter nō esset circisus, & vsq. ad tempus Iesū chri populus incircūsus, cōmūerari nō posset in populū Dei, nisi circūsus fuisset, populus aūt circūcisus p circumcisionē nō numerarer in populū Dei, cū natus esset intra populū Dei & vnus ex populo Dei, sed nō ejcerer si circūsus fuisset ex finibus populi Dei, ver in illis continerer finibus, intra quos natus fuisset, Gen. 17. Sequr, vt circūsio aliud euentū habuerit in Iudæis cū circūcidebam, (Seruabam n. p circūcisionē intra Ecclam Dei, in qua nati erant tanqua filij Dei) & aliud in nō Iudæis. Nam transferebam ex ea Ecclia Diaboli, in qua nati erāt, in genus Abrahamicū, quod solū erat vera Ecclia Dei. In his igr gentibus, q Iudæi nō erant, & per circūcisionē adscribebam Ecclia Dei, verū est illud, quod transcriptū antea est, baptismū scīt successisse circūcisiōi, qn cū effectū placuit Deo dare baptismo per imputationem iustitiæ in præputiatis, quē habuerat vsq. ad illud tempus in eisdem præputiatis circūcisio. Nā adscribere gentes incircūcisas populo Dei quod ad illud vsq. tempus, quo tempore primū apertū est ostium fidei gentibus, soli circūsiōi conueniebat, trāslatū est ad baptismū per fidem. Et imputatio iustitiæ q aliud nihil erat, quā reddere populum Dei illum q populus Dei minquā fuerat, quæ tū manabat ad gentes ex gente Abrahamica per circūcisionem, manare cepit per solam fidem, credentibus illis Iesū esse chrm. Imputationem iustitiæ Paulus Ro. 11. vocat succum bonæ oleæ, quō rami oleastri, dissecti ab oleastro, & insiti bonæ oleæ, degustare incipiebant, ita vt producerent nō amplius oleastri ramos, ex quo oleastro excisi, fuissent, sed veræ & bonæ oleæ, cui fuissent insiti. Inserebam aūt gentes in bonā oleam, vsq. ad tempus descriptū, quod ahibi dicit plenitudinis gentiū, per circūcisionē, post quod tempus liberati à tutoribus, & procuratoribus, inseri cēperunt per solam fidem & baptismū. Ita aūt sētiam illā planā & apertā reddemus si dixerimus, Baptismū sequentem fidem

successisse circūcisiōi in gen-
tibus præputiatis,

vt sicut prius per circūcisionē fiebant vnus populus cū populo Dei.

Circisio an baptismo respōderit

circūcisionis in Iudæis alius finis alius in gentibus.

iustitiæ imputatio quid.

Gal. 4.

Dei, cuius Abrahamus dicebar Pr: ita postea per fidem et baptismum coniungerenr cum ouili et ecclesia Dei. Nunc, inqt, absq. lege iusticia Dei manifestata est, dum comprobar testimonio legis ac prophetarum. Ro. 3. 21. Ro. 3. 21

qui locus ab oibus est male intellectus, cum no inuenirent, q esset ista iusticia manifestata absq. lege: sed testimonio legis commedata esset et pphetar, qui locus hoc continet, quod nunc explicauimus, et quod Ioannes dicit:

potens est Deus de lapidibus istis
suscitare filios Abrahamo Matt. 3. Matt 3

Baptismum Paulus morti et sepulturæ comparat: Imputatione iusticiæ per fidem, resurectioni, et nouæ vitæ Ro. 7. ut per mortem Iesu chri, corpus peccati, vetus homo, ius quod habebar in nos peccati et mortis fuerint veluti extincta: insita aut nobis p resurectionis Iesu christi vim, ius iusticiæ, stipendia spiritus, nouus homo, ut no amplius peccatum et princeps huius mundi: sed iusticia Dei et ipse Deus, in nos ius haberet, quod redemti ab eo, eius iuri veluti mancipia emta, cederemus. Ro. 6. 3. Baptismus morti cop.

fructus mortis christi et resurectionis

His explicatis, et recte examinatis, manifestum euadit, filios eor q ab his, q primi ex gentibus incircumcisis (quod idem iudicium e et de Iudæis, sed nos exemplum eor, abs qbus descendimus, cum simus incircumcisi, prosequemur.) et credentibus Iesum esse chrm, et baptizatis, sunt nati, nunquam ab Apostolis fuisse baptizatos. Et aliqn baptizasse liberos eor, quor parentes baptizati fuerant, ortum fuisse ex mala intelligentia scripturar. Nam cum nullus baptizarer ab Apostolis, nisi q professus fuisset, se credere Iesum esse chrm, et nullus crederet Iesum esse chrm, cui fides no imputarer ad iusticiam, et ex no populo Dei, fieret populus Dei, ex no ciue, fieret ciuis, ex no filio Dei, fieret filius Dei, ex ramo oleastri, fieret ramus oleæ, Seqr ut aut aliqui aliquando fuerint baptizati absquibus nulla fuerit requisita fides, aut no oem fidem (cum tn semp fuerit vna fides, et vnus baptismus, fidei respondens Eph. 4.) eor, q baptizabanr) peperisse in credentibus imputationem iusticiæ, quod contradicit disputationi Pauli de gentibus susceptæ: aut filios eor q iustificati prius fuerant, per imputationem iusticiæ p fidem, opus habuisse noua imputatione iusticiæ per propriam fidem, ut filij Dei, et populus Dei, et ciues sanctor fierent, quod contradicit rationi imputationis iusticiæ fundatæ in veritate Dei. Quis n. est, q ciuis alicuius vrbis fiat, cuius filius, no sit eiusdem vrbis

filios baptizator no fuisse baptizatos.

qui ab Aptis baptizati sit

Adoptator filij adoptati in pribus.

fidei discrimen Iac. 2. 14. 17.

Mar. 16. 16

1 Pe. 3.

Adoptator filij adoptati in pribus. urbis natus ciuis? Quis est, q adoptet aliquem in filium, cuius filiu nõ agnoscat pro suo hærede, et si ei paruerit, nõ ei donet moriens, suor bonor, tanquã suo nepoti, possessionem? Quis ẽ q ex ramo oleastri insito in bonã oleam, nõ speret se habiturum ramos oleæ et nõ oleastri? Et qdem his similitudinibus corporis humani reipub. ciuitatis, arboris, adoptionis, matrimonij et aliarũ, maius qddam, quod videmus commemorari in gente Abrahamica à prophetis, quã minus, quã dicerent, Aptos intellexisse, certissimũ esse pt. Cum videamus oẽs disputationes Apostolicas, eò tendere, vt intelligeremus, gentes præputiatas, q̃ primæ ex sua gente, quælibet crediderunt Iesũ esse chrm̃ et baptizatæ sunt, nõ minorẽ grãm suo generi conciliasse Dei, quã aut illæ, q̃ ante seculũ Iesu christi circũcidebanr̃ et coniungebanr̃, receptæ cũ grẽ Abrahami inter populũ Dei: aut ipse Abrahamus cũ credidit, posse Deũ sibi seni ex Anũ vxore dare filios, et iustificatus est. Unde ab hac fide iustificationis per imputationẽ iusticiæ, secernit Iacobus fidem, q̃ est in Ecclia Iac. 2. Et Apli, quãuis de fide legerint sæpe laudari Abrahamũ: attñ alijs grĩbus fidei ꝑtermissis illã vnã pro exemplo adferunt, qmdo iustificatæ fuerint gentes sine circisione, q̃ narrar̃ imputata fuisse ad iusticiã Abrahamo, quod scirent, aliud esse fidem, vt qs commender̃ Deo, et aliud fidẽ, quæ imputat homini iusticiã.

fidei discrimen Iac. 2. 14. 17.

His rationibus opponi solet illud:

Mar. 16. 16. Qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit.

Obi ꝓpõ grãlis, oẽs vider̃ includere debere. Cum n dr̃, omnes aut oĩa, nihil vider̃ excipi posse 1 Cor. 15. Sed hæc oppositio dissoluir̃ à Paulo et à Petro: à Petro qdem, q baptismũ et fidẽ comparat arcæ, veluti si qs in diluuio aquarũ periclitantibus inclamaret: quisqs nobis fidit, et arcã ingressus fuerit, nõ peribit, sed seruabitur. Quæ verba qs non videt, ad oẽs, in aquis periclitãtes pertinere, et nõ ad illos, q ex elabentibus ex aquis et arcam ingressis, sunt intra latera arcæ, nati? à Paulo aut̃, q has gñales ꝓpones, ad impios et peccatores, filios, iræ Dei, catenis peccator̃ constrictos refert, q oẽs credentes Iesũ esse chrm̃ et baptizati, sunt seruati, et filios sanctos et nõ impios, filios Dei, et nõ filios Diaboli, susceperunt. Et quis nõ videt ea declaratione Pauli, et cũ dicit: oẽs Iudæi primũ et græci sunt peccatores &c. dictum illud: q crediderit et baptizatus fuerit, ad filios eor̃ q crediderunt et baptizati sunt non pertinere? Ita aut̃ sentire et dicere, vel hoc argnto ducimur. Non maiorem iusticiã adferebat gentibus ꝑputiatis circisio, antequã esset apertũ ostiũ fidei gentibus omnibus, quã fides per imputationẽ iusticiæ, postquã oĩbus gentibus apertũ

1 Pe. 3.

notæ generales.

tū fuit fidei ostiū. Sed tunc nihil requirebar, vt illar filij & filiæ adscriberent populo Dei, & vt essent filij Dei, in ipsis, illar gentiū filijs & filiabus: Ergo nihil etiā (postquā de successoribus baptizator scriptū est nihil) in his gentibus, seu ear filijs & filiabus est requirendū. Sed opponitur illud:

præputiatus masculus, in cuius carne ꝓputium nō fuerit circūcisū, exterminabit aīa illa de populis suis, eo quod pactū meū dissoluit, Gen. 17. videsne ēt de infantibus legem de salute loqui? Sed hoc nō est ad propositū. Non enī quærimus quibus rationibus aliqs exterminer de Ecclia, & delear de libro Dei, Exod. 32. q peccauerit, inqt, in me, delebo eū de libro meo: sed qua via inserar populo Dei, & adscribar libris hæredum & filior Dei. Dicimus n. oēs filios Dei deletū iri à libris Dei si Deo nō paruerint: Sed nunc quærimus, qmdo quis scribar libro Dei quod si circūcisione prætermissa quis exterminabar ex populis Dei, & expungebar ex libro Dei, signū est, quod, intra populū Dei, vt populus Dei natus ille erat, & in librū Dei à natiuitate relatus. Obiectio igr de circumcisione infantiū, nihil facit ad rem, facit aūt pro nobis. Declarat enī filios illar gentiū, q circūcisæ recipiebanr intra populi Dei, & tabernaculi altissimi fines tā masculos quā fœminas à natiuitate fuisse libris Dei, tanquā filios & hæredes Dei, de iure inscriptos. Cur igr hoc iure priuandi sunt liberi illar gentium q per fidem imputatā sibi iusticiā, sine circūcisione, transfuderūt ad suos posteros, si nō minus iusticiæ contulit illis fides, quā illis alijs, q ante Iesu chri tempora gentes circūcidebanr, conferre consueuisset circūcisio? Has rōnes expenderunt illi, qui inuecti in Augustini libros de baptismo paruulor, statuerūt infantes baptizator nō esse baptizādos nisi cū ad adultam ætatem venissent, vt prius illi credere possent deinde baptizari. In hos Lutherus, Zuinglius, acerbos libros scripserunt. In illor sentiam vider inclinare caluinus, & hinc inde, & extant libri, & nō defuerunt prioribus seculis propugnatores, alij pro infantū, alij pro adultor baptismo statuendo propugnantes. Pro his faciebat quod infantes baptizator, essent filij fœderis illius: Ego ero Deus tuus & seminis tui post te. Quod fœdus est fructus imputationis iusticię ex fide, quod si filij fœderis dicendi sunt esse infantes, igr Ecclię filij, & filij Dei. Huc n. pertinet fœdus, & alia complura congeri possent. Præterea, cum legerent illi: Qui crediderit & baptizatus fuerit, & animaduerterent fidem debere antecedere, & baptismū sequi, concludebant, eum, qui credere nō posset, nō posse baptizari. Et hæc qdem recte & bene. Sed vnde haber, vt si sint illi sine baptismo infantuli in ætate, filij & fœderis & pacti & Dei & Ecclię & Abrahami, in adulta ætat

Gen. 17. 14

Circūcisorū liberi natura sancti.

baptizātes adultos ob rōnibus nitanr.

fructus imputatæ Iusti.

contra baptismū adultorū

Baptismo cur institutus.

Infantiū Baptismū obsigcatione chriam tatis olim introductū

ætate non sint? Quid n. antequam adulti fuerint, si morerentur? habebuntne hæreditatem promissam filijs, an priuabuntur? Si priuabuntur, quid illis proderit fuisse fœderis et Dei filios? Si sortientur, igitur hnt ius consequendi hæreditatem. Igr baptizari nõ debent, postq̃ baptismus ad aliud nihil institutus est, nisi vt indicaret, q ex nõ filijs Dei, nullum habentibus ius, vt hæredes Dei fierent, fierent per fidem filij Dei, et ius hæreditatis consequendæ consequerentur. Quid enim opus ht iure filior Dei is, q ius filior Dei possidet? Quid opus ht vt fiat ciuis Ecclie is, q natus est Ecclie ciuis? Quid opus ht iure adeundæ hæreditatis is, quẽ oẽs fatentur iure hæreditatis vti frui? Quare, hisdem rationibus destruitur a nobis baptismus adultor, vt nõ necessarius, qbus, ab illis destruitur baptismus infantium, vt nõ mandatus a Deo. Præterea, qd erit, cum adultiores filij baptizator antequam baptizentur, susceperint liberos? Eruntne illi suscepti liberi filij fœderis, cum sint nati ex nõ baptizatis, an minime? Si dicendi sunt esse filij fœderis Dei, et filij Dei, quid adfert vtilitatis alicui nato ex baptizatis baptismus, cum sine illo dicar quis, et esse filius Dei, et generare seu gignere filios Dei? Sin aut minime illi, a nõ baptizato patre nati dicuntur esse filij fœderis, igr baptismus nõ receptus a patre, expunget virum filior fœderis Dei, in filio, q nõ expungit in prẽ adulto et nõ baptizato. Et hoc qua lege dicetur? quo Apostolo dictãte? Cum scriptum ibi sit de his, q sunt extra Ecclam: q vero nõ crediderit condemnabitur, et nõ, qui vero nõ fuerit baptizatus, condemnabitur. Nisi quis recurrere velit ad vota illar et voluntates, ex papistar somnijs, vt sit baptismus in voto, ne per somnium qdem cognitus aut vsurpatus ab Apostolis. Concludendum igr est, filios baptizator nec infantes nec adultos lege de baptismo teneri, sed esse nascẽdo filios Ecclie et Dei et hæredes, vnde parendo Deo adibunt hæreditatem, quam adire nõ possent, si ius filior nõ haberent, nõ parẽdo Deo exhæredabuntur, exhæredari aut nõ possent, nisi iure filior possedissent: nõ parendo Deo et poenitendo, policitationẽ hnt veniæ quam nõ haberent, si filij nõ essent Ecclie.

Et de baptismo satis, si hoc additum fuerit: nõ hic disputari de abolendo baptismo, aut infantium, si extat, aut adultor, si alicubi receptus est. Quæ res solent parere in populo et rixas et dissidia et factiones: sed vt populus doceatur, de vi imputationis iusticiæ q̃ toti genti dedit ius filior Dei, et vt sciatur, baptismum in eo qui baptizari cepit, a nescio quo autore, cum tñ esset natus a baptizatis nõ fuisse introductum quod faceret christianos ex nõ chriãnis, et filios Dei ex nõ filijs Dei. Sed vt intelligeret is, q baptizatur, se esse a baptizatis et filijs Dei progenitum. Quæ res postea versa est in superstitionem, et ab indoctis per incuriam recursum est ad institutionem sacramenti baptismi perinde atq. si ad filios pertineret, quod erat primor parentum, illor, qbus dictum fuerat: Si credidissent Iesum esse chrm et baptizati fuissent, seruarentur. Hæc inculcãdas

Baptismus cur institutus.

Gen. 17. 14

baptizãtes adultos qbus rõnibus nitantur.

Infantium Baptismum obsignatione chriãnitatis olim introductum.

contra baptismum adultorum

da sunt mollibus placidis, et pro occasione aptis verbis populo, ut no-
rit filios et filias sine baptismo morientes, aut infantes aut adultos nō
perire, cum oēs sint filij et fœderis, et Dei, et Ecclīæ intra quā qui est,
et nō remititur Deo nunquā perit. In his vrbibus, in qbus receptꝰ
est infantiū baptismus, abolere baptismū infantū, et constituere
baptismū adultorū nō consulo. Esset enī rem vanā, alia re vana per
mutare et secessionē parere in populo nondū edocto. In illis vrbibus
in qbus institutus est adultor̄ baptismus, redire ad baptismū infan-
tum nō consulo, propter eandem cām, et ne per imprudentiā detegār
ignorantia ministror̄, q illum instituerint nullo cum fructu. Insi-
stendū tū est, ut oēs ~~ut~~ intelligant baptismū dari filijs baptizator̄
statuto, nō Dei, sed Ecclīæ, nō ut acquirar̄ iusticia et salus pro-
missa in fide signāda baptismo, à Deo his, q extra Ecclīam sunt
et pereunt, in Ecclīam immitti: sed ut testimoniū der̄ eos, q baptizā-
tur, esse baptizator̄ filios, et esse eo ipso filios Dei et Ecclīæ, ut illis
veluti calcar sit baptismus, ne desciscant à iure filior̄ Dei quod ad
illos peruenit propter eor̄ maiores, qbuscū Deus pactū inijt ꝑ ipsis
et eor̄ posteris.

Cauendū ēt est, ne baptismus adultor̄ progrediar̄ eo, quo videmus ali-
cubi progressū, vbi adulti ēt si profiteanr̄ se credere Iesū esse chrm̄
ex formula Apostolor̄, nō baptizanr̄ tū, nisi deseruerint oīa bona, quę
possident, q plane est insanus conatus et cum verbo Dei, velle de sapi-
entia contendere. Et doctus tandem populus de baptismo, qd sit
qd ageret, cui esset comes, apud quos, facile per se, nullo impellente
deseret id, in quo viderit se paruā habere spem, et quā ad illud usq;
tempus se falsā et incertā et vanā habuisse comperiet. Signis enī ex-
ternis mouer̄ populus, quibus si priuatur, nō prius monitus et edoctꝰ
et persuasus, videtur sacra et sancta anchora priuari. Quod negoti-
um iudicio doctissimor̄ et prudentissimor̄ ministror̄ relinquēdū
vider̄ ut doctrina erudiant, et prudentia captent occasionē tētādi
quod veritas cogit doceri, sine strepitu et tumultu. Sicut autem
nulla res euertit, indulgentias pontificias, ieiunia, quadragesima-
lia, confessiones auriculares, auemarias et alia, in qbus erat posita
spes oīs salutis à populo, nisi continens doctrina et indefessa institu-
tio à Luthero collocata: Ita et in baptismi, verū vsū, nihil magis re-
stituet populū, quā seriæ et tempestiuæ de baptismo, populo ꝓpositę
conciones, cum magis populus ex eius vera institutione, agnoscat et
mīam Dei, q̄, vnā cū patribus miserer̄ posteris, et posteris succurrit
ēt immerentibus, ob patrū memoriā, et pactū cum patribus initum,
et populus magis inciter̄, ne factis impijs, det occasionē, ignaris Dei,
maleloquendi de Deo, cū intelligat se nondū natū, et nec bn̄ nec ma-
le-

baptismus, qua via ab Ecclīa explodi debeat.

Eucharistia quid

1 Co. 10.

Cæna D. cur instituta

chri in prādio cæna consuetudo.

Luc. 24.

le quidquā delineantem à Deo fuisse susceptū in filium.
Dicet aliquis: Unde doces, filios baptizatōr, nec infantes, nec adultos fuisse unquā ab Apostolis baptizatos?
Huic ego respondeo: Sicut illa, q̄ affirmanr, necesse ē apertum mandatū habere, ubi mandenr: Ita q̄ neganr, necesse ē, si recte neganr, nusquā extare. Ita de sacris loquimur, ita qo de pfanis. Quare, q̄ negaui, satis est mihi, nunquā ab Aplis fuisse scripta ōndere posse. Qui ait illa q̄ ego negaui, is ōndat mihi ex Apostolōr scriptis, ubi extent, q̄ seruanda esse dicit, et q̄ nego, aiam. Aiunt enim interprætes: q̄ neganr, satis esse ōndere, nusquā extare: at satis nō esse aiunt, aliqd affirmare, quod nusquā, ne debeat fieri, prohibear. Et hæc de baptismo.

De Eucharistia

Eucharistia quid

Eucharistia gratiar actio est. Ea nusquā in sacris lirīs extat, nisi pro accepto bnficio, quod petitū, impetratū est, aut à Deo ēt nō rogatū, datum. Vider à principio fuisse symbolū collectæ Ecclīæ, usus ille panis et vini, et de collecta Ecclīa, gratiarum actionis, unde οὐχαρισίας vox. Unde illa: unus panis, unū corpus, multi sumus. Nam sicut, si grana frumenti, unde unus panis conficitur, viuerent, et sentirent, ōndere nō possent, in illo pane, quā qdq. partem obtineret, ob confusā mixturā farinæ, q̄ ex molitis granis collecta est: Ita in cætu Ecclīæ, nullus est, masculus aut fæmina, barbarus aut græcus, scytha aut Iudæus, sed oēs sunt unus cætus ex masculis fæminis, magnis paruis, iuuenibus senibus, confectus. Ob hanc igr collectionem ex varijs gentibus, sub tutelā Dei receptis, recognoscendā, cum conuentus solerent fieri à chrīanis, gratiar actio reddebar Deo ab oībus, quod dignatus fuisset hōes, variar gentiū, linguar, morū, patriarum, in unū cætū, ad se glorificandū colligere. Instituta aūt est, nō ad postremā cænā repræsentandam sed ad illa, q̄ Iesus chrs tota fere vita, ab eo tempore, quo frequētes habuit comites, in principio et fine prandij et cænæ facere consueuisset, ad eius memoriā, commemoranda. Nam consueuerat Iesus chrs, (quod patria consuetudo fuisse vider, abs qua aliæ gentes nō aborruerunt.) principio prandij et cænæ, panem secare et distribuere cuiq. assidentiū frustū unum, et proseq cibum, data libertate, ut quisq. postea, tantū acciperet panis et cibi, quantū viderer: Et finem prandij et cenæ claudere, circumlato calice, eius potus, qui regioni vulgaris erat, is erat vinum (unde aliquādo his signis, alioqui incognitus, internotus, et agnitus est à pntibus.) calicis circumlationi coniungebat gratiar actionem erga Deū Prm. Hunc usū tanquā symbolum sui, postrema cæna ita commēdauit Ecclīæ, ut eū frequentari voluerit, et in sui memoriā instituerit.

Usus panis et vini in cæna Dnica.

1 Co. 10.

Cæna D. cur instituta

chri in prādio et cæna consuetudo.

Luc. 24.

Et Ies.

DE EVCHARISTIA

Et Iesus qdem duodecim discipulos habuit commensales, ea in cœna q̃ postrema omniũ fuit, nõ quod ad duodecim illos solos res ipsa ptineret, cum Paulus longe post tempore scripserit, se accepisse à Dño, qd ipsi Ecclie Corinthiacæ vtendũ commendauerit, aut quod ad cœnam solã res pertineret, et noctũ fieri oporteret, cũ interdiu et in prãdio repræsentari soleret illis primis Apostolor̃ temporibus: sed quod alios secũ tunc nõ habuerit (plures habiturus et minus, si plures aut pauciores, eo periculi tempore cũ illo fuissent) et quod noctũ esset ab hostiũ insidijs intercipiendus (q̃ nox secuta est cœnã) et nõ interdiu, cum hostes metuerent lucẽ, ob populi, abs quo Iesus diligerer̃, vires. Institutionis verba, prætermissis Matthæo Marco et Luca, ex Paulo recitabimus, qm̃ et copiosius rẽ narrat, et ea, se Dño mandante, concredidisse Ecclie dicit: 1 Cor. 11 Institutio cœnæ

Postquã, inqt, Dñs grãs egisset, Deo sclt, acceptũ panem fregit, ac dixit: accipite edite, hoc meũ est corpus, quod pro vobis frangir̃, hoc facite in mei commemorationẽ. Ad eundem modũ et poculũ peracta cœna (gratijs actis, dedit illis dicens) hoc poculũ nouũ testm̃ est in meo sanguine, hoc facite, quotiescũq. biberitis, in mei commemorationẽ. Quotiescũq. n. comederitis panẽ hunc (edentes aut in prandio aut in cœnã) et de poculo hoc biberitis (in fine aut prãdij aut cœnæ) mortem Dñi annũciatis, h. e. factũ Dñi, quo cõsueuerat vti in prandio aut in cœna, commemoratis donec venerit in regno suo. Hunc vsũ secutã Ecclam certis in historijs legimus, in principio prandij, et cœnæ. Nam eũ, qui mensæ cõsideret gratijs actis Deo, de consessũ illo amico, panẽ dissecuisse, et cuilibet assidentiũ frustulũ dedisse, et finito prandio et cœna, poculũ circũtulisse, prælibatũ à se, prælibandũ ab alijs, et gratiarũ actione absoluisse prandiũ et cœnã, legendo intelligim⁹. 1 Cor. 11. 24 Mat. 26 Eccla unde dicta.

Ecclesia dicitur à vocatione.

vocabanr̃ aut̃ christiani et ad priuatas ædes, et ad publicas et amplas contignationes. In publico congressũ, in multis peccabar̃, in priuato, priuatar̃ ædiũ, nulla peccandi erat occasio. Nam publice vocator̃ ad conuentũ, alios celerius, alios tardius venire contingebat, cogebanturq. vt oẽs, vna agerent Deo gratias, q celerius venerant, serò venientes expectare. Et impellebat aliquos, et molestia expectandi et fames et cibus frigens, stomachũ fouere, clã aduocatis notis, et ceteris spectantibus, q nõ inuitabanr̃, antequã omnes conuenissent. Unde sequebar̃, vt alijs saturis, alij esurirent, alij cũ suis nõ adessent symbolis. Sicut aut̃ ex omniũ symbolis, aliqualis oppipare composita mensa, cetui proponi potuisset; ita fiebat alijs

loca quibus cœna administrata

abusus cœnæ seu indignitas

alijs seiunctim edentibus, alijs spectantibus, et nihil habentibus, alijs absentibus, vt mensam consternere multitudini nõ auderet qsq̃m etsi erant, q constratæ mensæ assidere cuperent, et propter paucitatẽ symbolor̃, et propter infrequentiam assessor̃ verecundarentur, aut pauperes inuocare ad sumendum cibum, cum parum esset appositum, aut ipsi assidere propter indignitatem commissam ab illis, q modo cibati et poti, sedata fame et siti, eucharistiæ, seu cenæ Dñicæ commemorationi spectatores esse volebant. Has indignitates repræhendit Paul. q̃ sane in cætu priuato domatim collecto, nõ poterant admitti. Sicut aut̃ abusu quodã vocis Ecclesia vocar̃ à nostris, pauci hões, vna in domo, et qdem priuata, collecti: Ita nõ minus cum peregrini et hospites, ad qmicum conueniebant, quam cum ipse paterfamilias cum suis domesticis vxore, filijs, vernis, assideret mensæ, Ecclia dr̃. Siue igr̃ paterfamilias cum suis, siue suis commisceret alienos, et hospites in priuatis ædibus, siue in publico loco et conuentu, cænæ Dñicæ commemoratio repñtaretur, vna semp formula, ea celebrabar̃.

Ecclesia vna familia, vna domus

Nam assidentes mensæ, præeunte eo, q præerat, grã agebam̃ Deo, secabar̃ panis, et suum cuiq. assidentium frustulum dabatur, et prosequebam̃ prandium si prandium erat, cenam si erat cena. Absolutis õibus prandij aut cenæ, patera accipiebar̃, et ex ea Ꝓlibandum vinum õibus assidentibus dabatur, et gratijs Deo actis, ex præsenti re, capto argnto, discedebatur. Intermixtas his cantilenas sacras, et præcessisse et subsecutas fuisse conciones, ad ædificationem Ecclæ, q̃ ab õibus intelligerem̃, indicat Paul. 1 Cor. 14.

cænæ publicæ et priuatæ forma, eadem

Subsequentibus ætatibus, sequientibus pontificibus in õia sacra, õia mutata sunt, et cum õibus et vsus eucharistiæ. Nam translatum legimus, à publicis et priuatis domibus, in ea, q̃ tum erãt ædificata templa. Vnde adobrutus tanta superstitione ad nos ꝑuenit, deductus à papistis mos, vt nõ, nisi panis et vinum ex tantar̃ rer̃ memoria cum impijs opinionibus, ad nos peruenerit. Sed viri, quor̃ animos mouit Deus, et animauit ad Euangelij trutinam, õia exigentes, animaduerso vitio, et εὐχαρισίαν ad pristinum nitorem reducere tentarunt, quor̃ alij multam, alij paruam, alij nullam rationem populi habuerunt. Vnde alij aliqua, alij multa, alij omnia, à forma cenæ Dñicæ, q̃ in vsu erat apud papistas, vt ad pristinum morem restituerent, commutarunt. Et alij sedẽtes in mensa, alij stantes circum aram, alij ambulantes ad templi latera, præuia concione sacra, et sacro canente choro, cenæ dñicæ formam repræsentare solent. Sunt et̃, q ad aram, ad os ministri genu flectant, cum panis et vinum datur: Alij qo pro piaculo ducunt, panẽ q dar̃, et calicem, manu attingere, sed ore receptum, qdqd immissum fuerit in ventrẽ demittunt: Alij à ministro panem et calicẽ accept.

corruptio

papisticæ cænæ formæ, nouæ

acceptū ipsi manū sua, reuerenter, edunt et bibunt. Etiā in pane distinctio est, alijs azymus alijs fermentatus panis placet, illi vt chrō, hi vt Aplis, et vsui q secutus est in Ecclia, conformare se volētes. Ego in his rebus, quar cā nec stat nec cadit chriana pietas, ministror ad populi conditionem conuertendos esse oculos, dignū duco. Et prius doctrina instituere populū, deinde populo sequente, ipsa opera, pstare, quod doctrina præmonuit debent. Ita sine dissensione et secessiōe absqbus morbis abhorrere debet maximopere verbi Dei minister, populus addiscet et sequetur veritatem. Et siue priuatim in ædibus priuatis, siue publice in templis cena Dnica repntetur, constrata, à Iesu chrō et vsu Aplorum doctrinæ via, sequenda est, vt extet memoria de Iesu chrō, q ita prandens et cenans, facere cū suis consueuisset, vt etiā si personatus, aut sub alia forma, quā erat inter Aplos, cōsedisset, eo facto, quis esset internosci posset.

Illa disputatio, q multos discruciauit, An panis sit corpus chri et vinum sanguis, an vna, illud cum corpore, hoc cum sanguine, an illud et hoc, sigcatione eius quod reuera pstat, verū corpus et verus sanguis chri sit, inanis vider, et sine cā suscepta. Quæstiones inutiles.

In mandatis enī disquirendū est quid mandetur. Nam quæri q dem posset: Num Iesus chrs dicendo,

hic panis est corpus meum
hic calix est meus sanguis

panem mutauerit in suū corpus, et calicem in sanguinem: Seu, An illa, corpus suū et sanguinem, istis, pani et vino, coniuncta esse voluerit: seu, An illa, horū signa esse voluerit. hæc inquam illo tempore quæri potuissent: Sed quæri nō poterat, Num Apli cænā dnicam repræsentātes, et panem et calicem dantes populo, mutarent aut coniungerent aut sigcarent corpus chri per panē, et sanguinē chri per calicem. Quoniā illis, aut alijs, nunquā dictū est, sic dicite vt ego dixi, vt quæri posset postea, an factis dicta fuerint aliqua forma repræsentata nec ne: Sed dixit: Sic facite in mei memoriā, qd autem fecerit narrar, dedisse sclt panem in principio cenæ, et in fine cenæ circū ferri voluisse poculū, in sui memoriā testandā, et commendandā. Cum igr alia dixerit tunc Iesus chrs, et alia fecerit, et factor, nō aut dictor suor mandauerit fieri debere repntatione, in eius memoriā voluisse mandatū de factis transferre ad dicta, nō fuit diligentis et accurati interpretis. Nisi qs ēt dicta illa: vt ego feci vobis vos faciatis: Et, vt sequamini vestigia ipsius, velit ad dicta Iesu chri transferre vt velimus ēt miracula oportere facere illum, q imitar chri facta. Plane Lucā distinxisse, inter dicta et facta christi, illis verbis cōstat: Io. 13. 1 Pet. 2.

Sermon

DE EVCHARISTIA

Act. 1. sermonē priorē habui de factis, q̄ fecit, & dictis, q̄ docuit Iesus chr̄s. Quare, in arduis & difficilibus locis commiscere voluisse, q̄ seiūcta sūt & natura sua, & narratione sacror̄ Autor̄, fuit indiligentiæ & incuriæ vitio laborare ex proposito desiderasse.

tempus cenæ. De tempore aut̄, quo cœna d̄nica repræsentari debeat, apertissimū mandatū extat apud Paulū: Hoc facite (inq̄t de illo, quod se accepisse a d̄no & tradidisse illis narrauit) quotiēscūq; biberitis, in mei commemorationem. Manifestissimū aut̄ est, in sacris bibijs, sicut edere ita bibere accipi pro prandio aut cena, q̄bus vegetar̄ humanū corpus, quæ phrases loquendi explicant̄ magis, cum dr̄ edere panem & bibere aquā seu vinū. Comedebar̄ aut̄ aut publice in cōuentib⁹ de q̄bus legr̄ Paul. 1 Cor. 11. aut priuatim in ædibus, sicut Acta Apl̄ica narrant cap. 2. Hæc n. est, q̄ dr̄ κλᾶσις τοῦ ἄρτου. Nam κλᾶν τὸν ἄρτον Act. 2. consonat cū, ἐν κλάσει τοῦ ἄρτου Matt. 26. Sed de his longa disputatione alibi tractatum est. Hoc modo tū cena d̄nica frequentabar̄, quā cum opinione commemorationis præsentiæ Iesu chr̄i frequentanda esse dico, priuatim quotiēscūq; comedit̄ & bibit̄, h. e. in prandio & in cenā: Et publice, quotiēscūq; conuenit populus in vnū. quod si multitudo populi impedit, ne hoc fieri possit, ineunda est ratio, q̄ndo aut per partes id fieri possit vt populus vniuersus, cenæ d̄nicæ fiat particeps, aut pluribus in templis, quod si maiestas addita cenæ d̄nicæ ex opinione hominum impedit, ne priuatim, p̄ familias q̄libet prandens, & cenans cū sua familia in pane & vino, id faciāt quod Iesus chr̄s & fecisse legit̄, & faciendū esse mādauit. Seruet̄ saltem hoc in publico conuentu, vel ea ratione, qua Iesus chr̄s, quinq; hominū millia pauit Io. 6. Nam cū externis signis detineat̄ populus, satius est signa, & recepta iā diu & ordinata a Iesu chr̄o in commemorationem sui seruare, quā noua introducere. Cum cenæ aut̄ d̄nicæ commemoratione, addantur illa q̄ legunt̄ apud Paulū 1 Cor. 11. 14. q̄ iamdudū ab alijs Ecclesijs sūt recepta ad eruditionem & consolationem populi.

Quæstiones mutiles.

Summa omnium, & prius de iustitia:

Iustitia duplex. Iustitiā in Deo statuūnt Sacra Biblia duplicem: vnā ad misericordiā Dei: alteram, ad leges Dei pertinentem. Iustitia ad leges Dei pertinens, exercebit̄ tandem a Deo iusto, post mortem: Iustitia vero ad misericordiā Dei pertinens, exercet̄ a Deo ante mortem hōis. Iustitia commixta voci, miæ Dei, est, & in Ecclia Dei & cetu sanctor̄ conclusis & in finibus positis Ecclīæ, contentis, qua misericorditer Deus p̄ parcit peccantibus, & resipiscentibus filijs: Et est extra Ecclīam Dei, qua Deus his, q̄ nō erant ex sua Ecclia, pepercit, & ius filior̄ donauit, & intra Ecclīam esse voluit. Ista iustitia vocat̄ imputatio iustitiæ nō illa, & illa vocat̄ nō imputatio peccator̄, nō ista. Quare si quis intor hec

Iustitia imputata misericordia duplex.

to. 13. 1 Pet. 2.

duo

duo discernere cuperet, dicere posset, intra Ecclesiam esse eam misericordiam et iusticiam de qua scribitur:

ut iustificeris in sermonibus tuis &c

qua condonantur homini peccata, et non ei imputantur crimina. Esse autem extra Ecclesiam Dei eam misericordiam, qua ita condonantur homini peccata, et legantur iniquitates, ut una opera homini dicatur imputari iusticiam. Ita enim huiusmodi homo, cui talia conferuntur bona, ex eo, quod est extra rempub. sanctorum introducitur, ut sit unus ex his, qui sunt in sanctorum repub. haeres Dei, filius Dei et adscriptus militiae Dei, cui si peccare contigerit, obuium sit illud alterum genus misericordiae Dei, seu iusticiae admixtum clementiae, quod est secunda tabula, in Ecclesia, naufragantibus. Haec iusticia misericordiae per imputationem fidei, non est intra Ecclesiam Dei, esset enim vana, cum nihil aliud constituisse legatur Ecclesiam Dei, nisi haec iusticia imputata Abrahamo per fidem. Quare si diceretur esse in Ecclesia Dei, videretur id velle constituere repetita quod prius esset datum, per ipsam antea concessam. Illa quoque iusticia misericordiae, quae condonat peccata in Ecclesia, esse extra Ecclesiam, aut in his, qui extra Ecclesiam sunt, non potest, quoniam sequitur legem, et lex non loquitur, nisi his, qui sub lege sunt. Est igitur iusticia misericordis Dei per imputationem, ea, quae seligit capita, ex quorum gratia est colligenda Ecclesia, cui Ecclesiae, cum capitibus dantur leges Dei, noticia Dei, ius filiorum Dei. Et Deus est omnium Iudex iustissimus, qui sicut peccantes Ecclesiae suae filios et resipiscentes recipit in gratiam praeter meritum misericorditer: Ita perseuerantes in obedientia, et studio bonorum operum premiat iuste secundum meritum, et plus quam pendi possit ex se, bonorum operum precium, sed non minus, quam ipse Deus bonorum operum valorem redimit.

De sacramentis

Sacramentum vox est, qua vertunt interpretes aliqui vocem graecam μυστήριον: Valuit tamen consuetudo doctorum superioris seculi, ut sacramenta ultra sententiarum penitiores notas, significarent esse sacrarum rerum signa. Haec signa alii plura alii pauciora statuerunt, cum in circumciso tum in Ppu tiato populo, secundum quod diligentius, aut minus diligenter de his tractauerunt. Nobis, qui in verbis insistendum non esse ducimus Ecclesiae prodesse, cum in rebus, non in sermone sit pietas, et contentio de verbis parum videatur esse utilis, de verbis relicta diligentiore disquisitione, ad res ipsas vertendam esse mentium intentionem iudicamus sacrarumque rerum signa ad uniuersum et cetum et sexum et conditionem populi christiani pertinentia, duo esse statuimus, baptismum et coenam Dominicam. Baptismus, his, quibus condonabantur peccata per fidem, dari solebat, obmandatum et morem receptum. Erat autem signum in eo, quod tum per fidem reconciliabatur Deo pro se et suis, quod depurarentur animus a culpis, sicut corpus a ma

supr. 623.

Mar. 16. 16

Matt. 28. f. 668.

Ro. 5.

Duo christianorum sacramenta

Ro. 10.

à maculis. Qui filios baptizator putant esse baptizandos, illi nõ vi:
dent, et qbus esset oblata optio reconciliationis cum Deo, et quã tæ
virtutis esset fides in illis, q baptizabant. Si qs tñ velit vti signo
baptismi, in filijs baptizatorũ, vt rem indifferentem, quoad recte de
baptismo instituar populus, non reluctamur.
Cæna Dñica conseruãda est, et vbi nõ est, restauranda esset, si id
fieri sine tumultu possit, absquo tumultu maximopere hoc signum
dissidet, cum sit signũ pacis et consensus. Id sobrie et honeste pro
tempore et loco et personis frequentandum est. Claud. die 4. febr. An. 73.

De Baptismo.

Mar. 16. 16 Verba illa: q crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit: q vero
nõ crediderit, condemnabitur, etiã si addas illa: Docete ões gẽtes
Matt. 28. F. 668. baptizantes eos, in nõe Pris et F. et Sprs Scti: Hæc, inquã verba,
multi sunt, q vna ex parte expendunt, alia ex parte prætereunt.
Dicunt scriptũ esse: qui crediderit et baptizatus fuerit saluus erit
et huc incumbũt, vt addant: in nõe Pris et filij et sprs Sancti, q
õia vera sunt, sed nõ, vt sacra oportet, bene examinata. Nã sicut
credere ad illud refer, quod confirmatũ fuerat triũ testimonio te:
Ito. 5. stiũ q sunt in cælo, Pris filij et sprs Scti, et quod mandatũ fuit Aptis
vt corã promiscua multitudine, tã Iudæor, quã gentiũ concionarẽ:
tur Iesũ sclt esse chrm: Ita hoc ipsũ antecedit ẽt baptismũ. Cre:
dere n. õibus saluãdis oportebat Iesũ esse chrm (quod nũ ciãdũ
mandatũ fuerat Aptis, firmatũ testimonio Pris filij et sprs Scti)
antequã baptizaretur is, qui desiderabat salutẽ habere. Hæc est
pars illa, cui incubuerunt multi: sed parũ curæ, vt peruestigarer ad:
hibuerunt. Pars illa sequens, õio prætermissa iacebat: q vero nõ
crediderit, condemnabir, h. e. nõ saluabir, huic em̃ parti nõ addir
alter membrũ. Scribir n. q crediderit et baptizatus fuerit, saluus
erit: sed nõ scribir, q nõ crediderit et baptizatus nõ fuerit, condem:
nabitur. Quid enim, si qs crederet, et non baptizarer? Etsi qdem
dicerer: q credere desiderauerit, et baptismũ concupiuerit, saluabir,
pateretne aliqua ad effugiendũ, rima, baptismi in voto et fidei in fu:
turo. Sed cum lex nõ ad animi vota incerta, sed ad facta comperta re: Baptismus nõ ad vota, sed ad facta refertur.
ferar, eo debet baptismus referri quo fides, vt sclt baptizer, postquã
credere Iesũ esse chrm professus fuerit, is q saluari cupit. Si igr, q
nõ credit Iesũ esse chrm sine baptismo damnatur, q credit Iesum ẽe fides saluat sine baptismo.
chrm sine baptismo saluari oportet. Cui dicto consentit Paulus: Si
Ro. 10. inqt, confessus fueris ore tuo Dom (esse, seu chrm esse) Iesum, et
credideris in corde tuo quod Deus illum excitauit à mortuis (nã post
excitationẽ à mortuis, data est illi õis potestas in cælo et in terra)
saluus eris. Nihil de baptismo loqr. Quid igr baptismus facit? Expli:
car in

cari in facto Cornelij. Nam Cornelius ante acceptum baptismum sanctificatus fuerat, & mundus, ita vt commaculatus peccatis, dici nō posset. & spūs S. super eū nondū baptizatū venerat. Quo indicio, sigcabat illum placere Deo, & filius & hæredem Dei esse, & tū postquā credidit, baptizatus est. Et Petrus facti rationē reddens: Quis, inquit, Ego eram, vt prohiberē, ne illi baptizarentur, q spūm S. sicut & nos acceperant? sigcat eos cum iam credidissent baptismo cōiungebant Ecclia, illi, q per fidē imputatione iustitiæ, recepto spiritu Sancto, cōiuncti erant Deo. Per illud igr q crediderit, sigcatur fide purificata fuisse corda credentium & iustificata recepisse: Et per illud, & baptizatus fuerit declarat coniunctio exterior, cū Ecclia, vt sēte exterius nosceret Ecclia, cuius corporis membra essent illa, q fidei caussa baptizarentur. Per illud aūt, q vero nō crediderit, ostendit illud impedire, quominus infidelis apud Deum filius Ecclia fiat. Nam baptismus nō impedire, quominus q sit filius Dei, apud Deū, quamuis nondū recepto baptismo ab Ecclia, ignorari possit, an aliq sit filius Dei. Unde illa verba Ecclia: Quis mihi genuit istos? Unde mihi isti? huc tendunt. Sunt, q verba illa: q crediderit & baptizatus fuerit similia esse dicant illis: Circūcidēr ex vobis omne masculinum, & circuidetis carnē præputij vri, vt sit in signum fœderis inter me & vos. Infans octo dierū circūcidēr in vobis, & masculinum in generationibus vris, tam vernaculus, quā emticius, & quicūq nō fuerit de stirpe vra, eritq pactū meum in carne vra in fœdus æternum. Masculus cuius cputij caro circūcisa nō fuerit, delebit aīa illa de populo suo, q pactum meum irritum fecit: ~~de circisione. Multi sunt q hæc inquā verba quæ instituta circūcisio est comparant illis de baptismo q crediderit & baptizatus fuerit, saluabit. Cū Beatus Paulus fidem illoꝝ, q baptizabant~~ Hæc, inquā, verba, de circisione, multi sunt q comparant illis, de baptismo: q crediderit & baptizatus fuerit saluabit! Cū Beatus Paulus, fidem illoꝝ, q baptizabant, comparat fidei Abrahami, q illo tempore, quo instituta circisio est, circūcisus est. Sed hæc comparatio nihil valet, qm illi, q credebant, & baptizabant, p fidem intrabat in Ecclīam & per baptismum. Cū fides aperiebat ostium Ecclia, vtgētes cputiatæ, q credebant Iesum esse chrm, ingredi possent: Sed de illis q non circūdebantur, nō scribit, quod nō ingrederent in Ecclīam, sed qđ, nisi circūciderentur, essent excludendi ab Ecclia. Clarius dicamus: Qui tempore Apostolorū, nō credidisset ex gentibus, Iesum esse chrm, nō recipiebat intra Ecclīam: Sed q tempore Abrahami, post datā legem circūcisionis, si circūcisus Masculus ab octauo die nō fuisset excludebat ab Ecclia. Cum igr aliud sit excludi ab Ecclia, aliud, nō recipi intra Ecclīam, etiā illud aliud erit: q nō crediderit condemnabit, Et, q octauo die masculus circūsus nō fuerit, delebit de populis suis. Quare

nō bapt

fidei & circūcisionis comparatio.

Act. 11.

Baptismus non esse ꝓpetuū

Esa. 49.

Gen. 17

Baptismus circisionem nō successit

Exod. 12

DE BAPTISMO

fidei et circumcisionis comparatio

nō baptismus, ꝑ circumcisioni, sed fides credentium Iesum esse Chrm, fidei Abrahami quod credidisset promissioni Dei, est comparanda. Et illi enī q credebant Iesum esse chrm, et iste Abrahamus, per fidem recepti sunt in tutelam Dei, pro se et suis successoribus. Unde et mulieres et infantes Abrahamici, ante octauum diem saluabantur sine circumcisione. Sicut de successoribus illorum (q credidissent Iesum esse chrm et baptizati fuissent) sine fide et baptismo euenisse credendum est, ob eam cam, quod Deus promisisset fore se Deum cum illorum q credidissent, tū seminis illorum post illos.

Baptismum non esse ꝑpetuum

Multi sunt, q putant ob id quod legunt: q crediderit et baptizatus fuerit, baptismum rem esse perpetuam, et ad illos pertinere, qui ab his descenderunt, q cum credidissent primi Iesum esse chrm baptizati sunt, quod scilicet descenderint gris tantū successione. Hi quantum decipiantur, ondunt verba legis: Si credideris Iesum esse chrm, saluus eris, si nō credideris damnaberis. In qbus verbis nulla fit mentio de generis successione. Recepta ē enī circumcisio inter Iudaeos Abrahami successores per fidem, et post quindecim ferme annos ab eo tempore, quo iustificatus fuisse legitur Abraham. Intra quod tempus, oēs eius liberi, si quos sustulisset nepotes et pronepotes saluati fuissent sine circumcisione, cum nulla lex de circumcisione tunc esset, sicut eius oēs filiae et nepotes et pueri masculi ante octauum diem saluabantur, qm lex de circumcisione ad illos, et illas nō pertinebat. Cum igr salus, per fidem iusticiae, parta ab Abrahamo, coicarer oībus Abrahami posteris, et ante datam et post mandatam circumcisionem, oībus inquam posteris, de qbus lex circumcisionis nō loquitur: et de his, de qbus lex circumcisionis loquitur, scribatur: delebitur aīa illa de populis suis, si circumcisa nō fuerit octauo die. Quae verba ondunt illam fuisse scriptam inter populum Dei ante octauum diem, postquam deleri mandar de populo Dei si post octauum diem nō fuerit circumcisa (nihil enī deletur, nisi quod scriptum est) Ita cum in Iusticia parta ꝑ fidem illorum, q primi crediderunt Iesum esse chrm, nihil scribatur ꝑtinens ad illorum successores, credendum est, legem illam de baptismo, ad illos, q primi crediderunt et baptizati sunt, et nō ad illorum successores pertinere. Quae enim stulticia esset, si quis diebus paschatis Iudaeus, sanguine agni occisi, inungere vellet fores suae domus, ne vexarentur eius primogenita, a transeunte Angelo, qm scribitur, perituros omnium primogenitos, quorum limina aedium non fuissent inuncta agni no sanguine? Cum hac de re, vt singulis annis fiat, nō ꝓcipiatur: Ita parum attentus est in lectione sacrorum bibliorum, q ob id putat baptismum esse debere signum perpetuum, ob id quod legatur: q crediderit, et baptizat.

Baptismus nō pertinet ad successores baptizatorum

Exod. 12

ptizatus fuerit, saluus erit: siue, nisi quis renatus fuerit ex aqua et spi Joh. 3. 5.
ritu Scto, nō pt introire in regnū cælor, cum hæc, certas personas re-
spiciant, et tempora fidei, et nō sint leges, ad vnā gentem credentiū
perpetuo obseruandæ pertinentes. Erat igr fides illor, q crede
bant Iesū esse chrm maioris virtutis, quā peccatū, erat paris vir
tutis atq. fides Abrahami, illa, q̄ imputata est illi ad iusticiā. Pla-
cuit aut Deo, vt illor fidei, vna cū iusticia darer signū externum Baptismus signū receptionis in Ecclesiā. S. 684.
baptismus scti, quo innotesceret illos in sinū Ecctæ fuisse receptos
et in vnū ouile, sub vno pastore chro esse numerandos. Cum fidei
Abrahami nullū signū statim datū fuisset, sed postea, post quin
decim vlt fere annos, quā iustus fuisset. Caussa aut est, quod ante fidē Abr. cur nullū signū secū sit.
Abrahamū nulla erat Ecctia vnius gentis ex fidei iusticia p impu
tationem constituta, in quā iustificatus Abraham recipi deberet,
cum in Abrahamo Pre omniū, ceperit hoc genus Ecctæ esse. Cum
igr lege extraordinaria in hanc Ecctiam recipiendi essent illi, q
credidissent Iesū esse chrm, necesse erat, vt aliquo signo externo, hęc
noua voluntas Dei, nusquā a seculis intellecta a Iudæis, vt ait Paul.
innotesceret Ecctiæ, Innotuit aut, cū in Samaritanis, tū in Cornelio
et alijs præputiatis, præsentia sprs Scti, et baptismo, semel et iterum.
Hoc cum intellectum fuisset, receptū more fuit, vt dicentes se cre
dere Iesū esse chrm, baptizarenr aqua, certo persuasi, quod ita dicē-
tibus se credere, et baptizatis, pateret ianua et ingressus ad Ecctiæ bona.
Ita igr credentes, nō vt antea per circūcisionē, sed nouamodo per
fidem, illi præputiati, qui fatebanr Iesū esse chrm, adoptabanr in
filios Dei, in hæredes Dei, in cohæredes Iesu chri. Quis est aut, q ado
ptatus in filiū ab aliquo, necesse habeat, vt si suū filiū, ex se genitū
sperare debeat fore successorē bonor, quor ipse ob adoptionē factus ē
hæres, debeat curare filiū suū adoptari ea ratione, qua ipse fuit ad
optatus? Quid enī valeret illi adoptio, ad parandā hæreditatē filijs, si
filij eodem adoptionis iure, per ipsos quæsito, nō essent ad hæreditatis
possessionē admittendi? Ita ēt credentes cū essent filij iræ, sine
corpore Iesu chri, sine Deo, per fidem ex hospitibus et aduenis, fiebant
ciues Sanctor, domestici Dei, filij gratiæ et amoris in corpore christi, sub
tutela Dei. Quis aut ciuis ex peregrino factus, et in ius ciuiū admissus Ius ciuitatis et adoptionis.
q necesse habeat, si filius suus censeri inter ciues debeat, vt filius ipse
ex se et per se, ciuitatis ius petere et impetrare necesse habeat? Et qd-
nā ciuitatis ius, ille impetrasse dici poterit, quod ad suos posteros non
possit transmitti? Ego, inqt Paulus, sum natus ciuis Romanus, nō ab ali Act. 22. 649.
quo factus. Non dixisset ita, nisi maius fuisset ciuē nasci, quam fieri.
Ita ēt credentes ex oleastro per fidem inserebanr, in bonā oliuā, et vege
tabā

tabant oliuæ succo, vt ramos et succi plenos fructus ederent. Quæ insitio, qualis fuisset, si ex ramo oleastri oliuæ insito, rami et germina ederent nō oliuæ, sed oleastri? Cum igr nusquā scribar, hoēm fieri ciuem Sanctor, filiū Dei ex filio iræ, surculum oleæ ex oleastro per baptismum: Scribar aūt filios Dei fieri, hæredes Dei et cohæredes christi homines credentes, in nōe Iesu h. e. Iesu esse chrm, et hōes fieri ciues Sanctor, domesticos Dei, fundatos sup fundamentum Aptorum et prophetar per fidem, et hōes ex oleastro fieri ramos oliuæ oberrimæ et pinguis per fidem, Cum hæc, inquā, oīa, fieri filiū Dei ciuem Sanctorū, ramū oleæ attribuant fidei et nō baptismo, qd existimandi sunt illi facere, q illum baptizant, q fidē nec ht nec habere pt? Præterea si baptismus est adoptionis in filios Dei per fidem symbolum, et inscriptio eor, q ex nō ciuibus fiunt ciues, et insitio oleastri in oleam, vt sugere possit olea succū, qd existimandi sunt illi facere, q illos baptizant, q ex filijs Dei sunt nati, natura filij Dei, q sunt ex ciuibus ciues Dei, et domestici Ecclīæ natura nati, q sunt ex ramo oleæ ramuculi et germina oleæ enati? Plane, si olea oleam, et ciuis ciuem, et hominē hō gignit, gignet et ciuis Sanctor, ciuem sanctor, filius Dei filiū Dei oleæ ramus insitus oleæ ramū naturalē. Neq. n. fides ad illos pertinet, q nati sunt ex ciuibus Dei, vt ciues Dei fierent, et significarent esse filij per baptismū sed vt ciues Dei esse perseuerarent, nati ex ciuibus Dei, factis ciuibus Dei per fidem, nec ex vite degenerarent in labruscas et ex olea in oleastrū cui rei baptismus non est adscriptus.

Hæc res declarar et alio ordine à Paulo, cum fidem illor, q credebāt Iesū esse chrm, et ob id fiebant filij Dei, comparat circumcisioni pputiatar gentiū ante et post aduentū Iesu christi, Dni nostri, q gentes proselyti vocabant à Iudæis:

Si enim perfectius inqt, filios Dei, oliuas, et ciues
Sanctor, et membra reipub. Israëliticæ, fides, quod

Iesus esset chrs, quā circūcisio, præputiatas gentes, et ex pputiatis antiquo tempore, si qs circūcidebar, cum tota familia sua fiebat filius Dei, ciuis Reipub. Israeliticæ, nulla addita re suæ familiæ, nō filiabus, de quibus, ~~de qbus~~ nihil dicebat lex, nō filijs masculis ante octauū diem, nō filijs masculis post octauū diem, q si nō circūcidebant, delebant de nūro populi Dei: Quæ verba sigcant per circūcisionem Patris, istos fuisse adscriptos numero populi Dei, si, inquā, tantam vim, in vno Patrefamilias, depositio pputij per circūcisionem habebat, vt illum ex filio iræ cū tota sua familia, vxore, filiabus, et filijs, redderet filiū gratiæ, amoris et dilectionis Dei, quid dicere existimareq. debemus, de fide illor, præputiator, post apertas fores fidei gentib

qui

Joh. 3. 5.

Baptismus signū receptionis in Ecclesiā. S. 684.

fidē Abr. cur nullū signū secūtū sit.

baptismus adoptionis symbolū.

Ius ciuitatis et adoptionis.

Act. 22 649.

qui nō imitati alios, quod alij per circūcisionē adipisci volebant
ipsi per fidem acquirere studuerunt, vt fierent filij Dei. Nam
aut paris virtutis, aut maioris erat fides cum circīsione, nā si mino
ris fuisset virtutis, male statuissent Apli, moniti à Paulo et Barnaba
circūcisionē ꝓputiatis nō esse necessariā, si credidissent Iesū esse
chrm̄ si maioris bn̄ficij fuisset circīsio, quam fides. Et loquimur de
præputiatis, q circīsi, antequā nascerer̄ Iesus chr̄s, transibant in nu
merū filiorū Abrahæ et Dei. Viuo aut̄ Iesu chr̄o, et concionāte, illo 802
q ex Iudæis credebant ipsū esse chrm̄, per eā fidem, nō fiebant fi
lij Dei, aut rami oleæ, aut ciues Sanctor̄. Erant n. illi hæc oīa, ex ea
caussa, quod ex Abrahamo descendissent. Unde, q nō crediderunt
nec Iesū pro chr̄o recipere voluerunt ex Iudæis expuncti esse dicunt̄
et fracti ex arbore, et eiecti ex vinea, q̄ sunt sig̃cationes intelligēdi Iu
dæos per fidem illā nō fuisse factos ramos oleæ, sed fuisse et esse Ra
mos oleæ et filios Dei et liberos Abrahami, et ciues ciuitatis Sanctæ
per fidem perseuerasse. In quam conditionē transibant oēs ꝓputia
ti, q ex semine Abrahami nō descenderant, sed per circūcisionē adopta
ti in semen Abrahami fuerant. Numerabant̄ enim inter Semen Is
rael, cui promissiones factæ erant, et credendo Iesū esse chrm̄ vt alij
Iudæi, ita ipsi, nō fiebant filij Dei per fidem, sed perseuerabant
esse per fidem filij Dei. Secuta sunt aut̄ illa tempora, cum placuit
Deo præputiatos sine circīsione per fidem solam iustificare, facere
filios Abrahæ et suos, creare ciues Sanctor̄ et ramos oleæ, nō alr̄ quā
prius circīsio facere consueuisset, qua de re locunt̄ oēs nr̄i scriptores
admirantes summū consiliū Dei. Et Paulus illa dicit: Defracti sūt
rami propter incredulitatem, à propria olea: tu ex naturali oleastro ex
sectus es, et præter naturā insitus in verā oleam. Iudæi, inq̄t, si credi
dissent in naturali olea permansissent, si præputiati nō credidissēt
in naturali oleastro permansissent: Sed q̄m Iudæi nō crediderunt, ex
naturali olea sunt excisi, sed nō insiti in oleastrū. Nam ēt resecti, ra
mi oleæ esse perseuerant, sed præcisi: Econtrario aut̄, q̄m ꝓputiati credi
derunt, ex naturali oleastro sunt resecti, et præter naturā oleæ sunt
insiti. Dicimus igr̄, pueros infideliū nō esse ba
ptizandos, q̄m baptismus sine fide, filiū Dei facere nequit. Infideles
siue masculos, siue fœminas, credentes Iesū esse chrm̄, esse baptizandos
vt eo symbolo sig̃cetur, Ecclīæ illos, sicut per ministrū baptizantem,
ita per Deū, per fidem iustificantem, adoptari in filios Dei, in filios
Ecclesiæ, in ciues sponsæ chr̄i Iesu. Et infantes, siue filios siue filias hu
iusmodi infideliū, sed per fidem receptor̄ intra Ecclīam, et genitor̄ in fili
os Dei, esse ipsa natiuitate filios Dei et filias Dei. Nam quod dr̄ de
populo Abrahamico per circīsionem: Nonne ipse est Pater tuus, qui Deut 32
fec

fecit te, gemuit te, & creauit te? Et, Tulisti filios tuos & filias tuas, quas genuisti mihi, & immolasti eis ad deuorandum, modd parua est fornicatio tua? Immolasti filios meos, & dedisti illos consecrans eis. Logr de paruis filijs & filiabus, quas immolabant Iudæi dijs peregrinis & vocat illos filios & suos & Ecclie, sponsæ suæ, Deus. Hæc, inquã, dicta de circisione, transferunt nostri ad fidem, postquã aperta sunt fores fidei præputiatis.

Ezech. 16. 20

Act. 14.

Sed dicet quis: Quid igr, cum creuerint infantes illi, & male vixerint? Idem dicendũ est, quod de Iudæis obrutis oi gne peccatoꝝ tempore Pauli, & ob incredulitatẽ eiectoꝝ, remanere semp filios Ecclie & filios Dei, & filios Abrahami sdm sprm, & patere illis reconciliationem cum Pre Deo per resipiscentiã. Exemplũ ponitur a Iesu chro filij prodigi. Et Paul. ita dicit: sdm Euangeliũ (fidei, quod Gdico Gputiatis) inimici sunt Dei, propter vos (præputiatos, quod nollent p fidem, sed per circisionem recipi inter filios Dei) sdm electionẽ aut dilecti propter patres. Nam dona qdem & vocatio Dei (facta in patribus) talia sunt, vt eoꝝ Deus pœnitere nõ possit. Iudæos illos hostes Dei, resectos ab olea, expulsos a vinea nominat, dilectos Dei, in gram patrũ, quos promisit se fore Deum, tum ipsoꝝ tũ posteroꝝ eoꝝ. Unde sæpe fractos & proiectos, adhuc naturales ramos appellat, quos pateat aditus ad propriã oleam, reuerti, & coniungi p resipiscentiã si nõ permanserint in incredulitate. Et Iesus christus: Scio, inquit, vos semen Abrahæ esse, & Deum vos habere Patrem (huc n. tendit disputatio) sed nec Abrahamũ imitari vultis, nec Dei Pris per me loquentis vocem agnoscere. Tum impios hoes, circisionis gra vocabant ramos veræ oleæ, filios Abrahami, filios Dei, dilectos Dei ob eam cam quod dona & electio Dei concessa Patribus, ita manabant in posteros, vt ee in impijs posteris, esse perseuerarent, si nõ resipuissent maiore ẽũ damno, si resipiscerent, si bene viuerent, si vestigia patrũ imitarem maximo cum fructu. Hæc de Abrahami posteris scripta ad illoꝝ posteros, q cum infideles essent præputiati, crediderũt primi Iesũ esse chrm, transferenda sunt ob id vel maxime, quod in fide, maiora sunt & potiora oia, erga præputiatos, nõ circũcisos, quam vnqua alio tempore fuerint, in circumcisione, per Gputiatos recepta.

Luc. 15.

Ro. 11. 28. 29.

Io. 8. 37.

Deut. 32.

DE PROVIDENTIA

Authore Iacobo Palæologo.

In Deo nulla est virtus, nullum vitium: sed Ipse Deus est. qdqd de virtutibus oĩbus cõiter & singulis, proprie dici ac cogitari pẽt. Sed ita, vt non (qmdum in hõe, virtus sme contrario, vitio, & vitiũ sme contraria virtute, variar ste rerum virtus & vitium esse pẽt:) eo modo in Deo sit virtus: Sed virtꝰ. q nó solum contrariũ vitium, verum etiã omniũ aliar aduersaria vitia reijciat longissime & alleget potentissime.

Est igitur Deus simplex virtus deus virtus.

non cum simplici virtute, qm ipse Vnus oĩbus modis est, ue sive suppositum cum natura, sive cum virtute suppositũ aut naturam comparare velis. Vtrobiq. n. Deus ipse occurrit. non cum alio aut natura aut virtute. Sed cum ipsomet Deo existens vt Deus cum nullo sit, nisi secum ipse Deus, q ẽ vnũ suppositum & vna natura & tota virtus vnius sẽm individuum Deus.

Homo aũt varium & inconstans est animal, nunc virtutes habens, nunc vitia, nunc admixtas virtutes cum vitijs, non contrarijs his virtutibus q adsunt, sed his q absunt, vt tantũ virtutũ adsit, quantum vitiorum absit, & tantum adsit vitiorum, quantum ~~vitiorum~~ abest virtutum. Est & varietas alia in hõe & cum natura ꝓpria, & cum his, q hõi contingunt, virtutibus & vitijs. Quoniã aũt innatus est quidam rẽr intelligendi modus hõi q naturæ humanæ & virtutũ & vitior. q sũt in hõe, est prius, diuersus oĩbus núris ab eo mõ, quo Deus & est intelligibilis per se & virtutes, q sunt in Deo cognosci vt sunt in Deo possunt. Ob hanc cãm, cum loquimur de Deo, hõi, vt hõ intelligere possit, modũ intelligendi conuenientem hõi accipimus, illum alium in id tempus reijcimus, quo Deus nobis, vt est, manifestabit, q Deo, & virtutibus q sunt in Deo, est proprius.

Virtutum aũt natura, qualis sit, non in his, & ex his naturis in qbus sunt, q naturæ diuersæ solent esse, & diuersas conditiones dant virtutibus; sed per se est consideranda & in ipsa. Nam virtutes, q obiq. sunt vnum, & separari nequeunt, vnius ea naturæ: q aũt alicubi & aliquando separari possunt, quamuis alibi & aliquando vnum sint, eas diuersar naturar esse statuendũ est. Cum igr in Deo, vniuersa, & tiã q diuersar sunt naturarum sint

Virtutes cur in hõe diuersæ.

Hõ at varijs

Præsentia preteritia futura

Præscientia in Deo.

virtutũ natura vnde cõ cõiter

virtutes in Deo q. earum vnius natura

sint unum, ideo essentia virtutum, qualis sit, nō est in Deo perquirenda: sed in alijs, maxime in hōe, in quo discrepantia rer̄ ēt illar̄, q̄ alicubi unum esse cernuntur, manifesta se offert. Sunt igitur hæ Virtutes:

præscientia,
prouidentia,
prudentia,
sapientia,
prædestinatio,
electio, Vocatio,
iustificatio
tutela
glorificatio

in Deo una res, in hōe vero, diuersæ, & ideo inter se virtutes diuersæ, q̄m alicubi, hoc est, in hōe, sunt diuersæ, & q̄m, q̄ alicubi unum sunt, dissipata in partes, melius, qualia sint, intelligūr. Ideo de his virtutibus, nō ut sunt in Deo, & unum sunt, sed ut sunt in hōe, & diuersæ in eo, loquendum est, ut melius natura ear̄ cognosci & q̄do sine periculo in Deo esse dicam̄, intelligi possit. præscientia prouidentia & potentia in Deo sunt unum, & idem illud sunt, quod est Deus. In hōe vero aliud st, quam homo ipse, ita tn̄ nōn sunt homo, ut nec inter se una sit alia. Sunt igr̄ diuersæ inter se virtutes, q̄ in Deo sunt Deꝰ, in hōe sunt aliud quam homo, ut in se istæ virtutes nō sint Deꝰ, sint aut Deus, ut sunt in Deo. Quare cum a nobis considerem. ut in se sunt, & non ut in Deo sunt, de ipsis tractabit ut sunt distinctæ virtutes, & nō ut in Deo sunt una res cum Deo. Idē de cīibus alijs virtutibus dici debet, distinctas vizt eas in se, unū aut in Deo esse, & id quod est Deus ipse.

Virtutes cur in hōe diuersæ.

Jam ad rem. Res aut sunt pntes, aut Pterita aut futura. præteritar̄ est memoria, pntium scientia, futurar̄ πρόγνωσις. Sicut aut mirum nō ē Deū scire pntia & Pterita q̄ quiuis hō cernere possit, si posset pntia intueri, & præteritorū recordari, nulla intercedente morte, q̄ vita diuturnitatem tolleret. Ita mirum nō esset, Deum præsosse futura cīa, si illud cogitaremus, nullum esse artificem, cuius arti natura potētia vires sufficiāt, q nō nouit futura, antequā fiant, si nihil, nisi ab ipso fieri posset. Quamuis n. discerneret inter eius artem & faculeatem naturæ, quar̄ illa nouit, q̄ faciat, hæc facil q̄ nouit nihil ēn ab eo fieri posse diceret, cuius hōticiā antequā fieret nō haberet. Sicut aut memoria præteritis, & scientia pntibus rebus nullam vim infert, ut aut illa fuerint, aut ita sint. Ita præscientia futuris nihil addit, aut minuit, ut aut sint aut nōn sint, sed si sunt futura, futura esse præscit, si nō sunt futura

Præsentia præterita futura

Præscientia in Deo.

nō esse

non esse futura prænoscit. Et cum venitur ad res contingentes Contingētia
et q̄ritur vtrum futuræ sint, nec ne, etsi Deus futuras esse p̄nouit
necessario illas fore, ne præscientia Dei fallar̄ colligitur, cum faci-
lis est quæstionis solutio, et ipsa se confodit, eo quod intricata sit.
Nam dicimus Deum et caussas contingentes et euentus ex ambiguis
caussis manantes prænosse, et prospicere ea, q̄ sunt, et nō ea, q̄ nondū
sunt, et ea q̄ ex caussis contingentibus emanarunt, quamuis anteq̄
euenirent, euenire et possent et non possent: attamen postquam eue-
nerunt, contingentia amplius nō sunt, sed in suis naturis constantia
et permanentia. Hæc oīa cum præscientia Dei perlustret, dicim⁹ Deus q⁹ do
eum et videre q̄ sunt, vt sunt, et q̄ non sunt, vt non sunt, futura q⁹ prænos-
vt futura sunt, et præterita, vt sunt præterita. Quare cū q̄rir̄ se dr̄.
an præscientia Dei prænouerit futura contingentia, h. e. futura
vt sunt contingentia, nondū ex caussis proprijs producta, Respon-
deri debet, oīa eum prænosse, vt futura sunt, siue contingētia
siue necessaria, eaq̄ vt in seipsis consistunt ex caussis proprijs
effecta. Quod si inferatur: oīa fieri necessario, cum alr̄ fieri an oīa fiāt ne-
nō possint, quam ille præuiderit, Responder̄: Plus esse in conclu- cessario.
sione, et inuersam esse orationem, cum hoc saltem inferri debeat
Ergo Deus nō alr̄ prænouit, quam futura erant, nō aut̄: Ergo
futura nō alr̄ euenire possunt, quam Deus prænouit. Quamuis n
res præterita et memoria, res præsens et scīa, res futura et præ-
scientia, sint relata et cōpōs li, et futurū et prænotio, si vere res-
pondent, sint sibi ipsis caussæ: attamen sicut à re dependet orati-
onis veritas, et non vice versa, ab oratione pendet veritas: Ita à futu-
ror̄ veritate pendet prænotionis veritas, et nō à præscīa futurorum
euentus. Prænouit igr̄ præscientia Dei et futura et cō-
tingentia, hoc est, euentus illos, q̄ antequā eueniant, incerti sunt
num euenire debeant nec ne, Et eadem futura contingentia, vt
extra caussas proprias, incertas et ambiguas per se constant, et cer-
nuntur, sed nō confestim, vt hæc futura prænouit in caussis, ita et
in seipsis permanentia præuidet et prospicit. Sunt aut̄ in seipsis
futura certa, q̄ incerta sunt in caussis. Quod si quis quærat
An Deus sit, de futuris euentibus incertis An Deus sit certus de futuris incertis
certus an incertus, Incertum esse Sacri Autores negant. Certū
esse futuror̄ contingentiū natura incerta, non permittit. essent
em̄ necessaria, si certi orirentur. Certa aut̄ scīa p̄nosci nō posset
nisi certo orirentur. Hæc est in sententiarijs postrema q̄stio ad
quam acumen humani ingenij peruenit, cui responder̄ cum certa vt
certa, nosse, incerta vero, vt incerta et contingentia. Et si futuros
euentus contingentes, vt sunt in suis caussis, tantū nosset, incert⁹
esset

esset de futuris contingentibus, sicut certus, necessarijs. Sed qm eius noticia perueniat ad effectiones, nō solum vt contingentes sūt in caussis infirmis & impotentibus, verū etiā vt sunt in seipsis effectu à suis impedibus caussis, ob hanc cām, vbi erat incertus de fortuitis effectionibus, vt sunt in suis causis, redditur certus, ex aspectu fortuitor euentuū in seipsis cum nō amplius fortuita sūt sed necessaria, eo modo, quo, quidquid est cum est, necessario est. Ex hac igr duplici noticia rer, in seipsis & in suis caussis, oritur duplex præscientia Dei.

Præscientia Dei duplex.

Certa do rebus in seipsis, & incerta, de rebus, vt sūt in suis caussis. Nihil aut prohibet in præscientia hæc dici, q nemo phibet in memoria, atq; in scientia Dei dici. Nam & præteritæ & præsentes res considerari possunt, tum in se, tum in suis caussis. Vt ita animaduertat, vnde sit eor certitudo vel incertitudo. Sunt enim in rebus certæ naturæ & rationes, quas ratio tempor præsentis & præteriti mutare nō ptit. Cur igr mutarer in futuro, quod permutari nō permittit in ptī, vel præterito? Sicut aut posimus in Deo, memoriā scientiā & pscientiam nō Dei caussa, sed ratione rer, q dicunt sciri, quar alia præterita, alia præsentes, alia futura sunt: ita et præscientiæ certitudo & incertitudo apud Deū, nō est ratione Dei, sed rerum caussa, q prospiciuntur, q alio modo sunt certæ, alio incertæ, et quo sunt certæ, certæ sunt ōibus eas videntibus: quo sunt incertæ, certæ esse nō possunt illis, q eas cernunt, nisi aliunde sit illis de rebus adnata scientia. Hactenus de prouidentia.

Nunc de Potentia Dei,

q præsciam illius ferme comitatur, nō illa qdem, quatenus in Deo est: sed quatenus in rebus creatis cognoscitur. Eaq; in tribus præcipue rebus conspicitur, in

creatione
propagatione
& in Imperio

quod datum est in alias creaturas homini.

Creatio

Per Creationem existunt ōia, vt sint, q non erant. De hac dicitur: Dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt.

Propagatio

Per propagationem ōia conseruantur, gignendo similem ad suā cuiusq; speciem. hac nō est ommū, sed ēt paucis est denegata, et sicut animata multiplicari videmus: Ita cælum Solem Luna & alia eiusmodi in suo statu permanere conspicimus.

Imperiū

Imperiū in alia, soli hoi donatum est, vt Dei in ipso imago esset conspicua. Et quamuis q dicunt πῶς ἀνωτέρω, secundi sint q ordinis ōia: attn hoc in ordine ὑπερ πάντων, vnum genus est incertioris euentus, quā sint aliqua, contingenter euenientia in sdo ordine. Eaq; ōia dicunt tria bona esse bona, veluti tres potent.

Contin gētia

Deus q̄do præmos sed vr.

an ōia fiāt necessario

An Deus sit certus de fūtū ris incertis

tentiæ à potentissimo Deo concessæ rebus productis. Una ut sint aut certo aliquo aut perpetuo tempore: Altera esse certo tempore, sed gignendo simili simile, quod uni morienti substituatur quædam æternitatis iura gr̃e possidere: Tertia, præesse alijs et sibi suisq. proprio studio prouidere. Hinc de prouidentia ꝓpria iniecta hoi cura. Nulli enī alior̄, q̄ oculis perlustrari possunt, hoc donum et hæc potentia donata esse narrar̄, præterquam homini, q̄ ne erraret, et à prouidentia Dei aliquando dissentiret, habuit mandatū qd esset faciendū, ne priores duas facultates ꝑderet, utq. cum Dei consilijs, consilia ipsius, oī tempore conuenirent. Et hucusq. se prouidentia Dei extendit, ne qd ex his, q̄ rebus creatis donarat, deperiret: sed ut vires susciperent̄ ad conseruandū ea, q̄ semel data essent ut essent perpetua. Potentia Dei coīcatam rebus creatis,

tres potētiæ rebus creatis à Deo cōcessæ.

Potentia soli hoi coīcata

Prouidētia Dei quousq. se extēdit

sequitur Dei Prouidentia, ne qd scte fiat, quod sit præter voluntatem et deliberationem Dei, prouidēs ne sequar̄ rer̄ confusio, et infirmior̄ à potentioribus absūtio. Hæc coniunctam secum hr̄ potentiā ut si qd ad remediū rebus ferendum censuerit fieri oportere, id confestim fiat, et succurar̄. Hæc semper est in negotio non faciendo operando agendo, cū ipse res quæq. ex viribus acceptis à Deo faciant operent̄ et agant: sed curando, ne res adferat impedimentū rei, ne pro loco tempore et occasionibus tantum fiat, quantū fieri posset: Ne omnino fiat, aut ut plus fiat, sine rer̄ tn̄, in coī veluti conuictus societate sub vno tecto, perturbatione et conuulsione. Hanc totā conuersā et intentā esse in hoīs curam, et maxime in eos, quos suæ tutelæ adscripsit Deus, ut ferme videar̄ aliar̄ omniū curā deposuisse, narrant Sacri scriptores. Et felr̄ viderer̄ actum cum gr̃e humano, si hō sua consilia subiecisset Dei consilio, et recte monente Deo, paruisset. Tum enī parū necessaria viderer̄ cura prouidentiæ Dei, si modo potentiæ illæ rebus concessæ, eædē esse perseuerassent, aut ob temporis diuturnitatem debilitatæ, fuissent renouatæ. Sed dissidio orto, inter hoīs et Dei consilium et prouidentiā, maior cura prouidentiæ Dei incubuit, ne hoīs prouidentia eam eluderet. Volebat Deus, Adamū possidere æternitatem, quā cælum et terra et sp̄rs hn̄t, eandem appetebat Adam⁹ hacq. in parte consentiebant. Dixit Deus eam habiturū illum si Deo monenti pareret: Dixit Diabolus, eam habiturū illū, si obedire recusaret. Hic homo, ex potentia, quā à Dei bona pōntia habeb

Prouidētia

in quo cōsistat.

Gen. 3. 3. 4.

potentia hoīs in vtrāuis partem flexibilis.

Prouidentia Dei

prouidētia seqr̄ peuatū.

Ergo volū[illegible] [illegible] [illegible]

habebat bonam, et, siue Deo, siue diabolo parere poterat, ad diabolum potius inclinauit, et ita mortem sibi conciliauit, q̃ tñ deinde in maledictionem commutata est. Hucusq; pontiæ Dei et amoris est sigtio. Fecit enim Deus, q̃ voluit, nec qsquã se opponere potuit, ne, q̃ vellet, faceret, deditq; rebus creatis, vt hoi, vt arbori, potentiã quã voluit, nemine prohibente; Hoc erat potentis Dei: Amantis aut̃ erat monere, ne, vt rudis et ignarus in malum incideret. His peractis, diuisis et alienatis consilio et prouidentia Dei, à consilio et prouidentia hois, cepit hõ ruere in mortem, de quo iam actum erat, nisi Deus succurisset, q̃ volens conseruare genus hominũ, poenã mutauit, ne noui hões creandi essẽt. Nõ remisit aut̃ penitus, ne exptm inobedientiæ et improbitatis viderẽr esse ppositum. Itaq; horto exclusus est, ne arbore vitæ, cibatus hõ, si æternitatem adipiscerẽr, id peccato potius attribuerẽr, quam arbori vitæ, et ita comminationes Dei vanæ, promissiones aut̃ Diaboli veræ esse iudicarẽr. Hæc cura, hoc auxiliũ, hoc studiũ, ne hoc sequar̃, ne illud fiat, vt hoc fiat, illud nõ fiat &c. Est illa q̃ à nostris scriptoribus Dei prouidentia appellatur.

potentia hois in vtrã uis partem flexibilis.

Prouidentia Dei

Quod autem prouidentia Dei sequatur pctm̃, nõ antecedat tum alia multa, tum et hoc maximopere ondit, quod nõ prius Adamo fiunt vestes, quã ipse Adamus cognouisset se nudũ esse: et quod nõ ante, cibo æternitatis priuar̃, quã ad æternitatẽ, spreto consilio Dei, sibi ipse præclusisset aditum.

prouidẽtia seqr̃ peuatũ.

Hoc enim erat prouidentiæ, curare, ne, q̃ præter spem euenerant, maioribus malis res inuoluerent, neue Adamus nudus, nec iã, vt ante, ignorans, sed sciens et prudens, pudoris et honestatis metas egrederẽr, si nudus relinqueretur: Et, ne, si æternitatis viã habuisset apertã, nullo, ppter inobedientiã, damno affectus, Deo insipiæ notã inurere, noticiãq; futuror̃ detrahere posset. Vnde, postquã peccasset demũ nõ aut̃ prius deliberantem Deũ Moses inducit: Ne forte mittat manũ suã, et accipiat de arbore vitæ et viuat in seculum, sicut prius acceperat de arbore sciæ boni et mali, et se perdiderat, eyciar̃ ex horto. Est n. prouidentiæ, Curare, ne fiat quod nolumus, quodq; alr̃, quã volumus, nisi prouideamus, fieri pt̃; aut vt hoc vel illud fiat quod volumus quod impediri posset, nisi prouiderẽr.

Adamo cur vestes factæ

Ergo volũtas peccauit Adamus.

Non aut̃ est Prouidentiæ curare, vt hoc in hanc aut illam partem inclinet, quod nolumus in hanc vel illã partem inclinatum esse: Sed est, Ex æquo, vt quã in partem illud velit, nõ in quã ab alio, cui resisti nõ pt̃, impellir̃ inclinet concedere. Neq; est prouidentiæ, hoc aut illud ab ea parte repellere per vim, et in

et in aliam adigere impulsu et actione, quod pntia Dei voluit in medio esse constitutu æquilibrio, vt in vtram vellet prtem, manum sua extenderet:

Sed prouidentiæ interest, animaduertere, quo qd inclinet, et ~~cogitare~~ curare ne inde contagio in alia manet et fluat.

In potestate hois, inqt, sunt pparationes cordis, Pro. 16. 1
a Dno aut pendet responsio linguæ.

Et. Cor hois recogitare debet vias suas, et Dns disponet gressus ipsius. Non n. in deliberatione cu huc et illuc flectir animus: sed cum vni parti adhæsit cor, tum pctm est, cu concupia vires suas contra mandatu Dei exerit, Vbi aut finem ht pctm, cui militat concupia inescans et abstrahens hoem et ducens ad mortem, ibi sut principia prouidentiæ, ne aut pctm erumpat in opus, aut in eos erupat in quos vellet, neue tantu noceat tantu duret, quantu cuperet, ne bona impediat aut minus saltem qua vellet, aut ne sine boni alicuius prouentu pctm existat in mundo. Hinc oia αὐτόματα vt mures muscæ ranæ &c, vel multiplicanr ad poena vel minuuntur ad remedium. &c

Caluinus Scholar distinctionem recipit de necessitate nata li, seu consequentiæ, et de absoluta, seu consequentis, ex quo sequitur oia euenire altera istar necessitatu. Nec valet cauillu illius: necessitas duplex

Quod statuit, inqt, Deus, sic necesse est euenire, vt tn 1
neq. præcise neq. suapte natura necessariu sit.

Cum n. quærimus de rer euentu, res ipsas no consideramus, quales sint in se, necessariæ an contingentes: sed qualr se heant ad euentu euenire ne possint, nec ne, sine aliquo piaculo. 2

Neq. valet illud alterum:

Euenient qdem, sed contingenter.

Cum, si no euenire no possunt, necessario euentu respiciant.

Id enim necessarium est, qd ne sit, contingere no pt.

Et parua atq. adeo nulla esset hæc quæstio, nisi esset vindex Deus malefactor, puniens q facta sunt, eo quod fieri poterant, vt ab illo, q fecit non fierent. 3

Nimis itaq. angusta est hæc Caluini latebra:

Non, inqt, dico, oia fieri necessario altera istar duar necessitatu: Sed aio: Si Deus ita velit fieri, oia ita euenient, sed necessaria vt necessaria, fortuita, et contingentia, vt fortuita. Non enim hic sumus vt quæramus, an, si velit Deus aut nolit, fiat? Scimus eni voluntati eius, cum vult, aut non vult, neminem posse resistere. Sed hoc quærimus:

An hoc, quod videmus fieri, id Deus velit aut nolit fieri, seu factum esse? Cum n. q facta sunt

sunt, infecta esse nõ possint, q̃ est firma necessitas, quã mutare ne Deo qdem concedunt philosophi, Et q̃ euenerunt prænouerit Deus euentura esse, necesse est, vt in rebus, q̃ euenerũt, nõ quærẽdum sit, voluerit ne Deus, an noluerit illa fieri, q̃ euentura prænouerat: Sed an ita euenerint, vt vel potuerint, vel nõ potuerint euenire. Quod si oĩa q̃ sunt, cum contingentia, tum necessaria, ita euenerunt, eueniunt et euentura sunt, vt aut necessitate consequentis et absoluta, aut illa altera nãtã ti, nequeãt non euenire, quid aliud sequetur quã oĩa esse in se necessaria, q̃ caussis proximis collata, aut sunt necessaria, aut contingentia. Cum enim q̃ eueniunt duo hẽre soleant; Vnum similitudinem: Alter euentũ, et similitudinẽ habeant ab ijs caussis, q̃ sunt proximæ in natura: Euentum vero ab ijs, q̃ sunt omnium potentissimæ et primæ, à qbus oĩs vis et virtus in caussas ordine sequentes, vsq. ad postremũ effectum diffundir. Cum q̃stio est de euentũ rer nõ oportet recurrere ad proximas caussas vnde petir, similitudo, et dissimilitudinis caussæ quæruntur: sed primã cam oportet spectare, absqua si cuncta proueniunt necessario, oportet ea esse necessaria. Quid n. prodest inferiores qdem caussas, rem contingentem efficere, si prima faciat necessariam? Perinde hoc excusat absurditatem, ac si diceret Samuel: per me Rex esses, sed Deus non vult: Aut Saul, Vellem te occidere, sed Deus non vult. Quare, si oĩa necessario fiunt à prima caussa, necessaria, contingentia, electiones ãi bonæ, et malæ, bñfacta, malefacta, et q̃cunq. tandem apud hões laudem et vituperium merentur, Sequitur iniuste Deũ malis pœnas irrogare, iustis bñfacere. Non eñi magis Deus mouet bonos ad mala, et minus malos ad bona, vt locus esse possit iustæ laudi aut vituperio: Sed ita bonos ad bona, et malos ad mala, vt si vicem vertere, et malos ad bona, bonos ad mala commouere vellet, boni non minus mali futuri essent quam sint mali, et mali nõ minus boni futuri essent, quam sint boni. Ita n. vires Dei penetrant in oĩa bona et mala, vt nihil boni maliue fieri possit, qd noluerit aut nõ fecerit, nõ eñi fecisset, si fieri noluisset. Quod si ita est, iniustus Deus inferens iram. Huc tendit tota Caluini disputatio, quã tñ ille promouisse sibi visus est, postquã eo emersit ex multis incommodis, quo postremi sententiarij et recentissimi omniũ peruenerunt. Illi tñ arduũ et insuperabile opus esse dixerunt, contingentem, et incertũ rer euentũ cum prouidentia Dei componere, vt nihil incommodi recipiatur. Verũ hoc in illis mirari nemo iure poterit, q præter philosophiã male intellectã nihil habuerunt: miraturus in Caluino et alijs, quos sacrãr literar lectio explicare debebat.

Prouidentia Caluin.

Script.

Scriptura hoc vbiq. inculcat, Deum iustum Iudicem esse, nec aliqd habere commertij consensus aut voluptatis cum peccatis, quæ ipse punit cum fiunt, et antequam fiant, prohibet. Hinc eluctamur ex vno fortuitor euentuum genere: Alia aut oia contingentium gra, nutui Dei seruire, mures, muscas, turbines vo tos, pluuias, serenitates, et ea, q̃ αὐτόματα, et q̃ infirmas cas et elu bes habere dicunt, vna cum scriptura dicimus, vt si peccatu no esset, quod ex illo priore contingentium gre esse in scriptura dr illa ad poenam hois Deo no futura sint vsui. De hoc gre facilior. multo est explicatio, quam priori illo virtutis et vitij.

Obiectionum Dissolutio.

Scio Dne, quod no est hois via eius &c — Ier. 10. 23.

R. Loqr de poenis venturis ab Aquilone, quod Deus Regem concitet et det successus belli prosperos. Ideo no ad oia tum bona tum mala cogitata hois extendi debet.

Facit ventos, nuncios suos et flammam ignis, ministros. — Ps. 104. 4.

R. Idem cum superiori sensus est: Deum vindictam exigere ventor et tempestatum ministerio. Non loqr, vt Cal. putat, de ortu et occasu ventor. Non mo terræ prouentus sut donu Dei speciale: sed et arcana Dei bndictio accedit. No eni solo pane viuunt hoes, nec ipsa saturitas eos vegetat Deut. 6. — Deut. 8. 3.

R. Nihil ad rem facit, vt eni prouidentiam Dei commedat, ita no facit, vt Deus oia bona et mala, in animis efficiat.

Non Pvidit tantum, quantum hois cuiusq. vita extenderetur: sed terminos constituit et Pfixit, quos Pterire nemo pt. — Ps. 104. 2.

R. Hæc vera sunt; sicut alia crescere, cælum moueri, aquam deorsum fluere, certum est: Ita ho vitæ suæ dies no addet, nisi Deus addat. Sed hæc nihil faciunt ad contingentium naturam et electionis rationem. Vtrumq. voluntatis et noticiæ diuinæ est augere et minuere vitam: Sed tantum interest inter voluntatem Dei remunerantem ex gra et minuentem ex ira dies vitæ, et præscientiam discriminis, quantum inter ipsas res, q̃ habent ab hoibus et ex deliberatione Dei antequam essent hoes, et ex meritis hominum postquam peccarunt, cuius essent gris, boni an mali. Nec vera est solutio illa Caluini, quod poenitentia in Deo sit ipsa facti correctio.

Nam

Nam inde alia manat quæstio, cur sic creauerit vt corrigeret, cum in ipsa creatione corrigere posset.

Deus, non qualis est, sed qualis prodesse nobis posset in scriptura depingitur. Si itaq; dicas, in eum nõ cadere poenitentiam, Addam Ego, nec ignorantiam, nec amorem nec digitum, nec manum: Et tñ sicut ex imagine speculi, coniectas, qualis hõis ipsius forma sit: Ita ẽt ex illa descriptione Dei affectus eius erga nos, cognoscunt. Non enim Deus vt in se est per illas phrases, describitur:

Poenitentia Dei. 1. 700.

sed vt se manifestauit in verbo, quo prodesse posset. Nulla igr religio est, poenitentiam in ipso, eo quo dixi mõ ponere.

Christi ossa fuerunt nostris similia
et tñ impossibile fuit ea frangi.

R. Nusquã lego ea fuisse ἀπλασά, aut eum induisse corpus, nrõ simile, vel induisse hõem. Quis pro eodem accepit, nõ potuisse frangi ossa. Et, fracta nõ esse ob id, quod iam expirasset?

In Cap. 17.

Ps. 40. 6

Magna Deus fecisti mirabilia tua

R. Nihil ad contingentiam. Nam loqr de miraculis et consilio bñfaciendi populo suo: nõ aut de fortuitis euentibus, quod sint necessarij dicendi, si ad Deum, primã cãm referantur.

Ioa. 9. 3.

Neq. hic peccauit, neq. parent. &

R. Nec hoc quidquã facit ad contingentes euentus, Si Deus per pauperes, steriles, impotentes, claudos et cæcos vult propagare gloriam suam.

Ps. 36. 7.

Abissus iudicior Dei profunda est:

Deu. 30. 12.

Et: Quis ascendit in cælum, aut transibit mare vt grat voluntatẽ Dei?

R. Prius loquitur de benigna tutela Dei, quam pro suis creaturis suscipit: hoc vero de lege, q̃ declarauit luculenter, qd sit virtus, quid vitium, ne homo se posset excusare. Sed quid hec ad contingentium rerum euentus?

Rom. 11. 33.

O profunditatem diuitiarum
sapiæ et scientiæ Dei.

R. Non log

Non logr̃ de contingentia: sed de mirabili illo Dei consilio, re
cipiendi gentes Iudaïs reiectis, cum prius illis receptis, siuisset ōes
gentes in vijs suis ambulare. Hoc nō facit, vt fortuita fiant ne
cessaria, si ad primā caussam referantur. Nec illud huc pt̃inet Deu. 29.
Occulta Deo nrō, q̃ aut̃ hic scripta sunt, ad vos & filios vros pt̃inet:
Nam legit̃ contrariū potiūs: Occulta Dei nostri, vobis & filijs ve Psal. 51 8.
stris reuelata sunt. Sicut alibi: Incerta & occulta sapiæ tuæ
manifestasti mihi. Ita alibi qo vocam̃ arcana vel occulta, q̃ hō
ex se nunquā intellexisset, q̃ Deus in lege sua patefecit. Neq;
Iob. 26. 28. aut alibi talem describit prouidentiam, q̃ fortuitos
euentus faciat necessarios, si ad Deum, primā cām referam̃.

Quod affirmatur de Deo, cum
poenitere, id mox corrigitur:
Deum non esse hōem, vt mutetur.

R. Ita qdem legit̃: sed nō eo sensu, quo vult Caluin. sed po: 1 Reg 15 28
sterius membrum ad restitutionem Saulis pertinet, quod Deo
minquā mutaturus sit consilium de abiectione, vt eum resti
tuat, sicut fecit Dauidi, Manassæ & alijs. Ad diuersa igr̃
tendunt hæc & illa poenitentia: Altera ad dona benignitatis Dei 1 Reg. 23. 28.
pertinet altera ad iusticiam: Prior in Deo affirmat̃, altera er:
ga Saulem negat̃. Nec segr̃, vt, si ingrato donasti tua, parcere
& debeas ei, quem iuste bonis priuasti. Habet tu & hæc res mul:
tas exceptiones, nam misericordiæ Dei nullus est numerus.
Locus Balaami Num. 22. est promissionis, qua in re Deus semp Gen. 3. 6.
inducit̃ constantissimus. At non ita scribit̃ de ijs promissis, quæ .12.
conditionem hnt̃ annexam. vide Ezech. 18. Expla poenitentiæ Dei
in talibus siue minis siue promissis. Hæc ōia nihil ad fortuitos
euentus faciunt. Poenitentia segr̃ ignorantia, & antecedit Poenitentia
moerorem & animi æstus, verum est hoc in hōibus: in Deo, vt in
se est, nihil tale esse pt̃. Quid aut̃ facias, si vultnos ita de se
sentire, vt se manifestauit?

In cap. 18.

Nihil efficiunt hōes, nisi arcano Dei nutu, neq; qq̃ 1.
deliberando agitant, nisi quod Ille ia apud se decreuit
& arcana sua directione constituit. Ratio, inqt, q2
Deus q̃cunq; voluit fecit & hoc dictu ad ōes hominum
actiones pertinet.

R. Falsissima est consecutio, & male addito dicto psalmi, ptinere
ad ōes hominū actiones. Logr̃ em̃ de beneficijs Dei, erga populū,
quem

Ps. 113. & 134. quem illustribus miraculis ex seruitute eduxerat. Et cum, cum nolle peccatum testeť scriptura, qs dicet, eum id velle?

2 Sathan & chaldæi volente Deo filios Dei occiderũt & diripuerunt bona. Iob. 1.

3 Diabolus & prophetæ iubente Deo deceperunt Achab. 1 Reg. 22.

4. Nabugodonozor vocať seruus Dei ter. 50.

5. Assyrius virga furoris Dei & securis Dei Esa. 10.

6 Vrbis sanctæ ruina, vocať opus Dei

7. Maledictio Semei referť ad Deum authorem

8. Defectio 10 tribuum item 1 Reg. 11.

9 Interitus filiorum Eli. 1 Sam. 2.

10 Absolonis incestus 2 Sam. 22.

11 Mors Christi Act. 3. & 4.

12. Præfinitio consiliorum Dei &c. His ōibus probat Cal. Iudicia Dei, ab hominum arbitrio non pendere.

R. Falsa vbiq. est consequentia. Non enim disputamus de prouidentia & Dei & hominũ, quam illa sæpe minuit & tollit hanc totam, sæpe aliò auertit, sæpe currentem incitat, sæpe tardat, sæpe simit proponens interdum minas, & inexplicabilia sed semp iusta exercens iudicia ad gloriã Dei, id quod sacrum & sanctum, iure existimať. Euentus enim nõ est in caussa, vt ibi statuať culpa. Nam hæc tota est in deliberatione, q si mala, & contra Deũ est pctm dr, & tanto magis scelesta est, quanto plures eius executio attingit. 1. Id docet, ystoria Euæ, in qua primũ ponit deliberatio: videns mulier, quod bona esset arbor, & desiderabilis oculis 2. Sequitur deliberationis executio: tulit itaq. de fructu arboris comedit q. & dedit viro suo, q & ipse comedit. 3. Mox additi peccati pœna: aperti sunt oculi eorũ, & cognouerunt quod nudi essent, & absconderunt se. 4. Hic tandem exerit se prouidentia Dei: ne forte mittat manũ suam, & comedat de arbore vitæ, & viuat in æternum, emittatur de horto. Duplex hic est peccatum Euæ, q id & ipsa edit, & virum induxit ad edendum. Quod si tũ, decerpto iam pomo, vel aliqs inclamasset angelus, vel Deus ipse, & illa absterrita fuisset, nihil eor secutũ esset, q secuta sunt. Ipsa tũ peccato non tamisset, concupiscendo ea, q lege Dei erant prohibita. Est enim rapida & ampla ad peccandum via concupia, quæ, nisi prohibeas, peccatum omnino parit. Sea si Adamus post Euæ pctm per aliquem absterritus fuisset, admoto iam ori pomo, illa quidem & deliberati & consummati sceleris rea fuisset: sed ipse ob deliberationem peccasse dictus esset. Sicut aũt Deus, tum primum

1 Reg. 23. 28.

Gen. 3. 6. 12.

suã.

suam prouidentiā ondit, cum noluit peccatores amplius in horto commorari: Ita si priusquā vel mulier vel Adamus, pomū iam decerptum ori admouisset, prouidere voluisset, ne peccatum iā deliberatum perficeretur: Nihilominus pectm iam in mundo fuisset qm et lex erat, sine qua, nullū peccatū imputar, et concupia contra legem fuerat. Hæc declarare possunt. Vbi consideranda sit prouidentia, q tota versar in actis et operibus, ne cui nocear, ne plus minusue: Ita contra in bnfaciendo: Non aut versar in ea parte, in qua pctm est, quod nō grat ipsa actio, sed ai priuata consultatio. Auger tn pctm ipso opere, et quanta sit eius vis ex rebus actis declarar. Falsa igr sunt illæ oes vt dixi cosequntię. Nō n. sequitur:

Pctm generat consul auget actio

Si Deus immisit Chaldæos in Iobum, in Iudæā, Assyrios in Israël, falsos prophetas in Achab Semei contra Dauidem &c. Ergo nihil efficiunt hoes, neq. qcquā deliberando agitant, nisi quod iam apud se decreuit et arcana sua directione constituit Deus, cuius iudicia (poenar.) præcedunt hominū arbitria et deliberationes malas. Clarius: Ergo ij peccant, quos Deus ab initio constituit esse puniendos, et non hi puniuntur, quos Deus ab initio prænouit peccaturos. Hoc supramodum blasphemū est, eius rei Deum facere autorem, qua se nō delectari palam profitear. Digredir aut Cal. argntando a peccato ad euentus et afflictiones peccator, et cum disserat, quo Deus nonnunquā ipsa peccata hominū sua prouidentia dirigat, vider de ipsis peccator caussis, vnde sclt peccata educanr disserere. Itaq. si ita diceret de peccato Adæ et Euæ:

Deus prouidit, ne Adam et Eua sumerent de arbore vitæ et sic in æternū viuerent, obnoxij prius morti propter peccatū: Ergo Deus erat caussa, cur peccarit Adamus et Eua, et cur Euæ placuerit magis diaboli suasio, quam Dei, et cur Adamus magis vxori obtemperauerit quam Deo.. Talia sunt quæ sequuntur:

Deus deliberato consilio voluit detegere impietatem suor agricolar, vt redderenr inexcusabiles: Ergo fuit illa caussa impietatis illorum. Vel:

Deus permisit Iesum incidere in manus odientiū illum: Ergo fuit caussa odij illius.

Peccatū et Dei prouidentia qua in re sita.

Vbiq. n. confundir peccati ratio, quæ est in deliberatione cū ipsa executione peccati, in qua sicut in alijs oibus actionibus, astat, præest, interest, insinuat se prouidentia Dei. Vt ita ille sit director.

ctor et gubernator euentus et executionis peccati, nō autor ipsius deliberationis, q̄ est peccatū. Exemplo declarabimus:

Abimelech et Iuda idem hn̄t consilium

rem habendi: Ille cum Sara, hic cum Thamar, contra leges, vterq. cupiditate et libidine ductus sua sponte, sdm vires eas, quas in creatione à Deo acceperunt. Hactenus qduis in q̄stionem venire pt̄, quam prouidentia. Non enim est prouidentiæ vt ignis caleat, aqua sit humida, homo sit proprij iudicij: Sed vt ignis nō noceat, aqua nō inundet, homo non inficiat alia sua improbitate, impetu, vi, vt sequar̄ dissolutio ordinis, quē Deus in rebus constituit. Peccauit igr̄ et Abimelech et Iuda, vterq. secutus concupiam et videbat Deus peccantes, et prænorat peccaturos. Hic videndo et prænoscendo, nullam Deus culpam sustinet, posthæc requiritur prouidentia, ne Abraham contumelia afficerer̄ in Abimelecho. In Iuda vero, vt melius disceret, q̄do domus esset gubernanda, et nosset eosdem esse affectus fæminæ, qui viri sunt. Hæc prouidentiæ ratio, nō in oībus rebus est eadem, vt lex aliqua de ea edi posset, sed in alijs alia est, ab ea tn̄ parte, vbi peccatum est, semper remota est longitudine. In peccatū enim iustas sanctas et bonas leges tulit: In eam vero partem se vertit totā vbi peccati executio pululat et germen emittit.

Dauid coniungit homicidium adulterio, vbi tam à culpa abest Deus, quam, cum animus hōis, visa fæmina commouer̄ ad concupiscendum. Nam quod aliquibus prouidet, retrahendo illos, ne peccata peccatis addant, nō ideo facit, vt se liberet crimine, quo obnoxius sit futurus, si cumularent peccata, cum ille semp maneat extra oēs peccati terminos: sed fit ex grā, et demonstrandæ bn̄uolentiæ et benignitatis caussa. Habet aut̄ prouidentia Dei certas circumstantias temporis, loci, personæ, occasionis, et alias ad aliqd p̄mittendū, aut non permittendum, q̄ cum soli Deo sint notæ, ob eam caussā certa doctrina de prouidentiæ ratione dari nō pt̄ ab hōe. Hoc tn̄ certissimæ est persuasionis, ob hominū peccata, Deum et prouidentiā eius, nullo crimine fædari, cū pctm sit in cogitatione et actione contra leges Dei bonas et sanctas: prouidentia aut̄ non sit actio, sed actionū aut impedimentum vt tollant̄ omnino, sicut mors Absolonis, rebellionē sedauit: aut moderatio, vt minus noceant, quā nocere possent, nisi reprimerent̄. Si qs igr̄ vult prouidentiæ diuinæ naturā considerare, oportet vt et hominū actiones consideret, quas illi absoluunt, et Deus, quo vult dirigit, sine culpæ contagio. Necesse est item, vt qd sit agere, qd permittere, intelligat.

vide Ier. 26. 23. 24.

Peccatū et Dei prouidentia quam in re sita.

Agimus enim nostra,
prouidemus aliena: Et quāuis cū actione

sæpe

sæpe coniungãr prouidentia: attñ quinis videre pt, alió actionis alió prouidentiæ finem tendere.

Probat pluribus Cal. hoẽm in peccato subsequi, Deum autem antecedere.

1

Cor Regis, inqt, in manu Dei est, ẽ quo vult flectit illud. Pro. 21.

℟. Dicit Solomo, Regum consilia à Deo dirigi, sicut riuos a quar ab olitore: at nó hoc dicit, si malicia in corde regis sit eam à Deo esse: sed eam illuc irrumpere, quo Deus velit, nõ quio ipsi reges. Nulla igr consecutionis hic causa est.

2

Deus aufert labium à veracibus, ẽ à senibus prudentia, ẽ à principibus terræ cor, vt errent per deuia, pauidos reddit ẽ timore occupat corda eor. Ita sopor Dñi irruit super milites Saulis, vt nemine sentiente Dauid saluus ire, ẽ redire posset. Ezech. 21. Leu. 26. 1 Sam. 26.

℟. Nos hic de prouidentia loquimur, nõ de amore, iusticia, aut alijs virtutibus Dei. Nihil igr ad rem faciunt priora exempla. Inquirent, inqt, visionem à propheta, ẽ non inuenient. Et, Lex peribit à sacerdote, ac consilium à senioribus. Quare? Ob id quod Deus fuerat autor peccator q̃ fecerant. Nequaquã. Sed propter viam ipsor malam faciam ista, inquit, ẽ in iudicijs ipsor iudicabo eos, ẽ scient, quod Ego sim Dñs.

Hoc tñ fuit prouidentiæ, occupare hostes sopore, vt Dauid periculum euaderet. Sicut cum in spelunca, propemodũ deprehensus esset Dauid cum suis, Deus Saulem per alienationes phrenesis eor, à persecutione Dauidis reuocauit. Hæc aut longe absũt ab odio Saulis, aut militum eius.

3

Deus excæcat ẽ indurat hominũ mentes, inebriat spiritu soporis ẽ vertiginis &c.

℟. Et iam ista iusticia sunt, nõ prouidentiæ, misi qualemus illa postulat, vt expia malefaciendi tollam, ẽ ne impunitas peccata multiplicet, summo iure agi cum flagitiosis. In quor neutro Deo vlla culpa affricatur. Quid autem sit vertigine ẽ cæcitate percutere videri ignorare Cal. q putat hoẽm, q sceleribus polluit, habere lumen, constantiã vigilantiã, sapientiã, flexibilitatem quam necesse est Deo auferre, vt inducat cæcitatem vertiginẽ somporem, amentiam, duritiem &c. Sed non ita est. Chrs n. dicit eũ qui malus sit, non posse bona loqui. Quid igr in eo, q̃ desertus est à Deo, lucis, vigilantiæ ẽ sapiæ esse pt? Nonne necesse est hoẽm in ipsas tenebras redigi, absente lucẽ?

Hæc

occidere ẽ permittere res suas. videſ. 708. tradere quid sit Rom. 8. Act. 14. 16. 1 Cor. 16. Heb. 6. occidere permittere permissio duplex 1. 2 Induratio duplex. cæcitas vertigo amentia duritiem inducere Ioã. 12.

occidere et permittere res diuersa.

Hæc, inqt Cal., multi ad permissionem reijciunt, ac si deserendo reprobos, à Satana excæcari sineret.

videſ. 704.

℟. Non ita dicimus nos: sed chrs: Si lumen, inqt, quod in te ē, tenebræ sunt, tenebræ quantæ erunt? Ita dicimus, neminē satis tenebras habere, quibus occupatur, cum malus est totus. Si Deus, q est lux, se subduxerit; nec opus esse opera Satanæ, q magis excæcet eum, q cæcus est, cum cæcior fieri nō possit: Ita illud παραδοῦναι ἀυτούς, non intelligit esse ἀπεκτόνειν ἀπὸ ἀρχῆς, vt Paulus manifeste vocat. Paulus in bonam partem alibi accipit: παραδοῦναι ἀνδρὶ Iudæis sctē, quos prius suis desideriis permiserat. Hoc chrs vocat ἐγκαταλεῖπειν, cui opponit τὸ σώζειν ἐκ ἀπὸ σωτῆρ, inqt, ab infidelibus Iudæis. Iam si hæc sunt prouidentiæ, ἐὰν ἐπιγνῶσιν ὀπίσω: Et illud: ἡ δίκη ζῇ ἵνα μὴ ἀποθάνῃ potuerunt q̄ eodem referri illa, vt sint opposita: λύπαις φυλάττει ἡ φιλάρετος σωτηρίαν ἡμῶν: Et, παραδώσει σε ἐπιγνῶναι ἐγκαταλείπειν ἢ τὸ σῶσαι. Nam idem esse videt: Deus nō simit, nō permittit, et non vult hunc viuere: Et, Deus simit permittit vult, cupit eum viuere. Si itaq. aliud est potentia Dei, qua hic morti datur, ille viuificat, et aliud prouidentia, q̄ istam simit, permittit deserit vt occidi possit, valebit distinctio, q̄ dicit, aliud esse occidere, aliud permittere.

Rom. 8. Act. 14. 16. 16. Heb. 6.

occidere permittere

Et est permissio duplex:

permissio duplex

1. Vel cum imbecilliorem potentioris arbitrio permittimus, vt occidatur: Vel cum eum q sibi ipsi cupit manus adferre, permittimus id facere: Ita Deus dr quoq. παραδιδόναι desideriis suis, vt sua ea faciat, cum diu ōia frustrā expertus est sua ἀνεξουσία. Neminem emi per vim suo ministerio addictum esse cupit.

2

Pergit ille:

Scriptura, inqt, dicit Deum indurasse
et aggrauasse cor pharaonis.

Indurationis duplex.

℟. Carbones igniti congeruntur super caput hōis, et à Iudice iusto vt puniat, q peccauit, et ab amico bñfico, erga eum, q odit ipsum, vel hac ratione ad amorem et bñuolentiā inuiter: fit tñ sæpe, vt hoc offō ille magis indurescat.

Indurat igr et Deus vtroq. modo:

1. Deserendo impios hōes, vbi nō opus hē, inducere, duriciem, cæcitatem, omus &c, cum sua sponte deserti hōes fiant duri cæci et graues in quos tandem iusta sentia fertur, q maluerunt in ista sua cæcitate perdurare, quam Deum seq, cor aperire, et locum dare Deo amanti et bñuolenti. Est n. indurare cor nō postrema poena: sed notat conditionem eius, q postremis poenis est proximus. Vnde sicut dr Deus indurasse cor: ita dicuñ hōes indurasse sua corda

sponte

cæcitatē vertigines amentia duriciem inducere 1. 723.

sponte enim indurescunt hoēs, cum abÿciuntur à Deo. Deus itaq. iustus Iudex, ita indurat cor, et excæcat mentes, vt is dr̄ fame aliquem necare, q cibum nō dat, sine quo is viuere non potest: ideo aut̄ nō dat, quoniā ab eo alter accipere non vult, sed dantem auersar̄ eiq. resistit.

Benefaciendo, cum ad se inuitat hoēs benigne: illi verò eo longius abeunt, vt facilius pereant. His similitudinibus, scriptura hominū ruinā depingit, vt discamus in Deo tantum esse auxilium, ex nobis verò perditionem, qbus declarationibus negar̄ Deus esse peccati cā.

Quamuis aut̄ et illud dici pt̄,

peccata peccatis puniri;

tn̄ q̄ plana sunt, in qbus nō magna subtilitate opus est, facilius intelligunt̄. Conueniunt, inqt, hæc duo inter se:

Deum indurare cor pharaonis: Exod. 6. 3.

Et, Pharaonem ipsum, indurare se, sed diuersis modis, simul qdem agere Pharaonem cū Deo, vt cor illius indurer̄, sed Pharaonem tunc indurare, cū à Deo agir̄, vt induretur.

R. Caluinus actionem putat esse indurare, et ad prouidentiam semp referri, nō ad iusticiam, Et, semp peccatū esse putat, indurare cor, Deoq. in peccati rōne priores partes assignat. q̄ oīa falsa sunt. Quomodo enim

iustè inferret iram Deus,

si in peccato, priores partes obtineat, quod et damnat et prohibet? Deinde, cum dissoluere cor, sit metuere; carneum habere cor, resipiscere; aggrauare et indurare cor sit in malo perseuerare: rectum habere cor, sit bene cogitare: Eius erit cor indurare, cuius est in malo perseuerare. Et sicut Deus ex saxeis cordibus facit carnea: ita dicendum est ex carneis facere saxea. Illud fit pn̄tia sp̄rs Sancti, perquē fit, vt intelligamus q̄ dicuntur, ait Paulus: Ideo hoc absentia et destitutiōe spiritus, fieri necesse est, quo fit, vt audientes, nō audiant. Et Propheta iuber̄ excæcare corda populi, vbi nulla, illius sig̃car̄ prouidentia, q̄ se peccato insinuet, et inde labem trahat: Sed designar̄ finis contionū, q secuturus erat, quod peiores futuri sint post admonitiones, quam antea, quasi de industria hoc prophetæ fuerit propositum, vt eos ex stultis insanos faceret.

Cor dissoluere, carneū hēre, aggrauare indurare quid.

Esa. 6. 9.

Si indurare cor Pharaonis nudam permissionem sig̃cat:

Ipse contumaciæ motus nō erit proprié in Pharaone, sed in Deo.

R. Plus colligir̄ quam debebat. Nam Deus deserit illos, q secum habitare nolunt illi redeunt ad ingenium, ad contumaciam, ad insensibilit.

litatem et duriciem, q̄ in eis augescit, deserente Deo. Sicut sole latente augescunt tenebræ. Tales sunt oēs illæ caussæ, quę cum nihil agant, sunt tn̄ ὧν ἐν ἄνα.

Si nuda est permissio, sequer̄, Pharaonem
ideo se obdurasse, q̄ se indurari à Deo passus sit.

R. Falsa est consequentia. Non enim hoc sequitur: sed Pharaonem se indurasse, et impoenitens cor habuisse, q̄ Deus iusto iudicio ab eo discesserit, cum tot visis illius miraculis, nollet tn̄ eū pro Deo agnoscere, et contra oēm æquitatem in populum Dei esset iniquus et durus.

Adde, inq̄t, quod scriptura, oībus cauillis, præcidit ansam cum dicit:

Ego tenebo cor illius, et nō dimittet populum
Ergo Deus reuera facit cor Pharaonis durum.

R. Variant locutiones. Nam legimus: Ego cognoui, quod indurabit
1 cor suū, et non dimittet populum: Et, Ego indurabo tenebo aggraua:
2 bo cor illius: Et, indurauit Pharao, cor suum, et non dimisit popu:
1 3 lum. Hæc discernenda sunt. Primū enim, et q̄ illi sunt similia ad πρόγνωσιν pertinent, in qua nulla est actio. In vltimo est deliberatio, an Pharao vellet aut deberet libertate donare populū ita iubente Deo. Cum aūt medium id referar̄ ad Deum: Ego aggrauabo cor eius &c quærendum est, quomodo obstinatum se: ipsū faciente Pharaone, Deus dicar̄ illum talem facere, an simili aliqua dicendi forma, qualis est illa: foetere fecisti odorem nostrum: Et, tradidisti gladium in manū Pharaonis, et seruor̄ ipsi⁹ vt occiderent nos: Vel, an contra, Deo indurante Pharaonem ipse veluti comes, animū suum induret, ita vt Deo volente dimitti populum, ille in eam sentiam inclinare nō possit.

De hoc enim disceptar̄:

Vter priores in induratione partes obtineat.

Cum scribir̄: Ego tenebo, indurabo cor eius &c addir̄ mox ex:
1. ca. 4 plicatio: Et indurauit cor suum, ne dimitteret populum, sicut locu:
8. 9. tus fuerat Dn̄s. Hic si quæras, an dixerit Dn̄s, quod post sermones Mosis et Aaronis, et miracula ab eis edita, non esset auditurus illos Pharao et dimissurus populum: Sed obfirmaturus animū potius in priore sententia &c, Nihil aliud inuenies, nisi duo illa:

tenebo et indurabo cor illius

ne dimittat populum. Si itaq. narratio posterior respondet priori, sicut necesse est, Idem erit, tenebo et indurabo quod

tenebitur et indurabir̄ cor Pharaonis.

Sic n.

Sic enim exponit per sequentia, vt hæc duo q̄o: tenebo et indurabo, diuinationis et prædictionis sint, non actionis et operis.

Posset et sic responderi:

Deum indurare cor, sicut

Moses et Aaron gladium in manus illius dedisse dicunt. hoc est: Benefacere cupiendo, maiorē occasionem mali, quod secutum est, dedisse.

Possemus et ad illa Pauli referre Rom. 9. Quem vult, indurat iuste, et cuius vult, miserebit liberalit. Indurat aut cū nō miseretur, sicut dr nō indurare, cum miseretur. Sunt enim opposita σκληρόν καὶ μαλακόν, et hoc ht adiunctum τὸ ἔλεος, illud vero τὴν ὀργήν. Sicut enim intra Ecclīam poenitentibus proposita est spes veniæ: ita nusquā legimus impœnitentibus propositam fuisse.

Sed putat Cal. Deum, sicut miserendo dat aliquid, quo quis ex malo in bonum vertit: ita cum aliquem indurat, aliquid illi infundere aut immittere, vnde fiat obstinatus, quod nō fieri, supra ōndimus, cum plus satis in hōe deserto à Deo, sit tenebrar, nec op⁹ sit maliciam addi. Hæc oīa ōndunt, perperam iusticiam Dei cum prouidentia confundi à Cal. et cum consultationibus misceri euentus vel executiones peccati.

Illa vero quæstio:

An Deus non tantum bona consilia impijs monstrare debeat: ver et curare, vt illa amplectant, et non repudient, ne maioris damnationis cā eis manifestata fuisse videri possint, vnde maior pertinacia peccati sequatur &c.

Communis est cum multis alijs, q bona consilia hntes, voluerūt ea seq. Et ad potentiā, q̄ iusticiā exequit pertinet, nō ad prouidentiam.

In eo itaq. semper impingit Caluinus:

Deus, inqt, obdurauit corda Cananæor, vt pugnarent contra populū Dei ~~[illegible]~~ Ios. 11 Et:

Vertit cor Cananæor, vt odissent populum Dei, ps. 105.

Et: Assyrijs præcepta dedit, vt rapinā exercerent Esa. 10.

Hæc, inqt, ideo dicunt, quod flexurus sit eos ad exequenda sua iudicia, perinde, atq. si iussa ipsius aīs insculpta gestarent. Vnde apparet certa destinatione Dei eos fuisse impulsos, vt mala illa facerent.

R. Nos sic dicimus prouidentiā Dei et tum, cum pœna peccati, peccatū est extra oēm peccati rationem consistere, eamq. nō esse actionem, nisi āi deliberantis, q̄ cum ad actum exit, mutat nomen, et dr potentia, q̄ exequit ea, q̄ recte à Deo deliberata sunt. Deme potentiā à prouidentia, consistet hæc absq. illa oībus suis nūris perfecta: sed operis

Providentia alia est à potentia.

operis effectio, q̃ prouidentiæ magnitudinem declaret, nulla seq̃r. Quor̃ aut̃ vnum absq. alio esse pt̃, ea non vnum sunt. Itaq. hæc miscenda non erant. Quare inepte Cal. ad iusticiæ Dei demonstrationem se in exemplis istis conuertit, cum contra illa nr̃a disputare deberet: quasi vero nos negemus, cum Deus sua consilia sana occultat coram hoĩbus, eos in perniciem ruere, ignorare q̃ bella suscipere, vt vincant, q̃ deserere, ne pereant, debeant obfirmare animũ nec credere narrantibus et prædicentibus futura mala oĩa sperare frustra, et bene sibi ominari &c. Sicut aut̃ prouidentiã Dei agnoscimus fuisse, ne superarem̃ Israëlitæ à Cananæis: Ita iusticiæ Dei tribuendum est, quod Cananæi sunt victi, et deinde Israëlitæ ab Assyrijs.

Præterea, non scribir̃ Deum indurasse Cananæos: Sed vt cæcis aĩs ad bellum progrederem̃, nec bene monentes audire vellent, hoc dr̃ à Dn̄o fuisse, q̃ iudicium ab illis abstulerat. Ita de Absolone dr̃: Dn̄s præcepit vt dissoluerer̃ consilium Achitophelis bonum, et induceret Dn̄s super Absalon malum. Vbi aut̃ hic peccatũ est, quo Deus possit inuolui, cum hic, vbi Dei prouidentia collocar̃, nullum sit peccatũ? Nam sicut scribir̃: Vertit cor eor̃ vt odio prosequerem̃ populum suũ, et dolos machinarem̃ in seruos suos: Ita scribir̃: tradidit eos in miserationes corã oĩbus, q̃ captiuos ceperant eos. hoc est: Fecit vt ibi essent odiosi, hic gratiosi, illic venirent in suspitionem, eo quod oĩa bn̄ succederent: hic vt grata essent oĩa eor̃ offa Dn̄is, in quor̃ neutro peccatum est.

Spiritus malus turbat Saulem, 1 Reg. 16. 14

℟. Hoc nihil ad peccatũ, cum sit vindictæ sig̃catio. Ita hoc quod Deus seculi huius excæcet incredulos, vt mendacio adhæreant, ad vindictam pertinet 2 Cor. 4.

Si Propheta mendaciter locutus fuerit,
Ego decepi eum. Ezech. 14. 9.

℟. Dicit Ezechiel, hoĩem et prophetam peruerse interrogantem Deum, reportaturũ iusta improbitatis suæ pręmia. hoc est: Deum cum sanctis sanctum, cum peruersis peruersũ futurũ. Hic nullum est peccatũ. Ita tradere in peruersũ et stupidũ sensũ pœna est contemti et neglecti Dei. Rom. 1.

Summa, inq̃t Cal., hæc sit: Cum Dei voluntas dr̃
omniũ rerũ caussa, prouidentiã eius moderatri:
cem statui in cunctis hominũ consilijs et operibus,
vt nõ solum vim suã exerat in electis, sed etiã
reprobos in obsequiũ cogat.

℟. Non sunt integra dicta hæc. Nam voluntas Dei sic dr̃ omnium rer̃

rer̃ q̃ fiunt, opere, caussa, eo modo, quod si ea esse nollet, nunquã 1
illa esse, et Deum superare viribus suis posset, ac produci à sua
caussa, quamuis Deus produci nollet. Præterea, prouidentia 2
Dei, eor̃ q̃ fiunt, moderatrix est, vt aut nõ fiant mala, aut nõ
impediam̃ bona. Et vider̃ semp referri ad opera, nunquã ad res
quar̃ sunt opera, aut ad sensus et aĩos rer̃. Elector̃ gubernatio 3
nõ huc pertinet. quærir̃ enim de omniũ rer̃ prouidentia, an ex
illa peccatũ proueniat. Adeò eñ hæc ab illa differt, vt illa sola
dici debeat prouidentia, hæc vix nõe sit digna:

Num de bobus cura est Deo inqt Paul. 1 Cor. 9.

De reprobor̃ coactione, vt sint in obsequiũ Dei, nõ video qũdo 4
dictum hoc coniungi possit prouidentiæ, aut vnde colligar̃ ex
biblijs sacris. Scimus qdem, vindictæ Dei ministros sæpe esse impi- Impij qdo Dei ministri
os, sed nõ inuitos, sæpe tñ ignorantes, ad quã et quantam rẽ eden-
dam vocem̃, currentes tñ semp alacri et promto aĩo.

Obijciunt, inqt Cal., aduersarij, nõ mihi, sed spr̃tui S. et Deo:

Si nihil, nisi volente Deo euenit, duæ erunt in Deo
contrariæ voluntates; Vna, qua occulto consilio agit
ea, q̃ per alterã in lege palam vetuit.

Hoc planius sic effer̃: Si nullum peccatũ fit, nisi occulta actiõe
Deo illud operante: Et, nihil prohiber̃ in lege, nisi peccatũ, sequitur
Deum ipsum per hões peccatum operari, ob quod eos dãnat, et punit.
Respondet Cal. Iob spoliatus dicit: Dñs dedit et abstulit, sicut Dño
placuit ita factum est. Iob. 2. Non obtemperarũt Patri suo filij
Eli, q2 Dñs voluit occidere illos. Et, Deus q in cælis residet, facit
q̃cunq. vult ps. 105. Hæc, inqt, õndunt, Deũ vocari rer̃ omniũ Auto-
rem, q̃ isti censores volunt ocioso Dei permissu contingere.
R. Non illud quæritur à nobis, quo aĩo pij et sancti hões ferulam
Dei castigantis ferunt: Sed an in impior̃ factis, nõ sit permissio, abs-
q; qua fieri nõ possent: Sed opus et actio Dei, quã nemo impedire
possit. Hic producam̃ exempla, nõ Iobi Prophetar̃ Aptorum et
alior̃ sanctorũ, quibus scimus nihil accidere posse mali, absq. Dei bo-
na voluntate: Sed Iudæ, pharisæor̃ Chaldæorum &c. Illud de filijs
Eli ad vindictam pertinet. Psalmi dictum, nõ prouidentiã Dei: sed
omnipotentiã in edendis miraculis et protegendis suis describit. Ideo Rom. 9. 19. Act. 7. 51.
nihil ad rem. (: voluntati eius, inqt, quis resistet?

At vocam̃ aliq θεομαχοι: Dicunt̃ Iudæi semp
restitisse spiritui Sancto Act. 7. Vt ita sit vo-
luntas Dei, cui possit, et cui nõ possit resisti.)

Nihil igr̃ culpæ impingendũ est Deo, si cõpleta tandẽ iniqtte punit.

Iniust

Ier. 12. 2. Psal. 73. 3.

mysterij vox adscripta et narrationes ptinet. 2

Iniustus enim esset, si desperata pœnitentia, illos in exitium non impelleret, & in hostium manus traderet. Tollerat ille quidem vasa iræ sæpe diu, mera μακροθυμία: sed vltra mensuram completa differre pœnas, nõ esset prouidentis Dei, et excubantis pro suis, qui studeat efficere, ne impunitatis moti exemplo, iusti etiam apponãt ad iniquitatem manus suas.

Jer. 12. 2. Psal. 73. 3.

Deus creat tenebras & lucem, format bonũ & malũ: Non est malum in ciuitate, quod ipse nõ faciat Esa. 45. Am. 3: Qui fortuito occidit excussa securi, diuinitus dr in percussoris manus traditus Deut. 19: Herodes & Pilatus fecerunt q manus & consiliũ Dei decreuerat Act. 4.

Impij gdo Dei ministri

℞ Aliud malum est virtus, aliud vitiũ. In diuinis inter mala omnino est cum sit pars virtutis, iusticia scte. Nos quærimus de illo, quod vitiũ sit, quod Deo vnquã ascribit autori. Itaq. nõ segr, si sit autor vindictæ, esse eo autorem peccati, ne ociosa & muta sit illius promissio. Deinde, Deus tardus ad iram, q mortem nec fecit nec vult, si nõ resipiscant impij, volens omnino exercet iudicia sua, q pro calice amaritudinis, mallet dare calicem salutarem. Et cum malit õẽs hões seruari, vult tñ impœnitentes punire. Hic nullum est peccatum. Ideo de sequentibus exemplis iudicetur. Non em vt sæpe dr hoc quarit

An deliberata Dei voluntate immittant pijs mala:
sed An ex illis malis impioꝝ factis & consilijs aliqua culpa in Deum redundet, An illis dux & suasor & autor facinoris extiterit.

Nec tñ Ideo, inqt Caluinus, vel secum pugnat Dei voluntas, vel mutat, vel quod vult, velle simulat: sed cum vna & simplex illius sit voluntas, nobis multiplex apparet, q pro mentis nostræ imbecillitate, quomodo idem diuerso, modo nolit & velit fieri, non capimus. Hoc crassius sic diceret: Nos non intelligere, quomodo Deus idẽ peccatum faciat volens, quod volens damnat.

℞. Scriptura nusquã hoc dicit, quod ille pro confesso sumit. Nec quisquã ita rudis est, vt nõ intelligat, qdo idem Pater diligat & oderit Absolonem: Et, idem Deus nolit ob amorem punire filium & velit punire ob iusticiam. Deinde μυστηριον & πολυτροπιαν Dei, non ad mutabilitatem voluntatis ejus, quasi à seipso dissideat pertinẽt: sed ad varietatem rationũ, quas Deus illud suum consilium detexit. Nec vnquã vox μυστηριου ad res, sed semper ad scripta & narrationes pertinet.

Rom. 9. 19. Act. 7. 51.

mysterij vox ad scripta & narrationes tantũ pertinet. 2

Objiciunt rursum: Si nõ opera tantũ impiorũ vtiã Deus: verũ ẽt consilia & affectus gubernat, scelerũ omniũ, q faciunt impij, erit Autor, & prom-

et proinde immerito damnat homines, si
exequantur, quod ipse decreuit.

Crassius hoc sic diceretur: Si Deus cum impijs male consulenti
bus, maleuolentibus, malefacientibus, male consulit, male vult et
male operar̃, tanquã principalis autor: Si hões ea faciendo pec
cant, id ipsũ in Deum principalem autorem debet redundare:
Quod si hic culpa eximitur, eximendi q̃o secundarij autores hões,
ab eadem culpa, nec puniendi.

Caluinus sic respondet: perperam misceri præceptum cum
voluntate Dei, cum plurimum inuicem differant.

Nos aũt non videmus, q̃do distinctio hæc, arg̃m dissoluat.
Videmus aliud esse voluntatem mandati expressam legibus,
aliud, voluntatem coniunctam prouidentiæ, hancq̃ ad illã con
sequi. Est voluntas mandati illa: fili, vade hodie operare Matt. 21.
in vinea mea. Voluntas prouidentiæ est: quid si filius nõ ie:
rit? incultamne relinquam? minime: Sed eiecto filio, alios mihi
filios eligam, q̃ colant eam, et reddant fructum suo tempore.
Ita vndiq̃ vineæ prouisum est vt colar̃, siue per hunc, siue istos.
Verum hæc distinctio, quid facit ad solutionem? Etsi enim nulla
lex fuerit, quid vitiũ, quid virtus sit declarant: tñ necesse est
vt id, quod suapte natura erat vitium aut virtus, in Deo, sẽ
per virtus aut vitium fuerit. Itaq̃ q̃d semp̃ Deus, ab æternis
temporibus apud se constituerit, declarauit per ea, q̃ tandem
fecit. Ita et per leges latas, declarauit tandem quid pro vitio
et virtute semper habuisset, q̃dq̃d vlt cũ illis ipsius legibus aut
consentiret, aut dissentiret, ob quod q̃sq̃ aut recte fecisse, aut
peccasse dicerer̃. Si itaq̃ secundarius autor post latas leges pec:
casse dr̃, si eas violauit, magis id de primario autore peccati dicer̃.
Hanc responsionem, Caluini distinctio non soluit. Solueret aũt si
õndere posset, quõdo Deus à vitio eximerer̃, cum sit primarius, se:
cundum ipsũ, peccati autor, si secundarius peccati autor inde nõ exi:
mitur.

Caluin. Cum Absolom stuprauit patris concubinas
Deus voluit eo probro vlcisci Dauidis adulteriũ.
non tñ iussit scelerato filio incestum.

R. Bene est. Sed cum in consultatione, et in ipso facto, Deus prin
cipalis autor dr̃, nõ eximir̃ hac ratione à culpa, etsi nõ præce
pisse stuprũ dicar̃.

Dauidem agnoscere flagellum Dei, in Semei ver̃ ẽ:
sed id hic nõ quæritur, verũ illud: an ociosa Dei prouidentia
dicenda sit, nisi in peccatis impior̃, suas q̃o, easq̃ potiores partes ha:
beat. In bonor̃ tñ et malor̃ diuexationibus, scriptura cum discrimi
ne loqr̃. Nam malos affligi iubet sæpe Deus, quod eius mandatũ
q̃ fideliter exequunr̃, laudanr̃ et dicuntur christi Dei. Ita.

bonorũ et malor̃ afflictio diuersa

Ita Nechao contra Assyrios, Cyrus contra Babylonios, Saul contra Amalechitas mittitur &c. Contra puniuntur, qui neglexerunt, vt Saul propter seruatum Agag. Maledictus, inquit, qui facit opus Domini fraudulenter, et qui prohibet gladium suum à sanguine. De bonis autem affligendis, nusquam mandatum extat: sed sancti homines ita interpretantur, qui non in homines improbos, sed in Deum permittentem deserentem dedentem sinentem, oculos referunt. Dauidis enim verba: dimittite illum vt maledicat, si forte videat Dominus oculum meum lacrymantem, et reddat mihi bonum pro maledictione hac: Et, Dominus sic praecepit ei et quis dicat, quare fecisti sic? Satis ostendunt, Eum ferulam Dei agnoscere, et humiliare se, vt à Deo iussum eum maledicere ostendat: Et tamen moriturus, nunquam eum occidi iussisset, si persuasus fuisset, eum mandatum Dei habuisse, vt id faceret. Nec ipse Semei iniquitatem appellaret: sed defenderet, vt recte factum, fretus Dei mandato: Nec magis peccasset, quam Solomo occidendo ipsum Semei et Ioabum: aut Elisaeus execratus pueros illudentes. Itaque si peccatum est quod fecit Semei, vt dicit scriptura: Deus autem peccatum non praecepit, necesse est vt illa verba: Dominus praecepit ei, iussit ei, interpretemur: Dominus sic permisit voluit siuit. Ita et alibi aequipollent, τὴν θέλει, ἢν ἐπιτρέπει ὁ κυρίος. Et, aufer istum calicem à me: verumtamen tua fiat voluntas. Non enim in tentationem inducerer, nisi Deus vellet, qui tamen nullum ob id cum impiorum peccato habet commercium. Ideo scriptura inter ista duo gratia mandatorum (liceat sic propter Calloqui.) magnum discrimen statuit. De illo enim scribit: Non reuerterer verbum meum ad me vacuum: sed faciet quaecunque mandaui, vt certitudo euentus, qui totus est à Deo, designetur: De hoc vero:

verebuntur forsan filium meum

hoc forsan Cal. praeterit, illi tantum insistens: propterea veni in horam hanc: Et, necesse est vt veniant scandala: fiat voluntas tua: nonne 12 sunt horae diei, quod est: nondum venit hora mea, vt transire debeam ex hoc mundo, ad patrem &c

Quae sententiae certitudinem temporis, et ipsius mortis notant. Sed Paul. dicit:

si cognouissent Dominum gloriae, nunquam crucifixissent:

occiderunt autem, quod ignorarent eum esse, sicut decebat, christum. Ignorantiam igitur secuta est mors certa, quae si sublata fuisset, mors christi nulla fuisset. Ignorantiam tamen antecessit peccatum, cuius illa est fructus. In Paulo eadem fuerat: sed ea clementer sublata, cepit amare, quos antea vehementer oderat. Fac ignorantiam antecedere: certus erit euentus, nisi Deus ab impetu furentis ignorantiae subtrahat, quos seruare vult. Eidem Paulo vbique testabatur spiritus, quae illum maneant Iersolymis mala, quae cum à proposito

Ier. 48

2 Reg. 16. 12.

2 Ro. 16.

2 Reg. 19. 19.

praeceptum aliquando permissionem significat.

Esa. 55. 11.

1 Cor. 2. 8.

posito frēs deducere nō possent, dicunt: Dñi voluntas fiat. Ex hac parte, vbi est Dñi voluntas bona prouida sancta ver- tamus oculos ad illos, qui nesciunt, quid faciunt, et dicamus Pau- lum libere et constanti aīo, ob mandatū Dei ascendisse Ieroso- lyma, q si nō venisset, peccasset qdem, sed discrimina ista euitas- set. Unde igr̄ necessitas ista aduentus Pauli? Ex āi firmi- tate. Ait enim: Ego non solum vinciri, sed et mori paratus sum pro nōe Dñi Iesu. Hic nullum est peccatum, futurū certo nisi paruisset iubenti Deo. Mittir̄ igr̄ vt agnus inter lupos pro- uidentia Dei singulari, nulli impio nota, illis cognita, q sciebāt Deum id nō permittere, nisi magno illor̄ commodo, q tali rōne ad certa pericula mittuntur. Ex altera parte considerer̄ ignorā- tia hominū, q cupientes stabilire suā, iusticiæ Dei nolebant subijci. Unde sic dicendū est, nunquā illos in consilium hoc vin- ciendi et affligendi paulum, venturos fuisse, si à cordibus illor̄ cæcitas, illa esset ablata, cuius cæcitatis tñ, cā Deus nō est: sed pec- catū hōis, quam hōis ignorantiā Deus sua prouidentia regit, in bñficium suor̄, et vt inexcusabiles reddat hōes: et permittit quantū ipse vult, non quantū improbitas humana postulat. Utrinq. igr̄ est necessitas, et in Paulo et in Iesu adeundi Ieroso- lyma, ea die et hora, qua Deus iubebat, qua leonū ora aperta esse sciebat. Ita de alijs multis statuit, quor̄ alios persecutionē pati alios capi, alios ēt occidi passus est, pro magnitudine suor̄ inscru- tabilium iudiciorum.

Hinc dicunt Iusti hōes, voluntas Dei est Act. 21. vocant ἐάσιν 1 Cor. 10. ἐντολήν Ioa. 14. 31. ἐπιτροπήν 1 Cor. 16. χεῖρα βουλήν, πρόορι- σμον Act. 4. q oīa sunt bona opera Dei, siue sontes, siue insontes affligi sinat, quor̄ vtriq., si pœnitentiā illi agant, agnoscunt im- pios esse flagella Dei, siue ad maiorem gloriā, siue ad abstersionē peccati. Has agnor̄ voces, qs p̄t ad lupos transferre? nisi sic veli- mus impios dicere, cum sanctos in potestate hñt: manus nr̄a excelsa. Quare, sicut necessitatis est, lignū tum aridū tum viride vri, si in ignem accensū proijciar̄, et agnū in fauces leonis famelici coniectū deuorari: ita si tollas faucem leonis, et agnum oblatū, nō erit necessi- tas, sed fortuitus casus.

Sed putat Cal. oīa necessario oportere fieri, ne ociosa sit Dei pro- uidentia, cum contra ex fine deberet iudicari prouidentiæ vis, et negotiosa deliberatio, vt si finis necessarius est, necessaria statuar̄ deliberatio: sin contingens est, ex hominū conditione labili et insta- bili manans, prouidentia Dei qo talis existimari debet, qualis est natura finis. In actis narratur res simplex, nec peccata, nec virtu- tes

volūtte Dei affliguntur bom. 1. 723.

Act. 21. 13.

Matt. 10.

Act. 21. 14

Act. 4. 28

prouidē tiæ vis ex fine iudi canda

Prouidentia incerta ex incerto fine.

tes respiciens, q̄ merito prouidentiæ Dei attribuenda est:

Act. 27. 23. Astitit mihi, inq̃t Paulus, Angelus Dñi dicens:
Cæsari te oportet sisti: Et,
Ecce donauit tibi Deus omnes, q̄ nauigant tecum: Et
Iactura animæ nullius fiet, sed nauis tantum.

Hii nec vana, nec otiosa Dei prouidentia depingũr. Et sũt verba Pauli plena certæ spei & rei, vt q̄ necessario esset futura. At idem Paulus, videns nautas in cymba velle effugere, centuriom dicit, nisi hi in naui maneant, vos salui fieri nó potestis. Quid? num hic prouidentia regebãr quatuor hominũ formidine, vt certa esset, illis in naui permanentibus, incerta abeuntibus? Minime verò. Sed hoc tantũ ea respicere finem, qui necessario secũ fert ea, q̄ ipsum antecedunt, q̄ si mutãr ex certis in incerta, ex incertis in certa, mutãr & finis, hoc mutato, mutãr & prouidentiæ ratio, ex salutari in perniciosa & perniciosa in salutarem, prout gloriæ magni Dei cõmodius deseruit. Nam Paulus conditionẽ addit, vt si abirẽt certam perniciem expectarent: sin ~~abirent~~ manerent nauta, certã salutẽ.

Osea 8.4. & 13.11. Apparet quada repugnãtia vbi prius dr, Regnum non ex Deo fuisse erectum. & deinde: In furore Deũ illis dedisse Ieroboamum

Rx. Hoc in loco dissolutio Caluini proba nó est. Prius n. dictum togr̃ de frequenti, Regũ per fraudes & insidias oppressione, & alior̃ successione: Alterum de prima, Saulis constitutione, quem in furore datũ, iratus qo Deus abstulit. 1 Reg. 8.12. 28. 31. nó intellexit locos hos Caluinus.

Nox: Populus nó potuit à familiã Dauidis
desciscere, quin iugũ sibi diuinitus im-
positum excuteret.

Rx. Non populus Caluino, sed Deus excussit iugũ posterõr Solomonis ex ceruicibus populi, sicut & tempore Iehu factũ est, translato imperio ab eo, cuius intererat transferre à familia in familiã. Tandem colligit Cal. has summas:

Deus perfidiam nolendo, defectionẽ tñ
populi, alio fine iuste vult: Et
Placuit Deo sub manu vnius Regis gubernari populũ: nõfieri tñ contra eius voluntatẽ, vbi in duas partes scindir̃ populus: Et, Ecce vt volente Deo lacerer̃ sacra vnitas, & tñ vt eodem volente abalienem à filio Solomonis decem tribus: Et, & hoc apparet in facto Iehu, vbi populus Samariæ laudar, quod verbum Dei, quod locutus erat per Eliam obseruasset, q̄ tñ populus.

pulus perstringebar, quasi iniuste egisset. Hæc Cal. sed quorsum ipse viderit. Non enim negamus nos, Deum mutatis hominum voluntatibus, posse aliquando nolle, quod prius voluerit, et regnum ex gratia donatum Dauidi integrum, mutilatum transijt ad nepotem ob filij flagitia. Item, quod Achabo donarat volens Deus, regnum cum liberis, transierit ad Iehu, et hi omnes eodem Deo volente fuerint trucidati. Hæc inquam nihil ad nos, Scimus enim omnes pios suspicere et considerare debere modum, quo Deus potentes deijcit de sede, et de stercore erigit humiles: Sed hoc quærir

An cum Solomone et Achabo impie cogitante deliberante loquente, Simul impie cogitarit deliberarit et locuta sit Dei prouidentia, ne ociosa esset, ita ut eæ res ob primam caussam necessario euenirent, et illi duo tantum ut secundarij authores soli dicerentur peccare, Deus nequaquam, quod tamen secundum Cal. primaria peccati caussa esset: hoc inquam quæritur. Falsum autem est, Samaritanos perstringi a Iehu. Nam laudat potius, quod non passi sint cadere in terram unum de verbis Domini, quod contra Achab dixerat. Fateri enim et se et illos Dei mandatum esse executos. 4 Reg. 10

Explicui inquit, quomodo in eodem opere tam se prodat hominum crimen, quam refulgeat Dei iusticia.

R. Nimis obscura est summa hæc. Nam Iudæorum facinus contra Iesum, et erat scelus inexcusabile, et erat iusticiæ Dei: In Iesu quidem quod per mortem exaltandus erat super omne nomen: In Iudæis autem ut tandem nefariæ illorum actiones et consultationes erumperent. velut, siquis vim ignis declaraturus ijs, quod nullam ei inesse diceret pondus ferri in ignem proijceret, quod statim in liquorem conuerteretur: Ut ita sit iusticia τῆς ἀποτομίας in Iudæis, τῆς δοξῆς in Christo, crimen autem in Iuda, et in illis hostibus omnibus. Verum nos ut dictum est, illud non quærimus, an in eodem opere, Deus bene, homines male conuenire possint: Sed

an id, quod male fit ab hominibus necessario fiat, ob id, ne ociosa sit Dei prouidentia.

Et, an Deum habeat principalem autorem.

Augustinum citat, quod dicat, prodidisse Deum ipsum Iudam, Iudæos Iesum Christum: imo Iesum se prodidisse ipsum ad mortem: Et tamen Deum in hac proditione esse iustum, hominem iniustum, quia in re una non sit caussa una.

R. Nos ita non loquimur, neque enim nostri autores sic loquuntur. Dicimus

mus igr diuersitatem voluntatis in eodem opere esse virtutis et vitij cam. Fratres Iosephi diuersa volebant: Alij vt necarer in fossa; alij, vt hac occasione eriperer. Inde fiebat vt alij peccaret alij nō peccarent. Ita Iudas, pecuniæ caussa: Iudæi ne audire cogerent πιπρόν ἢ πατηγορόν: Deus vt improbitatem Iudæorum tandem detegeret: Iesus vt pareret Deo, in vno facto concurrūt vbi tn Iudas et Iudæi in crimine sunt, Deus et Iesus ab oī culpa exemti. Si mutaueris personas, et voluntas hæc permanserit, eadem erit virtutis et vitij ratio. Quis enim vnquam innocens dictus est, q lucri cā vel dominū prodidit suū, vel odij cā benemonentem occidit? Quis contra nō laudatus, si in vita et morte Deo pareret? Quis item nō prudens habitus, q serui ὀφθαλμοδουλοῦ, q dom in dies magis irritet, improbitatem detegat? Faciā in vno opere hæc oīa conuenire: Ipsu qdem factum nec bonū dicer nec malum: Sed si virtutis et vitij quærir ratio, ad voluntates operantiū respiciendū est, et inde iudicandū. Sed effer clarius hæc summa:

Deus inqt consentit cum hōe, vbi hō
agit quod non licet, iusto Dei impulsu

Nam Aug. dicit: Deū agere in cordibus impior qdqd vult, reddens tn eis sdm eor merita. Quoniam certe nihil magis fas erit culpam sceleris in Iudæ perfidia Deo adscribere, qz filiū suū et tradi voluit à Iuda, et tradidit ipse in mortem, quam redemtionis laudem ad Iudam transferre.

R. Si nō magis competit culpa in Deum, quam laus in Iudam, seqr, si nulla laus Iudæ sit, nullam qo esse Dei culpam. Esset aut in Deo culpa, si in Iudæ perfidiam consensisset, et iusto iudicio impulisset Iudam, vt id faceret, quod facere nō licebat. Seqr igr, nec consensisse eū, nec impulisse ad facinus Iudam vt perfidiam meditarer. Quod enim est hoc iustū Dei iudiciū, in quo nō poenæ sumunr de peccatis: sed in peccata impellunr hōes, vt de peccatis dare possint pœnas. Et, facere Deū in cordibus impior q vult, concedimus: sed negamus eū facere peccata, q damnat, et nō vult, sicut nec contingenter euenientia, vult necessario euenire, q duo cum sæpe proposuerit Cal. nō tn probauit. Inter alia tn probamus hoc Augustini, quod dicit:

Deus non inquirit, qd potuerint facere, aut qd
fecerint hōes: sed quid voluerint, vt in ratione

inquisitionis veniat consiliū et voluntas. Si iam in malis impior consilijs Deus consensū, aut et impulsum adhiberet, non tam contra ipsos, quam contra seipsum inquireret.

Et hactenus de his.

De pec

De peccato originis.

Custodia horti tradita est Adamo, cui item ut olitori de attin-
gendis fructibus aut vitandis, lex est data. Dicit enim Deus: Gen. 2. 17

Quacunq. die comederis, morieris:
non: comederitis, moriemini.

Et cap. 3. Quis indicauit tibi quod nudus esses? nũ comedisti
de arbore, de qua præcepera ne ederes? Et:

Quia audisti vocem vxoris et edisti &c.

Lex igr̃ hæc non Euæ: sed Adamo soli erat data. Nec enĩ Eua
producta erat, cum lex darer̃, ideo ẽt ei tantũ lex loquebatur
q sub lege erat, ut ei peccatum imputari posset.
Illa igr̃, quod Eua dicit sibi interdictum esse, et 1 Tim. 2. quod Gen. 3. 3. 1 Tim. 2. 14
prima decepta sit, et obnoxia facta transgressioni, nõ hoc ondunt
vtriq. datam fuisse legem: Sed ex viro audiuisse Euam, ut
vtriusq. illor̃ conditio ad illa referri possit: Seruus sciens vo-
luntatem Dñi, et non faciens vapulabit multis: q aut̃ ignorauit
vapulabit paucis. Vterq. n. peccauit, sed alter ἐπρομῶς, alter
ἀπρομῶς. Quod si punietur, q voluntatem Dñi ignorauit, qd ei fi-
et, q monitorem habuit de ea? Non igr̃ à culpa eximir̃ Eua, q̃ et
monitorem habebat Virũ, et exp̃lm abstinentiæ: et tñ nõ cõtenta
suo peccato, virum ẽt contra legem ad id induceret. Hic ptinẽt
illa: Mulier dedit mihi: Et, tu mulier, cur hoc fecisti? (ut dares
viro) Non interrogar̃ cur comedisset, nec ob id damnar̃, sed cur vi-
ro dedisset: Et tñ illa ita respondet, ut id in quo maxime peccarat
dissimulet, alter̃ in quo crimen tantũ, nõ erat, fatear̃, reiecta in
serpentem culpa. Lex igr̃ ut dictum est, ad custodem horti p-
tinebat, non ad Euam, cui custodia mandata non erat, sed Adamo:
ita tñ, ut nõ ad posteros eam transferre aut delegare posset. Nec dr̃
si posteror̃ aliqs ederit de arbore, prĩm Adamum ob id debere ex-
pelli. Unde illud colligir̃: Nec Adamo fraudi futurũ fuisse
si sola Eua comedisset: nec posteris Adæ, si ipse peccaret. Quod
si in poenalibus, æquo, nõ summo iure, danda est declaratio legi: Et
illud: morte morieris, hic muter̃ in hoc: maledicta terra in opere
tuo: quæ pœna ad Euam non pertinet: Cur nos dicimus poenã pec-
cati Adæ fuisse mortem, et inuasisse Euã, et transisse ad posteros
ad quos ab Adamo, præter naturã nihil transire potuit? Peccatum
aut̃, personæ culpa fuit, non naturæ, et lex ad personã Adæ ptine-
bat, non ad naturam. Nunc aut̃ cum istud:

multiplicabo erumnas tuas

sit pœna illius: cur fecisti hoc, (ut viro dares)
apparet et transgressionem et poenam aliam esse hanc, q̃ Adami.
unde

Unde et illud seqr̃, et legem Adamo datam, et transgressionis pœnam, non ad alios pertinere. Absurdũ enim, et licentiosũ esset dicere, Adæ peccatũ obfuisse Euæ, huius transgressionẽ viro nõ obfuisse. Nam si Eua bis peccasse dr̃, perpetrando et suadendo peccatũ idem de Adamo dici pt̃, q̃ et accepit persuasus, et edit. unde scribir̃: quia audisti vocem vxoris tuæ, et comedisti, vt ita vtrinq̃ sit non dissimile delictum. Sed inquiunt:

Gen. 3. 17.

Mors inuasit in omnes homines.

Ro. 5. 12.

R. Non nisi peccantes ad similitudinem Adæ. Nam dissolutio illa q̃ naturæ est, etiam sine peccato Adamũ erat inuasura. Cum enĩ indiguerit cibo, qs dicet eum creatũ esse immortalem?

Et illud ad Euam: In dolore paries, Naturale q̃o fuit, id quod in brutis experimur: Sed multiplicatos illi fuisse dolores, hinc discimus. Idem videmus in fœminis hodie, quar̃ aliæ facillime pariunt si cũ aliar̃ immani cruciatu conferar̃ ipsar̃ dolor, q̃ vt naturalis relictus est, cum illum obedientia Euæ potuisset tollere: aliæ multos dies laborant, prout Deus iustus punit peccata, aut clemens remittit. Ita illud:

Donec in terram reuerteris

19.

Non est maledictio aut comminatio: sed narratio conditionis humanæ, q̃ õibus cõis est. Hanc tandem subijt Adamus, cum Deo visũ est: subiturus alteram, mortem, eodem, quo peccarat, die, nisi Deus mutasset illam pœnã in exilium.

Mors duplex legis et naturæ et prouidentiæ.

Est enim duplex mors: Una legis, q̃ in Adamo et Caino mutata est, Abimelecho denunciata, inflicta õibus Sodomitis, et alijs nonnullis vrbibus: Altera naturæ, q̃ certum tempus ht̃, nisi legis mors interueniat, q̃ illius tempus decurtet, quod si nõ fit, finitur ea certo tempore, nõ vno et eodem, in õibus viuentibus super terram. Illa mors legis, nulli posteror̃, vt dictũ est, contigit, nisi peccãti in leges, non illas Adamicas, q̃, eiecto ipso, sunt abrogatæ: sed in eas, q̃ virtutis et vitij monstrant discrimen. Ita et õibus e terra nascentibus mors ht̃ suã certã περίοδον, q̃ in manu Dei est, sicut et res aliæ ões. Et cum interdum malos, ne diutius grassenr̃ abripit, aut ad sui nõis gloriã, alijs vitam prorogat, nascir̃ tertij gr̃is mors, quæ est prouidentiæ &c.

Verba Mosis sic sonant, vt intelligar̃, nõ propagatã esse ab Adamo mortem (nõ n. dicit: decreuerã hodie te punire et occidere iuxta legem, sed differã ad aliud tempus, tum reuerteris in puluerẽ sicut de puluere sumtus es.) Sed mutatã potius esse in labores et miseriã. Dicit enim: Quia auscultasti vxori et edisti, maledicta terra. Non igr̃ illud: reuerteris in puluerem, est pœna pcti. Quia aut̃ extra hortũ, ões posteri Adæ nati sunt, ideo sentiunt eam ter-

eam terræ auaricia, et sterilitatem, quam maledictio Dei effecit: nō sensuri, si intra hortum fuissent geniti. Non aut obnoxij sunt morti illi legali, q̄ Adæ inflicta nō fuit: sed illi: Reuerteris in terra, q̄ est naturæ, non maledictionis &c.

Siue aut narratio illa, de horto, olitore, arbore interdicta, de Deo locatore &c historica est, siue imaginaria: Nihil tn̄ aliud indicar, quam voluisse Deum, sub poena mortis in oībus et leuissimis rebus hōem sibi obedire. Nec malefecerūt, q permissar arborū usum, virtutem, interdictæ prohibitum, vitium interptantur &c.

An omnes ab Uno Adamo descenderint.

Multa sunt, q̄ singulas gentes, suos habuisse parentes demonstrare videntur, quadmodū Abrahamicæ gentis πρόπατωρ fuit Adamus. Habent enī singuli ferme populi suos annales. Et vider omniū rer tanta dissimilitudo, cæli, terræ, aëris, victus, vestitus, formæ corporis, inter diuersissimas nationes ut impossibile videri possit, aliquos ex Adæ posteris tā fuisse temerarios, ut à suis digressi, tam procul discederent, aut eo penetrantes, viuere potuerint diutius. Obscuritas historię Mosaicæ, liberor tantū, nec omniū, sed vnius, absquo, ordine alij atq; alij descenderint, donec ad Abrahamū accedat, meminit: cæteros oēs mares et fæminas prætermittit, ut nesciamus quā vxorem habuerit Caimus, quos susceperit, et ex qua vxore liberos, quot Adamus filias, quot Abel liberos habuerit: Et, an sororē vxorē habuerit Cain item, an aliam. Faciles enī de gentiū successionibus coniecturas habere possemus, si oīa hæc essent perscripta in historia Adami.

Accedit, quod post decimā grationem Adæ, legunr multiplicati fuisse hōes, et filij Dei dicunr ingressi ad filias hominū. Quod si posteri Adæ sunt filij Dei, ob Patrem, q Dei filius dr Luc. 3., Qui erunt filij aut filiæ hominum? Si ex Uno Adamo oēs, unde illa diuersitas tam cito, ut alij alios patrios ritus mutandos inducere potuerint? Nam matrimonia illor, cum his, dicunr caussa fuisse improbitatis, q̄ in diluuio punita est.

Obstare tn̄ vider, quod Paulus dicit: Deum ex uno sanguine fecisse oē genus hominū: Et, Huius et genus sumus: Et Moses sexto die Adamū creatū dicit, quem sequitur requies. Ubi igr inseremus filios et filias hominū? Si ab Uno Adamo oēs sunt, et ad κατάκλυσμον sunt decem grationes, anni aut plusminus 1676, ubi manebunt nobis αὐτόχθονες? Post κατάκλυσμον suffocatis filijs Dei et hominū, seruato solo Noah, cum paucis, quas terras legimus posteris Noe datas esse? quam multitudinem? quas gentes? Nonne oēs

Act. 17.

Nonne oēs intra certum angulum Asiæ includuntur? Quid dicer̄ de insulis nouis, cum christi tempore, adhuc ignoratū sit, vtrū Anglia esset insula, an continens? Et quidem ab illis, q maritimam regionem Oceani incolebant, cum vel maxime id deberēt habere exploratum. Hoc si verum est, quis audebit dicere, posteros Noę illuc nauigasse, ibiq. habitasse? Sic nouas insulas, nō ab vllo vnquā aditas, aut cōgnitas fuisse, nisi paulo ante hæc tempora constat. Necdum scitur continens sit, an insula id, cuius fines nondum sunt reperti. Cui igr̄ terræ cognitæ parti adscribenr̄? an quarta orbis pars dicenda est? Sed cum cosmographica sint hæc magis, quam theologica, aliò reÿcianr̄. Hoc tn̄ persuasum sit: Si ab vno Adamo oēs omniū populor̄ sunt hōes, easdē dotes naturæ, quas ille habuit, habuisse et habituros omnes: Sin singulæ gentes suos quosdam hn̄t προπάτορας, eadem conditione, qua fuit Adamus, vnde Abraham descendit, eadem dona, eandem facultatem sensuū et animi, habuisse oēs, nullūq. esse peccatum originis in vlla gente, quod in liberos transeat: fuisse tn̄ in oībus gentibus et populis, aliquod peccatū primū, quod ob originē exēpli fortassis originale dici posset κατακρισιμῶς.

Appendix de Prouidētia Dei.

Sicut in protectione bonor̄ et pœna impior̄, facile oēs prouidentiā Dei agnoscunt et laudant: Ita difficilis fit hæc quæstio cum bonos affligi, viā impior̄ prosperari conspiciunt. Conculcant sæpe impÿ iustiores se, viuunt beati
Hab. 1. 4. et felices, q præuaricanr̄, pereunt iusti, et nemo ē, q recogitet.
Jer. 12. 2. Esa. 5. 23. et 57. 1 Auferunt impÿ iusticiā iusti, et nemo curat, vt ei restituatur. Veniunt mala, et vno impetu auferunt iustum et impiū. Legimus
Ezc. 21. non nocere impietatem præteritā, propter iusticiā præsentem: Nec prodesse iusticiā præteritam propter iniquitatem præsentem &c.
ps. 10. In talibus obrepunt cogitationes, vt dicar̄: Iustus aut̄ qd fecit? Præcipue cum impÿ Deo impudenter exprobrant ignorantiā, dicē-
ps. 94. 7. tes: Non videbit hæc Dn̄s, nec intelliget Deus Iacob, har̄ rer̄ nulla est cura aut scientia in excelso. Talibus execrandis blasphemijs opponendæ sunt sentiæ aliæ: Dn̄s, inqt, in grātione
ps. 13 iustor̄ morar̄, oculis suis cernens, et custodiens illam, et aures hē arrectas ad illius preces: Et, quamuis sint multæ multor̄ grātiones, tn̄
ps. 35 ab illis oībus liberat eū Dn̄s. Adde tu: Siue per mortem, vt Iacobū,
Act. 12. Heb. 13. siue per vitam, vt Paulū, q salus oībus iustis obtigit à solo Deo. Vnde, quamuis iusti, sint frequenter pauperes, et impÿ opulenti: attn̄ melius esse ille dicit, pauca habere et iustum esse, quā opulentū et iniustum. Quoniā Dn̄s tutar̄ iustū, et in æternū nūq̄

deser

deserit, quamuis aliquadiu videar deserere, sicut Iesu Chrm. Mat. 27.
Firmat enim Dns iustos æterna firmitte, vnde maioris æsti
mar sanis ingenijs tutela et protectio Dei, quam oes omniu gazæ.
Et nonnunquam et cedit Dns ceruices impior, et funes præscindit
qbus vincire ceperunt iustos, nec permittir, impietatis virga diu
regnare, ne forte iusti, indignatione moti, apponant ad iniquita
tem manus suas. Hac ratione dicit Chrs, Deum minuere impior
vires et annos &c. Exemplo sunt Dauid et Paulus, quor illum
Saul, hunc pharisæi ad necem auide quærebant: sed tn multa
sunt contraria exempla, vt Naboth iustus et Iesus ipse.
Vt igr hæc planius explicenr, et scta prouidentiæ Dei vis magis
fiat conspicua, duo hominu gra statuenda sunt,

bonorum et malorum

Mali sunt, vel q sera qdem, sed tn aliqua tandē tangunr pœ- Malorū duo gra
nitentia, vel q cor prorsus impœnitens gestant. Horu priores
cum filio prodigo, et peccatore publicano, alio tempore inter im
pios, alio inter bonos numeranr. Et in hor omniu cura manife
sta est benigna Dei prouidentia, q solem suu sup bonos et malos ori
ri sinit. Hæc prouidentia ratio comparat infera, quor oculi
spectant et sperant supera, vnde expectant cibum et alimēta
oia, vt impleanr benedictione.
Difficilior est quæstio, cum mali et boni, quibus prouider, confe
runr inter se, non solum mali, q extra Ecclam insurgunt contra bonos
intra quam boni et mali, sicut Assirij Babylonij, Græci, Romani cō
tra populu Dei insurgebant: ver et cum mali, q sunt intra Eccla
cum bonis contendunt vsq. ad mortem, ita vt boni soli ἔσω καὶ ἔξω
habeant terrores. In quo certamine Deus velut ἀγωνοθετής con
stitutus videtur, committens illos inuicem, vt reuelenr ex cordib
malor mala oia, q in illis delitescunt, et probati reddanr mundo, illi
q vero Deo seruiunt. Hæc cum considerant nostri autores, conferūt

bonos cum agnis et victimis

ad necem paratis, pusillo, sine præsidio, gregi. Nam mittunr sine bonorū infirmitas.
armis, sine omni humano præsidio, sine tunica et calceo, sine pera et ba
culo, videnr περιψήματα et quisquiliæ mundi, θεάμα ἀγγέλων καὶ
ἀνθρώπων. At interim velut immota rupes, firmi et inconcussi,
perstant, et hnt honores et præmia reposita, q superant amplitudi
ne omniu malor sensu, et superant propter illum, q subiecit illos τῇ
φθορᾷ in spe liberationis. Hæc enim angusta via, ducit ad vitam
æternam. Persuasissimu igr esto,

omnia q contingunt bonis aduersa

illis adiumento esse ad bonu, et Deo ita illos esse curæ, vt præ ipsis
omni

DE PROVIDENTIA.

omnium alior curam videri possit abiecisse. Ob has promissionum spes et res, boni oēs vltro et alacriter omnibus periculis se obÿciunt, quocunq. Deus vocat. Ideo cum inducir Deus, velut deliberans, vt, dedi verba mea in ore tuo, constitui te super regna, vt plantes et euellas &c: Ne timeas à facie eor, q2 ego tecum sum dicit Dns: Et, Narrabant illi mortem, quam subiturus esset Ierosolymis: Et, Ego ondam illi, quanta oporteat eum pati pro noe meo: Tunc sē per pÿ respondere dicunr: Si fieri nō potest, vt transeat hic calix à me fiat voluntas tua: Et, Ego non solum alligari, sed et mori paratus sum pro noe Dni Iesu: Sic vt quod dr Definito consilio Dei Iesu esse traditum Iudæis, addiciunculam possit recipere: nō vlt Dei saltem sed et Iesu, et omnium qo bonor, quotquot ita affligunr, definito consilio et spontanea voluntate eam traditionem fieri. Hac in parte nullum est prouidentiæ Dei peccatum. Nam cum mali bonis nocere nō possint, nisi Deus hos deserat, ne bonis illis, q ex persecutione prouenire necesse est, priuata videatur vniuersitas. Deus seipsum sæpe suis carissimis spoliari sinit, vt et impios illos tandem in viam reducat, et ex malis illis, q iustis inferunr ab impÿs, fructus q inde nasci solent cumulate recipiant, qua in re nullum pt constitui pctm. Atq cum ita illos in potestate impior tradit, mutatne voluntates illor ex bonis in malas vt faciant mala? Nequaquam: Sed sicut pilatus Iesum permittebat Iudæis, quem seruatum cupiebat, nō vt fieret quod ipse vellet, (nolebat enim occidi) sed ne maius aliquod malum eueniret in illos, sinit illos explere suam voluntatē: Ita Deus quoq. perditis hoibus, oia in perniciē bonor machinantibus, nō sine certis iustis et sanctis caussis, nobis ignotis, sed in sacris liris tn varie declaratis, eos permittit et tradit, nō fatalr, sed consulto et deliberato deserit, nō inuitos illos et repugnantes, sed promtos et alacres, ac in vita et morte voluntatem Dei sui explere cupientes. Sint igr Nerones Bessi Cadmi, et flagiciosissimi deniq., hi sua ipsor culpa decepti à concupia, quod cum vtriusq. eligendi potestatem et arbitrium haberent, magis amarint tenebras quam lucem, peccant et mali sunt, nec in delectu boni et mali delinquere dicerenr, si veluti trunci à Deo creati essent. Arridente aut peccato magis ac magis consuetudine tandem inducti, nil nisi malum cogitare loq et facere possunt, frustra minis et legibus Dei retrahentibus. Hinc orta est seruitus mali, et stipendium illius, Mors. Inde fit vt nemo possit facere bene, cum male facere didicerit. Iam stipendium Mali mors, immineret, nisi prouidentia moderarer iusticiam, vt id seruari possit, quod à potentia Dei, vt viueret, erat productum. Hinc χρηστότης et μακροθυμία Dei, qua nō mō differt pœnas, sed et monitores mittit, q ad frugem peccatores reuocēt. Quod si μετανοίας nullum apparet indicium, et hō excæcatus suo fer impetu, deditus proprÿs cupiditatibus, tum se exerit prouidentia, q iustas poenas infligit, ne exemplum mali latius serpat.

boni cur sponte pericula subeunt:

Ier. 1.

Lu. 9.

Act. 9.

Act. 2. 23.

voluntate Dei qdo affligi dicuntur boni. s. 714.

Malorum duo gra

Excæcatio impiorum s. 704.

bonorum infirmitas.

Rom. 2. 4.

pat & contemtū Dei inducat remissio supplicij. Quare, etsi sæpe prorogata fuerit vita: Dñs tñ seruū sibi olim immorigerum, iuste pt tandem perdere, si crimen admissū pro pœna, adscriptam habeat mortem, etiamsi innocentē vitā post peccatū illud cœperit viuere. Non enim virtutes sequentis vitæ voluit Deus mercedē esse præteritor peccator: sed resipiam āi. Quod em̄ recte viuit ex lege virtutis, vt debeā, viuitur, & si alr fieret, morte vna post aliam mereremur, quam centenæ vitæ nō possent persoluere. Quod aut peccatur, nō nisi pœnitendo expiatur, & veniam a clementissimo Dño expetendo: ffos, q hoc faciunt antea cūbomis numerauimus. Quid aut de eo iudicabimus,

qui in peccatis obdurescere incipit?

an perdendum esse pro iustitia Dei dicemus?

Hoc nō esset patris amici aut noti consiliū: sed alieni & pore grimi, quem damna aliena non tangant: At Deus pluris longe facit salutem hōis & imitar benem & mitem prem, etiamsi filiū perditus, non modo virtutem oem auerser; verūm ēt in monitores a patre submissos hostili aio ferat. Interdum qdem iusto consilio in ipso statim facto aliquos opprimit & punit: sed plurima q3 sunt ffis quangobuiās exempla, vt alij alijs monitores submittant quor alig ēt in manibus impior deseruntur, vt ita nulla excusationis spes supersit, qua vti possint.

Hæc iam excæcationis sunt tempora, cum ablato suolumine, nihil nisi tenebras reliquit Deus, quas cum vltro ament impij, à deo sæpe efferum, vt lucem ei oblatam hostiliter oderint. Itaq cū variē se habeat prouidentiæ ratio, nō p't certa aliqua de illa tradi regula. Dauidem Saul nunqua potuit arripere: at Sacerdotes, illius vice mactati, declararunt quantū esset odiū illud. Ita Paulus sæpe infestatus, nunqua oppressus est. Ita chrs sæpe frustra quæsitus, tandem cum Deo visum est, ab hostibus oppressus est, adueniente iam gentiū reconciliandarum tempore.

Hoc est prouidentiæ

suo quodq; tempore curare tempore:

Interdum irati dñi, interdum benigni patris sumere partes, prout magis expedire sapientiæ illius videtur.

Dicat aliquis:

Indignum esse, bonos viros ita opprimi, Rectius fore si, vt Abraham, semper à Deo defendantur.

Et quis est iste bonis rei examinator, & consultor, q tam diligēs est?

Caussa afflictionis bonorū.

N. 727.

2 Reg. 10.

ps. 106.

3 Re. 22

Ier. 15. 1. Ezec. 14

est in seruis alienis? Vt vnū Sibam caperet Dauid, et in exp̄tm punitæ rebellionis occideret? Et exercitū admouit vrbi, et ciues oēs perdidisset, nisi illam dedidissent. Et Deus nō poterit volentes et præparantes obedire ipsi vsq. et vltra mortem, ad peccatores, q moneant ipsos, mittere, vt eos seruet, aut confessionem exprimat quod seruari nolint, præcipue cum nihil perdant serui illi monitores, quod non centuplo sit ipsis restituendum.

Caussa afflictionis bonorū.

In exercitu, nonne hōes chr̄ianos sibi patiuntur interire Imperatores, vt ab obsidione alios eripiant? Et Deus dicer̄ malefacere, si ad seruandos, quos condidit, exponit suam carissimā familiam periculo? tum vt illi sint ἀναπολογητοί, tum vt horū constantia fiat illustrior. Itaq. nec in bonor̄, nec in malorū malis Deo impingi p̄t culpa. Malor̄ em̄ et consilia et machinationes odit, eaq. cum suorū et̄ periculo impedire aut mutare conatur. Bonorū vero afflictionis cā alr̄ dici nō potest, quā Dauid legatorū suor̄ ignominiæ, quam illis infert Hanon.

1. 727.

2 Reg. 10.

Siue igr̄ hominū consilia à Deo videant̄ iuuari, vt oīa prospere cedant: siue veluti fato quodam videant̄ trahi, quo minime vellent, vt Ioseph in Aegypto: siue à malis imminentibus alij temere retrahi videntur, vt Israëliticus exercitus, vitans nota hostibus itinera, et per deserta ductus, ante se flumē, post se hostem habebat, quod periculum velut illectamentum erat Aegyptijs, et tn̄ præter spem, aquam transeunt: quōdo et Dauid euasit Saulis manus, reuocati per palestinor̄ irruptiōes: Siue odium hostile in chr̄ianos Dei seruos sæuiat: siue odium illud in bn̄uolentiā vertar̄, vt, tradidit eos in miserationes coram oībus, q captiuos ceperant eos: siue vanas speculatiōes concipere sinit impios, vt Achab facit, quærens caussam belli: Et Absolon speciosū vider̄ habere consiliū, quod ipsum prodit: Siue ad puniendos hostes, aliunde aduocentur hostes alij, vt Cyrus contra Babylonios, et Nechao cōtra Assyrios. In oībus tamen illis, nulla Dei est culpa, nullum vitium. Et tanta est prouidentiæ huius vis, vt eam ne carissimi q̄dem Deo hōes remorari possint: Ita Iosias clausurus iter Nechaoni cæsus est: Et rogantes pro salute impior̄ Iob Noa Daniel repudiant̄.

ps. 106.

3 Re. 22.

Iex 15. 1.

Ezec. 14. 14.

Est igr̄ prouidentiæ nullum relinquere incōmonefactū etsi ipsos monitores statim sciat perituros: Eiusdem, oībus transgressoribus diem certum supplicij statuere: Eiusdem, bonos afficere præmijs et honoribus, eosq. volentes clam, palam obijcere periculis, vt p̄mia certaminis recipere possint: no:

nolentes respuere et auersari. Et sicut illius est, nō suis sed alienis opibus paratas vires accersere ad puniendos hostes, vt cām Dei agant et absoluant: Ita eiusdem est, bona impior̄, parata ad ornamentū, et auxiliū similiū impior̄, conuertere ad cōmoda et beneficia suor̄ seruor̄. Unde, si quid bonis commodi proficiscitur, nulla impijs deber̄ gratia, q nō hoc fine illa congesserāt. Etsi aut̄ cum suor̄ opera ad seruandos impios vtir̄, sæpe frustra laborat: tn̄ in prouidentiæ ratione, nemo est, q voluntati illius possit contradicere, et illam immutare. Ita illa nec bonis nec malis vim infert, sed oēs ad bn̄agendū inuitat: at consilia oīa eo tandem dirigit, quo ipsi placet, vt erumpant. Hæc seruiunt tum bonis, tum malis ad consolationem. Nam q malus est, si mō displicere malicia incipiat, spem h̄t veniæ, is em̄ ad emendationem primus est gradus: sin obstinate pergat, expectet in dies horas, momenta singula, vindices Dei tortores, q ad supplicium Dei rapiant, seu domi seu foris, quocūq. loco tempore modo et occasione id tandem fiat. Priores illi quos impietatis pœnitet, cū bonis, q sunt in Eccla Dei, vt dictum est, numerandi sunt. Nam eiusdem gregis est pecus sanum et ægrū, de cuius salute nō desperar̄. Curat enim Deus quoq. debiles et infirmos vt pastor agnū. Ut aut̄ lætari debes, te in hoc esse nūro: Ita memineris, nullum vnquā huius fuisse gregis, q nō vitam fortunas, et oīa deniq. ad arbitriū Dei dispensanda, sdm̄ sapiens diuinæ prouidentiæ consilium reliquerit. Et vt oīa perlustres, nihil nisi adflictam vitam, et sæpe ignominiosam mortem reperies. Neq. tn̄ ea casu aut fato fieri putabis, cum audias Deum longe magis hor̄, quā aliorum gerere curam: Sed summo et sapiente consilio Dei, ignoto nobis sed notissimo illi, quod cum narrar̄ tandem, mirari pij nunquā desinunt, quod vlt̄ norit ēt ex miserijs suor̄, amplissima et perpetua bona metere. Unde facile cogitare licet, quid sit futurū impijs cum Deus suos ita tractari sinat. At stupidi hōes, alio p ista abducunt̄, vt Deum nullam rer̄ humanar̄ curam agere existiment, cum audiunt ab ijsdem, eodem iudice, et scelestimos latrones et innocentissimū Iesum, eodem supplicij genere affici.

> omnia, inquiunt, similia eueniunt eis, et
> quasi vnus est omnibus euentus, iusto et impio
> bono et immundo, ei q sacrificat, et ei q nō sacrificat.

Atqui sic non iudicarent, si non Deo hoc tribuerent, quod hōibus laudi dare solent. Putant aut̄ hōes, Deū odio perseq peccatores cū tn̄ cuncta, q ad suā laudem creauit, vnice deamet, deq. salute eor̄ valde sit solicitus, non minus quam Dauid de Absolonis vita.

odit

bona Impior̄ bonis cedunt

S. 725.

Matt. 16. 25

Esa. 40.

Eccl. 9. 2

Odit qdem Deus peccatum, vt Dauid seditionem filij: attñ nõ abijcit propterea, aut odit filios, nec qdquam omittit, quod ad salutem illõr facere possit. Cum igr quarunt, cur Deus nõ statim perdat peccatores, ondunt se minus affici erga alienum seruũ, quam Dns ipsius afficitur, q iactura illius ad se pertinere sentit. Cogitant pij & boni viri, & vitam & fortunas ões esse temporarij vsus. Quis aũt vitio dee domino, qui talis suæ supellectilis iacturam libenter faciat, vt animã pereuntis serui sui lucrifaciat, cum lauder in Euangelio is, qui oĩa vendidit, vt thesaurũ in agro defossũ mercari posset? Et si
§. 725. prouidentis hõis est, seruos rebelles perdere, & arcem rebellantẽ adoriri, cum multõr etiã christianõr iactura: Quis Deum ob id dicat rer humanar curam abiecisse, quod carissimos suos in periculum venire sinat, vt impiõr animas lucretur? Qui amat, inquit
Matt. 16.25. chrs animã suã plus quam me, nõ est me dignus. Ita q nõ promẽ est oĩa adire discrimina, vt descisentes à Deo ad ipsum reuocet, inter bonos nũmerari nõ potest. Sancta igr & recta est Dei prouidentia, siue, bonis neminem permittat nocere, siue illis noceri permittat, vt in maius illõr commodũ cedat. Sic & impijs nullam excusationis ansam præbet, aut quod coacti peccarint, cum spõte id fecerint, aut quod post peccatũ neminem habuerint, q ad resipiscendum inuitaret, cum Deus et eũ iactura suõr eos monere non destiterit. Quare, qui in felicitate es, memineris eã tibi datam vt alijs prosis: ita tua prouidentia Dei prouidentiæ respõdebit, & tua felicitas adaugebitur. Dantur eñ tibi, & ab alijs auferuntur bona, vt nõ tibi solum, sed & alijs benefacias. Quod si negligis, conuersa rer vice ad impiam redactus disces cito, qua ratione benefaciendũ sit, incipiens ipse alieno egere beneficio. Qui aũt cum malis luctaris, cum carcere, exilio, hostibus, dispice cãm, q si iniusta est, & tibi ipsi conciliasti malum tua culpa, conuerte animũ ad eum, qui est cordium inspector, & resipisce. Potest enim ille, oĩa tua mala conuertere in bonũ, si te mœrentem viderit adeó vt ipse optaturus sis, te grauius punitũ esse, vt eo maiora bona recipéres, sicuti Iob septem filios perdidit, quatuordecim recepit: Potest, inquã, nam sæpe etiam facit. Quod si nõ faciat, scito maioris alicuius hõmi caussa, cum nolle, nõ ob residuũ aliqd tui odium. Cum enim Deus parcit, integré parcit, nec retinet odij scintillas in ãio, quod fraudulenti homines facitant: sed reiicit post tergũ in profundum maris, delet, expungit oblitérat prorsus omnes iniquitates. Si in caussa malor tuor est iusta, & propter veritatem & iusticiã pateris, ne dicas peccata mea hoc meruerunt, Dum enim sic studes modestiæ, Deum accusas crudelitatis, vt q adhuc meminerit peccatõr, q antea condonarat: Sed agnosce caussã gloriæ Dei. Etiamsi eñ peccata nõ deessent, nõ tñ quis & qualis sis cogitare debes, sed ob quã caussã ista patiaris.

aris. Dicit aut̃ Chr̃s ipse, non talia solum mala: verum etiam Joh. 9.
morbos ad gloriam Dei facere. Beatus igr̃ q̃ patir̃ ꝓpter iusticiã.
Hanc beatitatem ne per incuriã perdamus, etiã atq. etiã vidẽ-
dũ est. Reÿcienda est oĩs cura in Deũ Patrem nostrũ et rec
tus tenendus clauus, vt vni honestati studeamus, nihil soliciti
de euentu, cum et sciat et velit et possit in commodũ tuũ proui:
dentia diuina oĩa vertere, si ipsius seruiat gloriæ. Liberauit
Petrũ ex carcere clauso. Paulo cum aperuisset carcerẽ, volun
tatem discedendi nõ dedit. Si honeste discedere potes, et con
sueta fugæ ratio, facultas et voluntas adsunt, nec caussæ inte
gritati quicquã decedit, discede, erumpe, abscede. Deus enĩ ẽ
q̃ hæc tibi offert, vt ea accipias ad salutem, sicuti Aptos ex carce
re liberauit. Sin alr̃ nõ concedar̃, nisi cum scelere cũ homicidio
custodũ, cum abnegatione veritatis, aut similibus flagitijs
scito te à prouido Deo tentari, vult vt edas specimen integri:
tatis ãi tui, an, sicut iusticiæ caussa in carcerẽ te duci pass⁹
es, ita ẽt eiusdem tuendæ caussa, in eo velis perseuerare.
Quod si exitum omnino negat, scito illum per tuũ carcerem
vincula, mortem, nomen suũ velle glorificare. Hæc de carce
re dicta, ad oẽs alias malor̃ species possunt transferri.

DE VERITATE NARRATIONIS Nouæ Sacræ Scripturæ, sine vitio sancti Spiritus

Iacobo Palæogo Autore

Quod ad illam partē, q̄ ad veritatem narrationis nostrōr scriptorū Matthæi Marci Iohannis Lucæ Pauli Petri Iacobi et Iudæ pertinet, illud obseruandū est, quod in alijs oībus scriptoribus sacris prophanis obseruari solet: Quædam sc̄lt esse sui temporis, q̄dam superioris, eōr quæ narrant. Addunr his diuinationes, q̄ ad sequentē ætatē ꝑtinēt cum ex his, q̄ fiunt, verè prudentes introducuntur in historia, diuinare bona malaue, q̄ sunt secutura. Nostris autoribus aut V. aut Noui testi dar illud præterea, quod nō à tripode aut Sibyllæ folijs, sed à Deo omniū rerū conditore edocti certa tempora adesse aut fore claris verbis indicarunt, in q̄bus Deus statuisset aliq̄d facere.

Narrōnes, præteritar ꝑntium et futurarum rerum

T. 741.

Hæc in suo quodq. loco statuendū est, ne veritatū certitudines et ordo confundaur. Præteritū enim præterijt et suo modo et ordine ꝓterijsse certū est, nec, q2 præterierit, eoq. loco, tempore, rōne, modo, quo à præsenti ad præteritū transijt, dilapsū sit, facere vis vlla potest. Præclusit enī Deus naturæ et suæ verittis, q̄ q̄d ipse voluerit olim, declarat, legibus aditus, ne res præteritæ in futurar incertitudinem aut præsentiū inconstantiā traduci queant. Ad præteritōr firmitatem, accedit præsentiū certitudo, q̄ eo certa est, et inuiolatis legibus ornatur, qua præsens et præteritū notat, qua futurū attingit, violatur varietatis contagio. Præsens enī qua ꝑns necessariū, q̄d Deus ob id extare permisit, vt suæ bonitatis extaret vestigium. Instans tn̄ si tempus ꝑns cui insistit attingat, certitudinem eius veritatis vitiat, atq. ex certo incertū reddit. Futuri ratio in vniuersum incerta est, nisi ab omniū temporū sustentatore et autore, Deo constabiliatur.

Quapꝓter vix ob id horū temporū, præteriti, præsentis, et futuri rationes secernendæ et discernendæ sunt, quod non vna ratione voluntatem diuinam in se impressā hōibus produnt. Illa n. duo, ꝓteritū et præsens certam, firmā, et ineuitabilem; hoc variā incertā et mutabilem voluntatem Dei declarant. Ob id enī illa aut fuere aut sunt, quod Deus illa esse et fuisse statuisset: hæc vero futura sūt q̄m Deus, ne fiant, prohibere vt fiant in caussa esse potest. Ad hanc partem pertinet diuinatio, quam dixi esse duplicem: Vna, qua futurū attingit tempus præsens: Altera, qua à præsenti longe se futurū subtrahit. Hanc diuinationem sapientibus et prudentibus hōibus lectio.

Diuinatio duplex

lectio & experientia, q̃ temporũ collationes & conditiones dispicit, cõ-
Diuinatio vnde conciliatur ciliare potest. Vtvag. non nisi a Deo rudibus hõibus donantur. Sapi-
entes viri hanc acquirere vsũ rerũ & prouidentia & Dei ẽt manife-
stante possunt: Ad illam vero perspicacitas humana ingenij peruenit.
Frequenter, Deo patefaciente, instare mala prædixerant hões & velu-
ti prophetas esse. Huius rei cã est promissionũ & minarũ cõ de his
enim futuris hic disputatur, nõ de certis illis naturæ operibus, q̃ aliun-
de habent vnde certa esse dicanr: q̃ tota ex deliberantis Dei voluntate
dependet, cuius consiliarius sit oportet, q̃ certã de constitutis diebus
gens Deus aut afficere præmijs, aut punire hões decreuisset, dicere sen-
tentiã velit.

Præteritarum narrationes Ad præteriti rationem refero (vt exempla ex nostris scriptoribus, ad quorũ
declarationem hæc scribuntur) Abrahamũ patrem fuisse Isaaci & nõ
filiũ, nec Iacobũ esse Abrahami filiũ, sed nepotem: Esaiam nõ esse Jere-
miã, & scripta Ezechielis conuenire quidem posse, cum alijs, nõ esse tñ alio-
rũ scripta, sed Ezechielis ꝓpria: primum esse primũ, non decimum: Et tempo-
re Augusti Cæsaris natũ esse Jesũ chrm, non Tiberij ætate. Atq; ita si quis
diceret Euam nõ esse uxorem Adami, ex qua Abelus Cainus & alij aliq̃t
filij sunt suscepti, nisi error esset in nõie, errare illum dicerem. Et si q̃s
repugnaret, assereretq; spũs S. nomiũ illum, ita protulisse verba. erra-
re q̃ dicerem, quod scirem spũm S. ignorare præterita nõ posse, & in
præteritorũ ratione & veritate, quam per scripta exlare voluit, me-
moranda nõ falli. Præsentia sunt q̃ nostri scriptores oculis vide-
runt, & auribus audierunt, sua ætate accidisse, Jesu chri conciones
Præsentiũ narrationes necis causas, nũmerũ selectorũ discipulorũ, Pauli hostilitas, docilitas
calamitas, narrata, & huius ordinis alia. Et q̃dam, si q̃s sequẽti ata-
te dixisset cæcũ illum, de quo narrat Johannes, vsũ nõ recepisse iussu
Jesu chri, reuinci posset & ab historia, q̃ eo tempore scripta esset, & a cæco
illo, q̃ tam diu viuere potuisset, vt cum illis, q̃ hoc negarent log posset.
Ita, si quis ætate Jesu christi, aut factum negasset, aut alĩ factum dixis-
set, aliqd de rebus, q̃ eã ætatem ante cesserant, & scripta narratione
exaret, ab ea opinione eũ discedere, oẽs omissa historiæ veritate fecisset
ne falli aut alios fallere, & in rerũ præteritarũ commemoratione, & ad
præsentes sermone, & ad posteros scripto contagiũ falsæ opinionis trans-
mittere posset. Horũ duorũ temporũ veritatem complectuntur nostri
scriptores, cum aut deducunt historiã, a temporibus q̃ eos præcesserũt
quod ad præteritum tempus refertur, aut contexunt narrationem
faith-

Luc. 1. Heb. 2.

2 Pet. 1.

1 Io. 1.

Act. 4.

Act. 2.

Act. 17

factorum et dictorum Iesu Christi, quod ex veritate rerũ, quas viderant fieri, pendet. Qm̃dum aut̃ in hoc diligentia, ita in illo tenax memoria poscebatur, neq̃d aut diceretur aut scriberetur, quod aut non esset ex veris historijs collectum, aut non ipso euentũ extitisset, ne illinc deuiare ab antiquis historijs memoriæ defectũ videretur, aut hinc sinceri rerũ scriptores nõ esse ab aliquo existimarenr̃. Has scriptionis leges sibi Apostolos, dum scribere cepissent, proposuisse, ondit, quod nũquam, cum de his duobus temporibus tractant Sp̃rs S aut Dei aut Iesu Christi aut angeli nomen inserunt, aut testimoniũ inde petunt. Et de præterito q̃dem ibi:

Αβραάμ· ἐγέννησε τὸν ἰσαάκ, ἰσαὰκ δὲ
ἐγέννησε τὸν ἰακώβ· τοῦ ἥλει, τοῦ μάθατ, τοῦ λεύι &c.

ὡς γέγραπται ἐν ταῖς προφήταις, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω &c. ἐπειδήπερ
Luc. 1. Heb. 2. πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν &c. ἥτις λαβοῦσα λαλεῖσθαι
διὰ τοῦ κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων &c. et huiusmodi alia, in q̃bus et diligentiæ humanæ est, quærere legem, q̃ in nostræ caussæ defensionẽ proponimus, ne vnum, pro alio propheta adducamus, ne vnum pro pluribus et ne plures quidem pro vno: et memoriæ fidelitatis, ne vnũ pro alio autore, nõe, dicto adferamus, et ne historiam veterem pro noua adducamus, fiatq̃ nominũ aut temporũ confusio.

Præsentia sunt illa:

2 Pet. 1. καὶ ταύτην τὴν φωνὴν ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐξ οὐράνου
ἐνεχθεῖσαν, σὺν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ &c.

1 Io. 1. ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς &c.

Act. 4. οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς ἃ εἴδωμεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν &c.

In his et similibus, nulla fit sp̃rs Sancti mentio, nisi quod daret illis animũ, vt ea nunciarent q̃ viderant et cognouerant. In tantis rer̃ perturbationibus accesserat studiũ et memoriæ fidelis cura, vt ea proponerent q̃ olim audisset et legisset: et perspicuitatis et ingenij, vt ea pro tempore aptarent et pro loco dicerent. vt

Act. 2. τοῦτο ἐστὶ τὸ ἠρημένον, διὰ προφήτου ἰώηλ, καὶ ἔσται ἐν ταῖς.

Act. 17. Vnde et illa: διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν, διανοίτων
καὶ παρατιθέμενος ὅτι

Conferri enim possunt allegationes cum scriptis vnde petuntur testimonia, sensus scriptorũ examinari, conferri loca, si apte, si ad propositũ proponuntur. Et siquidem commode adducta sunt, laudari, sin minus, venia petita, ob honorem dicentis, scribentis, maiori habita præteritorũ reuerentia, quam allegantis ex infidelitate memoriæ, alr̃ quam extant, de errante recordatione moneri.

Neq. rel.

Neq. religione tangi debemus, q̄ augustinus percelluit, vt quid dicendū sibi esset, statuere nō posset, cū allegata à nostris scriptoribus ad vetusta scripta, vnde illa hausta allegabam̄, nō consonare inuenirem̄. Alterutrū enim dicendū esse qs non videat? Aut enim ibi male scripta sint, aut hic male pro testiō adducum̄. Cuius filius fuerit Iosephus scimus, legimus enim ὡς ἐνομίζετο υἱὸς ἰωσὴφ τοῦ ἡλεί. Atq hoc scire æque refert, atq. nescire. Poterat enim Lucas hoc alicūde audisse: at cum dicit τοῦ ζοροβάβελ, τοῦ σαλαθιὴλ τοῦ νηρεί, hosq. deducit recto ordine ἐν τοῦ ναθὰμ τοῦ δαυίδ, qs nō intelligit harum narrationū historiā ex his, q̄ recipiuntur, scriptis esse: vt cum illis conueniant quæ rēdam? Sicut et illa Matthæi, ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀβιοὺδ, ἀβιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλιακιμ et

Hæc sane ita variant ab antiquis scripturis receptis, vt certo mihi persuadeam, cum hoc tū alia, si nostri scriptores disputationē habituri cum aduersarijs, si quando hæc essent in aliem proferenda, consulerēt, de hac rerū diuersitate monili fuissent, hæc mutassent, et ad antiquorū scriptorū veritatem conformassent, neqs eos, ex aduersarijs arguere erroris aut falsæ memoriæ aut studij, quod p ea confirmare Iesu christi natales et res gestas, dictaq. quererent, quæ commenta essent ipsor & ab antiquis scripturis aliena possent.

Hoc studiū accuratissime obseruauit Paulus, quod sibi cum legislatoribus certamen esse videret, et libris in manibus versatis sæpe cōtētio susciperetur. Minor cura fuit in alijs, quod his scribebant, q̄ erant bene edocti et se doceri patiebam̄, et potius cognita recolere, quā noua audita nosse comperiebantur. His sigdem satis erat verū esse, quod narrarer, quamuis narrationis ordo et modus perturbatior cognoceretur. Excidere sane memoria, vnū pro alio adducere, in nōibus falli seduci patientibus parū momenti adfert ad turbandū auditoris animū, ne credere ea quæ dicuntur, velit. Hæc tū si accidant, sub iniquo iudice et aduersante auditorio cum doctrinæ explosione magna cū ignominia repellūr, quantumuis egregius doctor. Quare nihil incommodare video doctrinæ, à nostris scriptoribus scriptis in libris inclusæ, si vti accidit, vt aut à temporis notatione, aut à locor allegatione aut à nominū recitatione, aut à prominciator adductione, ex adductis historijs illor, q̄ ob receptam auctoritatem, et ob id quod præsentes illis rebus quas narrant fuissent, inueniuntur humani, quod hōes essent, aliqd in

Gen. 21. 18. 18.

Ro. 16.

se habuisse. Quæ res nō in spūm sanctū, nō in Deū, q sibi semp consonat retorqueri debet, sed in scriptorū conditionē, q hoēs per incuriā labi poterant. Hæc sane duo tempora industriæ & curæ humanæ sunt vtraq. & ob id & de præsentibus doceri melius & de præteritis moneri diligentius q̄s scriptor potest. Tertiū illud de futuro, quod totū est diuinationis, & totū (quantū ad nostros auctores attinet) spūs S. sibi desumsit, manifestareq. hoībus voluit, nihil humani hīt admixti, nil ibi erroris, q̄ rerū est, & si quæratur in felix successus erit erit. Res enim certa & constans illi veritati incumbit & imminet, q̄ a voluntate Dei propendet tota, & cuius, spūs Dei est conscius. tempus futurū diuinationis, solius spūs S.

Hæc veritas discernenda est a duabus duorū temporū, q̄ narrauim veritatibus, quod illæ naturæ sunt & humanorū eventuū, hæc cōsilij diuini, promissionū aut minarū nūminis, deliberationis Dei in temporibus locis & personis, proponenda docte, depellenda aduersantes aiōse est, quanta quanta est. Hæc ad illā ferme obliterata ex memoria hominū, antiquam promissionem ptinet: ἀφ' ὧν κατέσχηκε θεὸς αὐλογῆσαι τὴν γῆν ὃν ὤμοσε τῷ Ἀβραὰμ τοῖς Ἑβραίοις. Promissio hæc est Abrahamo facta, quod τοῖς Ἑβραίοις aliquando tandem Deus esset receptūrus in gratiam, nō per circūcisionem, quā tum oīnibus lege lata, permittere licebat, & in nūmerū filiōr Dei cooptari: sed ἐφ' ἁπλοῦς ἐξ ἑνὸς per vnū ex eius posteris, quis tamen ille futurus esset & qua ætate scriptum nō est, fore tū recipiēr. Gen. 21. 16. 18.

Hæc tempora, hanc ætatem, hunc, per quem τοῖς Ἑβραίοις ἐφ' ὧν ἁπλοῦς reconciliandā erant Deo, manifestante Deo, monente spū Scto & animum adducente, vt hoc oīnibus nūnciaretur, descripta hīt una cum illius duobus alijs temporibus Biblia sacra. Et hac in parte verum est quod Augustinus dicit si veritatis auctor spūs S. alicubi falsū dixisse deprehendi posset, veritas quo q̄ certe veritas est, suspecta de veritte hoībus redderetur. Hanc ob cām in hanc partem totus incumbit spūs S. illa esse tempora constituta a Deo reddendæ promissionis τοῖς Ἑβραίοις & repellendi Iudæos, quod olim non seruantibus legem suā Deus comminatus fuerat, Illum esse Iesū declaratū chrm, per quē hæc reddenda erat hoībus promissio, certis testificationibus manifestans. Nā nō minus ἀπειθείας λοιδ, quam πειρασμοῖς, varietate linguar, fidei dono recipiendæ doctrinæ felicitatē, morū reformatione se ipso dignū spūs S. ornatis, ōndit vtrosq. pariter ad eadem bona regna, felicitatesq. a Deo fuisse vocatos & receptos, nō minus illos in præputio quā hos in circūcisione. Qua de re ita scribitur, & de τοῖς Ἑβραίοις quidē Ro. 16. τῶν δυσκόλων ἡμᾶς σπείσαι καὶ τὸ εὐαγγέλιον μέν, καὶ τὸ πίστευμα ἐπὶ τοῖς

ἰησοῦ χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις, σεσιγημένου φανερωθέντος ἢ νῦν διὰ τε γραφῶν προφητικῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ εἰς ὑπακοὴν πίστεως, εἰς πάντα τὰ ἔθνη.

De χρόνῳ vero: ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Gal. 4

πέρμα τοῦ ἀβραάμ

γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον (τῆς περιτομῆς) ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ.

De persona autem: ὑμεῖς ἐστε υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης Act. 3. ἧς διέθετο ὁ θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, λέγων πρὸς Ἀβραάμ:

καὶ ἐν τῷ πέρματι σου

εὐλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατρίαι τῆς γῆς. ὑμῖν πρῶτον ὁ θεὸς ἀνα-στήσας τὸν παῖδα &c

Hæc ex innumeris pauca desumsimus, ad quam partem vota patrum vertuntur, περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν, καὶ ἐξηρεύνησαν προ- 1 Pe. 1. 10 φῆται, οἱ περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς χάριτος προφητεύσαντες.

Abrahamus enim primus et post eum ordine reliqui sancti viri hoc desiderabant videre aut scire et prouidere tempus, quo Deus reconciliatus τοῖς ἔθνεσι per vnum ex posteris Abrahamici gris, ~~virum~~, vnum ex circisis et præputiatis populum efficeret. Et quamuis Deum, quod promiserat, aliquando redditurum sperarent, cum scirent et τὰ ἔθνη ἀπερίτμητα saluanda esse, et saluatorem fore vnum ex Abrahamica posteritate, temporis tn oportunitatem, in qua per hunc in illa salus deriuanda esset scire desiderabant. In quam partem prophetæ omnium maxime mentis et precum oes neruos intendebant, et si qd de temporis illius principio, quo gentibus præputiatis erat coicanda salus, scirent, quod scire sine spru S. omnium secretorum Dei conscio, no poterant, ad consolationem suæ gentis scripto sunt complexi. οὐ γὰρ, inqt, θελήματι ἀνθρώπου ἤνεχθη πότε προφητεία, ἀλλὰ ὑπὸ πνεύματος ἁγίου &c Quis enim hominum no peruestigaret, sed ne vestigia qdem rerum, quas Deus apud se solus deliberat, inuenire potest? Hæc duo Petrus comparat inter se, descriptiones antiquorum vatum, q qualis futurus esset Iesus Chrs prædixerunt, et verba q ipse cum alijs in monte de Iesu a Deo dici audiuit, q quamuis vnius fuerint veritatis testimonia, tn illorum βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον, esse dicit, quod videatur familiaritas, qua ipse cum Iesu chro habuisset assidua, eius, quod in commendationem Iesu christi audierat quod ipse amicus et discipulus narraret, aliquam partem fidei apud aduersar. 2 Pe. 1.

uersarios detrahere posse. Et in hoc quod dixi tempore instante, totus cardo scriptorum Apostolicorum versatur, promissam scilicet salutem olim τοῖς ἔθνεσι, placuisse Deo illa ætate per Iesum chrm donare sine circisionis signo. Et hoc totum est quod Euangelium τῆς περιτομῆς ἀπροβυσίας vocat Aplus Paulus, cuius caussa magni motus excitati sunt in Iudea eo tempore hoc affirmantibus Aplis, quod principes Iudæorum audire non poterant. Quare et mortem chro, et post mortem aplis intulerunt, quod ille prænunciasset, hi narrarent, tempora aduenisse salutis paradæ à præputiatis, reiectis et deturbatis ex possessione bonorum circumcisis. Duas siquidem, quas legebant Abrahamo factas pmissiones, Unam de se quod possessores essent futuri orbis vnsi: Alteram, quod bnuolentia Dei esset tandem per eos ad præputiatos dimanatura, Ita interpræbantur

Act. 15. 1. fore quidem vtrumque sed pro more et consuetudine recepta si circumciderentur τὰ ἔθνη. Nam sine circisione nulli contingere posse salutem sibi persuaserant. At Deus aliter constituerat, suæque voluntatis paucos fecit conscios. Decreuerat siquidem Iudæos solos sibi retinere, si auscultantes Iesu, quem in chrm eis dederat, resipuissent, et pœnitentes Dei arbitrio se dedidissent: quod si Iesu reiecissent, et in eum fuissent iniurij, fixerat apud se firmam legem inserere ἀπεριτμητὰ ἔθνη semini Abrahamico, recipereque pro posteris Abrahami, illa genere tenus Abrahamica posteritate reiecta, modo illa Iesum pro chro recipere voluissent. Quod et factum est, vnde tumultus et turbatio principia inter Iudæos et alios, quod hæc et decreta à Deo et à se probari dicebant. Tanto autem odio Deus prosecutus esse dicitur posteritatem à se prius amatam et cultam honoribus et beneficijs abrahamicam, vt excepta illa parte

Ro. 11. ἣν πρόεγνω, quam et πτέρμα et λόγον συνετελῶν καὶ συντέμνων καὶ συντετμημένον καὶ κατάλειμμα appellat Paulus, et quam in vnum cum τοῖς ἔθνεσι saluandorum cœtum coniunxit, reliquos omnes cum his, quos auersatus est maxime reiectos, intra tartara deiecit.

Hæc vna et sola est veritas, quam à spiritu S. ministrata, tempora illa fuisse, in quibus Deo placuisset suam fidem de promissis olim Abrahamo rebus exoluere significant. Quæ à Iohanne Baptista et à Iesu christo prouisa Apostolorum temporibus perfecta est. Qua de re loca aliqua adducemus: Et Ille quidem:

Matth. 3. 7. γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς ποιήσατε οὖν καρπὸς ἀξίους τῆς μετανοίας etc. et,

καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, πατέρα ἔχομεν τὸν ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύνατος ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα (τὰ ἔθνη notans) τῷ ἀβραάμ. ἤδη δὲ καὶ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν etc.

Perquē

Cardo scriptorum Aplorum.

Iudæorum de gentium bndictione opinio.

Decretum Dei de hominibus seruandis, Iud. et gent.

Iohannis prædictiones de gentium salute

Salus mundo p quem parta.

Per quem aut̃ esset hoc futurũ, vt abscissis ramis (Iudeis scil.) noui stolones essent arbori inserendi, qui λίβοι ἐ ἔβρη ἐ ἀγριέλαιοι dicuntur, ostendit: ὅδε ὀπίσω μέ ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μού ἐστιν, ἐ ὃν οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι. Et ἐ τὸ πνεῦμα ἅγιον τὴν χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ. Hunc postea vocat ῥύσιον χαρίσον, ἐ Zacharias πύργον, cuius virtute erat paranda ἡ σωτηρία Lu. 1. 71. ρια ἐξ ἐχθρῶν, καὶ ἐκ χειρὸς πάντων μισούντων, populo Dei, tritico bono, armento selecto. Et Simeon: φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ Lu. 2. τῶν λαῶν paratũ, καὶ φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ ἰσραήλ. Et ἐ calo Deus ἀγαπητὸν υἱὸν, per quem deceniret aut Iudaos seruare per vitam eius, aut τὸ ἔβρη per mortem eius ingratam, Iudaris q illũ erant occisuri reiectis, recipere. Et hæc quidẽ illius temporis sancti θεοῦ ἐ vates Dei, nũciabant venisse tempus, quo Deus, per eum, quem ipse constituerat, ἐ nõ, per quem Iudæi somniabãt et ãio obuersabant, restituturus illis regnum esset. Quod si hoc grato ãio recipere nollent, maliq. aliqd in regem à Deo illis propositum designassent, futurũ vt illis abiectis, noua gens esset à Deo, in quam regnaret eligenda, ἐ eam quam ipsi minime vellent. Iesus aut̃ chr̃s pro hoc argumento ad hunc modum:

πεπλήρωκεν ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ Mar. 1. 15 πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. Et, πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν Mat. 8. 11 ἥξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς Mat. 21. 31. 43 Mat. 22. 8 Et: οἱ κεκλημένοι καὶ οἱ πορευθέντες πορευθῆναι ὑμᾶς εἰς τὴν.) Et ἀφ' ὑμῶν βασιλεία ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία ἐ. Et ὁ μὲν γάμος ἕτοιμος ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι. προσευχεσθε ἀφ' ὑμῶν

reiectiõis Iudæorũ cã.

Huius aut̃ mutationis regni, vt eiectis antiquis ciuibus, noui essent in illud ciues recipiendi, cãm esse dicit, quod doctrina eius de reformãdis legibus diuinis, de mutandis opinionibus, quas de Deo, quas de sacris imbuti erant, non reciperent. Vinũ nouũ (doctrina nouã) in vtres veteres Mat. 9. non infundendum, inqt, sed magno cum commodo vtres noui, nouo vino impleri solent. Hæc doctrina, se Regem esse, q explanare posset, qua ratiõe colendus esset Deus, ἐ necessariũ erat vt oĩbus nũciaretur, ἐ pauere debebat bella ἐ tumultus, vt dixerit necessariũ esse oriri mala, offendicula, Mat. 10. 34 multos, seq. venisse, nõ vt pacem ferret, sed vt bella moueret. Illud eĩ Ps. 7. cogebãtur illi nũciare, quod hos ad tumultus excitabat, ἐ flante vento doctrinæ, quĩ nauis exposita in altum sine anchoris, quĩ mare quiescere pũcerũ tempus vtriq. rei constitutũ fuisse à Deo sic declarat vt dicat

seru-

se viuo τὰ ἔθνη minime, Iudaeos reconciliare Deo potuisse: Se vero mortuo Iudaeis praecisa, τοῖς ἔθνεσιν apertam fore salutis viam.

gentes ante Chri mortē Deo reconciliari nō potuisse. S. 635. 1018.

τί ἡμῖν καὶ σοὶ ἰησοῦ, inquiunt, ἦλθες τοῦ θεοῦ, ἦλθες
Matt. 8. 29. ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς.

Ante tempus, qm̄ nondum mortuus. Morte siquidem interueniente, et eijciendi erant οἱ κακοδαίμονες ἐκ τῶν ἐθνῶν, quibus erat aperienda salutis via, et in Iudaeos immittendi, vt illis verbis indicar̄: πῶς δύναται

τίς εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχύρου (τοῦ σατανᾶ)
Mat. 12. 29 καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι. Et τότε λέγει ἐπεστρέψω εἰς τὸν οἶκον μοῦ ὅθεν, et quae sequuntur, eiectus enim ab Abrahami posteritate τὰ reliqua ἔθνα inuasit. At eiectus inde postea, locum, vbi habitaret non habebat, quare ad Iudaeos peius quam ante Abrahami tempora eos afflicturus regressus est.

Mat. 10. 23. 10. 1. Et, τούτους τοὺς δώδεκα ἀπεστείλεν ὁ ἰησοῦς παραγγείλας αὐτοῖς λέγων εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε. Et εἰς πόλιν σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε. Et, ὅταν δὲ διωκώσιν ὑμᾶς, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις.

Persistite, inqt, in ciuitatibus Israeliticis concionando, nec ob id quod eijcimini ab vna ciuitate, statim ad Samaritanos aut ethnicos debetis immigrare, sed in aliam Israelitici gr̄is vrbem ingredimini, atq; ita cōtinenter perstate Iudaeis concionando, nec existimetis opus esse, vt quaeratis qd sit vobis faciendum, si ab oībus Israeliticae gentis vrbibus pulsi fueritis, num possitis ad Samaritanor̄ fines accedere, qm̄ nō peruagabimini oēs Iudaeor̄ vrbes nunciando et monendo de regno meo, et veniet finis gentis et imperij Iudaici. Et

ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ τωάννου βαπτίστου, ἕως ἄρτι
Matt. 11. 12. ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιάσαι ἁρπάζουσι πάντες γὰρ οἱ προφῆται

Oia q̄ de ἔθνεσι prophetae nunciauerant a tempore Iohannis obseruari ceperant, et Elias, q praemitti ad viam complanandam venturo regi debuerat, Iohannes fuisse dr̄, ἁρπάσας aut̄ et βιάσας vocat praeputiatos, q quasi in rem ad se pertinentem, regnum, quod reposcebat, manus inferrēt. Et:

εἰ ἐν τύρῳ καὶ σιδῶνι (vrbes sunt τῶν ἐθνῶν) ἐγένοντο
Matt. 11. 22. 23. αἱ δυνάμεις αἱ γεγ. Et εἰ ἐν σοδόμοις (alienis a posteritate Abrahamica) ἐγένοντο, αἱ δυνάμεις

Statuta erant tempora certa a Deo vocandorū ad se τῶν ἐθνῶν, ante quae nō licebat ~~p~~parata pro Iudaeis, τοῖς ἔθνεσι cōicare, haec mortuo Iesu chr̄o sunt oībus praeputiatis postea tanquā salutis participibus communicata. Et, οὐκ ἀπεστάλην ἢ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολώ-
Mat. 15. 26. λοτα οἴκου ἰσραήλ. Et: οὐκ ἐστὶν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τεκνῶν, κτ.

oues pd.

ones perditæ & errantes Iudæi omnes "proselyti" τὰ ἔθνη cognominantur, q̄ paulo post locum illorū erant occupatura. εἰδὲ λίγες, ἠκατ, ὦδε ἐσώλωρ, οἵτινες Mat. 18.28.
ἔχει γενόμενοι παρὰ τῆς, ἕως ἂν ἔδωσι. βασιλείαν Iesu vocat no-
βασιλεία Iesu cium ciuiū comuentū, a electis & exactis prioribus. Vnde illud:

τί δοί δοκεῖ ὑμῖν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς (τὰ ἔθνη) ἀπὸ τίνων Mat. 17.25.
λαμβάνουσι τὰ τέλη ἢ τὸν κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλο-
τρίων; λέγει αὐτῷ ὁ πέτρος ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων. ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἄρα γε ἐλεύθεροι εἰσὶν οἱ υἱοί.

ἀλλοτρίους Romanos, ἀλλοτρίους prouinciales cognominans. Ciues n. Romani nō pendebant tributum, quare cū ad eandem regni conditionem τὰ ἔθνη admissa & recepta fuissent à Deo, eiusdem regni ciues Iudæi τέκνοι & τὰ ἔθνη, hoc est βασιλικοὶ τέκνοι effecti, vni alteris pendere tributum nō debebant.

τὰ ἔθνη alibi ἓν τῶν προβάτων τὸ ἀπολωλὸς vocat, cuius recuperandi caussa relictis τοῖς προβάτοις ἐπὶ τὰ ὄρη ἐπορεύθη ἰδὲ ὄρη er- Mat. 18.12.
rantibus, & resipiscere nolentibus, pastor descendens ex pascuis in plana venerit.

ποθεινὸς, ἠκατ, ἦν ἤθελησε συναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει τὰ ὄρνεα τὰ Mat. 23.37.
ἑαυτῶν ὑπὸ πτέρυγας. Si enim Iudæi Iesū prochrō recepissent illiq. paruissent nec Israëlis regnū fuisset desolatū, & de præputiatis gentibus aliud esset expectandum à Deo oraculum.

Illud autem dictum: καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνα με Io. 10.16.
δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποίμνη εἷς ποιμήν. Seu (vt Paulus ait) Ἵνα τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ καὶ οὕτω πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται. Quod dicit Iudæos explosa gentem, ita vt nō, nisi καὶ τὰ λείμματα, cōmunctū eum ἔθνεσιν effecerit ouā Dei ecclesiam.

Et Caiaphas illa verba dicens, qd portenderent intelligere nō poterat. συμφέρει ἡμῖν, ἠκατ, ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Quæ Iohannes ita inter- Io. 11. 50.
pretatur: ὅτι ἔμελλεν ὁ ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους (τῶν Ἰουδαίων, τοῦ καὶ λελειμμένου) μόνον, ἀλλὰ ἵνα καὶ τὰ τέκνα (τὰ ἐξ ἐθνῶν) τοῦ θεοῦ, τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἕν (εἰς μίαν ποίμνην, ἐκλησίαν.)

Et huius rei adesse dicebat tempora inquiens: ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλ- Io. 4. 35.
μοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας (τῶν ἐθνῶν) ὅτι λευκαί.

Quæ item Apostolis reseruarent. Ita enim dicit: ἆρ γὰρ λίγετοῦ λόγος ἐστὶν ἀληθινὸς, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ἐγώ ἀπέστειλα ὑμᾶς. Partos enim morte Iesu christi ciues facile fuit Apostolis ad regnum Iesu christi deducere. Ad has doctrinæ nouæ conciones

occalluerat

occaluerant illi. καὶ ἐπαχύνθη, inqt, ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ τοῖς ὠσὶν
Matt. 13.15 βαρέως ἤκουσαν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, vt videre &
Matt. 23.13 audire & intelligere & resipiscere non possent, & cum illi doctrinæ
contradicerent, & nec ingredi vellent ad regnum, nec alios admere-
diendũ sinere, vel hanc vnã ob eã, quod ob id, quod essent scelesti
diceretur adaquasse illos Deus cum gentiũ præputiatũ conditio-
ne. respuebant & nihil audire volebant, quod illis nunciaretur.
Hoc mollius ita explicat Iesus chrs: ἐλπίζετε δὲ οἱ περισσοὶ ἀρεῖ-
Mat. 20.10 σθαι, ὅτι πλείονα λήψονται, καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον.
Putabant se Iudæi cum τοῖς ἕλλησι vno in regno cines fore, sed se
primarios, τὰ ἔθνη vero vltima sortis, quod alii quã illi putarãt acci-
dit. Nam Iudæis abiectis τὰ ἔθνη in numeriũ ciuium sunt recepta.
Ioh. 16.20. Atq; ad hunc modum obduratis, ita prædicit fore: εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν Persecutio
Luc. 23.31 καὶ ὑμᾶς διώξουσι: εἰ τὸν λόγον μου: Et, εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ. Apostolor.
Cum enim ratiõibus certare, vt vincerent, nõ possent, ad arma sũt
conuersi, & cum rem, q̃ nunciabãt, supprimere nõ possent, ad illos, qui
eam nũciabant arma conuerterunt. Vnde mortes & neces iniustæ
sunt secutæ. τοῦτο, inqt, ἀποβλέπει καὶ ὑμεῖς ἀπὸ τῶν ἰουδαίων,
1 Thess. 2.14. vsq; ἵνα σωθῶσιν. Et cum illi sæuiendo & occidendo existimarent
extinguendos doctores, extinguere posse doctrinã, magis magisq. ef-
ferentur, Deus Pater alterã viam é diuerso ingressus, illorum co- hoc Vanitas
natibus, vti cepit ad illud maxime promouendum per doctorũ mortes à Paulo dr.
quod illi, doctores occidendo, opprimere sperauerant. Et sane ita e-
Io. 12. 24 rat statutũ: ἐὰν μὴ, inqt, ὁ κόκκος τοῦ σίτου
πεσὼν τὴν ἔθνη cognominans, q̃ morte sua intempeſtiuiente, in cultu-
ram vineæ erant admittenda, reiectis parricidis agricolis. Tunc
tempus aduenerat, ἐν τοῖς ἔθνεσι reyciendi nonnodũquam illum nonnodũ-
Io. 12. 31 de quo ait proximus morti: νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου quam
ἐκβληθήσεται ἔξω, καγὼ ἐὰν ὑψωθῶ.
πάντα, inqt οἱ ἐθνικοὶ καὶ τὰ ἔθνη, illi circũcisi, illiti præputiati, quæ Omnia he-
vox ita effertur: ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς vbiq.
Mat. 28.18 C. h. e πάντα ἔθνη est enim phrasis Ebræa πανεθνικῶς ἐν ὅλῃ &c. Mortuo n-
Iesu christo, Deus precium mortis, oes tam Iudæos reliquos, quã præpu- 1 noua
tiatos donauit, inde principio ducto à finitimis, quos magno odio pa- quæstio
triæ Iudæi prosequebãtur, Samaritanis ad quos ante mortẽ suã I. C.
Apłos accedere vetuerat, illos in simul Eccłæ recepit. Atq; ita scribit.
Act. 8. 14. 17. ἀναβάντες δὲ οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ ἔπεσον ἐπ' αὐτοὺς. ὅτι δεδώκει Et τότε ἐπε-
τίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς. Et cauerat viuens Iesus chrs, ne
ad eos accederent concionatũ, doctrinã restituti Iudæis regni, &
præp.

præputiati erant & tum, cum de regni ciuium nuro nõ essent, credere
dicebañ. Quare percontatũ & diligenter examinatũ missus est Petr.
& Iohannes, vt intelligerent an res ita se haberet: & visa spũs s. præsẽ-
tiæ significatione, animaduerterũt vera esse q̃ dicerem. Nam moriturũ Io. 16
Iesus chris dixerat πολλὰ ἔχω λαλεῖν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε 12
ὅταν δὲ ἔλθῃ. Durum videbat Apłis, præputiata gentẽ vna secum
q̃ sancta posteritas Abrahamica erat, in vnũ regnũ Iesu chri esse cooptan-
dam. Quare hæc doctrinæ annũciatio in aliud tempus differenda erat
& nõ nisi spũs s. monitione & præsentia, declaranda. Viuente Iesu
chro mandatũ fuerat eis ὁδὸν ἐθνῶν ne venirent Apłi: at mortuo, mo- Act. 10.
nitus Petrus cũ ad præputiatã gentẽ concionari cepisset, ἔτι τοῦ 44
ῥήματα τὰ ἀγίου ἔπεσε τὸ πνεῦμα τῆς ἀνωτάτω τὸν λόγον, καὶ ἐξέστη-
σαν οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ &c. Et post multam disceptationẽ habitã
ab oĩbus contra Petrũ, ὅτι πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας accessis-
set & cum eis edisset, cum rõnes adduxisset Petrus cur hoc fecisset
& q̃d deinde accidisset, & de spũs Sancti præsentia, ἀναμνήσθη δὲ τοῦ
ῥήματος τοῦ κυρίου, λέγοντος καὶ Ch nox: ἐβάπτισεν
δὲ ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ, inqt, καὶ δ' ὅμοιον ἐφ' ἡμᾶς τοῖς ἐξ ἀρχῆς 3
& gauisus &) Ardua res & incredibilis videbatur, præputiatis q̃etiã
Deũ sua dona donasse. Quare mittunt nunc in Samariam Petrũ
& Iohannẽ, nunc Antiochiã Barnabam, vt intelligere possent esse re
ita vt audiebant, an minimè. Hinc noua quæstionis principium da-
tum, aliis docentibus τοῖς ἔθνεσιν ὅτι ἐὰν μὴ περιτέμνησθε τῷ ἔθει Nõ
2. noua quæstio ὡς δύνασθε σωθῆναι: Contra Apłis asserentibus, & maxime plus quã
oĩs simul, omnis solus Paulus, ἀπαθῆ annũcians oĩbus q̃ circũcidenda
τὰ ἔθνη adsereret, dicens Iudæos circumcidendos pro more patrio, τὰ
ἔθνη ab hoc onere esse libera. Quamobcãm, oĩs quotquot scripsit
Epistola Pauli. epistolas, ob id edidit, vt suæ opinionis manifesta extarent argumenta.
Hæc de re in libro de quatuor temporibus tractauimus. Sed redeo
ad viam. Hæc, futuræ rei præmunciatio, ad quam spũs s. post mortẽ
Iesu chri manu veluti data dedicare debebat Apłos vera fuisse, suo
tempore manifestata est. Hanc illa antecedit diuinatio, & pars veluti
huius est, eam ob cãm, quod τῶν τῶν Ἰουδαίων πολυπλανὴς ἡ σωτηρία
τοῖς ἔθνεσι contingit. Ita describitur:
καὶ πτῶσιν σχεθεῖν δεῖ τοῦτο τὸ ἀναγκαῖον (aduenisse Iudæor regnũ) Matt. 24
τῆς βασιλείας, ἕως ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ (in oĩbus orbibus Iudææ, est n. phra- 14
sis) εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τότε. Et: ὅταν ἴδητε πάντα
ταῦτα, γινώσκετε, ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἐπὶ θύραις. ἀμὴν λέγω ὑμῖν. ὁ οὐρα-
νὸς καὶ γῆ. περὶ δὲ τῆς ἡμέρας &.
Decretũ Dei constans & firmũ etiãsi ruat cælum, & terra delitescat 35
suo temp.

suo tempore exerendū & ferendum. Nullus sciuisset, inqt, nisi Deus de sua ira contra tam rebellem & aduersantem gentem cōta & obfirmata, suis vatibus sigcasset. Quo vero die & hora euenturū esset, nesciri, qm̄ nondū illa Deus hōibus sigcasset. Hoc argm̄ Paulus ad Thessalonicenses scribens tractat, & totus Apocalypsis Johannis libellus in hoc occupatur, vbi ruina Jerosolymitani regni describir, ex cuius ruinis nouū regnum cū residuis Israëlitici gris erat excitandū à J. C. Hæc igr̄ res est, hoc argm̄ hæc descriptio firmata tota in eo quod pdixit J. C. fore & de abiectione Judæorū & præputiator̄ electione quam factam legimus in Actis Apostolicis, & de euersione Judaici imperij, quod euenisse illis ipsis diebus, quibus Paulus liber ferme in carcere seruabar̄ narrat Josephus. Neq. aliud est quod de futuro tēpore, atq. adeo de oībus partibus temporis (in qbus examinādū & dispiciendū, qd in quaq. accidisset, qdo per quem, qbus instrumentis, qua ex gente, qbus ministris) opus esse videatur nostris scriptoribus afflatu & pntia Spr̄s S. tali, qualis fuit ea, q̄ in præputiator̄ ad Ecclam vocatione postulabatur. Oīa em̄ q̄ narrant, aut de his sūt, q̄ ipsi viderunt & audierunt, quæ sensuū vigilantiā reqrebant: aut de his q̄ alij à se visa audita lecta perscripserunt, quæ memoriā fidelē & diligentem animū postulabant. Quæ duo præteriti & pntis sunt temporis, & in qbus aut somnus aut memoriæ lapsus accidere scriptoribus pt. Etsi acciderit, nulla ob id sprui Scto pt inuri culpæ vitiū. Ad futurū tempus quod totū sibi obseruandū & custodiend. sumserat Spr̄s S. quod ad Jesu chr̄i diuinationes rer̄ instantiū pertineat, vnū est τ̄ ἐθνῶν ad regnū cælorū vocatio, quā alterū illud de Judæorū in præceps datorū casus antecessit. Quæ duo euenisse & legimus, & cognoscimus

Epla 2. Thess. Apocaly.

Narrationes Euangelistarum. s. 119.

Quid est igr̄, si quippiā maculæ ingenio scriptorū nostrorū humano inhæsisse animaduertimus, statim sprm̄ S. aduocare velle videamur in ius, quod autores nostros, cū de præteritis & pntibus rebus scriberent, firmissimæ & tenacissimæ memoriæ vigilantissimor̄ & diligentissimor̄ sensuū, nō effecerit? Hoc est, cur hōes reliquerit nō creauerit Deos? Hac veritate de gentiū in præputio salute manifestata, nosse vberius ceperunt Apli qualis esset Jesus chr̄s quare ad singulas eius res gestas legendo scripta vetusta aperiente spr̄u Scto scriptorū sensū, antiquorū vatū dicta conferebant & componebant. Qua in collatione, etsi nullū sit vitium aut error (est enim partim hōis, q facta Jesu chr̄i viderat, partim spr̄s scti, q antiquarū sententiarū aperiebat inclusa sensa, & hominem.

minē q hæc scribebat & conferebat, sustentabat ne erraret) tñ in nominū allegatione, in locōr capitū & numerōr notatione, siqd mendi inesse animaduerterēt, in hōem potius scribentem quam in sprm S. transferenda est culpa. Si inquam hoc animaduerti posset. Hoc vero op id dico, qm nō assero quod erroris aut mendi á me deprehendi posse. Sed si ita sunt ab Aptis scripta, q̄ in varia exemplaria postea in diligentia hominū sunt transcripta, q̄ hoc tempore nos habemus sacra Bibhia, & illa, quantū ad historiār narrationē, q̄ tū ad antiquos autores, quos in testimoniū adducūnt, quantum ad diuerbia q̄ proferunt in diuersū ire cognoscum̄, & alterū fatendū esset, aut nostros scriptores falsos fuisse memoria, aut vates antiquos deceptos, seū illorū scripta emendata esse, seu naturæ ordinē interpolatū. Si inquā alterū dicendū esset, si dicerem, id, quod ipsi si pntes essent, & huius rei moniti mendū subesse cognoscerent m seq. rejcerent culpam, & me nōe ipsor cogerent respondere, nō video cur male sentire dici possem. Hanc tñ disputationē ob id proposui, vt indicarem in sacris scriptoribus legendis opera sprīs ab humana fragilitate esse separanda, vtq. lectores gracierem, vt quarerent qua ratione salua sprīs S. maiestate & ingenij atq. memoria nostrōr scriptor commendatione, oia q̄ in libris noui testamti quā ad minuta q̄dam, q̄ in nostris & alior commentarijs notantur pertinent compoi & aptari possent, vtq. si successui conatus non responderet, animaduerterent, an illa ad hæc aliqua ratione pertine rent, ἐν σώμασι ῥητῶν καὶ θεολόγων κατὰ τῶν ἄνω. Hæc de multis q̄ ad hanc rem tractandam facere videbam̄ adduxisse sufficiat.

DE CHRISTI COGNOMINE

Εὑρήκαμεν ἡδέως τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ. ὃ ἐστιν μεθερμηνευόμενον Χριστός. Ioan. 1.

καὶ ἡγάγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Hæc dicit Iohannes, et seqr dem is q hæc dixerat, cognito Iesu qualis esset, ait, ἴδε ὄντως Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν. Ettan: ὑπάγει. ὅτι ἔστιν αὐτῷ· ὅτι ἔστιν αὐτῷ· ὅτι ἔστιν αὐτῷ·

hærere Deũ illi, cui hoc cognomen indit, vt ea p ficiat ad q absoluẽda
à Deo ipso dirigit. Rerũ aũt arduar est cognoven, & ad quas
expediendas videar ipsa Dei pnția esse necessaria, vt Xpisós sit
velut ἀπεσάλευτος ὑφούργος, χρῆφουργος ad ea ad q gs mittit
agit ungit perficienda. Hoc sẽgr ἀνόδευτος, cũ gs maiori esse
virtute præditus intelligit, quã sorti conueniat humanæ. Unde ex
his q facit miraculis & prodigijs ondicitur cedendũ illi esse, nec hu-
mana virtute illi resisti posse. Hanc sẽgr ὑπερῳωβις ἀνάσασιν, &
phil. 2. quam dicit Paulus ὑπερυψωσεν. Prius em in discrimẽ impellebant
hi q chri cognominabant. Deinde certis signis à Deo ostendebatur
illos ipsos paulo ante in discrimen impulsos, Dei certo consilio fuisse
missos, vt facerent hoes, vtrũ tandem, libenter parerentne, an contra
dicere & aduersari. futurũ tñ vt oes intelligerent, in eã dignita-
tem illos esse promouendos, ad quã à principio fuissent vocati & adscri-
pti. Postremo tandem oibus superatis remoris & periculis, ea dignita-
te ornabant, qua Dom fuisse à principio volentibus nolentibus hoib⁹
constitutũ erat. Tria aũt erant munera summis exposita pericu- Iesu chri
lis, Regnum, Sacerdotium, Vaticinium, & obid qdem periculis tria munera
exposita, quod nõ, nisi eo tempore qs demũ ad hæc munera, recipi-
enda excitabatur, cum nulla spes esset hominũ opibus & virtute ali-
qd promoueri posse, in his, ad q illa tria munera destinari solebãt.
Et regnũ qdem ad victoria ex hostibus opulentissimis, victorijs Regnum.
celebribus, & longo tempore imperio assuetis, duce rudi & alijs stu-
dijs potius quam militiæ dedito, milite imbelli & inermi & residuo
ex receptã clade, recipiendum destinabatur. Sacerdotiũ ad Sacerdot.
placandum Deũ iratũ, & paratũ ad omdicandũ se ab impio
& nefario populo, gente omniũ scelerũ cumulo onustã ordinabant.
Vaticiniũ ad reprehensiones acerbas, monita intempestiua erga Vaticin.
eos, q hæc maxime omniũ auersabantur, sẽm præscriptum legis diui-
næ, dirigebatur. Neq; n. vates ad certũ populũ missos legimus
nisi post leges à Mose latas. Dixi de nouo qm q hæc à maioribus
ad se transmissa receperunt ad bona auor recipienda vocati fuisse
dici possunt, nõ aũt ab hostibus, hæc magnis viribus extorquenda
creati. Constituatur igr Rex contra exteros superandos. Vates cõ-
tra populũ, ad bona frugem reuocandũ. Sacerdos ad placandum
Deum populũ in afflictis & deploratis temporibus fuisse munera
difficillima, ad quæ iungebant hoes, ob id Xpisoi dicti, vt à Vate
populus ad legum diuinarũ obseruantiã reuocatus, p sacerdotem

placari

placari Deo posset, vt Rex tandem coniuncto sibi Deo ab hostibus victoriam reportaret. Et sane Sacerdotes et vates et reges iniunctos vnde τοῦ χρισοῦ nomen legimus. Quamuis aut nō oēs illorū, qui christi cognominabantur fuisse vnctos oleo legamus, nec oībus aequa lance perpetuo fauisse fortunam: tn oēs, q absq. vsu olei christi vocati sunt, et Deum seruatorem defensorem promotorem ex ipsis fauci-bus orci reuocantem aduersantibus oībus opibus humanis sūt experti, et recte oīa q sibi agenda susceperunt, illis cesserunt. Quis n. vnxit vnquā oleo Abrahamum Isacum Iacobum? atqui hos χρισοὺς vocat psalmista, quod traducti de gente in gentem, peregrinātes huc illuc vagi et errones et illis in terris, q illis donatae fuerant imbelles, inermes, humili fortuna, nullo ferme lare, nullus tn ausus esset illis nocere, et q velle sibi in animum induxit malis est à Deo conflictatus multis. Et quando vnctum legimus Cyrum Persam? q tn chrs ab Esaia cognominar, quod auspice Deo erat euersurus babylonias opes, et populum Israeliticum à captiuitate liberaturus. Quae res indicat, cum his q legimus, de alijs regibus sacerdotibus et vatibus seu prophetis τοῦ χρισοῦ cognomen in rebus humanis prouehendis et erigendis, euocante et destinante Deo, dari, nec necessario eor, q ad hec munera vocantur, cum Deo amicitiam significare. Quis enim Cyro, qs Nechaoni regi Aegyptio, qs Saulo, qs alijs, q chri appellati sunt, certo beatas sedes promittere possit, q eor gesta, vel legi vel narrari audiuit? Christos tn ob id recte cognominatos constat, qm ductu Dei et monitis eas expeditiones susceperūt, et felr obierunt, q confici, nisi Deo iuuante et promouente, nō potuissent. Qui em illis aduersabantur nō hoi sed Deo repugnare dicebantur. signanterq. scribitur Nechaonem Iosiae Regi sancto viro denunciasse mortem, si sibi aduersari pgeret iussis Dei parenti. Quare eos q christi seu Messiae sunt vocati, considerare oportet, ad quā rem absoluendam sint destinati, ad conficiendum ne hostem quod est regiam, principatus, imperij, an ad nocendū et minandū populo, quod est vatum, an vero ad placandū Deum erga populum, quod est sacerdotij. Caetera arbitrio Dei sunt relinquenda, et veluti corollaria existimanda, si ille vna cū deuicto hoste moueat ad obseruantiam diuinarum legum populum, et iste cum monitione populi consequatur, vt populo reconcilietur Deus, et hoc postremum munus faciat et vt populum Deus in gratiam recipiat, et vt populus ad colendū Deum reuocetur, et vt victoriam sortiatur de hostibus. Munus aut ad quod

qsq.

Nō oēs chri oleo vncti 1.753.

chrm esse nō ē pietatis argm

Ps. 105. 1 Par. 16

Esa. 45

2 Par. 35

2 Par. 35

Exo. 2.

2 Par. 26

Leu. 8.

1 R. 10.

3 R. 19.

Deu. 17.

1 R. 4.

1 R. 18.

3 R. 19.

quisq. vocatur vt Messias & chrs cognominetur, ex verbor & locorum diligenti consideratione cognosci potest, ita vt errandi nullus relinquar obex. Simul enim atq. qs chrs aut Messias dr, caussa, cur ita fuerit cognominatus, adscribitur, & euentus rerum deinde ondit, cursæpe in alijs infelix, in eo, pro quo perficiendo in chrm veluti initiatus qs est, felicissimus sit & euadat. Pro hoc enim spondet Deus cuius viribus cedunt oia, se cum eo, q chrs appellar, fore, veluti rerum absoluendarum ductor præsens, & præses. De illis nulla fuerat proposita sponsio. Quanquam autem legimus & sacerdotes Dei & hominum sequestros vaticinatos esse, & reges multos de futuris rebus & prædixisse, & monuisse plebem: tn in sacris scripturis paucos legimus, q & reges fuerint & sacerdotes. In populo certe hebraico ante captiuitatem Babylonicam & Moses & Heli leuiticæ gentis hoes, rexerunt populum: tn ab eo tempore, quo Regum ductu bella hebræi suscipere ceperunt, diuisa fuisse hæc munera Oziæ factum ondit, q cum Rex esset, & in eo munere chrs, alterum munus christi simil atq. regni cum tentasset attingere lepra fuit percussus. Solitos autem fuisse inungi Reges sacerdotes & vates apud hebræos, & ob id christos appellari, q ignorat, ad hęc mea legenda no accedat. vider enim sacra scripta ignorare, sine quorum lectione hæc mea, mira illi videbuntur. Aaronem quoq. sacerdotem & vatem, Saulem Vatem & Regem noinari omnibus, q illa sacra q dixi biblia legunt notum est. Sprm qo Dei atq. Deum ipsum cum Sacerdotibus in sacris operandis, vatibus in asserenda lege, q pontificibus mandatur, cum necessitas incumbit vt eam Regibus legendam et examinandam offerant, Regibus in profligandis hostibus præfuisse, consuetu fuisse aperte narratur. Illis qo operibus præfectis ad q fuerant destinati, & quor ca uncti & chri & Messiæ sunt dicti, & vocati. Desertos fuisse Dei sprum & prolapsos in calamitatibus, gesta Heli, Saulis & Vatis Ierosolymitani demonstrant. Quocumq. aut modo oes, q veluti miraculum quoddam inter hoes egerunt vitam, (tanta fuerat vis & cura Dei in eximendis illis ab oibus periculis in repræsentando ea, q illi futura dixerant, in pacando se illorum studio & precibus, populo) inuncti oleo fuisse narrantur: tn ex ipsis rerum euentibus, q solent esse monumentu in ponendo magistratu, manifestari pt & veluti confessum relinquitur, ob id quod Deum secum habuerunt, Sanctoq. spiritu fuerunt inspersi & afflati, christos & Messias recte appellari potuisse. Si enim inunctio olei fecerat, vt eos christos legamus fuisse cognominatos a quibus aberat sprs S. perfusione & diuina numinis æterni

Christorum munus unde cognoscir

Duo munera unius chri.

Exo. 2.

2 Par. 26

Unctio christor.

Leu. 8.

1 R. 10.

3 R. 19.

Deu. 17.

1 R. 4.

1 R. 18.

3 R. 19.

chri, Dei sprum destit.

ni præsentia fuere dignati & ornati. Externa sigdem olei perfusio, æternæ illius sprs S. perfusionis solebat esse sigcatio, illiusq; gratia ab hac christi emergebat cognominatio. Quæ si nó minus absente illa, quam præsente appellandum illum & agnoscendu pro chro offerebat, qui semel illo fuisset perfusus, sane multo amplius sprs S. Dei erectis & ad magna opera destinatio illud efficere poterat. Quid enim aliud externa inunctio, quam protestatio pública eius q múngebar creati & electi vt chrs Messias & selectus ex oibus Dei esset filius. Unde repetitam legimus domde olei illam externa inunctionem, semel cum à Samuele destinatus fuisset vt chrs esset iussú Dei: Ieerum cum à populo fuisset pro chro receptus & agnitus. Quum exemplum Hazaelis inuncti à propheta Elia in Regem Syriæ manifestare oibus potest, externa unctionem, ob quam qs chrs cognominatur, multo minoris esse existimandum quam illa interna, q à sprú S. fit, quod illa præter illud vnum, pro cuius perfectione qs pro chro múngitur nil aliud, non salutem, nó familiaritatem cum Deo, non mores probos afferre solet. Hæc verò vna cum periculorum mole superatorú, quod inditiú est, inditi à Deo chri cognominis, ad fertur vita inter beatos post mortem perfruenda.

Inunctio externa.

1 Reg 16
2 Reg 5.
3 R. 19

Antequam aut oñdamus, qbus hoc cognomine chri legitime sit inditum declarandum censeo, q caussa fuerit, vt alij chri fuerint appellati. Ita em fiet, vt in qbus illa caussa fuisse demonstratum fuerit, quin christi sint cognominandi minus sit dubitandum. Re em prite, cur eo proprio noe efferre nolimus, nó video nisi religio aliqua impediat: quæ sane nulla fuit in sacris scriptoribus, q non minus hos, quos chros cognominare prætermisit, quá illos, quos vrgente certa necessitate appellauit tam Messias quam Saluatores, christos appellasset, si aliquam caussam exoriturá diuinassent, q impediri potuisset, ne hos qmdum illos vno oes cognomine chri, nó esse appellandos, quis osset existimaturus. Caussa igr demonstrans, quem chrm esse dicendum vna cu cognomine illa ad fertur & græcè eadem, postquã & alijs careamus libris, & hæc cum hebræis comeniant:

cur q dam christi appellati.

Ps. 45. 1.

exemplum Abr. Is. Iac. 1.

Ps. 55 9.

Ier. 1. 7.

ἐμὶ Ἀδωναὶ λέγει, ὃς διέβλεψε τῷ ἀβραάμ, καὶ τοῖς ὄρεσιν ἀνοίξει τῷ ἰσαάκ καὶ ἔσηξεν ἀνὸρ τῷ ἰακὼβ εἰς προσευχὰς, καὶ ὦ ἰσραὴλ εἰς διαθήκην αἰώνιον, λέγων: σοὶ δώσω τὴν γῆν χαναὰν σχοίνισμα κληρονομίας ὑμῶν. ἐν τοῖς εἰσὶ ἀνδρὸς ἀριθμῷ βραχεῖς ὀλιγοστοὶ, καὶ παροίκοι ἐν αὐτῇ, καὶ διελεύσεσθε ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος, καὶ ἐκ βασιλείας εἰς λαὸν ἕτερον, οὐκ ἀφήσει ἄνθρωπον ἀδικῶσαι ἀυτούς. καὶ ἐλέγξει ὑπὲρ αὐτῶν βασιλείας, μὴ ἅπτησθε τῶν χριστῶν μὲ καὶ ἐν τοῖς προφήταις μὲ μὴ πονηρεύεσθε. Præcedit promissio diabetici, προσευχὰ, λόγος iuvenis randa

rando firmatus agrū chananaiticū à potentissimis eo tempore principibus possessū, Abrahamo Isaaco Iacobo tū ipsis tū eor̄ hæredibus cessurū in possessionem. Seqr̄ collatio paucitatis, inopiæ, indocilitatis ad tractanda arma et gerendū bellum, peregrinitatis hominū, q̄bus donanda erant bona chananæor̄, cum opibus numerositte, doctrina artis bellicæ, usū armorū et diuturna possessione illorū, q̄ illis bonis utebantur fruebanr̄, sursūq̄ atq̄ deorsū agebant illa et ferebant pro arbitratū. Postremo loco narrar̄, q̄do his ita descriptis, illa bona, expulsis prioribus possessoribus tam potentibus in legitimā possessionem cesserint, ita ut illi, his aut nequierint repugnare, aut si repugnare ausi sunt, maximo detrimento accepto repulsi fuerint. Et hoc est inq̄t Chr̄m esse, duci à Deo, et in illa bona introduci pauperē et egentē quæ à potentioribus possidentur, q̄ viribus Dei expulsi declarato chr̄o his ipsis sig̃cationibus, quod non tantū posset, nisi Deū secū haberet, q̄ rem gereret, humano usus instrumento, bonis cedunt. Nolite, inquit, aduersari christis meis, quod est in oīa similia pronunciatū firmissimū. Namq̄ assumti sunt unquā ut chr̄i essent, oēs superauerunt hostes, et qui cesserunt illis, meliori, q̄ aduersari voluerunt calamitosiore usi sunt fortuna. In Esaia similia leguntur de Cyro:

Exemplum 2. Cyrus

Es. 45. 1. οὕτω λέγει κύριος ὁ θεός, τῷ χρισῷ μοῦ κύρῳ, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς ἐπακοῦσαι ἐμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχὺν βασιλέων διαῤῥήξω, ἀνοίξω ἐμπροσθεν αὐτοῦ θύρας καὶ πόλεις οὐ συγκλιρθήσοντας. ἐγὼ ἐμπροσθεν σοῦ πορεύσομαι, καὶ ὄρη ὁμαλιῶ θύρας χαλκᾶς συντρίψω καὶ μόχλους σιδηροῦς συνθλάσω, καὶ δώσω σοὶ θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρυφοὺς, ἀοράτους ἀνοίξω σοὶ, ἵνα γνῶς ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς σοῦ ὁ καλῶν τὸ ὄνομα σοῦ ὁ θεὸς ἰσραήλ. &c. Quamuis, inquit, non noris me, Ego tn̄ promitto tibi oīa constraturū, q̄ nunc vides ampla et opulenta, et viribus tuis maiora, pedibus tuis, nō tuis ipsius sed meis viribus, ita ut nullius opes possint impedire, quin omniū q̄ promitto sis futurus possessor. Hoc aut̄ est chr̄m esse declaratū Cyrum à Deo, cuius viribus à Deo assumtis tenuibus quidem, sed tamē Deo antecedente et prosternente oīa, multa fuere regna euersa. His duobus exemplis, uno in sanctis, altero in prophanis viris propositis, addam tertium ex propheta.

Exemplum 3. Ieremias.

Ier. 1. 7. ἰδοὺ καθέσηκα σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ ἐπὶ βασιλείας ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν, καὶ ἀπολύειν, καὶ ἀνοικοδομεῖν, καὶ παραφυτεύειν. σὺ περίζωσαι τὴν ὀσφὺν σοῦ καὶ ἄνασηθι, καὶ εἶπον πρὸς

αὐτοὺς

ἀνθρώπων πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαί σοι μὴ φοβηθῇς ἀπὸ προσώπου ἀνθρώπων Ps.105.
ὅτι μετὰ σοῦ ἐγώ εἰμι, μηδὲ πλουτήσῃς ἀργύριον ἀνθρώπου, ὅτι μετὰ σοῦ εἶμι Ieris.
τοῦ ἐξελεῖσθαί σε λέγει κύριος. ἰδοὺ τέθεικά σε ἐν πόλει τειχήρη εἰς
ἀνδριάντα σιδηροῦν, καὶ ὡς τοῖχος χαλκοῦν, ὀχυρὸν ἀπάντων τῶν
βασιλέων γῆς καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἀνδρῶν καὶ τῷ λαῷ τῆς γῆς καὶ
πολεμήσουσί σε, καὶ οὐ μὴ δυνασθῶσι πρὸς σε διότι μετὰ σοῦ ἐγώ εἰμι
τοῦ ἐξελεῖσθαί σε εἶπε κύριος. Jeremiâ vatem, rudis & inemendati
oris, & destitutu humano præsidio, mittit ad gentes intractabiles
magnaq. sibi promittentes, vt illis suaderet, se dedere hosti, quem
profligare posse sibi persuaserant, & sæpius periclitatem partim
falsi vatis, partim exploratorio nõe, insperata nõne liberauit. Et Ez.13.
qd hoc est nisi chm esse & prochro declarari? In tot aut & tantas
difficultates incidit, vt dixerit, οἴμοι ἐγώ ὡς ὑπάρχω μετὰ ἐλόνος
ἀνδρὸς διαβόητον καὶ διαφωνούμενον πάσῃ τῇ γῇ & alia ordine. Ez.14
Simile est illud Esaiæ de se loquentis, sed ex aduerso vaticinij Jere= Esa.61.1
miæ: πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με εὐαγγελίσασθαι
πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με ἰάσασθαι τοὺς συντετριμένους τὴν καρδίαν exemplum
κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν καλέσαι 4. Esaias
ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως, παρακαλέσαι
πάντας τοὺς πενθοῦντας, δοθῆναι τοῖς πενθοῦσι Σιὼν δόξαν
ἀντὶ σποδοῦ, ἄλειμμα εὐφροσύνης τοῖς πενθοῦσι, καλύμματα δόξης
ἀντὶ πνεύματος ἀνιαρίας, καὶ κληθήσονται γενεαὶ δικαιοσύνης, φύ=
τευμα κυρίου εἰς δόξαν, καὶ οἰκοδομηθήσονται ἔρημοι αἰώνιαι, ἐξηγή
σονται πόλεις ἐρήμους ἐξαναστήσονται, καὶ καινιοῦσι πόλεις ἐρήμους ἐξη 1R.15.
μωμένας πρόσκαιρον ἐξαναστήσονται, καὶ καινιοῦσι πόλεις ἐρήμους ἐξη Num.11.
μωμένας εἰς γενεάς, καὶ ἔσονται ἀλλογενεῖς ποιμαίνοντες τὰ 2R.2.
πρόβατά σου καὶ ἀλλόφυλοι ἀροτῆρες καὶ ἀμπελουργοί &c. 4R.19.
Jeremias Sacerdos & propheta, chm, nunciat Israëlitis ex magnis
opibus casuros ad magnam inopiã: Esaias vero ex nullis opibus
pronunciat ad magnas opes Israëlitas erecturos, ita vt Dñus q.
eis imperabant essent pro pastoribus vsuri. Quæ res sanctè chri
mihi propheticũ prouidere & prædicere florentes respub. in comple=
ratas, & compleratas, in florentes commutari debere.
De sacerdotibus, quod iratũ Deum placauerint loquuntur illa de Mo= Ps.105
se & Aarone, q passim referuntur in sacris Bibliis, ex multis illa ad=
ferimus: καὶ ἔπεσε τοῦ ἐξολοθρεῦσαι αὐτοὺς εἰ μὴ Μωυσῆς ὁ ἐκλε exemplum
κτὸς αὐτοῦ ἔστη ἐν τῇ θραύσει ἐνώπιον αὐτοῦ, τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν 5. Mos. Aar.
αὐτοῦ, τοῦ μὴ ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς. Et Μωυσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς Ps.98.
ἱερεῦσιν αὐτοῦ καὶ Σαμουὴλ ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ

Et

Ps.105. Et: ἐστάσθη Μωυσῆν ἐν Χωρήβ, καὶ ὠργίσθη ἐν ἐκείνῳ Ἀαρών
ter.15. Et: ἐὰν στῇ Μωυσῆς καὶ Σαμουὴλ, οὐκ ἐπιστρέψει, ἐμὲ ἐπὶ ἡ ψυχή
μου πρὸς αὐτούς. Et sane quantū orationibus profuerint populo Mo-
se Aaron & Samuel in ipsor̄ vita legim̄, non solum ad placandum
erga populum Deū, sed etiā ad impetrandā à Deo victoriam, q̄ vt
dximus chri sunt opera. Unde & ἐπίλαντοι, ἀπόστολοι, ἱερεῖς, ἐπώνυ-
μοι, λέγονται, ἅγιοι dicuntur, quorū similes multos varijs temporibus suis
fuisse, q̄ & Deū populo reconciliasse & ōnibus hostes profligas-
se leguntur.

Quanquā aūt Victimis sedasse iram Dei legim̄ fuisse sacer-
dotū mūnis, tñ oratione supplici egisse, vt populū Deus reciperet
in gratia, tam de Sacerdotibus, quam prophētis narratur. Unde
illa: ἐάν ἵστηται ἀνὴρ τοιοῦτος καὶ ἐντύχῃ περὶ ἐμοῦ τοῦ ἐξολεθρεῦσαι,
Ez.13. οἶκον τοῦ ἰσραήλ, ἐὰν ἀποστῆναι ἀφ' ὑμῶν δε Mali, inq̄t, vates
cum me iratū esse animaduerterent, nō egerunt, vt populo meo re-
conciliarer. Et cum dicit (ἐὰν) καὶ ἐὰν καὶ ἐὰν ἵστηται καὶ ἐὰν ὦσι ἐν
Ez.14 μέσῳ ἀὐτῆς Νῶε, Δανιὴλ καὶ Ἰὼβ ἐν αὐτῇ, ἐγὼ ζῶ, λέγει κύριος, ἐὰν υἱοὶ ἢ θυγατέρες ῥυσθή-
σονται, ἀὐτοὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ ἀὐτῶν σώσουσι τὰς ψυχὰς ἀὐτῶν.
Manifestat nō tam cumulū peccatorū gentis, cui patrocinari Noë
Iobus Daniel, aut eor̄ similes precibus non possent, quam mūnis
bonorū virorū, quos ad se placandū ōibus temporibus ex multitu-
dine hominū selegisset Deus fuisse vt humili prece agerent cū Deo
vt populo reconciliaretur. Quōslgdem ob id chros vocandos dicimus
quod spiritū Dei instructi, ea proponunt corā Deo, q̄ mitiorē & ma-
gis sedatū reddunt Deum erga populum suum exosum. Et sane
1R.15. sprū S. perfusos fuisse, tum Reges vt Saulem Dauidem, tum Vates
Num.11. vt Eliam Elisæū, tum Sacerdotes vt Mosen Aaronem, vnde & chri
2R.2. cognominantur, & magnas expeditiones, mūlis aut paruis viribus hu-
4R.19. manis adiubi confecerūt, q̄ legit Sacra Biblia inueniet. Nos ad alia
properamus.

Sint igr̄ tria τῶν χριστῶν genera, Vnū quod Reges: Alterum quod chri tria
Vates: Tertiū quod Sacerdotes cognominantur. Ad illud genus sit genera
Iosua, & q̄ ordine sequūntur Iudices. Inde cēpit duci populus
et paruā manū conficere innūmerā multitudinē. Nam ante Iosuam 1
Deus dr̄ ductor fuisse belloru conficiendor̄. Et orāuit quidem Moses, genus
verū populus bellauit, prafecto Iosua, auspicijs Mosis vicisse hostes
memoratur. Sed sit vt cunq̄ siue à Mose incipias siue à Iosua, in
horū catalogum reponas oportet Saulem Dauidem cum eius posteri-
tate eor̄, q̄ in reges fuere initiati. Quod si cum his comūmerandi
sunt Nechao Aegyptius & Cyrus persa Reges, & chri nominantur, qs
prohibet Alexandrum magnū, Cæsarem dictatorem, atq; alios multos qui
bella.

bella periculosissima subierunt & iuuante Deo confecerunt. Mitti n-
inermē ferme, & multis partibus inferiorem, contra eū q ōi ex parte
nobis est superior, & vincere, sane Dei est opus & ducis à Deo missi, de-
2. genus lecti, adiuti, hoc est chri signatus. In altero grē, quod paulo ante nomi-
nauimus, christi, constituatur Abrahamus, Isaacus, Iacobus, Samuel,
Esaias Ieremias, atq. multi alij declarati & nobilitati vaticinijs in S.
Bibljs inserti & nominati. Nec video qd prohibeat, nem hoc genere
sed & de- reponamus, q in prophanis liris memorantur vera prædixisse. Nul-
mones fu- turaq; lius siquidem verū prædicere pt nisi à spū S. instructus. Et Paulus Tit. 1.
prophetas cognominare nō dubitat, q aliqd ad mores & rerū verā
narrationem pertinens scriptis mandauerunt. Tertio generi Samu-
3. genus elem Aaronem Phineam atq. alios ordinis pontificij sacerdotes, qui
victimis & precibus Deū, ne suū desereret populum, orabant & expo-
rabant. In hunc ordinem, q sacerdotes prophanos, quos victimas deos
nomen & genus, Deus auersabat qdem, ; attn cæcitatis & ignoratiæ
misertus bifaciendo victorias concedendo, miniendo iram, veluti
placatus acceptus habere existimabatur, mihi nō errare videretur.
Et sane Regis Moabitarū fauimus, quod filiū in sacrificium obtulis-
set auersatus Deus, & miserat & vltimæ necessitatis misertus ex vlti- 4R. 3. 28
mis angustijs in quas ille inciderat liberauit, nō victimæ gratia, sed
rei indignitate motus. Qmdum enim q id offert, quod gratū est, id
quod petit impetrare consueuit, & veluti inuitaretur vt id sæpe offerat
quod quam gratū sit ex rei magnitudine quam impetrat, intelligere
potest. Ita q rem ingratissimam cæcus & ignorans offert, ne id sæpius
faciat, reiq. tam ingratæ aspectu offendat eum, cui offertur impetrare Ps. 104.
solet id quod expetit. Eqdem q ex ipso euentu christi cognomē expē-
dit, cum illinc placatū fuisse Deū, victoriamq. donasse legat non mi-
nus quam hinc, nō multum contradicet, siqs ad illos usq. nefarios
hōes falsorū niminū sacerdotes chri appellationē traducere vo-
luerit, qmdum in regibus & vatibus factum fuisse legitur. Et hæc
qdem disputatio de illis suscepta esse videtur, q vocati à Deo & Deut. 4.
missi armati S. S. magnas res confecerunt. Verum ad hanc partē
reducendi sunt & illi, q ex his pregnati & nutriti veluti p manus
qmdum regnū vaticiniū & sacerdotiū, ita chri appellationē, initia Deut. 9.
tione spūs, aut externa inunctione olei receperunt, vt Salomon de 32.
se: κύριε ὁ θεός μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ χριστοῦ σου. 2 Par. 6. 42
De Iosia illud, vt colligi pt ex 2 Par. 35 cap. πνεῦμα προσώπου ἡμῶν 2 P. 35
χριστὸς κύριος συνλήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν. Illaq; de sa- Tren. 4
cerdotibus testimonia adduco, vt eius cognosci possit scriptor Iudæi
ca-

cœgentis ἀριστοβούλῳ διδασκάλῳ πτολεμαίου τοῦ βασίλεως, ὀντὶ δ'
2 Mac. 1. ἀπὸ τοῦ τῶν χρῶν ἱερέων γένους. Verum hoc postremum, de
oībus tribus christorum generibus loqui dici potest.

ἐξήλθες εἰς σωτηρίαν λάου σοῦ τοῦ σῶσαι τοὺς χρῶς σου. Sperabūr
Abac. 3. enim fore vt Deus placatus ex captiuitate liberaturus esset reges
vates et Sacerdotes. Quæ sane tria τοῦ χρισοῦ grā, cū conue-
niebant, vt Sacerdotes legitime colendo Deum: Vates libere quod offā et opa christorum
à Deo monebant sine adulationis vitio pronunciando: Reges uni-
mose aggrediendo q̄ Deus iubebat, consonantibus oībꝫ inter se aīs
et cum Deo annuente, felicem reddebant remp. Iudæor. Multis
enim ætatibus et diuturno tempore, cū à sacerdotibus relictus et
prætermissus et tandem mutatus Dei cultus: à Vatibus veritas
in adulationis et assentationis formā mutata fuisset: Et ab illis
impijs Sacerdotibus et ab his nefarijs vatibus Reges vna cum
populo fuerint in maximas calamitates immersi. Sacerdotū siq-
dem imperiū deorum cultum, relicto legitimo, quo Deus se coli man-
dauerat edocti reges, et vatum adulationibus accommodātes au-
res prospere nō poterant inceptare quicquā. Non solum, inquam,
hi reges Sacerdotes et vates, posteritas aut grīs aut eruditionis
illorū, q in regnū sacerdotiū et vaticiniū sunt euecti eiusdē con-
ditionis esse cum his, à qbus descenderunt, sunt existimādi, et cogni-
tionis, vt christi hiqdem et illi appellentur: Sed etiā illor primorū
christorū Abrahami Isaaci Iacobi posteritas, q̄ populus plebs et Ec-
clesia Dei nominatur, inter christorum numerum est reponenda.
Multi enim psalmi in hoc sunt occupati vt oñdant q̄do Deus ἐξήγα-
Ps. 104. γε τὸν λάον αὐτοῦ ἐν ἀγαλλίασει, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐν εὐ-
φροσύνῃ, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς χώρας ἐθνῶν, καὶ πόνους λαῶν κατε-
κληρονομήσαν &c. Et multa loca scripturæ numerant, quanta
cum difficultate posteri Abrahami, liberati à seruitute Aegyptiaca
in eā regionem deducti sunt pro possessoribus, q̄ à multo fortio-
ribus quam ipsi essent, populis diu ante possidebantur.

Deut. 8. Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σοῦ, inqt, ἡ ἰσχύς μου, καὶ τὸ κράτος τῆς
χείρος μου, ἐποίησε μοι τὴν δυνάμιν τὴν μεγάλην ταύτην, καὶ
μνησθήσῃ κυρίου τοῦ θεοῦ σοῦ, ὅτι αὐτός σοι διδώσιν ἰσχὴν τοῦ ποιή-
σαι δυνάμιν. Et:

Deut. 9. 32. σὺ διαβαίνεις σήμερον τὸν ἰορδάνην εἰσελθεῖν κληρονομῆσαι
ἔθνη μέγαλα καὶ ἰσχυρὰ μάλλον ἢ ὑμεῖς, πόλεις μεγά-
λας καὶ τειχήρεις ἕως τοῦ οὐρανοῦ, λάον μέγαν, καὶ πόλιν καὶ εὐ-
μήκη, ἡμῶς ἄναν, οὓς σὺ οἶδα καὶ ἀκήκοας, τίς ἀντιστήσεται κατὰ
πρόσωπον ἡμῶν ἄναν &c. Et hoc est chrm̄ esse, maiores se, viribus,
et ductu

ductu Dei vincere, ad hoc vocatu & excitatu, vt populus veluti popu-
Discrimen chrorum lus, Rex vt regem decet, Sacerdos & Vates vt eor conditio postulat, cogno-
minentur & vocentur chri. Non em ob nois communione res istæ inter se
sunt confundenda, vt populu regem, aut regem Sacerdotem, aut Sacer-
dotem vatem, ob id quod hi coi chri cognomine sint donati, constituere
velimus, sunt em varia munera, regnu sacerdotiu vaticiniu, cerisse
lectis ex populo hoibus in bficiu populi per Spus Sancti unctione do
nata, q reges Sacerdotes & vates sunt appellati, & chri cognominati, q tri
populus, non minus qua illi, chis esse legitimis sigis est declaratus,
imo populus eo magis, qua illis muneribus ornati, chis appel-
lari posset, quod illis in huius bficiu ex eius veluti medio essent euo-
cati. Discernere tn oportet inter Abraham Isaacu Iacobu hinc, &
horu posteritatem, inde, q Ecclia & cætus Dei dr, inter Mosem Aarone
Sacerdotem, & horu liberos, Leuitici gris sacerdotiu gerentes, tum Dauid
dem Iebum. & horu liberos q reges fuere. Quod quanuis, q medum illi
ita & hi chri sunt cognominati: tn tanta illor memoria multu his
profuisse narratur. Nam si in ea scelera, in q incidit posteritas illor
Memoria Patrum trium patru, q Ecclia Israelis Dauidis Aromis & aliorum vatu, qd cu illis
qd posteris conferat. factu fuisset conjectare & colligere possumus, cu primatu beneficio ter
ra Abrahami posteritati promissa videndi, legamus Mosen, quod no forte Num 27
cio, sed dubio nduciasset plebi, decretu Dei. Et Dauid in quod discrimen 2 R 24
incidit, ea ob cam, quod quantus esset populus, quem in castra deducere
posset, veluti no virtuti Dei, sed nuro militu confideret, sciri potuisset?
Qua sane crimina, si cu illis comparare qs vellet, q horu posteritas sine
ulla nimis verecudia admisit, nihil esse dijudicari possent. Sed illud Num. 11
quod illos excidere ex gratia nimis fecisset primasset q. omniu promis-
sionu beneficio, vt Sauli accidisse legimus, hos ex hereditatis patrij
promissæ, usu & fructu ejicere no potuit. Rn hos contingebat Patru 2 R. 2.
apud Deu infixa & extans memoria, qua illi maioru suoru no defen ps. 61.
debantur. Unde sapissime occurrunt obtestationes inter legendum
Sacra Scripta, Deu ob id præteriisse, ne vt debuisset, puniret scelera
populi, & regu quod memoria teneret fidem, qua se patribus illius q do 3 R. 11.
ad seruanda libertatem: horu vero ad conseruados in regno posteros ob Dan. 3.
strinxerat. Qua in parte vera est sentia Pauli: ti ad inidtiu p dos Ro. 3. 5
Sinuobtiu curiositi. Eo enim probat Deus se constantiore fuisse in Jos. 1
seruanda sua fide iuramento patribus obstricta, quo et auersates se posteros
reicere ob memoria maioru nolueriit. Sine igr qdem chri p successio-
nem, maioru gratia commendati & culti a Deo, & qdam per electione
ater.

aeterna Dei certo in tempore, & certis signis declarati inter homines
de quibus ōibus illud ad Jeremiā dictum verificatur vel ipso Paulo
Jer.1. interprete: πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν τῇ κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε,
καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε προφήτην εἰς ἔθνη τέ-
θεικά σε. Hi de quibus loquimur selecti & muneri certo addicti, antequ
concepti antequā nati sint, a Deo ad illud ipsum mūnus seiuncti,
quod est ἀποστόλους καὶ ἁγίους esse.

ἀλλὰ, inquit, Samuel viso Heliabo frē Dauidis maximo natū,
1.R.16. quem existimabat creandū regem, καὶ ἔναντι αὐτοῦ κύριος χριστὸς αὐτοῦ. chri dicti
Putabat fore vt Heliabus in regem crearetur, & vocat chrm, quod ante vn:
existimaret mox iussu Dei inungendū, cui τὸ χριστὸς nomen in: ctionem.
unctionem sequi, nō praecedere debeat. Sed plane plusquā satis
caussar hē quis, vt ante mūnctionem, q̄ prōtinus hōibus fit, chrs vocer,
cum a Deo, & antequā conceptus est, ad hoc mūnus destinatūr, &
qualis futurus sit nūnciatur, & ab ipsa natiuitate πνᾶ S. repleri,
& versis mentibus hominū ad se pro chrō complectendum, in chrm ini:
tiatur, antequā pro chrō certa ceremonia declaretur. Ille em ab ae:
terno factus delectus, satis est, vt alicui chri nomen indatur, illum
sequitur & conceptionis in ventre matris, & natiuitatis praenūcia:
tio & sprs S. directio, & aliquando eousq̄ peruenit, vt ceremonia
externa adhibeatur, q̄ sane ob id, quod nō necessaria existimetur chri nō
nō ōibus q̄ chri fuere cognominati, contigisse legimus, vt Mosi Samso: oleo uncti
ni Esaiae Abrahamo aliq̄ alijs, quibus sat fuit πνᾶ S. perfundi, & miris sed sprū ptus.
operibus editis, quales essent declarari, unctione exteriore ptermis:
sa. Quid enim illa: καὶ κατέβη κύριος ἐν νεφέλῃ, καὶ ἐλά-
Num.11. λησε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀφελὼν ἀπὸ τοῦ πνεύματος, τοῦ ἐπ' αὐτῷ
καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τοὺς ἑβδομήκοντα ἄνδρας πρεσβυτέρους. ὡς
δὲ ἐπανεπαύσατο ἐπ' αὐτοῖς τὸ πνεῦμα καὶ προεφήτευσαν, καὶ ἐπ
2.R.2. ἔτι προσέθεντο. Et, ἐπαναπαύεται αὐτοῖς τὸ πνεῦμα ἠλίᾳ ἐπὶ ἐλι-
Es.61. σαιέ. Et, πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ ὃ ἕνεκεν ἔχρισέ με. Nisi in:
unctionem sprs Sancti olim decreta illo seculo representata Mosi
tō illis viris, Eliae, Elisaeo, Esaiae, cuiq̄. in sua functione contigisse
quā chri merito appellari potuissent? Qua dicendi ratio si:
Jos.1. milis est illi: ἐγὼ ἀντιστάθην ἀνθρώπῳ, καὶ ἐναντίον ἐμοῦ,
τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καθὼς ἦμην μετὰ Μωυσῆ, οὕτως ἔσο-
μαι καὶ μετὰ σοῦ, καὶ οὐκ ἐγκαταλείψω σε, οὐδὲ ὑπερόψομαί σε ἰσχυε
καὶ ἀνδρίζου σφόδρα σφόδρα. q̄ est ferme illius, quod antecedit repetitio.
Deu.34. καὶ ἐτελεύτησεν ἐκεῖ Μωυσῆς θεράπων κυρίου ἐν γῇ Μωαβ κατὰ τὸ
ῥῆμα κυρίου τοῦ Θεοῦ καὶ ἔθαψεν αὐτὸν ἐν Μωαβ, καὶ ἐπεκάλεσεν αὐτὸν οἱ
ἐμοί

μοι ἰδεῖν. Et: ἦλθεν κύριος συλλέξαι τὸν ἰσραὴλ καὶ ἐνώπιον ἀλλ. Iud. 3
τοῦ γοβορὶθ εἶδον κάγὼ ἄγγελον κύριου καὶ ἐνώπιον ἀλλ. καὶ
ἐδεήθησαν ἀνῶν καὶ ἐγήγερται ἀπ' ἀνῶν πνεῦμα κυρίου. Idē em̄ p. 104. E
Christm̄ ee spū dei duci idē. Christm̄ esse atq. spū Dei duci, & praesente perstari & Dew secū habere, cuius auxilio opere confecto, ad quod pficiendū q̄s inungi dr̄, obid quod ipso Deo reconciliato pariū salu, noua cognominatio oriri solet. καλεῖσθαι, inqt, τὸ ὄνομα ἀνῶν ἐμμανουήλ, ὃ ἐστιν μεθερμηνευόμενον Matt. 1. 23. Emmanuel μεθ' ἡμῶν θεός, quod illud ipsum est, ἀνῶν γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ. Populus enim duci optemperans & bella gerens fel̄, obid Dei secū habere dicebat, quod Ducem haberet, in quo erat Deus cuius monitu & ductu & auspicijs bella gerebam̄. Vnde illud Iud. 6. 13. Gedeonis dictum ad angelū, q̄ dixerat κύριος μετὰ σοῦ τῇ ἰσχύι σου ἐν ἐμοὶ κύριε μοῦ, καὶ εἰ ἔστι κύριος μεθ' ἡμῶν, καὶ ἵνα τί εὗρεν ἡμᾶς πάντα τὰ κακὰ ταῦτα; Est n. hoc loco eadem vox. Et absurdū videbat cū illis esse Dew, q̄ alijs seruiendo pramerem̄, & talem nactus Ducem & principem populus, cuius ductu victoria de hostibus auxilio diuino reportaretur, & secū Dew, hoc est ἐμμανουήλ & se cū σωτῆρα & secū τὸν χρυσὸν habere dicere posset. Quod enim posterioribus temporibus ex rebus sacris & sacerdotibus deducta consuetudo, leges quod inuncti essent chr̄i dici ceperunt, idolim θεοὶ τύποι, πρόδρομοι, ἔμψυχοι, βραχεῖς, δόλιχοι, & alijs nōibus, q̄ olim apud Deum Christi varia nōia. ad illa nūciandā destinati apud hōes chr̄i postea cognominari cepe runt, dicebant. Et hoc dicimus, ne cui varia & nouum cognominatio lectori offundat tenebras, cum in regibus tum in alijs. Nam mis quod Abrahamus Isaacus Iacobus Sacerdotes & vates in quib. libris Mosi inscriptis chr̄i nominantur, & ne nomē quidem chr̄i ibi scri ptū reperitur, qui tamē, quod Deo plemi essent, quod spū S. ducerē tur ad ea opa perficienda q̄ ceperant, ad extricationē ex periculis in q̄ inciderant, similitudine ducta à consuetudine inungendi postea recepta, chr̄i à posterioribus autoribus, vt ōndimus noinantur. Quid em̄ illud esse existimandū est? τὸ δὲ λέγειν κύριος ὁ θεός σου Exo. 4 ἔβδαιμι, ἐγὼ στοματός σου ἔσομαι καὶ ὑποδείξω σοι ἃ λαλήσεις. Ista de θεοῦ ἐξαιτοσεῖον τὸν Os. 11. De propu lo λόγον ἐμοῦ, ἵνα μοι λαλήσῃ. Et: ῥύσαι με ἐξ ἐχθρῶν μου ὁ θεός μου Ps. 2. καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπανιστάμενούς με ἀνάστησόν με. Et: κύριος εἶπεν πρός με, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Et: ἀνὸς ἐπικαλέσεταί με Ps. 89 De Rege μου, σὺ πατήρ μου, εἶ σύ, θεός μου καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου. κύριε

τοῦ.

πρωτότοκον θέσομαι αὐτὸν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς.

p. 104. Et: ἐξολοθρεύσει πᾶσαν ψυχὴν τὸν δεῖνα αὐτοῦ (quem ἔνδεκα ἀδοκίμου psalmo nominat) λαμὼν ὅτι ἐξέλεξατο αὐτούς. Et: ὁ θεὸς εἷς ἐστὶν ἀρ- De sacerd.
p. 782. l. 6. διδάσκων τὴν θεῶν, ἀρχὴν ἡμῶν δὲ θεὸς διαφέρει, ἕως πολλοστῶν ἐστί: μίαν. Et: ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστε, καὶ ὑμεῖς υἱοὶ ὑψίστου, πάντες ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε. Atq; vt tandem concludam, si ἀκούσας
Jo. 10. 35. inquã, εἶπε θεούς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο, illi q̃ πρωτό-τοκοι ἀγγελοι, υἱοὶ τοῦ θεοῦ ἡγιασμένοι vocantur, & gbus ea locutus est & haruit Deus, & suo S.S. vt ita dicam cõmunicauit, quã fiet vt christi nõ sint existimandi? & hoc cognomine digna dij? Cum nullus sit filius Dei, & qdem πρωτότοκος nõiatus, q nõ sit ἀδάμου ζωῆς perfusus, multi autem christi fuerint appellati, q tantũ abfuit vt pro filijs Dei nõ fuerint agniti, vt pro hostibus etiã fuerint de-clarati? Intõsissimi sigdem & firmissimi amoris sunt illa oia ap-petenda & veneranda nõia, declarationes, q̃ beatos reddunt eos, vel ipsa appellatione, quibus contigerint. Quamuis multi fuerit q̃ indigni fuerunt, qbus id cognominis fuisset concessũ. christi & filij cognominis indigni.

Esa. 1. ὄμως ἐμοὶ ἐγένετο καὶ οὐχ ὡς, ἀνθρώποις δὲ με ἠθετήσαν. Et:
Psal. 72. ἀπολοῦνται γὰρ οἱ μακρυνόμενοι, καὶ ἐξεπορεύσω πάντα τὸν πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ.

Quæ aũt sit necessitas electorũ & vocatorũ christorũ obeundi múneris, ad quod vocarí & destinarí, ondit longa disputatio necessitas obeundi muneris.
Exo. 4. Mosis & Jeremiæ, q tam difficilem prouinciã alijs obeundam li-
Jer. 1. bentissime permisissent si potuissent. Et Jonæ calamitas, in quã
Jon. 1. 3. coniectus est, quod aduersari voluntati Dei, quæ ad illud vatis múnus eũ vocabat, noluisse visus esset. non contradicere, sigdẽ nõ auersari licet, nõ dubitare, ne alíter sint euentura, q̃ fore nun-ciantur monente Deo, nõ alíter dicere, nõ alíter facere nõ alia forma prõnunciare, quã velit is, q apud se de nobis qduis statuere pẽt, de rebus qduis constituere potest, cui parere necesse est. Et sili-ce manaturã aquã dixit Deus, iussitq; Mosi vt silicem, scipi-
Nu. 20 one percuteret, Hoc facile sibi esse cognoscebat Moses, De illo addubitauit, paruit tn̄, & euentus veritatẽ mãdati approbã-uit, sed qm̃ Moses addubitanter verba prõnunciasse visus est Deo, mulctatus est magna poena. Ob hoc, ingt ille:

1 Cor. 9. οὐαί μοί ἐστιν ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι. Et hoc qdem de ijs, q̃ fun-gi debent christi múnere, ad hoc ἐν κοιλίᾳ τῆς μητρὸς, eór atq; adeo
Gal. 1. ante ipsũ conceptũ in vtero materno vocatis. De re verõ cui con-res christi
Isa. 55. ficiendæ amandantur, illa scribuntur: τὸ ῥῆμα μου ὃ ἂν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ conficiẽda
στόμα

ἀπ' ἐκ σόματος μόν, ἃ μὴ ἀποσφάλλεται πρός με πάντας, ἕως ἂν πάντα
ὅσα ἂν γένηται. Et euentu ipso rerũ, quas euenisse nos legimus
in historia, illi vero aut experiebãtur, aut fore sperabant verebantur
ne sine credere nolebant, cognoscere possumus Mosem Iosuam Dauid
dem atq; alios innúmeros & coactos fuisse parere Deo, & oía pericula
euasisse in q̃ inciderant, & oía confecisse incredibilia quidẽ illa &
q̃ oẽm spem superabant humanã, sed q̃ suo ductu Deus obid, quod
sponderat euentura euenisse. Coactos dico vel magnitudine pmi-
orũ, q̃ offerebãt, vt Abrahamus, Dauid, Iehús: vel asperitate poenar
q̃ aut interminabãt, aut aío concipiebãt, vt Moses, Ieremias, Ionas.
De promissis aũt bonis his, quos sibi pro christis, elegerat Deus illa
leguntur: πάντα ἃ ἐκάλεσέ με στήσεσθαι, καὶ πάντα ὅσα ἐκέκλεικεν Esa. 46.
ποιήσω, καλῶν ἀπὸ ἀνατολῶν πετεινὸν καὶ ἀπὸ γῆς χώρας πό-
ρρω ὧν ἐκάλεσά με ἐλθεῖν καὶ γὰρ ἤγαγον, ἐλάλησα καὶ ἐποίησα &c.
Et: Οὐ φοβερός εἶ καὶ τίς ἀνθέστηκε σοί. Et: τῷ γὰρ θελήματι Ps. 75. Ro. 9. Ro. 11.
ἀνθέστηκε τίς ἀνθέστηκε. Et: ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα, καὶ
ἡ κλῆσις τοῦ θεοῦ. Et sane quæuis vocatio domũ habet maximũ
amexum, minus euersionis & necis, si vates est: promissionis opum
& gloriarũ si ducis: Magna tñ obseruantia erga Deum in dictis & Ro. 9.
factis requiritur eo qui pro chrõ eligitur. Ita em confirmãt Dei
animus ad seruanda promissa magis, & ad posteros eius, q chrs cogno
minat, veluti hereditaria transmittenda, si obseruantissimus tota
vita ẽt in minimis fuerit mandator Dei chrs eius. Quantula enim
culpa hominũ iudicio é regno deturbauit Saulem, vt intra paruũ 1 Re. 13
tempus relictus fuerit à spũ Dei, & à cacodæmone afflictus &
intra nõ multo amplius cum tota posteritate perierit? Et quod fuit 1 Re. 13.
tantũ scelus prophetæ Iudaico, quod deceptus diuerterit in domum
Israëlitici vatis, & contra Dei mandatũ ederit, vt nõ multo post ale-
one fuerit discerptus? Qui tñ & agnouerunt culpas & petierunt
veniã, sed nõ placuit nimirũ errata condonare, ne facilitas impetrã-
dæ veniæ hoibus occasionẽ daret, desciscendi à Dei iussis. Abraha-
mi constans fides vndiq; magis atq; magis inclarens erga Deũ, Da-
uidis perpetua erga iussa Dei obseruantia, Aaromis fidelis animũ
declaratus effecit vt illius posteritas tutela, hiius regnum, ter-
tij sacerdotiũ, Dei continuo tenore p multa secula fuerit adepta.
Quidem si alijs in rebus peccauerunt, & Dauid nõ semel, Aaron
semel & iterũ, tñ tantã fuisse in illis resipiscentiã, in impetrãdo
veniã.

Deo cogũtur parere

Vocatio domũ hẽt amexum

venia, aut in prestanda ab ipsis solis & nõ à posteris culpa, vt facile animaduerti possit à christis, quos ab infimis gradibus ad summos honores Deus solet erigere, magna suor mandatorũ obseruantia requirere & pro suo iure flagitare. Si vini intentela Dei semp fuisse legũntur, mortui, quæ viuentes mínera & dona à Deo impetrauerant parendo Deo, illa ad posteros, sæpe paru gratos, nõ raro numini infensos, transfuderunt. Videbat sigidem Deo fidem suã semel obstrictam nũquã fallere, esse satius ob patrũ recordationẽ q quales erga se fuissent optime nouerat, & reminisceba, quam ꝛ posteroꝝ culpas dare occasionẽ, cuiuis malefuriato hoi criminãdi, vel quod præstare nollet, q promisisset, aut quod repræsentare non posset ob tenues vel opes vel vires. Nolui, inqt, aut priuare bonis aut ne inducerem in ea bona, q promisera, prætermittere, posteritatem Abrahamicã, vt commeruissent: διὰ ἔρωτα ἐχθρῶν, ἵνα μὴ πανοχθοτιῶσι, καὶ ἵνα μὴ διωσιπεῦσιν, οἱ ὑπεναντίοι, μηδὲ τιτώσω, ἢ χεῖρ ἡμῶν ὑψίλη, καὶ ἔχι νικος ἀποτῆσαι τὰ ὄντα. Et similitudinibus obtestationibusq vsos erga Deũ sanctos Patres legimus, vt Deus, q promisisset recordareꝛ, quales essent hi, quibus promissa essent repræsentanda, nolet animaduertere vt ipse perseueraret esse ὁ θεὸς ἀληθὴς, quamuis esset πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης.

Christoꝝ mínera ad suos posteros transfusa

Deut. 32. Ps. 75. Ro. 9. Ro. 11. Ro. 3.

Sed prætermissis aliquantũ christis (quorũ múmus hæreditariũ nõ erat, quales fuisse vates nouimus, qui in gre discipulũ successisse præceptori scimus, filiũ patri múquã ferme legiꝝ) Veniamus ad illos, q ad posteros, dignitatis suæ functionẽ transmiserunt, qualis Abrahamus est Dauid & Aaron: ille sancti seminis populi electi, virginis Israelis, quã pro sua plebe ex omnibus gẽtibus electione facta, sibi splenda & ornanda assumserat Deus. Hic regni, tertius Sacerdotij. In his sanctis tribus posteritatibus, dispicere licet magna Dei erga hoes benenolentia. Nunquã enim Deus liberos Abrahamicos reiecit, abs se longius, & cũ reijcere & repudiare placuit, nec oes reiecit, & alios in repudiatoꝝ locũ suffecit. Et posteritas Dauidis & Aaronis, qua inter nepotes Abrahamicos nũmerabat, nunquã christi esse destiterunt. Irreuocabilia siquidẽ & maxime fixa sunt dona Dei, & ad sua stipendia gentis Abrahamicæ euocatio, vt postquã semel ímixerit in suũ populum gentem Abrahamicam, abstergere ab ea iunctione nqlit. Sacerdotij ius perpetuo generi Aaronico inhasit, ex alijs quidem in alias familias traductum, semp tñ his copulatum q grẽ erant Aaronij.

1 Re. 13

1 Re. 13.

Impor.

Imperatoria dignitas cur diuisa in:

Imperatoria dignitas, diuersis temporibus, multas ob cās inter filios Ia-
cobi fuerat diuisa, et donata, quoad posteritti Dauidis inhæsit,
q̄ tandem labere cepit, et ad Aaronios et Idumæos, peruenit, nō inun-
ctione Dei aut iussu, sed vsurpatione potius humana ob opū magni-
tudinem ob populi conniuentiā, et ob imbecilitatem circū agentium po-
pulorū. Hæc labes reparata fuit nato Iesu chrō et in regem inuncto
à sprū S. q regiā dignitatē in Dauidis genus reportauit.

Et hæ qdem sunt Christorum functiones ad posteros defluentes,
siue Abrahamicæ, vnde Ecclesia: siue Aaronicæ, vnde pontifices Eccl̄ę
dimanarunt. Qm̄ aut̄ clementer à Deo illæ fuere impartitæ Abraha-

chri cur oleo vncti.

mo Dauidi et Aaroni et Vatibus, ob id oleo, signo clementiæ inūgi
ceperunt hi q illis dignitatibus chri fungebantur. Et Paulus Eccle-
siā, oliuæ comparat, arbori amabili, Et regnū psalmi lucernā q oleo
pascit, vtpote insitū oliuæ seu Eccl̄ę vocant. Abrahamus igr̄ viuens
chrs erat, mortuus, ad Isaacū hæc chri dignitas translata est, atq;
ita ad Iacobū hæredem, repudiato per fucū Esao, hoc ornamentū
transit, quo mortuo, ad 12 filios, et post illos ad nepotes et ex illis
ad posteros ordine continenti et perpetuo, hæc chri cognominatio
dimanauit. Idem de Aarone dici potest, idem de Dauide, quo vita
functo, filius in chri dignitatem successit, et filio filius et huic natus
et q sunt ordine, legitimi successores declarati. Et vt tandem ab-
soluā hanc partem, et ad Iesu chri tempora peruenia, si quis æta-
tes electorum christorū inter se comparet, et rationes, qbus sunt erecti

chri ex humili fortuna erecti.

similes in oībus ferme inueniet euentus, omnes sctt ex infima fortuna
ab aratro à stiua ab armento ad magnos honores esse vocatos. Gen. 12. Exo. 3.
Abrahamus minus quā pastor, Moses et Dauid pastores, ille Soceri
hic patris oiuū: Omnes aduersante multitudine et fortunā exp- 1 Reg. 16.
brante. Samuel et Dauid sunt exempla:
τίς σώσει ἡμᾶς; οὗτος; καὶ ἠτίμασαν αὐτόν, καὶ οὐκ ἠνέγκαν αὐτῷ 1 R. 10.
δῶρα. Et: οὐκ ἐστὶν ἡμῖν μέρις ἐν τῷ δάβιδ, οὐδὲ κληρονομία 2 Re. 20.
ἡμῖν ἐν υἱῷ ἰέσσαι. Omnes illis comitibus præclara facinora edētes
quibus Deus corda mouerat vt ita facerent. καὶ ἐπορεύθησαν 1 R. 10
inqt, υἱοὶ δυναμέων ὧν ἥψατο κύριος καρδίας αὐτῶν μετὰ σαούλ.
Et quod maius qddam est: οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐαν μὴ ὁ Ioh. 6.
πάτηρ, ὁ πέμψας με ἑλκύσῃ αὐτόν. Et consuetus quidam euentus
idem ferè in oēs, q hac ratione vt essent chri, sunt à Deo propositi,
animaduerti potest, quod nullus fuit vnquā chrs, cui, qm̄dum finem

eorum aduersarij

q sequerentur, ita maxima pars, q nō fuerit aduersata, et interse-
quentes et aduersantes, non implacabile odiū natū, atq; ita discre-
ti

Mar. 16. ti boni à malis, ut verissimum sit, Necesse esse scandala oriri &
Ior. 11. αἱρέσεις esse, ut inter electos à Deo & reiectos constituatur discerniculum, cumprimum qs in chrm erigitur.
Oēs innumeros et se fortiores aduersarios nacti, quos deuicerunt ut facille intelligi posset, illos nō nisi virtute Dei, & quod Deum secum haberent vincere potuisse.
Ps. 2. παρεστήσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.
ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς. Nullis artibus, nulla disciplina, nullo milite instructi. Unde unus se infantē esse conqueritur, alius balbutiem excusat. Ille canit:
P. 143. εὐλογητὸς ὁ κύριος ὁ θεός μου, ὁ διδάσκων τὰς χεῖρας μου εἰς παράταξιν, τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον.
Quare cum sint adsimiles in oībus caussæ, rationes promouendi mores, mirum nō est si de uno chrō dicta, veluti cōes leges, ad alium, q alio tempore futurus est chrs, transferri possunt. Sunt enim veluti diuerbia, q ad oēm similem euentum possunt accommodari, sintq. narrationes præsentium euentorum, sed earum, q postea similes futuræ sunt, veluti diuinationes & fixæ leges.
Præterea oībus christis, aliqd nunciatū esse constat, quod ab illis postea narrandum erat alijs. Hoc qualecumq. esset, & qualibuscumq. conceptum verbis, salutem certe complectebar, ut illi credēdo Deo nuncianti, alij q eos secuturi erant, ipsis se dedendo, hac inquam fide utriq. fuerint salui. Ut Noe credendo numini saluatus est à diluuio aquar per arcam, cū his, q eius verbis persuasi in arcam se condiderant. Ita cū Mose cū Dauide cū saule factū esse scimus, & magnus catalogus exemplorum adfertur in Epla ad hebræos, eor q afflictis temporibus Deo seruare volenti crediderunt. Fides hæc πίστις εἰς
Heb. 11. ἀκοή, ὑπάκοη, ἀκοή, mandatum illud est salutis certis verbis conceptæ annunciatio, πρόσαγμα, ῥῆμα, φωνή, λόγος, εὐαγγέλιον, ἐπαγγελία, atq. alijs sigcatur nōibus, qbus persuasi hōes, & eum q pro chrō & saluatore erat à Deo patre præpositus sequendo, salutem sunt consecuti. Quis enim affirmare audeat, Nōē, Abrahamum, Mosem Dauidem, atq. alios innumeros, de fide erga Deum, de obsequendi numini studio commendatissimos nō fuisse, & hic à periculis & post fata ab his poenis, q impios manent, seruatos? Quod si hos seruatos fuisse affirmandū est, qdo illos, q eor fidem & verba, monente eor aīos & docente Deo, sunt secuti, nō fuisse seruatos
Luc. 16. quisquam affirmabit? Accidit, inqt, ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων

chrm sequētes cū chrō saluantur

γάλως εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ. In eo sinú, in quo filij Abrahami seruati bonis oĩbus fruentes, q̃ ἀγαθοὶ & πατριάρχαι vocat, tenebantur, morabantur, deliciabantur. Et q̃dem ōes q̃ hac qua postremum ratiõne de qua dicere cepi, christi ẽgnominati sunt. Ita hoc in seculo salute, & in futuro bonis æternis sunt donati. vt vna cũ his, q̃ se ducem sunt secuti, illa sint bona consecuti. Noa cũ suis, Dauid cũ his, q̃ eius auspicia sequebant, pio studio diuinæ parendo voluntati priã defendendæ caussa, nõis diuini propugnãte voluntate.

Quod em̃ ait ille de Abrahami posteris & Iacobi liberis, hoc ego aio de his, q̃ christos duces sunt secuti.

Οὐ γὰρ πάντες, inqt, οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ (ἰσχύι) εἰσί Rom. 9.
οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα (τῆς ἐπαγγελίας)

Non ōes, inquã, fuisse ex eorũ numero, qbus salus christorũ ductũ promittebat. Nullos tñ fuisse, qbus salutem impartitus fuerit Deus cum christo fuerint cæteri obsequentes & morigeri, affirmare nõ possum. Quare, singulis ætatibus (in qbus calamitosissime cũ essent, & viuerent hoẽs & ecclia Dei, aliqn erectus est & excitatus chrs) Multos fuisse q̃ viui Deo placuerint, mortui qd Deũ fuerint translati, statuendum est, hi scil't, q̃ monente & suadente atq; adeo trahente Deo interne in aũ auspicia chri propositi sunt secuti, qmdũ illi, q̃ chrm selectum chrm auersantes punit. auersati sunt & repulerunt, & hoc & in altero seculo dedisse pœnas credendũ est. Nullus em̃ fuit adeo probus, adeo mitis chrs q̃, qmdũ inuenit q̃ se sequerem̃, ita nõ inuenerit, q̃ se auersarentur. Ipse Moses πραΰς ὄφοδρα, μᾶλλον πάντων τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὄντων ἐπὶ Num. 12.
τῆς γῆς vt scribit, inuenit populũ, sacerdotes, atq; adeo fratrem & sororem, a quibus si fieri potuisset, a chri munere fuisset reiectus.

His declaratis venio ad tempora postrema,
in quibus Iesus consuetudine recepta, ex infima
sorte, q̃ is Abrahamidũ & Dauidii, erectus est & Rex declaratus
cuius ductũ liberare Deus populũ suũ decreuerat a malis, in q̃ fuerat
sua culpa longe ante prolapsus. Hunc qdam pro Rege receperunt, plu-
rima pars reiecit, & tandem occidit. τὰς, inqt, ὑμῶν ὁ ἀνήρ δας Iu. 6.
μᾶλλον τὰς πολλός, καὶ μάλιστα (ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ χρυσός) ἐξέλαμ-
πρός με. Et de illis alteris: Luc. 19.

ὁ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς.

Atq; Deus ita statuerat olim & fore prædixerat: δώσει, inqt, αὐτῷ Luc. 1.32
κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει Luc. 1.
ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ
ἔσται τέλος. Qua de re alterius qdam repetenda esse iudico.

Ierat d

Erat dictum illud veluti promissio Dei paulo post reconciliandi cum suo
Deu. 18. 18 populo: τὰ γὰρ ἔθνη ταῦτα, οὓς σὺ κατακληρονομεῖς αὐτούς, οὗτοι ἠλη-
δονίσμων καὶ μαντειῶν ἀκούσονται, σὺ δὲ οὐχ οὕτως. ἔδωκε ὁ κύριος
ὁ θεός σου προφητὴν ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ὡς ἐμέ, ἀναστήσει σοὶ
κύριος ὁ θεὸς σου αὐτὸν ἀκούσεσθε κατὰ πάντα. ꝛc. Non, inquit, opus
erit tibi aliunde scire aut quaerere, quod ex te velim. Nam mittam
vates, qui monebunt te voluntatis meae et erudient, placabisque me
iratum, si eorum consilijs fueris obsecutus. Unde illud irati Dei maxi-
me est declaratio: ῥῆμα κυρίου ἦν τίμον ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεί-
1R. 3. ναις, οὐκ ἦν ὅρασις διασέλλουσα.
In calamitate erat populus alieno iuri subiectus. Et cum nullus
esset propheta, intelligebatur iratum esse Deum, qui nec succurreret,
nec rationem ostendere, misso propheta, qui doceret, qua placari posset,
volebat. Illum tamen misso Samuele liberauit. Et quamdum in hoc
quo populus praemebatur infortunio, Samuelis, et in prioribus multis
malis aliorum prophetarum, et in Aegyptia vexatione Mosis, et in depor-
tatione babylonica Esdrae profuit aduentus: Ita in illo cumulo
malorum, quo Romani populum Sanctum praemebant, placuit Deo vel-
le tandem opitulari. Nullus tamen erat propheta, qui, quid sperandum, aut
quando, aut ~~quo~~ cuius ductu, significare posset. Iratum tamen esse Numen
ab omnibus cognoscebatur, aliquibus bene sperare, alijs prope adesse sa-
lutem, significatum fuerat. Erat, inquit, Simeon προσδεχόμενος παρά-
Lu. 2. κλησιν τοῦ ἰσραήλ, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐπὶ αὐτόν, καὶ ἦν αὐ-
τῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, μὴ ἰδεῖν θάν-
ατον, πρὶν ἴδῃ χριστὸν \ κυρίου ꝛc. Erat autem in more apud
Deum, aut ductorem vatem, qui de se diceret, facere, aut vatem praemit-
tere, qui de futuro ductore significaret. Illud in Mose euenisse cogno-
scitur, hoc in Dauide et alijs nonnullis. Illos in ductores et Christos
erectos fuisse et missos a Deo, quam de se cuique magna praedicare sus-
pectum est, pondere miraculorum demonstrabatur. Hos tam vatum
dicta, quam euentus bellorum ostendebant quales essent. Regem igitur
hunc et ductorem καὶ ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας, quam auebat et
petebat populus in Christum euectum, Iohannes antecessit, qui et sal-
uare a seruitute populum, et tempus adesse potiundae salutis, et qui
declaratus esset Christus, omnibus significaret. τοῦ δοῦναι, inquit,
Lu. 1. ἡμῖν ἀφοβῶς ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας λατρέ-
υειν αὐτῷ. Et: σωτηρίαν (δοῦναι) ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ χει-
ρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς. (hi erant Romani) Et: καὶ σὺ
παιδίον

παιδίον προφητής ὑψίστου κληθήσει. προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου
κυρίου, ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ.
Is tandem anno 15 Tiberij Cæsaris inunctus spru S. chrs. propheta, cre-
atus est: ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ad eum, et cepit de salute à populo in-
quirendæ concionari. Erat aut 30 annorum ætate, et concionando
egit sex ferme menses cum populo, ut se ad recipiendum chrm Regem
pararent. Quo tempore expleto, occisus est ab Herode Galileæ Rege
Antippa noe, Herodis magni filio, ex Maltacha filia Simonis sacerdotis
suscepto. Quare in annum Octauij Augusti 42 et ab Actiaca victo-
ria reijcienda est natiuitas Johannis Si anno 15 Tiberij annum
agebat ætatis 30 ante mortem cum populus addubitare cepisset an
ipse, chrs Rex esset, publice manifestis verbis fassus est, inquiens:
ὅτι οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ χρισός: ἀλλὰ ὅτι ἀπεσάλμενος εἰμὶ ἔμπροσθεν Jo. 1 et 3.
ἐκείνου. ὁ ἔχων τὴν νύμφην (τὴν θυγάτερα τοῦ ἰσραήλ) νύμ-
φος ἐστί. Mortuo Johanne, q Jesum ætate 6 mensium superabat,

Jesus chrs.

Venit Jesus Nazaretham,

et ingressus Synagogam

seu in cœtum hominum veniens, capto et aperto libro legis

πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με ἐν Lu. 4.

Et versus ad præsentes dixit: ὅτι σήμερον πεπληρῶται ἡ γραφὴ
αὕτη ἐν τοῖς ὤσιν ὑμῶν. Ab eo tempore ceptum est ab alijs aduer-
sari, à paucis obsecundari Jesu chro declarato sed clam h. e. interne.
Hæc declaratio et ante ætatis 30 annum, ab Angelis à Magis à Pastoribus
à Simeone ab Anna et alijs contigerat Jesu, et à 30 anno miraculis et
prodigijs, et doctrina confirmata est. Aduersabantur aut illi hostes

aduersarij et hostes.

καὶ ἔλεγον, inqt Lucas, οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ υἱὸς ἰωσήφ: Et alij, πόθεν τοῦ Lu. 4. 22
τῷ πάντα; καὶ τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, καὶ δυνάμεις διὰ τῶν χεί- Mar. 6. 2
ρων αὐτοῦ γίνονται; οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς Μαρίας, ἀδελφὸς
δὲ ἰακώβου καὶ ἰωσῆ, καὶ ἰούδα καὶ σίμωνος, καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ
αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς; καὶ σκανδαλίζονται ἐν αὐτῷ. Quæ sane expro-
bratio eadem erat cum illa Dauidis et Saulis: τί σώσει ἡμᾶς οὗτος; Et οὐκ 1 R. 10 2 R. 20
ἐστὶν ἡμεῖς μέρις ἐν τῷ δαβίδ. Illi equisones et pastores cum essent
hic faber et fabri filius, inuncti sunt et reges facti: Sed illi recepti qdem
sunt et regnauerunt, hic abiectus est et trucidatus. Sed q promittit Deus
stabilia sunt, et infracta, irreuocabilis et perpetuæ veritatis. Huncita
trucidatum repulso populo, cui eum in regem, q salutem et libertatem adferret
dedere.

dederat, reuocatū ex ipsa morte, nouo præfecit populo, Seū vt ait
Ro. 9. Paulus perfractos & præcisos ramos pauculis relictis germinibus, abie-
cit ex stipite, quem λόγον συντετμημένον vocat, & inseruit surculos
nouos ἀγριελαίου, vt cū illi pauculi πλάδοι ἀλλιελαίου tū hi ἀγρι-
ελαίου fierent συνοινόποι τῆς ῥίζης καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας illius,
Joh. 10. vnius, q̄ erat Jesus ille chr̄s, seū vt ait Johannes, Ne vacuū fieret oui-
le abiectis ouibus, q̄ pastorem seq̄ nolebant, mercenarios seq̄ malebāt
alias oues in ouile minatus est Deus, & vtriq. ouiū generi τῆς περι-
τομῆς καὶ τῆς ἀκροβυσίας, vnū pastorem præfecit. Nolumus dicebāt
Luc. 19. & 20. illi τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς. Et: οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε
ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γενήται ἡ κληρονομία. καὶ ἐκβάλον-
τες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν. Quid deinde secutū est?
Num illud, quod illi deliberauerant? minime gentiū. Nam stati
se sua sentia condemnarunt: ἐλεύσεται dicentes, καὶ ἀπόλεσει τοὺς
γεωργοὺς τούτους tam malos, tam improbos, Vineæ Dñs, καὶ δώσει τὸν
ἀμπελῶνα ἄλλοις. Et hoc est illud Petri, οἶδα, inquientis, ὅτι κα-
Act. 3. 12. τὰ ἀγνοίαν ἐπράξατε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. Sciebant enim
ob innumeras attestationes Dei ἐν δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις
Jesū illum esse ad se vt chr̄s esset missū: illud ignorabant illo occi-
so, nihil mali aut detrimenti eius memoriæ conciliatū iri, se repu-
diandos fore. Quod eni ipsi in damnū Jesū excogitauerant, illud
Deus præter oēm illor̄ cogitationē & spem, vt de Josepho scribitur
vertit Jesu in summū decus & honorem. Et signa q̄dem, quibus Signa de-
declaratus est propheta plusquā satis extitisse narratur à S. Scri- clarationis
ptoribus, prodigia miracula, salutes donatæ plebi, vindicatio legū in chrm.
diuinar̄, in pristinū nitorem, nōa stemmatū antiquor̄ & externa
species sanctitatis nihil, vbi legis diuinæ obseruatio desit, valere.
Quod enim illi dixerant: σέαρ ἀγνῶν, καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων
Esa. 1. οὐ βούλομαι, & q̄ sequuntur, & caussa, αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος
Jer. 7. 4. 22. πλήρεις. Et: Μὴ πεπείθατε ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπὶ λόγος ψεύδεσιν, ὅτι
τὸ παράπαν οὐκ ὠφελήσουσιν ὑμᾶς λέγοντες ναὸς κύριος, ναὸς κυρίου ἐστίν.
Mat. 23. Hoc iste repetit, παρομιάζεσθε, inquiens, τάφοις κεκονιάσμ.
Et vbiq. obijcir̄ à prophetis populo & sacerdotibus, male fieri cū exter-
nis operibus, prætermissa aī sanctitate, q̄ ex obseruatione diuinæ
legis nobis conciliar̄, queritur reconciliari erga nos Dei iratus aīus,
quam formā vindicandar̄ legū diuinar̄, indebitū vsū Jesus vt pro-
pheta nō destitit summo cū periculo, contra corruptissimos sui
temporis mores obseruare. Atq. ita munus prophetæ seū chris ti chr̄s Propheta
huius rationis obiuisse cognoscitur. Munus regiū nō obiuit, q̄m rece-
ptus

ptus nō est, nec pro Rege à Ierosolymitanis agnitus. Unctus tñ à Deo
fuerat et creatus in Regem, et ob id unctus et Messias et Chrs erat, cu-
ius ductu et auspicijs, placato Deo in libertatem erat asserendus populus.
Christi regnum Neq. tñ omniū gentiū Rex, sed imperij Dauidici in sede regia, cui
subijcienda erant postea oīa regna et imperia mundi. Unde cū Gali- Io. 6. 15
læi tumultu excitato, creare illū populari seditione regē voluissēt
talem ea ratione recipere renuit honorem. Erat enī Galilææ Rex
herodes, et Galilæa Ierosolymitani imperij, cuius Ductor erat creatus
Iesus, erat futura subiecta portio et non regia, q̄ imperaret Ieroso-
lymitano regno. Cum igr̄ à præfectis regni in interregno creatis
productus Rex Iesus nō fuisset receptus, sed abiectus et occisus, re-
uocatus é morte, in tales præfectos animaduertere cepit. Quam
re si animaduertere volumus verba Lucæ et Pauli notare poterimus Lu. 19 12
tempus, quodnā regnū et qua ratione ad illud Iesus fuerit initiatus
et creatus. Ἄνθρωπος, inqt ille, τίς εὐγένης ἐπορεύθη εἰς χω-
ρὰν μάκραν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι. Et: καὶ ἐγέ-
νετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν, λάβοντα τὴν βασιλείαν. Et: τοὺς
ἐχθροὺς μοῦ ἐκείνους τοὺς μὴ θελήσαντας με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτοὺς
ἀγάγετε ὧδε καὶ κατὰ σφάξατε ἐμπροσθεν μοῦ. Et oībus in concioni-
bus clam palam sigcauit vbiq. se nō ante mortem, postquā illud consue-
tū à ciuibus nō esset recipiendum, quam mortē peregrinationē nouit
regno nouo, quod post illud, in quo non fuisset receptus potiri posse.
Hac de re vbiq. Paulus disputat: ἐταπείνωσεν, inqt, ἑαυτὸν γενόμενος Phi. 2
ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σαυροῦ. διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερ-
ύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα (βασιλείαν) τὸ. Et: τοῦ ὁρισθέν- Ro. 1.
τος υἱοῦ θεοῦ (βασίλεως χρισοῦ, est enī dignitatis nomen) ἐν δυνάμει
κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης &c. Postquā siquidē fuisset occisus et
sepultus triduo in specu iacuisset, rediuiuus collectis Aptis, et de
his, q̄ futura erant monitis conscendit cælos, et inde S. S. misso, cū
ne sic qdem ad resipiscendū moueri potuissent præfecti regni de
facinore in filiū Dei et regem declaratū, ad misso, edocti Apti.
missi sunt ad ἔθνη, præputiatos scl̄t hōes, nullū commerciū hn̄tes
cū repub. Israëlitica, atq. inde noui incolæ regni selecti sunt, q in
locū eor̄, q reijciendi erant, ab eo quē paulo ante ipsi necauerant suc-
cederent. ἐγείρας, inqt, αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ Eph. 1.
αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐπουρανίοις ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνά-
μεως καὶ κυριότητος, καὶ πάντος ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν +
τῷ

τῷ αἰῶνι τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. h. e. Sup oia, q̃cũq; vbicũq; inueniuntur & nominantur regna. Est enim phrasis, qua describi solet regnũ, cui parebunt oia regna, quale fuisset illud Ierosolymitanũ, si regem illi ad se missũ chrm cognominatũ nõ reiecissent. Declaratio igr externa fuit, cũ spr̃s S. ondisset regni famulitio qbus ex lapidibus esset construenda hæc vrbis nouæ erectio. Motis enim τῶν ἐθνῶν animis, ostensũ est, quẽ sequi vt salutẽ acquirerẽt, deberent, quod & lætis animis & votis alacribus & vocibus conceptũ aio gaudiũ, æquantibus fecerunt. Et hic regni functio esse cepit et administratio, semp duratura in pauculos ramulos ἐν περιτομῇ & quamplurimos insititios stolones τῆς ἀκροβυσίας, in cuius conseruationẽ é cælo post sprm S. missũ dedit varia munera hoibus. Oes em illas prioris reipub. administrãdæ dignitates ereptas ab illis, q prius fungebanr, suis, quos sibi placuit partitus est. Αὐτός, inquit, Eph. 4. 11 ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους πρὸς τὸν καταρτισμόν. Et: Eph. 5. ἵνα παρασήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ῥυτίδα ἤ τι τῶν τιούτων, ἀλλὰ ἵνα ἦ ἁγία καὶ ἄμ. Misit præfectos nouos verus & legitimus Rex, q curaret vt oes ex gentibus præputiatis, ignorantibus leges & mores, & Iudæis noscentibus voluntatem & desideriũ Dei recte postquã iustificatos se solam p fidem, nulla re alia commendatos nossent, ad legis diuinæ præscripta viuerent, illi in oibus obtemperarent. Qmdum autẽ Ipse Iesus, χριστός, μεσσίας, υἱὸς τοῦ θεοῦ, θεός, θύρα, ἀληθεία, ζωή, ποίμην, λόγος, βασιλεύς, ἀρχηγός, προφητής, ἀνηρ ἅγιος, ἱερεύς, et illa ante, istud postea: Ita & τὰ ἔθνη, ἁμαρτωλοί, τελῶναι, πορναί, et quid non prius, postea recepto spru S. & recõciliati Deo θυγατὴρ θεοῦ, υἱοὶ θεοῦ, νύμφη, ἅγιοι, ἐκλεκτοί, κλῆτοι, θεοί, χριστοί, λάος θεοῦ, σπεύη ἐλέους, τέκνα θεοῦ, quatenus ea vox ad chrm refer πρωτοτοκοί, qua voce summa dilectio declaratur, vocari ceperunt, vna cum Iudæis, οὓς ὁ θεὸς προέγνω, τῷ καταλείμματι, reiectis Ro. 11. illis oibus κατηρτισμένοις εἰς ἀπώλειαν, q ex promissionibus patrũ exciderant, cũ prius inter selectos, & participes bonor numerarenr. Qm aut post mortem hæc acciderunt christo, ob id veluti victima & sacerdos depingir in Epla ad hebræos inscripta, quo semel pro oibus offensis placatus est Deus erga gentes. Ἔχοντες, inqt, ἀρχιέρεα Heb. 4. 14 μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ κρατῶμεν

τῆς ὁ

Regni chri mitium.

synonima christi.

synonima τῶν ἐθνῶν.

Noia christia nor

chrs sacerdos victima.

τῆς ὁμολογίας. Et: οὐ χωρὶς εἰς τὸν ἀιῶνα καθὰ τὴν τάξιν Μ. Hebr. et 7. et 10.
Et: διὰ τοῦτο μέτεστιν ἀνθρ. εἰς τὸν ἀιῶνα ἀπαράβατον ἔχει τὴν
ἐχόντας ἐν ἀδελφοὶ παῤῥησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τ. ἁγίων ἐν
τῷ αἵματι Ἰησοῦ. Et τοῦτ᾽ ἐστὶν ἀπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς Et 9.
ἀθέτησιν ἁμαρτίας (τῶν ἐθνῶν) διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται.
Ipse victima sacerdos & via ad cælu gentibus post mortem. h.e. effu-
so sanguine factus vt chrs propheta ante mortem, chrs sacerdos in
ipsa morte, & chrs Rex cognominari post mortem Jesus possit.
Fuere aut eo tempore duo gra hominu. Unu eor. q se non alios ee
duo grā hominū tempore christi. dicebant, quam quor virtute liberaturus esset Deus populū ex cap-
tiuitate Romana. Captiui em esse videbam, quod vectigalia Ro-
manis penderent. Horu ex numero fuit Theudas Judas & alij q
Ψευδόχριστοι nuncupant. ἐγαρ θευδᾶς τις ἐστι, Ψευδόχριστοι, ἢ Mat. 24
Ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα ὥστε πλα-
νᾶσθαι & Alteru genus labefactat τὴν τῶν ὅλων salutem, & toti ec-
clesiæ, cui Jesus pro chro & rege præpositus fuerat permicie affere-
bat. Dicebat siquidem nondu chrm venisse, nec Jesu esse τὸν σωτῆρα 1 Joa. 2
regem. τίς ἐστιν ὁ ψεύστης, εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν
ὁ χριστός· οὗτός ἐστιν ἀντίχριστος. Erat (vt tandem concludam
hoc argm.) & tertiū genus hominu, alienu ab vtraq. istor. vere
christi, sed veluti ministri eius, q vere ob id quod Rex chrs nūcupar
receperant em sprm S. & ob id inuncti seu baptizati S.S. & chri creati
dicuntur. Quis enim Paulu Petrum & alios in tot comiectos peri
cula, & ab oībus prodigiose liberatos, negaret christos fuisse? Qui
bus oībus una cu paucis Judais reliquis & residuis gentis Judai-
cæ, ne veluti Sodoma & Gomorrha nulla memoria grīs relicta pe-
rirent, & oībus gentibus, quæ credere voluerūt Jesu esse chrm, q sa
ne oēs fuerunt, quos Deus interne docuerat, parta est salus p Jesum
ob id quod eu credidissent esse chrm, ipsi crederent, eu sequerentur.
Qui oēs cōiuncti cu his, q postea credituri sunt Judaīs, offeretur
Deo omnis fideliu seruoru Dei cœtus, cui subjicientur oīa regna mū-
cœtus christianorum. di, vt Jesus agnoscat caput & Rex huius cœtus, & Deus Jesu caput.
In hunc cœtu coniungent se oēs, quos a principio ab alijs christus oī
salvatos fuisse diximus. Quādu cu perfidiosis illis, & q Jesū auer-
sati sunt, oēs illi consociabuntur, q Cæteror christor verba audire no-
luerunt, & ronati sunt remorari, hi oēs una cu diabolu & eius nū
cijs in tartara ad æternas pœnas contrudentur. Illi vero resu-

tis

tis corporibus laticijs potientur perpetuis. Hic ígr Iesus vtrig. pro chro propositus populo, Iudæis sub legis Mosaicæ onere, cui parti ministros Petr & alios præposuit: Et τοῖς ἔθνεσι, liberis ab omni legis, circūcisionis, nouár lúnarú, sabbatorú aliorúq. multorú observántia, quam partem & colenda attributá fuisse Paulo & alijs legimus tanquá ministris: Utrisq. inquá datus est, his ante mortem, illis post mortem, vt rex esset, atq. perpetuus sacerdos, vt inde præesse & ministros mittere, hinc vero vt interpellare & placare posset Deú pro suo populo. Hæc duo nóia, nulli ministrór coīcata esse, quiuis cognoscere potest, si sacra Biblia oculis perlustret. Tertiú quod vatis est, impartitus est multis, ñá ad legis diuinæ conseruatione & ad iussorú diuinór executionem animose faciendá pertinet, q ministrór propria esse videtur.

Summa Libelli de Veritate Narrationis Euangelicæ, & christi Cognitione Iohannes Sommerus.

Describuńt q̄dam ꝓteriti temporis, q̄dam p̄sētis, q̄dam futuri. Præterita ex historijs & narratione aliór describuńt, quam re vt fidelis diligentia & tenacissima memoria requiriť: ita subinde errores admittuntúr. Præsentia in oculos incurrunt, & hominú q eodem tempore vixerunt cognitioni súæ exposita. Ideoq. facile si falsa scribantur refelli viuis testibus possunt. Nam si conferam allegationes, pé deprehendi, sicúbi memoria ipsos scriptores fefellerit. Neq. mox ſprs S. mendacij ~~arguí~~ accusari debet, si sē vel ꝓteritór, vel p̄sentium nó satis alicubi constet narratio. Exemplú esto Luc. 3. τῆ ϙḧβίδ, τῆ ζοροβαβέλ τῆ σαλαθιήλ, τῆ νηρὶ ϑ Deducit genealogia ἐν τῆ ῥάβδῳ τῆ δαβίδ. Sed q̄do illis conuenit, q Matt. 1. habetur: ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τ ἀβιοὺδ, ἀβιοὺδ δὲ ἐγέννησε τ ἐλιάκιμ ϑ Hic certe si contentiosos habuissent aduersarios, dubiú nó est, quin fuerint ita emendaturi scripta sua (si tñ vt nunc legunt, ita illi scripserút) vt cú libris receptis Iudæor consentiret narratio. Paulús in hoc studio fuit diligentissimus, cui cum scribis & legisperitis semp fuit contentio. Nam q se duci patiť, ei facile satisfit, tales videnť Euangelistæ habuisse auditores ethnicos, quibus scribendo laborarunt vt plurimú. At si qs Pauli auditorú ingrediať, is nisi cú pudore velit explodi, exactissime cogeť oia recitare, ne libris extantibus refelli possit. Utrumq. horú, cum in

industr.

industria diligentia et memoria hominum scribentium sit positum, non debet impingi spiritui S. si quid erroris aut negligentiae est in Euangelistarum scriptis reperiatur, vt si caput pro capite, nomen vnius prophetae pro alio aut id genus, citetur. Nisi libeat exprobrare Deo, quod illos, homines non Deos creauerit.

Tertium genus, quod in futurorum denunciatione consistit, totum est spiritus Sancti proprium, nec quicquam hic humani habet admixtum, nec quicquam ibi erroris quaerendum est, et si quaeratur successum infelicem esse necesse est. Nam cum illa a voluntate Dei dependeant, cuius spiritus S. est conscius, certa et constantia esse necessario debent. Huc referendae sunt omnes prophetiae et promissiones, quas vt olim inuolucris historiarum populi Iudaici tectas proposuit: Ita ἐν πληρώματι καιρῶν quo pertinerent detexit. Vt: in semine tuo &c ad gentes referri debere et sic de alijs omnibus. Quod si in horum tractatione error deprehendatur non tamen in spiritum S. qui vbique sibi constat, sed in scriptorem, in sequentium temporum librarios culpa reijci debet. Eorum enim negligentia efficit vt varios libros, varias lectiones et citationes habeamus.

Summa est: discerni debet humana fragilitas, ab opera spiritus sancti in lectione sacrorum librorum, et quaerendum, qua ratione sine iniuria spiritus Sancti aut contumelia Dei, varietas illa conciliari possit, aut si non potest, id saltem pro consolatione accipiendum, quod Ps. dicit, ἐν σόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον. &c.

περὶ τῆς εὐσεβείας. 2

In sacris literis εὐσεβεία est εὐλαβεία, θεοσεβεία, θρησκεία, λατρεία. &c. et tam ad Dei quam ad hominum obseruantiam refertur. De pietate erga Deum sunt illa, Ἀνδρὲς εὐλαβεῖς ἀπὸ πάντος ἔθνους Act. 2 Et, εὐσεβής, καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν Act. 10. Item, στρατιώτην εὐσεβῆ προσκαρτεροῦντα αὐτῷ. Sic πολλοὶ τῶν σεβομένων προσλύτων. Sic πᾶς σεβόμενας γυναῖκας παρωτρύναν. Item Ἀνανίας ἀνὴρ εὐσεβὴς κατὰ τὸν νόμον. Vide de Paulo Act. 23. 24. 26. phil. 3. &c.

εὐσεβεία pietas erga Deum. 8

De pietate erga homines, quae vocatur ἀγαθή, συνείδησις, illa sunt: ἱνα ἠρεμόν, καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πᾶσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι 1 Tim. 2. Item, ἐπαγγελλομέναις θεοσεβείαν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν. Item σωφρόνως δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζῶμεν ἐν τῷ νῦν Tit. 2.

pietas erga homines.

huc p.

Huc pertinet, diligere Deũ ex toto corde ãia ꝯ. & proximũ vt teipsũ.

ἐυσεβεία pro diuoria

7. Accipiũ etiã pro diuoria τῆς ἐυαγγελίου, vt μεγάλον ἐστι το τῆς ἐυσεβείας μυστήριον 1 Tim. 3. Item, ψυσικὸν θεσμὸν πρὸς ἐυσεβείαν. Hic est ἐυσεβεία τὸ ἔργον τῆς ἐυαγγελίου, de quo Paulus Ro. 1. ὃ λαλῶν ἐν τῇ πατρίδι μου ἐν τῷ ἀναγγελίῳ τῆς ἐμῆς ἐυλης. Alibi, τὴν πολὺ ἐυσεβείαν διδασκαλίαν. Item, ἐστι δὲ μυστήριον μεγα ὡς ἡ ἐυσεβεία μετὰ ἀνθρώπους.

Prior erga Deũ ãio declaranda est, q̃ tum viues fuerunt, factis quantum & qualis Deus iubet. Animi indicia sunt, ἀγάπη θεοῦ πίστις θεοῦ, & θεός. Et præcedit ἀνεσις ἐυδοκία, πίστις ὁ θεὸς θῆς πίστις εἰς ἐστι. Mar. 12. Quare, qdqd est in hõe, ψυχὴ, θέμος, διάνοια, σῶς, θέλημα, ad amũs Dei cultum totũ conferendũ est. Sicut alibi, πολὺ ἀνθρώπου λαλῆσαι ἑαυτοῦ ἐστι. nude prodire redireq. debet, οὐς ἐυσεβεία λαλησαι, ἀγάπη φόβος, ἔλπις, προσηυχὴ nostra, vt in eo quiescere poterat, nisi ipse mandasset eã deduci ad cõem qd vitæ consuetudinem, propter ipsum. factaq. pietatis nostra erga Deũ indicia sunt & appellantur δικαιώματα, quæ multa in Iacobi, pauca in Esai populo visa sũt existere.

pietas erga Deũ. pietas Adami

1. In ADAMO cultus sui Deus vnã præscripsit rationem, ne de ligno ederet. Cum inde ob inobedientiã eiectus esset, ac dilunio tandẽ fruges terræ, q̃bus cæteri vescebaũ corrupissent, cibus aliunde qdem petitus est, vt vltè animalibus vescerentur. 2. Sed tum pietatis indicium in eo mansit, quod a sanguine iubentur abstinere, & cædes Abelis expressit legem de vi: Quicũq. effuderit humanũ sanguinem, fundetur sanguis eius. Crescentibus paulatim sceleribus, dimissi sunt posteri sic, vt alij filij Dei, alij mundus & τὰ ἔθνη dicerentur, id qd in Abrahamo factum est. Tum populo suo tandem expressas leges dedit Deus. Inde illa sunt, Diliges Deum

pietas Dei.

pietas Legis

Diliges proximum.

Ge. 17. Num. 20. Esa. 1. Ier. 5. Inde lex de circũcisione, de feriis sabbatorũ, azymorũ, tabernaculorũ, requiẽ, fermentati, agni &c. de iubileis, comũbio, de parentibus magistratibus honorandis &c de ciborũ delectu, de vi multi inferenda, de concupiã frenanda, de cæde, furtis, adulteriis, iudicijs, testimonijs, de placando Deo, resipiscentia & sacrificijs, de imaginibus vitandis, de idolis repudiandis &c qualia passim in libris Mosis extãt. Hæc oĩa posteritati Iacobi mandata sunt, q̃ si violarentur, sæpe in totas familias ira Dei sæuiebat, sæpe in vniuersũ populũm: Si in observarent.

uarentur, amplissima proposita præmia. Huius pietatis usus vehemē-
ter intercideral, sub aduentū christi, scribar culpa, quod sæpe vnum
mandatorū Dei, altero per falsam interpretationem depranato con-
foderent. Inde est illa vehemens reprehensio Ro. 1. Matt. 5. 21 &c.

1. Non occides. Addebant illi: Si occiderit, reus esto iudicij, cum 1
dicendū esset, occidar vicissim. 2. Non mœchaberis. Illi ad corpus 2
referebant, ĉmbuuiq concedebant. 3. Adhærebit Vxori, erunt duo 3
in carne vna. Illi addebant, aut det libellū repudij. 4. Oculū pro 4
oculo. Hoc magistratibus præcipit, ne pœna delictum superet. Illi ad
priuata vindictam referebant. 5. Diliges proximū. Illi referebant, 5
ergo oderis inimicum. 6. Vota tua reddes, nō peierabis. Illi vero 6
si per templū iuras, nil est, si per aurū, quod vel in ara vel in erario te-
pli est, tantundem reddes, quantū ibi fuit. 7. Honora prīm & Nrm 7
Illi vero, etsi negligas parentes, modo Sacerdotibus des, nil est.

Leges nouī populi. Postquam igr illi reiecti sunt, populo Nouī testamenti τοῖς ἔθνεσιν
hoc præcipit, vīd ποιῶσι nostrōs, siue vt diligant Deū & proximum
Singillatim tn distributa est lex per chrm & Apostolos in varia capi-
ta de diligendo & inuocando Deo, uti p fidem erant reconciliati, de
diligendis & iuuandis oībus hoībus, de illicita venere fugienda, dele-
gitimis nuptijs, de nō occidendo, de ferendis iniurijs, de vindicta nō ex-
petenda, de iudicijs, de ornatū, de vitæ ratione, de familia curanda, de
maritis, vxoribus, seruis, liberis, de patria pietate &c. Summa est:
Vt Dei beneuolentia oībus viribus ambiamus, & Illum Patrem agno
scamus, illi soli seruiamus, honorō interim & obedientia deferentes ijs
quibus Deus mandat, &c. Neq. ad ἀδύνατον extendenda sunt illa

Lex nō impossibilis ὀλιγαρκία, διαστολή, rēs &c Nam τελείων ἀγάπην reperiri posse docet 1 Io. 4. 17. & 2. 5.
Iohannes. Et prædicantur multi δικαίοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, vt Zacharias 4
Simeon Luc. 1. 2. Et verus Israëlita, in quo nō est dolus Ioh. 1. Quod nō
fieret, nisi iustitia legis præstitissent. Et gentes conuersæ dicuntur
illam facile præstare ac habere eius iustitia scriptam in cordibus.
Itaq. facilis est lex illis, q intra Ecclesiā sunt, & qbus patefactū est per
legem, concupiam peccatum esse. Et illa oīa ex corde, aīo, viribus, opponū-
tur ori & labijs. Non emi debet dissentire lingua & mens, si vera ē συνείδησις.

Adoratio. Adoratio & prouolutio corporis, signū erat veneratiōis, & fiebat cōm 3
opulentioribus & dignioribus, q vel prodesse vel nocere possent, vt inde
colligi, cum Iosephus dicit: incuruatis manipulis fratrū suor, coram suo, re-
spond.

respondent. Nunqd regnãdo regnabis super nos &c. Talium exemplorũ scriptura plena est. Vide Gen. 27. 43. Erat in signis venerationis et γονυπέτεια. Sic palmas extendere solebant orantes 3 Reg. 8. Ps. 44. 143. Solebat tñ in magnis stuporibus hoc fieri, vt se in terrã proni prosternerent. Sic 4. Reg. 4. 2 Reg. 19. In quali anxietate septies Iacobus se incuruat in terrã, antequã ad Esaum veniat Gen. 33. Hic cultus nõ nisi ijs, q Dei essent legati aut ministri deferebatur post Deũ, vt prophetis, regibus, parentibus, aut alijs dignitate superioribus. Idolis aut statuis siue Dei, siue deorũ gentiliũ, nõ licebat cultum hunc exhibere. Est itaq. et in cultu Dei et hominũ ceremonia et ritus idem, aĩo tantum distinguuntur. Deũ eñi propter se, homines propter Deũ veneramur, quibus nos subesse voluit. Ideo et quod ministris Dei fit, Deo ipsi fieri dr. 1 Reg. 8. Exod. 16. Ro. 13. 1 Cor. 8. Liberi parentibus, Iuniores senioribus assurgere solent, Illi contra, hos osculo excipere, fratres et amicos se complecti et osculari, hospites inuitari, adorari, excipi bono, lauari pedes eor legimus. Gen. 18. in Abrahami, et 19 in Lothi historia. Abrahamus se incuruat populo terræ Gen. 23. Sic 24. Ita accedentes ad Magistratus adorabãt, Gen. 27. Hæc consuetudo durauit apud hebreos, vsq. ad christũ, qui Alphæo exprobrat negligentiã: Intraui in domũ tuã, aquã pedibus meis non dedisti, osculũ nõ dedisti, oleo nõ vnxisti caput meũ Luc. 7. 44. Sic chrs adoratur à magis, et alibi sæpe, ita vt dictũ est. Deus illum honorem adorationis, sæpe ad suos ministros transtulit, q externo cultu nõ multũ differt, nisi fortassis palmarũ extensione præterquã, quod finis diuersus est, cũ Deũ propter ipsũ, homines propter mandatũ Dei veneremur.

cultus Dei et hominũ.

4 Victimarum ratio varia est, nec paucis explicari potest. Nã et ob certas caussas, per certos homines, in certo loco, certo tempore, in certo vestimento, in certa ætate hõis, offerri oportebat, de qbus õibus legendi sunt libri Mosis. Hoc tantũm obseruandũ, nõ pro õibꝫ delictis constitutas fuisse victimas, sed q̃dam fuisse irremissibilia, nisi succurreret vna μετάνοια, vt dicitur: Cum euenerint tĩ hæc oĩa, &c. et reduxeris ad cor tuũ, et conuersus fueris ad Deum Deut. 30. reducet Iehoua captiuitatem tuã. Huc pertinet: Sacrificiũ dedissem si voluisses. ps. 51. Sacrificiũ Dñõ sprs contritus &c. Poterant itaq. in adulterijs et cædibus τῇ μετάνοιᾳ effugere imminentes poenas, vt Dauidi dr, Dñs reiecit peccatũ tuũm nõ morieris.

De victimis.

poenitẽtia

ris. In alijs, quæ per ignorantiam fiebant, erant expiationes.

De inuocatione. S

ἐυχὴ ἐπίπλησις

Si distinguendæ sunt voces ἐυχὴ καὶ ἐπίπλησις, erit ἡ ἐπίπλησις appellatio nōis eius, cui maximū fidas: ἡ δὲ ἐυχὴ, expositio eor̄, q̄ petas. Hæc oratio, illa inuocatio dr̄. vt, Deus Patris mei Abrahami & Isaaci Gen. 32. est inuocatio; Erue me de manu fratris mei Esai, est ἐυχὴ. Sic κύριε, ἐπίπλησις est; σώσον ἡμᾶς ἐυχὴ est. Non tn̄ semp̄ cognosci possunt, sed sępe in ἐπιπλήσει subsistimus. Interdū nec illam licet exprimere, cū in eius locū succedit στεναγμός, quē sp̄rs S. apud Deū exponit. Rom. 8. Prodest aut̄ inuocatio illis tantū, q̄ in populo Dei numeranr̄, & si tamē vigilent. Nam ille Matt. 25. κύριε ἀνοίξον ἡμῖν, inuocabant q̄dē sed audiunt, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. Requirir̄ igr̄ etiā a filijs Eccl̄æ ἡ γρηγόρησις.

semper ac sedulo orandū.

Et si aut̄ πρὸ τοῦ ἡμᾶς αἰτῆσαι αὐτὸν nō ignoret Deus q̄d velimus teste ipso chr̄o, tn̄ q̄ iussit orare, faciendū est a nobis sedulo. Prohibuit maledicere surdo, cui tn̄ nihil obesse p̄t nostra maledicentia: Ita cum iusserit: clamabis ad me &c ps̄. 91. parendū est. Paulus nō gradum precū constituit, sed paucis exemplis varietatē affectuū nostror̄ voluit ostendere. Nunc enim pro nobis, nunc pro alio, nunc humilr̄ nunc alacriter oramus, nunc gratias agimus, prout se occasiones offerunt. Ideo nō tam anguste accipienda sunt verba Pauli, ac si tot, nō plures orationū formæ sint. Nam alibi Luc. 22. quod de chr̄o dr̄ προσεύχεσθαι ad auertendū malū (& Paulus vocat εὐδοκίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ καὶ δείησιν) appellatur δείησις, καὶ ἱκετήρια. Item heb. 5. συστεναγμός καὶ συνηδίνη. Ita promiscue accipiendæ sunt voces illæ, ἐυχὴ προσευχὴ δέησις αἰτίματα προσκύνησις. Sed ἔντευξις in bonā & malam partē accipir̄. In bonā Rom. 8. heb. 7. In malā Rom. 11. ἐντυγχάνει τῷ θεῷ κατὰ τοῦ ἰσραήλ. Precationibus opposita vider̄ ἡ εὐχαρισία, cui affinia sunt αἶνος, δόξα, ψαλμός, ὕμνος ᾠδή. Pro varietate occasionū, variæ q̄o efficiuntur precū formulæ. Alr̄ em̄ pro publica salute alr̄ pro priuata necessitate precamur. Quibus verbis Pharisæi Johannes, & discipuli eius vsi sint, nō præscriptū est. Quid chr̄s docuerit in ea rerū tempestate legimus Matt. 6. Ita alibi, orate ne fuga vr̄a fiat hyeme neq̄ in Sabbato. προσεύχεσθαι ἵνα μὴ γένηται ἡ φύγη (ὁ πειρασμός) ὑμῶν χειμῶνος, μηδὲ ἐν σαββάτῳ. Hæc forma vsq̄ ad excidium Reip. semp̄ durare debuit. Nam etiā certo denūciata clade persistendū est in precando. Non quod nos hoc velimus conari, vt fata mutenr̄

ἐυχαρισία gratiarū actio

orationū formæ

mutenr, sed vt ostendamus nos Deo hoc tribuere, quod possit si velit mutare. Unde et addimus (vt fiat voluntas tua) Ita chrs etsi dixerat, διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην Joh. 12. tn orat: πατὲρ σώσον με ἐκ τῆς ὥρας ταυτῆς. Non aut abutendu est oratione alior. Nam frustra nunc orabimus, si indigeamus pane, Deus eripe me de manu frris mei Esai. Neq. illi orationi, etsi propter similitudinē aliquā nostrorū temporū ad nos transferri potest, semper insistendū est, Pr noster ꝛc. Sed rebus et necessitati accommodāda verba. Apostoli certe nō observant Act. 4. Nec stephanus moriturus: Sed Jesu chro, quem viderat à dextris Dei stantem, commendat vitam suā Act. 7. vt qui spectator esset necis iniquæ. Ita Act. 1. in electione Apostoli faciunt.

De cognitione τοῦ χρισοῦ.

6 Χρισός vnctum sigcat, quod Reges Sacerdotes et Prophetæ vngi solebant. Unde ad eos qo transfertur, q oleo vncti nō sunt, spiritus tamen diuini præsidio res magnas gerunt, tum præcipue cum humanæ vires desperant se posse eluctari. Unde oēs agnoscere coguntur, eos à Deo esse excitatos ad gerenda ea et perficienda quæ volunt. Ita aut ista munera conferebantur, vt summis essent periculis exposita. 1. Nam regnū conferebatur ob liberationē populi ex hostibus, à quibus debebant victoriā reportare reges, sæpe nulla re minus quam armorū peritia instructi, adiuuante milite tum inermi tum imbelli, tū et deside et fracto continuis malis. 2. Sacerdotiū ad placandum Deū iratū, et vindictam iā parantem. Ordinabantur et mittebanr illi ad gentem omniū scelerū cumulo oppressam. 3. Prophetarū legatio ad duræ ceruicis populum, ac nil minus quā vitæ emendationem meditātem, suscipiebatur. Ob istam difficultatem opus erat præsenti auxilio Dei, si felix deberet esse susceptus labor, ideo inungebantur, et inde christi dicebantur. Non qdem oēs oleo vncti sunt, sed qz inunctionis internæ habuerunt testimoniū, id est, quod Deum præsentem in oībus actionibus difficilibus experti sunt. Ideo chri vocantur ps. 105. Nam qs Abrahamū Isaacū et Jacobum vnxit 1 Par. 16. quis Cyrum? et tn ab Esaia 45 cap. dr vnctus. Neq. semp argm fuit pietatis eor erga Deū. Quid enim Cyrus, Nechaon Saul et alij Dei voluntatē curarunt? Nihilominus christi vocantur, quod Deū habuerint pntem in expediendis bellis, q Deus geri voluit. Itaq. q illis aduersabantur, Deo ipsi aduersari dicebantur, vt Nechaon Josiæ denunciat 2 Par. 35. Igitur in oībus christis videndū est, ad qd sint destinati, ac inde iudicandum.

Munera christor

christi nō oēs oleo vncti.

chrm esse nō semp est pietatis eor argm.

dum de regibus prophetis & sacerdotibus, inter quos nũmerari debeant. Etsi enim contigisse legimus aliquando, vt ỹdem essent reges & sacerdotes, sicut Moses & Heli q̃ leuitæ erant, rexerunt populum: Tamen post reges introductos videmus distincta esse illa officia, adeo vt Ozias sacerdotis vicem obiturus lepra sit percussus 2 Par. 26. Aaron & Sacerdos & propheta dr̃, Saul Rex & propheta. Et spũs Dei regibus & sacerdotibus in rebus gerendis vt prophetis sæpe luculenter affuit. Interim nec illud ignorar̃ Xpũs illos sæpe desertos fuisse à Dei spiritu & in magnas calamitates incidisse vt Helis & Saul 1 Reg. 14 18. 3 Reg. 19. Qui oleo uncti sunt, etsi spũm Dei nõ habebant. Quãto rectius christos dicemus eos, q̃ oleo externo destituti, spũm Dei potenter operantem experiuntur. In Dauide repetit̃ unctio 1 Reg. 16. 2 Reg. 5. Hazael mungit̃ etiã, sed vehementer à Dauide degenerat. Spũ unctio externa nõ simplr̃ faciebat amicos Dei: sed oñdebat Deũ eos ad aliqd delegisse, quod per illos effueret.

Patriar: chæ curi chri dicti

Cur Patriarchæ dicam̃ christi oñdit Dauid Ps. 104. Cum essent numero pauci, peregrini, & transirent ex gente in gentẽ, ex regno uno in aliud, non tñ permisit eos ulla iniuria affici, imo Reges propter illos increpuit, Et deinde, μὴ ἅπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε & Christos vocat quos ad hoc selegerat vt duceret per oia difficilia, ac ubiq. tutos præstaret in periculis, constrictis ijs q̃ ipsis aduersarent̃. Sic Cyrũ 66 id ipsũ quod uectes & ianuas ante ipsũ frangat Deus & recludat thesauros absconditos Creesi & Babyloniorũ chrm̃ vocat Esaias. Sic Ier. 1. Ecce constitui te hodie super gentes & regna, vt eradices & effodias (euertas) &c. accinge lumbos tuos ne timeas corã facie eor̃, q̃ tecũ sum, posui te vt urbem fortem & vt murũ ferreum. Quid hoc aliud esse potest, quã declarari in chrm̃ & unctum suum esse, q̃ tñ in eas difficultates deuenit vt diceret ὅτι ἐγὼ εἰς τέλος μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ ἀνδρὸς ἐστρατευσάμην τῆς γῆς. Lege q̃ Esaias de se scribit 61 cap. Spũs Dñi super me &c.

Prophæ Reges chri

Prophetæ

Sacerdotes chri

De Sacerdotibus q̃ ira Dei placarent legimus ps. 105. 98. 104. Ier. 15. Non em̃ victimis tantũ, sed supplici oratione sæpe ira Dei mitigarũt. Unde in negligentes Sacerdotes extant querelæ Ezech. 13. Non congregarunt ouilia in domũ Israel &c. nõ quæsiuerũt reconciliationẽ cũ Deo. vide Ezech. 14. Si Noe & Daniel essent &c.

Spũ aũt Sancto armatos fuisse Reges prophetas & Sacerdotes Dei pas

passim testant sacræ lit̃æ 1 Reg. 16. Num. 11. 4 Reg. 2. 19.
Sunt itaq. vt dictum est tria genera τῶν χρισῶν. 1. Regum, huc pertinent Iosua Iudices Saul Dauid & oēs regni successores. 1. Possunt cum his Cyrus Nechaon Rex Aegyptiorū & alij ἄπισοι numerari. 2. Referantur huc et ethnicor vates, vt Sybillæ & alij, q vera prædixisse leguntur. 3. Sacerdotū. Huc pertinent Aaron Phineas, Samuel & alij oēs leuitici ordinis. Possunt huc referri ij ex ethnicis, quor victimas nomen & genus ꝛc Deus auersatus qdem legit̃. Sed tñ ignorātiæ misertus illis bñfecit, & victorias ac alia id genus commoda concessit. In quem ordinē redigendus est rex moabitarū, q cū obtulisset filium victoriam reportauit, nō quod Deo placeret victima, sed quod rei indignitate offensus noluerit differendo victoriā 4 Reg. 3. simile quippiam expectare. Hic inquā qo chr̃s dici potest, sicut impij & prophani homines christi dicuntur vt ostensū est. Pertinent ad christorum appellationem ij etiā, q ἐκ τῶν χρισῶν prognati sunt vt Solomo 2 Par. 6. κύριε ὁ θεός μὴ ἀποστρέψεις τὸ πρόσωπον τοῦ χρισοῦ σου. Et de Iosia πνεῦμα προσώπου ἡμῶν χρισὸς κύριος συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθόραις ἡμῶν Thren. 4. Ita de Sacerdotibus 2 Mach. 1. Ἀρισοβούλῳ ὄντι ἀπὸ τοῦ τῶν χρισῶν ἱερέων γένους. Generalr̃ ad oēs tres species referri potest illud: ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, τοῦ σῶσαι τοὺς χρισοὺς σου Abac. 3. 13. Qui locus propemodum refert illum ps. 104. ἐξήγαγε τὸν λάον αὐτοῦ ἐν ἀγαλλίασει ꝛc.
Non itaq. confundenda sunt ista munera propter coēm τῶν χρισῶν vocem. Inter illos christos oēs ij præcipui sunt, q dignitatem suā ad posteritatem transmiserunt, vt Abrahamus, Dauid, ille in ramis naturalibus, hic in regibus successoribus, sicut & Aarom Sacerdotiū in sua stirpe retinuit, q tamen contemti ante & humiles fuerunt, q̃ ad officia certa à Deo inungerent̃ & vocarentur. Vnde & contra Dauidem factio suscitatur 1 Reg. 10. 2 Reg. 20. Sed tñ q2 eluctati sunt ex illis difficultatibus, eo ipso ōndit Deus, se cū ipsis esse. Adeo omniū christorū velut propriū est, cum factionibus conflictari. Similia oīa expertus est Iesus, quem sui nō receperunt, pauci amplexi sunt, ij qui ὄχλος μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάρατοι dicuntur Ioh. 7. Hic ipse qo τοῦ χρισοῦ cognomine donatus est, eo quod Deus ipsi adesset, ac in eo reconciliaret sibi mundū (ex eo oēs credentes χρισοί, βασιλεῖς, ἱερεῖς facti sunt Apoc. 1. 5.) quodq. eū regem & Dm̃ constituerit Act. 2. q prioribus muneribus antiquatis alios dignitatis & officior gradus cōstitueret, vt Eph. 4. legimus, alios dedit ꝓphetas ꝛc. Hæc oīa in nouo regno.

christorum 3 genera. Prophetar̃

christor̃ posteri christi

chrorum est cum factionib9 conflic.

Iesus chr̃s.

gno (τῶν ἐθνῶν) facta sunt. Unde et Sacerdoti comparatur in epla ad hebræos, quod Deus gentibus reconciliarit, nō alr ac in Veteri testo solebat sacrificio oblato placari.

Cum his Apostolor de christo conciombus duæ factiones pugnabant 1. Ψευδοχριστοι, q se liberatueros Judæos sponderent vt, Theudas, Judas Galilæus, et tandem Benchochas, de quor similibus chrs: ἐγερθήσονται γὰρ Ψευδοχριστοι καὶ Ψευδοπροφῆται &c. Matt. 24. 2. Qui negabant Jesum venisse in carne, nec esse τῶν ἐθνῶν βασιλεα. Christus τὰ βασιλεως καὶ ἱερεως opus, sibi omi seruauit. ὁ τῆς προφήτης Apostolis et alijs discipulis multis cō esse voluit. Interim appellatio, vt dictū est cōueniat et credentibus vt reges et sacerdotes Dei dicamr Deo facti per Christum Jesum. Apoc. 1. 5.

Heb. 10. 23. amū
c. 11. est q
sem
indi
Deo
Gal. 3. 9. fide
Act. 16. 1. min
Matt. 24. gra
sos.)
lis q
risc
& d
lus
illi
nō
Joh. 20. rus
dic
Hic
inc
Ro. 3. C
sit
ὁλ
ue
Joh. 8 & 17. se
st
Matt. 22. es,
Joh. 7. 18. as
Jo. 7. 18. 28. C
Ga. d.

DE FIDE IVSTITIAE. Jac. Pal.

fides duplex. FIDES duplex est, Una promissionis, Altera narrationis, Illa futurōr est, hac præteritorum: ex illa oritur iustitia, ab hac doctrina vnde prudentia ortū ducit. De vtrag. dicendū est, et prius de illa. Fides dr abeo, quod fiat. hoc Ciceronis est dictum, quærentis ἔτυμον vocis latinæ. Quamobrem fides ad promittentē refertur, q fidelis a fide dr, cū id præstat, quod pollicitus est. Πίστις græca vox verbalis est, inde deducta vbi consensus est. Quare, illum, q credit pollicenti, respicit, vt fides latina vox spondentem. πίστις græcū nomen eū q spondenti credit, respiciat. Vt si in sigātis verborū insistendū esset, nec fides per πίστιν, nec πίστις per fidem interpretari recte umq; posset. Si qs tñ ex vtrog. sigāto, vnā vocem ederet, illa vox id esset quod christianis latine fides, græce πίστις dr. Hoc exemplis aperitur.

De fide promissionis. Cum dicit Paulus: Quid tum eī, si quidam fuerunt increduli, num incredulitas eor, fidem Dei faciet irritam? fides hoc in loco ad ὀφ ya refertur, q ἐπαγγελίας sigant. Et postea: Nam si, q a lege sunt hæredes sunt, vana fides est, et irrita promissio. Vtrog. in loco πίστις seu fides pollicentis et spondentis constantiā sigāt. Cum verō scribitur: fide iustificari hominē, absq; operibus legis. Et signū accepit circūcisionis, signaculū iustitiæ fidei &c. et hic et ibi fidei vox refertur ad illos, q spondenti Deo fidunt. A fide hūius sigcationis, q et spondentem, et fidentem spondenti complectir, et Deus fidelis dr, qm ipse stat promissa, et nos fideles appellamur, cū nō nūlamus aio nec titubamus, nec veremur, ne Deus illud concedere nolit, quod semel promisit: Tenea-

Ro. 3. 3.

Ro. 4. 14.

πιστὸς θεὸς
πιστὸς ἀνθρωπος.

am

amus, inqt, spei professionem immobilem (spei ꝛ fidei.) Fidelis enim πίστις
Heb. 10. 23. est q promisit, πιστός. Et, per fidem re ipsa sara, vim ad concipiendū
& 11. semen accepit, & peperit præter ætatis rationem, quod fidelem πιστόν
iudicarit eū q promiserat. Hæc de promittente Deo, de nobis vero
Deo promittenti credentibus sunt illa: Itaq. q à fide sunt, vna cum
Gal. 3. 9. fidente πιστῷ Abrahamo beantur. Et: Discipulus quidam erat ibi, no:
Act. 16. 1. mine Timotheus, fœminæ cuiusdam Iudææ fidentis (πιστῆς) filius, prē
Græco. Quæ plane diuersæ sigcationis sunt ab illis: In paucis fidus (πι:
Matt. 25. στός) fuisti. Et illud: Cæterū quod in dispensatoribus requiritur vt fide:
lis quis comperiatur (πιστός). De ministris sane hæc dicuntur, q πιστοὶ à Ministri cur fideles dicantur.
πίστει, cuius cā illis concredita sunt promissa Dei, q̄ alijs concionarem
& diligenter & sedulo, dicantur. Vnde diuisisse illis mensurā fidei Pau:
lus asserit, q nō oībus oīa, q̄ de se nosci potuissent patefecisset, Et q
illis concionantibus & veras historias referentibus credūt, πιστοὶ
nō dissimili ratione dicuntur: Noli inqt, esse incredulus, sed credens
Ioh. 20. πιστός. Sed redeamus.
Dicitur igr̄ Deus πιστός à fide, q̄ id præstat, quod pollicita est.
dicimur & nos πιστοὶ, à πίστει, q̄ persuaderi sibi patitur à pmittēte.
Hic persuasio, suasio est ibi, vtrinq. tn̄ fides, ibi vero veritas. Nunqd, inqt,
incredulitas illorum (q incredulī fuerunt ἀπίστησαν.) fidem Dei, ἀληθὴς θεὸς ψεύστης ἄνθρωπος.
Ro. 3. (πίστιν.) faciet irritam? Absit. Imo sit Deus verax, etiāsi omnis hō
sit mendax, ἀληθής. Vt sicut ibi πιστός & ἀπιστός, seu vt alibi est,
ὀλιγόπιστος: Ita hic perseuerante eodem sigcato ἀληθής & ψεύστης ad:
uersentur. Huius sigcati sunt & illa: Qui me misit verax est, ἀλη:
Ioh. 8 & 17. θής. Et: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verū Deum, ἀλη:
θινὸν θεόν, Et quem misisti Iesum chrm̄. h. e. te solum πιστόν, qui mi:
seris illis promissū chrm̄, illos aut̄ ἀπιστοὺς & ψεύδεις. Vt enim ψεύστης,
est malæ & falsæ fidei homo: Ita ἀληθής, q dictis & factis sibi con:
Ro. 3. 3. stat. Mutat tn̄ notionem vox hæc, ad ministros traducta. Verax, inqt,
Mat. 22. es, ἀληθής, & viam Dei in veritate doces, ἀληθεία. Et, q à semetipso loqr̄
Ioh. 7. 18. gloriā propriā quærit: Qui aut̄ quærit gloriā eius, q misit eū, hic verax
est ἀληθής, & iniusticia, ἀδικία (ψεύδος) in eo nō est. Hoc est: Sicut do:
Io. 7. 8. 28. cuit me Pr̄ hæc loquor. Et, vt seductores & veraces, ὡς πλάνοι, καὶ
ἀληθεῖς, vt respondeant veluti nota simili, πλάνος, ψεύδης seu ψεύστης,
ἀπιστός & ἄδικος, hinc, Et δίκαιος πιστὸς ἀληθὴς ἐν οἰκονομίᾳ inde, in
ministris. Et hæc qdem ita, nostra vero q̄ sunt huius loci ita habent:
vt θεὸς πιστὸς ἀληθής, & nos πιστοὶ & ἀληθεῖς dicamur fidei pollici:
tationis caussa, Cum, siue Deus reddit quod policitus est, siue nos
perstam.

per quas iamus in spe si nō vt vellemus, redderet nobis quod à Deo nobis promissum, & desideremus id illud, deuouerimus. Et hæc quidem fides, vt de Deo dñr varias finitiones hē: sed illa constantissima, q̄ illius ex verbis colligit, Spes non pudefacit: quisquis credit in eum, nō pudefiet, h̄e non frustratur spe sua. Spe seruati sumus: Deus est q̄ iustificat qs est, q̄ condemnet? Si Deus pro nobis, qs contra nos? qs nos separabit à charitate Dei? Si, cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati seruabimur per vitā ipsius, h̄. e. cum ipse viuat. Quod est: q̄ proprio filio nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (vt occideretur) quōmō nō etiā oīa (alia) eū eo nō gratificetur? (nobis.) Nemo pt̄ illas rapere de manu mei patris mei. Si condemnet nos cor nostrū, potentior est Deus corde nostro. Ex his & similibus dictis colligit, qualis & per quam constans sit fides Dei, q̄ nunc ἐλπὶς nunc ἀγάπη à Paulo dr, quā nec nos nec aliena vis, nec mutatio voluntatis in Deo infringere & dissipare possit. Dona, inq̄t, & vocatio Dei eiusmodi sunt, vt eor ipsum pœnitere nō possit: Et, oīs donatio bona, & oē donū perfectum, superne est, descendens à patre luminū, apud quem non est transmutatio, aut conuersionis obumbratio. Est ἐμ' ἀψευδὴς ὁ θεὸς χάρισμα seu ἀμεταμέλητος κλῆσις, βεβαία ἐπαγγελία, βέβαιος λόγος, serēos θεμέλιος, στερεὰ πίστις τοῦ θεοῦ. πολλαχοῦ αὐτὴ, seu ἀποδοκιμασία est πεποίθησις τῆς πίστεως, παῤῥησία τῆς ἐπαγγελίας, vbi fides in Deo solida & immota deliberatio, reddēdi quod pollicitus est, etiāsi hōes pactis & conuentis nō steterint.

Fides aūt in hōibus finitur à Paulo esse spes rerū sperandārum, & rerū nō visarū (quare ēm speraret expectarēt, aliquis, quod cerneret & possideret?) persuasio. Est aut Paulo ὑπόστασις & ἔλεγχος hoc in loco duōbus nāi πληροφορία εἰς τὸ πιστεύειν ἐπ' ἄλλοι, παρ' ἄλλοις. Utrūq. horum, q̄ de fide dicunt à nobis, illo dicto explicat Paulus: Itaq. volens vehementius demōstrare deus (h̄. e. etiamsi necesse nō esset) haeredibus promissi, immutabilitatē suī consilij, iusiurandū interposuit, vt per duas immutabiles res (in quibus vt Deū mentiatur fieri nō potest) validam consolationē habeamus, q̄ ad tenendam spem propositā confugimus (promissionū ex solutione fidei diuinæ) quæ velut anchoram (ὑπόστασιν, ἔλεγχος, duōbus hīc nōib. habemus) firmā tutā atq. firmā, & intra siparium (εἰς τὰ ἐσώτερα τοῦ καταπετάσματος) intrā-tem, quo præcursor pro nobis intrauit Iesus. Et potuisset quidem Paulus

Fides Dei qualis & in cōstans. B 10 30 1060

πίστις Dei nunc ἐλπὶς nunc ἀγάπη vocatur.

fides in Deo, deliberatio solida.

fides hominum.

Exod. 32. 14. 15. Deut. 9. 25. 28. 3 Reg. 11. 12. & 15. 4. Rom. 11. 28.

Deut. 18.

Ro. 5. & 8.

Ro. 15. 8.

Ro. 3. 3.

Ro. 11.

Iac. 1.

Heb. 11.

Heb. 6. 17.

immut

immutabilitatem consilij diuini, cui astipulari iuriscurandum, exemplis multis ondere, si propositi sui fuisset. Nam et de Abrahami et de Dauidis posteris sæpe legitur consilium fuisse Dei vtrosq. posteros perdere, et nouam plebem et nouos reges in locum illorum et istorum excitare: Sed memoriam Abrahami Isaai et Iacobi et Dauidis obstitisse, Memor Deus quam sacrosanctis verbis patribus et Auis cauisset de filijs et nepotibus. Ille tamen locus Pauli non est prætereundus: Illud autem dico inquit, Iesum christum ministrum fuisse circisionis pro Dei veritate, ad ea confirmanda, quæ maioribus fuerant promissa: Vt scilicet exsolueret fidem suam qua se obstrinxerat, vt omnibus difficillimis temporibus mitteret ad populum prophetam Israëlitam ex Israëlitis natum, qui moneret, quid populo esset faciendum, vt se a difficultatibus liberaret: Prophetam inquit, suscitabo illis, de medio fratrum suorum sicut te, et ponam verba mea in ore eius, et loquerer eis omnia, quæ præcepero illi. Erit autem, quicumq. eum non audierit, verba mea quæ loquerer in nomine meo, exquiram ab eo. Ergo vt veracem in pollicitationibus se declararet Deus, exoluere voluit fidem suam quodq. promisit se facturum omni tempore, Iesum prophetam excitauit illo seculo, ministrumq. Iudæis dedit, qui illis, monendo, docendo, iubendo, succurreret. Quo in facto Deus firmitatem constantiamq. consilij sui declarauit, qui memor quid patribus pollicitus fuisset posteris, pœnas potius, quam beneficia merentibus, et pacta conuentaq. inter Deum et se rumpentibus, reddere voluit, ne mentitus fuisse videretur.

Exod. 32. 14. 15. Deut. 9. 25. 26. 3 Reg. 11. 11. 12. et 15. 4. Rom. 11. 28. Gen. 22. 16. 2 Reg. 7. 12. Ps. 89. 4. et 132. 11. Ier. 33. 20. Ro. 15. 8. Deut. 18.

Quoniam vero in proposita spe veluti in sacra anchora constiterint illi veteres, multis exemplis, quam proposito suo deseruiebant declarat Paulus, et plura adducere potuisset, si non satis ad rem, de qua controuersia erat, illa, quæ adduxerat exempla, facere existimasset. Exemplorum quæ adducit vnum est eorum, qui extra Ecclesiam erant, Rachabæ, Cætera ab Abele recto ordine deducta sunt, Enochi, Noæ, Abrahami, Saræ, Isaaci, Iacobi, Iosephi, Mosis, Iosuæ, Gedeonis, Barachi, Samsonis, Iephtæ, Samuelis ad Dauidem vsq. in qua enumeratione ter Abrahamus nominatur, primus Pater electi populi, quater Moses, vnus ex electo populo Et in his quidem, qui numerati sunt, et alijs, qui commemorari potuissent, quamuis non semper fidei nomen claris verbis apponatur: attamen cum intelligitur illos Deo placuisse, nullus vero, Deo placere potest, qui Deo non fidit, veracemq. Deum esse non credat, illos fidem habuisse fatendum est, quos legimus inter caros Dei fuisse connumeratos, et quorum ministerio multis et varijs in rebus Deus vti voluit. Hæc de fide communiter dicuntur

cui vir.

cui virtutū seu donor̄ diuinorū generi vni et soli imputatio iusticiæ
oī tempore adscripta fuisse legir̄, nō quidem oībus fidei partibus, seu
oībus aut his, q credidisse Deo dicti sunt, aut fidei partibus, q̄ in hoībus
fuisse legir̄: sed nō alijs quā his donis Dei, q̄ fides nominantur. Nam
ut fides ante Abrahamū, in Abele, Enocho, Noa, et post Abrahamum
in quo ter illuxisse in illo Pauli loco narrar̄, in Isaaco Iacobo Mose
Iosua Gedeone Samsone et Dauide fuisse constat: Ita imputatio
Iusticiæ per fidem, nec ante Abrahamū, p cū contingere hoībus potuis:
set, hoībus contigisse legir̄, nec post Abrahamū posteris Abrahami
vnquam. Ipsi vero Abrahamo plusquā semel, nisi inani opera con:
tingere potuit, nil legir̄ contigisse. Quare, erant qdem hoēs (sicut
fuisse leguntur ante Abrahamū multi:) q iusti erant, et Deo placebāt
et Deum venerabantur, q et filij Dei nominantur: Sed omniū illorum
fides sine imputatione iusticiæ fuit, nō fuit sine grata bñuolētia nu:
minis. Fuere q̄o post Abrahamū innumeri, q fidem dando verbis Dei
multa confecerunt, q̄ conficere nō potuissent, nisi Deo placuissent.
sed illor̄ fidei, tantū abest vt imputata sit iusticia, vt illi fidei generi
imputari iusticia nunquā potuisset. Et Abrahamus quamuis pluri:
es promissis diuinis et diuersis et nō vno tempore propositis credidis:
set: attn̄ vna illa fides, q̄ vni certæ promissioni credidisse scribitur, iusticiæ
imputationem Abrahamo conciliasse narratur. Quamobrem, cū de fide
disputar̄, innumera exempla adduci posse ex scripturæ Sacræ lectione
cognoscir̄, et eor̄ q Abrahamū antecesserunt, et secuti sunt, siue in Eccla
siue extra Ecclesiā, et eiusdem Abrahami, q pluries declarauit se oībus
in rebus pendere ex Deo: Cum vero de imputatione iusticiæ q̄ ex fide
est, sermo incidit, et vnicū habemus ante Iesu christi tempora Abraha:
mū, et vnicū factum Abrahami, quod proponamus, cætera enī oīa, q̄ resi
tari possent, ad fidem qdem pertinent, verū nō ad illud fidei genus, quod
iusticiā per imputationem parit, de quo ad hunc modum legitur: Dicit
Abrahamus: En tu mihi nullā prolem dedisti, et est mihi meus famulus
hæres futurus. At Ioua: Non iste, inqt, sed ex tuis visceribus enascetur Gen. 15 3
q tibi hæres erit. Deinde eo foras educto, Aspice, inqt, in cœlū et stellas
enumera, si enumerare potes. Atqui tam numerosa futura est tua pro:
genies, inqt. Tum ille Iouæ credidit, id quod Ioua ei iusticiæ duxit.
Quam partem ita tractat Paulus: Si Abrahamus ex operibus iustifica: Ro. 4
tus fuit, hē quod glorietur, at nō apud Deum. (nō n legir̄ ipsū ex opib9
iustificatū:) Quid enim Scriptura dicit? Credidit aūt Abrahamus Deo
et imp

Imputatio iusticiæ nō omniū tem: porum et hominum.

Imputatio: nem Iusticiæ nō q̄libet fides parit.

et imputatū est ei pro iusticia. Atqui ei, q operar̄ (q ex opibus iustificatur) merces (iusticia) nō imputar̄ ex gratia, sed ex debito: Ei vero, q nō operatur (nō ex operibus iustificatur) sed credit in eū, qui iustificat impiū (q pt̄ imputare iusticiam ei, q iusticiā nō habet) imputar̄ fides eius ad iusticiā. Et postea: Quōdo ergo imputata est, cū esset in circūsione, an cū esset in ꝓputio? Non in circūsione, sed in ꝓputio, et signū accepit circūcisionē, q̄ obsignaret iusticiā fidei, quæ fuerat in præputio. Hæc, inqt, imputatio iusticiæ magna res est, et nō, nisi propter ingentissimas et maximas caussas concessa: Hæ vero duæ caussæ esse possent. Unæ operū, de qbus nulla fit commemoratio: alteræ fidei, quar̄ ita fit mentio, ut oīs operū memoria extinguatur. Fuerit igr̄ fides, aut in Abrahamo, aut in alijs ante Abrahamū. Sed qm̄dum imputatio iusticiæ, nō fuit in Abrahamo propter opera, et qm̄ nō narrantur aliqua bona opera in Abrahamo fuisse, et qm̄ imputare iusticiā, nō est bene operāti, mercedem operum reddere, sed nil benemerito gratis et liberaliter aliqd donare: Ita imputatio iusticiæ nō fuit aut in illis, q ꝓcesserunt, vel secuti sunt usq. ad seculū Iesu christi, Abrahamū, aut in ipso Abrahamo, præter quam semel. Et qm̄ hoc fuisse nusquam legir̄ et qm̄ vltra aut citra Abrahamū nullus est, cui recipiat Deus, se fore ipsius, et seminis eius Deum post ipsum. Hoc enim est, ut dicer̄, imputatio iusticiæ q̄ contigit Abrahamo, antequā esset circūcisus, per quatuordecim circiter annos, ad quam sigcandā illa scribuntur: Iusticiæ imputatio in Abrahāo.

Deu. 32.6. Nonne Ipse Iehoua est Pater tuus,
q possedit te, Ipse fecit te, et ꝓparauit te.
Memento, intellige annos generationis et grationis
Interroga, patrem tuū et annūciabit tibi, Senes tuos et dicent tibi, qm̄ hæreditates distribuit excelsus gentibus, quando separauit filios hominum, statuit terminos populorū, sdm̄ numerū filiorū Israelis. Pars. n. Iehouæ est populus eius, Iacob sors hæreditatis eius, inuenit eum in terra deserti, et in vastitate horroris deserti, circūduxit eum, instruxit eum, custodiuit eum ut pupillam oculi sui. Et: populus sacer es Iehouæ
Deu. 7.6 Deo tuo, te elegit Iehoua Deus tuus, ut sis illi populus peculiaris, ex omnibus populis, q sunt in superficie terræ. Non q2 plures essetis præ oībus populis amauit vos Iehoua, et elegit vos (vos em̄ eratis pauciores oībus populis) Sed q2 diligebat vos, Iehoua (ob patres) et custodire volebat iuramentū, quod iurauerat patribus vr̄is, eduxit vos Iehoua in manu forti. Quibus dictis Moses ad illa dicta se refert:
Gen. 17.7. Fœdus aut̄ eiusmodi facio, ut nō solum ad te, sed et̄ ad profecturū ex te posterōr

posterorum genus pertineat, idq. in perpetuum, ut Deus et tibi sim et illis.

Impo ius: ticiae ad profecturu genus ptinet.

Imputatio igr iusticiae, nō tam personam, cui imputari iusticia dicebatur, quam genus totum personae illius respiciebat, imbuebatq. iusticiam, sanctitudinem innocentia, gratia, dilectione, et tutela Dei tegebat. Et illa illius gris collectio, cetus, concio et Eccla Dei dicebatur, ortum ducens ab Abrahamo, cui primum fides imputata fuisse pro iusticia narratum fuisset. Imbuerat aut haec iusticiae imputatio Abrahamum et Abrahami genus ante 86 aetatis ipsius annum, cum de circisione mandatum habuisset 99 anno vitae, h. e. 14 circiter post acceptam iusticiae imputationem, cum primum fundamenta iacta fuissent Ecclae, q ex Abrahamico gre colligi debebat.

Circisionis lex

De Circumcisione aut illa scribuntur: Omis itaq. masculus octo dies natus circidetur in vobis in grationes vras (etiamsi fuerit) natus domus et emtus argento a quocumq. alienigena, q nō est de semine tuo. Incircumcisus aut masculus, q non circumciderit carnem praeputij sui, utiq. exterminabitur anima illa de populis suis. (nam) pactum meum irritum fecit. Sensus est: Iusticiam imputationis, q fuit in Abrahamo, vim quandam amoris et ἐπλογῆς infundere per totum Abrahamicum genus, ut sit sanctum et bndictum et tutum a Deo, et quod Dei filius dici, et Deus illius pater nominari possit. Et faeminae qdem oi tempore, masculi aut usq. ad octavum diem, quo in die, si masculi caro circisa nō fuisset, eo in numero esset habiturus Deus masculum illum, quo essent hi, q ex Abrahamo nō descendissent. Vice vero versa, siqui masculi peregrini gris, circumcisionem accepissent, inter Abrahami posteros essent numerandi. Hoc est, imputationis iusticiae vis, ab illis retrahenda, ut filij Dei nominari nō possent, et his insinuanda, ut cum filijs Dei numerari possent, quod genus insinuationis Paulus ὑοθεσίαν et ἐπιπαντρίσιν vocat. Qui sunt, inqt, Israelitae, quorum est adoptio ὑοθεσία et gloria et foedera et legis constitutio et cultus et promissiones, quorum sunt Patres, et ij ex quibus est Chrs. Erat enim ὑοθεσία peregrinorum, qbus per circumcisionem vis imputationis iusticiae, q fuit in Abrahamo coicabatur, cum posteri Abrahami non θέσι sed φύσει filij Dei nominarentur et essent. Faeminae quidem semp masculi vero post 7 dies, circisione. Reliq Abrahamici gris ab octavo die accepta circisione, peregrinae gentis hoes oi tempore circumcisi, vim imputationis iusticiae, q fuit in Abrahamo sortiebantur.

Iusticia imputationis nō fuit ante Abraham.

Hanc iusticiam per imputationem, nullum habuisse per fidem ante Abrahamum declarat, quod nō Abel, aut Sethus, aut Noa, abs quibus veluti primis auis descendit Ecclesia et Abrahamus: sed Ipse Abraham Pater

Gen. 17. 10.

Ro. 9

orn

omniū credentiū fuisse dr̄, eor̄ q postea, post mortem Christi iusticiā imputatā per fidem sunt nacti. Et cum disputationē de patribus Ecclesiæ Israeliticæ Paulus orditur, ab Abrahamo incipit et per Isaacum peruenit ad Iacobum. Quid igr̄, inqt, dicemus Abrahamū Prm̄ nostrū adeptum esse sdm carnem? Et, quorum sunt Patres. Et, In Isaaco vocabitur tibi semen. Et, Iacobum dilexi. Hi enim tres sūt qui Patres vocantur. Qm̄dum vero ante Abrahamū fuerat fides in Abele, Enocho, Setho, Noa et alijs, Sed in Abrahamo cepit Deus patefacere benignitatis suæ donum, imputationis scilt iusticiæ per fidem, q̄ in illor̄ priorū fide nō fuerat: Ita et in his q secuti sūt Abrahamū et posteri Abrahami fuerunt, Gedeone Samuele Dauide et in ipso Abrahamo et in alienis à posteris Abrahami Rachaba Melchisedeco et alijs, fides qdem fuit, et varia pro rōne promissionū, q̄ ad ipsos factæ sunt: In vnius tn̄ Abrahami fide et semel illuxit iusticia, q̄ Abrahamo fidei caussa imputata est. Quæ aūt fuerit Abrahami, cū omnibus alijs, q eo seculo viuebant conditio, antequā Abrahamo fuisset imputata iusticia per fidem, declarat Paulus illis verbis:

Patres Ecclesiæ qui.

Ro. 4. 9.

Rom. 4. 1.

Conditio hominū ante imputation. Ius. T. 795.

Sicut per Vnū hōem, peccatū in mundum introiuit, ac per peccatū mors, et ita in oēs homines (vsq. ad legem) mors transijt (quamuis nō imputaretur) eo quod oēs peccauerunt. Nam vsq. ad legem (latam à Mose) peccatū erat in mundo (peccasse comperiunt̄ hōes) peccatū vero nō imputar̄, cū nulla lex est. Regnauit aūt mors ab Adamo vsq. ad Mosem (vsq. quo ferretur lex) in eos q° q nō peccauerant ad similitudinē transgressionis Adami (imputationis pecti) q est typus illius (Adami) q erat futurus &c. Hoc est: Toto illo tempore quod inter Adamum et latā à Mose legem intercessit, erat peccatū erat mors in mundo, hōes erant peccatores: sed imputari hominibus peccatum, vno Adamo excepto, cui lex data fuerat, nō poterat, neq. aliqs illorū damnabatur ex legis præscripto, cū nulla lex extaret. Sed vt sine lege peccabant hōes, ita sine lege damnabantur, q° in statu erat et Abramus, cū ignari essent hōes, militaretne concupia cū peccato nec ne. Nondū enim per legem promulgatū erat, concupiam pro peccato stare. Hanc ob caussā sedulo disquirit Paulus iusticiæ caussæ mentionem in Abrahami rationibus. Præterijt, inqt, scriptura opa Abrahami, q̄ talia erant, vt illor̄ commemoratio nulla fiat, fidei fiat, qm̄ iusticia illi imputata nō adscribir̄ operū, sed fidei merito, h. e. nō habet quod in se, sed quod in Deo glorietur, quod iusticia illi adscripta est, nō ex debito bonorū operum, q̄ nulla in eo fuerunt, sed ex gratia Dei, qui quamuis ex imputatione peccati nō potuisset damnari, tn̄ aliarat.

Ro. 5. 12.

quāquā ab alijs peccatorib. nominatim Abrahamū nō excludit Paulus, Istud tn̄ vix cadere in Abrahamū pt.

ratione, quā dictante lege, q̄ nondū lata erat vt peccator potuisset iudici subijci et poenis legitimis castigari. Eo igr̄ tempore imputata ē

tempus imputationis Iusticiæ.

iusticia Abrahamo per fidem, cum iusticia operū in eo nulla esset, sed regnaret peccatū, mors transgressio (q̄ tñ imputari nō poterat) legis, etiā in eos, q̄ etiāsi peccatores essent, peccatores tñ dici nō poterant ea ratione, qua Adamus, cui data lex erat, de nō edendis certis fructibus, peccator erat, A tempore inquā Adami, vsq. ad Mosis tempus, q̄d est 26 ætatū. Antecessit aūt iustificatus Abrahamus Mosis seculū, 7 grātionibus, secutus est Adamū vicesima grātione. A tempore aūt illo, quod proximū fuit 86 anno vitæ Abrahami, iacta sunt primordia Ecclæ, q̄ in sola posteritte Abrahami seu φύσει seu θέσει constabat cū imputata iusticia Abrahamo, nō hōes singuli placere Deo, et ob id defendi à Deo, vt prius; sed genus ipsū Abrahamicū, cū nondū natū tñ natū et adultum et inimicū, reiectis oībus alijs grībus hominum q̄ ex Adamo descenderunt in tutelā et patrocinium Dei esse, dici potuisset. Vim imputationis iusticiæ Paulus per illa verba decla-

vis imputationis.

rat: Si primitiæ sanctæ, sancta ēt massa: et si radix sancta ē, ēt rami. Ro. 11.
Et: Deus naturalibus ramis nō pepercit. Et: quanto magis ij, q̄ naturales sunt (rami etiā fracti, si crediderint) inserentur propriæ oleæ. Et: Quoad Euangeliū, sunt inimici (Dei) propter nos (quos nō credunt lege noua inseri posse arbori, abs qua illi defracti sūt, sed veteri illa, per circūcisionem) quo ad Electionē aūt (à Deo) diligunt propter patres. Facit Paulus iusticiā imputationis in Abrahamo

Iustic. Imp. fermentum.

fuisse veluti fermentū quoddam, quod ipsū et eius tū natos, tum nō natos posteros iusticiæ sanctitudine imbuisset, veluti naturæ quādam vim et ingeniū, quod ex oleastro redderet oleam, cuius mitis succus ad ramos, posteros scīt demanaret, vt si fermentū et olea arborq̄ bona et vitalis est, vita et sanctitas à fermento ad massā, et primitias à radice ad arborem et ramos profluat et diuagetur. Facit aūt primitias et

Radix Imputatæ Iust. Abrahamo.

radicem imputatæ iusticiæ per fidem, Abrahamū, cuius caussa, tota ipsius posteritas in tutelam Dei recepta est, et etiā immerens et hostis sæpe iudicata, beneficijs affecta, Ita vt populus totus, q̄ ex Abrahamo descenderat, nō solum Abrahami sed etiā Dei ipsius filius sit cognominatus. Non q̄dem ea ratione, quod tota posteritas Abrahami omni tem-

Adoptionis ratio

pore vt carne ita spiritu, vt gente ita more, vt carnis successione, ita hæreditatis et bonorū Abrahamo promissorū possessione esset futura Abrahamo et Deo probata, cara et commendata, cū maxima pars fu-

erit cer

erit ceruicosa, Deū auersata, et nil præter carnē ex Abrahamo referēs: Sed quod nō alia gens esset futura electa et dilecta à Deo, filia Deo desponsa, quàm, quæ ex Abrahamo per iustam natiuitatem aut natura aut lege descendisset. Et si qs ex Abrahami posteris infidelis et improbus Deo vindice peribat, et siue priuatus, siue magistratus fuisset extra Ecclæ fines ex Abrahamico gre collectæ, cæsus et occisus, atq; si alienus fuisset et peregrinus, ad quem promissiones Abrahamo factæ nil pertinerent, peribat. Quod signū est, illum intra Ecclesiam tanquam membrū illius antea fuisse, in qua esse perseuerasset, si vt sanguine et ortū natalium ex Abrahamo descenderat, Ita vestigia impressa vitæ formandæ ab Abrahamo, consectatus fuisset. Hæc enim non ad alienos à testamento et fide à Deo data pertinēt, sed ad eos referuntur, q ius filior aut φύσει aut θέσει habent. Abs quo tñ iure præciduntur, ne hæreditatem paratā filijs adire possint, si ingrati in Deū Prm, aut leges Abrahamo propositas insurgere temere, et peruicaciter vellent. Est igr iusticia imputata Abrahamo per fidem, vis qdam gratuitæ beneuolentiæ diuinæ, fermentans naturam Abrahamicā, vt sicut ipse antea θέσει, ita postea φύσει ex se susciperet filios, q Dei filij dicerentur, et pro filijs à Deo agnoscerentur, vt sicut ipse primitiæ, ita tota massa, vt ipsa radix, ita oēs eius rami, sanctitudine perfunderentur, promissionibus Abrahamo et alijs ordine factis patribus potirentur, victorijs illustrarentur, tutela Dei celebres redderentur lege doctrina cultu, quem requireret Deus, instituerentur magistro Deo, qdo qs gratiā Dei consequi, qdo in ea pseuerare, aut si ab ea excidisset, redintegrari posset, docerentur. Et hæc qdem et alia de quibus dicetur, ita à Deo promissa fuisse Abrahamo, deducenda in posteros Abrahami perfusos (aut φύσει aut θέσει) iusticia, q per fidem imputata fuisset Abrahamo; etiāsi rebelles alioq illi et increduli Deo forent, vt Deus facile se mendacem, et mentitū fuisse dici et nominari pati vellet, si nō vt exolueret suam fidem datā Abrahamo, hæc, descendentibus ab Abrahamo, et nō alijs, ac ne œconomo quidem Abrahami reddidisset et donasset. Alios aut seu alienos ab his promissionibus esse nō tā illos, q ex Abrahamo non descendissent, extraq. hunc Abrahamicū cætū vagarentur, quā hos q cū natura parentes habuerint Abrahamū et Saram, moribus tñ et vita patrem Emorrhæū et matrem Hitthæā referebant, et qui cum essent ex vite optima palmites, labruscas tñ et nō vuas producerēt et producere perseuerare vellent. Donū aut et gratiā imputationis iusticiæ per fidem magnū qddam fuisse, ex eo declarari potest, quod cum

Ro. 11.

Ezec. 16.

Es. 5.

Iusticia quid

bona Imput. Iust.

Alieni qui.

Donum imput. Iu.

ratione, quam dictante lege, q̃ nondũ lata erat vt peccator potuisset iudici subijci et poenis legitimis castigari. Eo igr̃ tempore imputata ẽ iusticia Abrahamo per fidem, cum iusticia operũ in eo nulla esset, sed regnaret peccatũ, mors transgressio (q̃ tñ imputari nõ poterat) legis, etiã in eos, q̃ etiãsi peccatores essent, peccatores tñ dici nõ poterant ea ratione, qua Adamus, cui data lex erat, de nõ edendis certis fructibus, peccator erat, A tempore inquã Adami, vsq. ad Mosis tempus, q̃d est 26 ætatũ. Antecessit aũt iustificatus Abrahamus Mosis seculũ, 7 grãtionibus, secutus est Adamũ vicesima grãtione. A tempore aũt illo, quod proximũ fuit 86 anno vitæ Abrahami, iacta sunt primordia Ecclæ, q̃ in sola posteritãte Abrahami seu φύσει seu θέσει constabat cũ imputata iusticia Abrahamo, nõ hões singuli placere Deo, et ob id defendi à Deo, vt prius; sed genus ipsũ Abrahamicũ, cũ nondũ natũ tñ natũ et adultum, et inimicũ, reiectis õibus alijs grĩbus hominum q̃ ex Adamo descenderunt in tutelã et patrocinium Dei esse, dici potuisset. Vim imputationis iusticiæ Paulus per illa verba declarat: Si primitiæ sanctæ, sancta ẽt massa: et si radix sancta ẽ, ẽt rami. Et: Deus naturalibus ramis nõ pepercit. Et: quanto magis ij, q̃ naturales sunt (rami etiã fracti, si crediderint) inserentur propriæ oleæ. Et: Quoad Euangeliũ, sunt inimici (Dei) propter nos (quos nõ credunt lege noua inseri posse arbori, abs qua illi defracti sũt, sed veteri illa, per circũcisionem) quo ad Electionẽ aũt (à Deo) diligunt propter patres. Facit Paulus iusticiã imputationis in Abrahamo fuisse veluti fermentũ quoddam, quod ipsũ et eius tũ natos, tum nõ natos posteros iusticiæ sanctitudine imbuisset, veluti naturæ quãdam vim et ingeniũ, quod ex oleastro redderet oleam, cuius mitis succus ad ramos, posteros scilt demanaret, vt si fermentũ et olea arborq̃ bona et vitalis est, vita et sanctitas à fermento ad massã, et primitias à radice ad arborem et ramos profluat et diuagetur. Facit aũt primitias et radicem imputatæ iusticiæ per fidem, Abrahamũ, cuius caussa, tota ipsius posteritas in tutelam Dei recepta est, et etiã immerens et hostis sæpe iudicata, beneficijs affecta, Ita vt populus totus, q̃ ex Abrahamo descenderat, nõ solum Abrahami sed etiã Dei ipsius filius sit cognominatus. Non q̃dem ea ratione, quod tota posteritas Abrahami omni tempore vt carne ita spiritu, vt gente ita more, vt carnis successione, ita hæreditatis et bonorũ Abrahamo promissorũ possessione esset futura Abrahamo et Deo probata, cara et commendata, cũ maxima pars fuerit cer

tempus imputationis Iusticiæ.

vis imputationis.

Ro. 11.

Iustic. Imp. fermentum.

Radix Imputatæ Iust. Abrahamꝰ.

Adoptionis ratio

erit ceruicosa, Deū auersata, et nil præter carnē ex Abrahamo referēs: Sed quod nō alia gens esset futura electa et dilecta à Deo, filia Deo desponsa, quàm, quæ ex Abrahamo per iustam natiuitatem aut natura aut lege descendisset. Et si qs ex Abrahami posteris infidelis et improbus Deo vindice peribat, et siue priuatus, siue magistratus fuisset extra Ecclæ fines ex Abrahamico gre collectæ, cæsus et occisus, atq. si alienus fuisset et peregrinus, ad quem promissiones Abrahamo factæ nil pertinerent, peribat. Quod signū est, illum intra Ecclesiam tanquam membrū illius antea fuisse, in qua esse perseuerasset, si vt sanguine et ortū natalium ex Abrahamo descenderat, Ita vestigia impressa vitæ formandæ ab Abrahamo, consectatus fuisset. Hæc enim non ad alienos à testamento et fide à Deo data pertinēt, sed ad eos referuntur, q ius filior aut φύσει aut θέσει habent. Abs quo tñ iure præciduntur, ne hæreditatem paratā filijs adire possint, si ingrati in Deū Prm, aut leges Abrahamo propositas insurgere temere, et peruicaciter vellent. Est igr iusticia imputata Abrahamo per fidem, vis qdam gratuitæ beneuolentiæ diuinæ, fermentans naturam Abrahamicā, vt sicut ipse antea θέσει, ita postea φύσει ex se susciperet filios, q Dei filij dicerentur, et pro filijs à Deo agnoscerentur, vt sicut ipse primitiæ, ita tota massa, vt ipsa radix, ita oēs eius rami, sanctitudine perfunderentur, promissionibus Abrahamo et alijs ordine factis patribus potirentur, victorijs illustrarentur, tutela Dei celebres redderentur lege doctrina cultu, quem requireret Deus, instituerentur magistro Deo, qdo qs gratiā Dei consequi, qdo in ea pseuerare, aut si ab ea excidisset, redintegrari posset, docerentur.

Iusticia quid

Bona Imput. Iust.

Et hæc qdem et alia de quibus dicetur, ita à Deo promissa fuisse Abrahamo, deducenda in posteros Abrahami perfusos (aut φύσει aut θέσει) iusticia, q per fidem imputata fuisset Abrahamo; etiāsi rebelles alioq illi et increduli Deo forent, vt Deus facile se mendacem, et mentitū fuisse dici et nominari pati vellet, si nō vt exolueret suam fidem datā Abrahamo, hæc, descendentibus ab Abrahamo, et nō alijs, ac ne æconomo quidem Abrahami reddidisset et donasset. Alios aut seu alienos ab his promissionibus esse nō tā illos, q ex Abrahamo non descendissent, extraq. hunc Abrahamicū cætū vagarentur, quā hos q cū natura parentes habuerint Abrahamū et Saram, moribus tñ et vita patrem Emorrhæū et matrem Hitthæā referebant, et qui cum essent ex vite optima palmites, labruscas tñ et nō vuas producerēt et producere perseuerare vellent. Donū aut et gratiā imputationis iusticiæ per fidem magnū qddam fuisse, ex eo declarari potest, quod cum

Alieni qui.

Ezec. 16.

Es. 5.

Donum imput. Iu.

cum fidei, q̃ fuit et in maioribus et in successoribus Abrahami, ratio ex promissionũ pondere examinari soleat, vt quanto difficiliora esse existimãtur ad præstanda ea q̃ promittuntur, tanto studiosior et excellentioris fidei esse videar̃ is, q promittenti credit. Si quis contulerit inter se policitationes factas seu patribus, seu posteris Abrahami, seu ipsi Abrahamo alibi et alio tempore, cum illa vna, cuius caussa, ob id quod illa fuerit credita ab Abrahamo, imputatã fuisse Abrahamo iusticiã legimus, minoris difficultatis fuisse illã ad credendũ comperiet, quam maximũ numerum ex illis alijs: et vt cæteras præterea, quas factas fuisse aut difficiliores, aut æque difficiles, atq. illa fuit, policitationes, multis eor̃, et q præcesserũt, et q secuti sunt ipsũ Abrahamũ cognoscimus, ad illas, quæ vel ipsi Abrahamo, vel ætate Abrahami factæ sunt, veniã de quibus ita scribitur:

Πιστέων diuersarum et Promissionũ inter se comparatio

Qui, Abrahamus, contra spem, in spem credidit, vt fieret Ro. 4
Pater multar̃ gentiũ, sdm id quod ei dictum fuerat
Ita erit Semen tuum.

Ac minime imbecilis fide, nõ considerauit suũ ipsius corpus iam emortuũ, cũ centũ circiter natus esset annos, nec emortuã vuluam Saræ. Aduersus promissionẽ aũt Dei, nõ disceptauit infidelitate, sed robustus factus est fide, data gloria Deo, et plene persuasũ habens (eum) quod promiserat posse etiã facere. Quapropter etiã (hoc) imputatũ est ei pro iusticia. Quæ verba referunt locũ illum: Eduxitq. Iehoua Abrahamũ foras (extra tabernaculũ cum nox esset) et dixit: Suspice nunc cælũ, et suspice stellas, si tñ poteris numerare eas. Addiditq. ei, sic erit semen tuum. Crediditq. Iehouæ et imputatũ est illud ei ad iusticiã. Cui similis vider̃ illã promissio, de qua ita Paul. ad hebræ. 11. Per fidem et ipsa Sara vim ad concipiendũ semen accepit, et præter ætatis rationem peperit, quod fidelem iudicarit eũ, q promiserat, quappter (huius fidei caussa) et ex vno (pr̃e Abrahamo) eoq. emortuo, nati sũt (posteri) quanta est astrorũ cæli multitudo, et quasi arena illa innumerabilis, q̃ est ad oram maris. Hæc narratio ad locũ illum pertinet, vbi scribir̃: Reuertendo reuertar ad te sdm tempus vitæ, et ecce filius erit Saræ vxori tuæ. Porro Sara auscultabat ad ostiũ tabernaculi, et ipsum (erat) post eum. Et: Risit itaq. Sara intra sese dicendo, postquã senui erit mihi voluptas? præterea Dñs meus senuit. Hucusq. addubitare vider̃ Sara. Seqr̃, tunc dicit Iehoua ad Abraham, vt qd risit sara dicendo, nunqd etiã verè pariã? Et Ego senui. An (ergo) absconder̃ à Iehoua qcquam? Ad condictum tempus reuertar ad te, sdm tempus vitæ, et ipsi

Ge. 15

Gen. 18

Saræ erit

Saræ erit filius. Hic Sara intellexit nõ ioco sed serio fuisse à Iehoua
policitationem de filio suscipiendo factam, & (vt hic dicitur) credi-
dit Iehouæ. Quæ plane fides similis est Abrahamicæ, pro eadem pro-
missione datæ, Et vt Abrahamus nõ se senem, sed promittentis sapi-
entiã & opes considerauit, Abrahamo tñ nõ Saræ imputata fuisse
dr̃ fides ad iusticiã. Hac tñ promissione, vbi contendere animus Abra-
hami poterat secũ, quod hinc videret sterilitatem & annositatẽ suã
& vxoris, inde vires & potentiã Dei, quor̃ vt illa deterrere à cre-
dendo, ita hæc animare ad credendum poterant. Illa promissio du-
rior fuisse vider̃, de qua ita disputatur:

Heb. 11. Per fidem Abrahamus, cum tentaretur, obtulit Isacum
vnigenitũ inquã illum obtulit isq̃ promissiones exceperat
ad quem dictum fuerat: In Isaaco vocabir̃ tibi semen: Cum illud
secum perpendisset, Deum vel à mortuis excitare posse, vnde illũ et̃
similitudine quadam recepit, Ad duo loca se refert, Vnum cap. 21.
Ge. 21. & 22. Quidqd dixerit tibi sarra, acquiesce voci eius, q2 in Isaaco vocabitur
tibi semen: Alterũ cap. 22. Cape nunc filiũ tuũ vnicũ illũ tuum, quẽ
diligis, nempe Isaacũ, & vade ad terram Moriam & offer eũ illic in ho-
locaustum, super vnũ é montibus, quem dixero tibi. Difficilior (vt redeã
ad comparationem ceptam) vider̃ esse hæc promissio, in qua vt exolue-
retur, requirebatur vt é mortuis Isacus excitaretur & reuocaretur
ad vitam: quam illa superior, in qua facultas generationis in sterili
& effœto corpore requirebatur. Facilius enim vires generandi fri-
gentibus & emortuis suppeditare, quam vitã mortuis restitui posse
videtur: Fides tñ illa, non hæc, q̃ illi, & nõ q̃ huic promissioni, quãuis
duriori & grauiori, habita est, imputata ad iusticiã fuisse legitur,
vt donũ suũ Deus vel ob hanc caussam illustrare voluisse intelligerer̃
cum & illi imputauerit iusticiã, q̃ nõ minus eo iniustus eo tempore fuis-
set, quam alij, & illius fidei ob caussam, qua & alior̃ & illius ipsius Ab-
rahami fides, digniores & oportuniores, quibus iusticia imputaretur fu-
issent si ad merita fidei, & nõ ad gratiã liberalitatem, donũ illud, qd
imputatio iusticiæ dr̃, pertinuisset. Celebratur igr̃ fides Abelis Eno-
chi, Noæ, auorũ Abrahami, celebratur & fides Isaci Iacobi Mosis &
Dauidis successorũ Abrahami, q̃ fides ad eas q̃ singulis factæ sunt va-
rias promissiones pertinent: Celebrantur & Saræ & Abrahami alior̃
temporũ & aliar̃ promissionũ fides: Sed hæc vna fides cui imputata est
iusticia, & promissio de semine suscipiendo excellere ões existimata ẽ
quod illis placuisse hões Deo, hac & placuisse hões Deo, & hoĩbus Deus
imputasse iusticiã dicitur. Sicut aut̃ Abrahamus nõ narratur pla-
cuisse Deo ob id, quod promissionibus factis Abeli, Enocho, Noæ, Saræ
Isaco

πίσεων diuersorũ comparatio

Isaco Iacobo Iosepho Mosi aut alijs, credidisset: Sed quod fidem dedisset promittenti Deo, in illis rebus futuris, quas ipsi spondebat Deus, ob id inquã et in alijs placuisse Deo, et ei imputatã fuisse iusticiã et colligimus et legimus: Ita de Abele Enocho Noa Sara Isaco Iacobo Iosepho Mose et alijs dicendũ est, nõ ob id illos placuisse Deo, quod promissionibus Abrahamo Samueli Dauidi aut alijs à se factis aut crederent aut credidissent aut credere potuissent, puta quod Moses de præteritis historijs crederet, Noam per arcam seruari potuisse, aut quod Abel persuasũ haberet, senem hoẽm ex vetula vxore suscipere posse liberos: Sed singuli ob eam fidem, quã ipsi habuerunt Deo promittenti eas res quæ ad singulos propriæ quaq. ætate pertinebant, et placuisse Deo et vitam conseruasse sibi quisquã propriã, existimandũ est. Nullus enĩ illorũ, q commemorantur aut commemorari possent à Paulo, aut aliena fide de suis ad se factis promissionibus, aut propria fide de promissionibus ad alios factis, seruatus est, seu placuisse Deo legitur: sed quisq. de fide propria ob promissionem priuatim ad se factam, laudatur et commemoratur. Vna illa fide excepta, cui imputata fuisse iusticia legitur. Illa enĩ in cã fuisse narratur, nõ solum vt Abrahamus placuerit Deo sed etiã vt posteritas Abrahami, iure filiorũ et hæredũ declarata à Deo fuerit, et in tutelam accepta, vt Deus nõ solum Abrahami, sed etiã successorũ eius diceretur. Quæ plane dignitas, nõ contigit posteritati Abrahamicæ, quod crederet aut vetulos suscipere liberos, aut Deũ excitare in vitã posse ex mortuis, aut remuneratorẽ esse Deum: Sed ex eo, quod ex Abrahamo descendisset, cui imputatio iusticiæ hoc coniunxerat, vt tum ipse, tum posteritas eius, ille propria, hæc aliena patris scilt fide fuerit redditus commendatus Deo: Et tum ipsi, tum posteritati eius Deus defensor tutor et pater diceretur, q̃ tutela et paternus affectus erga Abrahamũ et eius posteritatem non solum in æternũ esset duratura, sed etiã vltra fata producenda, si vestigijs Abrahamicis morigera et sedula posteritas pedes fixos haberet.

propria quisq. fide seruatur.

Fidei imputantis vis

Requirebatur aut ab hac posteritate, nõ vt crederet annosos homines suscipere semen posse, vt iustificarer, cũ eo ipso iusta posteritas sancta et placens Deo nominaretur, quod ex Abrahamo aut φύσει aut θέσει descendisset, aut descendere posset in futurũ: sed promptitudo et facilitas credendi Deo in magnis et paruis rebus, quas polliceri temporibus difficillimis et angustis posset. Ad quam rem pertinet illud: Respõdit aut mihi Iehoua, et dixit: Scribe visionem et explana in tabulis, vt perurrat q legerit eam. Nam adhuc visio erit in tempus, et loquitur in finẽ

à posteritate Abrah. qd requirit.

πίστεως diuersarũ Exemplũ I.

Hab. 2 2

necm

nec mentietur. Si mora fecerit expecta eum, q2 veniendo veniet (vt
saluet) & non tardabit. Ecce extollit se eo is, cuius anima nó est rec-
cta in eo: Iustus aút fide sua uiuet. Quam partem ita Paulus
Hebr.10 extulit: Adhuc enim tantillú tantillum (in quam) & q venturus est &
veniet neq. tardabit, Iustus aút ex fide viuet (saluandus) est.
At si (qs.) se subduxerit, nó probat eum anima mea. Quam contor-
quet ad filios Ecclesiæ mox inquiens: At nos nó sumús, q nos subdu-
camús in perditionem, Sed q credamus ad animæ (potiunda) salutē.
Est enim se subducere, nec expectare velle aduenientem, desperare
de spe q promittit, nó imputationis iustitiæ, q habita fuit, demanáte
á patribus ad Iudæos, de quibus propheta logr: Sed de spe condona-
tionis peccatorú, quor cá populus in hostium manus venerat, a bs qbus
liberandi erant per Cyrum. In illis emi angustijs captiuitatis constitu-
tis Iudæis, promittitur salus paulo post affutura, sedulog. ab his, qbus
ea promittebatur, petebatur, vt crederent, si beneficiú sentire desi-
Esa.28.16 derarent. Talium promissionú sunt illæ fides: Qui credit nó festi-
Esa.7.9. net. Si nó credatis (verbis meis) nó eritis firmi. Ad q faciunt exē-
1Re.15. pla, & Saulis, q nó putabat amplius aduenturu Samuelem, & Zacha-
Luc.1. riæ, qui non credebat Angelo sponsori filiú. & alioru multorum
q intra Eccliam, ex posteritate Abrahami collectam, erant, q ob id in
tutela Dei seruabantur, quod ex Abrahamo iustificato per fidem
& adoptato in filiú Dei, descendissent ipsi, ex adoptato inquadiam
diu ante Abrahamo, & ob id filij Dei nati essent. Ob id vero aut punie-
tur aut laudabantur, quod policitanti Deo aut crederent, aut mi-
crederent, quam ipsis promittebatur. Hæc pars qm attingit ab
Aptis, latius producenda est. Scribitur:

De.18.10. Non inuenietur in te q transire faciat
filiú suum, aut filiam suam per ignem: diuinans divinationes, præsti-
giator & augur, neq. maleficus neq. incantator, neq. interrogans py-
thonem, neq. magus, neq. quærens a mortuis. Abominatio emi Iehoue
est, quicq. facit hæc, & propter abominationes istas Iehoua Deus tu-
us eijcit illas, a facie tua. Perfectus eris cum Iehoua Deo tuo. Gē-
tes emim istæ, quas possessurus es, ariolos & diuinos consulunt, tu aut
non sic. Dedit (emim) Deus tuus tibi prophetā, e medio tui, e medio
fratrū (tuorū) vt Ego sum, Suscitabit tibi Iehoua Deus tuus, il-
lum audietis. Cum angustē, inqt, & infelix viuitur, homines maxime
pere futurorú noticiā desiderant, qdq; Deus de ipsis constituerit, siue
leuamen malor, siue incrementū calamitatu, auent intelligere. Quā-
obrem gentes q & ignorant Deum, & deos hnt insensibiles, ad mor-
tuos ad ariolos, ad magos ad augures recurrere solent. Tu nó ita fa-
cies.

cies, sed ad illum recurres, quem Dns Deus tuus in omnibus tuis calamitatibus
et infortunijs missurum ad te pollicetur, illi parebis et eius sequeris consi:
lium. Est enim propheta Dni, quem Dns Iehoua remedijs instructum vt
te seruet, si credideris illi, misit, sin aut non credideris, perderis, corrues
non placebis Deo, excideris. Haec igr fides harum omni tempore afflicto
propositarum a ppheta, quicumq. ille futurus, quoq. tempore e, promissio
num, a populo requiritur, non illa q in Abrahamo fuit. Neq. enim nullam
curam de illo populo, q gris fuit Abrahamici, susceperat Deus, ex eo quod
populus ille crederet id, cuius gratia Abrahamus iustificatus est. Illi:
us enim caussa populus Sanctus, et dilectus a Deo dr, cui Deus tum se tum
suas leges et opes detexerat oes: sed ex eo quod ex Abrahamo descendis:
set per gris successionem siue φύσει siue θέσει. E contrario aut populus
ille, non ob eam caussam puniebatur et trucidabatur a Deo, quod ita tractandum
putaret Deus illum populum electum et amatum, atq illos, q nunquam suae fi:
dei essent commendati, q sanctae gentis non essent, q coetus Dei, sub taber:
naculo Dei, sub cura Dei, non habitaret: Sed ex eo quod cum ipse Deus
remedia salutis, per pphetas illi populo afflictissimis seculis proponeret, ille
remedia auersaretur, sanare volentem reijceret, vindicare in libertatem ex
seruitute, in vitam ex morte, ex periculis in tutum, ex tempestatibus in portum
desiderantem refugeret. Mittunr igr prophetae ad populum, q descenderat
ex Abrahamo, olim semel, quod sat fuit, per fidem illam, q in illo fuit iustifi:
cato, vt salutaria monita renuncient, q salutaribus illis monitis crediderunt,
non narrantur iustificati per fidem, vt de Abrahamo dr: sed placuisse Deo
seruasse vitam, exemisse se ex periculis, in q deciderunt illi q credere noluerunt.
Qui prophetae, vt ad peregrinos ex pacto non sunt vnquam missi, ita nec ad gen:
tem Abrahamicam missi vnquam fuissent, si non et ex gre Sancto et iusto, ob iu:
sticiam olim primo Patri Abrahamo imputatam, descendisset, et propter eandem
cam promissio facta fuisset mittendi prophetam, q nunciaret mala futura et
malorum auersionem coem placato Deo, oi tempore, quo populus nosse futu:
ra aut desideraret, aut necesse existimaret. Mittitur Samuel, vt
praeterea alia, mittir Nathan, mittitur Ahias, Elias Elisaeus Esaias Ie:
remias et tandem Iohannes et Iesus, vt agendo et monendo impellerent
populum ad obsequendum Dei voluntati, vt seruarentur. Hoc cum alijs gen:
tibus ex debito promissionis nunquam legimus esse factum, ex toto tn popu:
lo q crediderunt prophetis seruati sunt a futura ira, q non crediderunt, ex:
cisi securi irae Dei perierunt, et parum illis profuit ex Abrahamo genus
duxisse, quin vice versa, cum natura illos, vt filij Dei essent; produxisset

Prophetae cur ad populum missi.

tanq

tanquã Abrahamicũ genus, illi vero degenerassent in mores prophanos & impuros, duplices poenas ab illis exegit Deus, q si ex Abrahamo nõ descendissent, simplicibus fuisset poenis contentus. poena duplex in filijs.

De missione Iesu chri ad Iudæos, q̃ ad hoc ppositũ faciunt, multa scribuntur, sed illa vel maxime: Iesu chri missio.

Dico Iesum Chrm̃ ministrũ fuisse circuimis
Ro. 15 pro Dei veritate, ad seruandas promissiones prũm.
Gentes aũt pro misericordia Dei. Et:

Matth. 15 Joh. 5 Non sũ missus, nisi ad oues perditas domus Israelitica. Si crederetis Mosi, & mihi credideretis, de me enim ille scripsit. Quid aũt scripserit ille, indicant nobis disputationes Apostolorũ contra Iudæos susceptæ. Si nõ venissem & locutus illis nõ fuissem, peccatũ nõ haberent. Et: Væ tibi Corazim. Sicut aũt omne genus fidei, quo dicimur nos placere Deo, & iustos viuere, demtis tempore loco & personis, in historiæ veritatem vertũr, nõ in caussã acquirendæ vitæ & amoris: ita illud genus quod semel & satis in Abrahamo iusticiã peperit, in illo fuit iusticiæ caussa, in eius posteris exemplũ & fortitudinis Abrahamicæ, & bnuolentiæ diuinæ. Quod enim illis maioribus in ói gẽre fidei erat futurũ cui immititur pollicitatio, nobis factũ est præteritum, vnde capi exẽpla possunt conformandæ vitæ in futurũ. Quare, cũ mutata sint tempora, & oẽs ambiguitatis tenebras (q̃ de futuragũ pollicitationũ incertitudine, quã animata mens per fidem depellebat, esse poterant) excusserit tempus, q̃ iusticia, q̃ vita, q̃ beneuolentia Dei nobis conciliari pt si credere vellemus, aut Abrahamũ centenariũ ex Anũ Sara susceptisse filiũ Isacũ, aut Noe seruatũ fuisse per arcam, cum si de eo dubitaremus, ipsa rei historia, narrantibus his, q scire hæc poterant cõuincere posset? Id igr̃, quod vno tempore alijs peperit vitam salutem & iusticiã, alio tempore nil parit præter noticiã rerũ, & quod erat fides vitæ & iusticiæ consequendæ, fit fides doctrinæ & scientiæ, & quod erat prouidentia futurorũ, fit memoria præteritorũ. Et hæc qdẽ in Abrahamo facta legimus, abs quo cepit Abrahamitis Ecclesia, cœtus sanctorũ, ex vno grẽ ortus, nominata. Quæ, imitati Paulũ, dicere possumũ a Deo ante mũdi constitutionem fuisse ex beneplacito voluntatis suæ constituta & ordinata, vt certo tempore a certo hõe fierent, & post constitutum mundũ eo res placide & amanter fuisse deductas, vt prius Abrahamũ iræ filiũ & tenebris ignorantiæ, quisquis esset Deus, & qd ab hõe postularet, mũolutũ, ex solo patrio educeret, & ex patria stoliditate & miseria propelleret, & ad se & terrã illam, ad quã eũ deuocabat, collocaret, deinde promissis ornaret, iusticia donaret, & sua tutela nobilem redderet, qua cognouerunt oẽs, q norant Abrahamũ Deum esse cum Abrahamo. Tandem vt signũ acciperet, circũcisionem scit, pro masculina pro- Vocatio Abrahami

Le

Circūcisio signū Abrahamici grīs.

le ab octauo die ortus, vt cū de semine Abrahamico disputatio susciperetur, externū signū extaret, quo internosci posset ab cēteris alijs gentibus q̄ contaminatæ sceleribus & impiatæ culpis præputiū habebant, abs quibus Abrahamus extractus fuisset.

Summa totius hucusq; habitæ disputationis est: Ab initio conditi orbis fuisse patrem hominū Adamū filiū Dei. Hunc, quod deceptus latas leges nō obseruasset, magnis pœnis mulctatū fuisse, alijs ab his, q̄bus & deceptor, & deceptionis suasor damnatus est, quarū summa erat, vt laboribus sibi victū pararet, quē prius partū sine labore habuisset, eā ob cām extra paradysū, vbi sponte habebat alimentū eiectū fuisse, atq; ad hūc modū sine legibus posteritatem Adami permansisse, ex qua, q̄ spē suam in Deo collocassent (quor magnū fuisse numerū indicat, quod multos placuisse Deo tū temporis legimus, q̄ res sine fide contingere hoi nō pt) hos & filios Dei nominatos, & iure filiōr donatos fuisse, & cætū, q̄ laudaret Deū constituisse. Sed trahente se tempore longiusq; se producente, obsolescere cepisse Dei memoriā inter semen Adamicum, extenuariq; & obliterari, & tandem deterso oī rubore, inimicitias cū Deo exercere, pro peccatoq; aduersarijs Dei stare cepisse, concupiscentia duce, comite ratione. Quod ad peruentū est ad Abrahamica tempora, quo in seculo placuisse Deo ex numeroso semine Adami, sibi declarato hoste, solū Abrahamū & eius posteros, per Abrahamū natos & nascituros seligere, q̄ illi cætui, quē illi constituebant, ante Abrahamū ex posteris Adami, q̄ obfixas spes suas in Deo patre, tanquā iusti filij, placuisse Deo cognoscebatur, succederent. Hoc vt melius intelligeretur, perditam iusticiā iam diu per impia facta tum ætatis tum Abrahami, imputare Abrahamo Deū voluisse, posteros eius, certo signo ab alijs seposuisse, curā sua & tutela nobilitasse, legibus suis ornasse, victorijs & ab oībus discriminibus liberatione illustrasse, adoptionis ius, & vt per circūcisionem quos vellent ex præputiatis & alienigris hoībus, in genus Abrahamicū arrogare, illis permisisse, hac lata in oēs lege, vt q̄mdum, ob iniusticiā olim imputata Abrahamo, ipsi Sancti essent natum & filij Dei cognominarentur, illaq; iusticia, q̄ ex fide est, potirentur ob patres, h. e. illius beneficium iusticiæ, in se extare sentirent, veluti Abrahamici grīs: Ita illā alterā iusticiā, q̄ ex lege est, præsterent quitaliter fecisset, perseuerare illos semper siue parerent siue non parerent Deo, semen Abrahami & filios Dei, quod á natura haberent. Sed si nō parerent Deo, tantū abest vt bona filijs Dei & semini Abrahamico parata potiri sperare possent, vt e contrario malis

Imputatio nis bona.

Gal. 4.

Act. 15. 11.

Ioh. 10

malis, q̄ filijs diaboli et ipsi diabolo parata essent, ipsi veluti diaboli filij essent subijciendi ob morū imitationem. Et hæc fuit Ecclesia populus et plebs Dei Israelitica, ortū ducens ab Abrahamo, et duratura vsq. ad finē mundi. In his, q̄ vatibus oī tempore, ad se à Deo missis paruerunt, et q̄ se nō solum carne, sed etiā spiritū filios Abrahami et vere Israelitas præstiterunt. Ita ad hunc modū constituta Repub. Israelitica, q̄ Eccla Dei dicebatur, et in qua erant inclusi oēs filij Dei tum θέσει tum φύσει, cum sublatis et refixis legibus diuinis, humana placita, primarij duces populo illius Ecclesiæ sequenda proposuissent, eaq. maxima in veneratione, deiectis legibus diuinis, essent apud oēs, cum posteri Abrahamici nec morte priuatim, nec deportationibus captiuitatibus et excidijs publicè, vita et libertate mulctati pluries, à cædendis prophetis, q̄ illos ad obseruantiā legum patriæ adhortabantur, ab inferenda miseris vi, à spernendo Deo Patre cessarent, nec cessare velle viderentur, visum est Deo, adoptionis ius Ecclæ Israeliticæ concessū decurtare, oībusq. alijs gentiū illar̄, quas eligendo olim Abrahamū, reiecerat, successoribus populis, imputationis iusticiæ ius, sicut cum Abrahamo factū fuerat in præputio coīcare tempore constituto, quo huius deliberationis principia iacienda erant, cum Eccla illa Israelitica occiso Iesu, q̄ pro chrō ad illam missus fuisset, oī se excusatione et condonationis spe priuasset.

Gal. 4. Hoc tempus Paulus πλήρωμα τοῦ χρόνου appellat. Temporis istius principiū id fuit, cū Apostoli fores fidei apertas fuisse gentibus præputiatis, nō vt prius circūsione recepta, sed perseuerantibus in præputio, agnouerunt. Cuius rei indicia q̄dam data fuisse in Cornelio videbantur. Et ex vtroq. q̄dem populo, Abrahamico et aliar̄ gentiū, vnū testamentū, et vna, nullo discriminata signo, plebs esse perseuerasset, si aut Abrahamus id permansisset, quod fuerat, cum illi fides imputata est ad iusticiā in præputio scīt, aut aliar̄ gentium successores, postquā fides illor̄ illis est ad iusticiā imputata, aut tum aut paulo post circūsionis signū accipere iussi fuissent. Sed factū est, vt cum Abrahamo mandata fuisset circūsio post, circiter 14 annū, ab imputata illi fide pro iusticia, qua signata est tota illius posteritas permulta annor̄ secula, et qua initiabantur oēs peregrinæ gētes q̄ cū Abrahami posteritate numerari volebāt, Successoribus aūt aliar̄ gentiū nihil mandatū sit præter fidem, et baptismi symbolum, quod tum Iudæis ad condonationem peccator̄, tū gentibus ad imputationis iusticiæ significationem offerebar̄. Lex circūsionis à Iudæis recepta, à gentibus prætermissa, inter illos et hos discernere videretur, duoq. testamenta ex populi nūro cognominarentur. Quid enī obsecro discernere potuisset, inter Abrahamū primū Iudæor̄ parentem, et omniū illar̄ gentiū,

Act. 15. 11.

Plenitudo temporis.

Duo testamēta.

q̄

q̃ post mortem Iesu chr̃i conciliarunt sibi iusticiã per fidem, primos parẽtes, si his, tempore Abrahami, quod accidit illor̃ posteris post mortem Iesu chr̃i, imputata est iusticia p̃ fidem, quã habere potuissent promissis diuinis, si aliquas promissiones illis, vt Abrahamo, vt illor̃ posteris longo post tempore proponere Deus voluisset, vt Abrahamo tum proposuit. Nil plane. Siqdem & Abrahamus & illi illo tempore in præputio erant. Quare si circ̃isionis caussa dicuntur hæ duæ posteritates, Abrahamica vna, & illar̃ gentiũ altera, duo populi & duor̃ populor̃ ratione, cũ sit vtrisq. vnũ testamentũ propositũ, duo testamenta, vetus & nouũm dicuntur: Sequitur, vt vbi nulla fuerit circ̃isio, nulla simil̃r esse potuerit duor̃ populor̃ & duorũ testamentor̃ multiplicatio. Et gentes qdem omnes præputiatæ à tempore Abrahami recepta circ̃isione inter posteros Abrahami numerabantur cũ suis filijs, si octauũ diem excessissent, & filiabus sine aliqua circ̃isione, & huius circ̃isionis receptio faciebat, ne duo populi ex gentibus & Iudæis dicerentur. Sed postquã placuit Deo gentibus præputiatis concedere in præputio, nõ insitionem vt prius in genus Abrahamicũ per circũcisionem, sed imputationẽ iusticiæ p̃ fidẽ nõ minus quã Abrahamo olim contigisset in præputio, tum primũ duor̃ populor̃ & duor̃ testamentor̃ Veteris & Noui appellatio emersit. Cum igr̃ placuisset Deo id, quod olim apud se solus constituisset, tempore quod secutũ est Iesu necem, factis absoluere, vt scl̃t omniũ illor̃ singulor̃ hominũ, quos, eligendo solũ Abrahamũ, à sua gratia reiecerat, & odij sui malis obruere nõ desinebat, multitudinẽ posteritatis sibi cõciliare, ea fidei lege, qua olim Abrahamũ & eius posteros sibi coniũnxisset, spõsionem per præcones, quos ad hoc delegerat Paulũ & Barnabam, promulgauit, vt si qs Iesũ, quẽ Iudæi pro chr̃o recipere noluerant, sed reiecerãt & crucifixerant, crederet esse chr̃m, manens in præputio seruaretur, vtq; hæc fides illi, cuiuscũq. gentis esset, pro iusticia imputaretur, perinde atq. Abrahamo, quod contra spem crediderat, se senẽ ex anũ suscipere posse liberos, hæc fides pro iusticia illi in p̃putio imputata fuisset. Hec tempora primũ gentibus potiũdæ salutis in præputio, nõ vt prius per circ̃isionem, spem inijcere ceperũt, contranitentibus Iudæis, q viam paratã gentibus per innumera secula à Deo, & patribus vrgebant.

Discrimẽ duor̃ pop. T. 8. 3.

Caussæ salutis præputiatorũ

Salutis aũt horũ omniũ præputiator̃ (abs qbus nos ões, q præputiati sumus descendisse fateri cogimur) q tum Paulo aut Barnabæ, aut postea alijs, primis suæ qsq. gentis crediderunt, caussã fuisse, expulsionẽ Iudæor̃ & excidiũ ob mortem chr̃o iniuste illatã, multa indicant & multis similitudinibus expressit chr̃s. sed aptissime illa verba:

Malos (agricolas) male perdet & vineã suã locabit alijs agricolis, q reddant illi fructũ temporibus suis. Ma. 2. 1. 41.

De agr.

De agricolis loquitur, q hæredem occiderunt à Deo constitutum. Quæ
Ro. 11. 19. verba ita Paulus extulit: excisi sunt rami (Iudæi) vt Ego (gentilis
præputiatus) inserar. Bene est. Ob id quod credere noluerunt excisi
sunt, Numerū aut repudiator̄ & damnator̄ Iudæor̄, ita declarat
Ro. 9. ex prophetis: Nisi Dn̄s Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma
fuissemus, & ad similitudinē Gomorrhæ perijssemus. Et: si fuerit mul:
titudo filior̄ Israel, vt multa est arena littoris maris (sdm promissio:
nem Abrahamo factam, cui credendo iustificatus est) multitudo tū
illa tota, non saluabit̄, sed reliquiæ tantū & residui, qui ex pereunte
illa multitudine colligentur. Ita Iesus chr̄s ēt respondit, quærentibus,
Luc. 13. 23. num pauci Iudæorū in calamitate illa, q̄ oppressura erat Remp. Israe:
liticam, antequā ipse venturus esset in gloriā suā, h. e. regnaturus in
nouo regno, seruādi essent. Quare dictum illud, Multi venient ab ori:
Matt. 8. 11 ente & occidente, & accumbent cū Abrahamo Isaco & Iacobo in regno
cælorū: filij vero regni eijcientur in tenebras exteriores. Et: Alias oues
Ioh. 10. habeo, q̄ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum
ouile & vnus pastor. Et illud, intelligendū est, quod postquā exclu:
dentur filij regni, recipiendi sint noui conuiuæ, & hoc, de paucitate oui:
um prioris ouilis, in quod mittendæ erant oues, q̄ ex priori ouili nō erant.
intelligendum. Et si imitari volumus Paulum dicentem: Num repu:
lit Deus populū suū, semen scl̄t Abrahami sdm carnem? Non repulit
R. 11. quem προέγνω, dicemus ouibus residuis prioris ouilis, q̄bus condonata sūt
peccata per fidem, coniunctā fuisse multitudinē omniū ouiū alieni oui:
lis, cui fides imputata est ad iusticiā. Quod si hæc vera sunt & comperta
dicere possumus mortem Iesu christi, nil profuisse, multū obfuisse Iu:
dæis, nil aut obfuisse, sed oppido quā maxime profuisse gentibus. Iratus
enim Deus veteribus agricolis, quod hæredem à se institutū necassent
& culpam admissā non agnoscerent, tantū scelus illis condonare, vt sæpe
fecerat antea, noluit, sed ꝓposuit ꝓmissionē oībus gentibus, q̄ ex illis de:
scēderant, q̄ electo Abrahamo, repudiati à Deo cognoscebantur, quā pro:
missionem si credidissent, imputaturus esset illis iusticiā similem illi
Abrahamicæ, q̄ olim fuisset, pro ipsis & ipsorū successoribus. Harū genti:
um præputiatar̄ conditionem, quibus tantū post mortem Iesu chr̄i con:
cionabantur Apl̄i, & q̄ primi fuerunt, q̄ credendo Iesū esse chr̄m, suo q̄sq̄
gr̄i iusticiā, q̄ imputationis dr̄, similem illi Abrahamicæ conciliauit persis:
tendo in præputio, explicat multis disputationibus Paulus. Et principio
dicit talem fuisse, qualis erat Abrahamica, antequā imputationis iusticiā
fuisset ille consecutus. Quoquidem in tempore, si bona opera in illo fu:
issent, nō imputationis iusticiæ mentio fieret. Deinde latius rem tra:
ctando, Condidit, inq̄t, ex vno sanguine Deus, oē genus hominū, vt habita:
rent per vniuersā superficiem terræ, definitis tempestatibus, quas præsti:
tuit

Numerus repudiator̄ Iudæorum

Mors Iesu Iudæis obfuit, gentibus ꝓfuit.

Conditio gentium ante fidē. I. 797

tuit, et positis terminis habitationis eor̄, vt quærerent Deū, si forte pal Act. 17.
pando eū inuenirent. Et, temporibus igr̄ istius ignorantiæ dissimu-
latis Deus nunc denunciat oībus vbiq. hoībus (præputiatis) vt resipiscāt.
Ad gentes præputiatas hæc concionatur Paulus, q̄ ignorabant Deum
per oīa, q̄ præcesserūt tempora, quibus tum primū sese aperiebat et ma-
nifestabat Deus. Et: Vosq. mortuos in peccatis et præputio carnis Col. 2. 13
vestræ, cū eo viuificauit, condonatis oībus peccatis vr̄is, et deleto, quod
aduersus vos erat rituū (: Iudaicor̄:) chirographo, quod erat nobis contra-
rium, cruci affixū e medio sustulit. Et: Vos vna viuificauit, cū essetis Eph. 2.
mortui in offensis et peccatis, in q̄bus olim versati estis, vt est vita mūdi
hūius, sdm principem, cui potestas est aëris, et sp̄rs nunc agentis in hoīb9
contumacibus, inter quos et nos oēs versati sumus olim in cupiditatibus
carnis nostræ, facientes q̄ carni ac cogitationibus libebant, eramusq. na-
tura filij iræ, vt et reliqui (: q. nondū crediderunt ex gentibus:) Sed Deus
q diues est mīa, ꝓpter multā charitatē qua dilexit nos, et cū ꝑ offensas
mortui essemus, vna viuificauit nos per chr̄m (: cuius:) gratia estis ser-
uati, vnaq. excitauit, vnaq. collocauit in cælis in chr̄o Iesu, vt ōnderet se-
culis succedentibus summas opes suæ gratiæ, suā erga nos benignitatem
in chr̄o Iesu. Gratia enim estis seruati (: in præputio:) per fidem, idq. nō
ex vobis, Dei donū est, nō ex operibus, ne q̄s glorietur. Nam ipsius sum9
opus conditi in chr̄o Iesu ad opera bona, q̄ præparauit Deus, vt in eis am-
bularemus. Quapropter mementote quod vos q̄dem gentes in carne
vocabamini præputiū, ab ea q̄ vocatur circisio (: a Iudæis sc̄lt:) in carne
q̄ circisio manibus fit. Quod, inquā eratis tempore illo, sine chr̄o, ab ali-
enati a Repub. Israëlitica, et extranei a testamentis promissionis, spem
nō habentes Deoq. carentes in mundo. Nunc aūt ꝑ chr̄m Iesū vos q.
quondā eratis longinqui, propinqui facti estis per sanguinē chr̄i. Ipse n.
est pax nostra, q fecit ex vtrisq. (: populis:) vnū, et intersticiū macerię
(: circisionem carnis, in his, q sunt in præputio:) dirruit simultatē per car-
nem suā, legem mandatorū (: circisionem carnis:) in decretis sitam, abro-
gans, vt duos conderet in semetipso in vnū nouū hoēm. Et: Qm̄dum Eph. 3
nunc reuelatū est Sanctis Apostolis eius et ꝓphetis per sp̄rm, vt sint gen-
tes cohæredes et eiusdem corporis, consortesq. promissionis eius (: corporis:)
in chr̄o per Euangeliū, cuius factus sum minister sdm donū gratiæ, h. e. ꝑ Ro. 5
fidem imputationis Iusticiæ. Chr̄s enim, cum adhuc essemus infirmi iuxta
temporis rationem, pro impijs mortuus est. Et: Commendat aūt amorem
suū erga nos Deus, quod cum adhuc essemus peccatores chr̄s pro nobis mortu-
us est. Et: sicut per vnius (: Adami primi:) delictū (: imputatū illi ob legē
quā nō seruauit:) propagatū est malum (: mors regnauit:) in oēs hoēs ad
cond.

condemnationem (ad mortem) Ita et per vnius (Adami secundi) iusti-
ficationem propagatur bonum (gratia, donum iusticiae, obedientia) in
oēs hoēs ad iustificationē vitae. Et: Cum enim essemus in carne (serui
Ro. 7. peccati) affectus peccatorum, q sunt per legem, vigebant in membris
nostris, ad fructificandum morti. Quo tempore nullam fuisse legem
dicit, q̄ nobis monstraret, qd esset peccatum, q̄ res in caussa erat, vt
deciperemur, cum sequeremur ducem concupiam, quam ignorabamus
stare pro iniquitate. His delineationibus descripsit Paulus Ma-
iorum nostrorum statum, qualis tunc esset, cū illis Euangelium, h. est
promissio Dei de imputatione iusticiae, si Iesum esse chrm̄ credidissēt
nunciaretur, quod scilt essent sine lege, sine Deo, sine promissionibus
sine testamento, alieni a repub. Israelitica, h. e. ab Ecclesia longe dissi-
ti a finibus Ecclae, intra quos habitabat Deus, filij irae, peccatores,
in carne morantes, sdm carnē viuentes, sequentes concupias carnis,
ignari concupiam esse peccati stipendiarium militem, q perstringeret
astu et fallacijs mentis oculos, ne id opere fieret, quod mens fieri
vellet, et commentaretur qualis miseria ab illo vsq. tempore ad maio-
res nostros, demanauerat, quo fuisset Abramus, quo in seculo oēs primi
maior nostrorum parentes, atq. adeo ipse Abramus, antequam imputa-
tionis iusticiam acquisiuisset, simili atq. eadem miseria, veluti antiqui-
ori morbo occupabantur. Verum hic seruitutis status in libertatis glo-
riae filiorum Dei mutatus est, tum cum primum Iesum, q iamdiu occisus
reuixerat, crediderunt illi chrm̄ esse. Imputata enim illis fides pro
iusticia, signati spru Sancto, et redemtionē a iure peccati mortis et dia-
boli, notante baptismo exteriori. Redemtionis aut et notio et ratio
ex illis dictis colligenda est:

Euangelium ē promissio imputat. Iustit. s. 795.

Redemtionis notio et ratio

Luc. 15. 11. Homo quidam, inqt, habuit duos filios
et dixit adolescentior illor (maiores scilt nostri)
Patri: Pater da mihi portionē substantiae q̄ ad me redit.

Et: At post dies nō multos cum oīa contraxisset adolescentior filius, per-
egre profectus est in regionem longinquam (quo tandē abijt homo clarus
Lu. 19. 12. vt sibi quaereret regnum in hunc adolescentiorem filium) et ibi dissipa-
uit substantiam suam viuendo luxuriose, et postquam oīa consumsisset
facta est fames valida in regione illa, et ipse cepit egere, et abijt et ad-
haesit vni ciuium regionis illius (principi huius seculi) atq. is misit
illum in villam suam vt pasceret porcos, et cupiebat implere ventrē suum
de siliquis, quibus porci vescebant, neq. quisquam illi dabat. In se aut
Ro. 7. reuersus dicit: haec est redemtio, illa captiuitas, seruitutē illam Paul.
vocat captiuitatem, legis peccati, peccati, mortis, carnis: Redemtionē
aut illam, legem spiritus, gratiam, libertatem, lucem, chrm̄. Ad capti-
uitatem pertinent illa: Tradidit illos Deus cupiditatibus cordium
ipsorum. Et: tradidit illos Deus cupiditatibus ignominiosis. Quod si huc
voluer.

Captiuitas, peccati seruitus

voluerit illud adducere: Concupiam nō nouissem peccatū esse, nisi per
tradi concupys quādo. legem, intelliges hoēm tunc demitti concupiscentijs regendū, quas ignorat peccatū esse, cum à Deo desciuit, nec Deo aut parere aut reconciliari cupit. Concupiscentiaꝝ aut ductu hō ad diabolū deducebaꝝ
fortis arm. cuius subijceretur imperio, unde princeps huius mundi dicebaꝝ, et ab obsequendi promptitudine fortis armatus cognominabatur. Volentes igr̄ et scientes hoēs, q descenderant à primo filio Dei Adamo, desciuerant à Deo, et postquā illi ita volebant, concupijs suis regendi et ducendi traditi à Deo fuerant, et illi se Diaboli imperio subdiderant, iræ Dei subditi, et in impietatibus perseuerantes, quoad misertus illorum
Redēptio Deus post mortem Jesu chr̄i reiecto Diabolo, illos amare cepit et p fidem imputare illis iusticiā voluit. Quæ mutatio uitæ et traductio à morte, à peccato, à lege carnis, ad uitā, ad iusticiā, ad legē spūs redemptio, similitudine ducta à rebus humanis, nō ono in loco à Paulo dicitur. Post hanc redemtionē peccare et ipsi possunt et successores eoꝝ, sed nō ob id perdunt aut ius, aut cognomen filiorū Dei, quod illi bibei, hi qbei p grām imputationis iusticiæ habuerunt, aut
Ecclæ consortiū. Intra Ecclam em̄ fines ꝑpetuo pseuerant, et ueluti ab irato patre, nō exharedari, sed amari, minis, spebus, nudcijs, pactis, remedijsq. propositis, inuitant ad resipiam. Habent aut interea te-
redēptio: pro christi: amor duo. cum chr̄o, spūs S. amb̄os redemptores, hunc petitorē, illum propitiatorem, ei spe condonationis admissoꝝ scelerū, qua carent illi, qui extra Ecclam sunt et morantur. Non em̄ singulis horis peccātes et resipiscentes, hæreditatis ius et perdimus et acquirimus millies, aut sibi solis aut Abrahamus aut maiores nostri illi, q primi crediderūt hæreditariū ius per fidem acquisiuerunt. Esset em̄ hoc ius ut leuissimū, ita uilissimū. Sed immutabili Dei consilio, et deliberata
cognobei institutus fuit hæres Abrahamus et Maiores nostri pro se et suis posteris, ut ob hanc hæreditatis potiundæ cām illi, prose et suis successoribus filij Dei fuerint cognominati. bibei quidem illi, nos
Fines Ecclæ uero qbei. Redemti igr̄ à peccatis suis maiores nostri, fines Ecclæ producti sunt longius, et uti macelia circūducta uineæ, Ecclæ sctæ terminus constitueret fines Ecclæ et separaret illā à maioribus nostris, omnibus sctæ præputiatis, destructa illa macelia fuit, et producta ulterius à finibus Iudaicis, ad fines usq. orbis, ut ijdem essent fines huius urbis qui orbis. Quomodo uero Abrahamus inducitur primus, cui sit imputata iusticia per fidem, quem secuta est eius posteritas, Abrahami gratia dilecta et culta à Deo, et filia, sicut ille filius Dei cognominata, postquā Abraham.

hamicam posteritatem secuti sunt nostri maiores, quibus primis, longo post Abrahamum temporis interuallo, imputata fuisse fides pro iusticia narratur. Ob id et maiores nostri, adolescentior filius Dei dr in Euangelio, quod vndecima hora sit ad colendam vineam vocatus. Et cum Abrahamus Pr omnium tum Iudaeor, tum gentium dr, alia ratione Iudaeis, alia gentibus confertur. Dicimus enim (inqt) quod imputata fuerit fides Abrahamo ad iusticiam. quodo ergo imputata est? Cum esset in circisione, an cum esset in praeputio? Non in circisione (quamuis in Epla ad hebraeos quater introducar per fidem multa patrasse) sed in praeputio. Et signum accepit circisionis, signaculum iusticiae fidei, quae fuerat in praeputio, vt esset pater omnium credentium per praeputium (quales fuerunt soli maiores nostri) vt imputarer et illis iusticia. Et pr circisionis (Iudaeor) ijs qui non solum genus ducerent a circisis, verum etiam ingrederentur vestigijs fidei, quae fuit (non in ipsis, imputatio scti iusticiae) in praeputio patris nostri Abrahami h. e. quae fuit in Abrahamo pre nostro, cum nondum fuisset circumcisus. Est igr Abrahamus pater Iudaeor generis et imitationis cam, si haeredes esse volent et vere Abrahamici filij. Est comparatio maiorum nostrorum, non gris sed similis fidei caussa. Nam vt illis, ita his imputata est fides ad iusticiam. Quamobrem, nos non maior nostrorum aut Abrahami, sed Iudaeorum, et maiores nostros non Iudaeorum, sed Abrahami conditionem comparare debemus, vt nos et illi gre simus populus plebs et Eccla Dei, Maiores aut nostri, vt Abrahamus, imputatione iusticiae sint populi Dei, primi parentes. Vnde Paulus cum iustificationis rationem tandem deduxisset ad duos populos, Iudaeor et gentium ita loquitur:

Ro. 4. 10

Comparatio Patrum et posteror.

An Iudaeor Deus tantum?
an non etiam gentium?
certe (hoc tempore) etiam gentium.

Ro. 3.

Quandoquidem vnus est Deus, qui iustificabit circisione ex fide, ἐν πίσεως, et praeputium per fidem, διὰ τῆς πίσεως. Et praecedunt illa illustria verba: Ei qui non operar (opera legis) sed credit in eum qui iustificat impium (virum) imputar fides sua ad iusticiam (h. e. per fidem iustificar.) Quemdum et Dauid explicat beatificationem hois, cui Deus imputat iusticiam absq. operibus (legis) Beati quor remissae sunt iniquitates, et quor obtecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputat Deus peccatum. Duae sunt inqt beatitudines. Vna non imputare culpam cui imputare possis: Altera, imputare iusticiam, cui iusticiam imputare non tenearis. Illa contigit his qui sub lege sunt ex Abrahamo descendentes, quibus, cum poenitet non obseruasse legem, condonata culpa, iusticia legis non obseruatae clementer imputar: Haec illis contigit

Ro. 4. 5.

ex fide per fidem

tigit, q cũ exleges fuerint, aliúdq; quã de resipiscendo cogitarent, Deum non quærentes, nec cognitũ à Deo, nec illud cognoscentes, proposita est illis promissio, quã sperantes fore, iustitiæ imputationẽ acquisiuerũt. Vt beatitas condonatæ culpæ sit ẽ rõsus: Illa vero q̃ est dã tẽs rõsus beatitas, ex imputatione iustitiæ pendeat. Alibi tñ vno tenore locutionis, permanente discrimine rei, de iustitia vtriúsq; populi Paulus disputat dicens:

Gal. 2. 14

Si tu, cum sis Iudæus, cum gentibus vivis, ac nõ Iudaeõ more, cur gentes cogis Iudaizare?

Nos natura Iudæi ẽ nõ ex gentibus peccatores, q̃m scimus nõ iustificari hoẽm ex operibus legis, nisi per fidem dã tẽs rõsus Iesu chri, ẽ nos in chrũ credidimus, vt iustificaremur ex fide chri ẽ rõsus, ẽ nõ ex operibus legis (quã nõ observauimus). Et Petrus: Act. 15. 8 Qui novit, inqt, corda Deus, testimoniũ prebuit illis (præputiatis) dãs illis sprũ S. (in Cornelio) sicut ẽ nobis (in circũcisione) nihilq; discreuit inter nos ẽ illos, cũ fide tñ tẽ, purificauerit corda illor. Et, per gratiã dã tẽs xpi illos Dñi nri Iesu chri credimus nos saluos fore (q̃ sumus Iudæi) sicut ẽ illi (q̃ sunt gentes) ffis ẽ multis alijs in locis seruato rei discrimine, dr ẽ Iudæos ẽ præputiatos iustificari dã tẽs rõsus, dã tẽs xpistos, tñ tẽi. Cum tñ vbiq; Paulus collationẽ facit duor populorum, illis q̃ ex circũcisione erant ob imitationẽ operũ, his q̃ erant præputiati ob imputationẽ iustitiæ Patrem constituere Abrahamũ, vt hi sint filij dã tẽs rõsus, illi ẽ rõsus. Vt hac ratione præcelleret Iudæus, quod illi essent concredita λογία seu promissa Dei, q̃ gentibus alijs nulla essent facta. Et plane, cũ oĩ temporesalus ex Iudæis fuerit, intraq; tutelam Dei, Iudæi, cũ viuentes in oĩbus iustificationibus Dñi sine querela, iusti ante Deũ ẽ hoẽs, tum auersantes oẽs Dñi iustificationes, ẽ Deũ ipsũ minime aut glorificantes cognitũ aut nosse dissimulantes, esse perseuerantes, remedijs ad sanitatem illos Deus reducere, missis prophetis curabat, ẽ nullũ miraculũ erat, si peccatores Iudæi ẽ hi maxime, quos lex velut sub lege constitutos, castigabat et damnabat, auditis mimi ẽ promissis prophetar, q̃ ad se ob policitationes factas patribus missi fuerant, credentes redibant ad se ẽ alijs observatoribus legis coniungebãr. ffoc in præputiatis gentibus fieri nõ posse, oẽs legis doctores existimabant, si in præputio perseuerarent. Nunc reuelatũ est, inqt, Sanctis Apis eius (Dei) ẽ pphetis per sprũ, vt sint gentes cohæredes ẽ eiusdem corporis, consorteq; promissionis eius in chrõ per euangeliũ, cuius factus sum minister. Et credebãr gdem gentes tum esse filios iræ, alienos à promissionibus: ||| si circũcisionẽ

Act. 2.

Act. 10. 34.

Eph. 2

Col. 2

ẽ rõsus dã tẽs rõsus

rcep.

recepissent, adoptari putabantur in filios Abrahami et Dei, et ex filijs
iræ, fieri amoris diuini et promissionum liberos: sed si in præputio p-
seuerare voluissent, tantum abest, vt illos participes fore salutis, do-
ctores Israelitici, abs quibus ducebatur populus, et q principes huius
mundi et filij contumaces sæpe à Paulo cognominantur, credere vel-
lent, vt ad illas accedere et cum illis familiariter conuersari, piaculum
existimaretur. Putabant enim se solos intra Ecclesiam Dei esse, q
ex posteritate nõ erat Abrahamica, extra Ecclæ fines, vt iræ diui-
næ obnoxij, peccatores, immundi et impuri constituebantur. Inde aut
in Ecclesiam nullum transitum admittebant, nisi per circumcisionem.
Johannes quo et Jesus chrs, et hos secuti Apli, resipiscentiam conciona- Concion. Joh. Je. chr. Aptorum
bantur populo Israëlitico, Illis, q paruissent fassiq. fuissent se pec-
catores esse, Deum vero iustum, q iuste minitaretur mala, spem cõ- spes Ecclæ.
cipiebant per fidem, q in Eccla policitationẽ ht veluti postremum
remedium periclitantibus, vt in Deutron. describitur, nõ dissimilẽ illi
q ad hebræos describitur, se liberos ab ira futura fore. Hæc ratio
concionum habendarum, mutatur in gentibus, qbus nulla, et de qbus aliqua
nõ ipsis, sed Abrahamo facta fuerat promissio, vt dicitur: Vobis, in-
Act. 2. quit, facta (parricidis Judæis) est promissio, et filijs vris, q longe
sunt, quoscunq. aduocauerit Dns Deus vr. Et: Vos estis filij prophetarum
ac testamenti, quod testatus est Deus erga patres nostros. De gẽ-
tibus aut ita loquitur: Nequaquam Dne, q2 nunquam edi quicqm
cõe et immundum. Et vox: q Deus purificauit, tu cõia ne dixeris. Et:
Ecce viri quærunt te, surge itaq. et descende, et vade cũ eis nihil hæ-
sitans, propterea quod ego misi illos. Et: Vos scitis nõ esse fas viro
Judæo coniungi, aut accedere ad alienigenam: Sed mihi ondit Deus, ne
quem coẽm aut immundum dicerem hoẽm, quapropter et incunctanter
veni accersitus. Et: præcepit mihi (chrs rediuiuus) vt pdicaremus
populo (Israelitico) ac testificaremur, quod Ipse sit ille, q cõstitu-
tus erat à Deo Judex viuorum et mortuorum. Huic oẽs prophetæ testi-
monium ferunt, quod remissionẽ peccatorum accepturus sit p nomen
eius, qsqs (ex populo) crediderit in eum. Et: His auditis, obticue-
runt et glorificarunt Deum (illi q disceptabant cum Petro, quod ad
viros præputium habentes, q nõ erant ex populo, introijsset) dicẽtes:
Igitur et gentibus (receptis in populum) Deus poenitentiam conces-
Act. 10. 34. sit ad vitam. Quo tempore Apostoli primum intellexerunt, nomine
populi et cognomine Omnes, intelligi tum Judæos, tum præputiatos
q studio iusticiæ incumberent, quam partem pluribus in locis attin-
Ro. 2. git Paulus: Ira, inqt, afflictio, anxietas, aduersus oẽm animam hõis, p-
petrantis malum, Judæi primum, simul et græci: Gloria vero, et honor et
pax oi operanti bonum, Judæo primũ, simul et græco. Nõ n'est perso-
narum.

narū respectus apud Deum. Quicūq; n. sine lege (Mosis de quaglo-
riabant Iudæi) peccauerunt, sine lege ꝫ peribunt: ꝫ quicūq; in lege
peccauerint, per legem iudicabuntur (i. peribunt.) Vtrisq. autē pere-
fidei, vis in Iudæis & gentibus. 688. grinantibus succurrebat fides, si credidissent Iesū esse chrīm: Sed illis fi-
des imputabat ad iusticiā sine lege, his fides suggerebat vitā in lege
seu, illis extra, his intra Ecclam, illis pro ipsis ꝫ eorū successoribus, his
pro ipsis, quod illius essent posteri, cui promissiones erant facte, salus
contingebat. Vt beatificatio illa, sit ex imputata iusticia, absq;
Beatitas duplex operibus legis, quā ignorabant illi: hec aut beatitas sit imputatio
iusticiæ absq; operibus legis notæ ꝫ nō obseruatæ ꝫ condemnatis
nisi condonata fuissent peccata ꝫ obtectæ iniquitates. Dicit aut
primū Iud. deinde græ-cos. Paulus primū Iudæo, deinde græco, aut gloriā obseruatæ, aut
ignominiā nō obseruatæ legis fore. Qm̄ hec bona salutis acquirē- Ro 2.9.
dæ, primū ꝫ solis Iudæis erant amūdcianda, gentibus aut nō, nisi
illa bona fuissent a Iudæis reiecta, cuius deinde reiectionis cā, essēt
illi ex possessione bonoꝝ expellendi. Chrs̄ go ait: Iob. 8. 34

ois q facit peccatū, seruus est peccati
Seruus aut nō manet in domo in æternum
filius manet in æternum.

Si ergo vos filius liberos (ā peccato p resipisceptiam) reddiderit
vere liberi estis. Scio quod semen Abrahami estis, sed quæritis me
interficere, q̄ sermo meus nō hꝫ locū in vobis, hoc sensu: Tanq̄
semen Abrahami in domo Dei persistitis, sed nō durabitis perpetuo.
si serui peccati essē perseueraueritis, perpetuo vero remanebitis
si a peccato, cui seruitis, resipiscendo ꝫ dando locū sermonib⁹
filius vos liberos reddiderit. Qui locus illustrat ab illo: Tanto nāq; hebr. 3.
maiore gloria, quam Moses, hic dignus est habitus, quanto maiorem 3.
hꝫ honorē is, q̄ construxit domū, quā ipsa domus. Omnis em̄ domus
construitur ab alio. porrō q̄ condidit omnia Deus est. Et Moses quidem
fidelis fuit in eius vniuersa domo, vt famulus, ad ea testanda, q̄ erant
dicenda: At chrs̄ tanq̄ filius est eius domūi præpositus, cuius dom⁹
sūmus nos. Erant igr̄ vt duæ vrbes, Ierusalem nōe: Ita duæ domus
in illa fuerat Moses minister ꝫ chrs̄ effpheta: In hac chrs̄ architector
autor ꝫ ædificator. Huius principia iacta sunt p imputationē iusti-
ciæ, fidei gratia, cui illa ruere cepit, cuius reliquiæ in hanc domū
translatæ sūnt, vt duoꝝ populoꝝ chrs̄, remaneret hæres (puti) circū-
cumcisionis. Discrimen hoꝝ duoꝝ populoꝝ, præter hoc, quod dixi-
mus

mus, cum illius finibus, coniungitur horum principium, et imputatio iusticiæ primorum parentum: huius, sequitur posteros Sanctos, illius cui longo interuallo ante imputata est fides pro iusticia, Est et illud quod semen Abrahami nullo tempore à veris prophetis euocatum est ad seruandum præputium, si saluari cuperet, sed in circisione permanendo signaculo fidei, et quæ fuerat in Abrahamo, et cuius cā, tota Abrahami posteritas, tutelæ Dei commendata fuerat, reuocabatur, et ad obseruantiam legis, morum et iurium in futurum, et ad resipiscentiam de præteritis admissis culpis. Semen autem alienum seu præputiatum, et priusquam unquam apertæ essent fores fidei præputiatis recepta circisione, illi semini cuius primo patri imputata fuerat iusticia, coniungebatur, in unamque simul sanctam veluti massam euadebat, et postquam ostia fidei fuere adaperta gentibus per fidem imputationis iusticiæ, permanente priore ratione circisionis, spes salutis acquirendæ præputiatis offerebatur, primis, inquam, illis quibus Apostoli concionabantur, et de quibus orta fuerat lis et controuersia, num præputiati ob fidem, an circisi nō sine fide, seruari possent. Quo in seculo, quibus illa nunciabantur, et de quibus illa disputabantur, duæ viæ salutis patebant præputiatis, Iudæis una, neutra tamen sine fide, quod Iesus esset Chrs, his per circisionem receptam ab octauo die, illis et per consuetam rationem veterem circisionis, et per nouam præputij, illa per insitionem in semen Abrahamicum perstantibus ramis: hæc per reconciliationem et initia populi per ramorum fractionem et præcisionem. Et quicumque illo tempore præputiati auersati conciones Pauli, credendo Iesum esse chrm circisione recepta adnumerari populo Dei petebant, illi quidem ex Iesu chro mulctam, ex morte autem Iesu chri nullam virtutem sentire poterant, in semen tamen Abrahamicum cum posteris suis transibant, eaque beneficia sentiebant, quæ in posteros Abrahami tam φύσει, quam θέσει, ex imputata semel Abrahamo iusticia, manare poterant. Illi vero, qui circumcisionem recipere nolebant, contenti fide, quod Iesus esset chrs, ex Iesu chro nullam, ex morte Iesu chri totam suæ salutis spem, ex imputatione iusticiæ, quæ à Paulo nunciabatur, pro se et suis posteris consequi posse, sibi persuadebant, nec fallebantur opinione. Tempora enim præfixa erant à Deo, quibus gentes recipiendæ erant in gratiam, nō ἁπλῶς, sed in præputio perseuerantes: ante eam mortem chri gentes circisæ populo Dei adscribebantur. Quamobrem, nusquam legimus Apostolos, aut curasse, ne Iudæi circumciderentur, aut dixisse gentes præputiatas recepta circisione, salutis spem perdidisse, aut præputiatos ante mortem Iesu chri, spem aliquam habuisse salutis, si circumcisi nō fuissent: Sed tantum illud omnes Apostolos edixis.

Discrimen aliud duorum populorum.

duæ viæ salutis gentibus.

Circumcisio: ni subiecti Iudæi à qua liberatre sué gentes.

edixisse legimus, gentes nó esse cogendas ad circúcisionem recipiendá quas Deus in præputio fidei gratia, qua credebant Iesu esse chrm̃ sanctificasset & nulla ratione discreuisset ab illis electis Iudæis, q fuissent octauo die sám legis ꝓscriptu circúsi. Quæ óia ex illis dictis colligunt:

Vnusquisq. vt ipse prius est Deus 1 Cor. 7.
vnusquisq. vt illum vocauit Deus, ita ambulet.

Et: Sic in Ecclesijs óibus ordino: Circúcisus aliqs vocatus est, ne accersat præputiu: in ꝓputio aliqs vocatus est, ne circúcidatur. Circúsio nihil est & præputiu nihil est, sed obseruatio mandatór Dei. Vnusquisq. in ea vocatione, in qua vocatus fuit, maneat. Et: Qui nouit corda Act. 15. 8. 20. 21. Deus, testimoniu perhibuit illis, dans illis sprm̃ s. sicut & nobis, nihilq. discreuit inter nos (circúcisos) & illos (incircúcisos) cũ fide purificauerit corda illór. Nunc ergo qd tentatis Deu, vt imponatis iugum super ceruices discipulorũ (præputiatór) Et: Ego censeo non obturbandu esse illis, q ex gentibus conuertunt ad Deu: sed scribendd ad eos, vt abstineant ab inquinamentis simulacrór, a scortatione (Coniugio cum alienis) & suffocato & sanguine. Moses em̃ ab ætatibus antiquis in singulis ciuitatibus hẽt, q ipsu ꝓdicent in synagogis vbi p óẽ sabbatum legit. h. e. Moses habet, seu circúsio pertinet ad semen Abrahamicu, nó ad gentes, q alienæ sunt a posteritte Abrahamica. Et: Quoniá audiuimus, quod quidá egressi ex nobis, turbauerint vos verbis labefactantes aías vías, iubentes vos (gentes) circúcidi & seruare legem, qbus nó mandaueramus. Et: Audierunt aút de te, quod defectionem doceas (quod falsu erat) a Mose, óes q inter gentes sunt Iudæos dicens, nó debere eos circúcidere filios, neq. sám instituta viuere. Et: De his aút q crediderunt ex gentibus, nos scripsimus, decernentes, ne qd huiusmodi obseruent. Et plane musquá est mandatu, ne Iudæi se circumciderent, sed illud publica synodo confirmatu est, quod Paulo concionabat, ne gentes ꝓputiatæ ad obseruationẽ circúsionis adigerent. Igitur statutum erat, vt Iudæus seruaret, præputiatus ꝓtermitteret circúsionem, illi condonationem peccatór, his imputationẽ Iustitiæ pro se & suis posteris acciperet credendo Iesu esse chrm̃. Sicut autẽ ante mortem chri, præputiatus, nisi circúsionẽ accopisset, ita post mortem & resurrectionem christi, si ꝓputiati se circúcidissent, amplexi priorem salutis viá, per adscriptionem in semẽ Abrahamicu, chs illis nihil proderat. Fratres, inqt, nó sumus ancillæ (circúsionis) filij, sed liberæ. In libertate igr̃, qua chs vos liberauit state, & ne rursus iugo

1 Cor. 15.

Gal. 4. & 5.

sem

seruitutis (circisionis) implicemini. Ecce Ego Paulus dico vobis, quod si circidamini chrs vobis nihil proderit. Contestor aut oem hoem q circu-cidir (postquam vocatus est in hanc libertatem post mortem chri) qd debitor est totius legis seruandæ (no dicit illum perire) chrs vobis factus est otiosus, quicumq. per legem (circisionis) iustificamini. A gratia (pposita vobis liberis ab elementis mundi, ab obseruatione mensium annor temporum) excidistis (relapsi in seruitute prioris po-puli) Nos enim spiritu ex fide (imputationis Iusticiæ) spem iusti-ciæ expectamus. Nam in chro Iesu (ad salutem acquirendam) neq. circisio qcquam valet, neq. præputium, sed fides (in vtroq. populo) per dilectionem operans. Currebatis bene (in præputio liberi) qs vos impediuit (vt iugum seruitutis subire quæreretis) vt no crederetis veritati? Quæ est aut veritas? Gentes præputiatas, etiamsi circisio-nem no recipiant, credendo Iesu esse chrm, per imputatione iusti-ciæ, tam ipsas quam ipsar liberos hæredes fore Dei, cohæredes autem chri. Nos autem, inqt, fres, sdm Isacum promissionis filij sumus. Et: Hoc solum cupio discere a vobis, Vtrum ex operibus legis (circisionis) spi-ritum acceperitis (in præputio) an ex prædicatione fidei? Et: At postquam venit fides, no amplius sub pædagogo sumus. Oes eni filij Dei estis, eo quod credidistis chro. Nam quicumq. baptizati estis, chrm induistis. Non est Iudæus neq. græcus, non est seruus neq. liber no est masculus aut fæmina, Oes eni vos vnus (chrs) estis in chro Iesu (induti veste chro Iesu) Quod si vos estis chri, igr Abrahami semen estis, et iuxta promissionem hæredes. Hanc ob caussam Ephesij baptismo Iohannis tincti, sed præputiati, ante mortem chri inter Ec-clesiæ filios no sunt recepti, nisi iterum fuissent baptizati, quod factum no fuisset, si, aut tempore quo fuerunt baptizati, fuissent circisi, aut tempore, quod secutum est mortem christi, et apertæ fores fidei gentibus, baptizati fuissent. Qua de re ita Paulus:

1 Cor. 15 Si chrs no resurexit, inanis est pdicatio nostra
inanis autem est et fides vestra.

Et: Igr (præputiati) q obdormierunt in chro (credentes Iesum esse chrm) perierunt. Et: Alioq quid facient ij, qui baptizantur pro mortuis? (præputiati mortuor et peccatorum nomine intelligebantur) si om-nino mortui no resurgunt, cur et ibaptizantur pro mortuis? Quid et nos (huius doctrinæ caussa) periclitamur oi tempore? In dies morior (de vita periclitor) per nostram gloriationem, quam ha-beo in chro Iesu (quod præputiati post rediuiuum chrm, credendo Ie-sum esse chrm, sint iusti coram Deo) Dno nostro. Si sdm hoem (hu-manu spiritu, nullo cum fructu) cum bestijs, (hostibus meis) depugna-

ui

ui Ephesi (hac de re) q̄ mihi vtilitas, si mortui nō resurgunt? Vox
ambigua est, ad vtrumq. inclinata, et ad corporū et ad animarū resure-
ctionem, quar̄ vtraq. expectabar̄. Sed indicar̄ nō, nisi morte chr̄i inter
cedente et chr̄o resurgente, potuisse gentes in p̄putio recipere credendo
Iesū esse chr̄m vitam. Perseuerabant igr̄ et Iudæi in circūcisione, et gē-
tes in præputio, sed vterq. populus salutē, ex ira imminēte illo tempo
re sperabant, ex fide promissionis, quod Iesus esset chr̄s. Et cogebant̄
Iudæi tanquā posteri Abrahami sdm̄ carnem, circūcidi, gentes nō co-
gebantur. Si quæ tn̄ gentes præputiatæ se circūcidi permittebant
legibus Mosaicis subijciebantur, nō libertate donata per chr̄m vti pote-
rant, nullus tn̄ præputiatus, in præputio, antequā apertæ essent fores
fidei gentibus, ab Eccl̄a, aut ministris Eccl̄æ, spem salutis vnquā habuit
sibi propositā. Quare cū Iudæi tū φύσει tū θέσει ex Abrahamo, et
nos ex maioribus nostris habeamus, vt simus, siue bene, siue male, [illegible]
aut credamus, filij Dei, ab ipso ortu nostro, ob fidem illis imputatā ad
iusticiā, Manifestū euadit, et Iudæos populum Israëliticum et seruitu-
tis, nō circūcisos, excidere promissionis pacto, et nos, populū liberum si
nunc quæramus aut circūcidi, aut baptizari, vt numeremur inter fi-
lios ~~Dei~~ Ecclesiæ, nō intelligemus pactū, quod Deus nō minus aut fir-
me aut latè pepigit cum maioribus illis nostris, q̄ primi ex nostra, sue
cuiq. gente crediderunt, quā cum Abrahamo. Nō em̄ nobis, sed maioribus
nostris fuit propositū si crederēt Iesū esse chr̄m, et post fidem baptiza
ri vellent, imputādā fore fidem ad iusticiā. Sed neq. Iudæis vnquā
legimus à Deo p̄positā fuisse optionē, vt si crederēt ex senibus suscipi
posse liberos, iusticiæ compotes forent: Sed primis patribus hor̄ duorū
populor̄ et pollicitatio et fides ad iusticiā ferunt accepta, absquibus
vna cū gratione carnis, nascebant̄ filij Dei. Huc pertinet illud: Io. 1.
Dedit illis potestatē, filios Dei fieri, his q̄ credunt (in præputio. nam
præcedit,) sui eū nō receperunt.) in nomine eius. (et baptizantur) q̄
nō ex sanguine neq. ex voluntate carnis, neq. ex voluntate viri (quales
filij erant illi, q̄ Iesū pro chr̄o agnoscere noluerūt.) sed ex Deo nati sunt
Vnde Paulus ita scribit: Non aut̄ hæc loquor, quod exciderit sermo Dei
Nō em̄ oēs q̄ sunt ex Israele, sunt Israëlitæ, neq. q2 sunt semē Abrahami Ro. 9
statim oēs filij: sed per Isacū nōiabit̄ tibi semen. h. e. nō q̄ filij carnis
ij filij Dei (si nollent obtemperare Deo) sed q̄ sunt filij promissionis
recensentur in semen. Sunt, inq̄t, oēs filij carnis, semen Abrahamicum
sed nō oēs censi sunt in semen, nisi q̄ Iesū pro chr̄o recipere voluerunt.
Quare cū hoc facere nollent filij carnis, successerūt filijs carnis in po-
tiu

tiundis promissionibus filij Abrahami sdm sprm. Hæc imputatio iusticiæ per fidem in præputiatis, nõ fortuita fuit, inqt Paulus sed deliberata et bene consulta à Deo, antequã iacerentur fundamenta vniuersitatis, patefacta patribus et pphetis, qscriptis suis posteris sigcabant, quod ~~gentis in multitudinẽ innumerã crescẽtis~~ futurũ portenderetur, q̃ tempora ipsi desiderare videreret, cui gloriæ suæ gentis in multitudinẽ innumerã crescentis auerent esse spectatores. Hæc duor populor Abrahamici in vno, nostratis in innumeris patribus prænotio, προορισμός et πρόγνωσις à Paulo dr: Scimus, inqt, quod his, q diligunt Deum, oiã simul adiumento sunt in bonum, nimirũ his, q iuxta propositũ πρόθεσιν vocati sunt. Et postquã dixisset, quos præscierat eosdẽ et pfiniuit conformes imaginis filij sui (q tũ erant impuri pputiati opinione Iudæorum) vt ipse sit primogenitus inter multos frẽs (suos et filios Dei) porro quos præfinierat, eosdẽ et vocauit, cum inquã hæc dixisset, redit ad illud, iuxta propositũ vocati sunt, Et quos vocauit inquit, eos et (per fidem) iustificauit. Et, Elegit nos (pputiatos, de qbus controuertebar) antequã iacerentur fundamẽta mũdi, vt essemus sancti et irrepræhensibiles corã illo pcharitatem, q prædestinauit nos vt adoptaret in filios per Iesum chrm (non per circisionem) in sese, iuxta beneplacitũ voluntatis suæ. Et: De qua salute exquisierunt et scrutati sunt prophetæ, q de ventura in vos gloria vaticinati sunt, scrutãtes ad quẽ aut cuiusmodi temporis articulũ sigcaret, qa in illis erat sprs chri, q priusquã acciderent testabantur. Et, Cum sciatis vos nõ caducis rebus, veluti auro aut argento, à vana vra conuersatione, quã ex patrũ acceperatis traditione, sed prætioso sanguine velut agni immaculati et incontaminati (q præordinatus qdem fuerat, antequã conditus esset mundus, sed manifestatus est tempore extremo propter vos q per illũ creditis in Deo, q illũ excitauit ex mortuis (nã prius erant sine Deo) Et, Multi prophetæ et Reges voluerunt videre q̃ vos videtis et nõ viderunt, et audire, q̃ auditis et nõ audierunt. Mortui enĩ sunt, antequã hæc tempora venirent. Et: Abrahamus exultauit vt videret diem meũ (vidit (in sprũ fidei) et gauisus est. Et: Oẽs pphetæ à samuele ac deinceps quotquot locuti sunt amũciauerunt dies istos. Et: Oẽs prophetæ et ipsa lex vsq. ad Iohannem prophetauerunt. Atq. ita ad hunc modũ tempora illa vocationis gentiũ, vt ex filiabus iræ, fierent filiæ amoris, vt inserti arbori Abrahamicæ, fierent rami naturales, per adoptionis ius, quod post mortẽ concessũ est præputiatis oĩbus, vt nulla amplius condemnatio esset metuen

Imputõ Iusticiæ nõ fortuita 641.

1 Pet. 1. 10

Ro. 8. 27.

Eph. 1.

1 Pet. 1. 10

Io. 1.

Luc. 10. 24.

Io. 8. 56.

Act. 3.

Mat. 11.

Ro. 8.

Ro. 8.

tuenda illis aut hæreditatis perdendæ formido, cũ nõ essent peregrini et hospites, sed facti ciues et domestici Dei, ita vt filios suscipere possent q, vt ipsi; rami et ciues et domestici Dei nominarenr et essent: Tempora, inquã, illa prædicauerant edocti à sprũ S. oẽs vates, et instare declarabant. Sed duas sententias pphetar præ cæteris adducere Aptis placuit, q̃ plane oẽm præfractum animũ litigatoris obriuint et euincunt, Vnam de Iudæis, Alterã de gentibus, vtraq; tñ ad gloriã Iudæor pertinet.

I. Prophta

Moses quidem (dicit Petrus) ad Patres dicit (promittens oĩbus afflictis temporibus) Prophetam suscitabit vobis Dñs Deus vr, de fratribus vrĩs mei similẽ audietis eũ iuxta oĩa q̃cũq. locutus fuerit vobis. Futurũ est autẽ vt oĩs aĩa, q̃cũq. nõ audierit Prophetã illũ, exterminetur è populo. Aũt fuisse Iesum propheta à Nazaretha domicilio, à Betlehema natiuitate, dicta et facta eius, demonstrationes alior indicarunt. Quare respubl. Israëlitica cũ illũ audire noluisset, exterminata est. Et cũ Deus sine liberis esse nollet, nouũ populũ, q nouis nõ fuisset si noua ratione illũ nõ adoptasset, eligere et sic oẽs policitationes factas p ora omniũ prophetarũ patribus exoluere, et se verũ promissorẽ fuisse declarare voluit. Tempus igr visũ est commodũ illã de gentib9 promissionẽ præstare, quã ita allegat Petrus: Act. 3. 22

Vos estis filij Prophetar, ac testamenti, quod testatus est Deus erga Patres nostros dicens ad Abrahamũ: In semine tuo benedictionẽ consequentur omnes familiæ terræ. Et ita interpretar: Vobis primũ Deus, cũ suscitasset filiũ Iesũ, misit eũ benedicentem vobis, ita vt vnusquisq; vestrũ conuerteret se ab iniquitatibus suis. Et dicit nõe omniũ familiar intelligi tanquã ex primã omniũ et Israelitica. Et hæc disputabat cũ nondũ illi esset detectũ mysteriũ illud, oĩbus seculis obtectũ tenebris de vocatione gentiũ in præputio per fidem imputationis iusticiæ. Paulus aũt tempore quo sprs S. oẽm secretor diuinor patefecerat veritatem scribens illa allegauit hanc sẽtiam: Præuidens scriptura, quod ex fide iustificet gentes Deus, longe ante nũciauit Abrahamo, benedicenr in te, inquiens oẽs gentes. Itaq. q ex fide sunt benedicenr cũ fideli Abrahamo. Et, fratres sdm hoẽm dico: hoĩs testamentũ, etsi homo est, tñ si sit comprobatũ, nemo reÿcit aut addit aliquid. Porro Abrahamo dictæ sunt promissiones et semini eius; Non dicit et seminibus. Act. 3. Gal. 3. 8 15

2. Gentes

bus tanquã de multis (tanquã per multos præstari hoc posset, vel p circũcisionẽ fiebat.) sed tanquã de vno, & in semine tuo q est chrs. Hoc aũt dico (Dei esse) testm̃ ante comprobatũ à Deo erga chrm̃, lex (circũcisionis) latre à Mose) q̃ post annos 430 (& eo amplius) cepit, nõ facit irritũ vt abroget promissionẽ (vt quod p semẽ ꝓstãdum esset, præstaret per circũcisionis legem) Atq; Abrahamo ꝓ promissu donauit Deus (omniũ gentiũ benedictionẽ.) Semen, inqt, illud est aliquis aut multi ex grẽ Abrahami, per quod benedictio erat cõicanda gentibus. Gentiũ aũt nõe aut circũsi esse debebant aut præputiati non circũsi. Quoniã tales erant Abrahami semen & benedictione nõ indigebant, cũ in tabernaculo Dei habitarent, essẽtq. benedicti à Deo. Ad præputiatos aũt benedictio cõicanda erat 13
aut per circũcisionẽ aut per semen. Non per circũsionẽ, qm & dicerẽt per legem, & nõ per semen, & promissio de hac cõicatione benedictionis, multo ante præcesserat legem. Quod si testamentis Dei nil est addendũ, ita promissionẽ hanc interpretari debemus, vt dicamus per vnũ ex liberis Abrahami fuisse benedictionẽ Dei demanatura ad ꝓputiatos. Quod si hanc promissionẽ post tot secula, placuit Deo, nostro tempore (inqt Paulus) exoluere, cũ nos cum alij cum vos ipsi videritis Deũ per fidem, quod Iesus esset chrs recepisse præputiatos in gratia, dando sprũm S. perquẽ instructi illi seruantes legem, quã nunquã habuerũt, ostendunt opus legis scriptũ in corde gestare. Cur vos galatæ contradicentibus pergitis præbere aures? Nam cum ad hoc vsq; tempus, nõ fuerit hæc promissio à Deo præstita, si nostro tempore soluta nõ est, necesse est vt futuris seculis præsterẽ. Atqui nõ minor difficultas erit futuris seculis, si Deus nõ nunc recepisset, sed futura secula experiri voluisset, præputiatos in gratiã. Eadem em̃ difficultates tunc, q̃ nunc, exurgerent de circũsione, q̃ per multa secula habuit ius adoptionis, & de præputio, quod nũquã per sola fidem intrare fines Ecclæ potuit. Quare aut nũquã aut aliquo certo tempore hæc promissionẽ de benedictione danda gentibus per aliquem grẽ Abrahamici, præstanda à Deo fuit. Tempus aũt quo Deus suas promissiones concedere volut, à se, nõ ab hoĩbus constitutũ & ꝓfixũ semper fuit. Quare hoc tempore nostro, quod Deus elegisse ondit multis sigãtionibus, & hoc semine, quod est Iesus, & hoc grẽ benedictionis, imputationis sctt iusticiæ per solam fidem, credẽdum Deũ voluisse explere & conficere suũ testimoniũ. Hæc rõ Pauli euidentissima & mũicta est, quamuis talis sit, vt alĩ persuasis durissima videaĩ. Opus, inqt, operor ego in diebus vrĩs, quod

Act. 13

nõ

nõ credetis, si qs enarrauerit vobis. Promissa igr̃ & præuisa longo in-
teruallo ante hæc vatio gentiũ præputiatarũ, absq̃ bus nos descendi-
mus, in quas bñdictio diuina erat infundenda, per vnũ ex posteris
Abrahamicis, q̃ fuit Iesus chr̃s, tempore quo cum ille mortuus reui-
xisset & conscendisset cælos misso spr̃u S. reserauit fores, vt oẽs
præputiati q̃ crederent Iesũ esse chr̃m ingredi possent, & in Eccl̃æ
gremio reponerent filios etiã susceptos & suscipiendos. Sicut aũt
vt summus amor, quo Deus prosecutus fuerat Abrahamũ, declara-
retur omni tempore, quo posteritas Abrahamica peccatis adobrue-
batur, maxime ꝓphetas suos vt succurrerent illi, ne periret miserat
vt tũ ꝑatuit dum misit Iohannẽ baptistã & Iesũ chr̃m, cũ eorum
ministris, q̃ opus à magistris ceptũ construere pergebant. Quod
tempus quale fuerit, declarant Euangelistar̃ & Apostolorũ scripta
plenũ scl̃t iniquitatis, & abrogatar̃ legũ diuinar̃, & doctrinæ de rebꝰ
cælestibus corruptæ, & euersæ fæditatis: Ita, vt suã clementiã ma-
nifestaret, tempus conuocandar̃ ad se gentiũ, illud esse voluit, in
quo maxime apud gentes multiplicatũ erat peccatũ, & gentes impe-
rio peccati, mortis & Diaboli ducebantur, vt vtraq̃ gens & culta
à Deo fuerit & curata promissionũ exhibitione, illã ꝓphetar̃ missio-
ne, hæc benedictionis coĩcatione, cũ miserrima fuerit, & à planta
pedis vsq̃ ad capitis verticem locus nõ esset vbi Diabolus nõ habe-
ret suũ ius. Et vt vtraq̃ si gloriari cuperet, nõ in operibus aut legis
aut nullæ legis, q̃ oĩa erant mala, sed in Dei mĩa gloriaretur.
Receptis igr̃ gentibus præputiatis, noua ratione ingratiã à Deo
per fidem, & coĩcata illis imputatione iusticiæ, q̃ in solo Abrahamo
& nõ in alijs fuisse legir̃, noua Ierosolyma de cælo descendere visa ẽ
libera circisionis iugo & alijs oneribꝰ, q̃ alia erant à lege mentis &
voluntatis humanæ, de qua ita Paulus: Abrahamus, inq̃t, duos filios
habuit, vnũ ex ancilla, & vnũ ex libera. Verũ is q̃ ex ancilla natus
est, sdm carnem (viribus naturæ) natus est: q̃ vero ex libera, per
repromissionẽ (per vires subministratas naturæ, sdm carnẽ deinde
& ipse) q̃ per allegoriã dicunr̃. Nam sunt (sigcant) duo testamẽta
(duo populi) Vnũ qdem à monte Syna in seruitutẽ (circisionis) ge-
nerans, q̃ est agar, (mater Ismaelis, h. e. posteri Abrahami sdm carnẽ
ab Isaac accepta) Nam Agar Syna mons est in Arabia (mons Ara-
biæ est Agar contiguus Sina monti, vbi data est lex de circisione)
Confinis est aũt ei, q̃ nunc vocar̃ Ierusalem, seruit aũt (circisioni) cũ
filijs (nõ aũt filiabus) suis. At q̃ sursũ est Ierusalẽ, (alia ab hac) libe-
ra est (à circisione, sed eiusdem iusticiæ, q̃ olim fuit in Abrahamo) q̃
est

Tempus Iesu chr̃i malum.

Gal. 4 22

est mater omniū nostrū (præputiatorum) Scriptū enī est: Lætare sterilis, q̄ nō paris, erumpe et clama q̄ nō parturis (Nam nūquam antea aliquem in ꝓputio filiū Deo peperit per imputationē iusticiæ. multos tn̄ potuisse placere Rachab Meretrix exemplo est) quoniā multi liberi (nascentur) desertæ (à Deo, Ierusalem) magis quam (sint futuri liberi Ierusalem) eius q̄ ht virum. Nos aūt frēs (præputiati) quor sum ego minister) sdm sprm promissionis (in semine tuo benedicent oēs familiæ gentiū) filij sumus. Sed qmdū tunc is (filius Abrahami, Dei et Ecclæ) persequebar eū, qui natus erat (filius Abrahami Dei et Ecclæ) sdm sprm: Ita et nunc (posteritas Abrahami sdm carnem tantū, persequitur posteritatem Abrahami sdm sprm tm̄, nec patir vt intra fidei iusticiæ fores ingrediatur, nisi circidatur.) At qd dicit scriptura? Eijce ancillā et filiū eius. Non enī hæres erit filius ancillæ (carnē tantū Abrahami referens) cum filio liberæ. Itaq. frēs, nō sumus ancillæ filij (vt circīdamur) sed liberæ (vnde et nō prius sumus recepti in grām liberor, quā filij ancillæ sint eiecti) Similis descriptio Ierusalem fit à Iohanne Marco cognomine, q seriuus fuisse Paulo vider in Apocalypsi. Eadem autem insignia, iura, priuilegia, dona fuisse huic nouæ descendentis eo tempore de cœlo, atq. illi veteri vno in loco sitæ Ierusalem, declarat Petrus illis verbis: Vos aūt (quibus chrs est lapis viuus) genus electū (nō minus quā genus
1 Pet. 2. 9. Abrahamicū) regale sacerdotiū (vt Melchisedeci) gens sancta, populus q in lucrū accessit, vt vires ꝓdicetis illius, q é tenebris vos vocauit in admirabilem suā lucem, q quondā eratis nō populus, nunc populus Dei, q quondā nō consecuti mīam, nunc estis misericordiā consecuti. Huc refero Pauli verba: Quos et voca-
Ro. 11. uit nimirū nos, non solum ex Iudæis (residuos et reliquias) verum et ex gentibus, qmdum et Oseas dicit: Vocabo populū q meꝰ nō erat, populū meū, et eā q̄ dilecta nō erat, dilectam. Et erit in loco vbi dictū fuerat eis: Non populus meus vos, ibi vocabunt filij Dei viuentis. Et illi igr ob Abrahamū, et nos ob maiores nrōs Abrahamus aūt et maiores nostri propter se, sed maiores nostri ob
† Tit. 2. 14. promissionē factam Abrahamo et propter † semen Abrahami in vnū populū et vnū ouile, sed tanquā duæ familiæ, principiū ducentes ex præputio sed successione temporū, illa in circisione, hæc in ꝓputio, fuimus computati, nō trahentes Iudæos ad nostra bona, q̄ nulla erant nec promissa nec donata: sed tracti à Deo ad participationē bonorum et donator et promissorū Abrahamo et semini eius. Ingressi igr maiores nostri, quisq. pro sua familia, Cornelius pro sua, Crispꝰ pro sua, Gaius pro sua, Onesimus pro sua in Ecclam Dei per fidem bonā.

Adoptionis bona.

bonā, q̄ illis peperit iusticiā per imputationē fidei, nō per opera quæ mala erant, redditi sunt ex tenebris lux ex mortuis viui, ex filijs peccati filij iusticiæ, ex filijs diaboli filij Dei, ex nō populo Dei populus Dei, ex perdito filio inuentus filius, ex nō dilecto, in dilectū, ex populo malo in populū Sanctum. Et hæc adoptionis fuere bona, q̄ transeunt ad hæredes oēs et successores sdm carnem, vt siue imputatā iusticiā, siue adoptionis rationē examinare velis prouidere possint similitudinem acquisitor̄ bonor̄ a maioribus nostris sine circisione consonare cū re Abrahamica et semine eius sub circisione. Non enī aut Abrahami aut maior̄ nostror̄ psonæ electæ sunt, vt in bona parata a Deo, p imputationis iusticiam et adoptionis legem ingrederem̄, vt veri illor̄, exclusis huius posteris, possessores, sed Abrahamus et semen eius, maiores nostri et semen eor̄ post ipsos, quibus Deus, Deus esse voluit, ea ratione aut̄ prædestinatus ille et hi sunt, et certis temporibus vocati et iustificati, vt in tutela Dei se et suos posteros fore et conspicerent et diuinarent. Quare vt illi q̄ putant dictū illud:

Qui crediderit et baptizatus fuerit

Baptismus.

ad posteros singulos Cornelij Crispi Gaij Onesiphori et alior̄ maior̄ nostror̄, ex quibus nos oēs præputiati descendimus, pertinere, non animaduertunt, et quod sequitur, q̄ vero nō crediderit condēnabit̄ nulla mentione facta baptismi. Et quod alijs in locis scribit̄, vbi fides sola inculcar̄, baptismus veluti signū exterius repetitum a populo Dei veluti tessera agnoscendor̄ illor̄, quos Deus illi congregationi ascripsisset, cū vna cū baptismo donū spr̄s Sancti, linguar̄ scl̄t donaretur, et quod tales sentiæ ad maiores nostros sint dirigendæ, quor̄ fidei virtus par fuisse legit̄ Abrahamicæ illi, cui imputata fuit vni et soli iusticia a Deo ex beneplacito voluntatis eius, vt eo imputationis iure tota posteritas Abrahamica, cognoscar̄ fuisse ad scripta iuri filior̄ Dei: Vt inquā hi decipiuntur, nō expendentes scripturas: Ita illi sibi ipsis imponunt, q̄ putant aut papas aut Annas ~~et~~ Caiaphas fuisse et esse intra septa Ecclæ Abrahamicæ, aut maior̄ nostrorū nōē, diuinæ. Quo enim propelli poterant aut doctrina de Deo, aut mores relati in leges, fœdius immūdius, miserius, q̄ quo conciderant tempore Iesu chr̄i, culpa scribar̄ et pharisæor̄, qui

claues

claues scie subtractas apud se tenebant, & in hereditate promissa nec se nec alios intrare permittebant? Leges Dei proturbauerant, suas constitutiones in locu illaꝝ fixerant, ipsi malꝫ viuebant, & suo exemplo malo, alios in exitiu ducebant, vt populus esset veluti oues pastore carentes. At tales & hiusmodi hoes, semen Abrahami esse, eoꝝ esse gloriã, & testamenta, adoptionẽ, cultu, commemorantur, & addiꝝ, sdm carnem, qñ sprũ Dei priuabaꝝ, erãtq; ligmũ, ex quo nondũ formatus erat formari tñ poterat Mercurius, cum reliquæ gentes ante apertas fores fidei gentibus, nec esset nec formari in Mercurios possent. Tales sunt nostro tempore papistæ intra Ecclam Dei, sunt sdm carnẽ persequentes Ecclam Dei, sdm sprũ dicentes, se papã habere pro Deo, vt errare nõ possit vna cũ Ecclã q̃ illi credit vt Anamias in domo Dei sedebat permanens. Deũs, scriptisq; propheticiis siũ iũs tutabaꝝ, quos tñ tunc agnoscemus esse extra Ecclam, cũ Deus delectis nouis, illos veteres agricolas excindet, sicut in Abrahamico populo factum est. Non enim sine cã scriptũ est: Si naturalibus ramis Deus nõ peperit vide ne qua fiat, vt nec tibi parcat. Et sane si illæ nostris maioribus, q̃ recens insiti erant oleæ hæc dicuntur, qd de nobis, q̃ ab illis descendimus, & quoꝝ gratia intra Ecclam sumus, diceretur, si degeneramus à moribus receptis à maioribus nostris & iussis à numine Dei? Vt aũt posteri Abrahamici putabaꝫ esse, q̃ & patris & matris vt Solomon, & patris sed nõ matris vt Obedũ, & matris sed nõ patris vt Timotheus, ratione cũ populo Dei, fœmina & pueri sine circũcisione, pueri aũt per circũcisionem, si ꝫ diem excessissent ol mandatũ Dei nũmerabantur: Ita si pares fuerunt in acquisitione iusticiæ imputatæ p̃ fidem maiores nostri, ipsi Abrahamo, existimandũ est filios natos, & ex duobus patre & matre credentibus, et ex altero aut patre, matre infideli, aut matre, patre infideli, intra Ecclã Dei terminos nasci, & inter filios Dei numerari debere. Tanta est & fuit semp imputatæ iusticiæ vis, & ius adoptionis transiens à parentibus in liberos, quã rẽ ita tractat paulus:

> Reliquis, inqt, ego dico, nõ Dñs, Si qs frẽ vxorẽ hẽ infidelem, & hæc assentiꝫ vt habitet cum illo ne dimittat eam. (vt iubebant Iudæi, putantes esse stuprũ tale cõmũbiũ) Et mulier q̃ hẽt maritũ infidelẽ & is assentiꝫ vt habitet cum ea, ne dimittat illã. Sanctificatus est enĩ maritus nõ credens per vxorem (credentem) Et sanctificata

Phariſei

Papiſtæ

2 Thess. 2.

Ro. 11. 21

posteri sancti. vel ex altero parentũ sancto.

1 Cor. 7. 12.

cata est uxor non credens per maritū credentem (per virtutem
scilt imputationis iusticiæ.) alioq filij vri immūdi (coēs extra
Ecclam) essent. Nunc aut sancti sunt. Vocat ἄπιστος q extra,
πιστός aut q intra fines Ecclæ continentur. Quare, q insania fu-
it sequentia verba (quod si ἄπιστος discedit, discedat, nō est ser
uituti subiectus fr aut soror in huiusmodi) nō ad Agrippæ He-
rodis filiā et Vespasiani filiū Titū, aut ad Herodis magni filiū
et Nicomediæ Regis filiā, vbi altera pars erat ἄπιστος, et extra
posteritatē illorū, qbus fides imputata fuerat pro iusticia: sed ad
filios filiasue Ecclæ referre, ob id quod nō crederent, q credēda
esse viderentur, rescindereq. matrimonia huius loci sententia
pessime intellecta, cū nō de rescindendis matrimonijs loquatur
cū dicat, Ego dico, Non Dns. Et: Coniugatis præcipio nō Ego sed
Dns: sed de cohabitatione? Quantā aut habeat vim impu-
Vis Imput. Iust. tata per fidem iusticia in nobis, successoribus maiorū nostrorū
declarat vis, quā Paulus dicit esse in Iudæis, q ex Abrahamo
aut φύσει aut θέσει descenderat. Non solū enim vere Israeli-
tas, vt Nathanaelem, nō solum impios et falsos, vt hos quibus lo-
quebar, et quibuscū disceptabat Paul. filios Abrahami et Dei no-
minans: sed et excisos ab arbore Abrahamica per seueritatē Dei
et damnatos ad tartara filios Abrahami appellat, et pro filijs ag-
niti ab Abrahamo dicunr:

Pater Abraham, inqt, Miserere mei. Luc. 16. 24

Fili, respondet iste, recordare qz recepisti Ro. 11. 11

bona in vita. Et: Dico igr, num impegerunt ideo vt conciderēt
absit. Sed per lapsū illor salus contigit gentibus, in hoc vt eos ad
æmulationē prouocaret. Quod si lapsus illor diuitiæ sunt mūdi
et diminutio illor diuitiæ gentiū, quanto magis plenitudo (recep-
tio ingratiā) illor? Et: Si qdo ad æmulandū prouocem carnē meā
et saluos reddam nonnullos ex illis (quos defractos ab arbore narrat)
Nam si reiectio illor, est reconciliatio mūdi, q erit assumtio, nisi vita
ex mortuis? Quod si primitiæ sanctæ, sancta est et massa, et si ra-
dix sancta, sancti erunt et rami. Et si Deus naturalibus ramis non
pepercit. Et: qm et tu (si nō permanseris in bonitate) excideris, et
illi rursū, si nō pmanserint in incredulitate, inserentur. potest enī
Deus denuo inserere illos. Et, quanto magis hi q naturales rami sunt
inser.

inserentur propriæ oleæ? Et, debitores illor sunt. etenim si spralia sua
Ro. 15 cōicarunt gentibus, debent et hæ gentes in carnalibus ministrare illis.
Vocat spralia bona, massam sanctam, naturales ramos, excisos qdem, sed
spe relicta, si parere Deo velint et credere Iesu, cum esset pro chro
missus maioribus nostris, præter meritu fuisse cruci affixum, ra-
mos sanctos ob radicis sanctitatem, quamuis defracti et excisi fuissent.
Ita de nobis sentiendu esse ondunt dicta superiora, q nō multo lon-
gius absumus seculor diuturnitate a maioribus nostris, quā Iudæi
qbus concionabatur Paulus, ab Abrahami seculo, et q vere dixit Cp-
Matt. 3. 10 fracti sunt rami, quod Iohannes securim ad radicem arboris positā
adsecandos inutiles ramos, et chrs de precibus cultoris vineæ ne Cpci-
Luc. 13. 7 deretur ficus inutilis, dixerat. Et nobis qdem nil est reliquu, nisi, ut
perstemus in bonitate, insistendu maiorū nostror vestigijs, qm nil
propositu tanquā recens quiddā, cui sit credendu, et quod in cā sit
si nō crederemus, ut ab arbore præcidamur. Iudæor aut a. . caus-
sa fuit, qbus et circisio iussa est ab octauo natiuitatis die, et il-
la ætate, qua erant Apostoli, Iesus illor maioribus propositus est
ut chrs esset, quē q recepissent, seruandi, q nō recepissent dānandi
erant. Similis enim cā nostra fieret, si assuefacti malis et exosi a
Deo vitæ impuritate, placeret Deo nouu populum, nobis reiectis, ut
minatur Paulus, accipere, et interea mitteret q nos moneret, ut credē-
tes nō perderemur, non credentes eradicaremur e medio populi Dei.
Semp enī remaneret spes reliqua. Ut enī q Paulus dicit de Abraha-
mo, ad maiores nostros: ita q de posteritate Abrahami, q proxima fu-
it maioribus nostris, ad posteritatem maiorū nostror, pari rōne im-
putationis iusticiæ per fidem sunt transferenda. Quamobrem, sic-
ut posteritatis Abrahamicæ, benefacta, promissiones, malefacta aut
minas habebant propositas, et præterea spoponderat Deus se illis
omni tempore præsentem fore, in tribulationibus illos nūquā de-
serere, sed liberatu iri oēs, q sibi, aut suis legatis monentibus auscul-
tare vellēt, ita ad posteritatē maiorū nostror hæc et huiusmodi
pertinere credendu, apud nos Ecclam Dei collectam ex Iudæis et
gentibus, q olim Iesu pro chro credidissent esse, legē q præmia, pec-
catores q condonationis spem habent, q extra Ecclam nō sunt.
Quod si prolapsi in perniciem, moneret nos Deus minis ppositis, qd
si eius monita nō sequeremur, nouu esset electurus populu, qd fa-
cere deberemus, ut ex illis malis liberaremur, qs negaret aut negare
posset, id futuru in nos, quod fore Deus minitaretur? Excisi tn et
a succo:

Spralia bona.

Excisionis euitandæ remediu

a succo arboris detracti, per Deū nō desineremus vocari, licet sine fructū naturales arboris rami, et spem haberemus nō permanentē in incredulitate in qua fuissemus, iterū in arborem inseri, nō ob aliquam nouā, sed ob illā veterē maiorū nostror̄ fidem, q̄ illis imputata fuisset ad iusticiā, quod si detracti essemus pro nobis et posteris nostris nō credendo, reciperemur in gratiā pro nobis et posteris nostris resipiscentibus, qua in re vt promissionū, ita minar̄ ratio esset expendenda. Obscuritatem magnā peperit huic tractatio:

Caussa obscuritatis

ni, imputationis iusticiæ per fidem, quod in nobis nō, vt in posteris Abrahami ad vnū caput venetur, sed ad multa innumerata, q̄ Apli voce, oēs, et oīa, notarunt, q̄ voces nō ad hōes singulos, sed ad familiar̄ principia referri debuissent, cū quod vno in loco scribir̄ oēs, alio scribatur, oēs homines, et oēs familiæ, oēs gentes, oēs tribus et oēs familiæ gentiū. Ad quod alludit illud:

Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Dn̄i nostri Iesu chr̄i, ex quo oīs πατρια parentela in cælo et in terra nominatur. Sunt igr̄ hinc sine nūro gr̄a hominū et familiar̄, illinc vnus Abrahamus. Quare hinc vna familia et vnius familiæ princeps nominari potuit: hinc aut̄ aut nōe oēs familiæ nominari debuissent, quod fieri nō poterat, aut nota aliqua, q̄ cunctæ familiæ orbis vniuersi signarētur, offerenda erat, id sig̃cari, quod ex opposito responderet, nō oībus Iudæis, sed vni principio Iudæorum quod Abrahamus fuit, quod factū est vocibus, q̄bus dixi ea plane quis nō videat illos, q̄ diligentes fuerūt ad eruendū verū sensū dicti illius: Tunc egressa est ad Illum Ierusalē et tota Iudæa, totaq̄ regio vndiq̄ finitima Iordani, et baptizabantur ab illo in Iordane flumine omnes, confitentes peccata sua, qui in quā hos locos perbelle expresserunt, negligentes fuerūt aliquam multi, in illis alijs declarandis: Euntes Ergo docete oēs gentes baptizantes eos, in nōe patris filij et spr̄s Sancti, h. e. q̄ crediderit et baptizatus fuerit saluus erit. Tota ibi regio accurrisse dicta est ad Iohannis baptismū et oēs deturbati in flumen baptizati ab illo fuisse, sed num pueri aut fœminæ? nū sequentibus seculis et ætatibus? Cum enī placata ira Dei fuisset per fidem condonationis peccatorū, q̄ palam efferebāt

Eph. 3. 14

Ma. 3.

Mat. 28

qd opus

quid opus erat signum seruare, cum fidei illius tempus præterijsset? Quæ enim dementia fuisset, si quis, postquam transijsset mare rubrum periculumq. euitasset, occidentis Angeli infantes progenitos ædium, q̃ signatæ non fuissent, ædes suas signare voluisset, simile malum sua opinione deceptus fore ratus in ædes, q̃ signo illo notatæ non fuissent? Pro memoria qdem et facti reputatione nullus fieri prohiberet, sed pro periculi, quod nõ instat, sed diu ante præterijt euasione, cũ illa mandata ad nos non pertineant, ferendũ nõ eẽt, vt illa fierent. Vertitur enim animus in alienum scriptorum et præceptarum rerum, sensum, superstitioneq. oppletur totus, vt de serpente æneo legitur; hæc inquam et similia dicta et incomoda cũ exemplis rerum humilium, q̃ offeruntur legentibus, continue deferent animos legẽtis, vt eo duceretur, quo non verebatur, amplitudo, sed sensus loci labitur. Quod si dicta: q̃ crediderit et baptizatus fuerit. Et: nũc annũciat hoĩbus, vt oẽs vbiq. resipiscant. Et: si confessus fueris ore tuo Dom̃ Iesũ, et credideris in corde tuo, quod Deus illum excitauerit e mortuis saluus eris: Si inquam hæc et similia dicta te turbant, huc adduc vel vnum dictũ Pauli: Gentes, q̃ nõ sectabantur iusticiam (.legis.) appræhenderunt iusticiam, iusticiam aut ea, q̃ ex fide est: Contra Israel, q̃ sectabatur legem iusticiæ (.pro legis iusticiam.) ad legem iusticiæ nõ peruenit. propter qd? Quia nõ ex fide, sed tanquam ex operibus legis (.putabant quærendam esse fidei iusticiam.) Ex collatione enim dictorum, quod obscurius in vno, clarius in alio nominatur, et quod ad singulos homines, viros et fæminas et pueros pertinere videtur, ad gentes singulas, h.e. principes familiarum, siue masculos siue fæminas, pertinere, vna cum alijs vt ex narratione sacror̃ scriptorum colligi potest, cognoscetur.

Ro.16. Act.17. Ro.10. Ro.9.

Scriptum est, dixisse Deum Abrahamo

Sic erit semen tuum, Et:
credidit Abrahamus, dicenti Deo
et imputatum est illi ad iusticiam

Gen.15.

Legimus nos de maioribus nostris et credidisse Iesum esse chrm̃, et ob hanc fidem salutem acquisiuisse, iusticiæ imputationem, qualis in Abrahamo fuit, sibi conciliasse, et adoptatos in filios Dei fuisse, numeratos inter ciues et domesticos Dei. Vt igitur fuerunt tantæ multitudinis, quantus est aut stellarum aut arenæ numerus, sdm̃ policitationem factam Abrahamo, cui credendo iustificatus est, cuius multitudinis cã, coacti sunt Apli oes et oĩa et oẽs homines, ita fingamus fuisse vnum puta Cornelium vt Abrahamus fuit eo tempore vnus

et huic

et huic dixisse Deum, conferendo dicta et responsa, ut cum Abrahamo factum fuisse narrat S. historia Corneli. Jesus filius meus dilectus est chrs seu Rex, cui suberunt oes Reges, seu Judex viuor et mortuor, et sequente historia dicens: Credidit Cornelius Deo, et imputatum est illi ad iusticiam, quis inficiabitur ita locutum esse de Cornelio, atq. de Abrahamo? Similis enim esset utrorumq. historia. Act. 10.

De circumcisione

Quis aut audet negare Abrahami liberos masculos (ut ad circumcisionem veniam.) usq. ad septimum diem esse filios Dei sine circumcisione? Et qs no diceret, si nulla esset de circumcisione lex lata, pueris Abrahamicis, saluari posse liberos Abrahami incircumcisos? perdurat aeque tota vita, sine signo aliquo inter filios Dei? Et si soli Abrahamo, postquam credidisset, et imputata illi iusticia fuisset, statim mandata fuisset circumcisio, nulla facta mentione de filijs, ut no est facta de filiabus ut circumciderent, qs diceret aut no circumcidendum Abrahamum aut eius filios, ita circumcidendos, ut si circumcisi non fuissent salutem amitterent, aut postquam ad aetatem peruenissent adultam, cogendos esse et rogandos, nu crederent vetulos et anus suscipere liberos posse, ut iustificarent et circumciderent? ut Abrahamus quod ita credidisset, iustificatus est? Nonne huiusmodi opinione anilia essent commenta, cum verba legis diuinae, ubi de salute hominum quaerit, ita sint examinanda, ut religio maior sit illa aut mutare aut vitiare, quam Ciceronis verbis aliquod verbum no latinum coniungere. Scribit: Masculus filius, cuius praeputij caro circumcisa no fuerit (post octauum diem) peribit anima illa de populis suis, scire vellem, qbus de populis, cum nondum quisquam de Abrahami posteris a iustificationis die fuisset mortuus, et pauci essent q viuerent. Nam sensum percipio hunc esse, si qsquam fuisset ab eo die descripto a lege praeputiatus, idem iudicium de illo fuisset atq. si de semine Abrahami natus no fuisset. Quae plane verba et sensus indicant, et oes illos, de quibus lex de circumcisione no loquitur populum Dei constituere, q perire no possunt: et circumcisos masculos seminis Abrahamici post diem octauum non constituere, cum multi sint sine circumcisione, sed coniungi populis Dei. Haec eadem diligentia adhibeatur et hic in nouo testamento h. e. in populo nouo, vocato ad participationem veterum policitationum, per imputationem iusticiae et arrogationis leges, modo Abrahamico, q credidit, maiores nostri postquam cred- Gen. 15

crediderunt et posteris Abrahami (quibus suo tempore propositum est ut crederent non id, cuius causa Abrahamo imputata est Iusticia, sed id cui si fidem dedissent, non imputationem iusticiae, cuius bonis et iam malij et impij fruebantur, sed ab ira diuina se subtraxissent.) posteri maiorum nostrorum comparentur, quibus si aliquo tempore prophetis ad se missis, monentibus quid sit faciendum, ut ab aliquibus malis futuris euadant, non credi derint peribunt, non minus atque posteri Abrahamici non credentes prophetis perierunt.

Fides imputationis iusticiae Abrahamica, nuncium habuit Angelum: rem, quod exucti suscipere semen volente Deo possent: hominem in cuius beneficium res tota cedebat, Abrahamum, et haec futura prospiciebant, unde spes enata fuit, quae desinit spes esse, cum aut praesens est aut praeterit, quod speratur. Fides condonationis peccatorum (seu non imputationis culparum, sed obtectionis.) in posteris Abrahami postremis temporibus nuncios habuit Iohannem et Iesum: rem, quod Iesus esset a Deo Rex seu christus seu Messias declaratus populo Iudaico: homines in quorum beneficium res haec nunciabatur, erant illius temporis Iudaei agricolarum, aedificantium, senioris filij, inuitatorum ad nuptias et alijs similitudinibus designati. Erat igitur Iudaeus tanquam haeres ad Iudaeos tanquam ad propriam haereditatem et regnum missus, qui si receptus fuisset, et illi paupertate eius non fuissent offensi, cum legissent saepe Dauidem ex pastore in Regem Israelis creatum, omnia in integrum populo Israelitico restituisset: Sed cum ciues eius odissent eum, et proprij eius famuli recipere eum noluissent, et saepius significassent, nolle ut super se regnaret, et praeterea, ut ipsis remaneret regnum, occidissent declaratum iam diu ante per 4 ferme annos et regem et haeredem et christum: omnis spes concidisse visa est, quae per fidem condonationis peccatorum, et imputatio iusticiae transgressarum patriarum legum fuerat in multis excitata de futuro splendore regni Iesu: Nos, inquit, sperabamus, quod ipse redemturus esset Israelem (a malis quae inferebantur a Romanis.) Et: Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum. In illis desperatio, extincta fide in hoc adhuc spes futuri regni vigebat. Resurgens igitur christus a morte, regnum non ita angustum finibus iudaicis posteritatis Abrahamicae conclusum, sed amplissimum et latissimum accepit, omnes fines uniuersitatis, quas incolebant omnes gentes. Unde illa:

Matt. 28. Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra.
Ioh. Omnia mihi dedit Pater in manus.
Hebr. Postula a me et dabo tibi gentes haereditatem tuam

et pos-

Act. 10.
Gen. 15
Luc. 24.
Luc. 23.
fidei Abrahamicae circumstantiae.

et possessionem tuam terminos terræ. Ex lapide reiecto ab ædificantibus, ad hunc modum positus fuit à Deo in caput anguli, et datum est principium noui populi et noui regni per fidem imputantem iusticiam, quæ fides nuncios habuit Paulum et Barnabam et illis remanentibus ad colendum et fouendum reliquias Abrahamici gratis, rem quod Iesus esset christus et Rex super omnes Reges, Iudex omnium, homines duorum generum, in quorum beneficium hæc nunciabantur, circumcisorum, qui posteri erant Abrahamici, et incircumcisorum, qui olim promissi erant Abrahamo. Hinc duo Euangelia, Unum circumcisionis, alterum præputij, duo fundamenta, unum à circumcisionis, alterum ab Apostolis præputij actum, duo testamenta, unum seruitutis, recipiendæ circumcisionis, et obseruandæ legis totius, alterum libertatis: Duo populi, unus circumcisus alter præputiatus dictus. Illis parcebatur, si Iesum christum credidissent indigne cæsum, malefecisse quod illum occidere sunt ausi, quem ita constituisset Deus esse Regem, ut reductum ex morte duplici regno donauerit, deserto illo priore et infrequenti, culto à solis reliquijs et residuis Israëlitici populi, Et hoc altero frequentissimo et amplissimo ex omnibus gentibus collecto, hi recipiebantur in gratiam, si Iesum esse christum crederent. Cui quamuis non adhuc omnia, omnia tamen essent subijcienda regna, et ipse omnium esset futurus Iudex. Hac spe foueri dicit Paulus illos omnes, qui ab hostibus huius fidei affliguntur, quoad venerit accepturus regnum et redditurus Deo et Patri, quæ de futuris erat pollicitationibus. In hoc populo erat imputatio iusticiæ, in illo condonatio culpæ, quæ illis imputabatur per legem, in hoc condonatio culpæ quæ per nullam legem imputari potuisset: In illo fructus imputationis iusticiæ, quæ fuisset in Abrahamo lucebat. Hanc obcam ob amplitudinem regnorum se maiorem et Dominum fore Iesus christus quam Dauid fuerit demonstrat, et præterea Paulus ex dicto illo: Sede à dextris meis declarat, amplitudine tanta regnorum Iesum donatum iri, cum ipso à dextris ~~Patris~~ sedenti Deo Patri, et Deo Patre suscipiente bellum, omnes illius hostes profligauerit et regnum pacatum reddiderit. Et Iesus christus: Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo. Hoc est, si tumultu facto ab hominibus fuissem creatus rex, homines illi, qui me creassent, adessent et decertassent, ne à Iudæis fuissem vinctus: Sed cum nullus adfuerit hominum, sciri potest ab hominibus, me non fuisse creatum Regem, sed à Deo, qui ut me creauit Regem, ita regnum donabit. Fines huius regni eousque protenduntur, quo pertingunt Ecclesiæ fines, quæ ex duobus populis collect

Duo Euangelia &c.

Ies. christus Dominus Dauidis

heb. 1.13

Ioh. 18.36

collecta est, colligitur et colligetur. Ipsum enim regnum est ipsa Eccla, intra quam sunt omnes posteri Abrahamici, reliquiae illae seruatae, quod credidissent Iesum esse chrm, et maiores nostri quibus nos successimus et, in quos imputationis iusticiae illis conciliatae per fidem quod credidissent Iesum esse chrm, manifestatum temporibus suis, beneficium peruenit. Caepit autem haec Eccla habere principium ab eo tempore, quo veluti pastor Iesus chrs reuocare in ouile oues perditas Israelitici gris cepit. Progressum habuit, postquam rediuiuus deuicta morte resumto corpore inter viuos videri caepit, pertingens ad fine carentibus, fines cepit, postquam omnibus gentibus facultas data est resipiscendi, et per fidem imputationis Iusticiae gratiam habere. Construi igr cepit ex peccatoribus, sed resipiscentibus, et quibus obtecta fuerunt peccata, illorum in legem Dei admissa, horum sine lege, concupia duce patrata. Quare inter oues perditas domus Israeliticae et oues has qui sumus nos, intercedunt maiores nostri, qui eo tempore erant veluti oues pastore carentes. Ut autem Abrahamus summe placuit Deo in omnibus quae gessit, quamobcam eius memoria firmissime adhaesit Deo: Ita maiores nostri maximopere commendantur de fide de doctrina de moribus, ut non magis Abrahamica, quam maiorum nostrorum fixa sit apud Deum recordatio, ut si peccantibus posteris parcebatur quod eo reducebatur in memoriam, quid et per quos Abrahamo promisisset: Ita et nobis peccantibus, memoria maiorum nostrorum eorumque per quos maiores nostri et in quem credidissent prodesse non minus quam illis Abrahamicum possit. In hac igr ampla Ecclesia, ut eius fines uniuersum orbem complectatur, ut nullus esse in hoc orbe queat, quin eius fines et intra eius fines non contineatur, sumus nos et residui illi posteri Abrahamici, et qui tum et qui postea credituri sunt, et si qui sunt adhuc ἄπιστοι, quibus imputationis donum per adoptionem filiorum per fidem impartiri velit Deus, de quibus eadem, quae de maioribus nostris dicta sunt, sentiri oportet: sumus inquam nos et Abrahami posteri intra hanc Ecclam veluti intra vineam, rete, arborem, agrum, Illi Abrahami, nos maiorum nostrorum memoria commendati, illi ut maiores nostri, tum seruati per fidem, quantum utrisque satis erat, et sicut illos nec peccatorum magnitudo et foeditas nec legum diuinarum vitiatio ut ita dicam et refixio nec doctrinae de Deo mutatio et corruptio, nec cultus nec religionis extinctio et euersio, quae per multos annos, a die ortus ipsorum commiserant facere.

Initium Ecclae chrianae

memoria maiorum nostrorum.

Vis imputatae Iustit.

facere vnquam potuerunt, vt extra septa Ecclæ proijcerentur, quoad aut viui excisi sunt à Deo, aut mortui damnati. Ita et de nobis credendum est, Nos omnes, quorum maioribus olim scimus iusticiam fuisse imputatam per fidem, intra Ecclam esse omnibus beneficijs, quæ sunt in Eccla vti frui, habere leges, quæ seruatæ, habent certas promissiones, non seruatæ habent minas, absque quibus minis et malis non obseruatarum legum, habere remedium resipiscentiam, quæ promissionem habet imputationis iusticiæ legum, si quæ refixæ sunt, si quas aut vnam aut plures leges à nobis non obseruatas fuisse contigisset, et ob eam causam omnibus legis maledictionibus subiacuissemus ab his finibus nullas leges aut peccati aut mortis aut diaboli, aut fœditas vitæ et doctrinæ destructio et commutatio, nos pellere et deturbare posse, nisi solum Deum, qui aut mortuos nulla pœnitentia tactos damnare, aut viuos præscindere ab arbore vitæ, vt olim posteros Abrahami ob incredulitatem potest. In hac tam latorum finium (vt vniuersitatem contineat) Eccla, in quam posteri Abrahami perstiterunt per fidem propriam tempore Apostolorum, ingressi autem sunt cum nondum nati essent, sed lumbis continerentur Abrahamicis, et per Abrahamum et per Abrahamicæ fidei iusticiam: Nos vero sumus, quoniam in ea sumus nati ciues eius et domestici, sumus autem ingressi, ingressis maioribus nostris, absque quibus ortum ducimus: In hac inquam tantæ amplitudinis Eccla, quæ sola est corpus sponsa, populus Iesu Christi et Dei patris, sunt et aliæ hominum collectiones, partes huius magnæ Ecclæ, quæ à certis locis et cœtibus nomen accipiunt, vt alia dicantur esse Corinthia, Ephesina alia, et alia Ierosolymitana, et alia Aquilæ et Priscillæ, alia Stephanæ et alia aliorum in quorum domibus cœtus clancularij fiebant, sicut in vrbibus membris huius magnæ Ecclæ, collectiones et conuentus hominum, quæ fiebant ex vrbium, in quibus fiebant, nomine, Ecclæ Romanæ, aut Antiochenæ nominabantur: Ita ex ædium, quæ in singulis vrbibus erant dominis cognominabantur congregationes, quæ ibi ad audiendum verbum Dei fiebant.

Ecclæ partes et nomina

Excommunicatio autem quæ dicitur et ἀποσυναγωγία, vnde excluderet homines ab illa ne amplissima, in qua ob gratiam patrum nostrorum sumus, an ab ista angustiore, cum qua honestis moribus consociamur alio loco dicentur. Duplex autem cum sit Iusticia, vna fidei, altera legis, cum aliud sit ius aliud possessio hæreditatis in hærede constituto et declarato et scripto certis

Excommunicatio

certis conditionibus dicemus. Iusticia illa fidei adscripta maioribus nostris per fidem, nos esse in Eccla, et nos ius hæreditatis habere, aliena, patrū scilt nostror gratia, conseq aut hæreditatem, et in eius possessionem admitti, legis iusticia, q patrū nō est, sed nostra. Illi enim in sua Iusticia mortui sunt, quod si ēt nos in iusticia nostra moriemur, vitæ cū illis inueniemur esse hæredes, hæredes qdē Dei, cohæredes aut chri. Quod ius, vt nostra iusticia legis aut præstita aut imputata, haberet promissa hæreditatē ab eo tempore habuimus quo maioribus nostris ex hostibus factis amicis Dei, vt Deus summa charitatē, qua illos et eor posteros complexus esset declararet, qd credidissent Iesū esse chrm, vt ipse petebat, hæc illor fides imputata est illis pro iusticia. Cuius tanta vis oi tempore fuit, vt si oēs iusticiæ populi fuissent vt pannus menstruatæ, p poenitia dealbarentur, vt vermiculus, q nō erat in his q ex sanctis fidei grā maioribus, non descenderant. Erat enim tunc Deus veluti personar acceptor, cū ad suæ gentis bnfacta plus ad malefacta minus, qua iusticia sua deceret, haberet apertos oculos, ad peregrinū aut genus, vultū conuersū nō haberet, nisi ad puniendum. Quare προσωπολυψίαν, quā in Deo fuisse sigcare potuissent verba Iesu chri ante tempora suæ mortis pronūciata, væ, inquientis, tibi Corazim, væ tibi Bethsaida, q2 si in Tyro et Sydone facta fuissent virtutes, q in te factæ sunt, in cinere et cilicio poenitentia egissent. Postqua apertæ sunt fores fidei parientis iusticia gentibus, cum nullum discrimen iam intercederet, inter Abrahami posteros et maiores nostros, sublatū fuisse Petrus ostendit: Reipsa, inquiens (hoc tempore)

Vis imput. Iusticiæ.

Act. 10. 34. Comperio, quod nō sit personar respectus
apud Deum, sed in quauis gente (recepta in grām)
q timet ipsū (quem ia nouit), et operatur iusticia, acceptus est illi. Et: Mihi ondit Deus, ne quem immūdū aut cōem dicerē haberem. Et: Nihil discreuit Deus inter nos et illos, cum fide purificauerit corda illor. Et: ffis aut auditis, obticuerūt et glorificauerunt Deū, dicentes: Igr et gentibus Deus poenitentia concessit ad vitam. Et Paulus: Nō enim est personar respectus (hoc tempore, vt prius erat) apud Deū. Quicūq. n. sine lege peccauerūt
Ro. 2. sine lege et peribunt, et quicūq. in lege peccauerūt, p legē iudicabunr. Loqr Paulus postqua Euangeliū de chro factum est potens a Deo vt pareret iusticia oi credenti, Iudæo primū, simul aut et græco.

finis.

DE TRIBVS GENTIBVS
Iacobi Palaeologi.

Omnes hões natura ipsa stimulante salutem quærere & habere desiderant. Sed huic desiderio & disquisitioni tempus dar. Nam antequã simus nos, qd quã desiderare stultitiã videreꝫ dicere, & in rem nõ aliqua ratione nota, nũquã ferri videꝫ hõis desiderium. Unde natis nobis, & in lucem æditis, nihil succurrit desiderandum, quod à noticia proficiscat, sed stimulantibus naturæ desideriijs, & indigentijs famis, sitis, somni, quietis, frigoris, vagitibus ipsis præmittijs, qd desit nobis & qd habere vellemus indicamus, nondũ bene edocti & instructi à mentis notitijs per sensus ministeriũ, quid sit fugiendũ qd eligendum, qd obsit, qd prosit, quis hostis sit qsue amicus, quo adusq; superueniens ætas militiæ apta, pacis melibus nõ obnoxia, q̃ deposito ex ore, quo prius olebat lactis, quo nutrita cõdore, excitari incipit ad gloriã, ad malefactor commemorationẽ verecundari. Tunc enim cognita & perspecta salute, quidqd inferre mortẽ, qd ue seruare à morte possit, armat se hasta & clypeo, ut uno repellente malũ, altero nocere, inferre malũ volenti, possit. Quare nil promoueris si ante ætatẽ, adhuc ad militiã ineptam totos animos de militari disciplina disputaueris. Non capit enĩ hebetudine occupata mens, qd bonũ sit, qd ue malũ, & teritur vana operatemporis eius institutioni impensũ. Sunt igr̃ stati ætatis anni hõis, in quibus emergit desideriũ discendi eaꝝ rerũ, quas notas & perspectas à natura non hẽt, ab accedente ætate, ministerio sensuũ, percontando experiendo, audiendo, addiscere potest. Nam in siti sedanda, fame leuanda frigore vitando, naturæ admonitionibus videmur bene esse à pueritia instructi. In discernendo inter hostem & amicũ, inter suum & alienũ, est sua cuiq. ætas, est suus cuiq. magister usus. Insitũ igr̃ desideriũ salutis, quã qsq. habere à natura se nouit, cũ emergere & immotescere incipit, tum hoẽm, tuendi illius, quẽ habere se nouit, ne pereat, caussa, cognitionẽ oẽm intendere videmus, & obfirmare se qduis potius sufferre, quã illã sibi pati extorqueri ex manibus & possessione. Huic oĩ saluti studuisse oẽs hões, à primo autoꝫ omniũ parente, Adamo, legimus, & extant monimenta veter, & cadauerũ sepultor inscriptiones, apud Romanos, qbus cõstatur illos hões nullã aliã salutem scisse, nisi præsentẽ hanc, quam ab incunabulis habeamus, & defuncti vitã, deponimus. Quod signũ est alterã salutem, na-

tura

naturam nos nõ docere, præsentis tñ esse magistram. Nam natura õibus cõiter impartitur q̃ sua sunt, et q̃ ab ipsa prodeunt.

Primi omniũ, q de altera salute (duæ em̃ statuuntur, cũ reuera sint tres, nisi alterã faciamus duas secũ complecti) commẽtari ceperunt, quantũ monemur ab historijs q̃ extant, et q̃ mendacio nil habent admixti, fuerunt hebræi et græci. Illi Deo monente his studij indefessi laboribus lucem quandã existentis alterius salutis, videre sibi visi. A græcis instituti Romani veluti à socijs et lingua et characteribus et pietate in deos et legũ cõione et alijs nõ paucis nec vulgaribus vinculis de altera vita multa tractarunt, inter bonũ et malũ nondũ discrimen valentes, tãtum illud persuasi, propugnatores patriæ libertatis, alterã feliciorem hac salutem manere. Hinc multa legimus Romanorũ et ante Romanos Græcor̃ enchomia, nulla alia re commẽdator̃ nisi patriæ charitate, cũ tñ multorũ priuatã vitã legam⁹ his vitijs fuisse commaculatã, q̃bus nullus, recte sapiens, vellet subijci, et mallet patriã perdere, quã illis nefarijs culpis seipsũ commaculare. Ex his rebus intelligemus magnã fuisse curã Dei erga Abrahamũ, magnã conniuentiã dulci amore plenam erga Abrahami posteros, vsq. ad emigrationẽ ex Aegypto, magnã sedulitatẽ et diligentiã erga eos, q memore Deo promissorum liberati sunt ex Aegyptica seruitute Abrahami successores cũ essent. Nam cum nulla lex eor̃ delictor̃ condonationẽ pmittere soleat, q̃ admissa sunt, antequã ipsa lata esset, et nulla vnquã apud hões, nisi ab hõibus lex lata sit, et nullus vnquã fuerit homo, cui aut patuerit ex se futura salus, aut strata via ab aliquo fuerit, vt eo perueniretur: Deus ipsi Abrahamo extra omniũ hominũ sortem posito, soli condonationẽ concessit peccatorũ, et iustũ cum impius esset, vt alij eo seculo hões, in conspectũ suo effecit, vtq. sanctũ nascerer̃ semen eius, et posteritas eiusq. filij vt filij Dei vocarenr̃ curauit, viamq. veluti legem seipsũ esse voluit, quo duce Abrahamus in õibus suis factis et dictis et cogitatis dirigeretur, vt à se Deo, quẽ ducem ille sequeretur, disiungi post fata nõ posset, sed cepta in iusticia animæ in alteram salutem tutela Dei traduceretur. Tantũ em̃ abest vt Cpteritorũ malorũ veniã promitteret vlla postea fixa lex, vt Cato acta clodij rescindi nõ sit passus, ne sua acta, designatus proconsul Cypri, lege clodia, vna actorũ clodianor̃ recensione tollerentur. Quare in altera illa salute quærenda (cuius postquã innotuit

de salute animarũ q primi cõmentari ceperunt.

tuit, oēs q de ea aliqd audierunt, cepit desideriū.) relictis græcis
(q de ea et pauca viderūt et monuerunt, et viā sternere ad illam
potiundā nescierunt, et ad illā quærendā studio sunt humano, hu-
manis innixi viribus ducti.) ad hebræos vertere spes suas ceperūt
hoēs, apud quos oīa diuina erant, iusticia, condonatio malor̄, tutela
via deductio salus vnde sicut prius in Romanor̄ aut græcor̄ aut a-
liar̄ gentiū commentis nil de altera aliqua salute inuenir̄ scri-
ptum, et postquā illuxit illa, de qua disseruerūt græci, de illa oīa
omniū scripta, q̄ de altera vita et salute commentanr̄, resonare
ceperunt: Ita postquā detecta est hæc, q̄ apud hebræos erat, in ore
omniū et chartis ꝓphetar̄, ad istam vt certiorē, diuiniorē plano-
rem intelligibiliorē, ab illa græcor̄, inclinare ceperunt omnium
studia et scripta historijs testibus. Et ita plane fert natura vt
sicut ignoti nulla est cupido: Ita postquā innotuit, omniū commo
uit appetitiones id, in quod desideriū hoīs figi solet, et illud
maxime omniū commoueat, quod omniū maxime, vbi multa sunt
et quod melius, vbi duo sunt, q̄ talia esse dicunr̄, ad id accedit, aut
illud ipsū est, quod salus æterna dr̄, quamuis duo nō sunt, q̄ græci
et q̄ hebræi de salute altera prodiderunt sed vnū, ad quod propio
res semꝑ fuerunt hebræi, quod illū habuissent ꝓceptorē, q et so
lus nosset, quot essent salutes, et solus vtramq. donare poterat.
Cum igr̄ audirer̄ illo seculo, alterā salutem, de qua aliqua ex
Platone innotuissent, extare, et de illa certius et solidius hebræos
hoēs disserere, erant q hoc crederent, erant et q credere nolebant
erāt etiā q eā tractandi de altera vita rationē, q̄ ab hebræorū
scriptis colligebatur, inter delicias habebant, nō quod illa crede-
rent, sed quod sapiam quandā venditare posse, eius doctrinæ tra-
ctatione arbitrabantur.

His in strepitibus erant illi hoēs, q Iudæi nō erant. Sed nullos hēt
peius, istius alterius detectæ salutis noticia, quā illos q et hæc au-
diebant, et ita esse credebant. Nam credendo nullū damnū sibi
accedere videbant, nō credendo in magna detrimenta se incidere posse
intelligebant. Quare satius sibi esse videbar̄ credere, quam nō cre-
dere. Sed de potiunda recens cognita salute, cum disquirerent dili-
gentius et audirent a Deo esse propositā legem, nullum, detectæ illius
salutis fore compotem, non hoēm, non genus, q aut cuius gr̄is autor, ꝑ
præputij depositionem in genus Abrahamicū nō transijsset, sicut latis

legib

legibus nullus inter ciues Romanos numerarer, q alicui tribui Romanæ nõ fuisset adscriptus: nullus nõ fuit vt genus suũ illius alterius salutis fieret compos, q circidi nõ sit passus, sperans se et suos posteros auidos, in alterã illã ex hac salute transire, compotes salutis illius per sui corporis circisionem facere posse. Hinc grã q̃dã familiar audimus nostro seculo esse, q̃ Romana sunt aut græca, certe minime hebraica, quod illi primi, q de potiunda, illa altera salute cogitabant, et inter Abrahami posteros, per circisionis receptionem se numerabant, nihil prætor præputij iacturã faciebant, oĩa reliqua sua bona secũ portabant, genus, opes, honores. Erat aũt circisio (vt aliqd dicamus, in his, q̃ cur Deus mandauerit, solus Deus scit) obedientiæ signũ in maribus, quod q nõ recipiebant, ex Abrahami posteris, inter posteros Abrahami Deo charissimi, nõ numerabãtur, et q recipiebat ex nõ posteris Abrahami cũ maribus et fæminis si illi octauũ diem nõ excessissent, inter Abrahami posteros a Deo numerabant. Erat qo ex Abrahami iusti, iusticia fidei, huius esse posteritatẽ, non parua res, sed iustũ in hoc orbe esse, sub tutela Dei regentis et monentis et parcentis, et in altero orbe salutem habere paratam. Venit tandem lex, q̃ illa faceret, quæ Deus prius et faciebat pro amore, ostendendo viã fugiendor et prosequendor, peruenire volenti ad metas iusticiæ, q̃ in se esset aut φύσει vt in Abrahami posteris, aut θέσει vt in præputiatis, qui circidebant et nõ faciebat pro ætate filior suorũ, posterorum Abrahami, aut successione gris, aut receptione circisionis: Illud erat adscribere iusticiæ recte facta, hoc erat nõ imputare culpæ nõ recte facta. Et peccabant qdem hões illis seculis, ante latas a Deo virtutis et vitij leges (semp eni peccatũ, peccatum fuit, et virtus virtus) Sed nulla lex erat, q̃ imputare peccatum hoĩbus posset. Extabat tantũ illud: Beatus cui Deus nõ imputauit peccatũ, q̃ in posteris Abrahami erat in vsũ. His solis, q cum se intelligerent, aliqd aduersus voluntatẽ Dei patris fecisse, vt impetrarent veniã, laborabant. Ita Moses, irati Dei insultus circisis liberis, euasit, vt alia alior posteror Abrahami facta præteream, quibus sigcatur, magnũ fuisse studiũ in ea gente, conciliatũ Deũ et patrem amantem sui secũ habere. Latæ igr fuere leges, magnã commoditatẽ adferentes sequentibus seculis, incommodæ multũ illis, si qui fuissent, q se de integra iusticia venditare voluissent. Ostendebant enim et illis et his, qd esset virtus, qd vitiũ, sed his præterea detegebat vitia, in qbus detegeb.

tegebant vitam. Quare nõ amplius ita est necessaria pñtia Dei monentis et dirigentis ad virtutes, retrahentis à vitijs, postquam lex lata præstare hoc visa est: tantum illud necessariũ videbar̃ moneri, de futuris euentibus, et tutela præsente, qm̃ vtrũq; p̃stitit Deus. Nam semp̃ sp̃rm̃ Suũ Sanctũ, ex suis nũcijs vnũ cum populo gr̃is Abrahamici esse voluit vt eũ tutaretur, et vatem semp̃ misit, q̃ de futuris pro temporũ occasione moneret. Erat igr̃ certissima constituta via acquirendæ salutis apud hebræos Deo autore, qua iustis iusticiæ præmiũ, salus scl̃t æterna obueniebat. Vt aũt ab illa iusticia naturali, ad hoc præmium sine errore peruenirer̃, iusticia legis veluti via et obediẽtiæ iugũ, ne hinc aut inde in exitiũ ruerer̃, erat proposita, vt nec ad præmiũ perueniri posset, sine iusticia ista, nec p̃ hanc iusticiã cum felici successũ q̃s ingredi posset, sine illa iusticia. Nã nõ, nisi circũsis posterisq; Abrahami patebat hæc altera salus, neq; ad hãc alterã salutem, oẽs posteri Abrahami peruenire poterant, nisi per hanc legis iusticiã fuissent ingressi.

Cura Dei erga populũ.

Qm̃ aũt multæ erant caussæ q̃ deuiare hoẽs à legibus scriptis facere potuissent, et reddere posteros Abrahami, filios Dei, exosos Deo datæ sunt condonationis quærendæ ~~et impetrandæ~~ sperãdæ et impetrandæ leges. Ita oĩ ex parte bene prouisũ fuisse, filijs Dei posteris Abrahami, vt ad illã alterã, ex hac, salutem, perueniret est indicatũ. Sanctũ erat natura, cũ ad ætatẽ peruenisset, in qua sanctũ à prophano discerni potest: sanctitatẽ habebãt propositam: ne præsentia aut futura mala nocerent, habebant angelũ deũ, et Deũ ipsũ tutorem: ne futuri euentus sollicitũ redderent, habebant vates Dei, monitores: ne peccata admissa torquerent, habebãt remedia veniæ: ne vana opera videre̅r Deo seruire, habebãt p̃mia proposita. Eratq; prima illa iusticia, veluti prima salus animæ, veluti tessera sdæ salutis, et ius, quod q̃ habebat, adire poterat hæreditatẽ et salutem æternã: Salus autẽ æterna veluti præmiũ, ad q̃d nullus aspirare poterat, q̃ nõ esset hac altera iusticia ornatus. Non patribus filij (inq̃t, Paulus;) sed filijs patres parant hæreditatẽ. Sed nullus vnquã fuit tam amans filior̃ pater, vt vsq; ad postrema remedia, inobsequentem filiũ, relinquere, suor̃ bonorũ (cum hẽt alios et alios facere posset filios, cũ alijs filijs morigeris) hæredem vellet.

Poenitentiæ domũ cur datum.

Iusticia prima, prima salus.

2 Cor. 12

Ita.

Ita duabus conditionibus vsus est, illo populo Deus, vt filijs & vt operarijs: Illis hæreditatem paratam obsequentibus filijs, post hanc vitam: his Cpmia constituta reddenda diligentissime & amantissime in mortuorum resurrectione. Verum enimuero aliquot millenis annorum expletis, posteritate Abrahamica ex indulgentia patris socordem & desidem ad virtutem, in omne genus vitij collapsam & perditam, cum nec minis nec promissis ad sanitatem & remediorum vsum quam promisisset, reducere posset, deserere statuit Deus, & nouum sibi populum ad signa conuocare. Sed obstabat promissorum memoria factorum patribus. Quare quod nunquam ante fecerat, eundem voluit esse futurorum malorum monitorem nisi resipuissent, quem Ducem. vt qui eius ductum sequerer, a malis quam aduentabant liber fieret. Illi autem et missum vt vatem, vt moneret, & constitutum vt regem ducemque & omnium hæredem vt illa recte gubernaret, & viribus acceptis a Deo quantum satis erat, vt posset seruare, Iesum filium Mariæ, captum & vinctum occiderunt, & se cupiebant a Deo institui & declarari hæredes & chros. Quamobrem maximopere iratus Deus, dolectum facere voluit in posteris Abrahamicis, & excitatum a mortuis Iesum, eadem qua prius declaratione additis viribus vt regnum accipere a rebellibus posset, & illud possidere, chrm esse voluit, edictumque proposuit, vt & Iudæis & non Iudæis qui Iesum credere voluissent esse chrm seruarentur, illi circisi, hi præputiati. Quo edicto proposito, perijt maxima posterorum Abrahamicorum pars, & infrequens & deserta fuisset, & priuata habitatoribus tabernacula Dei, nisi ex Cpputiatis magnus accessisset murus, vt vim sibi in ingressu facere videretur. Tam vero noua salutis ratio, non in re sed in gente proposita est præputiata. Cum enim ante interposteros Abrahami numerari non posset, nisi patrefamilias pro se & suis familijs circiso, aut matrefamilias pro se & suis, certa ceremonia expiata hac lege immota, aliam et proposuit, vt præputiatis necessaria non esset circisio, sed vt fides credentibus Iesum esse chrm, vtrumque pro illis qui crederent, & omnibus eorum successoribus præstaret, Vnum, adoptionem in filios Dei, quod prius per circisionem haberi consueuisset: alterum, euasionem ab ira illa, quam tum imminere dicebatur. liberum tamen erat præputiato, consuetudine recepta, ad illum vsque diem circisionis vti: euadere tamen ab ira imminente nullus posse vulgabatur, nisi qui Iesum esse chrm credidisset. Peruenimus recto cursu

Populus Dei, filius simul & operarius

Populus cur a Deo desertus

Mat. 21. 38.

Mat. 11.

2 Cor. 12

hucus.

hucusq; vbi aliquantú immorandú est, vt firmemq; duo dicta:
Vnum, de salute Iudæorum altera,
quod eadem fuerit cú ea, q̃ contigit postea præputiatis:
Alterum, de Circúcisione nó sublata á Iudæis,
sed á præputiatis.
Cui addatur Tertium, de præputiatis circúcisis post apertas
fores fidei oĩbus præputiatis, quod eandẽ salu-
tem habeant propositá, atq; hi, q̃ circúcisi nó sunt, nec circúdi volũt:
sed priuatá libertate ea, q̃ perseuerantibus in Cpo putio donata
est veluti priuilegio.

Pro PRIMO satius nobis videt Paulus, q̃ dicit Iudæos Cpisos Rom.
ab arbore salutis, dedisse locú præputiatis, vt illis, quibus erat
iratus Deus pter incredulitatem, cú ipsi credidissẽt Iesú esse
chrm, succederent. Segr enim, Si Iudæi nó fuissent præcisi ab
arbore, quod in illis bonis, q̃ postea Paulus vocat πιοτελικὰ re-
Salus, seu bona Iudæorum spria, & vita æterna
manssissent, in q̃ successerunt præputiati, postquã illi sunt defra-
cti sed præputiati sunt inserti arbori vitæ, spe vitæ æternæ, & il-
lius alterius salutis de qua loquimur: Iqr propria bona Iudæor
in quæ peruaserũt illi, q̃ crediderũt Iesu esse chrm, & in quibus p-
mansissent & illi, q̃ defecti sunt per incredulitatẽ, & tandẽ inse-
rentur per fidem si credere voluerint Iesú esse chrm. Erat & est
salus æterna. Nusquã enim scribit, Iudæos credentes in bona Cp-
putiatoꝝ credentiũ: sed semp credentes præputiatos, in bona credẽ-
tiũ Iudæoꝝ fuisse translatos. Nam in vinea, vnde eiecti erant Matt. 21.
mali agricolæ, & remanserũt residui tantũ, vt ait Paulus, Iudæi, no- Ro. 11.
ui agricolæ præputiati sunt introducti, & in ouile vbi paucæ oues Io. 10
remanserant, aliæ oues peregrini oúilis sunt introductæ, & in hor- col. 2
tum, quem macería sepiebat, ne peregrini ingredi possent, destructa Ephs. 2 Act. 15.
macería, peregrini sunt ~~ingressi~~ immisti: & in Remp. Israelis, ex
qua descíuerant p ἀποστασίαν priores ciues, iure cíuitatis, quod ab illis Eph. 3.
ablatũ est, peregrini sunt donati: & ex corpore Israelis, putridis
membris Cpcisis, nó nouum corpus est compaginatũ, sed eidem cor-
pori recentia Cpputiatoꝝ membra sana composita. & oĩbus aliis
verbis & similitudinibus, concionibus narrationibus Iesu chri & Act. 13.
Apostoloꝝ declaratur, Iudæis fuisse propria illa altera animi salu-
tem

vide plura supra lib. de discrimine V. & Noui Test.

tem & corporis gloriâ, in qua sine præputiatis fuissent, quoad Deo placuisset, nisi ἄπιστοι & ἀκροβύστου corde & animo fuissent absq; bonis, cũ oẽs ferme exciderent, q ex posteritate Abrahami tum erant, ne Deus sine populo remansisse videretur, noũs populus, repudiato illi suffectus est.

Circũcisiõ á Judæis sed gentibus sublata.

Pro SECUNDO faciunt oĩa Aptica scripta firmata veteribus promissis. Nil em̃ defuisse narrat præputiatis, Jesum esse chrm̃ credentibus, quod prius præputiatis circũcisis daretur. Iniquũ em̃ visu fuisset a circũcisione abducere præputiatos cum iactura salutis, cũ nullũ periculũ fuisset acquirendæ salutis p circũcisionẽ. Quæ fuerint Judæor ornamenta, narrat Paulus Romanis scribens: Illa erant adoptio & gloria testamenta. Summa Ro.9. est, vt esset populus Dei, hæc oĩa q̃ m præputiatos conferebant antea p circũcisionẽ, postea collata sunt sine circũcisione præputiatis credentibus Jesũ esse chrm̃. Nam teste Paulo præputiati peTit.2. culiaris populus Dei effectus est: λάος περιούσιος, vt bonis opa consectaretur. Cui addit Petrus, cohonestans præputiatos missis 1Pet.2. oĩbus Judæor περιῶν ornamentis. Nam vocat gẽm electam, sanctam gentem, regũd sacerdotiũ, populũ περιποιήσεως. Paritas igr & æqualitas est in illo & isto populo: Isto καθὼς λείψανος τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀρχῇ: Illo τῶν παρεπιδήμων τ ἐν Ἰῶν ἐβρῶν: Isto in circũcisione: Illo in præputio. Quod probandum est, suscepta quæstio de circũcidendis ℔putiatis (ad cuius dissolutionis tam oĩa extant q̃ ab Aptis, historiæ & ℔ptæ sunt scriptæ) nunquã fuit,

An Judæi nõ deberent

Sed An præputiati deberent circũcidi teste Luca. qua de re collecta est Synodus Jerosolymis & decretũ (Apter visa à Petro) narrata à Paulo & Barnaba collata ne cum antiquor vatum scripturis) à Jacobo fuit, præputiatos liberos a circũcisione fore, cui obnoxij erant Abrahami posteri, satis esse ℔putiatis fidẽ Act.15. postquã satis esse fidem Deo declaratione sancti spũs, est visu, absquo ono solus penderet omniũ. Hoc decreto Apostolico confirmata visa sunt cepta Pauli, & quod prius concionarię ceperat signis & prodigijs & præsentia spũs sancti probatũ, noua hac accessione testimonij publici, omniũ q ante eũ fuerant Apostolor, illustriũs & verisimiliũs est oĩbus visũ. Capit igr hoc ipsũ, quod prius á sola Antiochena, monente spũ S. Ecclesia, missus nũciauerat Act.13. decreto Apostolor omniũ & Ecctæ Jerosolymitanæ confirmatione

public.

publicare. Quare óibus quos ante primato suffragio docuerat
publico omniu testimonio subnixis, hoc ipsu nunciare firmata deli-
beratione voluit. Monuit, inqt Lucas, (Paulus Barnabam (post Act. 15
relatu decretú Ierosolymitanu, Antiochiá ex Antiochia) ut fres 36
suos per óes vrbes, in qbus dñi doctrina (præputiatis satis esse
credere Iesu esse chrm, opus circúcisione nó esse) explanassent, renise-
ret, qdo se haberent. Et postea: Obeundis aut vrbibus, trade- Act. 16
bant eis (qbus prius concionati fuerant, præputiatis nó esse ad 4
salutem, circúcisioné necessaria) seruanda placita, q ab Aplis
et senioribus, q erant Ierosolymæ, decreta fuerant (confirmatia
doctrina ab ipso prius nunciata, præputiatos nó esse circídendos
satisq. illis esse ad salutem habenda credere Iesú esse chrm)
ꝺ̄ꝫ nequáquop ꝺ̄ꝫ quá huiusmodi decretú in doctrina ædituꝫ
dici potest. Et hi est annis 16. Nam, (sicut alibi disputatum
est) is circiter anno, monitus á Deo, venit Ierosolyma tertium
ad synodu, et de sua Apostolica functione disputauit, et inde dis-
cedens cú Barnaba Sila seu Syluano, Iuda cognomine Barsaba
et Antiochiá perueniens, indeq; cum aliqbus sóciis proficiscens, p óes
vrbes, in qbus ante docuisset, eandé doctrina quá ipse cú Barnaba
prius nunciauerat, esse cú illa, quá óes Ierosolymitani profiterenꝫ
ostendebat, (præputiatos scil non esse circídendos) sed satis illis esse
credere Iesum esse chrm, cui opponebat illud pharisaicú, de quo Lucas
ita scripsit: Quida ex Iudæis digressi docebant frés (nisi vos Act. 15
præputiati) mosaico ritú circidamini nó potestis (ab ima futura)
esse tuti. Et postea: Audiuimus, quod qdam á nobis profecti, vos ser-
monibus turbauerint, labefactantes vros animos, dicentes, circumcidé-
dos esse, legiq; parendum, cú id nos eis nó præcepimus. Hiq̄ am
maduersa confirmatione in publica synodo doctrinæ Pauli, desciue
runt ab alis, et omniu malor, q postea inciderú in Paulu, fuere autores
quor cá sua præsentia, et vbi præsens esse nó poterat, liis sua proba-
re opinioné et suu auditoriu, suæ opinioni conjungere, óibus viribus
conabatur, Paulus. Cui illi ex opposito consistentes repugnabant,
et cú rónibus nil proficerent, quod óes Ierosolymitani et Antio che-
ni consentirent cum Paulo, ad criminationes sunt versi, et acta et di-
cta Pauli calumniari ceperunt, quor calumnias in Eptis Paulus di-
luit

Act. 21. 20.

Act. 18.

1 Cor. 7. 17.

Act. 21. 20. luit, & Lucas ita commemorat, introducta persona Iacobi loquentis cum Petro: Vides fr̄, inqt, quā multa sint Iudæor̄ millia, q (Iesū esse chr̄m) crediderunt, & oēs legis studiosi sunt (ζηλωται hi, assertores erant circūcisionis etiā in præputiatis seruandæ, vt mos prius fuerat, hostes acerrimi Pauli, quibuscū Paulus prius senserat.) De te aūt auditione acceperunt, te à Mose deficiendū esse, (Iudæos) docere, negā tē eis esse circūcidendos liberos, nec moribus patrijs (τοῖς ἔθεσι) viuendū. Et postea: Quod ad præputiatos attinet, q (Iesū esse chr̄m) crediderunt, nos scripto ad eos decreuimus, nil tale (circūcisionem) seruandū eis esse. Et postea: Viri Israelitæ succurrite, hic est homo ille, q contra populum et legem (circūcisionis) & hunc locū, oēs vbiq. docet. Quod falsum erat. Nam Paulus vbiq. de præputiatis nō circūcidē dis disputabat, & nō de Iudæis. Hæc aūt verba Iacobi eius seruandæ referunt, quā ita refert Lucas: Ego Iudico, inqt ille, nō esse molestia (circūcisionis) afficiendos illos, q ex præputiatis ad Deū (credendo Iesū esse chr̄m) se conuerterunt: Sed eis scribendū vt abstineant à Simulacror̄ victimis (& Moses enim addit postea de Iudæis) iā inde à priscis seculis per vrbes, q se ꝓdicent, habet, dū per synagogas oībus sabbathis legir̄. De circūcisione disputabat, relicta in sua integritate apud Iudæos, mutata apud præputiatos cū hæc disseres Iacobus. Ita illius temporis contentio, teste historia erat non: Num Iudæi nō deberēt ab octauo die circūcidere filios, q̄ res nusquā in controuersiam venire dr̄: Sed, Num præputiati, q cum Abrahami posteris in vnā Remp. nō coalescerent, nisi recepta circūcisione post apertas fores fidei oībus populis & Iudæis & nō Iudæis, circūcidi deberent, an minime. Hanc partem defendente Paulo, cū omnium Ecclesiar̄ chiānarū, q̄ tum erant assensū: Illam propugnātibus ζηλωταῖς Iudæis ex pharisæor̄ secta. Unde Paulus consonā suæ doctrinæ cū Apostolor̄ decretis sententiā ōndens, hæc illo ipso seculo 16 circiter anno à sua conuersione ad fidem christianā, Corinthijs scribens, & in suos recens exortos hostes

1 Cor. 7. 17 assurgens commemorat: Cæterū, inqt, vt cuiq. largitus Deus ē vt quemq. Dn̄s (ad fidem) vocauit, ita viuat περιπατείτω. Atq. ita in oībus Ecclesijs faciendū præcipio. Circūcisus vocatus est aliquis, ne præputietur, præputiatus vocatus est, ne circūcidar.

circūcis

Circisio nihil est (nihil facit ad fidem conciliandā aut amerendā.) & præputiū nihil est: sed Dei præceptor & legū obseruatio, (parere Deo, & credere, cui mandatū Dei vt sibi pareatur & credat, In quo q̄s statū vocatus est, in eo perseueret, eū nō mutet. μενέτω.) Seruus (circisionis.) vocatus es, ne curato(ab ea dissolui.) atq. eē si posses ab ea dissolui, sub ea tū permaneto, μᾶλλον χρῆσαι. Nam q cū seruus esset, vocatus est in Dnō, is Dñi libertus ē ἀπελεύθερος. Itidemq. liber vocatus est (circisione.) is chri seruus est δοῦλος. Mimus aut est ἀπελεύθερον esse in circisione. maius aut δοῦλον esse in præputio. Pretio emti estis(a seruitute in libertatem. Nolite hominū(inducijs.)seruifieri, vt præputiatus se circidat, aut circūsus se præputiet: Sed in qua q̄sq; condition vocatus est frēs, in ea maneto, perseueret μενέτω, apud Deū. Logī de seruitute & libertate circisionis. Quare cū Paulus docuisset semp conformiter, ad decretū, quod postea ab Aptis promulgatū est de circisione nō attingenda apud Iudæos, sed remouēda a præputiatis, vt iste locus ōndit iniquē criminabant eū hostes, qđ doceret nō solū præputiatos, sed etiā Iudæos circisionē deserere & refigere:

Quod sequentia tempora magna cū insciticæ sēgationē, secuti Augustinū, fecerunt.

Tertiū ex proposito tractat Paulus de Cpputiatis, q cū tot controuersias sui causa excitatas cerneret, & tantula pellicula panni ducēret, & meliorem partē se sequi arbitrarer, si se circidisset priuilegio præputiatis dato, vti nolebant, suaq. libertate frui, sed in seruitutē Iudæor transibant. Non em̄ ita præputiati liberi erat a circisione redditi, vt aut cogerem̄ remanere in præputio, quod fuisset seruitutis nouæ principiū, aut perirent si circidi se paterentur cū dictū sit, nō fuisse ἀναγκαστὸν, molestia se afficiendos, nāq; περιτέτμηται ζυγὸν ἀνθέξεται ἐπὶ τὸν τράχηλον præputiator. Quibus vocibus libertas indicār, & quod nō essent cogendi q noluissent se circidi. Quid em̄ si contentus fuisset (vt sunt varia ingenia hominū) quis se circidi? Quod si periculū aliquod fuisset de perditione animæ præputiatis, circisione recepta, nō dictū fuisset in decreto visum est sp̄ui S. & nobis, nil amplius vobis oneris imponere, nisi qđ atq. si dicere voluissent: Visum est nobis, vos liberos dimittere ab onere.

Christiani ex gentibus circumcisi

Gal. 3.

Gal. 5. 1.

Act. 15. 28.

re circisionis, nō ita inquā dixissent, si aīæ præputiatorū concilia:
re potuisset exitiū aliquod circisio: sed omnino prohibuissent
veluti rem pestiferam et letalem circisionem. Et huc tendūt
verba Pauli, quos declinare audierat in opinionē suorū hostium
Gal. 3. cū pntia s prs Sancti edocti fuissent, se iustos esse corā Deo cre:
dentes Iesū esse chrm̄ et baptizati sine circisione. Valere enim
illis videbanr̄ rationes aduersariorū Pauli, quare post fidem et
iusticiā et post baptismū in circisionis recipiendæ opinionē (Cp:
putiati cū essent, h. e. nō descendentes ex Abrahami genere) pro
labiū videbanr̄. Ita aūt scribit: In libertate in quā chrs nos as:
Gal. 5. 1. seruit, state, et nolite rursū iugo seruitutis teneri. En Ego Paul.
vobis dico, si circidamini, chrs vobis nil proderit (nam nil proprij
attulisset præputiatis, quod nō attulisset Iudæis. Insitionem
aūt in arborem vitæ et iusticiæ imputationē, etiā prius habebāt
præputiati, circisi cū essent, quam chrs mortuus fuisset.) Hoc
item confirmo oī hoī præputiato, q circidir̄, eum debere toti le:
gi parere (nō dicit peribit, sed libertate priuabir̄. Postquā duę Duæ viæ impetrā. Iustici.
erant viæ impetrandæ imputationis Iusticiæ: Una insitionis in
arborem vitæ per circisionem, quā sequebar̄ onus, dierū festorū
ciborū, potionum &c. Altera per fidem, quā sequebar̄ libertas
ab oībus illis, de qbus ad colossenses et alibi disputat Paul. Utraq.
via proposita præputiatis erat. Nam circūcisi in arbore vitæ
veluti rami aut fructiferi aut steriles erant hærebant. Quare
si præputiatus, inqt, insitionē in arborem vitæ petit per circisionē
oneribus legis subiectus erit, et fides credendo Iesū esse chrm̄, tā:
tum illi præstabit, quantū Iudæo, euasionē sclt et effugiū ab
ira ventura) Nil rei cum chrō est, quantum ad imputationē iusti:
ciæ, q in lege (circisionis) positā habetis iusticiam imputationis.
ex beneficio chri (libertatis ab oneribus legis) Nos enim (miscet
se præputiatis, sicut semp facit in disputationibus) Spiritu per
fidem credendo Iesū esse chrm̄, a spe imputationis iusticiæ, non p
circisionem pendemus. Nam in chrō Iesu circisi aut præputia:
ti, neq. circisio neq. Cpputiū qcquā valet, (vt qs plus aut minus
euadat a futura ira) sed fides, (credendo Iesum esse chrm̄) per
charitatem agens (et militans Dei militiam.) Damnū igr̄ adfe:
rebatur præputiato si circisus fuisset, quod priuilegio liberta:
tis priuabatur, nō pernicies aliqua conciliabar̄, vt perire eum
oporteret. Tantū aūt apud Romanos pontifices valuit Augu:
stini indocta opinio, vt hanc partem subeuntes præputiati, ignib9
adiu:

adiudicentur. Itaq. coguntur suo priuilegio veluti necessaria lege
cui obsecundare debent, sub pœna necis vti.
His explicatis cum viuente Iesu chrō (a cuius morte diuersitas hęc
eor q in alterā salutē transferunt ortum ducit circisionis et (ꝓputij)
oēs Iudæi essent natura ipsa filij Dei et rami arboris vitæ, neq. o-
pus haberent aut imputatione iusticiæ, cū iusti essent natura i-
psa, aut iure, vt filij Dei fierent, cum nascerent filij Dei, aut vt
in arborem insererent, cū a trunco arboris, tanquā natiui et natura-
les rami sugerent pinguedinē et sanctitatem naturalis ἐλαίας cre-
dentes Iesū esse chrm, quod nō fiebat sine animi resipīa et ad Deū
conuersione, vitabant instātem Dei irati et angeli cædere parati
iram. Qui hoc nō credebant ex Iudæis, iā damnati adiudicati e-
rant morti, et nil illis proderat arboris ramos esse aut filios, cum
exhæredati aut ab arbore præcisi, commerentibus hæc damna, eor
vita mala, et corde pœnitere nescio, et ad Deū reuerti præ durita-
te et diritate nō valente, in tenebras extremas cū oībus nefarijs
essent eiecti.
Exoriebar igr ex Iudæis vnū genus hominū, de quo disputamus, iu-
1 Gens. refilior Dei donatū, succo arboris bonæ nutritū, pars ciuitatis Dei
Iudaicus ab ipsa natura, quod ex eo descendisset, q iusticiā sibi imputatam
populus per fidem, quod credidisset Deū præstare posse quod prædidisset
veluti ἀπαρχὴ et ῥίζα transfudit ad posteros veluti suū φύραμα
et πλάδος, absqua Iusticia non secreuit, neq. secludit ἡ ἀπιστία, sed
credens Iesū esse chrm, quod Deus desiderabat euaserat ab instā-
te ira, q̄ cooperiuit et perdidit oīa. Hanc gentē esse illam, cuius
nonnoi successores incolunt Asiā, Syriā maxime et vicina loca, et nonnoi atq.
si diceres circumcisi vocantur, ego semp sum arbitratus, et chrīanos
siquidem se esse profitent et circisionem obseruant. Sed etiam
2 in hanc gentē commimerari posset illa pars altera, quā ꝓpter ἀπι-
σίαν, quod Iesū agnoscere pro chrō noluisset exhæredatam a iure be-
neficij filior Dei et præcisā ab arbore vitæ diximus, quamprimum
Iesū esse chrm profiteri ex aīo vellet, quod forte aliquando Paulus fuit
certissimus. Credentes enim Iesū esse chrm, et signo, quo alij baptis-
mi signati, in eum locū reponuntur teste Paulo, in quo semp fuisset
nisi Deo credere noluissent. Hos igr temporariū signum baptismꝰ
et fides semel ignota, quod credant Iesū esse chrm coniūget aliquā do
superioribus Iudæis, vnāq. massā ex vtrisq. factam videbit futura
ætas.

ætas, fermentata fermento iustitiæ imputatæ olim Abrahamo, seruata ab ira sequentis Dei, quod cũ tempus erat & Deus desiderabat illi pro suo & suor omniũ bñficio, Iesũ credidisset esse chrm. Sicut & agnino cruore himina & limen suum signauit & parcit Deo, in tã leui mandato se & sua est cautus in posterũ, ne ab angelo cæsus pderet. In præputiatis ante necem illatam Iesu chro, una ratio consequendæ illius alterius salutis erat, circũcisio, qua ins filior Dei circũcisi habẽt gentibus, ffos ab ira q dicebat misture, fides qũ Iesum esset chrm seruabat, cũ circũsio, qri Abrahamico prius meruisset. Nam nil prosuisse fidem & baptismũ, illo tempore præputiatis, nõ circũsis, declarat factũ Pauli, q Ephesios baptizari, professos iterũ se Iesum esse chrm credere mandauit. Verũ mortis Iesu chri lata à Deo prior lex abrogata nõ est sed priuilegiũ veluti datũ, vt siqs Ephutiatus nolles circũsionẽ recipere, beneficioq suo sibi à Deo post mortẽ Iesu chri apertas fores fidei præputiatis, donato, vti is credendo Iesũ esse chrm & haberet id õe, quod & præputiatis dabat olim circũsio & fides dabat in prũtia. Ad illa tempora semp comparandus est sermo Iudæi & præputiatis inter Iudæos numerati. Hinc orta ẽ noua gens nouus populus nouũ testamẽtũ dictus, in corde hns leges scriptas, in aiõ ferens circũsionẽ spũs, & cum nos, q præputiũ gerimus, quor maiores suo priuilegio nõ sum̃ sereret sẽ priuari.

Sed cũ viderent tantũ nocuisse Apostos, Circũcos, quantũ Corinthij, Galatæ, Ephesij præputiati, cũ viderent præcisionẽ & putij ad nihil valere aliud, nisi ad dandã hominũ hostibus Pauli, ad declarandũ, mortem nefariã illatam Iesu chro, ab impijs Iudæis, nil orbi attulisse vtilitatis, quamuis multũ attulisset chro, maluerunt, cũ aque bene haberent, atq si circũsi fuissent, in sui iuris possessione permanere quã hostium deturbationibus crederc.

In hac altera gente est tertia illa, de qua disputamus, nescio quo casũ ab alijs præcisa, & in tertiã gentem reiecta. Non em̃ semel tantũ de illius libri, persuasiones eius continentes, sed illa qo constantissime requisita fatẽr Iesũ esse chrm Dei, vatem Dei, Sanctũ Dei, q plane confessio conciliabat tum temporis hoĩbus præputiatis salutem. Hæc em̃ gens circũsionẽ nõ Iudæor, aut Samaritanor, q Iudæi non erant, sed Aegyptior à proximor Arabiæ, ab Ismaele aut Esao nõe deductor more obseruant. Nunquam enim octauo die circũdunt, ferme nunqua, nisi cũ aliquot ætatis annos excesserit puer. puellas nõ circũdunt aliar gentiũ consuetudine, quas Herodotus & Diodor & alij commemorant: pueros tantũ cũ adoleuerint propter mũdiciẽ vtilic.

Aet 19.

Gens

fidem ante chri mor: ẽ nil pfuis. 3. 837. 836.

Nouus populus gens, test.

3. Gens Turcæ chriam

"tantũ de Alcorano

circũcisionem corpori mundiciẽ adferre

ut dicunt, circumcidunt. Sed et olim gentes fuisse, q̃ circũcisionẽ adferre mundiciem corpori arbitrabant, ob eamq. cam̃ circũcidere nr̃ testis est Herodotus, ut si opinionũ conformitas gentis unius dare sigcãtionẽ pt̃, hanc ab illa descendisse probabile sit. Cum igr̃ nec à Samaritanis, q̃ circũcisione utebant Petrus et Johannes, nec ab Aethiope circũciso Philippus, quos multos se perlustrasse narrat Paulus, aliud unquã quaesitũ sit, nisi ut Jesũ crederet esse chr̃m et baptizaretur ad salutem promerendã pro se et suis, cum illi futuri essent ἀπαρχὴ ut Abrahamus et ῥίζα, et eor̃ successores φύραμα et πλάδοι, cum haec gens hoc ipsũ et credat et constantissime credat, et monita bonis operibus studeat, cum lacrymis poeniteat, non video, q̃do separari possint ab alior̃, aut circũcisor̃ ut Aethiopis et Samaritanor̃, aut praeputiator̃ ut Cornelij et Galatar̃ et Ephesiorũ sorte. Neq. n. ob id secludendi sunt à salutis illius alterius spe, quod multa absurda ALCORANVS contineat, cũ illa ad narrationẽ pertineant, et nil sit ad narrationẽ pertinens, q̃d habeat aut vitae spem, aut mortis metũ adiunctum, nisi hoc unũ quod Jesus sit chr̃s, quo credito etiãsi alia praetereant, salutem habere dicit Paulus, caetera si credant oĩa, et hoc unũ praetear̃ nullam salutem adferre posse, oĩa scripta Aptica clamant. Nam Agrippa filius oĩbus scripturae dictis credebat, ut ꝓterea alios, q̃ tñ salutem nõ sunt consecuti, q̃m Jesũ esse chr̃m credere noluissẽt cum Athenienses et alij parum notas haberent iudaicas narrõnes q̃bus tñ promittit Paulus salutẽ si credidissent Jesũ esse chr̃m. Praeterea si in Alcorano aliqua sunt absurda, nec illa ab oĩbus eius gentis, ut scripta sunt creduntur, et nõ dissimilia hñt in sacris biblijs, et à sacris biblijs ad Alcoranũ translata fuisse videntur. similia enĩ sunt omnino, et cautio inuenir̃ in Alcorano adscripta, ut mutari debeat opinio, si fuerit, qui solidius doceat. Nam cũ nos emolliamus illa: Lu. 14

Beatus q̃ cibum capit in regno Dei

Et sic vobis lego: ut comedatis et bibatis in mea Luc. 22

mensa in regno meo, et alia nõ pauca q̃ rudibꝰ proponebant: Cur tam iniq̃ aestimatores esse pelgimus in eo scripto quod continet similia nostris, et rudissimo populo, q̃ capere alr̃ nõ potuisset, q̃ dicebant, narrabat sermones? Quid illud Jacobi-

sime

Gen. 28. Si me salvum in domũ reduxeris, te pro Deo habebo, & decimas tibi solvam. Nonne simplicitatem exprimit illius & seculi & hominũ? Praeterea, qd, si quis rogasset Cornelium in militia versatũ tota aetate, qd de Abrahamo, aut statũ hominũ post hanc vitã, aut de alijs rebus, q̃ continet aut Alcoranus aut nostra S. Biblia, sentiret? quid rogo respondisset? Certe aut militẽ, aut nutrito in armis consona aut Romanis historijs quam sacris bibljs conuenientiora. Atqui haec nõ sunt abillo, num ea crederet, perquisita, sed nũ Iesum crederet chrm esse, vbi versabãr totum integrũ solidũ salutis impetrandae remedium. Et Paulus summa concionũ suar̃ omnium fuisse dicit, nõ aliud quã Iesũ esse post mortem omnũ gentium chrm. Cuius dicti fides hõibus conciliare salutem spũs sancti Consentia signis & portentis confirmabat. Quare si hoc totum & integrũ, quod solum & vnum concionabam̃ Apli, oĩbus alijs Determissis, q̃ nil facere ad salutem, aut minuendã nõ credita, aut augendam credita videbam̃ Iesũ scte esse chrm. Haec gens crederet omnia Apostolor̃ suffragio, q vnquã hoc credidit credit, credet ex ẽrisup nũro, salutis alterius est, & credi debet esse particeps & fore possessor, si probata Deo vita, aut in morte poenitens, malor̃ animus, accesserit, iniquo factũ esse dico hominum iudicio, vt haec gens ab ea salute dicta sit abesse longius apud Deum, quam credentibus Iesũ esse chrm Deus voluit semp esse coniunctam. Si par donũ linguar̃ varietate, ego in dono fidei dico? dedit illis Deus, qmdũ & nobis, cũ credidissemus Dom̃ Iesũ esse chrm. Ego porrõ qs eram nos qui sumus? q possimus obsistere Deo. Quod si dixero hanc gentem & olim christiana fuisse re ipsa & inter christianos numeratam, quamuis temporũ iniuria fecerit, vt a nõe chriano sit disclusa, & alio cognomine insignita, nõ alienũ a sacris bibljs dixero, conflabit mihi forsan iniudiã quod addo, addat tn, & quod haec aetas veritatẽ nosse desiderat, etiam ingratũ, & quod status meus talis est, vt nil timere debeã eor̃, q̃ ob veritatis patefactionẽ exoriri possent: Dico igr̃, apud hanc tertiã gentem, sigs scripta eor̃, sigs templa perlustrat christianã doctrinam & cultum Dei puriorem semp hasisse, & gentẽ hanc, ne cultus Dei pũrus ne religio temeraretur, ne libertas sua violarer̃, semp diligentissime cauisse. Haec imperia gerentibus ingrata essent, si publicarem̃, ne animi hominũ alio transirent: Sed haec desideram̃ maxime ab his, qs

calam.

calamitas in miseræ seruitutis compedes congessit, et luctante aĩo
vt compedibus soluerem̃ initiari se passi sunt peregrinis sacris, quas
nefariẽ fecisse, vel illud euincit, quod reuuente conscia ad tale
facinus committendũ adduci sunt passi, et quod nõ nos ad illos, sed
illi ad nos transire posse, nobiscumq. connumerari, sine vllo religiõis
scrupulo posse disputamus. Laudat apud Prophetã Deus alias Ier. 2.
gentes super populum suũ, comparandos aĩos aĩs erga pietatẽ
et tñ Deus non cũ gentibus, sed cũ suo populo sentiebat. Lau- Ie. 35
dat Ieremias Rechabitas plusquã Iudæos in obseruãtiæ dili
gentia, quod Rechabitæ q̃duis potius fecissent, quã vt vinum
biberent, ne iussa Ionathæ patris transgrederem̃. Iudæi vero
ad quamuis occasionẽ Dei iussa abrogarent, vt suas cupiditates
explerent, cum tñ Ieremias Leuiticæ gentis esset et nõ Rechabita.
Chr̃s Ipse vota præputiator̃ effert laudibus, sup oĩa Iudæor̃ euẽ Mat. 8
ta, et tñ chr̃s circisus erat non præputiatus. Paulus excellere Ro. 11
dicit fortuna præputiatos insitos, quã Iudæos perfractos, et tñ
hoc ipse cũ lacrymis dicebat, quod cogerer̃ rei veritate compellẽte
suã gentem deprimere, alienã erigere. Ita in hac disputatione,
me in secunda gente constituo, tertiã gentem, partem esse sdæ
nõ sdam, membrũ tñ tertiæ, disputo, neq. hic transitus sdæ in ter
tiã commentandus est, cũ vna sit gens, et transitus cogitari non
possit, sine nobili, iudicio publico, defectione. Hanc igr̃ gentem
Turcarũ religio antiquã libertatem integrã seruasse, plusquã oẽs alij chr̃iani popu
li, qui se paparũ ludibrijs sursũ deorsũ iactandos exposuerunt, in
dicat et purior de Deo vno sẽntia, cũ et Iesũ chr̃m esse nõ quod Deo
um, et sp̃rm s. et angelos recipiant, sed oẽs infra illum, q natura Deus
est constituant, et dierũ cibor̃ nullus sit apud eos discrimen, nec feri
andi ex lege Dei vllũ statutũ vlla lex, vllũ mandatũ. Mos receptus
est precandi Deũ publice priuatõ pluries in die, sed sine piaculi metu
siq̃s illa nõ seruat. Templa fora domus, sine sacrar̃ aut aliar̃ rerum
imaginibus et figuris. Die veneris mane fit conuentus publicus,
ibi auditur ex lege Dei concio, Et pro pauperibus et captiuis fiunt do
na. Finito conuentũ, nulla est amplius ad operandũ nefasta hora, aut
dies. Inuocar̃ nullus publicis aut priuatis in precibus nisi vnus Deus
nõ sancti, non vates, nõ alij. Purgatorij metus apud illos nullus vnq̃
fuit. Et alia multa notari possunt, aut ex Alcorani lectione, aut
eor̃ sermonibus, q̃ referunt libertatẽ descriptã à Paulo in re chr̃iana.
et acq

et acquisitione illius alterius salutis præputiatorũ. Chrianos vt dixi, esse declarat fides, credunt enim Iesũ esse chrm. Non fuisse mortuũ contendunt, sed cũ audiũt a nobis dici, mortuũ fuisse, vt morte sua vinceret mortem, & resurgendo semp viuere, mortuũ fuisse fatentur. Hæc igr de Iesũ confessio, cũ integritate libertatis facit, vt demonstratio certa haberi possit, hanc tertiã gentem ex his descendisse, aliens a Repub. Israelis gentibus, qui primi Iesũ esse chrm crediderunt, & iustitiã acquisierũt, & iustitiæ ἀπαρχὴ in sua sunt qsq; gente facta, vnde iustitia ad totam gentem manauit. Vnde nulla est etiã apud eos baptismi pueror aut alior maioris ætatis obseruatio, qm primis illis temporarium semp fuit existimatũ baptismi signum, quod nec ipsum iustitiã conferret, cũ esset exterior corporis ablutio, nec fides, q ipsum antecedit posteris prodesse posset. qm nõ ab illis, q imbra Ecclesiam essent & in arbore enati rami & in repub. nati ciues, et ex adoptatis in filios, nati filij Dei, ea fides petebar: sed ab illis, abs quibus hi nati sunt. Qui cũ extra Ecclam essent, & oleastri rami & filij iræ natura, & extra remp. Israelis, per fidem credendo Iesum esse chrm, per apertas fores intrare per fidem volentium, intrare in Ecclam sunt permissi, & ciuili iure donati, & filij Dei per adoptionem declarati. Quod enim esset ius illud datũ, pro ciuitate pro hæreditate, pro insitione in oleam, si ab insito in oleam, rami producerent nõ oleæ, sed oleastri? Si a receptis inter ciues nds cerent, q iure ciuitatis essent priuati, & abs qbus iuis ciuitatis esset denouo petendũ, Si ab adoptatis in veros Dei filios enati filij, essent filij iræ, nõ filij dilectionis? Hæc mens fuit omnium illor, q primi crediderunt Iesũ esse chrm, de fide & de baptismo. Vnde neq. ab illor posteris quæsita vnquã fuit aut professio fidei aut susceptio baptismi, Semp. n. illud seculũ, nõ minore iustitia conciliasse primis illis, q ex quaq. familia crediderunt, Iesũ esse chrm fidem, quam conciliasset Abrahamo fides, credendo ex sene et ami Deum producere posse filios, existimauerunt. Quare, sicut hanc a filijs Abrahami, nullo vnquam desiderauit: ita & illam a posteris illorũ, abs qbus christianũm nomen descendit nõ fuisse requirendã, putabant. Quod si fides nõ erat requirenda, nec baptismus. Erat enim vt illa gens, ita ista, ex ἀπαρχὴ illa prima descendens qũqua sanctum, imbutum sanctitudine, apud Deũ obedientia tantum requirebar, vt adiri posset filijs promissa hæreditas. Et cum diligenter ea discussio, q in Abrahamo disputam, nullam rem aliam illam gentem ab alijs chrianis discussisse video, quam trimitatis negotium, & potius

Turcæ egir a christianis diuulsi.

tius priora tempora, cum tantũ de Iesu, an esset verus Deus dispu-
taretur. Nam nullibi de spr̃u S. an sit Deus disserir̃, tantũ de Iesu
quod Deus nõ sit natura, apertissimã effert sententiã cum hac
cautione, vt si qs sit, q aliud illos docere voluerit appeller̃ ad
Euangelica scripta, et id credar̃, quod ibi inuenier̃ esse scriptũ.
Quare gentis huius disclusionem ab alijs inter Arij et Macedo-
nij ætatem constituo mediam cũ oĩa feruerent, nũ Iesus esset
natura Deus, disputationũ formicationibus, et adhuc de spr̃u S.
nũ Deus esset natura, mentio esset aliqua illata. Disclusit igr̃
hos ab alijs vt coniectura mea fert,

mentio illata de duobus dijs

sic ut noctꝰs, Armenos, Nestorianos Iacobitas Græcos et inter se
et à Latinis et Latinos sequentibus, narratio de rebus varijs
diuersa, et ceremoniar̃ diuersitas, et victus ratio nõ vna, q̃ nunq̃
antiquis illis tanti sunt visa, vt eã ob cãm secessio fieri deberet
cum vna fides credentiũ Iesũ esse chr̃m tolleret oẽ discrimẽ mos-
culi et fœminæ, græci et barbari, circ̃isi et incirc̃isi, Scythæ et Syri,
ne Eccl̃a oĩs ex oĩbus collecta in vnũ coalesceret corpus. Quanto
minus igr̃ de his minutioribus, q̃ auxit rerũ ignoratio et ignoran-
tia ministrorũ nõ dissimulasset ferre sẽtiam, sibi nõ tanti hæc
esse, vt ear̃ cũ vnus populus diuideretur in partes? Baptizauit Pe-
trus Iudæos, reliquit illis circ̃isionẽ et patrias superstitiones et pa-
trũ traditiones: Baptizauit philippus Samaritanos, reliqt illis cir-
cũcisionẽ, et vitæ gerendæ consuetam et liberiorẽ quã Iudæis ratio-
nem: Baptizauit philippus Aethiopem, reliquit illi circ̃isionem:
sed et oratio diuersa et in historijs mentem et in vita formam: Bap-
tizauit Petrus Cornelium, et Paulus Ephesios, et reliquit illis
præputiũ: Et de Romulo et de Cyro, de Vrbis conditoribus et cæteris
credere vt credebant, vnũ ab oĩbus petentes, vt Iesũ esse chr̃m crede-
rent. Nostrũ seculũ tyrrannide oppressũ papalis ignorantiæ, ἀπαρ-
χῆς totã vim extinxit et expunxit ex memorijs hominũ, et Augus-
stini commenta secutũ, pro iusticia originali, imbuente totã illorũ
omniũ massã, q primi Iesũ esse chr̃m crediderũt, peccatũ originis sub-
stituit, cũ nullus alius præter Deũ tollere, ipse aũt Deus et in impijs
posteris, residere iusticiã originis statuisset, quã nec opinionũ de qua-
uiscũq. re diuersitas, nec in aliã gentem traductio, nec in falsorum
Deor̃ cultũ initiatio vnquã ita abstergere poterat, vt Deus illam
resid-

seculũ ignorãtiæ PP.

residentem in hoībus nō inspiceret, et resipiscentibus hoībus, illi iusticiæ residentis promissa diu præmia nō restitueret. Exemplū est in Iudæis hebræis talis iusticiæ φύραμασι, quales sumus nos φύραμα καὶ πλάδοι. Quapropter cū illi primi filij iræ, credētes Iesū esse chrm̄ ex oleastro præcisi, per baptismū mortui surculi in bonā oleam sunt insiti rediuiui et nouo succo oleæ vegetati, nouos oleæ et nō oleastri ramos produxerunt, quos nullus postea ex arbo:
Joh. 10. re refecare pt̄, nisi pater agricola Deus hos surculor̄ ramos in truncos et ramos et altas arbores crescentes, admiratū est illud seculum, et agnouit oleæ et pinguedinem et fæcunditatem. Sed siqs vellet inter ramos oleæ et oleastri discernere, nō esset quærenda aut cutis aut color, sed fructus et ingeniū. Nā et ficus
Mat. 21. visa chrō, cutem et colorē ficus habebat, sed cum p tres annos fructum nō tulisset, iudicata est esse caprificus, qm̄ sicut ficus producit ficus et olea oleas, ita ex tribulis ficus nō colligunt̄, neq. ex
Mat. 7. prunis oleæ, ingeniū horū ramor̄ et ora et scripta produnt. Dicunt enim a maioribus accepisse et in tabulas retulisse Iesum esse chrm̄, fructus vtinā tales et tanto numero essent Romæ, vel ab ipsa hypocrisi venales, quales apud hanc gentem gratuiti. Expertus loquor, q vestigare volui singula, et tale argūm ad Regem Galliæ, Henricum destinabam. Fructus inquā et iussi lex Dei est, et laus recte factis, et imputatio ignorātiæ male viuentibus, et resipiscentibus sperata venia. Hanc ego tertiam gentem, vt et alias oēs gentes, quas papæ improbitas a spe salutis æternæ semouit, Armenos Indos Ierosolymitanos, Coptos et alios quor̄ ingeniū, os, studium, fructum, ad resipiscendū inclinata voluntas, inclamatio ad Deum Prm̄, sibi notum, in precibus preces Dauidici psalmi, indicant ramos esse surculor̄, olim translator̄ ex oleastro in oleam, separare ex nūro et spe christianor̄ omniū, nullius esse aut potentiæ aut virium aut conatus, dico et assero edoctus a sacris biblijs. Seiunctos aut̄ ab alijs esse existimo, vt olim cum sæuiret bellum inter Hispanū et Gallum pollicis aut indicis digiti erectio, et plumula in dextrū aut sinistrū humerū reiecta, separabat ab Hispano Gallum, cum vterq. chrm̄ profiterer̄. Et in antiquor̄ vetustis rebus peruestigandis, quis plures quæreret coniecturas? Siqs tn̄ addubitaret et certiora seq cuperet, dicerem circisionem nil esse, præputiū nil esse, lotionē corporis nil esse, aliunde manare sanctitatem, q̄ ad alterā salutem nos ducit, quam aut nos prius, aut alij nunc existiment, et olim veteres iudic.

dicarunt vt oñdimus, baptizentur. Nam Jesú se credere chm̃ illi fatenr̃. Ita frangem̃ cornua iniũdiæ, nec nos ad illos, sed illi ad nos transisse videbũtur. ffoc nosse illi & expetũt, & arripiẽ oblatũ, qm̃ vná ex duabus gentem, cũ oẽs ferme sint nostræ mili tiæ transfugæ, iam diu facere desiderant, & iacturá æque tantu læ earmi ducent. Nam tanta lux perlustrauit orbem, vt nõ amplio Trinitas, nõ amplius transubstãtiatio, nõ amplius obedientia pa palis quærar̃, sed purũ putũ verbũ Dei proponar̃ & ponenda ẽ à nostris nouæ genti. Nil ad fidem illam, q̃ ducit ad salutem alte rá petir̃ aut peti pr̃ à nostris, quod ab hac gente & institutione maiorũ, & lectionesuor̃ doctorum, nõ sua sponte credar̃. Modo seq velimus in donáda hac ciuitate, in qua natisumus ciues, Aptorum morem: ὁ γὰρ, inqt, ἐνύπνιον τι ἑωράκει ἐν ἑαυτῷ, ἢ ἐνύπ ἐπιβ 1 Cor 2. χρυσὸν, ἢ τὸ τοῦ ἱσανχοῦντος, quod q credebat sibi salutem alteram post illam animæ, & præsentis vitæ tutelá à Deo paratá esse in præmiũ suæ fidei, audiebat, mullis alijs narrationũ & historiarum molibus additis, & hæc gens Jesum & vicisse mortem & esse chm̃ fateṙ.

Statuo igr̃ has tres gentes, Illam posteror̃ Abraham circisonũ & se circidi & suos liberos ex iussú legis iubentiũ: Alteṙ præpu tiator̃ nostrá scti: Tertiá circũsorum pro patrio, quodá humano more, omniũ succedentiũ illis, q Jesũ esse chm̃ primi crediderunt & Jesũ esse chm̃ profitentium, nõ profitentiũm. Cpostquam nõ propria fides fecit illos σώζεσθαι aut πλάσθ) esse in statũ & via impetrandæ alterius salutis, q̃ futura sperar̃ & mortuis & re sumtis in vitam noua corporibus, nilq; ab his requiri, nisi in hoc theatro decurrendo legũ diuinar̃ obseruandarũ cura, cũ spe præ mior̃, si illas seruarim̃, iustitiæ redintegrationis, si alicubi lapsi aut oẽs leges auersati & Deum negantes, & Jesũ suũ Dom̃ & Re gem deserentes, & tandem resipiscentes pœnitentia ducti, ad suũ patrem prouoluti hum̃, ad suũ Dom̃ emolliti áis, redierũt redieriṫ malefactor̃ petentes veniã. Reliquis oĩbus ἀμισος, semp relictis ecta foribus apertis, credere volentibus Jesũ esse chm̃, siue Judæ is & ad Judæos transeuntibus præputiatis, vt eondom̃ peccator̃ impetrẽt, & arbori sanctæ, rami sancti inseram̃, siue alys q̃buscũq; geti bus, vt p̃ fidẽ eá & iustitiã impetrent, vt fiant suæ genti ἀντεχνοι & condonationẽ peccator̃ præteritor̃. Craccouiæ 28. septemb. A. 72.

Laus Deo Amen. Torda 10 Octob. 87.

Index locorum partim citatorũ partim explicatorum.

Gen. 2. v. 17. p. 718. & 3. 3. p. 694. 718. v. 6. p. 701. v. 17. p. 719. & 12. 3. p. 603. & 15. 1. p. 607. v. 4. p. 603. & 17. 10. p. 782. v. 14. p. 678. & 18. 18. p. 733. & 22. 18. p. 603. & 26. 4. p. 603.

Exod. 2. 24. p. 619. & 6. 3. p. 706. & 32. 10. p. 589.

Leuit. 19. 18 p. 597.

Deutron. 8. 3. p. 698. & 18. 10. p. 789. v. 18. p. 603. 761. & 29. 29. p. 700 & 30. 12. p. 699. & 32. 21. p. 605.

Iudic. 6. 13. p. 754.

1 Reg. 15. 28. p. 700. & 16. 14. p. 709.

2 Reg. 16. 12. & 19. 19. p. 713.

3 Reg. 22. 17. p. 461. 463.

4 Reg. 3. 28. p. 750.

Iob. 1. 6. p. 461.

Psalmo 16. 10. p. 604. & 36. 7. p. 699. & 40. 6. p. 699. & 73. 3. p. 711. & 82. 1. p. 508. v. 6. p. 467. & 94. 7. p. 721. & 104. 4. p. 698. v. 8. p. 698. & 105. 9. p. 746. & 106. 31. p. 639. & 110. 1. p. 602.

Prou. 16. 1. p. 696. & 21. 1. p. 704.

Eccls. 9. 2. p. 726.

Esaia. 1. 8. p. 636. & 5. 25. p. 721. & 6. 1. p. 460. 463. v. 9. p. 706. & 45. 1. p. 747. & 57. 1. p. 721. & 61. 1. p. 748. & 66. 9. p. 524.

Ierem. 1. 7. p. 747. & 10. 23. p. 698. & 12. 2. p. 721. 711. & 15. 1. p. 725.

Ezech. 14. 9. p. 709. v. 14. p. 725. & 16. 20. p. 689. & 33. 15. p. 594.

Ose. 8. 4. p. 715. & 13. 11. p. 715.

Ionæ 1. 3. p. 755.

Habac. 1. 4. p. 721. & 2. 2. p. 788. & 3. 3. p. 802. v. 13. p. 775.

Malach. 3. 1. p. 512.

Matthæi 1. 12. p. 754. & 3. 7. p. 592. 735. v. 9. p. 605. 650. 672. v. 10. p. 815. & 5. 21. p. 770. & 7. 23. p. 660. & 8. 11. p. 583. 609. 651. 636. v. 29. p. 737. & 10. 23. p. 737. v. 16. p. 714. v. 34. p. 463. 736. & 11. 3. p. 636. v. 12. 21. p. 737. & ~~16. 28. p. 738.~~ 12. 29. p. 737. & 13. 15. p. 739. v. 16. p. 610. v. 33. p. 646. v. 47. p. 582. & 15. 24. 26. p. 737. & 16. 28. p. 738. & 17. 25. p. 738. & 18. 7. p. 736. v. 12. p. 738. & 19. 9. p. 617. v. 17. p. ~~596.~~ ~~41. 43.~~ 594. v. 28. p. 601. & 20. 10. p. 739. v. 14. p. 661. & 21. 28. p. 581. v. 31. p. 736. v. 41. 43. p. 584. 588. 621. 635. 736. 794. & 22. 39. p. 597. & 23. 13. p. 739. v. 16. 23. p. 581. v. 37. p. 738. & 24. ~~18.~~ 14. p. 740. & 26. 64. p. 635. & 25. 26. p. 471. v. 34. p. 650. & 28. 18. p. 739. v. 19. p. 683. v. 20. p. 597. 624.

Marci. 1. 2. p. 512. & 6. 2. p. 762. & 16. 16. p. 624. 673. 683. 684.

Lucæ. 1. 16. p. 610. v. 32. p. 760. v. 71. p. 736. & 7. 44. p. 771. & 10. 24. p. 807. & 12. 51. p. 463. & 13. 7. p. 815. v. 23. p. 795. v. 28. p. 809. & 15. 11. p. 581. 797. & 16. 22. p. 608. v. 24. p. 815. & 17. 10. p. 662. & 18. 29. p. 601. & 19. 12. p. 764. 797. v. 15. p. 635. & 22. 30. p. 601. & 23. 31. p. 739.

Iohannis. 1. 1. p. 471. v. 12. p. 653. v. 13. p. 654. v. 14. p. 636. v. 17. p. 590. v. 31. p. 668. v. 33. p. 670. v. 47. p. 632. & 3. 5. p. 686. v. 6. p. 654. v. 14. p. 637. & 4. 22. p. 608. & 5. 20. p. 509. v. 46. p. 589. & 6. 15. p. 764. v. 56. p. 667. & 8. 34. p. 802. v. 37. p. 632. 653. 689. v. 39. p. 597. v. 44. p. 653. v. 46. p. 616. v. 56. p. 597. 807. & 9. 3. p. 699. 728. & 10. 16. p. 582. v. 28. 29. p. 506. v. 35. p. 755. 467. & 11. 26. p. 594. & 12. 24. p. 635. 621. 739. v. 31. p. 739. & 14. 9. 10. p. 506. v. 26. p. 669. & 15. 2. p. 650. v. 20. p. 739. & 16. 12. p. 740. v. 13. p. 669. v. 28. p. 507. & 17. 3. p. 612. v. 5. p. 510. & 18. 36. p. 820. & 20. 29. p. 659.

Actorum. 1. 7. p. 622. & 2. 31. p. 604.

& 3. 17. p. 763. v. 22. p. 808. 589. v. 24. p. 589. & 4. 28. p. 714. & 7. 51. p. 710. & 8. 14. 17. p. 739. & 10. 34. p. 801. 823. v. 43. p. 589. v. 44. 47. p. 668. & 11. 15. 17. p. 668. & 13. 35. p. 604. & 15. 1. p. 582. 735. 608. v. 8. p. 800. 804. v. 10. p. 579. v. 16. p. 610. v. 17. p. 633. v. 20. 21. p. 804. v. 28. p. 834. v. 36. p. 832. & 16. 4. p. 832. & 17. 30. p. 642. & 19. 2. p. 636. 621. & 21. 13. p. 714. v. 20. p. 833. & 22. 28. p. 649. & 27. 23. p. 715. v. 31. p. 715.

Rom. 1. 24. p. 705. 709. & 2. 4. p. 723. v. 6. p. 650. v. 9. p. 802. v. 26. p. 580. & 3. 1. p. 584. v. 3. p. 587. 592. v. 5. p. 752. v. 21. p. 672. v. 29. p. 631. & 4. 1. p. 783. v. 3. 4. p. 663. 639. 640. v. 5. p. 799. v. 6. p. 630. v. 10. p. 799. v. 11. p. 584. 609. 631. v. 12. p. 612. v. 24. p. 591. 655. & 5. 12. p. 783. & 6. 21. p. 598. v. 23. p. 655. & 7. 7. p. 597. 598. v. 14. p. 597. v. 23. p. 600. & 8. 12. p. 657. v. 15. p. 595. v. 23. p. 623. v. 27. p. 807. & 9. 4. p. 584. v. 16. p. 622. v. 18. p. 705. v. 19. p. 710. & 11. 2. p. 632. v. 11. p. 815. v. 15. 17. p. 583. v. 16. p. 646. 660. v. 21. p. 813. v. 23. 28. p. 587. v. 28. p. 689. v. 29. p. 623. 689. 592. v. 33. p. 699. & 15. 8. p. 779. v. 27. p. 583. & 16. 25. p. 626.

1 Corinth. 2. 6. p. 713. & 7. 12. 14. p. 625. p. 813. v. 18. p. 586. 833. & 9. 18. p. 662. v. 19. p. 629. & 10. 4. p. 599. v. 6. p. 593. v. 9. p. 589. & 11. 24. p. 678. & 15. 27. p. 602.

2 Corinth. 3. 7. p. 580. & 4. 6. p. 507. & 6. 14. p. 581.

Galat. 2. 14. p. 634. 800. & 3. 2. p. 659. v. 8. 15. p. 808. v. 21. p. 579. v. 24. p. 610. & 4. 2. p. 591. 613. 671. v. 4. p. 609. 657. v. 22. p. 579. 810. & 5. 1. 2. 3. p. 580. 619. 805. 835. v. 6. p. 471. & 6. 15. p. 471.

Ephes. 1. 4. p. 510. 640. & 2. p. 619. v. 11. p. 584. v. 13. p. 619. 627. v. 19. p. 649. & 3. 4. p. 626. v. 5. p. 584. 657. v. 14. p. 816. & 4. 11. p. 765. v. 5. p. 606.

Philipp. 3. 9. p. 619.

Colossens. 1. 26. p. 626. & 2. 17. p. 593.

1 Thessal. 2. 1. 2. 3. p. 772.

1 Tim. 2. 1. 2. 3. p. 772.

2 Tim. 1. 9. p. 641. & 4. 7. p. 661.

Tit. 3. 5. p. 599. 652. 661.

Hebræ. 1. 3. p. 506. v. 6. p. 511. & 13. p. 820. 2. 3. p. 590. & 4. 3. p. 588. v. 14. p. 765. & 6. 17. p. 778. & 7. 11. p. 617. & 8. 6. p. 596. v. 8. p. 579. 581. 613. 618. & 9. 11. p. 615. v. 16. p. 586. v. 26. p. 595. & 10. 1. p. 595. 615. 618. & 11. p. 779. 780. v. 40. p. 610. 616.

Jacobi. 2. 18. p. 595. 624.

1 Petri. 1. 10. 11. p. 590. 734. 807. & 2. 5. p. 619. v. 9. p. 624. 811. & 3. 20. p. 673.

1 Johann. 2. 25. p. 659. & 3. 2. p. 656. v. 14. p. 659. & 5. 4. p. 587. v. 7. p. 590. v. 11. p. 658. v. 20. p.

Apocalyps. 22. 11. p. 639.

Index rerum & verborum

Abrahami vocatio 791. Christus dictus 774. pater dupliciter dicitur. 631.

Adamo cur à Deo vestes. 695.

Adoptionis ratio 784. insitio 848. ante chrm. 637.

adoptionis Sprs respectu gentiu. 595. eius bona 785. 812. ius 686. alieni à bonis. 785.

Adoratio. 770. 511.

aduocati duo. 798.

afflictio bonor & malor diuersa 712.

aggrauare cor. 706.

Alcoranus. 838.

ἀληθὴς θεὸς ἄνθρωπος. 777.

Apostoli pharisæi. 595.

apud Deum esse ante orbem conditu. 510.

Baptismi usus Apostolicus 667. 684. signu coniunctionis Ecclæ. 669. 682. 686. adoptionis symbolu. 687. finis. 669. effectus in Iudæis & gentibus. 668. 670.

Baptismus Circūcisiōi nō respondet. 671. nec illi successit. 684. non recte Sacramentū dr. 666. 667. ante & post mortē chri qualis. 668. nō est signū spūs S. aduentantis. 669. non signū purificans. 569. discernit chrīanos á nō chrīanis 669. quomodo explodendus. 676. morti comparatur. 672. nō perpetuus 685. q ad Aplos baptizati. 672.

Baptizare in nōe P. F. & S. & in nōe Iesu qd. 668.

Baptismus adultorū quibus rationibus astruitur. 674. quibus destruitur. 675. nō ad vota sed ad facta refer. 683.

Baptizatorū filij nō baptizandi. 672. 673. 685.

Beatitas duplex. 802.

benedictio Dei quid. 603.

benedicent in te, male interpretatu 603.

Calumniæ improbor in Aplos. 617.

captiuitas peccati seruitus. 797.

caro quid significat. 471.

causa afflictionis bonor 725.

causa salutis præputiator. 794.

causa efficiens salutis. 599.

certitudo remissionis peccatorū. 659.

Circūcisionis lex. 782. 818. 846. 674. eius opus. 599. pacti dr. 603. collata cū fide. 685. signū Abrahamici grīs. 791. 792. nō á Iudæis sed á gentib sublata. 620. 831. 804.

Circūcisorū liberi natura Sancti. 674. Cūitatis ius. 686.

Cœna Dñi cur instituta 677. eius antiquus vsus. 677. abusus. 678. obi administrata. 678. publica & priuata forma. 679. corruptio. 679. papistica. 679. eius paris. 680. tempus. 681. non recte sacramentū dici. 666.

Concupiscentia malū. 597. 598.

conditio hominū ante imputationem iusticiæ. 783. 795.

Coniunctio gentiū cū Iudæis in quo sita. 633.

Consiliū Dei firmitas. 779.

Consuetudo chri in prandio & Cœna. 677.

Contingentia. 692.

Cor dissoluere aggrauare. 706.

Corruptio quid. 604.

Creatio, qua ōia fiunt. 693.

Creatio vetus & noua. 510.

Christi cognomen qd sigcat. 742. 754. 773.

Christorū tria grā. 743. 749. 773. non oēs oleo uncti 744. 773. chrīm esse non pietatis signū. 744. 773. eorū munus vnde cognoscit. 745. uni chro duo munera 745. Unctio. 745. spū Dei destituti. 745. cur oleo uncti. 758. unctio externa. 746. cur qdā chri appellati. 746. discrimina. 752. 773. chri dicti ante unctionē. 753. chrīm esse qd. 754. varia nōia 754. qd eis conficiendū. 755. conuenientia offa. 751. chri cognomine indigni. 757. ex humili fortuna erecti. 758. eorū aduersarij. 758. eis obsequentes 759.

Christianor nōia. 765. qdo excisionem euitare possūt. 815.

christiani circūcisi. 834. dei populi. 651.

Cultus Dei & hominū qd differ. 771.

Cura Dei erga populum. 828.

Decretū Dei de hōibus seruandis. 735.

Deus simplex virtus. 690.

diem chri vidit Abrahamus 597.

dies prolongare multiplicare qd. 602.

discrimen duorū populorū. 803.

diuinatio duplex. 729. unde. 729.

diuortiū qdo concessū. 616.

Ecclesia unde dicta. 678. una familia 679. eius fines. 798. 820. initium. 821. partes & nomina. 822.

Elias sublatus. 607.

El. Elohim. 508.

Emmanuel. 754.

Enochus translatus. 606.

Ephes.

Ephesij baptizati, qui fuerint 636.
ἐπίπληθις 772.
æqualis Deo. 510.
æternitatem significatia. 602.
Euangelium quid. 587. 588. 591. 592. 797.
duo. 588. 820. ante apertum fidei
ostium. 587. 588. 591. nō noui testamē-
ti ratione dr̄ 587. 592.
Εὐχαρίσια quid. 672.
ἔυχη. 772. Εὐδοχία Dei pris. 599.
excæcare. 704. 723.
excisionis vitandæ remedium. 815.
Excommunicatio. 822.
Ex & per fidem. 800.

Facere promittere differunt. 705.
faciamus descendamus. 508. 515.
Fides qd. 776. 778. duplex. 621. 624
626. 776. Abrahami & gentium. 591.
621. 802. fide Abrahami cur nullum
signū subsecutum. 686.
Fidei vis. 802. 633. 688.
Fides imputans Iusticiam qualis. 621.
maioris virtutis. 622. 644. ea
nō saluari posteros. 625. 788.
Fides chri certum sui ortus temp⁹ ht. 610.
saluat sine baptismo. 683.
fidei comparatio. 787. 685. 688.
discrimē. 673. effectus diuersi. 621.
circumstantiæ. 819.
Fides promissionis & Narrationis. 623.
624. 626. 776. fidei diuersæ
exempla. 788.
Fides Dei qd qualis: hōis. 778.
fides est noua creatura. 471.
Fides ante chri mortē gentib; nihil pro-
fuit. 621. 636. 635. 837. quando pro-
missionē habuit. 588.
fides filiorum. 645. 788.
fide ppria, nō aliena, seruar qsq. 788.
ex fide in fidem. 631. 800.
Filij duo, duo testamenta. 581.
Filij Abrahami duplices. 648. tripli-
ces. 632. gentes cur Abrahami filij dicant.
596.
filij cognomine indigni. 755.
filij circumcisorum natura sancti. 674.
filij christianorum chriani. 653. 673. 687.
sancti a natiuitate. 655.
filij sdm carnem & spiritum nati. 655.
filij contumaces excindendi. 651.
filijs imputata iusticia ppter pres. 651.
Fines Ecclesiæ. 798. 820.
fructus imputatæ iusticiæ. 622. 645.
647.
fructus mortis & resurrectionis chri. 672.
futurorum euentum an certus Deus. 692.

Generales notæ. 673.
Gentes ante mortē chri nō iustifi-
catas 635.
Gentium salus prædicta. 735. 736.
Gentes incircumcisæ. 603. 837.
Gentium cum Iudæis coniunctio in
quo sita. 633.
Genuflexio. 771.
Gloria operum nostrorum, ex senten-
tia Dei, nō nostra. 661.
Gratiarum actio. 672.

Henochus translatus. 606.
Historia qdo typus. 591. 593.

Iesus christus 762. 775.
cur ad Iudæos venerit. 596.
eius missio. 791. hostes. 762. sig-
na declarationis. 763. propheta.
763. Rex. 602. Sacerdos victi-
ma. 602. 765. pharisæus. 595. 616.
eius Regnum. 636. 738. 664. nomi-
na. 765. futurum regnum. 766.
Dns Dauidis. 820. umbrarum
corpus. 593. eius exaltatio. 599.
693.
Impij Dei ministri. 710.
Imputare iusticiam & nō imputare
peccatum differunt. 630.
Imputatio qd. 630. 659. 623. duplex. 639.
785. 638. 644. 781. 785. 651. 657.

Imputatio miserentis Dei. 621. 663.
excludit debitum 603. eius bona. 792.
tempus. 784. 621. promissa & conse-
quentia. 659. vis. 622. 644. 649.
radix Abrahamus. 784. 644. 821.
materia & subia. 637. 621. 623. maius
quam placere Deo. 644. non omnium
aut temporum aut hominum. 621. 591.
780. 782. Impios respicit 640. nō
Iudaeorum. 645. non cuiusuis fidei
621. 634. 637. 780. aliud quam
peccatorum condonatio. 643. 630.
ei quando coniuncta. 642. 630.
ante Abrahamum nulla. 591. 782.
nō coniuncta vitae aeternae. 658.
nō saluat sine legis iusticia 625.
628. 648. 660. 664. praesentis
temporis 657. 658. 660. in hac vi-
ta incipit, in futura perficitur. 656.
ad posteritatem pertinet. 645. 648.
651. 782. contingit filijs propter
patres. 647. 651. fructus. 622.
624. 645. donum. 785. ratio. 784.
nō fortuita 641. 807. duae viae.
835. post mortem Christi ad solas
gentes refer. 626. fermento simi-
lis. 646. 784.

Induratio excaecatio quid. 705.
duplex. 705.
Infantes saluari. 651.
Insitio in arborem, est adoptio in hoc. 648.
Inuocatio. 772.
Israelitae impij Dei filij. 622.
Iudaeorum encomium & praestantia. 624.
reiectio 736. numerus reiectorum. 795.
opinio de gentium benedictione.
735. Sancti propter Abrahamum. 645.
poenitentes sine Christi morte seruari
nō posse. 637.
Iudicium nō clementiae sed dinaeongibias 659.
Iusti qui dicantur. 601.
Iusticia duplex. 593. 681. 658. 828.
triplex 623. discrimen. 623. 663.
Iusticia operum ad futuram vitam per-
tinet 657. proposita & iussa. 661.

Ius circumcisionis seu Iudaeorum. 584.
Ius Ciuitatis Dei. 686. adoptionis ibid.

Lazari historia 608.
Lex quid. 588. cur data. 598. pro-
posita & mandata. 661. spiritualis. 597.
599. possibilis 770. eius opus. 599.
iusticia 828. pietas. 769. distincta
ab imputatione iust. 660. nō iuuat
sine adoptione. 648. 828. 660. 664.
Lex paedagogus 609. antiquata gentibus.
69. 597.
Lex fidei & operum cur dicitur. 588.
Legis promissiones & minae. 602. nō sunt
benedictiones maledictiones.
aeterna vita aut mors. 598. 601. benedi-
ctio & maledictio. 598. 601. 602.
Leges noui populi. 770.
Legem pharisaei quo corruperint. 770.
Legi subsunt Iudaei & gentes. 648.
Noy 8 significata. 513.
Longaeuitas est vita aeterna. 594.

Maiorum memoria quid posteris confert. 752.
837.
mala pijs illata. 464.
materia Iusticiae vtriusque. 621. 623.
Mediatores duo Christus & spiritus S. 798.
Μέλλει nexus rerum significat 655. 658.
mercedis nomina. 659.
Merces operum, debiti est nō gratiae. 660.
merces, bonorum operum praemium. 649. 660.
meritum operum. 650.
Ministri cur fideles dicantur. 777.
eis merces constituta. 662. eorum
opus debitum. 662.
Mors christi Iudaeis obfuit, gentibus pro-
fuit 795.
Mors & vita duplex. 658. 663. 665. triplex
719. corporis & spiritus. 601.
Multiplicare prolongare dies quid. 602.
Mysterij vox ad narrationem, nō ad
rem pertinet. 665. 711.

Narratio sacra triplex. 729.
necessario an fiant omnia. 692.
necessitas duplex 696.

Noe.

Noæ pietas. 769.
Nos vos confundimtur. 627.
Nunc, 636.

Obscuritatis caussa. 816.
opera bona nõ sunt cã iustificationis. 652.
opera bona imbuta gratia. 661.
operum gloria, ex Dei sentia. 661.
operũ iusticia ad futurã vitã ptinet. 657.
orandum sedulo. 772. Oratio. 772.
oues perditæ 738.

Papæ seculum. 842.
pædagogus lex dr̃. 609.
papistæ pharisæor̃ similes. 813.
paradysus regnũ Dei dr̃. 609.
patefactio mysterij de salute gentiũ 636
patriarchæ cur christi dicti. 774.
patres Ecclesiæ 783.
patrũ memoria qd posteris confert. 752. 837. eor̃ cũ filijs comparatio. 799.
Peccatum qd 598. seruitus. 797.
peccantes Ecclesiæ filij. 798.
peccatorũ condonatio duplex. 631.
peccatorũ purgandorũ ius Noui populi. 619.
permissio duplex. 705.
permittere et facere differunt. 705.
pietas duplex. 768.
pietas Adami Noæ legis. 769.
πίσις qd, πίσος θεός ἄνθρωπος, οἰκόνομος 777.
placent Deo nõ tantũ iustificati. 638.
plenitudo temporũ. 793.
pœnæ condonatio 592.
pœna bonorum.
pœnitentia Dei. 699. hominũ. 771. cur data. 828.
populus Dei, filius simul et operarius. 829 cur desertus à Deo. 829. 836.
posteri sancti vel ex altero parentũ sancto. 813.
potentia Dei in tribus conspicir̃. 693.
potentia soli homini donata. 694. flexibilis. 695.
præceptũ aliquãdo pmissionẽ sigcat. 713.
prænosse qdo Deus dr̃. 692.
præscientia Dei 691. futuris nullã vim infert 691. duplex. 693.
præsentia præterita futura. 691.
primũ Iudæo, deinde græco. 802.
promissiones grãles omniũ temporum. 589.
promissionis ratio 614. cõparatio. 786
promissa imputationis Iusticiæ. 659.
promissa et minæ extra legem. 605.
promissionis Dei firmitas. 779.
propagatio 693.
prophetarũ vaticina 606. eorũ scripta nõ ex iudicio pharisæorũ examinanda. 606.
prophetarũ dicta q̃dã ad chr̃m historice relata. 603.
prophetæ cur mittantur. 790. 589.
proselytorum ratio. 645.
Prouidentia Dei qd 694. 695. quousq; extendatur. 694. in quo consistat 694. sequitur nõ ꝓcedit peccata. 695. ad opera refer̃. 710.
prouidentia Caluiniana blasph. 697.
purgandi peccati ius in nouo populo. 619.
proximi vox. 597.
Quæstio Aptorũ tempore de gentib; seruandis. 608. 626.
Redemtio quid. 798. eius notio, et ratio. 797.
Receptionis in grãm testimoniũ. 659.
Regnũ Iesu chr̃i nouũm. 636. quid. 738.
Regnũ cælorũ, Dei, Dauidis cur dicatur. 588. 589.
Remissio peccator̃ est Euãgeliũ. 592.
remissionis peccatorũ formæ. 593. certitudo. 659.
remissio peccatorũ remissio pœnæ. 592.
repudij apud Iudæos ratio. 617.
requies diei septimi. 588.

Resurectio duplex. 658.
Resurectio mortuor quomodo a chrō probar. 595. 607. de ea scripsit Moses. 606. de ea chriamus nec ambigere nec disputare potest. 606.
Res sacra ad promissionem relata. 666.

Sacramentū quid. 665. 666. duo. 682. multa. 686.
Sacramenti vox. 665. natura. 667.
Sacrificia piorum. 619.
Salus mūdo per quem parta. 736. duplex. 828. 658. 663. 593. ex Iudæis est. 608.
Sanguis Veteris et Noui fœderis. 585.
non Scripta multa ex circūstātijs colligi. 594.
a non Scripto argumentatio. 635. 634.
Semen ~~quæ~~ significat posteritatē et vnum ex posteris. 604.
Signa Veteris et noui Testi. 582.
Signa rerū sacrarū multa. 666.
Sinus Abrahami quid. 608.
Spes Ecclesiæ 801. quo refer. 659.
Spiritus Christi in prophetis. 590.
Spiritus adoptionis dicitur respectu gentium. 595.
Sponte cur boni subeunt mala. 723. 714.
Substantia imputatæ Iusticiæ. 621. 623.

Tempus Iesu Christi malū. 810.
temporis futuri diuinatio solius Sprs Sancti. 733.
tempus imputatæ iusticiæ. 621.
tempus salutis Iudæor et gentiū. 736. 737.
Testamenta duo, duo populi. 579. 580. 585. 587. vtriūs pater Abrahamus 584. veteris seruitus noui libertas 579. 580. collatio. 581. 595. 794. 802. 820. eadem vtriusq. salus. 581. vox testamenti nō ad indiuidua sed ad populos refertur. 581. discrimen. 582. bona ~~vtriusq.~~ noui ex vetere. 582. 583. 830.
Testamenta plura diuersas pollicitationes sigcant 585.
Testamentū vetus est lex decem tabularū, nouū lex cordiū. 580.
Testi veteris repudiati, Noui adoptati caussa. 581.
Testi noui nōe qd intelligir 619. cur nouū dr. 586. nouū nō imposuit finem Veteri. 587. vtriusq. initiū et finis. 586. 587.
Testamenti sanguis 585. signa. 582.
Testamenti melioris sequester. 596.
Testimoniū receptionis in gratiam. 659.
Thronus Solomonis 601.
tradere concupiscentijs. 705. 798.
Turcæ. 837. religio. 840. cur a christianis seclusi. 841.
Typorū ratio. 591. 593.

Venturus ἐρχόμενος. 636.
vertigine, veterni aura obruere. 704.
Viam præparare. 512.
Victimæ 771.
Virtutum natura per se vnde consideranda. 690. cur in hōe diuersæ. 691. in Deo vnius naturæ. 690.
Vitæ æternæ vox nō extat apud Phetas. 594. qui primi de ea disputarunt. 825.
Vita æterna vitæ longæuitas. 594.
Vita et mors duplex. 663. 665. 658. 593.
vitæ æternæ præmiū, merces. 649.
vmbrarū corpus chrs est. 593.
Voluntas Domini fiat. 713. 714. 723
Vos nos confunduntur. 627.

Τέλος quid significat. 650.
tentare chrm quid. 589.

finis 7 Martij in Eclipsi Solis 1598. In Oppido Torozko, statione patria.

DE STRATAGEMATIS SATANÆ Libri octo Iacobi Acontij, in quinq. redacti, ac alicubi copiosius explicati, à Iohanne Sommero Pyrnesio.

A. D. 1570.

Omnibus Pijs & fidelibus verbi diuini ministris per Transyluaniam gratiam & pacem à Deo patre per dilectũ ipsius filium Dñm & Seruatorem nostrum Iesũ christũ Amen.

Scribimus indocti, doctiq. poëmata passim, inquit Horatius, sui temporis mores notans, quo in scriptoribus nomen profitentium ij etiã, qui docti quidem haud mediocriter, ad eã tñ orationis elegantiã, compositionis grauitatẽ & iudicij maturitatẽ nequaquã dum peruenerant, vt ætatem ferre lucubrationes eor possent! Id quod eximiè doctis etiã paucis admodũ contigit, Virgilio puta, Ouidio, Tullio & alijs similibus, q vel versu vel pedestri etiã oratione laudem meruerũt præclaram, ac scripta Palatinis quæuis recepit Apollo, posteritati reliquerunt. Verũ hæc querela nullo tempore magis fuit necessaria, quã hoc nostro, vbi magna passim examina scribentium erumpunt, hamaxiæi plane nascuntur codices, ijq. de rebus sæpe eiusmodi scripti, vt ipse etiã Democritus pulmone desideraturus sit, quo ad sacietatem, insignẽ hanc mundi stultitiã videre possit. Atqui cum de disciplinis ũbis, multi magni & eruditi ingenij viri præclare sint meriti, abstrusa multa è tenebris eruerint, depraua restituerint, & pristino nitori reddere, si nõ potuere, conati certe sint: Cum theologi itidem nõ pauci, nec minus pij quã eruditi, ad pietatem & bonos mores adhortari populũ, minquã destiterint, admiratione nõ indignum è inter tam multos scriptores, q ipsos verbi doctores in ordinẽ cogere, tuendæq. sanæ doctrinæ, & propulsandi erroris certã normã scribere auderet, vix vnus atq. alterũ repertũ esse. Certe sine stupore vix cogitari potest, ita nobis imposuisse Diabolum, vt à qua parte periculi esset plurimũ, ab ea nihil plane esse videret, & quod emendatione omniũ indigebat maxime, ad id neminẽ hactenus adiecisse animum vt literis mandare suas cogitationes, easq. in vulgus efferre auderet. Meditantur multi vitam professione christiana digna, excubantes sedulo, ne ouile christi lupis prodat, nec zelo etiã destituuntur, domiq. id agunt pro virili, vt verè sint id, quod dicuntur, christi nempe ministri: et tñ.

tamen error errorem parit, ac doctrina christianismi in dies peius
hꝫ. Quid igr̃ est dicetis, quo impudentibus nobis tragulā
inijciat Sathnas? Peruersa, fratres, defendendi ratio, peruer-
sa confutandi hæresim consuetudo, hæc est via, per quā steterit
hactenus, ne laborū et studiorū, q̄ boni et docti hōes multi ad doctri-
næ repurgationē contulerūt in hunc usq̄ diem, fructus vllus appa-
reat. Quæ si animaduersa fuit, vt verisimile est, næ magno Ec-
clesiæ incommodo hactenus suppressa est: Sin ignorata, nunquā
satis digna redderꝫ gratia Viro Pio et Docto Iacobo Acontio
q̄ primus has Sathanæ insidias detegere, stratagemata callidissi-
mi hostis, oculis exponere, ac periculi magnitudinē accurate scri-
pto libro ostendere nō dubitauit, ita, vt, quod vel pauci, ijq̄ do-
cti viderant, vel nemo prorsus, publicæ iā Ecclæ vtilitati seruiat.
Si enim Ethnici τῷ τυραννοκτόνῳ præmiū decernere, si Harmodio
et Aristogitoni statuas ponere æquum existimarūt, q̄ nostra erit
improbitas, nō agnoscere bn̄ficiū, et Deū primū, à quo oē donū bo-
nū est, autorem celebrare? Deinde et Acontij memoriā be-
neuolis et gratis animis conseruare. Qui præsentiūs multo, quā
à tyranno metui poterat à ceruicibus nostris periculū depulit
idq̄ ratione ea, cuius sanū hominē, etiāsi quod cupit nō efficiat,
pœnitere tn̄ nunquā possit. In illius itaq̄ librū, quem strata-
gemata Satanæ inscripsit, cum incidissent fratres eumq̄ diligē-
tissime euoluissent, viderunt scl̄t Dominū illi hoc, quod paucis a-
lijs, dedisse, vt simul et iucunda et idonea dicere vitæ, posset, et
omne punctū ipsorꝫ quidem calculo ferret. Non igr̃ sunt veriti, ne
quisquā eū, aut imprudentiæ in argumenti delectu, aut ambitio-
nis in æditione argueret, quando necessitate Ecclæ ad scribendum,
dilectione fraterna ad publicandū quod scripserat impulsum esse,
æquo lectori facile apparebit. Quia aut̄ sermonis genus hꝫ
concisū et pressū, ac vt rudibus videri pꝫ etiā affectate obscurum.
Ideo vt et illis prodesset labor hic, quibus in eloquentiæ studijs plus
temporis et operæ, siue id fortunæ iniquitate, siue alia aliqua de caus-
sa ponere non licuit, facile adductus sum vt παραφράσει succincta
rerū summā complexus alicubi in pauca contraherem, q̄ latius sparsa e-
rant, alicubi etiam fusius q̄ videbanꝫ explicarem, Cum id Ecclesijs no-
stris gratum futurū intellexissem.
Cæterum inuentio et methodus Acontij tota est: Sæpe etiā et phrasis.
Exempla interdū intexui recentiora, quod se de industria vitasse ille fa-
tetur, ego facere coactus sum, vt, quod docerꝫ facilius percipi, et ad vsū
trans

transferri posset, Etsi religiosior hac in parte fuerim, quá multos velle non ignoro. Nequaquam aut̄ dubito Acontium ipsum si viueret, adeo nó improbaturū hoc nostrū studiū, vt gratias insuper acturus sit, quod tam de laboribus ipsius honeste sentiamus quando certissimum est nó alio consilio hunc scribendi laborem ab ipso susceptū esse, quā vt Ecclæ prodesset, ad quem finē consequēdum, si et nostra aliquid contulerit opera, amicé facient alij quoq. illius familiares, si in optimā partem, quod hic factū est, acceperint. Illos porró morosulos, q in alienis laboribus nos ingeniosos esse oportere negant, q corniculas Aesopicas, alienis vestitas plumis obiectant ac deinq. nihil rectum, nisi quod ipsi fecerint, putant, amanter oramus, vt si nihil aliud, studium saltem et voluntatem iuuandi alios ne damnent. Si illis manifestarit Dñs meliora, sicut optima spes est eū habentibus daturum, et plus lucis tenebrosis istis antichristi latibulis illaturū, vltro ex arena cedimus, ac vel ipsi laborem hunc abolebimꝰ dummodo Ecclæ Dñi ædificetur. Acontius Ipse in manibus est eū legat, q hanc farraginem vt aridam et ieiunam fastidit, nullá nobis ea in re facturus contumeliam.

Vos vero fratres chrīani, qbus Deus docendi partes demādauit, siue in oībus ὁμόψηφοι estis, siue in plerisq. aduersarij, expergisci tandē ac grauitatem eius oneris, quod ceruicibus nostris impositū est, agnoscere decet, ne imprudentes Diabolo eā locetis operam, quam Deo et verbo ipsius debetis, et dum hæresim extirpare conamini, pro vna multas in populū Dei inuehatis, facilis in nassā est illapsus. Ac captos semel diabolus nó temere emittit, cuius artes nullo satis ingenio explorari, nulla facundia explicari, nullo etiā stilo satis exprimi possunt. Labor oībus fidelibus incumbit grauis, et cum capram nondum possimus, bouem gestare cogimur, quod græci prouerbio dicunt, cū eo hoste congredi iussi, q nec victus parere didicit, eo etiā facilius succumbimus. Spes tamen victoriæ in Deo est, Ille orandus est, vt nec falsam doctrinā nostra culpa, in Ecclesia radices agere, nec sanam, etiā mala defensione apud nos corrumpi patiatur. Amen.

Johannes Sommerus
Lector scholæ claudiopolit.

DE STRATAGEMATIS SATANÆ LIBER PRIMVS

Quis sit finis consiliorum Satanæ.

Quis Satanæ consilijs, q̄ aduersus hoēs suscipit plurima, propositus sit finis, Seruator noster nō obscure ōndit, homicidam eum appellans Ioh. 8. & Petrus leoni rugienti comparans, q̄ in eadem & lamentā omni studio & conatū incumbat, nec antiquius habeat q̄quā quod vt incautos hoēs in fraudem callide illiciat, & ad suum ipsius arbitriū captiuos teneat, ac ita salutē per chrīm ipsis partam interuertat. Hunc finem adeò vrget pertinaciter, vt in eo vno totus esse, & pra illo reliqua oīa habere contemtui vel cæco conspiciatur, quem si assequatur palmariū ipsi videri tā est certū quam quod certissimū. Quia autem illi mille nocendi artes in promtu sūt nostri vero ingenij acūmen, multò est obtusius, qua vt assequamur facile, q̄bus id rationibus conetur efficere, ideo diligentissime cogitationes omnes & consilia nostra huc referenda sunt, vt aliquo saltem modo, cuniculos ipsius deprehendere & furta illa & insidias detegere possimus. Quod vt faceremus diligentius, periculi magnitudo à nobis impetrare debebat, etiamsi nullæ christi admonitiones, nulla deceptorū exempla, nullæ fraudis & calliditatis Sataniæ extarent descriptiones. Iam vero cū conatus eius nō ignoremus, idq; insuper exploratū habeamus, nullis ipsum externis miti viribus, nullos aliunde ad expugnandū animos adducere arietes, sed nostris ipsorum pernis nos configere, ac in nostris studijs & affectionibus plurimum spei & præsidij ad commouenda salutis æternæ ~~habe~~ anchorā hēre positum: q̄ socordia est, in vtramq; aurem securos caussa pietatis volentes ac scientes tradere Satanæ, ac naturæ nostræ prauitatem ne admonitos quidem velle inspicere ac scrutari? Quare operæpreciū fuerit in se quemq; descendere, ac nihil diligentiæ ac operæ reliquū facere, quo deprehendi veteratoris illius stratagemata, deprehensa euitari, euitata denique patefieri, ac ita apud alios quo inutilia reddi possint.

satanæ vires

Qua sit hominis natura

φιλαυτία amor nostri vitiorū primus

Inter alia multa vitia, q̄bus natura nostra pene obruta est facile primū locū obtinet φιλαυτία, q̄ est cæcus nostri amor, quo dementati confestim in hæreditariā illam insaniā incidimus, qua dij esse, & quod poēta dixit ἄνευ ἀρισκεύειν ἢ ὑπερφόλοι ἔμμεναι ἄλλων, ꝑdite cupimus.

sempe minore & alijs excellere.

huc refer. q̄ infra pag. 905 & dicuntur.

Is morbus cum nihil minus possit quam latere, prima quaq. occasione se effert. Nam vt primū ad honores euecti, et conspicuo loco constituti sumus, alios præ nobis vix hōes putamus, adeo vt illor vitam et mores supercilio plus quam catoniano inquirere, nobis vero ipsis ignoscere iure etiam videamur. Si plusculum accesserit eruditionis soli volumus sapere, eamq. aliorū qo de nobis opinionē venamur anxiē admodum, emendicatam vero tanto studio confirmamus et stabilimus, vt Tullios Carneadas Platonas vix, etiam in numerū doctor venire patiamur. Accedit huc voluptatū quoq. velut innata quædam sitis, q̄ intemperanter admodum nos vrit, sic, vt de vitę huius delicias vniuersi, de altera ne per somniū quidem cogitemus. Ea insania totū hoēm occupat, neq. id breui aliquo ætatis spacio sed ipsis medullis inhærens in dies magis ac magis augescit, ac æternū nos victuros in mūdo hoc tacite persuadet, quam q plurimis ijsq. quotidianis populi funeribus ipsi extorqueri posse existimat, is vero quod nec fuit nec futurū est, sperat, ac rerū humanar merito iudicatur imperitus. Inde pululat auaricia, q̄ ad eius, quam immortalem sibi quis persuasit, vitæ sustentationē opibus cumulandis nec modum nec finem statuit: Imo mūdi vniuersi thesauros vt cupiditate sua longe minores aspernari nō dubitat. In diuinis vero rebus, vbi Linceo ipso videmur nobis perspicatiores, quam cæcutimus? Iudiciū habemus corruptū, ac falsa pro veris nō raro amplectimur, ex nostro ingenio Deum iudicamus, persuasi ijsdem eum delectari, quibus fatua afficitur ratio. Imo in ijs etiam sæpissime numinis cultū constituimus, q̄ hōi alicui honoris cā vix offerre ausimus, oblata nobis ipsis, non sine stomacho repudiemus. Visibilem illū cupit ratio, ideoq. pro arbitrio effingit sibi, quod eius loco colat, vnde tot fermē Dei extiterūt simulacra, quot vixerunt homines. De recte et malefactis, suū quoddam sequitur acumen, ac cū plura, quam ipsa videat, certissime statuat perspicere neminē, sibi blanditur, eos vero, q diuersū vitæ institutum sequi occeperunt odit, suspitionibus et iniquo grauat iudicio, ac hostiliter etiam prosequitur. Contra, q pietatis et sanctitatis honestā obtinuerunt existimationē, eos tantū nō deos facit, cuiuis aliquid decedere passura facilius, quam illis. Ac cum in hac parte ita affecta sit, in alijs oībus tamen sibi bene esse mauult, quam alteri. Si secus eueniat, inuidet, calumniatur, odit, idq. pertinacissime, adeo vt sanguinem etiam fundere nō dubitet, deniq. ab impuror dæmonū natura vix distamus quicquam. Etsi autem hæc in alijs magis eminēt in alijs vero conspiciuntur partius, quando oportunitas et facultas subinde deest, subinde etiam corporū habitudo educatio, consuetud.

Ecclesiastæ autoritatē q̄ concilient.

Arrogantia

voluptatis studiū

Auaricia

Cæcitas rerum diuinar.

Idololatria.

ratio humana

Adulatio

DE STRATAGEMATIS SATANÆ LIBER PRIMVS

Quis sit finis consiliorum Satanæ.

Quis Satana consilijs, q̃ aduersus hoẽs suscipit plurima, propositus sit finis, Seruator noster nõ obscure oñdit, homicidam eum appellans Ioh. 8. & Petrus leoni rugienti comparans, q̃ in eadem & lanena omni studio & conatũ incumbat, nec antiquius habeat q̃quã quã vt incautos hoẽs in fraudem callide illiciat, & ad suum ipsius arbitriũ captiuos teneat, ac ita saluté per chrm ipris partam interuertat. Hunc finem adeó vrget pertinaciter, vt in eo vno totus esse, & pra illo reliqua oĩa habere contemtui vel coco conspicialur, quem si assequatur palmariũ ipi videri tã est certũ quam quod certissimũ. Quia autem illi mille nocendi artes in promtu sũt nostri vero ingeñ acũmen, multó est obtusius, quã vt asseq̃amur facile, q̃bus id ratiõibus conetur efficere, ideo diligentissime cogitationes omnes & consilia nostra huc referenda sunt, vt aliquo saltem modo, cuniculos ipsius deprehendere & furta illa & insidias detegere possimus. Quod vt faceremus diligentius periculi magnitudo à nobis impetrare debebat, etiamsi nulla christi admonitiones, nulla deceptorũ exempla, nulla fraudis & calliditatis Satanicæ extarent descriptiones. Jam vero cũ conatus eius nõ ignoremus, idq; semper exploratũ habeamus, nullis ipsũ externis mti viribus, nullos aliunde ad expugnandũ animos adducere arietes, sed nostris ipsorum nos configere, ac in nostris studijs & affectionibus plurimum spei & præsidij ad commouenda salutis æterna habe ancborá hære positum: q̃ socordia est, in vtramq; aurem secũros caussa pietatis volentes ac scientes tradere Satanæ, ac naturæ nostræ prauitatem ne admonitos quidem velle inspicere ac scrutari? Quare operæpreciũ fuerit in se quemq; descendere, ac nihil diligentiæ ac operæ reliquũ facere, quo deprehendi veteratoris illius stratagemata, deprehensa euitari, euitata demq; patefieri, ac ita apud alios quã inutilia reddi possint.

Satanæ vires

Quæ sit hominis natura

Inter alia multa vitia, q̃bus natura nostra pene obruta est facile primũ locũ obtinet φιλαυτία, q̃ est cæcus nostri amor, quo dementati confestim in hæreditaria illam insania incidimus, qua dij esse, & quod poëta dixit ἴσους θεοῖσιν ἢ ὑπερθύμους ἔμμεν ἄνδρας, ardite cupimus.

φιλαυτία amor nostri vitiorũ primus

sempeminore & alijs excallere.

huc refer, q̃ infra pag. 905 & dicũntur.

huc refer. q̄ infra pag. 905 & dicuntur.

Is morbus cum nihil minus possit quā latere, prima quaq. occasione se effert. Nam vt primū ad honores euecti, et conspicuo loco constituti sumus, alios præ nobis vix hōes putamus, adeo vt illor vitam et mores supercilio plus quā catoniano inquirere, nobis vero ipsis ignoscere iure etiam videamur. Si plusculum accesserit eruditionis soli volumus sapere, eamq. aliorū qo de nobis opinionē venamur anxiē admodum, emendicatā vero tanto studio confirmamus et stabilimus, vt Tullios Carneadas Platonas vix, etiā in numerū doctor venire patiamur. Accedit huc voluptatū quoq. velut innata quædam sitis, q̄ intemperanter admodum nos vrit, sic, vt de vitę huius delicias vniuersi, de altera ne per somniū quidem cogitemus. Ea insania totū hoēm occupat, neq. id breui aliquo ætatis spacio sed ipsis medullis inhærens in dies magis ac magis augescit, ac æternū nos victuros in mūdo hoc tacite persuadet. Quā q plurimis ijsq. quotidianis populi funeribus ipsi extorqueri posse existimat, is vero quod nec fuit nec futurū est, sperat, ac rerū humanar merito iudicatur imperitus. Inde pululat auaricia, q̄ ad eius, quā immortalem sibi quis persuasit, vitæ sustentationē opibus cumulandis nec modum nec finem statuit: Imo mūdi vniuersi thesauros vt cupiditate sua longe minores aspernari nō dubitat. In diuinis vero rebus, vbi Linceo ipso videmur nobis perspicatiores, quām cæcutimus? Iudiciū habemus corruptū, ac falsa pro veris nō raro amplectimur, ex nostro ingenio Deum iudicamus, persuasi ijsdem eum delectari, quibus fatua afficitur ratio. Imo in ijs etiā sæpissime numinis cultū constituimus, q̄ hōi alicui honoris cā vix offerre ausimus, oblata nobis ipsis, non sine stomacho repudiemus. Visibilem illū cupit ratio, ideoq. pro arbitrio effingit sibi, quod eius loco colat, vnde tot fermē Dei extiterūt simulacra, quot vixerunt homines. De recte et malefactis, suū quoddam sequitur acumen, ac cū plura, quā ipsa videat, certissime statuat perspicere neminē, sibi blanditur, eos vero, q diuersū vitæ institutum sequi occeperunt odit, suspitionibus et iniquo grauat iudicio, ac hostiliter etiā prosequitur. Contra, q pietatis et sanctitatis honestā obtinuerunt existimationē, eos tantū nō deos facit, cuiuis aliquid decedere passura facilius, quam illis. Ac cum in hac parte ita affecta sit, in alijs oībus tamen sibi bene esse mauult, quam alteri. Si secus eueniat, inuidet, calumniatur, odit, idq. pertinacissime, adeo vt sanguinem etiā fundere nō dubitet, deniq. ab impuror dæmonū natura vix distamus quicquā. Etsi autem hæc in alijs magis eminēt in alijs vero conspiciuntur partius, quando oportunitas et facultas subinde deest, subinde etiā corporū habitudo educatio, consuetud.

Ecclesiastæ autoritatē q̄ concilient.

Arrogantia

voluptatis studiū

Auaricia

Cæcitas rerum diuinar.

Idololatria.

ratio humana

Adulatio

suetudo studia et eiusmodi alia, q̄ in vtramq; partem nonnihil possunt, innatā eā malitiā reprimunt: tamen nemo est, q̄ istud vitiorū seminariū in se nō habeat. Restant et prioris integritatis vestigia quædam, sed admodū obscura, q̄ ipsa tn̄ à vitijs sæpe obliterātur in vniuersū, sæpe etiā illis reluctant̄. Vnde fit, vt quibus ad huc tenuia ista, iusti et recti lineamenta manserūt paulo illustriora, ij præ alijs iusti et boni appellent̄. Verū ad salutem nihil plane res ea momenti ~~ad salutem~~ habet. Hæc cum ita esse Satanas non ignoret, nō potest nō fremere et indignari, cum animaduertit Deum φιλάνθρωπον aliquos verbi sui luce donare, ac ad alios erudiēdos excitare Doctores, q̄ ad ipsius agnitionē multos perducant, quos suapte industria, nihil minus quam Deū quæsituros, ita habet exploratū, vt quod exploratissimū. Quare nō parcit operæ, sed id vnū sibi habet studio, vt lucem illam doctrinæ tenebris obrū 1
ere, morum integritatem corrumpere, ignorantiā vero q̄ in reliquis est, in stuporem plane conuertere, ac ita siue clandestinis insidijs, siue apertavi promissā illam vitam eripere, mortem vero et damnationem, quantū in ipso est substituere possit, id quod hac ratione potissimū efficit: 2

Summa cōsiliorum Satanæ

Quōdo Doctrinæ puritatē corrūpat Satan

Duo in Vniuersū de hominū opinionibus dici possunt: Aut errant sic, vt nullam colant religionem, quippe de quā nec audierint vnquā, nec cogitarint, quod vix euenit, aut quam ipsi sibi persuaserint, nullā esse, nec Deū etiam, q̄ res humanas curet, vel colant falsam, id quod sæpe fit: Aut vident verū q̄ lux tamen vix vnq̄ ita est pura, vt non aliquas errorū ~~tenebras~~ nebulas habeant admixtas. Illos quibuscūq; potest rationibus, à sole verbi diuini auertit Satanas, ne lucis maioris vel desideriū saltem concipere possint: Hos vero, quantis potest arietibus oppugnat, vt quam habent lucem obscuret, ac tenebris oīa horribiliter inuoluat. Vt autem id assequatur, et constituta semel vera doctrina intereat, mutari sentias necesse est. Hoc vel nunquā animaduertit populus, de quo dicetur infra: vel animaduertit quidem, sed assentitur, id quod sine caussis fieri nequaquā est verisimile, quas expendi nō abre fuerit. 1

de hominū opinionibus

Præcipuas in euertenda sanā doctrina partes obtinent falsa argumēta q̄ varijs modis nectuntur. Aut enim sumuntur oīa falsa, vt, tres in vna Dei essentia personæ distinctæ, adorandæ sunt, q̄ prophetæ et Apostoli id docuerunt. Aut partim falsa, partim vera, vt pædobaptismus est chri institutū, quare cum illi debeamus obedientiam retinendus est. 1 2

Caussæ mutatæ veræ doctrinæ ex assēsu populi.

3 Aut sumuntur qdem vera, sed ἀπροσδιονύσως ⁊ male applicant̄ vt chr̄s dixit: quorūcunq. remiseritis peccata, remissa sunt. Ergo debet retineri auricularis confessio. Aut plane sophistica sunt
4 omnia, vt chr̄s est ante oēs, primogenitus omnis creaturæ. Ergo ab æterno est ex hypostasi patris genitus.

II Deinde mutationi caussā præbent motus animorū qo tam erga doctores, seu vera docentes seu falsa, quā erga doctrinā, q̄ itidem vera aut falsa esse potest. At doctores quidem boni in suspicionem veniunt, si ipsi doctrinæ suæ dissoluta et improba vita fidem abrogāt: Item, si suam potius quā christi rem curare animaduertantur: Addatur et hoc, si calamitate aliqua premantur præ alijs, sic vt peculiariter Deum iratū habere videantur, quanquā hoc impijtātum exprobrant. Falsis vero et mendacibus doctoribus contraria oīa autoritatem conciliant, vt si sanctitatis et integritatis opinionem consecutus sit, si zeli alicuius ~~opinione~~ hypocrisim ostenderit ac se gloriæ Dei vnice studere simulauerit. Sic et doctrina vera incurrit in odium, si accuset hominem, si cupiditatibus ipsius obstet, si pietatem, si vitam christiano dignā postulet: falsæ contra applauditur, si voluptatibus non aduersetur, nec carnis sensui repugnet, qualis fuit platonica fœminarū communio, et libertinorū nostro tēpore insania, q scelerum caussas ita in Deo quærebant, vt hōem culpæ eximi oportere plane censerent. Motus animorū

III Possunt in caussis etiā signa falsa numerari, q̄ vel conueniētia sūt qualiū tota plaustra in monachorū libris reperias, vel ab hōibus vel a diabolo profecta, creduntur diuina Signa falsa

Hæc oīa vel sponte in mentem veniunt, quod raro fit, vel per seductorem aliquem, siue clam siue publicè inculcant̄. Etsi enim vix fieri potest, vtrū contradicant plurimi, tamen ea multor̄ est calliditas vt sanctitatis opinione, cordatis et imponant, præsertim si patronorū autoritate abuti possint, quod genus est, si quis Augustini Lutheri, aut aliorū de qbus optima omniū sit existimatio, nomine abusus errorē spargat, veluti Apostolorū, ignotæ Ecclesijs olim obtrudebant̄ Epistolæ quas tamen ab illis scriptas pseudapostoli prædicabant. Ita Nicodemi Euangeliū, Petri itinerariū et eius gr̄is multa alia prolata sunt. Imo et viuorū sæpe autorū scripta deprauata, id quod sua ætate factum queritur Origenes. Tam itaq. videndum est, q̄do erroribus resistendum sit; cuius rei duo sunt modi, aut eni ratione id fit id est, verbo, scriptis, arg̃tis, aut autoritate, siue Ecclesiæ, tum errorem, tum hominem damnātis, siue magistratus vlterius errorem spargi prohibentis. Qua in re præcipuū Satanæ stratagema conspicitur hoc agentis, vt dum error a nobis expugnari videtur, latius serpat, imo inuictus plane reddatur, ac ita non Dei, sed ipsius regnum, eorū Cpcipue, q veritatis nolūt esse assertores, opera, quā latissime propagetur. resistendi erroribus duo modi.

Quomodo resistendum sit errori ratione

Stratagema. Quomodo vera a falsis discernenda.

Initio, antequam de confutando errore cogites, etiam atque etiam tibi danda est opera, ut diligenter explores, an reipsa quod docer falsum sit, an vero tibi ita esse videatur. Nam si hic decipiaris ac verum pro falso damnare coneris, Deum Immortalem quam egregiam satanae nauabis operam? quantum vel prudens, rebus ipsius addes virium et potentiae. Consilio itaque opus est, non temeritate. Nam si fieri potest, ut alter illius verba acceperis, quam ille dixerit ubi si humanitate usus, petieris illa tibi explicari, cessabit statim contentio. Quod si res tibi noua est maxime, nihil minus tamen faciendum quam ut classicum mox canas, ac errorem haeresim blasphemiam crepes.

Lydius lapis Scriptura S.

Scriptura lapis lydius esto, ad quam omnes omnium sententiae exigendae tibi sunt, neque id temere, sed circumspecte et diligenter, sano maxime et non perturbato iudicio. Nec omnis refugienda est nouitas, Nam ea ratione futurum est, ut nunquam ab errore liberemur: Imo haec potius apud animum ineunda est ratio: Mihi quidem ista videtur vera: quid si errem cum vulgo? quandoquidem ex hoc numero me eximere non possum, quos et fallere et falli certissimum est. Praecipue cum Paulus praecipiat, Spiritus probandos esse, id vero, quod bonum est, retinendum 1 Thess. 5.? Haec ita fieri oportere, nemo fortasse est qui neget, atque id praestet, quotumquemque reperiemus? Ut ergo nobis placeamus adeo ut errantes multo certiores verae sententiae velimus videri, quam qui verum vident. Tamen una haec ad veritatem indaganda via est, Si cogitemus multos praestantissimos viros, in quos erroris etiam suspitio vix cadebat, turpiter hallucinatos esse ac nihil in disceptationem venire posse, de quo non debeamus aliorum quoque audire sententias. At hac ratione, inquies, semper dubitaremus de doctrina? Certitudo in religione omnis ex verbo Dei pendet, neque bona intentio, quam vocant, inter christianos audiri debet. Iosue donatus spiritu Sancto, iubetur custodire quae in lege scripta sunt Deut. 31. non suaniti intentione. Et Dauid aedificaturus Deo domum ex ipsius mandato a propheta reprehenditur, qui tamen antea non contradixerat. Adeo nihil nostra intentio est, quod verbo Dei praeferri possit. Oportet autem illius interpretationem ex spiritu Sancto habere, qui solus scrutatur profunda Dei 1 Cor. 2. et spiritualis omnia diiudicat. Ideo cum inter homines etiam doctissimos, maxima sit sententiarum diuersitas, nihil minus conuenit quam ut in illorum verbis acquiescas sine tua ipsius sententia diligenter tibi examinanda est, ne opinionem pro scientia usurpes, ac spiritu ductore eam ex puro

intentio bona ab Ecclesia profligatur.

2 Reg. 7

Dei ver-

Dei verbo te sumsisse falsò existimes. Id quod hac rõne facies: Antequã certitudinẽ illã tibi persuadeas, memineris ab oĩ eo, qd Deus et verbũ Dei nõ ẽ, animũ iuxta et oculos abduci oportere. Huius grĩs sunt. 1. Indulgentior de tuo vel alterius iudicio, spiritu scĩa, sanctitate, persuasio. 2. Item, assentientiũ, laudantiũ, et pendentiũ ex te multitudo. 3. Addar̃ et temporis diuturnitas, quo inualuit ea, q̃ impugnar̃ ~~temporis diutur~~ doctrina. Nam sicut execrabilis illa φιλαυτία, nõ patir̃ hoc credere, alios, quid verũ sit, melius quã nos ipsos, videre: Ita nihil pernitiosius est, quã ad vetustatem confugere, ac ex ea de veritate, aut falsitate doctrinæ sumere iudiciũ. Nam et male pt̃ caussa defensa esse, et fieri, vt accusatoris simul et defensoris partes sustinuerit Satanas, vt istis veri belli simulacris apud simplices errorem confirmaret. Oĩa ista seponenda sunt, tandem ad Deũ erigenda mens est, ab eoq. sp̃rs et sapientia petenda. Quod si frequenter, si serio, si cum fiducia feceris, tum tandem poteris tibi persuadere, te nullo pernicioso errore teneri, aut si id sit, eũ tibi offensũ iri. Hoc cum monemus, id tantũ agimus, ne patiamur aliquem temere sibi arrogare sciam, cũ opinionem tantũ habeat, sed vt quærat viã certæ sẽntiæ, eo modo, quo debet. Quam q assecutus fuerit, is, in erroris suspicionẽ nunquã veniet. Si firmã nondũ ht̃ ~~sẽntiam~~ scientiã, aut plane errat, ei hic recta monstrar̃ ad veri inuestigationẽ via, ac monetur, qd cauere oporteat id quod salutari et bono consilio fieri est certissimũ. Quare vt verũ à falso discerni possit, sicut et prius monuimus consultissimũ est diligenter secũ meditari, quibus rationibus, quod sentit, qsq. sibi persuaserit, quã certo spiritũ, quã sedulo sacras lĩras excusserit, quã circũspecte oĩa, q̃ Deus aut verbũ nõ sunt ~~neglexerit~~ inspexerit, quam ardenter deniq. orauerit, vt ita sẽntiæ suæ certitudinẽ hẽre possit. Hoc si fecisse tibi videberis diligentissime: tamẽ is est Satanæ astus, vt falli possis. Grata est Deo modestia, et placent eor̃ preces, q maius fidei lumen petunt. Ideoq. si tũ qo aliqd falsi, vt existimas audieris, nõ peccabis, si illud tibi expendendũ esse putaris, ac Deũ oraris sedulo, vt si recte sẽntias, te confirmet, sin vero hominum more erres, oculos tibi aperiat, id quod eũ facturũ promisit chr̃s Luc. 11. Et q2 ex nobis nihil sapimus, nisi à Deo edoceamur, ipsiq. illuminationis tempus, ei præscribere nõ possumus: Et si oĩa q̃ monuimus feceris, fieri tamen adhuc potest, vt nondũ sis edoctus à Deo, atq. is per eum ipsũ, quẽ pro hæretico habes, te edocere velit: Quæ res nõ parũ

ad imp.

Examen sentiæ conceptæ.

Ad vetustatem nõ cõfugiend.

2 Reg. 7

ad impetrandā abs te modestiā momenti habere debet. Si certissimus sis, tamen cauendū est, ne Satanæ fallendi præbeas occasionē, q in Angelum lucis transformatus, nunquam satis caueri potest. Modestia omnino opus est, si nō ob aliud, saltem ne obstinatū facias tua importunitate quem damnas, neue ille queri possit, et ne veritatis propagationi tua aliqua culpa viā præcludas. Litem serere est facile at finem inuenire, nō æquè facile. Nam vt aggere rapto mundāt aquæ, ita à contemtis initijs ortæ lites, mundum dissidijs calumnijs maledictis clamoribus repleuerunt.

modestia retinenda.

Si falsum docear, maxime, discernendum tñ vtile ab inutili.

2. Stratagema.

Vbi iam quod docer, accuratè instituto examine falsū esse deprehenderis, antequā tibi confutandum putes, id quoq. considerato, quanti res sit momenti. Nam inutiles et inanes quæstiones vitandas præcipit Paul. Tit. 3. Præter id enī, quod à curiosis ingenijs multa vtrinq. adferunr, q fidei synceritatē et puritatem labefactant, accedunt etiā conuitia atrocissima, sic vt de asini prospectu sæpe nō minores oriantur turbæ, quā de præcipuo christianismi capite. Deinde et breuius vitæ spaciū est, labores autem in Eccla Dei pio doctori multo incumbunt grauiores, quā vt bonas horas ita perdere debeat. Quod si omnino refutare instituеris, facies pro oportunitate temporis, loci, personæ, cū tuæ tū illius, vt ab inanibus speculationibus hōem abducas, idq. quanta fieri potest dexteritate, ne vlla animor sequatur ab alienatio.

refutandi modus

Præcider aut ansa inutilibus quæstionibus, si, q docent omissa curiositate, ea adferant, q pertinent ad firmandam fidem, emendādam vitā: pietatem consolationē et charitatē confirmandam. Nam patent latissimè hæc, et varietate tractationis facile caueri potest, ne vt quotidiana vilescant, præcipue si temporis et morum populi habeatur ratio, id quod facere nō possunt, q in singulos dies vt vocant Dominicos certū aliquod thema præscriptum cogunr explicare: Contra nihil magis fenestrā aperit, hominū curiositati quam si Ecclesiastes singulis vocibus immoretur, atq. inde locum coēm extruat. Felicioris istud est ingenij, quod temere nō debent imitari quibus est plus satis curta suppellex, insi quod nemo vult alio videri inferior. Sic faciunt, q vsitatā istam Iudæis salutādi formā à chrō vsurpatā: pax vobis, ita explicant, vt de pace mundi et consciæ prolixè philosophentur: Sed plane extra oleas, nō enim tunc erat his locus. Imo hoc potius nobis sit curæ, vt vbi res fert, dicamus multa, vbi nō, paruo pe

quæstiones inutiles q̄do vitandæ.

Concionum instituendar ratio.

uo pedi, paruũ induamus calceum. Non enĩ vbiq. oĩa docet sp̃rs S. nec vno loco oĩa sunt effundenda, etiamsi nõ inepte possis. At futilia adferre, ne non de singulis voculis aliqd dicas, cuius est prudentiæ? Peccatur ea in re ostentando copiam, et imitatione, cum quid faciãt alij, spectamus magis, quam quid fieri expediat. Idem fit ab ijs, q in scholis sacros autores explanant. Cupiunt dicere aliqd noui, et ab alijs nõ animaduersũ, istud si nõ reperiant, transponũt res, excogitant obiectiones, quas soluant, fingunt verba alia, quæstiones q̃stionibus profligant, adeo vt satius sit nullos esse interpretes quam tales, q theologiã rursũ in sophisticã conuertant. Ad hoc q̃s impellit ambitio, ij pestes sunt Ecclesiæ, quos vero error, a quo admoniti, desistunt, ijs possis ignoscere. Vtilia vero habenda sunt, quæcũq. ad finẽ christianismi, q est vita æterna, Iohan. 20. vsũ aliquẽ adferunt. Itaq. discendum est, nos natura fuisse filios iræ, ac omni iusticia destitutos, obnoxios fuisse damnationi et morti æternæ: Deinde, Deũ Prm̃ ex mera mĩa, sdm̃ bñplacitũ voluntatis suæ in filio suo Iesu christo nos elegisse ad vitã æternã, quã suam voluntatẽ in Euangelio nobis reuelauit &. Cumq. sine Deo nihil possimus, ac ille a se velit peti sp̃rm̃ et auxiliũ. hæc ipsius voluntas agnoscenda est, ille inuocandus, illi gratiæ agendæ ita vt vult ipse. At q̃cũq. hæc oĩa attingunt, aut huc perducunt, ea pro vtilibꝰ habenda sunt, ac publicè nota esse debent. Cum oĩbus aũt pugnandũ, q̃ hinc nos abducunt. Itaq. naturæ nostræ corruptio nobis probe perdiscenda est. Neq. vero satis est, in suã quemq. rẽ intentũ esse, ac se curare,: Verũ alijs qo Ecclesijs pro modulo sp̃rs, pro ratione vocationis consuli oportet, neq. viuor̃ tantum sed et posteritatis habenda ratio, ita vt incorrupta ad eam, doctrina transmittar̃. Quæ vero doctrina vsũ nõ h̃t, vtpote in sola speculatione posita, ea vt inutilis repudianda est. Imo neq. id in vtilibus semp̃ ponendũ est, quod aliquo modo, ad salutem p̃tinet vt vel curiose tractandũ sit, vel si dissensio oriatur, magnopere laborandũ: Sed si aliud nihil sit, quod ad eũ finẽ satis commode perducat, Id demũ pro vtili habendũ vt, ad salutẽ pertinet scire quemadmodũ Abrahamus credẽdo se vetulũ habiturũ ex promisso filiũ, iustificatus est cũ tota posteritate, Ita Maiores nostri credendo Iesũ esse chr̃m et se et nos suos posteros Dei filios fecerunt. Rom. 4. hoc cũ vltro historiæ ~~offenda~~ ostendant aperte, nõ vt de re plane capitali digladiandum esset, si q̃s diceret, historiã illam q̃ de adultera est Ioh. 8. nõ in oĩbus libris reperiri, ac proinde vt additiciã reijceret. Nam quis fructus esset illius contẽtionis

Vtiliter q̃ discuntur.

Summa capita pietatis et rectæ institutionis.

Doctrina inutilis

nis, cū aliæ historiæ idem confirment, & ipse ēt aduersarius non inficietur. Vtile & id censendū est, quod contrariorū speciem, q̄ in scriptura sæpe se offert, ac infirmos vehementer turbat, sine offensione graui tollere possit, saltem ne conciliationes illæ magnas turbas & dissidia pariat. Ac discerni q̄dem hæc à mediocriter exercitatis possunt facile, si iudicia nondū sunt perturbata, nec adhuc de ijs vt rebus grauibus ceptū sit agi. At vbi semel fascinati sunt hōes, ibi superbia, odia, rixæ & eiusmodi affectiones, nō sinunt iudiciū esse integrū. Cum Satanæ multum intersit, christianos nugis occupari, vt interim necessaria omittant. Cui rei testimonio est, ridicula illa veterū de paschate contentio q̄ tū magnas Ecclesias horribiliter concussit & afflixit.

obiectio: mim dissolutio

3. Quomodo seductor imprudens tractandus sit.

Si igr̄ res magna sit in qua erretur, tria sūt q̄ fieri oportere, debes habere persuasissimū. 1. Vt seductor ipse amplius nō seducat. 2. Vt q̄ seducti sunt, in viā redeant. 3. Vt q̄ sani sunt, contra errorē muniantur. De sectario igr̄ vel seductore, antequā quicquā constituas, illud tibi animaduertendū est, alr̄ multo eū, q̄ imprudens fallit, quā q̄ malitiose, accipi oportere. Qua in re passim videmus peccari, dū multi in id solū defigentes oculos, quā fæda & turpis res sit error, conuitijs mox & clamoribus oīa replent, eoq̄ sibi mire placent per ignorantiā an pertinaciā falsū dicar̄, nihil hēntes pensi. Id vbi fit, q̄ persuasus fuerit, se recte docere & recte facere, laudari potius volet, quā culpari si multos in sentētiā suā pertrahat, Conuitijs exagitatus clamabit, sibi iniuriā fieri ac statuet pertinaciter tueri, quod verū esse putat. Ita enī vir bonus affectus est, vt q̄ salutaria credit, toti orbi persuasa esse cupiat. Quem ipsius animū si damnes simplr̄, vide ne in Deū sis contumeliosus, q̄ ipsi maiora nō dedit. Deinde cū præter calamitates odia & persecutiones, nihil consequatur q̄ nouā doctrinā inuehit, candoris christiani est, in benigniorē partem potius inclinare, ac errorē magis, quā malitiā interpretari. Nisi enim id fiat, sed importune mox tumultuari ceperis q̄ fructus spes in acerbitate, ira, & conuitijs esse pt̄. Si nihil

in eorep

in eo reperias, cum tuo qdem iudicio humaniter compellari debeat, id saltem cogita, eū Dei esse opus, q illū voluit viuere, alit seruat æque ac teipsū. Cumq. nescias an errātē suā ouē Dns clemēter ad ouile reducturus sit, q potes in eā hostili esse aīo? Quid si Dns in illius psona infirmus tibi occurrat, ac tuam charitatē exploret, quā in extremo die commemoret. Etsi aūt id certo scire nō potes, tibi tn satis sit posse ita esse. Ideoq. nō ille, sed chrs ti spectādus ē, quādoqdem qd illi feceris, hic sibi expensū referre parratus est. Deinde et hoc ad mansuetudinē te cohortabitur, si intra te descendas et teipsū spectes, quam horribilibus flagitijs contaminatus sis. Si enī ob istos tuos nævos spem nō abijcis, clemēter tecū acturū Dm, qd est cur alij Dei clemētiā, quā tibi expositā esse nō dubitas impie neges? Et cū ob eā bonitatis diuinæ spem, contemnj nolis, etsi flagitijs adopertus sis, cur eū contemnas, q Deū nō minus quā tu ipse sibi sperat propitiū? Quod vt pstare possis, Deus semp orādus ē vt cor tuū emolliat, idq. vera caritate inflammet, quā consecutus reperies optimā eāq moderatissimā rationē, qua seductorē frm ad frugem reuoces.

Quomodo seductor malitiosus tractādus. 4

Si vero malitiosus sit seductor, posteaquā Satanæ consilū habes perspectā, vt scīt error spargar quā latissime, et oīa inter vos geranr perturbatē et confusē, nec vllus sanis consilijs locus fiat reliquus, multū tibi ea in re ponendū est operæ, ne imprudens Diabolo, eū quē Deo volebas laborē præstes, ac bonā caussā inepta actione corrūpas. Memineris nō cum hōe sed cū ipso Satana tibi rē esse, cuius artes multo sunt plures, quā vt depræhendere possis. Aut conabir teipsū in errorem ptrahere, aut si illa nō succedet, alia aggredier via, atq. huc te inuitabit vt pcipitanter damnes, ac vita ēt indignū iudices hæreticū, q tam blasphema dicere sustineat. Quas cogitationes, si obrepant, plane scito nō ex Dei spiritu, sed ex Diabolo proficisci. Etsi enim hō pius, cū audit blasphemas in Deū voces, nō pt nō vehementer commoueri: tn Zelus ille nō debet esse præceps, sed optima ratione moderatus, cuius nō Satanas sed spīs S. sit autor. Imitemur patres, q liberor lapsu commouer qdem.

præceps iudicium periculosum.

Zelus modestus esse debet.

quidem vehementissime, at nõ ita vt perditos cupiant, sed seruatos.
Unde et curant eos indulgentissime, nullas molestias nullos labores
nullã ipsor̃ morositatem, q̃ ex morbo accedere solet fastidientes.
Ita et hic, christianus homo, doleat multos seduci et gloriã Dei lædi,
sed fructus doloris esto, vt aut tollar̃, aut saltem minuatur malũ.
Nulla aũt ratione qdquã dicar̃, aut fiat, quod malũ exasperare
possit, et in quo nõ certa antea fructus spes appareat. Neq; n. ex-
ploratũ habes, an nõ ex elector̃ nũro et ille sit, quẽ Deus iusto iu-
dicio passus sit labi, vt maiori cũ gloria eũ suscitet. Quod si co-
gitabis, facile in eã ibis sententiã, tua acerbitate, illũ ex stulto
insanũ fieri nequaquã oportere. Quare, vt, q̃ singulare certa-
men ineunt, oẽs feriendi et defendendi rationes ãio percurrunt,
ita descensurus in arenã diligenter cogitato, qua parte nudus sis
qua vulnus sit periculosius, ac oĩa q̃ mentẽ perturbare possunt
antẽ contemnere asuesce, quã ad pugnã ventũ sit. Non enĩ id
agit Satanas, vt vnũ aliquod doctrinæ caput, de quo litigatur, ex-
pugnet, sed vt tuã patientiã superare, eamq; in triumpho cum
summa christiani nominis ignominiã et Ecclesiæ calamitate duce-
re possit. Contra siqd est, quod animũ tibi addere possit ab ea par-
te te nudari planẽ scito, quare ne vulnus accipias, cauendũ ẽ
diligentissimẽ. Hoc vt intelligar̃ rectius, fusius declarandũ ẽ.

Quid disputaturo cogitandũ sit.

5 Vt cum fructũ confutationẽ erroris instituas, plurimũ refert
si pacato ãio et incorrupto iudicio fuerit aduersarius, ita vt quid
dicas audire et diligenter apud se expendere possit, quod nisi obti-
neas, nõ tuã sed Satanæ caussã iuuabis. Non autẽ poteris eũ
ad animi tenuitatem et tranquilitatẽ deducere, nisi eã præstiteris
et oĩa illius ad amussim tibi cognoscenda atq; intelligenda esse me-
mineris. Quare operæ precium est scire, q̃ in eiusmodi disceptationi-
bus animũ perturbare soleant. Primũ est et præcipuũ, si doctri-
næ mutatio, q̃ intentar̃ priuatis q̃o rebus cladem adferat, id quod do-
centibus omnibus vsu venit. Nam et in suspicionem falsæ doctrinæ
eos venire, ac existimationi iuxta et commodis plurimũ decedere
necesse est. Deinde amor doctrinæ quã professus sis, nõ facile
excutir̃. Nam natura ita comparatũ est, vt oĩa dissimilia oderint
id quod in diuerso apud oẽs gentes deor̃ cultũ facile apparet, q̃ sæ-
pe.

q̃ disputantis animũ ꝑturbent.

pe magnar̃ calamitatũ caussa extitit, dũ alter alterius idolũ contemtui haberet. Sicut Romani Aegyptios & alios barbaros ridebant. Addit & illud multũ perturbationis aĩo, si probra & criminationes aduersarij accesserint. Neq; n. vllus ita est ferreus vt conuitia patienter audiat, nisi longo vsu & diligenti meditatione naturã quodammodo exuerit. Quæ oĩa ante ꝑcipienda aĩo sunt, vt si eueniat eor̃ aliquid, nihil videar̃ inexpectati accidisse. Sicut aũt hæc præstare magni est aĩ, ita maioris est longe cauere, ne ipse qõ alicũde tibi animũ addi patiaris, quod nisi vitaris, inermẽ te obijcies satanæ, ac illi prædæ eris. Ex aduersario quidem hæc possunt euenire incommoda, vt irritatus nec attẽte, nec patienter audias, ac proinde nõ satis assequaris quid dicar̃. Nam odiũ & ira, iudiciũ impediũnt. At vt ante finem orationis ipsius respondeas, & ad primũ quodq. verbũ quid velit, diuines, vnde fit vt aliã tibi aduersarij sententiã fingas, quã reuera est, ac respondendo etiã confutes, nõ quod ipse attulit, sed quod tua conflixit diuinatio. Id vero nõ aliunde, quã ex arrogantia & contemtu aduersarij proficiscitur. Cuius mali origo in te nõ in illo est. Ideo omnino contemtus illius caussæ tibi cognoscẽdus ẽ q vbi semel hoẽm inflarit, nõ amplius frugi aut vlli bonæ rei vtilẽ esse sinit. Oritur aũt ille vt plurimũ inde, si multor̃ de aliquo Egregia sit existimatio. Si pauci ijq; contemti alr̃ sentiant: si sapientiæ qs specimẽ videar̃ dedisse, vt si ex disputatione aliqua victor abierit, si in publica contione, nemo contradixerit, si fortuna paulo accedat splendidior, q̃ res facillime parit assentatores. Neq; n. vt parasitos reperias, Pontificis Romani splendor & magnificentia requiritur, præsertim vt nunc habent res theologorũ. Nam cũ pleriq; finẽ studijs suis eũ statuant, vt sacerdotiũ assecuti, inde alantur, qdqd interim fiat de Ecclesia, fit vt indocti & rudes, quẽ eruditione nõ possunt, adulatione saltem, fauoris gradũ obtinere studeant. Vnde nihil tam ineptũ tã insulsũ ab istis q sacerdotiũ conferendi ius aliquod aut suffragiũ saltem habere videnr̃, dici pt̃, quin ab his in cælum extollatur. Accedit huc, quod vita priuator̃ inueterata iã consuetudine, sacerdotũ censuræ exposita est, vnde qsq; vel adulando eos mauult amicos facere, quã repræhendere. Contra ipsi etiã doctores, non admodũ ægre ferũt eiusmodi palpones, cũ quod & falsa laus vt oẽs sumus φιλαυτοι delectet, tũ vero quod nõ facile ferant doctiores, qbus sacerdotia conferri oporteret, si crassos istos adulatores repudiarent. Ad extr.

contemtus aliorum.

Ad extremu si eruditionis nonnihil accedat, q̄ inflare solet, etsi id nequaquā suo iudicio, hui quā audacter, quamq̄ secure aduersarii contemnetur.

Quid meptus disputator peccet.

6 Quare seductori te oppositurus, mihi oīa in vtramq̄ partem considerauerīs attente, qd autoritas, eruditio, opes ac nominis celebritas possint, ac vtrobiq̄ te mixtum præstiteris ac demq̄ personā cū illo commutaris, sic, vt q̄ in illū dicas, in te dici existimes, hæc fuerit: Inepti disputatoris peccata. Initio tibi satis videbitur, si quaq̄ ratione errorē expugnes, etsi id nec 1.
verē facias, neq̄ etiā eo quē debebas modo. 2. Pro dignitate tibi 2.
pertinaciter digladiandū putabis, etiāsi id cū caussæ fiat detrimēto. Nam cū inter alia religionis nostræ ludibria, hoc ēt excogitarit Satanas, vt sicut in prophanis artibus, ita in theologia qo, doctorū titulo aliq superbirent: fit vt in ordinē redigi videamur, si vel latū vnguē de ea in qua iurarūt opinione cedant. Quare ne frustra mitrā gestare, & præter christi mandatū, q magistros & doctores in terris à fidelibus suis agnosci noluit, se ostentasse hactenus leo nimis eruuijs iudicari possint: pro gradu quē vocant, nō alr quā pro aris & focis digladiantur, & vel ab hoste diabolo arma sumere malint, quā christo herbam porrigere. Ex eorū itaq̄ nūro si fueris, nō dubiū est, quin doctoratus iste multo apud te, quā veritas Dei, futurus sit. 3. Conuitia aduersarij criminibus pensabis 3
immemor etiā istius prophanī prophetæ sentiæ: ἀλλ' ἀλλ' ἀ
Aristoph. arguere. nō decet viros poetas conuitiari, vt fœminas pānē coquētes. ndj γὰρ ὁ θεὸς λοιδορεῖν ἀνδρὶ ποιητῇ ὥσπερ γυναῖκα μοχθηρὰν
inde venter hoc aget vt caussa nō veritate sed clamore sit superior. Nonstabebis aduersarij ingeniū cognoscere, vt scias qd sen 4
tiat, quas præter controuersiā habeat opiniones, quo sit iudicio, 5
vt solus velis loq, illud autē nunquā aut quam rarissime audire: Diuinabis de illius sententia audacissimē, priusquā tria verba 6
eloquutus fuerit, cauillaberis q̄ dixerit, tibiq̄ quod confutes præter mentē ipsius confinges, cū tū explanatio eorū, q̄ dicit, ab ipso potiū quā ex tuo cerebro peti debeat. 7. Si nō statim cedat stupore illi 7
& ruditatem obijcies, vt q̄ vim tui argti nō possit perspicere. 8. 8
Triumphabis ante victoriā, ac cū nullū cernas effugiū, putabis ab ipso multo minus aliquod animaduerti posse, vnde etiā vix respōdēdi 9
potestatē illi fœturus es. Exagitabis inepte errorem, ac mira beris tā fœdum lapsū in illum cadere posse, quare vix aliqd fieri

potest.

10. potest importunius. 10. Colliges absurda, nō vt verū ondas, sed vt ridiculū facias aduersariū. Deniq. in oībus ita te comparabis vt seductor tibi contemtui, Ecclesiæ vero salus neglectui esse videar, q̄ res aliud nihil, quā insignem tuā stulticiā prodet, et cū contra Diabolū instituta sit disceptatio, ita ipsi proderit, vt nihil possit efficatius. Nam cū ista fiunt, error non extirpar, sed inuictus plane reddir. Si eni leuia ~~mf~~ et infirma argta obiecta fuerint, q̄ facile soluerit seductor, sumet animos, ac in eā plane veniet opinionē, firmius nihil esse, quod deinceps qo opponi possit. Si vero omissis obiectionibus non satis percepta præ fastu et præcipitantia disputātis mente, is q confutat, alia sibi confinxerit, q̄ illi fortassis in mentē nunquā venerunt. Sic statuet firmiora sua fuisse, quā vt dissolui posse alter sperarit, ideo ne nihil diceret cauillatum esse, at cum ratione nō posset conuitijs tentasse veritatē opprimere, vnde sequetur odiū, cuius æque ac erroris hæredes quisq. suos relinquit. Vnde sectæ et factiones oriuntur, q̄ acerbissima exercent odia idq. eo pertinatius, quod nō suā sed Dei cām agere videntur. 2. Deinde latius et spargir error, Nam rixæ illæ, materiā varij pro ingenior diuersitate sermonis præbent, qui ~~a~~ cū apud alios varie narretur, magis varie accipitur. Vnde fit, vt inter multos, q errorem damnent, aliq etiā reperiantur, qui probent: aliq vero, qui tam errorē quā confutationis modū improbent, vt conuitia, irā, impotentiā animi et similia. Inde et de defensoribus leuius sentire incipiunt, ac in posterū aliū aliquem facilius admittent errorem. Deniq. addunt, detrahunt, mutant, pro suo qsq. in narrādo affectu. 3. Propagar etiā ista ratione error, si et alium secū trahat. Nam dum in alterā partem nimiū inclinat defensor, ipse qo verū sæpe amittit cuius rei in patrū disputationibus passim extant exempla. 2. Si seductori plus permittat, quā debebat. Nam ille pro veris ea sumet ac nō concessa, sed euicta videri volet, vnde noui erroris periculū est. Item, si videar sigcantiores loquendi formas inuenire posse, quam in scriptura extent, vt ita ambiguitatis ansā tollat. Inde tot monstra in Ecclesiā Dei inuecta sunt, ac dū hō sprm Dei, sus Minerua docere vult, puritas doctrinæ ita contaminata est, vt vix vmbra etiā veritatis conspiciatur. Si in contentionis calore quædam incautius dicta excidant, q̄ a sanis et ira vacuis nequaquā dicerentur, ac deinde vt vera et recta defendanr. Nam inde noua dogmata, ac noui errores pululant. Confundunr res et verba, amittir veritas, de qua restituenda, multi spem oēm

Secunda Erroris propagandæ ratio.

Tertia ratio.

et cog.

et cogitationem abijciunt. 5. Accedit et hoc, quod dum de una aliqua re litigar perpetuo, reliqua magis necessaria, in obliuionem veniunt, ac ob istud unum, pius ab impio hæreticus à christiano discernitur etsi vita alioqui proba sit et sobria. Exempla præbent superiora paulo, templa, vbi ob res christianismi nõ plane præcipuas, horribiliter laceratæ sunt Ecclesiæ, hæretici Schwermeri appellati multi, quorum egregia in instauranda pietatis doctrina extitit opera Interim autem omnis morum disciplina collapsa, ita vt quæ primum Euangelio gloriatæ sunt vrbes, iam præter nomen Euangelij vix quicquam habeant. Hoc diaboli præcipuum ac nocentissimum est stratagema, quo pios homines ad peruersam defendendæ doctrinæ rationem adigit, vt præcipiti nimis honoris diuini studio, ad defensionem veritatis, vt ipsi quidem iudicant, multa dicant et faciant, re ipsa autem Satanæ agant caussam, prorsus ex illius sententia.

Cum seductis quomodo agendum.

7 Quæ in Seductore ab errore reuocando fieri ordinimus, vt summa vltra lenitate et mansuetudine tractetur, ea etiam vt seductos in viam reducas, vt sanos contra errorem munias fieri oportere est certissimum. Nam si exacte præstes eam, quam requirimus moderationem, vix tamen impetrabis, vt seductor victum se dicere, multo minus vt se scientem populo fucum fecisse fateri velit. Neque enim qui seducti sunt, errorem agnoscere volent, et ijs, qui sani sunt, omnem tuam actionem reddes suspectam. Quod si conuitijs omnino agendum tibi putas, vide quo id fructu facturus sis. 1. Principio hoc certum 1
Conuitiorum in disputando mala.
sit malitiosum seductorem egregie impium esse hominem, Ideoque nihil minus de eo tibi pollicearis, quam conuitijs ipsum ab incepto deterritum iri. Quin potius ita refellet crimen, vt regerat cum fœnore vt teipsum infantem faciat. Nam in hanc partem plus satis erit facundus, quod autem accurata oratione non potest persuaderi? Deinde 2
apud seductos deploratam magis, ista importunitate tuam causam reddes. Nam eo omnes sumus ingenio, vt quorum amplectimur doctrinam, eos amemus ac laudari cupiamus. Itaque si conuitieris, querentur illi de iniuria, ac te odisse incipient, tuamque passim tyrannidem accusabunt. Isti affectus iudicium veluti stupidum reddunt, vt deinde ne si velint quidem, te audire ac obtemperare possint. Apud eos igitur conuitiari aliud non fuerit, quam aurem obstruere, ne aliquis tuis verbis locus possit esse reliquus. Illis quoque qui sani adhuc sunt, criminatio tua, quæ ab ira 3
et impotentia animi proficisci videbitur, quid proderit? Multi, etiam iustam

acer.

acerbitatem oderunt, quod si seductor modestiam aliquam simulare possit, quid aliud facies, nisi ut et illos ipsi adiungas. Si conuitiatoris sit, ut nulla iniuria ad conuitiandum adduci potuisse credatur, non inficior eum, qui traducitur, autoritate illius grauiter premi, adeo, ut et nomen ipsius vix ferat populus, at eam hominum opinionem arrogare tibi poteris facilius multo, quam obtinere. Nam ne ipsi quidem satis intelligimus semper, quo ducamur spiritu, et multa etiam recte facta in malam partem accipiuntur. Unde vix reperias Ecclesiasten, qui populi reprehensioni obnoxius non sit. Praeterea, cum sine conuitijs idem obtinere
4 possis, quid caussae est, cur peruersis armis pugnare malis. Citatur Lex duodecim tabularum apud Tull. 4 de Repub. quae capite sanxit hoc quoque: Si quis actitauisset, siue carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitiumue alteri. praeclare id quidem. Neque enim fama cuiusuis libidini exposita esse debet. At nos, qui christiani nominis columnae videri volumus, conuitijs non aliter quam aranei venenis pascimur. Regem nemo feret, qui obiicios quosque infames facere velit, et quis ferat in sacerdote, cuius vita alijs ad pietatem et modestiam exemplo esse debet? Est Pastoris increpare obiurgare reprehendere, at faciat illud ut Pater, non ut hostis, quantum scilicet ad emendationem prosit. Plausibile est quod responsant paucorum exemplo, qui infames fiant, teneri alios, ne quod sentiunt prodant. At nisi omni vitio superiores infamatores isti, ac dij potius quam homines existant quid proficient? Sicut enim quae aggere opposito prohibentur aquae, si collectis viribus perrumpant tandem, multo inundant vehementius, ac ob id pernitiosius quo: Ita oppressa ad tempus sententiarum libertas, tandem cum maiore clade Ecclesiae se offert. Et quia pastorem inuisum habent ij, qui ita repressi sunt, Ideo hoc unum agunt, ut in omnibus ab ipso dissentiant, in factionem alios, quibuscunque possint modis pertrahant, ac omnia turbent. Cur non Michaëlis Archangeli exemplum potius imitamur, qui ipsi Satanae non ausus conuitiari, hoc saltem dicit: Increpet te Deus. Ille non fecit in Satanam, quod tu audes in fratrem, qui Deo fortasse non minus charus est, quam tu ipse. Itaque hoc fixum et certum esto, nullam conuitiorum esse vtilitatem, aut si qua sit, eam ex graui et modesta erroris demonstratione, multo sumi posse vberiorem, de qua infra dicetur. Az szitokban egi sinchien io.

Quomodo error expugnari possit.

8 Alia itaque emendandi seductoris quaerenda est ratio. Haec vult: 1. Ut errorem ipsi demonstres, quam potes maxime perspicue, ita ut vel palpari possit. 2. Deinde veritatem solidis rationibus et testimonijs confirmes, sic ut intelligat aduersarius, sine malo dolo ex sincero et fid. Erroris confutandi ratio.

et fideli animo, istud sanandi sui laborē abs te esse susceptum. Si qua sanandi hōis spes ē, ea hic est: alia via nihil prorsus tibi sperādū est. Demonstrationes porro tunc vim habebunt patefaciēdi verū, cū à Deo fuerint ut est Luc. 21. Instruam vos lingua et sapiā cui nemo resistere poterit: et Esa. 55. Non redibit verbū meum ad me vacuum. Itaq. Deus orandus est, ut dictet verba ad persuadendū verū, quam aptissima. Artes humanæ, quas liberales vocant, Dei dona sunt, nec reijci debent, si illis ita utaris ut plantes et riges, à Dnō aut expectes incrementū. Deinde, illę qo demonstrationes vim habebunt, q̄ ex notissimis scripturæ locis extruūntur, q nō sint ambigui recte citato contextu, nō mutilatis aut transpositis verbis. Ordiri et possumus ab aduersarij sententia, quā volumus euersam, ac ex nota aliqua et concessa, colligere absurda, quod cum fit, necesse est aliqd falsi fuisse positum. Ut si contendas, In baptismo remitti peccata: Accipio illam sententiam, et ex notissima ista Iohannis: Sanguis Iesu chri emundat nos ab oī peccato, colligo absurdū, chrm vilt ista sua oblatiōe nō consummasse sanctos, siqdem baptismi lauacrū nobis iusticiā adfert. Quare priorem sentiam falsam esse oportet. Danda est aut opera, ut quantū fieri potest, utaris verbis et loquēdi formis perspicuis et rectis, id quod pauci præstant, quod scit malūt multa dicere, quam multa meditari. Deinde, nō in eo ponere victoriam debes, si tibi apposite videaris dixisse, et ratio, quam attulisti tibi satisfaciat: Verū videndū ē, an ad eius qo ingeniū sit accommodata, q persuadendus est. Tibi fortasse satis est, Augustinū aut Ieronymū aut aliū aliquem, dixisse quippiam: at nō mox illi satis est, q hominū autoritatem, longe existimat inferiorem, quā ut in serijs rebus scripturæ fidem debeat labefactare.

Demonstrationes vere et efficaces quæ.

artes liberales qo loco habendæ.

Cedendum Veritati.

9. Ita aut à disputante vincendi studiū abesse oportet, ut quod maxime. Scopus esto hic ut Vincat veritas. Ea siue per te siue per aduersariū patefiat ne cures. Si qd in disputatione didicisti, quod ignorabas, ne pudeat agnoscere. Ne spectes cui cedas,: Honorificum est à Deo doceri, per quemcūq. id fiat. Cauēdum itaq. ne dum aduersariū doctorem aspernaris, Deū asperneris. Ut aut minore cum difficultate id facere possis, consultū ē tempestiue remoueri q̄ obstare possint, quod genus sunt: 1. Si cum

cum magna confidentia aliqd pro vero asserueris, quod deinde falsũ esse
2. depræhendas: Si deieraris, te anathema futurũ, si aliud doceas; si
3. stultos si blasphemos vocaris, q id dicere ausint. Ideo optimũ ẽ
circũspecte loq, nõ vt semp hæsitare videaris, sed vt q̃ vera iudicas,
simplr adferas, q̃ contra, neges, in vtramq. partem testimonia adferas.
saltem execrationibus istis ad nihil vtilibus abstineas. Nam si vel
guttam modestiæ habes, facile intelligis, cũ Paulo, te nequaquã confer:
riposse, q anathemate, Euangelij sui certitudinẽ sanxit, execrans eũ q
aliud Euangeliũ adferat. Statim enim existet q̃stio, an ita intelligas
Euangeliũ, sicut id Paulus docuit. Præterea, cũ nobis liberũ sit me:
liorem sẽntiam amplecti, q̃ stulticia est, nobis ipsis temeritate ista ad
veritatem viã præcludere? Auget et hoc difficultatem agnoscẽdi er:
4 rorem, si aduersariũ prius contemtui habueris, ne ab ipso didicisse
videri possis. Et si aut nemo facile victus videri vult, tñ animum
tuũ munitũ esse oportet hac vna ratione, vt cogites vitã hanc esse
1 breuissimã, ac fabulæ similem, qua saltata, q rex fuit, inferior sæpe ẽ
illo, q fuerat seruus. Insigniter itaq. stultus sit oportet, q præter
choragi voluntatem satrapæ alicuius, quã Daui personã ad tem:
pus sustinere propter fumũ inanis gloriæ malit, quam ipsũ habere
amicũ. Vincas an vincaris exiguũ durat. At si sciens verita:
2 tem oppugnaris, et populus numerosus tua culpa in errore confir:
metur, væ tibi, q Deum habiturus es iratũ. Quare peruicatiæ
et dignitatis oĩs ratio abijcienda est, chrõ vni dandus victoriæ locus.
Simus nos excrementa mundi, ac constet Deo sua veritas. Pudet
3 te cedere hõi fratri eiusdem tecũ corporis membro,+ et interim ce:
dis Satanæ, q ista ratione te oppugnat, idq. in Dei tui oculis.
An nõ satius fuerat hic te demittere, quã oppressa veritate her:
4 bam porrigere Satanæ. Deinde et hoc cogitandũ est, nõ alijs æ:
que visũ iri turpe, si vincaris, ac tibi ipsi. Nam cũ humanũ sit
falli, et suscipiatur controuersia, alterutrũ vinci necesse erat.
Atq. vt sit pudor vinci, certe laus maior est cedere veritati. Quod
5 decedit eruditioni et famæ, q̃ aliud nihil ẽ, quã vulgi testimonium
id totũ accedit bonitati. Et, cui nõ potius sit, dici bonũ, quã doctũ?
6 Neq. vero est, vt cogites errorẽ tuũ nõ animaduersum iri, si ita
pertinaciter neges: Imo eo magis eris hominũ fabula, ac tandẽ ob per:
uicatiã istam, ne eruditionis qdem nomen tueberis. Hoc vtinã con:
siderarent, q aniles multas adhuc superstitiones tuentur, nõ existerẽt
Dæmone potius quã chriano hõe dignæ voces istæ: Scimus hæc de:
fendi

q̃ prohibeãt veritati cedere.

Quid psuadeat vt veritati cedamus.

+ q vt tibi cedat putas te ab illo iure postulare.

et fideli animo, istum sanandi sui laborē abs te esse susceptum. Si qua sanandi hōis spes ē, ea hīc est: alia via nihil prorsus tibi sperādū est. Demonstrationes porro tunc vim habebunt patefaciēdi verū, cū à Deo fuerint ut est Luc. 21. Instruam vos lingua et sapiā cui nemo resistere poterit: et Esa. 55. Non redibit verbū meum ad me vacuum. Itaq. Deus orandus est, ut dictet verba ad persuadendum verū, quam aptissima. Artes humanæ, quas liberales vocant, Dei dona sunt, nec reijci debent, si illis ita utaris ut plantes et riges, à Dnō aut expectes incrementū. Deinde, illę qo demonstrationes vim habebunt, q̄ ex notissimis scripturæ locis extruūntur, q nō sint ambigui recte citato contextu, nō mutilatis aut transpositis verbis. Ordiri et possumus ab aduersarij sententia, quā volumus euersam, ac ex nota aliqua et concessa, colligere absurda, quod cum fit, necesse est aliqd falsi fuisse positum. Ut si contendas. In baptismo remitti peccata: Accipio illam sententiam, et ex notissima ista Iohannis: Sanguis Iesu chri emundat nos ab oī peccato, colligo absurdum, chrm vilt ista sua oblatiōe nō consummasse sanctos, siqdem baptismi lauacrū nobis iusticiā adfert. Quare priorem sentiam falsam esse oportet. Danda est aut opera, ut quantum fieri potest, utaris verbis et loquēdi formis perspicuis et rectis, id quod pauci præstant, quod scilt malūt multa dicere, quam multa meditari. Deinde, nō in eo ponere victoriam debes, si tibi apposite videaris dixisse, et ratio, quam attulisti tibi satisfaciat: Verū videndū ē, an ad eius qo ingeniū sit accommodata, q persuadendus est. Tibi fortasse satis est, Augustinū aut Ieronymū, aut aliū aliquem, dixisse quippiam: at nō mox illi satis est, q hominū autoritatem, longe existimat inferiorem, quā ut in serijs rebus scripturæ fidem debeat labefactare.

Demonstrationes vere et efficaces quæ.

artes liberales qo loco habendæ.

Cedendum Veritati.

9. Ita aut à disputante vincendi studium abesse oportet, ut quod maxime. Scopus esto hic ut Vincat veritas. Ea siue per te siue per aduersariū patefiat ne cures. Si qd in disputatione didicisti, quod ignorabas, ne pudeat agnoscere. Ne spectes cui cedas,: Honorificum est à Deo doceri, per quemcumq. id fiat. Cauēdum itaq. ne dum aduersariū doctorem aspernaris, Deū asperneris. Ut aut minore cum difficultate id facere possis, consultū ē tempestiue remoueri q̄ obstare possint, quod genus sunt: 1. Si cum

cum magna confidentia aliqd pro vero asserueris, quod deinde falsũ esse
2. depræhendas: Si deieraris, te anathema futurũ, si aliud doceas; si
3. stultos si blasphemos vocaris, q id dicere ausint. Ideo optimũ ẽ
circũspecte loq, nõ vt semp hæsitare videaris, sed vt q̃ vera iudicas,
simpli adferas, q̃ contra, neges, in vtramq. partem testimonia adferas.
saltem execrationibus istis ad nihil vtilibus, abstineas. Nam si vel
guttam modestiæ habes, facile intelligis, cũ Paulo, te nequaquã confer:
riposse, q anathemate, Euangelij sui certitudinẽ sanxit, execrans eũ q
aliud Euangeliũ adferat. Statim enim existet q̃stio, an ita intelligas
Euangeliũ, sicut id Paulus docuit. Præterea, cũ nobis liberũ sit me:
liorem sẽntiam amplecti, q̃ stulticia est, nobis ipsis temeritate ista ad
veritatem viã præcludere? Auget et hoc difficultatem agnoscẽdi er:
4 rorem, si aduersariũ prius contemtui habueris, ne ab ipso didicisse
videri possis. Et si aut nemo facile victus videri vult, tñ animum
tuũ munitũ esse oportet hac vna ratione, vt cogites vitã hanc esse
1 breuissimã, ac fabulæ similem, qua saltata, q rex fuit, inferior sæpe ẽ
illo, q fuerat seruus. Insigniter itaq. stultus sit oportet, q præter
choragi voluntatem satrapæ alicuius, quã Daui personã ad tem:
pus sustinere propter fumũ inanis gloriæ malit, quam ipsũ habere
amicũ. Vincas an vincaris exiguũ durat. At si sciens verita:
2 tem oppugnaris, et populus numerosus tua culpa in errore confir:
metur, væ tibi, q Deum habiturus es iratũ. Quare peruicatiæ
et dignitatis oĩs ratio abijcienda est, chrõ vni dandus victoriæ locus.
Simus nos excrementa mundi, ac constet Deo sua veritas. Pudet
3 te cedere hõi fratri eiusdem tecũ corporis membro,+ et interim ce:
dis Satanæ, q ista ratione te oppugnat, idq. in Dei tui oculis.
An nõ satius fuerat hic te demittere, quã oppressa veritate her:
4 bam porrigere Satanæ. Deinde et hoc cogitandũ est, nõ alijs æ:
que visũ iri turpe, si vincaris, ac tibi ipsi. Nam cũ humanũ sit
falli, et suscipiatur controuersia, alterutrũ vinci necesse erat.
Atq. vt sit pudor vinci, certe laus maior est cedere veritati. Quod
5 decedit eruditioni et famæ, q̃ aliud nihil ẽ, quã vulgi testimonium
id totũ accedit bonitati. Es, cui nõ potius sit, dici bonũ, quã doctũ?
6 Neq. vero est, vt cogites errorẽ tuũ nõ animaduersum iri, si ita
pertinaciter neges: Imo eo magis eris hominũ fabula, ac tandẽ ob per:
uicatiã istam, ne eruditionis qdem nomen tueberis. Hoc vtinã con:
siderarent, q aniles multas adhuc superstitiones tuentur, nõ existerẽt
Dæmone potius quã chriano hõe dignæ voces istæ: Scimus hæc de:
fendi

q̃ prohibeat veritati cedere.

Quid psuadeat vt veritati cedamus.

+ q vt tibi cedat putas te ab illo iure postulare.

fendi nõ posse, sed ne videamur illis cedere, pertinaciter retinebimꝰ. Quibus quanti sit veritas et Ecclæ tranquillitas, q nõ deprehendit, is sane in media luce cæcutire optimo iure putabitur.

Hactenus, qdo errori, ratione resistar ostensũ est, qua in re nouem proposita sunt, Satanæ stratagemata, q ad vnum scopum collimant oĩa, vt vilt peruersa confutandi instituar ratio, quod fit si vera à falsis, vtilia ab inutilibus, imprudentẽ seductorẽ à malitioso non distinxeris: Si contra iram et perturbationẽ aĩ, contra superbiam et contemtũ alterius non probe munitus fueris: Si inepte disputaueris, si conuitia adhibueris, si demonstrationes planas et solidas nõ vsurparis, aut victus etiã veritati cedere detrectaueris.

Nũc qdo autoritate resistatur dicendum est. Ea porro aut Ecclæ ẽ, aut ciuilis magistratus.

De Ecclesia priore loco disseremus.

LIBER SECVNDVS

Quomodo Ecclesiæ autoritate errori resistatur.

Si euictus tandem sit error, Eccla duo facere pt. Primum quidem vt dogma ipsũ damnet: Alterũ vt autorem dogmatis releget et à societate fidelium excludat.

Tribus aut modis in ea re peccatur, q eo diligentius nobis obseruandi sunt, quo certius scimus Satanam nequaquã dormire verũ oẽm mouere lapidem, vt hac qo parte victor ex arena discedat. Primus est, si inique damnentur siue error, siue homo. Alter est, si nõ eo modo id fiat, quo debet. Tertius si ab illis damnẽr à quibus nõ debebat. Videndum igr quibus stratagematis Satanas ista obtineat.

Tribus modis peccar cũ autoritate errori resistitur.

De primo Damnationis modo.

Iniuste damnabitur primo id, quod falsum nõ est, qua in re ne decipiamur qd fieri oporteat superius ondimus. Deinde iniuste damnabitur aliqs, si grauius sit iudiciũ, quam res, in qua errar, postulat. Neq. n. audiendi sunt, qui stoicam illã errorũ æqualitatem in Ecclesiam inducere moliantur, ac nisi quemq. et leuissimũ errorem ferro et igni persequendum censeas hæreticorũ patronũ mox clamitant, ac eodem ferme, quo deploratissimos hæreticos loco te habere nõ dubitãt quos perperã iudicare res ipsa ondit.

Damnatio iniqua duobꝰ fit modis.

Nec

Necessaria à nō necessarijs distinguēda.

Itaq. prudenter discernenda sunt q̄ necessario ad salutē requiruntur, ac in fidelium Ecclesia nota esse debent, et q̄ fidei consensum nō dirimunt, etiamsi ab aliquo nō credant. Id cur fieri oporteat grauissima caussa subest.

In oībus doctrinæ capitibus aut ambigimus, aut in alterā partē inclinamus. Qui ambigit et salutem suā periclitari existimat, nisi certo cognoscat, qd de ea doctrinæ parte, quā in dubiū vocat statuendū sit, is nō poterit nō consternari, id quod oē iudiciū impedit, ac tandem diffidentiā parit, vnde Diabolo ad multa aperit fenestra. Si res nō sit plane cognitū necessaria, is q verū de ea tenuerit, nō magnum qddam ht, nec à magno admodum periculo liber est: Sed q de eadem re diffidere cepit, et sibi persuasit esse omnino cognitū necessariā is vero maxime periclitatur, nō quod res in se tanti sit, sed q2 tāti esse ab illo existimet. Itaq. ei, q dubitat, de dogmate aliquo plus obest si necessariū putet id, quod nō est, quā si nō pluris fecerit ac debet. Si vero in alterā partem, eamq deteriorem inclinauerit et de dogmate quod necessariū putat falsam sententiā conceperit is iudicabit oēs idem discere oportere, ac vel clam vel palam, vbicūq occasio fuerit docebit, nō facturus id nisi magni momenti rē esse crederet. Eiusmodi aliqs nō facile ab errore deducitur, eo quod, id sine salutis suæ iactura fieri posse neget, ideoq. contradicentē neminē audiet. Si vero in meliorem partem inclinauerit, et verā sentiam amplexus fuerit grauior, eo minus patiet eā in dubium vocari: Sin fuerit res leuior, et ille nihilominus necessariū esse sibi persuaserit, verū assecutus multum dabit damni. Nam aliter sentientes propterea ab Ecclesia separabit, vnde sectas, odia, inimicicias consequi necesse est, et quod ab alijs dicetur, ab his damnabit. Quæ damnādi alterū consuetudo vbi obtinuerit, ibi vero de tranquilitate Ecclæ actū est. Neq. possunt aptiora Satanæ instrumēta dari, quā eiusmodi perperam facta iudicia. Ob has itaq. caussas danda est opera, vt tanti res æstimetur, quanti est, nec promiscue oēs in doctrina errores capitales fiant, præcipuè cum chrs veræ doctrinæ conseruator mendacio aut falsa eiusmodi persuasione nequaquā opus habeat. Hanc rerū confusionē, vbi obtineat Satanas omni conatu elaborat. Atq. hoc ex stratagematis illius qo vnū neq. sane contemnendum est.

Ex scriptura petendū discrimen rerū quæ creduntur.

Istud aut apud christianum animum fixū esse oportet: Non alibi quam in verbo Dei reperiri cui tuto possis acquiescere. Nā si inter duos

duos contentio sit de dogmate, quod alter eor̄ ad salutē cognitum plane necessariū adserat, adeo vt sine eo percepto aliquē seruari nō posse contendat: Alter vero, etsi eandem de eo sententiā amplectar̄ neget tn̄ tanti esse, quin is etiā, q vel ignoret, vel diuersā de eo sententiā probet in fidelibus numerari possit; Certū erit alterutrum errare. Vt aut̄ et id habeas exploratum vter erret, aliunde quā ex scriptura discere nō potes. Quo loco primū h. : noter̄, omnino aliud esse dogma, aliud dogmatis æstimationē. Nam de illo idē possunt credere et̄ ij, qui de pondere et de æstimatione illius dissentiunt. Vt de baptismo possunt idem sentire duo, quod vilt sit obsignatio regenerationis nostræ in chrō, cum tn̄ alter tanti illū faciat, vt sine eo neminē saluari posse iudicet, Alter vero, etsi contemni nequaquā oportere censeat, a vitæ tn̄ æternæ possessione neminem excludat, qui eo destituatur. Hi in dogmate conuenirent at de pondere dogmatis diuersū sentirent. Ita ꝓposita q̄stione, vtrum sit necessariū cognitu quod iurare liceat chriano in iudicio, ineptus fueris, si multis testimonijs doceas licere iurare, cum nō id in quæstione verser̄: sed hoc potius, vtrū ei q contrariū sentiat vilt nō licere iurare, vitæ æternæ spes adimi debeat, id quod testimonijs scripturæ doceri oporteret.

dogma et eius æstimatio diuersa.

Quomodo aliquid scripturæ testimonio probari dicatur.

Probatur aut̄ scripturæ testimonio. 1. Si ipsū testimoniū verū esse nō possit, nisi et id verū sit, quod eo probatur, siue id diserte in testimonio exprimar̄, vt si probaturus, mortem, peccati mercedē cites id: stipendiū peccati mors: Siue aliud ponatur, vnde necesse sit id quod probas consequi, vt, Non ē aliud nomē sub cælo in quo nos oporteat saluos fieri ꝓter nomen chri Iesu. Igit̄ neq; Virginis Mariæ, nec vllius alterius sancti intercessione seruamur. Nisi em̄ hoc detur, nō potest ista exclusiua vera esse. 2. Quod si testimoniū q̄dem verū sit, sed nō id probet, quod tu existimas nō diceris scripturæ testimonio tuā sentiam confirmasse. Vt si probare velis, vnctionē ægrotor̄ a chrō esse instituta pro sacramento ac cites illud ex Iacobo: vngentes eos oleo in nōe Dni: testimonium q̄dem verū erit, sed nihil minus probabit, quā quod volebas.

probationis ex scriptura modi 1.

1

2

Probatur vnum ex altero cognitū necessariū duobus modis. 1. Primū, si posita re necessaria, ea credi nō possit, nisi alia aliqua antea fuerit intellecta et credita. Vt chrm̄ resurexisse ex mortuis

1

2

tuis nõ credes, nisi prius et mortuũ credideris. Fidem necessariam esse chrĩano non credes, nisi et prius ꝑdicationẽ Euangelij necessariam credas ex qua fides est. Deinde si demonstres id quod
2 leuius est, aut saltem par ei, de quo dubitar̃, esse necessariũ cognitũ: facile efficies vt et id quod maius est, tale existimetur. vt, si dicas: De eo rectius dubitari poterat, vtrũ credi oporteat resurectionẽ carnis et iudiciũ sdm̃ opera cuiusq. et tñ id cognitu necessariũ est: Quanto magis hoc credendum est Deum esse iustũ cum sine eo iudex mundi esse nõ possit. Quæri et hoc pt̃, vtrum 3.
quod fieri necesse est, id etiã mox nobis necessariũ sit cognitu, vt morbo frigido opus est calidis fomentis: quærir̃ an ægroto id cognitũ sit necessariũ, vt sciat ita fieri oportere. Sic oportuit chrm̃ pati, idq. eo modo, quo destinarat Pater, proditum vĩzt á Iuda, accusatum Iudicio damnatũ: Quærir̃ vtrũ plane cognitu necessariũ sit nobis eũ iudicio damnatũ occidisse, nõ quoquo mõ trucidatũ? An vero seruari possit, q credat chrm̃ pro se mortuũm esse, etsi id ignoret, iudicio damnatũ ~~esse~~ obijsse. Hoc vt constet necessariũ creditũ scripturæ testimonium adduci oportet, quod dicat, ea q̃ fieri oportuerit, oĩa etiã, vt qs seruetur necessaria esse creditũ, quale nullum in sacris literis extat. Deinde et id considerari oportet, postquã ex verbo Dei aliqd ostensũ ẽ cognitũ necessariũ, an et illud, quod ex eo seqr̃, eodem mõ etiã necessariũ existimandũ sit. Certe antecedente posito, consequens negari nõ potest. Vt si hoc creditu necessariũ est, quod chr̃s mortuus sit propter peccata nostra, et resurexit propter iusticiã nostrã: sequitur et hoc necessariũ esse creditu, quod nemo alius peccatæ expiauerit, nec in alia vlla re, vt operibus legis vsu sacramentorũ et iusticia nostra sit posita. Quia aũt non oẽs animaduertimus, idem ex aliquo consequi, fieri potest, vt papista aliqs concedat tibi hoc: chrm̃ ꝓpter nostrã iusticiã resurexisse, et tñ neget, quod tu inde consequi vides: Nempe, nostra opa veram iusticiã nõ conferre, eo quod ipse id inde conseq nõ animaduertat. Cum itaq. sic res habeat, ad hoc prodest, ista considerare vt temeraria iudicia de alior̃ erroribus reprimantur, propter quæ Ecclesia nõ raro in perniciosas sectas discerpir̃, et ad patefaciendũ alterius errorem, eã quã oportet viã insistamus.

Quid sit credere christo

Chr̃s Ipse nõ semel dicit, q in ipsũ credit, eum habiturũ vitam nec in iudiciũ venturũ, sed ex morte in vitam migrasse. Item, q credit et baptizatur, eũ seruatũ, incredulos vero oẽs damnatũ iri.

Quæ.

Quæ sentiæ, sicut planæ et perspicuæ sunt, ita quæri pt, qd sit chro
et Apostolis ipsius credere. Nam et is credit, q veracem eu esse q 1
loqr, persuasu ht, etsi quid loquar nō intelligit. Qua ratione
oēs chriani credunt: At cui verus omniu dictor sensus perspectus
sit, fortasse nec fuit nec futurus est quisqua. Deinde et ille 2
multo rectius credere dicer, q præter hoc, quod veracē esse non
dubitat, eum q loqr, etia intelligit qd dicat. Certum itaq. est
q vel chrs ipse vel Apostoli illius dixerut in dubiu vocari nequa
qua debere. At de eo quæri potest, an ea oīa intelligere quoq.
ac ita nō confuse saltem, sed etia distincte credere ad salutem
necessariu iudicandu sit. Chrs ipse confirmat Joh. 17. se ea tradi
disse discipulis, q acceperat à Prē, eosq. illa amplexos esse, ac cre
didisse quod à Prē missus fuerit. Itaq. orat nō pro illis tantū
sed pro oībus ijs, etia, q per sermonē eor credituri essent. Et Marc.
16. dicit: Ite in orbem nūciantes Euangelium oībus, docentes eos ser
uare oīa, q præcepi vobis: q crediderit et baptizatus fuerit, ser
uabir, q non crediderit condemnabitur. Ex his colligi videtur
nisi quis oīa crediderit, eu salutem nō habiturum. Et Act. 16
Paulus custodi carceris dicit: Crede in Dm Jesu, et saluus eris et
deinde loquitur ei verbum Dni, sic vt illor verbor (crede in Dm
Jesum) hic sit sensus: Amplectere christiana fidem et doctrina
ac saluus eris. Id quod confirmari vider ex eo Apostoli: si quis
aliud Euangeliu attulerit Anathema esto. Aliud aut adfert
q perpera aliqua interpretatur et suu sprm inflectit.

Credendi in christum modi.

Sed tria adferri possunt, q hanc opinionem infringant. Primum
sicut Paul. Rom. 4. euincit hæreditatem ex lege nō esse, q2 nemo
eam seruet, Ideoq. cum promissio inanis nō sit, alia iusticia dari opor
tere: Ita et hic ratiocinari possumus: Non necessariu esse ad salutē
oīa recte intelligi, q2 id nemo præstare possit. Cum aut multi sal
uentur, ideo hoc dari oportere, posse nihilominus salutem contingere
hoībus, etiamsi aliqua minus recte intelligant, ac errore aliquo teneant
Præcipue cū ipse Paulus testetur, Nos in hac vita non plene oīa, sed
aliquatenus scire. Secundu hoc est: Chrs ipse testar, discipulos suos
oīa amplexos esse, q ipsis tradiderit, et pro illis precatur, cum tamē
ignorarent adhuc christi regnu esse sprale, item, quod gentes q3
in societatem fidei essent adsciscendæ. Unde colligir, cum eos omnia
amplexos esse affirmat, de ijs tantū loq, q ad salutem essēt necessa
ria. Accedit et hoc, quod cū ea q diximus ignorarēt, nō tn dubitarit
eos

Nō oīa ad salutē credi tū necessar.

eos fratres et amicos appellare chrs, ac insuper etiã corporis et sanguinis sui symbola illis distribuere. Hinc conficitur, nõ oĩa q̃ chrs docuit ita plane esse scitũ necessaria, vt sine eor̃ cognitione qs seruari nõ possit. Quod cũ ita sit, videndũ est, q̃ possint ex scriptura sumi, ac in creditũ necessarijs vere collocari.

Quæ sint creditũ necessaria

Chrs dicit Joh. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solũ verũ Deũ et quem misisti Jesũ chrm. Et Propheta Joel 2. Quisquis nomen Dñi inuocauerit saluus erit. Item Rom. 10. Hoc est verbũ fidei quod prædicamus, q ore Dñ Jesũ confessus fuerit et corde crediderit suscitatũ ex mortuis, saluus erit. Et Joh. 10. 20. Hæc aũt scripta sunt vt credatis Jesũ esse chrm, et hoc credentes habeatis vitam per nomen ipsius. Quo loco duo obseruanda sũt. 1. Oĩa esse scripta vt doceant Jesũ esse chrm Dei filium. 2. Neminẽ frustratũ iri q credat vitam in eius nõe. Ob hanc confessionẽ Petrus qo Beatus dr̃ Matt. 16. quod dixerat Jesũ esse chrm filiũ Dei viui. Sic Martha Joh. 11. Cum audiuisset eũ, q credit in chrm nõ periturũ, Respondet: Credo quod sis chrs filius Dei q in mundum venit. Sic Eunuchus confessus Jesũ chrm Dei filiũ baptizatur Act. 8. Paralytici quoq; q per tectũ ad pedes christi dimittitur, fides alia nõ fuit, quam Jesum illũ à Deo esse et illi vnice carum, itaq. sperauit per eũ se sanitatem posse adipisci. An vero nouerit ea quæ hactenus pro articulis fidei necessarijs habita sunt alij iudicabunt. 1 Joh. 4. dr̃: Hinc cognoscatis Dei sprm: qsqs sprs confiter̃ Jesũ venisse in carne, is à Deo est: Et mox: qsqs confessus fuerit Jesũ esse filiũ Dei, in eo Deus manet, et ipse in Deo. Neq; vero confiteri chrm aut dicere Dom Jesũ, est q̃ de eo scribuntur ita vera confiteri vt tamẽ ad te nõ pertineant, Sed est sic affici vt credas illum, tuũ Jesũ tuũ chrm seruatorem et regem esse, in quo solo oẽm salutis tuæ figas anchoram. Contra gr̃aliter et id dictũ est, q nõ crediderit condemnabitur. Quod non ita accipi debet, vt salutis spem ei adimas, q nõ oĩa recte assequar̃, aut in aliquibus erret: Sed sic, vt qui non crediderit se in nõe christi Seruatum iri, eum condemnari dicas. Ita et Pauli verba Gal. 1. accipienda sunt: Si quis aliud Euangeliũ prædicauerit: hoc est: Si in alio aliquo salutem vr̃am quã in chrõ positã esse docuerit, ille anathema esto. Etsi enim qdqd falsum docer̃, siue in præcipuo religionis capite fiat, siue non, iure debet esse execrabile, vt pote, à Sathana Patre mendacij profectum: Nõ tñ mox necesse est hoẽm eũ, q id docet.

Confiteri chrm quid.

cet extra salutis viã constituere. Sic Joh. 6. specialr dictũ ẽ: Nisi comederitis carnẽ filij hois, & sanguinẽ eius biberitis, nõ viuetis. Et, nisi me esse credideritis, moriemini in peccatis vrīs. Quæ & ipsa aliud nõ exprimunt, quam: Nisi in meo sanguine vitã speretis morituri estis. Et hæc qdem expresse sunt scripta q̄ credi oporteat. Jam illa etiã q̄ ex his consequuntr̄ videnda sunt.

consequẽtia scripturũ ad salutẽ.

Cum scriptura passim clamet nos carnem esse & depranatã habere naturam, eamq; ex peccato Adami ac futurũ tandem mundi finẽ & iudiciũ, quo credentes ad vitam, increduli in æternos cruciatus ablegentr̄. Nemo intelliget recte qd sit seruari, nisi & suã notã habuerit conditionẽ & Dei ppositum de iudicio illo aliquatenus senserit. Neq. vero hæc ita accipias, ut si qs in æstimatione viriũ humanar̄ & corrupte nature nõ nihiler ret, eũ propterea damnandũ esse statuas: sed ad hoc salẽ cognitio ista seruire debet, vt sciamus nos filios iræ fuisse, ac nullis nostris meritis, sed chri bñficio a damnatione exemtos esse. Cum enim Paulus iusticiã adimat ijs, q eã in lege collocant, multo rectius ijs adimitur, q vel in suis vel alior̄ meritis & hominũ inuentis eã quærũt. Et qz sæpe dr̄, Nos renasci oportere p sprm̄ Dei, credendũ ẽ quod sit sprs, q in ais nrīs fidem suscitet, p quẽ Deus in nobis habitet, quẽq; quotidie a Deo peti oporteat. Atq. hæc oĩa in eo, quod Apostolicũ vocamus, symbolo comprehendunr̄. Quæ vero in necessarijs credẽdis pomi nõ debeant, nõ attinet singillatim recensere, quãdoqdem rectum & sui & obliqui Regula est. Quod si miraris, inter necessaria cognitu nõ numerari qdam hactenus pro capitibus chrianismi præcipuis habita, Miraberis, cũ vtriusq. testi libros diligenter reuolueris, ac cogitaueris qbus testimonijs reuincere possis, ijs quoq; cognitis promissionẽ annexa esse salutis. Nos qdem plura nõ videmus, quam recensuimus. Vt aũt intelligi possit, quantũ sit sacrile giũ, ob res, q̄ nõ qdem contemni debent, imo ẽt cum summa vtilitate tractari possunt. Non tñ eius grãis sunt, vt sigs in ijs hallucinetur a salute excidat: Ecclesias scindere & in sectas distrahere, exemplo id oñendũ est.

De verbis carnis Dñi tragica hactenus contentio Ecclam Dei crudeliter exercuit. Adeo vt q dissenserũt, nullũ contumeliæ genus in alteros sibi prætermittendum esse putarint. Cum tamẽ nemini piodubium sit, vtrosq. si in sanguine chri remissionẽ peccator̄ sperent, ad verũ Dei populũ pertinere. Hic expendar̄ diligenter, an restanti sit, vt ppterea hostiles gerere ãos & hæreses sibi mutuo obiectare deteat

beant. Qui in verbis Dñi nullū admittunt tropum, sed ea ita uti sonant, intelligenda arbitrantur, eos, q tropū in illis constituunt nō tantū falsæ accusātes interpretationis, uerū et eo loco hūt quo eos, q pessime de religione sentiūnt. Non reperiūnt uerba satis atrocia qbus ipsos execrentur. é quo Zelo prodierunt nobis multa indecora uocabula, ut sacramentarijs sacramentiperdis Schwermerijs tropistis, et id genus alijs monstris oēs omnium librō pagine plenæ sunt. Quid aūt dicturi sint, si cum tam infando errore salutem eos nihilominus conseq posse, et ad uerā Dei Eccłam pertinere doceamus? Negabūt id posse fieri. Sed audi rationes, q, inquiūt mendacem faciunt chrm, aut ineptū, q absurda et cum rone pugnātia dixerit. ffiem miseros, quo nos impellūt simultates ex contentionibus natæ? Itaone mendacem faciunt chrm, q de interpretatione uerborū quæstionem mouent? Quis eorō unquam, quos illi aduersarios hūt, negauit uel his, uel alijs chri uerbis fidem iesse? Imo cui id uel per somniū unquā in mentem uenit? Scilicet illi christum accusabūt mendacij, q propter eius nomen sæuissimos quosq. tyrannor cruciatus contemnere nō dubitant. Facessat morosum istud et iniquū iudiciū: De sententia uerborū lis est, nō de ueritate, quā nihil ex rebus omnibus certius esse, ipsi quoq. perlibenter fatentur. Instabunt tn illi, Adeō perspicua adeō clara et aperta uerba esse (hoc est corpus meum) ut uel palpari possit sentia ea, quā doceant. Forłasse illis perspicua et aperta sunt. Itaq. cum eos q realem ut loquūntur corporis christi in cœna præsentiam non admittunt hæreticos esse et salutis expertes clamāt quibus id docere possunt testimonijs? Scriptūra eis, q Iesū filiū Dei esse crediderūt, q nomen Dñi inuocauerint, salutem pollicetur qua spem et fidem constantissime profitentur ij, q hæretici appellant? Proferant illi censores uel unū ex scripturis iota, quo his salutem adimi demonstrent, q nō intelligant nec credant, corpus christi realiter in cœna distribui. Quod si nō possunt, uideant et atq. eciā, ne, quod his impingunt, ipsi chrm mendacem faciant, q nō in hac corporis sui pntia, sed in eb, si credant se esse chrm, spem uitæ æterna repositam esse docuit. Contra q tropum in uerbis cœnæ agnoscunt, eandem præstant modestiam, erepant capernaitas, corporarios, et quid non? Ex eo quod corpus christi dicatur in cœna dari et multis in locis simul et semel esse colligunt magna absurda, præcipue quod christi uera humanitas ea ratione negetur. Et cum ista doctrina eo pertineat, ut ad agnoscendū chrm et Messiam nostrū requiratur (id quod nobis cognitū necessariū est) negant eos nisi resipiscant cum isto errore seruari posse. Ac ut demus illa absurda sequi, an ppterea, q realem præsentia stabiūnt

sine-

sine chró erunt? Quidni? dicent. Nam pugnant ista: chrm esse verū hominem, & esse simul vbiq. Ideoq; nec hoc veré credunt chrm vere mortuū esse & resurexisse, id quod cognitu necessariū est. Ideo consequitur eos seruari nó posse. Acriter qdem isti vrgent. Sed cogitent viri boni & pij, tum demū pugnantia credi, cum ea pugnare qs intelligit. Atqui facile fieri potest, vt credant chrm verum hoēm esse, ac nequaquā intelligant cum hac fide pugnare si eū simul vbiq. esse existiment, ac proinde hoc qo credant. Quod cū fieri posse nemo neget, q intemperantia est, propterea illis salutis spem adimere, cum alia q̄ creditu necessaria sunt credant omnia? Ex his apparet, etsi alterutrps errare necesse est, vtrosq. tñ, si ea quibus vita promissio adiuncta ē credant saluari posse. Vnde sibi mutuā charitatē vt fratribus & seruis Dei & chri membris debent. Si contumelijs conuitijs maledictis perrexerint acerba illa odia exercere, non euadent seuerū Dei iudiciū: Sin charitatis officijs certarint, & controuersias amice & humaniter mutuā tractarint fiet vt q errant ad veritatis agnitionē tandem perducam: semel coniunctos Deus nó sinet temere dissilire, nec labores eorum sine fructu abire patietur. De qua re vt serio tandem cogitēt vtrosq. per Iesū chrm obtestamur. Sicut igr in hoc dogmate factū est, ita qsq; in alijs qo sibi faciendū esse meminerint, ac priusquā ob errorem clamet aliquem, etiā atq. videat, quam exploratū hēat cum tali errore, ei salutem contingere nó posse. Chrs dicit, venite ad me q laboratis & onerati estis, Ego reficiā vos. Et qs erit tā ta temeritate, vt accedentem retrahere ausit, ac ex suo cerebro dicat: heus tu, cum tali errore frustra accedes, q vt hoc vel illud nó credas. Quis tu es, q certis terminis mihi Dei iudicia, ac tuas, nescio quas exceptiones eam adstringas. Si qs scandalū alteri præbet, seuerū Dei iudiciū, teste chró expectat. Quid de te futurum est, q quantū in te est, hoi vitam eripis, neq. illi vni tantum, sed forte in eius persona, multis millibus, q ad pietatem ille poterat erudire? Scindis Ecclesiā in sectas, ac infinitis malis viā sternis: va tibi. Quare nihil minus fieri conuenit, quā vt temerē sine dogmatū discrimine ad damnandum fratrem prosilias.

Si quis in re necessaria erret quid faciet Ecclesia.

Caterū si quis in re erret, quā ei explorata esse oporteat, q saluus esse velit, neq; vlla rōne ad sanitatem reuocari possit, nemini debet esse dubiū, quin iuste damnari ab Ecclesia & a fidelium cœtu remoueri

possit

possit, non solum si admonitus pergat seducere, verum etiam si promittat silentium. Neque enim Ecclesiae christi quidquam debet cum eo esse commune, cui vita aeterna promissa non sit: Sin vero non de praecipuis plane doctrinae capitibus id sit, de quo male quis sentit, ac ab errore abduci non possit, is quo si admonitus aliquoties, seducere tamen alios non cesset, quin a caetu reyci et possit et debeat, nulla caussa est. Nam offendet fratres vehementer. Etsi enim res non adeo magna est tamen error omnino perniciosus est. Si vero quiescat, etsi infirmus sit dum tamen ea, quae ad salutem necessaria sunt teneat, retineri in caetu et in fratribus haberi debet. Nam si ab Ecclesia reyciantur viuum membrum a christi corpore (quantum quidem in illis fuerit quae reyciunt) abscinderetur, id quod nefas est, neque vllum Dei mandatum habet. Hactenus de primo dictum est, quando scilicet aliquis damnetur, quod si obtineat Diabolus, ~~vim~~ vicit planissime. De sdo damnationis modo. quomodo aliquis damnetur.

Quomodo excommunicandus haereticus.

Alter modus, quo in iudicando fratre Ecclesia peccare potest is est: Si aliquam conueniat damnatio instituatur. Ad dogma ipsum quod attinet, si perniciosus sit error, nihil est quod cunctemur, quin primo quoque tempore occurramus, ac illud populo quale sit ostendamus, vt ita facilius caueri possit. At homo ipse damnandus ante non est, quam omnia in Euangelio praescripta ad sanandum illum frustra fuerint tentata. Quod si ad reiectionem omnino veniendum sit, sedulo cauendum, ne aliquod inde ad Ecclesiam redeat incommodum, quod eo maius futurum est, quo acerbius ipse seductor habitus fuerit. Nam si omni animi contentione insidias ei machinabimur, seducet clam quoscumque poterit, calumnijs tentabit et conflare inuidiam ac denique ad nocendum nihil faciet reliquum. Quare ita damnandus est haereticus, vt exposita simpliciter caussa conuitium probrumque omne absit, fiatque id cum significatione doloris magis quam irae vllius aut odij, ita vt iudicium grauitatem non acerbitatem habeat. Nam si id non fiat, scito Satanae stratagema esse, cui illa iudicij peruersitate nihil potest esse iucundius. II. modus

A quibus damnandus:

Tertius, quo peccatur, modus hic est, si vel doctrinae vel hominis ipsius iudicium sumant sibi, quorum non est. Nam in confesso est, priuati id hominis non esse, nec duorum aut trium, sed totius Ecclesiae. Prophetae duo aut tres loquantur, inquit Paul. caeteri diiudicent. Praeterea animaduertere in quenquam pastori Ecclesiae, non permittitur in verbo Dei: Etsi hodie eam illi obtineant tyrrannidem, vt et iurisdictionem nescio quam ausit iactare. Eant nunc et damnent Papae vtrumque gladium. Paulus certe eam iurisdictionem ignorabat. Quod si eius machinae Satanas, III. modus.

faber

faber nõ est fatebimur nos, q̃ Satanæ sint stratagemata ignorare planissime

Quomodo Magr̃atus ciuilis autoritate errori resistatur.

Quid magistratui hac in parte permissũ sit varié solet disputari pro eo, ac varia admodum diuersa sentientiũ iudicia esse consueuerunt. Qui enim dissentiunt à recepta doctrina, illis grauissimũ est, nõ posse libere et tuto quod credunt, confiteri. Contraq cum applausu magr̃atus et populi docent, ægerrime adduci possunt ut quotidie rixas et controuersias de religione, nõ sine existimationis suæ imminutione audiant. Ideoq nihil rectius fieri iudicãt quã ut carnifex ad obiectiones mox respondeat. Solemus enĩ id oẽs rectũ iudicare, quod nobis vtile esse videtur. Ita emolumenti priuati ratio vix permittit nobis sanũ de rebus iudiciũ, id quod facile experier̃, qsqs Episcopi alicuius personã sumserit. Iudicabit indignũ esse, audire quotidie indoctos, contemtos, contentiosos hoẽs, addo pueros et mulierculas de religione disceptantes, et confidentissime qd quid sentiunt, enunciantes. Accedet suspitio contemtus, ob iusticiã, si nõ oĩa apte dissoluat, et confutet. Hæc facile eum transuersum rapiet, sic vt nihil vtilius reperturus sit, quam si ferro et igne in audaculos illos grassetur. Quod si tũm voculam aliquam reperiet, q̃ isti iudicio astipulari videar̃, arripiet nimirum vt etiã pietati aliquem colorem, carnificinæ suæ addere possit, ac recta ad magistratũ cũ suo hæretico proficiscer̃. Verũ hoc etiã atq etiã cogitandũ est, si, maxime dum pura est doctrina, hæretici occidãtur fieri nihilominus, vt dormitantibus pastoribus ea corrumpatur, et à pristina pietate desciscat Eccl̃a, cui nihil æqué nocet, ac pax diuturna. Quod cũ fit, Deus eam ingratitudinẽ et socordiã punit, ac seductoribus laxat habenas. Tum si inualuit consuetudo occidẽdi hæreticos, quicũq ex illo errore tentabit Eccl̃am eximere, hæretici loco habitus tolletur. Quoscũq ille ex scriptura nodos texuerit qbus impietatẽ et superstitionem receptã constringat, eos oẽs tenedia bipennis dissecabit, ac fiet, vt Nero aptius multo arg̃ter̃ quã Paulus. Fingat iã aliqs, se in ea incidisse tempora, qbus regnet mendaciũ, exulet veritas pietas, sic vt ne mũtire qdem impune liceat, certe vbi cognouerit tyrrannidem eam, à lege de occidendis hæreticis sumsisse originem, ingemiscet vehementer et dolebit, rem nõ plane damnandam initio huc tandẽ euasisse vt veritatẽ

ritatem opprimat, q ad defensionem eius primu vsurpata est.

2 Præterea, & euentus sapissime fallit eos, q iure cædi hæreticos pronunciant. Nam vbi illi se capitales esse didicerint, si contra dicãt facient id clam, ac fodient culiculos sensim, velut aliud agentes vt simplicius idoneo loco fodere ceperint, tuto pedem referre possint: vbi aditu inuenerint. nõ cessabunt donec vnus alterq; item alterius animu occupent, qua rõne fiet, vt magna pars populi sape corrumpãt, antequã vel minimũ de eo intelligant, qui præsunt. Quod si animaduertant, maxime aliqd, raro tñ fit vt plane cognoscant qbus argtis id doceatur. Audiũt rumores quos prout qsq. coniectat, ita narrat. Illi, q possent õndere, periculo territi nõ possunt. Ad extremu, si sciant maxime pastores, tñ nõ ea, q oportebat remedia adhibent, parati qbustis potius, quã verbi Dei armis pugnare. Ideo etiã cum scriptura adferũt, sine fruge tñ eis labor sumitur, q ob tyrranidem inuisi sunt ijs, quos sanari oportebat. Huc & illud adferendu est, quod nõ expeditior ad stabilienda docentiu ignauia via monstrari potest, quã sicõ seruadæ doctrinæ spes ipsis in gladio sit posita. Nam cũ ex vetere disciplina ventres esse didicerint, quotquot bestiæ characterem, sub papa acceperũt, fit vt eã maioru consuetudinẽ de industria sectentur q in stationem successerũt, ac pastoris veri officiũ in otio altissimo, aut si plurimu laborent, in vnica per hebdomada concione situ esse plane credant. Cui tñ labori, ne minimũ Beati Prés grauentur, repertu est nõ incommodu remediu, vt õtẽ exacto anno, in eosdem dies Dñicos eadem res explicãda incidat ac ita q vno anno docuerit, & thema descripserit, viginti annorũ stipendiu mereri, ac de vna fidelia plurimos deambare parietes possit, nullo iure hic adigendus, vt extra Euangelia dominicalia, ad propositam quæstionem respondeat quicquid. Quod si huc voces, vt hæresim aliqua confutet, ne tñ argentu in cote, quod dñ quæsiueris. Talibus an ministranda sit occasio vt veterno isto plane obtorpescant, iudicent oes pij. Neq; hoc omittendu est, ex constantia & magnitudine aĩi eor, q morte pro doctrina appetũt vehementer confirmari spectatores, vt verũ esse, quod docuerint illi, credant. Contra aũt suspecta admodu hẽant, suor inimanitatẽ q per syllogismos hæreticor flamma sibi viã patefaciant cũ alĩ nõ possint. Nam cũ apud plerosq; certum sit, Diabolu esse spm̃ negua, nec adduci facile vt ex inimico loco pugnet, nisi oĩbus alijs armis exutus sit, mox ita iudicant, crassiorem esse hanc confu-

tudi.

tandi hæreticos ratione, quam vt palpari apertiorem, quam vt videri nudiorem quam vt agnosci nõ possit, iniquissima et ex ipsius Satanæ schola profecta. Consequer̃ et hoc, vt cogitent illum esse extremum Satanæ conatũ, quo se victum cum fremitũ fateatur. Nec em̃ ad cædem venturũ fuisse, si pallio aliquo scripturæ se tegere amplius potuisset. Ac ita aliud longe fiet, quam illi ἀμφιδοδιψάλεοι expectabant, ac euenet illis, quod vulgo dr̃, vt fumũ fugientes in flammam incidant, ac dum hæresim extirpare volunt, latius propagent. Ex parabola quo q̃ Matt. 13. recitar̃ probabile argm̃ sumi pt̃, nihil crudele in eos licere, q scandalo sũt Ecclesiæ. Et si aut̃ singulæ parabolar̃ particulæ, nõ anxie aut superstitiose vrgendæ sunt, et scopus ear̃, q̃ in isto capite ꝓponuntur omniũ ẽ, vt doceant nunquã ita facilẽ futuram Ecclam, quin Zizania admixta habeat, q̃ in die iudicij eradicari debeant. Tamen cum Ecclesiæ istud dicar̃, ac de notorijs facinoribus chr̃o sermo nõ sit nõ satis apparet q̃do magr̃atus caussa ab Eccla hac in parte separari possit, præcipue cum altera chr̃i regula Matt. 18. ad totã etiam Ecclesiam nõ tantũ ad priuatos hões pertineat. Vitandos illos esse post vnam atq. alteram admonitionem docet ẽt Paulus, occidẽdos nũ: quam docet. Nam quod coniectant aliq: Si Paulo ad manũ fuisset pius magistratus, eũ in Hymæneũ et alios idẽ facturũ fuisse, alio, quam coniecturæ loco haberi nõ debet. Longe aut̃ alia rõ ẽ cædis periurij et similiũ facinor̃, q̃ q perpetrãt, vitari tantũ, nusq̃ iubentur, sicut hæretici. Manifestiora em̃ sunt illa, quã vt in ijs iudicandis errari possit, in iudicanda hæresi facillime erratur. Et nota ẽ Pauli sẽntia de gladio vindice Rom. 13.

Obijciunr̃ hic dicta et exempla veteris testi, q̃ nõ satis apte ad nouũ chr̃i regnũ trahuntur. Nam si id volebamus, oportebat nõ in hac tantũ, sed in alijs quo legibus idem fieri. At cur in diei festi obseruatione nos iudicari Paulus nõ vult, cũ nõ minus ad primam tabulam lex illa pertineat, quã hæc de blasphemis? Dices abrogatam esse. At vnde ondes vniuersa legis abrogata ~~esse~~ hãc de hæreticis nõ esse antiquta? Deinde cur licuit mutare supplicium? Quod idem in furti pœna factum. Periurium et falsũ testimonium, nunqd ad Dei contumeliam pertinet? Cur quod ibi erat capitale, apud chr̃ianos vix infamem facit si tñ punitur? Quod si lege abrogata licuit magistratui, ad conseruandam tranquilitatem de oibus statuere pro arbitratu, nõ debet iniquũ iudicari, si ratiões

quibꝰ.

sanguini crudi bibe

quibus adductus hoc de hæreticis statuerit, postulentur.
6 Quæ si iustæ sint maxime, diligenter tñ cauendũ esse, ne in iudicando de heresi aberrer̃. Nam vt hodie constitutæ sũt Ecclæ iudiciũ de doctrina pendet à duobus aut tribus q̃ docent, populi aũt nullũ in ea re suffragiũ est, contra illud Pauli: cæteri diiudicent. At pro hæretico sæpe occidir̃, q̃ in re nec magna, nec necessaria ad salutẽ errat, cum Ethnicus q̃o Vates dicat: Ne scutica dignũ horribili sectare flagello. Præterea, si lex illa vrgear̃ maxime, Certũ ẽ eã in defectores & Apostatas latã esse, q̃ an ad hæreticos q̃o extendi debeat, multi non immerito dubitant. Nõ enim committi debet, vt, quod Pontanus de Theologis ait, similes euadamus sutoribus, ac scripturã corij instar, quo libet extendamus. Deinde multum interest inter apostatã & hæreticũ. Nã ille oẽm verbo Dei fidem abrogat, quod hæreticus recipit, ita vt eo solo pugnare & vincere velit, eo solo vinci & repimi possit quod si præstes, ferro aut lapidibus nihil opus fuerit. Ab illo nullus ad Ecclam fructus redit: Ab hoc, si nõ alius is certe, vt docentes ad lectionem scripturæ exuscitenr̃. Fit ẽt illud nõ raro, vt Magistratus, iudicet errare eũ, q̃ nõ erret, aut grauissimũ putet errorem, cũ sit leuior id quod & doctis sæpissime accidit. Verbũ Dei q̃dem satis est apertũ, sed ille nec eruditionẽ, nec spiritũ eũ ad iudicandũ semp̃ adfert, quo opus est, imo pauca aut nihil de religione didicit, ex alieno aũt pendere iudicio periculosissimũ est. Cum enĩ nemo velit erroris damnari, certe dũ gestat gladiũ, tollet oẽs potius, q̃ contradicunt, quã vt id concedat. Itaq̃ vel periculi magnitudo, si magnæ illæ, quas præmisimus caussæ nihil efficerent, mouere debebat christianos magistratus, ne ob doctrinã sibi sanguinem fundendũ esse existimarent. Nam quod vereamur, si cesset carnificina, mox de oĩ religione actum iri, nihil ẽ. Et hr̃ Eccla promissionẽ, eã illi datũ iri sapiam, cui nemo possit resistere. Quæ igr̃ dementia est, arma, q̃ Deus porrigit, abijcere, aliunde aũt accersere, q̃ nec firma satis sunt ad tuendam caussã nec apta ẽt ad profligandum hostem. Vbi ferrũ nobis extorsit Satan vicit, ferrũ & laqueos facile ridet. Veniat itaq̃ eius in mentem, Satanã procul prospicere, ac quã nunc in verũm hæreticum fortasse iuste exercemus crudelitatẽ, eã ab illo, corrupta & vitiata doctrina, in verũ chr̃i membrũ tandẽ conuerti posse. Ita nr̃a culpa nouæ tyrranidis fundamenta iacta fuerint. Et vbi iam studium illud honoris diuini? vbi Ecclæ vtilitas? quã tãti apud

Apostatę & hæretici discrim.

apud nos esse fingebamus. Profecto exitiosa erit nobis ista impru-
dentia, si cū Satana, ad oppressionē Ecclæ, vires coniungamus, ac
oleum camino addamus. Stabilita enim semel tyrrannide, ignaui
pastoris occasione abusi, dum cernent facillimā sibi vincendi ratio
nem in ferro esse propositam, qdqd in buccā venerit, miseræ plebi ob
trudent, ac pro Euangelio rursū credi postulabunt. Quæ calamitas
nullis lacrimis satis deplorari pt.

Magrat. qdo veritatē tueatur.

In id igr incumbet pius magistratus, vt cogat verā confutādi er- 1
roris viā insistere Doctores vigilanter ac sedulo in scripturæ le- 2
ctione versari, Ac ita pugnare iubeat, ne quod Eccla chri detrimen
tum capere possit. Præterea puniet contumeliosas in Deū voces 3
Abolebit idololatriā, depellet vim et iniuriā à fidelium ceruicibus, 4
ac ita tranquilitatem publicam tuebir. Præcipue maledicēdi li- 5 6
bidinē deploratā coërcebit, ac oībus modis curabit, vt à cuiuscuis
tum lingua tum stilo alterius vita et nomen tuta esse possint.
Hoc si fecerit, satis fidelr Ecclam Dei curauerit, nec opus erit
vt ferro et igne hæreses opprimamus. Sunt qdem multi duri admo
dum et difficiles, quos verbis nō facile proteles. At ꝓpterea malis
artibus illos vincere nō debemus: Neq; ēt arma abijcere, qz illi
strenue pugnant. Nam turpe cumprimis fuerit alacritatē et in
dustriā, quā in damnata cā seductor vsurpat, in nobis desiderari
quibus præter caussæ bonitatē, et loci æquitas et armor genus, quo
illi peruerse vtuntur, animos addere debebant. Hoc stratagema ob-
seruandū est, ac nihil habendum certius, quā actum esse de victoria
quamprimū ille nobis verbū Dei ē manibus extorserit. Præter id n.
quod metuat nihil habet.

De palinodia.

Euitato hoc Satanæ Stratagemate, si nō alijs quā verbi diuini
armis instructi doctores pugnauerint, istud qo effugiet incommo-
dū magratus, ne ad palinodiā adigere cogatur eum, quē vt hære
ti cū ab Eccla reijci audiuerit. Nam si solidas rationes ex verbo
Dei sumtas audierit seductor, ac ea qua decet ratione error ipsi de-
monstratus fuerit, aut eū agnoscet vltro, aut si perneget, eo ipso sa-
tis conuincer, quod respondere nihil potuerit. Quod si metu peri- 1
culi inuitus ad palinodiā adigar, quis eius rei erit fructus? Ipse 2
qdem peierabit, ac ita malum duplicabir. Alijs vero nequaquam
error eximer, nec est vt terrore perculsos sentiam mutaturos spere-
mus, nisi leuissime impressa sit ea persuasio. Suspicabunr potius id
quod

quod res est, vitandi supplicij caussa retractionē eā institutā esse, quā vt serio cum sentia discessisse iudicent. Inde grauior suscitar in magistratū inuidia, vt q nō in corpora tantū & fortunas, sed in ipsas etiā conscias sibi ius sumat. Ac agi fortasse & hoc potest vt nō quoquo modo, sed verē & ex aīo hæreticus errorē detester ac reuocet. Verū, vt consiliū rectissimū est, ita nihil impetu diffi-
3 cilius. Non enī hoī in manū ē, ita subito vertere iudicium, vt qd antea verū videbar, mox falsū esse statuat, idq. ex aīo. Nam imaginatione qdiuis concipi potest. Blanditiæ & minæ hic nihil efficiunt voluntatē fortasse expugnare possunt, intellectum nequaquam etiamsi cupias, non magis certe, quam nix tibi atra videri potest, quā sensus ipse candidam esse clamat. Sic ex præuisa calamitate metus obortus, etiamsi velis, excuti, tū nō potest. Nec vlla ratione abs te impetrabis vt nihil mali secuturū credas, nisi caussas eius rei certas habueris. Nemo igr sine scelere hæreticum huc adigere pt vt præter errorem etiam mendacio Deum horribilr offendat. Diaboli istud inuentū est, q torturæ metū seruos Dei à pietate abducere conatur. Quod si exploratum sit hæreticum morte puniri oportere, rectius erit omnino lege agi, quam eius consciam tam insidiosis laqueis implicari.

LIBER TERTIVS

Quomodo religio mutetur populo non animaduertente.

Quæ diaboli sint artes in corrumpenda doctrina, animaduertere id populo, quaq. rōne errori occurrendū sit, hactenus dictum est: Nunc illæ qo caussæ inquirendæ sunt, q mutationē religionis indūcunt, sic vt ne suspitio qdem erroris aliqua incidat. Ac sunt earū
1 aliquæ in doctrina ipsa: Aliquæ etiam in modo eius, q fit, mutatio-
2 3 nis: In personis item aliquæ tam docentiū quam discentiū, de qbus omnibus videndum est ordine.

Doctrina

constat ex multis, ijsq. dissimilibus sentijs, quarū alias si subtrahas alias ear loco reponas, manet qdem nūrus sentiarum idem, at res plane permutanr, nō alr, quam si ex aceruo magno grana aliquot tollas, alia in locū reponas, de aceruo quidem diminuatur nihil, at frumenti genus plane relinquar aliud. Ostendit hoc res ipsa, dum ij, q Aplis successerāt, nouas loquendi formas excogitarunt, vt explicatius qd vellent ondere, nemo tum diuersitatem vidit, sed videbar vtilis interpretandi ratio illa, vt Apostolica dicta facilius intelligerem

Doctrinæ mutatio.

rentur. At serpsit ea res latius, sicut tandē mutilatæ sentiæ citarenr, et alio plane quā positæ erāt intellectū vsurparenr. Vnde factū ē, vt nouū theologiæ genus Aptis plane ignotum mūdo obtruderer. Et cum interpretum facundia facile apud lectores fidem mæreretur, nō defuerunt q ipsa Euangelistar scripta ad eor mentem emendari vellent, quod nō vno in loco tentatum esse et hodie Ecclesia queritur. Id vt efficiat Satan, præsentius stratagema nō ht, quā si multis ijsdemq; subtilibus qstionibus doctrinā inuoluere possit, ad quā rem nimia hominū curiositas temeritas arrogantia et ambitio paratā præstat operam. Regnat eni passim damnatū illud scribendi ναποηθὲς, adeo vt somnia et in lirās referre quam nihil scribere satius existimemus. Deinde, et hoc mutationē facile tegit, si q substituunr falsæ sentiæ ab interpretibus, eædem cū receptis et veris esse videanr, quod varie pt fieri. Aut eni locutio ambigua ē, vt varias admittere possit interpretationes, vt sunt figuratæ oēs, vt, q viuunt in carne, nō possunt placere Deo. Hoc si ad coniugiū referas cum monachis, impia nascer sentia, et tamē videbir ex verbis illis confici: Cum sentia sit: Eos, q sdm carnē ambulent, nec concupiscentias carnis reprimant Deo nō placere. Ita si literā vrgeas in illo: si oculus te offendit erue illum. Ita inuectus est ἀνθρωπομορφιτῶν error. Huc refer ἀλληγορίας, q absurdas interpretationes inferunt vt, non exibis donec persolues extremū quadrantem: hoc pro eo accipit Papa: manebis in purgatorio, donec p missas et eleemosynas hæredū tua peccata oīa obliterentur. Aut sub conditione vl exceptione effertur aliquid, qua dissimulata, sæpe contrarius plane sensus ponir, vt, Deus peccatores nō exaudit. hic conditio necessario subaudir. Alioqui falsū esset, quod chrs dicit: Veni peccatores vocare ad poenitentiā. Si pro eo ponas peccatori nunquā speranda ē admissor venia, verbis qdem idem dici videbitur, at sentia erit plane diuersa. Sic exceptione indiget, quod psal. dicit: Oīs hō mendax De chro eni scriptū est, nō ē repertus dolus in lingua eius. Sic oīa mihi tradita sunt a pre meo Matt. 11. Vel pater oīa tradidit filio Io. 3. Item, oīa subiecit sub pedibus eius. Paulus tn patrem excipit q ipsi subiectus nō est, 1 Cor. 15. Hæ συνεκδοχαὶ neglectæ pepererunt nobis examina multa magna falsar sentiarū. Aut addir aliqd veræ sentiæ: Vt, gratia Dei saluamur, si tn ad eā nos præparauerimus. Nam hoc posterius nunquā legir. Aut ex vera sentia colligir

quæstiones curiosæ

falsæ interpretationes quot modis.

ambiguæ et figuratæ orones.

colligit falsa, eaq; pro vera illa allegat vt Colos. 3. Exhortamini vos ipsos psalmis & hymnis & canticis spiritibus cantantes Dno in cordibus vris. Sententia pia est, ex hac collecta est illa, Cis gris musicen Deo in cœtu offerendam esse. Inde multæ voces garritus, inde fistulæ organa & huiusmodi portenta plurima in templa irrepserunt. Sic stolidi indocti, scripturæ nesciunt legere ex hac prodijt illa, Ergo imagines sunt laicorum biblia, & pro sententia apostolica habetur. In hoc genere impudenter admirandum est, quod citra controuersiam admittunt sæpe pro veris, quæ nō concederem. Si exprimat id, quod cum his conclusionis vt loquuntur, vt Paulus dixit, oia decenter & iuxta ordinem fiant: hinc infertur, ergo die de die erudi sunt cerei sumendæ vestes Aaronicæ, die paschatis tres Sacerdotes simul ad aram mittendi vt Missa celebrent. Concio admittit, id quod docet vsus harum Ecclesiarum. At si ita sumas decenter facere, est de die lumen accendere, Vestem Aaronicam sumere, item tres Sacerdotes ad aram mittere, nemo concedet. Et tametsi sic fuerat constituenda argutatio, decenter facere & iuxta ordinem, est tres sacerdotes ad aram mittere, Paulus iubet decenter facere, Ergo iubet tres sacerdotes simul ad aram mittere.

4 Obscuritas veræ sententiarum quæ efficit, vt mutatio nō animaduertatur. Ea contingit partim ex spiritus inopia, sine quo, quæ ad vtilitatem nostram scripta sunt, intelligi nō possunt. Partim ex linguarum imperitia, quibus religionis nostræ doctrina explicata est, in quas si quis studij plurimum, temporis et nō parum impendat, vix tamen, cum in libris tantum iaceant, in populi vero vsu non sint, assequetur tantum, vt nō plurima ignoret. Verum eiusmodi tamen est ea obscuritas, vt si aliquis saltem spiritus adsit, ea quæ ad salutem necessaria sunt, facile intelligi possint.

De modo mutationis.

Vt mutatio doctrinæ clam fiat, id quo facit, quod paulatim ea instituitur, sicuti robur in corporibus, nemine deprehendente augetur, & contra et minuitur. Sic superstitio sacramentorum & numerum auxit & vsum abolenit. Nam quæ cœna dominica & baptismum primus sacramenta appellauit, impius nequaquam fuit. At quæ successerunt, vocabulum communis existimarunt oibus sacris ritibus vel actionibus posse tribui, & ita manuum impositionem, matrimonium, pœnitentiæ vnctionem & alia plura in sacramentis numerarunt nec alio, etiam illa, loco habere voluerunt, ac ita horribili idololatriæ occasionem præbuerunt. Baptismum cum in primitiua Ecclesia statutis temporibus exhiberetur ijs, qui in aliquam diu in initijs christianismi instituti. Baptismi abusus.

instituti erant, postulanti ꝓpter morbū vni atq; alteri extra tē-
pus ordinatū dari cœpit. Et erat sane humanitas eximia nol-
le hoēs recte institutos ea consolatione priuare. Imitati sūt idē
plures in dies, donec tandem Eccla frequentius per annū bapti-
zari iuberet. Pijs patribus id vnū cordi erat, vt liberi q̄o quā-
primū possent, chriāpismi illud symbolū sumerēt, ideoq; promisisse
eos diligentiorē institutionē post baptismū facile colligir, donec
tandem eo res deuenit, vt heri nati infātes baptizandi obtrude-
renr, et ad fœminas etiā ministeriū illud ꝑveniret. Ita vni atq; al-
tero ægroto initio datū est, vt ex vicinis fratribus adessent q̄
panem cū ipso frangerēt, ac ita testimoniū mutuæ in chrō coniū-
ctionis ipsi darent. Verū paulatim eo prouexit, rē Satanas vt
fractio panis Dnici vni ac soli permitterēr, nō iā vt coniūnctio-
nis cum Eccla fraternæ testimoniū: sed vt præsens pharmacū
contra inferos et oēs Diaboli insultus, adeo vt in hunc diem pro
deo ostiatim circūferar ad ægrotos. Tegit mutationē illā 2
vehementer hoc q̄o, si prætextus nō plane ineptus addi possit
vt nō innouare aliqd, sed veteres constitutiones confirmare
velle videaris; Quo grē imposturæ Satanas Ecclæ, missā obtrū-
sit. Nam cū fractio panis refrigescentiā, vt fit sublatis ꝑse-
cutionibus pietatis feruore, cepisset esse rarior, tales alicui
iniecit cogitationes: nō obesse si vnus interim sumat spectante
cætū. perinde eni futurū, ac si alij oēs id fecissent, et ea ratione
caueri posse, ne chri instutū exolesceret. Ea sumtio cū in memori-
ā sacrificij illius, quod in cruce peregit chrs fieret, cœpit sacri-
ficij vox ad panis fractionem transferri, ac ita nobis horribile
idolū natū est, quod orbē totū multis seculis dementauit, et in hūc
vsq; diem decipit. Ita vox meriti in Ecclesiā introducta ꝓpter-
ea, quod mercedis fiat mentio in scriptura, quā blasphemā
doctrinā tandem peperit! Animaduertendus igr diligenter
hic scopulus, ac danda opera vt caueri possit.

Cænæ Dnicæ vsus et abusus.

Missæ inuentio

meritū

De caussis clam mutatæ doctrinæ q̄ in docentibus sunt.

Ne videat et mutari doctrinā populus, ea q̄ de docētibus ē 1
opinio efficit. Ita eni perstringit hominū oculos, vt q̄ cōi sensui
repugnant, concessuri sint libentius multo, quā errare confessuri
eum quē supra oēm erroris suspitionē ponunt longissime. Et supra
qdem de ijs q̄ autoritatē Ecclesiastæ concilient, dictum est.

Nam

2. Nam aut suopte ingenio eā asseqūr, si acute & copiose de rebus di-
uinis disserat, si multa ex sacris lr̄is coaceruet testimonia, idq. nō
inepte. Præcipue si in disputationibus acrem se præstiterit sæpius-
cule, ac eos vehementer suspicere se fingat, quos admirar̄ populus.
3 Aut alior̄ testimonijs se venditat, q cū in magna apud ōes doctrinę
& sap̄iæ sint existimatione nequaquā videnr̄ ind ignū aliquē fuis-
se commendaturi. Atq maior est bonor̄ viror̄ facultas, quā ut
satis caueant semp, ne importunis interpellationibus eiusmodi com-
mendationes sibi extorqueri patiant̄. Imponit ea res multis, ac nō si-
ne calamitate id experiunt̄ sæpius etiā magnæ respub. Fit q̄o
4 ut velut hæreditario iure auctoritas redeat ad successores eor̄
q pietatis & doctrinæ nōe oībus cari fuerant. Vix em̄ alr̄ fieri
posse iudicat populus, quin si nō superior, at par certe sit priori
Ecclesiastæ is, q in eius stationē successit. Cum tan̄ ferme acci-
dat hic, quod industrijs patribus familias solet, q bonor̄ qdē omniū
hæredes relinquunt liberos, at studij & industriæ nequaquā, eo
quod illi in quærenda re occupati fuerint, Hi in congestos iam
aceruos manū immittant. Ita quos Deus excitat, ad perpurgan-
dam a suspicionibus Ecclam suā, eos illustribus præ alijs donis ornat,
ut difficultates, q̄ in eo laborū grē proponunt̄ arduæ iuxta ac plu-
rimæ, superare possint. At q compositis iā rebus successores dan-
tur, postquam vim adferre cessauit Diabolus, dolis aut̄ quos illi frau-
dis ignari nō animaduertūt, oīa pertentat, ij iam nulla hnt̄ ꝑ clara
pietatis exercitia, sed secure partis fruuntur. Apud populū nihilo
minus, eandem obtinent, quam doctor ille industrius, q decessit autori-
tatem. Et quod ridiculū maxime est, sibi ipsis ēt videnr̄ tales esse.
Si modo vel incessū vel pronunciationē, aut si grauior paulo, vir fu-
erit supercilium prioris imitari possint. Hæc cū ita habeant, si sint
rudes si confidentes, si ambitiosi an putamus aptiora, Satanā fla-
bella reperire posse, qbus vniuersā doctrinā corrumpat? Præcipue
si præmia docenti proposita sint eiusmodi, ut propterea sacerdotium
expeti posse videatur. Tunc em̄ regnat, q ambiendi artes ōes hnt̄
cognitas. Quo enim qsq. est ineptior, eo imprudentius se ingerit,
ut summo loco præsidere possit, unde censurā agat in ōes homines,
ipse nullius repræhensioni obnoxius, eo quod periculosū sit, sacrosan-
ctū virū redigere in ordinem. Viri boni etsi sciant se vtilr̄ Eccle-
siæ seruire, ac gloriā Dei promouere posse: q2 tn̄ modestius de se sen-
tiunt.

Ecclesiastæ quæ concilient autoritatem.

Doctores falsi quōdo se venditēt

Bonorū virorum modestia

tiū, nūquā ambient: Imo si vetus illa deambitū lex renouceř maxime, ne tum qdē melior semp habebit ratio. Nam quibus cordi ē probitas, studebūt bonī esse magis, quā videri. Ideoq; ab astutis hypocritis sanctitatis simulatione facile vincent, vt suffragia pauciora habeant. Nam vitia sua commendare conabunt sedulo, q̄ illi occultant studiosissime, ad eos, à qbus promoueri possūt mutuo se totos componentes, sic vt si mulando & assentando nihil sibi faciāt reliquū, donec eos demereant, vt ita vt sacerdotiū sperare liceat. Qui & auaricie sue & ambitioni seruientes palpones eiusmodi malunt, q̄ cordatos & sinceros hoes, vt ita peroīa Lactucas similes labra habeant.

Caussæ mutatæ ĉlam doctrinæ in discentibus.

In discentibus q̄ dua reperiūt caussa, q̄ mutatione doctrinę animaduertere np̄ simūt, Incuria, vitt & ignoratia. Incuria inde obrepit, quod nimis fidit pastoribus suis populus, nec examinari quod dicūt, sed credi simplř oportere iudicat, nec alř q̄ ex tripode dicta pia accipit. Qua supina negligentia, sepe abutunř ad doctrinæ deprauationē ministri. Cum q̄ suas q̄sq; occupationes, quibus distineat, habeat, ac ibi vt plurimū cor sit vbi thesaurus est, Difficillimū aut sit duobus seruire dīis, ideo nemo ab re sua oĉij tantū sibi esse putat, vt religionē curet. Ignorantię malum Ignorantia quas habeat caussas, infra fusius ostendō. Hic illud saltem obseruandū est Ineuriam esse ignoratiæ matre. Cum eī continua successione hoes vita huius stationē p̄mutent, ac minima cuiusq; ætate fiat in doctrina mutatio, vix ea observari p̄t, aut si possit, tanti nō esse iudicāt ea res, vt propterea lites suscitandæ videanř. Ex his principijs seq; omnium rerū ignorationē necesse est, quā arguto sane stratagemate Satanas confirmat persuadens nō omniū esse de doctrina iudicare, nec in scriptura, est & non, id sīgnare, quod in cōi vsu loquendi. Vnde ita dementant hoes simplices, vt quod clare & pure perscriptū est, quod legunt ipsi, nō tñ existiment se intelligere, si contradicat sacerdos, quē suspiciūt. Proxīmū deinde est, vt se suo perfunctos munere existiment egregiē, si ijs fidem habeāt, q̄ à pastore dicunt, vera an falsa sint non magnopere laborant, nec sane id sua quicquā referre putant.

1 Incuria 1

1 2 3 Incuria discentiū quid tū offīcit

2

3

4

1 2 3

tant, quam opinionē de industria confirmāt doctores ambitiosi, vt soli aliqd videant scire, ac ita ad tenebras & caliginē, doctrinæ inducendā Satanæ promptā admodū exhibent operam.

Quomodo caueri debeat doctrinæ mutatio.

Ignorantiā omniū rer̄ ear̄, q̄ ad verā pietatē faciūt in grauissimis pœnis diuinis numerari debere certissimū est. Solet enī socordiam & ignauiā nostrā, ita vlcisci Deus, vt amissa luce præter tenebras nihil amplius habeamus. Id quod nō in plebeis tantū hoībus: ver̄ ēt in summis Ecclæ doctoribus nō obscure cernitur, quor̄ acumē alicubi vix satis mirari, pueriles rursū ineptias, in multis locis nūquā satis ridere queas. Quare serio huc incumbendū est, oībus bonis, vt mutatio doctrinæ nulla fiat, aut facta, quamprimū animaduertar̄. Cumq. illius inuidiā pastores ferme soli cogant̄ sustinere, quor̄ si nō consilio & segnicie, certe & oscitantia ea instituir̄: Ideo fideles verbi ministros in numerato habere oportet caussas, q̄ efficiūt vt difficilius mutationes eiusmodi deprehendant̄. Cauere item sedulo nequo impingāt vitabūt curiosas quæstiones, vniuersæ doctrinæ scopū ob oculos sibi ponent, retinebūt quantū fieri poterit verba, q̄bus sp̄rs S. vsus est. præcipue cū fidei articuli confirmādi & dogmata constituenda sūt. Nam in expositionibus liberior oratio tollerari pt̄. Ante oīa aūt cauebūt, ne doctrinæ quā profitent̄ collationem instituāt cū vlla alia, quam Apostolicæ, cuius veritas apud pios extra oēm controuersiā posita est. Nā cū his temporibus aliqua lux Euangelio sit reddita, bonor̄ & doctor̄ hominū opera, quos ad hoc excitarat Dn̄s, nequaquā id sectandū est, vt eā tantū retineat puritatē, quā isto tempore, quā per illos assecutū fuerat, sed longius respiciendū, an Apostolica simplicitas ei reddita sit necne, quam vt restituāt laborabūt oēs diligentissime plane p̄suasi, nullā in hoc grē laboris nimiā esse superstitionē reyciendi voces eas, a q̄bus sp̄rs S. abstinere voluit. Semp enī sapientiores spiritū Sancto videri hoēs postulant. Ideo nihil satis potest esse suspectum, quod ab hoc proficiscitur.

Ignorantia rerū ad pietatē facientiū, pœna diuina.

De communi Prophetia.

Ad cauendā item doctrinæ mutationē, efficacius nullū monstrari pt̄ consiliū, eo quod Paulus Aptus Corinthijs præscribit cōe oībus faciens docendi ministeriū, sic vt duo aut tres prophetent, Cæteri diiudicēt

dicent. Et si alicui ex sedentibus reueler̄, quod Eccl̄a vtilr̄ discere possit, priores illi taceant. Saluberrimū enī illud ad puritatē doctrinæ conseruandā, et grauia scandala remouenda fuit institutum cuius adeo multiplex est vtilitas, vt q perpenderit apud se oīa diligenter cū gemitu admiraturus sit noxiā Eccl̄æ ignauiā eorū q primū id à Satana sibi extorqueri passi sint. Ita enī consuetudo pulcerrima obliterata ē, vt multi etiā docti hōes tale aliqd vnq̄ fuisse institutū vix suspicari voluerint, idq. nō semel tantū admoniti. Porro prophetandi vocabulū varia sig̃cat. Interdū enī est futura prædicere, quo sensu à samuele primū vsurpatū volunt. Interdū est idem quod Deum recte colere, et priuatim ac publice confiteri. Ita Patriarchæ, oēs prophetæ dicuntur. Interdū ad facta et nō tantū ad uerba refer̄. Sic Elisæi ossa prophetasse legunr̄. Paulo sig̃cat scripturā enarrare. Distincte enī effert hæc tria: linguis loq. vti sermone cætui nō intellecto. sdō interpretari vel transferre peregrinū sermonē in eū, q Eccl̄æ domesticus et vernaculus sit. Tertio prophetare, quod oībus permissū esse vult, neq eruditis tantū, sed et idiotis, q auditores in cætū sedeant. Ait enī prophetæ duo aut tres loquanr̄, cæteri dijudicēt. Porro si alij fuerit reuelatū assidenti, prior taceat. Potestis enim singulatim oēs ꝓphetare, vt oēs discant et oēs consolationē accipiant. Verba satis sunt aperta nec obscure monstrant, eā de doctrina sentiarū collectionē, quā vnā ad verbi diuini puritatem conseruandā sp̄rs S. in Eccl̄a voluit vsurpari apud Corinthios fuisse receptā et obseruatā. Operæ preciū aūt fuerit caussas institutionis illius considerare diligētius, vt vel sic tandē ad restituendā eā exuscitemur, ac postquā in primo sapientū ordine, q ex se, qd fieri debeat, perspiciunt, numerari nō possumus, in secundo saltem censeamur, et admoniti meliora sequamur cōsilia. Peruersissimū enī nostrū est ingeniū, q facilē et expeditā ad puræ doctrinæ conseruationē nacti viā ambages eiusmodi sectamur, q̄ vt ducant maxime quo volumus, id tñ sine summa molestia et maxima difficultate nō efficiunt. Teximus apologias, scribimus confessiones exigimus palinodias, volutant contumeliosi et acerbi libelli ac summa minis permiscenr̄, vt consensus aliqs in doctrina stabiliri, vt scandala vitari, vt turbatores importuni reprimi possint, nec tñ vllum laboris fructum conspicimus, adeo vt in peius ruere, et retro sublapsa referri in dies videantur oīa. Verū aūt ἄλεξι φάρμακον diuinitus nobis monstratū, quo vno pestis hæc ab Eccl̄a amoueri poterat, contemnimus, nō alr̄ affect

Prophetare varia sig̃cat.

Eccl̄s. 48. 14.

Prophetiæ cōis institutio quam vtilis et necessaria

imis fortū

affecti, ac si tonsor ferream aspernatus nouaculam, adhibeat ligneā
sibi fortasse visus radere, at nō sine summo, eius q sub cultro est, dolo:
re, eorumq. q spectatores fuerint risū. Principio nō negligendum
est quod Paulus dicit: vt oēs discant, vt oēs consolationē accipiāt.
Non dicturus omnino, si nō exploratissimū habuisset hunc ex commu:
ni prophetia fructum, expectari posse. Qui qdem tantus est, vt vbe:
rior ex re sperari debeat. Nam si vita æterna ē, agnoscere vnū
solum et verū Deū, et quem misit Iesū esse chrm, et cōis pphetia
hoc præstat, vt discant oēs q ad eam agnitionē perducunt, quid
poterit monstrari vtilius, qd salubrius hoc, quod frequēti vsu effi:
cit, vt ē rudibus docti, ex ignaris periti, deniq. ē pecudibus hoēs
euadamus? Vitæ meliorem partem sub pædagogis exigimus, disci:
mus lirās, euoluimus commentarios, peregrinamur, nec sumtibus,
nec valetudini interim parcentes, vt aliquā diuinar rer cognitio:
nē assequamur: At quotā partē eor, ista ratione assequimur, q quo:
tidiano pphetiæ ~~huius~~ cōis vsu discere poteramus? Vnius præcep:
toris audiuimus sentiā, in eam tantū non iurare cogimur, qdqd ab
ea discrepat pro hæresi damnare iubemur. At quanto oculi plus vi:
1 dent quam oculus, tanto ēt illustriorē, tanto certiorē faceret sē:
tentiam quotidiana collatio, magis quā vnius hōis quantumuis
sapiens cogitatio. Vt enī qsq. verbū Dei et gloriam illius ama:
uerit vehementius: Ita contendet pertinacius, ne ab alijs diligēti
scripturæ lectione, iudicandi grauitate et pio iuuādæ Ecclæ studio
superetur: æmulatione quadam in cōe qsq. quod Deus reuelarit cō:
feret, ac ex toto aīo gaudebit, siue, quod ignorabatur ostenderit, si:
ue quod nesciebat ipse, ex alio didicerit. Consolabir qo oēs efficacissi:
2 me, pulcerrima illa scripturæ harmonia, q veritatem doctrinæ ve:
hementer confirmabit, et in persecutione ingentes addet animos,
vt certā fidei suæ consecuti consciam, nullis minis aut tormentis
eē, passuri sint eā sibi extorqueri. Quid quod plurimū facit hæc
3 res ad illustrandā Dei gloriā, si rer sacrarū peritia, nō vigilijs
nō studio nō ingenij præstantiæ nō eruditioni, sed Deo vni refe:
rar accepta, q in infirmitate nr̄a laudem pficere consueuit. Nā
quod Ecclesiastes eruditior solus dixerit, fidem apud auditores in:
ueniet, nō q2 verū, sed q2 à magno ingenio profectū sit. At quod
Deo reuelante idiota aliqs attulerit, si rectum fuerit et pium, De:
um autorē manifeste ōndet. Vnde enim ille habeat cuius vita à
cyclicis istis artibus remotissima ē, nisi Dei sprm ex ipso loq con:
4 cedas? Hoc si fiat alijs qo crescet fidutia, si orent diligenter
si meditent serio, futurū esse, vt idem ipsis diuinitus obtingat
don.

donū, eadem intelligentia, quā alij datā esse cognouerūt. Atq;
ita breui magnū circa rer̄ diuinar̄ interpretationē existet
omniū studiū, maior in fideliū aīs fructus, cū se Deo æque ca-
ros esse, & idem cū doctissimo q̄ in cognoscenda & dijudicāda
doctrinæ veritate ius vsurpare posse cognouerint. Est & hæc
nō contemnēda vtilitas, quod ista ratione facile caueri potest
ne pro canibus lupos sibi custodes accersat Eccla. Habebit em̄ 5
domesticos ministros, nec vnquā ita in angustū cogem̄ copiæ eius
quin multos reperiat in fratribus ad ministeriū Sacrosanctum
Idoneos. Exploratā habebit vitam & mores illor̄, perspectam
item eruditionē & pietatē; qua in parte, si ad peregrinos respi-
cere cogar̄, aut commendatitiū aliquē accersere, næ periculosā
subibit aleā. Raro em̄ alij esse, quā mercenarij deprehendū
tur, q2 docendi munus opificij loco habent vnde victū quærant
& q̄ sub hypocrisi antea latebat improbitas, sæpe cū summo Eccle
pudore & malo erumpit, adeo vt durā seruitutē malit sæpe, q̄
insolentē ferre sacerdotē, quē ceruicibus inhærentē nulla iā ra-
tione excutere potest. Omniū aūt maximus hic fructus ē, qd 6
docentiū arrogantiā, qua nec ipsis nec Ecclæ pestis vlla nocen-
tior existit, cōis prophetiæ vsus retundit. Nam cum natura oēs
simus φίλαυτοι, q̄mdum supradictum ē, vt iā de meliori luto fa-
cti simus, nūquam tñ cauebimus, quin si cathedrā obtineamus so-
li, in eā vel imprudentes opinionem veniamus: Nō esse q̄ facūdia
ingenio sāpia nobiscū comparari possit, solos nos docendi partes, op-
timo iure vsurpare, alios vix dignos esse, q̄ audiāt, adeo arridet
oībus homericū illud: οἴῳ πέπνυσθαι, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν
solus hī mentem, reliqui velut vmbra vagan̄. At vbi semel obtinu-
erit iste morbus, adeo nō facile tollir̄, vt in dies magis ac magis au-
gescat, q̄ res magnū Ecclæ malum dedit. Quia enim nullus ita se
odit, vt errasse videri velit, ideo quā q̄sq; commentus ē sentiam, eā
pro iudicata vult approbari. Si recuses, in proximo fulmen est, ap-
pellaberis Schwermerus & Sacramentarius, & q̄dq̄d splendida bi-
lis suggesserit. Nec contentus erit modestus doctor in cætu inui-
diose in te declamitasse, nisi mox ferro nocentiorē arripiat cala-
mū, & q̄dq̄d chartis illeuerit atris, oēs à furno redeuntes scire postulet
vt Flaccus dicit Tunc fera sanguineo gaudens Bellona flagello
intonat: tunc q̄dq̄d vbiq; malor̄ ē, vno impetu in Ecclam inundat

et thus

et thrasonibus illis, interim veluti re bene gesta, auditores plaudūt in custodiendo τὸ ἀυτὸς ἔφα, plusquā pythagorici, in alijs eius placitis obseruandis vehementer aduersarij. Vetus ē, vnus vir, nullus vir, quod si vspiā alibi, certe hic locū hēt, vbi donor magna deprehendir dissimilitudo. Si ab vno pendebunt oēs, quid mirū si decipiant? Res sacra est consiliū, et sub sordido pallio nō raro latet sāpia. Quae igr temeritas ē, vni eiq. imperito, saepe tot capitū salutē committere, quā ex diuersarum sentiarū collatione certi aliqd, cui innitaris, quaerere, et purpurā purpurae collatā, vt prouerbium hēt, diiudicare malle? Non alr, quam si medicus indoctus aegrotū sua imperitia occidere velit potius, quā alios peritiores in consiliū adhibere, a qbus certa sanitatis spes illi fieri possit.

Zeuxis vt idolum pingeret, pulcerrima ex tota Graecia corpora conquirebat, quorū συμμετρίαν in Venere sua imitarer. Nos in re maximi momenti, imo vero capitali facere id pigebit? Quid vero insolentius fieri pt, quā nō pphetādi facultate tantū, ver ēt cōi iudicio spoliari tot hōes doctore ipso fortasse nihilo stupidiores? Paulus illis iudiciū relinqt, quod isti violenter extorquent. Res multae in deliberationem veniūt, vnius ibi standū est censurae. Eiq. saepe, οὔτε γῆς οὔτε οὐρανοῦ ἀντομένη. Quae si tyrrannis nō est qd aliud esse possit, viderint alij. Praeterea, si nulla instituti huius Paulini extaret vtilitas, autoritas saltem ipsius tanti nobis esse debebat, vt sine caussa graui, eū quod fecit, nequaquā fecisse statueremus. Atq diserte tyrrannidis affectationem Corinthijs obijcit, dicens: An a vobis prodijt verbum Dni, aut ad vos solos peruenit? Intelligebat enim serpentinū illum haustum (eritis sicut dij) multorū animos dementasse, Ideaq. pphetarum sprs, prophetis subijci confirmat, docens, facile cedere fideles rectiora monstrantibus, nec pertinaciter suā sentiā tueri, cū Deus non dissensionis, sed pacis Deus sit. Accedit huc quod Iudaeor Eccla eam consuetudinem seruauit. Chrō enī Sabbato Synagogā ingresso adfer liber, Luc. 4. Eua occasione et puerū eum Ierosolymis interdoctores sedisse verisimile est Luc. 2. Et ad Paulū et Barnabam mittūt Seniores Synagogae, vt si quem habeant exhortationis sermonē proponant, Act. 13. Ascendit et ipse Paul. Ierosolymā vt cū Apostolis conferret Gal. 2. Act. 15. Deniq. mansisse eius rei vestigiū aliquod in Eccla vsq. ad Constantini tempora ex 9. lib.

Euseb.

Zeuxis pictor.

inepte.

Eusebij colligit, vbi sic scribit: Si qs Dei afflatus gratia ad populum orationem haberet, magno oēs silentio, defixis in eum oculis, vt si cælitus nunciaturus aliqd esset, ita eū auscultabant: tanta erat auditor reuerentia, tantusq; in Sacerdotibus cernebatur ordo: inde alius, neq; solum duo aut tres, sicut Apostus dixit, sed quibuscunq; darer quod dicerent, vt magis contingeret in eis, quod Moses optasset, qs det vt oīs populus prophetet? Nullus em̄ liuore erat, nemo inuidia æstuabat, dona Dei dispensabant. Vnusquisq; prout scriptū est ad Ecclæ confirmationem, vt abundaret, dabat operam, fiebantq; hæc oīa cū charitate, ita vt certatim se honore afficerent mutuo, et alter alter sibi præferret. Ex his satis intelligitur q̄ apud illos prophetandi fuerit ratio, q̄ postquā plane abstructa est adeo vt ne nomen quidem coīs ꝓphetiæ multis iā seculis extet, nemini videar mirū tenebras et caligine horribilem vniuersam christianā religionē oppressisse.

Obiectiones.

At obijcit, sine magno scandalo nō posse reduci in Ecclam istā prophetandi consuetudinem: quod hoēs a veteri probitate vehemēter degenerauerint, ac ita multis rixarū finis expectandus sit. Verū considerent pij et boni viri, an non doctor ipse eodē natus sit seculo, ac plane ouo prognatus eodem, vt nō minus in ipso improbitas timeri possit, quam in vllo auditor. Imo vero cū hoc fine instituta sit prophetia coīs vt intra modestiæ fines se contimere discant Ecclesiastæ, vt q verbi diuini et Ecclesiarū ministri nō p̄ni sint, eo nomine magis necessaria est eius restitutio, quod quo magis degenerauit mundus, eo eē facilius autoritate abuti possint ij, q docendi partes soli vsurpant. Si sunt prophetæ, si hīt aliqd spiritus, agnoscant dīm esse mandata, q scribit Paulus, si nō habent, tantū abest vt soli debeant in Eccla loqui, vt solis illis tacendū sit. Non ignorabat Deus quale at esset homo, nec nostra indigebat sapia, q admoneret periculi, quod ob depraūatā hominū naturā metui poterat. Neq; est em̄ seditionis Deus, sed pacis. Et tū voluit coēm in Eccla esse ꝓphetiam. Quis tū es, q Dei te censorem constituas. Illius sp̄s dictat Apto oēs ꝓphetare posse, tu vm̄ id relinquendū esse contendis, q sp̄m S. cum ipsis quod dr̄ permis deuorasse sibi videar? Socrates suæ schole præscripsisse dicitur ἕδος τὸ βέλτιστον ἀγαπᾶν λόγους. Tu plusquam Socratice canonē dictas. Prima et certissima hæretici notam esse

acced-

accedere ad auditoriū iudicandi gratia, quam arrogantiā quid quæso superare possit? Id vero qs serio dici putet, Cupere illos priuati moueri, cum sibi ipsis non dubitent imprecari atrocia, quæq. si de mutanda sentia vel cogitent saltem. Passim inculcant se huic vel illi apologiæ aut confessioni velle immorari, nec recusare, quin cōi sensū destituti iudicentur, si aliud deliberent, quare vt prædicent se monitorē priuatim nō aspernari: tñ id serio dici, nec ipsi confirmare audent, nec pueri credunt, nisi qui nondū ære lauantur vt Satyricus loqr. Disputationes qo et διατρίβαι scholasticæ frustra obtenduntur. Nam præterquam quod priuata est in scholis prophetandi ratio, sicut et cum paterfamilias suos domi instruit, Huc accedit quod sentiarū nulla ibi libertas est, neq. aliqd saltem prophetiæ affine conspicitur. Vnus enim præsidet, ad cuius arbitrium oīa dicunr. Qui aduersanr, vt plurimū subordinati sunt, et recitato quod præscriptū est, argto, solutionē de more accipiūt, quam siue ita sentiant siue non, laudant tñ. Interim q præsidet iam dudū plenis follibus aurā accipit, et sibi ipsi absoluendi dexteritate vnice placet. Quæ oīa qd sunt aliud, quam inania prophetiæ simulacra, aut ludibria verius? Præterea ad exercenda ingenia vt plurimū illæ diatriuæ instituunr, vnde fit vt nō quantū qsq. habeat sprs, sed quantū adferat argutiar specter. Et pro victoria sæpius, quam pro veritate disputar. Quod si fiat in theologicis disputationibus, nō vacat periculo, eo quod pro iudicato mox obtrudi soleat mundo, quod luscus inter cæcos regnans viderit. Nihil itaq. ad coēm et publicā pphetiā hæ diatriuæ. Illud vero imprudentiæ nota vix caret, quod vltro iactitant qdam, prælo omnibus satisfieri. Hoc eni est ipsū, quod iustissimā multis querelam extorquet. Priuatæ sentiæ publicanr, q etsi ab oībus bonis damnanr sæpissime, ab ipsis tñ scriptoribus reuocatas eas Sol hic nondū vidit. Imo vero magna verborū acerbitate defendi, et paradoxa paradoxis calumniari, adeo hoc nostro seculo receptū est, vt nihil fiat frequentius. Quare si nō magnæ, quas recensuimus vtilitates, si nō pauli autoritas, si nō chri ipsius et Aplorum qo exempla et ante hos Iudæorū ad restituendā coēm pphetiā nos longo iam veterno oppressos extimulant, calamitas saltem Ecclæ miserrima seruitute oppressæ, nos moueat, vt ius nostrū, quod spiritus S. consilio accepimus, restitui postulemus, et iudicandi partes postliminij iure nobis vendicemus. Ita fiet vt et doceri certius Eccla possit, et doctores ipsi extra erroris periculū constituanr, vitentur offendicula, ac ita oēs in chro vnū simus, sicuti seruator ipse nos esse iussit. Vitabir et illud incommodum, ne ineptos et imperitos ministros, q vt fungi passim nascuntur

tur subito, Ecclæ ferre cogant. Nam cũ suũ locũ tueri iam
cupiant pastores, non admittent eos, q etsi vtilr docere possint
interdũ tñ libertate sua in Eccla Dei vsuri sint, ac sentiã Episco:
pi sui impugnaturi. Sed eiusmodi adsciscent ministros, q ad oĩa as:
sentari oĩa laudare didicerint, quosq. in seruitio suor dominor
(nam ita illis loq disciplina est) stare nõ pigeat, etiã in seruilib
obeundis laboribus. Regnat istud malum, iam plurimis seculis in
Ecclesijs, quod profligare valde fuerat operæpreciũ. Vbi nõ possunt
haberi alij, cogimur ijs vti, q ad manũ sunt. Nemo contradicit
sed si vigeret cõis prophetia, vteremur ijsdem multo commodio
ribus. Illi tñ optimo iure accusant, q cũ possint Idoneos adhibere
doctores in sua Eccla, ineptos tñ priuati commodi cã alere ma:
lunt. Inde eo iam res redijt, vt q de oĩbus bonis literis desperauit
is amplissimã spem nihilominus habeat, se vtilr Ecclesiasten age
re posse. Et est sane sprs S. nõ alligatus ad artes et ingenior excel
lentiã. Interim tñ remediũ ab ipso monstratũ in cõi pphetia nõ
erat negligendum. Nam et fides ex auditu est, et q ab ineunte
ætate sic exerceat, vt Paulus voluit eum aptius et certius alio a
liquo de rebus sacris disserere posse extra controuersiã est.
Porro illud tenendũ est, nõ ideo eam ppheta di facultatẽ oĩbus
permitti, vt temere quod in buccã venerit qsq. effuciat, sed ante
quã addicendũ consurgat, diligenter secum reputet, quã certam
habeat sentiæ suæ patefactionem, ac meminerit modestiæ, eo qd
Dei sprm contemnat, qsqs Ecclam nõ reueretur. Semel atq. iter
repudiata, quam attulit, sentia, cesset Ecclæ amplius molestus es
se. At huc nequaquã adigar, vt deprecer veniã et se errasse cõ:
fitear, eo quod sibi fortasse id nondũ persuaserit, ac ideo, si cõ:
tra consciam faciat, grauiter Deũ offensurus sit. Si pergat obtur
bare, et Ecclæ iudicio, nequaquã acquiescere velit, eijciar ex cæ
tu, etiamsi principem in eo locam obtinuerit. Saltem id obseruer, ne
pro turbatore habear, q quod quoquomodo pastoribus excidit
suo calculo mox approbare recuset. Sed is potius, q nec Ecclam audi
re vult, nec ab alio exigere, quod nõ debeat erubescit. A Deo autẽ
instituti saluberrimi petendus ẽ successus. Nec fallet nos chrs, q
se in medio eor, q in ipsius congregant nõe futurũ esse promisit.
De concilijs idem esto iudiciũ, q vtilr et pie instituj Aptorũ docẽt
exempla, quos si nõ puduit conferre sentias, nõ est, quod nobis, in
quibus minus multo ẽ sprs, id indecorũ esse putemus. Videndũ tñ
et hic, ne pro Deo hões temere sequamur. Promissio qdẽ chri nõ fal
lit.

lit, si certũ sit in ipsius nõe semp conuenire, q concilia instituunt quod q2 incertũ ẽ, nulla necessitas cuiquã imponi debet, vt quod conciliũ decreuit simplr & sine exceptione credat. Nam cũ nõ sẽper ad Dei gloriã consilia sua ões referant, neq. veri cognoscẽ dispem in solis Dei promissis, eiusq. spiritũ collocent, atq. ideo errare possint, nosq. errantes illos secuti, excusationẽ impudẽtiæ nullam habeamus, quippe, q nec angelo credere iubeamur si falsa doceat. Ideo periculosum admodũ ẽ simplr concilij autoritti subscribere, siue ministri Ecclesiar simus, siue priuati hões. Nam væ mihi nisi Euangelizauero ait Paul. 1 Cor. 11. Et Petrus: Magis oportet Deo obedire quã hoibus. Quare non hic finis concilior pt esse vt ligent conscias, sed alius sit necesse fuerit, is ex Aplorũ concilio facile iudicari potest, vt propositis de doctrina controuersijs, q Ecclesiã turbant, & facta cuiq. libera dicendi potestate, ij qbus Deus aliqd, quod ad rem faciat reuelauerit, id in mediũ adferant, reliq diiudicent, nõ vt rogatis sententijs, illa q pluribus calculis vicerit obtineat (. alioq pars deterior meliorem vinceret.) sed vt diligenter qsq. qd dicar expendat, ac si diuinis testimonijs confirmatũ videat, amplectir ipse alijsq. persuadere idem conetur, non concilij autoritate, sed ijs, q in concilio audiuerit scripturæ testimonijs. Hos animos, si ad congressus huiusmodi adferamus, etiã si in trecentis hoibus, quatuor saltem pij sint, nõ tñ sine fruge abirent. At dum emuntur suffragia & nuro pugnamus, dignitati itẽ & splẽdori potiores partes tribuuntur, pluriũq. consensus legis loco habẽr alr fieri vix pt, quã vt superior plerumq. euadat Satanas. Si vero illor nihil fieret, & certa potius doctrinæ fundamenta, magnis & euidentibus testimonijs confirmata quærerentur, Videremus per contemtũ aliquẽ hoem graues subinde errores confutari & tolli.

Nec est quod obijciatur, Hac ratione excommunicationẽ qu ex Eccla sublatum iri, eo quod absurdũ sit eã singulis cætibus relinqui concilio aut vel synodo autoritatem suã eripi. Nam Eccla nõ ideo aliquem et iuste reijcit, quod suã doctrinã impugnari nolit, sed quod Dei verbũ, idq. ad salutem necessariũ contemni ægre ferat. Neq. n. dum aliam doctrinã probat, aliam improbat, cuiquam legem scribit qd credere debeat: sed suã tantũ profiter fidem, vt q eã repudiat scire possit se ad eũ cætũ nõ pertinere. Necesse ẽ enim aliquã esse disciplinã, ne cogant pij cũ impijs hẽre coia sacror iura, q ab Eccla secessionẽ facere instituerunt. Quod si iniuste reijcit quemq. illa quidem pro suo eũ nõ agnoscit, à chrõ aut nequaquã separari pt.

Aliud.

Aliud itaq. est audire Eccl̃æ iudiciũ, et concilij autoritati subscribere. Quod si veras hẽt doctrinæ demonstrationes, ijs ad persuadendũ vti debet, nõ autoritate. Magna em̃ inter Apostolorũ et nr̃a concilia est diuersitas. Eo quod cuius illi hñt testimoniũ, eũ nequaquã ad deliberandũ adferamus sp̃rm̃. Ideoq. cũ illo tempore p̃cipue spectarer̃ qs dixisset, extincta iã oĩ ferme pietate qd dicar̃ nobis quærendum, nec qcquã nisi probe examinatũ pro iudicato habendũ est. Hoc tñ concilijs tribuendũ est, ne temere eor̃ reijciar̃ autoritas, sed implorata ad id ope diuina diligentissime vt supra de erroris inquisitione diximus perscrutemur. vbi cum scriptura, q̃ dicit, consentiant, vbi pugnent. Cumq. nõ ad cõdẽdas fidei leges, sed ad veritatem inuestigandã congressus isti instituam̃ manifestũ ẽ nõ eruditos tantũ subsellia debere occupare, sed admittendos promiscuẽ, quicũq. veritatẽ discere et cognoscere velint. Nam si hic superstitiose delectus habear̃, nunquã effugiem̃ quin paucorũ eorumq. ὁμοψήφων conciliabulũ, nõ aũt publicã viror̃ pietatis et veritatis studiosor̃ panegyrim fuisse clamitent ij, q cũ pura et sincera doctrina bellũ sibi suscipiendũ existimarũt.

LIBER QVARTVS

De morum corruptione, de mutatione eorundem.

De mutatione doctrinæ, siue ea animaduertar̃, siue minus, dictũ est hactenus. Dicendũ iã etiã de morũ corruptione, q̃ ad doctrinæ interitũ viã consternere consueuit. Ea vero inde magna ex parte ẽ, quod verbũ qdem Dei audiamus, at de emendanda ad præscriptũ illius vita, aut nunquã aut perquam raro cogitemus. Nam in voluptates huius vitæ totis animis propendentes supinis naribus, q̃ ad verã felicitatem perducunt contemnimus. Interdũ et victus quærendi solicitudo ad vitæ probitatẽ obstat. Interdũ prophanæ lir̃æ, imo et Sacræ, si ita illis incumbas, vt in sola speculatione oĩs diuinar̃ rerũ cognitio tibi posita sit. Deniq. qduis potius facimus, quã vt moribus corrigendis operã dare vacet.

Mores boni quibus rebus corrumpam̃.

Sunt aũt Varia errantium genera.

Alij sibi tantũ profecisse videm̃, vt magna emendatione nequaquam opus habeant. Hor̃ p̃suasio valde perniciosa ẽ. Nam cũ ea tantum intueam̃ bona, q̃ faciunt, negligant aũt, q̃ p̃petrant mala, fit vt in

Errantium varia gr̃a.

ijs

ijs tandem rebus vitæ sanctitatem constituant, in quibus nihil sit minus, idq; vel imprudentes. Nullus papista concedet, se in audienda missa, recitandis certis precū formulis ieiunio & similibus rebus pietatē constituere, si mandata Dei nō obseruet, & concupiscentias carnis nō mortificet: At si, quod aiunt inspicias, deprehendes contra, q̄ dicunt ipsos esse affectos. Ita Euangelici nihil minus concedent, quā in eo sita esse pietatem, si de pontificijs contumeliose loquantur si carnibus passim vescantur, si Euangelium semper in ore sit, etiā interpocula, nisi & iuxta Euangelium viuant: At si intuearis vitam, intelliges sane, eos id quod negant sentire. Sic multi in vestibus odio musices, seueritate vultus & similibus rebus cardinē pietatis collocāt, nō quod melius iudicare nō possint; sed quod nō animaduertant quod faciant. Alij in eo sanctitatem constituunt, si in aliorum vitam diligentissime inquirant, in deteriorē partē interpretentur omnia, & quod semel de aliquo conceperūt opinionē, eā nullis machinis patiantur sibi extorqueri, ac si exploratum habeant, nihil illum ad frugem reuocatum iri. Si denique quæ tegi debebant & poterant, in vulgus efferant omnia. Hic error eo est turpior, quod in ijs etiam animaduertit, q̄ pro Christo & Euangelio eius, carceres, supplicia, fugā exilia & oēs calamitates vel passi sunt vel pati nō recusarent. Quanto hic rectius fuerat, charitati studere, q̄ parentum instar nanos eiusmodi dissimulat. Inepta quidem illa videri carni, at Paul. certe subdolā & versipellem charitatē nō facit 1 Cor. 13. Ratiōni ridiculum est eidem in te peccanti vno etiā die septuagies septies ignoscere. Illa dictabit: habet te contemptui: irridet te, nō ex animo agit, quod agit, &c. At Christi nihilominus, ita præcipit vt charitatem exerceamus erga proximum. Quare nihil indignius est, quam christianos lamiarum instar exemptitios habere oculos, quos foris vsurpent, domi recondant, ne sua vitia cernere possint. Cogitemus Dei ira pronocari ista peruersitate. Nobis leuiculum videri alium traducere, at quid hoc reliquis, cuius fama prostitueris? Ioseph certe modestior erat, q̄ sponsa sua Maria nolebat infame reddere, sed cogitabat desertere. Quod si in comperto & peccato nō licet fratri obtrectare, quid de ijs dicemus, qui suspicionibus tantum indulgent? In eo etiam multi falluntur, quod suorum consiliorum fines ipsi nō intelligunt, eosq; alios quia sunt, iudicant esse. Apti certe qui ignem de cælo deuocare volunt eo quod Christus nō esset admissus in oppidum, studio & caritate ministri sui Christi id facere sibi videbantur.

Sanctitas simulata.

Et tñ ex aio vindicte cupido istud profectũ esse satis arguit chri reprahensio. Romam Pontifices videbam imitio chri rem stremue agere, ac cultui diuino addere dignitate si late regnarent: Et tñ vera causa, a multis illoꝝ nõ intellecta fuit ambitio & fastus. Multi oppugnãt veritatem vehementissime, nec tñ putant se Deo inferre bellum, aut pro dignitate, opibus tranquillitate vitæ digladiari: sed zelo religionis id à se fieri plane credũt. Et tñ nisi priuatim illoꝝ interesset, nũquã tanta contentione & acerbitate id facerent. Sic multi arma suimunt pro euangelio, nec aliud indicant, quã se facere pietatis studio: atre ipsa sæpe odijs in aduersarios indulgent, & hoc agũt vt sartis tectis, q̃ possident ne cogam̃ exules chrm̃ colere, sed domi intuto positis, liceat pietati studere. Quod olim falso suspicaremur. Sic multi pij doctores, si quod eoꝝ dogma ab aliquo arguatur, magna asperitate verboꝝ in eum insurgũt, & vel deierare ausint, nihil à se nisi chri gloriã quæri. Nec sane aliud sentiunt. At sane verendũ est, ne aliud quippiã lateat. Neq; vero hoc eiusmodi videri debet, ac si in viros pios magna eruditione & acri iudicio præditos cadere nõ possit. Petrus nõ erat contemptissimus inter Apłos: sed tñ cum dehortar chrm̃, ne iret Jeroso lyma Satanas appellar. Cũ tñ nõ aliud eius esset consilium quã vt vitã & salutem magistri sui in discrimẽ venire nõ pateret. Magnos esse viros & electa organa Dei libenter agnoscim̃ At quin hoĩes sint, ne ipsi quidem olimor negabũt. Ut itaq; à quo spiritũ ista acerbitas proficiscar deprahendi possit, hæc meam̃ la ratio est: Sensus carnis inimicitia est aduersus Sprm̃ Dei: itaq; in õibus ijs, q̃ Spũ Sancto magro faciũs, caro reluctar, & propemodũ trahit, id quod in dilectione inimicoꝝ in ferenda cruce propter veritatem & similibus facile apparet. Consideret iam apud animũ suum oĩes boni & docti viri, an in comitiando ijs, q̃ de dogmate aliquo dubitare ausi sunt, experiant̃ ea natura sua luctam an repugnate sensũ, ad istam vehementiã trahant̃, & an difficillime reperiant vocabulũ aliquod, quo maledictũ exprimere possint Quod si fiat, non dubitamus agnoscere sprm̃ Dei, q̃ in illa lucta carnem sibi subijciat. sterebit calamus, nõ succurrent verba idonea, emendabunt sæpe quod dictũ aut scriptũ est, demq; quis prætius agere volent, quã quod agendũ est, vtle vt inuehant̃ in aliquẽ Verũ Bone Deus, quã oĩa sunt dissimilia? Adeo milla ẽ in ca re.

carnis

Et tñ ex aĩo vindictæ cupido istud profectũ esse satis arguit
chri reprahensio. Romani Pontifices videbanr initio chri rem
stremũe agere, ac cultui diuino addere dignitatẽ si late regna-
rent: Et tñ vera caussa, à multis illor nõ intellecta fuit ambitio
& fastus. Multi oppugnãt veritatem vehementissime, nec tñ pu-
tant se Deo inferre bellum, aut pro dignitate, opibus tranqui-
litate vitæ digladiari: sed zelo religionis id à se fieri plane
credũt. Et tñ nisi priuatim illor interesset, nũquã tanta conten-
tione & acerbitate id facerent. Sic multi arma sumunt pro
Euangelio, nec aliud iudicant, quã se facere pietatis studio: at re
ipsa sæpe odijs in aduersarios indulgent, & hoc agũt vt sartis
tectis, q̃ possident ne cogant exules chrm colere, sed domi in tu-
to positis, liceat pietati studere. Quod vtinã falso suspicare-
mur. Sic multi pij doctores, si quod eor dogma ab aliquo attin-
gatur, magna asperitte verborũ, in eũ insurgũt, & vel deierare
ausint, nihil à se nisi chri gloriã quæri. Nec sane aliud senti-
unt. At sane verendũ est, ne aliud quippiã lateat. Neq. vero
hoc eiusmodi videri debet, ac si in viros pios magna eruditione
& acri iudicio præditos cadere nõ possit. Petrus nõ erat contem-
tissimus inter Aplos: sed tñ cum dehortar chrm, ne iret Feroso
lymã Satanas appellar. Cũ tñ nõ aliud eius esset consilium
quã vt vitã & salutem magistri sui in discrimẽ venire nõ pa-
terer. Magnos esse viros & electa organa Dei libenter agnoscimus
At quin hões sint, ne ipsi quidem opinor negabũt. Vt itaq. à quo
spiritu ista acerbitas proficiscar deprahendi possit, hæc ineun-
da ratio est: Sensus carnis inimicitia est aduersus Sprm Dei.
Itaq. in oĩbus ijs, q̃ sprũ Sancto magro facimus, caro reluctar, & pro-
pemodũ trahir, id quod in dilectione inimicor inferenda cruce
ppter veritatem & similibus facile apparet. Considerẽt iam apud
animũ suũ oẽs boni & docti viri, an in conuitiando ijs, q de dogma-
te aliquo dubitare ausi sunt, experiant eã naturæ suæ luctam
an repugnãte sensu, ad istam vehementiã trahant, & an diffi-
cillime reperiant vocabulũ aliquod, quo maledictũ exprimere possint
Quod si fiat, non dubitamus agnoscere Sprm Dei, q in illa lucta
carnem sibi subijciat. Herebit calamus, nõ succurrent verba ido-
nea, emendabunt sæpe quod dictũ aut scriptũ est, deniq. qduis po-
tius agere volent, quã quod agendũ est, vilt vt inuehant in aliquẽ
Verũ Bone Deus, quã oĩa sunt dissimilia? Ad eo nulla ẽ in ea re

carnis

carnis lucta, vt potius illa regnet. Nam vnde alias tanta orōnis vbertas, tam concinna & numerosa compositio, tanta lectissimor aculeorū capita? adeo vt charta & calamus citius defuturi sint, quā ad conuitiandū verba. Non ē hic, nō est chri sprs, ex Satana est, totū hoc qdqd etiā est. Neq; tn̄ dona eximia, qbus eos ornauit Deus contemnimus, agnoscimus illa, idq; libentissime sed vt partiamur inter Deū & diabolū, & q̄ huius, q̄ illius sint discernamus, ne ipsi qdem si, quod videri volunt, esse student, inique ferent. In Iona Propheta vides verbū Dni; vides & maledicta, quibus Deum ipsū incessit, Deus tn̄ ipsū tulit. Et hoēs nō facient hoc, apud quos tn̄ q̄ repræhendit, sæpe vitiosior est multo, quā q damnatur. Non negamus interdū acerbæ obiurgationi locū esse posse: sed temere huc veniendū nō est, nisi exploratū sit, aduersariū etiā agnitæ veritati nō cessurū. Modestiæ est modestia, q̄ in oībus christianor factis debet elucere præcipue. Si aut naturæ plus satis ferocienti etiā calcaria addiderimus, & q̄ carnis sunt in Dei sprm transtulerimus, vastā omnino Ecclæ ruinā subseq necesse ē. Adeo sæpe prætextus nos fallunt, ac paulatim in aperta facinora degenerant sicut ostensū est. Diffidentia qo adeo nobis est familiaris, vt ne admoniti qdem facile eā agnoscimus. Collocamus qualemcūq; nrām in Deū fiduciam, eumq; beneficior autorē frigide admodum agnoscimus, & interim videmur nobis ardere plane pietate. Si cui res sint secundæ, is libenter sicut & sentit, fatebir Deo in vniuersū deberi qdqd sit prosperitatis. Eripias eidem oīa, q̄ Deus & verbū Dei nō sunt, constituas in solitudine, cū vxore & liberis, patiatur in ediam audiat filiolos clamitantes, ac poscentes panem, qd tum faciet? Quāto ille deiectiore futurus est aīo, quam prius? Cum tn̄ eundē Deum in solitudine habeat, quem domi, q hic nō minus largiri possit necessaria quā illic? gemet tn̄ & orabit Deū. At quanto Bone Deus erūt isti gemitus feruentiores, quanto preces puriores, quā dum abundaret oībus? Hæc nrā infirmitatis nos admonere debent, Nec indulgendum ē securitati, q̄ vbi obtinuit, triumphat Satanas, idē conspicir in eruditis. Doctrinā oēs Deo referimus acceptā verbo id qdem, sic tn̄ vt idem etiā sentire videamur. Eripiar nobis eruditio, adimant præsidia libror, vigiliæ, labores, magri, relinquar nobis solus Deus, cum verbo ab illo iubeamur petere, q̄ de nouo discenda sunt, quā nobis angusta spes futura est, apparebit scilt quā tutū id fuerit, quod Deo tribueramus. Si vero sāpiæ largitorem agnosceremus Deum, nō extarent impotentes & superbæ quorundam voces: Nisi nos Euangelium sub scamno delitescens protraxissemus, qd scirent isti q nobis

bis magri esse volunt? Atq cogitandum illis erat, si ipsi taceant, futurum vt lapides loquantur. Quasi vero huius vel illius sapia indiguerit Deus, ad patefaciendum quod voluit, aut quasi suopte illi ingenio ea assecuti sint. Sed quia execranda φιλαυτία hoes excaecat, ideo, nihil nisi quod ipsi faciunt rectum putant: Imo quod ex ipsorum taberna non exierit, simpliciter Diabolo ascribunt, non facturi, nisi suas vigilias studium et laborem in caussa esse putent, cur aliquid sciant. Haec res facit, vt plurimi pior hominum congressus, hactenus frustra instituantur. Certe vtrinque orant vt Deus suo spiritu adsit, si priuatim id non faciunt, at publice saltem, idque si non cum summa aliqua tamen cum animi fiducia. Quid igitur aliud sit, cur non conciliare possint sententias, quam quod videri quidem illi velint, Dei spiritu destitui, ac proinde et orent, reuera tamen nihil minus credant, quam alicuius opera sine discendum esse. Quod orant, id non praesentis controuersiae nomine faciunt, sed in gratiae. Nam in hac caussa, quae dijudicanda tum est, iudicant se videre omnia. Deinde vsu potius adducti, illud consuetudini dant, vt orent, quam vt serio se donis Dei existiment destitui. Vnde illa plus quam magistralia quorundam dicta prodierunt: Huc nisi discendi causa nemo ingrediatur. Qua voce quid potest fingi superbius? Imo si verum dicendum est, Satanae vox est, non hominis. Cum itaque hoc modo Deo vellicemus barbam ac illudamus, quid mirum si ingratitudinem nostram vlciscitur, et a veri cognitione sinit nos aberrare? Affine huic docentium φιλαυτία est, quod non dubitant si quo antea feliciter errorem deprehenderint ac detexerint, vbique id a se posse praestari. Quae opinio si populari applausu confirmetur, ita hominem inflat, vt ne rumpatur periculum esse possit. Hunc affectum sequitur iudicandi temeritas, quae plurima eaque grauia mala secum trahit. In populo est mirabilis quidam error deprehenditur, a quo se adeo abesse singuli iudicant, vt nulla oratione aliud persuadeas. Si quis ad agnitionem veritatis illi facere praeferat ac multiplices illas Diaboli imposturas, sub specioso praetextu in Ecclesiam inuectas demonstret, moneat etiam, ne hominibus fidat, quorum autoritate in tantis rebus nihil sit incertius. Hoc scilicet impetrabit interdum vt vnus sapere, Vnus Diabolum agnoscere, vnus rectam ad salutem viam, id quod facit monstrare videatur. Quam alijs doctoribus autoritatem ademerunt, eam in hunc conferunt, ac ex illius ore ita pendent, vt quidquid dicat et imprudens, oracula mera existiment, parati omnes vel mori pro illo si iubeat. Quod si ille non omnes errores viderit, aut et nouos addiderit, fiet, vt nec alium istos detegentem audiant, neque falsi aliquid

φιλαυτία execranda

liquid ab illo traditū esse facile persuadeant. Interim isti nō vidēt se hoēm hoē permutasse quem sequerent: sed certo statuunt se Deū seq qdqd ēt dicas aut moueas. Si iā succedat alius, qui huius lapsus et infirmitatem deprahendat felr, populi qo nimiū erga eum affectum animaduertat, ac tandem etiā errorem, ita demonstret liquido, vt nemo contradicere possit, sed mirent oēs, quid illum facturum putamus si eadē popularis fauoris aura euehar? Monebit dices diligenter ne rursū ab hoē in hoēm ferant, affectibus se hoēm esse et erroribus obnoxiū, nō debere verba sua alterius quā hōis loco haberi, nec fidem mereri, nisi diserte euidenti scripturæ testimonio confirment. Reprahendet item stultum plebis affectū, si viderit eā nimis Cpcipiti studio erga se accendi, vt Paulus et Barnabas fecerūt apud Listrenses Act. 14. Sed quæso te, vtrū id aliquem putes facturū sine magna vi spiritus? Quin potius sumet aīos, ac sibi ipsi incipiet blandiri Dei verbo in sua persona honorē haberi iudicans, quod si interdum modeste loquar ac petat sibi errorē, siqs sit, ōndi, experieris facile si id tentes, nō ex aīo verba illa, sed ex summis labris saltē esse profecta. Eodem modo et illi decipiunt qui eū sequuntur. Adeo ē difficile cauere, ne vel seipsū vel aliū aliquem Dei loco habeas. Tandem, et illud fieri solet, vt idem esse iudicemus posse de doctrina chriana copiose disserere et viuere simil. Qua in re Diabolus nobis sæpe imponit, sic vt nos oībz pietatis officijs perfunctos putemus si alijs multa præcipere et dicere possimus, vnde et illi ipsi fallunt, q doctrinā bonā et sinceram audientes, de vita idem pronunciant: magna ē nostra infirmitas, et lapsus occasiones plurimæ sunt: offendimur impior successibus: quā in cælis daturus nobis vitā Deus ē eā mallemus hic possidere: cupiditates, quas ille extingui præcipit nos cuperemus explere: a charitate quā ille poscit, vehementer sum9 alieni: et deniq in oībz hostem habemus propriā carnem. Si vnius alicuius virtutis semina in nobis deprahendimus, eā vberrima plurimorū vitior messe pensamus. Tempus, locus, occasio multa efficiunt: domi fortes: foris succumbimus: In paupertate magnanimi, opibus eneruamur. Non satis serio iudicamus Deū peccatis grauiter irasci: et si qs futuri iudicij metus est, eū facile excutit innatus nobis nescio q genius, q immortalem hic vitam nobis pollicer. Cum itaq adeo lubricus sit lapsus, et Diabolus nequā, nō alia rōne laqueos eius effugiemus, quā si verbū Dei diligenter meditati fuerimus, ac ab illo petierimus, vt cū doctrinæ puritate innocentiā vitæ possimus coniūgere; Disciplina præterea opus ē dū stamus, q si refrixerit in peius labent omnia.

Quo-

Quomodo collapsa morum integritas possit instaurari.

Inter alia oīa corruptor̄ morū exempla certissimū est, plurimū offensionis & scandali præbere vitam eor̄, q̄ conspicuo in Eccl̄a sunt loco positi. Nam semp̄ verū est oē animi vitium, tanto conspectiꝰ in se crimē h̄t, quanto, q̄ peccat maior habetur. Præsens ei malo remediū à chr̄o ipso monstratū est: censura vilt̄ Eccl̄æ, cuius regula præscribir̄ Matt. 18. Eius finis duplex est, quor̄ alter siue fratris priuata, siue Eccl̄æ publica censura asseqūr, vt vilt̄ emender̄ qui deliquit. Vt pro Ethnico habear̄, si Ecclesiā audire recuset. Verū ne nō vbiq̄ sui similis esset Satan, etiā hic nodum in scirpo reperit. Nam si q̄s correptus à fratre negasset facinus, hic vero testes eius facti, cuius ille accusaretur, plane ignaros adsciuisset, ac velut prius factum inficiarer̄ is, q̄ admonebar̄ apud multos hoc impetrauit Satanas, vt cū ad Eccl̄am ventum esset, vellent eum his testibus damnari: Cum tn̄ ille nō neget se præsentibus eis esse admonitū, sed hoc perneget se iuste esse reprehensū. Deinde & hoc fit vt illud interdū flagitij loco dānetur, quod is q̄ deliquit, pro flagitio non agnoscit, & tn̄ tradir̄ Satanæ. Qua quidem in re Diabolus suas artes mirifice ostētat. Nam q̄ ē æquitas, velle, vt contra quā iudicat aliquis lingua culpam agnoscat? Doceant illi iniustū esse quod arguunt, si nōdum asseqūr ita esse, vbi est charitas, qua infirmū tollerare iubeatur? Apparet certe hoc potius quæri ne, q̄ reprehendit, sine caussa corripuisse frm̄ videar̄, vtq̄ penes illū sit victoria, ac formidabilis ipsius reddar̄ autoritas. Quod consiliū in Pontificijs hæreticæ prauitatis inquisitoribus deprehendir̄ manifeste, cui, an subscribere debeant fideliū Eccl̄æ alij iudicabunt. Quod si retinear̄ illud chr̄i institutū nihil erit salubrius ad cauenda scandala. Videndum aut̄ ē quis sit monitor ille, q̄ frm̄ corripere velit. Nam si ipse flagitijs fuerit coopertus, aut suspectus delinquēti aut alieni erga ipsum ai, nulla cū fruge admonitionē instituet, nisi forte seipsū simul accuset, ac ita ad emendādæ vitæ societatē frm̄ inuitet. Omnino debet monitor eiusmodi esse bona existimatione, caritatis & mansuetudinis chrianæ, cui nō externa hypocrisis, sed mores probati reddant honestū testimoniū. Nam nisi talis sit, offendet magis, quā sanet errantem, q̄ res diabolo, quā Eccl̄æ multo erit commodior: Etsi aut̄ ex illa admiratione abusus sequūnr̄ & in tyrannidē censura ista

Monitor quis esse debet.

sta facile degenerat, quod magno Ecclæ malo quotidie experimur. Itē pij magistratus non debent eam impedire, nisi chrm̄ libeat impunitatis accusare, vel qui ista scandala nō viderit. Explorent potius diligenter, quōdo administrēr illa disciplina, ac si quā animaduertāt peccatorem, eā cōerceant. Verū siqs verā cām dicere velit, fatebit hoc esse, quod inuisa magistratibus istā Ecclæ censurā faciat, quod suorū sibi delictor̄ conscij nolunt in ordinē redigi, sed iniement illi suum iudicem. Sicut quī in alijs rebus oībus, ita & hic in delictis discrimē habendū est, ne scutica dignū horribili sectere flagello. Nam experientia docet, ob factam fraudem aliquot denarior̄, aliquos à cœtu reiectos esse cū obtrectatione & virulentia linguæ vix vnquā pumita esse deprehendamus. In causa hoc est, quod susurrones isti, alior̄ vitijs carpendis, sibi innocentiæ opinionē aliquā parare consueuerint. Tandem & hoc addendū est, æquale totius Ecclæ in hac re ius esse. Si em̄ magistratus illius corruptus sit, ac impura vita blasphemādi Euangelij occasionē hostibus præbeat nihil caussæ est, quin de illo Ecclā iudicare, ac salem nihili & inutilem foras proijcere possit. Id saltem cauendū ne immodeste, ne præcipitanter aliqd hac in parte committat.

De publica pœnitentia cur repudianda sit.

Pœnitentia cur reperta.

Ad censurā Ecclæ pertinet institutū illud publicæ pœnitētiæ quā vocant. Ea reperta est, quod vident mandatū Dei, vt quem admissi pœniteret, illi ignoscerent. nō aut viderūt signum aliquod satis manifestum, ex quo colligerent eū in viā redijsse. In hac exigenda veteres fuerunt rigidissimi, idq. præter chri mandatū. nō dico tibi septies, sed septuagies septies. Nobis aut certū esse debet nō licere vllum humano ingenio excogitatū iugū Ecclæ chri imponere. Quare vix reperimus quod in isto instituto probemus. Nam initio multū periculi est, ne tandem excusso pudore alia grauiora accumulem, ac Ecclā riursū traditionibus humanis oneretur. Deinde finem, quem statuunt, vt videlicet signū extet, illum pœnitere admissi, possumus eundem plane asseq si vicim, & q cū eo versam id de eo testem. Nam quod dicant hypocrisim & simulationē metuendam esse, nihil est. Quid enim prohibet, quominus & publicam pœnitentiā simulare possit, id quod de Ecclesiasticis & alijs legimus? Præterea Ecclā Dei nō est suspicax, Caritas em̄ nō permittit. Quæ si tibi inepta videā, scito à Paulo talem requiri, quem si damnas etiā

Pœnitentiæ institutio q̄ mala secum adferat.

atq.

atq. etiã vide, quo id spiritũ facias, nã Dei sprs secũ nõ pugnat.

Reconciliationis rõ. Porro si obijcias tũ in tota Eccłam peccasse, ideo cũ tota Eccła oportere redire in gratiã, id tantum habeto, si alia rõne illi satisfieri nequeat, non dicturos nos caussã quin ita fiat. Sed sicut nemo priuatus hoc ferre debet, vt seu pullatus, seu candidatus frater ante ipsũ se prosternat: ita cum primis turpe fuerit, eã q̃ in singulis Eccłe membris requiritur modestiã in ipso corpore desiderari. Reciprue cum hoc agãr in Eccła, vt q̃ deliquit, discat, q̃do cũ Deo reconciliari debeat. Chriãni ad ignoscendũ debent esse faciles. Quid quod ista pœnitentia publica pharisaicos sprs vehementer inflat. Nam vt q̃sq; aliud ita prostratũ intuer̃ blandir̃ sibi q̃ tantis peccatis nequaquã sit pollutus. Et quod peius est, videbir̃ Deo grãs agere, ac eius caussa facere, quod tamen priuato affectui dat. Isti nequaquã audiendi sunt, q̃ pudore ei rei adũnctũ esse ac ita alios a peccando deterreri prædicant. Humanũ est hoc consilium. Quid aliud Papa ad stabiliendã auricularem confessionẽ adferret? Imo quem censura ista Eccła, qua pro publicano habẽr non deterret, eum multo minus theatricus hic ludus mouebit. Quin potius hoc nobis esto fixũ, nõ licere Dei institutis q̃dquam addere, etiã si prætextus sit optimus. Etsi em̃ nos nõ videmus q̃ mali istirej insit: nõ tñ ppterea nihil est. Sequamur illius regulam, q̃ admonitus nõ resipuerit, pro nostro ne agnoscamus, redeuntẽ in viã, quã pt fieri minima verbor̃ pompa recipiamus.

LIBER QVINTVS

Quomodo error confirmetur, ita vt perpetua in Eccła sint tenebræ.

Explicauimus breuiter, qua ratione Diabolus Eccłam Dei oppugnare, q̃ doctrinã iuncta ac morũ disciplina corrumpere soleat, vt ita chri regnũ euertat. Nunc dicendũ est, q̃do suã stabiliat tyrrannidem, ne miseris hoĩbus, quos in tenebris densissimis tenet captiuos, lux aliqua Euangelij affulgere possit. Principio cũ ad inquirendũ & sciendũ hõ ita sit promus, vt ad id vnũ factus videar ac nulla ipsi imperari possit quies, donec quod voluit quodq; expetiuit assequar: interest Satanæ plurimũ, si iudiciũ nostrũ quã minimũ habeat viriũ, sic̃ hoc efficere possit, vt religionis ne in mentẽ q̃dẽ vnquã veniat. Non enim ignorat, si sententiar̃ permittar̃ libertas ab inquisitione veritatis nemo retrahar̃, futurũ facile vt ex

Inquirendi sciendi via Satanas q̃do impedit

mult.

multis ijsq; varijs sentijs diiudicatis et expensis tandē ea eliciar. Quare in eo totus est, vt postquam doctrina aliqua maxime impia obtinuit, adeo oēm inquirendi libertatē e medio tollat, vt in eos, q vel mutire ausint, atrocissima quaq; statuat exempla. Quia aut sciendi desideriū inde vehementer accendi solet, si bonū esse id, q̄o destituimur, habeamus compertū, et nō desperemus, nos posse id conseq. Ideo Satanas hoc oī conatu agit, vt contrariū plane nobis persuadeat, ac ita nec bonū esse, quod appetamus, nec cū aliqua spe assequēdi coniunctum demonstret. Hoc vbi fit, languet iā et concidit illud inquirendi studiū, ac in eodem semp luto hæremus, sic vt oblatū aliūde verū, maiore pertinacia repudiemus, quam solis aspectum, ij quos in specu vmbras quasdā rerū intueri Plato narrat. Si qs nostrū ita sibi persuaserit, quod aīo sincero et pio faciat, pastoris sui consilium secutus, id nō posse, Deo nō vehementer gratū esse. Ille scīt non multū putabit referre, siue sciat quod verū sit, siue ignoret. Ac quia in bonis nō ponit veri cognitionem, nequaquā putabit de ea inquirendū esse. Si ad hoc id accesserit, vt agnitio veri, aliqd mali in se habere videar, quale e, perferre molestias et labores, sumtus facere, exilia et mortem ipsam sibi in horas promittere et id genus alia: nullis machinis hōem eo pertraxeris, vt poenitere, veluti putat tanti velit emere. Retrahit eū et hoc, si spes assequendi, id quod appetit, adimi videar, vel quod ocio vel quod ingenio destitui putet. Hæc cum nō ignoret Satanas, exaggerat quantū pt oīa, et e musca plusquam elephantū facit, ne vlla ratione libeat frustra fatigare ingeniū, ac de rebus supra hōem positis, inquirere.

Caussæ ex quibus peruersa hominum de Euangelio existunt iudicia, vt non libeat id amplecti.

1 Cum nō pauca sint, q̄ sinistram hōibus de Euangelio opinionē ingerant vix reperier qdq̄ id efficere facilius, quā altercationes doctor, et de ijs q̄ in controuersiā veniūt hostiles rixæ. Nam cū videt populus nec linguar cognitionē, nec commentarios doctorū viror, malo isti mederi posse, huc veniet tandem, vt scriptura nihil obscurius, nihil intricatius esse pronunciet. Huic iudicio vt falso prorsus, ita peruulgato admodū, occasionē præbet damnosa eor ostentatio, q ne nihil videanr legisse (quandoqdem biblior vsū vt quotidianū fastidiūs) interpretes pro scriptura ad confirmāda dogmata adferre solent. Petrū aut Paulum in bene longa concione semel fortassis atq; iterū citari audies, Patrū autoritas ad singula quæq; verba explicāda aduocabir. Inde colligit populus difficillimā esse Euangelij doctrin.

Doctorū rixæ religionis viam p̄cludunt.

Interpretū autoritas periculosa

ctrinam, nec percipi posse, nisiqs oēs omniū euoluat commentarios
quor ea est multitudo et vastitas, vt vita oīs videar esse breuior
quam vt vel numerū aliqs exacte cognoscere posset. Origine 6000
Origenis libri, 6000. libror reliquisse in literas relatum est. Et nra ætas vetustati
palmam hanc iam olim præripuit, ea re perturbati hoēs simplices
omne doctrinæ studiū abijciunt, idq; ad solos sacerdotes relegant
quod primū malæ consuetudinis est incommodū. Alter ē quod 3
honor verbo diuino debitus transcribir hoībus. Neq; n. auditores
quod credūt, qz sic scriptū sit, id eni putant, se nō posse intellige:
re, sed interpretis autoritatē sequunr, ac qz ille ita voluerit, ac
cipi credūt. Cumq; scriptor autoritas non sit satis firma, sed
nunc repudienr, q nuper erant in honore, periculū est, ne multa in
uehat ista consuetudo cū verbo Dei pugnantia. Quid quod 4
et Deo adfer contumelia, q se paruulis reuelare mysteria testar
cū ista ratione soli eruditi et sapientes mūdi videanr verū scire
et profiteri. Adde huc, quod ad extirpandos errores, nihil fieri pos 5
sit incommodius, cū tn oī studio in id incumbendū sit, vt quā fie
ri possit simplicissima detegendæ hæreseos ratio ineatur, q certe
alibi quā in puro verbo Dei nō reperier. Quare prorsus reti
nenda erat ea, quā Lutherus restituerat, consuetudo, vt solū
verbū Dei ad dogmatū confirmationē reciperer. Bonū et pium
fuit studiū eorū, q hostes suis confici telis et patrū admiratores
eorundē testimonio conuinci oportere existimarūt. Sed omniū expe
ctatione peius cessit id institutū, et successus spem longe optimā
plane fefellit. Nam cū antea aduersarij in angustum coacti fue:
rint, imprudentia nostra, amplissimus illis ad effugiendū campus
est apertus. Contra hoc vero scandalum, quod ex doctor conflicta
Rationes confirmandi auditores contra scandala. tionibus nasci diximus, vnū fuerit remediū, si moneār populus cre: 1
bro, oportere hæreses et sectas esse, vt electi probenr, easq; dissensio
nes adeo nō debere pijs animū adimere, vt addere potius debeant
et summā spem facere, futurū vt ipsis tanquam paruulis reuelenr
regni chri mysteria, qualia a magnis illis ingenijs capi nō possint.
Deinde danda opera, vt aut sopianr istæ altercationes, aut cū mini 2
mo strepitu tractenr. Ex ea, quam primo recēsuimus opinione, na: 6
11 scir altera, priore illa nihilo sanior: Non vult oībus datū esse sci:
re qd credant, satis esse si ijs obtemperent, q doceant, quor periculo fu:
turū sit vt in errorem abducanr. Hæc cum tutissima ad tranquilita:
tem via esse videar, eā insistūt, ac omniū sacrar rer cogitationē
ad pau.

ad paucos eosq; eximie doctos reÿciunt, ac proinde rident eos, q ob
eiusmodi res vitam sibi insuauē & acerbam faciunt. Huic ēt malo
pastores Ecclesiar̄ oleū addunt sæpissime, dum eos, q sciscitari de ali-
7 quibus audent, contumeliose reÿciunt, ac vel calceos suere, vel simile
huic aliquod seruile opus facere, cum stomacho iubent, quæstiones aut̄
de dogmatibus sibi & sui similibus relinqui postulant. Horū exemplo
deinde terrenr̄ alÿ, vt nō temere se eiusmodi molestÿs inuoluere velint,
alÿsq; ne id faciant hortatores existant. Hinc necesse ē omniū rerum
sequi ignorantiam. Sciant igr̄ ambitiosi & inflati isti doctores, se exi-
miam Satanæ nauare operā, dum importunitate sua populū à sacrarū
literar̄ lectione retrahunt. Si peccet maxime q interrogat, tn̄ modesta
& grauis nō iracūda & præceps debet esse repræhensio. Si legit scriptu-
ram, si cum æqualibus aut etiam superioribus de dogmatis confert,
imo ēt si tibi nō mox concedit magnos & celebres opinionis suæ testes
alleganti, nihil peccat omnino. Neq; n. scriptoribus sed demonstratio-
nibus ex verbo Dei sumtis alligata est ipsius conscia, quas vt certas
& apertas proferre possit, preces tibi cum illo coniungendæ sunt.
Si insolenter aut immodestē in ear̄ rer̄ inquisitione verser̄, eo qdem
nōe repræhendi potest, sic tn̄ vt à personæ vilitate, à gr̄is obscuri
tate, à literar̄ imperitia obiurgatio tua prorsus seiuncta sit.
Nam etiam atq; etiam cauendū est, ne tua acerbitate vel illū vel soci-
os illius à pietatis studio facias alienos. Imo huc potius cohortabe-
ris, vt sedulo vt diligenter in eo verser̄, ac à Deo eor̄ q legit intelle-
ctum poscat. Vt in pauca deniq; res conferar̄, duo sunt proposita, si
leget scripturam populus, lites contentiones sectas esse necesse fue-
rit. Nam ingenior̄ magna ē diuersitas & mensura spiritus inæqua-
lis, sin populus eius studiū abiecerit, ac solis sacerdotibus id reliquerit,
fiet vt paucis illis à Satana deceptis & corruptis, ōis pietatis hor-
ribilis πανολεθρία sequar̄, quod an expediat qsq; facile viderit.
8 Confirmat errorem & illud, ac inquirendi ardorem restinguit, si iu-
dicia, qbus verū à falso distinguere posse videmur cū nostro errore
vehementer congruant. Nam primo Deū imaginamur nobis ridicu-
lum eumq; plane ex nostro ingenio iudicamus, ac si delecter̄ apparatū
exquisito, splendore & magnificentia, nihil aut̄, nisi præstes noxam
condonet, nugis item vt musica, vestibus picturatis & similibus de-
lecter̄. Vnde odimus qdqd istis nostris speculationibus aduersatur. Dein-
9 de id in falsi suspicione ægerrime patimur venire, quod à nostræ gentis
hōibus diu est creditū, præcipue si inter eos aliq fuerint pietate & erudi-
tione

Auditores ad inquirendū & disputandū admittendi comiter.

tione clari, illos ne videamur damnare velle, qdqd nouitatem
aliquā redolet repudiamus, vt in quo veri aliqd esse ne suspicari
qdem libeat, vnde prophanæ multor̄ voces audiūr̄. Malle ipsos
cū patribus damnari, quā cū istis hæreticis saluari, et satius esse cū
tot magnis et doctis viris errare, quā cū istis heri aut nudius
tertius natis theologis recte sentire. Adeo pertinax qddā est re-
ligionē à maioribus quasi de manu-traditā accepisse. Neq; sa-
ne eximi facile persuasio ista alicui poterit, nisi quotidie clama
ueris, non spectandū esse qd hic aut ille dixerit: sed qd Deus ꝑ-
ceperit, nec subsistendū esse in deprahensa maior̄ religione, sed
Ratio inquirendi. expendendū, quo illa testimonio scripturæ nitar̄, et curita credide-
rint. Hæc vna rō ē, qua ad inquirendū excitari possint. Verū si
ita colligere liceret, nusquā esset verior religio, quā apud Ethni-
cos, q longā amor̄ successionē superstitioni suæ nō sine colore ꝑ-
texere poterant. Corrumpit iudiciū illud qo si, dogma, quod inue- 10
hir̄, infamis aliqs hæreticus antea defenderit. Nam illius vel
nomen solum sufficiet ad id vt sacrilegus habearis, q fœtidum
errorem iā olim sepultū execrabili temeritate refodere ausis.
At si hoc firmū esset, christianismū in vniuersū eiurare oporteret
cuius nullū caput est, quod ab hæreticis olim creditū et defensum
nō fuerit. Iudicar̄ etiā ex prosperitate et successū docentium, 11
et discentiū. Qui si affligant̄ diuinitus, nunq̄ effugiēt, qn scele-
rati esse perhibeant̄. A vita qo et moribus æstimar̄ religio, quod 12
si erret et labar̄ eor̄, q Euangeliū docent et discunt, quisquā, in do
ctrinā ista faba cudir̄, et quod chorus peccauit, tibicen luit, quod
dici solet. Verū hæc duo ex fortuna et vita fideliū sumta iu
dicia in se retorqueri hypocritæ nō patiunt̄, neq; ex ijs censeri vo
lunt. Tandē à temporis et loci ratione sumuntur signa, vt 13
quod noctu, quod clam inter paucos docer̄, id ver̄ esse et rectū nō
facile credar̄. Hoc sub pio magr̄atu nō contemnendū esset argm̄
sub impio valde infirmū est. Nam si magr̄atus hostis Euangelij sit, non
nisi clam doceri verū poterit, id quod in prima Eccl̄a factū esse satis ap
paret, Et christianiar̄ antelucani congressus à Plinio commemoran̄.
clamant Ephesini aperte per duas horas Magna Diana Ephesiorū, Et tn̄
ob id idololatria laudanda nō est. Turcæ aperte suā impietatē iactāt
à qua tn̄ pij merito abhorrent. Quare enixe operā dabit Ecclesiastes
vt monitus populus fallacibus iudicijs non assuescat, sed ex solo ver-
bo Dei pendere, ex eoq; de religione censuram instituere discat.
Confirmat errores ēt nō leuiter, illud plusquā vatinianū odiū, quod 14
in aduersā doctrinā ceū hæreditariū oēs circumferimus, præcipue si
ea,

ea quā tuemur religio, viā aliquā ad vitam æternā, cuius nequaquā negligentes haberi volumus commonstrare videar̄, ac voluptatibus non rigide interdicat: Si deniq; talis sit qualem caro optare potest. Nam diabolus, vt simplicibus perstringat oculos profligata veritate errorem quem substituit foecundum facit, suppululantibus alijs atq; alijs q̄bus prior ille impugnari videar̄. Itaq; nō minora sūt eor̄ q̄o odia, q̄ diuerso q̄dem modo, sed tn̄ oēs errant, quā eor̄, q̄ emicātem veritatem student opprimere. Inde fit vt si quando illa caput efferat, vndiq; hostilr̄ impugner̄, vbi Satanas frigidā suffundere nō cessat, ne vllū crudelitatis & sæuitiæ exemplum prætermittar̄. Quare & hic monendi erant pij, vt errores ita odisse discant, ne interim pro hōibus orare ijsq; benefacere cessent. Alioqui enī futur̄ vt dum hæresim & errores persequi videm̄, Deo bellum inferant.

15 Hoc tandem nō contemnendum q̄o Satanæ stratagema est, quo errores constabilire solet, si videlicet euidentibus & in oculos incurrentibus notis deprehendi possint, q̄ contra ipsius tyrrannidē aliq̄d moliuntur. Hoc callidissime consecutus ē veterator, publica q̄dā inducens exercitia, a quibus q̄ abstinent, illos iā pro hostibus habere non dubitat. Huius gr̄is fuerunt in papatu Audire Missā: capud idolo flectere: lustrali aqua se aspergere &c. Ab his si quis abstineat, iā suspectus ē, nec finis vllus insidiandi expectandus donec deprehendar̄. In istis laqueis, auricularis confessio vt vocāt

16. nō postremū locū ht̄, & quod ei proximū ē, si de oībus ēt leuissimis doctrinæ capitibus exigam̄ confessiones, quo nullū aptius ad tyrrannidē suā confirmandam instrumentū Diabolus habere potuit. Nā aut Deū offendi, aut cōsciā grauiter Sauciari necesse est. Vider̄ ista consuetudo ab initijs nō pessimis profecta, tunc cū purior paulo esset adhuc doctrina, & nihilominus Apostolorū simbolum iudicarer̄ simplicius, quā vt acutis istis patribus satisfaceret. Sed quo euaserit tandem videmus, corrupta vbiq; doctrina Euangelij est, & retiner̄ nihilominus inueterata consuetudo confessionis exigendæ. Inde fit, vt ad docendū nō admittar̄, nisi q̄ vel in reformationis huius vel illius vel apologiæ vel confessionis quocūq; tandem sit nōe, verba iurarit. Imo aliq̄ egregie sibi videm̄ pij, si in scholis ēt ab adolescentulis idem exigant, q̄ cū exilia sibi videant proposita nisi adulem̄ pastori blandiunt̄ illi sctt, & oī impietati subscribunt. Idem fieri in plebe certissimū est, idem inter ipsos doctores, q̄ si nō oēs inflatis istis maior̄ gentiū dogmatistis herbam vltro porrigant. Præter atrocia conuitia, quæ nō alibi proueniūt vberius, sæpe hoc lucri faciunt vt a functione remoueam̄. Non de confessione fidei nobis sermo est, quæ necessaria ad salutem doctri-

næ

nae capita complectiñ & ab oibus praestari debet. Sed de superstitiosa ebñ tyrranide, q de minutissimis subtilitatibus, Paulo ipsi et ignotis articulos fidei faciunt. Nec Apostolor symbolo contenti scriptor autoritatē nobis sacrosanctā facere volut, diligenēus multō sciscitati vtrū Luteramiscis an Zuinghianis Christ n. res rediit vt sicut philosephor familiae ex ipsis, ita christiani ad abnegato vero magistro ex hoibus habeant noia. Q. quā, an christianus sis, & eū vitae ac salutis autorē agnoscas. Pingit tyrranis haec aliquo certe colore errantem vilt frm hac rone deprahendi ac reduci posse in viā, aut si pertinaciter reluctēr ab Ecclā posse removeri. Sed hoc cū dicit non nē animaduertūt, grauissima contra oes doctores accusatione instituj. Quod si essent mansueti eruditi & studerent charitati & bonis moribus, fieret vt vltro se proderent, ac ad disputandū prodirēt, q ex receptā doctrina sentirent diuersū, nec recusarēt solidas ex verbo Dei solutiones audire. Quod si obtmeret, minquā nō superior euaderet veritas. Ex ista vero tyrranide haec sequuñr commoda. Qui dogma publicū improbat, scribet confessionem suā ambique si periculū sentiat ibi imminere, ac ita quod volebant, nequaquā assecuti fecerint. Si vrgeas vt dicat plantus, q timidus fuerit, fatebñr se credere sicuti vis, & peierabit, nō alia saucia cōscia relicta consolatione, q3 iurasse linguā, mentē esse mūratā. Qui vero fuerit animosior, ac quod res est dixerit, nō dubitans pro veritate morte oppetere, papa quot sanguine suo faciet discipulos! Sin fugerit, quas in Ecclam ia stam exercebit inimicitias! quae odia! neq. vero alio cā habebit loco quā Satanae synagogā. Inde oriuntur Sectae, adeō vt si velis maximē nō tñ possis, deploratis ia rebus medicina reperire idoneam. Tibi tuae sapiae, q confessiones exigere suadebat erunt fructus. Videbar tibi ita cōsultū fore, at cū apertū nullū Dei verbū proferre posses, nihil caussae erat, cur Satanae instituta ista promoueres. Dicas ob abusū nō oportere damnarj, q recta sint instituta, alioq nec serpentem illū Mosis nec canā Dñi laudem mereri. Ver & atq. et cogita, Deo, cur hoc aut illud velit, certas constare rones, q nō ignorat & inde sit secuturū: At qs tu es, q inuentū hominū cum Dei verbo tuis comparare! cum seuerū legas ipsius mandatū, ne ad cultū eius quod ab hoibus inuectū sit quicquā adferas. Cōtenda itaq. omnino hic prudentia carnis est, q nusquā nō gulatior ipso Deo videri cupit & timenda simplex & breuis fidei nostrae confessio iuxta quam vel Christiani vel ab Ecclā fideliū aliem iudicamur. Nec augeamus articulos fidei, Diabolus nequā est, & oibus rebus quantumuis bonis impietatis notā studet imprimere. Non itaq. est cur vltro illi, nostris illis philosophicis confessionibus occasionem ministremus.

Confessio seu subscriptio violenta

17

1

2

Quomodo

Quomodo veritatis assertores impediat Satanas ne verum docere possint.

Quid impediat auditores ne velint agnoscere verũ iã ondimus, subijciendũ nunc, qdo ipsos doctores opprimere studeat Diabolus vt nec possint nec velint verum docere. Nam qz impedire nõ pt, ne aliq diuinitus edocti veritatẽ agnoscant, hoc saltẽ agit, vt docẽtibus collocet insidias, ne ad populum habere possint aditũ, neue ex facili, quod concipiunt perficiant: Primũ huc intendunt oia consilia vt calumnijs & delationibus, crudelitatẽ eor, q in magratu sunt, extimulet, ac ministrũ verbi diuini e medio tollere possit. Ad id perficiendum requirit, vt ille innotescat, quod cũ nõ taceat, nõ pt vlla rõne caueri, præcipue cũ sua habeat πρίτυρια Satan, ex qbus facile depræhẽdet eũ, q in Rempub. antichristi aliqd machinet. In depræhensi inuidiã satis habet veteris alicuius sectæ aut hæreseos nomen componere ac id obiectare, nõ sine vitæ & mor repræhensione. Ita nra ætate dicunt fideles oper bonor exercitia e medio tollere, insidiari magistratibus, requirere promiscuã venerẽ, qualia multa primitiuæ quoq Ecclæ sub imperatoribus impingebant. Sic Lutherus dicebat Hussij & Vicleffij venena spargere. Quod si ipsi doctores ius gladij vsurpent, sicut Romæ fit, apparebit facillime et cæco quo ferant spiritu: Adeo oia sanguine inundant: Sin a magratu peti oporteat capitalem in hæreticos sentiã, hoc ager, vt neqs illis dicendi locus relinquat. Nam in libera defensione suũ regnũ periclitari Satan nõ ignorat. Itaq ambas iudicis aures, quantũ pt occupat, vt indicta caussa reus damnet. Ad id plurimũ conferunt hæc, si calumniator eã obtineat autoritatẽ, in eaq apud iudicẽ sit existimatione, vt nulla iniuria, nullo affectu impulsus ad accusationẽ descendisse videat. Deinde si eo habeat ingenio, vt falli nõ possit in dogmate iudicando, quippe cuius tantũ sit acumẽ, vt et pulicũ saltus ipso Socrate peritius metiri posse existimet. Nã cum singulor vitã ita prope inspicere principes nõ possint, præcipue si ab aulis hypocritæ isti absint. Præterea vultum gestum & orationẽ eor ad pietatẽ diligenter componi videant, pro suo candore nõ male de illis suspicant, ac si accedat alior commendatio, q & ipsi sæpe tum fallunt tum corrumpuntur, nõ alio quã bonorũ loco habent. Hoc qo ad pior doctor oppressionẽ multum facit, si principes aut magistratus deijs, q in qstione sunt rebus, iudicare nõ possint. Quod eo fit perniciosius, quo frequentius eor ignorãtia hypocritæ abutunt. Illi existimant sacrar literar studiũ, ad se nõ ptinere. Satis esse, si ex sacerdotũ arbitrio faciant, qdqd hi iusserint: at hi

Ministrorum proditores quales.

nũqz

nunquā eo dementiæ venient, vt ignorantiā Viro principi dedecori esse ōndant. Adde huc quod suspicionibus maxime indulgent q potentes sunt. Vt primū igr audierint hæreticū illū contra publicā regni quietem machinari nescio qd assentientes sctt id esse verisimile, atq; hæc plus satis frequens ad veritatē extinguendā via ē, hic aries impulsus regū et monarchar indignationē secū trahit ac præsens pijs doctoribus creat exitiū. Qui si contemti sint et inopes, nō digni habent, q alr quā ferro et igni, aut si angelis proxima præster mansuetudo, exilio emendent.

Calumniatorum duo genera.

Sunt aut calumniator duo grā: Alij plane contra consciam faciunt, idq; scientes, vt Susannæ accusatores†: Alij vero fallunt et sua ipsor consilia nō satis intelligūt. Partim eni nō ignorāt se falsū dicere, sed errorē ita iudicant execrabilē, vt quoquo modo extirpari eū credāt satius, quā vt latius serpere permittar. Ideoq; nō in peccatis numerant, cū veris nō possint, si falsis eū accusationib opprimāt. Partim vero impellunt zelo, ac cum nihil minus faciant videnr tn sibi Dei cam agere, neq. sane intelligunt se mentiri. Tales fuerūt, q chrm persecuti sunt pleriq. Nam si eū cognouissēt Dom gloriæ nunquā crucifixissent,. Vtriq; sunt crudeles admodū sed illor odijs, vel sacietas tandem imponit finē. Hi quo plus hauriunt sanguinis, eo plus sitiunt. Tales hostes oībus temporibus Eccla habuit, et sane oēs in pectore pharisaismū gestamus. Neq. solis Iudæis dictū est: Væ vobis q Pphetis quos Patres vri occiderūt extruitis altaria. Quod si cum hoc mentis errore, ea q diximus coniungunt, vt autoritas, eruditio, ignorātia, magratus ss tum vero Satanas, quantus quantus est, se totū aperit, et magno supercilio clamamus: Nisi hic peccator esset, nō eū tibi huc adduxissemus. Impedit deinde et hoc, ne possit verū. Si q antea receptā doctrinā impugnarunt, vel inepte disputarunt, vel moribus nō satis fuerūt laudatis, aut ēt pro errore aliū substituere conati sūt: Item si inuicem dissē serit qua in re mirabilem depræhendimus Satanæ artem. Nam si duo aut tres de aliquo dissentiant dogmate, reliq oēs idem credāt, de hor consensu nullū fiet verbū, istor paucor dissensio, oībus erit in ore. Idē fit in moribus iudicandis, quod pie, quod recte, quod iuste fit ab aliquo, nemo narrat: At si vel leui in re, erret idem, nemini satis verbor ad fœditatē lapsus illius depingendā suppetit, et quod vnus aliqs peccauit in totius Ecclæ inuidiā redundabit. Quod si ipsi doctores mutuis se conuitijs proscindāt, ac vnius contra alter testimoniū Satanas possit arripere, incredibile est, quā præ gaudio exiliat, quā triumphet. Diligēter

† et Francisci Dauidis

itaq

itaq. oibus pijs ministris danda est opera, vt nec minis et iniurijs se patiam̄ de gradu deijci, nec vlla r̄one ad scurilē istā maledicentiā pertrahi. Nam ea res ita Satanici imperij fines profert, vt si ipsi detur optio, aliud nihil electurus sit, quo regnū stabiliat, quā iurati ipsius hostes, Euangelij videlicet præcones faciunt.

Quomodo impediat Satanas ne quis velit verum dicere.

Ne aut̄ qs velit etiā veritatē docere, ijsdem ferme artibus diabolus efficit. Terrem̄ eni multi crudelibus eor̄ suppliciis, q pessime accipiunt̄.
1 Istud tantū accedit, qd eos, q carcere, et vinculis expugnari nō potuerūt blanditijs et mollicie facilius multo vinci Satanas nō ignorat.
2 Ideoq. amplissimis ꝓpositis ꝓmijs, honor̄ ac dignitatis procul ostētato splēdore, et q mūdi princeps largiri pt̄ monstratis oibus vt adorer̄ postulat. Quod illius vere ignitū telum ꝓpter ingenitā nobis honor̄ et opū cupiditatē, difficulter admodū euitari, docet experientia. At pius et fidelis miles chri, etiā atq. etiā cogitabit cui nomē dederit. Quod si e Duce nomē quærit, non reperiet, quō cū hoc conferre possit, quippe q sup oēm principatū euectus, sedeat ad dexterā Dei in cælestibus. Si præmiū spectat, qd dabit hic totus mūdus, quod cū vita æterna et omniū Sanctor̄ consuetudine, nō vltro permutari debeat. Alij nec pio nec iusto bello promtissimā sæpe locant operā, chrianus vero id nō præstabit Deo suo? quo nihil pt̄ cogitari Sanctius, nihil et̄ iustius vt q in Diabolū arma expediat, q homo in hoēm nec impiū, sæpe nec iniuriū, quoquo ꝓtextu stringere nō dubitat? Illis incerta victoria metum incutere pt̄: hic ea nihil est certius etiā in ipsa morte. Si ferenda est crux si persecutio, cogitet Deo nō desse iustas, cur ita velit, caussas, nec etiā rationem cumulatissime rependendi eā, quam præstitisti operā. Deinde chrs ipse Satanā regno exuit, sic vt prius morerer̄. Et qs pius optet meliore esse conditione, quam ille fuerit? Adde quod et maior futura est triumphi gloria, quo grauior debellandi hostis labor est. Talibus meditationibus preces crebras et serias addere oportet, ac in Deo spes collocanda est. Hac constantia sola nō alia vlla re Satanas vincir̄, si qs stationem deserit, ac loco cædit, væ illi. Vbi igr̄ animū obfirmaueris, prudentia opus ē, vt qdo tibi docēdū, vnde exordiendū sit caute expendas. Et si aut̄ locus tempus et occasio ista monstrent interdū, plus tn̄ in Dei spū ē ꝓsidij. Eius ductū alacriter seq nequaquā dubites. Videm̄ nō inepte præmitti posse q minus hēant inuidiæ. An aut̄ dogmata prius tradenda sint, quā vnde iudiciū de doctrina sumi oporteat commonstres, an contra nō pt̄ ꝓcipi.

Istud.

+ et Francisci Dauidis

pro veritate moriendū.

Vincere Satanā quomodo possumus.

Ministri prudentia in doctrinæ defensione.

Illud certũ est, nouitate nõ oẽs eodẽ modo affici. Interdũ enim offendi alijs videas, ꝓrita re maudita, alijs contra ad audiendũ vehementer excitari, et q̃ pumgata sũt leuiter inhaerẽt ãis. Nisi forte spes sit, te nõ impeditũ iri, vt ita reliqua addere possis. A depulsione q̃ calumniæ interdũ ordiri ꝑmitter, sictñ, vt a dolore, indignatione, odio, aut vindictæ cupiditate nequaquam videar ꝓficisci oro. In summa, orandus ẽ Deus, vt ipse det vobis sapientiam, cui nõ resistar: monendi itẽ auditores, ne ꝓpter crucẽ Euangelium auersemr, ac confirmãdi promissionibus diuinis animi. Cauendũ itẽ diligenter, ne iusta reprahendẽdi ansa alicui vita nra ministret, ac ita intrepide in vocatione ꝓgendũ ẽ. Hic monitos esse oportet oẽs eos, q̃bus post alios Deus aliqd patefecit, vt id cum summa modestia & dexteritate in medium ꝓferant, nec in alios detracheñ, quod stupidi, quod ignari fuerit, multo minus, quod malitiose veritatẽ suppresserit. Non decet christianas suspitiones animus multo minus ingratus erga eos, ꝑ quos Deus lucem suæ aliqd patefacere dignatus est. Qua in re meipse delinquũ, q̃ se noua maudita ab alijs nõ animaduersa adferre clamitarit, ac alios oẽs præ se fungos & stipites appellitant. Quæ res & ipsis sæpe molestias creat & Ecclesiã turbat. Prætereq̃ eñ quod in Deũ sunt contumeliosi q illis maiora nõ dedit, eẽ illos quantum in ipsis est a veritatis inquisitione reddũt alienos, quos ita traducũnt, præcipue cũm ob innatã illã q̃ omnẽ hãc nemo videri velit aliqd ignorasse, ac difficulter concedat se q̃ alia deprahenderit hac in re caꝯultiꝰ esse, vt ne addamus quod socios laudes nemo facile tollerat. Vnde videmus reformatores illos, si q̃s ab illis ꝓtermissũ aliqd attingat nõ alr insurgere ac ferociari, ac si famelico parẽ eripias. Prætera multi consulto relinquunt aliqua minoris momẽti vt facilius crassas superstitiones profligare possint eaq̃ deinceps q̃ ꝛ tirpari posse nõ dubitant. Quod iudicium sæpe pios & doctos viros fefellit. Eos igr̃ viuos nulla rõne Ecclesiastes irritare importuno sermone debet: mortuos nequaquã lacessere, ne cum laruis luctari videantur. Contra eõs monendus populus, vt ne indicta cã statim damnet quod docer, nec ꝓphetias asperner & extinguat spr̃s. Nam si falsum esse demonstratũ fuerit, satis tempestiue deinde q̃ damnabir̃.

Reformatores Euangeli, q̃d conuenit facere.

Nocet extare singularum ciuitatum de religione peculiares confessiones.

In eo q̃ stupenda ẽ Diaboli astutia, quod clauũ clauo trudere, errorẽq̃ errori substituere, etiãsi initio nihil tale, vel suspicer aliqs, peritissime didicit. Calumnia premit nõ tantũ ministros, sed & doctrinã, idq̃ adeo

vt sæp.

vt sæpe nomē ēt dogmatis odiosū faciat populo, dū scelus aliquod affingit, id quod pro sua versutia facillime potest. Hac Satanæ iniuria coacti sunt fideles ministri vt locū tuerent et calumniā refellerent Apologias et confessiones scribere testati aliud à se plane doceri, quam vulgo ferar. Qua parte postquā se teneri vidit Satanas aliud multo subtilius cogitauit stratagema, vt eā vilt istis apologijs seu confessionibus autoritatē conciliaret, ne vel minimū liceret cuiquā ab illis recedere, imo vero vt in eas iurare cogerent quinq. docerent. Ita paulatim ius sedentiū et libertas sententiar sublata ac ex necessaria pior defensione horribilis posteritati tyrannis relicta est, q̄ eo iam euasit, vt præter rixas et acerbas inimicitias nihil pariat aliud. Accedit huc, quod hostibus ita calumniā di ansā vltro porrigimus. Illi enim toties nouā adferri doctrinā clamāt quoties aliquā eiusmodi confessionē prodire conspexerint. Ideoq. tot in Euangelica doctrina sectas esse vociferant, quot formas chrianismi prostare sciunt. Iniuste qdem illi, sed interim simplicioribus psuadēt ac ita, quo nos defendimus, eo ipsi nos reos faciunt. Satius itaq. erat gralem aliquā confessionis formā de necessarijs ad salutē doctrinæ capitibus retineri, qualis in symbolo apostolor expressa est: quam vltro hostes in perniciē nostrā armare, et dissentientibus illis de fide locutionibus ad calumniā ipsis viam sternere. Nam si vna est fides, quorsū tanta diuersitas? Quæ vt in rebus ipsis nō sit, in verbis certe difficillime vitari pōt. Unde fit vt lis litem serat, ac contētionū nullus appareat finis. Præterea nihil simile videmus factum in hæbreor Eccla. Legebar ibi volumen legis, abolebant oēs idololatrici cultus, euertebant aræ, statuæ comminuebant q̄, ac ita instituebar Eccla reformatio, vt ad legem et testimoniū oēs reuocarent, 4 Reg. 23. Quare nec nobis caussa ē, cur velimus hac in parte illis sapientiores esse. Ostensū est prius, q̄ ad salutē cognitū sunt necessaria, ex illis facile apparet, q̄ in eiusmodi symbolo comprehendi debeāt, sic vt nec redūdet nec desit qd piā. Et ht sane oīa illud qd Apticū vocamus, ver vsus ipsius iā olim nullus ē. Cū n. illo nos pfiteamur chrianos debebāt in fidelibus agnosci, quotquot illud recipiūt, sed hodie nil minus fit. Nisi qs eni oēs subdistinctiones, et minutissimas monachor subtilitates se credere confirmet, quātūuis symbolū recipiat reycir, ac nisi oīb subscribat, sine exceptione hæreticus haber. Itaq. et hæc claua Satanæ è manibus extorquēda erat, nec committendū vt vel in leuissima re, ipsius subseruiamus voluntati, quod certe fit, dum semel scriptam confessionem pertinaciter tuemur, ac ita veritati, quantum in nobis est viam præcludimus.

Apologiarū et confessionū scribendarū caussa.

Reformatio doctrinæ apud hebreos qualis.

Quomodo.

Quomodo stratagemata sua, de quibus iam dictum est, expediat Satanas.

Quæ sint artes Satanæ, quibus luci admisceat tenebras, errorē vero faciat inuictū et perpetuū, quantū memoria complecti potuimus demonstrauimus. Nunc vt diligentius insidias istas cauere possimus, ipse nobis aduersarius considerandus est, q eiusmodi ē omnino vt nemini ē verear, cū quo ~~ita facit~~ pedē conferre et congredi, nō ausit. At illud ita facit cū sit sprs vt ne animaduertar qdem. Summa eni ipsi cū nostro aīo cognatio est, adeo vt alr nemo iudicet, quā suas sibi cogitationes oīa subijcere, nisi forte insigniter impiū sit, quod in mentē venit. Nam illud fortasse ex diabolo esse suspicari possis, sicut contra quod eximie piū et bonū sit ex Deo. Hoc tn interest, quod hō aliquo salutis tener desiderio, quod Satanas pessime odit. Homo videns meliora deteriora probat. Satanas aut de industria Deo bellum indicit. Homo pntia spectat, Diabolus aut ht fines remotos admodū, vnde sæpe illi insuauia et difficilia persuadet, vt sunt ieiunia chameunia flagra et similia, in quibus illi pietatē esse positā deprædicat. Sicut contra verisimile ē, hoem aliqua inuito Satana facere, vt siqs magni nōis vir de quo honesta omniū sit existimatio, flagitiū admittat, ac ita cā eius dignitate splendor impij dogmatis quod tuebar euanescat, alijsq. ad deprehendendā imposturā aperiant oculi. In alijs similes admodum sūt homo et Diabolus, quod ad consilia attinet. Neq. sane peccatū fuerit si quæ hō facit nequiter, Satanæ tribuas et contra. Nam et scriptura promiscue illis simul multa tribuit, vt tentationē sprs Act. 5. sic Iudæ proditionē vt Luc. 22. 8 Quod cū ita sit, nō satis caueri pt. Quia eni seipsum qsq. consilij autorem putat, ideo fraudem nō suspicamur. Si homo sit eum semel atq. iterū deprehensū cauere possimus: At Satanas etiā repulsus nullam patir iacturā, nec qcquā prohibet, quin alio tentationis grē confestim nos aggrediar. Si priu occulte tentauit, aggredier te mox aperto marte: Dum hic videberis intelligere periculū, ac propulsaturus iam præbuisti nudū latus insidijs, expugnatus ab ea, qua non timebas parte. De ijsdem rebus diuersissima suggerit consilia ante facinus. Dei lenitatem patientiā mīam prædicat, si, quod voluit, obtineat, lenitas in iram, patientia in indignationē, mīa in iudiciū, momento conuertir. Ac ita sæpe dementant hoēs, vt priores diabolo, posteriores sibi cogitationes tribuant, id quod ad desperationē magnā ianuā aperit. Tentat interdū per se seruata sua persona, vt ab incepto deterreat: Sæpe et transformatus in angelū lucis, vt paulatim impietatis semina iaciat: Interdū per alios, et qdem impios aperte ad pergendū hortar, spes amplas et præmia ondit: Pios vero vel ijsdem armis superat, vel alior de ipsis opinionē inculcat

Satanæ cognatio cum animo hominis.

Inter Satanam et hominem quid intersit.

Diaboli et hominis similitudo.

Tentationes Satanæ variæ.

cab, quā vt tueri velint sedulo monet. Non qdem est παρεργαστης sed tñ in coniecturis capiendis est perspicacissimus. Vnde ex duabus coniunctissimis cogitationibus alterā sæpe nobis suggerit, alterā ita tegit vt velut mole aliqua interposita ab ea oculos arceat. Sic Herodi monstrauit hoc, nasciturū Iudæis Regem ex vaticinia, quibus temp⁹ & locus notabat: At nō posse impediri, qz sic prædixisset Deus, hoc illi non oñdit. Ita factum est, vt cum istud crederet hoc nequaquā intelligeret, ac proinde eum conaret interficere. Et qd his cogitationibus coniunctius. Etsi aut certum est, pios non semp ipsius permitti potestati, quos Deus stare vult: tñ et hoc experimur, multa per illos quaq; dici & fieri, ad q̄ Satanas impellat. Nam ab istis certe initijs incrementum sumsit antichristi regnum, quibus & successum debemus. Multi n. pij & boni viri super fundamentū Apostolor ædificarūt stipulas idq. bona spe, quos hæterea ad Dei gloriā Ecclam pertinere nō negamus: at quin a Satana decepti fuerint, nō possumus vllo modo inficiari. Certe Chrs nō falso dixit: Satanam discipulos expetiuisse vt eos cribraret. Deus fideles suos per ista exercitia docet. Impios eadem via punit & perdit. Præcipuus aut diaboli conatus in eo est, vt magnos viros in ruinā impellat: q̄ tñ ita facit vt obscurissimos et nequaquā negligat. Nec afflictiones tantū eiusmodi animis inspirat, sed eē miracula facit. Ignem de cælo deuocat affligens fobum. Decipit Pharaonis magos, & qz princeps mundi ē, honores & opes liberalr offert. Quibus occasionibus incautos facile decipit. Demiq. oīa ea, q superioribus capitibus explicata sunt, ita suggerit vt ad regni sui stabiliendā tyrrannidem nihil faciat reliquū. Si pij docti sunt, si impij, si potentes, si contemti, docti seu rudes, si studiosus, verbi populus, si negligens, si pax, si bellū, si verū si falsū doceat, demiq. qqd fiat vbiq. reperit Satanas, ex quo aliqd ad suam cām excerpat commodi, quo leōnina nō pertingit, assuit vulpinam, si minis & carceribus nil efficit, pietate ipsa hoēm decipit. Vnde videmus multos præceps martyrij desiderium ita conficere, vt appareat eos vltro ita vocatūros carnificem. Cui morbo Origenem obnoxium fuisse narrant. Certe Chrs ipse morituros, nec ridebat nec ludebat, nec maiores ad crucem sprs, qnd oporteret adferebat, imo deprecatur mortē. Caute itaq. agendū, ne vim nobis Deū seq; eū diabolo interim colludamus. De arrogantia supra plurimus dictum est, qnd toties nō inculcaremus, nisi caput omniū stratagematū esset, quibus superamur. Ea extorquet nobis subinde voces, quas melius erat ne cogitasse q: dem,: Ego sum pastor Ecclæ, cur mihi nō plus habet fidei, quā scholastico illi indocto, aut fugitiuo, vel inopi mechanico! Contra q humili sut loco, querumq; iniqua statuj preciū laborj; sibi id deberi, quod possideat

pastor

Cogitationes Satanæ duæ coniunctissimæ.

Satanas etiam pios ad multa impellit.

exercitia piorum tentationes Satanæ.

Miracula quoq; decipit Satanas.

Satanas multa genus hominum, multa temporis occasionem negligit.

Arrogantia capitis stratagematum.

pastor, se et doctiores esse et feliciores in docendo, quam sit ille. Si modeste admodum de se sentiant, iudicant partem eorum ad se redire oportere, quod quia non fit, cum primis sanctum et pium opus esse statuunt dignitatem et existimationem illius, quam praeter aequum habere putant, quoque modo conuellere et labefactare. Ita itur in bellum ac odijs rixis et conuitijs omnia perstrepunt. Sic scilicet vincimus diabolum, vt victus rideat victores plorent.

Peroratio.

Habemus iam praecipua ferme omnia, quibus ad corruptionem tam doctrinae quam morum, et ad constabiliendos errores consueuit vti Satanas; Stratagemata, ipsius item aduersarij naturam, quantum nobis ad aedificationem expedit, succincte et breuiter exposuimus, quae omnia non ita intueri debemus ac si semel atque iterum inspexisse satis sit: sed omni studio et diligentia meditari conuenit, ne imparati et ex insidijs oppressi sine puluere, quod dicitur, hosti tradamus victoriam. Securitas omnis procul ex animis abijcienda est, nec istis cogitationibus indulgendum, Infirmis et imperitis haec scribi, nos longe esse melius exercitatos in ea arena, quam vt decipi possimus. Nam vbi haec persuasio animum occupauit actum est de nobis, tum enim quod voluit Diabolus assecutus est. Et quo quisque a laqueis illius videtur sibi longius, eo propior illis est, imo iam constrictus tenetur. Ad nihil vtilis est ista carnis sapientia, Satanas luctator dolosus est, captat primum pedes, ideo rari effugiunt, quin prosternantur, quicumque rationis deliramentis insistunt. Aliunde nobis petenda sunt arma militiae nostrae quibus tum nos ipsos contra vim muniamus, tum hostem quam feriamus. Eph. 6.

Arma militiae nostrae.

Baltheus veritatis primo requiritur, animus scilicet veritatis amans sine fuco et hypocrisi, qui nec ex contentione nec occasione clarum praedicet. Sancto thorax iusticiae, vt bona conscientia et studio gloriae Dei cum omni diligentia in vocatione nostra versemur. Calcaei quoque vt contemptis spinis ignominiae et iniuriarum Euangelium pacis annunciemus, ne persequamur hostes, sed reddamus bonum pro malo, ambulemus inoffensis pedibus, ac ita quo imperator vocat, sequamur. Clypeus fidei nos aduersus omnes impetus Satanae praestat tutos, vincit omnia difficilia et ardua, ne despondeamus animos, sed certissima victoriae spe ad metam contendamus. Quidni enim id praestet fides, quae si grani instar fuerit, montes quoque transpositura praedicantur. Galea porro salutis praestat indubitata spes confirmata per spiritum testificantem apud animum nostrum, quod simus filij Dei, et haeredes vitae aeternae. Quos enim filio dedit pater, eos seruat et dat illis vitam aeternam, nec quisquam oues eius ex manu illius rapiet. Tandem vt non sinistram tantum, vt Fabius ait, verum et dextram bonam, militem stremuum habere oporteat, qui non propulset tantum iniuriam hostilem, sed et vim adferat, ne vllo armorum genere Satanae simus impares, dedit nobis Deus gladium verbi sui viui.

viui et efficacis et quouis gladio alio et ancipiti acutioris, hebr. 4.
Quo si dextre vtamur nihil ita firmu contra statui potest quod non
prosternamus, nihil obijci quod non remoueamus, nihil denique occurrere
quod no alacri aio profligemus. Addendae aut isti panoplie sut pre:
ces et, qbus Dei exposcamus miam, q vna victoria nobis largiri potest.
Oremus ne tentemur supra id quod ferre possumus, quandoqde thesauru
in testaceis vasis circu ferimus, ac Satanae insidijs valde sumus oportu:
ni ne deserat nos, sed in infirmitate nostra laude sua pficiat conte:
rens Satana sub pedibus nostris: donet robur et virtute, et quod cepit
in nobis, in die Dni Iesu chri confirmet. Oremus et vt recte vtamur
monstratis a spru Sancto armis. Expendamus diligenter apud animum
quam sit horribilis clades Euangelij luce tenebris densissimis a Satana
obscurari, oem pietate, oem moru integritate intercidere, augeri in dies
superstitiones, Ecclas intollerabili tyrrannide opprimi, et saeuissima con:
scientiar vbiq exerceri carnificina. Cogitemus has contemti verbi
esse poenas, sicut et in iudaico populo, et in papatu videre licet. Ne pa:
tiamur nra socordia eo recidere christianismu, vt ligna et lapides, aut
quod peius est, hoes pro dijs rursu colantur. Breui tempore sparsu e
per mundu Euangeliu ab Aplis, in eo corrumpendo mille et 400 annis
occupatus fuit Satan, q tanto foediores inuexit errores, quanto alacrius
laborant, q ex aio qd faciunt, qua q iussi et repugna te natura. Labo:
ratu est hactenus magno stadio a multis pijs et doctis viris, vt puritas
prior doctrinae restituerer, at qua exiguo cum fructu? Ad pugnas et
contentiones oes plus satis sumus instructi, verae pietatis no perinde
multu habemus, impietatis oia plenissima. Haec cu alios oes tum praeci:
pue pastores Ecclesiar excitare debebant, vt qua possent iusta ratione
cauerent, ne rursum hoc, qdqd et est lucis verae mudo eripiar. Illud
vero vnice fugiendum, ne quam vel imprudentes Satanae commodemus ope:
ra, quod qbus modis fieri soleat, satis copiose supra ostensu est. Horri:
bilia sut q manet eos, q infirmis sunt scandalo Matt. 5. Et mitius futur
est tyro et Sydoni quam ciuitatibus q oblatu Euangeliu no receperunt
Matt. 18. In qua sentiam sequera et extat comminatio hebr. 6. et 10.
Quid ergo de ijs futuru putabimus, q ad salute et vita aeterna via
praecludunt, no vni atq alteri tantu hoi, sed multis et magnis populis
dum vel inane eruditionis vmbra captantes, curiositate mera impulsi,
litem ex lite serunt, indulgent odijs, inuidiae, aemulationi, nulla ad sacrar
rer tractatione adferunt reuerentia, defixis in dignitate et opes
suas oculis, vt deor apud hoes locum obtineant, fratres infirmos prae
se contemnut, affligunt, opprimunt, et in conscias eor dominiu acerbis:
simu exercent. Quid putabimus aliud, quam tanta eos manere sup:
plicia, quanta a Deo irato proficisci possunt? Vae illis, quos oportu:
erit iudicis offensi vultu obtueri, accusante innumerabili damnator
hom.

tyrrannis contemti verbi poena.

hominū turba, quā sua, siue malitia siue importunitate quocūq; modo in exitium pertraxerint. Non hæc papistis solum, nobis ipsis fratres, nobis dicunt, q restituti Euangelij nōe gloriamur ac alijs omnibus nos præponimus. Non Romæ tantū papatus est natus, vnusquisq; eū in aīo suo circumfert. Quin potius hoc agamus, vt tota mente intenti in id, quomodo in domo Dei, q̄ Eccla est ambulare oporteat, militemus bonā militiā, retinentes fidem & bonā conscīam. Scopū nobis proponamus chrm̄ & eius gloriā, satis futuri honorati, satis diuites satis docti, si vel aliqd saltē ad nōis eius glorificationē & Eccla salutem contulerimus. Quod vt facere & velimus & possimus det nobis Pater oīs misericordiæ, à quo omne donū bonum proficiscitur, per Iesum chrm̄ filium suum Dominum & seruatorem nostrum, Amen.

Radnoti, Anno 1588.

INDEX CAPITVM.

Libri 1.

Quis sit finis consiliorum Satanæ. 854.
Quæ sit hominis Natura. 854.
Quomodo doctrinæ puritatem corrumpat Satan. 856.
Quomodo resistendū errori rōne. 858.
Si falsum doceatur, tn̄ vtile ab inutili discernendum. 860.
Seductor imprudens qdo tractandus. 862.
Seductor malitiosus qdo tractandus. 863.
Quid disputaturo cogitandum sit. 864.
Disputator ineptus quid peccet. 866.
Cum seductis qdo agendum. 868.
Quomodo error expugnari possit. 869.
Cedendum veritati. 870.

Libri 2.

Quomodo Ecclesiæ autoritate errori resistatur. 874.
Necessaria à nō necessarijs distiguēda. 875.
Ex scriptura petendū discrimē rerum quæ creduntur. 875.
Quōdo aliqd scripturæ testimonio probari dicatur. 876.
Quid sit credere christo. 877.
Quæ creditu necessaria. 879.
Si quis in re necessaria erret, qd faciet Eccla. 882.
Quōdo excumunicandus hæreticus. 883.
A quibus damnandus hæreticus. 883.
Quōdo Magratus ciuilis autoritate, errori resistatur. 884.
Palinodia. 888.

Libri 3.

Quōdo religio muter populo nō animaduertente. 889.
Doctrinæ mutatio. 889.
De modo mutationis. 891.
De caussis clā mutatæ doctrinę q̄ in docentibus fit. 892.
Caussæ clā mutatæ doctrinæ in discentibus. 894.
Quōdo caueri debeat doctrinę mutatio. 895.
De communi prophetia. 895.

Libri 4.

De morū corruptione, de mutatione eorundem. 904.
Quōdo collapsa [illegible] integritas possit instaurari. 910.
De publica poenitentia. 911.
Cur repudianda. 911.

Libri 5.

Quōdo error confirmer, ita vt perpetuæ in Eccla sint tenebræ. 912.
Caussæ ex qbus puersa hōum de Euangelio existunt iudicia, vt nō libeat id amplecti. 913.
Quōdo impediat Satanas, ne qs velit verū dicere. 921.
Nocet extare singularū ciuitatū de religione peculiares confessiones. 922.
Quomodo stratagemata sua expediat Satanas. 924.
Peroratio. 926.

INDEX RERVM QVÆ hoc opere continentur.

Adulatio. 855.
Amor nostri vitiorũ primũ. 854.
Apologiarũ & confessionũ scribendarũ causa. 923.
Apostatæ & hæretici discrimen. 887.
Arma militiæ nostræ. 926.
Arrogantia 855. caput stratagematũ. 925.
Artes liberales quo loco habendæ. 870.
Auaritia. 855.
Auditores ad inquirendũ & disputandũ admittendi. 915.

Baptismi abusus. 891.
Cæcitas rerũ diuinarũ. 855.
cæna Dñica usus & abusus 892.
calumniatorũ duo grã 920.
Caussa mutatæ veræ doctrinę ex assensu populi. 856.
Concionũ instituendarũ modus. 860.
Confessio, seu subscriptio violenta. 918.
Confessionũ & apologiarum scribendarũ caussa. 923.
Confiteri ferũ esse christum quid. 879.
Contemtus aliorũ aliorũ ortus de oritur 865.
Comitiorũ in disputando mala. 858.
Credendi in chrm modi. 878.
Credere ferũ esse chrm qđ. 879.

Damnatio iniqua duobus modis fit. 874.
Damnationis tres modi, & peccata. 874. 883.
Demonstrationes veræ & efficaces quæ. 870.
Disputantis animũ, q̃ perturbẽt 864.
Disputatoris inepti peccata. 866.

Doctrina vtilis & inutilis. 861.
Doctrinæ veræ summa capita. 861.
Doctrina ex quibus constat. 889.
eius mutatio. 889.
Doctores falsi qđo sese venditẽt. 893.
Doctorũ seuerorum modestia. 894.
quõdo opprimantur. 894.
Doctorũ rixæ religionis viã pcludũt. 913.
Dogma & eius æstimatio diuersa. 876.

Ecclesiastæ q̃ concilient autoritatẽ. 854. 855. 893.
Errantiũ varia genera. 904.
Erroris propagandi rationes. 866.
Erroris confutandi ratio. 859.
Excomunicationis tres modi. 874. 883.
Exercitia pioru, tẽtationes Satanę. 925.

Fons malorũ vitiorum primũ. 854. 908.

Idolatria. 855.
Ignorantiæ malũ, 898.
Ignorantia rerũ ad pietatẽ facientium, pœna diuina. 895.
Incuria discentiũ quantũ officit. 894.
Inquirendi ratio. 916.
Inquirendi viam Satanas qđo impedit. 912.
Intentio bona ab Ecclesia profligãda. 858.
Interpretationes falsæ quotmodis. 890.
Interpretũ autoritas periculosa. 913.
Lapis lydius Scriptura Sacra. 858.

Magistratus qđo veritatẽ tueatur. 888.
Ministri prudentia in doctrinæ defensione. 921.
Missæ inuentio 892.
Modestia retinenda. 860.
Monitor quis esse debet. 910.
Moriendum pro veritate. 921.
Mores boni quibus rebus corrumpantur. 904.

Obiectionum dissolutio. 862.
Opiniones hominũ duæ potissimũ. 856.
Orationes figuratæ. 890.

Poenitentia cur reperta. 911.
Pœnitentiæ publicæ institutio quæ mala secũ adferat. 911.
Præceps iudicium periculosum 863.
Probationis ex scriptura modi. 876.
Proditores ministrorũ quales. 919.
Prophetandi vocabulum varia significat. 896.
Prophetiæ communis ex Paulo institutio quæ utilis & necessaria. 896.

Quæstiones curiosæ. 890.
Quæstiones inutiles qdo vitandæ. 868.

Ratio inquirendi. 916.
Ratio humana. 855.
Ratio confirmandi auditores contra scandala. 914.
Reconciliationis ratio. 912.
Reformatores Euangelij qd facere debeant. 922.
Reformatio doctrinæ apud hebræos qualis. 929.
Refutandi modus. 860. 869.
Resistendi erroribus duo modi. 857.
Respondendi ratio recta. 869.

ad Salutem nõ oia creditu necessaria. 878.
Sanctitas simulata. 905.
Satanas quibus viribus nititur. 854. eius similitudo vel dissimilitudo cum animo heis. 924. tentationes variæ. 924. duæ cogitationes communissimæ. 925. etiam pios ad mala impellit. 925. miraculis quoq; decipit. 925. quomodo vinci potest. 921. nullum genus hominũ, nullam temporis occasionem negligit. 925.
Sententiæ conceptæ examen. 859.
Sciendia viam qdo Satanas impedit. 912.
Subscriptio violenta. 918.

Tyrannis, contemti verbi poena. 927.

Vera a falsis distinguenda. 858.
Veritati cedere, quæ prohibeant, & quæ persuadent. 871.
ad Vetustatem nõ confugiendum. 859.
Voluptatis studium. 855.

Zelus modestus sit. 863.
Zeuxis Pictor. 899.

Theodoro Bezæ S.

Absolui scriptum pro Serueto, et paulo ante pro Valentino absolueram, contra Caluinum: hoc ipsum nunc sum facturus pro CASTALIONE et BELLIO, in his q̃ defensionem merentur. Quamuis autem ab hoc cepto, ne qd ad te scriberem, sed ut potius responderem pro veritate, quam viderer tueri posse, multa me retraherent, et maxime multa tua scripta, in quibus paratior esse videris, ad conuitijs quam rationibus, certandum: Attamen qm lumina q̃dam visus sum videre in hoc tuo, duorum argumentorum volumine, probitatis et ingenuitatis tuæ, malui ad te scribendo sententiam meam explicare, quam ad theatrum orbis, eam scriptionem dare, q̃ contra sententiam animi tui esse videretur.

Prætermittam autem eas, q̃ sunt inter te et Castalionem, controuersias, de versione Sacrorum Bibliorum, ex græco in latinum, in quibus tu illum, ille te repræhenditis, et quidem non absq. bile, et veniam ad res ipsas. Video. n. vtrumq. :: multis (patere audire sententiam liberam) errare, neq. asseq. germanum scriptoris sensum: perspicere quoq. videor, te tua defendere, Castalionem (in hac alicubi legens hæsi opinione, falli tamen possum) aliena. Tantum enim opus, tantis encomijs multorum et merito commendatum, tam molliter et sine telo defendere, non est eius, qui sua edidit: sed qui aliena expoluit. Sed hoc vtcunq. esto: malo enim falli opinione, quam Viro docto, et docti Viri nomine et commendatione, et proprijs laboribus, et multorum acclamationibus claro, aliquid ob mea verba et opinionem detractum iri.

Ad res ipsas veniam, quas tu impotenter inuadis, non sine nostra læsione. Nam res, quas nos credimus esse de verbo Dei collectas, non potes ita leuiter attingere, veluti falsas et execrandas ac erroneas, vt ad nos spectare, q̃ illas credimus, quamuis tu ignores, non videantur. Cum vero tellimus, a tuis verbis nos carpi, repræhensiones tuas, in Dei verbum, quo nos didicisse profitemur, q̃dq̃d credimus, retorquemus. Unde necesse est, vt si ea pietas in te, et in nobis est, quam esse et in te et in nobis ab omnibus credi volumus cum Dei verbo, primas tu et nos concedamus Dei verbo melius explicato, et dedere nos in disciplinam debeamus: vt vel tu a nobis vel nos abs te reducti in viam, et ab erroribus, in quibus, alteros esse oportet, ad veritatem traducti erudiamur. Sicut igr̃, si tu verbum Dei enunciares, et in te nos inueheremur, veluti male sentientem, clamare posses, Nos verbo Dei esse iniurios: Ita cum tu res illas, quas repræhendis in Castalione falsas esse dicas, quas nos verbum Dei esse dicimus: quicquid abs te in huius dicti confirmationem adducitur, vel rationis vel inuidiæ, et in nos, et a nobis in ipsum verbum Dei dici oportere testamur.

Sint igr̃ pro meta sacra huius disceptationis, verba illa tua, q̃ tum exosculabimur veluti ex aio abs te pronunciata, cum te videbimus in illis per totam disceptationem consistere: Vltra quam neutri liceat, vel latum pilum euagari. Extant illa pag. 224. ad hunc modum:

Dico me, verbis spiritus Sancti credere quod credo, et me a spiritu Scto per.

per scripturam doceri: ac proinde me credere quod credo, quoniam ita scriptum est in verbo Domini. Itaque, quicumque quod credit, idcirco non credit quia scriptum est a Domino: vel aliquid in doctrina religionis credit, quod non est scriptum: Eum dico pro fide, opinione, et pro Deo, idolum amplecti. Et, Nobis adeo plene et perspicue revelatum est totum consilium Dei, de salute nostra, in illo, in illo inquam scripto verbo, ut quod praeterea aliquod expectat, huius doctrinae supplementum: vel quod Dei cognitione salutare quaerit alibi, quam in illo, in illo inquam scripto verbo, et prorsus insaniat.

Haec sunt verba tua Beza, quibus Ego subscribo in omnibus. Puto autem esse mendum ibi: quicumque quod credit idcirco non credit. Nam video opponi duobus, credere quod scriptum non est: et non credere quod scriptum est. Capere tamen videor sensum, teque velle dicere existimo: quicumque non credit, ideo non credit, non quoniam putet non esse credendum, sed quoniam scriptum est. Hoc in multis disputationibus profiteris: maxime in illa, de Uno Deo. Sed cum res venit cominus tractanda, (nescio an bene animaduerterim, animaduertere, tamen sum visus) veluti solutus esses omni lege, relicto verbo Dei: aut ad humana sola, aut ad diuina commaculata humanis, te pro subsidio procurrisse. Hoc sit dictum pro non dicto: sed pro monitione commixta precibus, ut in his articulis, de quibus certabimus: et pro quibus ut certemus, verbum Dei in caussa esse dicimus, a verbo Dei ne discedamus: sed potius si accidat ut premamur a verbo Dei, nos fateamur causam malam habuisse: quam ut ad humana, quouiscumque modo confugiamus: Cum inquam verbum Dei se nobis opponit, nec locum aperit nobis, per quem euadamus.

Sint igitur haec leges pro metis theatralibus: Nihil esse verum in hoc negotio praeter verbum Dei. Quicquid est in verbo Dei id solum esse verum. Nihil ex his, quae non sunt in verbo Dei scripto, esse ad salutem nostram necessarium. Illa sola, quae sunt in verbo Dei esse homini salutaria.

Itaque quod dicis pag. 4. te vociferari contra Castalionem quod male sentiat, de praecipuis christianae religionis capitibus, id est, de Sacrae scripturae usu et autoritate: de aeterna ipsius Dei praedestinatione: de libero arbitrio: de fide et iustificatione: de ciuilis magistratus in haereticos iure ac potestate: Haec inquam dicis, in quibus de capite primo inter nos conuenimus, modo de bono usu et potestate, a Deo data verbo suo, intelligamus. Nam non defuisse homines, qui ad sui perniciem, et alior exitium, verbum Dei in malum usum torserunt; Et Petrus narrat, et Adami exemplum demonstrat.

verbum Dei in malum usum et perniciem torsum

Non est autem credendum, illos qui verbum Dei scripserunt, aliud quaesiuisse unquam, nisi ut intelligerentur: et ob id saepe vulgaribus et verbis et sententijs, ut conspicua esset oratio, magis, quam polita, esse usos constat.

Scriptorum sacrorum studium et intentio.

Quare, cum dicemus ex verbo Dei contendere, qui non solum verbis, verum etiam verborum propria intelligentia, contendit: Cum quaeritur, quid sit secundum verbum Dei, aut credendum, aut non credendum. Hic est enim verus verbi Dei usus: Et ubi potestas aliqua verbo Dei data esse narratur, sensum, potestas

Ex verbo Dei quando recte contenditur.

illa

illa verborum, verbi Dei, respicit potius quam verba. Nam verba sunt veluti integumenta, in sensu solo est tota vis & potestas, quæ contexit verbis, scripti autor. Quamobrem puto nobis licere ad hunc modum dicere: In Sacra scriptura aliqua esse verbis, nō autem intelligentia, q̄ in illo ordine collocari debent, quo sunt illa, q̄ nusquā extant, aut verbis aut intelligentia: Esse etiā aliqua, q̄ etiamsi verbis nō sint in verbo Dei, in eo tamē, extant intelligentia & voluntate scriptoris: q̄ quidem æque reuerenter recipi debent, atq; illa sunt in honore, q̄ verbis & intelligentia sunt scripta. Erit igr̄ tota hæc disputatio, ex sensu & intelligentia verbi Dei: quā si iuuant verba, illustrior quidem erit, sed nō potentior. Quoniā tota potentia verbi in sensis est, nō aut in verbis.

scripturæ potētia in sensu, nō in verbis quæ: rendā. 945.

His constitutis, propius ad rem ipsa accedamus: Et quoniā à peccato originis incipis, ab eodem similiū nos exordiemur.

CAPVT I

CAP. 1.

Peccatum ORIGINIS dicimus nos esse mihil: & esse non dictatum alicubi à Spiritu Sancto, sed commentū papisticum. Tu dicis esse aliquid, & de eo Paulū disserere: Te igitur loquentem audiamus. Pag. altera, in Epistola:

De peccato origimis.

Notum est, ita tu ad Verbum, pijs oībus, quanti sit momenti certamen, de origimis peccato, de quo contendit olim Ecclesia cum Pelagianis, nunc vero cum semipelagianis certamus. Negant enim isti concupiscentiā, q̄ in sanctis superest, esse peccatum: Et Apostolos, suosq; quos vocant sanctos, faciunt idrudo rēs. Nos contra, superesse in sanctissimis etiā hoibus peccati reliquias affirmamus: Et morbū illud à condito mundo, in quoquā hominū Christū semp excipio, in quo peccatū nullū fuit) fuisse, nisi morte extinctū, negamus.

Concupia an peccatū, & an in sanctis sit.

Videt hic lector, controuersū statū abs te constitui elegantissimis & aptissimis verbis: In quo nobis aliqua examinanda occurrunt, antequā ad rationes veniatur. Concupiscentia vocas, quā Paulus ἐπιθυμίαν appellat, & volūtatē rēq; ἐπιθυμιῶν: Sed videndū est, quem locū illi des. Nam ἐπιθυμία illa, q̄ est ἁμαρτία, quā vetat Lex Dei dicendo οὐκ ἐπιθυμήσεις: & quæ, esse ne peccatū, an secus, ante legem ignorabatur, parens esse videtur, sive sequimur, omniū illarū ἐπιθυμιῶν, quas progemuit in hoc, postquā ansam & occasionē ex promulgatione legis Dei accepit. Generationem aut illam concupiscentiarū Paulus esse dicit, vitæ receptionem ab eo, quod erat quidem, sed veluti cadauer mortuū, quod recepta vita, viuere & extare capit. Viuere aut & mortuū esse, numerari cogimur, & nō numerari nondū cognitū, inter peccata. Est igr̄ vnus locus τῆς ἐπιθυμίας ille: τὴν γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν. Est & alter, ille scilicet, πολὺν δὲ καὶ τὸν περὶ τῶν ἐπιθυμιῶν. Tu concupiscentiæ priorem das locū, et eā putas vocari ab Apto ἁμαρτωλὸν ἁμαρτωλῶν: hinc peccatū origimis qbꝰ te constituitur, q̄ in hoc sequeris papistas, pro duce sibi habentes Augustinū & alios nomullos. Quantū autem fallaris postea ostendetur. Sed vtcunq. sit, dicimus aut, etiamsi illud dicas esse origimis peccatū, quā Paulus ἐπιθυμίαν vocat, & esse dicit in his, q̄ sām carnem viuunt, quibusq. lex Dei nondū est nota de vitio & virtute: ~~sanctos hoc est~~ ~~core illiquos electos~~. Non tñ potes dicere, te habere Paulū pro Magistro

peccatum origimis vn: de constituat.

cum d.

cum dicis, in sanctis, atq. adeó sanctissimis viris, hanc concupiam aut esse, aut peccatú esse: Neq. potes dicere eos, q hoc dicunt, sanctos hões facere ánt: quoltitres. ixop ℥ emm q dicit in sacris scriptis nullu habere peccatú ori: ginis, is uno verbo dicit, peccatú homicidij in verbo Dei nó extare. ℥ simul ℰ illud dicimus: Nos ignorare ex verbo Dei, quid sint peccati, ut tu dicis, reliquiæ, q tñ scimus quæ sint reliquiæ populi. Affirmamus etiá nullu nos inuenire apud sacros autores peccatú, quod ab hõe tolli nó possit ut salus sequatur, nisi per mortem. Cum hæc ita se habeant, mutari oper: tere constitutionis formá iudicamus, ex ea sub qua abs te proposita est, in hãc: ut tu sis loquens: Negant isti in infantibus christianor, q contineñ sub Dei fœdere, esse peccatú ℰ tantú esse peccatú, ut eos damnet tanquá iræ filios: Et dicunt, ℰ infantes huiusmodi, q nó possunt peccare, ℰ alios grandioris ætatis, q possint peccare, si peccatú nullu committant esse ἀναμαρτήτους: Infantes, ℰ q nó peccát ἀναμαρτήτους esse.

Nos contra, ℰ in infantibus illis, ℰ in illismet cú creuerint ætate, peccatú hoc ℰ concupiam hærere dicimus: quo, etiãsi alia deessent oía peccata, dam: narentur, nisi ex gratia Dei illis succurreretur. Quod peccatú in nullo ho: minú (uno excepto) fuit unquá, nisi per mortem reuulsum. Et qdem si de: ne oía expendis, hæc verba ℰ caussæ constitutio ab illa tua nihil differt, ni: si quod ista est clarior, ℰ sensa animoru nostroru magis exprimens ℰ enúcians. Et expectamus iã Beza, ut tua ex verbo Dei, ut ia diximus, ℰ nó ex commẽ: tis hominú probes: eó aut facilior ℰ commodior offertur tibi probandi ratio quód tú aias, quod nos negamus. Qui emi negat, sat hé, si dicat se nusquã aut verbis aut sensu legere, quod negat: neg. alia rõne ab aiente conuinci potest, nisi una si sensus sacror dictor, sententiæ negantis opponatur. Ita emi finiuntur inter aiente ℰ negantem suscepte contentiones. Hoc, inquis, infinitis aljs scripturæ testimonijs probamus, tum veró maxime capite 7pta ad Rom. 7. in quo regenerati hominis lucta graphicé prorsus a Paulo in sua ipsius persona describitur: Et illis eiusdem Apti verbis, q scribuntur de sprú ℰ carnis lucta pugna Gal. 5. præterea in 2 Cor. 12. de aculeo illo, qui Paulo datus erat, quem interpretor esse ἐνσύμιδα, cuius mirirú vulnis cogebat Aptm exclamare: Non facio bonum, miserum me. Huc usq. tua: In quibus, quinis æquus discep: tator multa desiderat. Nam luctari cú aliquo, q apud te sit, non est dam: nari, nisi vinci te patiaris. Igr ante victoria, non est in te aliqd, cuius cá damnari debeas, si damnatio captiuitate tua sequitur, nó aut antecedit. hæc se ita hnt. In illis igr nulla potest esse damnatio, in quibus nulla esse pt lu: cta, huiusmodi aut sunt infantes, in qbus ne per somnú qdem habere pt locus in verbo Dei, q hoc dicat: Nempe in illis esse aut lucta aut damnationem ob victo: riá, qua tessissent hosti. Lucta igr, de qua ibi loquitur Aptus, nó est pec: catú: ℰ si oritur ex peccato, peccatú illud, unde ista lucta ortú ducit, nihil nocere potest homini, postquá nó dicitur nocere, nisi postquá vicerit. Quare necesse est, ut nec lucta illa, nec peccatú illud, cú quo colluctant hões sit pec: catú originis, de quo nostra contzouersia est, quod damnationi subdit æternæ hõem ab infantia: ℰ fuit ℰ est ℰ erit in õibus ad mortem usq. ut dicitis. Deinde, aculeu illu, de quo citas ad Corinthios data 7pta, Paulus vocat ange: lum Satanæ, colaphis cædentem. Nusquá aut in verbo Dei peccatú dr, aut an-

Rom. 7. Gal. 5. 2 Cor. 12.

Lucta carnis in infantibus nulla.

Lucta car: nis nó est peccatum

Aculeus seu stimulus carnis.

2 Cor. 12. 7.

gelus

gelus aut flagra et colaphos impingere. Tandem vt videas, nec de regeneratorum, nec de Pauli persona cap. 7. Rom. agi, proponatur si libet caput integrum. Ita enim et tu, et alij, qui Lutherum sunt secuti, et multa, huius peccati caussa, sunt commentati, et nos intelligere poterimus voluntate et sensu Pauli, cuius verba tibi Docto Viro et vigilanti interpreti satis erit per capita recitare. Mulier, inquit, iuncta Viro, subdita est legi Viri, quo viuo, alterius viri, legi subesse non potest, quod illo viuo, viuat eius lex, qua deuincta est Ei, quoad viuit: quod si contingat, vt ille moriatur, cum vna eius lex tollatur, coniungi mulier nouo Viro potest, cum quo reuincitur noua, noui viri, lege, et non prioris et mortui viri, lege mortua. Ita vos praeputiatae gentes, cum essetis sine Deo, et lege Dei, eratis iuncti veluti marito, Carni et peccato τῇ ἁμαρτίᾳ: fructus et liberi, quos producebatis (mutata persona) erant mortis. Quoniam lex virtutis et vitij, tales fructus, quos tum operabamini, mortis damnat, vtpote carnis et peccati foetus: tum enim peccata, quae damnant leges, irritabant nos, qui illis coniuncti eramus, vt foeminae suis viris, et adigebant, vt ipsorum legibus essemus subsequentes, et eos fructus produceremus, qui essent illis grati. Verum nunc, mortua carne et peccato, et mortuis nobis quantum ad vincula illa coniunctionis, quibus eorum carnis, peccati, legibus, mortis et execrationis subdebamur, debemus secundum huius noui mariti Christi, Dei, spiritus, Iusticiae, leges viuere. Nam mortuo priore marito, mortua censeri debet eius lex: et coniuncti Nouo Sponso, secundum leges noui sponsi viuere tenemur, et seruire Deo ad formam noui spiritus, sequentem virtutem, non autem secundum tabulas veteris Chyrographi, per quod damnabamur, et iamdiu suffixum est cruci. Hucusque clara omnia esse puto, vbi Paulus duos maritos, veluti duos duces militares, duas arbores, duos dominos facit: Hinc, Christum, Deum, Spiritum, spiritum renouationis, nouam vitam, legem iusticiae, vt facias facienda, et non facias non facienda: Illinc, carnem, peccatum, quae postea dicit peccata, veterem hominem, legem mortis, vt facias non facienda. In medio autem constituit Romanos dicendo ὑμεῖς, ἐθεραπεύθητε ὑμᾶς, et se cum Romanis, subijciendo in repetita sententiae particula, καρποφορήσωμεν, ἡμῶν ἡμῶν, κατηργήθημεν, κατειχόμεθα ἡμᾶς. Quod si tempus, quo scripta est Epistola ad Rom. consideramus, et, quo referatur pars illa, τοῦ δὲ, spectamus, intelligemus haec scripta esse post apertum ostium fidei gentibus, quo tempore gentes per fidem translatae fuisse, sunt dictae, a morte ad vitam, a sine Deo, ad Deum, a sine legibus virtutis, et a legibus vitij seu peccati, a priore veluti marito, qui fuerat mortuus, depulso principe tenebrarum ab imperio gentium, quod erat peccatum, ad posteriorem, cui omnes gentes veluti noua sponsa per fidem parabantur: Eoque tempore Paulus erat vas electum, nullius vitij in ministerij administratione conscium, et in vita secundum legem Dei perfectus. Sequamur autem Paulum recitantes more nostro sensum eius verborum, si tamen id assequemur.

Quid igitur dicemus? legem seruientem peccato, et condemnantem nos morti, eo tempore, cum nos essemus sub peccato, coniuncti ei, veluti mulier viro: peccatum ne est? minime hoc dico, sicut nec dico legem, seruientem Christo, et nos vita remunerante eo tempore, cum sumus coniuncti nouo viro, sicut mulier viro, esse vitam, sed dico legem, et tunc peccatum et postea iusticiam ostendere. Nam peccatum illud, et iusticiam hanc, non, nisi per legem cognoui. Nam quid esset concupiscentia, quae peccatum est et seruit peccato, et profert fructum mortis, non nouissem, nisi lex dixisset, non concupiscito. Vnde tum mea ignorantia, quod nescirem concupiscentiam esse peccatum, veluti occasione accepta, peccatum, cum illi seruirem

et illi

Ro. 7. cap. explicatio

Rom. 7. Gal. 5. 17.

2 Cor. 12. 7.

2 Cor. 12. 7.

et illi iunctus essem, veluti mulier Viro, per legem suam, quae erat damnationis progeniuit in me, omnem, peccatorum in legem, concupiam. Siquidem absque lege, quae declarauit mihi, quid esset virtus et quid vitium, et inter vitia reponente concupiam illam, quam ignorabam esse peccatum, peccatum concupiae erat: sed erat veluti sine vita mortuum, quod non agnosceretur. Et ego tum viuebam sine lege hac, declarante concupiam esse peccatum: Et habebam huiusmodi peccatum in me veluti mortuum. Sed cum translatus ad nouum maritum intellexissem per legem, quod esset concupia illa, quae iam delitescebat in mea ignorantia veluti non peccatum, intelligi a me cepit esse peccatum, et inter peccatum numerari: et me inueni ad illud usque tempus, iunctum fuisse peccato, veluti mulierem viro, et fructificasse morti et non vitae: et comperi legem quae mihi nunc, cum sum alter ~~[illegible]~~ atque prius, nam prius sine lege eram et sine Deo, nunc autem sum sub lege Dei, et cum Deo, est proposita ad vitam et iusticiam et salutem, mihi cessisse pro priore tempore, ad mortem, demonstrans mihi ad hoc usque tempus me fuisse sub peccato, et fructificasse morti. Nam peccatum, cui iunctus eram, occasione accepta, per praeceptum concupiae, quod ego nesciebam esse peccatum, decepit me, et ita me sibi seruientem morte remuneravit, et occidit. Itaque lex ipsa Dei, virtutis et vitij, sancta est, accepta est, iusta est, bona est. Quid igitur? quod bonum erat, lex scilicet Dei, mihi factum est mors? non hoc dico: absit, ut hoc in legem Dei dicere velim: Sed dico hoc, peccatum, cui iunctus eram, antequam iungerer nouo Sponso, ut manifestaretur suo tandem tempore, reuera esse peccatum, per id quod bonum erat, per legis scilicet demonstrationem, quod concupia peccatum esset, quod Ego ignorabam immisisse mihi mortem, ut ita fieret, supraque dici posset peccans peccatum, apud omnes, per legis praeconium, cum declaratum fuisset quid diceret lex de concupia, et animaduersum fuisset, cuius ministerio usum fuisset peccatum ut mihi imponeret, et mortem conciliaret. Scimus enim, ut dixi legem bonam esse et spiritualem: at me carni et peccato coniunctum carnalem esse, diuenditum, emtum, et captiuum sub peccatum. Quod enim ago, et perplaceo mihi in eo, quod egi, non visa lege Dei, visa lege Dei non approbo: quoniam video id me opere perfecisse, quod facere ab initio, quod illud odirem, noluissem. Quod si id opere perfecisse me comperio, quod facere noluissem, quoniam lex iudicat illud peccatum esse, demonstro me cum lege Dei, quae bona est consentire: et illud malum, quod facio, cum illud odiam, non esse ex me, qui vellem benefacere, ut lex iubet, sed ex peccato quod est in me cuique. Ego veluti viro mulier sum coniunctus, quod me ignarum quid sit peccatum cum sim sine lege, per quam internoscitur inter peccatum et iusticiam, inducit ut sibi seruiam, sub suis legibus viuam et peccem. Quamobrem iusta consecutione possum dicere, me non facere id, quod nolo et quod odi, sed peccatum illud, quod in me veluti dominus cum suo seruo habitat. Noui enim, quod in carne mea, et peccato, quibus subiectus sum, et iunctus, nihil habitat boni: In me vero scio hoc habitare bonum, consensum cum lege spirituali, et odium ad malum, quod numquam facere vellem, nec aliquando feci, nisi deceptus per peccatum, cum ignorarem quid esset peccatum. Nam velle bonum, adest mihi: at ut bonum, quod vellem facere, perficiam, inire rationem non possum, quoniam discernere inter peccatum et iusticiam, sdm praescriptum legis, legis ignarus, non possum: Video autem per legem, ea me perfecisse mala, quae facere noluissem: et ea bona praeterijsse, quae maxime perficere studebam. Quod si ea

si ea q̄ facere noluisse ꝙ, inuenior opere perfecisse, nō iam ego dici possū illorum esse autor: sed inhabitans in me dominus ē coniunctū mihi peccatū. Deprehendo igr̄ legis demonstratione, cum volo benefacere, ē nō benefacio sed malefacio, quōd peccatū est mihi adiunctum, cuius legib⁹ velut mulier legibus mariti, subjicior. Nam me delectat lex Dei, bona illa, iusta, sancta, spūalis, stām internū hōem, cui legi, seruio mente mea ē actō: sed video aliam legem fuisse in membris meis, in me scilicet, q̄ ē erat prioris mariti, ē aduersabatur legi mentis meæ, ē me captiuū reddebat legi peccati, quod peccatū erat meus dominus: ē q̄ lex peccati ē maledictionis erat, in membris meis, seu in meipso. Itaq. idem ipse, ego seruiebā mente quidem legi Dei, qua nondum nōram: secundū illud autē carnis cui subiectus eram, legi peccati. Miser ego homo, quis me eripiet, ex hoc corpore, ex hac coniunctione, in vnū, cū priore marito, corpus, q̄ ducit nos ad mortem? quis me traducet in alterā illā coniunctionē, quæ facit vnum cum posteriore marito corpus, ē vnum os, ē ducit ad vitam? Grā Deo, habemus Iesum Chrm Dominū nostrū, per cuius fidem ab his ōibus liberamur. Nam traductis [illegible] ad hoc nouū connubium, mortuo priore marito, peccato ē carne, cum eius lege, q̄ erat maledictionis, nulla nos manet amplius condemnatio ē mors: sed vita ē iusticia.

Explicauimus totū caput, sine remora præiudicij alior. Nam quod dicit rursū de nālēnguā respicit ē illud, rursū de nālhtoy[illegible]; ē quod vbi dicit de conditione in qua erant gentes, antequam credidissent, ē fuissent iustificatæ: Gratis ingt abalienati, sine Deo, sine testamentis, ambulantes sām membra vrā terrestria, viuentes in illis: nunc autem deponite. Et, Vos cum essetis mortui per delicta, viuificauit. &c. Unde ē de conditione vnius sub duobus maritis, ē legibus duor maritor, cui vnus altero mortuo in matrimonio successit, introduxit similitudinem. Ex qua similitudine mihi quidem id videre videor, quod tibi videri similr̄ vellem: Peccatū scilicet vnum maritū (ita dicamus) esse quidem ἀυτοσλοχ ἀυτοζωϊ: nō posse tamen dici aut peccatū originis, semp inhærens homini, aut concupiam: qm̄ ē ille maritus, una cū sua lege maledictionis, cum successisset illi chs iam perierat, ē ista concupia ad vna partem legis: non concupisces, ptmet, q̄ lex concupiæ erat prioris mariti: quo pereunte, una quoq. illam sublatā fuisse necesse est dicere, vt nouus maritus cum suis legibus succedere posset. Iste enim, ē aiens, dilige Dominū, ē negans, ne maledixeris Prī tuo, vitam promittebat: ille econtrario, vt a principio verba Dei in contrariū sensū [con]torsit, ne diligito, concupiscito: ē tibi negando ē hic aiendo ad mortem impellebat. Quod autē hic est caro ē peccatum, alibi est princeps huius mundi, cui deturbato ex Regno, successit chs. Deinde in hōe in quo tu ponis peccatū originis, cū sua grauissima ē cæca mole, Paulus dicit esse i[illegible]stem co[illegible]nantem in virtutis cognitione, ē vitij, cum lege Dei spūali, ē hōem interiorem, q̄ [ne]lane est animus cui displicet malum: Deinde, hic describit homo, cui lex Dei nota [non] erat: quod tempus erat illud, cū gētes, sine lege peccatores, sine lege perimebantur, antequā scilicet leges Dei essent perscriptæ in cordibus gentiū, ē leges ostendi possent, in corde gentiū esse perscriptæ, ex operibus ipsis. Tandem, illa conclusio, in qua desinit totam hanc disputationem Paulus, ostendit priora septimi capitis dicta, ad regeneratos nō pertinere. Regenerati enim sunt illi de quibus dicit:

Nulla.

Rom. 8. ca. 7.

Gentiū ante fidem cōditio. 936.

Eph. 2. 12.

Coloss. 3. ca. 2.

Peccatū nō posse dici aut pctm originis aut concupiam

Caro ē pctm ē princeps mundi.

Mens est interior hō ē animus

Regenera: torū cōditio

Nulla iam condemnatio est vobis insitis, seu, matrimonio iunctis chrō Iesu:
De nō regeneratis aut scribitur: peccatū decepit me, et occidit: Miser
ego homo, qs me eripiet ex hoc corpore tot malorū? Hinc vides, si tu cer:
nis oculis, quod Ego palpo manibus: Paulū neq. de se, cui optime nota e:
rat diuina lex: Neq. de regeneratis, quos Iesus chrs ex illa peccati morte,
et illo mortis corpore liberauerat, neq. opus habebant quærere liberatorem,
loqui: Neq. de lucta, quā sentiret in se, disputare, aut de aliqua huiusmo:
di, quā esse crederet in his, q erant insiti chrō: qm talis lucta, cum cederet
in victoriā peccati sine condemnatione esse nō poterat: Sed de condi: Summa Cap. 7.
tione gentiū disserere, in qua erant, antequā insererenr arbori vitæ,
antequā conducerenr ad colendā vineā Dei, antequā desponderenr vt vir:
gines per lauacrū regenerationis mūdæ et puræ, Sponso nouo Chrō, anteq̄
donarenr ciuitate cælesti.

Ex hoc loco venis ad quintū caput Eplæ ad Galatas: In quo Ego nihil re:
perio quod ad peccatū originis faciat. Nam quod dr: Caro aduersus Gal. 5. 10. explicar
sprm et sprs aduersus carnem, vt contrariorū dominor administri con:
cupiscere, vt nō possitis, etiamsi velletis, vtriusq. desideria vno tempo:
re exequi, est dicere, Vos sdm sprm ambulate: Nam si sdm carnē ceperi:
tis, non poteritis dicere, vos viuere sdm sprm: Hic enī est verborum sensus:
Si inde incipias, Spiritu ambulate &c. conspicuus. Ad hunc modum Spiritu,
h. e. sdm Deū, coniuncti Chrō ambulate, et desideria carnis et peccati, priorū
dominor vestror, nō perficietis. Nam q sdm carnē et peccatū viuit, Sprs de:
siderium nō perficit: Desiderium enim Sprs, aduersatur desiderio carnis, et
desiderium carnis viceversa, desiderio Sprs aduersar. Ita ἵνα μή, ἃ ἄν θέλη:
τε, ταῦτα ποιήτε, ταῦτα γὰρ ἀντικεῖται ἀλλήλοις. Referre siquidem mihi
vider, ταῦτα ἀντικεῖται sprm et carnem, quā postea vocat νόμον. Vt fuerit
caro veluti lex coniunctionis gentiū cū peccato: quamobrem alterum il:
lud, ταῦτα ποιῆται ad ἐπιθυμίας sprs et carnis, quas nobis hinc inde sug:
gerunt, refero: et quas simul, cū sint contrariæ, seruare nō possumus. Mi:
dia, intacta relinquo, qm conatū meū et sensū Paulinū, ne perspectus sit, nō
impediunt. Satis enim mihi est, te cernere, sermonē nō haberi de peccato ori:
ginis: sed de duobus, q in mediū constitutū liberū hoēm, conantur ad suū serui:
tiū seu militiā trahere. Lege Rom. 6. si placet: huic qddam simile inuenies.
Ad hoc vider pertinere illud chri: Nemo pt duobus dnis, contrarior deside:
riorū, vno tempore seruire, Deo scilt et mammonæ. Quæ dicta cū similibus
alijs, nō sunt peccati originis: sed āi hōis contendentis, et vnū cupientis, alte:
rū aut non spernentis, et vtrūq. desiderantis, si fieri posset possidere: Et
bona in hac vita, et in altera, non minora bona. Qualis contentio fuisse
primorū parentū existimari potest, cū antequā peccassent, hinc trahebantur
ad obediendū Deo, propter latā legem et metū: Illinc aut prouoca:
bant, ad Deo minus parendum, ob fructus pulchritudinē, et spes q̄ proponebant.

In tertio loco posuisti 2 Cor. 12. Sed verba illa Pauli multum à tractatione pec: 2 Cor. 12
cati originis distant. Nam Paulus ibi stimulū datū à Deo carni suæ, inter ἀσθε:
νείας numerat, q̄ ἀσθενείαι erant in caussa vt virtus chri in eo magis habitaret
et claresceret: et vt sibi videretur maximus esse inter eos omnes alios, quibus vulgo

ἀσθενείαι causa clarificationis chri.

cum ir

cum irrisione conferri soleret, Apostolos. Hunc stimulum angelum Satanæ hoc loco, supra autem, ministrum Satanæ, pseudoapostolum, operarium dolosum, alibi tanquam Deum in templo Dei sedentem cognominat, cuius finis, inqt, erit vna cum alijs q sunt in eo grē sdm opera eius. Stimulus igr iste nō est peccatum originis, Sed qdda, quod amarā vitā ducere cogebat Paulum, cum esset extra Paulum, et q Deo, suo tempore puniendum. Quod si ex infinitis argtis, q habes pro constituendo peccato originis, alijs præteritis, hæc tria loca Paulina digna putasti, q pponerem, tanquam omnium firmissima et robustissima (qd enim aliud hic dicere possumus) cum hæc nihil seruiant proposito tuo, vides quale iudicium fieri de illis alijs infinitis scripturæ testimonijs possit, q quauis prætereantur: ex horum tn, q proposita sunt neruis et viribus, qualia sint quiuis aīo concipere potest. Neq hic incandescas et clames, et pelagianorum esse ista, cum in inquisitione veritatis ex verbo Dei hæc oīa probra reijcere oportere ex te didicerimus. Perseuerasti enī verbum Dei in manibus habere, quamuis probris et conuitijs papisticis petereris. Quod tu in alia caussa facere potuisti, nobis in hac caussa facere multas ob caussas, licere putamus. Falsum igr esse dicimus, et Paulum in sua persona luctam regenerati hōis, cap. 7. Rom. describere, et exclamare: non facio bonum: miserum me: et aculeum illum datum Paulo à Deo, quem auferri à se precabar esse concupiam: falsa quoq est consecutio illa: Paulus luctam illam et pugnam, q est perspicue et docte descripta Rom. 7. Gal. 5. esse in hōe regenerato, agnoscit: Ergo concupiscentia, q dr peccatum originis à papistis, est in oībus hoībus. Nam diuersa sunt ista, vt diximus, vt consequens cum antecedente nō cohæreat.

Si ipsa, inquis, concupiscendi facultas corrupta nō est, vnde tandem in hōe vitiosi motus?

R. Videsne te exire metas. Nam ita, nō est ex verbo Dei, sed ex commentariis humani ingenij, argumentari. Quærimus aut, qd hac de re, de qua disputamus verbum Dei decernat, et nō, qd coniectura humana postulet. Nam contra tuam philosophicam petitionem, ne putes nos destitui, philosophico responso, quo cogereris concupiscendi facultatē in hōe integram esse et non vitiosam concedere. Cum si aliquando, et in alijs vitiosos motus parit: aliquando tn et in alijs virtutis studiosa reperiatur. Si enim vitiosi motus esse possunt iudices, corruptæ concupiscendi facultatis, et peccati originis, deriuati in hōes vniuersosi ex eo quod primus homo peccauerit, cur stimuli ad virtutem persequendam et motus ad virtutem integræ naturæ humanæ et cōcupiscendi facultatis non erit demonstratio et absentis peccati originis significatio? Sufficis deinde aliquantisper in tui locum Augustinum, q dicit Apostolum diserte facere et operari, nō affectu consentiendi et implendi: sed ipso motu concupiscendi scripsisse. Et, discrimen esse inter crimen, quo nō vult aliquem in Eccla ministrum notari, et peccatum, quo nullus est, q nō tangatur et concupiam minui in hac vita posse, consumi nō posse. Sed nos verbum Dei postulamus Beza, et te, non Augustinum, cum verbo Dei disserentem audire vellemus, vbi in verbo Dei sit inter crimen et peccatum discrimen: inter ἀνεπίληπτον et ἄνομον, ἄμεμπτον, ἀκατάγνωσον, ἀνέγκλητον, ἄπαλον, differētia vnum sit hærens in oībus, alterum nō sit in oībus, sed tantum in ministris, vbi illud, ἐπιθυμίαν semp inhærere hoībus ad malum tantum et verè peccatum quod minui possit, absumi in hac vita nunquam possit? Nam illud Paulinum facer.

Stimulus carnis

2 Cor. 12. 7.
2 Cor. 11. 13.
2 Thess. 2. 4.

Summa Cap. 7.

Gal. 5. 10. explicar

2 Cor. 12

facere operari, ad affectum consentiendi referri.

facere & operari, ad motu concupiscendi referre, nó ad affectum consentiendi & implendi, falsu est. Dicit enim hóem accinctu operi in deliberando, oiá q̃ bona sunt sibi proponere, & accedere ad opus, quod videt ex legis doctrina malu esse: & cu oiá considerat, vitiu operis animaduertit esse ex concupia, quod nó vitarat, sed in consiliu adhibuerat, ignorans quod illa peccatu esset, sicut postea intellexit edoctus a lege, vbi manifestissime docet Paul. vitari potuisse, si lex Dei, indicans hoi concupiam peccatu esse, nota a principio, cu sub priore marito viueretur, fuisset. Et reuera, si oia sursum deorsu verso, nihil inuenio in nostris sacris autoribus, quod pro cá adducer

peccandi cósuetudo

cur fiat malu, & fieri bonu nó possit, nisi peccádi consuetudine, q̃ ita trahit, & trahendo dementat hóem, vt cu peccet, se bene facere credat. Pomit igr Paulus in hóe, q̃ subest peccato, affectu consentiendi & implendi ea, q̃ facere apud animu suu deliberauit: sed ipsa concupia interpositione

concupia cá erroris.

q̃ peccatu esse, & cu peccato militare, nesciebatur, dicit esse erroris & impostura & vitiosi operis causa, q̃ quidem ita pomit in hóe, reprahensa a lege, tu quam peccatu, vt vna ponatur etiá mens & hó interior in hóe, laudata a lege Dei, tanquá consonans cu Dei lege: Illam aut concupiam nó dicit esse in hóe

concupia quatenus peccatum dr.

peccatu, nisi cu hó in operando deceptus segr concupiam, nesciens se peccare & peccatu operari, cu concupiam comitatur. Hinc fit vt concludat hominé carne, propter concupiam, quá perseguitur in operando, nesciens illa esse a lege damnata, seruire legi carnis & peccati: mente aut & interiore hóe, seruire legi Dei, virtutis, Spiritus, Christi, in eodem opere: Vt cogar Aug. assere re aut hanc concupiam nó esse peccatu originis, cu a Paulo proponatur vesuti res alia ab hóe: aut, nó minus peccatu originis, si illa concupia peccatum originis est, hærere hói, quá originis virtus: cum Paulus dicat, mentem hóis & hóis interioré hóem consentire cu lege Dei, q̃ concupiam detestar. Ex his n dictis videt statui, magis hærere hói mentem & interiorem hóem, quá concupi

Infr. 940.

scentia: & hóis mentem aty hóem interiore vna cu lege Dei, cu qua consentiat, detestari concupiam, quá esse peccatu lex Dei prodit.

Sequeris tu dicendo & ab Aug. ad te & alios retorques oculos: Annon, inquiens dictat ipse conscientiæ sensus: millos in nobis esse omni ex parte purós animos, he tum quidem, cu optime cogitamus, vel concupiscimus vel agimus? certo q̃ hoc non sentit, tantu abest vt eu penitús viuificatu esse dicam, vt

Motus an sint in hóe ói ex parte puri.

contra penitus in peccatis esse mortuu nó dubitem pronúciare. Neq. n in hac vita, certius viuificantis sprs testimoniu in nostris cordibus habemus, quam repugnantem carnis luctam aduersus sprm, cu plena victoria, plenuq. testimoniu in [illegible] futuru seculu differtur.

Fac argm Beza, aut testimoniu verbi Dei cita, vt intelligamus in qua sacra sentia lateat hoc peccatu originis. Nam dicere: Inter Sprm nos viuificantem & trahentem ad se, & carnem mortificare cupientem, & retrahentem ad se, est magna lucta, vt nó possimus simul vtriq. seruire, ergo peccatu originis est in nobis & in óibus: Est mihi dicere, sicut & illud nó sua sponte fluit testimoniu, quod sumus viui, vita sprs est, quod cu carne luctamur, Ergo sprs testar, contestando nos viuere, in nobis esse originis peccatu. Ex victoria enim

peccati

peccati oritur peccatum, quoniam eius demum est quis seruus, cui paret, siue carni siue spiritui, non ex lucta, in qua vt superiores simus, spiritus S. et alia adminicula sunt nobis data. Sed tu nondum carnem pro parte hominis forsan intelligis: Cum idem sit Paulo, caro et corpus et corpus peccati et membra corporis et peccatum et seculum. Quid autem conscientia tua tibi dictet, et quid non dubites pronunciare, non est meum scire et quaerere, quod verbum Dei desiderem, quod me de peccato originis doceat. Sit enim in omnibus, quod tu de omnibus audes pronunciare, et sit in sensu, conscientiae omnium, quod te de tua conscientia sentire dicis: non tamen ob id peccatum originis, ex verbo Dei aut ex sensu humano statuetur. Quid enim est? cum optime cogitamus, non purissime cogitamus, Ergo Adami peccatum transfusum est ad posteros: Nihil scilicet, apud disceptantem: credet enim hoc discipulus; antagonista consecutionem negabit. Deinde non video, cum Paulus et alij nostri regeneratos hortentur, vt sequantur in dictis et factis et cogitatis ductum Spiritus Sancti per totam vitam, quando tu velis hanc summam vitae perfectionem, quae est in virtute Spiritus, alieni ab omnibus vitijs, eius inquam virtutis studio, quae spiritui carnis aduersatur et peccati et corporis et principis tenebrarum, in alteram vitam reijcere, cum Nostri scriptores de hac vita essent soliciti: quomodo ea transigi deberet nempe in sanctitate et iusticia coram Deo, omnibus diebus vitae nostrae, vt per hanc recte et sancte transacta transiretur ad nouam vitam: Et non studerent depingere, quales hic minime, sed post hanc vitam esse possemus. Deinde illorum in factis, dictis, et cogitatis, seu desideratis et mente conceptis, iusticiam bonorum operum, impuram esse coram Deo audebis dicere, quae Deum habet commendatorem? Quomodo enim nos id immundum esse dicemus, quod Deus de mundicia laudat? et mundiciae caussa praemijs afficit? Ego sane illa, de quibus Deus nullum fert iudicium, immunda esse dicere forte fortuna audere, quoniam in hoc non sum a Deo constitutus Iudex: sed in illis nolo meum interponere iudicium, vt nulla immunda esse dicam, quae Deus sua sententia commendauit. Temere enim dicere et blasphemare, quidquid dicere, contra quam sentiret Deus, audere. Cum igitur multorum Sanctorum virorum vitam totam commendari ante Deum legam, et aliorum vita ante Deum et homines, quod graue quiddam est, et graue omnis, bona fuisse narretur: In aliorum autem vitae historia, quid Deo placuerit reciter, et exceptio ponatur quae res, in illis non fuerit grata Deo: Concludere posse videor, in vitae illorum honestate et mundicia, nullam fuisse impuritatem, quae sine exceptione aliqua placuisse Deo narrantur. Quamobrem, pronunciatum illud tuum: in animi motibus optimis, cum cogitat optime, cum concupiscit optime, cum agit optime animus, partes habere impuras, immundas et malas: Et, eum in peccatis esse mortuum, qui dicit, optimos motus animi hominis, cum optime tractat ex lege Dei, omnia scatere impuritatis et immundiciae maculis (non enim optima esse dicerentur.) vellem aliquibus sententijs sacrae scripturae, mihi declarari. Non enim video Esaiam aut Dauidem, si hos forsan innuere velles haec dicta confirmare.

Plena, inquis, Victoria Spiritus in hac lucta aduersus carnem, in futurum differtur seculum. Ita est: sed de illa victoria loqueris, quam nulla praeterea sequitur lucta vt loquitur Paulus Rom. 8: Sed si de lucta loqueris, cuius nulla sperari potest in hoc seculo victoria, nisi ex verbo Dei docueris, audebo dicere non ita esse.

Velle, inquis, peccatum, et facere peccatum, eorum demum est, qui sunt in peccato mortui; id est, Omnium qui non sunt renati. Nolle autem malum, et tamen facere Sanctorum est

Caro, pars hominis est.

perfectio vitae, huius est seculi.

Iustitia operum apud Deum non impura.

Velle, et facere, nolle et facere quorum.

est, q luctant: Verū nec velle malū, nec facere malū, eius victoriæ donum est, quā in altero seculo speramus.

Etiam hic destitueris verbo Dei Beza. Quoniā Paulo idem est nāque et ἁμαρτία: Et q nolens peccat, extra peccati culpam est. Quamuis ille peccare dicat, q consultoribus vsus malis, quos bonos esse putabat, peccatū contra, quā vellet, admittit. Quare Rom. 7. idem est, facere malū et peccatum operari: Et sancti in lucta si peccatū faciunt nolentes, peccare dici nō pōt, cū videant peccando adhortationes sp̄rs se deserere, et ad carnis castra demigrare. In lucta enim tum peccat.ir, cum virtus ex proposito deseritur: qui nolens peccat in lucta, luctando nō peccat. Paulus q̄o eos, q in peccato sunt, bonū velle posse dicit: bonū aut velle, ē nolle malū. Quod igr̄ discrimen restat in voluntate, in qua mens et interior homo cū lege Dei consentit, inter regeneratū et non regeneratum? Uterq. n. facit, quod non vult, malū, et bonū, quod facere vellet, nō facit, si regeneratus vt tu dicis, sicut nō regeneratus, vt Paulus docet, id malū, quod nō vult, facit.

peccatū et malū Palo idem.

regenerati et nō regenerati discrimē tollitur.

Cum dicit, inquis, Paulus, se malū facere, quod nō vult: testar̄ postea, se vtrumq. hoēm intra se possidere: Nouū scilicet, certa spe victoriæ luctantē, q bonū vult et malū nō vult; et reliquias veteris illius sensim corrumpēdi qui nō facit bonū, quod ille vult. Itaq. dicit peccatū illud adhuc in sese (id est, in carne sua) habitare: Sed ab eo segregat, vt tandē alterius sit totus. Hæc Beza, vt dicā quod sentio, confusa nimis sunt, et perplexa. Facis n. duos Paulos ex vno, et neutrū ex duobus adhortatoribus et monitoribus, vt ad se ad Deū, aut ad se contra Deū veniatur, saluū relinquis. Puto eni Ego interiorē hoēm stare cū sp̄ru et lege Dei, q ēt nouus hō dr̄: Exteriorē autē et veterē hominē, pro carne et peccato contendere. Neutrū aut horū esse Paulū sed horū vtrūq. ille ad vnā, hic ad contrariā partem Paulū monitis trahere studere. Quare, si istū facis peccatū originis, quod in verbo Dei nō habetur, eadem licentia illū facere oportet originis virtutem. Nō minus eni iste malū vult et ad malū hortar̄, et bonū non vult, et a bono retrahit, quā ille bonū velit, et ad bonū horter̄, et malū auersetur et a malo dehortetur. Et dicit qdem Paulus, Veterem hoēm corrūpi, nouū aut renouari in bonis: Sed nō dicit, reliquias veteris corrūpi. Est eni vox ista papistica: cū dicendū esset, imminui vires veteris hōis, q in progredientibus reddir̄ imbecilior. Sunt enim reliquiæ, vbi multitudo est, vbi vires sunt: defectio viriū est imminutio. Præterea dicit Paulus, in ear̄ gentiū persona, q nondū erant regeneratæ per fidem, hoc est, pro eo tempore, quo ducebant̄ ad arbitriū peccati, ad aliā atq. aliā iniquitatem, peccatū in se habitare, sed pro peccato nō intellexit exteriorē hoēm, aut originis peccatū: Sed pro marito, cui addictæ erant gentes, et sub cuius signis militabant, caro, corpus, membra, vetus et exterior et prior homo: quo tandem relicto cū oībus artibus eius, gentes per fidem in totū, ad nouū maritum regeneratæ, concesserūt. Quamprimū igr̄ Paul. regenerator̄ personā induit se a peccato segregatū fuisse dicit, et alterius fidei hoc est christi, se totū dedidisse. Non enim partē sui dat vxor viro, sed se totā si vera vxor est. Ostende aliter ista se habere ex Dei verbo, et tibi gratias agemus.

homo vterq. qdo in hoē.

homo interior et exterior.

supr. 938.

Ambros.

Ambrosius, inquis, dicit Paulū castigare studuisse, quod ipsius erat, nō qd ipse esset: Et Hilarius dicit chrm nominasse Aptos malos, quod illis nō deesset malicia per conditionem cōis nobis originis.

Sed hæc nec sunt verbum Dei, et peccatum originis esse in nobis, nō probant: Et Paulus cū diceret, se corpus suū castigare, vitæ genus, quod sequeretur significabat: Et chrs verba illa: vos cū sitis mali, nō ad Aptos sanctificatos et mūdos dirigit: sed ad quosdā ex discipulis vt Lucas testar cap. 11.13. Discipulor aut illius temporis conditionem infirmā et infidā fuisse, demonstrat Iohannes cap. 6. Illud forsan rem promouisset magis, quod chrs dixit Petro: Vade post me Satana. Quæ qdem conuitia, ex cōi originis humanæ conditione merito referemus, qua fit vt ea esse et fieri nolimus q̄ nostris spebus obstant. castigatio Pauli. Matt. 7. 11 Luc. 11. 13.

Acta, inquis, manet concupiscentia, reatu sublato, quod dicit Augustinus omni peccato nos carere, nō omni malo: seu omni reatu omniū malorū carere, non oībus malis. Malum et reatum

Intelligo: Dicis oē peccatū malū esse; nō aut oē malū peccatū esse, qm pœna peccati malum est, quamuis peccatū nō sit. Sed Ego ex verbo Dei doceri volo, vbi narretur, peccatū esse sine reatu. Nam, reatū esse in eo, qui nō peccauit, neq. in eo illud peccatū est, cuius reatū et malū patitur, multa exempla ondunt: Sicut econtrario fructū virtutis illū possedisse et sensisse, in quo virtus nō fuit, sed peccatū in aliquo fuisse, et reatu peccati, perseuerante peccato, caruisse, contrariū esse videtur, si bene videmus, verbo Dei, tantū abest, vt cum verbo Dei consentiat.

Lege solutū esse, dicere, inquis, q spiritu Dei sit sanctificatus, nemo vnquā sanus dixit: Sed et illud falsissimū est, eos nō regi a Dei spiritu, qui nolunt malum, quod faciunt. Nolle enī malum, nō est naturæ, vt iste pelagianus existimat: Sed gratiæ, q̄ qm adhuc luctatur, idcirco efficere nondū potest, quod tandem in nobis, in futuro illo seculo perficiet, nempe vt nullum malū, nec velimus nec faciamus.

Adde si placet: Nec malū possumus aut facere aut velle. Et, Illud verū est, sanctificatos spru Dei, solutos esse a lege peccati, et deuinctos legibus Dei. Has enim duas leges duorū maritor, similitudinem prosequens Paulus vbiq. memorat; qui iunguntur marito, peccato, a legibus sunt soluti, hoc est, legibus Dei nō subduntur, his scilicet q̄ vitā promittunt: Sicut q iunguntur Sponso Deo, legibus peccati nō tenentur, his nempe, q̄ iram comminantur. Illud alter quod est Pauli, quomodo falsissimū potes dicere, vt etiā Ego hoc ipsū possim tecum affirmare, demonstra. Nam nos hucusq. ita textum Paulinū contexuimus: Vos mortificati estis legi prioris mariti, per corpus mortuū chri, vt iungeremini alteri legi, noui mariti, nimirū illi q ex mortuis surexit, vt fructificetis Deo. Itaq. nulla condemnatio, prioris mariti tangit vos insitos et coniunctos chrō Iesu, nouo marito. Conditionē aut, in qua erant gentes sub priore marito, denarrat diligenter ab eo loco: Cum enim essemus in carne, hoc est, cum priore marito &c. vsq. ad locū illū: gratias ago Deo, liberatore dato Iesu christo nouo marito. Quare nō pelagianus est, aut Pelagius est, q dicit: Nolle malum, ignorantibus leges Dei, et sine Deo, et eius legibus viuentibus adiacebat, sed facere bonū illi ipsi non valebant: velle bonum, gentibus ante ostiū fidei apertū illis in præputio, poterant, benefacere non reperiebant, quod volebant bonū Conditio gentiū ante fidē. velle bonū sed facere nō posse quorū sit.

bonum non agebant: illud malu agebant quod nolebant: Hæc, inquã, nõ ex Pelagio, sed ex Paulo sunt edita & pronunciata. Et tu quidem pomis hic lucta quã Paulus nõ pomit, nisi in renatis gentibus, & quibus erat notus & Deus & chrs vna cum legibus Dei. Hic enim à Paulo inter maritu peccatu & vxorem hõem, nulla lucta ponitur: qm nõ disputat, qd agat cũ impijs, extra ecclesiã Sprs Dei, cũ illi sint subditi, vt vxores maritis, legi peccati: Sed qd contendat peccatu in his, q militant Deo. Sed dices: *Omne verum & no. ticia boni à Spiritu Dei est.* Est ita vt dicis in cõi argento: Sed hoc in loco, vbi veluti peculiare qddam narratur, Eos, qui cõmunionẽ Iesu chrõ recipere Sprm Dei in se veluti pignus: Sicut alibi negatur Deum habere cura de bobus, ita negare oportet, impios, marito peccato coniunctos, Sprm Dei habere, & gratia Dei vti, cũ nolunt malu, & cupiunt bonum: sed à natura nõ recepisse, vt legi Dei, sdm mentẽ aut interiorẽ hõem consentiant. Quid vero futurũ sit in altero seculo, sentiunt hi, q in Dño sunt mortui: Sed interea dicta sacra nõ sunt luxanda, & à proprio sensu detorquenda, maxime, cũ seria disputatio suscepta est. Ego, vt nolle malu & velle bonu dico esse & naturæ & gratiæ, & à natura transire p sua subiecta adgram: Ita discernere posse inter verũ bonũ quod velis, & vere malu quod vites totũ arbitrio gratiæ, nec transire à natura ad gratia, cũ ad tantũ bonum nõ aspiret: Sed à gratia Dei totũ & integrũ donari. Sicut aũt credere nõ possum esse falsissimũ, Eos à Spiritu Dei nõ regi, qui nolunt malu quod faciunt, de quibus Paulus disputat: Ita, vt verissimũ esse credã & persuasissimũ esse oportere õibus Sacra Biblia versantibus statuã, Paulũ eo in loco Rom. 7. de his agere, q sub seruitute peccati, antequã venisset plenitudo gentiũ, contimebant, Ipse Paulus facit.

Si verum est, inquis, eos, q in carne sunt, Deo placere nõ posse: Eos aũt esse in carne, q malum, quod nolunt, faciunt, vnde tandem illud nolle malum? nomẽ à natura, si nõ à gratia? Et, si nemo Deo placet, nisi q amplius nõ luctatur, qd superest, nisi vt & chrõ & fidei & toti Euangelio valedicamus, & ões sanctos, q ad extremũ vsq; Sprm peccatorũ remissionẽ sunt deprecati, & in ea sola acquieuerunt, condemnemus?

His saniora & meliora dicas Beza. Tu enim putas in carne esse, esse in tabernaculo, seu viuere in carne, manere in carne: & ideo incandescis, Scis tamen Paulo, vocem istam, Caro, nõ vnũ significare. Et illud, sdm carnẽ viuere in malu: hoc aũt in carne viuere, in bonũ accipi. Sed vertamus orationis formulã & dicamus: q sdm carnem viuunt, quales sunt hi, q sunt in carne, Deo placere nõ possunt: Illos aũt, quos dicit, Paulus malum, quod nollent, operatos fuisse, sdm carnem viuebant, cũ adhuc essent in carne, desideria carnis, nescientes concupiam prohibitã à lege Dei, esse peccatũ, perficientes. Ergo, qui, quod nolebant, malum, operabantur, de quibus Paulus disserit, Deo placere non poterant. Contra hæc, quid valeat tuũ argm, vide. Si, inquis, q in carne sunt, Deo nõ placent: Eos aũt q luctam cum carne, sunt in carne. Ergo eos, q luctam cum carne, Deo non placent, nisi q amplius cum carne nõ luctatur, & q sequuntur imidiosiora. Si vis autem õiũ vniũ in tuo argto nullã esse, falsa est secta tui argti propositio. Qui enim luctatur cũ carne, apud Paulũ, extra carnem & peccatũ est & corpus peccati. Quamobrẽ quod descuerit à carne, factus spiritus, insurgit in eũ caro, & hinc oritur lucta, q nõ &

Peccatũ est: maritus, homo, vxor, 948.

nolle malu velle bonũ natura & gratiæ esse.

-velle bonũ vitare malũ solius grã.

In carne esse, sdm carnẽ viuere.

Lucta carnis in solis regeneratis.

Phil. 1. 22 24

Ergo temere & vi. sti. Sicut racha.

nō est in his, q sunt in carne, h. e. q obsequuntur legibus carnis. Quod si dixeris te loqui de his, q sunt in carne, quod est, in carne & carpore adhuc viuunt, prima propositio, suo alioqui in sensu verissima, in hoc sensu reddit falsissima. Et verū atq. compertū esse, vides in caussis grauissimis quorundam nō animaduersam, præcipitare doctissimos etiā atq. celeberrimos hoes in fœdissimos errores. De te aut̄ tu feres sententiā cum ista legeris & expenderis.

Tibi, inquis ad Castalionem, impurissime pelagiane, idem erit sub lege & in carne esse, ac proinde Deo nō placere. Quod cū tu dicis an negare audebis, tē neq. lethalis nostri morbi magnitudinē, neq. beneficij christi immensitatem nosse?

Idem plane mi Beza est sub lege esse carnis, & esse in carne veluti captiuū carnis peccatiq., de qua captiuitate in eo cap. 7. Rom. fit mentio. Ne escandescas, q autem tales sunt, sub lege carnis, in carne viuentes Deo placere nō possunt. Vis aut̄ nos illud æquo aiō ferre, quod cū dixeris, te ex verbo Dei ostendere velle, lethalem illū morbū in oībus existere hoībus, & hoc credere necessariū esse, ad salutē, veluti iam debellaueris hostes ex verbo Dei, quod nondū proposuisti, mea verbis in alieno sensu & peregrino: dicis illū lethalis morbi nostri magnitudinē nō esse nosse, q dicat, sub lege peccati esse, sīgare in carne esse. Tua habent: in carne esse, sub lege esse. Sed vides locum verborum cogere vocem, legem, ad priorem maritū, carnem & peccatū commigrare, & nō ἀνωλῶς consistere. Quare nō puto me facere tibi iniuria, si dico aientem, sub lege peccati & carnis esse, idem esse, atq. in carne esse in 7. cap. Rom. neq. affirmare neq. negare se nosse, an sit peccatū originis, an secus. Loci enim interpretatio vera quæritur, nō de dogmate, sit nec ne, disputatur, cum alicuius dicti sensus vestigatur. Similiter sequens consecutio nō consistit: Beneficij, inquis, chri immensitatem nō nouit, q sub lege esse, & in carne esse, idem sīgare putat. Atqui Paulus, & hæc scripsit & hæc sensit, q immensitatis beneficij chri in gentes, fuit & inter primos cognitor, & inter alios indefessus concionator & præco. Et bene tu nosti, legis nomen varia notare: Nunc integrā, nunc dimidiatā legem Dei, aut hinc pro maledictionibus, aut illinc pro benedictionibus, legis conditæ a Deo: quā illa peccati, hæc iustitiæ lex dr: Nunc legem sanctificationis integrā; nunc partem eius, q sola est circūcisio: nūc alia atq. alia, vt nō sit necesse, vbi legis nomen legis, pro lege Dei virtutis & vitij accipere. Falsā igr illam consecutionem, quomodo probare possis, aut firmare vt nō vno pulsu collabatur, non intelligo.

Esse sub lege, & in carne, idē.

Legis vox varia notat.

Phil. 1. 22 24

Ergo timere est dixit racha.

Augustinus, inquis, & Augustino teste Hilarius, Gregorius, Ambrosius, & cæteri ecclesiæ sancti notiq. doctores, intellexerunt Paulū ad Rom. cap. 7. log de gemitu sanctorū contra carnales concupias dimicantiū: q cū mente sint spīrales, adhuc tñ isto corruptibili corpore, quod aggrauat animā, recte intelligunt esse carnales, qr eruht & corpore spirituales: Et recte adhuc intelligunt ea parte capeciū sub lege peccati, q desideriorū, qbus nō consentiūt, motibus subiacet. In hanc tandem sententiā se venisse Augustinus narrat: Sed ō tu, vbi verbum Dei, per quod vnū & solū te, in hoc argto agere velle promittebas? Vbi verbū Dei, vt Augustini sententia nō sit humana & prophana, sed ex Deo, & sacra? Vbi in verbo Dei scribit, carnalem hoēm esse eū, q nondū hꝫ corpus spīrale, quod in resurrectione habebitur? Nam illi corpori Paul. corpus animale.

spirituali corpori, ppter quē alē e terremum

male ab anima, terrenū a terra oppone: & nō a carne carnali, aut a corpore corporali. Vbi scriptū est, illos esse captiuos sub lege peccati, q̄ colluctam̄ nec consentiunt aliquando peccato? Quomodo aut gemitus Sanctor & spiraliam

gemitus Sanctorum.

hominū, quibus scilicet est donatus Spūs S. pro pignore, ibi esse possunt vbi nondū est liberatio a captiuitate peccati, carnis, legis peccati, principis huius mundi, concessa per chrm? Nam dr: qs me liberabit de corpore horū malorū, gratia Dei, Iesus chrs per insitionem scilicet in eū, h. e. p comunctione cū eo, per fidem. Quare liberatio facta p chrm a iure peccati, a iure mortis, a iure carnis, a iure corporis huius, a iure principis huius mundi, nondū illis contigerat, de quibus ibi p commemorationem priorū seculorū, cū nondū mundasset Deo animalia immunda, vt vna cū mundis comedi possent, disputatur. Et vbi illi Sancti & noti viri legerūt vnqua, subditos peccati iuri & mortis & fortis armati

Lucta est filiorū Dei.

contendere, dimicari luctari cū carnalibus concupiscentijs: Cum ista lucta, dimicatio, sicuti & victoria sit filiorū Dei, & eorū q̄ sunt insiti chrō Iesu?

Anima grauari a corpore & terrenitatem.

Et vbi illud compererunt: Corpus corruptibile aggrauare animā in sanctis propter carnales concupiscentias, quas submīstrat: & nō propter illud vnū & solū, quod Paulus vocat μεριμνᾶν & ἀμέριμνος? Hæ sunt tribulationes & persecutiones, q̄ exoriuntur propter iusticia in Sanctos, ab his q̄ sunt nati sām carnē: quarū causa desiderat q̄sq; si ita Deo videretur, mori potius quā viuere. Videre ta puto sententiam istā Augustini & alior, adde et illis Hieronymū: Vt noris nos serio expendisse ea, & ex verbo Dei cuncta perstrasse, esse rem humanā, commentū humanū & nō Dei verbum. Et tamen si Deo placet, peccatū originis, numeras inter chriānæ religionis fundamenta, quo cōmūnito necesse sit religionē chriānā vitiū facere. Cum hucusq; animaduerteris potueris peccatū originis, in verbo Dei, nullū habere locum.

peccandi necessitas cui tribuenda

Adjcis tn̄ his aliā q̄dam vt pag. 69: Et quomodo iste peccandi necessitatem non naturæ corruptioni, vniuersali, sed consuetudini inueteratæ tribuit. Quod dogma plagianū papisticū & blasphemū esse dico, in Dei grām & misericordiam. Quia quantū tribuitur hoi, nostro regnanti arbitrio, in his, q̄ salutis nrā sunt, tantū de mā Dei necessario detrahitur. Et pag. 70. Instrumenta mala, puta Diaboli, & hoēs satanico spiritu & ingenita prauitate impulsi, semp male agunt, ac proinde iuste puniuntur, & malarū actionū vitiū in ipsis instrumentis totū inhæret: qm̄ prauitas illor etsi necessaria, tn̄ voluntaria est, nō coacta, neq; a Deo, neq; a natura ppria, sed a corruptione naturæ est, q̄ & ipsa voluntaria fuit non coacta; & inter necessitatē consequentiæ & consequentis distinguimus. Et pag. 71. Hæc peccādi necessitas, voluntaria est, & eius origo non est a Deo profecta, nec a natura: sed a spontaneo eius lapsu, q̄ sua vnius culpa reus factus & corruptus, reos & corruptos filios genuit. Id circo damnationis cā, nō in æterno Dei decreto, sed in damnandorū corruptione, & vitijs quærenda est. Et pag. 84. Homo ante lapsū, potuit bene velle, ac proinde nō peccare & nō mori; quod ad voluntatem eius attinet, q̄ recta erat: potuit etiā peccare & mori, sicut res ipsa ōndit. Quia sic erat recta eius voluntas vt etiam esset mutabilis. Idem homo post lapsū, penitus peccato addictus, nō pt nō male velle, nō pt nō peccare, nō potest non mori, nisi p filiū Dei liberetur ipsius voluntas, q̄ etsi peccato seruit, tn̄ voluntas esse nō desinit: qm̄ mala spontaneo motu.

dogma ex moribus Bezæ conflatum

motu ad malu fertur. Et pag. 106. In priore matrimonio allegorico, quod hic cap. 7. Rom. describit a Paulo, pro marito accipio peccatu peccans, qd originis appellant; pro vxore carnem, id est, nos ipsos, quales nascimur: pro sobole peccata, ex quibus mors oritur. Et pag. 109. Vnus et idem homo sustinet tum mariti tum vxoris personam (qm videlicet maritu etiam gerit in visceribus) idcirco permutant hæc duo: mortuu esse nobis peccatu: et nos esse mortuos peccato: Sed Aplus isto posteriore libentius vtit, vt sciamus peccatu no esse quippiam externu, quod videlicet nos foris aggrediatur. Et pag. 110. Maritus est peccatu, siue vis illa natiua, cuius in nobis affectiones peccatoru, occasione per legem accepta, a qua videlicet irritatur, alioqui veluti mortuu. In tota hac disputatione (pag. 111.) Sprs carni, lex Dei legi membroru, lex sprs legi peccati, intelligentia carnis intelligentiæ sprs opponitur: Quæ oia nihil aliud declarant, quam simplicem istam peccati, id est, corruptionis naturalis: et sprs, id est, regenerationis oppositionem. Et pag. 117. Si licuisset, ὁμοιώμα conformitatem libenter essem interpretatus. Quod Ego ideo repudiaui, quod pelagiani facilius possent ex eo stabilire suu illud de imitatione commentu quam si quis conformationem dicat. Et pag. 119. Improprie diceretur aboleui corpus peccati, id est, homo, cui inest vitiosa illa qualitas, quam peccatu vocat. Nam homo per se manet superstes, atq. adeo, non tam vires ei adimuntur, q̃ tollit vitium, cum, quod ad peccatu attinet, prorsus fit inefficax. No enim est propositu Paulo, vt simplr dicat: Nos, quibus inest, aboleri, sed tantum respectu peccati, καταργεῖσθαι, id est, in eu statu redigi, vt illa vitiositate sublata, peccare amplius no possemus. Et pag. 189. Vnde vitiosæ actiones si semel sublata est ear caussa? Fateor igr vitiosu istum habitum (quē tu rectius veterem hoem, vel carnem vocasses) veluti lethale vulnus in filijs Dei, ex eo momento accipere, quo fiunt Sancti sprs participes: Sed quominus eos semel liberatos dicam, impedior quotidiana experientia, et voce illa Pauli: no facio bonu, quod volo: quis me liberabit. Vera eni est veror theologoru distinctio: tolli quidem reatu, siue no imputari: sed corruptionem siue peccatu peccans (vt proprijssime loquitur Paul.) quantumuis sensim moriatur, tn in sanctissimis etiam quibusq. manere, et qdem minime otiosu. Itaq. cu nos ab hoc habitu, semel liberatos dicis, ideam platonicam imaginaris, et ab isto errore, in aliu longe periculosissimu es prolapsus.

Hæc tua, ad verbum, sunt ex libello transcripta, in quibus verbu Dei desideramus, quod quamuis alicubi videaris allegare: Illud tn esse verbum Dei, nuda scilicet verba in peregrino sensu, negamus. Nam iudiciu tuu nobis placet, quod est pag. 96. vbi dicis: Nihil nos vetat, quominus in interptandis sacris literis, spectemus significationem multaru vocu potius, quam voces ipsas: quoties videlicet videmus aliquos fuisse ambiguitate deceptos. Placet inquam nobis, vt voces et verba sacraru scripturaru, cu sunt sonus tantum, non sint verbu Dei, tu sint verbu Dei, cum vox propriam tegit notionem, quam locus et argti tractatio et voluntas scriptoris concedit. In hac aut re, de peccato originis, et in multis alijs, de quibus scribis, in quibus abs te dissentimus, et quas tu ponis pro fundamento, super quod constructa est Eccla Dei, talem te erga nos præstare debes, qualem esse erga te caluinu desiderabas, cu ab illo in quorudam locoru explicatione, de quibus mox dicam, dissentires. De rebus enim quibusdam ita iudicas pag. 185. quas nos dicimus esse contra verbu Dei, vt no possimus abs te

supr. 931. In interpretatione scripturaru qd spectandu? 946.

oibus

Cathechismi bezani summa.

omnibus modis nõ dissentire. Simplr̃ et generalr̃ inquis, in cathechismo doceo, mutandã esse vitã, faciendũ bonũ, abstinendũ à malo, credendũ vnum Deũ Patrm̃ filiũ et sprm̃ S. sola Dei gratia in chr̃o, esse fidendũ, credendã remissionẽ gratuitã peccatorũ. Dissero præterea de prima hõis conditione, de hõis primo lapsu, de mentis humanæ cæcitate, de voluntatis corruptione, de reatu, de peccato, de libero arbitrio, de trinitatis mysterio, de duabus chr̃i naturis et vnica hypostasi, de chr̃i officio, de imputatione iusticiæ, de fidei causis, de gratia, de legis vsu, et vera explicatione, et reliquis religionis nostræ capitibus: De rebus inquã istis hæc sentis, quas capita chr̃ianæ religionis appellas: De desiderio aut̃ tuo, quo cupiebas ne Caluinus abs te alienaretur ita narras 1 pag. 148. Hanc interpretationẽ doctissimus interpræs et meus in chr̃o parens Iohannes Caluinus sequir̃: nec ego repræhendi, sed tantũ hanc loquendi formã (quandocũq. aut̃ conuersi fueritis ad Dom̃, toller̃ velum, hoc est, à lege tolletur velũ, si dirigar̃ ad Dom̃) mihi nouã videri, dixi. Verum qd istis hõibus facias? cũ meo parenti assentior, quod semp̃ in doctrina feci, et vt spero, faciam, tũ isti Caluinũ, in, nescio quem tyrrannũ, dictatorẽ, atq. adeo papã transformant: Sin aut̃ alicubi quippiã diuersũ in mediũ affero, quod aliquoties illo minime, pro sua singulari modestia improbante in aliquor̃ locor̃ explicatiõe candide et libere feci, tũ inter patrẽ et filios esse dissidiũ comminiscuntur. Verum (clametis licet et crepetis inuidi) Ego fidelem Dei seruũ, qua decet pietate semper colam et obseruabo: et ille me vicissim (vt spero) tanquã filium diliget et erudiet. Neq. hæc sancta et simplex in varijs scripturæ locis explicãdis libertas, absq. vlla prorsus in placitis religionis dissensione, mutuæ nostræ in chr̃i doctrina, coniunctionis vinculũ, vnquam abrumpet. Hæc vota, tua Beza, erga caluinũ, cõica alijs ergate, et fac vt tu sis erga alios, qualem volebas erga te dissẽtientẽ esse Caluinũ: abs quo in multor̃ locor̃ explicatione, te dissensisse fateris. Vides aut̃ oiã illa capita, q̃ tanquã fundamenta religionis chr̃ianæ dicis te post alios iecisse, ex locorũ Sacræ scripturæ explicatione, vera, propria, germana, pendere oportere: vnde si aliquod vnũ aut̃ plura ex illis capitibus et fundamentis, male collectũ fuisse, ex mala alicuius sacræ scripturæ explõe compertũ fuerit, qd restabit, nisi vt illo supposititio, et ex malo intellecto progenito filio, reiecto, aliud, istud scilicet caput, quod vera sacror̃ expositio peperit supponatur: et nõ vt pro illo tuendo, veluti pro aris et focis, arma sumantur, et bella ciuilia suscipiantur. Vides tu, etsi nõ dicis, vides tñ in huius et illius sacri dicti, quã commemoras explicatione, melius tuã, quã Caluini quadrare expositionem: Idem fieri potest et in alijs grauioribus, vt tũ à Caluino, et alij abs te dissentiant, quadrentq. magis posteriores quã priores, ad viuũ exprimendæ imaginis delineationes. Quare, quid sequendũ sit, tuũ animũ consulimus: voluntatem sc̃lt illor̃, q sacra scripserunt, et nõ nostra priora, aut posteriora? cũ nõ quadrant, cũ scriptor̃ sentia, commentaria, in re graui, leui, media: quãuis nihil esse iudicẽ in sacris leue aut medium, sed oia grandia, grauia, ponderosa. In his aut̃, q̃ tu narras inter capita chr̃ianæ religionis, multa sunt, et quidem magna pars ambigua: alia, ita non sunt pietatis nostræ capita aut̃ fundamenta, vt õis, ex scripturis sacris bene.

Bezæ desiderium de aio Caluini.

Scriptorũ Sacrorum voluntas est quærenda. 945.

bene institutæ religionis radices & fundamenta reuellent, euertant, præcipitent. Qualia sunt, de vno Deo Patre, filio, spiritu, de trinitatis mysterio, de duabus Christi naturis: alia sunt, neq; sensu neq; verbo in literis sacris, quale est vt alia aliquot prætereantur, hoc, in quo sumus, originis peccato. Extare quidem multis in locis cernimus oculis nostris originalem iusticiam: sed peccatū originis, vbi scriptū & delineatū sit, nec nos videmus, nec tu adhuc ex verbo Dei ondere valuisti. Relictis igr̄ alijs, contra q̄, sunt alibi satis superq; ex professo multa disputata à nobis, de peccato originis ceptam disceptationem prosequamur.

q̄ euellant fundamenta chrīanæ religionis.

Peccandi, inquis, necessitas, naturæ corruptioni, nō consuetudini inueteratæ peccādi, attribuenda est. Hoc Ego contra veritatem & Euangeliū esse puto, & postulo, atq; adeo efflagito, vt ex verbo Dei, quod dicis, mihi demonstres. Sequeris dicendo: Quantū tribuūr hōis nō regenerati arbitrio in his q̄ salutaria sunt: tantū de Dei mīa erga nō regeneratos declarata, minuitur. Hoc verū est, & ht̄ manifesta testimonia ex verbo Dei. In altero dicto pag. 70. illud: necessitas consequentiæ, necessitas consequentis, verū est, sed scholasticū, & extra locū p̄ntem. Et illud: corruptio naturæ, incertū loquatur ne de illa: corrupti sunt, & abominabiles facti sunt ad vnū vsq̄: an de illa, q̄ dr̄ esse ex peccato originis, quod infecit naturā humanā, de quo controuertir̄ inter nos. Huc tendit illud 71, à spontaneo illius lapsu, q̄ sua vnius culpa reus factus & corruptus, reos & corruptos filios genuit. Hoc em̄ ex verbo Dei probandū est. Nam scimus & Adamo vitā immortalem, sicut Sauli regnum æternū, fuisse promissū à Deo, si Deo parere voluisset: quor̄ & ille vitam immortalem, & iste regnū æternū, sibi & suis filijs perdidit; q̄ iactura cōis fuit patris & filior̄: Sed an peccato patrū peccauerint filij, & ad filios peccatum illud transierit, vt nō solū illi vita æterna, & isti regno æterno patrū caussa priuati fuerint: verū etiā cū patribus filij ita peccauerint, vt tam istos q̄ filij sunt & nō peccauerūt, ad similitudinem peccantis, & Adami, & Saulis, quā illos, qui patres sunt & peccauerunt, odio ad priuandū spiritualibus suis bonis, illius vnius peccati gratia, quod soli parentes admiserunt, prosequatur Deus: hoc vero in quæstione est: hic, hic verbum Dei desideramus.

peccandi necessitas, cōsuetudini attribuēda nō nāe corrup.

Adamus peccādo, quantū malū attulerit

quæstionis Summa de pcto originis. 949.

Quod dicis pag. 84. Hominē post lapsū, peccato penitus addictū, nō posse nō male velle: nō malefacere: nō mori, nisi per filiū Dei liberetur eius volūtas, probandū est ex verbo Dei: Et propositio est ambigua. Aut em̄ loqueris de hōe primo, & falsū est: aut de hōe, q̄ ab illo primo hōe descendit, & est extra Ecclam Dei: & tibi contradicit Aplus, q̄ dicit illos q̄ peccato erant iuncti veluti marito, & seruabant leges peccati, mariti, mentem & interiorē hōem nō destitisse bene velle, & cū lege Dei bona, sancta, iusta consentire: quāuis cū veniretur ad opus incideretur in peccatū, q̄m ignoraretur, concupiām q̄ decipiebat hōem, seruir & peccato. Hic igr̄ duo sunt vobis probanda: Vnū in Adamo, alterū in successoribus Adami, & extra tabernaculū Dei constitutis, nec illum, nec istos, postquā ille peccauit posse velle bonum, etsi concupiæ ignoratio nō impediret, nec illū nec istos, postquā Deus illi peccāti pepercit, posse facere bonum. Tibi apta & nota videtr̄ esse ista, nobis sunt ignota & incomperta: & videmur cernere hæc cū verbo Dei significantissime pugnare. Rogamus aut̄ te, ne iterum magnitudinē beneficij chri, quod nos veneramur & confitemur te illatebres, & dicas nos beneficiū mortis Iesu chri imminuere conari. Nam nos legimus vbi

hō an possit post lapsū bene velle & bene facere.

sita

sita sit beneficij, mortis christi magnitudo & immensitas: nusquã aũt legimus quòd, aut peccatũ originis, aut ista, q̃ dicis, ad beneficia crucis Iesu christi declaranda, aliqd pertineant. Dicit ista Lutherus & alij, quos sequeris: verbũ Dei nusquã harũ rerũ, vestigiũ aliquod, vel leuiter impressũ hꝫ.

Et quod asseris pag. 106. nõ ita habet in Apło, q̃ ita clare, dicendo & repetendo loquetur, vt non sit necesse multa quærere. Facit aũt ipse in allegorico exemplo, maritũ peccatũ, gentes aũt quibus seipsũ & concionator, dolet cũ conata, ad quã sermonẽ habet, comungit Aplus, vxorem. Hoc peccatũ, maritum scilicẽt, peccans peccatũ & carnem, & corpus mortis, suis repetitionibus vocat: Concupiam aũt administra facit, peccati mariti, q̃ ex eo maxime decipere poterat, quod ignoraretur, nondũ docente magistra lege, q̃ scripta postea est in gentiũ animis, esse ministra peccati: peccata aũt singula q̃ maledictionẽ Dei conciliabant gentibus, erant soboles.

Quod est in pag. 109. Indiget probatione ex verbo Dei, quod hõ alicubi scribat in his allegoricis collationibus esse maritus. Nam sponsa vbiq; dr esse, aut peccati & carnis, aut christi & Dei. Quod aũt homo maritũ gerat in visceribus fictio est humana. Illa aũt, quibus mortuũ est peccatũ, illi sunt mortui, peccato: sicut, mũdus mihi crucifixus est, & ego ei crucifixus mundo, relatiuorũ referunt naturam. Nam illa, mortua esse viro dr Iulo, cuius vxor est mortuus. Itaq. in hac simplicitate nulla quærenda est subtilitas.

Cauit, inquis, Paulus, ne eius auditorũ intelligeret, peccatũ esse ꝺdda externũ, quod nos adoriatur. Ego aũt existimo nõ tã rude & crassũ habuisse vñq; auditorium Apostolũ, cui ob id allegoria mariti & vxoris proposita est vt dilucidior esset oratio.

De obedientia, quod gentes nõ minori diligentia deberent, translatæ ad Deum, seruire christo, quã prius, cũ essent sub peccato, seruijssent peccato: illud autem peccatũ maritũ irritari per legem Dei, mortuũ alioqui, Vbi reperies? Cum significaueris sciemus. Nam cũ lex Dei stet cũ marito christo, quomodo irritet & iubeat hões, vt seruiant peccato, priori marito, qs vnquã Apostolorũ somniare potuit? Nam Paulus hoc nunquã scripsit: sed illud: Peccatũ, maritũ occasione captata, ignorationis legis Dei, q̃ declarabat concupiam esse peccatũ, impulisse nos ad oĩa peccata ad q̃ per concupiam deduci poteramus, cũ nos ignoraremus esse concupiscentia in peccatis: Verũ, veniente lege, qua fixit Deus in cordibus gentiũ illuxisse concupiam esse peccatũ, & intellectum est, gentes esse in peccatis vsq; ad summũ, cum illa ignorarent vel summis labris attigisse peccatum. Ita magnitudinẽ beneficij Dei declarat Paulus, q̃ suas leges docuerit, postquã translatæ sunt ad nouũ maritũ christũ, gentes, vt ita illæ integę intelligerent, alias ꝺcepriorꝭ, alias posteriorꝭ mariti leges.

In pag. 111. aliter ordinanda videntur, q̃ ibi sunt conglomerata. Ita enĩ magis perspicua erit oratio. Ad hunc aũt modũ Ego post Aplm ordinare posse videor sine culpa: vt declaretur contrarietas, q̃ est inter peccatũ seu peccatem peccans priorem maritũ, seu carnem; & Sprũ & christũ & Deũ: quor cũ aduenit iste, ille cũ oĩbus suis corruptionibus fugatur. cũ ille aduenit, vna cũ tota sanctitate fugit iste, nisi per pœnitentiã reuocetur & detineatur. Sprs aũt ponitur hinc lex Dei, q̃ & lex Sprs, intelligentia, sensus, desideriũ Sprs: Illinc aũt caro, peccatum

Maritus hõis nõre: generati & peccatũ. 3. 942.

Concupia peccati administra.

homo, non dr hic maritus, sed vxor sponsa.

relatiua

Lex Dei nõ irritat peccatum.

duorum Maritorũ contrarietas & 950.

Nomina

N. att. n. 29. 43.

Rom. 6. 6.

tum membrorū, lex mariti huius, lex q̄ est omniū maledictionū Dei, peccati lex, intelligentia sensus desideriū carnis. Sicut aūt hinc, ita et illinc oībus istis duo, veluti mariti et hostes significantur, q contendunt, vt alteri in seruitium cedamus.

Dicis pag. 117 ὁμοίωμα conformitatem sigcāre, sed maluisse dicere, conformationem, propter pelagianos. In hoc male fieri, abs te puto. Nam interpræs nō suo sensui, sed eius, quem interpretatur, gustui seruire debet. Quare si tantū seruit pelagianis conformitas latine, quantū ὁμοίωμα græce, qd tu prudentior vis esse Paulo, et nō vis efferre latine, quod ille extulit græce: maxime, cū negotiū habeas cū his, q profitenr se et latine et græce nosse, hoc ē, cum pelagianis. Conformitas

Quod notas pag. 119. improprie dicis corpus peccati aboleri à Paulo affirmari posse, qm̄ homo, h. e. corpus peccati manet. Et hinc est deceptionis caussa, quod non examinatur, quo sint verba Apostolica referenda. Et duas qdem similitudines ꝓponit chrs: vnā cū dicit: Cum Spr̄s immundus: Alteram cū ait: cum fortis armatus: Quarū illā retulit ad Iudæos, quor̄ iactura suppleri debebat per gentes iustificandas: hanc verò ad gentes, q̄ in supplementum erāt successuræ populo, ex Iudæis damnato. Harū gentiū caussa, vt ear̄ prior conditio ob oculos illis proponeretur, carnis, peccati, corporis, tenebrarū, peregrinitatis, filiorū iræ, oleastri, et alior̄ nominū vsus venit in historiā narrationis Apostolicæ. Quare, proprie dr̄ à Paulo: vt aboleatur corpus peccati, seu imperiū carnis, seu vt extinguar̄ oīs memoria prioris mariti. Quare vana opa hic quæritur originis peccatū, cū sermo habear̄ de marito peccato, q cedit integrā et impollutā domū, venienti altero marito. Corpus peccati aboletur. Nomina odiosa cur gentibus indita. Matt. 12. 29. 43. Rom. 6. 6.

Ex pag. 189. Videmur aliqd contra te, ex tuis telis contorquere posse. Puto autem mendū in tuo scripto, et pro, accipere, scribendū esse, amittere, vt consonet cū eo quod sequir̄: liberatos esse: Et pro, in filijs Dei legi oportere, filios Dei, si tamen sensū assequor. Dicis filios Dei, ex eo momento, quo fiunt Sancti Spr̄s participes, amittere istū vitiosū habitū, veterem hoēm, peccati carnem, hoc lethale vulnus, h. e. peccatū originis: sed quominus asseras illos semel liberatos esse, te impediri quotidiana experientia, voce illa Pauli: nō facio bonū, quod volo: qs me liberabit: vera distinctio theologorū, peccatū manere, reatū tolli. Hæc tua sunt argnta, q̄ te impedire dicis, ne asserere velis filios Dei, esse sine originis peccato. Atqui tu Beza, à principio dixeras, te ex verbo Dei bene et vere explicato probare velle peccatū originis, hærere à primo origine naturaliter transfusū oībus hoībus. Quod quidem si ita esset, Ego hæc tria argnta parū morarer, cū duo sint humana, alterū nō seruiat proposito: neq; horum triū caussa, verbū Dei negare vellem. Deinde disquisitio præsens est: An verbū Dei alicubi dicat, peccatū originis esse: Tū vero respondes, te rōnes habere certas, cur credi debeat, in filijs Dei amitti, sed nō in totū euelli originis peccatū. Quærimus aūt an in verbo Dei sint illæ rationes et vbi: nā si in Dei sunt verbo, vbi dr̄ amitti, ibi forsan dicor̄ semel tolli, et radicitus euelli nō dicis, sed experientiā habere quotidianā et distinctiones ortas à multis centenis annor̄ post verbū Dei: Et dictum Pauli. Sed cur, abs te peto, misces humana diuinis? quod nō esse faciendū ex pacto et conuento nobiscū conuenerat. Pauli autem voces, esse transformatas, In gentiū nondū iustificatarū conditionem, et nō in propria ipsius persona sæpe dictū est: et locus ipse clamat indicat demonstrat et peccatū. Peccatū originis

pectm peccas est maritus.

catu peccans est peccatu maritus: et non, aut peccatu concupia, aut peccata concupiæ. In sanctissimis quibusq; inqs, manet hoc peccatu et quidem minime ociosu. Unde hoc habes Beza? Si ex verbo Dei, verbu Dei, ubi hoc latet, producito: si ex aliquo doctore, extra verbum Dei, humana commenta parum moramur.

vitiosæ actiones unde in hoe, et qs peccati autor.

Unde, inquis, vitiosæ actiones, si semel sublata est eor caussa? Et que peccati autorem putas? num hoem? Si de vitiosis hois actionibus loqueris, ille extat, nisi sit mortuus: si aliu qua hoem, qui ille ca peccati, quod admittit homo, et hoi imputatur, esse potest, cu sit non homo? Et dicit quidem Paulus, non ego operor illud, sed, quod habitat in me, peccatu, propter impostura concupiscentiæ, per qua peccatu decepit hoem et occidit, ignaru concupiam esse peccatu. Nam quæ, deceptus homo, facit, quæ alioqui no fecisset, no ille, qui facit, sed ille q decepit, fecisse dici ~~potest~~ solet. Quare no iuuat te Pauli dictum. Experientia quotidiana, qua citas, militia nostra prodit: nec militaremus, sed in triumphu duceremur, si a partibus Chri no essemus. Non ergo illa peccati originis est index, sed naturæ sortis sanctor, in qua sunt, intus pugnæ, foris timores. Eph. 6. 11.

Militia Sanctoru contra pctm.

Distinctionem aut illa theologica ex schola papistica productam de peccato et reatu, contra verbu Dei esse dico. Nam quod narrat verbu Dei, in filio Saulis fuisse reatu peccati Saulis, in quo Saulis peccatu no erat, schola illa papistica sine exemplo et lege vertit in contrariu ordine dicens: In filio Adami fuisse peccatu Adami patris, quod nunqua admisit: sed no fuisse reatu. Cum reatum esse in oibus, immortalitate perdita ~~sigat~~ scilicet, experiamur oes, et testar Paul: peccatu aut Adami condonatu fuisse Adamo (ut circustantiæ demonstrant) tantu abest ut infecerit ~~illam~~ naturam totam. Ideam platonica, inquis, nobis obtruditis. Hic unus locus est, quem rogo ut diligenter expendas et examines, ad lapidem verbi Dei. Et ut scias rem serio agi, noris editas a nobis esse institutiones chrianas ex verbo Dei, et euersas, ex eodem verbo Dei, ut falsas, et ut malecohærentes cum prophetis et Aplis, Caluini institutiones; in quibus hoc argm abunde tractar et ex proposito exponitur.

inter pctm et reatum distinctio.

Institutiones chrianæ Iacobi Palæ.

CAPVT II.

Quoniam aut dicis pag. 190. ab isto errore (negado peccatu originis esse in hoe ex doctrina verbi Dei.) Castalionem, in aliu errorem, longe periculosiorem esse prolapsu, et innuis iusticia operu, cui nos inhæremus, veluti rei diuersæ, a iusticia fidei, ideo placet hunc alteru locu, iusticiæ legis Dei tribuere. Eam Paul iusticia, sprm, spiritu Dei, chrm, Deu, in repetitionibus, sine discrimine nominat et ornat oibus encomijs. Sed te audiamus: pag. 190.

CAP. II.

De iusticia legis et lege: de iusticia legis fidei et fide.

Illius Hydræ (peccati quod putas originis) infinita sut capita: et uno sæpe vulnerato, aliud exardescit; et quod occisu videbar, interdu repente ad tempus reuiuiscit: quamuis necesse sit, ut tande sprs omni ex parte superior euadat. Sed ita, ut hoc certamen sola morte dirimatur. Itaq; fieri posse dico, atq; adeo quotidie euenire, ut sprs Sancti vis, quod ad certa vitia attinet, interdu ad tempus extinguatur: et interea tu alia quæpia cupiditas, multo etia vehementius, quam unqua antea ebulliat: adeoquidem, ut (exempli caussa) q ebriosus esse desierat rursus ad tempus ebriosissimus fiat, nec ppterea rursus in eis regnat peccatum absit

Absit tn, vt de oibus istiusmodi hoibus desperemus, nedu vt eos assiduis clamoribus no expergefaciamus, et pro eis non deprecemur.

Hic consistamus aliquantisper, quod sint multa abs te improprie et sine duce dicta. Hydram affectus ai nos dicimus cu aliquo explo, tu sine explo veluti rem plana pro peccato originis accipis: et affectus qdem ai, no bene discernentis inter vere bonu et vere malu; inter vera virtute et veru vitium: inter vera vita et vera mortem: inter veru honestu et veru turpe, certi sut, ad infinita aut obiecta conuerti possunt et amplecti reycienda, et reycere amplectenda: Et effectus qdem ipsi ad vnu semper siue bonu siue malu sut inteti, no ad plura. Qm fieri no pt, vt res vna, creata a Deo, ad plura vno tempore feratur: Sed illud vnu, ad quod fertur affectus humanus, no est vniusmodi: sed pro desiderij qualitate quod assurgit, aut hoc aut illud, aut aliud, vnde vt virtutem aut vitiu segr animus victus, vi desiderij: Ita a vitio victus, aut complexus virtutem dicar, et fieri potest, vt mutatis temporibus, q heri in eiusdem rei prosecutione virtute secutus est, hodie vitiu amplectatur: et q heri vitiu reiecit, hodie virtute colat. Neq. Sprs aliqs aut vincit aut vincitur, vt virtute aut vitiu committere dici possit: sed homo ipse est, q sui gratia duos contendentes, et ad diuersa, hinc ad virtute, inde ad vitiu animantes, sprm Dei, et carne peccati, eu pro dono agnoscit, cuius desideria sequitur. Et hoc qdem certamen inter Sprm Dei, et carnem peccati, no, nisi morte finitur: sed ita, vt cu homo sprm segr, sit alienus a lege carnis, et no sit subditus legi peccati: Sicut econtrario, cum ho obedit carni, a seruitio sprs sit retractus. Sicut aut, cum ho sprm segr ducem, bonus, iustus et sanctus dr et no malus: Ita cu peccato seruit, malus, iniustus, impius noinatur, abs qua impiettis seruitute, non, nisi poentia liberat, ex pacto pmissionis Dei, quod pactu est in Ecclesia.

affectus ai

certamen quod morte tantu finitur.

homo quando dr aut iustus aut iniustus.

Ita sternenda est, huius qstionis de iusticia operu intelligentia, vt sciatur, qd sit extingui sprm, resistere sprtui, no duci spru, aut econtrario, no esse sub lege carnis, mortificare carne, crucifigere carnis membra.

Quoniam aut statui oia, q hic scribis, q qdem ad aliquod certu argm, in quo, no aliud sensit Castalio, qua nos sentiamus, pertinere videant, vnu in locum componere, Ideo no grauaberis audire tua, me loquente, q ego audio ex tuo libro te autore. Pag. 54.

Operarij iniquitatis dicunt a Chro, no, qui per imbecilitate, hoc vel illud peccatu committunt, cui malo, sanctissimi etia q qq sunt obnoxij: Sed ij, q toti dediti sunt sceleribus, ac praesertim q donis a Deo acceptis ad quis mala abutunt.

Atq nusqua dicunt nostri, sanctissimu esse eu, q peccat: neq. alicubi dr imbecilitas ad peccandu, minuere peccati omis, atq adeo ne imbicilitatis nomen, in hoc qdem sigcato in sacris scriptoribus inuenitur. Cum ferme semp ea vox ad doctrina, aut ad coem omniu hominu conditionem: abs qua exemti sut hi, q spru Dei aguntur, referatur. Neq. Apostolor mos iste fuit vnqua, sed aliquando papistaru, ita diminuere peccata, vt dicerent alia esse infirmitatis humanae, alia cuiusdam alterius, in hoibus, conditionis. Ita n. minuitur vis maledictionis Dei erga eos, q no permanent in oibus q iussit Deus, siue verbu Dei. Et placet qdem mihi interpretamentu illud, sed inter operarios iniquittis simplr reponendi sunt oes, q iniquitatem committunt, quamuis sanctissimi ~~seq~~ nominentur.

Imbecilitas aut doctrinae aut conditionis e, nunqua peccati. 936.

peccantes, operarij iniquitatis sut oes.

Nam

Sanctos sine peccato esse.

Nam si oē peccatū est iniquitas, cū oīs iniquitas sit peccatū, nullus esse pt peccator, quin sit iniquus. Igr sanctissimi isti tui, semp erunt iniqui et peccatores coram Deo, si semp sunt in peccato, et nunquā sunt sine peccato. De his aūt nostra qstio nō est, q iusticiā legis nō cōstant: sed de illis, q ita commendanr ut dicanr in oībus iustificationibus Dni, vixisse ante Deum inculpate.

Iusti sine exceptione

Iusti ex resipiscentia.

Est et altera iusticia, q nō esset, si Deus ob poenitentis animū, q alioq iustus fuerat, nō abstergeret, sed imputare vellet peccatū. hæc semp fuit in sanctis, q ita norant qd esset faciendum ut placeretur Deo, ut nossent etiā Deū solere placari peccatoribus, si pœnitent. Hoc aūt nō parua virtus est, ut nō solum noris, verū etiā ut sis paratus, si sors ferat, uti. Quis enī promittere sibi pt, cras euentura sibi felr oīa? Et qdem q stat, circūspectare debet, ne alicubi cadat: quod si ceciderit, ne in casu illo conquiescat, sed exurgat, et ad Deum conuertar, sciens Deū esse miæ fontē, maxima omniū virtutū est, et quā, inter maximas nostri autores sacri commendant: Hi vero nō ante sancti dicuntur, quā resipuerint, et ita sancti nominanr, ut cū venir ad Deū, exceptio narrationi sanctitatis interseratur: placuit, inqt, Deo in oībus, nisi in hoc in facto Uriæ Dauid.

Iusti ex scia rerū gerendar, conuictū proximorū.

Sunt tn aliqua alia, q videnr aliena a lege Dei: sed animus facit, et ut ad legē Dei ptinere videantur, et ut sint peccata. Omne, inqt, quod ex fide nō fit peccatū est, puta, cū id facis, quod iniustū esse aut tu aut alius putat, quamuis iniustū nō sit, facis tn, et ita consciam aut tuā aut alienā peccato implicas. Unde hic non parua iusticiæ pars collocar, aut nō condemnare seipsū in eo, quod lex Dei nō damnat; aut id prætermittere, per quod opus Dei destruūr, cū vides tuū, bonū, mundū, et purū, nō esse mūdū purū et bonū, facere. Hæc dicimus ut explicemus quid sit nobis in sacris scriptis, legis iusticia, et quā nisi aliq præstarent, et essent sine peccato, hanc laudem a Deo nullus assequeretur. Qui aūt sint isti, notos esse Deo dicimus, q solus iustificare pt sibi seruientes, et de legibus suis obseruatis commendare. Nullos fuisse, contradicit sacra scriptura, et conatus Dei, q dedit leges ut obseruarenr. In hoc orbe, aliqs esse nostro seculo, multos paucos, neq. alij de nobis, neq. nos de alijs possumus iudicare, cū bonitas operis ex cordis mūdicia pendeat: nullus aūt hominū norit corda hominū, neq. aliqs nostrū de se possit ferre sentiam, cū ferre sententiā in huiusmodi disquisitionibus, sibi seruarit soli Deus, cui qsq. bonus placere studet. Nullos aūt esse huiusmodi audacis temerarij, effrontis est, in re aliena affirmare. Hæc est, de iusticia et iustis nostra sententia. Quare illa tua dicta, ex verbo Dei desideramus et petimus firmari: Regeneratus hō, quādiu qdem hic hæret, id est, tantisper dum plene in cælo glorificatus, nec peccare nec mori amplius possit, partim liber est, partim seruus, siue, partim caro, partim sprs. Itaq. quatenus qdem caro est, peccat, nec tn ad mortem, q2 credentib nō imputantur peccata: quatenus vero sprs est, nō dico iā ut tu, posse eū bene velle vel male: sed hoc dico eū reipsa bene velle, et reipsa odijsse peccatū, qm nō est in media quadā conditione (sicut tu vis) ut possit filius Dei esse vel nō esse: sed reuera hunc dignitatis gradū est adeptus, ut sit filius Dei p adoptionis sprm. Et pag. 89. quamuis quoties de vera fide agir, fructus cū radice cohærere intell-

Iustos ex lege coram Deo esse, eiq. soli notos. 969. 963. 967.

Iustificatus in media cōditione esse non potest.

intelligantur: tamen cum fidei tribuitur iustificatio, et vita, obseruanda est exclusiua particula, sine operibus. Fateor igitur etiam requiri ægroti officium, sed quod ipse, non, nisi quatenus idem sanus est præstare possit, atque adeo quod inter caussas sanitatis efficientes proprie non possit recenseri. Pag. 90. Fides, cum ei tribuitur iustificandi effectus, non considerat quatenus est qualitas inhærens: sed relatiue, quatenus est instrumentum, quo vno Christum, iusticiam et vitam nostram appræhendimus. pag. 108. Non tibi assentior Castalio, qui legem dei dicis iis esse mortuam, quibus maxime viuit, id est, quos habet maxime obsequentes. Neque enim Rex apud vllos magis regnat, quam apud eos, qui ipsius edictis sponte et vltro parent. Sed hoc te fefellit, quod legem putasti ea tantum parte legem esse, qua transgressoribus minatur. pag. 111. Nostræ ætatis semipælagiani cupide arripiunt huiusmodi testimonia, vt operum iusticiam stabiliant, quæ ex diametro repugnat Dei gratiæ. pag. 112. Hic agitur de iusticia inhærente siue inchoata in nobis, quæ non est vitæ caussa, sed testimonium: Nam sola iusticia Christi, nobis imputata, viuimus: Sed hanc esse nobis imputatam, ac proinde nos in Christo viuere, testantur effecta Spiritus Christi in nobis, id est, sanctificationis vitæ fructus. pag. 113. Dicit Castalio Hanc iusticiam (cuius stipendium est vita æterna) esse donum Dei: quod cum intelligi non possit de iusticia Christi nobis imputata, sed de iusticia inhærente, vt sibi constet (eo in loco Rom. 2.) peccati et iusticiæ siue nostrorum bonorum et malorum antithesis, nemo non videt, quæ sit istius sententia de iustificatione: Eadem nempe quæ Concilij Tridentini et Scholasticorum, qui fatentur, nos per fidem quidem Christi iustificari, sed quatenus præueniens illa gratia nobis donatur, vt postea bonis nostris operibus persoluatur debitum vitæ æternæ stipendium. Itaque Castellio quid dicam, cum contra verbum Dei scribas, stipendium iusticiæ esse vitam æternam, et hanc iusticiam nobis nostris bonis operibus definias? quantumuis hanc, nostrorum bonorum, iusticiam dicas donum Dei esse, dico, affirmo, vociferor te impurum esse papistam, blasphemum in Dei gratiam, indignum quem Christiana Ecclesia in suis visceribus foueat. pag. 119 dicis Apostolum (Rom. 6. vt eneruetur corpus peccati) describere nostram sanctificationem, non qualis nunc est, sed qualis tandem erit, in altero seculo. Desine calumniari Castalio si potes. Nam quæ omnes salutis nostræ partes vni gratiæ Dei in Christo, sola fide appræhenso, in solidum acceptas refert, et sanctificationem Spiritus ab eadem gratia manantem, dicit, a iustificatione numquam separari posse, is certe Christi beneficium non eneruat. Sed vis scire quinam Christi beneficium eneruent? Qui vitam æternam faciunt nostræ iusticiæ stipendium, sicut mors est stipendium nostrorum peccatorum: qui denique dubitant, an illæ voces: non facio bonum, quod volo: delectat me lex Dei secundum internum hominem: mente seruio legi Dei, sint hominis ψυχικοῦ, an vero regenerati. pag. 118. Conuenientia nostri cum Christo ὁμοίωμα conformatio, a morte Christi, tanquam a caussa efficitur, non autem a nostra imitatione, vt pote quæ sit istius conuenientiæ, non caussa efficiens, sed effectus ac testimonium. pag. 130. Concedo nullam absque fide veram virtutem inueniri: Sed Castalio fallitur, si existimat quosuis fideles omnibus virtutibus esse præditos. Sunt enim varia Spiritus dona, pro diuersa vocationis ratione. pag. 138. Superno illo domicilio superinduemur, si modo coram Christi tribunali non reperiemur nudi, sed induti, illius videlicet iusticia et puritate. pag. 157. Iusticia in nobis inchoata, non est

Beza Canis latrans

Conuenientia nostri cum Christo. 964.

nostræ

nostræ salutis radix, sed fructus potius ex quo agnoscitur arbor in chrō plan:
tata. Si ad charitatem, qua nos diligimus Deū et proximū, referimus dicta
Eph. 3. Apostolū nō agere de salutis nostræ fundamento et radice dicendū est:
sed duntaxat verā charitatem, q̄ videlicet altas in chrō radices egerit, nec
facile euelli possit, a ficta et superstitiosa discernere. Sed iste vult iusti:
ciā in nobis inchoatam, quā dicit esse domū Dei, esse solidā illam petram,
qua innitamur. Itaq; si isti credimus, iustificari ex fide, sigcabit regenera:
ri, siue, nouo habitu indui, vt ex operibus, fidem consequentibus iustisimus,
corā Deo. Qui putidissimus et perniciosissimus error, cū satis supq; a do:
ctissimis ætatis nostræ theologis sit refutatus, nunc a nobis pluribus verbis
nō redarguetur. pag. 176. Vides te in limine impegisse. Qm̄ nescio quos per:
fectos, id est, ideas Platonis in Ecclesia comminisceris. pag. 186. Fateor eos, qui
sunt nati ex Deo, nō peccare, h. e. peccatū in eis nō regnare: sed interim video
sanctissimos quosq; ad extremū vsq. sprm̄, cū plurimis maximisq; vitijs luctatos.
Nisi forte pro peccatorū remissione, quotidie nō esse precatos existimes. Au:
dio, nō initiatū modo, sed insignem Dei propheta et Virū sdm̄ cor Dn̄i, Daui:
dem clamantē, Ne intres in iudiciū cū seruo tuo: Audio eiulantē Paulum, Nō
facio bonū, quod volo: qs me liberabit? Audio dicentē Iohannē: Si dixerimus
nos nō hēre peccatū, mendaces sumus. Et tibi credemus tam facilem istā com:
mutationem, facienti vt hōes initiatos vno momento vitia dedidicisse credam?
Mosi constanter nō crediderūt, q Esaiā tam pertinaciter contemserunt. Imo qua
fronte audes dicere: Iudæos Mosi credidisse Esaiæ temporibus, qbus tanto in:
teruallo, chrs ipse cordiū scrutator, incredulitatem obijcerit, si crederetis inqt
Mosi, crederetis etiā mihi. pag. 224. Testimoniū Sprs adoptionis, nō in eo ꝓprie
positū est, vt credamus verū esse, quod scriptura testar (nā hoc ipsū sciunt qo
diaboli et reprobi multi) sed in eo potius, vt qsq; sibi salutis in chrō promissionem
applicet. pag. 225. Opus est noua luce (vltra naturæ sensū et cognita principia
qbus nō repugnat scriptura) vt verā esse ꝑoīa scripturā fateamur, Et qdem
in primis, Chrm̄ esse nobis promissū Messiam: Sed hanc lucem, q̄ perditissimis
et multis cōicatur, dico diuersā esse, ab adoptionis et gratuitæ in chrō iustifi:
cationis testimonio, quod est ipsa veluti fidei definitio. pag. 228. Nullus ꝑfec:
tionē aliquā in hōibus Deū diligentibus imaginetur. Dicit perfectum inter:
dum dici, quod verū et rectum sincerūq; est, quamuis augeri possit: Interdū
vero quod oībus suis nūris est absolutum: Et illā qdem perfectionē hōibus
competere, Istā vero perfectissimā Dei perfectionē assequi neminē posse.
Sed Ego monstrū detegam. Cum perfectum pro vero et sincero accipitur, tunc
opponitur simulato et mendaci, et qualitatem rei declarat, siue augeri possit, si:
ue nō possit: Sed cū perfectio ex quantitate existimatur, tunc opponitur ei,
quod mancū est et aliqua sui parte destituitur. Cum igr̄ Castalio sincerū oppo:
nit ei, quod oībus suis nūmeris est absolutū, nō minus inepte facit, quā si hōem
albū, cum maximo Gigante compararet. Vult aliquos in hac vita sic esse per:
fectos, vt repræhendi merito nequeant, quāuis augeri possit eor̄ ꝑfectio: Sicut
inter magistros, artifices alij alijs sunt perfectiores: Et huc refert illud Chri di:
ctum

ctum: Estote pfecti, sicut pater cælestis perfectus est. Putat igr̃, etsi nemo pt summa illa Dei perfectionem asseq, tn̄ aliquos hoēs esse perfectos in suo grē, id est, sicut hoēs, esse perfecti possunt, eos videlicet, q suos inimicos diligunt. At Ego, et tota mecū, vt arbitror Ecclia Dei, dicimus aduersus istū vetustum Celestini errorē pios quidem esse integros, id est hypocrisim odisse sed ita, vt merito semp in quibusuis operibus repræhendi possint: nec tantū oporteat eor̃ virtutem crescere, sed etiā vitium imminui. Vt q in hac vita nunquā fuit, ita in vlla virtute sincere, vt nihil impuritatis et falsitatis habeant in illa ipsa virtute permixtū, adeo qdem, vt eā pfectionē, nō dico q̄ in solum Deū, sed q̄ in hoēs cadit, nunquā fuit, nisi in altero seculo post resurectionem adepturi. Itaq illis verbis: Estote perfecti, affirmo, nō sigcari, quales ēe in hac vita possimus: sed duntaxat proponi nobis metā, ad quā tota vita nos contendere oporteat, eademū vltimo die potituri. Sic etiā dico pfectos vocari à Paulo phil. 3. Itaq si qs dicat, chrm̄ illud nō pcepisse vt præstetur, malé dicit: Sed cū iste indē colligit, hoc præceptū præstari in hac vita posse qs nō videt eū aperte sentire, legem à nobis posse perfici? Ego dico, Nullos hoēs, pter vnū chrm̄, charitatem, ne in infimo qdem gradu, perfectā in hac vita, vel habuisse vel habere vel habituros: Sed perfectam charitatē pios oēs sectari, et tandem vltimo illo die adepturos.

℞ Hæc partim ipsa verba, partim est ipsa verborū tuor̃ summa. Quæ cū conferimus cū verbo Dei, in multis mutari in verā ex falsa, formā, posse et oportere, modo tibi ita videatur, existimamus. Dura res est, ferre iudiciū de seruo alieno, quā aut gratus aut ingratus sit suo Dnō, nisi Dns suā voluntatem de seruo, quā sit tibi aut gratus aut ingratus, declarasset. Sed illud est durius, Leges, quas dedit Dns, vt illis seruatis, seruus cū Dnō in grā esse perseueraret, dicere seruū illas seruare nō posse, quod superent illius vires, perinde, atq si Dns gratissimū sibi fore iudicasset seruū, nunquā gratū sibi fore. Sed ad verbum Dei recurramus; hæc eni sunt cogitata nostra.

Leges Dei seruari nō posse, dicere, durū est.

Petimus igr̃ illud pag. 85. Regeneratū hoēm partim carnem esse, partim sprm̄ partim liberū Deo, partim liberū carni, quod est, seruū esse carnis. Nam apud Paulū, liberū esse Deo, est seruire Deo, quamuis quodam alio modo seruus pcti sit liber Deo, h. e. liberatus à Dei ministerio, et liber carnis, sit seruus Dei. Et cum legamus, q natus est ex spru, regeneratus à spiritu, Sprs est, vt videlicet nō sit caro, sed sit sprs: Nescio, qdo consistente verbo Dei, dicere possis, regeneratū esse partim carnē, partim sprm̄: cū sit totus sprs, lucidus totus nullam habens tenebrarū partem. Deinde, illud etiā indiget fulcro aliquo ne dehiscat: Regeneratū dicis quatenus caro est, peccare nō ad mortem. Vnde hoc habes? Item illud, credentibus, h. e. regeneratis, cū peccant, pcta nō imputant̃: hoc eni falsū esse ondunt multa exempla, q̄ produci possunt ex sacra historia. Si enim inqt (vt præterea alia, q̄ te nō fugiunt, expla et dicta) sdm carnem vixeritis moriemini. Paulo aut viuere sdm carnem, est peccare hoēm, quatenus caro est. Nam q sprs ē nō peccat: et regeneratis loquens dicit, viuetis si sprm̄ sequemini: moriemini si sequemini carnem: Et nō dicit, nō imputabir̃ vobis peccatū, si, quatenus caro estis, peccaueritis. Qm̄ nusquā nostri scriptores permittūt hoēm regeneratū dici posse carnē esse, quatenus caro opponitur spiritui. De media autē quadā conditione, in qua constitutus vider̃ homo, dū hinc à spiritu, illinc à carne, seu à principe tenebrarū, seu à peccato trahir̃ ad obsequiū: Et de fide imputationis iusticię

Liber Deo liber carni.

Regeneratum hoēm nō esse carnē sed tantū sprm̄.

credētibus pecta non imputari falsum.

nescio

nescio an audiueris qd à nobis credar. Nam videris nihil adhuc intellexisse hois conditionē et iusticiæ imputationē, qdo doceamus nos duce verbo Dei. Non enī de hoc ita loquereris, neq; illud tam acriter repræhenderes.

homo in media conditione constitutus 951. 948

Quod dicit alibi scriptura inter hoēm mediū, hinc et inde posita esse bndictionem et maledictionem Dei, vitā et mortem, dexterā et sinistram, bonū et malū, ignem et aquā: hoc dicit Paulus mutatis verbis, Sprm et carnem, chrm et Belialem, Deū et diabolum. Itaq; homo cū ita consentit malo, et malis oblectar eo peruenit, vt sibi displiceat bonū, bonū odire incipiat, vt nō possit aut cogitare aut loq aut facere bonū: Ita cū transit ad Sprm, et sprm gustare incipit, ita imbutū gestat animū Spiritus bonis, vt in solis vere bonis, viuere se posse iudicet, et mala odiat et auerser, et à factis suis et dictis et cogitatis reijciat: Et cū aut hoc aut illud facit, à meditullio nō discedit: Sed aut à carne, à morte, à malo, à maledictione, à Diabolo: aut à spru, à bono, à vita, à benedictione, à Deo inuolatur et incolatur: à spru, aut immūdo cū alteris septem spiritibus nequissimis: aut Sancto, cū Patre Deo, cū chro eius, q tres apud regeneratos mansionem facere solent. Quod si hō desciscat à spiritu, moritur: sicut si discedat à carne, viuet. Habet enim promissionē pœntia āi, sicut ht suas amaritudines desertor Dei. Quemadmodū vero inter hæc duo carnē et sprm, hō est medius: Ita nullū est mediū inter carnē et sprm, quod carnis et spiritus naturā sapiat. lectus enī angustus est, et duos continere nō pt, vt hō cogatur esse aut calidus, aut frigidus, quod claudicare in duas partes et in tepiditate perseuerare sit exitiosius hoi. Habes de hoē in media conditione constuto esse ex scriptura Sacra collectum.

Inter carnē et sprm nullū ē mediū. vtriusq. naturā referēs.

De fide et iusticia imputatiua.

Nunc accipie de fide et de iusticia imputatiua, quā nō bene videris explicare et suis terminis cohercere, sed diffundi in alienos fines facis contrà, quam velint Sacri Scriptores:

Hi, ab vniuersitate hominū, cū hoēs vniuersi essent hostes Dei, delectū fuisse Abrahamū et iustificatū per fidem narrant. Quo tempore, vsq. dum fuit ostiū fidei, cuius gratia imputabar iusticia, apertū gentibus, gentes hostilitatem deponere et cū populo Dei numerari nequibant, nisi masculis circisis, et fœminis sacris legalibus initiatis. Aperto tandem ostio fidei cūctis gentibus ea vi et ratione, qua olim Abrahamo, cū esset in præputio, apertū fuerat: qd accidit post mortem Iesu chri oibus gentibus, q crediderut Deo, et Iesū pro chro recipere voluerunt, Deus imputare cœpit iusticiā per fidem. Verte aut te in partes oēs, nō inuenies imputationem iusticiæ esse aliud, quā adoptionis ius in filios, veluti in radice, cū filior filijs et successoribus in perpetuū. Est enim legalis vox ista: Et imputare iusticiā est instuere hæredem eius rei, cuius causa alicui imputas iusticiā, seu adoptas aliquem in filiū. Refertur aut et ad fidē et ad opus: Exempla sunt, Abrahamus fidei, Phinees operis. Vides aut imputationem iusticiæ per fidem aliud esse, quā nō imputare peccatū hoi pœnitēti, cū nō desperat, sed credit Deū suis pollicitis nō defuturū: hoc aut esse filiorū Dei, erga quos sunt oēs Dei policitationes: Ex illa autē fide, fieri eū, q prius nō erat, filium Dei. Unde Paulus, quamuis sciret nō minus Iudæos quā gentes peccasse, et gloria Dei indiguisse: nūquā tn imputationis iusticiæ p fidē, cum

Imputatio Iust. qd.

Imputatio et fidei et operū est.

Iudæos

Iudæos allogr̃, meminit. Qm̃ Deus erga Iudæos erat, veluti iratus Pater erga filios: Erga aut̃ gentes veluti hostis, cum hostibus. Hæc duo igr̃, q̃ discernunt Apostoli, q̃do nos possumus confundere? Certe si recte volumus sentire de sacris, necesse est nos ad eor̃ lectionẽ vt discipulos, et nõ vt magistros accedere. Verissimũ aut̃ illud vnũ dictũ est, hunc dignitatis gradũ, vt qs sit filius Dei per adoptionis Sprm̃, nõ esse in media conditione constitutũ. Nam cum sint irreuocabilia dona Dei et electio, necesse est filios Dei esse illos, q semel sunt adoptati à Deo. Sed hic erant duo addenda: Vnũ, adoptatorũ filios, esse Dei filios naturales, nõ ex propria fide: essent enĩ adoptati et nõ naturales filij: sed parẽtum gratia, vnde sunt naturales filij et nõ adoptati, vt Abrahami filius Isacus, et Cornelij filius, si quis fuisset, naturalis Dei filius fuisset. Qm̃ Abrahamus et Cornelius adoptati in filios Dei fuissent per fidem, h. e. qm̃ Abrahamo et Cornelio fuisset imputata ad iusticiã fides, qm̃ et Abrahamus et Cornelius in Eppu:tio credidissent quod polliceretur Deus: et ex parentibus fuissent nati, qui erant filij iræ: Nullus enim natus ex filio Dei, aliud esse pt̃ natura ipsa, q̃ filius Dei. Vnde, sicut nullus facere pt̃, vt ipse nõ sit filius patris, ex quo genitus est: ita nullus facere potest, vt nõ sit filius Dei, si filius est Dei, aut natura vt Isaacus, aut adoptione vt Abrahamus. Hoc vnũ defuisse videri potuit vt clarior esset oratio tua: Alterũ aut̃, quod totũ in medio est et quod deesse tuæ orationi diximus, vt plenissima, sicut eloquentissima est, conspicerẽr, ẽ: quod hi Dei filij, siue insiti rami, siue naturales, siue rami sancti, siue sanctæ radices, etsi sui arbitrij nõ ~~est~~ amplius interest, postquã sunt, esse aut nõ esse filios Dei: esse aut nõ esse membra, oculos, manus, pedes, Ecclesia: habent tñ in media veluti conditione constitutũ obedire aut nõ obedire Patri. Vbi, si Deo nõ obediunt, tantũ abest vt à iure filiorũ, seu à iusticia per imputationẽ, iuuentur vt et reÿciam̃ à Deo Pr̃e veluti adulteræ filij: veluti botri, peregrinæ vuæ: veluti cananea soboles, et puniam̃ grauius, quã illi, q etsi æque Deo nõ pareant, attamẽ filij Dei nunquã fuerunt. Melius, inq̃t, erat illis nõ cognouisse viã iusticiæ, quã ab eo conuerti, vbi cognouerunt, quod illis traditũ fuit sancto præcepto. Et, Si fuissent ex nostris, nobiscũ permansissent. Vides hæc narrari nulla interposita memoria imputationis iusticiæ, seu adoptionis iuris, præterquã ibi: cognouerunt viã iusticiæ: nobiscũ fuerunt adnumerati. Nam resipiscẽtiæ est totũ hoc opus, q̃ ht̃ policitationẽ veniæ in his, q ht̃ cor nõ nesciũ pœnitere, et fructus proferũt pœnitentia dignos. Quæ quidẽ pœnitentia nusquã est cũ promissione veniæ, nisi vbi est tabernaculũ altissimi; sed per illam nõ patet ingressus in tabernaculũ, est enĩ illud opus adoptionis iuris in filios, seu imputationis iusticiæ p fidem in his, q sunt natura filij iræ: sed prohibetur, repudiũ, reiectio, repulsio, præcisio, et extra tabernaculũ Dei, in quo iniquitas locũ nõ ht̃, sed iusticia, aut ex se, aut per nõ imputationem peccati, in pœnitentibus, et quos Deus sua benignitate patienter ferendo ad pœnitentiã inuitat, ignominiosa præcipitatio.

Quod pag. 89. das libenter accipimus: In sententijs sacris particulã exclusiuã esse bene notandã. Hanc ob caussã dicimus, q adulterij cã vxorẽ dimittit et aliã ducit, nõ facere contra matrimonij legem, qm̃ ea violar̃ p dimissionem vxoris, nisi dimissionis cã fuerit adulteriũ, in quo Deus separat, quod copularat.

Ita et

Deut. 30.

Adoptatos nõ esse in media conditione const.

Adoptatorũ filij, sancti, et naturales Dei filij. 963.

Adoptatorũ libera voluntas parẽdi Deo vel nõ.

2 Pet. 2. 21.
1 Joh. 2. 19.

Pœnitentiæ opus

exclusiua seu exceptiua particula

Ita et in illis sententijs dici oportere asserimus, et in alijs oibus, in qbus excepti-
ua particula inserta est. Dauid fecit, quod est rectu in oculis Dni, et no de-
clinauit ab omni eo, quod ei pcepit, cunctis diebus vitæ suæ, præterqua in
caussa Vriæ Hitthæi: Hoc est, adhæsit semp spiritui, nisi quod semel secut9
est peccatu et legem peccati. Et fecit Asa quod rectu est in oculis Dni, sic-
ut Dauid Pater eius. Et cor eius fuit perfectu cum Dno cunctis diebus ei9.
Excelsa tn no sunt sublata. Hoc Paulus diceret: In vno facto secutus est
carnem: in oibus alijs toto tempore vitæ suæ, à spiritu S. est actus Asa.
Idem sensus erit in alijs, Deo scilicet, cui no, nisi bona et integra placent,
teste, oia fuisse honesta et sancta, ad legis præscriptu, præterqua in illo
vno aut altero, quod vituperatur. Sicut aut, q Deus mandauit, ho immuda
esse, dicere nec debet, nec potest, nisi falso et præter veritate: Ita q Deo pla-
cuisse narrant, qm ita facta sint, sicut Deus iussit, no omnia placuisse Deo
aut placere, affirmare velle, nescio qdo no potius magistri, qua discipuli sa-
crorum scriptorum videri velimus. Atq ings, no de re ipsa dico, vt commedatur
sed vt commendaretur, si rigide in iudiciu de iusticia, q in ea controuertere
vellet Deus cu hoe. Sed obsecro videamus illud, an aliquado Deus rigida hac
di iudicadi ratione, de operibus humanis vsurpauerit, aut se vsurpare vel volu-
isse vel consueuisse alicubi dixerit, policitus fuerit, aut fuerit aliquado inter-
minatus, se habere in aio illam vsurpandi. Neq hic dicimus hoem cu Deo de iu-
sticia operu comdere posse. Cum, si qs hoc facere tentaret, eo ipso eu carere omni
iusticia diceremus, cu Deu prouocare auderet vt secu de iusticia manus consereret:
Sed de hoc nostra disceptatio suscepta est, An, sicut in his operibus, in qbus aliqua
exceptio interposita est, animaduertere possumus, q placuerint Deo: Ita illa, quæ
sine exceptione accepta Deo, referunt simplr bona fuisse, sine nævo maliciæ sint
dicenda. Nos dicimus tutissimu esse à sacra scriptura no discedere, sed eius
iudiciu in bono et malo, in virtute et vitio, in laude et vituperio, in commendatioe
et vituperatione, sequi. Vt si quis seruit Deo, et decurso curriculo, cu sua facta com-
mendari audit à suo Dno, seruitute sua bona fuisse intelligat. Non em iustifi-
caretur, si iusticia carerent sua opera, qua in operibus esse mandat lex Dei.

Iudiciu Dei no rigidu sed legibus temperatu. 447.

Iusticia operu ad leges temperata 968. 969.

Hoc iudiciu et hanc sentiam, non nos, sed sacra Scriptura, q magistra nostra est
fert, et facit: no vt superbiant hoes, sed vt norint, spem esse quæ nunqua pude-
facit, et q calcar addit currenti, bene parentibus et obedientibus, in sanctitate et
iusticia cunctis vitæ diebus, Deo.

Iusticia operu no superbos sed alacres reddit 1. 969.

Vera, ings, fides radix est, cuius fructus sunt bona opera, quor iusticia accep-
ta refertur radici, fidei scilicet. Hinc sequuntur duo: Vnum, vt, cum iusticia
attribuit fidei, sint exclusa bona opera: Alteru, vt no ægrotus, quoad ægrotat,
sed ægrotus sanus factus, offm suu in operado legis iusticia, præstare possit,
sed no vt caussa efficiens.

Hic confusionem reru vanaru cernere videor. forsan caligo aliqua, in cae, R.
vt no recte videa, et vt id videa, quod forsan tu no vides. Bonoru operu cam
efficiente esse fidem nusqua lego. Chrs dicit arbore esse hoem ipsu, ex qua fructus
aut boni aut mali edunt: Et arbore mala, qua mala est, bonos fructus ferre posse
negat. Fidem esse os, per quod sugimus bonu, arboris vitæ succu: Et fide per
charitate, q in hoe e, à Deo q charitas est, operari. Et fidem sine operibus mori,
cu ius

fides no est efficiens operu bonor ca. 965.

cum iusticia legis viuere, legimus. Sed si examinamus metaphoras, & distingui- fidei & legis iusticia
mus cū Paulo fidei & legis iusticiā, dicemus quod illa misericordē & cle-
mentem Deū respicit, hæc iustū, & iudicem iustū Deū: Illud credere, quo
nihil facilius, hoc facere bene, quo nihil difficilius esse in hōe existimatur:
Illa ius est concessū, vel propria vel maiorū gratia erga hæreditatē Dei,
hæc nisi adsit in his, abs quibus requiritur ius illud, non iuuat, sed nocet.
Quare falsū est, iusticiā operū, esse fructus iusticiæ fidei, aut ipsius opera bona nō esse fructus fidei.
fidei. Cum ad ipsa bona opera referri debeat iusticia, quatenus mercedē
respicit. Bona aūt opera, sicut & mala, nō sunt fidei, hæc vt teganr, illa vt
honorem: sed hōis, q aut punir (nisi mala teganr pœnitentiæ gratia) ꝓpter
malos, aut laudatur propter bonos fructus. Sicut aūt verum est, opera bona opera mercedē, fidem hæreditatē respicit
nullā habere promissionē adeundæ alicuius hæreditatis, sed accipiunt quod
ipsor est, veluti operarius, & abeunt, nisi adsit ius filior Dei, aut ϑιϑει aut ϑυ-
ϑει: Ita verū est & illud, fidem, nō bona opera, quor caussa hōi conciliat Deū,
vt illi iusticiā imputet & ius filior concedat: Cum nullis vnquā hoc donum à
Deo concessū fuerit, nisi peccatoribus, aut Abrahamo olim, aut gentiū ꝓputia-
tarū maioribus, sed hæreditatem respicere, quā ipsa continuo perdit, nisi
fuerit ornata iusticia operū, in his, abs quibus iusticia operū petir. Fit enim fides absq. factis mortua
mortua fides, h.e. illud ius propter ingratitudinē, sicut in humanis rebus, extin-
guitur, & nō viuit. Si filij, inqt, igr hæredes, si tn sequimur q cupit: quod si nō se-
cuti fuerimus, filij qdem erimus, sed exhæredati. Quamobrē, contingit qdem iusti-
cia fidei, q ē ius ad hæreditatē hōi sine operibus: sed contingere non pt iusticia
operū hōi, aut ꝓpter fidem, aut sine bonis operibus. Neq; ægrotus aut propter bo-
na opera & sana, quor cā erat efficiens cū ægrotaret, acquisiuisse ius, vt filius fi-
eret Dei, aut sine bonis operibus, mercedem iusticiæ operū hēre posse: aut nō esse
efficientem cām bonorū operū, q præstat, dicendus. Cum, vt diximus & hō dicar
à chrō arbor, q producit fructus aut bonos aut malos, quor fructuū cā dr, vel si-
ne cā occupare, vel iustam ob cām ornare terrā: Et nulli sint oleastri fructus bonę oleæ
quar grā Deus debeat oleastrū bonæ oleæ, vt sugat eius bonū succum inserere.
Illud aūt pag. 90, vider se confodere: fidem relatā ad Deū ꝑ chrm, referre hōi ius
filiorū, seu iusticiā imputatiuā: sed relatā ad hoēm, nō esse virtutem inhærentē
q iusticiæ illius effectum coniungat hōi. Nimis eni iniquū iudiciū erga hoēm es-
se videretur illud, quo, vt hoēm suis proprijs donis, q illi Deus concessit, prius à
natura connexa, discerpis & dilaceras. Cum eni Deus sit & homo in hoc relatiōis
grē extrema, q se non adeo dissimilr respiciunt, quā pater & filius respectet,
ille filiū iste patrem: Cum Deus det & qdem non sine cā ius adoptionis in filios,
necesse est vt dicamus in hōe, q illud ius respicit, esse cām, quam ob cām illud ius
ei donatur. Maius qdem illud ius est quā virtus ista; sed hic nō quæritur quā
magnū & quā paruū: Sed qd cuius sit cā, quā ius effectus multis parasangis
superet cām natura sua, cui caussæ adæquare voluit effectum numinis gratia.
Fides igr vt est mediū inter Deū & Abrahamū seu Corneliū, veluti instrū- fides instrumentū adoptionis.
mentū est ab Abrahamo & Cornelio referens obsequij promtitudinē ad Deum
& à Deo concilians Abrahamo & Cornelio ius filiorū. Sed sicut in Deo est vo-
luntas dandi, si fides adsit, ius adeundæ hæreditatis: Ita in Abrahamo & Cor-
nelio fides aderat: q si defuisset, nūquā Abrahamus aut Cornelius, iusticiam
imputatiuā impetrasset. Adfuit aūt in illis fides illa, nō qm Deus illam

in

fides donum Dei, quo dicatur.

in eorum animis extrinsecus impressisset: sed quam eorum animos ad sibi promitenti, agente Spiritu Sancto, credendum promouisset. Hoc enim est fidem esse donum Dei: sicut etiam pati propter fidem donum esse Dei dicitur, quam Deus sua dona illustrat non cum dat nolentibus et auersantibus: sed cum fit vt is credat, qui credere non posset si ad credendum nullum auxilium ferretur, et cum omnia aequo fert animo is, qui nihil ferre posset nisi subministrarentur vires. Vt hominis sit, dare seipsum Deo, qui omnia ad suum arbitrium, se ministro agat et ferat. Quamuis et hoc, dare seipsum Deo, sine mutatione humanae voluntatis erga Deum, esse nequeat. Haec de iusticia imputatiua dicta sint, quae cum verbo Dei, si non es alienus a mea sententia consentire cognosces. Phil. 1. 29.

Sanctos legi non esse subiectos.

In pag. 108. Potuisti animaduertere et ex dictis Castalionis: "Aliud" Non sequi, nisi sanctos, qui obsequuntur diuinis legibus, legi peccati, h. e. maledictionis, quae est a Deo, in eos, qui suas leges non seruant, non esse subiectos: Illisque hoc genus legis esse mortuum: Et ex tua sentia, sanctos et iustos, qui sponte et vltro parent et obediunt Deo, in eo quod Deo obediunt et parent, non peccant, Deumque super eos regnare. Non n.

Regnat Deus super Sanctos.

super sanctos regnare dicerer, si sancti non seruirent Deo sponte et vltro: Et si sponte et vltro sancti seruiunt Deo, non seruire Deo sponte et vltro dici non valent, quod est in seruientibus Deo ex animo, esse iusticiam, quam desiderat Deus. Putauit autem Castalio non aliam legem esse pecti, quam illam legem, quae transgressoribus minatur maledictionem. Quid autem tu pag. 111.? Dicis iusticiam operum ex diametro pugnare cum Dei gratia. pag. 113. blasphemos esse in Dei gratiam dicis, et impuros papistas cum Tridentino Concilio sentientes, qui iusticiam operum stabiliunt. Eandem sentiam repetis pag. 112. 118. 119. 120. nunc narrando, nunc impetendo, nunc acerbius, nunc mollius tractando Castalionem, praeter alios, quos praeteris et semipelagianos appellas, quos per me cognomines licet terpelagianos, non desistam tamen tibi dicere, hanc sentiam tuam alienam esse a verbo Dei. Ex gratia quidem

Gratiae Dei omnia tribuenda.

Dei sumus omnia, quae sumus, quod viuamus, est gratia Dei, et quod beneuiuamus, gratia Dei est, et omnes qui volunt pie viuere, quod tribulationem patiantur, est gratia Dei, et quod consistant, et non retrocedant, ex gratia Dei est, ex dono Dei est, ex munificentia Dei est: Vnum tamen donum non est aliud, et gratia vna, alia non est. Persistamus

De gratia imputationis iusticiae.

autem in eo loco, in quo tu esse perseueras, et loquamur de gratia imputationis iusticiae, quam tu, secutus superius seculum, aliter interpretaris, quam sacri Scriptores velint. dicimus manum non esse pedem in Ecclesia, non tamen est pes sine manu, in Dei Ecclesia: Et Apostolos non esse prophetas, Vnum tamen hominem esse posse Apostolum et prophetam. Sed haec coniunctio in vno homine, et vna Ecclesia manus et pedis, prophetiae et Apostolatus, non facit vt manus sit pes, et Apostolus. Propheta: et manus officium sit officium pedis, et prophetare sit Apostoli munus subire.

Legis iusticia, super fidei iusticiam fundata

Legem, inquit, Paulus, non irritamus per fidem, sed per fidem, legem stabilimus. Rom. 3. 30. quam fidei imputationis iusticiae, seu adoptioni aliquorum in filios, innititur lex. Quod si fides sua, et lex iusticiam habet suam, necesse est, vt si lex fundatur in fide, iusticia legis, fundetur super iusticiam fidei: non autem vt sit aut fidei iusticia, aut iusticiae fides contraria. Quamobrem si filio aut adoptiuo, aut naturali, cui promissa est haereditas, et ob id susceptus est in filium, vt Deus haberet, cui suam donaret haereditatem, mandatur a Deo Patre, exequenda iusticia legis, et ob id aliquis dicit, filium adire haereditatem non posse (promissam illi, ob id quod est filius.) nisi in executione.

cutione iusticiæ legis pareat Patri Deo. Quomodo ex opposito dicendus est cõsistere, & repugnare gratiæ Dei, quâ hunc & nõ illum adoptauit per fidei iusticiã in filium? Utrumq; n. iussit Pater Deus, & utrig; fidei & legi ppria attribuit iusticia, & utramq; illoꝝ duorũ, iusticiã, sprijs promissionibus, erga se glorificandũ prouocauit, vnoqdem vitæ æternæ nõe, sed diuersa cognominatione. Nam vita æterna erga fidem est gratuita, & donãr ex grã & nõ ex debito his, qbus nihil p ætatem mandatũ est, aut sexũ, quod pficere debeant: erga legem aũt collata vita æterna, merces vocãr, nõ gratia. Nam nõ ignoras Paulũ grãm & debitũ seu mercedẽ opponere, ẽn alia plane rõne quã vt iusticiã fidei distinguat a iusticia legis: iusticiæ aũt legis mercedem, vocari vita æterna & in præmiũ illius vita æterna cedere, hæc go nõ ignoras. Cui rei testimoniũ suppellectile subministrabit tibi Cquod q̃ dicuntur sint vera & sacra lectio, q̃ tibi familiarissima est. Legendo aũt hæc nobis suadent & vere persuadent nostri fatidici libri, filiũ, q nõ præstat iusticiam legis, quã iussit Deus Pater, eum perdere vitam æternam, quatenus est & merces iusticiæ legis, & gratuitũ domũ iusticiæ fidei: acquirere aũt mortem æternã quatenus mors æterna est & merces male operantibus, & interminatũ malũ credere nolentibus. Nam sicut fides suã iusticiã, ita infidelitas suã hẽt iniusticiã: & sicut obedientes Deo, suã hẽnt mercedem: ita nõ obedientes Deo, suã hẽnt mala. Noli igr̃ propter ꝯuorquiæp vocis præmere, vt soles, aduersarios, & argẽti tui aculeũ figere conari. Nam sicut vitam æternã ex grã propositã pro hæreditate filijs ꝑpter fidem, transferre velle ad iusticiam operũ, est ex diametro pugnare cũ verbo Dei: ita dicere vitã æternã promissã pro mercede iusticiæ operũ, esse præmium debitũ, quatenus conferetur ad operarios, q ex conducto cõmenientes cũ patrefamilias, vinea coluerunt, est cũ verbo Dei, vnis verbis, vno sensu, vna intelligentia consonare. Vnũ quidem est nomen, vita æterna, quã & hæreditatẽ filioꝝ, & mercedem operariorũ esse voluit Deus: Sed qd faceres vbi nihil est preciosius iudicio hominũ, quod desiderãri posset, & nihil splendidius est apud Deũ, quod donare valeat, vita? Et æterna qdem vita, qm̃ apud Deũ nihil o nisi æternũ: & hoĩbus charissima q̃q. reddũntur chariora, cũ ab illis nulla morte diuelli possunt. Iusticia, inqs, nobis imputata est. Non sm̃ intelligo, quæna iusticia? quibus nobis? Si de iusticia fidei loqueris, verũ est, sed nõ ad ꝯdueuarã pertinens: loquimur em̃ & disputamus de iusticia operũ, q̃ nõ imputãr sed adest, si præmijs donatur, in filijs: si aũt nõ adest, per id, quod in ecclia est, pœnitentiæ remediũ, hæreditatem nõ tollit a filijs. Quid aũt dicis nobis? Gentes ne præputiatas veluti Cornelium, & alios aliasq. ex præputio, an illaꝝ successores? Scimus qdem vtrisq; contingere hæreditatem ex fide in chrm̃, & his & illis: sed sicut distinguẽndũ est inter filiũ adoptatũ & natũ, inter Ismaẽl & Isaac filiũ, inter Abrahamũ & Cornelium patres, & eoꝝ filios & successores: ita distinguendũ inter factũ & natũ hæredem Dei, seu inter Abrahamũ cui imputata est eius fides ad iusticia, & inter Isaacũ cui nihil imputatũ esse ad iusticia legiꝝ, sed tantũ natũ fuisse ab eo, cui fides ad iusticia est imputata, & ob id hæres Dei natus fuisse dictus est. Neq. n. is q̃ natus e filius, opus habet vt adopter̃ in filiũ: neq; si hodie genouenses tui, mihi ius ciuitatis concederent & inter suos ciues admũerarent, filij, q ex me nascerem̃,

opush.

Iusticiæ fidei, nõ contraria legis iusticiæ.

vita æterna q̃do hæreditas & merces dicãr. 963.

Merces iusticiæ legis vita æterna.

filius nõ præstans legis iusticiã perdit vitã.

supr. 147. 173.

Patrũ adoptatorũ & filiorũ discrimen.

opus haberent, "vt denouo" si ciues genevenses esse vellent, ius ciuitatis genevensis in qua essent à natura ciues, noua electione impetrarent. Vbi autem habeas illa auemus intelligere. Nam videntur esse ex schola papistica ad verbum transcripta in libellum istum: Iusticia inchoata: iusticia inhærens: Iusticia inchoata nō est cā, sed testimoniū vitæ, viuimus ꝓpter iusticiā christi nobis imputatam. Hæc, in quā, vnde locor, q sint in sacris Biblijs, sint hausta, quærimus. In Luthero in Caluino vbi sint et iaceant, non ignoramus. Sed Lutherus quod habuit ex Scholis limatū et purgatū aliquanto melius, docuit Caluinum. Sacra Biblia nos docent aliud esse, vitā, qua viuimus, et viuendo, vitam, chrm, sprm, Dei, et Deū ipsū Patrē, veluti in certa mansione conquiescentes, in nobis habere, nō ociosos: Et aliud vitā, quā recipimus à Deo, veluti et hæreditatem propter fidem, et mercedē ꝓpter iusticiā operū, q̄ opera placuit liberalissimo Patri, quā nūquā ex se habuissent, ex promissione tn̄, suā hēre mercedē, et quidem æternā vitam. Ita igr̄ illa, qua viuimus, nō est caussa, sed testimoniū quod viuamus. Nullus enī operar̄, nisi res viua, Vnde opera testamr̄ illū q operatur, viuere: Sed vita illa, q̄ est merces iusticiæ operū, quā recipiūt illi, qbus dr̄: venite et accipite regnū. Esuriui enim &c. nō est testimoniū, sed merces, neq; est merces prioris vitæ, sed hōis qui priore vita viuēs operatus est iusticiā operum. Sicut aūt vitā illā, qua viuimus, q̄ est iusticia fidei, seu ius filiorū à parentibus veluti radicibus sanctis fluens in filios veluti in ramos, agnoscimus beneficiū esse fidei, q̄ fuit in patribus, puta Abrahamo et Cornelio, quorū grā manauit ad successores, vt ex sanctis radicibus sancti rami progignerentur: Ita ista vita, omnino separanda à vita æterna, nō quatenus est hæreditas parata filijs, sed quatenus est merces parata operarijs. Hæc agnoscimus qualia sint: sed inchoatā et inhærentem iusticiā, q̄ videntur nondū absolutæ iusticiæ, quāuis tu alio detorqueas voces istas, in verbo Dei nō possumus inuenire, q̄ aut ad hæreditatem aut ad mercedē referri debeant. Nam iusticia, q̄ respicit fidem, absoluta ē nō inchoata aut inhærens, Et est in Deo, q nos inter suos adscribit, cū oībus q sūt in lumbis nostris, et vt filios tuetur propter fidem q̄ in hōe ē, et credit Deo. Iusticia quoq; nō, nisi absoluta et integra commendatur à Deo, cui merces reddir̄. Neq; n. mercedem reciperet, nisi perfecta esset. Videntur aūt illa inchoatam inhærentē et imperfectā iusticiā delineare. Nisi abundauerit iusticia vr̄a vestror̄ scilt operū, plus quā scribar̄: Cui opponir̄ perfecta, cū dr̄, vt sitis filij patris vestri perfecti in quā, sicut ille est perfectus. Detorques qdem tu has voces, inchoatū et inhærens in aliā sīgcationē, sed cū illud facias sine exēplo, nō videtur nobis esse recipiendū. Papistarū, dices, sunt ista: Nos vero dicimus hæc ita nō esse papistica sed verbi Dei, vt si alicubi inter papistar̄ scripta hæc inueneris, et si in verbo Dei hæc narrari nō compereris, paratissimus hæc vt blasphema, et indigna q̄ credant̄ reijcere. Consumsimus nos aliquot modios salis inter scholasticorū gymnasia, ~~in quibus tu~~, in quibus tu ne granū quidem salis delinxisti, et possumus dicere non vana sententia, qd illi de iusticia fidei et operū commententur. Neq; si nos ab illis hanc sententiā mutuati fuissemus q̄ vera esset, sicut vera est, quāmuis illor̄ sit falsa, indignū iudicaremus ingenue fateri, nos ab illis didicisse, aut illos ante nos hanc sententiā protulisse, cum maius

Iusticia inchoata, inhærens.

vitā pn̄tem habere, aliud, à vita futura

vita pn̄s est testimoniū quod viuamus.

vita futura merces est bn̄æ operantis.

voluit autē Deus eosdem filios esse operarios. 146. 964.

Iusticiā absolutam esse, nō inchoatā.

Iusticiā imperfectā delineantia.

Esa. 5. 4.

Rom. 2. 13.

Rom. 11. 16.

Rom. 6. 21.

ius sit dicere, quod Satanas primus dixit: tu es filius Dei benedicti, quam affirmare, si qd veri affirmares, quod papistæ dixissent prius. Omne enim verum à Deo est tanquam primo autore: neq; aliud est alienius à Deo, atq; mendaciū. Sed animadvertendo illa: Radix si sancta est, fert sanctos ramos, h. e. si sanctus est pater, per iusticiā fidei, q̄ sit illi imputata per fidem, sancti similr sunt filij: et vineæ delectæ, sunt propagines delecti, vt nihil ab illis amplius quæratur, quā vt vuas dignas vinea Dei, vt vitis delectæ, cuius sunt rami, producant. Et produxisti labruscas, et nō vuas. Quare, relinquam te desertam, auferā abs te sepem, interrūpam maceriā, nō te fodiam, nō te putabo, nō pluā super te, vt sis in conculcationē, in direptionē, vt spina et sentes ascendant sup te. Qui factis exprimunt legem, iusti sunt apud Deū. Reddet vnicuiq. iuxta facta sua, his vitā æternā, illis indignationem. Hæc, inquā, nos legendo et ruminādo, intelligimus iusticiā fidei manare à parentibus ad liberos, vt illi sint radices, hi propagines bonæ vitis: illi facti filij Dei, sed isti nati et progeniti: illi primitiæ sanctæ, isti sancta conspersio, et illi et hi in tabernaculo altissimi, in templo Dei, in Ecclesia Iehouæ Israëlis, sub tutela omnipotentis numinis. Iusticiā aūt operū consistere in singulis ramis propriā, q̄ nec iuuat nec nocet alijs, nisi his in quibus est, nec iuuatur si nō est, vt sit, nec damnificatur vt nō sit, si est, à fidei iusticia. Et hæc docente verbo Dei, addidimus, q̄ ita nondū sunt edita à papistis, vt adhuc sint illis incognita. Quid dicimus de papistis, cū hæc à reformatoribus Euāgelij nondū sint visa, assueti quotidiano et præmanso à superioris ætatis hoībus cibo? Huc pertinet illud: τέλος, non finis, sed præmiū, illor, mors est: τέλος aūt nō finem, sed præmiū vos habetis, vitā æternā. Etenim præmia, ὄφονια, stipendia, q̄ persoluit peccatū, sub se militantibus, mors est: verū præmiū τὸ χάρισμα donatiuū quod dat Deus suis militibus est vita æterna. Quor locor voces τέλος, χάρισμα, imposuerunt magnis ingenijs q̄ vocibus inhærentes, ad militiæ similitudinē, cuius sunt οἱ πάρποι, τὰ ὄφονια τὰ χαρίσματα τὰ τέλη, clauserunt oculos. Dicis sanctificationem de qua loqr Paul. Rom. 6. nō esse huius, sed alterius seculi. Mihi vero hoc contra Apostolū esse vider, et videbir porrò, nisi alr demonstraueris. Nam sermo ibi est de sanctificatione et immūdicia, quibus redditur, illi vita æterna, huic mors. Nisi forsan velis dicere ad iudiciū postremū hæc pertinere, cui dicto obstat illud, quod cui coronā iusticiæ operū reddit postremū iudicium tanquā præmiū, huic post mortem confestim reddir vita æterna tanquam hæreditas: Et cui continget mors secūda, q̄ est afflictio corporis et animæ in postremo iudicio, huic mors prima, defuncto vita præsente, redder. Quare nō pt ista sanctificatio, de qua ibi disserit Paulus, respicere præmiū vitæ æternæ in postremo iudicio, quin absoluto vitæ pntis penso, respiciat vitam æternā tanquā hæreditatē. Quid igr? mortuæ fidei concedes vitā æternā pro hæreditate, an viuæ? Graue aūt est quod dicis: Christi beneficiū enervare illos, q dicunt vitā æternā, nō quatenus est hæreditas, sed quatenus est operū bonorū merces esse stipendiū iusticiæ legis, seruatæ ab hoībus. Nā hoc Paulus dicit: sed tu nō videris cernere discrimen, in vita æterna, qua ē hæreditas, et quâ est merces: Cum legas vtrūq;, vitam æternā esse et hæreditatem, cui ex diametro opponir merces, et mercedem, cui opponitur hæreditas: Et hoēs in Eccla, Dei,

Esa. 5. 4.

Rom. 2. 13.

Rom. 11. 16.

Rom. 6. 21.

Patrū sanctorū, sancti liberi. 957. 990.

Iusticia fidei à parentibus manat ad liberos

Iusticiā oper consistere in suis autoribus.

Telos finis præmiū significat

Chri bnficiū nō enervat vita æterna quatenus est opū merces. 961.

Dei, et esse filios et esse operarios; et iusticiam et esse fidei et esse legis. Quae nisi discernantur confundent doctrinam. Et illa: Non facio bonum: delectat me lex Mente seruio. Dicam ne te nondum cernere referri oportere ad illud: Ego viuebam sine lege, quae dicit concupiscentiam esse peccatum, quondam? Ille autem quis est alius quam ψυχικός homo, praeputiatus scilicet sine lege peccans et sine lege poenas sustinens, sine Deo, et sine Repub. Israelis, cui Israeliticae Reip. soli, et non alijs gentibus, sua iudicia manifestauit Deus. Tum, inquis, non eneruari beneficium Christi, cum omnes salutis nostrae spes et partes in vna Dei gratia, quae est iusticia Christi, per fidem imputantem iusticiam, apprehensa in solidum reijcimus, et sanctificationem spiritus ab eadem gratia manantem, a iustificatione per fidem non separamus. Ro. 7. 9.

Qua lege haec dicis Beza? Nam in verbo Dei non sunt: haec enim sunt confusa apud te, quae in verbo Dei sunt suis finibus definita. Spes quidem haereditatis vitae aeternae collocanda est in filiorum iure, quod peperit fides et iusticia imputata per fidem: sed spes praemij vitae aeternae, quod quis indignus est quis recipiat propter operum suorum iniusticiam, indignus iudicatur quis haereditatem adeat, in studium bonorum operum refertur ab omnibus prophetis et Apostolis: Cui studio attentus animus hominis, quis ipse homo est, adest spiritus S. fauet Christus: Ad hoc studium promouet locus, in quo se reperit homo, in tabernaculo scilicet altissimi, propter fidei gratiam: Incitat Deus; sustentant vires subministratae a Deo, neque desit homini in vlla re, et homo videatur esse plusquam homo, spiritus scilicet et non caro, sicut non seruit in eo studio carni, sed spiritui. Haec sunt clara in verbo Dei. Tu nullum locum relinquis iusticiae operum, cui Christus ipse, post prophetas, et ante Apostolos, suum locum semper reliquit, et splendidum et honestum. Quodsi, vt dicis tu, sanctificatio vitae, non separaretur a iusticia fidei, nullus iustificatus per fidem, vt illi, qui naufragarunt in fide, et tamen filij Dei esse perseuerabant, sanctitate vitae caruisset. Quod si in malis sanctificatio vitae deserit iusticiam fidei, sequitur vt in his, quibus sanctificatio vitae adest, non a fidei iusticia imputata dimanet vitae puritas. quam diuersa sunt ista, Imputatio iusticiae, quae est filiorum ius, quod perseuerat et apud impios, vsque ad mortem, quoad est spes resipiscentiae: et vitae sanctificatio, quae in impijs non est, sed tantum in his, qui cum sint rami bonae oleae, bonas oliuas producunt, scientes deducere vuas, spinas producere aut tribulos.

Spes haereditatis vitae aetern. in iure filiorum: spes praemij vitae aetern. in studio bonorum operum collocanda.

Iuuantia studium bonorum operum.

Sanctitas vitae, separatur a iustificatione.

Conuenientia, inquis, nostra cum Christo a morte Christi est, tanquam a caussa, non a nostra imitatione. Eodem impingis. Iusticia enim parta per fidem oritur in homine quod vna cum Christo fuerit mortuus et sepultus: sed cum experrectus est, et donatus vita noua, non debet Christi mortem respicere pro exemplo vitae gerendae, quae semel propter peccatum contigit, sed ipsum Christum viuum, vt possit eo penetrare viuens, in nouitate vitae viuens, quo Christus postquam resurrexit a mortuis penetrauit. Imitatio igitur vitae hic describitur, et Christus est pro exemplari, homo caussa agens, finis praemium vitae materia iusticia legis. Ro. 6. 4.

Conuenientia nostra cum Christo ab imitatione 953.

caussae salutis. 965

In pag. 130. Mutilatae videntur esse sententiae tres. Veram enim virtutem nos esse dicimus, quam laudat laudatus Deus, in quocumque tandem homine illa sit. Nullam tamen virtutem, promissionem vitae aeternae habere asserimus, nisi illam, quae est in his, in quibus iusticia fidei inhabitat. Secernimus etiam virtutes operum bonorum, a virtutibus et donis

virtus vera quae sit.

et donis Sancti Sprs, q donantur ministris Ecclesiæ. Unde tua illa rō nō valet: varia sunt dona spiritus, pro diuersa vocationis (ad ministerium) ratione, Ergo fideles nō possunt esse oēs oībus virtutibus præditi. Sicut illa et nimis ægre incedit: quiuiscūq fideles, oībus bonorū operū virtutibus nō sunt præditi, Ergo nullus chri fidelis pt integrā legis iusticiā, sequens Sprm Dei et non carnem, præstare. Nam quamuis dicamus, in rete Dni esse sanos pisces, nō tn dicimus, oēs pisces, q sunt in verriculo chri, esse sanos, cū sint multi putres. In pag. 138. Non vider bene expensus locus 2 Cor. 5. Neq dz indumento iusticię, clara existimari posset dari, doctrina. Nam indumentū quod cognominatur chrs, est duplex. Chrm inqt induistis, q baptizati estis. Baptizati aut erant, qm Iesū esse chrm crediderant: Et induimini Dm Iesū chrm, vos, quibus propior est facta salus nunc, quā cū credidistis Iesū esse chrm. Ut sit indumentum, nō solū iusticia imputata a Deo, verū etiā iusticia legis pstita ab hōe. De vtro aut indumento disputet Paul. in eo loco 2 Cor. 5. declarat totū caput. Contendimus, inqt, vt illi placeamus, nam eius tribunali astabimus, vt referamus singuli iuxta id quod fecimus, induti sclt, aut nudi, indumento chri, quod ē iusticia, cuius se exemplum præbuit chrs, ambulans per illa opera, q parauit Deus vt sdm illa viueretur. Quæ dicis pag. 157. De iusticia inchoata, nō esse nrē salutis radicem, sed nostræ salutis fructum, quo agnoscir an arbor sit in chro plantata: Iam supra diximus nos nō doceri a verbo Dei (quod nobis pro Magistro docto, et sincero veneramur) ita loqui: Sed ad hunc modū, Iusticiā legis esse cam ex gre ὅρ ὑπ' ἄνεις, adeundæ hæreditatis, q est vita æterna, paratæ filijs; Esse aut verā et propriā efficientē cam iusticiæ legis hoēm, q factis suis laudem demeretur a Deo: Iusticiā aut ipsā legis esse materialem cam, q pro exemplo ht chrm, pro præmio veluti fine vitam æternā. Et si pateris, ad te propius accedemus, et dicemus, Arborem esse hoēm bonā quidem natura, qm in paradyso Dei plantata est: radicem vero esse primigeniū illū, ex cuius veluti traduce propagata natura, filios Dei naturales, veluti naturales arboris ramos, generat. quæ aliud et diuersū est a iusticia legis. Ephesiorū aut tertij capitis sententiā: fixis in charitate radicibus, vides optime, Paulū loq de charitte p quā fides operatur iusticiæ opera. Distinguit aut charitatē non solū verā a ficta, verū etiā temporariā ab æterna. Per opera aut dicimur iusti, q sequunr fidem, sed noua et alia iusticia, quā sit iusticia fidei: quarū iusticiar vna ad ius filiorū, altera ad ius operariorū referenda est. Et cum iustos viros, q tota vita vita placuerunt Deo, et iusticiā legis obseruasse narrantur, sine exceptione tibi proponimus, nō Platonis vt putas pag. 176 ideas tibi commentamur: Et hōes, qui alicubi in legū diuinarū obseruatione conciderunt; sed viros, quos pleno ore Deus laudatus laudauit, qq nō solet laudare, nisi integra laude dignos.

In pag. 185. Distinguis inter peccare, et peccati seruū esse, luctari autē cū pcto putas esse peccare. Vtrumq aut a verbo Dei dissonat. Nam in verbo Dei multi laudanr de integra Dei legis iusticia præstita: cum tn oēs sancti dicanr cum peccato luctari: Et chrs dicit, eū esse seruū peccati et habere pro rege pctm q peccat: Et Paulus asserit, hoēm q peccato obedit et peccat, peccati esse seruū. Nunc accommoda tu dicta ista, non ex ingenio, quod papistis in vsu est, sed ex verbo.

virtutes operū et donor spiritualium.

2 Cor. 5. 2.

Gal. 3. 27.

Rom. 13. 14.

Indumentū quod chrs est duplex est.

2 Cor. 5. 9.

Salutis seu vitæ æternę caussæ. 964. 1037. 1092.

1. 958.

Eph. 3. 18.

Ro. 6. 4.

Luctari cū peccato et peccare, diuersa sūt.

verbo Dei, demonstraq; eū q semel peccauit, scribar̄ alicubi regem nō hēre, cui
paruerit, peccatū. Adducis aūt tuæ opinionis expla Dauidem Paulū Iohannē,
quor̄ exemplorū Pauli, alienū est ab hac caussa tua. qm̄, vt supra est dispu-
tatū, nō loqr̄ Rom. 7. in propria persona, sed transfigurat se, vt sæpe facit, in
Romanorū personā. In Dauide & Iohanne tempus considera, in quo ille dicit:
Peccata, certa tempora respiciunt sicut iusticia. ne intres in iudiciū &c cū clamaret, doce me facere beneplacitū tuū: Sprs Ps. 143. 10.
tuus deducat me in terra recta: Et Iste asserit, oēs esse peccatores, & egere grā
Dei: Non aūt illud tempus cū illo altero tempore congruit, in quo ille dicit:
Laui in innocentia cor meū & mūdaui manus meas: Iudica me sdm̄ iusticiam Ps. 73. 11. et 7. 7. Ito. 3. 6. et 2. 29.
meā: & iste clamat: oīs q manet in Deo, nō peccat: Oīs q facit iusticiam, ex
Deo natus est. Quare nō seqr̄, vt si istæ sentiæ, aliquo tempore à vatibus &
Aplis fuerint dictæ, & Dauid & Paulus & Iohannes suis sese incluserint sen-
tentijs, vt propter hoc, Noe Enochus Abelus nō fuerint seculo suo iusti: aut il-
la tempora nō fuerint alia, & suffecta iusta pro iniustis: aut vel ob id esse opor-
teat Martham iustam, qm̄ intelligamus prm̄ summū Apostolū peccasse. Pec-
cata enim, sicut iusticiæ, certa tempora & personas respiciunt, quar̄ conditio,
peccatū & iusticia certi tēporis & personæ. dissipari ad alia tempora & personas nō pmittente verbo Dei, non debet.
Credimus, inqs, hōes momento vitia dediscere. Ita sane; illud etiā quod maius
est, credere oportet, hōes initiatos Deo, virtutes momento addiscere, momento qo
Initiatos Deo momento mutari. in aliū virū mutatus Saulus dr̄, & Dauid momento artem collimādi in fronte
Goliathi didicit. Et Mosi qdem nō crediderunt Iudæi, nec Esaiæ, aut Iesu chrō,
nō seqr̄ tn̄, nullos credidisse Mosi aut Esaiæ aut chrō. Neq; illos, q Mosi credi-
derunt fuisse, aut illos, q Esaiæ seu chrō crediderūt, aut similes illis, q nō credi-
derunt. Vt nō possit colligi aliquantus iustor̄ numerus ex his, q tribus illis secu-
lis crediderūt Dnō, q ita laudari possint de iusticia legis, sicut illi, q nō credi-
derūt, vituperantur de iniusticia erga Deū.
Promissio & fides, nō omnium Admirandū aūt est dictū tuū in pag. 224. Nam cū promissio, sicut ēt lex his
q certi sunt hōes & sunt sub promissione & lege, loquatur, qdo cū fructu aut di-
aboli, quibus nihil promittir̄, aut reprobi sine fide, q̄ est conditio promissionis, pos-
fides conditio promissionis sint sibi applicare testimoniū sprs, de quo sacra Scriptura testatur?
Est igr̄ Sacra Scriptura, velut Epistola missa ad oēs certę gentis exules: Apud Romanos
quod liberam̄ ab exilio, quis nō videt Romanos hōes, q hoc legunt & nō fictū esse
credunt vt decipiant̄, præcipere hanc legem ad se pertinere, & se liberos esse ab
exilio intelligere? Quōdo aūt alios exules nō Romanos, possumus dicere sibi per-
suadere posse, sub hac lege de Romanis lata, se contineri? Salus aūt p chrm̄ pro
Salus p chrm̄ promissa est veluti iūs ciuitatis. missa, est veluti ciuitatis iūs Romanæ, nō Romanis concessū, cuius grā, q Romanus
nō erat, & se intelligebat iure Romano esse donatū, percipit oīa Romanor̄, & eor̄
q ciues Romani sunt priuilegia, ad se qo pertinere. Sed hæc iusticia (vt ad nrā
Iusticia iuris & legis. veniamus & sacris verbis loquamur) alia est à iusticia operū, in qua ē nostra
disceptatio. Nam neq; Cluentius, iure Romano donatus, si violasset maiestatem
populi Romani, aut detrimentū Reip. Romanæ attulisse & conuictus fuisset, defen-
dere se, ex his criminibus potuisset, quod aliquādo iure Romano, vt Romanos ciues
ab ipsa

ab ipsa natura generaret, fuisset donatus. Quin potius hæc ipsa concessa antea dignitas, augeret et nõ minueret sequens crimen. Et est verũ, quod pag. 225 dicis, Improbũ hõem credere sacros libros, integerrime esse veritatis, lumine cælesti, ne illos veluti alter Tarquinius reijciat, indigere: Sed in hoc nõ sumus, q distinguimus inter improbũ nõ ciuem et ciuem nõ probũ. Et asserimus, in illis quantumuis perditis et nequã, gratuitæ adoptionis ius, q̃ est ipsa iustificatio et imputatio iusticiæ per fidem, quod Iesus sit chr̃s, illucescere, qd sit in Rempub. Israelis ascribi. In his vero hoc nõ est, sed illud: à Repub. Israelis, in quã recipiunt̃ improbi qq. per fidem, deleri nõ posse quenquã, nisi per cor poenitere nesciũ ad mortẽ vsq: et conditorẽ iuriũ huius Reip. tam mitem esse, vt recipere paratus sit in gratiam, promissa impunitate ões non probos ciues poenitentes et veniã petentes. Accingere igr̃, et demonstra nobis: aut operũ iusticiã nihil esse, aut peccatoribus ciuibus Reipub. Israelis, opus esse imputatione iusticiæ per fidem in chr̃m vt reconcilient̃ Deo, postquã sunt ciues facti et peccauerunt, sicut prius, erat illa imputatio iusticiæ necessaria, vt placaretur illis Deus, et illos reciperet inter suos, q sui nõ erant, ciues: Aut in Eccla Dei nihil valere poenitentiã animi, nisi adsit fides imputans iusticiã: Aut iusticiã, q̃ est in filijs Dei operũ, nõ aliã esse quã iusticiã, q̃ imputatur hõi p fidem quod Iesus sit chr̃s. Hæc enim si probaueris et verbum Dei mutaueris, et nouũ verbũ Dei, vt ista probes erit tibi quærendũ.

Fidei, inqs, definitio est testimoniũ gratuitæ in chr̃o adoptionis et iustificatiõis. Et alibi q̃o dicis in Epla, iusticiã, qua sola nitimur, in chr̃o Iesu nobis per solam fidem imputatã, peccatorũ remissione definimus. Alr̃ hæc Paulus definit, qui dicit simplr̃ filios iræ, credendo Iesũ esse chr̃m, postquã resurexit à mortuis, habere fidem. Seqr̃ aut̃, dicens ab hac fide oriri iusticiã, salutem, vitam, gl̃iam, testamenta, filiorũ ius, hæreditatẽ, et alia, q̃ longo catalogo numerat. Sed aliud est, qd sequatur, et qd definiat fidem, et aliud est, qd fides pariat in homine et aliud, qd finiat fidem

fidei definitio

Dicis pag. 228. Nullum debere imaginari perfectionẽ aliquã in hõib; Deũ diligentibus. Pro hoc dicto, vt credi à nobis debeat, verbũ Dei pro magistro et iudice petimus. Nam cũ chr̃s dixit: Ecce verè israelita, in quo dolus nõ est, perfectionem aliquã et vere summã in Natanaele adesse imaginabatur, confitebat̃, probabat. Disputas tandem de perfectione, in cuius explicatione audi nostrã sẽtiam. Nos nõ quærere quanta, et qua maior in hõe aut in Deo esse possit perfectio: esset enim quæstio indossubilis, cũ nobis ignota sit capacitas mentis humanæ in virtute et vitio: Et legimus qdem in profundum vitiorũ hõem peruenire posse et solere: sed in quo vitio consistat illud profundũ, et an in vno, an in pluribus, et an sit summũ in virtute ad quod homo perueniat, sicut est infimũ in vitio: et in qua virtute, vna ne, an pluribus, illud summũ pertingat, nusquã fuit à nostris scriptoribus perscriptũ. Quærimus igr̃ de perfectione, quã Deus desiderat ab hõe, et suũ desideriũ explicauit per leges. Quod si quæras nũ illa perfectione sit maior Dei, et maior in hõe esse possit, R̃ deo, de priore quæsito, me posse aliqd, de posteriore nihil statuere. Nam Deũ fateor hõem superare õi perfectionis gr̃e: sed an homo vltra perfectionẽ, q̃ in lege sita est

perfectionẽ esse in hõibus. 969.

qualis pfectio requiratur ab homine.

ta est, cum suis appendicibus, progredi possit, hoc vero mihi à sacris Biblijs
nusquam suaderi dico. Lego quidem illum dixisse: hæc omnia seruaui à iuuentu-
te mea, et tamen audit: si vis perfectus esse, veluti asserens, aliquam vltra le- Matt. 19.20
gis Dei perfectionem. Sed quis non videt et illud fuisse iactantiæ, et hoc
esse mandati diuini primæ tabulæ. Parere enim Deo, et abire quo te mittit, reli-
ctis post tergus omnibus et tibi charissimis, prima tabula legis diuinæ iubet.
Circumponamus igitur nobis has disputationis metas: Ne circumuagemur quæra-
musque an homo, iræ filius, acquisita venia omnium suorum scelerum per fidem, per quam
iusticia est illi imputata et factus filius Dei, possit esse perfectus, ea perfe-
ctione, qua maiorem Deus in homine nullam desiderat, nec ne? Deinde petamus, an
legis iusticia et perfectio, quæ sita est in recte factis et consonis virtuti, æqua-
lis sit perfectioni iusticiæ eius, cui Deus, quod iusticiam per fidem imputauit, peccata
non imputauit, sed ex filio iræ, suum fecit filium, an minime? Vides nos loqui de per-
fectione, et non de hominis perfectione, vt latebra illa duplicis perfectionis simulatæ
seu fictæ, et suis numeris omnibus absolutæ, vacua remaneat, neque aliquem tegere pos-
sit. Loquimur enim de legis perfectione, quæ si maior aliqua erit, non dicetur legis esse
perfectio: quoniam legis perfectio ab alia aliqua perfectione potest à sui ipsius perfecti-
one, superari non potest. In hac perfectione si quæ fiet comparatio, non erit albi
hominis cum homine, qui sit gigas, neque hominis naturæ cum hominis natura, quæ permanet semper eadem,
sed duorum indiuiduorum in legali perfectione, quæ desiderantur ab homine: veluti inter duo
summe alba in albedine fuerit collatio. Audiamus igitur te dicentem:

Perfectio legis.

Pios, in quibusuis operibus bonis, repræhendi posse: quoniam singula piorum opera bona
habent impuritatem, falsitatem, simulationem, admixtam. Et Rogabimus, vt ex ver-
bo Dei hoc nobis probes quod dicis. Nam prætendere nobis Ecclesiæ venerandum
nomen, et Celestini inuidiosam memoriam non debes. Cum nos Ecclesiam destitutam ver-
bo Dei, pro Dei Ecclesia non agnoscamus: Et Celestinus si malus fuit, sibi fuerit malus,
non nobis, quia non Celestinum, quem nescimus ater fuerit an albus, sequimur, sed verbum
Dei. Perfectam, inquis, charitatem nemo sanctorum vnquam habuit, habebit, aut est
habiturus: sed habebitur in altera vita: Et Christum excipis.

Hic desidero verbum Dei. Loquimur autem de virtutibus perfectis et perfe-
cta charitate legali. Lex igitur potest à nobis perfici. Nam nos plenitudinem legis
putamus esse legis perfectionem: eam autem esse dilectionem fatetur Paulus: ab hac
dilectione ἀγάπη, Iohannes demit et timorem omnem humanum et peccatum ἁμαρτίαν
scilicet et φόβον. Cum autem dilectionis duo sint mandata, vnum, primum erga Deum, Matt. 22.37.
alterum, secundum erga proximum, et in his duobus mandatis consistat, quidquid perfectio-
nis petitur ab homine, aut à lege aut à prophetis: et primum mandatum videatur in se-
cundo, et secundum in primo inclusum, fit vt dici possit, et qui proximum diligit, legem Rom. 13.8.
explesse et consumasse, et qui diligit Deum, perfectam et absolutam legis charitatem
habere. Nam sicut vere potest dici, proximum non diligere, nisi diligat Deum cuius 1 Ioh. 4.20.
gratia, et non aliam ob causam diligendus est proximus: Ita nemo potest dici diligere Deum
nisi diligat proximum, qui non diligi non potest, si Deus, qui mandat, vt proximus diligatur
diligitur. Iubet autem ita Deus, de se Deo diligendo, et ad hunc modum suam voluntatem
explicat, qua summa dilectionis diligi debeat: ex toto corde scilicet, anima, viribus, men-
te-

charitas legis perfectio

te, fortitudine hoīs, & non, nō hoīs. hoī enī videt se mandare, in quo nō sunt aliæ vires, fortitudines, aīa, mens cor, quā humanæ. Si qs igr̄ amat Deū, quantū amare Deū pt̄, quātūs Deū nō amet, quantū Deus esset amādus, ad quā virtutem accedere nō potest, is diligere Deū perfecta dilectione, & absoluisse legis votū dicendus est: Sicut q diligit proximū, quantū ex lege amari proximꝰ possit, is absoluisse oībus numeris legem est asserendus. Hinc sunt illæ alternæ sententiæ, concinentes tn̄, quibus dr̄: Vixit sdm̄ legem: vixit in mandatis legis: dilexit ex toto corde. Et idem sigcātur, repræsentatā sclt̄ opere fuisse dilectionem, quā lex postulabat ab hoē. Quid rogo lex mādat? Diliges Dōm Deum tuū, ex toto corde tuo: Non declinabis ab eo ad dextram aut ad sinistram. Quid aūt dicit sacra scriptura (ut alios quos tibi suggerere potes præteream) de Dauide? fecit Dauid quod est rectum in oculis Iehouæ, neq. declinauit ad dextrā aut sinistrā ab omni eo, quod ei præcepit (in lege) cunctis diebus vitæ suæ, præterquā in caussa Vriæ, ab his q̄ ei Deus præcepit, nempe in lege, qua nouerat qd esset vitandū aut fugiendum. Existimo aūt sacra dicta velle dicere Dauidem Deo placuisse, & ita Deū coluisse & amasse, sicut Deus mandarat & desiderarat se amari à Dauide: in vno tantū mandato legis, Dauidem nō fecisse rectū in oculis Dn̄i: Quod si defuisset, sine exceptione dici potuisset Dauidem à lege Dei neq. ad dexterā neq. ad sinistram declinasse. Ex qbus dictis Ego colligo, an vero recte colligam, tu iudicabis: In his partibus legis, in quibus peragendis dr̄ Dauid neq. ad dexterā neq. ad sinistrā impegisse, sed recto itinere angusto qdem, vt dicit Chr̄s, sed in quo erat integra virtus & æterna vita incessisse, nullū fuisse vitiū, quod in dextera & sinistra, & nō in media via, in qua virtus erat q̄ duceret ad vitam, inueniebar̄. Vitiū enim nō ducit ad vitam: neq. ibi esse pt̄, vbi via constrata est ad vitam deducens. Quamobrem dico & profiteor, me in his verbis sacræ scripturæ, nihil aliud cernere quā in Dauide, vno facto in Vriam excepto, q̄ exceptio vana nō est, fuisse veras & integras virtutes, commendante Deo, & Dauidem absoluto amore, quem lex postulat ab hoē ꝓconiorū corollis ornatū. Venio etiā qd illos, qbus obseruatio legis Dei attribuir̄ sine exceptione: Erant, inqt, ambo iusti coram Dnō, reuera sclt̄ & nō specietenꝰ versantes in oībus præceptis, & iustificationibus Dn̄i irrepræhensibiles, ante Deū sclt̄, corā cuius oculis erant iusti, & hoēs, quibus nō alicubi displicuisse opus & labor visus est. Habes ex me duo exempla: Vnū cū exceptione vnius mandati violati: non moehaberis, seu vxorem alienā nō concupiscito: Alterū sine exceptione præstitæ ad plenū iusticiæ legis & perfectionis amoris, quā lex ab hoē desiderat. In quibus & de tota lege fieri sermonē video, & in virtutibus præstitis aliquod fuisse vitiū, quod detrahi oportuisset nō commemoratur: Nec sileretur si aliqd tale fuisset, maxime cū ob id ista recitenr̄, vt intelligerent posteri, & qd placeret Deo, & abs quibus maioribus descendissent, q sclt̄ ad exemplar legis Dei vitā suā conformare studuissent. Quid igr̄? dices forsan, superbos hoēs nobis formabis, q contendere cū Deo de iusticia audeant? Ne tu dixeris meū esse, quod meū nō est, sed sacræ scripturæ, quodq. nō facio, ne, rogo, me facere dixeris. Dauid enim Zacharias, Elizabetha, Paulus, si viuerent, nūquā de se auderent fateri, q̄ illis mortuis in Dnō, Deus de illor̄ vita pronūciauit. Puto illos semp: Miserere nostri Dnē, & propitius esto nobis, qm̄ peccatores sumus, sdm̄ magnā mīam

Deut. 6. 5

Matt. 19. 20

Matt. 22. 37.

Rom. 13. 8.

1 Ioh. 4. 20.

Luc. 1. 6.

4 Ecl. 6. 48.

Amare Deū toto corde, toto aīo, sūma ope.

Dauid perfectē legi paruit.

Zacharias Elizabetha legē pfectē executi sūt.

Iusticia legis nō superbos sed modestos facit. 958.

ticam

tuam: Et, quamuis nihil simus conscij, in hoc tn̄ iustificati nō sumus. Nam Dei
interest, nō nostra nosipsos iustificare: Delicta iuuentutis nostræ & ignorā
tias nostras ne memineris: hæc inquā puto illos & alios oēs sanctos semp̄
in aiō, mente & ore habuisse, cū timore & tremore seruientes Deo. Sed scis
disputationem nostram nō istos habere cardines: an homo seruiens Deo su-
perbire debeat, an dicere oporteat, ieiuno bis in Sabbato, nō sum fur, nō mœ-
chus, nō testis iniquus: Sed an iusticia legis, cognitore Deo, ab hoē, quanta quā-
ta est, præstari possit. In qua disceptatione Deū quærimus & habemus iudi-
cem, & sacra scripta pronunciata & testes. Et in eo in quo nostrū seculum fa-
stū subesse & superbiā credere potuisset, Ezechias laudem & præmiū retulit.
Flens enim dicebat Deo: Obsecro Dn̄e, recordare nunc quod ambulaueri corā
Ezechias te in veritate & in corde perfecto, & quod bonū est in oculis tuis (corā te scilt)
fecerim. Thrasonē gloriosū fuisse Ezechiā dicerent hoēs nostri seculi, tā
absunt cogitationes hominū, a cogitationibus Dei, cū tn̄ ob huiusmodi p̄ces
retulerit ille & laudem & diuturniorem vitā, & beneficia alia. Et ille in mi-
nisterij administratione, nō se efferens, sed Dn̄o suo obsequens quā diligen-
tissime: Dn̄e, inqt, quinq̄ talenta tradidisti mihi, en lucratus sū p̄ illa altera Matt. 25. 20
quinq̄. & refert laudes & præmia a Dn̄o suo. Illud potius cauendū tibi Be-
za est, postquā hinc nullū periculū esse vides, ne illa tua imputatio iusticiæ,
Imputatio iusticiæ imputatio iusticiæ p̄ chr̄m appræhensæ sit illud: templū
Dn̄i est. Ista enī, q̄ tu dicis de iusticiæ imputatione, omnē legū diuinar̄ iusti-
ciā tollunt, & pro ea iusticiā fidei substituunt. Cum illa Aplica iusticiæ impu- Rom. 3. 30.
legem stabi- tatio ita ius filiorū donet, vt iusticiā legis nō tollat, vt se in eius locū sufficiat
limus p̄ fidē. sed illā statuat, & pro eius obseruatione calcar addat, & se stimulū faciat, vt
q̄ se vident per iusticiā fidei factos esse filios Dei, amorē, quē debent Patri, ius-
sū per legem, reddere studeant: & q̄ se agnoscunt Dom̄ hēre, Dn̄i suū metuere nō
desinant clamāte Deo, & Patre & Domino: Si Ego pater, adsit amor, si Ego dōns
adsit erga me, in vobis filijs meis & seruis timor. Perfectio, inqs, de qua loqr̄ Matt. 5. 48.
Paulus phil. 3. & quā iubet chr̄s Matth. 5. in altera vita speranda, nō in ista q̄ Phil. 3. 15.
perfecti renda, sed post resurectionē expectanda. Ea enī meta est, ad quā contendere
estote. possumus, sed nō ante postremū diem, peruenire. Hæc tū, q̄ nō solū sine ver-
bo Dei dici, verū etiā contra verbū Dei esse videntur. Nam ista duo loca, non
de vita q̄ futura est, postquā ingressi fuerimus regnū cælor̄, sed de tempore illo
quo viuimus, antequā ingrediamur, vt ingredi possimus in regnū cælor̄ loquunt̄.
Nam præcedit: non ingrediemini in regnū cælorū, nisi iusticia legis fuerit ma-
ior in vobis, quā sit in scribis & pharisæis, & quibus dicit Aplus, quotquot iam
perfecti sumus, & dicit, perfecti sumus. Et, imitatores mei fr̄es estote. Quorum
vtrūq̄. & imitatio, & esse perfectos, erat ante acquisitā palmā cursus, ad p̄fixū
signū, vt ibi loqr̄, hoc est, ante ingressū in regnū cælorū. Satis superq̄ dictum
esse puto pro occasione data de iusticia fidei & legis pro caussa castalionis.
CAPVt III. Nunc dicendū erit de prædestinatione & libertate hoīs: In quor̄ argntorum
tractatione, consentire te cū Caluino, sed a verbo Dei dissentire existimo me
videre. Illinc aut̄ incipio vbi ais pag. 38. Filij ex hebræor̄ idiotismo dicunt̄
quicūq̄

quicunq; sunt alicui rei destinati, siue reuera, vt cũ Iudas dr̃ filius perditionis, id est, exitio destinatus: siue specietenus, veluti si filiũ dixerim mortis eum, q mortem commeritus sit q tñ postea principis voluntate, vel aliquo casu à morte eripiar̃: Sicut econtrario filij regni dicunr̃ oẽs Abrahami filij sdm carnem cũ tñ reipsa nõ oẽs sint filij regni, sed hi demũ, q sunt filij promissionis vt explicat Paul. Rom. 9.

De prædestinatione: et hõis libertate.

Rx. Sed qd si Iudam pœnituisset facti, et nõ desperata venia absorbuisset illum dolor? Quid si oẽs Abrahami filij carnis, ex impœnitenti et durocorde cor carneũ induissent et resipuissent? Neq; verò eò tendit Paul. quo tu putas: In Isaaco vocabir̃ tibi semen, illud scl̃t cui terrã Cananeã donare volo. hoc est inqt, nõ filij carnis, vt Ismael, ij sunt Dei filij, seminis scl̃t, cui terra chananæorũ erat pmissa: sed q sunt filij promissionis nempe nati. qm̃ promissi recensentur in semen, quod terrã Chananæor̃ possidere debebat. Et vides quod Paulus hic distinguit, inter filios carnis et filios promissionis: alibi mutatis nõibus secernere inter filiũ carnis et filiũ sprs, et natũ sdm carnẽ, vi scl̃t naturali genitũ, et genitũ sdm sprm, vi scl̃t à sprũ Dei subministrata, cũ caro esset emortua et oĩbus viribus naturalibus despoliata, nominare. Quemadmodũ animaduertere potes, hæc nõ de prædestinatione ad vitã æternã disserere, cũ nõ ob aliud iussus fuerit Abrahamus oẽs ~~filios~~ suos et Ismaelẽ et se circũcidere, nisi vt sigcaretur destinatio gentis ad vitæ æternæ hæreditatẽ, cuius promissio contigerat per fidem, quã circũcisio signabat: Sed eò tendere, vt sigcaretur, verbum Dei nunquã fuisse existimatũ excidere aut excidisse, si nõ toti genti ea contigissent, q̃ genti se daturũ Deus policitus fuerat. Unde fit vt exclusio Ismaelis et Esai à promissionibus terræ chananææ, nõ sit visa derogasse veritati verbi Dei, quo Deus recepit se semini Abrahamico terram chananæã dare. Sed sequamur tua, pag. 40.

Rom. 9. 8.

discrimen inter filios promissionis et natos sdm carnem.

circũcisio cur Abrahamo iussa.

Qui æternũ Dei consiliũ siue destinationẽ facit variã ac mutabilem, siue q2 eã à conditione suspendit, cuius exitus sit in hominũ arbitrio, is certe existimet necesse est Deũ vel falli posse, vel in ancipitem euentũ futura decernere. Quod nihil aliud est, quã Dei prouidentiam verbo affirmare reipsa verò tollere.

Regnũ dr̃ æternũ nõ solũ sui ipsius cã, q2 finem nõ hr̃t, ver̃ et̃, q2 ad illud destinati, nunquã eo possunt excidere. Qui in Ecclam, q̃ est iter ad illud regnũ recipiunr̃, in duplici sunt conditione. Nam alij sunt in ea nati et in ipsius sinũ versanr̃, et tñ reipsa ex Eccla nõ sunt, idq; sua culpa: Alij sunt in Eccla, ac reipsa ex Eccla sunt, et nunquã extra Ecclesiã eÿciuntur. Cur? Non hic dicis Beza sua vel aliena virtute. Sed pag. 41. dicis Dei verbũ siue consiliũ siue destinationẽ excidere nõ posse. Hanc putas esse illius cam̃ pag. 68. Duo sunt q̃ illi obÿcio, vnũ, quod tribuat hõi liberũ arbitriũ, à cuius voluntate pendeat diuini consilij constantia &c. Decretũ Dei nõ modo incertũ sed etiã fallax et ab hõis voluntate pendens facit, et duo falsissima affirmat, Iudam fuisse vitæ destinatũ, Ezechiam vero morti. pag. 69. Si præclaro isti doctori credimus, Deus vult oẽs (idest singulos) hões seruare, siue, singulos hões vitæ destinauit, sed sub conditione, si crediderint. Ista vero conditio est in omniũ hominũ potestate, q2 alioqui frustra opponeretur. Ex quo efficir̃, eos q pereunt contra Dei destinationẽ et voluntatẽ perire. Hoc verò an nõ est liberũ arbitriũ in vtramuis partem hõibus tribuere, et Dei

consil.

consiliū à voluntate hominū suspendere. Quid nos aūt in contrariā partem
ex verbo Dei doceamus, non pigebit paucis explicare.
Deo inuito, (pag. 70.) vel non curante, quicquā fieri vel euenire, nobis summa
blasphemia est. Deū mutare consiliū, siue Dei verbū excidere, siue contra Dei
destinationē et voluntatē, qcquā in mūdo fieri, nedū vt hōes contra Dei desti-
nationē vel seruenr vel pereant, eadem nobis blasphemia est. Certum etiam ab
æterno (pag. 71.) esse didicimus damnādor numerū, et additā esse eor exitio
conditionem, si in peccatis ad extremū perseuerauerint. Hæc aūt conditio nō
potest nō in ijs impleri, q cū sint arbores malæ, fructus bonos edere nō possunt.
pag. 72. Non dicit ἔιται vel ἔσεαϑ esse vel fore Simeon Luc. 2. sed verbo nεῖ-
αϑαι vsus est, quo declaratur æternū Dei decretū, ac si dicas nεῖαϑαι destina-
nεῖαϑ .. tū esse. pag. 73. Scripsi nεῖαϑ nō referri ad solū euentū, sed potius æternā Dei
destinationē declarare. Impiū et blasphemū dogma est, Dei destinationē in v-
tramuis partem ancipitem stabilire. pag. 75. Pernego, contra Dei destinationē
cadere, q ad lapidem impingunt. Huc sunt ꝓdestinati vt fiant conformes ima-
gini filij Dei: eadē ēt rō est in contrariā partem. Fit enī sdm iustā Dei desti-
nationē, vt quod suapte natura benedictio est (sicut valetudo, opes, Euāgelij
auditio, dōtes corporis et animi) reprobis in maledictionē et exitiū cedat. Id fit
malor culpa. Sed tu falleris, quod vbi destinationē Dei audis, putas hōes culpa
carere, nisi illā vt ambiguā et ancipitem ab hominū arbitrio in vtramuis partē
libero suspendas. Qm videlicet nō cogitas, quandā ēt esse voluntariā necessitatē,
q efficiat, vt tota exitij culpa in hōibus resideat: etiamsi quod Deus decreuit neces-
sario eueniat oportet. pag. 76. Si blasphemia est scribere contra Dei voluntatem
et destinationem aliqd euenire, atq adeo, quod iste totidem verbis scribit, Iudam
fuisse in libro vitæ scriptū, q tn postea perijt, magis etiā impiū est dicere, con-
siliū Dei ab hōibus rescindi, quo verbo nihil imperiosius dici potest. Verbū Dei pag.
77. excidere, ac proinde consiliū ipsius rescindi nō pt. Verbū Dei, id est, quod se-
mel dixit Dns se facturū, vel nō facturū, nō potest excidere. qm firmū maneat
oportet, quod inuariabili et omnipotenti Dei voluntate nititur. Idem ēt de ipsius cō-
silio (id est de eo quod semel apud se constituit, vt esset vel nō esset) necesse est sta-
tuamus. qm quod ipsius respectu, et quasi in ipso Deo consiliū est, nobis postea
fit verbum, qm videlicet nobis à Deo patefit. pag. 78. Si decretū fuisset (de-
nuntiata Ezechiæ mors) necesse fuisset Ezechiam mori, q2 nec mutabile nec ir-
ritū est quod Deus decreuit. Quid Ergo? comminatio erat, qua Dns constitue-
rat Ezechiā ad peccati agnitionē adducere. In his comminationibus est tacita
et inclusa conditio, nisi resipueris. Imo ne tum qdem, cū Deus aliqd ꝓcipit semp de-
clarat qd fieri decreuerit, vt Isaaci mactationē, q nō erat, nec consiliū nec de-
cretū nec voluntas Dei. Interdū ergo constat præcepta Dei ab ipsius voluntate
et consilio distingui. Eadem ēt rō est generaliū ꝓceptionū. Neq. n. etiāsi dicit
Dns oībus filijs: honora patrem tuū, idcirco decreuit oēs filios parentibus suis ob-
sequentes futuros, sed econtrario multis hoc præceptū vult inculcari, vt iustius
iudiciū sibi accersant. Nam præcepta Dei, possunt, propositis contrarijs legibus
vel falsa interpretatione violari, corrumpi, abrogari, et aliquatenus irrita fieri ab
impijs principibus et pseudoprophetis, quamuis penitus deleri nō possint: Sed consiliū
Dei, id est, quod semel constituit ac decreuit fore vel nō fore, nemo pt vel tantillum
remor-

remorari, nedũ rescindere, qm̃ omnipotens est Deus et sui semp̃ similis. Hoc aũt loco Luc. 7. consiliũ Dei nõ dr̃, quod priuatim et in suo arcano Deus de istis sua ipsor̃ incredulitate perdendis decreuerat: Sed beneficiũ Dei, quibusuis in vniuersũ oblatũ per Iohannis ministeriũ, nec tñ singulis auditoribus seruandis destinatũ: ac proinde ab ijs solis receptũ, q̃ erant præordinati ad vitam. Ab alijs aũt q̃ hoc loco repræhendunr̃, vltro et sponte repudiatum. Sed hoc tamẽ Dei bñficiũ de hoĩbus per Iohannẽ ad chr̃m adducendis, istos potuisse rescindere nego, q2 Dei in suos bñficentiã nõ potest incredulorũ contumacia impedire. Increduli sua contumacia gratiã Dei reddunt sibi ipsis infructuosã, sed rescindi certe consiliũ Dei nulla rõne potest. pag. 82. Ioh. 1. Hoc totum nihil aliud declarat quã gratiã ὑοθεσίας, quã merito vocat ἐξουσίαν id est ἀξιώσιν cũ hac rõne simus Dei hæredes cohæredes aũt Christi. Itaq̃ q̃ ἐξουσίαν interprætanr̃ eligendi potestatem et hoc loco abutunr̃ vt liberũm suũ arbitriũ stabiliant, quod et ipsũ dicũt à gratia nõ penitus præstari, sed præmuniri duntaxat et adiuuari, ij nunquã intellexerunt, q̃d beneficij per chr̃m fide consequamur: nempe vt non modo filij Dei esse possimus si velimus, sed et vt velimus et possimus. Tu sentis hanc potestatem chr̃m contulisse hoĩbus, vt libero arbitrio possint fieri et nõ fieri filij Dei. pag. 84. Stupor est existimare, homines priuari libera voluntate, nisi sit in vtramuis partem flexibilis. Nã si hoc verũ est, consequenter nec Deũ, nec beatos illos angelos liberã habere voluntatẽ, cũ neq̃ ille possit aliud, quã bonũ velle: neq̃ istis aliud quã Dei voluntas placere. Imo et illud absurdũ sequetur: Nos cũ vita illa beata, quã expectamus, arbitrij libertatẽ amissuros. pag. 121. Non potest pati Castalio vt dicamus, quod Deus semel sanciuit, irritũ fieri nõ posse, quã esse veram huius loci Rom. 9. sententiã, oẽs interprætes confirmant, et res ipsa clamat. pag. 136 Non dicit chr̃s, suũ nõ esse, alios ad patris dexterã collocare, quã q̃h ea dignitas destinata est: sed suo more potius docet, se aliã ob cãm missũ esse à patre, ad quẽ illos Zebedęi filios remittit. pag. 213. Sit ergo 1 Petr. 2. τίθεται ponere. Sed q̃do quæso ponunr̃ hoẽs à Deo, cũ de æterni ipsius consilij executione quæritur? Certe cũm ab eo condunr̃, seu in hoc mũdo collocantur, et ex aduerso respondet huic verbo τὸ πεῖσθαι de quo dixi Luc. 2, τὸ τίθεται ad consilij executionẽ, προορίζειν, ad consilium ipsũ refertur. pag. 215. At enim dices, Si Deus creauit aliquos ad contumaciã, omnino autor est eor̃ contumaciæ q̃mdum si quos creauit ad obedientiã, omnino autor est eor̃ obedientiæ. Nego consecutionem mi homo. Est enim Deus per chr̃m suũ obedientiæ autor et caussa efficiens: Contumacia aũt nõ à caussa efficiente sed deficiente, eaq̃ in nobis hærente promanat. pag. 219. Si naturã Euangelij in sese considero, dicã esse verbũ Dei: sin aũt homines, quibus annũciar̃, et diuersa de illis Dei iudicia respicio, dicam alijs proponi, vt sit eis odor vitæ, q̃ est ipsius Euãgelij vsus, alijs vero, vt sit eis sua ipsorũ culpa odor mortis, q̃ est Euãgelij abusus.

τίθεται. προορίζειν.

℞ Hæc est sẽtia tua, alibi impugnata, et vt videtur expugnata, à nobis. In qua desideramus illud, vt distinctio abs te recitata, inter consiliũ et decretũ, et voluntatẽ et mandatũ Dei: coniunctio inter prouidentiã et prædestinationẽ Dei: differentia inter rescindere et eneruare, demonstretur ex verbo Dei. Nam scimus latinis auribus hæc inter sese differre: sed in ea lingua, qua scripserũt prophetæ et Apostoli, cũ ostenderis hæc varias habere et voces et sig-

nificat

rificationes, tum vero nobis abs te satisfactu fuisse dicemus. Nam nos in loquendo & sentiendo, verbu Dei nobis pro magistro, ne erraremus, præfiximus, & nó nos, aut æterna aut temporalia Dei destinatione, prædestinatione consiliu decretu voluntate Dei, instabilem, inconstante, variu, mutabile, suspensa ab arbitrio hóis, facimus, sed verbum Dei. Fac alr verbu Dei loqui, & nos alr cum verbo Dei loquemur: fac verbu Dei alr sentire, & nos cu verbo Dei alr sentiemus. Atq; ings forsan alr de Deo loquendu est, vt est in se Deus, & alr cu de Deo ita loquir verbu Dei, vt intelligi ab hóibus possit. Tum em necesse est, ita log de Deo, vt hóes intelligant, q nihil intelligere possent, si de Deo, ita vt Deo in se & per se est, sermo fieret. Et in hoc sumus. Nam in Deo nulla dicere mus esse voluntate, prædestinatione, arbitriu consiliu & alia, si de Deo, vt Deus in se est, & nó, vt de Deo doceri cupimus hóes, log vellemus. Deus em nó est suum decretu, sed ipse est & Deus & decretu, & gdqd in Deo esse dr. Quare cú inter hæc & Deu distinguimus, de Deo sermonem instituimus, nó vt in se est Deus, sed vt hói Deus, vt hó intelligere possit, ea, q sunt ipse Deus, exponitur. Unde verbum Dei, ne abhorreret a Deo hóes, óes voces, crudeles, asperas, à sensu humano alienas, ab imperij dulcedine auersas, reiecit. Illis aut vocibus vtir, q etiadi mutabilitate in Deo ponere videant, vtiles esse hominu saluti iudicarr, neq; maiorem honore, aut maius decus in Deo ponit, quadsi aut vita sanctitate, aut petitione reconciliationis glorificar ab hóibus. Viuo Ego, inqt, dicit Dns q amima q peccauerit, nisi resipuerit, ipsa morietur. Nunqd volo morte peccatoris, an nó magis vt se conuertat & viuat? Ezech. 18. Si dixero impio, morte morieris, & impius fecerit iusticia, morte nó morietur: Et si monueris iustum vt nó peccet, & nó peccauerit, vita viuet: si peccauerit, morte morietur. cap. 3. Ego Deus sum & nó mutor, vt homo: Si bonu genti iusta promisero, & illa fecerit quod malu e, poenitebit me promissi. Si minatus fuero genti impiæ malu & illa fecerit quod iustu est poenitebit me illius mali. Pœnitentia aut est sententiæ decreti mutatio. Neq; alicubi hanc firmitatem consilij diuini, qua tu ponis, inuenimus in verbo Dei. Nam etiã in eo, in quo Deus voluit q duas res immutabiles in qbus fieri nó posset vt mentiror Deus, sigcare haredibus promissionis firmitatem consilij sui, vt in bonu ita in malu, conditio apponr: si bonus nó desciuerit in mala, & malus nó reliquerit impietate. Item vt quemq; inueniet iudicij Dei firmitas, ita iudicabit, neq; erit personar acceptio apud Deu, vtpa eos, quos æqualiter amat ex se & odit, aut nó odit iniquitatis & iniusticiæ cá. Hanc conditione a sententijs diuinis auferre, aut de isto argnto disserere sine conditione, mihi religio est, & esse debet etiã tibi, si Sacra biblia de his arcanis simplr disputantia studes imitari & segui. His præmissis, venio ad singula tua, ne putares verbu Dei disserere tantu sua, & nó etiã discutere at & dissoluere aliena. Dicis pag. 110. Qui Dei destinatione, a conditione suspendit, necesse est vt credat Deu fallipse, seu incertu esse de futuris euentis, & prouidentia Dei nulla esse. Sed falsa est consecutio. Nam quamuis Sacra Biblia eodem pericllo, quo hóes depingunt, describant etiã nobis Deu: attamẽ plures virtutes ponunt in Deo, quã in hóibus: q virtutes si Deo deessent, omino Deus esset omnimodi, atq; sunt hóes. Destinat igr & populu Israeliticu & Saulu, Deus, ad certu munus exequendum, & contrarius euentus sequitur, nó minus quã Dauide mittente legatos ad Hamonẽ Naha filiu, pro beneficio retulit ignominiã. Sicut aut Dauid, si prænosset

De Deo alr loquendu vt ese in se, alr vt intelligi possit.

principes fecerũt misericordiã. ese 85 cra. 676.

Mutatio consiliorũ Dei. 979.

Ezec. 18. 4

Mal. 3. Num. 23 Ier. 18.

Pœnitentia in Deo qd

heb. 6. 17

promissiones & minæ Dei conditionales 979. 982.

976

Destinatiõ Dei segr contrarius euentus

uisset, qd comitari debuisset illa legationem, et oem occasione præscindere voluis-
set Ammonitis calumniandi, quod animu alienu haberet ab amicitia Hannon, qd
ad se consolandu in morte sui patris, cuius David amicus fuisset, cu ille viueret,
legatos mittere perseuerasset, malens ex ipsis euentis reru, qua ex sua præno-
tione de futuris, fieri de animis hominu iudiciu: Ita Deus, que diximus ve-
luti hoem nobis in sacris proponi, destinat oes ad bona, et destinare no desistit,
quamuis norit quid futuru sit, sed mauult ex ipso euentu rem iudicari, et,
sua ~~iudicia~~ consilia oia ad salute hominu pertinere, explicare, qua ex eo qd
prænouit, hunc iuuare et illu deserere. Cum no magis ille, quam iste sit su-
um mancipiu: et no minus iste, qua ille Dno suo stet aut cadat: mauultq se
ignoratione futuror prætendere, qua ex eo, quod prænouit, aliu perdere et
aliu seruare et personaru acceptor iudicari. Pendet igr destinationis semp
ad bonu vis, ex conditione. Neq propter hoc, Deus de futuris est incertus,
si ab arbitrio incerto hois, destinatio dicar explicari: Neq prouidentia a
Deo tollir. Valeret tn consecutio, si in Deo nulla potior virtus poneretur,
qua sit ipsa, aut destinatio aut prædestinatio, aut de futuris deliberatio,
et consultatio et decreti emissio, vt Deus, de futuris no esset certus. Nam si vo-
ces consideramus: destinare est reru præsentiu: prædestinare, est post decre-
tum editu in seria deliberatione, antequa tempus veniat, vt opere exequar
quis, quod facere deliberauit. Est aut in hoibus hæc vox, destinare seu pdesti-
nare tam ad bonu qua ad malu: In Deo ad bonu tantu esse, sancti autores
docent, q semp ad vita, nu qua ad mortem, destinari filios Ecclæ docent. Nouit
igr Deus futura, antequa fiant, sed ista virtus prænoscendi futura, alia e
qua aut deliberatio, et q segr deliberatione prædestinatio et destinatio: et
diuersa est a prouidentia. Præsensio eni est, cu multo tempore, antequa aliqd
eueniat, illud euenturu certo nosti. Certo aut nosti, qm rem ipsa, vt in seipsa
est, et no vt futura est, cernis. Noticia eni illa, qua rem, vt in suis est effectri-
cibus caussis, nouimus, antequa in seipsa aut sit, aut no sit, temporu mometa
consectar, q varia esse possunt, vt iuuantia rem, ita rem amouentia, et insta-
bilis est, et a Deo aliena: quamuis Deus q cuncta condidit, norit, qua incerto
euentu, quæq res ambigui euentus a sua fluat caussa. Sed ad rem:
Huic præsensioni nisi adsint vires vt prouidear, ne aut malu, quod futuru
esse prænoscir, in opus exeat, aut exeat qdem in opus, sed non tantu noceat
quantu nocere posset, is, q præscientia illius rei habere dr, prouidentia
(et prouidentia qdem, qm viribus destituir) carere dicer. Destinatione
aut seu prædestinatione, deliberationis esse comitem diximus: Deliberatio
aut præsensioni reru futuraru coniuncta est, no illi certæ et necessariæ.
Nullus eni deliberat de Sole decurrente cælestia stadia: sed incertæ et
cui consilio succurri potest, aut ad bonu aut ad malu. Nullus aut de re
q certo euentura est suscipit cogitationem, nisi ea obcam, qua dixi, cum
cupit se exonerare omni malor, q euentura videt, inuidia, et in alios, q sut
malor caussa, culpam manifesta demonstratione reycere. Virtutes igr
istæ, prænotiones futuroru, prouidentia subsidy, consultatio iusta et sa-
piens, sunt inter se diuersæ, vt no valeat, si vna tollat, altera aut oes tollere.
Quamuis eni in Deo, q vna tollit, omnes auferat: hoc tn no est ex natura vir-
tutu

Destinatio Dei ex conditione pendet

Deus no ex prænotione sed ex euentu sua consilia explicat. 976

destinare. pdestinare in hoibus ad bonu et malu in Deo, tantu ad bonum. 977

Præsensio

Ordo virtutu in Deo. 977

Deliberatio e reru incertarum.

Ezec. 18. 4

Mal. 3. Num. 23 Ter. 18

heb. 6. 17

tutū harū quod sint concatenatæ & reuinctæ: sed ex maiestate Dei, in quo oēs virtutes esse oporteat: Et Deū nō esse, q aliqua vel minima virtute caret. Siue ergo Vates & Vatū scripta perlustres Beza, siue virtutum ipsarū nōia & proprietates, intelligis, nō sequi, In eo prouidentiā nō esse & eū falli posse, si futura, alius virtutis, quā prouidētiæ cā, prænosse pt, Cuius destinata & prædestinata decreta, conditione consueta hinc inde concludum. Atq in Deo, dices, nulla est harū virtutū distinctio. Verū, sed nec virtutes qdem. Ipsæ enī Deus, oēs sunt ipsissimæ virtutes. Sicut autem Deus nō est diuisus sdm virtutū species: ita virtutes in Deo nō sunt aliud quam Deus. Quare in Deo nō est prouidentia, prænotio, destinatio, desideratio, consiliū, decretū futurorū: non est scientia, perspectio, notio pntium: nō est memoria, recordatio, commemoratio pteritorū. Quid igr est Deus? Est oīa in oībus, & ex quo sunt oīa. Quamobrem quod dicis, Nunquā destinatos ad regnū, e regni possessione posse excidere, Si vim externā respicio qua nullus oues Dei de manu Dei rapere pt, vera est sentia: Sed si ad libertatē hōis dictū istud refero, qua consideratione q hodie stat, crascadere pt, falsū esse dictū istud assero. Simili rōne falsū est, quod affirmas pag. 41. Consiliū & destinationē Dei facere, ne prædestinati eyciam, & deturbem ex Dei bonis, & possessionū diuinarū vsū. Cum sit firmitas arbitrij humani, persequi illud, cui studere ex aīo ab initio cæpit. Vis exemplum? Paterfamilias habuit vineā, conduxerat cultores, q eā colerent: misit seruos tempore suo, vt vindemiatæ vineæ fructus, domū curarent deferri. Hoc aut dico destinationē, cū decreuisti mittere diu ante, quā mittere decreueris seruos ad ad fructus ex agricolis accipiendos, & domū deferendos: sed euentus in contrariū cessit, quā esset voluntas Dni. Nam tantū abfuit, vt fructus domū sint deportati, vt etiā iactura maior, ex vitæ seruor, q occisi sunt, exitio sit facta. Diligentius igr res tota à patrefamilias tractari cepit, & deliberatū ne serui amplius mitterem, sed ipsius patrisfamilias & domini filius, hanc ob cam, quod spes esset, vt agricolæ reuererem Dni filiū. Hæc oīa destinationis sunt, mittere scilt ad improbos, seruos illos, quos illi reuereri poterant & reddere fructus vt ad Dom deferam: neq aliqd ptermittere, quod improbitatē, ab improbis agricolis, excutere possit, etiā si ambiguus esset euentus. qm destinatio & pdestinatio, nō qd secuturū sit spectat, sed quali aīo sit Deus, erga suos operarios, atq adeo filios & probos & improbos, æqualr explicat. Non dicimus quod tu putas pag. 68. consilij diuini constantiā pendere à volūtate & arbitrio hōis, & decretū Dei ab hōis voluntate pendere: Sed consiliū & decretū Dei bonū & sanctū & salutare hōi futurū respicere, qd incertū esset Deo, antequā futurū, fieret præsens, nisi alia virtus esset in Deo, prouisio scilt, q futura nouit in se, antequā sint in se, vt aut consilium & decretū Dei cedat in salutem omniū, ad quor salutem & beneficiū illud pertinet, euentū pendentē à caussis infirmis & contingentibus demōstrare: reuerebunr, inqt, forsā filiū meū, qm consiliū Dei bonū in se, incertū habebat euentū, & eius expletio ab aīo agricolarū, qualem euentū esset habiturū pendebat. Cum tn ipse Dns vineæ, alia superiore & alia inferiore & consequente virtute, illa prænotione & ista prouidentia, quæ sit bene deliberādi virtus, & bene sciret qd futurū esset, & potenter valeret nō pmittere euenire.

quod

prouidentiā in Deo, non tolli, nec eū falli posse.

virtutū distinctio nulla in Deo.

Destinatos ad vitam, excidere posse. 982.

Præstinatio nō euentum spectat, sed Dei animū explicat. 975. 982.

Matt. 21. 34

Matt. 21. 37.

quod euenturu erat, nisi "eu tpusisse" ad suã gloriã pertinisset. Est em ordo in virtutib, Virtutu in
vt præcedat prouisio, sequat consiliu, hoc cu potentia obrepiat prouidentia, ne Deo ordo.
his cedat impune, q sprenerit, aut nõ illis succedat in homẽ, q amplexi sunt consi- 975.
liu Dei. Et miru esse putas dici, atque Iudã atq. Ezechiam ad vitã fuisse de-
stinatu? Atq sententiã fert verbu Dei, quat nullã personar acceptione dicit In bñficiorũ
esse in beneficior diminorũ explicatione, cu ões contingat esse ex eadem gente diminutu explicatione, nul-
aut sancta aut impia. Vnde sicut dicit Omnes, tu Iudæos tu gentes peccasse la personarũ
et egere auxilio Dei, ita auxiliu Dei ex aquo patere õibus narrat sine exceptioe rõ habetur.
aut personar acceptione. Maius aut erat Iudam esse, e nõ gentis incircumcisæ
qua Ezechiã esse e nõ Iudã, in collatione illa q fit erga beneficia Dei: e tñ
gentes adæquat Iudæis verbu Dei, e in Prædestinationis e in electionis e in vo-
cationis e in glorificationis beneficijs. Sed tu vt videris, euentu respicis, in
quo, quis negat Ezechiã esse maiorẽ e digniorẽ Iuda? Quod immuis ad mor-
tem aternã aliquos a Deo destinari, hoc falsu esse dicimus, e qm nusquam
legit in verbo Dei, e qm destinatio e prædestinatio Dei προθεσις æterna prædestina-
Dei sequitur, q tota ad vitam inclinat. Quod aut existimas, Eos, q pereunt tionẽ Dei, sep
sdm destinationẽ e voluntatẽ Dei perire, qua dirigit hões ad perditionem, ad vitã inclinar.
ita falsu esse asserimus, vt nisi tu indicaueris, miremur, qdo illud nõ videris 975. 976.
dicto Dei ex diametro esse oppositu: Nolo mortem peccatoris: Non est volun-
tatis meæ mors impij. Suspendis igr, inquies, ex arbitrio e voluntate hominu Matt. 21. 34 Consiliu Dei
consiliu Dei? Ego plane videor ex tuis verbis ignorare, in quibus ponas con- Dei nõ ab ar-
siliu Dei: In Deone, q decreuerat mittere filiu ad agricolas: an in filio, q bitrio homi
missus a Deo, ad agricolas ueniẽt: an tandem in agricolis, q filiu occiderunt. pendet. 982.
Video consiliu Dei fuisse, vt filius urgeret agricolas ad reddendu fructus
vineæ, consiliu vero agricolarũ fuisse, vt occiso filio, ad se rediret hæreditas. Matt. 21.
filiu aut consiliu habuisse vt pareret Patri Deo, e legationẽ susciperet ad agri- 77.
colas, fructusq vineæ reciperet, Patri Deo reddendos. Hæc tria sine temporis ra-
tione proposita esse videm. Explicant tñ e tria fuisse in patre in filio in agricolis
animorũ consilia e decreta, e tres habuisse fines. Ille Dei, receptio fructuũ vi-
neæ: Iste agricolar, acquisitio vineæ: Ille filij, adnectio fructuũ vineæ ad proprium
possessorem. Nunc appone his consilijs tempora, e videbis ex temporũ comunicti-
one, nõ mutare hæc consilia e decreta consultores: nec consiliu Dei fieri agrico-
larũ, nec agricolarũ fieri filij, nec filij fieri Dñi patrisfamilias consiliu: Neq.
consiliu agricolarũ a Dei, aut Dei ex agricolarũ consilio perdere. Quæras igr 736
an prouideat Dñs, qd agricolæ essent filio facturi, an minime. Nolo hic respon-
dendo vt debeo, durior tibi videri quã velim. Non nouisse dica, cũ ita consule-
ret, vt fructus vineæ se recepturu speraret: Sed si prouidu illud facio, e oia il-
li fuisse perspecta, antequã fiant, constituo, nouisse dica: sed in illius consilij
susceptione, ignorantiã futurorũ præ se ferre voluisse affirmabo. Voluit enim
Deus ita deliberãdo animũ suũ declarare cur mitteret, dissimulata impietatis
nequicia agricolarũ e cædis filij, quã fore intelligebat, noticia. Nam si prouisi-
onẽ futurorũ dissimulare noluisset paterfamilias ille, nec diuisset, vt acciperent
fructus vineæ: sed vt perderet illos agricolas, e filiu occidendu coronaret. Nam
statuerat paterfamilias filiu suũ mittere ad agricolas, etiãsi futurũ sciret fi-
liu ab agricolis, quos aperte inexcusabiles reddere conabar occisum iri. Cum
autem.

autē aliud sit: malos agricolas male perdā, & vineā meā alijs locabo: cūr ādam, quā illud: mittā filiū meū, vt habeā fructū vineæ meæ: seu, spero quod m filiū meū, nō designabunt agricolæ, quod in seruos designarunt, & ita habebo fructus ex vinea, quos adhuc accipere nō potui: Necesse est aliā esse quā huius, quā illius finis cōsultatiōnē, & aliud huius quā illius decretū. Quamobrem, si inter hæc duo consilia, q̄ in Deo fuerunt, vnū colligendi fructus, alterū perdendi agricolas, sit interpositū agricolarū & filij consiliū, cū intelligas agricolarū consiliū nullū habere nexū cū filij consilio, quōdo a priore consilio Dei, dicis pendere agricolarū consiliū, cū econtrario dicere debuisses, ex consilio agricolarū alterum Dei consiliū manasse? Neq; n. si q̄d Deus prouidit fore, posīquā executus fuisset, alterū suū consiliū & deliberatione, contra agricolas parricidij reos, ob id dicere oportet, ex priori consilio Dei ortū ducere, & quidem necessario (Huc enim tendunt tua & Caluini argūta, quantūuis ægre vos huc duci patiamini) agricolarū consiliū. Sine igr proponam exempla ex sacris scripturis, in quibus Deus depingit tanquā futurorū præsciis vt, futurū est em, vt Herodes quærat puerū: sine ista prætreā, & alia proponam, q̄ Deū faciūt deliberantē & contrarios euentus suæ deliberationis nō prouidentē, vt, si forte audiant & conuertam si dixerimus certissimē deliberationis diuinæ erga hōes, ex hōibus pendere, aut cū id faciūt, quod est deliberatū, aut alr faciunt, quā fuerit consulentis ammo nō putamus nos consilia a voluntate & arbitrio hominū suspendere. Ier. 26.3

pag. 70. Theses ambiguæ sunt. Nam pē dici, Deo inuito nihil fieri a deo, q̄ plus possit, quā Deus: & pē dici, aliq̄d inuito Deo fieri, quod fit nolente Deo, & quod cū fit, resistit spiritui Dei, q̄ id fieri nollet. Nam ὅτι ὁ θεὸς θέλει, οὐδαμῶς, ὁ μὲν ἑκὼν, ἄκρο νοεῖν, in quibus tu magnas turres exædificasti, & ibi ἀνάγκη ἐντεῦθεν εἶναι· ἑκὼν ἢ ἄκων ποιεῖν, in his in quā q̄d aliud quā spontanei, volentis, inuiti, & nolentis, ratio describitur? Quodsi, quod nolo, facio, id inuitus facio. ergo quod fit nolenti Deo, vt mors impij, id inuito fit Deo. Nihil aut fieret hoc mō inuito Deo, si Deus nollet se inuito aliq̄d fieri. Vnde ex Paulo habemus, nullum Act. 7. 51. Deo posse resistere: & ex Stephano: Iudæos semp restitisse spiritui Dei. Qm sicut potentiæ Dei, nullus, veluti maiorū virtū, resistere potest vt aliq̄d faciat quod nolit Deus: Ita cū Deus permittit hoīes, vt faciat vetū velit, bonūne, quod desideraret Deus, an malū quod odit Deus: Nonnūquā quod malū est operar, & displicet Deo, qm id facit inuito Deo, quod fieri nollet Deus. Vtrūq; aut sine faciat quod bonū est & cupit Deus: sine malū & quod odit Deus operetur, homo, sequitur cura Dei, parata in Deo, & monita a prouisione & præscientia ad excipiendū vtrūq; & promouendū ad gloriā Dei. Itaq; quod putas tu blasphemū esse si dicar, nolente Deo aliq̄d fieri, vt declarauimus, sacra scriptura inter sancte dicta adnūmerare ex his quæ dicta sunt, nobis videtur. Altera thesis expatiar magis & extra pomerū sacrorū dictorū euagatur. Nam si Deus dicit, & verē atq; ex aīo dicit: Non est voluntatis meæ, mors impij: qui rego nos sumus, q̄ dicere velimus, quod pereant impij, nō esse contra destinationem & voluntatem Dei? Dicemusne Deū aliqua destinare seu prædestinare alr quā velit? quod si ita, vt vult, destinat & prædestinat quemq. Deus, segr vt a Deo nemo destinetur aut prædestinet ad mortem & perditionē: qm Deus neminē vult mori aut perire. Adde his, quod destinatiōis & prædestinationis voces, cū sermo est de Deo, semp sunt ad bonū nūquā ad malū. Ezech. 33. 11.

resistere Deo.

prouidentia Dei.

destinatio & prædestinatio de deo semp ad bonū. f. 977.

lum in sacris biblijs. Sunt enim fructus εὐδοκίας & προθέσεως Dei erga hoēs.
Dicis etiā, Deū nunquā suū consiliū mutare, & interpretaris hoc idē esse, atq. ver:
bū Dei nūquā excidere: & contra destinationē & voluntatem Dei nihil fieri. Hæc
dicis & non probas ex verbo Dei. Nam oīa hæc, verbū Dei, & distinguit, & alr̄, quā
tu facias, vider̄ decernere. Verbum eni promissionis Dei, nūquā excidere, etiāsi
nullus hominū esset dignus, cui Deus sua promissa præstaret, dicit Paul. quoniā
Rom. 3. 3. vult Deus esse verax, etiāsi oēs hoēs essent mendaces. Sed nos nō istud quærimus
an peccantibus hoībus Deus, etiāsi resipiscant illi, sua promissa mutet: Sed illud:
an sit nō minus verbū Dei, dicā impio, morte morieris, quā dicam iusto, vita vi: Consilia Dei, q̄do mutent̄. 974.
ues: an sit in vtroq. par & inuictum decretū: Si benefeceris, benedicet tibi Deus
tuus: si male egeris, Deus tuus te deseret: Et an exciderit verbū Dei illud: Iura:
uit Dn̄s Dauidi veritatē, & nō frustrabir̄ eū, de fructu ventris tui ponā super
sedem tuā, cū legamus post Sedechiā nullū Regem habuisse Iudæos per multos
annos ex gente Dauidis. Ego tam magnū & firmū decretū, iuramento Dei Decretū Dei conditionē hē additam. 974.
firmatū, rite concepto & pronūciato, lego habere conditionē illam: Si custodierit
filij tui pactū meū & testimonia mea, q̄ docuero eos, etiā filij eor̄ vsq. in seculū
sedebunt super soliū tuū: Neq. sicut lego: nō est voluntatis meæ mors impij,
alicubi scriptū inuenio; nō est voluntatis meæ vita iusti. Est aut̄ sermo non de
tuis iustis & iniustis, destinatis sc̄lt ad vitā & mortem: sed de iustis & iniustis, q
quoad viuūnt, ex iustis iniusti, & ex iniustis iusti fieri possunt. Quare sta:
tuo oēm conatū Dei, saluti hominū inuigilare, neq. aliquod decretū, consiliū
verbū Dei, votū Dei de salute aut exitio hominū, in scriptura sacra extare,
quod conditio aliqua, relata ad hoēs, quor̄ saluti consulitur, nō obsepiat. Et no: numerus saluandorū Deo notus.
tū q̄dem esse Deo numerū saluandor̄ & damnādorū: sed ex noticia quā hē
de rebus oībus p̄ntibus, p̄teritis, futuris Deus, & nō ex eo, quod aliquos hoēs de:
stinauerit sine aliqua conditione, puta si iniqui fuerint, & in iniquitate perse:
uerauerint ad exitiū. Est aut̄ potentiæ & prouidentiæ Dei, destinatos ad vita
si male vixissent, a vita abripere, & ad mortem conijcere: Et nō destinationis & destinatiōis & p̄destiōnis natura in quo sita.
prædestinationis: quarū virtutū natura in eo sita est, vt hoēs recepti in gratiā
Dei, et ex filijs iræ, facti filij Dei, cū tota illor̄ posteritate vitā habeant, quā Deus
est suo tempore donaturus: Legis aut̄ solius opus est, demonstrare hoī vbi sit vita, Legis opus.
& illa opera, in quibus ambulandū esse Deus iusserit: Et vbi sit mors, vt mors stipē:
diū peccati viter̄, & vitæ donationi Dei studeatur. Ista ad hunc modū sacri
scriptores discriminant, ne confusio rerū sequeretur. Dicunt igr̄: Neminem
quidem saluari contra, quā velit, destinarit, & p̄destinarit Deus. Esset enim vim
Deo inferre, & impios in cælo cū Deo constituere: Sed impios hoēs salutē perdere,
& in mortem ruere, præterquā velit destinarit & prædestinarit Deus, q veniē:
ti filio progressus obuiā lætatus sit, quod ille resipuisset & reuixisset cum fuis:
set mortuus & sine spe salutis. Igr̄, inquies, Deus mutat consiliū suū? verbum
Dei excidit? aliq̄d fit contra destinationē seu prædestinationē Dei? Inuenias
tu mihi Beza locū vnū, in quo Dei destinatio & prædestinatio malū, mor:
tem, damna respiciat: sicut Ego oēs sentīas, in quibus eæ voces sunt vitā, bo:
na, opes, semp̄ respicere, demonstrare possū. Illud aut̄, Non est voluntatis
Ezech. 33. 11. meæ mors impij dicit Dn̄s: Nonne tibi vider̄ dici ab illo cui placet vita cū iusto:
rū tum iniustor̄, & q vellet coniungere impios poenitentes iustis consectātibus
iusticiā

Iustos et iniustos, pios et impios ad vitam destinatos

iusticiam. Hoc autem quid est, nisi et iustos et iniustos destinari a Deo ad vitam, absque
desciscunt iniusti, vel impie viuendo, vel in vita impia perseuerando. Et illud quid
est: Si poenituerit gentem illam, poenitebit etiam me, nisi, si mutabit gens illa ani- Ier. 18.8.
mum, mutabo et Ego, decretum, verbum, sententiam meam? Nos plane nullum decretum
aut verbum, aut consilium Dei malum erga homines, in sacris Biblijs legimus, quod
quidem ad vitam aut poenas aeternas respiciat, tam firmum, tam iuratum, tam chaliben,
quod poenitentia hominum, et mutatio ex malo in bonum non expugnet. Sicut econtra-
rio, in bonis firmum est illud et constans: Si iustus deseruerit iusticiam peribit.
Verum quidem illud est in iure, quod quis perdidit, et iam a Deo ad alios est transla-
tum, recuperando, poenitentiam in nonnullis, parum ipsorum culpa, valuisse: et scimus
quidam peccata esse, quae omnes clementiae fines exuperant. Sed et ista nunquam sunt sine
ἀμετανόητῳ παρδίᾳ, quae ex diametro pugnat cum Dei mia: Et illa sunt in honoribus hebr. 12.17.
praesentis vitae, ut primogenitura Esai, et regnum in Saule. Ex his cernere potes illud 1 Reg. 15.28
esse verbum Dei, quod tu blasphemum iudicabas.

poenitentiae vis

peccata, clementiam Dei exuperantia

In eo quod dicis pag. 71. Non posse conditionem non in his impleri, quae cum sint arbores
malae, fructus bonos edere non possunt. Diuertere videris a proposito. Nam de
Dei destinatione, et non de hominum malicia loquimur, an scilicet mali finaliter non possint
benefacere, quam sint ad exitium destinati: an vero, quam ita assueuerint malo, ut non
possint facere, cogitare, et loqui bonum. Illud negamus nos: hoc concedimus cum sacris
autoribus. Dicimus enim ex Dei prouisione oriri, quod numerus damnandorum et saluan-
dorum sit notus Deo, et non ex destinationis aut praedestinationis viribus, quibus hi ad
vitam illi ad mortem impellantur. Huius enim vestrae sententiae caussa, factum est, ut
voces sanctae et suauiandae, videantur odiosae et execrandae.

pag. 72, dicis πεῖσθαι ad ruinam et erectionem Israelitarum, declarare aeternum
Dei decretum, ac si diceretur, destinatum esse, ut infamem reddas vocem destina-
tionis et praedestinationis: cum nunquam ad euersionem aliquorum referantur, in his, quae
ad vitam et mortem aeternam pertinent. Porro, positum esse in ruinam et resurrectio-
nem multorum, Paulus vocat, naturalium ramorum, reliquiarum scilicet salutem et destructio-
nem ex naturali arbore: Et Christus dicit esse, a mundo eximere: ad lucem adducere Ioh. 3.19.
et venire: a luce fugere et cum mundo velle perire. Caussam adducens, non ad destina-
tionem aeternam recurrit, quae est directio et designatio ad bonum tantum: sed erant inquit
eorum mala opera, et tenebris assueti, tenebrarum operibus studebant.

πεῖσθαι

destinationem Dei non esse ancipitem.

Blasphemum inquis pag. 73. est, destinationem Dei in vtramuis partem ancipitem stabi-
lire. Nunc cum scriptura sacra loqueris, sed longe dissentis ab illa, cum partem il-
lam, ad quam destinatio est directa, aliam putas esse, quam vitae et haereditatis aeter-
nae potiundae et Dei visionis. Et hoc quidem est erga Deum certissimum, ut nullus vitam
consequi possit, nisi per has angustias, quas doctrina, quae est cum destinatione coniuncta
docet, ingrediatur. Qui autem sint illi futuri, qui aut ingredi per illas calles, aut ab
illis diffugere, ne ingredi, aut postquam ingressi sunt, regredi et abire velint: Et quot
numero aut illi sint, aut isti, non indicat Deo, destinatio, sed praescientia. Quae si
non esset in Deo, cum incertitudine damnandorum et saluandorum consulere Deus et destina-
re sua, ut nunc ad certos fines et quidem semper bonos nihilominus posset. Euentus igitur
destinationis, an bene cedat homini an male propter malitiam hominum ex ipsis hominibus
pendet, quorum culpa fit, ut quod salutare est, sit mortiferum, et non ex ipsa destinatione
quae tota viuifica est, et ad vitam ducit et dirigit.

destinationis euentus ex hominibus pendet.

Illud

Illud autem pag. 75. quod dicis Non cadere contra destinationē Dei, quod aliq impingant ad lapidem ad exitiū, fieriq. sdm iustā Dei destinationem, vt quod suapte natura benedictio est, in maledictionē et exitiū cedat, malor culpa: Hæc inquā si bene examinas, illud contra verbū Dei esse inuenies, et hoc abs te confundi deprahendes. Non enim valet rō, vt si Deus aliquos prædestinarit ad gloriam, quod est misericordis Dei, aliquos etiā prædestinarit ad mortem, quod est iudicis iusti Dei. Qm prædestinatio nihil ht cōe, cū Dei iusticia, sed tota coniuncta est cū Dei benignitate et clementia. Est enī nexus ille necessarius, et veritatis omni æternitate fluentis: prædestinati vocant, vocati iustificant, iustificati glorificant. Quare, quor nō est glorificatio, eor nō est iustificatio, et quorum iustificatio nō ē, eorū nō est vocatio, et quorū vocatio nō est, eor nō est prædestinatio, seu destinatio, q tota tendit in eū finem, nō vt condemnent et pereant, sed vt iustificent et glorificent hōes. Quare dicere deberes (si pateris vt ita loquamur) Non ex destinatione Dei oriri, quod mali incidant in maledictionem, quā ambiunt suis nefarijs factis: sed ex Dei iusticia. Aliud est enī, punire in malo opere commorantem, quod est iusticiæ, et aliud, ex malo opere reuocare et adaperta via salutis, vbi salus sit ōndere, quod est destinationis opus. Ad qd enī destinatos esse fideles Paulus dicit, vt conformes redderent chrō Iesu? ad qd vocatos adaperto fidei ostio? ad idem. Ad quid iustificatos et adoptatos in filios? ad idem. Quid aut seqr glorificatio? conformitatē ad imaginē chri. Nunc quære qd sit conformare chrō, in sacris biblijs, et vide, an possis inuenire impios tum fieri conformes imaginis filij, Iesu chri, cū aut peccant, aut perseuerant in peccato, quod est conformari huic seculo, aut puniuntur æternis à Deo pœnis. Neq. ita sentiendo, destinationē Dei ancipitem et ambiguā ab hōis arbitrio suspendimus: aut fugit nos, esse in hōibus, cū improbitati assueuerint, voluntariā quandam necessitatē: Sed suū locū cuiq. virtuti, quē à sacra scriptura habet, donamus; neq. res varias inter se confundi patimur, vnde horrendæ et blasphemæ sentiæ emergunt. Neq. ob id, quod in hōe necessaria aliquādo est (ppter habitum malū, cui se dedidit, bona natura, à Deo condita, et inter bona à Deo numerata) ad peccandū voluntas, sequi posse dicimus, vt, quod homo malus, peccato mancipat, ex voluntaria necessitate peccat, id ex decreto Dei æterno euenire, veluti inde fluens necessitas, q hōem malū ad peccandū rapiat, sine blasphemia affirmari queat. Satis enim viriū et fœcunditatis habet ex se impietas, præterquā vt Deus vires suas sanctissimas et innocentissimas ad perdendū hōem, maliciæ mutuari velit. Neq. verū est, id euenire necesse esse, quod Deus euenire decreuit, cum Deus oiā decreuerit euenire nō vna necessitatis ratione: sed aut contingenter aut necessario, antequā eueniat. Sicut Solem cras exoriturū ab orientis partib: aut postquā euenit, sicut hōem sedere, cū sedet: Ex hoc grē est hominū malitia, quos malos esse necesse est, cū sunt mali: nō aut cū Deus prouidet eos fore malos, cū nondū aut sint ipsi, aut eorū malitia.

Posuit igitur Deus, Dominus, homini, seruo suo leges: Et homini libertatē Dei, vt in vtrā partem vellet, accederet: aut ad obseruantiā, aut ad spretū, suarū, quas posuerat legū. Promissis aut et minis vtramq. partem muniuerat, vt homo cogeretur veluti duobus stimulis impelli ad obedientiā et boni prosecutione et fuga mali, quor vtrūq. consequebar, si Deo paruisset, ad id, quod reuera bonū erat, prouocādi.

Parere.

Ter. 18. 8.
Rom. 8. 28.
hebr. 12. 17.
1 Reg. 15. 28.
Iusticiæ et destionis Dei opus.
voluntas necessaria ad peccādū ab assuetudine.
Joh. 3. 19.
982. futura euenta, duplicia.
Eccli. 15. 14.
Deut. 30. 15.

Tempus ante Abrahamum quale.

Parere aut homo, monenti Deo, Dno suo noluit: Et ita Deus hominē exosum habere cepit et odio prosequi. Quo tempore homo consuetudine mali allectus bene cogitare, loqui, facere, et bene sperare de Deo nō poterat. Post hoc temp9 vnū hōem ex oībus hōibus Deus iustificauit, illi iusticiā imputauit et in filium adoptauit, et illas æternas suas leges seruādas dedit. Transactis autem multis annis, id quod vni ex oībus hōibus est impartitus, oībus hōibus impartiri voluit, eodem ordine et iure et lege: Et si leges datas seruaret, bene, sin min9 illas seruare vellet, male illi esset. Hæc est destinatio ad vitam æternā stabilis et firma ex verbo Dei. Ne aut ista, q̄ contigerunt in tempore, viderent esse signa mutatæ in Deo voluntatis, prædestinationis, propositi, consilij, decreti ab æterno Dei, et nō temporariæ voluntatis et desiderij vbiq; fit commemoratio. Neq; ista ad decernendū conueniunt hōi, sicut neq; ista ad seruandū sunt lata Deo. Quare sicut homo obsequens Deo, nō confirmat destinationē aut prædestinationē Dei, sed eo tendit, quo destinatio eū ducit: Ita auersatus Deū extra destinationis metas deuoluitur, et iudicij diuini iras legit. Hæc sunt in verbo Dei Beza. Neq; blasphemia est dicere contra voluntatē et destinationē Dei aliqd fieri, cū legas Deū velle oēs saluos fieri: Et vel ex hoc, quod ita vult oēs ad salutē horter, destinet, et dirigat: Cum tn̄ contra, quā Ipse Deus velit, nō oēs salui esse velint. Quin et illud manifestissimū est, oēs receptos in gratiā a Deo, inter filios numerari, et in librū filior Dei ascribi: abs quo, si male vixerint delent, et inter immorigeros filios numerantur. Quid enim impedit, nisi applausibilis philosophorū argutia, cum verbo Dei dicere? delebo nomen tuū de libro viuentiū: dele nomen meū de libro tuo: auferer pars eius de libro vitæ: deleantur de libro viuentiū: qui peccauit in me, delebo nomen eius de libro meo. Nam quod deler, prius scriptū fuisse necesse est. Quid igr peccati est, et quam magni sceleris dicere: Iudā fuisse deletū de libro vitæ in quo scriptus fuerat, et vt filius naturalis pacti Dei cū Abrahamo, et vt Apostolus electus a Iesu chro? Quid aut impedit quominus dici possit, rescindi ab impijs consiliū Dei, quando oīa, q̄ ex consilio Dei illis ad salutem offerunt, illi ad suā perniciem vertunt. Sicut dicimus consilia rescindi media, q̄ ægroto magis nocent ob culpam ægroti, q̄ iuuent ægrotū, sdm desideriū medici. Quod si vox rescindere displicet, vt imperiosa, muta vocem, sed retine sententiam.

Destinatio Dei quæ.

prædestinatio Dei, nō pendet ab hominū arbitrio. 976. 977.

contra Dei voluntatē et destinationē aliqd fieri posse. 978.

deleri de libro. 976.

consiliū Dei ab impijs rescindi.

Apoc. 3. Exod. 32. 33. Apoc. 22. 19. Psal. 69. 29.

Distinguis deinde pag. 77. verbum, decretū, et consiliū Dei: In qua distinctione q̄do verbum Dei pro te faciat, vt ita dicat, sicut tu dicere videris, videre nequeo. Nisi id velis asserere: Deū alia decreuisse, q̄ ipse faceret, alia q̄ ab alijs fierent, et vtraq; apud se. Nam Deus apud se decernit solus et vnus qd fieri oporteat, a se quidem certissimo euentu, cū nullus sit, q Deo resistere possit: ab alijs, vt ipse vult, aut necessario, vt cæli motus: aut contingenter vt τὰ αὐτόματα q̄ vocant. pag. 78. Multa libere dicunt veluti in Schola, auditorio dictata. Denuntiatio inquis mortis Ezechiæ nō fuit decretū Dei, sed comminatio. Sed probandū esset ex verbo Dei, comminationē nō esse decretū Dei: quod falsum est. Atq in oībus inquis comminationibus est inclusa conditio: Nisi resipueris. Et qd hoc est, cū hoc ipsū sit in oībus policitationibus Dei: Si mihi parueris. Neq; video aliquod esse decretū Dei de bonor possessione, et malor inuasione, quod conditione nō muniar.

decretorum Dei euentus 981.

Ezechiæ mors denuntiata

promissionib; et comminationib; inclusa conditio. 974.

quā

Quamuis in possessionibus Deus voluerit benignior et liberalior omni tẽpore ẽe.
Constat, inquis, in iussa mactatione Isaci præceptũ Dei, distingui a voluntate et consilio Dei. Verum enimuero hoc nõ probat, denũciata mortẽ Ezechiæ sine decreto Dei fuisse. Deinde cum tale quippiã contingit, vt ꝓceptum Dei ab eius consilio distingui debeat, scriptura ipsa nõ petit nec expectat ab interpretibus auxiliũ: sed ipsa per se suo ore, a nullo monita dicit.

præceptũ Dei, ab eius consilio et voluntate distinguitur.

Tentauit Deus Abrahamũ: hoc dixit tentans eũ. Generales, inqs, ꝓceptiones vt puta: honora patrem tuũ, Non ideo danr, vt ab oĩbus, tanquã decreta pro oĩbus, obseruentur, quod sclt oẽs filij deberent suis parentibus obseq: sed vt nõ obsequentes iustius punirenr. Paulus de grãlibus præceptis, decretis, consilijs Dei alr sentit, edita sclt esse, vt ab oĩbus obseruarenr, si salutẽ habere, et perniciẽ vitare desiderarent. Non oẽs, inqt, obediunt Euangelio, quãuis in oẽm terrã diuulgari Euangeliũ oĩbus mandarit Deus. Cur nam rogo? qm impegerunt, inqt, vt contradicere Deo, hoẽs perseuerauerunt, et eũ lapidem reiecerunt, quẽ Deus in capite anguli noui ædificij construi oportere mandauerat. Hic Paulus nõ in decretorũ grãlium, particulariũ distinctionem, sed in prauarũ voluntatum, q̃ erant in hoĩbus, recurrit, cũ rationẽ reddere vellet, cur salutare Euãgeliũ non ab oĩbus reciperetur: Et (ita dicimus) cur, honora prm tuũ, nõ ab oĩbus obseruarẽr.

Præcepta generalia cur edita.

Salus oblata hoĩbus, cur repudiata.

Sunt inquis pag. 79. decreta Dei, q̃ mutari, violari, corrũpi ab hoĩbus possunt: sunt alia, q̃ tandem semp permanent. Videris de iure scripto loq: sed nullũ est decretũ Dei scriptũ, quod nõ huic iniuriæ, vt vocari possit, sit obnoxiũ: quod si ad nõ scriptũ ius, tuã sentiam vertis, fac quantumuis numerosã prolem decretorũ Dei, inunies oĩa inuiolabilia et immutabilia esse: siue promissionũ sint, siue comminationũ, sint: sub conditione, siue sine conditione sint edita. Lenit quidem Deus aliquando pœnas, et aliquando dona mutat: sed hoc nõ est decreti, sed legislatoris opus, q sua benignitate et ad pœnitentiã malos, et ad maius studiũ iusticiæ, iustos prouocare dignar.

Decreta Dei, q̃dã ab hoĩb, mutari possũt, q̃dam nũquã.

Consiliũ inquis Dei, de quo Lucas cap. 7. loqr nõ est de priuato et arcano decreto, edito. de salute illor Iudæor: sed de beneficio cõi, quibusuis in vniuersũ oblatũ nec tñ singulis auditoribus ~~destinatũ~~ seruãdis destinatũ. Iam vt video conaris docere Lucam q̃do scribere debuisset, cũ pro βουλῶ Dei interpretaris ἐνεργεῖτμα Dei. Sed cum hoc facias sine exemplo, sentiæ tuæ accedere nõ possum. Ego sequens nostros ita dicerem: Consiliũ Dei de salute Iudæorũ, ad quos missus erat Iesus chrs, vt eos recolligeret et viuificaret, voluit Deus oĩbus Iudæis proponi: et ab oĩbus tñ nõ fuit seruatũ, quod singulus quisq; poterat sibi applicare et salutare reddere, qm nõ oẽs credere Deo, obstinati in sua malitia, voluerunt. Subtiliora illa, q̃ a Caluino didicisti mateologis relinquerem. Nam illud: quotquot erant præordinati ad vitã æternã, vides loq, nõ de filijs Dei, sed De filijs iræ, ad quos nõ pertinebat prædestinatio et prædestinationis bonũ. Nam si nõ erãt præordinati, neq; erant ad vitã æternã prædestinati, ac ne destinati quidem iuste. Notũ enim illud est: Non fecit talia oĩ genti. De receptis namq; in sinum Ecclæ ordinatis, vt ad sinũ Abrahæ reciperentur, nostra quæstio est: quod si, qui ex his pereunt, ad exitiũ destinati dici possent, potuisset Lucas aut alius quiuis sanctus autor mutare sentiam et scribere: Et nõ crediderũt in eũ, quotquot erãt præor:

Luc. 7. 30

Act. 13. 48

praeordinati ad exitum aeternum. Quod Aptis visum est de filijs irae nefas esse dicere, cum tamen talia audeat nostrum seculum de filijs Dei affirmare.

Beneficentia Dei incredulorum contumacia aliquando potest, aliquando non potest impedire

Dei beneficentiam, inquis, non potest incredulorum contumacia impedire. Ita est, illam quam in alios conferre Deus statuit. Neque enim Iudaei gentium salutem, quam omnibus viribus conabantur euertere, impedire potuerunt: Sed eam beneficentiam Dei, quam statuerat Deus, Iudae praemonstrare, non potuisse Iudam a se repellere, euentus rerum omnium optimus magister propter alia sacra dicta falsam esse hanc sententiam demonstrat. Ro. 3. 3.

Consilium Dei rescindere

Rescindi, inquis pag. 80, consilium Dei nulla ratione potest: atque ἀθετεῖν τὴν βούλην Dei homo potest. Nunc tu postquam βούλην concedis consilium significare, vocem ἀθετεῖν verte vt cupis, aut eneruare, aut spernere, aut irritam reddere, improbare reijcere, dicito, nobis omnia probabuntur modo constet Lucae sententia, qui opponit τὸ ἀθετεῖν τὴν βούλην τοῦ θεοῦ cum ἐδικαίωσαν τὸν θεόν: seu, (si ita fieri posse putas) ἐδικαίωσαν τὴν βούλην τοῦ θεοῦ, vt sint opposita δικαίωσις et ἀθέτησις, θέσις et ἀδικία. Videtur autem antiquitatem sapere sermo, et esse hanc orationem similem illi: Et dixerunt, Non est aequa via Domini. Luc. 7. 30 Ezech. 18.

ἐξουσία. ἀξίωσις

pag. 82. ἐξουσίαν vis esse ἀξίωσιν, quod esse non potest: Et omnia exempla ex verbo Dei collecta, ne hoc dici possit, contradicunt. praecedit enim ἀξίωσις ἐξουσίαν, et ἐξουσία in accipiente esse videtur, cum ἀξίωσις sit in dante. Dedit enim Deus hanc ἐξουσίαν illis, quos dignos iudicauit quibus daret et qui acceperunt hanc a Deo ἐξουσίαν, digni Deo sunt visi qui acciperent. Haec autem ἐξουσία non est respectu voluntatis hominis et arbitrij electionis, quod sacra biblia in honore vbique agnoscunt et esse confirmant: sed respectu magnitudinis praemij. Dedit, inquit, eis vt filij Dei fierent, quod nunquam alioquin consequi volendo et agendo potuissent, si vellent, Simile illi: qui crediderit et baptizatus fuerit, eam salutem habebit, quam nullus credendo et baptizando, si nulla promissio esset, habere potuisset. Et, praemium inquit magnum et diues est, nempe corona iusticiae, sed decursus non longus, sed ex gratia agonothetae est, et non ex decurrentium labore et voluntate, quod tantum praemium referant tam breuestadium decurrentes. Et, Ecce aqua, quid vetat, quominus baptizer? Si credis, inquit, ex toto corde, licet. Quamobrem in verbis illis: his qui credunt: qui crediderit et fuerit baptizatus: qui decurrerit ab omnibus retinnaculis se liberando: si credis ex toto corde, significatur alia ἐξουσία quam sit ista proposita veluti praemium et merces certantium, ἐξουσία. Sit autem ἀξίωσις ista erga eos, qui admittuntur ad decurrendum: verum enimuero ἐξουσία erit erga praemij magnitudinem et splendorem. Beneficium, inquis, quod per fidem consequimur in christum, est vt non solum filij Dei esse possimus. Sed haec arbitrij libertatem in homine stabiliunt. Nihil enim libertatem tollit, nisi coactio. Quare, quanto magis adfers subsidiorum vt hominem trahas in tuam sententiam, tanto magis declaras in homine esse velle et nolle et in te esse amorem erga eum cuius saluti tantopere studeas. Deinde dicta tua non sunt contra nos, qui non de filijs irae loquimur, quomodo fiant filij Dei, volendone quod velle possint, an vero subministratione gratiae, vt id possint velle, ad quod volendum, natura malis assueta, suis solis viribus ~~assueta~~ adiuta, pertingere non potest: sed de omnibus filijs Dei qui paria et communia habent in Ecclesia dona et auxilia et vires Patris Dei. Unde fiant peccatores, ex eo ne, quod volentes vt Paulus dicit peccent: an vero ex eo quod Pater Deus, vt se magna gloria illustret, impellit suis destinationibus aeternis ad peccandum. Filijs igitur irae oblata erat potestas, non vt suo Joh. 1. 12 Matt. 28 2 Tim. 4. 8 Act. 8 Rom. 3. 3 Matt. 20. 23

ut suo libero arbitrio possent fieri seu nõ fieri filij Dei: sed ut libertate, quam habebant, possent credere seu nõ credere Iesũ esse chrm̃, et ex libertate Domini haberent credendo, adoptionẽ in filios: nõ credendo aut̃ uterenr̃ fruerenr̃ illo statu damnationis sub principe tenebrarũ, in quo erant. libertas voluntatis

Et qd est quod dicis pag. 84. plane in scholis ubi tractanr̃ ista, fœdus iudicaretur lapsus: et Deũ, et sprs beatos, et animas sanctorũ, atq; adeo sanctos hões, in cælo nõ habere in utramuis partem flexibiles voluntates, arbitrari. Neq; n. ex eo quod semp bonũ cupiunt, bonũ conspiciunt, ad bonũ, quod præsens est, obuertunr̃, negari potest, flexibilem in eis, ex uno in aliud bonũ, aut in perseuerãtia in eodẽ bono: Non ut arbores in terra, sed ut in Iesu chrõ erga Patris voluntatem, esse voluntatem. Verũ quidem illud est, ad libertatem arbitrij asserendã in aliquo esse, nõ postulari, ut inter virtutem et vitiũ, inter bonũ et malũ, inter peccatũ et iusticiã componatur. Cum hæc flexibilitas ex bono ad malũ, ex virtute in vitiũ, ex iusticia in peccatũ, ex ignorantia et inscitia oriar̃ teste Paulo, quã nõ tollit, nisi lumen supernũ, et usus continuus, q nõ nisi diuturnitate firmar̃ in hõe ut intelligat gustando, atq; et iterũ atq; iterũ gustando, quã suauis sit Dñs. Dicimus igr̃ in filijs iræ, nisi ponatur flexibilitas ad bonũ et malũ, aut ad duo mala, nullam in illis posse constitui libertatẽ voluntatis: Non quod in quibusuis ponir̃ arbitrij libertas, in illis necesse est esse inclinationem ad bonum et malũ: Sed quoniã in filijs iræ, alia nõ est voluntatis inclinatio, nisi ad bonũ et malũ: quorũ sicut malũ reuera malũ est: ita bonũ sine pmissione est et non omni ex parte. voluntas flexibilis in cælicolis flexibilitas in bonũ aut malũ in filijs iræ.

Quod notas pag. 121. non ita habet. Sed ut nostra tueamur, et quis animi nostri sensus sit intelligas: Dicimus sancita à Deo, et nulla vi, superiore Deo, irrita fieri posse, à Deo tñ posse fieri, ut ratũ ob unã cãm, ob cãm contrariã fiat irritũ. Dicimus etiã sancita et decreta Dei nõ esse uniusmodi oĩa, sed maximã partem incertã: nonnulla esse q̃ inclusã verbis habeant conditionem. Sancita à Deo, irrita fieri posse. 978.

Quod citar̃ ex Rom. 9. non seruit proposito. Nam sermo noster est de bonis et malis: an si Iudã pœnituisset, et Deus illũ in gratiã recepisset, et Paulus mortuus in sua incredulitate fuisset (q̃ planẽ sunt vanæ et inutiles quæstiones) destinationis et prædestinationis iura fuissent confusa nec ne. Paulus autẽ dicit, incredulitatẽ maximæ partis Iudæorũ, impedire nõ potuisse, ne altera pars, reliquiæ scilt per fidem, consecuta fuisset, quod Deus Abrahamo spoponderat. Nam illud: Non hæc dico quod exciderit sermo Dei, si referas ad id quod sequitur: sed in Isaco vocabir̃ tibi semen, concipies sensũ illum: Incredulitatem incredulorũ, fidem Dei irratã facere nõ posse: Et, nõ excidere sermonẽ Dei q in Isaco præstar̃. Quæ duo, tuũ illud, et istud nostrũ, diuersa esse vides. Quis aut̃ nõ mirarer̃ te tantũ virũ esse approbatorẽ illius interptationis: Non est meũ dare vobis, h. e. Non ad hoc veni, ut darem quod petitis. peius aut̃ est quod ais chrm̃ nõ dicere, suũ nõ esse, cũ chrs apertis et explicatis verbis dicat, nõ esse suũ. Et vide rogo, veluti in speculo sententiã tuam. Asseris chri esse non alios ad patris dexterã collocare, quã quibus ea dignitas à patre destinata est: ut scilt his reiectis, illi sufficiantur. Tu hæc dicis, q destinationis inuiolatũ ius in æs incisũ putas. Et quod Deũ patrem dicis, ne mutabilis existimetur, mutare nõ posse, et hões necessario, illa quadã necessitate

Rom. 3. 3.

Matt. 20. 23.

quæ tñ

q̃ tñ aliud nõ sit, quã necessitas in perniciem suã ruere, nõ quod velint: sed
ne decreta Dei ~~de~~ eor̃ pernicie refigant̃, id vt mutare possit, concedis chrõ:
Quod si chr̃s his dare honores potest, quibus Pater Deus nõ destinauit, cum
Pater Deus ad vitã destinare nõ poterit, quos antea ad mortem protũsit.
Illud τίθεναι Petri ad νεῖας Lucæ refers, cũ sit in dissimili argñto similis
τίθεναι ponere — sigcatio verborũ: et τίθεναι ad consilij Dei executionẽ vides pertinere, 1 Pet. 2. 8
quã προορίζειν antecedit, quod est ipsũ Dei consiliũ: consilij aũt executio-
nem, tum incipere cum hões creant̃ et edunt in lucem. Hæc tu disseris et scribis,
satis vt videtur intricate et obscure. Nam θέσις ista hominũ, et est in hor
to Dei, in vinea Dei, sup candelabrũ, super montem, in olea Dei, et est in mi-
nisterio, cum colant̃, ea q̃ sunt, nõ alibi, quã in vinea, horto, agro Dei, hi sunt
messores et negotiatores Dñi. Elegi inqt vos et ἔθηκα vos vt eatis et fructũ
afferatis: τίθημι in Sion lapidem: Ita fundamentũ dr̃ iactũ et positum
in ædificio θεῖναι νείμενον: Et alios qdem in Eccl̃a posuit Deus Aptos, alios
prophetas ἔθετο. Qui quidem ponuntur nõ cũ nascant̃ sed cũ ministerio ad- 2 Cor. 5
monent̃: seu cũ verbũ in illis, nũciandũ alijs, vt dicit Paulus, ponit̃. Quo
in loco θέμενος et δόντος vnius sunt notionis. Dat em̃ Deus suũ verbum et
veluti ponit, vt fructificet in ministerio, et ministrũ vna cũ suo verbo extrudit 1 Tim. 2. 6
dat donat mittit et ponit in mũdo. Positus sũ, inqt, preco et Apostolus ἐτέθην 2 Tim. 1. 11
Apostolus et doctor Euãgelij nũciandi gentibus. Hæc de ministerio, vbi θέσις et νεί-
μενος ad ἀντίθεσιν et ἀντινείμενον refertur: et nõ ad æterna Dei consilia in
quibus est πρόθεσις et εὐδοκία. De omnibus aũt arboribus et ramis et vitib9
cultis, ab his quos diximus, conductis et de missis ministris sunt illa: Ne quisquã
inqt turbẽr in afflictionibus: Scitis em̃ in hoc nos esse positos νείμεθα: So- 1 Thes. 3. 3
brij simus, armati fide et spe salutis, qm̃ ad hoc nos posuit Deus ἔθετο. Hi
etiã θέμενοι et νείμενοι suos hñt ἀντινειμένους ἀντιθεμένους. Ne aliqua in Phil. 1. 27
re inqt turbemini ab aduersarijs ἀντινειμένων. θέσις igr̃ ἀντίθεσιν respicit
et tempus vocationis notat, quo quis vocar̃ ad hoc aut illud a Deo: Προόρισμος
θέσις προορισμος. — aũt decretũ Dei, quod πρόγνωσιν (ad vsũ sacror̃ autor̃) vocat Paulus, seqr̃:
antecedit aũt tempore τὸν ὁρισμὸν, cũ sit vtriusq. eadem sigcatio. Destinatio
destinatio — aũt vocationi est coniũcta. Vertit aũt Paulus illã sentiam: posuit in nobis
verbũ reconciliationis θέμενος, in hanc: in quod Ego sũ positus minister, εἰς ὃ
~~ἐθέτην~~ ἐτέθην. qm̃ idem esse vider̃: Euãgeliũ committere ministro et, ministrũ
committere Euãgelio. Hanc mutationem secutus est Petrus, cũ dicit, incredulos
nõ credere verbo, ad quod credendũ sunt positi οἱ προσκοπτοῦσι τῷ λόγῳ ἀπει-
θοῦντες, εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν. Vt τίθημι sit et lapidis angularis pcio si et diui-
tis: et sit hominũ: in illo vt recipiatur, in his vt recipiant et sup illũ se ædifi-
cent. Positus em̃ est lapis ille, vt sit horũ in ædificio fundamentũ, et positi sũt
isti filij iræ, quibus lapis offertur, contradicentibus oĩbus, vt se superstruant
per fidem, sintq. vnius cũ illo lapide ædificij. Hoc q sequuntur, et iustificant
vias Dñi, id sequunt̃ ad quod positi sunt et vocati: q aũt alr̃ faciunt, et impro
bant consiliũ Dei, his lapis non est saluti, sicut positi sunt et vocati, vt salutem
lapis offerre illis possit. In defensionẽ Euãgelij inqt sũ positus: qd si in defen-
dendo Euãgelio defecero? alr̃ fecero, quã fuerim positus ad faciendũ? posui
vos vt.

vos vt eatis & fructū afferatis. Sed Iudas perijt, & nullum fructū attulit. Ergo alr̄ secutū est, quā sperasset is, qui Iudā in sua vinea posuit, quāuis ab initio prouidisset oīa. Plantaui inqt te vineā electā, vt produceres bonas vuas, sed tu nō protulisti bonas vuas, ad quem finem plantata es, sed labruscas. Planior esset constructio si, εἰς ὅν, λόγον scl̄t, aut ἐτέθη, scriptū esset vt consonaret cū, posui in scandalū, pro eo quod est, posui vt luceret his, q̄bus dedit occasionem vt ipsi in densissimas tenebras se retraherent, clausis & obstructis luminibus oībus, ne lumen viderent: Sed nō ob id quod alicubi scrabra est locutio, quod frequentissime occurrit, nos nefariū dogma debemus cōcipere, & facere Deū, qui nō vult iniquitatē, peccati caussā, sed quod alibi fieri posse indicar̄, hic ēt dulcorāda est sēntia, & in Apostolicū sensū trahēda. Et Apostoli quidem dicunt, Deū posuisse impios, et exemplo iræ suæ, & iudicij, τεθηνῶς, quod est, malor̄ poenas Deū velle commemorare vt nos a male-
2 Petr. 2. 9
1 Cor. 10. 11.
faciendo desistamus: Non aūt quod delecter̄ in perditione hominū. Nunq̄ aūt ne leui quidem vestigio indicant, Deū quandā partem hominū posuisse, quā impiā esse voluit, vt destinare iuste ad mortem possit. Nam similis est ratio & filior̄ iræ, vt puta Cornelij & Iudæor̄, q̄ erant filij Dei, ex eo
Luc. 2. 34.
quod ex Abrahamo, q̄ ex filio iræ factus fuerat filius Dei, descenderant.
Nam ex illis filijs iræ, & istis filijs Dei positus erat Iesus chr̄s veluti lapis:
Rom. 9. 33.
1 Petr. 2. 7.
quales tū erant Iudæi nempe filij Abrahami, q̄ ex filijs iræ per fidem factus est filius Dei. Sicut em̄ isti ad hoc erant in olea positi, non vt fructus oleastri ederent, sed vt bonas oliuas fructificarent: Ita et illis propositus erat sermo vitæ vt viuificarenr̄. quod si mortui sunt, nō ad hoc erat apud illos positus sermo, vt morerentur.

In pag. 215 firmissā consecutionē denegare videris: Ea huiusmodi est:
Si destinatio Dei æquo impetu fertur ad istos vt obediant, & ad illos vt nō obediant, consequitur vt si obedientiæ illor̄, ob illā cām, dici pt̄ Deus autor, vt ēt inobedientiæ istorū, ꝓpter hanc cām dici debeat effector. Quod si dixeris id, quod subdis: In obedientia iustorū, caussā efficientem: In contumacia impior̄ cām absentem seu deficientē esse Deū. Hoc est contra ea q̄ sunt superius abs te de destinatione disputata, in quibus destinationi dabas vires, ad impellendū ad peccandū, hoēs, ne se erigere possent, & decretū Dei de se, & sua perditione latū, facere irritū. Et dicebas quidem tu, in peccati consuetudine quādā inesse voluntariā ad peccandū necessitatem, & quendā aliū impetum dabas destinationi, secutus Caluinū, quo Deus impelleret hos ad peccandum finalr̄, & illos finalr̄ ad benefaciendū. Præterea, ista, q̄ abs te dicuntur, sūt quidem vera in filijs iræ, quorū quidam placide trahuntur ad vitam, quidā cū credere nolint, in compedibus in quibus vincti detinenr̄, deserunr̄, sicut cupiūt quamuis male cupiant, persistere. Quid dices de filijs Dei, apud quos omnia sunt paria, & nihil nō est in vno, quod sit in alio, ad vitæ æternæ consecutionem, & ad mortis perpetuæ vitationem pertinens? Hic em̄ si nullos putas malos, si nō satis esse, q̄ data sūt oībus, & q̄ porro danr̄, vt benefiat, si aliud discrimē esse, quā iusticiæ operū, cū par sit oībus fidei iusticia, decipi te, videmur

caussa deficiens & absens in impiorū contum.

mur posse affirmare. Huc tendit quod scribis pag. 219. de Euangelio, quo illi filij iræ, transferebant, cum crederent verum esse Euangelium, ad ius filiorum Dei. Quod quidem Euangelium nullis sapere poterat, nisi quibus gustus fuerat mutatus, mutatum cor, mutata mens, mutatus spiritus animus intelligentia: Sed hinc verte te ad tuas illas cogitationes, de destinatione Dei, quibus putare videris nasutis istis malis hominibus, homines esse veluti stipites, in quibus insculpi possit, quod tu velis, cum nihil velle aut posse in hac parte, illi existimentur, siue ad bonum, cum boni certe scilicet homines ab illo finaliter nunquam desciscere valeant: siue ad malum, cum mali eximere se finaliter a malo cogente decreto Dei nunquam possint. Nam si quid in illis libertatis facis reliquum, dici poterunt ipsi velle Euangelium, quod illos hoc velle Deus desiderabat, vt saluarentur: et istos Euangelium nolle, contra quam Deus vellet, quam nollet eos perire: Sin autem ex destinatione Dei hæc profluunt, vt illi finaliter non, nisi bonum, isti finaliter non, nisi malum, [illegible] impetu destinantis Dei; et suo impetu omnia rapientis velle possint: Vides homines esse, veluti boues in profluentem iactos, cuius profluentis impetu, etiamsi boues, eniti et enatare cuperent alio, quam trahantur, hi ad tempe exponuntur, illi in alto mari submerguntur. Præterea, Nostra quæstio est, non de morte et vita Euangelij, quod sua natura salutiferum est, verum ex diuersitate recipientium et auditorum, aut proprium seruat, aut alienum recipit odorem: Sed de his, quibus omnibus salutem ab initio, aut in se, aut in patribus, salutem vitam libertatem benedictionem attulit Euangelium. Quorum omnium conditio alia est, quam illorum, quibus lætale et mortiferum fuisse Euangelium legimus.

homines veluti boues trahi vel ad vitam vel ad mortem 1001

Deinde, dic rogo vnde est, quod in his quæstionibus, aliter Paul. et ante Paulum Christus loquitur, quam nos loqui studeamus? Ille dicit: Christi, inquit, bona fragrantia sumus, et in his qui salui fiunt, et in his qui pereunt: his quidem odor mortis ad mortem, illis autem odor vitæ ad vitam: et ad hæc (nempe dijudicanda) quis idoneus? Iste autem, Euangelium semini, quod in terram iacitur, comparat, quod parum aut multum aut nihil fructus refert, ex terræ in quam iacitur conditione. Atque si dicere voluisset: ex hac terra, quam bona non est, fructus non recipitur: Ita Isti. Nos vero destinationibus decretis consilijs diuinis referimus, quidquid apud nos fit mali, acceptum, vt malorum nostrorum culpa redeundet in Deum, non in hominibus reside at. Cum Deus, tantum absit a desiderio, perdendi homines, vt omnia ad salutem curandam necessaria, tam bonis quam malis, tam suis quam alienis semper prodigalissime suppeditaret, vt nullus suæ iacturæ culpam, alium agnoscere quam seipsum posset.

2 Cor. 2. 15.

Matt. 13. 4.

CAP. IV Miscellanea

Quæ sequuntur posthac erunt miscellanea, nostra potius concernentia, quam Castalionis sensa. Ita autem dicis pag. 7.

CARO.

Malim Ioh. 1. interpretari, sermo factus est caro, quam cum Castalione, sermo fuit corporatus. Quoniam carnis nomen multo melius, quam corporis declarat illam exinanitionem cuius meminit Paul. phil. 2. Dicam etiam 1 Ioh. 4. Christum venisse in carnem potius, quam venisse corporatum. quam hebraizare malo quam temere explicato hebraismo aditum patefacere eorum opinioni falsæ, qui Christum putant corpus aliquod cæleste vel æthereum in virginis vterum intulisse. Et pag. 44. Initio Matthæi dixi me retinuisse generationis vocabulum, quod optime videatur

Christi.

chri ἐνσάρκωσιν exprimere. Neq. n. vel nominari pt ipsa grātio, quin statim veniat in mentem illud Joh. dictum: et sermo ille factus est caro. pag. 167. Paulus 1 Tim. 3. nō dicit ἐγένετο neq. ἐφάνη, q Marcion fatebar cū phantasma fuisse chri carnem diceret, sed ἐφανερώθη, quo verbo naturā carnis vere corporeā et in sensus externos incurrentē sigcauit, in qua Deus sese spectandū et contrectandū vere exhibuit. Pag. 33. quod dixi me nō dubitare quin isti etiā trinitatis nomen tandem expungant. Utinā falso dixerim et quod optaui, rursus nunc opto, vel vt istorū audacia, autoritate ciuili, aut Ecclesiastica, breui coërceatur: vel hoc saltem nobis tribuat Dns, vt istorū audacia intra verba consistat. Pag. 203. Quis enim vnquā dixit ὑπόσασιν sigcare argm siue historiā, siue græcū nomē ὑπόθεσιν? quem errorem tamē bis iste alibi commisit.

℞. In his σάρκα, φανερώσιν, ἐγένετο, γένεσις, τριάδα, ὑπόσασιν nō bene, vt quidem vider nobis, nō bene inquā intellexisti. Nam quod dicis pag. 202. vnā esse domū Ecclesiā Patris et filij et Sprs Scti, si οἴκων et οἴκησιν interprætaris pro μόνῃ, consentiemus tecū: et τριάδα illam testium seu testificantiū Jesū esse chrm, quorū duos, mūdus ante tertiū, post mortem Jesu chri, testificantes audiuit, recipimus. Neq. n. nobis fuit vnquā qstio de voce, sed tantū de re, cui adnectebar ea vox de Deo scti disceptatū est, atq. etiā num inter nostros et vestros disceptar, vnde fiat vt tres deos, quod est, trinitatem deor sdm indiuidua, colligatis: Cum sacra Biblia vnū esse Dei indiuiduū dicant. Vides enim sacros autores, ibi plures deos esse affirmare, vbi sdm opinionē gentiū plura esse indiuidua vnius essentiæ diuinæ colerent. Quamobrem consegr, vt apud vos tres dij colant, qm apud vos tria esse indiuidua vnius essentiæ diuinæ et dicuntur et coluntur. Quare si nō vultis videri tres deos colere, trinitatis vocem expungite, nō à numero testificantiū, qualis sit Jesus, sed à Dei nōe, q vnus est et solus. σάρκα γένεαν nusquā nos legimus sigcare, hoēm fieri, seu nasci: sed eū q est, et extat inter homines, diuexari et affligi et dolores mortis sentire. Neq. n. si oiā sacra verteris, inuenies γένεαν ad rem, q nō est, vt sit, sed ad rem quæ in vna est conditione, et subest nouæ conditioni, transferri. Considera et expēde oiā diligenter, et si nō consueta opinione imbutus, accesseris ad sacrorū lectionem, et ita inuenies; hoc dices postquā legeris oiā, Jesū ante tricesimū ætatis annū, carnē factū, aut in carne venisse dici nō potuisse, modo intelligas qd sit γένεαν σάρκα apud sacros autores. A tricesimo siquidē ætatis anno Jesus vocatus ad ministeriū Euāgelij, quod erat de se, pati et affligi et inquietari cepit, et tandem mortuus est, quæ oiā sunt carnem fieri. Versū enī erat in prouerbiū, carnē fieri à Deo, pro eo quod est immitti à Deo in mala. ob id qd longus vsus docuerat Hyerosolyma esse caldariū, in quo ebulliret feruens aqua, ad quā q accederet confestim fieret caro, et percoqueretur ab aqua ebulliente. Quare σάρκα γένεαν nō sigcat græcorū ἐνσάρκωσιν, et hominem nasci, sed calamitates, infortunia, et mala quæuis, subire, in ea vrbe, q esset reddita tanquā olla, ex subiecti ignis calore feruens. In Jesu chrō mortem sigcat σάρξ, quæ

Paulo

trinitatis vox recipi potest. f. 1017

Trinitatis indiuidua tres deos efficiunt.

Carnem fieri, quid sit γένεαν.

christus caro factus 1078.

σάρξ mortē sigcat.

1 Joh. 5. 7.

2 Cor. 2. 15.

Matt. 13. 4.

Jer. 1. Ezech. 11. 7. et 24. 3.

Paulo est nonnihil ὑφηνὸς καὶ ἀμυδρὸς. Hinc videre ἀπόβλεψιν seu ἀπέβλεψαν: hebr. 2
ὑφῆνῶσθαι non esse ἀνυφάνωσιν. Si vocem hanc deducas ex ὑφαίνω ἀφανίζω. φανέρωσιν
φανέρωσις ét putas eum q̄ inuisus erat, assumta re, q̄ videri & cerni oculis pos-
manifestatio χρι sit visibilem fieri: sed sacra biblia hoc interpretamentu nō recipiunt, quae
in qualitate rei, qualis sit & quanta sit, & nō in ipsa re φανέρωσιν esse di-
cunt, vt cū chrs mutauit aquā in vinū: cū iussu chri, discipuli cepissent
magna multitudinem piscū: cū signa multa ederet & prodigia Iesus chrs
tunc manifestasse seipsū dictus est: & nō cū cerni cepit, oculis, perinde atq̄
si prius fuisset inuisus. Et cū sacros libros diurna nocturnaq̄ manu versa-
ueris, miraculi vicē habere videt quod ὑπόσταβιν nō putes significare posse ὑ-
πόβαβιν. Nos vero illud: ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως, & τὴν 2 Cor. 11. & 9.
ὑπόσταβιν ταύτῃ τῆς καυχήσεως, quōdo aliud sit ὑπόστασις quā ὑπόβασις si-
ve desideramus. Sed tu illud vidisse videris pag. 156. εἰς ἔνδυσιν τῆς δόξης
ἀυλῆ, quo ἀυλῆ referatur: sed ibi, [illegible] τῆς ὑποστάσεως ἀυλῆ, quo re-
ferri debeat nō videris videre. Refers enim ad patrem, q̄ nusquā in contex- hebr. 1
tu est, cū referri debeat ad ἀπαύγασμα ἀβυδ τῆς [illegible] est ante pedes, et
proxime cohæret. Sed tu forsan vt stabilires personā, rem seu papisticam
sed iamdudū receptā, animaduertere nō potuisti. ὑποστάσεως voce sēp notiones
nunquā res significare apud sacros scriptores: quod si rem nō significant, quomodo
personā Boëthij significare poterit unquā?

De baptismo ita dicis pag. 29. Dixerā eos reprehendendos esse, q̄ pueros ex-
De baptismo stimant nō rite baptizatos esse, nisi prorsus immergerentur: Cum baptizarim
bil aliud sit quā immergi, vt ego ipse interpretor. pag. 221. Sponsiones fidei
in adultorū baptismis requisitas esse nemo mirabitur, q̄, quorsū baptizemur
intelligit, nempe, vt nostra in chrm adoptio externo adhibito symbolo obsignetur.
Nemo igr familiae Dñi symbolo ornādus est, nisi quē probabilr arbitramur in ea
familia censeri. In infantibus igr satis est, quod scimus eos in fadere fuisse cū
patribus in mille usq̄ grationes compraehensos, vt eos in familia Dei censeamꝰ
Deo (sicut par est) relictis occultis suis iudicijs. Sponsores tn adhibemus
nō q̄ de infantiū pnti fide testem (esset em hoc minimū absurdū) sed q̄ futu-
ram, quantū in se est spondeant: Sed in adultis aliud statuar necesse est,
cū clarius ex ipsorū ore testimonium elicere possimus, ac proinde etiā debeamꝰ
sicut fecit in Eunucho illo Philippus. Huc igr spectabant solemnes illae stipu-
lationes, q̄ sicut in catechumenor baptismo usurpabantur, ita etiā in infantiū
baptismo alijs proculdubio formulis concipi debuerunt. hactenus tu. R.

baptismus adultorum tantidem fuit. Verbū βαπτίζειν indicare potuit eos, q̄ baptizabantur, adultae ætatis & sui iu-
ris fuisse hoēs. Neq. n. tot hominū millia uno die Petrus baptizare potuisset Matt. 3
nisi ad vocis significatum actio ipsa baptismi respondisset. Βαπτιζόμενοι ὑπ' αὐτοῦ Rom. 8. 28.
ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ἐβαπτίζοντο, erecto scte, ex aquis, in quibus se immiserat, capite
baptizati ad professi. Credere aut se, Iesū esse chrm profitebatur is, q̄ ex gentibus (vt ad id quod vo-
lo venio) baptizabatur: atq̄ illi credenti & baptizato fidei gratia imputa-
bat, iusticia, & adoptionis ius concedebat. Quod aut est illud adoptionis
Iusticia Patrū transit ad liberos. 963. 991. ius, quod extinguit in adoptatis, neq. transit ad illor naturales, seu etiā adop- Rom. 5. 15.
tatos & legitimos haeredes? Si peccatū Adami transijt etiā in eos, q̄ nō pec-

cauerunt ad similitudinē transgredientis Adami, q̄ tn̄ oēs erant ordine, Adami posteri: quōdo iusticia imputata patri, nō transibit ad eius posteros oēs in mille et mille grātiones, quamuis isti nō credant, sicut ille credidit? Hoc est, vt clarius efferatur sētia: Sicut ad subijciendū morti filios Adami, satis fuit peccasse adamū: Ita, cū grā imputationis iusticiæ sit viuidior et robustior ad se communicandū, quā imputatio peccati in Adamo fuerit ad inuoluendū oēs Adami posteros, morti; Ad faciendū oēs posteros Euandri illius, esse filios Dei, satis esse existimandū est Euandrū credidisse et a philippo fuisse baptizatū. Et si satis fuit vt oēs posteri Abrahamici vnū Patrem haberent Deū, Abrahamo soli imputatā aliquādo fuisse iusticiā per fidem: satis esse certo statuēdū est, vt omniū filiorū et vniuersæ sobolis Cornelij, Pater dicar̄ fuisse Deus, semel Cornelium et credidisse et baptizatū fuisse. Quare potes quidem vniuersā pompā papisticā reuocare in vsū, baptizareq̄ infantes et adultos, et adhibere sponsores, et alia facere, q̄ in canonibus papisticis legis: modo statuas scribas et nūcies, illa oīa nō esse necessaria ad salutem, sed in speciē incūda et reliquias esse prostratæ olim et conculcatæ fidei, per quā nostris maioribus est imputata iusticia. Nam filij Dei, et testamentorū eius, nō opus hnt noua adoptione, vt in filios Dei et eius fœderū et testamentorū communionē recipiant. Neq̄, si radix sancta est, fieri pt̄, vt nō sint rami sancti. Hæc de baptismo dicenda sunt, quo ita, vt tu facere videris, inculcato et proposito infirmæ plebi, obscuratur et ferme tollir̄ lux fidei. Quare illud pag. 38. obscure nimis abs te scriptū est: Non alij, inqs, sunt regni participes, quā Regis filij: Sic sumus filij Dei et cohæredes chri, vt tn̄ vnus chrs ꝓprie sit filius et hæres, et nobis proprie vt subiectis imperet, quāuis pro sua benignitate sit primogenitus inter multos fratres: q̄ sunt illi. Nos, filij Dei, participes Regni: nobis: multi fratres; nō declaras sicut oportet. Nam Cornelius propter suā fidē erat filius Dei adoptiuus, cū Iohannes baptista esset filius Dei naturalis, ex Abrahamo descendens: et posteri Cornelij censi sunt inter filios Dei naturales: cum Abrahamus fuerit filius adoptiuus Dei. Oēs igr̄ sumus filij, sed alij adoptione ꝓpter propriā, sicut q̄ in Nouo orbe credunt Iesū esse chrm̄ et baptizantur: alij propter suorū maior̄, ex quibus ipsi descenderūt fidem, sicut nos q̄ sumus Ciues Dei, qm̄ ex ciuibus Dei sumus nati. Cogor aut̄ te monere Beza, a proximo tuo dicto stimulatus: Nimia licentia vteris in sacris reuelationibus. Vbi enī legis illa: chrs vnus et proprie est filius Dei et hæres? chrs sua benignitate est primogenitus inter multos fres? Hæc si alicubi sunt doce nos, vbi sint, vt tu nobis monendus esse nō videaris: Si nusquā sunt, desere hanc licentiā, et ne des occasionē cuiuis te monendi. Scimus nos, primogenitū esse Dei, et filiū Dei esse, semper hæreditatē respicere, q̄ duplex est aut Regni, aut aliorū bonorū Dei: sed tu inter hæc duo nullū discrimē facere videris. Leuiora aut̄ sunt illa q̄ sunt pag. 42. Neq̄ in hoc nec in futuro seculo: Interpretaris futurū seculū vitā ~~æternā~~ futurā, cū sit phrasis, pro eo quod dr̄ in secula seculorū. Neq̄ n. in futura vita aliqua speratur culparum conditio. Pag. 60. dicis τȣ̃ θεȣ̃ συνεργȣ̃ esse eū, q̄ plantat et eū q̄ rigat, vt hæc συνεργία tuo iudicio tres habeat ἐργάτας, cū rectius vobis trinitarijs pr̄ fil. sprs.

Sanctorum Patrum sancti filij. 990.

filij duplices, adoptiui et naturales.

Rom. 8. 28.

hæreditas duplex.

futurū seculum qd.

Rom. 5. 15.

spūs Sctus συνεργοὶ dici possint, cū sint earundem virtū & vnius naturæ, quàm Pater Paulus Apollo, quorū hi nihil ex se sunt, ille sit oīa. Atq; in sacris Bibliis animaduertere potuisti, vbi vnus est seruus, ibi nulla esse συνεργίαν, qm̄ seruus nō est συνεργὸς cū Dño suo sed cū alio suo Dñi seruo. Pag. 97. quid legeris & scribendi furor te abduxerit, videre nō possū, ita enim scribis: chrm̄ nobis sub illius figuris quasi tabula depinxisse, q̄ futuræ vitæ statū nobis pro modulo nostro repræsentet, atq; ideo nobis ipsum diuitis sepulchrū quasi in medijs flammis constituere, veluti si in eo nō sit mortuū cadauer, sed viuus homo. Si in tuo libro est πολὺ ἐλάφρον, nj ἐν ᾧ ὄλη ἐστὶν ἀφορᾶς τὸν ὀφθαλμὸν ὃν ὑποφέρων ἐν βαθέσι, ὁρᾷ ἀπὸ μακρόθεν, videris illa. ἐπάνω, ὁρᾷ, φέρεσθαι, ad diuitem in sepulchro iacentē retulisse, nō quod sepulchrū eius fuerit in igne in quo ἐλάφρον, sed quod illa scribi nō commode potuissent, nisi ignis fuisset illi veluti sepulchrū. Quod vtrūq; sit, vides τὸν ἐλάφρον ad diuitem in igne tortū & æstuantē referri nō posse. Reliqua placēt. Pag. 123. Videbo, inqs, inquit Aplus, quales isti sint, nec eos æstimabo ex lingua, id est, fucata illa eloquentia, qua isti iactabant, sed ex illis spūs sancti donis efficacissimis, nempe fide zelo charitate & cæteris eiusmodi, quibus domita est tota mundi facundia & sapia. Atq; de his nō agit, sed de miraculis & prodigijs & aduentū Spūs sci, q̄bus demonstrabat gentes in Cpto placere Deo, & de rationibus, ex lege circūcisionis, ex vsu, vsq; ad illum diem recepto ex priuilegijs gentis Iudaicæ, q̄bus pharisæi probare conabant, gentes sine circūcisione seruari nō posse. Pag. 129. ita scribis: Aplus impiū maritū nō dicit mansese, sed in vxore (id est, sanctæ vxoris respectu, siue, per vxorem) sanctum fieri, hactenus videlicet, vt purus sit ipsius vsus. Nam polluta ipsius conscia sanctā vxorē nō contaminat in coniugali commertio, sed istius potius puritas arcet illius contagionē, qm̄ oia sunt munda mundis, nec pē sancta conscia polluī alterius impuritate: Sed tn quatenus hoc sit accipiendū, & ad id, de quo hic agit, accommodandū, pluribus explicant doctissimi interpretes. Ego interpretes, sine lege loquentes parū moror, cū aliud nō est nobis morandū nisi verbū Dei semel constituerimus. Impiū dicis τὸν ἄπιστον, q̄ Iesū fuisse chrm̄ nō credebat, cui Paulus opponit τὸν πιστὸν, eū scilt q̄ Iesū esse chrm̄ credebat. Nunc vides τὴν ἀπιστίαν matrimoniū nō dissoluere, neq; τὸν πιστὸν ligare, postquā inter πιστὸς & ἄπιστος coniugiū, quod prius erat integrū, remaneat. Nescio aut̄ q̄bus comparetis papistas, cū sermo fit de fide, Cananeisne ἀπίστους & nō populo Dei: an in eū reponatis, in quo erant, regnū Iuda cū regno Israëlis: In quo Israelis regno nulla remanere videbatur notitia de Deo, cū esset populus Dei. plane maius erat, quā tum ad matrimoniū nō contrahendū, & contractū dirimendū cognatio esse, quā Israelita & ἄπιστον omnino, quā non πιστὸν in oībus. Et aliud est Paulo nolle seq̄, & aliud velle discedere, & aliud Dñs iubere, & aliud Aplus consulere. Quare, videto an doctissimi illi tui interpretes intellexerint, qd sit apud Paulū χωρίζεσθαι, & q̄ δέδεται λύσῃ, quæ dicta sunt à nobis & in eū locū dicta, & alibi disputata multa. Sed interea vides infidelitatē dissoluere matrimoniū nō posse. Pag. 179.

2 Cor. 12. 4. Vidit,
Act. 22. 21. nō sum
discipu
luisse
pingi
Luc. 16. 22. tasti
gm̄ Eg
gent
Act. 14. 27. pore
& 20. 27. se Ec
didis
illa
id est
Hebr. 5. 7. Euā
& nō
nō, v
esse
& si
mur,
pore
1 Pet. 3. 19. si pa
mimu
erit
& in
teneb
per a
salui
ōre
alien
verba
vt in
aliud
opimō
dend
att in
Dicis
quari
culos
nihil
sari.
cabu
suppo
vel ip
iste m

1 Cor. 4. 19.

1 Cor. 7. 12.

Coniugium nec ligat, nec solui dissidentia

vidit

2 Cor. 12. 4. Act. 22. 21. Vidit, inquis, Paulus inenarrabilia, cū aligd futurę gloriæ degustaret: sed hæc nō sunt huius seculi, neq; eū in illis tradendis fuisse occupatū inuenio, vel suis discipulis qualescūq; fuerint, aliā reconditiorem doctrinā proponere, aut voluisse aut potuisse credo, quā chrm, quale nobis in suis diuinissimis Epistolis depingit, in quo videlicet recōditi sunt oēs sapię thesauri. Sed gllo nō tu notasti illud: ante annos quatuordecim, & nō ex hoc recurristi ad aliud: Vade gm̄ Ego ad gentes procul mittam te, vt intelligeres hic agi de aperto ostio fidei gentibus oībus, ad illud diem, aperto primū Samaritanis, & ab Abrahami tempore Iudæis oībus. Omne em̄ consiliū Dei quod sibi manifestatū fuit sigillatim se Ecclię Paulus testat: hoc autē erat de gentiū salute sine circūcisione, si credidissent Iesū esse chrm, quod inter incredibilia minime omniū credentiū, illa ætas numerabat. Pag. 208. Dico, mgs, chrm fuisse exauditū ex suo metu id est, fuisse confirmatū, et ex illo suo pauore liberatū, misso ēt angelo vt Euāgelista commemorat. Textus dicit ἐισακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας & nō notasti εὐλαβεία sicut alibi φόβος, nisi malis hębraica nōia, esse Dei, & nō, virtutes hominū. Pag. 217. Disputas de loco Petri, & dicis discrimē esse ponendū inter viuos & mortuos hōes: viuos hōes improprie dici spūs: & si nō de corporibus (q̄ ēt animæ frequenter dicuntur) sed de animis loquamur, alr spūs proprie accipi nō possunt, quā de mortuis, q̄ sēt fuerant tēpore Noæ. Sed Petrus aliud agit eo in loco 1 Petr. 3. Mirū sēt nō esse, si pauci quærerent salutē per fidem, Christi tempore, cū oībus seculis homīnū multitudo salutem a Deo oblatā sprenerit, & a paucitate salus fuerit quæsita. Concionatus est, inqt, chrs spiritibus, q̄ antea cū incredulis & infidelibus & impuris numerabant, & in carcere, principis huius mūdi, in tenebris & umbra mortis sedebant. Sicut aut̄ in diebus Noę pauci salui sūt per arcā ab agnis seruati, ad huius formā nos q̄ & paucos & per aquam salui fimus, & spūs illi. Hic est sensus & hæc sunt verba Petri: sed vocula ὅτε cōmutata cū ὡς̄ imposuit multis, & fecit vt suū sigillatū mutaret in alienū. Quod nō accidisset, si sensū faceremus in sacra lectione ducem & verba comites. Sed hæc minutiora sunt, quibus alia plurima possunt addi, vt intelligeres, quod in studio tuo successissent tibi feliciā, si nullū ducem aliū quā verbū Dei fuisses secutus. Imbibita em̄ & in imas medullas recepta opinio, transuersū solet rapere lectorē, vt oculi nō possint ob ēū colorē, quē in videndo secū afferūt, cernere cuius sint coloris, q̄ offeruntur. Vnum tantū attingā & a Castalione ad Bellū veniam.

CAP. V. De dæmonibus.

Dicis pag. 35. Sunt q̄ dæmoniū nihil aliud esse putant quā q̄ apud vulgus, aut quidā naturalem sēt morbū, q̄ a medicis curatur. Pag. 36. Cum dico, periculosū esse pro dæmoniacis furiosos interpretari, propter eos, q̄bus dæmoniū nihil aliud est, quā furia, (Castalio) dicit se a me per imprudentiā excusari. Nā si ita est, inqt, nō minus est periculū in dæmonij quā in furia vocabulo. Quasi vero q̄ furiosū pro dæmoniaco nusquā in re simili vsurpatū suppomit, nō confirmet eōr errorē, qui quāuis dæmoniū pro furore accipiant, tñ vel ipso dæmonij nōe refellum̄. Superest arcanū quoddā diabolicū, cuius iste me admonet, nempe diabolū a dæmonijs sic differre, sicut Deū ab Angelis.

Itaq;

Itaq. semp in singulari nuro dr Diabolus, dæmonia no item: et dæmoniorum
princeps dr Belzebubus, sicut Angelorum princeps dr Michael. Ego vero didici
quidem Diabolo subijci angelos ipsius, et in illo tenebrarum regno lego et prin-
cipatus et potestates, sed in istiusmodi præsertim rebus placuit semp mihi sobri-
etas: Ita dæmonium siue dæmonior nomen vniuersale esse existimo in sacris
literis, vtpote quod oibus illis impuris spiritibus tribuar. Et dictum illud Petri
Diabolum tanquam rugientem leonem circumire, Ego collectiue de ipso principe
et oibus eius angelis accipio. Michaelem vero nusquam obseruaui principem
angelorum, sed vnum ex principibus angelorum vocari. Pag. 178. Sed fortassis exi-
stimas (Castalio.) Paulum de angelorum ordinibus et eiusmodi platonicis intel-
ligentijs, instar illius Dionysij, quem tu nimirum inter illos præfectos Pauli dis-
cipulos Corypheum facis aliqd ἀῤῥητον seorsim patefecisse. Fruaris ergo tua
perfectione, mihi satis est chrs, et is qdem crucifixus.

Morborum distinctio

Distinguendus est morbus, quo infestar homo in capite et corporis partib. Rx
qui dæmonium dr meridianum, a spiritu immundo, q inuadit hoem, sed q nec in-
uadere hoem, nec nocere hoi posset sine Dei permissione: Distinguendi quoq.
sut morbi, quos infert sua sponte natura, no impediente Deo, a morbis q no acci-
derent naturalr, nisi Deus, vt euenirent, mandaret. Vt intelligar, sacra bib-
lia in hoc incumbere, vt doceamr hoes, nihil in hoc orbe euenire, siue bonum siue
malum, nisi ministra natura, vel annuente vel mandante Deo, et nisi dimissione An-

Angeli impuri spiritus mali qui.

gelorum ad hoes, aut bonor aut malor. Hi angeli, nempe impuri, Satanas, diabolus
dæmonia, draco, serpens antiquus, sprs mali dicuntur. Quare dissonat a scri-
pturarum veritate, ita opponere diabolum dæmonijs, sicut opponir suis angelis Deus
cum inter angelos Dei, sit diabolus et eius angeli. Sicut autem filius et filia beli-

filius belial, et filius diaboli.

al, prouerbiali modo dicebar olim: Ita imperantibus Iudææ græcis, filius et filia
diaboli dici cepit, vt voci belialis successerit vox diabolus: vtrumq. nomen a noxa,
quod calumnijs et conatibus semp actum sit a noxijs spiritibus, vt Deus aduersa-
retur hoem seductum: Quamuis nomen diaboli pro spiritu noxio ante versa
sacra ex hebræa in græcam linguam nusquam legatur, quod Ego aut alius notaue-
rimus. Putabant aut illi veteres eum esse maximum deorum cuius cultores, rer
potirenr, et q consilio et auxilio plus iuuaret hoes, quam deor alij. Unde Deus

Belzebubus, Accaronitar Deus.

Accaronitarum primas cæca hominum opinione tulit, et valuit opinio ad postre-
mavsq. tempora gentis Iudaicæ. Is erat Belzebubus, ad quem pro consilio et

Deorum maximus apud gentes quis.

auxilio concurrebant hoes. Erant enim tum alij montium, alij vallium, alij planici-
erum, alij aquarum dij apud hoes, sed opinionem omnipotentiæ is referebat, q ad
oia poterat, et non solum suæ, verum etiam alienæ ditioni imperare. Quare si le-
gir in principe dæmoniorum eijcit dæmonia, no ob id seqr, vt dæmones habeant
vnum principem, q nominetur Belzebubus, cum illud sit ex vulgo desumtum.

Spirituum impurorum nomina.

Sicut aut impuris spiritibus imposita sunt noia a gentium, abs qbus colebanr,
appellationibus: Ita et angeli boni gentium, quibus erant missi in tutelam, nomina
sibi indiderunt, aliquando a muneris qualitate varia, varia susceperut cognomi-

Iehoua Deus

nationem. Sed et Deus noster, Deus Iehoua dr a virtute inuicta, et Deus Isra-
elis a

elis à populo, & Deus Abrahami Isaci & Iacobi, ab his quos semper est tutatus. Quare nõ valet, vt si legit̃ Michael angelus Dei princeps vester, aut vnus de principibus vestris: aut cũ angelis suis & similia, fingere debeam⁹ inter sp̃rs ministros Dei bonos, alios esse q̃ præsint, & alios, q̃ subsint: & certa esse vocabula, quibus illi apud se nostris cognominent̃ nõibus. Hæc enim nostri caussa fiunt, nostri caussa ex munere quod obeunt certis cognominant̃ nõib⁹, nostri cã multi ad nos mittunt̃, & certo ordine incedũt, & vnus pro õibus loqr̃, & vnus iubet: loquere ad puerũ istũ. Et alius paret, & vnus est dux, & alius est miles, cũ satis superq̃ vnus esset, ad quiduis momento temporis, subministrante vires Deo, agendũ conficiendũ ferendũ & absoluendum. Nã fuisse hões, quorũ alius Michael, alius Raphael, alius Vriel, alius Daniel, alius Israel, alius Beseleel, alius othoniel, nõibus proprijs sunt appellati, in Dei nomen desinentibus vocibus: incipientibus aũt nõ ab vna re & simili, narrat sacra scriptura. Qua aũt lege subsistat innumera multitudo illa beator̃ spirituũ: an vocent̃ alij ab alijs, sicut apud nos nõe proprio: an singuli vt sit distincti numero, ita sint differentes nõibus, vt non contingat duos seu plures vno nõe vocari: & an vana sit, incerta, & constanti sanctitate & vitæ integritate illa, qua sancti ões angeli viuunt, fortuna & sors, & quãdo sint & an ões simul creati, & quando & q̃do peccare alij, alij in suis ordinibus permanere perseuerarint & alia huiusmodi quærere, excedunt fines sobriæ & intemeratæ lectionis. Nostror̃ enĩ scriptorũ animus fuit narrare nobis, q̃ ordine manarit Abrahamicũ genus, hoc est, Dei Eccl̃a à primo hõe, q̃ manu Dei fuerat ex terra productus: q̃do tutelam hominũ Deus susceperit: q̃do illos per suos ministros bonos q̃dem, erexerit protexerit, victores reddiderit, malos aũt punierit damnauerit perdiderit. Neq̃ alicubi de inuisis ministris Dei, atq̃ adeò de rebus incorporatis, mentio alicubi facta fuisset, nisi id historia de hõe, q̃ texebat̃, requisiuisset. Quærere igr̃ velle de his, q̃ p̃ occasionẽ sunt in historiã relata, supra aut vltra, quã narretur, est hõis quærẽtis aut somnia pro veritate, & vmbras pro corpore, & fumos pro rebus: aut id q̃d sciri ex lectione sacra nulla rõne potest, anxia solicitudine scire cupientis. Angelor̃ nomen, sicut legatorũ, pastorũ, iudicũ, muneris cuiusdã esse, & non vnius certæ naturæ docet lectio sacra. Hinc archangeli notatio est deducta q̃ dicas, inter nũtios, inter legatos, inter iudices, inter ministros, primus, nempe in ministerij administratione, vt solent hões inter suos legatos ordinare, prim⁹. Quamuis Paulus postremũ inflatorẽ tubæ in mouendo exercitu, q̃ nõ solet sol⁹ nec primus inflare, sed ante quẽ alij suas cecinerant tubas, vt se compararet exercitus ad iter, archangelũ nominet, quadamtenus quidem diuersa, verũ nõ omnino aliena à superiore sig̃catione. Dionysianas illas commentationes & papisticas & vanas ad labra papistar̃ transmittimus. Sed & grægorianas illas fabulas, de nur̃o ordinũ q̃ est inter beatos sp̃rs, ministros Dei in medio intactas relinquimus bobus & asinis depascendas. Complanabo tñ locũ q̃ multis imposuit. Cum Paulus sig̃care cuperet Iesu chr̃i regnũ fore sup̃ õia regna,

Angelis.

Spiritus Beati.

Sacrorũ scriptorũ intentio.

duit

Regna chrō subiecta variis nois notata.

dicit Iesu chrm exaltatu esse sup oē nomen: sup oīa opera Dei: sup oēm potestatē ē dominationē: sup eū q habuisset mortis imperiu: sup oīa visibilia ē inuisibilia: sup oē nomē quod nominar sine in hoc seculo, sine in futuro: ft is descriptionibus innuens, oīa imperia ē oēs magratus, q subditos haberent, quocuq; tandē nōe nūcuparēt, sive regu sive dinastar sive principu, sive potentu sive iudicu sive ꝓfectoru, fore aliquado, vt regno chri subjicerentur. Hæc, q de hoībus huius ordinis dicebam, papistæ ad spīs beatos transtulerūt, ē inter voces ipsas discrimē contrā, quā erat notio vocu superioris ē inferioris, posuerūt. Quis docuit vnu esse ordinē ministroꝝ Dei, q carne ē ossibus carerent, quoꝝ oēs essent angeli? ē aliud eoꝝ, q oēs archangeli essent, dignores honoris prærogatiua angelis? Et quod peius est, manifestissimu iræ Dei in insanos hoēs signu, ex ornamentis mortuis ē insensibilibus arca Dei, q ex figura, cherubimi, ex materia fulgente, seraphimi sunt dicti, supnos ordines ministroꝝ Dei, q inter Sanctos spiritus superarēt, oēs alios dignitatu honoribus nobis fecerunt. Tantu valuit ignorantia ē docilitas populi ad quiduis credendu. Sicut aūt imperia hæc, ē dinastar opulentia erat subjicienda Iesu chrō: ita antequā subjiceretur, principi tenebraru, cuius potestas erat in filijs contumacibus seculi ē aēris huius, parebat. Neq; angeli, inqt, nempe ministri Iudæoru, q facta Pauli notabant ē calumniabant ē Paulo in oībus aduersabant: quos alibi ministros satanæ nominat: Neq; principatus neq; potestates, h.e. nulla vis poterit nos a chrō diuellere. Et, data est mihi gra ista, ꝑ gentes euangelizare diuitias Christi. Et, Induite armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Et, Nobis nunc lucta est, nō aduersus carnē ē sanguinē, sed aduersus principes ē potestates, aduersus mundi rectores tenebraru harū, aduersus spūalia nequitiæ in cælestibus. Et, Tūc abolebit oēm principatū, potestatē ac virtutē, q sēte aduersabant Euangelio vt remaneat vnu regnu, idq; sit Dei Patris ē Iesu christi. Et, Illud, Suffixit crucī expoliatis principatibus ē potestatibus. Oīa igr regna, q contra Euangeliu commouerat Diabolus, varijs appellationibus notata, dicunt nr̄i, fuisse subiecta principi tenebraru, quo ex tantis opibus deturbato, oīa illa in prædā cesserunt Victori christo. Tenebraru ergo regnu tunc erat iste mundus, in quo principatus potestates virtutes imperia, q aduersabant Euangeliu, ē illi oībus viribus aduersabant, dicunt fuisse principis huius mundi vires opes ē regna, ē nō quod inter noxios ē inuisos spūs sint aliq dignitatis gradus. Dæmoniu aūt ē dæmonia voces antiquiores sunt, quam diaboli nomen, ē semp pro cacodæmonibus, nūquā vero pro eudæmonibus in sacris accipiunt: pro dijs sēte quos venerabant populi, q verū Deū nondū norant: quādiu illud oī studio ē diligentia qs ille esset, cū nossent qualis ē quātus esset, quærerent. Accipit ergo ea dæmonis vox, ē pro spiritu impuro ē pro nihili, cū sæpe vana essent numina q colebant gentes, nihil videntes, nihil audientes, sine sensu aliquo ē naturali motu. Quamobrē amplior est vox dæmonis quā diaboli, cū hæc vox rem sensu ē intelligentia ꝓdita semper significet

Mundus tenebrar regnu.

Principis huius mundi vires, opes, regna. 1026.

Dæmonia. diabolus.

Colos. 1. 16.

Luc. 8. Marcus.

Rom. 8. 37

Eph. 3. 10.

eph. 6. 12.

Matt. 13.

1 Cor. 15. 24

Luc. 8. Ioh. 17 Act. 10. Eph. 4. 2 Tim. 2.

Col. 2. 14.

significet. Sicut aũt spũs Dei ita spũs malus vnũ quiddã notat, quod nõ sẽp est idem si numerũ quæris. Ita enim dr. Venit ad me spũs dñi, sicut, vir Dei missus est ad me: venit ad me Dei propheta: quida homo locutus est mecũ. Quibus dictis sigẽtur vnũ quendã illud fuisse ex spiritibus, ex prophetis, ex viris Dei, ex hoibus: sed qs certa designatione ille fuerit nõ indicat. Ad hunc modũ cum legimus: Spũs dñi malus vexabat Saulem: Diabolus quærit, quẽ devoret: Satanas expetiuit vos, & alia similia, illud concipiamus aĩo quod legit habebat dæmoniũ seu spũm immũdũ: quid mihi tecũ rei est? præcepit spiritui immũdo, exi spũs immũde: quod tibi nomen est? legio mihi nomẽ est, q multi sumus: q multa dæmonia intrauerãt in illũ: & deprecabat eũ multũ ne se emitteret extra regionẽ: & deprecabant eũ oes dæmones dicentes: Exierũt ergo dæmonia & intrarunt in porcos: Egressi spũs immũdi, ingressi sunt in porcos. Dæmoniũ licet singularis numeri, spũs immũdus: qui dicit: Ego, mihi: & cui dr: tibi spũs immũde, esse pluralis numeri dæmonia, spũs immũdos multos legionẽ integrã, vt nõ grammaticas rationes numerorũ, sed diligentes disquisitiones sensorũ & intelligentiarũ adferre in lectione sacra studeamus, & dispicere diligenter vbi propriũ vni, vbi appellatiuũ vni & pluribus sit cõe nomen. Neq; n si Iesus est nomẽ propriũ alicuius alicuti hominũ, ob hanc caussã nõ esse dicendũ est nomẽ appellatiuũ Dei: Neq; si Elohim est nomẽ appellatiuũ spirituũ & hominũ, ob id dici pt nõ esse nomen Dei propriũ. Et videt qdõ cũ dr: diabolus & angeli eius: vos ex patre diabolo estis, q erat homicida ab initio conditi hois: superaret eũ q habebat mortis imperiũ, h. e. diabolũ, q & princeps mũdi huius, & fortis armatus dr, videt inquã, cũ hæc ita scribuntur, super oes impuros spũs, vnus qdam, q præsit alijs, vel natura vel statuto Dei vel electione omniũ constitui, & diabolus nominari: Verũ cũ illa alia audiuntur: Zizania sunt filij mali, inimicus aũt q seminat ea est diabolus: Diabolus venit & tollit sermonẽ de corde eorũ q audiũt: Cum diabolus immisisset in cor Iudæ vt proderet eũ: Sanans oes oppressos a diabolo: Nolite locũ dare diabolo: Aduersus insidias diabolũ: Vt resipiscant a diaboli laqueis: Cum ad hæc inquã animũ & alia huiusmodi conuertimus, conijectare merito possumus, nõ vnũ aliquem esse, sed plures, q diaboli nõe, veluti hoĩs, multi hoes, intelligũt. Nam multi sunt impuri spũs q seminãt illa zizania, & auferũt a mente hominũ sermonẽ q si radices agere et in illis seruarẽt. sed & a multis diuexati legũt homines & interturbata publica quies. Et vt cætera desint Iudas vocat nõ minus diabolo quã pater Iudæor, quẽm imitarent, diabolus est dictus: Et Elymas filius diaboli, vt nõ vnũ individuũ nomen, habeat diaboli: sed oes quotquot calumniantur verba Dei & aduersant saluti hominũ, hi reuera cõi nõe ad imitationẽ impostoris & parricidæ illius antiqui, diaboli dici queant. Nunquã tñ hæc vox ad pluralẽ numerũ, sicut aliquãt alibi apud nostros autores transit, sed hoc nõ obstat ne plura individua sub sẽ contineat: sicut multæ sunt voces q plurali numero efferuntur, q non nisi singulare qdã actq; vnũ individuũ significant. Est & illa coniectura nõ leuis quod, cũ opinio esset vulgo recepta immũdos spũs habere principẽ vnũ, q Belzebubus & diabolus dicerẽtur, cũ venitur ad pœnas & dr, q paratus est diabolo & angelis eius, hoc demonstratur, pœnas æternas paratas esse cõ tenebrarũ ministris eũ ten-

Spiritũm impuroru nõia propria & appellatiua.

Spiritus impuri diaboli dicti.

Luc. 6. Marc. 5.

Matt. 13.

Luc. 8. Ioh. 13 Act. 10. Eph. 4. 2 Tim. 2.

tum tenebrarū principi: quamuis et illi et iste vnū natura habeant principē Deū, cui seruiunt et abs quo puniuntur. Habes Beza, q̄ dicere voluimus nō pro Castalione, aut de controuersijs q̄ sunt et fuerunt inter te et Castalionē de versione Noui testamenti, qua de re alibi dicer̄ à nobis: Sed de rebus, quar̄ caussa inueheris asperius in Castalionē, quas cū nos credamus veras esse, non potuisti tā leuiter illū attingere, vt non nos petere, quāuis hoc nescires videreris. Attigimus etiā alia, in quibus diuersus à nobis discedis. Hæc examina ex verbo Dei diligenter, et sis paratus cū leges et legeris, aut ad discendū ex verbo Dei, aut ad nos docendos, q̄ veneramur oēs et complectimur eos, quicūq; ex sacris vnis et solis autoribus, doctrinā q̄ ad chrīanos pertinet colligere studēt et id vnū satagunt, vt illa pura puta populo christiano communicetur.

LIBER SECVNDVS pro Bellio. CAP. I.

Nunc accedo ad Belliū, in quo altius principiū incipiendū est, idq; ex his, q̄ passim in Castalionem scripsisti: Neq; nobis animus est pro Bellio contra te stare velle, sed rem ipsā quā contra Belliū tractas cū aliqua diligētia amice examinare. Tractauimus nos hoc argm̄ et per se et contra Caluinū in qua tractatione q̄d promouerimus, iudicabunt sobriæ posteritatis ingenia libera: Sed nunc vt aliq̄d ad te de hoc negotio scriberemus, impulit superior velitatio, in qua misces Castalionem cū Bellio. Visū est igr̄, vt sicut de argumentis Castalionis, q̄ nos attingebant scripsimus: ita de hoc Belliano, quod nō minus ad nos pertinere videtur, aliq̄d ad te scriberemus. Hoc em̄ nisi fecissemus, existimare potuisses, nos tecū conuenire in morte Serueti et Valentini et si tum Geneuæ fuissemus, in vtriusq; necem, nostra fuissent suffragia parata. Quod nefas tantū abest à nobis, vt vtriusq; defensionē susceperimus ostenderimusq; inique vtrūq; fuisse trucidatū, cum illius cā sint occisi, abs qua, si fuissēt intellecti, oībus constitisset, longissime abesse eor̄ animos et verba. Sed differamus ista. Scribis pag. 32.

Cum blasphemus ille Seruetus in hac ciuitate mitioribus oībus remedijs frustra tentatis, poena affectus fuisset, nec quibusdā satisfacere videret̄ Iohannis Caluini liber de toto illo negotio pie docte et accurate scriptus: Ego q̄o istorum clamoribus excitatus, idem argm̄ alio libello tractaui, aduersus blasphemiar̄ plaustra, q̄ isti falso nomine Martini Bellij farragine vocabant. In eo igr̄ libro ex Dei verbo, et sdm̄ præcipuar̄ tū Heluetiæ tū etiā Germaniæ Ecclesiarū iudiciū (q̄ libris q̄o editis præclarū huius ciuitatis factū laudant) probaui ciuilem magistratū, primæ q̄o tabulæ custodem et vindicem esse oportere.

Pag. 66. Cum esset Castalio in hac ciuitate, nullus dies præteribat, quin prodigiosū quiddā proferret in mediū, adeo vt de ipso sacrorū libror̄ canone non modo ambigeret, sed etiā pertinacissime et arrogantissime diceret, canticū canticor̄ inter profanas cantiones numerandū. Alebat præterea iam tū in animo peculiares quasdā opiniones, quas friuolis quibusdā argutijs clanculū confirmabat: Inter quas hæc etiā erat, quod lege Israelis politica sentiebat oēs gentes teneri, ideoq; grauissime in eos inuehebar̄, tū q̄ capitali poena in fures animaduertunt.

tunt, ac se præstaret antiquas seruitutes in vsū reuocare: tum etiā q̄ facinoro:
sorū cadauera paterentur in patibulis manere. Quieuit tandē aliquādiu, id est,
apud se continuit quod euomeret, donec cuiusdā impudentia magnū in his regi:
onibus inter hōes imperitos certamen de æterna Dei prædestinatione excitaret:
Et Seruetus eodem pene tempore suarū blasphemiarū pœnas daret: Tum iste
vero, siue coniuratorū quorūdā, q̄ paulo post ex hac repub. eiecti sunt, siue su:
is ipsius furijs agitatus aperte furere & bacchari cepit, & nos partim vt crude:
les & sanguinarios, partim vt in Deū blasphemos (quem dicebat à nobis fieri om:
niū malorū autorem) atq̄ adeò vt in humanū genus ingratos (quod hōes libe:
ro arbitrio spoliaremus) & sermonibus & liris criminari. Ita tñ vt libris q̄ de ea
re, ipso, se nō autore, tñ nō ignaro, fictis, & scriptoris & vrbis & typographi nōibus
edebant, nomen suū nō inscriberet. Hinc illa blasphemiar farrago cuidā Bellio
inscripta. Pag. 168. Qm̄ hoc in loco, sicut debui, istū, siue Bellū siue Castalionē
acriter pupugi, quod magr̄atus ab oī cura religionis arcendo præcipua & sanctis:
sima dignitatis parte spoliet: Idcirco studiose quæsiuit qd in hac mea interpre
tatione repræhenderet. Pag. 170. Ex tuo Bellio & ex tota ista repræhensiōe
nō aliud possū colligere, quā te in ea esse opinione (Castalio) vt nolis magr̄atus
sese vllo modo negotijs religionis immiscere. Pag. 171. Nos neq̄ ministros verbi
inuehimus in regū solū, vel magr̄atus in ministrorū cathedrā introducimus
etiāsi religionis procurationem ad magr̄atus (quatenus sūt priæ tabulæ p:
cipuè tanquā custodes & vindices) maxime pertinere arbitramur.
Si 1 Tim. 2. πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων interpræteris, fiant de preca:
tiones pro oībus in eminentia constitutis vt placidā degamus vitam, ita ar:
gumentarer Aplus: Ex principū incolumitate pendet nostra pax: Ergo pro
principū incolumitate est precandū. Poterat aūt aliqs contra excipere: pa:
cem Ecclæ cū illor exitio fuisse eo tempore coniunctam, vt q̄ Ecclesiā perse:
querent, ac proinde contra illos potius concipiendas esse preces: quod etiā po:
stea fecit contra Iulianū Apostatā vetus Eccla. Sed si ita disponas argm̄
vt nos fecimus (quibusuis in eminentia) idcirco (constitutis) tandemū firma
erit conclusio à fine constituti magr̄atus sumta: hoc modo: Idcirco sunt con:
stituti magr̄atus à Deo, vt sint organa pietati & honestati inter hōes conser:
uādæ, constituta: Ergo rogandus est Deus pro illis videlicet vt offm suū faciāt.
Hic consistamus aliquātisper. Assentior plane tibi, Verbo Dei esse in oībz
controuersijs cedendū: sed fac tu ne ab eo discedas: si nos ab eo discessisse
animaduerteris monebis, vt reuertamur. Ecclesias quas dicis esse consentien:
tes tecū, si verbū Dei secū ferunt, veneramur: sed si sine verbo sunt Dei, nul:
lum locū patiemur in hac disputatione habere, Vbi de iure vitæ & necis agr̄
& vbi soli suffragiū hnt ministri gladij directore lumine legis Dei, ne aut in dex:
terā aut in sinistrā cadatur.
De Serueto, quem tu blasphemū, Caluinus obscenius, canem nominatis, alibi sa:
tis superq̄ egimus. De Bellij blasphemiar plaustris hic agemus, Deo iuuante.
De autore libelli in medio relinquo: de argnti rōne disserā vt potero apertissime.
Ciuilem magistratū oportere esse vindicem & custodem primæ & sdæ legis diui:
na tabulæ, ita vt nec iustior, nec mitior velit ille esse quā iubeat Deus, sed in
vestigia q̄ fixit Deus suos ponere pedes, & Ego sentio, Et tu in meā, & Ego in tuam
transi:

Magr̄atus vtriusq̄ tabulæ custos. vide supra pag. 886.

transire sententiam et in vno voluntatis sensu consistere vterq. de altero libere sentire pt. De libris Canonicis et indubitatae apud Iudaeos fidei hoc sentimus: De certitudine librorum vnde testimonia desumi possent ad decidendas controuersias, illos sapientes, q eum Canonem ediderunt, non de sanctitate eorum q in illis libris ~~tractant~~ narrant tractare voluisse: Et puto operae precium non adeo paruum capere Ecclesiam, quod cantica canticorum hebraice pronuntiata non intelligat: non quod mala et profana sint, et q rapi in bonum sensum nequeant sed quod minus malorum hominum sit et fuerit omnibus seculis. Et Ego cum integritate sanctitatis Noui testamenti, ex Euangelio et Paulo, si id fieri posset, demerem et expungerem aliquot voculas et alias sufficerem, quod illas pronunciare, non possint graecorum aures audire sine rubore et offendiculo infirmioris aetatis et sexus. Cum aut haec dicuntur, sanctitudo sua sacris libris relinquitur: seculorum mutati mores, aures et sermonis vsus notantur. Quamuis in canticis canticorum sit quidam aliud, quod tu non ignoras, cuius gratia cum certitudine autoris, vnde et sacra dicuntur et sunt inter sacra numerata, argumentum eorum, respicit tempus profanum. quo ad amores inclinatus autoris animus, Dominum dereliquit. Sed quidnam rogo commeretur ex verbo Dei, is, q dixerit, cantica canticorum esse quidem Solomonis legitimum foetum, sed eius aetate editum, cum cor eius non esset perfectum cum Domino Deo, et vxores eius auertissent cor eius a Deo: et animus eius, ita derelicto Domino et derelictus a Domino profana potius quam sacra pareret? Mortemne? vincula? carcerem? Sunt quidem multa in sacris narrationibus nefaria dicta et facta, q illustrantur autorum poenis et poenitentijs, vt exemplum esse possint posteris, ne in malis aut indulgeant animo, aut despondeant animum: Sed tale quidam si est in canticis canticorum signa, et vel huius rei ~~gratia~~ caussa ex numero profanorum argumentorum, librum exime.

Libri Canonici

cantica canticorum

Lege Israelis politica, inquis, sentiebat omnes gentes teneri. Addito tu christianas, in quarum cordibus essent leges Israeliticae virtutis et vitij fixae, vt in poenis inferendis, sic vt in virtute prosequenda a verbo Domini non discederetur, et quidem in furibus puniendis, ob iurisperitorum voces, silentibus interim verbi Dei ministris. Multae respublicae et magistratus alij moti, modum insinuarunt suis municipalibus legibus et senatusconsultis. Quantumuis minimum iugalia furari praesente et moras trahente rege, in agro, in syluis, in collibus, capitale est furi. Graue plane: atque tum aula tuta esse non posset. Sed satius forsan esset corpus addicere aut temporariae aut perpetuae seruituti. Et erant olim ergastula et pistrina. Minus alieni sunt ab humanitate, vnde dicimur et nos homines, et a nobis illa humanitas, q damnatorum corpora post certum tempus tegunt humi quam qui nunquam. Et in multis regnis et prouincijs, tam apud christianos, quam apud infideles offeruntur huiusmodi exempla multa. Praesens eram, cum Croatam mancipium, q per summum nefas ex insperato suum Dominum, commendatum, apud omnes alios seruos quos ille alebat, de humanitate, et filium sui Domini elegantem puellum occiderat vt euadere ex seruitute posset, captum turci non sunt passi, nec in cruce mori, in quam sublatus iam fuerat, et clauis suffixus, vt imago Iesu christi in picturis cernitur, nec insepultum iacere. Cogunt quidem magistratus in memoriam detestati sceleris noua exempla excogitare, et indignum iudicare eum, q crudelis fuit, vt homo tegatur, sed modus

Lege Israelis politica christianos teneri

modus ~~modus et~~ in rebus esto Iudex æquus, ne cum quærimus nimis esse iusti, iusticiæ fines egrediamur. Sed heus bone et docte, estne capitale hoi de his rebus disserere? dicere bonum et æquum esse mitigari poenas et modum à Deo datum recipere, vel quamminimum ab eo abesse, estne morte piandum? In huiusmodi disquisitionibus estne interdictum ex verbo Dni ne qs mussitet sub poena capitis? Sed tu ita agis vt odiosum reddas Castalionem, atq. si Castalio hoc vnum curaret vt Iudæi fieremus. Non hoc erat, crede his, q Castalionem intus et incute norat in Castalionis gio: sed vt quamminimum à legib. Dei, vt in virtutis et vitij, ita in poenar constitutionibus discederetur. Nam exire fines iusticiæ est in vitium cadere et à virtute discedere.

Castalionis studium

Venis tandem ad negotium prædestinationis æternæ et destinationis temporalis; in quo negari nõ pt, quin à vobis tollar, ab hoe finalr liberum arbitrium, et Deus constituar finalr autor peccati, vt tandem fiat iustus iudex. Quid enim est per totum integrum seculum volutari in vitijs illum, q prædestinatus ad vitam dr: et versari inter virtutes hunc, quem dicitis ad mortem esse prædestinatum æternam, si finalr nec iste in virtute, nec ille in vitio etiam si vellet perseuerare potest? Deus enim, vt dicitis et hunc à virtute et illum à vitio agit transuersum, et cogit ne sua decreta vana fiant, vt hic vitium, ille virtutem sequatur. Quo nihil cogitari pt magis (patere hoc dici) impium, et à sacra scriptura alienius. Sed hac de re satis disputatum est contra institutiones Caluini et librum tuum quæstionum et responsionum. Enimuero vt hoc sit capitale, ex verbo Dei, capitale esse debet, nõ alijs, quam his, q verbum Dei deserunt, et præmansa ab hoibus deglutiunt. Quamobrem ornemus magratus Chrianos dignitate sanctissima, qua verbum Dei illos exornat: custodiant vtraq. Dei tabellam in quibus virtus et vitium manifestis delineationibus depingunr: Sed ne permittamus vt ab his finibus exeant, et malesuadentium ministror commenta pro verbo Dei sequanr. Illud, quod dicis: quosdam fuisse à magratu Geneuensi é repub. eiectos, ferre nõ possunt hi quorum interest. Nam dicunt narrationem istam falsam esse, vt qui si se expectassent eijci, capti vincti et necati fuissent. Hoc cum vidissent fore per iniuriam, q Geneuam autore et incitatore Caluino inuaserat, periculum declinare voluisse, et ex vrbe vltra potentem progredi. Hoc qd sit vides, certe eiectio nõ est, sed abitio manifesta, tacita fuga, et voluntarium exilium. Nos, inqs, ministros verbi nõ intrudimus in regum et magistratum solia Ita esto. Sed isti, quos cineres Serueti monuerunt vt euaderent é medio Babylonis, dicunt, cum clamar à ministris verbi: si hunc dimittis, nõ verbum Dei sequeris, nos deseris, nos te deseremus vno momento, sine ministris verbi erit ingrata vrbs, et alia qbus commouer quiuis magratus, et tum maxime, cum est in firma radice; esse nõ solum intrudere ministrum verbi in principum sedes, sed et collocare et pro magratu ordinario substituere Caluinum cum sacris Biblijs. Neq. verbis et simulationibus fucari veritas pt, vt nõ aliquando suo tempore in ppria specie videar.

Deum peccati autorem constitui. 988. 1031.

Beza mendax, et falsus testis.

Caluinum se in Regum solia intrusisse pro Magratu.

De loco ad Timotheum qd dicam? Soles quidem tu aut minutioribus liris, aut vocula, quam adijcis, parenthesi apposita, excludere ex contextu: Sed cum hoc fiat intra contextum, et verba græca ita latine exponanr, vt iuuent tuas adiectiones, q sacra pro sacris haberi volunt, indignissime ferunt. Papistæ, q olim oia audebat contaminare, supra verba sacra, nõ in ipso ductu sacror verbor

quod.

quod nefas iudicabant, sua interpretamenta collocabant. Et plane videtur vitiari contextus sanctor dictor interpretatione humana & frequentissime falsi commenti. Paulus ita hē: παρακαλῶ πρωτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις προσευχὰς ἐντεύξεις ὑπὲρ πάντων 1 Tim. 2.
ἀνθρώπων ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων ἵνα ἤρεμον βίον διάγωμεν. Neq; est argm
sed simplex propositio. Hortor, inqt, vt fiant preces ad Deū nostrū pro his
bus q sunt nobis præpositi, vt Deus moueat illor animos, vt erga nos sint
ita affecti, vt quiete viuere possimus. Hanc propositionē nulla exceptio re
morari potest. Non igr argūtar Paulus, vt pro principū incolumitate sit
rogandus Deus, qm pax Eccliæ pendeat ex principū incolumitate: Cum mors
Achabi, Manassis & alior impior, profuerit Ecclesiæ: aut quod rogadus sit
Deus pro principibus, qm principes ob id sunt constituti, vt sint timori malis &
honori bonis, cū & hoc sit grāle, & nonnūquā alienū a principū animis: Sed
vt Ecclesia roget pro principibus, vt Deus illor corda, q hī in sua manu, ver-
tat vt Eccliæ pacī consulant, iuxta illud: Tradidit eos in miserationes coram om- Ps. 106. 43
nibus, q captiuos ceperant eos.

CAP. II Sed iam ex composito ad librū ipsū tuū contra Bellū, siue Castalionē siue anonymū editū concedamus.

Primicipio dentibus corripis Seruetū, cū sursū deorsū iactas impurissimū
Beza canis mordax & parricida sanguinarius. hæreticū, maxime omniū q adhuc vixerūt impiū & blasphemū nominas.
Deinde eos, q eius cām, eo necato, propugnare ceperūt malis tractas modis, pri-
cipes & magistratus contra eos concitas, perinde atq si hæc fieri verbum Dei
mādaret. Nos pro Seruetō & Seruetī cā ita egimus, si legeris librū, vt aut
te in tua opinione obfirmare melius possis, aut cogaris opinionē mutare, si doci-
lem te præbere veritati volueris & oculos aperueris ex verbo Dei, vt inter sa-
lutem & parricidiū hoīs, qd intersit, ex legū diuinar præscripto discernas.
Sed liceat, vt dr, actum agere, cū ob id agis actū, vt magis agendo promoueas.
In vindicanda, ings, maiestate filij Dei: & orthodoxa de trinitate defensionē
suscipienda, Magratus offm suū facere voluit. Si de Seruetō disputas, in Rc
neutro illū peccasse, q nostra leget, intelliget. Calumnias em & inscitia Cal-
uini, noster liber detegit, vt cernant hoēs suis oculis, in morte Seruetī legiti-
mū parricidiū, a legibus Dei vetitū & interdictum: Si de re disseris, scito
Iesū Chrm nulla in se agnouisse maiestate, quā nō accepisset a Patre Deo:
qdqd aut accepisset a Deo Pre, in sacras tabulas retulisse Aptos. Quamobrem
qdqd maiestatis attribuit Iesū Chrō, extra sacrarū tabularū verba & sensa,
id totū & Iesū reijcere a se quā longissime, & esse commenta humana, qbus nō
indiget Iesus Chrs vt magnus sit, fiat, & existimet: cū satis magnus sit illorū
gratia q reuera possidet, & accepit a Patre. De trinitate deor scīe, quā tue-
ris, qualis sit, si ad nostra responsa contra theses tuas direxeris oculos, quā sit
contra ipsissimū Dei verbū, quod te segui in oībus velle dicis, perspicies, rimas q;
oēs effugiorū obthuratas inuenies, neq; aliud tibi restare, nisi vt tres deos, te
proponere populo Geneuensi fatearis. Quæramus, ings, an puniendi sint hære- 1
tici: An hæc pumitio ad ciuiles magratus pertineat: An capitali supplicio possit 2
magratus in hæreticos animaduertere. Grata quæstiones auribus papistar 3
& his, q inquisitionū iura exercent in Hispania, in Sicilia, in Italia. Sequamur.
Pag. 20. Hæreticus, ings, ille est, q pietatē qdem prætexit: sed tñ nō modo sanis
Eccle

Ecclæ sermonibus semel atq; iterū admonitus nō acquiescit, verū ēt falsa ꝓposita doctrina ecclæ pacem ac consensionē dirimit. Pag. 21. Hæresis græcū est vocabulū, quod initio laudis erat: sed consuetudine loquendi in vitio poni cepit pro vitioso dogmate, aut factione, quā aliqs, contempto Ecclæ Dei iudicio, sibi sequendā delegerit. Pag. 17. Nonnulli, quamuis chriāni videri velint, tñ chriānā vitā aut simulate tantū sectanr, aut ita vitā instituunt, vt nō sprm Dei, sed sprm Diaboli in ipsis regnare tota ipsor vita tester. Hos Augustinus malos catholicos, scriptura vero hypocritas immorigeros, carnis filios, perfidos atq; adeō etiā infideles appellat. Non desunt q doctrinā approbent et alioquin inculpatē viuant, sed tñ offensione aliqua animorū, aut leuitate, aut aliorū calumnijs impulsi, dissidia faciunt in Ecclesia, et schismata gignunt et tandem in hæreses degenerant. Hæc tu Beza de malis et putridis piscibus intra rete, et de scindentibus rete Ecclæ Dei, et de his quos distinguis in duas partes, in errātes, quos dicis à scriptura sacra infirmos in fide vocari (pag. 18.) et in hæreticos quos dicis Paulū iubere post vnā atq; alterā admonitionē deuitari. Hos adseris, si qs infideles, ignorātes, apostatas, aberrātes à veritte, præfractos vocauerit, titulis qdem veris illos ornauerit, sed quos hnt cū alijs multis cōes. Sed vera ac peculiaris nota, qua à cæteris distinguunr esse, quod suæ perfidiæ, quā præfracte tuenr, quasi ludū aperiunt, et diuersæ doctrinæ factionē, quātū in se est, vel in Ecclam Dei inuehunt, vel ab alijs inuectam fouent. Nā alioq si animor nō opinionū dissensio fuerit, schismaticos eiusmodi hōes, nō hæreticos dici: quāquā quicūq; sunt hæretici, idem ēt schismatici, id est, concordiæ et consensionis Ecclesiasticæ dissipatores sūt. Pag. 19. Paulus, inqs, distinguit inter hæc, et hæresin pro grauiore crimine, quā σχίσμα accipit, qm ibi est voluntatis et opinionis, hic vero tantū voluntatis dissensio. Et alibi διχοστασίαν coniungit τῷ σχίσματι et separat ab hæresi, qm hæc est grauior. Et cum dicit obseruādos esse illos q dissidia et scandala faciūt contra doctrinā quā didicistis, veris suis notis, Aptm definire, hæreticū: Hoc ad Timotheū ἐκροδιδασκαλεῖν nominare, qd nō est ꝓprie in moribꝫ, sed in doctrina. Huius sūt expla Philetus et Hymeneus, quos dicit in fide et veritate aberrasse et aliorū fidem subuertisse. Pag. 20. Nam aberrare humanū est, Ecclam aūt post iustā et repetitā admonitionem scindere, eor demū est, quos Apls in eadem Epla πλάνοντα et πλανομένους appellat. Petrus qo hæreticos designans, plenā eor definitionē tradere, cū paulina consentientē, falsos doctores nominans inducentes hæreses et sectas exitiales, inescantes aīas, instabiles. Hucusq; tū definiendo qd sit hæreticus: et multa sane notari possent aliena à trutinæ momentis, sed q nō sunt huius instituti. Illud tñ monendus es, probari abs te oportere, hæreticos esse puniendos, et non, qd sit hæreticus et quotuplex hæreticor genus. Et, si hoc erat tibi faciendum quod Ciceronē animaduerteras fecisse in officijs, et sacris biblijs tua, et nō ex farragine papistarū colligere et definire debebas, demonstrareq; sub qua parte legis vox hæretici concluderetur, abs qua excluderent schismatici, et mali christiani et errantes hōes, vt perspecta, et examinata parte illa legis, et qbus poenis lex illa ageret in sui violatores, intelligeremus hæreticos, q vox nūsquā est in lege, esse puniendos ea legis poena, quā interminaretur lex, prosequeremurq;

propos.

Gal. 5. Rom. 16. 1 Tim. 6. 2 Tim. 2. 2 Tim. 3. 2 Pet. 2.

Bezæ inscitia crassissima et doctrina falsissima.

propositū, inquirentes cuia interesset hæreticos punire pœna legis: et q̄nam illa esset pœna, qua hæretici ex lege essent cohercendi. Hæc abs te ordine tradenda erant, quod cū nō feceris, ondemus, q̄ huc adducis vera nō esse; deinde proposito nostro nō seruire, qualiacūq. concedant esse: tandē q̄d præsēs locus desiderat, disseremus. Et de primo quidem:

CAP. III.

schisma et hæresis idem.

Schisma et hæresis idem est Paulo; opponit aut vtrūq. nomē, nō doctrinæ noticiar, sed morū compositioni. Ita n. Paulus: Cum conuenitis, inq̄t, ad cænā dominicā repræsentādā et commemorandā, audio σχίσματα in vobis esse et aliqua ex parte aliq̄d esse credo. Oportet enī et αἱρέσεις esse in vobis, quo q̄ probati sunt, et constantes, manifesti fiant. Quod dixerat σχίσματα, repetēdo dixit αἱρέσεις. Quid aut esset vtrūq. declarat dicendo: Vnusq̄sq. ꝓpriā cænā occupat in edendo priuatim: Et hic q̄dem, q̄ nō h̄t, esurit, alius autē, nēpe vos, satur est. Quæ q̄dem nō ad noticiæ, sed ad ordinis et morū doctrinā, q̄, q̄d vni in vna mensa prius, alteri in altera mensa postea cænarent, cænā Dñi, perturbabatur, pertinebant. Neq. dicit hæresim esse schisma, sed schisma esse hæresim. Erat plane et hæresis persuasionis in vna doctrinæ noticia, qua distinguebant sadducæi a pharisæis, q̄ etiā ζηλῶται dici coperūt et propriā sectā erexerunt, cū oēs vnā rempub. colerent, et in ea gererent magr̄atus. Hoc modo discernebant chriāni Iudæi, ab oībus alijs pharisæis et saducæis. Illi dicebant Iesū esse cū Iudæor, tū gentiū chrm̄: hi multi vtrumq. nō pauci alterū negabant. Cuius confessionis et assertionis, hi ab illis, et illi ab his ꝓpria αἱρέσει q̄ et ὁδὸς dr̄, distinguebant. Hanc opinionū diuersitatē, te fateri, quod alius negat, et quod alius aiat, te negare Iohannes schisma vocat: Paulus inuidiā videt intellexisse voce τοῦ σχίσματος: Deus, inquiens, simul temperauit corpus, et cui aliq̄d deerat, copiosiorem addidit honorē, ne sit schisma in Eccla. honore enī addito in locū eius, quod deesse videbar, videri poterat fecisse, ne illi parti aliq̄d deesse videretur, neq. occasionē habere, cur alij, q̄ plus haberet, inuidere deberet. Huc tendit illud: hoc ipsū loquamini oēs, nec sint inter vos schismata, sed sitis integrū corpus. Has vocat postea ἐρίδας et διχοστασείας et μερισμοὺς vnius Dñi Iesu christi. Hoc aut erat, quod se super alios efferebant, quod illi Petrū, hi Paulum haberent ministrū, et ex hac collatione inuidentia exurgebat, et ministror grā videbar populus eiusdem doctrinæ noticiarū et morū, discindi in partes. Vnde coactus est tandem Paulus se efferre sup oēs Aptos, præmissa illa sentia: arbitror me nihilo inferiorē fuisse eximijs Apostolis, designans Petrū Iacobū et Iohannē. quod alibi συλοὺς Ecclæ nominat. Ita inuidentiā discussit, cū declarasset nulla parte inferiorē se esse maximis Aptis; atq. ad hunc modū Ecclesiā Corinthiacā ministrorū cā parem esse Hyerosolymorū Ecclesiæ, et τὸ σχίσμα quod videbatur esse resarciuit. Quod aut ex σχίσματος σχισματικόν produci potest, cū idē fuerit Paulo schisma et hæresis, ex hæresi formare voluit αἱρετικόν, seruata huius loci sigcatione: hoēm, inq̄t, hæreticū, postquā monueris semel et iterū, vitato. Antecedit aut: stultas q̄stiones et genealogias et αἴρεις et ῥάχας, quas διχοστασίας supra dixerat, ex lege, dimitte. Sunt enim inutiles et inanes. Has ad Timotheū scribens nominat prophanas et aniles fabulas; verbor pugnas, ad nullā vtilitatē sed ad subuersionē audientiū aliq̄d valentes. Hoc aut erat Iudæor quorūdam ex pharisaica secta, q̄ excellere dicebant Iudæos gentibus, splendore natalium, seu

1 Cor. 11. 17

Act. 15.

Ioh. 9.
1 Cor. 12. 25

1 Cor. 1. 9

1 Cor. 3. 3.

2 Cor. 11. 5

Gal. 2.

Tit. 3. 9. 10

1 Tim. 4. 7

schismaticus et hæreticus vnde dicti.

geneal.

genealogia, legũ dignitate, quas dedisset Deus, promissionũ ꝓfectia, quas mꝫ habuissent gentes, & vel hæreũ rerũ gratia oportere illos circũcidi, nec sperare per solã fidem illos salutem conseq posse. Qua de re disputauit pluribus Paul. Rom. 3. & 4. Ex hac eñ collatione gentis Iudaicæ cũ gentibus præputiatis, oriebaṫ dissensiones, strepitus & perturbatio animor. ffos dicit Paulus monendos esse: has comparationes nihil facere, cũ oẽs ex æquo fuerint pecciatores, & oẽs ex æquo indigerent gloria, & oẽs reconciliarenṫ Deo per fidem, & spũ sĉto suo Deus demonstrauerit ita sibi esse acceptas gentes in ꝓputio, sicut Iudæos in circisione. ffl hinc illi duo Iudæi Hymeneus & Philetus, q̃ Paulus de resurrectione gentiũ a peccatis, post mortẽ & resurrectionẽ Iesu christi, disputauerat, vitabant, & resurexisse Iesũ chrm vna cũ illis q̃ cũ eo resurexerant aut aliqd simile fatebaṫ, neq. gentiũ resurrectionẽ, resurrectioni esse componenda, cũ illa contingere nõ posset sine circisione, disceptabant. Nam pharisæos fuisse illos & non saducæos demonstrat, quod resurrectionẽ mortuorũ assererent, quã ne nomina: ri qdem ferebant Saducæi: illa aut postremo die expectabaṫ quæ erat cõis omniũ. ffuit igr erant ἕξεις, μάχαι, διχοστάσιαι, αἱρέσεις, χίσματα, ϕθόνοι, nempe collatio duaṫ gentiũ, duorũ populorũ, duorũ testamentor Dei. De his ita alibi: Si qs, inqt, diuersã segr doctrinã ἑτεροδιδασκαλεῖ, & nõ accedit sanis sermonibus (istis scte qdã sit transigenda vita nostra) dñi nostri Iesu christi, & ei q̃ sdm pietatẽ est doctrinæ, is mflatus est, nihil sciens, sed insaniens, circa quæstiones ac disputationũ pugnas. Ex quibus nascũr inuidia, contentio, maledicentia, suspitiones malæ, superuacaneæ conflictationes, hominũ mente & aĩo corruptor, & qbus ademta est veritas, q existimant pietatẽ ad lucrũ parandũ esse instituta: seiungere ab his q eiusmodi sunt. ἐπιστόμους dicit hic, quod ad Titũ dixit ματαιολόγους, & prætermisit hic illæ ἐπιτάττειν γὰρ δεῖ τοὺς μὴ δεόντως διδάσκειν: qũ. ffuc tendũt illa: Nonnulli per inuidiã & contentionẽ, nonnulli vero & ꝓpter bonã voluntatem chrm ꝓdicant: alĩ qdem ex contentione chrm annũciãt nõ pure, existimãtes sese afflictionẽ addere vinculis meis: alĩ rursus ex charitate scientes quod in defensionẽ Euãgelĩ constitutus sim. Illi igr vna cũ Paulo annũciabant Iesũ esse chrm, sed illi nõ sine circisione, quos designat voculis illis ἐξ ἐριθείας, οἱ ἁγνῶς τὸν χν καταγγέλλουσιν οὐχ ἁγνίζοντες τὴν ἀγγελίαν: Paulus aũt sine circisione asserebat Iesũ esse chrm incircũcisis populis. Neq. aliqua re ad iusticiã pertinente, inferiores esse ꝓputiatos circisis populis, tũ si quod salus mgnasset ex Iudæis ad gentes, cũ ói prærogatiua Iudæorũ. Erant aũt & alĩ ministri in doctrinæ noticia consentientes cũ Paulo, sed dignũ existimãtes, vt operarijs solueretur merces: & neminẽ militare, teneri stipendijs propijs, alimenta exigebant ab Ecclesijs, qbus in verbi ministerio seruiebat ĕtiamsi manibus nõ operarentur. De qbus Apostus ita iubet: ꝓcipimus vobis frẽs ī nomẽ D. Nostri Iesu chrĩ, vt subducatis vos ab ói frẽ, q̃ inordinate se gerit & nõ iuxta institutionẽ, quã accepit a nobis. ἀλλὰ παρακαλῶ ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ ποιήσω. Erat vero hæc paradosis, vt ex cõi mũnus minister viueret q̃ manibus, cũ id facere posset, nõ operaretur. ffinem παραδόσεως alibi vocat gloriã suã, quod sĉte gratis seruiret Euãgelio, cũ eius hostes calumniarentur, quod ventris & lucri caussa gentibus concionari cepisset. ffos ipsos videṫ notare alibi, cũ dicit: obsecro vos frẽs, vt considereṫis eos, q dissidia & offendicula contra doctrinã qua vos didicistis gignũnt, & declinetis ab illis. Nam q eiusmodi sunt, dño Iesu.

Iudæorũ & gentiũ collatio, dissensiõũ ca.

Hymenei & Phileti hæresis.

Gentes qua in re Iudæis inferiores.

Institutio Pauli quæ

1 Cor. 11. 17

Act. 15.

1 Tim. 6. 5

Tit. 3. 10.

Phil. 1. 15.

1 Cor. 1. 9

Ioh. 9. 1 Cor. 12. 25

1 Cor. 3. 3.

Rom. 2.

Gal. 2.

2 Thes. 3. 6.

Tit. 3. 9. 10

1 Tim. 4. 7

1 Cor. 9. 12. 15

Rom. 16.

su chrō non seruiunt, sed suo ventri. τὰς διχοστασίας ηj τὰ σκάνδαλα vocat
illud, quod nominauerat ἀποστασίαν, & διδαχὴν dicit, quod παραδόσεις dixerat,
& ἐπιστάλκατε ἀπ' ἀνθρ̄ων gd aliud est, quam κελεύσαι ἀπ' ἀνθρ̄ων ὑμᾶς, παρα- 2 thes 3
δοῦναι, ἀφίσταται ἀνθρ̄. Est em̄ Cicli ad verbalia venire mōia ad nūdios, ἀπίστα-
σις, παράλυσις Pauli, quibus opponit συναγωγὴν. Quod aut addit τοῦ
τέτε, intelligere potes ἀπαξ ηj bis semel & iterū mone, vt cū scripto ad Tit.
consonet sentia. Sed contrahamꝰ hæc oia in summa: διδαχὴ doctrina scte
& διδασκαλία & παράδοσις: quāuis aut παράδοσις nūquā inueniar di-
ci pro diuinis legibus: atiamē διδαχὴ & ad humana & ad diuina transfer-
tur. Sīgcat aut & mores & noticias, q̄ sunt diuina voluntatis indices, gd facien- διδαχὴ mo-
dus sit & gd credendū. Gratia, inqt, Deo, quod fuistis gdem serui peccati, sed rum & noti-
obedijstis ex aīo Deo in ed, in quā traducti estis forma doctrinæ, ὑπο δο- ciarū. Rom 6
χὴν: Quæcūq; ℈scripta sunt, ad nostrā doctrinā διδασκαλίαν ℈scripta Rom 15
sunt. ffhæc nota est de monitis & expīs ex lege Dei, gdo vita traducenda sit 1 Tim 6.
christiano hoī: præcipimus vobis, nē doceretis in nōe isto, & ecce replesistis Hie- Tit 3.
rosolyma doctrina vestra τῆς διδαχῆς ὑμῶν. ffhoc vero ad noticias pertinet 2 Pet 2.
in quibus nō opera requiruntur, sed aī assensus: q̄ aut sequunt̄ χίσματα ἐρι- Act 5
δας ἀιρέσεις, διχοστασίας, ἀλλαγὰς & alia opera carnis, vtrūq; respiciunt Gal 5
cū qs secessionē facit doctrina aut morū aut noticiar̄ caussa. ffhinc αἱρέσεις
& cū αἱρέσει χίσματα, διχοστασίαι, ζῆλοι Sadducæor̄, pharisæor̄, nazareorū
Tres sectę, seu hæreses illor̄ nō credentiū resurrectionē mortuor̄: hor̄ vero credentiū, sed q postea alie-
narent, quod pharisæi nō crederent Iesū esse chrm̄, Nazarei aut crederent, &
inter Nazaræos erant ζηλῶται, q negabant Iesū esse chrm̄ gentiū, nisi cir- ζηλωται
cūciderentur, quibus sese illi opponebant, q Iesū libere gentibus p̄ fidē, sine
circūcisione affirmabant esse chrm̄. ffhæ in noticijs, quas Deus p̄ spīm suū
declarauerat ℈secta erant αἱρέσεις & χίσματα. Quod si φόβοις φόβους
& alia opera carnis sequuntur τῶν ἐπιθυμιῶν, cuius sunt semp̄ cōmuncta, & 1 Cor 3
hæreses in ἀκαθαρσία est nō in credendis, sed in vitandis & fugiendis: & αἱρέσεις segr̄ φθο-
moribus ρον, sicut & χίσματα teste Paulo, segr̄, vt voces αἱρέσεις, χίσματα, διχοστασίαι
& ἀποστασίαι pertineant etiā ad morū corruptionem: Mores aut sunt & in
Mores legū diuinarū descriptione, & in his, q̄ edita sunt ab Apīis ad vitanda publi- 2 thes 2
ca scandala & infirmorū offendicula & salebrosos ingressus. Hinc sunt & παρα- Act 16. 4
δόσεις, cū Apostolorū tum Pauli: quar̄ illæ ita describuntur à Luca: παραδίδου
Traditiones τὰ δόγματα τὰ πεπυσμένα seruanda ab Apīis edita, illa erant de carnibus &
Apostolor. de fratrū of- νόμο, q̄ diuendebant̄ publicē, & sciebatur dijs fuisse initiata, ne essent in vsu.
fensione. Nam in huiusmodi διχοστασίαις ηj ἀλλαγαῖς ponit Paulus. χίσματα aut διχοστα-
σία est & αἱρέσεις, Paulo χίσματα. His aut παραδόσεις vitari studebat & in-
firmor̄ in fide casus, & hostiū calumniæ effrenes. Pœna aut in his oībus e-
Pœna rat eiectio, repudiū, declinatio, fuga, secessio, scīndctio, profligatio, deiectio. 1 Cor 5. 2. 5
1008 De moribus in virtute & vitio constitutis sunt illæ voces: νῦν ἐξαρθῇ ἐκ
De moribus virtutis & vitij. μέσου ὑμῶν: παραλαβεῖν τὸν τοιοῦτον τῷ Satanᾷ. εἰς ἀπώλειαν
τῆς σαρκός. ἐξαρεῖτε ἐξ ὑμῶν: vt tolleretur ex medio vestrū
tradere huiusmodi Satanæ: nō consuescere, neq; cibū cū huiusmodi vna su-
mere: profligate istū. In arcanis aut huiusmodi vitijs, antequā aliqs fiat
ἀποσυναγώγος monitionē amica præmitti oportere & Iesus chrs & Pau- Matt 18. 15
lus nar-

Tit. 3. 10. lus narrat. Nihil em̄ hic quærit, nisi vt ab opere malo desistat animus tñ Deo relinquitur. Nam satis esse videt Eccla, si ea tollam̄, q offendit & cū legibus 2 Thess. 3. 14. Dei virtutibus & vitij nō consentiunt. In ἀπροσδόκητοις suis Paulus nō dissimilē pœnā minat. qui, inq̃t, συναγωγὴν ποιεῖ ἀδίκου. Est aut συναγωγὴ quicq̃ is συνάγεται ἐκ τῶν συνηθῶν συνουσιῶν. Quare tollit hoc crimine communio publici cœtus & usus. In noticijs & rebus credendis est illud Iohannis: Qui venit 2 Ioh. 10 ad vos & hanc doctrinā ἀπόστολον nō adfert (Christū scit venisse in carne) ne recipiatis eū in domū, nec aue ei dixeritis. q. n. dicit illi aue χαίρειν, cōicat operibus eius malis nouarū rei. Vt nouaria cū improbo doctore q συναγωγὴ eius, sit nouaria cū peruersa doctrina. qm aut dicit, τοῖς ἔξωθεν τοῦ σώματος ἀδελφοῖς, posset qs existimare ad σωματικὰ illos, q est in bonis moribus, referri oportere sermonē. Sed vtcūq esto, facto meo nō contradicet auditorium. Huc referri possunt & ἀφίστασθαι ἀπὸ βεβήλων κενοφωνιῶν: Et ὑγιαινούσης διδασκαλίας ἀντέχεσθαι: Et Petri ἀμφίβολα ἀπροσδέκητα, negantes Dom̄ scīt venisse in carne, q redemit eos. Est igr̄ ἀμφίβολα seu schisma ex verbo Dei, nō aliud, quā res praua concepta aīo & verbis, factis vsu exiens in opus, & contradicens legibus, & armis Dei, q̄ patefecit Deus hōibus: atq̃ bono ordini, quē ex verbo Dei dederunt Ecclesijs Apostoli. Hæreticus aut seu schismaticus ille homo est q hac re praua hē imbutū & infectū animū, & alijs cōicando Eccīæ statū & tranquillitatē in bonis moribus & in doctrina noticiar & in ordine fere constituto pturbat. Sicut aut pē alijs his rebus, quibus nondū bene est persuasus pturbare Eccīam, si de illis disserere incipiat, & dici hæreticus & schismaticus, cui monitio vtilis, ad resipiscentiā esse solet: Ita cū qs male de legibus & doctrina & ordine Ecclesiar est persuasus aīo, sed obmutit ore & factis, neq̃ hæreticus neq̃ schismaticus dr̄ q moneri debet, & si monita nō prosunt, sigillare Eccīæ, vt abillius consuetudine abstineat, vt vel pudore adactus procuret redintegrari in priorē cōis amoris & consuetudinis statū. Nam monitio publica, publicū factū, sicut damnatio publica publicā monitionē comitari debet: q sunt ꝯa ex lege, q nō aiōs per se dedit iudicibus, sed ꝓpter facta & res male gestas animos ꝓbuit condemnādos. quā uis vbi animus liber est a culpa, ibi statuto legis iudex satisfacere nō possit. Atq̃ ita videmus, cū q alienā vxorem aīo intra se violat rem esse legis, nō concupisces, sed hæc pars nō est data ad iudicandū iudicij, sed soli Deo pumienda relicta. Hæretici igr̄ crimē totū est in publica tranquillitatis, q consistit in iure morū, in doctrinæ scīa & in vitandis offendiculis, violatione. Et honesta quidem erat olim hæretici vox. Nam saducæor hæresis, opposita habebat pharisæor hæresim, vt esset opposita hæresis contra hæresi Et hinc saducæi hæretici habebant illinc suæ opinionis aduersarios pharisæos hæreticos: Cum illi & hi in alijs rebus, in seruanda repub. conuenirent. Ita illi erant hæretici, quibus Apli dicebam̄ hæretici, & a quibus accusabam̄ quod essent autores hæreseos Nazarenorū. Nullus em̄ est hæreticus, q in aliqua hæresi nō est. & nullus aduersar alicui hæresi, quin ipse sit hæreticus, contraria hæreseos, quā impugnat assertor. Cuius sigiudem Ego sim hæreticus, ille mihi sit hæreticus oportet, alioq̃ ille mecū erit hæreticus vna hæresim defendens Hoc modo apud illos fuisse hæreticū, Paulū, suæ hæreseos defensorem cōstat.

3. de rerum noticijs & fide.

hæresis seu schisma qd.

hæreticus schismaticus quis. 1098

pœna quatenus a lege iudicibus concessa.

crimē hæretici in q̃b consistit.

hæretici vox honesta.

1 Tim. 6. Tit. 3. 2 Pet. 2.

1 Cor. 3

2 thes. 2

Act. 16. 4

1 Cor. 5. 2. 5.

Matt. 18. 15

stat Quos ipse vocat hæreticos in sua hæresi, siue corruptor morum, siue ma-
nifestæ veritatis, siue improbi ocij pertinaces. Qm vero et veritatis et falsi-
tatis propugnatores et vindices hæretici dici poterant, et hæresim qsq. suam
habere: Et q apud improbos erant, improbitatis eor cã, carnis opera dicebant,
et ob id improbabant, accidit vt ea vox, bona alioquin, et mala, inter vitia fuerit
à Paulo semp numerata. Legimus qo pharisæos initio eã partẽ constituisse
in eos, q erant hæretici alius hæreseos, quã ipsi essent hæretici defensores et nũ
cij: quã postea Iesus chrs et Apli in eos pronũciarunt, q essent hæretici, et nõ
eã in qua ipsi essent, hæresim defenderent. Nam apud illos pœna hæretici fu-
it, ex synagoga h. e. cætu seu senatu, motio et eiectio: apud nostros aut ab Ecclæ
sinu diuulsio: q duo idem sunt. Nam illo seculo nõ salutare aliquẽ, nõ alloq
nõ cũ eo venire, sed illũ vitare et auersari, Erat conuersationẽ tuã et familia
ritatẽ illi denegare, quod ẽ alienũ à societate tua, et tuorũ ducere. Hæc nos
de hæretici et schismatici, de hæresis et schismatis et διχοστασίας vocibus, et de
caussis, quas ob cãs aliquis tuis vocibus defædari debeat, et de poenis huius cri-
minis ex verbo Dei docuimus: q declarant Beza, ea, q adduxisti esse falsa et
aliena à verbo Dei, ex papistarũ lacunis hausta. Nam διδάχη seu διδασκα-
λία, nõ vt tu putas solũ ad noticias rerũ, qbus dar fides apud nros, refer: ve-
rũ etiã ad morũ corruptionẽ, q ẽ opus carnis, et ad inuidentiã, q est vitiũ cor-
rupti ãi. Et illi sunt veri hæretici et schismatici in verbo Dei, quos tu cum
Augustino et sententiarijs tanquã molliori nõe, malos chrianos et immorigeros
appellas: et quos Paulus appellat infirmos in fide. Non bene, eruditis de fide cõ-
paras, cũ Paulus eruditos in fide nõ conferat cũ illis, q sunt infirmi in fide:
sed infirmos in fide, cũ factis eor, q sunt optime in fide eruditi, componat. Sciẽ-
tiã inquiens tuã apud te habeas, et noli facta tua, q sunt sdm bonã et laudabi-
lem tuã sciam, esse offendiculo fratribus infirmis in fide. Quæ igr dicis pag.
18. 19. 20. qdo ex verbo Dei probabis? Nam verbũ Dei nusquã confert hæresim
cũ schismate, vt dicat vtrũ crimẽ sit grauius et vulgo potentius: Neq minus ad
noticias, quã ad mores vtraq vocem refert. Cum aut intelligas διδασκαλίαν ẽẽ
ẽt morũ, vnde vox διδασκάλος vatibus indita veluti legũ diuinar magistris,
Et perspicias locũ Pauli 1 Tim. 6. de moribus loq, quorũ sunt sani sermones con-
formes pietati, potes nõ improbare nos si dixerimus ἑτεροδιδασκαλίαν ad mo-
res bonos, et nõ ad verã rerũ noticiã, cuius est fides, pertinere. Est em locus de
seruis, factis chrianis vt parerent et nõ fugerent à suis Dnis: Quẽ ẽt locũ
tractat ad Corinthios scribens: Seruus, inquiens, vocatus es, ne sit tibi curæ.
Neq iste locus cũ eo, in quo nominatur Philetus et Hymeneus, erat miscendus, cũ
sint varij argnti. Hi em nõ de seruis disputabant: sed cũ Paulus resurrectiõis
mortuorũ se esse concionatorẽ diceret, h. e. gentiũ in præputio, salutis vitæ, pa-
cificationis cũ Deo: Isti eius verba calumniabant. Nisi tu aliqd melius coniectas.
Nã illos et pharisæos, et corporũ resurrectionis in postremo die, assertores, et Pauli
hostes fuisse mihi ipse persuadeo. Desidero ẽt intelligere, vnde habeas, loca illa
2 Petr. 2. loq de hæresi in noticia fidei, et nõ in bonor operũ exercitio. Nam di-
cta illa plane demonstrare videm, se de moribus inquinatissimis malor doctor
disserere, q veniũt in vestimentis ouiũ, sub specie pietatis et ꝑ textu prolixæ
orõnis

hæresis cur inter vitia numerari cepit.

poena hæretici. 1006. 1014.

διδαχή διδασκαλία et noticiæ et morum.

Infirmi in fide cũ qbus componant.

Ro. 14. 22

1 Tim. 6. 3.

1 Cor. 7. 21.

2 Tim. 2. 17

Act. 23. 6. 1 Cor. 15. 15.

2 Tim. 3.

2 Tim. 3. 1. 2 Petr. 2. 1

Matth. 7. 15 et 23. 14.

orōnis, intrinsecus aut sunt lupi rapaces: domos viduar̄ & mulierculār grauiū
peccati mole deuorantes: & nō de fidei corruptione. Quor̄ qdem malor̄ sctt do-
Matth. 23. 3. ctorū fermentū vitandū est, & vt ait chrs, si qd boni adferūt, & ex cathedra
legis proferunt aliqd ex lege, audiendū: attamen distinguendū esse vider̄ inter
sepulchra hinc dealbata traditionibus hominū, & inde plena ossibus mortuorū
Et sciā, oppositā iuris diuini sensis, & inter fidem, quā & respuebant & auersa-
bant̄, & tum pharisæi, & oībus seculis mali doctores. Habes ex nobis qd sit hære-
ticus & qd schismaticus, & qd hæresis & qd schisma, verbo Dei pronūciāte: &
quā late & anguste diffundant̄ hæ voces; Et quā, ingressus sententiariorum
scholas, tu à verbo Dei deuiaueris in harū vocū explicatione. Nunc expende
an bene colligam totā hanc tuā lucubrationē. Extra propositū aut Serueti
aut alior̄ nostri temporis, quos tu sub hac tua definitione concludis, & dignos esse
morte iudicas, te euagari multis parasangarū millibus. Cum em̄ aliud sit: negare
Dom̄ misisse Ieremiā, & aiere Ieremiā esse falsū prophetā: Et aliud venerabū:
de cū credas Ieremiā verū fuisse prophetā Dei, & iussu Dei locutū fuisse & scri-
psisse, quærere de voluntate Ieremiæ, an id voluerit Ieremias dicere, quod
iste aut ille ex eius verbis colligit: Ita aliud esse, existimādū est, hæreticos
& schismaticos esse ex verbo Dei, q deprauant pertinaciter vera recta fidē, sanos
mores, sanctū ordinem Ecclæ: Et aliud, an, postulare, de Deo, de arcanis Dei, de pro-
phetarū & Apostolor̄ sensis, rectene sentiant nostri seculi reformatæ Ecclæ, ad
voluntatē dictantis diuina decreta sancti Sprs, Doctores & Ministri, sit depra-
uare fidem Dei, & leges Numinis, & Apostolicos ordines, an minime sit istud,
sed illud potius studere, vt redintegrentur oīa, ad primā illā puritatem in
qua erant, cū sunt edita, à viris per quos locutus est Deus hōibus, & verba nō
aliū excludebant, vt gallinar̄ oua pullos, sensū, quā propriū. Quid em̄ mihi ē,
si is sit, quem tu vis, hæreticus & schismaticus, & oībus hæresibus, & schismatib̄
ad vos vsq. plenus, cū, laborare in hoc vnū, vt verbū Dei, quod canir̄ & colitur à
chrīanis oībus, ~~illū~~ vnū & illū propriū & sincerū referat sensū, quo sensu
illius verba & sentiæ sunt scriptæ, nō sit hæreticū et shismaticū esse?
Dicit lex, Vnū esse Deū, confirmant hoc oēs vates & Apli, & qdqd vsquā fuit
sancti & laudati: Credis tu, Credo Ego, credunt papistæ, & qdqd nostro seculo hau-
rit vitalem sprm̄. Dicis tu cū papistis & alijs nonnullis: Vnū esse, est vnā
habere naturā: Dico Ego, vnū esse, est vnū indiuiduū esse. Insurgis tu, & me
inauditū necare cupis, dicisq. me esse hæreticū: quo iure rogo hoc facis, conaris,
& dicis? Non nego verbū Dei, quod nec tu negas, sed de sensu verbi est disqui-
sitio, an sensū tuū admittat, meū reyciat verbū Dei, an vero econtrario meū
recipiat, tuū reyciat. Tu qd habeas, vides, nihil sctt. Nam oīa tua scripta de
hoc argnto examinauimus, oībus tuis & alior̄ scriptis respondimus. Nos vero
qd habeamus, nō te fugit, cuius vis tanta est, vt ne attingas quidem cū ppius
accedis, sed vites, ne eius ansulis, vnco hamatis, capiaris, & elabi nō possis.
Vnū em̄ in verbo Dei cū refer̄ & opponir̄ pluribus, nunquā naturā sigcat, sed
semp naturæ vnū & solum indiuiduū. Et tibi tanto viro, in Eplis enthimemate
iocari in mortem Syluani visū est dignū & sanctū, hanc vnā obcām, quod vnū
Deū sdm̄ indiuiduū, vt sacra oīa testant̄ credere fuerit ille visus, & iudicatus.
Qui tn̄ tantū abfuit, vt, nō dico altera, sed prima monitione correctus & punitus
suo mō.

Bezæ ignorantia & error fœdissimus.

Vnum nō ad naturā sed indiuiduū refertur.

Syluani mors

Beza homicida.

suo malo mederi potuerit, vt te Iudice p Cplam missam pnte fuerit necatus.
Quid igr disputas de hæreticis, et monitione prima et scda, cum, si velis, ex
duabus monitionibus nulla fiet, neutra aut proponer, aut valebit ad salutem reo.
Et si ita statues, orthodoxus erit hæreticus, hæreticus no erit, nequissimus
quisq; nequam, et corruptissimæ vitæ sentina. Quid iniquius vnquam in Deum,
nolentem iniquitate, cogitari potuit, quam Deum esse iniquitatis cam et autorem?

Beza facit autorem pcti, Deum Sanctum.

Deum cogere finalr hoes ad peccandum, aut benefaciendum, vt sua decreta no fiat
irrita? Hæc vos docetis, neq; examinari permittitis: et si qs contra, vel ad docendum
ex verbo Dei mussitat, longe a vobis abigitis, in carcerem duci iubetis, et si cæ
grauitas ferat, etiam si poenitere se dicat, trucidatis. Atq hoc no est hæreticos,
q qd sit hæreticus nondum bene videris expendisse, auersari, sed nolle ex verbo
Dei doceri, ne videaris parum prius sciuisse et mala ignorasse. Summa est:
Nos quærere de hæreticis, q digni morte iudicanr: huiusmodi vero hæreticos
no esse, q in verbo Dni se exercent die noctuq; quotidie scrutantes scripturas
et quærentes: An reformatarum Ecclesiar doctrina, ita se habeat, vt verbum Dei Act. 17.
docet; quod faciendum esse vetus Eccla explo suo monuit. Sed iam tempus postu-
lat, vt de tertio, quod proposui, aliqd dicar, id est, de eo, quod hic locus petat.

CAPVt. IV. De Magratu Propheta Doctor falsus.

Cum de nece quærimus a lege constituta in eos, q falsa docent, quos tu hæreticos,
sacra scriptura falsos prophetas, Petrus falsos doctores, Chrs et Paulus lupos
in vestitu ouium, operarios fraudis, falsos Aplos, ministros Satanæ et alijs huius-
modi cognominibus nominat: Loquenr, inqt, Paulus, peruersa, διεγραμμένα, Act. 20 1 Cor. 2. Iac. 3. Matt. 24.
vt abducant discipulos post se: Sapiam huius mundi: Terrenam, animalem, dæmo-
niacam: Dicentes, ecce Chrs, hic est, ecce illic est: Non est hic: et hos pseudochros se-
quentur multi: Summa est: Cum qs loqr ex noe Dni ea, q Dns no est locutus;
cum dicit se missum a Dno, cum a Dno no fuerit missus: Cum dicit se visionem vidis
se a Dno, cum no aliam, nisi cordis sui viderit visionem: Cum contra verbum quod locutus
est Dns, insurgit, armatus, somnijs fumis et vmbris humanis, ita vt nec ministerium
seu vocationem habeat a Dno: nec vocationis seu ministerij argm: Sed a se mis-
sus venerit: se iubente currat: se suam doctrinam docente, alios docere laboret, Is e
legis pseudopropheta et doctor blasphemus. Finis aut est, vt Dno no credar, vt Esa. 52. Matt. 24 & 13.
si fieri possit, abducanr a Dno etiam electi: vt verbum Dni infructuosum reddar:
et populus vita et salute careat. Exempla hor dictor subministrabit lectio sacra.
Nam numquam fuit verus Dni ppheta, q no sit passus calamitates et infortunia:
et habuerit falsos huiusmodi prophetas aduersarios: et quamuis verbum Dni
quod verus Dni vates docebat, euentu magistro victoriam fuisset adeptum:
boni tn pphetæ, verbi Dei nuncij, multa aduersa coacti sunt pati ab istiusmodi fal-
sis prophetis. Nonnullor verorum prophetar catalogum legere est apud Paulum
hebr. 11. Vt sit hæreticus nihil aliud, quam falsus Aplus, propheta, doctor, vsurpati

hæreticus quis

no dati ministerij, et doctrinæ contrariæ voluntati Dei, et q no e a Deo, vt fallar
et pereat populus, nec audiat vocem Dni Dei sui. Hanc huius vocis definitionem
aptabis tu melius: mihi satis est vt intelligas quid dicere velim, et notes, vel ipsis
verbis.

verbis unde hæc verborum coadunatio sit collecta. Interea tñ videre potes sub hac rudi delineatione, aut alia, quã tu tibi colorare et adumbrare poteris melius aptius commodius clarius, illos nõ contineri, q verbũ Dei, ex verbo Dei examinant, et si quã catechesim aut institutionem aut doctrinã reformatar Ecclesiarũ nõ consonare cũ verbo Dei videre se putant, alios adeunt, monent quærunt censent, si contrá, quã ipsi vident, alios nõ videre perspiciunt catechesim illã, institutiones illas, corpus doctrinæ illud, á verbo Dei dissentire, et esse repudiandũ, et contraria in eius locũ reponenda. Nam contrario uno repudiato, in his, q̃ nullũ hñt sequestrũ et in nullo medio reconciliari possunt, alterũ recipiar necesse est: huiusmodi sunt veritas et mendaciũ. Ut si Deus nõ est caussa fugiendorũ scelerũ, necesse sit Deũ esse cam appetendar virtutũ. Habes de re tota, et qd dici potuisset, et q̃ tu dicis et aliena esse á proposito, et nõ consonare cũ verbo Dei. Nunc veniamus ad tua.

Hæreticũ, quem definiuisti in multa grã dissecas: quod fieri nõ oportuit. Aut enĩ oĩs hæreticus capite est plectendus, aut nõ oĩs hæreticus est supplicio capitis afficiendus. Si hoc dixeris, male definiuisti hæreticũ, cũ q̃stio nostra sit de eo, q magr̃atui est tradendus ut carnifici detur: si illud asserueris, inutilis est distinctio tua: hæreticor esse multa genera. Cum, si essent mille milliũ oẽs morte puniri debeant. Sed legamus: Pag. 21. Grauius, inqs, peccat q hæresis vel nouæ vel interpolatæ dux est et autor, quã q alior fraude in aliquã hæresim est impulsus: Et quo diuturnior est peruicatia, tanto atrocius est crimen. Item, q libris scriptis passim hæresim diuulgauit grauiore crimine tenetur, quã q verbis tantũ vnũ et alterũ docuit. Deinde si rei ipsius naturã spectemus, quãuis in Chrĩanæ religionis ædificio, q̃libet nõ modo sũt vtilia sed et necessaria, vt oĩs, suis partibus structura constet: q̃dã sunt tñ eiusmodi, vt etiãsi subtrahas ædificiũ nõ corruat. Itaq. pro rei, de qua disceptar conditione, criminis est ineunda æstimatio. Est enim quædã (pag. 22.) inter se caussar perpetua connexio, quã si qs accurate expendat, sæpe comperiet id qd alioq leue aut tollerabile videri poterat, tanti esse momenti, vt nisi maturé occurratur, totius religionis ruinã secũ trahat.

Hezanorũ hæreticorũ genus tantũ vnũ, idq. capite plectendum 1015.

Ista tua sunt, in quibus, ne pilũ quidem ex verbo Dei inesse conspicimus, tantũ mentis humanæ sũt nõ inepti, in tuenda re cõi, discursus. Nos dicimus scriptũ esse: Non occides. et asserimus nemini, nec priuato, nec magr̃atui licere quenquã occidere. Deinde cũ legimus: Qui occiderit, occidar, quærimus cui loquar Deus, donator vitæ, et mãdet, vt seruũ suũ illũ vita priuet, q alium suũ nihilominus seruũ vita priuauit. Et cũ intelligimus ad iudicẽ seu magr̃atũ, sermonẽ dirigi, concludimus, magr̃atui qdem, seruos sui Dñi vita priuare nõ licere, Sed cũ Deus magr̃atũ iubet esse in punienda et emendãda sua familia, suũ ministrũ et vicariũ, licere magr̃atui parere Deo: Sed ita, vt nec ad dexterã declinet nec ad sinistrã: alioquin reus erit legis, vel illius: Non occides, si occiderit, quẽ nõ est iussus occidere, vel crudelius occidit quã debuit: Vel huius: Diliges Dom̃ Deũ tuũ, si illũ non occidit, quẽ occidere iussus est, vel clementius puniuit, quã fuisset á Deo mãdatũ.

Magr̃atus offm̃ in custodia legis

datum. Quare, quærere potuisses tu qdem de generibus hæreticor, si q̄stio nostra esset de poenis et poenar gr̄ibus, quibus sunt afficiendi hæretici. Sed nos in cā definitiua et coniecturali sumus, et quærimus, qd sit hæreticus, et an oīs hæreticus sit poena capitis afficiendus. Scimus aut homicidij reos esse et q hoēm occidunt, vel ob odiū, vel inducti prece precio ab alijs, et q lr̄is scriptis conciliant alicui per suos amicos et famulos necem. Quare, si homicidij reus est hæreticus, nō est quærendū, quā grauis fuerit hæreticus: sed quā grauiter aut leuiter poena mortis puniendus, vt fuit aut grauis hæreticus aut leuis. In hac vero prima disquisitione, qddam interseruisti, et nō possū constituere an serio feceris. Ita em̄ dicis pag. 16. Quisqs filium negat, inqt Iohannes, is ne patrē qdem ht: filiū aut negat, q chrm̄ pro æterno Dei filio, q in carne venit, vt per eū vnū seruaremur, non agnoscit: Ergo à Patre Deo alienus ē q Iesū ab æterno fuisse filiū Dei negat. Huc em̄ tendis, et scis Petrū scribere, chrm̄ Iesū προγνώσει fuisse ab æterno, sed φανερώσει certo tempore natū et à Deo in Regem et filiū Dei declaratū. Quo dicto diluitur et profligar tuū argm̄. Quid sit aut in carne venisse, si adhuc ignoras, esse mortem subijsse, declarat ipse Iohannes, q gloria et honore tanquā vnigenitū Dei dicit se vidisse sermonē Dei coronatū, qm̄ caro factus fuisset. ναὶ ἐσπίνωσεν ἐπ' ἐλπίδι ἐν ὑμῖν, seu κατεσπίνωσεν ἐν ὑμῖν Act. 2. (vt hic apud Iohannē et ibi apud Lucā scribir.) vt tale nobis confici posse argm̄ ex verbis Iohannis et Pauli videatur: Id dr caro apud Iohannē, quod fuit in caussa vt sermo gloria et honore coronarer: Sed mors, quā subijt sermo, fuit in causa vt Iesus Chrs sermo Dei gloria et honore coronaretur: Ergo caro apud Iohannē idem sigcat quod mors. Apud Paulū leue qdem argm̄, sed eo forsā leuius quo dilui abs te facilius poterit. Hæc de primo nondū bene explicato. Nā ondisti tū qdem, quod tibi esset hæreticus, nō aut hæreticos esse puniendos: Et iam ad magratū transgrederis de magratu et eius munere es disputaturus. Verū te audio libenter describentē magratū et magratus offm̄ et illud libentissime audio quod dicis pag. 26. adhunc modum: Voluit Deus optimus maximus in singulis hominū cætibus, magratus veluti imaginē quādā summæ ac supremæ eius potestatis apparere, de qbus loquens, Ego dixi, inqt, dij estis. Quidni em̄, quasi alterū deū dicas eū, cui nō tantū ppter iram sed et ppter conscientiā subiectos esse oportet, quicūq. in aliqua Repub. hoēs degunt, qq. à Deo vitæ et necis potestatem accepit? Cum hoc ius magratui diuinitus traderer, id nō est idcirco factū, quasi Deus terrar imperio et administratione cederet: Imo vero potius vt ipse, cuius splendorē et maiestatē ferre hoēs nō possunt, in hominū persona inter nos regnaret. In vindicanda legū suarū autoritte ac dignitate, hominū ministerio iā inde ab initio vti consueuit. Quos huic muneri à Deo præfectos esse peculiariter, ondimus paulo ante. Pag. 29. Constituti sunt magratus, vt Dei Vicarij, q cæteris suæ fidei commissis, pareant ad Dei gloriā et laudem cpdicandam. Ergo Beza Vicarij Dei Optimi Maximi, quāuis nō sint Deus Opt. Max. conditor cæli et terræ,

sunt tū.

In carne venisse Iesū qd.

Magratus vicarij Dei et dij.

1 Ioh. 2

1 Pet. 1. 20

Ioh. 1.

Hebr. 2

Phil. 2

Hebr. 1. 9.

Gal. 4. 29.

sunt tñ dij, qm̃ sunt imago, dicas etiã character & impressũ ius in vitam & necem hominũ, in quo relucet splendor & maiestas Dei. Quod si huc refers Pauli dictum: Non solũ ꝓpter iram, ver̃ ẽt ꝓpter consciam: Cum loquatur ad illum modũ Paulus, tam de his, q̃ in Eccl̃a, quã de illis, q̃ extra Ecclesiã gerebant magistratus: Cogeris fateri tam Dauidem, quã Neronem, vicarios Dei, in huius muneris administratione deos dici potuisse, quod essent vicarij & imago Dei. Atqui tu nobis occinere soles: Deos, q̃ cælũ & terrã non produxerunt esse maledictos, Atq̃ si dicere velles Mosem, Iosuã, Samuelẽ, Dauidem fuisse maledictos. Cum eo aũt, quod tu hoc loco fateris coniungimus illud: Deũ Iesũ chrm̃ fuisse vnctum à Deo, Deo inquã suo Maximo optimo, sup̃ oẽs alios huius honoris & gloriæ consortes, exultationis oleo.

Hebr. 1. 9.

Sequeris pag. 29. Principes, inq̃s, quoties id flagitat publica Eccl̃æ tranquilitas & verbũ ipsũ Dei & eius Interprætes (nõ sine verbo Dei) disciplinã totã Ecclesiasticã, aduersus infideliũ flagitiosorũ hæreticorũ omniũ deinq̃ hostiũ audaciã & improbitatem, debent oĩbus modis tueri.

Sed facito vt declares melius, quatenus liceat interpræti legũ, in legũ explicatione progredi, vt vltra procedere nõ liceat, aut interpræti loqui, aut auditorio interprætis audire. Nã discernendus est legislator à legis interp̃te in ferendis legibus. Quamobrem sine lege sẽtiam ferens interpræs, de nece hoĩ inferenda, homicida est, nõ interpræs: & q̃ talem interprætẽ, veluti cæcus cæcum sequitur, non auditor est legis, sed homicidij reus. Deinde in hunc ordinem inter flagitiosos numeras hæreticũ hoẽm: & q̃d hæreticus sit, ex verbo Dei nõ declarasti eplicasti; neq̃ puto te aliquãdo bene considerasse illud Pauli: Sicut tunc ille, q̃ sdm̃ carnem natus erat, persequebar̃ eũ, q̃ sdm̃ sprm̃ natus fuerat: Ita & nunc & oĩ plane tempore ita fuit, vt arma hominũ steterint contra veritatẽ, neq̃ veritas vnquã armis, extra legem Dei q̃ vera bona & sancta est, se protexerit, etiamsi ferrũ in manu habuerit & potuerit se tueri gladio.

Gal. 4. 29.

Apostolus, inq̃s pag. 30. Magr̃atum dicit esse Dei ministrũ, q̃ gladiũ gerat ad eos vlciscendos q̃ male agunt. Quamobrem alterutrũ necesse est: si in hæreticos nullũ ius habet magistratus, vel ipsos male nõ agere: vel quod in gr̃e dicit Paulus, ad certũ maleficior̃ genus esse reuocandum.

℞. Nullum habeo certũ responsũ Beza, quo occurrere valeã tuo arg̃nto, nisi prius ex verbo Dei declaraueris, q̃d sit esse hæreticũ. Nam q̃ adduxisti, ex macello Romano, mutuo accepisti. Quod si dixeris falsũ prophetam ẽẽ id, quod tu hæreticũ nominas, cũ lege & Paulo te cũ sũus: Sed illud monem̃ ἀτακτοὺς ministros, & fr̃es, nõ posse dici, falsos prophetas, & sceleribus contaminatos fr̃es, prophetas Dei, si cætera desint, dici nõ posse, se q̃o efferre sup̃ alios quarũdã rerũ gratia q̃ possideam̃. Et adhunc modũ incendere audientes inuidiæ faculis, nõ esse rem tanti momenti, vt quis veluti malus propheta, cũ tñ dicar̃ Paulo hæreticus, necari à magr̃atu debeat: Sed neq̃ ἀταξία illa, quã damnat Paulus, dignã morte, veluti ψευδοπροφητείαν quis æquus rerũ expensor iudicauerit. Quid igr̃? Circũcidenda est vox hæretici tui, & si vis vt carnifici tradar̃, à Pauli hæreticis eximatur, quor̃ omniũ cõis pœna est, nõ mors.

ἀτακτοὶ ministri & fr̃es

ἀταξία

pœna hæretici. 1008.

non mors, sed seclusa & bene sperans separatio & ad falsos prophetas legis bene dedolata, ne qd in ea euomiat emineat, traducar, vt tandē pœnā, qua falsos pphetas punit diuina lex, commereatur. Deinde dico nōe gladij, dati a Deo magratui intelligi virgā, monita, & qdqd errata populi cōercere pōt. Nisi forsan dvacoms leges, ex legibus diuinis: vindictæ go nōe & vltionis sigcari, qcqd obstat, ne boni miterī malos. Quamobrem si per gladiū, quem magistratus gestat, ius vitæ & necis accipis, dico nō oēs hæreticos ita malefacere, vt iuri gladij subyci debeant: sīn vero amplias vocis gladij sigationem ad publicas, cōertiones verborū, vinculoī, carceris, plagār, infamiæ, mutilatiōis notarū & demiq; pro facinoris grauitate necis & gladij, hoc est publicæ castigationis si priuata remedia adhibita parū profuerūt, oē genus hæretici a Paulo tati subycio. Oé ergo genus hæretici male agit: sed nō oīs mala actio gladio ferienda est. Quamobrem multæ sunt malæ actiones, q̄ sunt exemptæ a iure gladij, hoc est necis, quod ius nō nisi ad certū genus maleficiorū productū a Deo é. Repetis aūt quod supra male texueras ex 1 Tim. 2. Paulus, īngs, hortatur vt preces fiant pro regibus, & oībus q̄ sunt in eminentia, vt placidā & quietam vitā transigamus cū oī pietate & honestate. Vbi diserte audimus constitutos magratus, vt pacatos ciues suos, nō modo in moribus grauibus & honestis ideſt in his, q̄ ad mutua hominū inter se offa pertinent, sed eē in pietate & Dei cultu contineant. Atq; hoc totū falsū est quod ex Paulo deducis, quodne per vim qdem pē, vlla vi deduci inde, nisi gn̄ ita velles & cuperes. Paulus. n nō dissērit cuiā set intersit curare sacra & diuina: sed hortar vt oret Ecclā pro principibus. Argn̄ aūt, orōis pro principibus conceptæ, monet sese vt placida & quietā degat sub eoī imperio vitā Ecclā, quo vacare pietati & honestati melius valeat. Hæc igr̄ hortar, a Deo esse petenda, nō aūt dicit a principibus esse ~~petenda~~ sperāda aut expectāda. Et tn̄ tu hoc totū ædificiū in duobus his dictis paulinis Rom. 13. 1 Tim. 2. extruxisti, vt apud me credibilior sit concio, q̄ illa ex quibus deducta est. Duos, īngs, Pauli locos profera, ex q̄bus constet multo latius patere magratus imperiū, quā isti putent. Hæc summa est cui ego assentior, quāuis nescia an aliquorū os hic illinatur, & an sine aduersario hac in parte digladieris. Hanc tn̄ summā, si nō aliunde manare dicis, misi ex locis duobus illis Pauli, facile rejicia. Qm̄ suspectū solet esse, qcqd ex falsis colligit. Deus, īngs, docente Paulo, constituit magratus vt curent ciues pacate viuere & in pietate Dei & cultu proficere. Hoc falsū est: audiamus alterū quod antecessit: gladiū īngs datū a Deo magratibus, ad omnia malefacta hominū se extendere, Paulus dicit. De nece loqueris? falsū est, censere Paulum oīa malefacta gladio esse ferienda, cū de quomis malo disputet, & inter mala numeret, denegare tributa & vectigalia: sīn aūt de iure & potestate loqueris cui grāti subyciūr oēs, & qua donatus est solus magratus, videris in arenā descendisse, vt tecū certes, & de te victoriā referas.

gladij nomen magratui datū, qd sigīcet.

Rē.

Rē.

1 Tim. 2. 2.

Rē.

In pag. 39. Dixis te eos nominare hæreticos feriendos gladio, si tentata mitiora remed.

remedia nihil profuerint, q̄ totā á fundamentis religionē subuerterent, si id fieri posset, q̄ radicitus chriānā religionem conuellunt. Horū et omnium aliorū cām dicis ex puro verbo Dei rite et placide es cognoscendā pro eor̄ salute, Ecclesiasticā disciplinā adhibendā, et á magr̄atu ordinario primū remedia mitiora tentanda. Ergo Beza quod Ego putarā, hæreticus tuus nō est falsus propheta. Nam falsi prophetæ salus una est, nullā sperare salutem. Quare, vel cupis esse mitiores erga pseudoprophetas nos, quā esse voluerit Deus, vel tuus hæreticus pseudopropheta nō est. Euertere n. diruere et radicitus conuellere totā religionem chriānā, grauius est, quā hortari vnū aliquē vt secū abeat cultū falsos deos, et vnū Israëlis Deum deserat: qm̄ religio chriāna et conuelli nō pt̄, quin cultus vnius Dei pessū abeat, et multa alia continet inixa q̄dem cultui vnius Dei, alia tn̄ á Dei noticia et cultu. Quare si prophetæ illi mendaci, sine veniæ spe, et inclementer indicta est á Deo poena, mors, maiori inclementia deberet vti Eccl̄a aduersus tuum hæreticū quem definis. Maior em̄ culpa maiore debet plecti poena: hæretici aut̄ tui maior est ~~poena~~ vt ōndimus culpa, quā pseudoprophetæ legis. In hoc tn̄ sæuit Deus, in tuo illo minus sæuiendū esse iudicas. Sed in eo videris deceptus, quod hæretici paulini cām et nomē conuenire putasti in re ipsa cū pseudoprophetæ legis nōe et caussa. Quod aut̄ das libens accipio, cām sc̄lt hæretici ex puro verbo Dei rite et placide cognosci, salutem hæretici, Ecc̄lasticæ disciplinæ in monitione vna et altera, et magr̄atui ordinario in mitioribus remedijs tentandis esse curæ oportere. Has leges cur violari iusseris in Caussa Syluani, videre nō possū: nisi quod sæpe video, te á legibus tuis magna cū facilitate discedere. Ita em̄ mones Zanchum per Epistolā: si vere poenitet Syluanū, iudicabit se indignū vita, itaq. occidendus est, si nō poenitet Syluanū vel ob hoc necādus est syluanus quod eū nō poeniteat. Ista est summa consilij tui, impellentis Heildebergenses ad maiorem inclementiā quā Roma vti vnquā voluerit etiā contra legis pseudoprophetas et apostatas á fide chriāna.

falsus propheta morte [illegible]

hæreticus á falso vate diuersus.

Bezæ immanitas truculēta

CAPVT V.

De cognitione Dei et christi.

Pag. 40. Ista dicis: Vultis vt q̄sq̄s cū Iudæis et Turcis dicit se vnū Deū credere et præterea chr̄m esse filiū Dei ac mūdi Dom̄ et Iudicem, vitamq. ita statuit, vt neq. fur, neq. adulter neq. homicida sit, aut alioq eiusmodi crimine contaminatus de quo nullæ quæstiones aut libri fiunt, sub albæ istius vestis amiculo, oīa errorū portenta tegere, et de cæteris rebus, id est, de toto Euāgelio, q̄duis sentire, scribere docere possit. Hanc esse vr̄am sen̄tiā ex vr̄is libris et verbis nō obscure cōstat q̄ fide optima descripsi, vt vestræ blasphemiæ toti mūdo patefiant et nihil hic á me fingi oēs intelligant.

Quid Bellius dixerit et senserit nescio, nos á chr̄o et Ap̄lis docti ad salutis et vitæ æternæ consecutionē, hinc, fidei iusticiā ponimus, illinc operū bonorū lumē: Illa fuit et est in cognitione vnius Dei sd̄m numerū, et Iesu chr̄i, quod sit solus et vnus chr̄s institutus á Deo vno, Iudex et Dn̄s omniū: hoc fuit et est in legū diuinarū, olim in tabulis á Mose Iudæis datar̄, postremis temporib̄ in cordibus fideliū, ex gentibus præputiatis vocatorū, manū Dei, fixarū, obseruatione: Non ficta apud hominū, sed vera apud Dei oculos, vt nō solū factis, sed etiā cogitatis et sermonibus, viuatur in conspectu Dei sancte et inculpate.

Necessaria ad salutem tria. 1020. 1016.

Hæc d.

Hæc dicit chrs: habes tu quod addas? Reliquas oēs quæstiones & institutio-
nū aceruos, nō esse necessarios ad salutem dicimus: qm̄ si ad salutē consequen-
dā fuissent à sacris autoribus nostris necessarij existimati, inter illa, q̄ ad sa-
lutem comparandā necessaria esse sunt dicta, hæc, vna cū illis numerata fu-
issent. Illa qdem ad eruditionē valent, & pro illis sunt, qui aut ocio abundāt
aut publico ministerio sūt ad moti: sine cognitione tn̄ horū si illa habeant, nō pri-
uabit populus chrianus vita æterna. Quid igr̄? contra veritatē horū credēr
aiō, disseretur verbis, exarabit libris? Et qdo rogo hæc fieri poterūt ab eo, quē
dicimus, si qd & qdo scriptū in sacris biblijs sit, ignoret, nō istius ignorātiæ
cā, modo absint illa tria superiora, perdere vitā æternā? Quōdo ignorare pt
qd scriptū sit, sicut dicimus nos posse esse in vulgo hoībus, si credit, disputar
scribit contrà, quā scriptū sit, vt dicis tu? Vides diuersa hæc esse, & tua ver-
ba, tua esse verba, nō nostræ sentiæ sermones? Crede, nobis nō deesse aculeos,
sed scis amicā congressionē aculeos nō decere. Et vtinā esset quod dicis, vt oēs
gentes nostri seculi, varijs nōibus distinctæ, Deū esse Vnū Israelis crederent
& Iesū esse chrm̄, quem ille misisset, & Deo parerent in oībus eius iustificatio-
nibus. Hos enī nos (tanta est nrā simplicitas & fidei nostræ promitas) inter
chrianos numeraremus vniuersas.

Impie, inqs pag. 41. vos à Dei Vnius cognitione, chri cognitionē distinguitis.

Cognitio Dei à chri cognitione distincta.

Si impij nos sumus, impius erit chrs, impius Paulus, q in duas cogitationes di-
stinxerūt: & nobis gloriæ est, tales habere in loquendo & sentiendo doctores.
Ille dicit: Vt cognoscant te, solū Deū verū, & chrm̄ esse quem misisti, Iesum.
Et soles tu in particula nāj magna momenta in distinguendis sententijs col-
locare. Hic aūt ita: Eratis illo tempore sine chrō, & Deo carentes in mūdo.
Duo dicunt esse distincta inter se cognitionibus: Vnū, esse Deū, eūq esse &
verū Deū & Patrem Deū: Et Iesū filiū Mariæ esse chrm̄, missū ab illo Deo.
Sed tu portenta hæc vocas & diabolicas voces: Neq satis scire te dicis, an quic-
quā magis horrendū & execrandū, iaminde ab initio pdicati Euāgelij sit exau-
ditū. Et cū ista probare ex verbo Dei debuisses, ad rōnes humanas das manus,
illasq pro patrocinio corripis: Si illa tria inqs pag. 43. chrianū, piū & religio-
sū efficiunt, diaboli essent christianissimi. Non bene argntaris Beza, &
nostra tria & inuertis & in quatuor dissipasti. Nam quatuor gradus nobis at-
tribuis ad salutis ingressū. Vnum: fateri Vnū Deū cū gentibus: alter, agno-
scere Vnū illū Deū cū turcis & Iudæis, de quo Moses scripsit: Tertiū Iesum
chrm̄ esse Dei filiū credere cū diabolis. His attexere nos dicis veluti quartū
gradū, secūdæ tabulæ obseruationem. Vnde hæc hausisti rogo: aut gentes
vnū Deū, illūq Israëlis Deū vnquā coluisse? aut nos, q plane sumus illæ
gentes, de qbus policitus est Deus, quod p semen Abrahami essemus bndicēdę
colere vnū Deū cū gentibus? Quibus amabo gentibus? Nos sine Deo fuis-
se, conuersosq ad colendū vnū Deū Israelis, quē descripsit in lege Moses, colue-
runt vates, habuerunt pro tutelari Deo Iudæi, dicit, probat, declamat Paulus

Tria ad salutē necessaria 1036.

Tu turcos hic inseris, vt conflagrent oīa inuidia. Sed hæc tua parū nos curamus,
ex altoq, etiamsi dici falso displiceat, despicimus. Iesū aūt esse chrm̄, intersa-
lutaria dogmata primū & postremū non numeraremus, nisi scriptura sacra di-
ceret: si credideris Iesū esse chrm̄ postquā resurexit à mortuis tu, q ex circi-
sione nō es, saluaberis, inqt Paul. quāuis hoc olim confessus fuerit diabolus.

Neq

Neq. solũ secũdæ, sed vtriusq. tabulæ obseruationẽ in tertio loco, vt facit Paul. et chrs Iesus et Iohannes et oĩa sacra, collocamus, vt priori iusticiæ addar veluti illius necessaria et requisita lux, iusticia legis. Igr, inqs, maxime diaboli erunt chriãnissimi. Vide qdo loqueris Beza, et semp sine verbo Dei, et semp ex alto existimationis gradu, in quo te labores tui collocauerũt decidens et collabens sensim et pedetentim demitteris. Expectabamus vt diceres: hoc vos dicitis, negat Paulus, aduersar Iesus chrs, reÿcit verbũ Dei, et adferres loca et recitares sentias. Nunc rõne, si ita permittis dici, futili et enerui impugnare incipis ipsissimum verbũ Dei: et cũ putes et vocifereris nos sine verbo Dei loqui, tu sine verbo Dei, verbũ Dei ex suo loco dimouere tentas. Legisti Iacobũ dicentem: fidẽ esse, credere Vnũ esse Deũ, hancq. fidem in chriãnis esse, et in diabolo: sed in diabolo esse sine operibus, in chriãnis nõ item: quódq. si fides chriãnorũ fuerit sine operibus, fidem illor nõ esse eiusmodi, quæ quietos reddere illos possit, sed qualis in diabolo est, q eius fidei, quã ht, gratia, cohorrescat et contremiscat totus. Quõdo igr tu dicis hanc nostrã rerũ triũ trinitatẽ esse in diabolo, cũ Iacobus dicat diabolũ carere duabus, et nõ habere nisi vnam, quã metuat maxime ꝓpter scelera et διαβολάς quas committit. Is Iste Iacobus, fidem christianorũ sine iusticia operũ mortuã esse dicit, nõ qdem quantum ad iusticiã suã, sed quantũ ad euentũ quẽ consequr, ex iusticia aliena, q̃ est operũ legis. Exemplo illustrabo, si potero, sentiam istam. Multos ex naufragio Italiæ euadentes seruauit amãter et liberalr Geneua, eosq. nuro suorũ ciuiũ adscripsit: hoc ius, quod illi impetrarũt ciuitatis, simile est illi, quo filij iræ per fidem imputantẽ iusticiã fiunt ciues sanctorũ et domestici Dei: Estq. integrũ ius, nulla parte imminutũ aut deficiens, æque atq. illud ẽ, quod hnt ciues naturales cuiusq. ciuitatis. Quod si illi contra ciuitatẽ aliqd commisisse depræhenderentur, et aut pellerentur, aut fugerent, illius prius impetratũ ius ciuitatis, extinguir, moritur, inutile est. qm huius maleficij gratia, beneficiũ vrbanũ, quod sentire potuissent isti, quod recepti essent in numerũ ciuiũ nullũ capiunt. De his dicunt oĩa sacra nostra, melius illis fuisset, si nũquam ciuiũ (accedamus ad nostra) nuro sanctorũ et domesticor Dei fuissent adscripti, et filij iræ esse perseuerassent, quã, postquã sũt ciuitatis cælestis et filiorũ Dei iure donati, optima fide, nõ ita vitã instituisse vt ciues cælestes decebat. Ffis Chriãnis, ex illis tribus quot gradus desunt? vnus tantũ abest, vt diabolus vocari possit chriãnus, cui duo gradus desunt, vt etiã istos, q vno gradu sũt priuati inter chriãnos nõ recipiat chrs: Discedite, inquiens, à me oẽs operarij iniquitatis, nescio vos vnde sitis. Existimo ẽt te Beza illud nõ ignorare, certo tempore, Deũ verũ ostiũ fidei aperuisse gentibus præputiatis oĩbꝫ. Concludiq. posse vides, ante tempus illud, quod secutũ est mortẽ Iesu christi per aliquot annos nullũ præputiatũ potuisse sperare salutẽ per ingressũ in tabernaculũ altissimi sine circũcisione. qm hæres paruulus nondũ peruenerat ad tempus præscriptũ à patre, vt liberari posset à tutoribus et actoribus qbus subyciebar ex mandato patris. Ffanc ob cam Ephesios illos, q sine circũcisione ꝑ fidem et baptismũ, putabãt se inter discipulos chri seu chriãnos numerari posse, Paulus iussit baptizari. Qm ante apertũ fidei ostiũ præputiatis, salus tantũ circũcisioni erat promissa per fidem, populo scl̃t Dei, ouibus ouilis Israelitici. Quare vides nobis esse quærendũ, nõ quis habeat fidem sed cui

Iac. 2. 19.

Epes. 2. 21 hebr. 6. 6.

Matt. 7.

Act. 14.

Gal. 4. 1.

Act. 19.

Diaboli christianã fidẽ professi nõ fiũt chriãni.

trinitas triũ rerũ. 3. 989.

Gentiũ in cætũ Dei ingressus

Salus nõ qbusuis fidẽ habentibus cõtingit sed qbꝫ promissa est.

sed cui sit salus et quando promissa per fidem. Audis enim Euangelium fuisse nunciatum Iudaeis propter fidem Dei et policitationes factas patribus: Gentibus autem non propter maiores, quorum omnes filij irae fuerant, sed propter miam Dei. Quare intelligis necessario sequi, gentibus fidem prodesse non potuisse ante tempus illud quo Deus sine circisione misericorditer cum illis agere constituerat. Sicut igitur ante tempus illud fides in gentibus infructifera fuisset, quam nihil illarum fidei policitus fuerat Deus: ita daemoniorum fides salutaris non est, quam solis hominibus malis, non autem spiritibus impuris, Deus salutis viam aperuerat. Ita legimus nos, et ita credimus, et ita doceri ex verbo Dei patimur. Deum saluare posse impuros spiritus quis negat? Velle autem Deum illis parcere, et animos illorum ad bonum mutare et salutem illis impartiri, quis audebit ex verbo Dei asserere? Quare dicimus cum sacris nostris scriptoribus: In diabolo non esse posse illos tres gradus, in quibus prora et puppis consistit salutis: et si maxime essent salutares, tamen illos tres gradus diabolo esse non posse, quam nulla promissio ad diabolos est facta. Cognitio, inquis, diaboli antecellit hominis cognitionem. Verum est, sed hoc non quaeritur: sed illud: An diaboli cognitio habeat promissionem aliquam a Deo, an Ephesijs scilicet credentibus ante apertum ostium fidei in praeputio, Iesum esse Christum, aliquid fuerit policitus Deus, nempe salutem? Videris, inquis pag. 44. fidem christianorum in cognitione historica ponere, et vitae innocentiam, vel ex philosophiae praeceptis, vel certe ex sanctae tantum tabulae obseruatione metiri: sicut a Christo optimo interprete explicata est, quod vtrumque perperam facis. Ne posthac dicas perperam fieri quod a nobis fit. Intellige antequam repraehendas, quid a nobis fiat. Dicimus cognitionem historicam habentem promissionem certam Dei, cognitionem historicam desinere nominari, et pythagoricorum fidem, qua innitebantur, illi dicto αὐτὸς ἔφα, fuisse δόξαν καὶ πίστιν philosophicam. Quod si huiusmodi pythagoricorum fides, aliquam habuisset a Deo promissionem, mutare cogeretur virtutis locum, et ex inconstanti et infrugifera fieret firma et vtilis. Credere igitur Iesum esse Christum, credere Vnum esse Deum et hunc vnum Deum esse Israëlis illum Deum, quem nullus, vnum esse credere potest, nisi pariter credat remuneratorem esse et tutorem sperantibus in se: Haec inquam credere, est cognoscere Verum Deum tutorem scilicet et praemiatorem nostrum esse vnum: Et Iesum vnum esse Christum. Quae tamen exeunt cognitionis historicae metas, quam sunt circumuallata promissionibus Dei, quam qui haec credit, et Deum habet pro Patre, et ipse ex irae filijs fit filius Dei, et habet ius in haereditate bonorum Dei, Et Iesum accipit pro fratre, et pro fratre agnoscitur a Christo et fit haeres Dei, quem vnum esse credit, et fit cohaeres Iesu, quem asserit esse Christum et Regem Domini. Difficultatem autem, ne ista credantur cognoscantur intelligantur facit, non res ipsa, quae facilis esse videtur, sed praemiorum magnitudo, et humilitas eius cui sponsio fit. Vnam horam sane in vinea operari paruus labor est, sed non conductum et hostem, tantum sperare posse praemij et iuris vnius horulae opera, quantum dabatur et conductis et bene, duodecim horarum sudore colentibus vineam, opus et labor erat. Haec de cognitione non vacante promissione Dei: Nunc de vitae innocentia, quam petere ex philosophis nec possumus, cum nullam apud philosophos habeat Dei promissionem, nec opus habemus

cum hab.

fides

fides sine tempore et promissione infructifera. 737.

historica fides in promissionis fidem mutatur. 1035.

fidei opus 1025.

Cognoscere Vnum Deum et Iesum Christum quantum praemij habeat.

Vitae innocentia ex philosophis peti non potest

Rom. 15.8

Rom. 1.20.

Rom. 11

cum habeamus sacros auctores. Eam ponimus nõ in vnius tantũ sed in vtriusq; tabulæ obseruatione. Aliud enĩ est nosse vnũ esse Deũ, quod est fidei, & vnũ Deũ diligere quod est operis. Et fuerũt hões, quibus notus erat vnus Deus & qs ille esset, q tñ dicti sunt Deum ignorasse: qm̃ vnũ Deũ quẽ norãt, aut sicut decebat, aut oratio aliter quã oportebat, vitæ innocentia & sacrorũ cultu & pietate nõ illustrabãt. Hæc sunt nostra, impugna tu & expugna si potes ex verbo Dei & nos doceas. Cum desideres pag. 45. 46. nobis declarare deũ verũ ab idolis distinguere, ex institutionibus Caluini multa sine verbo Dei producis in mediũ, in quibus multa sunt errata: Vnũ quod dicis, Iudæos verũ Deũ, qs esset, ignorasse: Alterũ, quod Ephesios Corinthios Galatas Samaritanos, qui, quis esset ex õibus verũ Deus ignorabant: Sicut ões aliæ gentes q̃ erant extra tabernaculũ Dei, extra tutelã Dei, & sine Deo & legibus Dei, confũdis cũ Iudæis, quibus erat notus Deus, & q noticia diuinar̃ & spr̃alium rerũ, magno spacio præcellebant gentes ões: Tertiũ, quod locũ Rom. 1. dicis loqui de gentibus, cũ disserat de Iudæis, qbus Deus sua oĩa sacra & propriã diuinitatẽ detexerat: Sed tu ποιήμα nõ animaduertisti secutus errantem doctissimũ sc̃lt interpretem, miracula & prodigia sigcare: & nõ facta & motus cælestes & sublunares, & naturæ opera. Norant quidem gentes, Deũ esse oportere vnũ, q esset veluti pater deor̃ & hominũ, sed qs ille esset Deus, nõ, nisi illo vero & vno Deo, q vnus & verus erat Deus detegente & se aperiente & manifestante, aliqs nosse poterat. Vnde illud tuũ verissimũ est Nos naturã ducem secuti, ad veritatẽ lucis illius diuinæ penetrare nõ posse vt, qs & qualis sit Deus & qdo colendus, naturæ præsidio, aut ex mũdi contẽplatione, intelligamus. Est enĩ primũ & maximũ hoc Dei donũ, quod primũ gradũ occupat in salutis acquisitione, apud illos, qbus Deus bene vult, & se & sua iudicia q̃ & qualia sint patefacit. Nouimus igr̃ Verũ Deũ ab idolis distinguere magistra scriptura sacra, abs qua mutuati sumus, reiectis dijs, quos commẽti sunt & coluerũt nostri illi maiores & aui, Verũ Deum, cuius stipendia meremus. Sed tu videris nondũ nosse, inter verũ Deũ, q est in prĩo gradũ nostræ salutis, & Deũ, quẽ Iesus chr̃s dicebat suũ esse Deũ Prm̃ & Dom̃, nullã intercedere diffr̃am. Venis ad definitionẽ fidei pag. 47. quã poni dicebas in sdo salutis impetrãdæ gradũ, & aduocas principes & reges in auxiliũ, cũ debuisses verbũ Dñi in hac disputatione contra nos contorquere. Auditis, inqt, Reges principes & magr̃atus hanc blasphemiã, & diutius permittetis vt huiusmodi portentosa ingenia chr̃i Euãgeliũ libris etiã editis, nõ dico profanent, sed vt maxima ex parte minime necessariũ (ad salutẽ) videant & contemnant. Agnoscimus epiphonemata papistarũ, q̃ tu olim spreuisti & in pñtia spernis. Tam aũt est falsũ, q in illis tribus gradibus quos ita cognominas salutis chr̃ianæ initia & fines ponit, eũ ridere contemnere profanare Euãgeliũ Dei, quã est verũ, Euãgeliũ & Aplos ões illa docere, & in illis docendis occupari. Sed audiamus blasphemiam: De cæteris, inqs, quicqd cuiq; libuerit, doceri posse dicunt. Hic nos cogit men-

dacij

Rom. 15. 8

Rom. 1. 20.

Rc

Hebr. 11

vitæ innocentia in qbus cõsistit

Nosse & diligere Deũ diuersa.

ποιήματα opera

Gentes sine Dei præsidio ad eius cognitionẽ peruenire nõ posse 1033.

dacij magnitudo, in quod semp illaberis tua sponte, cũ a verbo Dei destitueris, asperius tecũ agere. seq retrahimur, cũ reducimus in animũ, cam, quam ob causã voluimus ista nostra ad te mittere, nõ eo tendere, vt tecũ iurgari & contendere debeamus. Nos dicimus verbũ Dei esse debere, pro lege, canone regula, disserere volenti de natura chri, de offo chriſti, de gloria chri, de veritate testiũ, de iustificatione siue per fidem, siue per legem, & de alijs. sed scire ad salutẽ necessaria, & ea, quorũ notitia tantũ coniuncta est & promissa salutis, alia nõ esse, quã credere vnũ esse Deũ, vnũ esse chrm tesũ scte, & facere q̃ vnus ille Deus mandauit, & vnus iste chrs approbauit & est interpretus. Hæc docemus nos, neq; habenas libidini humanæ relaxamus euagandi & docendi de re qualibet vt fert ingenium humanũ: sed distinguimus necessaria ad salutẽ, q̃ præsto esse debent omnibus magnis paruis, a necessarijs a doctrina q̃ petenda est a solis sacris bibljs, per eos, quos tenet studium perquirendi de qualibet, quid doceat Sanctus Dei spũs. Hic tu cũ mutescere cogaris, neq; habeas quod huic verbo Dei, ex verbo Dei opponas, in odium hominũ & imũ diosũ nomen nostrabis & dicis Mehemetũ hæc recitare, veluti atq; si nos Mehemetũ aut diabolũ sequamur, cũ dicimus Iesũ esse filiũ Dei benedicti, qm diabolus & Mehemetus ista fatem̃. Et quoties id diximus, Nos in his controuersijs nullos alios seq statuisse nisi verbũ Dei? Quicũ illo consonat nobiscũ consonat, eruditus ab eodem, quo nos, Magistro: Et ois veritas a Deo etiãsi ab ore puerorũ, lapidũ, asinorũ, diaboli, Mehemetis, Epimenidis, Arati manaret. Isti, inqs, noticiã in chriãm requirũt eã, qua, nõ intellecto chri statu & offo, ipsũ credimus filiũ Dei esse mũdi Dom̃ ac iudicem: Cam, nemo fidelis est, q̃ ignoret, nihil aliud quã desperationẽ posse in nobis gignere, nisi promissiones, id est, ipsius chri statũ & offm̃ ita cognoscamus, vt tanquam nobis proprias & peculiares amplectamur. Quid dicis Beza, Nos esse q̃ hęc requiramus, cũ verbũ Dei sit, quod requirit ista, & nõ plura? Quas promissiones inculcas de chri statu & officio intelligi oportere, q̃ sint aliæ a salutis & vitæ æternæ consecutione? Quis est, q̃ dicat hanc noticiã Iesũ esse chrm, gignere desperationẽ in nobis? Tune? Nulli credimus sine verbo Dei, loquẽti verbũ Dei. Proferas & nos doceto. Et q̃do rogo pt̃ qs, vt consequar promissa ad salutẽ credere Iesũ esse chrm, mihi hanc promissionẽ salutis, tãquã ppriã & peculiarem sibi ascribere, cũ intelligit & Deũ esse Veracem in pollicendo, & se credere Iesũ esse chrm: q̃ noticia nõ sit in cælo, nõ in abyssis quærenda, sed credendo apud se producendo? Dicit Cornelio, primo ex gentibus Gputiatis Act. 11 q̃ seruati sut: Petrus dicet tibi, q̃d te oporteat facere. Narrat Cornelius Petro, post alia: Nunc oes adsumus teste Deo, vt audiamus oia, q̃cũq; tibi Gcepta sunt Cnempe vt simus filij Dei, huc em̃ tendit conatus Dei?) Perquire nunc singula, & totã orationem Petri examina, & si constitutũ est apud animũ tuũ per eius rei confessionem imputatione iustitiæ consecutũ fuisse Cornelium, post cuius confessionem est baptizatus, intelliges multa esse, q̃ recte, iuste & bene & vere narrant sacra biblia de Iesu chro, & de beneficijs Dei p chrm collatis

Necessaria ad salutem 1015. 1024 1042.

fides seu noticia chri qualis

Imputatio iustitiæ, solius in chrm fidei.

Joh. 20. 31.

hói.

hoī, sed imputationē iusticiæ q̄ est ius adoptionis ad salutem & vitā æternam, soli fidei, in nōe Dn̄i, quod sc̄lt Iesus esset chr̄s attribuisse. Hæc fides, illos nō ad desperationē, q̄ nulli rei innititur, sed ad certā spem, q̄ nūquā pudefacit, concipiendā, compellebat hōes, cū pro tantula re, tantū haberent p̄miū, cuius Deus omnipotens esset promissor. Sed tu diuinis commisces commenta tuorū Ita eni dicis: Summa, inq̄s, Euāgelij hæc est: Chr̄m appræhendere, vt factam nobis, a Deo sāpiam, iusticiā sanctificationē ac redemtionem. Ita eni intelligendū est, quod scriptura sæpe dicit: credere filiū Dei esse Iesū chr̄m: Iesū chr̄m in carne venisse, ea sc̄lt fide, q̄ testimoniū illud amplectir̄, quod vitā æternā dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius sit. Nam tūdemū credit aliq̄s, quod Iesus est chr̄s, cū per sp̄rm S. edoctus certo statuit ad se p̄prié & peculiariter pertinere, q̄cūq̄ nobis à Deo gratis per Messiā sunt promissa: eāq̄ fidem necessario & spes & caritas consequuntur. Apud quor̄ talem fidem Beza consequitur necessario spes & charitas? vbi legis hanc necessitatem consecutionis in verbo Dei? Vbi aut̄ nō legis monita & adhortationes ne deficiatur à spe & ne charitas deseratur? Vbi aut̄ monita locū hn̄t, q̄do ibi locū habebit necessitas? Et hic tu nihil distinguis inter radicem & ramos, inter filios filiorū iræ, & filios filiorū amoris & dilectionis Dei: inter sp̄rm factū ex carne p̄ aquā & sp̄rm S. & inter sp̄rm natū ex spiritu: inter ciuē factū, & ciuem natū: inter ouē natā intra ouile Dei, sed humeris pastoris intra Dei ouile delatā, & ouem natā intra ouile Dei, ex ouibus, intra ouile Dei viuentibus. Deinde nullus Ap̄lus Euāgeliū scripsit, aut de gloriæ chr̄i magnitudine disseruit ampullis & multis verbis laxatis, oībus eloquentiæ cataractis, nisi apud hos, q̄ iā crediderant & de splendoribus & honoribus sui regis aliq̄d sentire cupiebant. His eni scripsit Paulus Iesū fuisse sapiām sanctificationē redemtionē sui populi, q̄ bona sc̄lt populus iā ab initio cū credidisset receperat. Sanctificatus eni à suis impietatibus, noticiā, quod Iesus esset chr̄s, quā sapiam vocat Paulus, habendo, redemtus fuerat à iure peccati & mortis, & iusticia fidei, vt esset adoptatus in filiū Dei, donatus. Sed tu nō distinguis inter ea, q̄ sunt fidei parientis iusticiā, à fidei doctrina, q̄ ampla est, & diffundir̄ latissime. Lege contionem Philippi ad Eunuchū, quem vnū ex purpuratis Reginæ interpræ: tor, sicut legisti orōnem Petri ad Corneliū, videbis in prologo multa & digna dici: Sed cū venir̄ ad salutis promissionē & spem, ex condōnatione peccatorū quā signabat baptismus, nihil aliud petir̄, quā vt credar̄ Iesū, occisū à Iudæis, esse chr̄m Dn̄i. Summa, inq̄s, Euāgelij est, appræhendere chr̄m tanquā factū nobis sapiām. Quis hoc dicit Beza? Nullus Euāgelista. Quōdo igr̄ tu summā Euāgelij esse illā dicere potes, quā nullus Euāgelista ponit. Hæc, inq̄t, Vnus, instar omniū q̄ Euāgeliū scripserunt, scripta sunt, vt credatis Iesū esse chr̄m seu filiū Dei, & vt hoc credentes vitā habeatis. Deus eni Iesū exaltare voluit. Quare, regni, quod illi dederat, & abs quo receptus nō fuerat, finibus ampliatis, & occisis prioris regni nefarijs ciuibus, optionem obtulit oībus gentibus, ad illū vsq̄ diem à suo regno, alienis aduenis peregrinis hospitibus, vt si vellent sui regni ciu-

fidem non necessario seqr̄ spes & charitas.

fides duplex iusticiæ & doctrinæ. 1025.

Act. 10

Summa Euangelij.

Ioh. 20. 31.

gni ciues, vna cũ reliquijs prioris regni, esse in eandẽ, q̃ istæ erant sortem
coniunctæ, Iesũ quem cauderant occisũ à Iudæis, et resurexisse faterenr̃
à Deo fuisse et esse institutũ Regem et Iudicem. Hic tu fidem, quod Ie-
sus sit chr̃s nominas apprehensionẽ christi: Et Iesũ esse chr̃m, dicis esse chr̃m
in carnem venisse: Et quod est promissionis vitæ æternæ, trahis ad vitæ æter-
næ consecutionẽ: Et quod dr̃, in hac fide, quod Iesus sit chr̃s est vita, tu dicis
in filio Dei est vita. In verbis eñi vitæ, constituir̃ vita, à nostris, nõ in carne
aut hõe. Et ões quidem, q̃ crediderũt Iesũ esse Chr̃m, tracti esse et edocti p̃
sp̃rm̃ S. à Deo dicunr̃. Sed nõ est hõis, alia promissa p̃ chr̃m, fidei vni, attri-
buere, quã illa q̃ legimus apud Sacros scriptores, salutẽ sc̃lt animæ, spem vi-
tæ æternæ, aditũ in sortem sanctorũ, receptionẽ inter ciues Dei, collocatio-
nem sub tabernaculo altissimi, adoptationẽ in filios Dei, vt simus filij Dei, et
filios Dei generemus, adscriptionẽ nominũ in nouã militiã, concessionem
nouæ vitæ, vt sd̃m nouũ hõem viuatur: hæc et similia, q̃ õia nõe salutis, et mũ-
diciei eor̃, quos Deus mũdauit, et sanctificationis cordiũ, q̃ Deus purificauit
intelliguntur, scimus esse promissa fidei; alia promissa, vt ingressus ad vitã
æternã, exoratio nostrarũ precũ, impetratio veniæ peccatorũ, q̃ quis ex filijs
Ecc̃læ peccãdo commiserit, atq̃. alia, fidem illã in hõe, q̃ h̃t fidem, sequuntur, et
ad alia dona Dei per chr̃m referunr̃: Sed tu ad fidem imputationis iusticiæ
q̃ sola in solis patribus erat necessaria, trahis õia, et iusticiæ legis, nullũ, nisi
alienũ locũ relinquis, et illã fidem imputationis iusticiæ necessario in sanctis
ramis sanctorũ radicũ requiris, quod quã conformiter cũ verbo Dei facias, tu
apud te constitues. Præmiseras pag. 8 te quærere velle, an hæretici esset
puniendi, et absoluisti quæstionẽ definiendo q̃d esset hæreticus. Quærere deinde ce-
peras, an ad magistratũ ciuilem, hæreticos punire pertineret, et desinis in de-
finitione, q̃d sit magr̃atus: Et in hac definitione cõquiescens, demonstrare stu-
des Bellium esse hæreticũ cũ suis suffragatoribus, et libri belliani consar-
cinatoribus. Hoc vitiũ vider̃ esse, libro librũ inserere, et, nondũ bene absolu-
to vno arg̃nto, in quo intelligendo intentus est lector, frustrari spe lectorem,
et ad diuersi arg̃nti tractationẽ deducere sermonẽ. Sed vobis magnis viris õia
licent. Et quod sibi licere cupit Beza, in alijs data via ~~in alijs~~ aspere resphen-
dit. Vult igr̃ Beza (amandato et reiecto arg̃nto, in quo erat de hæreticis
à magr̃atu puniendis) declarare, hoc loco pag. 48. et sequentibus, quænã sint di-
cta illor̃ hæreticorũ, quos ipse definiuit, et quos nunc vocat scelestos, improbos
blasphemos, et q̃ sensus illorũ in multis chr̃ianæ doctrinæ dogmatis: et primo de
christi statu et officio, deinde de trinitate, de prædestinatione, de Deo de ange-
lis, de statu animarũ post corporis mortẽ, his absolutis proposito cepto, insistet.
Audiamus igr̃: Bellij sẽntia est, Cornelio, vt ei iusticia p̃ fidem imputa-
retur, fieretq̃. radix sancta vt sanctos ramos germinaret, satis fuisse doceri
Iesũ esse chr̃m, h. e. Iesũ esse Regem et iudicem institutũ à Deo, cuius ductu e-
rat salus impertienda õibus. Hoc, inq̃t Beza, Cornelius intelligere nõ poterat
nisi statũ et offm̃ chr̃i percepisset. Atq̃ Beza, qui Iesũ offm̃ audiens, Iesũ
esse chr̃m Iudicem Dõm non intelligit, ne Iesũ q̃dem Chr̃m esse percepit. Hoc
enim

vita in filio Dei quodo

promissa fidei chr̃ianæ quæ 659

fidem consequẽtia, q̃.

CAP VI De christo.

Rom. 7. 14.

Esa. 52.

eni fuit offm Saulis Dauidis Iosiæ Cyri Iesu plusquam omnium, et hic erat, omnium horum super oes, status, quod essent Chri Dei, a Deo erecti et declarati christi et uncti spru sancto, ut malos perderent bonos seruarent: boni aut existimarentur non alij, quam q Iesum (ut sim in proposito) esse chrm Dei credidissent. Et cum dr: Oues meæ vocem meam audient, Et, Ego agnosco eas: Et, vocem alienor no sequuntur oues meæ, sigcatur, nullum errorem accidere posse, ne Iudex suos pro alienis puniat, et alienos pro suis seruet: Et ne oues alienum pastorem pro suo sequantur, et a suo pastore velut ab alieno fugiant. Quid igr, inqs, post hæc requirir? Quod mandat Paulus, ut vita corrigar, et q furabar, iam no furetur, et sprs ductum sequar qsq; renouatus spru mentis suæ: et norit, quoties videt se in fructibus sprs Dei viuere, sprs Scti ductum seq. Hæc est via, no qua peruenir ad Iesu chri signa, ouile, Ecclesiam, tabernaculum, regnum: sed qua in regno Iesu chri viuitur, et ad vitæ æternæ possessionem peuenir. Nam peruenendi ad Chrm et ad Iesu chri Regnum via, est fides, qua qs fit filius Dei ex filio iræ, et est hæres Dei et cohæres christi. Clamat, inqt, Paulus se venditum esse sub peccatum, veniente mandato pctm reuixisse: bonum quod vellet, se facere no posse. quare salutem desperabit? Hæc ne tu Beza? Quoties responsum est, Paulum illor personam, eo in capite ad Rom. agere, quibus nondum data erat lex Dei, et propter hoc sine lege dicebantur esse, ut nosse no possent concupiam esse pctm. Qui erant ad illud usq. tempus venditi sub pctm? quibus imponebat, et quor perstringebat oculos ut no agnosceretur concupia, q putabar peccatum no esse, et ob id cum se illi existimarent recte vixisse, lege magistra depræhendebant se in vitio fuisse? Nonne vides gentium pputiatar cam eo in capite agi ab Aplo, qbus se, ut solet in sermone transfigurando, se in oia, commiscet? Sed fac sermonem esse de his q sunt in Ecclesia: Cur nefarius homo desperabit salutem, nisi sua sponte, et volens perire, Cum intelligas veniæ exorationem in Eccla oibus resipiscentibus et poenitentibus esse expositam? Fidem negauit Petrus, luxit amare, mæstus fuit, a se fugere ne se videret cupiebat, veniam impetrauit, qm hæc Eccla hominum est, no angelor aut cacodæmonum cætus, ut non, aut peccer, aut bene sperari a peccantibus possit. Hanc bonitatem Dei in se Iudas fuisset expertus, si explm Petri imitari voluisset. Vides igr esse falsum, no solum, quod de Paulo dicis, ver etiam qd inde ægre colligis. Nusquam eni Paulus redemtas gentes a seruitute pcti (sub cuius iis venum datæ prius fuerant) post mortem Iesu Chri, sub seruitutem peccati iterum diuendi a suo Dno, cum peccant, dicit. Seruire qdem illæ peccato commemorantur cum no seruiunt iusticiæ: sicut q pcti, abs quo superant serui dicuntur: Sed venditionis nomen nusquam in huiusmodi memoratur, qm peccantes ius hnt, a seruitute peccati se redimere, poenitendo, propter promissam a Deo veniam, resipiscere ex aio volentibus: q promissio extra Ecclesiam no est, neq. olim fuit. Et propter hoc, extra Ecclam constitutos respicit venditio et redemtio. Alij aut q de sacris scripserunt præter Paulum, oia sua dicta, ad illud Vatis referunt, sine argento redimemini, q gratis venum dati estis et est sermo de populo Dei, redimendo de manu hostium, q ceperant eum.

Rom. 7. 14.

Esa. 52.

viuendi in chri regno via

Via peruenendi ad chrm.

poenitentiæ donum in Ecclesia.

Gentes per chrm redemtæ nusquam dicuntur iterum venditæ, et redimendæ

Venditio, emtio, a iure pcti quorum

Quo

Quo me, inqs pag. 50. æstus abripuit? Veré æstus, sed talis æstus, vt p eum nostros perstringere oculos coneris: Definitionem nam q. quam tu ad fers fidei, aliena esse, & contraria verbo Dei dicimus: Aliena qdem, qm dicis credere Iesu esse Chrm esse oia dogmata q sunt in Institutionibus Caluini amplecti: Et præterea, qcumq. de Pre filio & spru Scto in historia vtriusq. testi narrone referunt credere. Quibus plane declarandis integer annus no satis esset ad sola nominu explonem. Certe si tu philippus ille fuisses, vt video coactus fuisses Eunuchu illu in Aethyopia comitari, vt docere posses hæc oia, antequa illu baptizare velles. Contraria aut sunt verbo Dei, qm statuis illu no credere Iesu esse chrm, q no statuit Iesu esse coæternu & consubialem Deo Pri, & oes dignitates & honores, quos donat illi sacra scriptura. Illud nos dicimus ee contra Dei verbu: hoc alteru dicimus nusqua fuisse in vsu Apostolor, vt his, q baptizandi erant & per fidem iustificandi, recitarent catalogu omniu honoru quos in Iesu contulisset Pater Deus. Satis em superq. visu est Aplis inter illa duo distinguere: hic est filius meus: & hunc audite. Unde dicebant, salutem, q cois erat oibus Ecclæ futuris membris, pendere ex eo vno, quod Iesus filius Dei h. e. Chrs seu verus Rex & Iudex crederetur esse: quod est, hic est filius meus. Ex isto aut altero manare doctrina, qua, edocti a Iesu chro Apli, in tabulas retulerunt, contra qua doctrina, sicut hiscere alicui nostru no licet, ita satis esse vulgo dicimus, si illa tantu sciat in quor cognitione inseruit Deus Pr. salute. Nunc confirma tu tua, & impugna nostra, vt expugnes ex verbo Dei, & audiemus. Nam æstus istos tuos, & conuersione ai ab vna in alia disputatione, & a disputatione ad preces ad chrm, cu esse deberent ad Prm Deu, vt nos abscindamur, frigida mitigare potes. Qui, sicut quo pertineant, no ignoramus, ita mallemus rones ex verbo Dei abs te exarari in chartis potius, qua rebus impertinentibus tabulas impleri. Ita enim dicis: Istas pestes, istos abbatos lupos, q te negat Dne cu statu & offm tuu vt no necessariu repudiant, aut procul arce a tuoru grege, aut penitus abscinde, vt cu statu & offm tuu, id est, nois tui vim ac energia veré cognouerimus & per sprm tuu senserimus, in sanctitate & iusticia ti concordes seruiamus. Sed quo me æstus abripuit? Nos contra, rogamus Deu Prm vt tibi lumen suu impertiat, & videas porro q nondu vides, & a calumniandis nostroru dictis desistas. Unde em sunt illa? repudiant vt no necessariu: pestes: lupos? a calumnia, a comitia di promtitudine, ab odio. Vis ita no esse? Ad hunc modu dicito versa orone ad patrem, vt te docent oia Aplorum expla, qui bene norant qd esset: ad hunc diem nihil petijstis a patre Deo in noe meo. Istos Dne, q in nouitate vitæ viuendu esse dicunt eos, q aut sunt p fidem renouati spiritu mentis suæ, aut ex illis descenderut, vt sancti rami ex sanctis radicibus, oibus diebus vitæ suæ: quiq. asserut, nihil esse ad salutis acquirendæ ingressum, præterilla, q tu duo esse voluisti, & p Aplos tuos nunciasti: Cætera aut oia, siue ad alenda mente in doctrina, siue ad illustranda gloria tua, per iusticia oper in alijs rebus collocasti, ex qbus nihil ad salutis possessione pertinere decreuisti, nisi studiu bonoru operum, istos inqua Dne, aut doce no ita esse vt dicunt, aut si verbu tuu illud est, facito vt nos idem dicamus quod isti. Sed tu vltra progrederis, dicis em pag. 50. q dicit offm chri cognoscere, no esse necessariu ad salutem p fidem obtinenda: aut si sciatur, meliores hoes no reddere, q sit fidei materia

fides in chrm duo mebra ht.

Matth 17.5

Rom. 8.

Joh. 3.36

Matt. 3.17. & 17.5.

Joh. 3.16. & 6.47.

S. 1020. T. 1031.

teria et substantia ignoret, vere diabolus sit nō homo, vt q̄ sp̄rm̄ Sctm̄ tanq̄ garrulū ac importunū accuset. Ex Euāgelio hæc dicis Beza, an ex te? hæc vbinā rogo sunt? Quæ putas q̄dem tū sua sponte fluere, si ad arḡtor̄ metas componas, scopas dissolutas inuenies. Quid dicis de officio christi? Nos offm̄ Iesū dicimus esse, vt sit chr̄s, officij tn̄ offm̄ nō quærimus christi christū, neq̄ offm̄ à chr̄o aut chr̄m ab officio ornamenta sua petere dicimus: sed ipsū quicq̄d ht̄ christi cognomen, quod illi à Deo inditū est, declarare fatemur. Quamobrem [illegible] salutē necessariū esse affirmat nosse et credere Iesū esse chr̄m, offm̄ christi neq̄ ait neq̄ negat, sed Iesū munus quod est regiū chr̄i Messiæ et Iudicis et nouit et confirmat, et Iesū offm̄ nosse ad salutē esse necessariū asserit. Hinc aut̄ seq̄r, vt hōes intelligant q̄ sint in hac militia sub isto Duce leges. Quare noticia illa nō istos meliores reddit, sed ex filijs irę facit filios Dei, et suadet vt norint se hēre Deū tutorē quē prius nō habebāt et euasisse iras Instituti chr̄i, quē esse chr̄m crediderūt, venia prior̄ scelerū impetrata per fidem: et sciunt, quod si postea sdm̄ carnē vixerint morient̄ et exhæredabunt̄: sin aut̄ sp̄ru, carnis facta mortificauerint, viuendo sdm̄ leges nouæ militiæ, viuent. Hæc q̄ dicit, q̄do tuo iudicio diabolus, nō hō, cognominari pt̄? q̄do sp̄rm̄ s. garrulitatis et importunitatis accusat? Sed tu videris fundere velle verba, non quærere, quid ex verbo Dei dici possit? Etem̄ nō videris videre discrimen inter iusticiæ et doctrinæ fidem, quar̄ illa ius adoptionis, hæc sciam parit. Sed illud peius est, quod offm̄ Iesū, quale sit, cū cupias declarare verbo Dei vim infers. O impudentiā, inquiens, inauditā, saluos esse factos peccatores per eū quem non inuocauerūt, inuocasse eū in quem nō crediderunt, credidisse in eum quem prius nō cognouerunt: Non cognouerūt inquā nō modo vt Dei filiū, mūdi Dom̄ ac Iudicem, sed vt sibi peculiariter gratis à Deo datū, vt, q2 ipsi in eū credunt, idcirco nō pereant, sed habeant vitā æternā. Si tu ita tibi licere putas, exclamare, cur et nos nō exclamabimus: O rerū diuersarū confusionem ò foedū casū æxistimationis in eruditione sacrarū literarū Bezæ. Putas tu Beza, vbicūq̄ scribir̄ credere in eū h. e. Iesū esse credere, Iesū esse chr̄m? proba ex verbo Dei: sin aut̄ vides et intelligis Ioh. 3. credere in Iesū, esse testimoniū Iesū, quod dedit recipere: et credere pertinere ad partem illam: hunc audite, et nō ad illā: hic est filius meus. h. e. Iesus est chr̄s: Cur inter se tā varia misces et componis? Verum q̄dem est, q̄ Iesū esse chr̄m credebant, vitam æternā habebant in spe, et perire nō poterant, neq̄ rapi ab ira Iudicis: sed ad huius veritatis confirmationē, diuersi ad hoc arḡti dicta nō sunt allegāda. Existimas etiā cū dicimus: credere Iesū esse chr̄m, habere promissionē salutis, quod vnū et solū erat arḡm Euāgelij gentiū, asserere Iesū, nō esse peculiariter singulis et coīter oībus sibi credentibus et sua signa sequentibus iustū ac benignum Iudicem, abs quibus debeat suas iras remouere, neq̄ Deū gratis nobis pepercisse, cū ex filijs iræ fecit filios Dei, et nobis dedisse Iesū in chr̄m Messiā Iudicē Regem et Dom̄. Hoc vnde habeas nisi à calumniæ susionibus, colligere non possū, peccatorne cui se patefecit Deus, suus Dn̄s et ei pepercit et monet vt sua signa sequatur, quibus oībus signis vnū præposuerit Ducem, eūq̄ Iesū esse voluerit vt

ad se

Matth 17.5

Rom. 8.

Ioh. 3.36

Matt. 3.17. et 17.5.

Ioh. 3.16. et 6.47.

Officium Iesu.

Noticia chr̄i meliores nō reddit fidentes. 1018.

fides Iusticiæ et doctrinæ 1021.

credere in Iesū, duplici rōne dicitur.

ad se oēs adducat sine macula et ruga, nō credet, gratis hæc à Deo fieri, se in tutelā Dei recipi, sibi viā ad vitam ducentē, manifestari. Næ tua in nos contorta tela Beza, seipsa impetunt, et sunt sibi ipsis infesta nō nobis. Deinde qd illud citatū à Paulo pro Deo Prē, quod tu torques ad Iesū Chrm̄ Rom. 10. Paulus arripiens Ioëlis vatis sentiam ita ait: Oīs, quicūq. inuocauerit nomē Dn̄i (Prīs Dei, et nō alios in suis infortunijs deos) seruabir̄ tam Iudæus, quam nō Iudæus. dicit em̄: oīs, nullo excepto. Sed q̄do inqt inuocabūt Iehouā Dom̄ in quem nō crediderūt? q̄do aūt credent in eū de quo nihil audiuerūt, eiusq. voluntatē (nempe Iouæ) nō intellexerūt? q̄do aūt audire qs pt voluntatē Iehouæ, aut de Iehoua aliqd audire, sine aliquo nūcio, q illū ꝑdicet et manifestet? q̄do aūt illā voluntatē Iehouæ aliqs nūcius annūciare pt, nisi monitus à Deo Iehoua ad annūciādū mittar̄? Hic Paulus de Iehoua loquens dicit ante fidem esse auditionē eius, erga quod est fides, vt Iesū esse chrm̄: ante auditionē aūt, esse eū q nūciet illud, quod credendū est: hunc aūt nūcium nūciantē, antecedere oraculū Dei, ne nūcius sua et nō Dei nūciet. Ita enim fidem seqr̄ inuocatio eius, cuius voluntatē qualis sit, nūcij missi nūciarūt. Hæc manifestissima sūt, vt cū alr̄ interpretaris, vim intelligentiæ Pauli vt sensa stabilias, inferas. Dicit em̄ Paulus: Oēs, q inuocauerūt nomē Iehouæ peccatores et iniustos, postquā in eius verba crediderūt, qbus nūciarat credendū esse Iesū chrm̄, acquisituros salutem, et eū, quis Deus esset cognouerūt, et ei seipsos concrediderunt, conciliasse sibi salutem. Tu vero vertis Pauli verba, et dicis Paulū asserere de inuocatione Iesu chri, q̄ fieri nō poterat, nisi prius Iesus chrs creditus fuisset et cognitus filius Dei, dans singulis credentibus vitam æternā. Lege et bene examina singula et cognosces te verba Pauli in alienū sensū peruertere. Cognosci, inqs, non vultis vbinā sit chrs, qd agat, q̄do ad dexterā Patris sedeat. Frustra igr̄ Angeli dicūt, in cælū ascendisse de cælo venturū esse, Pontificem magnū, q penetrarit cælos sup oēs principatū tenere Iesū ch. Et hæc auges: extorquere, inquiens, nobis nostras consolationes vultis, cū oculos in cælū erigimus, et scimus ibi esse chrm̄, aditū nobis ad patrem parantem. Et Videmus quanto plura dicis, tanto magis te impingere. Nam aditū in requiē Dei, q est per fidem, tu transfers ad æternā sanctor̄ requiē, quod fieri nō debet. Non dico, inqt, quod sim pro vobis prm̄ rogaturus, Ipse enim Pater amat vos, q2 vos me amastis, et credidistis à Deo me exiuisse, credidistis inqt, me esse chrm̄ et ideo Patri reconciliati, nō opus habetis vt pro vobis prm̄ rogem: Quasi, si patrem pro vobis nō rogauero, pater vos nō sit amaturus. Et in cælo ponis principatus ac potestates, secutus papistas, cū de imperijs huius orbis loquatur Paul. super q̄ imperia, Iesu chri ius et amplitudo est collocata. Sed illud te decepit: in cælestibus. Sicut etiā voces: expoliatos, et, triumphauit, tibi imposuerunt vt crederes in imperio, quod dicis diaboli esse ordines, quos finxerūt papistæ, principatū et potestatem. Sed ad rem ipsā. Candide agendum est Beza, et siqd est quod tibi displiceat, et expugnare te vides nō posse, noli illud in contrarium sensū, quod calumniatorū est vertere. Consolationes oēs, q̄ sunt nobis tecū cōes

principatus ac potestates 996.

Ioel. 2. 31. Rom. 10. 11

Rc

hebr. 4. 11. Ioh. 16. 27

in sacris

in sacris Biblijs pro scipionibus, qbus ætas nostra et vita grauis et onerata ma:
lis innititur, habemus, et cū hac confessione et sensu nostro dicimus Eos, q his cō:
solationibus seipsos nō possunt alere et sustentare, quod nec legere sciant nec nar:
ratorem habeant, vt maxima chriani populi in montibus in captiuitate in rustica
vita degens, salute tn nō priuari, cuius ingressus patuit per fidem, et possessio
corporis et animæ patebit per mortē et resurectionē, si candidas habuerint vestes — vestes candidæ.
vel bene uiuendo, vel à benignitate Dei nūquā desperando. quā desperationem
suapte natura adfert impietatū cumulus. Non igr dicimus frustra hæc legi au:
diri et credi, sed salutem nō parere in eo, q salutem nō hē, sed alere in eo in quo
est spes vitæ æternæ per fidem. Contra hæc dicito siqd habes, et ne corrūpas
sensus nostros et verba, vt videaris aliqd contra hæreticos scribere. CAPVT. VII.

Accedis ad TRINITATEM, et in nos declamitas, vt monstra vt corru: — De trinitate.
ptores omniū, q salua conseruari deberent in Chriana religione, vt hōes horrē:
dæ improbitatis, superātes impietate Sabellios Aëtios Eunomios Apollinares
Manetas Marciones Eutichetas Macedonios Samosetanos Nestorios Campa:
nos Seruetos Schelfedos Menonas et alios monstrosos hōes: Dicis nos profa:
nare sacrosanctū trinitatis mysteriū, Deū ipsū ex solio suo deturbare; no:
uos esse diabolos.

Euomuistine adhuc bilem totā Beza? Adfer rōnes ex verbo Dei, doce trinita:
tem esse deor sdm indiuidua, sedentē æquo iure in tribus deitatis vnius sdm
naturā, solijs. Nondū satisfactū est iræ et odio, ad mortuos confugir, quæ:
runr subsidia, anhelatur, rogatur, Anastasij cuiusdā consiliū dis quiritur, lau:
dar petitur, tandem huc peruenit orōnis feruor: Delear, inqt, deleatur di:
uinissimū illud diui Iohannis initiū, in quo filij Dei æterna ὁμόουσια, distinc:
taq; hypostasis, diuinæq. naturæ cum humana in vnū chrm vnio, tam clare
et perspicue declaratur. Video qd coneris Beza, perstringere velles legentiū
oculos, quod Ego nō ferā, sed te veluti Cerberū ex specu in oculos hominū pertra:
ctum exponā. Argm hoc de vno indiuiduo Dei grauissimū est, et quo
grauius nihil vnquā habuerūt sacra et prophana. Quare et amica allocutio
et orōnis tuæ perplexitas aliquātisper seponenda est dū locū istum tractamus.

Nos dicimus VNVM et SOLVM VNVM esse Veri Dei INDIVI: — Veri Dei indiuiduū vnū et solum.
DVVM: et q plura indiuidua in vna veri Dei natura comminiscitur,
verbo Dei, prophetis, Iesu chrō et Aptis contradicere, et velis remisq. sese oppo:
nere. Contra hanc sentiam ita argntaris tū: Si vnū esset Dei indiuiduum
deleri oporteret ex Euāgelio Iohannis initiū illud: in principio erat verbum
apud Deū, Deus, caro factū, cuius gloriā vidimus, cū apud nos habitaret.
Sed hoc dicendū nō est: Ergo nō est vnū Dei indiuiduū. Falsa est Beza is:
ta tua consecutio, Imo falsū esset totū Euāgeliū Iohannis, si aliud inueniri pos:
set Dei indiuiduū, quod, nō esset vnus ille Deus Pater Dni nostri Iesu christi,
Dei quidem, et filij Dei, qm sermo Dei, ad eū sit factus, et Rex et Iudex et Dns — Chrs quōdo Deus et Dei filius.
noui ædificij et tabernaculi Dauidis collapsi, et reparati, declaratus vnctus et
datus. Probatio: probo inqs, In illis enim verbis Iohannis, declarar Iesū esse
ὁμοούσιον Patri Deo, habentē distinctā hypostasim à Prē Deo, coniunctas inse:
par:

parabilr in se habentem duas naturas, diuinam pariter et humanam: Ergo illud principium Euangelij, consistere nō pt, quin tria consistant, Deum plura here indiuidua. Falsum est Beza antecedens, nec oēs ingeniorum humanorum machinę sustinere illud valent, quin ruat. Deleatur, inqs, item, delear. Non ita agam Beza, sed, quod ad docendum facilius est, rationes forma et colora. Baptismi inqs formula est, vt baptizemus in nomen Pris Filij et sprs Scti, quæ formula in baptismo chri, testibus etiam ~~sa~~tribus confirmata est, patris voce audita, spru sancto in specie columbæ viso, et chro vero Deo et hoē vero declarato et cōprte. Ergo deitas vera tria ht indiuidua. Et antecedens Beza falsum est, et consecutio ista qdem prostrata iacet, qm nō valet, si tria sunt visa, aut si tres sunt aliquam rem consono testimonio testificati, quod Deus hanc obcam solam, et vnam, habeat tria indiuidua, nisi velis dicere: In baptismo chri, nō fuisset auditus Pr, et visus sprs, nisi et chrs et Pr et sprs fuissent tria veræ diuinitatis indiuidua. Ita si dixeris, falsissima erit propositio ista tua. Antecedēs aut falsum esse demonstrat ipse contextus Euangelij, et verba chri Iesu. Nā si formula baptismi illa fuisset Matt. 28. nunquam ab illa discessissent Apli cum igr nunquam legant illa fuisse vsi, qd restat, nisi vt dicamus falsum esse, verba illa Matthæi esse baptismi formulam. Sed vos diligentes sclt inter prætes decepit incuria. Non enim animaduertere potuistis, ad integrum mandatum esse referendum, comma illud: in nōe Pris F. S.S. ad hunc modum: Cum prius fuissem missus ad oues solas Israeliticas, vobis mandaui, vt solis Iudæis concionaremini, nō aut Samaritanis aut alijs gentibus: Verum nunc cum data sit mihi omnis potestas in cælo et in terra, vbiq sclt gentium, per totum orbem terrarum, ite in nōe Pris et filij et sprs Scti, docete oēs gentes, et baptizate eas, incipientes ab hierosolymis: q crediderit me esse chrm, et baptizatus fuerit, quiscumq fuerit ille, Iudæus non Iudæus, saluus erit. Est et alia in antecedente falsitas. Nam sprs Sctus visus super chrm in baptismo, testificatus est mundo Iesum esse chrm. vnde, Iohannes agnouisse sed icit, qs esset chrs, ex testimonio Iohannis. De spru aut Sancto, q tertius numeratur a Matthæo et Iohanne, dicit Iesus chrs antequam cælos ipse ascendisset, nō potuisse mundum audire eius testimonium. Tu aut ex duobus spiritibus Sanctis, facis vnum, quod nō licet nec tibi nec mihi. Habes aliud? Habeo et qdem achilleum in diuino Eptæ ad Rom. proemio, aperte tres in vno Deo personæ et duæ in chro naturæ explicant, cum dr: In Euangelium Dei Patris sum segregatus, quod patefecit de filio suo, filio Dauidis sdm carnem: sed suo sdm sprm Sanctificationis. Ergo Deus vnus ht tres hypostases et vna ex his hypostasibus nempe filij, duas ht naturas. Falsum est antecedēs Beza. Nam sdm carnē, opponitur, vt semp facit Paul. ei, quod est sdm sprm. Vt filius sdm carnis successionē, sit sdm carnē filius, et filius Dei sdm sprm, sit assumtus a Deo, homo, vt p eum, cōicatis illi Dei viribus et pntia, aliqd expediatur. Est aut sensus Pauli, Iesum in eo fuisse declaratum, quod esset a Deo Pre assumtus et missus, quod per sprm, quē Deus Pater in nōe eius effudit abunde in credentes, renouauit illorum corda et aīos. Nulla igr fit ibi mentio trium deorum. Hinc confugit ad rationes humanas Beza, et conaris affectus hominum mouere, et dicis: Nisi chrs esset Verus Deus, ideoq coæternus et cōsubtialis patri (pag. 53.) Chrs nō esset, nec seruator nec sanctificator nec victor

Baptismi formula

In nōe Pris, filij, et Spr. S.

Matt. 28. 19

Ioh. 14. 17

Rom. 1. 1.

filius sdm carnem cui opponār.

Phil. 2. 13.

ctor peccati, mortis, diaboli. Hoc posuisti Beza in postrema acie elumbe et claudū, falsa consecutione, vt nō verear dicere, te sentire aīo, contradicentibus verbis, nobiscū. Sicut hi faciūt, q̄ putant se à longe visā lucem et cernere et nō cernere. Qm̄ hi, q̄ apud se sunt, aut apud quos ipse est, deierant se nullā videre lucem. Tune, doctus Vir, his argn̄tis, q̄ puto te collegisse ex millenis q̄ apud trinitarios prostant veluti firmissima et invictissima, duceris, vt credas tres esse deos? Et cum dr̄: Ego sum vnus et solus Deus, persuaderi tibi pateris ab his q̄ minus sciunt, quā tu, naturā diuinā loqui? Apage nænias istas cū præficis, et anicularū à papistis conductar̄ fabulis: Et concludere hunc locū audes his verbis? Negare, inq̄s tu, trinitatem (nempe deor̄ velis nolis) est conuellere ab ipsis fundamentis, oīa sacra religionis? Quo ore hęc dicis? et dicebas te ex solo verbo Dei velle oīa tua tractare: Ego aūt hīc verba Caluini agnosco, verbū Dei, nisi fictū à papistis, nullū agnosco.

Venis ad Prædestinationis arcanum, et more tuo commisces et confundis oīa et plane sæuis, nō argn̄taris: Verba tua tn̄ singula ad examē vocabo, vt occasionem habeas dicendi, rectene te an nō recte intellexerim. Pag. 54. Ita scribis: Veræ modestiæ hic vnus fons est: Si te noueris, quo ad salutem, per te nihil posse, nihil velle, nihil esse.

CAPVt VIII De prædestinatione

Ambiguū est hoc dictum Beza, loquerisne antequā essemus, an postquā à Deo creati sumus, sani, salui vt essemus, possemus, et velle possemus illa agere, q̄ ad salutem conseruandam prodesse, Iudice Deo videbanr̄. Si hoc dicis, falsū est: illud verū est, sed nō magis nobis quā philosophis et naturæ.

posse et velle salutē, quatenus sit in hōe

De tempore ne illo, quo Abrahamus et ~~Cover~~ Cornelius (vt alios singulares homines ex gentibus prætereā) à potestate tenebrarū sunt liberati, et cū essent filij iræ, sunt in filios Dei veluti radices, ex quibus progerminari debebant frondes et rami, adoptati, loqueris: an ante tempora illa? Si hoc dixeris verū est et neminē habes antagonistā cū quo certes: Si illud dicere volueris, falsū est, teste verbo Dei. Narrant enim Sacra nostra q̄ te nō fugiunt, si accurate, nō imbutus alio succo, ea p̄lustraueris, ad hūc finem Abrahamū et Cornelium, Deū prm̄ liberasse à malis, et traduxisse in bona, exemisse ex iure filiorū iræ, et transtulisse in ius filiorū suorū, vt plantati in domo dn̄i, in salute essent, salutem acceptā, recte et in nouitate vitæ viuendo, conseruare possent, et ita possent illā conseruare, vt si vellēt, illā possent perdere. Siq̄d, inq̄s, habes, id demū habes, quod gratis datū est, et accepisti ab eo, q̄ dat velle vt possis bonū velle, et efficere quod voluisti.

Adoptator est, velle posse salutē vel conseruare, vel p̄dere.

Abrahamus ad vitā electus.

Nullus est Beza, q̄ alr̄ dicat τὸ θέλημα et τὴν ἐνεργείαν à Deo esse: sed hic quærimus q̄s est, cū de hoībus loquimur, q̄ est bonus, q̄ vult bonū, et q̄ operar̄ bonū? Deusne, q̄ per sprm̄ suū dat quinq̄ et vnū talenta et subministrat monita et vires, vt ad bonū tendat et voluntas et opus: an hō q̄ vult operari et operar̄, adiutus talentis acceptis, bonū et lucratur: seu q̄ nō vult operari et nō operar̄, etiāsi habeat monitorē et deductorē sprm̄ Dei, bonū, et nihil lucratur? Ita igr̄ Deus τὸ θέλειν καὶ ἐνεργεῖν, vnde laus seqr̄ et merces, eū, q̄ paret deducenti Deo: econtrario aūt, verbera manent et pœnæ, tergus vertētes Deo.

Phil. 2. 13.

† ἐνεργεῖ in nobis ni τὸ ἐνεργεῖν, vt hominū intersit θέλειν †

Tota.

Tota, inqs. in afflictionibus nostris spes, in gratuita est et immutabili Dei electione: quam qdem electionē, in arcano et inscrutabili Dei iudicio nō quaerimus, sed à posteriori, id est à fide, q̄ fides est vocationis in nobis efficacia, colligimus: Sicut rursus, fidem partim ex consciā bonae testimonio, partim ex ipsius effectis intelligimus, per eū scl̄t sp̄rm̄ per quem agunt̄ filij Dei. Ne confundamus rogo fidem, vocationem, electionem, in vnā massā subigendo cū praedestinatione. Fidem dicimus esse credere Iesū esse Chr̄m. hec fides nostra, tenet obstrictā fidem Dei, q dedit in animis credentiū sp̄rm̄ suum pro arrabone, quod illud credendo acquisituri essent ius filior̄ Dei θέσει, ita tn̄ vt φύσει filios Dei generare possent. Hinc vides, conditionē illam, q crediderit, saluus erit, illinc hominū, hinc Dei respicere fidem: vt misericordis Dei sit, fidem suā praestare, et credentibus dare salutē: et hōis credentis sit, nō alr̄ sperare salutem et tutelam Dei, atq. ius adoptionis, quā si crediderit, id quod ab eo, vt credat, petir̄. Hic acquiescit mens hōis, cum nihil aliud, nisi hoc vnū ad salutē necessariū sibi proponi, et à se peti videt. Quōdo aut̄ Deus ista ab aeterno statuerit, q̄ fieri videmus in tempore, disputata qdem fuisse ab Ap̄lis contra Iudaeos legimus, vt plena esset de his oīb̄ christianor̄ doctrina: requisita aut̄ fuisse aliquādo, vt crederem̄, si salus sperāda esset, nusquā, ne vestigiū qdem habemus. Loqueris aut̄ tu de spe in afflictionibus, sed nō discernis inter spem fidei, q̄ est iuris adoptionis in filios Dei, et spem gloriae filior̄ Dei. Inter quas duas spes, sunt afflictiones et tribulationes ~~filiorū Dei~~ q̄ qdem immittunt̄ in filios, vt sigcetur illos nō ēē spurios, sed legitimos. Non aut̄ faciunt̄ filios Dei, hn̄t tn̄ paratā gloriā, quā nō alij recipiunt, nisi q assimilant̄ in malis ferendis chr̄o. Et Immutabilis qdē est, et gratuita electio Dei, in arcano, et inscrutabili eius iudicio, sed illa electio et respicit fidem Dei, et nō est Dei aut destinatio aut praedestinatio. Nam destinatio et praedestinatio Dei semp ad bonū est, et semp electionē Dei sequitur. Ita aut̄ Deus ramos ex oleastro elegit, et inseruit suae oleae bonae iustae et sanctae, vt destinarit, ex his ramis ita insitis, oliuas boni succi colligere, obstringens fidem suā, quod nūquā ex sua olea tales ramos sit excisurus. Haec est immutabilitas gratiae consilij diuini: quod si rami degenerarint et frustra terram occupauerint et fructus bonos nō protulerint, et videntes poni ad radices oleae secures, nō metuerint irā sui Dn̄i, et ad eius m̄iam non accurrerint, cū non rami arborem, sed arbor sustentet ramos, rami inutiles perfringent̄ et in ignem mittent̄. Si enim naturalibus ramis parcitū nō est, neq. insititijs ramis parcer̄. Hinc vero nō est immutabilitas grae superior colligenda, sed debiti muneris executio. Debitores, inqt, sumus nō carni, sed spiritui, vt sdm̄ sp̄rm̄ viuere debeamus, quod si relicto spiritu, sdm̄ carnē vixerimus moriemur. Fidem, inqs, intelligimus partim ex sp̄ru Dei, partim ex testimonio consciae. Quid dicis, rogo, de fide? de vtra fide loqueris? Nostra, qua ius adoptionis partim est: an Dei, qua Deus semp est in suis promissis verax? Neutra hic proprium h̄t locū. Hic enim spes est, q̄ fides etiā dr̄, sed nō ꝓpter nominis vnionem varietas significatorū, q̄ est in noē, tollenda est. Nam q videt se in magnis constit

fides hōis h̄t obstrictam Dei fidem.

Marc. 16. 16.

spes iuris et gloriae.

Electio Dei quā sequit̄ praedestinatio.

Immutabilitas grae consilij diuini.

Tota, inqs. in afflictionibus nostris spes, in gratuita est & immutabili Dei electione: quam qdem electionē, in arcano & inscrutabili Dei iudicio nō quaerimus, sed à posteriori, id est à fide, q̄ fides est vocationis in nobis efficacia, colligimus: Sicut rursus, fidem partim ex consciā bonae testimonio, partim ex ipsius effectis intelligimus, per eū scl̄t sprm̄ per quem agunt filij Dei. Ne confundamus rogo fidem, vocationem, electionem, in vnā massā subigendo cū praedestinatione. Fidem dicimus esse credere Iesū esse Chrm̄. Haec fides nostra, tenet obstrictā fidem Dei, q dedit in animis credentiū sprm̄ suum pro arrabone, quod illud credendo acquisituri essent ius filiorū Dei θέσει, ita tn̄ vt φύσει filios Dei generare possent. Hinc vides, conditionē illam, q crediderit, saluus erit, illinc hominū, hinc Dei respicere fidem: vt misericordis Dei sit, fidem suā praestare, & credentibus dare salutē: & hōis credentis sit, nō alr̄ sperare salutem & tutelam Dei, atq. ius adoptionis, quā si crediderit, id quod ab eo, vt credat, petit. Hic acquiescit mens hōis, cum nihil aliud, nisi hoc vnū ad salutē necessariū sibi proponi, & à se peti videt.

fides hōis ht obstrictam Dei fidem.

Marc. 16. 16.

Quōdo aut Deus ista ab aeterno statuerit, q̄ fieri videmus in tempore, disputata qdem fuisse ab Aplis contra Iudaeos legimus, vt plena esset de his oīb christianor doctrina: requisita aut fuisse aliquādo, vt crederent, si salus sperāda esset, nusquā, ne vestigiū qdem habemus. Loqueris aut tu de spe in afflictionibus, sed nō discernis inter spem fidei, q̄ est iuris adoptionis in filios Dei, & spem gloriae filior Dei. Inter quas duas spes, sunt afflictiones & tribulationes ~~filiorū Dei~~ q̄ qdem immittunt in filios, vt sigcetur illos nō ēē spurios, sed legitimos. Non aut faciunt filios Dei, hnt tn̄ paratā gloriā, quā nō alij recipiunt, nisi q assimilant in malis ferendis chrō. Et Immutabilis qdē est, & gratuita electio Dei, in arcano, & inscrutabili eius iudicio, sed illa electio & respicit fidem Dei, & nō est Dei aut destinatio aut praedestinatio. Nam destinatio & praedestinatio Dei semp ad bonū est, & semp electionē Dei sequitur. Ita aut Deus ramos ex oleastro elegit, & inseruit suae oleae bonae iustae & sanctae, vt destinarit, ex his ramis ita insitis, oliuas boni succi colligere, obstringens fidem suā, quod nūquā ex sua olea tales ramos sit excisurus. Haec est immutabilitas gratiae consilij diuini: quod si rami degenerarint & frustra terram occupauerint & fructus bonos nō protulerint, & videntes poni ad radices oleae secures, nō metuerint irā sui Dni, & ad eius mīam non accurrerint, cū non rami arborem, sed arbor sustentet ramos, rami inutiles perfringent & in ignem mittent. Si enim naturalibus ramis parcitū nō est, neq. insititijs ramis parcer. Hinc vero nō est immutabilitas grae superior colligenda, sed debiti muneris executio. Debitores, inqt, sumus nō carni, sed spiritui, vt sdm sprm̄ viuere debeamus, quod si relicto spiritu, sdm carnē vixerimus moriemur. Fidem, inqs, intelligimus partim ex spru Dei, partim ex testimonio consciae. Quid dicis, rogo, de fide? de vtra fide loqueris? Nostra, qua ius adoptionis partim est: an Dei, qua Deus semp est in suis promissis verax? Neutra hic proprium ht locū. Hic enim spes est, q̄ fides etiā dr̄, sed nō ppter nominis vnionem varietas significatorū, q̄ est in noē, tollenda est. Nam q videt se in magnis constit.

spes iuris & gloriae.

Electio Dei quā sequit praedestinatio.

Immutabilitas grae consilij diuini.

constitutū angustijs, ex qbus bene agendo euadere nō pt, male aut agendo pos:
set euadere, is si obfirmat animū vt malit mori quā male agere & offen:
dere suū Deū, spem concipiat oportet, Deū nō deserturū sperātes in se, & Spes est fides, sed nō illa, q̄ imputat iustic. 778. 779.
se & suas leges deserere nolentes. Hæc aut spes fides est, fidit enī Deo, q
ita sperat: nō tn̄ hæc fides est illa: si credideris eris filius Dei: aut illa,
Ero vobis in Deū & semini vestro post vos: sed similis illi, qua Abrahamus reli:
cta patria sequebar Deū, per loca ignota; & qua, iussus voluit mactare Isa:
cum, quar vtraq. alia fuit, à fide, qua est illi imputa iusticia, & ius adop:
tionis est consecutus. Testimoniū igr̄ consciæ est, cū Susanna illa (vt pro Testimoniū conscientiæ
exemplo valeat) videbat in aiō suo caussā suarū angustiarū aliā nō esse
quā quod noluisset facinorosis obtemperare, quō qdem constantiæ fructū per:
spiciebat ex sprs Dei fructibus vnū esse. Ita Josephus ille: Ita illi, de qbus
scribir: si qd patimini ꝓpter iusticiā, q̄ alibi spes alibi fides nominar, beati tn̄
eritis: Et, beati, q persecutionē patiunt propter iusticiā: Et, oēs q volunt pie
viuere afflictiones patiuntur. Oēs inquā huiusmodi, consciæ testimonio con:
firmabant, vt persisterent in malis, quod sanctū esset opus, cuius grā ne illud
perderent patiebant, & huius spei, iusticiæ, fidei testimonio Deo patri probati
sunt, sentientes nihilominus has virtutes fuisse & esse sprs dona. Hæc erant
abs te, in tanto negotio secernenda, vt conquiescere posset alicubi intelligēdi
auidus lectoris animus. Paulus singulis fere paginis, inqs, doctrinā de iusti:
ficatione per fidem, id est, Euangeliū, sup æternā illam & gratuitā Dei
πρόθεσιν & εὐδοκίαν tanq̄ super basim, ac fundamentū ædificat. Quid
deinde? dicito Beza. Vos, inqs, nō pudet hanc doctrinā, qua consistimus,
dicere, iter esse ad superbiam & crudelitatem. Nos dicimus Beza, Euange:
liū de doctrina iustificationis p solam fidem, sine circisione fuisse nō Iudæ:
orū sed gentiū. Si bene expendisti hoc aliquādo apud Paulū discernētem, Euangelia duo, duæ iustificōnis rationes.
sicut inter duos populos circūcisū & nō circūcisū, ita inter duo Euangelia, q̄
erant duæ iustificationis rationes, vnū circūcisionis, alterū ꝓputij. Hoc
Euangeliū & iustificādi, gentes p fidem solā sine circisione, voluntatem
dicit Paul. nō esse humanū inuentū, aut fuisse, nec Deū, nunc primū hoc vo:
luisse, quod prius nūquā voluisset, sed æternū Dei decretū, nūciatū scto
populo, à perpetuis seculis p sanctos ꝓphetas. Quæ qdem dicunt ad comuincē dos
aduersarios & probant ex ꝓphetis, ne existimaretur hæc sine caussa dici; satis
aut esse populo, q multis rebus vacare nō pt, scire se filiū esse Dei p fidem, si
fuit natus iræ filius, factū, præterquā vt sciat alia, q̄ ad integritatē doctrinę
chrianæ pertinent, demonstrant oīa Paulina dicta, quibus salutem p fidē coniūgit.
Et si enī de iustificatione, de proposito, de beneplacito Dei, & alijs disputat: S. 1024. & 1020. T. 1032. 1033.
nisquā tn̄ dicit, illa scire, pertinere ad salutem, q̄ per solā fidem promittebar, ac:
quirendā. Neq. tn̄ hinc seqr, quod tu frequenter conseq cuperes, vt de his rebus
cuiuis qduis statuere liceat. Habemus enī libros sacros, vnde harū rerū sanā
doctrinā qsq. haurire potest, neq. alr faciendū esse iudicamus: quāuis dicamus
harū rerū noticiā nullā salutis habere aut iacturā si ignorent, aut promissi:
onē si sciantur. Insurge in hæc tu, ex verbo Dei, & nō inanibus argntis. Cru: Deū crudelē faciunt ꝓdestinarij. 1001
delitas aut vrā illa est, qua Deū crudelem facitis, illū, q nō sua sponte finalr
sed ex nec

sed ex necessitate, cum aliter facere non posset, ut decretum Dei, de sua damnatio-
ne confirmaretur, peccauit, pœnis æternis damnatum, quamuis tota vita fuerit sanctus
et inculpatus: Et, ut insaniatur magis, verbum Dei, his vestris commentis pretexitis.
Spiritus, inquis Dei, per Apostolum loquens, exclamare te cogit: ô homo tu quis es, qui ex aduerso
responsas Deo? Cur eos restitando, qui extra Dei verbum pedem non ponunt, sed eius ve-
stigia cum timore et tremore sequuntur curiositatis et temeritatis accusas?
Et animaduertere potuisti Beza et porro animaduertes melius, an in verbo Dei
persistas, cum cognoueris te adferre in medium, aut humana verba et cogitationes,
aut sine sensu germano verba sacra. Quis unquam ex sanctis scriptoribus cen-
suit, cum timore et tremore in doctrinæ scientia, nostra vestigia esse figenda in
verbo Dei? Nullus. Quis unquam prædestinationis rationem coniunxit cum viribus
diuinis et non cum mente Dei? Nullus, ne Paulus quidem. Tu vero illa verba: ô homo
tu quis es, qui Deo respondeas, ad potentiam Dei refers, et non ad clementiam. Innu-
is enim hic, quod alibi pluribus explicas, hominem damnatum et hominem iustificatum et ad
cælos receptum, illum suæ damnationis, et hunc suæ salutis Deum solum habere autorem
quoniam ita voluerit ab æterno et decreuerit ~~suum sermonem~~ ut ille damnaretur, iste ser-
uaretur. Cum Paul. alio referat suum sermonem, ad id scilicet, quod Deo liceat sua
dona donare cui velit, sicut quiuis homo, illi sua donat, in quem sua conferre cupit Ro. 9. 16. 20. 21.
et a nullo reprehenditur. Non est igitur disputatio de remunerationibus, quæ fient in
nouissimo aut mortis aut resurrectionis die, cum unicuique redderetur merces secundum opera
quæ fecit cum in corpore viueret: sed de promissionibus quas polliceri potest Deus et quibus
vult et quantas vult, semper tamen ex gratia, numquam ex debito, siue Esauo siue Iacobo
siue his siue illis filijs Iacobi, quamuis omnes commereantur pœnas, siue alijs naturali-
bus, ut Iudæis duodecim horarum labore defessis, unam horam, in opere absumptam offeren-
tes. Nam quamuis Deus non poterat negare Abrahamo, quod promiserat: Attamen
poterat cornelio tantum donare quantum Abrahamo reddiderat. Huc autem tendit Matt. 20. 12. 15.
parabola Christi de conductis operarijs: An non licet, inquit, mihi de meo facere quod volo?
Hoc est, si figulus eam indit formam pulchram aut turpem vasi, prout vult dando for-
mas, quas non habent fictilia in se, sed figulus detinet apud se suo iuri subiectas ut
illas huic aut illi donet prout vult; Deus sua dona nemini debita distribuere non
valebit, secundum arbitrium sui desiderij, sed prout iste vult, aut ille currit? Hæc
est summa Pauli, ad quam te trahit Paulus duce Spiritu Sancto. Quomodo, inquis
si hæc cognitu non sunt necessaria, gratuitam tandem iustificationem expedies?
quodo papistis, quodo anabaptistis et cæteris operarijs hæreticis respondebimus, ni-
si quid sit illud αὐτεξούσιον, quid ἀναγκαῖον quid βιαῖον, quæ hominis corruptio, quæ vires
quæ facultates, doceamus? Denique quodo Dei bonitatem cognosces, nisi quanta sit
tua improbitas serio cognoueris? Non dicimus cognitu et ad doctrinam non
1031 esse ista necessaria, sed ad salutis cognitionem. Nam si Paulo satis esse visum
est ad docendum populum, concionari gentibus post mortem Iesu Christi, cum apertum est
ostium fidei præputiatis omnibus, credere Iesum esse Christum volentibus, contingere sine
circumcisione ius filiorum Dei, quod numquam tantum donum ab initio conditæ Ecclesiæ ad
illum usque diem, alienis a populo Dei contigerat: Quomodo nos non dicemus, Non filij
Dei ut fiant filij Dei, et ut operentur opera, quæ habere aut promissionem vitæ æternæ
cum spe.

cum spe veniæ, si alicubi conciderunt, hæc nosse, populo satis esse? Quod si populus
q his rebus incumbere, vt recte erudiar nō pt, de alijs arcanis, q passim sese of:
ferunt in lectione sacror bibliorū, interrogatus fuerit, qd obstat, quominus
dicere possit: Nescio? Num satis nō est, scire se filium Dei esse, Patrem hēre
indulgentissimū erga filios bene de se sperātes, oīa q impendit in colēdo Prē
Deo, quāuis sua sint debita, et præstet quod velut inutilis seruus suo dnō
præstare debet: attān oīa hēre parata præmia, vltra hæreditatē q illi deber ex
iure filior, si alicubi collabar, adesse spem veniæ poenitenti et resipiscēti et nō de:
generanti filio? Hæc inquā q sunt grālia et peculiaria iura nostræ religionis,
cur nō satis esse iudicas vt salutis via adeatur et possideatur? Sed tu tā ammad:
uersionibus ad nos tandem concedis, et ita dicis nobiscum: De istis rebus sobriē
et ex verbo Dei disputari, vel ad nos docendos, vel ad infirmos confirmādos, vel
ad hæreticos confutandos, prorsus necesse esse affirmo. Modo intra verbū Dei,
quod vnū est αὐτόπιστον καὶ ἀγυπευθύνον, rationē nostrā lasciuientē coerce:
amus. Hanc tu, q plane nostra sentia est, in ministro scīt verbi Dei, noticiā
sacri et prophani esse necessariā: Et nos talem desideramus ministrū, qualem
Cicero oratorem. Quod argm multi docti Viri in suis Ecclesiastis tractarūt:
Sed cū ad populū venimus, pauciora requirimus, qua de re multū et satis mul:
tū. Tu Sequeris dicendo: Te mirari satis nō posse, quo iudicio cognitio:
nem de Deo, nō vsq adeo necessariā cognitu esse dicamus ad salutem p fidē
consequendam: Cum Dei per chrm cognitio sit fidei nostræ materia atq
substātia. Hæc verba, cū sint extra verbū Dei, nos ineruditi nō intelli:
gimus. Ita enī statuimus: Deū ex sua gratia Cornelio et Abrahamo se pa:
tefacere voluisse, nō quod esset, cū oēs hōes scirent Deū esse, sed qs esset, ex
oībus q colerent pro dijs, vnus, solus, verus, viuus, omnipotens, creator omniū
Deus: quē veluti in tenebris palpātes hōes quærebant, et ex se inuenire non
poterant. In hac cognitione, q prima est, nulla narratur esse iusticia, sed gra:
tuita Dei patefactio. Seqr aut istā cognitionē, qua Deus Abrahamū et Cor:
neliū, et Abrahamus et Cornelius Deū nouisse sunt dicti, iusticiæ imputatio
qua Deus in filios adoptauit Corneliū et Abrahamū, et Cornelius atq Abraha:
mus Deū nominare ceperūt Patrem et agnoscere tutorē et protectorem, et
cuius erant futuri hæredes. Et in Abrahamo qdem huius iusticiæ imputatē
materia et subia q fuerit, narrat Paulus Rom. 4. Sed in cornelio habetur
Act. 10. Quamobrem dicere possumus per Deū fuisse doctū tractū impulsū
Corneliū vt Iesū pro chrō crederet et confiteretur. Sed qdo dicere possimus
per chrm fuisse tractū ad Deū Corneliū vt Deū cognosceret, nō possumus.
Scimus qdem cognitionē Dei duplicem esse, Vnā qs sit Deus: alterā, qd velit
iste cognitus Deus: Sed cū sermo sit de imputata iusticia, necesse est, vt de pri:
ore cognitione sermo habeatur. Hæc aut cognitio antecedit qdem imputationē
iusticiæ, q est adoptio in filios, sed sine ea imputatio esse nequit. Cuius enī futurus
es filius, cū filius nō sis a natura genitus, nisi eius q te adoptat, quemq noris o:
portet? Quare, huic qdem cognitioni primū damus, cū Iesu chrō in acquisitiōe
vitæ æternæ locū: Sed illā cognitionē de Deo tripersonato, tā nō ad salutem
necessar.

Iura religionis grālia et peculiaria

1031.

Ro. 9. 16. 20. 21.

Matt. 20. 12. 15.

Grad⁹ salutis

1 Dei patefactio gratuita 1019.

2. Imputatio iusticiæ

subia seu materia iustic. Imp.

Ioh. 6. 44.

trahit Deus 1035

cognitio Dei duplex

trinitatis cognitio 1041.

necessariam esse dicimus, vt illam cum salutis æternæ acquisitione esse nõ posse dicamus. Nam illa cognitio de Deo, quam docet scripturæ, quæq. ad salutẽ ẽ necessaria, opponitur tripersonato Deo. Quare dicimus salutẽ æternam illum conseq nõ posse, q colit tripersonatum Deum. Et tu animaduertere potuisti, argũta illa tua quatuor, nihil in hoc negotio promouere potuisse. Quid enim est: pr̃ f. S. Sctus alicubi suis commemorant nõibus aut cognominibus: Ergo hi tres sunt vnus deus. Quid enim si quatuor, quid si quinq.? qd si centum commemorent, essent ne centum illi vnus deus? Cum nõ dicat, oẽs illos vnum esse deum, sed tantum singuli recitent vt multa q̃da indiuidua, singula in sua natura consistentia? Angelos vt dicis pag. 57. nos nõ eripimus, sed eorum cognitionẽ a salute segregamus. Nam Cornelius norat esse, sicut et Abrahamus angelos, sed nõ ex hac cognitione manauit in eos iusticiæ imputatio vt adoptarent in Dei filios. Tu vero deciperis, q putas inuisibiles sũbias significari vbicunq. angeli vox ponit. sicut 1. Cor. 11.

trinitarium saluari nõ posse.

De angelis.

De anima.

Optime disseris et de aĩa, et de earũ vigilia in fruendo Deo, sed vt hæc cognitio hẽat promissionẽ vitæ æternæ, nõ probas. Castalio aũt, qd sit futurum seculum, nõ dicit se ignorare, sed disserit eo in loco vbi Chrs ait: blasphemiã in sprm S. nõ posse veniam impetrare in futuro seculo, qd sit futurum seculum se nescire. Quod plane ẽt te ignorare videmur supra declarasse, notata tua interstatione.

Sed audiamus ad finem huius partis ꝓperantẽ. Dicis nos Dei cognitionẽ nimium angustis finibus circumscribere: Deinde fidem illam, qua vna, Chriãni sumus, vel nõ nosse, vel ex aĩs extirpare velle. Primum illud dicis te õndisse hucusq.: hoc alterum dicis ex eo patere, quod vitæ correctionẽ, vnam dicamus ad chrm viam.

Hæc nõ ita esse Beza, neq. summam, quam veluti Epilogum recitas pag. 58. superius dicta demonstrant. Nos vnum Deum ex Scriptura sacra edocti, suis metis conclusimus eum se gratis nobis notificatum veneramur et tanquam prm colimus. Fidem chriãnam illam dicimus esse, cuius grã olim discipuli Chri, postea Nazareni, tandẽ chriãni sũt dicti hões. Huius gratia studium ad vitæ integritatẽ, promissionẽ vitæ æternæ hẽre et sine qua opera nostra carerẽt oĩ ꝓmissione, asserimus: Neq. dicimus studium illud esse viam ad chrm, cum fides chriãna hoc studium antegrediar: sed viam esse ad vitã æternam consequendam: Sine quo, in his, abs quibus tale studium petit vita æterna hẽri nõ possit, aperto ore, sonorissima voce, declamamus monemus docemus. Si angusta tibi videntur ista, sacros autores repræhende, q ista docuerunt: vel forsam te, q secutus duces illos, quos hẽs in Sacror autor scripta, oculor acie penetrare nondum potuisti: vl si alr ẽ, doce nos ex verbo Dei, ἀὸ τοῦ ἰσῶ ἢ ἀνυπευθύνῳ. Repetis deinde superiora longo catalogo sed multa confuse vt soles, et nõ pauca sine verbo Dei, qbus oĩbus diluendis superius disputata satis, et plusquam satis esse videntur. Consectari enim singula cum eadem multis in locis repetis, magni esset ocij, et stomachi deuorare volentis oẽm molestiam. Sed illud rogo vnde didicisti: Deus nos sprũ suo ad filium suum traxit et ex nolentibus, volentes fecit: manum creat in nobis, qua venientẽ ipsum amplectamur: et alia nonnulla? Hæc in sacris nõ sunt: in illis, quos sequeris, his peiora et absurdiora inueniunt. Scriptura sacra dicit, impios, filios iræ, spralia capere nõ posse, ad alia intentos, ociosos in spralibus rebus, negotiosos in operibus carnis: vitium tñ nunq̃ velle.

Deus Vnus

fides christiana.

studium bonorum operum

Impij possunt velle bonum.

Joh. 6. 44.

velle, sed virtutē desiderare, abs qua consequēda decidit, abstracta et decepta à concupīa, quā ignorans cū pcto militare. Hæc et alia dicūt Sacri autores de impijs quoad fuerūt iræ filij: sed nūquā, nō habuisse manus, noluisse bonū, illis datas esse manus, illis voluntatē concessā qua prius carerent. Deus inqt operar̄ in vobis velle bonū et perficere bonū, quod vultis, sed prius edoctos intrinsecus qd sit bonū et allectos præmior̄ magnitudine, et donor̄ splendore: Sed nūquā dixit: facit vt vos cū nolitis bonū, vt bonū velitis, trahens vi sui æterni decreti: Et cū nō habeatis manus, dat vobis manus vt operemini bonū, vt siqs finalr̄ nō facit bonū, ex eo sit, quod manibus careat, quas illi dare Deus noluerit, ne seruaretur, et decretū Dei de sua damnatione irritū redderet. Si enī dictū illud: Pr̄ meus trahit illū, violentiā sigcaret, et nō persuasionē, nō præcessisset: oīs q audiuit à Patre. Erūt docti à Deo. Est qdem persuasionis magna vis, et maior quā vinculor̄ et machinar̄: distincta tn̄ ab oībus, in qbus nullus interuenit humanus consensus. Sed heus tu, vbi sumus? Sint impij nolentes bona, et sine manib ad virtutē. Quid cū ex filijs iræ sunt facti filij Dei, et cū eor̄ posteris, q ex illis erāt nascituri? Habere dices voluntatē et manus? In his, vbi illa tua destinatio, cogens hōes finalr̄ aut ad nolendū malū, aut ad nō volendū bonū? Sit damnatus oleaster: qd dices, qd de oleastri ramis insitis bonæ et sanctæ oleæ, atq; de ramorū ramis? Eruntne sancti volentes bona, nolentes mala, hn̄tes manus pedes mentē et aīam sanctā, vtpote gens electa et sancta, qm̄ et Deus sanctus est, et ex ramis sanctis producti? Hic, si vides insitionē, oīa vno mō sūt sancta, qm̄ sūt naturales rami sanctæ arboris. Hoc fidei ē bn̄ficium: Si fructus desunt, aut labrusca germinata ē, qd aliud expectas, nisi securim ad radicē arboris, aut ramor̄, aut palmitū vitis, vt alij inseran̄, et vitis leuata onere inutiliū palmitū, fructus plus adferat? Venis tandem post varios anfractus et Euripos tranatos, ad tertium. In quo Beza (permitte nos vera loq.) Bezæ similis es, credito hoc dictū, veritatē expressisse, falsū esse dicemus, si alr̄ esse, docueris. Ex principijs, inqs, vr̄is seqr̄: Si Socrates, Aristides, Phocion, Fabricius, Cato, Atticus id credidissent, quod credunt diaboli, aut diaboli, ita, vt illi, viuerent, Deum esse debitorē et illis et istis vitā æternā donare. Vides te repetere, quod supra, vt inuidiā nobis conflares, acribus verbis, admistis conuitijs proposuisti? Vis breue responsū. Neq; illor̄ virtutes obscuratæ vitijs, impedimento esse potuisse vt si post ostiū apertū gentib, si credere voluissent, quod diabolus credere narrar̄ de vno Deo et de Iesu filio Dei bn̄dicti: aut ante ostiū fidei gentib apertū, q̄ mandabat Deus fieri erga ꝓputiatos vt in numerū filior̄ Dei censerem̄, si obseruare voluissent, illor̄ inquā aut virtutes obscurare vitijs, aut omnino ipsissima vitia impedire potuisse, si illa facta fuissēt, ne illi inter Sanctos Dei allegerem̄: Neq; si ad diabolum pollicitationes suas deduxisset Deus, sicut ad hōes solos continuerat, negare qs posset, diabolū cognoscendo Deū pro Deo vero et Iesū pro vero chr̄o, non esse potuisse salutis æternæ, si cætera nō obstarent participem. Gr̄alia sūt enī ꝓmissa Dei, vt nullus ab illor̄ coīone excludi possit, nisi is, ad quē Deus, aut nō in pn̄tia, aut nūquā illa ꝑtinere vult. Quis Ego, inqt, erā vt possem obsistere Deo, ne gentes par donū acciperent, sicut et nos? Et perspicis bene, nos nō vitā in oleastris quærere, sed cognitionē veri Dei, et fidem imputantē iusticiā: Verū tum primū vitæ

Ioh. 6. 44.

dat velle et perficere.

Trahit Deus sed volentem. 1033.

beneficiū fidei.

Credere Iesū esse filiū Dei 1018.

CAPVT IX

De iustificatione

innoc.

innocentiã desideramꝰ, cũ ramus oleastri, insitus est bonæ oleæ, in qua cõditione
nõ erant, neq. illi, quos numeras, cũ esset adhuc rami oleastri: neq. diabolus, cũ non
esset ex eo oleastro, cuius ramos Deus statuerat suo tempore in bonã oleã inserere.
Hinc abreptus venis ad amplexus illos tuos, et q̃dã alia, q̃bꝫ nõ credimus, q̃m, sunt q̃dẽ
pie dicta, sed nõ ex verbo Dei, nisi detorto collecta: Tandẽ consentis nobiscũ, et nr̃am
sẽtiã nolens verã esse fateris. Ita em̃ dicis: Fidẽ istã (imputatẽ iusticiã) neq.
diabolis, q̃bus promissiones nõ offerunt̃: Neq. Socrati et cæteris, q̃bꝫ incognitus fuit
chr̃s (adde, et Deus, quod est maius) neq. sceleratæ vitæ hõibꝫ (quãuis norint Deũ
et credant Iesũ esse Chr̃m) in q̃bꝫ sp̃rs Dei nõ habitat: Neq. falsis fr̃ibꝫ, quor̃ fides
et ficticia ẽ et temporaria, tribuere potestis. Hic recte sũt oĩa dicta: Diabolo
nõ fuisse p̃missã salutẽ, si credidisset vnũ esse Deũ et Iesũ esse Chr̃m: Et Socratẽ
1016. atq. alios neq. Dei, neq. Iesu habuisse noticiã: q̃ duo sũt bases et fundamẽta chri-
stianitatis: Neq. sceleratæ vitæ hões, atq. falsi fr̃es, q̃bus illa duo adsũt, sed vitæ
innocentia deest, q̃ erat tertiũ, vitã æternã possidere nõ posse. Deciperis tñ nõ
fides imputans iusticiã cordis, non oris — parũ, quod fidem accipis pro opere exteriore fidei, quod ẽ fateri ore, quod corde te
credere dicis. Nam Cornelij fides, p̃ quã factus ẽ filius Dei, aliã res est, quãsi, Cor-
nelius interrogatus à Cæsare, an crederet Iesũ illũ occisũ veluti impostorẽ à Iudæ-
is, esse sp̃raliũ regnorũ Regem, metuens, negare id se credere dicere voluisset: q̃d
esset tempore tentationis discedere. hic n. discessus et negatio eius, quod credere
te asseruisti, nõ abolet ius filiorũ, quo iure potitus est Cornelius dicendo, se credere
Iesũ esse Chr̃m. Irreuocabilia namq. sunt huiusmodi dona Dei, vt Deũ nunquam
illorũ, quod aliq̃bꝫ indignis donata sint, pœnitere possit. Vnde huiusmodi peccãtes
si resipiscant, recipiunt̃ in grãm, si nõ resipiscãt, à Paulo numerãtur inter naturales
sanctæ arboris ramos, quoad præcisi et præfracti à Deo fuerint. Si igr̃ loqueris de fi-
Ius filiorum perpetuum — de illa, qua sumus filij Dei, nõ consonas cũ verbis Dei, cũ ius filior̃ impetratũ per
fidem, sit perpetuũ, et nõ temporariũ, neq. fictitiũ: sin aũt ipsa opera fideliũ vo-
cas fidem, mutare eã vocem potuisses, quãuis ex̃plo nõ careas. Enimuero aperta
fuisset magis sẽtiã tua, cum disputemus, ponendo hinc fidẽ cũ iusticia imputa-
ta, et illinc opera, cũ iusticia præmijs ornata, si falsos fr̃es cũ sceleratæ vitæ hõibus
composuisses. Illud aũt nobis placet quod dicis: Vitã bonã, aliã nõ esse, quã illã
q̃ p̃bar̃ à Deo: sine fide fieri nõ posse, vt placear̃ Deo: q̃ filiũ Dei nõ nouit alr̃, q̃
vita integra — diabolus et infideles. h. e. q̃ ita non nouit vt iusticiã imputationis p̃ eius fidẽ non
habuerit et mãdata eius nõ obseruarit, ira Dei sup̃ eum manet. De vitæ innocẽ-
tia agimus q̃ Deo comprobatur. Hæc n. nostræ, consona sunt, sẽtiæ. Nam vitæ in-
tegritatẽ nõ petimus ab alienis, sed à nostris, q̃ sc̃lt Deũ norant, et Dei noti sũt cogniti
filij sub chr̃o capite compositi: his dicimus ne coronã perdant, paratã filijs, mãdata Dei
P̃ris et Iesũ christi primogeniti fr̃is obseruent, ne, si alr̃ fecerint pereant. Quare si
vitæ innocentia illa est, quã Deus approbat, cũ multorũ sanctor̃ viuor̃ vitas sine
exceptione dicar̃ approbasse Deus, seqr̃ vt illi sine exceptione leges Dei seruauerit.
Illud aũt Beza vnde habes: In vnius chr̃i iusticia, illud quærendũ esse, p̃ quod
op̃a iustificator̃ p̃ fidem approbent̃ Deo P̃ri: Coniuncti cũ chr̃o, vt vnũ cum ipso ef-
ficeremur, tũ demũ fructus ab hac radice, exorti, gratis, ~~nulla ex parte~~ et liberatr̃
placent Deo. Istis operibꝫ quantumuis gratis, nulla ex parte nitendũ ẽ tanquã
salutis

salutis materiæ. Hæc nusquam sunt scripta Beza in ἀδιοπίστῳ verbo Dei, abs quo te discedere nolle dicebas. Nam verbum Dei aliam iusticiam fidei esse statuit, et aliam operum iusticiam, et vtramq; probari Deo dicit: neq; vnam ex altera manare docet, sed vtramq; esse in hoē vt puta Cornelio: Verū istam, solam personā Cornelij respicere, quam iustificat, illam et Cornelio concedi et ad totam eius posteritatem manare: quod ex sanctis primitijs, nō, nisi sanctæ sint conspersiones. Placent igr̄ opa bona Deo omnium iustificatorū patri, qm̄ sūt et ipsi filij Dei, et opa eor̄ sdm̄ voluntatē Dei facta. Unde et Deus voluit illa hēre pmissionē vitæ æternæ, quāuis essēt debita. Habent aut̄ hoc illi ius, vt sint filij Dei, nō à Iesu, sed à Deo Prē datū, q ita voluit, vt Iesu recipientes pro Chrō, reciperent Sp̄m, per quē clamare possent et inuocare Deum pro Patre. Coniungimur aut̄, ita facti filij, Iesu Chrō filio, cui dati sumus vt primogenito, Duci et Regi et Dnō nostro, vt sub eius signis viuamus, et insiti radici sanctæ, cui et ipse Iesus et naturalis ramus, fructus radici sanctæ dignos, ne si alr̄ fieret periremus, expromeremus. Quid aut̄ tu dicas: Niti operibus, Verbum Dei dicit nitendum fidendum promissionibus diuinis, et in illis, tanq; verissimis et constantibus rebus firmandus animus, quod fieri nō pt̄, nisi examinata iusticia operum, et cognita qd̄ sdm̄ Deum sit facta. Reposita est mihi, inqt, corona iusticiæ, quam redditurus est, certo scio, Dns. Unde hoc scis? si dicere velles: Respondet: bonum certamē certaui, cursum consumaui, fidelis fui, h. e. fidē seruaui. Nos em̄ sicut tumidos animos, ita, alia humilitte humiles, quam ea, q̄ probar̄ Deo, à nobis reycimus. Nullius inqt rei malæ, mihi in ministerio conscius sum, et ideo bene spero: quamuis nō sit meum, sed Dni, de me ferre sentiam. Nam si ore suo dixit Deus: Si bene feceris, recte sperabis, qd consequr̄, nisi vt si bene sperare posse, ti vider̄, benefecisse te cognoscas, nō qdem superbe, thrasonice, pharisaice, sed ea modestia et ai erga Deum submissione, vt alius de te verax et bonus dicere possit: Ecce verè Israëlita in quo dolus nō est, Si talis fueris, qualem se esse qsq. studere debet. Sæpe etiam clamando: ignorantias meas ne memineris Dne. Neq. n. iusticiam legis et ordinauit et donis ornare voluit Deus, vt hōes contra se conciliaret, sed vt sibi subiectos redderet hōes. Sed vos ab ista legis iusticia, cui incumbendum est, et curandum, vt plus crescat quam scribar̄ et pharisæor̄, oculos deflectitis ad iusticiam imputatam p fidem, quam, qd sit, ignorare adhuc videmini, ppter vsum vocis, in quē abrepta est. Veluti si qs adoptatus in filium ab aliquo, nō in eo studeret sibi placere vt obediret Patri, et in eo conquiesceret, sed in eo putaret, se saluum fore, et prm̄ suis sceleribus æque futurum, quo fuisset olim, adoptatus in filium. Quæ cogitationis rō similis illi est: Unum Patrem hēmus Deum. Cui ex aduerso Iesus Chrs respondet: Si Deus Pr̄ vr̄ esset, diligeretis me: Et, (vt alibi dicit) mandata mea seruaretis. Vos ex prē diabolo estis et desideria eius studetis perficere: neq; permittit vt pctorum veniam sperare possint ex eo quod essent posteri Abrahami et Dei, ex imputatione iusticiæ p fidē, q̄ fuerat in Abrahamo: Neq. iusticiæ legis cultum reijcit, et in eo bene sperandum esse docet qd essent filij Dei, vbi collocabar̄ imputationis iusticiæ rō: Sed in eo, si Abrahamum et Deum in viuendo imitarem̄. Est igr̄ vtraq. legis tabula, materia acquirendæ et adeundæ post mortē salutis, efficiens cā est homo, subiectus à Deo, postquam acceptus.

Iusticia fidei et operum

opera sanctor̄ cur placēt Deo.

Niti, fidere operibus, qdo dicar̄.

2 Tim. 4. 7.

1 Cor. 4. 4.

Imputatio papistica

Ioh. 8. 41. 42.

Causæ salutis: materialis, opa efficiēs, homo. 965.

caussa finalis, obediētia

ptus est in filiū ꝑ imputatā iusticiā, legibus sanctis iustis & bonis: finis vt obediatur & pareatur Deo, vtq. filij conformes sint Pri. Ita nulla ē in sacris scriptis confusio & contradictio. Producis aut Beza, locū Pauli de Abrahamo, quem plane nondū intellexisse videris. Nam Paulus ita argntar: Si Abrahamus ex operibus bonis, q̄ fecisset antea, iustificatus fuisset, scriptura sacra, q̄, res, vt acciderūt, fidelr narrat, nō dixisset Abrahamo, imputatā fuisse iusticiā ꝑ fidem. Nā quod dar bene operanti, ex debito dar, nō ex imputatione aut grā, aut ex eo qd credit. Hoc aut fuisse in cā, quā ob cām Abrahamus iustificatus fuerit, narrat sacra scriptura: Ergo Abrahamus nō ex opib bonis, seu, nō bonor operū grā, sed ex eo, quod credidisset Deo iustificatus est. Vides Beza scripturā sacrā nō loq de Abrahamo adoptato cū oīb q erant in eius lumbis in filiū Dei, an benefaciendo placeret Deo, & malefaciendo recurreret ad imputatā iusticiā pro pctorum abstersione, q̄ res pertinet ad pœnitentiæ donū quod est in Eccla: Sed de Abrahamo nondū iustificato. Quærit enim Paulus ab aduersario, qd ille crederet, quód fuisset in cā vt Abrahamus ex nō iustificato fuerit pronūciatus iustus corā Deo? Et ex scripturæ verbis euincit, fidem illius iusticiæ, q̄ imputata est, fuisse cām. Deceptus etiā videris, q putes ibi Paulū de alia iusticia disputare, præterquā de ea, q̄ imputari dr, q̄ ē institutio hæredis cū tota posteritte, vt ista dicatur Dei posteritas, & ille Deus huius posteritatis. Legere enī potuisti apud Paul. Abrahamū nō caruisse fide, cū Deū, q se ei patefecerat, deserēdo priam & patria bona, sequerer. Sicut aut impossibile est vt qs nō sit iustus, q credit & fidit promittenti Deo. Quamobrē si illā iusticiā Paulus quæreret Rom. 4 in Abrahamo, qua Noa dictus est Vir Iustus, enerius fuisset eius disputatio, cū ante tempus illud per aliquot annos, cū ei dictū est: sic erit semen tuū, & credidit, & iustificatus est per imputationē iusticiæ, & fidem habuisset & placuisset Deo, & vir bonus & iustus fuisset. Sunt igr duo tua errata in hoc argnto, Cui illa verba subijcis: Quamobrē multo minus id affirmare de his potestis, q ab Abrahamo, tanto distant, quāto infideles à fideliū Pre, id est, infinito interuallo. Vnū qdem erratū est, qm putas Paulū Rom. 4. disserere de iusticia qua vir iustus, dr iuste viuere & nulli nocere. Alter est, qm existimas illa verba: ex operibus iustificatus nō ē, referri ad tempus illud Abrahami, nō quo fuit in filiū adoptatus, sed cū viueret inter hoēs iā diu antea factus filius, & Deo obedire nō volens, & ideo iniustus filius. Addo his tertiū. Vocas enī Ecclæ filios infideles, & Abrahamū tum primū iustificatū & creatū in prm fideliū, nominas fidelē, cū isti infideles dici nō possent, si ille fidelis est dictus, & nō minus aut Cornelius quā Abrahamus, fideliū Pater, suor sclt successorū, aut filij Cornelij, quā filij Abrahami, fideliū patrū filij dici ex sacræ scripturæ ꝑscripto valeant. Et cū his erratis fœdis & numerosis scateat tota ista tua suscepta extra propositū, quod proseq debebas, disputatio: audes tū ita in summā oīa colligere: Planū fecimus, inqs, Verū Deū à vobis cū idolo confūdi, religiōis fundamenta subuerti: integrā & innocentē vitā perperā definiri: Sprui scto sanctis prib, pijs magratib, verbi Dei ministris apertū bellum indici. Quo ore rogo.

Rom. 4. 1

Imputatio ē institutio hæredis 644.

Re

rogo ista dicis & scribis & edis? Tu trinũ deor cultor docebis nos qd sit vnum Deũ esse? Tu q ignoras, verã esse religionẽ, immaculatũ se custodire ab hoc seculo, dicis nos verã religionẽ funditus a fundamentis subuertere? Tu, q quid sit fides, qd imputatio iusticiæ, quotuplex sit iusticia ignoras, asseres, nos innocentẽ vitã definire nescire? Tu q non potes adhuc, an sprs S. sit vnus solus sprs, q sit sanctus, an vnus ex õibus spiritibus sanctis, q seruiunt Deo, apud te cõstituere, & vbicũq. scribit sprs S. tertiũ illud testem sprm S. esse tibi psuades, dicens nos sprũ Scto bellum indicere? Compone mentem Beza ad magis chriãnas cogitiones, ne veritati, q recens illuxit, te opposueris, qm obtenebrabit tibi aĩ visus õis, & obcecatus, tenebras palpabis in meridie. Nos, verbi Dei ministris & S. pribus, in chriãna religione constituenda, sine verbo Dei dulcissũ, loquentibꝫ, te Magro, volente docente monente suadente, nõ credimus: nulli ẽn bellum indicimus, sed nos intra cutẽ nram contemnis: Magratibꝫ paremus, sed ꝓpter Deũ, nõ aũt quærimus obedire Deo ꝓpter magratus. Sed de his satis. Perseguar posthac scriptũ hoc tuũ Beza a pag. 63. vsq. ad 113. Et q videbuñ notanda & iugulãda, digito veluti demonstrabo, vt iudicare possis intelligamusne nos te, an tu bene senseris. Videñ aũt nobis vaga & impertinentẽ potius hanc totã, in tot chartis, conscriptũ esse disputationẽ, q̃ad argñti suscepti ex verbo Dei explonem esse. Sed sequantur alia subsequenti, q docebũt te nõ studere, vt lectorũ oculos perstringas, sed vt rem confutatis aduersariorũ futilibus rõnibꝫ, sana & docta declaratione, euacuatis mentibꝫ falsa opinione, si qua essent antea imbuta, lectoribꝫ offerre voluisse. Interea ex illis pag. 77. Verbũ Dei iubet blasphemias puniri: Magratus offin est, curare vt peccata in prima tabula vindicentur. Pag. 80. Si netas fuit, illi parcere, q ceremonialem Sabbathi legẽ contemnisset, multo minus tollerãdi sunt impũné Vlonadrãgeli hæretici. Thyatirensis Ecclia reprahendit, quod Isabelẽ permitteret apud se docere, & seruos Dei seducere. De hæreticis agimus hẽ malitiose errãtibꝫ, factiosis & desperatis. Pag. 82. Nos diximus de ipsa religionis subia, ipsiusq. capitibus, q vos impie & blasphemẽ inter res indifferentes numeratis. Qui de rebus expsso verbo Dei comprahensis, & nostra etiã memoria tuũ copiose ac luculẽter explicatis, pertinaciter ab Ecclia Dei dissidetis. Quos errare iudicamus, blandẽ quoad eius fieri pt, in viã reuocamus. Pag. 86. Simplicem errorẽ, ab affectata ignorãtia distinguimus. Pag. 89. Non est ægre ferendũ, hæreticor sanguine pisces pasci, cũ hæretici multas hominũ myriadas sua contagione infectas interimant. Pag. 95. Iti secte, q ita sũt suæ opinioni addicti, vt etiã verbo Dei conuicti, occidi se potius sinant, quã sẽtiã mutare velint. Qui õibus omniũ rationibꝫ & apertissimis scripturæ testimonijs, sola pertinacia inexpugnabilem opponunt, Ecclam perturbant, discipulos sibi adiungũt, fidelibꝫ ministris insidiant, Ecclesiasticã disciplinã despiciunt. Pag. 96. Sprs S. testãr pergamensi Ecclæ, se illi infensũ esse, quod Nicolaitas quosdã haberet: Et Thyatirensi, quod Isabelem sineret seruos Dei ~~abduci~~ seducere. Pag. 100.

CAPVT X hæreticos puniri, magratũ esse

Rom. 4. 1

Euga hæ.

Erga hæreticos legitimam & placidam ex verbo Dei cognitionem, post sæpe re:
petitas adhortiones, post mitiora omnia remedia, frustra adhibita, supplicia
adhibemus. Pag. 103. Magistratus est a Deo constitutus, ut eius legitimo præsidio
verbi Dei ministerium defendatur, & ut Deus per Magistratum sceleratos puniat.
Pag. 104. Ab hæreticis ἀντιπολιτεύοις Christi maiestas profanatur, Ecclesia perturbatur
animæ ad interitum abducuntur. Pag. 105. Hæretici Christi nomen non profitentur, sed
pertinaciæ suæ, pietatis umbram prætexunt: maiestatem Dei aspernantur, tam
in doctrina, quam in moribus peccant. Pag. 106. Domestici sunt hostes, Ecclesiam Dei
malitiose vexant, affectata ignorantia & factionum studio pertinaci, certissime,
præsertim in religionis causa, & summæ improbitatis argumenta edunt. Pag. 107. A ma:
gistratu, non vitia nuda, sed eademque quæ in crimina erumpunt puniri debent. neque
enim de occultis iudicare potest. Pag. 108. Hoc dico, de iis non disseri a nobis, qui infir:
mi sunt in fide (hos enim docendos, non puniendos esse reipsa ostendimus: ita tamen ut
ipsorum infirmitas non foueatur.) Sed de hæreticis ἀντιπολιτεύοις, id est, domesti:
cis Ecclesiæ hostibus, præfractis & factiosis. Pag. 109. Magistratus, filium osculentur,
id est, iniuriam maiestati Dei, cuius in hoc mundo sunt vindices, procaciter fa:
ctam, vlciscantur, ut doctrinæ & morum politiam conseruent. Quod fieri non potest, nisi
eius conturbatores contumaces coërceantur, ut si qui sunt, a quibus nec minis nec precibus
impetrari possit, ut idem cum cæteris ex verbo Dei sentiant. Hoc tamen pro potes:
tate quam a Deo habent, ab ipsis extorqueant, ut vel alio demigrent, vel modico
fermento totam massam non corrumpant. Sicut simplicem ignorationem tantisper
sustinemus, dum pertinacia & factiosum ingenium cæteraque absunt, omnibus hæreticis communia.
Ita eos non putamus ferendos, qui volentes ignorant, quod scire & confiteri Christia:
num necesse est, & alios etiam in errorem abducant. Pag. 110. Paulus verbi doctri:
na non contentus, suam illam exercet vlciscendi paratam facultatem Satanæ tradendo
& incestuosum in moribus. Pag. 111. Hymeneum & Alexandrum hæreticos in doctrina.
Pag. 113. Non est concedendum alicui impune maiestatem Dei violare, & Ecclesiarum
pacem & concordiam perturbare.

Ex his inquam omnibus colligere posse videmur, te sentire, hæreticos esse non alios quam
illos, qui primam legis tabulam, in qua maiestas Dei continetur, violant suis blasphe:
miis & portentosis conuitiis. Quare sequitur, ut magistratus intersit, in hæreticos
ita animaduertere, ut lex Dei statuit esse animaduertendum, in primæ tabulæ
violatores. Sed tu cum distinguas inter primæ tabulæ violatores, resipiscentes &
pertinaces, & pœnam statuas, aut silentium aut exilium, Et dicas hæreticos esse
& in primam peccantes tabulam doctrinæ, & secundam morum, videris & sine verbo Dei
inconstantia dissonaque loqui. Nam si mortem decernit legislator in eos, qui se blas:
phemant, quid valet distinctio inter blasphemantes? Et quis est, qui possit minuere sine
piaculo, blasphemiæ, pœnam, & mortem mutare in silentium aut exilium? cum Deus
velit pœnam esse mortem? Et si hæreticus est & Ruben & Hymeneus, quando hunc oc:
cidere licet, illum non licet, aut illum necare licet, hunc occidere si resipiscat non licet?
Perturbare aut concutere publicam pacem dictus est & Achabus ab Elia, & Elias
ab Achabo. quis hic inter vtrumque iudicabit, vter sit is pacis publicæ perturbator
qui ex lege puniri, aut silere debet? Verbum, inquies, Dei. Sed quid sit cum assurgo
& verb.

Bezæ error de puniendis hæreticis

& verbū Dei contra ea, q̄ per multos annos credidit Eccl̄a, & in illis conquiescit oppono, Capior & conijcior in Carcerem, & cogor aut recantare aut perire veluti pacis publicæ perturbator & primæ tabulæ violator? Sed de his postea pluribus, vt intelligas hæreticū istū tuū vel nō habiturū locū in verbo Dei, vel te anguste sensurū. Dicis aut̄ esse standū verbo Dei: Sed verbū Dei partim q̄d sit, partim qualesit, h.e. quē sensū hēat multis in locis, signa q̄dam ed is te nō intelligere. Nam pag. 66. Ita scribis: Quod ad chr̄m attinet, vnde tandem sciam, esse Dei filiū, mūdi Dōm ac Iudicē, nisi ex verbo Dei? Hic nō dicis quōdo sit verbū Dei, iudicem institutū à Deo chr̄m: sed dicito ἕστος ἐστὶ πάντων νυρίος, Cur nō refers ad ἀυτῷ, & εὐαγγελιζόμενος? Si alr̄ esse cupis, cur nō dicis, nouæ creationis omniū esse Dōm Iesū chr̄m? Sed tu ad alia festinas. Pag. 72. Quid certius, inq̄s, quā chr̄m esse Deū vel ipso incredulo Thoma teste? Cedō, verbū Dei, quod nō demonstret, Thomæ verba nō ad chr̄m dirigi? Pag. 74. In ipsis electis, quamdiu hic versanr̄, vitiositas illa & improbitas natiua, nūquā prorsus extinguir̄, quamuis nō imputer̄. Hinc statuis dogma; sed vbi verbū Dei, quod doceat hanc vitiositatem in electis esse, nō extingui, nō imputari? Nam supra multa sūt disputata, & multis verbis sūt cōfutata tua. Pag. 76. Quid chr̄s? Regnū meū nō ē de hoc mūdo (sed est cæleste.) Idē dicis pag. 115. Atq̄ chr̄s eo sensu hoc dixit, si petas interp̄tationē à sequētibus, vt intelligerer̄ nō ab hōibus, sed à Deo fuisse creatū Regem. Pag. 87. Vos cū cognitionem trinitatis, de offō chr̄i, de p̄destinatione, de libero arbitrio, de iustifōne, de baptismo, de cœna Dn̄i, neq̄ necessariā neq̄ vtilem esse dicitis, q̄d nobis relinquitis, quo chr̄iani simus? Responsū est supra, & tu particulā ad salutem abradis, & voculā vtilem reponis. Dicimus enī hæc nosse ex verbo Dei magnā adferre vtilitatē, sed nō esse eor̄ cognitionē ad salutē ita necessariā, vt q̄ illa capere nō p̄t, salutē perdat. Trinitatis aut̄ deor̄ noticiā pestem esse verbi Dei dicimus. Id vnū, inq̄s, nobis relinquitis, quod ne diabolis q̄dem potestis eripere. Id nos relinquimus chr̄ianis, vt sint verè chr̄iani, quod sp̄rs S. dicit solū ad salutē esse necessariū, & sp̄rs impurus intelligit esse verū. Tu autem inter fidei chr̄ianæ partes, numeras trinitatē sc̄lt deor̄, quod sp̄rs S. natura quoq̄ & sp̄rs malus agnoscit esse falsū. Vos, inq̄s pag. 90. q̄d mirū est, iustissimū Serueti supplicium crudelitatē vocare, à q̄bus ipsa trinitatis cognitio, id ē, vnicū religionis fundamentū inter ἀδιαφορά numerar̄. En q̄d est verbum Dei tibi, id sc̄lt, cū, cuius noticia, verbū Dei consistere nequit. Et q̄do caute? vt cū vbiq̄ trinitatē dicas, nūquā tn̄ dicas trinitatē deor̄, cū trinitas tua aliud nō sit, quā deor̄ nūrō triū trinitas, & putasti, nobis illudere posse. Teigr̄ sequantur Genouenses, ex verbo Achabi damnātis Eliā. Vbi enī in verbo Dei est ista deor̄ trinitaria multitudo? cū ob id verbū Dei clamet, Deū esse Vnū, ne crederemus deos esse plures: nō natura, quod fieri nequit, sed indiuiduis, sicut erat apud gentes alias. Pag. 92. Apud istos, inq̄s, simplices sunt, q̄ cū Turcis & Iudæis in vnū Deū credunt, Dei filiū, mūdi Dōm ac Iudicem: cætera oīa, sine vlla exceptione libenter ignorant. Ego, quā isti simplicitatem, eā Dei ignorantiā appello, pro eo quod ipsi simplr̄ Deū metuere, Ego à Deo alienū

Act. 10.

Ioh. 18.

trinitatis noticia pestis 1034. 1053.

alienum est, dico. Nam q Deum nō alr nouit, quā Turcæ et Iudæi, chrm aut nō alr quā diaboli, ab illo Deum ignorari dico. Vult chrs vt adoremus quod scimus in spiritu et veritate, nō aut, quod nescimus. Cum fides nostra nō ex naturæ noticia sed ex verbi auditu sit per sprm S. vult nos sic credere vt intelligamus qd credamus, et paratissimus ad respondendum cuilibet petenti, de ea q in nobis ē spe. Et hæc cum ex alto denotasses et videreris aliqd dixisse, tergiuersando et præuaricando confugis ad nostrorum castra. Neq. tn inqs pag. 93. summam aut parē in oibz perfectionē cognitionis requiro, cum proficere quotidie nos oporteat, Et varia sūt Dei dona: sed præcipuar tn rerum cognitionē requiro, quas q ignoret, chrianus nō sit. Recita igr tu nobis, sed ex verbo Dei, quænam sint istæ pcipuæ res, quarum cognitio chrianum faciat. Vis esse illas, quas continet symbolum Apostolicum Nicenum Constantinopolitanum? Contradicet Athanasius, q pter illa, q ibi continētur dicit, duas naturas in chro et sprm S. esse Deum, nosse, ad salutē esse necessaria. Vis harum rerum præcipuar summam, q ex nō chriano faciat, si intelligar et credar, chrianum, esse in Symbolo Athanasij? Contradicis tu ipse, q dicis pag. 87. Si tollar noticia trinitatis, officij chri, prædestinationis, liberi arbitrij, iustificationis baptismi, cænæ Dni, nihil relinqui chrianis, quo sint chriani. Nā ista nō recitat Atanasius in sua summa. Quid faciemus? Cur nō docemur à verbo Dei, et ibi in illarum rerum multarum paucarum noticia dicimus esse et chrianum titulum et christianam rem et chrianam salutē, in qua sola, hæc, verbum Dei esse voluit, decreuit, nunciauit, constabiliuit? Discipuli prius dicebanr, q postea Nazareni sūt dicti et hi tandem à græcis hoibz, quod Iesum esse chrm faterenr, chriani cognominari sunt cæpti. Et is, cui patefecerat oia Pater Deus: Hæc est, inqt, vita æterna, vt te qdem solum verum Deum cognoscant hoes, Me verò Iesum, quod sim chrs. Credere dicit alius, per cuius os loquebar chrs, In Dom Iesum, quod est, Iesum esse chrm seu Dom, et saluus eris tu, et domus tua. Hi sunt tituli et hæ sunt res et supellex, q faciunt verum chrianum, quantum ad doctrinam noticiarum, Eum in quo sūt et esse deprehendunr. Modo promissio salutis ad ipsos pertineat. Tu vero Beza, qd tentas Dom, imponens sup ceruices fidelium, maius onus ad acquisitionē salutis, quā Deus mādarit? Si hæc, harum noticiarum parua et leuis, quale semp fuit iugum christi, purificat corda filior iræ, et reddere dicta est filios Dei ex inimicis et hostibus, Cur tu hanc turcicam Iudaicam diabolicam, blasphemans viam Dni, esse dicis fidem, q ex Deo, ex sprū Scto ex Iesu chro, ex ipsis Aptis ē? Voca igr tu fidem nostram vt voles, modo approbet illam, sicut semp approbauit Deus, sprs Dei, Iesus chrs et Apostoli. Tu loquaris contra verbum Dei, qm tibi licet sine verbo Dei loq, et dicere, verbum Dei, te enunciare: Nos Deum, quem nouimus, ob id quod ipse se nobis patefecit, colimus: Ignotum Deum nō veneramur: Nos Iesum esse chrm, edocti à Sprū Scto, abs quo oes oem veritatē docenr, fatemur: Non, qm Diabolus, hoc primus vociferatus est, sed qm Deus, ab hoibz, desiderātibz salutē, hoc requisiuit. Et si qs nos interroget, de ea q in nobis ē spe, cuius gratia credidimus, vnum esse Verum Deum, cum plures hēremus deos, Et Iesum esse chrm, cum, an vnqm fuerit aliqs q Iesus nominaretur, ignoraremus: Respondemus magnas esse spes nostras, q nunquam vspiam gentium aliquē fefellerunt, hntes Deum

præcipua capita paristicæ religionis.

Act. 11. Ioh. 17. 2 Cor. 13. Rom. 10. Act. 16

christianum, q faciant.

Necessaria ad salutē. 1020. 1066.

2 Tim. 2. 17.

Deū sponsorē, & sprm̄ Dei velut arrhabonē, quod simus facti diuinæ naturæ consortes, filij Dei, hn̄tes patrē Deū, instituti hæredes cælestiū bonorū, vna cū Iesu chrō: Si tn̄ in eius, sub eius signis, meruerimus iusticiæ stipendia. Hæc dicimus esse ad salutem necessaria, has esse spes nostras, hanc fidem, hunc Deū, hūc chrm̄; cætera oīa, vno nōe doctrinæ chrianæ complectimur, & in ea exerceri sq̄m verbi Dei præscriptū volumus oēs, qui possunt, & qbus vacat. Enimuero illos nō dicimus priuari salute, q ad hæc capessenda priuati videnr̄ & ingenio & tempore & ocio, modo superiora illa tria nō desint. Et tandem intra has casses ēt tu post longā disputationē, volens nolens incidisti. Audiamus alia pag. 89. Aperte Bellius q̄stionem de pædobaptismo eludit. Doce tu Beza, aut ramos sanctos sanctæ radicis, sanctos nō esse, aut sanctos ramos sanctæ radici excerptos ab arbore sancta, esse inserendos, ex verbo Dei. Ita em̄ docebis ramos oleæ tenellos esse oleastri ramos, & ramos bonæ oleæ esse eximendos á bona olea, vt inseri cū fructū eidem bonæ oleæ possit. Si á verbo Dei, inquis pag. 66. discesseris, Vnde tū nobis Vnū esse Deū æternū & omnipotentē probaueris á q° mūdus conditus administrer̄? Si dixeris ex rerū creatar̄ contemplone: Excipiā, fallacem hanc esse & incertā, ex hac tua ratiocinatione colligam. Neq. n. verū est: Omnes Nationes vnū esse Deū fateri. Hæc falsa sūt Beza, aut nos aliūde, vnū esse Deū, Deū prm̄ nostrū, eūq. & nullū aliū solum esse Deū, addidicisse, quā ex verbo Dei, aut naturā ipsā nō docere hōes, vnū esse Deū, cui succedit verbū Dei supplens id, in quo illa deficit, & docēs qs sit ille vnus Deus, quē cū ignorent hōes, qs sit, norūt tn̄, ~~op~~ vnū oportere quicūq. sit ille: aut fallacem hanc & incertā de vno Deo, quā tradit rerū creatarū contemplio, esse noticiā. Quæ de Epicureorū natione obijcis videris male expendisse, q̄ illi dixerunt & dicunt, sicut & illud euidētissimū quantū promoueris in legendis peripateticis signū, quod dicis peripateticos mūdū esse æternū statuere: Non distinguendo inter æternitatē antrorsū, qua solus Deus æternus est, & retrorsū, qua multa sunt æterna, præter Deū: Et inter creationē cū motū corporali, & sine motu corporali: Et inter formā corporis, aptā ad æternitatē motus continui, & vim naturæ subiectā & obedientem Deo. Pag. 72. Quid certius, inqs, futura resurectione, & tn̄ (vt de Saducæis & Epicuræis nihil dicā) Philetus & Hymenæus iā factā esse dicebant, quos hodie sequuntur libertini. Hic duo sūt errata, vnū quod discernis Saducæos Iudæos ab Epicuræis græcis, cū illi edocti ab Epicuræis aīas viuere post corporis mortem negabūt, essentq; ipsissimi Epicurei disciplinæ Epicuri dediti, postquā Iudæa cepit seruire græcis principib; Alterū quod putas Paulū loq de resurectione corporū, quā fore, & nondū esse, oēs pharisæi confitebanr̄: Cum loquar̄ de resurectione gentiū, q̄ fiebat in dies singulos cū præputiati Iesū esse chrm̄ confitebanr̄, q̄ ab oīb; pharisæis ēt chriamis factis, inter quos erant illi duo, impugnabar̄. Vnde ibi seqr̄: subuertūt quorundā fidem, cogentes sc̄lt illos circūcidi. Quod argm̄ tractat Paulus ad Galatas scribens. Neq. n. illi tam stulti erant, vt cū viderent se in terra viuere & nō esse

Act. 11. Iob. 17. Cor. 13. Rom. 10. Act. 16

2 Tim. 2. 17.

Vide sup. 879 pag.

Baptismū ad sanctorū liberos non pertinere

Noticia vnius veri Dei Patris, vnde.

Mundū æternū q̄do peripatetici statuunt

Epicuræi Sadducæi.

Philetus & Hymenæus quā resurectionē negarunt.

esse inter Abrahami Isaci Iacobi Mosis Dauidis & alior sanctor consortium, dicere tn vellent, corporu resurectione, in nouissimo die futura, esse ia facta & fine suu habuisse.

In seruetu es acrior de quo pag. 72. ita dicis: Execrandi illius Serueti recens exptm ondit, quatu inueterata pertinacia valeat. pag. 90. De Serueto porro quid dica, quod monstru hois, nemo adhuc praeter nos inuentus est, q no putauerit seuere coercendu. Nonnulli tn ob certas caussas (de qbus postea dicemus) paulo mitius tractandu fuisse iudicant. Eum hoem (Caluinu) vos in hac ca, cu summa illius Reipub. infamia, accusatoris & iudicis partib fuctu fuisse confingitis: Eu inqua ipsu, quantu potuit, laborasse primu qde, vt Seruetu ab impijs illis erroribz abduceret: deinde vero, cu ille ia esset insanabilis, oibz modis contendisse, vt saltem incendio eximerer: Sed tanta erat eius hois rabies, ta execranda, tamq horrenda impietas, vt Senatus alioq clementissimus, saeuis flammis expiari posse existimarit.

De Serueto

Bezae in Seruetu Calumnia impudentissima

Quae tibi dicenti & deieranti nullus est q credere velit. Extant testimonia viuoru, extant acta publica, extat libellus Caluini: In quibus demostratur no ebrio hoi, duo perdidisse Seruetu: Odiu & ignorantia. Qua de re in responsione nostra ad libellu Caluini multa sut dicta. Illud aut mutuatus esse a Cal. videri posses si permitteres: Quo pudore inqs pag. 99. Seruetu in medijs flammis chrm magna voce concelebrasse, & se in eu credere pleno ore vociferatu dicitis, cu hoc ab eo ia morituro nullis Ecclae pcibus extorqueri potuerit, vt chrm pro aeterno Dei filio agnosceret? Neq vllis ministroru pntiu obtestationibus & pene lacrymis impetrari, vt sui ipsius ronem heret? Ego, inqt, chrm aeterni Dei filiu fateor: Cum aut detecta eius fraude, ab eo peteretur, vt no modo aeterni Dei filiu, sed etia aeternu esse, aeterni Dei filiu agnosceret, ne offm illi mediatoris eriperet, obmutescere maluit, qua filio Dei debitu honore tribuere. Et chrm dicemus ab eiusmodi hoibz inuocari? Absit. Imo vero quoties chri nome pronunciant, toties ab ipsis, Dei filius blasphemar: vt q chrm, no qualis est, & quale nobis in verbo suo sese declarat: sed quale ipsi sibi finxerunt, id est idolu, pro vero & vnico chro, pertinaciter amplectanr. Qui chri doctrina reijcit, chrm ipsu repudiat. Cal. pag. 62. in Serueti ca ita dicit: Quid tibi quaeso vult, quod ia sub manu carnificis positus, cu aeternu Dei filiu ptinaciter inuocare renueret, no breuiter salte excusauerit? Quare no aeternitas filij, sed aeterni filij inuocatio a Serueto petebar. Sed tu, q a chri doctrina, q exposita legir ab oibz in verbo Dei, Unde hes Iesu fuisse aeternu Dei filiu sdm manifestatione? vt vtar Petri voce: Unde hes eu negare Iesu esse mediatore Dei & hominu, q no confiter Iesu esse aeternu Dei filiu? Unde hes, quod pter vna pris persona, alius sit aut fuerit sprs Deus inuocandus, seu inuocatus in precibus? Unde hes eu no confiteri Iesu esse chrm, & qualis & quantus sit in scripturis sacris Iesu no agnoscere, q no fatear Iesu esse aeternu Dei filiu φανερώσει? Unde habes Eu perire, veluti idoli ficti ab aio suo, cultore, q Iesu no inuocat in pcibus? Unde hes huiusmodi hoes, ita de Iesu chro sentientes & loquentes, vt sunt

Rom. 10.

Act. 9.

sunt à verbo Dei edocti & instituti, esse blasphemos in filiũ Dei? Hæc doceas Beza, vt sciant hões, te aut calumniatorẽ nõ esse, aut ex verbo Dei & nõ ex homi: nũ somnijs disputare contra manes Sanctorũ virorũ & Iesu chri. Quantũ illud seculũ ferebat discipulorũ? Sed illud admirabilius, incredibilius impro: babilius esse fecit rerũ euentus, quod dicit pag. 90: Num nos, inqs à nobis in aliquo dissidentes, pro hæreticis haberi volumus? Atq hæc apertissima & impudentissima calumnia ẽ: An instar papistar, placida & legitima cognitio: ne ex verbo Dei sublata, hões indicta cã, ad aquã, ad cædem, ad flammã rapi: mus? Dicite quãdo id à quoquã nostrũ, non dico factũ, sed tentatũ fuerit? Pag. 98. Nos Dei grã, neq. pro hæreticis eos hẽmus, q in aliqua re à nobis dis: sentiunt, neq. in alios potestatem vsurpamus, neq. quenquã, nõ dico viuũ cre: mauimus: Sed pro hæretico habuimus, q chri nomẽ nõ inuocaret: dic clarius q Iesũ pro chrõ agnosceret, hoc em̃ est inuocare. Act. 9. & 1 Cor. 1, ne tu erres, & alios errare facias, in nõe & nõis amphibolia. Pag. 100. In turcas igr & pa: pistas ista conueniunt, q verbo Dei destituti sola vi, nõ hæreticos modo, sed etiã vere chrianos crudelissime persequunr. Inescare hões imperitos velles, & eos, q nondũ, vt vestigia multorũ ad vos venientiũ innũmera impressa iti: neribꝫ, ita nulla regredientiũ, & vel aiõ à vobis dissentientiũ, cernere possũt. Sed hæc actio nullum ht iudicem & cognitorẽ, nisi Deũ, q solus nouit qs vera qs falsa recitat. Nam sicut tuũ aiere, semp erit aiere, ita alior q experti apud vos sunt leges & statuta vrã, negare semp erit negare. Tu vera, & illi vera narrare se dicũt, & alteri alteris nũquã cedent. Tu forsan cedere posses quod ignota tibi recites, sicut & illa de papistis. Dicis nãq. papistas legitimã & placidã cognitionẽ nõ admittere, sed indicta cã hões necare asseueras. Hoc falsũ est. Eo aut papistæ iudicari possẽt te humaniores esse, quod Syluano pepercis: sent, cui tu parcendũ nõ esse Epla scripta iudicasti. Pepercissent em̃ Vilielmo à pena, si ita dicere voluisset monitus à iudicibus, q dixit Syluanus: Et tñ Vilielmi cã grauior erat, quã Syluani, papistar & omniũ trinitarior sentia. Turcos qo occidere chrianos, ex eo, quod chriani sunt, nõ minus falsũ ẽ, quã quod commemorasti de papistis, indicta caussa trucidantibꝫ hões. Mirũ igr nõ esset, si ẽt in Serueti caussa, & alior, quos dicis, pro hostibꝫ te nõ hẽre, etiãsi in aliquo abs te dissentiãt, mutares animũ ex hostili, in amicũ, & ea cerneres, q euentus magister & rei veritas docet. Modo inqs inuocent nomẽ chri, in eos, etiãsi à nobis dissentiant, nihil statuimus mali. Sed dicito qd est inuocare nomẽ chri? Illud: Oĩs quicũq. inuocauerit nomẽ Dñi saluus erit? falsũ est. Neq. hac de re vllũ hẽs aut verbũ aut exptm. Illud alterũ? Persequebar ões, q inuocãt nomẽ tuũ? Atq illud, vt oĩa loca euincunt, in qbus est sermo de Iesu chrõ, ser: monẽ esse de cognomine, quo Iesus ornabatur, declarat: Ita tu deceptus plagas tendere videris vt irretias aliquẽ, illustreturq. Geneua nouo aliquo ausu. Quod ex Caluino Gamalielis sentiam improbas pag. 80. Ita dicens: Ex princi: pijs veris malã consequentiã Gamalielem elicere, nempe nihil adhibendũ ẽẽ consilij, q2 Deus quod suũ est tuebir, quod aut ab hoĩbꝫ est pessũ ibit: Hæc inquã quod tu post Caluinũ in illud Enthimema, quod tanquã laudandũ in suam

Rom. 10.

Act. 9.

vestigia oĩa te aduersũ spectãtia, nulla retrorsum

Beza testis mendax

Inuocare nomen chri quid sit.

Gamalielis sententia

histor

historiam retulit Lucas, nō bene videt̄ abs te examinatū, & expensum.
Nam q̄bus binis Vir, & vel seculo Mosis aut Ieremiæ vivens, & ex parte Apo-
stolorū cernens & audiens signa & miracula, q̄ ederet Deus in commendationē
eius viri, cuius vita gesta laudarēt̄ à Deo & hoīb: ex parte aut magratus po-
hiticis odiū solum & invidia existere, in meliorē sentiam descendere nō potuis-
set, quā illa Gamalielis, vt cessaret magratus à vi externa, quoad tempꝰ ipsū
melius declararet, an Deo ita placeret Iesū haberi pro chrō, an vero hoēs fre-
gerent & Deus tentaret populū. Nō igr̄ ē in verbis illis mala consequētia. Ex
varijs principijs, sed enthimema cerat iū cū suis deductionib⁹ ad hunc modum:
ffol, quod isti amplectant aut diuinū est aut humanū: Si humanū ē, ipse peribit,
vt nō opus sit istos occidere, vt illud pereat: Si diuinū est, nihil pfeceritis,
etiāsi istos occideritis: Igr̄ isti nulla rone sut occidendi. Paulus, inqs pag. 89
Rom. 14. Non de hæreticis, quos alibi phil. 3. canes & concisionē vocat, agit,
sed de imbecillis in fide disputat, q̄ adhuc in legis elementis p infirmitatē hæ-
rebant. Atq eiusdem ordinis erant & hi & illi: mirū quod hi mordere & dilacera-
re propius accedentes poterāt, illi nō poterāt. Nolite inqt sanctū dare canibus
& margaritas offerre porcis. Illi putabant gentibus nō licere cibos, q̄ contami-
nabant Iudæos si illos comedissent, esse, hi hoc ipsū sentiebāt: Sed præterea
gentes sine circūsione salvas esse per fidem nō posse dicebāt. Et hanc ob cām
infesti erant Paulo. Non igr̄ illi in elementis legis hærebāt: sed cum hæretici,
& hi & illi sām tuā definitionē, essent, onera legis à seruo populo deducere, ad
populū liberū cupiebant: Sed vnī, vires nocendi habebant & nocere cupiebāt,
alteri minime. Pag. 85 ita scribis: Aut nobis ondite malos nō esse hæreticos
quos abscindi optat Paul. & suo iudicio esse condemnatos, & conscīam hēre cau-
terio notatā & esse vitandos. Si hæreticos dicis in primā & sātam tabulā
peccates, & sine verbi Dei præsidio pacē in pietē erga Deū publicā diuexā
tes, malos esse dicimus improbos & nefarios: Neq; tn tu interea intelligere
videris, neq; hic neq; pag. 172 ἀσυνοδότως Pauli Gal. 5. codē ptinere, quo et ax. Gal. 5. 12
q̄loquiū: Et δόλον τραπεζίτης Pauli esse eosdem, quos chrs ita designat dicēs
q nō credit iā iudicatus ē, à seipso, q2 nō credit in nōe vnigeniti filij Dei Ioh. 3. 18.
credere nō hnt, nō hēre apud se. Quare q̄ dicit se oppugnare fidē seipsū, se-
ipso iudice condemnare videt̄. Et Locū Pauli 1 Tim. 4. de hūtib⁹ cauteria, si 1 Tim. 4. 2
gnatā conscīam, ad infirmos in fide pertinere nō vides: sed hntes vires nocēdi, Hebr. 8.
& scia carentes de libertate gentiū, & 1 Cor. 4. de hæreticis in moribꝰ, & nō in 1 Cor. 4.
doctrina log Paulū, nō discernis. Quæ tu quatuor, in vnū commisces, & in pe-
regrinū sensū videris trahere. Obscurū aut̄ est illud pag. 93. quod dicis:
Nos inqt in his, q extra chrm sunt, tuā illā bonā fidē agnoscere nō possumus, sed
horrendā illam corruptionē, in qua oēs filij iræ nascimur, & quā in nobis solus
chrs per sprm suū sanat, extra quem salus nō est: q2 q in filiū nō credit, non
videbit vitā, sed ira Dei manet sup eū. Loquerisne de oleastri ramis? de fer-
mento malitiæ? de his q sunt extra Remp. Israëlis? Vera sunt & ad hoc sunt
scripta: An vero loqueris de ramorū oleastri ramis natis, postq̄ illi in bonam
oleam.

Nōdū tibi cornutū.

Iudicari seu damnari hoc mine, à seipso.

oleam sunt insiti? De fermento malicię, in quod ēt si esset sator triū, fermentū iusticię ē immissū, ita vt totū fermentaret, & fermentū iusticię ex fermento malicię redderet? De filijs ne eor, natis ex his q nō erant ciues, sed nō prius natis, quā illi sint facti ciues? Si hoc audebis dicere, & iniuriā impetres fidei & contra verbum Dei loqueris, & omnia humana consectaris.

Pag. 94. dicis: Peccantibus venā esse dandā, sed addita conditione, si chrm̄ per fidem induerint, fidem inquā christianorū propriā, quā vos nō agnoscitis. imo verō nos agnoscimus, eā esse, q ē in Ecclia Dei erga promissiōis spem, quod Deus sit venā daturus poenitentibus & vitę gemis mutantibus: Tu verō videris nō agnoscere hanc fidem, quā putas esse, cū nō sit imputatiōis iusticię, cū multū differat hęc fides ab illa, sicut Corinthius iustificatus ex fide & factus filius Dei: & is ipse peccans & resipiscens & reddibus in gram cū eo, cuius prius factus fuerat filius per fidē. ffręc quatuor, imgs, verbū Dei cognitio, fides, cōscia bona, interse arctissimo vinculo iuncta, cohærent. Rom. 14.1. Phil. 3.2. Matt. 7.6.

Et pag. 113. Ecclesia Dei, sprm, verbū & fidem ita inter se coniūgit perpetuo nexu, vt ex verbo & spiritu Dei, a spiritu Satanę & mūdi dijudicet, & fidē ab opīone & vana imaginatione distinguat. Tbi quatuor, cū sint tria, hic tria, cū sint duo, pomis. Nam verbū Dei ipsa Dei cognitio est, characteribus obsignata: misi legē Dei & legis Dei cognitionē duo esse velis. Sprs aut ipse deteget verbi Dei sensa, & in eam veritatē est ductor. Est etiā hic vnus error, quod fidem visui cū putas, si humana res esset, ὁράω ab Arte appellari, nō videris cernere, visui parientē iusticiā, promittentem respicere & nō obscura rei ratione. Pag. 96. propter hæreses, inq6, solet ira Dei grauissime inflammari: imo vero hæreses quāuis sint necessariæ, vt q electi sunt probati fiant; tñ manifesta sunt iræ Dei testimonia 1 Cor. 11. Sed adde ibi Paulū, & te hic de hæresibus, q sunt corruptio bonorū morū & recti ordinis in Ecclia, euersio: & non de noticiā rerū loq. hoc notandū est vt consistat in argento suscepto.

Pag. 101. Dicis: chrs, quatenus fuit minister ad Dei voluntatē explicandā, potestatē habuit, quā cū nullo hominū coīcat, nouū sctē fœdus, vetere abrogato, sanciendi, & pro iure suo conscias obligādi. Quod neq. prophetis neq. Apłis licuit, misi quatenus Dei fuerunt interprętes. Vnde hāc hēs Beza? doce nos ista rogamus, sed ex verbo Dei. Nam nos legimus Deū abrogasse testamentū vetus, & per abrogatione intelligimus præcisionē ramorū inutiliū seruatis reliquijs: & per testamentū intelligimus populū testamenti vt Paul. facit Gal. 4. Leginus q° Iesū chrm̄ leges Dei confirmasse, luce verarum intelligentiarū allata: & nō nouas condidisse leges. Si qd aliud habes nobiscū coīca. Pag. 102 Paulus, inqs, ad cæsarem prouocat, cū chrs coram Pilato nemutuerit qdem. Et nō notasti Paulū fuisse Ciuē Romanū & potuisse prouocare, cū chrs ciuis romanus nō esset nec natus nec factus. Pag. 103. Magistratus, chri nōe inuocato, sceleratos in manus carnificis trahit. Ita tu: sed nos quærimus, cum reformari debeant oīa ad præscriptū formā verbi Dei, vnde explm aut mandatū habeas, vt nomē chri, aut omnino inuocādū sit in Ecclijs, aut in arduis negotiorū expeditionibus vt auspicato oīa fiant, inuocādū? Hebr. 8. Testamenti Veteris abrogatio. Paulus cur cæsarē appellarit.

Nam do.

Nam doceri cupimus, aut alios dociles reddere, vt vel ad nostram accedant sententiam, vel ne credant nos cum ratione insanire, cum illa notamus, quae ab alijs sunt praeterita. Haec ex multis Beza, ex tuis notare, et ad te mittere, vt examinares voluimus: faxit Deus vt omnia eo accipias animo, quo ad te mittuntur.

Sed sequamur: A pag. 113. ad pag. vsq. 183. Multa controuersiae tuae cum aduersarijs, inseris, ex quibus placuit aliqua notare. Sicut autem supra ex diuersis tuis dictis manifestius extulimus, quid apud te sit haereticus: Ita hic, ad definitionem Ecclesiasticae disciplinae quae facere videbantur, adferemus. Nam videris haec duo, haereticum et Ecclesiasticam disciplinam inter se ita connectere, vt neque haereticus sit, qui Ecclesiasticam disciplinam non violat, neque Ecclesiasticam disciplinam possit alius violare, praeterquam haereticus. Unde etiam fit, vt quae de vno dicuntur, ad alterum valeant transferri. Cum igitur dicis illa pag. 117. Ius esse magistratui datum a Deo, aduersus praefractos haereticos, legitima christiani magistratus praesidia peti possunt, ad Dei maiestatem et verbi Dei autoritatem, non crudeliter, sed iusta saeuerissime, aduersum vos, vestri similes vindicandam, quibus ludus est, Ecclesiam Dei maliciose vexare, et vere fideles, fidelium Ecclesiarum pastores, calumnijs proscindere. Pag. 118. Ecquod est sacrilegium maius, quam innocentes animas, per fraudem abductas nundinari, atque adeo ipsum verbum Dei cauponari? Ecclesiam Dei, quantum in te est, satanae vexandam et diripiendam exponere? Vtriusque foederis, et aeternae vitae tabulas, falsissimis interpretationibus corrumpere? Nolumus christianam legem armis constitui aut propagari, sed ex solo Dei verbo diligenter et fideliter explicari. Pag. 127. Nos in praefractos et insanabiles haereticos legitimum et a Deo constitutum magistratus subsidium quaerimus. Pag. 128. Licet christiano magistratui in haereticos ex verbo Dei conuictos rite, et nihilominus pertinaces animaduertere. Cum de haeresi aut de blasphemia ambigitur, de re ipsa quaeritur, id est, de capite aliquo religionis, quae cum in vtriusque foederis tabulis praescripta sit (sed ex verbo Dei) debet Ecclesia pro loci et temporis ratione et negotij qualitate rite et placide, ex verbo Dei controuersiam decidere, et omnem operam adhibere, vt qui in errore versatur, errorem suum intelligat et resipiscat: Magistratus vero officium est, de blasphemo ipso et haeretico cognoscere, et pro criminis grauitate violationem diuinae maiestatis, ab improbitate, vel affectata ignorantia profectam, et disciplinae Ecclesiasticae contemtum vindicare. Itaque non mundo, sed verbo Dei, haereseos iudicium, ministro autem Dei haereticorum cognitionem committimus. Pag. 130. Ecquis ob simplicem errorem comprehensus est? Ecquis non est primum blande et christiane appellatus? quando ex hominum autoritate et traditionibus, aut consuetudine, de haeresi est iudicatum? Pag. 131. Infinita Dei sapientia, in blasphemos, et eos, qui a vero Dei cultu, quocumque modo abducerent, acrem et seueram legem constituit. Pag. 132. Ecclesiae ministerium, quantum in se est, tollunt, qui aduersus praefractos eius contemtores, nullum in magistratu subsidium esse volunt, ad Dei gloriae, per Euangelicum ministerium illustrationem. Pag. 133. Potestate a Deo concessa in eos moderate vtantur, quos diabolus submittit, vt effreni audacia et affectata ignorantia, ipsam si fieri possit religionem subuertant. Pag. 135. Veteris Ecclesiae consuetudo non fuit, suae quem

q. fid.

q. fidei relinquere, aut controuersiã de trinitate, aduersus Arianos & cætera hæreticor̃ agmina, de iustifõne, & libero arbitrio aduersus pelagianos, de Deo aduersus Manichæos vt nimiũ obscure traditã nõ explicare, sed potius ex verbo Dei hæc oĩa decidere, & eos q̃ ꝓfracte consensũ Eccl̃æ lacerarent, anathemate iugulare. Pag. 139. Neq. oẽs é medio sine discrimine tollendos censem⁹, vel indicta caussa, aut Iudicio, ex autoritte hominũ & traditionũ cõstituto, vllos damnãdos, vel temere & immoderate q̃cquã faciendũ, ne aduersus eos q̃dem q̃ crudelissimã mortem sũt commeriti: absit á nobis hæc immanitas: Sed petimus vt iustæ isti clementiæ, certus adhibear̃ modus, ex verbo Dei. Petimus vt in eos, q̃ Eccl̃æ lenitate & principũ clementia, ad alior̃ perniciẽ abutunr̃, sæuere animaduertar̃. Petimus vt chr̃iana charitate sciamus, iniusticia nõ gaudere, & saltem iniurijs, maiestati Dei, per scelus & improbitatẽ, factis, commoueamur. Pag. 141. Certis limitib̃ definitus est modus puniendorũ hæreticorũ, vt magr̃atus punire q̃dem possit eos, q̃ contumaciter spreta Ecclesiastica disciplina, pacẽ & consensũ Eccl̃æ ꝑturbant: Ita tñ vt non occidat, (hæc aliquor̃ opinio est.) Zizanior̃ nõe, non solos hæreticos, id est, eos, q̃ in religionis doctrina ab Eccl̃a pertinaciter & factiose dissident: sed etiã oẽs eos intelligi arbitror, q̃ vitæ exp̃lo Eccl̃am offendũt, atq. adeo ipsos q̃o infideles. Pag. 143. Dominus in blasphemos & pseudoꝓphetas, factiosos, tam sæuerã legem constituit, vt integras etiã vrbes, cum bonis illar̃ oĩbus, ipsiq. adeó armentis, perpetuo anathemate deuouere: furta & adulteria tollere (pag. 150.) distinctas rerũ possessiones esse nolle. Errores sunt, in q̃bus nonnulli præfracte mori malunt, quã culpam agnoscere. In isto & legitimo hæresis iudicio, nõ per testes & quæstiones, sed oẽs ex ore suo iudicanr̃. Pag. 151. Vix fieri pt̃ vt idem, hæreticus & vir bonus esse possit. Neq. n. q̃sq̃s errat aut ꝑtinaciter etiã errat in cã religionis, hæreticus est: sed is demũ, q̃ rite & sæpe ex verbo Dei recte intellecto, admonitus, volens ignorat veritatem, neq. sup̃ fundamentũ ædificat, sed iudiciũ suũ Eccl̃æ autoritati præfracte & factiose anteponit. Hi sunt, de quibus quærimus, an eos liceat ciuili magr̃atui, vt publicæ concordiæ peruicaces perturbatores, & in Deũ improbe, ac scelerate peccãtes (affectata ẽ. n. ignorãtia, cũ audire nolis, ne sẽntiã cogaris mutare.) summus est improbitatis gradus, q̃ capitali et̃ supplicio, pro criminis magnitudine coërcere. Semp̃ adiuncta est hæresi conscĩa mala, quamuis hoc inficienr̃ hæretici ad morte vsq. pertinaces & contumaces. Pag. 153. Ciuilem magr̃atũ, vel Eccl̃ticæ disciplinæ præfectos, cessare in offo non oportet. Pag. 154. Si Deus interrogatus fuisset, Num vis vt scelestũ & blasphemũ atq. adeó factiosũ hũc maiestatis tuæ & Eccl̃ticæ autoritatis perturbatorẽ é vita deturbemus? Respondisset profecto, quod per Mosen edixit in blasphemos & factiosos pseudoprophetas. Pag. 156. Constat Dom̃ constituisse, vt blasphemus & pseudopropheta, q̃ á Dei cultu alios abducit, capitali supplicio á magr̃atu absq. vlla mĩa é vita deturber̃, neq. addita esse resĩptiæ conditionẽ. An hic obsecro p. 157. Moses, cũ de idololatria & incredulitate, peccatis (vt q̃dã vocant.) sp̃ralib̃ agerer̃, resipiscentiã expectare debuit, ne animicida fieret? Quisq̃s inuehit vllã vel in rebus humanis, vel in religione ἀταξίαν, quod præ cæteris oĩb̃ hæretici faciunt, in eũ debet pro criminis magnitudine, ex ꝓscripto legũ, magr̃atus animad.

hæretici bezani capitali supplicio plectẽdi.

ἀταξίας pœna

animaduertere. Sæpe testati sumus pag. 159. & iter testamur: Nō infideles, nō simplr errantes, nō quosuis errores, sed manifestā tantū & ex verbo Dei rite conuictā impietatē, moderate in factiosis hōib, capitali tn poena, cū hoc postularit blasphemiæ aut periculi magnitudo, puniendā: Idq. nō ab Ecclticæ disciplinæ pfectis, sed à ciuili magratu. Ut oēs potestate sua abutant, nō est nostrū dissimulare veritatē, & terminos à Deo positos amouere. Post sincerā doctrinā Euāgelij explicatā, & Ciuiles magratus, & q Ecclticæ disciplinæ præsunt, terminos suos norint (ut hi qd sit hæresis nosse, illi hæreticos punire, norint sua interesse)

hæreticus bezanus blasphem⁹

Pag. 164. Hæreticus est blasphemus ea blasphemia, qua Dns pprio honore spoliar aut qua aliqd naturæ Dei affingir, quod sit ipsius natura indignū & alienum, qua deniq. maiestas Dei lædir & contumelia afficir. Huius blasphemiæ species multæ sunt. Istos vero nō dubiū ē, tanto grauiorib supplicijs dignos esse, quāto maiestas Dei pertinaciter & improbe violata, sæuerius quā regū & principū omniū dignitas est vindicāda. Sed interdū hæc blasphemia, ab ignoratione proficiscir, sicut olim à Paulo, & hodie (ut existimo) à multis Iudæis turcis papistis, chrs indignissimis contumelijs, ignoratione potius, quā improbitate afficir. Sed tn pro istis orandū est, & infirmi patienter erudiendi potius, quā supplicium de illis à magratu sumendū, nisi pertinacius affectata sit ignorātia. Tunc eni nō infirmi, sed improbi habendi sunt. Et princeps chrianus, rebelles Ecclæ perturbatores in sua qsq. ditione, pro criminis magnitudine coërcere debet. Pag. 166. Oēs circūstantiæ prudenter sunt considerādæ, ut neq. Dei maiestas impune violata sit, neq. Ecclæ offendiculū inultum maneat: Neq. tmen eiusmodi sit remediū, ut morbū potius exacerbet quā sanet. Summo deniq. temperamēto, sæuerittis & charitatis pœna, condiār. Nos legem à Dno in blasphemos perlatā tuemur: In eos tantū perlatā, q in populo suo Israelitico erant, cui vni leges pscribebat. Sic ergo Magratus, in alienos subditos nō inuadet, & chri religionē in sua ditione, etiā gladio cū alr nō licet, aduersus oēs tueri ac retinere. Pag. 169. Non vitia sed crimina, à magratu puniri debent. Vitia eni quamdiu nō erumpūt in Crimen, vel Dei iuditio, cū sclt prorsus occulta sunt aut nō satis manifesta relinquuntur: vel si qua rōne se patefecerint, citra tn Reipub. aut proximi iniuriā, de qua leges constitutæ sūt, verbo Dei, pcibus, exhortationib increpationibus, Ecclesiastica deniq. disciplina coërcentur. Pag. 173. Neq. n. pprie hic scop⁹ ciuili magratui propositus est, ut animū regat: sed hic potius, ut externā tū in religione, tū in ciuilibus commercijs concordiā & tranquilitatē conseruet. Pag. 174. Animū perspicere cū nō possit, quāuis quoad eius fieri pt, laboret, ut ciues quā optime affectos habeat: tn de externis tantū factis necessario iudicat. Pag. 179. Constantinus culpa nō caruit, q debuerat chri maiestatem adeo impie & pertinaciter violatā, sæuerius quā suā vindicare. Pag. 180. Imperatores nō dubitarūt capitales pœnas in factiosos (hæreticos, quor scripta oīa voluerūt concremari) & doctrinæ Ecclæ repugnātes (nō ex verbo Dei) constituere. Augustinus cū pro Donatistarū vita (quos occidi oportere nō iudicabat) intercederet, qd principibus in hæreticos liceret, vel qd Donatistæ mererentur

nō spect.

nõ spectabat, sed quod expedire nouerat in hac caussa, id vt fieret à Cæsaris ꝓfectis, contendebat:
Cum inquã hæc scribis & sentis, illud qdẽ constituis: hæreticũ esse occidendum: Sed tot circũstiarũ examina proponis, antequã hæreticus ad supplicium ducar̃, discutienda & tuutmãda ex verbo Dei, vt nõ videaris prouidisse minimã fore iudicũ paucitatẽ, q̃ hæc expendere, q̃ postulas: maximũ vero fore iudicũ numerũ, q̃ summã, ad quã, totã disp̃tionẽ deducis, arripere vellent. In ferẽdis aũt legibus, illud imprimis prouidendũ esse dicunt qdã, vt maxime oĩb̃ ꝑsis, minimæ parti obsis. Dicis q̃o Ecc̃ltica disciplina, esse necessariã in publicæ tranquilitatis conseruationẽ, q̃ pacis vsura consistere nequeat cũ hæreticorũ impunita licentia. Cum aũt in hæretico ponas improbitatẽ contumaciã ꝑtinaciã affectatã ignorãtiã, q̃ nõ permittit se doceri, ne nocere desistat verbi Dei & manifesti qdem, maiestatis Dei, maiestatis Iesu chr̃i, duar̃ tabular̃ violationẽ conculcationẽ spretũ blasphemiã & alia nõ pauca, aperte videris definire qd sit Ecc̃ltica disciplina, & qd sit publica salus: Vt illa sit ius docendi errãtes, ex verbo Dei, vt reducanr̃ ad obseruãdũ ea, q̃ sũt ꝑscripta in vtraq̃ tabula legũ diuinarũ, adhibita charitate iussa chr̃ianis: hæc aũt nõ alia sit quam conseruatio populi in pace, cũ Deo, cũ populus in ea pace viuit, q̃ nõ est apud impios, sed apud illos, q̃bus Deus suã impartir̃ pacem, quod suar̃ tabularũ sũt obseruatores. Hæc dicis & repetis & inculcas, ne possit q̃s, has sẽntias nolẽti excidisse, dicere. Concludis aũt oẽm blasphemũ, lege Deutronomij de blasphemis & pseudoprophetis teneri: Sed nõ oĩs g̃ris blasphemũ, esse eũ hæreticũ quẽ tu definis. Nã dicis, vt superius citata docent: Non errãtem, non pertinaciter errãtẽ, nõ aĩo errãtẽ, nõ clã errãtem: Sed eũ esse hæreticũ illũ, quẽ quæris errãtẽ, q̃ fixã h̃t in aĩo sententiã blasphemã, in verbũ Dei in maiestatẽ Dei, in maiestatem chr̃i Iesu, & publicè tacere nõ vult: sed cũ alior̃ pernicie & inquietudine publici status, blasphemias suas enũciat, & ab illis & illar̃ publica assertione, neq̃ verbi Dei, neq̃ Ecc̃læ matris, neq̃ politici mag̃ratus autoritate & venerãda p̃ntia, dimoueri se uult, fert, patir̃. Quoniã autẽ dicis: Nõ esse nostrũ, poenas à Deo institutas, in blasphemos & pseudoꝓphetas minuere aut mutare: Cui sẽntiæ Ego plane assentior: Vellem scire abs te qui fiat, vt si hæreticus ille tuus pertinax in sẽntia ad regũ vsq̃, Sed regi p̃ntia absterritus & cohorrescens mutauerit sẽntiam, ex mala in bonã, vt veniã illi dari iudices? Lex eñ de blasphemis & pseudoꝓphetis, nõ ẽ cũ exceptione, (nisi poenitere nolint, illis esse pereundũ;) sed absolute censent eũ, q̃ blasphemauerit, eũ, q̃ à cultu Dei auertere populũ conatus fuerit, quãuis euentus desiderio non responderit, esse necãdũ? Quare vel tuus iste hæreticus, siue pertinaciter errans, q̃ tñ tandẽ sanari se patir̃, siue contumax & insanabilis, nõ est is, q̃ in lege Dei dr̃ blasphemus & pseudoꝓpheta & idololatra: vel tu poenas pro tuo & nõ Dei arbitrio huic sceleri debitas cõstitui oportere velles. Nam facta ipsa, certa poena puniri oportere censet Deus, Neq̃ tacet, vbi circũstiæ facti minuere debẽt magnitudinẽ poenar̃. Tu vero loqueris, vbi tacet Deus, Si hæreticus nõ est pseudoꝓpheta; & vbi loqr̃ Deus, silere nõ vis, si putas hæretico tuo minuendã legẽ, & certo ordine imponendã, quã Deus pseudoprophetæ imposuit. Fraterna qdem charitas, & mutuus in Ecc̃la in mẽbris amor.

Ecclesiastica disciplina.

Salus publica.

amor valere debet: considerantes singuli, ne in eos sint crudeles, negando huma
na offa, quor sceleris stimulis tentari et diuexari possent. Sed qdo Ecclticæ di:
sciplinæ sit, pœnas a Deo institutas in facta ipsa, et animorum, aut poenitentia vel
sera, aut impœnitentia, examinari debere aut posse, de te scire cupio. Sed his
iam constitutis et decretis accedamus ad qdam alia q dicis, Et ex illis, ista tua quæ
nō vides nē repræhendere, examinemus. Pag. 130. Ondite, inqs, vel in ipa mon:
strosissimi et perditissimi (vel tu nō nosti) illius Serueti caussa, qd sit a minis:
tris pretermissum, vt hoem ab errore reuocarent, qd a Clarissimo Senatu preteritū,
ne qd temere aut parum religiose fieret. Pag. 165. Interdum cum hæresi blasphe:
mia coniuncta ē, sicut nuper in Serueto, sicut et in istis academicis, q trinitatis
cognitionē negant, meliorē hoem efficere, q libero arbitrio constituunt, grām Dei
imminuunt. Pag. 170. Aliud ē dicere, Se nō amplius peccare, et peccator remis:
sionē expungere, in qua, pctorum venia felicitas nostra, Dauide teste, cōsistit,
quam perfectiorē vitam profiteri. Pag. 159. Nemo nō videt, nos a mahumetana
et papistica tyrrannide, cuius nos, isti academici insimulat, quam longissime abes:
se. Nunq in Eccla Dei ita libera fuit, et promiscua l iudicandi potestas, vt sin:
guli qduis ex verbo Dei sentire ac docere possent. Pag. 164. Quasi nimirum
nos in eos oēs, q a nobis vel potius a veritte dissentiunt, nihil aliud quam cædes et
minas spiremus. Sic ergo pag. 167. nunc, siqs in Eccla Dei ad paganicam vel pa:
pisticam idololatriam hoēs studeret reuocare, chrāni magratus offm postulare di:
cimus, vt in sceleratum istum idololatram animaduertat. Aliud est a religione de:
ficere et alios ad defectionē solicitare, quam verittis viam, quam nunquam fueris in:
gressus, nō tenere. Pag. 183. Impietatē cur nō vocem effrenē illam, qduis sentiē:
di ac docendi ex verbo Dei licentiam?

Ita enī dicas oportet, si, aliquos perire, cupis videre. Nam illi quos diuexas, Rx.
ita sentiunt: Aliud ad salutē, aliud ad doctrinam, eor q in sacris biblijs scripta
sunt, pertinere. Vtraq aut, cuiuis vocato a Deo licere pfiteri, etiam si obstent in:
ferorum portę, contra oēm hominum doctrinam, q verbi Dei specie et cognomine se
tegit, et contra oēm rerum publicar quietē, inter quas verbum Dei postulat, cupit,
auet, amittit gladium potius, quam sine verbo Dei pacem. In his aut a nobis, ex li:
bro tuo citatis locis, plura esse falsa comperiunt, et principio illud: Vos in iu:
dicando, has leges, abs te positas, contra hæreticos custodire, et ex harum obserua
tione intelligi posse, vos a papistis differre. Hoc aut falsum est. Ostendite namq
vos in ca Serueti, Valentini, et alior, aliqd ex verbo Dei fuisse disputatum exa:
minatum decretum: Ondite aliqd esse a vobis obseruatum, quod papistis nō sit in vsu:
Ondite papistas nō esse vobis humaniores: Ondite in condemnatione eor, quos
vocatis hæreticos, nō leges papisticas, sed Euangelicas seruare. Nam mitratos
hoēs in theatrum inducere et ea ignominia afficere, et virgis per vrbem cædere pœ
nitentē, vt satius sit semel mori, quam ita ignominia affectum viuere, ex Euangelio
est, an ex papa? Nihil proponere ex Euangelio, sed doctrinam ante aliquot annos
receptam, et firmatam vsu, defendere ferro et igni, Paulum est imitari, an papam?
Post vnam et alteram monitionē inqt Paul. ne postea moneto, sed abstineto ab eius
familiari vsu: Papa dicit, ante sdam (nam qdqd cum vincto fit, pria monitio ē)
monit.

Bezæ fera inhumanitas et immanitas papistica.

monitionē, si eodem perseuerauerit errore occidito: sed post primā monitionē, si illud pœnitet, ignominia afficito. Tu verū imitaris Paulū an Papam? Contra verbū Dei statuere, aut log, aut sermones dissipare, blasphemū est: Sed dicito, q trinitatē deor esse contra verbū Dei dicit, qdo in verbū Dei, illum blasphemū esse demonstras? Cum tu ex eo, quod vere dr, Deū leges dedisse, q ab hoc seruarent, colligis, ergo dr hōem amplius peccare nō posse, ergo remissio peccatorū expungit ab Ecclia. Quid ita colligendo sequeris, verbū Dei, an calummiā di artificiū? quod sane calles optime. Dicut, mgs, trinitatis cognitionē facere meliorē hōem nō posse. dic aperte quod dicimus, tantū abesse vt trinitatis deor cognitio prosit hoi ad salutem, vt salutē hōis prorsus perdat. Disputemus rem, ex verbo Dei, & ita esse comperies. An Serueti mgs cā, qd prætermissū est? Nihil inquā ex his, q papistæ ad necē conciliandā nō prætermittunt: multa ex his, q monēt animū hōis, vt sententiam mutēt. Et dicis libertatis arbitrij assertorē, gram Dei imminuere? Et vnde hoc hōs, ex verbo Dei? falsū ē; Et, illud, vos à tyrrannide papistica & mahumetana quā longissime abesse, mirū in hoc dicere velis te ab illis in iudicādo differre, quod illi, sint clementiores. Nam turcus deficiens à turcis, & captus centies, & centies resipiscens, tantū abest vt occidat, vt ne minatus qdem cogat à carnifice cæsus incedere. Papistæ aut ea mitra & saguli ignominiā multis aut mutant, aut in totū condonant. Iudicior aut forma eadē. Nam quod papistæ, hoc vos, id putatis esse verbū Dei, in quo mitriti qualicunq estis, & sensū verbi Dei, quod clarū & euidens esse, recte affirmatis, sed ab interpretib esse petendū dicitis. Falsū quoq illud est, eos, q à vobis dissentiūt, inter hæreticos, etiāsi sciat, nō numerare, & contra eos iudicia nō exercere. Huius rei multa sunt exempla, sed ne plura essent, serueti cineres obstruxerunt vias. Quod dicis de Ecclia Dei, hoc scito, semp Deū voluisse in Ecclia sua esse liberā ex verbo Dei, vnicuiq. dicendæ sententiæ facultatē. Sed tu alio torques sermonē, vt cū nullo te disceptare nobis sit compertissimū. Falsū & illud est, desertores esse religionis, verbi Dei & defectores illos, q alios adhortant, vt à vobis ad papā desciscant: sed illos q & ipsi transeunt, & alios, vt à papa ad nos desciscant, desertores & defectores nō esse. Non hic papā defendo, aut eius placita vindicare cupio, sed rem ipsā examino, & necem inferre aly, inter ea duco, vltra q, vis humana progredi nequit. Si enī tu iudicas te iuste facere, quod occidas illos, q abs te ad papā desciscunt, cur papæ nō licebit illos occidere, q se deserūt & ad te desciscunt? Verbi Dei, mgs, cognitio facit vt nostri sint desertores, q nobis relictis ad papā transeunt, apud papā siqdem verbū Dei nō est. Ego verō hic duo postulo: Vnū, qdo demonstrare possitis, cū Serueto & Valentino condemnādo, apud vos verbū Dei fuisse? Alterū, qdo papa & papistæ, inter amicis numerari à vobis possint, vt hi occidēdi sint qui à vobis ad illos deficiunt? Video: qdē in lege statui, pœnā lapidationis in eos, & q soli deficiunt, & q alios vt secū deficiant ad cultū falsor deor adhortant: sed talem pœnā in eos constitutā fuisse, q ex regno Iudaico ad Israelitic cū regnū confugissent nusquā legi. Comparare aut soleo regnū papisticū regno Israelitico, vtrūq; gris Abrahamici & filiorū Dei olim purissimæ religion.

Beza impurius scripturæ interpr.

Beza calumniar artifex

Trinitas salutis humanæ pestis. 1041.

Caluinizani turcis & papistis immaniores truculetioresq.

Ecclesiæ libertas

Papisticum regnum Israelitico comparatur.

ligionis, sed postea vertentibus annis, altero alterum impurioris adeoque corruptis-
simæ in Deum pietatis. Dicito deinde Beza, Valentinus tres deos, ut tu, fatebatur
sicut et Servetus: Sed ille Deum primum dicebat esse, ex quo omnes, non solum creaturæ,
sed et ipse deus verus (ut ille dicebat) filius, et verus deus Spiritus S. abs quibus Deus
Pater non erat, et ob eam causam, Deus ex quo omnia: sed hac ratione filius et spiritus S. dici non po-
terant: Hic autem Deum Primum solum invisibilem homini, asserebat, cum filius factus fuis-
set, in propria, et spiritus S. in temporaria forma, visibilis: Eamque ob causam distinctionem
realem inter istos tres cernere posse, cum alioque invenire non possimus in scripturis
sacris, quando hi tres ab æterno in suis proprijs tribus hypostasibus distincti viverent.
Hos duos occisos apud vos audivimus, præsentes non fuimus: Eorum acta plegimus.
Dicito inquam quodnam verbum Dei, vel illud, quod papistæ apud se esse dicunt, quo
contrucidant sanctitatem Italicinominis, hoc mandat, ut hi duo, si integra res adhuc es-
set, condemnari debeant? Quodnam verbum Dei violarunt? quam maiestatem Dei pro-
fanarunt? quod privilegium Iesu Christi Domini nostri imminuerunt? Quod si pacem Ec-
clesiæ Genevensis illos perturbasse et concussisse dixeris, et Ecclesiasticam disciplinam
pro nihilo habuisse, iam tu tibi per ea, quæ tu scripsisti in hoc scripto tuo, respondeto
pacem non esse in Repub. illam, quæ non super verbum Dei est firmata: Ecclesiasticam dis-
ciplinam nominari non posse, quæ a verbo Dei deseritur. Quin illud et Augustini
et tuum est pag. 135. patrum autoritatem hactenus valere debere, quatenus con-
sentit cum verbo Dei. Hæc examinato diligenter, et nos instituito. Nam cer-
nimus quæ fundamenta tibi subieceris: sed quando id, quo tendis, superstruere ia-
ctis fundamentis possis, non cernere dicere possumus, et providere iudicio non
valemus. Præter hæc autem quæ adhuc ex tuo libro citavimus, sunt et alia quæ lineam
poscunt. Pag. 114. Si Regnum, inquis, accipiatur pro eo, quod a Rege possidetur: Sane
Christo data est omnis in cælo et in terra potestas, et eius iuris fiunt participes
quicumque Christo per fidem sunt coniuncti. Non iudicas ~~te~~ hic te videre phrasim in
verbis illis, in cælo et in terra, pro eo quod dici solet, ubique gentium et populorum:
Et potestatem esse nunciandi Evangelij, quæ prius non erat, nisi apud solas oves Isra-
eliticas quæ perierant. Fideles in Christo receperunt ius, quod in Adam amiserunt.
De filijs iræ loqueris, an de filijs filiorum iræ per fidem iustificatorum ut filios Dei
gignere possint? Et ius illud vocas vitam immortalem quam perdidimus, an pec-
catum originis, quod nullum est, aut fuit? Pag. 116. Cum Christus dicit: Regnum meum
non est de hoc mundo, non loquitur quatenus Deus est æternus, omnia regens et admini-
strans. Unde hoc habes in verbo Dei? Si Ego hoc negarem, et ad te venirem
me occidi mandares. Doce igitur absentes ex verbo Dei, ne ad te venientes occida-
mur: alioque scito, tantum sævire Deum, in eos, qui dicunt verbum eius esse, quod ver-
bum eius non est, quantum in eos, qui dicunt, verbum Dei non esse, quod verbum Dei est:
Et vel una historia Ieremiæ Vatis demonstrat, numquam fuisse qui verbum Dei di-
ceret, quod verbum Dei non erat, quin una ille ipse verbum Dei esse negaret, quod
revera verbum erat Dei. Pag. 129. Pilatus nihil ad se pertinere arbitratus
quam vere clamarer: secundum legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit, cum alter
postea crimen de affectato regno afferretur, sibi metuens ab ira cæsaris, Christum
adiu-

Valentini et Serveti de Deo opinio.

Pax Reip. veræ quæ.

CAPUT XI.

In cælo et in terra, ubique gentium.

Matt. 13.

1 Tim. 2.

1 Cor. 5

Matt. 28.

adiudicat illor petitiom, a qb p inuidiã traditũ esse sciebat. Atq nõ vides idẽ crimen esse: Hebraice filiũ esse Dei, et tunc temporis latine Legẽ se facere Iudææ sine decreto Cæsaris. Sed de voce dictũ est alibi. Pag. 124. Illi soli seruies, quod perpetuũ est, etiãsi cultus rõ, quoad cerẽmonias attinet, nũc est abrogata. Cur nõ declaras, cui populo sit abrogata. Plane expressione indiget, vt discretio remaneat inter filiũ liberũ, et filiũ grauem onere, Gal. 4. Si legem Euangelio opponas sicut aliquoties facit Paulus et alij qo, Deus olim sub Mose rigidus fuit, sub chõ misericors. Nec non cernis de quo populo disputet Paulus: Cui dicit Deũ nõ prius fuisse clementẽ, nisi post mortem Chri: et qd sit lex Paulo, cũ illã oppõit Euangelio. Pag. 146. Si q ex hæreticis resipiscunt, cũ eos oporteat ab initio electos fuisse, quãdiu ad tempus visa sint zizania esse, nihilq tñ a diabolo sati fuerũt. Duo te decipiũt: Vnũ, quod putas electionem ad impios finaliter pertinere: Alterũ, quod electionem nõ esse gentis totius in pribus, sed singulorũ hominũ existimas. Et ad dicat chrõ ἐπαγγέλεσθαι, qdo tu dicere potes, non sati: cũ ἀναγκαῖον seminare serere, seminatus, satus in verbo et sacro et prophano sit idem? Pag. 148. Dicis in parabola de zizaniã Matth. 13. agi de æterno Dei consilio, in Ecclia reprobanda. Sed addere oportebat: Ex singulor factis, vt, q male egisset, ex medio filiorũ Dei de iure et de facto eiicerẽr. Nam ista tua: æterna Dei cõsilia, rapiẽtia hoẽm ad qdlibet, quod vult Deus, vt hoẽs damnari queant, Nobis nõ placent, placent illa Apostolica de gentiũ electione. Pag. 157. Magistratus ings institutus ẽ a Deo, vt vitã tranquillã degamus cũ õi pietate et honestate. Vides qdo sensim corrũpit verbũ Dei: In textus græci declaratione addis: in hoc: Nunc, demũ, vt puteũ, nõ tu, sed Paulus log: Paulus ait diuersus abijt abs te, vt supra notauimus. Pag. 167. Eos q foris sũt iudicabit Dñs, refers ad papistas nullo iure, neq. verbo Dei edoctus. Nam Sadducæos pharisæos, pessimos operarios, impiæ vitæ et doctrinæ, constat in Ecclia Dei fuisse naturales ramos oleæ, sed hostes Dei, nõ tñ oleastros, neq. cũ Gentibus comparandos, nisi vitæ imitatione. Pag. 172. Noster Aptus ex eadẽ illa gẽte pro qua optat fieri anathema, quos dã optat excindi, a qbus Galatæ perturbabãt. Diximus ἀναστατοῦν nõ esse vt putas ἀναθεματίζειν: Et tua animaduertisse nõ videris inter ἀνάθεμα εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν Rom. 9. et ἀνάθεμα ἔσω Gal. 1. discrimen esse. Qua de re in Commentarijs nris Epistolæ ad Rom. multa sũt disputata. Pag. 171. Illa q tu dicis et laudas mihi nõ placent. Ita autẽ dicit: Bullingerũ recte disserere, si Paulus, sicut scripsit de hæreticis ad Titũ: deuita eos: Ita, si ad Sergiũ Paulũ scribere voluisset, sui officij cũ monuisset, nempe scripsisset: occidito eos. Montfortiũ autẽ vituperas q ad hunc modũ excipit: fieri nõ potuisse vt Paulus eos inberet interfici, pro qbus scribit, se optare fieri anathema. Hoc tu rides et dicis, qd de Iudæis dicit in gre Aptus, ad singulos, etiã perditissimos hæreticos accommodari nõ posse. Ego vero abs tua sentẽtia dissentio. Nam hi q delmeanẽ a Paulo Rom. 9. pro quorũ salute solicitũ se esse dixerat, illi ipsi sunt, quos designat dicendo, veritatẽ Dei in iniustitia detinentes Rom. 1. οἱ ἐξ ἐριθείας Rom. 2.

Matth. 13.

1 Tim. 2.

1 Cor. 5

Matt. 28.

Electio Dei

abscindi

anathema esse

Nomina Iudæor hostilia

Rom. 2. inimici qdem ppter vos Rom. 11. vt liberer ab incredulis in Iudæa Romis. inimicos crucis christi Phil. 3. & vbiq. eodem penicillo hostilitatis, vocando nomina incredulor, canum, concisionis, luporum, hæreticor & alior eiusdem describit. Vt illi ipsi fuerint perditissimi hostes hæretici contumaces inimici, pro quor salute vt seruaret, saltē aliquos ex illis, fuit semp Aplus anxius. Bulingeri autē coniecturā nō approbo, Montfortij probo, nō quod mihi charior sit Montfortius quē nūquā noui, quā Bulingerus, quem quadamtenus noui: Sed quod videā Paulū vel ex eo quod esset Ciuis Romanus, suis hostibus, quos Romanus miles exosos habebat, incommodare potuisse si voluisset. Quid enī si Romanis Iudæa dominis, & in Iudæos iniquissimis, illud insusurrasset: Ideo se, pati hostiles Iudæor aiōs, quod sibi obsisterent, ne loquerer his q Iudæi nō erāt, quales erant Romani, res arcanas, quibus cognitis saluari possent: se autem alr facere nō posse, quin Ciuis Romanus, ciuibus & militib Romanis, q̄ sciret esse salutaria, nō narrare & docere. Quid hoc vnū egisset? Nonne militiā illā concitasset, vt perquisitos & inuentos Pauli hostes occideret? Quod nūquā paul. facere voluit, q ne gentē suā prodere hosti viderer. Quare Ego hoc possū coniectura consequi, disquisitis & examinatis & Pauli & de Paulo scripturis, scripsisse quidem ad Titū Paulū, vt hæreticos illos vitaret, sed si scripturus fuisset ad Sergiū Paulū aut aliū concitatioris āi, mentionē de hæreticis nullā fecisset. Hoc etiā addo: Si Sergius Paulus moniusset, qd sibi faciendū esset, quod multi dicerēt & docerēt, apud se, alr, quā ipse pns docuisset, Paulum nō in aliā sentiam scripturū fuisse, quā illā, quā ad Titū scripsit. Et qdem cū venir ad aiōs, q erāt in Aplis cū docerent & scriberent, dispoliari nos oportere affectu humano iudico, & scti sprs facta ab irritatæ carnis desiderijs secernere: & legere quidē nos posse inter multos, q se opposuerūt Euāgelio, & q de precijs suorū bonor aliqd sibi reseruarint, vnum fuisse visu priuatū, alterū vita priuatū: sed non pro lege perpetua hoc aut illud factū sibi quemq. proponere oportere. Et hæc qdem dico, nō vt aliqd de argnti tui veritate minuā: sed vt videas me discernere inter ppria & aliena, susceptæ disptionis, argnta. Quæ scribis pag. 148 libens audio, & oīa vt commendes memoriæ & notes candido capillo rogo. Scribis ad hunc modum: sicut Initio historiæ Tobi, sic et hic in parabola Zizanior probabile mihi vider, allegorice proponi Dom cū suis Angelis de futuro Ecclæ in hoc mūdo statū veluti colloquentem. Pag. 151. Sicut initio historiæ Tobi proponitur nobis Deus vt Rex aliqs cū suis proceribus, Sic cū Angelis suis, Satana qs pnto, disserens, vt nobis ob oculos incompræhensibilis Dei illa prouidentia, mūdum vniuersū p sprs administratorios gubernātis, quasi in tabella pponar: Ita et hoc loco Dns, cū ijsdem Angelis, velut paterfamilias cū seruis suis de futuro laborū suorū exitu colloquitur. Recte aut nō faciunt opinor, q in singulis parabolæ verbis insistunt: cū spectandus sit potius eius finis: alioq, ne longius abeā, si in alia eiusdem 13 capitis parabola de tribus satis farinæ scuriose scruteris, ridicula multa necesse est effutire. Hæc Beza memineris, cum aliq interrogauerint. cum quo loquatur Deus cū dicit: faciamus hoēm: descendamus

Paulus suis popularibz nocere potuisset.

1 thess. 2.

capillo

Matt. 13. 29

Deus loqui consultare cū suis ministris scribitur. 1118.

Quis nol.

quis nobis ibit. Consonant enī oīa cū illo: quis decipiet Achabum.
Ad hunc usq; locū protraxisti sermonē tuū contra tuos aduersarios Beza: Nūc tua illa: ān hæretici sint puniendi: an a magrātu puniendi: an capitis pœna puniendi, q̄ sunt abs te initio ꝓposita, tractare incipis. Te aūt ista disserente libēter audiemus: studebimus aūt intelligere, an tu persuadere possis lectori eam cām, quā Calui perorare nō potuit. Eo aūt melius te intelligere posse videmūr quōd, qd gloria Dei, maiestas chri, verbū Dei, blasphemia in Deū, hinc testamentorū Dei tabulæ, q̄ sunt dicta esse hæreseos materia: qd hereticus pseudoppheta sctī, desciscens a vero Deo & alios ad defectionem incitans: qd Ecclesiastica disciplina, qd magrātus: qd pœna ex lege: qd mors, qd inquam ista sint satis superq; videmur ex te intellexisse. Sequere igr auspice Deo. Hæreseos materia.

Hæreticos esse puniendos. CAP. XII.

Initio dicis: tibi hæreticos nō esse infideles turcos, Iudæos (adde ex superioribus:) papistas (& quos similis nō poscit:) Lutheranos, Græcos, Armenos captos Iacobitas, & quicqd usquā christianū nomen pfitēr, q nūquā doctrinā, q̄ Genevæ docēr, gustauit: Non esse similr tibi hæreticos damnatōr hōes morū, nō a Geneuensi doctrina, nuda simplicitate & ignorātia nō affectata, citra factionis studiū, desciscentes, aut pertinaci aūo ab illa doctrina rebellantes: Sed illos tantū, q cū inter fideles, q norūt veritatē Dei, numerari auebant, et ex verbo Dei sunt legitimē erroris, quē pertinaciter & factiose nūciare per affectatā ignorātiā perseuerant, comicti: tñ suū iudiciū seculi, ita ptinaciter & pratice aduersus Ecclām, falsa q̄dā in religione dogmata defendūt vt Ecclā pacem & consensū, in quo ex verbo Dei conquiescit, factionib; suis, cū impetrari ab illis nō possit, nec silentiū, nec erroris depositio, nec in aliud locū commigratio, nō dubitent lacerare. Istos ergo puniendos esse, nisi illos tandē aliquādo pœniteat, defendo. Ita fuisse componenda hæretici tui definitione superiora tua dicta demonstrant, in qua tuo foro stāre, tibiq; musicq; canere, tuis videris velle. Quo cū Apostolo aut ꝓpheta magistro ab hæretici voce, q̄ est in sacris bibliis eximis damnatæ vitæ christianos? absurdissimarū & portentosarū opīonū contra ipsissimū Dei verbū doctores & discipulos papistas, græcos, & alia christiana nōia Asiā & Africā incolentia? Nā siqs verbo Dei se opponit, quōd Dei verbū auersetūr, & illi cædere milla rōne vult, hæreticus dr, Oppōr aūt verbo Dei & improba vitæ professio, & falsa doctrina in hōib; christianis assertio, segr hōes christianos hoc odioso nōe esse cognominādos hæreticos, q aut dictis, aut factis refigūt perseueranter tabulas duas diuinar legū. Erunt igr tibi hæretici & meretrices & falsi doctores, q cū sint christiani, alr quā christiana religio poscat, aut viuunt aut sentiunt. Sed concedamus hoc tibi, vt sint hæretici, quos esse puniendos disputas, ne videamur esse velle Novoμαχοι hi, q a vera doctrina quā semel imbeberūt, rebellarunt & illi viribus oīb; aduersārr. In eo tñ ꝓsistere volumus, abs quo milla rōne dimoueri patiemūr, materiā hæreseos nō aliā esse, nisi verbū Dei gloriam Dei, honores Iesu chri, tabulas Dei, in verbo Dei contineri: sīqd ē quod in verbo Dei. Status caussa. Hæreticus bezanus. materia hæreseos.

1 thess. 2.

Matt. 13. 29

Dei, aut verbis et sensu, aut sensu sine verbis, nō inuenir illud ad verbū Dei: ad
gloriā Dei, ad splendores Iesu chri, ad tabulas Dei nō pertinere, sed esse, vt per
egrinū figmentū reijciendū: Sitq nobis in hac disputatione hæreticus quod
est Mosi pseudopropheta et Paulo pseudapostolus: Ita tn vt hæreticus noster
et pseudapostolus Pauli, lege pseudo prophetæ Mosis teneār. Accede nunc et proba.

Ratio Bezæ. Non est, inqs, quod pluribus rōnibus hoc pbem, cū nemo sit cpter istos acade:
micos, q vnquā quæsierit, an essent poena aliqua afficiendi hæretici. Quid
vocas poenā? Nam nos carcerē, vincula, tortores, virgas, flagra, secures, cruces, pa:
los, ignes, ferrū nōe poenār intelligimus: nō aut silentiū, exiliū, dimissionē, li:
berā demigrationē. Neq fuit vllus vnquā tā insani et deplorati iudicij, q
diceret, ciuem molestū, nō esse rogādū monendū cogendū, vt aut molestus es:
se desineret, aut alio commigraret, etsi neutrū facere ille vellet, nō esse illū
ex vrbe pellendū: pauci tn sunt, q dicant tecū, etiāsi vtrūq illud a ciue mole:
sto impetrari possit, in carcerem tn conijciendū ciuem, et postquā illū pœni:
tet facti, flagris publice cedendū, et non ante dimittendū esse, vt ex vrbe ex:
cedat, quā animus eius mutatus videār ex odio concepto, ppter ignominiā il:
latā, in amorē erga vrbem, quā infamare posset, si ita dedecore affectus dimit:
teretur. Dicunt aut oēs isti, id quod tu nō negas, nihil peccari a chriano hōe
posse, quo in verbū Dei nō peccār: peccari aut in verbū Dei et factis et verbis,
et leuiora semp, cæteris paribus, fuisse iudicata verba, quā facta. Quare

Peccata factor, grauiora, quam dictorum. sicut in culpis factorū, est discrimē pœnār, abs qbus tn quilibet suos subtrahe:
re cupit, ita in verborū erratis, differentes esse oportere pœnas, dubiū nō ē.
Nusquā tn in verbo Dei, inter eiusdem ordinis dicta et facta, crudelius sæ:
uitur in dicta, quā in facta. Quare maiori clementia dignos esse, vbi clemētiæ
patet locus, peccātes dictis, quā factis, statuendū est. Dicere, colendos esse
deos alienos, et nō Deū Israelis, malū ē, plectiturq legitime capitis pœna: Sed
abire et colere deos alienos deserto Israelis Deo, maius malū est, et sæuius in hoc
animaduertendū: quod si hic mīa aliqd potest, multo magis ibi. Quare qd
dicis Beza de hæretico tuo, Oēs hōes statuere, penis esse afficiendū, falsum ē,
quod poenas nō intelligūt aliud esse, quā corporū violationē, Cum sclt captus
et vinctus chrs, et nō, cū est eiectus a finibus Samaritanor: et quod nō oēm
violatorē verbi Dei, in quo violādo nō vna patet via, pœnis esse afficiendum
existimāt, h.e. nō esse hæreticos, quales apud te sūt hæretici, pœnis esse torquen:
dos, ex verbo Dei esse censent. Dicis qdem, et sane voce sonora, hæreticos
tuos esse portentosa ingenia, Ecclæ Dei pestes, diaboli ad euertēdā Ecclam in:
strumenta, corruptores doctrinæ noticiarū, q lucent vt cynosuræ, et splendēt
in media tempestate periclitātibus, hntes diabolū, qm tegūt specie dei, impellē:
tes, vt pro deo, diabolus habeār, reiecto Deo, cpscindentes hōibus spem cognoscēdæ
veritatis, abycientes oēm religionē, horrendā perturbationē in Ecclā Dei infe:
rentes, esse deniq transformatos Satanas intra viscera Ecclæ, veluti insanabilis
gangrena, depascens oīa. Hæc audimus Beza: Sed nec ista probanr abs te
sed torquenr inimico aīo, in hostes tuos, nec ab istis tuis comitijs probār illud:
omnes.

Oēs hōes, subijciendos esse poenis hæreticos, statuere. Et ista q̄ dicis nō magis conue-
niunt in doctrinæ chrīanæ, quam in morū christianorū, quos mores ꝓscribit ver-
bū Dei, corruptores. Nam Iesus Iudā diabolū, filiū perditionis, satanæ filiū: morū impro-
Iudæos filios diaboli, lupos, canes et alijs fœdis cognominibus, morū improborum borū nōla
cā appellare solebat. Et si fiat collatio, cur à pœna, quā statuis in hæreticū inge- fœda.
nere, eximis sepulchra dealbata, plena oībz iniquitatibus, nō eximis Petrū dicen-
tē, Iesū nō esse chrm̄, q̄ prius Iesū esse chrm̄ nouerat? Eximo, inqs, pœnitentē.
Verū dicis: Sed nō eximis, nisi mitratū et bene virgis cæsū et aperte recantātē,
cū Petrus fœdis moribus, clancularia pœnitentia, liberer à pœnis pcti. Hæc nō
dico, quod in hæretico nullā hēre culpā videā: Sed quod velim, cū de re quærir,
abesse odia certar personar, quar caussa cuperemus rem esse, quā sua natura
sit, grauiorem. Altera tua rō est ista: pag. 185. Ut leges inqt taceā in blas- 2. Ratio.
phemos et pseudoprophetas perscriptas, vt Mosis Asæ Iosiæ exp̄la ꝓterea Leu.
24. Deut. 13. 2 Par. 15. et 34. Tu præterire vis ista Beza, nos minime. Hæc
enī magis pro cā aut firmāda aut infirmāda faciūt, quā oīa hominū, q̄ sūt
fuerunt et erūt, testimonia. Quid ista exp̄la habeāt nosse cupimus. Mandar
vt blasphemus occidar: mandar, vt, q̄ ad defectionē à vero Deo, ad cultū falso-
rū Deorū prouocauerit aliquos, lapider: mandar, vt, si qs nō seruierit Dnō,
moriar. Ergo hæretici sunt poena afficiendi. Nutat consecutio Beza. Nam
ab oībz istis exp̄lis nihil probar, nisi morū corruptores, esse perdendos. Nos aūt
quærimus de his, q̄ falsa interpretatione et mendaci dicto, verbo Dei aduersa-
rent, quales fuisse scribas et pharisæos, abs quor doctrina cauendū esse, suis
dicebat Iesus chrs, Euāgeliū testar. Quod si similitudinē aliquā hic vis vale-
re, nō renuimus: modo in primo loco, tuor hæreticor, cū de pœnis agir, constituas
bonorū morū deformatores. Nisi hoc feceris, similitudinē, nullū hic habere
locū dicemus. Beza. Cum enī eū in verbo Dei iubeamur pro Ethnico et publicano hēre, 3 Ratio
à quo sumus q̄dem priuatim læsi: attamē neq. nos monentes, neq. Ecclam, vt resi-
piscat, hortātem audire vult, idem certe multo magis de eo faciendū est, qui
doctrinā ipsā conuellit: Idq. Aplus in Phileto et Hymenæo hæreticis vsurpa-
uit, cū eos Satanæ traderet. Nam q̄ ex Eccla Dei eijcir, in qua ꝓprie Deus re-
gnat, aduersariæ potestati dedir, neq. ciuitatis amissæ ius ante recipit, quā
post liminio sit reuersus. Quod dicis, multo magis doctrinæ, quā morū cor-
ruptores, esse puniendos, sine Dei verbo, vt tuæ caussæ faueas, dicis. Ethnicū ethnicus quis.
esse, erat præputiatū esse, alienū à Repub. Israëlis. τελώνιω aūt esse, erat Publicanus quis.
circūcisū q̄dem, et ex Repub. Israelis vnū, sed vectigalia et exactiones, impo-
sitas populo Dei à Romanis, exigentē, quor qs fuisset redemtor. Hæc duo grā
hominū, vnū ꝓpter contagiū vitandū, alterū ꝓpter odiosū exercitiū vitari,
et cōi offō ciuiū, quo alius aliū salutare, visitare, excipere solebant, priuare,
illud seculū Iudæorū, pro more habebat. Loqr aūt Iesus chrs de iniurijs, et
Matt. 18. et 5. in loco quē citas et alibi, et docet, q̄do iniuriæ resarciri possent, et puniri debe-
rent. Iniuriæ aūt nō erant hæreses tuæ, quas definis. Quod si Philetus et
Hymenæus erant hæretici te iudice, quos punit Paulus, et Aaron et Maria
iniurij in Mosem fuerunt, Ad eū modū, quē Iesus reprehendit. Hæretici, cū
eadē

eadem sit poena et Phileti et Corinthij et Aaronis (seruiat nostro proposito exemplum, alioq nō omnino dissimile) separatio scilt a cōi conuictu: sicut eor, qui indigni esse viderent, q coēm sprm traherēt. Quōdo ergo tu dicere potes Philetū dicentē resurrectionē iā esse factā, multo magis esse puniendū, quā ministrū pontificis cædentē chrm, et iniuria eū afficientē? Nā dicendū esse videt, æquè hunc, atq. illū, aut magis hunc, quā illū esse pœnis castigandum. Qm semp oībz in rebus leuius ē visū dicere, quā quod malū erat, quā facere, et grauius esse videt stuprasse, quā ad stuprū solicitasse, quā (cū cætera sunt paria) stuprū nō esse malū dixisse. Deinde hoc argm nō ē ad propositū nostrū: quærimus enī de pœnis, quas qs pendet in corpore: et nō de mœrore, quē qs concipere pt, ex eo quod cogar hēre in eadem vrbe, ab alijs sepositum conuictū, quos nō minus ipse vitare potes et quā illi se vitent. Enimuero pœnarū grā sunt octo, Exiliū, ignominia, damnū, seruitus, vincula, verbera, talio, mors. Exiliū et ignominiā nō nominamus, quā qs volens pt euitare et q exulat: qm mauult exulare, quā cū illis, qbus nō est gratus, viuere, Et cum nō minus eyciē ex vrbe, quā ipse vrbem a se eyciat. Summa est, ibi nos negare poenas esse, vnde abest carnifex. Et fieri sicut Ethnicū et publicanū h. e. vitari ab alijs, et iucūdo suor ciuiū conuictu priuari, nō esse iure ciuittis in qua curat oīa vt iustus et bonus tutor Deus, spoliari, sed sub his, legibus id mādātibus, destitui, quos, te vitātes, spernere si pseueraueris, et illis reconciliari quāprimū non quæsieris, tibi ipsi odiū Dei sis conciliaturus: q odio minus solet ille laxare habenas diabolo, vt sua iussa spernētes inuadat et torqueat corpore, fortunis, malis successibz. Ius enī ciuitatis Dei nūquā perdit, nisi cū qs obit mortem, cū nefarie vixerit. Perpetua nāq. sūt ista iura, ciuiū cælestis Hierosolymæ, filior cælestis pris, ramor bonæ oleæ. Neq. vita mala delere, neq. impia opinio abstergere, neq. sentiæ in se, alior, quātūuis iustæ, et quantumuis sanctorū rescindere aut refigere illa possūt. Si qd contra hæc hēs ex verbo Dei, dociles nos habebis auditores. Est igr pro Ethnico et publicano habere, é medio nostrū eycere, vt destitutus ille psidio Dei, quod ē in circuitu populi Dei, prohibens diabolū, ne quenquā ex his q sunt Dei, iniussus torqueat et diuexet, dedar a Deo Satanæ, vt tandē tortus corpore, discat nō esse in leges Dei peccandū, quar cā, quod illas contumaciter spreuisset, fuerat pulsus ab aliorū familiari colloquio, et ita sprs eius fiat saluus. Quæ sane nō sunt iure ipso ciuitatis priuari, aut ius filior Dei amisisse. Sequeris: Ex his oībz (tribus scilt quas produxisti rōnibus) vna coniunctis efficir istos, qbz hæretici videnr nō esse puniendi, opinionē in Ecclam Dei, conari, longe omniū pestilentissimā inuehere, et ex diametro repugnātem doctrinæ, primū a Deo patre proditæ (de blasphemis pseudoprophetis, idololatris, q sunt ad leges morū et nō noticiarū cognitionē) Deinde a Chro instauratæ (in iniuriarū sine pœnitentia vindicta, q sunt aliud, quā vt superiorū legū restauratio dici aut possint aut valeant: sūt tn et istæ, sicut et illæ morū et iuriū, quāuis pœna illar sit

excommunicatio

poenarū grā 8.

Ethnicū et publicanū fieri.

perpetua Iura quæ.

pro Ethnico et publicano habere, est Satanæ tradere.

1 Cor. 5. 5.

sit mors, istarū ἀποιτωνία) ab vniuersa deniq. Eccla perpetuo consensu (sine verbo Dei) vsurpatæ (in hæreticos)
Ita tu a docendo lectore traducis auditor aios ad amplificationis sermones, affectuūq. conturbatione, conaris adobruere veritatē. Dicimus igr hūc esse Epilogū tuar rōnū, quas ondimus et loq de morū bonorū conseruatione, et de poenis, quar istæ ad forū Ecclesiasticū et nō ciuilē, illæ ad ciuilē et nō Ecclticū magratū infligendæ ptinent. Et de consensu publico, quē pro te facere dicebas, contra te consistere docuimus: Nisi papistar morē receptū inuenis, quem omnino imitaris, q ex eo declarar contra verbū Dei facere, quod nullo verbo Dei iuuari pt. Neq. n. dicere potes eos, q abs te desciscūt pseudoprophetas idololatras et blasfemos esse, tales aut nō esse, q a papa ad te deficiunt, cū oēs similes ēē papæ dici possint, q verbū Dei nō hnt, suor operū, ducem et directorem.
Subdis: Qui hæreticos, inqs, puniendos esse negat, magis absurde facere vider quā si sacrilegos aut parricidas puniendos negaret, cū sint istis oībz hæretici infinitis partibz deteriores. Quamobrem ad hanc quæstionis partē pbandam pluribz verbis nō vtar, quā nimirū confido oēs nō prorsus iniquos iudices mihi concessuros. Gratis ergo vis tibi hanc partē concedi? Confido inquis nō prorsus iniquos iudices oēs, hāc partem mihi concessuros. Atq iudices, hoc tibi concedere nō possūt, in præiudiciū alterius partis, q̄ tecum litigat, nisi pbes quod in q̄stione est. Credūt enī iudices, puniendos esse hæreticos, sed non possūt ex eo quod credunt, aliqd pronūciare, nisi allegatis recte et probatis irrefragabilr his, q̄ libellus accusationis continet. Maxime cū inter te, de poenæ nōe nobiscū et cū iudicibus nō conueniat: tuq. putas vitationē conuictus, nō satis bene iustā pœnā hæretico confligendam nominari posse. Præterea tu dicis magis Philetū quā Corinthiū, aduersarij vero tui, magis Corinthiū quā Philetū, aut æqualr hunc atq. illū esse puniendū, cū æqua in vtroq. lata sit poena. Hæc tua dicta, suscepisti ex verbo Dei, nō ex iudicū grā probare velle: proba igr, neqd Pcario tuæ accedat orationi. Dixisti Deū in blasphemos et perduellionis reos statuere: Dixit pars altera, hanc legē contra se non facere: Dixisti chrm ἀποσυναγωγίαν, instituisse in suos, si improbis moribz fuissent. Sed hic nec tibi, pœna par, sceleri hæreticor tuor esse visa est, nec illi dixerunt, ad se hanc legem pertinere, nisi quatenus cōis est omniū ἀνομῶς ἀπιστῶς ἀτάκτως viuentiū in Eccla Dei. Et cū de poena hic quærir, te et illos certū genus poenæ spectare. Dixisti de consensu cōi omniū, q plane contra te ē. Non vider enī hoībus, dignos, mitrata ignominia fuisse aut Corinthios, quod ante, ppria cœnarent cœnā, quā Eccla colligeretur: aut ministros verbi, quod proprijs manibz parare sibi panem nollent, sed ex mercede ministerij viuere, quā illi, hæretici vtriq. repræhendanr: sed hi ἀποσυναγωγία damnenr, quod si q sunt, q in hac parte aliqd sine verbo Dei dicere audent, hos isti sequi duces nolunt. Quare, vel vince rōne si potes, vel victoriā cede hosti: Cum iudex, quāuis idem tecū sentiat, tibi fauere nō possit. Si n. diceres, te velle ex verbo Dei pbare vnū ēē Deū, vt fit in scholasticis cōgressibus, nihil te iuuaret si agonotheta euā summā verā esse aiōtenus sētiret: Sed tū victor euaderes, cū id quod proposuisses ex verbo Dei demonstrares.

1 Cor. 5. 5.

Consensum publicū contra Bezam facere

sacril.

Sacrilegi inqs & parricidæ digni sunt poena: Ergo multo magis hæretici sunt puniendi, qm hæretici infinitis partibus sunt sacrilegis & parricidis deteriores. Has collones Beza, dicit Iudex, esse relinquendas, & verbum Dei proponendum. Nam cum omne genus pcti & virtutis, sit suis legibus complexus legislator Deus, & omni gri pcti & virtutis, suas adscripserit poenas & laudes, vt de poena aliqua constituere possis, ex legis præscripto, locum pcti & vitij quæras oportet, & dicere: Omni vitio & sceleri, ex lege constituta est poena. Sed in hoc loco peccati reponitur hæresis. Ergo poenam suam here debet hæreticus ex lege in quam peccauit. Quod si inter blasphemos numerare voles hæreticos, & inter blasphemias Dei, hæresim, cogeris et Paulum inscitiæ & Corinthios blasphemiæ accusare: Illum qm distinguit inter blasphemiam & hæresim, vt aliud sit grauis & leuis blasphemia, aliud grauis & leuis hæresis: Hos aut, qm ex eo quod dicerent inter Aptos, alios alijs esse superiores, & quod in conuentibus hndis, alius, no expectatis alijs, suam cænam cænabat, a Paulo vocantur hæretici & hæresi vitiati. Quare si blasphemis, est mortis poena indicta, & ois hæreticus est blasphemus, sequeretur mortis poenam commeruisse Corinthios, quod gloriarentur super chrianos alios, quod doctiore alijs haberent ministrum. Nam hac ob cam notantur a Paulo, hæreseos ~~poe~~ nota, & hæretici cognominantur. Tuum igr erat dare certum locum hæresi, vt sciremus dignum esse pœna aliqua legis, graui leui hæreticum. Nam poteras videre blasphemiæ locum illi no conuenire: sed aut alium, aut no vnum. Neq. n. valet tua exceptio, qua dicere soles, te de summe hæretico, q no sit nisi summe blasphemus loqui. Ex hoc enim seqr necessario, vt infimus in hæresi, sit infimus in blasphemia, & no aliam poenam commereatur infimus hæreticus, nisi blasphemiæ: Cum & summus & imus hæreticus no sit, nisi blasphemus, poenæ blasphemor subiectus. Iesus chrs τὴν ἐντολὴν ~~opponit~~ τοῦ θεοῦ opponit cum τῇ ἐντολῇ τῶν ἀνθρώπων, & consentire dicit τὴν παράβασιν illius & τὴν παράδοσιν istius: Conseq aut illius ἀνύρωσιν & istius βεβαίωσιν. Videtur autem maius esse scelus, ut euincas verbum Dei abradere vt humanum verbum ascribas, quam verbum Dei mala interpretatione vitiare: aut certe, si illud abste impetrare no valeo, & hoc & illud, æqualis est audaciæ, scelus. Hanc ob cam Iesus chrs, scribas & pharisæos dicebat & sibi & alijs ingressum ad regnum cælorum præcludere, & cæcos esse duces, cæci populi, in foueam cum comite populo cadentes. Unde & Iesus monebat Aptos, vt in iusticia legis superare studerent scribas & pharisæos, apud quos contaminata erat & commixta iusticia legis ex humana & diuina, quod parte iusticiæ Dei, extruxisset iusticia hominum, seq. in illius locum collocasset. Erant igr scribæ & pharisæi animicidæ, cum plebi præcluderent ingressum in vitam æternam, & aperirent ad interitum viam: Erant legis Dei abrogatores, doctrina illa, q in noticia legis versan cum refixa Dei lege, suas leges suffecissent: Erant suæ iusticiæ laudatores, parum curantes, quod iusticia Dei antiquaretur. Quid hic, consultus, faciendum esse Iudicasses Beza! Nam Iesum chrm legimus no

a concion

Matt. 16. 6.

hæresis & blasphemia alia grauis alia leuis:

Matt. 15. 6.

Legis diuinæ abrogatio, consentit cum traditione humana.

Matt. 23. 13 & 15. 14.

præcludere regnum cæleste.

Matt. 5.

scribæ & Pharisæi quales.

à concionibus illor audiendis, q erant ex lege, remouisse Aptos cu diceret: Super cathreda Mosis sederut h. e. p[illegible]itum conscendut scribæ & pharisæi, p lecturi legem: Oia q dicut facite,. His em dictis demonstrar, Jesu chrm noluisse quod facere potuisset, à tam pestilentissimor moribz & doctrina hæreticor, auditorio, suos discipulos, quos chrianos dicere posses, amouere: Neq aliud grauius in huiusmodi genus hominu, quod & Euangeliu & alia Apostolor scripta, multis fuisse fœdatu vitijs & peccatis, hæresibus & corruptissima doctrina & vita narrant, statuit Jesus chrs nisi hoc vnu, vt Apli à Scribar & pharisæor doctrina audienda, cautius accuratius diligentius procederet. Considera aut, an vlla pæstis hæreseos, hoc nostro seculo grasser alicubi, q illa pestilentissima dogmata Scribar & pharisæor atq Saducæor in pestis contagio, virulētia, inuasione superare dici possit; & tanto malo nullu Jesus chrs ad suos tuendos, ne ab illa peste corriperenr aliud apposuit remediu, nisi vitationē doctrinæ. Quid inquies ergo? Non esse puniendos hæreticos, quos descripsi, putas? Adhuc nō sum hic Beza, & q sit mea sentia alibi, hoc ipsu argm tractans explicaui, & suo loco dica: Sed volui hoc dicere, q argm aliquod suscipit ex verbo Dei explicandu, nisi suis verbis inseruerit δτιγώσιν illa, qua vndiq spirat verbum Dei, is nihil fecerit, carent em eius dicta genio, h. e. verbo Dei, sine quo reput oia humi: & quantuuis seriu & veru argm, reddir suspectu & pdit verisimilitudinē. Sed hæc pars satis habuit verboru: Nunc altera examinemus. Cuius status est: Magistratus ciuilis interest hæreticos punire, quos definiui. Probare aut hanc sentia conaris quatuor argntis, quæ libenter, te recitate, audiemus. Recita Beza: Audiuimus, sed vt summas amplectimur: ita tua principia videmus esse imbecilla, deberet aut esse firmiora & solidiora principia complexionibz, sed sit in conclusionibz, sicut accidere videmus in fluminibus, q cu ipsa vadari nō valeant, hnt tn vadosos fontes: Ita euenire concedamus aliquando, vt concto magis capax sit veritatis, q principia, ex qbus illa deducir. Obscuritas tn & confusio vitanda fuisset, vt cernere posset lector, qd legeret. Sed hæc ptereanr q attingere volui, vt intelligeres quanta claritate in huiusmodi scriptis, seculu nostru desideraret. Inter disserendu aut spargis illa pag. 199. Principē conniuere nō debere, adimpia maiestatis Dei violationē: Non fouebit blasphemos & factiosos, quos Babylonius Rex acerbissimis pœnis mulctauit. Pura religionem contaminari, verbu Dei contumelijs affici, ministros verbi, exagitari nō sinet. Idololatrias, blasphemias, execrationes, periuria vlciscar: oblatos hæreticos vt in veru numen contumeliosos, atq alios, eas blasphemias docentes, coërceat: præfractiores, atq in errore prætexendo contumaciores, vt, cu certissimo pluriu exitio pro maleficijs puniendos suscipiat: scandalis, perturbantibz tranquilitate, sæuera vindicatione obuia eat: Prohibeat cultu idoloru, blasphemias, periuria. Doctrina recte intelligant, nō adiuuent eos, q falsa doctrina stabiliunt, & iniusta sæuitia exercēt. Huc incumbat, vt verbum istud pacis & nō seditionis, summa, qua fieri poterit diligētia annuncietur.

Capital.

Matt. 16. 6.

Matt. 15. 6.

Matt. 23. 13 & 15. 14.

Matt. 5.

Status caussæ.

Magratus ciuilis interest hæreticos punire.

Capitalia sciat esse nõ solũ adulteria, homicidia, et id genus atrociora scelera: sed et siqs a cultu Dei, docendo abduceret, siqs sibi ipsi tantũ, idola aut aliã superstitionẽ statueret, si hariolos consuleret, si Deo conuitiũ diceret et huiusmodi, q̃ ꝓprie ad curã attinent religionis. Ante oĩa curet Magr̃atus, vt cultus Dei vigeat, neq; posse nocentius quicquã accidere, impia doctrina, et superstitiosis ~~doctrinis~~ cæremonijs existimet: Caueat neqd in his palam peccer̃: occulta, Dei iudicio relinquat. Verbũ Dei sit illi curæ, ea, q̃ in verũ Dei cultũ committunt̃, ~~et~~ vindicet. Sicut in fures ac latrones animaduertit, qm̃ lædũt publicã pacẽ: Ita in eos, q contumeliosis in diuinã maiestatẽ dictis et factis insurgunt, sit diligens ad puniendũ: vt et doctrina et exemplo, tã diuinus cultus, quã vita inter hões inculpate transigar̃. Populũ Dei, pro virili ad verbũ Dei audiendũ, et ad hoc vt illud vita et moribꝫ exprimat, adiget, sæuera autoritte, h. e. animaduersione legitima. Curabit, vt verbi doctrina retinear̃ in Eccla: Idololatria et falsi cultus tollañ: ministri Ecclæ commode alañ: et aduersarij reprimañ. Vetent, ne nomen Dei blasphemer̃: curent vt pie viuentes securé agant: Impij vero et irrequieti puniañ et cohibeañ. Hæc ex Luthero, Melanchtone, Regio, Brentio, Bucero, Capitone, Musculo Bulingero: quibus addo tua q̃ scribis pag. 186. Magr̃atus inqs, conseruare religionẽ nõ pt̃, nisi pertinaces, factiosos et religionis cõtemtores iure gladij coërceat. Nẽ præfractos et factiosos, externæ Eccl̃ticæ disciplinæ contemtores, pro criminis grauitate coërcere possit. Quid ais, ex imie Serue Dei Dauid? Tune eos etiã excindes, q, cæteris in rebus boni viri cũ sint, tñ in Dei cultu constituendo a te dissentiunt? Cum manifestũ verbũ Dei haberet Asa, de sacrificijs eo demũ loco faciendis, quẽ Dñs elegisset, et isti sub pietatis specie bellũ Ecclæ Dei apertũ indixissent, euertit excelsa nõ minus, quã idololatrarũ simulacra et lucos. Princeps potestatis suæ ꝓsidio fretus, petulantẽ hæreticũ coërcere pt̃: si hoc nõ facit, prodit Rempub. diabolo. Multos, sp̃rs Dei excitauit, q offo principũ, in oppugnã dis hæreticis et restituenda vera religione, extra ordinem fungerem̃: sicut in Phinees, Ioiadæ, Heliæ, Mathatiæ historia legimus. Leges capitales plurimæ aduersus manifestos et conuictos primæ tabulæ contemtores præscriptæ (a Deo) sunt. Has sẽntias ex tuo, et aliorũ clarorũ virorũ sensu spargis, ꝑ hoc sctæ constitutionis ~~libri~~ scriptũ. Quas plane approbamus, et videmus te ꝑsistere in definitione de hæretico, et hæresi, data abs te, ab initio susceptæ disputatiõis. Quare concludimus tecũ, Magr̃atui esse datũ a Deo gladiũ, contra præfractos, facinorosos hões, agentes, loquentes, viuentes cũ publicæ tranquilitatis dispendio, contra primã et sctam legũ diuinarũ tabulam: Non solũ sctt fures latrones, sicarios, adulteros, fornicarios, homicitas, Ver̃ et in maiestatẽ Dei contumeliosos, blasphemos, periuros, a vero cultu veri Dei populũ abducentes, impiã doctrinã plebi annũciantes, idololatras. Vt aũt inter hæc, magr̃atus discernat, ne virtutẽ damnet, et vitiũ approbet, manifestum verbũ Dei habeat, sicut Asa, quod sit lucerna pedibus eius, et semitis eius lumen. Inter hos aũt reponet.

vide supra pag. 884.

hæret

hæreticos, inter quos reponit (tanquam illos de quibus hic quærit.) verbum Dei, sacerdotes baalis, quos occidit Helias, Madianitam, quem occidit Phineeas, græcissantes Iudæos & græcos ad cultum falsorum deorum cogentes populum Dei quos occidit Matathias. De istiusmodi enim te scribere, & scripta modo tua a nobis citata declarant, & illa alia quæ abs te scripta sunt pag. 193. Bec. Dicet tamen fortassis Montfortius hæreticorum, de quibus quærimus, diversam esse rationem, quod scilicet alienos deos colendos esse non doceant, de quo postea suo loco disseremus. Cur excelsa, Asa Rex deiecit? quia ibi ab hæreticis sacrificabantur, quæ & ipsi nimirum tuebantur, antiqua patrum consuetudine. Asa Rex non contentus hæreses & manifestas idololatrias excidisse, populum convocat: Ut hoc statui te dictante possit: hæreticum esse defectorem a cultu vero, Veri Dei, & deficere a cultu vero, Veri Dei, populum impellentem. Et hoc tibi est maiestatem Dei violare, manifestum Dei verbum aversari, Ecclesiasticam disciplinam parvi pendere, tabulas Dei repudiare. Sint sane ista sacrosancta, sed prius illud attingam quod fricas pag. 207. ita scribens: Genevensis Ecclesiæ sententiam, declarat partim iustissimum illud supplicium de Serveto sumtum, partim aureus ille liber, in quo totum hoc argumentum comprehensum est. Ut, post eum libellum perfectum, [illegible]iri potuisse, quod de hac quæstione controversiam moverent, mirer. Magis miraberis, cum leges & intelliges totum illum libellum a nobis esse confutatum, et ex aureolo & aureo, fæculentum & tartareum, diligenti discussione adhibita redditum. Sed hic cum ita definieris hæreticum, cur supplicium Serveti pro exemplo recitas, cum Servetus huiusmodi hæreticus non fuerit, sed eius hæreseos, qua tu ipse hæreticus es? Neque hic tu confugias ad iustissimi Senatus umbellam, in quam sæpe impetitus, te illa tebras, cum ille sdm Deuteronomium, sibi a Sacerdotibus datum iudicaverit, clamante illo (si vera sunt quæ referuntur) Si hunc dimittitis, me ministro carebitis. Sed hac de re actum alibi est & transactum. Illa tua complectimur quæ scribis: Sic enim inquis, Spiritus S. fecit Asa quod bonum & rectum erat coram Domino. Et paulo, post conceptum iusiurandum, in eam, quam dixi formulam: Iuraverant inquit, & quæsiverant Dominum toto corde, inventusque est ab eis, & dedit eis Dominus pacem circumquaque. Istorum factum cum spiritu Sancto prædicamus. &c. Quomodo ista tu prædicare potes, aut Spiritus Sanctus ista laudare, aut Deus istorum operum gratiam pacem populo dare, & se inveniri permittere posset, si ista sine peccato esse (ut sæpe supra disputasti) non possunt? Acutiores ne tu, quam Spiritus S., quam Deus, oculos habes, ut ibi peccatum esse cernas, ubi Spiritus S. & Deus non dicunt aliquod esse peccatum? Et cum nihil condemnent, omnia autem sine exceptione laudent? Dicis pag. 197. Neque vero nunc dissero, an illis (civilis iurisdictionis) Israelitarum legibus christiani principes teneantur: Sed hoc potius quæro, an civilis potestatis terminos, christus mutarit aut amoverit. Nam illud statuo: Quicquid eam libertatem, qua donatus est novus populus, non minuit, intacta novo populo ut servent proponi. Et sicut id, quod christus non amovit aut mutavit, manere debet intactum: Ita ad christianos principes pertinere illa, quæ nec Christus nec Apostoli usquam scripserunt ad principes, discipulos Christi, pertinere, non debere, asserere non oportere videre videor. Illa quoque Buceri notabis quæ sunt pag. 204. dij in scriptura vocantur principes & magistratus. Quare & deos quosdam præstare inter homines debent, eosque sic mala amoliri & bona prou-

Canis latrans Calvinus.

quibus legibus teneantur christiani.

Gal. 4.

prouehere, vt q̃ inter bona præcipua sunt, imprimis promouẽda & tuẽda cu-
rent, q̃q. mala nocẽtiora præcipuo studio auertãt. Ex his enĩ discimus q̃do sit ℞
Deus, vnus quiuis, q magr̃atũ regiũ Messiæ, filij Dei, pastoris populi, Ecclæ spon-
si, lapidis angularis gerit: & quo referri debeat illud: dij sint maledicti, q cælũ
& terrã nõ fecerũt, cũ isti dij cælũ nõ fecerĩt, et tamẽ sint, cũ Deo vero seruiũt,
benedicti. Illud quoq tuũ pag. 208. vindiciæ illæ tuæ sdm libertatẽ? Vbi tua
ἀπαλλαψία in p̃cipuis religionis capitibus? hoc inquã cura vt absit à calum-
nia. Nam nulli laxam̃ vindiciæ sdm libertatẽ, vt dicat & sentiat quod lubet aĩo
& dubitet de oĩb: Cum verbũ Dei oĩb, & tibi & nobis, pro cote veritatis exploradæ,
quã aĩo sensib contineré, dictis & factis exprimere debemus, ꝓponamus: Sed cum
his dicimus, salutis promissionẽ, & iusticiæ imputationis p fidẽ policitionẽ, in nul-
lo religionis chr̃ianæ capite hærere, nisi in vno fidei, & altero legis: Illud di-
cit: Crede Iesũ, esse chr̃m Dei: quod fundar̃ in alio: crede hunc Deũ, cuius est il-
le chr̃s, esse vnũ & solũ & verũ Deũ: hoc dicit; Serua mandata; Et cũ illa cre-
dideris hæc facito & viues ô populo Dei, q es à Deo libertate donatus & redemtus
à iure diaboli cui prius seruiebas. Hæc inquã dicimus satis esse ad salutẽ spe-
randã & possidendã etiãsi alia desint. Non aũt dicimus illa, q̃ desũt his, q alia
ob genus vitæ, in quo sũt, nõ possũt hẽre, & licere cuiuis pro libidine aĩ, vt vult
statuere, deliberare, dubitare, auersari, confutare repræhendere, vt tu putas
calumniãdo verbũ Dñi. Tandẽ, aliquãda peruenimus in tertiã partẽ, omniũ trium
grauissimã, & à lectore desideratã, in huius enĩ partis intelligentiã tendũt
suscepti labores in legendo & scribendo, nempe vt cognoscamus, q̃do superiora
quadrent cũ his, quos alij, & ipsi alios vocant hæreticos, & asserir̃ pertinacissi-
me, sibi, in eos, quos ipsi vocant hæreticos, animaduertere posse: alijs in se, q̃b
ipsi sunt hæretici, stringere ferrũ, nõ licere. Accedamus ergo & cominus pug-
nemus vt discamus. Forsan enĩ discendo docebimus & victi vincemus.

vindiciæ secundũ libertatẽ nulli.

Necessaria ad salutẽ. 1042. 1093.

3. status.

4. status caussæ.

Hæretici interdum ẽt capitali supplicio sũt cõercendi. Ita Beza:
Nos vero nõ hũc statũ constitui oportere dicimus Sed illũ: Hæretici capita-
li supplicio sunt vt lex iubet cõercẽdi. Si enĩ oẽs hæretici sũt ꝑtinaci-
ter blasphemi, pseudoꝓphetæ, violatores maiestatis, verbi, primæ tabulæ, Dei, & in
tales nõ debet magr̃atus nec sæuius nec clementius aliud statuere, q̃ lex Dei iu-
bet, iubet aũt crudelissimã mortẽ & πρίσῳ ἀνίλεως, qd conseqr̃, nisi hæreticos
oẽs, quos hucusq definiuisti in moribus & doctrina esse, nõ interdũ vt tu dicis,
sed semp vt lex Dei iubet supplicio mortis damnãdos? Nam perseueras assere-
re, te loq de perditissimis hoĩb, iusta & legitima animaduersione damnãdis: Nõ
te loq de infidelibus, de hypocritis, de schismaticis, de simplr̃ errãtibus: Sed de
his, q cũ pietatis studiũ prætexant, tñ sanis Ecclæ sermonib rite admoniti, non
modo nõ acquiescũt, verũ ẽt, falsa proposita doctrina, Ecclæ pacẽ & consẽsionem
lacerãt. Magnũ tñ te facere personar̃ & eor̃ discrimen fateris. De subditis
te loq asseris cũ Bulingero, cum aut contemnũt, aut contumelijs afficiũt religio-
nem. Pag. 210. Si potes vel vnũ nominato, q vel oẽs hæreticos censuerit interfici-
endos, vel ita sibi placuerit, vt alios oẽs diuersũ sentientes, pro hæreticis habuerit?
Hæc tua scripserã, & nõ animaduerterã, te languescere in dictione, & conari in
inferi-

inferiorē gradū detrahere, quod in summū usq. produxeras. Dicis te, de oīb hæreticis nō disputare, nō illos, q diuersa abs te sentiūt, nisi et aduersus verbū Dei pertinaciter sentiant, pro hæreticis hēre. Sed cū eo deducis orōnem, vt dicas de subditis q busdā te loq, contemnētib et contumelijs afficientib religionem, et nō disseris de qua religione loquaris, diuinitus ne tradita, an humanitus inuēta: et ex bonarie an ex mala diuinor verbor interpretatione hausta: In suspicionem mihi venis, te pœnitere, quod adhuc promoueris. Deinde schismaticos ab hæreticis separas, præter verbū Dei: et cū oēs hæreticos dixeris esse blasphemos quosdā tn a lege, blasphemos latā, subtrahis, pter legis præscriptū: Et cū dicis hæreticū tuū, illū esse, q sermonib Ecclæ rite admonitus, neq. acquiescit, neq. cessat, falsa doctrina pposita, Ecclæ pacem lacerare. Suspectus mihi es, ne aliū velis nunc esse hæreticū, quā pseudopropheta, contra manifestū verbū Dei in prima tabula descriptū, Deo conuitiantē. Nam verbū Dei præteris nūc cū minime oporteret. Nullā enī pacē, nullū consensū nō dissipandū agnosco, nisi illā et illum, q ex verbo Dei est constitutus: Nullā Ecclam, nullū Ecclæ sermonē esse assero, q verbo Dei destituir. Quod si oīs tuus ille hæreticus pseudoppha est, oīs aūt pseudopropheta a lege Dei lapidandus est, seqr oēm hæreticū ex illis tuis esse lapidandū. Et tua illa exceptio pag. 209. nihil valere vider, qua dicis: Nō te persuadere principib hac tua doctrina, vt crudeles esse ~~dicant~~ pergant. Nam cū quærir, qs lege prima tabulæ tenear, tuū est dicere, aut oēm blasphemū, vt lex innuit, aut quoddā blasphemor genus; vt Iudex et princeps norit, in quē cognoscere et animaduertere de iure legitime possit. Tu dicis, capiar q erroticus seu hæreticus esse dr, et vinciatur: deinde quærar, an Deutronomij lege tenear, vt siue damner, si tener, siue nō damner, si illa lege nō tener, accusator nullā, accusatus nonnullā pendat poenā: Sed lex cōis dictat, nullū esse capiendū et vinciendū, q aliqua lege, quā ob legē capi et vinciri debeat, nō tener, vt si tener lege, ipse solus criminis, si nō tener lege, testes falsi et accusatores poenas soluant. Itaq. leges ex verbo Dei illæ sūt principib pponēdæ de vita et nece hominū, q nō sint examinādæ sed defendendæ a magratib. Ingenuitatē vero tuā in illis verbis pag. 208. agnosco: Si q, inqs, meliores ex verbo Dei rōnes attulerint, libenter in eorū sentiam sū concessurus. Hic animus, verē est candidi chriani, vt veritati agnitæ cedat, neq. velit contra stimulū, quē sentit, conscia, diutius calcitrare. Sed in illo loco lubrico nimis et præcipiti, caue ne diutius moreris. pag. 111. Ita dicis: Anabaptistas et Seruetū nobis solis obycere potes, quos ex alienis pdidimus. Quasi vero istos, inter oues numerare oporteat, ac nō potius inter sæuos illos et immanes lupos, q gregi nō parcunt. Pag. 112. Qui cū aut ferro aut flammis aut aquis est a nobis disputatū? Cum anabaptistis dicis et cū Serueto? Atq mūdus vniuersus mendaciū hoc redarguit. Atq. Beza mūdus vniuersus, falsū, quod narras, esse dicit. Collaberis reuera, et casu tuo excitabis omnib visū, si in hoc loco diu perstiteris. Cām anabaptistar nō noui: Sed Serueti acta intellexi. Sed si ex his actis in illā, iudicio priuati hōis accedere licet, ex huius morte, indigna coniectare licet: in anabaptistarū cā, aliqd contra verbū Dei, ex consulentiū ignorātia esse admissū. Illa aūt vident oēs, q subdis: Ministros vestros.

pax, consēsus, Eccla, nulla extra verbū Dei.

Quæ leges principibus de vita et nece hominum proponēdæ.

stros nullis armis, quam verbo Dei cum aliquo a se dissidente contendere. Cum captis
et vinctis religionis obcam, amice et chriane conferre, etiamsi in pestilentissimo aliq
errore illi versentur: Haec inquam rident oes, cum illa legunt Serueti verba ad Caluinum:
Rogo te per Deum, doce me: et alia non pauca. Qui tamen cum primum visus esset Gene-
uensibus moenibus contineri, a Caluino accusatus, vinctus, et damnatus est: Cum tamen Cal-
Spem offerens et inescans illum, ad se ita scripsisset pag. 42 Actorum: si quid deest para-
tus sum adijcere, si fuero admonitus. Atq dices, inuentus est esse blasphemus in Deum,
et lege pseudoprophetae teneri. Quando rogo hoc accidit? antequam caperer, an postquam
est captus? Illud falsum est: hoc non est de iure, capere vincere vt inquiras. Ita enim
liceret prius occidere, deinde inquirere. Caluinus autem hoem, quem ad se liris inuitarat
accusauit, et vt accusaret et vinciret laborauit: Et ex eius, quem inuitarat, sarcinis
collegit quod obijceret, Et quod iuste accusasset, demonstraret. Nisi vero illa non est,
ad se, nuncijs liris, inuitatio. Pag. 42. Oibus tuis (Serueti) obiectis, videor satis
fecisse, alibi inde peti fusiorem explonem malo, si quid deest, paratus sum adijcere, si fu-
ero admonitus. Dicis demum paratum te esse pro chri religione, ab illis ipsis papi-
stis interfici. Sacrum votum et coe tibi cum alijs, quorum quisque pro sua religione paratus
est mori. Vidi Turcum, vidi Graecum, vidi Papistam, in sua quemque assertione, quam
ex Deo esse credebat, a turcico magratu occisos. Quid hic dices? pro eo quisque cupit
libenter mori, quod ex aio eijcere non potest, nisi rone victus. Et Deus est omnium Ter. 35
Iudex, qui Rechabitarum inuictum animum, in vino vitando, quod eorum pater ita mandasset,
in exemplum populo suo proponit. Te autem trinitatem deorum colentem, vt alia multa praeter-
antur, quis sanum, ex verbo Dei in religione chri esse dicet? Nam Iesus chrs, Vnum
Deum, eumque Patrem Deum, se coluisse, se habuisse, se inuocasse vbique testatus est. Sit
igitur intentionis tuae summa, cum dicas te, de eius criminis qualitate et natura velle
ratiocinari, quod supra definiuisti: Haereticum hoem poena mortis esse plectendum
quin sit pseudopropheta et in Deum blasphemus. Hoc cupis et probare te velle dicis. Sed
in prima tua rone, primam, quaero quam adfers, ronem. Nonem video aliquid tenoui
adferre, sed superius disputata repetere, vt iudicium et consilium prudentem hoe dignum
et docto, in te desiderem. Sed conabor esse Delius, vt aliquid ex te proponam. Ita dicis
quinque paginarum verbis: Blasphemus oes et impius, Maiestatem Dei laedens, gloriae
Dei violator, receptae ex verbo Dei religionis contaminator, pietatis sciens et prudens,
Hoc est (nam non aliud est prudentem et scientem peccare in hoc scelere nisi istud) eius
in qua natus et educatus est, quae est in Ecclesijs Dei, in qua clara vox Euangelij personat
nullis traditionibus humanis vitiata, et est pura et legitima sacramentorum Dei admi-
nistratio, oppugnator ἑτεροδιδασκαλῶν, post repetitam Ecclae admonitionem, contu-
max contemtor verbi Dei et Ecclticae disciplinae, cum insano furore ad alios corrum-
pendos in coetu Dei aditum sibi ad verum Dei cultum corrumpendum patefaciens, verae
religionis deprauator, et constuprator, Ecclticae disciplinae conculcator et profanator,
rebellis Deo, et alios ad rebellandum Deo solicitans, concordiae et tranquilitatis in re-
ligione apud ciues conturbator, lege Dei plecti capite debet a magratu, cuia inter-
est gloriam Dei iure gladij vindicare, et societatem humanam, in veri Dei cultu conser-
uare, Sicut alij parricidae homicidae, voluntarij sacrilegi, cum nullum hominum genus
possit reperiri isto magis exitiale, in orbe isto, et pestiferum: Sed oes haeretici, quos de-
finiui supra pag. 1. ad istam vsque paginam passim illos delineando, sunt istius modi:
Ergo om.

Dolus et fraus Calu. in Serueto puniendo. 1087.

1 Argntum.

Blasphemi et haeretici Bezae, qui.

1 Tim. 1. Act. 26.

Ergo oēs hæretici quos descripsi mortis pœnā subire debent. Tu exceptiones po-
Rx. nis in tuo libro duas: modo inquis: Iste blasphemus nō sit infidelis, nec simplr blas-
phemus seu gregarius quispiā humano morbo laborans. Nos dicimus legē diuinā
nullā exceptionē pati: et ille, q blasphemasse legir et jussus occidi, gregarius erat, Ae-
gyptio patre. Quamobrem pria ppō verissima est vt est recitata à nobis, sed am-
planimis complectens vtraq. tabulā: qm nomē Dei blasphemar et factis et dictis.
1 Tim. 1. Act. 26. Et ille q dixit, blasphemus fui, cogebamq. alios blasphemare, declarat blasphema-
re hoēs, et cū docent falsa, et cū negant vera. Hanc ob cām nō est opus, hunc ita
designatū blasphemū alijs scelestis et fœdatis criminū notis comparare. Cū
oē scelus, quod in legem Dei committir, in se blasphemiā concludat et contineat.
Deinde magnū onus imponis iudicibus et lectorib cogens illos definitionē tui
hæretici à scholis insusurratā et sine verbo Dei sustentatā, semp habere ante
oculos, ne aberrent, et pro hæretico occidāt re aut opinionis desiderio virum
bonū et sanctū. Logo aut cui bono, moles tanta verbor et periodorū sine ver-
bo Dei? Veniet noster Blandrata Ecclæ vrā Senior vnus, petet, qdo Iesus sit
sine principio Deus, cū ex quo natus et educatus ē dici audierit, Iesū esse Deū,
de Deo natū nō factū? Durā hanc esse locutionē Caluinus dicet: Insistet ille
ea reuerētia, qua reuerebar Caluinū, quo nō putabat doctius in terra esse
numen, et patrū autoritate p multa secula à nullo emendata, niter furere et
bacchari incipiet iste: Interueniet Alciatus, Ciuis vester, et inter Ciues in Eccla
non nullus, dicet audiendū esse Blandratā: Insusurrabit Calu. in aurē Syndico,
Seruetanæ impietatis, hos duos et nō paucos alios esse reliquias. Citabir vterq.
hor: fatebir rem gestam: Illū qdem dixisse Iesū esse nō posse sine principio de-
um, vt Calu. affirmabat, cū esset de Deo Prē, filius deus, vt disserebāt prēs: huc
aut se impulisse, ne ista qstio nō dissoluerer. His auditis quæret Senatus, an
ista dicere et quærere sit hæresis, adibit hunc tuū librū, addiscet memoriter
hanc tuā primā rōnem, perlustrabit superiora oīa: quā doctrinā exhauriet,
vt pronūciare possit ex tui libri sentia: An Blandrata et Alciatus sint hæreti-
ci, et qua sint puniendi pœna? Et dices, licere cuiq. à vobis dissentire, et ad vos
quæsitū accedere, cū istos, carnes et ossa vra, ob has, quas dixi cās occidissetis,
si fuga illis nō succurrisset? Non ita res se ht dices. Atq isti etiā vris et
vestror calamis terebrati, nihil aliud clamant, quā ita rem se habere, testib Deo
et hoib et lris Caluini. Ego aut in hac vra controuersia pronūciare nō valeo, et
pronūciabit de ea aliquādo Deus. Et hoc qcqd narraui, ad eū finē feci, vt intel-
ligeres, ex isto definiendi, de hæreticis, modo, nihil capere vtilitatis, si ad rem
veniretur, lectorē. Haberi aut posset ex libri tui lectione magna vtilitas, si oīa
q sunt perscripta in Sacris Biblijs in certas classes distribuisses, summas, imas
medias, eūq. cognominasses inuidiosissimo et odiosissimo nōe illo, q in summis
peccaret pertinaciter, impœnitenter, cū scandalo et iactura multorū et tumultu
et seditione ciuili: Quæ essent illa summa, q ima illa, q illa media, recitasses et
ex verbo Dei declarasses. Hæc desiderāt oēs, q ista tua legūt. Nam sciunt a-
liud esse negare Samuelem esse Helcanæ filiū, et asserere Samuelē ppheta
Dni nō esse: quāuis norint vtrūq. esse contra verbū Dni. Sed distributas classes
hæreticor cū pœnis singularū classiū nō ex Atheniensiū iure, sed ex verbo
Dni audire abs te vellent. Quod aut dicis pag. 216. iudiciū ἀβεβαίας athenis
fuiss.

Accusatio iniqua, capitalis.

fuisse capitale accusatori, nisi rem peregisset. Hoc consonat cũ verbo Dei, in quo capitis subit periculũ, q̃ caput iniuste petit alienũ. Sed seruatumne apud vos hæc lex? Romæ nam q̃ tandẽ seruari desijt, vt examina quadruplatorũ exurgerẽt, & desolarẽt Italiã. Apud vos audiuimus accusatorẽ à carceris horrore se fideiussoribus datis eximere, facileq̃ esse accusatori, hæretici hõis, fideiussores inuenire, accusato aũt de hæresi, maxime, si accusator sit inter alios eminens, impossibile ẽt vadem vel patrẽ vel frẽm vel filiũ inuenire. Deinde ẽt illud: post prima & sdam mõitionẽ, deuitato, intelligimus referente ad nos fama, vsu recepto, ita more papistico, interpretari, vt vos ab illis addidicisse sensũ loci illius videamini. Vos ẽm accusatũ semel & comictũ nõ monetis & liberũ dimittitis, vt iterũ accusatũ & peractũ reũ, nõ iterũ monetis & liberũ dimittitis, vt tertio accusatũ & superatũ deuitetis vt iubet Paulus: Sed eũ q̃ accusatus est, quãmuis nondũ sit comictus, in carcerẽ conijcitis, & ibi semel & iterũ monetis & necatis vt papistæ faciunt. Illud go scripsisti pag. 217. Hæresis cũ intus latet, inter ea vitia numerãda est, q̃ Dei iudicio sunt relinquenda: A magratu aũt nõ vitia, sed crimina puniri debent. Hoc inquã dubiũ nobis mouet, quo in loco poni debeat cã Syluani, inter vitia ne, an inter crimina an inter neutr-ũ an inter vtrũq̃? Nam si vitiũ nõ ẽ cũ ẽ in aĩo, id quod in illa cã fuisse dixerit, negaremõ erit, cũ ex interno fit ~~exame~~ externũ in hijs signatis opus. Nã id quod hijs signatis continẽr, quo in grẽ ponant sobrij scriptores, nõ ignoras. Iudicãt. nondũ emanasse ex aĩo, quod hijs est consignatũ. Et si illud: tibi soli peccaui nõ solũ ad Bersabæ, verũ ẽt ad Vriã refers, potes intelligere, eundẽ ordinẽ hẽre q̃ hijs consignamus, cũ his q̃ gerimus aĩo. Non ẽm dixisset si alĩ esset, tibi soli peccaui. Hæc an recte colligantur, & an sit in his dubitãdi locus, tu nos monebis.

Idololatræ sunt Magratus gladio poenã mortis puniendi Exod. 22. Ita pseudoprophetæ dicti à nobis hæretici, defectores à vero Deo & alios ad defectiones solicitates Deut. 13. Ita blasphemi in Deũ Leu. 24. ita violatores Sabbati Dei exod. 31. Num. 15. Sed hæretici de q̃bus loquimur, sunt idololatræ, pseudoprophetæ, blasphemi, violatores Sabbati, ciuiles, veræ religiõis contemtores, factiosi Apostatæ à Deo vero, atrocis blasphemiæ & crimin-is rei, lupi omniũ sanguine sesagiãtes, quos ideo hæreticos & pseudoprophetas, aut sommiõr interpretes aut alienis alijs sacrificantes dicimus, q̃m externæ illæ ceremoniæ & dona illa ppetica cessarũt. Est ẽm ἀποσταθία in lege ἐξοδιδόναι & ἀγειν in Euangelio. Ergo hæretici sunt à Magratu ciuili occidendi. His aũt verbis hoc argm aggrederis. Sed quorsũ attinet humanis coniecturis, qua poena sit hoc scelus vindicandũ plane cũ in verbo Dei plana & aperta testimonia hãc de re vindicanda legant? Quibus verbis iudicas, superiorẽ rõnem, humanã fuisse coniecturã, cũ spopondisses te producturũ ex ipsissimo verbo Dei argenta. Huius aũt argenti tibi, prima propõnenis angusta ẽ, cũ videret suo ambitu, oĩa scelera q̃ capitalia sunt concludere. Cur. n. sabbati violatorẽ in se recipiet, ex eo quod morte ille puniat, cũ nõ minus adulteri, homicida, sacrilegi, puniant morte? Erit igr tibi hæreticus vtriusq̃ tabulæ violator, seu alterutriũs, vt apostata & adulter: aut ondere debuisses, opus nõ esse, sed doctrinã, colligere ligna in Sabbato, vt ab alijs nefarijs adulteriorũ & homicidiorũ operibus, sabbati violatio separaretur, & cũ scia rerũ falsa coniungeretur: aut oĩa reliqua nefaria opera, q̃ committi solent ab impijs in sdam Dei tabulã, in hãc ppõnem referre cũ scelestis operib; idololatrarũ pseudoprophetarũ, blasphemorũ, violatorũ sabbati.

2 Argẽtum

Matt. 26. Act. 6. 2 Cor. 6. 1 Cor. 4. Ier. 26.

Ier. 7.

Gen. 17.

Eph. 3.

sabbata Dei, q̄ sunt in primā tabulā pcta. Deinde, ita tibi sit hæreticus, cui demonstrabis, hæreticū tuū, esse hæreticū Pauli.' Ἱεροδιδάσκαλος apud Timotheū esse ἀποσταβίαν Deutronomij, ἀγιασμὸν ptūs ad Corinth. esse τὸ διδόναι ἐξοδι, ἀγιάζηιον ad Titū esse βλάσφημον Leuitici.' Tu vnā massā facis ex oīb⁹ peccatis q̄ concatenas necessaria serie in vnū, & in hæreticū tuū illā detorques. Cum virtutē illā, q̄ huic vitio opponīt, vno certi gris indumēto expoliant Sacra nr̄a. Sed ita esto vt dicis de fīm̄is q̄ voces pro commodo tui argūti licuit hoc olim alijs: Veniamus ad commoda, q̄ sperare pt̄ ex huius libelli lectione, lector & index. Iudex audit illa Iesū dixisse: Ego sū filius Dei, hoc est Rex: & responsū fuisse à toto Senatū, eū ita dicendo, blasphemasse, & ad mortem, in blasphemos, aliā nō fuisse opus testimoniā. Stephanū q̄ fuisse accusatū & damnatū, Paulū simil̄ vt seductorē vt blasphemū vt nefariū hoēm fuisse habitū: Michea q̄ pro blasphemo fuisse iudicatū, quod dixisset: Sion sicut ager arabitur: & contrario aut̄ etiā illa hauriē idem Iudex aurib⁹, q̄ de his, q̄ illa in Iesū in Stephanū in Paulū in Michaā in alios seruos Dei, posteri iudicarant: blasphemos scīt illos, q̄ ita iudicarāt, fuisse. Cū aut̄ cauere studet, ne hunc, aut illū iudicet esse, cui reuerā nō sit, blasphemū, ipse in Deū fiat blasphemus, & blasphemiæ reus coram Deo, sicut illi q̄ Iesū & alios seruos Dei reos blasphemiæ peregerūt, peragāt: Ad tuū istum libru accedit, q̄d hinc putas eū colligere, ex indigesta hac mole & confusissimo chao posse iudicij.' Quæstio est, de blasphemiā nō solū, an hīc sit blasphemia, quod vnus aiat alter neget, sed etiā, vtra pars blasphemet.' Illi dicunt, hic blasphemat. (vt insistamus in vno) quod cū scriptū sit: Elegit Dñs Sion in Seculum Seculi in habitationē sibi, in rēquiem suā; q̄m̄ ea elegerit iste dicit ex diametro oppositū: ager erit Sion, & sicut ager arabit. Hic status est causæ, vtra blasphemet pars.' Illi intentionē firmant vt dixi: hic vero ex aduerso asserit, quod dixerit, mādato Dei se dixisse. Et quod illi obtendūt verū esse, sed male eos, illud intelligere. q̄m̄ ibi sermo est, cū populus paret Deo, quod à nullo hoste externo commoueri poterit: quod si Deo parere desiuisset, etiāsi nullus futurus esset externus hostis Deū ipsū effecturū vt Sion, sicut ager araretur. Iudicet nunc Iudex ex tuo libro edoctus, & vtra pars blasphemet, & an in altera parte esset, sicut vna altera accusat, blasphemia.' Ea ætate Ieremiæ dicebāt illi: Templū Dñi apud nōs est, nō peribimus. Quid aut̄ Ieremias: hæc, inq̄t, sunt verba mendacij. Nam locus iste erit sicut Silo, h. e. arabit̄ sicut ager. Quid nos docet hac in controuersia tuus liber.' Lex dicit: Nullū ex putatiis censeri cū populo Dei posse sine circūcisione: Paulus dicit, suo tempore Deū patefecisse suis Apīs & prophetis, q̄ putatiis patere aditū ad ciuium ius, in Repub. Israelis p̄ fidē solā sine circūcisione q̄. Fīm̄ factū est vt Iudæi Paulū blasphemū, Paulus Iudæos appellaret blasphemos. Si tu tum fuisses, istis tuis argūtijs q̄d profecisses, si ea ad rem pñtem nō deduxisses.' Illi Legem, Paul: reuolationē habebat: Illi Iudæos & nō Iudæos, complecti dicebant legem: Paulus Legem nō alijs log. quā his, q̄ erant sub lege affirmabat. Credo si Paulus in ista vestra noua Hierusalē tū fuisset, iussū ministrōr captus & vīctus necatus fuisset. Non quod dicere illi voluissent Paulus est occidendus. Hoc em̄ vt dicis fuisset magratus opp: sed q̄m̄ dicendo: Oīs blasphemus ē ex lege Dei occidendus; Paul aut̄ hoc assere-

Matt. 26.
Act. 6.
2 Cor. 6.
1 Cor. 4.
Ier. 26.
Ier. 7.
Gen. 17.
Eph. 3.

do

do pertinaciter, et docendo perseuerãter, est ister noster blasphemus et hæreticus. Relinquerẽt magr̃atui, stipiti sc̃lt alicui, q̃ nõ intelligeret, q̃d digito demonstrarer̃ colligere summã.

Dicis tu ex Paulo Imputationẽ iusticiæ contingere hõi ꝓputiato ꝑ fidem. Dicunt nostri: Nisi sequar̃ iusticia legis, iusticiã fidei, parũ hõem præputiatũ iuuare. Probas tu tuũ ex Paulo, probãt isti suũ, q̃m Paulus nõ de adeũda hæreditate loquar̃, sed de iure in hæreditatẽ acquirendo. Insurgũt Ierosolymitani, et dicũt oĩs pseudopropheta est necãdus: Isti sunt pseudoprophetæ sc̃lt, q̃m alr̃ docent quã nos de fide. Quid seqr̃, nisi vt mãgratus, ne suo offo deesse ministris vestris videar̃, illos rapi mandet et comburi, q̃m blasphemare maiestatem Iesu Christi et gloriã Dei contaminare perseuerare dicanr̃. Quo iure diuino? qua lege? Illa: pseudoprophetas iubet Deus lapidari. Ista est lex: isti autem pseudoprophetæ sunt. Unde habes tu ô Iudex ô Magr̃atus ô Rex ô Princeps, q̃d isti sint hæretici pseudoprophetæ? Ministri nostri hæc docuerũt nos. Et dices tu Beza Ministros vestros prætoria nõ ingredi? in iudicio sanguinis, in solio nõ sedere? sẽtiam mortis nõ pronũciare? Cum maiorẽ vim esse in præmissis vt vocant, quã in conc̃lone, sensus ipse cõis õndat? Summa est; et hac rõne tua, nos nõ doceri, vt commoda vrã, ex vestigijs noscamus nostro tempore, internosse, inter illos hæreticos et nõ hæreticos, quos tu vocas, nisi dicere velis, Oẽs illos, q̃ abducũt à veri Dei cultu, hões, esse occidendos: Oẽs aũt illos, q̃ verbor̃ sacror̃ veteris et noui testamenti sensũ, alio detorquent, quã voluntas Dei, q̃ illa dictauit ꝑmittat, esse abductores populi Dei, à cultu veri Dei, ad cultũ alior̃ deor̃: Quare oẽs istiusmodi esse occidendos. Quod si ita te dicere velle affirmaueris, Pisistratꝰ alter eris, et poenitebit te talem vnquã tulisse legem. Nam tu primus de sacris violatis ageris reus. qua de re alibi. Nunc examinemus, q̃ in hac altera rõne restant. Pag. 220 dicis: Decalogus siue lex moralis, q2 ẽ naturalis legis accurata descriptio, et consc̃iæ testimoniũ, cũ perpetua illa Dei volũtate consentiens, agnoscere nos oportet tantã esse hujus legis autoritatẽ, vt certa esse debeat oĩbꝫ gentibus, et cunctis ætatibus iusticiæ et iniusticiæ regl̃a, neq. prius interire possit, quã natura ipsa extinguar̃. Mansit Dei cultus à Decalogo ꝑscriptus spiritualis nimirũ, qualem semꝑ Deus requisiuit, adeò, vt quo ẽt tempore cæremoniæ vigebant, sæpe sit testatus per prophetas, sese illas abominari, ꝓꝑ terea, quod ad externũ illũ cultum, populus ea nõ afferebat, q̃ ꝓcipue Deus requirebat, et q̃ per cæremonias ipsas adumbrabanr̃, Cor sc̃lt contritũ, fidem, spem, charitatẽ, in quibus verus Dei cultus consistit. Hæc de lege morum: Illa de cæremonijs pag. ea: Cæremoniæ fuerũt vni tantũ genti (Abrahamicæ) ad certos vsus et certũ tempus accommodatæ: Suo igr̃ tempore cæremoniar̃ vmbræ, chr̃i tanquã Solis exortũ, depulsæ sunt. Pag. 221. Cæremonias legis, veluti circũcisionẽ, sabbator̃ obseruationẽ, cibor̃ delectũ et cætera eiusmodi obseruare tenebanr̃ hões, quãdiu Ecc̃la sub legis pædagogia fuit. Hoc aũt elapso tempore et Iudæi et cæteri populi, ex q̃bus constat Ecc̃la, ab illar̃ cæremoniar̃ iugo absoluti sũt per chr̃m. Pag. 222. Si hodie consisteret Respub. Iudæor̃, leges cæremoniales obseruare non tenerer̃. Pag. 224. Cæremoniæ de corporeis sacrificijs, de sabbato, et aliæ, chr̃s aduenien̄s, eas sustulit. De Iudicialibus ad hunc modum: Pag. 221. Decalogus consc̃iæ leges imponit: Iudiciales aũt leges, quãuis magistratui

Imputatio Iusticiæ, ẽ ius hæreditatis.

Bezæ sententia de Dei lege morali

cæremoniali

Iudiciali.

R.

Gal. 4. 1. 22.

Deut. 2. 5. Iudic. 19. et 20.

tratui nō mō ꝓpter ira, sed eē propter conscīam parendū dicit, tm conscīam nō simplī, sed nīsa tm respicīūt. Caremoniæ nō ꝓprie vnius gentis, sed vnius temporis fuerūt: Iudiciales aūt contra vnius gentis fuerūt, sed nō vnius temporis, maxima ꝑdom ex parte. (Vocas aūt vnū tempus non perpetuū tempus.) Si adhuc hodie consisteret Respub. Iudaor, legibus iudicialibus vterer, cum aliog Euangelio mihil in ipsis immutauerit, aut de ipsis detraxerit. Cum iudiciales istæ leges iudiciorū æquitatē præscribant, q̄ pars ē decalogi, nos vt illis nō obligemūr, quatenus à Mose vni populo ꝓscripta sunt: eatenus tm ad illas obseruandas tenemūr, quatenus generalē illā æquitatē complectunt, vbig. valere debet. Videm̄ em̄ hac rōne nō à Mose, vni Israelitarū populo, sed à natura vniuersæ hominū nationi positæ. Pœnas furis in duplū in quadruplū in quintuplū ad deditionē noxæ, merē est politica, ē vnā Israelitar̄ gentē obligat, q̄bus sicte vnis est accommodata. Sed licet cuiuis magīratui, ob certas ē bonas causas, asperiorē pœnā in fures sancire. Lex em̄ illa Mosis, quatenus pœnæ modū præscribit, alīs gentib. neq. ē vnquā posita, neq. nunc est proprie abrogata. Cum legum Iudaicar̄ autor sit Deus ipse iustissimus ē æquissimus legislator, rectissime facere magīratus, q quoties peculiaris aliqua circūstātia vel temporis vel loci vel personar̄ nō impedierit, ad mosaicarū iudicialiū legū perfectissimū exemplar in condendis suis legibus, respiciunt. Hoc nō facimus, vt christianis politia Mosis obtrudar̄, sed vt eius æquitatē in constituendis, de religione iudicijs, quoad eius fieri pt̄ tanquā optimū exemplar sequam̄. Illæ em̄ à Mose, non à nostro magīratu Israelitis, nō nobis perscriptæ sunt. Sicut de Ceremonijs, sic de ciuilibus Iudicialib. legibus dicendū ē, Cas veniente Luce id est christi Euangelio exorto, euanuisse. Hæc tu de legibus secutus papistas. Voluisso te hōre ducā in his decernēdis Apostolū. Leg. n. tu distinguis inter eos, quib. sublatū est omnis legis, adueniente tempore, vt à tutor̄ gubernatione, ē subiectione curator̄ liberarēr: Hoc est, Isacū seu testamentū, populū, domū nouā, ē tutores ipsos atq. procuratores, q̄bus nihil fuit sublatū ex veterib. oneribus: h. e. Ismaelē seu reliquias Veteris testamenti, populi, domus, tabernaculi Dauidis. Sicut aūt nō est nostrū, figere nouas, in Dei negotio, erga populū Dei, leges: ita nostrū nō est, leges tamdiu latas refigere. Quamobrem legendus est diligentissime Paulus, ē acta Apostolica accurata lectione perueſtiganda. Paulus oēs leges sanctificationis à testamento h. e. populo ē libero ē nouo sublatas antiquatas refixas narrat: De alīs aūt legib. aut de priore populo nihil huiusmodi dicit. Quare distinctiones istas tuas ad trutinā verbi Dei vellem reduci. In iudicialib. legibus tene censes, q̄ taxam̄ pro vitijs, vitia esse lūda, ē poenis arcenda, cui pœnarū modus non reprimit improbos, licuit omni tempore etiā Iudaor̄ Regibus pro peti magnitudine ē paruitate poenas legales augere ē minuere, vt impietati ē explo responderent plāga, ē verbera furū, ē debitorū, ē eor̄ q̄ erant ære alieno obstricti qui soluendo nō erant. Vnde graues ē varias fuisse ē diuersis temporib. apud easdem gentes mutatas leges ē pœnas constat. Malo aūt suspendere furē quā

Ꝛ.

Gal. 4. 1. 22.

Leges cæremoniales nouo, tantū populo sublatæ!

Legū Iudi: aliud ratio.

Deut. 25. Iudic. 16. ē 20.

quam in partes dissectum mittere his, quibus est furatus: Et malo ad pistrinum vendere, quam suspendere, si rei leuitas patiatur. Animaduerto tamen Paulum, ad consuetudines honesti conuictus, qui erant apud Iudaeos, attrahere conatum fuisse gentes, liberam tamen facultatem, ergam illarum vsum gentilis reliquisse, quod satis iudicaret nouo populo obseruationem vitandi vitij et sequendi virtutem, ad salutis conseruationem partae per fidem accuratam. Statuere autem non audeo, an, sicut Corinthium liberauit ab ea sententia, quam in illum tulerat,: ita si fuisset magistratus iudaicus, a poena legis diuinae liberare studuisset, sicut adulteram Christus. In vnam partem namque me trahit poenitentiae magnitudo, quae fuit in Corinthio: In alteram vero verba legis ad magistratum: morte moriar. Sed tu, qui vides quid Deus peteret ab homine, cum leges decalogi ederet, potes concludere omnes, quos laudat verbum Dei, de legis diuinae obseruatione, in suis virtutibus non habuisse commixtum vitium, et legem Dei factis praestitisse. Tales enim sunt qui voce Dei, ex lege iustificantur. Pag. 224. Leges sunt in prophetas et somniorum coniectores, sunt a Deo latae, quae dona in Ecclesia Dei, nunc non extant. Pag. 227. dona illa prophetiae (per somnium et per interpretationem somniorum) cessarunt. Unde haec habeas, nos vt doceas rogo. Nam ista dona perpetua non fuisse in vno homine, fuisse tamen semper in Ecclesia legimus: aliquando quidem continuato tempore, aliquando vero, post longam aetatum intercapedinem, intermissa, iterum restituta. Vt non sit credendum, quoties, aut superiori, aut futuro, aut nostro seculo, Deus ministros suos mittere, ad annunciandum suam voluntatem, aut docere ad interpretandum visa et scripta, vt intelligant homines, quid ipse statuisset, decreuit decernit decreturus est, quod non sit vsurus consueto et recepto modo, vt illustrentur ministerium et cura, qua tenetur erga populum suum, patefiat, et populus bene sperare incipiat. Quamuis de his, non sit hominis statuere, qui iudicare debet inter spiritus, et internosse, qui fuit a Deo, sed solius Dei: aut clamare; Samuel Samuel, Saul Saul: aut per visum docere, aut instituere, aut ex insperato hominum ori adesse et linguae. Pag. 224. Ex legibus inquis iudicialibus, duo colligo, quae certe non puto idoneis rationibus refelli posse. Sed cum res tibi sit cum eo, qui verbum Dei desiderat, non ea, quae tu colligis, et ille non colligit, et colligi posse negat, proferre in medium debes, cum causa ista sit pro vita et nece hominis, sed ipsissimum verbum Dei, quod prosternit omnes aduersariorum suorum vires, si adest, sin autem non adest, tam tu proficies dicendo, vt dicant et tui hostes, te victum ex acie discessisse. Pag. 228. Diabolus inquis cum non posset scripturam ex Ecclesia prorsus eijcere, varijs tamen allegorijs reddere conatus est inutilem et mythologicam adeo vt ne vnus quidem sit in scripturis apex, qui non sit allegorijs (a veteribus Origene Hieronymo Augustino et alijs) contaminatus. Sed vtrum leuius esse putas, contaminare verbum Dei allegorijs, et mythologijs an falsa interpretatione? Ego illud leuius, hoc grauius existimo, quanto grauius est in veritatis doctrina, quam in historiae cognitione peccare. In qua sententia mecum esse videris, cum pag. 231 ita scribis: Eos qui sacras litteras perperam interpretantur, a vero Dei cultu abducere, atque ita ad aliorum deorum cultum adhortari. Necesse est enim vt doctrina omnis, quae de cultu Dei loquitur, si a Deo non est, a diabolo proficiscatur. Itaque qui eam recipit, diabolum recipit, et qui recipiendam suadet a Deo abducit.

Gentes, sola virtutis et vitij lege teneri.

dona prophetiae per somnia et eorum interpretationes.

mythologia tolerabilior quam falsa interpretatio.

Rom. 2.

Ier. 10. 11.

ducit. Nam et Paulus cibor et matrimonij interdictu, doctrinas dæmonior vocat, quo meliorē autorē quærere nō debemus. Hæretici (mali interpretes scripturæ) chrm verbo ponunt, re tollunt. Nunc vide audi tange tene et examina, vtri bene (quando in interpretib nō ē bene et melius, sed bene et male) interpretentur? tu cū tuis, an Ego cū meis? bene aut interpretari dicar, superareq allegoricos et mythologos, q sentia exprimit vera scriptoris: male aut, et nocere plus populo, quā allegorici et mythologi, qui qd, is q scripsit, nūquā voluit scribere, dicit autorē sscripturæ scribere voluisse. Deus, inqt, tuus Vnus est, et nō plures. Ego sū Deus, vos dij nō estis: maledicti dij q cælos nō condiderūt. Dico Ego, eodē referri oportere, Vnus Deus, quo plures dij: et talē esse q dicit Ego sum, quales sūt hi, qbus dr, vos nō estis. Inter ista aut duo: Ego sum benedictus, vos estis maledicti, esse illos deos, ad quos sermo Dei factus ē inter hōes, et illos hōes infra quos paulo quidda minus constitutus ē homo, q nec sūt ille Deus bndictus, nec isti dij maledicti. Dicis tu, Vnus Deus, est, vna Dei natura. Vide et vestiga igr nū plures naturæ diuinæ sigcant, cū dr: et nō plures: quod si hinc vides plura indiuidua, in vna natura diuina sigcari, Cum dr et non plures dij: Nonne cogeris cernere vnū indiuiduū, in vna Dei natura intelligi oportere, cū dr, vnus est Deus. Dicis tu: Ego sum, Dei natura, hntem tria indiuidua loqui, et dicere se esse Deū. Ergo quod seqr: vos dij nō estis, plures erūt naturæ deorū: Et qstio ibi erit, non vtri dij, sed vtra natura deorū sit colenda. Quis aut vnquā audiuit, Natura contra naturas in eadē specie naturæ loq et nō indiuidua aduersus indiuidua? quor ista dicunt se habere, quod nō habent, natura sctt diuina, q tota in vno et solo illo est, q dicit: Ego sū solus Deus? Dicis tu: Iesū fore maledictū, si, cū nominetur Deus, cælū et terra nō construxisset. Atq scriptura sacra vides, se tibi opponentē et dicentē de dijs Aegyptijs et aliarū gentiū loq Ieremia cap. 10. et nō de hōib et spiritib a Deo creatis, q in sacra scriptura dij sūt dicti. Cogita nunc, vtri bene interpretentur, Nosne an vos? Verbū Dei, vt noscas, et vtri sint hæretici illi tui, quos peruicaces et præfractos, qbus Paulus parū indulserit, appellas, et manifesta improbitate et affectata ignorantia, Ecclæ fundamenta conuellere affirmas, quor hæresim nō minus inter chriānos nunc, quā inter Iudæos olim Deutr. 13, puniendā esse contendis, qm sæuere a magratu eos coërceri oportere censeas, q per improbitatē in Deū blasphemant: Et vtri magis noceant sacrarū scripturar veritati allegoricis illis et mythologis. Repetis cambes iā ferme centies coctas. pag. 226. Magna inqs cū impietate verū illū Deū Mosis cū Turcar et Iudæor idolis confūditis. Chrm filiū qdem Dei mūdi Dom ac Iudicē affirmatis, et vestra illā albam vestem præfertis: Interi vero cognititionē chri, status et offij, trinitatis (deor) iustificationis, liberi arbitrij, et cæterarū eiusmodi rerū, negatis ad religionem pertinere, et libris et editis, post Ecclesiar concordiā (in religionis doctrina) violatā, alios ad defectionē solicitatis. Unde rogo addidicisti Turcos et Iudæos idola colere? illis aliū esse Deū quā Mosis? Nos aliū Deū colere quā illū, quē Iesus ipse vocat Deū suū? Unde habes concordiā in Ecclesijs quantū ad doctrinā, si falsa et contra verbū Dei est, perturbari, concuti, auferri.

Rom. 2.

Ier. 10. 11.

Deus Vnus et natura et psona.

Deus vnus qdo opponar pluribus dijs.

ferri nõ debere, nõ posse, nõ esse necesse? Unde es edoctus, ad religionẽ christi:
anã nõ ꝑtinere oĩa, q̃ in sacris biblijs veteris et noui testi continenr? Quis
te docuit ad salutem, q̃ promittir per fidem, acquirendã iure, fructu et usu, a:
liud ad noticiã et ad opus necessario requiri quã tria illa q̃ diximus? Nossse
vnũ esse Deũ natura et nũro: Iesũ esse chrm̃: et uiuere sub iusticia sprs Dei?
Ad fer tu alia, q̃ in verbo Dei habeant vestigiũ aliquod policitationis salutis
alba vestis seu vitæ æternæ, et nos illud cũ his addemus. Albam vestẽ præferimus, sed
nõ aliã, quã illã, q̃, data nobis à Deo ꝑ Iesũ chrm̃ monitis Apostolicis vrgen:
tibus, pura puta conseruãda est, si sequi agnũ ad regnũ suũ progrediẽtem de:
sideramus. Sed q̃d est quod dicis: Trinitatis deor sdm̃ ꝑsonas, cognitionem
ad religionis chriãnæ integritatẽ pertinere? Ubi in verbo Dei, ista deor trini:
tas? qm̃ Ioh. 1. scribir: Erat Deus: erat sermo: erat caro: Et hæc, tria sũt, sermo Ioh. 1. 1
tñ factus caro dr. Atq ibidem legir: Erat Iohannes: erat sprs Dei; erant scri:
bæ erãt pharisæi: erat Simon, erat Andreas, erat Philippus, et quid non? Non
inqs, sed de sermone scribir: erat Deus, et caro factus est. Sed vbi sprs? ali:
bi, inqs, nominar, q hic præterir. Atq et alibi, alij vocanr apertis verbis ineluctа:
bilr dij, q tñ prius fuere hões, et postquã permultos annos hões vixissent, sermo
Dei ad illos factus ẽ, et redditi sermones Dei, sunt dij postea nominati. Ut sit
sermo caro factus. 989. necesse: Si sermo Deus caro fuerit factus, prius fuerit Deus quã caro, Et si
sermo erat Deus, prius fuerit sermo (nempe Iesus ipse) hõ verus, quã Deus.
Nam sanctificari et mitti in mũdũ, quod est, Iesũ esse Deũ, q̃ potuisset, nisi
prius hõ verus triginta annor ætate fuisset? Tunc enĩ ipse dicit se, et non
prius fuisse à spiritu Scto vnctũ et missũ. An qm̃ Matt. 28 scribir P. f. Sprs?
An qm̃ Matth. 3. auditus est Deus, visus est sprs, præsens erat Iesus? Istæ enĩ
sunt rõnes tuæ, q̃bus niteris trinitatẽ deor statuere. Cum in his locis de rebꝫ
disserar quot fuerint, nõ aut quod oẽs illæ fuerint vnus Deus. Nam Matt. 28.
fit et mentio discipulor vndecim, gentiũ omniũ: Et Rom. 1. Pauli, Euãgelij
prophetarũ, Dauidis, mortuor, gentiũ, Romanor, et Matth. 3. Iohannis po:
puli, et si addas Lucæ narrationẽ, habebis ad septuaginta, quor omnium
fit in illa actione præsentiũ mentio. Quod si oẽs sũt vnus verus Deus na:
tura q ibi memoranr, quot tibi erunt personæ deor? Si nõ oẽs illi dici possunt
vnus verus Deus esse sdm̃ naturã. Unde doces nos, hos potius, quã ex alijs, ne
vnũ q̃dem, esse duas ꝑsonas vnius veri Dei? Et tantus Vir in tali certamine
arundineo bacillo putabit se tueri posse contra incudẽ ferreã et grauẽ verbi
Dei, q̃ et intorta in aduersariã aciem ꝑturbat et frangit oĩa, et excepta tela
comminuit? Vos aut huius trinitatis deor vindicãdæ caussa, in cuius cognitio:
ne dicis conquiescere Ecclesiarũ vestrarũ pacem, et dicere, verbo Dei propug:
nãdo, cũ ita parricidialibus culpis vos contaminetis, incũbere, et legem Mosis
de pseudoprophetis latã seq. Pag. 228 q̃d dicas Video, De iudicialibꝫ inqs le:
gibus, aut corporali idololatria, q̃ sp̃ralem adumbraret, nihil vsquã legere me:
mini. Sed q̃do hoc dicere possis non video. Nã Ego illud 1 Cor. 10. Neq; simulacror 1 Cor. 10. 7. 8
sitis cultores, sicut q̃dam illor; neq; stupris inquinemur, sicut q̃dã illor, posteri:
us dictũ ad corporalem idololatriã et stuprũ referri videri videor. Cum prius
dict

dictum offensionem fratris ex cibo, quem attingere licebat (1 Cor. 8.) et ex offensione quandam in specie consociationem cum Beliale (1 Cor. 6.) significare iudicari possit. Illud quoque adumbrationem spiritualium iudiciorum per corporalium, in iudiciorum exercitio legum demonstratae existimari posset. Sub duobus aut tribus testibus moriuntur, qui aspernantur Mosis leges: Ergo maioribus afficientur poenis, qui parui pendit Iesum Christum. Sunt et alia aliquot huiusmodi, quae te non fugiunt, si maiori cura et attentius ad sacrorum lectionem accesseris. Illud tuum nobis placet pag. 229. Potestas illa ligandi, quam Ecclesiae concessit Dominus, non tam iudicium est, quam eius iudicij declaratio, quo sese iam antea obstrinxit, quisquis iusto Ecclesiae iudicio ligatur: Et cum usurpatur in interitum carnis ut saluus sit spiritus in die Domini, non video, qui possit vel spiritualis poena vocari, vel corporali poenae opponi. Et placet quidem hactenus cum dicis, potestatem ligandi, esse declarationem Ecclesiae, qua quis a Deo esse eiectus ab omni beneficiorum gratia, quod ipse in Ecclesia suam confert, manifestatur. Unde necesse est, Deum antecedere, et subsequi Ecclesiam. Quod si aliter fiat, abusus malus erit, potestatis a Deo datae, non bonus in Ecclesia usus. Eijcit autem Deus aliquem a se, et malorum morum caussa et doctrinae malae: quorum utrumque est contra apertum verbum Dei. Quamobrem si, quod quis aut dicit aut facit, non est contra Dei verbum, et ob id ab Ecclesia eijcitur, non ipse ab Ecclesia expellitur, sed Ecclesia ipsa, se Ecclesiam, tutela et beneficijs Dei priuatam esse declarat. Ita Iudaei ἀποσυναγωγοὺς se esse declarabant, cum ἀποσυναγωγίας condemnarent Apostolos, et omnes, qui fatebantur Iesum esse Christum. Erat autem huius Ecclesiastici veri iudicium idem effectus idem, quod ἀποσυναγωγίας tempore Apostolorum. Et huc refero illa: Manzer Ammonites Moabites, non intrabit in congregationem Domini, in gratiam decimam. quod videtur esse: tractari sicut Ethnicum et publicanum. Erat autem infamiae nota, quae poena corporalis est, sed ex causa spirituali, quae est in vita degenda offensio et interitus carnis, non est corpus a Iudice violari, sed ex aliorum caetu deturbare. Unde consequi existimabatur, sicut contigit oui, ab ouili sepositae facilitas incidendi in lupum, in ursum, in leonem, in draconem. Pag. 232. dicis Imperitiam esse, infirmos, de quibus loquitur Apostolus Rom. 14. non distinguere ab haereticis, de quibus tractatur phil. 3. quorum gratia noluit Titum circumcidere, Gal. 2. et canes et concisionem appellat. Pag. 233. Infirmi elementis legis ~~Iudaicae~~ Mosaicae inhaerebant, haeretici ἐθελοθρησκίᾳ Deum colebant. Ita tu: Ego vero nulla in re disiunctos in gratiam doctrinae inuenio, infirmos in fide, ab his, qui Paulo vocantur haeretici, nisi in viribus ferri et sermonis, quas si transtulisses ab haereticis ad infirmos in fide, ex haereticis infirmos in fide, et ex infirmis in fide haereticos reddidisses. Infirmi enim in fide, sicut et haeretici illi, Iudaei erant omnes, existimantes partim sine circumcisione salutem gentibus contingere non posse: partim immundos ex lege cibos et alia cibaria, non minus Iudaeis, quam gentibus fidelibus esse immundos, et aequo iure utrosque ea lege de cibarijs et conuictu teneri. Elementorum autem vocem Χ σοιχεῖον Paul. nunquam ad Iudaeos, sed semper ad gentes, pro ea parte legis, qua, ipsae gentes non tenebantur, cum illa tenerentur Iudaei, refert. Quare, non erat eiusdem, infirmum esse in fide, et, sub elementis teneri: Cum illud esset circumcisionis, hoc autem praeputij. ἐθελοθρησκία autem erat ἐθελολατρία, et refert illud: Ioh. 16. Quis qui occiderit vos, putabit se obtulisse Deo, debitum cultum. Loquitur autem et Christus et Paul. de infirmis in fide, qui ferro armati putabant legem Deut. 13. de pseudo prophetis seruare non posse.

Ligandi potestas Apostolis concessa.

Ecclesia quando se expellit et bonis priuat

Deu. 23.

ἀποσυναγωγία.

tradere Satanae.

Rom. 14. 1.

Infirmi in fide quae.

Elementa quid.

ἐθελοθρησκία.

Ioh. 16. 1.

Joh. 1. 1.

1 Cor. 10 7 8

posse vt suo offo recte defungerent, nisi occidendo Iesu pphetas Dei & Aptos, qs putabant lege de pseudopropheta, de blasphemis de idololatris teneri. Hoc notandu e pro vobis, ne erretis & putetis vos chri doctrina seq, cu nihil minus qz chri doctrina sequamini.

3 Argntum. In tertio argnto, Exempla te collocare velle dicis, q ppositu tuu stabiliat. Sunt aut eiusmodi: Moses idololatras sine vllo ætatis, sexus, sanguinis, coniunctionis discrime mandauit oes occidi Exod. 32. Asa in eos, q Deu Israelis quærere noluisset mortis poena statuit 2 Par. 15. Iehus tota Achabi familia, & oes Baalis sacerdotes trucidauit 4 Reg. 10. Iosias Rex, Sacerdotes excelsor mactauit 4 Reg. 23. Helias cessante magratu, extra ordinaria potestate fungens (a Spru Dei) Sacerdotes Baalis interficit. Ioiadas extra ordine, iure magratus functus, Athalia impia parricida occidit 4 Reg. 18. 4 Reg. 11. Pag. 243 Nabugodonosor decretu edidit, vt q Deu Israelis blasphemasset, occiderer. Dan. 5. Ita Darius, ita Artaxerxes Esdr. 6. 7. Quor formulas Sprs S. extare voluit, vt principes puderet, in vindicanda religione profanis regib, priores concedere. Et Pag. 244 Hæc edicta ita sut scripta, vt videar Sprs Scti voce ea promulgari. Vnde nos no pigebit, quanta maxima contentione possumus, no ad crudelitatem a qua multo magis abhorremus, qm isti faciant, sed ad vera religione, oibus ijs præsidijs, q a Deo acceperut, prudenter qdem & moderate, sed fortiter tn & sæuere conseruanda adhortari. Hæc forma colligendor explorum ex veteri testamento, displicere tibi vider, quare mutas hanc in illam Pag. 235. Quod præstantissimis heroib ex principu autoritte & imperio gestu est, & expresso Sprs Scti testimonio laudar, id huiusmodi e, vt sine blasphemia vituperari no possit. Longa nimis est ista circuductio Beza, planior erat prior: sed illa breuior est: Blasphemi in Deu idololatræ homicidæ, ad idololatria prouocantes populu, occidi oportere, expla prior & ducu & Regu & pphetaru & Pontificu ostendunt. Sed hæretici isti quos definio, sut in Deu blasphemi idololatræ, atq. ad idololatria prouocantes populu, & animicidæ seu homicidæ: Ergo isti hæretici explo commendator a Deo ducu Regu Principu Pontificu & pphetar sunt occidendi. Atq Beza hæc proponis veluti roms tertiæ materia, q sunt legu, q sunt in sda rone, expla, & natura no permittit vt lex, & exempla obseruatæ legis binas heant in argtando vires, nisi ad hortandu & monendu. Vnde etia ad dehortandu, ne a legis itineribz deuietur plurimum valet, occasus & successus infelix illor, q legib Dei no paruerut, vno em impetu apud illu, q leges recipit, fertur, & lex & expla, siue seruatæ legis ad laude, siue no seruatæ legis ad vituperiu. Videris aut in sda argnti huius ppone & nimis dilatare hæretici nomen, & in his exemplis, q recitasti, nullu locu tuis exceptionib reliquisse. Cum em infirmo in fide, cui monito semel & iteru, cui sub finem poenitenti, pepercit Moses, Iehus, Iosias Helias Nabugodonosor Darius Artaxerxes! Sit igr sine retinaculis exceptionu, ampla, quantu postulas & cupis tua argtatio & complectar oia vitia, & oes legis virtutes, quatenus istæ pteruntur, illa seruant ab oibus. Sed qua nam vtilitate legedo ista tua & intelligendo nos capiemus? Non alia, qua illa: No omne furem parricida impiu veneficu immorigeru parentib, adulteru, fornicarium

Beza artificij Rhetorici ignarus.

aliom

alieni appetentē: Nisi et in hæretico et in fure et in adultero et in fornicario et in alijs vitijs contaminato, pertinax contumax vesanus, furens, addictus sine aliqua spe bonæ frugis, animus malus fuerit. Et hoc nos olim dici audieramus à papistis, sed illis nō credebamus, quod putaremus nomē hæretici sicut certū vitiū sigcat, oppositū certæ virtuti, ita certū hominū genus sigcare, quod esset illi vitio deditū et studiosū. Sed hæc sinamus, et veniamus aliquantisper ad tua. Pag. 236. Deum ab idolo nescitis distinguere: Deū et dei cultū ex cuiusq; opinione metimini. Quid tu Beza? Illud inqs asseuero, simulatq; extra Dei verbū quisquā Deū contemplar, idolū aīo concipere, et q in Dei cultu quicquā affingit, eū vere esse idololatrā: et quicūq; peruerso ordine, verbo Dei nō se subijciūt, sed quod hæreticor ꝓpriū est, subijcere sibi conant verbū Dei, eos et idololatriæ crimine teneri, eosq; ipsis infidelib esse deteriores, quod suis mendacijs, pietatis et veritatis nomen prætexant.

℞ Ex his duobus, illo, quod nos asserere, altero, quod te affirmare dicis, si superiora legeris intelliges, te opinione maximopere decipi. Nam vtrūq; falsū est, qm illud, nullus nostrū dixit, hoc vero nunquā tū seruas. de quo et multa antea et nonnulla postea. Pag. 239. Non est impietas, inqs, aut crudelitas, nocentissimos hōes à magratu interfici. Pag. 241. hæretici Ecclam Dei populātur. Pag. 242. Pietas est promulgati Euāgelij autoritatē, aduersus perfidiosos eius contemtores asserere. Nos ista declamādo, sicut res ipsa ōndit, neq; nostros triumphos, neq; q nostra sunt, sed gloriā Dei quærimus, et eius rei testem Deū inuocamus. Pag. 243. Ingratis aīs et tibi (Montforti) cæterisq; Diaboli emissarijs hoc debet acceptū ferri, q in his euertendis oēs neruos intēdatis, q maximis laborib fideles serui Dei construxerūt. Quid proderunt

℞. hominū vires Beza ad destruendū ædificiū Dei, contra quod ne Diaboli qdem vires, vt pilū decutiant, ~~[illegible]~~ præualent? Nā si bene oīa apud te sano iudicio examinas, illud certissimū esse inuenies, Nihil esse in rebus firmitatis, nisi quantū ipsas res verbū Dei firmat. Quare constructas ædificationes eo ruituras certius, quo magis constat humanas esse, à quantūuis sanctissimis

Matt. 15. 13. hōibus erectas ædificationes scito. Oīs enī, inqt, plantatio, quā nō plantauit pater meus eradicabir: Et in perpetuū duret oportet, quod cælestis agricola manū sua conseuit. Nunc videbimus quantū durabit illud: Vnus est Deus Israelis, id est, Vna est essentia Dei Israelis; multi sunt dij gentiū id [illegible]n vnus Deus, sicut est in Israel, h.e. multæ sunt essentiæ deor, q sunt apud gentes, et nō vna essentia, sicut vnā essentiā ht Deus Israëlis. Gentes colunt multos deos et multas deas: h.e. apud gentes dij hnt multas essētias, deorū, mariū alias, et alias dear fœminarū. Perinde atq; si cultus ad vnā aut plures essentias referretur apud hōes, et nō ad vnū aut plura, q dicebant esse in vna essentia diuina indiuidua. Vbi enī quæremus deorū indiuidua, si, vbi scribir, vnū et plura, referre cogimur ad essentias? Vtrū horū sit Dei vnius, de quo est disputatio, verbum, tempus ipsū prodet, cuius opus erit aurū, illud persistet; quod erit palea, ventus ex tempore partus proijciet à facie terræ. Pag. 245. Propositurus exempla ex nouo testamēto Petri Act. 15. et Pauli Act. 13. multas habes exceptiones. Fateor, inqs, illa nō ꝓpter hæresim accidisse, neq; aut à ministris verbi et ꝓfectis Ecclticæ disciplin.

plantatio Dei sola durat.

plinæ aut ciuili magratu posse in explm trahi: Petrus de occultis, Magratus de manifestis iudicat: Petrus verbo Dei, Magratus machæra punit: Sed valere pt, quod, sicut Petrus religionis contemtu occultu & latente capitali supplicio puniuit, quanto magis magratus conuictos factiosos religionis contemtores, gladiu stringere debet? Utrobiq; em de contemtoribus verbi Dei agitur, q tn sanctissimi videri velint. Crimina in grē sut eadē, religionis & Ecclæ contemtus, sacrilegiu, hypocrisis, summa in mentiendo impudētia. Differa est, quod illic in uno facto peccat, hic in doctrina: illic occultu est scelus hic vero manifestu. Ex hoc aut consegr crimen hæreseos tanto acerbius puniendu, quanto periculosius e in doctrina errare, quā in una quapiā re facienda peccare: & quanto perniciosius existit manifestū scelus, de quo ipse glorieris, quā latens vitiu, quod ita dissimulas, vt totū intus contineas. Videris hic Beza tui hæretici definitionē ex amplis illis in angustiores contrahere fines. Nam hic factis religionē, verbu Dei Ecclticā disciplinā contemnere & sanctitatem simulare distinguis ab hæretico tuo, q doctrina peccat, & verbu Dei spernit & religionē contaminat & Ecclticā disciplinā auersat, & hæc committit verbis & dictis. Cum tn supra, facta impia & dicta errorū plena, q iudq; in leges Dei committi potuissent, vno suo ambitu te autore, concluderet hæretici nomen. Et occultu dicis factu, quod ipsu quidem manifestu e, & euidens, sed fraus q in opere est latet. Hoc aut nō minus est in doctrina, quā falsā esse prodit ministri censura, vt Paulus cū Galatis fecit. Nam non minus Paulus detexit doctrinā illor, q auertere laborabāt Galatas, a libertate in qua erant, in seruitutē circūcisionis, esse contra Euangeliu gentiu, quā Petrus manifestauerit, maiore precio agrū ab Anania fuisse diuenditu. Et miror quod hic prætermiseris hiatus terræ, haurientes hostes Mosis: vrsos dilacerantes, derisores Elizæi: ignes protegentes existimationē Elia, atq; alia, vt constaret apud oēs, illos milites, duces, pueros, leuitas fuisse te doctore hæreticos, vel ex eo, quod aduersantes dictis veræ religionis & verbi ministris occisi sunt a Dño. Pag. 246. Dius propriu esse hæreticor per dolu & improbitatē, alios a fide auertere, & vias Dñi id est, doctrinā in verbo eius expressa, peruertere. Hos, factum Pauli, ondit in religionis cā, corporali etiā pœna puniri posse.

Addi his posset cæcitas in quam incidit Paul. percussus a Deo. Ad his tn poems facis consuetas tuas exceptiones: Non suademus, inqs, vt statim ad sæuerissima remedia veniatur: sed tu demu, cū id postulat criminis grauitas, aut commodius prospici alior saluti nō pt, quā si putre membru ferro resecetur. Quæ exceptio necessaria erit et in contione huius tertij status quā recitas pag. 247. Ex his oīb, inqs, efficit, id quod probandu suscepimus, Nimirū: Magratus ciuilis hoc esse vel præcipuū munus, vt contentu & perturbatore veræ religionis corporali, atq; adeo interdū eo capitali supplicio in hæreticis vindicet. Necessaria enim esse videt in hac et concione, cautio illa tua: Sed nō alijs sect hæreticis, quā quos postulat criminis grauitas, ita gladio punire, aut alit prospici saluti alior commode nō possit

quā

quā vt resecentur ferro putria à sanis membra. Et si superius dicta reducimus in memoriā, hæc est cautio & exceptio nō satis est, nisi addatur in erroris grauitate pertinacia āi, spretus Ecclesiasticæ disciplinæ, verbi contemtus ad mortē vsq. Nam statuis in eos, q igni viso, cuius flammis sunt exurendi, resipiscunt & mutant animū, non esse ferro animaduertendū. Quare nō solū criminis grauitas & salus publica, verū et animus peccātis in deliberationē venire debet, cū de ferro tractari incipit. Hæc tu sine verbo Dei. Nam verbū Dei in blasphemos idololatras, secessionē à Deo molientes, sacrilegos, poenā mortis statuit, sine aut exceptione, aut mitigatione. Quare, aut tenentur legibus de blasphemis idololatris sacrilegis defectoribus isti hæretici tui, aut minime. Si nō tenentur, tu nō potes illos his legibus subijcere, qbus nō subijcit verbū Dei: Sin aut illis, isti tenentur legibus, tu nō potes ibi exceptionibus tuis locum dare, vbi nullā, verbū Dei ponit exceptionē. Venis postremo loco pag. 262 ad historias humanas, & dicis: Romanos, peregrinas religiones & sacra recipere noluisse; Inferentibus nouas religiones & sacra, deportationē alijs, alijs mortis indixisse poenā Liui. decret. 4. libr. 9. Paulus Iuriscultus libr. Sentent. 5. tit. 23. de vaticinatoribus. Constantinū Cæsarē alienū fuisse ab Ario, eius libros iussisse comburi: in eos q id facere neglexissēt mortem statuisse: idololatras persecutū fuisse. Idem, Mandasse in idololatras mortē scīt, in Anabaptistas & alios hæreticos poenas morte acerbiores, Valentinianū Gratianū Theodosiū; Idem decreuisse, in illicita docentes, Martianū, Idem censuisse in eos, q Serueti scripta seruassent Iustinianū. Contra istorū expla & statuta proponis gratianū, q liberā oībus facultatem reliqt, vt quam qsq. vellet, sequerer religionem, præterquā Manichæis Pbrotinianis & Eunomianis: Et Theodosiū, q sine exceptione, oībus liberū esse voluit, & seq quā qsq. vellet religionē, & conuentus agere, & sacra operari. Vtrum hic sequetur lector, Beza? Nam suū cuiq. pulcrū, Et si mea ti, & tua mihi displicent expla, Vanitas, inquis, manifesta ē. In his Scriptoribus græcis defuit & in Imperatoribus Zelus & scīa, & oīa erāt strepitibus bellorum plena, & Episcoporū ambitio diuexabat oīa. Hoc tuū est iudiciū, In his Cæsarū explis, q sunt contra te: Sed contrariū, tuo, iudiciū erit eorū, q aduersantur tibi: Exempla tuorū esse contra verbū Dei. Vanitas inqs est, in scriptoribus græcis. Quid in latinis, cū venis ad Cæsares & pompeios? Ad papas (nrā sunt attingenda) & Lutheros? vt alia prætermittam. Et feruet Scriptoris animus desiderio, vt detrahat à victore, quē odit, aut victoriā aut victoriæ lucem. Dicit igr hostis tuus, magnā esse vanitatē in his scriptoribus q ea scripserūt, q tibi prodesse possunt: & manifestā veritatē in his, q ea transmiserūt ad posteros, q maximo pere impugnāt tua & cogitata & scripta. Sed inqs pag. 264. Magratus verbū Dei amplectantur potius & eorū imitentur expla, quorū pietas & sanctitas, ipsius Sprs Scti testimonio cōprobatur. (quā istorū Cæsarū facta) Est enī verbū Dei, norma regula præscriptio voluntatis diuinæ, à qua q (nō verbis, sed intelligentia verborū) aberrauerit, fieri nō pt, vt is habeat, quod in vita sequatur. Quare igr huc attulisti expla, quorū pars nō te iuuat, quod sit sine verbo Dei: pars etiā impugnat

Lex Dei in idololatras

Exempla profanorū

quod sit

quod sit contra te? Sequar igr verbū Dei magistratus, et nulla exceptione scripta aut accepta, improbos blasphemos, Veri Dei, nequā cultores alterius Dei quā veri Dei, deserentes verū, et ad alios deos, aut ipsi discedentes, aut adhortātes alios, ex legibus Dei iudicet, mori, occidi, comburi, lapidari, culeo insui et dissecari, et alia hominū facta et iudicata prætereat. Quantū potes igr aduersus hunc impiorū manipulū contende et vociferare. Et dicas pag. 247. verbis aduersus inuictā hæreticor istor rabiem, ministros verbi subsidiū, a ciuili potestate posse flagitare. Et magrātum pag. 248. aduersus huiusmodi præfractos et factiosos religionis Dei contemtores, gladiū, in sua ditione posse stringere: et machera quā a Deo accepit pag. 256. ad coërcendos malos euaginet in hæreticū, id est, impiū blasphemū peruicacem factiosū apostatā, multo certe magis, q spiritui scto mentir, id est, suis impudentissimis mendacijs pietatis studiū ꝑtexunt. Sed examinemus illa q̄ dicis pag. 251. Dico, si extra ordinē, punire tā sæuere licuit, occultū religionis contemtū, occultū sacrilegiū, occultum mendaciū, multo magis oportere magrātū, hæc eadem crimina, nō iā occulta sed manifesta, et ꝑterea, cū blasphemia, cūq; alior pernicie, et ciuilis societatis periculosissima perturbatione, deniq. præfracta peruicacia (tinacia) confirmata ꝑ suo iure coërcere. Hæc multis exaggeras, et id, quod Petrus puniuit morte, cū fuit occultū, illud posse multo magis punire Magistratū debere, cū est manifestū, cū Petrus extraordinariā, magrātus ordinariā, habeat ad mala punienda autoritatē. Dicis aūt illud Ananiæ peccatū fuisse, occultū contemtū religionis, occultū sacrilegiū, occultū mendaciū: Cām subdis, cū, inqs, totū preciū initio vouisset Dnō (cur enī totū prædiū vendidisset) et postea partē eius sibi reseruasset, Videri tñ volebat oīa contulisse. Itaq. nō modo incredulus simulator ambitiosus erat, sed etiā sacrilegus, et eius sprs, contemtor, a quo regir Eccla, quē nimirū existimabat inhil istor intelligere posse. Pag. 253. Petrus Ananiā vt sacrilegū, et Ecclæ contemtorē punit, vt fuerit Ananias clam religionis contemtor, sacrilegus propter votū mendax, incredulus, simulator, ambitiosus, sprs scti neglector, existimans Deū ignorare humana, Ecclæ paruipensor. Miror sicut fecisti in tuo hæretico, quod nō idem feceris in Anania, et dixeris, ob eā cām, quod vitia nūquā sint sola, sed veluti catenæ circulis longa serie, sic vnū cū alio coniunctū vitiū, Ananiā fuisse omniū vitiorū notis compunctū. Mihi ita obuersar aīo Ananiæ factū cū facto Ionathæ, siue malicia et opere Achani, ex desiderio esse simile. Nam Deus, his tribus exptis voluit declarare se, q̄ fierēt scire, quantūuis alios fugerēt. Et edicta ducū, quos ipse daret ad beneficiū populi, et detestationē aliquā, edita, se propugnare, et vindicare. Quare poenā, quā Deus inflixit populo, voluit esse sigcationē eius, quod clam factum fuisset. Quare Petrū nō Iosuæ aut Sauli comparo, punire cupientes Achanū et Ionathā, sed Eliæ, contra quinquagenarios duces, et Mosi, contra Dathanē et socios eius, sententiā Dei proferentes, conferendū esse dico. Sed neq. historia sacra tot criminibz onerat Ananiā, neq. voti nō seruati, aut mendacij occulti, eū condēnat, sed manifestū mendacium illū dixisse arguit, vt cū dixisset, totū se precium agri dedisse, vt cū alijs, q multū dederāt, viderer esse conferendus, nō totum.

Edicta Ducū Deus propugnat et vindicat

Ananias nō blasphemus neq. sacrilegus sed palam mēdax.

2 Cor. 3. 5.

Luc. 1. 6.

tum tñ agri preciũ Eccl̃æ numerasset. Verba Lucæ ista sunt: Vendiderat possessionem (nulla voti nũcupatione) et seposuerat de precio, et allatã partem aliquã ad pedes Apl̃orum (tanquã totũ agri venditi preciũ) posuit. Ut mentireris spiritui Scto (q̃ nos de oĩbus monet, et, sicut tu bene scis, nouit oĩa) non loqr̃ de voto nõ seruato) et fraudares de precio agri? Nonne prorsus ager tibi manebat, et venũ datus ager in tua potestate, eius preciũ, seu ager mũtatus in p̃ciũ, erat? Dicit igr̃ Petrus, et antea agrũ, ne venderer̃, et postea preciũ totũ agri, fuisse in potestate Ananiæ, ne aut prius venderer̃, aut totũ preciũ, sed pars, ad pedes Apostolor̃ ponerer̃. Mendacij igr̃ aperti conuincir̃, et nõ voti nõ seruati, aut Sacrilegij aut blasphemiæ, aut religionis contemtæ. Sed ad q̃d inq̃s, vendere agrũ? Q̃m maior erat in Eccl̃a indigentia, quã vt illi succurri posset, per id, quod q̃sq. domi paratæ pecuniæ haberet. Petis aliud? Sed dic tu nobis, an velis, sicut Petrus fecit extraordinario iure, ita magr̃atus iure ordinario, in mendaces, pœna mortis animaduertere? Vides Petri factũ, cũ magr̃atuũ ferro conferri nõ posse. Inculcas tuas illas solitas cantiunculas pag. 152. Quamdiu, inq̃s, hic versabimur, semp erũt in nobis reliquiæ peccati, q̃ nos exclamare cogãt cũ Apl̃o: video aliam legem in membris meis, rebellantẽ legi mentis meæ, et: miserũ me q̃s me liberabit ex hoc corpore, morti obnoxio? Horũ em̃ dictorũ, et prius falsũ est, et posterius. In persona aliena dicit Apl̃us, vt supra demonstratũ est. Pag. 259. Dicis ões Seruos Dei dicere cũ Daniele: Tibi Dñe iusticia, nobis aũt faciei cõfusio: Neq. id modeste magis quã verè faciunt. Nam si vel Abraham Ipse ex opib̃ iustificatus ẽ, h̃t de quo glorier̃, sed nõ apud Deũ. Fatem̃ Ergo fideles suã ἀσθενείαν, nõ vt pctm suũ inficient̃, sed vt suã ἱπανότητα in chr̃o quærant, et nisi id facerẽt, spr̃itui Scto mentirem̃. Quantũ tribuitis naturæ, tantũ detrahitis gr̃æ, à Pælagio nõ dissentientes, quod perfectionẽ hic aliquã homini contingere sommatis. Hæc tu, nõ distinguens tempora, iustificati et non iustificati Abrahami, et inter testem hõem, et testem Deũ. Sed vbi rogo ἱπανότητα legisti, accipi de præmio iusticiæ operũ, aut de ipsa oper̃ bonor̃ iusticia? Vbi iusticiã operũ quærendã in chr̃o? vbi ἱπανότητα ministerij esse à chr̃o? Vbi illos in Sp̃rm S. mentiri, q̃ suã ἱπανότητα nõ quærant in chr̃o? Vbi illud, tantũ detrahi à gratia, quantũ tribuir̃ naturæ, reformatæ in nouã creaturã per gratiam? Quæ tu ita fundis, vt videaris precario tibi velle sine verbo Dei hæc asserere, et in hor̃ doctrina te desiderare, nos her̃e discipulos, Nos vt scias, nulli, sine verbo Dei loquenti, volumus esse discipuli, et existimamus nos, cũ verbũ Dei habemus, esse doctissimos omniũ hominũ, sine verbo Dei loquentiũ sentientiũ viuentiũ. Vbi demũ legisti in Paulo ἀσθενείαν proclinitatẽ ad peccandũ sig̃care, et nõ potius præter alia, iudicij vitium? Dicis nos cũ Pelagio sommare: in hac vita contingere posse hõi iusticiã legis, et iuriũ diuinorũ obseruatorũ perfectionẽ. Nos Pælagiũ, q̃d fuerit hõis, ignoramus, et satissuperq. huiusmodi tua verba, nos confutasse videmur: attamẽ et hoc dicimus, si illã verba: Erant ambo iusti corã Deo, versãtes in oĩb̃ mandatis et iustificationib̃ Dñi inculpate: Quæ dicit Sp̃rs S. per os Euã gelistæ, lucas voluit

Si votũ fuisset, in potestate Ananiæ esse dici nõ posset, lege illud exigente.

CAPVT XIII.

1 Cor. 3. 5.

ἱπανότης

ἀσθενεία

Zacharia cũ vxore legis iusticiã præstitisse.

Luc. 1. 6.

Iusticia legis perfecte præstita à sanctis.

voluisset referre in personam Dei & dicere: & dixit Dñs ambobus, vos estis iusti coram me, & iuste vos viuere video & cerno & approbo, in oibus mandatis & iustificationibus meis, vt nõ sitis digni repræhẽsione. Si inquam Lucas ad hunc modum efferre orõnem voluisset, & hoc facere potuisset, & illi duo fuissent horrore perculsi potius, quam ãi tumiditate in Deum: Et nos sine somnio, sed in vigilia, & commendari dicere possemus illos duos de iusticia, & orõnem Dei esse verissimam. Zachariam scilt & eius vxorẽ, iusticiam legis in hoc mũdo, cum multis alijs q de iusticia commendantur, præstitisse. Laus enim in ãio laudata, nõ sit prudentis sensus & sobrij vigilantiam parit, ne perdat locum in quo ẽ, & nõ superbiam. Hoc ipsum dicimus de alijs, quorum vita, post vltimam lineam laudatur de iusticia legis sine exceptione. Nunc vide tu si qd purgatius & magis limatum contra hæc, q supra sunt multis verbis disputata, habeas ex verbo Dei. Pag. 260. Dicebant, inqs Pælagiani: Sicut pctm in hões ab Adamo, nõ ppagatione, sed imitatione transit, ita et chri imitatione, nõ insitione tollatur. Cum August. ita loqr de chri passione, sepultura & resurectione, vt illis velit totam fidelium vitam configurari, ita eum intellexisse, vt voluerit mortificationẽ nram esse nõ tam christi mortis & sepulturæ imitationẽ, quam effectum, ex infinitis alijs locis apparet.

Adami peccatum qdo transit, & qdo tollitur.

Producito locum vnũ ex infinitis, ondito sentiam hãc consonare, sicut dissonat, cum verbo Dei. Quid enim, si nec tu, nec August. velitis vobis loquẽtibus credi, sine verbo Dei? Vt igr id nos faciamus, quod vultis, vt vobis credamus, adferte verbum Dei. Paulus ita dicit: Credentes Iesum esse chrm, salutem sibi, ex filijs iræ, factos filios Dei, comparasse: baptizatos aut hoc est, in aquas proiectos & immersos (vt vox ipsa signat) ex hoc mũdo, ex hac vita, ex eo iure seruitij, quo tenebantur pcto, dimissos, mortuos & sepultos signare: Emersionẽ aut illam ex aquis, initia vitæ nouæ, chri, Dei, sprs, iusticiæ denotare. Quare credentes oportere meminisse vitæ nouæ, in quam sunt translati, vt viuant sdm iura & militiam noui hois, q sdm Deum creatus ẽ. Segr & aliam similitudinẽ: Quod sicut, q illotum corpus abluunt aquis, & illud mũdo postea indumento tegunt: Ita oportere facere credentes, vt renouati spru mentis, & purificati cordibus & depurati conscientijs, & regenerati ãis p fidem, induantur vestimẽto chro ipso, Nouo hoẽ, vt imitando eius vitam, eius esse fres, Dei filios, ad glam Patris, Abrahami successores declarent. Hæc Paulus: q vides non consonare cũ tuis. Pro Pælagio illo nos dicimus, te eius scripta nunquam legisse: quanta aut licentia fuerit Veterum, vt melius confutarẽt dicta aduersariorum, ea apposite accommodare ad suum propositum, vt ansulas præbere viderentur, qbus corripi valerent, tu ipse notare potuisti. Tu vero nihil sancti ducis in hoste, sicut in amico nihil profani. Diximus tibi, pctm in scripturis sacris signare & vitium & poenam pcti seu vitij: signat & alia qdam, q pposito nro nõ seruiunt. Propagationẽ aut vitij seu peccati, diximus iam pluries nullam extare in dictis sacrorum bibliorum, q ab Adamo transfusa corripuerit oes Adami posteros, ita vt tolli nõ possit, nisi p mortẽ. Propagationem aut peccati seu mortis, q ẽ poena illius peccati, quo Adamus inobediens fuit Deo, fatemur in oes Adami posteros esse insin-

Baptismus qd signat.

Peccatum, & vitium poenam vitij significat.

Rom. 10.

Rom. 6. 3. 2 Cor. 5. 15 Gal. 6.

Eph. 4. 23.

Iac. 1.

Ioh. 8. 39. 42. 44.

Rom. 5. 14

insinuatam et receptam, vt mors illa, nisi per mortem, tolli non possit. Hoc modo dici potuerunt posteri Saulis, Saulis peccatum sentire, quoniam sine regno fuerunt, quod habere potuissent, si Saulus in iusticia et obedientia Dei, sicut ceperat, perseuerasset. In illis autem verbis: Si filij Abrahami esset opera Abrahami faceretis: Si Pater vester esset Deus, diligeretis me vos, sicut ille me diligit: Vos ex patre diabolo estis et desiderijs patris vestri, obsequi vultis: In his inquam verbis, docemur a Iesu Christo, Eius aliquem esse filium, seu seruum, quem imitatur, et in viuendo veluti praeceptorem sequitur, siue iusticiam Deum, spiritum; siue iniusticiam, diabolum, peccatum. Unde qui peccat, sicut peccauit Adamus, filius Adami dicitur, quoniam peccat, sicut Adamus peccauit, et, non quoniam illius peccatum, in eum sit transfusum: Ita filius diaboli dicitur, quoniam desiderio diaboli, veluti seruus suo Domino paret, et, non quod aliquod peccatum ex diabolo in hominem transeat. Ita dicimus peccatum, h. e. mortem illatam Adamo, propter peccatum, sine quo immortalis fuisset cum suis successoribus Adamus, posse concedi quadam tenus propagari, et ad posteros per Adamum transmitti: quoniam nulla mors fuisset, si primus parens, promissam immortalitatem, non obediendo Deo, non perdidisset. Quae quidem immortalitas, sicut regnum, Sacerdotium, et alia dona Dei, recuperari a filijs Adami, pro ipsis, et ipsorum posteris, relictis alijs filijs Adami, sub iure mortis, posset, si alicui Deus, sicut Adamo fecerat, immortalitatem in praemium obedientiae proponeret. Peccatum vero Adami, esse in eo, qui non peccauit, sicut peccauit Adamus, neque est filius Adami secundum imitationem, nisquam legimus: Econtrario autem, vt iusticia praemium fidei, respondeat morti, praemio peccati, quod fuit iactura promissi praemij. Omnes qui crediderunt Deo, et imputationem iusticiae impetrasse in praemium suae fidei leguntur, iusticiam, suae fidei praemium, ad omnes suos posteros transfudisse, sine aliquo iure peccati, als quo per fidem liberati sunt, dici debent: Sicut Adamus mortem in quam incidit, immortalitatem perdendo, immisisse omnibus suis posteris cernimus. Unde, sicut praemium peccati Adami, quod est mors, peruasit omnes, etiam illos qui non peccarunt ad similitudinem, qua peccauit Adamus: Ita praemium fidei Abrami et Cornelij ad omnes manare, qui ab illis descenderunt, etiam ad eos, qui non crediderunt ad illam, qua illi crediderunt similitudinem necesse est. Ita enim cogimur dicere si collationes Pauli Rom. 5. valere volumus: Sunt enim filij Dei, sicut illi filij mortis: et eorum opera habent promissionem, quae promissio nulla esset, nisi iuuarentur a Iusticia fidei, quae fides fuit in patribus, et propagauit suam iusticiam in posteris omnibus. Haec est iusticia quae vocatur Christi, donata a Deo omnibus filijs irae, qui credere voluissent. Iesum esse Christum, et tota est insitionis et non imitationis: sicut mors praemium peccati Adami insitionis est, non imitationis, cum dicatur peruadere omnes, et illos, qui non possunt illum imitari. Hanc, sequitur illa imitationis, cuius Christus est veluti speculum propositum, et imago bonitatis Dei, qua qui caret, cum eam praestare tenetur, per illam iusticiam insitionis in arborem vitae per fidem, parum aut nihil iuuari potest, nisi ad maiorem damnationem. Sed vos, qui haec non discernitis, ibi locum quaeritis iusticiae fidei, vbi locus eius non est, et iusticiae legis, quam negatis sperari posse, nisi in altero seculo, nullum locum relinquitis. Impugna igitur ista, ex verbo Domini, et nomina odiosa Pelagij et Caelestini, praeterito, quoniam nos illis non terremur, vt ob inuidiam vitandam verbum Dei deserere velimus. Sequuntur tuae, in tuos laudes, et tua, in alienos, et qui tibi displic-

Ioh. 8. 39. 42. 44.

filium aut Dei, aut Diaboli, esse quomodo dicitur.

peccatum ab Adamo imitatione transit

Peccatum Adami duplex, insitionis et imitationis.

originis peccatum nullum.

Iusticia originalis

Rom. 10.

Rom. 6. 3. 2 Cor. 5. 15 Gal. 6.

Rom. 5. 14

Eph. 4. 23.

Iusticia Christi duplex insitionis et imitationis

Iac. 1.

plicuerunt semp conuitia. Pag. 248. Itane vero Sycophanta? tene adeo obliuisci
tui potuisse, vt ab ijs veritatē dicas supplicio capitali puniri, a qbus veritas ipsa
clamat, sese nostris temporib assertam? Anabaptistas aliquot, puniuerūt nri prin:
cipes, quod totius humanæ societatis vinculū abrumperent, quod pfidiosi essent
apostatæ, quod verbū Dei manifestissime corrumperent, quod Ecclæ autoritatē
herent ludibrio, quod coēm consensū factiose lacerarēt. Seruetusq, teterrimū
illud monstrū pœnas dedit, quod ita impie de tota trinitate, de chri humana
natura, de puerorū baptismo, de fide, de iusticia, de tota deniq religione sen:
tiret, loquerer, scriberet, ita flagitiose et scelerate, totis annis triginta ver:
bū Dei, Ecclam, magratū ludibrio haberet, vt nihil vnquā magis impurū et
detestandū sol iste conspexerit. Nostrā religionē, cū tota chriana Ecclesia
coēm esse scito, ex qua tu pridē cū tuis eiectus esses, si tā sæueri essemus
quā tu nos esse crudeles calumniaris: ad eius professionē neminē cogere, di:
dicimus. Dant operā pastores, vt oēs, verā hanc esse religionē intelligāt, ita
tn vt nullius vnq colloquiū defugerint, neq qcquā prorsus ex priuata sua
autoritate administrent. Magratus ex officio curant, vt verbū Dei pure
et sincere docear, publica offendicula tollanr, turbar et offensionū occasio:
nibus medenr: de occultis iudicare nec possunt nec volunt. Pag. 269. Seruetō
optimus ipsor fraterculus pœnas dedit: Suscepta est indignatio in nos ex inno:
centissimo illius Serueti martyrio. Dicis in his verbis, vos ex veritate
mendaciū semp, nō ex mendacio veritatē aliquādo damnasse: Hinc seque:
ris dicendo, in vobis esse chriana religionē: in alijs, q a vobis dissentiunt,
chriana religionē esse nō posse. Ministros vros verbū ipsū Dei docere,
et eius præscripto in docendo, monēdo, adhortādo, alloquēdo, viuēdo, oīa sua
deducere. Magratus vros curare, vt verbū Dei sincere et pure docear,
publica vt emendenr, arcana Deo relinquere. Neminē vos cogere vt vobiscū
sentiat, sed ex verbo Dei, quod est apud vos instruere. Tandē laxas habe:
nas, veluti ad tua tempe, in Anabaptistas et Seruetū. Vellem hic abs te sci:
re Beza, an velis vt magratus norit verbū Dei nec ne? Nam si damnare
debet, cām damnationis noscat oportet. Quōdo aut nosse poterit, nisi noscat
et vitiū et vitij grauitatē? crimē et criminis modū? Idq ex verbo Dei: qm
aliæ sunt, in multis controuersijs Dei, aliæ hominū cogitationes, in constitutio:
ne virtutis laudādæ et vitij puniendi. Dicis eni ita pag. 267. Magratus
obseruare debēt, vt intra potestatis suæ fines et cancellos sese contineāt, ne
sclt audeant de hæresi iudicare, cū hæ, sint Ecclæ, nō principū partes, curēt
hæreseon iudicia sancte et incorruptæ exercenda, non ex vlla hominū autori:
tate. Hic nō vis magratū de hæresi iudicare, h. e. de re ipsa an sit vitium
statuere. Unde sequir, vt vobis et ipsū iudicare posse quantū sit vitiū. Nā
qualitatis cā, cām definitiuā, et definitiua cā, cām coniecturalē seqr. Quam:
obrem, q iudicare nō pt, qd sit vitiū, is, quantū sit vitiū, nequit suis oculis
dispicere, et an id, quod est ante oculos, sit vitiū cogitare. Nam is, quo nōe
id sit cognominandū, nūq disquirere poterit, q ignorat, sitne illud an mi:
nime. Quōdo igr potes dicere magratus vros curare, vt verbū Dei, et nō hæ:
reses isthic doceanr, si tu nō vis magratū vestrū, de hæresi, h. e. an id quod
min.

arrogans asinus Cumanorū

Magratus Geneuensis damnans hæreticos, cām damnationis ignorat.

ministri vestri, tu ipse, scribitis & concionamini, sit verbū Dei, an hæresis, iudicare? Quōdo nō vis magr̄atū vestrū, ex certa, certor̄ hominū autoritate, censere de vitio, de vitij magnitudine, de poenis vitij, & nō ex se, sancte & incorrupte, si nō vis vt ipse studeat has leges, de hæresi, de quātitate hæresis, de poenis hæreseos ex verbo Dei, sed ex ministrorū traditione, constituere? Nā magr̄atū arces ab illar̄ duar̄ ꝓpositionū discussione, quæ sunt: Oīs pertinax blasphemꝰ desertor Dei, & defectionē moliens est occidendus: Seruetus est pertinax blasphemus, desertor Dei, & defectionē moliens. Et si propius vult accedere magr̄atus vt has duas ꝓpositiones examinet, nō pateris, dicis hoc esse ministerij verbi, & nō gladij magr̄atus. Quid igr̄? Vereor ne nō videas te cognitionē caussæ remouere à magr̄atu, executionē aut̄ sentiæ, à ministris verbi pronūtiatæ, illi relinquere, cū nolis magr̄atū, illas duas ꝓpositiones, an veræ sint, ex actis & ꝓbatis intelligere posse: sed illi tantū relinquas complexionē, Ergo seruetꝰ est occidendus. Quā, & cæci vident, & surdi audiunt, & stipites fatenr̄, fluere necessario. Confodiunt se mutuo hæc duo dicta Beza, vt magr̄atus nō possit cognoscere de hæresi, nempe, an Seruetus sit hæreticus, q̄ debeat comburi: Et, Magr̄atus exercere sancte & incorrupte ex verbo Dei, nō ex illa hominū autoritate de hæresib̄ iudicia. Cum expectare ad ostiū ministror̄ verbi velis illum, quoad illi dicatur, abeas & scito Seruetū esse comburendū: Magr̄atus curare vt verbū Dei docear̄: & magr̄atus nō posse cognoscere ex verbo Dei, an verbum Dei doceant ministri. Et vt scias, hoc est aditū parare ad papismū, cū velis verbū Dei esse supra te, tanquā iudicior̄ exercendor̄ legem, sed nolis aliū esse in Vrbe iudicem ex verbo Dei, præter te vnū, h. e. ministros verbi, q̄ iudicare te ex verbo Dei possit. Dicis de arcanis nō interesse gentes machæram, iudicare: Ergo nec ministror̄ verbi intererit arcana cognoscere, postquā Dei iudicio sūt subiecta. Sed declara nobis, q̄d sit arcanū tibi; An conclusū lr̄is? an fidei vnius concreditum? Si hæc putas esse arcana, multa tela erūt tibi, q̄ tuū transverberabūt pectus excipienda. Si alia arcana esse nō existimas nouā tibi condis linguā, & vt tibi faueas, à papistar̄ castris subsidia petis. Illi dicūt, illud nō esse inter arcana numerandū, quod q̄s in sylua solus oris sono edit, quāuis nullus sit præsens q̄ audiat. Is enī ipse, q̄ illud audiuit, q̄ ille ipse est, q̄ illud pronūciauit facere, ne illud sit arcanū, cogiq̄. in conscia (vt dicūt) aperte ministro verbi illud, veluti rem manifestā patefacere, quo valeat damnari. Dicis neminē venientē ad vos & conferre cupientē, cogi si à vobis dissentiat, vt vobiscū sentire debeat. Hic plane videor ignorare, q̄d sit vis & metus, aut cogor fateri, falsas esse historias, quas legi. Nā legi, allectū lr̄is Caluini venisse ad vos Seruetū, vt præsens melius tractaret, quā ꝑ lr̄as intellexerat, se facere posse. Cū aut̄ venisset, in carcerē esse coniectum & optionē illi esse propositā, hinc publicæ recātationis cū tota pompa illa, q̄ ex inquisitionis papisticæ legib̄ addidicistis, Illinc ignis. Hic Ego aut vim video, aut nō liberū esse ad vos accessū cuiuis, nisi his, quos scitis aut à vobis nō dissentire, aut nō dubitatis, à vobis addiscere velle. Et verba ista tua video esse, vt dicebat ille Malaciā Maris petentē ficus. Hic nō quæro, an huiusmodi optiones sint ꝓponendæ hæreticis illis, abs te, suis metis definitis, q̄bus nullas.

formidolosi Caluinistæ. 1068.

las optiones offerre verbū Dei ostendi: Sed an accedentib̄ ad vos, et dissentien-
tibus, et persuaderi à vobis nō valentib̄ vis inferar̄, cū proposita optione; Quæri-
tis, vt aut vobiscū sentiatur, aut mors oppetar̄. Dicis verbū Dei apud vos esse,
ab illis, q̄ à vobis dissentiunt, verbū Dei abesse, vobiscū aut̄ dicis sentire omnes
chrīanas reformati Euāgelij Ecclas, hinc venis ad cām anabaptistar̄ et Serueti,
quē et rides et scommatis impetis. Quid anabaptistæ illi dixerint et fecerint ex
actis publicis nihil mihi constat: Serueti et Valentini cām oēs, acta publica do-
cere possūt. Ex his licet lectoribus degustare, anabaptistar̄ scelera. Nam si in
horū duor̄ condemnatione falli potuistis, potuit ēt vobis ignorātia caussæ ana-
baptistarū imponere. Et licere alioq̄ vobis creditis, qui duis conuitior̄ in illos ex-
puere, quos videtis exosos esse alijs, et intelligitis vobis dicendo et scribēdo nocere
posse: Qm̄ aut̄ nihil isthic de doctrina chrīana credir̄, quod libri institutionum
Caluini nō contineāt: neq̄ quicquā in Seruetū vere dici posse oēs intelligūt, q̄d
in actis editis à Caluino nō legar̄, Ideo vna litura, et q̄ hic tu dicis in Seruetum,
et q̄ isthic ex verbo Dei vos credere cū multis alijs dicis, abstersisse videri possū,
qua expunxi institutiones Cal. et acta in Seruetū edita à Caluino: demōstrauiq̄
et in illis, nihil esse ex verbo Dei collectū, et in istis, nihil aliud nocuisse Serue-
to, quā inscitiā Caluini. Vnū ex oībus hic attingā, quod tu commemoras: Di-
cis, Vos veritatē nūquā damnasse, sed mendaciū ex veritte damnare studuisse.
Subdis postea, Seruetū de tota trinitate sensisse, locutū fuisse, scripsisse, flagitio-
se et scelerate. De hoc disseramus: qm̄ licet de alijs loca notata docebūt intellige-
re cupientes. Sit igr̄ hæc inter nos inuiolata propō: Si Seruetus Scelerate locutus
est, scripsit, sensit, de trinitate deor̄, sdm̄ numerū, Vos ex veritate verbi Dei, mor-
tis damnasse Seruetū: Sin aut̄ Seruetus nunquā de trinitate deor̄ sensit, scrip-
sit, locutus est, scelerate, Vos ex mendacio, sine verbo Dei, damnasse Veritatē et
necasse Seruetū. Videre potes me nō meo iure, sed tuis legibus insistere. Ali-
udem̄ sū dicturus, cū ad meū ius tuendū venero. Nunc audi:

Qui sensit Scripsit et docuit tres hypostases Vnū esse verū Deū, q̄ tres hy-
postases, quāuis q̄bus rebus inter se, ab æterno realr̄ distinguerent̄ in verbo
Dei, se inuenire nō posse, asseruit, attamē ex his, q̄ externe à dictis tribus hypo-
stasibus, post conditū mūdū facta esse in verbo Dei commemorant̄, distinctionē
realē se inuenire et demonstrare posse affirmat, Is Dei Vnius trinitatē hypostasī
nō negat aut verbo aut dicto aut scripto: Sed Seruetus tres hypostases in vna
Dei natura semp̄ sensit docuit ~~sensit~~ scripsit: distinctionē realem tollebat eā q̄
ab intra est, qm̄ nullā rem videre poterat in verbo Dei, q̄ daretur Pr̄i, q̄ negarer̄
à filio, aut à Spiritu Scto, qua Pr̄ à filio aut Spiritu Scto realr̄ distingui pos-
set, Illā aut̄ distinctionē realē esse concedebat in his tribus hypostasib̄, q̄ à con-
dito mūdo in his tribus hypostasibus, externe illuxit in verbo Dei, in quo narrār
prm̄ semp̄ erga hōes fuisse inuisibilē, filiū et sprm̄ S. varijs formis, vnus et alter
et nō vnis fuisse hōibus visos. Ergo Seruetus nō de tota trinitate, neq̄ de ipsa
trinitate, scripsit, sensit, locutus est scelerate et flagitiose. Nisi mihi hoc argm̄
dissolueris Beza, illa facilitate, qua eructas conuitia, et oīa tua, vis per vim
autoritatis, quā videris tibi possidere, oībus probari, cogā te fateri Ecclam ve-
stra

Seruetū perdidit inscitia Caluini.

Serueti de trinitate sententia

+ aut nulla: neq̄ q̄ dicit, tres esse hypostases, is affirmat nihil esse, quod faciat has hypostases, tres potius, quā duas aut vnā +

strad ex mendacio damnasse veritatem, Cum ex nō dictis sensis, disputatis a Serueto, damnastis Seruetū, & eius manes persequimini & conquiescere nō similis.

Tollebat, dices, distinctionē ab intra, trid hypostasiū diuinarū realem. Sed non dis q tollit distinctionē realem, ab intra, in hypostasibus diuinis, tollit oēm distinctionē ab hypostasibus, ne sint hypostases diuinæ, & ne sint tres, sed vna, aut nulla + esse: & si q pt distinctionē realem in tribus personis diuinis, immissa a papistis ex verbo Dei tollere, & aliam, realem tri, in illius locū sufficere, nō pt, magistro verbo dei, is nō pt dici aliud ab hypostasib diuinis tollere, nisi papistar realem distinctionem, quamuis nulla in verbo Dei inueniat realem distinctionē, q illi ex æquo rōndere valeat. Si imgs, realis hypostasiū in deo distinctio nō est, multæ in deo hypostases nō erunt. Hoc em est argm Caluini, quo sæpe vtit, quod falsa ht consecutionē. Nam vbi sunt plura indiuidua, quor oēs res, quas vnū ht, habet & aliud, in illis indiuiduis realis distinctio esse nō pt: distinctio tri adest, nō em essent indiuidua subsistentia plura, si aliqua distinctio trō redderet illa plura. Hoc viderūt papistæ, q cū cogerent dicere oia, q sūt in pre, esse in filio, esse in spu Scto, & putarent realem distinctionē in illis esse nō posse, vbi oēs res essent coēs, finxerunt, in Deo, res relatiuas ab intra, & nō ad intra. Quod victus rone fateri coactus est Caluinus esse verū, vnde videri cepit illi dura locutio symbolica illa: deus, de deo, verus deus, de deo vero, & vt legeret id quod videbat, & nō ab oīb intelligeret, qd sibi videri videret, dicebat: dici nō posse deū de deo esse, essentia cā, cū essentia Dei nō sit de dei essentia. Perinde atq. cū patres illi, deū esse de deo dici oportere censuissent, essentia respexissēt & nō personā, q sicut de deo ab æterno nata esse dicebat: ita de de esse deū ab æterno dici necesse esse censuissent. Verū qm ille videre ceperat, natiuitatē filij, verbū Dei, alia nō narrare, nisi illam temporalem, qua sermo dicebat factus homo, cepit dicere, durū esse, dicere, ab æterno fuisse deū de deo quod sacra biblia, nō, nisi in plenitudine temporū commemorāt esse factū. Hæc diximus pro Serueto ex Serueto, quem EX mendacio occidistis.

distinctionē reale in trinitate ab intra esse nō posse.

+ aut nulla: neq. q dicit, tres esse hypostases, is nihil mihi esse, quod speciat hanc hypostases, qui potius quod dicat aut, quod

LIBER TERTIVS pro se Autore & Pro veris Vnitarijs.

Nunc ad ius meū venio: Vbi tū Beza addidicisti, Trinitatē personar ex vero Deo, q aliā nō ht personā, nisi vnā, tollere, esse sceleratē & flagitiose agere? Dicis verbū Dei te seq, & nihil credere velle, quod in verbo Dei nō sit. Verbū aut Dei, nō esse verba, sed verborū sacror veram intelligentiā, q sine verbis esse nequit, in ipsis sit inclusa verbis necesse est. Deum, vnū habere indiuiduū, non tria.

Dic igr vnde habes ex verbo Dei? vbi verbū Dei te docet, Verū Deū, nō vnū Patris solius, sed tria habere indiuidua? Vociferare nunc vt facis pag. 52. Si hoc nō est, deleatur diuinissimū illud diuli Iohannis initiū: deleat baptismi formula: deleat diuinū illud epla ad Rom initiū. Ffas em tuas vociferationes vltra progredi nō patiniur, q nolumus hæc aut alia sacra, deleta, sed vere & bene intellecta extare. Et bene vides tū, neq. em es captus oculis vt nō videas, quatū valeat: hic nominatur pr, nominatur filius, nominatur Spūs: Ergo hic decernit Deū verū habere tria supposita. Quapro-

nero

ne rō, nec tonsoribus aut sutoribus, nisi precario probarer. Quōdo igr verbum Dei segueris, cū id quod credis, sine verbo Dei credas, & illud ex verbo Dei demonstrare nō possis, nisi prius vim inferas verbo Dei? Dicis pag. 264. hanc esse Dei voluntatē, vt magratus religionis contemtū, vel capitali poena debeat vindicare, vt nō nisi extremis malis extrema remedia adhibeant: & in extremis remedijs moderationē tenendā, vt charitas & clementia christiano hōe digna nullū violet, habita rōne personar, errorū, poenar. Vbi si tu loqueris de religione constituta ex verbo Dei, & contemtū vocas blasphemiā in Deū, defectionē a Deo & alia, q̄ hæretici nōe intelligi volebas: audacia & impudentia humana esse videt ibi aliquā exceptionē ponere, vbi Deus, cū statueret poenas, exceptionē nullam nominauit: Si aut religionē vocas, quicqd ex verbo Dei constitutū nō est, impietatē esse dico, nō asserere contemtū eiusmodi religionis, nō esse cultū veri Dei. Quod aut dicis pag. 265. Oportere scripturis & manifesta veritate euincere, illa, q̄ in accusationē veniunt, esse talia, qualia diuinū, comperta veritate, & productis apertis testimonijs scripturæ, licebit in blasphemos & euersores ecclesiæ Reipublicæq. grauissime animaduertere. Hæc, q̄ recitas, ex Bulingero inscribito, & ferto tecū in oībus causis, & si accipis mecū acta in Seruetū, & quæsiuero abste: quando Vnus locus apertus scripturæ sit contra seruetū productus, habeas paratū saltem vnius pili vestigiū. Ita scribitis & disputatis verbis, cū ad rem ueniūt, leges istæ dormiunt, & miseros magistratus, ad parricidialia scelera committenda impellitis. Q̄m aut Bulingerius excessit ex viuis, q̄ nō es minus doctus illo, doce nos vbi sit scriptū, quod dicit citatus abste? Pag. 267. Iosiā, nō oēs, erroribus implicitos occidi, sed incurabiles, maximē. Nam iustiniani locū scimus, vbi resipiscentib⁹ nō infert necem. Cupimus scire, vbi hoc de Iosia sit scriptū in verbo Dei? Tandē vt pergas esse ad nauseā vsq. lectori molestus, millies repulsa & conculcata subfinē disputationis huius, veluti noua reponis. Pag. 268. Hi rings, Deū cum idolo confundūt, nō aliā in christianis, quā in diabolis fidē requirunt: salutem a nobis inchoant: Christi statū, christi offm: trinitatem (deorum) prædestinationem, liberū arbitriū, pomū in earū rerū numero, q̄ neq. ad salutem obtinendā sunt necessaria: neq. si sciamus meliorem hoēm efficiunt. In religionis controuersijs etiā, cū papistis, veluti de inuocatione sanctorū, de iustificatione, de libero arbitrio, de baptismo, de cœna dñi, vindicias tam libertatem dandas, id est, suo iudicio quemq. relinquendū putant. Quod de his obscuris sectę quæstionibus, & quarū cognitio ad salutem nō est ita necessaria, certi nihil dum constitui possit. Hæreticos non modo, nūquā occidendos, sed ne puniendos quidem arbitrant. Cuilem magratū ab oī religionis cura remouent. Verbo Dei iniuriā faciunt, negantes ex eo controuersias religionis decidi posse. Ecclam Dei aspernant. Pios magratus, & fideles pastores, sæuitiæ, crudelitatis, & immanitatis falso accusāt. Ecclesia, inquā, q̄ filij Dei sanguine acquisita est, & in cuius sinu & visceribus istimis diu fouent, vt nisi mature occurratur, prius simus capiendi, quā nos sentiā.

Spirant meridacia folles.

sentiamus oppugnari. Hæc Beza in Epilogo, quā nō patiṙ sine impietate finire, vocans Gamalielis sentiam, quā salutarē & laudabilē fuisse innuit Lucas, in vtraq; partem claudicantem: neq; pro regula in quæstionib; de fide, esse recipiendā. Cum sit ipsissima verbi Dei vox, discernentis inter se & verba hominū, inter sermones veroṙ & falsorū prophetaṙ, inter ꝓmissa Dei & hominū. Non reuerteṙ, inqt, ad me vacuū: manet in æternū: nūq; pudefacit illud. hæc aut: spes sunt fallaces; arundinei bacilli: vacui fructū: nūquā constātia verba. Unde hoc haberi? Ex ipso tempore, temporis erugo verbū Dei corrūpere nō pt corrūpit aut qdqd est hōis, aut virīū, aut spei, aut gloriæ. Quare ex legis constantissimæ doctrina, illud Gamalielis dilemma deductum est. Aut doctrina hæc Aplorū, humana est, aut diuina: Si diuina, etiāsi istos, atq; adeō oēs occideritis, eā extinguere nō poteritis: Si humana, sine alicuius cæde extingui eā oculis vr̄is cernetis. Sed ad rē postremi actus. Quæriṙ, inqs, An hæretici à magr̄atū sint cōercendi? Nolo Ego te ita loq Beza, qm̄ ambigua est hæretici vox: Sed ad hunc aut aliū similem modū: An blasphemi in Deū, idololatræ desertores Dei, subornatores populi vt deserat Deū, hæretici, quos definiuimꝰ oī scelere ꝓhibito, ab vtraq; tabula notati, sint cōercendi. Nos eni dicimus huiusmodi sine exceptione esse occidendos oēs: tu dicis exceptionib; aliquib; vim legis huius, q̄ Dei est, esse mitigandā. Quid tu sequaris nescimus, nos verbum Dei habemus: Non misereberis eius: Non parcet ei oculus tuus. Vtri tueanṙ sentiā suā ex verbo Dei, iudicent lectores. Ita in verbis tuis, Eccla, verbū Dei, religio, sicut hæreticus, ambiguæ sunt nobis voces. Nam si verbū Dei intelligis prophetica & Aplica scripta, germano verboṙ & sentiarū succo candentia, in aërem iacis cestus & sine hoste prælium inis. Huiusmodi eni verbū Dei, lucernā esse debere oīb; chr̄ianis dicimus: huiusmodi Ecclam, q̄ huiusmodi verbo Dei nutriatur, ~~sons~~ sponsā esse Iesu chr̄i affirmamus: huiusmodi religionē, q̄ ex huiusmodi verbo Dei foueṙ, colendā ab oībus, q̄ membra esse ouilis Iesu chr̄i cupiunt esse contendimus: huiusmodi hæreticos, q̄ illud verbū Dei spernūt, hanc Ecclam Dei contemnunt, hanc religionē Dei impugnant, & contra vtraq; tabulā cū offendiculo mali expli erga alios viuūnt, iuris esse dicimus ordinarij magr̄atus, ex legis diuinæ mādato, nō solū pœnis alijs, sed et morte multare. Sin autem verbū Dei dicis totū id, quod institutionib; suis chr̄istianis perscripsit Calu. & ex quo tu cū alijs libellos editis pro paruis pro magnis pro medijs: Næ tu habes nō solū nos, veṙ et verbū Dei, quod nobiscū est, cū quibus, virib; oīb; contendatis. Nā nos huiusmodi doctrinā, verbi Dei cognomine nō dignamur: cætū illoṙ, q̄ huiusmodi doctrinā seqṙ & defendit, alienū à cognitione Dei esse asserimus. Ideoq; esse ab alijs, quoṙ interest docendū, etiāsi sequi publicus tumultus deberet, religionem, q̄ constat ex illa doctrina tollendā esse, & verā substituendā suademus, vt ꝑsuddeamꝰ hōes, quos monet suo modo Deus, vt talem doctrinā euertant, huiusmodi cætus disturbent, eiusmodi religionē, in meliorē, bonā, [illegible] in bonā, malā quantū possunt maxime connitendo mutent. Quos vos cognominatis hæreticos, docemus monemus obtestamur, pseudoprophetas idololatras, desert

Gamalielis dilemma.

Ecclesia caluinistaṙ impia scelerata & ad ima tartara deturbāda.

hæreticos Bezæ, bonos viros esse & ab oīb; fouendos.

sertores Dei, perturbatores hominū, euersores bonar̄ legū, neglectores Ecclesiae disciplinae nō esse: Neq; ius aliquod esse datū magistratui, ordinario, extra ordinario, à Deo, contra eiusmodi hōes. E contrario aut̄ magr̄atui et priuatis, iussū esse constat, vt huiusmodi hōes, operi Dei incumbentes, foueant, nutriant defendant protegant. Haec sunt nostra: doce nos ex verbo Dei alr̄ sentire: doce institutiones Calu. cū vera intelligētia verbi Dei, consentire, et magnā apud nos, nūquāq. intermoriturā gratiā conciliabis. Quod dicis nos non separare Deū ab idolo, falsū esse, et nosti, et demonstrāt superius disputata. Aliā fidem dicis nos nō requirere, quā diabolus sit confessus. Tu q̄ Pauli sunt, nostra esse dicis, vt et nobis odiū, et verbo Dei labem concilies. Nam cū conferimus oīa, q̄ de fide varijs verbis, modis, sentijs, periodis sunt scripta ab Aplis, illud concludere necessario cogimur: Si Nero credidisset, quod Diabolus de Iesu est confessus, aut diabolo fuisset p̄ fidem promissa salus, vterq. quantū ad fidem pertinet, fuisset verus chrīanus. Est ne aliqd in verbo Dei quod hanc sēnciā impugnet? adfer in mediū, et iuua errātes, si putas nos errare, Sed sine calumniā di studio, quo veluti clypeo, te saepe munis, vt à nostris te subducas. Quid enī est quod seqr̄? Dicunt, inqs, Salutem hōis, incipere ab hōe: hoc inquā qd est, nisi calumnia tua? Ingenuus sis, nobilis natus, ingenuē agas, et ex lege in certamine iusto contende. Dicimus enī oīb; filijs irae, q̄ erant mortui in pctis suis, salutē et vitā contigisse p̄ fidem, credentib; Iesū esse chrm̄. Haec est redemtio à morte, vita, dicta salus: Ne aut̄ isti ipsi incidant in futurā mortē, q̄ ē stipendiū prioris mortis, ex qua sunt redemti, necesse esse, vt suā ipsor̄ salutē operentur. Dicimus nos, edocti ab Aplis, ita prioris salutis originē qdem esse Deū, q̄ amat nondū amatus, et praeterea odio habitus, finē aut̄ esse conciliationē cū Deo p̄ mediū, illinc promissionis, hinc fidei. Unde fit et Deus, Pater, ex Domino, et homo, filius, ex seruo. haec est salus prima: secūdae salutis finis est praemij et haereditatis ex iure filiationis, receptio. Qm̄ Deus noluit filios suos, sibi gratis seruire, quāuis ipsi noscant oīa se debere Pr̄i. Principiū est ipse filius adiutus à Pr̄e, stimulatus à Spr̄u Dei Pr̄is, monitus à Iesu chr̄o, suo capite. In hac salute, quā operar̄ et in qua ē homo, filius Dei, si nō paret Deo, et impoenitens morir̄, ius ex priore salute acquisitū, et ipsa prior salus, ipsi nihil prodest ad bonū: sin aut̄ poēntia tāgir̄, ex spe veniae, q̄ proposita est in Eccla à Deo, oīb; recte poenitentib; et fructus poenitente aīo dignos producentib; condonanr̄ illi peccata. Ista sunt nr̄a, ingenuē impugna tu ea ex verbo Dei, sed ingenuē, et alta generosaq. mente dignē (non tuo more solito conuitijs et calumnijs.) Dicimus q̄o id, quod toties diximus, vt cū summa molestia sit nobis repetendū, sed ita tu cupis, cū fingas te, nec audire nec intelligere: In tota sacra scriptura nihil extare, cui spes aliqua promissionis sit coniuncta, nisi duo, vnū fides, alterū opus: et in vtroq. esse iusticiā, nō vnā: Neq. n. iusticia operis, q̄ dicit, si credideris: sed diuersā. Quare oīb; his, q̄ discipuli chr̄i, seu Nazaraei, seu chrīani sūt dicti et dic-

Redemtio et salus p̄ fidē parta.

Salutis prīae Deus ē origo, finis, reconciliatio.

sdae salutis finis p̄mij re princip. filius 965.

fides et opus, sola promissionē hnt.

Phil. 2

et dicunt, dicimus, oia illa esse necessaria ad salutē, et ius ad salutē comparandā quibuscū coniuncta hæret salutis et iusticiæ promissio. Verte aut tu Beza oia sacra Biblia, vide, dispice, contende, si inuenire possis alia, prætor illa tria, q̄ nos in catechesibus nostris recitauimus, tanquā necessaria oib̄ salutē adipisci cupientib̄, et ex filijs iræ, iure fieri et re declarari, filij Dei desiderātib̄. Quod si quærendo inueneris, communica nobiscū, et errorē nostrū in quo sum⁹ nobis commonstra: Sin aut alr, quā nos asserimus, nō inueneris, osculare verbū Dei, et impugnare desine. Reliqua aut q̄ passim extant in sacris biblijs, nō iudicio humano, quod vanū esse solet et futile, agenda et ferenda nr̄is committimus, sed hominū sensus, q̄ possunt, valent, auent, cupiunt illa nosse, reuelatæ doctrinæ, in verbo Dei, subijcimus, et vt ab illa erudiant mandamus: Neq̄ vlli hominū, quos regere possumus consilio, vindicias sdm libertatē, sicut tu calumniaris, sed sdm iustā legitimā debitā seruitutē damus, offerimus, porrigimus. Cur enī emendaremus doctrinā vestrā ex verbo Dei, in beneficium nostrarū Ecclesiar, si vindicias sdm libertatē, in his rebus, quas commemoras, quiduis quod luberet aio sentiendi extra verbū Dei, cuiuis daremus? Sed heus tu bone et docte Vir, Vbi trinitatē deor sdm personas, in verbo Dei inuenis, ais nos permittere, vt quiuis, quod vult, de oib̄ rebus sentiat, extra verbū Dei, Et nihil inuenire potes, ex his, q̄ esse dicimus necessaria, aut ad salutem aut ad doctrinā, esse extra verbum Dei. Ais te extra verbū Dei nihil assere velle: demonstra igr nobis, vbi in verbo Dei lateat, Deū Prm duos hēre socios pares secū natura ipsa, cū q̄bus oia semp agit, aget, egerit, et sine q̄bus nūquā agat, aget, egerit nihil. Ne tibi dicar, medice cura te ipsū: et in eo condemneris crimine, in quo nos esse dicis, et cuius nos, sub iudicio orbis terrar, scriptis missis accusas.

Necessaria ad salutem. 1066.

Phil. 2

Hæc ad te scribere voluimus Beza, Nō tam Castalionis aut Bellij gratia quā vt nrā, q̄ illi attigerunt, et in quibus nobiscū sentire visi sunt, defenderemus, seu potius, quod idem est, vt Verbū Dei, cuius nos profitemur esse discipulos, a tuis telis protegeremus. Et vides nos a grauib̄ abstinuisse conuitijs, qm rōne certare volumus, cū his, q̄ a nobis dissentiunt, vt cū cōes hēam⁹ sacras ædes, in q̄bus arma chrianorū seruant, aut erudiamus alios, et superiores in cā simus, aut erudiamur ab alijs, et erigamur super nos ipsos. Vtrobiq̄ enī est victoria. Tu hæc leges, et dispicies et tractabis vt voles. Qm autem desiderare posse videris, quid de hoc hæreticor argnto nos sentiamus, ex verbo Dei placuit sentiam nostrā paucis explicare, vt desiderio tuo, qd excitare tibi potuit, auiditas inquirendi, qd ea de re crederēt alij satisfieret. Vt aut intelligamus qd sit Paulo, HOMO HAERETICVS, necesse est, vt, nō ad poenam, qua dicit Paulus hæreticū hōem esse subijciendum, hunc auersare: Sed ad cam contentionis et inimicitiar, susceptarū, ab hostibus Pauli, contra Paulū, disquirendā et dispiciendā, oculos āi conuertamus. Nā vitare alicuius conuictū, poena qdem erat, sed cōis et ante Iesu chri tempora, imponi consueta oib̄, ex plo ecclesiā offendentib̄, aut mala vita, aut falsa seu nondū approbata et vulgo recepta doctrina. Ex poenæ igr qualitate, nisi aliud addatur, intelligi nō pt culpa, In vita ne sit nefaria an ind.

Conclusio Epistolæ

Excomunicatio etiā ante chrm fuit.

an in doctrina vitiosa. Contentionis aut̄ cā, q̄ fuit inter Paulū et eius aduersarios apertissimis verbis narrar̄ à Luca, et à Paulo, multis in locis. Unde factū est, vt à Paulo, hostes canes, ab hostib̄ Paulus, pestis fuerit cognominat⁹. Phil. 3. Act. 24. Ita aut̄ Lucas, vt alia nonnulla prætereant̄: Orta est seditio et disceptatio (στάσις σοζήτησις) nō exigua Paulo et Barnabæ, aduersus illos pharisæos, q̄ venerant Antiochiā à Iudæa, et dicebāt, se esse missos ab Aplis. Erat aut̄ quæstio ζήτημα, Num gentes præputiatæ p̄ fidē, sine circūsione, sperare salutē, q̄ apud Iudæos erat, possent. Paul. vnā partē, alterā pharisæi illi, defendebant: hor̄ rō erat lex de circūsione, lata Gen. 15. Illius aut̄ rō erat, conuersio gentiū accepta Deo, et comprobata signis atq̄ prodigijs, et sp̄rs Scti varijs donis. Hæc eadē q̄stio, proposita corā Aplis, cū deliberarer̄, habuit chr̄ianos pharisæos ex vna, et Apostolos ex altera parte. Illi dicebāt, oportere circūcidere gentes, et mādare vt legem Mosis seruarēt Exod. 12. Hi veroas serebāt iugū circūsionis graue et molestū, nō esse gentib̄ imponendū, quarū corda Deus purificasset, et adæquasset reliquis, Ecclæ ex Iudæis, membris, dato sp̄ru Scto, et linguar̄ munere, sicut cū Aplis ab initio fecerat. Quib̄ accedebat Paul. et Barnab. narrātes, q̄ signa et q̄ prodigia Deus p̄ eos edidisset inter gentes, q̄ crediderant. Tam aut̄ prophana opinio à principio hæc esse videbar̄ in doctrina Ecclæ, vt Petrus, quē Deus p̄ suū sp̄rm monuerat vt ad Cornelium accederet, et quod ipse oīa ante illū diem immūda p̄ purgasset et sanctificasset, q̄q̄ sp̄rm S. sup̄ Cornelium descendisse viderat, et istis demōstrationib̄ se aduersus alios chr̄ianos, quod ad cp̄putiatos vocatus accessisset et illos baptizasset, ad spem salutis, sine circūsione, defenderat, et Paulicam cū Iacobo et alijs Senatoribus et consultorib̄ suo suffragio vindicauerat, vt cū esset Antiochiæ, et audisset, quosdā Hierosolymitanos eo p̄uenisse, ab Antiochenis chr̄ianis diuertere, quod præputiati essent, tentauerit. Et principio q̄dē, et à Iesu chr̄o moniti Samaritanor̄ et præputiator̄ commertia vitāda sibi duxerant Apli, et à lege edocti nullū posse sine circūsione, ex peregrinis gentib̄ sperare grām Dei, credebant. Unde, fugati metu ex Hierosolymor̄ vrbe, atq̄ adeo Iudæa tota, per Phœnicē, Cyprū et Antiochiā solis Iudæis concionabant̄ discipuli: putātes salutē q̄ nūciarer̄, ad solos circūsos ex lege Mosis spectare, et ad ipsor̄ familias. Verū cū Deus ob id, quod Iudæi salutē, q̄ nūciaretur spernerent, nō contenti, quod salutis autorē occidissēt, aperire ostiū fidei gentib̄ in præputio, q̄bus ad illū diē apertū erat, p̄ circūsionē, statuisset, Petrū primū omniū monuit, de gentib̄ alijs, cum de Samaritanis p̄ certas sigcationes Ecclam docuisset, Samaritanos p̄ fidē ad paria bona, ad q̄ alios Iudæos vocauerat, se in grām recepisse. Edoctus igr̄ Petr⁹ de voluntate Dei, ab ea opinione, in qua vsq̄ ad illū diem fuerat, se retraxit et confessus est, se reipsa verū esse comperisse in quauis gente, Eū esse Deo acceptū, q̄ iusticiā edoctus, iusticiā operarer̄. In eā sentiam descenderūt et alij Iudæi, q̄ cū Petro ad Corneliū venerant, obstupescentes primū, quod spiritus Sctus darer̄ à Deo præputiatis, sed tandem voluntati Dei cedentes. Hos secuta ē tota Eccla, q̄ prius Petrū castigauerat verbis, quod ad præputiat.

Quæstio inter Paulum et ζηλωτάς.

præputiatū Ecclæ coniūgi, qualis opinio fuit.

Ostiū fidei cur gentib̄ apertum

gentiū receptio Petro primū patefacta.

Act. 11. 1

Act. 9. Gal. 1. 9. Act. 6.

Act. 14. et 15. 9

Act. 15. 8.

Act. 10. 20.

Act. 11. 5.

Act. 15.

Rom. 4

Act. 11. 19.

Rom. 1. 2

Act. 8. 17.

Rom. 16.

Act. 10. 34.

Eph. 3. 5

putiatos cōcessisset: Sed postea audita voluntate Dei, quod illi placeret mittere
in vineæ suæ cultū, nouos operarios, rejectis operarijs prioribus, abs quibus rey:
Act.11.18. cerer, acquieuit decreto Dei & dixit: Igr̄ & gentibus præputiatis Deus poeni:
tentiā concessit, p fidem solam, ad vitam. Hæc constituebant in Iudæa,
ut Eccla nō ignoraret voluntatē Dei: & iamdiu antea monitū Saulū oran:
Act.9. Gal.1.9. Act.6. tem, in templo, Deus ad gentes miserat, quē postea ab Eccla, q̄ erat Antiochiæ
collecta ex Iudæis, quos Lucas alibi ἑλληνιστὰς vocat, una cū Barnaba, ad nō
nominatū ministeriū censeri iussu sprs Scti voluit. Hi reuertentes ex mini:
sterio publice sibi delegato, nūciauerūt Ecclæ Iudæor̄, q̄ erat Antiochiæ ut
Act.14.27. & 15.9. dixi, quæcūq; fecisset Deus secū, & quod aperuisset gentibus præputiatis osti:
um fidei, sine circisione, fide purificando illor̄ corda, ut Deo Patri, ut filij,
coniūgi possent. Ad hunc modum Deus salutē, quā solis circisis nūciari
mandauerat, ouibus scilt perditis ex domo Israelis, agricolis nō reddētibus fructus
vineæ, filijs regni Iudæis, mūdo veteri, orbi veteri, domui prioris constructio:
nis, filio ancillæ, Hierosolymæ fœcūdæ; Cum illi salutē repudiassēt, & spes
nulla esset, ut ad sanitatem reduci possint, ut viuere videre & audire sdm de:
siderium Dei vellent, dilatare voluit suæ vineæ terminos, & nouos operarios
conducere, quibus salutē ~~sat~~ suā, quā illi priores repudiauerāt, impartirer̄. Hi
sūt, q dicunt̄ Oēs gentes, Gentes in præputio, Noui operarij in foro sedētes
otiosi, & a nullo conducti, venientes ab oriente & occidente, ut recūbant cū
Abrahamo Isaaco & Iacobo, commorātes in exitibus viar̄, cæci & claudi, græci,
præputiū, & alijs odiosis & ignominiosis cognominibus. Separari igr̄ ceperūt
chriāni pharisæi a chriānis pharisæis, utrisq; Iesū esse chrm̄ confitētibus,
Rom.4 & ob id, ex fide iustificatis & impetrata venia priorū delictor̄, felicibus & beatis.
Qm̄, quāuis utriq; a principio ex lege Dei instituti & edocti, pertinacissime
credidissent fidem, quod Iesus esset chrs, ad salutē comparandā præputiatis
& ita Paulus Petrus & Apli oēs, cū senatu, populoq; chriano Hierosolymis
Antiochiæ & vbiq; gentiū, vbi commorabant̄ chriani, essent persuasi: Attn̄
alij Deū monentem, diuersā a recepta vsq; ad diē illū doctrinā, sequi, mutata
sentia voluerūt: alij ab opinione, in qua erant, quod viderent̄ verba legis Dei
pro se here, dimoueri, nec signis nec miraculis nec reuelationibus nec dictis ali:
orū, nō se patiebant̄. De ista reuelatione & de isto grē hominū, quod mul:
tū poterat, ut formidolosū fuerit Aplis oībus legimus: De reuelatione illa
sunt: Euāgeliū, quod ante promiserat in scripturis Sctis, ad salutē oī cre:
Rom.1.2. denti, nō solū Iudæo, sed etiā græco Rom.1. Euāgeliū meū iuxta reuela:
tionē arcani, temporibus æternis taciti, nunc vero manifestati, & per vati:
Rom.16.25. cinas lirās in oēs gentes patefacti Rom.16. Quod in alijs ætatibus nō inno:
tuit filijs hominū, nunc reuelatū est Sanctis Aplis & pphetis Dei, gentes
per Euāgeliū, cuius sū factus Ego minister, esse cohæredes et eiusdē corpo:
ris, consortesq; diuini promissi per fidem, vna cū Iudæis. Eph.3. Hæc satis
Eph.3.5 esse videnr̄ de reuelatione, q̄ in cā fuit, ut Apli ex opinione in qua erant
cū oībus alijs chriānis pharisæis, mutarent̄ in aliā opinionē, q̄ pro se habebat
testimonia miraculorū Dei. Genus aūt hominū q refragabant̄ opinioni

Aplor̄

Nōia gentiū odiosa.

Oēs gentes noui operarij in foro ociosi.

Iudæorum christianor̄ duo genera.

Reuelatio Apostolorū.

Apostolor̄ notar̄ à Luca, ex Iacobi verbis Act. 21. Vides, inq̄t Iacobus ad Act. 21. 20
Paulū, fr̄, quot millia sūt Iudæor̄, q̄ crediderūt Iesū esse chr̄m, et sunt chr̄iani,
et oēs sunt studiosi sectatores legis, ζηλωταὶ τοῦ νόμου, sicut Paul. prius fue:
rat Gal. 1. Audierūt aūt de te quod defectionē doceas à Mose ἀποστασίαν
oēs, q̄ inter gentes sunt Iudæos, dicens nō debere eos circūcidere filios, neq̄
sdm̄ instituta τοῖς ἔθεσι viuere. Hæc verba indicāt, oēs pharisæos chr̄ia:
nos, ζηλωτὰς legis circūsionis, fuisse aduersarios Paulo, quod gētib̄ nūciaret
salutē sine circūsione. Addebar̄ aūt veritati, calumnia. Nam vt exacuerer̄
istor̄ odiū in Paulū, aliqui nūciarāt Paulū docere, nō solū gentes, ver̄ etiā
Iudæos, nō esse circūcidendos, et satis vtriq̄. genti esse, si Iesū pro chr̄o comple:
cterer̄, vt in grām rediret cū Deo. Quod Paul. nūquā docuerat. Nā quæ:
stio nō erat de Iudæis, de q̄bus loquebar̄ lex: sed de gentib̄ præputiatis, de
q̄b̄ Deus, suā voluntatē Ap̄lis et p̄phetis, per suū sp̄rm, manifestauerat.
Patefit q̄o calūniā di studiū in Paulū hostib̄, q̄ eo Hierosolymis cōspecto,
nihil morati sanctitatē templi, in quo Paul. ex lege sanctificabar̄, clamare
ceperūt: Hic est ille homo, q̄ aduersus templū, et legē, et locū hunc, oēs vbiq̄
docet: cū Paul. aliud nō doceret, nisi præputiatos indigere fide, quod Iesus
esset Chr̄s, nō aūt circūsione ad salutē sperādā: Nulla, de populo, aut lege
aut templo Dei, facta memoria, nisi ad bonū. Quamuis aūt, q̄d de gētib̄
statuissent, oēs cōiter, Synodo habita Ap̄li, nō eos fugeret; et audire potu:
erant Paulū circūcidere iussisse Timotheū; et videret, quod se, cū veniret
ex longa peregrinatione, in qua cū gentib̄ cogebar̄ conuiuere, sanctifica:
ret ex legis mādato, vt sc̄lt eas immūdicias deponeret, quas contrahere
potuerat, cū alijs præputiatis conuersādo: Attamē, quod hanc Paul. pro:
uinciā suscepisset, sacra patria cōicans gentib̄ præputiatis, hostili odio no:
mē Pauli proscindebant, et eius memoriā persequebanr̄, et nō alior̄ pharisæ:
orū christianor̄, q̄ eiusdē erant cū Paulo opinionis. Vnde narrat Lucas
Cum orare cepisset hæbraicè Paulus, et audientia illi attentissima p̄be: Act. 22. 21.
retur ab vniuersis, quod oīa eius dicta æquo aīo tulerūt oēs: et quod Iesus
illi proficiscenti Damascū visus fuisset, et quod Iesū esse chr̄m credidis:
set, et quod baptizatus fuisset: Verū cū ad illud conuertisset orationem, vt
diceret, sibi orāti in templo Hierosolymis, visū fuisse Iesū et mādasse, di:
cens: Ego procul ad gentes te mittam, tū inq̄t sublatis vocib̄ clamare cepe:
rūt: tolle de terra istiusmodi hoēm, nō enim fas est eū viuere. Erat igr̄
inimicitiar̄ cā inter Iudæū et pharisæū Paulū, et Iudæos pharisæos illos,
vtrosq̄. et illos et hos chr̄ianos, q̄m Paul. concionarer̄ gentib̄, per fidē, illas
sine circūsione, consequi posse salutē, cū illi nollent hoc nūciari gentibus,
nisi circūsione recepta. Hinc illud Pauli dictū, cū eor̄ euasisset in Asia 1 Thes. 2. 16
manus: Nos, inq̄t, persecuti sūt, et Deo nō placent, et oīb̄ hoīb̄ aduersanr̄,
q̄ obsistunt nobis, ne loquamur gentib̄, quo salui fiant. Q̄m aūt illi circū:
sionē legis, p̄res Veteres, Abrahamū Isacū Iacobū, leges Dei, datas in com:
mendationē gentis hebraicæ, cui p̄ circūsionē adnumerari solebant oēs
gētes.

hostilitas Iudæor̄ in Paulum.

gentes, prætendebant: Adeo Paul. & illor dicta vbiq. conatus est confutare, & sua stabilire: apud quidem sibi addictos molliter & plamis verbis: apud alios tñ nó adeo sibi addictos & obsequentes, neruosé, & solide. Dicebat em, circúsio:
Rom. 2. 25. né ái, seruare semp óes: nó óes aut, vllo tempore circúsióne corporis, seruasse, ab ira Dei, continuisse aut potuisse. Hinc factú est, vt illa sprs κατ' ἐξοχήν Rationes
Phil. 3. 2. hanc carnis κατατομήν appellauerit: Cauete inqt, canes, cauete malos operari- Pauli cótra
2 Cor. 11. 13. os: quos alibi falsos Apostolos, ministros Satanæ, falsos frres, h. e. chriános, nomi- Iudæos.
nat, cauete κατατομήν, nos em sumus περιτομή q sprú Dei colimus. Hanc
Colos. 2. 11. alibi circúsionem nó manufactá nominat, & deridens aduersarior κατ' ἐξοχήν, &:
Gal. 5. 12. vo nomin illis desiderat. Si inqt circúsióne vera, nó manufactá, in spiritu, mdcio, qd est in cá, quod mé perseq perseuerant aduersarij. Vtinam & euita-
rent, ἀφωνόψορδι, diceres κατὰ τὸν ψορδι mutata voce, ex alio loco, q vos la-
tefactant ἀναλλάγησις, vt vitiú illud σάββως ni κατὰ σάββως, quod torque-
bant in Paulú, Paulus per ἀναστόφως vocem, voleierit in illos retorquere. De
Patrú commendatione dicebat, nó óes ex Abrahamo, cú fuerit & Ismael: nó óes
ex Isaaco, cú fuerit & Esau: nó óes ex Israële, cú multi exciderint, esse, sicut
sdm carné, ita sdm sprm, semen Abrahami Isaci & Iacobi, semé inqua illud
cui Deus seruat sua promissa, vt suo tempore reddat. Quare nó minus glo-
Rom. 9. 7. riari posse gentes, cú fiunt filij Abrahami Isaci Iacobi sdm sprm, esse filios
Abrahami Isaaci Iacobi, quá Iudæi, q sunt inimici Deo, & sút sdm carnem ex il-
Ro. 2. 14 lis Patrib nati. De lege aut dicebat, illos Dei legis nó carere, q leges Dei
obseruarent. Nullus em seruare pt ex ái id, quod nondú nouit quale sit.
Quare magis ille diendus est, q seruat, quá ille qui nó seruat leges Dei, a-
pud se hré Dei leges perscriptas: & dignus est óndere posse, in corde quá in
carne, seu tabulis, leges Dei hre perscriptas. His & alijs verbis, & álias &
has, quas ꝓposui rónes aduersariorú suor diluebat Paulus: Sua vero cám
constit ré bat & ꝓbabat ex ipsis factis. Dicite, inqt, mihi, Nonne cú
Gal. 3. 2. Iesú esse chrm, postquá ille crucifixus fuisset, credidistis et accepistis sprm
Dei? ad qd igr gratáréda a vobis est carnis circúsio, cú intelligatis esse in vo-
bis cordis circúsióne? Nempe sanctificatione naturæ & receptióne in grám
cú Deo? Sermo meus, inqt, & ꝓdicatio mea, (quod Iesus esset chrs, & gétib
in præputio, postquá ex mortuis resurexisset) nó erat in persuasorijs hu-
1 Cor. 2. 4. manæ sapiæ verbis, sed in demonstratione sprs ac potentiæ, h. e. nó credidis-
tis in Deú, ꝓpter meá eloquentiá, sed ꝓpter sprm Scrm q in vos est delapsus.
Quá em arguito vtir, qño Petrus Act. 10. & 11. sicut & ibi, cú dicit: signa
2 Cor. 12. 12. Apostolatus mei peracta sunt inter vos, cú qi potentia & signis & prodigijs
& potentijs factis. Huc prouocat suos aduersarios 1 Cor. 4. Veniá inquit
1 Cor. 4. 18. trem ad vos, si Dns voluerit, & cognoscá, nó verba istor inflatorú, sed vir-
tutá (sprs, qua regnú Dei constabilir) Nam aduemente sprú in gentes ꝙ: Signa gentiú
putiatas, illæ aut loquebant linguis, aut prophetabát, quod pro signo recep- & fidem re-
tissimo habebat, receptionis gentiú in præputio, in gratiá cú Deo. Hoc ceptarum
aut erat potissimú Pauli argm, & velut κανὼν vt ait ille, cui imitetur. Argm Pauli
præcipuum de
ꝓpulatorú
receptione

Pulcherrima ratio.

tur oia alia, q̃ ex prophetis adducebant: Ut, in semine tuo, oes gentes bene-
dicent Gen. 22. Gal. 3. Et q̃ Rom. 15. referunt. Quae qdem, quauis eluderet
illi, dicendo de se talia dici, cu futuru esset, vt Iohannes gentiu mutati una
cu moribus nomen ignominiosu gentiu commeriti fuissent suscipere. Sicut Ezech. 16
cum dr: Pater tuus Amorraeus, et Mater tua Hetthaea: quauis in quam in va-
rias formas, se mutando, illi haec euitare conarent: attn cu veniretur ad vo-
luntate Dei, per praesentia sprs Scti, in Samaritanis et alijs praeputiatis ge-
tibus declarata, conticescebant illi et obmutire cogebant. Itaq illi, literae i-
psi, et verbis praescriptis legis, Abrahami seminis, circisionis, gentiu pputij,
genealogiar inhaerescebant: Sed a sensu litrae et verbor, quem sprs Sctus dif-
fusus in hoes et missus a Deo explicauerat, quam longissime discedere comperi-
ebant. Et poterat qdem illi oia sacra biblia recitare et dicere, quod pro se
faceret: Sed cu ad virtute sprs et eius pntiae dona veniebar, frigebant oia.
Econtrario aut, silentib et Aplis, et nihil proloquentibus, apposita manu sup.
hoes, quaerendo a Deo, num illud hominu genus ita praeputiatu, placeret, e-
debant iliadas testimonior, ex pntia sprs Scti, quod voluntatis Dei esset, non
magis sibi Iudaeos, quam gentes placere, modo Iesu, que crucifixissent Iudaei
viuere, ex virtute Dei, et esse chrm faterent. Hinc factu est vt Paulus se
spiritus, suos aduersarios literae ministros esse scriberet, et multis verbis 2 Cor. 3. 6.
conferret cu illis 2 Cor. 3. 4. Exarserat aut odia mutua, et ex odijs alteri in
alteros prorumpebant in conuitia. Paulus pro testificatione veritis quam
intellexerat: illi pro studio quo ferebant in Mosem, sed isti oderant Paulu
vt occiderent, ille istos oderat ne contaminaret alios: Isti igr Paul. vocabat pe-
stem seditiosu, conturbatore orbis, infame Seductore, non Aplum Dei, sed a
seipso creatu Aplm, egenu ex alieno viuente, vagabundu, nullibi certas se-
des hntem, περίψημα orbis, quisquilias viaru: Econtrario ille, canes, lupos,
caecos, haereticos, impersuasibiles, impoenitentes, odio a Deo habitos hoes, falsos
Aplos, falsos fres, falsos doctores, ministros Satanae, istos cognominabat, et pro
tutela sui Euangelij, de gentib, istor ca, dicit no solu istos, sed et Angelos, si
angelus qspia de caelo descenderet, et diceret Iesu no esse chrm, gentib in pputio
credentib, esse ἀνάθεμα et ἀποσυνάγωγον Dei et eius Ecclae, et cu diabolo
hoste veritatis numerandu.

Nomina Pauli odiosa a ζηλωταῖς

Noia ζηλωτῶν ignominiosa.

Est igr Paulo haereticus no is, q conturbat pacem publica, impugnat religio-
nem recepta, exagitat verbum Dei, sdm illum sensu in quo conquieuit per-
multos annos Ecclesia. Nam hac rone, se et Aplos et Iesu chrm notasset, et in-
ter haereticos, et angelos Satanae numerasset: Sed is, q Ecclam hortar, vt in ea
religione remaneat, in qua vsq. ad illu diem fuit, vt verbu Dei ita intelligat,
sicut adhuc intellexit, vt pace fruar publica, in qua ea Deus collocauit, seditio-
sos esse hoes, q alr nunciant, spretores Ecclticae disciplinae, miracula si q narrarent,
ex Belzebubo esse, sprs esse mendaces, q hoib miseris imponerent. Nam si conside-
rant oia, no Eccla chriana, q tu ex pharisaeis erat tota, a Paulo, Sed Paulus, pha-
risaeus

Haereticus quis sit 1007.

risæus & ipse & chrianus, ab illa Eccla desciuit, quod nõ sequerer illa verbum Dei, sicut Deus illud intelligi volebat, Paulus illã suã plane matrẽ, in qua sub Gamaliele nutritus in lege fuerat diuexabat, Paulus illius religionẽ receptã diuexabat infestabat, Paulus, ex eius aĩo, opinionẽ, quã de præputiatis male edocta conceperat euellere conabar, quod fieri, cũ illa, quod doceretur ab alijs, ita non esse faciendũ, renueret, conturbatio & tumultus ciuilis & rer omniũ pturbatio & commotio sequebar. Discessus qo Pauli, seu ἀφορισμός ille, quo relictis Iudæis, ad gentes docendas de salute, transijt, nõ posset vocari secessio, neq; ipse Paulus seditiosus, & seditionẽ fouere dictus ũquã fuisset, nisi illi, quos ipse vocat hæreticos, Ecclam illã Iudæor, q̃ chriana erat, & ex solis pharisæis tota constabat, docerent, monerent, adhortarent, & Ecclam illam, ne à religione recepta desciscerent, ne verbũ Dei, bene ad illũ diem intellectũ, excuti sibi è manib paterer, ne pacem publicã sinerent, ab vno homũcione, desertore patriar legũ, violari, & auditoriũ Pauli, nunc ipsi, nunc alij, quos ipsi submittebant, nunc scripta, & Eplæ eor, et suppositicijs nõib, ne Pauli erronis doctrinã falsã & contra Deũ, & omniũ Ecclesiarũ dogmata sequi, si seruari cuperẽt, vellent: sed seditiosæ illæ & eius factũ secessionis, nomen referre cepit, cũ illi doctores, doctrinã Pauli recipi ab Eccla nõ paterent. Multus & longus esse ex proposito volui Beza, qm desidero te manibus, si fieri possit, palpare q̃ dico. Summã aũt in pauca contraham: Paulus seditiosus dictus, qm patriã, quietem, pietatem & religionẽ (quantũ ad hunc locũ attinet de salute gentiũ, quę gentes videbant à Paulo eximi, à legibus Dei, quibus ad illũ vsq; diẽ subditæ fuerãt cũ spe salutis) deseruisset, illos vocat hæreticos, q quietẽ religionem, pietatẽ, in quibus conueniebant oĩa secula, & consistebat Eccla, in qua Paulus nutritus erat, permanendũ esse dicebant. In Paulo erat rõ, ex sensu verbi Dei, sicut interpretari volebat Sprs Sctus: In hostib Pauli, erãt nuda verba sacra, tegentia sensus humanos. Nam si legem de circisione bene discutis, intelliges illã de gentibus alijs nõ loqui, nisi de vna & sola Abrahamica. Illa eni erat, q̃ studere debebat, ne excluderetur ex populo. Qui circisus, inqt infans octo dierũ nõ fuerit, exterminabir de populis meis, q2 pactũ meum irritũ fecit. Igr erat intra terminos: si peccasset, extra terminos populi sui eyci debebat: igr pacto Dei erat inclusus, si peccasset, irritũ reddebat pactũ. Nõ igr gentes præputiatæ hac lege, q̃ his loqr, q sunt sub legib Dei & viuunt in tabernaculo altissimi, tenebanr, sed alia simili, cuius grã ἀγοθεσίας ius dicit Paulus fuisse apud Iudæos, de qua fortasse nõ nihil extat Exod. 12. abs cuius legis onere, tandem placuit Deo liberare gentes. Sit igr Paulo hæreticus Paulus Ipse, cũ esset propugnator paternar traditionũ, religionis receptæ defensor, verbi Dei in ea intelligentia, qua esse debere summi doctores speciosissimæ sanctitatis tradiderũt, assertor, vt, Eliã oportere venire: chrm esse nõ posse, q galilæus esset: Eccltica disciplina vindex. Cui Paulo opponar Paulus, selectus in Euãgeliũ Dei, & ob id seditiosus, orbis conturbator, pestis ciuiũ, per vniuersũ orbem, vocitatus, nouor dæmoniorum

nouæ &

Pauli ab Eccla catholica secessio 1.1100

hæreticorũ studium

Paulus cur dictus seditiosus.

hæretici à Paulo qui dicantur.

circisionis legẽ Iudæor tantũ ne excludantur.

hæreticus Paulus.

nouæ & ab æternis temporibus & seculor grãtuitibus mauditæ, filijs hominũ do-
ctrinæ, mdũs & prædicator. Ex hac Vnius Pauli collatione, in vno argũto faci-
le intelligere poterimus, haereticum esse eum, q sustentat & manitenet
haereticus quis. religionẽ, pietatẽ, Ecclesiasticam disciplinã, intelligentiã verbi Dei eã, in qua con-
quiescit non vrbs sola, sed orbis totus, receptã a longo tempore, & contínuo
vsu approbatã in ea vrbe, in qua est. Quod si quis exurgat, & hanc doctrinã
anastatus quis & religionẽ impugnet, & euertere studeat publicã quietem, is seditiosus, pestis,
scãdalũ commouens, ἀναστατῶν dici potest, quo haereticus dici nõ potest. Est enim
haereticus est a pub- haereticus (cũ de doctrina & sermo) cũ potestate publica apud multitudi-
lica potestate. rem, in qua & eius magistratus, magistratui conjunctus. Sicut igit, si nos vere
rimus ad te, & q isthic videmr esse recte constituta, labefactaremus in doctri
næ institutione, nos vobis seditiosi, vos nobis haeretici, dici posseti, sãm sensu
quẽ his vocibus dedisse videt Paulus. Ita si vos ad nos veniretis, & nostras
doctrinas conuellere conaremini, nos vobis haeretici, nobis vos seditiosi vocare-
mini: vt vox haeretici sit apud eũ, q plus potest viribus.

De Deo vno. Apud nos est doctrina de Deo, quod sit vnius naturæ & indiuiduo seu per-
sona. Cũ docemur in verbo Dei, eũ vnũ opponi pluribus in eodẽ genere,
significari per vnũ, indiuiduũ vnũ: Et, cui nomen certũ est impositũ, illud indi-
uiduũ esse oportere. Hæc in verbo Dei docemr: Christi nomẽ esse myneris
De Christo nõ naturæ: ingitũ aut fuisse multis: Sed illum, q declaratus est Chrs cum
potentia post mortem, cuiq; gentes oes sut donatæ in hæreditatẽ, vt in eas
sine circũcisione deduceret benedictiones Dei, esse Vnũ, Dom nostrũ Iesum
Dei filiũ. Magistratus oes vicarios Dei esse, ob idq. vsu sacror, deos ita-
De magi- stratus re suo dici: habere aut potestatẽ vitæ & necis pro tutela vtriusq. Dei ta-
bulæ, pro conseruatione bonor & exitio malor. Si alr fecerit, Deum fore vlto-
rem. De libero arbitrio Liberũ arbitriũ esse in hõe a Deo: hoc hebetari & tandẽ amitti vsu
& consuetudine, siue ad bonũ in malis, siue ad malũ in bonis. Non quod bonũ
& malũ semp nõ offerat, & possit vis ai ad alterutrũ inclinare: sed gm as-
suefactio versa in naturã ita faciat, vt in bonis displiceat malũ, & in ma-
lis bonũ: vt nec cogitare, nec facere, nec loqui valeant isti bonũ, & malumil-
De prædes- tinatione. li. Prouiderat Deus ab æterno, qd futurũ erat in tempore. Quare cum ami
maduertisset Adamũ deceptũm iri, & amissurũ immortalitatẽ, q ei, sicut
spiritibus beatis contingere potuisset: Et in varia scelera posteros Adami
pronolutũ iri, statuit, suo tempore vnũ, & certo alio tempore oes, ex posteris
Adami, sub sua tutela recipere, sicut prius fuissent si Adamus nõ peccasset.
Hoc statutũ recipiendi in filios Adami posteros, nunc vnũ tantũ, nunc oes
nullo excepto, prædestinatio dr, decretũ scitũ Dei, de saluandis his, q perierant.
De fide. Vtreq; aũt tempore fuis hoc filior Dei, posteris Adami, contigit p fidẽ ear
rerũ, & q bus Deus copulauerat promissionẽ, & quas Deus credere hõem cupie-
bat. Vt aũt hõ, aut crederet aut nõ crederet, hõis potestati reliquit, quẽ tentatũ
peccati oneribus, & sua gratia perfuderat, & suo spiritu donauerat, & viribꝰ
additis erexerat, vt & bonũ vellet, nõ coactus, & bonũ nollet, si vellet.

Hosius

Hoc ius in oēs hoēs diuulgatū est, nūcijs Dei personātibus in oēs orbis angulos, Deū velle oēs hoēs saluos fieri, sicut prius vnū hominē Abrahamū scīt saluū fecerat. Accipiebant aūt hoc ius vt essent filij Dei hoēs, pro se, & his, q erant in suis lumbis, vt veluti radix sancta sanctos ramos producerent. His oībus data est lex Dei, ne suo iure exciderent, si per errorē & ignorantiā, ea, quæ nollet eor Dn̄s & Pater, operarenr. Quamuis aūt adoptator in filios erga adoptantē, sit necessaria obedientia: attamen Deus hanc obedientiā, & iusticia & præmijs ornare voluit, vt hoēs haberet obsequentiores. Fidei, corde receptæ & ore protestatæ, coniūgere Deus voluit baptismū pro testimonio & symboli tessera, quod pileo donatus, ex seruitute diaboli & peccati exemtus homo, in filiū Dei adoptarer, & inter liberos numerarer: nō autem vt liberi Dei per baptismū, fierent iterū filij Dei. Hæc & his similia ex verbo Dei docemus, & nostræ doctrinæ sumus ἀιρετικοί & addicti. Si qs ad nos venit, & aliā doctrinā adfert, illum audimus, si meliora adfert, ex verbo Dei, nostra mutamus, neq; ignominiæ attribuimus, si magnæ felicitati, mutare male hærentia: Si somnia humana narrat, monemus vt quiete viuat, & sileat, nec perstrepet verbo Dei. Si silere nō vult, sed conuenticula per vrbem agitare intelligimus, palā illū sdo monemus, vt a nostris Ecclesijs discedat, si tacere non vult: Integrū esse illi nobiscū habitare modo sileat, & sua apud se tacitus contineat. Si nihil promouer, & concionib ex verbo Dei eius doctrinā confutant ministri, & magr̄atus illi mādat, vt intra certos dies a finibus nostris excedat, ni id fiat, cū ludibrio illū expulsū iri. Nullus aūt est tam demens & famæ atq; existimationis suæ prodigus, q malit inde per vim & ignominiā expelli, vi publica, ex magr̄atus ordinarij autoritte, Vnde liberū est illi saluis oīb suis rebus discedere: aut q malit inde expelli, vbi perturbat & miscet oīa suis sermonibus, vnde nollet discedere, quam silendo & tacendo & conuenticula nō agitando, ibi manere, vbi consistere vellet. Vltra nō progredimur. Nam Magr̄atus postea negotiū est, ne permittant sua edicta ludibrio haberi: Et si quis punir, nō doctrinæ cā pēdit pœnas, sed quod magr̄atus ordinarij edicta spernit. Ita hæretici illi, erga Titū facere potuissent, si Ecclīticæ disciplinæ iure vti erga Anastatū voluissēt, Sicut iuber Tito, vt erga hæreticos illos hoc iure, duarū monitionū & deuitationis, quæ illas duas monitiones seq debebat, vt mallet, quā disputādo quotidie cū illis nihil proficere. Nam capere hoēm, & deinde captū monere, etiāsi mille millies moneres, tantū abest, vt bis monuisse ex Pauli decreto dicaris, vt ne semel quidem monueris. Monetur enī q liber est, & q monēti integris suis rebus potest nō parere: nō is q cogir monentē seq ne ab ignib deuoretur. Vitationē aūt nō subit is, q aut hinc hæreticus, aut illinc anastatus ~~est~~ græcis nominib appellar, si silentiū seruat & loquendo nō pstrepit alijs, q ab eius abhorrent doctrina. Nam sicut loqui velle, vbi nullus est q audiat, stultū est: Ita vitare eius commertiū in rebus alijs, q in eo quod displicet, spondet se taciturū, est inhumanū. Et species emendationis ē taciturnitas

De originali iusticia.

De lege

nitas in his q̄ ore peccant. Siue igr̄ tacere velit, et apud se continere suam sen:
tentiam malam, siue transferri se patiar̄ ex mala in bonam sentiam: aut hæreti:
cus in anastati, aut anastatus in hæretici ius est, effugere posse vitationē
si bona fide agar̄. Facile aut̄ est intelligere, vbi vigilat magr̄atus et mini:
sterium verbi, an in sermonib̄ bona subsit fides ex euentis rerum. Eadē enim
facilitate vitari qs p̄t de nouo, qua vitari desijt, cum bona fide agere et loq
crederer̄. Atq, inquis, isthinc fugatus ille ad alios penetrabit, plebeculam
contaminaturus. Sed cur nos Beza debemus diligentiæ alior̄ ministrorum
aut illius sponsionib̄ diffidere? (nobis ne solis arrogare oīa) Nonne impium
est illum occidere, quē vereris ne viuendo peior fiat? Hæc est nr̄a sentia de
hæreticis, quales fuisse (sequentes Pauli vestigia) dicere possumus Scribas
Pharisæos Sadducæos Sacerdotes et Pontifices summos et imos. His hære:
ticis ex opposito lectio sacra ponit illos, quos pestes nominatos fuisse ab ipsis
hæreticis narrat et σάσμ πιστάτας, quos placuit anastatos nominare, qui
nulla re alijs nocere poterāt, nisi (vt se tuerent̄) alios vitare, qualis fuit Jesus
apostoli, priores posteriores, et alij vniuersi, quib̄ prouincia nūciandi Euangelij
fuit imposita, q̄ videnr̄ ad hoc in orbem missi, vt gladios darent in manus ciuium
contra ciues, vt bella ciuilia in vrbibus mouerent, vt dissidia sererent inter pa:
tres et filios inter vxores et maritos, inter fr̄es et sorores, inter clientes et
patronos, inter socrus et nurus, inter soceros et generos, inter familias et patris:
familias: Vt desolarent̄ vrbes cultissimæ, et frequentia loca deuastarentur
constitueretur̄q atq firmis fundamentis verbum Dn̄i iaceretur.
Hanc sentiam vides ex diametro oppugnare tuam. Quare aut tu in nostras
deliberationes accedito, et da gloriam Deo: aut tua cogitata et iudicata, firma
melioribus ex verbo Dei præsidijs, vt nos mutare opinionē et ad tua sensa tra:
sire possimus. Non desperamus aut̄ alter utrum fore, cum tua legimus, et te bene
re consulta ex composito illud sæpe repetere candide. Videmus, hoībus te nō
quærere placere, sed Deo: et si hoīb̄ vnquam quæsiuisses placere, nō defuisset
quies domestica tibi, in qua honorificē viuere potuisses. Gratia aut̄ Deo, q̄d
oīa scripta inter nos sunt coīa, paris apud vtrosq̄ venerationis: et præterea in
verbis maxima concordia. Faxit aut̄ Deus, vt vestigijs, q̄ hactenus insectaba:
ris, ad venandum verborum sensum germanum, relictis, ad ipsius Dei voluntatē
q̄ impressa est verbis perquirendam, accuratius in ipsis verbis quæras et per:
uestiges. Neq. n. opus est nobis aut Heltia ad inuenienda scripta, in q̄bus
quærenda ē veritas, aut Heldama, ad intelligenda q̄d Deus velit, aut Dani:
ele ad peruestigandum, quid scriptum est, cum sola diligentia, nostræ sit satis:
factura disquisitioni. Et bene vale. Dōns Deus Omnipotens, augeat in te
sua dona, ad beneficium Ecclæ et gloriam Maiestatis suæ. Helcionib̄ oppido
Agri Cibiniensis, in Regno Transyluaniæ. Ann. 1575 die 1. Maij.

hæretici quales

anastati qui.

Radnothj An. 92.
die 15 Julij.

Responsio ad quæstiones Triginta duas.

(I) Est hō aliqs antequā sit, aut nominis, aut muneris promissione: hoc est, promissiones Dei, aut sunt certorū munerū nulla notata persona: aut sunt vna cū munere, etiā certæ personæ nomen. Cum dr: Reges ex te egredientur Gen. 17. aut: In semine tuo gentes bñdicenr, munus & dignitas promittitur, certa, puta regnum, benedictio &c. Sed nullus nominar proprio nōe, p quē esset futura in gentes bñdictio, aut q esset habiturus regnū, & futurus Rex, in gēte Abrahami. Poterat igr Deus, si voluisset facere Regem, Samuelem, Isai, Gedeonē, & nullus potuisset eū arguere nō seruati promissi. Quoniā munus pollicebar sine certa persona. Cum aut dr: Ecce filius nascer domui Dauidis, Iosias nōe: Et, super te, ō altare, inuocabunt Sacerdotes: Aut, hæc dicit Ioua, chrō meo Cyro, tu destrues Babylonem: hæc inquā promittut, & rem, & certā personā nomine, per quā res, q promittitur, erat conficienda: Ibi Iosias nōe, per quē post ferme 400 annos erat destruendū altare quod erexerat Ieroboamus, & occidendi sacerdotes, quos ille contra mandatū Dei ordinauerat: Hic aut Cyrus nōe, qui post, prope 200 annos erat destructurus babylonios.

promissiones Dei sūt aut certorū munerū aut cū munere personarū

hō duobus modis dr ēē antequā sit.

Munera alia incertarū alia certarū personarum

3 Reg. 13.

Esa. 45.

Hæc annotatio, & necessaria est, & ad multa valet. Quare, cū Iesus Dns Noster, nō fuerit reipsa, antequā natus referatur: neq in aliqua promissione, quas Deus per ipsū postea præstare populo suo voluit, sit nomen eius insertū, consequi vider, vt potuerint esse promissiones, quas repræsentauit Iesus, antequā Iesus in persona sua & nōe, aut esset aut promitteretur: qui ita missus est ad populū Israel, vt nō nisi p sprm Sctm veluti digito, Iohanni primū, & alijs postea, per Iohannē, & nō nōe fuerit demonstratus. Quamobrem promissiones ōes illæ: in semine tuo: ppheta suscitabit: ex tē dux egredietur, & aliæ huiusmodi, cū de donis Dei loquanr, q Deus decreuerat dare populo suo, p eū, quē declaraturus erat in Chrm, & nullū nomē certi hōis, habeant secum coniunctū, Segr, vt, si Deus illas præstare populo suo voluisset, per Iohannē, per Zachariā, per Petrū, per Iacobū, & potuisset sine violatione suæ fidei, & illi tunc fuissent dicti chri, sicut Iesus postquā creatus est a Deo in chrm, dictus est chrs. Oēs eni pollicitatiōes Dei, q nō hnt certā psonā, ad policitationū repræsentationē, liberū est Deo per quemuis illas concedere. Hoc dici nō potest de illis, quæ certos hōes, proprio nōe fore dicut, q promissiones Dei offerent. Nam, nisi & illæ promissiones dentur, & illi hōes, proprijs nōibus designati repræsentauerint illa, q promittuntur, Deus defuisse fidei suæ dici posset.

promissiones p chrm exhibitæ, in certæ psonæ

Gen. 17. 6 et 22. 18. et 18. 18. Mich. 5. 2.

(2) Creatio aut in Regem, seu christum, seu filiū Dei (q tria idem significant hebreis) aut est sine potentia, sicut cū Dauid inunctus est in regnū ~~gem~~ viuo Saule, quo tempore per multos annos fuit sine regno Israëlitico, sine

Creatio in rege cū potentia & sine pōtia.

sive in hebron, sive Hierosolymis: aut est cum potentia, quod Davidi conti-
git, post aliquot annos à Saulis morte et eius filij. Dicitur aut nostris
scriptoribus sine potentia aut cum potentia, cum qs in regnum recipitur, ut Rex
aut reijcitur, neq. vires hēt, ut se recipi in Regem, cogat eos abs qbus re-
ijcitur. Paulus scribit Jesum Chrm fuisse declaratum filium Dei, hoc est
Chrs Rex cum potentia et sine potentia. 1166 Regem cum potentia postquam resurexit à mortuis Rom. 1. Et Jesus chrs Rom. 1. 4 Luc. 24. 26 et 19. 12.
dicit in gloriam sui regni, cum maiestate et potestate venire nō potuisse
antequam resurexisset ex mortuis. Et Luc. 19. scribitur: Cum accepisset re-
gnum novum reversum ex mortuis mandasse occidi prioris regni incolas, q se no-
luerant ut sup eos regnaret. Et alibi scribitur, nō prius lapidē fuisse posi- Matt. 21. 42.
tum in angulo, ut duos parietes, duo regna, duos populos, cum potentia regeret
et necteret, quam ab ædificantibus fuisset reiectus, cum nullas haberet vires
ut se tueretur et rebelles servos occideret, ne ab illis occideretur, quamvis po-
tuisset vel duodeci legiones angelorum accipere à Pre Deo ad perdendum malos
agricolas. Illud igr: In propria venit, et sui eum nō receperunt, fuit regni Joh. 1. 11.
aditi sine potentia, et duravit ferme per annos quatuor. Illud aut: memi-
neris mei Done, cum veneris in regnum tuum, cum potentia, pertinet ad aditum
regnum, in quod ab incolis novis, redolentibus fructus regni temporibus suis, 1. 1105
fuit honorifice receptus, et cepit à morte Jesu, et durabit in æternum.
Qua de re est scripta tota Apocalypsis.

Confessio de Pre, Filio et Spru. S. Credimus Deum Patrem esse rem subsistentē, Unum et Solum in natura (3)
divina: Et Jesum Chrm, hoēm natura, chrm munere, subsistentē et humanę
naturæ substantiam primam: Et Spiritum Sanctum in natura, spirituum bea-
torum carne et ossibus carentium unum quiddam subsistens. Quæ quidem
sicut ista tria sola, sunt tres res et tria individua: ita si his adiunxeris
aut Petrum aut Paulum aut Michaelem, aut Gabrielem, aut alia plura seu pau-
ciora individua numerum illorum trium multiplicabis, ut sint quatuor individua
si petrum, quinq., si etiam Paulum, sex, si his Michaelem, septem, si cum his nume-
raveris Gabrielem, partim Deum, partim Sprs, partim hoēs. Nunc recepta persona qd signat
est vox persona, et individuum hoīs, aut Spiritus, aut Dei, signare dr, ut ubi
dicuntur esse tria, quatuor, centum individua hoīs, aut Spiritus, ibi centum, qua-
tuor, tres personæ dici possint esse. Ex illis aut tribus testibus, q testifica- 1 Joh. 5. 7
ti sunt Jesum esse chrm signis et miraculis, olim Deus Pr ē auditus et mani-
festatus, deinde tempore suo Jesus pro chro fuit declaratus à Deo, primum
omnium, cum accessisset ab baptismum, deinde concionibus Johannis, et tandem
propria attestatione: Ego, inqt, et Pater testimonium reddimus de me, quod
sim chrs: Tandem mortuo Jesu chro, et cælos conscendente, advenit Sprs
q dr Sanctus, manifestatus in linguis igneis, ut tertius esset testis apud po-
pulum, quod Jesus esset chrs, ut in ore duorum aut trium, quod summum erat in te-
stibus, staret firmum verbum Dei, quod Jesus esset christus.

Nostri.

esse simul pluribus in locis quoť, mat̄is dr̄.

(4). Nostri scriptores faciunt nos esse pluribus in locis, nō uno modo: Ubi
Matt 6.21 ingt est thesaurus tuus, ibi est ē cor tuū: Tu es in terra corpore, sed eris
in cælo āiō ē corde, si thesauros tuos in cælo collocaueris. Et, mortui estis,
Coloss 3.3 ē vita vrā ablata est ā vobis, ē collocata in cælo apud Deū. Viuebāt igr̄
illi, ē mortui erant, ē aliū vitā habebant apud se, ē aliam apud Deum, in
terra infames, in cælo splendida fama. Apud Iohamē gō idē ē, esse de
Ioh 3.31. cælo ē ā cælo aliqd recepisse. Et dr̄: vos de mūdo nō estis, sicut ego nō sum de
& 17.16. mūdo, sed sumus de cælo, hoc est, educti sumus ā Deo, qui est in cælis. Quare
si idem est, datū est ei de cælo, ē venit de cælo, idem quoq. erit, esse in cælo, ē
accipere ā cælo, vt Chr̄s Iesus fuerit ā terra corporis natiuitate, q̄ erat
Matt 21. 25. in cælo muneris functione: Sicut dr̄ baptismus Iohannis de cælo fuisse, nō ex
hoīb⁹, hoc est, Iohannē nō venisse de terra, sed descendisse de cælo. Erat em̄
Deut 13. aliud, falsū esse pphetā, aliud verū prophetā esse, ille dicebat̄ ex se, ex hoīb⁹
ex terra, ex carne, ex sanguine, ex voluntate hominū venisse: hic aut̄ ā Deo
ā cælo, ā Spiritu Dei missus venisse. Qui aut̄ ā cælo mittit̄ in terras, neces-
se est, vt in terra nō sit, sed sit in cælo, vnde possit dici in terras descendisse.
Quōdo em̄ aliquis p̄t̄ dici, descendere de monte, si in monte nō est. Cum Nico-
Ioh 3.13. demo igr̄ erat individuo suo ē corpore suo, ē hypostasi sua Iesus Chr̄s, qui
loquebat̄, testabat̄, disputabat cū Nicodemō: sed erat in cælo, antēq̄ descē-
disset de cælo, ē venisset in terra, cū declaratus fuisset ā Deo P̄re Chr̄istus,
ē vt sponsus sponsā conuenire cepisset, neq̄ distulit esse in cælo, tutela ē
protectionis rōe, quod nullus potuisset nocere Iesu, nisi Deus P̄r voluisset.
Pater meus, inqt̄, maximus ē potentissimus est, ē nō reliquit me solū, ē ob
hanc caussam, millus oues meas ā me, protegente me Deo, rapere ā me po-
terit. Sunt aut̄ relatiua illa: Sum in cælo apud P̄rem: Et, Pater est mecū
Ioh 8.16. 20. in terra. Idem em̄ est, Nos esse apud Deū, in cælo, ē Deū esse nobiscū in
terra. Sicut ē illud, ex Deo nati sunt, in cælo scīt, vbi est Deus, ē vnde no-
Ioh 1.13. 1 Ioh 5.1. ua ffierosolyma descendunt filij nati ex Deo: Et Deus gignit sibi filios in
terra, in mūdo. Et, cū sunt de mūdo, facit vt videantur nō esse de mūdo, sed
sint in cælo, vbi est eorū Pater. ffac pluribus, vt bene percipereture pro-
prietas loquendi scripturarū, q̄ dicit nos esse de cælo ē ā Deo, nō ex terra, aut
ex hoīb⁹, ē esse de mūdo carnis natiuitate, ē de mūdo esse assūtos. Su-
2 Cor 5.6. 8. mus igr̄ in terra, in mūdo, inter hoēs corpore, peregrinātes ā Deo, sed sum⁹
Phil 3.20. semp̄ in cælo desiderio nostro, tutela Dei, bonorū spebus. Dixi aut̄ Chr̄m Iesū
Christi munus explesse. Illud, quad dr̄, sine potentia virūd regni fuisse: Et de
quo scribit̄, opus consumaui, quod dedisti mihi, cū mitteres in terra ad hoēs, h-
ā cū nō venire ex meipso studerē, sed mittenti me, tibi parere studuissem, vt
facerem. Nam post illa tempora, sedit ad dexteram Dei, gloria ē honore nouī
S. 1104. regni, cui cōmūdebant̄ regni veteris reliquiæ, coronatus, vt in perpetuū ipse in
æternū viuens sine successore regnaret.

Vox fil.

ā Deo, ē de cælo de mūdo esse accipere. 1118

Chr̄s in terra ē in cælo.

filiu Dei esse dupli dr, bonbrū Dei. & Regni 1124.

Vox, filius Dei æquiuoca est, significata duo complectens, semper tamē (5.)
ad hæreditatis alicuius possessionem dirigitur. Cum dr: Ero Deus tuus & Gen. 17.7
semini tui: & Ægypto vocaui filiū meum: Nonne ipse ē Pr tuus, q genu- ose. 11.1
it te, Significat & Abrahamū & oēs posteros Abrahami fuisse filios Dei Deut. 32.6
nominatos, & fuisse in tutela Pris Dei, sicut quilibet filius a suo pre protegit & defendit contra hostes. Cum vero dicat: Reges exte egredientur, & nondum erat Rex in Israele Gen. 17.35. & Rex dicat filius Dei Psal. 2. Psal. 2.6.7.
segr vt aliud sit filiū esse Dei eo modo, quo oēs Israēlis filij, filij Deidicebant, ab illo modo, quo soli reges dicebant generati a Deo et esse filij Dei. Ille enim modus præcessit istum, & iste nondum erat, cū ille per mille ferme annos ab Abrahamo ad Saulem perseuerasset. Sicut aut vtrig. vno quidem nōe, sed varia significatione, & oēs posteri Abrahami, & soli reges Abrahamicæ gentis filij Dei dicebant, nullus tn filius Dei tanquā Rex, dici poterat, nisi filius Dei tanquā semen Abrahami fuisset. Quonia potestas nō erat populo Regem sibi creare, nisi ex sua gente. Quonia aut Iesus creatus fuerat Rex a Deo tanquā Regni hæres, & nō fuit receptus sed occisus, voluit Deus persistere in eadem voluntate, & Iesū quem illi occiderant, ne esset hæres regni

Chris Rex sine & cū potentia. 1104.

Dauidici, cuius fines erant a Dane vsq. Bersabam, excitatū a morte, donauit nouo regno cū potentia, cuius fines erant Oriens & Occidens, Arctus & Auster & regnū dauidicū esset ei portiuncula minima, vt vere iste filius dauidis Adonai seu Dominis Dauidis dici posset. Cum aut & ante & post mortē tis scilicet, prius parui & sine viribus se tuendi, & postea amplissimi regni cū viribus se tuendi, & puniendi suos hostes, declaratus esse in filiū Dei, h.e

Chris bis genitus.

in Regem, nempe Messiā & chrm dicar Iesus, merito dici pt, bis genitus Rex, h.e Chris, Sponsus, Pastor, Iudex, Dons, filius Dei, Deus a Deo Patre. Ita secūda circūsio, h.e intermissa & repetita dr: Et Dauid prius a Deo sine viribus per Samuelē creatus fuit in regnū & regnauit in Hebron, q̄o toto tempore, si occisus fuisset, & resuscitatus, & iterū a populo vniuerso conuertente Deo oēs omniū voluntates, in regem creatus & agnitus, fuisset accommodū creati Iesu Christi in Regem: prius in gentem Iudaicam solam, sine virgute, deinde in vniuersū orbem cū virtute regni, maiestate magna & potestate. Hæc nosse oportet propter illos, q cū audiūt filiū Dei aliquē dici, grationes sommiant ex essentia Dei, & vnam dant voci sigcationē, cū ea vox duo sigcet, & tū dicar gs nasci ex Deo, cū constituīr hæres aut bonorum omniū, quod est grāle omniū filiorū bonum: aut regni, quod contigit paucis. Si filij Dei, inqt, ergo hæredes, hæredes qdem Dei, cohæredes aut Christi, qui nō minus ē filius, quā alij. Et vocabit altissimi filius. quodo. dabit illi Dominus Deus regnū Pris sui Dauidis, vt ipse sit primogenitus in multis frībus. Chris nō semetipsū glorificauit, assumsit regnū honorē vt fieret Pontifex & Rex vt Melchisedecus: sed is, q dixerat illi, filius meus es tu, ego hodie genui

Act. 13. 33 primo genitus hr Ps. 89. 28.

Gal. 4.7. Rom. 8. Luc. 1.32.

Ioh. 8.50 hebr. 5.5.

te

te Pontificem & Regem, cum in Pontificem & Regem creauit. Et, tan:
hebr. 1. 4. to præstantior Angelis factus, quanto excellentius præ illis nomen filij,
cui datus esset thronus in seculum Seculi à Patre Deo, hæreditauit.
Oēs igr̄, q̄ nati sunt & geniti à filijs Dei, dicuntur filij Dei, qm̄ sunt hæredes filij Dei natura sancti.
bonorū & tutelæ Dei, quo filiationis grē Iesus chr̄s à natura ipsa fuit fi:
lius Dei, seu vt Paulus ait, naturalis ramus arboris, & nō poterat dici voca:
bitur filius, sed necesse erat dicere, nascetur filius Dei, etiam si pater fuisset
1 Cor. 7. 14. & homo & gentilis 1 Cor. 7. Est enim sanctum Dnō qdqd nascir̄ ēt ex altero
Ezec. 16. 20. parente sancto, in Domino. Et apud propheta dicitur: accepisti filios tu:
os quos mihi genuisti & mactasti idolis. Quoniā Sanctū ē Dnō, quicqd nascir̄
in Ecclesia, ex his, q̄ sunt genus electum & gens sancta. Non oēs tn̄ huiusmo:
di nec omni tempore, altero filiationis genere, dicunr̄ filij, qm̄ nō oēs, q̄ sunt filij Dei regno & ho:
ex Abrahamo aut Iacobo, sunt semen illud, ad quod promissiones regnorum nore.
& aliorū honorū pertinent. Alioqui oportuisset ipsū Abrahamū fuisse regē
& Mosen & Iosuā & alios. Unde sicut Lucas, voces, vocabitur filius Dei, se:
Luc. 1. 32. quenti declaratione, dabit illi Dōns Deus regnū Patris sui, & regnabit, declarat
qd sit filiū Dei esse, vt illo die dici debeat quod fuerit genitus Iesus in filiū
Dei, hoc filiationis grē, cū resurexit, & ingressus est, accepto nouo regno Luc. 19.
in regnū suū, quod cū accepisset, vocatus esset, & regnaret in præsenti tem:
pore, nō in futuro: aut diceretur, regnabit, [2]dabit, vocabitur, [3]in domo Iacobi
hebr. 3. 5. in æternū. Hinc illud Pauli patefit, vbi dicit, Mosem fuisse in domo Dei vt
famulū, nō vt filiū, Iesū aut̄ vt filiū, nō vt famulum, & eius quidem domus
quā ipse acquisiuisset per sanguinem suū, & cuius fuit veluti pontifex &
Rex pontificius, & Pontifex regius. Hæc ēm si examinas ad prius filiatiōis
genus falsa sunt, cū Moses non minus, quā alij Abrahamici posteri, fuerit
filius Dei. Quod si refers ad hoc alterū filiationis genus, sēntiam illam
& veram esse comperies, & proposito seruire. Qm̄ Moses minister fuit, nō
rex, Iesus aut̄ Rex, nō minister, quamuis dixerit ante mortem, vos vocatis
Ioh. 13. 13 me Domine Adonai, & bene dicitis, sum etenim, fui tn̄ inter vos sicut mini:
Luc. 22. ster. Et Paulus: declaratus est filius postquā resurexit à mortuis. Unde il:
Rom. 1. 4 lud: filiū Dei se fecit, & in repetitione criminis: q̄ se regem facit, rebellis ē
Ioh. 19. 7. cæsari, qm̄ idem erat, filium esse Dei, & Regem esse à Deo declaratum. Un:
de ē etiam illud: adiuro te, vt dicas, an sis chr̄s filius Dei hoc est, Rex de:
claratus & inunctus reuera à Deo, & quod tu hoc tibi vsurpasti. Et ille, sū
Matt. 26. qdem, sed nondū regnū adiui, sed adibo, vobis spectantibus. Erat igr̄ Iesus
filius Dei, hoc est, rex Iudæorū tantū, sed nondum erat Rex Iudæorū & nō
Iudæorū, nisi postquā nō fuit receptus à regnicolis illis, sed occisus, tunc n.
Deus voluit esse Deus non solū Iudæor̄, verū ēt gentiū, & declarauit Iesū
suū filiū creans & generans illum Regem. Quoniā aut̄ primo filiationis cohæredes chr̄i cur di:
Rom. 8. 17. modo, nec nos minus, quā Iesus, nec Iesus plus, quā nos eramus filij Dei, ideo cantur
cohæ.

Primogenitus Chrs cur dr.

cohæredes Iesus et nos dicimur Dei. Cum aut Iesus hoc altero filiationis gre, quod in Regia maiestate situ est, fuerit donatus, superamur hac rone in bonoru aditu, a Iesu chro, et ipse dr primogenitus inter oes fratres, sicut Solomon inter oes filios Dauidis, et suos fratres. Erat aut primogenituræ ius duas partes, ex possessione tota accipere, cu fres erant iusti: Sed vni ex vno ex altero matrimonij genere, alteri nati, vt Isacus et alij filij Abrahami, filijs iustis dabar tota hæreditas, alij muneribus datis dimittebanr. Itaq; patet discrimen inter Iesu et nos, q oes sumus iusti filij Dei, qm æqualr admittimur ad bonoru possessionem: sed in hoc superamur a Iesu, quod ipse sit Rex institutus a Deo, sicut Dauid suos fres iustos, regni dignitate, et opibus superabat. Quod autem est regnum Iesu? Nos ipsi, quos ille creauit, reparauit, restauravit, reconciliauit per suam mortem. Quo in honore erat, cum mortuus e, chrs Iesus? Chri, vncti, Messiæ Iudæoru. Quo honore post morte e ornatus? Oia traxit ad se, multum fructum attulit, noui regni Rex, q no morier in æternum, sed regnabit in domo Iacobi, sdm sprm in æternum.

Coloss. 1.15 Psal. 89.28 hebr. 1.6

primogenituræ ius.

chrs filius Dei quado gre et munere.

Iesus, antequam ad regnu et Pontificatu fuisset assumtus a Deo Pre, erat filius Dei, prio filiationis gre, quo oes nati in Eccla erant ab ipsa natiuitate filij Dei et sanctum genus: Sed no erat filius Dei altero filiationis gre, ad quod assumtus est, cu Pater Deus auditus est dicere: Tu es filius meus. Sicut Aaron, no fuit propheta Mosis, et Sacerdos populi, et Moses Deus Pharaonis, antequa fuissent hi ad hos honores assumti, quamuis multo ante fuissent in viuis. (6.)

Sprs S. tertius testis alius ab alijs spribus.

Noto verba Iesu chri: Si no abiero, paracletus ille, sprs veritatis et sanctus no veniet, sin aut abiero, ille veniet. Cur? Quia Ego mittam illum, vt doceat vos. Loquitur aut ibi de morte sua. Quare si mortuus no fuisset Iesus, Sprs ille Sanctus no venisset. Segr igr, vt cum legir: Spiritu Sancto replebir: Sprs S. superueniet in te: acceperat responsu a Spru Sancto: visus est Sprs sanctus corporali specie: sprm Sctm tuu ne auferas a me: accipite sprm S. et alia, no loquanr de Spru Scto illo, q erat testis futurus, quod Iesus esset chrs. Nam illi dati sunt et venerunt in mundu, ante mortuu et natu, multi, Iesu chrm, Iste dr a Iesu chro dari no potuisse mudo, antequa Iesus chrs venisset ad patrem Deum, et rogasset vt illum in terras mitteret. Sunt igr multi spiritus, q sancti dicuntur, sicut ex opposito multi sunt Sprs, q no sancti sed immudi nominantur. Et dico istum Sprm Sanctu tertiu testem vocari angelu Ioh. 16. annuciabit inqt vobis, græce est ἀναγγελλει, vnde ἀνάγγελος seu adminciis siue angelus. Vnde cogit ro nominis, vt si Sprs iste Sanctus, adminciauit Ecclæ, q audiuit a Deo mandari sibi vt dicar, angelus Dei fuisse munere, q erat Sprs natura, et sanctus conditione. (7)

Sprs S. tertius testis angelus dr.

φανέρωσις manifestare

Obseruatio est vocis φανέρωσις seu manifestare, quod sanctis scriptoribus nostris, no est detegere se, cu qs est absconditus et ondit faciem suam vt videri possit (8)

Coloss. 1. 15
Psal. 89. 28
Hebr. 1. 6.

possit: sed suam potentiam, quanta sit, aliquem exercere, cum cognosceretur quidem facie, genere, gente, sed nihil tale posse crederetur. Unde hanc φανέρωσιν sequitur non cognitio personae, sed fides imperij, quod intelligitur ex operibus, esse in persona. Hoc signum, inquit, fecit Jesus, et ἐφανερώσεν, manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli. Cum igitur manifestare seipsum, seu manifestatum esse per signa et miracula, per vincula Pauli, per mortem Jacobi Deum, aliud nihil sit, nisi, signa, vincula, neces sanctorum, declarasse hominibus magnitudinem amoris Dei, quo illos prosequebatur, per poenas illatas illis, qui eos occiderunt, dixi Deum manifestatum (ἐφανερώθη) fuisse in carne seu per carnem, non esse, deum accepisse carnem, veluti vestimentum, et visum fuisse ab hominibus, carne contectum: sed Deum Patrem demonstrare voluisse iram suam, qua punire voluit illos, qui Christum occiderant. Sed vox, CARO, et opinio imbibita, impediuit omnium, ex scholastica theologia venientium animos, ne, quid esset, manifestare, sive ibi, Deus manifestavit illis per miracula, id enim est ποιήμα Rom. 1. sive ibi, manifestavit autem sic Joh. 21. intelligere possent verum, quin Deo placuit. Ex multis locis Pauli, et ex propheta addidicimus, quid sit carnem fieri.

Manifestari Deum in carne 1117. 1120.

(6.) Habet autem proverbij vim, Cum enim propheta adhortarentur populum, ut Hierosolymam reverteretur, et illi renuerent, dicentes, urbem Hierosolymitanam esse ollam, seu caldarium Dei, quae feruet ab igni qui est circa eam, se autem nolle esse carnem, quae ingressa proiecta in ollam concoquatur et exosseretur necesse est. Ex his monitis et responsis, datus est locus proverbio, ut contecte eam urbem in qua quis iniqua ferebat, dicerent ollam, et eum qui pateretur mala, carnem.

Caro quid significet 1117

(7) Sunt igitur relativa caro et olla, et si dicemus Jesum factum fuisse carnem, et postquam caro factus est, emersisse in gloriam, tanquam unigeniti filij Dei Patris, intelligamus quam Deus pati nolebat, prophetam extra Hierusalem, Hierusalem fuisse ollam in qua afflictus et occisus est, et postea erectus a Deo est in magnos honores, unigenito filio servatos, Jesus Christus Dominus noster. Est igitur caro, forma servi, conditio qua tractantur servi et carnes, in caldariam bullientem proiectae, infortunia scilicet, et calamitates. Et Deus manifestatus est in carne Jesu Christi, excindens Judaeos ex arbore vitae, et inserens gentiles. Tunc, inquit, erit fletus et stridor dentium, cum videritis omnes gentes accumbere cum Abrahamo Isaaco et Jacobo, in regno caelorum, vos autem expelli foras quoniam fecistis vos ollam et me carnem. Participavit inquit carni et sanguini, ut mortuus superaret diabolum, et illos quos ille captivos tenebat liberos redderet, nempe omnes gentes. Et, in diebus carnis suae, cum obtulisset suas preces ad eum, qui poterat eum a morte liberare, nempe ipsum ex caldaria eximere. Est enim mors, dies quo quis sit caro, et in caldariam affligendus conijcitur.

Hebr. 2. 14.
Hebr. 5. 7.

(8) (9). Sunt duo dicta scripturae sacrae: Unum, si filij Abrahami essetis, opera Abrahami faceretis, verte sermonem ut consonet cum hoc: Abrahamus non fecit: Sed opera Abrahami non facitis, Ergo filij et semen Abrahami non estis. Falsum igitur est quod dicitis, vos esse semen Abrahami secundum carnem scilicet, seu

filium alicuius esse, propter imitationem.

secundum

sdm carnis successionem, quam Paulus genealogiam vocat, de qua ibi disputar. Joh. 8.
Alterum est: diligite inimicos vros, vt sitis filij Pris vestri Matt. 5. Ergo q
in factis nō imitar Deum, nō ē filius Dei. Et Paulus dicit, eius aliquē esse Rom. 6
seruum, militē, ministrum, filium, discipulum, quem imitatur in factis, quod si poe:
nitentiæ remedium nō succurrit, sequitur exhæredatio, & illius stipendia quisq.
recipit, nō cui nomen dedit, sed cui militauit, siue morti ad mortē, siue vitæ ad vitam.
Est argm contra aduersarios, q ita dicunt: Nullus pt dici filius alicuius, nisi (10)
sit eiusdem cum eo, cuius dr esse filius, naturæ: Sed Jesus chrs dr esse filius
Dei: Ergo Jesus chrs est eiusdem naturæ cum Deo Prē. Contra hoc argm ad:
fero transcriptas istas sentias, qm Joseph dr pater Jesu, abs quo Jesus na:
tura humana nō habuit: Et Galatæ dicuntur filij & Dei & Pauli, Ergo ha:
bebant in se natura Dei Pris & hois Pauli. Falsa igr est maior propositio,
vera esset, si ita dicerer: Nullus, nisi is, q eiusdē naturæ est cum eo, abs quo
genitus est, dici potest proprie alicuius filius. In quo sensu falsa est mi:
nor propositio. Qm scribir: tu es filius meus dilectus, qm in te complacuit
aiæ meæ, & nō, qm natus es ex natura mea. Sin aut ad signatas locutiōes
recurrimus, vera sunt oia. Nam nos etiam ex semine Dei, verbo scilicet, volun:
tarie a Deo nati, filij Dei sumus, & diuinæ naturæ sumus consortes.

Filium Dei esse ppter regenerationem.

Scriptura dicit: Ego dixi, vos oēs huius innumerabilis cætus & synagogæ (11)
esse Elohim & filios excelsi Elohim: Et illos vocat deos, ad quos sermo Dei
est factus. Igitur si sunt dij, qm sermo Dei ad illos est factus, antequam ser:
mo Dei ad illos esset factus, dij dici nō poterant. Scriptura dicit Judices
institutos a Deo, ad iudicandum populum, esse deos, Ergo antequam essent insti:
tuti illi hoēs in iudices populi, dij dici nō poterant. Et qs diceret Solomonē
qm illi dr, sedes tua ō Deus, in seculum seculi, dilexisti iusticiam, ppterea vnxit
te Deus, fuisse vocandum Deum antequam creatus fuisset in Regem. Aut Mo:
sen fuisse dicendum Deum pharaonis, cum pasceret in montibus armentum, &
nō tum primum, cum illi est dictum a Deo, Ego constituo te Deum pharaonis?
Quare disquirendum semper est, cur aliquis dicar Deus, & statuendum, illum nō
posse dici Deum, nisi illa cā adsit. Quare si Jesus fuit dictus & Deus & fi:
lius Dei, qm a Deo fuerit vnctus Sprū Scto, & sanctificatus a Deo, est in
mundum missus vt esset Rex & Judex, qm oīs legitimus Magratus in populo
Dei, dr Deus, qm ē vicarius Dei, & oēs vicarij Dei in magratus honoribus
sut dij, qm in iusticiæ administrōne nō se, sed Deum referut, & exercent Judi:
cia Dei, Seqr, vt Jesus, antequam vngeretur Sprū Scto, & declaratus fuisset
a Deo Judex viuor & mortuorum, dici nō potuerit Deus. Dicit aut apud
Lucam: hodie vnctus & sanctificatus sum, qm hodie impleta ē hæc ~~prophetia~~ Luc. 4.
scriptura: cui iunge verba apud Johannem cap. 10. filius Dei est, & Deus, Joh. 10. 35.
quē Pr sanctificauit vt Regem, & misit in mundum, quamuis mundus, q erat illi
donatus, illum recipere noluerit.

Deus qdo dicar aliqs

Locus ē.

Joh. 8.

(12) Locus est de Jesu Chro, de quo scribitur: Et genuit filiu suu primogenitum: Et, Ego hodie genui te. Quæ quidem sunt duæ grationes, sed nō vnius generis, per illa enim genitus est Jesus homo, per hanc autē nō est genitus filius Dei, hæres bonorū Dei, q̄ sunt coīa oībus filijs Dei: sed filius Dei, Rex, cui sūdatæ gentes in hæreditatem, et fines vniuersi Orbis in possessionē, vt regat eos in virga ferrea. Et in hoīibus q̄dem pomīr renascentia, duplex vita, duplex gratio, vna carnis, q̄ nō grat Sprm, sed carnō, opera carnis, et filios iræ in his, q̄ non credunt: Altera Spūs, vt cum præputiatæ gentes, ex filijs iræ, credendo Jesū esse Chrm, habuissent potestatē filij Dei fieri, et nasci a Deo, et fieri Spūs, vt sprm, et nō carnem susciperent pro filijs, et operibus, ipsi toti Spūs Dei, incumberent Spūs. Sicut em, quod nascit ex carne est caro, vt puta, Cornelius a patre suo genitus, ita quoā natu est ex Spu, spūs est, non solū Cornelius natus a Deo p fidem sed et filius Cornelij, natus a Cornelio verso ex carne in Sprm, ex renouato scilicet hoe, vestito, veste, Jesu Chro. Ille em nō a Cornelio carne, sed a Cornelio spiritu, qm ille natus erat ex Spu, est natus. Hæc q̄dem legimus in hoīibus de renascentia, q̄ est eiusdem grīs, qua distinxit Paulus dicendo: illius prēs carnis, et istius patrem Sprm, et tractando militiā spūs iusticiæ Dei, et peccati mortis et membrorū carnis. Vt, sicut nascebam illi, filij animales, ita nō perirent, sed mutarent prēs et nascerem filij sprales recepto Spiritu Dei, renouāte oīa et constituente hæredes, immortalitatis illos, q̄ erant obnoxij mortis hereditario iure per totā vitam. Hæc de Jesu non legim, vt mutato patre mutauerit hæreditatis rationem, nō em fuisset ipse Chrs, sed alius, in cuius fide renasceretur iste, vt ex filio iræ fieret filius dilectionis Dei. Genitus q̄dem est et prius in filiū Dei qm erat ex gente sancta, apud quā oēs q̄ nascebam, filij Dei, vt narrauimus dicebam, Et postea in filium Dei, qm creatus e nempe genitus, ita loquuntur nostri, a Deo Rex, et inunctus a Spiritu Scto, Sed ex ista hæreditate regni, nō est mutata prior, prioris grationis hæreditas sed aucta. Unde et ius primogenituræ, eo hæreditatis incremento declarat. In hoīibus ergo illis, erat ~~wdlyyarchia~~, id est, regeneratio, q̄ ex vna, in alteram grationē, cū mutatione hæreditatis, mortis, in hæreditatem vitæ transibant: Non in Jesu Chro, qui nūqua mutauit, sed auxit hæreditatē, sub vno Patre perseuerans; semel genitus filius Dei, qua semen fuit Abrahamicū, genitus Deo, ex virgine matre, de qua re nulla fit mentio in Euangelio, quod esset ratio generalis omniū. Unde illud: Unū Prīm habemus Deū: Jterū, cū Rex declaratus est. Quam grationē vna et solam, explicant sacri Apli oēs. Propter hoc dixi, nusquā legitur &c. Seruetus dicit de æterna Jesu Dei, a Deo Prē grātione, aut spiratione Spūs Scti Dei, a Prē et filio Deo vno, et distinctione reali per mutuas relationes, se nihil legere aut in scripturis sacris aut in theologis antiquis: Distingui q̄dem istos tres inter se, sed rōnes distinctionis nō esse explicatas, et se inuenire, Jesū dici genitū a Deo, quatenus hō est, et nō quatenus Deus, et se longa obseruatione hoc notasse, cui coactus consentit

Caluin.

Chrs bis genitus.

gratio in hominibus duplex carnis et spiritus

discrimen inter chri et aliorū renascentiam

Chris quōdo bis genitus.

Serueti sentia de filij gratiōe.

Rom. 6

(10)

(11)

Luc. 4

Joh. 10. 35

Caluinus. Itaq. duas grationes in Iesu negat, fater tamē Iesū esse verū Deū sicut papistæ, et vnā esse grationē Iesu chri, eā qua viribus subministratis à Deo, conceptus est à virgine matre et genitus.

Vide, (I) quæstionē. Nam Abrahamo demonstratū est, in quanta gloria futurū esset semen eius, et nō, qs ille futurus erat, Iesusne an Samuel an Nathanael, citone an tarde, an post mille annos. Multitudo grationis et seminis sui declarata est demonstratis stellis, sic erit, inqt, semen tuū, sed nō est dictum per quem, cuius tribus, cuius nōis. Non est vestrū, inqt, nosse tempora et temporū occasiones, q Pr suæ potestati subiecit: Sedere ad dexterā meā et sinistrā erit illor qbus paratū est, nō à me sed à Pre meo. Sciebat qdem quanta gloria esset futura, sedentiū in sua dextera aut sinistra, sed pro Iohanne ne parata illa erant, et Iacobo an alijs, ignorabat, si eni sciuisset, dixisset, sedebitis qdem vos ad dexterā meā et sinistrā, sed nō me donatore, sed Patre meo: sciebat quod per ipsū Deus restituere decreuisset regnū Israëliticū maius, et opulentius q antea fuisset, sed quo tempore et quo die, ignorare se dixit. Ita diem chri, gloriā, in qua futurus erat ille, quem Deus erat declaraturus in Chrm, benedictionē illam, q coicanda erat, per semen suū oibus gentibus, nouerat, viderat intellexerat Abrahamus, sed quis hominū sui gris illis fauoribus numinis ornari debuisset, nō illi fuerat reuelatū. Ad qd enim, cum Auus pari amore suos cōplectar nepotes? Satis fuerat nosse, nepotū aliquor multor, paucorū, vnius, gloriam. Neq. dicit, exultauit vt me videret, ~~sed diem meū~~: aut multi desiderarūt me videre: sed diem meū: audire q auditis, et videre fieri, q videtis: tempora ista nationū: gloriā hanc gentis Israëliticæ, quod illa alias gentes, vt saluarent, in se recepisset, nō illa vt salutē consequeretur in alias gentes transire est coacta. Unde et in his oibus promissionibus, non adscribir nomē seminis per quod erant conficiendæ promissiones: et Iesus dr fuisse ignotus oibus, et suo præcursori Iohanni, quod ipse esset declarādus chrs, et ipse esset cuius diem nuptiarū desiderauit videre Abrahamus, quoad Deus Pr misso Spiritu Sancto personā et nomē declarauit eius, cuius honores antea fuerant et visi et prænunciati ab oibus Vatibus.

diem chri vidit Abrahamus.

(13) Ioh. 8. 56 Act. 1. 7. Matt. 20. 23.

Lege (S) quæstionē. Si filij, inqt, Ergo hæredes Rom. 8. Qm cuius hæres qs est institutus, eius filius dr. Ex eo aut intelligir, quod oes posteros Abrahami Deus suscepit in suā tutelam, et fecit se Deū Abrahami et seminis eius post ipsū, et hæredē constituit et ipsū, et eius posteros suorū bonorū, Intelligir oes Abrahami posteros esse filios Dei, talir qdem filios, qualr hæredes: hæredes aut erant propter promissiones factas Patribus, Ergo et filij erant ex eo, quod Abrahamus in filiū Dei fuerat cooptatus. Ex filijs enim Dei, filij Dei nascunr, neq. colligunt ex vuis spinas, aut ex ficu tribulos. Quod aut oes posteri Abrahami, erant filij Dei ab ipsa natiuitate vbiq. narrat scriptura vt mihi miraculi loco sit, quod peccatū originis quæsiuerint hoes, quod nusq est.

filios esse hæredes.

hæredes cur dicantur

(14) (15) Rom. 8. 17

Abrahami posteros filios Dei esse

Justicia originis.

est, et iusticiam originis nusquam viderint, quam ubique prostat. Omnes enim promissiones factae ad Abrahamum manauerunt ad eius posteros tam bonos, quam malos, et malis erat proposita spes veniae ex resipiscentia: Et de masculis octo dierum scribitur si circumcisi non fuissent, expungendi essent de libro Dei, et eijciendi ex populo Dei. Et de malis dicitur: Deum, qui te genuit, derequisti: Si Ego pater vester, ubi honor meus. Inimici propter Euangelium, propter electionem autem dilecti (ἀγαπητοί quae est vox filiorum) propter patres, et alia huiusmodi scribuntur. Quis autem est haeres Dei, nisi filius Dei? quis deleretur ex libro Dei octauo die si circumcisus non fuerit, nisi qui ante octauum diem erat electus et adscriptus libro filiorum et haeredum Dei? Quis ab octauo die incircumcisus, eijci dici potest ex populo Dei nisi qui, ante octauum diem inter populum filiorum Dei numerabatur? Apud quos est poenitentiae spes, nisi apud filios Dei, qui sunt Ecclesia Dei? Et cur haec? propter electionem, inquit, hoc est. Quoniam Patres electi sunt non soli, sed una cum suis posteris, cuius electionis gratia, quantumuis hostes Euangelij Dei, perseuerabant dici charissimi et dilecti, et naturales rami bonae oleae. In quibus tanta iniquitas esse non poterat, quam poenitentiae remedium tollere non posset. Hoc ius manifestatur in mulieribus, de quibus nulla circumcisionis lex lata est, quae perseuerabant esse filiae Dei, usque ad tempus illud, quo ad decalogum seruandum, una cum maribus omnibus tenebantur. peccantes enim mulieres excidebant ex iure filiorum, in quod per poenitentiam restitui poterant, felices redditae ex eo, quod remissa illis essent peccata, et iniquitates non imputatae. Sed quando, quomodo, per quem adoptati in filios? Cum Abrahamus una cum tota posteritate sua, filius Dei est factus. Si radix sancta est, et filia Dei, Ergo et rami eius sancti sunt et filij. Hoc ius Abrahamicum concessum fuit omnibus gentibus, ante apertum ostium fidei gentibus per circumcisionem: Postquam autem ostium fidei fuit apertum omnibus gentibus per fidem solam, qua de re esset legendus meus libellus de quatuor temporibus, in quo haec res copiosissime tractatur, Illos ex gentibus traductos, et insinuatos in populum Dei Iesus voce legali proselytos vocat, quae vox desiuit, cum sine circumcisione gentes ex sola fide, numero populi Dei inscribi ceperunt. Quod factum fuit, aperto ostio fidei gentibus, quo tempore non unus homo incircumcisus, ut olim unus Abrahamus, sed omnes homines incircumcisi, cum omnibus suis successoribus, sicut olim unus incircumcisus Abrahamus, cum tota sua posteritate, donati sunt iure filiorum Dei, ut tam ipsi, quam ipsorum successores essent sub tutela Dei. Hoc theologi recentes et veteres, numquam ne sommiarunt quidem, et ideo fabulas pro Euangelio, populo sunt concionati. Caussam gentium et non Iudaeorum agit Paulus omnibus Epistolis: Et pro solis gentibus post synodum Hierosolymitanam, scriptum est ab Apostolis quidquid est scriptum ut ostendimus in libello nostro, de ratione temporum. Ante Iesum Christum igitur omnes filij Abrahamici, et qui per circumcisionis medium populo Abrahamico sunt insinuati, erant filij Dei, tam boni, quam pauci erant, quam mali, quorum erat magnus numerus, quibus etiam poenitentia tanquam filijs Dei offerebatur, dicendo: poenitentiam agite. Sed nullus ex gentibus filius Dei dici poterat sine circumcisione.

Verum.

promissiones Abrahami ad eius posteros bonos et malos manasse.

Adoptio quando et quomodo facta.

(13) Ioh. 8. 56 Act. 1. 7. Matt. 20. 23.

(14) (15) Rom. 8. 17

Abrahami posteros filios Dei esse

Verū post apertū ostiū fidei gentibus, per fidem solā sine circūcisione, gentibus oblatū est ius filiorū Dei, tā amplum, atq. olim Abrahamo fuerat concessum. Hinc fit, vt vbi Paulus de salute gentiū disputat, semp meminerit mortis, sanguinis, crucis Iesu Chri. Qm̄ post mortē Chri veluti victima salutari placatus Deus, gentes hostes suas recepit in gratiā, & q prius erant sine Deo filij Dei esse cęperunt. Quod de Iudæis aut gentibus insinuatis genti Iudaicæ per circūcisionem misquā est scriptū. Imo scripsit Paulus: Obtestor, inq, oi incircūciso se circūcidenti, quod teneā totā legem circūcisorū seruare. Gal. 5. Transibant enim præputiati, si circūcidebantur, in ea conditione, qua erat Iudæi priuati priuilegio præputiatorū, & libertate illa, q̄ sine circūcisione concedebatur gentibus. Lege scriptū nostrum de duobus populis.

Diximus (1) (2). Paulus etiā duo posuit cum Euangelio: Vnū Iesū missū fuisse vt prophetā & Regem & ministrū circūcisionis, ad seruandas promissiones patrū Rom. 15. Quo tempore si Iesū pro Chro Iudæi recepissent, & nunquā eū crucifixissent, nunquā Deus nouos agricolas, expulsis veteribus in vineā suā mittere decreuisset. Verū cū nō fuisset cognitus, & fuisset occisus, illū resuscitauit Deus, & eā salutē, quā potuissent habere Iudæi ante eius mortem semp, & tunc obtulit, & etiam nūm offerre nō cessat Iudæis, postquā & resurexisset ascendit in cælū Iesus Chri. Quibus Iudæis Petrus mortē Chri exprobrare voluit, nō vt beneficiū, sed vt scelerū illius populi longe (commūe) grauissimū, cuius cā Deus illū populū perdere cōpe propter carnem Christi & statuisset. Una aūt cum Iudæorū, quam cōcionabantur Apti circūcisionis, salute, voluit Deus Abrahamo factā policitationē explere, illam scīlt, In semine tuo benedicentur, nō semen tuū, quod erit benedictū, & illi soli erunt maledicti, q semini tuo maledicent: sed oēs gentes terræ. Remanet igr̄ Salus promissa Iudæis, propter promissiones Patrū. Sed ad hanc benedictionem, q̄ in solas gentes manare debebat, per vnū ex posteris Abrahami, dico Iudæos, non pertinere. Nam distinguit Paulus tempora, quæ isti nostri stertentes theologi oēs confundunt. Salutem em̄ Iudæor̄ contigisse dicit propter promissiones Patrū aduenīente Chro, in vna q. sola gente Iudaica salus illa perseuerasset, si Iudæi Chrm nō occidissent: gentibus aūt salutē dicit contigisse propter misericordiā Dei, & nō, nisi mortuo chro. Idem dicit Iesus chrs in similitudine agricolarū, & seminis iacti in terrā. Nunc velle benedictionē, manantem ad gentes p semen Abrahamicū, coīcare Iudæis, est circūcisionem facere præputiū, & ex semine Abrahæ facere semen nō Abrahæ. Pertinet q̄dem hoc ad gloriā Iudæor̄ quod bñdictionē suā Deus, nō per alios coīcare voluerit gentibus, quā p Iudæū hoēm, sed nō ad salutem, quā sibi difficiliorē reddidissent, nisi Deus misericors fuisset. Occiso em̄ hærede, coēgerūt Deū cogitare de excludendis.

(16)

(17) (18)

Rom. 5. 10.

Rom. 15. & Ioh. 12. Matt. 21.

(19)

dis Iudæis, et recipiendis per chrm gentibus. Hæc, qm nõ discernit Luthe:
rus, Caluinus, Capito, Huldricus et alij oẽs nihil intelligere potuerũt ex sacris
Apostolor scriptis, somniarũt enim quosdã infernos et limbos et quasdam exis:
tentias Iesu chri, antequã esset, vt turpe fuerit talia vel per deliriũ cogitare.
Gal. 4. illa verba: non accepistis sprm seruitutis, ad illos pertinet, ad quos se:
quens dictũ illud: sed accepistis sprm adoptionis filiorũ. Quare, neq. illud, neq.
hoc dictũ ad Iudæos pertinere pt, cũ Iudæi fuerint per Abrahamũ filij Dei
natura. Vtrũq. igr ad gentes pertinere necesse est, q post mortẽ chri, ius
adoptionis per solam fidem acceperunt, quod ante mortẽ chri, sine circisione
habere non poterant. Circũcisionẽ aũt vocat Paulus seruitutem, et Petrus
onus intollerabile.

(17) (18) Propter dicta q̃dam Iohannis, q̃ nõ ad inuocationẽ pertinent, q̃ Deo Pri offer, chrm non esse inuocandum
(16) confuderũt inuocationis vniuersã rationẽ noui isti theologi. Apostoli vero
qui audierũt chrm loquentẽ, et accepto spru S. oia intellexerũt q̃ ille dixerat,
nũquã in precibus aut Iesũ orauerũt, aut Deũ Prm per chrm adierunt:
Tanto minus veteres Patres in hanc formã precationis, q̃ hodie est in vsu et
Lutheranis et papistis inueniuntur incidisse. Malo aũt hac in re grauis:
sima, et q̃ ad primũ legis præceptũ pertinet, Aplos imitari, quã aliquorũ di:
ctata sequi. Et si statuimus pro scopo Verbum Dei totius nostræ doctrinæ
ab illo dico nõ esse discedendum. Extant exempla precationũ ad Deũ et non
ad aliũ in nouo testamento ad triginta, illa imitanda esse dico. Et Sacræ scri: Sequester 1125.
pturæ sequestrũ ponunt in reconciliationibus, cũ ex hostibus aliq per medi:
atorẽ fiũt amici et redeunt in gratiã cũ Deo. Aduocatũ aũt seu propitia: Aduocatus
torẽ faciunt inter Deũ, et eos, qui sunt Deo reconciliati. Vtrũq. munus
dant Iesu chrõ: sed illud inter Deũ Prm et nõ filios Dei, quales erãt gentes:
hoc aũt inter Deũ Prm et filios Dei, sed qbus ob aliquod peccatũ est infẽsus
Deus. Discrimẽ huius rei declarat Paul. illis verbis: Si, cũ inimici essemus, Discrimen inter sequestrũ et aduocatum
Rom. 5. 10. nos gentes, reconciliati sumus per mortẽ filij eius (hic est mediatio) multo
magis reconciliati seruabimur per vitam eius: hic est aduocatio. Quæ duo
ita discernunt Apli, vt nõ debeant, nec possint à nobis confundi. Tantũ aũt
discrimẽ est inter hæc duo verba, Μεσίτης et παράκλητος, siue, inter
Mediator et Aduocatus apud nostros scriptores, quantũ inter hostium et a:
mantiũ iras. Est igr inter iratũ Prm Deũ et filios Dei peccantes Aduoca:
Rom. 15. 8 Ioh. 12. Matt. 21. tus, nõ Sequester Iesus chrs: Inter Deũ aũt hostem, et filios iræ, hostes Dei
est Iesus Mediator, non Aduocatus. Non quod Moses et vates cũ viuerent
non sint nominati mediatores, cũ Deũ Prm iratũ placare studuerũt erga cer:
uicosos filios: sed quod nostri Apli, illud in illo, hoc in hoc isto signato, nomen
vsurpauerint

(19) Assumere aliquem ad aliqd conficiendũ oibus in locis sacræ scripturæ Patri Assumere aliquẽ ad conficiendũ aliqd
Deo attribuitur, neq. vnquam dr infans assumi, minus conceptus in vtero: sed
vir, q possit viribus suppeditatis à Deo, bella conficere, exercitus regere, po:

pulũ

pulum consilio iuuare, minera publica obire. Eius autem erat assumere semẽ Abrahæ, h.e. virũ ætatis virilis ex gente Abrahæ, q poterat assumere, q potest vnũ aũt alterũ angelũ, sicut fecerat in exitio Sodomorũ & aliarũ vrbium. ad conficiendũ opus, quod cupiebat. Est enim assumere & procedere veluti duo inter quæ interponitur mittere. Assumimus eñ (vt oĩa sacra expla docẽt) vt mittamus & procedit ad opus qui mittitur. Isti reformatores Euangelij, hęc prætereunt, & cũ papistis assumere dicunt esse sibi naturã aliena, sine supposito eius, sibi in propria hypostasi copulare, ex edentes cepas & allia Ægypti. Quæ eñ consequentiæ rõ poscebat, vt cũ Paulus vbiq. conatus sit probare, Iesũ esse semen, nunc dicere voluerit, nõ eñ videlicet angelos assumit, sed semen Abrahæ assumit, veluti si dicere studuisset, semen Abrahæ assumsisse semen Abrahæ? Deinde, Nome ille dicendus est semen Abrahæ assumsisse q hoẽm ex hoĩbus, vt pro hoĩbus, ea, q ad Deũ sunt, curaret, assumsit? Idem est enim Paulo, assumere semen Abrahæ, & assumere Pontificẽ ex hoĩbus. Deus aũt Pater dr Pontificem assumsisse ex hoĩbus, hoẽm seu semẽ Abrahæ. Et verte oĩa sacra biblia, vox ASSVMERE in simili argũto, ad Deũ Prm semp refertur. Vide commentaria nostra ad hebræos. Et respondet vox ἐπιλαμβάνεται h.e. assumit cũ λαμβάνων h.e. assumens. Est enim assumens is, q assumit: quod si Deus Pater est assumens Pontificem, Deus Pater erit is, q assumit semen Abrahami. 1 Tim. 3. Magnũ est pietatis mysteriũ, seu arcanũ, quod manifestatũ est in carne, iustificatũ ẽ in spũ, visũ est angelis, prædicatũ est gentibus, fides est illi habita in mũdo, receptũ ẽ in gloria. Magna hic est difficultas si verba vrges, maxime cũ Paulus mysteriũ semper in verbis statuat esse nõ in rebus. Scribit, inq̃t, Abrahamũ habuisse duos filios, q sdm mysteriũ & allegoria sunt duo testamenta, & duo populi, circũsus & nõ circũcisus: Scribitur, Erunt duo in carnẽ vnã, h.e. sdm mysteriũ in vnã carnẽ & vnũ os, erit Iesus & Ecclia. Itaq; arcanũ sensũ scripturarũ vocat mysteriũ. Nunc quære qđo arcanus sensus scripturarũ ad pietatẽ pertinens manifestatus sit in carne, iustificatus in spiritu, visus sit angelis, prædicatus sit gentibus, creditus sit in mũdo, receptus sit in gloria, & nihil inuenies, nisi id quod vbiq. mysteriũ vocat Paulus, consociationẽ sctę in eandẽ Remp. Iudaeorũ circũsorũ, & gentiũ incircũcisarũ Eph. 3. Sed dicet Simlerus, alia lectio mihi placet: magnũ est pietatis arcanũ, Deus manifestatus in carne, iustificatus in spũ, visus hoĩbus, prædicatus ẽ gentibus, creditus est mũdo, receptus ẽ in gloria. In alia lectione dicet Simlerus, scriptũ est, visus est angelis. Nonne Simlere magna res est hæc, vt cũ de re grauissima decertemus, in qua firmãda opus est solidis & constantibus sententijs, tu consarcinare cupias ex tribus lectionibus vnã? et ex vna velis accipere, Deus, & reijcere, quod: ex altera accipere angelis, & reijcere hoĩbus: ex tertia reijcere, qua habet, vt substituas, quod non habet. Ego hanc tuã sententiã, deus manifestatus ẽ in carne, ne suspectam reijcio: attamẽ vt scias me statuisse consectari vestigia tua, & nihil

intact.

Mysterium in verbis, nõ in rebus

Mysteriũ ẽ consociatio Iudæorũ & gentiũ.

Rom. 11. 22 & 9. 22.

hebr. 2. 16

hebr. 5. 5.

Rom. 1. 19

Rom. 3. 4.

hebr. 5. 7

hebr. 2. & 5.

1 Tim. 3. 16.

Capros Izemio Simler

20

1 Ioh. 4. 2.

intactum relinquere, quod tu in aciem producere possis: Dico similē esse locutio- Manifesta-
nis formā, illam, manifestauit se Iesus in captura piscium Ioh. 21. in multiplica- ri quid sit.
tis panibus Ioh. 6. in mutatione aquæ in vinum Ioh. 2: Et Deus Pr̄ manifestatus 1109.
est in carne Iesu christi. Sicut enim ibi captura piscium, panes multiplicati, a-
qua in vinum mutata fuit instrumentum, medium, occasio, vt Iesu Chri magnitu-
do agnosceretur: Ita caro factus Iesus Chrs, et in ollā Hierosolymitanā excoctus
nefarie à Iudæis, caussa fuit, vt Deus Pr̄ manifestauerit iram suam in Iudæos, et
benignitatē suam in gentes, pro quo proposito scripsit illa Paulus Rom. 11. Vide
Rom. 11. 22. et 9. 22. seueritatē Dei in Iudæos, et benignitatē Dei in gentibus. Et Cap. 9. Volens Deus
ōndere, manifestare, declarare iram suam, et patefacere potentiam suam, in eos, quos
magna cum patientia pertulit. Ad vocem, vide, respondet manifestare. Videtur Deus quōdo videri dr̄.
autem et cernitur Deus Pr̄, cum eius potentia et ira declaratur mundo. Ita dicit
Rom. 1. 19 Rom. 1. Seipsum Deum manifestasse esse Deum per signa et miracula et per pœnas,
quibus multauit populum suum, in quorum punitione iustificauit se in sermonibus
Rom. 3. 4. suis, seruatis reliquijs Iudæor̄, et oībus gentibus. Rom. 3. Visus est angelis, re-
fertur ad: Vide Ergo: manifestatus est: ostensus est. Et ignorat Simlerus, ange-
los sigcare Iudæos missos huc illuc à Hierosolymitanis: Et ille Aper dicit se
ignorare quid sit, mulier velari debet propter angelos. Qm̄ sclt illor̄ mulieres
et Eccla Dei hanc haberet consuetudinem 1 Cor. 11. Sicut nō quærūt, an alicubi
apud Paulum Iesus dicar̄ absolute deus, aut iustificatus in spr̄u, aut assūtus
à se in gloriā. Nam oīa sacra biblia, ab illo dicunt fuisse Iesum assumtum in glo-
riā, abs quo fuit gloria et honore coronatus. Et nubes, inqt, suscepit eum in cælum:
Et postea: hic Iesus, q assūtus est à vobis in cælum, à nube sclt. Et est eadē vox
ἀναληφθεὶς. assumtus, inqt, est à Prē Deo in gloriā ad se per nubes sublatum
et contectum, ne ab hōibus amplius videretur. Ille igr̄ assumsit Iesum in gloriā
qui assumsit semen Abrahæ, et nō angelos, vt gloria et honore illud coronaret.
Beatus, inqt, quem elegisti et assumsisti psal. 65. Atqui assūto Iesu in gloriā
à Deo Prē, assumtus esse Deus Pr̄ in gloriā dr̄. Modus plusquā consuetus sa-
cris scripturis. Ego vincā, inqt, et ego faciā, mihi subder̄ oē genu, ego glorifi-
cabor, ego clarus euadā. Et, clarifica me: et te clarificabo, qm̄ erectis in gloriā
his, quos Deus misit, et sunt iniuria affecti, Deus ipse dr̄ et iniuria affectus et
erectus in gloriā, sanctificatus et iustificatus. Sed cæcus Simlerus cum legit
Capros Iszemnō Simler carnem, ad humanā naturā, cum angelos, ad sprs beatos, cum sprm, ad tertiū
testem sprm Sanctum: cum manifestare, verbum legit, ad deum obductum corpore
humano, vt ex inuisibili visibilis fiat, vertit alliatos oculos. Non quod iste
locus 1 Tim. 3. multum aut parum nobis obsit hæc dicimus, q fateamur Iesum
dici in scripturis, cum multis alijs hōibus, deum: (quamuis Iesus fuerit vnctus,
iudicij autoritate plusquā oēs, q aliquādo iudices sunt dicti in populo Dei)
sed vt locus Pauli, ad verum sensum Pauli, suā expositionē habeat.

(20) Ex Deo nō est, qui nō fater̄ chrm̄ Iesum in carnem venisse 1 Ioh. 4. Quid
hoc est? hic Iesus venit, non in aqua solum sed in aqua et sanguine 1 Ioh. 5. Caro, aqua, sanguis, qd 1109.
1 Ioh. 4. 2 h. e. per mortem, et nō solum per calamitates et infortunia. Quod est, qm̄ obe-
diens fuit Deo Pr̄i vsq. ad mortem, h. e. vltra aquarum inundationem, vsq.
ad.

ad sanguinem, exaltauit eũ Deus Pr̃, & fecit Dom̃ & Chrm̃ sup oẽs gentes.
Quod ita verũ est, vt ne angelo qdem ẽ cælo venienti & alr̃ nũcianti sit credendũ.
Nam qui alr̃ nũciat, antichristus est. Sed illi Simleriani nunquã cernere potu:
erunt, quid sit caro, carnẽ fieri, in carnem venire, participare carni & sanguini
dies carnis, & rotantur huc illuc ignauiæ & inscitiæ rotis, & tandẽ ad papis:
tas, vt edoceanr̃, accedunt. In carnem igir̃ venit Iesus, cũ caro factus est
In carnem venire quid. & venit nõ solũ per aquas triũ annorũ, quas transuadauit, sed etiã per san:
guinem & crucis suppliciũ: quamob cãm declaratus est à Deo filius Dei, nem:
pe chr̃s super oẽs gentes. De cælo descendere, habet contrariũ, ab hoĩbus
descendere de cælo. 1105. venire, quod iusta diuisio per opposita sit à Deo, aut ab hoĩbus ius concio:
nandi, regnãdi, loquendi habere. Ita baptismus Iohannis, à cælo est, & nõ ab
hoĩbus, & Iohannes à Deo, nõ ab hoĩbus venit, missus scilicet à Deo, nõ quod in
cælo fuisset, sed qm̃ munus prophetãdi à cælo accepisset, vnde oĩa dona Dei ad
hoẽs descendunt. Et Paulus dicit se à Deo, & non ab hoĩbus, à cælo & nõ à terra Gal. 1. 1. 12.
potestatẽ Euãgelij nũciandi accepisse, opponens Deum hoĩbus. Qua rõne dicere
potuisset, ẽ cælo venisse nõ personæ suæ & indiuidui rõne, sed functione mune:
ris publici, quod à cælo missũ venit ad ipsũ. Semp enĩ munus distinguendũ ẽ
Persona à munere distinguẽda. à persona, q̃ dr̃ gerere munus. Ratione personæ, Paulus loquebar̃, ratione mu:
neris, nõ Paulus loquebar̃, sed chr̃s & Deus: Et Paulus in terra natus, ẽ cælo
venisse dici potuit muneris accepti cã. Lege superiora (1) (4). & alia.
Statuendũ est Iesũ nõ prius fuisse sdm suã personã, nisi cũ legir̃ esse na: (21).
Loquitur Deus cũ alijs. 1056. tus: & cũ dr̃ Deum cũ alijs loqui & ad alios, Conferenda sũt loca, vbi Deus
aliorũ sẽntias percontari narratur, & explere in vno loco, quod ex mutua
locorũ comparatione, in alio fuisse narratur. Dicitur: faciamus hoẽm ad i: Gen. 1. 26.
maginẽ & similitudinẽ nostrã, vt præsit piscibus maris, hoc est, præsit his, q̃
creata sũt in terra, sicut nos, Ego per me, vos nõ sine me. Imperiũ enĩ in 1 Cor. 11.
Imago Dei ẽ imperiũ in alia. alia imaginẽ esse Dei interpretatur Paulus. Dicitur etiã, descendamus Gen. 11. 7.
& videamus. Vtrobiq. est consultatio, adhortatio, monitio sermonis Dei, ver:
si ad alios. Qui autẽ illi sint, nõ explicar̃. Et ibi: Quem mittam, & qs nobis Esa. 6. 8.
ibit Esa. 6. interfuisse consultationi Esaiã, indicat responsũ Esaiæ dicẽ:
tis: Ecce Ego adsũ mitte me si placet. Quõdo enĩ respondere ad hunc mo:
dũ potuisset, nisi consultationi interfuisset? Sed q̃ alij interfuerint con:
sultationi, illi præter Deũ loquentem, & quærentem rogantemq. sẽntias, &
Esaiã suã sententiã proponentẽ, nõ explicar̃. Deũ tn̄ in suis deliberationi:
bus habere suos senatores, quorũ sẽntias rogat, narrat Esaias cap. 3. & Apo:
Deus hẽt Senatores, cũ qbus consultat calypseos liber, viginti quatuor esse memorat Senatores consultationũ diui: Apoc. 4.
narũ. Daniel consultores dat Deo, sed numerũ nõ ponit Dan. 7. Alibi in
consulendo, Deũ consiliarios habere narratur, & innumerã multitudinem 3 Reg. 22
astare Deũ, dũ rogat sententias suorũ senatorũ recitatur: Et Satanam
admissũ fuisse in Senatũ ad dicendã sẽntiam, recenser̃. Consultatio erat p:
posita, quõdo decipi potuisset Achabus, ~~dict~~ & dictis, à multis consultoribus sẽ:
tentijs

tentijs, approbata fuisse dr Satanæ sentia. Iobi liber, consultores & consistorij
Job. 1. hoc Dei, filiorū Dei, cœtū dicit & nominat. Cum igr oia ista: faciamus, nostrā, descendamus, videamus, nobis, sint sermones Dei consulentis suos consultores, quos & habere, & 24 esse, alia sacra memorent, q stultitia humana est, propter numerū pluralem verbi, velle facere, & Dei consiliarios esse duos, & inter illos duos, vnū esse hoem, q fuerit antequā alicubi narretur fuisse? Quod si sprs dicuntur circūstare Deū, & oīs sprs aut est sanctus, aut immundus, quid aliud sequitur, nisi oēs illos sprs circūstantes Deū, millenū millia, si nō sint immundi esse sanctos? Et toties legit sprs Sctus & septem illi sprs, q in conspectu throni Dei sunt, aliud plane non sunt, nisi sancti: & q dementia est sine verbo Dei, sprm tertiū testem, quē mundus nō poterat accipere, ante mortē Iesu chri, solū facere Dei consultorem, & alios præterire? Deinde, qd illud? qs rogo dicit faciamus? Pater Deus: Quis illi respondet? Nullus. Sed cū præter generationē filij & spīrationem, quā statuunt Sprs æterna, nullū sit opus Dei internū, & ista locutio, nec sit grātia aut spīratio, erit igr externa operatio. Atqui externæ operationes sūt cōes illis tribus: Deus Pr igr loquendo, audiebat, & filius & sprs audiendo loquebantur. Quæ plane dicta mamōra sunt somnijs Luciamicis. Cum igr sacra scriptura nō dicat, filio Iesu hoi, aut sprui illi sancto, quē nō poterat mundus accipere, antequā Iesus in cælos ascenderet, dixisse Deū Prm his duobus solis, faciamus ad nostrā imaginem, nō debemus ordinarias sentias scriptura eō vertere, quo fieri nō potest, vt verbi possint. Maxime cū ista proponant dicta fuisse à Deo, sicut illa, pœnitet me, tactus dolore cordis dixit. Sicut describitur ergo Deus, cor, pedes, animū, sensū habens, ita depingit consiliarios & senatū habere, vt hoēs intelligere possint diuina arcana.

Trinitatis opera interna.

Gal. 1. 1. 12.

(21)

Gen. 1. 26.

(22) Antiquos Patres populi Israëlitici, habuisse sprm sanctū, oīa sacra testantur: Iesū aut chrm non aliū dedisse sprm S. quā eū, quē dedit Apīis suis, & quem mundus nō poterat accipere, antequā ipse morereturr, testatur ipse Iesus chrs Ioh. 14. Sicut aut Iesus dr conceptus de Spū Sancto, creuisse sapīa & spū Scto, accepisse hodie sprm S. & missū & Luc. 4. Ita dicimus Iesū nō potuisse alijs sprm S. dare, antequā ipse recepisset, & dare alijs potestatē habuisset, quia varia tempora respicit, neutrū aut tempus antecessit tempora conceptionis Iohannis. Quare, fabulæ sūt, q sunt Euangelij reformatores' commenti. Nos vero q legimus, credimus, & q videmus testamur. Ostendat Simlerus sua nō esse somnia, & credemus ei. Illud etiā, quod Abrahamus credidit oībus policitationibus Dei, adsentimur: sed dicimus nullius grā legi, iustificatū fuisse sine fidem, nisi per illā q est Gen. 15. Rom. 4. Quare etiā dū oēs Prēs credidissent, illud esse verissimū, in semine tuo benedicentur oēs gentes: tn nō magis quā Abrahamus, per eā iustificati fuisse credendi sunt. In vno em Abrahamo, radice sancta, fuerunt illi oēs sancti. Rom. 9. Gentes tn sanctæ nō erāt ad quas per semē Abrahami, sanctitas & beatitas erat deducenda per fidem, si credid.

sprs à chro sluis datus gs.

Sprm S. quis darū à chro.

Apoc. 4.

3 Reg. 22

fide chri Prēs ante chrm nō iustificatos.

credidissent illud semẽ esse Iesu. Sed multi decipiũt, cũ legunt sprm Je-
su, & sprm chri, & putant, hæc dici nõ posse, nisi sprm illud mitteret Iesus, seu
sprs prophe- chrs, & nõ animaduertũt, & sprm Iesu dici, qm testatus fuisset Iesu esse chrm,
tarũ cur chri sprs dr. & chri nomen esse officij & nõ personæ. Ve sit sensus: Deus præmduciuit quid
futurũ esset de illo, quẽ Deus decreuisset esse chrm, quẽ nos scimus esse Iesum
filiũ Mariæ à Nazareta, per sprm suũ præminciatũ qdem olim, quod futurus 1 Petr. 1. 11.
esset, nõ aũt quod existeret: mã festatiũ aũt quã co bibros, temporibus nris,
nempe signis & prodigijs. Diximus emi, manifestare, verbũ hue pertinere ad tri- 3. 1109 (25)
cesimũ octauũ amũ Iesu chri, cui signis & ostentis se, qualis esset, declarasset Je-
sus chrs, quorũ primũ omniũ fuit in Cana Galilææ.

Iste locus nõ est bene transcriptus: explano locũ Pauli à nullo intellectum, Rom. (23)
5. & dico duplex esse peccatũ: Vnũ quod imputari, alteri, quod nõ imputari pe-
Peccatum duplex Illud est à similitudine peccantis Adami, & ætatis, q secuta est Mosen, cum Rom. 5. 13
hoibus peccantibus ex lege imputari poterat peccatũ, de qbus dr: q in legem pec-
carũt, per legem iudicabũr: hoc aũt est eorũ, q nõ peccauerũt ad similitudinẽ
peccantis Adami, & fuit eoꝝ, q fuerũt ab Adamo vsq. ad Mosen, eorũ inquam, est ergo pec-
quibus nulla erat leges à Deo lata, sicut Adamo & populo q fuit sub Mose, & catum origi-
quibus imputari peccatũ, nulla existente lege, nõ poterat. De his dr, q sine lege nis.
peccauerũt sine lege peribunt. Dico ergo vtrũq. genus peccati habere in lege
Dei pœna suã, corporis & animæ apud Deũ, quamuis alterũ imputare hõ hoi
nõ possit. Lege commentaria nostra ad Romanos. Dico præterea, ad huius
legis diuinæ latæ p Mosen, obseruantiã, Iesũ chrm, populũ vtrũq; prouocasse,
has leges cordibus noui populi inscripsisse, & nõ alias leges virtutis & vitij pr-
ter istas. Dico semp, & minquã ostendi posse ex scripturis, Iesũ cæpisse in
hoc orbe leges, quas absoluturus esset in altero. 2 Illa aũt q vocar vitæ renoua- Eph. 2. 10.
tio, cũ in illis operibus perseueramus, q præparauit Deus, vt in illis ambulare-
mus, est legũ diuinarũ quas tulit Moses.

Disputo contra oes, qui typũ putant nihil esse, nisi delineationẽ rei, q nõ est (24)
sed futura est: Dico Paulũ typũ vocare rem, q est, sed q collata alteri vi- 1 Cor. 7. 14.
dear illa in se exprimere, complecti, reprasentare. Ita dr Adam primus typs Rom. 5. 14.
Adam secundi, quorũ vterq. fuit, sed singulus suo tempore. Qm sicut oes
qui peccauerũt, adeũ modũ, quo peccauit ille, morti sunt adiudicati, q; illi
illi fuissent, siue Iudæi, siue nõ Iudæi: Ita oes q obedierũt Deo, sicut iste
nouus Adamus Deo obediuit, iustificati sunt à Deo, siue Iudæi siue nõ Iudæi.
Typus Est igr typus collatio duarũ rerũ, quarũ vtraq. in suo grẽ est vera & absoluta.
Est igr Adamus typus Iesu chri, sdm Paulũ, qm fuit, & q post illũ euenerunt,
etia post Iesũ chrm in iustitia: sed nõ erat typus ad modũ loquendi Lutheri
Caluini, Petri Martyris, Simleri, q typũ dicũt esse, nõ rem, sed vmbrã rei, cum
sit parastasis, repræsentatio vmus sclt, per aliud. Et de Melchisedeco dr, as- hebr. 7. 17.
similatũ fuisse filio Dei, nõ aũt, quod minqua, aut vmbra aut somniũ fuerit
sed cuius acta fuerint similia, gestis per Iesũ chrm, Sacerdotis sdm ταξιν or-
dinẽ

dinem Melchisedeci, quod sicut ille erat Sacerdos Dei, sed nō ex tribu Leui, & Sacerdotio Aronico: Ita Iesus chrs erat Sacerdos, quamuis ex tribu sacerdotij Aronici nec prīm habuerit nec matrem: neq; alterutrius narrentur parentes fuisse Aronici, sed sine genealogia sacerdotij fuisse narrentur. Quamobrem nec legis ordo est typus similariamis, nec typus forma quā vocat Paulus, conuenit cum typis Lutheranorū, q̄ nō sunt similitudines sed umbræ, nō illæ apostolicæ sdm̄ quarū significatū dr̄, umbrā habens lex futurorū bonorū. Verū illa somnia desidis Similori, de quibus disputat.

1 Pet. 1. 11.

S. 1109

(25) Hæc pars de fide & baptismo, bene examinanda est, nec turpe existimari debet mutare sentiam in melius. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, mundus erit, iustificatus erit, sanctus erit, saluabit̄, & tanquā arbor syluestris accepta ab horto diaboli (loquor de gentibus) transplantatur ad ripā viuentium aquarū, vt fructum ferat in tempore suo: Ita Euangelū dicit. Quamobrē dico: Si radix sancta est, & rami, q̄ ex hac radice, transplantata, nascentur erunt sancti. Erit iste, ita credens, & baptizatus, sicut fermentū malitiæ, reddit̄ in fermentū iustitiæ, quod vltra tria sata farinæ, fermento suæ iustitiæ fermentare & illa tria sata farinæ & alia & alia, naturali sua virtute reddere sancta potest, sicut prius oia sata farinæ, fermento malitiæ fermentabat. Nam si primitiæ sanctæ sunt, sancta est & conspersio. Et valet collatio iustitiæ & malitiæ ex Paulo, qui dicit, maiorē esse vim iustitiæ nouī Adam ad iustificandū, quā vim veteris iniustitiæ, veteris Adami ad impiandum. Erit sicut ouis nouī ouilis comiuncta prioris ouilis ouibus, inclusaq̄ vno ouili cū oībus sanctis ouibus, cuius agni nō erunt eius ouilis agni, vnde accepta est, sed eius in quod per fidem & baptismū recepta est. Erit sicut labrusca q̄ assumta, insita est viti plantatæ a Dnō vt succū bonū sugat, cuius palmites nō sunt, sicut prius, labruscæ, sed vitis bonæ cultæ & purgatæ à Deo vt multū fructū adferat. Erit sicut oleaster multus & sterilis, qui traductus & insitus oliuæ, domini bonæ, producit ramos oleæ & nō oleastri. In summa: Sancta radix Abrahamus, inqt Paulus de impijs tunc is loquens, producit sanctos ramos natura, quamuis factis impios, & resectos ex arbore radicis sanctæ. Et Sanctos vocat filios natos vel ex vna parte, aut matre aut patre fideli. Quodsi aquā & parem in virtute iustitiæ facimus iustitiā imputatā Abrahamo per fidem, sicut facit Paulus, dicere cogimur, sicut Abrahamus iustificatus fuit cū oībus, q̄ erant in lumbis eius: ita etiā Cornelius iustificatus fuisse dicendus est cum oībus, q̄ in eius lumbis erant. Quod declarat illud: Ero Deus tuus & seminis tui, quod ex te nascetur. Nihil em̄ aliud est Deū esse alicui in Deū, nisi in tutorem in protectorem in patrem. Unde & semini Abrahamico, nulla data est lex, qua posset ascribi inter filios & hæredes Dei: sed data est lex, q̄ nō seruata à masculis solis ab octauo die, aut ab oībus, à certæ ætatis & dmorū nimero, & masculos solos illa & masculos & fœminas illa ista expungebat ex libro vitæ filiorū & hæredum Dei. Hæc viderūt & alij, in quorum scripta incidi, postquā Ego hoc vidēre cū visus: sed veretam̄ illi, si id apertius exposuissent, quod videbant, ne existimationis suæ magnitudo concideret. Et q̄ existimatio bona illa est, q̄ nō hē

fidei & baptismi legem ad christianor liberos nō pertinere.

est ergo peccatum originis.

1 Cor. 7. 14.

Rom. 5. 13

(23)

Rom. 5. 14.

(24)

Eph. 2. 10.

Deū alicui esse quid

hebr. 7. 17.

verb.

Liberi sanctorū sācti

verbum Dei pro fulcro? Audi Caluinū contra Seruetū pag. 49. Quantum ad me attinet, testimonia mihi reddunt vbiq. mea scripta, parvulos a gratia coīcatione, nequaquā a me arceri. pag. 41. Nullus est baptismi vsus, nisi fide apprehendatur promissio, quā nō sibi quisq. tantū, sed pariter soboli suæ apprehendit. pag. 51. Ac si qs ita ratiocinaretur: Isaac nō esse filiū Dei natum, q̄ Abraham fuerit filius Dei fide factus. Verū Dns palam testat̄ per Ezechielem, oēs, q ex progenie Abrahæ erant, filios sibi Deo nasci. pag. 54. Sicut in adultis fidem exigit Paulus, vt eos agnoscat filios Abrahæ: ita vicissim prouidet sanctos patres esse radicem sanctā, & primitijs comparat, q̄ totū prouentū sanctificant. Qua rōne sanctos et esse dicit, q ex patre aut matre fideli gignuntur. Et fœdus obsignatur baptismo. Porrō, ad quos destinantur verba fœderis? Nempe ad oēs pios, vt se cū progenie sua sciant a Dno cooptari. pag. 56. Baptismus signū est adoptionis, cōe oībus filijs Dei, inter quos infantes ex fidelibus genitos numero, q̄ ex radice sancta sunt rami sancti, superueniente fœderis grā, q̄ salutis cām in se continet. ffræc Calu. statuens infantes fideliū nasci, nō fieri filios Dei, in fœdere Dei esse inclusos sanctos esse gratia diuina aduentū, & salutis coīcatione: & tñ veluti horū oblitus, pædobaptismū sine fide laudat, & fidem alienā nihil infantibus prodesse dicit, & ait pag. 56. Quos parvulos Dns ex hac vita recolligit non dubito regenerari arcana spūs operatione: in alijs agit pro ætatis modo, & ita agit, vt nō sit inane reconciliationis signū, quod est baptismus. Atqui Caluine, q̄do nō inane regenerare regeneratū? Leui, inq̄t Paulus, cū esset in lumbis Abrahæ, soluit decimas, cū Abraham soluisset decimas Melchisedec. Et chrs: q mundus est, nō opus est ei lotio, vt fiat mundus. Isaacus, inquit est natus filius Dei, Abraham factus, q factus filius Dei ex fide, effecit vt ex se sancto filio Dei & radice sancta, nasceretur filius Dei sanctus, ramus sanctus, indigetne aliud Isaacus, filius Abrahami & Dei, vt moriens, bonis fœderis, cui est inclusus, perfruatur? Minime. Nam circisio, (quod Augustinus nūquā vidit) non inserit fœderi, accepta, sed ejcit ex fœdere si prætermittatur. Sicut in maiori ætate seruata lex, nō adscribit ~~lex~~ fœderi diuino, sed continet intra fœdus. Quod si lex vilipensa fuerit, præscindit ex fœdere & exhæredatū declarat. Igr si talis & conditio Isaci Iacobi & aliorū q̄ ex Abrahamo sunt nati, talis erit conditio Cornelij, Philemonis, Aristarchi Andronici, & aliorū q̄ ex gentibus crediderūt, & eandem iusticiā, quā Abrahamus, p fidem sunt adepti oēs, quos susceperūt filios Dei fuisse natos nō factos dicemus: & sicut illi per baptismū, simul sunt mortui sepulti & excitati ex mortuis, cū chro in nouam vitā: ita eorū filij in fide & baptismo parentū credidisse & baptizatos fuisse credendum est. Itaq. quod cogebatur videre Caluin. nō audebat aperte disserere, veritus damnā, cū verbū Dei ponderare oībus debeat, & confuse Cal. ita fidem & baptismū tractauit, vt lector nō constet, qd dicat. Facit em̄ infantes esse baptizandos, ex necessitate ordinationis baptismi, & antea dixerat, sine baptismo infantes esse inclusos fœderi.

(26)

(27)

ri & filios Dei, & per consequens hæredes Dei. Et tandem dicit: si moriant sine baptismo, saluari, sed arcana sprs ~~reg~~ sancti operatione regenerati, vt ego, inqt Cal. credo. Atqui ego hoc nõ credo Caluine, vt regeneratus nõ sit qui filius est Dei & fœderi diuino inclusus, neq. credo illum indigere arcana operationis Sprs regeneratione, quẽ ex verbo Dei constat sprm esse, ex spru natũ & regeneratũ, apertissime & manifestissime. Homo, inqt, debet sibi persuadere se esse in grã Dei. Vnde hoc habes? colligo. Atqui hoc euidentius habes & baptismũ sine fide nõ adferre salutẽ, & filios eorũ, q per fidem & baptismũ sunt adoptati in filios Dei, esse filios Dei à natura. Neq. argnta Zuinglij contra Sebastianũ flocci valent. Et si separas baptismũ à fide, scribir, q non crediderit, condemnabitur, & nõ, q baptizatus nõ fuerit, nõ saluabir. Et poenitentiæ remediũ concedir ab istis theologis, õibus huiusmodi nõ baptizatis, vnde sequitur, intra Ecclæ fines, sine baptismo contineri. Nam nullibi Deus poenitentiã salutarem esse voluit ordinario iure, nisi intra suã Ecclesiam. Summa: In õibus meis scriptis est, fidem & baptismũ coniũgi à nostris scriptoribus, vt ad nullũ pertineat baptismus, ad quẽ nõ pt pertinere fidei confessio, quod Iesus sit Chrs. Hoc necessariũ esse statuo in õibus, aut Iudæis aut gentibus, sicut in duodecim diebus satis diu disputaui: filios aũt ex huiusmodi veluti radicibus, germinibus, primitijs natos, nec fidem illis esse necessariã ad salutem dico nec baptismũ, vt fiant filij & hæredes Dei, cũ ius filiorũ, donatũ parentibus, ad ipsos naturali successione pertineat, neq. vlla rõ pducta ab Augistino à Luthero à Zuinglio Caluino & alijs euincit contrariũ. Nos aũt q verbũ Dei immixtũ papisticis somnijs profitemur, nihil dicere debemus in nostra Eccla, aut quod nõ potest probari esse inter dogmata ex verbo Dei, aut cuius contrariũ euincitur ex verbo Dei.

(26) Hypostasis Dei Pris, præter quem nullus alius est Deus, vna est, hypostasis Dauidis, Mosis, Iosuæ, Samuelis, Noæ, Abrahami Ieremiæ Stephani, Iesu chri vna in singulo quoq. horũ fuit. His dixerat Deus, illa vna hypostasis infinita Patris, Ego ero tecũ, singulis suo seculo, & alijs atq. alijs præter hos. Erat igr Deus in Dauide, & tunc Dauid nõ erat solus, igr nõ erat vnus, sed duo, homo ipse & Deus, qui erat in ipso infinitus Deus in hõe finito. Deus esse in aliquo, qdo dr. Non quod Dauid esset natura humana, sine naturæ humanæ hypostasi: aut Deus esset in Dauide sdm naturã diuinã, sine naturæ diuinæ hypostasi, quæ sunt somnia papistarũ, quibus plenus est cũ suo Caluino Simlerus: Sed quod Dauid, homo natura & hypostasi, haberet in se Deũ sdm eius naturã & hypostasim, quod suppeditabat vires Dauidi Mosi Iosuæ &c. vt ea absoluerẽt q̃ absoluere nũquã potuissent, nisi Deũ secũ habuissent coniunctũ. Est Pr inqt mecũ, q facit opera, & nõ sũ solus, cũ à meipso nihil facere possim.

(27) Sermo est de beneuolentia muneris, quo postea functus est Iesus Chrs. Cæpit n. à baptismo, cũ illi dictũ est: Tu es filius meus: Et illo die, ipse chrs fassus ẽ esse à Deo se missũ: Hodie inqt impleta est hæc scriptura: Sprs Dni super me, misit me &c. Luc. 4. à cælo igr missus à Deo Prẽ, incipiens à galilæa non antè, quã fuisset baptizatus, cæpit prædicare: post baptisma inqt Iohannis vnctus.

Chris quãdo sprũ Sancto vnctus

vnctus est sprũ Sancto Jesus Act. 10. Et, vnxit te, vltra oẽs participes tuos hebr. 1. 9. joh. 3. 34.
quod est sine mensura habuisse sprm joh. 3. Nunc vide qd sequitur, si dicas
Tunc Jesus accepit sprm Sanctum sine mensura, cũ vnctus é sprũ Scto, supra
oẽs participes suos: tunc aũt fuit vnctus supra oẽs participes suos sprũ Scto
cũ fuit vnctus spiritu Sancto, & chris seu Messias seu Rex seu filius Dei ẽ
declaratus: sed hoc nõ ante accidit, quã post baptismũ Johannis. De sprũ aũt
Sancto illo tertio teste, q datur vnicuiq. sũm mensurã donationis christi, ita
legiũ: Jesus, dextera seu potentiã Dei exaltatus, & promisso sprũ Scto acce: Act. 2. 33
pto à Prẽ, effudit hoc, quod nunc vos videtis, & auditis. Itaq. sacra biblia di:
cunt Jesũ à baptismo, cũ esset 30 amorũ accepisse à Deo Prẽ sprm sctm
sine mensura, vt illa oĩa conficere posset, cũ ex se nihil posset, adq absoluẽda
per eã vnctionem dirigebatur. Ab eo autem tempore accepisse sprm sctm
tertiũ tantũm à Deo Prẽ, qui promiserat, & quem daturus erat alijs, sũm mẽ:
surã suæ donationis, quo exaltatus est dextera Dei, & sedit à dextris Dei.
Hæc sunt sacra biblia, alia, aliorũ ex nãjis veniunt papistarum.

Dico filiũ Dei significare & semen sanctum, ad quod pertinet hæreditas (28)
coniuncta iustitiæ, q imputata fuit olim Abrahamo primũ: Et hoc nõe Jesũ esse
filiũ naturalem Dei nõ minus quã Isacus natus est Deo filius, plus quã Abrahamus,
filius Dei naturalis tes. 1106
Cm ille fuit factus filius adoptiuus Dei, Jesus aũt sicut oẽs alij posteri Abrahæ,
fuit natus filius Dei. Sigcat ét vox ista ad regni cooptationem & erectionem, ad
regiã dignitatem, & hoc modo dico Dauidem fuisse reiecto Saule adoptatũ in filiũ
Dei: Oẽs aũt posteros Dauidis mares fuisse filios naturales Dei, qm erant ordinis
regij, reliquos aũt oẽs præter Dauidis filios & nepotes Abrahæ, nõ fuisse hoc
modo filios Dei, nec adoptiuos, qm nõ erant reges, nec naturales, qm nõ erant ex
parentibus regibus nati. Deinde dico in Sedechia perijsse regiam dignitatem
in posteris Dauidis, sicut in Isboseetho, in gente Saulis. Restitutã aũt fuisse im
Jesũ filio Mariæ Dauidici gris, sicut promiserat olim Deus fore. Quare si hoc
filius Dei adoptiuus Jesus. spectamus, quod ex captiuis oĩbus parentiũ & auis natus est Jesus, adoptatus
dici debet, sicut Dauid Prẽ Cm hoc grẽ filiorũ Dei quod est regni filius Dei
à Deo recens gemitus, h. e. vnctus & in regiã dignitatẽ euectus, & ab hac
eadem dignitate reiectus est à principibus Judæorũ, qui occuparũerãt hæ:
reditatem, & in tribu Leui regiã dignitatẽ, quod nusquã promissũ fuerat
detinebãt. Sed restitutus est à Deo, reiectis illis, & damnatis principibus illis
Sacerdotũ, quos principes tenebrarũ & seculi huius vocat Paulus, & additũ
est illi corollariũ regni noui omniũ gentiũ, quo filius Dauidis Jesus supe:
rauit magnitudine bonorũ, & primũ regni Patrem suũ Dauidem, vnde &
dictus est rex regũ & Dns dominantiũ. Sin aũt hoc spectamus, quod Jesus
est gris regij Pris Dauidis, filius naturalis erat Dei, in hoc ordine regio
filiorũ Dei. Nam & bolitorem creauit in Regem Alexander magnus, quod
intellexisset, eius maiores olim fuisse reges. Videt ẽm esse discrimen, inter eũ
qui alta ætate habuit maiores, qui fuerint reges, quamuis ipse seruitutem
seruiat

Luc. 1. 35. & 2. 23. Luc. 2. 49 Matt. 12. 48 est joh. 2. 4. Gal. 2. 29 30 Matt. 26. 28 Matth. 15. 24.

seruiat, & eum, q nec est rex, nec aliquos ex suo grē pt nominare reges. Sicut aut
Dauid ex gratia Dei fuit rex vnctus, h.e. genitus filius Dei, ita & Christus.
Luc. 1.35. & 2.23. In priore aut grē filiorum Dei, Iesus erat sanctus & legali voce, qua oīa primoge- Semen sanctum chrs.
nita vocant sancta, h.e. addicta Deo, q si nō redimantur precio sunt iuris Dei.
Unde sæpe chrs, quod nō fuerit redemptus pretio ab hac addictione, qua primogeni-
Luc. 2.49 ta nō erant parentum sed Dei, dicit: In his, q patris mei sunt oportet me esse. Quæ
Matt. 12.48 est mater mea? qd mihi tecum rei est mulier? Non solum aut hac sanctitate erat
Ioh. 2.4. sanctus Iesus chrs, verum et sanctitate successionis, quod ex grē sancto successisset.
Act. 2.33 Gal. 2. Nos inqt natura Iudæi, sancti sctt, & nō ex gentibus peccatores.

(29) Non dico reijciendum esse baptismum per vim: sed instituendus populus, vt sibi per- Baptismus quomodo tollendus.
suadeat non esse ad salutem necessarium, cum in patribus illis primis, q ex suo grē cre-
diderunt & baptizati sunt siue vno, siue vtroq. sint inserti fœderi diuino. Populus
enī nō quæret baptismum pro suis, cum intellexerit, in baptismo illo nihil esse, nec
prorā nec puppim salutis, nec torqueri in inferno infantes chrianorum nō bapti-
zatos, vt disputat acerrime Aug. neq. alicui promittit spem salutis infanti nō
baptizato, sed oībus minatur exitium æternum. Ita vt cōegerit hōes fœtus, adhuc
(28) in vtero matris baptizare. Unde dico, permitti posse baptismum pro memoria qd Baptismus quatenus permittendus.
baptizatus sit ex baptizatis & fidelibus natus, quoad populus instituar de vi im-
putationis Iusticiæ quanta sit, bene & recte, & nō pro necessitate. Nam q pu-
tat necessarium esse baptismum, aut infantibus aut adultis illor, q sunt primum
baptizati, hoc est, Cornelij liberis, is totam scriptionem Pauli ad Rom. euertit.
Vbi disputat Paulus similem Cornelij esse imputationē Iusticiæ, illi Abrahami-
cæ, maiores vires habere hanc imputationē iusticiæ in Cornelio, quam peccatum
Adami, siue sub lege, siue sine lege. &c.

(30) Dixi de hoc antea, 18, & addo, Iesum nō vocari à sacris scriptoribus Sequestrum, Chrs sequester Cpputiatorum. 1115
nisi cum agir de negotio præputiatorum. Noui testi, inquit, Mediator est. hebr. 8.
9. 12. 1 Tim. 2. quid aut sit Nouum testamentum, declarat Paulus esse nouum
populum Gal. 4. & Sanguinē suum dicit Iesus esse noui testamenti, & nō veteris Sanguis noui Testamēti.
Matt. 26.28. noui ouilis, nōi regni caussa, cum dissipauit & disiecit mediam maceriam, & nouum
testamentum coniunxit veteri. Ante mortē tn dici potuisset mediator populi
veteris testamenti, sicut Moses mediator dr Gal. 3. Nusquam tn Iesus dr aper-
tis verbis mediator, nisi noui testamenti cā. Et videt quiuis nō esse ferendas
istas rerum diuersarum confusiones in his, q verbum Dei purum profitemr. Si enī
in vno deuiamus à verbo Dei, quid prohibet, si deuiare voluerimus & in alijs?
Matth. 15.24. Venit aut Iesus vocare oēs Iudæos dispersos & onustos peccatis, ad poenitentiam
vt illos poenitentes, & reductos in grām cum Prē Deo, coniungeret partibus sanis
regni Annæ Zachariæ Elizabethæ Natanaëli, & alijs expectantib redemtio-
nem Israëlis, ex tot malis, qbus premebar, & sup oēs vt filius Dei regnaret.
Quod si factum fuisset, noui testamenti non fuisset mediator. Si inquam cadens
in terra semē nō fuisset mortuum, ipsum enī solum mansisset. Hæc sunt Euangelij
sentiæ, nec aliud obstat, nisi reformatorum, confusa ab ipsis Euangelij doctrina.

Iudæi.

Gentiū nomina odiosa apud Iudaeos.

Iudaei praeputiatas oēs gentes, quibus seruiebant, ne ab illis punirent, si intellectum (31)
fuisset aliqua illos dicere contra dominorū suorū dignitatē, obscuris appellationibus
peccatores, mortuos, immūdos, et alijs ignominiosis vocibus perstringebant. Hinc illud 1 Petr. 3.19
Petri, in quo abijt et spiritibus, q erant in carcere, praedicauit, fecit et errare Basiliū
et haerere Erasmū, intelligens sp̄rs in carcere, esse aīas in limbo illorū hominū qui
mortui fuerūt tempore Noae. Hinc sententiarij quaerūt, cur potius illis, quā alijs?
Sed has fabulas relinquamus. Mortuus et mortuus peccatis ~~est~~ erat praeputiatus

mortui peccatis qui dicuntur

quilibet, qui peccatores dicebant, sicut et eor mulieres meretrices. Non solū autē
praeputiati verū etiā Iudaei familiariter cū praeputiatis conuiuentes viri et fami-
nae peccatores et meretrices dicebant. Ita aūt disputat Paulus à consequentibus 1 Cor. 15.16
Si mortui, seu qui baptizant veluti cū chr̄o mortui nō resurgunt à morte sine cir-
cūcisione, Ergo neq; chr̄s resurexit, post cuius resurectionē, hoc consequi debe-
bat: neq; Ego cum vtilitate aliqua depugnaui Ephesi cū bestijs, cū venissem in pe-
riculū vitae, et desperassem de vita Act. 19. Mira aūt et ridenda sunt, q̄ hoc
in loco narrat Chrisostomus. Lege Scholia nostra in Eplam 1. ad Corinthios.

Non ita dico, nisi in summa: Sed Dn̄e, Iesu Pater, q es verus Iesus, suscipe spiri (32)
tū meū, et ita hūc venio, Chr̄s dicit: Dn̄e in manus tuas commendo sp̄rm meū. Luc. 23.46
Eum imitatus Stephanus dicit: Dn̄e Iesu suscipe sp̄rm meū, Et, commendo tibi Act. 7.59.
sp̄rm meū. Nam eodem sensu vtrūq; ē dictum. Nunc quaerendū est an Dn̄e,
in precibus Iesu Chr̄i, sit Dn̄e Iesu in precibus Stephani. Planū aūt est, et vtrasq;
~~species~~ preces hebraica lingua propositas, ad Deū fuisse, et Deū Pr̄m solum esse psal. 31.
spirituū patrem: Et ad psalmi dictū: In manus tuas Dn̄e commendo sp̄rm meū
ex hebraeo ita est, in manus tuas Iehoua commendo sp̄rm meū, Iosianah h.e. salua
me in pietate tua, vnde Deus Iehoua, Iesuah seu Iesus (q̄m Apli in deducendis
vocibus ex hebraeo in graecū sermonē parū curarūt literarū praetermissiones et
aspirationū minutula q̄dam, in quibus Capnion prorā et puppim pietatis ponit.)
Ex hoc inquā verbo, salua me in tua pietate. nomen verbale deducit saluator
seu Iesus, quod ad solū Deū Pr̄m in oībus psalmis cū est appellatiuū refertur,
et tum maxime cū ad preces vertit orō. Iesū aūt vocari Dōm constat, sed tunc

chr̄s nō Iehoua sed Adonai vocatur.

Dn̄s nō Iehouā sigcat, sed Adonai, quod ondit locus psalmi 110, dixit Iehoua
Adonai meo, dixit Dn̄s Dn̄o meo. Cum igr̄ nullus locus sit, in quo Iehoua dicat
Iesus Chr̄s, vt acerrime disputat à nobis contra aduersarios, velle locū vnum
contra sensū loci vnde acceptus est, vertere ad Iesū Chr̄m, et nō ad Deū Pr̄m
q solus in psalmis oībus dauidicis dr̄ Iesus, esset loqui in ancipiti loco sine lege.
Propter has igr̄ cās, et q̄m psalmi verba, q̄ recitat Stephanus, et à Dauide et à
Iesu chr̄o diriguntur ad Pr̄m Seruatorē, hoc est Iesū, et q̄m solus Pr̄ Iesus,
h.e. seruator fuit, is q omni tempore dictus ~~fuit~~ est pater spirituū, et cui oēs
pij suas animas commendauerūt, et q̄m Stephanus dixit Iehoua, quo nōe musq̄
Iesus chr̄s est nominatus: et q̄m sequens, Dn̄e ne statuas illis hoc peccatū,
est illud, Dn̄e dimitte illis, non enī sciunt, quid faciunt, Et Dn̄e dimitte illis,
aut dele me de libro tuo: Quae oīa et similia, et ad Deū Iehouā referuntur
et vox Ipsa Dn̄o in hebraeo est Iehouah: Vnde duo loca essent in quibus contra
oēm

(31.) oēm veritatem, Iesus chr̄s Iehoua nominaretur, dum nō permittimus id quod locus exposcit, vt Iesu nomen ad Deū Prm̄, q solus in lege et prophetis dr̄ Iesus, referar̄: Propter has inquā rōnes dicendū ē, dictum Stephani, Dnē Saluator ꝯ referri oportere ad Prm̄ Deum. His adde inuocationis rationē, q̄ est pietatis species q̄ à nullo propheta seu Aplo, Iesu chr̄o, sed soli Deo Pr̄i fuit iussu legis attributa. Verbum factū est caro. Quid seqr̄? ergo accensa erat olla, in quā verbū est, vt coqueretur, proiectū, cuius dicti summā, si mutato proverbio plana sentia dicere voles, ita edes, verbū est misere nefarie crudeliter occisū. Non enim caro sigcat mortem, sed calamitosā et vitam et mortem, quando, cū qs quieta morte moritur, tū dicar̄ factus caro. Hierosolyma inqt nō erit vobis in ol: caro quid significat.

1 Pet. 3.19

1 Cor. 15.18

Ezech. 11. 7. lam, nec vos eritis illi in carnes, qm̄ sup montes Israel iudicabo vos, in quos fugitis, h.e. vos eritis carnes montiū, et montes erūt ollæ vobis. De hoc dictū est supra. Considerer̄ locus ille hebr. 5.7. Qui in diebus carnis suæ, cū Cpcationes obtulisset ei, q poterat eū à morte liberare, exauditus est à Deo, nempe à reuerendo (est enim nomen Dei εὐλαβεία.) Cum inquit Iesus Sacerdos sdm̄ ordinē Melchisedeci obtulisset seipsū, et ingressus esset in sacra, pro populi noui delictis per suū sanguinem, rogauit Deū Prm̄, et ex exauditus: Nonne locus trahit lectorem ad interpretandū, in diebus carnis, cū Deus posset eū liberare à morte, esse, cū Deus posset facere, ne esset caro, posita in olla? Caro igr̄ sunt dolores mortis, qui circumsteterant Iesū: Consideretur, inqm̄ et iste et alij loci, et inuenietur his in locis carnē nō esse natiuitatis, aut naturæ humanæ, sed mortis, et eorū, q̄ tendunt ad mortem, vocem.

hebr. 5.7.

(32) Luc. 23.46 Act. 7.59.

psal. 31.

Epilogus

Difficultatem facit ne vera intelligentia vocū admittatur à lectoris aīo inueterata opinio, quæ vetus mordicus retinet, et quod nouū vider̄, nisi familiaritate victa recipere nō curat: Sed Ego nō ad interpretes, quos oēs cū essem, legi, nam nunc nō sum, q nihil esse videar, sicut Geneuæ videbar, sed ad loca sacra prouoco. Quæ disputo de carne Iesu, iusticia, manifestatione, fide, testamento, filiatione et alijs innumeris, ad sacra scripta referanr̄ veluti cotem. Alij quem habeant pro duce, nullū producere possunt, præter Lutherū. Nam præterquā in vno et altero argto, oēs sequentes sensor̄ vestigia à Luthero impressa, dicunt et sentiunt, qdqd dicunt et sentiunt. Qui Lutherus in his, q̄ nō vidit, parū distat à papistis, q Augustinū hnt ducem, qui felicem se existimaret si nostro viueret tempore, et nouā faciem oīb suis scriptis dedisset. Qui ita sua de prædestinatione, de baptismo paruulorū de arbitrio, de anima vnde sit, ita tuetur, vt melius dici posse nō existimet, cū tn̄ oīa illa ex falso sensu, quē latina lectio ferebat sacrorū bibliorū pendeāt. Quid n. alienius à sacris scriptis, qm̄ carnē interptari humanā nām. Cū nusquā caro, sigcet nām humanā, sed conditionē, aut hanc aut illā humanæ nāe. Quæ nō ē in infantibus, sed magnis et potentib viris, et his, q sūt in aliqua existimatione. Sed de his satis, frequens lectio emolliet oīa, aut ad impugnandū ista ex verbo Dei, aut ad assentiendū istis, qm̄ sunt verbū Dei. Helcionis* An. 74. 31. decembr.

Radnothi An. 93. 16 febru.

* = Helt = Hetan = Nazdiprod

INDEX LOCORVM PARTIM CITATORVM PARTIM EXPLICATORVM.

GENESIS

CAP. 1. v. 26. p. 1118. & 11. 7. p. 1118. & 17. 6. 7. p. 1071. 1103. 1106. & 18. 18. p. 1103. & 22. 18. p. 1103.

EXODI.

CAP. 32. 33. p. 982.

NVMERORVM.

CAP. 23. p. 974.

DEVTERONOMII.

CAP. 6. 5. p. 969. & 13. p. 1105. & 25. p. 1073. & 23. p. 1077. & 30. 15. p. 981. & 32. 6. p. 1106.

IVDICVM. CA. 19. & 20. p. 1073.

REGVM.

1 Reg. 15. 28. p. 980.
2 Reg. 13. p. 1103. & 22. p. 1118.

PSALMORVM

Psal. 2. 6. 7. p. 1106. & 7. 7. p. 966. & 31. p. 1126. & 73. 13. p. 966. & 89. 28. 29. p. 982. 1106. 1108. & 143. 3. p. 966.

ECCLESIASTICI.

Eccli. 15. 14. p. 981.

ESAIAE.

Esa. 5. 4. p. 963. & 26. 8. p. 1118. & 45. p. 1103. & 52. p. 1010. 1023.

IEREMIAE

Cap. 1. p. 989. & 7. p. 1071. & 11. p. 1074. & 18. 8. p. 974. 980. & 26. 3. p. 978. 1071. & 35. p. 1068.

EZECHIELIS.

Cap. 11. 7. p. 989. 1127. & 16. 10. p. 1098. 1107. & 18. 4. p. 974. 984. & 24. 3. p. 989. & 33. 11. p. 978.

OSEAE

Cap. 11. 1. p. 1106.

IOEL. Cap. 2. 31. p. 1026.
MICHE. Cap. 5. 2. p. 1103.
MALAC. Cap. 3. p. 974.
4 ESDR. 8. 48. p. 969.

MATTHAEI

CAP. 3. 17. p. 1025. & 5. 48. p. 970. 1059. 1062. & 6. 21. p. 1105. & 7. 6. p. 1046. v. 11. p. 941. v. 17. p. 1008. 1017. & 12. 29. 43. 48. p. 949. 1125. & 13. 4. 13. p. 988. 997. 1010. 1056. v. 29. p. 1057. & 19. 6. 14. p. 1079. 1062. v. 24. p. 1125. & 16. 6. p. 1063. v. 16. p. 1030. & 17. 5. p. 1024. 1025. & 18. 15. p. 1008. 1059. & 19. 20. p. 968. & 20. 12. 15. p. 1032. v. 22. p. 985. 1112. & 21. 25. p. 1105. v. 34. p. 976. v. 42. p. 1104. 1114. v. 37. p. 977. & 22. 37. p. 968. & 23. 3. p. 1009. v. 13. 14. p. 1062. & 24. p. 1010. & 25. 20. p. 970. & 26. 28. p. 1071. 1107. 1125. & 28. 19. p. 984. 1028. 1054

MARCI.

CAP. 5. p. 997.

LVCAE.

CAP. 1. 6. p. 969. 1083. v. 32. p. 1106. 1107. v. 35. p. 1125. & 2. 23. 34. 49. p. 987. 1125. & 4. p. 1111. & 7. 30. p. 983. 984. & 8. p. 997. & 11. 13. p. 941. & 16. 22. p. 992. & 19. 12. p. 1104. & 22. p. 1107. & 23. 46. p. 1126. & 24. 26. p. 1104.

IOHANNIS

CAP. 1. 11. p. 1104. v. 1. p. 1076. v. 12. p. 984. 1012. v. 13. p. 1105. & 2. 4. p. 1125. & 3. 13. 31. p. 1105. v. 16. 36. p. 1025. v. 18. p. 1046. v. 19. p. 980. v. 34. p. 1124. & 4. 2. p. 1113. & 5. 7. p. 989. & 6. 44. p. 1033. 1035. v. 47. p. 1025. & 8. 16. 29. p. 1105. 1110. v. 39. 41. 42. 44. p. 1037. 1085. v. 50. p. 1106. v. 56. p. 1112. & 9. p. 1005. & 10. 35. p. 1111. & 12. p. 1114. & 13. 13. p. 1107. 997. & 14. 17. p. 1028. & 16. 1. p. 1077. v. 27. p. 1026. & 17. 16. p. 1105. 1042. & 18. p. 1041. & 19. 7. p. 1107. & 20. 31. p. 1021.

ACTORVM.

Cap. 1. 7. p. 1112. & 2. 33. p. 1124. & 5. p. 1006. & 8. p. 1095. & 7. 51. p. 978. v. 59. p. 1126. & 8. 17. p. 1094. 1071. & 9. p. 1045. 1095. & 10. 20. 34. p. 1094. 997. 1071. & 11. 16. p. 1095. 1042. & 13. 48. p. 983. & 14. 27. p. 1095. 1017. & 15. 8. 9. p. 1094. 1095. 1004. v. 27. p. 993. & 16. p. 1042. & 17. p. 1010. & 19. p. 1017. & 20. 27. p. 993. 1010. & 23. 6. p. 1009. & 24. p. 1094. & 26. p. 1069. & 22. 21. p. 993.

ROMANOS

Cap. 1. 1. p. 1028. v. 2. p. 1095. v. 4. p. 1104. 1107. v. 19. p. 1117. v. 20. p. 1018. & 2. 13. p. 963. v. 6. p. 961. v. 8. p. 1005. 1074. v. 14. 25. p. 1097.

ad 3. 3. p. 984. v. 4. p. 1117. v. 30. p. 970. ad 4. 1. p. 1038. v. 4. p. 961. 1095. ad 5. 13. 14. p. 1120. 1085. v. 15. p. 990. ad 6. 3. p. 1084. v. 6. p. 949. v. 21. p. 963. 1006. 1110. ad 7. 9. 18. p. 964. v. 14. p. 1023. cap. 7. explicar. p. 932. ad 8. 17. p. 1107. 1112. v. 28. p. 991. 981. 1025. 1106. v. 37. p. 996. ad 9. 7. p. 1097. v. 8. p. 971. v. 16. 20. 21. p. 1032. v. 22. p. 1117. v. 37. p. 987. ad 10. 13. p. 1026. 1042. 1045. 1084. ad 11. 16. p. 963. v. 22. p. 1117. ad 13. 8. p. 968. v. 14. p. 965. ad 14. 1. p. 1047. 1077. v. 22. p. 1008. ad 15. 8. p. 1114. v. 18. p. 1018. 1006. ad 16. 25. p. 1095. 1003. 1005.

I, CORINTH.

Cap. 1. 9. p. 1004. ad 2. 4. p. 1097. 1010. ad 3. 3. p. 1004. 1006. ad 4. 4. p. 1037. v. 19. p. 1097. 1071. 992. ad 5. 2. 5. p. 1006. 1060. ad 7. 14. p. 1107. 1121. v. 21. p. 1008. v. 12. p. 992. ad 9. 12. p. 1005. ad 10. 7. 8. p. 1076. v. 11. p. 987. ad 11. 17. p. 1004. 1118. ad 12. 25. p. 1004. ad 15. 15. 16. p. 1008. 1126.

II CORINTH.

Cap. 2. 15. p. 988. ad 3. 5. 6. p. 1083. 1098. ad 5. 6. 8. p. 1105. v. 9. p. 965. v. 15. p. 1084. 986. ad 6. p. 1071. ad 11. 5. p. 1004. v. 13. 937. 1097. ad 12. 4. p. 993. v. 7. p. 932. 937. v. 12. p. 1097. ad 13. p. 1042. ad 15. 24. p. 996.

GALATAS.

Cap. 1. 1. 12. p. 1118. v. 9. p. 1095. ad 2. p. 1125. 1017. ad 3. 2. p. 1097. v. 27. p. 965. ad 4. 1. 22. p. 1073. 1065. v. 7. p. 1106. v. 29. p. 1013. ad 5. 10. p. 938. v. 12. p. 1046. 1097. v. 17. p. 932. 1003. 1006. ad 6. p. 1084.

EPHESIOS.

Cap. 2. 1. 12. p. 935. ad 3. 5. p. 1095. v. 18. p. 996. v. 18. p. 965. 1041. ad 4. p. 996. v. 23. p. 1084. ad 6. 11. p. 950. v. 12. p. 996.

PHILIPPENSES

Cap. 1. 2. p. 986. v. 15. p. 1005. v. 22. 24. p. 942. ad 2. p. 1012. v. 13. p. 1028. 1092. ad 3. 2. p. 1097. 1046. v. 15. p. 970. 1094. v. 20. p. 1105.

COLOSSENSES.

Cap. 2. 14. p. 996. v. 11. p. 1097. 935. ad 3. 3. p. 935. 1105. ad 1. 15. p. 1108.

I, THESSALON.

Cap. 3. 3. p. 986. 2 Thess. cap. 2. 4. p. 937. 1006. ad 3. 6. p. 1005. 1006. v. 14. p. 1007.

I TIMOTH

Cap. 2. 1. p. 1069. v. 2. p. 1047. 1062. v. 6. p. 986. ad 4. 2. p. 1046. v. 3. 16. p. 1118. v. 1104. ad 6. v. 3. p. 1008. v. 5. p. 1005. 1003. 1007.

II. TIMOTH

Cap. 1. v. 11. p. 986. ad 2. 17. p. 1008. 1043. 997. 1063. 1055. ad 3. 1. p. 1008. 1003. ad 4. 7. p. 1037. v. 8. p. 984.

TIT.

Cap. 3. 9. 10. p. 1004. 1005. 1007.

IACOB.

Cap. 2. 19. p. 1017. ad 3. p. 1010.

1 PETR.

Cap. 1. 11. p. 1120. v. 20. p. 1012. ad 2. 7. p. 987. v. 8. p. 986. ad 3. 19. p. 993. 1126.

II PETR.

Cap. 2. 1. p. 1008. v. 9. p. 987. v. 21. p. 957. 1017. 1003. 1007.

1 IOHAN.

Cap. 2. 19. p. 957. v. 29. p. 966. 1012. ad 3. 6. p. 966. ad 4. 20. p. 968. ad 5. 7. p. 1104.

II, IOHAN cap. 1. 10. p. 1007.

HEBRAE.

Cap. 1. 4. p. 1107. v. 6. p. 1108. 990. v. 9. p. 1043. 1124. ad 2. 14. p. 1109. 1012. v. 16. p. 1116. 990. 1108. ad 3. 5. p. 1107. ad 4. 11. p. 1026. ad 5. 5. 7. p. 1116. 1127. 993. 1109. 1108. ad 6. 6. p. 1017. v. 17. p. 974. 1120. ad 8. p. 1047. ad 11. p. 1018. ad 12. 17. p. 980.

APOCAL.

Cap. 3. p. 982. ad 4. p. 1118. ad 22. 19. p. 982.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

Abrahamus ad vitam electus. 1029.
Abscindi Paulo qd sigcat. 1055.
accipere e cælo, a Deo quid. 1115. 1118.
Actiones vitiosæ vnde. 950.
aculeus carnis 932.
accusatio iniqua capitalis. 1070.
Adamus quantū malū peccando attulerit. 947. peccatū eius duplex. 1085. quomodo transijt 1084.
Adoptio quando et qdo facta. 1113. adoptator filij sancti. 957. eorū voluntas libera parēdi vel nō. 957.
Aduocatus a sequestro differt. 1115.
Affectus animi ad infinita obiecta conuerti possunt. 951.
Alba vestis. 1076.
Amare Deū toto corde &c. 969.
Anamiæ peccatū 1082.
Anastatus 1100. 1102.
anathema esse quid. 1055.
Angeli sancti. 995. impuri. 994.
Anima grauar̄ a corpore propter vanitatem. 944.
ἀποσιωπαγωγία. 1077. 1093.
aqua quid sigcat. 1117.
assumere aliquē ad aliqd. 1113.
ἀθεσία. 1083.
ἀτακτοι ministri, ἀταξία. 1013. eius pœna. 1049.
ἀξίωσις. 984.

B.

Baptismus qd sigcat. 1084. eius formula 1028. quorū fuit. 990. ad sanctorū liberos nō pertinere 1043. 1121. quatenus permittendus. 1125. qdo tollēdus. 1125.
Baptizati qd professi. 990.
Belzebubus accaronitar̄ Deus. 994.
beneficia Dei sine personar̄ rōne explicanr̄. 977. 1035.
beneficentia Dei ab hoībus aliquādo impediri aliquādo nō poss. 984.
blasphemia alia, alia grauior. 1062.
blasphemi bezæ q sint. 1068.
bonos malos æque ad vitam destinatos. 980.

C.

Caluini dolus in Serueto puniēdo. 1068.
Caro qd sigcat. 988. 989. 1109. 1117. 1127. est princeps mūdi. 935. pars hominis. 939. spiritui opponir̄. 956.
in Carne venisse qd. 1012. 1118.
in carne esse quid. 943.
Castalionis studium. 1101.
Castigatio Pauli. 941.
Certamen morte finiendū, quod. 951.
Charitas, legis perfectio. 968. fidem nō necessario sequitur. 1021.
de Christo. 1022. 1100. qdo deus et Dei filius 1027. qdo Rex sine et cū potentia. 1104. qdo in terra et in cælo. 1054. 1105. bis genitus. 1106. 1111. filius Dei duobus modis. 1108. 1124. de cælo esse, descendere, accipere. 1115. 1118. [illegible] quādo spr̄u scto vnctus. 1124. semē sanctū 1125. sequester præpuriatorū 1125. nō Iehoua sed Iadonai dictus 1126. clarificationis cā. 936.
Christianum quid faciat. 1042.
Circumcisio cur Abrahamo mādata. 971.
in Coelo et in terra esse quid 1054.
Cognitio Dei vnde. 1043. 1015. duplex. 1033. diuersa a chri cognitione. 1016.
Concupiscentia nō est peccatū. 931. 935. an sit in sanctis 931. cā erroris. 938. quatenus peccatū dr̄. 938. peccati administra. 948.
Conditio gentiū ante fidem. 935. 941.
Confessio de Pre, Fil. et S. S. 1104.
Conformitas nrā cū chrō. 949.
Coniugiū nec soluit nec ligat diffidētia. 992.
Consilia Dei vnde explicanr̄ 975. nō pendēt ab arbitrio hominū 977. qdo mutentur. 979. quōdo rescindi dicanr̄. 984. eorum immutabilitas. 1030.
Consultare Deus cū suis ministris dr̄. 1056.
Contentio legitima ex verbo Dei. 930.
Conuenientia nr̄i cū chrō. 953. 964.
corpus peccati quid. 949.
Creatio in regē sine et cū potentia. 1103.
credere in chrm̄, dupl̄r. 1025.
credere Iesū esse filiū Dei qd. 1035.

D.

Dæmones q. 993. dæmō diabolus idē. 997.
damnari hōem a seipso qd. 1046.
Decretū Dei conditionale. 979. euentus eius, 982. quædā mutari qdā nō possūt. 983. 984.
deleri de libro qd sit. 982.
deliberatio est rerū incertarū. 975.
descendere, accipere, a deo, qd 1115. 1118.
Destinatio Dei quæ sit 982. in quo sita. 979. non anceps. 980. eius opus. 981. vocationi;
con.

coniuncta. 985. ex conditione pendet. 975. 980. tantum ad bonum in Deo. 975. in hominibus et ad bonum et ad malum. 975. eam sequitur contrarius euentus. 974.
Destinatos ad vitam excidere posse. 976.
Deus vnus natura et persona. 1075. 1089. pluribus quodo opponitur. 1075. eius individuum vnum ac solum. 1027. cognitio. 1015. deum diligere et nosse diuersa. 1019. cum suis ministris loqui consultare dicitur. 1056. in aliquo esse quodo dicitur. 1123.
Deum alicui esse quodo. 1121. deus quodo dicitur aliquis. 1110.
deorum maximus apud gentes. 994.
Diaboli credunt. 1017.
Diem christi videre quid. 1112.
Discrimen patrum et filiorum 961.
discrimen secundum promissionem et carnem. 971.
Disputatio legitima ex verbo Dei. 930.
dissensionum inter Iudaeos et gentes causa. 1005.
doctor falsus. 1010
Doctrina morum et noticiarum. 1006. 1008.

E.

Ecclesiae libertas. 1053.
Ecclesiastica disciplina. 1051.
Electio Dei. 1055. eam praedestinatio sequitur. 1030.
Elementa quid. 1077.
emptio quorum. 1023.
Epicurei qui. 1043.
esse simul pluribus in locis. 1105.
Ethnicum fieri, haberi. 1060. quis sit. 1059.
ἐθελοτρισκία. 1077.
Euangelia duo, duae iustificationis rationes. 1031.
euangelij summa. 1021.
Euenta futura duplicia. 981.
Exclusiua particula. 957.
Excommunicatio. 1077. ante christum fuit. 1093.
ἐξουσία. 984.

F.

Facere aut bonum aut malum, ad affectum consentiendi refertur. 938. quorum sit. 939. 941. 974.
Φανέρωσις, non personae, sed operum. 990.
Fides imputans iusticiam. 1100. duplex. 1021.
eius promissa. 1022. eam consequentia. 1022.
eius definitio 966. fidei opus. 1018. non est causa efficiens bonorum operum. 958. absque factis mortua. 959. instrumentum adoptionis. 959.
haereditatem respicit. 959. donum Dei. 960. non omnium 966. sine tempore et promissione infructifera. 1018. ad liberos non pertinere. 1121.
Fides christi qualis. 1020. duo habet membra. 1024. patris ante christum ea non iustificatos. 1119. meliores non reddit. 1025. spes dicta. 1031.
fides historica mutatur in fidem promissionis. 1018.
fides cordis, non oris. 1036.
fides hominis habet obstrictam fidem Dei. 1030.
fidere operibus quodo. 1037.
fieri posse aliquid Deo inuito. 978. 982.
filium Dei esse dupliciter dicitur. 1106. 1107. 1110. 1124. natura sancti. 1107.
filij adoptiui et naturales quidem. 991.
haeredes. 1112.
filij promissionis et carnis quodo differunt 971.
filij carnis cui opponuntur. 1028.
filium alicuius esse. 1109.
filius belial, diaboli. 994.
finis quid significat. 963.
futura euenta duplicia. 981.
futurum seculum quid. 991.

G.

Gamalielis sententia. 1045.
gemitus sanctorum. 944.
generatio in hominibus duplex. 1111.
diuersa a christi gratione. 1111.
Gentium ante fidem conditio. 935. 941. 1019. receptio. 1017. petro primum patefacta. 1094.
Gentes Iudaeis qua in re inferiores. 1005.
Gladij nomen magistratui dati quid significat. 1014.
Gradus salutis. 1033.
Gratiae Dei omnia tribuuntur. 960.
gratiae Dei immutabilitas. 1030.

H.

Haeredes cur dicantur. 1112.
haereditatis et mercedis discrimen. 964.
haereditas duplex. 991.
haeresis quid. 1001.
haeresis et schisma idem. 1004.
haeresis doctrinae et morum 1004. 1006.
haeretis quitenia. 1057. alia alia grauior 1062.
haeresis hymenaei et Phileti. 1005.
haeretici qui. 1007. 1010. 1098. 1100.
haeretici crimen 1007. poena. 1008.
vox honesta. 1007. cur inter vitia numerata. 1008.
haereticus a falso vate diuersus. 1015.
haereticos punire magistratus est. 1039.

haeretici beza

hæretici bezæqui. 1068.
hæreticos bonos viros ēē. 1091.
hæreticor studiū. 1099. qui dicantur à Paulo. 1099. quales. 1102.
homo duobus modis dr̄ esse antequā sit. 1103.
homo interior quis. 935. 940.
homo vterq. quōdo in hōe. 940.
homo est vxor. 942.
homo quādo iustus vel iniustus 951. quādo in media conditione et quādo nō constitutus. 956. 957.
homines velut boues trahi vel ad vitā vel ad mortē caluino. 988.
hymenæus et Philetus quam resurectionem negarunt. 1043.

I.

in Idololatras lex. 1081.
Iehoua Deus. 994.
inārolis. 1083.
Imago Dei quid. 1118.
imbecilitas aut doctrinę est aut conditionis. 951. 1083.
Imputatio qd. 956. 1020. 1038. 1073. duplex. 956. subtia, materia. 1033.
imputatio papistica 1037.
Immutabilitas grāe et consilij Dei. 1030.
Indiuiduū Dei vnū et solū. 1027.
indumentū quod chr̄s ē, duplex. 965.
infirmi in fide qui. 1077. cum quibus componūtur. 1008.
infantes ἀναμαρτητοί. 932.
infirmitas cā clarificatiōis chr̄i. 936.
initiatos Deo, momēto mutari. 966.
Institut. christia. tac. Pal. 950. institutio Pauli quæ. 1005.
interpretatio falsa intollerabilis. 1017. 1074. in interpretatione scripturarū qd spectandū. 945.
Inuocare chr̄i nomen qd. 1045.
Iudæorū christianor duo grā. 1095.
Iudæor hostilitas in Paulū. 1096.
Iudiciū Dei legib temperatū. 958.
Iudicari hōem à seipso. 1046.
Iura religionis grālia et peculiaria. 1033. perpetua. 1036. 1060.
Iusticiæ Dei opus. 981.
Iusticia fidei, et legis. 959. 966. 1037. nō contrariæ. 961.
Iusticia imputationis. 956. à parentibus ad liberos manat. 963.
Iusticia chr̄i duplex. 1085.
iusticia originis. 1085. 1101. 1113.
Iusticia legis. 950. præstari potest. 1084. absoluta esse debet. 962. quando imperfecta. 962. et operū apud Deū nō impura. 939. ad leges attemperata. 958. nō superbos reddit. 958. super fidei iusticiā fundata. 960. consistit in suis autoribus. 963.
Iusticia inchoata, inhærens. 962.
Iustificatio. 1035. à sanctitate vitæ separatur. 964.
Iustificatus in media cōditione esse non potest. 992.
Iustos iniustos pariter ad vitā destinatos. 980.
Iusti sine exceptione. 952. ex resipiscentia. 952. ex sciā rerū gerendar̄ 952. soli Deo noti. 952.
Iuuantia studiū bonorū operū. 964.

Κτῖσαι. 972. 980.

de Lege. 1101.
legis vox varia notat. 943. opus. 979. perfectio. 968. abrogatio consentit cū traditione humana. 1062.
Leges christianorū quæ. 1065. 1074.
leges ceremoniales nouo tantū populo sublatæ. 1073.
Lege Israelitar̄ politica christianos teneri. 999.
Lex non irritat peccatū. 948.
leges seruari nō posse dicere, durū. 955.
Legis præstitæ exempla. 969. legi non subiecti q. 960. legis iusticia super fidei iusticiā fundata. 960.
legem stabiliri per fidem. 970.
sub lege et in carne esse, idem. 943.
lex Dei in idololatras. 1081.
Leges à principibus de vita et nece proponendæ hōibus. 1067.
legū iudicialiū ratio. 1073.
liber Deo liber carni. 955.

libert.

1134

Libertas Ecclesiæ. 1053.
libertas voluntatis. 985.
libertas hominis. 971.
liberum arbitrium. 1100.
de libro deleri. 982.
libri Canonici. 999.
ligandi potestas. 1077.
locis pluribus simul esse. 1105.
loqui de Deo q̃do possumus. 974.
loqui Deus cũ suis ministris dr̃. 1056. 1118.
Lucta carnis nulla in infantibus. 932.
lucta carnis peccatũ nõ ẽ. 932. 965.
in solis regeneratis. 942. 944.

M

Magistratus vicarij Dei 1012. vtriusq. tabulæ custodes. 999. 1010. 1011. 1063. 1100.
malos bonos ad vitã destinatos. 980.
malum, peccatũ, reatũ, idem. 940. 941.
Manifestari nõ ꝑsonæ sed operũ. 990. 1109. 1117.
Maritorũ duorũ contrarietas & nomina. 948.
materia imputationis. 1033.
media conditione constitutus hõ. 956.
Mediator inter quos. 1113.
mens est interior homo. 935.
mercedis & hæreditatis discrimen. 964.
militia Sanctorũ contra peccatũ. 950.
minæ Dei conditionales. 974.
morborũ distinctio. 994.
mores legũ diuinarũ & traditionũ apostolicarũ. 1006.
morũ improborũ nõia fœda. 1059.
motus an sint õi ex parte in hõe puri. 938.
Mundus, tenebrarũ regnum. 996.
mundus q̃do æternus apud ꝓhos. 1043.
Munera alia certarũ alia incertarũ personarũ. 1103.
mutatio consiliorũ Dei. 974.
Mysteriũ in verbis, nõ in rebus. 1116.
quid sit. 1116.

N

Necessaria ad salutẽ. 1015. 1066.
necessaria voluntas ad peccãdum vnde. 981.
Niti operibus quomodo. 1037.

Nolle.

Nolle malũ, velle bonũ grãæ Dei. 942.
nomina Iudæorũ hostilia. 1056. 1098.
nomina gentiũ odiosa. 949. 1095. 1126.
nosse & diligere Deũ diuersa. 1019.
Noticia chri qualis. 1020. non meliores reddit. 1025.

O

Officiũ Iesu 1025.
operari bonũ malũ, ad affectum consentiendi refertur. 938.
Opera bona nõ esse fructus fidei. 959.
opera mercedem respiciunt. 959.
opera bona quæ iuuant. 964.
opera qd sigcant. 1019.
ostiũ fidei cur gentibus apertũ. 1094.

P.

Papisticũ regnũ Israelitico comparatur. 1053.
papisticæ religionis præcipua capita. 1042.
Patrũ adoptatorũ & filiorum discrimẽ. 961.
Paulus cur cæsarẽ appellat. 1047.
pauli contra ζήλωτας rõnes. 1097. præcipuũ argm̃ de gentiũ receptiõe 1097. odiosa nomina. 1098. ab Ecclesia secessio. 1099. hæreticus. 1099. suis popularibus nocere potuit. 1056.
Pax Reipub. veræ, quæ. 1054. 1067.
Peccatũ originis. 931. 949. vnde constituir̃. 931. nõ dr̃ peccatũ 935. nullũ est. 1085.
sine peccato q sint. 932. 952.
peccatũ ẽ princeps mũdi. 935.
peccãdi consuetudo vt bonũ nõ fiat vnde. 938. 944. 947.
peccatũ & malũ idem. 940.
peccatũ est maritus. 942. 948. 950.
peccati autor quis. 950.
peccati & reati distinctio. 950.
peccãtes operarij iniquitatis. 951.
peccata certa tempora & personas respiciunt. 966.

peccata Dei clementia exuperantia 980.
peccati autor constituit a sophistis Deus 1001.
peccatu duplex 1085. 1120.
peccatu et vitiu et pœnæ vitij significat 1084.
peccatu Adami quomodo transit 1064
peccata factoru grauiora quam dictoru 1058.
Perfectio legis est charitas 968. quahis 961. 967. 968. in homine 967. huius seculi 939.
perfecti quomodo 970.
phariseorum christianor duo gra 1095.
pharisæi et scribæ quales 1062.
philetus et hymenæus quod resurrectionem negarint 1043.
plantatio Dei sola durat 1079.
pœna quatenus a lege iudicibus concessa 1007.
pœnaru genera 1060.
pœnitentiæ domus in Ecclia 1023. opus 950. vis 980.
pœnitentia in Deo quid 974.
ponere ad consilij executione refertur 973. 986.
posse et velle salute quatenus in hoe 1029. quoru 1029.
præceptu Dei ab eius consilio et voluntate distinguitur 983.
præcepta grahia cur edita 983.
præcludere regnu cæleste 1062.
prædestinatio Dei 971. 1100. 1029. no euentu spectat sed amimu Dei explicat 976. tantu ad bonu 977. eius natura in quo sita 979. unde pedet 982.
præmij spes in quo sita 964.
præputiatu Ecclia coniugi, qualis primo fuit 1094.
præsensio 975.
α principis huius mundi vires et regna 996.
principatus potestates 1026.
principu edicta deus propugnat et vindicat 1082.
α primogenituræ ius 1108.
primogenitus christus 1108.
ß promissiones Dei conditionales 974. 982. non omniu 966. aliæ munerum et personaru certarum, aliæ incertaru 1107. per christu exhibitæ quæ 1103.
promissionem habentia quæ 1092.
promissiones Abrahami ad eius posteros manant 1113.
προορίζειν ad qd refertur 973.
prophęta falsus alius ab hæretico 1015. doctor falsus 1010. morte plectendus 1014.
prouidentia in Deo no tolli 976. 974.
publicanus quis 1059. publicanu fieri haberi quid 1060.

Q uæstio inter Paulu et Iudæos 1094.

R.

Reatu et malu idem 941.
regeneratorum conditio 936. a no regeneratis qdo discernuntur 940.
regeneratus homo est spiritus 955.
redemtio quoru sit 1023.
religionis fundamenta euellentia 947.
regnat Deus super sanctos 960.
regna christo subijciendia varijs nominibus notata 996.
regnu papisticu Israëlitico comparatur 1053.
resistere Deo 978.
reuelatio apostoloru 1095.

S.

Sadducæi 1043.
Salus non cuiusuis fidei 1017.
salutis gradus 1033.
Salutis primæ caussæ 1092.
Salutis secundæ caussæ 964. 965. 1092.
Salus est ius ciuitatis 966.
Salus hoib oblata cur repudiata 983.
Salutem vel conseruare vel perdere quorum 1029.
Salus publica 1051.
Sanguis quid sigat 1117.

β Sanguis Noui Testamenti. 1125.
α Sanctitas a iustificatione separar. 964.
Sanctos legi nõ subiectos. 960.
Sanctorũ filij sancti. 963. 1122.
β Schisma et hæresis idem. 1004. qd. 1007.
Scribæ et pharisæi quales. 1062.
Scriptorũ sacrorũ studiũ 930. 995.
Scripturæ potentia in sensu quærẽda. 931. 946.
Sectæ seu hæreses tres. 1006. Sequester. 1115.
Sermo caro factus 1076.
de Serueto. 1044. 1088. opinio. 1054. 1111.
Signa gentiũ per fidem receptar. 1097.
Spes est fides. 1031.
Spes iuris et gloriæ. 1030.
Spes hæreditatis et præmij in quo sita 964.
Spes fidem nõ necessario sequitur. 1021.
Spirituale et terrenũ opponũtur. 944. 956.
Spiritus beati. 995.
Sprs Sanctus tertius testis, alius ab alijs spiritibus. 1108. angelus dr 1108. Sequester. 1113.
Sprs a chrõ datus quis. 1119.
Sprs prophetarũ cur chri sprs dicatur. 1120.
Sprs mali. 994. diaboli dicti. 997. eorũ nomina. 994. 997.
Stimulus carnis. 932. 937.
Substantia imputationis 1033.
Syluani mors. 1009.

T.

τέλος præmiũ sigcat. 963.
(τὸ τίθεναι quo refer. 973. 986.
tempus ante Abrahamũ quale. 982.
in terra et cælo esse. 1054.
terrenũ corpus et sprale opponunr. 944.
testamenti Veteris abrogatio 1047.
testimoniũ conscientiæ 1031.
tradere Satanæ 1077.
Traditiones Apostolorũ 1006.
trahit Deus quomodo. 1035.
Trinitatis vox 989. 1017.
trinitas. 1027. eius cognitio qualis. 1034. 1041. 1053. eius indiuidua tres deos efficiunt. 989.
trinitatis opera interna. 1119.
trinitatis realis distinctio falsa. 1089.
Typus. 1120.

V.

Valentini de Deo opinio. 1054.
velle et facere bonũ aut malum quorũ. 939. 941. 942. 947.
velle salutem quatenus hominidatũ. 1029.
venditio quorũ. 1023.
vestes candidæ 1027.
vestes albæ. 1076.
verbum Dei in abusũ torsũ. 930.
via perueniendi ad Chrm. 923.
videri Deus qdo dr. 1117.
vindiciæ sdm libertatẽ nulli danr. 1066.
Virtus vera q̃ sit. 964.
virtutes operũ et donorũ. 965.
virtutũ ordo in Deo. 975. 977. distinctio nulla. 976.
Vita integra, q̃ sit. 1036. in qbus. 1019.
vita in filio Dei quomodo. 1022.
vita æterna sine legis iusticia amittitur. 961. qdo hæreditas dr et merces. 961.
vita præsens et futura. 962.
Viuendi via in regno chri. 923.
vnũ nõ ad naturã, sed ad indiuidua refertur. 1009.
voluntatis libertas parendi vel nõ 985. 957.
voluntas flexibilis in cælicolis. 985.
voluntas necessaria ad peccandum vnde. 981.
vxor homo est. 944. 948.

Zachariæ perfecta sanctitas. 1083.
ζήλωται. 1006.

Trinit.

finis.